M

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS, ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA ; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE ; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA PRIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD NOVEM ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS ; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR ; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXXVII.

SANCTUS GREGORIUS NAZIANZENUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

1862

AVIS IMPORTANT.

D'après une des lois providentielles qui régissent le monde, rarement les œuvres au-dessus de l'ordinaire se font sans contradictions plus ou moins fortes et nombreuses. Les *Ateliers Catholiques* ne pouvaient guère échapper à ce cachet divin de leur utilité. Tantôt on a nié leur existence ou leur importance; tantôt on a dit qu'ils étaient fermés ou qu'ils allaient l'être. Cependant ils poursuivent leur carrière depuis 23 ans, et les productions qui en sortent deviennent de plus en plus graves et soignées: aussi paraît-il certain qu'à moins d'événements qu'aucune prudence humaine ne saurait ni prévoir ni empêcher, ces Ateliers ne se fermeront que quand la *Bibliothèque universelle du Clergé* sera terminée en ses 2,000 volumes in-4°. Le passé paraît un assez sûr garant de l'avenir, pour ce qu'il y a à espérer ou à craindre.

Cependant, parmi les calomnies auxquelles ils se sont trouvés en butte, il en est deux qui ont été continuellement répétées, parce qu'étant plus capitales, leur effet entraînait plus de conséquences. De petits et ignares concurrents se sont donc acharnés, par leur correspondance ou leurs voyageurs, à répéter partout que nos Editions étaient mal corrigées et mal imprimées. Ne pouvant attaquer le fond des Ouvrages, qui, pour la plupart, ne sont que les chefs-d'œuvre du Catholicisme, reconnus pour tels dans tous les temps et dans tous les pays, il fallait bien se rejeter sur la forme dans ce qu'elle a de plus sérieux, savoir, la correction et l'impression; en effet, les chefs-d'œuvre même n'auraient qu'une demi-valeur, si le texte en était inexact ou illisible.

Il est très-vrai que, dans le principe, un succès inouï dans les fastes de la Typographie ayant forcé l'Editeur de recourir aux mécaniques, afin de marcher plus rapidement et de donner les ouvrages à moindre prix, quatre volumes du double *Cours d'Ecriture sainte et de Théologie* furent tirés avec la correction insuffisante donnée dans les imprimeries à presque tout ce qui s'édite; il est vrai aussi qu'un certain nombre d'autres volumes, appartenant à diverses Publications, furent imprimés ou trop noir ou trop blanc. Mais, depuis ces temps éloignés, les mécaniques ont cédé le travail aux presses à bras, et l'impression qui en sort, sans être du luxe, attendu que le luxe jurerait dans des ouvrages d'une telle nature, est parfaitement convenable sous tous les rapports. Quant à la correction, il est de fait qu'elle n'a jamais été portée si loin dans aucune édition ancienne ou contemporaine.

Et comment en serait-il autrement, après toutes les peines et toutes les dépenses que nous subissons pour arriver à purger nos épreuves de toutes fautes? L'habitude, en typographie, même dans les meilleures maisons, est de ne corriger que deux épreuves et d'en conférer une troisième avec la seconde, sans avoir préparé en rien le manuscrit de l'auteur.

Dans les *Ateliers Catholiques* la différence est presque incommensurable. Au moyen de correcteurs blanchis sous le harnais et dont le coup d'œil typographique est sans pitié pour les fautes, on commence par préparer la copie d'un bout à l'autre sans en excepter un seul mot. On lit ensuite en première épreuve avec la copie ainsi préparée. On lit en seconde de la même manière, mais en collationnant avec la première. On fait la même chose en tierce, en collationnant avec la seconde. On agit de même en quarte, en collationnant avec la tierce. On renouvelle la même opération en quinte, en collationnant avec la quarte. Ces collationnements ont pour but de voir si aucune des fautes signalées au bureau par MM. les correcteurs, sur la marge des épreuves, n'a échappé à MM. les corrigeurs sur le marbre et le métal. Après ces cinq lectures entières contrôlées l'une par l'autre, et en dehors de la préparation ci-dessus mentionnée, vient toujours une révision et souvent il en vient deux ou trois, puis l'on cliche. Le clichage opéré, par conséquent la pureté du texte se trouvant immobilisée, on fait, avec la copie, une nouvelle lecture d'un bout de l'épreuve à l'autre, on se livre à une nouvelle révision, et le tirage n'arrive qu'après ces innombrables précautions.

Aussi y a-t-il à Montrouge des correcteurs de toutes les nations et en plus grand nombre que dans vingt-cinq imprimeries de Paris réunies! Aussi encore, la correction y coûte-t-elle autant que la composition, tandis qu'ailleurs elle ne coûte que le dixième! Aussi enfin, bien que l'assertion puisse paraître téméraire, l'exactitude obtenue par tant de frais et de soins, fait-elle que la plupart des Editions des *Ateliers Catholiques* laissent bien loin derrière elles celles même des célèbres Bénédictins Mabillon et Montfaucon et des célèbres Jésuites Petau et Sirmond. Que l'on compare, en effet, n'importe quelles feuilles de leurs éditions avec celles des nôtres qui leur correspondent, en grec comme en latin, on se convaincra que l'invraisemblable est une réalité.

D'ailleurs, ces savants éminents, plus préoccupés du sens des textes que de la partie typographique et n'étant point correcteurs de profession, lisaient, non ce que portaient les épreuves, mais ce qui devait s'y trouver, leur haute intelligence suppléant aux fautes de l'édition.

De plus, les Bénédictins, comme les Jésuites, opéraient presque toujours sur des manuscrits, cause perpétuelle de la multiplicité des fautes, pendant que les *Ateliers Catholiques*, dont le propre est surtout de ressusciter la Tradition, n'opèrent, le plus souvent, que sur des imprimés.

Le R. P. De Buch, Jésuite Bollandiste de Bruxelles, nous écrivait, il y a quelque temps, n'avoir pu trouver, en dix-huit mois d'études, *une seule faute* dans notre *Patrologie latine*. M. Denzinger, professeur de Théologie à l'Université de Wurzbourg, et M. Reissmann, Vicaire Général de la même ville, nous mandaient, à la date du 19 juillet, n'avoir pu également surprendre *une seule faute*, soit dans le latin, soit dans le grec de notre double *Patrologie*. Enfin, le savant P. Pitra, Bénédictin de Solesmes, et M. Bonnetty, directeur des *Annales de Philosophie chrétienne*, mis au défi de nous convaincre d'une seule erreur typographique, ont été forcés d'avouer que nous n'avions pas trop présumé de notre parfaite correction.

Dans le Clergé se trouvent très-certainement de bons latinistes et de bons hellénistes, et, ce qui est plus rare, des hommes très-positifs et très-pratiques. Eh bien! nous leur promettons une prime de 25 centimes par chaque véritable faute qu'ils découvriront dans n'importe lequel de nos volumes, mais surtout dans les grecs.

Malgré ce qui précède, l'Editeur des *Cours complets*, sentant de plus en plus l'importance et même la nécessité d'une correction parfaite pour qu'un ouvrage soit véritablement utile et estimable, se livre depuis plus d'un an, et est résolu de se livrer jusqu'à la fin à une opération longue, pénible et coûteuse, savoir, la révision entière et universelle de ses innombrables clichés. Ainsi chacun de ses volumes, au fur et à mesure qu'il les remet sous presse, est recorrigé mot pour mot d'un bout à l'autre. Quarante hommes y sont ou y seront occupés pendant 10 ans, et une somme qui ne saurait être moindre d'un demi-million de francs est consacrée à cet important contrôle. De cette manière, les Publications des *Ateliers Catholiques*, qui déjà se distinguaient entre toutes par la supériorité de leur correction, n'auront de rivales, sous ce rapport, dans aucun temps ni dans aucun pays; car quel est l'éditeur qui pourrait et voudrait se livrer APRÈS COUP à des travaux si gigantesques et d'un prix si exorbitant? Il faut certes être bien pénétré d'une vocation divine à cet effet, pour ne reculer ni devant la peine ni devant la dépense, surtout lorsque l'Europe savante proclame que jamais volumes n'ont été édités avec tant d'exactitude que ceux de la *Bibliothèque universelle du Clergé*. Le présent volume est du nombre de ceux révisés, et tous ceux qui le seront à l'avenir porteront cette note. En conséquence, pour juger les productions des *Ateliers Catholiques* sous le rapport de la correction, il ne faudra prendre que ceux qui porteront en tête l'avis ici tracé. Nous ne reconnaissons que cette édition et celles qui suivront sur nos planches de métal ainsi corrigées. On croyait autrefois que la stéréotypie immobilisait les fautes, attendu qu'un cliché de métal n'est point élastique; pas du tout, il introduit la perfection, car on a trouvé le moyen de le corriger jusqu'à extinction de fautes. L'Hébreu a été revu par M. le chevalier Drach, le Grec par des Grecs, le Latin et le Français par les premiers correcteurs de la capitale en ces langues.

SÆCULUM IV. ANNUS 389.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

—

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII THEOLOGI

VULGO *NAZIANZENI*, ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERA QUÆ EXSTANT OMNIA,

AD MSS. CODICES GALLICOS, VATICANOS, GERMANICOS, ANGLICOS, NEC NON AD ANTIQUIORES EDITIONES CASTIGATA, MULTIS AUCTA ET ILLUSTRATA,
CURA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI E CONGREGATIONE S. MAURI :

ACCEDUNT

VARIORUM COMMENTARII ET SCHOLIA IN OMNIA OPERA SANCTI GREGORII;

ACCURANTE DENUO ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,
Bibliothecæ Cleri universæ,
SIVE
CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS TERTIUS.

VENEUNT QUATUOR VOLUMINA 44 FRANCIS GALLICIS.

—

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1862

ELENCHUS

OPERUM QUÆ IN HOC TOMO XXXVII CONTINENTUR.

S. GREGORIUS THEOLOGUS, CP. ARCHIEPISCOPUS.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

A. B. CAILLAU PRÆFATIO.

Inter insurgentes hinc et inde multis jam ab annis publicarum discordiarum tumultus, hoc gravissimum emergere incommodum crediderim simul et dixerim, funestam videlicet istam, quæ doctos et pacis amantes litterarum labores interruptos pendere coegit, necessitatem. Quid enim scribendi studio cum ardore bellandi? quid meditationum quieti cum seditionum motibus? Ubi infausti civilium procellarum spiritus acriter sibilando invehuntur, ibidem languescant flores ingenii marcidique decidant necesse est.

Quis est studiosos inter sacræ antiquitatis alumnos, qui primum tam nitidæ et tam emendatæ S. Gregorii Nazianzeni editionis volumen non fuerit admiratus (a)? Quis illud meritis non extulit laudibus, Benedictinorumque Sancti Mauri, ita aliunde in suis operibus perfectorum, perfectissimum opus non prædicavit? Quis justo non prosecutus est desiderio amissum, ut nonnulli putant, aut saltem, ut verum est, suspensum excellentis elucubrationis complementum? Quod perditum deflent alii, quod alii interruptum dolent, hoc tandem e tenebris erutum tibi proferimus, optime lector, quod non te solum, sed et omnem eruditorum familiam grato animo accepturam confidimus.

Plura autem et certe gravissima in procinctu tractanda occurrunt, 1° scilicet quo felici casu authenticus Maurinorum manuscriptus codex nostras in manus inciderit; 2° quæ et quanti sint momenti opera, quæ nondum ad omnimodam integritatem severioremque castigationem revocata, emittenda supererant; 3° qua methodo doctissimi editores in operando processerint; 4° quid laboris tandem nobis, post tantos messores prætermissas vix aliquas hinc et inde spicas legentibus, fuerit derelictum: quæ quidem ubi fuerint dilucide examinata et expensa, nil jam ultra quod expostulari possit vel exoptari remanere credimus.

ARTICULUS I.

De invento Maurinorum codice.

Nemo nescit recentiorem S. Gregorii Nazianzeni editionem primum a D. Jacobo de Frische susceptam, deinde vero a D. Francisco Louvard inchoatam, postea a D. Prudentio Maran præparatam, imo et publice anno 1708 annuntiatam, anno denique 1778, quoad primum volumen, fuisse emissam Parisiis a D. Clemencet, quocum insuper curas communicaverunt DD. Patert, Andreas Brion et Dionysius d'Olive, qui menda corrigendi ingratum difficilemque laborem non detrectavit. Domno Clemencet, qui, doctrina celebrior quam fide, plura scripsit ad confirmandos recentiorum novatorum errores, quorum acrior exstitit propugnator, adjutor in secundi voluminis labore datus est D. de Cosniac, qui lenior animo, at forte ingenio minor, ad eosdem errores videtur inclinasse. Hinc licet caute legendi, quando de falsis eorum agitur doctrinis, legendi tamen secure cum agitur de linguæ Græcæ peritia, de codicum vetustate, auctoritate et varietatibus, de vi et sensu verborum, de versionis proprietate, cæterisque ejusmodi, quibus conflatur omnis nostræ hujus editionis labor. Laboris autem ardui multiplex sollicitudo, præsertim defuncto jam D. Clemencet, plures requirebat manus, et quidem non indoctas; unde factum est ut in operis partem veniret D. de Verneuil, qui ejusdem ordinis non vestem solum, sed et scientiam præferebat. Tribus ab his viris, aliisque forsan quorum memoria non superest, jam confectum opus, nil aliud quam typographorum manum exspectare videbatur, quando irruit subito tristis violentaque procella, quæ, concussis religionis ipsius in Gallia fundamentis, sacros monachorum ordines spoliavit disturbavitque. Maurinis autem, cum ab avitis claustris nudi et egentes abjicerentur, nil antiquius fuit quam cæteris omnibus pretiosiorem, utpote tantis vigiliis sudoribusque comparatum

(a) Splendidum certe volumen, sed quoad textus emendationem non adeo extollendum. Speciminis loco sit pagina 1, ubi legitur bis *ἀναθάσεως* pro ἀναστάσεως, *οὕτος* pro οὗτος, etc. Sed quod mireris, in titulo primi voluminis quod jam peccaverant primi typographi, id non modo retinuerunt novissimi editores in eodem titulo typis iterum mandato, *εἰρμοσχόμενα* pro ἁρμοζόμενα scribentes (quod tamen jam notaverat Harles ad *Biblioth. Græc.* Fabricii, tom. VIII, p. 505), sed aliud insuper mendum addiderunt *Γρηγορειου* exhibentes pro Γρηγορίου. Edit. Patr.

thesaurum, fugiendo auferre, et, dum transiret tempestas, occultare. Utrum plures factæ fuerint ante hoc temporis transcriptiones, non satis constat; certum est autem duplicem jam codicem inter eminentissimi cardinalis DD. Fesch manus habitum fuisse, quorum cum prior, multa pecunia comparatus, quasi a propria Benedictinorum manu descriptus, manum alienam evidenter argueret, posteriorem iterum pecunia majori redemit eminentissimus idem Purpuratus; utrum veriorem sinceriorcmque, asserat qui vidit; mihi enim illum videre non concessum. Romam enim deveniens, et ad Eminentissimi pedes provolutus, eo audaciæ devenire sum ausus, ut tam pretiosum monumentum, prelo subito mandandum, describendi licentiam expostularem; quam quidem propter gravissimas sane, quas non discutere meum est, sed revereri, rationes obtinere non contigit. Durum tamen et amarum animo sacræ antiquitatis amanti, præsumpti pulcherrimi laboris omnem penitus spem abjicere. Mihi, fateor, semper ante oculos obversabatur secundum illud sancti Gregorii Benedictinum volumen. Ergone semper in unius bibliothecæ tenebris sepultum remanebit? Nunquam ergo fiet publici juris? Ecclesia tanto lumine nunquam irradiata gaudebit? Hæc me cogitante, subito fama ad aures affertur, verum et genuinum Maurinensis elucubrationis exemplar Parisiis haberi; D. de Verneuil, omnibus aliis, qui huic labori communicaverant, superstitem fideliter illud servasse; imo sæpius apud ipsum cardinalem Fesch egisse, ut prelo subjiceretur, cum vigeret adhuc potentissimi nepotis auctoritas, eumdemque morte tandem præventum, dum regeret Sancti Dionysii prope Parisios parochiam, illud proximis reliquisse, qui ejus etiamnum possessione fruebantur. Nec mora: inquiruntur D. de Verneuil hæredes, nec multo post inveniuntur; invenitur cum illis pretiosus codex; severo subjicitur examini; giganteo labore proditur Maurinorum ingenium; castigatio textus, adnotationum proprietas, versionis perfectio, variantium lectionum delectus et multitudo, scripturæ ipsius vetustas, nihil est quod non ad manifestandam veritatem concurrat. Imo et editorum nomina, et eorumdem deliberationes, et danda typographis consilia, et sequenda in cunctis methodus rem ita clare elucidant, ut in dubium revocari non possit. Unum et quidem difficilius forte inveniendum remanebat, nempe fortem audacemque virum, qui et codicem argenti pondere comparare, et comparatum ingentibus dispendiis typis mandare non reformidaret. Detrectantibus aliis quibusdam periculumque subire recusantibus, obvium se fecit ultro D. Parent-Desbarres, qui jam de scientia et religione multis editionibus et præsertim *Collectione SS. Patrum* bene meritus, meritum illud novum præcedentibus superaddere voluit.

ARTICULUS II.

De nondum editis a Maurinensi congregatione Gregorii operibus.

Omnia beati Doctoris opera tres ad classes necessario revocantur, quarum prima, Sermones; secunda, Epistolas; tertia, Poemata complectitur. Gregorius enim ut in perorando sublimis et facundus, ita et in scribendo nitidus atque facilis, et in cantando grandis et amœnus exstitit.

Sermones quidem omnes jam a Benedictinis meliori ordine editi, et quoad textum emendati, in primo volumine habentur, servata veteri Billiana versione, sed in multis maximisque castigata, decerptisque quatuor orationibus, nempe XLV, XLVI, LI et LII, quæ non inter sermones, sed inter epistolas evidenter collocandæ, proprium in locum, ut par erat, fuerunt revocatæ. Restant igitur epistolæ et poemata, quæ jam in publicum emittere statuimus.

Epistolæ, quæ nonnisi 232 in novissima editione Billiana leguntur, superaddito autem Morelliano supplemento 242, sed quæ revera, amandatis quæ vel ad Basilium pertinent, vel bis repræsentantur, superadditis autem quæ vel ex orationibus desumuntur, vel aliunde fuerunt extractæ, ad 243 numerum assurgunt, ita argumentorum diversitate et varietate scribendi temperantur, modo de theologicis alte simul et dilucide disserentes, modo de philosophicis clare tractantes et sublimiter, nunc reorum a principibus veniam potenter implorantes, nunc consilia parvis et magnis dispertientes sapienter, aliquando etiam de minimis cum familiaribus, sed non minimo sale, jocantes, ut difficile sit admodum statuere, quibus gratiores utilioresque possint evadere, utrum videlicet religiosæ doctrinæ, an sæcularis facundiæ curiosis.

Poemata vero, quæ non solum numero, sed forte ingenio epistolas superant, non captandæ popularis auræ, verum promovendæ pietatis studio conscripta, ideo a beato Doctore fuerunt composita, sive ut Apollinaris, hæresim emissis in publicum cantibus insinuantis, carminibus

opponerentur, sive ut ipse morbi languores tentationumque tædia grato labore sublevaret. Nullum ita diverum, quod non attigerit, argumentum, nullum poetici numeri genus, quod non in cantibus adhibuerit. Hic hexametris, hic iambicis, hic pentametris, hic Anacreonticis ludere gestit; hic facta historica, hic dogmata fidei, hic moralis disciplinæ præcepta evolvere et illustrare. Poemata, mirum dictu! plus quam quadringinta supersunt, et in illis fere decem et octo millia versuum, quorum nonnisi pars aliqua apud Billium legitur: nec in tanta abundantia, multitudo, ut sæpius fit, perfectioni nocuit; idem semper, id est semper stylo nitidus, splendidus verbis, forma elegans, figuris dives, numero facilis, non minus admirationem rapit, cum ipsam Christi genealogiam, adhibitis omnibus Hebraicis nominibus, ad metri leges accommodat; quam cum Dei magnitudinem exaltat, aut, ad sua reversus, proprias narrat calamitates.

Hæc, breviter licet exposita, ad demonstrandum sane sufficient, quantum reipublicæ Christianæ emolumentum exsurgat, si plena tandem et omnibus numeris absoluta prodeat epistolarum et poematum Gregorii nostri editio.

ARTICULUS III.

De Benedictinorum in præparanda editione methodo.

Quinque in Benedictinorum labore veniunt exploranda, nempe 1° correctio textus; 2° versionis sinceritas; 3° adnotationum delectus; 4° materiarum ordo; 5° monita quædam ex eorumdem codice manuscripto mutuata; quæ, qualiter se habuerint, ex dicendis jam clarius patebit.

1. Quod attinet ad textus emendationem, satis erit hic referre quales codices excusserint Benedictini, et qua cura varias lectiones cum jam editis contulerint.

Notitia codicum, quibus in emendandis S. Gregorii epistolis usi sunt docti editores.

E Regia bibliotheca.

457. Chartaceus, olim Tellerianus.
506. Membranaceus, olim Mazarinæus, XI sæc. 235 epistolas continet.
510. Membranaceus, olim Medicæus, IX sæc. Duæ ad Cledonium epistolæ et epistola ad Nectarium. Ejusdem ad Virginem exhortatio metrica. Subjuncta est δοξολογία, quæ ab editis libris abest.
514. Membranaceus, olim Colbertinus, X sæc. Duæ ad Cledonium epistolæ.
517. Membranaceus, olim Medicæus, X sæc. Duæ ad Cledonium epistolæ, epistola ad Evagrium et δοξολογία.
518. Membranaceus, Fonteblaudensis, X sæc. Epistola ad Evagrium monachum; epistola ad Cledonium.
524. Membranaceus, XI sæc., ex Oriente, opera Vanslebii in Regiam bibliothecam illatus. Ep. ad Cledonium, et ep. ad Nectarium.
532. Membranaceus, olim Colbertinus, XI sæc. Epistolæ ad Cledonium, ad Nectarium, ad Evagrium monachum.
538. Membranaceus, XII sæc. Duæ ad Cledonium epistolæ.
540. Membranaceus, olim Mazarinæus, XII sæc. Duæ ad Cledonium epistolæ; epistola ad Nectarium.
545. Membranaceus, olim Colbertinus, XII sæc. Epistolæ ad Cledonium.
551. Membranaceus, e Constantinopoli illatus in Regiam bibliothecam. Epistolæ ad Cledonium, epistola ad Nectarium, epistola ad Evagrium monachum.
552. Membranaceus, olim Boistallenarius, XIII sæc. Epistolæ ad Cledonium, ad Nectarium, ad Evagrium monachum *De Divinitate.*
557. Bombycinus, olim Tellerianus, XIII sæc. Epistolæ ad Nectarium, ad Evagrium, ad Cledonium.
560. Membranaceus, olim Colbertinus, XIII sæc. Duæ ad Cledonium epistolæ, epistolæ ad Nectarium et ad Evagrium.
562. Membranaceus, olim Colbertinus, XIII sæc. Epistolæ ad Cledonium, ad Nectarium et ad Evagrium.
902. Bombycinus, XIV sæc. Variæ Gregorii epistolæ.
968. Chartaceus, XIV sæc. Basilii et Gregorii variæ epistolæ.
975. Membranaceus, XII sæc. Epistolæ ad Nectarium, ad Evagrium, ejusdem Vita in epitomen contracta.
981. XIV sæc. Epistolæ ad Cledonium et ad Nectarium.
997. An. 1251. Epistolæ ad Nectarium et ad Amicum.
1405. Chartaceus, Fonteblaudensis, XVI sæc. 184 epistolas continet.
2010. Chartaceus, XIV sæc. Gregorii epistolæ aliquot.
2022. Bombycinus, Fonteblaudensis, XIV sæc. Epistolas Gregorii 235 complectitur, quarum varias lectiones a se elegantissime descriptas suppeditavit D. Suter qui bibliothecæ S. Germani præerat.
2998. Bombycinus, XIV sæc. S. Gregorii variæ epistolæ.
3002. Chartaceus, olim Boistallenarius, XV sæc. Epistolæ aliquot.
3014. Bombycinus, XIII sæc. Variæ Gregorii et Basilii epistolæ.
— Codex Regius, olim Ecclesiæ Parisiensis, B. n°. 5.

Alii codices manuscripti.

Vat. Codex ms. ex bibliotheca Vaticana.
Pass. Codex eminentissimi cardinalis Passionæi.
Harl. Codex ms. ex bibliotheca D. Harlæi.
Coisl. Codex ms. ex bibliotheca D. de Coislin, nunc Regius.
Medic. Codex ms. ex bibliotheca Medicæa.

Notitia codicum quibus in emendandis S. Gregorii poematibus usi sunt docti editores.

Reg. Regii plures, 39, 990, 991, 992, 993, 1277, etc.
Paris. Codices ex bibliotheca Parisiensi, nunc Regia.
Colb. Codices ex bibliotheca Colbertina, item pariter nunc Regia.
Vat. Codex Romæ collatus in bibliotheca Vaticana.
Coisl. Codex ms. ex bibliotheca D. de Coislin, deinde in bibliotheca S. Germani a Pratis, nunc in Regia. Habet scholia super lineas scripta.
Chig. Romæ collatus in bibliotheca eminentissimi olim cardinalis Chigi.
Medic. Codex ms. ex bibliotheca Medicæa Florentiæ. Continet multa poemata a Muratorio edita.
Vind. Codex Vindobonensis bibliothecæ, ex quo suam editionem confecit Tollius.

Codices excusi.

Catalogo editionum veterum quæ primi voluminis initio, p. XIV (col. 30), leguntur, quoad carmina, addenda sunt :
Toll. Tollii, Carmina cygnea S. Gregorii, in *Insignibus itineris Italici*, Trajecti ad Rhenum, an. 1696, in-4°.
Murat. Muratorii *Analecta Græca*, Padovæ, an. 1709, in-4°.
Gaull. Dionysii Gaullyer *collecta divi Gregorii Poematia*, Parisiis an. 1718, in-12.

Omnes horum codicum, sive manuscriptorum, sive excusorum varias lectiones, docti editores attentius selegerunt, et sedula distinctione adnotarunt primo in margine veteris editionis Billianæ, quam ad manus habemus, et deinde in notis, quas ad infimum paginæ locum digesserunt, servatis in textu verbis quæ ad sancti Doctoris sensum propius visa sunt accedere.

II. His curis ad emendandum textum adhibitis, de versione agitabatur quæstio, utrum scilicet nova adornaretur, an servaretur prior. Billiana epistolarum interpretatio, tum propter docti viri reverentiam, tum propter sententiæ rectitudinem et dictionis elegantiam non mutanda, sed in nonnullis solummodo perficienda visa est, sicuti et in primo volumine circa orationes fuerat factitatum. Non eadem autem placuit ratio, quando de carminibus actum est. Cum enim Billius versionem poeticam fuerit aggressus, ita sæpe metri necessitate fuit constrictus, ut sensum modo amplificare, modo truncare, sæpe etiam vel obscure, vel parum accurate repræsentare cogeretur. Nova igitur, quæ totum redderet Gregorium, licet pedestri sermone, requirebatur interpretatio : et hic fuit magnus Benedictinorum sodalium labor, quem hodie publici juris facimus. Tali autem in pretio sunt Billii carmina, tantum ingenium et sudores tantos produnt, ut in eum minus humane ageretur, si ab hac nova amandarentur editione. Unde Benedictinorum proposito, quod in eorum chartis descriptum invenimus, fideliter insistentes, Billianam versionem metricam ad inferiorem paginæ marginem dimisimus, posita ex adverso Gregoriani textus prosaica quidem, sed exacta magis interpretatione.

III. Ex hoc vero, post textus correctionem, et fidelitatem versionis, accedit editioni cuicunque pretium, quod doctis argumentis et selectis instruatur notis, tum ad elucidanda quæ obscura sunt, tum ad revocanda in lectorum memoriam quæ ad historias sacras et profanas referuntur, tum ad indigitanda quæ fidem possunt confirmare et hæreticas subvertere fabulas, tum ad explicanda quæcunque cognoscenda sunt circa genus, vitam et varias hominum dotes, necnon et circa locorum et factorum varietates. Quod quidem pretium huic Benedictinæ editioni minime deesse facilius advertet, quisquis notas et argumenta vel cursim legere voluerit.

IV. Ad hoc accedit sapienter digestus materiarum ordo, ita scilicet ut epistolæ juxta methodum chronologicam positæ, seriem historiæ juxta tempus evolvant ; carmina vero ita ad argumentorum revocentur connexionem, ut, cum de historicis agitur, ordo chronologicus iterum, quantum in his fieri potest, fideliter asservetur, iis omnibus, quorum tempus dubium permanet, ad calcem ablegatis.

V. Hic subjungimus duas maximi momenti adnotationes, quas ex chartis Benedictinorum manuscriptis habuimus. Prior ita se habet : « Ad calcem operum S. Gregorii, tomo secundo « utriusque editionis Græco-Latinæ Parisiis datæ annis 1609 et 1630, editi sunt, Latine tantum, « varii in præfata opera commentarii, e Græco sermone in Latinum conversi, scilicet Eliæ « Cretensis, Nicetæ et Pselli, additis quibusdam J. Billii scholiis. Cum autem ad scribendas ad- « notationes, quibus abundat nova hæc editio, ea commentariorum ac scholiorum ubertas « passim adhibita sit, cumque ex iis id omne fuerit excerptum, quod ad S. Doctoris operum « intelligentiam conducere poterat, ab ipsismet commentariis et scholiis iterum edendis abstinendum esse duximus, ne actum agere videremur, atque etiam nimiis sumptibus emptores,

« et vano labore lectores gravaremus. Pauca tantum hic dicemus de modo memoratis scripto-
« ribus. Elias, Cretensis metropolita, octavo sæculo scripsit commentarium in Gregorii ora-
« tiones novemdecim. Nicetas, cognomento *Philosophus*, primum episcopus Serronis, ac
« deinde archiepiscopus Heracleæ, undecimo sæculo scripsit commentarium in Gregorii ora-
« tiones sexdecim, et brevem in quædam ejus poemata enarrationem. Psellus, et ipse cogno-
« mento *Philosophus*, undecimo etiam sæculo scripsit libellum de difficilium Gregorii locorum
« intellectu. Quod attinet ad Basilium illum qui sæpe in notis tomi primi hujus editionis citatus
« est, is, Ecclesiæ Cæsariensis antistes, decimo sæculo scripsit scholia in Gregorii orationes
« quadraginta duas ; quæ quidem scholia manuscripta exstant Parisiis in bibliotheca Regia. »

Posterior autem his verbis concipitur: « Foret hic locus exsequendi factam in Prolegomenis
« tomi primi hujus editionis (col. 38), promissionem, et eas omnes diligentius fortiusque
« repellendi criminationes, quibus Gregoriana doctrina identidem fuit a variis scriptoribus
« impetita. Verum, re maturius considerata, supervacaneas ejusmodi concertationes a nobis
« esse fugiendas existimavimus ; quandoquidem Gregorianam doctrinam ita defendit constans
« Ecclesiæ catholicæ approbatio, ut nulla ratione nobis defensoribus indigeat. »

Hinc facile intelligit lector prætermissam a doctis editoribus dissertationem, a nobis minime attingendam.

ARTICULUS IV.

De nostris in edendo hoc volumine curis.

Grande ad hoc opus cum manus primum admoveretur, quinque et quidem præcipua nobis perficienda occurrere, nempe 1° omnes doctorum Benedictinorum chartas juxta methodum ab iis assignatam ritumque in primo volumine admissum, ordinare ; 2° mendis typographicis diligentius corrigendis sedulo invigilare ; 3° veteres poeticas versiones in multis a priorum editorum incuria deformatas ad metri rationisque normam revocare, aut saltem illorum indigitare defectus ; 4° novam poeticam versionem condere, qua Latinis carminibus exprimerentur carmina post Billium a Tollio et Muratorio in lucem emissa ; 5° indices adornare locupletissimos, juxta perfectum primi voluminis exemplar.

I. Omnes Benedictinorum chartæ, quæ ab omnibus videri possunt apud D. Parent-Desbarres, ad tria capita possunt revocari ; quorum in primo reperiuntur illæ quæ sequendas in editione regulas indicant ; in secundo autem vetus Billiana editio, cujus in margine plures signantur variantes cum variis adnotationibus lectiones ; in tertio demum ipsa Benedictinorum versio Latina, cum notis exactissimis, in quibus inter alia recensentur omnia menda quæ in editis præcedentibus occurrunt, et simul verba quæ, ex probatissimis codicibus extracta, in eorum locum introducenda videntur, ut purus emergat textus et integer. Solæ epistolæ in uno codice Græcum textum habent manu conscriptum ; sed hic novus exsurrexit labor, cum hoc exemplar manu minus docta exaratum, multis circa accentus mendis scaturiat. Hinc certa cum rectitudine, sed non sine accurata diligentia, data nobis facultas genuinum repræsentandi Gregorium. Nobis enim, tum veteres editiones cum recentioris adnotationibus conferendi, tum accentuum signa perficiendi, tum epistolas et carmina ad novum ordinem reducendi, necessitas incubuit. Quamvis autem doctos editores merita veneratione, ut decet, semper et ubique prosequamur, non potuimus tamen abstinere, quin errores quosdam in interpretando non satis animadversos, vel adnotare, vel etiam corrigere auderemus, pro certo habentes futurum fuisse, ut illas ipsi emendationes admisissent, cum diligentiorem adhibuissent animum. In deligendo insuper varias lectiones, non satis attenderunt ad poesis metrum, unde illud sæpius læsum restituere necessarium non immerito visum est : quanquam et in quibusdam aliquando nullam emendationem potuimus adhibere, seu quia ipse poeta sibi nonnihil indulsit, seu quia manuscripti codices mendis deformati nihil exhibent quo mendum queat resarciri. Sileam adhibitas a nobis curas, sive ad eligendos, in quantum fieri poterat, pares veteribus characteres, sive ad quærendam non inferiorem chartam, sive demum ad servandum antecessorum morem breves in margine sententias rescribendi, quod hodie nonnisi difficillime a typographis potest extorqueri.

II. Nec parvus, nec facilis labor eorum menda corrigere; unde mirandum nullatenus erit doctioribus, si nonnulla nostram etiam nunc vigilantiam fefellerint, quæ tamen ad calcem retractare conati sumus, utilitatem quærentes potius quam erroris pudorem reformidantes. Sed ut rariores forent isti defectus, non nostris solum ex viribus præsumpsimus, doctos autem advocavimus adjutores, inter quos justa cum laude referam nomina D. Cirier, jam antea Regiæ typographiæ addicti, necnon et D. Doquin de Saint-Preux, in bibliotheca Regia librorum custodis, et D. Valatours, in collegio Borbonico notissimi professoris, qui sive in toto opere, sive in aliqua ejus parte suas nobiscum curas communicaverunt

III. Billii, Leuvenclaii et Federici Morelli poeticas, aut potius metricas versiones ad infimum paginarum marginem dimisimus, quorum primus feliciter sæpe, duo autem posteriores sæpe infelicius egregiam Gregorii poesim in Latinam musam transtulere. Ita autem corrupta supersunt istarum versionum exemplaria, ut sæpe deficiat metrum, et nullus etiam aliquando sensus possit deprehendi. Quoties deficiebat sensus, illum reparare studuimus, non semper autem restaurare metrum, quoties deficere videbatur; sed aliquando defectus signare, aliquando corrigere operæ pretium duximus. Neutrum autem fecimus, nisi variato charactere, et mutatione in notis indicata. Sunt etiam versus qui aut omissione, aut typographorum incuria, apud Billium desiderabantur; illos supplere, characteribus iterum variatis, curavimus.

IV. Quia ad quatuor millia et amplius assurgit numerus versuum post Billium et alios editorum, quos, in poetam subitaneum rerum necessitate transmutati, decantare coacti fuimus, quosque lectorum commendamus indulgentiæ; quanquam in omnibus auctoris menti adhærentes, imo et verbis, poeticum tamen aliquid in elocutione, justasque in metro regulas servare tentavimus.

V. Supererat ingratus scribenti, sed gratus valde legenti indicum labor, qui quantum curæ temporisque absumat, nemo est sane qui possit in dubium revocare. Fideles Benedictinorum nostrorum asseclæ, epistolarum, sive quoad ordinem novum, sive quoad ordinem veterem, sive quoad ordinem alphabeticum indicem texuimus; quem proxime sequitur index carminum ubi pariter vetus ordo cum novo, novusque cum veteri comparatur. Duo breviores alii indices *Similia* et *Proverbia* ex Gregorio excerpta repræsentant. Tum evolvuntur indices majores, ubi res et verba alicujus momenti, quæ vel in operis decursu, vel in appendice leguntur, per ordinem litterarum collecta, curiosæ offeruntur inquisitioni; nec deest index ille sacer, quo sanctæ Scripturæ reperiuntur sententiæ, quas in scribendo pius Doctor adhibuit. Quæ autem aut utilia, aut curiosa perlectis sæpius sancti Gregorii operibus desumpsimus, horum ita rescribendi, ut ad ordinem alphabeticum redigerentur, fastidiosam, sed non inanem curam suscepit D. Ballin de Saint-Paul, vir a liberalibus disciplinis non alienus, cui sua laus permaneat.

Hæc quæ nec plura, nec pauciora fecimus, attendat lector, et utrum de Christiana republica nonnihil bene simus meriti, indulgentior dijudicet.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

—

S. P. N. GREGORII THEOLOGI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

EPISTOLÆ.

—

Α'. ΒΑΣΙΛΕΙῼ ΕΤΑΙΡῼ (1).

1 I. BASILIO SODALI.

Prima hæc est epistola, in qua de Gregorii et Basilii primo, coque futuro, in solitudinem secessu, et de amborum cum in rem ultro citroque data fide, agitur. Nulla alia est Gregorii scripta ante hæc tempora, saltem ex iis quæ exstant, epistola. Itaque cæteris præmittenda est. In ea querelis Basilii respondet, præstitum fidem agnoscit et excusat. Basilii epistolam non habemus, sed exstat responsio Gregorii, *inquit* Vitæ Basilii *scriptor.*

Ἐψευσάμην, ὁμολογῶ, τὴν ὑπόσχεσιν, συνέσεσθαί A σοι καὶ συμφιλοσοφήσειν καθομολογήσας ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἔτι, καὶ τῆς ἐκεῖσε φιλίας καὶ συμφυΐας· οὐ γὰρ ἔχω τι τούτων εἰπεῖν οἰκειότερον. Ἐψευσάμην δὲ οὐχ ἑκὼν, ἀλλὰ νόμου νόμον νικήσαντος, τοῦ θεραπεύειν κελεύσαντος (2) τοὺς γεννήτορας, τὸν τῆς ἑταιρείας (3) καὶ συνηθείας. Οὐ μὴν παντάπασι ψεύσομαι, ἂν τοῦτο αὐτὸς καταδέξῃ (4). Τὰ μὲν γὰρ (5) ἡμεῖς σοι συνεσόμεθα· τὰ δὲ αὐτὸς ἡμῖν θέλησον, ἵν' ᾖ τὰ πάντα κοινὰ, καὶ τὸ τῆς φιλίας ὁμότιμον. Οὕτω γὰρ ὑπάρξει, καὶ τὸ τούτους μὴ λυπεῖν, καὶ τὸ σοῦ τυγχάνειν.

Promissis non steti, fateor: quippe jam inde ab Athenis illiusque loci amicitia et animorum connexione (nec enim aptius verbum occurrit), facturum me receperam, ut tecum vitæ consuetudinem haberem, simulque philosopharer. Fidem autem fefelli, non sponte ac libenter, verum quod lex legem superavit, ea nimirum, quæ parentes colere jubet, sodalitatis et familiaritatis legem. Non autem prorsus fallam, si quidem hanc accipias ipse conditionem. 2 Partim enim nos tecum erimus; partim vero ipse nobiscum esse velis, ut omnia sint communia, et æqualis amicitia. Sic enim fiet ut nec parentes mœrore afficiamus, et te fruamur.

Β'. Τῼ ΑΥΤῼ (6).

II. EIDEM.

Cum respondisset Basilius, et in epistola quam amisimus (ut agnoscit novissimus Epistolarum *Basilii editor), jocatus fuisset in Tiberinam, Gregorius rescripsit; eumque vicissim perurbanis in Cæsaream, ubi natus erat, et in Pontum, quo secedebat, dicteriis remordet. Nondum Cæsarea excesserat Basilius, quando hanc ad eum Gregorius scripsit epistolam, siquidem urbanæ habitationis incommoda, imo* delicias, opes, forum, *quibus fruebatur, objicit, sed in Pontum fugere cogitabat, ut probant hæc epistolæ verba:* ἵνα Καππαδόκης ὤν, φύγῃς τὰ Καππαδοκίας. *Scriptam ergo constat, antequam Basilius epistolam nunc* XIV, *alias* XIX, *scriberet.*

Οὐ φέρω τὴν Τιβερινὴν ἐγκαλούμενος, καὶ τοὺς B ἐνταῦθα πηλοὺς (7) καὶ χειμῶνας, ὦ λίαν ἄπηλε

Non fero mihi Tiberinam objici, atque hujus loci lutum et hiemes, o vir luti admodum expers,

(1) Alias V. Scripta anno vertente 357, vel ineunte 358. — *Βασιλείῳ ἑταιρῷ.* Sic Reg. 2012.

(2) *Κελεύσαντος.* Regii duo et Pass. κελεύοντος.

(3) *Ἑταιρείας.* Regius unus ἑταιρίας.

(4) *Ἂν τοῦτο αὐτὸς καταδέξῃ.* Ita Regii duo et Pass. Ed. ἂν τοῦτο αὐτὸ εἰ καταδέξῃ, quod Billius vertit, *Siquidem hoc gratum tibi futurum est.*

(5) *Τὰ μὲν γάρ.* His verbis Basilium invitat ad Tiberinæ solitudinem in Cappadocia sitam, ubi erat Arianzus, Gregorii natale solum.

(6) Alias VI. Scripta circa idem tempus

(7) *Πηλούς.* Ita Regii duo et Pass. Ed. male παγούς, *glaciem.*

summisque pedibus incedens, et planities calcans, A ac pennate et pendule, simulque cum Abaridis sagitta delate, ut, cum Cappadociam patriam habeas, Cappadociæ loca fugias. An vero injuriam vobis facimus, quod cum ipsi palleatis atque angustum quiddam spiretis, solemque ad certum modum accipiatis; nos contra pingues et nitidi sumus, et saturamur, nec ullius loci angustiis circumscribimur? Sed hæc vestra sunt; deliciis enim indulgetis, et opibus polletis, et in foro versamini: hoc minime probo. Quocirca vel lutum nobis exprobrare desine (nec enim tu urbem condidisti, nec nos hiemem): vel nos tibi pro luto caupones offeremus, et quidquid turpe et improbum urbes ferunt.

σὺ, καὶ ἀκροβάμων, καὶ τὰς πλάκας κατακροαίνων (8), καὶ ὑπόπτερε σὺ, καὶ μετάρσιε, καὶ τῷ Ἀβάριδος οἰστῷ (9) συμφερόμενε, ἵνα καὶ Καππαδόκης ὢν, φύγῃς (10) τὰ Καππαδοκίας. Ἢ ἀδικοῦμεν ὅτι ὑμεῖς μὲν ὠχριᾶτε (11), καὶ στενὸν ἀναπνεῖτε, καὶ μετρεῖσθε (12) τὸν ἥλιον· ἡμεῖς δὲ λιπῶμεν, καὶ χορεννύμεθα, καὶ οὐ περιγεγράμμεθα; Ἀλλὰ ταῦτα (13) ὑμῶν ἐστι. Τρυφᾶτε δὲ, καὶ πλουτεῖτε, καὶ ἀγοράζετε· τοῦτο οὐκ ἐπαινῶ. Ἢ τοίνυν παῦσαι τοὺς πηλοὺς ὀνειδίζων ἡμῖν, (οὔτε γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἐδημιούργησας, οὔτε τὸν χειμῶνα ἡμεῖς·) ἢ καὶ ἡμεῖς σοι προσοίσομεν ἀντὶ τῶν πηλῶν τοὺς καπήλους (14), καὶ ὅσα αἱ πόλεις μοχθηρὰ φέρουσιν.

III. EVAGRIO.

Γ'. ΕΥΑΓΡΙΩ (15).

Visum est hanc epistolam, quæ nullam habet temporis notam, hoc loco statuere; maxime cum Evagrium, de quo hic agitur, rhetoricam commodius docere potuerit Gregorius, ut observat Tillemontius, prioribus secessionis suæ in Pontum annis. Redux in patriam tam præstantis magistri discipulus, cum præclara optimæ institutionis argumenta dedisset, muneribus ac litteris ejus pater magistro est gratulatus, hancque retulit responsionem. Quis vero sit iste Evagrius, an ille diaconus Evagrius, de quo multa præclara et honorifica in suo testamento Gregorius præfatur, an alius, statuere non possumus.

Laudari mihi jucundum fuit. Nam filium no- B strum Evagrium clarum ac celebrem esse, nostra est celebritas; filiorum enim virtus, patrum est gloria. Nos autem, quantum ad doctrinam attinet, haud quidquam aut parum fortasse filio tuo utilitatis attulisse, nobismetipsis conscii sumus (neque enim magna in nobis est doctrina): unum autem pro omnibus et quidem maximum ei contulimus, haud istud inficier, nimirum Dei metum, quodque ei, ut res præsentes contemptui haberet, persuasimus. Atque ipsi quidem **3** optima quæque, et optavimus, et optamus; ut quæ a nobis initia accepit, ad plenam frugem provehat, ac nos etiam diligentiæ nostræ fructum aliquem feramus. Tuæ vero excellentiæ quam maximas gratias ago, quod et nostri meminisse non graveris, et amicitiæ monimentis honestare. Quæ quidem, cum minime parva sint, libentius suscepimus.

Ἥσθην ἐπαινούμενος. Τὸ γὰρ τὸν υἱὸν ἡμῶν Εὐάγριον εὐδοκιμεῖν, ἡμᾶς ἐστιν εὐδοκιμεῖν· τέκνων γὰρ ἀρετὴ, δόξα πατέρων. Ἡμεῖς δὲ, εἰς λόγους μὲν, οὐδὲν ἢ μικρὸν ἴσως σύνισμεν ἡμῖν αὐτοῖς ὠφελήσασι τὸν σὸν υἱὸν (οὐδὲ γὰρ μέγα ἡμῖν τὸ τῶν λόγων)· ἓν δὲ ἀντὶ πάντων αὐτῷ καὶ μέγιστον συνεισηνέγκαμεν, οὐκ ἀρνήσομαι, τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καὶ τὸ πεῖσαι τῶν παρόντων καταφρονεῖν. Ἐκείνῳ μὲν οὖν τὰ κάλλιστα συνηυξάμεθά τε καὶ συνευχόμεθα, ἵν' ἃς ἔλαβε παρ' ἡμῶν ἀρχὰς, τελέως καρποφορήσῃ, καί τινα τῆς σπουδῆς καρπὸν ἐνεγκώμεθα. Τῇ δὲ σῇ τιμιότητι πᾶσα χάρις, ὅτι καὶ μεμνῆσθαι ἡμῶν ἀξιοῖς, καὶ τοῖς ὑπομνήμασι τιμᾷν τῆς φιλίας. Ἅπερ οὐ μικρὰ ὄντα μειζόνως ὑπεδεξάμεθα.

IV. BASILIO.

Δ'. ΒΑΣΙΛΕΙΩ (16).

In hac epistola propemodum omnia reperies, quæ in Basilii epistola XIX, *nunc* XIV. *Jocis et salibus Gregorius consectatur* canoras aves, pisces, feras, venationes, auras, lunatos anfractus, vallum, *etc., quod quidem argumento esse videtur, his litteris Gregorium Basilianæ epistolæ* XIX, *nunc* XIV, *respondere; atque ita visum est doctissimo Tillemontio. Contra vero tam multa, quæ nequidem attigerat in epistola sua ad Basilium, facete Gregorius regerit,* aditus angustias et pericula, confragosa loca, spinas, præcipitia, strepitum, piscium inopiam, *loci et omnium accuratam adeo descriptionem, ut, qui non vidisset oculis, designare nemo potuisset. Adde* monasterii, gymnasii ac scholæ speciosa nomina, *quæ dum Gregorius exagitat a Basilio imposita, necesse est scripto aut voce norit, et certe novisse luculenter testatur. Unde perspicuum est, ni fallor, Gregorium, non epistolæ* XIX, *nunc* XIV, *sed alteri respondere: aut certe jam, cum hæc scriberet, locum adiisse, quem ita probe exploratum haberet.*

Tu quidem res nostras cavillis incesse ac sug- C gilla, sive joco, sive serio hoc agens. Nihil hoc rei

Σὺ μὲν σκῶπτε καὶ διάσυρε τὰ ἡμέτερα, εἴτε παίζων, εἴτε σπουδάζων (17). Οὐδὲν τοῦτο πρᾶγμα·

(8) *Τὰς πλάκας κατακρουίνων.* Male vertit Billius *tabulas calcans.*

(9) *Ἀβάριδος οἰστῷ.* Poetæ narrant Abaridem ab Apolline, cui servierat, sagittam accepisse, cum qua Græciam peragrabat, edens oracula, et alia stupenda faciens.

(10) *Φύγῃς.* Ita Regii duo. Ed. φύγοις.

(11) *Ὠχριᾶτε.* Ita Pass. Ed. male ὠχριῶτε.

(12) *Μετρεῖσθε.* Ita Pass. Ed. male μετερεῖσθε.

(13) *Ἀλλὰ ταῦτα.* Regius unus et Pass. ἀλλ' οὐ ταῦτα, *seu non hæc.*

(14) *Ἀντὶ τῶν πηλῶν τοὺς καπήλους.* Ita Reg. unus et Pass. In ed. deest τῶν. *Pro luto caupones:* hac in interpretatione perit gratia quæ in Græcarum vocum allusione consistit: πηλός enim significat *lutum*, κάπηλος vero *cauponem.*

(15) Alias CLIII. Scripta circa annum 360.

(16) Alias VII. Scripta circa annum 361.

(17) *Εἴτε σπουδάζων.* Ita Pass. Edit. male εἴτε καὶ σπουδάζων.

μειδία μόνον, καὶ τῆς παιδεύσεως (18) ἐμφοροῦ, καὶ φιλίας ἡμῶν ἀπόλαυε. Πάντα ἡμῖν χρηστὰ ἃ παρὰ σοῦ, ὁποῖα ποτ' ἂν ᾖ, καὶ ὅπως ἂν ἔχῃ. Καὶ γάρ μοι καὶ τὰ ἐνταῦθα σκώπτειν δοκεῖς, οὐχ ἵνα σκώψῃς, ἀλλ' ἵνα πρὸς ἑαυτὸν ἑλκύσῃς, (εἴ τί γε ἐγώ σου συνίημι·) ὥσπερ οἱ τὰ ῥεύματα φράσσοντες, ἵν' ἀλλαχοῦ μεθελκύσωσι. Τοιαῦτα ἡμῖν ἀεὶ τὰ σά (19). A

Ἐγὼ δέ σου τὸν Πόντον θαυμάσομαι, καὶ τὴν Ποντικὴν ζοφηφορίαν, καὶ τὴν φυγῆς ἀξίαν μονὴν, τούς τε ὑπὲρ κεφαλῆς λόφους, καὶ θῆρας, οἳ τὴν πίστιν ὑμῶν δοκιμάζουσι, καὶ τὴν ὑποκειμένην ἐσχατιὰν, εἴτ' οὖν μυωξίαν μετὰ τῶν σεμνῶν ὀνομάτων τοῦ φροντιστηρίου, καὶ τοῦ μοναστηρίου, καὶ B τῆς σχολῆς, λόχμας τε ἀγρίων φυτῶν, καὶ βαθυκρήμνων ὀρῶν στέφανον, ὑφ' οὗ μὴ στεφανοῦσθε, ἀλλὰ συγκλείεσθε, τὸν δὲ μετρούμενον ἀέρα, καὶ τὸν ποθούμενον ἥλιον, ὃν ὡς διὰ κάπνης αὐγάζεσθε, ὦ Ποντικοὶ Κιμμέριοι (20) καὶ οὐ τὴν ἑξάμηνον νύκτα (21) μόνον κατακριθέντες, ὃ δή τινες λέγονται, ἀλλ' οὐδὲ μέρος τῆς ζωῆς ἄσκιον ἔχοντες, μίαν δὲ νύκτα μακρὰν τὸν ἅπαντα βίον, καὶ ὄντως σκιὰν θανάτου, ἵν' εἴπω τὸ τῆς Γραφῆς. Ἐπαινῶ καὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν, (οὐκ οἶδα εἴτε εἰς βασιλείαν, εἴτε εἰς ᾅδου φέρουσαν, σοῦ δὲ ἕνεκεν εἰς βασιλείαν φερέτω,) καὶ τὴν ἐν μέσῳ, τί βούλει, πότερον Ἐδὲμ ὀνομάσω ψευδόμενος, καὶ τὴν εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μεριζομένην C πηγὴν, ἐξ ἧς ἡ οἰκουμένη (22) ποτίζεται, ἢ τὴν ξηρὰν καὶ ἄνικμον ἐρημίαν, ἣν τις ἡμερώσει Μωσῆς, ῥάβδῳ πέτραν πηγάσας; Ἔστι γὰρ ὅσον μὲν διαπέφευγε τὰς πέτρας, χαραδρεών· ὅσον δὲ τὰς χαράδρας, ἀκανθεών· ὅσον δὲ ὑπὲρ τὰς ἀκάνθας, κρημνός· καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦτον ὁδὸς, ἐπίκρημνός τε καὶ ἀμφιτάλαντος, τῶν ὁδευόντων τὸν νοῦν συνάγουσα καὶ γυμνάζουσα πρὸς ἀσφάλειαν (23). Ποταμὸς δὲ κάτω ῥοχθεῖ, οὗτος ὁ Ἀμφιπολίτης σοι Στρυμὼν (24) καὶ ἡσύχιος· καὶ οὐκ ἰχθυοφόρος μᾶλλον, ἢ λιθοφόρος· οὐδὲ εἰς λίμνην ἀναχεόμενος, ἀλλ' εἰς βάθη κατασυρόμενος, ὦ λίαν ὑψήγορε σὺ, καὶ ποιητὰ καινῶν ὀνομάτων. Ἔστι γὰρ μέγας, καὶ φοβερὸς, καὶ ὑπερηχῶν τῶν ἄνω τὰς ψαλμῳδίας. Οὐδὲν πρὸς τοῦτον οἱ Καταρά- D κται, καὶ οἱ Κατάδουποι (25)· τοσοῦτον ὑμῶν

est: subride solum, doctrinaque ad saturitatem fruere, ac de amicitia nostra fructum cape. Omnia, quæ a te proficiscuntur, suavia nobis sunt, quæcunque tandem illa sint, et quoquo modo se habeant. Nam res quoque hujus loci mihi cavillis impetere videris, non ut cavilleris, sed ut me ad te ipsum trahas (si quid tamen ego mentem tuam intelligo): quemadmodum qui fluenta obstruunt, ut in aliam partem retrahant ac derivent. Sic enim tua semper accipiam.

Ego vero Pontum tuum admirabor, et Ponticam caliginem, ac dignam exsilio sedem, et tumulos capiti imminentes, et feras fidem vestram explorantes, et subjectam solitudinem, imo murium cavernam cum speciosis gymnasii, et monasterii, ac scholæ nominibus, et agrestium stirpium silvas, et præruptorum montium coronam, qua non tam coronamini quam coercemini, aerem etiam ad certum modum dimensum, et desideratum solem, quo velut per caminum irradiamini, o Pontici Cimmerii et sole carentes, nec semestri tantum nocte damnati, quod de quibusdam refertur, sed ne partem quidem ullam vitæ habentes umbræ expertem, verum noctem unam longam totum vitæ spatium, ac vere umbram mortis, ut cum Scriptura loquar[1]. Sed et angustam illam et pressam viam laudo (haud scio in regnum an in orcum ferentem, cæterum tui gratia in regnum ferat), atque intermediam illam, quid vis, utrum ipsam Eden falso nominem, et in quatuor principia divisum fontem, ex quo orbis terrarum irrigatur[2], an siccam et humore omni vacuam solitudinem, quam quis Moses mitigabit, ex petra ictu virgæ fontem eliciens[3]? Nam qua parte rupibus confragosa non est, torrens est; qua parte rursus torrens non est, senticetum; qua vero supra sentes assurgit, præcipitium; et quæ superius exporrecta est via, præceps est, atque in utramque partem librata, ingredientium mentem colligens atque ad caute incedendum exercens. Fluvius porro in ima parte cum strepitu fertur, quem tu Amphipolitano et quieto Strymoni confers; non piscium magis, quam lapidum ferax; non in stagnum effusus, sed in voragines profluens, o vir nimium grandiloque, et novorum nominum architecte. Est enim magnus, et horribilis, atque eorum, qui in superiori loco degunt, psal-

[1] Psal. XXII, 4. [2] Gen. II, 10. [3] Exod. XVII, 6.

(18) *Παιδεύσεως.* Quidam censent legendum παιδιᾶς, *joco.*

(19) *Τοιαῦτα ἡμῖν ἀεὶ τὰ σά.* Billius, *hoc enim modo semper nobiscum agis.*

(20) *Ποντικοὶ Κιμμέριοι.* Cimmerii septentrionalem Ponti Euxini oram incolebant, non procul a Bosphoro, qui ab ipsorum nomine Cimmerius appellatus est. Apud eos perpetuas esse tenebras dicit Homerus, *Odyss.* XI.

(21) *Τὴν ἑξάμηνον νύκτα.* Qui sub mundi polis habitant, semestrem diem ac semestrem noctem habent: iis enim sol sex menses sub horizonte deprimitur, et sex alios super ipsum eminet.

(22) *Ἐξ ἧς ἡ οἰκουμένη.* Ita Pass. Ed. Ἐξ ἧς καὶ οἰκουμένη. Mo. Reg. unus et Pass. ξηρὰν καὶ ἄνυδρον, *siccam et aqua carentem.*

(23) *Γυμνάζουσα πρὸς ἀσφάλειαν.* Billius, *ad securitatem exercens.*

(24) *Ὁ Ἀμφιπολίτης ... Στρυμών.* Strymon, Macedoniæ fluvius, in Hæmo monte oritur et prius quam cursum dirigat, septem lacus efficit; quibus deinde in unum alveum collectis, juxta Amphipolim, illius regionis urbem, influit in maris Ægæi sinum, qui ab ipso Strymonius appellatur. Ita Plinius, lib. IV.

(25) *Οἱ Καταράκται καὶ οἱ Κατάδουποι.* Cataractæ Nili ab Æthiopia in Ægyptum devolvuntur. Tanto autem cum impetu ex altis montibus ruit

modias strepitu suo superat et obruit. Nihil pro eo A sunt Cataractæ et Catadupa : usque adeo vobis diu ac noctu obstrepit! Atque ita asper est, ut vadosus interim non sit : ita rursum turbidus, ut potari nequeat : hoc tantum nomine humanus et benignus, quia sedem vestram non devolvit, cum a torrentibus et tempestatibus in furorem agitur. Habes quid de istis Fortunatorum insulis, vel de fortunatis vobis sentiamus. Tu vero mihi lunatos anfractus ne laudibus efferas, eas partes, quibus montis istius radices adiri possunt, non tam obvallantes ac velut muro cingentes, quam misere comprimentes, verticemque illum capiti vestro imminentem, qui Tantalicam vobis vitam efficit, et diffluentes auras terræque vapores, qui vos animi deliquio laborantes recreant, canoras etiam aves, B garrientes quidem, sed famem, et circumvolitantes quidem, sed solitudinem. Nec quisquam eo, nisi venationis ergo accedit, inquis : adde, ut et mortuos vos visitet. Hæc prolixiora quidem fortasse sunt, quam epistolæ modus postulet, utique tamen comœdia minora. Tu autem, si quidem hos jocos æquo animo feras, recte feceris : sin secus, plura quoque adjungemus.

A καταβοᾷ νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Τραχὺς μὲν ὤν, ἄπορος δέ· καὶ θολερὸς μὲν, ἄποτος δέ· οὗ τοῦτο μόνον φιλάνθρωπον, ὅτι μὴ παρασύρει τὴν μονὴν ὑμῶν, ὅταν αὐτὸν αἱ χαράδραι καὶ οἱ χειμῶνες ἐκμαίνωσιν (26). Ἃ μὲν οὖν ἡμεῖς σύνισμεν, ταῖς τῶν Μακάρων νήσοις (27) ταύταις εἴτ' οὖν τῶν μακαρίων ὑμῶν, ταῦτά ἐστι. Σὺ δὲ μὴ θαύμαζε τοὺς μηνοειδεῖς ἀγκῶνας, τὰ βάσιμα τῆς ὑπωρείας ὑμῶν ἀπαγχονίζοντας μᾶλλον, ἢ ἀποτειχίζοντας, καὶ τὸν κορυφῆς ὑπερτέλλοντα τένοντα, ὃς Ταντάλειον ὑμῖν ποιεῖ τὴν ζωὴν (28), τάς τε διαῤῥεούσας αὔρας, καὶ τῆς γῆς ἀναπνοὰς, αἳ λειποθυμοῦντας ὑμᾶς ἀναψύχουσι, τούς τε ᾠδικοὺς ὄρνιθας, ᾄδοντας μὲν, ἀλλὰ τὸν λιμόν· καὶ περιιπταμένους (29) μὲν, ἀλλὰ τὴν ἐρημίαν. Ἐπιδημεῖ δὲ οὐδεὶς, ὅτι B μὴ κατὰ θήραν, λέγεις· πρόσθες, καὶ ὥστε νεκροὺς ὑμᾶς ἐπισκέπτεσθαι. Ταῦτα μακρότερα μὲν ἴσως ἢ κατ' ἐπιστολὴν, ἐλάττω δὲ κωμῳδίας. Σὺ δὲ εἰ μὲν οἴσεις μετρίως τὴν παιδιὰν (30), ὀρθῶς ποιήσεις· εἰ δὲ μὴ, καὶ πλείω (31) προσθήσομεν.

5 V. EIDEM.

Ε'. ΤΩ ΑΥΤΩ (32).

Epistolæ præcedentis cum sequenti tanta est connexio, ut ista illius pars secunda potius, quam altera epistola dicenda sit. Breves et acutas litteras cum amaret, veritus ne epistolæ modum excessisset, cætera se dicturum in alia pollicitus erat his verbis : Si quidem hos jocos æquo animo feras, recte feceris; sin autem secus, plura quoque adjungemus. *Promissis stetit, et epistolam* V, *quæ proxime secuta est, his verbis exorditur :* Quoniam quæ jocantes ad te scripsimus æquo animo fers, age quæ sequuntur adjiciamus. *Quis jam dubitaverit ambas de eodem argumento scriptas esse epistolas? Nec vero scripta est epistola* V. *nisi post priorem in Pontum cum Basilio secessionem. Ante annum* 350, *et quidem labentem, hinc remeasse Gregorium non putamus; quapropter his duabus litteris, ac præterea epistolæ* VI, *alias* IX, *annus* 361 *omnino statuendus videtur.*

Quoniam quæ jocantes ad te scripsimus, æquo C animo fers, age quæ sequuntur adjiciamus, ab Homero initium ducentes :

Nunc age, progrediens internum concine, quæso, ornatum,

tugurium videlicet tecto et januis carens, focum ignis et fumi expertem, parietes igni exsiccatos, ne luti guttis impetamur, Tantalis similes eademque pœna mulctati, nimirum in aquis sitientes : jejunas etiam illas et miseras epulas, ad quas e Cappadocia sumus invitati, non tanquam ad Lotophagorum inopiam, sed velut ad Alcinoi mensam,

C Ἐπειδὴ φέρεις μετρίως τὴν παιδιὰν, καὶ τὰ ἑξῆς προσθήσομεν. Ἐξ Ὁμήρου δὲ τὸ προοίμιον·

Ἀλλ' ἄγε (33) δὴ, μετάβηθι, καὶ τὸν ἔσω κόσμον ἄεισον,

τὴν ἄστεγον σκέπην καὶ ἄθυρον, τὴν ἄπυρον ἑστίαν καὶ ἄκαπνον, τοὺς πυρὶ ξηραινομένους τοίχους, ἵνα μὴ ταῖς τοῦ πηλοῦ ῥανίσι βαλλώμεθα, Ταντάλιοί τινες καὶ κατάκριτοι, διψῶντες ἐν ὕδασι· τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην καὶ ἄτροφον πανδαισίαν, ἐφ' ἣν ἀπὸ Καππαδοκίας ἐκλήθημεν, οὐχ ὡς Λωτοφάγων πενίαν, ἀλλ' ὡς Ἀλκινόου τράπεζαν (34), ἡμεῖς οἱ

iste fluvius, ut in illis locis, quæ Catadupa nominantur, ad properantium inter scopulos aquarum fragorem aures incolarum dicantur obsurdescere.

(26) *Ἐκμαίνωσιν.* Ita Pass. Edit. ἐκμαίνουσιν. D

(27) *Ταῖς τῶν Μακάρων νήσοις.* Fortunatorum insulæ contra extremam Mauritaniam ad occidentem sitæ sunt; quam quidem ad partem etiam Hispaniæ terminus occiduus concurrit : a fructuum ubertate et aeris temperie nomen acceperunt. Ita Strabo, lib. III.

(28) *Ὃς Ταντάλειον ὑμῖν ποιεῖ τὴν ζωήν.* Alludit ad fabulam Tantali, quem poetæ finxerunt apud inferos hoc supplicii genus pati, ut ipsius capiti semper immineret saxum ingens, quod jam casurum videretur.

(29) *Περιιπταμένους.* Reg. unus. ὑπεριπταμένους, *supervolitantes.*

(30) *Τὴν παιδιάν.* Ita Reg. unus. Ed. male παιδείαν, *doctrinam.*

(31) *Καὶ πλείω.* Ita Reg. unus. Ed. male καὶ τὰ πλείω.

(32) Alias VIII. Scripta circa idem tempus.

(33) *Ἀλλ' ἄγε.* Sic habetur apud Homerum, *Odyss.* VIII :

Ἀλλ' ἄγε δὴ, μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον.

Quæ verba sunt Ulyssis Demodocum hortantis ad equi Trojani ornatum decantandum. Gregorius autem pro ἵππου posuit ἔσω, versum scilicet ad usum suum accommodans.

(34) *Οὐχ ὡς Λωτοφάγων πενίαν, ἀλλ' ὡς Ἀλκινόου τράπεζαν.* In Africa apud Syrtes habitabant Lotophagi inde vocati, quod loto victitare dicerentur; quem cibum, suavitate sua, patriæ oblivionem edentibus afferre tradit Homerus, *Odyss.* IX. Lotophagorum paupertati Gregorius opponit Alcinoi mensam deliciis omnibus refertam.

A νέοι ναυαγοί τε καὶ τλήμονες. Μέμνημαι γὰρ τῶν ἄρτων ἐκείνων, καὶ τῶν ζωμῶν (οὕτω γὰρ ὠνομάζοντο), ἀλλὰ καὶ μνήσομαι, καὶ τῶν περιολισθαινόντων (35) τοῖς βλωμοῖς ὀδόντων, εἶτα ἀνισχομένων, καὶ ἀνελκομένων ὥσπερ ἐκ τέλματος. Αὐτὸς ταῦτα τραγῳδήσεις ὑψηλότερον, ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν ἔχων τὸ μεγαλόφωνον· ὧν εἰ μὴ ταχέως ἡμᾶς ἡ μεγάλη καὶ πτωχοτρόφος ὄντως ἐῤῥύσατο, τὴν σὴν λέγω μητέρα, ὥσπερ λιμὴν ἐν καιρῷ φανεῖσα χειμαζομένοις, πάλαι ἂν ἦμεν νεκροί, πίστεως Ποντικῆς οὐκ ἐπαινούμενοι μᾶλλον ἢ ἐλεούμενοι. Πῶς παρέλθω τοὺς ἀκήπους κήπους ἐκείνους καὶ ἀλαχάνους, καὶ τὴν Αὐγείου κόπρον (36) ἐκ τῆς οἰκίας ἐκκαθαιρομένην, ᾗ τούτους ἀνεπληρώσαμεν, ἡνίκα τὴν γεωλόφον ἅμαξαν εἵλκομεν (37), ἐγώ τε ὁ βοτρύων, καὶ ὁ λαμπρὸς σὺ, τοῖς αὐχέσι τούτοις καὶ B ταῖς χερσὶ ταύταις, αἳ τῶν πόνων ἔτι τὰ ἴχνη φέρουσιν· (ὦ γῆ καὶ ἥλιε, ἀὴρ (38) καὶ ἀρετή· τραγῳδήσω γάρ τι μικρόν·) οὐχ ἵνα τὸν Ἑλλήσποντον ζεύξωμεν (39), ἀλλ' ἵνα κρημνὸν ὁμαλίσωμεν. Τούτοις εἰ μὲν οὐδὲν ἀχθεσθήσῃ λεγομένοις, πάντως οὐδὲ ἡμεῖς· εἰ δὲ ἀχθεσθήσῃ, πόσον γενομένοις ἡμεῖς· καὶ τὰ πλείω παρήσομεν, αἰδοῖ τῶν ἄλλων, ὧν πολλῶν ἀπελαύσαμεν.

nos novi et ærumnosi naufragi. Memini enim panes illos et juscula (sic enim nominantur), semperque meminero, dentibus circa fragmenta collabescentibus, ac postea sese erigentibus, veluti ex cœno emergentibus. Quæ tu scilicet sublimius exaggerabis, propriis nempe calamitatibus orationis magnitudinem tibi suppeditantibus: quibus nisi magna illa vereque pauperum studiosa nutrix mater tua nos quam celerrime liberasset, nobisque tempestate jactatis velut portus exstitisset, jampridem apud vivos esse desiissemus, fidei Ponticæ nomine non majorem laudem consequentes, quam miserationem moventes. Quonam porro modo hortos illos, ne hortorum quidem nomine dignos, oleribusque carentes prætéribo, Augiæque fimum e domo expurgatum, quo eos opplevimus, cum montosum illud plaustrum, et ego vindemiator, et tu facetus, hac cervice, manibusque his, quæ laborum vestigia etiamnum ferunt, traheremus (o terra et sol! o aer et virtus! paulum quiddam more tragico exclamabo): non ut Hellespontum jungeremus, sed ut præruptum et præcipitem locum exæquaremus? Harum rerum commemoratio si te offensura non est, utique nec nos: si autem offensionem ex ea concipies, quanto magis non ex ipsis rebus! Ac majorem partem prætermittemus multarum aliarum rerum, quibus nobis frui contigit, pudore deterriti.

ϛ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (40).

VI. EIDEM

Vitæ cum Basilio in solitudine peractæ cupide memor, hanc vivis depingit coloribus, hanc iterum consequi peroptat.

C Ἃ μὲν πρότερον ἐπεστέλλομεν περὶ τῆς Ποντικῆς διατριβῆς, παιζόντων ἦν, οὐ σπουδαζόντων· ἃ δὲ νῦν γράφω, καὶ λίαν σπουδαζόντων. *Τίς ἄν με θείη* (41) *κατὰ μῆνα ἡμερῶν τῶν ἔμπροσθεν ἐκείνων*, ἐν αἷς συνενετρύφων σοι τῷ κακοπαθεῖν; ἐπειδὴ τὸ ἑκούσιον λυπηρὸν τοῦ ἀκουσίου τερπνοῦ τιμιώτερον. Τίς δώσει τὰς ψαλμῳδίας ἐκείνας καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τὰς δι' εὐχῆς πρὸς Θεὸν ἐκδημίας, καὶ τὴν οἱονεὶ ἄϋλον ζωὴν καὶ ἀσώματον; Τίς ἀδελφῶν συμφυΐαν καὶ συμψυχίαν, τῶν ὑπὸ σοῦ θεουμένων καὶ ὑψουμένων; Τίς ἅμιλλαν ἀρετῆς καὶ παράθηξιν, ἣν ὅροις γραπτοῖς καὶ κανόσιν ἠσφαλισάμεθα; Τίς θείων λογίων φιλοπονίαν, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς εὑρισκόμενον, σὺν ὁδηγίᾳ τοῦ Πνεύματος; Ἤ, ἵνα τὰ μικρότερα λέγω καὶ εὐτελέστερα, τίς D ἐφημερίας καὶ αὐτουργίας; τίς ξυληγίας καὶ λατομίας; τίς δὲ φυτείας (42) καὶ ὀχετηγίας; τίς δὲ πλάτανον τὴν χρυσῆν, καὶ τῆς Ξέρξου τιμιωτέ-

Quæ de Pontica commoratione prius scribebam, joco, non serio scribebam; quæ autem nunc scribo, admodum serio scribo. *Quis me secundum pristinorum illorum dierum statum constituet* [a], in quibus ego tecum afflictionem pro deliciis habebam? quandoquidem molestia sponte suscepta voluptati minime voluntariæ præstat. Quis psalmodias illas et vigilias dabit, atque ad Deum per orationem peregrinationes, illamque velut materia vacantem et incorpoream vitam? Quis fratrum eorum, qui dii a te efficiebantur, atque in altum evehebantur, concordiam animorumque conjunctionem? Quis virtutis certamen, et ad eam incitationem, quam scriptis legibus ac regulis obfirmavimus? Quis divinorum oraculorum studium, lucemque in ipsis ductu atque auspiciis Spiritus sancti inventam? Aut, ut minora et leviora dicam, quis diurnas operum vices et labores? quis lignorum comportationes et lapidicinas? quis arborum

[a] Job XXIX, 2.

(35) *Τῶν περιολισθαινόντων*. Ita Reg. unus. In ed. deest τῶν.

(36) *Καὶ τὴν Αὐγείου κόπρον*. Augiæ stabulum fimo congesto plenum fuisse tradunt poetæ, et ipsius repurgationem inter laboriosa Herculis opera recensent.

(37) *Τὴν γεωλόφον ἅμαξαν εἵλκομεν*. Reg. unus et Pass. τὴν γεωφόρον ἅμαξαν εἵλκομεν, *terras vehens plaustrum traheremus*. Vox εἵλκομεν deerat in editis: ipsam, in versione a Billio suppletam, in textu supplevimus e duobus codd. memoratis. Mox pro καὶ ὁ λαμπρὸς σύ, Reg. unus habet καὶ ὁ λαμπρὸς σύ, *et tu illustris*.

(38) *Καὶ... ἀήρ*. Sic Pass. et duo Reg. Edit. ἀνήρ, *vir*.

(39) *Τὸν Ἑλλήσποντον ζεύξωμεν*. Alludit ad Xerxem Persarum regem, qui tantum habuisse fertur navium apparatum, ut Hellespontum totum operiret, ac ponte Asiam Europæ jungeret.

(40) Alias IX. Scripta circa idem tempus.

(41) *Τίς ἄν με θείη*. Ita Reg. unus. Ed. male τίς ἄν μετείη.

(42) *Φυτείας*. Reg. duo φυτοκομίας, *plantarum curas*.

consitiones et irrigationes? quis platanum illam auream, et Xerxis platano præstantiorem, in qua non rex luxu diffluens, sed monachus lugens sedebat, quam ego plantavi, Apollo rigavit, hoc est, tua excellentia; Deus autem in honorem nostri auxit [5], ut seduli laboris nostri et industriæ monumentum apud vos conservetur, quemadmodum virga illa Aaronis, quæ floruerat, in arca servata esse dicitur [6] et creditur? Sed hæc optare quidem perfacile, consequi autem non perinde facile. At tu, mihi adesto, virtutemque conspiratione tua atque opera mihi fove, eamque utilitatem, quam quondam collegimus, precibus tuis conserva: ne alioqui paulatim velut umbra dilabamur, advesperascente die. Equidem ipse te magis quam aerem spiro, idque solum vivo, quod tecum sum, vel coram, vel absens per animi simulacrum

ραν (43), ὑφ' ἧς οὐχὶ βασιλεὺς ἐκαθέζετο τεθρυμμένος, ἀλλὰ μοναστὴς τετρυχωμένος, ἣν ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἡ σὴ τιμιότης, ἀλλ' ὁ Θεὸς ηὔξησεν, εἰς τιμὴν ἡμετέραν, ἵνα ὑπόμνημα σώζηται παρ' ὑμῖν τῆς ἡμετέρας φιλοπονίας, ὥσπερ ἐν τῇ κιβωτῷ λέγεται καὶ πιστεύεται ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα. Ταῦτα εὔξασθαι μὲν ῥᾷστον, λαβεῖν δὲ οὐ ῥᾴδιον. Ἀλλά μοι καὶ πάρεσο, καὶ σύμπνει τὴν ἀρετὴν, καὶ συνεργάζου (44), καὶ ἥν ποτε συνελέξαμεν ὠφέλειαν, συντήρει διὰ τῶν προσευχῶν, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν ὥσπερ σκιὰ λυθῶμεν, κλινούσης ἡμέρας. Ὡς ἐγὼ σὲ πνέω μᾶλλον ἢ τὸν ἀέρα· καὶ τοῦτο ζῶ μόνον, ὃ μετὰ σοῦ γίνομαι, ἢ παρὼν, ἢ ἀπὼν τοῖς ἰνδάλμασι.

7 VII. CÆSARIO.

Ζ'. ΚΑΙΣΑΡΙῼ (45).

Scriptas ad Cæsarium fratrem has litteras ineunte anno 362, his rationibus demonstrare facillimum est. Obiit Constantius imperator die 3 Novembris anni 361. Mox summa rerum potitus, ingressusque Constantinopolim 11ª Decembris Julianus, aulam totam commutavit, aliis morte antea subductis ac de medio sublatis aliis submotis et expulsis decessoris sui sive amicis, sive domesticis, simulque ministrorum ambitiosa multitudine accita. Cæsarium tamen, qui primum, *non, ut Pagius scribit, a Juliano, sed a Constantio,* dignitatis gradum inter medicos obtinuerat, amicorumque in numero apud eumdem imperatorem, ac maximo fuerat in honore, *Julianus retinere voluit. Cæsarium primo consensisse liquet ex istis ad eum Gregorii litteris, quibus fratrem Christianum, plus æquo in Apostatæ aula morantem, domum revocare totis viribus contendit, quod et feliciter factum est, antequam Julianus Maio, vel Junio mense Antiochiam iter instituerct.*

Magnopere tua causa erubuimus: nam quod mœrore affecti fuerimus, quid scribere attinet, ad eum præsertim, cui id omnium mortalium maxime persuasum est? Etenim ut de nobis nihil dicamus, nec quanta mœstitia, addam etiam timore, nos fama ea, quæ de te pervagatur, impleverit, vellem, si fieri posset, sermonibus iis, quos de te et de nobis alii, tam familiares et necessarii quam externi, quoquo modo nobis cogniti, dum tamen Christiani, non hi quidem, non illi, verum omnes uno ore serunt, interesses; quandoquidem etiam homines promptius in alienis rebus quam in propriis philosophari solent. Instar alius cujuspiam declamationis hæc verba ipsis fuerunt: nunc episcopi filium militare, nunc externam potentiam et gloriam appetere, nunc pecuniis atque opibus deditum esse (quando communis ignis accensus est, atque in salutis animæque periculo versantur homines); ac non potius unam hanc gloriam, et securitatem, et opes existimare, nimirum fortiter et strenue adversus tempus stare, et quam longissime

Ἱκανῶς ἠρυθριάσαμεν ἐπὶ σοί· τὸ γὰρ ὅτι ἐλυπήθημεν, τί χρὴ γράφειν, τῷ γε πάντων μάλιστα πεπεισμένῳ; Ἵνα γὰρ μὴ τὰ ἡμέτερα λέγωμεν, μηδὲ ὅσης ἀθυμίας ἐνέπλησεν ἡμᾶς ἡ περὶ σὲ φήμη, δὸς δὲ εἰπεῖν καὶ δέους, ἐβουλόμην, εἴ πως οἷόν τε ἦν, παρεῖναί σε τοῖς τῶν ἄλλων λόγοις, οἰκείων τε ὁμοίως καὶ ξένων, τῶν ὁπωσοῦν (46) γνωρίμων ἡμῖν, ἀλλ' οὖν Χριστιανῶν, οὓς περὶ σοῦ τε καὶ ἡμῶν λέγουσι, οὐχ οἱ μὲν, οἱ δὲ οὔ, ἀλλὰ πάντες ἑξῆς ὁμοίως, ἐπειδὴ καὶ προθυμότερον ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἢ τοῖς οἰκείοις (47) φιλοσοφοῦσιν ἄνθρωποι. Ὥσπερ ἄλλη τις μελέτη γέγονεν αὐτοῖς ταῦτα τὰ ῥήματα. Νῦν μὲν υἱὸν ἐπισκόπου στρατεύεσθαι, νῦν δὲ ὀρέγεσθαι τῆς ἔξωθεν δυναστείας καὶ δόξης, νῦν δὲ ἡττᾶσθαι χρημάτων (ὁπότε κοινὸν ἀνῆπται πῦρ (48), καὶ τὸν περὶ ψυχῆς δρόμον τρέχουσιν ἄνθρωποι)· ἀλλ' οὐχὶ μίαν ἡγεῖσθαι καὶ δόξαν, καὶ ἀσφάλειαν, καὶ εὐπορίαν, τὸ γενναίως ἵστασθαι πρὸς τὸν καιρὸν, καὶ ὅτι ποῤῥωτάτω ποιεῖν ἑαυτὸν παντὸς ἄγους τε καὶ μιάσματος. Πῶς δ' ἂν ἄλλον νουθετήσειεν ὁ ἐπίσκοπος (49), μὴ παρασυρῆναι τῷ καιρῷ,

[5] I Cor. III, 6. [6] Num. XVII, 8-10.

(43) *Καὶ τῆς Ξέρξου τιμιωτέραν.* Pythius, Lydus, tantis opibus abundabat, ut Darium Persarum regem aurea platano donaverit; posteaque universum Xerxis exercitum hospitio et epulis exceperit, pecuniasque ipsi in belli sumptus a se suppeditatum iri spoponderit. Ita Herodotus, lib. VII.

(44) *Καὶ σύμπνει τὴν ἀρετὴν, καὶ συνεργάζου.* Reg. unus καὶ σύμπνει καὶ συνεργάζου τὴν ἀρετήν.

(45) Alias XVII. Scripta ineunte anno 362.

(46) *Οἰκείων τε ὁμοίως καὶ ξένων, τῶν ὁπωσοῦν.* Ita Reg. unus. Ed. male οἰκείων ὁμοίως καὶ ξένων, καὶ τῶν ὁπωσοῦν.

(47) *Προθυμότερον ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἢ τοῖς οἰκείοις.* Ita Regg. duo. Ed. male προτιμότερον· et in eisdem desunt voces ἢ τοῖς οἰκείοις.

(48) *Ὁπότε κοινὸν ἀνῆπται πῦρ.* Ita Regg. duo. Ed. male ὁπότε χρημάτων κοινὸν ἀνῆπται πῦρ. Etenim persecutionem a Juliano Apostata motam innuit Gregorius; et fratrem in eo reprehendit, quod cum undique ignis esset accensus, non modo gloriæ, sed etiam pecuniarum cupiditate æstuaret.

(49) *Ἄλλον νουθετήσειεν ὁ ἐπίσκοπος.* Ita Regg. duo. Ed. male ἄλλον νουθετήσειαν οἱ ἐπίσκοποι: agitur enim de solo Gregorio, Cæsarii et Gregorii Theologi patre.

μηδὲ τοῖς εἰδώλοις συναναφύρεσθαι; Πῶς δ' ἂν τοῖς ἄλλο τι πλημμελοῦσιν ἐπιτιμήσειεν, αὐτὸς ἀφ' ἑστίας τὴν παῤῥησίαν οὐκ ἔχων (50). Ταῦτα καθ' ἑκάστην ἀκούοντας ἡμᾶς τὴν ἡμέραν, καὶ ἔτι πλείω τούτων καὶ χαλεπώτερα, τῶν μὲν καὶ διὰ φιλίαν λεγόντων ἴσως, τῶν δὲ καὶ διὰ δυσμένειαν ἐπιτιθεμένων (51), πῶς οἴει διακεῖσθαι καὶ τίνας ἔχειν ψυχὰς ἀνθρώπους τῷ Θεῷ προθεμένους δουλεύειν, καὶ πρὸς τὰς μελλούσας ὁρᾷν ἐλπίδας μόνον ἀγαθὸν κρίνοντας; Τὸν μὲν οὖν κύριον τὸν πατέρα ἡμῶν πάνυ δυσφοροῦντα τὰ πρὸς τὴν ἀκοὴν, καὶ πρὸς τὸν βίον αὐτὸν ἀπαγορεύοντα, ὁπωσοῦν αὐτὸς παραμυθοῦμαι καὶ ψυχαγωγῶ, τὴν σὴν ἐγγυώμενος γνώμην, καὶ πείθων ὅτι οὐχ ὑπομενεῖς ἔτι πλεῖον λυπεῖν ἡμᾶς. Τὴν δὲ κυρίαν τὴν μητέρα, εἰ πύθοιτό τι τῶν κατὰ σὲ (μέχρι γὰρ τοῦ νῦν τέως ἀπεκρυψάμεθα πολλαῖς ἐπινοίαις), οἴου καὶ παντελῶς ἀπαραμύθητον ἕξειν τὸ πάθος, ὡς γυναῖκά τε οὖσαν μικρόψυχον, καὶ ἄλλως διὰ τὸ λίαν εὐλαβὲς, μετριάζειν περὶ τὰ τοιαῦτα οὐ δυναμένην. Εἰ μὲν οὖν τινα καὶ σεαυτοῦ καὶ ἡμῶν ποιῇ λόγον, βούλευσαί τι βέλτιον καὶ ἀσφαλέστερον. Πάντως γὰρ καὶ τὰ ἐνταῦθα πρὸς ἐλευθέριον διαγωγὴν αὐτάρκη, τῷ γε μὴ λίαν ἀπλήστῳ (52), μηδὲ ἀμέτρῳ περὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλείονος. Ἀλλὰ καὶ τοῦ καταστάσεως σε τυχεῖν οὐχ ὁρῶ τίνα καιρὸν ἀναμενοῦμεν, τὸν νῦν ἐάσαντες. Εἰ δὲ τῆς αὐτῆς ἔχῃ γνώμης, καὶ μικρὰ πάντα σοι πρὸς τὴν ἰδίαν ὁρμὴν, ἄλλο μὲν οὐδὲν εἰπεῖν βούλομαι δυσχερές· τοσοῦτον δὲ προλέγω καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι δυοῖν ἀνάγκη θάτερον, ἢ γνήσιον μένοντα Χριστιανὸν τὴν ἀτιμοτάτην αὐτοῦ τετάχθαι (53), καὶ πράττειν ἀναξίως καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν ἐλπίδων· ἢ τῆς τιμῆς ἐφιέμενον, περὶ τὰ καιριώτερα βλάπτεσθαι, τοῦ καπνοῦ γε μετέχοντα, εἰ καὶ μὴ τοῦ πυρός.

se ab omni scelere et piaculo removere! Quonam autem modo episcopus alium admonere queat, ne a tempore distrahatur, atque cum idolis misceatur et contaminetur? Quonam modo eos, qui aliud quiddam delinquant, objurgare possit, ipse a Lare fiduciam non habens? Hæc nos hisque plura, et graviora quotidie audientes, partim ab iis, qui amico fortasse animo loquuntur, partim ab iis, qui nos ob inimicitiam hostiliter aggrediuntur, quo tandem modo affici et quem animum habere putas, nos, inquam, qui Deo servire proposuimus, nec ullum aliud bonum esse judicamus, quam futuræ vitæ spes ob oculos positas habere? Ac dominum quidem patrem nostrum, sermones hos perquam ægre ferentem, ipsiusque etiam vitæ tædio laborantem, quoquo modo solor ac recreo, de tua voluntate illi spondens, atque confirmans te **8** nequaquam diutius nobis molestum fore. Dominam autem matrem, si quidquam de tuis rebus resciscat (nam ad hunc usque diem multis artibus eam celavimus), ita velim existimes eam tantum dolorem habituram, ut nullo omnino solatio mitigari possit, utpote imbecillis animi feminam, et alioqui, ob pietatis magnitudinem, modum in hujusmodi rebus tenere nequeuntem. Quamobrem, si quam et tui et nostri rationem habes, melius tutiusque tibi consule. Nam procul dubio facultates nostræ ad vitam ingenue honesteque degendam sufficiunt, homini utique non nimis inexplebili, nec immodica plus habendi cupiditate flagranti. Quin etiam ad constituendas vitæ tuæ rationes haud video, quodnam tempus exspectabimus, si hoc nobis effluere sinamus. Quod si in eadem perstas sententia, præque tua cupiditate omnia parva existimas, aliud quidem acerbi nihil proloqui libet: hoc tantum prædico et denuntio, e duobus alterum necesse esse, ut vel sincerus Christianus manens contemptissimæ Christianorum classi ascribaris, indigneque vivas et teipso, et spe quam concepisti: vel honores expetens, in rebus majoris momenti detrimentum capias, fumique saltem, si non ignis, fias particeps.

Η'. ΒΑΣΙΛΕΙΩ (54).

VIII. BASILIO.

Ad Basilium recens presbyterum creatum, scriptam esse VIII *epistolam manifestum est his verbis:* Tu quoque captus es, *inquit Basilio Gregorius,* quemadmodum et nos circumscripti, quandoquidem ad presbyterium pertracti sumus. *Itaque si Basilius anno* 362, *ut viris doctissimis Tillemontio, Hermantio, et aliis visum est, factus est presbyter, epistolam* VIII *eodem anno scriptam esse constabit. Verum ab iis, licet ægre, dissentit novissimus epistolarum Basilii editor, et quod eum deterret maxime ab hac amplectanda opinione, inprimis sunt hæc epistolæ ipsius verba, quibus Basilium monet, ut sibi caveat,* præsertim ob tempus multas in nos hæreticorum excitans linguas. « *Quæ verba, inquit, Valentis imperio mirifice congruunt; Juliani vero nequaquam.* »

Ἐπαινῶ σου τῆς ἐπιστολῆς τὸ προοίμιον. Τί δὲ τῶν σῶν οὐκ ἐπαινετόν; καὶ σὺ ἑάλως ὥσπερ καὶ ἡμεῖς γεγραφότες, ἐπειδή γε εἰς τὸν πρεσβυτέρου βαθμὸν ἐβιάσθημεν. Καίτοι γε οὐ τοῦτο ἡμῖν ἐσπου-

Epistolæ tuæ procemium laudo. Quid autem tuorum non est laudandum? Ac tu captus es, quemadmodum nos quoque circumscripti: quandoquidem ad presbyteri gradum pertracti sumus. Nec

(50) *Ἀφ' ἑστίας τὴν παῤῥησίαν οὐκ ἔχων.* Is a Lare fiduciam non habere dicitur, qui delictum aliquod idcirco reprehendere ac vindicare non audet, quia semetipsum vel domesticos suos eo obstrictos esse sentit. Quomodo igitur, inquit Theologus, ad hujus vitæ fragilis rerumque terrenarum despectionem alios jam hortabitur, cum habeat filium mundi cupiditatibus immersum? BILLIUS.

(51) *Διὰ δυσμένειαν ἐπιτιθεμένων.* Qui ob inimicitiam amplificant. Billius, *qui ob inimicitiam nobis imminent.*

(52) *Τῷ γε μὴ λίαν ἀπλήστῳ.* Ita Reg. unus. Ed. minus bene τῷ γε λίαν μὴ ἀπλήστῳ.

(53) *Τὴν ἀτιμοτάτην αὐτοῦ τετάχθαι.* Vox αὐτοῦ sic accipienda est, quasi referatur ad vocem Χριστιανισμόν subauditam; ac deinde subintelligenda est vox τάξιν.

(54) Alias XI. Scripta circa finem anni 362.

enim id a nobis expetebatur. Nam uterque alteri, si alii quiquam, locupletes esse testes possumus, quam nobis cordi esset pedestris philosophia humique depressa. Verum hoc non fieri fortasse quidem præstitisset : aut quo alio verbo utar incertus sum, quandiu Spiritus sancti consilium exploratum non habuero. Quoniam autem factum est, ferre necesse est, ut mihi quidem videtur, ac præsertim ob tempus istud, quod multas adversum nos hæreticorum linguas excitat : nec aut spei eorum, qui nobis ministerium crediderunt, aut superiori vitæ nostræ dedecori esse.

A δάζετο. Ἀλλήλοις γάρ ἐσμεν, εἴπερ ἄλλοι τινὲς, ἀξιόπιστοι μάρτυρες τοῦ τὴν πεζὴν στέργειν φιλοσοφίαν (55) καὶ κάτω μένουσαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὴ γενέσθαι μὲν ἴσως ἄμεινον ἦν· ἢ οὐκ οἶδ' ὅτι καὶ φῶ, ἕως ἂν ἀγνοῶ (56) τὴν οἰκονομίαν τοῦ Πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο, φέρειν ἀνάγκη, ὡς γοῦν ἐμοὶ καταφαίνεται, καὶ μάλιστα διὰ τὸν καιρὸν, πολλὰς ἡμῖν αἱρετικῶν ἐπεισάγοντα γλώσσας, καὶ μὴ καταισχύνειν μήτε τὰς τῶν πεπιστευκότων (57) ἐλπίδας, μήτε τὸν ἡμέτερον βίον.

9 IX. AMPHILOCHIO.

Θ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙΩ (58).

Ante annum 362, quo ad sacerdotium evectus est Gregorius, epistolam ad Amphilochium, alias CLIX, *scriptam non fuisse suadent hæc verba :* Horum, *qui sacrario ministrant*, est condiaconus noster Euthalius, *etc.*, *quæ nisi superioris ordinis, vel certe ejusdem, virum non decent. Neque vero in sequentes annos hanc epistolam differre sinit epistolæ ipsius initium :* Bene structo thalamo columnas subjice, atque... a dextro initio nobis innotesce ; *quæ tum primum fori judiciis Amphilochium occupatum arguunt.*

Aureas, ut Pindari verbis utar, bene structo thalamo columnas subjice, atque in præsenti cura a dextro initio nobis innotesce ; ut etiam admirandum palatium exstruas, illustrem in ea te ipsum ostendens. Quanam autem ratione id testatum reddes? si Deum ac res divinas honori habeas : quo quid majus ac sublimius esse ducis? Qui porro, et quibus rebus honorabis ? Una hac scilicet, si eorum, qui Deo astant, ac sacrario ministrant, commodis consulas. Horum e numero est condiaconus noster Euthalius, cui nescio quo pacto posteaquam ad sublimiorem gradum migravit, auri tributum imponere conantur ii, qui rerum administrationi præfecti sunt. Hoc, quæso, ne tibi ferendum videatur : verum et diacono et universo clero, ac præsertim nobis, quorum tibi cura est, manum porrige : alioqui certe unus omnium hominum miserrima conditione esset, si temporum humanitate, atque eo honore, qui sacri ordinis viris ab imperatoribus concessus est, minime frueretur ; sed contumelia et detrimento afficeretur, ac ideo fortasse quod viles sumus. Quod quidem bene feceris, si non patiaris : etiamsi alii non bene id velint.

B Χρυσέας ὑπόστησον εὐτειχεῖ θαλάμῳ (59) κίονας, κατὰ Πίνδαρον, καὶ ἀπὸ δεξιῆς ἡμῖν γνωρίσθητι τῆς ἀρχῆς ἐν τῇ παρούσῃ φροντίδι· ὡς ἂν καὶ θεητὸν πήξαις μέγαρον, εὐδόκιμος ἐν αὐτῇ φανείς. Γνωρίσεις δὲ πῶς; τὸν Θεὸν (60) καὶ τὰ θεῖα τιμῶν· οὗ τί σοι μεῖζον καὶ ὑψηλότερον; τιμήσεις δὲ πῶς καὶ τίσιν; ἑνὶ τούτῳ, τῷ κήδεσθαι τῶν παρισταμένων Θεῷ, καὶ λειτουργῶν τοῦ βήματος. Τούτων εἷς ἐστι καὶ ὁ συνδιάκονος ἡμῶν Εὐθάλιος, ὃν, οὐκ οἶδ' ὅπως, εἰς μείζω τάξιν μεταχωρήσαντα, διαγράφειν ἐπιχειροῦσι χρυσὸν οἱ τῆς ἡγεμονικῆς τάξεως (61). Τοῦτο μὴ ἀνεκτὸν φανήτω σοι· καὶ χεῖρα ὄρεξον τῷ τε διακόνῳ καὶ τῷ κλήρῳ παντὶ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡμῖν, ὧν σοι μέλει (62)· ἢ δεινότατα ἂν πάθοι μόνος ἀνθρώπων, μὴ τυγχάνων τῆς τῶν καιρῶν φιλανθρωπίας, C καὶ τῆς δεδομένης τοῖς ἱερατικοῖς παρὰ τῶν βασιλέων τιμῆς, ἀλλ' ὑβριζόμενος καὶ ζημιούμενος ἴσως διὰ τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν (63). Ὃ σοι καλῶς ἔχει μὴ συγχωρεῖν, κἂν μὴ καλῶς ἄλλοι βούλωνται.

X. CANDIDIANO.

Ι'. ΚΑΝΔΙΔΙΑΝΩ (64).

Gregorii ad Candidianum litteræ, imperante Juliano, scriptæ sunt anno 363. Id plane persuadent hæc Theologi verba circa finem epistolæ Candidianum alloquentis : Nam cum religione gentilis sis, ac præsenti imperatori ea quæ imperii sunt, præstes : non ita ipsi inservis, ut temporis adulatores. *Et paulo inferius :* Opto... ut ad nostras Deique partes aliquando te conferas, atque ab iis stes qui persecutionem patiuntur, non autem ab iis, qui eam inferunt. *Quibus verbis, certe Apostatæ et impii persecutoris declaratur imperium. Idcirco autem Candidiani præfecturam ad annum 363 differimus, quod, qui anno superiori præerat, cum Nazianzenam ecclesiam vi et armis invadere tentasset, tantas æquitatis ac justitiæ nomine laudes et encomia a Theologo non esset consecutus.*

Ubi nunc sophistæ? Quid tacent poetæ? Quos meliores sermones requirunt, aut quam splendi-

D Ποῦ νῦν οἱ σοφισταί; τί σιωπῶσιν οἱ περὶ τὴν ποίησιν; τίνας λόγους ἀμείνους ἐπιζητοῦσιν, ἢ τίνα

(55) *Τὴν πεζὴν στέργειν φιλοσοφίαν.* Pedestris philosophia humique depressa, nihil aliud est quam vita privata, nec ulla publici muneris administratione distracta.

(56) *Ἕως ἂν ἀγνοῶ.* Ita Reg. unus et Pass. Ed. ἕως γνῶ, quod Billius vertit, *quoadusque exploratum habuero.*

(57) *Τῶν πεπ.* Billius, *qui fidem nobis habuerunt.*

(58) Alias CLIX. Scripta circa annum 362.

(59) *Εὐτειχεῖ θαλάμῳ.* Ita Reg. unus, et ipse Pindarus, *Olymp.* od. VI, stroph. 1. Ed. male εὐτυχεῖ, *felici.*

(60) *Τὸν Θεόν.* Ita Reg. unus. In ed. deest τόν.

(61) *Διαγράφειν ἐπιχειροῦσι χρυσὸν οἱ τῆς ἡγεμονικῆς τάξεως.* Male vertit Billius, *expungere ac dignitate abdicare conantur ii qui rei militari præfecti sunt :* non enim ad rei militari præfectos, sed ad episcopum pertinuisset, aliquem e clero expungere ac dignitate ecclesiastica abdicare. Agitur hic de præstatione tributi in bellicos sumptus indicti.

(62) *Ὧν σοι μέλει.* Ita legimus. Ed. male οἷς σοι μέλει. Mox δεινότατα. Ita Reg. unus et Pass. Ed. minus bene δεινότητα.

(63) *Διὰ τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν.* Ita Regg. duo. In ed. deest εὐτέλειαν. Billius in versione supplevit φιλίαν, ita vertens : *et quidem fortasse ob eam quæ mihi cum eo est, amicitiam.*

(64) Alias CXCIV. Scripta anno 363.

λαμπροτέραν ὑπόθεσιν; νῦν ἔδει, πᾶσαν μὲν ἐπὶ σοὶ κινηθῆναι γλῶσσαν μουσικήν τε καὶ ἐναρμόνιον, πᾶσαν δὲ ὑψηλόν τι καὶ διαπρύσιον ἠχῆσαι ῥητορικήν· οὐ ταύτῃ μόνον ὅτι χρέος ἁπάντων χρεῶν δικαιότατον, ἄρχοντα δεξιὸν ἀνυμνεῖσθαι τοῖς λόγοις· ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν ἐν ἀμφοτέροις ἄκρον ἀμφοτέροις κοσμεῖν οἰκειότατον. Καὶ εἰ μὴ πρὸ καιροῦ τοὺς λόγους ἀνέπαυσα (νῦν γὰρ δὴ τοῦτο αἰσθάνομαι), καὶ ἐβουλευσάμην, ἔφη τις, ταχύτερα, ἢ σοφώτερα, τὸ μὴ πανηγυρίζειν, μηδὲ φοιτᾷν εἰς μέσους φιλοσοφήσας, ὡς τάχα ἂν καὶ τὰς Τυῤῥηνικὰς ὑπερεφώνησα σάλπιγγας (65) (ἐρῶ γὰρ, μηδὲν τὸν τραχὺν τοῦ Μώμου λίθον εὐλαβηθεὶς, κατὰ Πίνδαρον [66]), εἰ μὴ τῆς σιωπῆς ἀωρίαν κατεψηφισάμην (67). Νυνὶ δὲ ὃ πέπονθα ἐπὶ σοὶ, ὁποῖόν τι τοὐμὸν χρῆμα, τάχα ἂν γνοίης ἀπ' εἰκόνος τινός. Κόπτω μὲν οἷον (68) τοὔδαφος τοῖς ποσὶ, κατὰ τοὺς θερμοτάτους τῶν ἵππων, καὶ διεσθίω τὰ χαλινὰ, καὶ τὸ οὖς διανίστημι, πνέω τε θυμὸν ἐκ μυκτήρων, καὶ βλέπω δριμὺ καὶ ἀφρῷ βάλλομαι (69)· μένω δὲ ὅμως εἴσω κιγκλίδος (70), οὐκ ἐφιέντος (71) μοι τοῦ νόμου τὸν δρόμον.

A diorem materiam? Nunc et linguam omnem musicam et modulatam tua causa moveri, et omnem dicendi facultatem altum quiddam et clarum tinnire oportebat: non hoc tantum nomine, quod debitum omnium debitorum justissimum est, præsidem dextrum atque commodum oratione concelebrare; sed hoc etiam, quod eum, qui summam utriusque scientiam **10** obtinet, utroque exornare maxime convenit. Et nisi præmature studio eloquentiæ finem imposuissem (nunc enim hoc sentio,) atque, ut cujusdam verbis utar, celerius quam sapientius consilium cepissem, hoc scilicet summo studio secutus, ut ne declamatorem agerem, nec in medios hominum cœtus me conferrem; fortasse Tyrrhenicas quoque tubas cantu superassem (di-
B cam enim, asperum Momi lapidem, ut cum Pindaro loquar, nihil veritus), nisi intempestivum tempus silentio mulctassem. Nunc quod tua causa mihi accidit, et cujusmodi sit res mea, per imaginem quamdam fortasse intelliges. Ego enim ferocissimorum equorum in morem pedibus quidem solum ferio, ac frenum exedo, et aures erigo, atque furorem e naribus spiro, acremque vultum præfero, ac spuma conspergor: nihilominus tamen intra cancellos maneo, lege nimirum currendi potestatem mihi minime faciente.

Τί οὖν; ἐπειδὴ ταῦτα δοκεῖ (72), τί δράσομεν; Ἢ παντάπασι καταβαλοῦμεν τοὺς λόγους, καὶ σιωπῇ τὰ σὰ θαυμασόμεθα, παρέντες ἑτέροις τὴν εὐφημίαν; Οὐ μὲν οὖν. Ἀλλ' ἄλλοι μὲν τἄλλα τῶν σῶν εὐφημούντων, ὅτι ἂν ἕκαστος βούληταί τε καὶ δύνηται. Πάντως δὲ πολλοῖς ἀρκέσεις λόγοις καὶ πανηγύρεσιν, ἐὰν μέρος ἕκαστος τῶν σῶν ἀπολαβὼν εὐφημῇ· οἱ μὲν, τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, καὶ τὸ ἐν τούτοις εὐσύνετόν τε ὁμοῦ καὶ φιλόπονον· (τίς γὰρ ἢ εὑρετὴς (73) τοῦ δέοντος ποριμώτερος, ἢ ἐπιτελέσαι τὸ εὑρεθὲν ἐνεργέστερος;) οἱ δὲ τῆς δίκης τὰ τάλαντα, καὶ ὡς ὑπὸ λαμπρῷ τῷ φωτὶ διακρίνεις τὰς ἔριδας, ὑψηλὸς ὑψηλῶς ἐμπομπεύων (74) τῇ θέμιδι. Τὸ δὲ σὸν ξίφος, φοβερὸν μὲν, ὡς πλῆξον· ὡς δὲ οὐ πλῆσσον, ἀνάθημα. Κρατεῖς γὰρ οὐ τῷ (75) κολάζειν ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ τῷ σπουδάζειν ὅπως οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἁμαρτήσονται· καὶ τῷ πάντας ἡττᾶσθαι τῆς σῆς διανοίας πλέον, ἢ τῆς τῶν ἄλλων δυναστείας, ὧν ἡ θρασύτης τὸ ἔννομον. Ἄλλοι θαυμαζέτωσαν τοῦ λόγου τὸ κράτος· εἰ δὲ βούλει, λόγου πᾶν εἶδος, ὅσον τε εἰς κρίσιν ἥκει τῶν λεγομένων, καὶ ὅσον εἰς τὴν

Quid igitur? quoniam ita placet, quid faciemus? An omnino sermones abjiciemus, tacitique tuas virtutes admirabimur, laudationis munere aliis relicto? Minime profecto. Verum alii sane,
C prout cujusque voluntas aut facultas tulerit, alias virtutum tuarum partes laudibus evehant. Omnino autem multis sermonibus atque concionibus sufficeris, si quisque partem tuarum laudum celebrandam assumat: alii nimirum publicorum negotiorum administrationem, atque in his ingenii acumen simul et industriam; (quis enim est, qui aut id, quod in rem futurum sit, ingeniosius et acutius inveniat, aut, quod inventum est, majore diligentia et industria exsequatur?) alii justitiæ lances, et quo pacto velut sub clara luce controversias disceptas, sublimis, sublimi pompa justitiam ostentans. Tuus autem gladius terrorem quidem affert, tanquam percussurus: tanquam autem non
D percutiens, votivum donum est. Potestatem enim habes, non ut in peccantes animadvertas, sed id serio agens ne omnino peccent; et quia omnes tuæ

(65) *Τυῤῥηνικὰς... σάλπιγγας.* Tyrrhenæ dicuntur tubæ, quia ipsas Tyrrheni invenisse narrantur.

(66) *Κατὰ Πίνδαρον.* Apud Pindarum, *Olymp.*, od. VIII, vers. 73, ita legitur: Μὴ βαλέτω με λίθῳ τραχεῖ φθόνος, *ne feriat me lapide aspero invidia.* Pro φθόνος, Gregorius Μῶμον adhibuit, qui Momus a poetis deus fingitur. Hujus naturæ proprium esse ferunt, ipsum quidem nihil operis edere, sed aliorum deorum opera curiosis oculis contemplari; et si quid est omissum aut perperam factum, id liberius reprehendere; unde nomen accepit; nam μῶμος Græce significat *reprehensionem.*

(67) *Εἰ μὴ τῆς σιωπῆς ἀωρίαν κατεψηφισάμην.* Male vertit Billius, *nisi effetas meas vires silentio mulctassem.* Non enim Gregorius agit de effetis viribus suis, sed de Juliani Apostatæ tempore ad loquendum minus idoneo

(68) *Κόπτω μὲν οἷον.* Ita Reg. unus, et ed. ad marg. Male in textu κόπτων μὲν οὖν οἷον.

(69) *Ἀφρῷ βάλλομαι.* Billius, *spuma impellor.*

(70) *Κιγκλίδος.* Ita Regg. duo, et ed. ad marg. Male in textu κιγηλίδος.

(71) *Οὐκ ἐφιέντος.* Ita Reg. unus. Ed. minus bene οὐκ ἀφιέντος.

(72) *Ταῦτα δοκεῖ.* Ita Regg. duo. Ed. ταύτῃ δοκεῖ.

(73) *Ἢ εὑρετής.* Ita Regg. plures. In ed. deest ἤ.

(74) *Ἐμπομπεύων.* Ita Reg. unus, et ed. ad marg. Male in textu ἐμποπεύων. Mox τὸ δὲ σὸν ξίφος. Ita Reg. unus, et ed. ad marg. Male in textu τὸ δέ σοι ξίφος.

(75) *Οὐ τῷ.* Ita Reg. unus, et ed. ad marg. Male in textu αὐτῷ.

potius menti cedunt, quam aliorum, quibus audacia pro lege est, auctoritati ac potentiæ. Alii rursum eruditionis **11** vim admirentur; vel si mavis, eruditionis genus omne, tam quod ad eorum, quæ dicuntur, censuram ac judicium attinet, quam quod ad dicendi facultatem. Idem enim ipse judicium de sermonibus ferre potes, et majorem etiam in dicendo vim obtines : ita ut alterum aureum illius calculum referat, aut Homericam illam amussim, sub qua equorum Eumelii æqualitatem censeri ac perpendi contigit; alterum autem nimbos hiemales superet. Pari enim cum laude, nunc certaminis arbitrum agis, ac prius ipse certabas. Alii firmitatem lenitate temperatam laudibus efferant, suavitatemque nihil abjectum habentem, cujusmodi scilicet sunt leonum saltus. Alii viribus pollens, et honore præditum aurum, una cum magnificis nominibus contemptum, atque in effusam fugam a justitia tua conversum : res sane una ex omnibus auditione ac fide sublimior. Quin poeta quoque quispiam atque arte liberior et solutior, agricolarum choro coacto, rusticum carmen accinat, demessaque matura spica, quam jucundissimam corollam nectat, vitibusque hedera et uvis intertextis caput cingat. Agriculturæ nimirum hæc festiva sacra sunt, tuo beneficio rursum ad homines allatæ. Rupes etiam lac fundant, et fontes mel : ac planta omnis, tam culta, quam agrestis, mitibus fructibus redundet : cujusmodi scilicet poetarum figmenta sunt, cum terram benignitate aliqua utentem inducunt. Hæc, inquam, ut dixi, alii sane dicant et effingant. Etenim omne id, quod quemque proprie attingit non solum premit, ut Lyrico videtur, sed etiam quam maxime oblectare solet.

A τοῦ λέγειν δύναμιν. Ὁ γὰρ αὐτὸς κρίνειν τε ἱκανὸς λόγον (76), καὶ εἰπεῖν δυνατώτερος· ὡς τὸ μὲν αὐτοῦ (77) καὶ τὴν χρυσῆν εἰκάζεσθαι ψῆφον, ἢ τὴν Ὁμηρικὴν στάθμην ἐκείνην (78), ὑφ' ᾗ κρίνεσθαι συμβαίνει τὴν τῶν Εὐμηλείων ἵππων ἰσότητα· τὸ δὲ ὑπὲρ τὰς χειμερίους εἶναι νιφάδας· ἀγωνοθετοῦντά τε ὁμοίως νῦν, καὶ ἀγωνιζόμενον πρότερον. Ἄλλοι τὸ στεῤῥὸν (79) ἐπαινείτωσαν τῷ πράῳ συγκεκραμένον, καὶ τὸ (80) ἐν τῷ μειλιχίῳ μὴ συμπεπτωκὸς, οἷα τὰ τῶν λεόντων σκιρτήματα. Ἄλλοι τὸν εὐρυσθενῆ χρυσὸν καὶ τιμήεντα, μετὰ τῶν σεμνῶν ὀνομάτων ἀτιμασθέντα, καὶ προτροπάδην εἴξαντα δίκῃ τῇ σῇ· πρᾶγμα μόνον δὴ πάντων καὶ ἀκοῆς καὶ πίστεως ὑψηλότερον. Ποιητικὸς δέ τις ἀνὴρ καὶ τὴν τέχνην ἄφετος καὶ αὐτόνομος, καὶ μέλος ἀγροικὸν προσ-B ᾀδέτω σοι (81), γηπόνων χορὸν στησάμενος, καὶ ἀμησάμενος στάχυν ὡραῖον, πλεκέτω στέφανον ὅτι ἥδιστον, ἡμερίδας τε περὶ κεφαλῆς ἐγειρέτω (82) κισσῷ διαπλόκους καὶ βότρυσι. Γεωργίας ταῦτα θαλύσια, διὰ σοῦ πάλιν ἀνθρώποις ἐπενεχθούσης (83)· πέτραι τε γάλα ναόντων, καὶ μέλι κρῆναι, καὶ φυτὸν (84) ἅπαν ἡμέροις κομάτω καρποῖς, σύντροφόν τε ὁμοίως καὶ ὄρειον (85)· οἷα τὰ τῶν ποιητῶν πλάσματα, ὅταν τινὰ ποιῶσι χαριζομένην τὴν γῆν. Ταῦτα μὲν, ὅπερ ἔφην, λεγόντων τε καὶ πλαττόντων ἕτεροι. Τὸ γὰρ οἰκεῖον ἅπαν, οὐ πιέζει μόνον, ὡς τῇ λύρᾳ δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνειν μάλιστα πέφυκεν.

Ego autem, quod in tuis virtutibus singularem in modum admiror atque amplector, hoc dicam; nimirum quod temporis difficultate ac molestia sublimiorem te præbeas. Nam cum religione gentilis sis, ac præsenti imperatori ea quæ sunt imperii præstes : non tamen ita ipsi inservis, ut temporis adulatores, sed ut ii, qui probitatis et honestatis amici sunt, altaque et excelsa mente præditi : atque ita adulatorum servile obsequium abhorres, patriæ autem benevolentiam servas, immortalemque in re mortali gloriam consequeris. Quin illud etiam in tuarum laudum numero ponendum est, quod in tanta **12** imperii amplitudine, amicitiæ quoque aliquid reverentiæ tribuis; ac tibi a tot

C Ἐγὼ δὲ ὃ διαφερόντως τῶν σῶν ἄγαμαί τε καὶ ἀσπάζομαι, τοῦτο ἐρῶ· ὅτι τῆς τοῦ καιροῦ δυσκολίας κρείττονα σεαυτὸν παρέχεις. Ἕλλην μὲν ὢν τὴν θρησκείαν, καὶ τῷ παρόντι κράτει τὰ τοῦ κράτους ὑπηρετούμενος· ὑπηρετούμενος δὲ (86), οὐχ ὅσα οἱ τοῦ καιροῦ κόλακες, ἀλλ' ὅσα οἱ τοῦ καλοῦ φίλοι, καὶ μεγαλόφρονες· καὶ τῶν μὲν τὴν θεραπείαν ἀφοσιούμενος (87), τηρῶν δὲ τῇ πατρίδι τὴν εὔνοιαν, καὶ ἀθάνατον ἐν θνητῷ πράγματι τὴν δόξαν καρπούμενος. Κἀκεῖνο δέ σου τῶν ἐπαινετῶν, ὅτι καὶ φιλίᾳ τι νέμεις αἰδοῦς ἐν τοσούτῳ τῆς ἀρχῆς ὄγκῳ· καὶ σχολὴν ἄγεις ἀπὸ τοσούτων ὧν πράττεις, μὴ μεμνῆσθαι μόνον, D ἀλλὰ καὶ τιμᾶν διὰ γραμμάτων τοὺς φίλους, καὶ τὸν πόθον ὁμολογεῖν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἕλκειν ἀπόν-

76) *Κρίνειν τε ἱκανὸς λόγον*. Male vertit Billius, *judicium de rationibus ferre potes*.

(77) *Τὸ μὲν αὐτοῦ*. Ita Regg. duo. In ed. deest αὐτοῦ.

(78) *Στάθμην ἐκείνην*. Ita Reg. unus. In ed. deest ἐκείνην. De Eumelii equis velut ad perpendiculum tergo similibus vide Homerum, *Iliad.* B, v. 765.

(79) *Ἄλλοι τὸ στεῤῥόν*. Ita Regg. plures. Ed. male ἄλλοι δὲ τὸ αὐστηρόν, quod Billius vertit, *alii item severitatem*.

(80) *Καὶ τό*. Ita Regg. plures, et ed. ad marg. Male in textu καὶ τῷ.

(81) *Ἀγροικὸν προσᾳδέτω σοι*. Ita Regg. plures. Ed. male ἀγρικὸν προσᾳδέτωσαν, sed ad marginem habent προσᾳδέτω σοι.

(82) *Περὶ κεφαλῆς ἐγειρέτω*. Reg. unus ὑπὲρ κεφαλῆς ἀγειρέσω, *super caput congreget*.

(83) *Ἐπενεχθούσης*. Regii plures ἐπανελθούσης, *reversæ*.

(84) *Καὶ φυτόν*. Ita Regg. quatuor, et ed. ad marg. Male in textu, καί φησιν.

(85) *Καὶ ὄρειον*. Ita Regg. tres. Ed. male in textu ὥριμον, male etiam ad marg. ὥριον.

(86) *Τὰ τοῦ κράτους ὑπηρετούμενος· ὑπηρετούμενος δέ*. Ita Regg. plures. In ed. deest prius ὑπηρετούμενος.

(87) *Τῶν μὲν τὴν θεραπείαν ἀφοσιούμενος*. Male vertit Billius, *imperatori quidam defunctorie obsequeris*; non enim istud viro laudi cederet.

τας (88) Ἀνθ' ὧν ἐπεύχομαί σοι, τῶν μὲν εἰς εὐδοξίαν (89) μεῖζον οὐδὲν (κἂν γὰρ προσθήκην ἡ ἀρχὴ λάβῃ, τήν γε ἀρετὴν λαβεῖν οὐκ ἔνεστιν), ἓν δὲ ἀντὶ πάντων καὶ μέγιστον, γενέσθαι μεθ' ἡμῶν ποτε καὶ Θεοῦ, καὶ τῆς τῶν διωκομένων εἶναι μερίδος, καὶ μὴ τῆς τῶν διωκόντων· ἐπειδὴ τὸ μὲν καιροῦ φορᾷ παρασύρεται, τὸ δὲ ἀθάνατον ἔχει τὴν σωτηρίαν.

A tantisque rebus, quas geris, hoc otii superest, ut non modo amicorum memineris, sed etiam eos per litteras honore allicias, amoremque ac desiderium confitearis, absentesque ad te pertrahas. Pro quibus omnibus rebus hoc tibi opto, non ut ad gloriam cumulus aliquis accedat (quamvis enim incrementum accipiat imperium, tamen ad virtutem nihil addi potest), verum pro omnibus id unum ac maximum, ut ad nostras Deique partes aliquando te conferas, atque ab iis stes, qui persecutionem patiuntur, non autem ab iis, qui eam inferunt : quandoquidem hoc quidem temporis cursu distrahitur, illud autem immortalem salutem habet.

ΙΑ'. ΓΡΗΓΟΡΙῼ ΝΥΣΣΗΣ (90).

XI. GREGORIO NYSSENO.

Eodem circiter tempore scripta videtur epistola ad Gregorium, Basilii fratrem, quem acriter reprehendit, eo quod abjectis sacris libris, quos plebi in ecclesia lectitare solebat, ad rhetoricam profitendam, non sine piorum offensione, se contulisset.

B Ἔχω τι δεξιὸν ἐν τῇ φύσει (μεγαλαυχήσομαι γὰρ ἕν τι τῶν πολλῶν καὶ αὐτός)· ὁμοίως ἐμαυτῷ τε δυσχεραίνω βουλευομένῳ κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις. Ἐπειδὴ τοίνυν φίλοι πάντες ἀλλήλων καὶ συγγενεῖς οἱ κατὰ Θεὸν ζῶντες, καὶ τῷ αὐτῷ Εὐαγγελίῳ στοιχοῦντες, τί οὐκ ἀκούεις (91) παρ' ἡμῶν μετὰ παῤῥησίας, ἃ πάντες ὑποψιθυρίζουσιν; Οὐκ ἐπαινοῦσί σου τὴν ἄδοξον εὐδοξίαν, ἵν' εἴπω τι κἀγὼ καθ' ὑμᾶς (92), καὶ τὴν κατὰ μικρὸν (93) ἐπὶ τὰ χείρω ῥοπὴν, καὶ τὴν κακίστην δαιμόνων, ἥν φησιν Εὐριπίδης (94), φιλοτιμίαν. Τί γὰρ παθὼν, ὦ σοφώτατε, καὶ τί σεαυτὸν καταγνοὺς, τὰς μὲν ἱερὰς καὶ ποτίμους βίβλους ἀπέῤῥιψας, ἃς ὑπανεγίνωσκές ποτε τῷ λαῷ (μὴ γὰρ αἰσχυνθῇς (95) ἀκούων), ἢ ὑπὲρ καπνοῦ τέθεικας, ὡς τὰ πηδάλια (96) χειμῶνος ὥρᾳ καὶ τὰς σκαπάνας, C τὰς δὲ ἁλμυρὰς καὶ ἀπότους μετεχειρίσω, καὶ ῥήτωρ ἀκούειν μᾶλλον, ἢ Χριστιανὸς ἠθέλησας; Ἡμεῖς δὲ τοῦτο μᾶλλον. ἤπερ ἐκεῖνο, καὶ πᾶσα τῷ Θεῷ χάρις. Μὴ σύ γε, ὦ ἄριστε, μὴ ἐπὶ πολὺ (97) τοῦτο πάθῃς, ἀλλ' ἔκνηψον ὀψὲ γοῦν, καὶ πρὸς σεαυτὸν ἐπάνελθε, καὶ ἀπολόγησαι μὲν πιστοῖς, ἀπολόγησαι δὲ Θεῷ, καὶ θυσιαστηρίοις, καὶ μυστηρίοις, ἀφ' ὧν ἐμάκρυνας.

Inest mihi natura dextrum aliquid (liceat enim mihi unum quid ex multis de me arrogantius prædicare) : peræque et mihi malum consilium ineunti succenseo, et amicis. Quoniam itaque omnes, qui secundum Deum vivunt, atque eodem Evangelii tramite incedunt, amicitia et cognationis jure inter se devincti sunt, quid non a nobis libere audias, quæ omnes submurmurant? Ingloriam tuam gloriam, ut et ego quidquam more vestro loquar, minime laudant, tacitamque in deterius prolapsionem, ac dæmonum pessimam, ut ait Euripides, ambitionem. Quid enim tibi accidit, vir sapientissime, quidque tibi in teipso displicuit, ut sacris illis suavissimisque libris, quos quondam populo lectitabas (non enim hæc audiens erubescas), calcatis atque projectis, aut etiam ad fumum suspensis, non secus atque navium gubernaculis et ligonibus hiemis tempore, salsos et amarulentos in manus sumpseris, ac rhetor vocari, quam Christianus malueris? Nos contra hoc potius, quam illud, eoque nomine maximam Deo gratiam habeo. Nequaquam quæso, o optime, ne diutius animo ita affectus sis; verum, serius quidem, sed tamen, aliquando resipisce, atque ad te redi, teque et piis hominibus fideque præditis purga, et Deo, atque altaribus, et mysteriis, a quibus te procul submovisti.

Καὶ μή μοι τὰ κομψὰ ταῦτα καὶ ῥητορικὰ ῥήματα εἴποις· — Τί δέ; οὐκ ἐχριστιάνιζον ῥητορεύων; οὔτε δὲ ἤμην πιστὸς ἐν τοῖς μειρακίσκοις στρεφόμενος; — καὶ ἴσως ἐπιμαρτυρῇ Θεόν. Οὐδαμῶς, ὦ θαυμάσιε, οὔκουν ὅσον εἰκὸς, εἰ καὶ μέρος τι δοίημεν. Ποῦ D δὲ τὸ πλήσσειν ἄλλους ἐξ ὧν νῦν πράττεις, φυσικῶς πρὸς τὸ κακὸν ὄντας ἑτοιμοτέρους, καὶ τὰ χείρω διδόναι περὶ σοῦ καὶ ὑπονοεῖν (98) καὶ λέγειν; Ἔστω

13 Ac ne mihi scita hæc et rhetorica proferas : — Quid vero? annon Christianus eram, cum eloquentiæ artem profiterer? annon pius ac fidelis, cum inter adolescentulos versarer? — ac fortasse etiam Dei fidem implorabis. Minime, vir eximie, saltem quantum par erat, etiamsi partem aliquam concedamus. Ubi autem illud ponemus, quod ex his, quæ nunc facis, alios offendis, hoc est, eos,

(88) *Ἀπόντας*. Ita Reg. unus. Ed. male ἅπαντας, *omnes*.

(89) *Εὐδοξίαν*. Ita Regg. plures. Ed. minus bene εὐδοκιμίαν, *existimationem*.

(90) Alias XLIII. Circa idem tempus.

(91) *Τί οὐκ ἀκούεις*. Ita Regg. duo. Ed. male τί οὐκ ἀκούουσι, *quid non audiunt?*

(92) *Ἵν' εἴπω τι κἀγὼ καθ' ὑμᾶς*. Ita Reg. unus. In ed. deest τι κἀγώ.

(93) *Κατὰ μικρόν*, *paululum*. Mox, ἐπὶ τὰ χείρω ῥοπήν. Ita Regg. duo. Ed. minus bene κλοπήν, *subductionem*.

(94) *Ἥν φησιν Εὐριπίδης*. Apud Euripidem, Jocasta Eteoclem filium alloquens, πλεονεξίαν, *avaritiam*, vocat δαιμόνων κακίστην, *dæmonum pessimam*. Quod autem ille avaritiæ, hoc ambitioni tribuit Gregorius. BILLIUS.

(95) *Αἰσχυνθῇς*. Ita Reg. unus. Ed. male αἰσχυνθείς.

(96) *Ὡς τὰ πηδάλια*. Alludit ad illud Hesiodi, in poemate cui titulus est, *Opera et dies* : Πηδάλιον δ' εὐεργὲς ὑπὲρ καπνοῦ κρεμάσασθαι· *Clavum vero bene fabrefactum super fumum suspendito.*

(97) *Ὦ ἄριστε, μὴ ἐπὶ πολύ*. Ita Regg. duo. Ed. male ὦ ἄριστε, ἦν ὅτε, μὴ ἐπὶ πολύ, quod Billius vertit, *o quondam optime, ne diutius.*

(98) *Περὶ σοῦ καὶ ὑπονοεῖν*. Ita Reg. unus. Ed. male περὶ τοῦ ὑπονοεῖν.

qui natura ad malum prócliviores sunt, atque A occasionem iis præbes de te sinistre partim suspicandi, partim loquendi? Falso sane et inique id faciunt: quid tamen necesse est hanc illis occasionem suppeditari? Neque enim sibi ipsi quis tantum vivit, sed et proximo: nec sibi ipsi fidem facere satis est, nisi aliis quoque fides fiat. An tu aut pugnis in publico cœtu decertans, aut etiam in theatris colaphum in malam accipiens vicissim atque impingens, aut denique turpiter et fœde teipsum inflectens atque contorquens, postea te animo sobrium esse diceres? Sobrii hominis non est hæc cogitatio. Levis animi est, hæc ita suscipere. Ac si quidem meliorem mentem indueris, gaudebo, ut Pythagoricus quispiam philosophus dicebat, cum prolapsi sodalis vicem lugeret: sin minus, B ille quidem scripsit: Mihi mortuus es; ego autem in gratiam tuam nondum hoc dicam. Nam ille ex amico hostis factus est, sed amicus tamen, ut ait tragicus. Verum acerbe feram (sic enim moderatius loquar), si nec ipse quid officii sit perspicias, quod primæ bonorum hominum classis est, nec alium recte monentem sequaris, quod secundi ordinis est. Habes admonitionem nostram. Ac mihi, quæso, ignosce, propter amicitiam dolenti, atque æque et tua et totius sacerdotalis ordinis, addam autem et omnium Christianorum, causa inflammato. Quod si etiam tecum, vel pro te orandum est, Deus infirmitati tuæ opem ferat, qui mortuos quoque ad vitam revocat.

ψεῦδος· ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάγκη; Οὐ γὰρ ἑαυτῷ ζῇ τις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πλησίον· οὐδὲ ἀρκεῖ τὸ πείθειν σεαυτὸν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἢ καὶ πυκτεύων σύ γε ἐν τῷ κοινῷ, ἢ καὶ παιόμενος ἐπὶ κόῤῥης καὶ παίων ἐν τοῖς θεάτροις, ἢ καὶ τὰ αἰσχρὰ λυγιζόμενος καὶ καμπτόμενος, εἶπες ἂν ὡς κατὰ ψυχὴν ἐσωφρόνεις; Οὐ σωφρονοῦντος ὁ λογισμός. Κοῦφον τὸ ταῦτα δέχεσθαι. Εἰ μὲν οὖν μεταβάλοιο, ἀλλὰ νῦν χαιρήσομαι, τῶν Πυθαγορικῶν ἔφη τις φιλοσόφων, ἑταῖρον ἐκπεπτωκότα θρηνῶν· εἰ δὲ μὴ, ἐκεῖνος μὲν ἔγραψε, Τέθνηκάς μοι· ἐγὼ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐρῶ σὴν χάριν ἔτι. Φίλος γὰρ ὢν, ἐχθρὸς ἐγένετο, ἀλλ' ὅμως φίλος, ἡ τραγῳδία φησίν. Ἀνιάσομαι δὲ, τοῦτο γὰρ εἰπεῖν μέτριον, εἰ μήτε αὐτὸς συνορᾷς τὸ δέον, ὃ τῆς πρώτης ἐστὶ τῶν ἐπαινετῶν μερίδος· μήτε ἄλλῳ εὖ εἰπόντι κατακολουθήσεις, ὃ τῆς δευτέρας (99). Τοσαῦτα τὰ τῆς παραινέσεως. Καί μοι σύγγνωθι διὰ φιλίαν ἀλγοῦντι, καὶ ὁμοίως ὑπέρ τε σοῦ, καὶ τοῦ ἱερατικοῦ παντὸς τάγματος φλεγομένῳ, προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ πάντων Χριστιανῶν. Εἰ δὲ δεῖ καὶ συνεύξασθαι ἢ ὑπερεύξασθαι, Θεὸς βοηθείη σου τῇ ἀσθενείᾳ, ὁ καὶ τεθνηκότας ζωοποιῶν.

XII. NICOBULO.

ΙΒʹ. ΝΙΚΟΒΟΥΛῼ (1).

Nicobulus, ad quem scripta est epistola XII, *Alypianam, filiam Gorgoniæ, quæ Gregorii nostri soror erat, uxorem duxerat. Sub initia hujus conjugii, cum, nondum assuetis conjugibus, vel joci, vel rixæ solent exsistere, datas esse has litteras non male omnino conjicias, anno circiter* 365: *quo pariter anno datam ad Amphilochium pro Nicobulo epistolam* XIII, *cum nondum foro Amphilochius valedixisset, arbitratur Tillemontius.*

Alypianam apud nos cavillis incessis, ut parvam, C ac tua proceritate indignam, o gigantee, et vaste, ac portentose, tum forma, tum robore. Etenim nunc intellexi animum mensuræ subjici, et virtutem expendi, ac rupes margaritis præstantiores **14** esse, corvosque lusciniis augustiores. Tu vero magnitudine tua et cubitis fruere, nec Aloydis illis ullo modo inferiorem te præbe. Equum enim ducis, et hastam vibras, et feræ tibi curæ sunt. Ipsa autem nil operis patrat: nec magni roboris est radium ferre, et colum tenere, ac telæ assidere: id enim feminarum decus est. Quod si hoc quoque adjicias, eam orationis causa humo affixam esse, ac per ingentes mentis agitationes perpe-

Σκώπτεις τὴν Ἀλυπιανὴν ἡμῖν, ὡς μικρὰν, καὶ τῆς σῆς μεγαλειότητος ἀναξίαν, ὦ μακρὲ σὺ, καὶ ἀμέτρητε (2), καὶ πελώριε, τό τε εἶδος καὶ τὴν ἀλκήν. Νῦν γὰρ ἔγνων (3) ὅτι ψυχὴ μετρεῖται, καὶ ἀρετὴ ταλαντεύεται, καὶ τιμιώτεραι τῶν μαργάρων αἱ πέτραι, καὶ κόρακες ἀηδόνων αἰδεσιμώτεροι. Σὺ μὲν οὖν ἀπόλαυε (4) τοῦ μεγέθους καὶ τῶν πηχῶν, καὶ μηδὲν λείπου τῶν Ἀλωάδων ἐκείνων (5). Ἵππον γὰρ ἄγεις, καὶ τινάσσεις αἰχμὴν, καὶ θῆρές σοι μέλουσι. Τῇ δὲ οὐδὲν ἔργον, οὐδὲ πολλῆς τῆς ἰσχύος κερκίδα φέρειν, καὶ ἠλακάτην μεταχειρίζεσθαι, καὶ ἱστῷ προσκαθέζεσθαι. Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γυναικῶν (6). Εἰ δὲ καὶ τοῦτο προσθείης, ὅτι τῇ γῇ προσπέφυκε (7) δι' εὐχὴν, καὶ Θεῷ σύνεστιν ἀεὶ τοῖς με-

(99) *Ὁ τῆς πρώτης... μερίδος... ὃ τῆς δευτέρας*. Male vertit Billius, *quæ prima classis est...*, *qui secundus ordo est*. Hesiodus, in poemate, cui titulus est, *Opera et dies*, optimos eos esse censet, qui per seipsos quid facto opus sit perspiciunt; bonos item eos qui recte monentibus obtemperant; qui autem nec sibi ipsis consulere sciunt, nec recte consulentes audiunt, eos esse prorsus inutiles.

(1) Alias CLV. Scripta anno 365.

(2) *Καὶ ἀμέτρητε*. Ita Regg. duo, et ed. ad marginem. Male in textu καὶ ἀμύθητε.

(3) *Νῦν γὰρ ἔγνων*. Ita Reg. unus. In ed. deest γάρ.

(4) *Ἀπόλαυε*. Ita Regg. tres, et ed. ad marginem. Male in textu ἀπόλαβε.

(5) *Καὶ μηδὲν λείπου τῶν Ἀλωάδων ἐκείνων*. D Aloidæ sunt Otus et Ephialtes, quos ex Neptuno peperit Iphimedia, uxor gigantis Aloei, Terræ ac Titanis filii. Hos nono ipso ætatis anno novem cubitis latos et novem ulnis altos facit Homerus, *Odyss.* XI. Gigantibus contra superos bellum parantibus, cum ad illud accedere non posset senior Aloeus, misit Otum et Ephialtem, qui Apollinis et Dianæ telis confixi perierunt, antequam ad pubertatem pervenissent.

(6) *Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γυναικῶν*. Hæc verba sunt hemistichium ab ipso Gregorio adhibitum in poemate adversus mulieres sese nimis ornantes.

(7) *Προσπέφυκε*. Ita Regg. duo. Ed. minus bene προσκέκυφε, quod Billius vertit, *humi curvam esse*.

γάλεις τοῦ νοῦ κινήμασι, τί σοι ἐνταῦθα τὸ ὕψος, ἢ A τὰ μέτρα τοῦ σώματος; Ἴδε καίριον σιωπὴν, φθεγγομένης ἄκουσον· τὸ ἀκαλλώπιστον κατανόησον, τὸ ὡς γυναιξὶν ἀνδρικὸν, τὴν οἰκωφέλειαν, τὴν φιλανδρίαν. Καὶ τότε φήσεις τὸ τοῦ Λάκωνος· Ὄντως οὐ μετρεῖται ψυχὴ, καὶ δεῖ τὸν ἐκτὸς ἐόντα, πρὸς τὸν ἐντὸς βλέπειν ἄνθρωπον. Ἂν οὕτω ταῦτα σκοπῇς, παύσῃ τοῦ παίζειν, καὶ καταπαίζειν αὐτῆς ὡς μικρᾶς, καὶ σαυτοῦ μακαρίσεις τὴν συζυγίαν.

tuam cum Deo consuetudinem habere, quid hic de tua sublimitate, corporisque mensura te jactabis? Vide tempestivum silentium,« loquentem audi: quam incompta sit, animadverte: quam, ut femina, fortis ac strenua: quas rei domesticæ utilitates afferat: quam viri amans sit. Ac tum illud Laconis dices: Certe animus in mensuram minime cadit, atque externum hominem oculos in internum conjectos habere oportet. Si hæc ad hunc modum consideres, jocari desines, eamque ut parvam deridere, tuumque conjugium felix judicabis.

ΙΓ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙῼ (8).

XIII. AMPHILOCHIO.

Ab Amphilochio petit ut Nicobuli in rerum tumultibus versantis patrocinium suscipiat.

Ἐπαινῶ τὸ Θεόγνιδος, ὃς τὴν μέχρι πότων καὶ τοῦ ἡδέος (9) φιλίαν οὐκ ἐπαινῶν, ἐπαινεῖ τὴν ἐπὶ τῶν B πραγμάτων, τί γράφων;

Πολλοὶ παρὰ κρητῆρι φίλοι (10) *γίνονται ἑταῖροι,*
Ἐν δὲ σπουδαίῳ πράγματι (11) *παυρότεροι.*

Ἡμεῖς τοίνυν κρατήρων μὲν (12) ἀλλήλοις οὐ κεκοινωνήκαμεν, οὐδέ γε πολλὰ συγγεγόναμεν ἀλλήλοις (καίτοι ἐχρῆν παντὸς μᾶλλον (13), καὶ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ διὰ τὴν ἐκ πατέρων φιλίαν), τὴν ἐπὶ τῶν ἔργων δὲ ἀπαιτοῦμεν εὔνοιαν. Ἐγγὺς ἀγὼν, καὶ ἀγώνων ὁ μέγιστος. Ὁ γὰρ υἱὸς ἡμῶν (14) Νικόβουλος ἐν ταραχαῖς ἀδοκήτοις, παρ' ὧν ἥκιστα ἂν ᾠήθη τις ἔχειν πράγματα (15). Διὰ τοῦτο ἀξιοῦμεν παρεῖναι, καὶ βοηθεῖν ἡμῖν ὡς τάχιστα, καὶ συνδικάσοντα καὶ συνηγορήσοντα (16), εἰ εὕροις ἀδικουμένους. C Εἰ δ' οὖν (16*), μὴ προληφθῆναι τῷ ἐναντίῳ μέρει, κέρδους μικροῦ τὴν ἐλευθερίαν ἀποδιδόμενον, ἣν ἀεί σοι μαρτυρηθεῖσαν παρὰ πάντων γινώσκομεν.

Illud Theognidis probo, qui cum eam amicitiam, quæ ultra pocula et delicias minime se porrigit, haudquaquam laudet, eam contra, quæ in rebus elucet, laudibus vehit, his verbis utens:

Ad calices multi sese profitentur amicos:
Seria tractanti rarus amicus erit.

Non igitur poculorum quidem commercium inter nos habuimus, nec multum una fuimus (quanquam nihil nobis antiquius esse debeat, tum propter nos ipsos, tum propter traductam ad nos a parentibus amicitiam), at eam, quæ in rebus exsistit, benevolentiam exposcimus. Imminet certamen, et quidem certaminum omnium maximum. Filius enim noster Nicobulus in tumultibus inopinatis versatur, ab iis, a quibus minime quispiam existimasset habiturum eum negotia et **15** molestias. Quamobrem abs te petimus, ut adsis, atque quam celerrime nobis opem feras, jus dicturus, ac patrocinium nostrum suscepturus, si nos injuria affici comperias. Sin minus, at certe, ut ne ab adversa parte præripiaris, exiguo quæstu libertatem eam vendens, quam omnium testimonio semper tibi tributam fuisse perspectum habemus.

ΙΔ'. ΚΑΙΣΑΡΙῼ (17).

XIV. CÆSARIO.

Ad eumdem profecto annum pertinet epistola XIV *ad Cæsarium, qui sub Valentis imperatoris primordia, Constantinopoli præfectus legitur anno* 365; *quem Gregorius magistratum gessisse, cum hæc scriberet, ipse satis indicat.*

Εὐεργέτησόν τι καὶ σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς, οἷον οὐ πολλάκις εὐεργετήσεις, ὅτι μηδὲ (18) πολλάκις παραπίπτουσιν εὐεργεσίας τοιαύτης καιροί. Τῶν κυρίων μου τῶν ἀνεψιῶν πρόστηθι προστασίαν δικαιοτάτην, D καμνόντων ἱκανῶς ἐπὶ κτήματι, ὅπερ ὠνήσαντο μὲν, ὡς καὶ πρὸς ἀναχώρησιν ἐπιτήδειον, καί τινα τοῦ βίου παρέχειν αὐτοῖς ἀνατροφὴν (19) δυνάμενον· ἐπεὶ δὲ

Et teipsum, et nos, ejusmodi quodam beneficio affice, quali haud sæpe afficies: quandoquidem nec sæpe hujusmodi beneficii occasiones incidunt. Dominorum meorum consobrinorum æquissimum patrocinium suscipe, qui plurimum laboris et ærumnæ pro eo prædio subeunt, quod, ut ad secessum aptum et idoneum, atque ex quo subsidium ali-

(8) Alias CLX. Scripta anno 365.

(9) *Καὶ τοῦ ἡδέος*. Ita Regg. duo. Ed. minus bene καὶ συνουσίας, quod Billius vertit, *et societatem.*

(10) *Φίλοι*. Hanc vocem, quæ in ed. deerat, supplevimus e Regg. tribus.

(11) *Ἐν δὲ σπουδαίῳ πράγματι*. Male vertit Billius, *rebus at in dubiis.*

(12) *Κρατήρων μέν*. Ita Regg. duo. Ed. κρατήρων γε. Mox οὐδέ γε. Ita Reg. unus. In ed. deest γε.

(13) *Ἐχρῆν παντὸς μᾶλλον*. Ita Reg. plures. Ed. ἐχρῆν πάντως, quod Billius vertit, *illud omnino facere consentaneum erat.*

(14) *Ὁ γὰρ υἱὸς ἡμῶν*. Filium suum appellat Nicobulum, qui sororis ipsius Gorgoniæ filiam uxorem duxerat.

(15) *Ἔχειν πράγματα*. Ita Regg. duo. Ed. ἔχειν πράγματα, quod Billius vertit, *negotia et molestias habens.*

(16) *Συνδικάσοντα καὶ συνηγορήσοντα*. Ita Regg. duo. Ed. δικάζοντα καὶ συνηγορήσαντα, quod Billius vertit, *jus dicens ac patrocinium nostrum suscipiens.*

(16*) *Εἰ δ' οὖν*. Forte legendum, Εἰ δ' οὔ. Tu videas. EDIT.

(17) Alias CV. Scripta anno 365.

(18) *Ὅτι μηδέ*. Ita Regg. tres. In ed. deest ὅτι.

(19) *Ἀνατροφήν*. Ita legimus, Combefisii conjecturam sequentes. Ed. male ἀποστροφήν, *conversionem.*

quod vitæ ipsis afferri posset, coemerunt; postquam autem coemerunt, in multas molestias et difficultates inciderunt, ut qui scilicet partim improbos venditores experiantur, partim a vicinis spolientur ac diripiantur : adeo ut lucro illis futurum sit, recepto pretio, quod dederunt, una cum iis sumptibus, quos præterea fecerunt, et qui non exigui sunt, prædii possessione cedere. Sane si tibi litem hanc ad teipsum transferre cordi sit, posteaquam, ut contractus bellissime ac firmissime se habeat, dispexeris, hoc utique et ipsis et nobis gratius jucundiusque fuerit. Sin secus, hoc secundo loco a te peto, ut hominis anxie nocendi sedulitati atque improbitati teipsum opponas; ut ne ob eorum vitam a negotiis remotam, ipsis in aliquo prævaleat, nempe ut vel prædium detinentes lædat, vel discedentes detrimento afficiat. Equidem ipse pudore suffusus sum, de his rebus ad te scribens. Tamen quoniam ipsis, tum ob generis propinquitatem, tum ob vitæ institutum, opera nostra debetur, (cujusnam enim potius, quam ejusmodi virorum, cura quispiam tangatur? aut qua re magis erubescat, quam si hujusmodi beneficia conferre minime studeat?) te rogo, ut vel tua ipsius, vel nostra, vel ipsorum causa, vel etiam propter hæc omnia in unum coacta, omnino quidem certe de iis bene merearis.

A ὠνήσαντο, πλείοσι περιπεπτώκασι δυσχερείαις, τὰ μὲν τῶν πεπρακότων ἀγνωμόνων πειρώμενοι, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν γειτονούντων περικοπτόμενοι καὶ πορθούμενοι (20), ὥστε κέρδος εἶναι αὐτοῖς, τὸ τίμημα ὃ δεδώκασι (21) κομισαμένοις, μεθ' ὧν προσανηλώκασιν, ὄντων οὐκ ὀλίγων, ἀπαλλαγῆναι τῆς κτήσεως (22). Εἰ μὲν οὖν σοι φίλον εἰς σεαυτὸν περιστῆσαι τὴν πραγματείαν, ὅπως ἂν κάλλιστα καὶ ἀσφαλέστατα ἔχῃ σοι τὸ συνάλλαγμα διασκεψαμένῳ, τοῦτο δὴ καὶ αὐτοῖς καὶ ἡμῖν ἥδιον. Εἰ δὲ μὴ, τό γε δεύτερον, τῇ περιεργίᾳ (23) καὶ ἀγνωμοσύνῃ τοῦ ἀνδρὸς ἀντίθες σεαυτὸν, ἵνα μὴ πάντως ἕν γέ τι διὰ τὴν ἀπραγμοσύνην αὐτῶν ἔχῃ πλέον, ἢ κατέχοντας ἀδικῶν, ἢ ζημιῶν ἀπαλλαττομένους. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ἠρυθρίασα περὶ τούτων ἐπιστέλλων. Ἐπειδή γε B ὁμοίως αὐτοῖς ὀφειλόμεθα, καὶ διὰ γένος, καὶ διὰ τὴν τοῦ βίου προαίρεσιν (τίνος γὰρ ἄν τις κήδοιτο μᾶλλον, ἢ τῶν τοιούτων; ἐπὶ τῷ δὲ ἂν αἰσχύνοιτο πλέον, ἢ τὰ τοιαῦτα εὐεργετεῖν οὐ προθυμούμενος); σὺ δὲ ἢ διὰ σεαυτὸν, ἢ δι' ἡμᾶς, ἢ διὰ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς, ἢ διὰ πάντα ταῦτα ὁμοῦ, ἀλλὰ πάντως γε αὐτοὺς εὐεργέτησον.

16 XV. LOLLIANO.

ΙΕ'. ΛΟΛΛΙΑΝΩ (24).

Data ad Lollianum epistola, quæ sequitur, eodem anno, et eodem tempore conscripta est, quippe quæ de re eadem, et pro iisdem Helladio et Eulalio, Gregorii consobrinis, agit.

Optime vero facis, quod ad nos te recipis, longo quidem intervallo, sed ita tamen (quod hoc præstantius est), ut res tuæ se habeant ex animi sententia : et quia nos iis curis, in quibus tua causa versabamur, liberasti. Siquidem omnia nobis communia tecum esse ducimus, tam tristia, quam læta et jucunda; ea enim amicitiæ natura est. Quoniam autem ad nos reverteris, fac felicitatem tuam, ut cujusdam verbis utar, amicis tuis impertias. Impertics autem, si dominos consobrinos meos, Helladium et Eulalium, cum in cæteris rebus velut familiares intueri animum induxeris (familiares autem dico, nisi tu nos pro alienis habeas, neque enim majus quidquam habeo, quod dicam), tum etiam, ut alii ipsis patroni requirendi sint, minime patiaris. Verum eis quidvis te præbeas, probum amicum, commodum vicinum, fortem adjutorem, et ne singula enumerem, generosum Lollianum, ac

C Εὖ γε ὅτι ἐπανήκεις ἡμῖν, διὰ μακροῦ μὲν, ἀλλ' ὅμως (καὶ ὃ τούτου κρεῖττον), ὅτι κατὰ νοῦν πράττων, καὶ τῶν ἐπὶ σοὶ φροντίδων ἡμᾶς ἠλευθέρωσας. Πάντα γὰρ κοινὰ ποιούμεθα πρὸς σὲ, καὶ λύπας καὶ εὐφροσύνας· τοιοῦτον γὰρ ἡ φιλία. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανήκεις, μετάδος φίλοισι σοῖσι σῆς εὐπραξίας, φησὶν ὁ εἰπών (25)· μεταδώσεις δὲ, εἰ τοὺς κυρίους μου τοὺς ἀνεψιοὺς Ἑλλάδιον καὶ Εὐλάλιον, καὶ τἄλλα οἰκείους ὁρᾷν προθυμοῖο (οἰκείους (26) δὲ λέγω, εἰ μὴ ἄλλους ἡμᾶς πρὸς ἑαυτὸν νομίζοις, οὐ γὰρ οἶδ' ὅ τι ἂν μείζονα (27) εἴποιμι), καὶ μὴ ἑτέρων δεηθῆναι προστατῶν ἀνάσχοιο. Ἀλλὰ πάντα σεαυτὸν παράσχοιο, φίλον χρηστὸν, γείτονα δεξιὸν, παραστάτην γενναῖον, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγω, τὸν εὐγενῆ Λολλιανὸν, τὸν ἐπὶ καλοκαγαθίᾳ (28) γνώριμον. Ὑπισχνοῦμαι δὲ, εἰ D ἐπὶ πλεῖον αὐτοῖς ὁμιλήσαις, καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν (29) τὸ ὕψος κατίδοις, ὅτι πρὸς ἄλλους (30) ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβεύσεις. Τοσοῦτον θαῤῥῶ τῷ σῷ τρόπῳ,

(20) *Πορθούμενοι.* Ita Regg. duo. Ed. male ποθούμενοι, *desiderentur.*

(21) *Ὃ δεδώκασι* Has voces, quæ in ed. deerant, supplevimus e Regg. duobus.

(22) *Κτήσεως.* Ita Regg. tres, et Billius in versione. Ed. male κτίσεως, *creatione.*

(23) *Τῇ περιεργίᾳ.* Billius, *curiositati.* Mox τοῦ ἀνδρός. Hoc singulare pro plurali positum Combefisio videtur esse Atticum, quia de pluribus vicinis agitur.

(24) Alias CXCV. Scripta anno 365.

(25) *Φησὶν ὁ εἰπών.* Euripides, in *Oreste.*

(26) *Οἰκείους... οἰκείους.* Ita Regii duo. Editi male habent bis οἰκείως, quod Billius vertit, *familiariter.*

(27) *Ὅ τι ἂν μείζονα.* Ita Regg. tres. Ed. minus bene ὅτι μείζονα.

(28) *Καλοκαγαθίᾳ.* Ita Regg. duo, et ed. ad marg. Male in textu καλοκαγαθίαν.

(29) *Αὐτῶν.* Hanc vocem, quæ in ed. deerat, supplevimus e Regg. pluribus.

(30) *Ἄλλους.* Ita Regg. plures, et Billius in versione. Ed. male ἀλλήλους.

καὶ οὕτω πολλὰς ἐλπίδας ἔχω μὴ διαμαρτήσεσθαί σου (31) περὶ ὧν αὐτὸς ἐπρέσβευσα.

probitatis nomine insignem et nobilem. Illud autem tibi polliceor, si diutius cum eis verseris, ac philosophiæ ipsorum sublimitatem perspicias, fore ut ipse pro illis alios depreceris. Usque adeo moribus tuis confido, ac tam ingentem spem habeo, me de iis rebus, de quibus tecum ago, repulsam a te minime laturum.

ΙϚʹ. ΕΥΣΕΒΙῼ ΕΠΙΣΚΟΠῼ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ (32).

XVI. EUSEBIO EPISCOPO CÆSAREÆ.

Hæc epistola et sequentes versantur circa dissensionem inter Eusebium Cæsariensem et Basilium. Cujus dissensionis causam licet Gregorius taceat, non alia esse videtur, quam quod Basilii fama ac summus ingenii et doctrinæ splendor oculos Eusebii læserat. Basilium, qui eo ipsi charior esse debuisset, quo magis eum in ferendo episcopatus onere levabat, ab Ecclesiæ administratione non sine ignominia removit. Ducem suum sic injuria affectum monachi Cæsarienses ferre non potuerunt, sed statim audaci facinore ab episcopi communione recedere statuunt, secumque partem plebis et honoratorum partem non exiguam abstrahunt. Eusebio cedens, ne sui causa laceraretur Ecclesiæ corpus, *Basilius cum Gregorio suo, eoque secessus auctore, una profugit in Pontum, anno* 363, *ut censet Tillemontius, vel anno* 364 *exeunte, aut etiam ineunte* 365, *ut contendit noster Prudentius Maranus. Inde reversus Gregorius* ad conventus spirituales et concilia *ab Eusebio vocabatur; negabat autem se absque Basilio venturum, atque ut revocaretur ab Eusebio flagitabat, simulque pollicitus fore ut Basilium ipse, velut umbræ corpora, sequeretur. Atque hæc Gregorius in epistola* XVI.

Ἐπειδὴ πρὸς ἄνδρα ποιοῦμαι τοὺς λόγους, οὔτε ἀγαπῶντα τὸ ψεῦδος, καὶ τὸ ἐν ἑτέρῳ φωρᾶσαι πάντων ὀξύτατον, κἂν ὅτι μάλιστα σοφοῖς πλέκηται (33) καὶ ποικίλοις τοῖς λαβυρίνθοις· πρὸς δὲ, οὐδὲ αὐτῷ μοι φίλον τὸ τεχνικὸν (εἰρήσεται γὰρ κἂν ᾖ φορτικώτερον), πεφυκότι τε οὕτω καὶ τυπουμένῳ παρὰ τοῦ λόγου, διὰ τοῦτο γράφω τὰ παριστάμενα. Καί μου δέξαι τὴν παῤῥησίαν· ἢ ἀδικήσεις γε τῆς ἀληθείας, τὰ τῆς ἐλευθερίας (34) ἀποστερῶν, καὶ ἀναγκάζων ἐν ἐμαυτῷ κατέχειν τὴν ὠδῖνα τῆς λύπης, ὥσπερ τι νόσημα ὕπουλον καὶ κακόηθες. Ἐγὼ χαίρω μὲν ὑπὸ σοῦ τιμώμενος (εἴπερ ἄνθρωπός εἰμι, τοῦ προειρηκότος (35) ὁ λόγος), καὶ καλούμενος ἐπί τε συνόδους καὶ συλλόγους πνευματικούς (36). Οὐ φέρω δὲ τὴν γεγενημένην ὕβριν τῷ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Βασιλείῳ, καὶ γινομένην ἔτι παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας, ὃν καὶ βίου καὶ λόγου κοινωνὸν, καὶ τῆς ὑψηλοτάτης φιλοσοφίας εἱλόμην τε ἀπαρχῆς, καὶ νῦν ἔχω· καὶ οὐδὲν ἐμαυτῷ μέμφομαι τῆς ἐπ' αὐτῷ κρίσεως. Οὕτω γὰρ εἰπεῖν μετριώτερον, ἵνα μὴ ἐμαυτὸν ἐπαινεῖν δόξω, τὰ ἐκείνου θαυμάζων. Σὺ δέ μοι δοκεῖς ποιεῖν παραπλήσιον, τὸν μὲν ἀτιμάζων, τιμῶν δὲ ἡμᾶς, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἑνὸς ἀνδρὸς τῇ μὲν τῶν χειρῶν καταψήχοι (37) τὴν κεφαλὴν, τῇ δὲ παίοι τὴν παρειάν· ἢ καὶ θεμελίους ὑποσπῶν οἰκίας, διαζωγραφοίη τοὺς τοίχους, καὶ καλλωπίζοι τὰ ἔξωθεν. Εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθῃ, τοῦτο ποιήσεις. Πεισθῆναι δὲ ἀξιῶ· καὶ γὰρ δίκαιον. Εἰ ἐκεῖνον θεραπεύσεις τὰ εἰκότα, καὶ παρ' ἐκείνου θεραπευθήσῃ. Τὸ δὲ καθ' ἡμᾶς ἕψεται ὥσπερ τοῖς σώμασιν αἱ σκιαὶ, μικροὺς τε ὄντας, καὶ πρὸς εἰρήνην ἑτοιμοτέρους. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀθλίως πράττομεν, ὥστε τ' ἄλλα μὲν ἐθέλειν φιλοσοφεῖν, καὶ τῆς κρείττονος εἶναι μερίδος· ὑπερορᾶν δὲ πράγματος,

Quoniam mihi cum eo viro sermo est, qui nec ipse mendacium amet, et ad istud in altero deprehendendum homines omnes acumine superet, quantumvis scitis et variis labyrinthis obvolvatur: atque insuper nec mihi quidem fucus et artificium placet (dicam enim, etsi molestius sit), tum a natura ita comparato, tum a Scriptura informato: idcirco quæ animo **17** occurrunt scribo. Ac tu fiduciam meam in bonam partem accipias velim: aut injurius in veritatem fueris, libertatem mihi adimens, cogensque me conceptum mœrorem, velut morbum quemdam malignum et supputridum, imo pectore continere. Honore quidem me a te affici lætor (siquidem homo sum, ut prius dixit quispiam), atque ad concilia et conventus spirituales vocari. Verum contumeliam charissimo fratri Basilio a tua pietate illatam esse, atque etiamnum inferri moleste fero, utpote quem, tum vitæ, tum studiorum, ac sublimissimæ philosophiæ socium, et ab initio elegi, et nunc habeo: nec quicquam mihi ob judicium de eo meum succenseo. Sic enim parcius loqui præstat: ne alioqui ipsius virtutes prædicans, me ipsum laudare videar. Tu vero, dum eo contempto nos honore afficis, perinde mihi facere videris, ac si quis unius viri caput altera manu demulceat, altera malam feriat; aut etiam convellens domus fundamenta parietes pingat, atque externas partes exornet. Proinde si quid mihi obtemperandum putabis, hoc facies. Ut autem obtemperes, a te peto et contendo: æquum est enim. Si illum, ut par est, colueris, ipse quoque ab eo vicissim observaberis. Nos autem sequemur, quemadmodum umbræ cor-

(31) *Διαμαρτήσεσθαί σου.* Ita Regg. tres. Ed. male διαμαρτήσασθαι, et in eis deest σου.

(32) Alias XX. Scripta anno 365.

(33) *Πλέκηται.* Ita Reg. unus, et Billius in versione. Edit. male πλέκτηται.

(34) *Ἢ ἀδικήσεις γε τῆς ἀληθείας, τὰ τῆς ἐλευθερίας.* Ita Regg. duo. Ed. male ἢ ἀδικήσεις γε, τῆς ἐλευθερίας, quod Billius vertit, *aut injurius in me fueris, libertatem,* etc.

(35) *Τοῦ προειρηκότος ὁ λόγος.* Inter sententias ab Henr. Stephano editas hæc habetur: Τιμώμενοι γὰρ πάντες ἥδονται βροτοί· *Honore enim affecti omnes lætantur homines.*

(36) *Ἐπί τε συνόδους καὶ συλλόγους πνευματικούς.* Ita Regg. duo, et Billius in versione. Ed. male ἐπί τε συλλόγους καὶ συνόδους πνευματικοὺς, esset enim legendum πνευματικάς.

(37) *Καταψήχοι.* Ita Reg. unus, et Billius in versione. Ed. male καταψέχοι.

pora, utpote parvi, et ad pacem propensiores. Non enim ita misero statu res nostræ sunt, ut aliis quidem in rebus philosophari, melioremque partem sequi velimus; dilectionem autem, quæ totius doctrinæ nostræ caput est, contemnamus et pro nihilo ducamus; ac præsertim erga virum sacerdotem, tamque insignem, quem et vita, et sermone, et instituto, omnium, quos novimus, præstantissimum esse agnoscimus. Neque enim mœror, quo affecti fuimus, veritati tenebras infundet.

A ὃ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου κεφάλαιόν ἐστι, τῆς ἀγάπης· ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα ἱερέα τε καὶ τοσοῦτον, ὃν καὶ βίῳ, καὶ λόγῳ, καὶ πολιτείᾳ (38) πάντων ἄριστον, ὧν ἴσμεν, γινώσκομεν. Οὐ γὰρ ἐπισκοτήσει τὸ λυπεῖσθαι τῇ ἀληθείᾳ.

XVII. EIDEM.

ΙΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (39).

Non sine offensione monita Gregorii accepit Cæsariensis episcopus, idque datis ad eum litteris significavit, quibus non minori libertate respondit Gregorius epistola sequenti.

Non contumeliose potius atque insolenter, quemadmodum tu de epistola nostra conquestus es, quam spiritualiter ac philosophice, atque, ut consentaneum erat, scripsi, nisi hoc quoque disertissimum Gregorium male habeat. Etsi enim dignitatis gradu superas, at nobis tamen aliquid **18** justæ libertatis ac licentiæ dabis. Ac propterea benigniorem te nobis præbe. Si tu epistolam nostram reprehendis, tanquam famuli, atque hominis qui te ne obtueri quidem debeat, sic etiam plagas accipiemus, ac ne lacrymas quidem emittemus. An hoc quoque nobis crimini dabitur? Id certe cuivis potius, quam pietati tuæ, accidere convenit. Est enim hominis animi magnitudine præditi, amicorum potius libertatem, quam inimicorum blanditias amplecti.

Οὐχ ὑβριστικῶς ἐπέστειλα μᾶλλον, ὥσπερ ἐμέμψω τῆς ἐπιστολῆς, ἢ πνευματικῶς τε καὶ φιλοσόφως, καὶ ὡς εἰκὸς ἦν, εἰ μὴ καὶ τοῦτο λυπεῖ τὸν λογιώτατον Γρηγόριον (40). Καὶ γὰρ εἰ τῷ βαθμῷ κρατεῖς, ἀλλὰ δώσεις τι καὶ ἡμῖν ἐλευθερίας καὶ παῤῥησίας δικαίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἔσο ἡμῖν χρηστότερος. Πλὴν B εἰ κρίνεις τὴν ἐπιστολὴν ὡς οἰκέτου, καὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν (41) ὀφείλοντος, οὕτω δὴ καὶ πληγὰς ληψόμεθα, καὶ οὐδὲ δακρύσομεν. Ἢ καὶ τοῦτο ἐγκληθησόμεθα; ὃ πάντας μᾶλλον, ἢ τὴν σὴν εὐλάβειαν παθεῖν ἄξιον. Ἔστι γὰρ ἀνδρὸς μεγαλόφρονος φίλων ἀποδέχεσθαι μᾶλλον ἐλευθερίαν, ἢ ἐχθρῶν κολακείαν.

XVIII. EIDEM.

ΙΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (42).

Tertia hæc est Gregorii ad Eusebium Cæsariensem epistola, in qua moderatione et lenitate statim usus, venturum se respondit, ut preces cum precibus jungeret, unaque pugnaret, et qua voce, qua opera *pugiles eo tempore,* quo feræ in Ecclesiam impetum fecerant, *adjuvaret. Quibus verbis ostendit, qua de causa et quo anno ab Eusebio vocaretur; eo nimirum, quo* veluti nubes grandinis plena et stridens, Christi inimicissimus imperator Valens Cæsareæ cum improbis suis præsulibus *imminebat.* Magnum, *inquit* (43), certamen propositum erat; non ignava etiam multorum alacritas, sed infima acies, utpote carens propugnatore ac perito defensore; *quem in Basilio, imo et in Gregorio, qui* fidei propugnatores *ambo designati erant, mox habuit.*

Ne ipse quidem alioqui malevolo in pietatem tuam animo eram, neque hoc nomine me crimineris. Verum posteaquam nonnulla cum fiducia loquendi libertatem usurpavi (quo videlicet conceptum animo mœrorem lenirem ac curarem), statim cessi ac succubui, meque regulæ libenter subjeci. Quidni enim id facerem, cum et te, et spiritus leges cognitas haberem? Nunc autem etiamsi malevolo et ignavo animo essem, tamen ipsum tempus me hoc affectu laborare non patitur, nec feræ, quæ impetum in Ecclesiam fecerunt, nec denique generosus tuus strenuusque animus ita sincere ac sine fuco pro Ecclesia pugnans. Veniemus igitur, si ita videtur, ut et preces nostras cum vestris conjungamus, et una pugnemus, et operam vobis navemus, atque, ut præstantissimum pugilem hortatores pueri, succlamationibus incitemus.

C Εἶχον μὲν οὐδ' ἄλλως πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν μικροψύχως, μὴ τοῦτό μου καταγνῷς· ἀλλὰ μικρὸν ἐλευθεριάσας (44) τε καὶ θαῤῥήσας (ὅσον τὸ λυποῦν ἐπιψύξαι καὶ θεραπεῦσαι), αὐτίκα ἡττήθην καὶ ὑπεκλίθην, καὶ τῷ κανόνι φέρων ἐμαυτὸν ὑπέθηκα. Τί δὲ οὐκ ἔμελλόν σέ τε γινώσκων, καὶ νόμους πνεύματος; Νῦν δὲ καὶ εἰ λίαν μικροψύχως εἶχον καὶ ἀγεννῶς, ἀλλ' ὅ γε καιρὸς οὐκ ἐᾷ τοῦτο πάσχειν, καὶ οἱ καταδραμόντες θῆρες τῇ Ἐκκλησίᾳ (45), τό τε σὸν γενναῖον καὶ ἀνδρικὸν, οὕτω καθαρῶς καὶ γνησίως προπολεμοῦν τῆς Ἐκκλησίας (46). Ἥξομεν οὖν, εἰ δοκεῖ, καὶ ταῖς εὐχαῖς ὑμῖν συλλαμβανόμενοι, καὶ συναγωνιούμενοι, καὶ ὑπηρετησόμενοι, καὶ ὡς ἀθλητὴν ἄριστον κελευσταὶ παῖδες, ταῖς ὑποφωνήσεσιν (47) ἐπαλείψοντες.

(38) *Πολιτείᾳ*. Billius vertit *canitie;* quasi legerit πολιᾷ, quod in quibusdam codd. habetur. Sed retinenda est lectio πολιτείᾳ· non enim Basilio tunc erat ætas sic provecta, ut canitie foret præ cæteris verendus.

(39) Alias CLXIX. Scripta anno 365.

(40) *Τὸν λογιώτατον Γρηγόριον*. Censemus Gregorium sic fuisse ab Eusebio ironice nuncupatum.

(41) *Καὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν*. Ita Regg. tres, et Billius in versione. Ed. male καὶ ἀντιβλέπειν.

D (42) Alias CLXX. Scripta eodem anno.

(43) Greg. orat. 43, n. 30 et 31.

(44) *Ἐλευθεριάσας*. Ita Reg. unus, et Pass. Ed. ἐλευθεριώσας.

(45) *Τῇ Ἐκκλησίᾳ*. Ita Pass. Ed. minus bene τῆς Ἐκκλησίας.

(46) *Καὶ ἀνδρικὸν οὕτω καθαρῶς καὶ γνησίως προπολεμοῦν τῆς Ἐκκλησίας*. Ita Pass., et Billius in versione. Ed. male καὶ ἀνδρεῖον οὕτω καθαρῶς προπολεμοῦν καὶ γνησίως τῆς ἐλευθερίας

(47) *Ταῖς ὑποφωνήσεσιν*. Male vertit Billius.

ΙΘ'. ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ (48).

XIX. BASILIO.

Tres epistolæ superiores, et ea quæ proxime sequitur, XIX *ad Basilium, eo sunt anno scriptæ, quo Valens imperator in Ecclesiam Cæsariensem impetum fecit; id vel ex ipsis litteris certo constat. Quo autem anno Valens impetum fecerit, una non est sententia. Doctissimus Tillemontius impiam hanc Valentis impressionem anno 366 factum scribit* (49); *Baronius refert ad annum 364; noster Prudentius Maranus ad annum 365, ipsique favent Gothofredus* (50), *Ammianus, Socrates* (51) *et Sozomenus* (52). *Bollandistæ ad annum 367 differunt; Pagius vero, quod absurdum est, ad annum 370. Ex his opinionibus nonnisi duæ sunt, quæ defendi possint, Tillemontiana et Prudentiana. Utramvis elige: cum Tillemontio Valentis impressioni annum 366 constitue; vel potius cum nostro Prudentio, annum 365. Porro in epistola hac* XIX *Gregorius significat Basilio, emollitum esse Eusebium, hortatur ut, præmissis litteris, ad eum veniat; tempus id postulare; hæreticos imminere; periculum esse, ne veritatis doctrina convellatur.*

Καιρὸς εὐβουλίας καὶ καρτερίας, καὶ τοῦ μηδένα A φανῆναι ἡμῶν ἀνδρικώτερον, μηδὲ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας καὶ πόνους ἐν ὀλίγῳ καταλυθῆναι. Γράφω διατί ταῦτα, καὶ πόθεν; Ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ἡμῶν Εὐσέβιος (οὕτω γὰρ δεῖ περὶ αὐτοῦ λοιπὸν καὶ φρονεῖν καὶ γράφειν) λίαν πρὸς ἡμᾶς ἔχει συμβατικῶς τε καὶ φιλικῶς, καὶ ὥσπερ σίδηρος πυρὶ, τῷ χρόνῳ μαλάσσεται· καὶ οἶμαι καὶ γράμμα ἥξειν πρὸς σὲ παρακλήσεως τε καὶ κλήσεως, ὡς ἐμοί τε παρεδήλωσε, καὶ πολλοὶ πείθουσιν ἡμᾶς τῶν τὰ ἐκείνου σαφῶς εἰδότων. Ὃν προλάβωμεν, ἢ παρόντες, ἢ ἐπιστείλαντες, μᾶλλον δὲ προεπιστείλαντες, εἶτα παρόντες· ἵνα μὴ αἰσχυνθῶμεν ὕστερον ἡττηθέντες, ἐξὸν νικῆσαι τῷ καλῶς ἡττηθῆναι καὶ φιλοσόφως, ὃ παρὰ τῶν πολλῶν ἀπαιτούμεθα. Ἧκε οὖν ἐμοὶ πεισθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ διὰ τὸν καιρόν· ἐπειδὴ σύστασις αἱρετικῶν κατατρέχει τὴν Ἐκκλησίαν, τῶν μὲν ἤδη παρόντων καὶ ταρασσόντων, τῶν δὲ, ὡς B λόγος, παρεσομένων. Καὶ δέος παρασυρῆναι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, εἰ μὴ τάχιστα κινηθείη τὸ πνεῦμα Βεσελεὴλ (53), τοῦ σοφοῦ τῶν τοιούτων ἀρχιτέκτονος λόγων τε καὶ δογμάτων. Εἰ δὲ δοκεῖς αὐτὸν ἐμὲ παρεῖναι καὶ συνδιάξοντα καὶ συνοδεύσοντα (54), οὐδὲ τοῦτο φευξόμεθα.

Probi consilii et tolerantiæ tempus est, nosque ita comparandi, ut nemo nobis animi magnitudine præstantior appareat, nec multi nostri labores et sudores temporis puncto collabantur. Cur autem et **19** unde hæc scribam, quæris? Deo charissimus episcopus noster Eusebius (sic enim de eo nobis deinceps sentiendum et scribendum est) animo erga nos est admodum amico et ad simultates componendas propenso, ac tempore, velut igne ferrum, emollitur; putoque fore, ut deprecatrices etiam et evocatrices litteræ ad te veniant, quemadmodum et ipse mihi subindicavit, et multi, qui res ipsius perspicue norunt, fidem nobis faciunt. Quem antevertamus, vel ad eum venientes, vel scribentes, vel potius, præmissis litteris, ad eum nos conferentes: ne postea nos pudeat, si victi fuerimus, cum vincere licuerit, præclare videlicet et philosophice cedendo; id quod plerique a nobis exposcunt. Mihi itaque obsequere, ac veni, tum ob hanc causam, tum etiam ob tempus: quandoquidem hæretici conjuratis animis Ecclesiam percursant, partim jam præsentes, ac turbas concitantes; partim, ut rumor est, brevi affuturi. Ac periculum est, ne veritatis doctrina convellatur, nisi primo quoque tempore Beseleelis spiritus excitetur, hoc est, sapientis hujusmodi disputationum et dogmatum architecti. Quod si tibi operæ pretium esse videtur, ut ipse adsim, tecum aliquandiu mansurus, ac itineris futurus comes, ne hoc quidem munus defugiemus.

Κ'. ΚΑΙΣΑΡΙΩ (55).

XX. CÆSARIO.

Narrat Socrates (56), anno, *quo* Valentinianus et Valens iterum consules fuere (*qui annus æræ vulgaris 368 fuit*), *terræ motu facto in Bithynia, Nicæam urbem subversam fuisse, die quinta Idus Octobris. In eo terræ motu*, post hominum memoriam maximo, Bithyniæ tum quæstor Cæsarius, tecti ruina *protectus* (57), *salvus et incolumis pene solus evasit. Qua statim arrepta occasione, fratrem hortatus est Gregorius, atque etiam persuasit, ut ad Dei cultum se totum converteret.* Hoc quidem, *inquit Theologus* (58), et in animo habebat, et summo studio exoptabat, *quemadmodum mihi* per litteras persuadebat, cum hanc ad eum monendum occasionem arripuissem.

Οὐδὲ οἱ φόβοι τοῖς εὐφρονοῦσιν ἄχρηστοι· ὡς δὲ C ἐγώ φημι, καὶ λίαν καλοὶ, καὶ σωτήριοι. Εἰ γὰρ καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἀπευχόμεθα, γινομένοις γε παιδευόμεθα. Κάμνουσα γὰρ ψυχὴ, ἐγγύς ἐστι Θεοῦ, φησί που θαυμασιώτατα λέγων ὁ Πέτρος (59)· καὶ παντὶ διαφυγόντι κίνδυνον, πλείων οἰκείωσις περὶ τὸν περισώ-

Ne ipsi quidem timores prudentibus viris incommodi sunt, quin potius, mea quidem sententia, valde commodi et salutares. Nam etsi, ne eveniant, optamus, iis tamen, cum eveniunt, erudimur. Ægra enim anima vicina est Deo, ut eximie alicubi loquitur Petrus: atque omnis qui pericu-

tacitis vocibus. Deinde, ἐπαλείψοντες. Ita Reg. unus. Ed. minus bene ὑπαλείψοντες.

(48) Alias XIX. Scripta anno 365.

(49) Tom. I, p. 789.

(50) Cod. Theod. chron. lib. IX, c. 2.

(51) Lib. VI, c. 2.

(52) Lib. VI, c. 2.

(53) *Τὸ πνεῦμα Βεσελεὴλ.* Beseleel, artifex a Deo vocatus, spiritu ejus impletus ad ædificationem tabernaculi (*Exod.* XXXI, 2. 3; XXXV, 30, 31). Hoc autem loco per Beseleel Gregorius significat Basilium. BILLIUS.

(54) *Καὶ συνδιάξοντα καὶ συνοδεύσοντα.* Ita Reg. unus. Ed. male καὶ διάξοντα ταῦτα, καὶ συνοδεύοντα, quod Billius vertit: *Atque hoc administrem, tibique itineris comitem me adjungam.*

(55) Alias XVI. Scripta anno 368 labente.

(56) Hist. lib. IV, c. 16.

(57) Gregor. Orat. VII, n. 15.

(58) Carm. lib. II, carm. 1.

(59) *Φησί... ὁ Πέτρος.* Ignoramus undenam sumpta sit hæc Petri sententia.

lum effugit, arctius ei adjungitur, a quo salutem est consecutus. Proinde non, quia mali participes exstitimus, indignemur : sed quia effugimus, grati animi officio fungamur. Nec alios nos Deo inter pericula, et alios post pericula exhibeamus : verum sive domi manentes, sive peregre agentes, sive privatam vitam ducentes, sive publica negotia gerentes (sic enim loquendum est, nec prætermittendum), eum sequamur, a quo salutem accepimus, atque ad illius partes nosmet adjungamus, parva et humi repentia parum **20** curantes. Atque historiam quamdam posteris demus, tum ad gloriam nostram, tum ad animæ utilitatem, amplam et præclaram : quæ etiam ipsa utilissimo documento plerisque sit, nimirum periculum securitate potius esse, et calamitatem secundis rebus magis expetendam ; si quidem ante timores mundo addicti eramus, post timores autem Deo nos addiximus. Fortasse graves tibi ac molesti esse videmur, qui de his rebus sæpius ad te scribamus, ac sermones nostros, non admonitionem, sed ostentationem esse existimas. Quare de his rebus verborum satis ; nos vero scias, velim, prompto animo esse atque exoptare potissimum ad te usque proficisci, ut de salute tua tibi gratulemur ac de his rebus perfectius disseramus : sin minus, at certe, ut te hic primo quoque tempore reducem videamus, atque una tecum in grati animi significationem festum diem celebremus.

A σαντα. Μὴ οὖν ὅτι μετεσχήκαμεν τοῦ κακοῦ, δυσχεραίνωμεν· ἀλλ' ὅτι διαπεφεύγαμεν, εὐχαριστήσωμεν. Μηδὲ ἄλλοι φανῶμεν τῷ Θεῷ παρὰ τὸν καιρὸν τῶν κινδύνων, καὶ ἄλλοι μετὰ τοὺς κινδύνους· ἀλλὰ βουληθῶμεν εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες (60), εἴτε ἰδιωτεύοντες, εἴτε τὰ κοινὰ πράττοντες (δεῖ γὰρ οὕτω λέγειν, καὶ μὴ λείπειν), τῷ σώσαντι κατακολουθεῖν, καὶ γίνεσθαι τῆς ἐκείνου μοίρας, μικρὰ τῶν μικρῶν καὶ χαμαὶ ἐρχομένων φροντίσαντες. Καὶ δῶμέν τι διήγημα τοῖς εἰς ὕστερον, μέγα μὲν εἰς δόξαν ἡμῶν, μέγα δὲ εἰς ὠφέλειαν ψυχῆς· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ παίδευμα τοῖς πολλοῖς χρησιμώτατον, ὅτι κρείττων ἀσφαλείας κίνδυνος, καὶ συμφορὰ εὐημερίας αἱρετωτέρα· εἴ γε πρὸ μὲν τῶν φόβων ἦμεν τοῦ κόσμου, μετὰ δὲ τοὺς φόβους τοῦ Θεοῦ γεγενήμεθα. Ἴσως σοι φορτικοὶ
B δοκοῦμεν, πολλάκις σοι περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιστέλλοντες, καὶ οὐ παραίνεσιν, ἀλλ' ἐπίδειξιν νομίζεις (61) τοὺς λόγους. Διὸ τούτων μὲν ἅλις· ἡμᾶς δὲ ἴσθι προθυμουμένους καὶ εὐχομένους μάλιστα μὲν γενέσθαι μέχρι σου, συνησθησομένους (62) τῇ σωτηρίᾳ σου, καὶ περὶ τούτων τελεώτερον διαλεξομένους. Εἰ δ' οὔ, ἀλλ' ἐνταῦθά σε δεξομένους ὡς τάχιστα, συνεορτάσαι τὰ χαριστήρια.

XXI. SOPHRONIO PRÆFECTO.

ΚΑ'. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΥΠΑΡΧΩ (63).

Urbis Constantinopolitanæ præfecturam gerebat Sophronius anno 369, *quo datis ad eum litteris, Gregorius generum sororis suæ Nicobulum ei commendabat. Cæteræ omnes Gregorii ad eumdem epistolæ præfecti potentiam prædicant, cui negotia et homines commendantur, et cujus præsidium imploratur. Præire autem omnibus ea debuit, in qua recentis dignitatis indicia quædam apparent, ut in his verbis deprehenduntur :* Etiamsi ad altiores quotidie dignitatum gradus proveharis. *Jam enim notarius, cum ab ea dignitate ad præfecturam Constantinopolitanam gradum fecit.*

Aurum alias quidem alio modo immutatur et effingitur, in multos ornatus informatum, atque ad multas res ab arte traductum : aurum tamen, ut est, manet, nec materia, sed forma mutationem suscipit. Eodem modo tuam quoque probitatem eamdem erga tuos amicos manere existimantes, etiamsi ad altiores quotidie dignitatum gradus proveharis, hanc tibi deprecationem offerre minime dubitavimus ; quod scilicet dignitatem tuam non magis metueremus, quam moribus tuis confideremus. Cumprimis venerando filio nostro Nicobulo, quocum mihi necessitudines omnes intercedunt, tum ob generis propinquitatem, tum ob familiaritatem, tum, quod his pluris ducendum est, ob morum elegantiam, commodum ac facilem te præbe. Quibus in rebus, et quantum ? In iis rebus in quibus tua ope indigebit, et quantum tuæ animi magnitudini convenire existimabis. Nos id quod pulcherrimum habemus, tibi rependemus. Habemus porro sermones, atque quod virtutis tuæ præcones sumus, et si longe infra dignitatem, tamen quantum nostra fert facultas.

C Ὁ χρυσὸς ἄλλοτε μὲν ἄλλως μεταποιεῖται καὶ σχηματίζεται εἰς πολλοὺς κόσμους τυπούμενος, καὶ πρὸς πολλὰ ὑπὸ τῆς τέχνης ἀγόμενος (64)· μένει δὲ ὅπερ ἐστὶ χρυσὸς, καὶ οὐχ ἡ ὕλη μεταβολὴν, ἀλλὰ τὸ σχῆμα λαμβάνει. Οὕτω καὶ τὴν σὴν καλοκαγαθίαν ἡγούμενοι τὴν αὐτὴν μένειν τοῖς φίλοις, κἂν ἀεὶ προΐῃς ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, ταύτην ἐθαῤῥήσαμεν τὴν πρεσβείαν προσαγαγεῖν, οὐ μᾶλλον τὴν ἀξίαν εὐλαβηθέντες, ἢ τῷ τρόπῳ πιστεύσαντες. Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ υἱῷ ἡμῶν Νικοβούλῳ τὰ πάντα ἔχοντι πρὸς ἡμᾶς ἐπιτηδείως, καὶ διὰ συγγένειαν, καὶ διὰ τὴν οἰκειότητα, καὶ, ὃ τούτων μεῖζόν ἐστι, διὰ τὸν τρόπον, γενοῦ δεξιός. Ἐν τίσι, καὶ πόσον; Ἐν οἷς αὐτὸς σοῦ δεηθήσεται, καὶ ὅσον τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ πρέπειν ὑπολαμβάνεις. Ἀντιδώσομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὧν ἔχομεν
D τὸ κάλλιστον. Ἔχομεν δὲ τοὺς λόγους, καὶ τὸ κήρυκες εἶναι τῆς σῆς ἀρετῆς, εἰ καὶ μὴ τῆς ἀξίας ἐγγὺς, ἀλλά γε κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν.

(60) *Εἴτε ἐνδημοῦντες.* Has voces, quæ in ed. deerant, supplevimus e Reg. uno et Pass.

(61) *Νομίζεις.* Ita Pass., et Billius in versione. Ed. male νομίζειν.

(62) *Συνησθησομένους.* Ita Reg. unus, et Billius in versione. Ed. male συνθησομένους.

(63) Alias CVII. Scripta anno 369.

(64) *Καὶ πρὸς πολλὰ ὑπὸ τῆς τέχνης ἀγόμενος.* Ita Regg. duo, et Billius in versione. Ed. male καὶ πρὸς πολλὰ τῆς τύχης ἀγόμενος.

ΚΒ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (65).

21 XXII. EIDEM.

Eodem tempore procul dubio scriptæ sunt litteræ tres pro Amphilochio, anno scilicet 369, quo tantum, et non prius Constantinopoli præfectum vidimus Sophronium. Potentiæ siquidem ejus atque dignitatis mentionem cum diserte faciat Theologus in epistola, hanc huncusque [illegible] differre [illegible], qui [illegible] Amphilochio suo calumniis exagitato, quasi pecuniæ gratia ignavi aliquid gessisset [illegible], [illegible] morum hominum gratiam et patrocinium conciliare nititur Gregorius. Itaque Sophronium, quem patriæ gloriam appellat, rogat, ut Amphilochio se instar omnium præbeat, potentiæ voluntatem adjungens.

A Ἔδει, καθάπερ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς λίθους τῇ ὄψει γνωρίζομεν, οὕτω καὶ τοὺς καλοὺς καὶ μὴ τῶν ἀνδρῶν αὐτόθεν διαγινώσκεσθαι, καὶ μὴ μακροτέρας δεῖσθαι (66) δοκιμασίας. Οὐ γὰρ ἂν πολλῶν ἐδέησεν ἡμῖν λόγων ὑπὲρ τοῦ τιμιωτάτου υἱοῦ Ἀμφιλοχίου προσδεομένου πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιαν. Θᾶττον ἂν ἤλπισα ἕν τι τῶν ἀπίστων καὶ παραδόξων, ἢ τοῦτον ἀγεννές (67) τι πράξειν ἐπὶ χρήμασιν, ἢ διανοήσασθαι· τοσοῦτον αὐτῷ τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρηκὸς ἐπὶ καλοκαγαθίᾳ, καὶ τὸ πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας ἔχειν τὴν φρόνησιν. Ἀλλὰ τί χρὴ παθεῖν; Οὐδὲν διαφεύγει (68) τὸν φθόνον, ὁπότε καὶ τούτου τις μῶμος ἥψατο, ἀνδρὸς δι' ἁπλότητα μᾶλλον, ἢ τρόπων (69) κακίαν περιπεσόντος ἐγκλήμασιν. Ἀλλά σοι μὴ ἀνεκτὸν φανείτω περιϊδεῖν αὐτὸν ταῖς συκοφαντίαις παρασυρόμενον. Μὴ δέομαί σου τῆς ἱερᾶς B καὶ μεγάλης ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα τίμησον, καὶ τῇ ἀρετῇ βοήθησον, καὶ ἡμᾶς αἰδέσθητι τοὺς παρὰ σοῦ καὶ διὰ σοῦ δοξασθέντας, καὶ ἀντὶ πάντων γενοῦ τῷ ἀνδρὶ, τῷ δύνασθαι τὸ θέλειν προσθεὶς, ἐπειδὴ πάντα τῆς σῆς ἀρετῆς οἶδα ἡττώμενα.

Quemadmodum aurum ac lapides aspectu cognoscimus, ita etiam probos atque improbos eodem modo internosci oportebat, nec longius temporis spatium ad eorum animos explorandos desiderari. Haud enim multis mihi verbis opus fuisset, pro clarissimo filio Amphilochio tuam animi magnitudinem deprecanti. Equidem ipse unum aliquid potius ex iis, quæ fidem excedunt, atque ab hominum sensibus remota sunt, futurum speravi, quam ut hic pecuniæ causa ignavi aliquid faceret, aut cogitaret: tanta ei omnium consensu probitas tribuitur, prudentiaque ætate antiquior. Sed quid facias? Nihil livorem effugit, quippe cum reprehensio quædam eum etiam attigerit, ob simplicitatem potius quam ob morum improbitatem, criminis accusatum. At tibi minime ferendum videatur, eum calumniis exagitatum despicere. Ne, inquam, quæso, ac sacrosanctum tuum et magnum animum obtestor, verum et patriam honore affice, et virtuti fer opem, et nos, qui a te et per te gloriam consecuti sumus, verere, atque instar omnium te homini præbe, potentiæ nimirum voluntatem adjungens; quandoquidem mihi exploratum est, nihil esse, quod non tuæ virtuti cedat.

ΚΓ'. ΚΑΙΣΑΡΙΩ (70).

XXIII. CÆSARIO.

Scripta hæc eodem tempore, pro Amphilochio, epistola ad Cæsarium, qui et ipse Constantinopoli præfectus fuerat, anno 365, at tum etiam dignitate quadam, aut certe bene administratæ provinciæ gloria et auctoritate pollebat. In his litteris sacerdotium et senectutem, *imo* canitiem *suam, vel occulte subindicat, vel aperte commemorat; quod anno 369, magis quam anno 365 convenire nemo negaverit. Juvenem autem appellat Amphilochium Gregorius* (71), *quod quidem absolute non est accipiendum, sed juvenem præ Gregorio, qui grandior erat. Iste autem Cæsarius non videtur fuisse Gregorii frater.*

Εἰ μεγάλα ἐστὶν ἃ αἰτοῦμεν, μηδὲν θαυμάσῃς, C ἐπειδὴ καὶ παρὰ μεγάλου, καὶ συμμετρεῖσθαι (72) δεῖ τῷ αἰτουμένῳ τὴν αἴτησιν. Ὁμοίως γὰρ ἄτοπον παρὰ μικροῦ μεγάλα αἰτεῖν, καὶ παρὰ μεγάλου μικρά. Τὸ μὲν γὰρ ἄκαιρον, τὸ δὲ μικρόλογον. Αὐτός σοι προσάγω διὰ τῆς ἐμαυτοῦ χειρὸς τὸν τιμιώτατον υἱὸν ἡμῶν Ἀμφιλόχιον, ἄνδρα τοσοῦτον ἐπὶ καλοκαγαθίᾳ γνώριμον, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς τῆς ἡλικίας, ὥστε ἂν αὐτὸς ἠγάπησα ὁ γέρων, καὶ ἱερεὺς, καὶ ὑμέτερος φίλος, οὕτως ὑπολαμβάνεσθαι. Εἰ δὲ φιλίας ἀνδρὸς ἡττηθεὶς, τὴν διαβολὴν οὐχ ὑπείδετο, τί θαυμαστόν; Τῷ γὰρ μὴ πονηρὸς εἶναι, οὐδὲ ὑπείδετο τὴν πονηρίαν, λόγου μᾶλλον διόρθωσιν ἢ τρόπου προσήκειν αὐτῷ νομίσας. Οὕτω συμπονεῖν ἐδέξατο (73). Τί τοῦτο δεινὸν τοῖς εὐγνώμοσι; Μὴ D

Si magna sunt quæ petimus, ne mireris: nam a magno petimus, ac petitionem cum eo, a quo petitur, metiri decet. Æque enim absurdum est a parvo magna postulare, atque a magno parva. Nam ut illud importunum est, ita hoc minuti ac præparci animi. Ipse mea manu tibi charissimum filium nostrum Amphilochium offero, virum probitatis nomine usque adeo nobilem (etiam præter quam ætas ferat), ut ipse, qui et senex, et sacerdos, et amicus vester sum, præclare mecum agi existimaturus sim, si eam apud vos existimationem obtinerem. Quod si viri amicitia captus ac superatus, calumniam **22** haudquaquam subolecit, quid mirum? Nam quia minime improbus erat, idcirco ne improbitatem quidem subodoratus

(65) Alias CX. Scripta anno 369.
(66) *Δεῖσθαι.* Hanc vocem, quæ in ed. deerat, supplevimus e Regg. tribus.
(67) Ἀγεννές. Ita Reg. unus, et ed. ad marginem. Male in textu ἀγενές.
(68) *Διαφεύγει.* Ita Reg. et ed. ad marg. Male in textu διαφεύγειν.
(69) *Τρόπων.* Ita Reg. unus, et ed. ad marg. Male in textu τρόπῳ.
(70) Alias CVI. Scripta eodem tempore.
(71) *Ammon.* lib. XXVI, pag. 322.
(72) *Συμμετρεῖσθαι.* Ita Regg. duo. Ed. male συμμετρητεῖσθαι.
(73) *Ἐδέξατο.* Ita Reg. unus. Ed. male ἔδοξε, quod Billius vertit, *videretur.*

est, nimirum sermonis potius quam morum correctionem sibi convenire arbitratus. Ita factum est, ut una cum eo laborare non recusaverit. Quidnam hic criminis est apud æquos et probos viros? Quamobrem ne vitium superiori conditione, quam virtutem, esse patere, nec canitiem nostram aspernare : verum et reverere testimonium nostrum, et humanitatis officia nostris benedictionibus subjice, quarum fortasse aliqua apud Deum, cui astamus, ratio est.

A τοίνυν ἀνάσχῃ πλέον ἔχειν (74) ἀρετῆς κακίαν, μηδὲ τὴν ἡμετέραν πολιὰν ἀτιμάσῃς· ἀλλὰ καὶ τὴν μαρτυρίαν αἰδέσθητι (75), καὶ τὸ φιλάνθρωπον ὑπόθες ταῖς παρ' ἡμῶν εὐλογίαις, ὧν ἴσως τις παρὰ Θεῷ λόγος, ᾧ παρεστήκαμεν.

XXIV. THEMISTIO.

ΚΔ'. ΘΕΜΙΣΤΙῼ (76).

Themistius, ad quem scripta hæc est epistola, gratia tum potens et eloquentia, ac propterea, tametsi gentilis, Gregorio charus, doctrinæ regula *et amussis, ac* sermonum rex *ab eodem celebratur. Amphilochium commendat.*

Sermones in periculo versantur : ac tempus tuum est, siquidem tu rex es sermonum. Huc accedit, quod a paterno latere tibi amicus est meus Amphilochius. Addam etiam, quod ejusmodi, qui nec paterno generi, nec nostræ amicitiæ dedecori sit, nisi ego malus hujusmodi rerum judex sum. Quodque maximum est, homini præsertim, ut es, philosopho, quod cum nihil iniqui admiserit, negotia et molestias habet. Quod quanquam per se levissimum sit, nobis tamen acerbissimum fuerit, si dissimulare ac contemnere videamur. Et quidem ipse, quod unum possum, hoc facio. Possum autem deprecatoris partes apud eos obire, quibus bene de eo merendi potestas est. Neque enim eo statu, quo nunc sum, aliud quicquam efficere queo. Tu vero id, quod a tuo Platone dictum est, confirma, nempe civitates non ante malorum finem habituras esse, quam philosophia cum potentia conjuncta sit. Utraque enim re polles. Egenti manum porrige, eum videlicet, ut consentaneum erit, monens, ac juvans. Nihil certe melius philosophari possis, quam si nunc justitiæ patrocinium suscipias : hac re quoque beneficio afficies nos, laudum tuarum præcones, ac si per te dicere liceat, et amicos.

Λόγοι τὸ κινδυνευόμενον· καὶ σὸς ὁ καιρὸς, εἴπερ B βασιλεὺς σὺ (77) τῶν λόγων. Καὶ πρός γε, σοὶ φίλος πατρόθεν ὁ ἐμὸς Ἀμφιλόχιος. Προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ τοιοῦτος, οἷος μήτε γένος πατέρων αἰσχύνειν, μήτε τὴν ἡμετέραν φιλίαν, εἰ μὴ φαῦλος ἐγὼ τῶν τοιούτων κριτής. Καὶ τὸ μέγιστον, ἀνδρὶ μάλιστα κατὰ σὲ φιλοσόφῳ, ὅτι μηδὲν ἀδικῶν ἔχει πράγματα. Ὃ, τῷ (78) μὲν ἔστι κουφότατον, ἡμῖν δὲ αὖ βαρύτατον, εἰ περιορῶντες φαινοίμεθα. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὃ μόνον δύναμαι, τοῦτο ποιῶ. Δύναμαι δὲ πρεσβεύειν πρὸς τοὺς εὖ ποιεῖν δυναμένους. Οὐ γὰρ ἄλλο γε οὐδὲν ἐμοὶ δυνατὸν οὕτως ἔχοντι, ὥσπερ νῦν ἔχω. Σὺ δὲ τὸν τοῦ σοῦ Πλάτωνος (79) βεβαίωσον λόγον, μὴ πρότερον παύσασθαι τὰς πόλεις κακῶν εἰπόντος, πρὶν ἂν συνέλθῃ φιλοσοφίᾳ τὸ δύνασθαι. Ἱκανὸς γὰρ εἶ ἀμφότερα. Δὸς χεῖρα τῷ δεομένῳ, καὶ παραινέσας τὰ εἰκότα, καὶ βοηθήσας. C Ὡς οὐκ ἔστιν ὅτι φιλοσοφήσαις (80) ἄμεινον, ἢ νῦν τῷ δικαίῳ συναγωνισάμενος. Πρὸς τῷ (81) καὶ ἡμᾶς εὖ ποιεῖν τοὺς σοὺς ἐπαινέτας, εἰ δὲ δίδοις εἰπεῖν, καὶ φίλους (82).

23 XXV. AMPHILOCHIO.

ΚΕ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙῼ (83).

Ex hac epistola ad Amphilochium, et ea quæ sequitur, sic Baronius apud Bollandum ratiocinatur (84): Licet eamdem Ponticam solitudinem Gregorius ac Basilius simul incolerent, degebant tamen singuli in singulis cellulis separatis, ita tamen inter se distantes, ut non incommoda sæpius veniendi daretur facultas. Id etenim ex Gregorii epistola, quam tum in eremo agens ad Amphilochium in eadem solitudine philosophantem scripsit, facile potest intelligi. Nam excepturus aliquando Basilium, olera ad se mitti rogat. *Quod quidem recte colligeret Annalium parens, si ad tempus, quo Ponticam solitudinem incoluit Gregorius, nempe ad annum* 358 *labentem,* 359, 360, 361 *ineuntem, utraque epistola esset retrahenda ; sed errat Baronius. Non enim in eadem solitudine, et in Ponto ; sed Ozizalæ, de qua hac epistola Gregorius, in Cappadocia, tunc versabatur Amphilochius, ut parentis senium adjuvaret. Ipse Amphilochius, ut cætera omittam, quo tempore Ponticam solitudinem Gregorius et Basilius incolebant, nempe ab anno labente* 358, *ad annum* 361 *ineuntem, junior erat, quam ut ipsi liceret per ætatem, vitam cœnobiticam amplecti, nedum anachoreticam. Imo nequidem tum amore solitudinis tenebatur Amphilochius, ut ex quibusdam Gregorii litteris, aliquot post annos scriptis, probare facillimum esset. Neque ergo tunc erat, neque antea Amphilochius in solitudine fuerat; sed fori mundique negotiis distentus erat. Credibile est, Amphilochium nonnisi post confecta negotia, de quibus in ejus gratiam plurimas Theologus anno* 369 *scripsit epistolas Sophronio et aliis, mundo valedixisse et in solitudinem sese recepisse. Itaque post illa tempora et negotia, epistolas* XXV, *alias* XII, *et* XXVI, *alias* XIII, *collocare visum est.*

Panes a te non postulavimus, ut nec aquam ab D

Ἄρτους μὲν οὐκ ᾐτήσαμεν παρὰ σοῦ, ὅτι μηδὲ

(74) *Ἔχειν.* Hanc vocem, quæ in ed. deerat, supplevimus e Regg. tribus.

(75) Alias CXL. Scripta anno 369.

(76) *Αἰδέσθητι.* Ita Regg. duo. Ed. male ἀναίσθητι, *intellige.*

(77) *Εἴπερ βασιλεὺς σύ.* Ita Regg. duo. Ed. minus bene εἴπερ σὺ βασιλέως.

(78) *Ὅ, τῷ.* Ita Regg. duo, et ed. ad marg. Male in textu ὅ. τό.

(79) *Τοῦ σοῦ Πλάτωνος.* Plato, *De republica,* libro v, sic ait : *Nisi philosophi in civitatibus summam auctoritatem potestatemque obtineant : vel hi qui nunc reges et optimates dicuntur, ac verum summam obtinent, germana et cumulata quadam ratione philosophentur ; ac in idem concurrant civilis potentia et philosophia.... nulla unquam erit malorum in civitatibus quies, mea quidem sententia.*

(80) *Φιλοσοφήσαις.* Ita Reg. unus. Ed. minus bene φιλοσοφήσεις.

(81) *Πρὸς τῷ.* Ita Regg. duo. Ed. male πρὸς τό.

(82) *Εἰ δὲ δίδως εἰπεῖν, καὶ φίλους.* Has voces, quæ in ed. deerant, supplevimus e cunctis codd. nostris.

(83) Alias XII. Scripta circiter annum 369.

(84) *Vita Gregor.* apud Bolland. n. 43, pag. 387.

ὕδωρ παρὰ τῶν Ὀστρακίνην (85) οἰκούντων. Λάχανα δὲ εἰ αἰτοίημεν παρὰ ἀνδρὸς Ὀζιζαλέως (86), ὧν ἀφθονία μὲν παρ' ὑμῖν (87), παρὰ δὲ ἡμῖν πολλὴ σπάνις, θαυμαστὸν οὐδὲν, οὐδὲ ἔξω τῆς συνηθείας. Καταξίωσον οὖν λάχανα ἡμῖν ἀποστεῖλαι πλεῖστα καὶ κάλλιστα, ἢ ὅσα γε δυνατὸν (ἐπεὶ καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα τοῖς πένησιν), ἐπειδὴ καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον δεξιούμεθα, οὗ μὴ βουληθῇς, ὥσπερ ἐπειράθης κεκορεσμένου φιλοσοφοῦντος, οὕτω πειραθῆναι πεινῶντος καὶ δυσχεραίνοντος.

A iis qui Ostracinam incolunt. Olera autem si a viro Ozizalensi petierimus, quorum apud vos summa copia, apud nos vero magna inopia est, nec mirum fuerit, nec a consuetudine alienum. Ne graveris itaque ad nos olera mittere plurima et pulcherrima, aut quantum certe potueris (nam exigua quoque pauperibus magna sunt), quandoquidem magnum etiam Basilium cœna excipiemus, quem cave, ne quemadmodum saturum philosophantem expertus es, ita etiam esurientem et indignabundum experiaris.

ΚϚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (88).

XXVI. EIDEM.

Frumentum suum, nisi Amphilochius olera copiosius impertiat, a se contentum iri jocose minatur.

Ὡς μικρολόγως ἡμῖν ἥκει τὰ λάχανα παρ' ὑμῶν! καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ χρυσολάχανα (89); Καί τοί γε ὁ πᾶς πλοῦτος ὑμῖν κῆποι, καὶ ποταμοὶ, καὶ ἄλση, καὶ παράδεισοι, καὶ λαχανηφόρος ὑμῖν ἡ χώρα, ὡς χρυσοφόρος ἄλλοις, καὶ λειμώνια φύλλα νέμεσθε (90). Ὁ δὲ σῖτος ὑμῖν ἡ μυθικὴ μακαρία· καὶ ὁ ἄρτος, ὃ δὴ λέγεται, ἄρτος ἀγγέλων, οὕτως ἀσπαστός τε καὶ ἄπιστος. Ἢ τοίνυν μεταδίδοτε τούτων ἡμῖν ἀφθονώτερον, ἢ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπειλήσομεν· τὸν δὲ σῖτον ἐφέξομεν, καὶ εἰσόμεθα εἰ ὄντως δρόσῳ μόνῃ τρέφονται τέττιγες (91).

Quam parce a vobis ad nos olera veniunt! et quid B aliud sunt quam aurea olera? Atqui omnes vestræ opes in hortis et fluviis, et nemoribus et pomariis sitæ sunt, et olifera vobis est regio, quemadmodum aliis aurifera, pratensiaque folia colitis. At frumentum vobis fabulosa felicitas est: et panis, ut dici solet, vobis est panis angelorum; ita vobis gratus, ac præter spem vestram fidemque venit. Aut igitur olera vestra copiosius nobis impertire, aut aliud quidem nihil comminabimur: verum frumentum nostrum continebimus, ac sciemus num cicadæ revera solo rore alantur.

ΚΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (92).

XXVII. EIDEM.

Jocose minatus fuerat Gregorius in epistola superiore se frumentum Nazianzenum minime missurum, ni Amphilochius olera copiosius mitteret, cui comminationi cum Amphilochius respondisset, ut verisimile est, nihil a morte, nec a fame metuere Ozizalenses, etiamsi non mitteretur frumentum, quod tam magnifice jactitabat, his litteris, quæ jocis et sale respersæ sunt, Gregorius rescripsit.

Παίζεις. Ἐγὼ δὲ οἶδα τὸν κίνδυνον Ὀζιζαλέως πεινῶντος, ὅταν μάλιστα γεωργήσητε (93). Ὧν ἓν τοῦτο μόνον ἐπαινετὸν, ὅτι κἂν λιμῷ φθαρῶσιν, ἀλλ' εὐωδοῦσι, καὶ λαμπρᾶς τυγχάνουσι τῆς ταφῆς. Πῶς; πολλοῖς βάλλονται καὶ ποικίλοις τοῖς ἄνθεσιν.

C Ludis. At ego Ozizalensis periculum novi, tum demum fame laborantis, cum **24** maxime excolueritis. Quorum tamen hoc unum laudabile est, quod etiamsi fame intereant, tamen suaviter olent, ac splendidam sepulturam consequuntur. Qui tandem istud? Multis ac variis floribus consperguntur.

ΚΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (94).

XXVIII. EIDEM.

His alteram ad Amphilochium epistolam, ejusdem propemodum argumenti, sed non eodem tempore scriptam, subjungimus. Festive rogat Gregorius Amphilochium, ut directum ad se hospitem laute et humaniter excipiens, oleribus eum honorare dignetur.

Τὰς ὀρείους μὲν, ὁμόρους δὲ τῇ Παμφυλίᾳ (95) πόλεις ἐπισκεψάμενοι, Γλαῦκον ἐκεῖ θαλάττιον ἐν τοῖς ὄρεσιν ἡλιεύσαμεν, οὐ λίνου δικτύοις τοῦ βυθοῦ τὸν ἰχθὺν ἐξελκύσαντες, ἀλλ' ἀγάπῃ φίλων τὸ θήραμα

Cum montanas et Pamphyliæ vicinas urbes lustrassemus, Glaucum ibi marinum in montibus D piscati sumus; non lineis retibus e profundo extrahentes piscem, sed charitate amicorum captu-

(85) *Ὀστρακίνην*. Plin. Secund. *Hist. mundi* libro v, mentionem facit Ostracinæ cujusdam ad fines Arabiæ positæ, a Pelusio LXV mill. passuum distantis.

(86) *Ὀζιζαλέως*. Ozizale quædam erat Cappadociæ regio, in qua tunc morabatur Amphilochius.

(87) *Ὧν ἀφθονία μὲν παρ' ὑμῖν*. Ita Regg. duo, et Pass. Ed. male ὧν ἀφθονία ὑμῖν.

(88) Alias XIII. Scripta eodem anno.

(89) *Ἢ χρυσολάχανα*. Cod. Pass. καὶ τί γὰρ ἄλλο ἢ λάχανα; *Et quid aliud quam olera?*

(90) *Καὶ λειμώνια φύλλα νέμεσθε*. *Pratensiaque folia pascitis*. Combefis.: *Prataque virentia possidetis*; existimat autem vatis cujusdam sibi ignoti esse hemistichium.

(91) *Δρόσῳ μόνῃ τρέφονται τέττιγες*. Virg. *Eclog.* v, ait:

Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ.

Hoc idem Plinius asserit, lib. XI, cap. 36. At eas rore ali solum argumentum est quod, cum excitatæ subvolant, reddant humorem. Neque enim ad excrementa corporis ullum foramen est, teste ibid. Plinio.

(92) Alias CLXIII. Scripta anno 369.

(93) *Γεωργήσητε*. Ita cod. Par., et duo Regii, et Combef. Ed. γεωργήσηται. Combef.: *cum maxime messem feceritis*, quod tota regio pratensis et hortensis vix quicquam tritici ferat, ut in epist. XXV, ad eumdem.

(94) Alias CCXLI. Scripta tempore incerto.

(95) *Τῇ Παμφυλίᾳ*. Ita cod. Reg. In ed. τῆς Παμφυλίας.

ram irretientes. Uno verbo Glaucum ire pedes edoctum misimus probitati vestræ tabellarium, quem hospitio humaniter excipite, et hospitalitate Scripturis celebrata cum oleribus honorate.

A σαγηνεύσαντες. Ἅπαξ δὲ τὸν Γλαῦκον πεζεύειν μαθόντα γραμματοφόρον προσαπεστάλκαμεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγαθότητι (96), ὃν φιλοφρόνως ξενίσατε, καὶ τῷ παρὰ ταῖς Γραφαῖς (97) εὐδοκιμοῦντι ξενισμῷ μετὰ λαχάνων καταξιώσατε.

XXIX. SOPHRONIO PRÆSIDI.

ΚΘ. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΥΠΑΡΧΩ (98).

Cæsarius Nicææ ruinis expeditus, mox in patriam reversus, morbo corripitur, quem brevi mors consecuta est, anno 368 exeunte, vel ineunte 369. Non solum dolore acerbissimo mors tam chari capitis Gregorium affecit, sed molestissimas etiam injecit, ut verbis ipsius utar (99), negotiorum incursiones, *quorum onere pressus ac gemens, querelas suas in variis carminibus et epistolis effudit. Exemplo esse potest hæc ipsa, qua Sophronium Constantinopoli præfectum orat, obsecrat, obtestatur,* per amicitiam, per charissima quælibet, *per vivos et mortuos,* perque spes ipsas, *ut sua auctoritate eos compescat, qui bona Cæsarii diripiebant. Epistolam autem hanc hucusque distulimus, tum quia præmittenda erat ea, qua recens adeptam dignitatem Gregorius Sophronio gratulatur, tum quia illa mortuo statim Cæsario non videtur scripta.*

Vides qualia nostra sint, et quomodo res humanæ velut in orbem volvantur: ac nunc hi, nunc illi floreant, nunc marcescant, ita ut nec felicitas, nec infelicitas, ut dici solet, fixa stabilisque nobis permaneat, verum celerrime utraque commutetur ac delabatur; adeo ut ventis potius fidere quispiam possit, aut litteris in aqua scriptis, quam hominum prosperitati. Quod quidem, mea sententia, fit, ut harum rerum inconstantiam et inæqualitatem spectantes, concitatiore cursu ad Deum et futura properemus, ac nobis quoque ipsis nonnihil prospiciamus, parvam umbrarum et somniorum curam gerentes. Sed unde hæc fluxit oratio? non enim temere philosophor, nec incassum me ostento.

Erat quondam non obscuri nominis tuus quoque Cæsarius, imo, nisi me fraternus amor fallit, perquam ampli et splendidi, eruditionis nomine conspicuus, morum probitate plerisque superior, amicorum **25** etiam copia clarus et celebris, quorum inter primos principem te tuamque nobilitatem esse, tum ipse existimabat, tum nobis persuadebat. Ac vetera quidem hujusmodi erant; tuque etiam his plura a teipso adjicies, funebribus illum honoribus prosequens, et quod natura omnibus insitum est, mortuo quidpiam amplius elargiens. Nunc vero (ac ne siccis oculis hunc sermonem transmittas, aut honeste certe et commode collacrymes) hic quidem exanimis jacet, ab amicis inops, desertus, miserabilis, exigua myrrha donatus (si tamen hac quoque), ac paucis et

Ὁρᾷς οἷα τὰ ἡμέτερα, καὶ ὅπως κύκλος τῶν B ἀνθρωπίνων περιτρέχει πραγμάτων· νῦν μὲν τῶν, νῦν δὲ τῶν ἀνθούντων καὶ ἀπανθούντων, καὶ οὔτε τοῦ εὖ πράττειν ἑστῶτος ἡμῖν, οὔτε τοῦ δυστυχεῖν, ὃ δὴ λέγουσιν, ἀλλὰ τάχιστα μετακινουμένου καὶ μεταπίπτοντος, ὡς αὔραις εἶναι μᾶλλον πιστεύειν, καὶ γράμμασι τοῖς καθ' ὕδατος, ἢ ἀνθρώπων εὐημερίᾳ. Τίνος ἕνεκεν; ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα τὸ ἐν τούτοις ἄστατον καὶ ἀνώμαλον θεωροῦντες, μᾶλλόν τι προστρέχωμεν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ μέλλοντι, καί τινα ποιώμεθα καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἐπιμέλειαν, βραχέα τῶν σκιῶν καὶ τῶν ὀνειράτων φροντίζοντες. Ἀλλὰ πόθεν ἡμῖν ὁ λόγος; οὐ γὰρ εἰκῇ ταῦτα φιλοσοφῶ, οὐδὲ διακενῆς καλλωπίζομαι.

Ἦν ποτε τῶν οὐκ ἀφανῶν καὶ ὁ σὸς Καισάριος, εἰ δὲ μὴ ὡς ἀδελφὸς ἀπατῶμαι, καὶ τῶν λίαν ἐπιφα- C νῶν, γνώριμος μὲν ἐπὶ παιδεύσει, καλοκαγαθίᾳ δὲ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς (1), λαμπρὸς δὲ φίλων περιουσίᾳ, ὧν πρῶτον ἐν πρώτοις (2) σέ τε καὶ τὴν σὴν εὐγένειαν ὑπάρχειν αὐτῷ αὐτός τε ἐφρόνει, καὶ ἡμᾶς ἔπειθε. Τὰ μὲν δὴ παλαιὰ ταῦτα, καὶ τὰ πλείω παρὰ σεαυτοῦ προσθήσεις, τιμῶν αὐτὸν ἐπιτάφια· καὶ ὃ φύσει πάντες ἔχομεν ἄνθρωποι, μᾶλλόν τι τῷ ἀπελθόντι χαριζόμενος (3). Τὰ δὲ νῦν (καὶ ὅπως μὴ παραδράμῃς (4) ἀδακρυτὶ τὸν λόγον, ἢ δακρύσαις γε εἰς καλὸν καὶ χρήσιμον·) ὁ μὲν κεῖται νεκρὸς, ἄφιλος, ἔρημος, ἐλεούμενος, σμύρνης ὀλίγης ἠξιωμένος (εἴ γε καὶ τούτου), καὶ μικρῶν ἐνδυμάτων τῶν τελευταίων (5)· πολύ γε ὅτι καὶ τούτων ἐλεούμενος. Ἐπιπεπτώκασι δὲ οἱ ἐχθροὶ, ὥς γε πυνθά-

(96) *Τῇ ὑμετέρᾳ ἀγαθότητι.* Cod. Reg. πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγαθότητα.

(97) *Τῷ παρὰ ταῖς Γραφαῖς.* Ita codd. Regg. duo. In ed. deest τῷ.

(98) Alias XVIII. Scripta circa finem anni 369.— *Σωφρονίῳ Ὑπάρχῳ.* Amm. Marcellinus, lib. XXVI, meminit ejusdem Sophronii primum notarii, deinde præfecti Constantinopoleos sub Valente, qui is esse videtur ad quem scribit noster Theologus. Hæc Billius. Non nudus igitur ἡγεμών, ait Combef., aut ἄρχων, *præses,* ut reddit Billius, sed *præfectus* urbis, cui in rebus, de quibus agit Gregorius, summa auctoritas.

(99) Greg., Carm. lib. II, carm. II, vers. 576.

(1) *Καλοκαγαθίᾳ δὲ ὑπὲρ τοὺς πολλούς.* Combef.: *Morum probitate quam pro vulgi ratione superior.*

(2) *Πρῶτον ἐν πρώτοις.* Ita codd. duo Regg. In ed. ἐν πρώτοις desunt. Paulo infra αὐτός τε ἐφρό- D νει. Bill., *tum ipse confidebat.*

(3) *Ἀπελθόντι χαριζόμενος.* Ita cod. et Combef. In ed. χαριζόμενοι.

(4) *Καὶ ὅπως μὴ παραδράμῃς.* Apparet, inquit Billius, legendum esse ὅπως μοι παραδράμῃς, ut in Frob., non ὅπως μή, ut in Hervag., quod aperte indicat id quod sequitur, ἢ δακρύσαις γε, etc., quod præcedentibus verbis opponi videtur. Vertit Billius: *Ac nunc, ac vide ut siccis oculis,* etc.: alii legunt, καὶ πῶς μοι παραδράμῃς, etc., *et quomodo siccis oculis hunc sermonem transmitteres, aut commode et utiliter collacrymares?* Quasi diceret Sophronium neque non lacrymari posse, neque ita lacrymari, ut lacrymando aliquid proficiat. Montac. legit ὅπως μοι. Morel. ὅπως μή μοι, etc.; at Combef. nihil mutandum judicat, et ejus versionem sequimur, παραδράμῃς ἀδακρυτὶ τὸν λόγον.

(5) *Τῶν τελευταίων.* Ita codd. duo Regg. Montac. Morel. et editi nonnulli. Bill. τῶν εὐτελῶν, *vilibus.*

νομαι, καὶ ἄλλος ἄλλοθεν τὰ ἐκείνου κατὰ πολλὴν A ἐξουσίαν, οἱ μὲν διαρπάζουσι, οἱ δὲ μέλλουσιν. Ὢ τῆς ἀναλγησίας, ὢ τῆς ὠμότητος! Καὶ ὁ κωλύσων οὐδείς· ἀλλ' ὅ γε φιλανθρωπότατος, τοῦτο χαρίζεται μόνον, ἀνακαλεῖται τοὺς νόμους· καὶ εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, δρᾶμα γεγόναμεν, οἵ ποτε νομισθέντες εὐδαίμονες. Ταῦτα μὴ ἀνεκτὰ (6) φανήτω σοι· ἀλλὰ καὶ συνάλγησον, καὶ συναγανάκτησον, καὶ δὸς χάριν νεκρῷ Καισαρίῳ. Ναὶ πρὸς τῆς φιλίας αὐτῆς· ναὶ πρὸς τῶν σῶν φιλτάτων καὶ τῶν ἐλπίδων, ἃς ποίησον σεαυτῷ δεξιὰς, πιστὸς τῷ ἀπελθόντι φανεὶς καὶ γνήσιος· ἵνα καὶ τοῖς ζῶσι τοῦτο χαρίσῃ, καὶ ποιήσῃς αὐτοὺς εὐέλπιδας. Οἴει περὶ χρημάτων ἡμᾶς ἀλγεῖν; τὸ τῆς αἰσχύνης ἡμῖν ἀφορητότερον, εἰ δόξειε μόνος τῶν ἁπάντων Καισάριος μὴ ἐσχηκέναι φίλους, ὁ δὴ καὶ πολλοὺς ἔχειν οἰόμενος. Ἡ B μὲν πρεσβεία τοιαύτη, καὶ παρὰ τοιούτων (7), ἐπειδή σοι καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ἴσως οὐ πάρεργον. Ἃ δὲ βοηθήσεις, καὶ δι' ὧν, καὶ ὅπως, τά τε πράγματα ὑποθήσεται, καὶ ἡ σὴ διασκέψεται σύνεσις.

ultimis integumentis: magnique etiam æstimandum, quod hæc quoque hominum commiseratione consecutus sit. Impetum autem hostes fecerunt, ut audio, atque ejus facultates alii aliunde liberrime et insolentissime, partim diripiunt, partim jamjam direpturi sunt. Ingentem crudelitatem et immanitatem! Nec quisquam est qui prohibeat; sed humanissimus quisque hoc solum præstat, quod legum fidem implorat et obtestatur; atque ut uno verbo dicam, fabula facti sumus, qui felices quondam habebamur. Ne tibi hæc ferenda videantur; at una mecum vicem nostram dole, et simul indignare, beneficioque Cæsarium e vivis sublatum affice. Eia te per amicitiam ipsam obtestor; eia per ea, quæ charissima habes, per spes animo conceptas, quas tibi faustas effice, fidum te et sincerum amicum mortuo præbens: ut iis etiam, qui vita fruuntur, hoc largiaris, ac spem meliorem afferas. An tu pecuniarum nomine nos angi putas? Intolerabilior nobis ignominia fuerit, si solus ex omnibus mortalibus Cæsarius amicis caruisse videatur, qui permultos etiam sibi esse existimabat. Ac deprecatio talis est, atque a talibus profecta, quandoquidem tu nos quoque fortasse non contemnendo loco habes. Quod autem auxilium, et quibus adminiculis, quaque ratione ferendum sit, tum res ipsæ admonebunt, tum prudentia tua dispiciet.

Λ'. ΦΙΛΑΓΡΙῼ (8).

26 XXX. PHILAGRIO.

Non statim post Cæsarii mortem scriptam esse hanc epistolam ipsum epistolæ initium insinuat; sed nor tam longo post tempore, ut arbitratur Tillemontius, qui decem post annos scriptam hinc forte colligit, quod in hac epistola scripserit Gregorius, sibi vitæ consuetudinem cum Philagrio a livore ereptam, qui res suas moleste constituerat. *Nulla certe negotia fuere, decimo post mortem Cæsarii anno, neque per id tempus, quod effluxit ab ejus morte, donec Constantinopolim se conferret, quæ impedimento fieri potuerint Gregorio, quominus Philagrii sui consuetudine uteretur. Vox* livor *videtur fucum fecisse viro docto, qui eam de itinere Constantinopolitano forte est interpretatus. Verum nihil Gregorio familiarius quam vox ista, qua passim utitur, dum vitæ suæ molestos adversosque casus narrat, sive antequam Constantinopolim peteret, sive postquam inde digressus est. Quidquid adversi et molesti contigit,* livori *tribuit, ut sexcentis locis facillimum est demonstrare. Sæpius etiam hac voce diabolum intelligit. Sera profecto et importuna de morte Cæsarii post decem annos querimonia. Nobis igitur videtur scriptam hanc esse epistolam, quo tempore negotiis oppressus, Sophronii Constantinopolitani præfecti, datis ad eum litteris, opem implorabat adversus facultatum Cæsarii prædatores.*

Καισάριον οὐκ ἔχω· ἐρῶ γὰρ, καὶ εἰ μὴ φιλόσοφον τὸ πάθος. C Στέργω τὰ Καισαρίου (9), καὶ ὅ τί ποτ' ἂν ἴδω Καισαρίου γνώρισμα, καὶ περιπτύσσομαι καὶ ἀσπάζομαι, καὶ οἱονεὶ αὐτὸν ὁρᾶν δοκῶ, καὶ συνεῖναι, καὶ διαλέγεσθαι. Οἷον ἔπαθον καὶ νῦν (10) ἐπὶ τοῖς σοῖς γράμμασιν. Ὁμοῦ γε ἀνέγνων τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπιστολῆς, τὸ γλυκύ μοι πρᾶγμα καὶ ὄνομα τὸ Φιλάγριον, καὶ πάντα μοι ἀθρόως ὑπεισῆλθε τά ποτε τερπνὰ, αἱ πόλεις, αἱ διατριβαὶ, ἡ τράπεζα, ἡ πενία (11), τὰ τῆς ἐρατεινῆς ὁμηλικίης, ὅ φησιν Ὅμηρος (12), ἡ παι-

Cæsarium non habeo; dicam enim, etsi parum philosophicus est hic affectus. Cæsarii rebus acquiesco, et si quid aliquando videam, quod mihi memoriam illius refricet, hoc amplector et exosculor, ac velut eum intueri mihi videor, simulque versari et confabulari. Id adeo mihi nunc in litteris tuis accidit. Nam simulac primam epistolæ partem legi, ac Philagrium, re nomineque mihi suavissimum vidi, omnes mihi veteres jucunditates in animum repente subierunt, urbes, studia, mensa, paupertas, atque jucundissimi sodalitii,

(6) *Ταῦτα μὴ ἀνεκτά.* Bill.: *Hæc tibi ne levia et tolerabilia videantur, obsecro.* Mox, ἀλλὰ καὶ συνάλγησον, Bill., *verum et vicem nostram dole.*

(7) *Παρὰ τοιούτων.* Mallet Combef. περὶ τοιούτων.

(8) Alias XL. Scripta circa idem tempus.—*Φιλαγρίῳ.* Hæc epistola, inquit Bill., Eudoxii nomen præferebat, non Philagrii; sed quis hoc typographi oscitantiæ ascribendum non videt, cum in ea Gregorius Philagrii nominatim mentionem faciat? Consimilis error in alia quadam epistola, nunc XXXII, inolevit.

(9) *Στέργω τὰ Καισαρίου.* Combef., *Quæ Cæsarii sunt nativa prosequor amoris sui.*

(10) *Οἷον ἔπαθον καὶ νῦν.* Ita cod. et Combef. In edit. καὶ οἷον ἔπαθον νῦν.

(11) *Ἡ τράπεζα, ἡ πενία.* Si mendo caret ea D vox, ἡ πενία, ait Combef., indicio est ἀσκήσει operam dedisse Philagrium, qua sic paupertatem coluerit, Gregorio illi palæstræ socio. Hinc forte legendum vellent quidam ἡ τράπεζα ἡ κοινή, *mensa communis.*

(12) *Ὅ φησιν Ὅμηρος.* Helena, *Iliad.* III, 175, Priamum alloquens, sic inter cætera ait:

Ὡς ὄφελεν θάνατός μοι ἁδεῖν κακὸς, ὁππότε δεῦρο
Υἱέϊ σῷ ἑπόμην, θάλαμον γνωτούς τε λιποῦσα,

ut Homeri verbis utar, vel ludicra, vel seria, litterarii sudores, communes præceptores, spei sublimitas, cunctaque alia ejus ætatis bona, quæ quisquam percensere possit : quorum ego vel sola recordatione apprime delector. Quare ut tua opera magis etiam adhuc inter nos congrediamur, calamum move , ac si mihi rem gratam facere cupis, scribe. Nam ne hoc quidem procul dubio nobis parvi momenti est ; tametsi, quod maximum erat, hoc est, vitæ consuetudinem, nobis livor abripuit, res nostras moleste constituens.

γνια, ἢ σπουδάσματα, οἱ τῶν λόγων ἱδρῶτες, οἱ κοινοὶ παιδευταί, τὸ τῶν ἐλπίδων ὕψος, πάντα ὅσα ἂν εἴποι τις τῶν τηνικαῦτα καλῶν, οἷς ἐγὼ χαίρω διαφερόντως καὶ μεμνημένος. Ἵν' οὖν ἔτι μᾶλλον ὁμιλῶμεν τούτοις καὶ διὰ σοῦ, κινοῦ τὴν γραφίδα, καὶ χαρίζου τὸ ἐπιστέλλειν. Πάντως οὐδὲ τοῦθ' ἡμῖν μικρὸν, εἰ καὶ τὸ μέγιστον ἥρπασεν ἡμῶν ὁ φθόνος, τὴν συνουσίαν, λυπηρῶς διαθεὶς τὰ ἡμέτερα.

XXXI. EIDEM.

ΛΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (13).

Plures sunt ad Philagrium consolatoriæ Gregorii epistolæ, quarum hæc prima esse, cæterisque præmittenda videtur : quippe quam tunc scripsit, cum primo laborantis amici nuntium audivit : tum maxime, quia nulla patientiæ Philagrii mentio, cujus præclara in sequentibus epistolis exempla commemorat. Quinimo cum animo simul cum corpore dejectum, afflictionemque deplorare suam, *non obscure significat. Demum novitius in pietate videri potest homo, qui morbi solatia in Homeri Demosthenisque lectione quærit.*

Quæ tibi molesta sunt, utique et nobis. Amicorum enim, pro eo atque amicitiæ lex poscit, communia omnia, tam prospera quam adversa esse censemus. Quanquam, **27** si de his rebus nonnihil philosophandum est, atque apud te, ut par est, disserendum (quod etiam ipsum amicitiæ lex dictat), nolo, nec honestum esse censeo, te, hoc est, Philagrium, virum singulari rerum divinarum doctrina præditum, eodem modo affici, quo plerique solent ; nec simul cum corpore dejici, atque afflictionem ut incurabilem deplorare : verum dolori resistere, atque animo vel nunc maxime purgari, vinculisque superiorem te præbere ; ac morbum nihil aliud esse ducere, quam utilem quamdam disciplinam, huc videlicet tendentem, ut et corpora et omnia quæ ad corpus spectant, et quidquid fluxum ac turbulentum est interiturumque contemnens, ac pro nihilo putans, totum te cœlesti parti addicas ; nec præsenti tempori, sed futuro ævo vivas, mortisque meditationem, ut Plato ait, hanc vitam existimes, atque ab hoc sive corpore, sive sepulcro, ut idem loquitur, animam, quoad ejus fieri poterit, solvas. Si hæc philosopheris, vir præstantissime, atque hunc animum geras, tum maximam ipse utilitatem inde capies, tum mœrorem nostrum ex morbo tuo conceptum

Ἃ μὲν ἐστί σοι λυπηρὰ, πάντως καὶ ἡμῖν. Κοινὰ γὰρ ποιούμεθα πάντα (14) τὰ τῶν φίλων, εὖ τε καὶ ὡς ἑτέρως ἔχοντα, ὥσπερ δὴ καὶ φιλίας (15) ὅρος ἐστί. Καίτοι περὶ τούτων εἴ τι δεῖ (16) φιλοσοφῆσαι, καὶ τὰ εἰκότα διαλεχθῆναί σοι (ὥσπερ οὖν δὴ καὶ ὁ τῆς φιλίας (17) ὑποτίθεται νόμος), οὐ βούλομαί σε, οὐδέ γε καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνω, Φιλάγριον ὄντα, καὶ τὰ θεῖα διαφερόντως πεπαιδευμένον, ταυτὸν πάσχειν τοῖς πολλοῖς, οὐδὲ συγκαταπίπτειν τῷ σώματι, οὐδὲ ὡς ἀνήκεστον τὴν κακοπάθειαν ὀδύρεσθαι, ἀλλ' ἐμφιλοσοφεῖν τῷ πάθει (18), καὶ τὴν διάνοιαν νῦν δὴ (19) καὶ μάλιστα ἐκκαθαίρεσθαι, καὶ κρείττω φαίνεσθαι τῶν δεσμῶν, καὶ ἡγεῖσθαι τὴν νόσον παιδαγωγίαν (20) πρὸς τὸ συμφέρον, τοῦτο δέ ἐστι, περιφρονοῦντα τὸ σῶμα καὶ τὰ σωματικὰ, καὶ πᾶν τὸ ῥέον (21) καὶ ταραχῶδες, καὶ ἀπολλύμενον, ὅλον τῆς ἄνω γενέσθαι μοίρας· καὶ ζῆν ἀντὶ τοῦ παρόντος τῷ μέλλοντι (22), θανάτου μελέτην (23), τοῦτο ὅ φησι Πλάτων, τὸν τῇδε βίον ποιούμενον, καὶ λύοντα τὴν ψυχὴν τοῦ εἴτε σώματος, εἴτε σήματος (24), κατ' ἐκεῖνον εἰπεῖν, ὅση δύναμις. Ἂν ταῦτα φιλοσοφῇς, ὦ ἄριστε, καὶ οὕτως ἔχῃς, αὐτός τε ὠνήσῃ τὰ μέγιστα, καὶ ἡμᾶς ἐπὶ σοὶ ῥᾴους ποιήσεις, καὶ πολλοὺς διδάξεις ἐμφιλοσοφεῖν τοῖς πάθεσι (25). Καὶ πρός γε, οὐ μικρὸν κερδανεῖς (εἴ τί σοι καὶ τούτου μέλει [26]), τὸ

Παῖδά τε τηλυγέτην καὶ ὁμηλικίην ἐρατεινήν.

Ὁμηλικίην ἐρατεινὴν exponit Didymus τὰς ἐπεράστους ὁμήλικας, *amabiles meas æquales.*

Utinam mors mihi gratificata esset acerba, cum huc
Filium tuum secuta sum, thalamo fratribusque relictis,
Filiaque unica, cœtuque æqualium amabili.

(13) Alias LXX. Scripta anno 369 labente.

(14) *Πάντα.* Deest in cod. Pass.

(15) *Φιλίας ὅρος.* Ita codd. duo Regg. et Pass. Editi prave ἔρως, quod observaverat Billius.

(16) *Εἴ τι δεῖ.* Ita Pass., quam lectionem sic emendatam prætulisse videtur Billius. Ed. εἴ τι δή.

(17) *Ὁ τῆς φιλίας.* Cod. Reg. et Combef. ὁ φιλοσοφίας.

(18) *Ἐμφιλοσοφεῖν τῷ πάθει. Philosophiæ, ceu pietati Christianæ convenienter morbum perferre.*

(19) *Νῦν δή.* Pass. νῦν δέ.

(20) *Ἡγεῖσθαι τὴν νόσον παιδαγωγίαν.* Montac. et Morel. ἡττᾶσθαι τὴν νόσον παιδαγωγίᾳ.

(21) *Καὶ πᾶν τὸ ῥέον.* Ita cod. Reg., Montac. et Morel. Pass. πᾶν ὡραῖον, *et quidquid tempori subjacet.* In edit. πᾶν ὅ τι ῥέον.

(22) *Καὶ ζῆν ἀντὶ τοῦ παρόντος τῷ μέλλοντι. Nec præsenti tempori, sed futuro ævo vivas;* id est, vitam agas quæ non tam præsenti quam futuro intenta sit sæculo. Pass. ζωήν.

(23) *Θανάτου μελέτην. Mortis meditationem :* sic enim Plato philosophiam definit in *Phædone.*

(24) *Εἴτε σήματος.* Socrates apud Platonem in *Cratylo* σῶμα dictum putat, quia animæ σῆμα, id est, sepulcrum sit, quasi ipsa nunc in corpore sepulta sit. Hæc Billius.

(25) *Πολλοὺς διδάξεις ἐμφιλοσοφεῖν τοῖς πάθεσι.* Combef., *multos docebis in morbis philosophari.*

(26) *Τούτου μέλει.* Ita cod. duo Regg. Pass. Morel. et Combef. In edit. τούτου μέλλοι.

παρὰ πάντων θαυμάζεσθαι. Τῶν δὲ πυκτίων ὧν ᾔτησας, τὸ μὲν εὗρον, καὶ ἔπεμψά σοι προθύμως, τὸ Δημοσθενικὸν λέγω· τὸ δὲ ἐζημιώθην· οὐκ ἔχω οἷον σὺ χρῄζεις (27), τὴν Ἰλιάδα. Μὴ γάρ μοι διαπιστήσῃς, ὅτι μόνον τούτων ἀπολαύειν νομίζω, καὶ μόνα κεκτῆσθαι καλῶς, ὧν ἂν αὐτὸς μετάσχοις, καὶ οἷς ἂν ὡς σεαυτοῦ χρήσαιο.

levabis, tum etiam multis ad dolores sapienter ferendos documentum præbebis. Denique non parvum lucrum facies (si tamen id quoque tibi curæ est), nempe quod in admiratione apud omnes eris. Ex libris porro quos postulas, alterum inveni, eumque ad te libenter misi, nempe Demosthenicum : alterum vero amisi ; quem poscis, non habeo, nimirum Iliadem. Mihi enim in hoc velim fidem ne abroges, quippe qui me his solis frui, eaque sola recte possidere existimem, quorum ipse particeps es, quibusque, ut tuis, uteris.

ΛΒ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (28).

XXXII. EIDEM.

Epistolam superiorem proximo secuta est intervallo ista, in qua jam Philagrio gratulatur, quod in ærumnis et doloribus philosophice se gerat, eximiæque det omnibus exemplum tolerantiæ. Ipse plura profert petita a profanis scriptoribus patientiæ exempla, quibus ad fortiter tolerandos corporis dolores excitet.

Εὖ γε ὅτι φιλοσοφεῖς ἐν τοῖς πάθεσι, καὶ γίνῃ πολλοῖς ὑπόδειγμα τῆς ἐν τοῖς ἀλγεινοῖς καρτερίας· καὶ ὥσπερ ἐπὶ παντὶ βελτίστῳ κατεχρῶ τῷ σώματι, ἡνίκα ὑγιεινῶς εἶχες, οὕτω καὶ νῦν τούτῳ χρῶ καλῶς (29), ἐπειδή γε ἀσθενῶς ἔχεις, καὶ ἀργεῖς οὐκ ἀργῶς, ἵν' οὕτως εἴπω. Φιλοσοφεῖς γὰρ, καὶ ὅ φασι Διογένην εἰρηκέναι ποτὲ πυρέττοντα, καὶ διακαρτεροῦντα, τοῦτο καὶ αὐτὸς παρέχεις ὁρᾷν, ψυχῆς πάλην καὶ σώματος. Τοῦτο ἔπρεπε τῷ ἐμῷ Φιλαγρίῳ, μὴ μαλακίζεσθαι, μηδὲ κάμπτεσθαι πρὸς τὰ πάθη, ἀλλὰ περιφρονεῖν (30) τὸν πηλὸν, καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐᾷν πάσχειν τὰ ἑαυτοῦ, πάντως ἢ νῦν ἢ ὕστερον λυθησόμενον νόμῳ φύσεως (οἰχήσεται γὰρ ἢ νόσῳ κάμνον (31), ἢ χρόνῳ)· αὐτὴν δὲ ὑψοῦ τὴν ψυχὴν ἔχειν, καὶ μετὰ Θεοῦ τετάχθαι τοῖς λογισμοῖς, κἀκεῖνο εἰδέναι, ὅτι τῶν ἀτόπων ἐστὶν, ἡμᾶς ἔξω μὲν κινδύνων φιλοσοφεῖν (32), ἐν δὲ ταῖς χρείαις ἀφιλοσόφους φαίνεσθαι, καὶ διαψεύδεσθαι τὴν ὑπόσχεσιν.

Gratulor tibi, quod philosophice in calamitatibus te geris multisque tolerantiæ in rebus acerbis exemplum exsistis : et quemadmodum ad optima quæque corpore utebaris, cum sanus esses, ita nunc quoque eo præclare utere, postquam in **28** morbum incidisti, atque otiaris minime otiose, ut ita loquar. Philosopharis enim, et, quod Diogenem olim dixisse ferunt, cum febre laboraret, ac dolorem fortiter perferret, hoc ipse quoque præbes, nimirum animæ et corporis colluctationem. Hoc scilicet Philagrium meum decebat, nempe non emolliri, nec doloribus frangi, sed lutum contemnere, ac corpus quidem sinere ea pati, quæ ipsius natura fert, naturæ lege omnino, vel nunc, vel postea dilapsurum : (interibit enim, vel morbo, vel senectute confectum ;) sursum autem animam habere, ac per cogitationes cum Deo conjungi, illudque minime ignorare, absurdum ac præposterum esse nos extra pericula philosophari, tempore autem id postulante philosophiæ expertes apparere, nec quod profitemur, præstare.

Πάντα ἐπῆλθες δηλαδὴ τῇ διανοίᾳ, ὅσα ἡμέτερα, ὅσα ἀλλότρια, ὡς ἀνὴρ (33) πεπαιδευμένος ἐν ἀμφοτέροις, καὶ παιδευτὴς ἄλλων· καὶ ἐκ πάντων σεαυτῷ συνελέξω τὸ τῆς ἀνθρωπίας φάρμακον (34). Ἵνα δέ σοι κἀγὼ συμφιλοσοφήσω μικρὸν, εἰ τοῦτο κελεύεις, οὐκ ἐπαινῶ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ μικρολόγον, ὃς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῖν ὁριζόμενος, μέχρι μέν τινος προῆλθεν ὀρθῶς, ψυχῆς ἐνέργειαν κατ' ἀρετὴν (35) εἶναι ταύτην ἀποφηνάμενος· καὶ προσθεὶς, ἐν βίῳ τελείῳ, καὶ τοῦτο μάλα σοφῶς, διὰ τὸ τρεπτὸν ἡμῶν καὶ εὐμετάπτωτον τῆς φύσεως. Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἔτι μεγαλοπρεπῶς, ἀλλὰ καὶ λίαν ταπεινῶς, ὅτι καὶ τὴν ἔξωθεν εὐετηρίαν προστίθησιν· ὡς εἰ τύχοι πένης τις ὤν, ἢ νοσώδης, ἢ

Omnia quidem animo pervolvisti, tam nostra quam extranea, utpote vir in utrisque eruditus, et aliorum præceptor ; atque humanitatis pharmacum tibi ipse ex omnibus collegisti. Verum ut tecum, si ita jubes, nonnihil philosopher, Aristotelis jejunitatem non probo, qui beatitudinem nobis definiens, quodam tenus quidem recte progressus est, nempe animæ actionem secundum virtutem esse illam pronuntians, addensque, in vita perfecta, hoc quoque ipsum admodum sapienter, propter mutabilem facileque in diversum labentem naturæ nostræ conditionem. At illud non jam magnifice, sed perquam sordide et abjecte, quod externam quoque bonorum abundantiam

(27) *Οἷου σὺ χρῄζεις.* Ita codd. duo Regg. Pass. Montac. et Morel. In ed. deest σύ.

(28) Alias LXIV. Scripta post superiorem.

(29) *Τούτῳ χρῶ καλῶς.* Ita cod. Reg. In uno legitur χρῆσαι τούτῳ καλῶς. Ed. τούτῳ χρῆ.

(30) *Ἀλλὰ περιφρονεῖν.* Cod. Pass. ἀλλὰ καταφρονεῖν.

(31) *Νόσῳ κάμνον.* Cod. Reg. νόσῳ καμόν. Mox, αὐτὴν δὲ ὑψοῦ, *ipsum vero sursum animum habere.* Ὑψοῦ adverbium est.

(32) *Ἡμᾶς ἔξω μὲν κινδύνων φιλοσοφεῖν.* *Gubernator in tempestate dignoscitur*, inquit Cyprianus, serm. IV *De mortalitate*, *in acie miles probatur.* Delicata jactatio est, cum periculum non est : conflictatio in adversis probatio est veritatis. Hæc Bill.

(33) *Ὡς ἀνήρ.* Ita cod. Reg. Montac. et Morel. Male editi ὅσα.

(34) *Τῆς ἀνθρωπίας φάρμακον.* Combef. τὸ τῆς ἀνίας φάρμακον, *mœroris pharmacum* ; quæ lectio ipsi videtur commoda.

(35) *Ψυχῆς ἐνέργειαν κατ' ἀρετήν.* Ita enim beatitudinem definit Aristoteles, lib. I *Ethic. ad Nicomachum.*

adjunxit; ita ut si quis inops sit, aut valetudinarius, aut obscuro genere, aut a patria extorris, propterea ipse a beatitudine arceatur. At Stoicorum animi magnitudinem ac præstantiam laudo, qui res externas nullum ad beatitudinem impedimentum afferre dicunt, sed virum bonum beatum esse, etiamsi in Phalaridis tauro cremetur.

Ob eamque causam non eos tantum admiror, qui apud nos pro virtute periculis se obtulerunt, aut calamitatem fortiter tulerunt, sed externos etiam, qui similes eorum exstiterunt, verbi gratia, Anaxarchum illum, Epictetum, Socratem, ut ne plures recenseam: quorum primus, cum manus ipsius, tyranno ita imperante, in mortario contunderentur, carnifices Anaxarchi **29** culeum tundere jubebat (ita videlicet hanc ærumnosam carunculam appellans), quasi Anaxarchus ipse minime tunderetur, hoc est, philosophi anima: quod quidem apud nos externus homo et internus appellatur. Alter, cum crus ipsi stringeretur ac distorqueretur, velut in alieno corpore philosophabatur, citiusque crus perfractum esse visum est, quam ipse vim doloris persensisse. Socrates denique ab Atheniensibus ad mortem damnatus, carceremque, ut scis, incolens, prius quidem de corpore, tanquam de alio carcere, cum discipulis disserebat; cumque fugam inire liceret, id facere recusavit: postquam autem cicuta oblata est, perlibenter accepit, perinde ac non letale poculum acciperet, sed propinando amicos ad potandum invitaret. His Jobum quoque nostrum adjecissem, nisi te scirem ab ejus doloribus, Deo opitulante, longe remotum esse, atque etiam fore.

His rationibus teipsum mulcere mihi videris, vir divine et sacrosancte, atque hanc medicinam adhibens, tum ipse levius, ut reor, habiturus es, tum nos etiam laudum tuarum præcones et amicos voluptate afficies; nimirum teipsum ita comparans, ut nec morbo debiliteris, nec, quod ait David [7], ob peccatorum pacem, eorumque in hac vita felicem rerum cursum offendaris: quin potius purgeris (si hoc verbo in te uti fas est), atque infirmitatem, virtutis materiam existimes.

A δυσγενής, ἢ φυγόπατρις, παρὰ τοῦτο αὐτῷ τῆς εὐδαιμονίας κωλυομένης. Ἐπαινῶ δὲ τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς τὸ νεανικόν τε καὶ μεγαλόνουν, οἳ μηδὲν κωλύειν φασὶ πρὸς εὐδαιμονίαν τὰ ἔξωθεν, ἀλλ' εἶναι τὸν σπουδαῖον μακάριον, κἂν ὁ Φαλάριδος ταῦρος ἔχῃ καιόμενον.

Καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζω μὲν τοὺς παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ κινδυνεύσαντας, ἢ συμφορὰν διενεγκόντας νεανικῶς· θαυμάζω δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν τοὺς τούτοις παραπλησίους, οἷον τὸν Ἀνάξαρχον (36) ἐκεῖνον, τὸν Ἐπίκτητον, τὸν Σωκράτην, ἵνα μὴ λέγω πολλούς· ὧν ὁ μὲν ἐν ὅλμῳ κοπτομένων αὐτοῦ τῶν χειρῶν, οὕτω τοῦ τυράννου κελεύοντος, πτίσσειν τὸν Ἀναξάρχου θύλακον διεκε-
B λεύετο τοῖς βασανισταῖς. Τί τοῦτο λέγων; τὸ μοχθηρὸν ἡμῶν σαρκίον· ὡς Ἀναξάρχου γε οὐ πτισσομένου, τῆς φιλοσόφου ψυχῆς· ὅπερ ἡμῖν ὁ ἐντὸς, καὶ ὁ ἐκτὸς ἄνθρωπος (37) ὀνομάζεται. Ὁ δὲ τὸ σκέλος κατατεινόμενος καὶ στρεβλούμενος (38) ἐφιλοσόφει ὥσπερ ἐν ἀλλοτρίῳ τῷ σώματι· καὶ θᾶττον κατεαγῆναι τὸ σκέλος, ἢ ἐπαισθάνεσθαι τῆς βίας ἔδοξε. Σωκράτης δὲ τὸν θάνατον ὑπὸ Ἀθηναίων κατακριθεὶς, καὶ οἰκῶν, ὡς οἶσθα, τὸ δεσμωτήριον, τέως μὲν, ὡς ὑπὲρ ἄλλου δεσμωτηρίου τοῦ σώματος τοῖς μαθηταῖς διελέγετο, καὶ φυγεῖν ἐξὸν, ἀπηξίωσεν· ἐπειδὴ δὲ προσηνέχθη τὸ κώνειον, δέχεται μάλα ἡδέως (39), ὥσπερ οὐκ ἐπὶ θανάτῳ δεχόμενος, ἀλλὰ φιλοτησίας προπινόμενος. Προσέθηκα δ' ἂν τούτοις καὶ Ἰὼβ τὸν ἡμέτερον, εἰ μή σε ᾔδειν πόῤῥω τῶν
C (40) ἐκείνου παθῶν, καὶ ὄντα σὺν Θεῷ, καὶ ἐσόμενον.

Ταῦτά μοι δοκεῖς κατεπᾴδειν (41) σεαυτοῦ, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ οὕτω σεαυτὸν ἰατρεύων, αὐτός τε ἂν ῥᾴων γενέσθαι, καὶ ἡμᾶς εὐφραίνειν τοὺς σοὺς ἐπαινέτας καὶ ἐραστὰς, οὐδὲν ὑπὸ τῆς νόσου καμπτόμενος (42), οὐδὲν, ὅ φησιν ὁ θεῖος Δαβὶδ, ὑπὸ τῆς εἰρήνης τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ τῆς κατὰ τὸν βίον τοῦτον εὐροίας αὐτῶν ἐγκοπτόμενος (43)· ἀλλὰ καὶ καθαιρόμενος, εἰ θέμις ἐπὶ σοῦ τοῦτο εἰπεῖν (44), καὶ ὕλην ἀρετῆς ποιούμενος τὴν ἀσθένειαν.

[7] Psal. LXXII, 2, 3.

(36) *Τὸν Ἀνάξαρχον.* Anaxarchus philosophus, D mortuo Alexandro, apud quem summo in honore fuerat, in Græciam rediens, a Nicocreonte Cyrenarum tyranno interceptus, novo et inaudito supplicii genere cruciatus est. Epictetus autem summo fuit in honore apud Adrianum imperatorem, ut testis est Ælius Spartianus in *Adriano*. Hæc BILL.

(37) *Ὅπερ ἡμῖν ὁ ἐντὸς καὶ ὁ ἐκτὸς ἄνθρωπος.* Ita cod. Reg. In edit. Ὅπερ ἡμῖν ὁ ἐκτὸς καὶ ὁ ἐντός.

(38) *Κατατεινόμενος καὶ στρεβλούμενος.* Bill. *cum crus illi frangeretur*; at videtur putatione crus amisisse; quod Gregorius κατεαγῆναι dixit. Suidas, πηρωθεὶς τὸ σκέλος ὑπὸ ῥεύματος, *altero crure mutilatus ex defluxione*, quod longe est a crurifragio tortorio.

(39) *Δέχεται μάλα ἡδέως.* Cod. Reg. et Combef. μάλα δέχεται ἱλαρῶς, *maxima cum hilaritate accepit.*

(40) *Πόῤῥω τῶν.* Ita cod. Pass., quod postulare videtur sensus. Ed. οὐ πόῤῥω, etc.

(41) *Δοκεῖς κατεπᾴδειν.* Ita cod. Reg. In ed. κατεπᾴδων.

(42) *Οὐδὲν ὑπὸ τῆς νόσου καμπτόμενος.* Ita duo codd. Regg. et Pass. In edit. οὐδέ. Montac. et Morel. καμπτομένους.

(43) *Βίον τοῦτον εὐροίας αὐτῶν ἐγκοπτόμενος.* Cod. Reg. Βίον αὐτῶν εὐροίας ἐκπτοούμενος, *obstupefactus concidas.* Mox in cod. Pass. καὶ deest.

(44) *Εἰ θέμις ἐπὶ σοῦ τοῦτο εἰπεῖν, si hoc verbo uti fas est*; id est, *si fas est hoc dicere*: Exigua illa peccata quæ in te restant, afflictionibus purgari, ac non potius virtutem tuam calamitatibus, velut aurum igne, purgari. Hæc BILL.

ΛΓ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (45).

XXXIII. EIDEM.

Cum nonnulli Philagrium, qui vim morbi laboribus avertere tentabat, carperent, atque objicerent eum avaritiæ studere, vel animi duntaxat oblectamentum quærere, datis ad eum litteris Gregorius, amici labores, dummodo avaritia absit et immoderatio, non modo excusat, verum etiam incusantibus amicum ipse succenset; quibus valere jussis, ut imperitis illis graculis aquilæ volatum explorantibus, Philagrium adhortatur, ut seipsum, ac Deum, tum in dolore, tum in iis quæ dolorem spectant, in consilium adhibeat.

A Λαμβάνονταί σού τινες (αἰσθάνομαι γὰρ), ὡς φιλοκαλοῦντος (46) τὸ μόνον σου κτῆμα, καὶ φιλεργοῦντος ἐν τοιαύτῃ καταστάσει (47) τοῦ σώματος. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· ἐπειδὴ καὶ ῥᾷον ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἢ τοῖς οἰκείοις φιλοσοφεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἑώρων σε πέρα τοῦ μέτρου τοῦτο ποιοῦντα, ἢ πλεονεκτικῶς (48) ἢ βιαίως τῇ φιλοπονίᾳ προσκείμενον, κἂν ἐμεμψάμην (εἰρήσεται γὰρ τἀληθὲς), μηδὲν τὴν φιλίαν ἢ παίδευσιν (49) αἰδεσθείς. Εἰ δὲ φιλεργεῖς μὲν, οὐκ ἔξω δὲ τοῦ μέτρου, χρᾷ δὲ (50) εἰς δέον οἷς φιλεργεῖς, πρόσεστι (51) δὲ καὶ τὸ πάθος, ἐνασχολοῦν τε ταῖς φροντίσι, καὶ πεῖθον ὡς ὑπὲρ τὸ σῶμά σοι (52) τὰ τοῦ σώματος, οὐκ ἔχω πῶς μὴ τοῖς μεμφομένοις μέμψωμαι, σὲ τῆς αἰτίας ἐλευθερῶν. Καὶ πρός γε τοῦτο (53) ἐμαυτὸν πείθω, ὅτι μήτε B λογίσασθαι περὶ πραγμάτων σοῦ τις ἀμείνων, ᾧ γε καὶ πρὸς τὰ ἑαυτῶν ἅπαντες χρῶνται διδασκάλῳ καὶ παραινέτῃ ὁμοίως ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, μήτε ψυχῆς φροντίσαι φιλοσοφώτερος. Εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι (54) τὴν ὑγείαν φυλάσσειν ἢ ἐπανάγειν (55) μόνης ἰατρικῆς, τίς οὕτω τολμηρὸς καὶ ἀπαίδευτος (56), ὥστε σοι περὶ τούτων νομοθετεῖν (57); Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς ἔα χαίρειν, καὶ εἶναι κολοιοὺς πτῆσιν ἀετῶν δοκιμάζοντας (58)· αὐτὸς δὲ σεαυτῷ χρῶ συμβούλῳ, καὶ τῷ Θεῷ, περί τε τοῦ πάθους, καὶ τῶν ὅσα (59) περὶ τὸ πάθος, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις τοῦ δέοντος.

Sunt qui te carpant (hoc enim sentio), quod unico tuo prædio elegantius ornando et excolendo nimiam adhibeas diligentiam, ac in tali corporis constitutione labori sedulo incumbas. Nec mirum illud videri debet: facilius enim est in alienis, quam in propriis philosophari. Ego vero, si te hæc facere immoderate aut avaritiæ **30** studio aut cum violentia sic labori deditum esse conspicerem, objurgassem te profecto (dicam enim vere), nihil vel amicitiam nostram, vel communem educationem veritus. Sin autem ita laboribus oblectaris, ut modum non excedas, atque iis, in quibus libenter operam ponis, ita, ut decet, uteris, acceditque etiam ægritudo curis te occupans, ac persuadens corpori prodesse susceptos exercitationis causa corporis labores, facere non possum, quin iis qui tibi succensent ipse succenseam, teque culpa liberem. Ac præterea hoc persuasum habeo, neminem esse, qui vel de rebus melius ratiocinetur, quam tu, utpote quo omnes etiam ad res suas constituendas præceptore ac consultore privatim juxta et publice utantur, vel sapientius animam curet. Quod si corporis quoque sanitatem tueri vel revocare solius est medicinæ, quis tam audax et ineptus erit, ut tibi de his rebus leges statuat? Quocirca homines imperitos valere sinito, et graculos esse aquilarum volatum explorantes: te autem ipsum, ac Deum, tum in dolore, tum in iis quæ dolorem spectant, in consilium adhibe; sicque ab officio minime aberrabis.

(45) Alias LXVII. Eodem circiter anno scripta.

(46) Ὡς φιλοκαλοῦντος. Sic vertit Bill.: *Unicum tuum prædium ambitiose atque in hujusmodi constitutione labores appetentem.*

(47) Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει. Ita cod. Reg. et Combef. Ed. ἐν τοιαύτῃ τῇ καταστάσει.

(48) Ἢ πλεονεκτικῶς. Bill. *aut cum rapacitate.*

(49) Παίδευσιν. Bill. *eruditionem*: bene minus; intelligit enim Gregorius educationem quæ ipsi communis fuerat cum Philagrio, quod liquet ex epist. XXX.

(50) Χρᾷ δέ. Sic legit Combef., aut χρῇς pro χρᾷ proponit. In ed. χρῇ.

(51) Πρόσεστι. Bill. *accedit insuper dolor in curis te occupans, tibique persuadens corporis statum supra corpus tibi esse.*

(52) Καὶ πεῖθον ὡς ὑπὲρ τὸ σῶμά σοι. Ita cod. Reg. et Combef., qui reddidit, *persuadens ex corporis ratione esse quæ sunt corporis, aptos ei et in rem ejus sic assumptos labores, quasi exercitationis causa.* Clarius esset, addit Combef., ὡς πρός.

(53) Πρός γε τοῦτο. Ita cod. Reg., Montac. et Morel. In ed. πρός γε τούτῳ.

(54) Εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι. Montac. et Morel. εἰ C τῷ σώματι.

(55) Ἢ ἐπανάγειν. Deest in cod., nec admittit Combefisius

(56) Καὶ ἀπαίδευτος. Montac., Morel. et Combef. ἢ ἀπαίδευτος, *aut ineptus.*

(57) Σοὶ περὶ τούτων νομοθετεῖν. Pro σέ, ut habent ed., legendum σοί, ait Billius; verbum enim νομοθετῶ semper jungitur cum dativo personæ et accusativo rei. Dicimus enim νομοθετεῖν τοῖς ὑπὸ χεῖρα, et νομοθετεῖν τὴν εὐσέβειαν vel περὶ τῆς εὐσεβείας. Aut si in pronomine σέ nullus est error, profecto non νομοθετεῖν, sed νουθετεῖν legendum crediderim, si nobis constructionis rationem constare volumus. Verum cum cod. Reg. legimus σοὶ νομοθετεῖν. Mox, τοὺς μὲν οὖν πολλούς. Combef., *vulgi homines.*

(58) Κολοιοὺς πτῆσιν ἀετῶν δοκιμάζοντας. Hunc locum citat Erasmus in adagio, *aquilam volare doces*, monetque hoc proverbium in eos competere, qui docere quempiam conantur in ea re, in qua cum sit ipse exercitatissimus, nihil eget doctore.

(59) Καὶ τῶν ὅσα. Ita codd. duo Regg., Montac. et Combef. In edit. τῶν deest.

XXXIV. EIDEM.

ΛΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (60).

Philagrium per litteras sæpe consolatus Gregorius, illi tandem morbo laboranti coram adfuit in Mataza, summamque viri patientiam miratus est. Cum enim roganti Philagrio psalmum LXXII interpretaretur, is quasi morbo gestiens, in gratiarum actiones singulariter erumpebat, stupente Gregorio, qui hac epistola testatur se ipsius philosophiam nunc quoque in memoriam revocando exhorrescere. Quo ea anno gesta scriptaque sint divinare non possumus, unamque propemodum ob argumenti similitudinem, tres epistolas superiores atque etiam duas quæ sequuntur hic collocamus.

Memoria teneo congressum illum, quo nuper in A Mataza mea una fuimus (mea siquidem voco ac censeo, quæ tua sunt), philosophiamque illam cui tum operam dedisti, quam nunc quoque in memoriam revocans, cohorresco. Ego quidem tibi septuagesimum secundum psalmum enarrabam (sic enim jubebas, nec repugnare fas erat), in quo David malorum causa quibus res prospere cedunt, æstuat, mœroreque **31** conficitur. Postea cogitationes suas ad alterius vitæ tribunalia, præmiaque institutis et actis vitæ posita mittens, ita demum perturbari desinit, animique molestiæ medetur. Ac, quantum fieri poterat, expositionem ad dolorem tuum trahebam tum ex nostris, tum ex profanis auctoribus ea disputans, utpote ad tantum tamque eruditum virum orationem habens, simulque B Spiritu ita ferente ac dolore exacuente; nihil enim dolore ingeniosius est. Ac sermo quidem currebat: tu vero, interim dum loquerer, quasi stimuli cujusdam ictu excitatus, manusque ad cœlum tendens, atque orientem versus quasi respiciens (non enim videndi facultatem habebas), clamare cœpisti: Gratias ago tibi, Pater, tuorumque hominum conditor et castigator, quod invitos etiam ac reluctantes beneficio afficis, ac per externum hominem internum purgas, et per contraria nos ad beatum finem pro iis, quas nosti, rationibus ducis. Et quid omnia commemorem, quæ tu ante nos et nobiscum, velut morbo gestiens, philosophabaris? Ita me ex præceptore discipulum habebas. Verum cur harum rerum mentionem feci? nempe ut per C te omnibus clamem et prædicem, malos nobis potius ob internum morbum lugendos esse, quam nos illis ob externum, dum sic animis instituti fuerimus et comparati: illudque insuper, præstabil orem esse morbum cum sapientia conjunctum, effrenata prosperitate.

Μέμνημαι τῆς σῆς συνουσίας, ᾗ ἀλλήλοις (61) συνεγενόμεθα πρώην ἐν Ματάζῃ τῇ ἐμῇ (ἐμὰ γὰρ καλῶ καὶ ὑπολαμβάνω τὰ σὰ), καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἣν τηνικαῦτα ἐφιλοσόφησας, ἧς φρίττω καὶ νῦν μεμνημένος ἔτι (62). Ἐγὼ μὲν ἐξηγούμην σοι τὸν οβ' ψαλμὸν (σὺ γὰρ ἐκέλευες, καὶ ἀντιλέγειν οὐκ ἦν), ἐν ᾧ Δαβὶδ ἰλιγγιᾷ καὶ ἀσχάλλει πρὸς τοὺς κακοὺς εὐθηνοῦντας (63). Εἶτα πέμπων τοὺς λογισμοὺς εἰς τὰ ἐκεῖσε (64) δικαιωτήρια, καὶ τὴν ἀποκειμένην τοῖς βίοις ἀντίδοσιν, οὕτω τῆς ταραχῆς ἵσταται, καὶ τὸ λυποῦν θεραπεύεται. Καὶ, ὡς οἷόν τε ἦν, εἷλκον τὴν ἐξήγησιν πρὸς τὸ πάθος, ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἐκ τῶν ἔξωθεν ταῦτα φιλοσοφῶν, ὡς ἀνδρὶ πεπαιδευμένῳ καὶ τοσούτῳ διαλεγόμενος, καὶ ἅμα τοῦ Πνεύματος οὕτω φέροντος, καὶ τοῦ ἀλγεῖν παραθήγοντος· οὐδὲν γὰρ τοῦ πάσχειν εὑρετικώτερον. Καὶ ἔτρεχέ πως (65) ὁ λόγος· σὺ δὲ μεταξὺ τοῦ λόγου διαναστὰς, ὥσπερ ἐξ ὑσπληγγος (66), καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνας, πρός τε ἀνατολὰς (67) οἷον βλέπων (οὐ γὰρ τὸ βλέπειν εἶχες [68])· Εὐχαριστῶ σοι, ὦ Πάτερ, ἐβόας, ποιητὰ τῶν σῶν ἀνθρώπων, καὶ παιδευτὰ (69), ὅτι καὶ ἄκοντας εὖ ποιεῖς (70), καὶ τῷ ἐκτὸς καθαίρεις τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων διεξάγεις ἡμᾶς πρὸς τὸ μακάριον τέλος, οἷς αὐτὸς ἐπίστασαι λόγοις. Καὶ τί ἂν λέγοιμι πάντα, οἷς προεφιλοσόφεις ἡμῶν καὶ συνεφιλοσόφεις, ὥσπερ τῇ νόσῳ χαίρων; καὶ εἶχες μαθητὴν τὸν διδάσκαλον. Ἀλλὰ πρὸς τί τούτων ἐμνήσθην; ἐκεῖνο πᾶσι διὰ σοῦ βοῶν καὶ κηρύσσων, ὅτι θρηνητέοι μᾶλλον ἡμῖν οἱ κακοὶ τῆς ἔνδον νόσου, ἤπερ ἐκείνοις ἡμεῖς τῆς ἐκτὸς, ἂν οὕτως ἔχωμεν (71)· καὶ ὅτι κρείττων εὐημερίας ἀχαλινώτου νόσος φιλόσοφος.

(60) Alias LXVI. Scripta circa eadem tempora.

(61) *Ἧ ἀλλήλοις*. Ita cod. Reg.; at Combef. ᾗ ἐν ἀλλήλοις. Ed. ἣν ἀλλήλοις.

(62) *Μεμνημένος ἔτι*. Ita cod. Reg., Pass. et Combef. In edit. ἔτι deest.

(63) *Κακοὺς εὐθηνοῦντας*. Ita duo codd. Regg., Pass. et Combef. In edit. κακῶς εὐθηνοῦντας, quod Billius ita vertit, *ob eos qui omnibus rebus immerito abundant.*

(64) *Εἰς τὰ ἐκεῖσε*. Ita cod. Reg. In edit. πρὸς τὰ ἐκεῖθεν. Mox, ἀποκειμένην τοῖς βίοις. Bill., *utrique vitæ recondita, quasi præsenti et futuræ.*

(65) *Καὶ ἔτρεχέ πως*. Ita Pass. In edit. deest καί.

(66) *Ἐξ ὕσπληγγος*. Cod. Reg. ἐκ μάστιγος. Mox, εἰς τὸν οὐρανόν. Ita cod. Reg., Pass. et Combef. In edit. ἐπὶ τὸν οὐρανόν.

(67) *Πρός τε ἀνατολάς*. Ita cod. Reg. et Pass. In ed. πρός γε ἀνατολάς, *atque orientem versus.* Prisca Ecclesia hoc ab apostolis acceptum religiosissime observavit, ut inter precandum orientem intueretur. Origenes hujus consuetudinis meminit. Tertullianus, in *Apolog.* cap. 16, Christianos hoc nomine falso insimulatos ab ethnicis ait, quasi solem pro Deo haberent. Augustinus, cæterique Patres, tum Latini tum Græci, illud idem testantur, variasque hujus consuetudinis rationes afferunt.

(68) *Οὐ γὰρ τὸ βλέπειν εἶχες*. Ita tres codd. Regg., Pass. et Combef. In edit. καὶ γὰρ τὸ βλέπειν εἶχες, quod Billius vertit, *nam eo aspectus patebat.*

(69) *Καὶ παιδευτά*. Ita cod. Reg., Pass. et Combef., quomodo Paulus, Hebr. XII, 7 et 9, *Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· Quem enim diligit Dominus castigat.* In edit. ποιητά.

D (70) *Ὅτι καὶ ἄκοντας εὖ ποιεῖς*. Ita cod. Reg., Pass. ac Combef. In edit. ὅτι ἄκοντας ἡμᾶς εὖ ποιεῖς, *quod nos invitos et reluctantes beneficio afficis.*

(71) *Ἂν οὕτως ἔχωμεν*. Combef. *dum eo animo fuerimus*, ea scilicet in morbis patientia. Non quod Bill., *si quidem nobis eo laborare contingat;* quid enim magni sic morbo externo laborare? et cum multi laborant vere lugendi. Montac. et Morel. ἔχοιμεν· καὶ ὅτι κρείττων.

ΛΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (72).

XXXV. EIDEM.

Morbo laborantem Gregorium ad patientiam Philagrius per patientiam adhortatur.

Πρότερον μὲν αὐτὸς ἔγραφόν σοι τοὺς παρακλητικοὺς εἰς τὸ πάθος (73)· προσπεπτώκεις γάρ. Νῦν δέ μοι δοκεῖς (74) αὐτὸς ἂν ἡμᾶς παρακαλέσαι, μικροῦ τὰ ἴσα κακοπαθοῦντας. Ἔδει γὰρ ἡμᾶς φίλους ὄντας, μηδὲ ταῦτα χωρίζεσθαι (75). Μᾶλλον δὲ ἤδη παρακέκληκας, οἷς καρτερεῖς, τὸ καρτερεῖν εἰσηγούμενος.

A Prius quidem levandi doloris tui causa consolatorias litteras ad te scribebam : prior enim in morbum incideras. Nunc autem mihi ipse nos consolari videris, in iisdem propemodum molestiis versantes. Conveniebat enim nos, cum amicitiæ vinculo inter nos devincti simus, ne hac quoque in re disjungi. Quin potius jam consolationis officio functus es, nimirum per patientiam tuam ad patientiam nos exhortans.

ΛϚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (76).

32 XXXVI. EIDEM.

Morbo cruciatur Gregorius, et gratias agit.

Ἀλγῶ τῇ νόσῳ, καὶ χαίρω· οὐχ ὅτι ἀλγῶ, ἀλλ' ὅτι τοῦ καρτερεῖν τοῖς ἄλλοις εἰμὶ διδάσκαλος. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὴ πάσχειν οὐκ ἔχω, τοῦτό γε τῷ πάσχειν παρακερδαίνω, τὸ φέρειν καὶ τὸ εὐχαριστεῖν, ὥσπερ ἐν τοῖς εὐθύμοις, οὕτω δὴ (77) κἀν τοῖς ἀλγεινοῖς· ἐπειδὴ πείθομαι μηδὲν ἄλογον εἶναι παρὰ τῷ λόγῳ (78) τῶν ἡμετέρων, κἂν ἡμῖν οὕτω φαίνηται.

Morbo crucior, et gaudeo; non quia crucior, sed quia aliis patientiæ sum magister. Quoniam B enim non id habeo, ut dolore vacem, hoc lucri obiter ex dolore facio, quod perfero, et gratias ago, ut in lætis rebus, ita etiam in acerbis : quandoquidem illud exploratum habeo, nihil rerum nostrarum apud summam rationem expers rationis esse, tametsi ita nobis videatur.

ΛΖ'. ΣΩΦΡΟΝΙΩ (79).

XXXVII. SOPHRONIO.

Propter Sophronii præfecturam, anno 369, ac forte etiam proxime sequenti affixam, Gregorii ad ipsum epistolæ in gratiam Eudoxii scriptam hunc annum constituimus.

Μητέρα τιμᾶν, τῶν ὁσίων. Μήτηρ δὲ ἄλλη μὲν ἄλλου· κοινὴ δὲ πάντων, πατρίς. Ταύτην ἐτίμησας μὲν πάσῃ σου τῇ τοῦ βίου λαμπρότητι· τιμήσεις δὲ καὶ νῦν, ἡμᾶς αἰδεσθεὶς, ὑπὲρ ὧν πρεσβεύομεν. Ἡ πρεσβεία δὲ τίς; Τὸν λογιώτατον τῶν κατ' αὐτὴν (80) Εὐδόξιον τὸν ῥήτορα πάντως γινώσκεις. Τούτου παῖς, ἵν' εἴπω συντόμως, ἄλλος Εὐδόξιος καὶ βίῳ, καὶ λόγῳ, νῦν σοι πρόσεισι δι' ἡμῶν. Ἵν' οὖν ὀνομαστότερον σεαυτὸν καταστήσῃς, γενοῦ τῷ ἀνδρὶ δεξιὸς, ἐν οἷς ἂν δέηται τῆς σῆς προστασίας. Αἰσχρὸν γὰρ, κοινὸν ὄντα σε τῆς πατρίδος προστάτην, καὶ πολλοὺς εὖ πεποιηκότα, προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ ποιήσοντα, μὴ πρὸ πάντων τιμῆσαι τὸν ἄριστον ἐν λόγοις, καὶ λόγους, οὓς, εἰ μή τι ἄλλο, κατὰ τοῦτο αἰδεῖσθαι δίκαιον, ὅτι τῶν σῶν καλῶν εἰσιν ἐπαινέται.

Matrem honore afficere pium ac sanctum est. Mater autem alia quidem alius est : communis autem omnium, patria. Hanc tu quidem omnis vitæ tuæ splendore ornasti; ornabis autem eam nunc quoque, si supplicibus nostris precibus commovearis. Quæ-C nam autem est hæc precatio? Disertissimum totius patriæ nostræ Eudoxium rhetorem omnino cognoscis. Hujus filius, ut breviter dicam, tum vita, tum doctrina, alter Eudoxius, nunc per nos ad te accedit. Ut igitur majorem tibi nominis celebritatem concilies, homini, quibuscunque in rebus præsidio tuo opus habuerit, commodum et benignum te præbe. Turpe enim fuerit, cum communis patriæ patronus sis, ac multos beneficio affeceris, addam etiam affecturus sis, non præ omnibus eum, qui doctrina et dicendi facultate omnes antecellit, colere atque ornare, atque etiam ipsam eloquentiam, quam, si nulla alia, at certe hac de causa venerari convenit, quod ea virtutum tuarum laudes celebrantur.

(72) Alias LXVIII. Scripta eodem forte tempore.
(73) *Εἰς τὸ πάθος.* Combef., *morbi solandi causa.*
(74) *Νῦν δέ μοι δοκεῖς.* Bill., *nunc autem commode ipse nos consolari possis.*
(75) *Μηδὲ ταῦτα χωρίζεσθαι.* Perspicuum est, inquit Bill., μηδ' ἐνταῦθα legendum esse, non μηδὲ ταῦτα. *Verum*, ait Combef., *elegans est locutio, correctioque Billii futilis.* Nihil nos cum Combef. mutandum putamus. Ταῦτα, id est, κατὰ ταῦτα.
(76) Alias LXIX. Scripta eodem circiter tempore.
(77) *Οὕτω δή.* Ita cod. et Combef. In edit. οὕτω δέ.
(78) *Μηδὲν ἄλογον εἶναι παρὰ τῷ λόγῳ.* Apud D *summam rationem nihil expers rationis esse :* quæ sic vertere libuit, ait Billius, ut Græcorum verborum gratiam, quantum fieri posset, in translatione retinerem.
(79) Alias CVIII. Circa annum 369 scripta.
(80) *Τῶν κατ' αὐτήν.* Cod. Reg. τῶν καθ' αὑτόν. Combef. τῶν καθ' ἑαυτόν. *Sophistarum disertissimum*, vel *disertissimum generis sui oratorum.* Vertit Bill., τῶν κατ' αὐτήν, *totius patriæ vestræ*, sed perperam; nam utriusque communis patria Gregorii et Sophronii, ut patet ex ipsius Gregorii verbis epist. sequentis. Ambo Cappadoces.

XXXVIII. THEMISTIO.

Ad Themistium scripta est hæc epistola, pro Eudoxio, ut præcedens; ideoque utramque eodem tempore scriptam verisimile est. Porro Eudoxius, qui litteris et eloquentia maxime commendatur, ille ipse est insignis rhetor, alteriusque cognominis rhetoris filius, cui commissam Nicobuli junioris ac fratrum institutionem infra videbimus.

Spartiatas lancea indicat, humerus Pelopidas, A eruditio magnum Themistium. Nam quamvis omnibus rebus omnes superes, hoc tamen tuorum omnium maxime insigne esse scio. Hoc etiam nos primum inter nos copulavit (si modo quiddam 33 ipsi in litteris sumus), ac nunc quoque, ut animi fiduciam adhibeam, persuasit. Quod si virum, pro quo deprecamur, noveris, fortasse fiduciam quoque nostram comprobabis. Eximii viri Eudoxii filium hunc tibi offero, præclarissimum, inquam, maximeque commemorandum filium nostrum Eudoxium, vita quidem et doctrina, qualem ipse reperies, *lapidem*, ut proverbio dicitur, *funiculo admovens* : (quæ autem amussis te justior?) nobis autem quam maxime charum, non minus ob virtutem, quam ob paternam amicitiam. Tanquam B igitur in nos collaturus, quidquid in eum beneficii contuleris, ac tuam eruditionem ornaturus, induc animum, ut eum ad ea, quæ a fronte sunt, ducas. Opus est enim ut doctrina eum clarum atque insignem reddat, sibique ipse victum ex doctrina quærat. Qualem autem illum, et quonam pacto, ipse demonstrabit : tua autem eruditio et prudentia explorabit.

ΛΗ'. ΘΕΜΙΣΤΙῼ (81).

Σπαρτιάτας ἡ λόγχη γνωρίζει, ὦμος τοὺς Πελοπίδας, λόγοι τὸν μέγαν Θεμίστιον. Κἂν γὰρ ἐν πᾶσι πάντων κρατῇς (82), τοῦτο τῶν σῶν οἶδα τὸ ἐπισημότατον. Τοῦτο καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἡμᾶς συνῆψεν ἀλλήλοις (εἰ δή τι τὸ καθ' ἡμᾶς ἐν λόγοις), καὶ θαῤῥεῖν νῦν ἀνέπεισεν. Εἰ δὲ μάθοις τὸν ἄνδρα ὑπὲρ οὗ πρεσβεύομεν (83), τάχα καὶ ἀποδέξῃ τοῦ θάρσους ἡμᾶς. Εὐδοξίου τοῦ πάνυ παῖδά σοι τοῦτον προσάγω, τὸν ἀξιολογώτατον υἱὸν ἡμῶν Εὐδόξιον, βίῳ μὲν καὶ λόγῳ, οἷον αὐτὸς εὑρήσεις, *τὰν λίθον ποτὶ τὰν σπάρταν* (84) ἄγων, ὡς ἡ παροιμία· (τίς δέ σου στάθμη δικαιοτέρα;) ἡμῖν δὲ (84*) εἰς τὰ μάλιστα φίλον, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀρετὴν, ἢ τὴν πατρικὴν (85) φιλίαν. Ὡς οὖν ἡμᾶς εὖ ποιήσων ὅ τι ἂν τὸν ἄνδρα εὐεργετήσῃς, καὶ λόγους τιμήσων τοὺς σοὺς, ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὰ ἔμπροσθεν θέλησον. Δεῖται γὰρ (86) ἀπὸ λόγων γνωρισθῆναι, καὶ βίον ἑαυτῷ (87) πορίσασθαι τὸν ἐκ λόγων. Ὅντινα (88) δὲ τοῦτον, καὶ πῶς, αὐτὸς παραστήσει· δοκιμάσει δὲ ἡ σὴ (89) λογιότης καὶ σύνεσις.

XXXIX. SOPHRONIO.

Non semel observare licuit Gregorium cum viris eruditis, etiam gentilibus, Themistio, Sophronio, Eudoxio, aliisque bene multis amicitia junctum fuisse. Cujus rei in hac epistola exemplum singulare exhibet Amazonius, cui satis fuit in congressu quodam magnæ eruditionis specimen Gregorio præbuisse, *ut ipsi Sophronii* præsidium, amicitiam et patrocinium *litteris conciliaret.*

Omnia amicis læta et fausta cupio. Amicos autem cum dico, probos et honestos intelligo, quique nobis virtutis nexu copulantur, quandoquidem C nos ipsi aliquo ejus studio tenemur. Ob eam quoque causam nunc cum mecum quæsivissem, quonam maximo beneficio inprimis venerandum fratrem nostrum Amazonium afficere possem (siquidem ex hoc congressu, qui mihi nuper cum eo fuit, singularem quemdam in modum eo delectatus sum), unum pro omnibus ipsi beneficium dandum esse existimavi, nimirum amicitiam tuam et præsidium. Nam ille brevi tempore magnæ eruditionis specimen nobis præbuit, tam ejus, cui quondam,

ΛΘ'. ΣΩΦΡΟΝΙῼ (90).

Πάντα τοῖς φίλοις βούλομαι (91) δεξιά. Φίλους δὲ ὅταν εἴπω, τοὺς καλοὺς λέγω καὶ ἀγαθοὺς, καὶ κατ' ἀρετὴν (92) ἡμῖν συναπτομένους, ἐπειδή τι καὶ αὐτοὶ (93) ταύτης μεταποιούμεθα. Ταῦτά τοι (94) καὶ νῦν ζητήσας τί μέγιστον ἂν χαρισαίμην τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ ἡμῶν Ἀμαζονίῳ (καὶ γὰρ ἥσθην τῷ ἀνδρὶ διαφερόντως ἐκ τῆς ἐναγχός μοι γεγενημένης πρὸς αὐτὸν συνουσίας), ἓν ἀντὶ πάντων αὐτῷ χαρίσασθαι δεῖν ᾠήθην, τὴν σὴν φιλίαν καὶ προστασίαν. Ὁ μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ πολλὴν τὴν παίδευσιν ἐπεδείξατο, τήν τε σπουδασθεῖσαν ἡμῖν ποτε, ὅτε μικρὸν διεβλέπομεν (95), καὶ τὴν νῦν ἀντ' ἐκείνης σπουδαζομένην, ὅτε πρὸς τὸ τῆς ἀρε-

(81) Alias CXXXIX. Scripta eodem tempore.

(82) *Κἂν γὰρ... κρατῇς*. Cod. καὶ γὰρ... κρατεῖς.

(83) *Ὑπὲρ οὗ πρεσβεύομεν*. Codd. tres ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω. Mox, ἀποδέξῃ. Ita codd. Regg. tres, Pass., Montac., Morel. ac Combef. In edit. ἀποδέχῃ.

(84) *Τὰν λίθον ποτὶ τὰν σπάρταν*. Funiculum lapidi admovere dicuntur, qui curam omnem adhibent, ut veritas ipsis innotescat. Translatum est ab architectis, qui non credunt oculis suis, sed ad perpendiculum explorant lapidum æqualitatem. Vide Erasmum in adagio : *Funiculum ad lapidem.*

(84*) *Ἡμῖν δέ*. Ita cod., Combef. ac Bill. In ed. vitiose ἡμεν.

(85) *Τὴν πατρικήν*. Ita omnes codd. In edit. deest τήν.

(86) *Δεῖται γάρ*. Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. Δεῖται δέ.

(87) *Βίον ἑαυτῷ*. Ita cod. Reg., Montac., Morel et Combef. In edit. βίον αὐτῷ.

(88) *Ὅντινα*. Bill. *ex quanam porro hac.*

(89) *Δοκιμάσει δὲ ἡ σή*. Ita duo codd. Regg. In D ed. δοκιμάσει δὲ καὶ ἡ σή.

(90) Alias CIX. Scripta circa idem tempus.

(91) *Φίλοις βούλομαι*. Ita cod. Reg. Montac., Morel. et Combef. βουλόμεθα, *cupimus.*

(92) *Καὶ κατ' ἀρετήν*. Ita codd. duo Regg., Montac., Morel. et Combef. In edit. καὶ τούς.

(93) *Ἐπειδή τι καὶ αὐτοί*. Bill. *quandoquidem nos quoque ipsius studio tenemur*; sicque particulam minuentem nullo modo expressit.

(94) *Ταῦτά τοι*. Ita codd. Regg. tres, et Combef., vel ταύτῃ τοι, *ea de causa*, ut passim Gregorius. In edit. ταῦτά σοι.

(95) *Ὅτε μικρὸν διεβλέπομεν*, *cum parum per-*

τῆς ὕψος ἐβλέψαμεν. Ἡμεῖς δὲ, εἰ μέν τι καὶ κατ' A ἀρετὴν (96) ἐφάνημεν ὄντες αὐτῷ, αὐτὸς ἂν εἰδείη· τὸ δ' οὖν κάλλιστον ὧν ἔχομεν (97) ἀντεπιδεικνύμεθα, τῷ φίλῳ φίλους· ὧν σὲ πρῶτον εἶναι καὶ γνήσιον τιθέμενοι, τοιοῦτον αὐτῷ φανῆναι βουλόμεθα, οἷον ἥ τε κοινὴ πατρὶς ἀπαιτεῖ, καὶ ὁ ἡμέτερος βούλεται πόθος καὶ λόγος (98), ἀντὶ πάντων αὐτῷ τὴν σὴν κηδεμονίαν ὑποσχόμενος.

cum exigua oculorum acie præditi essemus, operam dedimus, quam ejus, cui nunc, cum ad virtutis fastigium oculos ereximus, illius loco operam damus. Nos vero, si quid **34** ipsi, etiam quantum ad virtutem attinet, esse visi sumus, ipse viderit; certe, quod omnium pulcherrimum habemus, ipsi vicissim ostendimus, hoc est amico amicos; quorum te principem ac perquam sincerum esse statuentes, talem te ei præbeas cupimus, qualem et communis patria exposcit, et amor noster atque sermo vult, qui ei curam tuam ac patrocinium rerum omnium loco promisit.

Μ'. ΜΕΓΑΛΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ (99).

XL. MAGNO BASILIO.

Epistolas, quæ ad Eusebii Cæsariensis mortem, ejusque successoris Basilii electionem spectant, ad annum quo Eusebius obiit, electusque est Basilius, referendas esse constat. Verum quo anno ille obierit, isque in ejus sedem ascenderit, non una doctorum est sententia. Baronius et Bollandus annum 369 statuunt; Petavius, Tillemontius, aliique plures, annum 370; Pagius, annum 371; cujus sententia, licet eam præfidens ex more proferat, et momentis, quæ hactenus ignorata *sunt, demonstrare sibi videatur, stare nullatenus potest. Inventa enim illa, de quibus sibi blanditur, et quæ* hactenus ignorata *ostentat Pagius, nihil aliud doctis videbuntur, quam in rebus chronologicis novus error. Interim dicere fas est infirma prorsus esse quæ inventis suis Pagius substruit fundamenta; quod quidem in convellendo ostendere facillimum foret. Sed huic labori, qui nullus esset, supersedemus, et opinionem quam defendit Tillemontius, ut longe potiorem, firmioribusque nixam fundamentis, amplectimur. Itaque mortuus est Eusebius medio 370 anno, et eodem anno electus Basilius. Nondum de morte Eusebii Cæsariensis episcopi quidquam norat Theologus, cum, datis ad eum litteris, Basilius ut ad se veniret jamjam moriturum, et extrema morientis verba accepturus, rogavit. Perculsus tam tristi nuntio, lacrymas fudit, jamque ad iter se accingebat, cum episcopos Cæsaream concurrere sensit. Mox pedem repressit, intellecto Basilii consilio, se non profecturum respondit, animique simplicitatem exprobravit, qui non vidisset se hominum sermones atque ambitus suspicionem, amico ad ejusmodi tempus accersito, non evitaturum. Quin etiam auctor fuit Basilio, ut prudenti secessu ipse tumultus et pravas suspiciones fugeret.*

Μὴ θαυμάσῃς, ἐάν τι παράδοξον λέγειν δόξω, καὶ B μὴ πρότερόν τισιν εἰρημένον. Ἐμοὶ δοκεῖς σὺ δόξαν μὲν ἔχειν ἀνδρὸς βεβηκότος, καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ στεῤῥοῦ τὴν διάνοιαν, πολλὰ δὲ βουλεύεσθαι καὶ πράττειν ἁπλούστερον, ἢ ἀσφαλέστερον. Τὸ γὰρ κακίας ἐλεύθερον, καὶ ὑφορᾶσθαι κακίαν ἀργότερον· οἷόν τι καὶ τὸ νῦν παρόν. Ἐκάλεσας ἡμᾶς ἐπὶ τὴν μητρόπολιν, περὶ ἐπισκόπου βουλῆς προκειμένης· καὶ τὸ πλάσμα (1) ὡς εὐπρεπές τε καὶ πιθανόν! Ἀῤῥωστεῖν ἔδοξας, καὶ ἀναπνεῖν τὰ τελευταῖα, καὶ ποθεῖν μὲν ἰδεῖν ἡμᾶς (2), καὶ τὰ ἐξόδια φθέγξασθαι· οὐκ οἶδα ἵνα τί γένηται, καὶ τί παρόντες τῷ πράγματι συντελέσωμεν. Ἐγὼ μὲν ὥρμησα, τῷ πράγματι περιαλγήσας. Τί γὰρ ἐμοὶ τῆς σῆς ζωῆς ὑψηλότερον, ἢ τῆς ἐκδημίας (3) ἀνιαρότερον; καὶ C δακρύων ἀφῆκα πηγὰς, καὶ ἀνῴμωξα, καὶ ᾐσθόμην ἐμαυτοῦ νῦν πρῶτον ἀφιλοσόφως διακειμένου. Καὶ τί γὰρ οὐ τῶν ἐπιταφίων (4) ἐπλήρωσα; Ἐπεὶ δὲ ᾐσθόμην ἐπισκόπους συντρέχειν ἐπὶ τὴν πόλιν, ἀνεκόπην μὲν τῆς ὁρμῆς, ἐθαύμασα δὲ, πρῶτον μὲν, εἰ μὴ συνεῖδες τὸ εὔσχημον, μηδὲ τὰς τῶν πολλῶν ἐφυλάξω γλώσσας (5), αἳ τάχιστα τοῖς ἀκεραιοτέροις

Noli mirari, si quid præter opinionem tuam dixero, nec prius a quoquam homine dictum. Videris tu quidem mihi viri constantis, et solidi, atque animi firmitate præditi existimationem habere; multa tamen simpliciter magis quam caute et circumspecte consultare atque exsequi. Nam qui a vitio liber est, is quoque ad suspicandum vitium segnior esse consuevit: cujusmodi quiddam nunc quoque contigit. Ad metropolitanam urbem nos accivisti, cum de episcopo consultatio proposita esset. Ac quam specioso et ad persuadendum apposito prætextu usus es! Ægrotare te finxisti, atque extremos spiritus ducere, cupereque nos videre, atque extremum alloqui: quod quo consilio feceris, assequi nescio, nec quid præsentia nostra ad eam rem utilitatis allatura sit. Ego vero ad iter me accinxi, rem hanc ægerrimo animo ferens. Quid enim mihi vita tua sublimius, aut discessu tristius et acerbius? Ac fontem lacrymarum profudi, et ingemui, nuncque primum me aliter affectum sensi, quam philosophi ratio postularet. Denique quid funebrium non implevi? Posteaquam

spicaces mentis oculos haberemus. In duob. codd. legitur διεβαίνομεν. In edit. vitiose οὔτε μικρόν, etc. Mox ἀντ' ἐκείνης. Ita cod. Male in edit. ἐκείνην.

(96) *Καὶ κατ' ἀρετήν.* Ita tres Regg. In ed. καί deest.

(97) *Ὧν ἔχομεν.* Unus cod. εἴχομεν. Combef. ὧν ἔχοιμεν.

(98) *Πόθος καὶ λόγος.* Ita cod. et Combef. *Amor noster et sermo*, Christiana scilicet doctrina ac professio, ait Combef. In ed. λόγος καὶ πόθος.

(99) Alias XXI. Scripta anno 370 medio.

(1) *Καὶ τὸ πλάσμα.* Ita duo codd. Regg. In ed. καὶ πρᾶγμα. Mox πιθανόν. Sic cod. Harl. Ed. πειθανόν.

(2) *Ποθεῖν μὲν ἰδεῖν ἡμᾶς.* Ita cod. Pass. In ed. ποθεῖν ἰδεῖν τε ἡμᾶς.

(3) *Ἢ τῆς ἐκδημίας.* Cod. ἢ καὶ τῆς ἐκδημίας, *aut etiam discessu*

(4) *Τί γὰρ οὐ τῶν ἐπιταφίων.* *Quid funebrium* D *non implevi?* nempe *officiorum*, ait Combef., *amico quasi jam ablato.* Bill. *quid epitaphiis non implevi?*

(5) *Μηδὲ τὰς τῶν πολλῶν ἐφυλάξω γλώσσας.* Bill. *nec improborum linguis occurrendum putabas.*

autem episcopos ad urbem concurrere intellexi, profectionis consilium abrupi, demirarique cœpi, primum si, quid honestum esset, non perspexisti, nec putasti cavendas esse vulgi **35** hominum linguas, quæ simplicioribus quibusque celerrime calumniam struunt; deinde, si non eadem tibi ac nobis convenire existimas, quibus et vita, et doctrina, et reliqua omnia communia sunt, nimirum a Deo ita jam inde a prima ætate consociatis; tertio (liceat enim hoc quoque dicere), si piorum Deique metu præditorum hominum hujusmodi electiones esse judicasti, non autem potentium, et apud vulgus gratiosorum. Atque ego his de causis navigii proram converti, ac proficisci detrectavi. Tibi autem ipsi si videtur, hoc quoque fixum constitutumque sit intermedios tumultus pravasque suspiciones fugere. Tuam vero pietatem tum demum videbo, cum et negotia constituta fuerint, et per tempus licuerit; ac plura etiam et graviora exprobrabo.

A ἐπηρεάζουσι· δεύτερον δὲ, εἰ μὴ τ' αὐτὰ σοί τε (6) καὶ ἡμῖν πρέπειν ὑπολαμβάνεις, οἷς καὶ βίος, καὶ λόγος, καὶ τὰ πάντα κοινὰ, οὕτως ἐκ Θεοῦ τὰ πρῶτα συναρμοσθεῖσι· τρίτον (ἔστω γὰρ καὶ τοῦτο εἰπεῖν), εἰ τῶν εὐλαβεστέρων ἐνόμισας τὰς τοιαύτας εἶναι προβολὰς, ἀλλὰ μὴ τῶν δυνατωτέρων, καὶ τοῖς πλήθεσιν οἰκειοτέρων. Ἐγὼ μὲν οὖν διὰ ταῦτα, πρύμναν ἐκρουσάμην, καὶ ἀναδύομαι. Σοὶ δὲ εἰ δοκεῖ καὶ αὐτῷ, τοῦτο (7) δεδόχθω, φυγεῖν τοὺς ἐν μέσῳ θορύβους, καὶ τὰς πονηρὰς ὑπονοίας (8). Τὴν δὲ σὴν εὐλάβειαν τηνικαῦτα ὄψομαι, ἡνίκα ἂν τά τε πράγματα καταστῇ, καὶ καιρὸς ᾖ, καὶ ὀνειδίσω γε πλείονα καὶ βαρύτερα.

XLI. AD CÆSARIENSES.

ΜΑʹ. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΕΙᾼ (9).

Cum Ecclesia Cæsariensis accivisset ac rogasset Gregorium, Nazianzi episcopum, ne se in electione episcopi desereret, adfuturum se promittit venerandus senex epistola sequenti, quam patris nomine Gregorius filius scripsit. Demonstrat quanti momenti sit electio episcopi Cæsareæ, omnium Ecclesiarum (Cappadociæ) matris: neminem Basilio præferri debere declarat, eumque solum, vel certe omnium esse maxime idoneum regendæ his temporibus Ecclesiæ. Si assentiantur, se adfuturum pollicetur; sin aliud illis placeat, se eorum consilii participem non futurum.

Sum quidem pastor exiguus, exiguique gregis antistes, atque minimus inter Spiritus ministros: at gratia nequaquam angusta est, nec locis circumscripta. Quocirca parvis quoque libere loquendi potestas concedatur, præsertim de communibus maximisque rebus orationem habentibus, et cum tanta canitie consultantibus, quæ aliquid fortasse prudentius et solertius habet, quam plerique e vulgo. Non de parvis et levibus rebus deliberatis, verum quibus, vel recte, vel secus habentibus, rempublicam quoque, vel hoc, vel illo modo se habere necesse est. De Ecclesia enim nobis sermo est, pro qua Christus mortem oppetiit, ac de eo qui hanc Deo sistat et conciliet. *Lucerna* enim *corporis*, ut Scriptura docet [8], *est oculus*, non hic tantum, qui corporeo modo cernit ac cernitur, sed is etiam qui spiritualiter spectat et spectatur. Lucerna autem Ecclesiæ est episcopus, quemadmodum ipsi perspicue nostis, etiamsi non scripserimus. Itaque quemadmodum cum ille pure et integre se habet, corpus quoque recte ducitur, cum autem impurus est, non recte: consimili quoque ratione, utrolibet modo sese Ecclesiæ antistes ha-

B Εἰμὶ μὲν ποιμὴν ὀλίγος, καὶ ποιμνίου μικροῦ προεστηκὼς, καὶ πολλοστὸς ἐν ὑπηρέταις τοῦ Πνεύματος. Ἡ χάρις δὲ οὐ στενὴ, οὐδὲ τόποις περιγραπτὸς (10). Διὰ τοῦτο δεδόσθω καὶ τοῖς μικροῖς παῤῥησία, ἄλλως τε καὶ περὶ κοινῶν (11) καὶ τηλικούτων ὄντος τοῦ λόγου, καὶ μετὰ τοσαύτης βουλευομένοις τῆς πολιᾶς, ἢ τυχὸν ἔχει τι καὶ τῶν πολλῶν συνετώτερον. Οὐ περὶ μικρῶν, οὐδὲ τῶν τυχόντων βουλεύεσθε, ἀλλ' ὧν ἢ εὖ ἢ κακῶς ἐχόντων, ἀνάγκη καὶ τὸ κοινὸν (12) ἢ ἐκείνως ἢ οὕτως ἔχειν. Περὶ γὰρ Ἐκκλησίας ἡμῖν ὁ λόγος, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε (13), καὶ τοῦ ταύτην Θεῷ παραστήσοντος καὶ προσάξοντος. *Λύχνος* μὲν γὰρ *τοῦ σώματός ἐστιν ὀφθαλμὸς*, ὡς ἠκούσαμεν, οὐ μόνον οὗτος ὁ σωματικῶς ὁρῶν καὶ ὁρώμενος, ἀλλὰ καὶ C ὁ πνευματικῶς θεωρῶν καὶ θεωρούμενος. Λύχνος δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ὃ δῆλον ὑμῖν, κἂν αὐτοὶ μὴ γράφωμεν. Ἀνάγκη τοίνυν, ὥσπερ ἐκείνου καθαρῶς μὲν ἔχοντος ὀρθῶς ἄγεσθαι καὶ τὸ σῶμα, μὴ καθαροῦ δὲ τυγχάνοντος, οὐκ ὀρθῶς· οὕτω δὴ (14) καὶ τῷ προστάτῃ τῆς Ἐκκλησίας, ὁποτέρως ἂν ἔχῃ, πάντως ἢ συνδιακινδυνεύειν, ἢ συνδιασώζεσθαι. Πάσης μὲν οὖν Ἐκκλησίας φροντιστέον, ὡς

[8] Matth. VI, 22.

(6) *Εἰ μὴ τ' αὐτά σοί τε.* Ita cod. Pass. et Combef.; at cod. Harl. εἰ τ' αὐτὰ σοί τε. In ed. εἰ μὴ τὰ αὐτά σοί τε.

(7) *Καὶ αὐτῷ, τοῦτο.* Forte legendum αὐτὸ τοῦτο.

(8) *Καὶ τὰς πονηρὰς ὑπονοίας.* Cod. 2022 ἐπινοίας, *pravaque commenta.*

(9) Alias XXII. Scripta paulo post, id est anno 370 decedente. — *Πρὸς τοὺς ἐν Καισαρείᾳ.* Cod. Reg. τῇ Ἐκκλησίᾳ Καισαρέων, ὡς ἐκ τοῦ πατρός, *Ecclesiæ Cæsariensium, quasi nomine patris.*

(10) *Περιγραπτός.* Ita duo codd. Regg. In ed. περιγραπτή.

(11) *Περὶ κοινῶν*, etc. Combef. *cum de publicis maximisque rebus deliberatio sit*, nempe *de tota diœcesi.*

(12) *Ἀνάγκη τὸ κοινόν*, etc. Cod. Reg. et Combef. κοινὸν οὕτως ἢ ἐκείνως ἔχειν, *publicam rem*, vel D *publicum*, ipsam nempe diœcesim, *hoc vel illo modo se habere.*

(13) *Χριστὸς ἀπέθανεν.* Duo codd. Χριστὸς ἔπαθεν, *Christus passus est.*

(14) *Οὕτω δή.* In cod. Reg. deest δή. Paulo infra, συνδιακινδυνεύειν. Id. cod. habet συγκινδυνεύειν.

Χριστοῦ σώματος, μάλιστα δὲ τῆς ὑμετέρας, ἣ A μήτηρ σχεδὸν ἁπάντων τῶν Ἐκκλησιῶν ἦν τε ἀπ' ἀρχῆς, καὶ νῦν ἐστι, καὶ νομίζεται, καὶ πρὸς ἣν τὸ κοινὸν βλέπει (15), ὡς κέντρῳ κύκλος περιγραφόμενος, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν ἄνωθεν πᾶσι κεκηρυγμένην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ δεδομένην αὐτῇ προδήλως χάριν τῆς ὁμονοίας. Ἐπειδὴ (16) τοίνυν κεκλήκατε μὲν καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τούτου διάσκεψιν, ποιοῦντες ὀρθῶς καὶ κανονικῶς, κρατούμεθα δὲ γήρᾳ καὶ ἀῤῥωστίᾳ, εἰ μὲν καὶ αὐτοὶ παρείημεν, τοῦ Πνεύματος ἐπιῤῥώσαντος (οὐδὲν γὰρ ἄπιστον τοῖς πιστοῖς), τοῦτο τῷ παντὶ βέλτιον (17), καὶ ἡμῖν ἥδιον, ἵνα καὶ ὑμῖν τι συνεισενέγκωμεν, καὶ αὐτοὶ τῆς εὐλογίας μετάσχωμεν· εἰ δὲ τῆς (18) ἀσθενείας νικώσης ἀπολειφθείην, ὅσα γε ἀποῦσι δυνατὸν, συνεισφέρομεν. B

buerit, 36 omnino vel periculi vel salutis participem esse necesse est. Porro omni Ecclesiæ, tanquam Christi corpori, summa cura et sollicitudine prospiciendum est, tum maxime vestræ, quæ omnium fere Ecclesiarum mater et antiquitus fuit, et nunc est, atque censetur, et ad quam tota respublica Christiana oculos conjicit, haud secus ac circulus centro circumscriptus, non modo propter fidei integritatem jam olim omnibus prædicatam, sed etiam ob concordiæ gratiam, divino haud dubie beneficio ipsi concessam. Quoniam igitur ad deliberationem, quam de hac re habetis, nos quoque, ut par erat, atque ecclesiastica regula postulabat, accivistis, senectute autem et morbo detinemur, siquidem ipsi quoque, Spiritu sancto vires nostras obfirmante, adesse queamus (neque enim quidquam fide præditis incredibile est), hoc sane et publicæ utilitati melius, et nobis jucundius fuerit, ut et vobis aliquid conferamus, et ipsi benedictionis participes efficiamur. Si autem per corporis infirmitatem adesse non licuerit, id certe, quod absentes possunt, conferimus.

Πείθομαι μὲν (19) καὶ ἄλλους εἶναι τῆς προστασίας ἀξίους παρ' ὑμῖν, καὶ ὡς ἐκ πόλεως τοσαύτης, καὶ οὕτω, καὶ ὑπὸ τοιούτων ἡγμένης ἄνωθεν· ἑνὸς δὲ οὐδένα δύναμαι προτιμῆσαι τῶν παρ' ὑμῖν τιμωμένων (20) τοῦ θεοφιλεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Βασιλείου πρεσβυτέρου (λέγω δὲ ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι), ἀνδρὸς καὶ βίῳ καὶ λόγῳ κεκαθαρμένου, καὶ μόνου τῶν πάντων, ἢ ὅτι μάλιστα, κατ' ἀμφότερα δυναμένου στῆναι πρὸς τὸν νῦν καιρὸν (21), καὶ τὴν κατέχουσαν τῶν αἱρετικῶν γλωσσαλγίαν. Ταῦτα καὶ ἱερατικοῖς γράφω, καὶ μοναστικοῖς, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ βουλευτικοῦ τάγματος, καὶ τοῦ C δήμου παντός (22). Εἰ μὲν οὖν τοῦτο συνδόξειε, καὶ ἡ ψῆφος ἡμῶν κρατοίη, οὕτως ὑγιῶς τε καὶ ὀρθῶς ἔχουσα, ὡς μετὰ Θεοῦ ψηφιζομένη (23), καὶ πάρειμι πνευματικῶς καὶ παρέσομαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιβέβληκα τὴν χεῖρα ἤδη, καὶ θαῤῥῶ τῷ Πνεύματι. Εἰ δὲ ἄλλο τι, καὶ μὴ τοῦτο συνδόξειε, καὶ κατὰ φρατρίας καὶ συγγενείας τὰ τοιαῦτα κρίνοιτο, καὶ ἡ ὀχλώδης (24) χεὶρ πάλιν παρασύροι τὸ ἀκριβὲς, πράττοιτε καθ' ὑμᾶς αὐτοὺς τὸ ἀρέσκον, ἡμεῖς δὲ συσταλησόμεθα.

Et quidem alios quoque apud vos principatu dignos esse confido, utpote in urbe amplissima, atque ita præclare, et ab hujusmodi præsulibus olim gubernata: cæterum ex omnibus qui apud vos in honore sunt, neminem Deo dilectissimo filio nostro Basilio presbytero anteferre possum (hæc autem quasi Deo teste dico), viro et vita et sermone purgato, quique vel omnium solus, vel certe quam maxime, utraque re adversus hujusce temporis turbinem ac vigentem hæreticorum linguæ pruritum, velut in procinctu stare possit. Hæc et iis scribo, qui sacerdotii munere funguntur, et monachis, et iis qui dignitates gerunt, et senatorii ordinis sunt, ac denique plebi universæ. Si igitur huic sententiæ assensum fuerit, suffragiumque nostrum adeo sanum et integrum, unaque cum Deo latum, vicerit; et spiritualiter adsum et adero, imo et jam manum injeci, Spiritusque fiducia nitor. Sin autem aliud quidpiam potius quam hoc placeat, et per sodalitia et cognationes hujusmodi res expendantur, ac promiscua turba judicii sinceritatem rursum convulserit, et distraxerit, seorsum sane id quod placet facite, nos autem intra nosmetipsos colligemus.

(15) *Πρὸς ἣν τὸ κοινὸν βλέπει.* Hæc non de D tota republica Christiana sunt intelligenda, seu de universa, quam late patet, Ecclesia, sed de Cæsariensi, quæ omnium fere mater erat Cappadociæ Ecclesiarum, quarum profecto plurimum intererat, ut in sede Cæsariensi eximius pastor constitueretur.

(16) *Ἐπειδή.* Ita cod. Reg. In ed. ἐπεί.

(17) *Τοῦτο τῷ παντὶ βέλτιον.* Combef. τῷ παντί vim adverbii tribuit vertitque, *id omnino melius.*

(18) *Μετάσχωμεν· εἰ δὲ τῆς.* Ita cod. Reg. et Combef. In ed. μετέχωμεν· εἰ δὲ τὰ τῆς.

(19) *Πείθομαι μέν.* Ita Reg., Herv. In edit. πείθομεν. Paulo infra, καὶ ὡς ἐκ πόλεως Ita cod. Deest in ed. καί.

(20) *Τιμωμένων.* Cod. τιμίων. Paulo post, idem cod. et Combef. Βασιλείου τοῦ πρεσβυτέρου.

(21) *Πρὸς τὸν νῦν καιρόν.* Bill., *adversus temporis turbinem*, quod non reddit τὸν νῦν, nec præsentem satis indicat persecutionem; tunc enim Valens Arianorum favore adversus Catholicos debacchabatur.

(22) *Καὶ τοῦ δήμου παντός.* Rectius forte legendum καὶ τῷ δήμῳ παντί.

(23) *Ψηφιζομένη.* Ita legendum videtur. Ed. ψηφίζομεν.

(24) *Καὶ ἡ ὀχλώδης.* Ita cod. Reg. et Combef.: ἡ deest in edit. Mox καθ' ὑμᾶς. Sic id. cod. In ed. καθ' ἡμᾶς.

37 XLII. EUSEBIO SAMOSATENSI EPISCOPO.

ΜΒ'. ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΝ (25).

Agit cum Eusebio Samosatensi, nomine patris, ut ad consultationem de episcopi creatione, Cæsaream se conferat.

A *Quis mihi dabit pennas sicut columbæ* [9]? vel quomodo renovabitur senectus mea, ut ad charitatem vestram transire, desideriumque vestri, quo teneor, lenire, animique molestias exponere, ac vestra opera quoddam affectionum solatium reperire queam? A morte enim beati episcopi Eusebii metus non parvus nos invasit, ne forte ii, qui metropolitanæ Ecclesiæ nostræ quondam insidias struebant, eamque hæreticis zizaniis implere cupiebant, occasionem nunc nacti, pietatem in hominum animis multo labore consitam perniciosis suis doctrinis radicitus evellant, ipsiusque unitatem scindant, quemadmodum in multis Ecclesiis fecerunt. Quoniam autem litteræ quoque cleri ad nos allatæ sunt, quibus rogamur, ne tali tempore eos negligamus; B undique conspiciens, charitatis vestræ recordatus sum, rectæque fidei ac zeli quo pro Dei Ecclesiis perpetuo flagratis. Eaque de causa dilectum condiaconum Eustathium misi, ut veneratio vestra, illius hortatu precibusque permota, omnibus laboribus et ærumnis Ecclesiarum causa susceptis, hunc quoque adjungat, ac senectutem meam per congressum reficiat et recreet, rectæque Ecclesiæ celebrem illam pietatem dirigat, nobiscum scilicet (si modo digni habiti fuerimus qui vos in bono hoc opere juvemus), pastorem illi juxta Domini voluntatem præficientes, qui plebem ipsius gubernare ac moderari queat. Est quidem nobis præ oculis vir, quem nec ipsi ignoratis; quo si per divinam gratiam 38 potiamur, C magnam haud dubie nobis fiduciam apud Deum comparabimus, maximoque beneficio populum,

A Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς; ἢ πῶς ἀνακαινισθῇ μου τὸ γῆρας, ὥστε με δυνηθῆναι διαβῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τόν τε πόθον, ὃν ἔχω ἐφ' ὑμῖν, ἀναπαῦσαι, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυχῆς διηγήσασθαι, καὶ δι' ὑμῶν εὑρέσθαι τινὰ παραμυθίαν τῶν θλίψεων; Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιμήσει τοῦ μακαρίου Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου φόβος ἡμᾶς κατέλαβεν οὐ μικρὸς, μήποτε οἱ ποτὲ ἐφεδρεύοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ (26) τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, καὶ βουλόμενοι αὐτὴν αἱρετικῶν ζιζανίων πληρῶσαι, καιροῦ νῦν λαβόμενοι, τὴν πολλῷ καμάτῳ κατασπαρεῖσαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων εὐσέβειαν ταῖς παρ' ἑαυτῶν πονηραῖς διδασκαλίαις ἐκριζώσωσι, καὶ ταύτης τὴν ἑνότητα κατατέμωσιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν πεποιήκασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα πρὸς ἡμᾶς ἀφίκετο (27) τοῦ κλήρου, παρακαλοῦντα μὴ παροφθῆναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, περιβλεψάμενος ἐν κύκλῳ ἐμνήσθην τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἔχετε ἀεὶ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ τούτου ἕνεκεν ἀπέστειλα τὸν ἀγαπητὸν Εὐστάθιον τὸν συνδιάκονον παρακαλέσαι ὑμῶν τὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ δυσωπῆσαι, πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτοις καὶ τὸν παρόντα ἐπιθεῖναι, κἀμοῦ τε τὸ γῆρας τῇ συντυχίᾳ ἀναπαῦσαι, καὶ τῇ ὀρθῇ Ἐκκλησίᾳ (28) τὴν περιβόητον εὐσέβειαν διορθώσασθαι, δόντα αὐτῇ μεθ' ἡμῶν (εἰ ἄρα καταξιωθείημεν συναντιλαβέσθαι ὑμῖν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου) ποιμένα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Κυρίου, δυνάμενον διευθῦναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. C Ἔχομεν γὰρ (29) πρὸ ὀφθαλμῶν ἄνδρα, ὃν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε· οὗ εἰ καταξιωθείημεν ἐπιτυχεῖν, οἶδα ὅτι μεγάλην παῤῥησίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα,

[9] Psal. LIV, 7.

(25) Alias inter Basilianas recensita XLVII. Scripta eodem tempore. — Olim inscripta erat hæc epistola Βασίλειος Γρηγορίῳ· verum hanc Basilio abjudicant, suoque restituunt auctori recentiores Operum S. Basilii editores. In codd., inquiunt, Vat., Med. et Coisl. primo, titulus hic habetur: Γρηγορίῳ ἑταίρῳ, περὶ τῆς κοιμήσεως Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιτήδειον· *Gregorio sodali de obitu Eusebii episcopi; et quod habet præ oculis virum ad episcopale munus idoneum.* Plures decepit titulus; at legi non potest attentius hæc epistola, quin eam non a Basilio, sed potius de Basilio scriptam esse D pateat: imo hodie inter eruditos fere convenit eam a Gregorio patre, filii manu, ad Eusebium Samosatensem fuisse scriptam. Nam senem se esse declarat auctor epistolæ et in Cappadocia episcopum, ut qui litteris cleri ad electionem episcopi, et Ecclesiæ Cæsariensis defensionem invitatus fuerit. Is autem, ad quem scribit, et eadem dignitate præditus erat, et laboribus pro Ecclesia susceptis clarus, et amicus Basilio, necnon Cappadociæ vicinus. Omnia in Eusebium Samosatensem mirifice conveniunt, quem Basilii ordinationi scimus interfuisse.

(26) Ἐφεδρεύοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ. Indicat Gregorius structas ab Arianis insidias Ecclesiæ Cæsariensi anno 365, cum Valens in hanc urbem venit, suo Arianorum episcoporum stipatus comitatu. Tunc Basilius, qui se in solitudinem pacis tuendæ causa receperat, ad succurrendum episcopo suo advolavit, omnibus rebus Ecclesiæ utilitati posthabitis, ac præclarum illum triumphum reportavit, de quo Gregorius, orat. XLIII, novæ editionis pag. 795, n. XXXII.

(27) *Πρὸς ἡμᾶς ἀφίκετο.* Sic edit. S. Basilii, et sic legit Bill., petitque series, ait Combef. At certe id non dixerit Basilius, qui, cum esset presbyter Cæsareæ (et in ipsius etiam sinu Eusebius animam efflaverat), ac in clero ejus urbis præniteret, litteras potius invitantes ad futuri episcopi electionem cum clero dederat, quam acceperat a clero. Sit ergo hæc epistola episcopi comprovincialis, qui alterius episcopi adventum sollicitet ac urgeat, Gregorii forte patris Theologi, aut ejus nomine. In edit. πρὸς ὑμᾶς ἀφίκετο.

(28) *Καὶ τῇ ὀρθῇ Ἐκκλησίᾳ*, etc. Edit. S. Basilii, *ac percelebrem sanæ Ecclesiæ pietatem instaurelis.* Juxta Combef. διορθώσασθαι idem significat ac βραβεύεσθαι· vertit autem, *ac orthodoxæ Ecclesiæ orbi pervulgatam pietatem fidenter astruat, et quasi erigat prope collabentem episcopi catholici excessu, nisi alius catholicus ei succedat.*

(29) Ἔχομεν γάρ. Sic quatuor antiqui codd. In ed. ἔχομεν μέν.

καὶ τῷ ἐπικαλεσαμένῳ ἡμᾶς λαῷ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ἀλλὰ παρακαλῶ (30) καὶ πάλιν καὶ πολλάκις πάντα ὄκνον ἀποθεμένους ἀπαντῆσαι, καὶ προλαβεῖν τὰ ἐκ τοῦ χειμῶνος δυσχερῆ.

A qui opem nostram imploravit, afficiemus. Verum te rursus ac sæpius rogo, ut, abjecta omni cunctatione, hic nobis præsto sis, hiemisque molestias antevertas.

ΜΓ΄. ΤΟΙΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ (31).

XLIII. AD EPISCOPOS.

Gregorius senior, mortuo Eusebio, Cæsaream ab episcopis advocatus, sed tam perfunctorie, ut nec adesse illum oportere significarent, nec qua de re, nec quo tempore, respondit his litteris Gregorii filii calamo scriptis. Non dissimulat venerandus indecoram ipsorum agendi rationem, seque ab ipsis contemptum; promittit tamen se adfuturum, si una secum voto et suffragio Basilium prosequi velint

Ὡς ἡδεῖς ὑμεῖς καὶ φιλάνθρωποι, καὶ περιττοὶ τὴν ἀγάπην! Κεκλήκατε ἡμᾶς ἐπὶ τὴν μητρόπολιν, ὡς οἶμαι, περὶ ἐπισκόπου τι βουλευσόμενοι. Τοῦτο γὰρ ὑμῶν αἰσθάνομαι, οἵ γε μήτε ὅτι παρεῖναι δεῖ, μήτε ἐφ' ᾧ, μήτε ὅτε, προαγορεύσαντες (32), ἀθρόως ἡμῖν, ὅτι ἐξώρμησθε, δεδηλώκατε, ὡς ἄν τινες οὐ τιμᾷν ἐγνωκότες, ἢ κοινωνοὺς (33) ἔχειν ἐσπουδακότες, ἀλλὰ τὸ παρεῖναι ἀποσπουδάζοντες, ἵνα μηδὲ ἄκουσιν ἡμῖν περιπέσητε (34). Τὸ μὲν οὖν ὑμέτερον (35) τοιοῦτον, καὶ οἴσομεν ὑβριζόμενοι· τὸ δὲ ἡμέτερον, ὅπως ἔχει, παραστήσομεν. Ἄλλοι μὲν ἄλλους δηλαδὴ (36) προβαλοῦνται, κατὰ τοὺς ἑαυτῶν ἕκαστοι τρόπους ἢ πόρους, ὅπερ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ συμβαίνειν. Ἡμεῖς δὲ οὐδένα προτιμῆσαι δυνάμεθα, οὐδὲ γὰρ ὅσιον, τοῦ τιμιωτάτου υἱοῦ (37) ἡμῶν Βασιλείου τοῦ συμπρεσβυτέρου. Τίνα γὰρ, ὧν ἴσμεν, εὑρίσκομεν ἢ βίῳ δοκιμώτερον, ἢ λόγῳ δυνατώτερον, καὶ πανταχόθεν εἰς ἀρετῆς κάλλος ἐξησκημένον; Εἰ δὲ ἡ ἀσθένεια πρόφασις, οὐ γὰρ ἀθλητὴν (38) προβαλεῖσθε, ἀλλὰ διδάσκαλον. Καὶ ἅμα που τοῦτο δυνατὸν (39) τοῦ τοὺς ἀσθενεῖς, ἄν περ ὦσι τοιοῦτοι, ῥωννύντος καὶ ὑπερείδοντος. Ἂν ταύτην δέχησθε τὴν ψῆφον, καὶ παρεσόμεθα (40), καὶ συλληψόμεθα, ἢ πνευματικῶς, ἢ σωματικῶς. Εἰ δὲ ἐπὶ ῥητοῖς ἡ ὁδὸς, καὶ κρατεῖν μέλλοιεν αἱ στάσεις (41) παρὰ τὸ δί-

Quam suaves et humani estis, ac singulari charitate præditi! Ad metropolitanam urbem nos vocastis, de episcopo, ni fallor, consilii aliquid inituri. Hoc enim vos in animo habuisse sentio, siquidem nec quod adesse oporteret, nec quam ob
B causam, nec quo tempore, prænuntiantes, repente nobis vos profectos esse significastis, tanquam videlicet, non nos honore afficere constituentes, aut socios habere studentes, sed præsentiam nostram sedulo impedientes, ne in nos invitos et repugnantes incidatis. Ac talis quidem vestra agendi ratio est, contumeliamque hanc feremus. Quid autem ipsi sentiamus, exponemus. Videlicet alii quidem alios in medium proponent, pro suis quisque moribus aut commodis, quemadmodum in hujusmodi rebus accidere consuevit. Nos vero neminem, nec enim fas est, colendissimo filio nostro Basilio compresbytero præferre possumus. Ecquem enim ex omnibus, quos novimus, vel vita probatiorem, vel sermone ac doctrina valentiorem, ma-
C gisque ad virtutis pulchritudinem undique perpolitum reperiemus? Quod si quis illius infirmitatem obtendit, non scilicet athletam, 39 sed doctorem creabitis. Ac simul in hoc virtus illius lucet, qui infirmos, si quidem tales sint, fulcit et corrobe-

(30) *Ἀλλὰ παρακαλῶ.* Minime mirum, aiunt ed. S. Basilii, quod Eusebius in remotam provinciam ad electionem episcopi vocetur. Nam cum unus sit episcopatus et unus grex, sæpe incidunt tempora ejusmodi, ut curam suam et sollicitudinem episcopi exteris Ecclesiis debeant. Ut hæream in exemplo Eusebii Samosatensis, nemini sanctus ille martyr in hoc genere concessit, ac in variis Ecclesiis presbyteros et diaconos, atque etiam episcopos magno Ecclesiæ commodo ordinavit, ut testatur Theodoret. *Hist.* lib. IV, cap. 13. Ex hac autem epistola et nonnullis aliis ejusdem Gregorii, et ex laboribus quos a patre, Basilii causa, susceptos narrat in orat. XVIII et XLIII, facile perspicimus episcopos electionum otiosos spectatores non fuisse, sed plurimas earum partes consiliando et adhortando sustinuisse. Quin etiam electio interdum penes episcopos erat; et cum varia essent plebis ac cleri studia, ut in Basilii electione contigit, tunc ea pars vincebat, cui major favebat episcoporum numerus. Hinc cum ad canonicam Basilii electionem deesset unius episcopi suffragium, Gregorius Nazianzi episcopus, quamvis senio confectus ac morbo, Cæsaream advolavit, ut electionem calculo suo adjuvaret, βοηθήσων τῇ ψήφῳ· Gregor. Nazianz., orat. XVIII, n. 36, et orat. XLIII, n. 37.

(31) Alias XXIII. Scripta eodem tempore.

(32) *Μήτε ὅτε, προαγορεύσαντες.* Ita codd. Regg. duo. Mendose in ed. προσαγορεύοντες. Mox, ἀθρόως ἡμῖν, ὅτι. Sic unius Regii cod. ope locus ille emendatur. In ed. εἴ τι, vertitque Bill.: *Si quid facere aggressi estis, declaratis.*

(33) *Ἢ κοινωνούς.* Ita duo Regg. Deest in ed. κοινωνούς.

(34) *Μηδὲ ἄκουσιν ἡμῖν περιπέσητε.* Ita unus cod. Reg. Alii legunt ἄκοντες, *ne inviti in nos incideritis;* alii ἥκουσιν ἡμῖν, *ne in nos venientes.* Mendose in ed. περιπέσηται.

D (35) *Τὸ μὲν οὖν ὑμέτερον.* Bill. *ac tale quidem vestrum facinus est.*

(36) *Ἄλλοι μὲν ἄλλους δηλαδή.* Ita Reg. et Combef. In ed. ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλους δή. Paulo infra, id. cod. Reg. habet ἕκαστος pro ἕκαστοι.

(37) *Τιμιωτάτου υἱοῦ.* Bill. *charissimo filio.* Cod. Reg. τιμιωτάτου ἀδελφοῦ, *venerabilissimo fratri.*

(38) *Οὐ γὰρ ἀθλητήν.* Huic, ait Bill., affine est illud Chrysostomi, catech. I, *Ad illuminandos: In milite eligendo exteriora, hoc est, corporis mensuram et bonam carnis habitudinem, sed et libertatem contemplamur. At cœli Rex nihil tale requirit; sed et servos in sui exercitum suscipit, senes et juvenes, tantum ut promptitudinem habeant se suscipiendi.*

(39) *Καὶ ἅμα που τοῦτο δυνατόν.* Cod. Reg. τὸ δυνατόν.

(40) *Παρεσόμεθα.* Ita cod. Reg. Ed. παρέσομαι.

(41) *Αἱ στάσεις.* Cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. αἱ συστάσεις

rat. Si huic suffragio calculum vestrum adjeceritis, et aderimus, et nos vobis vel spirituali vel corporali modo adjutores profitebimur. Si autem certis conditionibus via capessenda est, factionesque et dissidia contra jus et æquum valitura sunt, contemptos nos esse gaudemus. Vestrum sit opus; pro nobis autem orate.

καιον, χαίρομεν παρεωραμένοι. Ὑμέτερον ἔστω τὸ ἔργον, ἡμῶν δὲ ὑπερεύχεσθε (42).

XLIV. EUSEBIO SAMOSATENSI EPISCOPO.

ΜΔ'. ΕΥΣΕΒΙῼ ΕΠΙΣΚΟΠῼ ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΝ (43).

Magnum ex Oriente lumen, ut jam vidimus, accersivit Gregorius Nazianzenus, missis ad sanctum Eusebium Samosatensem litteris per Eustathium diaconum, ut Ecclesiæ Cæsariensi adversus Arianos opem ferret. Accurrit sanctus martyr in Cappadociam, idque certum ex epistola XLVIII *Basilii, et ex oratione* XX *Gregorii, qui Spiritum sanctum ab exteris regionibus viros pietate claros et zelo flagrantes ad ungendum Basilium excitasse testatur. Ipse Nazianzi episcopus, non solum senectute, sed etiam morbo fractus, iter aggredi non dubitavit, ut calculo suo electionem Basilii adjuvaret. Proficiscenti patri has litteras dedit Gregorius noster ad Eusebium Samosatensem, cujus zelum et sudores laudat, eique acceptum refert, quod patris senectus renovata fuerit. Veniam petit, quod non accurrat ad ejus complexum, linguis improborum cedens; sed paulo post venturam se pollicetur, quod tamen non videtur perfecisse.*

Unde tuarum laudum exordium ducam? et quo nomine proprie te appellabo? An te columnam et firmamentum [10] Ecclesiæ vocabo, aut luminare in mundo [11], iisdem verbis cum Apostolo utens, aut gloriationis coronam [12] incolumi Christianorum parti, aut Dei donum, aut patriæ columen, aut fidei regulam, aut veritatis legatum, aut hæc omnia simul, atque his plura? Atque has pene incredibiles laudes, per ea quæ videmus, confirmabo. Quæ enim pluvia æque opportuna et tempestiva sitienti terræ illapsa est? Quæ aqua ex petra, iis, qui in deserto habitabant, exundans? Quem talem angelorum panem homo manducavit [13]? Quibus Jesus, communis omnium Dominus, discipulis suis pessum euntibus ita opportune astitit, ut et fluctus sedaret, et periclitantibus salutem afferret [14], ut tu laborantibus nobis ac mœrentibus, ac jam velut naufragium facientibus apparuisti? Et quidem de aliis quid loqui necesse est, quanta nimirum lætitia et voluptate orthodoxorum animos perfudisti, quamque multos homines in desperationem lapsos erexisti?

Πόθεν ἄρξομαι τῶν σῶν ἐγκωμίων; καὶ τί προσειπών σε κυρίως ἂν ὀνομάσαιμι; στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ φωστῆρα ἐν κόσμῳ, τὰ αὐτὰ τῷ Ἀποστόλῳ φθεγγόμενος, ἢ στέφανον καυχήσεως τῷ σωζομένῳ μέρει Χριστιανῶν; ἢ Θεοῦ δῶρον, ἢ πατρίδος ἔρεισμα (44), ἢ κανόνα πίστεως, ἢ πρεσβευτὴν ἀληθείας (45), ἢ ὁμοῦ πάντα καὶ πλείω τούτων; καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἐπαίνων τοῖς ὁρωμένοις πιστώσομαι. Τίς ὑετὸς οὕτως (46) ὥριμος ἦλθε διψώσῃ γῇ; ποῖον ἐκ πέτρας ὕδωρ τοῖς ἐν ἐρήμῳ πλημμυροῦν; τίνα τοιοῦτον ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος; τίσιν Ἰησοῦς, ὁ Κύριος ὁ κοινὸς, τοῖς ἑαυτοῦ (47) μαθηταῖς οὕτως ἐν καιρῷ βαπτιζομένοις ἐπέστη, ἵνα καὶ τὸ πέλαγος ἡμερώσῃ, καὶ τοὺς κινδυνεύοντας περισώσηται, οἷος σὺ κάμνουσιν ἡμῖν καὶ ἀνιωμένοις, καὶ οἷον ἤδη ναυαγοῦσιν ἐφάνης; Τί δεῖ (48) τὰ τῶν ἄλλων λέγειν, ὅσης εὐθυμίας καὶ ἡδονῆς ψυχὰς ὀρθοδόξων ἐνέπλησας, καὶ ὅσων (49) ἀπόγνωσιν ἔλυσας;

At mater nostra Ecclesia, Cæsariensem dico, nunc profecto ob tui aspectum viduitatis vestes exuit, et stolam jucunditatis **40** assumit, magisque etiam explendescet, cum pastorem, et se, et antecessoribus episcopis, et manu vestra dignum consecuta fuerit. Nam quis sit rerum nostrarum status ipse quoque perspicis, quantumque miracu-

Ἀλλ' ἡ μήτηρ ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία, τὴν Καισάρειαν (50) λέγω, νῦν ὄντως ἀποδύεται τὰ ἐνδύματα τῆς χηρεύσεως ἐπὶ τῇ σῇ θέᾳ, καὶ στολὴν εὐφροσύνης ἀναλαμβάνει (51), καὶ λαμπρυνθήσεται μᾶλλον, ἐπειδὰν ποιμένος τύχοι (52) ἑαυτῆς τε καὶ τῶν προειληφότων, καὶ τῶν ὑμετέρων χειρῶν ἀξίου. Τὰ γὰρ ἡμέτερα καὶ αὐτὸς ὁρᾷς οἷα, καὶ ὅσον ἐθαυ-

[10] I Tim. III, 15. [11] Philipp. II, 15. [12] I Thess. II, 19. [13] Psal. LXXVII, 25. [14] Matth. VIII, 24-26.

(42) *Ἡμῶν δὲ ὑπερεύχεσθε.* Cod. Reg. ἡμῶν δὲ ὑπερεύχεσθαι, *nostrum autem preces fundere;* quæ lectio meliorem sensum videtur efficere.

(43) Alias XXIX. Scripta circa Septembrem an. 370. — *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσατέων.* « Hæc epistola tum conscripta esse videtur, cum, Eusebio Cæsariensi episcopo vita functo, de successore ageretur. Porro non satis liquet an post Eusebii Samosateni ab exsilio reditum scripta fuerit, an vero antequam in exsilium profectus esset. Illud perspicuum est, Cæsarienses illius adventu summopere delectatos fuisse. » Hæc Bill. At perspicuum est non minus ante exsilium Eusebii scriptam fuisse hanc epistolam. Nam anno 370 collocatus est in throno episcopali Basilius, et anno 374 in Thraciam Eusebius exsulavit. Vide Tillemontium.

(44) *Πατρίδος ἔρεισμα.* Bill. *patriæ subsidium;* Comb. *patriæ columen*, quemadmodum Pindar. Ἑλλάδος ἔρεισμα Ἀθῆναι, *quasi basis et fulcimentum.*

(45) *Πρεσβευτὴν ἀληθείας* *assertorem veritatis ac cultorem;* quod aptius videtur Combef. quam *legatum.* Mox ἢ ὁμοῦ πάντα καί. Montac. et Morel. proponunt ἢ ὁμοῦ πάντα ταῦτα καί.

(46) *Τίς ὑετὸς οὕτως.* Sic Montac., Morel. ac Combef. In ed. τίς οὕτως ὑετός.

(47) *Τοῖς ἑαυτοῦ.* Ed. male τῆς.

(48) *Τί δεῖ.* Pass. τί δή. Cod. Reg. τῶν ἀγγέλων pro τῶν ἄλλων.

(49) *Ὅσων* Ed. male ὅσον.

(50) *Τὴν Καισάρειαν.* Pass. Καισαρέων.

(51) *Στολὴν εὐφροσύνης ἀναλαμβάνει.* Pass. στολὴν ἀφθαρσίας ἐνδύεται· *Stolam immortalitatis induit.* Mox id. cod. καὶ λαμπρύνεται, *magisque etiam explendescit.*

(52) *Ποιμένος τύχοι.* Cod. Reg. et Combef. ποιμένος τύχῃ.

ματούργησεν ὁ σὸς ζῆλος, καὶ ἱδρὼς, καὶ ἡ κατὰ Θεὸν παῤῥησία (53). Γῆρας ἀνακαινίζεται, καὶ ἀῤῥωστία νικᾶται, καὶ πηδῶσιν οἱ ἐπὶ κλίνης, καὶ ἀσθενοῦντες περιζωννύονται δύναμιν. Τούτοις εἰκάζω καὶ τὰ ἡμέτερα κατὰ νοῦν ἐκβήσεσθαι (54). Τὸν μὲν οὖν πατέρα ἔχεις ἀνθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀνθ' ἡμῶν, τέλος παντὶ τῷ βίῳ καὶ τῇ σεμνῇ πολιᾷ καλὸν ἐπιθήσοντα (55), τὸν νῦν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνα. Καὶ δεξόμεθα τοῦτον, εὖ οἶδα, εὐχαῖς ὑμετέραις ἐῤῥωμενέστερόν τε καὶ νεανικώτερον, αἷς πάντα δεῖ θαῤῥοῦντα (56) πιστεύειν. Εἰ δὲ κἂν τῇ φροντίδι καταλύσειεν, οὐ ζημία τοιαύτης καὶ ἐπὶ τοιούτοις τυχεῖν τελευτῆς. Ἐμοὶ δὲ, παρακαλῶ, συγγνώμην ἔχετε, εἰ μικρὸν ταῖς τῶν πονηρῶν γλώσσαις ὑποχωρήσας, μικρὸν ὕστερον ὑμῖν καὶ προσδράμοιμι (57), B καὶ περιπτυξαίμην, καὶ ὅσα παρεῖται νῦν, δι' ἐμαυτοῦ προσθείην, τῆς εὐφημίας.

A lum patrarit zelus tuus, et sudor, ac grata Deo fiducia et libertas. Senectus renovatur, morbus superatur, lecto affixi exsiliunt, infirmi potentia accinguntur. Quæ res mihi conjecturam afferunt, negotia quoque nostra ex animi sententia successura esse. Ac patrem quidem, tum suo, tum nostro nomine habes, pulchrum universæ vitæ et venerandæ canitiei finem impositurum nimirum præsentem hanc pro Ecclesia dimicationem. At certum habeo fore ut precibus vestris, quibus fretus nemo non sibi quidvis polliceri debet, firmiorem eum valentioremque recipiamus. Quod si in hac quoque cura extremo vitæ die perfungatur, minime illud in damno ponendum est, talem, et ob res tales, vitæ finem consequi. Mihi vero ignoscite, B obsecro, si improborum linguis paulisper cedens, aliquanto post ad complexum vestrum accurram, et ea, quæ nunc in laudatione prætermissa sunt, coram ipse adjiciam.

ΜΕ'. ΒΑΣΙΛΕΙῼ (58).

XLV. BASILIO.

Post Basilii electionem nemo dubitabat, quin statim Gregorius ad amicum lætus accurreret. Sed satius ei visum est ad Basilium scribere, ac suum ex ejus ordinatione gaudium significare. Illius autem videndi desiderium cohibuit, tum ut amici famæ consuleret, tum etiam ne se ipse in invidiam et arrogantiæ suspiciones conjiceret. His rationibus persuadere Basilio conatur, ne se statim accersat.

Ἐπειδή σε τεθέντα ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν θρόνον ἔγνων (59), καὶ τὸ Πνεῦμα ἐνίκησε, τὸν λύχνον ἐπὶ τῆς λυχνίας δημοσιεῦσαν, οὐδὲ τὸ πρὶν ἀμυδρῶς λάμποντα, ἥσθην μὲν, ὁμολογῶ. Τί δὲ οὐκ ἔμελλον, τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας ὁρῶν κακῶς ἔχον, καὶ C τοιαύτης χρῇζον χειραγωγίας; Προσέδραμον δὲ οὐκ εὐθὺς, οὐδὲ προσδραμοῦμαι· μηδέ γε τοῦτο αὐτὸς ἀπαιτήσῃς. Πρῶτον μὲν, ἵνα σοι τὸ σεμνὸν φυλάξω (60), καὶ μὴ συνάγειν δόξῃς τοὺς σπουδαστὰς, ὑπό τινος ἀπειροκαλίας καὶ θερμότητος, ὡς ἂν φαῖεν οἱ ἐνδιαβάλλοντες (61). Δεύτερον δὲ, ἵνα ἐμαυτῷ πραγματεύσωμαι (62) τὸ σταθερόν τε καὶ ἀνεπίφθονον. Πότε οὖν ἥξεις, τυχὸν ἐρεῖς, καὶ μέχρι τίνος ἀναδύσῃ; Ἕως ἂν ὅ τε Θεὸς κελεύσῃ (63), καὶ παρέλθωσιν αἱ σκιαὶ τῶν νῦν ἐπιτιθεμένων (64) καὶ βασκαινόντων. Οὐ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἀνθέξουσιν οἱ λεπροὶ (65), σαφῶς οἶδα, τῷ Δαβὶδ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀποκλείοντες.

Posteaquam te in sublimi throno collocatum, ac lucernam, ne illam quidem prius obscure lucentem, a Spiritu victore supra candelabrum [15] oculis omnium expositam esse intellexi, lætatus sum, fateor. Quidni enim, cum Ecclesiæ corpus male affectum esse, atque hujusmodi ductu et auxilio opus habere conspicerem? Non tamen ad te statim advolavi, nec advolabo : nec ipse id a me exposcas velim. Primum ut auctoritatem et venerationem tibi saltam tectamque custodiam : ac ne præ ineptia quadam et animi fervore, quemadmodum obtrectatores dicere queant, tui studiosos colligere videaris. Deinde ut mihi ipsi stabilitatem comparem, invidiæque occurram. Quando igitur venies, fortasse dixeris, et quandiu cunctaberis? **41** Quoad Deus jusserit, atque eorum, qui nunc insidiantur, et invidia laborant, umbræ prætererint. Non enim diutius, sat scio, leprosi resistent, Davidem Hierosolymis excludentes [16].

[15] Matth. v, 15. [16] II Reg. v, 6.

(53) *Ἡ κατὰ Θεὸν παῤῥησία.* Combef., *Divinaque dicendi libertas atque fiducia.*

D (54) *Τὰ ἡμέτερα κατὰ νοῦν ἐκβήσεσθαι.* Ita Pass. et Combef. In ed. ἐκβήσεται. At pro ἡμέτερα, habet cod. ὑμέτερα.

(55) *Καλὸν ἐπιθήσοντα.* Sic legendum, ait Billius, non ἐπιθήσονται, ut in Hervag. et in ed. Paulo infra, pro ἡμετέραις, reponendum ὑμετέραις. Pro δεξόμεθα, habet Pass. δεξαίμεθα.

(56) *Δεῖ θαῤῥοῦντα.* Cod. Reg. θαῤῥοῦντας. Ita et Combef., qui vertit : *De quibus nihil quod non nobis polliceri debeamus.*

(57) *Ὑμῖν καὶ προσδράμοιμι.* Cod. Reg. et Combef. καὶ προσδραμοῦμαι. Perperam in ed. ἡμῖν, ut notant Billius et Combefisius.

(58) Alias XXIV. Circa mensem Decembrem ejusdem an. scripta.

(59) *Ἔγνων.* Cod. Pass. διέγνων, *plane cognovi.*

(60) *Ἵνα σοι τὸ σεμνὸν φυλάξω.* Combef., *ut tibi gravitatem ac decorum servem;* sic etiam interpretatur Tillemontius.

(61) *Ἐνδιαβάλλοντες.* Cod. Pass. et Combef. διαβάλλοντες.

(62) *Ἵνα ἐμαυτῷ πραγματεύσωμαι.* Cod. Pass. πραγματεύσω. Mox, τὸ σταθερόν. Combef. *morum constantiam conciliem;* Tillemont. *sapientiam et maturitatem in agendo.* Duo codd. Regg. τὸ στεῤῥόν, *firmitatem.*

(63) *Κελεύσῃ.* Ita Pass. In ed. κελεύσει.

(64) *Ἐπιτιθεμένων.* Cod. Harl. ἐπιτιθεμένων τε καί. Bill., *qui nunc insidiantur.*

(65) *Οἱ λεπροί.* In textu tam Hebræo quam Græco, de leprosis nulla fit mentio, sed de claudis et cæcis, quibus arcis Hierosolymitanæ custodia a Je-

XLVI. EIDEM.

ΜϚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (66).

Nondum victus his rationibus, a Gregorio se contemptum querebatur; cujus querelis respondet peracute his litteris Gregorius. Scripta autem hæc epistola exeunte anno 370, aut ineunte 371.

Quomodo exiguæ nobis et viles res tuæ sunt, o divinum et sacrum caput? Quodnam hoc effugit verbum dentalia septa? aut quomodo hoc dicere ausus es? ut ipse quoque audacter aliquid dicam. Quomodo vel animus id proposuit, vel atramentum scripsit, vel charta excepit? o studia, et Athenæ, et virtutes, et litterarii sudores! Me etenim litteris tuis pene tragicum facis. Utrum nos, an te ipsum ignoras, tu, inquam, orbis lumen, magna vox et tuba, doctrinæ palatium? Tuane Gregorio parva sunt? Quid igitur aliud quispiam admiretur eorum quæ in terra sunt, nisi te Gregorius? Unum ver inter anni partes, unus sol inter sidera, unum cœlum omnia complexu suo coercens, una vox tua de omnibus triumphans, si modo satis meus sum, qui de hujusmodi rebus judicium feram, nec amor me decipit, quod non existimo. Quod si nobis hoc nomine succenses, quod te minus, quam tua virtus meretur, suspicimus et admiramur, omnibus quoque mortalibus succenseas oportet: neque enim alius quisquam satis digne te laudavit, aut laudaturus est, præter te tuamque in dicendo sublimitatem, si quidem fieri posset, ut quispiam laudes ipse suas prædicaret, idque nobis sermonum lex ferret. Quod si contemptum tui nobis objicis, quin prius insaniam? At quod philosophamur indignaris? Liceat mihi cum bona tua venia dicere, hoc unum doctrina quoque tua et eruditione sublimius est et præstantius.

A Πῶς ἐπιφυλλὶς (67) ἡμῖν τὰ σὰ, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή; ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; ἢ πῶς τοῦτο εἰπεῖν ἐθάρσησας; ἵνα τι καὶ αὐτὸς θαῤῥήσω μικρόν. Πῶς ἡ διάνοια ὥρμησεν (68), ἢ μέλαν ἔγραψεν, ἢ χάρτης ἐδέξατο; ὦ λόγοι, καὶ Ἀθῆναι, καὶ ἀρεταὶ, καὶ λόγων ἱδρῶτες! Μικροῦ γάρ με καὶ τραγῳδὸν, οἷς γράφεις, ποιεῖς. Πότερον ἡμᾶς ἀγνοεῖς, ἢ σεαυτὸν, ὁ τῆς οἰκουμένης ὀφθαλμὸς, ἡ μεγάλη φωνὴ καὶ σάλπιγξ, τὸ τῶν λόγων βασίλειον; Μικρὰ Γρηγορίῳ τὰ σά; Τί οὖν τις ἄλλο (69) θαυμάσειε τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ σὲ Γρηγόριος; Ἓν μὲν ἔαρ ἐν ὥραις, εἷς δὲ ἥλιος ἐν ἀστράσιν, εἷς δὲ περιέχων ἅπαντα οὐρανὸς, μία δὲ κατὰ πάντων φωνὴ ἡ σὴ, εἴπερ τι ἐγὼ ἱκανὸς τὰ τοιαῦτα κρίνειν, μηδὲ ἀπατᾷ με τὸ φίλτρον, ὅπερ οὐκ οἴομαι. Εἰ μὲν ὅτι μὴ πρὸς B ἀξίαν θαυμάζομεν (70), τοῦτο ἐγκαλεῖς, ἐγκάλει καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις· οὐδὲ γὰρ ἄλλος τις ἀξίως ἐθαύμασεν, ἢ θαυμάσεται (71), ὅτι μὴ σὺ, καὶ ἡ σὴ μεγαλοφωνία, εἴπερ οἷόν τε ἦν ἑαυτὸν ἐπαινεῖν, καὶ τοῦτο εἶχεν ἡμῖν ὁ τῶν λόγων νόμος. Εἰ δὲ τὸ καταφρονεῖν ἐγκαλούμεθα, τί μὴ μανίαν πρότερον; Ἀλλ' ὅτι φιλοσοφοῦμεν ἀγανακτεῖς (72); δὸς εἰπεῖν, τοῦτο μόνον καὶ τῶν λόγων τῶν σῶν ὑψηλότερον.

42 XLVII. EIDEM.

ΜΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (73).

Scripsit hanc epistolam Gregorius, cum in magnis turbis molestiisque Basilius versaretur, quæ quidem molestiæ non aliæ sunt quam illæ quarum ipse Gregorius in oratione alias XX, *nunc autem* XLIII, *p.* 813. *meminit. Tam enim in oratione quam in epistola de re eadem agitur, de Cappadociæ divisione, belloque quod ea occasione Anthimus et alii præsules Basilio infensi intulerunt. In utraque, novæ res, invidiæ, æmulatio, denique dolor ex electione Basilii, turpi simul et exitiali bello initium dedere. Divisa autem est in duas provincias Cappadocia anno* 370. *Divisionem vero civilem non statim secuta est ecclesiasticæ provinciæ divisio. Nam prior sub initium hiemis instituta est; altera autem, postquam Cæsarea discessit Valens; id est, circa mensem Martium anni* 372. *Adeoque hoc anno tres epistolæ sequentes scriptæ sunt,* XLVIII, XLIX *et* L.

Audio te a recenti rerum novatione turbari, tibique a sophistica quadam et usitata eorum, qui rerum potiuntur, curiositate negotia exhiberi: nec sane mirandum est. Neque enim invidiam ignorabam, quodque ex iis, qui latus tuum cingunt,

C Πυνθάνομαί σε ταράττεσθαι παρὰ τῆς νέας καινοτομίας, καὶ πράγματα ἔχειν ἀπό τινος σοφιστικῆς τῶν κρατούντων καὶ συνήθους περιεργίας (74)· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Οὐδὲ γὰρ ἠγνόουν τὸν φθόνον, καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν περὶ σὲ τὰ ἑαυτῶν διὰ σοῦ (75) θερα-

busæis mandata fuerat. Hæc Billius. At nobis leprosos consulto induxisse videtur Gregorius, ut non sanæ satis doctrinæ, quæ lepra spiritualis est, Basilii notaret adversarios. Pro λεπροί suo periculo legendum proponit Combef. πηροί, sicque scripsisse putat Gregorium, ut, laconica sua brevitate, sub una voce ambas Scripturæ voces, οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοί, complecteretur: πηρός namque et cæcus et quovis membro læsus intelligitur.

(66) Alias X. Scripta anno 370 exeunte, aut 371 ineunte.

(67) *Πῶς ἐπιφυλλίς.* Sunt ἐπιφυλλίδες, ait Bill., D exigui illi racemi, qui a vindemiatoribus ad racemationem relinqui solent. Unde translate quidquid contemptui est, ἐπιφυλλίς dicitur. Paulo infra, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων, hemistichium apud Homerum frequens.

(68) *Πῶς ἡ διάνοια ὥρμησεν*, etc. Bill., *quomodo vel animus id proposuit, vel atramentum scripsit.*

(69) *Τί οὖν τις ἄλλο.* Cod. Pass. Τίνα οὖν τις ἄλλον, *Ecquem igitur alium quispiam admiretur eorum qui*, etc.

(70) *Θαυμάζομεν.* Cod. Pass. θαυμάζωμεν, *suspexerimus et admirati fuerimus.* Mox ἐγκάλει, ita Pass. In edit. ἐγκαλεῖς.

(71) *Θαυμάσεται.* Ita codd. Reg. et Pass., et sic reddidit Bill. In edit. θαυμάζεται.

(72) *Ἀλλ' ὅτι φιλοσοφοῦμεν ἀγανακτεῖς*, *quod philosophamur*, id est, quia parentibus assidemus, eorumque curam gerimus; *id enim per philosophiam designari puto*, ait Bill. Mox cod. Pass. δὸς ἡμῖν τοῦτο εἰπεῖν.

(73) Alias XXV. Scripta anno 372.

(74) *Καὶ συνήθους περιεργίας.* Combef., *consuetaque anxia diligentia.*

(75) *Διὰ σοῦ.* In cod. Pass. hæc desunt.

πεύοντες, καὶ τὸν σπινθῆρα τῆς μικροψυχίας (76) ἀνάπτοντές εἰσιν. Ἐκεῖνο μὲν οὖν οὐ δέδοικα, μή τι πάθῃς (77) ἀφιλόσοφον ἐν τοῖς λυπηροῖς, καὶ σεαυτοῦ καὶ ἡμῶν ἀνάξιον. Ἀλλ' ἡγοῦμαι νῦν δὴ καὶ μάλιστα γνωρισθήσεσθαι (78) τὸν ἐμὸν Βασίλειον, καὶ ἣν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ συνελέξω φιλοσοφίαν, διαδειχθήσεσθαι, καὶ ὑπερσχήσειν τὰς ἐπηρείας, ὥσπερ ὑψηλῷ κύματι (79), καὶ μενεῖν ἄσειστον, ἄλλων ταρασσομένων. Εἰ δὲ δοκεῖ, καὶ αὐτὸς παρέσομαι, τυχὸν μὲν καὶ γνώμης τινὸς κοινωνήσων (εἴπερ ὕδατος δεῖται θάλασσα, καὶ σὺ τοῦ συμβουλεύοντος [80])· πάντως δὲ, ὠφεληθησόμενος, καὶ φιλοσοφήσων τὸ συνυβρίζεσθαι.

complures sint, qui commoda sua per te procurent, ac pusillanimitatis fomitem a cendant. Illud vero non metui, ne quid a philosopho alienum, atque et te et nobis indignum in rebus adversis ac molestiis tibi accideret. Quin potius nunc vel maxime futurum existimo, ut Basilius meus cognoscatur, et ea, quam per omne tempus collegisti, sapientia pateſiat, ac tu improberum hominum injurias et impressiones superes, velutque in altissimis fluctibus immotus maneas, aliis in perturbatione ac tumultu versantibus. Quod si ita videtur, ipse quoque adero, fortasse quidem ut consilii quoque tibi aliquid impertiam (si tamen mari aqua opus est, et tibi consultore) : procul dubio autem, ut utilitatem ipse capiam, patientiæque in ferendis contumeliis socium me tibi præbeam.

ΜΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (81).

XLVIII. EIDEM.

Sasimorum Gregorius episcopatum recusat, plurima graviaque Basilio objiciens, quod illius Ecclesiæ curam sibi demandasset.

Οὐ παύσῃ βλασφημῶν ἡμᾶς, ὡς ἀπαιδεύτους (82), καὶ σκαιοὺς, καὶ ἀφίλους, καὶ οὐδὲ ζῆν ἀξίους, ὅτι συνιέναι τετολμήκαμεν ἃ πεπόνθαμεν; οὐ γὰρ ἄλλο γε οὐδὲν ἀδικοῦμεν, αὐτὸς ἂν εἴποις· οὐδέ τι σύνισμεν αὐτοῖς ἡμῖν (83) ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον περὶ σὲ κακοῖς γεγονόσι, μηδὲ συγγνοίημεν· πλὴν τοῦτο μόνον ἔγνωμεν ἠπατημένοι, ὀψὲ μὲν ἄγαν, ἔγνωμεν δέ· καὶ τὸν θρόνον αἰτιώμεθα, ὡς ὑψηλότερόν σε ἡμῶν ἀθρόως ποιήσαντα· καὶ κάμνομεν τὰ σὰ ἐγκαλούμενοι, καὶ ἀπολογούμενοι πρὸς τοὺς σαφῶς εἰδότας καὶ τὰ πρῶτα ἡμῶν, καὶ τὰ νῦν. Τοῦτο γὰρ ὧν πάσχομεν τὸ γελοιότατον, ἢ ἐλεεινότατον, τοὺς αὐτοὺς ἀδικεῖσθαι καὶ ἐγκαλεῖσθαι, ὅπερ νῦν ἡμῖν (84) συμβέβηκεν. Ἐγκαλοῦσι δὲ καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλο τι, καὶ ὅ τι ἕκαστος βούληται, κατὰ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον, ἢ τὸ μέτρον τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ὀργῆς· οἱ φιλανθρωπότατοι δὲ, ὑπεροψίαν καὶ περιφρόνησιν, καὶ τὸ παρεῤῥίφθαι ἡμᾶς μετὰ τὴν χρείαν, ὥσπερ τῶν σκευῶν τὰ ἀτιμότατα, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια, ἢ τῶν ἐρεισμάτων ταῦτα, ὑπὲρ ὧν αἱ ἀψῖδες, ἃ μετὰ τὴν πῆξιν ὑφαιρεῖται καὶ διαπτύεται. Τούτους μὲν οὖν χαίρειν ἐάσομεν, καὶ λέγειν ὅ τι ἂν λέγωσιν· οὐδεὶς ἐφέξει γλώσσης αὐτονομίαν. Καὶ σύ μοι τὸν μισθὸν κατάβαλε τὰς μακαρίας καὶ κενὰς ἐλπίδας, ἃς κατὰ τῶν

Desinesne nos tandem maledictis incessere, ut insulsos, et rusticos, et alienos ab amicitia, ac ne vita quidem dignos, quoniam ea, quæ passi sumus, intelligere ac persentire ausi sumus? neque enim quidquam aliud proferre queas, in quo a nobis læsus sis ; nec ulla omnino in re, sive parva, sive magna, conscii sumus, 43 nos inique aliquid in te admisisse, (atque utinam nunquam conscii simus !) nisi quod fraudem in quam inducti sumus, serius quidem quam oportuit, sed tamen aliquando agnovimus. Atque hujus rei culpam in episcopalem thronum conferimus, utpote qui te repente supra nos evexerit : ac vehementer fatigamur, dum tua nobis objiciuntur, eaque apud illos, qui et pristina nostra et præsentia perspicue norunt, defendimus. Hoc enim omnium, quæ patimur, maxime ridiculum est, vel potius miserandum, nimirum quod iidem et injuria afficiuntur, et accusantur : id quod nobis hoc tempore accidit. Objiciunt porro alii aliud quidpiam, et quidquid uniuscujusque voluntas tulerit, prout vel moribus comparati sunt, vel nostra causa irascuntur : benignissimi autem quique neglectum et contemptionem, et quod nos, posteaquam opera nostra usus fueris,

(76) *Σπινθῆρα τῆς μικροψυχίας*. Combef., *simultatis et odii fomitem*. Mox, εἰσίν deest in codd. Harl. et Pass.

(77) *Οὐ δέδοικα, μή τι πάθῃς*. Bill., *non metuo ne quid tibi accidat*.

(78) *Γνωρισθήσεσθαι*. Ita codd. Harl. ac Pass. In ed. γνωρισθῆναι. Paulo infra, pro φιλοσοφίαν, cod. Harl. σοφίαν, et pro συνελέξω, cod. Pass. συνελέξαμεν *collegimus*.

(79) *Ὥσπερ ὑψηλῷ κύματι*. Combef. ὥσπερ ὑψηλὸν κῦμά τι, *haud secus ac alti fluctus procellam*. Mox, ταρασσομένων. Cod. Pass. τινασσομένων, *aliis excussis*.

(80) *Τοῦ συμβουλεύοντος*. Ita cod. unus, et Combef. At codd. Pass. et Harl. τοῦ συμβουλεύσοντος. Paulo infra, τὸ συνυβρίζεσθαι deest in cod. Pass.

(81) Alias XXXI. Scripta anno 372. — Hæc epistola, ait Bill., cum duabus proxime sequentibus stomachosa et jurgatrix est. Nam cum Basilius diœcesim suam in multos episcopatus partitus esset, Sasimisque ignobili loco, et ad philosophandum alienissimo, tantum virum, cui cum eo omnes necessitudines intercedebant, præfecisset, non immerito se per hujusmodi honoris speciem contemptum, ignominiaque affectum fuisse vir optimus querebatur. Et sane eorum amicitia, quæ alioqui trabali clavo fixa videbatur, ob eam causam pene dissiluit. Basilius quidem apud bonos viros eo nomine offendit, iniquiusque cum Gregorio egisse existimatus est, quam vel pro suo solito candore, vel pro illius meritis et dignitate, vel pro amicitiæ jure. Verum οὐδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι Θεοῦ καὶ πάντα κατορθοῦν, ut ille ait.

(82) *Ἀπαιδεύτους* deest in cod. Harl. Mox. καὶ ἀφίλους. Bill. reddit : *et ab amicis inopes*.

(83) *Αὐτοῖς ἡμῖν*. Cod. Reg. ἡμῖν ἑαυτοῖς.

(84) *Ὅπερ νῦν ἡμῖν* Ita codd. Harl. et Pass. In edit. ὅπερ νῦν καὶ ἡμῖν. Paulo post, καὶ ἄλλοι μέν, Montac. καὶ ἄλλος μέν.

velut sordidissima vasa et instrumenta projeceris, vel tanquam adminicula ea, quæ fornicibus supponuntur, ac simul atque structura firmata et compacta est, subduci et pro nihilo haberi solent. Verum hos sane valere sinamus, et quæ dicunt, dicere; nemo linguæ libertatem coercebit. Ac tu beatas illas spes et inanes mercedis loco persolve, quas adversus eos excogitasti, qui te eo nomine lacerant, quod sub honoris specie leves nos atque ad res hujusmodi promptos et obvios contumeliose protriveris. Ego vero, quid in animo habeam, explicabo; nec mihi propterea irascaris. Dicam enim, quæ flagranti etiam dolore prolocutus sum, non usque adeo vel ira æstuans, vel rei eventu perculsus et attonitus, ut ratio se subduceret, ac quæ dicerem, ignorarem. Non arma comparabo, nec rei militaris artem discam, quam prius non didici, cum hujus rei commodius tempus esse videbatur, omnibus videlicet arma induentibus, et furiose inter se congredientibus (nosti infirmorum morbos), nec Martium Anthimum certamine excipiam, quamvis alioqui immaturum bellatorem, nimirum ipse inermis ac rei bellicæ ignarus, vulneribusque magis expositus. Quin tu potius cum eo, si ita videbitur, bellum gere (nam infirmos quoque sæpe necessitas **44** ipsa pugnaces efficit), aut qui bellum gerant quære, cum ille mulas tuas arripuerit, locorum angustias observans, quemadmodum ille Amalec, cum transitu Israelem arceret [16*]. Nobis autem aliarum omnium rerum loco quietem concede. Quid enim opus est pro lactentibus et avibus, et quidem alienis, non secus ac pro animabus et canonibus digladiari? Quid etiam splendidis illis Sasimis metropolitanam urbem privare, ac mentis arcanum, quod premendum et occultandum erat, aperire et detegere? Quocirca tu quidem viriliter age, et confortare, omniaque ad tuam ipsius gloriam, quemadmodum fluvii torrentes, trahe, nec amicitiam, nec vitæ consuetudinem et familiaritatem virtute ac pietate potiorem habens, nec quæ ex his rebus hominum opinio de re futura sit quidquam curans, sed uni duntaxat spiritui te addicens. Nos vero id duntaxat lucri ex amicitia tua capiemus, ut amicis posthac minime fidamus, nec Deo quidquam præferamus.

A βλασφημούντων ἐξεῦρες, ὡς διὰ τιμὴν ὑβρίζων τοὺς κούφους ἡμᾶς, καὶ προχείρους πρὸς τὰ τοιαῦτα. Ἐγὼ δὲ τὸ ἐμὸν, ὡς ἔχω (85), δηλώσω, καί μοι μηδὲν ὀργισθῇς. Ἐρῶ γὰρ, ἃ καὶ παρ' αὐτὰ τοῦ πάθους ἀπεφθεγξάμην, οὐ τοσοῦτον ἢ τῷ θυμῷ ζέσας, ἢ τῷ γεγονότι καταπλαγεὶς, ὥστε κλαπῆναι τοὺς λογισμοὺς, καὶ ἀγνοεῖν ἅπερ ἔλεγον (86). Οὔτε ὅπλα κτήσομαι, οὔτε τὰ τακτικὰ μαθήσομαι, ἃ μὴ πρότερον ἔμαθον, ἡνίκα καιρὸς εἶναι μᾶλλον ἐδόκει, πάντων ὁπλιζομένων καὶ μαινομένων (οἶσθα τὰ τῶν ἀσθενῶν ἀῤῥωστήματα [87]), οὔτε τὸν Ἀρήιον Ἄνθιμον (88) ὑποστήσομαι, καίπερ ἄωρον ὄντα πολεμιστὴν, ψιλός τε ὢν καὶ ἀπόλεμος (89), καὶ πρὸς τὰ τραύματα ἐπιτηδειότερος. Ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν αὐτὸς πολέμει, εἰ τοῦτό σοι φίλον (καὶ γὰρ τοὺς ἀσθενεῖς πολλάκις αἱ χρεῖαι B ποιοῦσι πολεμιστὰς), ἢ ζήτει τοὺς πολεμήσοντας, ὅτ' ἄν σου τῶν ἡμιόνων (90) λαμβάνηται, τὰ στενὰ τηρῶν, καὶ ὥσπερ ὁ Ἀμαλὴκ ἐκεῖνος, εἴργων τὸν Ἰσραήλ. Ἡμῖν δὲ ἀντὶ πάντων δοῦναι τὴν ἡσυχίαν. Τί γὰρ δεῖ μάχεσθαι περὶ γαλαθηνῶν (91) καὶ ὀρνίθων, καὶ τοῦτο ἀλλοτρίων, ὡς δῆτα περὶ ψυχῶν καὶ κανόνων; Τί δὲ τῶν λαμπρῶν Σασίμων ἀποστερεῖν τὴν μητρόπολιν, ἢ γυμνοῦν καὶ ἀνακαλύπτειν τὸ τῆς γνώμης ἀπόῤῥητον, συγκρύπτειν (92) δέον; Ἀλλὰ σὺ μὲν ἀνδρίζου, καὶ κραταιοῦ, καὶ πάντα ἕλκε πρὸς τὴν σεαυτοῦ (93) δόξαν, ὥσπερ οἱ ποταμοὶ τοὺς χειμάῤῥους, μήτε φιλίαν, μήτε συνήθειαν τοῦ καλοῦ προτιμῶν, καὶ τῆς εὐσεβείας, μήτε τοῦ ποῖός τις εἶναι δόξεις ἐκ τοῦ ταῦτα ποιεῖν φροντίζων, ἀλλ' ἑνὸς ὢν τοῦ πνεύματος. Ἡμεῖς δὲ τοῦτο μόνον κερδανοῦ-C μεν τῆς σῆς φιλίας, τὸ μὴ πιστεύειν φίλοις, μήτε τοῦ Θεοῦ ποιεῖσθαί τι προτιμότερον.

[16*] Exod. XVII, 8 sqq.

(85) *Ὡς ἔχω*. Codd. Reg., Harl., Pass. ὡς ἔχει. Paulo infra, pro αὐτὰ τοῦ πάθους, cod. Reg. παρ' αὐτὸ τὸ πάθος.

(86) *Ἅπερ ἔλεγον*. Cod. Pass. ὅπερ ἔλεγον. Paulo post, id. cod. pro ἃ μὴ πρότερον habet ὃ μὴ πρότερον.

(87) *Τῶν ἀσθενῶν ἀῤῥωστήματα*. Cod. ἀριστεύματα, *infirmorum præclara facinora*. Cod. Reg. τὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀριστεύματα. Cod. Pass. τῶν Ἀθηνῶν ἀῤῥωστήματα.

(88) *Τὸν Ἀρήιον Ἄνθιμον*. Is, inquit Bill., Tyanorum episcopus erat, quocum de Cappadociæ episcopatibus dividendis Basilio contentio erat. Urbs enim ea secundæ Cappadociæ metropolis recens creata fuerat. Vide orat. *De Basilii laudibus*. « At τὸν Ἀρήιον vox poetica est, inquit Combef., non nomen proprium, quod videtur velle Bill., sed adjectivum, quasi bellicosum Anthimum, qui sic strenue jura tueretur novæ metropoleos, et Basilio pugnaret. »

(89) *Ψιλός τε ὢν καὶ ἀπόλεμος*. Combef., *levis cum sim armaturæ miles, nec bello assuetus*. Mox idem, πρὸς τραύματα.

(90) *Ὅτ' ἄν σου τῶν ἡμιόνων*. Alludere mihi videtur, ait Bill., ad illud Achillis apud Homerum, *Iliad.* I, ubi negat sibi causam esse cur Trojanis D bellum inferat, quod ab eis nec boves nec equi sui unquam intercepti sint:

Οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν [ἵππους.

Verum Billio minime assentitur Combef. Hic enim, inquit, nulla allusio Homerica, qualem cogitavit Bill., sed ipsa res ab Anthimo gesta, quam describit Gregorius in Basilii epitaphio.

(91) *Περὶ γαλαθηνῶν*. Combef. *pro subrumis*, agnellis videlicet ac porcellis; καὶ ὀρνίθων, *gallinisque*.

(92) *Συγκρύπτειν*. Sic Reg., Harl., Pass. ac Combef. In edit. συγκύπτειν.

(93) *Πρὸς τὴν σεαυτοῦ*. Ita codd. Harl. et Pass., Montac. et Morel. In ed. ἑαυτοῦ.

MΘ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (94).

XLIX. EIDEM.

Quiete gloriatur Gregorius; ipsi maxima actio est otium.

Ἐγκαλεῖς ἡμῖν ἀργίαν καὶ ῥᾳθυμίαν, ὅτι μὴ τὰ A σὰ (95) Σάσιμα κατειλήφαμεν, μηδὲ ἐπισκοπικῶς κινούμεθα, μηδὲ, ὥσπερ κυσὶ βρῶμα ῥιφὲν ἐν μέσῳ, κατ' ἀλλήλων ὑμᾶς ὁπλίζομεν (96). Ἐμοὶ δὲ μεγίστη πρᾶξίς ἐστιν ἡ ἀπραξία. Καὶ ἵνα εἰδῇς τι τῶν ἐμῶν καλῶν, τοσοῦτον τῇ ἀπραγμοσύνῃ φιλοτιμοῦμαι, ὥστε οἴεσθαι καὶ νόμος εἶναι πᾶσι τῆς περὶ τοῦτο (97) μεγαλοψυχίας. Καὶ ὡς εἰ πάντες ἡμᾶς ἐμιμοῦντο, οὐδὲ ἂν ἦν πράγματα ταῖς Ἐκκλησίαις, οὐδ' ἂν ἡ πίστις παρεσύρετο (98), τῶν ἰδίων ἑκάστῳ φιλονεικιῶν ὅπλον τυγχάνουσα.

Desidiam et inertiam nobis objicis, quia non occupavimus tua Sasima, nec episcopatus fastu movemur, nec, velut esca canibus in medio projecta, in invicem vos armis instruimus. Mihi vero maxima actio est otium. Atque ut quidpiam laudum mearum intelligas, usque adeo quiete atque otio glorior, ut et omnibus magnitudinis animi hac in re me legem esse existimem. Atque utinam nostrum exemplum omnes sibi imitandum proponerent! nec Ecclesiæ quidem negotii quidquam haberent, nec fides, quæ propriarum cuique contentionum telum est misere distraheretur.

Ν'. ΤΩ ΑΥΤΩ (99).

L. EIDEM.

Injurium se non esse Basilio probat Gregorius, minimeque se ab eo contumelia afficiendum.

Ὡς θερμὸν ἐξάλλῃ καὶ πωλικὸν ἐν τοῖς γράμμασι! B Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, ἄρτι σε δόξης γενόμενον (1), ἡμῖν ἐπιδείκνυσθαι βούλεσθαι, ἥντινα δόξαν εὑρίσκῃς (2), ἵν' οὕτως σεαυτὸν μᾶλλον σεμνὸν ποιῇς, ὥσπερ τῶν γραφέων οἱ τὰς ὥρας γράφοντες. Ἐμοὶ δὲ τὸ μὲν πάντα ἐκδιηγεῖσθαι τὰ τῶν ἐπισκόπων, καὶ τὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐφ' ᾗ σὺ δυσχεραίνεις, ὅθεν τε ἠρξάμεθα, καὶ ὅπου προέβημεν (3), καὶ εἰς ὃ κατελήξαμεν, μακρότερον ἢ κατ' ἐπιστολὴν εἶναι φαίνεται, καὶ οὐκ ἀπολογίας μᾶλλον ἔργον ἢ ἱστορίας (4). Ὡς δὲ συντόμως δηλῶσαι, ἧκεν ἡμῖν ὁ γενναιότατος Ἄνθιμος μετά τινων ἐπισκόπων, εἴτε ὡς τὸν πατέρα ἐπισκεψόμενος τὸν ἐμὸν (καὶ τοῦτο γὰρ ἔδοξεν), εἴτε σπουδάσων ἅπερ ἐσπούδασε. Πολλὴν δὲ καὶ περὶ πολλῶν (5) πεῖραν καθεὶς, τῶν παροικιῶν, τῶν Σασίμων C λιμνῶν, τῆς ἡμετέρας χειροτονίας, χαρισάμενος, αἰτήσας, ἀπειλήσας, δικαιολογησάμενος, ψέξας, ἐγκω-

Quam ferociter, et equinorum pullorum ritu exsilis in tuis litteris! Nec mirum te ad gloriam nuper evectum ostentare nobis **45** velle quam gloriam nactus sis, ut hac ratione teipsum augustiorem reddas, quemadmodum pictores, qui eximias formas depingunt. Mihi vero omnia, quæ episcopi fecerunt, exponere, quidque epistola illa, qua discruciaris, contineat, atque et unde orsi et quo progressi simus, et ubi desierimus, prolixius esse videtur, quam epistolæ modus postulet, nec tam apologiæ opus, quam historiæ. Ut autem rem brevi exponam, fortissimus Anthimus ad nos cum episcopis quibusdam venit, sive ut patrem meum inviseret (nam id quoque præ se ferebat), sive ut, quæ egit, ageret. Cumque plura pluribus modis tentasset, inquirens de parœciis, de Sasimorum paludibus, de nostra ordinatione, nunc blande allo-

(94) Alias XXXII. Scripta anno 372.

(95) *Ὅτι μὴ τὰ σά.* In cod. Harl. σά deest. Σάσιμα κατειλήφαμεν, *Sasima non occupavimus.* Combef. interpretationem sequimur; verterat Bill.: *Sasima tua recusavimus, nec episcopatus cupiditate incitamur.*

(96) *Ὑμᾶς ὁπλίζομεν.* Sic codd. Harl. et Reg. At cod. Pass. ἡμᾶς ὁπλίζομεν. In edit. ὑμῶν. Ita levi mutatione expeditus est sensus, cujus antea obscuritas eruditos nonnihil offendit. Corrigendum censuit Billius cod. Hervagianum ex Frobeniano, legitque μηδὲ, ὥσπερ κυσὶ βρώματος ῥιφέντος ἐν μέσῳ, κατ' ἀλλήλων ὑμῶν ὁπλιζομένων. Reddit autem: *Vobis, non secus atque esca canibus in medio projecta, arma induentibus.* Billium secutus est Montac., aliique nonnulli. Attamen nec immerito D Combef. displicuit lectio, suamque ipse sic proposuit: Μηδὲ, ὥσπερ κυσὶ βρῶμα, ῥιφέντες ἐν μέσῳ, κατ' ἀλλήλων ὑμᾶς ὁπλίζομεν. *Nec velut canibus esca, in medium projecti, in invicem vos ad pugnam instruimus, vel in invicem vobis arma ministramus, dum quisque de episcopo contendit, novaque civitate, utrius metropoleos sit parœcia.*

(97) *Περὶ τοῦτο.* Codd. Reg. et Harl. περὶ ταῦτα. Hunc locum verterat Bill.: *Usque adeo quiete atque otio glorior, ut me mutuo adversus vos animi magnitudinis ejus, quæ hic sita est, legem omnibus esse putem.*

(98) *Παρεσύρετο.* Ita duo Regg. In ed. περιεσύρετο.

(99) Alias XXXIII. Scripta eodem anno 372.

(1) *Δόξης γενόμενον.* Ut significet eum, inquit Bill., qui totum se gloriæ studio dedit, quemadmodum dicimus ὅλον τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, de eo qui totum se ad Deum contulit, eique se addixit, et ὅλον εἶναι τῆς ἐκδημίας, qui totus in mortis meditatione defixus est. Legitur in Frobeniano, δόξης γενόμενον. Codd. Pass. et Reg., necnon Morel. et Combef. habent γευσάμενον, nec fortasse male, ut significetur is qui jam gloriam degustavit.

(2) *Εὑρίσκῃς.* Ita cod. Pass. Mox, pro σεμνὸν ποιῇς, codd. Harl. et Pass., necnon et Combef. σεμνοποιεῖς.

D (3) *Καὶ ὅπου προέβημεν.* Cod. Pass. ὅπη προέβημεν. Mox, καὶ εἰς ὃ κατελήξαμεν, reddiderat Bill.: *et ubi scribendi finem fecerimus.* At non puto vertendum, ait Combef., *scribendi finem*, sed finem totius in Sasimorum episcopatu negotii; rectius igitur, *quo tandem res abierit.*

(4) *Ἢ ἱστορίας.* Male Bill., *quam epistolæ*, quæ ipsa brevior apologia esse consuevit; melius ait Combef., *quam prolixæ narrationis et libri*

(5) *Πολλὴν δὲ καὶ περὶ πολλῶν.* Bill. vertit, *Cumque multis modis animum nostrum tentasset, parœcias commemorans... et nostram electionem.* Sic ubique Billius vertit χειροτονίαν.

quens, nunc postulans, nunc minas adhibens, nunc expostulans, nunc vituperans, nunc laudans, orbes sibi circumscribens, tanquam ipse solus nobis ob oculos proponendus esset, novaque metropolis, utpote major ac præstantior : Quid, inquam, civitatem nostram circumscribis, cum ipsi Ecclesiam quoque faciamus, utpote Ecclesiarum revera matrem et quidem antiquitus? Ad extremum ille infectis rebus abscessit, multum anhelans, ac Basilismum nobis quasi Philippismum quemdam objiciens. Num hic tibi injurii esse videmur? Minime, ut opinor. Jam quonam etiam pacto nostra illa, hoc est, hominis insolentis et contumeliosi, epistola se habuerit, expende. Synodalem vocationem ad nos cuderunt. Me vero contra pugnante contumeliamque nobis fieri contendente, secundo loco postularunt, ut hortatu meo et rogatu de his rebus consultationem haberetis. Id ego, ne, quod prius moliebantur, fieret, me recepi facturum, rem omnem arbitrii vestri faciens, an eos **46** congregare velitis, et ubi, et quando : quod quidem hominis erat, non contumelia, sed honore vos afficientis. Quoniam autem ne hic quidem injuriæ quidquam tibi a me ortum est, quod reliquum est, commemora. Quod si id vos ex me discere oportet, ipsam Anthimi epistolam vobis perlegam, quam, cum paludes nobis prohibentibus et comminantibus invasisset, ad nos misit, contumeliis et probris nos conscindens, ac velut triumphum quemdam adversus nos, ut victos, canens. Quam autem rationem habet, ut cum tua causa in illius offensionem incurramus, tibi rursus displiceamus, velut illi faventes? Hæc porro cognita tibi prius esse oportuit, vir admirande : ac ne tum quidem contumelia nos afficere, si nihil aliud, certe ut presbyteros. Quod si ostentationis gloriæque nimio studio teneris, atque e loco superiori nos alloqueris, velut metropolitanus parvæ civitatis incolas, vel etiam ruricolas, nobis quoque supercilium est, quod opponamus. Hoc enim cuivis facillimum est, ac fortasse æquius.

A μιάσας, κύκλους ἑαυτῷ περιγράψας (6), ὡς δέον πρὸς αὐτὸν μόνον ὁρᾷν ἡμᾶς, καὶ τὴν νέαν μητρόπολιν μείζονα οὖσαν (7)· Τί περιγράφεις, ἔφην, τὴν ἡμετέραν πόλιν (8), ἡμῶν ποιουμένων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ὄντως Ἐκκλησιῶν μητέρα καὶ ἄνωθεν; Τέλος, ἀπῆλθεν ἄπρακτος, πολλὰ περιπνεύσας, καὶ Βασιλισμὸν ἡμῖν, ὡς Φιλιππισμὸν (9), ἐγκαλέσας. Μὴ τοῦτο ἀδικεῖν σοι δοκοῦμεν; Οὐκ οἶμαι. Σκόπει δὲ καὶ τὸ τῆς ἐπιστολῆς, ὅπως ἔσχε παρὰ τῶν ὑβριστῶν ἡμῶν. Κλῆσιν συνοδικὴν ἐτύπωσαν (10) πρὸς ἡμᾶς. Ἐμοῦ δὲ ἀντιλέγοντος, καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα φάσκοντος, ἀλλά τό γε δεύτερον ἠξίουν, δι' ἐμοῦ παρακληθῆναι ὑμᾶς περὶ τούτων βουλευσομένους (11). Τοῦτο ὑπέστην, ἵνα μὴ τὸ πρότερον γένηται, τὸ πᾶν ἐφ' ὑμῖν ποιούμενος, εἰ βούλεσθε συναγαγεῖν αὐτοὺς,
B καὶ ὅπου, καὶ πηνίκα· ὅπερ τιμῶντος ἦν, οὐχ ὑβρίζοντος. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀδικοῦμεν, εἰπὲ τὸ λειπόμενον. Εἰ παρ' ἐμοῦ (12) τοῦτο δεῖ μαθεῖν ὑμᾶς, αὐτὴν ὑμῖν ἀναγνώσομαι τὴν Ἀνθίμου ἐπιστολὴν, ἣν, ὅτε κατέσχε λίμνας, ἡμῶν ἀπαγορευόντων καὶ ἀπειλούντων, ἐπέσταλκε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὑβρίζων, καὶ ὀνειδίζων, καὶ ὥσπερ ἐπινίκιόν τινα καθ' ἡμῶν ᾄδων ὡς ἡττημένων. Καὶ τίνα ἔχει λόγον, ἐκείνῳ μὲν προσκρούειν δι' ὑμᾶς, ὑμῖν δὲ ἀπαρέσκειν, ὡς ἐκείνῳ χαριζομένους; Ταῦτα δὲ ἔδει πρότερον μαθεῖν, ὦ θαυμάσιε, καὶ μηδὲ τότε ὑβρίζειν, εἰ μή τι ἄλλο, ὡς πρεσβυτέρους. Εἰ δὲ λίαν (13) ἐπιδεικτικῶς ἔχεις καὶ φιλοτίμως, καὶ ἐξ ὑπερδεξίων ἡμῖν διαλέγῃ, ὡς μητροπολίτης μικροπολίταις, ἢ καὶ ἀπόλισιν (14), ἔστι καὶ ἡμῖν ὀφρὺς ἣν ἀνθέξο-
C μεν (15). Ῥᾷστον γὰρ τοῦτο παντὶ, καὶ ἴσως εὐλογώτερον.

(6) *Κύκλους ἑαυτῷ περιγράψας*. ***Limites sibi statuens***, ceu novæ metropoleos, intra quos Nazianzum cogebat, ac potissimum Sasima. Bill. reddit : *Variis denique orationis circulis, strophis et ambagibus utens*; nempe ut ad novam suam metropolim Gregorii animum induceret. Non acquievit Gregorius, imo contendit suam urbem parœciamque ad veterem pertinere metropolim : exstincto tamen Basilio, dum Nazianzi curat præfici episcopum, agnoscit Theodoretum Tyanensem metropolitam, cujus id juris esset, epistolis ad ipsum.

(7) *Μείζονα οὖσαν*. Cod. Harl., μείζονα οὖσαν τῆς περιγραφῆς, vel τῆς περιγραφείσης, *utpote latius statutis finibus procurrens*.

(8) *Τί περιγράφεις, ἔφην, τὴν ἡμετέραν πόλιν*. In ed. quibusdam pro ἔφην legitur εἴσω, unde Combef. *τί περιγράφεις εἴσω τὴν ὑμετέραν* [τὴν ἡμετέραν] *πόλιν*. Gregorii verba sunt ad Anthimum : *Cur intra tuæ fines nostram circumscribis urbem?*

(9) *Βασιλισμὸν ἡμῖν, ὡς Φιλιππισμόν*. Alludit, ait Bill., ad oratores Athenienses, qui Philippismi mutuo sese insimulabant, hoc est, quod, prodita patriæ libertate, Philippo Macedonum regi studerent. Ita Basilismum Gregorio Anthimus objiciebat, quod totus ab adversarii sui Basilii partibus staret.

(10) *Ἐτύπωσαν*. Cod. Harl. ἐτυπώσαντο. Mox, δὲ deest in Pass. *Synodalem ad nos sanxere vocationem*, hoc est, ait Combef., vel *ad synodum vocantes*, vel *ex synodo, quasi scilicet novæ metropoli subjectos*.
D

(11) *Περὶ τούτων βουλευσομένους*. Cod. Pass. βουλομένους, *ut in rebus assensum præbeatis*.

(12) *Εἰ παρ' ἐμοῦ*. Id. cod. εἰ δὲ παρ' ἐμοῦ. Cod. Harl. εἰ δεῖ παρ' ἐμοῦ.

(13) *Εἰ δὲ λίαν*. Ita cod. Pass. Edit. εἴ σε.

(14) *Ἢ καὶ ἀπόλισιν*. Bill., *vel etiam civitatis expertibus*.

(15) *Ἣν ἀνθέξομεν*. Codd. Harl. et Pass. ἀνθέλξομεν. Paulo post, καί deest in cod. Pass.

ΝΑ'. ΝΙΚΟΒΟΥΛῼ (16).

LI. NICOBULO.

Quo anno tres epistolæ quæ sequuntur, ad Nicobulum scriptæ sint, incertum. Si quis tamen velit conjecturam facere ex his epistolæ LIII, *alias* II, *verbis* : Cum Basilium Magnum semper mihi prætulerim, tametsi illi contrarium videretur, tum nunc quoque prætero : *si quis, inquam, velit ex his verbis conjecturam facere, quam fateor esse levissimam, conjectare licebit has litteras de epistolis suis Gregorium scripsisse anno* 372, *quo tempore nonnihil Basilio, ob episcopatum Sasimensem, iratus erat. Quidquid sit de tempore, hoc ordine scriptas esse arbitramur.* I° *Rogatus a Nicobulo Gregorius, ut artem scribendi litteras traderet, respondit epistola* LI, *alias* CCIX. II° *Nicobulus deinde ipsas Gregorii epistolas, ut scribendi exempla, postulavit, atque interim, dum mittenda epistolarum collectio parabatur, Gregorius rescripsit epistolam* LII, *alias* CCVIII. III° *Tandem cum suis epistolis et Basilianis emittit epistolam* LIII, *alias* II.

A Τῶν γραφόντων ἐπιστολὰς (ἐπειδὴ καὶ τοῦτο αἰτεῖς), οἱ μὲν μακρότερα (17) γράφουσιν ἤπερ εἰκὸς, οἱ δὲ καὶ λίαν ἐνδεέστερα· καὶ ἀμφότεροι τοῦ μετρίου (18) διαμαρτάνουσι, ὥσπερ τῶν σκοπῶν οἱ τοξεύοντες, ἄν τε εἴσω πέμπωσιν, ἄν τε ὑπερπέμπωσι· τὸ γὰρ ἀποτυγχάνειν ἴσον, κἂν ἀπὸ τῶν ἐναντίων γίνηται. Ἔστι δὲ μέτρον ἐπιστολῶν, ἡ χρεία· καὶ οὔτε μακρότερα γραπτέον, οὗ μὴ πολλὰ τὰ πράγματα· οὔτε μικρολογητέον, ἔνθα πολλά. Τί γάρ; ἢ τῇ Περσικῇ σχοίνῳ μετρεῖσθαι δεῖ τὴν σοφίαν, ἢ παιδικοῖς πήχεσι· καὶ οὕτως ἀτελῆ γράφειν, ὡς μηδὲ γράφειν· ἀλλὰ μιμεῖσθαι τῶν σκιῶν τὰς μεσημβρινὰς, ἢ τῶν γραμμῶν (19) τὰς κατὰ πρόσωπον ἀπαντώσας, ὧν συνιζάνει τὰ μήκη, καὶ παραφαίνεται μᾶλλον ἢ φαίνεται τῶν ἄκρων τισὶ γνωριζόμενα· B καὶ ἔστι, ὡς ἂν εἴποιμι καιρίως (20), εἰκασμάτων εἰκάσματα. Δέον ἀμφοτέρων φεύγοντα τὴν ἀμετρίαν, τοῦ μετρίου κατατυγχάνειν. Περὶ μὲν δὴ συντομίας (21) ταῦτα γινώσκω· περὶ δὲ σαφηνείας, ἐκεῖνο γνώριμον, ὅτι χρὴ φεύγοντα τὸ λογοειδὲς (22), ὅσον ἐνδέχεται, μᾶλλον εἰς τὸ λαλικὸν ἀποκλίνειν· καὶ, ἵν' εἴπω συντόμως, αὕτη τῶν ἐπιστολῶν ἀρίστη καὶ κάλλιστα ἔχουσα, ἣ ἂν καὶ τὸν ἰδιώτην πείθῃ, καὶ τὸν πεπαιδευμένον, τὸν μὲν, ὡς κατὰ τοὺς πολλοὺς οὖσα, τὸν δὲ, ὡς ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, καὶ ἡ αὐτόθεν γνώριμος. Ὁμοίως γὰρ ἄκαιρον καὶ γρῖφον (23) νοεῖσθαι, καὶ ἐπιστολὴν ἑρμηνεύεσθαι. Τρίτον ἐστὶ τῶν ἐπιστολῶν, ἡ χάρις. Ταύτην δὲ (24) φυλάξομεν, εἰ μήτε παντάπασι ξηρὰ καὶ ἀχάριστα (25) γράφομεν, C ἢ καὶ ἀκαλλώπιστα, ἀκόσμητά τε καὶ ἀκόρητα (26), ὃ δὴ λέγεται· οἷον δὴ γνωμῶν, καὶ παροιμιῶν, καὶ ἀποφθεγμάτων ἐκτὸς, ἔτι δὲ σκωμμάτων, καὶ αἰνιγμάτων, οἷς ὁ λόγος καταγλυκαίνεται· μήτε λίαν τούτοις φαινοίμεθα καταχρώμενοι· τὸ μὲν γὰρ ἀγροῖκον, τὸ δ' ἄπληστον. Καὶ τοσαῦτα (27) τούτοις χρη-

Ex iis qui scribunt epistolas (quandoquidem hoc etiam flagitas), alii longiores scribunt quam par est : alii vero multo breviores. Horum utrique a modo aberrant, ut a scopo qui, dum jaculantur, vel citra, vel ultra mittunt. Nam utrumvis faciant, perinde aberrant, etiamsi ex contrariis prodeant. Est autem modus epistolarum, utilitas : et neque longiores scribendæ sunt, ubi multa non sunt negotia, neque jejunius conscribendæ, ubi res multæ suppetunt. Quid enim? An Persico funiculo sapientiam metiri oportet, aut puerilibus cubitis; et sic imperfecta scribere, ut ne scribere quidem sit : sed imitari potius meridianas umbras, aut lineas a fronte occurrentes, quarum considunt longitudines, et offerunt se potius, quam apparent extremitatibus quibusdam notæ : et sunt, ut apte dixerim, conjecturarum conjectanea? Oportet, immoderatum in utrisque tenorem fugiendo, 47 modum assequi. De concisa certe conscribendi ratione, hæc censeo; de dilucididate autem illud perspicuum est, oportere fugiendo subtilius et ornatius dicendi genus, quantum fieri potest, ad familiare potius declinare; et, ut summatim loquar, hæc optima et pulcherrime scripta epistola est, quæ et indocto persuadet et erudito : atque illi quidem, ut ad vulgi consuetudinem accommodata, huic autem, ut vulgi indolem et captum superans; item quæ ex se quam primum cognita perspectaque est. Nam æque importunum est, ægriphum intelligere, et epistolam interpretari. Tertia dos epistolarum est gratia : hanc sane obtinebimus, si non prorsus arida et ingrata scribimus, aut etiam incompta, et inornata, et inculta, ut dicitur; quale nimirum est quod sententiis, et adagiis, ac memorabilibus dictis vacuum est : itemque

(16) Alias CCIX. Scripta anno 372.

(17) *Μακρότερα*. Ita Reg., Montac. et Morel. μακροτέρας. Paulo post, iid. ἐνδεεστέρας.

(18) *Τοῦ μετρίου*. Morel., *mediocritate*.

(19) *Τῶν γραμμῶν*. Ita cod. et Combef. Bene emendavit Morel. In edit. κέντρων.

(20) *Ὡς ἂν εἴποιμι καιρίως*. Ita codd. Reg., Pass., Montac. et Combef. In edit. πῶς... κυρίως.

(21) *Περὶ μὲν δὴ συντομίας*. Mallet Montac. εὐμετρίας, aut, ut in ora cod. quem vidit, συμμετρίας, quam ultimam lectionem non improbat Morel., *de modo in epistolis conscribendis servando.*

(22) *Φεύγοντα τὸ λογοειδές*. Recidenda sunt ambitiosa ornamenta; nec exquisita figurataque utendum dictione, sed simplici elocutione, qualem familiari promimus eloquio, ac cui nihil sit opus interprete. Hanc esse Gregorii mentem, in fine epistolæ ipse clarius exponit, dum ait servandum maxime in epistolis τὸ ἀκαλλώπιστον, καὶ ὅτι ἐγγυτάτω τοῦ κατὰ φύσιν, *quod ornatu caret, et ad naturam proxime accedit.* Vertit Morel. φεύγοντα τὸ λογοειδές, etc., *fugiendo verborum futilitatem, ad loquacitatem potius declinare.* Certe sic in scribendo concisus esse noluit Gregorius.

(23) *Γρῖφον*. *Griphum*, hoc est, *ænigmaticum sermonem.*

(24) *Ταύτην δέ*. Ita codd. Reg. ac Montac. In edit. Ταῦτα.

D (25) *Ξηρὰ καὶ ἀχάριστα*. Ita Par. et alter cod. In edit. ξηρὸν καὶ ἄχαρι.

(26) *Καὶ ἀκόρητα*. Ita Par. et alii codd. In edit. εὐκόρητα. Vertit interpres, *et satietatem ac tædium, ut dicitur, gignentia.*

(27) *Καὶ τοσαῦτα*. Ita cod. Edit. καὶ τὸ τοσαῦτα. Mox iid. ὅσα καί. In edit. καὶ ὅσα.

jocis, salsis dictis, et ænigmatibus caret, quibus A dulcescit ac sapit oratio. Neque admodum his abuti videamur : illud enim agreste et rusticanum : hoc inexplebile. Quare iis pariter utendum est atque purpuris in textura. Figuras autem admittemus, sed et has quoque perpaucas et non inverecundas. Opposita vero, allusiones, et paria membra sophistis projiciemus : quod si alicubi etiam adhibeamus, hoc ut ludentes potius faciemus, quam serio agentes. Extremum sermonis erit, quod ab aliquo perito viro accepi de aquila dicente, quando aves de regno disceptabant, atque aliæ aliter se exornassent, aquilæ pulcherrimum fuisse, quod non putaretur esse pulchra. Hoc etiam in epistolis potissimum est observandum, ut iis insit inaffectata quædam gratia, et ut ad naturam quam proxime B accedant. Hæc ad te hactenus de epistolis, ut per epistolam, transmittimus : atque hæc fortasse minus ad nos faciunt, quibus majora curæ sunt : cætera ipse tuo tibi studio comparabis, cum docilitate valeas, et qui in his clari sunt et celebres te docebunt.

στέον, ὅσα καὶ ταῖς πορφύραις ἐν τοῖς ὑφάσμασι. Τροπὰς δὲ παραδεξόμεθα μὲν, ὀλίγας δὲ, καὶ ταύτας οὐκ ἀναισχύντους. Ἀντίθετα, καὶ πάρισα, καὶ ἰσόκωλα σοφισταῖς ἀποῤῥίψομεν (28)· εἰ δέ που καὶ παραλάβοιμεν, ὡς καταπαίζοντες μᾶλλον τοῦτο ποιήσομεν, ἢ σπουδάζοντες. Πέρας τοῦ λόγου, ὅπερ τῶν κομψῶν τινος ἤκουσα περὶ τοῦ ἀετοῦ λέγοντος, ἡνίκα ἐκρίνοντο περὶ βασιλείας οἱ ὄρνιθες, καὶ ἄλλοι ἄλλως (29) ἧκον ἑαυτοὺς κοσμήσαντες, ὅτι ἐκείνου κάλλιστον ἦν τὸ μὴ οἴεσθαι καλὸν εἶναι. Τοῦτο κἀν ταῖς ἐπιστολαῖς μάλιστα τηρητέον τὸ ἀκαλλώπιστον, καὶ ὅτι ἐγγυτάτω τοῦ κατὰ φύσιν. Τοσαῦτά σοι περὶ ἐπιστολῶν, ὡς δι' ἐπιστολῆς παρῆμεν (30)· καὶ ταῦτα ἴσως οὐ πρὸς ἡμῶν, οἷς τὰ μείζω σπουδάζεται· τἄλλα δὲ αὐτός τε φιλοπονήσεις (31), εὐμαθὴς ὢν, καὶ οἱ περὶ ταῦτα κομψοὶ διδάξουσιν.

48 LII. EIDEM.

ΝΒʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (32).

Mittit Nicobulo Gregorius collectas epistolas, quas tanquam recte scribendi exempla flagitarat.

Autumno flores a prato poscis, et Nestorem ætate provectum armas, dum a me elegans et scitum quiddam in sermonibus petis, qui jamdudum omnis orationis et vitæ amœniorem cultum amisi. Nihilominus (neque enim Eurystheum quoddam certamen, aut Herculeum nobis injungis, sed admodum suave et tranquillum ; nempe ut tibi epistolas meas colligam, quanta copia fieri potest), tu C tandem hoc lorum tuis libris insere, non amatorium, sed oratorium, neque ad specimen et ostentationem, potius quam ad usum etiam nostræ caulæ. Nam aliud quiddam est alterius indicium, aut levius aut majus : verum sermonum nostrorum nota est, quod erudiant in sententiis atque decretis, ut usu venerit. Et quemadmodum cum ingenuo partu, ita cum oratione pater una semper apparet, non minus quam ii qui procrearunt, corporis no-

Ἐν μετοπώρῳ τὰ ἄνθη παρὰ τοῦ λειμῶνος αἰτεῖς, καὶ γεγηρακότα ὁπλίζεις τὸν Νέστορα, ἐμέ τι νῦν ἀπαιτῶν δεξιὸν εἰς λόγους, ὃς πάλαι καὶ λόγου παντὸς καὶ βίου τὸ τερπνὸν καταλέλυκα (33). Ὅμως δὲ (οὐ γὰρ Εὐρύσθειόν τινα (34) τοῦτον ἆθλον ἐπιτάττεις ἡμῖν, οὐδὲ Ἡράκλειον, ἀλλὰ καὶ μάλα ἡδύν τε καὶ ἥμερον (35), τῶν ἐμῶν ἐπιστολῶν σοι συναγαγεῖν ὅσας οἷόν τε), σὺ τοίνυν τοῦτον ἱμάντα (36) ταῖς σαῖς ἐγκατάθου βίβλοις, οὐκ ἐρωτικὸν (37), ἀλλὰ λογικὸν, οὐδὲ ἐπιδεικτικὸν μᾶλλον, ἢ χρήσιμον καὶ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς (38). Ἄλλου μὲν γὰρ ἄλλο τι γνώρισμα (39), ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον· τῶν δὲ ἡμετέρων λόγων, τὸ παιδευτικὸν (40) ἔν τε γνώμαις καὶ δόγμασιν, ὅπη παρείκοι (41). Καὶ καθάπερ εὐγενεῖ τόκῳ (42), τοῖς λόγοις ὁ πατὴρ αἰεὶ συνεμφαίνεται· οὐχ ἧττον ἢ τοῖς σωματικοῖς ὡς τὰ πολλὰ χαρακτῆρσιν οἱ φύσαντες. Τὸ μὲν οὖν ἡμέτερον τοιοῦτον. Σὺ

(28) *Ἀποῤῥίψομεν*. Ita Par. Alter cod. ἀποῤῥέζωμεν. In edit. ἀποῤῥιψόμεθα, quod mallet Morel., quia præcedit παραδεξόμεθα.

(29) *Ἄλλοι ἄλλως*. Tres codd. ἄλλος ἄλλως.

(30) *Παρῆμεν*. Par. et alter cod. παρ' ἡμῶν

(31) *Φιλοπονήσεις*. Ita tres codd. In edit. φιλοπονήσῃς D

(32) Alias CCVIII. Scripta paulo post præcedentem.

(33) *Τὸ τερπνὸν καταλέλυκα*. Ita codd. quinque et Pass. In edit. τὸ φιλότιμον.

(34) *Εὐρύσθειόν τινα*. Eurystheus, Mycenarum rex, Junonis odio obsequens, Herculem, oraculi jussu, sibi subditum, ad difficillima quæque adeunda pericula adegit, sperans futurum ut ponderis magnitudine opprimeretur; at semper evasit victor. Hæc memorat Virgilius, *Æneid*. VIII, vers. 291-293 :

Ut duros mille labores,
Rege sub Eurystheo, fatis Junonis iniquæ,
Pertulerit.

(35) *Ἡδύν τε καὶ ἥμερον*. Ita Pass. Edit. ἥμερον καὶ ἡμέτερον, *suave et familiare*.

(36) *Σὺ τοίνυν τοῦτον ἱμάντα*. Parodia est insignis, inquit Morel., ad hunc Homericum versum *Iliad*. XIV, vers. 219 :

Τῆ νῦν τοῦτον ἱμάντα, τεῷ δ' ἐγκάτθεο κόλπῳ.

Hoc nunc accipito, gremioque imponito lorum.

(37) *Οὐκ ἐρωτικόν*. Cod. Pass. et alter οὐκ ἐρωτικόν τινα.

(38) *Καὶ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς*. Ita Pass., Par. et alii codd. ac Combef. *Nostræ caulæ*, inquit, *scilicet disciplinæ Christianæ, non profanæ eruditionis*. In edit. καὶ τοῖς ἡμετέροις αὐλοῖς, quod vertit Morel., *Ad usum etiam nostrarum tibiarum*.

(39) *Γνώρισμα*. Ita codd. Reg., Pass. et Par. Edit. γνώριμον.

(40) *Παιδευτικόν*. Ita codd. Par. et Reg., Montac. et Combef. In edit. παιδευτόν, vertitque interpres, *Sermonum nostrorum nota est, id quod eruditum est tum in sententiis, tum in opinionibus decretisve.*

(41) *Παρείκοι*. Ita cod. Reg. et Pass. In edit. παρήκοι.

(42) *Καθάπερ εὐγενεῖ τόκῳ*. Alia series verborum in uno ex codd. Montac., et forte clarior : Καὶ τοῖς λόγοις ὁ πατὴρ ἀεὶ συνεμφαίνεται, οὐχ ἧττον ἢ καθάπερ εὐγενεῖ τέκνῳ τοῖς σωματικοῖς, ὡς τὰ πολλὰ, χαρακτῆρσιν οἱ φύσαντες.

A δὲ ἡμῖν ἀντιδοίης, αὐτό τε τὸ γράφειν, καὶ τὴν ἐξ ὧν γράφομεν ὠφέλειαν. Τούτου γὰρ ἀμείνω μισθὸν οὔτε αἰτεῖν, οὔτε ἀπαιτεῖν ἔχομεν, ἢ τοῖς αἰτοῦσι λυσιτελέστερον, ἢ τῷ παρέχοντι πρεπωδέστερον.

tis, ut plurimum, innotescunt. Nostrum igitur ejusmodi est. At tu nobis et ipsam scriptionem rependas, et emolumentum ex iis quæ scribimus. Potiorem enim hac mercedem neque petere, neque reposcere habemus, aut flagitantibus utiliorem, aut largienti magis decoram.

ΝΓ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (45).

LIII. EIDEM.

Inter epistolas quas pro Nicobulo Gregorius collegit, primas concedit epistolis Basilii.

Ἀεὶ προτιμήσας ἐμαυτοῦ τὸν μέγαν Βασίλειον, εἰ κἀκείνῳ τοὐναντίον ἐδόκει (44), καὶ νῦν προτιμῶ, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢ τὴν φιλίαν. Διὰ τοῦτο προθεὶς (45) τὰς ἐκείνου ἐπιστολὰς, τὰς ἐμὰς ὑποτίθημι. Καὶ γὰρ ἐπιθυμῶ πανταχοῦ συνεζεῦχθαι B ἡμᾶς ἀλλήλοις, καὶ ἅμα τύπον παρέχων τοῖς ἄλλοις τοῦ μετρίου καὶ τῆς ὑφέσεως.

Cum Basilium magnum mihi semper prætulerim, tametsi illi contrarium videretur, tum nunc quoque præfero, non minus veritate, quam amicitia motus. Quocirca epistolis illius priore loco positis meas subnecto. Ubique enim nos inter nos conjunctos esse cupio: simulque etiam id ago, ut modestiæ ac submissionis exemplum aliis præbeam.

ΝΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (46).

49 LIV. EIDEM.

Hanc etiam ad Nicobulum epistolam ob nominis et materiæ cognationem subjungimus; quam tamen conscriptam esse tempore probabile est, cum roganti Nicobulo artem scribendi litteras tradidit. In ista quid sit laconismus eum docet laconice.

Τὸ Λακωνίζειν οὐ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ οἴει, ὀλίγας συλλαβὰς γράφειν, ἀλλὰ περὶ πλείστων ὀλίγας. Οὕτως ἐγὼ καὶ βραχυλογώτατον Ὅμηρον λέγω, καὶ πολὺν τὸν Ἀντίμαχον (47). Πῶς; τοῖς πράγμασι κρίνων τὸ μῆκος, ἀλλ' οὐ τοῖς γράμμασι.

Laconice loqui, non est, ut putas, paucas syllabas scribere, sed de plurimis rebus paucas. Atque hac ratione ego et maxime breviloquum Homerum esse pronuntio, et prolixum Antimachum. Qui tandem istud? nimirum rebus, non autem litteris longitudinem æstimans.

ΝΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (48).

LV. EIDEM.

Nicobulum hac epistola peramantissime invitat Gregorius, ut sese invisat. Quo tempore scripta sit nihil indicat.

C Φεύγεις διώκοντας ἴσως νόμοις ἐρωτικοῖς, ἵνα σεαυτὸν ποιῇς τιμιώτερον. Ἧκε οὖν, καὶ νῦν τὴν τοῦ μακροῦ χρόνου ζημίαν ἀναπλήρωσον ἡμῖν. Καὶ εἴ τί σε τῶν αὐτόθι κατέχοι (49), πάλιν ἀφήσεις ἡμᾶς, ὡς ἂν σεμνότερος ᾖς, πάλιν ποθούμενος.

Quod persequentes fugis, id fortassis ex amatoriis legibus facis, ut hac ratione majorem tibi honorem concilies. Veni igitur, ut et nunc diuturni temporis detrimentum nobis sarcias. Ac si quid rerum tuarum te retineret, rursum nos relinques; quo augustiorem hac ratione te reddas, rursum a nobis expetitus.

ΝϚ'. ΘΕΚΛΗ (50).

LVI. THECLÆ.

Thecla, ad quam scripta est hæc epistola, mulier fuit pietate insignis, quæ fortuito in necessitudinem Gregorii venerat, occasione cujusdam epistolæ de calamitatibus ad ipsum datæ, in qua aliquid ipsa suo nomine addiderat.

Τὴν μικράν (51) σου προσθήκην τοῦ γράμματος, ὡς μεγάλην ἐπιστολὴν, ἐδεξάμην. Ἐμοῦ γὰρ ὑμεῖς, καὶ ὑμῶν ἐγὼ, τοῦ πνεύματος οὕτως ἡμᾶς ἁρμόσαντος (52). D Τοῦτο εἰδότες, εὔχεσθε (53) ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ περὶ πάντων θαῤῥεῖτε, ὡς οὐδένας (54)

Exiguum tuum litterarum additamentum, ut ingentem epistolam accepi. Nam et vos nostri, et nos vestri sumus, spiritu nimirum nos ad hunc modum copulante. Quod cum vobis exploratum sit, pro nobis preces ad Deum adhibete, et de omni-

(45) Alias II. Scripta eodem circiter tempore.

(44) *Εἰ κἀκείνῳ τοὐναντίον ἐδόκει.* Ita Pass. Edit. minus bene δοκεῖ, *videatur*. Quorum quidem verborum hic sensus est, *tametsi ille sibi me præferret.*

(45) *Προθείς.* Ita Reg. duo. Edit. male προτιθείς.

(46) Alias III. Scripta circa idem tempus.

(47) *Καὶ πολὺν τὸν Ἀντίμαχον.* Antimachum poetam fuisse obscurissimum colligere est ex Ælio Spartiano, ubi Adrianum imperatorem ait Calaccianos libros obscurissimos, Antimachum imitando, scripsisse. Quin et Dion Cassius eumdem Adrianum scribit Homeri poema abolere cogitasse, et pro eo Antimachum in scholis legendum inducere, cujus nomen multi adhuc ignoraverant. BILL. Vide Suidæ Lexicon.

(48) Alias CLIV. Scripta forte circa eadem tempora.

(49) *Κατέχοι.* Cod. Reg. κατέχει. Ita et legit Bill. qui reddit: *retinet.*

(50) Alias CC. Scripta circa annum 372.

(51) *Μικράν.* Ita codd. Reg. et Pass. In ed. μακράν. Mox ἐμοῦ. Ita Bill. et Combef. Edit. ἐμοί.

(52) *Ἁρμόσαντος.* Ita codd. Reg. et Combef. In edit. ἁρμόζοντος.

(53) *Εἰδότες, εὔχεσθε.* Ita cod. Reg. et Combef. In ed. εἰδότες, καὶ εὔχεσθε.

(54) *Οὐδένας.* Sic emendavimus ex cod. Par. οὐδένα, quod vitiose legitur in ed. Mox, ἡμῶν. Ed. ὑμῶν.

bus rebus magno animo estote, ac de nobis illud persuasum habetote, quod nullos unquam, qui sinceriore erga vos animo sint, nec qui magis res vestras communes sibi esse ducant, reperietis, etiamsi alioqui hoc nec longa consuetudo et familiaritas, nec experientia testatum fecit. De iis autem rebus, quæ molestiam afferunt, quid aliud scribere attinet, quam quod eos volo qui summæ philosophiæ tempus hoc esse existimant, in calamitatibus fortem animum præstare, atque ita cum iis, qui mœrorem inferunt decertare, quandoquidem aliter nec fieri potest, nec fas est?

A γνησιωτέρους ἡμῶν εὑρίσκοντες, οὐδὲ μᾶλλον τὰ ὑμέτερα κοινουμένους (55)· εἰ καὶ μήπω, μήτε συνήθεια πολλὴ, μήτε πεῖρα τοῦτο ἐδίδαξε. Περὶ δὲ τῶν λυπηρῶν, τί χρὴ γράφειν, ἢ ὅτι βούλομαι τῆς ἄκρας φιλοσοφίας καιρὸν τοῦτον νομίσαντας (56), ἐγκαρτερεῖν τοῖς πάθεσι, καὶ οὕτως ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς λυποῦντας, ἐπειδή γε ἄλλως οὔτε δυνατὸν, οὔτε ὅσιον;

50 LVII. EIDEM.

ΝΖ'. ΤΗ ΑΥΤΗ (57).

Inter Basilii epistolas, hæc CCCXXI *ponitur; sed Gregorii nostri, non vero Basilii fetus est. Etenim, ut cum nostro Prudentio Marano loquar, hujus epistolæ auctorem* Gregorium Nazianzenum esse non obscure perspicitur. *Tota sapit Gregorii argutias et veneres, festivumque scribendi genus. In hac autem epistola, non sine solito lepore Theclam rogat, ut his qui ecclesiæ conseptum exstruebant, vinum suppeditet, propterea quod vehemens anni præteriti frigus vites succiderat. Porro Gregorius noster exædificati magnifice templi laudem patri suo tribuit. Non tamen de ipso templo, cujus mentio fit in oratione* I, *alias* XLI, *quodque adeo jam ab anno 362 exstructum erat, sed de quibusdam externis ornamentis progressu temporis templo adjectis, id esse intelligendum ipsa epistolæ verba non satis intellecta a priori interprete suadent.*

Præterito anno, frigus incubuit patriæ vehemens, et vitium gemmas jam ad partum solutas succidit: quæ cum steriles remanserint, phialas nostras siccas et aridas reddiderunt. Sed quid nos induxit, ut plantarum sterilitatem tibi tragice ob oculos poneremus? Ut et ipsa secundum Salomonem fias nobis florescens vitis et palmes abundans: non uvam proferens, sed uvarum rorem sitientibus exprimens. Qui autem sitiunt, quinam sunt? Qui ecclesiæ conseptum exstruunt. Ego cum non habeam unde eos montano liquore recreem, ad tuam dexteram uvis refertam confugi, ut in nos tuos fontes fluviali quadam copia manare jubeas. Id enim si cito feceris, multorum quidem ora curabis, eaque arida: me vero imprimis Atticum rogatorem recreabis.

B Τὸ παριππεῦσαν ἔτος, κρυμὸς γέγονε (58) τῇ πατρίδι βαρὺς, καὶ τὰς βλεφαρίδας τῶν ἀμπέλων (59) τὰς ἤδη πρὸς ὠδῖνας λυομένας ἀνέκοψεν· αἱ δὲ ἀπομείνασαι στεῖραι, αὐχμηρὰς καὶ ἀβρόχους τὰς φιάλας ἡμῶν ἐξειργάσαντο (60)· τί δή ποτ' οὖν σοι τὴν τῶν φυτῶν ἀκαρπίαν ἐκτραγῳδῆσαι προήχθημεν; Ἵνα γένῃ ἡμῖν, κατὰ τὸν Σολομῶντα, καὶ αὐτὴ ἄμπελος κυπρίζουσα, καὶ κατάκαρπος κληματίς· οὐ βότρυν ἐξανθήσασα, ἀλλὰ τῶν βοτρύων ἐκθλίψασα τοῖς διψῶσι τὴν δρόσον. Τίνες δέ εἰσιν οἱ διψῶντες; Οἱ τὸν περίβολον (61) τῆς συνόδου (62) τειχίζοντες. Τούτους ὀρεινῷ μεθύσματι ποτίζειν οὐκ ἔχων ἐγὼ, ἐπὶ τὴν πολυστάφυλόν σου κεχώρηκα δεξιάν· ἵν' ἡμῖν ἐκ ποταμίας τοὺς σοὺς κελεύσῃς ἐπιῤῥεῦσαι κρουνούς. Τοῦτο γὰρ τάχος ποιήσασα, πολλῶν μὲν στόματα ξηρὰ θεραπεύσεις (63), εὐφρανεῖς δὲ πρῶτον ὡς ἔνι μάλιστα καὶ τὸν Ἀττικιστὴν ἐπαίτην (64) ἐμέ.

(55) *Ὑμέτερα κοινουμένους*. Ita Par. Edit. ἡμέτερα κινουμένους.

(56) *Καιρὸν τοῦτον νομίσαντας*. Ita Par. Edit. νομίσαντες.

(57) Inter Basilianas CCCXXI. Scripta circa annum 372.

(58) *Γέγονε*. Coisl., duo Reg. duo et Vat. γεγένηται.

(59) *Τῶν ἀμπέλων*. Harl. et Med. τῆς ἀμπέλου. Ibidem λυομένας deest in Harl. Med. habet πρὸς ὠδῖνα.

(60) *Ἐξειργάσαντο*. Coisl. duo et Reg. duo εἰργάσαντο. Paulo post, iidem ἐκτραγῳδῶ; ἵνα ἡμῖν. Sic Harl.

(61) *Τὸν περίβολον*, reddidi *conseptum*, quia hac voce non parietes ipsius ecclesiæ designantur (jam enim ipsa videtur fuisse exstructa), sed septum illud quatuor murorum, quod ecclesiam interjecto aliquo spatio cellis, areis, balneis et aliis ejusmodi rebus destinato cingebat, ut videre est in lib. IV *De Vita Constantini*, cap. 59; et in lib. IX Cod. Theod. tit. XLV, ubi templum dicitur τεττάρων τῶν τειχῶν περιβολῇ τειχιζόμενον, *quadripartito parietum septo conclusum*.

(62) *Τῆς συνόδου*. Non desunt exempla in quibus ecclesiæ Christianorum sic vocantur. Vide Basilii epistolam CCLXXXVI. In lege Constantini, lib. XVI

C Cod. Theod. tit. II, sic habetur: *Habeat unusquisque licentiam sanctissimo venerabilique concilio, decedens, bonorum quod optavit, relinquere.* Videtur ecclesias Christianorum designare Maximinus apud Eusebium, lib. IX *Hist.* cap. 10, cum ait lege Diocletiani et Maximiani sancitum fuisse τὰς συνόδους τῶν Χριστιανῶν ἐξῃρῆσθαι. Ipse enim hanc legem abrogans, illis concedit ut τὰ κυριακά instaurent. Videntur ergo superiora verba sic reddenda, *ut Christianorum ecclesiæ everterentur.*

(63) *Στόματα ξηρὰ θεραπεύσεις*. Pro his vocibus in Regio utroque et Coisl. duobus legitur ἀναπαύσεις ψυχάς, *animos recreabis.*

(64) *Ἐπαίτην*. Ita Med. et Harl. Editi ἐπαινέτην, *laudatorem*. Parum commode Gregorius Atticum laudatorem se diceret: at peracute vocat se Atticum rogatorem, id est non valde pudentem. Nam os Atticum idem est ac impudens; vel quod Athenienses hoc vitio laborarent, vel quod generatim D tribuatur iis qui urbes incolunt. Unde illud Horatii, epist. IX:

Frontis ad urbanæ descendi præmia.

Hæc Operum S. Basilii editores, qui non ita forsan vocem ἐπαινέτην amandassent, si apud Erasmum legissent adagium, *Haud difficile Athenienses Athenis laudare.*

ΝΗ΄. ΒΑΣΙΛΕΙῼ (65).

LVIII. BASILIO.

Narrat Gregorius quomodo Basilii defensorem se ostenderit contra philosophum, qui eo nomine eum impietatis accusabat, quod Spiritus sancti divinitatem haudquaquam aperte confiteretur. In Vita Gregorii, quo anno scripta sit hæc epistola, demonstravimus; nempe post mensem Septembrem, in quem incidit beati Martyris Eupsychii memoria, unde Basilium calumniandi ansam arripuerat monachus.

Ἐγώ σε καὶ βίου καθηγητὴν, καὶ δογμάτων δι- A δάσκαλον, καὶ πᾶν ὅ τι ἂν (66) εἴποι τις τῶν καλῶν, ἐθέμην τε ἀπ' ἀρχῆς, καὶ νῦν τίθεμαι· καὶ εἴ τις ἄλλος ἐπαινέτης τῶν σῶν, ἢ μετ' ἐμοῦ πάντως, ἢ μετ' ἐμέ. Τοσοῦτον ἥττημαί σου τῆς εὐλαβείας, καὶ οὕτω καθαρῶς εἰμὶ σός! Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Οὗ γὰρ πλείων ἡ συνουσία, πλείων (67) καὶ ἡ πεῖρα· οὗ δὲ ἡ πεῖρα δαψιλεστέρα, καὶ ἡ μαρτυρία τελειοτέρα. Καὶ εἴ τι ἄλλο μοι τοῦ ζῆν ὄφελος, ἡ σὴ φιλία καὶ συνουσία. Ἔχω μὲν οὕτω (68) περὶ τούτων, καὶ ἔχοιμι. Ἃ δὲ νῦν γράφω, γράφω μὲν οὐχ ἑκὼν, γράφω δὲ ὅμως. Καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς· ἢ λίαν αὐτὸς ἀχθεσθήσομαι, εἰ μὴ κατ' εὔνοιαν ταῦτα λέγειν τε καὶ γράφειν πρὸς σὲ πιστευοίμην.

Ego te, et pro vitæ duce, et pro fidei ac dogmatum magistro, et quidquid præclari a quoquam dici potest, tum antiquitus habui, tum nunc habeo: et si quis alius tuarum laudum prædicator est, omnino vel mecum est, vel post me. Usque adeo me tibi devinxit pietas tua, atque adeo **51** sincere et ex animo sum tuus! Nec vero hoc mirum videri debet. Nam ubi amplior vitæ consuetudo est, illic quoque amplius est experimentum: ubi autem uberius est experimentum, illic etiam perfectius est testimonium. Et si quem alium ex hac vita fructum capio, hunc ex amicitia tua et contubernio capio. Ac de his rebus ita sentio, utinamque sentiam! Quæ autem nunc scribo, invitus quidem scribo: sed tamen scribo. Ac mihi ne eo nomine succenseas velim; alioqui perquam acerbe feram, si fidem tibi non fecero, me hæc benevolentia ductum loqui, atque ad te scribere.

Πολλοὶ κατεγνώκασιν ἡμῶν, ὡς περὶ τὴν πίστιν B οὐκ ἰσχυρῶν, ὅσοι κοινοποιοῦσι τὰ ἡμέτερα καλῶς ποιοῦντες. Καὶ οἱ μὲν ἀσέβειαν ἐγκαλοῦσι φανερῶς, οἱ δὲ δειλίαν· καὶ ἀσέβειαν μὲν, οἱ μηδὲ ὑγιῶς λέγειν (69) πιστεύοντες· δειλίαν δὲ, οἱ τὴν ὑποστολὴν αἰτιώμενοι (70). Καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων τί χρὴ καὶ λέγειν; Ὃ δ' οὖν νεωστὶ συνέβη, τοῦτό σοι διηγήσομαι.

Multi nos, ut in fide parum fortes accusant, ii nempe, qui et recte quidem communia omnia inter nos esse statuunt. Atque alii quidem plane nos impietatis insimulant, alii timiditatis: impietatis nimirum, ii qui nos ne pie quidem loqui sibi persuadent, timiditatis autem, qui nobis dissimulationis crimen impingunt. Ac sermones aliorum quid referre attinet? Quod vero nuper accidit, ex me audies.

Συμπόσιον ἦν, καὶ τοῦ συμποσίου μετεῖχον οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ ἡμῖν φίλων, ἐν δὲ τούτοις καὶ ἀνήρ τις τῶν εὐλαβείας ὄνομα καὶ σχῆμα περικειμένων. Οὔπω πότος ἦν, καὶ λόγος ἦν περὶ ἡμῶν, ὅπερ ἐν τοῖς συμποσίοις φιλεῖ συμβαίνειν, ἀντ' ἄλλου τινὸς ἐπεισοδίου προτιθεμένων· πάντων δὲ τὰ σὰ θαυμαζόντων, καὶ προστιθέντων ἡμᾶς (71) ὡς τὰ ἴσα φιλοσοφοῦντας, καὶ τὴν φιλίαν λεγόντων C καὶ τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν ἐν ἅπασι σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν, δεινὸν τὸ πρᾶγμα ποιεῖται ὁ δῆθεν φιλόσοφος (72). Καὶ τί τοῦτο, φησὶν, ὦ οὗτοι; μάλα τι νεανικὸν ἐκβοήσας· ὡς λίαν ὑμεῖς ψευδεῖς τε καὶ κόλακες (73)! Τὰ μὲν ἄλλα ἐπαινείσθωσαν οἱ ἄνδρες, εἰ δοκεῖ· οὐδὲ αὐτὸς ἀντιλέγω. Τὸ μέγιστον δὲ οὐ δίδωμι, τὴν ὀρθοδοξίαν μάτην (74) μὲν ἐπαινεῖται Βασίλειος, μάτην δὲ Γρηγόριος, ὁ μὲν προδιδοὺς

Epulum quoddam erat, in quo permulti clarissimi viri nobisque amicitia conjuncti accumbebant, atque inter eos vir quidam pietatis nomen habitumque præ se ferens. Nondum ad pocula ventum erat, cum, ut in conviviis fere fit, de nobis sermo excitatur, instar alius cujusdam adventitiæ rei in medium propositis. Omnibus porro virtutes tuas amplissimis laudibus efferentibus, nosque etiam, ut iisdem vitæ studiis deditos, adjungentibus, amicitiamque nostram et Athenas commemorantibus, in rebusque omnibus concordiam animorumque conspirationem, indigne tulit hic philosophus. Et quidnam, hoc est, inquit, admodum furiose exclamans, o viri? quam valde mendaces et adulatores estis! Cætera quidem laudentur sane viri illi, si ita lubet; nihil repugno: verum quod maximum

(65) Alias XXVI. Scripta mense Septembri anni 372, vel etiam 373.

(66) *Καὶ πᾶν ὅ τι ἄν*. Ita codd. Harl. et Reg., Morel. et Combef. In edit. εἴ τι ἄν.

(67) *Πλείων ἡ συνουσία, πλείων*, etc. Ita cod. Reg. In edit. πλεῖον.

(68) *Ἔχω μὲν οὕτω*. Ita cod. Pass. In edit. ἔχω D μὲν οὖν οὕτω.

(69) *Μηδὲ ὑγιῶς λέγειν*. Codd. Reg., Harl., Pass. et Combef. μηδὲ ὑγιῶς ἔχειν, *qui nos ne pie quidem agere*, aut *qui ne nos quidem sanos in fide credunt.*

(70) *Ὑποστολὴν αἰτιώμενοι*. Combef., *qui nos prævaricationis insimulant, aut nobis subductæ veritatis crimen impingunt.*

(71) *Καὶ προστιθέντων ἡμᾶς*. Ita codd. Harl. et Pass. At Combef. καὶ προστιθεμένων ἡμᾶς. In edit. καὶ προστιθέντων καὶ ἡμᾶς.

(72) *Ὁ δῆθεν φιλόσοφος*. Ita Reg., *philosophus ceu monachus*. Combef. ποιεῖ ὅ γε φιλόσοφος.

(73) *Ὡς λίαν ὑμεῖς ψευδεῖς τε καὶ κόλακες*. Hæc desunt in cod. Pass.

(74) *Τὸ μέγιστον δὲ οὐ δίδωμι, τὴν ὀρθοδοξίαν· μάτην*, etc. Sic cum Combef. interpunctionem apponendam censemus. In edit. τὸ μέγιστον δὲ οὐ δίδωμι. Τὴν ὀρθοδοξίαν μάτην. Vertit autem Bill., *quod maximum est, non illis concedam. Orthodoxiæ nomine frustra laudatur... ille quia sermonibus suis veritatem prodit, hic quia patientia sua eamdem simul prodit.*

A τὴν πίστιν οἷς διαλέγεται, ὁ δὲ συμπροδιδοὺς οἷς ἀνέχεται.

est, non concedo. Orthodoxiæ nomine frustra laudatur Basilius, frustra Gregorius : ille quia sermonibus suis veritatem prodit; hic quia rem ferendo pari se proditionis reatu obstringit.

Πόθεν τοῦτο, ἔφην, ὦ μάταιε σὺ, καὶ νέε Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν τὴν ἀπόνοιαν; πόθεν ἡμῖν ἥκεις δογματιστής; Πῶς σεαυτὸν ποιεῖς τηλικούτων κριτήν; Ἐκ τῆς κατ' Εὐψυχίου τοῦ μάρτυρος (75), ἔφη, συνόδου νῦν ἥκω (καὶ γὰρ εἶχεν οὕτως), κἀκεῖσε ἤκουσα τοῦ μεγάλου Βασιλείου θεολογοῦντος τὰ μὲν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἄριστά τε καὶ τελειότατα, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις ἄλλος ῥᾳδίως εἴποι, τὸ Πνεῦμα δὲ παρασύροντος (καὶ προσετίθει τινὰ εἰκασίαν, ὥσπερ τῶν ποταμῶν οἱ τὰς μὲν πέτρας παρατρέχοντες, τὴν δὲ ψάμμον κοιλαίνοντες). Ἢ τί δή ποτε, ὦ θαυμάσιε, σὺ μὲν, ἔφη πρὸς ἐμὲ βλέπων, ἤδη φανερῶς τὸ Πνεῦμα θεο- B λογεῖς (καί τινος ἀπεμνημόνευσε τῶν ἐμῶν, ὡς ἐν συνόδῳ (76) πολυανθρώπῳ θεολογήσαντος, εἶτα ἐπειπόντος τῷ Πνεύματι τοῦτο δὴ τὸ περιβόητον, τὸ, Μέχρι τίνος ὑπὸ τῷ μοδίῳ τὸν λύχνον κρύψομεν; ; ὁ δὲ ὑποφαίνει μὲν ἀμυδρῶς, καὶ οἷον σκιαγραφεῖ τὸν λόγον, οὐ παῤῥησιάζεται δὲ τὴν ἀλήθειαν, πολιτικώτερον ἢ εὐσεβέστερον τὴν ἀκοὴν ἐπικλύζων, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ λόγου τὴν διπλόην περικαλύπτων (77).

Hic ego : Unde hoc, o homo vane, atque arrogantiæ nomine nove Dathan et Abiron? unde nobis dogmatum promulgator venis? Siccine tantarum rerum judicem teipsum efficis? Tum ille : Ex
52 Eupsychii martyris solemni conventu nunc venio (sic enim res se habebat), atque illic Basilium magnum audivi, de Patris quidem et Filii deitate optime et perfectissime, atque ut vix quisquam alius facile queat, disserentem, Spiritum autem sanctum convellentem ac distorquentem (Ac similitudinem quamdam adhibebat, tanquam fluviorum, qui petras prætereant et arenam excavent). Alioqui enim cur tu, vir admirande, inquit me intuens, jam perspicuis verbis Spiritum sanctum Deum esse asseris, (simulque vocem quamdam meam commemoravit, cum ego in frequentissimo cœtu de divinitate verba faciens, pervulgatum illud de Spiritu sancto interfatus essem : Quousque lucernam sub modio abscondemus?) ille autem fidei doctrinam obscure ostendit, ac velut adumbrat, nec veritatem libere profitetur, politice magis quam pie aurem obruens, dicendique facultate versutiam tegens.

Ὅτι ἐγὼ μὲν, ἔφην, ἐν παραβύστῳ κείμενος, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενος, καὶ μηδὲ ἃ λέγοιμι, μηδὲ C ὅτι λέγοιμι (78) σχεδὸν γινωσκόμενος, ἀκινδύνως φιλοσοφῶ. Τοῦ δὲ πλείων ὁ λόγος (79), ὡς περιφανεστέρου καὶ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ δημοσίᾳ πᾶν τὸ λεγόμενον, πολύς τε περὶ αὐτὸν ὁ πόλεμος, ζητούντων λαβέσθαι τῶν αἱρετικῶν γυμνῆς τῆς φωνῆς καὶ αὐτοῦ Βασιλείου, ἵν' ὁ μὲν ἐξωσθῇ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ μόνος σχεδὸν ὑπολειπόμενος τῆς ἀληθείας σπινθὴρ καὶ ἡ ζωτικὴ δύναμις, τῶν κύκλῳ πάντων κατειλημμένων· ῥιζωθῇ δὲ τὸ κακὸν ἐν τῇ πόλει, καὶ ὥσπερ ἀπό τινος ὁρμητηρίου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, πᾶσαν καταδράμῃ τὴν οἰκουμένην. Βέλτιον οὖν οἰκονομηθῆναι τὴν ἀλήθειαν, μικρὸν εἰξάντων ἡμῶν, ὥσπερ νέφει τινὶ, τῷ καιρῷ, ἢ καταλυθῆναι τῷ φανερῷ τοῦ κηρύγματος. Ἡμῖν μὲν γὰρ οὐδὲν βλάβος καὶ ἀπ' ἄλλων λέξεων τοῦτο συνάγουσιν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα γινώσκειν (οὐ γὰρ ἐν D ἤχῳ μᾶλλον, ἢ διανοίᾳ κεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν)· τῇ

Quoniam, inquam, ego in obscuro positus, ac plerisque incognitus, sicut nec quæ loquar, nec an loquar, ferme homines sciant, sine periculo philosophor. Illius autem major habetur ratio, utpote cujus nomen, tum ob ipsius virtutem, tum ob Ecclesiæ splendorem multo sit illustrius. Ac palam est quidquid dicitur : ingensque circa eum bellum est, cupientibus nimirum hæreticis nudam et apertam vocem ex ipsiusmet Basilii ore arripere, ut ipse quidem ex Ecclesia expellatur, qui solus pene veritatis igniculus restat ac vitalis facultas, vicinis omnibus captis ac subjugatis ; malum autem in civitate radices agat, atque ex hac Ecclesia non secus atque ex aggere quodam et propugnaculo terrarum orbem populetur. Præstat itaque œconomiam quamdam ad veritatem adhibitam fuisse, nobis videlicet tempori, quasi nebulæ cuidam, nonnihil cedentibus, quam ut ea ob prædicationis perspicuitatem opprimeretur. Nobis enim ex ea re nihil damni fa-

(75) *Κατ' Εὐψυχίου τοῦ μάρτυρος.* Ita Montac., et sic legendum videtur. Nec enim verba τοῦ μάρτυρος jungi possunt voci συνόδου, quæ generis est feminini. At Bill., ut omnem tollat ambiguitatem, verba τοῦ μάρτυρος refert ad Eupsychium et ad synodum, vertitque, *Ex Eupsychii Martyris synodo nunc venio, eamque dicti mei testem habeo.* Fortasse hic est Eupsychius ille Cæsariensis nobili loco natus, cujus meminit Sozomenus, *Hist. tripart.* lib. v, cap. xi, qui, ob eversum Fortunæ templum, imperante Juliano interemptus est.

(76) *Καί τινος ἀπεμνημόνευσε τῶν ἐμῶν, ὡς ἐν συνόδῳ,* etc. In utrisque codicibus Græcis corruptissime legitur, καί τινος ἀπ' ἐμοῦ μονῆς τε τῶν ἐμῶν. Sed facile est errorem deprehendere; corrigere autem hoc opus, hic labor est. Ego vero veram lectionem hac demum ratione commodissime restitui posse arbitror, si pro his quatuor verbis ἀπ' ἐμοῦ μονῆς τε, substituatur unicum verbum ἀπεμνημόνευσε, atque etiam ita transtuli clarissimo, ut opinor, sensu, nec a Gregorii mente abhorrente.

(77) *Τὴν διπλόην περικαλύπτων, varium ac multiplicem Scripturarum sensum obtegens.*

(78) *Μηδὲ ὅτι λέγοιμι.* Combef. μηδὲ ὅστις λέγομαι, *quis vocer propemodum.*

(79) *Πλείων ὁ λόγος.* Ita cod. et Combef. In edit. πλεῖον ὁ λόγος. Mox, καὶ παρ' ἑαυτοῦ, καί, etc. Bill. vertit, *tum ob ipsius virtutem, tum ob Ecclesiæ splendorem.*

Ἐκκλησίᾳ δὲ μεγάλην ζημίαν (80) τὸ δι' ἑνὸς ἀνδρὸς A διωχθῆναι τὴν ἀλήθειαν.

Οὐκ ἐδέξαντο τὴν οἰκονομίαν ὡς ἕωλον καὶ παίζουσαν (81) αὐτοὺς οἱ παρόντες· ἀλλὰ καὶ κατεβόων ἡμῶν, ὡς τὴν δειλίαν μᾶλλον, ἢ τὸν λόγον οἰκονομούντων. Πολὺ γὰρ εἶναι βέλτιον, τὸ ἡμέτερον φυλάττειν διὰ τῆς ἀληθείας, ἢ τοῦτό γε ἀχρειοῦν, καὶ μὴ προσλαμβάνειν τὸ ἀλλότριον, διὰ τῆς δῆθεν οἰκονομίας. Τὰ μὲν οὖν καθ' ἕκαστον, ὧν τε εἶπον, ὧν τε ἤκουσα, καὶ ὡς ἠγανάκτησα πρὸς τοὺς ἀντιτείνοντας πέρα τοῦ μετρίου σχεδὸν (82) καὶ τῆς ἐμαυτοῦ συνηθείας, μακρὸν ἂν εἴη νῦν (83) ἐκδιηγεῖσθαι, καὶ ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον. Τέλος δὲ τοῦ λόγου, B τοὺς μὲν οὕτως ἀπεπεμψάμην. Σὺ δὲ δίδαξον ἡμᾶς, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, μέχρι τίνος προϊτέον ἡμῖν τῆς τοῦ Πνεύματος θεολογίας, καὶ τίσι χρηστέον φωναῖς, καὶ μέχρι τίνος οἰκονομητέον, ἵν' ἔχωμεν ταῦτα πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας. Ἐγὼ γὰρ εἰ δεοίμην νῦν (84) τοῦτο μανθάνειν, ὁ πάντων μάλιστα σέ τε καὶ τὰ σὰ γινώσκων, καὶ πολλάκις περὶ τούτων πληροφορίαν καὶ δεδωκὼς καὶ δεξάμενος, πάντων ἂν εἴην (85) ἀμαθέστατός τε καὶ ἀθλιώτατος.

cimus, si ex aliis quoque dictionibus, quibus id certo colligatur, Spiritum sanctum Deum agnoscamus (neque enim in verborum sono potius, quam in mente et sententia veritas sita est); Ecclesia autem grave vulnus acceptura est, si ob unius hominis ejectionem veritas profligetur.

53 Hanc œconomiam ii, qui aderant, tanquam vanam et insulsam ipsosque ludificantem, non modo non comprobarunt: imo etiam nos clamoribus insectabantur, ut ignaviæ nostræ potius, quam orthodoxæ doctrinæ consulentes. Longe enim præstantius esse, nostros per veritatem tueri et conservare, quam per hujusmodi scilicet œconomiam eos labefactare, nec interim alienos assumere. Enimvero quæ, et dixi, et audivi, et quam valde ac præter modum consuetudinemque meam adversus eos, qui contra nitebantur, indignatus sum, sigillatim exponere, prolixum nunc fuerit, minimeque fortasse necessarium. Ut autem finem dicendi faciam, sic eos amandavi. Tu vero, o divinum et sacrosanctum caput, doce nos quousque in disputatione de Spiritus sancti divinitate progredi, quasque voces usurpare, et quousque œconomia uti conveniat, ut ea adversus eos, qui contradicunt, in promptu habeamus. Nam si hoc nunc ipse abs te doceri postularem, cum te resque tuas omnium mortalium maxime perspectas habeam, ac certissimam de his rebus fidem sæpius dederim, vicissimque acceperim, omnium profecto stolidissimus essem ac miserrimus.

ΝΘ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (86).

LIX. EIDEM.

Cum Gregorii litteris Basilius sic respondisset ut ipsis nonnihil offensus fuisse videretur, rescripsit Gregorius, mentemque suam candide aperiens, mœrore affectum immerito Basilium conqueritur, eidemque se simul et adfuturum et dimicaturum una pollicetur.

Τοῦτο ἦν, ὅπερ ἄλλος μὲν ἄν τις (87) ὑπείδετο τῶν C συνετωτέρων· ἐγὼ δὲ οὐκ ἔδεισα πρὸς σὲ γράφων, ὁ λίαν ἀρχαῖος καὶ μάταιος. Ἐλύπησέ σε τὰ (88) γράμματα, ὡς δὲ ἐγώ φημι, οὐκ ὀρθῶς, οὐδὲ δικαίως, ἀλλὰ καὶ λίαν περιττῶς. Καὶ τὴν λύπην οὐχ ὡμολόγησας μὲν, οὐκ ἔκρυψας (89) δὲ, εἰ καὶ σοφῶς τοῦτο ἐποίησας, ὥσπερ τινὶ προσωπείῳ, τῇ αἰδοῖ τὸ τῆς λύπης καλύπτων πρόσωπον. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν δολερῶς καὶ κακοήθως τοῦτο ἐποίησα, οὐχ ὑπὸ τῆς σῆς λύπης μᾶλλον ἢ τῆς ἀληθείας βλαβήσομαι· εἰ δὲ ἁπλῶς καὶ μετὰ τῆς συνήθους εὐνοίας, τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, οὐ τὴν σὴν διάθεσιν αἰτιάσομαι. Πλήν γε ὅτι διορθώσασθαι ταῦτα μᾶλλον εἶχε καλῶς, ἢ πρὸς τοὺς συμβουλεύοντας δυσχεραίνειν. Τὸ μὲν οὖν σὸν καὶ αὐτὸς ὄψει, καὶ ἄλλοις συμβουλεύειν τὰ αὐτὰ (90) ἱκανὸς ὤν· ἐμὲ δὲ προθύμως ἔχεις (91), ἐὰν διδῷ ὁ Θεὸς, καὶ D

Hoc nimirum erat, quod alius quispiam majori ingenii acumine præditus suspicari potuisset; ego vero qua sum vecordia et rusticitate, cum ad te scriberem, non extimui. Mœrore te affecerunt litteræ nostræ, non recte, nec merito, mea quidem sententia, sed et valde superflue. Quanquam mœrorem hunc tuum haudquaquam aperte prodidisti, nec vero occultasti, quamvis sapienter id feceris, veluti quadam larva, pudore scilicet mœroris faciem obtegens. Si subdolo et malevolo animo a me hoc factum est, non me magis mœror iste tuus quam veritas ipsa lædet: si autem simplici animo et pro ea, qua soleo, benevolentia, non animi tui affectum, sed peccata mea accusabo. Quanquam satius fuerat, his incommodis mederi, quam iis, qui consilium afferebant, succensere. Sed tu quid

(80) *Μεγάλην ζημίαν*. Ita cod. Pass. Edit. μεγάλη ζημία. Mox, δι' ἑνὸς ἀνδρός, Bill., *ob unius hominis ejectionem.*

(81) *Καὶ παίζουσαν*. Harl. καὶ πάλαι παίζουσαν, *et jampridem eos ludificantem.*

(82) *Πέρα τοῦ μετρίου σχεδόν*. Ita cod. 2022. In edit. μέτρου, et σχεδόν deest.

(83) *Ἂν εἴη νῦν*. Deest νῦν in cod. Pass.

(84) *Νῦν* deest in eodem cod. Mox, ὁ πάντων. Ita cod. In edit. ὁ deest. Pro ὁ πάντων habet Harl. ἁπάντων, et Pass. ὅποτε.

(85) *Πάντων ἂν εἴην*. Pass. πάντως ἂν εἴην.

(86) Alias XXVII. Scripta eodem tempore.

(87) *Ἄλλος μὲν ἄν τις*. Combef. ἄλλος μέν τις, et pro ὑπείδετο, vellent nonnulli ὑπεῖδε, *quod alius suspicari potuit.*

(88) *Ἐλύπησέ σε τά*. Deest σε in cod. Pass. Mox, οὐκ ὀρθῶς, οὐδὲ δικαίως. Bill. *idque immerito sane et inique*, qui non reddit ἀλλὰ καὶ λίαν περιττῶς. Combef. *non recte, nec justa aliqua causa, sed et valde superflue, et quasi ultro a te quæsita occasione.*

(89) *Οὐκ ἔκρυψας*. Ita Harl. Deerat οὐκ in edit.

(90) *Τὰ αὐτά*. Cod. Harl. τοσαῦτα. In cod. Pass. τὰ αὐτά desunt.

(91) *Προθύμως ἔχεις*. Montac. et Morel. proponunt προθύμως ἕξεις, *habebis.* Nihil mutandum putat Combef., redditque: *habeas me prompto animo adfuturum.* Bill. non vertit προθύμως.

tibi faciendum sit, ipse videris, quippe qui aliis 54 quoque eadem suadere facile potes. Hoc autem habeto me, Deo juvante, et tibi alacriter adfuturum, simulque dimicaturum, virilemque operam impensurum esse. Quis enim recuset, imo quis non magno et fidenti animo futurus sit, te duce ac socio de veritate disputans atque contendens?

A παρεσόμενον, καὶ συναγωνιούμενον, καὶ τὰ δυνατὰ συνεισοίσοντα. Τίς γὰρ ἂν αναδύσεται (92); τίς δὲ οὐ θαῤῥήσει ὑπὸ σοὶ, καὶ μετὰ σοῦ, περὶ τῆς ἀληθείας λέγων καὶ (93) ἀγωνιζόμενος;

LX. EIDEM.

Ξ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (94).

Promiserat Gregorius Basilio se adfuturum, et eo duce ac socio dimicaturum. Veruntamen quominus promis a exsequeretur, mater, quæ morbo laborabat, impedimento fuit. Bollandistæ ad annum 364 referunt hanc epistolam; aut etiam Papebrochius ad annum sequentem; Tillemontius, ad annum 371 desinentem. Tanti res non est, ut de ea certandum sit. Quam quisque volaerit, opinionem amplectatur, per nos licet.

Ut expleatur quod jubes, partim in nobis situm est, partim autem, et quidem potissimum, ut opinor, in tua pietate. In nobis quidem, cupiditas animique promptitudo: nam nec alias unquam congressum tuum defugimus, verum cum semper B consectamur: et nunc cum cupidius appetimus. In tua autem sanctitate, ut res nostræ melius constituantur. Assidemus enim dominæ matri, gravi jampridem morbo laboranti. Quam si non dubio et ancipiti statu relicturi sumus, tua præsentia, mihi crede, haudquaquam carebimus. Illud modo tibi curæ sit, ut precibus tuis ipsi quidem ad sanitatem, nobis autem ad iter opem feras.

Τοῦ πληρωθῆναί σοι ἐπίταγμα, τὸ μέν τί ἐστιν ἐφ' ἡμῖν· τὸ δέ γε, καὶ οἶμαι τὸ πλέον, ἐπὶ τῇ σῇ εὐλαβείᾳ. Ἐφ' ἡμῖν μὲν, τὸ τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς προθυμίας (95)· οὔτε γὰρ ἄλλοτέ ποτε τὴν σὴν συντυχίαν ἐφύγομεν, ἀλλ' ἀεὶ (96) ταύτην διώκομεν, καὶ νῦν ταύτην πλέον ποθοῦμεν. Ἐπὶ δὲ τῇ σῇ ὁσιότητι, τὸ διορθωθῆναι (97) τὰ ἡμέτερα. Προσεδρεύομεν γὰρ τῇ κυρίᾳ, τῇ μητρὶ, πολὺν ἤδη καμούσῃ χρόνον ἐξ ἀῤῥωστίας. Καὶ εἰ μὴ μέλλοιμεν ἀμφιβόλως αὐτὴν καταλείψειν, οὐ ζημιωθησόμεθα, εὖ ἴσθι (98), τὴν παρουσίαν. Μόνον ταῖς εὐχαῖς, τῇ μὲν πρὸς τὴν ὑγείαν, ἡμῖν δὲ πρὸς τὴν ὁδὸν ἐπικούρησον.

LXI. AERIO ET ALYPIO

ΞΑ'. ΑΕΡΙΩ ΚΑΙ ΑΛΥΠΙΩ (99).

Ad annum 372 vel 373, atque etiam paulo tardius referri potest epistola ad Aerium et Alypium. Quamvis enim quo anno scripta sit asseveranter pronuntiare non liceat, certum tamen eo tempore scriptam, quo una cum patre Nazianzenam Gregorius Ecclesiam administrabat. Etenim hujus Ecclesiæ jura pastoris auctoritate hic defendit. Aerium et Alypium admonet atque hortatur, ut matris extremæ voluntati obsequentes, eam pecuniam, quam in pauperum alimoniam Ecclesiæ reliquerat, exsolvant. Paruisse monitori videtur Alypius, si is ille est, qui, postea Cappadociæ præfectus, communis philosophorum patronus, ac pupillorum curator, *a Gregorio meruit appellari.*

Quemadmodum areæ et torcularis primitias, et C filiorum, eos qui vere filios amant, Deo consecrare justum ac pium est, quoniam ab ipso, et nos ipsi, et nostra omnia sunt: ita novæ hæreditatis, ut pars prompte et libenter oblata, majori parti securitatem conciliet. Quocirca ne committite, ut post omnes alios benigni nobis sitis: verum ante omnes Deo benignos vos præbete, per quem etiam omnibus; atque abjectis externis legibus, nostris servite, hoc videlicet a vobis ipsis offerentes, nempe animi promptitudinem et alacritatem. Nam ea quidem, quæ testamento 55 relicta sunt, ab aliis, alacritatem autem a vobis habebimus, quibus Deus multo plura, quam ea, quæ nunc daturi estis, rependere potest, non solum in hac fluxa et caduca D vita, sed etiam in stabili et æterna; quem unum spectare tutum est, in eoque spes omnes nostras defixas habere. Proinde, ut Deus talem erga vos

Ὥσπερ ἀπαρχὰς ἅλωνός τε καὶ ληνοῦ, καὶ τέκνων, τοὺς ἀληθῶς φιλοτέκνους ἀνατιθέναι Θεῷ δίκαιόν τε καὶ ὅσιον, ὅτι παρ' αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, καὶ τὰ ἡμέτερα· οὕτω καὶ νέας (1) κληρονομίας, ἵνα τὸ μέρος δοθὲν προθύμως, παράσχῃ τῷ πλείονι τὴν ἀσφάλειαν. Μὴ τοίνυν ἀναμείνητε μετὰ πάντας ἡμῖν γενέσθαι χρηστοὶ, ἀλλὰ πρὸ πάντων Θεῷ, δι' ὃν καὶ πᾶσιν· καὶ τοὺς ἔξω ῥίψαντες νόμους, τοῖς ἡμετέροις δουλεύσατε, τοῦτο παρ' ὑμῶν αὐτῶν καρποφοροῦντες, τὴν προθυμίαν. Τὰ μὲν γὰρ καταλειφθέντα (2) παρ' ἄλλων, τὸ δὲ πρόθυμον παρ' ὑμῶν ἕξομεν, οἷς δυνατὸς ὁ Θεὸς ἀντιδοῦναι πολυπλάσια, ὧν νῦν ἐπιδώσετε, οὐ μόνον ἐν τῷ προσκαίρῳ τούτῳ βίῳ καὶ ῥέοντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ αἰωνίῳ καὶ μένοντι· πρὸς ὃν μόνον ὁρᾷν ἀσφαλὲς, καὶ εἰς ὃν πάσας τείνειν ἡμῶν τὰς ἐλπίδας. Ὡς οὖν τοιοῦτον ταξομένου (3) τοῦ Θεοῦ περὶ ὑμᾶς, οἷοί περ ἂν αὐτοὶ γένησθε τοῖς πτωχοῖς, μὴ μικροψύχως (4), μηδὲ μικρολόγως, ἀλλὰ καὶ

(92) Ἀναδύσεται. Ita Reg. 2022 et Pass. Edit. ἂν δυνήσεται.
(93) Καί. Deest in edit.
(94) Alias IV. Scripta eodem tempore.
(95) Τὸ τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς προθυμίας. Combef., *voluntas animi et alacritas.*
(96) Ἐφύγομεν, ἀλλ' ἀεί. Cod. Pass. ἐφύγομεν· τί μὲν οὖν τοσοῦτον μεταδιώκομεν; *imo utquid tanto studio inquirimus?*
(97) Τὸ διορθωθῆναι. In cod. Pass. τό deest. Paulo infra, idem cod. πολὺν ἤδη καμνούσῃ.

(98) Εὖ ἴσθι. Desunt in cod. Pass.
(99) Alias LXXX. Scripta anno 372 vel 373.
(1) Νέας. Subauditur ἀπαρχὰς ἀνατιθέναι Θεῷ δίκαιον.
(2) Καταλειφθέντα. Id est, *non vestro beneficio, sed vestræ matris, legatam pecuniam accipimus.*
(3) Τοιοῦτον ταξομένου. Cod. Reg. et Combef. τοιούτου τευξόμενοι. Paulo infra, pro γένησθε, cod. Reg. γενήσεσθε.
(4) Μὴ μικροψύχως. Bill. *nequaquam maligne et sordide.*

λίαν φιλοτίμως τε καὶ προθύμως, πληρώσατε τῇ κατοιχομένῃ τὴν βούλησιν, ἣν παρεῖναί τε ὑμῖν νομίσαντες, καὶ ὁρᾷν τὰ γινόμενα, διὰ τῆς ἐπιδόσεως ἀναπαύσατε, ἵνα μὴ τὰ χρήματα μόνον ἔχητε παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν στηρίζουσαν οἴκους τέκνων μητρὸς εὐλογίαν (5) πορίσησθε· τοῦτο ἐνθυμηθέντες, ὅτι βελτίων μικρὰ μερὶς (6) μετὰ δικαιοσύνης, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἢ πλατυτέρα μετὰ μικρολογίας (ἵνα μὴ λέγω τι βλάσφημον), καὶ ὅτι πολλοὶ καὶ ὅλων οἴκων ἐκποιουμένων (7) εἰς ἐκκλησίας ἠνέσχοντο, οἱ δὲ καὶ παρ' ἑαυτῶν πᾶσαν προήκαντο (8) τὴν περιουσίαν, καὶ τὴν καλλίστην ἐπραγματεύσαντο πραγματείαν, γενέσθαι διὰ τὸν ἐκεῖ πλοῦτον πένητες. Μὴ τοίνυν σπείρητε φειδομένως, ἵνα πλουσίως θερίσητε (9), ἀλλ' ἀγαθὸν κλῆρον καὶ ὑμῖν αὐτοῖς, καὶ τοῖς φιλτάτοις ὑμῶν τοῦτον χαρίσασθε, μηδὲν ὑφελόντες τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πάντα μεθ' ἡδονῆς καὶ φαιδρότητος ἐπιδόντες ἡμῖν, ἢ ἀποδόντες (10) ὡς οἰκεῖα τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦτο μόνον κερδανοῦντες, ὅ τι ἂν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀναλώσητε. Τί γὰρ δεῖ θησαυρίζειν λῃσταῖς (11) καὶ κλέπταις, καὶ καιρῶν μεταβολαῖς, ἄλλοτε εἰς ἄλλους μετατιθέντων καὶ ῥιπιζόντων τὴν ἄστατον εὐπορίαν, ἀλλὰ μὴ εἰς τὰς ἀσφαλεῖς ἀποθήκας ἀποτίθεσθαι, καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ἰσχυροτέρας; Τὸ μὲν οὖν εὐτελὲς (12) περὶ ἄλλα καὶ ἄλλοις δείξατε (καὶ γὰρ εὔχομαι δυνατοὺς ὑμᾶς εἶναι μετὰ χρηστότητος), ἡμῖν δὲ ἀγωνίσασθε τὸν καλὸν ἀγῶνα, ὅστις νικήσει τὸν ἄλλον εὐλαβείᾳ, καὶ ταῖς ὀφειλομέναις εὐλογίαις ἐκ Θεοῦ (13) τοῖς εὐγνώμοσι. Πείσατε οὖν ἡμᾶς ὅτι χριστιανίζετε γνησίως, μᾶλλον δὲ ἀπὸ καλῆς ἀρξάμενοι ἀρχῆς, καὶ οὕτως εὐσεβοῦς καὶ δικαίας, ἐντεῦθεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὁμονοήσατε· ὡς ἂν ὑμεῖς τε ἀλλήλοις, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν ἐπευφραινοίμεθα (14), τά τε ἄλλα καὶ δεξιὸν ὑπόδειγμα γενομένοις (15) πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῆς περὶ ταῦτα εὐγνωμοσύνης.

A se præbiturus est, quales vos erga pauperes, nequaquam illiberaliter et sordide, sed admodum liberali et alacri animo demortuæ voluntatem perficite, quam et vobis adesse, et ea, quæ fiunt, intueri existimantes, per largitionem vestram recreate. Ita fiet, ut ab ea, non modo pecunias habeatis, sed maternam etiam benedictionem, filiorum domos fulcientem[17], consequamini : atque hoc vobiscum cogitate, meliorem esse partem exiguam cum justitia, ut Scriptura loquitur, quam latiorem et uberiorem cum sordida parcitate[18] (ne quid male ominosum dicam); illudque præterea, complures exstitisse, qui totas etiam domos in ecclesiarum sumptus alienari passi sint : non etiam defuisse, qui sua sponte facultates omnes B suas profuderint, ac pulcherrimum quæstum fecerint, hoc est propter futuræ vitæ opes inopiam amplexi sint. Ne igitur parce seratis, ut copiose metatis[19]; verum bonam cum vobis ipsis, tum charissimis vestris hæreditatem hanc elargimini, nihilque ex iis subtrahentes, quæ testamento perscripta sunt, verum omnia læto atque hilari animo nobis tribuentes, imo vero reddentes, ut quæ proprie Dei sint, ac velut hoc solum lucraturi, quod pro animarum vestrarum salute impenderitis. Quid enim prædonibus et furibus thesaurizare opus est[20], temporumque mutationibus incertas et fragiles opes ad alios aliosque subinde transferentibus atque agitantibus, ac non potius in tuta horrea, et firmiora, quam ut ullis insidiis appeti C possint? Ac parcimoniam quidem circa alia et aliis ostendite (opto enim vos cum benignitate potentes esse), apud nos autem bonum certamen certate, hoc est, uter alterum **56** pietate superet, ac benedictionibus iis, quæ probis viris ex Deo debentur. Fidem itaque nobis facite, vos vere et sincere Christianam fidem colere ac profiteri; quin potius a bono principio exorsi, tamque pio et justo, hinc in aliis quoque rebus concordes estote : ut et vos ipsi mutuo, et nos vobis oblectemur, cum ob alia, tum quod universæ Ecclesiæ probitatis in hujusmodi rebus atque candoris exemplum fueritis.

[17] Eccli. III, 11. [18] Prov. XVI, 8. [19] II Cor. IX, 6. [20] Matth. VI, 19, 20.

(5) *Στηρίζουσαν οἴκους τέκνων μητρὸς εὐλογίαν*. Alludit ad illud Eccli. III, 11, *Benedictio patris firmat domos filiorum, et maledictio matris eradicat fundamenta*. Hic autem vitiose legitur in edit. μητρὶ pro μητρός.

(6) *Βελτίων μικρὰ μερίς*. Legitur in Prov. XVI, 8 : *Melius est parum cum justitia quam multi fructus cum iniquitate*. Hunc locum suæ aptat sententiæ Gregorius. Bill. autem μετὰ μικρολογίας vertit : *cum sordibus*.

(7) *Οἴκων ἐκποιουμένων*. Ita cod. Reg. In edit. ἐμποιουμένων, vertitque Bill. : *Qui totas etiam domos ecclesiis addici passi sint*. Rectius forte, *qui etiam totas domos quasi inseri et incorporari ecclesiis sustinebant*.

(8) *Προήκαντο*. Ita cod. Reg. In edit. προσήγοντο, *obtulerint*. Mox, οὐσίαν pro περιουσίαν.

(9) *Ἵνα πλουσίως θερίσητε*. Mendose in edit. θερήσητε. Alludit Gregorius ad illud Apostol. II Cor. IX, 6 : *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet*.

(10) *Ἐπιδόντες ἡμῖν ἢ ἀποδόντες*. In edit. deest ἡμῖν. Combef. ἀποδόντες ἡμῖν καὶ ἐπιδόντες, *cuncta nobis reddentes ac elargientes*. Mox, τά forte delendum.

D (11) *Τί γὰρ δεῖ θησαυρίζειν λῃσταῖς*, etc. Notum est illud Evangelii Matth. VI, 19, 20 : *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, ubi fures non effodiunt, nec furantur*.

(12) *Τὸ μὲν εὐτελές*. Vertit Bill. *frugalitatem*. Duo codd. Reg. τὸ μὲν ἐντελές. Sicque Combef. qui vertit, *Circa alia et aliis, quod rigoris est et severitatis ostendite*; ut et epist. LXXVII, φιλανθρώπους φανῆναι μᾶλλον ἢ ἐντελεῖς, quod Bill. reddit, *Benignos potius quam severos nos præbeamus*.

(13) *Ἐκ Θεοῦ, ex Deo*. Dei scilicet indulgentia ac liberalitate, non *a Deo* quasi debitore.

(14) *Ἐπευφραινοίμεθα*. Cod. ἐπευφραινώμεθα.

(15) *Ὑπόδειγμα γενομένοις*. Cod. Reg. et Combef. ὑπόδειγμα γενόμενοι.

LXII. AMPHILOCHIO.

ΞΒ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙῼ (16).

Jam ab anno 373 Eustathius Sebastensis bellum tam aperte moverat, ut nulla petendæ pacis spes affulgeret. Petiit tamen veterator ille, Basilii amicitia indignissimus, pacis sequestrem Amphilochium, qui postea Iconiensis episcopus fuit; nondum enim erat, ait Tillemontius. Amphilochius Theologum datis ad eum litteris adhibere voluit. Cui Gregorius respondit epistola LXII, *id quod petebat,* Christianum esse; verum Armenium, *quo nomine appellat Eustathium, plane indignum esse. Hinc recte conjicias ante scriptam esse epistolam, quam Eustathii fraudes et prava dogmata ab omnibus demum agnita infamem bonis omnibus effecissent.*

Non barbaricum est inimitabilis tuæ probitatis A edictum, sed Græcum, imo Christianum. At Armenius de quo gloriaris, barbarus plane est, ac longe a nostra laude et gloriatione remotus.

Οὐ βάρϐαρον τὸ ἐπίταγμα τῆς ἀμιμήτου σου καλοκἀγαθίας, ἀλλ' Ἑλληνικὸν, μᾶλλον δὲ Χριστιανικόν (17). Ὁ δὲ Ἀρμένιος, ἐφ' ᾧ πάνυ φιλοτιμῇ (18), βάρϐαρος ἄντικρυς, καὶ πόῤῥωθεν τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας (19).

LXIII. AMPHILOCHIO.

ΞΓ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙῼ (20).

Amphilochius, ad quem scripta est hæc epistola, non ille est, qui Ecclesiæ Iconiensis creatus fuit episcopus; sanctissimus enim præsul nec uxorem unquam duxit, nec filios habuit, quod utrumque tribuunt hæ litteræ Amphilochio, ad quem datæ sunt. Itaque conjicias rectissime Theologum litteras ad cognominem Iconiensis episcopi patrem Amphilochium scripsisse, ut eum de assumpto ad episcopatum filio mœstum solaretur, quanquam et ipse eodem prorsus tempore, mortuo proprio parente, consolatione Gregorius indigeret. Litteras autem illas non tam ad Amphilochii patris consolationem, quam ad sui ipsius defensionem scripsit Gregorius; et jurgatrices potius quam consolatoriæ videri possint. Acriter enim objurgat Gregorius Amphilochium, qui filium suum proditum fuisse querebatur, patris querelas refellit et iniquas esse ostendit. De tempore quo scripta est hæc epistola, nulla potest esse difficultas, quandoquidem scripta est anno, quo Amphilochius Iconiensi Ecclesiæ præfectus fuit, et quo Nazianzena Ecclesia pastore suo, Gregorii Theologi patre, defecta est: adeoque scriptam esse anno 374 constat.

Doles? Ego vero in deliciis sum omnino. Lacrymas fundis? Ego vero, ut cernis, festum diem ago, ac rebus præsentibus glorior, meque effero. An te quidem filius in mœrorem conjicit, quod ob virtutem arripiatur, et honore afficiatur; atque in calamitatis loco ponis, nisi tibi præsto sit, tuamque senectutem curet, ac pro suo more, ea quæ muneri suo consentanea sint, præstet? Me autem non discruciat pater, qui extremam a nobis peregrinationem iniit, ex qua non jam ad nos revertetur, nec a nobis conspicietur: non te tamen accusamus, nec debitam consolationem efflagitamus; quod scilicet illud sit nobis exploratum, propria mala malis alienis animum adjiciendi spatium non
57 præbere: neque enim ullus est adeo amicitiæ studiosus, et philosophus, ut supra animi perturbationes positus sit, aliumque consolari tentet, cum ipse consolatione indigeat. Tu contra plagam plagæ injicis, dum nos accusas, ut audio, atque filium tuum, fratrem vero nostrum, a nobis neglectum, aut etiam, quod longe gravius est, proditum fuisse existimas; nosque detrimentum minime agnoscere, quod omnes quidem et amici et

B Ἀλγεῖς; ἐγὼ δὲ τρυφῶ δηλονότι. Δακρύεις; ἐγὼ δὲ, ὡς ὁρᾷς, πανηγυρίζω, καὶ τοῖς παροῦσι καλλωπίζομαι. Ἢ σὲ μὲν υἱὸς λυπεῖ δι' ἀρετὴν ἁρπαζόμενος, καὶ τιμώμενος, καὶ δεινὸν εἰ μὴ παρέσται σοι καὶ γηρωκομήσει (21), καὶ τὰ εἰκότα θεραπεύσει κατὰ τὸ σύνηθες; ἐμὲ δὲ (22) οὐκ ἀνιᾷ πατὴρ τὴν τελευταίαν ἐκδημίαν (23) ἀφ' ἡμῶν ἐκδημήσας, ἐξ ἧς οὐκέτι πρὸς ἡμᾶς ἀναλύσει, οὐδὲ παρ' ἡμῶν ὀφθήσεται. Εἶτα ἡμεῖς μὲν, οὐδὲν ἐγκαλοῦμεν, οὐδὲ τὴν ὀφειλομένην ἀπαιτοῦμεν παραμυθίαν, εἰδότες ὅτι τὰ ἴδια κακὰ καιρὸν οὐ δίδωσι τοῖς ἀλλοτρίοις σχολάζειν· οὐδὲ γὰρ οὕτω τίς ἐστι φιλικὸς καὶ φιλόσοφος, ὥστε ὑπεράνω τῶν παθῶν εἶναι, καὶ παρακαλεῖν ἄλλον, αὐτὸς δεόμενος παρακλήσεως. Σὺ δὲ τῇ πληγῇ πληγὴν ἐπιϐάλλεις, αἰτιώμενος ἡμᾶς, ὡς πυνθάνομαι, καὶ νομίζων C ἀμελεῖσθαι τὸν σὸν υἱὸν, ἡμέτερον δὲ ἀδελφὸν, ἢ καὶ προδεδόσθαι παρ' ἡμῶν, ὃ βαρύτερον· ἀλλὰ μὴ τῆς ζημίας ἡμᾶς ἐπαισθάνεσθαι (24), ἣν ἐζημίωνται πάντες μὲν καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, ἐγὼ δὲ πάντων μᾶλλον, ὁ καὶ τὰς (25) ἐλπίδας τῆς ζωῆς ἐν ἐκείνῳ θέμενος (26), καὶ μόνον μὲν ἔρεισμα, μόνον δὲ σύμϐουλον ἀγαθὸν, μόνον δὲ κοινωνὸν εὐσεϐείας ὑπολαμϐάνων. Καίτοι τίσι τοῦτο εἰκάζεις; Εἰ μὲν τοῖς

(16) Alias CLXII. Scripta anno 373 vel 374. — Ἀμφιλοχίῳ. Montac., Morel. ac Combef. Διοκλεῖ.

(17) *Χριστιανικόν*. Cod. Reg. et Combef. Χριστιανόν.

(18) *Φιλοτιμῇ*. Montac. et Combef. φιλοτιμεῖσθε.

(19) *Φιλοτιμίας*. Cod. Reg. φιλοσοφίας. Sic etiam Montac. et Morel. Id. cod. addit: διὸ καὶ ὡς μικρολόγως ἥκει ἡμῖν τὰ χρυσολάχανα παρ' ὑμῶν· καὶ τί γὰρ ἄλλ' ἢ χρυσολάχανα. *Atque id causæ est cur nimium parce nobis venerint aurea olera ex vobis, et quæ alia quam aurea olera.* Vide supra epist. XXVI, alias XIII.

(20) Alias CLXI. Scripta anno 374.

(21) *Γηρωκομήσει*. Ita Reg. duo. Edit. γηροκομήσει.

(22) *Ἐμὲ δέ*. Ita codd. duo Reg., Par., Bill. ac Combef. In edit. deest δέ.

(23) *Τελευταίαν ἐκδημίαν*. Ita iid. codd., Montac., Morel. ac Combef. Sicque legit Bill. In edit. deest ἐκδημίαν.

(24) *Ἡμᾶς ἐπαισθάνεσθαι*. Ita codd. Reg. duo ac Combef. In edit. deest ἡμᾶς. Paulo superius, D βαρύτερον, sic duo Reg. Edit. βαρύτατον.

(25) *Πάντες μὲν καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, ἐγὼ δὲ καὶ πάντων μᾶλλον, ὁ καὶ τάς*. Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. μὲν πάντες φίλοι καὶ συγγενεῖς, ἐγὼ δὲ πάντων μᾶλλον, ὁ τάς, etc.

(26) *Ἐν ἐκείνῳ θέμενος*. Unus cod. ἐν ἐκείνῳ τιθέμενος.

πρώτοις, ἐνθυμήθητι (27) ὅτι καὶ διέβην μέχρις ὑμῶν ἐξεπίτηδες, τῇ φήμῃ τεταραγμένος, καὶ κοινωνῆσαι γνώμης ὑμῖν πρόθυμος ἐγενόμην, ἡνίκα καιρὸς ἦν ἔτι περὶ τούτων βουλεύεσθαι· καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ταύτην (28) ἡμῖν ἐκοινωνήσατε, εἴτε ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀπορίας, εἴτ' οὐκ οἶδ' ὅ τι βουληθέντες. Εἰ δὲ τοῖς τελευταίοις, μάλιστα μὲν οὐκ εἴα τὸ πάθος πάλιν ὑμῖν ἐντυχεῖν, καὶ ἡ τῷ πατρὶ χρεωστουμένη τιμὴ καὶ ὁσία, ἧς οὐδὲν ἐδυνάμην π[illegible]αι προτιμότερον, καὶ ταῦτα ὑπογυίου τοῦ πάθους ὄντος, ἡνίκα οὐκ ἀσεβὲς μόνον (29), ἀλλ' οὐδὲ ὅλως (30) εὐπρεπὲς, ἔξω τοῦ καιροῦ φιλοσοφεῖν, καὶ ὑπὲρ τὸ ἀνθρώπινον· ἔπειτα καὶ προκατειλῆφθαι ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐνομίσαμεν, πέρας ἤδη (31) τῶν κατ' αὐτὸν ἐχόντων, ὁποῖον ἐδόκει τῷ ἄγοντι τὰ ἡμέτερα. Ταῦτα μὲν (32) δὴ τοιαῦτα. Νῦν δὲ καὶ τὴν λύπην ἄνες ἡμῖν πάντων οὖσαν ἀλογωτάτην, ὡς ἐμαυτὸν πείθω· καὶ εἴ τί σοι πλέον δοκεῖ, παράστησον, ἵνα μὴ καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ μέρει καὶ σεαυτὸν λυπῇς, καὶ πρᾶγμα πάσχῃς σφόδρα τῆς σῆς εὐγενείας ἀνάξιον, ἀντ' ἄλλων ἡμᾶς αἰτιώμενος, τοὺς οὐδὲν ἀδικοῦντας, ἀλλ' εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, τὰ ἴσα τυραννηθέντας ὑπὸ τῶν κοινῶν φίλων, καὶ οὓς μόνους εὐεργέτας ἐνόμιζες.

cognati acceperunt, atque ego præ cæteris, qui etiam vitæ spes in eo deliveram, cumque solum subsidium, solum consiliarium probum, solum pietatis socium mihi esse ducebam. At vero, quibusnam rebus in hanc conjecturam adduceris? Si primis, in mentem tibi veniat, me, hoc rumore perturbatum, dedita opera ad vos usque perrexisse, atque ut in consilii sententiæque societatem vobiscum venirem prompto et parato animo fuisse, cum de his rebus deliberandi tempus adhuc erat: vosque de omnibus potius aliis rebus, quam de hac, ad me retulisse, sive quod eadem animi anxietate consiliique inopia laboraretis, sive nescio qua alia causa ducti. Si postremis, maxime quidem haud sinebat luctus, in quo eram, ut vos rursum convenirem, ac debitus patri honor, et exsequiæ, quibus nihil antiquius habere potui, præsertim recenti adhuc calamitate, quo tempore non modo impium, sed omnino etiam indecorum est, intempestive philosophari, supraque humanam imbecillitatem. Deinde rebus ipsis nos præventos atque occupatos esse judicavimus, quippe cum ipsius res cum jam finem haberent, qualem ei visum fuisset, qui res nostras moderatur. Ac de his satis a nobis dictum sit. Nunc autem et mœrorem animique offensionem iniquissimam prorsus, ut mihi persuadeo, atque a ratione alienissimam, nobis remitte: et si quid tibi amplius videtur, declara, ne tu nos quoque vicissim ac teipsum mœrore afficias, remque facias nobilitate tua perquam indignam, aliorum loco nos accusans, a quibus nil læsus es, verum, si vere loquendum est, eamdem vim a communibus amicis, quosque tu solos de te bene meritos existimabas, perpessos.

ΞΔ΄. ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΝ (33).

58 LXIV. EUSEBIO SAMOSATENSI EPISCOPO.

Anno 374 Eusebius Samosatensis, summis de Ecclesia meritis clarus, in Thraciam a Valente relegatus est; quo cum pergeret sanctissimus confessor, per Cappadociam transiit, ejusque complexu potitus est Basilius (34). *Sed Gregorio Nazianzeno eadem felicitas non obtigit; quippe qui ita ægrotabat, ut ne quidem ex ædibus prospicere posset. Cum igitur per morbum ipsi non licuisset videre sanctum Eusebium, postquam ad locum exsilii pervenit, has ad eum scripsit litteras, quibus significavit dolorem, ac rogavit, ut, quod ex ejus congressu ad animæ salutem consequi non potuerat, id sibi precibus ad Deum obtineret. Neque enim viri tot persecutionibus pro Evangelio probati minus prodesse ad Deum preces, quam alicujus ex sanctis martyribus patrocinium, sibi persuadebat Theologus. Hæc autem epistola post Pascha anni 374 scripta est.*

Ὅτε παρῄει σου ἡ θεοσέβεια διὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν, οὔτε δωματίου (35) προκύψαι οἷός τε ἤμην, ἐν ἐσχάτῃ ἀῤῥωστίᾳ διάγων. Ἐλύπει δέ με οὐ τοσοῦτον ἡ νόσος τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων φόβον ἐπάγουσα (36), ἀλλ' ὅτι τῆς ἱερᾶς σου καὶ ἀγαθῆς συντυχίας ἀπεστερούμην. Τοσαύτην ἔχω περὶ τὸ ἰδεῖν σου τὸ τίμιον πρόσωπον ἐπιθυμίαν, ὅσην εἰκὸς ἦν (37) τὸν χρῄζοντα μὲν θεραπείας τῶν ψυχικῶν τραυμάτων, ταύτην δὲ παρὰ τῆς σῆς τελειότητος ἕξειν ἐλπίζοντα. Ἀλλ' εἰ καὶ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἐμῶν γέ-

Quo tempore pietas tua per patriam nostram transibat, adeo gravi morbo laborabam, ut ne e cubiculo quidem prospicere possem. Me porro non tam morbus, quamvis alioqui periculosissimus, excruciabat, quam quod fausto et sacrosancto tuo congressu privabar. Tanta quippe vultus istius honorabilis videndi cupiditate teneor, quanta eum teneri par est, qui spiritalium vulnerum curatione indiget, eamque a præstantia tua se consecuturum sperat. Etsi autem hoc peccatis meis ascribendum

(27) *Ἐνθυμήθητι*. Ita Par., et sic reddit Bill. Edit. εὐθυμήθητι.

(28) *Ταύτην*. Ita legit Combef. Edit. ταύτης.

(29) *Οὐκ ἀσεβὲς μόνον*. Malim οὐ μόνον οὐκ εὐσεβὲς, *non modo non pium, sed etiam prorsus indecorum.*

(30) *Οὐδὲ ὅλως*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. οὐδὲ ἄλλως, quod Bill., *sed alioqui indecorum.*

(31) *Πέρας ἤδη*. Ita codd. nostri et Combef. In edit. πέρας δὲ ἤδη.

(32) *Ταῦτα μέν*. Ita iidem. In edit. τὰ μέν.

(33) Alias XXVIII. Scripta anno 374. — *Εὐσεβίῳ*. Hic Eusebius orthodoxæ fidei causa a Valente Ecclesia pulsus, et in Thraciam deportatus, mortuo Valente ab exsilio reversus, Dolichæ ab Ariana quadam muliercula, tegulæ ictu necatus est, vindictaque amicis interdixit, quemadmodum testatur Theodoretus lib. v, cap. 4, et Nicephorus lib. XII, cap. 5.

(34) Theodor. *Hist.* lib. IV, cap. 15.

(35) *Οὔτε δωματίου*. Codd. Reg., Pass. et Combef. οὔτε τοῦ δωματίου.

(36) *Τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων φόβον ἐπάγουσα*, *quamvis alioqui horæ novissimæ metum incutiens.*

(37) *Εἰκὸς ἦν*. Ita codd. Reg., Pass. et Combef. In edit. εἰκὸς ἔχειν.

est, quod tunc tecum congredi non licuit, potest tamen nunc quoque bonitas tua molestiis meis nonnihil medicinæ afferre. Nam si mei quoque memoriam in Deo acceptissimis tuis precibus habere digneris, id utique mihi omnis divinæ benedictionis viaticum futurum est, tum in hac vita mea, tum in futuro ævo. Tantum enim virum tot ærumnas pro Evangelii fide perferentem, tantisque persecutionibus vexatum, tantam denique sibi ipsi apud justissimum Deum libertatem per calamitatum perpessionem comparantem, hunc, inquam, patronum quoque nostrum per orationes fieri dignari, tantam vim habere mihi persuadeo, quantum si vel a quodam sanctorum martyrum id mihi impenderetur. Quocirca te obsecro, ut in iis Gregorii tui assidue sis memor, in quibus me dignum memoria tua esse summopere opto.

A γονεν ἔργον τὸ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον διαμαρτεῖν με τῆς σῆς συντυχίας, νῦν διὰ τῆς σῆς ἀγαθότητος, ἔστι δυνατὸν γενέσθαι μοί τινα τῶν λυπηρῶν ἐπανόρθωσιν. Εἰ γὰρ καταξιώσειας κἀμοῦ μνήμην ποιεῖσθαι ἐν ταῖς εὐπροσδέκτοις σου προσευχαῖς, πάσης ἔσται μοι τοῦτο τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἐφόδιον, καὶ ἐν ταύτῃ μου τῇ ζωῇ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι. Τὸ γὰρ ἄνδρα τοσοῦτον, οὕτως ἐναθλοῦντα τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τηλικούτους διωγμοὺς ὑπομείναντα, καὶ τοσαύτην ἑαυτῷ παῤῥησίαν ἐπὶ τοῦ δικαιοτάτου (38) Θεοῦ ἑτοιμάζοντα διὰ τῆς τῶν θλίψεων ὑπομονῆς, τοῦτον καὶ ἡμῶν καταξιοῦν γενέσθαι προστάτην διὰ τῶν προσευχῶν, πέπεισμαι, ὅτι τοσαύτην ἔχει τὴν δύναμιν, ὅση ἂν ἦν μοι, καὶ εἰ παρά τινος τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐγένετο. Ὥστε παρακλήB θητι ἀπαραλείπτως μεμνῆσθαι τοῦ σοῦ Γρηγορίου, ἐν οἷς εὔχομαι εἶναί σου τῆς μνήμης ἄξιος (39).

LXV. EIDEM.

ΞΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (40).

Rescripsit Eusebius Gregorio, eumque de rebus suis certiorem fecit. Quare cum Eupraxius paulo post per Cappadociam transiens ad Eusebium se transferret, Gregorius hanc scribendi et gratias agendi occasionem non prætermisit. Hæc epistola, quæ CLXVI, *alias* XXV, *inter Basilianas exstat, et alias* XXX *inter Gregorianas, non Basilio, sed Gregorio est adjudicanda. Quod ipse fatetur novissimæ editionis Basilii epistolarum auctor.*

Quanquam mihi semper charus fuit, atque inter sinceros amicos, venerabilis frater **59** noster Eupraxius, charior visus est et sincerior ob animi affectum erga te suum: quippe qui nunc quoque ad tuam pietatem properavit, ut cum Davide loquar [31], tanquam cervus multam et intolerabilem sitim dulci limpidaque aqua refrigeraturus per ærumnarum tolerantiam: cujus ac nostri patronus esse velis. Ac beatus qui consuetudine tua et congressu dignus habitus fuerit: beatior autem, qui calamitatibus pro Christo susceptis, laboribusque pro veritate exhaustis, talem coronidem imposuisti, qualem non multi pii viri Deique metu præditi consecuti sunt. Non enim inexploratam virtutem ostendisti, nec tranquillo solum tempore recte na-

Τὰ πάντα τίμιος ὢν ἡμῖν, καὶ τῶν φίλων ἐν τοῖς γνησίοις, ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Εὐπράξιος, τιμιώτερος ὤφθη καὶ γνησιώτερος ἐκ τῆς περὶ σὲ διαθέσεως, ὅς γε καὶ νῦν οὕτως ὥρμησε πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν (41), ἵν' εἴπω τὸ τοῦ Δαβὶδ, ὡς ἔλαφος τὸ πολὺ δίψος (42), τὸ οὐ φορητὸν, ποτίμῳ καὶ καθαρᾷ τῇ πηγῇ καταψύχουσα διὰ τῆς τῶν θλίψεων ὑπομονῆς· C τούτου καὶ ἡμῶν καταξίου γενέσθαι προστάτης (43). Καὶ μακάριος ὁ σοὶ πλησιάζειν ἠξιωμένος, μακαριώτερος δὲ ὁ τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασι, καὶ τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἱδρῶσι τοιαύτην ἐπιθεὶς κορωνίδα, ἧς ὀλίγοι τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν τετυχήκασιν. Οὐ γὰρ ἀβασάνιστον ἐπεδείξω τὴν ἀρετὴν, οὐδὲ ἐν εὐδίας καιρῷ μόνον (44) ὀρθῶς ἔπλευσας, καὶ τὰς τῶν ἄλλων ψυχὰς ἐκυβέρνησας· ἀλλ' ἐν ταῖς

[31] Psal. XLI, 2.

(38) *Παῤῥησίαν ἐπὶ τοῦ δικαιοτάτου. Tantumque sibi meritum;* sic reddit παῤῥησίαν Tillemont. Pro δικαιοτάτου, habent duo Regii et Pass. δικαιοδότου, *qui justa retribuit.*

(39) *Σοῦ τῆς μνήμης ἄξιος.* Codd. Reg., Pass. et Combef. σοὶ τῆς μνήμης ἐπάξιος.

(40) Alias XXX. Scripta anno decedente 374, D vel 375 ineunte. — Inter Basilianas hæc epistola recensetur, sed juxta Tillemont. Gregorium sapit, eamque illi ascribunt ipsi etiam operum S. Basilii editores. Omnes codices manu exarati, excepto Coisliniano primo, Gregorii nomen præferunt.

(41) *Πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν.* Ita cod. Reg., necnon S. Basilii editores. Et hæc est vera lectio, ait Combef. In edit. πρὸς τὴν θεραπείαν, quod reddit Bill., *ad tibi inserviendum.*

(42) *Ὡς ἔλαφος τὸ πολὺ δίψος.* Lectio πολύδιψος videtur Billio commodior, ut in editis. Montac. autem ita legendum putat: Ὡς ἔλαφος, τὸ πολὺ δίψος, τὸ οὐ φορητὸν, ποτίμῳ καὶ καθαρᾷ τῇ πηγῇ καταψύχουσα· καὶ μακάριος ὁ σοὶ πλησιάζειν ἠξιωμένος διὰ τῆς τῶν θλίψεων ὑπομονῆς. Alii alias lectiones proponunt, verum quædam mutant, addunt quædam, quædam etiam transponunt, imo delent nonnulla. Sic in edit. Operum S. Basilii non leguntur hæc verba διὰ τῆς τῶν θλίψεων ὑπομονῆς. Hæc verba retulit, non reddidit Bill. Vertit autem Combef., *velut cervus qui magnam sitim nec ferendam dulci limpidaque aqua, ærumnarum sustinentia leniturus sit ac refrigeraturus.* Nobis, dum hic locus omnium torquet ingenia, si conjicere fas est, legimus: Ὡς ἔλαφος τὸ πολὺ δίψος ποτίμῳ καὶ καθαρᾷ τῇ πηγῇ, τὸ οὐ φορητὸν καταψύξων διὰ τῆς τῶν θλίψεων ὑπομονῆς, *ut quemadmodum cervus plurimam sitim pura et dulci aqua, sic ipse Eupraxius, quod intolerandum sibi erat, per suam in tribulationibus perferendis patientiam leniret ac sopiret.*

(43) *Προστάτης.* « In hoc loco restituendo multum insudavi, ait Bill., nec tamen quidquam profecisse mihi videor. » Vera fatetur vir doctus, qui felicius insudasset si pro πρὸς ταύτης, quod vitiose legitur in edit., legisset, ut in cod. Reg., προστάτης.

(44) *Μόνον.* Ita cod. Reg. et edit. S. Basilii. In edit. μόνος. Mox, cod. ὄρθιος ἔπλευσας. Ita et Combef., qui reddit: *Fausto exitu navigasti.*

δυσχερείαις τῶν πειρασμῶν διεφάνης (45), καὶ τῶν A διωκόντων γέγονας ὑψηλότερος, τῷ γενναίως μεταστῆναι τῆς ἐνεγκούσης (46). Καὶ ἄλλοι μὲν τὸ πατρῷον ἔδαφος ἔχουσιν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἄνω πόλιν· ἄλλοι τὸν ἡμέτερον ἴσως θρόνον, ἡμεῖς δὲ τὸν Χριστόν. Ὢ τῆς πραγματείας! οἵων ὑπεριδόντες, οἷα κεκομίσμεθα (47)! *Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος*, πιστεύω δὲ ὅτι καὶ ἐξελευσόμεθα εἰς ἀναψυχήν. Οὐ γὰρ εἰς τέλος ἐγκαταλείψει ἡμᾶς ὁ Θεὸς, οὐδὲ περιόψεται τὸν ὀρθὸν λόγον δεδιωγμένον, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν ἡμῶν, αἱ παρακλήσεις αὐτοῦ εὐφρανοῦσιν (48) ἡμᾶς. Τοῦτο μὲν οὖν καὶ πιστεύομεν καὶ εὐχόμεθα. Σὺ δὲ, παρακαλῶ, ὑπερεύχου τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν. Καὶ ὁσάκις ἂν ἐμπίπτῃ καιρὸς, καὶ εὐλογεῖν ἡμᾶς διὰ γραμμάτων μὴ κατόκνει, καὶ εὐθυμοτέρους ποιεῖν (49), τὰ κατὰ σαυτὸν δηλῶν, ὃ B ποιῆσαι καὶ νῦν κατηξίωσας.

vigasti, atque aliorum animas gubernasti: sed inter tentationum difficultates et procellas enituisti, ac persecutores tuos superasti, forti animo e patria migrans. Et alii quidem patrium solum habent, nos autem superam civitatem, alii nostrum fortasse thronum, nos Christum. O præclaram negotiationem! qualia pro exiguis rebus contemptis accepimus! *Transivimus per ignem et aquam* [22]: confido autem fore ut etiam in refrigerium educamur [23]. Non enim nos Deus perpetuo deseret, nec rectam doctrinam persecutionibus vexari patietur; verum secundum multitudinem dolorum nostrorum consolationes ipsius nos lætificabunt [24]. Atque hoc quidem pro certo habemus et optamus. Te vero obsecro, ut pro nobis abjectis homunculis vota facias; et quotiescunque occasio dabitur, bene precari nobis per litteras ne graveris, ac, quod nobis summæ voluptati futurum est, de tuis rebus nos facere certiores, quemadmodum nunc quoque facere dignatus es.

ΞϚʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (50).

60 LXVI. EIDEM.

Hæc epistola inter Basilianas et Gregorianas reperitur, et utrique sic convenit, ut pene communes amborum litteras pronuntiare libeat. Tillemontius, concessa superiore epistola Gregorio, cujus stylum ipsi videtur redolere, istam tribuit Basilio, ratus ipsi melius convenire excusationem, qua utitur auctor epistolæ, cur ad Eusebium non proficiscatur, ut ab eo patientiæ in ærumnis exemplum capiat: ait enim se molestiis et negotiis detineri. Sed suæ Gregorio molestiæ cur defuerint non video, *inquit noster Prudentius Maranus.* Certe negotia deesse non poterant Nazianzenam Ecclesiam post mortem patris gubernanti. Utrique optime congruit vehemens Eusebii amor et admiratio (51), etc. *Verum omnes manu exarati codices, præter unum Coisl., Gregorii nomen præferunt. Quidquid sit de auctore, sive Basilius, sive Gregorius sit, cum exsilium Eusebii recens præ se ferat epistola, scripta fuerit anno 374 exeunte et ineunte 375 necesse est.*

Καὶ γράφων, καὶ μεμνημένος, εὐφραίνεις ἡμᾶς· C καὶ, ὃ τούτου μεῖζον (52), εὐλογῶν ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἡμεῖς δὲ εἰ ἦμεν ἄξιοι (53) τῶν σῶν παθημάτων, καὶ τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ διὰ Χριστὸν ἀθλήσεως, κατηξιώθημεν (54) ἂν, καὶ μέχρι σοῦ γενόμενοι, περιπτύξασθαι τὴν σὴν θεοσέβειαν, καὶ τύπον λαβεῖν τῆς ἐν τοῖς παθήμασιν καρτερίας. Ἐπειδὴ δὲ ἀνάξιοι τούτου τυγχάνομεν, πολλαῖς θλίψεσι καὶ ἀσχολίαις ἐνοχλούμενοι, ὃ δεύτερόν ἐστι, ποιοῦμεν· προσαγορεύομεν τὴν σὴν τελειότητα (55), καὶ ἀξιοῦ-

Et cum scribis, et cum nostri memor es, lætitia nos afficis; et, quod hoc majus est, cum nobis in litteris bene precaris. Nos vero, si tuis digni fuissemus perpessionibus, ac pro Christo et Christi causa suscepta dimicatione, hoc utique obtinuissemus, ut ad te usque profecti, pietatem tuam complecteremur, et patientiæ in calamitatibus exemplum a te caperemus. Quoniam autem hoc bono indigni sumus, ut qui multis afflictionibus et occupationibus exagitemur, quod secundum est,

[22] Psal. LXV, 12. [23] ibid. [24] Psal. XCIII, 19.

(45) Ἀλλ' ἐν ταῖς δυσχερείαις τῶν πειρασμῶν διεφάνης. Ita ed. Operum S. Basilii, qui notant Coislinianum primum habere ἀνεφάνης. In edit, ἀλλὰ ταῖς δυσχερείαις τῶν πειρασμάτων ἐφάνης. At D ibi cum Montac. conjicit Combef. deesse aliquid, λαμπρότερος nimirum, aut aliud simile, *tentationum difficultatibus clarior effulsisti.* Volunt quidam ἐφάνης ἀήττητος, *invictum te monstrasti.* Reddit Bill.: *in tentationum quoque difficultatibus et procellis specimen tui dedisti.* Vitiose in edit. πειρασμάτων.

(46) Τῆς ἐνεγκούσης. Ita cod. Reg. In edit. deest τῆς. Id. cod. habet μεταναστῆναι.

(47) Οἷα κεκομίσμεθα. Ita cod. Reg., et sic legendum censent cum Bill. « In edit. est, inquit, οἷα κεκοσμήμεθα, qui locus mendosus mihi videtur. Alioqui dicendum fuisset οἵοις κεκοσμήμεθα, sic enim grammaticæ anologia postulat. Itaque pro κεκοσμήμεθα lego κεκομίσμεθα a verbo κομίζομαι, quod *percipio* significat. »

(48) Εὐφρανοῦσιν. Ita Reg. In edit. εὐφραινοῦσιν.

(49) Μὴ κατόκνει καὶ εὐθυμοτέρους ποιεῖν. Cod. ac Combef. μὴ ὄκνει, καὶ εὐθυμότερος ποίει. *Ne graveris, imo libenti ac prompto animo concedas de tuis rebus nos faciens certiores.*

(50) Alias CCIV. Scripta eodem anno.

(51) Vita Basil. cap. 31, n. 2.

(52) Τούτου μεῖζον. Cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. addunt πολύ, *et quod hoc multo majus est.* Mox, pro εὐλογῶν ἐν τοῖς, Combef. εὐλογῶν νῦν τοῖς, *cum nunc nobis per litteras*, etc.

(53) Εἰ ἦμεν ἄξιοι. Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. At S. Basilii edit. ἐσμέν. In nova, εἰ μὲν ἄξιοι. In edit. nostris, εἰ μὲν ἄξια, redditque Bill.: *Si pro eo atque perpessiones tuæ, ac... suscepta dimicatio meretur, hoc nobis divinitus concederetur, ut ad te usque... caperemus, præclare nobiscum ageretur.*

(54) Κατηξιώθημεν. Legendum proponit Bill. καταξιωθείημεν, et pro eo quod scribit Gregor.: Κατηξιώθημεν ἂν καὶ μέχρι σοῦ γενόμενοι περιπτύξασθαι τὴν σὴν θεοσέβειαν, veteres Basilii edit. habebant, εὐχόμεθα ἰδεῖν τὴν σὴν θεοσέβειαν.

(55) Τὴν σὴν τελειότητα. Ita duo codd. Edit. τὴν τελειότητά σου.

facimus : tuam integritatem ac perfectionem salutamus, teque ne nostri recordatione defatigeris, oramus atque obsecramus. Neque enim tuæ litteræ, cum iis abs te donamur, nobis utilitati duntaxat sunt, sed etiam gloriationi apud multos atque ornamento : nempe quod apud virum tanta virtute præditum, tantamque apud Deum conjunctionem ac familiaritatem habentem, ut alios etiam, tum sermone, tum exemplo, Deo conciliare atque adjungere possit, aliquo loco ac numero simus.

A μεν μὴ κάμνειν σε μεμνημένον ἡμῶν. Οὐ γὰρ ὠφέλεια ἡμῖν μόνον τῶν σῶν καταξιοῦσθαι γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ καύχημα πρὸς τοὺς πολλοὺς, καὶ καλλώπισμα, ὅτι λόγος ἡμῶν ἐστι παρ' ἀνδρὶ τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ τοσαύτην ἔχοντι πρὸς Θεὸν οἰκειότητα, ὥστε καὶ ἄλλους οἰκειοῦν δύνασθαι καὶ λόγῳ καὶ ὑποδείγματι.

LXVII. JULIANO.

ΞΖ'. ΙΟΥΛΙΑΝΩ (56).

Quo tempore Nazianzenam Ecclesiam administrabat Theologus, hanc Juliano præfecto scripsit epistolam; non quidem ante annum 374, quo Nazianzenus episcopus mortuus est, eoque mortuo noster Gregorius regendam ipsius Ecclesiam ægre suscepit, nec serius anno 375, siquidem hoc anno, Ecclesiæ regimine abjecto, Seleuciam se recepit. Julianum, qui exæquandis tributis hoc anno præfectus erat, rogat ut clericos suos eximat a tributis.

Mihi tecum amicitiæ quidem multa jura intercedunt, et si nihil aliud, litteræ certe, quibus apud multos nihil venerabilius est, nec quod majorem ad conciliandum amorem vim habeat : offensionis autem et inimicitiæ nec causa ulla est, atque utinam ne sit unquam. Nam ea, ob quæ adversus fratrem Nicobulum infenso animo es, aut ab eo mœrore affectus es, non magis ad me pertinent, quam quæ apud Indos geruntur : hoc uno excepto, quod nihil eorum, quæ contigerunt, mihi **61** probatur. Quamobrem hæc mihi ne imputes, nec propterea deterius quoddam de teipso consilium ineas : verum reipsa benignitatem eam, quam pauperibus pollicitus es, præsta. Quin etiam clericos meos, quos a te poposci, tributi pensione libera : illud tecum reputans, rem esse magnopere absurdam, alios suas quoque omnes facultates Deo consecrare, te autem ne gratis quidem benignum esse velle : atque aliis urbibus omnes eos, qui sacrarium ambiunt, donari, nobis autem ne eos quidem, quorum consuetudine utimur, et qui nobis ministrant, idque a vobis, quibuscum summa nobis est familiaritas, et quibus fortasse minime dedecori erimus. Hæc a nobis ad te scribi par fuit. Nec enim congredi tecum licuit, propterea quod morbus me ad Tyanensem urbem proficisci coegit, ut, dum per tempus licet, curarer. Idque velim ignoscas. Pro nobis autem Deum præsentem habes, ac pauperibus opem ferentem, qui præsentia nostra multo augustior ac venerabilior est.

B Ἐμοὶ πρὸς σὲ φιλίας μὲν πολλὰ δίκαια, καὶ εἰ μή τι ἄλλο, οἱ λόγοι, ὧν οὐδὲν τοῖς πολλοῖς αἰδεσιμώτερον, οὐδὲ οἰκειότερον· ἀπεχθείας δὲ ὑπόθεσις οὐδεμία, οὔτε ἐστὶ, μήτε γένοιτο (57). Ἃ γὰρ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Νικόβουλον, ἢ παρὰ Νικοβούλου λελύπησαι, οὐκ ἐμὰ μᾶλλον, ἢ τὰ ἐν Ἰνδοῖς πραττόμενα· ὅσον ἐπὶ τὸ (58) μὴ συναρέσκεσθαι μηδενὶ τῶν γεγενημένων. Μὴ τοίνυν ἐμοὶ ταῦτα λογίσῃ, μηδὲ διὰ τοῦτο χεῖρόν τι βουλεύσῃ περὶ σεαυτοῦ· ἀλλ' ἣν ὑπέσχου τοῖς πτωχοῖς φιλανθρωπίαν, ταύτην ἐπιτελῆ ποίησον. Καὶ μέν τοι καὶ τοὺς περὶ ἐμὲ κληρικοὺς, ὅσους παρῃτησάμην, τῆς ἀπογραφῆς (59) ἐλευθέρωσον, ἐκεῖνο ἐνθυμηθεὶς, ὅτι λίαν τῶν ἀτόπων (60) ἐστὶν, ἄλλους μὲν καὶ οὐσίαν ὅλην καθιεροῦν τῷ Θεῷ, σὲ δὲ μηδὲ προῖκα βούλεσθαι εἶναι C χρηστόν· καὶ ἄλλαις (61) μὲν πόλεσι πάντας τοὺς περὶ τὸ βῆμα δοθῆναι (62), ἡμῖν δὲ μηδὲ τοὺς συνόντας καὶ θεραπεύοντας (63), καὶ ταῦτα παρ' ὑμῶν τῶν οἰκειοτάτων, οὓς τυχὸν οὐκ αἰσχυνοῦμεν (64). Ταῦτα ἐπισταλῆναί σοι παρ' ἡμῶν καλῶς εἶχε. Συντυχεῖν δὲ οὐκ ἐξεγένετο, ἐπειδή με ἡ νόσος ἐξώρμησε πρὸς τὰ Τύανα θεραπείας τευξόμενον, ἕως καιρός. Καὶ συγγίνωσκε. Ἀντὶ δὲ ἡμῶν ἔχεις Θεὸν παρόντα, καὶ βοηθοῦντα τοῖς πένησι, τὸν πολὺ τῆς παρουσίας ἡμῶν αἰδεσιμώτερον.

(56) Alias CLXVI. Scripta eodem tempore.

(57) *Μήτε γένοιτο.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. μηδὲ γένοιτο.

(58) *Ὅσον ἐπὶ τό*, etc. Combef.: *ea certe ratione, quod eorum quæ gesta sunt, nihil probaverim.* Mox, cod. Pass. μηδὲ συναρέσκεσθαι.

(59) *Τῆς ἀπογραφῆς.* Ita cod. Reg. In edit. τῆς γραφῆς.

(60) *Λίαν τῶν ἀτόπων.* Ita cod. In edit. λίαν τῶν ἀπίστων, *rem magnopere incredibilem.*

(61) *Καὶ ἄλλαις.* Ita omnes codd. nostri et Combef. Edit. καὶ ἄλλους.

D (62) *Τοὺς περὶ τὸ βῆμα δοθῆναι.* Combef., *qui sacrario funguntur immunes reddi.*

(63) *Καὶ θεραπεύοντας.* Tillemont. interpretationem sequimur. Combef., *qui nostro sunt addicti obsequio.* Non satis apte Bill., *a quibus colimur et observamur*; sic enim Gregorius a toto clero suo. Sed hic de illis sermo est qui domum constituebant episcopi, quos speciali ratione immunes esse debere contendebat Gregorius.

(64) *Οὐκ αἰσχυνοῦμεν.* Codd. Pass., Montac. et Morel. αἰσχύνομαι.

ΞΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (65).

LXVIII. EIDEM.

Jucundissimæ fuerunt Juliano Gregorii litteræ, ipsumque ut in componendis tributis socium se præberet invitavit. Causatus ægram valetudinem Gregorius hoc Juliano consilium dedit, quod utinam præ oculis habeant omnes tributis præfecti semper; nempe, ut si quid antea male constitutum est, corrigat, et eos negotii socios adhibeat, quos prudentia et moribus excellere noverit.

Ἐκάλεσας ἡμᾶς ἐπὶ τὴν μονὴν (66), καλῶς γε A ποιῶν, ὡς κοινωνοὺς τοῦ κατὰ τὴν ἐπανίσωσιν σκέμματος· καὶ γάρ ἐστιν οὐ μικρᾶς τὸ πρᾶγμα φροντίδος. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν ὑγιαίνων ἐτύγχ…, σφόδρα ἂν ἀπήντησα προθύμως· καὶ ἥξω δὲ, ὅταν οἷόν τε ᾖ (67), Θεοῦ θέλοντος. Νῦν δὲ διὰ γραμμάτων πληρῶ τὰ τῆς παρουσίας. Οἶδά σε καὶ γονέων ὄντα ἱερῶν, καὶ τῷ θείῳ φόβῳ συνηυξημένον ἄνωθεν. Ἃ οὖν ἐπίστασαι συμφέρειν σοι, καὶ πρὸς εὐδοξίαν, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν ψυχῆς, ταῦτα δηλονότι ποιήσεις, κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ μὴ γράφωμεν (68). Εἰ δέ τι καὶ ἡμᾶς συνεισενεγκεῖν δεῖ, τοῦτο γνωρίζομεν, ὅτι ἀντ' ἄλλης τινὸς πολιτείας, ἣν εἰσφέρουσι τῷ Θεῷ Χριστιαναὶ ψυχαὶ, τοῦτό σοι πρόκειται νῦν· καὶ μεγάλα σεαυτῷ θησαυρίσεις (69) τοῦ κοινοῦ φροντίσας, καὶ εἴ τι πρὸ τούτου διετέθη κακῶς, B καὶ τοῦτο ἐπανορθωσάμενος. Ἓν δὲ καὶ μέγιστον εἰς ἀσφάλειαν (ὃ καὶ πρῶτόν σοι φυλακτέον), συνεργοὺς λαβεῖν, οὓς καὶ συνέσει καὶ τρόπῳ διαφέρειν τῶν ἄλλων γινώσκεις. Τί γὰρ ὄφελος κυβερνήτην εἶναι χρηστὸν, πονηροῖς χρώμενον ἐρέταις;

Ad mansionem nos vocasti, præclare sane faciens, ut considerationis ejus, quam de componendis tributis inis, socios adhiberes. Neque enim parvam curam hæc res desiderat. Ego vero, si commoda valetudine uterer, prompto sane animo affuissem; atque etiam, Deo favente, cum licuerit, ad te veniam. Nunc autem præsentiam per litteras suppleo. Scio te, et sacrosanctis parentibus natum esse, et cum divino timore jampridem adolevisse. Quamobrem, quæ tibi, tum ad nominis splendorem, tum ad animæ securitatem utilia esse scis, hæc scilicet, etiamsi nullas a nobis litteras accipias, facturus es. Quod si quid etiam a nobis conferendum est, illud te scire volumus, quod alius cujuspiam vitæ instituti loco, quod Christianæ animæ Deo offerunt, hoc tibi nunc propositum **62** est. Atque magnos tibi thesauros congeres, si publicis negotiis consulueris, ac, si quid antehac male constitutum est, id quoque correxeris. Ad securitatem autem maximi momenti illud fuerit (quod etiam primum tibi providendum est), ut eos negotii socios asciscas, quos et prudentia et moribus excellere noveris. Quid enim prodest gubernatorem bonum esse, si malis utatur remigibus?

ΞΘ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (70).

LXIX. EIDEM.

Voti compos factus Gregorius, gratias Juliano retulit brevioribus his litteris, quas postremo loco collocandas arbitrati sumus.

Ἔχω τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ θαῤῥῶ τῷ τρόπῳ, δι' ὃν ἔχω καὶ τὴν δωρεάν (71)· μάλιστα μὲν οἶδε τὸ C μέτρον τῶν ἐπιδόσεων, καὶ τῶν ἀντιδόσεων (72), ὁ μέγας τῶν χρεῶν διαλύτης. Εἰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὰ τοιαῦτα συντίθεσθαι, παρ' ἡμῶν ἡ θυσία (73), παρὰ σοῦ τὸ φιλάνθρωπον. Μερισώμεθα τὴν ἀντίδοσιν.

Sponsionem habeo, moribusque tuis confido, propter quos donum quoque habeo: ac quidem largitionum et remunerationum mensuram magnus ille æris alieni dissolutor maxime novit. Quod si in nobis quoque situm est, ut hæc componamus, a nobis sacrificium, a te benignitas proficiscitur. Remunerationem inter nos partiamur.

Ο'. ΕΥΤΡΟΠΙΩ (74).

LXX. EUTROPIO.

Eutropius, quem Breviarii historiæ Romanæ scriptorem Henricus Valesius existimavit, Asiam proconsulari dignitate obtinuit, *ut auctor est Marcellinus* (75); *idque Valesius non obscure significatum ait his epistolæ* LXXI *verbis :* Multos honore affecisti, cum sublimissimum thronum adhuc invidiæ

(65) Alias CLXVIII. Paulo post præcedentem scripta. — *Τῷ αὐτῷ*. Codd. habent τῷ Ἰουλιανῷ ἐξισωτῇ, *Juliano tributorum exæquatori*. Adduut Montac., Morel. ac Combef. Καππαδοκίας.

(66) *Ἐπὶ τὴν μονήν*. Bill. *ad monasterium;* at insignis pietate, Deumque reveritus exæquator tributorum, ut ea componeret cum sociis, verisimiliter in monasterio sedem non elegerat. Mox, καλῶς γε. Ita cod. In edit. γε deest.

(67) *Ἥξω δὲ, ὅταν οἷόν τε ᾖ*. Ita cod. ac Combef. Proponit Bill. ἥξω δὲ εἰ οἷόν τε, ὅταν ᾖ καιρός, vertitque : *Atque etiam, si Dei voluntas ita tulerit, cum tempus erit, si fieri queat, ad te veniam.* In edit. ἔξω δὲ οἷόν τε ὅταν ᾖ.

(68) *Γράφωμεν*. Cod. Reg. et Combef. γράψωμεν.

(69) *Θησαυρίσεις*. Cod. Reg. θησαυρίζεις.

(70) Alias CLXVII. Scripta paulo post præcedentes.

(71) *Δι' ὃν ἔχω καὶ τὴν δωρεάν*. Montac. et Morel. δι' ὧν ἔχω τὴν δωρεάν.

(72) *Ἐπιδόσεων, καὶ τῶν ἀντιδόσεων*. Ita cod. D Par., Montac., Morel. ac Combef. In edit. καὶ τῶν ἀντιδόσεων desunt.

(73) *Παρ' ἡμῶν ἡ θυσία, a nobis sacrificium.* His verbis, sacrificium pro Juliano Gregorius se oblaturum non promittit, sed illud solum significat, quod, cum sua pauperibus bona erogaverit, hujus sacrificii remunerationem exspectet a Deo, qui Juliano benignitatis, qua bona sua a tributis redemerit, præmium est retributurus. Sic hunc locum ipse Gregorius in carmine, quod Juliani nomine inscribitur, exposuit. Utrique tamen interpretationi favere videtur Tillemontius.

(74) Alias CXXXVII. Scripta anno 375.

(75) Lib. XXIX.

expositum teneres, atque in Asia obviam tibi factus fuissem, si memoria tenes, *etc. Ex quibus et ex his quæ sequuntur, discimus, dum eam provinciam administrabat Eutropius, Gregorium in Asiam profectum, quem et lætissimo animo proconsul vidit, et ut ad se scriberet hortatus est. Quod quidem statim non præstitit. Post hæc Eutropius, ut factionis Theodori conscius, quamvis falso accusatus, a dignitate nihilominus excidit. Tunc enim in locis, ubi Gregorius versabatur, cum ipse privatus degeret vir clarissimus, Gregorii congressum per litteras expetiit. Verum quominus eum conveniret Gregorius morbo impeditus has ad ipsum litteras dedit.*

Quidnam hoc est? Magnusne ille Eutropius apud nostrates est? Nos quidem etiam audimus, at minime fruimur. Tantalus autem ille, quid tandem aliud, quam hoc erat, cum in mediis fontibus siti conficeretur? Tu sane congressum nostrum expetis, ut scribis: ac recte facis. Neque enim te, cum sis id quod es, amicos aspernari oportebat, verum obiter quoque de nobis mereri, atque eos nobis honores post magistratum habere, quibus nos, cum magistratum gereres, alliciendos ducebas. Me autem quonam pacto affici, et quo animo esse credis, congressum tuum non minus exoptantem, imo etiam, ut verisimile est, amplius (nam quod majorem **63** venerationem habet, avidius quoque appetitur)? Infirmitate autem, tanquam compedibus quibusdam, astricto, tu mihi esto Ægyptiacum pharmacum, sive sermo hoc erat, sive aliud quiddam, quo Homerus animis mœrore laborantibus medetur. Quanam autem ratione id eris? Primum si ignoscas: prompta enim ac propensa est ad ignoscendum benignitas. Deinde si per litteras nos erudias. Quandoquidem tu quoque, cum magistratu fungereris, virtutis magis quam potentiæ nomine suspiciendus occurrebas.

Τί τοῦτο; Εὐτρόπιος ὁ μέγας ἐν ἡμετέροις (76); καὶ ἡμεῖς ἀκούομεν, ἀλλ' οὐκ ἀπολαύομεν. Ὁ δὲ Τάνταλος ἐκεῖνος τί ποτ' ἄλλο, ἢ τοῦτο ἦν (77), ἐν μέσαις πηγαῖς δίψει τηκόμενος; σὺ μὲν οὖν ποθεῖς τὴν ἡμετέραν συντυχίαν, ὡς γράφεις· καὶ καλῶς ποιεῖς. Ἔδει γὰρ ὄντα σε ὅπερ εἶ, μὴ περιφρονεῖν τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ ὁδοῦ πάρεργον εὖ ποιεῖν ἡμᾶς, καὶ ταῦτα τιμᾷν μετὰ τὴν ἀρχὴν, ἃ καὶ ἄρχων (78) τιμᾷν ἠξίους. Ἐμὲ δὲ πῶς οἴει διακεῖσθαι, καὶ τίνα ἔχειν ψυχὴν (79), ποθοῦντα μὲν οὐχ ἧττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ὡς τὸ εἰκὸς (τὸ γὰρ αἰδεσιμώτερον, ποθεινότερον); Τῇ δὲ ἀῤῥωστίᾳ πεπεδημένῳ (80), σύ μοι γενοῦ τὸ Αἰγύπτιον φάρμακον, εἴτε λόγος τοῦτο ἦν, εἴτε τι ἕτερον, ᾧ φαρμακεύει τὰς ψυχὰς Ὅμηρος ἐν ταῖς λύπαις. Γενήσῃ δὲ πῶς; Πρῶτον μὲν, συγγινώσκων· ἕτοιμον γὰρ τὸ χρηστὸν εἰς συγγνώμην. Ἔπειτα παιδεύων ἡμᾶς, ἐξ ὧν ἂν ἐπιστέλλῃς. Ἐπεὶ καὶ ἄρχοντά σε τῆς ἀρετῆς μᾶλλον (81) ἢ τῆς ἐξουσίας θαυμάζειν εἴχομεν (82).

LXXI. EIDEM.

ΟΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (83).

Præcedentem epistolam hæc brevi subsecuta est intervallo, qua Gregorius acceptis ab Eutropio litteris gloriatur, ipsique sublimem thronum exoptat. Quod quidem contigit, ita ut prophetia potius quam votum Gregorii illud videri possit. Quippe annis 380 et 381 Eutropium prætorio præfectum fuisse ex Codice Theodosiano constat.

Alius aliam quamdam virtutum tuarum partem laudet (omnino pluribus linguis sufficies, si in partes distribuaris): ego autem, quod maxime sum admiratus, hoc dicam. Tanta tibi probitatis atque doctrinæ copia est, ut hoc quoque vel uno nomine quosdam in amicitiam recipias, quod tales esse judicentur. Me quippe, præter eos omnes, quos, cum tales essent, honore affecisti, cum sublimissimum thronum adhuc invidiæ expositum teneres, atque in Asia obviam tibi factus fuissem, si memoria tenes (non autem mihi dubium est quin memineris, cum, præter tuam in omnibus rebus præstantem ac numeris omnibus absolutam

Ἄλλος μὲν ἄλλο τι τῶν σῶν ἐπαινείτω (πάντως δὲ ἀρκέσεις γλώσσαις πολλαῖς, μεριζόμενος)· ἐγὼ δὲ, ὃ μάλιστα θαυμάσας ἔχω, τοῦτο ἐρῶ. Τοσοῦτόν σοι καλοκἀγαθίας καὶ λόγων περίεστιν, ὥστε σοι (84) καὶ τοῦτο μόνον φίλους ποιεῖν, τὸ νομισθῆναί τινας τοιούτους. Ἐμὲ γοῦν πρὸς πᾶσιν οἷς γε τετίμηκας οὖσι τοσούτοις, ἡνίκα τὸν ὑψηλότατον εἶχες θρόνον ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι (85), κατὰ τὴν Ἀσίαν περιτυχὼν, εἴ γε μέμνησαι (86) (μέμνησαι δὲ οἶδ' ὅτι τηλικοῦτος ὢν καὶ τὰ φιλικὰ, μετὰ τῆς ἐν πᾶσι τελειότητος), τά τε ἄλλα εἶδες ὡς ἥδιστα, καὶ γράφειν διεκελεύσω, λόγους τιμῶν τοὺς σούς. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ γράψαι πρότερος (87) ἠξίωσας,

(76) *Ἐν ἡμετέροις.* Vertit Combef.: *In provincia, apud nostrates,* cujus *itineris occasione* (ὁδοῦ πάρεργον, sic reddit Combef.) ejus se copiam adepturum sperabat Gregorius. Combefisio favere videtur Tillemontius.

(77) *Τί ποτ' ἄλλο, ἢ τοῦτο ἦν.* Ita cod. ac Combef. At cod. alter, Montac. et Morel. τίς ποτ' ἄλλος, ἢ οὗτος ἦν, *quis tandem alius quam iste erat.* In edit. τί ποτε ἄλλο, ἢ οὗτος.

(78) *Ἃ καὶ ἄρχων.* Ita Reg., Pass., Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. ἄρχειν.

(79) *Καὶ τίνα ἔχειν ψυχήν.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. ἔχειν τὴν ψυχήν.

(80) *Πεπεδημένῳ.* Sic legendum proponit Bill., cui assentimur. In edit. πεπεδημένον.

(81) *Τῆς ἀρετῆς μᾶλλον.* Ita cod. et Combef. In edit. τῆς ἀρετῆς πλέον.

(82) *Εἴχομεν.* Cod. ac Combef. ἔχομεν.

(83) Alias CXXXVIII. Scripta paulo post præcedentem.

(84) *Ὥστε σοι.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. deest σοι. Mox, ποιεῖν. Cod. ποιεῖ.

(85) *Ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι.* Combef. *invidiosum adhuc, æmulos patientem,* sive etiam, qui exosum haberent; nec bene Bill. *invidia flagrantem.*

(86) *Εἴ γε μέμνησαι.* Ita cod. et Combef. In edit. εἴ τι μέμνησαι.

(87) *Γράψαι πρότερος.* Montac. et Morel. γράψαι πρότερον.

τοὺς ἀγαθοὺς τῶν γραφέων μιμούμενος, οἳ τῷ παραδεικνύναι, τὰ πολλὰ, τοὺς μαθητὰς (88) ἐκπαιδεύουσι. Τοῦτο οὖν νῦν πεποίηκας εὖ ποιῶν. Καὶ τοῦ λοιποῦ χαρίσασθαι μὴ κατόκνει, κἄν σε ὑψηλὸν αὖθις οἱ θρόνοι φέρωσιν (89) (οἴσουσι γὰρ τὴν ἀρχὴν, οὐ τὴν ἀρετήν· οὐδὲ γὰρ ἔχεις ὅ τι ὑψωθῇς κατὰ ταύτην, ἥκων πρὸς τὸ ἀκρότατον [90]). Ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ πράττων, μὴ ἀμέλει τῶν φίλων κατὰ τοὺς Ὁμηρικοὺς νεανίας, ἐν μέσῳ πολέμῳ τὰ φιλικὰ (91) σπουδάζοντας. Ἐπειδὴ καὶ τούτῳ ποικίλλει τὴν ποίησιν ὁ σὸς Ὅμηρος.

A virtutem, in colendis amicitiæ officiis tantus sis), cum alioqui lætissimo animo vidisti, tum etiam doctrinam tuam ornans, ut ad te scriberem hortatus es. Nec eo contentus, prius quoque ad nos scribendum duxisti, probos videlicet pictores referens, qui propositis exemplis discipulos, ut plurimum, erudiunt. Hoc igitur nunc fecisti, ac recte quidem et commode. Et deinceps id quoque mihi largiri ne graveris, etiamsi te rursum throni sublimem ferant (magistratum enim ferent, non virtutem: neque enim quantum ad virtutem attinet, altius subvehi potes, cum ad summum usque perveneris). At etiam publica negotia gerens, ne amicorum incuria labores, Homericos videlicet juvenes imitans, qui in medio bello amicitiæ munera exsequebantur. Nam hac quoque re poesim suam Homerus tuus exornat.

ΟΒʹ. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΝΥΣΣΗΣ (92).

64 LXXII. GREGORIO NYSSENO.

Hæretici, auctoritate Demosthenis Ponticæ vicarii freti, Gregorio Nysseno bellum inferunt. Demosthenes ille ipse est. cui, cum in objurgando se coram Valente barbarismum admisisset, subridens Basilius respondit: Vidimus etiam Demosthenem illitteratum. *Is duo concilia hæreticorum, alterum Ancyræ, media hieme anni 375, contra Gregorium Nyssenum, alterum Nyssæ, in quo depositus fuit Gregorius, congregavit. Ad hæc pertinent tres epistolæ sequentes.*

Μὴ σφόδρα δάκνου τοῖς λυπηροῖς. Ἃ γὰρ ἂν ἧττον λυπώμεθα (93) ἧττόν ἐστι λυπηρά. Οὐδὲν δεινὸν εἰ ἀνεθάλφθησαν οἱ αἱρετικοὶ, καὶ τῷ ἔαρι θαῤῥοῦσι τῶν φωλεῶν ἐξερπύσαντες, ὡς αὐτὸς γράφεις. Μικρὰ συριοῦσιν, εὖ οἶδα, εἶτα καταδύσονται, καὶ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῷ καιρῷ (94) πολεμούμενοι· καὶ τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳπερ ἂν τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέπωμεν.

B Molestis rebus ne nimis discrucieris. Si enim minorem ex his mœrorem capiamus, minus molestæ erunt. Non ita grave putandum est, quod recaluerint hæretici, ac veris amœnitate freti ex latebris suis prorepant, ut ipse scribis. Paulum, mihi crede, sibilabunt, ac postea in terram se abdent, tum a veritate, tum a tempore oppugnati, idque eo magis, si rem totam Deo permiserimus.

ΟΓʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (95).

LXXIII. EIDEM.

Communia utrique Gregorio hæreticorum odia et convicia.

Περὶ ὧν ἐπέσταλκας, οὕτως ἔχομεν· οὔτε ὑπερορώμενοι δυσχεραίνομεν, καὶ τιμώμενοι χαίρομεν. Τοῦ μὲν γὰρ ἡμεῖς ἄξιοι, τὸ δὲ τῆς ὑμετέρας φιλοτιμίας (96). Προσεύχου περὶ ἡμῶν. Τῇ βραχυλογίᾳ συγγίνωσκε. Πάντως γὰρ, εἰ καὶ μικρὰ (97) ταῦτα, σιωπῆς γε μακρότερα.

De iis, quæ scripsisti, ita sentio: nec me contemni ægre fero, et honore affici lætor. Illo enim C digni sumus: hoc vestri erga nos studii est. Ora pro nobis. Brevitati ignosce. Nam profecto, etiamsi hæc parva, silentio tamen longiora sunt.

ΟΔʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (98).

LXXIV. EIDEM.

Spe magna fretus, fausta ei precatur, faleturque summo se teneri cum videndi desiderio, aut saltem per litteras amplectendi.

Καὶ μένων συνεκδημῶ (99) διὰ τῆς ἀγάπης ὑμῖν· πάντα γὰρ ὁ πόθος κοινοποιεῖ τὰ ἡμέτερα. Καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω, τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ θαῤ-

Quamvis domi maneam, per charitatem tamen vobiscum excedo. Amor enim nostra omnia communia efficit. Atque Dei benignitate vestrisque

(88) *Τοὺς μαθητάς*. Ita cod. In edit. deest τούς. Mox, τοῦτο οὖν νῦν. Ita cod. Montac. et Combef. In edit. τοῦτο δὲ νῦν. Et deinde, χαρίσασθαι, unus cod. χαρίζεσθαι.

(89) *Θρόνοι φέρωσιν*. Ita tres codd. Regg. ac Combef. In edit. φέρουσιν. Mox, οἴσουσι γὰρ τὴν D ἀρχὴν, etc., vertit Combef.: *Ferent enim sublimem imperio et magistratu, non virtute, qua sublimius evadere non potes.*

(90) *Πρὸς τὸ ἀκρότατον*. Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. πρὸς τὸ ἀκμαιότατον.

(91) *Τὰ φιλικά*. Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. τά deest.

(92) Alias XXXV. Scripta anno circiter 376.

(93) *Ἃ γὰρ ἂν ἧττον λυπώμεθα*. Ita cod. Reg. et Combef. qui reddit: *quæ enim minus moleste habeamus.* In edit. ἂν γὰρ ἧττον. Mox, forte legendum ἧττον ἔσται, et sic vertit Bill.

(94) *Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῷ καιρῷ*. Cod. Reg., καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τῷ καιρῷ, *tum a Deo, tum a tempore.* Mox, pro πολεμούμενοι, Montac. et Morel. proponunt καταπολεμούμενοι.

(95) Alias XXXVI. Scripta eodem anno.

(96) *Τὸ δὲ τῆς ὑμετέρας φιλοτιμίας*. Ita cod. et Pass. Sic et Combef. qui vertit: *Hoc tuæ erga nos propensæ voluntatis: illud*, inquit, *non ita illiberale amare ab amico coli et honorari.* Quod reddit Bill., *hoc ambitionis nostræ est*, acumine caret. In edit. ἡμετέρας.

(97) *Πάντως γὰρ, εἰ καὶ μικρά*. Cod. et Combef. καὶ γὰρ εἰ μικρὰ, *etenim si hæc parva.*

(98) Alias CXLIII. Eodem circiter anno scripta.

(99) *Συνεκδημῶ*. Combef. *una proficiscor. Quadrant*, inquit, *hæc in Gregorium Nyssenum, sic in Ecclesiarum visitatorem a concilio datum.*

precibus fretus, magnam spem habeo fore, ut omnia vobis ex animi sententia eveniant, ac tempestas in auram solvatur, vobisque Deus hanc rectæ de religione sententiæ mercedem pendat, ut eos, qui vobis infesti sunt, superetis. Ac maxime quidem velim vos brevi videamus, atque vobis, quemadmodum nobis in votis est, perfruamur. Sin autem, negotiis ita postulantibus, longiorem moram trahatis, litteris saltem, quibus de rerum vestrarum statu certiores fiamus, nos oblectare ne gravemini. Denique **65** nostra causa pro vestro more precemini. Sanos vos, ac firmos, omnibusque rebus lætos et alacres Deus optimus vos præbeat, commune Ecclesiæ columen.

A ῥῶν (1), καὶ ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, ὅτι πάντα κατὰ νοῦν ὑμῖν ἐκβήσεται (2), καὶ ἡ καταιγὶς εἰς αὖραν λυθήσεται (3), καὶ τοῦτον ὑμῖν ὁ Θεὸς τῆς ὀρθοδοξίας δώσει μισθὸν, τὸ τοὺς ἐπηρεάζοντας ὑπερέχειν. Μάλιστα μὲν οὖν ἴδοιμεν ὑμᾶς ἐν τάχει, καὶ ἀπολαύοιμεν (4), ὡς εὐχόμεθα. Εἰ δὲ χρονίζοιτε, τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, γράμμασι γοῦν εὐφραίνειν ἡμᾶς μὴ ἀπαξιοῦτε δηλοῦσι (5) τὰ ὑμέτερα, καὶ προσεύχεσθαι τὰ συνήθη ὑπὲρ ἡμῶν (6). Ἐῤῥωμένους ὑμᾶς, καὶ τοῖς πᾶσιν εὐθύμους ὁ ἀγαθὸς Θεὸς χαρίσηται, τῆς Ἐκκλησίας τὸ κοινὸν ἔρεισμα (7).

LXXV. VITALIANO.

ΟΕ'. ΒΙΤΑΛΙΑΝΩ (8).

Vitalianus, ad quem hanc epistolam scripsit Gregorius, idem videtur ad quem exstat Theologi carmen, anno 374 conditum. Quo vero anno scripta sit epistola non liquet. Annum ipsi 378 assignat Tillemontius; cui quominus assentiamur nihil impedit, nihil etiam cogit. Qua de causa cum eo assidue non versetur, rationem suggerit.

Haud assidue tecum versamur. Si causam quæris, quia multi circum te sunt, etiam hi quibus minime delectamur. Quod si a multis te repurges, ac virtutem contubernalem asciscas, claudos quoque, ut vulgo dici solet, currentes videbis. Hoc enim, Deo juvante, et pollicemur, et faciemus.

B Οὐ συνεχῶς ὁμιλοῦμέν σοι. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι πολλοὶ περὶ σὲ, καὶ οἷς ἥκιστα χαίρομεν. Εἰ δὲ ἀνακαθάροις σεαυτὸν τῶν πολλῶν (9), καὶ σύνοικον ἔχοις τὴν ἀρετὴν, ὄψει καὶ χωλῶν δρόμον (10), ὡς ἡ παροιμία. Τοῦτο γὰρ καὶ (11) ὑπισχνούμεθα σὺν Θεῷ, καὶ πράξομεν.

LXXVI. GREGORIO NYSSENO.

ΟϚ'. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΝΥΣΣΗΣ (12).

Suum de Basilii morte Gregorio Nysseno, ejus fratri, dolorem significat, seque morbo prohibitum fuisse, quominus funeri occurreret, et sacrum corpus amplexaretur.

Hoc etiam ærumnosæ huic vitæ servatum erat, ut Basilii mortem audirem, sanctæque illius animæ peregrinationem, qua a nobis peregre profectus est, ut præsens sit ad Dominum [254], per totum vitæ cursum hoc unum meditatus? Mihi autem præter alia hoc quoque propter gravem ac periculosum corporis morbum, quo etiam nunc premor, ereptum est, ut et sanctum cinerem exoscular, tibique ea, quæ consentanea sunt, philosophanti præsto sim, atque communibus amicis consolationem adhibeam. Nam alioqui Ecclesiæ solitudinem intueri hujusmodi gloria detonsæ et spoliatæ, atque hujusmodi corona orbatæ, nec oculis spectari,

Καὶ τοῦτο ἀπέκειτο τῇ μοχθηρᾷ μου ζωῇ, τὸ Βασιλείου θάνατον ἀκοῦσαι, καὶ τῆς ἁγίας ἐκεί-
C νης (13) ψυχῆς ἐκδημίαν, ἣν ἐξεδήμησεν ἀφ' ἡμῶν, ἵν' ἐνδημήσῃ πρὸς Κύριον, πάντα τὸν βίον μελέτην τούτου πεποιημένος (14); Ἀλλ' ἐγὼ μὲν πλὴν τῶν ἄλλων (15) καὶ τοῦτο ἀφῄρημαι, διὰ τὸ νῦν ἔτι πονήρως ἔχειν τοῦ σώματος καὶ λίαν ἐπικινδύνως, τὸ καὶ περιπτύξασθαι τὴν ἁγίαν κόνιν, καί σοι παρεῖναι τὰ εἰκότα φιλοσοφοῦντι (16), καὶ τοὺς κοινοὺς ἡμῶν φίλους παραμυθήσασθαι. Τὸ γὰρ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἰδεῖν ἐρημίαν, τοιαύτην ἀποκειραμένης δόξαν, καὶ τοιοῦτον ἀποσεισαμένης στέφανον, οὔτε ὄψει θεατὸν, οὔτε ἀκοῇ χωρητὸν, τοῖς γε νοῦν

[254] II Cor. v, 6.

(1) *Θαῤῥῶν*. Cod. Reg. θαῤῥῶ. Sic etiam legunt Montac., Morel. ac Combef.

(2) *Κατὰ νοῦν ὑμῖν ἐκβήσεται*. Ita cod. Reg. et B. 3. Edit. ἡμῖν.

(3) *Λυθήσεται*. Ita codd. Basilii 3, sicque legendum proponit Bill. In edit. ληθήσεται.

D (4) *Καὶ ἀπολαύοιμεν*. Ita cod B. 3. In edit. ἀπολάβοιμεν, *recipiamus*.

(5) *Μὴ ἀπαξιοῦτε δηλοῦσι*. Cod. Reg., Montac. ac Morel. μὴ ἀπαξιοῦν τε καὶ δηλοῦν.

(6) *Καὶ προσεύχεσθαι τὰ συνήθη ὑπὲρ ἡμῶν*. Codd. Reg., B. 3, et Combef. περὶ ἡμῶν. Montac. et Morel. καὶ προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν.

(7) *Χαρίσηται, τῆς Ἐκκλησίας τὸ κοινὸν ἔρεισμα*. Cod. B. 3, χαρίσεται τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὸ κοινὸν ἔρεισμα. Vertit autem Bill., *Deus optimus maximus in commune Ecclesiæ subsidium præbeat.*

(8) Alias CXLV. Scripta anno 378. — *Βιταλιανῷ*. Cod. Reg. Βιταλίῳ. Montac., Morel. ac Combef. τῷ αὐτῷ, id est, Ἀνυσίῳ.

(9) *Σεαυτὸν τῶν πολλῶν*. In cod. πολλῶν desunt.

(10) *Χωλῶν δρόμον*. Montac et Morel. χωλοὺς ἐν δρόμῳ. Mox, pro ὡς ἡ παροιμία, cod. Montac., Morel. ac Combef. κατὰ τὴν παροιμίαν.

(11) *Τοῦτο γὰρ καί*. Ita cod. et Combef. In edit. γάρ deest.

(12) Alias XXXVII. Anno 379 ineunte scripta.

(13) *Τῆς ἁγίας ἐκείνης*. Ita cod., et sic legit Bill. In edit. ἐκείνης deest.

(14) *Πεποιημένος*. Cod. Reg. ποιούμενος. Post hoc verbum notulam interrogationis posuimus, et sic oratio fit παθητικωτέρα.

(15) *Πλὴν τῶν ἄλλων*. Cod. et Pass. μετὰ τῶν ἄλλων, *una cum aliis*.

(16) *Τὰ εἰκότα φιλοσοφοῦντι*. Cod. Pass. φιλοσοφοῦντα, *tibique ea, quæ consentanea sunt philosophiæ, solatia ministrans præsto sim.*

ἔχουσι. Σὺ δέ μοι δοκεῖς πολλῶν ὄντων καὶ φίλων καὶ λόγων τῶν εἰς παράκλησιν, ὑπ' οὐδενὸς ἂν οὕτω παρακληθῆναι, ὡς ὑπὸ σεαυτοῦ καὶ τῆς ἐκείνου μνήμης· οἳ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι γεγόνατε (17) φιλοσοφίας ὑπόδειγμα, καὶ οἷόν τις στάθμη πνευματικὴ τῆς τε ἐν τοῖς χρηστοῖς εὐταξίας, καὶ τῆς ἐν τοῖς ἀνιαροῖς καρτερίας. Ἐπειδὴ δύο ταῦτα οἶδε φιλοσοφία, εὐπραξίαν τε διαθέσθαι μετρίως, καὶ συμφορὰν εὐσχημόνως. Ταῦτα παρ' ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα. Ἐμὲ δὲ τίς παραμυθήσεται χρόνος, ἢ λόγος, τὸν ταῦτα γράφοντα, πλὴν τῆς σῆς συνουσίας καὶ ὁμιλίας, ἣν ἀντὶ πάντων ἡμῖν ὁ μακάριος καταλέλοιπεν, ἵνα ἐν σοὶ τὰ ἐκείνου καθορῶντες (18), ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ καλῷ τε καὶ διαυγεῖ, κἀκεῖνον ἔχειν νομίζωμεν;

nec auribus concipi potest, his quidem certe, qui mente præditi sunt. Tu vero quanquam et amici multi, et sermones ad consolationem non desint, a nullo tamen perinde mihi solatium capere posse videris, quam a teipso, illiusque recordatione, quippe qui aliis quoque omnibus philosophiæ exemplum fueritis ac velut amussis quædam spiritualis, tam moderationis in rebus secundis, quam tolerantiæ in adversis. Quandoquidem duo hæc novit philosophia, nimirum, et prosperitate moderate uti, et calamitatem honeste ferre. Atque hæc a nobis ad præstantiam tuam **66** scripta sunt. At me, qui hæc scribo, quod tempus, aut quæ ratio consolabitur, præter tuam societatem et congressionem, quam beatus ille vir pro omnibus rebus nobis reliquit, ut virtutes illius in te, quasi in pulchro et pellucido speculo, intuentes, illum quoque habere existimemus?

ΟΖ'. ΘΕΟΔΩΡῼ (19).

LXXVII. THEODORO.

Hæc epistola in Græcis manuscriptis et editis scripta legitur ἀνωνύμῳ: *in codice vero* 2022 Θεοδώρῳ, *et in Latinis, Theodoro; haud quidem Mopsuesteno, ut perperam Facundus Hermianensis existimavit, sed Theodoro Tyanensi episcopo. Quod actis* v *concilii generalis* (20) *constat, in quo Theodulus, sive Diodorus diaconus et notarius, non tantum epistolas alias* LXXXVIII, LXXXIX, XC, *Theodoro Tyanensi scriptas fuisse, verum etiam hanc de qua agitur,* LXXVII, *ad eumdem Theodorum scriptam, probante concilio, affirmavit, et Euphrantas Ecclesiæ Tyanensis diaconus confirmavit. Theodorus Arianzi natus et singulari cum Gregorio amicitia junctus fuisse videtur; quem Constantinopolim euntem secutus, contumeliarum et persecutionum, quas Gregorius perpessus est, socius fuit. Quod cum moleste ferret et ulcisci vellet Theodorus, cum ad patientiam hac epistola Theologus hortatur, propositis pluribus patientiæ exemplis, gravibusque rationum momentis, quibus cum a proposito deterrere conatur. Monet etiam cavendum ne, si pœnas a contumeliosis reposcat, ficulnea, quæ fructum ferre potest, arescat, atque opus insigne deleatur; id est, ne fides catholica, quam pene exstinctam in urbe Constantinopolitana suscitare aggressus fuerat, penitus subverteretur. Tenero namque operi et vix incepto, ultio intempestiva nocuisset, gravantibus et late dominantibus adhuc in urbe hæreticis. Non dubium est quin de rebus Constantinopoli gestis anno 379 Aprilis 21, qua die Pascha festum celebrabatur, hic agatur; adeoque mirum existimasse Baronium hæc contigisse, cum relicta Constantinopoli solus Arianzi degeret Theologus. Quod sane repugnat, ipsique Baronio adversatur. Fatetur namque* (21), *ut observat doctissimus Tillemontius, Annalium parens Constantinopoli gesta, eaque anno fere* 380, *quæ de iis Gregorius orat.* XLVIII, *epistolæ* LXXVII, *alias* LXXXI, *non solum consona, sed etiam eadem ac ipsissima commemorat. Præterea monachi Nazianzeni Gregorio fuere semper chari et quam maxime addicti, nedum molesti et contumeliosi.*

Πυνθάνομαί σε βαρέως ἔχειν πρὸς τὰς γεγενημένας ἡμῖν παρὰ τῶν μοναστῶν καὶ τῶν πτωχῶν ὕβρεις. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, ἀπλῆγα ἔτι σε τυγχάνοντα, καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν ἀπείρατον (22), πρὸς τὰ τοιαῦτα δυσφόρως ἔχειν. Ἡμεῖς δὲ, ὡς καὶ κακῶν πλειόνων πεπειραμένοι, καὶ τῆς ὕβρεως κοινωνήσαντες, εἰκότως ἂν (23) ἀξιόπιστοι νομισθείημεν παραινοῦντες τῇ σῇ εὐλαβείᾳ ἅπερ ἥ τε πολιὰ διδάσκει, καὶ ὁ λόγος ὑποδείκνυσι. Δεινὰ μὲν τὰ (24) γεγενημένα, καὶ πέρα δεινῶν, τίς ἀντερεῖ; ὑβρισθῆναι θυσιαστήρια, συγχυθῆναι μυστήρια, μέσους ἡμᾶς ἑστάναι τῶν τελουμένων (25) καὶ τῶν λιθαζόντων, καὶ φάρμακον ποιεῖσθαι κατὰ τῶν λιθασμῶν τὰς ἐντεύξεις, αἰδῶ παρθένων ἐπιλησθῆναι, μοναστῶν εὐκοσμίαν, πτωχῶν συμφορὰν, ζημιωθέν-

Audio te contumelias eas, quas monachi ac pauperes nobis intulerunt, graviter molesteque ferre. Nec vero mirum est te, qui nullum adhuc vulnus accepisti, nec calamitatum nostrarum periculum fecisti, ad hujusmodi res animo discruciari. Nos autem, ut qui et plura mala persenserimus, et contumeliis impetiti simus, fidem atque auctoritatem merito nancisci queamus, ea pietati tuæ præcipientes, quæ tum canities docet, tum ratio ipsa suggerit. Gravia quidem atque adeo gravissima esse ea quæ contigerunt, quis inficias ire queat? Nimirum contumeliam altaribus illatam esse, conturbata mysteria, nos inter sacra, quibus opera dabatur, et eos qui saxis nos appetebant, interjectos, adversus lapidum jactus medicinam a precibus pe-

(17) *Γεγόνατε.* Vertit Bill. *fueris.* Ad Basilium æque et ad Gregorium id videtur referendum.

(18) *Καθορῶντες.* Cod. θεωροῦντες, *contemplantes.*

(19) Alias LXXXI. Scripta anno 379. — *Θεοδώρῳ.* Ita cod. Reg., Tillemont. et Combef. In edit. Ἀνωνύμῳ.

(20) Concil. t. V, p. 446 et 447.

(21) Bar. ad an. 380.

(22) *Κακῶν ἀπείρατον.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἀπείραστον.

(23) *Εἰκότως ἄν.* Ita cod. Montac., Morel. ac Combef. In edit. ἂν deest. Mox, Bill. παραινοῦντες reddit *præcipientes.*

(24) *Δεινὰ μὲν τά.* Ita cod. Reg., Montac. et Combef.; sicque legit Bill. In edit. δεινὰ μὲν οὖν τά.

(25) *Μέσους... τῶν τελουμένων.* Per hæc verba, quæ reddit Bill. *inter sacra quibus opera dabatur*, putat Tillemont. intelligendos esse qui initiabantur baptismo, ac proinde in nocte Paschæ, quæ refert Gregorius, contigisse.

tiisse, virginumque pudorem in oblivionem venisse, monachorum modestiam, pauperum calamitatem, quos animorum austeritas misericordia quoque privaverat. Nihilominus tamen lenitate atque clementia uti fortasse satius est, multisque per ea quæ perpetimur, lenitatis ac patientiæ documentum præbere. Non enim perinde oratio plerosque movet, atque actio, quæ taciti cujusdam monitoris instar est.

A των ἐκ τῆς τραχύτητος καὶ τὸν ἔλεον. Ἀλλ' ἴσως μακροθυμεῖν ἄμεινον, καὶ πολλοῖς ἐξ ὧν πάσχομεν διδόναι μακροθυμίας ὑπόδειγμα. Οὐ γὰρ οὕτως (26) ὁ λόγος πείθει τοὺς πολλοὺς, ὡς ἡ πρᾶξις, ἡ σιωπῶσα παραίνεσις.

Magnum esse censemus, de iis a quibus læsi sumus, pœnas sumpsisse : magnum, **67** inquam (nam et hoc ad aliorum vitia corrigenda utile est), at multo hoc majus ac divinius est, acceptam injuriam tolerare. Illud enim improbitatem coercet : hoc autem ad probitatem adducit ; quod quidem longe præstantius et perfectius est, quam a vitio abstinere. Ingentem nobis humanitatis quæstum propositum esse existimemus, et ea, quæ in nos admissa sunt, condonemus, ut ipsi quoque veniam consequamur, et benignitatem benignitati adhibeamus.

Μέγα νομίζομεν εἶναι τὸ δίκας παρὰ τῶν ἠδικηκότων λαβεῖν· μέγα φημὶ (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο (27) χρήσιμον εἰς τὴν τῶν ἄλλων διόρθωσιν), ἀλλὰ πολλῷ τούτου (27*) μεῖζον καὶ θειότερον, τὸ καρτερεῖν πάσχοντας (28). Ἐκεῖνο μὲν γὰρ τὴν κακίαν ἐπιστομίζει, τοῦτο δὲ χρηστοὺς εἶναι πείθει· ὃ τοῦ μὴ κακοὺς εἶναι, πολὺ κρεῖττόν ἐστι καὶ τελεώτερον (29). B Μεγάλην ἡμῖν νομίσωμεν προκεῖσθαι πραγματείαν φιλανθρωπίας, καὶ συγχωρήσωμεν τὰ εἰς ἡμᾶς, ἵνα καὶ αὐτοὶ τύχωμεν τῆς συγχωρήσεως· καὶ προσενέγκωμεν χρηστότητα τῇ χρηστότητι (30).

Zelatoris cognomentum hinc obtinuit Phinees, quod Madianitidem, una cum eo qui stuprum ipsi inferebat, pugione transfixit, atque ex Israelitica natione probrum exemit [25]; at majorem hoc nomine laudem tulit, quod pro populo in scelus collapso preces fudit. Stemus igitur nos quoque, ut Scripturæ verbis utar [26], ac placemus, et cesset quassatio; nobisque istud ad justitiam reputetur [27]. Laudibus item affectus est Moses, quod ex illata Israelitæ injuria dolore commotus, Ægyptium occiderit [28] : verum majorem hinc sui admirationem concitavit, quod Mariam sororem lepra, propterea quod murmuraverat, laborantem, precibus suis in sanitatem vindicavit. Quin ea etiam quæ sequuntur animadverte. Ninivitis excidium denuntiatur : sed peccatum lacrymis redemerunt [29]. Manasses inter reges sceleratissimus : at inter eos, qui salutem consecuti sunt, ob luctum clarissimus [30].

Ζηλωτὴς ἤκουσε Φινεὲς, ὅτι τὴν Μαδιανῖτιν τῷ πόρνῳ συνεξεκέντησε, καὶ ἐξεῖλεν ὄνειδος ἐξ υἱῶν Ἰσραήλ· ἀλλ' ἐπῃνέθη πλέον, ὅτι τοῦ λαοῦ προσηύξατο (31) πταίσαντος. Στῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐξιλασώμεθα, καὶ κοπασάτω ἡ θραῦσις, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ λογισθήτω τοῦτο ἡμῖν εἰς δικαιοσύνην. Ἐπῃνέθη καὶ Μωσῆς, ὅτι τὸν Αἰγύπτιον ἀνεῖλε (32), τῷ Ἰσραηλίτῃ περιαλγήσας· ἀλλ' ἐθαυμάσθη πλέον, ὅτι Μαριὰμ τὴν ἀδελφὴν διὰ τὸ γογγύσαι λεπρωθεῖσαν, διὰ τῆς εὐχῆς (33) ἐθεράπευσε. C Σκόπει καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀπειλοῦνται Νινευῖται καταστροφὴν, ἀλλὰ δάκρυσιν ἐξωνοῦνται τὴν ἁμαρτίαν (34). Μανασσῆς ἐν βασιλεῦσι παρανομώτατος, ἀλλ' ἐν τοῖς σωθεῖσι διὰ θρῆνον περιφανέστατος.

Quid tibi faciam, Ephraim [31], inquit Deus? Quantam iracundiam præ se fert hic sermo! et tamen confestim propugnatio subjungitur. Quid benignitate celerius? Sodomiticum ignem, adversus eos qui Jesum abigunt, discipuli postulant [32]; at ille ultionem recusat. Malchi, unius ex petulantibus illis et contumeliosis, aurem Petrus amputat; Jesus autem restituit [33]. Quid autem ille, qui, septiesne fratri lapso ignosceret, percunctatus fuerat?

Τί σε διαθῶ, Ἐφραΐμ, παρὰ τοῦ Θεοῦ λέγεται; Ὅσης ὀργῆς ὁ λόγος! καὶ ὑπερασπισμὸς ἐπάγεται. Τί τῆς φιλανθρωπίας ταχύτερον; Πῦρ Σοδομιτικὸν αἰτοῦσιν οἱ μαθηταὶ κατὰ τῶν ἀγόντων (35) τὸν Ἰησοῦν, ὁ δὲ ἀπαξιοῖ τὴν ἐκδίκησιν. Τέμνει Μάλχου τὸ ὠτίον Πέτρος, ἑνὸς τῶν ὑβριστῶν, Ἰησοῦς δὲ ἀποκαθίστησι. Τί δὲ ὁ ἐρωτήσας, εἰ ἑπτάκις τῷ ἀδελφῷ συγχωρητέον πταίσαντι; οὐ μικρολογίαν καταγινώσκεται; τῷ γὰρ ἑπτάκις, τὸ ἑβδομηκον-

[25] Num. xxv, 7 sqq. [26] Psal. cv, 30-31. [27] Exod. II, 12. [28] Num. XII, 10 sqq. [29] Jon. III, 4 sqq. [30] II Paral. XXXIII, 1 sqq. [31] Ose. VI, 4. [32] Luc. IX, 54. [33] Luc. XXII, 50-51.

(26) *Οὐ γὰρ οὕτως.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. ὄντως.

(27) *Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο.* Ita cod. Reg., Montac. et Morel. In edit. καὶ γὰρ τοῦτο.

(27*) *Πολλῷ τούτου.* Unus cod. Montac. et Morel. πολλῷ τοῦτο.

(28) *Καρτερεῖν πάσχοντας.* Ita tres codd. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. πάσχοντα.

(29) *Καὶ τελεώτερον.* Cod. Reg. et Combef. καὶ τελειότερον.

(30) *Χρηστότητα τῇ χρηστότητι.* Ita cod. et Combef. In edit. χρηστότητα χρηστότητος, quod Bill. vertit : *ante benignitatem, benignitatem conferamus.*

(31) *Προσηύξατο.* Ita duo codd. Reg. et Combef. In edit. προηύξατο.

D (32) *Τὸν Αἰγύπτιον ἀνεῖλε.* Bill. *Ægyptium obtruncavit.* Sed unde hoc illi cædis genus? Deinde, διὰ τὸ γογγύσαι. Ita Pass. et tres Regg. In editis desunt διὰ τό.

(33) *Διὰ τῆς εὐχῆς.* Ita cod. Reg. et Combef. Alter cod. διὰ τῶν εὐχῶν. In edit. ταῖς εὐχαῖς.

(34) *Τὴν ἁμαρτίαν.* Ita tres codd. Reg. et Combef. In edit. τὴν σωτηρίαν, quod Bill. vertit : *Verum salutem lacrymis redemerunt.*

(35) *Κατὰ τῶν ἀγόντων. Adversus eos qui a se propellebant Jesum*, qui ei negabant hospitium et refectionem, ut legitur in Evangelio. Combef. κατὰ τῶν ἀπαγόντων. Nec enim, inquit, simplex ἀγόντων hic congruit, aut quod reddit Bill. *qui Jesum adducunt.* Ubi enim sic ignem imprecati fuissent discipuli Jesum *adducentibus?*

τάκις ἑπτὰ προστίθεται. Τί δὲ ὁ χρεωφειλέτης ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ὁ μὴ συγχωρήσας ἃ συγκεχώρηται; οὐ πικρότερον διὰ τοῦτο εἰσπράττεται;

Τί δὲ ἡ τύπωσις τῆς εὐχῆς (36); οὐκ ἀφέσει βούλεται τὴν ἄφεσιν πραγματεύεσθαι; Τοσαῦτα ἔχοντες ὑποδείγματα, μιμησώμεθα Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ μὴ βουληθῶμεν ἀφ' ἡμῶν μαθεῖν αὐτῶν, ὅσον (37) κακὸν ἁμαρτίας ἀντίδοσις. Ὁρᾷς ἀκολουθίαν χρηστότητος. Νομοθετεῖ πρῶτον, εἶτα διακελεύεται (38), ὑπισχνεῖται, ἀπειλεῖ, ὀνειδίζει, ἐπανατείνεται, κατέχει· ἀπειλεῖ πάλιν· ὅταν ἐκβιασθῇ, πληγὴν ἐπάγει (39), καὶ ταύτην κατὰ μικρὸν, χώραν ὑπανοίγων ταῖς διορθώσεσι. Μὴ τοίνυν μηδὲ πλήξωμεν ἀθρόως (40) (οὐ γὰρ ἀσφαλὲς), ἀλλὰ τῷ φόβῳ σωφρονίσαντες, τῇ φιλανθρωπίᾳ νικήσωμεν, καὶ λάβωμεν ὑποχρέους (41) εὐλαβείας τῷ συνειδότι πλέον, ἢ τῇ ὀργῇ βασανίσαντες. Μὴ ξηράνωμεν συκῆν ἔτι καρποφορεῖν δυναμένην, μὴ ὡς ἀχρήστου καταγνῶμεν, καὶ καταργούσης τὸν τόπον, ἣν θεραπεύσει τυχὸν τεχνίτου γεωργοῦ προστασία καὶ ἐπιμέλεια. Μηδὲ τοσοῦτον ἔργον καὶ περιβόητον δι' ἐπήρειαν (42) ἴσως τοῦ πονηροῦ καὶ φθόνον, οὕτως ἐν βραχεῖ καταλύσωμεν, ἀλλὰ βουληθῶμεν φιλάνθρωποι φανῆναι μᾶλλον ἢ ἐντελεῖς (43), καὶ φιλόπτωχοι πλέον, ἢ φιλοδίκαιοι· μηδὲ τῶν ὑπεκκαιόντων ἡμᾶς εἰς τοῦτο πλέον, ἢ τῶν κατεχόντων ἀνεχώμεθα· καὶ τὸ αἰσχρὸν, εἰ μή τι ἄλλο, ἐνθυμηθέντες, εἰ δόξαιμεν πρὸς πτωχοὺς ἀγωνίζεσθαι, οἳ τοῦτο μέγα πλεονεκτοῦσι, τὸ, κἂν ἀδικῶσι, ἐλεεῖσθαι διὰ τὴν συμφοράν. Νῦν οἴου πάντας μέν σοι προσπίπτειν πτωχούς τε καὶ πτωχοτρόφους, πάντας δὲ μοναστὰς καὶ παρθένους ὑπὲρ αὐτῶν ἱκετεύοντας. Δὸς τοῖς πᾶσιν ἀντὶ τούτων τὴν χάριν (ἐπειδὴ καὶ συνετρίβησαν ἱκανῶς, ὡς δῆλον ἐξ ὧν ἡμῶν ἐδεήθησαν), καὶ πρὸ πάντων ἡμῖν τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβεύουσιν. Οὓς εἴ σοι δεινὸν εἶναι φαίνεται τὸ παρ' αὐτῶν ἀτιμασθῆναι, πολλῷ φανείτω δεινότερον τό σοι παραινοῦντας ταῦτα μὴ ἀκουσθῆναι. Τῷ δὲ καλῷ Παύλῳ (44) συγχωρήσειεν ὁ Θεὸς, ἃ εἰς ἡμᾶς ἐξύβρισεν.

annon ut præparcus ac nimis restrictus notatur? septenario enim septuagies septies adjicitur [34]. Quid debitor ille, de quo in Evangeliis mentio fit, qui eadem, quæ sibi remissa fuerant, minime remisit [35]? annon eo nomine acerbius ab eo debitum repetitur?

Denique annon illa precationis forma huc spectat, ut veniam nobis venia comparemus? **68** Cum igitur tot exempla nobis præsto sint, Dei benignitatem ac facilitatem imitemur, nec quantum mali in peccati ultione positum sit, ex nobis ipsis discere in animum inducamus. Benignitatis seriem vides. Primum legem sancit, deinde jubet, pollicetur, minatur, increpat, pœnas intendit, cohibet; minatur rursum; cum adactus fuerit, plagam infert, idque paulatim, viam scilicet emendationi aperiens. Quamobrem nos quoque operam demus, ne repente feriamus (neque enim id tutum est), verum ut eos a quibus læsi sumus, metu castigatos, benignitate superemus, atque ad verecundiam et reverentiam astringamus, qui conscientia potius quam iracundia torqueantur. Ne ficulneam, quæ fructus adhuc ferre queat, siccitate afficiamus, ne, ut inutilem et inutiliter locum occupantem, damnemus, cui industrii agricolæ cura et diligentia fortasse medebitur [36]. Nec tantum atque celebre opus ob diaboli fortasse improbitatem atque invidiam tam cito deleamus. Quin potius animum ita comparemus, ut benignos potius quam severos, et pauperum potius quam exacti juris amantes nos præbeamus; nec eorum potius qui nos ad id inflammant, quam qui retinent, rationem habeamus. In quo illud quoque, si nihil aliud, nobis considerandum est, nimirum turpe ac fœdum esse, si cum pauperibus concertare videamur; qui hoc nomine, et quidem magno, superiore conditione sunt, quod, etiamsi alioqui injuriam inferant, ob calamitatem tamen hominibus misericordiam movent. Fac nunc putes omnes pauperes, ac pauperum alendorum studiosos ad genua tua prosterni, omnes item monachos et virgines pro ipsis supplicantes. His omnibus, istorum loco, hoc beneficii da (quandoquidem etiam satis afflicti atque obtriti sunt, ut ex eo liquet, quod nos obsecrarant), ac præsertim nobis, eorum nomine, deprecantibus. Quod si tibi grave atque indignum videtur, nos ab ipsis contemptui habitos fuisse, multo velim tibi gravius videatur, nos hæc tibi suadentes minime exaudiri. Pulchro autem Paulo utinam Deus ea quæ in nos contumeliose perpetravit, condonet.

[34] Matth. XVIII, 21. [35] Matth. 28 sqq. [36] Luc. XIII, 7 sqq.

(36) *Τύπωσις τῆς εὐχῆς. Orationis regula*, nempe Dominicæ.

(37) *Μαθεῖν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν, ὅσον.* Cod. unus. μαθεῖν αὐτοὺς ἀφ' ἡμῶν, ὅσον. Montac. et Morel. μαθεῖν αὐτοὺς ὅσον. Combef. μαθεῖν ἡμᾶς ἀφ' ἡμῶν, ὅσον.

(38) *Εἶτα διακελεύεται.* Bill., non recte, *hortatur.*

(39) *Ἀπειλεῖ πάλιν· ὅταν ἐκβιασθῇ, πληγὴν ἐπάγει.* Sic legendum cum Combef.

(40) *Πλήξωμεν ἀθρόως.* Combef. vertit : *Ne impetu feriamus.*

(41) *Λάβωμεν ὑποχρέους.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ὑπόχρεως.

(42) *Καὶ περιβόητον δι' ἐπήρειαν.* Ita cod. Reg. et Combef.; Montac. et Morel. delent καί. In edit. καὶ περιβόητον οὕτως δι' ἐπήρειαν.

(43) *Φιλάνθρωποι μᾶλλον ἢ ἐντελεῖς. Benigni potius quam judices;* ἐντελεῖς enim, ait Suidas, οἱ ἄρχοντες, ἢ ἄρξαντες, *judices, magistratus* : nec aliud, inquit Combef., φιλάνθρωποι μᾶλλον ἢ ἐντελεῖς, quam quod Probus Ambrosio : *Vade, age, non ut judex, sed ut episcopus.*

(44) *Καλῷ Παύλῳ.* Ita codd. tres Regg. et Combef. In ed. Πλούτωνι. Quis sit iste *Paulus*, minime novimus.

69 LXXVIII. THEOTECNO.

Tanta est hujus epistolæ cum præcedente, tum argumenti, tum methodi, congruentia, ut eas disjungere fas non sit. Videtur enim utraque eadem occasione eodemque tempore scripta, cum Theodorus, Theotecnus et alii, qui media inter sacra mysteria lapidibus propemodum obruti cum Gregorio fuerant, sed Gregorio minus injuriæ patientes, sacrilegos in judicium vocare pœnasque reposcere parabant. Quos Theologus ab ultionis desiderio ad benignitatem et injuriæ oblivionem magnis patientiæ exemplis et documentis nititur revocare. Theotecnum in primis monet, ut baptismi recens suscepti gratiam inimicorum cruore non contaminet, ne iterum purgatione, quod periculum non vulgare est, opus habeat.

A Non quidem nos fugit, vix fieri posse, ut recente injuria, ac flagrante adhuc iracundia, rationes admittantur. Iracundia enim et mœstitia oculo carent, ac præsertim cum jure ac merito quis stomachatur. At quoniam ipsi quoque simul læsi et contumelia affecti sumus, nec minus stomachamur, ob eam causam æquum etiam est consilium nostrum minime a te contemni. Gravia perpessi sumus : adde, si lubet, qualia nemo alius mortalium. At ne propterea nobis ipsis injuriam inferamus, nec tantum pietatis odium concipiamus, quantum nobis minime expedit. Magna res est uxor, et chara res filia : necdum tamen animæ anteponenda. Veniat tibi in mentem, te baptismi gratiam recens consecutum esse, atque lavacro peccata eluisse. B Est autem non vulgaris periculi, donum illud cruore contaminare, aliaque rursum purgatione opus habere. Quamobrem ne committamus, ut nobis ipis insidias tendamus, ac fiduciam, quæ ad Deum est, amittamus, dum nos ipsos iis, a quibus læsi sumus, acerbos et sævos præbemus, ac plus æquo indignamur. Hominem Deo et futuris suppliciis relinquamus : nos autem editis benignitatis documentis, judicis benignitatem nobis conciliemus, atque ignoscamus, ut veniam obtineamus. Nec te inanis hæc cogitatio in fraudem inducat, nempe justam ultionem culpa carere, nec crimen in eo haberi, qui sontem et sceleratum legibus dediderit. Romanis suæ leges sunt : nobis item nostræ. At illorum leges modum excedunt, et acerbæ C sunt, atque ad cruorem usque grassantur : nostræ, benignæ et humanæ, nec furore adversus eos, a quibus injuriam accepimus, utendi potestatem nobis facientes. His hæreamus, has sequamur : ut, ob exiguum beneficium (exigua 70 enim ac nullius pretii hæc vita est), magna ab ipso Deo, hoc est, ipsius benignitatem et spes futuras recipiamus.

ΟΗʹ. ΘΕΟΤΕΚΝῼ (45).

Οἴδαμεν (46) ὅτι χαλεπόν ἐστι, προσφάτου τῆς ἀδικίας οὔσης, καὶ τοῦ θυμοῦ ζέοντος ἔτι, παραδεχθῆναι (47) τοὺς λογισμούς. Τυφλὸν γὰρ ὁ θυμὸς καὶ ἡ λύπη, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ δικαίως ἀγανακτεῖν παρῇ. Ὅμως ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ τῶν συνηδικημένων ἐσμὲν καὶ συνυβρισμένων, καὶ οὐχ ἧττον ἀγανακτούντων, διὰ τοῦτό ἐσμεν δίκαιοι καὶ συμβουλεύοντες μὴ ἀτιμασθῆναι. Δεινὰ πεπόνθαμεν· εἰ δὲ βούλει, πρόσθες οἷα μηδεὶς ἄλλος ἀνθρώπων. Ἀλλὰ μὴ διὰ τουτο καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀδικήσωμεν, μηδὲ τοσοῦτον εὐσέβειαν μισήσωμεν (48), ὅσον ἡμῖν οὐ συμφέρει. Μέγα ἐστὶ γυνή, καὶ τίμιον θυγάτηρ· ἀλλ' οὔπω ψυχῆς τιμιώτερον. Ἐνθυμήθητι ὅτι νεωστὶ μὲν τῆς χάριτος ἠξιώθης, καὶ τῷ λουτρῷ τῶν ἁμαρτιῶν ἐκαθάρθης (49)· κίνδυνος δὲ οὐχ ὁ τυχών, αἵματι μολῦναι τὴν δωρεάν, καὶ πάλιν ἄλλης δεηθῆναι καθάρσεως. Μὴ τοίνυν ἐπιβουλεύσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς, μηδὲ τὴν παῤῥησίαν τὴν πρὸς Θεὸν ἀποβάλωμεν (50), πικροὶ τοῖς ἠδικηκόσι φανέντες, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀγανακτοῦντες. Ἀφῶμεν τῷ Θεῷ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν κολαστηρίοις· ἡμεῖς δὲ φιλάνθρωπον κτησώμεθα τὸν κριτήν, αὐτοὶ φανέντες φιλάνθρωποι, καὶ συγχωρήσωμεν, ἵνα συγχωρηθῶμεν. Καὶ μή σε ἀπατάτω μάταιος λογισμός, ὅτι τὸ δικαίως ἐπεξελθεῖν ἀνεύθυνον, καὶ τὸ παραδοῦναι τοῖς νόμοις τὸν παρανομήσαντα (51). Εἰσὶ νόμοι Ῥωμαίων, εἰσὶ δὲ καὶ ἡμέτεροι. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄμετροι, καὶ πικροί, καὶ μέχρις αἵματος (52) προϊόντες· ἡμῖν δὲ χρηστοὶ καὶ φιλάνθρωποι (53), καὶ μὴ συγχωροῦντές τι τῷ θυμῷ χρῆσθαι κατὰ τῶν ἀδικούντων. Τούτοις ἐμμείνωμεν, τούτοις ἀκολουθήσωμεν· ἵνα μικρὰ χαρισάμενοι (μικρὰ γὰρ ἡ ἐνταῦθα (54) ζωὴ καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξία), μεγάλα παρὰ τοῦ Θεοῦ (55) ἀντιλάβωμεν, τὴν παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας.

(45) Alias CXCVIII. Scripta anno 379.

(46) *Οἴδαμεν*. Combef. οἶδα μέν. *Non quidem me fugit.*

(47) *Ζέοντος ἔτι, παραδεχθῆναι.* Ita cod. Par. ac Combef. In edit. ζέοντος ἔτι ταραχθῆναι. Bill. addendum proponit μὴ ταραχθῆναι, vel pro ἔτι legendum οὔτι ταραχθῆναι. Montac. et Morel. ὥστε ταραχθῆναι. Vertit autem Bill. : *Vix fieri posse quin ratio perturbetur.*

(48) *Εὐσέβειαν μισήσωμεν.* Plane legendum, ait Combef., ἀσέβειαν μισήσωμεν, *nec tantum impietatis odium concipiamus*; at huic lectioni suffragantur nulli codices.

(49) *Καὶ τῷ λουτρῷ τῶν ἁμαρτιῶν ἐκαθάρθης.* Hæc verba desunt in editis. Restituimus ex cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef.

(50) *Ἀποβάλωμεν.* Cod. Reg. καταβάλωμεν. Montac. et Morel. κάτω βάλωμεν. In edit. ἀποβάλλωμεν.

(51) *Τὸν παρανομήσαντα.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. τόν deest.

(52) *Μέχρις αἵματος.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. μέχρις αἱμάτων.

(53) *Χρηστοὶ καὶ φιλάνθρωποι.* Horum loco unus cod. Reg. εὐμενεῖς τε καὶ ἥμεροι καὶ φιλανθρωπίας D ἐχόμενοι, *nostræ autem clementiam et mansuetudinem, humanitatemque spirantes.*

(54) *Ἡ ἐνταῦθα.* Ita duo codd. Reg. ac Combef. In edit. ἡ deest.

(55) *Παρὰ τοῦ Θεοῦ.* Ita cod. et Combef. In edit. παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΟΘ'. ΣΙΜΠΛΙΚΙᾼ (56).

LXXIX. SIMPLICIÆ.

Quædam Cappadociæ Ecclesia, episcopo destituta, communi consensu elegit servum Simpliciæ, divitis matronæ et in pauperes munificæ, sed hæreticis suspicionibus flagrantis; cumque loci incolæ ad Basilium et Gregorium adducunt, rogantes ut illum sibi episcopum darent; annuerunt episcopi fervidis precibus, servumque invitum ac reluctantem ordinarunt, non exspectato dominæ consensu. Quod ubi illa rescivit, plenas minarum et conviciorum atque etiam documentorum litteras dedit; ausa quippe est impudens mulier Basilium, ut minus peritum, docere; quin etiam sceleratos homines adversus eum concitavit. Rescripsit Basilius, sicque iracundæ mulieris compressit insolentiam, ut quandiu ille vixit, mutire ausa non sit. At eo mortuo, ad ingenium rediit, et ad Gregorium ea de re scripsit, perhonorifice quidem de Basilio loquens, sed tamen vehementer contendens, ut servi ordinatio antiquaretur, minabatur sæcularia judicia. His litteris respondit Gregorius multo lenius quam scripserat Basilius.

Ἐπαινεῖς τὸν ἅγιον καὶ κοινὸν ἡμῶν (57) πατέρα, A τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα, τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα (58), καὶ χαρακτῆρα τῆς εὐσεβείας, τὴν πλήρη φρονήσεως πολιὰν, τὸν ζωῆς ἀνθρωπίνης καὶ ἀρετῆς μέτρα νικήσαντα, τὸν πιστὸν θεράποντα, καὶ μέγαν ἀρχιερέα, τὸν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτην (59), τὸ τοῦ Πνεύματος καταγώγιον· τοῦτο μὲν ὀρθῶς ποιεῖς, ἐπεὶ καὶ πᾶς λόγος ἐλάττων ἐστὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης καὶ μακαρίας ψυχῆς, εἰ μή με ἀπατᾷ τὸ φίλτρον, ἢ καὶ τὸ πάθος τῷ πόθῳ κιρνάμενον (60). Ἐκεῖνο δέ σου καὶ λίαν τεθαύμακα, πῶς ἐπαινεῖς μὲν ὡς ἅγιον, καὶ μέχρι τούτου τὰ εἰκότα τιμᾷς, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ καταλύειν ἐπιχειρεῖς, ὥσπερ τῶν ἀναγίων (61), καὶ μάλιστα ὕβρεως ὄντων ἀξίων, τῶν εἰκῇ ζησάντων (62) καὶ μεταστάντων. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀνδραπόδου μεταποιῇ ἰδίου τοῦ συμποιμένος (63), καὶ τὸ B μικρὸν τοῦτο κέρδος διώκεις, οὐκ ἔχω πῶς ἐπαινέσω, ἵνα μετρίως εἴπω (64), καὶ σφόδρα τοῦτο τῆς σῆς μεγαλοψυχίας ἀνάξιον. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, χρυσῷ μὲν καὶ ἀργύρῳ τιμᾷν τὸ Θεῖον, καὶ τοῖς περιττοῖς τῆς κτήσεως, ἔνθα καὶ πλεῖον τοῦ πρὸς εὐσέβειαν ἴσως τὸ κατ' ἐπίδειξιν, ἱερεῖ δὲ ὅλως βούλεσθαι ζημιοῦν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀποσυλᾷν τῶν ἀναθημάτων τὸ ἁγιώτατον;

Quod sanctum illum et communem patrem nostrum laudibus vehis, illud, inquam, fidei columen, illam veritatis normam, et religionis formam, plenam prudentia canitiem, illum vitæ humanæ et virtutis modum supergressum, illum fidelem servum, et magnum pontificem, Dei et hominum mediatorem, Spiritusque sancti domicilium: hoc quidem recte facis, quandoquidem nec ulla oratio sanctæ illius et beatæ animæ laudibus par inveniri potest, nisi mihi amor imponit, aut etiam mœror cum desiderio permistus. Illud vero in te et quidem vehementer miror, quod cum eum et sanctum virum laudes, atque hactenus, ut æquum est, honore afficias, ipsius tamen opus evertere conaris, non secus ac profanorum hominum, contumeliaque maxime dignorum, quique vane temereque vixerint, atque e vita discesserint. Nam si collegam nostrum, quasi mancipium tuum vindicas, atque exiguum hoc lucrum aucuparis, nescio qua ratione probaverim, ut parcius et moderatius loquar, et hoc tua animi magnitudine perquam indignum est. Annon enim iniquum et absurdum fuerit, cum auro et argento superfluisque opibus Deum honores, ubi plus fortasse ostentationis est quam pietatis, sacerdote omnino Ecclesiam mulctare velle, sanctissimumque donarium deprædari?

Εἰ δὲ ὅτι κατ' ἐξουσίαν τοῦτο πεποιήκαμεν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν σὴν εὐγένειαν ὑπεμνήσαμεν, οὐδὲ τῇ φιλοτιμίᾳ καιρὸν ἐδώκαμεν (65), δυσχεραίνεις, λέγοις μὲν ἄν τι δίκαιον, καὶ τὸ πάθος ἀνθρώπινον (66)· ἴσθι δὲ, μείζονος ἐπιδόσεως εἶναί σοι νῦν, ἢ τῷ τότε C

Sin autem, quia id libere ac pro potestate 71 fecimus, nec de ea re prius te certiorem fecimus, nec liberalitati tuæ munificentiæque tempus dedimus, idcirco succenses, justi quidem aliquid dixe- C ris, humanusque est hic affectus. Illud autem

(56) Alias XXXVIII. Scripta anno 379, ante vel post superiorem. — *Σιμπλικίᾳ.* Ad camdem exstat quoque Basilii epistola, nempe CXV, in qua ei liberalitatem quidem tribuere videtur, sed eam nihil prodesse ait, ubi jus conculcatur, atque optimis viris per sceleratos et perditos homines periculum creatur.

(57) *Καὶ κοινὸν ἡμῶν.* Ita cod. Reg. ac edit. nonnulli; in quibusdam autem καὶ τὸν κοινόν.

(58) *Τῆς ἀληθείας κανόνα.* Reg. et Montac. τῆς Ἐκκλησίας κανόνα, *Ecclesiæ regulam.* Mox, καὶ χαρακτῆρα τῆς εὐσεβείας. Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. τῆς Ἐκκλησίας. Et paulo post, τῆς ζωῆς. Unus cod. habet καὶ ζωῆς.

(59) *Τὸν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτην.* Ita cod. et iid. Sic Apostol. I Tim. II, 5: εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. In edit. τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου μεσίτην. D

(60) *Πάθος τῷ πόθῳ κιρνάμενον.* Ita cod. Reg., necnon Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. πάθος τῷ λόγῳ τόθῳ κιρνάμενον, quod reddit Combef. *dolor ex desiderio rationi commistus.*

(61) *Ὥσπερ τῶν ἀναγίων.* Combef.: *eorum qui nulla sanctitate fulserint.* Sed præstat, inquit, τῶν ἀνάγνων, quasi impurorum hominum; et ita cod. Reg., Montac. et Morel. Mox, ὕβρεως. Ita cod. Reg. In edit. ὕβρεων.

(62) *Τῶν εἰκῇ ζησάντων.* Combef., *qui nulla fruge vixerint.* Montac. et Morel. legendum proponunt τῶν οὕτω, εἰκῇ καὶ ζησάντων. Ita et nonnulli codices.

(63) *Μεταποιῇ ἰδίου τοῦ συμποιμένος.* Cod. Reg. τοῦ συμποιμαίνοντος, *mecum simul greges pascentem*, id est coepiscopum.

(64) *Οὐκ ἔχω πῶς ἐπαινέσω, ἵνα μετρίως εἴπω.* Hæc deerant in edit.; sed exhibent codd. nostri. Pro μετρίως, legunt καὶ σφόδρα Montac., Morel., et Combef. qui vertit: *Nescio qua ratione laudaverim, ut et tua animi magnitudine perquam indignum dicam.*

D (65) *Ἐδώκαμεν.* Ita cod. Reg. Edit. δεδώκαμεν. Mox, pro δυσχεραίνεις, Montac. et Morel. δυσχεραίνει τις.

(66) *Τὸ πάθος ἀνθρώπινον.* Edit. addunt πλὴν ἀνθρώπινον, *humanus tamen*, sed hæc verba desunt in cod. Reg., eaque ablegant Montac. et Morel.

scito, tanto majorem nunc, quam illo tempore, A largitionem tuam fore, quanto magnificentius est accipientibus concessisse, quam si ipsa elargita fuisses. Atque illo modo Dei tantum gratia id facere videris : hoc autem, de nobis quoque illius cultoribus, dignisque habitis, qui nomen ipsius portemus, præclare mereberis. Ac proinde, nec illi, nec nobis succense. Ille enim vim passus est, non injuriam intulit : nos autem quid mirum, si benignitate tua freti, communique omnium suffragio credentes, eo progressi sumus? quod si quidem nonnulli ad gratiam aut malitiose et subdole tulerunt, ipsi viderint, Deoque rationem reddant. Nec enim nostrum est hoc scire, nec in omnium mentes pervadere. Nos vero, quo tandem modo id repudiare ac rejicere facile potuissemus, tantam- B que vim lacrymarum aspernari, nec loci solitudine moveri, tanto tempore inculti et pastore destituti, ac spiritalem curam et administrationem requirentis?

χαιρῷ (67), ὅσῳ τοῦ αὐτὴν ἐπιδοῦναι τὸ λαβοῦσι συγχωρῆσαι (68) φιλοτιμότερον. Κἀκείνως μὲν, τῷ Θεῷ μόνον (69) ἐδόκεις χαρίζεσθαι· οὕτω δὲ καὶ ἡμῖν τοῖς ἐκείνου θεραπευταῖς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ βαστάζειν ἠξιωμένοις. Μὴ τοίνυν μήτε ἐκείνῳ χαλέπαινε, μήτε ἡμῖν. Ὁ μὲν γὰρ τετυράννηται, οὐκ ἠδίκηκεν· ἡμεῖς (70) δὲ τί θαυμαστὸν, εἰ τῇ σῇ χρηστότητι θαῤῥοῦντες, ἐπὶ τοῦτο προεληλύθαμεν, καὶ ἅμα τῇ κοινῇ τοῦ παντὸς χωρίου ψήφῳ (71) πιστεύσαντες; ἣν εἰ μὲν πρὸς χάριν ἐποιήσαντό τινες ἢ κακούργως, αὐτοὶ ἂν εἰδεῖεν, καὶ τῷ Θεῷ λόγον ὑπέχοιεν. Οὐ γὰρ ἡμέτερον τοῦτο εἰδέναι, οὐδὲ ταῖς πάντων ἐμβατεύειν γνώμαις (72). Ἡμᾶς δὲ, πῶς παρώσασθαι ῥᾴδιον ἦν, ἢ πῶς τοσαῦτα δάκρυα παριδεῖν (73), ἢ τοῦ χωρίου τὴν ἐρημίαν ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἀθεραπεύτου, καὶ ἀποιμάντου, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐπιστασίαν (74) οὐκ ἔχοντος;

Illud vero tibi vel in primis exploratum est, eos, qui tum assentiebantur, at nunc inficiantur, rem nec piam nec honestis et ingenuis hominibus dignam facere. Ac multo melior eorum ratio futura esset, si tum obstitissent, quam cum hoc tempore adulantur, factumque suum evertunt, hominesque magis, quam Deum metuunt. Tecum ipsa constituito, hos, qua sunt animi facilitate, dicturos iterum se tui metu sententiam mutasse, et quidem multo verius : quoniam semper eos delinquere oportet, falsasque et captiosas excusationes captare. C Quod si hæc quidem a nobis recte dici tibi videntur, verum administratæ rei familiaris rationem reposcis (nam id quoque ad me delatum est, non enim in litteris tuis objecisti), **72** juste sane et humane ea reposcatur; nec quidquam eo nomine queremur : neque enim nobis placet lenitatem facilitatemque dominis fraudi esse.

Ἐκεῖνο δέ σοι καὶ πρὸ πάντων δῆλον, ὅτι οἱ τότε μὲν συντιθέμενοι, νῦν δὲ ἀρνούμενοι, πρᾶγμα ποιοῦσιν οὔτε εὐσεβὲς, οὔτε ἐλεύθερον. Καὶ πολλῷ βελτίους ἂν ἦσαν, τότε ἀντιλέγοντες, ἢ νῦν κολακεύοντες, καὶ τὰ ἑαυτῶν καταλύοντες (75), καὶ ἀνθρώπους μᾶλλον ἢ Θεὸν φοβούμενοι. Οὓς πάλιν ἐρεῖν οἴου (76) διὰ τὴν εὐκολίαν, ὅτι φόβῳ τῷ πρὸς σὲ μετέστησαν, καὶ πολλῷ γε ἀληθέστερον· ἐπειδὴ δεῖ πταίειν (77) μὲν αὐτοὺς ἀεὶ, θηρᾶσθαι δὲ ψευδεῖς καὶ σεσοφισμένας ἀπολογίας. Εἰ δέ σοι ταῦτα μὲν ὀρθῶς δοκεῖ λέγεσθαι, οἰκονομίας δὲ ἀπαιτεῖτε λόγον (78) (ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἀκούω, οὐ γὰρ ἐν τοῖς γράμμασιν ἐνεκάλεσας), δικαίως τοῦτον ἀπαιτείσθω καὶ φιλανθρώπως· καὶ οὐδὲν μεμφόμεθα· οὐδὲ γὰρ ἡμῖν ἀρέσκει ζημιοῦσθαι δεσποτῶν ἐπιείκειαν.

Quid jam superest? virum fortasse, ut indignum arripere, ob eamque causam in ipsius ordinatio-

Τί λοιπὸν ἔτι; ὡς ἀναξίου (79) τοῦ ἀνδρὸς ἴσως ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπισκήπτειν τῇ κα-

(67) *Ἤ τῷ τότε καιρῷ.* Deest τῷ in cod.; Morel. et Combef. legunt ἢ τὸν τότε καιρόν.

(68) *Τὸ λαβοῦσι συγχωρῆσαι.* Ita codd. nostri, Montac. et Morel. In edit. τὸ λαβεῖν συγχωρῆσαι, quod Bill. reddit : *potestatem accipiendi fecisse.*

(69) *Τῷ Θεῷ μόνον.* Ita codd. nostri, Montac., Morel. ac Combef. In edit. τῷ Θεῷ μόνῳ.

(70) *Οὐκ ἠδίκηκεν· ἡμεῖς*, etc. Ita codd. nonnulli. Alt., Montac., Morel. ac Combef. οὐκ ἠδίκησεν. In edit. οὐκ ἠδίκηκέ τι.

(71) *Τῇ κοινῇ τοῦ παντὸς χωρίου ψήφῳ.* Combef. τῇ κοινῇ τοῦ πρεσβυτερίου ψήφῳ, *totius cleri communi suffragio ac calculo.* Vertit hunc locum Bill. : *Si benignitate tua freti eo progressi, communesque omnium incolarum voces et suffragia secuti sumus.*

(72) *Πάντων ἐμβατεύειν γνώμαις, omnium mentes scrutari.* Combef. : *In omnium animos pervadere.*

(73) *Παριδεῖν.* Ita codd. nostri, Montac., Morel. ac Combef. In edit. περιιδεῖν. Mox, τοῦ χωρίου ἐρημίαν. Combef., *nec oppidi vel municipii solitudine.* Paulo post, τοσοῦτον καί. Deest καί in codd. nostris et Combef.

(74) *Τὴν πνευματικὴν ἐπιστασίαν.* Ita codd. nostri, Montac., Morel. ac Combef. In edit. τὴν ἐν Πνεύματι ἐπιστασίαν, *cui deerat, qui in Spiritu præesset.*

(75) *Καὶ τὰ ἑαυτῶν καταλύοντες.* Hæc desunt in cod. et Montac. Mox, μᾶλλον ἢ Θεόν. Ita codd. nostri. In edit. τὸν Θεόν.

(76) *Οὓς πάλιν ἐρεῖν οἴου.* Bill. : *Quos etiam, qua sunt animi levitate, dicturos puta.* Pro ἐρεῖν D legunt Montac. et Morel. εὑρεῖν· sed quid hoc verbo significare velint, non exponunt. Forte *quos etiam iterum conficturos existima.*

(77) *Δεῖ πταίειν.* In edit. παίειν. Correxit Bill. in versione ex conjectura, nos freti auctoritate cod. Reg. necnon Montac., Morel. ac Combef.

(78) *Ἀπαιτεῖτε λόγον.* Sic legendum nobis videtur cum Montac. et Morel. In edit. ἀπαιτεῖται. Combef. ἀπαιτεῖσθαι. Mox, ἐπεὶ καί. Ita cod., Morel. ac Combef. In edit. ἐπειδὴ καί.

(79) *Τί λοιπὸν ἔτι; ὡς ἀναξίου.* Montac. τί λοιπόν ἐστι; ὡς ἀνάξιος. *Inepte,* ait Morel., *refert Basileensem lectionem Montacutius quasi legatur illic* ὡς ἂν ἀξίου, *et ineptam alteram subjicit ex Bodleiano cod.* ἀνάξιος. Vertit Combef. ὡς ἀναξίου ἐπιλαμβάνεσθαι, *ut indignum forte virum criminari vel vindicare.* Pro ἐπιλαμβάνεσθαι, cod. Reg. habet λαμβάνεσθαι.

A ταστάσει. Τοῦτο γάρ πως καὶ ἐγκαλεῖν εὐπρεπέστερον. Ὁ δέ μοι πρὸς τοῦτο λόγος, ἁπλοῦς καὶ ῥᾴδιος. Ἡμεῖς οὐδ' ἄλλον τινὰ τῶν ἐν αἰτίαις ἀφίεμεν ἀνεξέταστον, οὐδ' ἂν πάνυ τῶν φίλων ᾖ, καὶ τῶν εὖ γεγονότων (οὐδὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ κανόνος αἰδεσιμώτερον), οὐδὲ τοῦτον (80) ἀφήσομεν. Ἀλλ' εἴ τις ἔχοι τι κατηγορεῖν, εἰ μὲν βούλει, παρούσης σου καὶ συνδικαζούσης· εἰ δὲ μὴ, καὶ ἀπούσης, ἐφ' ἡμῶν ἐξετασθεὶς, εἰ μὲν ἀθῷος εὑρίσκοιτο, κἂν ᾖ δοῦλος, ἀποφευγέτω. Ἐπειδὴ καὶ δούλων καὶ δεσποτῶν ὁ αὐτὸς πατὴρ καὶ Θεὸς, καὶ οὐ ταῖς ἀξίαις τὸ δίκαιον διορίζεται. Εἰ δὲ ἁλίσκοιτο, τηνικαῦτα ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας κατακριθήσεται. Καὶ οὕτως οὔτε ὁ κανὼν ὑβρισθήσεται, οὔτε ὁ ἀπελθὼν ἀτιμασθήσεται (τὸ γὰρ καθ' ἡμᾶς ἴσως καὶ παροπτέον, ὡς οὐδενὸς ἀξίους [81]), καὶ αὐτὴ φεύξῃ πονηρὰν ὑπόνοιαν, ὡς διὰ τὸ ἀλλοτρίως ἔχειν πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν ὑγιῆ πίστιν, ταῦτα τεχνάζουσα σοφιστικῶς, ἀλλ' οὐκ εὐγενῶς· καὶ ὑπ' ἄλλου μὲν κινουμένη (82), εἰς ἄλλο δὲ ἀποσκήπτουσα. Ὃ συμβουλεύω σοι μὴ παθεῖν, ὡς οὔτε ὅσιον, οὔτε εὐπρεπές· μηδὲ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἀτιμάσασαν, ἐπὶ τοὺς ἔξωθεν καταφεύγειν, μηδὲ προσφιλονεικεῖν ἡμῖν, ἀλλὰ συγγινώσκειν, εἴ τι ἁπλούστερον πεποιήκαμεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς χάριτος, καὶ δέξασθαι νικηθῆναι μᾶλλον καλῶς, ἢ νικῆσαι κακῶς, τῷ ἀντιβῆναι τῷ Πνεύματι (83).

nem invadere. Nam hoc quoque objicere, speciosius quodam modo fuerit. Mihi vero ad hoc simplex et facilis est oratio. Nos, nec alium quemdam, ex iis qui criminis alicujus rei sunt, incognita causa dimittimus, ne si arctissima quidem amicitia nobis conjunctus sit, nobilitateque insignis (neque enim Deo et ecclesiastica lege quidquam venerabilius est), nec hunc dimittemus. Verum si quis aliquid habet quod eum accuset, te præsente, simulque judicante, si ita libuerit; sin minus, absente quoque, nobis judicibus exploratus, si quidem innocens inventus fuerit, etiamsi servus sit, absolvatur. Nam et servorum et herorum idem est pater ac Deus, nec dignitatibus jus definitur : si vero convictus fuerit, a proprio peccato condemnabitur. B Ita fiet, ut nec lex violetur, nec defuncto ignominia inferatur (nam de me fortasse nihil curandum est, utpote nullius pretii homine), et tu improbam suspicionem fugias, quasi ob id quod a nobis fideque sana abhorreas, hæc, versute potius quam generose, machineris; atque alio movente in aliud impetum detorqueas. Quod quidem, si me monitorem audieris, non facies, quia nec sanctum, nec honestum est : neque, contemptis nostris legibus, ad externas confugies, ac nobiscum pertinacius contendes : verum ignosces, si quid propter gratiæ libertatem simplicius fecimus, potiusque habebis honeste vinci quam male vincere, nimirum Spiritui obsistendo.

ΙΓ'. ΕΥΔΟΞΙῼ ΡΗΤΟΡΙ (84).

LXXX. EUDOXIO RHETORI.

Post Basilii mortem scriptam esse hanc epistolam constat; eaque non longo post tempore videtur scripta Eudoxio, qui Eudoxii alterius, celeberrimi rhetoris, erat filius, et rhetor ipse.

C Ἐρωτᾷς πῶς τὰ ἡμέτερα. Καὶ λίαν πικρῶς (85). Βασίλειον οὐκ ἔχω, Καισάριον οὐκ ἔχω, τὸν πνευματικὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν σωματικόν (86). *Ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλιπόν με*, μετὰ τοῦ Δαβὶδ φθέγγομαι (87). Τὰ τοῦ σώματος πονηρῶς ἔχει, τὸ γῆρας ὑπὲρ κεφαλῆς, φροντίδων ἐπιπλοκαὶ, πραγμάτων ἐπιδρομαὶ, τὰ τῶν φίλων ἄπιστα, τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποίμαντα. Ἔῤῥει τὰ καλὰ, γυμνὰ τὰ κακὰ, ὁ πλοῦς ἐν νυκτὶ (88), πυρσὸς οὐδαμοῦ, Χριστὸς καθεύδει. Τί χρὴ παθεῖν; μία μοι τῶν κακῶν λύσις, ὁ θάνατος. Καὶ τὰ ἐκεῖθέν μοι φοβερὰ, τοῖς ἐντεῦθεν τεκμαιρομένῳ.

Quæris quo statu res nostræ sint. Admodum acerbo. Basilium non habeo, Cæsarium non habeo, hoc est, spiritalem fratrem et corporeum. *Pater meus et* **73** *mater mea dereliquerunt me* [37], ut cum Davide loquar. Corpus ægrum est, senectus caput premit, curæ aliæ aliis intexuntur, incursant negotia, infidi amici, Ecclesiæ res pastore et gubernatore carent. Pereunt bona : nuda et aperta sunt mala : navigatio in nocte, fax nusquam; Christus dormit. Quid faciam? Una mihi malorum depulsio, mors. Ac res etiam alterius vitæ mihi formidolosæ sunt, ex hujus vitæ rebus conjecturam ducenti.

[37] Psal. xxvi, 10.

(80) *Οὐδὲ τοῦτον... ἔχοι.* Ita cod. Reg. In edit. οὔτε τοῦτον... ἔχει.

(81) *Οὐδενὸς ἀξίους.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. οὐδενὸς ἄξιον.

(82) *Ὑπ' ἄλλου μὲν κινουμένη.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. ὑπ' ἄλλου μὲν κρινομένη, quod Bill. : *atque ab alio accusata.* Mox, ὃ συμβουλεύω. Cod. ὃ συμβουλεύσω.

(83) *Τῷ ἀντιβῆναι τῷ Πνεύματι.* In edit. quibusdam legitur τῷ ἀντιβαίνοντι Πνεύματι, *quam obnitente Spiritu male vincere.*

(84) Alias XXXIX. Anno 375 scripta. — *Εὐδοξίῳ ῥήτορι.* Cod. Pass. Φιλαγρίῳ. Sic et Combef. *Ad quem*, inquit, *et* xxx *huic pene genuina. Vera itaque hæc ex cod. Reg. inscriptio;* sed nos cur ipsi obtemperemus Combefisius non persuadet; imo ne D illi adhæreamus, inter plurima unum in primis obstat, quod, licet diversis temporibus, verisimile non sit Gregorium eadem iterum Philagrio scripsisse.

(85) *Καὶ λίαν πικρῶς.* Legendum vellent nonnulli καὶ λίαν, vel κακῶς καὶ λίαν πικρῶς, *utique admodum*, vel *malo et admodum acerbo.*

(86) *Τὸν σωματικόν.* Cod. Pass., Montac., Morel. et Combef. τὸν σαρκικόν, *et carnalem.*

(87) *Φθέγγομαι.* Cod. Pass., Montac. et Combef. φθέγξομαι.

(88) *Πλοῦς ἐν νυκτί.* Ita cod. Pass. et Combef. In edit. ἐν τῇ νυκτί. Mox, πυρσὸς οὐδαμοῦ. *Per hæc verba alludit*, ait Billius, *ad faces illas quæ ex sublimibus speculis lucem navigantibus ostendunt.*

LXXXI. GREGORIO NYSSENO.

ΠΑ'. ΓΡΗΓΟΡΙῼ ΝΥΣΣΗΣ (89).

Gregorium Nyssenum in peragrandis et componendis variarum provinciarum Ecclesiis vitæ suæ partem non pœnitendam, ex quo creatus fuit episcopus, constat posuisse. Propterea Gregorius Nazianzenus illum consolans tædio tot peregrinationum affectum et δυσχεραίνοντα, *ut ait,* τῇ περιόδῳ, *soli comparat, qui, orbem terrarum radiis suis illustrans, assidue circumcursat; comparat et stellis erraticis, quarum* τὸ πλάνον ἐναρμόνιον: *ipse namque veræ in Jesum Christum pietatis causa episcopus pulsus sede sua, propriaque carens Ecclesia, huc illuc exsul, extorris, quocunque utilitas Ecclesiarum vocaret, eo se conferebat. Vide argumentum quod Casaubon præmisit notis in epist. Greg. Nyss. ad Eustathiam. Nobis hæc epistola convenire magis videtur legationi illi quam Nysseno, an. 379, concilium Antiochenum demandavit.*

Locorum circuitu angeris, tibique instabilis esse A videris, quemadmodum ligna quæ aquis feruntur. Absit, vir eximie, absit ut ita affectus sis. Illorum enim cursus coactus est, tuus autem circuitus Deo gratus et acceptus: fixumque tibi ac stabile est multis prodesse, quamvis loco minime fixus sis. Nisi vero quis solem accuset, quia in orbem currit radios spargens, atque omnibus rebus, quas obit, vitam afferens; aut etiam inerrantes stellas laudans, planetas vituperet, quorum error quoque ipse compositus est atque concinnus.

Δυσχεραίνεις τῇ περιόδῳ, καὶ ἀστατεῖν σεαυτῷ φαίνῃ, καθάπερ τῶν ξύλων ἃ καθ' ὑδάτων φέρεται. Μηδαμῶς, ὦ θαυμάσιε, μὴ οὕτως ἔχε. Τῶν μὲν γὰρ ἀκούσιος ἡ φορὰ, σοῦ δὲ κατὰ Θεὸν ἡ περίοδος (90), καὶ πάγιον τὸ τοὺς πολλοὺς εὖ ποιεῖν, κἂν εἰ μὴ τόπῳ πεπήγοις. Εἰ μὴ καὶ τὸν ἥλιον αἰτιῷτό τις, ὅτι περιτρέχει σπείρων τὴν ἀκτῖνα (91), καὶ πάντα ζωογονῶν ὅσα ἐπέρχεται· ἢ καὶ τῶν ἀστέρων τοὺς ἀπλανεῖς ἐπαινῶν, κακίζῃ τοὺς πλάνητας, ὧν καὶ τὸ πλάνον ἐναρμόνιον.

LXXXII. ALYPIO.

ΠΒ'. ΑΛΥΠΙῼ (92).

Si Alypium, ad quem jam epistolam LXI *scriptam vidimus, eum ipsum esse cui sequens scribitur, conjicias, a vero forsan non aberraveris. Cum autem ait hanc* primam *epistolam se scribere Alypio, sic intelligendum, quia epistola* LXI *Aerio quoque scripta erat. Præterea hæc epistola* LXXXII *prima deprecatoria est epistola; prima, inquam, qua aliquid ab Alypio postulat. Is vero Alypius idem ille esse videtur, quem Gregorius epistola* CCVII, *alias* CXLVI, patriæ decus *atque* ornamentum *appellat. A patria aberat Gregorius quando hanc scripsit epistolam, rogans Alypium ut familiam suam tueretur, defensore carentem:* familiam nostram, quæ apud vos est. *Quæ verba significant tunc in Cappadocia versatum Alypium, et abfuisse Gregorium, quem tunc credibile est Constantinopoli versatum fuisse.*

Primam tibi hanc et epistolam scribo, et depre- B cationem offero; eoque etiam nomine æquum fuerit ut a te id consequar, quod me velle significo. Quid autem me velle significo? familiam nostram, quæ apud vos est, violentis, ut audio, incursibus dilaniat bellus ille Palladius, nec qui succurrat, ullus est. Recte igitur feceris, **74** si ipsius, non modo præsente viro, sed multo etiam magis absente, curam gesseris: ut ne, propterea quod desint qui injuriam prohibeant, res omnino labefactæ atque collapsæ intereant, ac ne ipsis etiam pugnantibus quiddam lucri esse possit, cum præmium certaminis non habent.

Πρώτην σοι ταύτην καὶ ἐπιστολὴν γράφω, καὶ προσάγω πρεσβείαν, ὥστε δίκαιος ἂν εἴην καὶ κατὰ τοῦτο τυχεῖν σου περὶ ὧν ἀπαγγέλλω. Ἀπαγγέλλω (93) δὲ τί; σπαράσσει τὴν ἡμετέραν (94) οἰκίαν τὴν παρ' ὑμῖν, ὡς πυνθάνομαι, βιαίοις ἐφόδοις (95) ὁ καλὸς Παλλάδιος, ὁ δὲ βοηθήσων οὐδείς. Καλὸν οὖν ἐστί (96) σοι μάλιστα μὲν καὶ παρόντος κήδεσθαι τοῦ ἀνδρὸς, πολλῷ δὲ πλέον ἀπόντος· ὡς ἂν μὴ παντάπασιν οἴχηται (97) διαφθαρέντα καὶ διαῤῥυέντα τὰ πράγματα, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καὶ μηδὲ τοῖς μαχομένοις αὐτοῖς (98) ᾖ τι πλέον, τὸ ἆθλον οὐκ ἔχουσι τοῦ παλαίσματος.

LXXXIII. EIDEM

ΠΓ'. Τῼ ΑΥΤῼ (99).

Laudans studium Alypii erga domum suam Gregorius, animos addit, ne postea defatigetur.

Quod rerum nostrarum curam geras, laudo. C

Ἐπαινῶ (1) ὅτι κήδῃ τῶν ἡμετέρων. Ἔτι ἐπαινῶ

(89) Alias XXXIV. Scripta anno circiter 380.

(90) *Κατὰ Θεὸν ἡ περίοδος.* Combef.: *Religiosus ex pietate circuitus.* Ubique Bill. κατὰ Θεὸν reddit: *Deo placens et acceptus.*

(91) *Σπείρων τὴν ἀκτῖνα.* Bill.: *radios fundens.*

(92) Alias CXLVIII. Scripta eodem anno 380.

(93) *Ἀπαγγέλλω. Ἀπαγγέλλω.* Ita cod. et Combef. In edit. ἐπαγγέλλω. Ἐπαγγέλλω, etc., quod Bill.: *Me ea de quibus narras a te consequi æquum fuerit. Quid autem narro?*

(94) *Σπαράσσει τὴν ἡμετέραν*, etc. Combef.: *Disturbat ac diripit violentis insultibus nostram, quæ apud vos est, familiam.* Τὴν παρ' ὑμῖν. Tillemont.: *Domum quæ jurisdictioni vestræ subjacet.*

(95) *Βιαίοις ἐφόδοις.* Ita cod. Reg. ac Combef.; sicque legit Bill. In edit. βιαίοις deest.

(96) *Καλὸν οὖν ἐστι.* Combefisii versionem sequimur. Reddit Bill.: *Recte igitur feceris, si ipsius non modo præsentis, sed multo etiam magis absentis, curam gesseris.*

(97) *Οἴχηται.* Ita cod. Reg. In edit. οἰχήσηται.

(98) *Αὐτοῖς.* Hic quiddam in Græco desiderari Bill. videtur. Putem, ait Combef., συμφέρου, quod reddit Bill.: *Ipsis hoc conducit, qui præmium certamine majus haudquaquam habent.* Alio modo Combef. καί μοι δὸς, καὶ τοῖς μαχομένοις αὐτοῖς, οἷ πλέον, etc.: *Hanc mihi gratiam facito, iisque ipsis quibus pugnatur, quibus nihil majoris ærumnæ ac laboris, quam qua lucta funguntur.*

(99) Alias CXLIX. Scripta eodem tempore.

(1) *Ἐπαινῶ.* Cod. Reg. ἐπαινῶν. Vertit Combef. *Laudo quod nostros nostraque cures.* Mox, ἔτι. Ita cod. Montac., Morel. et Combef.

τὸ καὶ γνωρίσαι δι' ἐπιστολῆς ἡμῖν, ὅτι τοῦτο ποιεῖς. A Τὸ μὲν γὰρ τῷ δικαίῳ χαρίζῃ, τὸ δὲ ἡμῖν. Ἀλλ' ὅπως μὴ ἀποκάμνῃς ἡμῖν καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς εὖ ποιῶν· ἀεὶ δέ τι φαίνοιο τῇ σπουδῇ προστιθεὶς, ἵνα σε καὶ πλέον (2) θαυμάζωμεν. Ὁ δὲ υἱὸς Εὐφήμιος, οὔπω μὲν πάρεστιν, ἐλπίζεται δὲ, καὶ οἶμαί σοι μὴ πολλοῦ πόνου δεήσειν, εἰ παραγένοιτο.

Præterea, quod te hoc facere, nobis per litteras significes, laudo. Illud enim justitiæ tribuis, hoc nobis. Verum noli de nobis bene merendo deinceps defatigari; sed tuo erga nos studio cumulum aliquem subinde addas, quo majorem tui admirationem concipiamus. Filius autem Euphemius nondum adest, sed spes est eum brevi affuturum; nec magno, ut opinor, tibi labore opus erit, si accesserit.

ΠΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (3).

LXXXIV. EIDEM.

Petit ab Alypio ut Fortunato, in quibus ipse indiguerit, consultum velit.

Φουρτουνάτος, ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἐγχειρίζων σοι, φίλος καὶ οἰκεῖός ἐστιν (4) ἡμέτερος· εἰ δὲ δεῖ προσθήκης τινὸς, καὶ διάκονος τῶν ἐπαινουμένων (5). B Ταῦτα ἔδει σε μαθεῖν παρ' ἡμῶν. Τἄλλα δὲ οἶδ' ὅτι παρὰ σεαυτοῦ προσθήσεις, τὸ οἰκείως ὁρᾷν τὸν ἄνδρα καὶ κηδεμονικῶς, ἐν οἷς ἂν δέηται τῆς σῆς εὐλαβείας. Ὡς ὅ τι ἂν τοῦτον εὖ ποιήσῃς, εὐεργετήσων εἶ ἡμᾶς (6).

Fortunatus, qui hanc tibi epistolam reddit, amicus et familiaris noster est: ac, si aliquid præterea addendum est, probus et laude dignus diaconus. Hæc te a nobis discere oportebat. Alia autem, quin a teipso adjicias, non dubito; hoc est, ut eum benevolo animo conspicias, eique, quibus in rebus pietate tua et ope indiguerit, consultum velis. Certe quidquid in eum beneficii contuleris, eo nos affecturus es.

ΠΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (7).

LXXXV. EIDEM.

Rogat ut Lucianum hilari oculo aspiciat, ipsique curam domus cognatorum suorum demandet.

Οἰκείωσαι τὰ ἡμέτερα, ὥσπερ οὖν καὶ προλαβὼν οἰκειώσω, καὶ δι' ἔργων τοῦτο δεδήλωκας. Οἰκειώσῃ δὲ, τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφὸν, καὶ συμπρεσβύτερον ἡμῶν Λουκιανὸν, τά τε ἄλλα ἡδέως ὁρᾷν ἀξιῶν, καὶ προτρεψάμενος κήδεσθαι τῆς αὐτόθι τῶν συγγενῶν ἡμῶν οἰκίας· ἐπειδὴ σὺν Θεῷ καὶ τὰ πράγματα πέρας ἔλαβε δεξιὸν, κρίσει τε ἡμετέρᾳ (8) καὶ φιλανθρωπίᾳ C τοῦ Κρείττονος.

Res nostras amplectere, tuasque existima, quemadmodum et prius amplexus es, idque re ipsa perspicuum fecisti. Amplecteris autem, si dilectum fratrem et compresbyterum nostrum Lucianum, cum cæteris in rebus læto atque hilari oculo aspicias, tum eum moneas et horteris, ut domus cognatorum nostrorum, quæ illic est, curam gerat: quandoquidem divini numinis favore negotia prosperum finem habuerunt; quod tum ob nostrum judicium, tum ob Dei benignitatem contigit.

ΠϚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (9).

75 LXXXVI. EIDEM.

Alypium necnon et sororem ad votum et precationem invitat Gregorius.

Οἷα τυραννεῖς ἡμᾶς ἐκ φιλίας! Διακινεῖται ἡμῖν τὸ δόγμα τὸ περὶ τὰς εὐχάς· καὶ τοὺς χλαινοφόρους (10) ἐγκρίνομεν. Οὔπω μὲν τοσοῦτον παρανομοῦντες (11), ὅσον οἱ δεινοὶ τὰ ἐρωτικὰ παρ' Ἕλλησιν. Οὐ γὰρ θύουσι μόνον, ὡς Θεῷ, τῷ πάθει, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅρκοις (12) συγγνώμην νέμουσι, τοῖς δι' ἔρωτα. Εἰ δέ τι καὶ (13) παρανομοῦμεν, ὅτι διὰ φιλίαν πάσχομεν, τοῦτο οὐχ ἁμαρτάνοντες. Ἧκε D

Heu! quam nobis ex amicitia vim infers! De votis ac precibus nobis dogma movetur: et paludatos admittimus. Qua tamen in re non tam graviter peccamus, quam qui apud gentiles rerum amatoriarum periti sunt. Nam illi non modo huic affectui, tanquam Deo, sacra faciunt, verum etiam perjuriis ob amorem conceptis veniam tribuunt. D Quod si quid etiam delinquimus, tamen quia ob

(2) *Ἵνα σε καὶ πλέον.* Cod. Reg. ἵνα σε καὶ μᾶλλον.

(3) Alias CLI. Scripta eodem tempore.

(4) *Οἰκεῖός ἐστιν.* In edit. deest ἐστιν.

(5) *Διάκονος τῶν ἐπαινουμένων. Probus et laude dignus diaconus.* Sic etiam intellexit Tillemont.; attamen nonne potius: *Rerum vel personarum laude dignarum minister?*

(6) *Εὐεργετήσων εἶ ἡμᾶς.* Ita cod. et Combef. In edit. εὐεργετήσεις ἡμᾶς, quod Bill. *eo nos affeceris.*

(7) Alias CLII. Scripta eodem tempore.

(8) *Κρίσει τε ἡμετέρᾳ.* Legendum proponit Bill. κρίσει τε ὑμετέρᾳ, *tum ob vestrum judicium.*

(9) Alias CL. Scripta eodem tempore.

(10) *Τοὺς χλαινοφόρους.* Χλαῖνα, summa vestis est quæ pro tempore sumitur ad ventos, pluviam, frigusve depellendum. Hinc sane χλαινοφόρους reddit Combef., *qui lænam gestent. Quod frigoris,* inquit, *ventorumque* ἀμυντήριος, *superinjecta vestis crassior, allusio sit ad hiemem, per cujus tempestatem, vel ea non satis sedata, Alypius a Gregorio ad festum votaque invitetur, sive ipse potius ultro accurrat.* Est etiam χλαῖνα quoddam genus vestis militaris, vel magistratus insigne, quo sensu accepisse videtur Bill. Quinam sit genuinus epistolæ sensus non satis liquet, eamque claram minus ac nitidam non immerito dixerim.

(11) *Παρανομοῦντες.* Montac. παρανομοῦνται, *Non tam graviter peccant.*

(12) *Τοῖς ὅρκοις, perjuriis.* « Nimium, ait Combef. Melius *juramentis.* »

(13) *Εἰ δέ τι καί.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. deest καί. Mox, pro παρανομοῦμεν, Montac. et Morel. παρανομοῦσιν.

amicitiam id nobis accidit, in hoc minime peccamus. Veni igitur, si lubet, veste mutata, quo utrumque nobis se optime habeat, nempe ut et te potiamur, nec tamen a dogmate aberremus. Sin minus, omnino quoque paludatus. Quod si quis propterea nos violatæ legis reos agat, hactenus rhetorem agemus, ut te ex eorum, qui votum ac precationes celebrant, non autem ex eorum, qui invitati sint, numero esse dicamus. Quod si quis nostrum hanc causam minime accipiat, quid ad hæc dicturus est? Ut orphanum te invitamus. Sic sane vim quoque afferes, quandoquidem tuum est tempus, tua occasio. Tertium autem, quod et maximum, illud erit : tibi nos ad votum et precationem invitanti, etiam voti precumque participem esse licet. Atque ad hunc modum rhetorica vafritie utentes te suscipiemus. De sorore autem, quod accesserit, nemo nos criminabitur : quin potius, et illam, et nos, nisi accesserit. Itaque ipsa sane ultro ac sponte sua veniat. Tu vero exorari te sine ut venias, partim auctoritate nostra, partim oratione fretus, ut jucundiorem nobis concionem reddas : quandoquidem tibi, Deo juvante, ea, quæ ad ventrem spectant, satis copiose procurata sunt, vel potius modo orphanis consentaneo, atque, ut sic dicam, ut valde preces votaque condecet, generosoque animi proposito.

A οὖν, εἰ μὲν βούλει (14), μεταμφιασάμενος, ἵν' ἀμφότερα ἡμῖν ὡς κάλλιστα ἔχῃ, καὶ τὸ σοῦ τυχεῖν, καὶ τὸ τοῦ δόγματος μὴ διαμαρτεῖν (15). Εἰ δὲ μὴ, καὶ ἀπὸ τῆς χλανίδος πάντως. Κἂν τις ἡμᾶς διώκῃ παρανομίας, ἄχρι τούτου γε ῥητορεύσομεν, ὅτι τῶν ἐπιτελούντων εἶ τὴν εὐχὴν, οὐ τῶν καλουμένων. Ἐὰν δὲ τοῦτό τις ἐξ ἡμῶν (16) μὴ προσδέξηται, τί πρὸς ἐκεῖνο ἐρεῖ; ὡς ὀρφανὸν καλοῦμέν σε. Οὕτω μὲν δὴ (17) καὶ τυραννήσεις, ἐπειδὴ σὸς ὁ καιρός (18). Τρίτον δὲ ὃ καὶ μέγιστον, ἔξεστί σοι καὶ ὡς ἐπ' εὐχὴν ἡμᾶς καλοῦντι, μετασχεῖν τῆς εὐχῆς. Σὲ μὲν οὖν οὕτως εἰσδεξόμεθα ῥητορεύοντες. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἀδελφῆς ἡμᾶς οὐδεὶς εὐθυνεῖ παραγενομένης (19), ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου κἀκείνην καὶ ἡμᾶς, εἰ μὴ παραγένοιτο (20). Ὥστε ἡ μὲν αὐτόκλητος ἡκέτω· σὺ δὲ B παρακέκλησο καὶ ἀπάντησον, τὸ μέν τοι (21) ἡμῖν θαῤῥήσας, τὸ δὲ τῇ εὐχῇ, ἵνα καὶ φαιδροτέραν (22) ποιήσῃς ἡμῖν τὴν πανήγυριν· ἐπειδή σοι σὺν Θεῷ ἱκανῶς τὰ περὶ τὴν γαστέρα ᾠκονόμηται, μᾶλλον δὲ ὀρφανικῶς, καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, λίαν εὐκτικῶς καὶ γενναίως (23).

76 LXXXVII. PHILAGRIO.

ΠΖ'. ΦΙΛΑΓΡΙῼ (24).

Ardens visendi Philagrii desiderium, quo teneri se ait Gregorius, et ad quem sine ulla cunctatione occurrisset, ni afflicta valetudo impedimento fuisset, argumento est hanc epistolam primam esse ex iis quas Constantinopoli in patriam reversus scripsit. Abdicata sede Constantinopolitana, Theologus Nazianzum sese receperat, cujus loci Ecclesiam relinquere meditabatur. Quod resciens Philagrius scripsit Gregorio, periculosum esse Ecclesiam relinquere. Cui respondens Gregorius, primum se excusat Philagrio quod eum peregre reversus non viserit; deinde rationes exponit cur Constantinopolitana sede se abdicarit; quod nimirum fessus et fractus esset, cum invidia et cum episcopis concertans. Quæ profecto nisi de Constantinopolitana Ecclesia intelligi non possunt. Quæ autem sequuntur : quod si Ecclesiam, ut scribis, relinquere periculosum est, *hæc si de Ecclesia Nazianzena, non quam deseruerat, sed quam deserere Theologus meditabatur, intelligas, ut videntur intelligenda, forte lites eruditorum de hac epistola componas, difficultatesque dissolvas.*

Quod mutuo congressu frui nequeamus, eadem utrique causa est impedimento. Nam et te corpus exercet, ut exercet, ne quid amplius dicam : et me scito admodum afflicta esse valetudine. Alioqui nihil, optime scias, prius habuissem, cum peregre redirem, quam ut sine ulla cunctatione ad te accurrerem, teque complecterer, ac de propositis rebus in consilium adhiberem virum amicum et pru-

C Τοῦ μὲν μὴ δύνασθαι ἡμᾶς συγγενέσθαι ἀλλήλοις ταυτὸν αἴτιον ἀμφοτέροις. Σοί τε γὰρ χρῆται τὸ σῶμα, ὡς χρῆται, ἵνα μηδὲν λέγω πλέον· ἐμέ τε ἴσθι λίαν ἔχοντα πονηρῶς (25). Οὐ γὰρ ἂν ὤκνησα πρὸ πάντων ἐπανήκων ἐκ τῆς ἀποδημίας (26), εὖ τοῦτο ἐπίστω, καὶ προσδραμεῖν σοι, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ συμβούλῳ χρήσασθαι περὶ τῶν προκειμένων ἀνδρὶ καὶ φίλῳ, καὶ συνετῷ, καὶ ὑψηλῷ τὴν εὐσέβειαν. Ὃ δὲ λειπόμενον

(14) *Ἧκε οὖν, εἰ μὲν βούλει.* Ita cod. Reg. At Combef. ἧκε οὖν ἡμῖν, εἰ μὲν βούλει. In edit. ἧκε οὖν ἡμῖν, εἰ βούλῃ. Montac. et Morel. delent οὖν ἡμῖν.

(15) *Καὶ τὸ τοῦ δόγματος μὴ διαμαρτεῖν.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. καὶ τοῦ δόγματος μὴ ἁμαρτεῖν.

(16) *Τις ἐξ ἡμῶν.* In cod. desunt ἐξ ἡμῶν.

(17) *Οὕτω μὲν δή.* Cod. οὕτω μὲν οὖν.

(18) *Σὸς ὁ καιρός.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. σοὶ ὁ καιρός· quod Bill. non reddidit. Combef. : *Tibi vacat, per tempus licet.*

(19) *Παραγενομένης.* Ita cod. Reg., Montac. et Morel. In edit. μὴ παραγενομένης· vertitque Bill. : *Quod ea minime accesserit*, et hæc versio Combef. non displicuit. *Significat enim*, inquit, *Gregorius non admodum congruum ut et soror veniat, nec suo venturam hortatu : cui tamen, si velit, venire sit liberum.*

(20) *Εἰ μὴ παραγένοιτο.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. εἰ παραγένοιτο, quod Bill. *si adesset.*

(21) *Ἀπάντησον, τὸ μέν τοι.* Ita unus cod. Alter ἀπάντησον τὸ μέν τι. In edit. ἀπάντησαι, τὸ μέν τοι.

(22) *Φαιδροτέραν.* Cod. Reg. σφοδροτέραν, *alacriorem.*

(23) *Λίαν εὐκτικῶς καὶ γενναίως.* Ita cod. Reg., D Montac., Morel. ac Combef.: sicque Gregorium scripsisse conjecit Bill., ut alludat ad superiora. In edit. λίαν εὐεκτικῶς καὶ γενναίως, quod Bill. : *Valde ad sanitatem accommodato et egregio.*

(24) Alias LXV. Scripta anno 381 labente, vel ineunte 382.

(25) *Λίαν ἔχοντα πονηρῶς.* Cod. Reg. μοχθηρῶς. Alt., Montac. et Morel. πᾶσι πλέον ἔχοντα μοχθηρῶς, *præ omnibus ærumnosa esse valetudine.*

(26) *Ἐκ τῆς ἀποδημίας.* Cod. Pass. ἀπο τῆς ἐπιδημίας.

ἦν, τὸ διὰ γραμμάτων ὁμιλεῖν ἡμᾶς ἀλλήλοις, τοῦτο A ἐποίησας μὲν αὐτὸς εὖ ποιῶν, ποιοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς. Οὐ μικρὰ ἡμῖν ἐστιν οὐδὲ μικροῦ λόγου (27) περὶ ὧν ἐπιστέλλεις· ὅθεν οὐδὲ αὐτοὶ παρέργως οὐδὲ ῥαθύμως ταῦτα διασκεψάμενοι, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιμελῶς ἐπὶ τὴν κρίσιν ταύτην προσεληλύθαμεν (28). Κεκμήκαμεν ἀγωνιζόμενοι πρὸς τὸν φθόνον, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐπισκόπους τὴν κοινὴν ὁμόνοιαν διαλύοντας, καὶ τῶν ἰδίων φιλονεικιῶν τὸ τῆς πίστεως πάρεργον ποιουμένους. Διὰ τοῦτο ἔγνωμεν πρύμναν κρούσασθαι (29), τὸ τοῦ λόγου, καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς συσταλῆναι, ὥσπερ τὸν ναυτίλόν φασιν ἰχθὺν (30), ὅταν χειμῶνος αἰσθάνηται, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ὁρᾷν πόῤῥωθεν βαλλομένους καὶ βάλλοντας, αὐτοὶ δὲ (31) πρὸς τὰ ἐκεῖσε μετασκευάζεσθαι. Εἰ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν καταλιπεῖν ἐπικίνδυνον, ὡς γράφεις, ποίαν; B εἰ μὲν τὴν ἡμετέραν, κἀγώ φημι, καὶ ὀρθῶς λέγετε (32)· εἰ δὲ τὴν μηδὲν προσήκουσαν, μηδ' ἐπικηρυχθεῖσαν ἡμῖν, ἀνεύθυνοι. Ἀλλ' ὅτι ἐπεμελήθημεν χρόνον τινὰ, τούτῳ κρατούμεθα (33); πολλοὶ καὶ ἄλλοι κρατηθεῖεν ἂν, ὅσοι ξένων ἐπεμελήθησαν. Καὶ τάχα τὸ μὲν καμεῖν ἔμμισθον, τὸ δὲ ἀπειπεῖν (34) οὐχ ὑπεύθυνον. Μηδὲν οὖν δείσῃς περὶ ἡμῶν τούτου γε ἕνεκεν· ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον, μή τι βλαπτώμεθα.

A dentem, et sublimi pietate præditum. Quod autem reliquum erat, nempe ut per litteras inter nos colloqueremur, hoc et ipse, ut par erat, fecisti, et nos quoque facimus. Ac nobis haudquaquam parva levisque momenti sunt ea de quibus scripsisti : proinde nec ipsi perfunctorie et negligenter, sed perquam accurate considerata re atque perpensa, ad hoc judicium venimus. Fessi ac fracti sumus, cum invidia et cum sacris episcopis communem concordiam dirimentibus, fideique causam privatis contentionibus posteriorem habentibus, concertantes. Quocirca navigii proram, ut dici solet, convertere, nosque, quemadmodum nautilum piscem ferunt, cum tempestatem senserit, in nosipsos colligere decrevimus : atque alios quidem eminus B spectare mutuo se impetentes, ipsi autem ad alteram vitam convertere. Quod si Ecclesiam, ut scribis, relinquere periculosum est, quam tandem? Si nostram; recte dicitis, idemque ipse aio : si vero nihil ad nos attinentem, nec nobis assignatam, culpa vacamus. An idcirco tenemur, quia ipsius curam aliquantisper gessimus? Nimirum multi alii eadem ratione **77** teneantur, quotquot nimirum extraneorum curam susceperunt. Ac fortasse laboribus quidem sua merces constat : officio autem cedere culpa caret. Quamobrem non est cur tu hoc nomine, nobis quidquam timeas : verum illud potius, ne quid detrimenti patiamur.

ΠΗ'. ΝΕΚΤΑΡΙῼ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠῼ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (35).

LXXXVIII. NECTARIO ARCHIEPISCOPO CONSTANTINOPOLIS.

Doctissimus Cotelerius, vir de Græcis litteris bene meritus, descriptam ex Regiis codicibus epistolam hanc vulgavit in notis ad epistolam Barnabæ (36). *Cum autem Nectario recens in Constantinopolitana sede collocato scripta sit, prior esse videri possit, quam Gregorius post abdicationem suam scripserit, vel certe inter primas, adeoque vel exeunte anno* 381, *vel ineunte* 382.

Ἔδει τὸ βασίλειον ἄγαλμα τὴν βασιλίδα πόλιν C κοσμεῖν. Διὰ τοῦτό σε μὲν, ὡς ἔπρεπεν, ἐπικόλπιον ἔχει μετὰ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῶν λόγων, καὶ τῶν ἄλλων καλῶν, οἷς ἡ θεία σε χάρις ἀξιοπρεπῶς κατεπλούτισεν. Ἡμᾶς δὲ ἀπεσκυβάλισε καὶ ἀπέῤῥιψεν, ὡσανεὶ συρφετόν τινα, καὶ ἄχνην, καὶ κῦμα θαλάσσιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τῶν φίλων κοινὰ, κοινοποιοῦμαι μὲν ἐγὼ τὴν σὴν εὐπραγίαν, καὶ τῆς τε δόξης

C Oportebat ut regiam urbem regium decus exornaret. Ideo te quidem, sicut decet, sinu suo fovet atque complectitur, cum virtutibus et sermonibus, aliisque præclaris quibus te divina gratia condigne locupletavit. Nos vero expulit ac projecit velut retrimenta et quisquilias, glumam et fluctus marinos. Verum quandoquidem res amicorum communes sunt, ego quidem tecum communico

(27) *Οὐδὲ μικροῦ λόγου*. Montac. et Morel. οὐδὲ μικρολόγου, *nec hominis qui in minima quæque inquirit.*

(28) *Προσεληλύθαμεν*, *processimus*. Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. At cod. Pass. προεληλύθαμεν καὶ κεκμήκαμεν. Edit. ἐληλύθαμεν.

(29) *Πρύμναν κρούσασθαι*. Ita cod. Reg. et Combef. Sic in orat. *De laud. Basilii* legimus, πρύμναν ἐκρουσάμην. In edit. πρύμναν διακρούσασθαι. Πρύμναν κρούσασθαι, *remigationem ad puppim convertere. Metaphora ducta a remigibus qui, proram in remigando pulsantes, puppim rursus pulsant, cum navim convertunt. Hoc adagium iis quadrat qui partes quas prius tuebantur, deserunt, atque in contrarium nituntur.* Hæc Bill.

(30) *Ναυτίλον ἰχθύν*. De nautilo pisce sic Plinius scribit lib. IX, cap. XXVI : *Inter præcipua miracula, qui vocatur nautilus, ab aliis pompilus, supinus in summa æquorum pervenit, ita se paulatim subrigens ut emissa omni per fistulam aqua, velut exoneratus sentina facile naviget. Postea duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit, qua velificante in auras cæteris subremigans brachiis, media cauda uti gubernaculo sese regit. Ita vadit alto Liburnicarum gaudens imagine, et si quid pavoris interveniat, hausta se mergit aqua.* Mox, ὅταν χειμῶνος αἰσθάνηται. Bill. *Cum hiemem senserit.*

(31) *Αὐτοὶ δέ*. Cod. Reg. αὐτοὺς δέ. Mox, πρὸς τὰ ἐκεῖσε μετασκευάζεσθαι. Combef. : *Ad alteram* D *vitam commigrare*, vel *ad ea quæ sunt ævi futuri animum studiumque transferre.*

(32) *Ὀρθῶς λέγετε*. Cod. Reg. et Pass. ὀρθῶς λέγεται, *recte dicitur.*

(33) *Τούτῳ κρατούμεθα*. Ita duo codd. Regg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. τοῦτο κρατούμεθα. In cod. Pass. τοῦτο deest.

(34) *Τὸ δὲ ἀπειπεῖν*. *Sese autem abdicare*. Bill. *Facessere autem et concidere.*

(35) Scripta anno 381 desinente, vel 382 incipiente.

(36) Tom. I edit. Bat. p. 37, num. 91 [hujusce *Patrologiæ* t. II].

felicitatem, tuæque gloriæ particeps esse mihi videor, necnon reliquæ prosperitatis. Tu vero, sicut oportet, communes quoque habe nobiscum peregrinis tuis curas atque ærumnas hujus loci : nec solus id, quod suave est, consequere, juxta tragicos ; sed et labores ac molestias simul cum amico ex parte suscipe ; quo undique justus evadas, juste et ut par est, vivens amicitiæ atque amicis. Ac apud te diuturnior maneat prospera fortuna, ut et magis bene facias ; imo tibi adsit stabilis atque perpetua post hujus sæculi prosperitatem, et transitum ad illius ævi felicitatem.

A μετασχεῖν ἡγοῦμαι, καὶ τῆς ἄλλης εὐημερίας. Κοινώνει δὲ καὶ αὐτὸς, ὡς δεῖ, τῶν ἐνταῦθα φροντίδων καὶ περιστάσεων τοῖς σοῖς ἀποδήμοις· καὶ μὴ μόνος τὸ χρηστὸν ἀπολαβὼν ἔχε, τοῦτο δὴ τὸ τῶν τραγῳδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πόνων ἐν μέρει συναντιλαμβάνου τῷ φίλῳ· ἵνα καθόλου δίκαιος ᾖς, δικαίως καὶ ἴσως διαιτῶν φιλίᾳ καὶ φίλοις. Καί σοι παραμένοι τὸ εὐπραγεῖν χρονιώτερον, ὡς καὶ εὖ δράσῃς πλεῖον, μᾶλλον δὲ ἀναφαίρετόν σοι προσείη καὶ ἀΐδιον, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν εὐημερίαν ἐπὶ τὴν ἐκεῖ διάβασιν.

LXXXIX. BOSPORIO COLONIENSI.

ΠΘ'. ΒΟΣΠΟΡΙῼ ΚΟΛΩΝΙΑΣ (37).

Hæc epistola LXXXIX, *al.* CXLI, *ante Bosporio scripta est quam Nazianzum desereret Gregorius, imo antequam, post reditum ex urbe Constantinopolitana, Nazianzenæ Ecclesiæ, cui pastorem præficere frustra conatus est, regimen susciperet. Ideo hic illam collocare visum est. Dixi conatum fuisse Gregorium Nazianzenæ Ecclesiæ pastorem præficere, sed frustra. Bis namque delusus fuit ab episcopis, qui alium constituere recusabant, ut ad eam regendam tandem Gregorium compellerent. Hinc illæ Gregorii querelæ tum in* epistolis, *tum in* carminibus, *etiam adversus Bosporium, præsulem alioqui Theologo conjunctissimum.*

Movet me tua invitantis diligentia. Mei autem ipsius me magis puderet, si non ad te vera scriberem. Metui ne res nostræ finem haberent : ita me, et senectutis jam canæ, et communis mensæ, et jam inde a juvenili ætate susceptorum laborum **78** pudet, quod inferiore apud vos quam vel improbissimi ac sceleratissimi homines, loco sim, atque ab iis, a quibus minime putavi, contemnar.

B Αἰδοῦμαί σου τῆς κλήσεως τὸ φιλόπονον (38). Αἰσχυνοίμην δ' ἂν ἐμαυτὸν πλέον, μὴ τ' ἀληθῆ γράφων. Δέδοικα μὴ πέρας (39) ἡμῖν ἔχῃ τὰ πράγματα· οὕτως αἰσχύνομαι τὴν ἐμὴν πολιὰν, καὶ τὴν κοινὴν τράπεζαν, καὶ τοὺς ἐκ νεότητος πόνους, ἔλαττον παρ' ὑμῖν ἔχων καὶ τῶν κακίστων, καὶ ὑφ' ὧν ἥκιστα (40) ἂν ᾠήθην ἀτιμαζόμενος.

XC. PROCOPIO.

Ϟ'. ΠΡΟΚΟΠΙῼ (41).

Quærenti Procopio quomodo se res ejus haberent respondet Gregorius morbum adhuc infestum esse; *quibus verbis significare videtur, morbum, quo se affligi paulo ante scripserat Philagrio, adhuc perseverare. Ex quo merito colligitur hanc epistolam litteras ad Philagrium datas non longo subsecutam esse intervallo.*

Ut res nostræ se habeant, sciscitaris. Cum quadam historia respondebimus. Legationem quamdam Athenienses apud Lacedæmonios obiisse ferunt, cum tyrannide premerentur. Legationis porro hæc summa erat, ut boni et æqui aliquid ab eis impetrarent. Posteaquam autem e legatione redierunt, rogavit quispiam : Quo animo erga nos sunt Lacedæmonii? At illi : Ut erga servos admodum benigno et humano ; ut autem erga liberos, perquam insolenti et contumelioso. Hoc igitur ipse quoque scribere possum. Humanius enim mitiusque nobiscum agitur, quam cum rejectis et desperatis : durius autem quam cum iis qui Deo curæ sunt. Nam et morbus adhuc infestus est, et vehementi admodum dolore afficit, et amici nos

Πῶς ἔχει (42) τὰ πράγματα ἡμῖν, ἐρωτᾷς. Μετά τινος ἱστορίας ἀποκρινούμεθα. Ἐπρέσβευον Ἀθηναῖοι πρὸς Λακεδαιμονίους, φασὶν (43), ἡνίκα ἐτυ- C ραννοῦντο. Ἡ πρεσβεία δὲ ἦν, γενέσθαι τι αὐτοῖς ἐκεῖθεν φιλάνθρωπον. Ὡς δὲ ἐπανῆκον ἐκ τῆς πρεσβείας, ἔπειτα ἤρετό τις· Πῶς ἡμῖν (44) οἱ Λακεδαιμόνιοι; οἱ δὲ, ὡς μὲν δούλοις (45) ἔφασαν λίαν χρηστῶς· ὡς δὲ ἐλευθέροις, λίαν ὑβριστικῶς. Τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸς ἔχω γράφειν. Πράττομεν γὰρ τῶν μὲν ἀπεγνωσμένων φιλανθρωπότερον· τῶν δὲ μελόντων Θεῷ φορτικώτερον. Ἥ τε γὰρ νόσος παραλυπεῖ ἔτι, μᾶλλον δὲ λίαν λυπεῖ (46), οἵ τε φίλοι κακοῦντες οὐκ ἀνίασι, καὶ τὰ δυνατὰ βλάπτοντες. Ἀλλ' εὔχου τὸ Θεῖον εὐμενὲς ἡμῖν εἶναι· καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ φευξόμεθα τὰ δεινὰ πάντως, ἢ καρτερή-

(37) Alias CXLI. Scripta paulo post superiorem.

(38) *Αἰδοῦμαί σου τῆς κλήσεως τὸ φιλόπονον.* Bill. : *Nominis tui industriam ac laboris amorem vereor.* Combef. : *Pudorem injicit tui invitantis sedulitas.*

(39) *Δέδοικα μὴ πέρας*, etc. Combef. : *Metui ne res nostræ ad extremum essent redactæ malorum.* Pro πράγματα, volunt Montac. et Morel. γράμματα.

(40) *Ὑφ' ὧν ἥκιστα.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. ; sicque legit Bill. In edit. κάκιστα.

(41) Alias LVI. Scripta circa idem tempus. — *Προκοπίῳ.* Cod. Reg. Ἀνυσίῳ. Ita et Combef. ; sicque legitur in quibusd. edit.

D (42) *Πῶς ἔχει.* Montac. et Morel. Πῶς ἔστι δέ.

(43) *Φασὶν* in cod. deest.

(44) *Πῶς ἡμῖν.* Cod. πῶς ἡμῖν, *quomodo usi sunt erga vos Lacedæmonii?* Mox, οἱ δὲ non leguntur in eodem cod.

(45) *Ὡς μὲν δούλοις.* Huic non dissimile est, ait Bill., illud Theognidis : ὡς εὖ μὲν, χαλεπῶς· ὡς χαλεπῶς δὲ, μάλ' εὖ, id est, *ut bene, male; ut male, bene.* Itemque illud Ciceronis Bruto : *Belli fortuna, ut in secundis, fluxa; ut in adversis, bona.*

(46) *Παραλυπεῖ ἔτι, μᾶλλον δὲ λίαν λυπεῖ.* Ita cod. et Combef., qui vertit : *Morbus adhuc incommodat; quin et valde infestat.* In edit. ἔτι παραλυπεῖ· cætera desunt.

σομεν. Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο (47) ἐπιεικῶς συμφορᾶς ἐλάττωσις.

vexare, ac, quibus possunt, incommodis afficere non desinunt. At tu a Deo precibus pete, ut se propitium nobis et placidum præbeat. Ita duorum alterum continget, nempe ut vel has acerbitates omnino fugiamus, vel certe perferamus : quæ res plane etiam ærumnæ imminutio est.

ϞΑʹ. ΝΕΚΤΑΡΙῼ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠῼ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (48).

XCI. NECTARIO ARCHIEPISCOPO CONSTANTINOPOLIS.

Alteram hanc ad Nectarium epistolam hucusque distulimus, quod ad eum scribat se morbo, *quo in superioribus litteris se vexari significabat, utcunque recreatum. Ex his autem litteris intelligas, lector, quam amico in successorem suum animo fuerit Gregorius, qui ad eum ultro scribit, eique alios commendat ; quod profecto, ut Billius observat, ingenui et candidi hominis est, nec ulla malevolentia invidiaque suffusi.*

Τὸ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔχει, ὡς ἔχει· ἄνευ πολέμου καὶ πραγμάτων καθήμεθα, σιωπῆς ἀκίνδυνον γέρας (49) ἀντὶ πάντων τιμήσαντες. Καί τι καὶ (50) ὠνάμεθα τῆς ἡσυχίας, ἐλέῳ Θεοῦ ἱκανῶς τῆς ἀῤῥωστίας ἀνενεγκόντες. Σὺ δὲ *κατευοδοῦ καὶ βασίλευε*, ὡς ὁ θεῖος Δαβὶδ φησι· καί σοι συνδιέποι τὴν ἱερωσύνην ὁ τιμήσας Θεὸς, πάσης ἐπηρείας ὑψηλοτέραν ταύτην χαριζόμενος. Ἵνα δὲ τοῦ θαῤῥεῖν ἀλλήλοις ἀπόδειξιν δῶμεν, καὶ μή τι πάσχωμεν ἀνθρώπινον Θεῷ παριστάμενοι, ἐγὼ μὲν ταῦτα πρεσβεύω πρὸς σὲ, σὺ δέ μοι προθύμως ἐπίνευσον. Τοῦ γνησιωτάτου ἡμῶν Παγκρατίου κηδόμεθα, πολλῶν ἕνεκεν ἀναγκαίως τοῦτο ποιοῦντες. Τοῦτον καὶ προσίεσθαι θέλησον εὐμενῶς, καὶ συστῆσαι τῶν φίλων τοῖς σπουδαιοτέροις (51), ὥστε τοῦ σκοποῦ τυχεῖν. Ὁ δὲ σκοπὸς, στρατείᾳ τινὶ τὴν ἀπραγμοσύνην λαβεῖν· ἐπεὶ μηδὲ (52) εἷς βίος ἀνεπηρέαστος τοῖς πονηροῖς, ὃ καὶ αὐτὸς γινώσκεις.

Res nostræ se habent, ut habent : sine bello et negotiis sedemus, silentii præmium ab omni periculo vacuum omnibus rebus anteponentes. Quin ex hac etiam quiete nonnihil fructus cepimus, nimirum ex morbo Dei misericordia utcunque recreati. Tu vero *prospere incede et regna* [38], ut Davidis verbis utar : ac Deus sacerdotium istud, quo te ornavit, tecum gubernet, **79** atque omni calumnia et vexatione sublimius præbeat. Ut autem mutuæ utrinque fiduciæ argumentum demus, nec, cum Deo astemus, humano quodam affectu ducamur, hanc quidem deprecationem ad te affero, tu vero prompte et libenter annue. Multæ nos causæ necessario impellunt ut sincerissimo nostro filio Pancratio consultum velimus. Quamobrem a te peto, ut et benigno eum animo admittas, et optimo cuique amicorum commendes, ut scopum eum, quem sibi proponit, assequatur. Est autem hic scopus, ut per quoddam militiæ genus immunitatem a negotiis accipiat, quandoquidem ne genus quidem vitæ ullum est ab improborum injuria liberum, quemadmodum ipse quoque nosti.

ϞΒʹ. ΦΙΛΑΓΡΙῼ (53).

XCII. PHILAGRIO.

Ad annum 382 pertinent aliæ epistolæ, quas amicis suis scripsit Gregorius, cum post abdicatam sedem Constantinopolitanam, Nazianzi versaretur. Cum autem illæ litteræ nihil habeant, unde earum ordinem inter sese possimus statuere, eas indiscriminatim sic collocabimus, prioris tantum ordinis habita ratione.

Πῶς ἔχει σοι τὰ τοῦ σώματος; ἢ δηλονότι βραχὺς ὁ λόγος, ὅπως ἂν ἔχοι (54); περὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ ἐρήσομαι πῶς. Οἶδα γὰρ ὅτι καὶ λίαν καλῶς· ἐπειδὴ γενναίως ἐμφιλοσοφεῖς τοῖς πάθεσιν τοῦ σώματος (55), ὥσπερ βάσανον ἀρετῆς, ἀλλ' οὐχ ὕλης ἀνωμαλίαν (56) τὸ πρᾶγμα δεξάμενος, ἵνα ᾖ σοι τὸ κακοπαθεῖν (57) τῆς τῶν ἄλλων ὑγιείας μακαριώτερον. Δίδως καὶ ταύτην (58) ἱκανὴν τῆς φιλοσοφίας ἀπό-

Quomodo se habet corporis tui valetudo ? An scilicet parum tibi curæ est, quomodo se habeat ? De anima autem haud percunctabor ecquid valeat : scio enim bellissime valere, quandoquidem in corporis morbis strenue philosopharis, quasi non materiæ et humorum intemperiem, sed virtutis explorationem eam rem acceperis ; ut sic invaletudo tua aliorum sanitate et incolumitate bea-

[38] Psal. XLIV, 5.

(47) Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο. Ita cod. Reg. *Et hoc*, scilicet, τὸ καρτερεῖν, *haud exigua mali imminutio.* Pro ἐπιεικῶς, Montac. et Morel. legunt ἐπιεικές.

(48) Alias LVI. Scripta circa idem tempus.

(49) *Σιωπῆς ἀκίνδυνον γέρας.* Vide Erasmum in adagio : *Silentii tutum præmium.*

(50) *Καί τι καί.* Combef. καί τοι καί τι, *quin et aliquid e solitudine ac quiete.*

(51) *Σπουδαιοτέροις.* Cod. et Combef. σπουδαίοις.

(52) *Ἐπεὶ μηδέ.* Pass. ἐπειδὴ μηδέ.

(53) Alias XLI. Scripta eodem tempore.

(54) *Ὅπως ἂν ἔχοι.* Ita cod. Reg., Pass., Montac., Morel. ac Combef. In edit. ἔχῃ.

(55) *Ἐμφιλοσοφεῖς τοῖς πάθεσιν τοῦ σώματος.* In edit. legitur tantum τοῖς τοῦ σώματος. Vertit tamen Bill. : *in corporis morbo.* Nonnulli codd. non habent τοῦ σώματος. Montac. et Morel. ἐφιλοσόφεις.

(56) *Οὐχ ὕλης ἀνωμαλίαν*, *intemperiem et inæqualitatem humorum*, corporis nempe, ait Combef. ; sic enim hoc sensu passim Gregorius ea voce utitur. Pro οὐχ ὕλης, Montac. et Morel. οὐ τύχης, *non fortunæ inæqualitatem.*

(57) *Σοι τὸ κακοπαθεῖν.* Bill., *calamitas tua* ; melius *infirmitas, invaletudo*, quam aliorum sanitati opponit.

(58) *Δίδως καὶ ταύτην*, etc. Vertit Bill. : *Tu vero hoc quoque philosophiæ argumentum ede, ut nobis easdem res ac de iisdem præcipias.* Montac. et Morel. τὸ τὰ τοιαῦτα.

tior sit. Tu vero hoc quoque idoneum philosophiæ A argumentum edis, cum nobis tales res, ac de talibus præcipis : quas tametsi aliis scribere audeamus, tamen te judice causam dicere ac judicium subire, periculo non vacat. Cæterum conabimur tuis jussis minime contradicere.

δειξιν, τὸ τοιαῦτα καὶ περὶ τοιούτων ἐπιτάσσειν ἡμῖν· ἃ κἂν ἄλλοις θαῤῥῶμεν γράφειν, ἀλλὰ τό γε ὑπὸ σοὶ κριτῇ κινδυνεύειν οὐκ ἀσφαλές. Πειρασόμεθα δ' ὅμως (59) μὴ ἀντιλέγειν κελεύοντι.

XCIII. SOPHRONIO PRÆFECTO.

ϞΓ'. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΥΠΑΡΧΩ (60).

Complectendi Sophronium desiderio tenetur Gregorius; rogat saltem ut sibi per epistolas congressionis umbram largiatur.

Habet quiddam læti et commodi noster secessus, nimirum otium et quietem ; sed id non tam lætum ac commodum est, quam incommodum, quod a vestra amicitia et familiaritate, re tanti momenti, me sejungat. Alii præstanti tua virtute fruuntur ; nobis autem hoc magnum et amplum B fuerit, si sermonis et congressionis umbram **80** habuerimus, quæ in epistolis continetur. An vero te rursum videbimus? an rursum complectemur decus nostrum et ornamentum : idque vitæ nostræ reliquiis dabitur? Si quidem detur, omnis Deo gratia habeatur : sin minus, jam maxima nostri parte mortui sumus. Tu vero Gregorii tui recordare, ac res nostras commemora.

Ἔχει τι δεξιὸν ἡμῖν ἡ ἀναχώρησις, τὸ ἄπραγμον καὶ ἡσύχιον· ἀλλ' οὔπω τοσοῦτον, ὅσον σκαιὸν, τὸ τῆς ὑμετέρας χωρίζειν φιλίας καὶ συνουσίας, τοσούτου πράγματος. Ἄλλοι τῆς σῆς τελειότητος ἀπολαύουσιν· ἡμῖν δὲ μέγα (61) κἂν εἰ τοῦτο ἔχοιμεν, σκιὰν ὁμιλίας τὴν ἐν τοῖς (62) πράγμασιν. Ἆρά σε ὀψόμεθα πάλιν; ἆρα περιπτυξόμεθα τὸ (63) ἡμέτερον σεμνολόγημα ; καὶ τοῦτο δοθήσεται (64) τῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν λειψάνῳ; Εἰ μὲν δοθείη, πᾶσα τῷ Θεῷ χάρις· εἰ δὲ μὴ, τεθνήκαμεν ἤδη τῷ πλείστῳ (65) μέρει. Σὺ δὲ μέμνησο τοῦ σοῦ Γρηγορίου, καὶ διηγοῦ τὰ ἡμέτερα (66).

XCIV. AMAZONIO.

ϞΔ'. ΑΜΑΖΟΝΙΩ (67).

Se in adversis quiete philosophari, in disjunctione amicorum esse animo perquam abjecto fatetur Gregorius.

Si quis communium amicorum, quos permultos esse confido, ex te percunctetur : Ubi nunc C Gregorius? et quid rerum agit? Dicere ne dubites, cum quiete ac tranquille philosophari, non magis eos, a quibus injuria ipsi illata est, curantem, quam eos, de quibus, in lucemne et vitam prodierint, ignotum atque obscurum est : adeo invicto est animi robore! Quod si te rursus idem roget : Quomodo fert amicorum disjunctionem? Non jam fidenter respondeas eum philosophari, verum animo esse perquam humili et abjecto. Alii enim in aliis rebus molliores sunt, nos autem in amicitia et amicis. Horum in numero eximius quoque Amazonius est. Tu vero hac una re fortasse mœrori nostro mederi queas, ac desiderium tui lenire, si nostri memor fueris, atque hujus rei fidem mihi per litteras facias.

Ἄν τις ἔρηταί (68) σε τῶν κοινῶν φίλων (πολλοὺς δὲ εἶναι πείθομαι τούτους)· Ποῦ δὲ νῦν ὁ Γρηγόριος (69); πράττει δὲ τί; θαῤῥῶν εἰπὲ (70), ὅτι ἐφ' ἡσυχίας φιλοσοφεῖ, τοσαῦτα τῶν ἀδικούντων φροντίζων, ὅσα τῶν οὐδὲ εἰ γεγόνασι γινωσκομένων· οὕτως ἐστὶν ἀήττητος. Ἂν δέ σε πάλιν ὁ αὐτὸς ἐπανέρηται· Πῶς δὲ τὴν διάζευξιν φέρει τῶν φίλων; μηκέτι θαῤῥῶν εἴποις ὅτι φιλοσοφεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγεννῶς ἔχει. Ἄλλου μὲν γὰρ ἄλλος ἥττων ἐστὶν, ἡμεῖς δὲ φιλίας καὶ φίλων. Τούτων εἷς ἐστι καὶ ὁ θαυμάσιος Ἀμαζόνιος (71). Τάχα ἂν ἑνὶ μόνῳ θεραπεύσαις ἡμᾶς, καὶ ῥᾴους ἐπὶ σοὶ ποιήσαις, εἰ μνημονεύοις (72) ἡμῶν, καὶ ὅτι τοῦτο ποιεῖς, πείθοις τοῖς γράμμασιν.

XCV. LEONTIO.

ϞΕ'. ΛΕΟΝΤΙΩ (73).

Quod igne Sodomitico et episcopali dissolutione fuerit liberatus, sibi gratulatur.

O faustum ac commodum morbum, hostiumque D

Ὢ τῆς δεξιᾶς νόσου, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπη-

(59) *Πειρασόμεθα δ' ὅμως*. Cod. δ' οὖν. Mox, μὴ ἀντιλέγειν, *minime reluctari* ; et sic scribere debuisset, ait Combef., non *coarctari*, ut legitur in edit.

(60) Alias LIX. Scripta eodem circiter tempore.

(61) *Ἡμῖν δὲ μέγα*. Ita cod. Reg. In edit. ἡμῖν δὲ τοῦτο μέγα.

(62) *Τὴν ἐν τοῖς*. Cod. et Combef. τῆς ἐν τοῖς.

(63) *Ἆρα περιπτυξόμεθα τό*. Ita codd. Reg. et Pass. In edit. ἆρά σε περιπτυξόμεθα τό.

(64) *Τοῦτο δοθήσεται*. Vocem τοῦτο, quæ deerat in Bill., suppeditarunt duo codd. Regg. et Pass.

(65) *Ἤδη τῷ πλείστῳ*. Ita codd. Regg. et Pass. In edit. ἤδη deest.

(66) *Καὶ διηγοῦ τὰ ἡμέτερα*. Bill., *Gregorii tui memoriam cole, ac res nostras narra.*

(67) Alias LXXXIII. Scripta eodem circiter tempore.

(68) *Ἄν τις ἔρηται*. Ita cod. Reg., Montac. et Combef. In edit. εἴρηται.

(69) *Ὁ Γρηγόριος*. Unus cod. habet ὁ Γρηγόριος ἡμῖν.

(70) *Θαῤῥῶν εἰπέ*. Cod. Reg. et Combef. θαῤῥῶν φράσον, ἐφ' ἡσυχίας.

(71) *Ἀμαζόνιος. Τάχα*. Cod. Ἀμαζόνιος, ὃς τάχα.

(72) *Εἰ μνημονεύοις*. Ita cod. et Combef. In edit. εἰ μνημονεύῃς.

(73) Alias CIII. Scripta eodem circiter tempore

ρείας, δι' ἣν ἡμεῖς ἐλεύθεροι γεγόναμεν ἔξω τοῦ Σοδομιτικοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκλύσεως (74). Ὑμῖν δὲ πῶς ἔχει τὰ πρὸς τὸν Θεόν; ταῦτα ἐχέτω καλῶς· τ' ἄλλα δ' ὅπως (75) ἂν ἔχῃ, χαίρειν ἐάσωμεν. Μικρὸν ἔτι, καὶ ὄψομαι τοὺς ἐμοὺς ὑβριστὰς, ἡνίκα ἂν πυρὶ κρίνηται τὰ ἡμέτερα. Προσαγορεύομεν ὑμᾶς, καὶ δι' ὑμῶν τοὺς κοινοὺς φίλους. Μέμνησθέ μου τῶν λιθασμῶν.

improbitatem, qua factum est, ut Sodomitico igne atque episcopali dissolutione liberati simus! Vobis autem quo pacto res divinæ se habent? Hæc sane præclaro statu sint: cætera omnia, quoquo pacto se habeant, valere sinamus. Adhuc aliquantulum, et eos a quibus contumelia mihi illata est videbo, cum res nostræ per ignem judicabuntur. Salutem vobis dicimus, ac per vos communibus amicis. Lapidationes meas memoria tenete.

ϞϚʹ. ΥΠΑΤΙΩ (76).

81 XCVI. HYPATIO.

Dolet Gregorius quod Hypatio potitus sit tantulum duntaxat, Ecclesiæ imperio cedere propter invidiam coactus.

Πολὺν ἐζημιώμεθα χρόνον, οὐκ ἐχούσης (77) τὸν πρῶτον ἐν ἀνδράσι τῆς πρώτης ἐν πόλεσιν. Ἔδει γὰρ, οἶμαι, χεθῆναι (78) τὸ ἀγαθὸν, καὶ κοινὸν γενέσθαι τὸ πάντων ὄφελος, ὡς ἂν σπείρῃς (79) τὴν εὐνομίαν ἐξ ὕψους, καθάπερ τὰ σπέρματα οἱ τὰς τροφὰς ἡμερώσαντες (80), ὡς γοῦν τοῖς μύθοις δοκεῖ (81) καὶ τοῖς πλάσμασιν. Ἐμοὶ δὲ καὶ πλεῖον ἀλγεῖν (82) περίεστιν, ὅτι τοσοῦτον ἀπολαύσας μόνον, ὅσα καὶ ἀστραπῆς ὀλίγα τὴν ὄψιν περιλαμπούσης (83), ἔπειτα ἡττήθην τοῦ φθόνου καὶ εἰς ἐμαυτὸν συνεστάλην, ἄλλοις τοῦ κράτους τῆς Ἐκκλησίας παραχωρήσας, καὶ τῆς εὐπρεπεστέρας σκηνῆς (ἵν' οὕτως εἴπω, διὰ τοὺς παίζοντας εὐκόλως τὰ παιδείας ἄξια [84]). Σὺ δὲ, ὦ πάντων ἄριστε, τὴν αὐτὴν σῶζε (85) πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν, ἥτις κατὰ τὴν μαγνῆτιν (86) πρὸς ἑαυτὴν ἕλκει τὰ σιδήρια.

Diuturno detrimento multati sumus, dum scilicet urbium prima virorum primum non haberet. Oportebat enim, ni fallor, bonum diffundi, omniumque utilitatem omnibus communicari, ut ex alto æquitatem spargeres, quemadmodum semina ii, qui hominum cibos mitigarunt, ut quidem fabulis ac figmentis placet. Mihi vero amplior quoque hinc dolendi causa exsistit, quod cum tantulum duntaxat te potitus essem, quantum fulgetra strictim duntaxat oculos collustrante, postea invidiæ cessi et meipsum contraxi, Ecclesiæ imperio, ac speciosa scena (ut ob eos, qui in rebus castigatione dignis facile ludunt, his verbis utar), aliis cedens. Tu vero, omnium præstantissime vir, eumdem erga nos animum retine, qui magnetis instar ferrum ad se trahit.

ϞΖʹ. ΗΡΑΚΛΕΙΑΝΩ (87).

XCVII. HERCULIANO.

Cum semper sit apud se Herculianus, rogat ut apud Herculianum sit etiam Gregorius.

Ἀεὶ σὺ παρ' ἡμῖν ὁ καλὸς (88) Ἡρακλειανὸς, καὶ λέγων τι παιδεύσεως, καὶ ἀκούων· καὶ Κωνσταντινούπολις μεθ' ἡμῶν ἡ καλὴ δι' ὑμᾶς, εἰ καὶ πρόσκαιρος, οὕτω τοῦ φθόνου θελήσαντος. Εἰ δὲ καὶ παρὰ σοὶ Γρηγόριος, ἄμεινον ἂν ἀμφοτέροις

Semper apud nos es, o bone Herculiane, doctrinæ aliquid et dicens et audiens, ac pulchra Constantini urbs propter vos nobiscum est, etiamsi brevi duntaxat temporis spatio; ita enim livori placuit. Quod si etiam apud te Gregorius sit, me-

(74) *Σοδομιτικοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκλύσεως. Igne Sodomitico*, aulæ et maxime eunuchorum libidines notare videtur. *Episcopali* vero *dissolutione*, φιλαρχίαν episcoporum et simultates pravasque in multis opiniones et hæreses. Hæc Combef.

(75) *Τ' ἄλλα δ' ὅπως*. Ita cod. et Combef. Edit. τ' ἄλλα ὅπως. Mox, ἐάσωμεν. Cod. Reg. ἐάσομεν, *sinemus*.

(76) Alias CXCII. Scripta circiter eodem tempore.

(77) *Οὐκ ἐχούσης*. Ita cod. Reg., Par., Montac., Morel. et Combef. In edit. οὐκ ἔχουσαν.

(78) *Χεθῆναι*. Ita Montac. et Morel., qui etiam legunt λεχθῆναι.

(79) *Ὡς ἂν σπείρῃς*. Cod. Reg. ὡς ἂν σπείροις.

(80) *Καθάπερ τὰ σπέρματα οἱ τὰς τροφὰς ἡμερώσαντες*. Cod. Reg., Montac. et Morel. καθάπερ οἱ τὰ σπέρματα ταῖς τροφαῖς ἡμερώσαντες.

(81) *Ὡς γοῦν τοῖς μύθοις δοκεῖ*. Etenim, si fabulæ fides, homines olim glandibus victitabant, usu frumenti nondum reperto; ast ubi Ceres hunc cibum hominibus monstravit, glandibus pasci desierunt. Hinc Virgil. *Georg.* lib. I, 147 sq.:

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, cum jam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent silvæ, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus...

(82) *Πλεῖον ἀλγεῖν*. Cod. et Combef. πλέον ἀλγεῖν. Montac. et Morel. πλείονα λέγειν.

(83) *Περιλαμπούσης*. Cod. et Combef. διαλαμπούσης.

(84) *Τὰ παιδείας ἄξια*. Ita legimus cum Combef. Edit. τὰ μὴ παιδιᾶς ἄξια, *in rebus minime ludicris*.

(85) *Αὐτὴν σῶζε*. Montac. et Combef. αὐτήν σου σῶζε.

(86) *Κατὰ τὴν μαγνῆτιν*. De magnete lapide vide Plin. lib. XXXVI, cap. 16, ubi varias ejus species commemorat.

(87) Alias CLVI. Scripta eodem circiter tempore.

(88) *Ἀεὶ σὺ παρ' ἡμῖν ὁ καλός*. Ita cod. Reg. et Combef., sicque legit Bill.; at Montac. ἀεὶ σοὶ παρ' ἡμῶν. Verum mendose, ait Morel.; nam quem vidit cod. receptam tuetur lectionem habetque καλός.

lius utrique nostrum hoc fuerit. Id autem per epistolas, quas ad nos mittes, planum facies. Nam hoc unum licet.

A ἔχοι (89). Δηλώσεις δὲ τοῦτο δι' ἐπιστολῶν, ἃς ἐπιστελεῖς (90) ἡμῖν· ὃ μόνον ἐνδέχεται.

XCVIII. AD EOS QUI REMPUBLICAM ADMINISTRANT.

ϞΗ'. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΥΣ (91).

Acriter objurgat Nazianzenos tributorum exactores, qui diaconum sibi charum, titulo capellæ martyrum insignitum, vectigalem fecerant. Videtur Tillemontio (91) hæc epistola eodem tempore, quo superiores, scripta. Theotecnum, de quo in ea agitur, incertum est, an ille sit, ad quem exstat Gregorii epistola.*

Vos mihi ne a Diogenis quidem Sinopensis pera, si vestra tempestate esset, temperaturi esse videmini, verum ipsi quoque manum injecturi, artem ipsi objicientes, **82** pallium, baculum, et hoc ipsum quod ex philosophiæ præscripto nihil possideret, verum nunc in hanc, nunc in illam domum commearet, temere, atque ut sors ferebat, victitans: quippe cum fratri quoque Theotecno damnum ex artibus irrogare conemini. Quid primum, aut quid maximum dicam ex iis, quæ juste pro eo proferri possunt? An quod diaconus est? An quod inops? An quod extraneus atque ad alios potius quam ad nos attinens? An quod vita et moribus venerabilis, ac martyrum sacerdos et inquilinus? Quin ne illud quidem vos fugit, quod etiam ultra vires hospitalitatis studium colit. Atque hoc unum fortasse peccat, quod unus ex omnibus, qui illic sunt, benignitatis officiis se dedere nititur. Horum quodnam maximum sit, vos ipsi perpendite. Homini autem his omnibus de causis parcite, ne alioqui exiguum fisco commodum afferentes, magnum ipsi detrimentum accipiatis, nudum, ut dici solet, non vestientes, sed exuentes.

Ὑμεῖς μοι δοκεῖτε, μηδ' ἂν τῆς Διογένους πήρας, εἰ καθ' ὑμᾶς ἦν, ἀποσχέσθαι τοῦ Σινωπέως (92), ἀλλὰ κἀκείνῳ τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν, τέχνην ἐπικαλοῦντες αὐτῷ, τὸν τρίβωνα, καὶ τὴν βακτηρίαν, καὶ αὐτὸ τὸ κεκτῆσθαι μηδὲν ἐκ φιλοσοφίας (93), ἄλλοτε δὲ ἄλλῃ θύρᾳ προσφοιτᾷν εἰκῆ διαζῶντα καὶ
B ὅθεν ἔτυχεν· ὁπότε καὶ τῷ ἀδελφῷ Θεοτέκνῳ ζημίαν ἐπιβαλεῖν ἐπιχειρεῖτε τὴν ἐκ τῶν τεχνῶν. Τί πρῶτον, ἢ τί μέγιστον εἴπω τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίων (94); ὡς διάκονός ἐστιν, ἢ ὡς ἄπορος, ἢ ὡς ξένος, καὶ ἄλλοις (95) μᾶλλον ἡμῶν προσήκων, ἢ ὅτι τὸν βίον αἰδέσιμος, καὶ τῶν μαρτύρων ἱερεὺς καὶ πάροικος; Ἴστε δὲ ὅτι (96) καὶ ξενοτροφεῖ παρὰ δύναμιν. Καὶ τοῦτο ἴσως ἀδικεῖ μόνον, ὅτι μόνος τῶν αὐτόθι βιάζεται εἶναι χρηστός (97). Τούτων ὅ τι μὲν μέγιστόν ἐστιν, αὐτοὶ κρίνατε. Τῷ δὲ ἀνθρώπῳ διὰ πάντα συγχωρήσατε, μὴ δόξητε μικρὰ τὸ κοινὸν ὠφελοῦντες, μεγάλα ζημιοῦσθαι (98) αὐτοὶ, γυμνὸν, ὃ δὴ λέγεται (99), μὴ ἀμφιεννύντες, ἀλλ' ἀποδύοντες.

XCIX. HOMOPHRONIO.

ϞΘ'. ΟΜΟΦΡΟΝΙῼ (1).

Laudat anachoreticæ vitæ deditum, optatque ut sic ad Deum cogentes mali bonis benefaciant.

Audio te animo deditum esse vitæ anachoreticæ; atque utinam nobis fias Joannes Baptista, aut etiam Elias Carmeli incola; et in hoc solo nos lædant qui oderunt nos, quod cum Deo conjungant, et sincere rebus cœlestibus addicant, negotiis et tumultibus liberatos: ut inviti quoque benefaciant nobis, quandoquidem volentes nequeunt.

C Πυνθάνομαί σε ἀναχωρητικῶς ἔχειν, καὶ εἴθε γένοιο ἡμῖν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς (2), ἢ καὶ Ἠλίας ὁ τοῦ Καρμήλου· καὶ τοῦτο μόνον ἀδικήσαιεν ἡμᾶς (3) οἱ μισοῦντες, τὸ πρὸς Θεὸν συναγαγεῖν καὶ δοῦναι γνησίως τοῖς ἄνω (4), πραγμάτων καὶ θορύβων ἀπαλλαγέντας· ἵν' ἄκοντες γοῦν εὖ ποιῶσιν ἡμᾶς ἐπεὶ μὴ ἑκόντες δύνανται.

(89) *Ἄμεινον ἂν ἀμφοτέροις ἔχοι.* Ita cod. Reg., Pass. et Combef.; Montac. et Morel. ἔχῃ. In edit. deest ἄν.

(90) *Ἐπιστελεῖς.* Ita cod. ac Bill. In edit. ἐπιστέλλεις.

(91) Alias CXCVII. Scripta eodem circiter tempore. — *Πρὸς τοὺς πολιτευομένους.* Combef.: *Ad magistratus eos qui civitatem administrant.*

(91*) Tom. I, p. 789.

(92) *Σινωπέως.* Ita cod. In edit Συνωπέως. Mox, cod. Reg. et Combef. κἀκείνῳ ἂν τάς.

D

(93) *Ἐκ φιλοσοφίας.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἐκ τῆς φιλοσοφίας.

(94) *Τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίων.* Combef., *Ex iis quibus jus illius statuatur.*

(95) *Καὶ ἄλλοις.* Ita cod. Reg., Montac., Morel., Bill. et Combef. In edit. καὶ ἄλλοι.

(96) *Ἴστε δὲ ὅτι.* Ita iid. In edit. ἴστε δὲ ὅγε.

(97) *Βιάζεται εἶναι χρηστός.* Ita cod Reg., Montac., Morel., Combef. et Bill. qui vertit. *Benignitatis officia sibi per vim arrogat.*; Combef. autem: *Benignitatis officiis studet, impenditur.* In edit. βιάζεσθαι.

(98) *Ζημιοῦσθαι.* Ita cod. Reg., Morel. et Combef. In edit. ζημιοῦσθε.

(99) *Γυμνὸν, ὃ δὴ λέγεται*, etc. *Nudo vestimenta detrahere*, adagium est apud Erasmum, et usurpatur pro eo quod est, ab eo sperare emolumentum, cui ne sit quidem quod auferri queat.

(1) Alias CCXXXVII. Scripta anno exeunte 381, vel magis ineunte 382. — *Ὁμοφρονίῳ.* Hanc epistolam, nescio qua ductus ratione, ad Gigantium seu Sigantium scriptam narrat Tillemontius. Ita Bill.

(2) *Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής.* Cod. Reg. Ἰώνας, καὶ Βαπτιστής.

(3) *Ἀδικήσαιεν ἡμᾶς.* Ita cod. Reg. 2022 In edit. ἡμᾶς deest.

(4) *Δοῦναι γνησίως τοῖς ἄνω.* Morel.: *Legitime dent superis et cœlestibus*

Ρ'. ΓΙΓΑΝΤΙῼ (5).

C. GIGANTIO

Quis sit ille Gigantius, quem in carminibus parte II, epigram. 2, Sigantium appellat, non notarus. Inter ærumnas gaudio superabundat Gregorius, quod dignus sit habitus præco fieri veritatis, seleque ipsi firma familiaritas cum iis qui sic affecti sunt.

Ἥσθην τῇ κλήσει, ὑπερήσθην οἷς γράφεις, οὐχ A ὅτι ἐπαινούμεθα (μικρὸν γὰρ), ἀλλ' ὅτι φρονεῖς ὀρθῶς· καὶ δεσμός σοι τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἡ τῶν αὐτῶν ἐλπὶς, καὶ ἡ γνησία τῆς Τριάδος προσκύνησις, ἣν φθεγγόμεθα μᾶλλον ἢ ἀναπνέομεν, καὶ μετὰ κινδύνων, καὶ ἀκινδύνως (6)· τὰ μὲν ἄλλα διδόντες τοῖς καιροῖς, ὡς ἂν βούλωνται (7), περιφέρειν, τοῦτο δὲ ἀκίνητον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχοντες, τὸν μόνον ἄφθονον θησαυρὸν, καὶ ὄντως ἡμέτερον· ὡς ἔγωγε, ὅταν τ' ἄλλα ἐνθυμηθῶ, καὶ ὅσαι θλίψεις αἳ μὲν περιέσχον ἡμᾶς, αἳ δὲ περιέχουσι, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἄνω καὶ κάτω στροβούντων ἡμᾶς κακῶν (8), καὶ τὸν πόλεμον ὃν πολεμούμεθα ὑπὸ πάντων, οὐδὲν ἀδικοῦντες, πρὸς τοῦτο δὲ ἀποβλέψω μόνον, ὅτι κήρυξ γενέσθαι τῆς ἀληθείας κατηξιώθην, παρεῤῥιμμένης τε καὶ ἀπεπτυσμένης ἐν τῇ B ἐρήμῳ (9) διδασκαλίας ὑγιαινούσης, καὶ ἀβάτῳ, καὶ ἀνύδρῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· μικρὸν εἰπεῖν, ὅτι λύω πᾶσαν ἀδημονίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπερήδομαι (10), ὡς μειζόνων ἢ κατ' ἐμαυτὸν ἠξιωμένος. Πρὸς οὖν τί ταῦτα (11) γράφω; ἵν' ἐκεῖνο δηλώσω, ὅτι μόνη μοι βεβαία φιλία καὶ οἰκείωσις πρὸς τοὺς οὕτως ἔχοντας. Τῶν δὲ οὕτως ἐχόντων (12) τίς ἂν ἑκὼν ἀπολείποιτο εὖ φρονῶν; τίς δὲ μείζων ἑορτὴ τοῦ τοιούτοις συνεορτάζειν (13); Εἰ δὲ ἡ ἀῤῥωστία, καὶ ὁ χειμὼν ἐμποδίζει τὴν προθυμίαν, οἴσω μὲν αὐτὸς τὴν ζημίαν· συγγινώσκετε (14) δὲ ὑμεῖς, καὶ καιρὸν ἄλλον συντυχίας ἡμῖν ἐπεύχεσθε.

A Gavisus sum vocatione: iis, quæ scribis, lætitia gestii, non quod laudemur (parum enim est), sed quia recte sentis, et vinculum tuæ erga nos charitatis, eorumdem spes est, et germana Trinitatis adoratio, quam enuntiamus magis quam spiramus, et cum periculo, et extra aleam periculi; cum cætera temporibus permittamus, ut ea, quo modo voluerint, versent ac circumferant; hoc autem immutabile in animis habemus, solum invidiæ expertem **83** thesaurum et vere nostrum: quare quidem ego cum alia mente agito et quot ærumnæ partim circumdederint nos, partim circumdent, et inæqualitatem malorum quæ nos sursum deorsumque exagitant, et bellum quo urgemur ab omnibus, nullam inferentes injuriam, tumque ad hoc B unum specto, quod dignus habitus sim fieri præco veritatis, cum projecta esset ac despecta in terra deserta, et invia, et inaquosa, ut scriptum est [39], sana doctrina: prope dixerim, omnem anxietatem excutio, sed et gaudio superabundo, ut majoribus, quam conditio mea postulet, honoratus. Ad quid igitur hæc scribo? ut illud declarem, solam mihi firmam esse amicitiam et familiaritatem cum iis qui ita se habent. Ecquis vero sani capitis, iis sponte desit, qui sic animis comparati sunt? Quæ major solemnitas, quam cum talibus festum celebrare? Quod si infirmitas et hiberna tempestas prohibeat alacritatem, feram sane ipse damnum, vos autem condonate, et aliam congressus occasionem C nobis apprecamini.

MONITUM.

Insignes sunt præ cæteris duæ Gregorii ad Cledonium presbyterum epistolæ, quæ hactenus inter orationes numeratæ sunt, et 50 et 51 sedes occuparunt.

Prioris epistolæ pars magna in Ephesino concilio (15) *honorifice cum hac præfatione laudatur:* Gregorii magni sanctissimi episcopi Nazianzeni, *etc. In concilio quoque Chalcedonensi* (16) *tanquam propria concilii totius ab eoque adoptata* profertur; *ab innumeris scriptoribus citantur epistolæ illæ ad Cledonium: a Joanne Maxentio, a Petro Diacono, a Justiniano Augusto, a Theodoreto, etc. Ambæ illæ epistolæ plaustra conviciorum et contumeliarum ab hæreticis, quorum errores in iis refelluntur, Gregorio meruerunt. Non enim tantum prava Apollinaristarum jam nata, verum etiam Nestorii et Eutychetis dogmata, priusquam nascerentur, profligantur. Scripsit has epistolas Gregorius haud Constantinopoli, ut visum est Eliæ Cretensi, sed Arianzi, ubi abdicata sede Constantinopolitana versabatur. Quod*

[39] Psal. LXII, 3.

(5) Alias CCXXXIX. Scripta anno 382.

(6) *Καὶ ἀκινδύνως*. Cod. 2022 ἢ ἀκινδύνως.

(7) *Ὡς ἂν βούλωνται*. Cod. id. ὡς ἂν βούλοιντο.

(8) *Στροβούντων ἡμᾶς κακῶν*. In cod. Reg. κακῶν deest.

(9) *Ἐν τῇ ἐρήμῳ*. Cod. Reg. ἐν γῇ ἐρήμῳ. Vertit Morel.: *Tum ad hoc tantum specto quod præconio veritatis dignus sim habitus, quæ projicitur et exspuitur in deserto doctrinæ sanæ, in invio loco et aqua destituto.*

(10) *Καὶ ὑπερήδομαι*. Morel.: *Et gaudio delibutus sum.* Videntur hæc exsultantis Gregorii, ait Com- D bef., de suscitata Constantinopoli vera fide et orthodoxa.

(11) *Πρὸς οὖν τί ταῦτα*. Ita codd. nostri. In edit. πρὸς οὖν σε ταῦτα, *igitur hæc ad te scribo.*

(12) *Τῶν δὲ οὕτως ἐχόντων*, etc. Morel.: *Ecquis vero libens et prudens desereret ita affectos?*

(13) *Συνεορτάζειν*. Ita codd. nostri. In edit. ἑορτάζειν.

(14) *Συγγινώσκετε*. Cod. Reg. συγγινώσκοιτε.

(15) Tom. III Conc., p. 514.

(16) Tom. IV, p. 826, 827, 830.

quidem vel inde constat, quod cum Apollinaristis, quos exagitat, controversiam non habuit, nisi postquam Constantinopoli rediit.

Scripta itaque prima epistola, cum Apollinaristæ, quos furantes raptantesque *Nazianzenas oves Gregorius Nazianzum reversus inveniens, ea spe pertulerat, ut* lenitate *sua mansuetos redderet ac placidos, paulatimque emolliret, hinc pejores effecti, non modo* simplicioribus animis pravam suam doctrinam infundere, *sed Gregorium etiam tanquam* idem secum sentientem *ausi sunt insimulare. Tum vero Gregorius, ne malum latius grassaretur, scribere coactus est.* Ne nunc quidem, *inquit*, credas mihi velim, scripsissemus, nisi Ecclesiam lacerari atque discindi videremus. *Sic veteres non nisi necessitate compulsi calamum stringebant. Neque alius epistolarum ad Cledonium scopus, aut alia occasio, nisi quod secundam in gratiam Catholicorum magis scripsisse videatur, seu de fide Theologi nonnihil illi dubitarent, seu, ut placet Eliæ, id tantum peterent,* ut regulam fidei quamdam et canonem haberent, ad quæ pravas hæreticorum *doctrinas exigerent. Porro Cledonius, ad quem utraque scripta est, is ipse est, ut videtur, quem Nazianzenæ diœceseos solitarium principem Hellenio commendans miris Theologus effert laudibus; qui Gregorii Testamento presbyter Iconii subscripsit. Ipsis constat litteris, Cledonium, ad quem scriptæ sunt, presbyterum fuisse, eumque pietate ac fide insignem; cujus erat in Ecclesia* docere *et* coarguere, pravumque dogma ne serperet advigilare, *etc. — Hæreticorum novandi libido, fraudesque ut simpliciores decipiant: circa Trinitatem et Filii Dei incarnationem Christianum dogma: Apollinaristarum maxime errores et figmenta insectatur Gregorius et tentat comprimere, petitque a Cledonio ut quæ ipsi scribit, hæc apud multitudinem velit attestari.*

CI. *AD CLEDONIUM PRESBYTERUM CONTRA APOLLINARIUM*

EPISTOLA I.

A Perquam honorando ac Deo charissimo fratri et compresbytero Cledonio, Gregorius in Christo gaudere.

Scire cupimus, quænam hæc tanta sit circa Ecclesiam novandi libido, ut cuivis volenti [39*], atque, ut Scripturæ vocabulo utar, **84** prætergredienti, ovile præclare ductum et institutum discerpere, ac per furtivos impetus, vel potius prædatorias et absurdas doctrinas diripere liceat. Nam si quid haberent, quod in nobis circa fidem improbare ac condemnare possent, qui nunc impetum fecerunt, ne sic quidem tamen, nobis non admonitis, hujusmodi facinus aggredi par erat. Prius enim, vel persuadere, vel persuaderi velle oportebat (si modo nos quoque aliquo et numero sumus, ut qui Deum metuamus, et pro fidei defensione magnos labores B subierimus, deque Ecclesia bene meriti simus), ac tum, si tum etiam, res novas moliri; sed tamen hac ratione petulantibus et contumeliosis hominibus aliqua fortassis excusatio suppeteret. Postquam autem fides nostra, et scriptis consignata, et verbis expressa, et hic et longius, et in periculis et in tranquillitate prædicata est, quonam pacto illi quidem res hujusmodi tentant, hi autem quietem agunt?

Nec vero adhuc illud indignum censendum est (quamvis utique grave atque indignum sit), quod homines isti pravam suam sententiam simplicioribus animis per versutiores et improbiores infundunt, sed quod de nobis falso comminiscuntur, tanquam idem ac illi sentiamus et sapiamus, escam videlicet hamo circumdantes, improbeque per hunc obtentum cupiditatem suam explen- C

ΡΑ'. *ΠΡΟΣ ΚΛΗΔΟΝΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΑΤΑ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α' (17).

A Τῷ τιμιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἀδελφῷ (18) καὶ συμπρεσβυτέρῳ Κληδονίῳ Γρηγόριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Βουλόμεθα (19) μαθεῖν, τίς ἡ καινοτομία περὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἵν' ἐξῇ παντὶ βουλομένῳ καὶ παραπορευομένῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, διασπᾷν τὴν ποίμνην καλῶς ἠγμένην, καὶ συλαγωγεῖν κλοπιμαίοις ἐφόδοις, μᾶλλον δὲ ληστρικοῖς καὶ παραλόγοις διδάγμασιν. Εἰ μὲν γὰρ εἶχόν τι καταγινώσκειν ἡμῶν περὶ τὴν πίστιν οἱ νῦν ἐπελθόντες (20), οὐδ' οὕτω μὲν χωρὶς ὑπομνήσεως ἡμῶν ἔδει τὰ τοιαῦτα τολμᾷν. Πεῖσαι γὰρ ἐχρῆν ἢ πεισθῆναι θελῆσαι πρότερον (εἴπερ τις καὶ ἡμῶν λόγος, ὡς τὸν Θεὸν φοβουμένων καὶ κοπιασάντων ὑπὲρ τοῦ λόγου, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὠφελησάντων), καὶ τότε, εἴπερ ἄρα, B καινοτομεῖν, πλὴν καὶ ἀπολογία τις ἦν ἴσως τοῖς ὑβρισταῖς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως, καὶ ἐνταῦθα καὶ πορρωτέρω, καὶ μετὰ κινδύνων (21) καὶ ἀκινδύνως, ἡ πίστις ἡμῶν κεκήρυκται, πῶς οἱ μὲν ἐγχειροῦσι τοῖς τοιούτοις, οἱ δὲ ἡσυχάζουσι (22);

Καὶ οὐχὶ τοῦτό πω δεινὸν, καίπερ ὂν δεινὸν, εἰ τὴν ἑαυτῶν κακοδοξίαν (23) ἄνθρωποι ταῖς ἀκεραιοτέραις ψυχαῖς διὰ τῶν κακουργοτέρων ἐναποτίθενται (24), ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμῶν καταψεύδονται, ὡς ὁμοδόξων καὶ ὁμοφρόνων, τῷ χαλκῷ τὸ δέλεαρ περιβάλλοντες, καὶ διὰ τοῦ προσχήματος τούτου τὸ ἑαυτῶν θέλημα κακῶς ἐκπληροῦντες, καὶ τὴν ἁπλότητα ἡμῶν, ἐξ ἧς ἀδελφικῶς αὐτοὺς ἑωρῶμεν, καὶ

[39*] Psal. LXXIX, 13.

(17) Alias orat. L. Scripta anno 382. — *Ἐπιστολὴ α'*. Colb. 3 κατὰ Ἀπολλιναρίου λόγος β'. Morel. λόγος α'.

(18) *Θεοφιλεστάτῳ ἀδελφῷ* In cod. Reg. B et Orat. 2 deest ἀδελφῷ.

(19) *Βουλόμεθα*. Combef. βούλομαι.

(20) *Νῦν ἐπελθόντες*. Montac., Morel. ac Combef. ἐπεισελθόντες.

(21) *Μετὰ κινδύνων*, etc. Colb. 3, μετὰ κινδύνου, καὶ ἄνευ κινδύνου.

(22) *Οἱ δὲ ἡσυχάζουσι*. Combef. *Hi autem silent.*

(23) *Κακοδοξίαν*. Ita Colb. 3, et in quibusdam edit. Habent nonnulli κενοδοξίαν, *vanam suam sententiam.*

(24) *Ἐναποτίθενται*. Montac., Morel. ac Combef. legunt ἐναποτίθενται λόγων, *per versutiores fallacioresque sermones infundunt.* Mox vertit Bill.: *Sed quod nos etiam insimulant, tanquam idem sentientes et eodem modo affectos.*

οὐκ ἀλλοτρίως, κακίας ἐφόδιον ποιησάμενοι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ τῆς δυτικῆς συνόδου (25) δεδέχθαι φασὶν, ὡς πυνθάνομαι, ὑφ' ἧς τὸ πρότερον ἦσαν κατακριθέντες, ὡς πᾶσιν εὔδηλον. Εἰ μὲν οὖν ἐδέχθησαν ἢ νῦν ἢ πρότερον οἱ τὰ Ἀπολλιναρίου φρονοῦντες, τοῦτο δειξάτωσαν, καὶ ἡμεῖς στέρξομεν. Δῆλον γὰρ (26), ὅτι τῷ ὀρθῷ λόγῳ συνθέμενοι· οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται (27) ἄλλως, εἰ τούτου τετυχήκασι. Δείξουσι δὲ πάντως, ἢ διὰ τόμου συνοδικοῦ, ἢ δι' ἐπιστολῶν κοινωνικῶν· οὗτος γὰρ τῶν συνόδων ὁ νόμος. Εἰ δὲ λόγος τοῦτό ἐστι καὶ ἀναπλασμὸς, εὐπρεπείας ἕνεκεν αὐτοῖς καὶ πιθανότητος τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς εὑρημένος διὰ τὸ τῶν προσώπων ἀξιόπιστον, δίδαξον αὐτοὺς ἠρεμεῖν, καὶ διέλεγχε. Τῇ γὰρ σῇ πολιτείᾳ καὶ ὀρθοδοξίᾳ τοῦτο πρέπειν ὑπολαμβάνομεν.

tes, ac simplicitatem nostram, qua fiebat, ut fraterno affectu, non autem alieno animo eos aspiceremus, in pravitatis occasionem et subsidium arripientes. Ad quam indignitatem illud etiam accedit, quod ab occidentali synodo sese, ut audio, susceptos esse aiunt, a qua prius fuerant condemnati, ut cuivis est exploratum. Ac quidem, si vel nunc, vel ante suscepti sunt, qui Apollinarii placita sectantur, hoc ostendant, et nos acquiescemus. Perspicuum est enim eos, ut rectæ doctrinæ assentientes, susceptos fuisse : nec enim aliter se res habere potest, si hoc consecuti sunt. Omnino autem ostendent, vel per synodalem libellum, vel per epistolas communionis indices : nam hic synodorum mos est. Si autem hoc merus est sermo ac figmentum, speciosi cujusdam decoris causa, et ut fidem sibi ob personarum auctoritatem apud multitudinem concilient, ab ipsis excogitatum, **85** quiescere ipsos doce, ac coargue. Tuæ quippe vitæ rationi ac rectæ fidei hoc convenire existimamus.

Μὴ ἀπατάτωσαν οἱ ἄνθρωποι, μηδὲ ἀπατάσθωσαν, ἄνθρωπον ἄνουν δεχόμενοι τὸν Κυριακὸν (28), ὡς αὐτοὶ λέγουσι, μᾶλλον δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν. Οὐδὲ γὰρ τὸν ἄνθρωπον χωρίζομεν τῆς θεότητος, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν δογματίζομεν, πρότερον μὲν οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν καὶ Υἱὸν μόνον (29) προαιώνιον, ἀμιγῆ σώματος, καὶ τῶν ὅσα σώματος, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἄνθρωπον, προσληφθέντα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, παθητὸν σαρκὶ, ἀπαθῆ θεότητι, περιγραπτὸν σώματι, ἀπερίγραπτον πνεύματι, τὸν αὐτὸν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, ὁρώμενον καὶ νοούμενον, χωρητὸν καὶ ἀχώρητον, ἵν' ὅλῳ ἀνθρώπῳ τῷ αὐτῷ καὶ Θεῷ ὅλος ἄνθρωπος ἀναπλασθῇ πεσὼν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ne homines isti alios decipiant, vicissimque ipsi decipiantur, hominem Dominicum, ut ipsi loquuntur, vel potius Dominum nostrum et Deum, mentis expertem esse asserentes. Neque enim hominem a divinitate separamus, sed unum et eumdem profitemur, prius quidem non hominem, sed Deum et Filium unicum, ac sæculis omnibus antiquiorem, a corpore rebusque omnibus corporeis purum et secretum; in fine autem etiam hominem, propter salutem nostram assumptum, carne passibilem, divinitate impassibilem, corpore circumscriptum, spiritu incircumscriptum, terrenum eumdem et cœlestem, visibilem et intelligibilem, comprehensibilem et incomprehensibilem; ut per eumdem, totum hominem simul ac Deum, totus homo in peccatum lapsus refingatur.

Εἴ τις οὐ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν (30) ὑπολαμβάνει, χωρίς ἐστι (31) τῆς θεότητος. Εἴ τις ὡς διὰ σωλῆνος τῆς Παρθένου δραμεῖν (32), ἀλλὰ μὴ ἐν αὐτῇ διαπεπλάσθαι λέγοι θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς· θεϊκῶς μὲν, ὅτι χωρὶς ἀνδρός· ἀνθρωπικῶς δὲ, ὅτι νόμῳ κυήσεως (33), ὁμοίως ἄθεος. Εἴ τις διαπεπλάσθαι τὸν ἄνθρωπον, εἶθ' ὑποδεδυκέναι (34)

Si quis sanctam Mariam Deiparam non credit, extra divinitatem est. Si quis Christum per Virginem tanquam per canalem fluxisse, non autem in ea divino simul et humano modo formatum esse dixerit, divino, quia absque viri opera; humano, quia humani conceptus lege, æque atheus est. Si quis formatum hominem fuisse, Deumque postea

(25) *Ὑπὸ τῆς δυτικῆς συνόδου.* Damasus urbis Romæ episcopus et Petrus Alexandrinus, cum Apollinarii hæresim latius serpere agnovissent, coacto Romæ concilio, alienam eam esse ab Ecclesia universali statuerunt, ut scribit Nicephor lib. XI, cap. 12, ubi multa de Apollinario et illius a fide orthodoxa defectione. Romanum illud concilium occidentalem synodum hic videtur intelligere. Hæc Bill.

(26) *Δῆλον γάρ*, etc. Combef. *Liquet enim ea ratione receptos fuisse, quod rectæ fidei assensum præbuerint.*

(27) *Οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται.* Colb. 3, οὐδὲ γὰρ ἐνεδέχετο.

(28) *Ἄνθρωπον... Κυριακόν. Hominem Dominicum.* Hanc vocem bene reprobat Gregorius : ea tamen usi sunt nonnulli Patrum; at non immerito, altius animum attendentibus ipsis postea displicuit. Sic Augustino qui de illa *Retract.* lib. I, cap. 19, ait : *Non video utrum recte dicatur homo Dominicus, qui est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, cum sit utique Dominus. Dominicus autem homo quis in ejus sancta familia non potest dici? Et hoc quidem ut dicerem, apud quosdam legi tractatores catholicos divinorum eloquiorum. Sed ubicunque hoc dixi, dixisse me nollem. Postea quippe vidi non esse dicendum, quamvis nonnulla possit ratione defendi.*

(29) *Καὶ Υἱὸν μόνον.* Ita cod. Reg. B, Orat 2, Colb. 3, 6, 9, Morel. ac Combef. In edit. καὶ Υἱὸν μονογενῆ, *et Filium unigenitum.*

(30) *Τὴν ἁγίαν Μαρίαν.* Ita Montac., Morel. et Combef. In edit. ἁγίαν deest.

(31) *Χωρίς ἐστι.* Cod. Reg. B, Orat. 2, Colb. 3, χωρὶς ἔσται. Colb. 9, χωρὶς ἔστω.

(32) *Δραμεῖν.* Montac., Morel. ac Combef. διαδραμεῖν, *transiisse, excurrisse.*

(33) *Νόμῳ κυήσεως.* Bill, *juxta pariendi consuetudinem* : at melius Combef., *juxta humani conceptus legem*, quod utero gestatus, et ad justam molem per incrementa perductus.

(34) *Εἶθ' ὑποδεδυκέναι. Deumque postea subiisse*, quasi jam exsistenti homini deitas accesserit, non in ipso Deo exsistentiam ac subsistentiam primo ortu humanitas nacta sit.

subiisse dicat, damnationi obnoxius est. Hoc enim non Dei generatio fuerit, sed generationis fuga. Si quis duos filios, alterum ex Deo et Patre, alterum ex matre, non autem unum atque eumdem induxerit, is ab ea quoque filiorum adoptione [40] excidat, quæ recte credentibus promissa est. Quamvis enim duæ naturæ sint Deus et homo, quippe qui anima sit et corpus, non tamen duo filii et dii : quemadmodum ne hic quidem duo homines, tametsi Paulus ad hunc modum internam et externam hominis partem appellaverit [41]. Atque, ut paucis rem complectar, aliud quidem atque aliud sunt ea, ex quibus Salvator, **86** (quippe cum non idem sit quod cerni non potest, cum eo quod in aspectum cadit; et quod temporis expers est, cum eo quod tempori subest) : non tamen alius atque alius : absit. Ambo enim hæc connexione unum sunt, Deo nimirum humanitatem, atque homine divinitatem suscipiente, aut quocunque tandem nomine quispiam uti malit. Porro aliud et aliud dico, contra quam in Trinitate res habet. Illic enim alius atque alius, ne personas confundamus : non autem aliud atque aliud, quoniam tria quoad divinitatem unum et idem sunt.

λέγοι Θεὸν, κατάκριτος. Οὐ γὰρ γέννησις Θεοῦ τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ φυγὴ γεννήσεως. Εἴ τις εἰσάγει δύο Υἱοὺς, ἕνα μὲν τὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δεύτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς μητρὸς, ἀλλ' οὐχὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, καὶ τῆς υἱοθεσίας ἐκπέσοι τῆς ἐπηγγελμένης τοῖς ὀρθῶς πιστεύουσι. Φύσεις μὲν γὰρ δύο Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα (35)· υἱοὶ δὲ οὐ δύο, οὐδὲ Θεοί. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα δύο ἄνθρωποι, εἰ καὶ οὕτως ὁ Παῦλος τὸ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἐκτὸς προσηγόρευσε. Καὶ εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ὁ Σωτὴρ (εἴπερ μὴ ταυτὸν τὸ ἀόρατον τῷ ὁρατῷ, καὶ τὸ ἄχρονον τῷ ὑπὸ χρόνον), οὐκ ἄλλος δὲ καὶ ἄλλος· μὴ γένοιτο. Τὰ γὰρ ἀμφότερα ἓν τῇ συγκράσει (36), Θεοῦ μὲν ἐνανθρωπήσαντος, ἀνθρώπου δὲ θεωθέντος, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάσειε. Λέγω δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο (37), ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδος ἔχει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις συγχέωμεν· οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο, ἓν γὰρ τὰ τρία καὶ ταυτὸν τῇ θεότητι.

Si quis divinitatem in eo, velut in propheta, per gratiam operatam fuisse, non autem secundum essentiam copulatam fuisse atque copulari dixerit, a præstantiori afflatu vacuus sit, imo contrario impleatur. Si quis crucifixum non adorat, anathema sit, atque in eorum qui Deum interemerunt numerum ascribatur. Si quis eum ex operibus perfectum fuisse, aut post baptismum, vel resurrectionem a mortuis, in filium adoptatum dixerit, quemad-

Εἴ τις, ὡς ἐν προφήτῃ, λέγοι κατὰ χάριν ἐνηργηκέναι, ἀλλὰ μὴ κατ' οὐσίαν συνῆφθαί τε καὶ συνάπτεσθαι, εἴη κενὸς τῆς κρείττονος ἐνεργείας, μᾶλλον δὲ πλήρης τῆς ἐναντίας. Εἴ τις μὴ προσκυνεῖ τὸν ἐσταυρωμένον, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ τετάχθω μετὰ τῶν θεοκτόνων (38). Εἴ τις ἐξ ἔργων τετελειωμένον, ἢ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν υἱοθεσίας ἠξιῶσθαι λέγοι, καθάπερ οὓς Ἕλληνες παρεγγράπτους εἰσάγουσιν (39), ἀνάθεμα ἔστω. Τὸ

[40] Ephes. I, 5. [41] I Cor. XV, 45; II Cor. IV, 16; Ephes. III, 16.

(35) Ἐπεὶ καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα, *qui quidem homo et anima est et corpus*. Ea est enim humana natura de qua Gregorio controversia cum Apollinaristis. Nec bene Bill : *Quemadmodum et anima et corpus*. Num duæ naturæ? at sensus hic falsum sonat. Anima namque et corpus partes sunt unius humanæ naturæ, et his Christus, humana natura homo est, ut et divinitate Deus. *Novimus et tenemus*, inquit S. August., serm. 174, *mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum, in quantum homo erat, ejus esse naturæ cujus et nos sumus. . Et sicut tu unus homo, anima es et caro, sic et ille unus Christus. Deus et homo.*

(36) Ἐν τῇ συγκράσει. Combef : *Ambo coadunatione unum sunt*. Addit autem : σύγκρασιν *contemperationem* dicit Cicero. Quæ vox post Eutychen exponenda ut commercium illud divinitatis et humanitatis in uno Christo significet, integra utraque substantia : illa *coadunatione* Deus homo factus est, et homo deitate imbutus eoque Deus.

(37) Λέγω δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο. Alius est Pater, ait Bill., alius Filius, alius Spiritus sanctus : tres enim distinctæ personæ sunt; at non aliud sunt. Una enim substantia est. In Christo autem alia est divina, alia humana natura : non tamen alius, atque alius Christus. Sic Augustinus lib. XI *De civitate Dei*, cap. 10, istorum duorum vocabulorum *alius* et *aliud* longe in ratione Trinitatis diversam esse significationem admonet. *Spiritus*, inquit, *Patris et Filii Spiritus sanctus propria quadam ratione hujus nominis in sacris Litteris nuncupatur. Alius est autem quam Pater et Filius : quia nec Pater est nec Filius; sed alius dixi, non aliud, quia et hoc pariter simplex pariterque bonum est, incommutabile et æternum.* Sic etiam Hilar. lib. II *De Trinitate : Alius*, inquit, *ab alio, quia Pater et Filius : non natura divinitatis alia et alia, quia ambo unum.*

(38) Μετὰ τῶν θεοκτόνων. Montac., Morel. et Combef. χριστοκτόνων, quam lectionem secutus est Bill., qui vertere non ausus est, *Deum interemerunt :* θεοκτόνων, quod tamen catholicum omnino. Profitemur enim unam in Christo ex duabus naturis, divina et humana, personam, et cum Ephesina synodo, part. I, c. 26, n. 4 : *Ipsum unigenitum Dei Filium ex Patre natum, etiamsi secundum propriam naturam impassibilis sit, nostri tamen causa mortem in carne secundum Scripturas passum esse, proprieque carnis afflictiones, quas nimirum in crucifixo corpore pertulit, citra illam sui passionem sibi adscivisse.* Nec aliud nos docet Apostolus Act. XX, Ephesinæ Ecclesiæ presbyteros alloquens : *Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei quam acquisivit sanguine suo.* Profusus igitur in redemptionem Ecclesiæ sanguis, sanguis est ipsius Dei, qui seipsum tradidit, ut sanguine suo acquireret, mundaret, sanctificaret, *exhiberetque ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, sed ut sit sancta et immaculata* (Ephes. V, 27).

(39) Παρεγγράπτους εἰσάγουσιν. Momus apud Lucianum in dialogo cui titulus est : *Jupiter tragœdus*, his verbis utitur : *Ac mihi hoc loco, o Jupiter, soli enim sumus, nec ullus hominum in hoc cœtu est, præter unum Herculem, ac Dionysium et Ganymedem et Æsculapium qui nostri sunt et dii*

γὰρ ἠργμένον, ἢ προκόπτον, ἢ τελειούμενον, οὐ Θεὸς, κἂν διὰ τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάδειξιν οὕτω λέγηται. Εἴ τις ἀποτεθεῖσθαι νῦν τὴν ἁγίαν σάρκα (40) λέγοι, καὶ γυμνὴν εἶναι τὴν θεότητα τοῦ σώματος (41), ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ προσλήμματος καὶ εἶναι, καὶ ἥξειν, μὴ ἴδοι τὴν δόξαν τῆς παρουσίας αὐτοῦ (42). Ποῦ γὰρ τὸ σῶμα νῦν, εἰ μὴ μετὰ τοῦ προσλαβόντος; οὐ γὰρ δὴ κατὰ τοὺς Μανιχαίων λήρους (43) τῷ ἡλίῳ ἐναποτέθειται, ἵνα τιμηθῇ διὰ τῆς ἀτιμίας· ἢ εἰς τὸν ἀέρα ἐχέθη καὶ διελύθη (44), ὡς φωνῆς φύσις, καὶ ὀδμῆς ῥύσις, καὶ ἀστραπῆς δρόμος οὐχ ἱσταμένης. Ποῦ δὲ καὶ τὸ ψηλαφηθῆναι αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἢ ὀφθήσεσθαί ποτε ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων; Θεότης γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἀόρατος. Ἀλλ' ἥξει μὲν μετὰ τοῦ σώματος, ὡς ἐμὸς λόγος, τοιοῦτος δὲ οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει, ἢ παρεδείχθη, ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος. Ὥσπερ οὖν ταῦτα λέγομεν ἀποσκευαζόμενοι τὴν ὑπόνοιαν, οὕτω κἀκεῖνα γράφομεν διορθούμενοι τὴν καινοτομίαν.

modum quos Græci ascriptitios induxerunt, anathema sit. Neque enim id, quod initium habuit, aut proficit, aut perficitur, Deus est: tametsi hæc de eo idcirco dicantur, quod paulatim sese patefecerit. Si quis sanctam carnem nunc depositam esse, nudamque ac corpore vacuam divinitatem esse, non autem cum assumpta carne, et esse, et venturam esse dixerit, adventus illius gloriam non cernat. Ubi enim nunc corpus fuerit, nisi cum ea natura, a qua assumptum est? Non enim scilicet juxta Manichæorum deliria **87** soli impositum est, ut per dedecus honoretur: aut in aerem fusum et dissolutum est, ut vocis natura, et odoris fluxio, et fulguris cursus minime consistentis. Ubi etiam illud ponemus quod ipse post resurrectionem contactus fuisse scribitur [62], aut ab iis, a quibus confixus est [63], aliquando videbitur? Divinitas enim per se oculorum obtutum fugit. Verum cum corpore quidem, ut sentio, veniet; talis autem, qualis discipulis in monte apparuit, aut obiter ostensus est [64], divinitate carnem superante. Quemadmodum autem hæc amoliendæ suspicionis causa dicimus, sic illa quoque corrigendi novi erroris studio scribimus.

Εἴ τις λέγοι τὴν σάρκα ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέναι, ἀλλὰ μὴ ἐντεῦθεν εἶναι καὶ παρ' ἡμῶν, εἰ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς (45), ἀνάθεμα ἔστω. Τὸ γὰρ, *Ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ*, καὶ *Οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι*, καὶ, *Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο, νομιστέον λέγεσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν οὐράνιον ἕνωσιν (46), ὥσπερ καὶ τὸ διὰ Χριστοῦ γεγονέναι τὰ πάντα, καὶ *κατοικεῖν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν*, οὐ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ Θεοῦ (47), ἀλλὰ κατὰ τὸ νοούμενον, κιρναμένων ὥσπερ τῶν φύσεων, οὕτω δὴ καὶ τῶν κλήσεων, καὶ περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας τῷ λόγῳ τῆς συμφυΐας.

Si quis carnem a cœlo descendisse, non autem hinc atque a nobis esse dixerit, etiamsi supra nos, anathema sit. Illud enim, *Secundus homo de cœlo* [65], et, *Qualis cœlestis, tales et cœlestes* [66]; et, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis* [67], et si quid aliud ejusdem generis, propter unionem cum cœlesti dici existimandum est: quemadmodum et illud, Per Christum omnia facta esse [68], et *Christum in cordibus vestris habitare* [69], non secundum id Dei, quod oculis cernitur, sed secundum id, quod intellectu percipitur, commistis videlicet, ut naturis, ita etiam nominibus, atque ob arctissimam conjunctionem inter se vicissim commeantibus.

Εἴ τις εἰς ἄνουν ἄνθρωπον ἤλπικεν, ἀνόητος ὄντως ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄξιος ὅλως (48) σώζεσθαι. Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἥνωται τῷ Θεῷ,

Si quis in hominem mente carentem sperat, amens profecto est, nec dignus, cui omni ex parte salus afferatur. Nam quod assumptum non est,

[62] Luc. XXIV, 39. [63] Zach. XII, 10. [64] Matth. XVII, 2. [65] I Cor. XV, 47. [66] ibid. 48. [67] Joan. III, 13. [68] Joan. I, 3. [69] Ephes. III, 17.

ascriptitii, etc. Ascriptitios autem deos vocabant minorum gentium deos, qui ex hominibus in deorum ordinem cooptati fuerant. Cicero *De legibus* deos majorum gentium appellat qui semper cœlestes sunt habiti; ascriptitios autem quos in cœlum merita vocaverunt. Hæc Bill.

(40) *Τὴν ἁγίαν σάρκα*. Ita Montac. et Morel. Sic et legit Bill. In edit. ἁγίαν deest.

(41) *Θεότητα τοῦ σώματος*. Ita Colb. 3, a, Montac. et Morel. At Colb. 9, θεότητα τοῦ προσλήμματος.

(42) *Παρουσίας αὐτοῦ*. Ita Montac. et Morel., sicque legit Bill. In edit. αὐτοῦ deest.

(43) *Κατὰ Μανιχαίων λήρους*. Manichæi, inquit Bill., Christi corpus in sole repositum esse nugabantur: ex illo David loco, psalm. XVIII, male intellecto errorem suum haurientes: *In sole posuit tabernaculum suum*. Vesanam autem et impiam illorum de sole opinionem vide apud August. *contra Faustum*, lib. XX, cap. 6. Athanas. lib. III *De assumptione hominis*, Manichæos *solicolas* vocat: Hermogeni tamen hanc hæresim tribuit Theodoretus.

(44) *Ἐχέθη καὶ διελύθη*. Colb. 3, ἐχέθη ἢ διελύθη, *fusum vel dissolutum est*.

(45) *Παρ' ἡμῶν εἰ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς*. Ita Colb. 3, 6, a, Montac., Morel. ac Combef. Sic etiam Elias Cret. in Comment. In edit. εἰ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς desunt. Reddit Combef. *Licet altiori quam nos ratione*.

(46) *Διὰ τὴν πρὸς τὸν οὐράνιον ἕνωσιν*. Inscite Bill. aut typographus, *præter cœlestem unionem*. Combef. *Unitionis causa quæ cum cœlesti intercedit*, id est, cum Verbo.

(47) *Οὐ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ Θεοῦ*, *Non secundum id Dei quod oculis cernitur*. Ita Combef. qui addit: Parum theologice Billius, nec alto Gregorii sensu: *Non secundum eam partem quæ in oculos cadit*; ubi extremorum illam ἀντίδοσιν ex naturarum unitione considerat et explicat, jugulatque Nestorianos, quorum voces Bill. velut affectat.

(48) *Οὐκ ἄξιος ὅλως*. Ita codd. nostri, sicque legit Bill. In edit. οὐκ ἄξιος ὅλος.

curationis est expers : quod autem Deo unitum A est, hoc quoque salutem consequitur. Si dimidia tantum ex parte Adamus lapsus est, dimidiatum quoque sit quod assumptum est, et quod salutem accipit; si autem totus peccavit, toti quoque genito unitus est, atque omni ex parte salutem consequitur. Quocirca ne perfectam salutem isti nobis invideant, aut ossa solum, et nervos, atque hominis picturam Salvatori tribuant. Nam si ipse inanimatus homo est, hoc etiam Ariani aiunt, ut passionem divinitati tribuant, 88 tanquam videlicet quod corpus movet, idem quoque patiatur. Si autem animatus quidem, verum mentis expers, quo tandem modo hominis nomen sustinebit? Neque enim homo animal est mente carens. Atque illud necesse est, ut species quidem et larva humana sit, B anima autem equi cujuspiam, aut bovis, aut alius animalis mentem non habentis. Ac proinde illud quoque erit, cui salus afferatur : atque ego ab ipsa Veritate delusus sum, ut qui, alio honore affecto, ipse glorier, meque jactem. Si autem mentis particeps, non autem mente carens homo est, desipere vere ac mentis inopia laborare desinant.

τοῦτο καὶ σώζεται. Εἰ ἥμισυς (49) ἔπταισεν ὁ Ἀδάμ, ἥμισυ καὶ τὸ προσειλημμένον καὶ τὸ σωζόμενον. Εἰ δὲ ὅλος (50), ὅλῳ τῷ γεννηθέντι ἥνωται, καὶ ὅλως σώζεται (51). Μὴ τοίνυν βασκαινέτωσαν ἡμῖν τῆς παντελοῦς σωτηρίας, μηδὲ ὀστᾶ μόνον, καὶ νεῦρα καὶ ζωγραφίαν ἀνθρώπου τῷ Σωτῆρι περιτιθέτωσαν. Εἰ μὲν γὰρ ἄψυχος ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ Ἀρειανοὶ λέγουσιν, ἵν' ἐπὶ τὴν θεότητα τὸ πάθος ἐνέγκωσιν, ὡς τοῦ κινοῦντος τὸ σῶμα, τούτου καὶ πασχοντος (52). Εἰ δὲ ἔμψυχος, εἰ μὲν οὐ νοερὸς, πῶς καὶ ἄνθρωπος; οὐ γὰρ ἄνουν ζῶον ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἀνάγκη τὸ σχῆμα μὲν ἀνθρώπειον εἶναι (53) καὶ τὴν σκηνὴν, τὴν δὲ ψυχὴν ἵππου τινὸς, ἢ βοὸς, ἢ ἄλλου τῶν ἀνοήτων. Τοῦτο γοῦν ἔσται καὶ τὸ σωζόμενον· καὶ διεψεύσθην ἐγὼ παρὰ τῆς ἀληθείας, ἄλλου τιμηθέντος, ἄλλος μεγαλαυχούμενος. Εἰ δὲ νοερὸς, ἀλλ' οὐκ ἄνους ὁ ἄνθρωπος, παυσάσθωσαν ὄντως ἀνοηταίνοντες (54).

At, inquit, divinitas mentis loco sufficiebat. Quid autem hoc ad me? Divinitas enim cum sola carne homo non est, imo nec cum sola anima, nec cum utraque, si mens absit, quæ etiam magis homo censeri debet. Quamobrem totum hominem retine, ac divinitatem adjunge, ut me plene ac perfecte beneficio afficias. At, inquis, duo perfecta non capiebat. Non sane; siquidem corporeo modo rem expendas. Vas enim unius modii capax duos modios minime continebit, nec corporis unius locus C duo aut plura corpora. Si autem ut intelligibilia et incorporea ea consideres, illud animadverte, quod idem ipse, et animum, et rationem, et mentem, et Spiritum sanctum continui, atque etiam ante me mundus hic (hoc est quod ex visibilibus et invisibilibus rebus constat), Patrem, Filium et Spiritum sanctum. Hæc enim eorum, quæ in intellectum cadunt, natura est, ut incorporeo atque invisibili modo, et inter se et cum corporibus misceantur, quandoquidem et plurium vocum auris una capax est, et multorum ora iisdem aspectari oculis possunt, odoresque olfactu eodem percipi, ita ut nec sensus mutuo comprimantur, vel extrudantur, nec res sensiles ob perceptionis copiam imminuantur.

Ἀλλ' ἤρκει, φησὶν, ἡ θεότης ἀντὶ τοῦ νοῦ. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τοῦτο; Θεότης γὰρ μετὰ σαρκὸς μόνης οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐδὲ ψυχῆς μόνης, οὐδὲ ἀμφοτέρων χωρὶς τοῦ νοῦ, ὃ καὶ μᾶλλον ἄνθρωπος (55). Τήρει οὖν τὸν ἄνθρωπον ὅλον, καὶ μίξον τὴν θεότητα, ἵνα με τελέως εὐεργετῇς (56). Ἀλλ' οὐκ ἐχώρει, φησὶ, δύο τέλεια. Οὐδὲ γὰρ, εἴπερ σωματικῶς σκοπεῖς. Ἀγγεῖον γὰρ μεδιμναῖον οὐ χωρήσει διμέδιμνον, οὐδὲ (57) σώματος ἑνὸς τόπος δύο ἢ πλείω σώματα· εἰ δὲ ὡς νοητὰ καὶ ἀσώματα, σκόπει ὅτι καὶ ψυχὴν, καὶ λόγον, καὶ νοῦν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὁ αὐτὸς ἐχώρησα, καὶ πρὸ ἐμοῦ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα (58), ὁ κόσμος οὗτος, τὸ ἐξ ὁρατῶν λέγω καὶ ἀοράτων σύστημα. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν νοητῶν φύσις, ἀσωμάτως καὶ ἀμερίστως, καὶ ἀλλήλοις, καὶ σώμασι μίγνυσθαι. Ἐπεὶ καὶ φωναὶ πλείους ἀκοῇ μιᾷ χωρηταὶ, καὶ ὄψεις πολλῶν (59) τοῖς αὐτοῖς ὁρατοῖς, καὶ ὀσφραντοῖς ὄσφρησις, οὔτε τῶν αἰσθήσεων στενοχωρουμένων ὑπ' ἀλλήλων, ἢ ἐκθλιβομένων, οὔτε τῶν αἰσθητῶν ἐλαττουμένων τῷ πλήθει τῆς ἀντιλήψεως.

(49) *Εἰ ἥμισυς*. Colb. 9 et Combef. εἰ ἥμισυ.

(50) *Εἰ δὲ ὅλος*. Vox ἔπταισε vel excidit, vel subauditur, hancque Bill. supplevit.

(51) *Καὶ ὅλως σώζεται*. Colb. 3, 9, et Combef. καὶ ὅλος σώζεται. *Totus etiam salutem consequitur.*

(52) *Τούτου καὶ πάσχοντος*. Cod. Reg. B, καὶ τοῦ πάσχοντος.

(53) *Ἀνθρώπειον εἶναι*. Ita Colb. 3, 6, 9, et Morel.; at Colb. a, ἀνθρώπινον εἶναι. In edit. εἶναι deest.

(54) *Ὄντως ἀνοηταίνοντες*. Ita Colb. 3, 6, 9, a, et cod. Reg. ac Combef. Sic etiam legit Bill. In edit.: οὕτως, quod non displicet : *Tandem aliquando desipere desinant.*

(55) *Ὃ καὶ μᾶλλον ἄνθρωπος*. Multi, inquit Billius, hominem sola mente definierunt; Plato præcipue substantiam ipsam rationalis animæ haberi, corpus autem hominis simulacrum et umbram. Vide Mars. Ficinum in argumento XII dialogi Pla- D tonis *De legibus*, unde Africanus apud Ciceronem in *Somnio* sic Scipionem alloquitur : *Nec enim is es quem forma ista declarat; sed mens cujusque is est quisque, non ea figura quæ digito demonstrari potest.*

(56) *Τελέως εὐεργετῇς*. Montac., Morel. et Combef. τελείως εὐεργετήσῃς.

(57) *Οὐδέ*. Colb. 3, a. et Combef. οὐδὲ γάρ.

(58) *Τὸ ἅγιον Πνεῦμα*. Colb. 3, 6, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

(59) *Ὄψεις πολλῶν*. Ita Colb. 3, a. Montac., Morel. ac Combef. In edit. ὄψεις πλειόνων. Mox pro ὁρατοῖς, cod. Reg. B, Montac. ac Combef. ὁραταί, et pro ὀσφραντοῖς, Combef. ὀσφρανταί. Vertit Bill.: *Et plurium a pectus ab iisdem rebus in oculorum sensum cadentibus capi potest, atque idem odoratus ab iisdem rebus quæ olfactu sentiuntur, sic nempe ut nec sensus a se ipsis mutuo comprimantur atque in angustias redigantur.*

Ποῦ δὲ καὶ τέλειος νοῦς ἀνθρώπου ἢ ἀγγέλου, A συγκρίσει θεότητος, ἵνα τὸ ἕτερον ἐκθλιβῇ παρουσίᾳ τοῦ μείζονος; οὐδὲ γὰρ αὐγή τι (60) πρὸς ἥλιον, οὐδὲ νοτὶς ὀλίγη πρὸς ποταμὸν, ἵνα τὰ μικρὰ προανέλωμεν (61), οἴκου μὲν αὐγὴν, γῆς δὲ νοτίδα, καὶ οὕτω χωρηθῇ τὰ μείζω καὶ τελεώτερα. Πῶς γὰρ χωρήσει δύο τέλεια, οἶκος μὲν αὐγὴν καὶ ἥλιον, γῆ δὲ νοτίδα καὶ ποταμὸν, τοῦτο διασκεψώμεθα· καὶ γὰρ πολλῆς ὄντως τὸ πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. Ἢ ἀγνοοῦσιν, ὅτι τὸ πρός τι τέλειον πρὸς ἕτερον ἀτελὲς, ὡς βουνὸς πρὸς ὄρος, καὶ κόκκος νάπυος πρὸς κύαμον, ἤ τι ἄλλο τῶν μειζόνων σπερμάτων, κἂν τῶν ὁμογενῶν μεῖζον λέγηται· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἄγγελος πρὸς Θεὸν, καὶ πρὸς ἄγγελον ἄνθρωπος; Τέλειον οὖν ἡμέτερος νοῦς, καὶ ἡγεμονικὸν, ἀλλὰ ψυχῆς καὶ σώματος, οὐχ ἁπλῶς τέλειον, Θεοῦ δὲ δοῦλον καὶ ὑποχείριον, ἀλλ' B οὐ συνηγεμονικὸν, οὐδὲ ὁμότιμον. Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς, Φαραὼ μὲν θεὸς, Θεοῦ δὲ θεράπων, ὡς ἀναγέγραπται· καὶ ἀστέρες νύκτα μὲν περιλάμπουσιν (62), ἡλίῳ δὲ κρύπτονται, ὡς, μηδ' ὅτι εἰσὶν, ἡμέρᾳ γνωρίζεσθαι· καὶ λαμπὰς ὀλίγη μεγάλῃ πυρκαϊᾷ (63) προσχωρήσασα, οὔτε ἀπόλλυται, οὔτε φαίνεται, οὔτε χωρίζεται (64), ἀλλ' ὅλον ἐστὶ πυρκαϊὰ (65), τοῦ ὑπερέχοντος ἐκνικήσαντος.

Jam vero quonam pacto mens hominis, aut angeli, si cum divinitate comparetur, perfecta dici queat, ut alterum loco cedere cogatur majoris præsentia? Neque enim splendor aliquid, si cum sole conferatur, nec **89** humor exiguus, si cum fluvio; ut quæ parva sunt prius submoveamus, e domo splendorem, e terra humorem, atque ita quæ majora sunt et perfectiora capiantur. Quonam enim modo duo perfecta continebunt, hinc nempe domus splendorem et solem, hinc rursum terra humorem et fluvium, hoc consideremus; magna enim profecto cura et animadversione res digna est. An illud eos fugit, quod res eadem, quæ cum aliqua collata perfecta est, alterius ratione imperfecta sit, ut collis cum monte collatus, et granum sinapis cum faba, aut alio quopiam majori semine, etiamsi iis, quæ ejusdem sunt generis, majus dicatur: angelus etiam si ita lubet, cum Deo, et homo cum angelo? Quocirca mens nostra, perfecta illa quidem est, et principatum tenet, verum in animam et corpus; non autem simpliciter perfecta; Dei vero serva et subdita est, non principatus socia, nec pari honore prædita. Quandoquidem etiam Moses, Pharaonis quidem deus [50], Dei autem famulus est [51], ut Litteris sacris proditum habetur; et stellæ noctem illustrant, a sole autem occultantur, ita ut interdiu ne eas quidem esse agnosci possit; et exigua lucerna magno accedens accenso rogo, nec exstinguitur, nec lucet, nec disjungitur, sed totum rogus est ac flamma, superante nimirum eo quod præstantius est.

Ἀλλὰ κατάκριτος, φησὶν, ὁ ἡμέτερος νοῦς. Τί δαὶ ἡ σάρξ; οὐ κατάκριτος; Ἢ καὶ ταύτην ἀπο- C σκεύασαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ κἀκεῖνον πρόσαγε (66) διὰ τὴν σωτηρίαν. Εἰ τὸ χεῖρον προσείληπται, ἵν' ἁγιασθῇ διὰ τῆς σαρκώσεως, τὸ κρεῖττον οὐ προσληφθήσεται, ἵν' ἁγιασθῇ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως; εἰ ὁ πηλὸς ἐζυμώθη καὶ νέον φύραμα γέγονεν, ὦ σοφοὶ, ἡ εἰκὼν οὐ ζυμωθήσεται, καὶ πρὸς Θεὸν ἀνακραθήσεται (67), θεωθεῖσα διὰ τῆς θεότητος; Κἀκεῖνο δὲ (68) προσθήσομεν· εἰ διέπτυσται πάντως ὁ νοῦς ὡς ἁμαρτητικὸς καὶ κατάκριτος, καὶ διὰ τοῦτο σῶμα μὲν προσείληπται, νοῦς δὲ παραλέλειπται, συγγνώμη τοῖς πταίουσι περὶ νοῦν. Μαρτυρία γὰρ Θεοῦ κατὰ σὲ (69) σαφῶς ἔδειξε τὸ τῆς θεραπείας ἀδύνατον. Εἴπω τὸ μεῖζον· σὺ μὲν διὰ τοῦτο ἀτιμάζεις, ὦ βέλτιστε, τὸν ἐμὸν νοῦν (ὡς σαρκολάτρης, εἴπερ ἀνθρωπολάτρης ἐγώ (70), ἵνα συνδήσῃς

At mens nostra, inquit, damnata est. Quid autem caro? annon damnata? Quare aut hanc quoque propter peccatum abjice, aut illam etiam propter salutem adjunge. Si quod deterius est, assumptum est, ut per incarnationem sanctificetur; annon, quod præstantius est, assumetur, ut per humanitatis susceptionem sanctitate afficiatur? Si lutum fermentatum est, o sapientes viri, ac nova conspersio exstitit [52], imago ipsa non fermentabitur, et cum Deo temperabitur, per divinitatem deificata? Quin hoc quoque adjiciemus: si mens, ut peccatrix et damnata, omnino spreta et rejecta est, ob eamque causam omissa mente corpus assumptum est, ignosci utique par est iis, qui circa mentem peccant. Dei enim testimonio, de tua sententia, aperte demonstratum est, eam nulla ratione curari posse. Dicamne quod majus est? Tu quidem, op-

[50] Exod. vii, 1. [51] Jos. i, 15. [52] I Cor. v, 7.

(60) *Οὐδὲ γὰρ αὐγή τι.* Sic emendat Combef. In edit. οὐδὲ γὰρ αὐγή τις πρὸς ἥλιον, quod Bill.: *Neque enim radius quidam, si cum sole conferatur, perfectus est.*

(61) *Ἵνα τὰ μικρὰ προανέλωμεν.* Bill.: *Libet enim parva prius sumere, nimirum domus splendorem, et solem, terræ autem humorem et pluviam, ut sic majora et perfectiora concipiant.*

(62) *Νύκτα... περιλάμπουσιν* Montac. et Morel. νυκτὶ περιλάμπουσιν.

(63) *Μεγάλῃ πυρκαϊᾷ,* etc. Bill.: *Magno incendio adjuncta nec exstinguitur nec apparet.*

(64) *Οὔτε χωρίζεται.* Colb. 3 γνωρίζεται, *nec dignoscitur.*

(65) *Ὅλον ἐστὶ πυρκαϊά.* Bill.: *Totum istud est incendium.* Legit Combef. ὅλον ἐστὶ μία πυρκαϊά, D *totum unus est rogus, una flamma.*

(66) *Κἀκεῖνον πρόσαγε.* Combef. κἀκεῖνον προσάγαγε, *Fac adjunxeris.*

(67) *Ἀνακραθήσεται, temperabitur.* quæ versio Græcis respondet; sed cum Patrum vocibus abusi fuerint hæretici, mallet Combef. *consociabitur, copulabitur.*

(68) *Κἀκεῖνο δέ.* Ita Colb. 3, a, Montac. ac Morel. In edit. δέ deest.

(69) *Μαρτυρία γὰρ Θεοῦ κατὰ σέ.* In cod. Reg. B, et apud Morel. κατὰ σέ desunt.

(70) *Ἀνθρωπολάτρης ἐγώ.* Ut idololatræ vocantur, ait Bill., qui simulacris divinos honores tribuunt, ita Apollinaristæ orthodoxos anthropolatras appellabant, quod totum hominem a Christo assumptum fuisse crederent, sicque illum colerent. Eodem

time vir (tanquam sarcolatra, siquidem ego anthropolatra sum), idcirco mentem meam contemnis, ut Deum cum carne devincias **90** perinde atque aliter astringi nequeat, ob idque intermedium parietem tollis [53]. Mea autem ratio, hoc est, hominis minime sapientis et eruditi, quænam est? Mens menti, ut propinquiori et conjunctiori, jungitur, ac per eam carni, inter divinitatem et carnis molem, intervenientem.

Porro autem, quam humanitatis assumptæ, vel, ut ipsi loquuntur, incarnationis, causam afferant, videamus. Siquidem ut Deus alioqui incomprehensibilis, comprehendatur, ac sub carne, quasi velo quodam, cum hominibus versetur, scita sane hæc ipsis larva est, et hypocrisis fabula: ut interim non dicam alio quoque modo fieri potuisse, ut nobiscum versaretur, quemadmodum prius in ignis rubo [54], B et forma humana [55]. Si autem ut simili per simile sanctificato peccati damnationem solvat, profecto quemadmodum carne propter carnem damnatam, et anima propter animam opus habuit, ita etiam mente propter mentem, utpote quæ in Adamo non solum peccaverit, sed et prima affecta fuerit, quemadmodum medici in morbis loquuntur. Quod enim mandatum accepit, hoc mandato quoque minime paruit: quod autem minime paruit, hoc etiam eo audaciæ progressum est, ut illud violaret; quod autem violavit, hoc in primis quoque salute indigebat; quod autem salute indigebat, hoc etiam assumptum est; ita fit, ut mens assumpta sit.

Hoc nunc, velint nolint, demonstratum est, C geometricis, ut ipsi aiunt, ac necessariis demonstrationibus. Tu vero perinde facis, ac si, læso hominis oculo, ac pede insuper offenso, pedi quidem medicinam adhiberes, oculum autem incuratum relinqueres: aut, cum pictor aliquid minus recte pinxisset, picturam quidem immutares, pictorem autem, velut munere suo recte functum, præterires. Quod si, his rationibus prohibiti eo confugiunt, ut Deum, remota etiam mente, homini salutem afferre posse dicant, utique potuit etiam, remota carne per solam voluntatem, quemadmodum alia quoque omnia citra corporis operam operatus est, et operatur. Quare cum mente carnem quoque tolle, ut plena et perfecta tibi sit temeritas. Sed scilicet a littera decipiuntur, propterea que ad D

A Θεὸν πρὸς σάρκα, ὡς οὐκ ἄλλως δεθῆναι δυνάμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρεῖς τὸ μεσότοιχον. Ὁ δὲ ἐμὸς λόγος τίς, τοῦ ἀφιλοσόφου καὶ ἀπαιδεύτου; ὁ νοῦς τῷ νοῒ μίγνυται, ὡς ἐγγυτέρῳ καὶ οἰκειοτέρῳ, καὶ διὰ τούτου σαρκὶ μεσιτεύοντος (71) θεότητι καὶ παχύτητι.

Τίς δὲ καὶ ὁ λόγος αὐτοῖς τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἴδωμεν, εἴτουν σαρκώσεως, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν. Εἰ μὲν ἵνα χωρηθῇ Θεὸς, ἄλλως ἀχώρητος ὢν, καὶ ὡς ὑπὸ παραπετάσματι τῇ σαρκὶ τοῖς ἀνθρώποις προσομιλήσῃ, κομψὸν τὸ προσωπεῖον αὐτοῖς, καὶ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρίσεως· ἵνα μὴ λέγω ὅτι καὶ ἄλλως ὁμιλῆσαι ἡμῖν οἷόν τε ἦν, ὥσπερ ἐν βάτῳ πυρὸς καὶ ἀνθρωπίνῳ εἴδει (72) τὸ πρότερον. Εἰ δὲ ἵνα λύσῃ τὸ κατάκριμα τῆς ἁμαρτίας τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἁγιάσας, ὥσπερ σαρκὸς ἐδέησε διὰ τὴν σάρκα κατακριθεῖσαν, καὶ ψυχῆς διὰ τὴν ψυχὴν, οὕτω καὶ νοῦ διὰ τὸν νοῦν, οὐ πταίσαντα μόνον ἐν τῷ Ἀδὰμ, ἀλλὰ καὶ πρωτοπαθήσαντα, ὥσπερ οἱ ἰατροὶ λέγουσιν ἐπὶ τῶν ἀῤῥωστημάτων. Ὃ γὰρ τὴν ἐντολὴν ἐδέξατο, τοῦτο καὶ τὴν ἐντολὴν οὐκ ἐφύλαξεν· ὃ δὲ οὐκ ἐφύλαξε, τοῦτο καὶ τὴν παράβασιν ἐτόλμησεν· ὃ δὲ παρέβη, τοῦτο καὶ σωτηρίας ἐδεῖτο μάλιστα; ὃ δὲ τῆς σωτηρίας ἐδεῖτο, τοῦτο καὶ προσελήφθη· ὁ νοῦς ἄρα προσείληπται.

Τοῦτο νῦν ἀποδέδεικται, κἂν μὴ βούλωνται, γεωμετρικαῖς, ὥς φασιν αὐτοὶ, καὶ ἀναγκαίαις ἀποδείξεσι. Σὺ δὲ ποιεῖς παραπλήσιον, ὥσπερ ἂν εἰ ὀφθαλμοῦ ἀνθρώπου πταίσαντος καὶ ποδὸς προσπταίσαντος, τὸν πόδα μὲν ἐθεράπευες, τὸν δὲ ὀφθαλμὸν ἀθεράπευτον εἴας· ἢ ζωγράφου τι μὴ καλῶς γράψαντος, τὸ μὲν γραφὲν μετεποίεις, τὸν δὲ ζωγράφον ὡς κατορθοῦντα παρέτρεχες. Εἰ δὲ ὑπὸ τούτων ἐξειργόμενοι τῶν λογισμῶν, καταφεύγουσιν ἐπὶ τὸ δυνατὸν εἶναι Θεῷ, καὶ χωρὶς νοῦ, σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, δυνατὸν δή που καὶ χωρὶς σαρκὸς, μόνῳ τῷ βούλεσθαι, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐνεργεῖ, καὶ ἐνήργηκεν ἀσωμάτως. Ἄνελε οὖν μετὰ τοῦ νοῦ καὶ τὴν σάρκα, ἵν' ᾖ σοι τέλειον τὸ τῆς ἀπονοίας. Ἀλλ' ἀπατῶνται ὑπὸ τοῦ γράμματος, καὶ διὰ τοῦτο τῇ σαρκὶ προστρέχουσι, τὴν συνήθειαν τῆς Γραφῆς

[53] Ephes. II, 14. [54] Exod. III, 2. [55] Gen. XVIII, 1 sqq.

itaque modo Gregorius Apollinarii sequaces sarcolatras vocat, quod carnem solam ab eo assumptam fuisse contenderent. Superius enim probavit eos qui mentem tollunt, animam quoque prorsus tollere, utpote in qua nihil sit mente præstantius.

(71) *Μεσιτεύοντος*. Montac. et Morel. ὡς μεσιτεύοντος. Vertit Combef.: *Quæ media intercedat inter deitatem et carnis molem.*

(72) *Ἐν ἀνθρωπίνῳ εἴδει*. *In humana specie*, videlicet dum sui præsentiam patriarchis exhibuit. Christum ab initio inter homines fuisse conversatum existimarunt Patrum nonnulli. *Congressus est*, inquit Tertullianus, *cum patriarchis et prophetis .. ediscens jam inde a primordio, jam inde hominem quod erat futurus in fine. Asserunt quidam*, ait Augustinus, lib. XVI *De civ. Dei*, cap. 29, *Dominum Christum, etiam ante indumentum carnis, fuisse visibilem. Est quidem divinæ potestatis et invisibilis, incorporalis, incommutabilisque naturæ, sine ulla sui mutatione etiam mortalibus aspectibus apparere, non per id quod est, sed per aliquid quod sibi subditum est. Quid autem illi subditum non est?* Verum huic sententiæ S. Doctor favere non videtur. Addit enim: *Multo est credibilius quod et Abraham in tribus, et Lot in duobus viris Dominum agnoscebant, cui per singularem numerum loquebantur, etiam cum eos homines esse arbitrarentur.*

ἀγνοοῦντες. Ἡμεῖς αὐτοὺς καὶ τοῦτο διδάξομεν. A Ὅτι μὲν γὰρ πανταχοῦ τῆς Γραφῆς ἄνθρωπος καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου προσαγορεύεται, τί δεῖ πρὸς εἰδότας καὶ λέγειν;

Εἰ δὲ δυσχυρίζονται τῷ (73), *Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*, καὶ διὰ . . . περιξέουσι τοῦ ἀνθρώπου τὸ κάλλιστον, ὥσπερ οἱ σκυτεῖς τὰ παχύτερα τῶν δερμάτων (74), ἵνα Θεὸν σαρκὶ συγκολλήσωσιν, ὥρα λέγειν αὐτοὺς καὶ σαρκῶν μόνων (75) τὸν Θεὸν εἶναι Θεὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ψυχῶν, διὰ τὸ γεγράφθαι, *Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς*, καὶ, *Πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἥξει*, καὶ *Εὐλογείτω πᾶσα σὰρξ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ*, τοῦτ' ἔστι πᾶς ἄνθρωπος· ἢ πάλιν B ἀσωμάτους, καὶ ἀοράτους καταβεβηκέναι τοὺς πατέρας ἡμῶν εἰς Αἴγυπτον, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰωσὴφ δεδέσθαι μόνην ὑπὸ τοῦ Φαραὼ (76), διὰ τὸ γεγράφθαι, *Ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς κατέβησαν εἰς Αἴγυπτον*, καὶ, *Σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ* (77), πρᾶγμα δεθῆναι μὴ δυνάμενον. Ἀγνοοῦσι γὰρ οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅτι συνεκδοχικῶς τὰ τοιαῦτα ὀνομάζεται, ἀπὸ μέρους τοῦ παντὸς δηλουμένου· ὥσπερ καὶ, *Νεοσσοὶ τῶν κοράκων ἐπικαλοῦνται τὸν Θεὸν*, ἵν' ἡ πτηνὴ δηλωθῇ φύσις, καὶ Πλειὰς καὶ Ἕσπερος καὶ Ἀρκτοῦρος μνημονεύονται ἀντὶ πάντων ἀστέρων, καὶ τῆς περὶ τούτους οἰκονομίας.

Καὶ ἅμα οὐκ ἄλλως οἷόν τε ἦν τὴν τοῦ Θεοῦ δηλωθῆναι περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, ἢ ἐκ τοῦ μνημονευθῆναι C τὴν σάρκα, καὶ ὅτι (78) δι' ἡμᾶς κατέβη καὶ μέχρι τοῦ χείρονος. Σάρκα γὰρ εἶναι ψυχῆς εὐτελέστερον, πᾶς τῶν εὖ φρονούντων ὁμολογήσει (79). Τὸ οὖν, *Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο*, ἴσον δοκεῖ μοι δύνασθαι τῷ καὶ ἁμαρτίαν αὐτὸν γεγονέναι λέγεσθαι καὶ κατάραν· οὐκ εἰς ταῦτα τοῦ Κυρίου μεταποιηθέντος, πῶς γάρ; ἀλλ' ὡς διὰ τοῦ ταῦτα δέξασθαι τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀναλαβόντος, καὶ τὰς νόσους βαστάσαντος. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς ἐν τῷ παρόντι διὰ τὸ σαφὲς καὶ τοῖς πολλοῖς εὔληπτον. Οὐ γὰρ λογογραφεῖν, ἀλλ' ἐπισχεῖν τὴν ἀπάτην βουλόμενοι, ταῦτα γράφομεν, τὸν δὲ τελεώτερον περὶ τούτων λόγον, εἰ δοκεῖ, καὶ διὰ μακροτέρων ἀποδώσομεν.

Ὃ δὲ τούτων ἐστὶ βαρύτερον, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο πα- D

carnem accurrunt, Scripturæ consuetudinem ignorantes: nos hoc quoque **91** eos docebimus. Nam quod Christus passim in Scriptura, homo, et Filius hominis appelletur, quid apud eos commemorare attinet, quibus hoc cognitum est et exploratum?

Quod si huic loco innituntur, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* [56], ob idque, ut sutores quæ in pellibus crassiora sunt, ita ipsi, quod in homine præstantissimum est, abradunt, ut Deum cum carne conglutinent: tempus est ut ipsi dicant, carnium quoque duntaxat Deum esse Deum, non autem etiam animarum, quoniam scriptum est, *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis* [57]; et, *Ad te omnis caro veniet* [58]; et, *Benedicat omnis caro nomini sancto ejus* [59]; hoc est, omnis homo: aut rursum patres nostros incorporeos et invisibiles in Ægyptum descendisse, solamque Josephi animam a Pharaone in vincula conjectam fuisse, quoniam scriptum est: *In septuaginta quinque animabus descenderunt in Ægyptum* [60]; et, *Ferrum pertransiit anima ejus* [61], res profecto ejusmodi, quæ nullis vinculis astringi queat. Ignorant enim, qui hæc dicunt, res hasce per synecdochen enuntiari, toto nempe per partem indicato; ut cum ait Scriptura, *Et pulli corvorum Deum invocant* [62], ut avium natura designetur, et Pleias et Vesperus et Arcturus memorantur [63], pro eo, ac si diceret omnia sidera, Deique circa ea providentiam.

Huc accedit, quod non aliter Dei erga nos amor testatus esse poterat, quam ex eo quod caro in memoria fuerit, et quia nostri causa ipse etiam usque ad deteriorem partem sese demisit. Carnem enim anima viliorem esse nemo sanæ mentis inficiabitur. Itaque hic locus, *Verbum caro factum est* [64], eamdem vim et significationem mihi habere videtur cum eo, quod *peccatum* quoque ipsum et *maledictum* factus esse dicitur [65]; non quod Dominus in hæc immutatus sit; qui enim id fieri posset? sed quia per id quod hæc suscepit, iniquitates nostras sustulit, et morbos portavit. Atque hæc quidem in præsentia propter perspicuitatem, et quia vel a rudioribus facile percipi queant, nobis dixisse sufficiat. Non enim ut libros condamus, sed ut errorem et fraudem comprimamus, hæc scribimus, pleniorem et perfectiorem de iis rebus disputationem alias, si videbitur, edituri.

92 Quod autem his gravius est, ne hoc quidem

[56] Joan. I, 14. [57] Joan. XVII, 2. [58] Psal. LXIV, 3. [59] Psal. CXLIV, 21. [60] Act. VII, 14. [61] Psal. CV, 18. [62] Psal. CXLVI, 9. [63] Job XXXVIII, 31, 32. [64] Joan. I, 14. [65] II Cor. V, 21; Gal. III, 13.

(73) *Δυσχυρίζονται τῷ*. Colb. 3, 9, a, δυσχυρίζονται τό.

(74) *Τὰ παχύτερα τῶν δερμάτων*. Perperam Bill. *crassiores pelles*: sic enim perit similitudo.

(75) *Σαρκῶν μόνων*. Colb. a, σαρκῶν μόνον. Colb. 3, σαρκῶν μόνων εἶναι Θεὸν τὸν Θεόν. Colb. 6, σαρκῶν μόνων τὸν Θεὸν εἶναι, ἀλλ' οὐχί, etc.

(76) *Ὑπὸ τοῦ Φαραώ*. Montac., Morel. et Combef. ὑπὸ τοῦ Πετεφρῆ, hoc est, *Putiphare*, quam lectionem confirmat Genes. XXXIX, 20, ubi non a Pharaone, sed a Putiphare traditus dicitur Joseph in carcerem.

(77) *Σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ*. *Ferrum pertransiit anima ejus*; et sic Septuaginta interpretes, quam versionem requirit historiæ veritas. Nullibi enim legimus Joseph percussum gladio, at in vincula conjectum. Vulgatam secutus est Bill., reddiditque *ferrum pertransiit animam ejus*, quod Græco minime respondet, et a mente Gregorii prorsus est alienum.

(78) *Καὶ ὅτι*. Ita Colb. 2, 6, 9, a, Montac. et Morel. In edit. καί deest.

(79) *Ὁμολογήσει*. Colb. 3, a, Montac., Morel. et Combef. πᾶς ἂν τῶν εὖ φρονούντων ὁμολογήσειε.

prætermittere convenit: *Utinam abscindantur qui vos conturbant* [68], ac secundum Judaismum, et secundam circumcisionem, et secunda sacrificia invehunt. Si enim verum est quod asserunt, quid vetat quin Christus quoque ad eadem hæc abroganda rursus nascatur, et rursus a Juda prodatur, et in crucem tollatur, et sepulturæ mandetur, et resurgat, ut omnia, quæ ejusdem seriei sunt, impleantur, eodem stellarum motu, juxta Græcorum circuitum, eadem circumferente? Quæ enim hæc fatalis sors fuerit, ut ex iis, quæ tum contigerunt, aliud partim fiat, aliud partim omittatur? Hoc sapientes viri ostendant, et librorum multitudine gloriantes.

Quoniam autem ob librum illum de Trinitate animis inflati, falso nos, ut in fide minime sanos, accusant, ac plerosque velut esca quadam alliciunt, illud scire necesse est, Apollinarium, quamvis deitatis nomen Spiritui sancto dederit, vim tamen deitatis minime custodiisse. Siquidem ex magno, et majori, et maximo, hoc est, ex Spiritu sancto, et Filio, et Patre, tanquam ex splendore, et radio, et sole, Trinitatem constituere (quod quidem in illius libris aperte scriptum est), deitatis scala est, non in cœlum subvehens, sed e cœlo dejiciens. At nos Deum quidem Patrem et Filium et Spiritum sanctum agnoscimus: hæc autem non nuda nomina, dispares dignitates aut potentias secantia, sed unam eamdemque, ut appellationem, ita divinitatis naturam, et essentiam, ac potentiam.

Quod si quis hæc quidem a nobis recte dici arbitretur, verum hæreticorum communionem objiciat, hoc nostrum esse quispiam ostendat; et tunc vel persuadebimus, vel secedemus. Ante judicium autem, nec aliud quidquam novi moliri tutum est, nedum rem tantam, et de rebus tantis. Nos quidem ista, et apud Deum et apud homines, contestati sumus, et contestamur. Ac ne nunc quidem, credas mihi velim, hæc scripsissemus, nisi Ecclesiam lacerari atque discindi videremus, **93** tum per alias præstigias, tum per præsens vanitatis concilium. Quod si quis nobis hæc dicentibus et

A ραλιπεῖν ἀναγκαῖον. *Ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς*, καὶ δεύτερον Ἰουδαϊσμὸν, καὶ δευτέραν περιτομὴν, καὶ θυσίας δευτέρας εἰσάγοντες· εἰ γὰρ τοῦτο, τί κωλύει καὶ πάλιν γεννηθῆναι Χριστὸν εἰς ἀθέτησιν τῶν αὐτῶν, καὶ προδοθῆναι πάλιν ὑπὸ Ἰούδα, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι, ἵνα πληρωθῇ τὰ πάντα τὰ τῆς αὐτῆς (80) ἀκολουθίας, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀνακύκλωσιν (81), τὰ αὐτὰ περιφερούσης τῆς αὐτῆς τῶν ἄστρων κινήσεως; τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις (82), τὸ μέν τι γενέσθαι τῶν τότε συμβάντων, τὸ δὲ παρεθῆναι; τοῦτο δειξάτωσαν οἱ σοφοὶ, καὶ τῷ πλήθει τῶν βιβλίων φιλοτιμούμενοι.

Ἐπειδὴ δὲ τῷ περὶ Τριάδος φυσιούμενοι λόγῳ, κα- B ταψεύδονται μὲν ἡμῶν, ὡς οὐχ ὑγιῶς ἐχόντων περὶ τὴν πίστιν, δελεάζουσι δὲ τοὺς πολλοὺς, ἐκεῖνο γινώσκειν ἀναγκαῖον, ὅτι Ἀπολλινάριος μὲν τὸ τῆς θεότητος ὄνομα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δοὺς, τὴν δύναμιν τῆς θεότητος οὐκ ἐφύλαξε. Τὸ γὰρ ἐκ μεγάλου, καὶ μείζονος, καὶ μεγίστου συνιστᾷν τὴν Τριάδα, ὥσπερ ἐξ αὐγῆς, καὶ ἀκτῖνος, καὶ ἡλίου, τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς (ὅπερ (83) σαφῶς ἐν τοῖς ἐκείνου γέγραπται λόγοις), κλίμαξ ἐστὶ θεότητος, οὐκ εἰς οὐρανὸν ἄγουσα (84), ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ κατάγουσα. Ἡμεῖς δὲ Θεὸν μὲν γινώσκομεν τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα (85)· ταῦτα δὲ οὐ κλήσεις ψιλὰς, τεμνούσας ἀξιωμάτων ἢ δυνάμεων ἀνισότητας, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν C ὥσπερ προσηγορίαν, οὕτω καὶ θεότητος φύσιν, καὶ οὐσίαν, καὶ δύναμιν.

Εἰ δέ τις ταῦτα μὲν ὀρθῶς οἴεται λέγεσθαι, ἐγκαλεῖ δὲ τὴν τῶν αἱρετικῶν κοινωνίαν, δειξάτω τις τοῦτο τῶν ἡμετέρων (86)· καὶ ἢ πείσομεν, ἢ ἀναχωρήσομεν. Πρὸ κρίσεως δὲ οὐδὲ ἄλλο τι καινοτομεῖν ἀσφαλὲς, μὴ ὅτι πρᾶγμα τοσοῦτον, καὶ περὶ τηλικούτων. Ἡμεῖς μὲν οὖν ταῦτα καὶ διεμαρτυράμεθα Θεὸν καὶ ἀνθρώπους, καὶ διαμαρτυρόμεθα. Καὶ οὐδὲ νῦν, εὖ ἴσθι, ταῦτ' ἂν ἐγράψαμεν, εἰ μὴ τὴν Ἐκκλησίαν ἑωρῶμεν διασπωμένην, καὶ τεμνομένην, καὶ ταῖς ἄλλαις τερατείαις, καὶ τῷ νῦν συνεδρίῳ τῆς ματαιότητος. Εἰ δέ τις ταῦτα λεγόντων ἡμῶν καὶ διαμαρτυρομένων, ἢ διὰ χρείας τινὰς (87),

[68] Gal. v, 13.

(80) *Τὰ πάντα τὰ τῆς αὐτῆς.* Morel. τὰ πάντα τῆς αὐτῆς.

(81) *Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀνακύκλωσιν. Hunc orbem ab eisdem abeundi*, ait Bill., *et ad eamdem rem revertendi* confutat Augustinus, lib. x, cap. 31, *De civit.*, quæ opinio Platonicorum fuit, qui circuitus temporum induxerunt, quibus eadem semper fuisse renovata atque repetita in rerum natura, atque ita deinceps fore sine cessatione asseverarent, ut idem August. docet., lib. xii, cap. 13. Cur autem hunc orbem necessarium putarent Platonici, exponit Vives, lib. x, cap. 31, ne videlicet cum certus esset animarum numerus a Deo, cum mundum hunc architectaretur, creatus, dees ent qui terram incolerent homines, mundo æterno et hominibus morti subditis. Revolutionem hanc videtur attingere Tullius in *Somnio Scipionis.*

(82) *Τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις.* Ita codd. omnes, D Montac., Morel. et Combef., cujus interpretationem sequimur. In edit. ἀποπλήρωσις, vertitque Bill.: *Quæ enim hæc attributio fuerit, ut ex iis quæ tum contigerunt aliud factum, aliud omissum sit?*

(83) *Ὅπερ.* Ita codd. nostri. In edit. ὥσπερ.

(84) *Εἰς οὐρανὸν ἄγουσα.* Montac., Morel. et Combef. εἰς οὐρανὸν ἀνάγουσα, *non in cœlum sursum vehens.*

(85) *Τὸ ἅγιον Πνεῦμα.* Colb. 3, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

(86) *Δειξάτω τις τοῦτο τῶν ἡμετέρων.* Comb.: *Ostendat quispiam id ad nos spectare.* Bill.: *Hoc nostrorum quispiam ostendat.*

(87) *Ἢ διὰ χρείας τινάς*, etc. Colb. 3, ἢ διὰ ἔχθρας τινὰς, ἢ διὰ φόβον ἀνῶν (ἀνῶν pro ἀνθρώπων), *aut propter quasdam inimicitias aut propter insipientium metum.* Paulo post, διὰ μικροψυχίας, reddit Bill. *propter simultates.*

ἢ διὰ φόβον ἀνθρώπινον, ἢ διὰ μικροψυχίας ἀτόπους, ἢ διὰ τὸ ἀποίμαντον τέως καὶ ἀκυβέρνητον, ἢ διὰ τὸ ξενοχαρὲς, καὶ πρὸς τὰς καινοτομίας ἕτοιμον, διαπτύει μὲν ἡμᾶς, ὡς οὐδενὸς λόγου ἀξίους, προστρέχει δὲ τοῖς τοιούτοις, καὶ διαιρεῖ τὸ καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅστις ἐὰν ᾖ, καὶ ὑφέξει τῷ Θεῷ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Εἰ δὲ οἱ μακροὶ λόγοι, καὶ νέα ψαλτήρια, καὶ ἀντίφθογγα τῷ Δαβὶδ (88), καὶ ἡ τῶν μέτρων χάρις, ἡ τρίτη διαθήκη νομίζεται, καὶ ἡμεῖς ψαλμολογήσομεν, καὶ πολλὰ γράψομεν καὶ μετρήσομεν. Ἐπειδὴ δοκοῦμεν καὶ ἡμεῖς Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν· εἴπερ Πνεύματος χάρις τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ μὴ ἀνθρωπίνη καινοτομία (89). Ταῦτά σε βούλομαι διαμαρτύρασθαι τοὺς πολλοὺς (90), ἵνα μὴ βάρος ἔχωμεν, ὡς τοιοῦτο κακὸν παρορῶντες, καὶ παρὰ τὴν ἡμετέραν ῥᾳθυμίαν, πονηροῦ δόγματος νομὴν καὶ ἰσχὺν λαμβάνοντος.

A contestantibus, aut propter quædam commoda, aut propter humanum metum, aut propter absurdas quasdam pusillanimitates, aut propter pastoris et gubernatoris inopiam, aut quia peregrinis et inusitatis rebus gaudet, atque ad res novas moliendas promptus et paratus est, nos quidem ut nullius pretii homines aspernatur, ad istos autem accurrit, ac pulchrum Ecclesiæ corpus dividit, ipse judicium portabit, quisquis tandem fuerit [67], atque apud Deum in judicii die causam dicet. Quod si prolixi libri, et nova Psalteria, Davidque contrarium sonum edentia, et carminum lepos, pro tertio quodam testamento habentur: nos quoque psalmos condemus, et multa conscribemus, ac versibus complectemur; quandoquidem ipsi quoque B Spiritum Dei nos habere existimamus: si tamen Spiritus gratia hoc est, ac non potius humana novatio. Hæc te apud multitudinem attestari volumus, ut ne pondus habeamus, tanquam hujusmodi malum dissimulantes, ac per socordiam nostram committentes ut pravum dogma latius serpat, ac robur capiat.

ΡΒ'. *ΚΑΤΑ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΚΛΗΔΟΝΙΟΝ*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β' (91).

CII. *AD CLEDONIUM CONTRA APOLLINARIUM*

EPISTOLA II.

Mittit Cledonio Gregorius regulam fidei canonemque ad quem pravas hæreticorum doctrinas exigerent Catholici: versutias et sophismata Apollinaristarum aperit et dissolvit.

Ἐπειδὴ πολλοὶ, προσελθόντες (92) τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, πληροφορίαν ζητοῦσι περὶ πίστεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀπῄτησας ἡμᾶς ἀγαπητικῶς σύντομον ὅρον τινὰ καὶ κανόνα τοῦ ἡμετέρου φρονήματος, διὰ τοῦτο ἐγράψαμεν τῇ σῇ εὐλαβείᾳ (ὃ καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων ἐγνώριζες), ὅτι ἡμεῖς τῆς κατὰ Νίκαιαν πίστεως, τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐκεῖ (93) συνελθόντων ἐπὶ καθαιρέσει τῆς Ἀρειανῆς (94) αἱρέσεως, οὐδὲν οὔτε προετιμήσαμεν πώποτε, οὔτε προτιμᾷν δυνάμεθα, ἀλλ' ἐκείνης ἐσμὲν τῆς πίστεως σὺν Θεῷ καὶ ἐσόμεθα (95), προσδιαρθροῦντες τὸ ἐλλιπῶς εἰρημένον ἐκείνοις περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (διὰ τὸ μηδὲ κεκινῆσθαι τηνικαῦτα τοῦτο τὸ ζήτημα), ὅτι μιᾶς θεότητος εἰδέναι χρὴ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα γινώσκοντας (96). Τοὺς οὖν οὕτω φρονοῦν-

Quoniam multi, ad pietatem tuam adeuntes, certam de fide doctrinam quærunt, ob idque a nobis brevem quamdam sententiæ nostræ regulam C et canonem amico animo exegisti, idcirco pietati tuæ scripsimus (quod ante litteras quoque nostras compertum habebas), nimirum nos fidei Nicænæ, quæ a sanctis Patribus, qui illic ad evertendam Arianam hæresim convenerunt, edita est, nec quidquam unquam prætulisse, nec præferre posse; verum ejus fidei, Dei munere, nos esse, ac fore: illud insuper explicantes, quod ab illis minus **94**
plene de Spiritu sancto dictum est (propterea quod hæc quæstio nondum excitata et agitata fuerat), nempe unam eamdemque Patris, et Filii, et Spiritus sancti divinitatem agnoscendam esse, Deum quoque videlicet Spiritum profitendo. Eos igitur,

[67] Gal. v, 10.

(88) Ἀντίφθογγα τῷ Δαβίδ. Combef.: *Ex adverso Davidi respondentia*, eique contraria. Illud erat Apollinarii studium, ut heroica paraphrasi psalmos Davidicos suis cantandos traderet, eaque arte illorum sibi conciliaret animos. Quin vel inscitia vel pravitate mentis textum ausus corrumpere, suos facilius disseminabat errores. Idem, quemadmodum narrat Socrates in *Hist. trip.*, lib. III, cap. 16, libros Mosaicos carmine vertit, et quæ in Veteri sunt Testamento historica forma conscripta partim dactylo metro construxit, partim ad formam tragœdiæ dramatice elaboravit. Vide Niceph., lib. XI, cap. 12. Ab eo cum videret Gregorius multos suavitate carminis illectos in errorem pertrahi, ut huic malo medicinam afferret, animum ad componendos versus tradidit, multaque in extrema senectute carmina scripsit.
(89) Ἀλλὰ μὴ ἀνθρωπίνη καινοτομία. Colb. 3, D a, καὶ μὴ ἀνῆ (ἀνῆ pro ἀνθρωπίνη) καινοτομία, *ac non potius insipiens novatio.*
(90) Τοὺς πολλούς. Cod. Reg. B, τοῖς πολλοῖς.
(91) Alias LI. Scripta anno 382. — Πρὸς Κληδόνιον. Colb. 6, 9, et cod. Reg. B, πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον ἐπιστολὴ β'. Morel. πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον λόγος δεύτερος. Colb. 5, et Combef. πρὸς Κληδόνιον λόγος α'.
(92) Προσελθόντες. Colb. 3, a, Montac., Morel. ac Combef. προσιόντες.
(93) Τῶν ἐκεῖ. Montac. et Morel. τῶν ἐκεῖσε.
(94) Τῆς Ἀρειανῆς. Montac. et Morel. τῆς Ἀρειανικῆς.
(95) Σὺν Θεῷ, καὶ ἐσόμεθα. Montac. et Morel. καὶ ἐσόμεθα σὺν Θεῷ, sicque Bil. interpres, *Deoque adjuvante fore.*
(96) Τὸ Πνεῦμα γινώσκοντας. Colb. 5, a, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον γινώσκοντας.

qui ita sentiunt, ac docent, pro sociis habe, quemadmodum et ipsi habemus: eos autem, qui secus sentiunt aversare, atque a Deo et Ecclesia catholica alienos existima. Quandoquidem autem, et de divina humanitatis assumptione, sive incarnatione, quæstio quædam movetur, hoc quoque omnibus de nobis affirma, nos Dei Filium, qui ex Patre primum, ac deinde ex sancta Maria virgine genitus est, in unum jungere, nec duos filios nominare, sed unum et eumdem in inseparabili deitate et honore adorare. Quod si quis vel nunc, vel in posterum, his minime assensus fuerit, ipse Deo in die judicii rationem reddet.

Ac nostra quidem adversus amentem eorum de mente sententiam contentio et oppositio, ut brevi complectar, ita se habet: soli enim fere, quod profitentur, hoc etiam revera patiuntur, ob amentiam nimirum mentem circumcidentes. Ne autem nos hoc nomine accusent, quod Vitalii viri nobis charissimi fidem, quam, ita postulante beato Damaso, Romæ episcopo, litteris consignatam edidit, prius quidem probaverimus, nunc vero repudiemus, de hac quoque re pauca disseremus. Isti enim, cum apud fidos sues discipulos et arcanorum conscios, quemadmodum Manichæi, apud eos quos electos vocant, de divinitate disputant, totum suum morbum detegentes, vix etiam carnem Salvatori tribuunt. Cum autem communibus de humanitatis assumptione sententiis, quas Scriptura exhibet, convincuntur ac premuntur, pias quidem dictiones confitentur, verum circa sensum et intelligentiam dolos nectunt, non quidem animæ, nec rationis ac mentis expertem nec imperfectum **95** hominem confitentes: cæterum animæ, et rationis, ac mentis loco divinitatem inducentes, perinde atque ipsa sola cum carne temperata et copulata fuerit, at non etiam humanæ nostræ res et proprietates; etiamsi illa ab omni peccato puritas humana conditione sublimior esset, ac vitiosarum nostrarum affectionum expiatrix.

τας καὶ διδάσκοντας ἔχε κοινωνικοὺς (97), ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς· τοὺς δὲ ἑτέρως ἔχοντας ἀποστρέφου, καὶ ἀλλοτρίους ἡγοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, εἴτουν σαρκώσεως κινεῖταί τι ζήτημα, καὶ τοῦτο διορίζου πᾶσι περὶ ἡμῶν, ὅτι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ μετὰ τοῦτο ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας, εἰς ἓν ἄγομεν, καὶ οὐ δύο υἱοὺς ὀνομάζομεν, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐν ἀδιαιρέτῳ θεότητι καὶ τιμῇ προσκυνοῦμεν. Εἰ δέ τις οὐ συντίθεται τούτοις ἢ νῦν ἢ ὕστερον, αὐτὸς ὑφέξει τῷ Θεῷ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Ἡ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἀνόητον αὐτῶν περὶ τοῦ νοῦ δόξαν ἔνστασις ἡμῶν καὶ ἀντίθεσις, ὡς ἐν βραχεῖ, τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα· μόνοι γὰρ σχεδὸν ὃ δογματίζουσιν (98), ὄντως καὶ πάσχουσιν, ἀνοίᾳ τὸν νοῦν περικόπτοντες. Ἵνα δὲ μὴ κατηγορῶσιν ἡμῶν ὡς τὴν τοῦ ἀγαπητοῦ Οὐϊταλίου πίστιν (99), ἣν ἀπαιτηθεὶς ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαμάσου τοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου, ἔγγραφον ἐπιδέδωκε, πρότερον μὲν ἀποδεχομένων, νῦν δὲ ἀναινομένων, καὶ περὶ τούτου βραχέα δηλώσωμεν. Οὗτοι γὰρ ἡνίκα μὲν ἂν τοῖς γνησίοις αὐτῶν (1) μαθηταῖς, καὶ μύσταις τῶν ἀποῤῥήτων θεολογῶσιν, ὥσπερ οἱ Μανιχαῖοι τοῖς ἐκλεκτοῖς λεγομένοις (2), ὅλην τὴν νόσον αὐτῶν (3) ἐκκαλύπτοντες, μόλις καὶ τὴν σάρκα τῷ Σωτῆρι διδόασιν. Ὅταν δὲ ταῖς κοιναῖς ὑπολήψεσι περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἃς ἡ Γραφὴ παρίστησιν, ἐλέγχωνται καὶ πιέζωνται, τὰς μὲν εὐσεβεῖς λέξεις ὁμολογοῦσι, περὶ δὲ τὸν νοῦν κακουργοῦσιν (4), οὐκ ἄψυχον μὲν, οὐδὲ ἄλογον, οὐδὲ ἄνουν, οὐδὲ ἀτελῆ ὁμολογοῦντες τὸν ἄνθρωπον, ψυχὴν δὲ καὶ λόγον, καὶ νοῦν, αὐτὴν εἰσάγοντες τὴν θεότητα, ὡς αὐτῆς τῇ σαρκὶ συγκραθείσης μόνης, ἀλλ' οὐχὶ (5) καὶ τῶν ἡμετέρων καὶ ἀνθρωπίνων, εἰ καὶ τὸ ἀναμάρτητον κρεῖττον ἢ καθ' ἡμᾶς ἦν, καὶ τῶν ἡμετέρων παθῶν καθάρσιον.

(97) *Ἔχε κοινωνικούς.* Combef.: *In communione habe, illis communione jungere.*

(98) *Ὃ δογματίζουσιν.* Ita Colb. 3, 6, 9, a, Montac. ac Morel. legitque Bill. In edit. ὅ deest.

(99) *Οὐϊταλίου πίστιν.* Vitalius, honestate vitæ conspicuus et apostolicorum dogmatum alumnus, ab Apollinario tandem correptus est atque in hæresim pertractus. Theodoret. lib. V, cap. 4. Hunc Apollinarius sectatoribus suis Antiochiæ præfecit. Niceph. lib. XII, cap. 4, qui et illius supra meminerat lib. XI, cap. 12, ubi et Apollinaristas Vitalianos dictos ab Antiochenis scribit. Cum Vitalio isto se Antiochiæ congressum, atque multa de mente Christi disseruisse scribit Epiph., lib. III. Hæc Bill.

(1) *Γνησίοις αὐτῶν.* Colb. 3, γνησίοις ἑαυτῶν.

(2) *Ἐκλεκτοῖς λεγομένοις.* August. in lib. *De hæresibus* ad Quodvultdeum, hæres. XLVI, tom. VIII, pag. 14, Manichæos ecclesiam suam voluisse constare duabus professionibus, auditorum et electorum, scribit. Ut autem intelligas, ait Bill., quos electos, quosque auditores vocarent Manichæi, operæ pretium erit verba ejusdem August. ex epist. nunc 236 ad Deuterium episcopum hic ascribere. *Auditorem*, de Victorino subdiacono loquitur, *sane Manichæorum, non electum se esse confessus est. Auditores autem qui appellantur apud eos, et carnibus vescuntur, et agros colunt, et si voluerint, uxores habent, quorum nihil faciunt qui vocantur electi. Sed ipsi auditores ante electos genua figunt, ut eis manus supplicibus imponatur, non a solis episcopis, vel presbyteris, aut diaconis eorum, sed a quibuslibet electis. Solem etiam et lunam cum eis adorant et orant. Die quoque Dominico jejunant cum illis, et omnes blasphemias credunt*, etc. Hæc ibi August. Electorum etiam ipsorum, ut et auditorum, meminit Posidonius Calamensis in lib. *De Vita August*, cap. 16.

(3) *Νόσον αὐτῶν.* Ita Montac. et Morel. In edit. νόσον αὐτοῖς, vertitque Bill.: *Totum morbum ipsi detegentes.*

(4) *Περὶ δὲ τὸν νοῦν κακουργοῦσι* Combef. interpretationem sequimur: verterat Bill.: *Circa mentem dolum struunt.*

(5) *Ἀλλ' οὐχὶ*, etc. Combef.: *Ac non etiam quæ nostra sunt atque humana eidem contemperata fuerint et copulata.*

A Οὕτω γοῦν καὶ τὸ, *Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν*, παρεξηγοῦνται κακῶς καὶ λίαν εὐήθως, νοῦν Χριστοῦ τὴν θεότητα λέγοντες, οὐχ, ὅπερ ἡμεῖς, ὑπολαμβάνοντες, ὅτι οἱ τὸν ἑαυτῶν νοῦν καθήραντες μιμήσει τοῦ νοὸς ἐκείνου, ὅνπερ ἡμῶν ὁ Σωτὴρ ἀνεδέξατο, καὶ πρὸς αὐτὸν ῥυθμίζοντες, ὡς ἐφικτὸν, οὗτοι νοῦν Χριστοῦ ἔχειν λέγονται· ὡς καὶ σάρκα Χριστοῦ μαρτυρηθεῖεν ἂν ἔχειν ἐκεῖνοι οἱ τὴν σάρκα (6) παιδαγωγήσαντες, καὶ σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι Χριστοῦ κατὰ τοῦτο γενόμενοι· καὶ, *Ὡς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, οὕτω*, φησὶ, *φορέσομεν* (7) *καὶ τὴν τοῦ ἐπουρανίου*. Οὕτω δὲ καὶ τέλειος αὐτοῖς ἄνθρωπος, οὐχ ὁ πεπειρασμένος (8) κατὰ πάντα τὰ ἡμέτερα χωρὶς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὸ ἐκ Θεοῦ καὶ σαρκὸς σύγκραμα δογματίζεται (9). Τούτου γὰρ, φασὶ, τί τελειότερον (10);

B Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως κακουργοῦσι φωνὴν (11), τὸ ἐνηνθρώπησεν, οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ γέγονεν (12), ὃν ἑαυτῷ περιέπηξεν, ἐξηγούμενοι, κατὰ τὸ εἰρημένον, *Αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ*, ἀλλ' ἀνθρώποις ὡμίλησε, καὶ συνεπολιτεύσατο, λέγοντες καὶ διδάσκοντες, καὶ πρὸς ἐκείνην καταφεύγοντες τὴν φωνὴν, τήν· *Μετὰ τοῦτο* (13) *ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνεστράφη*, λέγουσαν. Καὶ τί ἄν τις [illegible] ἐπὶ πλεῖον; Οἱ τὸν ἄνθρωπον (14) ἀποσκ[illegible]νοι, καὶ τὴν ἐντὸς εἰκόνα, τὸ ἐκτὸς ἡμῶν καθαρίζουσι μόνον διὰ τοῦ καινοῦ (15) προσωπείου, καὶ τοῦ C ὁρωμένου, τοσοῦτον ἑαυτοῖς μαχόμενοι, ὡς ποτὲ μὲν διὰ τὴν σάρκα καὶ τὰ ἄλλα παχέως καὶ σαρκικῶς ἐξηγεῖσθαι (ἐντεῦθεν γὰρ αὐτοῖς ὁ δεύτερος Ἰουδαϊσμὸς ὥρμηται, καὶ ἡ χιλιοέτης (16) καὶ ληρώδης ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφὴ, καὶ σχεδὸν τὸ (17) τὰ αὐτὰ πάλιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναλαμβάνειν ἡμᾶς), ποτὲ δὲ δόκησιν μᾶλλον ἢ ἀλήθειαν τῆς σαρκὸς εἰσάγειν, ὡς οὐδὲν τῶν ἡμετέρων παθούσης, οὐδὲ ὅσα τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ἐλεύθερα, καὶ κεχρῆσθαι πρὸς τοῦτο τῇ ἀποστολικῇ φωνῇ, οὐκ ἀποστολικῶς νοουμένῃ, ἢ λεγομένῃ, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων τὸν Σωτῆρα ἡμῶν γεγενῆσθαι, καὶ σχήματι εὑρῆσθαι ὡς ἄνθρωπον, ὡς οὐχὶ τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους ἐν τούτοις δηλου-

Sic quippe illud quoque, *Nos autem mentem Christi habemus* [68], prave ac perquam stolide interpretantur, nimirum per Christi mentem divinitatem significari contendentes; non autem hunc locum more nostro exponentes, nempe quod ii, qui mentem suam ad illius mentis, quam Salvator pro nobis assumpsit, imitationem purgarunt, atque ad eam, quantum fieri potest, composuerunt, mentem Christi habere dicuntur: quemadmodum et illi carnem Christi habere dici possent, qui carnem domuerunt, atque hac ratione concorporei et comparticipes Christi facti sunt [69], et, *Sicut portavimus imaginem terreni, ita*, inquit [70], *portabimus imaginem et cœlestis.* Eodem quoque modo ipsis perfectus homo, non qui omni ex parte res nostras, excepto peccato, expertus est, sed illud ex Deo et carne temperamentum esse statuitur. Hoc enim, aiunt, quid perfectius?

Idem autem etiam circa ἐνανθρωπήσεως vocem improbe ac versute usurpant, hoc verbum ἐνηνθρώπησεν non ita explicantes, ut idem sit, quod, in homine, quem sibi ipsi affixit, exstitit, juxta id quod ait Scriptura, *Ipse enim sciebat quid esset in homine* [71]; verum idem esse dicentes et docentes, quod, cum hominibus consuetudinem habuit ac versatus est, atque ad hæc verba confugientes: *Post hoc in terra visus est, et cum hominibus conversatus est* [72]. Quid autem diutius quispiam concertet? Sane dum hominem atque internam imaginem submovent, id duntaxat nostri, quod deforis est, per novam hanc larvam, et aspectabilem speciem mundant, adeo secum ipsi pugnantes, ut nunc quidem propter carnem cætera etiam crasso ac carnali modo exponant (hinc enim illis secundus Judaismus manavit, et delira mille annorum in paradiso voluptas, illudque propemodum, 96 nos eadem rursus post eadem resumere): nunc autem opinionem potius quam veritatem carnis inducant, tanquam nihil humani passa fuerit, ne earum quidem rerum, quæ peccato vacant; atque ad hujusmodi dogmatis confirmationem, apostolicam quamdam vocem adhibeant, nec apostolice intellectam, nec pronuntiatam, nimirum [73] in similitu-

[68] I Cor. II, 16. [69] Ephes. III, 6. [70] I Cor. XV, 49. [71] Joan. II, 25. [72] Baruch III, 38. [73] Philipp. II, 7.

(6) *Οἱ τὴν σάρκα.* Ita cod. Reg. B, Colb. 3, 6, 9, a. In edit. οἱ deest.

(7) *Φορέσομεν.* Nec aliter Vulgata Græca, *portabimus*, etsi Latina *portemus*.

(8) *Πεπειρασμένος*, etc. Apostolus, Hebr. IV, 15, πεπειρασμένον κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας, quod Vulgata, *tentatum per omnia absque peccato.*

(9) *Δογματίζεται.* Colb. δογματίζοντες.

(10) *Τούτου γὰρ, φασὶ, τί τελειότερον.* Ita codex Regius B, Montac., Morel. et Combefisius, et sic in versione Billius emendavit. In edit. τοῦτο γὰρ, φασὶ, τελειότερον.

(11) *Κακουργοῦσι φωνήν.* Combef.: *Circa vocem cavillantur.*

(12) *Ἐν ἀνθρώπῳ γέγονεν.* Combef.: *Ut idem sit quod in hominem venit*, cœpit esse in homine,

D *quem compactum sibi adhibuit:* hoc nempe, *in ipsum venit*, idem sit ac *compingere*, sibique adhibere, totaque deitatis præsentia impletum suum facere, quo spectat auctoritas inducta: *Ipse sciebat quid esset in homine.*

(13) *Μετὰ τοῦτο.* Colb. 3, μετὰ ταῦτα, et sic habet Vulgata, reddiditque Bill.

(14) *Οἱ τὸν ἄνθρωπον.* Colb. a, ὅτι τὸν ἄνθρωπον. Colb. 3, ὅτι οἱ τὸν ἄνθρωπον.

(15) *Διὰ τοῦ καινοῦ.* Cod. Reg. B [illegible] νοῦ, *per inanem hanc*, etc.

(16) *Χιλιοέτης.* Ita Colb. 3, 6, 9, a, et Morel. qui notat mendose legi a Montac. χ[illegible]της; alios autem auctores scribere χιλιέτης. In edit. χιλιέτ[illegible]

(17) *Καὶ σχεδὸν τό.* In Colb. 3 τό deest.

dinem hominum Salvatorem factum esse, et habitu inventum ut hominem: quasi his verbis non humana forma significetur, sed fallax quædam species et opinio.

Quoniam igitur eæ voces, si recte intelligantur, cum pietate conjunctæ sunt; si perperam exponantur, impietate non carent, quid mirum, si Vitalii quoque verba nos quidem, ita suadente voluntate, in pium sensum accepimus, alii autem ad eorum, quæ scripta sunt, mentem exasperantur et inflammantur? Quod etiam in causa fuisse reor, cur ipse quoque Damasus, cum postea rectius edoctus fuisset, simulque in pristinis eos expositionibus perstare audiisset, eos ab Ecclesiæ cœtu abdicarit, fideique libellum cum anathematismo deleverit: tum etiam quod fraudem eam, in quam per simplicitatem inciderat, permoleste ferret.

Harum itaque rerum cum manifeste convicti sunt, non indignatione afficiantur, sed pudore suffundantur; non mendaciis nos incessant, sed animos deprimant, ac magnum illud et admirandum orthodoxiæ elogium et præconium ex ædium vestibulis expungant, quo ingressuris statim cum hujusmodi quæstione ac distinctione occurrunt, Adorandum videlicet esse, non hominem Deiferum, sed Deum carniferum. Quo quid stultius fingi possit, magnopere licet hoc nomine glorientur novi illi veritatis præcones? Quamvis enim, ob inversionis celeritatem, sophisticam aliquam gratiam habeat, et velut in calculorum subductione, ludificationem quamdam, imperitorum animos oblectantem: nihil tamen æque ridiculum, nihil æque stultum et stolidum excogitari potest. Nam si quis immutato hoc vocabulo, *homo*, atque item hac voce, *caro*, in Deum (quorum scilicet alterum nobis, alterum ipsis placet), postea eximia ista et divinitus cognita inversione utatur, quid conficietur? nempe adorari debere, non carnem deiferam, sed Deum hominiferum. O ingentem absurditatem! absconditam post **97** Christum sapientiam hodie nobis annuntiant: id quod sane lacrymis dignum est. Nam si triginta duntaxat abhinc annis fides initium sumpsit, cum quadringenti jam fere anni fluxerint a quo Christus manifestatus est, inane utique tanto tempore fuit Evangelium, inanis etiam fides nostra, frustraque martyres martyrio perfuncti sunt, frustra tales tantique antistites plebi præfuerunt, versuumque, non autem fidei, est gratia.

A μένου, φαντασίας δέ τινος ἀπατηλῆς καὶ δοκήσεως.

Ἐπειδὴ τοίνυν αἱ φωναὶ αὗται (18), καλῶς μὲν νοούμεναι, μετὰ τῆς εὐσεβείας εἰσὶ, κακῶς δὲ ἐξηγούμεναι, τὸ δυσσεβὲς ἔχουσι, τί θαυμαστὸν, εἰ καὶ τοὺς Οὐϊταλίου λόγους, ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον ἐδεξάμεθα, οὕτω τοῦ θέλειν πείθοντος, ἄλλοι δὲ πρὸς τὸν τῶν γεγραμμένων νοῦν ἀγριαίνουσιν; ὅ μοι δοκεῖ, καὶ Δάμασος αὐτὸς μεταδιδαχθεὶς, καὶ ἅμα πυθόμενος ἐπὶ τῶν προτέρων μένειν (19) αὐτοὺς ἐξηγήσεων, ἀποκηρύκτους αὐτοὺς πεποιῆσθαι, καὶ τὸ γραμματεῖον ἀνατετραφέναι (20) τῆς πίστεως σὺν ἀναθεματισμῷ· καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀπάτην αὐτῶν
B δυσχεράνας, ἣν ἔπαθεν ἐξ ἁπλότητος.

Ταῦτ' οὖν ἐληλεγμένοι σαφῶς, μὴ χαλεπαινέτωσαν, ἀλλ' ἐντρεπέσθωσαν, μηδὲ καταψευδέσθωσαν, ἀλλὰ συστελλέσθωσαν, καὶ τῶν πυλώνων ἐξαλειφέτωσαν τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν αὐτῶν ἐκεῖνο (21) πρόγραμμά τε καὶ κήρυγμα τῆς ὀρθοδοξίας, μετὰ ζητήματος εὐθὺς ἀπαντῶντες τοῖς εἰσιοῦσι καὶ διακρίσεως, τὸ δεῖν προσκυνεῖν μὴ ἄνθρωπον θεοφόρον, ἀλλὰ Θεὸν σαρκοφόρον. Οὗ τί (22) γένοιτ' ἂν ἀλογώτερον, κἂν τῷ ῥήματι τούτῳ μέγα (23) φρονῶσιν οἱ νέοι τῆς ἀληθείας κήρυκες; χάριν μὲν γὰρ ἔχει τινὰ σοφιστικὴν τῷ τάχει τῆς ἀντιστροφῆς, καὶ ψηφολογικὴν τερατείαν, τοὺς ἀπαιδεύτους τέρπουσαν· ἔστι δὲ τῶν γελοίων γελοιότερον, καὶ τῶν ἀσυν-
C έτων ἀσυνετώτερον. Εἰ γάρ τις μεταβαλὼν τὴν, *ἄνθρωπος*, φωνὴν, καὶ τὴν, *σάρξ*, εἰς Θεὸν (ὧν τὸ μὲν ἡμῖν ἀρέσκει, τὸ δὲ αὐτοῖς), ἔπειτα τῇ ἀντιστροφῇ (24) χρήσαιτο τῇ θαυμασίᾳ ταύτῃ καὶ θεογνώστῳ (25), τί συναχθήσεται; τὸ δεῖν προσκυνεῖν μὴ σάρκα θεοφόρον, ἀλλὰ Θεὸν ἀνθρωποφόρον. Ὢ τῆς ἀτοπίας! τὴν ἀποκεκρυμμένην μετὰ Χριστὸν σοφίαν σήμερον ἡμῖν καταγγέλλουσιν (26), ἐφ' ᾧ καὶ δακρύειν ἄξιον. Εἰ γὰρ πρὸ τριάκοντα τούτων ἐτῶν ἡ πίστις ἤρξατο, τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν γεγονότων ἀφ' οὗ Χριστὸς πεφανέρωται, κενὸν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν, καὶ μάτην οἱ μὲν μαρτυρήσαντες ἐμαρτύρησαν, μάτην δὲ τοῦ λαοῦ (27) προέστησαν
D οἱ τοιοῦτοι καὶ τηλικοῦτοι προστάται, καὶ τῶν μέτρων ἡ χάρις, ἀλλ' οὐ τῆς πίστεως.

(18) *Τοίνυν αἱ φωναὶ αὗται.* Ita Colb. 3, 6, 9, a, Montac., Morel. et Combef. In edit. τοίνυν αὗται φωναί.

(19) *Προτέρων μένειν.* Colb. 3 et Combef. προτέρων μένειν σκοπόν, *in pristinarum eos expositionum proposito perstare.*

(20) *Ἀνατετραφέναι.* Colb. 3, et Combef. ἀναγεγραφέναι, *cum anathematismo monimentis tradiderit.*

(21) *Αὐτῶν ἐκεῖνο.* Ita Colb. 3, 6, 9, a. In edit. αὐτῶν οὐκ ἐκεῖνο.

(22) *Οὗ τί.* Cod. Reg. B et Colb. a, τούτου τί.

(23) *Ῥήματι τούτῳ μέγα.* Ita Colb. 3, 6, 9, et Reg. B, Montac., Morel. et Combef. In edit. ῥήματι μέγα τοῦτο.

(24) *Τῇ ἀντιστροφῇ.* Ita Colb. 3, 6, 9, a. In edit. τῇ deest.

(25) *Θεογνώστῳ.* Montac. et Morel. legunt et θεογνώστῳ et θεοπνεύστῳ.

(26) *Σήμερον ἡμῖν καταγγέλλουσιν.* Male vel typis festinantibus, vel calamo, in edit. omissa vox *hodie*: simili præscriptione hæresum novitates sæpius compresserunt Catholici.

(27) *Μάτην δὲ τοῦ λαοῦ.* Montac. et Morel. καὶ τοῦ λαοῦ, sicque legerat Bill. et reddiderat.

Τίς δὲ οὐκ ἂν αὐτοὺς ἀγάσαιτο τῆς παιδεύσεως, A οἳ σαφῶς αὐτοὶ τὰ Χριστοῦ διαιροῦντες, καὶ τὸ μὲν, ἐγεννήθη, καὶ ἐπειράσθη, καὶ ἐπείνησε, καὶ ἐδίψησεν, ἐκοπίασέ τε καὶ ὕπνωσε, τῷ ἀνθρωπίνῳ προσνέμοντες, τὸ δὲ, ὑπὸ ἀγγέλων ἐδοξάσθη, καὶ τὸν πειραστὴν ἐνίκησε, καὶ ἔθρεψε (28) λαὸν ἐν ἐρήμῳ, καὶ ἔθρεψεν οὕτω, καὶ ὕπερθεν θαλάσσης ἐπέζευσε, τῇ θεότητι λογιζόμενοι· καὶ τὸ μὲν, *Ποῦ τεθείκατε Λάζαρον*, ἡμέτερον εἶναι λέγοντες, τὸ δὲ, *Λάζαρε, δεῦρο ἔξω*, βοᾷν, καὶ τὸν τετραήμερον νεκρὸν ἐγείρειν (29), ὑπὲρ ἡμᾶς· καὶ τὸ μὲν, ἠγωνίασε, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἐτάφη, τοῦ προκαλύμματος, τὸ δὲ, ἐθάρσησε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέβη, τοῦ θησαυρίσματος; Ἔπειτα κατηγοροῦσιν ἡμῶν, ὡς δύο φύσεις εἰσαγόντων ἀπηρτημένας (30), ἢ μαχομένας, καὶ μεριζόντων τὴν ὑπερφυῆ καὶ θαυμασίαν ἕνωσιν· δέον ἢ B μὴ ποιεῖν ὃ κατηγοροῦσιν, ἢ μὴ κατηγορεῖν ὃ πράττουσιν, εἴπερ ἑαυτοῖς γοῦν ἀκολουθεῖν ἐγνώκεισαν, ἀλλὰ μὴ καὶ τὰ ἴδια λέγειν, καὶ τὰ τῶν ἀντιπάλων. Τοιοῦτόν ἐστιν ἡ ἀλογία· καὶ πρὸς ἑαυτὴν, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπομάχεται, ὡς μηδὲ περιπίπτοντας αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἢ νοεῖν, ἢ αἰσχύνεσθαι.

Jam vero quis non eorum eruditionem admiretur, qui cum perspicue ea, quæ Christi sunt, dividant, atque illa verba, genitus est, tentatus est, esuriit, sitivit, fatigatus est, dormivit, humanæ parti attribuant; quod autem ab angelis glorificatus fuerit, et tentatorem vicerit, et populum in deserto aluerit, atque ita aluerit, et supra mare ambularit, divinitati assignent: itemque illud, *Ubi Lazarum posuistis* [74], nostræ infirmitatis esse dicant; contra, quod, *Lazare, veni foras* [75], clamaverit et quatriduanum mortuum ad vitam revocarit, supra nos ponant; atque illa verba, angore affectus est, et cruci affixus, ac sepultus, externi integumenti esse affirment: hæc autem, confidit, et resurrexit, atque ascendit, interni thesauri: cum, inquam, ad hunc modum res Christi dividant, nos tamen criminantur, tanquam duas naturas dissociatas, aut inter se pugnantes, invehamus, atque eximiam et admirabilem unionem dividamus. Atqui par erat, ut vel, quod accusant, non facerent, vel quod faciunt, non accusarent; si modo sibi ipsis saltem constare proponerent, ac non et sua, et quæ adversariorum sunt, dicere. Tale quiddam est stoliditas: et secum ipsa, et cum veritate pugnat; ut nec, cum sibi ipsis adversentur, aut intelligant, aut erubescant.

Καὶ εἴ τις οἴεται ταῦτα γράφειν ἡμᾶς ἢ λέγειν ἑκόντας, ἀλλ' οὐ τυραννουμένους, καὶ τὴν ἕνωσιν ἀποσπεύδοντας (31), ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν σπουδάζοντας, ἴστω κακῶς φρονῶν, καὶ οὐκ ἐστοχασμένως τῆς ἡμετέρας ἐπιθυμίας, οἷς οὐδὲν εἰρήνης ἐστὶν, ἢ γέγονε προτιμότερον, ὡς αὐτὰ πείθει τὰ C πράγματα· κἂν ἃ ποιοῦσί (32) τε καὶ νεανιεύονται καθ' ἡμῶν ἀποκλείῃ παντάπασι τὴν ὁμόνοιαν.

Quod si quis nos hæc sponte ac libenter scribere vel docere arbitratur, non autem coactos, atque unitatem et concordiam amolientes, et non in eam omni studio incumbentes, velim hoc sciat, se male existimare, nec cupiditatis nostræ scopum assequi, quibus pace nec est quidquam, nec fuit unquam antiquius, quemadmodum res ipsæ fidem faciunt; quamvis ea, quæ isti adversum nos faciunt et designant, concordiam prorsus excludant.

ΡΓ'. ΠΑΛΛΑΔΙῼ (33).

98 CIII. PALLADIO.

Quem his litteris Palladio commendat, jam antea commendaverat Gregorius, ut his verbis ostendit: Supplicem tuum Euphemium rursus offero tibi, atque iterum supplico. *Unde colligas quasdam deperditas Gregorii litteras, quibus jam Euphemium commendaverat. Palladius vero, cui commendatur Euphemius, ille ipse est, ut merito colligit Gothofredus ex hac et aliis ad ipsum Gregorii epistolis, qui sub Theodosio Magno sacrarum largitionum primo comes fuit, et ad summam postea dignitatem evectus. Anno 382 scripta videtur hæc epistola.*

Εἴ τις ἐρωτήσειέ με, τί τῶν ἐν τῷ βίῳ (34) κάλλιστον; εἴποιμι ἂν, ὅτι φίλοι. Τούτων δὲ τίνας μάλιστα τιμητέον; τοὺς ἀγαθοὺς ἂν εἴποιμι. Τούτων δὲ τίνα πρῶτον ὀνομάζεις (35); οὐκ ἄλλον τινὰ πρὸ τῆς σῆς ἀρετῆς, οἶδ' ὅτι θήσομαι. Καὶ γράφω ταῦτα,

Si quis interrogaverit me, quid eorum quæ in vita sunt, pulcherrimum sit, dicerem utique amicos esse. Ex his vero quinam potissimum honorandi sint? bonos enuntiarem. Ex his porro quem primum nominas? alium certe nullum, probe scio,

[74] Joan. XI, 34. [75] ibid. 43.

(28) *Ἐνίκησε, καὶ ἔθρεψε.* In quibusdam ex D codd. nostris legitur ἐνίκησε καὶ ἔτρεψε, *tentationem vicerit et fugaverit.* Οὕτω καὶ ὕπερθεν, *et ita supra mare ambularit*: sic etiam Combef., cui hæc lectio videtur expeditior. Alii codd. ἐνίκησεν καὶ ἔθρεψεν λαὸν ἐν ἐρήμῳ καὶ ὕπερθεν, in quibus καὶ ἔθρεψεν οὕτω desiderantur. Notant Montac. et Morel. in nonnullis quos viderunt codd. deesse καὶ ἔθρεψε λαὸν ἐν ἐρήμῳ. Attamen Billii lectio non displicet: quod enim Christus in deserto populum aluerit, miraculum est divinæ potentiæ.

(29) *Ἐγείρειν.* Ita Montac., Morel. ac Combef. In edit. ἐγείρων.

(30) *Ἀπηρτημένας.* Perperam Bill: *Duas naturas distinctas.*

(31) *Ἀποσπεύδοντας.* Combef.: *Concordiam dissuadentes, ab ea dehortantes et non in eam*, etc. Bill. autem quæ contraria sunt, eadem habet, *Concordiam adurgentes, in eamque omni studio incumbentes.*

(32) *Κἂν ἃ ποιοῦσι.* In cod. Reg., B. et Colb. 3, 6, 9, a, κἂν deest.

(33) Alias CCXXVIII. Anno 382 ineunte scripta.

(34) *Ἐν τῷ βίῳ.* In cod. Pass. τῷ deest.

(35) *Τίνα πρῶτον ὀνομάζεις.* Montac. νομίζεις. Cod. B. 3, et Pass. τίνας πρώτους νομίζεις, *quos primos arbitraris?*

virtuti tuæ anteponerem. Atque hæc scribo non principatum colens, sed qui animum moresque colam, quorum parvi quidem nos fortasse præcones sumus, verum quod ex facultate sit non prætermittentes : ac non præcones tantum, sed et concertatores, una cum precibus potestatem conferentes. Huc usque epistolam producere constitueram ; quia vero divinum numen non solum colimus, sed etiam ut beneficio nos alliciat, poscimus : admitte etiam ipse, non ut molestia a nobis ulla afficiaris (non enim nostra tibi molestiæ sunt; hoc ex iis quæ anteverterunt, conjicere habeo) ; verum ut per nos in mentem reducas. Supplicem tuum Euphemium rursus offero tibi ; atque iterum supplico, ut non solum benigne juvenem excipias, sed etiam ut condones tarditati, quando quidem negotiis orborum præfectus, necessario occupatus fuit circa ea quæ tenuem domum ac familiam spectant : quin etiam ulterius eum promovere stude, cum honoris nostri causa, tum ad probitatis tuæ famam. Nam cum multi sint, de quibus bene meritus es, ac bene mereris, hoc tibi promeritum nullo minus ad gloriæ decus cedet, ut coram docui. Et nunc fidem mihi a te adhiberi velim : hic enim tum propter orbitatem miserandus, tum propter mores a nobis dilectus est, ne dicam ob sanguinis propinquitatem.

A οὐ τὴν δυναστείαν θεραπεύων (36), ἀλλὰ τὸν τρόπον τιμῶν, οὗ μικροὶ μὲν κήρυκες ἴσως ἡμεῖς, πλὴν τὸ εἰς δύναμιν (37) οὐκ ἐλλείποντες· καὶ οὐ κήρυκες μόνον, ἀλλὰ καὶ συναγωνισταὶ, ταῖς εὐχαῖς τὸ δύνασθαι συνεισφέροντες. Μέχρι τούτου στῆσαι (38) τὴν ἐπιστολὴν ἐβουλόμην· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ θεῖον οὐ σέβομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐεργετεῖν ἀπαιτοῦμεν· δέξαι καὶ αὐτὸς οὐ διοχλούμενος παρ' ἡμῶν (39) (οὐ γὰρ ὄχλος σοι τὰ ἡμέτερα· τοῖς προλαβοῦσι, τοῦτο εἰκάζειν ἔχω), ἀλλ' ὑπομιμνησκόμενος παρ' ἡμῶν· τὸν σὸν ἱκέτην (40) Εὐφήμιον πάλιν προσάγω σοι, καὶ πάλιν καθικετεύω, μὴ μόνον φιλανθρώπως δέξασθαι τὸν νέον, καὶ συγγνῶναι τῆς βραδυτῆτος, ἐπειδὰν ὀρφανικοῖς πράγμασιν ἐπιστὰς ἀναγκαίως ἠσχολήθη περὶ τὸ οἰκίδιον (41)· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ B πρόσω ἀγαγεῖν προθυμήθητι, εἰς τιμήν τε ἡμετέραν, καὶ δόξαν τῆς σῆς καλοκαγαθίας. Πολλῶν γὰρ ὄντων οὓς εὖ πεποίηκας καὶ ποιεῖς (42), οὐδενός σοι τοῦτο εἰς φιλοτιμίαν ἔλαττον, ὡς παρὼν ἐδίδαξα. Καὶ νῦν ἀξιῶ πιστευθῆναι· ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ διὰ τὴν ὀρφανίαν ἐλεεινὸς, καὶ διὰ τὸν τρόπον ἀγαπητὸς ἡμῖν, ἵνα μὴ λέγω διὰ τὴν ἀγχιστείαν τοῦ αἵματος.

CIV. OLYMPIO.

ΡΔ'. ΟΛΥΜΠΙΩ (43).

Olympius, ad quem datæ sunt hæ litteræ, anno 382, secundæ Cappadociæ, in qua situm est Arianzum, præfectus fuit, ut abunde probant epistolæ sequentes, quas, cum initia illius præfecturæ spectent, a cæteris separatas, hoc anno collocamus. Neminem volens accusare Gregorius, Olympii opem implorat pro Philumena, quid passa fuerit, expositura.

Alia omnia beneficia, quæ consecutus sum, a tua C mansuetudine me accepisse **99** scio : ac velim Deus pro his tibi bona sua rependat, atque inter cætera illud, ut principatus curriculum cum splendore atque gloria conficias. Quod autem nunc a te peto, est hujusmodi, ut daturus ipse potius sim, quam accepturus, nisi tamen hoc arrogantius a me dicatur. Miseram Philumenam manu mea tibi offero, ut ad justitiæ tuæ pedes sese provolvat, ac vobis lacrymas eas sistat, quibus animum nostrum conficit. Atque eas quidem injurias, quas accepit, et a quibus, ipsa exponet. Neque enim mihi quemquam accusare tutum est. Hoc unum duntaxat dicere necesse est, quod viduitas et orbitas, cum

Τὰς μὲν ἄλλας χάριτας, ὅσων ἔτυχον, εἰληφὼς οἶδα παρὰ τῆς σῆς ἡμερότητος (44)· καὶ σὲ ἀντὶ τούτων ἀμείψαιτο τοῖς παρ' ἑαυτοῦ χρηστοῖς ὁ Θεὸς, ἓν δὲ τῶν χρηστῶν εὐδόκιμον καὶ λαμπρὸν διεξελθεῖν τὴν ἀρχήν. Ἣν δὲ νῦν αἰτῶ, δώσων ἔρχομαι μᾶλλον, ἤπερ ληψόμενος (45), εἰ μὴ φορτικὸν εἰπεῖν. Τὴν ἀθλίαν Φιλουμένην δι' ἐμαυτοῦ (46) προσάγω σοι, καὶ τῇ σῇ δίκῃ προσπεσουμένην, καὶ ὑμῖν τὰ δάκρυα στήσουσαν (47), οἷς συντρίβει τὴν ἡμετέραν ψυχήν. Ἃ μὲν οὖν ἠδίκηται, καὶ παρ' ὧν, αὐτὴ δηλώσει. Οὐ γὰρ ἡμῖν γε κατηγορεῖν οὐδενὸς ἀσφαλές. Αὐτοὺς δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι χηρεία (48) καὶ ὀρφανία, πᾶσι μὲν βοηθητέα τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, μάλιστα δὲ, οἷς γυνὴ καὶ τέκνα ἐν μέσῳ, τὰ μεγάλα

(36) *Δυναστείαν θεραπεύων.* Cod. Reg., B. 3, et Pass. ac Montac. δυναστείαν κολακεύων, *non principatum adulatione demulcens.* Vertit Morel. : *Non principatum colens, sed mores honorans.* Mox in edit. τόν deerat ante τρόπον, sed habent codd. nostri et Combef.

(37) *Πλὴν τὸ εἰς δύναμιν*, etc. Morel. : *Verum pro virili nostra non deficientes.*

(38) *Μέχρι τούτου στῆσαι*, etc. Morel. : *Huc usque epistolam procedere.* Combef. : *Scribendi finem facere constitueram.*

(39) *Παρ' ἡμῶν.* In cod. B 3, desunt hæc verba.

(40) *Τὸν σὸν ἱκέτην.* Ita cod. et Pass. ac Combef. ; sed cod. Reg. et Montac. τὸν σὸν οἰκέτην, *famulum tuum.* In edit. σόν deest.

(41) *Περὶ τὸ οἰκίδιον.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. περὶ τὸ οἰκίδειον, quod Morel. : *Necessario* D *occupatus fuit in domuncula.*

(42) *Πεποίηκας καὶ ποιεῖς.* Ita cod. Reg. et B. 3, Montac. ac Morel. At Combef. καὶ ποιήσεις, *ac futurum ut bene merearis.* In edit. καὶ ποιεῖς deest.

(43) Alias CLXXIV. Scripta anno 382 — *Ὀλυμπίῳ.* Cod. B. 3. Εὐσεβίῳ φίλῳ. Cod., Montac. et Morel. et Ὀλυμπίῳ et Θεμιστίῳ.

(44) *Παρὰ τῆς σῆς ἡμερότητος.* Montac. et Morel. περὶ τῆς σῆς καθαρότητος.

(45) *Ἤπερ ληψόμενος.* Cod. Reg. et Combef. ἢ παραληψόμενος. Montac. et Morel. ἢ παραληψάμενος.

(46) *Δι' ἐμαυτοῦ.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. δι' ἑαυτοῦ.

(47) *Στήσουσαν.* Cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. συστήσουσαν.

(48) *Ὅτι χηρεία.* Cod. ὅτι χηρεία μέν. Sic et Morel., qui paulo post μέν delet.

τοῦ ἐλεεῖν ἐνέχυρα (49)· ἐπειδή γε ἀνθρώποις (50) δικάζομεν, ὄντες ἄνθρωποι. Ἡμῖν δὲ συγγνώμη τοῦ δι' ἐπιστολῶν ταῦτα πρεσβεύειν, ἐπειδή γε τῷ ἀῤῥωστεῖν ζημιούμεθα ἄρχοντος οὕτω δεξιοῦ, καὶ οὕτω θαυμαστοῦ τὴν ἀρετὴν, ὡς καὶ τὰ προοίμια τῆς σῆς ἀρχῆς εἶναι τιμιώτερα τῆς διὰ τέλους ἑτέρων εὐδοκιμήσεως.

omnium, qui quidem mente præditi sint, ope atque auxilio juvari debeant, tum eorum præsertim, quibus, et uxor, et liberi, in medio sunt, magna, inquam, hæc commiserationis pignora, quando quidem hominibus jus dicimus, cum ipsi quoque homines simus. Nobis autem, quod per epistolam hæc a te petimus, velim ignoscas; siquidem ob adversam valetudinem præside tam dextro atque commodo privamur, tamque admirabili virtute prædito, ut magistratus quoque tui præludia gloriam eam, quam alii toto magistratus sui tempore consequuntur, antecellant.

ΡΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (51).

CV. EIDEM.

Supplex Olympium obsecrat Gregorius ut re pro Paulo deprecationem suam acerbe rejiciat.

Ὁ μὲν καιρὸς ὀξὺς, ὁ δὲ ἀγὼν πολὺς, ἡ δὲ νόσος βαρεῖα, μικροῦ καὶ ἀκινήτους ἡμᾶς ποιήσασα. Τί λοιπὸν, ἢ Θεοῦ δεηθῆναι, καὶ τὴν σὴν ἱκετεῦσαι φιλανθρωπίαν· τοῦ μὲν, ἐπὶ νοῦν ἀγαγεῖν σοι τὰ χρηστότερα· τὴν δὲ, μὴ τραχέως ἀποπέμψασθαι τὴν ἡμετέραν πρεσβείαν, ἀλλ' ἡμέρως δέξασθαι τὸν ἄθλιον Παῦλον, ὃν ὑπὸ χεῖρας ἤγαγεν ἡ δίκη τὰς σὰς, ἴσως ἵνα σε λαμπρότερον ἐργάσηται τῷ μεγέθει τῆς ἡμερότητος, καὶ τὰς ἡμετέρας εὐχὰς, εἴ τινές εἰσι, τῇ σῇ προξενήσῃ φιλανθρωπίᾳ;

Occasio volucris, discrimen ingens : morbus autem gravis, atque ejusmodi, qui nos pene motus omnis expertes reddiderit. Quid restat, nisi ut Deum orem, tuamque misericordiam supplex obsecrem : illum nimirum, ut tibi beniguiora consilia in mentem immittat ; hanc autem, ut ne deprecationem nostram dure atque acerbe rejiciat, verum leni ac mansueto animo miserum illum Paulum accipiat, quem Deus justitiæ præses, sub manus tuas duxit, hac fortasse de causa, ut te per lenitatis et clementiæ magnitudinem illustriorem reddat, ac nostras ad Deum preces, si quæ sunt, benignitati tuæ conciliet ?

ΡϚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (52).

100 CVI. EIDEM.

Concessas ab Olympio priores gratias commemorat : per eos honores, quos sibi habet, ad novas petendas Eustratii causa provocatur Gregorius.

Ἰδού σοι (53) καὶ ἄλλη γραμμάτων ὑπόθεσις, ἃς σὺ ποιεῖς (54), εἰ χρὴ τἀληθῆ λέγειν, τῷ τιμᾷν προκαλούμενος (55). Ἰδού σοι καὶ ἄλλος ἱκέτης φόβου δέσμιος οὗτος, ὁ συγγενὴς ἡμῶν Εὐστράτιος, ὃς μεθ' ἡμῶν, καὶ δι' ἡμῶν προσπίπτει τῇ σῇ ἀγαθότητι, οὔτε διαπαντὸς ἀφηνιάζειν τῆς σῆς ἀρχῆς (56) ἀνεχόμενος, εἰ καὶ φόβος δίκαιος αὐτὸν διεπτόησεν (57), οὔτε δι' ἄλλου σοι προσπεσεῖν ἢ δι' ἡμῶν αἱρούμενος· ἵνα καὶ σεμνοτέραν ἑαυτῷ ποιήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν, τοιούτοις πρεσβευταῖς χρώμενος, οὓς, εἰ μή τι ἄλλο, αὐτὸς μεγάλους ποιεῖς, οὕτω τὰς παρακλήσεις δεχόμενος. Ἓν καὶ σύντομον φθέγξομαι. Τὰς μὲν ἄλλας πρώτας χάριτας ἐδίδως (58) ἡμῖν, ταύτην δὲ τῇ σεαυτοῦ (59) κρίσει δώσεις· ἐπειδὴ ἅπαξ ὥρμησας (60) παραμυθεῖσθαι τὸ γῆρας ἡμῶν καὶ τὴν ἀσθένειαν ταῖς τοιαύταις τιμαῖς. Προσθήσω δὲ ὅτι καὶ τὸ θεῖον ἀεὶ σεαυτῷ ποιεῖς (61) εὐμενέστερον.

En tibi aliud quoque litterarum argumentum, quarum tu, si vere loquendum est, causa es ; nimirum per eos honores, quos mihi habes, ad petendum me provocans. En tibi alius quoque supplex, timoris vinculis constrictus, hic, inquam, cognatus noster Eustratius, qui nobiscum, ac per nos, ad bonitatis tuæ pedes sese prosternit, nec perpetuo a tuo imperio per contumaciam sese abstrahere sustinens, etiamsi justus eum metus perterruit, nec per alium, quam me, ad pedes tibi accidere in animum inducens : quo scilicet adhibitis hujusmodi deprecatoribus, quos, si nihil aliud, ipse magnos efficis, dum deprecationes sic excipis, splendidiorem sibi benignitatem tuam conciliet. Unum duntaxat, idque breve, dicam. Cæteras quidem priores gratias nobis concedebas ; hanc tuo ipsius judicio dabis, quandoquidem semel nostram

(49) *Ἐνέχυρα.* Ita cod. Reg. B. 3, Montac. et Combef. In edit. ἐνέχειρα.
(50) *Ἀνθρώποις.* Cod. ἀνθρώπους.
(51) Alias CXXXIII. Scripta eodem circiter tempore. — *Τῷ αὐτῷ.* Cod. Reg. ita, sed Θεμιστίῳ. In codd. quos viderunt Montac. ac Morel. inscribitur hæc epistola Themistio, et tamen, ut observant, in fine libri, ubi iterum habetur, Olympium præ se fert.
(52) Alias CLXXVII. Scripta eodem circiter tempore. — *Τῷ αὐτῷ*, id est, Ὀλυμπίῳ. Cod. Reg. Ἀλυπίῳ ἄρχοντι. Cod. B. 3, Εὐσεβίῳ φίλῳ.
(53) *Ἰδού σοι.* Ita cod. Reg., B. 3, ac Combef, legitque Bill. In edit. ἰδοῦ.
(54) *Ἃς σὺ ποιεῖς.* Ita cod. Reg., B. 3, et Combef. In edit. ἃ σὺ ποιεῖς.
(55) *Τῷ τιμᾷν προκαλούμενος.* Cod. ac Combef. τὰ ἡμῶν ἐκκαλούμενος, *nostra provocans.*
(56) *Τῆς σῆς ἀρχῆς.* Cod. Reg. τῆς σῆς ἐξουσίας.
(57) *Διεπτόησεν.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. ἐπτόησεν.
(58) *Ἄλλας πρώτας χάριτας ἐδίδως.* Ita cod. In edit. ἄλλας deest. Cod. Reg. ἐδίδους.
(59) *Τῇ σεαυτοῦ.* Ita cod. Reg., B. 3 et Combef. sicque legit Bill. In edit. τῇ σεαυτῷ.
(60) *Ὥρμησας.* Bill. *aggressus es.*
(61) *Σεαυτῷ ποιεῖς.* Ita cod. In edit. σεαυτῷ ποιεῖν, vertitque Bill.: *Placidius reddes.* At Combef.: *Addam vero et divinum tibi numen nunquam non placidius reddere.*

senectutem et corporis infirmitatem hujusmodi honoribus consolari in animum induxisti. Addam etiam quod hac ratione placidius tibi divinum numen reddis.

CVII. CLEDONIO.

ΡΖ'. ΚΛΗΔΟΝΙῼ (62).

Toto Quadragesimæ tempore anni 382 ad Pascha, quod in diem 17 Aprilis hoc anno incidebat, Gregorius, quem morbus et senium solitis abstinentiæ laboribus operam dare non sinebant, quod invitus hac parte deperdere sibi videbatur, id solitudine et continuo studuit silentio compensare. Varias tamen eo tempore scripsit epistolas, in quibus plerisque silentii quod sibi præscripserat, meminit. Has inter tres ad Cledonium sunt epistolæ et aliæ ad alios.

Quæris, quid silentium nostrum sibi velit? Modum sermonis et taciturnitatis vult. Nam qui totum superavit, idem minore negotio partem quoque superabit; ac præterea concitatum animi motum sedat, dum sermone minime effertur, verum in seipso absumitur.

A Ἐρωτᾷς τί βούλεται ἡμῖν ἡ σιγή; Βούλεται λόγου μέτρα καὶ σιωπῆς. Ὁ γὰρ τοῦ παντὸς κρατήσας, ῥᾷον κρατήσει τοῦ μέρους· πρὸς δὲ καὶ θυμὸν ἡμεροῖ, μὴ λαλούμενον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ (63) δαπανώμενον.

CVIII. EIDEM.

ΡΗ'. Τῼ ΑΥΤῼ (64).

Quibus de causis taceat, Cledonium rursus certiorem facit.

Sermone tacemus, ut quæ loqui opus sit discamus, ac nos ipsos ad turbulentos animi motus in imperio ac potestate tenendos exerceamus. Si quis hoc accipit, bene est : sin secus, hoc quoque lucri nobis silentium affert, quod multis nihil respondemus.

Σιωπῶμεν τῷ λόγῳ, τὸ λαλεῖν ἃ χρὴ διδασκόμενοι, καὶ τῶν παθῶν ἐπικρατεῖν γυμναζόμεθα. Εἰ μέν τις δέχεται τοῦτο, καλῶς· εἰ δὲ μὴ, καὶ τοῦτο κέρδος τῆς σιωπῆς, τὸ τοῖς πολλοῖς (65) μηδὲν ἀποκρίνεσθαι.

101 CIX. EIDEM.

ΡΘ'. Τῼ ΑΥΤῼ (66).

Cledonium ad congressum suum Gregorius admittit.

Congressum nostrum haud prohibeo. Nam etsi lingua tacet, at aures tamen sermonibus tuis præbebimus, quandoquidem audire quæ oporteat, haud inferius est, quam ea loqui.

B Οὐ κωλύω τὴν συντυχίαν· εἰ γὰρ καὶ ἡ γλῶσσα σιγᾷ, τά γε ὦτα ἡδέως τοῖς σοῖς (67) λόγοις παρέξομεν, ἐπειδὴ τοῦ λαλεῖν ἃ χρὴ, τὸ ἀκούειν οὐκ ἀτιμότερον.

CX. PALLADIO.

ΡΙ'. ΠΑΛΛΑΔΙῼ (68).

Adhærens Christi legi, simile simili docet Gregorius, silentium silentio.

Novus admonitionis modus. Nam quia loquens linguas non cohibui, silentium silentio docui, simile simili edocens. Est et Christi ista lex : quoniam dum leges nobis conderet, non purgavit ; humana natura hominem mansuefacit, secundum magnam suæ erga nos dispensationis clementiam.

Καινὸς τῆς νουθεσίας ὁ τρόπος· ἐπειδὴ γὰρ λαλῶν οὐκ ἐπεῖχον τὰς γλώσσας, τῇ σιωπῇ τὸ σιγᾶν ἐδίδαξα, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐκπαιδεύων. Οὗτος καὶ Χριστοῦ νόμος· ἐπειδὴ νομοθετῶν (69) ἡμῖν, οὐκ ἐκάθηρεν· ἡμεροῖ τῷ ἀνθρωπίνῳ (70) τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φιλανθρωπίαν (71).

(62) Alias XCIV. Scripta anno 382, tempore Quadragesimæ.

(63) *Ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. αὐτῷ.

(64) Alias XCVIII. Scripta iisdem anno et tempore.

(65) *Τοῖς πολλοῖς*. Ita cod. Reg. In edit. τοῖς ἄλλοις. Mox *μηδὲν ἀποκρίνεσθαι*. Ita cod. ac Combef. In edit. μηδὲν ἀποκρίνασθαι.

(66) Alias XCVII. Scripta iisdem anno et tempore.

(67) *Τοῖς σοῖς*. Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. σοῖς deest.

(68) Alias CCXXXI. Scripta eodem tempore.

(69) *Ἐπειδὴ νομοθετῶν*, etc. Cod. Reg. ἐπειδὴ γὰρ, etc. Morel. et Combef. ἐπειδὴ γὰρ νομοθετῶν. ἡμᾶς οὐκ ἐκάθηρεν, *nam quia dum leges sanciret, nos non purgavit*. Sic etiam legit Montac., qui tamen proposuit : νουθετεῖ ἵνα ἡμεροῖ

(70) *Ἡμεροῖ τῷ ἀνθρωπίνῳ*. Ita codd. nostri, Montac., Morel. et Combef. In edit. νομοθετεῖ δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ, quod Morel. *constitutionibus vero humanis hominem instituit*. At Combef. *humanitatis natura hominem ad mansuetudinem transfert*. Morel. C autem in notis *admonitione humana lenit hominem ;* sed, ait Combef., peregrine nimis.

(71) *Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φιλανθρωπίαν*. Ita codd. nostri, Montac. et Combef. ; nec ultra juxta illos epistola producitur. Vertit in notis Morel. : *Juxta magnam carnis pro nobis assumptæ benignitatem ;* Combef. autem : *Juxta magnam ipsius erga nos dispensationis indultam humanitatem. atque gratiam.* In edit. κατὰ τὴν μεγάλην ὁ υἱὸς Εὐφήμιος οὔπω μὲν πάρεστιν· ἐλπίζει δὲ, καὶ οἶμαί σε μὴ πολλοῦ πόνου δεήσειν, εἰ παραγένοιτο : quod Morel. : *Euphemius filius ad magnam hebdomadam nondum accessit, sed sperat se adfuturum : atque opinor tibi magno labore opus non fore, si accesserit* κατὰ τὴν μεγάλην, *ad magnam hebdomadam*. Quid hæc hebdomada ad præfectum? vertendum potius in *magna nondum adest civitate :* sic enim epist. CLXX, Constantinopolim Gregorius designat, ὁρμήσαντι ἐπὶ τὴν με- D γάλην, *ad magnam civitatem profectus*. At cum Montac. dicamus : *Ista huc non spectant : videntur fuisse initium alterius epistolæ quæ in nostris manuscriptis non habetur.*

ΡΙΑ'. ΕΥΛΑΛΙῼ (72).

CXI. EULALIO.

Gratiam ut inter se communicent, optat Gregorius.

Σὺ φιλοσοφεῖς τὴν ἐρημίαν, καὶ τὴν ἄμετρον οὕτω A νηστείαν, ἐγὼ δὲ τὴν σιωπήν. Μεταδῶμεν ἀλλήλοις τοῦ χαρίσματος· ἐπειδὰν δὲ εἰς ἓν γενώμεθα, κοινῇ τὸν Θεὸν ᾀσόμεθα, καρποφοροῦντες ὥσπερ εὔλογον σιωπὴν (73), οὕτω καὶ λόγον ἔνθεον.

Tu solitudini atque ita immodico jejunio da operam; ego silentio. Gratiam inter nos communicemus. Cum autem una erimus, divinas laudes simul canemus, ut rationi consentaneum silentium, ita etiam divinum sermonem offerentes.

ΡΙΒ'. ΚΕΛΕΥΣΙῼ (74).

CXII. CELEUSIO.

Celeusium reprehendit, quod sacra jejunia non servet, et fœda spectacula proponat.

Εἰσεδεξάμην σε καὶ σιωπῶν (75), ἵνα μάθῃς καὶ σιωπῆς λόγον τῇ γραφίδι λαλούμενον. Λαλήσω δὲ ἃ πρέπει φιλίᾳ καὶ τοιούτῳ καιρῷ. Παρανομεῖς, ὁ δικαστὴς οὐ νηστεύων· καὶ πῶς φυλάξεις τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, τοὺς θείους περιφρονῶν; κάθαρόν σου (76) τὸ δικαστήριον, ἵνα μὴ δυοῖν ἕν, ἢ γίνῃ κακὸς, ἢ νομίζῃ. Τὸ προτιθέναι θέας αἰσχρὰς, ἑαυτὸν ἐστι θεατρίζειν. Κεφάλαιον τοῦ λόγου, ἴσθι κρινόμενος, ὁ κριτὴς (77), καὶ ἧττον ἁμαρτήσεις. Τούτων B οὐδὲν εἶχόν σοι παρασχεῖν ἄμεινον.

Excepi te etiam tacens, ut silentii quoque sermonem esse intelligas, per calamum se proferentem. Loquar autem quæ et amicitiæ nostræ et hujusmodi tempori conveniunt. Inique agis, o judex, qui non jejunas. Et quomodo leges humanas servabis, qui divinas contemnis ac pro nihilo ducis? Purga tribunal tuum, ne **102** duorum alterum tibi accidat, ut aut malus fias, aut existimeris. Fœda spectacula proponere, seipsum traducere est. In summa, o judex, te judicium subiturum esse scito, et minus peccabis. His nihil melius habebam, quod tibi præberem.

ΡΙΓ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (78).

CXIII. EIDEM.

Se tacentem ne judicet damnetque, Celeusium Gregorius admonet.

Μὴ κρῖνέ με σιγῶντα, οὐδὲ γὰρ ἐγὼ σὲ φθεγγόμενον, ὃ περὶ τῶν βρωμάτων ὁ Παῦλος (79) ἐνομοθέτησεν. Εἰ δὲ κρίνεις, φοβοῦ τὴν γλῶσσαν, μὴ κατὰ σοῦ κινηθῇ πρῶτον, εἴ σε λάθοι τοῦ σιωπᾶν ἄξιον.

Ne me tacentem judices ac damnes, quemadmodum nec ego te loquentem, quod de cibis Paulus promulgavit [78]. Quod si judicas, time ne lingua mea adversus te primum concitetur, si te silentio dignum nanciscatur.

ΣΙΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (80).

CXIV. EIDEM.

Celeusium loquaciorem hominem taciturnus Gregorius egregie carpit et irridet.

Ἐπειδή μοι τὴν σιωπὴν ἐγκαλεῖς, καὶ τὴν ἀγροι- C κίαν, ὦ καλὲ καὶ ἀστικὲ, φέρε σοι δὴ καὶ μυθολογήσω μῦθον οὐκ ἄμουσον, εἴ πως ἄρα ταύτῃ γε δυναίμην ἐπισχεῖν σε τῆς φλυαρίας. Ἐπέσκωπτον αἱ χελιδόνες τῶν κύκνων, τὸ μὴ ἐθέλειν ὁμιλεῖν τοῖς ἀνθρώποις, μήτε δημοσιεύειν τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἀμφὶ τοὺς λειμῶνας διάγειν καὶ τοὺς ποταμοὺς, καὶ τὴν ἐρημίαν ἀσπάζεσθαι, καὶ βραχέα μὲν ᾄδειν· ἃ δὲ καὶ ᾄδοιεν, ᾄδειν ἐν σφίσιν αὐτοῖς (81), ὥσπερ αἰσχυνομένους τὴν μουσικήν. Ἡμῶν δὲ, ἔφασαν, εἰσὶν αἱ πόλεις, καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ οἱ θάλαμοι, καὶ περιλαλοῦμεν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὰ ἡμέτερα αὐτοῖς διηγούμεθα, ταῦτα δὴ ταῦτα τὰ ἀρχαῖα καὶ Ἀττικὰ,

Quoniam silentium et rusticitatem mihi objicis, vir belle et urbane, age fabulam minime inscitam tibi effingam, ut experiar num hac saltem ratione ineptam istam loquacitatem compescere queam. Hirundines quondam cycnos cavillis incessebant, propterea quod nec cum hominibus consuetudinem habere, nec canendi artem in publicum proferre vellent, sed circa prata solum et flumina vitam agerent, ac solitudinem amplecterentur, paucaque canerent, quæ vero canerent, in se ipsis canerent, perinde atque eos musices suppuderet. At nostræ, inquiebant, sunt urbes, nostri homines et thalami: atque apud homines garrimus, resque nostras ipsis exponimus,

[78] Rom. xiv, 3.

(72) Alias CII. Scripta eodem tempore.

(73) *Εὔλογον σιωπήν*. Combef. εὔκαιρον σιωπήν, *opportunum silentium.*

(74) Alias LXXIV. Scripta eodem tempore.— *Κελευσίῳ*. Cod. Reg. et Combef. Κελευσίῳ ἄρχοντι. Putat tamen Tillemont. Celeusium tantummodo urbis Nazianzi fuisse præfectum, nec alium hoc anno præsidem gubernasse Cappadociam, præter Olympium.

(75) *Καὶ σιωπῶν*. cod. Reg. et Combef. καὶ σιγῶν.

(76) *Κάθαρόν σου*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. καθάρου σου.

(77) *Ὁ κριτής*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. D ὁ δικαστής. Pro κρινόμενος legendum forte κρινούμενος.

(78) Alias LXXV. Scripta eodem tempore.

(79) *Περὶ τῶν βρωμάτων ὁ Παῦλος*. In cod. τῶν deest. Paulus ad Romanos scribens sic loquitur xiv, 3, seq.: *Is qui manducat non manducantem non spernat, et qui non manducat manducantem non judicet.* Quo loco κρίνειν, non simpliciter *judicare* significat, sed etiam *damnare*, ut sæpe in sacris Litteris: hunc locum ad propositum suum Theologus accommodat. Ita Bill.

(80) Alias I. Scripta eodem tempore.

(81) *Ἄδειν ἐν σφίσιν αὐτοῖς*. In seipsis canere dicuntur, quia modulis suis aures vix feriunt.

nimirum vetera illa et Attica, Pandionem, Athenas, A Tereum, Thraciam, peregrinationem, affinitatem, contumeliam, linguæ exsectionem, litteras, prælerque omnia Itym, et quomodo ex hominibus in aves mutatæ sumus. At cycni, quod earum garrulitatem exosam haberent, vix quidem eas sermone dignas duxerunt; ut autem dignas duxerunt: At, o præclaræ, inquiunt, causa nostra in solitudinem quoque quispiam libens se contulerit, ut musicam audiat, cum zephyro pennas nostras inflandas permittimus, ut suave quiddam et concinnum inspiret. Quare, si non multum, nec apud
103 multos canimus, at illud certe in nobis pulcherrimum est, quod modum in canendo tenemus, nec musicam tumultibus permiscemus. Vos autem et in ædes admissas homines fastidiunt, et canentes aversantur, idque optimo jure, quippe quæ ne B excisa quidem lingua silere queatis, verum ipsæ amissam vocem et calamitatem vestram lugentes, quavis alia ave profusa lingua prædita et canora loquaciores sitis. Intellige quid loquar, ait Pindarus, ac si taciturnitatem meam tua loquitandi facilitate præstantiorem esse inveneris, silentium nostrum inepte carpere atque insectari desine. Alioqui proverbium dicam, ut verissimum ita etiam brevissimum: Tum cantabunt cycni, cum graculi tacuerint.

A τὸν Πανδίωνα (82), τὰς Ἀθήνας, τὸν Τηρέα, τὴν Θρᾴκην, τὴν ἀποδημίαν, τὸ κῆδος, τὴν ὕβριν, τὴν ἐκτομὴν τῆς γλώττης, τὰ γράμματα, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν Ἴτυν, καὶ ὡς ἐγενόμεθα ἐξ ἀνθρώπων ὄρνιθες. Οἱ δὲ μόλις μὲν αὐτὰς ἠξίωσαν καὶ λόγου, τῆς ἀδολεσχίας μισήσαντες· ἐπεὶ δὲ ἠξίωσαν, Ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ἕνεκεν ὧν, ὦ αὗται, κἂν εἰς τὴν ἐρημίαν ἀφίκοιτό τις, ὥστε ἀκοῦσαι τῆς μουσικῆς, ὅταν ἀνῶμεν τῷ Ζεφύρῳ τὰς πτέρυγας, ἐμπνεῖν ἡδύ τι καὶ ἐναρμόνιον· ὥστ' εἰ μὴ πολλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ᾄδομεν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο κάλλιστόν ἐστιν ἡμῶν, ὅτι μέτρῳ φιλοσοφοῦμεν τὸ μέλος, καὶ οὐκ ἀναμίγνυμεν θορύβοις τὴν μουσικήν. Ὑμᾶς δὲ καὶ εἰσοικιζομένας οἱ ἄνθρωποι (83) δυσχεραίνουσι, καὶ ᾀδούσας ἀποστρέφονται· καὶ μάλα ἐν δίκῃ, αἵ γε οὐδὲ ἐκτμηθεῖσαι τὴν γλῶτταν δύνασθε σιωπᾶν, ἀλλ' αὐταὶ τὴν ἀφωνίαν ὑμῶν ὀδυρόμεναι, B καὶ τὸ ἐφ' ὑμῖν πάθος, ἔπειτά ἐστε λαλίστεραι τίνος οὐχὶ τῶν εὐγλώττων καὶ μουσικῶν. Σύνες ὅ τι λέγω, φησὶν ὁ Πίνδαρος· κἂν εὕρῃς τὴν ἐμὴν ἀφωνίαν ἀμείνω τῆς σῆς εὐγλωττίας, παῦσαι καταφλυαρῶν ἡμῶν τῆς σιωπῆς· ἢ σοι παροιμίαν ἐρῶ, μάλιστα μὲν ἀληθῆ, μάλιστα δὲ σύντομον, ὅτι τότε ᾄσονται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσιν.

CXV. THEODORO.

ΡΙΕ'. ΘΕΟΔΩΡῼ (84).

Ad Theodorum Tyanensem, paulo ante Pascha anni 382, scriptæ nobis videntur hæ litteræ quibuscum Philocaliam Origenis ad amicum, muneris loco, perferri curavit, ut aliquid haberet, quod sui et Basilii Magni memoriam refricaret.

Festum atque litteræ, quodque præstantius est, C tempus antevertis, dum alacritate nobis præstas ut festi celebritatem et gaudia anticipemus. Atque hæc quidem a tua pietate. Nos autem quod omnium maximum habemus, hoc est preces, tibi vicissim damus. Ut autem aliquid etiam, quod tibi nostri memoriam refricet, a nobis, atque item a sancto Basilio, habeas, Philocaliæ Origenis librum ad te misimus earum rerum quæ litterarum studiosis utiles sint, collectanea quædam continentem. Hoc munus et accipias velim, et utilitatis ex eo perceptæ argumentum nobis præbeas, nimirum et a studio et a Spiritu adjutus.

Ἑορτὴ καὶ τὰ γράμματα (85), καὶ τὸ κρεῖσσον ὅτι προφθάνεις τὸν καιρὸν, τῇ προθυμίᾳ τὸ προεορτάζειν ἡμῖν χαριζόμενος. Τὰ μὲν οὖν παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας, τοιαῦτα· ἡμεῖς δὲ, ὧν ἔχομεν τὸ μεῖζον, ἀντιδίδομεν τὰς εὐχάς. Ἵνα δέ τι καὶ ὑπόμνημα παρ' ἡμῶν ἔχῃς, τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου (86), πυκτίον ἀπεστάλκαμέν σοι τῆς Ὠριγένους Φιλοκαλίας, ἐκλογὰς ἔχον τῶν χρησίμων τοῖς φιλολόγοις. Τοῦτο καὶ δέξασθαι καταξίωσον, καὶ ἀπόδειξιν ἡμῖν δοῦναι τῆς ὠφελείας, καὶ σπουδῇ καὶ Πνεύματι βοηθούμενος.

CXVI. EULALIO.

ΡΙϚ'. ΕΥΛΑΛΙῼ (87).

Quo tempore silentium tenebat Gregorius, non solum litteras scripsit, sed etiam monachos in Lamide degentes invisit, inprimis Eulalium; nec tamen silentium rupit, verum tacens, et tanquam adumbratus invisit. Mox soluta jam lingua quas tacens inviserat, eosdem loquens videre cupiebat, et adfuturum pollicebatur. Hæc in litteris sequentibus ad Eulalium significat.

Mihi et silentii locus, et philosophiæ palæstra D

Γέγονε καὶ ἡ Λαμὶς ἐμοὶ τῆς σιωπῆς χωρίον, καὶ

(82) *Τὸν Πανδίωνα*, etc. Tereus, rex Thraciæ, cum Prognen, Pandionis Athenarum regis filiam, uxorem duxisset, ejus etiam sorori Philomelæ, per speciem visendæ uxoris, abductæ vim attulit; ac deinde linguam præcidit. Quod facinus cum illa sorori aliter indicare non posset, telam cruore suo depictam ad eam deferendam curavit. Qua re cognita, Progne, ut sororem ulcisceretur, Ityn filium patri epulandum apposuit. Prolato deinde capite, cum pater se uxoris dolo filium in sua viscera condidisse agnosceret, et ad ultionem properaret, Progne, ut poetæ fingunt, mutata est in hirundinem, Philomela in avem sui nominis, Tereus in upupam, Itys in phasianum. Hæc Servius. Vide Ovid. VI *Metamorph*. BILL.

(83) *Ὑμᾶς δὲ καὶ εἰσοικιζομένας οἱ ἄνθρωποι*, etc. « Inde proverbium, ait Bill., hirundinem sub tecto non habendam: hoc est, a garrulorum commercio abstinendum. »

(84) Alias LXXXVII. Circa Pascha anni 382.

(85) *Ἑορτὴ καὶ τὰ γράμματα*. Ita codd. tres Reg., Pass. et Combef. In edit. ἑορτὴ καὶ γράμματα, quod Bill.: *Festum quoque litteræ ipsæ sunt: quodque præstantius est animi studio atque alacritate festum antevertis, illud nobis tribuens.*

(86) *Ἁγίου Βασιλείου*. Cod. Pass. μεγάλου Βασιλείου.

(87) Alias XCIX. Eodem tempore.

A φιλοσοφίας ἐγγυμναστήριον, ἣν ὡς σιγῶν ἐθεασάμην, ἰδεῖν ἐπιθυμῶ καὶ φθεγγόμενος, ἵνα τοῖς τε ἀδελφοῖς πληρώσω τὸν πόθον, καὶ ὑμᾶς ἀμύνωμαι τῆς μικρολογίας (88), τοὺς κακοὺς τῶν ἐμῶν φθεγμάτων ἐξηγητάς. Αὐτὸς γὰρ ὁ λαλῶν παρέσομαι, οὐκέτ' ἀλληγορούμενος, οὐδὲ εἰκαζόμενος, ἀλλὰ καθαρῶς νοούμενος.

Lamis exstitit; quam ut tacens contemplatus sum, ita etiam loquens videre concupisco, ut et fratrum desiderio satisfaciam, et vos, sermonum meorum malos interpretes, ob verborum parcimoniam ulciscar. Ipse enim, qui loquor, adero, non jam in allegoricum sensum tractus, non conjectura quadam adumbratus, sed pure ac plane intellectus.

ΡΙΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (89).

104 CXVII. EIDEM.

Eulalio sermonem impertire et vicissim cupit accipere Gregorius.

Καινόν τι πέπονθα· παρόντι σιγήσας, ἀπόντα ποθῶ, ἵνα καὶ μεταδῶ λόγου καὶ μεταλάβω. Καλὸν γὰρ ὥσπερ ἄλλου παντὸς, οὕτω δὴ καὶ λόγων ἀπαρχὰς ἀνατιθέναι τῷ Λόγῳ πρῶτον, εἶτα τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον.

Mihi novum quiddam accidit. Nam qui te præsente tacui, idem absentem requiro ut et sermonem impertiam, et vicissim accipiam. Præclarum est enim, ut rerum omnium aliarum, ita etiam sermonum primitias Verbo primum, ac deinde iis, qui Domini metu præditi sunt, consecrare.

ΡΙΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (90).

CXVIII. EIDEM.

Tacuit sibi Grégorius: aliis loquitur, quandoquidem loquendi tempus est.

B *Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι*, φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστής· διὰ τοῦτο *Ἐθέμην φυλακὴν τῷ στόματί μου* (91), ἡνίκα καιρὸς, καὶ *Ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω*, ἐπειδὴ τούτου καιρός. *Ἐσιώπησα* γὰρ, φησὶν ἡ Γραφὴ, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι; ἐσιώπησα μὲν ἐμαυτῷ· λαλῶ (92) δὲ τοῖς ἄλλοις. Οἱ δὲ, εἰ μὲν, ἃ χρὴ, φθέγγοιντο, πᾶσα τῷ Θεῷ χάρις· εἰ δὲ μὴ, καὶ τὰ ὦτα φραξόμεθα.

Omnia tempus habent, inquit Ecclesiastes [77], propterea *Posui custodiam ori meo* [78], cum tempus ita postularet; et *Ecce labia mea non prohibebo* [79], quandoquidem hujus rei tempus est. *Tacui* enim, inquit Scriptura [80], num etiam semper tacebo? Tacui, inquam, mihi; aliis loquor. Ipsi autem, si quidem ea, quæ convenit, loquantur, omnis Deo gratia habeatur; sin minus, aures quoque occludemus.

ΡΙΘ'. ΠΑΛΛΑΔΙΩ (93).

CXIX. PALLADIO.

Silentii sui finem Palladio Gregorius annuntiat.

Χριστῷ συνενέκρωσα τὴν γλῶσσαν, ἡνίκα ἐνήστευον· καὶ ἀναστάντι συνήγειρα. Τοῦτό μοι τῆς σιωπῆς τὸ μυστήριον· ἵνα ὥσπερ ἔθυσα νοῦν ἀνεκλάλητον (94), οὕτω θύσω καὶ λόγον κεκαθαρμένον.

C Cum Christo linguam mortuam habui, quando jejunabam, et una cum eodem ad vitam revocato, illam excitavi. Hoc mihi silentii arcanum est, ut veluti mentem non garrulam sacrificavi, sic etiam purgatum sermonem sacrificem.

ΡΚ'. ΕΛΛΑΔΙΩ (95).

CXX. HELLADIO.

Pro paschalibus muneribus et litteris Helladio gratias agit Gregorius, simulque cum rogat ut sibi senectutem, ejus beneficio, commode claudere liceat, constituto a vobis, *inquit*, huic Ecclesiæ, *nempe Nazianzenæ Ecclesiæ*, episcopo. *Quæ quidem omnia hanc ad annum* 382 *epistolam pertinere demonstrant. Quisnam vero sit Helladius ad quem scripta est, an Helladius Cæsariensis, an alterius sedis episcopus sit, incertum est. Baronius Cæsariensem esse episcopum existimat. Verum Gregorius tunc non aliud provinciæ caput agnoscebat, præter Tyanensem episcopum, ut epistola* 152, *alias* 88, *patet, hisque ipsis litteris confirmari potest, in quibus Gregorius Helladium, non ut archiepiscopum, sed ut comprovincialem, ut ita loquar, episcopum compellat. Præterea Helladius Cæsariensis electioni Eulalii obstitit.*

Ὁρᾷν τὰ ἐλπιζόμενα (96) πόῤῥωθεν διδαχθέντες (χρήσομαι γὰρ τῷ σῷ προοιμίῳ), καὶ τοῖς ἤδη παροῦσιν ἐνευφραινόμεθα. Τὴν γὰρ ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν, εἰς ἣν κατηντήκαμεν, τῶν ἐκεῖθεν ἀγαθῶν οἶδα μυσταγωγίαν, ἑορτὴν οὖσαν διαβατήριον. Ὧν καλῶς ἐποίησας καὶ αὐτὸς ἀναμνήσας ἡμᾶς, οἷς

Res in spe positas procul videre admoniti (utar enim tuo prooemio), rebus quoque jam præsentibus oblectamur. Etenim sanctum Paschæ diem, ad quem pervenimus, mysticum futurorum bonorum symbolum esse scio, ut qui transitus festum sit.
D Quarum rerum tu quoque commode nos submo-

[77] Eccle. III, 1. [78] Psal. XXXVIII, 2. [79] Psal. XXXIX, 10. [80] Psal. XLIX, 21.

(88) *Ἀμύνωμαι τῆς μικρολογίας*. Combef.: *Angustæ exilisque orationis nomine ulciscar.*

(89) Alias C. Scripta eodem anno, post Pascha.

(90) Alias CI. Scripta eodem tempore. — *Τῷ αὐτῷ*, id est Eulalio. Codex Regius et Combefisius, Εὐγενίῳ. Montac. et Morel. Εὐαγρίῳ.

(91) *Τῷ στόματί μου*. Cod. Reg. et Combef. χείλεσί μου, *labiis meis*.

(92) *Λαλῶ*. Codd. duo Reg. λαλήσω, *loquar*.

(93) Alias CCXXX. Scripta circa idem tempus.

(94) *Νοῦν ἀνεκλάλητον*. Morel.: *Mentem non garrulam*. Combef.: *Sensum sermone tacitum.*

(95) Alias LIV. Scripta eodem anno, post Pascha, sed Aprili mense.

(96) *Τὰ ἐλπιζόμενα*. Hebr. XI: *Juxta fidem hi omnes mortui sunt, cum non accepissent promissiones, sed procul eas vidissent*; et quod Paulus dicit *promissiones*, Theologus dicit τὰ ἐλπιζόμενα, eodem sensu. BILL.

nuisti, tum per ea quæ misisti, tum per ea quæ scribis. Ego vero multa quidem Paschata jam exegi, atque hunc longioris vitæ fructum cepi. Nunc autem **105** purioris Paschæ desiderio teneor ; nempe ex hac gravi et caliginosa hujus sæculi Ægypto egredi, et luto ac conficiendorum laterum opere [81], cui astringimur, liberari ; atque ad promissionis terram migrare concupisco. Hanc nobis precare, si quid tibi curæ est quam præclarissime de nobis mereri. Tibi vero, rebus fauste feliciterque cedentibus, sæpius contingat simul cum Ecclesia festum celebrare. Quod si mihi senectutem quoque beneficio vestro commode claudere licuerit, constituto nimirum a vobis huic Ecclesiæ episcopo, quem Spiritus sanctus designaverit, bono opere perfuncti fueritis, paternisque, ut sic loquar, benedictionibus digno.

A ἀπέσταλκας καὶ οἷς γράφεις. Ἐγὼ δὲ πολλὰ μὲν ἤδη Πάσχα διῆλθον, καὶ τοῦτο ὠνάμην τῆς μακροτέρας ζωῆς. Νῦν δὲ καθαρότερον ἐπιθυμῶ, τὴν Αἴγυπτον ταύτην ἐξελθὼν (97), τοῦ βίου τὴν βαρεῖαν καὶ σκοτεινὴν, καὶ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθείας ἐλευθερωθεὶς, ᾗ συνδεδέμεθα, πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας μεταναστῆναι. Ταύτην ἡμῖν προσεύχου (98), εἴ τί σοι μέλει τοῦ τὰ μέγιστα εὐποιεῖν ἡμᾶς. Σὲ δὲ πολλάκις γένοιτο συνεορτάσαι τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας βιωσίμως ἔχοντα (99). Εἰ δέ μοι δοίητε καὶ τὸ γῆρας ἐν καλῷ καταλῦσαι, τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ δόντες ἐπίσκοπον, ὃν ἀναδείξει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔργον ἀγαθὸν ἐργασάμενοι ἔσεσθε, καὶ ἵν' εἴπω (1), πατρικῶν εὐλογιῶν ἄξιον.

CXXI. THEODORO.

ΡΚΑ'. ΘΕΟΔΩΡῼ (2).

Similis pene argumenti est quæ sequitur epistola ad Theodorum ; haud quidem Mopsuestenum, ut facundus Hermanensis scripsit (3), *sed Tyanensem, qui recens hujus Ecclesiæ episcopus fuerat ordinatus. Hanc esse causam arbitramur, cur illi tanquam juveni scribat Gregorius. Significat, gavisum se esse* symbolis charitatis ; *id est, muneribus, quæ miserat Theodorus in Paschate, pro quibus Theodoro multa bona* spiritualiter apprecando rependit *Theologus, inprimisque ut* talium fiat parens filiorum, *quod de spiritualibus filiis intelligere malumus, quam cum Tillemontio de natis conjugio liberis.* Nos vero, *inquit Gregorius*, omnia spiritualiter rependimus.

Charitatis gaudemus symbolis, ac potissimum tali occasione, et de tali recens coagmentato simul et perfecto ; atque, ut te Scripturæ verbis accipiam, de stabilito in juventute sua [82]. Sic enim vocat eum qui majori quam fert ætas, vi pollet intelligentiæ. Quocirca antiqui patres rorem cœli et pinguedinem terræ [83] inter alia liberis suis precabantur (nisi cui gratum sit etiam hæc sublimius intelligere), nos vero tibi omne spiritualiter rependemus. Impleat Dominus omnes petitiones tuas [84] ; et talium liberorum parens fias (si par est concise tibi et familiariter apprecari), qualem teipsum tuis majoribus subindicas, ut præter alia nos quoque propter te gloria decoremur.

B Ἀγάπης συμβόλοις ἡδόμεθα, καὶ μάλιστα καιροῦ τοιούτου, καὶ περὶ τοιούτου νεοπαγοῦς (4) τε ὁμοῦ καὶ τελείου, καὶ ἵνα σε ἀπὸ τῆς Γραφῆς δεξιώσωμαι (5), ἱδρυμένου ἐν τῇ νεότητι. Οὕτω γὰρ ἐκείνη καλεῖ τὸ πλεῖον ἐν τῇ συνέσει (6) τῆς ἡλικίας. Οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ πατέρες δρόσον οὐρανοῦ καὶ πιότητα γῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπηύχοντο τοῖς παισὶν (εἰ μή τινι φίλον καὶ ταῦτα νοεῖν ὑψηλότερον), ἡμεῖς δέ σοι τὸ πᾶν πνευματικῶς ἀντιδώσομεν (7). *Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου·* καὶ γένοιο τοιούτων τέκνων πατὴρ (εἰ δεῖ σοι συντόμως καὶ οἰκείως ἐπεύξασθαι), οἷον σεαυτὸν ὑποφαίνεις τοῖς σοῖς πατράσιν, ὡς ἄν τά τε ἄλλα καὶ ἡμεῖς ἐπὶ σοὶ δοξαζοίμεθα.

CXXII. EIDEM.

ΡΚΒ'. Τῼ ΑΥΤῼ (8).

Ad anniversarium honorem martyrum, qui quotannis Arianzi celebrabatur, mense Dathusa, simulque ad negotia ecclesiastica Theodorum invitat Gregorius.

Tu, et nobis, ut adversa valetudine laborantibus, curam atque officium debes, siquidem unum ex præceptorum numero est ægrotantium visitatio : et item sanctis martyribus anniversarium hono-

C Χρεωστεῖς μὲν ἡμῖν καὶ ὡς νοσεροῖς θεραπείαν, εἴπερ μία τῶν ἐντολῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις· χρεωστεῖς δὲ καὶ τοῖς ἁγίοις (9) μάρτυσι τὴν δι' ἔτους τιμὴν, ἣν ἐν Ἀριανζοῖς τοῖς σοῖς ἑορτάζομεν

[81] Exod. I, 14 sqq. [82] Psal. CXLIII, 12. [83] Gen. XXVII, 28. [84] Psal. XIX, 7

(97) *Αἴγυπτον ταύτην ἐξελθών.* Combef. ἐξελθεῖν, vertitque : *Purius Pascha desidero, nempe ex hac egredi gravi et caliginosa sæculi Ægypto.* Non bene Bill. : *Nunc autem purius est ex hac gravi et caliginosa vitæ Ægypto egredi.*

(98) *Ταύτην ἡμῖν προσεύχου.* Cod. unus ταῦτα. Ita et cod. R. qui addit καὶ ὑπερεύχου.

(99) *Βιωσίμως ἔχοντα.* Combef. : *Vita fausta et incolumi.* Bill. : *Utinam vivo et incolumi.*

(1) *Καὶ ἵν' εἴπω.* Cod. Reg. et Combef. καὶ τί ἂν γὰρ ἢ πατρικῶν, *ac quid aliud quam quod paternis sit conditionibus dignum?*

(2) Alias CCXX Scripta eodem anno. — *Θεοδώρῳ.* Cod. Pass. addit ἐπισκόπῳ Θυάνων.

(3) *Trium Capit. Def.* t. 7, c. 7, pag. 635, apud Sirm. t. II.

(4) *Νεοπαγοῦς τε.* Ita Pass. et tres Reg., quæ lectio melior quam in edit. νεοπαγέντος.

(5) *Ἀπὸ τῆς Γραφῆς δεξιώσωμαι· Ut tibi Scripturæ sacræ verba proferam.*

(6) *Ἐν τῇ συνέσει.* Ita cod. Reg., Par., Pass., Montac. et Morel. In edit. τῇ deest. At, inquit Combef., quam bene Morel. : *Quod plus est in intellectu ætatis.*

(7) *Ἀντιδώσομεν.* Montac. ἀποδώσομεν. Forte ἀνταποδώσομεν, ait Morel.

(8) Alias XC. Scripta eodem anno, post Pascha.

(9) *Καὶ τοῖς ἁγίοις.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. τοῖς deest. Mox pro Ἀριανζοῖς, cod. 1045, Ναζιανζοῖς.

τῇ εἰκάδι δευτέρᾳ (10) τοῦ καθ' ἡμᾶς μηνὸς Δαθού-σα (11). Καὶ ἅμα οὐκ ὀλίγα ἐκκλησιαστικῶν δεῖται κοινῆς διασκέψεως. Πάντων οὖν ἕνεκεν (12), ἀόκνως παραγενέσθαι καταξίωσον· καὶ γὰρ εἰ πολὺς ὁ κάματος, ἀλλ' ἀντίῤῥοπος ὁ μισθός.

A rem debes **106** quem in Arianzis tuis vicesimo secundo mensis Dathusa, ut apud nos appellatur, die celebramus. Ac simul non pauca ecclesiastica negotia sunt, quæ communem considerationem requirant. His igitur omnibus de causis a te peto, ut impigre ad nos venias ; etsi enim ingens labor est, par tamen est merces.

ΡΚΓ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (13).

CXXIII. EIDEM.

Vocanti Gregorio præsens adfuit, tumque, vel sane litteris postmodum, ut se inviseret Gregorium rogavit Theodorus. Cui Theologus aeris inclementia et morbi domi se continere coactum significat, seque adfuturum, cum per tempus licuerit, pollicetur.

Ἡδέσθην σου τὴν παρουσίαν, καὶ στέργω τὴν συνουσίαν, καίτοιγε ἄλλως ἐμαυτὸν νουθετήσας οἴκοι μένειν, καὶ καθ' ἡσυχίαν φιλοσοφεῖν· τοῦτο γὰρ εὗρον ἐμαυτῷ ἐκ πάντων λυσιτελέστερον (14). B Ἐπεὶ δὲ οἵ τε ἀέρες ἔτι ταραχώδεις (15), καὶ οὐκ ἀνῆκεν ἡ ἀῤῥωστία, παρακαλῶ, μικρὸν μακροθύμησον, συνεύχου δὲ τὴν ὑγίειαν· καὶ ἡνίκα ἂν ᾖ καιρὸς, ἐπιστησόμεθα σαῖς εὐχαῖς.

Præsentiam tuam sum reveritus, et consortium tuum amplector, tametsi alioquin me ipsum commonefecerim domi manere, et per otium philosophari : hoc enim mihi ex omnibus inveni conducibilius. Quia vero et aer adhuc turbulentus est, neque infirmitas destituit me, obsecro te, parumper adhibeto patientiam, et comprecare mihi sanitatem : nos simul atque tempestivum erit, attendemus precibus tuis.

ΡΚΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (16).

CXXIV. EIDEM.

Non ita multo post, redeunte veris amœnitate, Theodoro iterum invitanti rescribit Gregorius venturum se libenter, imo properaturum, ut solus cum solo congrediatur, sed synodos et concilia procul salutare. *Si quis hanc in annos sequentes epistolam velit rejicere, quam hic conjiciendo collocamus, non admodum repugnabimur.*

Καλεῖς; ἡμεῖς δὲ σπεύδομεν· σπεύδομεν δὲ μόνῳ πλησιάσαι καὶ μόνοι (17). Συνόδους γὰρ καὶ συλλόγους (18) πόῤῥωθεν ἀσπαζόμεθα, ἐξ οὗ μοχθηρῶν (19) πεπειράμεθα τῶν πολλῶν, οὕτω γὰρ εἰπεῖν μέτριον. Τί οὖν ἔτι λείπεται; πόθῳ δικαίῳ C βοήθησον διὰ τῶν εὐχῶν, ἵνα τύχωμεν ὧν σπουδάζομεν.

Vocas ? Nos vero properamus. Properamus autem, ut soli cum solo congrediamur. Synodos enim atque conventus procul salutamus, ex quo scilicet tempore multa eorum, ut parce loquar, molesta esse comperi. Quid igitur superest ? Justo desiderio per orationes tuas opitulare, ut quod studemus consequamur.

ΡΚΕ'. ΟΛΥΜΠΙΩ (20).

CXXV. OLYMPIO.

Cum hoc anno Xanxaridis thermas petere morbi causa coactus fuisset Gregorius, vix itineri se commiserat, cum ejus absentiæ opportunitatem nacti Apollinaristæ, eo audaciæ proruperunt, ut cuidam nebuloni de impio suo et adulterino grege, episcopi nomen imponerent. Quod ubi rescivit Gregorius, Olympio Cappadociæ præfecto scribit, ut facinus ab Apollinaristis contra imperatorum constitutiones et edicta attentatum ulciscatur. Mitius tamen, quam tanta mereatur audacia, perditi homines puniantur, obsecrat.

Παιδεύεταί τι καὶ πολιὰ, καὶ οὐ πάντη τὸ γῆρας, ὡς ἔοικεν, εἰς σύνεσιν ἀξιόπιστον. Ἐγὼ γοῦν πάντων μὲν μάλιστα τῶν Ἀπολλιναριστῶν εἰδὼς τὴν ἐνθύμησιν καὶ ἀσέβειαν (21), ὁρῶν δὲ οὐκ ἀνεκτὴν αὐτῶν (22) ἀπόνοιαν, ἐνόμιζον τῇ μακροθυμίᾳ πράους αὐτοὺς ποιήσειν, καὶ μαλάξειν κατὰ μικρὸν, ὅπερ οὖν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ὑπέτεινον (23). Ἔλαθον

Canities quoque nonnihil eruditur, nec senectus, ut video, talis omnino est, quæ prudentiæ opinionem fidemque mereatur. Ego cum omnium maxime Apollinaristarum cogitationem et impietatem perspectam haberem, nec ferendam eorum audaciam **107** cernerem, existimabam tamen fore, ut lenitate mea mansuetos et placidos eos redde-

(10) *Τῇ εἰκάδι δευτέρᾳ.* Ita tres codd. In edit. D compendiario τῇ κβ'.

(11) *Δαθοῦσα.* Mensis ille videtur, ait Combef., qui in veteri Lexico τεκουσία, et in mensibus Cappadocum septimus numeratur Julioque nostro respondet.

(12) *Πάντων οὖν ἕνεκεν.* Ita cod. et Reg. 1405. In edit. πάντων οὖν ἕνεκα. Pro πάντων, Montac., Morel. et Combef. ἕνεκα τούτων.

(13) Alias CCXXI. Scripta circa idem tempus.

(14) *Λυσιτελέστερον.* Cod. Reg. λυσιτέλεσθαι. Cod. Pass. λυσιτελέστατον, et sic legendum proponit Morel.

(15) *Ἔτι ταραχώδεις.* Cod. Reg. ἔτι τραχώδεις, *aer adhuc asper est.* In cod. Pass. ἔτι deest.

(16) Alias LXXXIV. Scripta paulo post superiorem.

(17) *Μόνῳ πλησιάσαι καὶ μόνοι.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. μόνοι πλησιάσαι καὶ μόνῳ.

(18) *Καὶ συλλόγους, atque conventus.* Bill. *atque colloquia.*

(19) *Μοχθηρῶν, molesta.* Bill. *improba et flagitiosa,* quod sane durius et contra Gregorii mentem, qui parce et moderate loqui se testatur : οὕτω γὰρ εἰπεῖν μέτριον.

(20) Alias LXXVII. Scripta anno eodem.— *Ὀλυμπίῳ.* Cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. Ἀλυπίῳ. Cod. Reg. Ἀλυπίῳ ἄρχοντι.

(21) *Τὴν ἐνθύμησιν καὶ ἀσέβειαν.* Cod. et Combef. habent τὴν ἀσέβειαν.

(22) *Αὐτῶν.* Ita cod. et Reg. Deest in edit.

(23) *Ὅπερ οὖν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ὑπέτεινον.* Ita cod. Reg. In edit. ὥσπερ οὖν, etc. *Sicut nimirum spe mihi pollicebar.* Montac., Morel. et Combef.

rem, ac paulatim emollirem, atque hoc mihi spe A fingebam. Verum, ut apparet, illud minime animadverti, me pejores eos effecisse ac per intempestivam hanc philosophiam Ecclesiæ detrimentum attulisse. Nec enim pravos homines lenitas inflectit. Et quidem si nunc per meipsum hæc te docere potuissem, non dubitassem, probe noveris, vel ultra vires iter capessere, atque ad excellentiæ tuæ pedes meipsum advolvere. Quoniam autem longius me morbus perduxit, et Xanxaridis thermis mihi de medicorum consilio uti necesse est, litteras mihi vicarias substituo. Præter alia omnia eo quoque audaciæ proruperunt mali homines et male perdendi, ut episcopos etiam quosdam, quibus dignitas ab universali Orientalium et Occidentalium concilio abrogata fuerat, accersentes, aut transeuntibus abutentes (non enim certo affirmare possum), imperialibus omnibus constitutionibus atque omnibus vestris edictis violatis, cuidam impii et adulterini sui gregis episcopi nomen imposuerint, nulla re, ut opinor, perinde freti, atque summa mea imbecillitate : hoc enim dicendum est. Quæ si levia et ferenda sunt, ferat tua firmitas ; feremus ipsi quoque, quemadmodum et sæpe tulimus. Si vero gravia, et ne ipsis quidem pietatis laude præstantissimis imperatoribus ferenda ea, quæ admissa sunt, mitius tamen quam tanta audacia mereretur, ulcisci dignare.

δὲ, ὡς ἔοικε, κἀκείνους χείρους ποιήσας, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν βλάψας, τῇ ἀκαίρῳ φιλοσοφίᾳ. Οὐ γὰρ δυσωπεῖ τοὺς πονηροὺς ἐπιείκεια. Καὶ νῦν, εἰ μὲν αὐτῷ μοι δυνατὸν ἦν δι' ἐμαυτοῦ ταῦτα διδάξαι (24), οὐκ ἂν ὤκνησα, εὖ ἴσθι (25), καὶ παρὰ δύναμιν κινηθεὶς προσπεσεῖν τῇ σῇ τιμιότητι. Ἐπειδὴ δὲ περαιτέρω προήγαγεν (26) ἡμᾶς ἡ ἀῤῥωστία, καὶ τοῖς Ξανξαρίδος θερμοῖς (27) χρήσασθαι ἀναγκαῖον ἐγένετο, τῶν ἰατρῶν τοῦτο συμβουλευσάντων, ἀντ' ἐμαυτοῦ ποιοῦμαι τὰ γράμματα. Ἐτόλμησαν οἱ κακοὶ καὶ κακῶς ἀπολούμενοι πρὸς πᾶσι τοῖς ἄλλοις, καὶ καθῃρημένους (28) ἐπισκόπους ὑπὸ πάσης ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς συνόδου καλέσαντες, ἢ παριοῦσι καταχρησάμενοι (οὐ γὰρ ἔχω τοῦτο εἰπεῖν ἀκριβῶς), καὶ πασῶν κατεξαναστάντες βασιλικῶν B διατάξεων, καὶ ὑμετέρων προσταγμάτων, ἐπισκόπου ὄνομα ἐπιθεῖναί (29) τινι τῶν παρ' αὐτοῖς ἀσεβῶν καὶ κιβδήλων, οὐδενὶ τοσοῦτον, ὡς οἶμαι, ὅσον τῇ ἐμῇ νεκρώσει (τοῦτο γὰρ δεῖ λέγειν[30]) θαῤῥήσαντες. Ταῦτα εἰ μὲν ἀνεκτὰ, ἐνεγκάτω μὲν ἡ σὴ στεῤῥότης· οἴσομεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ὥσπερ οὖν πολλάκις ἠνέγκαμεν. Εἰ δὲ βαρέα, καὶ οὐδὲ τοῖς εὐλαβεστάτοις (31) βασιλεῦσιν αὐτοῖς φορητὰ, ἐπεξελθεῖν τοῖς γεγενημένοις, εἰ καὶ τῆς ἀπονοίας ἔλαττον, καταξίωσον.

CXXVI. EIDEM.

ΡΚϚʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (32).

Cum Xanxaride balneorum causa versaretur Gregorius, opportuna videndi Olympium, et quæsita occasio se obtulit. Sed bonum quod jam manibus tenebat, recrudescente morbo, invitus perdidit. Quam id sibi molestum fuerit Olympio sua epistola significat : ab eoque præterea postulat, ut Nicobulum filium *cursus publici seu veredariorum cura liberet. Nicobulum autem filium suum appellat Gregorius, quia Alypianam sororis suæ filiam uxorem duxerat.*

Velut per somnium hilari animo fui. Nam cum C usque ad monasterium delatus essem, ut nonnihil solatii ex balneo consequerer, ac deinde congressum tuum spe concepissem, jamque hoc bonum velut manibus tenerem, atque aliquot **108** dies illic exegissem, repente a morbo, qui partim jam mihi negotium facessebat, partim minabatur, submotus sum. Ac si huic rei, quæ mihi accidit, imaginem quamdam et similitudinem invenire

Ὄναρ ηὐθύμησα. Καὶ γὰρ μέχρι τῆς μονῆς ἐνεχθεὶς, ὥστε τινὸς ἐκ τοῦ λουτροῦ παραμυθίας τυχεῖν, εἶτα τὴν σὴν συντυχίαν ἐλπίσας, καὶ ὥσπερ ἐν χερσὶν ἔχων ἤδη τὸ ἀγαθὸν, καί τινας ἡμέρας ἐνδιατρίψας (33), ἐξαίφνης ἀπήχθην (34) ὑπὸ τῆς ἀῤῥωστίας, τὰ μὲν ἤδη λυπούσης, τὰ δὲ ἀπειλούσης. Καὶ εἰ δεῖ τινα εἰκασίαν εὑρεῖν (35) τῷ πάθει, ταυτὸν ἔπαθον τοῖς πολύποσιν, οἳ βίᾳ τῶν πετρῶν ἀποσπώμενοι, κινδυνεύουσι καὶ ταῖς κοτύλαις

ὥσπερ οὖν ἐπέτεινον, *majores ejus rei spes concipiebam.*

(24) *Ταῦτα διδάξαι.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ταῦτα δεῖξαι, *hæc ostendere.*

(25) *Εὖ ἴσθι.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. εὖ deest. Reddit Bill., *mihi crede.*

(26) *Περαιτέρω προήγαγεν.* Sic enim legendum, ait Bill., non ut in vulgatis exemplaribus προσήγαγεν, D id quod satis indicat adverbium præcedens περαιτέρω. Sic etiam habent cod. et Combef. ; at pro περαιτέρω, cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. ποῤῥωτέρω.

(27) *Ξανξαρίδος θερμοῖς.* Montac. et Morel. Ζανξαρίδος θερμοῖς. Ibi enim pro infirmis balnea calida. At in cod. Ξανξαρίδος. Nam eo loci exstructum erat monasterium, cujus forsan vivendi ratione de medicorum consilio uti sibi necesse putabat Gregorius.

(28) *Καθῃρημένους.* Emendandus est, ait Bill., Hervag. codex ex Frobeniano, et pro κεκατηρημένους, substituendum est καθῃρημένους.

(29) *Ὄνομα ἐπιθεῖναι.* Cod. et Reg. ac Morel. ὄνομα περιθεῖναι, *quemdam episcopi nomine induerint*, vel *cuidam tribuerint nomen.*

(30) *Τῇ ἐμῇ νεκρώσει.* Quid legerit Bill. incertum omnino, dum reddit, *summa mea imbecillitate viriumque conservatione.* Voluit profecto *viriumque exstinctione.* Combef : *Exhaustis viribus meis enecto que corpusculo.* Mox in cod. γάρ deest.

(31) *Εὐλαβεστάτοις.* Duo cod. Reg., Montac., ac Morel., necnon et in edit. quibusdam εὐσεβεστάτοις.

(32) Alias CLXXVIII. Scripta eodem tempore. — *Τῷ αὐτῷ*, id est, Ὀλυμπίῳ. Cod. B. 3, Εὐσεβίῳ φίλῳ.

(33) *Ἐνδιατρίψας.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. προσδιατρίψας.

(34) *Ἀπήχθην.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. ἀπηνέχθην ὑπὸ τῆς ἀῤῥωστίας, quod Bill. : *Ob morbum ablatus sum.* Edit. : ἀπηνέχθην.

(35) *Εἰκασίαν εὑρεῖν.* Cod. Morel. et Combef. λαβεῖν.

πολλάκις, ὧν τι προσαφιᾶσι ταῖς πέτραις, ἤ τι παρ' A αὐτῶν προσλαμβάνουσι. Τὸ μὲν οὖν ἡμέτερον τοιοῦτον. Ἃ δ' ἂν παρὼν ἐδεήθην τῆς σῆς καλοκαγαθίας, ταῦτα καὶ ἀπὼν ἐθάῤῥησα. Τὸν υἱὸν Νικόβουλον σφόδρα εὗρον τῇ τοῦ δρόμου φροντίδι (36), καὶ τῇ τῆς μονῆς προσεδρείᾳ στενοχωρούμενον, ἄνθρωπον καὶ ἀσθενῆ καὶ τῶν τοιούτων ἀήθη, καὶ τὴν ἐρημίαν οὐ φέροντα. Τούτῳ, πρὸς ἄλλο μὲν πᾶν ὅ τι ἂν ᾖ σοι φίλον, χρήσασθαι θέλησον· καὶ γὰρ πρόθυμος εἰς πάντα ὑπηρετεῖν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ· ταύτης δὲ, εἰ δυνατὸν, ἐλευθέρωσον τῆς φροντίδος· εἰ μή τι ἄλλο, καὶ ὡς ἡμέτερον τιμῶν νοσοκόμον, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν δεηθέντες (37), καὶ τυχόντες, χρῄζομεν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τῆς σῆς ἡμερότητος.

oportet, idem mihi, quod polypis, usu venit; qui cum per vim a rupibus avelluntur, persæpe de acetabulis quoque in periculum veniunt, quippe quorum nonnihil rupibus relinquunt, aut ab illis aliquid assumunt. Atque hujusmodi quiddam nobis contigit. Quæ autem a tua probitate coram petiissem, hæc absens quoque petere non dubitavi. Filium nostrum Nicobulum, tum cursus sollicitudine, tum assidua in monasterio commoratione valde pressum offendi, hominem et infirmis viribus, et rerum hujusmodi insolentem, et solitudinem minime ferentem. Hujus opera ad quamcunque aliam rem tibi cordi fuerit, utaris velim; siquidem ad omnia prompto atque impigro animo tibi operam navabit. Hac autem cura, si fieri potest, eum libera, si non aliam ullam ob causam, saltem ut hoc honoris ei habeas, qui me ægrotantem curat. Quandoquidem cum multa et pro multis a te petierimus atque obtinuerimus, tua quoque erga nos ipsos mansuetudine opus habemus.

ΡΚΖ'. ΕΛΛΑΔΙΩ (38).

CXXVII. HELLADIO.

Hic commode collocanda se offert 127 *epistola, quæ ejusdem argumenti et eadem de causa scripta est ac superior. Nimirum implorat opem Helladii ut Nicobulus publicæ rei oneribus solvatur, atque otio et quieti, cui assuetus est, reddatur.*

Ἡδὺ μὲν καὶ ἄλλως (39) τὸ προσαγορεύειν τὴν B σὴν εὐλάβειαν· ἐμοὶ δὲ ἥδιον οὕτω διακειμένῳ. Τὸ γὰρ καθ' ἑκάστην σχεδὸν τὴν ἡμέραν ἀπογινώσκεσθαι (40), πλέον ἔχεσθαί σου ποιεῖ, ὡς ἂν (41) τὰ τελευταῖα παρακερδαίνοντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ (42) κέρδος ὁμολογῶ, χρεωστῶ τὴν ἀντίδοσιν τῷ αἰδεσιμωτάτῳ υἱῷ Νικοβούλῳ, παρ' οὗ τὸ κέρδος· ὅπερ δὲ ποιοῦσιν οἱ πένητες πρὸς τοὺς εὐπόρους βλέποντες, ἵνα παρ' ἐκείνων εὖ πάθωσι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιῶ, διὰ σοῦ τῷ ἀνδρὶ διαλύων τὸ χρέος. Χρῄζει δὲ ἀπραγμοσύνης πάντα τὸν χρόνον ταύτῃ συνειθισμένος· πρὸς ταύτην (43) αὐτῷ συνάρασθαι καταξίωσον.

Jucundum utique etiam alia de causa reverentiam tuam salutare: sed mihi ita affecto jucundius est. Nam quod singulis ferme diebus animum despondeo, facit ut tibi arctius adhæream, quasi novissima obiter lucrifaciens. Cum autem lucrum fatear, remunerationem debeo reverendo maxime Nicobulo, a quo lucrum accessit. Quod porro faciunt pauperes in opulentos intuentes, ut ab illis beneficium accipiant, idem ipse facio, dum per te viro debitum exsolvo. Eget autem otio et quiete cui perpetuo assuetus est: ut illa fruatur illum adjuvare digneris.

ΡΚΗ'. ΠΡΟΚΟΠΙΩ (44).

109 CXXVIII. PROCOPIO.

Procopium Constantinopoli præfectum, amicitia sibi conjunctum, datis in agro Arianzo litteris, Gregorius salutat. Quo anno datæ sint certo statuere non possumus.

Διὰ μακροῦ σε προσφθέγγομαι, τὸν ἀντὶ πάντων C ἐμοὶ (45) καὶ πρὸ πάντων, ὃν καὶ παρόντα τῶν μεγάλων ἠξίους, καὶ ἀπόντα οἶδ' ὅτι τῶν αὐτῶν ἀξιοῖς. Μισθὸς δὲ γενέσθω τῷ διακόνῳ τῆς ἐπιστολῆς τῷ υἱῷ ἡμῶν Ἀνθίμῳ (46) ὑπὲρ μεγάλων μέγας. Τίς οὗτος; τῆς παρὰ σοῦ προστασίας τυχεῖν, ἐν οἷς ἂν δέηται. Μέγιστον δὲ εἰς τὴν πρεσβείαν ἡμῖν, καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος (47) ἐξ ἐπιφανοῦς στρατείας, ἴσως καὶ

Longo intervallo te saluto, atque alloquor, qui instar omnium, atque ante omnes mihi es, meque et præsentem magnis honoribus complectebaris, et absentem (sic enim mihi persuadeo) iisdem complecteris. Merces autem filio nostro Anthimo, hujus epistolæ ministro, pro ingentibus rebus ingens rependatur. Quæ tandem hæc? Ut quibus in rebus opus ei fuerit, præsidium tuum

(36) *Τῇ τοῦ δρόμου φροντίδι.* Combef.: *Cursus publici cura.* Ad quid hæc, inquit, cum μονῆς προσεδρείᾳ, nisi ex illa, quæ forte in strata publica erat, sic cursui publico operam dabat. Montac. et Morel. τῇ τοῦ νόμου φροντίδι, quod aliud esset, nec satis notum.

(37) *Δεηθέντες.* Ita cod. Reg. et B. 3. Montac. Morel. et Combef., sicque legit Bill. In edit. δεηθέντα, sed in margine δεηθέντες.

(38) Alias CCXXXIV. Scripta circa idem tempus.

(39) *Καὶ ἄλλως.* Ita cod. Reg. et Morel. in notis. Codd. Pass. 1 et 2 γὰρ καὶ ἄλλως. In edit. καὶ ἄλλοις.

(40) *Ἀπογινώσκεσθαι.* Cod. Pass. 2, τὸ γὰρ καθ' ἑκάστην ἐπιγινώσκεται σχεδὸν τὴν ἡμέραν.

(41) *Ὡς ἄν.* Codd. Reg. et R. ὡς ἀεί. Ita et Morel. in notis. Reddit Combef.: τὰ τελευταῖα παρακερδαίνοντα, *ut qui extrema obiter elucrer.*

(42) *Ἐπειδὴ δὲ τό.* Ita codd. Reg. Pass. et R. In edit. ἐπειδὴ δὲ καὶ τό.

(43) *Πρὸς ταύτην.* Ita iidem codd. In edit.: πρὸς αὐτήν. Vertit Morel.: *Hanc ipsi conferre digneris.* Combef. autem: *Ad eam, quæso, illi opitulare.*

D (44) Alias CLVII. Incerto tempore scripta, sed forte an. 382.

(45) *Πάντων ἐμοί.* Ita cod. Reg., Morel. et Combef. In edit. πάντων ἡμῖν.

(46) *Ἀνθίμῳ.* Cod. et Montac. Ἀνθιμίῳ.

(47) *Ἀνὴρ οὗτος.* Combef. ἀνὴρ αὐτός.

consequatur. Maximum autem pondus ad deprecationem nobis affert hic quoque ipse vir, ex insigni atque illustri militia, vobis etiam magnis viris fortasse notus, atque corporis calamitas oculis ipsis fidem faciens. Quæ cum per se gravis et acerba sit, tum quia præter meritum, ut verisimile est, plus acerbitatis habet. Quibus rebus adjuncta nostra precatio, non dubito, quin id, de quo laboramus, magis conficiat.

A τοῖς μεγάλοις ὑμῖν (48) γνώριμος, καὶ ἡ συμφορὰ τοῦ σώματος αὐτόθεν τὴν ὄψιν πείθουσα. Βαρεῖα μὲν καὶ καθ' ἑαυτὴν, τῷ παρ' ἀξίαν δὲ, ὡς εἰκὸς, βαρυτέρα. Τούτοις προστεθεῖσα καὶ ἡ παρ' ἡμῶν παράκλησις, οἶδα ὅτι κατορθώσει μᾶλλον τὸ σπουδαζόμενον.

CXXIX. EIDEM.

ΡΚΘ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (49).

De tempore quo scripta est hæc epistola, ut superior, nihil certi habemus. Ex his tantum verbis: Nisi prava corporis valetudine uteremur, convenissemus te, et hanc per nos legationem ipsi obiissemus, *conjicere fas est Gregorium Constantinopolim proficiscendi consilium non omnino abjecisse; siquidem præfectus in ea urbe degebat, vel Procopium alium fuisse. Observandum etiam Gregorium ad nuptias Olympiadis vocatum a Procopio, postea, ut videbimus, nullam aliam, præter morbum, excusationem obtendere; quod argumento est superiores litteras ad Procopium Constantinopolis præfectum scriptas esse, nec Gregorium omnino valedixisse huic civitati.*

Nisi prava corporis valetudine uteremur, atque de ipsa etiam vita malam spem haberemus, primum illud ac maximum lucrum fecissemus, ut tuo congressu ac colloquio frueremur, quod omnino nostri erga te officii ratio postulabat: deinde per nos ipsos hanc legationem obiissemus. Quoniam autem, morbo prorsus, tanquam catenis vincti, jacemus, nec sponte nostra et voluntate hoc detrimentum accepimus, quod supererat, id facimus, teque per litteras adimus, atque amplectimur et exosculamur, eamque fiduciam concipimus, ut pro condiacono nostro Eugenio rogemus, quem a tua mentis magnitudine ac præstantia deposcimus. Ac si quidem nullum crimen est ea familiaritas, quæ ipsi cum Regiano homine **110** conscelerato et nefario intercessit (neque enim eum quidquam aliud sceleris admisisse constat), ob jus ipsum, cujus tu arbiter ac patronus es: si autem id crimen esse censes, certe in Dei gratiam, cui astitit, ac senectutis nostræ causa, quam multis viris Dei metu præditis venerationi esse non ignoras, hanc igitur, quæso, gratiam et nobis, et universo clero concede; atque hominem calumnia liberando faustas tibi divinas spes effice. Si hoc feceris, pro iis, quæ tribuis, non minora (nisi hoc dictu nimis magnum est), recipies, hoc est, nostras orationes.

B Εἰ μὲν μὴ πονηρῶς ἡμῖν ἔχρητο τὸ σῶμα, μηδὲ περὶ τοῦ ζῆν αὐτοῦ πονηρὰς εἴχομεν τὰς ἐλπίδας, πρῶτον μὲν (50) ἂν καὶ μέγιστον ἐκερδάναμεν τὴν σὴν συντυχίαν καὶ συνουσίαν (51), ἢ σοι παρ' ἡμῶν πάντως ὠφείλετο· δεύτερον δὲ δι' ἡμῶν αὐτῶν ταύτην ἂν ἐπληρώσαμεν τὴν πρεσβείαν. Ἐπεὶ δὲ κείμεθα παντελῶς τῇ ἀῤῥωστίᾳ πεπεδημένοι, καὶ οὐχ ἑκόντες ἐζημιώμεθα, ὃ δεύτερον ἦν ποιοῦμεν, πρόσιμέν (52) σοι διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ δεξιούμεθα, καὶ κατασπαζόμεθα (53), καὶ θαῤῥοῦμεν δεηθῆναι περὶ τοῦ συνδιακόνου (54) ἡμῶν Εὐγενίου, ὃν ἐξαιτούμεθα παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας. Εἰ μὲν οὖν οὐδέν ἐστιν ἀδίκημα ἡ πρὸς τὸν ἀνόσιον Ῥηγιανὸν οἰκειότης (οὐ γὰρ ἄλλο γε οὐδὲν ἀδικῶν φαίνεται), δι' αὐτὸ τὸ δίκαιον, οὗ σὺ βραβευτὴς (55) καὶ προστάτης· εἰ δὲ ἀδίκημα τοῦτο κρίνεις (56), διά γε τὸν C Θεὸν, ᾧ παρέστηκε (57), καὶ τὴν ἡμετέραν πολιὰν, ἣν αἰδέσιμον οἶδας (58) πολλοῖς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον, δὸς οὖν (59), παρακαλῶ, καὶ ἡμῖν καὶ τῷ κλήρῳ παντὶ ταύτην τὴν χάριν· καὶ δεξιὰς σεαυτῷ ποίησον τὰς κατὰ Θεὸν ἐλπίδας, ἐλευθερώσας τῆς ἐπηρείας τὸν ἄνθρωπον. Ἀντιλήψῃ δὲ, ὧν δίδως, οὐκ ἐλάττονα (εἰ μὴ μέγα τοῦτο εἰπεῖν), τὰς παρ' ἡμῶν εὐχάς.

(48) *Μεγάλοις ὑμῖν.* Ita cod. B. 3, R, et Combef. In edit. ὑμῖν deest. Reddit tamen Billius.

(49) Alias CLVIII. Incerti temporis, sed forte ejusdem anni.

(50) *Πρῶτον μέν*, etc. Hunc locum, cui nihil censet addendum, sic vertit Combef.: *Primum illud ac maximum essemus consecuti, ut tuo congressu ac colloquio poliremur, quippe qui hanc legationem per nos ipsos obiissemus.* Billius, inquit, hæc dividit; sed melius ac simplicius edita Græca quæ lectionem, quam secutus est, non admittunt. Unum agnoscit detrimentum Gregorius, quod præsentia illa exciderit, cui alterum facit, ut per epistolam adeat et interpellet: Ὃ δεύτερον ἦν, πρόσιμέν σοι διὰ τῶν γραμμάτων.

(51) *Καὶ συνουσίαν.* Addimus cum cod. Reg., B. 3 et R, ac Morel.: Ἢ σοι παρ' ἡμῶν πάντως ὠφείλετο· δεύτερον δὲ δι' ἡμῶν αὐτῶν ταύτην ἂν ἐπληρώσαμεν τὴν πρεσβείαν. Legit Montac.: Καὶ συνουσίαν, ἢ σοι παρ' ἡμῶν σπανίως ὠφείλετο· δεύτερον δὲ ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν ταῦτα ἐπληρώσαμεν. In edit. καὶ συνουσίαν, ὅτι παρ' ἡμῶν αὐτῶν ταύτην ἀνεπληρώσαμεν.

D (52) *Ὃ δεύτερον ἦν ποιοῦμεν, πρόσιμεν.* Ita cod. Reg., B. 3, et R., Morel. ac Combef., sicque legit. Bill. qui vertit: *Quod deinceps sequebatur, id facimus.* Montac. ὃ δεύτερον ἦν προσίομεν. In edit. ποιοῦμεν deest.

(53) *Κατασπαζόμεθα.* Cod. et Combef. ἀσπαζόμεθα.

(54) *Συνδιακόνου.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. In edit. διακόνου.

(55) *Οὗ σὺ βραβευτής.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. κρατεύτης.

(56) *Τοῦτο κρίνεις.* Ita cod. Reg. B. 3, Montac., Morel. ac Combef., ipseque Bill. In edit. τοῦτο κρίνει.

(57) *Παρέστηκε.* Montac. et Morel. παρέστηκας.

(58) *Οἶδας.* Morel. et Combef. οἶδα.

(59) *Δὸς οὖν.* Ita cod. Morel. et Combef. In edit. deest οὖν.

ΡΛ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (60).

Superiores epistolæ, quamvis incerti temporis, necessario huic præmittendæ erant, quæ sequitur, nempe 130, quam Procopio scripsit. Constantinopoli habitum est anno 382 concilium; ad quod mature, forte veris initio, vel citius etiam a Theodorio Gregorius honoris causa vocatus est. Verum cum adesse nollet, aut accedente morbo non posset, ad Procopium notarium, seu Theodosio a secretis, ut vult Tillemontius, seu præfectum urbis Constantinopolitanæ, ut habet Gothofredus, epistolam 130, alias 55, dedit, qua se excusat, et Procopium rogat, ut det operam ne piissimus imperator inertiæ ac ignaviæ se condemnet, sed infirmitati ignoscat, etc. *Ait autem se Gregorius ab omnibus episcoporum conciliis abhorrere, propter rixas et contentiones, quibus inter se conflictantur.*

Ἔχω μὲν οὕτως, εἰ δεῖ τἀληθὲς γράφειν, ὥστε πάντα σύλλογον φεύγειν ἐπισκόπων, ὅτι μηδεμιᾶς συνόδου τέλος εἶδον χρηστὸν, μηδὲ λύσιν κακῶν μᾶλλον (61) ἐσχηκυῖαν ἢ προσθήκην. Ἀεὶ γὰρ (62) φιλονεικίαι καὶ φιλαρχίαι (ἀλλ' ὅπως μή (63) με φορτικὸν ὑπολάβῃς οὕτω γράφοντα), καὶ λόγου κρείττονες (64)· καὶ θᾶττον ἄν τις ἐγκληθείη κακίαν ἑτέροις (65) δικάζων, ἢ τὴν ἐκείνων λύσειε. Διὰ τοῦτο εἰς ἐμαυτὸν συνεστάλην, καὶ μόνην ἀσφάλειαν ψυχῆς (66) τὴν ἡσυχίαν ἐνόμισα. Νῦν δὲ καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν ἔχω προστατοῦσαν τῆς κρίσεως, ἀεὶ σχεδὸν (67) τὰ τελευταῖα πνέων, καὶ εἰς οὐδὲν ἐμαυτῷ χρῆσθαι δυνάμενος. Διὰ τοῦτο συγγινωσκέτω μὲν ἡμῖν (68) ἡ σὴ μεγαλόνοια, πεισθήτω δὲ διὰ σοῦ καὶ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, μὴ ῥᾳθυμίαν ἡμῶν καταγινώσκειν, ἀλλὰ συγγινώσκειν τῇ ἀσθενείᾳ, δι' ἣν οἶδε καὶ συγχωρήσας (69) ἡμῖν, δεηθεῖσιν ἀντ' ἄλλης εὐεργεσίας, τὴν ἀναχώρησιν.

CXXX. EIDEM.

Ego, si vera scribere oportet, hoc animo sum, ut omnem episcoporum conventum fugiam, quoniam nullius concilii finem lætum et faustum vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem et incrementum habuerit. Semper enim sunt contentiones, et dominandi cupiditates (ac ne me, quæso, gravem et molestum existimes, hæc scribentem), nec ullis quidem verbis explicari queunt; citiusque aliquis improbitatis arguetur, dum aliis se judicem præbet, quam illorum improbitatem comprimat. Propterea memet ipse collegi, animæque securitatem in sola quiete ac solitudine mihi positam judicavi. Nunc vero huic quoque meo judicio patronus morbus accedit, quippe qui quotidie fere extremos efflo spiritus, nec ulla in re meipso uti queo. Atque ob hanc causam ignoscat nobis tua animi magnitudo, detque operam ne piissimus imperator nos inertiæ atque ignaviæ condemnet, **111** sed infirmitati ignoscat, ob quam se quoque nobis, instar alius cujuspiam beneficii hoc postulantibus, secedendi potestatem fecisse novit.

ΡΛΑ'. ΟΛΥΜΠΙΩ (70).

CXXXI. OLYMPIO.

Nihil superioribus litteris perfecit Gregorius. Imo iterata mandata per Icarium et Olympium Cappadociæ præfectum. Utrique respondit. Litteræ ad Icarium periere, quem illustrissimum vocat in epistola ad Olympium, quæ superest. Ea ipsa est quæ sequitur.

Τοῦτό μοι (71) τῆς ἀῤῥωστίας ἐστὶ βαρύτερον, τὸ ἀῤῥωστοῦντα μηδὲ πιστεύεσθαι, ἀλλ' ἐκδημίαν οὕτω μακρὰν ἐπιτάττεσθαι, καὶ εἰς μέσους θορύβους ὠθεῖσθαι, ὧν τὴν ἀναχώρησιν ἠγαπήσαμεν, μικροῦ καὶ χάριν διὰ τοῦτο τῇ τοῦ σώματος κακοπαθείᾳ ὁμολογήσαντες. Ἀπράγμων γὰρ ἡσυχία τῆς ἐν πράγμασι (72) περιφανείας τιμιωτέρα. Τοῦτο ἐπέσταλκα μὲν καὶ πρώην τῷ θαυμασιωτάτῳ Ἰκα-

Hoc mihi morbo ipso gravius est, quod cum æger sim, ægrotare tamen non credar, verum peregrinationem ita longam inire, in medios tumultus meipsum impellere jubear, a quibus secessisse tam mihi gratum fuit, ut hoc nomine gratiam quoque corporis afflictioni propemodum habeam. Quieta enim et a negotiis semota vitæ ratio actuosæ vitæ splendore præstantior est. Hoc et illustrissimo quo-

(60) Alias LV. Scripta anno 382, vere ineunte. — *Τῷ αὐτῷ*. Procopio. Combef. Ἡρακλιανῷ. Hujus epistolæ auctoritate ad conciliorum oppugnationem Calvinus abutitur, sed neminem piorum movere debet. Nec enim de generalibus, sed de particularibus quibusdam conciliis loquitur. Alioqui secum ipse pugnaret, utpote qui pluribus in locis Nicænum concilium laudibus in cœlum ferat, et magna ipse pars fuerit Constantinopolitanæ synodi, in qua Macedoniani, qui Spiritui sancto bellum indixerant, damnati, atque anathemate percussi sunt. Hæc Bill.

(61) *Λύσιν κακῶν*. Cod. Reg. et Pass. ac Combef. λύσιν κακοῦ.

(62) *Ἀεὶ γάρ*. Ita cod. et Pass. ac Combef. qui reddit, *nunquam enim non contentionem*. In edit. αἱ γάρ.

(63) *Ὅπως μή με*. Ita cod. R. et Pass. ac Combef. In edit. ὅπως μήτε.

(64) *Καὶ λόγου κρείττονες*. Montac., Morel. ac Combef. εἰσὶ λόγου κρείττονες.

(65) *Κακίαν ἑτέροις*. Ita cod. et R., sicque Montac., Morel. ac Combef. In edit. κακίαν ἑτέραν.

(66) *Ἀσφάλειαν ψυχῆς*. Lego enim, ait Bill., ψυχῆς ἀσφάλειαν, non jam ex conjectura duntaxat, ut in priore editione, sed etiam auctoritate librorum italicorum. Sic etiam habent cod. Pass., Montac., Morel. ac Combef. In edit. εὐχῆς.

(67) *Ἀεὶ σχεδόν*, etc. Bill.: *Quippe qui ita me distorqueat, ut quotidie fere extremos spiritus efflem, nec ulla re uti meipso queam.*

(68) *Συγγινωσκέτω μὲν ἡμῖν*. Ita cod. et Pass. Montac., Morel. ac Combef.; sicque legit Bill., licet ἡμῖν desit in edit.

(69) *Συγχωρήσας*. Legendum forte: συγχωρῆσαι. Sic Montac. et Morel.

(70) Alias LXXVI. Scripta anno 382. — *Ὀλυμπίῳ*. Montac. et Morel. Θεμιστίῳ. Nihil vetat, inquit Combef., Gregorium pluribus scripsisse de eodem argumento, vel etiam eadem, per quos iter illud deprecaretur, et ut se apud imperatorem excusarent.

(71) *Τοῦτό μοι*. Delent μοι Montac. et Morel.

(72) *Τῆς ἐν πράγματι*. Cod. ἐν πράγμασι. Hunc locum reddit Combef.: *Negotiis vacans solitudo ac quies claritate quæ in rebus gerendis est charior.*

que Icario non ita pridem scripsi, cum idem jussum A accepissem : et nunc a tua animi magnitudine peto, ut pro nobis quoque id scribere ne gravetur, quippe quem morbi locupletem testem habemus. Argumento est damnum illud, quod nunc accepimus, cum per corporis infirmitatem nec ad te accurrere, nec te frui, nobis licuerit, præside tam commodo, tamque eximia virtute prædito, ut præludia quoque ipsa magistratus tui excellentiora sint ea gloria, quam alii toto magistratus tempore consequuntur.

ρίῳ (73), τὸ αὐτὸ δεξάμενος πρόσταγμα ἐπιστεῖλαι δὲ καὶ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἡ σὴ μεγαλόνοια καταξιωσάτω, ὃν ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς ἡμετέρας ἔχομεν ἀῤῥωστίας. Πείθει δὲ καὶ ἡ ζημία, ἣν ἐζημιώθημεν (74) νῦν, μηδὲ προσδραμεῖν καὶ ἀπολαῦσαί σου δυνηθέντες, ἄρχοντος οὕτω δεξιοῦ, καὶ οὕτω θαυμασίου τὴν ἀρετὴν, ὡς καὶ τὰ προοίμια (75) τῆς σῆς ἀρχῆς εἶναι τιμιώτερα τῆς διὰ τέλους ἑτέρων εὐδοκιμήσεως.

CXXXII. SATURNINO.

ΡΛΒ'. ΣΑΤΟΥΡΝΙΝΩ (76).

Ex hac epistola, quæ ejusdem cum præcedentibus argumenti atque ejusdem etiam anni est, liquet quam bene erga Ecclesiam esset animatus Gregorius, quantoque studio pacem et concordiam prosequeretur. Quod ipsum spectat, quamvis gravi morbo laboraret, omnia, *inquit,* apud nos Dei beneficio recte se habent. *Nihil anxius, nihil sollicitus, nisi de Ecclesiis fœde turbatis, vovet ut ne concilium tristi fine claudatur; concilium, inquam, illud,quod anno* 382 *proxime consecutum est œcumenicam illam synodum, in qua sede Constantinopolitana cesserat, non autem, ut Baronio visum est, aliud concilium quod anno* 383, *Saturnino consule, Constantinopoli etiam Theodosius convocavit.*

Non est apud me dubium (alioqui temerarium B esset scribere), quin amicitiæ officium a me requiras. Externis enim potestatem, nobis autem fiduciam tribuis, ut conservus bonus iis qui hoc consecuti sunt, ut ad Deum appropinquent. Quocirca te quoque alloquimur, et cupiditati morem gerentes, rerum nostrarum statum tibi exponimus. Omnia apud nos Dei beneficio recte se habent, hoc uno excepto, quod de Ecclesiis anxii et solliciti sumus, tam fœde perturbatis. His quacunque ratione **112** potueris, communem concordiam. et re et sermone, impigre constitue, quandoquidem rursus episcopi coeunt, ac metuendum rursus est, ne nunc quoque pudore suffundamur, si hæc synodus sinistrum finem habuerit, quemadmodum habuit superior. Nam quæ nobis contigerunt, ea C Deo omnia scienti et cognoscenda et judicanda relinquemus, etiamsi jucundo animo invidiæ cessimus ac volentibus; non tanquam suavem quamdam rem, ut plerisque videtur, sed admodum periculosam relinquentes, ac velut ex gravi et aspera tempestate ad tranquillum quemdam et tutum portum appellentes.

Ἀπαιτεῖς, εὖ οἶδα, τὰ φιλικὰ (77) (καὶ εἴη (78) τολμηρὸν ἄλλως τὸ γράφειν). Τοῖς μὲν γὰρ ἔξω τὴν ἐξουσίαν, ἡμῖν δὲ νέμεις τὴν παῤῥησίαν, ὡς ὁμόδουλος ἀγαθὸς τοῖς Θεῷ πλησιάζειν ἠξιωμένοις. Διὰ τοῦτό σε καὶ προσφθεγγόμεθα, καὶ ποθοῦντί σοι (79) παραστήσομεν τὰ ἡμέτερα. Πάντα ἡμῖν σὺν Θεῷ καλῶς ἔχει, πλὴν ἑνὸς, τοῦ μεριμνᾷν περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, οὕτω ταρασσομένων. Ταύταις ὅ τι ἂν εἰσενεγκεῖν δυνηθῇς, μὴ κατοκνήσῃς τὴν κοινὴν ὁμόνοιαν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ βραβεῦσαι, ἐπειδὴ πάλιν σύνοδος ἐπισκόπων, καὶ δέος πάλιν μὴ καὶ νῦν αἰσχυνθῶμεν, πικρὸν καὶ ταύτης λαβούσης τέλος, ὥσπερ τῆς πρότερον (80). Τὰ γὰρ ἡμέτερα Θεῷ τῷ τὰ πάντα εἰδότι καὶ γινώσκειν καὶ κρίνειν ἀφήσομεν (81), εἰ καὶ ἡδέως εἴξαμεν τῷ φθόνῳ, καὶ τοῖς βουλομένοις (82)· οὐ χρηστοῦ τινος πράγματος (83), ὡς δοκεῖ τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπικινδύνου παραχωρήσαντες, καὶ ὥσπερ ἐκ χειμῶνος δεινοῦ καὶ τραχέος, εἰς εὔδιόν τινα ὅρμον καὶ ἀσφαλῆ καταντήσαντες.

CXXXIII. VICTORI.

ΡΛΓ'. ΒΙΚΤΟΡΙ (84).

Eadem occasione, eademque tempestate datæ sunt litteræ ad Victorem, qui ab Juliani tempore magistri militum dignitatem cum laude tenebat. Hunc hortatur ut communi tranquillitati manum porrigat, quandoquidem synodus rursum cogitur, rursumque certamen exsistit, et afflictis Ecclesiæ rebus opem ferat.

Non quia nunc scribimus, audaces sumus; sed,

Οὐχ ὅτι νῦν γράφομεν, τολμηροὶ, ἀλλ' ὅτι μὴ

(73) *Ἰκαρίῳ*. Cod. R. et Combef. Οὐικαρίῳ.

(74) *Ἣν ἐζημιώθημεν*. Montac. et Morel. ἐζημιώμεθα.

(75) *Ὡς καὶ τὰ προοίμια*. Ita supra epist. CIV.

(76) Alias LXXII. Scripta anno 382.

(77) *Ἀπαιτεῖς... τὰ φιλικά*. Comb., *quin amica requiras a me litterarum commercia.*

(78) *Καὶ εἴη*. Sic legendum cum Billio. In edit. καὶ εἰ.

(79) *Προσφθεγγόμεθα, καὶ ποθοῦντί σοι*. Ita cod. In edit. σοι deest. Reddit Bill.: *Te salutamus et cupiditati nostræ morem gerentes.*

(80) *Πικρὸν καὶ ταύτης λαβούσης τέλος, ὥσπερ τῆς πρότερον*. Ita cod. et Combef. In edit. μικρὸν καὶ ταύτης λαβούσης τέλος, ὥσπερ καὶ πρότερον. Si μικρόν, deest vox aliqua quam supplere conatur Bill., dum vertit· *Parum lætum finem habuerit, quemadmodum et prius.* Canterus *Novarum lectionum* lib. III, cap. 29, putat Theologum pro μικρόν scripsisse μιαρόν, atque ideo ita legendum.

(81) *Ἀφήσομεν*. Ita cod. et Combef., sicque legit Bill. In edit ἀφήσωμεν.

(82) *Φθόνῳ καὶ τοῖς βουλομένοις*. Ita cod. et Combef. In edit. deest καί. Legisse videtur Bill. τῶν βουλομένων. Vertit enim: *Invidiæ eorum, qui id appetebant, cessimus.* Mallet Combef. εἴξαμεν θρόνῳ τοῖς βουλομένοις, *throno cessimus volentibus.*

(83) *Οὐ χρηστοῦ τινος πράγματος*. Quidam fortasse suspicari poterant Gregorium non sine quodam animi dolore Constantinopolitano episcopatu sese abdicasse. Ait igitur nihil sibi jucundius accidere potuisse, quam quod a tam difficili et periculoso munere in suavissimam quietem vindicatus sit, ac velut ex gravissima tempestate in portum delatus. Hæc Bil

(84) Alias CXXXIII. Scripta eodem anno. — *Bl-*

τάχιον, ὀκνηροί. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο. Οὐ γὰρ εὐποροῦμεν δι' ὧν ἐπιστελοῦμεν. Καί τοί γε (85) πῶς οἴει τοῦτο ποθοῦντες, ἐν ἀγρῷ πόῤῥω που τῆς μονῆς διατρίβοντες, κἀκεῖ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐπιμελούμενοι (86)! Νῦν δὲ, ἡνίκα καιρὸς, καὶ προσφθεγγόμεθά σε (87), καὶ ἀξιοῦμεν ἣν παροῦσιν ἡμῖν τιμὴν ἐχαρίζου, ταύτην καὶ ἀποῦσι χαρίζεσθαι, καὶ μὴ διὰ γραμμάτων ὀκνεῖν παραμυθεῖσθαι ἡμᾶς σφόδρα τῷ χωρισμῷ κάμνοντας. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν σύνοδος, ἀγὼν πάλιν, καὶ τοῦτο ἐν μέσοις ἐχθροῖς πάντα τηροῦσιν ἐπιμελῶς τὰ ἡμέτερα, δὸς χεῖρα τῇ κοινῇ καταστάσει, ὡς μέρος ὢν τῆς Ἐκκλησίας οὐ τὸ φαυλότατον, καὶ μὴ περιίδῃς πάντα (88) καταναλωθῆναι τῷ ἐμπρησμῷ τῷ νῦν περιέχοντι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ὅ τι ἂν δυνηθῇς (89) τῶν σβεστηρίων ὀργάνων, τοῦτο προσένεγκε, καὶ τοῖς ἄλλοις διακελεύου, ἵνα καὶ τὸ σὸν εὖ ἔχοι (90) τοῦ κοινοῦ πράττοντος ἄμεινον.

A quia non citius, pigri. Imo ne hoc quidem. Non enim præsto sunt quibus litteras demus. Et quidem quam putas nos hoc cupere, ruri procul a monasterio commorantes, illicque corpus nostrum curantes! Nunc autem, cum sese offert occasio, et te salutamus, et a te petimus, ut quem nobis præsentibus honorem habuisti, eumdem quoque absentibus habeas, nec nos disjunctionem nostram permoleste ferentes per litteras consolari graveris. Quoniam autem rursum synodus cogitur, rursumque certamen exsistit, idque per medios hostes, res nostras sedulo observantes, communi tranquillitati manum porrige, ut qui Ecclesiæ pars sis haud minima et abjectissima; nec omnia eo incendio, quod nunc Ecclesiam invasit, deflagrare atque B consumi sine. Verum quidquid eorum instrumentorum, quæ ad exstinguendam flammam apta sunt, poteris, adhibe, aliosque hortare; ita fiet ut, publicis negotiis melius se habentibus, meliori quoque statu res tuæ sint.

ΡΛΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (91).

113 CXXXIV. EIDEM.

Altera ad eumdem Victorem epistola hic commode collocari posse visa est; quam etsi hoc tempore scriptam non constet, scribi tamen potuit. In ea Gregorius res præclare gestas Victoris prædicat, eique Hyperechium commendat.

Ὄντως νικητὴς σὺ, καὶ διὰ πάντων ἀριστεὺς, ὦ θαυμάσιε. Νικῶν γὰρ τοῖς ὅπλοις τοὺς πολεμίους, ἕως ἐξῆν, καὶ νῦν πάντας (92) νικᾷς χρηστότητι. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην ἐθαρσήσαμεν προσαγαγεῖν, καὶ μετὰ τῆς προσηγορίας τὸν τιμιώτατον υἱὸν Ὑπερέχιον, ὃν οἶδα ὅτι καὶ διὰ τὸν τρόπον τιμήσεις, εἰ πεῖραν τοῦ ἀνδρὸς λάβοις, καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς ἔγνωκας τὰ πάντα χαρίζεσθαι. Καὶ θαῤῥεῖν σοι κέλευε, εἰς ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας φιλίας (93), ἥν, ὅσον αἰδῇ, πεπείσμεθα.

Vere victor es tu, atque in omnibus rebus palmam obtines, vir admirande. Nam ut hostes, quandiu licuit, armis vincebas, ita nunc omnes benignitate vincis. Ob eam causam, hanc quoque salutationem tibi offerre non dubitavimus, C atque cum salutatione clarissimum filium Hyperechium, quem te et propter morum elegantiam, si ipsius periculum feceris, et propter nos, a quibus in omnibus rebus gratiam inire in animum induxisti, honore affecturum esse scio. Quamobrem in amicitiæ nostræ monimentum, quam, quanti facias, persuasum habeo, eum fiduciam in te collocare jube.

ΡΛΕ'. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΥΠΑΡΧΩ (94).

CXXXV. SOPHRONIO PRÆFECTO.

Ejusdem argumenti ac temporis, atque prior ad Victorem, est sine dubio illa epistola ad Sophronium, de quo jam fuse. Etenim in ea prioris *nomine concilii, suique ipsius,* Jonæ instar in pelagus projecti *dum meminit, Constantinopolitanum primum, cui adeo secundum anni* 382 *opponit, concilium certissime designat. Sophronium ad componendas episcoporum controversias sarciendamque inter Orientales et Occidentales concordiam hortatur.*

Φιλοσοφοῦμεν (95) ἐφ' ἡσυχίας· τοῦτο οἱ μισοῦντες ἡμᾶς ἠδίκησαν (96). ὡς εἴθε τι καὶ ἄλλο τοιοῦτον, ἵνα μᾶλλον εὐεργέτας αὐτοὺς γινώσκωμεν. Πολλὰ

Tranquille philosophamur: hoc nobis injuriæ D intulerunt, qui nostri odio flagrabant, atque utinam alia quadam hujusmodi injuria nos alliciant,

κτορι. Cod. Reg. 1403, ac Combef. Βίκτορι στρατηλάτῃ περὶ εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν, *Victori magistro militum de pace Ecclesiarum.* Montac. etiam ac Morel. hæc in inscriptione notant addenda.

(85) *Καί τοί γε.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. γε deest.

(86) *Ἐπιμελούμενοι.* Cod. et Combef. ἐπιμελόμενοι, *corpus curaturi.*

(87) *Προσφθεγγόμεθά σε.* Ita cod. Montac., Morel. ac Combef. In edit. προφθεγγόμεθα, et σε deest.

(88) *Μὴ περιίδῃς πάντα.* Ita cod. Reg. et R. In edit. πάντας, *omnes.* Mox pro καταναλωθῆναι, Reg. et Combef. καταναλωθέντα· legunt autem Montac. ac Morel. καὶ μὴ παρίδῃς πάντα καταναλωθέντα.

(89) *Δυνηθῇς.* Cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. δυνηθείης.

(90) *Εὖ ἔχοι.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. εὖ ἔχῃ.

(91) Alias CXXXIV. Scripta eodem circiter tempore.

(92) *Καὶ νῦν πάντας.* In cod. et Reg. νῦν deest.

(93) *Τῆς ἡμετέρας φιλίας.* Ita codd. Reg. B. 3, et R., Montac., Morel., ac Combef., sicque legendum conjecit Bill. In edit. φιλίας deest.

(94) Alias LX. Scripta anno 382.

(95) *Φιλοσοφοῦμεν ἐφ' ἡσυχίας.* Cod. Reg. φιλοσοφοῦμεν τὰ ἡμέτερα ἐφ' ἡσυχίας.

(96) *Ἠδίκησαν.* Cod. ἠδικήκασιν. Mox cod. Pass. ὡς εἴθε καὶ ἄλλο τι τοιοῦτον.

ut pluribus beneficiis nos ipsis obstrictos esse agnoscamus. Multa enim sunt, in quibus ii, qui læduntur, beneficium accipiunt, et contra iis, qui beneficium accipiunt, injuria infertur. Atque ad hunc modum res nostræ se habent. Quod si aliis hujus rei fidem non facimus, te quidem certe, cui libenti animo vitæ nostræ rationem reddimus, instar omnium scire volumus, imo vero et scire confidimus, et ignorantibus fidem facere. Vos vero, obsecro, omni studio in hoc incumbite, ut si non prius, nunc saltem orbis segmenta male disjuncta conspirent et coeant, ac præsertim, si eos inveneritis, non ob fidei doctrinam, sed ob privatas simultates inter se distractos ac divulsos, quod quidem ipse observavi. Hoc et vobis mercedem tulerit, si id potueritis; et nobis minus mœroris habiturus est noster secessus, si apparuerit nos eum non incassum amplexos fuisse, sed sponte nosmetipsos in pelagus, Jonæ illius **114** instar, projecisse, ut sedetur tempestas, ac vectores tuto serventur. Quod si nihilominus tempestate jactantur, nos certe, quod in nobis fuit præstitimus.

A γάρ ἐστι καὶ ἀδικουμένους εὖ πάσχειν (97), καὶ καλῶς πάσχοντας ἀδικεῖσθαι. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα τοιαῦτα. Καὶ εἰ μὴ τοὺς ἄλλους πείθομεν, αὐτόν γέ σε (98) ἀντὶ πάντων εἰδέναι βουλόμεθα, ᾧ λόγον ὑπέχομεν ἡδέως (99) τῶν ἡμετέρων, μᾶλλον δὲ, εἰδέναι πεπείσμεθα, καὶ πείθειν τοὺς ἀγνοοῦντας. Ὑμῖν δὲ, παρακαλῶ, πᾶσα σπουδὴ γενέσθω νῦν γοῦν, εἰ καὶ μὴ πρότερον, συμφωνῆσαι (1) καὶ εἰς ἓν ἐλθεῖν τὰ τῆς οἰκουμένης τμήματα κακῶς διεστῶτα, καὶ μάλιστα, εἰ λάθοιτε αὐτοὺς οὐχ ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς πίστεως, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἰδίων μικροψυχιῶν διεστῶτας, ὅπερ ἐγὼ τετήρηκα (2). Τοῦτο καὶ ὑμῖν ἔμμισθον, ἂν εἴη τὸ δύνασθαι· καὶ ἡμῖν ἡ ἀναχώρησις ἀλυποτέρα, εἰ φανείημεν μὴ κενῶς ταύτην ἁρπάσαντες, ἀλλ' ἑκοντὶ (3) ῥίψαντες ἡμᾶς αὐτοὺς
B κατὰ πελάγους, ὥσπερ ὁ Ἰωνᾶς (4) ἐκεῖνος, ἵν' ὁ κλύδων παύσηται, καὶ σωθῶσιν ἀσφαλῶς οἱ ἐμπλέοντες. Εἰ δὲ οὐδὲν ἧττον χειμάζονται, τόγε ἡμέτερον εἰσενήνεκται.

CXXXVI. MODARIO EXERCITUS DUCI.

ΡΛϚ'. ΜΟΔΑΡΙῼ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤῌ (5).

Alteri etiam magistro militum, cum jam concilium celebraretur, litteras dedit Gregorius, quibus obsecrat ut pacem et concordiam inter episcopos, qui convenerant, foveat et tueatur. Is magister militum Modarius erat natione Gothus, sed Christianus.

Tu nobis et cognatus, et familiaris es, et quidquid ejusmodi a quoquam dici possit. Pietas enim nos conjunxit et virtutis gloria, quam in te animadvertimus; hinc videlicet illud perspicue ostendente, Græcum et barbarum, corporum, non animorum, esse discrimen, ac locorum distantiam, non autem morum ac voluntatum. Atque utinam multi ex iis, qui genere nobiscum juncti sunt, probitatem tuam imitentur! Sic enim non dubito, quin res omnes nostræ, tam publicæ quam privatæ, belle habituræ sint. Te autem rogo atque obsecro, ut quemadmodum externum bellum manu tua et consilio ac prudentia exstinguis, strenuo animo partes nostras tutans, ita etiam nostrum quoque comprimas: nimirum quantum in te situm erit, contendens, ut episcopis, qui nunc convenerunt, pacatus finis sit. Etenim sæpe in unum coire, nec tamen ullum malorum finem reperire, verum tumultibus semper tumultus adjungere, majoris, ut tu quoque non ignoras, est infamiæ.

Ἡμῖν σὺ καὶ (6) συγγενὴς καὶ οἰκεῖος, καὶ πᾶν ὅ τι οὖν ἂν (7) εἴποι τοιοῦτόν τις. Ἡ γὰρ εὐσέβεια συνῆψεν ἡμᾶς, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς εὐδόκιμον, ἣν ἐν
C σοὶ κατεμάθομεν, δείξαντι σαφῶς, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ βάρβαρον, σωμάτων, οὐ ψυχῶν ἐστι διαφορὰ, καὶ τόπων διάστασις, ἀλλ' οὐ τρόπων, οὐδὲ προαιρέσεων (8). Εἰ γένοιτο πολλοὺς τῶν ἡμετέρων τὸ γένος, τὴν σὴν μιμήσασθαι καλοκἀγαθίαν, καὶ πάντα ἡμῖν οἶδ' ὅτι ἕξει καλῶς, τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια. Παρακαλῶ δὲ, ὥσπερ τὸν ἔξωθεν πόλεμον τῇ σεαυτοῦ δεξιᾷ καὶ συνέσει (9) καταλύεις, γενναίως ὑπὲρ ἡμῶν ἱστάμενος, οὕτω λῦσον καὶ τὸν ἡμέτερον· ὅσα γέ ἐστιν ἐπὶ σοὶ, εἰρηνικὸν γενέσθαι τὸ τέλος τοῖς συνελθοῦσι νῦν ἐπισκόποις ἀγωνισάμενος. Τὸ γὰρ συνιέναι μὲν πολλάκις, μηδὲν δὲ πέρας εὑρίσκεσθαι τῶν κακῶν, ἀλλ' ἀεὶ προστιθέναι ταραχαῖς ταραχὰς, μείζονος τῆς αἰσχύνης (10), ὃ καὶ αὐτὸς γινώσκεις.

(97) *Καὶ ἀδικουμένους εὖ πάσχειν.* Ita cod. Reg. et Pass. In edit. Πολλὰ γάρ ἐστι καὶ ἀδικεῖσθαι δοκοῦντας εὖ πάσχειν, etc. *Multa enim sunt in quibus ii qui lædi videntur beneficium accipiunt, et contra iis qui beneficium accipere putantur injuria infertur.* Sæpe et inimici prosunt iis quibus cupiunt nocere, et amici obsunt iis quibus prodesse cupiunt. Vide Plutarchum, *De utilitate ab amico capienda.*

(98) *Πείθομεν, αὐτόν γέ σε.* Cod. πείθωμεν. Id. cod. et Combef. αὐτὸν δέ γέ σε.

(99) *Ἡδέως.* Cod. et Combef. ἡμεῖς.

(1) *Συμφωνῆσαι.* Cod. R. συμφρονῆσαι.

(2) *Ὅπερ ἐγὼ τετήρηκα.* Cod. Reg. ὅπερ ἐγὼ πεπείρακα, *quod quidem ipse tentavi:* mox, pro τοῦτο, cod. οὕτω.

(3) *Ἀλλ' ἑκοντί.* Ita cod. et Combef. In edit. D ἀλλ' ἑκόντες.

(4) *Ὥσπερ ὁ Ἰωνᾶς.* Ita cod. et Reg. In edit. deest ὁ. Mox, pro παύσηται, cod. παύσῃ.

(5) Alias CXXXV. Scripta anno 382, ineunte æstate.

(6) *Ἡμῖν σὺ καί.* Ita codd. Reg. B, 3, et R, Montac. et Combef. In edit. σύ deest.

(7) *Πᾶν ὅ τι οὖν ἄν.* Ita cod. et Combef. In edit. πᾶν ὅ τι ἄν.

(8) *Οὐδὲ προαιρέσεων.* Ita codd. Reg. B. 3, et R, Montac. et Morel., sicque legit Bill. At cod. et Combef. προαιρέσεως. In edit. προδιαιρέσεων. Mox, pro εἰ γένοιτο, cod. Reg. ἢ γένοιτο. Cod. R. et Combef. ἢ καὶ γένοιτο.

(9) *Δεξιᾷ καὶ συνέσει.* In cod. καὶ συνέσει desunt.

(10) *Τῆς αἰσχύνης.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. deest τῆς.

ΡΛΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (11).

CXXXVII. EIDEM.

Eidem Modario inscriptam hanc epistolam præcedenti subjungere visum est. Si quis præmittendam judicaverit, eo libentius assentiemur, quod officiosa tantum salutatio est, quam forte Modario scripsit, postquam Constantinopolim reliquit. Quidquid sit, Theodorum quemdam sub Modario militem ejusdem auctoritati ac potentiæ commendat.

A Ἐπόθουν διὰ πολλοῦ προσειπεῖν σου τὴν τιμιότητα, καὶ χάρις τῷ Θεῷ, δεδωκότι τὴν ἀφορμήν. Ζητῶν δὲ ὅπως ἂν ἀμειψαίμην τὸν ἐγχειρίζοντά σοι τὴν ἐπιστολὴν, κάλλιστον τοῦτο εὗρον παραθέσθαι αὐτὸν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ. Ὃν μέρος τι καὶ δι' ἡμᾶς ἡδέως ὁρᾷν ἀξίου, ἐμόν τε ὄντα (12) καὶ σόν· σύνοικον μὲν, ἡμέτερον, στρατιώτην δὲ σὸν (λέγω δὲ τὸν νῦν (13) προσιόντα σοι δι' ἡμῶν Θεόδωρον), ὅπως ἂν καὶ αὐτὸς αἴσθηται τῆς τιμῆς, ἣν ἀεὶ τετιμήμεθα παρὰ σοῦ, καὶ νῦν ἔτι (14) τιμώμεθα.

Præstantiam tuam salutandi jampridem desiderio tenebar; ac Deo gratiam habeo, qui hujus rei facultatem mihi dedit. Cum autem, quonam pacto eum, qui tibi hanc epistolam reddit, possem remunerari, mecum exquirerem, optimum illud inveni, ut eum auctoritati tuæ ac potentiæ commendarem. Quem, partim etiam nostra causa velim lubenter videas, ut qui, et meus sit, et item tuus; noster, inquam, contubernalis, tuus autem miles (de hoc Theodoro loquor, qui nunc per nos ad te accedit): ut ipse quoque honorem eum sentiat, quo a te semper affecti fuimus, atque etiamnum afficimur.

ΡΛΗ'. ΒΟΣΠΟΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΚΟΛΩΝΙΑΣ (15).

115 CXXXVIII. BOSPORIO EPISCOPO COLONIÆ.

Circa hæc tempora, cum Nazianzena Ecclesia ab Apollinaristis magis ac magis in dies turbaretur, episcopis universoque populo, pusillis et magnis vociferantibus, et obsecrantibus, ut Gregorius assumpto Ecclesiæ clavo, eam ab imminente servaret naufragio; tandem victus dextras dedit, seque Ecclesiæ curam, Deo juvante, sine cunctatione suscepturum pollicitus est. Hoc Bosporio Coloniensi in secunda Cappadocia episcopo denuntiat.

B Ἐνόμιζον μὲν καὶ ὑπὲρ τῶν προτέρων χρεωστεῖσθαί μοι παρ' ὑμῶν ἀπολογίαν (οὕτως ἀρχαῖός τίς εἰμι (16) καὶ μάταιος). Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀνίετε ἐπιτιμῶντες (17) ἡμῖν, ἀλλ' ἀεὶ τοῖς προτέροις ἐπαγωνίζεσθε, καὶ ταῖς ὕβρεσιν ὕβρεις προσεξευρίσκετε, οὐκ οἶδα δι' ἥν τινα αἰτίαν (18), εἴτε ἡμᾶς μισοῦντες, εἴτε ἄλλοις τὴν ἀτιμίαν ἡμῶν χαριζόμενοι, ταῦτα μὲν τῷ Θεῷ καὶ εἰδέναι καὶ κρίνειν παρήσομεν, ὃν λανθάνει τῶν ὄντων οὐδὲν, ὅ φησιν ἡ θεία Γραφὴ, κἂν κυκῶμεν τῆς ἀληθείας τὸ πρόσωπον (19), εὐπρεπείας ἕνεκεν τῆς πρὸς τοὺς πολλούς. Εὐαγγελιζόμεθα δὲ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν· ἡττήμεθα, καὶ τῆς (20) Ἐκκλησίας, ἂν διδῷ Θεὸς, τὰ δυνατὰ φροντίζειν οὐ κατοκνήσομεν (ἐπειδὴ τοῦτο ἀγωνίζεσθε, καὶ μάλιστα τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος διὰ τὴν προσδοκωμένην τῶν ἐναντίων ἐπιδρομὴν, ὡς αὐτὸς γράφεις· ἀλλὰ τὸ ταπεινὸν τοῦτο σῶμα χρήσομεν τῷ C Θεῷ, μέχρις ἂν διαρκῇ (21) καὶ σθένωμεν, ἵνα μήτε

Arbitrabar mihi pro iis quoque, quæ præcesserunt, a vobis excusationem deberi (ita simplex quidam sum et stolidus). Quoniam autem objurgandi me finem non facitis, sed ad priora certamina quidpiam semper adjicitis, ac contumelias contumeliis cumulatis, haud scio qua causa permoti, sive quod nos invisos habeatis, sive ut per nostri contemptum ab aliis gratiam ineatis; hæc quidem Deo et noscenda et judicanda relinquimus, quem nulla res fugit, ut ait Scriptura [83], etiamsi veritati fucum faciamus, ut speciosior sit apud multitudinem prætextus. Tuæ autem pietati hoc denuntiamus: manus damus et cedimus, atque Ecclesiæ curam, Deo dante, pro virili nostra sine cunctatione suscepturi sumus (quandoquidem hoc contenditis, ac præsertim urgente hac tempestate, propter imminentem ut ipse scribis adversariorum incursionem); sed et humile hoc corpus Deo

[83] Job XLII, 2.

(11) Alias CXXXVI. Scripta eadem circa tempora.

(12) *Ἐμόν τε ὄντα.* Ita cod. et duo Regg. Montac. Morel. ac Combef. In edit. ἡμῶν τε ὄντα.

(13) *Λέγω δὲ τὸν νῦν.* Ita cod. Reg. Montac. Morel. ac Combef. sicque legit Bill. In edit. τὸν νοῦν.

(14) *Καὶ νῦν ἔτι.* Ita codd. Reg. 1405, et B. 3, Montac. Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. νῦν deest.

(15) Alias XIV. Scripta anno 382.

(16) *Οὕτως ἀρχαῖός τίς εἰμι.* Combef.: *Sic ineptus sum et stolidus.* Male, inquit Bill., κατὰ πρόχειρον· *ita antiquus sum et stolidus.*

(17) *Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀνίετε ἐπιτιμῶντες.* Satis apparet, ait Billius, mendosum esse hunc locum in Hervag. Cod. οὐκ ἀνίετε τολμῶντες ἡμῖν. Itaque Frobenianum sequens pro τολμῶντες lego ἐπιτιμῶντες. Nobis tamen non incommode quoque pro τολμῶντες legi posse videretur πολεμοῦντες. Sic habent duo codd. Regg. et sic legendum censet Montac.

(18) *Δι' ἥν τινα αἰτίαν.* Ita codd. nostri. In edit. τινὰ τὴν αἰτίαν. Paulo infra, εἴτε ἄλλοις. Montac. εἴτε ἀλλήλοις.

(19) *Κἂν κυκῶμεν τῆς ἀληθείας τὸ πρόσωπον.* Combef. *Etiamsi veritatis faciem turbemus.* Cod. κἂν κρύπτωμεν, *etiamsi veritatis faciem velemus.* D Legendum proponunt nonnulli: κἂν ὑποδύωμεν τῆς ἀληθείας τὸ προσωπεῖον, et sic vertit Bill.: *Etiamsi veritatis larvam prætendamus.*

(20) *Ἡττήμεθα καὶ τῆς.* Cod. Reg. ἡττήμεθα δέ. Paulo post, οὐ κατοκνήσομεν. Montac. οὐκ ἀποκνήσομεν, *minime timidi aut ignari recusabimus.*

(21) *Διαρκῇ.* In edit. διαρκεῖ.

commodaturi sumus, quandiu durabit, viresque nostræ ferent, ut nec nos oneremur, atque obruamur, tum a vobis sic condemnati, tum cleri totius clamoribus exagitati, communibus omnium gemitibus nos opprimentis, atque Ecclesiam neglectam cernentes, ac permultos etiam offendentes, tanquam Ecclesiæ negotia contemnamus; nec vos diutius in nostri contemptione laboretis. Atque hoc faciemus precibus vestris freti, si tu Ecclesiæ curam suscipere vereris, ut et ipse scribis, et res ipsæ fidem faciunt. Præstat enim illis curis immori, quam his, quandoquidem omnino nos affligi necesse est, Deo res nostras ita constituente.

A ἡμεῖς βάρος ἔχωμεν, οὕτω κατακρινόμενοι (22) παρ' ὑμῶν, καὶ παρὰ παντὸς τοῦ κλήρου καταβοώμενοι παντοίοις ὀδυρμοῖς ἐκθλίβοντος ἡμᾶς, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὁρῶντες ἀμελουμένην, καὶ τοὺς πολλοὺς πλήσσοντες, ὥσπερ ὑπερορῶντες τὰ τῆς Ἐκκλησίας· μήτε ὑμεῖς μακρότερα κάμνητε ἀτιμῶντες ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο πράξομεν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, εἰ αὐτὸς ὀκνεῖς καὶ τῆς Ἐκκλησίας (23) τὴν προστασίαν, ὡς αὐτός τε λέγεις, καὶ πείθει τὰ πράγματα. Βέλτιον γὰρ ἐκείναις ἐναποθανεῖν ταῖς φροντίσιν, ἢ ταύταις, ἐπειδὴ δεῖ πάντως ταλαιπωρεῖν, οὕτω τυποῦντος τοῦ Θεοῦ τὰ ἡμέτερα.

116 CXXXIX. THEODORO.

ΡΛΘ'. ΘΕΟΔΩΡῼ (24).

Quis ille sit Theodorus, ad quem Gregorius has litteras scripserit, non ausim asserere. Si dixero Theodorum Tyanensem, verba ipsius epistolæ, quæ contrarium probant, objicientur. His cum, ad quem scribit, Gregorius verbis compellat : Cum recens negotiis præfectus sis, et ignores plurima, ut verisimile est, quæ ad historiam nostram spectant, *etc. Nunquid Theodorus rerum quæ ad Gregorii historiam spectabant, ignarus erat; Theodorus, inquam, Tyanensis, qui Arianzi natus, qui Gregorio familiaris, qui ipsius Constantinopolim euntis comes, qui persecutionis, lapidationis socius et particeps fuit? Ad Theodorum, quisquis ille sit Theodorus, hæc verba, quæ in ea leguntur, eadem ac in superioribus litteris ad Sophronium :* Quoniam vos etiam graves eratis, recessum exprobrantes... tandem victus sum, *etc., utcunque epistolam ejusdem argumenti et temporis esse demonstrant.*

Qui Davidem servum suum ab arte pastorali ad regnum evexit, ac reverentiam tuam a grege ad pastoritium munus: qui ex voluntate sua dispensat res nostras et omnium qui in eum sperant; ipse etiam nunc in animum inducat tuæ perfectioni, ut agnoscat dedecus quo dedecorati sumus a dominis episcopis quantum ad vota et suffragia, qui quidem consentiunt ordinationi, nos autem repellunt. Nam haudquaquam reverentiam tuam incusabo, cum recens negotiis præfectus sis, et ignores plurima, ut verisimile est, quæ ad historiam nostram spectant. Atque hæc quidem satis superque: neque enim volo diutius tibi molestus esse, ne videar importunus, amicitia recens conciliata. Quæ vero visa sunt nobis cum Deo consilium sumentibus, hæc patefacimus. Nam ego quidem a Nazianzena Ecclesia me subduxi, non quasi Deum contemnens, neque ut despiciens parvum ovile (absit enim ut id patiatur anima philosophiæ dedita); sed primum quidem, qui nullo hujusmodi præconio tenerer; secundo quia infirmi-

B Ὁ ἀναλαβὼν μὲν Δαβὶδ τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον ἐκ ποιμαντικῆς εἰς βασιλείαν, τὴν δὲ σὴν εὐλάβειαν εἰς ποιμαντικὴν ἀπὸ ποίμνης· ὁ οἰκονομῶν κατὰ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα τὰ ἡμέτερα, καὶ πάντων τῶν (25) ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτὸν, αὐτὸς καὶ νῦν ἐπὶ νοῦν ἀγάγοι τῇ σῇ τελειότητι γνῶναι τὴν ἀτιμίαν (26) ἣν ἠτιμάσμεθα παρὰ τῶν κυρίων τῶν ἐπισκόπων περὶ τὰς ψήφους, τῇ μὲν καταστάσει συντιθεμένων, ἡμᾶς δὲ παρωθουμένων (27). Οὐ γὰρ δὴ τὴν σὴν εὐλάβειαν αἰτιάσομαι, νεωστί τε (28) ἐπιστᾶσαν τοῖς πράγμασι, καὶ ἀγνοοῦσαν τὰ πλεῖστα, ὡς εἰκὸς, τῆς καθ' ἡμᾶς ἱστορίας. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς· οὐδὲ γὰρ βούλομαι διοχλεῖν σοι μακρότερον (29), ἵνα μὴ φαίνωμαι φορτικὸς, ἄρτι τῆς φιλίας ἀρχόμενος. Ἃ δὲ πάρεστι μετὰ τοῦ Θεοῦ βουλευομένοις ἡμῖν (30), ταῦτα γνωρίζομεν. C Ἐγὼ γὰρ ὑπεχώρησα μὲν τῆς κατὰ Ναζιανζὸν Ἐκκλησίας, οὔτε ὡς καταφρονῶν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὡς περιορῶν (31) τοῦ μικροῦ ποιμνίου (μηδὲ γὰρ πάθοι τοῦτο (32) ψυχὴ φιλόσοφος), ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὡς οὐδενὶ κηρύγματι τοιούτῳ κρατούμενος (33)· δεύτερον δὲ διὰ τὸ συντετρῖφθαι τῇ ἀῤῥωστίᾳ, καὶ

(22) *Οὕτω κατακρινόμενοι.* Ita cod. Reg. necnon et Montac. In edit. οὕτω deest.

(23) *Ὀκνεῖς καὶ τῆς Ἐκκλησίας.* Deest καί in cod. Reg. et in edit. quibusdam.

(24) Alias CCXXII. Scripta circa idem tempus.

(25) *Πάντων τῶν.* Ita cod. Reg. Montac. ac Morel. In edit. τῶν deest. Combef. autem : πάντων τῶν ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτῷ.

(26) *Γνῶναι τὴν ἀτιμίαν*, etc. Morel. : *Ut agnoscat infamiam qua affecti sumus a dominis episcopis per quorumdam suffragia, qui quidem constitutioni aliorum favent, nos autem dimovent.*

(27) *Ἡμᾶς δὲ παρωθουμένων. Nos autem repellunt,* utique a ferendo suffragio, ac proinde velut ab episcoporum ordine. Quam dicat Gregorius constitutionem, seu electionem, κατάστασιν, non liquet. Ipse enim Nazianzenam Ecclesiam, licet fracto corpore, collapsisque viribus, procurandam interim susceperat, dum ei Eulalium præficiendum curaret.

(28) *Νεωστί τε.* Ita cod. et Combef. In edit. νεωστὶ δέ. Montac. et Morel. νεωστὶ ἐπιστᾶσαν.

(29) *Μακρότερον.* Cod. et Combef. μακρότερα.

(30) *Βουλευομένοις ἡμῖν.* Ita codd. nostri; in edit. βουλομένοις ὑμῖν, quam lectionem probat Combef., licet, quos vidit codd., cum nostris consentiant, redditque : *Quæ autem, Deo auspice, dum velitis, vobis præstare licet, hæc declarabo.* Morel. D autem : *Quæ visa sunt nobis cum Deo volentibus.* Apud Montac. necnon et Morel. ἡμῖν deest.

(31) *Περιορῶν.* Montac. et Morel. ὑπερορῶν.

(32) *Πάθοι τοῦτο.* Ita codd. nostri. In edit. πάθη τοῦτο.

(33) *Οὐδενὶ κηρύγματι τοιούτῳ κρατούμενος.* Morel. *Ut nulli præconio tali subditus;* melius *nullo præconii genere detentus*, non ordinatus hujus urbis titulo vel ei ascriptus episcopus.

νομίζειν μὴ ἐξαρκεῖν πρὸς τὰς τοιαύτας φροντίδας. A Ἐπειδὴ καὶ ὑμεῖς ἐβαρεῖτε, τὴν ἀναχώρησιν ὀνειδίζοντες, καὶ αὐτὸς οὐκ ἔφερον τὰς παρὰ πάντων μοι γινομένας καταβοήσεις, ὅ τε καιρὸς χαλεπὸς, ἀπειλῶν ἡμῖν ἐχθρῶν ἔφοδον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ κοινοῦ (34) πάσης τῆς Ἐκκλησίας· τέλος ἡττήθην ἧτταν (35) τῷ σώματι μὲν ὀδυνηρὰν, τῇ δὲ ψυχῇ ἴσως οὐ πονηράν. Ἐπιδίδωμι τὸ ταπεινὸν τοῦτο σῶμα τῇ Ἐκκλησίᾳ, μέχρις ἂν ᾖ δυνατὸν (36), αἱρετώτερον εἶναι νομίζων ὁτιοῦν παθεῖν σαρκικῶς μᾶλλον, ἢ πνευματικῶς πλήσσεσθαι (37) καὶ πλήσσειν τοὺς πολλοὺς, τὰ χείρω περὶ ἡμῶν ὑπειληφότας, ἐξ ὧν αὐτοὶ πάσχουσι. Ταῦτ' οὖν εἰδὼς καὶ συνεύχου, καὶ τὴν γνώμην ἡμῶν ἀποδέχου· οὐ χεῖρον δ' ἴσως εἰπεῖν, καὶ τυποῦ πρὸς εὐλάβειαν (38).

tate consumptus, et quod quidem ejusmodi curis imparem me existimarem. Quoniam vos etiam mihi graves eratis, recessum exprobrantes, et ipse vociferationes ab omnibus mihi factas non ferebam, ac difficile tempus hostium adventum minitans ad Ecclesiæ totius rem communem labefactandam: tandem victus sum prælio molesto quidem corpori, sed animæ forsan non damnoso. Concedo hoc abjectum corpus Ecclesiæ, quoad licuerit, optabilius **117** esse ducens perpeti potius quidlibet in carne, quam spiritaliter offendi et multis esse offensioni, qui pejorem de nobis opinionem habuerunt, ex iis quæ ipsi patiuntur. Hæc cum tibi cognita sint, etiam preces conjunge, et consilium nostrum approba; nec pejus forsitan erit dicere, et ad pietatem informa.

ΡΜʹ. ΟΛΥΜΠΙῼ (39)

CXL. OLYMPIO.

Præter varias ad Olympium epistolas, quas suis, ut potuimus, locis assignavimus, supersunt non paucæ, quas hoc anno quidem scriptas, præfecturæ vel mentio, vel significatio saltem aliqua, dubitare non sinit. Has itaque hic collocamus; admistis tamen nonnullis ad alios datis, quæ cum ejusdem sint argumenti, ejusdem quoque temporis censendæ sunt. Sic juxta se invicem positæ sibi mutuo lumen affundent. Datas ad Olympium litteras per Aurelium perfugam præmittendas arbitramur. His Olympio, quem magnis cumulat laudibus, Aurelium commendat, nec ipsi solum, sed ejus etiam socio et adjutori, quem Asterium esse existimat Tillemontius, nec immerito; quippe quem et litteris eadem de re Gregorius et potentia cum Olympio consociat.

Πάλιν γράφω, παρεῖναι δέον· ἀλλὰ παρὰ σοῦ μοι B τὸ θάρσος, ὦ καὶ τῶν πνευματικῶν βραβευτὰ (40) (ἵνα πρῶτον εἴπω τὸ πρῶτον), καὶ τῶν κοινῶν ἐπανορθωτὰ, καὶ θεόθεν τὰ ἀμφότερα (41)· ὁ καὶ μισθὸν εὐσεβείας λαβὼν, τὸ κατὰ νοῦν χωρεῖν σοι τὰ πράγματα, καὶ μόνῳ τυγχάνειν ἁλωτὰ, τὰ μὴ τοῖς ἄλλοις ἁλώσιμα. Σύνεσις γάρ σοι καὶ ἀνδρεία τὴν ἀρχὴν ἄγουσιν, ἡ μὲν εὑρίσκουσα τὸ πρακτέον, ἡ δὲ ῥᾳδίως ἐπιτελοῦσα τὸ εὑρεθέν. Καὶ τὸ μέγιστον, ἡ τῆς χειρὸς καθαρότης, ᾗ πάντα εὐθύνεται. Ποῦ σοι χρυσὸς ὁ ἄδικος; οὐδ' ἐγένετο, πρῶτον ἐξορίαν κατακριθεὶς (42), ὡς ἀφανὴς τύραννος. Ποῦ δὲ ἀπέχθεια; κατακέκριται. Ποῦ δὲ χάρις; ἐνταῦθά τι κλίνῃ (κατηγορήσω γάρ σου μικρὸν), ἀλλὰ Θεοῦ φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ἣν καὶ νῦν αἰτεῖ δι' ἡμῶν Αὐρήλιος (43) ὁ σὸς στρατιώτης, ὃν ἄφρονα φυγάδα C καλῶ, καὶ ἱκέτην σώφρονα, ὅτι ὑπὸ τὰς ἡμετέρας ἑαυτὸν τέθεικε (44) χεῖρας, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων τὰς σὰς, ὥσπερ τινὰ εἰκόνα βασιλικὴν, τὴν πολιὰν ἡμῶν προβαλλόμενος (45), καὶ τὴν ἱερωσύνην, ἣν

Rursus scribo, cum adesse oporteat; sed mihi a te fiducia hæc nascitur, o et spiritualium arbiter (ut primo loco, quod primum est, dicam), et publicarum rerum corrector, atque utrumque divinitus; qui etiam hoc pietatis præmium accepisti, ut res tibi ex animi sententia fluant, solusque ea assequi possis, quæ omnibus aliis negata sunt. Prudentiæ enim et fortitudinis ductu atque auspiciis imperium administras; quarum altera, quæ facienda sunt, excogitat; altera, quod est excogitatum facile exsequitur. Huc, quod maximum est, accedit manus puritas et integritas, qua omnia reguntur. Ubinam tibi aurum injuste collectum? ne fuit quidem unquam, utpote ante omnia proscriptum, tanquam tectus et obscurus tyrannus. Ubi inimicitia? damnata est. Ubi favor? hic nonnihil labas et flecteris (paulum enim te accusabo); verum Dei benignitatem imitans, quam nunc quoque per nos petit atque implorat Aurelius, miles tuus, quem dementem quidem perfugam voco, prudentem au-

(34) *Ἐπὶ βλάβῃ τοῦ κοινοῦ.* Morel. *In damnum publicum totius Ecclesiæ.*

(35) *Ἡττήθην ἧτταν*, etc. Morel. *Victus sum clade corpori quidem laboriosa, animo vero fortasse non damnosa.* Combef. autem: *Victus sum ejus generis victoria quæ corpori quidem dolorem afferat, at quæ animo forsan damnosa non exsistat.*

(36) *Μέχρις ἂν ᾖ δυνατόν.* Morel. *quando fuerit validum.* Animadvertit sane vir doctus quod paulo ante corpus morbo confectum Gregorius causetur, cui cura episcopalis damno futura sit et acerbior; ideoque, ut stet sensus quem excogitat, ἐπιδίδωμαι reddit *concedam.*

(37) *Πνευματικῶς πλήσσεσθαι*, etc. Combef. versionem sequimur. Morel. *Spiritu percelli, et multos percellere*, etc.

(38) *Τυποῦ πρὸς εὐλάβειαν.* Morel. *Formeris etiam ad venerationem.*

(39) Alias LXXVIII. Scripta æstate anni 382. — *Ὀλυμπίῳ.* Cod. Reg. R. Montac. et Combef., Ἀλυπίῳ. Morel. Ἀλυπίῳ vel Παλλαδίῳ.

(40) *Πνευματικῶν βραβευτά.* Ita cod. Reg. R. ac Morel. unaque hæc vera lectio, ait Bill. In edit. πραγματικῶν.

(41) *Τὰ ἀμφότερα.* In cod. τά deest.

(42) *Πρῶτον ἐξορίαν κατακριθείς*, *prius exsilio damnatum.* Ita cod. 2022. At Reg. πρῶτος ἐξορίαν. In edit. quibusdam deest πρῶτος, in aliis πρῶτον ἔξω, quod Bill. *prius damnatum et ejectum.* Combef. πρῶτον ἔξω, vertitque: *Ne fuit quidem unquam* D *partum extra prius damnatum* in ipsa ejus natura, *quasi tyrannus tectus omnique ei negato aditu.*

(43) *Αὐρήλιος.* Cod. Αὐρήλιον.

(44) *Ἑαυτὸν τέθεικε.* Ita cod. et Reg. Edit. τέθηκε. Paulo infra, pro τὰς σάς, iid. codd. ταῖς σαῖς.

(45) *Προβαλλόμενος.* Ita cod. Montac. Morel. et

tem supplicem; quoniam in manus nostras confugit, ac per nostras in tuas, canitiem nostram et sacerdotium, quæ tibi venerationi esse sæpe confessus es, instar imperatoriæ cujusdam imaginis obtendens. En tibi hunc offert sacrifica hæc manus et incruenta, quæque et multas **118** tuas laudes litteris mandavit, pluresque etiam, scio, mandabit, si Deus vobis, et tuum, et Themidis tuæ sociæ et adjutricis imperium prorogarit.

αἰδεῖσθαι πολλάκις καθωμολόγησας. Ἰδού σοι προσάγει τοῦτον ἡ θυοφόρος αὕτη χεὶρ καὶ ἀναίμακτος, καὶ πολλοὺς μὲν ἐπαίνους σου γράψασα (46), γράψουσα δὲ, οἶδ' ὅτι καὶ πλείους, εἰ Θεὸς παρατείνοιεν ὑμῖν (47) τὴν ἀρχὴν, τήν τε σὴν λέγω, καὶ τῆς συνεργοῦ (48) τῆς σῆς Θέμιδος.

CXLI. EIDEM.

ΡΜΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (49).

Facinus aliquod patrarant Nazianzeni, et ad seditionem ventum erat ob irrogatum forsan gravius quoddam tributum. Olympius minabatur se urbem solo æquaturum. Imminens popularibus suis periculum avertere et ad misericordiam flectere Olympium his litteris conatur Gregorius. Varias, imo omnes charitatis formas induit, ut seditiosis iratum præsidem conciliet, et urbis antiquæ ruinam avertat.

Rursus benignitatis tempus, et rursus ego audax et temerarius, qui rei tantæ deprecationem litteris committam. Audacem enim me morbus facit, ne progredi quidem sinens: nec enim honestum et decorum ad te accessum præbet. Quæ igitur est hæc deprecatio? a me placide et humane suscipe. Acerba quidem etiam res est, mors hominis, (quidni enim?) hodie viventis, et cras morituri, nec ad nos reversuri. Multo autem acerbior est urbis interitus, quam imperatores condidere, et tempora constituerunt, et longa annorum series conservavit. De Diocæsarea loquor quondam civitate, nunc autem a civitatum albo expuncta, nisi tu placidum quiddam annuas. Hanc per nos pedibus tuis advolvi existimato. Ac vocem etiam habeat, et lugubrem habitum induat, et comam tondeat, velut in tragœdia, talique oratione te alloquatur:

Porrige mihi manum humi jacenti, succurre laboranti. Ne ad temporis acerbitatem impetum tuum adjungas, nec Persarum reliquias evertas. Honestius tibi fuerit urbes exstruere, quam laborantes delere. Civitatis conditor exsiste, vel ad

Πάλιν φιλανθρωπίας καιρὸς, καὶ πάλιν ἐγὼ τολμηρὸς γράμμασι πιστεύων περὶ τοσούτου παράκλησιν πράγματος. Ποιεῖ γάρ με θρασὺν ἡ νόσος, οὐδὲ προϊέναι συγχωροῦσα· οὐ γὰρ εὐπρεπῆ παρέχει τὴν εἴσοδον. Τίς οὖν ἡ πρεσβεία; καί μου δέξαι ταύτην ἡμέρως καὶ φιλανθρώπως (50). Δεινὸν μὲν καὶ ἀνδρὸς θάνατος (πῶς γὰρ οὔ;) τοῦ σήμερον ὄντος, καὶ αὔριον οὐκ ἐσομένου, οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς ἀναλύσοντος (51). Πολλῷ δὲ δεινότερον πόλιν ἀποθανεῖν, ἣν βασιλεῖς ἱδρύσαντο (52), καὶ χρόνοι συνεστήσαντο, καὶ ἀκολουθία μακρὰ διεφύλαξεν. Ὑπὲρ τῆς Διοκαισαρέων (53) ὁ λόγος, τῆς ποτὲ πόλεως, νῦν δὲ οὐ πόλεως, εἰ μὴ σὺ νεύσειας ἥμερον (54). Ταύτην σοι προσπίπτειν νόμισον δι' ἡμῶν, καὶ φωνὴν ἐχέτω, καὶ σχῆμα πενθικὸν περικείσθω, καὶ κειράσθω κόμας (55), ὥσπερ ἐν δράματι, καὶ τούτους ποιείσθω πρὸς σὲ τοὺς λόγους·

Δός μοι χεῖρα χαμαὶ κειμένῃ, βοήθησον ἀσθενούσῃ. Μὴ συνεπιθῇ τῷ χρόνῳ (56), μηδὲ διαφθείρῃς τὰ Περσῶν λείψανα. Πόλεις ἐγείρειν σοι πρεπωδέστερον, ἢ καταλύειν τὰς κεκμηκυίας. Γενοῦ πολιστὴς ἢ τῷ προσθεῖναί τι (57) τοῖς οὖσιν, ἢ τῷ φυ-

Combef. Quis enim, ait Bill., non videt legendum προβαλλόμενος, non προσβαλλόμενος. Qui autem antiquitus ad imperatorum imagines et statuas confugiebant, jus asyli consequebantur, nec inde abstrahi poterant. Id videtur hic significare Theologus.

(46) *Ἐπαίνους σου γράψασα*. Ita cod. et Combef. In edit. σοί.

(47) *Παρατείνοιεν ὑμῖν*. Ita cod. et Reg. In edit. ἡμῖν.

(48) *Καὶ τῆς συνεργοῦ*. Ita cod. Reg. Quæ dum sic leguntur, uxor designatur, omnisque evanescit ambiguitas. In edit. καὶ τοῦ συνεργοῦ τῆς σῆς Θέμιδος. Combef.: *et tuæ Themidis socii et adjutoris*, filium fortasse significans. Bill. *et Themidis tui socii et adjutoris imperium prorogavit*. Hunc socium et adjutorem Tillemontius putat Asterium esse, quem et litteris eadem de re et potentia cum Olympio Gregorius epist. CXLVIII, alias XLVIII, consociat; imo quem CLVI, alias CXXVII, cum præside diserte, veluti cum Hercule Iolaum, proretamque cum gubernatore conjungit.

(49) Alias XLIX. Scripta eodem anno. — *Τῷ αὐτῷ*, id est, Ὀλυμπίῳ. Cod. R. et Combef. Ὀλυμπίῳ ἄρχοντι, *Olympio præsidi*.

(50) *Δέξαι ταύτην ἡμέρως καὶ φιλανθρώπως*. Ita cod. Montac. Morel. ac Combef. In edit. δέξαι ταύτην ἡμέραν φιλανθρώπως. Utramque lectionem reddidit Bill: *A me placide et humane hodierno die suscipe.*

(51) *Ἀναλύσαντος*. Ita cod. et R. Montac. Morel. ac Combef. In edit. ἀναλύοντος.

(52) *Βασιλεῖς ἱδρύσαντο*, etc. Sic cod. et R. ac Combef. In edit. βασιλεὺς ἱδρύσατο, καὶ χρόνος συνεστήσατο, καὶ ἀκολουθία μικρά. Montac. etiam ac Morel. ἀκολουθία μακρά. Ita legit Bill.

(53) *Ὑπὲρ τῆς Διοκαισαρέων*. Diocæsaream inter Cappadociæ urbes ponit Plinius, lib. VI, cap. 3. Erat tamen et alia urbs hoc nomine in Palæstina quam Gallus Cæsar, Juliani Apostatæ frater, excidi ac solo æquari jussit ob rebelles Judæos. De qua re vide Socratem, lib. II, cap. 27. Hæc Bill. Diocæsaream, pro qua supplex Gregorius Olympium rogat, non aliam putat Tillemont. quam Nazianzum, cui datum utrumque nomen.

(54) *Νεύσειας ἥμερον*. Cod. et R., νεύσειας σήμερον, *nisi tu hodierno die pronus fueris ad misericordiam.*

(55) *Κειράσθω κόμας*. Bill. *comas laniet.*

(56) *Συνεπιθῇ τῷ χρόνῳ*. Combef. συνεπιτιθῇ τῷ χρόνῳ, *ne libeat tibi cum temporis asperitate tuam etiam iram conjungere.*

(57) *Τῷ προσθεῖναί τι*. Ita cod. In edit. τῷ προσθῆναι.

λάξαι τὴν οὖσαν. Μὴ ἀνάσχῃ μέχρι τῆς σῆς ἀρχῆς εἶναι πόλιν, καὶ μετὰ σὲ μηκέτ' εἶναι· μηδὲ δοῦναι πονηρὸν (58) τῷ χρόνῳ διήγημα, λαβεῖν ἀριθμουμένην ἐν πόλεσιν, καὶ καταλιπεῖν χωρίον ἀοίκητον τὴν ποτὲ πόλιν ὄρεσι, καὶ κρημνοῖς, καὶ ὕλαις μόναις (59) γνωριζομένην. Ταῦτα μὲν ποιείτω καὶ λεγέτω πρὸς τὴν σὴν (60) φιλανθρωπίαν ἡ τοῦ πλάσματος πόλις.

cam quidpiam addendo, vel integram conservando. Ne patiaris eam usque ad præfecturam tuam civitatem esse, et post te jam non esse; nec committas, ut posteri habeant quod de te male loquantur, nimirum te inter civitates numeratam accepisse, atque eam, quæ quondam urbs **119** erat, vastum et incultum locum reliquisse, montibus duntaxat et præcipitiis, ac ruderibus solis agnoscendam. Atque hæc apud tuam humanitatem faciat et dicat civitas ea, quam loquentem induximus.

Ἡμῶν δὲ ὡς φίλων δέξαι παραίνεσιν· σωφρονίσαι μὲν θέλησον τοὺς ἐξημαρτηκότας εἰς τὸ πρόσταγμα τῆς σῆς ἐξουσίας. Ὑπὲρ γὰρ τούτου (61) οὐδὲν θαῤῥοῦμεν, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ κοινοῦ σκέμματός φασιν εἶναι τὸ θράσος, ἀλλὰ (62) μειρακίσκων τινῶν ὁρμὴν ἀλόγιστον. Τὸ πλεῖον δὲ τῆς ὀργῆς συγχωρῆσαι, καὶ λογισμῷ χρήσασθαι μείζονι. Μητρὸς ὑπερήλγησαν νεκρουμένης, οὐκ ἤνεγκαν πολῖται καλεῖσθαι, καὶ εἶναι ἀπόλιδες, ἐμάνησαν, παρενόμησαν, ἀπέγνωσαν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· ἔκφρονας αὐτοὺς τὸ παράδοξον τοῦ πάθους ἐποίησεν. Ἆρ' οὖν διὰ τοῦτο χρὴ μηδὲ εἶναι πόλιν τὴν πόλιν; Μηδαμῶς, ὦ θαυμάσιε, μὴ τοῦτο ἐπιγράφῃς (63). Ἀλλὰ τίμησον πάντας πολίτας, καὶ (64) πολιτευτὰς, καὶ ἀξιωματικοὺς ἱκετεύοντας· πάντων γὰρ οἴου τὴν συμφορὰν ὁμοίως ἅπτεσθαι, καὶ εἰ τῷ μεγέθει (65) τῆς σῆς ἐξουσίας ἐφησυχάζουσιν, οἷον ὑποβρύχια στένοντες. Τίμησον δὲ τὴν ἡμετέραν πολιὰν, οἷς δεινὸν εἰ ποτὲ τὴν μεγάλην πόλιν ἔχοντες, νῦν μηδὲ πόλιν ἔχοιμεν (66), καὶ θηρίων οἰκητήριον γένοιτο μετὰ τὴν σὴν ἀρχὴν, ὅ τε ναὸς ὃν ἠγείραμεν (67) τῷ Θεῷ, καὶ ἡ περὶ τοῦτον ἡμῶν φιλοκαλία. Οὐδὲ γὰρ εἰ ἀνδριάντες κατενεχθήσονται (68), τοῦτο δεινὸν, εἰ καὶ ἄλλως δεινόν (69)· μηδὲ περὶ τούτων νομίσῃς ἡμῖν εἶναι τὸν λόγον, οἷς περὶ τὰ κρείττονα ἡ σπουδὴ, ἀλλ' εἰ συγκατενεχθήσεται τούτοις πόλις ἀρχαία, καί τι λαμπρὸν ἐνεγκοῦσα, ζώντων ἡμῶν καὶ ὁρώντων τῶν παρὰ σοὶ τιμωμένων, καί τινα ἰσχὺν ἔχειν νομιζομένων. Ἀλλ' ὁ μὲν περὶ τούτων λόγος τοσοῦτος.

Jam nostram, hoc est, amici viri, admonitionem accipe. Causam haud dico quin tu in eos, qui in tuæ potestatis edictum peccarunt, animadvertas. Nam pro hac re nullum verbum dicere audemus, etsi audax hoc facinus, nequaquam a communi consilio, sed a temerario quorumdam adolescentum impetu profectum esse narrant. Cæterum majorem iræ partem remitte, ac sublimius rem tecum considera. Doluerunt matrem opprimi, ac velut enecari; non tulerunt se civium nomen habere et civitate carere, furore perciti sunt, a legibus recesserunt, salutis suæ spem abjecerunt: calamitatis novitas eos de mentis statu deturbavit. Idcircone urbem everti oportet? Absit a te, vir præclare, ut hoc statuas. Quin potius te moveat, et civium omnium, et eorum qui rempublicam administrant, et magistratus gerunt, deprecatio: omnes enim æque puta calamitate hac affici, etiamsi auctoritatis tuæ magnitudine deterriti quietem agunt, tacitequе ingemiscunt. Nostra etiam te moveat canities, cui grave et acerbum fuerit, si magnam quondam urbem habentes, nunc ne urbem quidem habeamus, sed post præfecturam tuam in ferarum lustrum convertatur templum illud, quod Deo exstruximus, omneque nostrum in eo exornando studium. Neque enim, si statuæ dejiciantur, hoc grave et acerbum est, etiamsi alioqui acerbum; nec de his nobis esse sermonem arbitreris, qui in præstantiora incumbimus; verum si urbs antiqua, et quæ eximii aliquid ac præclari tulit, una cum illis corruat, nobis viventibus ac videntibus, qui in honore apud te sumus, gratiaque et auctoritate nonnihil valere existimamur. Sed de his rebus satis a nobis dictum sit.

Οὐδὲ γὰρ εἰ πλείονα εἴποιμεν, ἰσχυρότερόν τι τῶν σῶν εὑρήσομεν λογισμῶν, οἷς ἔθνος τοσοῦτον ἄγεται, καὶ ἀχθείη γε πλείω (70) καὶ μείζω, καὶ ἐπὶ μεί-

Neque enim si plura dixerimus, validius quiddam fortiusque tuis rationibus atque consiliis inveniemus, quibus provincia tanta gubernatur, atque

(58) *Δοῦναι πονηρόν*. Ita cod. Reg. In edit. deest δοῦναι.

(59) *Ὕλαις μόναις*. Cod. ὕλαις μόνον. Utrumque reddidit Bill.

(60) *Πρὸς τὴν σήν*. Ita cod. Montac. Morel. ac Combef. In edit. περὶ τὴν σήν.

(61) *Ὑπὲρ γὰρ τούτου*. Cod. ὑπὲρ γὰρ τοῦτο.

(62) *Φασὶν εἶναι*. Cod. R. ac Combef. φαμὲν εἶναι, *profectum esse existimamus*.

(63) *Μὴ τοῦτο ἐπιγράφῃς*. *Ne hoc imperes, ne hoc indices, ne hoc statuas.*

(64) *Τίμησον πάντας πολίτας, καὶ*, etc. Ita cod. In edit. τίμησον μὲν πάντας πολίτας τε.

(65) *Καὶ εἰ τῷ μεγέθει*, etc. *Etsi propter magnitudinem auctoritatis tuæ tacent, veluti intra se gementes.* Pro ὑποβρύχια, Combef. ὑποβρύχιον.

(66) *Πόλιν ἔχοιμεν*. Cod. πόλιν ἔχομεν.

(67) *Ναὸς ὃν ἠγείραμεν*. Liquet hinc, ait Combef., Diocæsaream, Nazianzum esse, quam sic pater Gregorius magnifico templo ornavit.

(68) *Εἰ ἀνδριάντες κατενεχθήσονται*. Hic observa, ait Bill., Gregorii quoque tempore ædes sacras statuis et imaginibus ornatas fuisse. Verum, inquit Combef., non magis dicit statuas ad templi ornatum spectantes quam ad urbis decora; ideoque non videtur hinc ratum argumentum hujus sæculi ritus sacrarum imaginum ac statuarum, a quibus statuis abhorrent fere Græcorum mores in rebus sacris, cum pictura plana plurimum delectentur.

(69) *Ἄλλως δεινόν*. Cod. ἄλλοις. Ita etiam et Morel. qui notat ἄλλως mendose legi a Montac.

(70) *Καὶ ἀχθείη γε πλείω*. Bill. *Quibus provincia tanta gubernatur atque sublimiora imperia.*

regantur plures **120** majoresque etiam in sublimioribus imperiis. Hoc autem tuæ animi magnitudini, de iis qui jam in tuas manus inciderunt, notum esse oportet, quod prorsus miseri et abjecti sunt, nec cum iis, qui facinus illud patrarunt, petulantiæ ullius socii atque consortes exstiterunt, quemadmodum multi ex iis, qui tum adfuerunt, nobis fidem faciunt. De his rebus hoc constitue, quod expedire judicaveris, tum ad hujus vitæ gloriam, tum ad sequentis vitæ spem. Nos vero, quod tibi decernere in mentem venerit, non quidem sine mœrore feremus, sed tamen feremus. Quid enim aliud faceremus? Quod si deterior sententia vicerit, acerbe feremus, et eam quæ prius urbs erat, lacrymis prosequemur.

A ζοσι ταῖς ἀρχαῖς. Ἐκεῖνο δὲ ἀναγκαῖον γνῶναι τὴν σὴν μεγαλόνοιαν περὶ τῶν προσεμπεπτωκότων (71), ὅτι παντελῶς εἰσιν ἄθλιοι, ἀπεῤῥιμμένοι, καὶ μηδεμιᾶς ἀταξίας τοῖς ἡμαρτηκόσι κοινωνήσαντες, ὡς πολλοὶ πείθουσιν ἡμᾶς τῶν τότε παρόντων. Πρὸς ταῦτα βούλευσαι ὅ τι ἂν συμφέρειν νομίσῃς (72), καὶ πρὸς τὴν ἐντεῦθεν δόξαν, καὶ πρὸς τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας. Ἡμεῖς δὲ τὸ παραστὰν οἴσομεν, οὐκ ἀλύπως μὲν, οἴσομεν δέ. Τί γὰρ ἂν καὶ πράξαιμεν ἕτερον; Εἰ δὲ τὰ χείρω νικήσειε, χαλεπανοῦμεν (73), καὶ τῇ ποτὲ πόλει ἐπιβαλοῦμεν δάκρυον.

CXLII. EIDEM.

ΡΜΒʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (74)

Proximam superioribus litteris, quas paulo post subsecuta est, sedem occupare debet epistola CXLII, *qua Olympium, ut Nazianzenis parcat, enixe postulat Gregorius.*

Et congressus tui cupiditas ardens est, et rogantium necessitas magna; sed morbus vinci nequit. Ac propterea deprecationem hanc litteris committere non dubitavi. Moveat te nostra canities, quæ te jam antehac, ut par erat, et quidem persæpe movit. Moveat te quoque morbus hic, cui, si quid arroganter dicendum est, partem aliquam suscepti Dei causa sudores contulerunt. Ob eamque causam civibus parce, quorum in nos oculi conjecti sunt, tanquam qui auctoritatem ac fiduciam apud te habeamus. Aliis item, qui nostræ curæ subjecti sunt, parce. Siquidem nullum ex facilitate atque misericordia detrimentum rebus inferetur, quandoquidem tu terrore plura conficis, quam alii suppliciis et cruciatu. Tibi vero pro his rebus talem erga te judicem consequi contingat, qualem te supplicibus, ac nobis, qui pro ipsis deprecamur, præbueris.

B Εἰ καὶ ὁ πόθος (75) τῆς σῆς συντυχίας θερμὸς, καὶ ἡ χρεία τῶν δεομένων μεγάλη· ἀλλ' ἡ νόσος ἀήττητος. Διὰ τοῦτο γράμμασι πιστεῦσαι (76) ταύτην τὴν πρεσβείαν ἐθάῤῥησα. Αἰδέσθητι μὲν ἡμῶν τὴν πολιὰν, ἣν ᾐδέσθης ἤδη καλῶς ποιῶν καὶ πολλάκις. Αἰδέσθητι δὲ καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν ταύτην (77), ᾗ μέρος τι καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἱδρῶτες συνεισήνεγκαν, εἴ τι δεῖ καὶ νεανιεύσασθαι. Καὶ διὰ τοῦτο φεῖσαι μὲν τῶν πολιτευομένων πρὸς ἡμᾶς βλεπόντων, ὡς ἐχόντων ἡμῶν (78) ἐπὶ σοῦ παῤῥησίαν. Φεῖσαι δὲ τῶν ἄλλων τῶν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν φροντίδα. Καὶ γὰρ οὐδεμία ζημία τοῖς πράγμασιν ἐκ τῆς φιλανθρωπίας, ἐπεὶ τῷ φόβῳ (79) πλείονα κατορθοῖς, ἢ ταῖς τιμωρίαις ἕτεροι. Σοὶ δὲ ἀντὶ τούτων γένοιτο, τὸ (80) τοιούτου τυχεῖν τοῦ κριτοῦ, οἷός περ ἂν αὐτὸς γένῃ C τοῖς δεομένοις, καὶ ἡμῖν τοῖς πρεσβεύουσιν.

121 CXLIII. EIDEM.

ΡΜΓʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (81).

Hic commode se offert epistola CXLIII, *qua Gregorius plurima se ab Olympio beneficia accepisse testatur, nec tamen ullum sibi metum esse, ne ipsius benignitatem exhauriat. Patronum nihilominus alium pro Leontio deprecans adhibet, eam scilicet quam et imperii et potestatis socium et consortem habebat, nempe Olympii conjugem.*

Quid multa pertulisse, et beneficia accepisse, hominibus affert? humanitatem ac misericordiam docet, efficitque ut ad eos sese inflectant, qui ipso-

Τί τὸ πολλὰ παθεῖν, καὶ τὸ εὖ παθεῖν τοῖς ἀνθρώποις χαρίζεται; διδάσκει φιλανθρωπίαν, καὶ κλίνει τοῖς δεομένοις. Οὐδὲν γὰρ (82) τοιοῦτον παίδευμα

At hæc versio nec verba, nec sensum reddit. Optat Gregorius ut, qui tantam gubernat provinciam plures majoresque gubernet sublimioribus infulis ornatus.

(71) *Προσεμπεπτωκότων*. Ita cod. Montac. Morel. ac Combef. In edit. προσπεπτωκότων.

(72) *Νομίσῃς*. Ita cod. In edit. νομίζεις, quod Bill. *quod ex usu esse judicabis.*

(73) *Νικήσειε, χαλεπανοῦμεν*, etc. Ita cod. R. ac Combef. At Montac. et Morel. νικήσειε, ἓν χαριούμεθα μόνον, τῇ ποτὲ πόλει, *vicerit, unum duntaxat tribuemus: eam quæ quondam urbs erat.* In edit. νικήσειεν, ἓν χαλεπανοῦμεν, καὶ τῇ πρότερον πόλει. Bill, *vicerit, rem unam acerbe feremus, eamque quæ prius urbs erat lacrymis prosequemur.*

(74) Alias CLXXII. Scripta paulo post superiorem. — *Τῷ αὐτῷ*, id est, Ὀλυμπίῳ. Ita plures e codd. nostris; at B. 3, Εὐσεβίῳ φίλῳ. In edit. quibusdam, et in cod. Reg. Θεμιστίῳ· sic etiam Montac. Utrumque habet Morel.

(75) *Εἰ καὶ ὁ πόθος*. Ita cod. Reg. R. Morel. ac Combef. Εἰ deest in editis.

D (76) *Γράμμασι πιστεῦσαι*. Ita cod. et Reg. Montac. Morel. et Combef. In edit. πιστεῦσαι deest.

(77) *Ἀῤῥωστίαν ταύτην*. Ita cod. Reg. Morel. et Combef. In edit. αὐτήν.

(78) *Ἐχόντων ἡμῶν*. Ita cod. Reg. et R. Montac. Morel. et Combef. In edit. ἡμῶν deest.

(79) *Ἐπεὶ τῷ φόβῳ*. Ita cod. et B. 3, ac Combef. In edit. ἐπὶ τῷ φόβῳ.

(80) *Γένοιτο, τό*. Ita cod. In edit. τό deest.

(81) Alias CLXXV. Scripta eodem circiter tempore. — *Τῷ αὐτῷ*, id est, Ὀλυμπίῳ. Cod. Ἀλυπίῳ. Cod. Reg. Ἀλυπίῳ ἄρχοντι. Montac. et Combef. Ἀλυπίῳ, vel Ὀλυμπίῳ, Morel. Ἀλυπίῳ, vel Ὀλυμπίῳ, aut etiam Παλλαδίῳ.

(82) *Οὐδὲν γάρ*. Ita cod. et Combef. In edit. οὐδὲ γάρ

πρὸς τὸ ἐλ..ῖν, ὡς τὸ προλαβεῖν χρηστότητα. Τοῦτο καὶ αὐτῷ μοι συμβέβηκεν· ἔμαθον τὸ συμπαθὲς ἐξ ὧν ἔπαθον. Καὶ ὁρᾷς (83) τὸ ἡμέτερον μεγαλόψυχον; αὐτὸς χρῄζων τῆς σῆς ἡμερότητος ἐν τοῖς ἐμοῖς πράγμασιν, ὑπὲρ ἄλλων πρεσβεύω, καὶ οὐ δέδοικα μὴ δαπανήσω σου (84) τὸ φιλάνθρωπον ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις. Γράφω δὲ ταῦτα ὑπὲρ τοῦ πρεσβυτέρου (85) Λεοντίου, εἴτ' οὖν ποτὲ πρεσβυτέρου· ὃς εἰ μὲν ἄξια πέπονθεν ὧν πεποίηκεν, ἐνταῦθα στῶμεν, μὴ τὸ ὑπερβάλλον ἀδικία γένηται (86). Εἰ δέ τι τῇ τιμωρίᾳ προσχρεωστεῖται, καὶ οὔπω (87) τοῖς ἁμαρτήμασι τὰ τῆς ὕβρεως ἀντισώθη, τοῦτο ἡμῖν (88) συγχώρησον, καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τῷ βήματι, καὶ τῷ κοινῷ συλλόγῳ τῶν ἱερέων, οἷς ποτὲ συνηρίθμηται (89), καὶ εἰ νῦν ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀπέφηνεν, οἷς τε πεποίηκεν, οἷς τε πέπονθεν. Εἰ μὲν οὖν πείθομεν, τοῦτο ἄριστον· εἰ δὲ μή, προσάγομέν σοι πρεσβευτὴν αἰδεσιμώτερον, τὴν κοινωνόν (90) σοι καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς εὐδοξίας.

rum ope indigent. Neque enim ullum tantum ad concipiendam miserationem documentum est, ut benignitatem prius accepisse. Hoc mihi usu venit; ex iis quæ perpessus sum, commiserationem didici. Ac videsne meam animi magnitudinem? Cum mansuetudine tua in meis rebus egeam, pro aliis deprecor; nec metuo ne benignitatem tuam in alienis rebus exhauriam. Hæc autem de Leontio presbytero scribo, vel, ut sic loquar, quondam presbytero: qui, si dignas scelerum pœnas dedit, hic consistamus; ne id, quod ad supplicii magnitudinem accesserit, in iniquitatem degeneret. Sin autem aliquid insuper pœnæ addi debet, et nondum scelerum atrocitatem contumeliæ gravitas adæquavit: hoc nobis concede, ac Deo, et sacrario, communique sacerdotum cœtui, quorum numerum aliquando auxit, etsi nunc, tam per ea quæ patravit, quam quæ perpessus est, indignum se eo honoris gradu reddidit. Si te his verbis permovemus, optime se res habet; sin minus, augustiorem deprecatricem tibi adhibemus, eam nempe, quam et magistratus gloriæ sociam et consortem habes.

ΡΜΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (91).

CXLIV. EIDEM.

Eo tempore quo Nazianzenam Ecclesiam Gregorius regebat, scriptæ sint oportet duæ epistolæ, quarum una ad Olympium, altera ad Verianum. Utraque de Veriani filia, quam ejus pater a marito discedere volebat. Ambæ Theologo et episcopali prudentia et charitate dignissimæ. Priorem, quæ ad Olympium scripta est, jam a Billio vulgatam, Morellus veluti novam iterum edidit, pag. 904. *Hæc est inter epistolas* CCXII.

Οὐ πανταχοῦ τὸ τάχος ἐπαινετόν. Διὰ τοῦτο ἀνεβαλόμην τὴν ἀπόκρισιν εἰς τόδε περὶ τῆς (92) τοῦ αἰδεσιμωτάτου Οὐηριανοῦ (93) θυγατρὸς, τῷ χρόνῳ τι διδοὺς εἰς διόρθωσιν, καὶ ἅμα τῆς σῆς στοχαζόμενος ἀγαθότητος οὐκ ἐπαινούσης τὸ διαστάσιον, ἐξ ὧν ἡμῖν τὴν πεῦσιν (94) ἐπέτρεψας, οὓς οὐ ταχεῖς ᾔδεις οὐδὲ ἀπερισκέπτους πρὸς τὰ τοιαῦτα. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν κατέσχον ἐμαυτὸν εἰς δεῦρο, καὶ, οἶμαι, οὐκ ἀλογίστως. Ἐπεὶ δὲ (95) εἰς στενὸν ἥκομεν τοῦ καιροῦ, καὶ ἀνάγκη γνωρίσαι τὸ παρὰ τῆς ἐξετάσεως εὑρεθὲν, καὶ δὴ γνωρίσομεν (96). Διπλῆ τις ἡ παῖς εἶναί μοι φαίνεται, μεριζομένη αἰδοῖ τε γονέων, καὶ ἀνδρὸς συνηθείᾳ. Καὶ τὰ μὲν ῥήματα μετ' ἐκείνων ἐστὶν, ἡ δὲ διάνοια, οὐκ οἶδα εἰ μή τι καὶ μετὰ τούτου, ὡς παραδηλοῖ τὸ δάκρυον. Αὐτὸς μὲν οὖν δηλαδὴ πράξεις, ὃ παρίσταται τῇ σῇ δίκῃ καὶ τῷ κατευθύνοντί σε πρὸς πάντα Θεῷ. Ἐγὼ δὲ ἥδιστα ἂν γνώμην ἔδωκα τῷ υἱῷ Οὐηριανῷ πολλὰ

Haud ubique properatio laudanda est. Ac propterea de viri cumprimis honorandi Veriani filia responsum huc usque distuli, ut tempori ad correctionem aliquid darem, simul etiam quod divortium istud minime bonitati tuæ probari, ex eo conjecturam fecissem, quod nobis, quos in hujusmodi rebus haud celeres ac præcipites esse sciebas, percunctationis **122** negotium commiseras. Eaque de causa meipsum huc usque retinui, nec, ut opinor, inconsiderate. Quoniam autem temporis angustiis premimur, teque, quid ex inquisitione a nobis inventum, atque compertum sit, certiorem facere necesse est, id utique notum faciemus. Duplici quodammodo animi affectu mihi puella esse videtur, ut quæ partim pudore parentum partim viri consuetudine distrahatur. Atque ipsius quidem verba cum illis sunt: mens autem haud scio an non cum hoc quoque sit, ut lacrymæ indicant. At

(83) *Καὶ ὁρᾷς.* Combef. καὶ ὅρα, *et vide.*

(84) *Δαπανήσω σου.* Cod. δαπανήσω σοι.

(85) *Ὑπὲρ τοῦ πρεσβυτέρου.* Ita cod. Reg. et Pass. Morel. ac Combef. In edit. περὶ τοῦ πρεσβυτέρου.

(86) *Ἀδικία γένηται.* Cod. Morel. et Combef. ἀδίκημα γένηται, *in injustitiam degeneret.*

(87) *Καὶ οὔπω.* Ita cod. Pass. Morel. et Combef. In edit. οὕτω, verum contextui repugnat.

(88) *Τοῦτο ἡμῖν.* Bill. proponit legendum τούτων. Sed nullus conjecturæ locus, ait post Morel. Combef.

(89) *Συνηρίθμηται.* Cod. Reg. ac Combef. συνηρίθμητο.

(90) *Πρεσβευτὴν αἰδεσιμώτερον, τὴν κοινωνόν.* Ita cod. et R. Morel. ac Combef. quæ verba, inquit, conjugem designant. In edit. παιδευτὴν αἰδεσιμώτερον, τὸν κοινωνόν, quod Bill. *Augustiorem præceptorem tibi adhibemus, cum nempe quem et imperii et gloriæ socium.* Inepta hic vox παιδευτήν, alienaque prorsus a deprecantis modestia. Vide supra epist. CXL.

(91) Alias CLXXVI. Scripta eodem tempore.

(92) *Περὶ τῆς τοῦ.* Ita cod. Reg. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. τῆς deest.

(93) *Οὐηριανοῦ.* Ita cod. et Combef. At cod. Reg. Οὐκριντιανοῦ. In edit. Οὐηριντιανοῦ.

(94) *Τὴν πεῦσιν.* Ita cod. Reg. ac Combef., legitque Bill. In edit. τὴν παίδευσιν.

(95) *Ἐπεὶ δέ.* Cod. ἐπειδὴ δέ.

(96) *Καὶ δὴ γνωρίσομεν.* Ita cum Combef. legendum censemus, qui etiam proponit γνωρίζομεν, *hoc notum facimus.* Cod. καὶ δὴ γνωρισόμενον, *quid a nobis inventum atque inveniendum sit.* Morel. καὶ δὴ γνωρίσωμεν, *et vero jam notum faciamus.*

tu quidem id scilicet facies, quod æquitati tuæ in A mentem subibit, ac Deo, qui te in omnibus regit, gratum erit. Ego autem lubentissime filio Veriano id consilii darem, ut multa eorum, quæ in medio sunt, præteriret, quo divortium minime confirmaret, quod legibus nostris prorsus improbatur, etiamsi Romanæ aliter decernant. Jus enim servari necesse est, quod ut et semper dicas, et facias tibi, optamus.

τῶν ἐν μέσῳ παραδραμεῖν, ἐπὶ τῷ μὴ κυρῶσαι τὸ ἀποστάσιον, ὃ τοῖς ἡμετέροις ἀπαρέσκει πάντως νόμοις, κἂν οἱ Ῥωμαίων ἑτέρως κρίνωσι (97). Τὸ δίκαιον γὰρ φυλαχθῆναι ἐπάναγκες, ὃ καὶ ἡμεῖς σοι εὐχόμεθα ἀεὶ λέγειν τε καὶ ποιεῖν.

CXLV. VERIANO.

ΡΜΕ'. ΟΥΗΡΙΑΝΩ͂ (98)

Verianus, quem filium suum vocat Gregorius, forsan quia Nazianzo oriundus, filiam suam a marito discedere volebat. Præfectus provinciæ Olympius interrogandi filiam munus commisit Gregorio, non ut censori, sed ut episcopo. Qui cum filiam interrogasset, ipsius responsis, vel potius lacrymis, agnovit nullatenus illi discessionem a marito placere. Quam etiam minime probat Gregorius, qui Veriano scripsit hanc epistolam.

Nihil grave carnifices agunt; legibus enim inserviunt. Nec iniquus est gladius, quo de improbis B supplicium sumimus. Nec tamen laudatur carnifex, nec cruentus gladius lubenti animo tractatur. Eodem modo ne nos quidem odium nobis conflare sustinemus, dum per manum ac linguam nostram divortium confirmatur. Præstat enim conjunctionis et amicitiæ quam dissidii ac vitæ solutionis arbitrum esse. Quod etiam mihi cumprimis admirandus præses animadvertisse videtur, cum filiæ tuæ interrogandæ munus nobis commisit, ut qui ad matrimonii dissolutionem duro et rigido animo venire minime possemus. Neque enim me, ut censorem, sed ut episcopum proposuit, ac vestræ calamitatis arbitrum constituit. Quamobrem vos rogo, ut nonnihil donetis **123** meæ timiditati, et quidem si ea quæ virtutis sunt prævaleant, nobis uti- C mini ut voluntatis vestræ ministris: ac nobis quidem hujusmodi res imperari lætamur. Sin autem deteriora et crudeliora, et quibus nondum ad hunc usque diem manum adjecimus, ad hæc aptiorem, quam ego sim, quærite. Mihi enim non vacat, ut amicitiæ vestræ morem geram (etiamsi alioqui prorsus vos plurimi faciam), in Dei offensionem incurrere, cui omnis agitationis et cogitationis rationem reddendam habeo. Tuæ autem filiæ tum demum fidem adhibemus (dicam enim quod res est), cum, depulso eo pudore, qui ei a vobis incutitur, verum libere proloqui potuerit. Nam nunc quidem miserandum quiddam perpetitur. Vobis enim verba, marito autem lacrymas tribuit.

Οὐδὲν δεινὸν ποιοῦσιν οἱ δήμιοι· καὶ γὰρ ὑπηρετοῦνται νόμοις· οὐδὲ τὸ ξίφος παράνομον, ᾧ τοὺς πονηροὺς κολάζομεν. Ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπαινεῖται δήμιος, οὐδὲ ἀσμενίζεται φονικὸν ξίφος. Οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς ἀνεχόμεθα γενέσθαι μισητοὶ, διὰ τῆς ἡμετέρας χειρὸς καὶ γλώσσης τοῦ ἀποστασίου βεβαιουμένου. Κρεῖττον γὰρ ἑνώσεως καὶ φιλίας, ἢ διαστάσεως καὶ βίου λύσεως μέσους γίνεσθαι (99). Τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ὁ θαυμασιώτατος ἄρχων ἐνθυμηθεὶς, ἡμῖν ἐπιτρέψαι τὴν πεῦσιν τῆς σῆς θυγατρὸς, ὡς οὐκ ἀποτόμως, οὐδὲ ἀπαθῶς ἐλθεῖν δυναμένοις ἐπὶ τὴν λύσιν (1). Οὐ γὰρ ὡς λογιστὴν (2), ἀλλ' ὡς ἐπίσκοπον δηλαδὴ προσεβάλετο (3), καὶ μέσον ἐποιήσατο τῆς καθ' ὑμᾶς περιπετείας (4). Παρακαλῶ τοίνυν χαρίσασθαί τι τῇ ἐμῇ δειλίᾳ· καὶ εἰ μὲν τὰ κρείττω νικᾷ, χρήσασθε ἡμῖν ὑπηρέταις τῆς ὑμετέρας βουλήσεως, καὶ χαίρομεν τὰ τοιαῦτα ἐπιταττόμενοι (5)· εἰ δὲ τὰ χείρω τε καὶ σκαιότερα, καὶ οἷς οὐδέπω καὶ τήμερον ἐνεχειρήσαμεν, ἄλλον ἐπιζητεῖτε τὸν πρὸς ταῦτα ἐπιτηδειότερον (6). Ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ, ἵνα τῇ ὑμετέρᾳ φιλίᾳ χαρίσωμαι (εἰ καὶ τὰ πάντα οἶδα ὑμᾶς ἐμαυτῷ τιμιωτάτους), Θεῷ προσκρούειν, ᾧ λόγον ὑπέχω παντὸς κινήματος καὶ διανοήματος. Τῇ δὲ σῇ θυγατρὶ τότε πιστεύσομεν (εἰρήσεται γὰρ τἀληθὲς), ὅταν δυνηθῇ τὸ αἰδεῖσθαι ὑμᾶς φυγοῦσα παῤῥησιάζεσθαι (7) τὴν ἀλήθειαν. Ὡς νῦν γε (8) τὸ πάθος ἐλεεινόν. Μερίζει (9) γὰρ ὑμῖν μὲν τὰ ῥήματα, τῷ δὲ ἀνδρὶ τὸ δάκρυον.

(97) *Κρίνωσι.* Quæ sequuntur desunt in cod. et R., possentque, ait Combef., nullo detrimento D abesse, nec refert Morel. qui hanc epistolam iterum edidit.

(98) Alias CLXXXI. Scripta eodem tempore.

(99) *Μέσους γίνεσθαι.* Ita cod. et Combef., at cod. Reg. μέσον. In edit. γενέσθαι.

(1) *Δυναμένοις ἐπὶ τὴν λύσιν.* Ita Montac., at Morel. δυναμένης. In edit. δυναμένους. Cod. Reg. ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν.

(2) *Ὡς λογιστήν.* Tillemont. *ut judicem.* Athenis λογισταὶ dicebantur magistratus; et juxta Suidam λογιστής, censor est, examinator, judex scilicet vel princeps inter magistratus urbis, ait Tillemontius, vel urbis gerens præfecturam.

(3) *Προσεβάλετο.* Ita cod. et Combef. In edit. προσεβάλλετο.

(4) *Τῆς καθ' ὑμᾶς περιπετείας.* Combef. *Infortunii vestri rerumque eventus, vel subitæ vestræ in contrarium mutationis.*

(5) *Παρακαλῶ τοίνυν χαρίσασθαί τι τῇ ἐμῇ... χαίρομεν τὰ τοιαῦτα ἐπιταττόμενοι.* Ita cod. Reg. ac Combef. At cod. B. 3, Montac. et Morel. χαρίσασθαι τῇ ἐμῇ δειλίᾳ καὶ εἰς τὰ κρείττω καταχρήσασθαι ἡμῖν ὑπηρέταις τῆς ὑπερτέρας βουλήσεως. *Quamobrem vos rogo ut meæ jam formidini donetis, et ad ea quæ potiora sunt nobis superioris voluntatis ministris utamini.* In edit. Παρακαλῶ οὖν χαρίσασθαι ἡμῖν ὑπηρέταις τῆς ὑμετέρας βουλήσεως, καὶ χαίρω μὲν τὰ τοιαῦτα ἐπιταττόμενος, quod Bill. *Quamobrem vos rogo ut nobis voluntatis vestræ ministris obsecundetis; ac mihi quidem hujusmodi res imperari lætor.*

(6) *Ἐπιτηδειότερον.* Ita cod. et Reg. ac B. 3, et R. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. ἐπιδειότερον.

(7) *Παῤῥησιάζεσθαι.* Ita cod. et Reg. ac Combef. In edit. παῤῥησιάσασθαι.

(8) *Ὡς νῦν γε.* Ita cod. et Combef. In edit. ὡς νῦν γε καί.

(9) *Μερίζει.* Combef. Μερίζεται.

ΡΜϚʹ. ΟΛΥΜΠΙΩ (10).

CXLVI. OLYMPIO.

Cæteris ad Olympium Gregorii litteris adjungenda est hæc epistola, quæ tamen paulo tardius scribi potuit. Omnium enim supplicum, ut ita dicam, libellorum, quos Olympio Gregorius obtulit, is postremus haberi possit, in quo præfecti benignitatem a se exhaustam et tandem præ saturitate fastidium reformidat.

A Τοῦτο ἦν ὅπερ ἔλεγον ὥσπερ ἔκ τινος προφητείας εἰς πάντα δεξιοῦ σου (11) τυγχάνων, καὶ ἀπλήστως τῆς σῆς ἡμερότητος ἐμφορούμενος, ὅτι δέδοικα μὴ κενώσω τὸ φιλάνθρωπον ὑμῶν ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις. Ἰδοὺ γὰρ ἀγὼν ἐμὸς (εἴπερ ἐμὸς (12), ὁ τῶν ἐμῶν), καὶ οὐ μετὰ τῆς ἴσης παῤῥησίας ποιοῦμαι τοὺς λόγους. Πρῶτον μὲν ὅτι ἐμός. Τὸ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ δεῖσθαι, εἰ καὶ χρησιμώτερον, ἀλλὰ ταπεινότερον. Ἔπειτα ὑφορῶμαι τὸν κόρον ὡς τὸ ἡδὺ λύοντα, καὶ πᾶσιν ἐναντιούμενον τοῖς καλοῖς. Ἔχει μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ εἰκάζω (13) λίαν ὀρθῶς. Ὅμως δὲ τῷ τε Θεῷ θαῤῥῶν, ᾧ παρέστηκα (14), καὶ τῇ σῇ περὶ τὸ εὖ ποιεῖν (15) μεγαλοψυχίᾳ, τὴν ἱκεσίαν ταύτην ἐθάῤῥησα.

B Ἔστω κάκιστος πάντων Νικόβουλος, ὃς ἓν ἀδικεῖ μόνον ὅτι δι' ἡμᾶς ἐστιν ἐπίφθονος (16), καὶ τοῦ δέοντος ἐλευθεριώτερος. Ἔστω καὶ δικαιότατος ἀνθρώπων, ὁ νῦν ἡμῖν πολεμῶν. Αἰσχύνομαι γὰρ κατηγορεῖν ἐπὶ τῆς σῆς ὀρθότητος, οὗ πρώην ὑπερεμάχουν· ἀλλ' οὐκ οἶδα εἴ σοι παραστήσεται δίκαιον (17) ὑπὲρ ἄλλων ἁμαρτημάτων, ἐν ἄλλοις ἀπαιτεῖσθαι δίκην, καὶ τούτων ἀλλοτρίων, καὶ οὐδὲ ἑκουσίων· τὸν οὕτω κινήσαντα τοὺς οἰκέτας, καὶ τοσοῦτον ἀγανακτήσαντα, ὥστε ἐνδοῦναι τῷ ἐγκαλοῦντι προθυμότερον, ἤπερ ἐκεῖνος (18) ἐβούλετο; Ἀλλὰ δεῖ δουλεύειν Νικόβουλον, ἢ τοὺς τούτου παῖδας, ὃ δοκεῖ τοῖς ἐπηρεάζουσι (19); αἰσχύνομαι γὰρ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπηρείας καὶ τὸν καιρὸν, εἰ σοῦ τε ἄρχοντος, καὶ ἡμῶν παρὰ σοὶ δυναμένων τοῦτο γενήσεται. Νῦν C βοηθεῖται τὰ δημόσια; νῦν αὔξεται τὰ βουλευτήρια (20), ὅτε λυπεῖ τὰ ἴδια; Μηδαμῶς, ὦ θαυμάσιε, μὴ τοῦτο παραστήτω τῇ σῇ καθαρότητι. Ἀλλὰ συνεὶς μὲν τῷ πτηνῷ τάχει τῆς διανοίας τὴν ἀφ' ἧς ταῦτα γίνεται κακοήθειαν, αἰδεσθεὶς δὲ ἡμᾶς τοὺς σοὺς ἐπαινέτας, φιλάνθρωπον σεαυτὸν παράσχου τοῖς κινουμένοις κριτὴν (21), ὡς οὐκ ἀνθρώποις μόνον

Hoc scilicet erat, quod velut ex vaticinio quodam dicebam, cum te in omnibus rebus commodo et benevolo uterer, ac tua lenitate atque facilitate inexplebili quadam aviditate me ingurgitarem; nempe me vereri, ne benignitatem vestram in alienis rebus exhaurirem. Nam ecce discrimen meum (siquidem meum est, quod meorum est) : nec jam pari cum fiducia verborumque libertate te alloquor. Primum, quia meum est. Nam pro seipso rogare, quanquam utilius atque conducibilius, humilius tamen et abjectius est. Deinde quia saturitatem suspectam habeo, ut quæ suavitatem extinguat, et pulchris omnibus rebus adversetur. Atque hæc quidem ita se habent, ac perquam recte conjicio. Nihilominus tamen Deo, cui asto, tuaque in beneficiis dandis liberalitate fretus, hanc tibi supplicationem offerre minime dubitavi.

Sit sane mortalium omnium sceleratissimus Nicobulus, cujus hoc unum duntaxat scelus est, quod propter nos invidiosus ac liberior est, quam par sit. Sit item rursum omnium justissimus is, qui nunc nos oppugnat. Pudet enim me apud tuam integritatem eum accusare quem nuper defendebam. At haud scio an **124** æquum existimaturus sis, de alienis peccatis pœnas ab aliis expeti, de alienis, inquam, ac ne voluntariis quidem : in crimen vocari hominem, qui usque adeo famulos suos permovit, sicque rem indigne tulit, ut accusatori promptius etiam, quam ille volebat, cesserit? An propterea Nicobulum, aut ejus pueros, in servitutem adduci oportebat, quemadmodum iis qui ipsi infesti sunt, placet? Mihi enim pudorem incutit injuriæ causa tempusque, si, te præside, ac cum apud te ipsi valeamus, illud contingat. Nunene fisci commodis consulitur? Nunene augentur tribunalia, dum res privatæ laborant? Ne, quæso, vir admirande, ne hoc, inquam, puritati atque integritati tuæ in mentem veniat. Verum pro voluci ingenii tui celeritate ac perspicacia improbitatem eam,

(10) Alias CLXXIX. Scripta eodem circiter tempore. — *Ὀλυμπίῳ*. Cod. Pass. Ὀλυμπίῳ ἄρχοντι. Cod. B. 3. Εὐσεβίῳ φίλῳ.

(11) *Δεξιοῦ σου*. Montac. et Morel. δεξιός σοι.

(12) *Εἴπερ ἐμός*. In cod. Pass. hæc verba desunt.

(13) *Καὶ εἰκάζω*. Cod. Reg. Montac. Morel. et Combef. καὶ ὡς εἰκάζω, *atque ut conjicio*.

(14) *Παρέστηκα*. Ita cod. et Reg. et Pass. Montac. Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. παρέστησαν.

(15) *Περὶ τὸ εὖ ποιεῖν*. Ita cod. et R. Verum cod. Reg. περί τι εὖ ποιεῖν. In edit. περὶ τοῦ.

(16) *Ἐστὶν ἐπίφθονος*. Combef : *Invidia laborat*, aut *invidiæ habetur*, Bill. *Invidia flagrat*, quod magis activum videtur. Mox, ἐλευθεριώτερος. Combef. *Liberaliori ingenio*, vir scilicet ingenuus, cui opponit, quod addicendus sit servituti.

(17) *Παραστήσεται δίκαιον*. Cod. τὸ δίκαιον, quod Combef : *Num jus tibi persuasurum sit, ut*, etc.

(18) *Οὐδὲ ἑκουσίων· τὸν οὕτω κινήσαντα... ἀγανακτήσαντα, ὥστε ἐνδοῦναι... ἤπερ ἐκεῖνος*. Ita cod. Reg. R. et Pass. Morel. ac Combef. At Montac. τὸν οὔτε κινήσαντα... ἀγανακτήσαντα. In edit. οὐδὲ ἑκουσίων τοὺς οὔτε κινήσαντας... ἀγανακτήσαντας, ὥστε ἐκδοῦναι... εἴπερ ἐκεῖνος, quod Bill. : *De alienis, inquam, ac ne voluntariis quidem pœnam iis irrogari, qui nec famulos suos concitarunt, admissumque facinus adeo indigno et acerbo animo tulerunt, ut eos accusatori promptius etiam quam* D *volebat dediderint.*

(19) *Τοῖς ἐπηρεάζουσι*. Quæ sequuntur desunt in edit.; sed restituunt codd. Reg. R, B. 3, et Pass. Morel. et Combef., ipse etiam Montac., licet vitiose.

(20) *Νῦν αὔξεται τὰ βουλευτήρια*. Ita omnes codd. nostri, Morel. et Combef. In edit. τὰ αὔξει τὰ βουλευτήρια, redditque Bill. *Nunene tribunalia augebit, cum eum res privatæ discruciant?*

(21) *Τοῖς κινουμένοις κριτήν*. Ita codd. Reg. et Pass. Morel. Combef. et Bill. in versione; in

A unde hæc proficiscuntur, animadvertens, atque honoris etiam nostri causa, qui tuarum laudum præcones sumus, benignum atque humanum te iis, quæ moventur, judicem præbe: tanquam non hominibus duntaxat hodierno die jus dicens, verum etiam virtuti ac vitio. Cujus quidem rei magis, quam singulorum hominum, ratio et cura habenda est, iis qui te virtute referunt, ac præfecti munere probe atque commode funguntur. Pro his autem rebus non preces duntaxat a nobis habiturus es, quas tibi haudquaquam, ut plerisque aliis, contemptui esse scio; verum illud etiam, ut clarum ac celebre tuum imperium apud eos omnes reddatur, quibus noti sumus.

δικάζων σήμερον, ἀλλὰ καὶ ἀρετῇ καὶ κακίᾳ· οὗ μᾶλλον, ἢ τοῦ (22) καθ' ἕκαστον, φροντιστέον τοῖς γε κατὰ σὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ δεξιοῖς ἄρχουσιν. Ἔσται δέ σοι παρ' ἡμῶν ἐπὶ τούτοις, οὐ τὸ τῶν εὐχῶν μόνον, ὧν οἶδά σε μὴ περιφρονοῦντα κατὰ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸ περιβόητον καταστῆσαι τὴν σὴν ἀρχὴν (23) πᾶσιν, οἷς γνωριζόμεθα.

CXLVII. ASTERIO.

ΡΜΖ'. ΑΣΤΕΡΙΩ (24).

Geminæ quæ sequuntur ad Asterium epistolæ, ejusdem sunt argumenti et temporis, ac superiores. Servi Nicobuli facinus aliquod patrarant, cujus causa accusator quispiam, cujus olim patrocinium susceperat Gregorius, Nicobulum, ac veluti esset auctor delicti, judicio persequebatur, quamvis satisfacere, ipsosque servos tradere non recusaret, imo offerret Nicobulus.

B Quid Deo justius? et tamen, cum omnium creator ac dominus sit, peculiariter sibi populum Israeliticum vindicat, suumque nominat: nec veretur, ne hoc nomine injustus existimetur. Quid igitur mirum, si nos quoque, quamvis omnium, qui sub nostra manu et præfectura sunt, curam geramus, arctius tamen filium Nicobulum **125** complectamur, quem et senectutis nostræ et morbi curatorem agnoscimus, ac velut subsidium et baculum infirmitati nostræ subjecimus. Hunc tibi et per te præsidi commendamus, grave admodum et acerbum esse existimantes, si, cum alios ex gravissimis etiam accusationibus opera nostra liberemus, atque imprimis eos, qui nunc sævos accusatores se præbent, hunc tamen ne a calumnia quidem et iniqua vexatione liberare queamus; et quem in exteris C honorem obtinemus, hunc in nostris minime consequamur; idemque nobis accidat, quod oculis, qui alia cernentes seipsos minime cernunt, aut quod fontibus in imo sitis, qui propinqua loca nequaquam alluentes, remota irrigant. Sint sane atrocia vel plusquam atrocia, quæ a puerulis patrata sunt, quanquam fortasse aut nihil omnino esse, aut parva saltem invenirentur, si modo præscripti ad inquisitionem temporis angustiis premi non contigerit. Quid hoc tamen ad dominos, qui eorum, quæ evenerunt, nulla omnino ex parte participes fuerunt? Aut quæ hæc ratio est, ut pro alienis peccatis ab aliis pœnæ expetantur ac nunc publicarum rerum cura subeunda sit, cum privatæ discruciant?

Τί Θεοῦ δικαιότερον; ἀλλ' ὅμως πάντων ποιητὴς ὢν καὶ δεσπότης, ἐξαίρετον ἑαυτοῦ λαὸν ποιεῖται καὶ ὀνομάζει τὸν Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ αἰσχύνεται, μὴ ἄδικος παρὰ τοῦτο (25) νομίζηται. Τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ καὶ ἡμεῖς πάντων κηδόμενοι τῶν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν χεῖρα καὶ προστασίαν, πλέον τοῦ υἱοῦ Νικοβούλου περιεχόμεθα, ὃν καὶ γηροκόμον καὶ νοσοκόμον γινώσκομεν, καὶ οἷον ἔρεισμα (26) καὶ βακτηρίαν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ὑποβεβλήμεθα. Τοῦτον ὑπὸ τὰς σὰς τίθεμεν (27) χεῖρας, καὶ διὰ τῶν σῶν ταῖς τοῦ ἄρχοντος, πάνυ δεινὸν νομίζοντες, τοὺς μὲν ἄλλους καὶ τῶν μεγίστων ἐγκλημάτων (28) ἐλευθεροῦν δι' ἡμῶν, καὶ πρώτους γε τοὺς νῦν πικροὺς κατηγόρους· τοῦτον δὲ μηδὲ τῆς ἐπηρείας δύνασθαι, καὶ ἧς τυγχάνομεν ἐπὶ τῶν ξένων τιμῆς, ταύτης ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν (29) μὴ τυγχάνειν, ἀλλὰ ταυτὸν πάσχειν τοῖς ὀφθαλμοῖς, οἵ τ' ἄλλα ὁρῶντες, ἑαυτοὺς οὐχ ὁρῶσιν, ἢ τῶν πηγῶν ταῖς ἐν βάθει κειμέναις, αἳ τὰ πλησίον οὐχ ὑποῤῥέουσαι, τὰ πόῤῥω ποτίζουσιν. Ἔστω δεινὰ τετολμημένα (30) τοῖς παιδαρίοις ἢ ὑπέρδεινα· ὥσπερ οὖν ἴσως οὐδὲν (31), ἢ μικρὸν εὑρεθήσεται, εἰ μὴ τῷ καιρῷ τῆς ἐξετάσεως στενοχωρηθείημεν. Ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τοὺς δεσπότας (32), οἳ μηδενὸς τῶν γεγενημένων κεκοινωνήκασιν; ἢ τίς ὁ λόγος, ὑπὲρ ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων ἐν ἄλλοις ἀπαιτεῖσθαι δίκην, καὶ νῦν τῶν δημοσίων (33) φροντίζειν, ἡνίκα λυπεῖ τὸ ἴδιον;

edit. χρηστήν. Nec bene Bill. τοῖς κινουμένοις, *iis qui concitati sunt*, sed potius, *in præsenti negotio, in causa quæ movetur.*

(22) *Ἢ τοῦ.* Ita cod. et Pass. Morel. ac Combef. At Reg. et Montac. ἢ τῶν. In edit. ἢ τοῖς.

(23) *Σὴν ἀρχήν.* Ita cod. Reg. et Pass. In edit. σὴν deest.

(24) Alias XLVII. Scripta eodem tempore.

(25) *Παρὰ τοῦτο.* Ita codd. Montac. Morel. ac Combef., et sic legendum ait Bill. non παρὰ τοῦτον, ut in edit.

(26) *Καὶ οἷον ἔρεισμα.* Combef. *Ac velut sustentaculum.*

(27) *Τίθεμεν.* Cod. τιθέμεθα. Mox, καὶ διὰ τῶν σῶν ταῖς τοῦ ἄρχοντος. Bill. *Et per te principi*, quod, ait Combef., nimis imperatorem sonat, melius, *præsidi*, vel *judici*. Revera Nicobulum Gregorius Olympio præsidi commendavit.

(28) *Μεγίστων ἐγκλημάτων.* Ita cod. et Reg.

D In edit. deest ἐγκλημάτων. Supplevit Bill., ut potuit, vertitque, *ex gravissimis periculis.* Pro δι' ἡμῶν, cod. R. Montac. Morel. et Combef. habent δι' ὑμῶν, *opera vestra.*

(29) *Ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν.* Legit Bill. ἐφ' ἡμετέρων, et sensus postulat.

(30) *Δεινὰ τετολμημένα.* Cod. τὰ τετολμημένα. Sic etiam Combef. qui vertit: *Quæ a servis præsumpta sunt, iisque minusculis*, ut inquit, ætas facinus levet. Bill.: *Quæ a pueris.*

(31) *Ὥσπερ οὖν ἴσως οὐδέν.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ὥσπερ οὐδὲν ἴσως.

(32) *Τί τοῦτο πρὸς τοὺς δεσπότας; Quid hoc*, non *ad Romanos*, ait Combef., ut inepte vertit Bill., sed *quid hoc ad heros?*

(33) *Τῶν δημοσίων.* Ita cod. et Reg. In edit. τῶν deest. Mox, pro λυπεῖ, Cod. λυπῇ. Sic epist. præced. circa finem.

ΡΜΗ΄. ΤΩ ΑΥΤΩ (34).

Vexato per improbitatem Nicobulo manum ut porrigat, Asterium denuo tentat Gregorius flectere.

Τί τοῦτο (35), ἴσως ἐρεῖς; πάλιν ἡμῖν Γρηγόριος; πάλιν ἐπιστολαί (36); πάλιν αἰτήσεις; Ὢ τῆς ἀπληστίας, ἣν αὐτοὶ κεκινήκαμεν. Μηδαμῶς, ὦ θαυμάσιε, μὴ τοῦτο πάθῃς. Τίνων γὰρ οἱ λιμένες, ἢ τῶν χειμαζομένων; τίνων δὲ τὰ φάρμακα, ἢ τῶν ἀῤῥωστούντων; ὧνπερ ἡμεῖς μὴ ἀποστερηθείημεν, καὶ τοσούτῳ (37) μᾶλλον, ὅσῳ πιστευόμεθα δύνασθαι παρὰ σοί. Οὐκ ἔτι γὰρ αἰτοῦμεν, ἀλλ' ἀπαιτοῦμεν (38), ἀεὶ χάριτος χάριν προκαλουμένης (39). Νικόβουλος ἐν ἐπηρείαις, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ὅτι ἡμεῖς· ἡμῶν γάρ ἐστιν ἀνάπαυσις. Καὶ πῶς οἷόν τε σιωπᾷν, καὶ μὴ φορτικὸν εἶναι (40) καὶ τὸν σφόδρα φιλόσοφον; δὸς χεῖρα πιεζομένοις, ἵνα καὶ αὐτὸς τῆς ἐκ Θεοῦ (41) τύχῃς, χρῄζων ταύτης ὡς ἄνθρωπος. Καὶ χρῆσαι πάσῃ τῇ φιλίᾳ (42), καὶ τῇ συνέσει, καὶ τῷ δύνασθαι σὺν Θεῷ, περὶ τὰ ἡμέτερα πράγματα. Οὔτε γὰρ σίδηρος ἔμπυρος πολλῶν δεῖται τῶν παρὰ τοῦ λίθου κρουμάτων (43), ἵνα τὸ ἐγκείμενον πῦρ δημοσιωθῇ (44)· ἀλλ' ἐπλήγη τε ὁμοῦ, καὶ τὸ πῦρ ἤστραψεν. Οὔτε αὐτὸς μακροτέρας δεήσῃ παρακλήσεως, καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τοιούτου τοῦ πείθοντος ὄντος, καὶ οὕτω γνησίου κοινωνοῦ τῆς ἀρχῆς. Ἓν καὶ σύντομον φθέγξομαι· τὰς μὲν ἄλλας χάριτας, ἄλλοι δι' ἡμῶν ἐλάμβανον, ταύτης δὲ ἡμεῖς (45) χρῄζομεν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, ὃ καὶ μᾶλλον δυσωπησάτω (46) τὴν σὴν λογιότητα.

CXLVIII. EIDEM.

Quid hoc, fortasse dicturus es? rursus ad nos Gregorius? rursus epistolæ? rursus postulationes? O inexplebilem cupiditatem, quam ipsi excitavimus! Ne, quæso, vir admirande, tibi hoc accidat! Quorum enim sunt portus? Annon eorum, qui tempestate jactantur? Quorum pharmaca? Annon eorum qui morbo laborant? quibus, quæso, ne privemur; idque eo magis quod gratia et auctoritate apud te valere credimur. Non enim jam poscimus, sed exposcimus, nimirum gratia gratiam semper provocante. Nicobulus **126** per summam improbitatem vexatur, quod perinde est ac si dixissem nos; hic quippe nos recreat et reficit. Et quomodo hic silere, minimeque gravis et importunus esse queat vir etiam admodum sapiens? Oppressis manum porrige, ut tibi Dei quoque manus porrigatur, qua, ut homo, opus habes. Atque omni amicitia, et prudentia, et potentia, Deo auspice, in rebus nostris utere. Nam nec ignitum ferrum multis lapidis pulsibus opus habet, ut insitus ignis in apertum proferatur; verum simul atque percussum est, confestim ignis fulget, atque emicat: nec tibi longiore deprecatione opus erit, idque pro nobis ac tali homine suasoris partes obeunte, tamque fido magistratus consorte. Unum idque breve, dicam: alia quidem beneficia alii per nos accipiebant; hoc autem nos pro nobis indigemus; quod magis etiam eloquentiam tuam doctrinamque flectat.

ΡΜΘ΄. ΓΕΩΡΓΙΩ (47).

CXLIX. GEORGIO.

Georgius, ad quem scripta est hæc epistola, diaconus erat Theologo charissimus. His illi litteris præscribit, ut alterum diaconum nomine Euthalium, qui Philadelphium verberibus cæsum, etiam in carcerem conjecerat, ad se adducat rationem redditurum, et pœnas luiturum. Istud Gregorii mandatum argumento est eum tunc episcopi munus obiisse.

Τὸ ἀῤῥωστοῦν θεραπεύεται, ἀλλ' οὐ συντρίβεται. Πῶς οὖν ὁ συνδιάκονος ἡμῶν Εὐθάλιος, οὔτε τὸν βαθμὸν αἰδεσθεὶς, οὔτε τὴν οἰκειότητα τιμήσας, δεσμοῖς καὶ πληγαῖς συνέτριψε τὸν ἄθλιον Φιλαδέλφιον, ὡς δείκνυσι καὶ τῶν πληγῶν (48) τὰ στη-

Quod ægrum est curari debet, non obteri atque confringi. Quonam igitur pacto condiaconus noster Euthalius, nec gradum veritus, nec propinquitatem ac necessitudinem honore prosecutus, miserum Philadelphium vinculis ac plagis obtrivit, quemad-

(34) Alias XLVIII. Scripta paulo post superiorem.

(35) *Τί τοῦτο.* In cod. τί deest.; *hoc fortasse dicturus es.* Mox, in edit. ὁ Γρηγόριος, sed cod. Pass. sequimur.

(36) *Πάλιν ἐπιστολαί.* Ita cod. R. et Pass. ac Combef. In edit. ἐπιστολάς.

(37) *Καὶ τοσούτῳ.* Codd. Pass. καὶ τόσῳ μᾶλλον ὅσον.

(38) *Αἰτοῦμεν, ἀλλ' ἀπαιτοῦμεν.* Cod. αἰτοῦμεν τοῦτο, ἀλλ' ἀπαιτοῦμεν. Casaubonus ad caput Theophrasti περὶ βδελυρίας, pag. 244: αἰτεῖν est poscere quod gratiæ apponatur acceptum; ἀπαιτεῖν, repetere quod sibi debeatur. Eo sensu dixit Andocides Atheniensis, unus ex decem illis oratoribus qui inter reliquos excellunt: Ταῦτα ὑμᾶς, εἰ μὲν βούλεσθε, αἰτῶ, εἰ δὲ μὴ βούλεσθε, ἀπαιτῶ, *hæc si vultis, a vobis posco; si autem non vultis, reposco.*

(39) *Χάριτος χάριν προκαλουμένης.* *Gratia gratiam provocante.* Quo enim libentius mihi gratificaris, eo me magis ad novas postulationes afferendas allicis. Hæc Bill.

(40) *Καὶ μὴ φορτικὸν εἶναι.* Cod. Pass. καὶ τὸ μὴ φορτικὸν εἶναι φιλοσοφεῖν. Mox, καὶ τὸν σφόδρα φιλόσοφον. Combef. *Vir summa constantia præditus, malorum tolerantissimus.*

(41) *Ἐκ Θεοῦ.* Cod. ἐκ τοῦ Θεοῦ. Mox, pro χρῄζων ταύτης, Cod. Pass. χρῄζων καὶ αὐτός.

(42) *Καὶ χρῆσαι πάσῃ τῇ φιλίᾳ*, etc. Bill.: *Atque omni amicitia, et prudentiæ et potentiæ genere una cum Deo.* Combef. *Amicitia, prudentia ac qua a Deo fultus potentia es, nostris in rebus utere.*

(43) *Τῶν παρὰ τοῦ λίθου κρουμάτων.* Ita cod. R. et Combef. Cod. Pass. κρουσμάτων. Hanc vocem supplevit Bill.; deest enim in edit. Legendum nonnulli mallent οὔτε γὰρ λίθος ἔμπυρος πολλῶν δεῖται τῶν παρὰ σιδήρου κρουμάτων. Λίθος ἔμπυρος, id est, silex in quo lateat ignis: silex enim a ferro percutitur, non ferrum a silice.

(44) *Δημοσιωθῇ.* Cod. et Combef. δημοσιεύσῃ.

(45) *Ταύτης δὲ ἡμεῖς.* Cod. ταύτην δ' ἡμεῖς. Ita et Combef. qui vertit: *Hoc nos in rem ipsi nostram rogamus ac petimus.*

(46) *Δυσωπησάτω.* Cod. Pass. δυσωπήσαιτο. Mox, τὴν σὴν λογιότητα. Combef. *Catum animum tuum flectat.*

(47) Alias CLXXXII. Scripta circa idem tempus.

(48) *Καὶ τῶν πληγῶν.* In cod. καί deest.

modum ipsæ quoque plagarum notæ indicant? Hoc A sane demiratus sum. Quocirca ne id, quod factum est, susdeque accipias; verum quod accidit, ipsemet ad nos profectus, nobis expone. Adsit quoque diaconus ipse, ut criminis, cujus arcessitur, rationem subeat, ac de hominis obtriti vita judicium excipiat. Neque enim tam turpe atque indecorum facinus in nostris propemodum oculis perpetrari ferre possumus.

μεῖα, τοῦτο τεθαύμακα. Μὴ τοίνυν παρέργως δέξῃ τὸ γεγονὸς, ἀλλὰ τὸ συμβὰν, ἐλθὼν διὰ σεαυτοῦ, παράστησον ἡμῖν. Παρέστω δὲ καὶ ὁ διάκονος, καὶ λόγον ὑφέξων τῆς κατηγορίας, καὶ τύπον ληψόμενος (49) περὶ τῆς τοῦ συντριβέντος ζωῆς. Οὐ γὰρ ἀνεχόμεθα τοιαύτην ἀσχημοσύνην τολμᾶσθαι σχεδὸν ἐν ταῖς ἡμετέραις ὄψεσιν

127 CL. ASTERIO.

ΡΝʹ. ΑΣΤΕΡΙῼ (50).

Ex primis hujus epistolæ ad Asterium verbis colligere possumus, plures Gregorii ad eum litteras excidisse. Cum enim frequenter scripserit, et paucissimæ supersint epistolæ, multæ perierint necesse est. Illud scio me sæpe ac de multis rebus litteras ad te dedisse, *inquit Gregorius. His litteris Georgium diaconum, virum eximium, commendat: non alium hunc esse putamus Georgium ab eo cui superior epistola scripta est.*

Lætor me, et scribere, et tamen hoc nomine B accusari, quod non scribam, si quando hoc contingat. Nam suaves quoque accusationes tuæ sunt. Quanquam illud scio me sæpe ac de multis rebus litteras ad te dedisse, atque adeo ea quoque, quæ precibus a te petieram, consecutum esse. At si nihil aliud, certe eorum, qui beneficiis a te affecti sunt, multitudo litteris meis testimonio est. Quod si tu quidem amicitia locupletior es, quam ullius vota ferant, ego contra in petendo timidior sum. Ipse sane virtutis principatum habeas; mihi autem ignoscatur, importunitatis notam fugienti; quandoquidem optimum esse modum, Sapientis sermone proditum est. Cæterum Deo gratiæ habeantur, qui tibi illud præbuit, ut de aliis bene merearis, communemque benefactorem, imperiique so- C cium nobis præfecit. Ac propterea nunc quoque per hanc meam epistolam fratrem ac condiaconum nostrum Georgium tibi trado, virum et nobis eximium ac selectum, et Ecclesiæ summe utilem, rogans ut in iis rebus, in quibus cum nonnullis contendit, fiduciam obtineat, nec iniqua et tyrannica potentia abripi sinatur

Χαίρω καὶ γράφων, καὶ ἐγκαλούμενος ὅτι μὴ γράφω, εἴποτε τοῦτο συμβαίνει (51). Χρηστὰ γάρ σου καὶ τὰ ἐγκλήματα. Καί τοί γε πολλάκις (52) καὶ περὶ πολλῶν ἐπιστείλας οἶδα, καὶ μέν τοι καὶ τυχὼν περὶ ὧν ἐδεήθην σου. Καὶ εἰ μή τι ἄλλο, τό γε πλῆθος τῶν εὖ πεπονθότων μαρτυρεῖ μοι τὰ γράμματα. Εἰ δὲ σὺ μὲν ἀφθονώτερος εἶ τὴν φιλίαν, ἢ τις ἂν εὔξοιτο (53), ἐγὼ δὲ περὶ τὰς αἰτήσεις δειλότερος. Σὺ μὲν ἔχε τὰ πρῶτα τῆς ἀρετῆς· ἐμοὶ δὲ συγγνώμη τὸ φορτικὸν φεύγοντι, ἐπειδὴ πᾶν μέτρον ἄριστον (54) οἶδεν ὁ τοῦ σοφοῦ λόγος. Πλὴν τῷ Θεῷ χάρις, ὅτι σοι τὸ εὖ ποιεῖν ἐνεχείρισεν, οὕτω κοινὸν ἐπιστήσας ἡμῖν εὐεργέτην τε (55) καὶ συνάρχοντα. Ἐπεὶ καὶ νῦν ἐγχειρίζω σοι διὰ ταύτης μου τῆς ἐπιστολῆς, τὸν ἀδελφὸν καὶ συνδιάκονον ἡμῶν Γεώργιον, ἄνδρα τῶν ἐξαιρέτων (56) ἡμῖν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ χρησιμώτατον, ἀξιῶν θάρσους αὐτὸν τυχεῖν (57) ἐν οἷς πρός τινας διαφέρεται, καὶ μὴ συναρπασθῆναι τῇ τυραννίδι.

CLI. NECTARIO.

ΡΝΑʹ. ΝΕΚΤΑΡΙῼ (58).

Nectarium rogat ut Georgium variis calamitatibus afflictum domesticorum comiti commendet.

Præclare multi de mente tua conjecturam faciunt; imo potius non conjecturam ducunt, sed nobis glo-

Καλῶς οἱ πολλοὶ στοχάζονται (59) τῆς σῆς διανοίας· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκάζουσιν, ἀλλ' ἡμῖν φιλοτι-

(49) *Τύπον ληψόμενος.* Bill. *Ac de hominis obtriti vita formam atque exemplum accipiat.* Obscura prorsus versio: clarior certe si per vocem τύπος intelligeretur judicium. Τύπος enim judicium erat quo iis interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent, et quadrarent rationes. Vide Constantini lexicon ad verbum τύπος. D

(50) Alias CXXVI. Scripta circa idem tempus.

(51) *Τοῦτο συμβαίνει.* Cod. Pass. τοῦτο συμβῇ νῦν.

(52) *Τοί γε πολλάκις.* Ita cod. et Combef. In edit. τοί γε πολλά.

(53) *Ἀφθονώτερος εἶ τὴν φιλίαν, ἢ τις ἂν εὔξοιτο.* Ita codd. Reg. R. et Pass. ac Combef. qui reddit: *Quod si tu amicitiæ legibus liberalior es quam ullus optaverit.* Montac. et Morel. ἀφθονώτερος εἶ τὴν φιλίαν, τὶς ἄν. In edit. ἀφθονώτερος ἢ τὶς ἂν εὔξαιτο. Vertit autem Bill. *Quod si tu quidem omnium vota liberalitate tua superas*

(54) *Πᾶν μέτρον ἄριστον.* Combef.: *Quidquid mediocritate optimum est.*

(55) *Εὐεργέτην τε.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. τέ deest. Mox, ἐπεὶ καὶ νῦν. Ita Reg. Pass. Montac. Bill. ac Combef. In edit. ἐπὶ καὶ νῦν.

(56) *Τῶν ἐξαιρέτων.* Cod. Pass. τὸν ἐξαίρετον.

(57) *Ἀξιῶν θάρσους αὐτὸν τυχεῖν.* Bill. *Dignumque qui in iis rebus fiduciam obtineat.*

(58) Alias CCXXVI. Scripta circa idem tempus.

(59) *Καλῶς οἱ πολλοὶ στοχάζονται.* Parœmiacus senarius est, inquit Morel., cui alludit:

Μάντις γ' ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς.

Qui bene conjiciet, vatem hunc perhibeto optimum, apud M. Tullium in opere *De divinatione*, lib. II; unde mox habent codd. nostri Montac. ac Combef. οὐκ εἰκάζουσιν. In edit. autem οὐ στοχάζονται. Vide Erasm. in Adagio: *Vates optimus qui bene conjicit*

μουμένοις (60) οὐκ ἀπιστοῦσιν, ὅτι μὴ μικρᾶς (61) A ἡμᾶς ἀξιοῖς αἰδοῦς καὶ τιμῆς. Τούτων εἷς ἐστι καὶ ὁ τιμιώτατος υἱὸς ἡμῶν Γεώργιος, ὃς πολλαῖς ζημίαις περιπεσὼν, καὶ κάμνων ἱκανῶς (62) ἐν τοῖς πράγμασιν, ἕνα λιμένα σωτηρίας εὑρίσκει, τὸ προσαχθῆναί σοι δι' ἡμῶν (63), καὶ τυχεῖν τινος φιλανθρωπίας παρὰ τοῦ τιμιωτάτου τῶν οἰκείων Κόμητος. Δὸς οὖν τὴν χάριν, εἰ βούλει μὲν, αὐτῷ καὶ τῇ χρείᾳ· εἰ βούλει δὲ, ἡμῖν, οἷς τὸ πάντα (64) χαρίζεσθαι οἶδ' ὅτι ἐγνωσμένον ἐστί σοι, καὶ αὐτοῖς πείθεις τοῖς πράγμασι (65).

riantibus fidem non abnuunt, quod nempe non mediocri nos observantia et honore prosequeris. Ex iis unus est etiam honoratissimus Georgius noster, qui cum in magnum damnum inciderit, et plurimum insudet negotiis, unum **128** salutis portum invenit, ut ad te per nos accedat, et benignitatem quamdam obtineat ab amplissimo Comite domesticorum. Da igitur hanc gratiam, si quidem velis, ipsi et necessitati; sin malis nobis, quibus omnia gratificari constitutum tibi esse probe novi, quin etiam rebus ipsis persuades.

ΡΝΒ'. ΘΕΟΔΩΡΩ (66).

CLII. THEODORO.

Regimen Ecclesiæ Nazianzenæ, hortantibus episcopis, maxime Bosporio Coloniensi, et Theodoro Tyanensi, populisque pastore destitutis egentibus, Gregorius susceperat; haud quidem statim postquam, abdicata Constantinopolitana sede, Nazianzum reversus est; verum post silentium et Pascha, post Xanxaridis balnea Nisi enim primum hujus Ecclesiæ regimen recusasset, tot precibus, tot instigationibus non opus fuisset, ut ad illud suscipiendum Gregorius impelleretur. Nazianzenam autem Ecclesiam cum per æstatem totam, vel etiam paulo amplius administrasset, circa initium autumni datis litteris ad Theodorum Tyanensem significavit, se morbo ab Ecclesiæ gubernaculis abductum fuisse, ipsique Theodoro hanc curam incumbere; quod si non audiatur, addit se omnibus publice prædicaturum Ecclesiam hanc pastore indigere.

Καιρός μοι τὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν· *Πρὸς τίνα* B *βοήσομαι ἀδικούμενος; τίς ὀρέξει μοι χεῖρα πιεζομένῳ;* εἰς τίνα τὸ βάρος τῆς Ἐκκλησίας χωρήσει, κακῶς οὕτω διακειμένης, καὶ λελυμένης (67); διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ὅτι μὴ δίκαια πάσχει τὸ τοῦ Θεοῦ ποίμνιον, ἀποίμαντον ὂν καὶ ἀνεπίσκεπτον διὰ τὴν ἡμετέραν νέκρωσιν. Ἐμὲ γὰρ ἡ νόσος κατέχει, καὶ τάχιον ἀπήγαγε τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νῦν παντάπασιν ἀχρειοῖ, ἀεὶ τὰ τελευταῖα πνέοντα, καὶ πλέον τοῖς πράγμασι συντριβόμενον. Εἰ μὲν οὖν ἄλλην τινὰ κεφαλὴν εἶχεν ἡ ἐπαρχία, πρὸς ἐκείνην ἔδει βοᾷν καὶ διαμαρτύρασθαι. Τῆς δὲ σῆς εὐλαβείας ὑπερκειμένης (68), πρὸς σὲ βλέπειν ἀναγκαῖον. Φρόντισον τῆς σῆς Ἐκκλησίας ὃν βούλει τρόπον, καὶ μὴ παρίδῃς ἀναξίως ἑαυτῆς πράττουσαν. Ἵνα γὰρ C τ' ἄλλα ἐάσω, οἷα νῦν ἐπιστάντες οἱ Ἀπολλιναριανοὶ, τὰ μὲν πεποιήκασι, τὰ δὲ ἀπειλοῦσι, παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν συμπρεσβυτέρων μαθήσῃ, Εὐλαλίου τοῦ χωρεπισκόπου, καὶ Κελευσίου, οὓς ἐξ ἔργου (69) πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀπεστάλκαμεν. Καὶ τὸ ταῦτα ἐπισχεῖν, οὐ τῆς ἡμετέρας ἡλικίας καὶ ἀσθενείας,

Tempus mihi est illud Scripturæ usurpandi: *Ad quem vociferabor injuriam perpetiens*[86]*?* Quis mihi oppresso manum porriget? Ad quem Ecclesiæ, tam male affectæ ac solutæ, pondus devolvetur? Testificor coram Deo et electis angelis, Dei gregem indigna pati, ut qui ob perditam valetudinem meam nec pascatur, nec visitetur. Nam me morbus constrictum tenet, atque ab Ecclesiæ gubernaculis celerius abduxit, nuncque inutilem prorsus reddit, ut qui, et singulis diebus extremum pene spiritum efflem, et negotiorum mole magis opprimar. Ac si quidem hæc provincia caput quoddam aliud haberet, ad illud clamare, ipsiusque opem obtestari oporteret. Cum autem pietas tua superiore loco sita sit, ad te conjectos oculos habere necesse est. Ecclesiam tuam, quo pacto tibi videbitur, cura, nec eam in ea calamitate, qua indigna est, versantem despice. Nam, ut cætera missa faciam, qualia Apollinaristæ nunc impetu facto, partim admiserunt, partim minitantur, ex dominis meis compresbyteris Eulalio chorepiscopo, et Celeusio, quos dedita opera ad pietatem tuam misimus, intelliges.

[86] Habac. I, 2.

(60) *Ἡμῖν φιλοτιμουμένοις*. Combef.: *Nobis officiis gloriantibus, iisque effusis, fidem præstant.* Non apte Morel. *Nobis cupide faventibus.*

(61) *Μικρᾶς*. Ita codd. nostri, Montac. Morel. ac Combef. In edit. μακρᾶς.

(62) *Κάμνων ἱκανῶς*. Cod. Pass., κάμνων περισσῶς. At Combefisio præsens minus congruere videtur. Legit itaque καμὼν ἱκανῶς, ac vertit: *Plurimum negotiis insudarit, satis superque iis sit attritus.*

(63) *Προσαχθῆναί σοι δι' ἡμῶν*. Combef.: *Ut per nos tibi præsentetur.* Morel. *Ut tibi nostra opera adjungatur.*

(64) *Εἰ βούλει δὲ, ἡμῖν, οἷς τὸ πάντα*. Montac. et Morel. εἰ βούλει δὲ καὶ ἡμῖν. Cod. et Pass. οἷς τὰ πάντα.

(65) *Καὶ αὐτοῖς πείθεις τοῖς πράγμασι*. B. 3, καὶ αὐτοῖς πιστοῖς τοῖς πράγμασι, *et utinam rebus ipsis confirmes!* Sic etiam habet Montac., mallet tamen καὶ γὰρ αὐτοῖς τοῖς πράγμασι πείθεις, *rebus enim ipsis persuades.*

(66) Alias LXXXVIII. Scripta initio autumni anni 382.

(67) *Καὶ λελυμένης*. Hæc verba desunt in cod. Pass.

(68) *Ὑπερκειμένης*. Combef. *Superiori loco præsideat, quæsito jam metropolitano jure.*

(69) *Οὓς ἐξ ἔργου*. Combef. οὓς ἐξ ἀγροῦ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀπεστάλκαμεν, *quos rure ad tuam pietatem misimus*, chorepiscopum Eulalium, et Celeusium, ipsum quoque, ut par est, vicarium presbyterum et χωρικόν, sicque meo periculo emendo. D Inaudita enim phrasis, ἐξ ἔργου, ac nihil commoda: trita vero vocis alterius constructio cum particulis, ἐν, ἐξ, εἰς, unaque reddunt dictione poetæ, ἀγρόθι, ἀγρόθεν, ἀγρόνδε. Hæc a Gregorio scripta sunt extrema sua senectute post reditum suum Constantinopoli, cum Nazianzenam Ecclesiam coactus est tantisper regere, donec Eulalium ei præficiendum obtinuit. Quod provinciæ præsidem alium non agnoscit quam Theodorum Tyanensem, argumento est Nazianzum quoque Tyanensis metropolitæ juri cessisse tandem, ipsumque concessisse Gregorium.

Hæc porro reprimere, non nostræ ætatis et imbecillitatis est, verum solertiæ tuæ ac potestatis : quandoquidem præter cætera hoc quoque ad commune Ecclesiæ præsidium tibi a Deo donatum est, ut viribus **129** polleas. Quod si hæc dicens ac scribens minime audiar, quod unum superest, hoc faciam, nempe ut publice omnibus prædicem ac perspicuum reddam, quod Ecclesia episcopo indigeat; ne alioqui ex adversa nostra valetudine incommodo ac detrimento afficiatur. Quid autem deinceps sequatur, vos intelligetis.

ἀλλὰ τῆς σῆς ἀγχινοίας καὶ δυνάμεως, ἐπειδή σοι, μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἰσχύειν ἔδωκεν ὁ Θεὸς, ἐπὶ τῇ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας προστασίᾳ (70). Εἰ δὲ ταῦτα λέγων καὶ γράφων οὐκ ἀκουοίμην, ὃ λείπεται μόνον, τοῦτο γενήσεται, δημοσίᾳ κηρύξαι πᾶσι καὶ καταστῆσαι γνώριμον, ὅτι ἐπισκόπου χρῄζει ἡ Ἐκκλησία, ἵνα μὴ παρὰ τῆς ἡμετέρας ἀῤῥωστίας καταβλάπτηται. Τὸ δὲ ἐξῆς ὑμεῖς εἴσεσθε.

CLIII. BOSPORIO EPISCOPO COLONIÆ.

ΡΝΓ'. ΒΟΣΠΟΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΚΟΛΩΝΙΑΣ (71).

Quod se facturum minabatur superioribus litteris Gregorius, præstitit; gubernacula Ecclesiæ abdicavit, nec cogi ultra potuit ut illa rursus susciperet. Hinc Bosporio, cui primum cesserat, hortanti iterum ut illa capesseret, his Litteris respondet se bis supplantatum et deceptum, ad Deum jam secessurum. *Bis autem se deceptum ait, primo scilicet cum in Constantinopolitanam sedem est collocatus, deinde cum Ecclesiam Nazianzenam, suadente Bosporio, regendam suscepit. Juxta Tillemontium* (72), *Gregorius se queritur supplantatum primo Nazianzi, secundo Constantinopoli. Nobis hæc videntur intelligenda potius de illis, dicamne dolis, an impedimentis, quæ constituendo Nazianzi episcopo ejus provinciæ præsules semel et iterum attulisse queritur Gregorius. Episcopi rogabant ut remaneret tantisper, donec ejus loco episcopum constituissent. Hoc responsum unus ex iis, Gregorii alioqui familiaris, Bosporius habuit. Quare coacti sunt tandem huic Ecclesiæ episcopum præficere, quod anno 382 accidisse, electumque Eulalium arbitramur.*

Hoc jam secundo a vobis supplantatus atque deceptus sum (quid dicam nosti) : ac si quidem juste, odoretur a vobis Deus odorem suavitatis [87] ; si autem inique, hanc noxam vobis Dominus condonet. Sic enim me de vobis loqui æquum est, quandoquidem illatas injurias æquo animo ferre jubemur. Cæterum ut penes vos est voluntatis vestræ potestas, sic meæ quoque penes me est. Non ultra vobis gravis erit gravis ille Gregorius. Ad Deum secedam, qui solus purus est, et a fraude alienus. In meipsum colligar. Hæc mihi ipsi consului. Bis enim ad eumdem lapidem impingere dementibus solum tribuit parœmia.

Δὶς ἤδη τοῦτο ἐπτέρνισμαι παρ' ὑμῶν, καὶ ἠπάτημαι (οἶδας ὃ λέγω)· καὶ εἰ μὲν δικαίως, ὀσφρανθείη Κύριος παρ' ὑμῶν ὀσμὴν (73) εὐωδίας· εἰ δὲ ἀδίκως, συγγνοίη Κύριος. Οὕτω γὰρ ἐμὲ περὶ ὑμῶν λέγειν εὔλογον, ἐπειδὴ φέρειν καὶ ἀδικούμενοι προστετάγμεθα. Πλὴν ὥσπερ ὑμεῖς κύριοι τῆς ὑμετέρας γνώμης, οὕτω κἀγὼ τῆς ἐμῆς. Οὐκ ἔτι βαρὺς ὑμῖν ἔσται Γρηγόριος ὁ βαρύς (74). Ἀναχωρήσω πρὸς Θεὸν τὸν μόνον καθαρόν τε καὶ ἄδολον. Εἰς ἐμαυτὸν συσταλήσομαι. Ταῦτα ἐμαυτὸν ἐνουθέτησα (75). Δὶς γὰρ πρὸς τὸν αὐτὸν λίθον προσπταίειν, τοῖς ἀνοήτοις μόνοις ἡ παροιμία δίδωσιν.

CLIV. OLYMPIO.

ΡΝΔ'. ΟΛΥΜΠΙΩ (76).

Scripta est hæc epistola anno, quo Olympius Cappadociæ præfectus, decessit imperio, id est, exeunte anno 382. *Summa æquitate provinciam administraverat Olympius, et ideo magnum sui desiderium apud Cappadocas reliquit; quod quidem his apparet litteris Gregorii, qui eum discedentem flevit, magnisque abeuntem laudibus et faustis ominibus est prosecutus.*

Tu nobis præfectus es, etiam post præfecturam (alio enim modo quam vulgus solet, de rebus judicamus), quoniam virtutes omnes, quæ quidem præfecto dignæ sint, complexu tuo tenes. Plerique enim ex iis, qui sublimibus thronis insident, apud me humi jacent, nimirum quos manus humiles et abjectos efficit, servosque eorum, quibus præsunt.

Ἡμῖν ἄρχων σὺ καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν (κρίνομεν γὰρ ἑτέρως, ἢ ὡς οἱ πολλοὶ, τὰ πράγματα), ὅτι πᾶσαν ἀρχικὴν ἀρετὴν ἐν σεαυτῷ συλλαβὼν ἔχεις. Πολλοὶ γὰρ τῶν ὑψιθρόνων (77) ἐμοὶ κάτω, ὅσους ἡ χεὶρ ποιεῖ (78) ταπεινοὺς καὶ δούλους τῶν ἀρχομένων. Πολλοὶ δὲ ὑψηλοὶ καὶ μετέωροι, κἂν ἑστήκασι κάτω, ὅσους ἄνω τίθησιν ἀρετὴ, καὶ ποιεῖ μειζόνων ἀρχῶν ἀξίους.

[87] Gen. VIII, 21.

(70) *Ἐπὶ τῇ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας προστασίᾳ.* Ita cod. et Combef. In edit. ἐπὶ κοινῇ προστασίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Cod. Pass. ἐπὶ κοινῇ σωτηρίᾳ τῆς Ἐκκλησίας.

(71) Alias XV. Scripta paulo post superiorem.

(72) *Vita Greg.* § 40 et 71.

(73) *Ὀσφρανθείη Κύριος παρ' ὑμῶν ὀσμήν.* Ita codd. duo Regg. et sic legit Bill. In edit. Κύριος ὑμῶν. Montac. et Combef. Κύριος ὀσμήν. Alludit ad illud Genes. VIII, 21 : *Ædificavit autem Noe altare Domino, et tollens de cunctis pecoribus ac volucribus mundis obtulit holocausta super altare, odoratusque est Dominus odorem suavitatis.*

(74) *Γρηγόριος ὁ βαρύς.* Ita, ait Bill. duo exemplaria Græca; mihi tamen posteriori loco legendum videtur. οὐ βαρύς, ut sic habeat translatio : *Non ultra gravis vobis erit Gregorius, non, inquam, gravis.* At, respondet Combef., vana est Billii conjectura; hanc nec admittit Tillemont

(75) *Ἐνουθέτησα.* Plures Regg. ac Montac. ἐμαυτῷ νενομοθέτηκα· *Hæc mihi ipsi constitui.*

(76) Alias L. Exeunte anno 382 scripta.

(77) *Πολλοὶ γάρ.* Cod. πολλοὶ μὲν γάρ. Mox, pro τῶν ὑψιθρόνων cod. Pass. habet τῶν ὑψηλῶν θρόνων.

(78) *Ὅσους ἡ χεὶρ ποιεῖ.* Combef. : *Quos munerum accepto efficit humiles et abjectos, vel quos manus imperatoris thronis sublimes facit homines abjectos, eorumque servos quibus imperio præsunt.* Male, inquit, Billius jungit et confundit. Ubique Gregorius factitiam istius modi dignitatem ac nobilitatem exagitat.

Ἀλλὰ τί τούτων ἐμοί; οὐκ ἔτι μεθ' ἡμῶν ὁ μέγας A Ὀλύμπιος, οὐδὲ φέρει τοὺς ἡμετέρους οἴακας. Οἰχόμεθα (79), προδεδόμεθα, γεγόναμεν αὖθις δευτέρα Καππαδοκία (80), πρώτη παρὰ σοῦ γεγονότες. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων τί χρὴ λέγειν (81); ἀλλὰ τίς γηροκομήσει τὸν σὸν Γρηγόριον, καὶ φαρμακεύσει (82) τὴν ἀσθένειαν ταῖς τιμαῖς, καὶ θήσει τιμιώτερον τὸν παρὰ σοῦ πολλοῖς προξενοῦντα τὸ φιλάνθρωπον; Νῦν μὲν οὖν ἀπίοιτε τὴν ὑμετέραν ὁδὸν, σὺν ὁδηγίᾳ καὶ πομπῇ κρείττονι, πολλὰ μὲν δάκρυα καταλιπόντες ἡμῖν, πολὺν δὲ πλοῦτον ἐπικομιζόμενοι παρ' ὑμῶν, καὶ οἷον οὐ πολλοὶ τῶν ἀρχόντων, τὴν εὐδοξίαν, καὶ τὸ ἀνάγραπτοι τυγχάνειν ταῖς πάντων ψυχαῖς, στήλαις οὐκ εὐκινήτοις. Εἰ δὲ πάλιν ἡμῖν ἐπισταίητε, μετὰ μείζονος καὶ λαμπροτέρας τῆς ἀρχῆς (τοῦτο γὰρ ὁ πόθος ἡμῖν B μαντεύεται), τελεώτερα τῷ Θεῷ τὰ χαριστήρια πάντως ἀνοίσομεν.

Permulti rursus alii et sublimes, quamvis inferiori loco atque ordine sint, nempe quos virtus in alto collocat, ac majoribus præfecturis dignos **130** reddit. Sed quorsum hæc mihi? Non jam nobiscum est magnus Olympius, nec gubernacula nostra gerit. Perimus, proditi sumus, facti sumus rursum secunda Cappadocia, qui primæ dignitatem a te consecuti eramus. Atque ut de aliis taceam, ecquis jam Gregorii tui senectutem curabit, corporisque imbecillitatem honoribus velut incantabit, honoratioremque ex eo reddet, quod multis hominibus benignitatem tuam conciliaret? Ac nunc quidem itinere vestro, cum meliori ductu ac pompa abite, multas nobis lacrymas relinquentes, multas autem vobiscum opes efferentes, quasque non multi præfecti secum asportant, nimirum bonam existimationem, et quod in omnium animis inscripti atque incisi estis, velut columnis, quæ non facile moveri possunt. Quod si ad nos rursus, cum majori et illustriori magistratu vobis venire contigerit (nam hoc nobis desiderium auguratur), pleniores utique Deo gratias persolvemus.

ΡΝΕ'. ΑΣΤΕΡΙΩ (83).

CLV. ASTERIO.

Eodem tempore quo superiorem epistolam ad Olympium scripsit Gregorius, datis paribus litteris Asterio, qui comes Olympii non minora pietatis et æquitatis argumenta ediderat, quique de Cappadocibus perinde ac Olympius bene meritus fuerat, quantum mœrorem atque detrimentum ejus discessus attulerit, significavit. Qui has epistolas legerit, atque etiam 156, quæ proxime sequitur, huic tanquam in speculo contemplari licebit, quam suavi, quam tenero amore, quam toto pectore Gregorius diligeret amicos, quamque grati animi sensu accepta beneficia recoleret; denique quam sancte christianam coleret amicitiam.

Τί τοῦτο πάσχομεν; οἴχεσθε καταλιπόντες ἡμᾶς (84), καὶ ἡμεῖς ἀῤῥωστοῦμεν, οὐδὲ τοσοῦτον παρὰ τοῦ φθόνου (85), συγχωρηθέντες, ὅσον ἐφ' ὑμῖν (86) τὰ προπεμπτήρια φθέγξασθαι. Ὢ τῆς ζημίας (87), καὶ τῆς ἐπηρείας! Κινδυνεύω τι καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν. Τί λαμβάνειν (88) ἔδει τὸ ἀγαθὸν, εἰ μὴ παραμένειν ἔμελλεν; Οὐ γὰρ τοσοῦτον εὐφραίνει παρὸν τῶν τερπνῶν οὐδὲν, ὅσον ἀνιᾷ χωριζόμενον. Τετιμήμεθα παρ' ὑμῶν, δεδοξάσμεθα, τῆς ἀρχῆς ἀπελαύσαμεν, C τῆς φιλανθρωπίας ἐνεφορήθημεν (89). Οὔτε γὰρ ἐπιλελήσμεθα τούτων, οὔτε ἐπιλησόμεθα· πρότερον ἡμῶν αὐτῶν, ἢ ὑμῶν. Τί δὲ παρ' ἡμῶν ἀντὶ τούτων ὑμῖν (90); Τί δ' ἄλλο γε, ἢ ὧν ἔχομεν τὸ κάλλιστον; ἔχομεν δὲ τὰς εὐχὰς αἷς σώζοισθε καὶ εὐδοκιμοίητε. Καὶ πάλιν ἡμῖν ὀφθείητε, ἂν ἄρα τοσαύτης τύχωμεν τοῦ ζῆν προθεσμίας (91).

Quidnam hoc est, quod nobis accidit? Relictis nobis abscessistis, ac nos morbo laboramus. Nec livor tantum nobis spatii concessit, ut discessum vestrum oratione prosequeremur. O grave detrimentum, et vim injustam! Periculum est ne audacius quid proloquar. Quid bonum capere attinebat, si permansurum non erat? Nec enim res ulla jucunda tantum voluptatis affert, cum adest, quantum mœroris, cum abscedit. Honore a vobis gloriaque affecti sumus, fructum ex magistratu vestro cepimus, humanitatis officiis repleti sumus. Nec enim hæc oblivione delevimus, nec delebimus: priusque nostri quam vestri memoria nobis elabetur. Quidnam autem pro his rebus vobis beneficii rependemus? Quid aliud quam quod omnium præclarissimum habemus? preces autem habemus, **131** quibus utinam salus vobis et gloria comparetur. Faxitque Deus ut a nobis rursum videamini, si modo nobis tandiu vitæ usura concedatur.

(79) *Οἰχόμεθα.* In cod. deest, nec admittit Combefisius.

(80) *Δευτέρα Καππαδοκία.* Cod. δευτέρα Καππαδόκων. Combef. δεύτεροι Καππαδόκων, πρῶτοι... D *secundi rursus Cappadoces, qui a te primi facti eramus.* Nazianzum, inquit Bill., in secunda Cappadociæ provincia situm erat. Hoc igitur vult Gregorius, patriam suam quæ Olympii præfecti virtute supra primam Cappadociam se efferebat, eo decedente jam in ordinem redigi, atque in secundo gradu subsistere.

(81) *Τί χρὴ λέγειν.* Ita cod. et Pass. In edit. τί χρὴ καὶ λέγειν.

(82) *Καὶ φαρμακεύσει,* etc. Combefisius: *Honoribusque ac officiis ceu medicamentis imbecilles vires confovebit.*

(83) Alias CXXV. Scripta eodem tempore.

(84) *Καταλιπόντες ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς,* etc. Legit Combef. καταλιπόντες ἡμᾶς καὶ ὑμεῖς, *vos quoque nobis relictis abscessistis.*

(85) *Παρὰ τοῦ φθόνου.* Montac. et Morel. παρὰ τῆς νόσου. Quæ lectio, ait Combef., simplicior est.

(86) *Ἐφ' ὑμῖν.* Ita codd. Regg. B. 3, et R. ac Combef. In edit. ἐφ' ἡμῖν.

(87) *Ὢ τῆς ζημίας.* Quæ sequuntur usque ad τί λαμβάνειν deerant in edit. Supplemus ex cod. Reg. B. 3. Ita etiam Montac. Morel. et Combef.

(88) *Τί λαμβάνειν.* Cod. B. 3, Montac. et Morel. τί λαβεῖν.

(89) *Τῆς φιλανθρωπίας ἐνεφορήθημεν.* Bill. vertit: *Amicitia expleti sumus. Nec enim hac oblivione hausimus, nec hauriemus.*

(90) *Ἀντὶ τούτων ὑμῖν.* Ita cod. Reg. B. 3, Montac., Morel., Combef., ipseque Bill. In edit. ἡμῖν.

(91) *Προθεσμίας.* Ita codd. Reg. B. 3, Montac., Morel., Combef. ac Bill. In edit. προθυμίας

CLVI. EIDEM.

ΡΝϚʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (92).

Laudat Asterium quod præsidis adjutor et socius, publicisque deditus commodis, locum tamen det officiis amicitiæ.

Magnus inter homines Hercules, ut ferunt (libet enim tibi, erudito ac diserto viro, tuorum quoque aliquid in memoriam revocare), at non tantus fuisset, nisi Iolaum certaminum socium habuisset ac præsertim adversus hydram, sævam hanc et multis capitibus præditam belluam; cujus ille capita desecabat, hic autem igni cremabat, quemadmodum scilicet vos improbitatis. Multos et Actoris filii curruli certamine superabant, ut Homero placet, dum illi et corporibus et arte gemini habenas et flagellum inter se partirentur, victoriamque alter alteri conciliaret. Vectores multos servat gubernator : at non proinde servaret, nisi bonus proreta ipsi auxilio esset, qui et ventos observat, et scopulos præmonstrat, navisque velut oculus quidam exsistit. Tales nostro judicio vos estis. Nam cum præses ex seipso clarus sit, tu adjuncta opera tua et auxilio, clariorem eum reddis. Quem cum multis nominibus laudemus, tum hoc potissimum nomine admiramur, quod cum tantam publicis commodis benevolentiam conservetis, tamen locum quoque amicitiæ officiis datis, nimirum non morum asperitate (quod multi eorum faciunt, qui modum tenere nesciunt), juris rigorem ostentantes, verum mansuetudine potius imperii austeritatem mitigantes.

A Μέγας ἐν ἀνθρώποις ὁ Ἡρακλῆς (93), ὡς λόγος (ἵνα σε λόγιον ὄντα καί τινος ἀναμνήσω τῶν σῶν)· ἀλλ' οὐκ ἂν τοιοῦτος ἦν, εἰ μὴ τὸν Ἰόλαον εἶχε συναγωνιζόμενον, καὶ κατὰ τῆς Ὕδρας (94) μάλιστα, τοῦ πικροῦ τούτου καὶ πολυκεφάλου θηρίου, ἧς ὁ μὲν ἐξέτεμνε (95) τὰς κεφαλὰς, ὁ δὲ ἐπέκαιεν, ὥσπερ τὰς τῆς κακίας (96) ὑμεῖς. Πολλοὺς παρήλαυνον οἱ Ἀκτορίωνες ἅρμασιν, ὡς Ὁμήρῳ δοκεῖ (97)· δίδυμοι γὰρ ἦσαν καὶ τὰ σώματα καὶ τὴν τέχνην· ὁ μὲν τὰς ἡνίας· ὁ δὲ τὴν μάστιγα μεριζόμενοι, καὶ τὸ νικᾷν ἀλλήλοις συνερανίζοντες (98). Πολλοὺς διασώζει κυβερνήτης πλωτῆρας· ἀλλ' οὐκ ἂν ὁμοίως διέσωζε, μὴ καλῷ πρωρεῖ βοηθούμενος, ὃς καὶ διαθρεῖ (99) τοὺς ἀνέμους, καὶ τὰς ὑφάλους προδείκνυσι, καὶ γίνεται τῆς νηὸς οἷόν τις ὀφθαλμός. Τοιοῦτον ἡμῖν B καὶ τὸ ὑμέτερον. Λαμπρὸν γὰρ ὄντα τὸν ἄρχοντα καὶ παρ' ἑαυτοῦ, λαμπρότερον αὐτὸς ἐργάζῃ τῇ συνεργίᾳ· ὃν πολλὰ (1) ἐπαινοῦντες, τοῦτο θαυμάζομεν μάλιστα, ὅτι τοσαύτην (2) τοῖς δημοσίοις εὔνοιαν σώζοντες, χώραν δίδοτε καὶ τοῖς φιλικοῖς, οὐ τραχύτητι τρόπου τὸ ἀκριβὲς ἐνδεικνύμενοι, κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀμέτρων, ἡμερότητι δὲ μᾶλλον τὸ τῆς ἀρχῆς αὐστηρὸν τιθασσεύοντες.

CLVII. THEODORO.

ΡΝΖʹ. ΘΕΟΔΩΡΩ (3).

Anni 382 finem, vel sequentis initium redolet hæc epistola, cujus exordium belle respondet epistolæ 153, quam anno labente mox collocavimus. Quemadmodum enim in epistola 153 scribit Bosporio his verbis: Non ultra vobis gravis ero, etc., *sic ad Theodorum:* Non jam vobis molestiam exhibebo. *Itaque cum exeunte tantum anno 382, vixque ante annum 383 episcopus Nazianzi ordinatus sit Eulalius, in confiniis anni utriusque hæc epistola merito collocatur. Severe canones optat observari, rogatque Theodorum ut Nicobuli pueros paterno velit oculo conspicere.*

Spiritualia finem habent : non jam vobis molestiam exhibebo. Coite, vos ipsos munite, **132** adversum nos consilia inite. Vincant qui nos oderunt : ad unguem observentur canones, a nobis, quibus

C Τὰ μὲν πνευματικὰ (4) πέρας ἔχει· οὐκέτι προσθήσω διοχλεῖν ὑμῖν. Συνίοιτε, φράσσοισθε (5), βουλεύοισθε καθ' ἡμῶν. Νικάτωσαν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς· φυλαττέσθωσαν ἀκριβῶς οἱ κανόνες, ἀφ' ἡμῶν ἀρ-

(92) Alias CXXVII. Scripta paulo post superiorem.

(93) *Ὁ Ἡρακλῆς*. Ita codd. Par. Reg. 1405. B. 3, necnon Montac., Morel., Bill. ac Combef. In edit. Ἡρακλεῖς. Mox, ὡς λόγος, sic iidem codd. ac Combef. In edit. ὡς ὁ λόγος.

(94) *Καὶ κατὰ τῆς Ὕδρας*. In cod. et Reg. καί deest. Hydra Lernæa serpens erat, ut poetæ fingunt, unicum duntaxat corpus habens et quinquaginta capita. Hæc Hercules secare aggressus, huic rei impar fuisset, uno enim occiso, duo statim repullulabant, nisi Iolaus socius certaminum abscissa capita excussisset. Hinc Ovidius, *Metamorph.* libro IX :

. . . . *Nec profuit hydræ*
Crescere per damnum, geminasque resumere vires.

(95) *Ὁ μὲν ἐξέτεμνε*. Ita cod. et duo Regg. In edit. ἐξέτεμε. Mox, in edit. ἐπέκαεν, sed cod. sequimur.

(96) *Ὥσπερ τὰς τῆς κακίας*. Ita cod. et Combef. : *Quemadmodum vos capita improbitatis*, etc In edit. ὥσπερ τὰ τῆς κακίας, quod Bill. : *Quemadmodum vos improbitatem.*

(97) *Ὡς Ὁμήρῳ δοκεῖ*. Homer. *Iliad.* XXIII, 638 et seqq. :

Οἴοισίν μ' ἵπποισι παρήλασαν Ἀκτορίωνε
Πλήθει πρόσθε βαλόντες. . . . .
Οἱ δ' ἄρ ἔσαν δίδυμοι· ὁ μὲν ἔμπεδον ἡνιόχευεν,
. . . . *ὁ δ' ἄρα μάστιγι κέλευεν.*
Solis me equis prævertei unt Actoris filii
Multitudine superantes. . . . .
Hi vero erant gemini : hic quidem firmiter auri-
[*gabatur;*
. . . . *Ille vero flagello imperitabat.*

(98) *Συνερανίζοντες*. Cod. Par. ἀντερανίζοντες.

(99) *Ὃς καὶ διαθρεῖ*. Ita cod Par. et duo Regg. ; sic et Bill. ex conjectura.

D (1) *Ὃν πολλά*. Ita cod. et Combef. In edit. ὧν πολλά.

(2) *Ὅτι τοσαύτην*. Ita codd. duo Regg. et Combef. In edit. ὅτι deest.

(3) Alias LXXXIII. Exeunte anno 382, vel ineunte 383 scripta.

(4) *Τὰ μὲν πνευματικά*. Montac. et Morel. μέν delent. Paulo infra, pro διοχλεῖν ὑμῖν, cod. Pass. διοχλεῖν ὑμᾶς.

(5) *Φράσσοισθε*. Montac., Morel. ac Combef. φράζοισθε, *loquimini*, quod magis cohæret.

ξάμενοι τῶν ἀμαθεστάτων. Οὐδεὶς ἀκριβείας φθόνος· τὰ φιλικὰ δὲ μὴ κεκωλύσθω. Οἱ τοῦ τιμιωτάτου υἱοῦ Νικοβούλου παῖδες ἥκασιν εἰς τὴν πόλιν ταχυγραφεῖν μαθησόμενοι· τούτους τά τε ἄλλα καὶ οἰκείως (6) ἰδεῖν καὶ πατρικῶς θέλησον (οὐ γὰρ καὶ τοῦτο κωλύουσιν οἱ κανόνες), καὶ ὅπως ἂν γειτονῶσι τῇ ἐκκλησίᾳ φρόντισον (7). Βούλομαι γὰρ αὐτοὺς (8) καὶ τὸ ἦθος τυποῦσθαι πρὸς ἀρετὴν, τῇ σῇ τελειότητι συνεχῶς ἐντυγχάνοντας (9).

A nihil est imperitius, initium ducentes. Nihil est quamobrem quispiam ob leges severe observatas invidia commoveatur: at vero amicitiæ officia minime prohibeantur. Charissimi filii mei Nicobuli pueri ad urbem profecti sunt, ut celeriter scribendi artem addiscant; a te peto, ut, cum in aliis rebus benevolo eos ac paterno oculo conspicias (neque enim quominus id quoque fiat, canones vetant), tum etiam id cures, ut non longe ab ecclesia habitent. Cupio enim ipsorum perpetuam tecum, hoc est, cum homine omnibus virtutum numeris absoluto, consuetudinem habentium, mores etiam ad virtutem informari.

ΡΝΗ'. ΕΥΛΑΛΙΩ (10).

CLVIII. EULALIO.

Eulalius ad quem hæc scripta est epistola, non alius quam qui recens Ecclesiæ Nazianzenæ præfectus fuerat. Proinde scribi ante annum 382 exeuntem non potuit, quo tempore perfecit tandem Gregorius quod multis precibus et conatibus frustra diu tentaverat, nempe ut Nazianzo episcopus præficeretur. Gregorius, explorato Alypianæ proposito, rationem reddit Eulalio, simulque hortatur ut pro puella preces fundat, et quod salutis initium accepit, excolat ad Dei gloriam: *quibus verbis aperte et episcopi erga sacras Deo virgines officium, et ipsa Nazianzi designatur Ecclesia.*

Οὐδὲν ἰσχυρότερον ἀληθείας, ὡς τῷ Ἔσδρᾳ κἀμοὶ δοκεῖ· ἡ γὰρ παρθένος Ἀλυπιανὴ κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν (11) λόγον ἀπαιτουμένη παρ' ἡμῶν τοῦ οἰκείου φρονήματος (12), ὡς προσέταξας, ἐπαῤῥησιάσατο (13) καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν, παρθενίαν ὁμολογοῦσα, καὶ ταύτης ἐχομένη θερμότερον μὲν ἢ ὡς προσεδοκῶμεν (14), εὐσταθέστερον δὲ ἢ θερμότερον, ζήλῳ μὲν παρθενικῷ (15), πολιαῖς δὲ ταῖς ἀποκρίσεσι· καὶ τὸ τραχὺ τῆς ἐρωτήσεως ἡμῶν τῷ τέλει χρηστὸν ἐφάνη· τὸ γὰρ στεῤῥὸν τῆς γνώμης μᾶλλον διέδειξε. Ταῦτ' οὖν (16) εἰδὼς ὑπερεύχου τε τῆς παιδός· καὶ ἣν ἔλαβεν (17) ἀρχὴν τῆς σωτηρίας γεώργησον, εἰς δόξαν Θεοῦ τε καὶ ἡμῶν, καὶ παντὸς τοῦ τῶν εὐλαβῶν τάγματος (18).

B Nihil veritate fortius, ut et Esdræ et mihi videtur. Nam Alypiana virgo, cum omni diligentia ab ea exposceremus sui ipsius propositi rationem, ut injunxeras, libere et ingenue veritatem confessa est, virginitatem professa, eique adhærens majori fervore quam exspectabamus, majori tamen constantia quam fervore, fervore, inquam, virgineo, sed senilibus responsis. Proinde interrogationis nostræ asperitas, exitu lenis visa est, nam consilii firmitatem ac propositi magis ostendit. Hæc igitur sciens pro puella preces funde; et quod salutis initium accepit, excole, ad Dei gloriam et nostram, ac totius religiosi cœtus.

ΡΝΘ'. ΘΕΟΔΩΡΩ (19).

133 CLIX. THEODORO.

Hanc ad Theodorum epistolam, aliasque plures hic collocamus, quæ ad annum 382 vel 383 referri possunt, ut cuique libuerit. Nihil enim continent quo veluti nota quadam dignosci certiore argumento probari possit, quo tempore fuerint scriptæ. In ista Gregorius Theodoro (quem Tyanensem credimus) Amazoniam propinquam suam, piam virginem, commendat.

Αἷμα μὲν ἐμὸν, θρέμμα δὲ ὑμέτερον (20), κτῆμα δὲ Θεῷ τῶν τιμίων προσάγω τῇ σῇ εὐλαβείᾳ τὴν αἰδεσιμωτάτην θυγατέρα ἡμῶν (21) Ἀμαζονίαν τὴν

C Propinquam quidem meam, tuam autem alumnam, possessionem vero Deo charam, pietati tuæ offero, nimirum cumprimis venerandam filiam

(6) *Τούτους τά τε ἄλλα καὶ οἰκείως*. Cod. Reg. τούτους γὰρ τά τε ἄλλα οἰκείως. Mox, pro πατρικῶς, cod. Pass. πνευματικῶς.

(7) *Φρόντισον*. Cod. Pass. φρόντισαι.

(8) *Βούλομαι γὰρ αὐτούς*. Ita codd. Reg. R. et Pass. In edit. βούλομαι γὰρ αὐτοῖς, quod Bill.: *Cupio enim mores quoque ipsis ad virtutem informari, quod scilicet assequentur, si*, etc.

(9) *Ἐντυγχάνοντας*. Ita codd. Reg. et Pass., Montac., Morel. et Combef. In edit. ἐντυχόντας.

(10) Alias CCXXXII. Scripta eodem tempore. —*Εὐλαλίῳ*. Est ubi Helladio inscribatur hæc epistola. Sic in cod. Reg. et B. 3, necnon apud Montac. et Morel. Helladius Cæsariensis antistes fuit, Eulalius Nazianzenus. Utravis in urbe virgo nomen dederit sponso Christo, fuit sororis Gregorii Gorgoniæ neptis, Alypianæ filia Nicobulo nuptæ.

(11) *Κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν*. Morel.: *Omni accurato genere*. Combef.: *Severiori examine*.

(12) *Τοῦ οἰκείου φρονήματος*. Morel.: *Constantis animi*. Combef.: *Obfirmati animi*.

(13) *Ἐπαῤῥησιάσατο*, etc. Morel.: *Libere, ut injunxeras, et pure professa est veritatem confitens atque adhærens.*

(14) *Θερμότερον μὲν ἢ ὡς προσεδοκῶμεν*. Cod. Reg. et Montac. θερμότερον ἢ προσεδοκῶμεν. Vertit Morel.: *Fervidius illa quidem quam exspectabamus.* Mox, εὐσταθέστερον. Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. εὐσταθμότερον, quod Morel. *Sedet constantius quam calidius.*

(15) *Ζήλῳ μὲν παρθενικῷ*. Ita cod. Reg. B. 3, et R. ac Combef. In edit. λέγω δὲ ζήλῳ μὴ παρθενικῷ, quod Morel.: *Dico autem fervore non virgineo*. Apud Montac. λέγω deest.

(16) *Ταῦτ' οὖν*. In cod. Reg. et apud Montac. οὖν deest. et τέ paulo post.

(17) *Ἣν ἔλαβεν*. Codd. Reg. et R. ἣν ἔλαβες, D *quod accepisti.*

(18) *Τάγματος*. Cod. Reg. et Montac. συντάγματος.

(19) Alias LXXXII. Scripta anno 382 vel 383.

(20) *Θρέμμα δὲ ὑμέτερον*. Ita codd. tres Regg. In edit. vitiose ἡμέτερον.

(21) *Θυγατέρα ἡμῶν*. Cod. Reg. 1403. Montac. et Morel. non θυγατέρα, sed Θεοδώραν. At si Θεοδώραν, ait Combef., τὸ Ἀμαζονίαν adjectivum vi-

nostram virginem Amazoniam, cujus tu si et fidem honori habeas, et adversæ corporis valetudini opem feras, ob idque in omnibus rebus manum ipsi porrigas, ejusque curam suscipias, rem sane ingenuam, tuaque pietate, addam et amicitia nostra, dignam facies.

A παρθένον, ἧς καὶ τὸ πιστὸν αἰδούμενος, καὶ τῇ ἀῤῥωστίᾳ τοῦ σώματος βοηθῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐν πᾶσι χεῖρά τε ὀρέγων καὶ κηδόμενος, πρᾶγμα ποιήσεις ἐλεύθερον καὶ τῆς σῆς εὐλαβείας ἄξιον, προσθήσω δὲ, καὶ τῆς ἡμετέρας φιλίας.

CLX. EIDEM.

ΡΞ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (22).

Jus Eugeniæ ad hæreditatem adeundam commendat Gregorius Theodoro.

Et tu, et nos hoc volumus, filiam nostram Eugeniam jus suum apud tuam pietatem obtinere, nec permittere ut a suis hæredibus injuria afficiatur. Afficeretur autem, si quid ei ex his rebus eriperetur, quæ ab avia nepti relictæ sunt; quam illa summa cura educavit ac reliquit, paucis ipsi rebus legatis, cum tamen multa tunc promisisset, seque ei relicturam speraret.

Σὺ καὶ ἡμεῖς τοῦτο βουλόμεθα (23), τὰ δίκαια γενέσθαι τῇ θυγατρὶ ἡμῶν Εὐγενίᾳ (24) παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας, καὶ μὴ περιιδεῖν αὐτὴν ἀδικουμένην ὑπὸ τῶν αὐτῆς κληρονόμων· ἀδικηθείη (25) δ' ἂν, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, εἴ τινος στερηθείη τῶν τῇ ἐγγόνῃ παρὰ τῆς τιτθῆς καταλειφθέντων, ἣν ἀνεθρέψατο κατὰ πᾶσαν ἐπιμέλειαν· καὶ ἀπέλιπεν ἐπ' ὀλίγοις ἀντὶ πολλῶν ὧν ὑπεισχνεῖτό τε (26) καὶ ἤλπιζεν.

B

CLXI. EIDEM.

ΡΞΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (27).

Significat Theodoro se dictæ in quemdam hominem sententiæ acquiescere, eamque validis ipse rationibus confirmat. Hæc epistola in editis Leontio inscribitur, sed in Parisiensis Ecclesiæ, nunc Regio codice, τῷ αὐτῷ, *adeoque Theodoro.*

Quæ mihi æqua videbantur, scripsi. Quod si aliud quiddam, ac non illa tibi in mentem venerint (non autem dubito, quin optima ratione veniant), id quoque accipiemus. Alioqui enim adversus ipsammet pietatem iniqui et injurii essemus, si tibi, ut juste atque integre judicanti, eos qui ad nos accedunt, offeramus, at non item iis, quæ statueris, acquiescamus, quod quidem plerique ex iis, qui perquam miseri et imperiti sunt, facere consueverunt.

Ἃ δίκαια ᾤμην, ἐπέσταλκα (28). Εἰ δὲ ἄλλο τι, καὶ μὴ ταῦτα παρέστη (29) (πείθομαι γὰρ ὡς ὀρθῶς παρέστη), καὶ τοῦτο δεξόμεθα. Ἢ ἀδικοῖμεν ἂν καὶ παρανομοῖμεν εἰς αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν, ὡς μὲν τὰ δίκαια κρίνοντι, τοὺς προσιόντας ἡμῖν προσάγοντες, οἷς δ' ἂν δικάσῃς, μηκέτι ἐμμένοντες· ὃ τοῖς πολλοῖς ποιεῖν σύνηθες τῶν λίαν ἀθλίων καὶ ἀπαιδεύτων.

C

134 CLXII. EIDEM.

ΡΞΒ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (30).

Laudatur tom. V Conciliorum hæc epistola, qua Theodoro ingenuas *matronas ita commendat Gregorius, ut adversus* potentioris tyrannidem, *si deserantur,* acrioribus ipse animis insurgere, *earumque tueri innocentiam paratum se confiteatur.*

Quæ a venerabilissimis dominis meis episcopis ad pietatem tuam scripta sunt, eadem a nobis quoque scripta esse ducens, ingenuis matronis dextram, quæso, præbe, nec eas viri illius, adversus quem progressæ sunt, tyrannica potentia vexari atque opprimi patere: verum iis, ut par est, opitulare, si scis quæ patiantur, et ob quam causam patiantur; si autem nescis quoniam idipsum patiuntur, propterea quod injustitia tibi ignota est, nec fidem meretur. Quod si nos quispiam curiosio-

Ἃ παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν τιμιωτάτων ἐπισκόπων ἐπέσταλται πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν, ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν ἐπεστάλθαι νομίσας, δὸς, παρακαλῶ, χεῖρα ταῖς ἐλευθέραις, καὶ μὴ περιίδῃς αὐτὰς τυραννουμένας, καὶ περιωθουμένας ὑπὸ τῆς τοῦ ἀνδρὸς δυναστείας, καθ' οὗ προεληλύθασιν (31)· ἀλλ' ἐπικούρησον τὰ εἰκότα, εἰ μὲν οἶδας ἃ πάσχουσι, καὶ δι' ἃ πάσχουσιν (32)· εἰ δ' ἀγνοεῖς, ὅτι καὶ τοῦτο πάσχουσι, τῷ σοι μὴ γινώσκεσθαι τὴν ἀδικίαν, μηδὲ πιστεύεσθαι. Εἰ δέ τις οἴεται περιερ-

D

deri posset. Verum non esse liquet ex epist. 39, ubi Sophronio præfecto commendat reverendissimum fratrem Amazonium. Est hic ergo proprium nomen, nec edito mutandum aliquid.

(22) Alias LXXXV. Scripta iisdem temporibus.

(23) *Τοῦτο βουλόμεθα.* Ita Montac. et Morel. In edit. διὰ τοῦτο, etc., quod Bill., *Ob hanc causam volumus.* Sed quæ sit illa causa?

(24) *Εὐγενίᾳ.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. Εὐγενείᾳ.

(25) *Περιιδεῖν αὐτὴν ἀδικουμένην ὑπὸ τῶν αὐτῆς κληρονόμων· ἀδικηθείη*, etc. Ita cod. Par. et alii duo Regg. In edit. hæc desunt.

(26) *Ὑπεισχνεῖτό τε.* Ita Combef. In edit. ὑπισχνεῖτο τότε.

(27) Alias LXXXVI. Scripta circa idem tempus.

(28) *Ἐπέσταλκα.* Ita cod. Reg. 1405, et Combef. In edit. ἀπέσταλκα.

(29) *Καὶ μὴ ταῦτα παρέστη.* Bill.: *At non hoc tibi in mentem venerit.* Combef.: *Et illa visa tibi probataque non fuerint.*

(30) Alias LXXXIX. Scripta iisdem temporibus.

(31) *Προεληλύθασιν.* Cod. Reg., Morel. et Combef. προσεληλύθασιν, *adversum quem accesserunt, scilicet interpellaturæ.*

(32) *Καὶ δι' ἃ πάσχουσιν.* Ita Montac. ac Combef. In edit. καὶ deest. Vertit Bill.: *Ob eam causam propter quam patiuntur.* Mox, εἰ δ' ἀγνοεῖς, etc. Combef.: *Si autem nescis, quoniam hoc ipsum patiuntur, quod injustitiam non cognoscas, nec illi fidem habeas, ut quibus nihil salebrosum.*

γοτέρους εἶναι ἡμᾶς, ὡς οὐδὲν προσήκουσαν δίκην οἰκειουμένους, πειθέτω τοῦτο, καὶ στέρξομεν (33). Νῦν δὲ δέδοικα μὴ οὐχ οὕτως ἔχῃ· μάλιστα μὲν γὰρ οὐδὲ (34) μεμέρισται τὰ Χριστοῦ, καὶ Χριστός· οὐδὲ ὅρους ἔχει φιλανθρωπία. Εἰ δὲ καὶ μεμερίσθαι θείη (35) τις, δύο τοὺς ἐν τῷ πράγματι βαρουμένους γινώσκω, τήν τε σὴν εὐλάβειαν καὶ ἡμᾶς, εἰ παροφθείη τὸ δίκαιον. Ὑπὸ γὰρ τὴν ἀμφοτέρων οἰκονομίαν οἱ κρινόμενοι. Καὶ δέος μὴ παρασυρῇ λόγων πιθανότητι τὸ ἀληθές. Διὰ τοῦτο καὶ συνδίκαζε, καὶ προδίκαζε (36), καὶ ὑπερμάχει τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, μή πως εἰς ἀνάγκην καταστῶμεν, καίπερ οὕτω τοῦ σώματος ἔχοντος (37), θερμότερον τῇ ἀληθείᾳ συναγωνίζεσθαι μετὰ Θεοῦ, καὶ τῆς τῶν σῶν εὐχῶν συνεργίας (38).

A res quam par sit, esse existimet, ut qui litem nihil ad nos attinentem nobis asciscamus, id probet, et acquiescemus. At nunc vereor ut ita sit. Maxime enim ne Christi quidem res, ut nec ipse Christus, divisæ sunt, nec finibus ullis circumscripta est benignitas. Atque si etiam divisas esse quispiam statuat, duos, qui hac in re graventur, esse scio, nimirum pietatem tuam et nos, si quod justum est, negligatur: etenim sub utriusque curam et administrationem sunt ii, de quibus judicatur. Ac metuendum est, ne verborum lenocinio veritas convellatur. Ac propterea jus una dicito, et antevertе, ac pro nostra imbecillitate depugna; ne alioqui in eam necessitatem adducamur, ut, in hac licet corporis valetudine, Dei ope, ac tuarum precum B adjumento freti, acrioribus animis veritati subsidium feramus.

ΡΞΓ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (39).

CLXIII. EIDEM.

Hic commode subsequetur alia ad eumdem Theodorum epistola, quam merito canonicam appellare possumus. Lecta est in concilio generali quinto. In ea Theologus damnat Georgium Paspasinum, qui se promissis stare non teneri, nec juramento se astrictum esse, propterea existimabat quod membranis inscripta non essent, nec facta cum exsecrationibus promissa. Quo errore depulso, Gregorius Georgio persuasit ut delictum fleret coram Deo et Theodoro, quem magnum *appellat* animarum medicum, *eumque regat ut juxta canones peccatorem medicatus*, pro compunctionis modo tempus benigne contrahat.

Ὁ Θεὸς χαρίσαιτό σε ταῖς Ἐκκλησίαις, εἰς δόξαν τε ἡμῶν καὶ πολλῶν ὄφελος, οὕτως ὄντα περιεσκεμμένον (40), καὶ ἀσφαλῆ περὶ τὰ πνευματικὰ (41), ὥστε καὶ ἡμᾶς (42) ποιεῖν ἀσφαλεστέρους, τοὺς πλέον ἔχειν τι τῷ χρόνῳ νομιζομένους. Ἐπειδὴ τοίνυν ἠθέλησας κοινωνοὺς ἡμᾶς λαβεῖν πνευματικοῦ σκέμματος (λέγω δὴ τοῦ ὅρκου ἕνεκεν, ὃν Γεώργιος ὁ Πασπασινὸς (43) ἄνθρωπος ὀμωμοκὼς φαίνεται), τό γε παραστὰν (44) ἡμῖν τῇ σῇ εὐλαβείᾳ δηλώσομεν. Παίζουσιν οἱ πολλοὶ ἑαυτούς, κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, τοὺς μὲν μετὰ τῶν ἀρῶν (45) προκειμένους ὅρκους, ὅρκους νομίζοντες· τοὺς ἐγγράφους δὲ δίχα τῶν ῥημάτων (46) ἀφοσίωσιν, ἀλλ' οὐχ ὅρκον ὑπολαμβάνοντες. Πῶς γὰρ τὸ (47) μὲν τῶν χρεῶν χειρόγραφον δεσμεῖ πλέον τῆς ἁπλῆς ὁμολογίας· τὸν δὲ ἐγγεγραμμένον ὅρκον, ἄλλο τι ἢ ὅρκον ὑποληψό-

Deus concedat te Ecclesiis, cum ad gloriam nostram, tum ad multorum emolumentum, qui ita circumspectus es et cautus in spiritualibus, ut nos etiam cautiores **135** efficias, qui plus aliquid ætate consecuti existimamur. Quando igitur voluisti consortes nos accipere disquisitionis spiritalis C (dico jurisjurandi causa, quo se Georgius Paspasinus vir noscitur obstrinxisse), quod in mentem venit nobis tuæ reverentiæ declarabimus. Plerique seipsos illudunt, ut mea fert sententia, dum juramenta quidem cum exsecrationibus proposita, juramenta censent; scripta vero sine verbis, perfunctorium quiddam arbitrantur, sed non juramentum. Quomodo enim debitorum chirographum plus obligare putabimus, quam simplex pactum: scriptum vero juramentum, alium quiddam, quam jura-

(33) *Στέρξομεν*. Cod. et Combef. στέργομεν, *acquiescimus*. Mox, pro ἔχῃ, cod. ἔχει.
(34) *Γὰρ οὐδέ*. Cod. et Combef. γὰρ οὐ.
(35) *Θείη*. Cod. R. et Combef. οἰηθείη, *esse quispiam existimet*.
(36) *Συνδίκαζε, καὶ προδίκαζε*. *Una judica et præjudica*, prior ipse judica, judicium instrue, more Atheniensium: qui enim apud eos cædis accusabantur, in Prytaneo per tres menses ante judicium permanebant, eoque tempore ab utraque parte rationes in medium proferebantur, quod προδικασίαν vocabant. Hæc Suidas. At in versione προδίκαζε Bill. omisit.
(37) *Ἔχοντος*. Ita cod. et Combef. In edit. ἔχοντες.
(38) *Εὐχῶν συνεργίας*. Ita cod. Reg. B. 3, R. et Combef. In edit. συνεργίας deest.
(39) Alias CCXIX. Scripta iisdem temporibus.
(40) *Περιεσκεμμένον*. Germana est hæc versio, ait Morel.; depravata illa παρεσκευασμένον. Sic tamen cod. B. 3 et Montac.: *qui ita instructus es*.
(41) *Ἀσφαλῆ περὶ τὰ πνευματικά*. Morel. *Non bene firmus*, ait Combef., *sed cautus et circumspectus in spiritalibus*, ut in eis falli non possit, nec sibi sinat fucum fieri. Apud Montac. et Combef. περὶ deest.
(42) *Ὥστε καὶ ἡμᾶς*. Ita cod. et Reg. ac Montac. In edit. ὥστε καὶ πάντας. Combef. ὥστε καὶ ἡμᾶς πάντας.
D (43) *Πασπασινός*. Cod. Πασπασηνός. Reg. Παπηνός. B. Παστηνός. Montac. et Morel. Πασσηνός, et sic legit, ut notat Tillemont., in concilio generali v Euphrantes Tyranensis archiepiscopus.
(44) *Τό γε παραστάν*. Cod. B. 3, παριστάμενον. Vertit παραστὰν Morel.: *Quod saltem nobis constitit*. Combef.: *Quod visum est et judicavimus*.
(45) *Μετὰ τῶν ἀρῶν*. Ita Combef. cujus lectio versioni respondet. In edit. κατὰ τῶν ἀρῶν, *in exsecrationibus posita*.
(46) *Δίχα τῶν ῥημάτων*. Ita legimus cum Montac. Quæ lectio videtur explodenda Morello, qui saniorem habet eam quæ in edit. δερμάτων. Legendum putat Combef. διὰ τῶν δερμάτων, et sic scripsisse Gregorium, non δίχα. Quomodo enim, inquit, scripto consignata juramenta, si deerant membranæ in quibus tunc scribebant?
(47) *Πῶς γὰρ τό*. Ita cod. B. 3, et Combef. Edit. πᾶν γὰρ τό.

mentum arbitrabimur? et, ut summatim dicam, juramentum nobis est rata ei qui interrogavit et credidit facta fides. Haudquaquam tamen usquam vi adactum fuisse sufficit ad excusationem (vis enim fuit ei lex, quam sibi imposuit), nec eo quod in prætorio postea superior causa fuit; etenim ipsum litigium juramenti violatio est. Hoc etiam fratri Georgio persuasi, ne excusationem in peccatis prætexeret, neque rationes comminisceretur ad culpæ patrocinium; sed jusjurandum esse sciret quod scriptum fuit, et coram Deo fleret ac reverentia tua pro delicto, etiamsi prius aliter opinatus esset, seipsum decipiens. Hæc itaque ipsi disseruimus viro: ac manifestum est si tu ipsum alloquaris diligentius, fore ut multo magis eum compungas, tanquam magnus animorum medicus, et canone regulave medicatus ipsum, quanto visum fuerit tempore, conferes postea temporis indulgentiam. Tempus autem remittes pro modo compunctionis.

A μεθα; καὶ, συντόμως εἰπεῖν, ὅρκος ἡμῖν ἐστιν ἡ τοῦ ἐπερωτήσαντος (48) καὶ πεισθέντος πληροφορία. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ βεβιάσθαι φάσκειν ἱκανὸν (49) εἰς παραίτησιν (ἡ βία γὰρ ἦν ὁ νόμος, ὃν ἔδησεν [50]), οὐδὲ ἐν τῷ δικαστηρίῳ (51) ὕστερον ὑπερέχειν· αὐτὸ γὰρ τὸ δικάσασθαι, παρορκίας (52). Τοῦτο καὶ τὸν ἀδελφὸν Γεώργιον ἐπείσαμεν μὴ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, μηδὲ λόγους ἀνευρίσκειν συνηγόρους τοῦ πλημμελήματος· ἀλλ' ὅρκον εἰδέναι τὸν ἐγγεγραμμένον, καὶ ὑποκλαίειν τῷ Θεῷ καὶ τῇ σῇ εὐλαβείᾳ περὶ τῆς ἁμαρτίας, εἰ καὶ πρότερον ἄλλως ὑπελάμβανεν, ἑαυτὸν ἀπατῶν. Ταῦτα οὖν αὐτοί τε διελέχθημεν τῷ ἀνδρί· καὶ σὺ δῆλον ὅτι διαλεχθεὶς ἐπιμελέστερον, ἐπὶ πλέον (53) αὐτὸν κατανύξεις, ὡς μέγας τῶν ψυχῶν θεραπευτὴς, καὶ τῷ B κανόνι φαρμακεύσας (54) αὐτὸν, ἐφ' ὅσον ἂν δοκῇ χρόνον, οὕτως ἐποίσεις τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ χρόνου (55). Τοῦ χρόνου δὲ μέτρον, τὸ μέτρον τῆς κατανύξεως.

136 CLXIV. TIMOTHEO.

ΡΞΔ'. ΤΙΜΟΘΕῼ (56).

Hæc vel ab anno 382 dari potuit epistola. Si tamen finem attendas, anno potius 383 convenit; quo Eulalio tandem episcopo Nazianzi consecrato, negotii nihil deinceps Gregorio fuit, nisi preces Deo adhibere ac vitæ discessum cogitare. Quis sit ille Timotheus ipsæ docebunt epistolæ. Ejus laudat virtutes: ab ipso laudatus laudes ejus miro modo excipit, hortatur ut pro Trinitate viriliter decertet.

Bonus ego semper bonorum virorum venator sum (libet enim nonnihil juvenum more gloriari), quippe qui eruditionem quoque tuam sese occultantem atque incognitam esse studentem, et ipse C indagatricibus quibusdam rationibus inveni, et aliis cognitam reddidi: et ut aliquid ex nostra doctrina usurpem, lumen sub modio abditum candelabro imposui [88], atque in medium protuli. Ut enim alias tuas virtutes prætereum, hoc est, doctrinam, pietatem, morum facilitatem ac modestiam (quæ quidem omnia ut unus obtineat, perdifficile est), en id quoque, quod nunc facis, quanti existimandum est! Et nostri recordaris, et per litteras complecteris, et laudes adjungis: non ut nos laudes (tuam enim philosophiam intelligo), verum ut melio-

Ἀεὶ καλὸς ἐγὼ τῶν (57) καλῶν θηρευτὴς (ἵνα τι καὶ (58) νεανιεύσωμαι), ὃς καὶ τὴν σὴν λογιότητα κρυπτομένην καὶ τὸ λανθάνειν φιλοσοφοῦσαν, ἀνευρόν τε λόγοις ἰχνευτικοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγνώρισα. Καὶ ἵν' εἴπω τι τῶν ἡμετέρων, τὸ ὑπὸ τῷ μοδίῳ φῶς ἐπὶ τῆς λυχνίας ἐδημοσίευσα. Ἵνα γὰρ ἐάσω τ' ἄλλα τῶν σῶν καλῶν, τὴν παίδευσιν, τὴν εὐσέβειαν, τὸ τοῦ ἤθους ἐπιεικές τε καὶ μέτριον (ἃ πάντα ἑνὸς γενέσθαι, τῶν λίαν ἐστὶ χαλεπῶν), ἰδοὺ τό γε παρὸν πηλίκον! Καὶ μνημονεύεις ἡμῶν, καὶ δεξιοῦσαι τοῖς γράμμασι, καὶ προστίθης ἐπαίνους, οὐχ ἵν' ἐπαινέσῃς (συνίημι γάρ σου τῆς φιλοσοφίας), ἀλλ' ἵνα κρείττους ποιήσῃς, καὶ προαγάγῃς εἰς τοὔμπροσθεν (59), αἰσχυνομένους μὴ τοιούτους φαίνεσθαι, οἵους ὑπολαμβάνεις. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα

[88] Matth. v, 15.

(48) *Ἡ τοῦ ἐπερωτήσαντος*, etc. Morel.: *Ejus qui interrogavit, et ejus qui stipulatus et assensus est, plena persuasio*, quasi duos Gregorius velit.

D (49) *Φάσκειν ἱκανόν*. Ita codd. Reg. B. 3, et R. Combef. ac Montac. qui vertit: *Non satis est dicere se vi compulsum*. In edit. φάσκει Νικανόν. At secundis curis Morel. emendavit, redditque: *Nequaquam tamen satis idonea fuerit excusatio, asserere se vi adactum fuisse.*

(50) *Ὃν ἔδησεν*. Combef.: *Lex quam colligavit, quam struxit, sibique imposuit*. Proponit Montac. ὃν ἔδεισεν, *vis ei lex fuit quam metuebat*; sed lectionem hanc indignabundus respuit Morel. retinetque ὃν ἔδησεν, *vis enim fuit ei quem lex ligavit*. Vim patitur, inquit, hoc ipso quod obligatur ac vincitur ab illa; et quis nescit leges reipublicæ vincula a Græcis et Latinis passim dici?

(51) *Ἐν τῷ δικαστηρίῳ*. Cod. et R. τὸ δικαστηρίῳ. Montac. et Morel. τῶν δικαστηρίων ὕστερον ὑπερέχειν, nempe φάσκειν ἱκανόν, *neque vero sufficit in prætorio postea superiorem causa fuisse*.

(52) *Παρορκίας*. Montac. et Morel. ἐπιορκίας. Perjurium est quod spectat ad eum, inquit Morel., qui fraudem tueri jurejurando parat.

(53) *Διαλεχθεὶς ἐπιμελέστερον, ἐπὶ πλέον*. Ita cod. B. 3, Montac. et Morel. διαλεχθήσῃ ἐπιμελέστερον, ἐπὶ πλέον αὐτὸν κατανύξας, *si accuratius cum eo verba feceris, multo magis eum compunxeris*. In edit. deest ἐπιμελέστερον.

(54) *Κανόνι φαρμακεύσας*. Combef.: *Canonis ritu*, lata canone pœna, *eum medicatus*.

(55) *Φιλανθρωπίαν τοῦ χρόνου*. *Temporis indulgentiam*, quæ semper episcoporum fuit. Morel.: *Benignitatem temporis. Temporis autem mensura modus est compunctionis.*

(56) Alias CLXXXVII. Scripta anno 382, vel 383. — Τιμοθέῳ. Combef. Εὐλαλίῳ.

(57) *Ἀεὶ καλὸς ἐγὼ τῶν*. In cod. Pass. 2, ἀεὶ deest. Cod. Reg. καὶ τῶν.

(58) *Ἵνα τι καί*. In cod. καὶ deest.

(59) *Εἰς τοὔμπροσθεν*. Ita cod. et Combef. In edit. εἰς τὸ ἔμπροσθεν.

πέρας ἔχει. Ὑπεχωρήσαμεν τῷ φθόνῳ, φιλοσοφοῦμεν ἐφ' ἡσυχίας τῷ Θεῷ, καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς συγγινόμεθα ταῖς εὐχαῖς, τῶν ἐν μέσῳ κλόνων καὶ θορύβων ἠλευθερώμεθα. Σὺ δὲ ἡμῖν ἀνδρίζου, καὶ κραταιοῦ, καὶ ὑπεραγωνίζου τῆς Τριάδος εἰς δύναμιν. Καὶ ὁ πραῢς ἔστω μαχητὴς, ὃ καὶ ἡμᾶς ἑώρας (60) ποιοῦντας· οὐ γὰρ βούλομαι κέρκωπας μὲν εὐδοκιμεῖν, ἠρεμεῖν δὲ λέοντας. Καὶ ἡμῶν ὑπερεύχου σφόδρα καμνόντων, ἵν' εἰρηνικῆς τύχοιμεν (61) τῆς ἐξόδου, ἤδη πρὸς τοῦτο νεύοντες (62).

res reddas, atque ad ulteriora promoveas, erubescentes videlicet non tales nos præbere, quales esse arbitraris. At nostræ quidem res finem habent. Invidiæ cessimus, Deo tranquille philosophamur, soli degimus, atque in precibus versamur, mundi strepitibus ac tumultibus liberati sumus. Tu vero viriliter age et confortare [89], ac pro Trinitate, quantum vires tuæ ferent, dimica. Et qui mansuetus est, pugnax fiat, quemadmodum etiam nos facere videbas : neque enim mihi placet, ut simii floreant celebresque sint, leones autem quiescant. Ac pro nobis, qui magnis ærumnis premimur, Deum precare, ut pacatum e vita discessum, ad quem jam vergimus, consequamur.

ΡΞΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (63).

CLXV. EIDEM.

Cum nescio quid molesti Timotheo contigisset, nimioque cum dolore factum accepisset Gregorius, datis ad illum litteris, amica simul et acri nonnihil objurgatione, animum ejus erexit.

Πυνθάνομαι σὲ πρὸς τὸ πάθος ἀφιλοσόφως ἔχειν, καὶ οὐκ ἐπήνεσα· δεῖ γὰρ τἀληθῆ γράφειν, ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα φίλον, καὶ καλοκαγαθίας μεταποιούμενον. Ἔχω γὰρ οὕτω περὶ τούτων, ὥς γε ἐμαυτὸν πείθω, καὶ λίαν (64) ὀρθῶς. Οὔτε τὸ λίαν ἀπαθὲς ἐπαινῶ, οὔτε τὸ ἄγαν περιπαθές. Τὸ μὲν γὰρ ἀπάνθρωπον, τὸ δὲ ἀφιλόσοφον (65). Ἀλλὰ δεῖ τὴν μέσην βαδίζοντα, τῶν μὲν ἄγαν ἀσχέτων φιλοσοφώτερον (66) φαίνεσθαι, τῶν δὲ φιλοσοφούντων ἀμέτρως ἀνθρωπινώτερον (67). Καὶ εἰ μὲν πρὸς ἄλλον τινὰ ἐπέστελλον, ἴσως ἄν μοι μακροτέρων ἐδέησε λόγων, καὶ τὰ μὲν συμπαθεῖν ἔδει, τὰ δὲ παραινέσαι, τὰ δὲ ἴσως ἐπιτιμῆσαι. Τό τε γὰρ συναλγεῖν, ἱκανὸν εἰς παραμυθίαν, καὶ δεῖται τὸ ἀῤῥωστοῦν τῆς ἐκ τοῦ ὑγιαίνοντος θεραπείας. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ἄνδρα πεπαιδευμένον ποιοῦμαι τοὺς λόγους, ἀρκεῖ τοσοῦτον εἰπεῖν· Γενοῦ σεαυτοῦ καὶ τῶν βίβλων, αἷς καθωμίλησας, ἐν αἷς πολλοὶ μὲν βίοι, πολλοὶ δὲ τρόποι, πολλαὶ δὲ ἡδοναὶ καὶ λειότητες (68)· πολλαὶ δὲ, ὡς τὸ εἰκὸς, συμφοραὶ καὶ τραχύτητες. Πλέκει δὲ ταῦτα δι' ἀλλήλων ὁ Θεός· ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα μηδὲ τὸ λυποῦν ἀθεράπευτον ᾖ, μηδὲ τὸ εὐφραῖνον ἀπαιδαγώγητον, καὶ, ἵνα τὸ ἐν τούτοις ἄστατον καὶ ἀνώμαλον θεωροῦντες, πρὸς αὐτὸν μόνον βλέπωμεν. Ταῦτα οὖν ὥσπερ κανόνα καὶ γνώμονα προσάγομεν (69) σῷ πάθει. Καὶ εἰ μὲν ἐπαινούμενόν τινα ἔγνως τῶν λίαν ὑποπεσόντων τοῖς ἀλγεινοῖς, ἤ τι τῷ ἀλγεῖν κατορθώσαντα (70), χρῶ τῷ λυποῦντι καὶ τοῦ πένθους ἀπόλαυε (71) (οὐδεὶς φθόνος συμφορᾶς

Te calamitatem minime philosophico animo ferre audio, nec laudo : vera enim scribere oportet, præsertim ad hominem amicum, ac probitatis et honestatis studiosum. De his enim rebus sic sentio, et quidem, ut mihi persuadeo, rectissime. Nec enim nimiam indolentiam probo, nec nimiam doloris acerbitatem. Illud enim inhumanum est, hoc a philosopho alienum. Verum medium ita tenere convenit **137** ut et iis, qui nimis effrenato dolore præcipites aguntur, sapientiores nos præbeamus, et iis qui immodice philosophantur, humaniores. Ac si quidem ad alium quemdam scriberem, longiori fortasse oratione opus habuissem, meque partim vicem tuam dolere, partim monere, partim etiam objurgare oportuisset. Nam et commiseratio magnam ad levandum dolorem vim habet ; et qui æger est, ejus qui integra valetudine utitur medicam manum requirit. Quoniam autem mihi cum erudito viro sermo est, hæc dicere sufficiet : Ad te redi, atque ad eos libros, quos familiares habuisti, in quibus et multæ vitæ sunt, et multi vitæ modi, et multæ voluptates et lenitates : multi vero, ut par est, adversi casus et asperitates. Deus enim hæc alia aliis nectit : ob id scilicet, meo quidem judicio, ut nec mœror medicina careat, nec lætitia expers disciplinæ sit ; atque, ut inconstantiam et varietatem, quæ in his rebus est, contemplantes, oculos in eum conjiciamus. Hæc igitur tanquam normam ac regulam, tuo dolori admovemus. Ac si

[89] Psal. xxx, 25.

(60) *Ἡμᾶς ἑώρας*. Cod. et Combef. ἡμᾶς ὁρᾷς.
(61) *Τύχοιμεν*. Ita codex et Combefisius. In editis τύχωμεν.
(62) *Νεύοντες*. Ita codd. Reg., Pass. 2, et Combef. In edit. νεύοντας.
(63) Alias CLXXXIX. Scripta paulo post superiorem. —Cod. Reg., Montac. et Morel. Τιμοθέῳ καὶ Στρατηγίῳ σοφιστῇ. Cod. Στρατειρίῳ. Cod. R. et Combef. Στραγειρίῳ.
(64) *Ὥς γε ἐμαυτὸν πείθω, καὶ λίαν*. Ita cod. et Reg. ac Combef. In edit. ὥς γε ἐμαυτὸν πείθω λίαν.
(65) *Ἀφιλόσοφον*. Ita codd. Reg. B. 3, et R. Montac., Morel. et Combef., sicque legit Bill. In edit. φιλόσοφον.
(66) *Φιλοσοφώτερον*. Combef. : *Majori constantia ac firmitate præditos*. Cod. Reg. φιλοσοφώτατον.
(67) *Ἀνθρωπινώτερον*. Cod. Reg. et Combef. ἀνθρωπικώτερον.
(68) *Καὶ λειότητες*. Montac. et Morel. καὶ τελειότητες, *et summæ virtutes*. Mox quæ sequuntur deerant in edit. usque ad πλέκει δέ. Sed ea nobis exhibent codd. Reg., B. 3, Montac., Morel. et Combefisius.
(69) *Προσάγομεν*. Ita cod. et R. ac Combef. In edit. προσάγω. Ibid. τῷ abundat.
(70) *Κατορθώσαντα*. Combef. : *Aliquid quod virtutis est præstitisse.*
(71) *Πένθους ἀπόλαυε*. In edit. πείθους ἀπόλαβε. Cod. B. 3, πείθους ἀπόλαυε.

quemdam ex iis, qui rerum acerbitatibus nimium succubuerunt, laude affectum fuisse, aut etiam dolendo aliquid perfecisse cognovisti, da te mœrori, ac luctu fruere (nemo est cui calamitas deplorata invidiam conflare debeat); sin autem eum vituperari ac reprehendi, vetus quidem adagium ait : Qui vulneravit, medebitur [90]; nunc autem commodum fuerit dicere : Qui vulneratus est. Quin alioqui etiam nobis turpe, atque a nostra lege alienum fuerit, in hujusmodi rebus vulgus imitari : quandoquidem nos præsentibus quoque rebus sublimiores divinus sermo reddit, monetque ut hæc tanquam umbras et ænigmata prætereamus, ac, nec res molestas, nec jucundas, pro veris rebus ducamus, verum alibi vivamus, illucque intentos oculos habeamus, atque unam molestiam peccatum, unam lætitiam virtutem et cum Deo conjunctionem agnoscamus. Hæc tibi ipsi accine, ac melius habebis. Imo vero non dubito, quin et jam accinueris, et rursum accinas, etiamsi ad te minime scribamus.

θρηνουμένης)· εἰ δὲ κακιζόμενον καὶ ψεγόμενον, ἡ μὲν παροιμία φησὶν, Ὁ τρώσας ἰάσεται (72)· νῦν δὲ καλῶς ἔχει λέγειν, Ὁ τετρωμένος. Ἡμῖν δὲ καὶ ἄλλως αἰσχρὸν, καὶ παρὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, μιμεῖσθαι τοὺς πολλοὺς ἐν τοῖς τοιούτοις· ἐπειδὴ καὶ τῶν παρόντων ἡμᾶς ὑψηλοτέρους ὁ λόγος ποιεῖ, καὶ πείθει ταῦτα μὲν παρατρέχειν, ὡς σκιὰς καὶ αἰνίγματα, καὶ μήτε τὸ λυποῦν, μήτε τὸ εὐφραῖνον νομίζειν ἀλήθειαν· ζῆν δὲ ἀλλαχοῦ, κἀκεῖσε ὁρᾷν, καὶ μόνον μὲν λυπηρὸν εἰδέναι κακίαν, μόνον δὲ ἡδὺ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν (73). Ταῦτα κατέπᾳδε σεαυτοῦ, καὶ ῥᾴων ἔσῃ· μᾶλλον δὲ κατέπῃσάς τε οἶδ' ὅτι ἤδη, καὶ κατεπᾴσεις (74), κἂν αὐτοὶ μὴ γράφωμεν.

138 CLXVI. EIDEM.

ΡΞϚʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (75).

Objurgatione Gregorii nonnihil læsus Timotheus ipsi rescripsit, haud magnum esse e terra de navigantibus judicium, majusque esse dimicare, quam ad perferendas calamitates alios hortari. *Quod telum in se contortum, æquo animo* se excipere *Gregorius respondit hac epistola* 166, modo illi curæ esset, ut adversus mœrorem fortem et philosophicum animum exhiberet. *Non longo tempore post superiorem epistolam hæc scripta.*

Nonnihil fructus, vir eximie, imo etiam haud parum fortasse, ex epistola mea percepi, utpote peritus hujusmodi morborum medicus. Mœrorem tibi objurgatio extrusit, dolorisque locum pudor occupavit; atque ad repugnandum excitaris perquam sophistice et strenue. Ac mihi videris, quemadmodum apud Homerum Achillis equi, sublato in altum capite, atque excusso pulvere (quandoquidem jam tempus postulabat, ut Patrocli mortem lugere desinerent), camporum rursus et armorum et ostentandi ingenii cupiditate flagrare. Adeo luculentæ et ambitiosæ, ac nonnihil etiam aculeatæ tuæ ad me litteræ sunt, si quid tamen te intelligo. Verum illud modo tibi curæ sit, ut adversus mœrorem, fortem et philosophicum animum adhibeas : et nos illud æquo animo accipiemus, haud magnum esse e terra de navigantibus judicium ferre, majusque esse dimicare, quam ad perferendas calamitates alios cohortari. Nisi quis illud dicat, quod

Ἔχω τι τῆς ἐπιστολῆς, ὦ θαυμάσιε, ὄφελος, καὶ οὐ μικρὸν ἴσως, ὡς δεινὸς τῶν τοιούτων θεραπευτής. Ἐξέκρουσέ σοι τὴν λύπην ἡ ἐπιτίμησις, καὶ τοῦ πάθους τὸ ἐρυθριᾷν ἀντεισῆλθε, καὶ πρὸς ἀντίῤῥησιν διανίστασαι μάλα (76) σοφιστικῶς καὶ γενναίως. Καί μοι δοκεῖς, καθάπερ οἱ Ἀχιλλέως ἵπποι, παρ' Ὁμήρῳ, τὴν κεφαλὴν διάρας, καὶ τὴν κόνιν ἀποσεισάμενος (77) (ἐπειδὴ τοῦ ἀποπενθεῖν Πάτροκλον καιρὸς ἦν), αὖθις πεδίων ἐπιθυμεῖν, καὶ ὅπλων, καὶ ἐπιδείξεων· οὕτως σοι τὸ γράμμα τὸ πρὸς ἡμᾶς λαμπρὸν, καὶ φιλότιμον, καί τι καὶ πληκτικὸν, εἴ τι ἐγὼ σοῦ συνίημι (78). Ἀνδρίζου μόνον καὶ φιλοσόφει κατὰ τοῦ πάθους, καὶ ἡμεῖς δεξόμεθα μὴ μέγα εἶναι τὸ ἀπὸ γῆς κρίνειν τοὺς πλέοντας, καὶ μεῖζον εἶναι τὸ ἀγωνίζεσθαι, ἢ ἀλείφειν πρὸς συμφοράς· εἰ μή τις ἐκεῖνο λέγοι, ὅτι οὔτε σοὶ τοῦ ἀγωνίζεσθαι, ἢ ἀνάγεσθαι ἀνάγκη τις ἦν· εἴπερ κρεῖττόν τι φιλοσοφία (79) τῶν ἐν οἷς ἐστι νῦν· ἡμῖν τε πρὸς πολλὰ, καὶ πολλάκις, καὶ ὅλον, οἶμαι, τὸν βίον ἡ παράτα-

[90] Job v, 17, 18.

(72) *Ὁ τρώσας ἰάσεται.* Ad illud Job v, 17 et 18 alludere videtur : *Beatus homo qui corripitur a Domino, quia ipse vulnerat et medetur: percutit, et manus ejus sanabunt.*

(73) *Καὶ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. καὶ πρὸς τὴν οἰκείωσιν.

(74) *Καὶ κατεπᾴσεις.* Ita cod. et B. 3, ac Combef. In edit. κατεπήσεις.

(75) Alias CXC. Scripta non multo post superiorem.—*Τῷ αὐτῷ.* id est, Τιμοθέῳ. Juxta cod. Στρατειρίῳ. Cod. Reg. Τιμοθέῳ καὶ Στρατηγίῳ σοφιστῇ. Combef. Σταγειρίῳ.

(76) *Διανίστασαι μάλα.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. διανίστασαι σὺ μάλα. Montac. et Morel. διανίσταται, *excitat.*

(77) *Κόνιν ἀποσεισάμενος.* Cod. Reg., Montac. et Combef. κόμην ἀποσεισάμενος, *excussa juba.* At Homer., *Iliad.* XVII, 457 :

Τὼ δ' ἀπὸ χαιτάων κονίην οὐδάσδε βαλόντε.

(78) *Συνίημι.* Cod. et Combef. σύνειμι.

(79) *Κρεῖττόν τι φιλοσοφία.* Montac. et Morel. κρειττόνων ἡ φιλοσοφία, quod non longe abest ab edit. *Philosophia siquidem præstantiorum est quam ii sint in quibus nunc versatur.* Ac si ille, inquit Combef., eam habere sibi blandiatur philosophiam quæ major sit quam pro mortalium conditione, cui nulla probatione opus sit, cum in nobis vita omnis dimicatio sit ac pugna. Ubi aliquid ironicum. Legendum proponit Bill. ἐν οἷς εἶ νῦν, vertitque, *in quibus nunc versaris*, sed nulla fretus auctoritate.

ξις, ἐν οἷς εἰ μὴ λίαν ἀμαθῶς, μηδὲ ἀνάνδρως ἀλεί-φομεν (80), ἢ ἀγωνιζόμεθα, πολλοὶ δοκιμάζουσιν.

tibi ne dimicare quidem, aut mare conscendere necesse erat: siquidem philosophia præstantior quædam res est, quam sint ii, in quibus nunc versatur. Nobis contra adversus multa, et sæpe, imo per totum, ut puto, vitæ tempus dimicatio est, in quibus, num inscite atque ignave alios ad pugnandum acuamus, aut etiam ipsi pugnemus, multi explorant.

ΡΞΖ'. ΕΛΛΑΔΙῼ (81).

CLXVII. HELLADIO.

Hæc epistola Helladio commendat Nicobulum. Scripta videtur anno 382 vel 383; et certe aliis ad eumdem Helladium, qui eximio cuidam viro re et nomine Sacerdoti negotia facessebat, epistolis præmittenda est; quippe quæ ante factam Sacerdoti injuriam scripta est.

Ἰδού σοι καὶ ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας φιλίας, ὁ γλυκύτατος υἱὸς ἡμῶν (82) Νικόβουλος, τὸ πρῶτον ἡμῖν τῶν ἐν τῷ γένει σπουδαζομένων· ὃν χαριῇ μὲν ἡμῖν καὶ διδασκάλων συστήσας τοῖς σπουδαιοτέροις· χαριῇ δὲ πλέον καὶ τὸ ἦθος πρὸς ἀρετὴν ῥυθμίσας. Ἔσται δὲ τοῦτο, εἰ προτραπείη (83) συχνὰ πλησιάζειν σοι, καὶ τὸ μέγιστον, εἰ γινώσκοι (84) μὴ παρορώμενος· ἐπεὶ καὶ ὀφθαλμὸς παιδευτοῦ σιωπῶσα διδασκαλία. Χρεωστεῖς δὲ ἡμῖν, εἰ μὴ φορτικὸν εἰπεῖν, καὶ τὰ πνευματικά, ὡς ἀρχιερεὺς ἀρχιερεῦσι (85), καὶ τὰ λογικά, ὡς λόγιος φιλολόγοις.

En tibi etiam amicitiæ nostræ monimentum, dulcissimus filius noster Nicobulus, primum nobis ex iis qui propinqui sunt genere curæ et studio: quem si doctorum diligentioribus commendaveris gratum nobis facies; sed multo gratius erit, si mores ejus ad virtutem composueris. Hoc vero fiet si tuo hortatu **139** frequenter ad te accedat; et quod maximum est, si noverit se non despici: quandoquidem oculus præceptoris tacita disciplina est. Debes autem nobis, nisi importunum dictu sit, etiam spiritualia, ut episcopus episcopis; et ad orationem pertinentia, ut vir eloquens eloquentiæ cupidis.

ΡΞΗ'. ΦΩΤΙῼ (86).

CLXVIII. PHOTIO.

Sacerdoti Constantinopolim, rerum suarum causa, proficiscenti tres perferendas dedit epistolas Gregorius; quarum prima ad Photium, qui in ea urbe sophistam agebat, nempe dicendi et scribendi artem profitebatur. Secunda ad Strategium, tertia ad Palladium. Gregorii sunt quæ habet Photius; sic Photii vult esse quæ sua sunt.

Πάντα ὅσα ἔχεις ἐμά ἐστι (Θεοῦ γὰρ φωνὴν ποιήσομαι τὸ προοίμιον), ἐμὰ δὲ λέγω, οὐ κατὰ τὴν κοινωνίαν μόνην τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς Ἐκκλησίας (87) ἴσως οὐκ ὀλίγην μοῖραν συνεισηνέγκαμεν, ἕως ἦμεν ἔτι ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ τοῦ καιροῦ προειστήκειμεν (88). Νῦν γὰρ ἓν φροντίζεται ἡμῖν μόνον, ἡ ἐκδημία (89), πρὸς ἣν συστελλόμεθα, καὶ συσκευαζόμεθα. Ἔστω δὴ καὶ τὰ ἐμὰ σά, τῇ ἀγάπῃ κοινοποιούμενα. Κάλλιστον δὲ τῶν ἐμῶν ὁ τιμιώτατος ἀδελφὸς (90) καὶ συμπρεσβύτερος ἡμῶν Σακερδώς, δι' οὗ σὲ καὶ προσφθεγγόμεθα καὶ ὁρᾷν νομίζομεν.

Omnia, quæ habes, mea sunt [91] (a divina enim voce initium scribendi ducam), mea autem dico non tantum ob spiritus communionem, verum hoc etiam nomine quod ad præsentem Ecclesiæ statum haud parum fortasse momenti atque opis attulimus, cum in rerum administratione adhuc versaremur, ac tempori præessemus. Nunc enim nihil aliud nobis curæ est, quam discessus ad quem nos ipsos colligimus, et comparamus. Sint igitur mea quoque tua, per charitatem scilicet communicata. Porro meorum omnium pulcherrimum est in primis honorandus et compresbyter noster Sacerdos, per quem te salutamus, atque intueri existimamus.

ΡΞΘ'. ΣΤΡΑΤΗΓΙῼ (91).

CLXIX. STRATEGIO.

Strategii, ad quem scripta est hæc epistola, domum summis laudibus ipsumque tabellarium extollit Gregorius.

Ὢ πόσον ἀλλήλων διετειχίσθημεν, οὕτω τοῦ Θεοῦ τὰ ἡμέτερα φέροντος! Ὢ τῆς ἱερᾶς ἑστίας, καὶ συ-

O quantum inter nos disjuncti sumus, Deo res nostras ita moderante! O sacram domum, et conju-

[91] Joan. XVI, 15.

(80) *Ἀνάνδρως ἀλείφομεν*. Ita cod. et Combef. In edit. ἀνάνδρως ἢ ἀλείφωμεν.

(81) Alias CCXVIII. Scripta anno 382, vel 383.

(82) *Υἱὸς ἡμῶν*. Ita Combef. In edit. deest ἡμῶν.

(83) *Προτραπείη*. Ita cod. Reg., Montac. et Morel. In edit. προτραπείης.

(84) *Εἰ γινώσκοι*. Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. εἰ γινώσκει.

(85) *Ἀρχιερεὺς ἀρχιερεῦσι*. Ita cod. et Combef., sicque legendum proponit Morel. In edit. ἀρχιερεὺς ἱερεῦσι, *pontifex sacerdotibus*. At Gregorius episcopali fungebatur munere.

(86) Alias XCI. Scripta anno 382, vel 383. — *Φωτίῳ*. Ita cod.; Reg. Φωτίνῳ. Montac., Morel. et Combef. Φωτείνῳ.

(87) *Παρούσῃ καταστάσει τῆς Ἐκκλησίας*. Combef.: *Ad præsentem Ecclesiæ constitutionem, tranquillitatem ac pacem.*

(88) *Καιροῦ προειστήκειμεν*. Cod. Reg. 2022, et Combef. κοινοῦ προειστήκειμεν, *ac publico præessemus.*

(89) *Ἡ ἐκδημία*. Combef.: *Quam emigratio seu excessus e vita ad quem accingimur.*

(90) *Ἀδελφός*. Ita Combef. In edit. deest.

(91) Alias XCII. Scripta eodem tempore.

gium, et communem omnium eorum, qui Deum metuunt, portum! Alii bonis vestris fruuntur: mihi autem recordatio sola relicta est, ac zelotypiæ affectus adversum eos, qui ea participant. Ut autem ipse quoque bonorum nostrorum particeps sis, cum primis honorandi fratris et compresbyteri nostri Sacerdotis notitiam tibi concilio; quem non dubito quin ubi conspexeris, illud dicturus sis: Vere omnis boni amator est Gregorius.

A ζυγίας, καὶ τοῦ κοινοῦ λιμένος πάντων τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον! Ἄλλοι τῶν ὑμετέρων (92) καλῶν ἀπολαύουσιν· ἐμοὶ δὲ ὑπελείφθη ἡ μνήμη μόνον, καὶ τὸ ζηλοτυπεῖν τοὺς μετέχοντας (93). Ἵνα δὲ καὶ αὐτὸς τῶν ἡμετέρων μετάσχῃς (94) καλῶν, γνωρίζω σοι τὸν τιμιώτατον ἀδελφὸν καὶ συμπρεσβύτερον ἡμῶν Σακερδῶτα (95), ὃν οἶδα ὅτι θεασάμενος ἐρεῖς· Ὄντως καλοῦ παντὸς ἐραστὴς ὁ Γρηγόριος.

140 CLXX. PALLADIO.

ΡΟ'. ΠΑΛΛΑΔΙῼ (96).

De Palladio jam satis dictum. In his ad eum datis litteris, scribit Gregorius, Sacerdoti gratificari magis non potuisse, quam si eum probitati Palladii notum faciat.

Quod sæpe ad te scribere audeam, non audaciæ nostræ, sed humanitati tuæ tribuendum est. Nulla quippe nos satietas capit per litteras vobiscum colloquendi, quandoquidem non alia datur facultas, Deo res nostras ita dispensante. Jam vero charissimo filio nostro et compresbytero Sacerdoti (quem eximie dileximus atque amamus), vere serioque philosophanti, et Deo per vitæ moderationem unito, qui rerum suarum causa ad civitatem magnam, te procurante, profectus est, haud scio quid majus gratificari possimus, quam si eum tuæ notum fecerimus probitati.

B Τὸ πολλάκις θαῤῥεῖν ἐπιστέλλειν, οὐ τῆς ἡμετέρας θρασύτητος, ἀλλὰ τῆς σῆς ἡμερότητος· οὐδεὶς γὰρ κόρος ἡμῖν τοῦ διὰ γραμμάτων ὑμῖν ὁμιλεῖν (97), ἐπειδή γε ἄλλως οὐκ ἔχομεν (98), οὕτως οἰκονομήσαντος τοῦ Θεοῦ τὰ ἡμέτερα. Τῷ δὲ τιμιωτάτῳ υἱῷ ἡμῶν καὶ συμπρεσβυτέρῳ Σακερδῶτι (ὃν διαφερόντως ἠγαπήσαμέν τε καὶ ἀγαπῶμεν), γνησίως φιλοσοφοῦντι, καὶ τῷ Θεῷ (99) διὰ τῆς πολιτείας ἑνουμένῳ, ὁρμήσαντι (1) τῶν οἰκείων ἕνεκεν ἐπὶ τὴν μεγάλην διὰ σὲ πόλιν, οὐκ οἶδα τί ἂν ἐχαρισάμεθα μεῖζον, ἢ τῇ σῇ καλοκαγαθίᾳ γνωρίσαντες.

CLXXI. AMPHILOCHIO.

ΡΟΑ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙῼ (2).

Quamvis incerti temporis sit hæc epistola, commode tamen hic collocari posse videtur. Anno namque 383, vel si mavis, alicui ex sequentibus optime conveniunt, quæ ibi de se et Amphilochio scribit Gregorius.

Vix tandem ab adversæ valetudinis laboribus respirantes ad te sanitatis auctorem festinavimus. Nam sacerdotis lingua meditata Dominum, excitat ægrotantes. Dum peragis igitur divina, fac quod præstantius est, et peccatorum molem nobis solve, diei resurrectionis victimam attingens. Nam mihi et vigilanti et dormienti tua curæ sunt, et sollicitudini; ac mihi plectrum bonum effectus es, et concinnam mentibus nostris lyram inhabitare fecisti, ex qua sexcenties scribens ad scientiam mentes nostras acuisti: sed, o Dei cultor sanctissime, ne cuncteris et orare et legatione fungi pro nobis, quando verbo Verbum attraxeris, quando incruenta

C Μόλις ποτὲ τῶν ἐκ τῆς ἀῤῥωστίας ἀνανεύσαντες πόνων, ἐπὶ σὲ τὸν τῆς ἰάσεως πρόξενον δεδραμήκαμεν. Γλῶσσα γὰρ ἱερέως φιλοσοφοῦσα τὸν Κύριον, ἀνεγείρει τοὺς κάμνοντας. Ποίει τοίνυν τὸ κρεῖττον ἱερουργῶν (3), καὶ λύε τῶν ἁμαρτημάτων (4) ἡμῖν τὸ μέγεθος, τῆς ἀναστασίμου θυσίας (5) ἁπτόμενος. Ἐμοὶ γὰρ καὶ ἐγρηγορότι καὶ καθεύδοντι μέλει τὰ κατὰ σὲ, καί μοι γέγονας πλῆκτρον ἀγαθὸν, καὶ λύραν ἐναρμόνιον (6) ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς εἰσῴκησας, ἀφ' ὧν μυριάκις γράφων, πρὸς ἐπίγνωσιν τὰς ἡμετέρας ψυχὰς (7) ἐξήσκησας. Ἀλλ', ὦ θεοσεβέστατε, μὴ κατόκνει καὶ προσεύχεσθαι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν (8), ὅταν λόγῳ καθέλκῃς τὸν Λόγον (9),

(92) *Τῶν ὑμετέρων.* Vera lectio, ait Combef., et ei assentimur. In edit. τῶν ἡμετέρων.

(93) *Τοὺς μετέχοντας.* Bill.: *Eos qui ea percipiunt.* D

(94) *Μετάσχῃς.* Ita cod. et Combef. In edit. μετέχῃς.

(95) *Σακερδῶτα.* Cod. Pass. τὸν ἀδελφὸν καὶ συμπρεσβύτερον τὸν τιμιώτατον Σακερδῶτα.

(96) Alias CCXXIX. Scripta eodem tempore.

(97) *Ὑμῖν ὁμιλεῖν.* In cod. Reg. B. 3, et Pass. ὑμῖν deest.

(98) *Ἐπειδή γε ἄλλως οὐκ ἔχομεν.* Morel.: *Quando non aliter affecti sumus, cum ita Deus res nostras dispensaverit.*

(99) *Καὶ τῷ Θεῷ.* Ita codd. nostri et Combef. In edit. καὶ ἐν τῷ Θεῷ, *et in Deo vitæ cultu ac institutis conjuncti,* nempe *Gregorio commendanti.*

(1) *Ὁρμήσαντι... διὰ σέ.* Morel.: *Qui propter te profectus est.*

(2) Alias CCXL. Scripta anno circiter 383.

(3) *Ποίει τοίνυν τὸ κρεῖττον ἱερουργῶν.* Ita codd. nostri. In edit. ἱερουργόν, quod Morel.: *Fac igitur numen sacrificum.*

(4) *Τῶν ἁμαρτημάτων.* Codd. Reg. 2022 et 1405 τῶν ἡμαρτημένων.

(5) *Τῆς ἀναστασίμου θυσίας. Diei resurrectionis victimam,* sive ipsam paschalem victimam, sive Dominicæ diei, quæ ipsa ἀναστάσιμος commemoratione Christi resurrectionis; nisi forte melius, *victimam quæ resurgendi vim habuit.* Morel.: *Victimam die resurrectionis oblatam.*

(6) *Καὶ λύραν ἐναρμόνιον.* Ita cod. 2022. In edit. καὶ λύρα ἐναρμόνιος. Vertit Morel.: *Plectrum bonum et lyra concinna effectus es; in mentibus nostris inhabitasti.*

(7) *Τὰς ἡμετέρας ψυχάς.* Ita codd. nostri 2022 et 1405, etc. In edit. τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, quod Morel.: *Quia sexcenties scribens ad agnitionem animæ nostræ exercuisti.*

(8) *Καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν.* Apost. II Cor. v, 20, *ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, pro Christo legatione fungimur.* Et hoc est præcipuum sacerdotis munus. Non apte Morel.: *Et intercedere pro nobis.*

(9) *Λόγῳ καθέλκῃς τὸν Λόγον.* Morel.: *Dicto*

ὅταν ἀναιμάκτῳ τομῇ σῶμα καὶ αἷμα τέμνῃς Δεσποτικὸν, φωνὴν ἔχων τὸ ξίφος.

A sectione secaveris corpus et sanguinem Dominicum, vocem adhibens pro gladio.

ΡΟΒ'. ΕΛΛΑΔΙῼ (10).

141 CLXXII. HELLADIO.

Helladio respondet, qui prior scripserat, et forte Paschalia symbola, id est, munuscula quædam miserat. Quæ munuscula vel symbola festi argumento sunt epistolam circa festum Paschæ scriptam esse, haud quidem anni 382, ne duas litteras binaque symbola ponamus, verum anni 383. Nihil necesse est monere hunc Helladium olim amicum Basilii, ejus postea in Cæsariensi sede successorem fuisse.

Ἥσθην τοῖς γράμμασι (11)· πῶς δὲ οὐκ ἔμελλον, τῷ μνήμην εἶναί σοι καὶ τῶν τεθνηκότων (12); Προσόντων δὲ καὶ τῶν συμβόλων (13) τῆς ἑορτῆς, πλείων ἡ χάρις. Ἀλλὰ πρόσθες οἷς δίδως, ἅπερ αἰτεῖς. Προσεύχου δὲ περὶ ἡμῶν, εἰ μὲν συμφέρει, πάλιν ἡμᾶς ὑπομνησθῆναι καὶ ὑπομνῆσαι τῆς ἑορτῆς· εἰ δὲ μὴ, πρὸς τὰ ἐκεῖσε μετατεθῆναι, καὶ τὴν ἀληθῆ (14) ἑορτὴν ἢ λαβεῖν, ἢ ἰδεῖν, ἔνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία. Τῶν γὰρ τοῦ βίου στροφῶν κεκορέσμεθα.

Litteris tuis delectatus sum: quidni autem, cum te videam ne mortuorum quidem immemorem esse? Ad id porro, cum festi symbola adjeceris, majori voluptate me cumulasti. Verum ad ea quæ tribuis, ea quæ petis, adjunge. Precare pro nobis, ut, si quidem id conducit, rursus festi submoneamur, vicissimque submoneamus: sin secus ad B alterius vitæ bona transferamur, ac verum festum, vel capiamus, vel videamus, ubi lætantium omnium est habitatio[98]; strophis enim hujus vitæ saturati sumus.

ΡΟΓ'. ΠΟΣΤΟΥΜΙΑΝῼ (15).

CLXXIII. POSTUMIANO.

Postumianus ad quem data hæc epistola, prætorio præfectus ante sextam Aprilis diem anni 383 non apparet in codice Theodos. Illius autem præfecturam, post alios in Oriente magistratus obitos, indicatam merito colligit Gothofredus (16) *ex his Gregorii verbis in epist.* 173: Tandem ad summum potentiæ apicem pervenisti. *Et iterum:* Quoniam autem magna consecutus... teque Deus prius nostrum effecit, deinde nobis etiam commode præfecit, etc. *Hinc constat epistolam hanc scriptam ante non fuisse, atque etiam spectare concilium, quod rursus anno 383, mense Junio, Theodosius Constantinopoli convocavit* (17), *ut, quod per se Nectarius non volebat,* ora impiorum *obstrueret, qui Trinitatem impugnabant. Itaque Postumianum, non doctrina et pietate minus quam dignitate præstantem, rogat Gregorius ut potestate sua ad conciliandam pacem Ecclesiis, eosque qui* dissidia *exercent, coercendos utatur.*

Ὑψηλὸς εἶ τὴν παίδευσιν, καὶ ταύτην ὁποτέραν βούλει, καὶ εἰς ὅ τι βούλει τῶν λόγων εἶδος. Τῆς μὲν γὰρ κλέος (18) οἷον ἀκούομεν (οὐ γὰρ Ῥωμαϊκός τις ἐγὼ τὴν γλῶτταν, οὐδὲ τὰ Ἰταλῶν δεινός), τῆς δὲ πεπειράμεθα, ὥστε καὶ ἄλλοις γνωρίζειν ἔχειν, εἴ τι καὶ ἡμῖν μέτεστι τοῦ τὰ τοιαῦτα (19) κρίνειν· μετεῖναι δὲ οὐκ ὀλίγοι φασίν. Ἤρθης ἀρχαῖς οὐκ ὀλίγαις· μᾶλλον δὲ ἦρας οὐκ ὀλίγας, εἰ δεῖ τ' ἀληθέστερον εἰπεῖν (20). Ἦλθες ἐπὶ τὸ ἀκρότατον τῆς

Doctrina sublimis es, et quidem utrovis doctri- C næ genere, et utravis dicendi facultate. Alterius enim famam solam audimus (nec enim lingua Romanus sum, nec Italicam doctrinam calleo), alterius autem periculum ipsi fecimus, ita ut alios quoque certiores facere queamus, si modo ii sumus, qui de hujusmodi rebus nonnihil judicare possimus, quales nos esse plerique aiunt. Magistratibus non paucis evectus es; imo, ut verius

[98] Psal. LXXXVI, 7.

allicis Verbum Dei. His verbis et sequentibus Eucharistiæ, et sacerdotis ore, ipso operante Christo ac sacerdote, peracti incruento modo sacrificii fidem aperte profitetur Gregorius. Quis non vocis divinæ virtutem attonitus et tremens admiretur?

(10) Alias LIII. Scripta circa Pascha anni 383. — *Ἑλλαδίῳ.* Helladius hic, ait Bill., Cæsariensis Ecclesiæ clavum tenebat, ac Basilio Magno in ea sede successerat.

(11) *Τοῖς γράμμασι.* Forte σοῖς, et sic legit Bill.

(12) *Τῶν τεθνηκότων.* Hoc est, inquit Bill., mei qui jam velut inter vivos agere desii, homo videlicet et morbis et senectute fractus atque confectus.

(13) *Προσόντων δὲ καὶ τῶν συμβόλων.* Montac. et Morel. παρόντων δὲ καὶ τῶν συμβόλων, *insuper cum advenerint festi symbola.* Olim, ait Bill., ut in *Collationum* libro scribit Cassianus, in Oriente præsertim, summorum Ecclesiæ præsulum munus hoc erat, ut missis quaquaversum epistolis inferiores episcopos, quo die sacrum Pascha celebrandum esset, certiores facerent. At, inquit Combef., *festi symbola*, sive munuscula erant et eulogiæ, sive ipsa precum suffragia: imo distincta insinuat Gregorius qui præter illa preces exspectat. Bill. festi symbola exponit de Paschatis indicatione; ego potius de martyrum conventu ac celebritate, ad quam Cæsariensis episcopus comprovinciales invitare solebat, ac eos admonere, ut ex Basilii epistolis liquet. Paschatis indicatio episcopi Alexandrini erat. Qui tamen hanc epistolam ad Pascha spectare velit, sic accipiat. Verum errarent et Bill. et Combef., si Helladius cujus hæc epistola nomen præ- D fert, idem esset ac ille ad quem epistolam CXX scripsit Gregorius. Variis enim probat argumentis Tillemont. non ad Helladium Cæsariensem missam fuisse epistolam CXX, sed ad quemdam ejusdem cognominis tunc temporis episcopum in secunda Cappadocia. Existimamus autem epist. CLXXII ad Helladium Cæsariensem scriptam fuisse.

(14) *Τὴν ἀληθῆ.* Cod. Pass. τὴν ἀληθινήν.

(15) Alias LXXI. Scripta anno 383, mense Maio vel Junio.

(16) T. VI, p. 378.

(17) Vide Tillemont., *De Arianis*, § 137 et 138.

(18) *Τῆς μὲν γὰρ κλέος.* Combef.: *Nam Latinæ dicendi facultate, quam præstes, audimus.*

(19) *Μέτεστι τοῦ τὰ τοιαῦτα.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. τοῦ deest.

(20) *Εἰ δεῖ τ' ἀληθέστερον εἰπεῖν.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. εἰ δεῖ τὴν ἀληθέστερον εἰπεῖν λόγον.

loquar, non paucos evexisti. Ad summum potentiæ apicem venisti, non fortunæ munere, ut multi fortasse dixerint, sed pro virtutis præmio dignitatem hanc consecutus, ut ipsa quoque honoratior efficiatur, atque imperator **142** ob suum de te judicium laudetur. Sed hæc adhuc parva, adjungam aliquid ex rebus nostris. Piæ doctrinæ mysteriis prius imbutus es, postea eam suscepisti. Verba enim tua memoria teneo, ac miraculo illo meæ aures adhuc circumsonant. Quod si his rebus hoc adjeceris, ut amicorum sis memor (adjicies autem, sat scio, atque ex præteritis rebus hoc conjicio), majorem nobis tui admirationem commovebis. Hæc humanæ felicitatis meta est, ipsa beatitudo. Porro ultra Gades mare ab hominibus trajici non posse, Pindaro docenti assentior. Quoniam autem magna consecutus, magnis quoque nominibus obstrictus es, teque Deus prius nostrum fecit, deinde nobis etiam commode præfecit, ac præterea ineptum est a tanto viro non maxima quæque postulare, hoc te a nobis admoneri patere. Nihil tam præfecturæ tuæ convenire existima (quandoquidem rursus episcoporum synodus celebratur, haud scio qua de causa, et quo modo coeuntium), quam ut te præfecto, ac tua opera, Ecclesiæ ad pacem adducantur, etiamsi eos, qui dissidia exercent, asperius objurgare oporteat. Quod si cuipiam modum excedens esse videar, quod cum a negotiis recesserim, non tamen curam et sollicitudinem abjecerim, hoc ne mireris. Non enim quemadmodum thronis et supercilio, volentibus cessimus, ita etiam pietate : quin potius eo majorem fidem et auctoritatem apud te habiturus mihi videor, ut qui non rem meam privatam, sed publicam utilitatem curem.

A ἐξουσίας, οὐ τύχης δῶρον, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ φαῖεν, ἀλλ' ἀρετῆς ἆθλον ταύτην δεξάμενος, ἵνα καὶ αὐτὴ γένηται τιμιωτέρα (21), καὶ βασιλεὺς ἐπαινεθῇ τῆς ἐπὶ σοὶ κρίσεως. Ἔτι καὶ ταῦτα μικρά· προσθήσω δέ τι (22) καὶ τῶν ἡμετέρων. Προετελέσθης (23) πρότερον τὴν εὐσέβειαν, εἶθ' ὑπεδέξω. Μέμνημαι γὰρ τῶν σῶν λόγων, καὶ τὸ θαῦμα ἔνηχον ἔτι ταῖς ἐμαῖς ἀκοαῖς. Εἰ τούτοις προσθείης τὸ καὶ μεμνῆσθαι τῶν φίλων (προσθήσεις δὲ (24) οἶδ' ὅτι, τοῖς παρελθοῦσι τοῦτο τεκμαίρομαι), μᾶλλόν σε θαυμασόμεθα (25). Οὗτος τῆς ἀνθρωπίνης ὅρος εὐδαιμονίας, ἤτουν μακαριότης (26). Τὸ δὲ πρόσθε Γαδείρων (27) μὴ περατὸν εἶναι ἀνθρώποις, Πινδάρῳ φιλοσοφοῦντι πιστεύομεν. Ἐπεὶ δὲ μεγάλων τυχὼν, μεγάλων καὶ ὑπόχρεος εἶ, καί σε πεποίηκεν ἡμέτερον πρότερον, B εἶτα ἐπέστησεν ἡμῖν εὖ ποιῶν ὁ Θεὸς, καὶ ἅμα τῶν ἀτόπων ἄνδρα τοσοῦτον μὴ τὰ μέγιστα ἀπαιτεῖν, ἐκεῖνο δέξαι με παραινοῦντα. Μηδὲν οὕτω νόμιζε τῇ σῇ πρέπειν ἀρχῇ (ἐπειδὴ πάλιν σύνοδος ἐπισκόπων, οὐκ οἶδα δι' ὅ τι καὶ ὅπως συναγομένων), ὡς τὸ ἐπὶ σοῦ καὶ διὰ σοῦ εἰρηνεύσασθαι (28) τὰς Ἐκκλησίας, κἂν δέῃ σφοδρότερον ἐπιτιμῆσαι τοῖς στασιάζουσιν. Εἰ δέ τῳ δοκῶ περιττὸς εἶναι (29), τῶν μὲν πραγμάτων ἀναχωρήσας, τὴν δὲ φροντίδα μὴ καταλύσας, τοῦτο σὺ μὴ θαυμάζῃς (30). Οὐ γὰρ ὥσπερ τῶν θρόνων καὶ τῆς ὀφρύος τοῖς βουλομένοις, οὕτω καὶ τῆς εὐσεβείας παρεχωρήσαμεν (31)· ἀλλὰ νῦν ἀξιόπιστοι καὶ πλέον, ὡς οἶμαι καὶ σοὶ C δοκεῖν, ὡς οὐδὲν ἴδιον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν θεραπεύοντες.

CLXXIV. EUDOXIO RHETORI.

ΡΟΔ'. ΕΥΔΟΞΙῼ ΡΗΤΟΡΙ (32).

Varias ad Eudoxium rhetorem epistolas, plerasque incerti propemodum temporis, hic propterea collocamus, quod vix junior Nicobulus hoc anno tardius Eudoxium audire potuerit. Quippe qui primum Tyana profectus, ut scribendi celeriter artem edisceret, *Theodoroque anno* 381 *exeunte, aut ineunte* 382*, hujus urbis episcopo commendatus, Cæsaream Cappadociæ, humaniorum litterarum et rhetoricæ causa missus est, ac tandem Constantinopoli, aliaque mox in urbe aliisve magistris, vivo etiam nunc ac jubente patre, diversis operam sophistis dedit anno, ut arbitramur,* 384, *cum anno sequenti Nicobulus pater obierit. Anno itaque* 383 *Nicobulus Eudoxium audiit, adeoque huic anno conveniunt epistolæ omnes ad Eudoxium, in quibus de Nicobulo fit mentio, cæteræque ad ipsum Nicobulum scriptæ. Eudoxius autem ille Cappadox fuit, cognominis rhetoris filius, ac rhetor ipse insignis, isque Christianus, quem Gregorius Sophronio, Themistio, Saturnino, eloquentiæ nomine commendavit; eidemque ipsi Eudoxio* charissima pignora, *scilicet Nicobuli filios commendat litteris sequentibus et proxime secuturis.*

Amicitiæ officiis te supero. Prior enim, ut vides,

D Νικῶ σε τοῖς φιλικοῖς. Ἐπιστέλλω γὰρ πρότερος,

(21) *Τιμιωτέρα.* Cod. σεμνοτέρα.

(22) *Προσθήσω δέ τι.* Ita cod. In edit. δέ deest.

(23) *Προετελέσθης.* Ita cod. 2022. At Bill., Montac. et Morel. προὐτελέσθης. Combef. προτελεσθείς, *piæ doctrinæ rudimento imbutus.* In edit. προστελέσθης.

(24) *Προσθήσεις δέ.* Hervag. corrupte legit in tertia persona προσθήσει, quemadmodum paulo infra τεκμήρομαι pro τεκμαίρομαι.

(25) *Θαυμασόμεθα.* Ita cod. et Combef. In edit. θαυμαζόμεθα.

(26) *Ἤτουν μακαριότης.* Ita cod. In edit. εἴτουν μακαριότητος, quod Bill. : *Humanæ felicitatis seu beatitudinis meta est.*

(27) *Γαδείρων.* Ita cod., sic et scribit Pindarus, *Nem.* IV. Edit. Γαδήρων. Gades locus est inter Hispaniam et Africam, ubi mare permeabile esse negavit antiquitas. Unde adagium dictum est quo uti licebit, cum quis ad eum modum finemque pervenerit, ultra quem progredi non sinit natura. Hæc Bill.

(28) *Εἰρηνεύσασθαι.* Cod. εἰρηνεύσεσθαι.

(29) *Περιττὸς εἶναι.* Bill. : *Nimium curiosus.* Combef.: *Superfluus.*

(30) *Μὴ θαυμάζῃς.* Cod. et Combef. μὴ θαυμάσῃς.

(31) *Εὐσεβείας παρεχωρήσαμεν.* In edit. ἂν χωρήσαμεν, sed mendose, ait Bill. Unico enim verbo legendum ἀνεχωρήσαμεν, quemadmodum vel mediocriter hujus linguæ periti facile judicabunt. At nobis propter dativum, τοῖς βουλομένοις, rectius videtur παρεχωρήσαμεν, et sic habet cod. Hæc vox, inquit Combef., longe commodior ea quam Bill. sic asserte ex conjectura substituit : *Sic etiam pietate cessimus, ut nihil eam ad me spectare putanda sit.*

(32) Alias CXV. Scripta anno 383.

ὡς ὁρᾷς.. Καὶ οὐδ' ἂν (33) ἐκαλλωπισάμην, εὖ ἴσθι (οὐ γὰρ ἐμὸν), εἰ μὴ μέγα ἐποιούμην τὴν σὴν φιλίαν, μηδὲ τῶν ἀναγκαίων ἐδόκει μοι, ὥσπερ ὑσπληγι πῶλον, διεγεῖραί σε πρὸς τὸ γράφειν. Μάλιστα δ' ἂν πρὸς τοῦτο παροξυνθείης, εἰ ἐκεῖνο ἐνθυμηθείης, τίς ὤν, καὶ τίνι, καὶ τὸ τίνος, ἃ γράφω, γράφω (34), καὶ ὅτι πρέπει τοὺς παῖδας, ὥσπερ τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς, οὕτω δὴ καὶ τῆς φιλίας κληρονομεῖν. Πρὸς δὲ, κἀκεῖνο λογίζεσθαι καλῶς ἔχει, ὅτι σὺ μὲν ἀκμὴν φιλοσοφεῖς (35)· ἡμεῖς δὲ φιλοσόφων πατέρες, καὶ δεῖ ἐπιδείκνυσθαι (36) ἡμῖν τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ τῶν ἀθλητῶν οἱ γενναῖοι τοῖς παιδοτρίβαις. Εἴπω τι καὶ μεῖζον τῶν εἰρημένων. Οὐ μικρὰ ἡμῖν φιλοσοφίας ὅμηρα παρὰ σοί· αἷμα ἡμέτερον ἐκπαιδεύεις, καὶ αἷμα τῶν ἐγγυτάτων. Οἶδας οὓς λέγω, τοὺς (37) τοῦ γνησιωτάτου καὶ τιμιωτάτου υἱοῦ ἡμῶν Νικοβούλου παῖδας. Τούτοις (38) ὅτ' ἂν συμπράττῃς, ἡμῶν μνημονεύειν οἴου (39), οἳ οὐδενὸς ἄλλου φαυλότεροι, εἴ τι δεῖ τοῖς λέγουσι πιστεύειν, κρίνειν τε λόγους, καὶ σπουδὴν δοκιμάζειν (40), καὶ διδασκάλους δεξιοὺς ὑψηλοτέρους ποιεῖν τοῖς ἐπαίνοις.

A scribo. Ac mihi credas velim, ne me quidem ostentassem (id enim a **143** me alienum est), nisi amicitiam tuam plurimi ducerem, mihique necessario faciendum existimarem, ut tanquam pullum equinum scutica, sic te ad scribendum excitarem. Hinc autem maxime provocaberis, si illud cogites, quis ipse, et ad quem et cujus causa ea scribo quæ scribo: quodque filios ut paternorum bonorum, ita etiam paternæ amicitiæ hæredes esse convenit. Quin illud quoque reputare commodum fuerit, quod tu apprime philosopharis; nos autem philosophorum parentes sumus, ac nobis virtutis specimen præbendum est, quemadmodum strenui athletæ iis præbere solent, quos palæstræ magistros habuerunt. Vis majus aliquid adjungam? Non parva nobis B philosophiæ pignora penes te sunt. Consanguineos enim nostros erudis, et quidem e propinquissimorum numero. Scis quos dicam; nimirum sincerissimi ac cumprimis honorandi filii nostri Nicobuli filios. His quidquid opis et adjumenti attuleris, nos in animo tuo ac memoria versari puta, qui, si iis qui id asserunt, fides habenda est, non minus, quam quivis alius, idonei sumus, qui de litteris judicemus, ac studium et industriam exploremus, eruditosque magistros laudibus altius efferamus.

ΡΟΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (41).

CLXXV. EIDEM.

Segnitie quodammodo laboranti Nicobulo studium ut suum opponat et diligentiam, Eudoxium incitat Gregorius.

Πάλιν πρὸς σὲ ὁ Νικόβουλος ὁ ἐμός· καὶ πάλιν ἐγὼ περιττὸς, μάλα σε σπεύδοντα καὶ αὐτὸν (42) ὀτρύνων. Ἐπεὶ δὲ φύσεως μὲν ἔχει δεξιᾶς (43) ὁ νέος (εἰ μή με ἀπατᾷ τὸ βούλεσθαι), ὃ δὲ τοῖς εὐφυέσιν ὡς τὰ πολλὰ συνέζευκται, ῥαθυμότερός πώς ἐστι, καὶ κέντρων (44) δεόμενος, τὴν παρὰ σεαυτοῦ σπουδὴν ἀντεισένεγκε. Καὶ ἵνα τι τῶν ὑμετέρων εἴπω, τὸν μυθικὸν τέττιγα (45) μιμησάμενος, καὶ ἀντὶ τῆς ῥαγείσης νευρᾶς Εὐνόμῳ τῷ σῷ γενόμενος (46), ἀναπλήρωσον τὴν ᾠδήν. Οὕτω μοι δοκεῖς ἐνευδοκιμήσειν τῷ νέῳ καὶ ἡμῖν χαριεῖσθαι τὰ μέ-

Rursum ad te se confert meus Nicobulus: ac rur- C sum ego supervacaneam operam sumo, qui te sponte tua currentem et ipsum incitem. Quoniam autem egregia quidem indole est adolescens (nisi me cupiditas fallit), verum, quod iis, qui eleganti ingenio sunt, persæpe adjunctum est, segnitie quodammodo laborat, calcaribusque indiget, studium tuum ac diligentiam oppone. Atque, ut de vestris litteris aliquid usurpem, fabulosam cicadam imitatus, ruptæque chordæ vicem Eunomo tuo supplens, cantilenam exple. Hac ratione, meo quidem judicio,

(33) *Καὶ οὐδ' ἄν*. In cod. et R. ἄν deest; delendumque proponit Bill.

(34) *Τὸ τίνος, ἃ γράφω, γράφω.* Ita cod. Par. et Pass. Combef. τὸ τίνος ἀγράφου γράφω. Proponit Bill. τὸ τίνος χάριν ἃ γράφω, γράφω. In edit. τὸ τίνος ἄγραφον γράφω.

(35) *Ὅτι σὺ μὲν ἀκμὴν φιλοσοφεῖς.* Ita cod. Reg. 1405 et Combef. qui reddit: *Quod etiam nunc in studium philosophiæ incumbis.* Montac. et Morel. καλῶς ἔχειν, σὺ μὲν ἀκμὴν φιλοσοφεῖς. In edit. ὅτι σοὶ μὲν ἀκμὴ φιλοσοφεῖν.

(36) *Καὶ δεῖ ἐπιδείκνυσθαι*, usque ad παιδοτρίβαις inclusive in cod. Pass. non leguntur.

(37) *Οὓς λέγω, τούς.* In cod. et apud Combef. τούς deest.

(38) *Τούτοις.* Ita cod. Reg. 1405, Montac., Morel. et Combef. In edit. τούτους. Mox, ὅτ' ἂν συμπράττῃς legimus cum cod. In edit. ὅ τι ἂν συμπράττῃς.

(39) *Μνημονεύειν οἴου.* Cod. Reg. et Combef. delent οἴου, leguntque μνημονεύοις.

(40) *Σπουδὴν δοκιμάζειν.* Cod. Par. σπουδῇ δοκιμάζειν, *studiose eas exploremus.* Mox legimus διδασκάλους δεξιούς, et ita duo codd. Reg., Pass. et Combef. In edit. δεξιούς deest.

(41) Alias CXVI. Scripta eodem anno.

(42) *Καὶ αὐτόν.* Combef. καὶ αὐτός, *et ipse excitem.* Mox idem pro ἐπεὶ δέ, legit ἐπειδή.

(43) *Ἔχει δεξιᾶς.* Ita cod. et R. In edit. δεξιῶς.

D (44) *Καὶ κέντρων.* Ita Montac. At Combef. κέντρου. In edit. κέντρον.

(45) *Τὸν μυθικὸν τέττιγα.* Cod. R. et Combef. Πυθικόν. In antiquis edit. βυθικόν, sed falsa lectio, ait Montac., nec admittenda quam habet Bill. μυθικόν. Vera lectio, Πυθικόν, inquit Morel., ut ex initio protreptici Clementis Alexandrini colligit Montac., ex quo corrigit.

(46) *Εὐνόμῳ τῷ σῷ γενόμενος.* Ita cod. R. et Combef. Ita etiam Montac. et Morel. qui ait: « Eunomum enim Locrensem intelligit Gregorius, cui similem contendit Nicobulum. » Ἔχοιμι ἄν σοι καὶ ἄλλον διηγήσασθαι μῦθον, Εὔνομον τὸν Λοκρὸν καὶ τέττιγα τὸν Πυθικόν. Hæc Clemens Alex.: *Possum quoque tibi aliam narrare fabulam, Eunomum Locrensem et cicadam Pythicam.* De Eunomo et cicada, vide Erasmum in adagio *Acanthia cicada.* In edit. καὶ ἀντὶ τῆς ῥαγείσης νευρᾶς ἐν νόμῳ τῷ σῷ γενόμενος, quod Bill.: *Ruptaque chorda, cantu tuo inchoato.*

gloriam **144** ex adolescente consequeris, maximoque beneficio nos afficies, qui tibi tuæque eruditioni non multa præponimus.

A γιστα, οἱ μὴ πολλὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς λογιότητος ἔμπροσθεν ἄγομεν.

CLXXVI. EIDEM.

ΡΟϛ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (47).

Sibi succensentem compescit Eudoxium Gregorius, ipsique rursus tradit Nicobulum.

Quid tibi in nos accidisse dicemus, vir admirande? Quænam non scribendi causa? Non enim superbiam et contemptum objiciemus, nec desidiam, nec quod, quid scribas, non habeas. Neque enim tuum est his affectibus laborare. Nimirum illud est, de iambis illis nobis succenses, quos ille male perdendus Valentinus exspuit, idque te volente. Non enim hominis rhetoris ac facundi erat hominem ulcisci, qui prius iambos ejusmodi fundere minime dubitavit.

Τί φῶμεν πεπονθέναι σε πρὸς ἡμᾶς, ὦ θαυμάσιε; τίς ἡ τοῦ μὴ γράφειν αἰτία; οὔτε ὑπεροψίαν ἐγκαλέσομεν, οὔτε ἀργίαν, οὔτε τὸ μὴ ἔχειν (48) ὅ τι γράψεις. Οὐ πρὸς σοῦ τὸ ταῦτα παθεῖν. Ἤπου τῶν ἰάμβων μνησικακεῖς (49), ὧν ὁ κακῶς ἀπολούμενος Οὐαλεντῖνος προσέπτυσε (50), καὶ ταῦτα σοῦ θέλοντος. Οὐ γὰρ ἦν ῥήτορος ἀνδρὸς καὶ δεινοῦ ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὁπότε τις πρότερον (51) ἰαμβοποιεῖν B τοιαῦτα κατετόλμησεν.

At, o Achilles, ingentem iracundiam doma,...

rursumque nobis hastam tuam, hoc est, stilum move: ne alioqui, cum exigua perpessus sis, in majora, hoc est, in episcopale ingenium impetum facere videaris. Equita, venare, ingredere arbitratu tuo, quantum quidem ad me attinet, nec quidquam jam scribemus, nec jocabimur. Ac de his satis, tanti amicitiam tuam facimus. Hactenus tecum jocati sumus. Quod autem non jam jocantium, sed serio agentium est, suavissimum filium nostrum Nicobulum rursum tibi tradimus. Ac velim eum a nobis accipias, ut a nobis; rhetoricum quidem opus patri, sophisticum autem nobis largiturus. Non enim dubito, quin si volueris, negotium felicem cursum habiturum sit. Admirandis autem sophistis supercilium duntaxat relicturus es, illudque, ut de augendis facultatibus conflictentur.

Ἀλλ', Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν,...

καὶ κίνησον αὖθις ἡμῖν τὴν γραφίδα, τὴν σὴν μελίαν· μὴ δόξῃς, μικρὰ πεπονθώς, ἀπαντᾷν εἰς μείζω, τὸν ἐπισκοπικὸν τρόπον (52). Ἵππευε, θήρα, βάδιζε ὡς ἂν ἐθέλῃς, ἐμοῦ γε εἵνεκα, οὔτε τι γράψομεν ἔτι, οὔτε προσπαίξομεν. Καὶ ταῦτα ἱκανῶς, τοσούτου τιμώμεθα τὴν σὴν φιλίαν. Ἡ μὲν οὖν παιδιὰ (53) τοσαύτη, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον. Ὃ δὲ οὐκέτι παιζόντων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ λίαν σπουδαζόντων (54), τὸν γλυκύτατον υἱὸν ἡμῶν Νικόβουλον, αὖθις ἐγχειρίζομέν σοι (55). Καὶ δέχοιο παρ' ἡμῶν τοῦτον, ὡς παρ' ἡμῶν, τὸ μὲν ῥητορικὸν ἔργον (56) τῷ πατρὶ C χαριούμενος, τὸ δὲ σοφιστικὸν ἡμῖν. Οἶδα γὰρ ὅτι θελήσαντί σοι τὸ πρᾶγμα ἐπίδρομον. Τοῖς δὲ θαυμασίοις σοφισταῖς τὴν ὀφρῦν μόνον ἀφήσεις, καὶ τὸ περὶ τοῦ πλείονος μάχεσθαι.

145 CLXXVII. EIDEM.

ΡΟΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (57).

Incerto *licet in editis hæc epistola sit inscripta, eam tamen Eudoxio datam esse non dubium est. Tantam enim cum superioribus litteris ac sequentibus, quæ ad eum scriptæ sunt, affinitatem habet, ut illam non ad alium quam ad Eudoxium scriptam esse constare videatur. Si quis autem tres epistolas quæ sequuntur, huic præivisse contendat, ob ea maxime verba :* Ut habeas quæ contempsisti ; *ex quibus, cum hanc epistolam scripsit Gregorius, Eudoxium jam id fecisse videatur, ad quod eum Theologus his tribus litteris hortatur; si quis, inquam, contendat, non admodum refragabimur, modo vicissim concedat, hoc anno has omnes epistolas scriptas esse. Alioqui importune Nicobuli mentio hic injecta foret, quem hoc anno tardius auditorem Eudoxii fuisse non putamus.*

Quonam pacto virtus tua se habet? nunquid, quantum ad Deum attinet, progressum fecimus?

Πῶς σοι τὰ τῆς ἀρετῆς ἔχει; καὶ εἰ κατὰ Θεόν τι D προεληλύθαμεν; ὃ παντὸς σοὶ μᾶλλον ἁρμόζειν (58)

(47) Alias CXVII. Scripta anno 383.

(48) *Τὸ μὴ ἔχειν*. Cod. et Combef. τοῦ μὴ ἔχειν.

(49) *Μνησικακεῖς*. Ita cod. Reg. B. 3, et Combef. In edit. ἡμῖν deest.

(50) *Προσέπτυσε*. Combef.: *Abunde ut exspueret, adjecit;* secundam enim, inquit, vox προσέπτυσε molitionem indicat, ad quam ipse Eudoxius priores viri iambos carpendo ipsum impulerit, et ideo σοῦ θέλοντος, cujus ratio subditur, οὐ γὰρ ἦν, etc., quod non interrogate lego cum Billio, sed asserte.

(51) *Τις πρότερον*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. τις πρότερος, *qui prior*.

(52) *Ἐπισκοπικὸν τρόπον*. Ita cod. Reg. et R. Montac. ac Morel In edit. ἐπισκοπικὸν θρόνον, quod Bill.: *In episcopale solium*. At Combef.: *In episcopi mores et animum*, quasi in eam rem Gregorius jocando aliquid intulerit.

(53) *Ἡ μὲν οὖν παιδιά*. Ita cod. In edit. παιδεία. Mox τοσαύτη καὶ ἐπὶ τοσοῦτον delet Combef

(54) *Λίαν σπουδαζόντων*. Montac. φιλίαν σπευδαζόντων. Morel. λίαν σπευδαζόντων, *magnopere incitantium*.

(55) *Ἐγχειρίζομέν σοι*. Montac. et Morel. ἐγχειρίζομαί σοι.

(56) *Ῥητορικὸν ἔργον*. Ita cod. Reg. B. 3, Montac., Morel. ac Combef. Hortatur Gregorius, ait Combef., ut sophistica posita vanitate, ad Christianam philosophiam transeat, ut et clarius epist. sequente. In edit. ῥητορικὸν ἔριον, quod Bill.: *Rhetoricam tæniam*.

(57) Alias CXIX. Scripta eodem anno.

(58) *Σοὶ μᾶλλον ἁρμόζειν*. Ita cod. 1405, et alii permulti; sic et Combef. In edit. σὲ μᾶλλον ἁρμόζειν. Pro σὲ μᾶλλον ἁρμόζειν Bill. proponit

ὑπολαμβάνομεν. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν φίλον καὶ ἀνερωτᾷν καὶ ἀκούειν. Τὰ δὲ ἄλλα χαίρειν ἐάσωμεν, ὅπως ἂν ἔχῃ (59). Καί τοι κἂν εἰ βουλοίμεθα (60) καὶ ταῦτα δεξιῶς ἔχειν, δι' ἓν τοῦτο βουλοίμεθ' ἄν, ἵνα ἔχῃς ὧν ὑπερεῖδες, καὶ πλείω φιλοσοφῇς ἐπὶ μείζοσι (61). Ταῦτα καὶ προσείρησο παρ' ἡμῶν (62), καὶ τῷ καλῷ Νικοβούλῳ γενοῦ τοιοῦτος, οἷον ἐλπίζομεν. Εἰ ἂν δὲ (63) καὶ πλέον αἰτῶμεν, τὴν ἀπληστίαν ἡμῶν, ὡς φιλότιμος, κόρεσον.

A quod tibi, potius quam quidvis aliud, appositum existimamus. Nam hæc sunt, quæ lubenter sciscitari atque audire solemus. Cætera quoquo modo se habeant, valere sinemus. Quanquam, ut etiam ea te prospera habere cupiamus, hoc uno nomine cupiamus, ut habeas quæ contempsisti, ampliusque ob ampliora philosopheris. Hæc et salutationis causa a nobis accipe, et egregio adolescenti Nicobulo talem te præbe, qualem speramus. Quod si plus etiam postulemus, nimiam nostram cupiditatem, ut liberalis et munificus exple.

ΡΟΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (64).

CLXXVIII. EIDEM.

Hortatur hac epistola Eudoxium, ut contemptis opibus, splendore, plausibus, totoque dicendi genere, philosophiam amplectatur, Deoque adhæreat.

Νόμος ἦν Ἀθήνησι παλαιὸς, ὡς δ' ἐγὼ φημὶ, καὶ κάλλιστα ἔχων (65), ἐπειδὰν φθάσαιεν εἰς ἥβην οἱ νέοι, πρὸς τέχνας ἄγεσθαι, ἄγεσθαι δὲ τὸν τρόπον τοῦτον· προτίθεσθαι δημοσίᾳ ἑκάστης τέχνης ὄργανα, καὶ προσάγεσθαι τούτοις τοὺς νέους· ὅτῳ δὲ τύχῃ (66) χαίρων ἕκαστος, καὶ προστρέχων, τούτου καὶ τὴν τέχνην διδάσκεσθαι· ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτυγχάνοντος (67) ὡς τὰ πολλὰ, τοῦ δὲ παρὰ φύσιν διαμαρτάνοντος. Τί μοι βούλεται τὸ διήγημα; Καὶ σὲ φημὶ χρῆναι, πρὸς φιλοσοφίαν γὰρ ἔχεις ἐπιτηδείως, ταύτης μὴ ἀμελεῖν, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι μᾶλλον ἐθίζεσθαι (68) τῶν οὐκ οἰκείων, ἢ ταύτης περιέχεσθαι πρὸς ἣν νένευκας, οὐχ ὅτι ἀρίστη μόνον ἐστὶν, ἀλλ' ὅτι καὶ προσφυεστέρα. Τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ῥοῦν ποταμοῦ, καὶ ἡ παροιμία παιδεύει (69), καὶ ἱπποσύνην δεδαότα μὴ ᾄδειν ἐθέλει (70) ἡ ποίησις· μή τί γένηται; μὴ καὶ τῆς ἱπποσύνης διαμάρτῃς (71), καὶ τῆς ᾠδῆς.

B Athenis vetus lex erat, eaque meo judicio, præclarissime constituta, ut adolescentes, cum pubertatis annos attigissent, ad artes ducerentur, ducerentur autem ad hunc modum. Cujuslibet artis instrumenta publice proponebantur, atque adolescentes ad ea adducebantur. Quocunque autem delectari quemque contigisset, ad idque accurreret, hujus quoque artem edocebatur : quod videlicet ea, ut plurimum, recte succedant, quæ natura duce aggredimur ; ac contra ea, quæ invita natura suscipiuntur, spem frustrari soleant. Quorsum autem spectat hæc narratio ? Nimirum hoc aio tibi providendum esse, ne philosophiam, ad quam natura optime comparatus es, negligas ; aut cuiquam alii arti, quæ tibi non satis apta sit, potius assue- C scas, quam hanc complectaris ad quam natura propendes, non modo quia præstantissima est, sed etiam quia ad naturam tuam accommodatior. Porro non esse vi cohibendum fluminis cursum parœmia quoque ipsa **146** docet [93], ac poesis etiam ei, qui equitandi artem didicerit, cantandi studio interdicit. Alioqui fore, ut nec equitationem, nec musicam assequatur.

[93] Eccli. IV, 32.

σὲ μᾶλλον ἐρωτᾷν, redditque : *Quod quidem, meo judicio, potius quam quidvis aliud ex te perscrutari convenit.* Verum nihil mutare necesse est.

(59) *Ὅπως ἂν ἔχῃ.* Cod. ὅπως ἂν ἔχοι.

(60) *Κἂν εἰ βουλοίμεθα.* Cod. κἂν βουλόμεθα.

(61) *Καὶ πλείω φιλοσοφῇς ἐπὶ μείζοσι.* Combef. : *Et majoribus auctus magis philosopheris.*

(62) *Παρ' ἡμῶν.* Ita cod. et Combef., sicque legit Bill. In edit. παρ' ἐμοῦ.

(63) *Εἰ ἂν δέ.* Ita cod. In edit. εἰ deest.

(64) Alias LXIII. Scripta eodem anno.

(65) *Καὶ κάλλιστα ἔχων*, *eaque longe optima.*

(66) *Ὅτῳ δὲ τύχῃ.* Cod. ὅτῳ δὲ τύχοι.

(67). *Ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτυγχάνοντος.* Hæc sententia uno versu exprimitur :

Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Ibi valet ingenium ubi intenditur ; ibi intenditur, ubi sponte sua et libenter versatur, cogente nemine.

(68) *Μᾶλλον ἐθίζεσθαι.* Cod. Pass. R. et Combef. μᾶλλον ὠθίζεσθαι, *potius te ipse per vim ingeras.*

(69) *Παροιμία παιδεύει.* Cod. Reg. et Combef. κελεύει, *jubet* Eccli. IV, 32, *Noli niti contra torrentem, nec coneris contra ictum fluvii ;* Græce : Καὶ μὴ βιάζου ῥοῦν ποταμοῦ, *nec cursum fluvii violenter cohibeas.* Quem locum ad eum accommodat Theologus qui naturæ suæ vim infert, atque invita Minerva aliquid tentat. Huic simile est illud Horatii, I *Epist.*, x, 24, 25 :

Naturam expellas furca, tamen usque recurret,
Et mala perrumpet furtim vestigia victrix.

(70) *Ἄδειν ἐθέλει.* Cod. Reg. et Combef. ἐθέλειν. Anthologia *Epigrammatum* libro, cap. 76, pag. 108 :

Τίπτε με θρυλλήσαντες ἐμὴν ἀπεπαύσατ' ἀοιδήν;
Ἱππεὺς ἱππεύειν ἐδάη, καὶ ἀοιδὸς ἀείδειν·
D *Ἢν δέ τις ἱππεύειν δεδαὼς ἐθέλῃσιν ἀείδειν,*
Ἀμφοτέρων ἤμαρτε, καὶ ἱπποσύνης καὶ ἀοιδῆς.

Hic Nestori quærenti cur tantopere a scriptoribus ac poetis celebratus, a nemine eorum ut canendi peritus prædicetur, respondent poetæ res diversissimas esse, equitare et canere ; neque fieri posse ut unus aliquis in utroque genere excellat ; Nestorem autem equitem esse, ac ea propter mirum non esse, si ut cantor minime celebretur. Vide Erasmum in adagio : *Equitandi peritus ne cantet.*

(71) *Ἱπποσύνης διαμάρτῃς.* Hoc proverbio admonemur, ait Bill., eas artes colendas et exercendas esse in quibus studium nostrum collocavimus. Unde illud Aristophanis pervulgatum : Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην, *quam quisque norit artem in hac se exerceat.* Citatur a Cicer., disput. I Tusculana. — Mallem legere, in tertia persona, διαμάρτῃ. Edit. Patrol.

Quæ autem est hæc naturæ aptitudo? Ut quidem ipse te spectando animadverti, primum vitæ et morum tranquillitas atque simplicitas, animusque ad has vitæ fraudes et imposturas parum appositus et idoneus. Tum quia præstanti es animi indole, menteque alta et erecta, atque ad contemplationem levi et expedita. Huc accedit adversæ cura valetudinis, et corporis infirmitas: nam hoc quoque non leve ad philosophiam pondus habere Platoni visum est. Quin etiam es ætate, ut jam animi perturbationes inflectantur. Nec vero paupertate tam frangi mihi videris, quam gloriari. Jam quod erubescere scis, in eo non rhetorum morem refers. Sed neque scelesta tibi lingua est, nec malus effectus es, nec circumforaneus es, nec denique, ut rem paucis complectar, quidquam eorum habes, quibus forensem hominem Democritus fingit atque instruit, vir scilicet popularis gubernationis peritia Aristophane potior. Verum cum rhetor voceris, quidvis tamen potius, quam quoad mores attinet, inter rhetores censeris. Quocirca noli id philosophiæ, quod jam accepisti, projicere, nec secundas potius in secundis rebus, quam primas in maximis habeas. Atque ut etiam primas eloquentiæ tibi demus, ne sustineas inter graculos excellere, cum aquila esse possis.

A Ἀλλὰ τίς ἐπιτηδειότης; ὡς γοῦν ἐμοὶ θεωρήσαντι κατεφάνη, πρῶτον μὲν ὁ τρόπος καὶ τὸ (72) τοῦ ἤθους γαληνόν τε καὶ ἄτεχνον, καὶ πρὸς τὰς τοῦ βίου στροφὰς ταύτας ἀνεπιτήδειον. Ἔπειτα τὸ τῆς ψυχῆς εὐφυὲς καὶ ὑψίνουν, καὶ πρὸς θεωρίαν εὐκίνητον. Τρίτον ἡ νοσοκομία (73), καὶ τὸ τοῦ σώματος ἀσθενές· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν εἰς φιλοσοφίαν εἶναι δοκεῖ τῷ Πλάτωνι (74). Καὶ μὴν καὶ ἡλικίας οὕτως ἔχεις, ὡς ἤδη τὰ πάθη κλίνεσθαι (75). Καὶ τῇ πενίᾳ οὐ κάμπτεσθαί μοι δοκεῖς μᾶλλον ἢ καλλωπίζεσθαι. Τό τε αἰσχύνεσθαι εἰδέναι, οὐ κατὰ ῥήτορας. Ἀλλ' οὐδὲ φωνὴ μιαρά σοι, οὐδὲ γέγονας κακὸς (76), οὐδὲ ἀγοραῖος εἶ, οὐδέ τι τῶν τοιούτων ἔχεις, ἵν' εἴπω συντόμως, οἷς πλάττει τὸν ἀγοραῖον Δημόκριτος ὁ κρείττων εἰς δημαγωγίαν Ἀριστοφά-B νους (77). Ἀλλὰ ῥήτωρ καλούμενος, πάντα πρότερον ἢ κατὰ τὸ ἦθος τελεῖς εἰς ῥήτορας (78). Μὴ τοίνυν θελήσῃς προέσθαι τῆς φιλοσοφίας ὅσον προείληφας, μηδὲ τὰ δεύτερα ἔχῃς (79) ἐν τοῖς δευτέροις μᾶλλον ἢ τὰ πρῶτα ἐν τοῖς μεγίστοις. Εἰ δὲ καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἐνταῦθα δοίημεν, μὴ ἀνάσχῃ ἀριστεύειν ἐν κολοιοῖς (80), ἀετὸς εἶναι δυνάμενος.

147 Quousque ob res parvas humique reptantes inflamur, atque inter adolescentulos et fabulas ludimus, et a plausibus in altum attollimur? Migremus hinc, viri efficiamur, somnia projiciamus, umbras prætereamus, aliis vitæ oblectamenta, plusque doloris quam voluptatis habentia, relinquamus. Alios occupatos teneant, jactent, ludificentur invidia, et tempus, et fortuna. Quod scilicet rerum humanarum inconstantiam appellant, valeant throni, principatus, opes, splendores, elationes, casus, vilis hæc et despicabilis gloriola,

Μέχρι τίνος φυσώμεθα τοῖς μικροῖς καὶ χαμαὶ ἐρχομένοις, καὶ παίζομεν ἐν μειρακίσκοις καὶ πλάσμασι, καὶ ὑπὸ τῶν κρότων αἰρόμεθα; Μεταβῶμεν ἐντεῦθεν, ἄνδρες γενώμεθα, ῥίψωμεν τὰ ὀνείρατα, παραδράμωμεν τὰς σκιάς, ἄλλοις παρῶμεν τὰ τερ-C πνὰ τοῦ βίου, καὶ πλέον ὀδυνηρά. Ἄλλους πραγματευέτω (81), καὶ μεταῤῥιπτείτω, καὶ παιζέτω, φθόνος, καὶ χρόνος, καὶ τύχη. Ὃ δή φασι τῶν ἀνθρωπίνων τὸ ἄστατον καὶ ἀνώμαλον (82), ἐῤῥέτωσαν θρόνοι, δυναστεῖαι, πλοῦτοι, λαμπρότητες, ἐπάρματα, πτώματα, τὸ εὐτελὲς τοῦτο δοξάριον καὶ ἀπόπτυστον, ᾧ

(72) *Ὁ τρόπος καὶ τό*. Ita cod. Reg et Combef. In edit. ὁ τρόπος ἐστὶ καὶ τό.

(73) *Ἡ νοσοκομία*. Bill.: *Adversa valetudo.*

(74) *Δοκεῖ τῷ Πλάτωνι*. Ita Montac. et Combef. In edit. τὸ Πλάτωνι, *Platoni visum est*; ac proinde, ait Bill., Academiam insalubrem Atticæ locum elegisse dicitur, ut nimis bonus corporis habitus, tanquam nimia vitis luxuries amputaretur. Vide Ficinum in ejus Vita.

(75) *Τὰ πάθη κλίνεσθαι*. Combef.: *Ut jam perturbationes atque vitia fatiscant et concidant.* Mox, pro κάπτεσθαι, *morderi*, reddit Bill. κάμπτεσθαι, *frangi*; sicque legendum proponunt Montac. et Combef.

(76) *Οὐδὲ γέγονας κακός*. Ita cod. 2022, ac Combef. Alias κακῶς, *nec malæ indolis homo es*; vel, *male natus es*. Bill.: *Nec male factus es*. In edit. οὐδὲ γέγονας κακῶς, at forte legendum οὐδὲ γέγωνας κακῶς, *neque clamas impudenter*, more scilicet quorumdam philosophorum.

(77) *Δημόκριτος ὁ κρείττων εἰς δημαγωγίαν Ἀριστοφάνους*. Ita cod. R. ac Combef. Huic lectioni favet quod de Democrito scribit Suidas: ἦρξε δὲ ἐν Ἀβδήροις, διὰ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν τιμηθείς, *præfuit et Abderitarum reipublicæ: qui honor propter ipsius sapientiam habitus fuit.* Qui etiam respuit Athenas, cognominatus fuit sapientia, et clarissimum inter philosophos nomen obtinuit: cum itaque merito Aristophani comico anteponit Gregorius. In edit. οἷς πλάττει τὸν ἀγοραῖον Δημόκριτον εἰς δημαγωγίαν Ἀριστοφάνης, quod Bill.: *Quibus Aristophanes forensem illum Democritum ad popularem gubernationem fingit atque instruit.*

(78) *Τελεῖς εἰς ῥήτορας*. Rhetores enim antiqui obtrectationis et maledicentiæ vitio magna ex parte laborabant. Hæc Bill.

(79) *Τὰ δεύτερα ἔχῃς*. Cod. Par. et Combef. ἔχειν.

(80) *Ἀριστεύειν ἐν κολοιοῖς*. Hoc proverbio D admonemur, ait Bill., præstare inter optimos et præstantissimos viros qualemcunque locum tenere quam primum inter perditos et profligatos: contra quam de Cæsare legitur, qui in parvo quodam et ignobili oppido primus esse malebat, quam Romæ secundus. Sed profecto ut olim Crotoniatarum postremus reliquorum Græcorum primus esse dicebatur, ita qui vel extremum inter veros Christianos tenet locum, etiam optimo gentili, vel eo qui inter homines mundo addictos probatissime vivit, præstantior censendus est.

(81) *Ἄλλους πραγματευέτω*. Cod. Par. et B. 3, ἄλλους πεττευέτω καὶ μεταῤῥιπτείτω φθόνος, *Alios ludificentur et jactent invidia*, etc.

(82) *Ὃ δή φασι τῶν ἀνθρωπίνων τὸ ἄστατον καὶ ἀνώμαλον*. Quæ sequentibus aptius jungi credimus, hæc verba Bill. refert ad ea quæ præcedunt, redditque: *Et fortuna, sic enim rerum humanarum inconstantiam appellant.*

A μᾶλλον ἀδοξήσειέ τις αἰρόμενος (83), ἢ γελώμενος τὰ τῆς μεγάλης ταύτης σκηνῆς παίγνιά τε καὶ θεατρίσματα. Ἡμεῖς δὲ τοῦ λόγου περιδράξωμεν, καὶ Θεὸν ἀντὶ πάντων ἔχειν ἑλώμεθα, τὸ μόνον διαρκὲς ἀγαθὸν καὶ ἡμέτερον· ἵν' ἡμῖν καὶ τὸ ἐνταῦθα εὐδοκιμεῖν γένηται, τοῖς ἔτι μικροῖς (84), καὶ τοῦτο ζητοῦσιν, ἢ τὸ ἐκεῖθεν πάντως· ἐπειδὴ τῆς ἀρετῆς ἆθλον, Θεὸν γενέσθαι (85), καὶ τῷ καθαρωτάτῳ φωτὶ καταστράπτεσθαι, τῷ ἐν τῇ τρισσῇ μονάδι (86) θεωρουμένῳ, ἧς νῦν μετρίως ἔχομεν τὰς αὐγάς. Πρὸς ταῦτα ἴθι (87), πρόβαινε, πτεροῦ τῇ διανοίᾳ, λαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, μηδαμοῦ στῇς τῶν ἐλπίδων, ἕως οὗ (88) ἔλθῃς ἐπὶ τὸ ἄκρον ἐφετὸν καὶ μακάριον· καὶ ἡμᾶς ἐπαινέσεις, εὖ οἶδα, νῦν μὲν ὀλίγα, μικρῷ δὲ ὕστερον ἀφθονώτερα, ἐπειδὰν ἴδῃς σεαυτὸν ἐν οἷς ὑπισχνούμεθα, καὶ μὴ κενὴν μακαρίαν ταῦτα εὑρίσκῃς (89), μηδὲ διανοίας ἀναπλασμοὺς, ἀλλὰ πραγμάτων ἀλήθειαν.

ex qua plus capiat dedecoris quispiam, si eam reportet atque superbiat, quam si irrideat magnæ hujus scenæ ludicra, nugasque theatricas. Nos Verbum complectamur, ac pro omnibus rebus Deum habere optemus, solum, inquam, perenne illud bonum et nostrum. Ita fiet, ut hic quoque splendorem assequamur, quandiu nimirum parvo adhuc animo sumus, idque appetimus, aut certe in futuro ævo; quandoquidem virtutis præmium est, Deum fieri, ac purissimo illo lumine irradiari, quod in trina unitate consideratur, cujus nunc radiis leviter tantum perstringimur. Ad hæc contende, progredere, animo volita, vitam æternam arripe, nusquam spes tuas siste, quousque ad illud summe expetendum et beatum bonum perve- B neris. Ac nos, mihi crede, laudabis, nunc quidem parcius, paulo post autem uberius et copiosius, nempe cum in eo rerum statu, quem tibi pollicemur, teipsum conspexeris, ac non inanem felicitatem, nec mentis figmenta, sed rerum veritatem hæc esse inveneris.

ΡΟΘ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (90).

CLXXIX. EIDEM.

In epistola 179 *sic ab abrupto incipit Gregorius* : Quid ais? num te his verbis permovemus, et docendi munus depones? *Quæ verba apertius non possunt superiorem referre ac designare epistolam. Jam permotum Eudoxium, ut Deum arctissime complectatur perurget Gregorius.*

Τί φῄς; πειθομέν σε τοῖς λόγοις τούτοις, καὶ μεταθήσῃ (91) τὴν παίδευσιν, καὶ μεθ' ἡμῶν ταχθήσῃ τῶν ποτὲ κατὰ σὲ, νῦν δὲ, εἰ δίδως εἰπεῖν, ὑπὲρ σέ; ἢ δεῖ σοῦ κατεπᾴδειν μακρότερα; μηδαμῶς, ὦ θαυμάσιε, μὴ τοῦτ' ἀναμείνῃς. Αἰσχρὸν γὰρ τὸ πλεῖον ἔχοντα, τὸ πᾶν ἐλλείπειν. Εἰ γὰρ ἡ ἀρχὴ (92) τὸ C ἥμισυ τοῦ παντὸς γίνεται, τοῦ ἡμίσεως τὸ πλέον τί ἄλλο γε, ἢ τὸ πᾶν; Εἰ μὲν οὖν ἀρκοῦντες ἡμεῖς εἰς παραίνεσιν, ἔχει ταῦτα καλῶς, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητείσθω. Εἰ δὲ δεῖ σοι καὶ κρείσσονος συμβούλου, μετὰ βουλῆς μὲν οἰνοποτεῖν Σολομών σοι παρακελεύεται (93), ἵνα μὴ τῇ τοῦ βίου μέθῃ καὶ δίνῃ περιτραπῇς. Ἐγὼ δέ τί φημι μικρὸν τῆς συμβουλῆς παρατρέψας· Μετὰ Θεοῦ βουλεύου, καὶ οὐ διαμαρτήσεις τοῦ δέοντος.

Quid ais? num te his verbis permovemus, et docendi munus depones, atque ad nos, qui quondam tui similes eramus, nunc autem, si per te ita loqui liceat, te superiores sumus, te aggregabis? An tu longiori **148** oratione demulcendus es? Ne, quæso, mirifice vir, ne id exspectes. Turpe enim est, eum qui ampliorem habeat partem, totum non adipisci. Nam si principium totius rei dimidium est, quod dimidium excedit, quid aliud, quam totum esse queat? Ac si quidem consilio nostro contentus es, præclare res habet, nec quidquam præterea requiratur. Sin autem tibi præstantiore monitore opus est, illud quidem monet Salomon [94], ut cum consilio vinum bibas, ne mundi hujus temulentia et vertigine agaris. Ego autem consilio isto nonnihil immutato, hoc dico : Cum Deo consilium cape, et ab officio minime aberrabis.

[94] Eccli. xxxi, 32.

(83) *Τις αἰρόμενος.* Montac. et Morel. αἰωρούμενος. Hunc locum vertit Bill. : *Ex ea plus dedecoris quispiam capiat, si animo efferatur quam si irrideatur, ac denique magnæ hujus scenæ ludicra, nugæque theatricæ.* Etenim τὰ παίγνια regi potest, vel a participio γελώμενος, pro γελῶν, vel a verbo ἐῤῥέτωσαν, ut omnia inter ἀπόπτυστον et τὰ τῆς μεγάλης... legantur παρενθετικῶς, participio γελώμενος passive sumpto.

(84) *Τοῖς ἔτι μικροῖς.* Ex cœlesti philosophia, inquit, hoc assequeris, ut et in hac vita clarum et celebre sit nomen tuum (siquidem nondum eo provectus sis ut humanam gloriam spernas), et in futuro ævo splendidum et illustre.

(85) *Θεὸν γενέσθαι.* Montac. et Morel. πλησίον Θεοῦ γενέσθαι, *Deo proximum fieri.*

(86) *Τῷ ἐν τῇ τρισσῇ μονάδι.* Bill. : *Quod in triplici unitate.* Sed vox *triplici* durior nimium, nec probata theologis.

D (87) *Πρὸς ταῦτα ἴθι.* Sic enim legendum, ait Bill., ut in Frob., non ἴσθε, ut in Hervag. et in quibusdam edit. Mox, πτεροῦ τῇ διανοίᾳ. Ita cod. Par. et Combef. In edit. πτερὸν τῇ διανοίᾳ. Montac. et Morel. πτεροῦ τὴν διάνοιαν.

(88) *Ἕως οὗ.* Ita cod. 2022. In edit. οὗ deest.

(89) *Ταῦτα εὑρίσκῃς.* Cod. Reg. εὑρίσκοις.

(90) Alias CXX. Scripta eodem anno.

(91) *Καὶ μεταθήσῃ.* Bill. : *Et eruditionem commutabis.* Montac. et Morel. ἵνα μεταθήσῃ.

(92) *Εἰ γὰρ ἡ ἀρχή.* Ita tres codd. Reg., sicque legendum proponit Bill. In edit. ἡ γὰρ ἀρχή, deest εἰ. Sic Horat., I *Epist.* II, 40 :

Dimidium facti, qui cœpit, habet.

(93) *Παρακελεύεται.* Plures codd. et Combef. διακελεύεται. Mox, τοῦ βίου. Sic Par. et tres Regg. Edit. nonnulli τοῦ οἴνου.

CLXXX. EIDEM.

Respondisse videtur Eudoxius, sibi nondum omnino persuasum, ut se totum ad philosophiam sanctiorem conferret, animo tamen jam philosophari. Etenim rescribens Gregorius, animique propositum istud laudans, adjicit : etiamsi nondum philosophiam profitearis ; *eumque ad majora miro artificio promovere conatur.*

Egregio quidem, fili, satus es patre, ut de te A audio. Tantum attolle te, prospere incede, et regna [95] : nosque laudes tuas prædicabimus, etiamsi nondum philosophiam profitearis. Neque enim ad ea quæ dicis, magis animum adjicimus, quam ad ea quæ facis : quandoquidem hoc quoque ipsum, philosophiam non profiteri, valde philosophicum est. Quod de oratore Lysia censor Dionysius ait, nempe hoc ipsum quod artificio careat, summi artificii esse.

ΡΠ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (94).

Πατρὸς μὲν (95) εἶς ἀγαθοῖο, φίλον τέκος, οἷα πυνθάνομαι περὶ σοῦ. Μόνον ἐπαίρου, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε· καὶ ἡμεῖς εὐφημήσομεν (96), κἂν μή πω τὴν φιλοσοφίαν ὁμολογῇς. Οὐ γὰρ οἷς λέγεις προσέχομεν μᾶλλον, ἢ οἷς ποιεῖς· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν φιλοσοφίαν, σφόδρα φιλόσοφον. Ὃ περὶ τοῦ Λυσίου τοῦ ῥήτορός φησιν ὁ κριτικὸς (97) Διονύσιος, ὅτι τὸ ἄτεχνον (98) αὐτοῦ λίαν ἔντεχνον ἦν.

CLXXXI. SATURNINO.

Hac epistola Eudoxium Gregorius commendat Saturnino, qui hoc anno consulatum iniit. Quod vel primis litterarum verbis significatur : Etsi imperii fastigium aditum omnem intercludit. *Opportuniori loco collocari hæ litteræ non poterunt.*

Etsi imperii fastigium aditum omnem intercludit, B at benigna tamen et facilis est amicitia, qua factum est, ut hanc precationem tibi offerre non dubitarim. Ad omnia tua erga me beneficia hunc cumulum adde. Doctissimum ac disertissimum filium nostrum Eudoxium, virum et vita et doctrina virtute tua dignum, velim libenter videas; ac si qua in re probitatis tuæ ope indiguerit, præsidio tuo digneris. Nos autem preces tibi rependemus : quam unam gratiam, iis, qui bene de nobis merentur, referre possumus.

ΡΠΑ'. ΣΑΤΟΥΡΝΙΝΩ (99).

Εἰ καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς (1) ὕψος ἀπρόσιτον, ἀλλὰ φιλάνθρωπον ἡ φιλία, δι' ἣν ἐθαῤῥήσαμεν ταύτην σοι προσαγαγεῖν τὴν παράκλησιν. Πᾶσιν οἷς εὖ πεποίηκας ἡμῖν (2), καὶ τοῦτο πρόσθες· τὸν λογιώτατον υἱὸν ἡμῶν Εὐδόξιον, ἄνδρα καὶ βίῳ καὶ λόγῳ τῆς σῆς ἀρετῆς ἄξιον, καὶ τ' ἄλλα ἡδέως ἰδεῖν καταξίωσον, καὶ τῆς (3) παρὰ σοῦ προστασίας ἀξιῶσαι, περὶ ὧν ἂν δέηται τῆς σῆς καλοκαγαθίας. Ἡμεῖς δὲ ἀντιδώσομεν τὰς εὐχὰς, ᾧ μόνῳ δυνατὸν ἡμῖν τοὺς εὐεργέτας ἀμείβεσθαι.

149 CLXXXII. GREGORIO NYSSENO.

Non semel observavimus, Gregorium, postquam Constantinopoli in patriam reversus sit, nulli labori pepercisse, ut Nazianzenæ Ecclesiæ episcopus præficeretur. Precibus tandem, supplicationibus et clamoribus, voti compos factus est ; et Eulalius, Gregorii consobrinus, vir venerabilis, Nazianzi episcopus creatus est, exeunte anno 382 vel 383 ineunte. Verum invidiæ morsibus iterum patuit Gregorius. Nazianzenam Ecclesiam, utpote parvam ab eo despici, prius adversarii objiciebant. Postquam autem Eulalius consecratus fuit, eum, invito ac repugnante Gregorio, consecratum et præfectum fuisse Ecclesiæ Nazianzenæ, tantumque non expulsum Theologum prædicabant. Hanc calumniam repellit Gregorius in epistola quæ sequitur, et narrat quomodo rogatu suo Eulalius creatus sit episcopus.

Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est [96]; C et quod malorum caput est, bellis et seditionibus res nostræ flagrant, nec pacem, quam a sanctis Patribus accepimus, servavimus. Hanc non dubito, quin ipse restituas, in Spiritus illius virtute, qui, et te, et omnia tua regit ac moderatur. De nobis autem, ne quisquam, obsecro, falsos sermones jactet, nec de dominis episcopis, tanquam videlicet invitis nobis ac repugnantibus episcopum alium

ΡΠΒ'. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΝΥΣΣΗΣ (4).

Οἴμοι ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη· καὶ, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, ἐν πολέμῳ καὶ στάσει τὰ ἡμέτερα, καὶ ἣν παρελάβομεν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων εἰρήνην, οὐκ ἐτηρήσαμεν. Ταύτην μὲν οὖν οἶδ' ὅτι αὐτὸς ἀποκαταστήσεις (5), ἐν τῇ δυνάμει τοῦ σέ τε καὶ τὰ σὰ φέροντος Πνεύματος. Ἡμῶν δὲ μηδεὶς καταψευδέσθω, παρακαλῶ, μηδὲ τῶν κυρίων τῶν ἐπισκόπων, ὅτι ἀκόντων ἡμῶν, ἄλλον ἐπεκήρυξαν ἡμῖν ἐπίσκοπον. Οὐ γὰρ τοσοῦτον αὐτοῖς ἀπεῤῥίμ-

[95] Psal. XLIV, 5. [96] Psal. CXIX, 5.

(94) Alias CXXI. Scripta eodem tempore.
(95) *Πατρὸς μέν*. Ita codd. tres Regg. In edit. μὲν deest.
(96) *Εὐφημήσομεν*. Codd. quatuor Regg. et D Montac. εὐθυμήσομεν, *bono lætoque animo erimus.*
(97) *Κριτικός*. Cod. Reg., Montac. et Morel Κρητικός. Ut sunt enim, ait Combef., Dionysii plures, sic fere omnes ex patria distincti.
(98) *Ἄτεχνον*. *Ejus simplicitas valde artificiosa.*
(99) Alias CXXXII. Scripta anno 383. — *Σατουρνίνῳ*. Cod. Pass. et Combef. Σατορνίνῳ. Montac. et Morel. Σατουρνίνῳ στρατηλάτῃ. *Saturnino magistro militiæ.* Cod. Reg., Σατορνίνῳ στρατηλάτῃ.

(1) *Τὸ τῆς ἀρχῆς*. Cod. Reg., Montac. et Morel. τὸ τῆς ἀρετῆς, *virtutis fastigium.*
(2) *Ἡμῖν*. Ita cod. 1405. In edit. ἡμᾶς.
(3) *Καὶ τῆς*. Ita cod. Reg. τῆς deest in edit. Mox, σοῦ. Ita Pass. et alii cod. In edit. σεαυτοῦ.
(4) Alias XLII. Scripta anno 383.
(5) *Ἀποκαταστήσεις*. Ita cod. Reg. et Pas. In edit. ἀποκαταστήσαις.

μεθα, οὐδὲ οὕτως ἔχουσι πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθῶς. Ἀλλὰ A πολλὰ δεηθεὶς διὰ τὴν ἐμαυτοῦ νέκρωσιν, καὶ ἅμα τὸ βάρος φοβηθεὶς τῆς Ἐκκλησίας ἀμελουμένης, ταύτην τε ᾔτησα παρ' αὐτῶν χάριν, οὔτε κανόσιν ἐναντιουμένην, καὶ ἡμᾶς ἀναψύχουσαν, δοθῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ ποιμένα, ὃς καὶ δέδοται ταῖς σαῖς εὐχαῖς, ἄξιος τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας· ὃν καὶ εἰς χεῖράς σου τίθημι (6), τὸν αἰδεσιμώτατον Εὐλάλιον, τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον (7), οὗ καὶ ταῖς χερσὶν ἐναποψύξαιμι. Εἰ δέ τις οἴεται μὴ χρῆναι ζῶντος ἐπισκόπου (8) ἄλλον χειροτονεῖν, ἴστω μηδ' ἐνταῦθα κρατῶν (9) ἡμῶν. Πᾶσι γὰρ δῆλον, ὅτι μὴ Ναζιανζοῦ, Σασίμων δὲ προεβλήθημεν, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον αἰδοῖ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἱκετευσάντων, ὡς ξένοι τὴν προστασίαν κατεδεξάμεθα.

nobis sufficerint. Non enim usque adeo illis contemptui sumus, nec adeo infestum eos nostri odium tenet. Quin potius eos multum diuque obtestatus propter effetum et emortuum corpus, simul etiam quod neglectæ Ecclesiæ onus pertimuerim, hanc ab iis gratiam postulavi, nec ecclesiasticis legibus adversantem, et nos recreantem, ut is Ecclesiæ pastor daretur, qui etiam precibus tuis datus est, pietate vestra dignus; quem tibi quoque in manus trado, maxime venerabilem dico Eulalium, religiosissimum episcopum cujus utinam manibus immori mihi contingat. Quod si quis est, qui putet, episcopo vivente, alium institui non debere, is sciat, se ne hac quidem in parte nobis causa superiorem esse. Inter omnes enim constat, me non Nazianzi, sed Sasimorum antistitem creatum fuisse, tametsi in patris reverentiam, et eorum, qui supplices hoc a me contenderunt, ad breve tempus præfecturam quasi hospites suscepimus.

ΡΠΓ'. ΘΕΟΔΩΡῼ ΕΠΙΣΚΟΠῼ (10).

150 CLXXXIII. THEODORO EPISCOPO.

Quamvis per calumniam Eulalium invitis episcopis præfectum fuisse Ecclesiæ Nazianzenæ prædicarent Gregorii adversarii, ordinationi tamen Eulalii Helladius Cæsariensis episcopus obstitisse, violatosque canones videtur objecisse; sed diversa ratione; nempe quod Ecclesiam apud quam ordinatus fuerat, deseruisset. Malæ hujus famæ increbrescentis admonitus Gregorius a Theodoro, quisquis ille sit, sive alterius provinciæ episcopus, seu Tyanensis, ut habent editi, hanc ad eum epistolam scripsit, in qua multiplici calumniarum generi occurrit; multiplici, inquam; neque enim unam tantum, sed omnes et singulas depellit. Præterea Bosporium defendit.

Ἔσχε τι παρ' ἡμῖν ὁ φθόνος, ὃν οὐδεὶς ῥᾳδίως B διέφυγεν. Ἰδοὺ καὶ Καππαδόκαι στασιάζομεν (11), ἵν' οὕτως εἴπω· τὸ μὴ πρότερον ἀκουσθὲν, μηδὲ πιστευθὲν κακὸν, ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' εἰδῶμεν, ἅπαντες ὄντες ἄνθρωποι, καὶ μὴ (12) προχείρως ἑτέρων (13) καταγινώσκωμεν. Ἀλλ' ἐμοί τι κέρδος καὶ παρὰ τῆς συμφορᾶς (εἰ δεῖ παραδόξως εἰπεῖν), καὶ ὄντως (14) ῥόδα ἐξ ἀκανθῶν, ὡς ἡ παροιμία, συλλέγομεν. Ἐγὼ γοῦν οὔπω πρότερον οὔτε κατ' ὄψιν συντετυχηκὼς τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, οὔτε διὰ γραμμάτων ὡμιληκὼς, ἀλλὰ τῇ περὶ σοῦ φήμῃ μόνῃ καταυγαζόμενος, νῦν εἰς ἀνάγκην (15) ἦλθον τῆς διὰ τῶν γραμμάτων

Habuit quiddam et apud nos livor, quem non facile potuit ullus effugere. Ecce etiam seditione Cappadoces laboramus, ut ita dicam; quod non prius auditum est, neque creditum malum; ut non glorietur omnis caro coram Deo [97]: sed videamus, ut, omnes cum simus homines, non facile alios increpemus. At mihi aliquid est lucri, et a calamitate (si fas est contra vulgi opinionem loqui), profecto et ex spinis, sicut proverbium habet, rosas collegimus. Ego igitur nequaquam præsentia tuæ pietatis antea usus, neque te litteris allocutus: sed tua solum fama et opinione illustratus, nunc in necessitatem veni te per litteras

[97] I Cor. I, 29.

(6) *Εἰς χεῖράς σου τίθημι.* Montac., Morel. et Combef. παρατίθημι, *quem apud te quoque in manus depono.*

(7) *Θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον.* Ita cod. Montac., Morel. et Combef. In edit. θεοφιλῆ ἐπίσκοπον, quæ verba Bill. non reddidit.

(8) *Μὴ χρῆναι ζῶντος ἐπισκόπου.* Montac. et Morel. ὅτι μὴ χρὴ ὄντος ἐπισκόπου. Combefisio ὄντος magis placet quam ζῶντος. Potest enim, inquit, et vivere qui episcopus fuit, et episcopus non esse, quia gradu motus sit, vel alia occasione.

(9) *Ἴστω μηδ' ἐνταῦθα κρατῶν.* In edit. ἴστω μηδὲν ταῦτα κρατῶν ἡμῶν. In Froben., ait Bill., eodem modo legitur, nisi quod pro κρατῶν est κρατεῖς. Hic autem locus restituendus est ex vetustissimo Reginæ codice, apud quem in margine cujusdam orationis finem hujus epistolæ citatum reperi atque hæc verba ita habere, ἴστω μηδ' ἐνταῦθα κρατῶν ἡμῶν. Itaque nos eo sensu vertimus, et quidem commodissimo. Nobis eamdem lectionem exhibent codd. Reg. et Pass., sic et volunt Morel. et Combef. At Montac. μηδ' ἐνταῦθα κρατεῖν ἡμῶν. Mox Montac. et Morel. ἀλλὰ Σασίμων.

C (10) Alias CCXXV. Scripta eodem tempore. — *Θεοδώρῳ ἐπισκόπῳ.* Cod et Combef., sicut edit. addunt Θυάνων, et Reg. Θυάνεων. Vide Tillem. in *Vita Greg.* not. 58, ubi probat perperam hanc epistolam Theodoro Tyanensi episcopo inscriptam fuisse.

(11) *Στασιάζομεν.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἐστασιάζομεν, quod Morel.: *Seditionem suscitavimus.*

(12) *Καὶ μή.* Legendum Morel. proponit ὡς καὶ μή, sic edit. ad marginem.

(13) *Ἑτέρων.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. ἑτέρους.

(14) (*Εἰ δεῖ παραδόξως εἰπεῖν*), *καὶ ὄντως*, etc. Sic legit et interpungit Montac., nec Morel. improbat. In edit., absque parenthesi. Quoad proverbium de quo Gregorius, illud Morel. refert, Amm. Marcel. XVI, ex antiqui poetæ disticho:

Ὡς ἂν' ἐχινόποδας καὶ ἀνὰ τρηχεῖαν ὄνωνιν
Φύονται μαλακῶν ἄνθεα λευκοΐων.
Ut inter vepres et simul aspera cum ononi
Gignuntur mollium flores violarum.

(15) *Νῦν εἰς ἀνάγκην.* Ita codd. et Combef. in edit. νῦν καὶ εἰς ἀνάγκην.

alloquendi; et gratia multa ei, qui hoc largitus est. Scribere autem de hoc aliis episcopis, de quibus scripsisti, jam non est tempus, ideoque omittam. Simul etiam et infirmitas nos pigriores in eam rem efficit : quæ autem tibi scribimus, et illis per te scribimus. Desinat perscrutari quæ circa nos sunt, dominus meus et Dei amator Helladius episcopus. Neque enim spiritali, sed contentioso hæc quærit ambitu, neque ob tenacem canonum disciplinam, sed ut iram expleat, sicut est ex tempore manifestum, dum sunt multi qui cum eo præter rationem permoti sunt; oportet enim taliter dicere, et non contristare. Ego certe si corpore quidem ita me haberem, ut præesse possem Ecclesiæ Nazianzenæ, **151** cujus ab initio præsul sum renuntiatus, minus autem Sasimorum, ut vobis non recte aliqui suadent, non adeo fui infelix, neque ita divinarum constitutionum indoctus, ut vel Ecclesiam despicerem, vel vitæ otia consectarer præ repositis præmiis, iis qui laborant secundum Deum, et iis qui commissum talentum exercent. Quid autem mihi tanti labores prosunt, et magnæ spes, qui de maximis male consilium inierim? Quoniam autem et corpus mihi imbecillum est, sicut est omnibus manifestum ; nihilque oneris ac molestiæ ex recessione hac pertimui ob eam quam dixi causam, atque videbam Ecclesiam nobis hærentem, gravique damno periclitantem, et ex mea dissolutione propemodum dissolutam, supplicavi et prius et nunc dominis meis et Dei amantissimis episcopis patriotis, ut darent caput Ecclesiæ, quod cum Dei adjutorio dederunt dignum et meis desideriis et vestris orationibus. Hæc ergo et ipse cognosce, domine charissime, et reliquos doceto episcopos recipere eum, et calculo suo approbare, nec onerare meam senectutem, calumniis fidem accommodando. Additum sit autem et illud his

A ἐντεύξεως, καὶ χάρις πολλὴ τῷ τοῦτο χαρισαμένῳ. Τὸ μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ἐπισκόποις, περὶ ὧν ἐπέστειλας (16), γράφειν, οὔπω γὰρ τούτου καιρὸς, παραλείψομαι (17). Καὶ ἅμα ἡ ἀῤῥωστία ὀκνηροτέρους ἡμᾶς πρὸς τοῦτο καθίστησιν· ἃ δέ σοι γράφομεν, κἀκείνοις διὰ σοῦ γράφομεν. Παυσάσθω περιεργαζόμενος τὰ παρ' ἡμῖν, ὁ κύριός μου καὶ θεοφιλέστατος Ἑλλάδιος ὁ ἐπίσκοπος (18). Οὐ πνευματικῇ γὰρ, ἀλλὰ ἐριστικῇ ταῦτα ζητεῖ περιόδῳ (19)· οὐδὲ ἀκριβείᾳ κανόνων, ἀλλ' ὀργῆς ἐκπληρώσει, ὡς δῆλόν ἐστιν ἐκ τοῦ καιροῦ, καὶ πολλῶν τῶν σὺν τούτῳ κεκινημένων (20) ἔξω τοῦ λόγου· χρὴ γὰρ οὕτω λέγειν, καὶ μὴ λυπεῖν (21). Ἐγὼ γὰρ εἰ μὲν τοῦ σώματος οὕτως εἶχον ὡς Ἐκκλησίας δύνασθαι προστατεῖν Ναζιανζοῦ (22), ᾗ τὴν ἀρχὴν ἐπεκηρύχθην,
B ἀλλὰ μὴ Σασίμοις (23), ὥς τινες ὑμᾶς πείθουσιν οὐκ ὀρθῶς· οὐχ οὕτως ἤμην ἄθλιος, οὐδὲ τῶν θείων διατάξεων ἀμαθὴς, ὡς ἢ τῆς Ἐκκλησίας ὑπεριδεῖν, ἢ τὴν τοῦ βίου ῥαστώνην μεταδιώκειν (24), πρὸ τῶν ἀποκειμένων μισθῶν τοῖς κάμνουσι κατὰ Θεὸν, καὶ τὸ πιστευθὲν τάλαντον ἐπεργαζομένοις (25). Τί γάρ μοι τῶν πολλῶν πόνων ὄφελος, καὶ τῶν μεγάλων ἐλπίδων, περὶ τῶν μεγίστων βουλευσαμένῳ κακῶς; ἐπειδὰν δὲ καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχει μοι (26), ὃ πᾶσι δῆλόν ἐστι· καὶ βάρος οὐδὲν ἐκ τῆς ὑποχωρήσεως ἔδεισα ταύτης, δι' ἣν εἶπον αἰτίαν· καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἑώρων ἐχομένην ἡμῶν, βλαπτομένην δὲ περὶ τὰ καίρια, καὶ λελυμένην (27) σχεδὸν ἐκ τῆς ἐμῆς λύσεως, ἐδεήθην καὶ πρότερον καὶ νῦν τῶν κυρίων
C μου καὶ τῶν (28) θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν πατριωτῶν λέγω, δοῦναι τῇ Ἐκκλησίᾳ κεφαλὴν, ἣν σὺν Θεῷ δεδώκασιν, ἀξίαν καὶ τῆς ἐμῆς ἐπιθυμίας καὶ τῶν ὑμετέρων (29) εὐχῶν. Ταῦτ' οὖν αὐτὸς γίνωσκε, κύριε τιμιώτατε (30), καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἀναδίδαξον καὶ ἀποδέχεσθαι, καὶ συνεπιψηφίζειν, καὶ μὴ βαρεῖν τὸ ἡμέτερον γῆρας, ταῖς διαβολαῖς πειθομένους. Προσκείσθω δὲ κἀκεῖνο τοῖς

(16) *Ἐπέστειλας*. Ita codd. nostri et Combef. In edit. ἐπέστειλα, quod versio non reddidit.

(17) *Παραλείψομαι*. Cod. Reg. 1405, παραλείψομεν, *omittemus*.

(18) *Θεοφιλέστατος Ἑλλάδιος ὁ ἐπίσκοπος*. Ita cod. et Combef. In edit. καὶ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἑλλάδιος.

(19) *Ἐριστικῇ ταῦτα ζητεῖ περιόδῳ*. Vetus versio : *Contentioso hæc quærit spiritu, neque ipsi scrupulositas regularum est, sed furoris expletio.*

(20) *Πολλῶν τῶν σὺν τούτῳ κεκινημένων*. Legit vetus interpres κεκινημένων καὶ κινουμένων, vel κινηθησομένων. Reddit : *Namque et multis cum eo præter rationem motis similiter et movendis.*

(21) *Καὶ μὴ λυπεῖν*. Legendum forte, ait Combef. κἂν με λυπεῖ, *etsi molestum est, etsi me male res habet.*

(22) *Ναζιανζοῦ*. Ita cod. Montac. ac Morel. In edit. Ναζιανζῷ, vertitque vetus interpres : *Ego enim si sic haberem corpus, ut præessem Ecclesiæ, in Nazianzo sum olim ordinatus, et non in Sasimis, quæ quidam persuadent vobis non recte.* Legit cum edit. Combef. Ναζιανζῷ, et levi mutatione contendit suum Gregorio sensum constare, et quod alibi passim inculcare videtur. Pro προστατεῖν Ναζιανζῷ, ᾗ τὴν ἀρχὴν ἐπεκηρύχθην, proponit προστατεῖν, καὶ Ναζιανζῷ τὴν ἀρχὴν ἐπεκηρύχθην, *ut Ecclesiæ possem præesse, et a principio Nazianzo episcopus præfectus essem et ordinatus, non vero Sasimis.* Sed vide præfationem præviam editionis nostræ, tom. I, § IV, pag. 54, ubi plurima disputavimus, quæ, ut diximus, aperta, vera, certa, necessaria erant ad propulsandas a Gregorio nostro calumnias : apta etiam et commoda ad abstergendam a textu Græco corruptionis notam, atque ad tollendam ab innumeris locis qui pugnare
D inter se videntur repugnantiam.

(23) *Σασίμοις*. Montac. et Morel. Σασίμων.

(24) *Μεταδιώκειν*. Ita codd. nostri, Montac., Morel. ac Combef. In edit. ὑπερδιώκειν.

(25) *Ἐπεργαζομένοις*. Duo codd. ἀπεργαζομένοις. Montac. et Morel. κατεργαζομένοις.

(26) *Ἔχει μοι*. Ita duo codd. Edit. ἔχοιμι.

(27) *Λελυμένην*. Ita codd. nostri, Combef. et Morel. qui vertit : *Hærentem nobis et læsam periculose.* In edit. λελυπημένην, redditque vetus interpres : *Videbam enim Ecclesiam Dei nos habere in principalibus rebus, et ex nostra dissolutione propemodum mæstitia affectam.*

(28) *Τῶν κυρίων μου καὶ τῶν*. Ita codd. nostri, Montac., Morel. ac Combef. In edit. τῶν κυρίων μου καί desunt.

(29) *Ὑμετέρων*. Montac. et Morel. ἡμετέρων.

(30) *Κύριε τιμιώτατε*. Ita codd. nostri, Montac., Morel. et Combef. In edit. κύριε ἐμοῦ τιμιώτατε.

γράμματι· τὸν κύριόν μου τὸν θεοφιλέστατον συλλειτουργὸν Βοσπόριον, εἰ μὲν ἡ παρ' ὑμῶν (31) ἐξέτασις εὑρίσκει περὶ τὴν πίστιν κακὸν, ὃ μηδὲ λέγειν ἐστὶ θεμιτὸν (ἐῶ γὰρ τὸν (32) μακρὸν χρόνον καὶ τὴν μαρτυρίαν τὴν ἡμετέραν), αὐτοὶ τοῦτο κρίνατε. Εἰ δὲ ἡ τῶν παροικιῶν (33) ζήτησις τὴν κακοδοξίαν δημιουργεῖ, καὶ νέον τὸ ἔγκλημα, μὴ ταῖς διαβολαῖς παρασύρεσθε, μηδὲ ἰσχυροτέρας τῆς ἀληθείας ποιεῖσθε, παρακαλῶ, μὴ πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν καταστήσητε τῶν εὖ πράττειν προῃρημένων. Ἐῤῥωμένος, εὔθυμος, προκόπτων κατὰ Θεὸν, χαρισθείης ἡμῖν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὸ κοινὸν σεμνολόγημα.

A litteris dominum meum et Dei amantissimum consacerdotem Bosporium, si male in fide sentientem inquisitio vestra offenderit, quod dicere nefas est (dimitto enim longum tempus, et testimonium nostrum), ipsi hoc judicate. Sin autem, quæ de parœciis inquisitio est, efficit ut perversæ circa fidem illi opiniones affingantur, et novo crimine insimuletur, nolite, quæso, calumniis abripi, nec apud vos plus valeant obtrectationes, quam veritas: ne multos contristetis qui bene agere disponunt. Salvus, lætus, proficiens secundum Deum, nobis tribuaris, et Ecclesiæ, quorum es commune decus.

ΡΠΔ'. ΑΜΦΙΛΟΧΙΩ (34).

152 CLXXIV. AMPHILOCHIO.

Ad calcem superioris epistolæ, Bosporii defensionem suscipit. Variæ huic episcopo illatæ fuerant calumniæ a nefariis hominibus, qui, a pastore suo redargui ægre ferentes, eo usque rem perduxere, ut, orta de juribus Ecclesiæ diœcesisque descriptione controversia, ipsa etiam fides in dubium ab orthodoxis episcopis vocaretur. Cum itaque causa agitari cœpit, Gregorius, atrocitate rei et Bosporii amicitia commotus, datis ad Amphilochium litteris, petiit, ut Parnassum usque profectus illatam cumprimis honorando, Deoque charo episcopo, calumniam refutaret. *Quod cum egregie præstitisset, gratias amplissimas in hac epistola agit Theologus; simulque Bosporii doctrinæ, quam alias sæpe viva voce, et litteris, aliisve modis ipse docuisse profitetur, ipsiusque laudes prosequitur. Quæ omnia de Bosporio, haud quidem Doarensi, qui nullus tunc uspiam legitur, verum de Coloniensi episcopo, viro tum temporis celeberrimo, intelligenda esse probant et Gregorii cum episcopo Coloniensi necessitudo, de hujus epistola cum aliis litteris in quibus Bosporii nomen habetur, ipsaque rerum, quæ ibi tractantur, affinitas; neque moramur auctoritatem Theodoreti, quem in multis falli constat. Ad Amphilochium quoque, ut habent Græca, non vero ad Eutropium, ut Latina præ se ferunt, scriptam hanc epistolam putamus. Eutropium enim alium non novimus Gregorio familiarem, nisi illum, qui primum Asiæ proconsul, deinde prætorio præfectus fuit. Cui profecto non potuit nec debuit Gregorius scribere,* ut cum cæteris episcopis Bosporii controversiam disceptaret.

Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου (καὶ B μὴ ἀπαξιώσῃς (35) πατρὸς εὐχήν)· ἱκανῶς γὰρ τὸ γῆρας ἡμῶν ἀνέπαυσας, καὶ γενόμενος μέχρι Παρνασσοῦ, καθὼς προεκλήθης (36), καὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν τῷ τιμιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ συκοφαντίαν ἐλέγξας. Ἐπειδὴ φιλοῦσιν οἱ πονηροὶ τὰς ἑαυτῶν αἰτίας περιτρέπειν εἰς τοὺς ἐλέγχοντας. Ἰσχυρότερος μὲν γὰρ πάσης κατηγορίας ὁ χρόνος τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὁ βίος, καὶ ἡμεῖς οἱ πολλάκις τὰ αὐτὰ καὶ ἀκούσαντες παρ' αὐτοῦ (37) καὶ διδάξαντες, οἵ τε ἐκ τῆς πλάνης ἐπαναχθέντες, καὶ προστεθέντες τῷ κοινῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας· ἐδεῖτο δὲ ὅμως πονηρὸς ὁ καιρὸς ὢν, καὶ ἀκριβεστέρας ἀποδείξεως, διὰ τοὺς ἐπηρεαστὰς καὶ κακοήθεις, ἣν αὐτὸς ἡμῖν ἐχαρίσω, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς κουφοτέροις, καὶ ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀπατωμένοις. C Ταῦτα δὲ εἰ θελήσειας καὶ μακροτέραν ὁδὸν ὑποστὰς διὰ σεαυτοῦ μαρτυρῆσαι, καὶ διαιτήσεις τοῖς ἀμφισβητουμένοις, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, ἔργον ποιήσεις πνευματικὸν, καὶ τῆς σῆς τελειότητος ἄξιον. Τὴν σὺν σοὶ (38) ἀδελφότητα ἐγώ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ (39) πάντες προσαγορεύομεν.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas [98] (nec patris votum dedigneris): abunde quippe senectutem nostram recreasti, dum et Parnassum usque, quemadmodum provocatus eras, profectus es, et illatam cumprimis honorando ac Deo charo episcopo calumniam refutasti. Quandoquidem improbi homines hoc libenter faciunt, ut culpas suas in eos, a quibus arguuntur, convertant. Quanquam enim ipsius ætas et vita omni accusatione valentior est, et nos, qui sæpe res ipsas ab eo audivimus, aliosque docuimus, et ii, qui ex errore revocati sunt, communique Ecclesiæ corpori adjuncti: accuratiori tamen ac certiori argumento propter calumniatores et pravi ingenii homines, tempus hoc, utpote malum, indigebat; quod quidem tu nobis, vel iis potius, qui animi levitate laborant, atque ab hujusmodi hominibus facile in fraudem inducuntur, præbuisti. Hæc autem si longiore quoque itinere suscepto ipsemet pro testimonio dicere, ac cum cæteris episcopis hanc controversiam disceptare volueris, spirituale opus feceris, tuaque integritate dignum. Fraternitatem, quæ tecum est, ego et omnes, qui mecum sunt, salutamus.

[98] Psal. XIX, 7.

(31) *Παρ' ὑμῶν*. Ita tres Regg. Edit. ἡμῶν. Vetus interpres: *Si quidem examinatio apud vos repererit circa fidem (ingratum) malum.*

(32) *Ἐῶ γὰρ τόν*. Ita codd. nostri. Edit. ἐῶ γὰρ λέγειν τόν.

(33) *Εἰ δὲ ἡ τῶν παροικιῶν*. Vetus interpres: *Quod si circummanentium inquisitio malam ei opinionem operatur, et crimen novum est.*

(34) Alias CLXIV. Scripta paulo post superiorem.

(35) *Καὶ μὴ ἀπαξιώσῃς*. Cod. Reg., Montac. et D Morel. καὶ μὴ ἀπαξιώσῃ, *et non dedignetur.*

(36) *Προεκλήθης*. Cod. B 3., παρεκλήθης, *quemadmodum precibus a te petitum erat,* ut vertit Bill.

(37) *Τὰ αὐτὰ καὶ ἀκούσαντες παρ' αὐτοῦ*. Ita cod. Reg. 1405. In edit. τὰ αὐτοὺς καὶ ἀκούσαντες καί. Mox, pro οἵ τε cod. Reg. εἶτε. Ita Montac. et Morel.

(38) *Τὴν σὺν σοί*. Sic cod. Reg. 1405, sicque legit Bill. In edit. τὴν σὴν, etc.

(39) *Οἱ σὺν ἐμοί*. Cod. B. 3, οἱ σὺν ἡμῖν.

CLXXXV. NECTARIO.

Bosporii causam cum audisset Gregorius Constantinopolim traducendam, controversiamque hanc apud judices prætorios disceptandam, Nectario protinus scripsit minime ferendum, ut hujusmodi negotium apud tales judices, quamvis Christiani essent, disceptaretur. Quod quidem non solum obtinuit, verum etiam causa forsan fuit, vel occasionem præbuit piissimo imperatori Theodosio condendi legem (41), *quæ, dato ad præfectum Augustalem Optatum pridie Nonas Februarii anni* 385, *vel potius* 384 *rescripto, sancivit ne* nomen episcoporum, vel eorum qui Ecclesiæ serviunt, ad judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum judicum pertraheretur ; et omnia, quantum ad causas ecclesiasticas pertinet, auctoritate episcopali decidi. *In hac autem epistola Gregorius commendando Bosporium, ipsius laudes sic permiscet, ut ad commiserationem nemo non trahatur.*

Quando alius aliud quiddam e tuis laudat, et omnes ut in foro bonam tuam existimationem promovent, ego, quæ mearum virium sunt confero, ac nullo minus ; quia **153** et honorare nos digneris, velut filius dilectus patris senectam solari. Idcirco etiam nunc hanc tibi precationem ausus sum offerre pro reverendissimo et Dei amantissimo episcopo Bosporio, pudore quidem suffusus, partim quod vir tantus litteris nostris opus habet, cui et vitæ ratio et ætas reverentiam stabiliunt : nec vero minori pudore affectus, quod sileam, et quod nullum de eo sermonem instituam, qui voce præditus sim, et fidem colam, atque maxime virum cognoscam. Controversiam certe de parœciis exortam ipse dissolves juxta Spiritus gratiam, quæ in te est, et canonum tenorem. Illud autem minime ferendum tuæ reverentiæ videatur, quod nostra publicis prætoriis traducantur. Nam tametsi sint Christiani, ut certe Dei benignitate sunt, ejusmodi negotiorum judices, quid commune gladio et Spiritui ? Quod si etiam concesserimus, quomodo aut ubinam justum, disputationem de fide cum aliis controversiis implicari ? Num hodie nobis hæreticus Dei amantissimus episcopus Bosporius ? num hodie canities ejus expendetur, qui tot devios ab errore reduxit, tantum etiam sanæ in recta fide opinionis specimen exhibuit, et omnium nostrum doctor fuit ? Ne, quæso, ne des locum ejusmodi calumniis ; verum, si fieri potest, pace compone quæ dissident, et hoc etiam tuis laudibus addatur. Sin secus, hoc saltem ne admiseris, ut nos omnes dedecoremur hujusmodi calumnia, cum quibus et vitam exegit, et consenuit ; nos, inquam, quos nosti sedulos Deitatis præcones, et cum periculo,

ΡΠΕ'. ΝΕΚΤΑΡΙῼ (40).

Ὅταν ἄλλος ἄλλο τι τῶν σῶν ἐπαινῇ, καὶ πάντες ὡς ἐν ἀγορᾷ προβάλλωνται (42) τὴν σὴν εὐφημίαν, ἐγὼ τὰ κατ' ἐμαυτὸν συνεισφέρω, καὶ οὐδενὸς ἔλαττον, ὅτι καὶ τιμᾷν ἡμᾶς ἀξιοῖς (43), καὶ ὡς τέκνον ἀγαπητὸν πατρὸς γῆρας παραμυθεῖσθαι (44). Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐθάῤῥησα ταύτην προσαγαγεῖν τὴν παράκλησιν ὑπὲρ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου (45) ἐπισκόπου Βοσπορίου, αἰσχυνόμενος μὲν, εἴγε (46) τοσοῦτος ἀνὴρ τῶν ἡμετέρων δεῖται γραμμάτων, ᾧ καὶ πολιτεία καὶ χρόνος βεβαιοῖ τὸ αἰδέσιμον· αἰσχυνόμενος δὲ οὐχ ἧττον τὸ σιωπᾷν (47), καὶ τὸ μή τινα περὶ αὐτοῦ ποιήσασθαι λόγον, φωνὴν ἔχων, καὶ πίστιν τιμῶν, καὶ πάντων μάλιστα τὸν ἄνδρα γινώσκων. Τὴν μὲν οὖν περὶ τῶν παροικιῶν (48) ἀμφισβήτησιν δηλαδὴ αὐτὸς διαλύσεις κατὰ τὴν ἐν σοὶ τοῦ Πνεύματος χάριν, καὶ τὴν τῶν κανόνων ἀκολουθίαν. Ἐκεῖνο δὲ μὴ ἀνεκτὸν φανήτω τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, τὸ δημοσίοις δικαστηρίοις τὰ ἡμέτερα στηλιτεύεσθαι (49). Κἂν γὰρ ὦσι Χριστιανοὶ, ὥσπερ οὖν εἰσι τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ, οἱ τῶν τοιούτων κριταὶ, τί κοινὸν ξίφει καὶ Πνεύματι ; Ἂν δὲ καὶ τοῦτο συγχωρήσωμεν, πῶς ἢ ποῦ δίκαιον τὸν περὶ πίστεως λόγον συμπλέκεσθαι τοῖς ἄλλοις ἀμφισβητήμασι ; σήμερον ἡμῖν κακόδοξος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Βοσπόριος ; σήμερον πολιὰ ταλαντεύεται τοῦ τοσούτους μὲν ἐκ τῆς πλάνης ἐπαναγαγόντος (50), τοσαύτην δὲ ἀπόδειξιν δεδωκότος ὀρθοδοξίας, διδασκάλου δὲ πάντων ἡμῶν ; Μὴ, παρακαλῶ, μὴ δῷς χώραν ταῖς τοιαύταις συκοφαντίαις· ἀλλ' εἰ μὲν δυνατὸν, εἰρήνευσον (51) τὰ διεστῶτα, καὶ προστεθήτω τοῦτο τοῖς σοῖς ἐπαίνοις· εἰ δὲ μὴ, τοῦτό γε μὴ δέξῃ, καθυβρίζεσθαι πάντας ἡμᾶς διὰ τῆς τοιαύτης ἐπηρείας, οἷς καὶ συνεβίωσε καὶ συνεγήρασεν (52)· οὓς οἶδας ἀκριβεῖς τῆς Θεότητος κήρυκας, καὶ μετὰ

(40) Alias CCXXVII. Scripta anno 383.

(41) *Cod. Theod.* in append. ed. a Sirm. 1696, t. I, p. 719, *Constit.* 111.

(42) *Ὡς ἐν ἀγορᾷ προβάλλωνται.* In cod. Pass. ὡς deest. Edit. προβάλλωνται.

(43) *Τιμᾷν ἡμᾶς ἀξιοῖς.* Apud Combef. ἡμᾶς deest.

(44) *Παραμυθεῖσθαι.* Addit Montac. διανοῇ, et recte quidem, ut ipsi videtur; at necessarium minime, cum textus habeat τιμᾷν ἀξιοῖς, καὶ παραμυθεῖσθαι.

(45) *Καὶ θεοφιλεστάτου* Hæc desunt in edit., sed leguntur in cod. Reg. B. 3, et Pass., necnon apud Montac. ac Morel.

(46) *Μὲν, εἴγε.* Ita codd. nostri, Montac., Morel. ac Combef. In edit. μέν deest. Mox, iidem τῶν ἡμετέρων. Deerat τῶν in editis.

(47) *Τὸ σιωπᾷν*, etc. Nullo sensu, ait Combef., hæc in tertia persona Morel. reddidit, *quod sileat, sermonem instituat*, cum de se omnia dicat Gregorius, ac momenta afferat, unde ad viri commendationem quasi necessario accedit.

(48) *Περὶ τῶν παροικιῶν.* Combef.: *de parœciis vicanisque plebibus*, utri scilicet metropolitæ attineant, in ea Cappadociæ divisione nuper Basilio episcopo facta, de qua et epist. CLXXXIII. Ubique Morel. æque rudis in re ecclesiastica, *circummanentium, circummanentibus.*

(49) *Τὰ ἡμέτερα στηλιτεύεσθαι.* Ita cod. Reg. B. 3, et Pass., Montac., Morel. ac Combef. In edit. τὰ ἡμέτερα desunt.

(50) *Ἐπαναγαγόντος.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἐπανάγοντος.

(51) *Εἰρήνευσον.* Ita codd. nostri et Combef. In edit. εἰ δυνατὸν εἰρηνεύειν, quod Morel.: *si fieri potest ut quæ dissita sunt concilientur.*

(52) *Οἷς καὶ συνεβίωσε καὶ συνεγήρασεν.* Montac. et Morel. οἷς καὶ συνεβίωσας καὶ συνεγήρασας, *quibuscum et vitam exegisti et consenuisti.*

κινδύνων καὶ ἀκινδύνως, καὶ μηδὲν ὑφαιρεῖν ἀνεχομένους τῆς μιᾶς καὶ ἀπροσίτου (53) Θεότητος. Καὶ ὑπὲρ ἡμῶν προσεύχου, παρακαλῶ, σφόδρα καμνόντων τῇ ἀῤῥωστίᾳ. Τὴν σὺν σοὶ ἀδελφότητα (54) ἐγώ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες προσαγορεύουσι. Ἐῤῥωμένος, εὔθυμος, εὐδόκιμος ἐν Κυρίῳ χαρισθείης ἡμῖν καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὸ κοινὸν στήριγμα (55).

A et extra periculum; et qui nihil subtrahi ab una et inaccessa Deitate patiamur. Ora pro nobis, obsecro, valde laborantibus infirmitate. Fratrum cœtum qui tecum est, ego et mei omnes salutant. Valens, lætus et laude præstans nobis et Ecclesiis in Domino tribuaris commune columen.

ΡΠϚʹ. ΤΩ ΑΥΤΩ (56).

154 CLXXXVI. EIDEM.

Altera ad eumdem Nectarium epistola circa idem tempus scripta, commode subjicietur. Cognatam, seu neptem suam Nectario prolixe commendat.

Τί ἂν ἐποίησας, εἰ παρὼν αὐτὸς εἶχον πράγματα; ἢ δῆλον, ὅτι πᾶσαν ἂν ἔθου σπουδὴν, ἐλευθερῶσαί με τῆς ἐπηρείας, εἴπερ τι δεῖ τοῖς προλαβοῦσι τεκμαίρεσθαι. Τοῦτο καὶ νῦν ἡμῖν χάρισαι διὰ τῆς κοσμιωτάτης ἀνεψιᾶς ἡμῶν, τῆς προσπιπτούσης (57) σοι δι' ἡμῶν, αἰδεσθεὶς μὲν τὴν ἡλικίαν τῆς ἱκέτιδος, αἰδεσθεὶς δὲ καὶ τὸν τρόπον (58) καὶ τὴν εὐλάβειαν, οὐ κατὰ τὰς πολλὰς (59) οὖσαν γυναῖκας· αἰδεσθεὶς δὲ καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀπραγμοσύνην τῆς γυναικὸς, καὶ τὸ παρὰ τῶν οἰκείων νῦν ἔχειν πράγματα, πρὸ πάντων δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν (60) παράκλησιν. Ἡ μείζων δὲ χάρις, τὸ τάχος τῆς εὐεργεσίας, ἣν ἀπαιτοῦμεν. Τὸ μὲν γὰρ φιλάνθρωπον τῇ χήρᾳ καὶ ὁ ἄδικος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κριτὴς (61) ἐχαρίσατο, ἀλλὰ μετὰ πολλὴν ἱκεσίαν καὶ προσεδρείαν. Παρ' ὑμῶν δὲ ὑπαρχέτω τὸ τάχος, ἵνα μὴ κάμνοι μακρὰ ταῖς φροντίσι, καὶ ταῖς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς κακοπαθείαις· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἶδα σαφῶς, ὅτι οἰκείαν αὐτῇ ποιήσει (62) καὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἡ σὴ θεοσέβεια.

Quid fecisses, si præsens ipse negotia habuissem? Perspicuum utique est, te nihil omnino studii ac diligentiæ prætermissurum fuisse,
B quo me ab injuria et fraude liberares, si quid conjecturæ duci potest ex his quæ præcesserunt. Hoc igitur nunc quoque nobis per ornatissimam neptem nostram, pedibus tuis per me advolutam, concede, tum (supplicis ætate permotus, tum) et morum integritate et pietate (longe enim ab aliarum mulierculárum moribus aliena est); tum præterea ipsius quiete et negotiorum gerendorum imperitia, tum quia a propinquis nunc ipsi negotium exhibetur, tum denique et maxime, quia id ego a te precibus contendo. Porro eo majorem a nobis gratiam inieris, quo in eo, quod petimus, beneficio celeritatem majorem adhibueris. Nam ille quoque in Evangelio iniquus judex humanum se viduæ clementemque præbuit, sed post diu-
C turnam et importunam supplicationem. A vobis autem celeritatem requirimus, ne diuturnis curis, gravibusque in externa regione afflictionibus et ærumnis conficiatur: tametsi illud maxime novi tuam pietatem effecturam, ut extera tellus illi patria sit.

ΡΠΖʹ. ΕΥΔΟΞΙΩ (63).

CLXXXVII. EUDOXIO.

De Eudoxio rhetore, cujus auditor fuit Nicobulus, satis jam supra dictum. Cum autem variis in locis, varios habuerit magistros Nicobulus, revocare quis posset in dubium, num Eudoxio scripta sit hæc epistola, quæ alii ex his magistris scribi potuit, ut Photio, quem Constantinopoli morantem et docentem audiit Nicobulus, ut ex datis ad ipsum Gregorii litteris certum est. Verum tanta hujus epistolæ cum aliis, quas Eudoxio scriptas esse constat, convenientia, ut qui has legerit, istam quoque ipsi datam esse non sit dubitaturus. Quod non scribat, Eudoxium expostulantem Gregorius arguit, monetque non crediturum se, nisi documento præbito, quæ de Nicobulo magna scripsit et miranda.

Αἰτιᾷ τὸ μὴ γράφειν, οὐδὲ αὐτὸς ὢν, οἶμαι, τῶν πλεῖστα ἐπεσταλκότων, εἰ μή με (64) ἡ νόσος λῆρον ποιεῖ, καὶ ὧν εὖ πέπονθα ἐπιλήσμονα. Καί τοι γε εἰ μή τι ἄλλο, ὡς ἀποθανοῦσιν ἡμῖν ὁ παρὰ τῶν

Quod non scribam, expostulas, cum ipse, ut puto, non multas litteras miseris, nisi forte me morbus delirum reddit, acceptorumque beneficio-
D rum immemorem. Atqui si nihil aliud, certe nobis,

(53) *Καὶ ἀπροσίτου.* Cod. Reg., Montac. et Morel. καὶ ἀσυγχύτου, *ab una et minime confusa Deitate.*

(54) *Τὴν σὺν σοὶ ἀδελφότητα.* Montac. τὴν σὴν ἀδελφότητα, *tuam fraternitatem.*

(55) *Χαρισθείης ἡμῖν καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὸ κοινὸν στήριγμα.* Ita codd. nostri. At Combef. χαρισθείης ἡμῖν καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὸ τῶν Ἐκκλησιῶν κοινὸν στήριγμα. In edit. χαρισθείης ἡμῖν, τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ κοινὸν στήριγμα, quod Morel.: *Lætus et probatus nobis in Domino gratificeris, Ecclesiarum commune columen.* Verum, ait Combef., inscitum prorsus *gratificeris*. Morel. sic jam epist. CLXXXIII, idem χαρισθείης active reddiderat, *gratum feceris.*

(56) Alias LII. Scripta eodem circiter tempore.

(57) *Τῆς προσπιπτούσης.* Ita Montac. et Morel. In edit. αὐτῆς προσπιπτούσης.

(58) *Καὶ τὸν τρόπον.* Ita cod. In edit καί deest.

(59) *Κατὰ τὰς πολλάς.* Deest τάς in cod. Pass.

(60) *Καὶ τὴν ἡμετέραν.* Ita cod. Pass. In edit. καί deest.

(61) *Καὶ ὁ ἄδικος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κριτής.* Cod. 2022 et Combef. καὶ ὁ τῆς ἀδικίας κριτὴς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

(62) *Ὅτι οἰκείαν αὐτῇ ποιήσει*, etc. Combef.: *Quin tua pietas, quæ illi externa regio est, faciat propriam*, sic officiis demerendo, ut patriæ commoda et in aliena minime desideratura sit. At quam Billius abscessit, dum vertit: *Quin tua pietas externam quoque mulierem tibi conciliatura sit.*

(63) Alias CXVIII. Scripta anno circiter 384. — *Εὐδοξίῳ.* Ita codd. Pass. B. 3, Montac., Morel. ac Combef. In edit. Φωτίῳ.

(64) *Εἰ μή με.* Ita codd. Reg. B. 3, et Pass., Montac., Morel. ac Combef. In edit. εἰ μή τε.

ut morte functis, oratio funebris a te, cujus ars in declamando ac scribendo sita est, debebatur. Atque hic arguendi finis sit : neque enim, cum amice accusemus, id ultra amicitiæ limites facere convenit. Quæ autem de suavissimo filio Nicobulo scribis, magna quidem admodum, et miranda sunt, atque **155** ejusmodi, quæ patris facilitatem iis rebus, quas vult, fidem facile adhibentem, abripere queant. Nos autem tum denique vera esse credemus, cum adolescens documento nobis præbito, nec tuis promissis, nec nostra spe indignum se præbuerit.

A σῶν (65) λόγων ὠφείλετο ἐπιτάφιος, ᾧ τέχνη τὸ λέγειν καὶ γράφειν. Ὁ μὲν οὖν ἔλεγχος τοσοῦτος (66)· οὐδὲ γὰρ δεῖ φιλικῶς ἐγκαλοῦντας, ἔξω τῶν τῆς φιλίας ὅρων (67) τοῦτο ποιεῖν. Ἃ δὲ περὶ τοῦ γλυκυτάτου υἱοῦ Νικοβούλου γράφεις, μεγάλα μὲν σφόδρα, καὶ θαυμαστὰ, καὶ ἱκανὰ συναρπάσαι (68) πατρὸς εὐκολίαν, ῥᾳδίως οἷς βούλεται καὶ πιστεύουσαν. Τότε δὲ ἀληθῆ εἶναι δεξόμεθα, ὅταν πεῖραν διδοὺς ἡμῖν ὁ νέος, μὴ ἀνάξιος φανῆται (69), ἢ τῶν σῶν ὑποσχέσεων, ἢ τῶν ἡμετέρων ἐλπίδων.

CLXXXVIII. STAGIRIO.

ΡΠΗ'. ΣΤΑΓΕΙΡΙΩ (70).

Ad audiendum Stagirium Nicobulus suomet ipse consilio se contulit, et patris etiam voluntate, nullatenus vero ex Gregorii sententia, qui tamen his cum litteris Stagirio commendavit.

Eruditione Atticus es? Attici nos quoque. Adolescentibus præes? nos omni ætati. Ad sermonem informas? nos ad mores. Multa nobis inter nos communia sunt. Unum autem pro omnibus, ac præ omnibus, suavissimus noster filius Nicobulus in medio positus; cui tu, ut par est, et doctrinam tuam ostendes, et nostram amicitiam, si modo ea tibi curæ est. Est autem, ni opinione fallor. Nam et veteres athletæ a juvenibus honore habentur, et quidem tantum, quantum etiam victoriæ præmia ipsis offerentes juxta palæstræ leges, grati animi officio fungi existimantur.

B Ἀττικὸς σὺ τὴν παίδευσιν; Ἀττικοὶ καὶ ἡμεῖς. Νέων προκαθέζῃ; πάσης ἡλικίας ἡμεῖς. Τυποῖς (71) πρὸς λόγον; ἡμεῖς πρὸς ἦθος. Πολλὰ κοινὰ πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν· ἓν δὲ ἀντὶ πάντων καὶ πρὸ πάντων, ὁ γλυκύτατος υἱὸς ἡμῶν Νικόβουλος ἐν μέσῳ κείμενος. Ὧ σὺ καλῶς ποιῶν, ἐπιδείξῃ καὶ τὴν παίδευσιν, καὶ τὴν ἡμετέραν φιλίαν, εἴπερ σοι μέλει ταύτης. Οἶμαι δέ· καὶ γὰρ ἀθληταὶ παλαιοὶ νέοις τιμῶνται· καὶ τοσοῦτον, ὅσον (72) καὶ τὰ τῆς νίκης ἆθλα προσφέροντες τούτοις, εὐγνώμονες εἶναι νομίζονται περὶ νόμους ἀθλήσεως.

CLXXXIX. EUSTOCHIO SOPHISTÆ.

ΡΠΘ'. ΕΥΣΤΟΧΙΩ ΣΟΦΙΣΤΗ (73).

Huic sophistæ, quem Athenis in litterarum studio socium et amicum videtur habuisse, præclarum juvenem Pronoium commendat.

Fac Alexandrum imiteris, vir admirande : ac quemadmodum ille, ut Atheniensibus placeret, liberalior erat atque magnificentior, et propterea regni sui theatrum Athenas nunquam non appellabat, eodem modo tu quoque nos aliquid esse arbitratus, quamvis nihil simus, tamen propter idem litterarum studium, et propter ipsas Athenas, ac præterea communes eloquentiæ parentes veritus, da operam ut præclaro Pronoio litterarum ac doctrinæ studium conduplices. Omnino id quod in adolescentem contuleris, in nos conferes, qui et ad accipiendum beneficium idonei sumus, et oratio-

C Μίμησαί μοι τὸν Ἀλέξανδρον, ὦ θαυμάσιε· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἵν' Ἀθηναίοις ἀρέσῃ, φιλοτιμότερος ἦν, διὰ ταῦτά τοι (74) καὶ θέατρον ἀεὶ τῆς ἑαυτοῦ (75) βασιλείας τὰς Ἀθήνας ὠνόμαζεν, οὕτω καὶ σὺ τὸ καθ' ἡμᾶς εἶναί (76) τι νομίσας, εἰ καὶ μηδαμῇ, ἀλλ' ἢ τῶν λόγων εἵνεκα καὶ τῶν Ἀθηνῶν αὐτῶν, πρὸς δὲ καὶ τοὺς κοινοὺς πατέρας τῶν λόγων αἰδούμενος, διπλασιάσαι προθυμήθητι τῷ καλῷ Προνοΐῳ τὴν περὶ λόγους σπουδήν. Πάντως ὅ τι ἂν εἰσενέγκῃς τῷ νέῳ, ἡμῖν τοῦτο εἰσοίσεις, οἳ καὶ παθεῖν (77) εὖ ἐπιτήδειοι, καὶ λόγων ἐπαινέται ἴσως οὐ φαῦλοι· εἰ καὶ κατωτέρω σοφιστικῶν θρόνων καθήμεθα. σιωπῆς

(65) *Ὁ παρὰ τῶν σῶν.* Ita codd. Reg. B. 3, ac Combef. In edit. ὁ deest.

(66) *Ἔλεγχος τοσοῦτος.* Ita cod. et Combef. In edit. ἔλεγχος οὗτος

(67) *Τῆς φιλίας ὅρων.* Cod. τῆς φιλοσοφίας ὅρων. Mox τοῦτο deest in cod. Pass.

(68) *Καὶ θαυμαστὰ καὶ ἱκανὰ συναρπάσαι.* Ita Combef. et sic legit Bill. In edit. καὶ ἱκανὰ καὶ θαυμαστὰ συναρπάσαι.

(69) *Ἀνάξιος φάνηται.* Cod. et Combef. φαίνεται. Cod. Reg. ἂν φάνηται. Cod. Pass. ἂν φαίνεται.

(70) Alias CLXXXVIII. Scripta anno circiter 384. — *Σταγειρίῳ.* Cod. Reg. 2022, Στρατηγίῳ.

(71) *Τυποῖς.* Ita cod. 1405 et alter Reg., sicque legit Bill. In edit. τυπεῖς.

(72) *Καὶ τοσοῦτον, ὅσον.* Ita cod. 2022, et R. ac Combef. In edit. καὶ τοσοῦτον, ὥστε.

(73) Alias CXI. Scripta eodem forte anno vel etiam superiori.

(74) *Φιλοτιμότερος ἦν, διὰ ταῦτά τοι.* Ita codd. Reg. B. 3, R. et Combef. At Montac. et Morel. φιλοτιμότερος ἦν ταῦτά σοι. In edit. φιλοτιμούμενος ἦν ταύτῃ τοι, quod Bill. : *Atheniensibus placere studens, propterea regni sui theatrum Athenas appellabat.* Melius forte, *magnifice liberalis erat, ac propterea*, etc.

(75) *Τῆς ἑαυτοῦ.* Ita cod. Montac. et Morel. In edit. αὐτοῦ.

(76) *Τὸ καθ' ἡμᾶς εἶναι.* Ita cod. et Combef. qui reddit : *Sic quemadmodum aliquo nos habuisti in numero, quanquam nulla alia ratione quam litterarum, ipsarumque Athenarum causa, ac præterea communium litterarum, parentum reverentia motus.* In edit. τό deest.

(77) *Οἳ καὶ παθεῖν.* Montac. et Morel. οἳ καὶ τὸ παθεῖν.

ἀκίνδυνον γέρας ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτάξαντες (78).

num haud mali fortasse atque contemnendi laudatores; etiamsi infra sophisticos thronos desideamus, quod videlicet periculo vacuum silentii munus nobis ipsis indixerimus.

ΡϞ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (79).

156 CXC. EIDEM.

Eustochius, iniquo ferens animo Nicobulum, se posthabito, ad audiendum Stagirium accessisse, non tantum Eudoxium artis ejusdem sectatorem et professorem, quæ erat sophistarum invidia et æmulatio, maledica oratione laceravit, verum etiam Gregorium, ex ejus sententia ratus Nicobulum ad audiendum Stagirium accessisse, dicteriis insectatus est, ipsi per litteras Stagirismum *exprobrans. Gregorius hac epistola primum se purgat quod Nicobulum Stagirio commendavit. Deinde graviter admodum in maledicendi sophistarum impotentiam invehitur, remque indignam prorsus viro hujus ætatis publice alium infamare, ac vicissim infamari, asserit, tam pernicioso iis, quos instituunt, adolescentibus exemplo, etc.*

A Ὦ Ὀδυσεῦ (80), μάλα πώς με καθίκεο, Σταγειρισμὸν ὀνειδίζων, καὶ κατασοφιστεύων ἡμῶν ἐπιμελέστατα. Καὶ σοῦ τὴν παῤῥησίαν ἐπαινῶ, ἐφ' οἷς γράφεις (81) ἃ γράφεις. Κρεῖσσον γὰρ, ἐκλαλεῖν τὸ λυποῦν, ἢ ἠρεμεῖν, ὡς ἐρεῖν ἀγνοοῦντας (82). Ἔχω τι καὶ ἐγκαλεῖν. Ὅμως δὲ ἵνα νόμον (83) φυλάξω δικαστικὸν, ἀπολογήσομαι πρότερον, εἶτα κατηγορήσω· καὶ ἀμφότερα μετὰ τῆς ἴσης εὐνοίας. Τῷ καλῷ Σταγειρίῳ προσῆλθεν Νικόβουλος ὁ ἐμὸς, οὔ τι καθ' ἡμέτερόν γε νόον (84), μὴ τοῦθ' ὑπολάβῃς· οὐχ οὕτως ἢ τῶν Ἀθηνῶν ἐπιλήσμων ἐγὼ, ἢ τῆς σῆς φιλίας καὶ ἑταιρείας· ἀλλ' ὥρμησε παρ' ἑαυτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς οὕτω θελήσαντος· παρ' ἐμοῦ δὲ διὰ τῶν γραμμάτων ἐνεχειρίσθη. Τί τοῦτο ἄφιλον ἢ ἀπάνθρωπον; Ἐπεὶ δὲ τὴν ἀπολογίαν ἔχεις, δέξαι καὶ τὴν κατηγορίαν.

O Ulysses, scite sane me perstrinxisti, Stagirismum exprobrans, sophisticoque artificio studiosissime me versans et exagitans. Atque istam animi libertatem laudo, quod ea scribas, quæ scribis. Præstat enim id eloqui quod animum ægre habet, quam quiescere, perinde atque eloqui nesciamus. Ipse quoque aliquid habeo, quod te accusem. Verumtamen ut fori ac judiciorum legem servem, prius tibi ad ea, quæ objicis, respondebo, postea autem accusabo; atque utrumque pari cum benevolentia faciam. Ad Stagirium virum optimum Nicobulus meus accessit, haudquaquam de nostra sententia, ne hoc existimes; non enim ita vel Athenarum, vel amicitiæ tuæ et sodalitatis, immemor sum: verum suomet ipse consilio et de patris voluntate ad eum se contulit, a me autem illi per litteras traditus est et commendatus. Quid hic ab amicitia aut humanitate alienum feci? Quoniam autem purgationem nostram habes, accusationem quoque accipe.

Οὐκ ἐπαινῶ σου τοὺς κοροπλάθους, καὶ τοὺς B Τελχῖνας (85), οἷς βάλλεις κακῶς τὸν ἀντίτεχνον,

Coroplathos illos tuos, et Telchinas minime laudo, quibus artis æmulum perperam insectaris;

(78) *Αὐτοῖς ἐπιτάξαντες.* Montac. et Morel. ἐπιτεύξαντες. Ita et Combef. qui vertit: *Qui ipsi vacantis periculo silentii præmium munusque felici faustoque successu simus adepti.*

(79) Alias LXI. Scripta anno 384.

(80) *Ὦ Ὀδυσεῦ.* Verba sunt Menelai ad Ulyssem, cum ab eo ignaviæ nomine verbis acerrimis perstrictus esset. *Iliad.* lib. XIV, 104.

(81) *Ἐφ' οἷς γράφεις.* Legendum nonnulli vellent ἐφ' ἧς γράφεις, *qua scribis, quæ scribis.*

(82) *Ὡς ἐρεῖν ἀγνοοῦντας.* « Ex tot corruptis codicibus, inquit Bill., minus corruptum hic secutus sum, eum nempe qui Haganoæ typis Joan. Sec. excusus est, anno 1528, ubi habetur ὡς ἐκεῖνον ἀγνοοῦντας, ubi tamen ἐκεῖνο legendum. In duobus aliis exemplaribus ita legitur: Κρεῖσσον ἐκλαλεῖν τὸ λυποῦν, ἢ ἠρεμεῖν ὡς ἐρεῖν ἀγνοοῦντας, hic quid significare possit, ὡς ἐρεῖν ἀγνοοῦντας, equidem non video, nec quis sensus erui queat. Proinde pro ἐρεῖν, ἑλεῖν, potius legendum censerem, ut sit sensus: *Præstare animi dolorem præ se ferre ac detegere quam premere et occultare, eosque tacite condemnare qui nullius culpæ sibi conscii sint, facile se purgaturi, si doloris causa ipsis aperiretur.* Quam tamen conjecturam non quasi ex tripode prolatam accipi volo, sed ut ab animo studiorum sacrorum pro virili juvandorum cupidissimo profectam. » Lectionem Billii retinendam censuimus, non versionem; reddit autem: *Præstat enim id quod animum male habet, efferre atque expromere, quam quiescere, perinde atque id ignoremus.* Hæc versio nobis non recte Græco respondere videtur. Aliam lectionem exhibent cod. et Reg., quam Combef. cognovit, nobisque non displicet: Κρεῖσσον γὰρ ἐκλαλεῖν τὸ λυποῦν, ἢ ἐρήμην αἱρεῖν ἀγνοοῦντας. *Præstat enim id eloqui quod animum ægre habet, quam ignorantes indicta causa damnare.* Ἡ ἐρήμη subaudito substantivo δίκη, causa indicta, id est altera parte absente: ἐρήμην αἱρεῖν, indicta causa damnare, vulgo *par contumace* et *par défaut.* Ἐρήμη δίκη dicitur de reo, ait Suidas, qui vadimonium deserens, nec in judicio se sistens, a judicibus condemnatur.

(83) *Ἐγκαλεῖν. Ὅμως δὲ ἵνα νόμον.* Ita cod. et Combef. In edit. ἐγκαλεῖν ὅμως. Ἵνα δὲ νόμον.

(84) *Οὔ τι καθ' ἡμέτερόν γε νόον.* Aliud Homeri hemistichium, *Iliad.* IX, 108. Verba sunt Nestoris quibus Agamemnonem hortatur ut cum Achille in gratiam redeat. Hæc Billius.

C (85) *Οὐκ ἐπαινῶ σου τοὺς κοροπλάθους καὶ τοὺς Τελχῖνας.* His verbis adversarium suum Eustochius insectabatur. Κοροπλάθος autem, ut Christodulus docet, figulum proprie significat puparum et hujusmodi imaguncularum. Hæc Bill. At Suidas: *Qui effigies puerorum,* inquit, *et quorumvis animalium, quibus pueri vel puellæ decipiuntur, ex cera vel gypso conficiunt, qui ex luto vel alia hujusmodi materia pupas fingunt, κοροπλάθοι vocantur.* De Telchinibus, ait Bill., varia est opinio. Quidam enim eosdem fuisse credunt Curetas, Cabyros, Telchinas, Corybantes et Idæos Dactylos, qualem Sceptium fuisse scribit Strabo lib. X. Alii cognatos fuisse existimant, nonnihilque differre, omninoque furore quopiam motos. Telchinas porro fascinatores fuisse ferunt et maleficos quod Stygiam aquam animalibus et stirpibus perniciei gratia inspergerent; qua ex re calamitates, fames et pestes consequerentur. Cujus sententiæ est Tzetzes *Hist.* lib. CXIII, qui etiam Telchinas numerat Actæum, Magalesiam, Omenum, Lycum, Myconem, Mimonem. Nonnulli tamen contrarium sentiunt, et arti-

quandoquidem usus obtinuit, ut ejusdem artis professores ἀντίτεχνοι, id est, artis æmuli atque adversarii vocentur. **157** Quousque enim ista? Nunquamne sophisticæ huic obtrectationi et maledicentiæ finem statuemus? An exspectabimus, dum mors ab hac improbitate nos abrumpat? Juveni enim fortasse, honoris cupiditate flagranti, opibusque inhianti, qui hæc modo parce faciat, nonnihil veniæ dari possit (libet enim in gratiam tuam Demosthenis verbis aliquantulum uti): hominem autem id ætatis, atque hoc rerum statu, publice alium infamare ac vicissim infamari, intempestivum prorsus et pertinacis contentionis plenum; non solum quia hoc omnino inhonestum et sordidum est, sed etiam quia mira est hujus rei facilitas, perinde ac *fluctus reciprocantis*. Etenim ut cum Homero rursus loquar:

Dictum tale feres, quale et jam dixeris ipse.

Radentem porro vicissim radere nequaquam reprehendendum est.

Quæ igitur hæc sapientia est cum virtute vincere liceat, vitio superari, aut etiam superare, quod multo pejus est? At hoc quoque nomine, ut vere loquar, judices accusandos esse censeo, quod, quæ pro tribunali damnant, eadem cum audiunt, laudant. Nec id solum, sed multos etiam habent, qui simul laudent, ac vitium accendant, atque huc usque in partes et studia dissecti sint. Atqui convenit ut, si hæc falsa existimentur, non laudentur: si autem vera esse credantur publice, judicentur; aut etiam hanc rationem adhibere, ut si falsa objiciuntur, accusatores coarguantur: sin vera, ii adversus quos oratio habetur; non autem permittere ut nobilium virorum existimatio, res maximi ponderis, tam facile ludibrio adhibeatur.

Quare, si meo consilio paretis (utrumque enim alloquor), hujusmodi sermones et vituperationes valere sinite, si nihil aliud, canitiei certe reverentia, aut etiam rerum turpissimarum lassitudine. Ipsi vero in animum inducite veteri proverbio obsequi, quod virtutis cultum amplecti jubet, cum satis ad victum amplæ facultates sunt. Nec cum vobis ipsis, tum juvenum spei insidias comparate,

A ἐπειδὴ νενίκηκε τοὺς ὁμοτέχνους ἀντιτέχνους καλεῖν. Μέχρι τίνος γὰρ ταῦτα; καὶ ποῦ στησόμεθα τῆς σοφιστικῆς ἐπηρείας; ἕως ἂν τί γένηται; ἕως ἂν θάνατος ἡμᾶς διακόψῃ τῆς πονηρίας; Ταῦτα γὰρ νέον μὲν ὄντα, φιλοτιμίας ἡττώμενον, κέρδους μεταποιούμενον, καὶ τότε μετρίως ποιεῖν, ἔχει τινὰ συγγνώμην (μικρὸν γάρ τι Δημοσθενίσω σὴν χάριν)· ἐν τούτῳ δὲ τῆς ἡλικίας, καὶ οὕτω πράττοντα, κυρίττειν τε καὶ κυρίττεσθαι (86), παντελῶς ἄωρον καὶ φιλόνεικον, οὐ μόνον ὅτι ἀπρεπὲς καὶ παντάπασιν ἀνελεύθερον, ἀλλ' ὅτι καὶ ῥᾳστιώνη πολλὴ τοῦ πράγματος,

Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις (87),

καθάπερ *ῥεύματος ἀντιστρέφοντος*· πάλιν γὰρ Ὁμήρῳ συγχρήσομαι·

B . . . *Τὸν ξύοντα δὲ ἀντιξύειν*

παντελῶς ἀνεπίφθονον.

Τίς οὖν ἡ σοφία, ἐξὸν ἀρετῇ πρωτεύειν, ἡττᾶσθαι κακίᾳ, ἢ καὶ νικᾷν, ὃ πολλῷ χεῖρόν ἐστιν; ἀλλ' ἐγώ γε καὶ τῶν δικαστῶν τοῦτο μέμφομαι, εἰρήσεται γὰρ τἀληθὲς, ὅτι ἃ κολάζουσι κρίνοντες, ταῦτα ἐπαινοῦσιν ἀκροώμενοι. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχουσι τοὺς συνεπαινέτας, καὶ τὴν κακίαν ἀνάπτοντας, καὶ ταῖς σπουδαῖς ἄχρι τούτου μεμερισμένους· δέον, εἰ μὲν ἀπιστεῖται, μὴ ἐπαινεῖσθαι· εἰ δὲ πιστεύεται, δημοσίᾳ κρίνεσθαι· ἢ οὕτω, εἰ μὲν ψευδῆ, τοὺς C κατηγόρους ἐλέγχεσθαι (88)· εἰ δὲ ἀληθῆ, τοὺς καθ' ὧν ὁ λόγος· καὶ μὴ οὕτω, μέγιστον πρᾶγμα, τὴν τῶν εὖ γεγονότων ὑπόληψιν, οὕτω ῥᾳδίως παίζεσθαι.

Εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθεσθε (πρὸς γὰρ ἀμφοτέρους ὁ λόγος), τοὺς μὲν τοιούτους λόγους καὶ ψόγους χαίρειν ἐάσατε (89), εἰ μή τι ἄλλο, τὴν πολιὰν αἰδούμενοι, ἢ καὶ ἀποκάμνοντες (90) ἐν τοῖς αἰσχίστοις. Αὐτοὶ δὲ βουλεύσασθε (91) τὴν παλαιὰν τιμῆσαι παραίνεσιν, τὴν, ὅταν ὁ βίος ἱκανὸς ᾖ (92), ἀρετὴν ἀσκεῖσθαι κελεύουσαν. Καὶ οὐκ ἐπιβουλεύσετε μὲν ὑμῖν αὐ- D τοῖς (93), ἐπιβουλεύσετε δὲ ταῖς τῶν νέων ἐλπίσιν,

bus illos præstantes fuisse volunt. De toto hoc maleficiorum genere, vide Gyraldum lib. *De diis gentium*. De Telchinibus autem vide Suidam ad vocem Τελχῖνες, et Erasmum in Adagio, *Novi Simonem, et Simon me*.

(86) *Κυρίττειν τε καὶ κυρίττεσθαι*. Non male Bill. metaphoram reddidit, sed legisse videtur κηρύττειν τε καὶ κηρύττεσθαι. Sic habet cod. Reg. Combef. κυρίττειν τε καὶ κυρίττεσθαι, *cornibus petere ac vicissim peti*, petulcorum arietum more; quæ grammaticis, inquit, usitata vocis acceptio et auctoribus probata. Hoc fortasse significavit Horatius in *Odis*: *Parata tollo cornua*.

(87) *Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις*. *Talia audies, qualia in alios dixeris*. Billius:

Dictum tale feres quale ante interseris ipse.

Verba sunt Æneæ ad Achillem, *Iliad*. lib. XX, vers. 250.

(88) *Κατηγόρους ἐλέγχεσθαι*. Cod. et Reg. κατηγόρους κολάζεσθαι, *accusatores coerceantur*. Sic etiam Montac. et Morel.

(89) *Χαίρειν ἐάσατε*. Forte legendum ἐάσετε, *valere sinetis*.

(90) *Ἀποκάμνοντες*. Ita cod. In edit. ἀποκαμόντες.

(91) *Βουλεύσασθε*. Legendum forte βουλεύσεσθε. Combef. βουλεύσοισθε.

(92) *Ὅταν ὁ βίος ἱκανὸς ᾖ*, etc. Ad hoc proverbium alludit Horatius, *Epist*. I.

..... *O cives, quærenda pecunia primum est,*
Virtus post nummos.....

(93) *Οὐκ ἐπιβουλεύσετε μὲν ὑμῖν αὐτοῖς*. Ita cod. et Reg. At Montac. et Morel. οὐκ ἐπιβουλεύσεται μὲν οὖν ὑμῖν αὐτοῖς. Legisse videtur Bill., aut saltem legendum censuisse μηδὲ ὑμῖν αὐτοῖς. In edit., ἡμῖν αὐτοῖς. Mox, μηδὲ ταῖς τῶν νέων.

οἳ πάντως ἂν τὰ δεινότατα πάθοιεν, εἰ λόγους ἀσκούμενοι κακίαν μάθοιεν, καὶ ταύτην οὐκ ἄμισθον, ὥσπερ οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ ταύτης ἔχοντες ὑμᾶς διδασκάλους. Εἰ δέ σοι φορτικὸς εἶναι δοκῶ ταῦτα γράφων, ἄμυνέ με (94) τοῖς ἴσοις, καὶ αὐτός τι παραινέσας τῶν χρησίμων, ἵν' ἢ πειθόμενον ὠφελῇς, ἢ ἐγκαλῇς (95) ἀντιτείνοντι.

A qui profecto gravissima injuria afficientur, si litterarum studia colentes, vitium addiscant, et quidem non sine mercede; perinde **158** ac vos, non virtutis, sed vitii magistros habeant. Quod si molestus esse videor, hæc scribens, iisdem rebus me ulciscere, utile quoque aliquod consilium mihi offerens, ut vel præceptis tuis obtemperanti prosis, vel repugnantem accuses.

ΡϞΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (96).

CXCI. EIDEM.

Ut veritas odium parit, Eustochium quasi crabronem *tam sapiens, tamque amica* irritavit *admonitio*, linguamque ad maledicendum paratiorem *facile concitavit Gregorius. Eustochii maledictis hac brevi, sed acutissima epistola, rescripsit Theologus, se* admodum non cruciari, *simulque monet, ut* linguam, si fieri potest, coerceat.

Οἷον ἠγνόησα! ὡς σκαιὸν λίαν καὶ ἀπαίδευτον! ἄνδρα σοφιστὴν ἐνουθέτησα τῆς ἀπονοίας (97), καὶ οὐδὲ ὑπὸ τῆς παροιμίας τῆς ἰδιωτικῆς ἐπαιδεύθην, φαλακρὸς ὢν κατὰ κριοῦ μὴ νυστάζειν ἀντὶ προσώπου (98), μηδὲ σφηκίαν ἐγείρειν κατ' ἐμαυτοῦ (99), γλῶσσαν πρὸς τὸ κακῶς λέγειν ἑτοιμοτέραν. Τούτῳ μὲν οὖν οὐ πάνυ τι (1) δυσχεραίνω (μετὰ πολλῶν γὰρ προσετέθην, ὥς γε πυνθάνομαι, εἰ δὲ ζώοις (2), καὶ πρὸ πολλῶν)· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὅτι μὴ ἐπιστεύθην φιλικῶς τοῦτο ποιεῖν. Πλὴν ὑγιαίνοις καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, καὶ τὴν γλῶσσαν κατέχοις, εἰ δυνατόν· ἀλλὰ νῦν τό γε ἡμέτερον (3) στέρξομεν.

Quale illud est, quod ignoravi! quam stultum B et ineptum! Virum sophistam commonui vecordiæ, ac ne a vulgari quidem proverbio eruditus sum, ut, cum calvus essem, cum ariete obversa fronte ne congrederer, nec crabronem in meipsum irritarem, hoc est, linguam ad maledicendum paratiorem. Quanquam illud quidem non admodum me discruciat (multis enim, ut audio, adjunctus sum: ac si vixeris, multis etiam anteponar). Hoc vero acerbius me angit, quod tibi minime probavi me hoc amico animo facere. Et tamen opto, ut tum corpore, tum animo valeas, ac linguam, si fieri possit, coerceas: nunc autem, quod ad nos attinet, æquo animo feremus.

ΡϞΒ'. ΣΤΑΓΕΙΡΙΩ (4).

CXCII. STAGIRIO.

Eudoxii maledicta non tulit Stagirius; sed cum par esset certare, et respondere paratus, ipse etiam Eustochium lingua dicaciori mutuo incessit. Quos inter medius, pacisque sequester prodiit Gregorius, datis ad Stagirium etiam ea de re litteris. Hæc enim ad eum scripta est epistola, ut manuscriptis constat, non autem ad Timotheum, ut editi libri præ se ferunt, contra codicum auctoritatem; quæ tametsi non adesset, epistolæ tamen argumentum dicere non sineret eam ad Timotheum scriptam. Sophistis ut arma deponant quidvis pollicetur, amicitiam, laudes, suam ipsorum et omnium utilitatem; alioquin et sibi et Nicobulo injuriam fieri, ac eos vitii potius quam virtutis magistros adolescentulis reipsa futuros, spesque eorum qui se illorum fidei commisere, falli contestatur.

Παῤῥησιάσομαί τι πρὸς σέ· καὶ γὰρ πέφυκα οὕτω, καὶ βούλομαι. Εἰ δὲ μὴ μεταδοίης ἡμῖν (5) τὸν Νικό-

C Liberius aliquanto ad te loquar: sic enim natura comparatus sum, ac volo. Si Nicobulum

(94) Ἄμυνέ με. Ita cod. Reg., Montac. et Morel. At Combef. ἄμυναί με. In edit. ἄμυναί μοι. Mox Montac. et Morel. παραινέσων.

(95) Πειθόμενον ὠφελῇς, ἢ ἐγκαλῇς. Ita cod. Reg. et R. In edit. πειθόμενον ἐπαινῇς, ἢ ἐγκαλεῖς, quod Bill.: *vel obtemperantem præceptis tuis laudes, vel accuses.*

(96) Alias LXII. Scripta eodem anno.

(97) Ἐνουθέτησα τῆς ἀπονοίας. Ita cod. et Reg. In edit. ἐνουθέτητα. Ὦ τῆς ἀπονοίας, quod Bill.: *Virum sophistam castigare institui. O singularem audaciam!*

(98) Μὴ νυστάζειν ἀντὶ προσώπου. Ita cod. At cod. Reg. μὴ νευστάζειν. Cod. R. et Pass. κατὰ προσώπου. In edit. νυστάζειν ἀντιπρόσωπος. Suo periculo legendum proponit Combef. κερατίζειν κατὰ προσώπου, sicque reddit Bill.: *Cum calvus sis, cum ariete obversa fronte ne congrediaris*; et, *Crabonem ne provoces*; parœmiæ sunt quibus docemur minime lacessendos esse homines suapte natura irritabiles. A Gregorio adagium hoc mutuatur Erasmus.

(99) Μηδὲ σφηκίαν ἐγείρειν κατ' ἐμαυτοῦ. Ita cod. Montac., Morel. ac Combef. At Pass. ἀνεγείρειν. In edit. ἐγείρειν deest. Vide Erasmum in adagio, *Irritare crabrones.*

(1) Τούτῳ μὲν οὖν οὐ πάνυ τι. Montac. et Morel., τι omisso, τοῦτο μὲν οὖν οὐ πάνυ.

(2) Εἰ δὲ ζώοις. Combef., εἰ δὲ ζώῃς. *Multis adjunctus sum*, id est, ait Bill., multos alios virulenta lingua procidisti; quod si etiam vita longior tibi contigerit, primum inter eos locum tenebo. In me enim stylum potissimum acues, atque impurissimo ore debacchaberis.

(3) Ἀλλὰ νῦν τό γε ἡμέτερον. Cod. Pass. εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ νῦν τὸ ἡμέτερον. At Combef. τό γε ὑμέτερον. *vestra illa probra feremus.*

(4) Alias CXCI. Scripta eodem circiter tempore. —Σταγειρίῳ. Ita cod. Reg., Tillem. ac Combef. At Montac. et Morel. Σταγιρίῳ. In edit. τῷ αὐτῷ, id est, Timotheo.

D (5) Εἰ δὲ μὴ μεταδοίης ἡμῖν. Addenda Bill. videntur ἐμέ τε καὶ Νικόβουλον ἀδικήσεις. Vertit autem: *Quod si hanc libertatem*, loquendi scilicet, *minime concedas, et mihi, et Nicobulo injuriam facies.* Combef. intricatas esse primas voces, et aliquid desiderari existimat, quod sic possit restitui: Μετάδος ἡμῖν τὸν Νικόβουλον, εἰ δὲ μὴ μεταδοίης, ἡμῖν ἀδικήσεις, *cede nobis Nicobulum; quod si non cesseris, injuste feceris.* Contendebant enim sophistæ, uter Nicobulum puerum litteris imbuendis acciperet. Hunc hortatur ut cedat, ne ipse incurrat in

m hi minime concesseris, injuste ages. Nam et amici animum offenderimus, et nihil amplius a te habuerimus. 159 Sin autem, quantum speramus dederis, probi candidique viri officio fungeris, atque utrumque nobis præclarissime se habebit. Nam et illi satisfaciemus, et te laudabimus. Quod si etiam hoc nobis concedis, ut te quoque paterne moneamus, ne tu pro tua imperandi consuetudine consilium nostrum asperneris : viri in hujusmodi rebus haud rudis et imperiti sermonem accipe. Tandem aliquando tela deponite, ac fundas, et atrociores hastas, id est, linguas, quibus vos mutuo incessitis et vulneramini, idque applaudentibus ac laudantibus iis, quos vestri studiosos habetis. Et quidem eas hoc magis deponite, quod promptius paratiusque armis telum istud est; ne alioqui vitii potius quam virtutis duces adolescentulis exsistatis, si non verbis, at certe rebus ipsis. Nam quibus rebus, cum fiunt, quisque delectatur, easdem etiam tacens, suadet. Hoc si feceritis, tum vobis ipsis proderitis, tum nos amicos habebitis, nec spes eorum qui fidei vestræ se commiserunt, falletis Atque hæc tibi, pro laboribus Nicobuli causa susceptis, merces sit. Quod si plenius experimentum sumpserimus, pleniorem etiam his laudem tibi persolvemus.

A βουλον, ἀδικήσεις. Φίλῳ τε γὰρ ἐσόμεθα προσκεκρουκότες, καὶ παρὰ σοῦ μηδὲν ἔχοντες πλέον. Εἰ δὲ δοίης ὅσον ἐλπίζομεν, εὐγνωμονήσεις, καὶ ἀμφότερα ἡμῖν ὡς κάλλιστα ἕξει. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἀπολογησόμεθα, σὲ δὲ ἐπαινεσόμεθα. Εἰ δὲ δίδως ἡμῖν καὶ παραινέσαι σοι πατρικῶς, ἀλλὰ μὴ τῇ συνηθείᾳ τοῦ ἄρχειν τὴν συμβουλὴν (6) διαπτύσῃς· δέξαι λόγον ἀνδρὸς τὰ τοιαῦτα οὐκ ἀμαθοῦς. Κατάθεσθέ ποτε τὰ ὅπλα, καὶ τὰς σφενδόνας, καὶ τὰς δεινοτέρας μελίας, τὰς γλώσσας, αἷς κατ' ἀλλήλων (7) βάλλετέ τε καὶ τιτρώσκεσθε, καὶ ταῦτα ἐν ἐπαινέταις τοῖς σπουδασταῖς. Καὶ κατάθεσθε τοσούτῳ μᾶλλον (8), ὅσον προχειρότερον τοῦτο τῶν ὅπλων ἐστίν· ἵνα μὴ κακίας μᾶλλον, ἢ ἀρετῆς ἐξηγῆσθε (9) τοῖς νέοις, καὶ εἰ μὴ τοῖς λόγοις, ἀλλὰ τοῖς πράγμασιν. B Οἷς γάρ τις χαίρει γινομένοις, ταῦτα καὶ σιωπῶν συμβουλεύει. Ἂν οὕτω ποιῆτε (10), ὑμᾶς τε αὐτοὺς ὀνήσετε, καὶ ἡμᾶς φίλους ἕξετε, καὶ οὐ ψεύσεσθε τὰς τῶν πεπιστευκότων (11) ἐλπίδας. Οὗτός σοι (12) τῶν ἐπὶ Νικοβούλῳ πόνων μισθός. Εἰ δὲ πεῖραν τελεωτέραν λάβοιμεν, τελεωτέραν καὶ τούτων ἀντιδώσομεν τὴν εὐφημίαν.

CXCIII. PROCOPIO.

ΡϞΓ'. ΠΡΟΚΟΠΙῼ (13).

Exeunte anno 384, vel potius ineunte 385, hæc scripta est epistola. Cum enim Olympiadem, de cujus nuptiis in ea agitur, scribat Palladius (14), vix viginti menses in matrimonio egisse, cum maritus ejus naturæ debitum solvit; *constet autem Nebridium, cui, eodem auctore, illa nupserat, primum sub Theodosio Magno comitem privatarum rerum, ac deinde urbis Constantinopolitanæ præfectum, vel, ut habet Palladius, expræfectum, in vivis adhuc fuisse tertio Kalendas* (15) *Julii, Honorio et Eudoxio consulibus, hoc est, anno* 386, *quo ad eum de* Edititiis actionibus *lex data est, cui etiam superstes parumper fortasse fuerit; non potuere Olympiadis nuptiæ ante exeuntem annum* 384, *vel potius annum* 385 *ineuntem celebrari; neque adeo Gregorius de suæ, ut vocat, imo* filiæ *Olympiadis nuptiis, iisque velut celebratis ante anni* 385 *primordia scribere, ac invitanti Procopio se, quod non adfuisset, excusare. Quis ille sit Procopius jam diximus; hic addere sufficiat, patris loco eum Olympiadi avunculum, patruumve ac tutorem fuisse.*

C Sentio, quod crimen mihi objicias, etiamsi id reticeas. Nuptias celebramus, forsan dixeris, idque aureæ tuæque Olympiadis, ac grex episcoporum aderat : tu vero aberas, vir egregie, vel dedignatus, vel gravatus. Neutrum horum, o admirande. Sed fieri non poterat, ut qui tragice se haberet, comice festum diem ageret; ac simul omnino intempestivum est atque a nuptiis alienum, podagricos duos videre, qui inter saltitantes circumferantur, et rideantur. Libet enim tecum nonnihil quoque nuptiali more ludere. Nam alioqui, quantum ad voluntatem attinet, et adsum, et simul festum celebro, juvenilesque dextras in-

Αἰσθάνομαί σου (16) τῶν ἐγκλημάτων καὶ σιωπῶντος. Γάμους εἱστιῶμεν, ἴσως ἐρεῖς, καὶ ταῦτα τῆς χρυσῆς Ὀλυμπιάδος καὶ σῆς, καὶ παρῆν ἐπισκόπων ὅμιλος· σὺ δὲ ἀπῆς ἡμῖν, ὁ γεννάδας, ἢ ἀπαξιώσας, ἢ κατοκνήσας. Οὐδέτερον, ὦ θαυμάσιε. Ἀλλ' οὐκ ἦν, οἶμαι, πράττοντα τραγικῶς, πανηγυρίζειν κωμικῶς, καὶ ἅμα παντελῶς ἄωρον (17) καὶ οὐ γαμικὸν, δύο ποδαλγοὶ περιφερόμενοι καὶ γελώμενοι, μέσοι πηδώντων· ἵνα τί σοι καὶ προσπαίξωμεν γαμικῶς. Ἐπεὶ τῷ γε βούλεσθαι, καὶ πάρειμι, καὶ συνεορτάζω, καὶ τῶν νέων τὰς δεξιὰς ἀλλήλαις τε ἐμβάλλω, καὶ ἀμφοτέρας τῇ τοῦ Θεοῦ. Πρέπει γὰρ ὥσπερ ἄλλο σοι πᾶν ἀγαθὸν, οὕτω δὴ καὶ (18) τὴν συζυγίαν ἐπὶ

alterius offensam. Verum sine addito cohærent omnia, nec supplendum quidquam nobis offerunt vel codd. nostri, vel quos videre Montac. et Morel.

(6) *Τὴν συμβουλήν*. Ita cod. 1405 ac Combef. In edit. τὴν βουλήν.

(7) *Κατ' ἀλλήλων*. Combef. ἀλλήλους.

(8) *Τοσούτῳ μᾶλλον*. Ita cod. 1405 et Combef. In edit. τοσοῦτον μᾶλλον.

(9) *Ἐξηγῆσθε*. Ita cod. et Combef In edit. ἐξηγεῖσθε.

(10) *Ποιῆτε*. Ita cod. 1405 et Combef. In edit., ποιεῖτε.

(11) *Τῶν πεπιστευκότων*. Combef. : *qui fidei* D *vestræ adolescentes commiserunt.*

(12) *Οὗτός σοι*. Ita cod. 1405, et Combef. In edit. οὗτός μοι.

(13) Alias LVII. Scripta eodem tempore.

(14) *De vita cler.* cap. 17, p. 460.

(15) Gotefred., t. VI, p. 374.

(16) *Αἰσθάνομαί σου*. Ita cod. Reg. In edit. σου deest.

(17) *Ἅμα παντελῶς ἄωρον*. Forte legendum θέαμα παντελῶς ἄωρον, *spectaculum omnino intempestivum*. Mox, pro ποδαλγοί, cod. Reg. ποδαγροί.

(18) *Οὕτω δὴ καί*. Ita cod. et Reg. ac Combef. In edit. οὕτω σοι καί.

παντὶ βελτίστῳ γενέσθαι καὶ κατὰ τὰς κοινὰς ἡμῶν εὐχάς.

A ter se jungo, atque utrasque **160** Dei manui. Convenit enim, ut quemadmodum alia tibi omnia bona, ita matrimonium quoque in optimum quemque finem et secundum communia nostra vota fiat.

ΡϞΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (19).

CXCIV. EIDEM.

Aliam fratris sororisve filiam in matrimonium collocavit Procopius, scribendique iterum occasionem Gregorio præbuit. Tardius licet scripta forsitan hæc epistola fuerit, eam hic collocare, quod ejusdem sit argumenti ac superior, visum est. Excusat se iterum quod nuptiis non adfuerit, et gratulatur Procopio Gregorius, cumque ut se totum ad rerum supernarum studium conferat, hortatur.

Ἰδοὺ καὶ δεύτερός σοι γαμβρός· καὶ τὸ γλυκὺ φορτίον ἀποσκευάζῃ (20), καλῶς ποιῶν. Ἀργοὶ δὲ ἡμεῖς, ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις· ὡς δὲ ὁ ἀληθὴς λόγος, ἀσθενεῖς, οὐκ ἀργοί (21). Πλὴν καλῶς ἡμῖν ἔχει τὰ ἐκ Θεοῦ. Τῶν μὲν γὰρ θορύβων ἄλλοις παρεχωρήσαμεν, τῆς φιλοσοφίας δὲ ἡμεῖς ἀπολαύσομεν (22), B ἐπειδὰν Θεῷ συσταλῇς, καὶ ὅλως τῶν ἄνω γένῃ, μηδενὶ δεσμῷ κατεχόμενος. Καὶ νῦν δὲ τοῖς γάμοις συνεισφέρομεν τὰς εὐχὰς, ἃς ἔδει δωροφορεῖν ἡμᾶς (23) τὸ κάλλιστον.

En alter tibi quoque gener, et dulce onus excutis, rem laudabilem faciens. Nos vero desides, ut ipse fortasse dixeris: ut autem vere dicam, infirmi, non desides. Cæterum quæcunque a Deo, recte nobis eveniunt. Nam tumultus quidem aliis concessimus; nos autem philosophia fruemur, posteaquam ad Deum collectus fueris, totumque te ad superarum rerum studium contuleris, nullo jam vinculo præpeditus ac detentus. Ac nunc preces, quas, ut donum omnium pulcherrimum, nos offerre oportebat, nuptiis largimur.

ΡϞΕ'. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΑΡΧΟΝΤΙ (24).

CXCV. GREGORIO PRÆSIDI.

Sororem suam, ejusque liberos, qui, mortuo Nicobulo patre, a quibusdam vexabantur, Gregorio præsidi commendat Theologus hac epistola, quæ citius anno 385 scripta non est; siquidem hoc anno Nicobulus filium suum sophistis erudiendum tradidisse invenitur. Vitam autem cum morte non tardius anno 385 commutasse, cum Tillemontio existimamus.

Οὐκ ἐπαινῶ τὸν Ἡσίοδον, ὅτι τοὺς ὁμοτέχνους ἀντιτέχνους ὠνόμασε,

Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ (25) *κοτέει*, (λέγων,) *καὶ τέκτονι τέκτων.*

Οὐ γὰρ φθονεῖ μᾶλλον, ἢ προστρέχει τε καὶ ἀσπάζεται, C ὡς ἐμὸς λόγος, καὶ ὡς οἰκείου περιέχεται. Ἀοιδὸς δὲ ἀοιδῷ τοσούτῳ πλέον (26), ὅσῳ καὶ λόγος ἐστὶ τούτοις τὸ σπουδαζόμενον. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς πεπονθὼς πρὸς τὴν σὴν λογιότητα, εἰ μὲν οὕτως εἶχον τοῦ σώματος, ὥστε ταῖς τῆς ψυχῆς ὁρμαῖς ὑπουργεῖν δύνασθαι, οὐκ ἄν μέ τις ἔφθη καὶ προσδραμὼν (27), καὶ περιπτυξάμενος, καὶ τὰ ἐπιβατήρια προσφθεγξάμενος. Ἀλλ' ἡλίῳ μὲν ἐπισκοτεῖ νέφος, ἐμοὶ δὲ καὶ ἡ ἀῤῥωστία, καὶ τὸ φθονερὸν τοῦτο σαρκίον καὶ δεσμωτήριον. Ἆρα δέξῃ μου τὴν ἐπιστολὴν ἀντὶ τῆς παρουσίας; ναὶ δέξῃ, λόγιός τε ὢν (28), καὶ συγγνώμων, εὖ οἶδα τοῦτο, καὶ οὐκ εἰκάζειν ἔχω.

Hesiodum minime laudo, qui ejusdem artis opifices, vocavit æmulos his verbis:

Et faber est fabro, figulo figulusque molestus.

Neque enim, mea quidem sententia, magis invidet quam accurrit, et exosculatur, ac velut familiarem et necessarium complectitur. Cantor autem eo magis cantori adjungitur, quod eorum opera circa vocem versatur. Quo etiam ipse modo erga eloquentiam tuam affectus, si quidem eo corporis statu essem, ut animæ cupiditatibus observire posset, nemo me prior ad te complectendum accurrisset, ac magistratum ineuntem consalutasset. Verum, ut solem nubes obscurat, ita me morbus, atque invidum hoc corpusculum et ergastulum. Accipiesne igitur **161** præsentiæ vice epistolam meam? Accipies profecto, utpote æquus et ad

(19) Alias LVIII. Scripta incerto tempore.

(20) Ἀποσκευάζῃ. Ita cod. et Reg. Sic Bill. auctoribus libris Italicis. In edit. ἀποσκευάζεις, *dulce onus commode excutis*, id est, filiam tuam aufert tibi; filia enim est onus patri, sed dulce onus, quo tamen liberatur, alio illud in se recipiente, nimirum genero, filiæ marito. Verum Tillemont. non de marito filiæ Procopii loqui putat Gregorium, sed eo loci ab eo vocem γαμβρός sic usurpatam, quemadmodum in testamento suo, ubi Meletium γαμβρόν, *generum suum*, dicit, quod sororis suæ filiam duxerit uxorem.

(21) Ἀσθενεῖς, οὐκ ἀργοί. Bill.: *infirmi, desides non sumus.* Mox, πλὴν καλῶς ἡμῖν, et Bill.: *Cæterum quantum ad ea quæ ex Deo sunt, bene velle habemus.* At cod., πλὴν καλῶς ἡμῖν ἔχοι, *verum utinam nobis prospere cedant quæcunque veniant a Deo.*

(22) Ἀπολαύσομεν. Addendum putant nonnulli, sed nulla freti auctoritate, καὶ οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ, ἐπειδὰν, *et non nos tantum, verum et tu*, etc. Mox, Bill. cum Montac. et Morel. legit συσταλῇς, non συσταλεὶς, ut in antiquis edit.

D (23) Ἃς ἔδει δωροφορεῖν ἡμᾶς. Ita cod. et R. Edit. εἰ δεῖ δωροφορεῖν ἡμῖν, etc., *ut donum omnium pulcherrimum vobis offeramus.*

(24) Alias XLIV. Scripta anno 385.

(25) Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ. Vide adagium apud Erasmum, *Figulus figulo invidet*: ex quo loci illius illustratio petenda est.

(26) Τοσούτῳ πλέον. Sic Montac., Morel. et Combef. In edit. τοσοῦτον πλέον. Mox ὅσῳ καὶ λόγος ἐστί. Vertit Bill.: *Quod circa vocem ac sermonem.* Verum non tam *vocem ac sermonem* sonat hic λόγος, ut arbitror, quam *vocis concentum.*

(27) Προσδραμών. Ita Montac., Morel. ac Combef. In edit. προδραμών. Mox καὶ τὰ ἐπιβατήρια προσφθεγξάμενος. Combef.: *ac pro arrepto magistratu consalutamus.*

(28) Λόγιός τε ὤν. Combef.: *utpote qui sis vir prudens ac rerum peritus*, melius quam quod vertit Bill., *disertus.*

ignoscendum propensus : nec hoc tantum conjicio, sed etiam certo mihi persuadeo. Atque ut intelligas, quantum probitati et benignitati tuæ confidam, en legationem quoque nobis admodum necessariam tibi offero, atque a tua amicitia amicorum officia postulo. Nicobulum meum de manu mea tibi cum fratribus suis trado, non ut pœnas det, sed ut sumat, viduamque citius quam oportebat, eorum matrem et domum quondam illustrem et conspicuam, cum superstes nobis esset, insignis vir Nicobulus ; nunc autem ita miseram, ut ne lugendi quidem potestas ipsi facta sit, tum ob exorta jam mala, tum ob impendentia, nisi tibi ac tuæ justitiæ visum fuerit adversus malum dæmonem in procinctu stare, nosque honore afficere, atque humanarum rerum fragilitate moveri, clarumque et celebrem tibi ipsi magistratum tuum per beneficentiam erga nos reddere.

A Καὶ ἵν' εἰδῇς (29) ὅσον θαῤῥῶ τῇ σῇ καλοκαγαθίᾳ, ἰδοὺ καὶ πρεσβείαν προσάγω σοι, σφόδρα ἡμῖν ἀναγκαίαν, καὶ πρὸς τῆς σῆς φιλίας (30) αἰτῶ τὰ τῶν φίλων. Τὸν ἐμὸν Νικόβουλον ἀπὸ τῆς ἐμῆς δεξιᾶς ἐγχειρίζω σοι σὺν τοῖς ἀδελφοῖς, οὐ δώσοντα δίκην, ἀλλὰ ληψόμενον, καὶ χήραν ἄωρον (31) τὴν τούτων μητέρα, καὶ οἰκίαν ποτὲ (32) λαμπρὰν οὖσαν καὶ ἀπόβλεπτον, ἕως περιῆν ὁ πολὺς ἡμῖν Νικόβουλος· νῦν δὲ οὐδὲ πενθῆσαι συγχωρηθεῖσαν, ἐκ τῶν ἤδη ἀναφανέντων (33) κακῶν, καὶ προσδοκωμένων, εἰ μή σοί τε παρασταίη καὶ (34) τῇ σῇ δίκῃ στῆναι πρὸς τὸν πονηρὸν δαίμονα, καὶ ἡμᾶς τιμῆσαι (35), καὶ τὸ ἀνθρώπινον αἰδεσθῆναι, καὶ λαμπρὰν σεαυτῷ ποιῆσαι τὴν ἀρχὴν διὰ τῆς εἰς ἡμᾶς εὐποιίας.

CXCVI. ECEBOLIO.

ΡϞϚ'. ΕΚΗΒΟΛΙῼ (36).

Ejusdem argumenti et temporis ac superior, est hæc epistola, in qua Nicobuli uxorem, ejusque filios Ecebolio commendat. Morbus quo detineri se ait Gregorius, ille ipse est, quo correptus fuit post electionem Eulalii. De eadem queritur in epist. 107, 160, 178 *et* 234.

Adversus meipsum nonnihil exclamabo, ac dolenti ignoscendum est, ea quæ dolentis sunt, loquenti. O prava et maligna caruncula, quibus me malis afficis ! quænam efficis ! In propinquo vir erat, quem etiam procul remotum persequi cumprimis oportebat, tum ejus virtutis causa, qua præses nitet, tum ob cæteram mansuetudinem et lenitatem. Tu vero male ac propemodum torpide te habes, nec tibi quidquam curæ est, quod aliis hoc bono fruentibus, ipsi careamus. Atque hujusmodi nostra est accusatio. Quoniam autem, quæ patimur, deplorare minime sufficit, verum medicamentum etiam quoddam vulneri adhibendum est, hoc invenimus, nimirum ut hanc epistolam scribere audeamus, ac præsentiam per litteras adumbremus. Quod si de nobis quoque præclare mereri studes et expetis, vir bonitate scatens, fidenti animo calamitosam domum ac misericordia **162** dignam tibi offerimus, viduam ac pupillos lacrymis adhuc calentes, sororem, inquam, meam, ejusque liberos, qui probo patre nati, et qui tum imperatoribus non ignobilem, verum perillustrem operam in armis navaverit, tum etiam vobis præsidibus

B Βοήσομαί τι κατ' ἐμαυτοῦ· καὶ συγγνώμη τῷ ἀλγοῦντι τὰ ἀλγοῦντος φθέγξασθαι (37). Ὦ σαρκίον πονηρὸν καὶ κακόηθες, οἷά με κακὰ δρᾷς! οἷα ἐργάζῃ (38)! Ἐγγὺς ἀνὴρ, ὃν καὶ πόῤῥω τυγχάνοντα μεταδιώκειν τῶν ἀναγκαίων ἦν, τῆς τε ἀρχικῆς ἀρετῆς εἵνεκα (39), καὶ τῆς ἄλλης ἡμερότητος. Σὺ δὲ πονηρῶς ἔχεις, καὶ σχεδὸν ἀκινήτως, καὶ περιορᾷς ἄλλους τοῦ ἀγαθοῦ μεταλαμβάνοντας, ἡμᾶς δὲ ζημιουμένους. Τὰ μὲν οὖν τῆς κατηγορίας τοιαῦτα. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐξαρκεῖ τὸ ἀποδύρασθαι μόνον ἃ πάσχομεν, ἀλλὰ δεῖ καί τινος φαρμάκου (40) πρὸς τὴν πληγὴν, τοῦτο ἐξεύρομεν, τὸ θαῤῥῆσαι πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην (41), καὶ τοῖς γράμμασι σκιαγραφῆσαι τὴν παρουσίαν. Εἰ δὲ καὶ τὸ εὖ ποιεῖν ἡμᾶς ἐπιζητεῖς, βρύων τὸ ἀγαθὸν (42), προσάγομεν C θαῤῥοῦντες οἰκίαν ἐλεεινὴν καὶ φιλανθρωπίας ἀξίαν, χήραν μετ' ὀρφανῶν ἔτι θερμῶν ἐν τοῖς δάκρυσι, τήν τε ἀδελφὴν τὴν ἐμὴν λέγω, καὶ τοὺς ταύτης παῖδας, οἳ πατρὸς ἀγαθοῦ γεγονότες, καὶ πολλὰ μὲν βασιλεῦσι καμόντος ἐν ὅπλοις οὐκ ἀνωνύμως, ἀλλὰ καὶ λίαν λαμπρῶς, πολλὰ δὲ τοῖς ἄρχουσιν ὑμῖν ὑπουργήσαντος (εἴ τινα Νικόβουλον ἀκούεις), κινδυνεύουσι νῦν πάσχειν τὰ χαλεπώτατα. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν

(29) *Καὶ ἵν' εἰδῇς*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. καὶ deest. Montac. et Morel. ἵν' ἴδῃς.

(30) *Πρὸς τῆς σῆς φιλίας*. Montac. et Morel. πρὸ τῆς σῆς φιλίας, *et coram amicitia tua*.

(31) *Χήραν ἄωρον*. Bill. : *viduam decrepitam;* quam versionem non probat Combef. Reddit enim, inquit Bill., ἄωρον, quasi idem esset ac ἔξωρον· melius sane *ante tempus, vel maturius orbatam conjuge*.

(32) *Οἰκίαν ποτέ*. Ita cod. et Combef. In edit. ἦν ὅτε.

(33) *Ἐκ τῶν ἤδη ἀναφανέντων*. Cod. 2022, Montac. ac Morel. ἐκ τῶν ἤδη τε ἀναφυέντων, *tum ob jam renascentia mala*.

(34) *Σοί τε παρασταίη καί*, etc. Legunt Montac. ac Morel. παρασταίη. Εἴη οὖν τῇ σῇ δίκῃ.

(35) *Ἡμᾶς τιμῆσαι*. Ita cod., Montac. et Morel.; sicque reddidit Bill. In edit. ὑμᾶς τιμῆσαι.

(36) Alias XLV. Scripta eodem tempore.

(37) *Τὰ ἀλγοῦντος φθέγξασθαι*. Cod. et Pass. τὰ τοῦ ἀλγοῦντος καὶ φθέγξασθαι.

(38) *Οἷα ἐργάζῃ*. Hæc Bill. non reddidit. Putat Combef. legendum οἷα κατεργάζῃ! *quibus me conficis!*

(39) *Ἀρχικῆς ἀρετῆς εἵνεκα*. Bill. : *tum ob principe viro dignam virtutem*. At Combef. : *tum ob viri præsidis, vel judicis virtutem*, justitiam nempe et æquitatem.

D (40) *Καί τινος φαρμάκου*. Ita cod. Reg. et Pass. In edit. τίνος καὶ φαρμάκου.

(41) *Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην*. Cod., Reg. et Pass. τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ.

(42) *Βρύων τὸ ἀγαθόν*. *Vir fundens bonitatem*, id est, bonum quod in se est, allatum nobiscum communicans.

φίλων ἔκδοσιν (43) καὶ τοὺς ὅρκους ἐκείνους, οὓς ἐπὶ τῇ ἐξετάσει ὑπέστησαν, νῦν πάλιν ἐπηρεάζειν ἐπιχειροῦσι τοῖς ὀρφανοῖς.

multis modis inservierit (si Nicobuli nomen ad tuas aures pervenit), nunc gravissima quæque pati periclitantur. Etenim post amicorum deditionem et jusjurandum illud, quod ob inquisitionem subierunt, nunc rursus pupillos vexare conantur.

ΡϞΖ'. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΤΩ ΝΥΣΣΗΣ (44).

CXCVII. GREGORIO NYSSENO.

Consolatoria hæc est ad Gregorium Nyssenum de morte Theosebiæ, cujus laudes prosequitur. Quam sororem Nysseni appellat ἱερέως σύζυγον, quæ verba pluribus errandi ansam præbuerunt, eamque cum Theologo junctam fuisse matrimonio arbitrandi. Quem errorem in nostra de perpetua virginitate Theologi disputatione refellimus. Nihil in epistola apparet quo tempus, quando scripta est, certo statui possit.

Ὡρμημένον με πρὸς ὑμᾶς κατὰ πᾶσαν σπουδὴν, καὶ μέχρις Εὐφημιάδος γενόμενον, ἐπέσχεν ἡ σύνοδος ἣν αὐτοὶ (45) τελεῖτε τοῖς ἁγίοις μάρτυσι, καὶ τὸ μὴ μετασχεῖν ταύτης (46) οἷόν τε εἶναι διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν, καὶ ἄλλως βαρὺν ἂν γενέσθαι τῇ ἀκαιρίᾳ (47). Ὥρμησα δὲ ὁμοῦ μὲν, ἐπισκεψόμενος (48) ὑμᾶς οὕτω διὰ μακροῦ, ὁμοῦ δὲ θαυμασόμενός σε τῆς καρτερίας, καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἣν φιλοσοφεῖς (49) (πυνθάνομαι γὰρ) ἐπὶ τῇ μεταστάσει τῆς ἁγίας ἀδελφῆς ὑμῶν (50) καὶ μακαρίας, ὡς ἀνὴρ ἀγαθός τε καὶ τέλειος, καὶ Θεῷ παριστάμενος (51), καὶ πάντων μᾶλλον εἰδὼς τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα (52)· καὶ ὃ τοῖς ἄλλοις βαρύτατόν ἐστιν ἐν τοῖς τοιούτοις, τοῦτο κουφότατον κρίνων τὸ τοιαύτῃ μὲν συζῆσαι, τοιαύτην δὲ παραπέμψαι, καὶ εἰς τὰς ἀσφαλεῖς ἀποθέσθαι μονὰς, ὥσπερ θημωνιὰν ἅλωνος κατὰ καιρὸν συγκομισθεῖσαν, ἵν' εἴπω τὸ τῆς θείας Γραφῆς· καὶ τῶν μὲν τερπνῶν τοῦ βίου μετασχοῦσαν, τὰ δὲ λυπηρὰ διαφυγοῦσαν τῷ μέτρῳ τῆς ἡλικίας, καὶ πρὶν ἐπὶ σοὶ πενθῆσαι, παρὰ σοῦ τιμηθεῖσαν τῇ καλῇ κηδείᾳ, καὶ τοῖς τοιούτοις ὀφειλομένῃ (53). Ποθῶ δὲ καὶ αὐτὸς, εὖ ἴσθι, τὴν μετάστασιν, εἰ καὶ μὴ καθ' ὑμᾶς (πολὺ γὰρ τοῦτο εἰπεῖν), ἀλλ' εὐθὺς μεθ' ὑμᾶς. Ἀλλὰ τί χρὴ παθεῖν πρὸς Θεοῦ νόμον πάλαι κεκρατηκότα, ὃς ἔχει Θεοσεβίαν τὴν ἐμὴν (54) (ἐμὴν γὰρ ὀνομάζω τὴν κατὰ Θεὸν ζήσασαν, ἐπειδὴ κρείττων ἡ πνευματικὴ συγγένεια τῆς σωματικῆς)· Θεοσεβίαν τὸ τῆς Ἐκκλησίας καύχημα, τὸ τοῦ Χριστοῦ (55) καλλώπισμα, τὸ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ὄφελος (56), τὴν γυναικῶν παῤῥησίαν· Θεοσεβίαν, τὴν ἐν τοσού-

Tendentem me ad vos omni studio ac celeritate, jamque ad Euphemiadem usque profectum, conventus ille retinuit, quem ipse in sanctorum martyrum honorem celebratis, tum quod huic ob morbum interesse nequeam, tum ne ob importunitatem gravis ac molestus sim. Porro hac de causa iter susceperam, partim ut te tanto intervallo viserem; partim ut te ob eam tolerantiam ac philosophiam mirificis laudibus efferrem, quam ob sanctæ ac beatæ sororis vestræ discessum ex hac vita præstas (ita enim audio), ut vir probus et perfectus, ac Deo astans, divinaque et humana, magis quam quivis alius, cognita et perspecta habens; quodque in hujusmodi rebus aliis gravissimum et acerbissimum est, hoc levissimum judicans, nempe quod cum tali vixeris, et talem transmiseris, atque in cœlestia domicilia, tanquam areæ acervum, ut Scripturæ verbis utar [99], tempestive devectum, recondideris: et quidem ita, ut ipsa jucunditatum quidem vitæ particeps fuerit, molestias autem per ætatis mensuram effugerit, priusque quam propter te luxisset, præclaro funere, atque hujusmodi mortuis debito, a te ornata sit. Cupio, mihi crede, ipse quoque hinc migrare, si non tam vehementer ac vos (magnum enim dictu hoc est), at certe statim post vos. Sed quid faciamus adversus Dei legem jam olim vigentem ac dominantem, quæ Theosebiam meam habet (meam enim eam **163** voco quæ, ut Dei legibus consentaneum erat, vixit; quandoquidem spiritualis cognatio

[99] Job v, 26.

(43) *Φίλων ἔκδοσιν*. Combef.: *Post editos seu proditos amicos, ne quid favere queant occulte.*

(44) Alias XCV. Scripta forte anno 385.

(45) *Ἐπέσχεν ἡ σύνοδος ἣν αὐτοί*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἐπέσχεν ἡ σύνοδος ἣν αὐτόθι. Montac. et Morel. ἣν αὐτοῖς τελεῖτε τοῖς.

(46) *Μετασχεῖν ταύτης*. Montac., Morel. ac Combef. κατασχεῖν ταύτης, *eum assequi.*

(47) *Βαρὺν ἂν γενέσθαι τῇ ἀκαιρίᾳ*. *Ne molestus essem ob temporis inopportunitatem*, quod sic infirmitate gravatus tardius occurrerem. Hæc Combef.

(48) *Ἐπισκεψόμενος*. Ita cod., Montac., Morel. ac Combef. In edit. ἐπισκεψάμενος.

(49) *Ἣν φιλοσοφεῖς*. Combef. ἧς φιλοσοφεῖς.

(50) *Ἀδελφῆς ὑμῶν*. Cod. Reg. et Combef. ἡμῶν.

(51) *Καὶ Θεῷ παριστάμενος*. In cod. hæc desunt.

(52) *Εἰδὼς τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα*. Montac., Morel. ac Combef. εἰδῇς τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, *qui tum divina, tum humana noveris.*

(53) *Τοῖς τοιούτοις ὀφειλομένῃ*. Bill.: *Hujusmodi mulieribus debito.* At τοῖς τοιούτοις neutri generis est aut masculini; non vertendum igitur *hujusmodi mulieribus*. Cod. et Combef. τοῖς τοιούτοις χρεωστουμένῃ.

(54) *Ὃς ἔχει Θεοσεβίαν τὴν ἐμήν*. E recentioribus nonnulli Theosebiam Theologo nupsisse, alii Gregorio Nysseno junctam voluerunt matrimonio. Vide præmissam tom. I editionis nostræ præfationem, pag. 22 et seq., ubi variis probavimus argumentis Theologum nec cum Theosebia, nec cum ulla alia connubio fuisse copulatum; Theosebiam, non uxorem, sed germanam fuisse sororem Gregorii Nysseni: imo ipsam Theosebiam virginitatem fuisse professam.

(55) *Τοῦ Χριστοῦ*. Ita cod. et Combef. In edit. τοῦ deest.

(56) *Τὸ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ὄφελος*. Combef. *ætatis nostræ fastigium et culmen.*

corpoream antecellit) : Theosebiam, Ecclesiæ decus, Christi ornamentum, ætatis nostræ utilitatem, feminarum fiduciam : Theosebiam, in tanta fratrum pulchritudine formosissimam et clarissimam : Theosebiam vere sacram, atque sacerdoti comparem, et parem honore, magnisque mysteriis dignam : Theosebiam, quam futurum quoque tempus excepturum est, in immortalibus columnis, hoc est omnium, tam qui eam nunc norunt, quam qui posthac futuri sunt, animis sitam ? Nec vero mirum tibi videatur, quod eam sæpe appellem. Nam etiam beatæ illius feminæ memoriam pro deliciis habeo. Atque hic sermo, brevis quidem ille, amplus tamen et copiosus, tum ad illius funus honestandum, tum ad te consolandum a nobis habitus sit ; tametsi alioqui, pro tua in omnibus virtute animique constantia, ejusmodi cohortationem aliis ipse adhibere possis. Congressum autem (nam nos quoque hoc appetimus), nunc nobis ea, quæ a nobis commemorata est, causa eripuit. Verum demus operam, ut mutuas orationes jungamus, quandiu in hac vita sumus, neque communis nos finis disjungat, ad quem appropinquamus. Ac proinde nobis omnia perferre necesse est, ut qui nec diutius gavisuri, nec in mœrore futuri simus.

τῷ κάλλει τῶν ἀδελφῶν εὐπρεπεστάτην τε καὶ διαφανεστάτην· Θεοσεβίαν τὴν ὄντως ἱεράν, καὶ ἱερέως σύζυγον (57), καὶ ὁμότιμον, καὶ τῶν μεγάλων μυστηρίων ἀξίαν· Θεοσεβίαν, ἣν καὶ ὁ μέλλων ὑπολήψεται χρόνος, ἐν στήλαις ἀθανάτοις κειμένην, ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς τῶν τε νῦν ἐγνωκότων, καὶ τῶν ὕστερον ἐσομένων ; Καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ πολλάκις ταύτην ἀνακαλῶ. Ἐντρυφῶ γὰρ καὶ (58) τῇ μνήμῃ τῆς μακαρίας. Οὗτος ἐκείνῃ (59) τε παρ' ἡμῶν ἐπιτάφιος ἐν βραχεῖ πολὺς καὶ σοὶ παρακλητικὸς λόγος, καίπερ ἄλλους (60) τὰ τοιαῦτα παρακαλεῖν δυναμένῳ διὰ τὴν ἐν πᾶσι φιλοσοφίαν (61). Τὴν δὲ συντυχίαν (ἐπεὶ καὶ ταύτην ποθοῦμεν) νῦν μὲν ἀφῃρήμεθα, δι' ἣν εἶπον αἰτίαν. Συνευχόμεθα δὲ ἡμῖν αὐτοῖς, ἕως ἂν ἔτι (62) ὑπὲρ γῆς ὦμεν, καὶ μὴ τὸ κοινὸν ἡμᾶς διαζεύξῃ τέλος, ᾧ πλησιάζομεν. Διὸ καὶ πάντα (63) φέρειν ἀναγκαῖον ἡμῖν, ὡς οὔτε ἡσθησομένοις (64), οὔτε ἀνιασομένοις μακρότερα.

CXCVIII. NEMESIO.

ΡϞΗ'. ΝΕΜΕΣΙῼ (65).

Nemesius, ad quem hæc epistola aliæque plures scriptæ sunt a Theologo, vir fuit doctrina atque optimarum artium studiis eruditus. Cappadociæ præfectus erat, cum senectute et morbo maxime gravabatur Nazianzenus, qui eum plurimi fecit, ejusque integritatem commendatam in epistolis reliquit. Quamvis autem gentilis esset Nemesius, nihilominus Gregorium ob litteras, quarum studio et amore uterque tenebatur, cultu et honore dignatus est, ejusque senectutem fovit. Cujus beneficii gratiam referre cupiens Gregorius, carmen contra idolorum vanitatem conditum misit Nemesio, ut eum ab errore abductum ad Christianam religionem perduceret. Nec irritum fuisse Gregorii conatum credibile est, quippe inter catechumenos nomen dedisse a quibusdam creditur ; elegantis etiam libri De hominis natura *sub nomine Nemesii philosophi Christiani auctor habetur : quod certe nobis affirmare non licet. Illum autem rogat ne Valentiniano mulctam irroget, sed opem ferat ejus calamitati.*

Samium Pythagoram nonnulli hoc nomine laudibus efferunt, quod cum ipse sacrificare cogeretur (quandoquidem alioqui sacrificia minime probabat), bove ex 164 argilla confecto sacrificium exsolvit : quod scilicet negaret mortua mortuis expianda ; nam ita corpora appellabat. Hunc mihi tu quoque, vir eximie, pulchre imitari posse videris. Quoniam autem mulctam irrogare tibi interdictum est, et solus præsidum, aut certe cum perpaucis, iis quibus præes, metum detri-

Ἐπαινοῦσί τινες τὸν Πυθαγόραν τὸν Σάμιον (66), ὅτι θῦσαι δεῆσαν αὐτῷ (ἐπειδή γε ἄλλως οὐκ ἐπῄνει τὸ θύειν [67]), πηλίνῳ βοῒ τὴν θυσίαν ἀφωσιώσατο· μηδὲ γὰρ χρῆναι νεκρὰ νεκροῖς καθαίρειν, οὕτω λέγων τὰ σώματα. Τοῦτόν μοι καὶ αὐτὸς μιμήσασθαι καλῶς ἔχεις, ὦ θαυμάσιε. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προστιμᾷν ἀπηγόρευταί σοι, καὶ μόνος ἀρχόντων ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις, ἀζήμιον ἐνίδρυσας τοῖς ἀρχομένοις (68) τὸν φόβον· μηδὲ Οὐαλεντινιανὸν ζημιῶσαι τὸν σὸν καὶ ἡμέτερον (ὑπὲρ συγγενοῦς γὰρ πρεσβεύομεν), ἀλλ'

(57) *Ὄντως ἱερὰν καὶ ἱερέως σύζυγον.* Montac. ὄντως ἱερέων σύζυγον. Verum cod. Reg., Morel. et Combef. ὄντως ἱερέως σύζυγον, *vere sacerdotis conjugem.* Ita post Bill. reddit Combef. At in supradicta præfatione demonstravimus vocem Græcam σύζυγος, non proprie significare eos quos conjuges vocamus, sed eos generatim qui ejusdem operis socii, idem veluti jugum trahere censentur. Theologus igitur Theosebiam, Nysseni sororem, ejusdem diaconissam his verbis astruit, quibus aptiora non sunt ad designanda diaconissæ merita et munia : *Theosebiam vere sacram, atque adeo sacerdoti comparem, et parem honore, magnisque mysteriis dignam.*

(58) *Ἐντρυφῶ γὰρ καί.* Ita cod. 1405 et Combef. In edit. καί deest.

(59) *Οὗτος ἐκείνῃ.* Ita cod. et Combef. In edit., οὕτως.

(60) *Καίπερ ἄλλους.* Cod. 1405, ὑπὲρ ἄλλους.

(61) *Διὰ τὴν ἐν πᾶσι φιλοσοφίαν.* Combef. : *pro tua in omnibus fortis animi constantia.* Bill. : *pro tua in omni genere sapientia.*

(62) *Ἕως ἂν ἔτι.* Ita Montac. ac Morel. et Combef. In edit. deest ἕως.

(63) *Διὸ καὶ πάντα.* Montac. et Morel. melius videtur καὶ δι' ὃ πάντα.

(64) *Ἡσθησομένοις.* Cod. B. 3, αἰσθησομένοις, *nec diutius sentiemus.*

(65) Alias CLXXXIII. Scripta forte anno 386.

(66) *Τὸν Πυθαγόραν τὸν Σάμιον.* Pythagoras Samius, philosophus, sacrificiis utebatur inanimis. Cruentas hostias diis offerri vetuit, at aram incruentam adorari jussit. Tradunt tamen quidam ex animalibus eum solos gallos gallinaceos, hædos et agnos subrumos ad sacrificia adhibuisse. Vide Suidam.

(67) *Τὸ θύειν.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. τὸ Θεῖον.

(68) *Τοῖς ἀρχομένοις.* Montac. et Morel., τοῖς ἐρχομένοις.

ὅσον φθέγξασθαι πλάσαντα τὴν προστίμησιν, ἐπισχεῖν τὴν ζημίαν. Καὶ γὰρ οὐδὲ οἰκείας ῥᾳθυμίας ὑπέχει δίκην (εἰ δεῖ θαῤῥήσαντας τοῦτο εἰπεῖν). Εἰ μὲν οὖν ὡς δικαστὴν πείθομεν, τοῦτο ἄριστον· εἰ δὲ μὴ, πρὸς τὸν φίλον καταφευξόμεθα (69), καὶ τοῦτο φθεγξόμεθα πρὸς τὴν σὴν λογιότητα, ὅπερ λέγεται (70) πρὸς ἑαυτοῦ φίλον γεγραφέναι τις· Τὸν δεῖνα (71), εἰ μὲν οὐδὲν ἀδικεῖ, διὰ τὸ δίκαιον ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ, ἡμῖν ἄφες (72). Πάντως δὲ ἄφες, ἐκεῖνο πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐνθυμηθεὶς, ὅτι τὸ μὲν κοινὸν, οὐδὲν ἂν μέγα ὀνήσειεν ἵππω δύο προστίμησις (73), ἡμῖν δὲ ἡ χάρις ἀνάγραπτος. Καὶ τοῦτο δὲ προσκείσθω· Τῇ συμφορᾷ τοῦ ἀνδρὸς βοήθησον σφόδρα συντριβέντος ἀπὸ συμπτώματος.

A menti expertem constituisti, ne, quæso, committas ut Valentinianum tuum ac nostrum (pro cognato enim loquor), incommodo afficias, verum sermone tenus efficta mulcta detrimentum reprime. Nam ne propriæ quidem inertiæ ac socordiæ (si verum intrepido animo dicendum est) pœnam suffert. Ac si quidem te, ut judicem, hac oratione permovemus, hoc sane optimum fuerit. Sin minus, ad amicum confugiemus, hisque ad te hominem eruditum verbis utemur, quæ ad amicum suum quidam scripsisse dicitur : Petrum, si nihil sceleris admisit, ob jus ipsum et æquitatem absolve : si admisit, dimitte nobis. Omnino dimitte, illud præter cætera reputans, fisco quidem duorum equorum mulctam haud magnum commodum allaturam esse : at gratiam hanc perpetuo in animis nostris inscriptam fore. Addam illud etiam : Hominis calamitati fer opem, casu quodam vehementer obtriti atque confecti.

ΡϞΘ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (74).

CXCIX. EIDEM.

Prima sequentis epistolæ verba argumento sunt, plurimas Gregorii ad Nemesium litteras excidisse; cum pauciores supersint, quamvis frequenter scripserit. In ista autem Nemesium rogat ne Theodosius venerabilis, filius noster, *inquit,* patrio solo migrare *cogatur, fortasse muneris alicujus obeundi causa, a quo multorum, qui cum eo periclitabantur,* orphanorum inopia *sublevata erat. Sunt* μεταστάσεως *qui nomine exsilium intelligunt, et in eorum numero est Billius. Verum si de exsilio ageretur, vehementius certe Nemesium urgeret Gregorius.*

Εἴ σοι δοκῶ φορτικὸς συχνὰ ἐπιστέλλων, μὴ θαυμάσῃς (75), ἢ κατερῶ σου πρὸς σὲ τὸν δίκαιον δικαστὴν, καὶ οἶδ' ὅτι ἀφήσεις με τῆς αἰτίας. Αὐτός μοι τοῦ θαῤῥεῖν αἴτιος γέγονας (76), τῷ προθύμως παρέχειν τὸ αἰτεῖν προκαλούμενος· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Πολλὰ γάρ ἐστιν οἷς προθύμως ἂν δοίης τὴν χάριν, τὸ γῆρας, ἡ ἀῤῥωστία, ἡ κοινωνία τῶν λόγων (εἴπερ τι καὶ τὸ ἡμέτερον ἐν λόγοις), αὐτὸ τὸ ποθεῖν με (77) τὴν συντυχίαν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀσθενείας κωλύεσθαι, καὶ διαμαρτάνειν τοσούτου πράγματος. Ἀλλὰ τίς ἡ πρεσβεία; καὶ εἰ μὲν ἄδικος, αἰσχυνοίμην ἂν (78) ἄνδρα τοσοῦτον· εἰ δὲ δικαία, προθύμως ἐπίνευσον. Πάλιν ὁ αἰδεσιμώτατος υἱὸς ἡμῶν Θεοδόσιος ἥκει πρὸς τὴν σὴν λογιότητα, ὁ ἐμὸς καὶ σὸς, σκοπῷ μὲν ἐμὸς (79), σὸς δὲ ἱκέτης. Καὶ ἥκει πρεσβεύων ὑπὲρ ἐλεεινοῦ πράγματος· ὀρφανοὶ κινδυνεύουσι (80), καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐν μέσῳ ἄδηλον (81) εἰς ὃ περιστήσεται· καὶ μετάστασιν αἰδούμεθα πατρὸς (82), πολλοῖς ὀρφανίαν ἐπικουφίσαντος. Μίαν τοῖς πᾶσι κατάθου χάριν.

B Si tibi hoc nomine molestus et importunus esse videor, quod identidem ad te scribam, ne mireris, aut te apud te justum judicem accusabo; nec dubito, quin me culpa liberaturus sis. Ipse mihi fiduciæ hujus causam attulisti, nimirum per id quod prompto animo largiris, ad petendum alliciens; nec mirum id videri debet. Multa enim sunt ob quæ prompte et impigre nobis gratificeris, senectus, morbus, studiorum communitas (si quid tamen nos quoque in litteris sumus), hoc ipsum, quod, cum congressum tuum mirifice exoptem, infirmitate tamen prohibear, nec re tantopere expetita potiri queam. Sed quænam hæc postulatio est ? et si quidem iniqua, tanti viri os vultumque erubescerem : si autem æqua, prompto
C animo petitioni **165** cede atque annue. Rursus venerabilis filius noster Theodosius ad te proficiscitur, meus, inquam, et tuus, proposito nempe meus, tuus vero supplex. Proficiscitur autem, ut

(69) *Καταφευξόμεθα.* Combef. φευξόμεθα.

(70) *Ὅπερ λέγεται.* Ita cod. 1405, Montac., Morel. et Combef., sicque legit Bill. In edit. ὥσπερ λέγεται.

(71) *Τὸν δεῖνα.* Ita cod. 2022 et alii. Edit. addunt ὅτι.

(72) *Ἡμῖν ἄφες.* Ita id. cod. Montac. et Morel. In edit. ἡμῖν deest. et legendum Bill. proponit διὰ τὴν ἡμετέραν φιλίαν, vel δι' ἡμᾶς, vertitque : *in nostri gratiam absolve, omnino autem absolve.*

(73) *Ὀνήσειεν ἵππω δύο προστίμησις.* Ita codd. 1405 et 2022. In edit. ὀνήσαιεν ἵππω προστίμησις, et ad marginem *f.* ἵππων.

(74) Alias LXXIX Scripta forte anno 386.

(75) *Μὴ θαυμάσῃς.* Cod. μηδὲν θαυμάσῃς. Mox, in edit. εἰ κατερῶ σου πρός γε, *si te accusem;* cod. R. secuti sumus.

(76) *Αἴτιος γέγονας.* Cod. et Combef. γεγονώς. Mox, τῷ προθύμως, etc., *per libertatem petendi, quam grato animo concedis, provocans.*

(77) *Ποθεῖν με.* Ita cod et Combef. In edit. deest με.

(78) *Αἰσχυνοίμην ἄν.* Ita cod. In edit. ἂν deest.

(79) *Σκοπῷ μὲν ἐμός.* Combef. σκοπὸς μὲν ἐμός, *meus quidem inspector;* ac nescio, inquit, quid aliud Gregorius in mente habuit.

(80) *Ὀρφανοὶ κινδυνεύουσι.* Cod. Reg. ὀρφανοῖς, etc.

(81) *Ἄδηλον.* Ita cod. Reg. Addunt editi ὄν, quæ vox videtur superflua, nisi forte legendum ἦν.

(82) *Καὶ μετάστασιν αἰδούμεθα πατρός. Ac vere-*
D *remur ne patrio solo migrandum sit patri.* Hoc loco, ait Billius, μεταστάσεως nomine non tantum exsilium accipi potest, sed etiam patria migrandi necessitas muneris alicujus obeundi causa; sed prior intellectus mihi magis arridet. Melius forsan καὶ μετάστασιν αἰδούμεθα πατρός, verteretur, *ac mortem timemus patris.*

pro re tristi et commiserabili deprecetur : orphani periclitantur, et, ut humana incerta sunt, quorsum res interim recidet obscurum est, ac veremur ne patrio solo migrandum sit patri, a quo multorum orphanorum inopia sublevata est. Proinde hoc beneficii gratiæque omnibus tribue. Porrige manum calamitati, quam tu ipse probabis. Nulla quidem gloriæ accessione imperium tuum opus habet, quemadmodum nec Lucifer splendore. Sed tamen si cumulum aliquem quæras, nullus isto, mihi crede, nec major nec præclarior contigerit, ut permulti veritatis studiosi, probitatem tuam docebunt.

A Δὸς (83) χεῖρα τῇ συμφορᾷ, ἣν αὐτὸς δοκιμάσεις (84). Δεῖται μὲν γὰρ οὐδεμιᾶς προσθήκης εἰς εὐδοξίαν ἡ σὴ ἀρχὴ, οὐδὲ γὰρ λαμπρότητος Ἑωσφόρος· εἰ δέ τινα καὶ προσθήκην ζητεῖς (85), οὐκ ἂν μείζων ταύτης, εὖ ἴσθι, οὐδὲ λαμπροτέρα γένοιτο, ὡς πολλοὶ τἀληθῆ βουλόμενοι λέγειν, τὴν σὴν καλοκαγαθίαν διδάξουσιν.

CC. EIDEM.

Σ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (86).

Si non eodem ac superiore anno data est hæc epistola, at certe proxime sequenti. Etenim his litteris, provincia circa finem anni decedentem Nemesium, laudibus, ut supra de Olympio vidimus, et votis prosequitur, simulque admonet, sibi ab eo ex pollicitatione deberi, quem inchoatum imperfectumque de religione congressum reliquerat.

Tu quidem præturam quoque in philosophiam convertebas, convertesque rursum, hoc scio, si quid res nostræ Deo curæ sunt. Nunc tamen commodissimum esset te convenire, cum, juxta quod optabas, a publicis negotiis feriaris, tuaque prudentia ingeniique acumine tranquille frui licet, cujus cum paulum participes facti fuissemus, ac velut fulgetræ, quæ oculorum acie teneri non potest, majori parte ea frustrati sumus. Verum hoc optare quidem magnum, consequi autem haud facile est, ita videlicet nobis habente corpore, quemadmodum habet. Ac si quidem hoc consequi possimus, nihil non habebimus (nam de nostra religione congressum quoque quemdam ex pollicitatione debes, quem inchoatum quodammodo et imperfectum reliquisti). Sin minus, nos quidem hoc damnum invito animo ferimus. Tu vero hoc tibi persuade, te, quocunque in loco sis, nobiscum esse : atque utinam precibus nostris ducibus prosperum iter habeas. **166** Quin illud quoque tibi item persuadeas, te, quandiu spiritum ducemus, apud nos mansurum esse, in quibus, nulla columna inferioribus aut contemptioribus teipsum, inscripsisti : atque etiam magis inscripturus es, cum ad Deum te adjunxeris, perspicueque noster fueris, aut, si ita loqui suavius est, nos tui.

B Ἐποίεις μὲν ἡμῖν καὶ τὴν ἀρχὴν φιλοσοφίαν, καὶ οἶδ' ὅτι ποιήσεις, εἴ γε τῷ Θεῷ (87) μέλει τῶν ἡμετέρων. Ὅμως δὲ κράτιστον ἦν νῦν συγγίνεσθαί σοι, ἡνίκα σχολὴν ἄγεις, ὅπερ ἐπόθεις (88), ἀπὸ τῶν δημοσίων, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἔξεστι τῆς σῆς ἀπολαύειν συνέσεως, ἧς ὀλίγα μετασχόντες (89), καὶ ὅσα γε ἀστραπῆς τῆς ὄψει (90) μὴ κρατουμένης, τοῦ πλείονος διημάρτομεν. Ἀλλὰ τοῦτο εὔξασθαι μὲν μέγα, λαβεῖν δὲ οὐ ῥᾷστον, οὕτως ἔχοντος ἡμῖν, ὥσπερ ἔχει, τοῦ σώματος. Εἰ μὲν οὖν καὶ τούτου (91) τύχοιμεν, τὸ πᾶν ἕξομεν (καὶ γάρ τινα καὶ χρεωστεῖς ἡμῖν συνουσίαν ἐξ ὑποσχέσεως (92) περὶ τοῦ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς, ἥν πως ἀτελῆ κατέλιπες [93])· εἰ δὲ μὴ, αὐτοὶ μὲν τὴν ζημίαν οἴσομεν ἄκοντες. Σὺ δὲ ἴσθι μεθ' ἡμῶν ὢν, ὅπου περ ἂν εἴης (94), καὶ ὁδηγοῖο ταῖς
C ἡμετέραις εὐχαῖς. Καὶ αὐτὸς δὲ ἴσθι παρ' ἡμῖν μένων, ἕως ἂν πνέωμεν (95), οἷς σαυτὸν ἐνέγραψας, οὐδεμιᾶς στήλης ἀτιμοτέροις, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐγγράψεις (96), ἐπειδὰν γένῃ Θεοῦ καὶ σαφῶς ἡμέτερος, ἢ σοῦ (97) γε ἡμεῖς, εἰ τοῦτο λέγεσθαι ἥδιον.

CCI. EIDEM.

ΣΑ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (98).

Discedendo Nemesius, aut alia qualibet occasione, non longe a Gregorii solitudine iter fecit, amicumque non visum præteriit. Quod summopere dolens, hac epistola dolorem suum significavit.

Quiddam hoc est? inscientes nos præteristi, nec magis arripi potuisti, quam echo ab iis, qui eam propinquam se habere existimant, ac per oppositas voces decipiuntur. Nam alioqui hac una

Τί τοῦτο; παρέδραμες ἡμᾶς ἀγνοήσαντας, καὶ λα-
D βέσθαι οὐκ ἦν, οὐ μᾶλλόν γε ἢ τῆς ἠχοῦς τοὺς πλησίον ἔχειν αὐτὴν νομίζοντας, καὶ ἀπατωμένους ταῖς ἀντιῤῥήσεσιν· ἢ τοῦτο μόνον ἂν τῶν πάντων ἐτυραν-

(83) *Δός*. Cod. Reg. δούς, *porrigens manum.*
(84) *Δοκιμάσεις*. Ita cod. et Montac., sicque legit Bill. In edit. δοκιμάσεις.
(85) *Ζητεῖς*. Ita cod. et Combef. in edit. ζητοίης.
(86) Alias CLXXXIV. Scripta circa finem anni 386, aut 387 initium.
(87) *Εἴ γε τῷ Θεῷ*. Ita cod., Morel. et Combef. qui mox legit μέλοι. In edit. εἴ τι τῷ Θεῷ.
(88) *Ἄγεις, ὅπερ ἐπόθεις*. Ita codd. 1405 et 2022. In edit. ὅπερ ἐπόθεις desunt.
(89) *Ὀλίγα μετασχόντες*. Ita cod. Reg., Morel. ac Combef. In edit. ὀλίγα γε μετασχόντες.
(99) *Τῆς ὄψει*. Morel. et Combef. τῇ ὄψει.
(91) *Καὶ τούτου*. Ita cod. Reg. 1405, Morel. et Combef. In edit. καὶ τούτων.
(92) *Συνουσίαν ἐξ ὑποσχέσεως*. Ita cod. Reg. 1405, Morel. et Combef. In edit. καὶ τούτων.
(93) *Κατέλιπες*. Ita cod. 2022 et R. Morel. ac Combef. In edit. κατέλειψας.
(94) *Ὅπου περ ἂν εἴης*. Cod. 1405, ὅποι περ. Alt. ἂν ᾖς.
(95) *Ἕως ἂν πνέωμεν*. Ita cod. Morel. et Combef. At cod. B. 5, et Montac. ἕως ἂν ἐμπνέωμεν. In edit. συμπνέωμεν.
(96) *Ἐγγράψεις*. Ita cod. 1405. In edit. ἐγγράψας.
(97) *Ἢ σοῦ*. Ita Combef. proponitque Bill. In edit. ἢ σοί.
(98) Alias CXXXV. Scripta eodem tempore.

νήσαμεν. Ἀλλ' ἐπιστέλλοις (99) γε ἡμῖν, ὦ θαυμάσιε, καὶ τοῦτο ἕξομεν ἀντὶ σοῦ, σκιὰν, ὃ δὴ λέγεται, ἀντὶ σώματος.

A in re vim tibi adhibuissemus. At saltem ad nos scribe, vir eximie, idque pro te habebimus, hoc est, ut dici consuevit, umbram pro corpore.

ΣΒ'. ΠΡΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1).

CCII. AD NECTARIUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM.

Hæc ad Nectarium epistola tanti visa est pretii, ut inter orationes numeraretur, quemadmodum duæ ad Cledonium, quasi dignitas aut materia, non autem stylus orationem faciat. Hanc Theodoretus (2) *epistolæ nomine, aliique plurimi laudant; hanc pene totam eodem nomine, vel certe partem maximam,* Historiæ *suæ intexuit Sozomenus* (3). *Ingens hæreticorum Constantinopoli incubuerat cohors, et late grassabatur. Imminenti Ecclesiæ periculo Gregorius, pro suo in eam studio, permotus, arripit calamum, ut Nectario torporem excutiat; quo dormitante, ab Arianis, Eunomianis, Macedonianis, maxime vero Apollinaristis, plantata a se vinea, Ecclesia scilicet Constantinopolitana, proculcabatur. Tum ut vehementius Nectarii, quem alloquitur, ipsiusque imperatoris zelum accenderet, ex Apollinarii libello, quem præ* manibus habebat, *blasphemias intolerabiles a se descriptas misit, ut concessam, tacente Nectario, Apollinaristis licentiam, rescindendam esse agnosceret. Quæ omnia ut piissimo imperatori nota faciat Nectarius, obtestatur Gregorius. Ista Nectario epistola videtur Gregorius Theodosio auctor sanciendæ legis, quæ anno 388 contra hæreticos lata est; idque præter cætera habet Apollinariorum, quos maxime querelæ Gregorii spectabant, a capite legis designatio. Hinc etiam fas est epistolæ tempus investigare. Eam quidem vel ab anno 384 scribere potuit Gregorius, quo Eunomius in Cappadociam relegatus fuerat. Verum cum illo ipso anno* XII *Kal. Septembris contra Eunomianos, Apollinarios, Arianos, Macedonianos, lex ea data fuerit* (4), qua Constantinopoli sine ulla gratiæ interventione *illi pellebantur: vix credibile fit, eosdem illos hæreticos, quos singulos etiam Gregorius appellavit, tantos hoc ipso anno 384 progressus in audaciam, imo et gratiam imperatoris subito fecisse* (5), *ut* collectas ibi, perinde ac Catholici, celebrandi facultatem ab eo sibi compararint. *Cohærent aptius quæ Theologus narrat cum lege anni 388, quæ iisdem pene verbis, ac iis quibus querebatur Gregorius, sancit ut* Apollinarii colligendarum congregationum, vel in publicis, vel in privatis ecclesiis careant facultate: ut ipsi ac cæteri diversarum hæresum sectatores... instituendorum clericorum potestatem non habeant, nullaque iis episcoporum faciendorum præbeatur auctoritas: ipsi quoque episcopi nomine destituti, appellationis hujus dignitatem amittant. *Quæ singula singulis Gregorii epistolæ capitulis sic respondent, ut eam Constitutionis imperatoriæ exemplar fuisse diceres. Præterea anno 388 congruunt longe melius quam anno 384 ea quæ Gregorius commemorat annis 386 et 387; quibus, Demophilo morte sublato, Murinum, moxque Dorotheum sibi episcopum Ariani constituunt. Et certe suum habuisse episcopum per hæc tempora Socrates et Sozomenus testantur.* Quare fit omnino verisimile, *inquit Gothofredus,* languentem quodammodo Theodosii animum, forte ob alteram uxorem Gallam, Arianam, ut prodit Philostorgius, hoc ipso tempore ductam, episcoporum diligentia nunc excitatum, sive Gregorii Nazianzeni, sive Nectarii, sive etiam Ascolii Thessalonicensis episcopi; nam et Thessalonicæ hoc tempore versabatur imperator: *seu potius omnium illorum qua precibus, qua admonitionibus legem condidisse. Ea porro, cum anno 388 ineunte data sit lex, a verisimilitudine non abhorret, epistolam ad Nectarium exeunte anno, vel etiam citius esse scriptam.*

Ἔοικε τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐπιλελοιπέναι καθόλου ἡ τοῦ Θεοῦ κηδεμονία, ἡ ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις τὰς Ἐκκλησίας φυλάττουσα. Καί μοι τοσοῦτον βεβάπτισται ὑπὸ συμφορῶν ἡ ψυχὴ, ὥστε τὰ μὲν ἴδια τῆς ἐμῆς ζωῆς ἀλγεινὰ μηδὲ ἐν κακοῖς εἶναι λογίζεσθαι (τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα (6) ὄντα, ὡς μὴ ἂν ἑτέρῳ τινὶ συμβάντα φορητὰ εἶναι νομισθῆναι), πρὸς μόνα δὲ βλέπειν τὰ κοινὰ τῶν Ἐκκλησιῶν πάθη, ὧν εἰ μὴ γένοιτό τις ἐν τῷ παρόντι καιρῷ σπουδὴ πρὸς διόρθωσιν, εἰς παντελῆ ἀνελπιστίαν κατὰ μικρὸν προελεύσεται.

Οἱ τοῦ Ἀρείου ἤτοι Εὐδοξίου (7) αἱρέσεως, οὐκ οἶδα τίνος αὐτοὺς παρακινήσαντος εἰς ἀπόνοιαν, ὥσπερ τινὸς παῤῥησίας ἐπειλημμένοι, τῇ νόσῳ ἑαυ-

B Dei cura et providentia, quæ ante tempora nostra Ecclesias tueri solebat, vitam hanc deseruisse in universum videtur. Ac mihi calamitatibus ita demersa atque obruta est anima, ut privatas vitæ meæ molestias ne in malorum quidem numero **167** ducam (tot alioqui tamque graves et acerbas, ut si cui alii accidissent, intolerabiles existimarentur), verum solas Ecclesiæ afflictiones aspectem; quibus sanandis nisi hoc tempore cura aliqua adhibeatur, in omnimodam desperationem sensim res provolventur.

Qui Arii sive Eudoxii hæresim profitentur, haud scio a quo in hanc arrogantiam audaciamque perpulsi atque incitati, velut libertate quadam arrepta,

(99) *Ἀλλ' ἐπιστέλλοις.* Cod. Reg. ἀλλ' εἰ ἐπιστέλλοις. Sic et Combef. Cod. 1405, ἀλλ' εἰ ἐπιστέλλεις. Cod. 2022, ἐπιστέλλεις.

(1) Alias Oratio XLVI. Scripta anno circiter 387. — *Πρὸς Νεκτάριον.* In Colb. maximo legitur πρὸς Νεκτάριον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολή, et revera epistola est, licet hucusque inter Orationes locum tenuerit ob materiæ gravitatem. Excitat torpentem Nectarii animum, zelumque movet adversus hæreticos, pro gradus dignitate, quem sustinebat regiæ urbis antistes.

(2) *Dial.* 3, pag. 165.

(3) *Hist.* lib. VI, pag. 675, 676.

(4) *Cod. Theodos.*, Gothofr. tom. VI, pag. 129.

(5) Ibid., pag. 130, tit. 5.

C (6) *Τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα.* Cod. Reg. τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα. Montac. τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα. Morel. utramque lectionem habet.

(7) *Ἤτοι Εὐδοξίου.* Eudoxius Arianæ hæresis acerrimus propugnator fuit. Eleusius Macedonii errorem arctissime complexus est. Eunomius autem acceptum a magistro Aetio dogma de naturarum inæqualitate tanta animi acrimonia et contentione propagavit, ut tota Anomœorum secta, exstincto Aetii nomine, Eunomiana fuerit appellata. De Apollinario, quoniam hic ejus errores recensentur, nihil dico, ne bis crambe, inquit Bill., ut est in proverbio, ne scilicet repetita fastidium generent.

morbum suum insolenter ostentant, ecclesias colligentes, quasi ex permissu hoc facientes. Macedoniani autem, factiose contendentes, eo temeritatis proruperunt, ut episcoporum etiam nomen sibi ipsis asciscant, atque in his locis appareant, caputque exserant, Eleusium suis suffragiis celebrantes. At vero intestinum malum nostrum, Eunomius, parum jam habet quoquo numero esse: verum nisi omnes in perniciem suam exitiumque pertraxerit, detrimenti loco ducit. Atque hæc tamen toleranda. Quod autem ex omnibus ecclesiasticis calamitatibus acerbissimum, Apollinaristarum licentia est, quos haud scio quonam modo pietas tua conventuum, æque ac nos, habendorum auctoritatem sibi arrogasse atque usurpasse, passa fuerit.

Quanquam autem omnino Dei beneficio mysteriis divinis instructus et eruditus, non modo rectæ doctrinæ patrocinium nosti, verum ea etiam omnia, quæ adversus sanam et orthodoxam fidem ab hæreticis excogitata sunt: honorificentiam tamen tuam a tenuitate nostra certiorem fieri haudquaquam intempestivum fuerit, mihi in manus venisse libellum Apollinarii, in quo ea, quæ astruuntur, hæreticam omnem pravitatem excedunt. **168** Affirmat enim nequaquam adventitiam esse carnem illam ob naturæ nostræ instaurationem ab unigenito Filio secundum dispensationem assumptam; verum carnalem illam naturam in Filio jam inde a principio esse. Atque evangelicum quoddam dictum perperam acceptum ad hujusmodi absurditatis testimonium prætendit, quod ita habet: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis* [1]; tanquam prius etiam, quam ipse descendisset, filius hominis esset, ac descendens carnem suam secum adduxerit illam, quam in cœlis habebat, quamdam ante sæcula exsistentem, essentiæque suæ insitam. Profert enim rursus apostolicum quoddam dictum, a toto con-

A τῶν ἐκπομπεύουσιν (8), ἐκκλησίας συνάγοντες, ὡς ἐξ ἐπιτροπῆς (9) τοῦτο ποιοῦντες. Οἱ δὲ κατὰ Μακεδόνιον, ἐρίζοντες (10), εἰς τοσοῦτον προεληλύθασιν ἀπονοίας, ὡς καὶ ὄνομα ἐπισκόπων ἑαυτοῖς ἐπιφημίζοντες (11), τοῖς καθ' ἡμᾶς τόποις ἐπιπολάζειν (12), τὸν Ἐλεύσιον ταῖς χειροτονίαις αὐτῶν (13) ἐπιθρυλλοῦντες. Τὸ δὲ ἐγκόλπιον ἡμῶν κακὸν ὁ Εὐνόμιος, οὐκέτι ἀγαπᾷ τὸ ὁπωσοῦν εἶναι· ἀλλ' εἰ μὴ πάντας τῇ ἑαυτοῦ ἀπωλείᾳ συνεφελκύσαιτο (14), ζημίαν κρίνει. Καὶ ταῦτα μὲν φορητά. Τὸ δὲ πάντων χαλεπώτατον ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συμφοραῖς, ἡ τῶν Ἀπολλιναριστῶν ἐστι παῤῥησία, οὓς οὐκ οἶδα πῶς παρεῖδέ (15) σου ἡ ὁσιότης πορισαμένους ἑαυτοῖς τοῦ συνάγειν ὁμοτίμως ἡμῖν ἐξουσίαν (16).

B Πάντως μὲν οὖν διὰ πάντων κατὰ Θεοῦ χάριν τὰ θεῖα πεπαιδευμένος μυστήρια, οὐ μόνον τὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου συνηγορίαν ἐπίστασαι, ἀλλὰ κἀκεῖνα ὅσα παρὰ τῶν αἱρετικῶν κατὰ τῆς ὑγιαινούσης ἐπινενόηται πίστεως· πλὴν καὶ παρὰ τῆς βραχύτητος ἡμῶν, οὐκ ἄκαιρον ἴσως ἀκοῦσαί σου τὴν σεμνοπρέπειαν, ὅτι μοι πτυκτίον ἦλθεν ἐν χερσὶ (17) τοῦ Ἀπολλιναρίου, ἐν ᾧ τὰ κατασκευαζόμενα πᾶσαν αἱρετικὴν κακίαν παρέρχεται. Διαβεβαιοῦται γὰρ, μὴ ἐπίκτητον εἶναι τὴν σάρκα κατ' οἰκονομίαν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ προσληφθεῖσαν ἐπὶ μεταστοιχειώσει τῆς φύσεως ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ Υἱῷ τὴν σαρκώδη ἐκείνην φύσιν εἶναι. Καὶ κακῶς ἐκλαβὼν εὐαγγελικήν τινα ῥῆσιν εἰς μαρτυρίαν τῆς τοιαύτης ἀτοπίας
C προβάλλεται λέγων, ὅτι *οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*· ὡς καὶ πρὶν τοῦ κατελθεῖν αὐτὸν υἱὸν ἀνθρώπου εἶναι, καὶ κατελθεῖν ἰδίαν ἐπαγόμενον σάρκα ἐκείνην, ἣν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔχων ἐτύγχανε, προαιώνιόν τινα (18) καὶ συνουσιωμένην. Λέγει γὰρ πάλιν ἀποστολικήν τινα ῥῆσιν, τοῦ ὅλου σώματος τῆς συμφράσεως ἀποκνίσας· ὅτι *ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ*. Εἶτα κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖ-

[1] Joan. III, 13.

(8) *Ἐκπομπεύουσιν*. Montac. et Morel. ἐμπομπεύουσιν, ita et Combef.

(9) *Ἐξ ἐπιτροπῆς*. *Permissionem*, inquit Bill., hoc loco transtuli a verbo, ἐπιτρέπω· absurdum enim fuisset vertere *ex mandato et delegato*. Neque enim verisimile est Theodosium insigni pietate præditum, hæreticis mandasse ut errores suos spargerent ac diffunderent; verum illos potius optimi principis clementia abutentes, atque ecclesias congregantes, hoc audaciæ suæ prætexuisse, quod se permissu imperatoris facere dicerent, quæ facerent. Et certe hoc eis Theodosium permisisse testatur noster Gregorius in sua *Vita*, eoque etiam nomine ipsum reprehendit, ut non satis magno zelo præditum; tametsi postea, ut ipsius factum excuset, causam aliquam proferat. Combef. ὡς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦτο ποιοῦντες, *velut facta rei licentia*, relicto eis per principis facilitatem rei arbitrio.

(10) *Κατὰ Μακεδόνιον, ἐρίζοντες*. Coisl. et Reg. Montac. et Morel. κατὰ Μακεδόνιον αἱρετίζοντες. *Macedonii sectæ adhærentes*.

(11) *Ἑαυτοῖς ἐπιφημίζοντες*. In Orat. 2, et Colb. 6, 9, ἑαυτοῖς deest.

(12) *Ἐπιπολάζειν*. Coisl. 1, Montac., Morel. ac Combef. ἐπιχωριάζειν, *in nostris locis agant et frequentes sint*.

(13) *Ταῖς χειροτονίαις αὐτῶν*. Non recte Bill.:
D *Eleusium suæ electionis auctorem garrientes*. Melius Combef.: *suarum auctorem ordinationum jactantes*, vel *se ab Eleusio ordinatos esse rumorem spargentes*. At hujusmodi interpretationes Græco respondere non videntur.

(14) *Συνεφελκύσαιτο*. Ita Reg. In edit. συνεφελκύσοιτο.

(15) *Οἶδα πῶς παρεῖδε*. Coisl. 1, οἶδ' ὅπως περίιδεν. Reg. id. οἶδ' ὅπως περιεῖδε. Vertit Combef.: *quonam modo neglexit*, ac quasi non advertit, quæ Nectarii non satis pervigilis ex episcopali munere, insimulatio est.

(16) *Τοῦ συνάγειν... ἐξουσίαν*. Reg. τοῦ συνάγειν παῤῥησίαν.

(17) *Πτυκτίον ἦλθεν ἐν χερσί*. Ita Or. 2, Coisl. 2 et Colb. 3. At Coisl. 1 πτυκτίον γέγονεν ἐν χερσί. Utrumque verbum deerat in edit., utrumque legit Combef.

(18) *Προαιώνιόν τινα*. Bill.: *antesæcularem quamdam videlicet*.

νον τὸν ἄνωθεν ἥκοντα τὸν νοῦν μὴ ἔχειν, ἀλλὰ τὴν A θεότητα τοῦ Μονογενοῦς τὴν τοῦ νοῦ φύσιν ἀναπληρώσασαν, μέρος γενέσθαι τοῦ ἀνθρωπείου συγκράματος· (19) τὸ τριτημόριον, ψυχῆς τε καὶ σώματος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον περὶ αὐτὸν ὄντων, νοῦ δὲ μὴ ὄντος, ἀλλὰ τὸν ἐκείνου τόπον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀναπληροῦντος. Καὶ οὔπω τοῦτο δεινόν· ἀλλὰ τὸ πάντων χαλεπώτατον, ὅτι αὐτὸν τὸν μονογενῆ Θεὸν, τὸν κριτὴν τῶν πάντων (20), τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, τὸν καθαιρέτην τοῦ θανάτου, θνητὸν εἶναι κατασκευάζει, καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ θεότητι πάθος δέξασθαι, καὶ ἐν τῇ τριημέρῳ ἐκείνῃ νεκρώσει τοῦ σώματος, καὶ τὴν θεότητα συναπονεκρωθῆναι τῷ σώματι, καὶ οὕτω παρὰ τοῦ Πατρὸς πάλιν ἀπὸ τοῦ θανάτου διαναστῆναι. Τὰ δ' ἄλλα ὅσα προστίθησι ταῖς τοιαύταις ἀτοπίαις μακρὸν ἂν εἴη διεξιέναι.

textus corpore avulsum: *Secundus homo de cœlo*[1]. Deinde hominem illum cœlitus venientem mente minime præditum esse asserit, verum Unigeniti deitatem mentis naturam supplentem, tertiam humanæ coagmentationis et conjunctionis partem exstitisse: quod nimirum anima et corpus juxta humanitatem in eo sint, mens autem minime; verum ejus locum Verbi divinitas suppleat. Nec hoc adhuc grave est; sed, quod omnium indignissimum atque atrocissimum, ipsum unigenitum Deum, omnium judicem, vitæ auctorem, mortis exstinctorem, mortalem esse docet, ac probare nititur, propriaque sua divinitate passum esse, atque in triduana illa corporis morte divinitatem quoque simul cum corpore mortuam fuisse, sicque rursus Patris opera a morte ad vitam revocatam. Alia autem omnia, quæ hujusmodi absurditatibus adjicit, longum fuerit commemorare.

Εἰ τοίνυν οἱ τοιαῦτα φρονοῦντες ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ B συνάγειν γίνονται, σκοπείτω σου ἡ ἐν Χριστῷ εὐδόκιμος φρόνησις, ὅτι μὴ συμβαινόντων ἡμῶν οἷς ἐκεῖνοι φρονοῦσι (21), τὸ λαβεῖν αὐτοὺς ἐξουσίαν συνάξεως, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ἀληθεστέρους τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος νομισθῆναι. Εἰ γὰρ ὡς εὐσεβοῦντες ἐκεῖνοι διδάσκειν ὡς φρονοῦσι, καὶ κηρύττειν ἐν παῤῥησίᾳ τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέπονται δόγμα (22), δῆλον ὅτι κατέγνωσται ὁ τῆς Ἐκκλησίας λόγος, ὡς τῆς ἀληθείας παρ' αὐτοῖς οὔσης. Δύο γὰρ ἐναντίους λόγους περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀληθεῖς εἶναι, φύσις οὐκ ἔχει. Πῶς οὖν ὑπέμεινέ σου ἡ μεγαλοφυὴς καὶ ὑψηλὴ διάνοια, μὴ χρήσασθαι τῇ συνήθει παῤῥησίᾳ εἰς διόρθωσιν τοῦ τοιούτου κακοῦ; Ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον τοῦτο γέγονε, νῦν γοῦν διαναστήτω ἡ ἀμίμητός (23) σου ἐπ' ἀρετῇ τελειότης, καὶ διδαξάτω C τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, ὅτι οὐδὲν κέρδος ἔσται τῆς λοιπῆς αὐτοῦ περὶ τὰς Ἐκκλησίας σπουδῆς, εἰ τὸ τοιοῦτο κακὸν ἐπὶ καθαιρέσει τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, διὰ τῆς παῤῥησίας αὐτῶν κατισχύσει (24).

Proinde si iis, qui talia sentiunt, cœtus habere licet, illud velim cogitet atque expendat tua in Christo illustris prudentia, quod nobis non idem sentientibus ac illi, cœtus habendi potestas illis facta, nihil aliud sit, quam eorum doctrinam nostra veriorem existimari. Nam si illis, ut et pie sentientibus, ea, quæ sentiunt, docere libereque promulgare permittitur, quis non videt Ecclesiæ doctrinam condemnari, perinde ac veritate ab illorum partibus stante? Neque enim rerum natura fert, duas de eadem re contrarias doctrinas veras esse. Quomodo igitur excelsus et præstans animus tuus ad tanti mali correctionem **169** consueta libertate non uti sustinuit? Verum etiamsi nondum factum est, nunc saltem inimitabilis tua numerisque omnibus absoluta virtus excitetur ac pientissimum imperatorem doceat, nihil ex reliquo ipsius erga Ecclesias studio rediturum esse utilitatis, si tale malum ad fidei sanæ eversionem per eorum libertatem licentiamque prævaleat.

ΣΓ'. ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΙΑΝΩ (25).

CCIII. VALENTINIANO.

Cæteras Gregorii epistolas quæ supersunt, extremis ejus vitæ temporibus scriptas fuisse licet affirmare. Cum autem illæ omni prorsus temporum charactere sint destitutæ, in tanta rerum obscuritate, cum ipsis annum assignare possibile non sit, sat erit hunc inter illas ordinem servare, ut quæ prius datæ videbuntur, priori quoque loco collocentur; quæ eidem, eodemve de argumento scriptæ, juxta se invicem ponantur, ut mutuam sibi lucem et claritatem præbeant.

[1] I Cor. xv, 47.

(19) *Ἀνθρωπείου συγκράματος*. Reg. et Or. 2, D ἀνθρωπίνου συγκρίματος.

(20) *Κριτὴν τῶν πάντων*. Ita Reg. et Or. 2. In edit. τῶν deest. Refert Montac. ex Reg. κριτὴν πάντων, ὄντων ἀρχηγόν. At in Mediceo, inquit Morel., legitur tantum κριτὴν τῶν ἁπάντων. In cod. vero Francisci I, κριτὴν τῶν ὄντων, τὸν ἀρχηγόν.

(21) *Ὅτι μὴ συμβαινόντων ἡμῶν οἷς φρονοῦσι*. Billius: *quod cum nobis cum eorum dogmatibus non conveniat, cœtus habendi potestatem illis factam esse, nihil aliud est quam eorum doctrinam nostra veriorem existimare.*

(22) *Ἐπιτρέπονται δόγμα*. In oratione 2 verbum δόγμα deest, nec legitur etiam in tribus codicibus Colbertinis, nempe in iis quæ signantur 5, 6, 9.

(23) *Ἡ ἀμίμητος*. Ita Coisl. 1, Reg., Montac. et Combef. Quam lectionem secutus est Bill. In edit. ἀμώμητος, *inculpata*.

(24) *Κατισχύσει*. Addunt Coisl. 1, Reg., necnon Montac. et Morel. ἐῤῥωμένον σε καὶ ὑπερευχόμενον ἡμῶν ὁ Χριστὸς χαρίσαιτο ταῖς αὐτοῦ Ἐκκλησίαις τὸν κοινὸν προστάτην τῶν Ἐκκλησιῶν, *incolumem te ac pro nobis orantem Christus Ecclesiis suis largiatur communem Ecclesiarum defensorem*. Similem clausulam nonnullis Gregorius apposuit epistolis, nec rara est apud sanctos Patres; hanc tamen, inquit Combef, non habet Colb. maximus, nec codd. exhibent meliores.

(25) Alias CXCVI. Scripta eodem anno.

Priorem inter eas locum obtineat epistola ad Valentinianum, quæ quidem post illam scripta est quam pro ipso Valentiniano ante scripserat, ut eum præfecto commendaret. In ista vero de eo queritur; quippe qui eum Arianzo per summum scelus exire coegit, sive, ut ait ipse Gregorius, Carbala ejecit. Carbalam *enim et Arianzum eumdem locum esse, non immerito Bollandi volunt continuatores* (26); *sic tamen, ut Arianzus ipsius nomen fuerit vici, intra quem et ecclesiam habebant sancti martyres, et prope ecclesiam prædiolum suum habuerit Gregorius proprio nomine dictum* Carbala, *ut solent etiam domus hortique singuli suum in pagis nomen habere.*

Valentinianus e regione prædioli feminas collocarat, quibus conspectis Gregorius, cui castitatis servandæ summa cura fuit, relictis et manuum suarum laboribus et iis rebus quarum spe ducebatur, *effugit et alio emigravit.* Transiliit ut cervus, *inquit Baronius,* senex infirmis pedibus, etc.

Carbala per summum scelus ejicimur. Atque, ut tragœdiæ verbis nonnihil immutatis utar, ejicimur, non quidem sermone, sed re ipsa summaque cum violentia. Multo enim melius erat, tabula publice proposita nobis secessionem indicere, quam per mulieres, quas e regione nostri collocasti, vitæ gravitatem et sanctitatem intercidere, ac quotidianum dedecus et maledicentiam adjungere, ab illis proficiscentem, qui libenter iis, qui ita sibi vivendum proposuerunt, ut nos vivimus, obtrectant. Ac nisi hoc dictu audax est, nos quoque per Evam e paradiso expulisti. Est quidem facile speciosum aliquem prætextum invenire, teque excusare, atque æqua dicere videri, nempe nos a te minime ejici, verum hinc potius honore a te affici, quod nobis vicinus esse cupias: addes etiam fortasse, quod nos amice, et, ut cognatos decet, complecti velis, atque etiam aliquem ex amicitia nostra fructum capere. Hoc autem merus sermo est, non res. Vos enim, cum ad hunc locum acceditis, et excipimus, et amplectimur. Ad domesticum autem feminarum imperium **170** ita nos proripiemus, ut ad viperinos impetus. Ac nostræ quidem res finem habent. Circumscripti sumus, nos ipsos collegimus, multam nobis imposuimus, relictis et manuum nostrarum laboribus, et iis rebus quarum spe ducebamur, longaque ad sanctos martyres, excusandi nostri causa, oratione habita. Omnino, etsi hæc gravia et acerba sunt, attamen modo consentaneo vitæ nostræ instituto a nobis perferuntur, nec graviora et molestiora sunt, quam (quod ferre jussi sumus) ex urbibus in urbes migrare. Tu vero locum quidem velim diutius incolas, quam ii, qui prius eum incoluerunt; castius

A Ἐξελαυνόμεθα (27) Καρβάλης ἀνοσιώτατα. Συγχρήσομαι γὰρ τῷ τῆς τραγῳδίας (28), μικρὸν ἐναλλάξας. Ἐξελαυνόμεθα δὲ (29) λόγῳ μὲν οὐδαμῶς, ἔργῳ δὲ καὶ πάνυ σφοδρῶς. Πολλῷ γὰρ βέλτιον ἦν προγράμματι κηρύξαι τὴν ὑποχώρησιν, ἢ γυναιξὶν (30), ἃς ἀντιπροσώπους ἡμῶν συνῴκισας, τὸ σεμνὸν τοῦ βίου περικόπτων, καὶ καθημερίην ἀσχημοσύνην καὶ βλασφημίαν παραζευγνὺς, παρὰ τῶν ῥᾳδίως ἐπηρεαζόντων τοῖς οὕτω ζῆν ἑλομένοις, ὥσπερ ἡμεῖς. Εἰ δὲ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ ἡμᾶς τοῦ παραδείσου διὰ τῆς Εὔας ἐκβέβληκας. Ῥᾴδιον μὲν γὰρ εὑρεῖν εὐπρεπές τι, καὶ (31) ἀφοσιώσασθαι καὶ δόξαι δίκαια λέγειν, ὡς οὔτε ἐξωθούμεθα παρὰ σοῦ, καὶ τιμώμεθα γειτνιᾷν ἡμῖν θέλοντος (32)· προσθήσεις δὲ ἴσως, ὅτι καὶ δεξιοῦσθαι φιλικῶς τε B καὶ συγγενικῶς, καί τι παραπολαύειν τῆς φιλίας τῆς ἡμετέρας. Τὸ δὲ λόγος, οὐκ ἔργον ἐστίν. Ὑμᾶς μὲν γὰρ (33) ἐπιδημοῦντας τῷ τόπῳ, καὶ δεχόμεθα, καὶ ἀσπαζόμεθα. Οἰκαρχίαις δὲ γυναικῶν οὕτως ὑποχωρήσομεν, ὥσπερ ἐχιδναίοις ἐπιδρομαῖς. Τὸ μὲν οὖν ἡμέτερον ἔχει πέρας. Κατεσοφίσθημεν (34), συνεστάλημεν, ἡμᾶς αὐτοὺς τετιμήκαμεν, ἀφέντες καὶ πόνους χειρῶν ἡμῶν καὶ ἐλπίδας, καὶ πολλὰ τοῖς ἁγίοις ἀπολογησάμενοι μάρτυσι. Πάντως εἰ καὶ βαρέα ταῦτα καὶ δύσφορα, ἀλλὰ καθ' ὁδόν γε τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου (35) φιλοσοφούμενα, καὶ οὔπω (36) τοῦ πόλεις ἐκ πόλεων ἀμείβειν (ὃ φέρειν ἐκελεύσθημεν), φορτικώτερα. Σὺ δὲ τὸν τόπον οἰκοίης (37) μακρότερα μὲν ἢ κατὰ τοὺς προενοικήσαντας (38), σωφρονέστερον δὲ ἢ ἐλπίζομεν, ὡς ἂν μήτε τοὺς ἁγίους C ὑβρίζητε (39) μάρτυρας, μήτε αὐτοὶ πλήσσησθε τῇ παροικίᾳ. Ἐκεῖνο δὲ πρὸ πάντων ἀσφαλίσασθε, τῶν καθιερωμένων τοῖς μάρτυσι φείσασθε (40)· ἵνα μὴ κακῶς περί τε ὑμῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ὑμετέρων βου-

(26) 9 *Maii*, pag. 424.

(27) *Ἐξελαυνόμεθα.* Ita cod. Reg. 1405, et alii. In edit. ἐξελαυνόμενα.

(28) *Τῷ τῆς τραγῳδίας.* Ita cod. 2022, et 1405. In edit. τό.

(29) *Ἐξελαυνόμεθα δέ.* Ita codd. duo Regg. In edit. δέ deest. Alludere videtur nobis Gregorius ad illud Euripidis in *Phœniss.* 391, ubi Polynicen interrogat Jocaste: *Esse exsulem, nonne malum magnum est? Maximum,* respondet Polynices, *re vero majus est quam verbis,* ἔργῳ δ' ἐστὶ μεῖζον, ἢ λόγῳ.

(30) *Γυναιξίν.* Ita Par. 1405 et alii. Edit. ἐν γυναιξίν. Mox ἡμῶν. Ita cod. 2022 et Combef. In edit. D ἡμῖν.

(31) *Εὐπρεπές τι, καί,* etc. Addimus καί ex cod. 1405. Montac. et Morel. τὶ ἀπρεπὲς, καί, etc.

(32) *Θέλοντος.* Cod. Reg. ἐθέλοντος.

(33) *Ὑμᾶς μὲν γάρ.* Ita cod. 1405, etc. In edit. μέν deest.

(34) *Κατεσοφίσθημεν,* etc. Combef.: *Compressi ac coerciti sumus, nos ipsi æstimavimus, multamque nobis indiximus*; quasi qui sponte cedere malimus, quam e vicino feminas habere. Nihil clarius; nec Bill. bene ex trito vocum usu, qui etiam legendum pro τετιμήκαμεν proponit τετιμωρήκαμεν.

(35) *Καθ' ὁδόν γε τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου.* Bill.: *modo superiori nostræ vitæ consentaneo.* Combef.: *ejus quam instituimus, vitæ ratione.*

(36) *Καὶ οὔπω.* Ita cod. Reg., Morel., Combef. ac Bill. In edit. καὶ οὕτω.

(37) *Οἰκοίης.* Ita cod. Edit. οἰκείοις.

(38) *Προενοικήσαντας.* Cod. 1405, πρόσθεν οἰκήσαντας. Ita et Morel., qui etiam legit προενοικίσαντας.

(39) *Ὑβρίζητε.* Ita cod. In edit. ὑβρίζοιτε. Mox πλήσσησθε. Ita cod. et Morel. In edit. πλήσσοισθε.

(40) *Τῶν καθιερωμένων τοῖς μάρτυσι φείσασθε.* Bill.: *Ne quid durius in eos qui martyribus sese consecrarunt, statuatis.*

λεύσησθε, πονηρῷ τῷ ἐπεισοδίῳ τὰ ὄντα φθείροντες.

A autem, quam speramus: ut nec martyribus contumeliam inferatis, nec ipsi hujusmodi incolatu percutiamini. Illud autem ante omnia providete, ut ab iis quæ martyribus sunt consecrata manum abstineatis; ne alioqui, et vobis, et rebus vestris male consulatis, facultatibus vestris per malam accessionem, labem et perniciem afferentes.

ΣΔ'. ΑΔΕΛΦΙῼ (41).

CCIV. ADELPHIO.

Prima hæc ad Adelphium nobilem juvenem epistola, aliud nihil est quam officiosa salutatio qua virtutis Adelphii primordia, animi simplicitatem, candorem morum atque integritatem laudat. Pollicetur etiam ad eum se venturum, ut iis, quæ prajecit, fundamentis, ac veluti columnis aureis, admirandum quoque in eo juvene palatium Deo superstruat. Bis excusa est in eodem volumine hæc epistola, pag. 859, ex versione Billii, et iterum pag. 910, n. 223, Latine reddita a Morello, qui hanc ut novam obtrudit.

Εἶεν (42)· τὰ μὲν δὴ πρῶτα ἡμῖν ἔχει καὶ πάνυ καλῶς. Ἀρετὴν ἐπαινοῦμεν, ἄμφω πρὸς Θεὸν νεύομεν, οὐ δεδέμεθα πρὸς τὰ κάτω, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη (43), τὴν κρείττω καὶ θειοτέραν φιλίαν ἀσπαζόμεθα, χεῖρας ἀλλήλων εἰλήφαμεν, καὶ ἐπιστωσάμεθα (44). Φέρε δὲ ἤδη καὶ περὶ τῆς δευτέρας οἰκειότητος πρεσβεύσωμεν πρὸς ὑμᾶς, Θεὸν προστησάμενοι τοῦ λόγου, καὶ σὺν τούτῳ κινούμενοι, ὅνπερ δὴ παντὸς ποιούμεθα καὶ ἔργου καὶ λόγου προστάτην. Εἰ δὲ γράμμασι πρᾶγμα τοσοῦτον πιστεύομεν, μὴ θαυμάσῃς. Μάλιστα μὲν γὰρ ἡ σὴ δεξιότης, καὶ τὸ τῶν σῶν ἠθῶν ἁπλοῦν τε καὶ ἐλευθέριον (ὅπερ ὀλίγον καὶ παρ' ὀλίγοις (45) εὕροι τις ἂν), ἐπῆρεν ἡμᾶς καὶ ταῦτα (46) θαῤῥεῖν. Ἔπειτα οὐδὲ γράμμασι τὸ πᾶν ἐπιτρέπομεν (οὐχ οὕτως ἐσμὲν ἀρχαῖοι, καὶ μικρῶς τὰ μεγάλα πράττοντες (47), οὐδὲ τὰ σπουδαῖα παρέργως), ἀλλὰ νῦν μὲν, ὥς φησι Πίνδαρος, οἷον χρυσέας ὑφίσταμεν εὐτυχεῖ θαλάμῳ (48) κίονας, μικρὸν ὕστερον δι' ἡμῶν αὐτῶν, ἡνίκα ἂν διδῷ ὁ Θεὸς, καὶ θεητὸν μέγαρον πήξομεν, ἔργον, ὅ φασι, λόγῳ συνάπτοντες. Πολλοὶ πρόσεισι τῶν ἐν ὑμῖν εὐπατρίδαι (49), (καὶ γὰρ πείθομαι προσιέναι πολλούς. Τίς δὲ οὐχ ὑμῶν ἐρᾷ καὶ τῆς συναφείας τῆς ὑμετέρας;) πολλοὶ τῶν τῆς μεγάλης ὀφρύος, χρήματα, συγγένειαν, φίλους, δυναστείαν ἐν πόλεσι, δυναστείαν ἐν βασιλείοις, πάντα προτείνοντες ὅσα ἐστὶ περιφορᾶς ἀλόγου καὶ καιροῦ παίγνια, νῦν μὲν τοῖς προσπίπτοντα, νῦν δὲ τοῖς, καὶ ὥσπερ ἐν πεττῶν θέσει ἄλλοτε εἰς ἄλλους μεταῤῥιπτούμενα.

Esto: prima quidem nobis perbelle se habent. Virtutem laudamus; ambo ad Deum tendimus; rebus terrenis, nisi quantum ineluctabilis necessitas cogit, haudquaquam alligati sumus; præstan-
B tiorem ac diviniorem amicitiam amplexamur; alter alterius manus cepimus, fidem mutuo dedimus. Age jam de secunda propinquitate ac necessitudine legationem ad vos obeamus, Deum orationi præficientes, atque una cum illo impulsi et agitati; quippe **171** quem et operis omnis et sermonis patronum atque antistitem nobis proponamus. Quod si rem tantam litteris committo, ne tibi mirum istud videatur. Maxime enim dexteritas et facilitas tua, morumque tuorum simplicitas et integritas (quod quidem raro et apud paucos quispiam reperiat), ad hanc fiduciam nos extulit. Deinde ne litteris quidem rem totam committimus (non enim ita stolidi sumus ac magna demisse agentes, et
C seria negligenter ac perfunctorie), verum nunc quidem, ut Pindarus loquitur, velut aureas columnas felici thalamo subjicimus: paulo post autem per nos ipsos, cum id Deus concesserit, admirandum quoque palatium exstruemus, opus nimirum, ut dici solet, cum sermone connectentes. Multi inter vos nobili loco nati ad te adeunt, (non enim dubito, quin multi adeant. Quis enim est qui te conjunctionemque tuam non amet?) multi, inquam, alti supercilii, opes, cognationem, amicos, potentiam in urbibus, potentiam in imperatorum aulis, ac deni-

(41) Alias CXXVIII. Scripta extremis vitæ Gregorii temporibus, annisque forte 387, 388 aut 389.

(42) *Εἶεν*. Τὸ εἶεν, ἀντὶ τοῦ Ταῦτα μὲν δὴ οὕτως. Ἔστι γὰρ ἐπίῤῥημα ἀφοριστικόν· ἐπὶ γὰρ τοῖς ἤδη εἰρημένοις λεγόμενον, περιορίζει αὐτά· σημαίνει γὰρ τὸ Ἄγε δὴ, ἔστι καὶ ἀναφάνησις. Ab illis verbis duxit olim exordium hæc epistola. Miror, ait Montac., hæc a Billio versa: non enim illa quæ sequuntur usque ad τὰ μὲν δὴ πρῶτα, sunt τοῦ Θεολόγου, sed cujusdam scholiastæ notatio: ideo nec in Morelli codice erant, qui hanc epistolam inter suas ἀνεκδότους dedit, nec in Bodl. exemplari. Hæc Montac., qui nequaquam, inquit Morel., debet insultare Parisiensibus, quod hanc inter ἀνεκδότους dederint, hoc decepti glossemate, quod ejus initium deformarat, cum in eumdem offenderit ipse lapidem, ut videri potest pag. 138. Illic enim est epistola CLXVII ἰδού σοι, quam velut ἀνέκδοτον nobis obtrusit pag. 122 editionis suæ. Litigent inter se, ac sese dilacerent viri sapientissimi: non mirandum minus, quæ retulimus verba, reddita fuisse a Billio. Scholium enim sunt male assutum, potuitque vir doctus rem sic claram advertere. Vertit tamen Εἶεν, hoc εἶεν idem est ac si dicam, *Atque hæc ad hunc modum se habent. Est enim adverbium distinguens. Etenim cum post ea quæ jam dicta sunt, usurpatur, ea circumscribit. Significat etiam idem quod, Age vero. Vim item declarandi habet.*

D (43) *Ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη*. Bill.: *nisi quantum necessitas cogit*. Vim phrasis, ait Combef., non intellexit Morel., nec bene *quia non urgens necessitas est, præstantiorem ac diviniorem*.

(44) *Καὶ ἐπιστωσάμεθα* Morel. sequimur; at Bill.: *eamque* scilicet amicitiam *confirmavimus*.

(45) *Ὅπερ ὀλίγον καὶ παρ' ὀλίγοις*. Combef. ὅπερ ὀλίγων. Cod. R. et Morel. καὶ παρ' ὀλίγοις. Bill. καὶ παρ' ὀλίγων.

(46) *Καὶ ταῦτα*. Morel. καὶ τὰ τοιαῦτα.

(47) *Πράττοντες*. Morel. πράττομεν.

(48) *Εὐτυχεῖ θαλάμῳ*. Cod. B. 3, εὐτειχεῖ. Morel. εὐτειχεῖ προθύρῳ, *bene structo vestibulo*. Verum, ut notat Combef., Pindarus ad VI *Olymp.*, stroph. 1, εὐτειχεῖ προθύρῳ θαλάμου, *bene structo vestibulo domus*; τὸ προθύρῳ missum fecit Bill., nec Morel. τὸ θαλάμῳ reddidit. Vide supra epist. IX.

(49) *Πρόσεισι τῶν ἐν ὑμῖν εὐπατρίδαι*. Morel. πρόσεισιν ὑμῖν εὐπατρίδαι, *multi accedunt ad vos patricii*.

quæ omnia ea protendentes, quæ temerariæ jactationis, et temporis ludibria sunt, quæ nunc ad hos, nunc ad illos cadunt, ac velut in talorum situ alias ad alios trajiciuntur atque immutantur. Nos autem unum pro omnibus tibi offerimus, hoc est, nos ipsos: vicissimque unum pro omnibus quærimus, hoc est, vos. Quod si alios meliores ac melioribus natos pro amicis habiturus es (confitemur enim, quandoquidem hoc quoque nostrum efficitur), at una re saltem (quod favente Deo a me dictum velim) nequaquam nobis superiores futuros, nimirum fide ac sinceritate in colenda amicitia. Cujus quidem rei major habenda est ratio, quam omnium aliarum rerum in unum congestarum, iis quidem certe, qui mente præditi sunt. Pluribus verbis ad tuam excellentiam minime opus est, imo etiam plura fortasse diximus, quam epistolæ modus postulet. Superest. ut et mihi ipsi et vobis aliquid optem. Deus, qui, et hæc, et alia iis, quos sui amantes habet, procurat, id vobis in mentem inducat, quod optimum, atque et nobis et vobis æque in rem futurum sit, ac præsertim de tantis rebus consilium sumentibus.

A Ἡμεῖς δὲ ἓν ἀντὶ πάντων (50) προσάγομεν ὑμῖν, ἡμᾶς αὐτούς, καὶ μέντοι καὶ ζητοῦμεν ἓν ἀντὶ πάντων, ὑμᾶς. Εἰ τοίνυν καὶ βελτίους καὶ ἐκ βελτιόνων (ὁμολογοῦμεν γάρ, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἡμέτερον γίνεται), ἀλλ' ἑνί γε οὐχ ὑπερέξοντας ἡμῶν (ἐν Θεῷ δὲ εἰρήσεται), τῷ πιστῷ καὶ γνησίῳ περὶ τὴν οἰκειότητα· οὗπερ δεῖ μᾶλλον ποιεῖσθαι λόγον, ἢ πάντων ὁμοῦ τῶν ἄλλων, τούς γε νοῦν ἔχοντας. Ἀρκεῖ τοσαῦτα πρὸς τὴν σὴν τελειότητα, καὶ ταῦτα πέρα ἴσως ἢ κατὰ μέτρον ἐπιστολῆς. Λοιπόν τι καὶ ἐμαυτῷ καὶ ὑμῖν ἐπεύξομαι. Θεὸς ἐπὶ νοῦν ὑμῖν ἀγάγοι, παρ' οὗ καὶ ταῦτα καὶ τ' ἄλλα οἰκονομεῖται τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ὅ τι ἂν ᾖ βέλτιστον καὶ σύμφορον ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν ἐπίσης, ἄλλως τε καὶ περὶ τηλικούτων βουλευομένοις.

172 CCV. EIDEM.

ΣΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (51).

Navilos ad visendum Adelphium Gregorius se venturum pollicitus fuerat, negotiis autem et morbo impeditus, promissa non perfecit. Excusat se hac epistola, atque iterum spondet se venturum.

Nec filius contemnitur, nec patri diffiditur. Quocirca ne nobis fidem abroges, illud purgandi nostri causa dicentibus, quod occupatio et morbus spiritalis, quominus Navilos proficisceremur, ac concilio interessemus (præsertim cum tanto studio animique affectu vocati fuissemus), impedimento fuit, non autem pigritia quædam aut contemptio, quemadmodum fortasse suspicatus es. Ac nunc quidem infirmitate adhuc tenemur. Si autem Deus sanitatem nobis dederit, illud etiam adjungemus, ut rebus ipsis tibi satisfaciamus, atque usque ad nobilitatem tuam curramus, plenasque domui nostræ benedictiones persolvamus. Nostra enim esse, quæ tua sunt, volumus et optamus.

B Υἱὸς οὐκ ἀτιμάζεται, ἀλλ' οὐδὲ ἀπιστεῖται πατήρ. Διὰ τοῦτο μὴ ἀπιστήσῃς ἡμῖν ἀπολογουμένοις, ὅτι ἀσχολία καὶ ἀῤῥωστία πνευματικὴ (52) τὸ κωλῦσαν ἦν ἡμᾶς (53) γενέσθαι μέχρι Ναυΐλων, καὶ τῆς συνόδου μετασχεῖν, ἄλλως τε καὶ τοσαύτῃ σπουδῇ κεκλημένους, ἀλλ' οὐκ ὄκνος τις, οὐδὲ περιφρόνησις, ὅπερ ἴσως ὑπέλαβες. Νῦν μὲν οὖν ἔτι τῇ ἀσθενείᾳ κρατούμεθα. Εἰ δὲ δοίη τὸ ὑγιαίνειν Θεός, καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπολογίαν προσθήσομεν, καὶ δραμόντες (54) μέχρι τῆς σῆς εὐγενείας, καὶ πλήρεις τὰς εὐλογίας τῷ οἴκῳ ἡμῶν ἀποδώσοντες (55). Ἡμέτερα γὰρ εἶναι τὰ σὰ καὶ βουλόμεθα καὶ εὐχόμεθα (56).

C

CCVI. EIDEM.

ΣϚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (57).

Adelphium turpiter et misere prolapsum amore mulierum, erigere et corrigere conatur Gregorius.

Honorandum te adhuc voco, etiamsi ea quæ honore minime digna sunt, consilia ineas. Ac velim hanc meam loquendi libertatem in bonam partem accipias, qui paternis visceribus inciter, nec propter benevolentiam patientia uti possim. Multo enim melius est brevi atque exiguo mœrore illato maximam utilitatem afferre, quam dum ea, quæ jucunda sint, sequimur, in eo, quod summum ac præcipuum est, detrimentum tibi conflare. Sacer-

Ἔτι σε καλῶ τίμιον, καίπερ οὐ τίμια βουλευόμενον. Καί μου δέξαι (58) τὴν παῤῥησίαν σπλάγχνοις πατρικοῖς κινουμένου (59), καὶ καρτερεῖν οὐ δυναμένου διὰ τὴν εὔνοιαν. Πολλῷ γὰρ βέλτιον βραχέα λυπήσαντα, μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὰ πρὸς ἡδονὴν (60) διώκοντα ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ. Ἱερεὺς ἦν ὁ Ἠλεὶ (61), καὶ τοῖς παισὶν ἀσεβοῦσιν ἐπέπληττε μέν, *Οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοή*, λέγων, *ὦ τέκνα, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν*. Ὅτι δὲ μὴ σφοδρῶς ἐπέπληττε,

(50) *Ἓν ἀντὶ πάντων*. Bill. ἐναντίον πάντων.
(51) Alias CXXIX. Scripta eodem circiter tempore.
(52) *Ἀῤῥωστία πνευματική*. Forsan ἀῤῥωστία πνευμονική, *pulmonis ægritudo*, qua et se teneri adhuc mox significat; τῇ ἀσθενείᾳ. Bill.: *corporis imbecillitate*.
(53) *Κωλῦσαν ἦν ἡμᾶς*. Ita cod. R. et Combef. In edit. ἡμᾶς deest.
(54) *Καὶ δραμόντες*. Cod. Reg. et Harl. ad marg. ... μόντες.
(55) *Ἀποδώσοντες*. Cod. 1405, ἀποδώσομεν
(56) *Βουλόμεθα καὶ εὐχόμεθα*. Ita cod. et Combef. In edit. εὐχόμεθα καὶ βουλόμεθα.
D
(57) Alias CXXX. Scripta post superiorem.
(58) *Καί μου δέξαι*. Ita omnes codd. et interpretes. In edit. καί μοι δέξαι.
(59) *Σπλάγχνοις πατρικοῖς κινουμένου*. Bill.: *Hoc est ejus qui paternis visceribus incitetur, nec patientia uti possit*.
(60) *Ἢ τὰ πρὸς ἡδονήν*. Ita cod. et Combef. In edit. ἢ τὸ πρὸς ἡδονήν.
(61) *Ὁ Ἠλεῖ*. Cod. et Combef. ὁ Ἠλί.

A σφοδρῶς ἐνεκλήθη, καὶ δίκην ὑπέσχε πατὴρ εὐσεβὴς παίδων παρανομίας. Τοῦτο φοβούμενος τὸ ὑπόδειγμα καὶ αὐτὸς, ἐπὶ ταύτην ἦλθον τὴν παραίνεσιν. Τί ἐστιν ὃ πέπονθας, ἀγνοῶ. Τίς ἡ τοσαύτη περὶ σὲ σκοτομήνη; Πῶς αἰσχύνεις μὲν σεαυτοῦ τὸ γένος; αἰσχύνεις δὲ τὴν ἡμετέραν πολιὰν, καὶ τὰς ἐλπίδας ἃς εἴχομεν ἐπὶ σοὶ, ἡνίκα ἐπέστημεν Ναυΐλοις, πᾶν ἀγαθὸν καὶ διαλεχθέντες, καὶ πείσαντες, ὡς φόμεθα; Πῶς οὐκ ἀκούεις λεγούσης τῆς Γραφῆς, Μὴ δὸς γυναιξὶ τὸν σὸν (62) πλοῦτον καὶ τὰ σὰ χρήματα εἰς ὑστεροβουλίαν; Εὖ γὰρ ἴσθι (63), μεταμελήσει σοι τούτων μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα ἂν κατατριβῶσι σάρκες σώματός σου (64), κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ δυνηθῇ διασχὼν ὥσπερ ἐκ νέφους ὁ νοῦς πρὸς Θεὸν ἰδεῖν, καὶ λογίσασθαι καθαρῶς (65) τὰ συμφέροντα. B Φύλαξαι τὴν παγίδα (66), μὴ ἀγρευθῇς τοῖς ὀφθαλμοῖς· καὶ εἰ ἠγρεύθης, ἔκνηψον (67), μὴ καὶ τὸ θρυλλούμενον βεβαιώσῃς (68), ὅτι φαρμάκοις τὸν νοῦν ἐκλάπης (69)· ἐπειδὴ δεινὸν εἰς κακῶν ἐπίνοιαν ἡ ἀσέλγεια. Ἀλγεινὸν μὲν γὰρ τὸ καὶ οἶκον τοσοῦτον (70), καὶ τοσούτοις πόνοις συνειλεγμένον, οὕτως ἐν βραχεῖ διασπεῖραι, καὶ καταλῦσαι, καὶ μάλιστα ἐν ἀρχαῖς βίου, ἡνίκα, ἢ τὴν καλὴν, ἢ τὴν πονηρὰν δόξαν ἕκαστος ἑαυτῷ καταβάλλεται. Πολλῷ δὲ δεινότερον τὸ καὶ γυναῖκας παρθένους οὔσας, ἃς καὶ οἱ σοῦ (71) γονεῖς, καὶ αὐτὸς, ὡς ἡμᾶς ἔπειθες, καθιέρωσας τῷ Θεῷ, ταύτας ἱεροσυλεῖν καὶ ἁρπάζειν· καὶ τὰς μὲν ἔχειν ἤδη, τὰς δὲ πτοεῖν ὡς τὰ αὐτὰ πεισομένας. Τὸν οὖν Θεὸν φοβηθεὶς, ᾧ λατρεύεις, C καὶ ἡμᾶς αἰδεσθεὶς, ἐπίσχες σεαυτὸν τοῦ λοιποῦ πάσης πονηρᾶς προαιρέσεως. Εἰ γὰρ οἷόν τε ἦν παρακύψαντά σε γνῶναι τὴν ἀδοξίαν (72), ἣν πάντων ἡμῶν κατέχεας, τάχα ἂν οὐκ ἐδεήθης ἄλλης παραινέσεως, ἀλλ' αὐτὴν τὴν αἰσχύνην σύμβουλον (73) ἐποιήσω τῶν σῶν πρακτέων. Τούτων ἡδίω (74) μὲν εἶχον γράφειν, λυσιτελέστερα δὲ οὐδαμῶς (75). Καὶ τὰ πλείω παρήσω γράφειν, ἐκεῖνο εἰδὼς, ὡς εἰ μή σε ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος παιδαγωγήσειε, μικρὸν ἢ οὐδὲν οἱ λόγοι δυνήσονται· ἐπεὶ καὶ σιδήρῳ κηρὸς μὲν εὐκόλως χαράσσεται, σίδηρος δὲ ἐργωδέστερον, ἀδάμας δὲ οὐδὲ τῷ στεῤῥοτάτῳ, διὰ σκληρότητα φύσεως.

A dos erat Heli, atque filios quidem impia crimina patrantes objurgabat. *Non enim bona fama est*, inquiebat, *o filii, quam de vobis audio* [3]. Quoniam autem haud acriter ac vehementer objurgabat, vehementer ipse accusatus est, scelerisque filiorum pius pater pœnas luit. Hoc exemplum ipse quoque reformidans, ad hanc admonitionem veni. Quid tibi acciderit, ignoro. Quæ hæc tanta caligo te circumfundit? Quonam pacto genus tuum dedecoras? Dedecoras etiam canitiem nostram, spesque eas, quas de te conceptas habebamus cum Navilos perrexissemus, atque omne boni genus, et disseruissemus, et, ut quidem nobis videbatur, persuasissemus? Quin tu Scripturam audis, dicentem: *Ne dederis mulieribus divitias tuas, et opes* **173** B *tuas in serum consilium* [4]? Hujus rei, mihi crede, aliquanto post, te pœnitebit, cum obtritæ corporis tui carnes fuerint [5], ut Scripturæ verbis utar, ac mens, velut diffissa et penetrata nube, Deum prospicere, atque ea quæ commoda et frugifera sunt, pure ac liquido considerare poterit. Cave laqueum, ne oculis tuis capiaris; et, si captus es, expergiscere, ne illud etiam, quod rumore celebratur, confirmes: nempe quod veneficiis quibusdam mens tibi subrepta sit, siquidem ad comminiscenda mala mire solers est lascivia. Atque acerbum quidem est, tantam domum, ac tot laboribus collectam, brevi adeo temporis spatio dissipare et evertere, ac præsertim vitæ initiis, cum vel bonæ, C vel malæ famæ et existimationis sibi quisque fundamenta jacit. At longe gravius et acerbius, virgines et feminas, quas et tui parentes, et tu etiam, ut nobis fidem fecisti, Dei cultui consecrasti, sacrilega manu rapere, atque alias quidem jam habere, alias autem, tanquam idem perpessuris, terrorem injicere. Quamobrem et Dei, quem colis, metu, et nostri reverentia permotus, ab omni improbo et flagitioso animi instituto deinceps te reprime. Nam si fieri posset, ut velut per transennam spectans, ignominiam, qua nos omnes perfudisti, cognitam haberes, fortasse ne alia quidem admonitione opus habuisses, verum ipsam quoque

[3] I Reg. II, 24. [4] Prov. XXXI, 3. [5] Prov. V, 11.

(62) *Μὴ δὸς γυναιξὶ τὸν σόν.* Cod. R. μὴ δῷς. Mox τὰ σὰ χρήματα. Horum loco legitur apud LXX, Prov. XXXI, 3, *Μὴ δῷς γυναιξὶ σὸν πλοῦτον, καὶ σὸν νοῦν, καὶ βίον εἰς ὑστεροβουλίαν. Ne dederis mulieribus divitias tuas et mentem tuam et vitam in pœnitentiam.* Hebr.: *Unde aboleantur consilia regum.* Vulg.: *Ad delendos reges*; nec facile Græca eis conciliare.

(63) *Εὖ γὰρ ἴσθι, μεταμελήσει σοι.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. γάρ et σοι desunt.

(64) *Κατατριβῶσι σάρκες σώματός σου.* Ita LXX interpretes, *quando contererentur carnes corporis tui*; Vulg.: *Cum consumpseris carnes tuas.* Legendum forte videretur κατατρίβωνται σάρκες, sicque legit Billius.

(65) *Καθαρῶς.* Cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. καλῶς. Melius tamen edit.

(66) *Φύλαξαι τὴν παγίδα.* Bill.: *Sagenam observa.*

D (67) *Ἔκνηψον.* Ita cod. Reg., Par., Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit ἔκληψον

(68) *Βεβαιώσῃς.* Ita cod. Reg. In edit. διαβεβαιώσῃς.

(69) *Φαρμάκοις τὸν νοῦν ἐκλάπης.* Ita cod. Reg. In edit ἐκλάμπῃς. Pro φαρμάκοις, legit Bill. βλεφάροις.

(70) *Οἶκον τοσοῦτον.* Cod. τοιοῦτον.

(71) *Γυναῖκας παρθένους οὔσας, ἃς καὶ οἱ σοῦ*, etc. Sic cod. 2022. Edit. παρθένους, ἃς καὶ οἱ σοί.

(72) *Τὴν ἀδοξίαν.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. τὴν δόξαν, quod Bill.: *opinionem eam.*

(73) *Σύμβουλον.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. σύμβολον. Notat Combef. alias legi συμβούλην.

(74) *Ἡδίω.* Cod. 1405, ἡδίως.

(75) *Οὐδαμῶς.* Id. cod. οὐδαμοῦ.

infamiam in rerum gerendarum consilium adhibuisses. His jucundiora quidem habebam, quæ scriberem, utiliora autem haudquaquam. Ac multo etiam plura scribere prætermittam, quod illud sciam, nisi Dei metus te coerceat, parvam aut nullam omnino vim sermones habituros esse: quandoquidem ferro quoque cera facile imprimitur, ferrum autem difficilius: adamas vero ne firmissima quidem re, propter naturæ duritiem.

174 CCVII. JACOBO. — ΣΖʹ. ΙΑΚΩΒΩ (76).

Jacobus, ad quem scripta est hæc epistola præfectus fuit Cappadociæ; Alypius autem, cujus uxorem viduam ipsi commendat Gregorius, idem esse videtur, ac ille qui anno 380 Cappadociæ præfectus erat, ad quem etiam scriptas a Gregorio litteras vidimus. Porro Simplicia hæc, Alypii vidua, illa sit necne ad quam Basilii et Gregorii exstant epistolæ, divinare non licet. Hæretica quidem ista tum erat ac soluta, sed agnita forsan veritate nupta, imo jam et vidua. Si Muratorio fides (77), *Alypius, de quo in hac epistola agitur, maritus Gorgoniæ sororis Gregorii fuit,* qui etiam Simpliciæ quondam maritus fuerat. *Quæ quomodo possint conciliari minime intelligo. Precibus contendit, ut Jacobus* Simpliciæ causa rectissime perpensa et explorata, hilariorem eam ad se remittat.

Si corpore ita valerem, ut laboribus ferendis par essem, ipsemet ad vos me contulissem, ut et congressus vestri desiderium explerem, et de quibus vellem, colloquerer. Non enim de levibus rebus nobis sermo est. Quoniam autem adversa valetudine teneor, ad litteras venire necesse habui. Ornatissimam filiam nostram Simpliciam, probi atque honesti viri Alypii, totius patriæ nostræ ornamenti, quondam uxorem, cum miseris viduitatis, atque orbitatis nominibus tibi offero, ut a te, de his rebus, in quibus ope tua indigebit, jus suum obtineat. Ac calamitatis magnitudinem, quæso, conspice. Nondum luctibus finem imposuit, et de pupillis laborat, ac longas peregrinationes in tam imbecilli corpore ac negotiorum insolentia suscipit, quæ ne quidem ultra domus limen progredi consuevit. Quo quid miserabilius? nempe ne luctibus quidem locum dari, ac nobilitatis honorem calamitate opprimi. Hæc igitur omnia tecum reputans, atque etiam precibus nostris permotus, ne exspectes, dum alius tibi judex sit, magno, inquam, ac probo Jacobo: neu eam in hanc necessitatem adducas, ut longiorem peregrinationem inire cogatur, cum æquitati causæ suæ magnopere confidat, ut quidem multis, ac nobis item, fidem facit. Verum litteris nostris perlectis, causaque rectissime perpensa et explorata, hilariorem eam ad nos remitte, illud ante omnia cum animo tuo considerans, multa te Dei beneficio consecutum esse, potentiam, opes, famam atque existimationem, quæ ad majorem felicitatem aditum muniant. Hæc tibi per præsentem benignitatem conserva: sicque cogita, ut liberorum pater, partim e periculis extractus, partim ingressus pericula, lætasque ac commodas tibi ipsi per præsentem materiam spes apud Deum effice.

A Εἰ μὲν οὕτως εἶχον τοῦ σώματος, ὡς ἐξαρκεῖν πρὸς τοὺς πόνους, αὐτὸς ἂν ἀφικόμενος πρὸς ὑμᾶς, τόν τε τῆς συντυχίας (78) πόθον ἐπλήρωσα, καὶ διελέχθην περὶ ὧν ἐβουλόμην. Οὐ γὰρ περὶ μικρῶν ἡμῖν ὁ λόγος. Ἐπεὶ δὲ τῇ ἀῤῥωστίᾳ κατέχομαι, ἀναγκαίως ἦλθον ἐπὶ τὰ γράμματα. Τὴν κοσμιωτάτην θυγατέρα ἡμῶν (79) Σιμπλικίαν, τὴν τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ Ἀλυπίου ποτὲ γυναῖκα, τοῦ κόσμου πάσης ἡμῶν τῆς πατρίδος, προσάγω τῇ σῇ εὐγενείᾳ, μετὰ τῶν οἰκτρῶν ὀνομάτων χηρείας καὶ ὀρφανείας, τῶν δικαίων παρὰ σοῦ τευξομένην, περὶ ὧν σοῦ δεήσεται (80). Καὶ σκόπει τῆς συμφορᾶς τὸ μέγεθος. Οὔπω τῶν θρήνων πέπαυται, καὶ ἀγωνιᾷ περὶ τῶν ὀρφανῶν, καὶ ὁδοὺς ἐκδημεῖ μακρὰς, ἐν οὕτω ἀσθενεῖ τῷ σώματι καὶ ἀπειρίᾳ πραγμάτων, ἡ μηδὲ προ- B κύπτειν τῆς οἰκίας (81) εἰθισμένη. Τούτου τί ἐλεεινότερον; μηδὲ θρήνοις γενέσθαι χώραν, καὶ τὴν τῆς εὐγενείας αἰδῶ (82) λυθῆναι τῷ πάθει. Ταῦτα οὖν πάντα ἐνθυμηθεὶς, καὶ πρός γε τὴν ἡμετέραν παράκλησιν αἰδεσθεὶς, μὴ ἀναμείνῃς ἄλλον γενέσθαι σοι δικαστὴν τῷ μεγάλῳ καὶ χρηστῷ Ἰακώβῳ· μηδὲ εἰς ἀνάγκην αὐτὴν καταστῆσαι (83) μακροτέρας ἀποδημίας, σφόδρα θαῤῥοῦσαν τοῖς ἑαυτῆς δικαίοις, ὡς πείθει πολλοὺς καὶ ἡμᾶς. Ἀλλὰ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐντυχὼν, καὶ μετὰ πάσης ὀρθότητος τὰ δίκαια βασανίσας, εὐθυμωτέραν ἡμῖν ἀπόπεμψον, ἐκεῖνο πρὸ πάντων ἐνθυμηθεὶς, ὅτι ἔστι σοι πολλὰ (84) παρὰ Θεοῦ, δυναστεία, χρήματα, δόξα, μείζονος εὐπραξίας ὁδός. Ταῦτα φύλαξον σεαυτῷ διὰ τῆς παρούσης φιλανθρωπίας, καὶ ὡς τέκνων πατὴρ, καὶ τῶν μὲν C ἐξαιρεθεὶς κινδύνων, τοῖς δὲ ἐμβεβηκὼς, οὕτω διανοήθητι, καὶ δεξιὰς σεαυτῷ ποίησον ἐκ τῆς παρούσης ὑποθέσεως τὰς κατὰ Θεὸν ἐλπίδας.

(76) Alias CXLVI. Scripta iisdem circiter temporibus.

(77) *Anecd. Gr.* p. 66.

(78) *Τόν τε τῆς συντυχίας.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. τῆς deest.

(79) *Θυγατέρα ἡμῶν.* Ita cod. Reg., Par. ac Combef. In edit. μητέρα ἡμῶν.

(80) *Δεήσεται.* Cod. et Combef. δεηθήσεται.

(81) *Προκύπτειν τῆς οἰκίας.* Ita emendavimus ex cod. Reg. et Par. In edit. προκείπτειν τῆς οἰκείας.

(82) *Τῆς εὐγενείας αἰδῶ.* Bill.: *Nobilitatis pudorem.*

(83) *Καταστῆσαι.* Bill. καταστήσαις. Ita edit. ad marginem.

(84) *Ὅτι ἔστι σοι πολλά.* Ita cod. et Reg. In edit. ὡς ἔστι πολλή σοι, quod Bill.: *Te Dei beneficio ingentem potentiam obtinere opesque et famam... aditum tibi muniat.*

ΣΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (85).

Quamvis epistola quæ sequitur, eidem inscripta sit, vix adduci possim ut credam geminas hasce epistolas uni scriptas Jacobo, quarum, licet eadem de causa sint scriptæ, neutra tamen ab altera ullatenus pendet, nec ulla sui parte cum altera cohæret. Quapropter libentissime doctissimi Tillemontii conjecturam amplectimur, qui non ad Jacobum, sed ad ejus præfecturæ socium et assessorem hanc alteram datam esse epistolam existimat.

Ἀκοῇ μὲν γινώσκω τὴν σὴν τιμιότητα. Θαυμάζω A δὲ εἰς ὅσον ὀλίγοι (86) τῶν ἐπὶ πλεῖστον ὡμιληκότων· τοσοῦτος παρὰ πᾶσι τῆς σῆς καλοκαγαθίας ὁ λόγος (87). Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ταύτην ἐθάῤῥησα τὴν πρεσβείαν. Ἀπέλιπεν ἡμᾶς ὁ θαυμαστὸς (88) Ἀλύπιος, ὁ κοινὸς τῶν φίλων (89) προστάτης, καὶ τῶν ὀρφανῶν κηδεμών. Οὐ μικρὸν τοῦτο ἡμῖν πρὸς συμφοράν (90). Δεύτερον προσεγένετο τὸ καὶ τὴν κοσμιωτάτην ἐλευθέραν (91) αὐτοῦ φροντίζειν ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν. Ταύτην παραμύθησαι τῇ νῦν φιλανθρωπίᾳ, καὶ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς σοῖς τέκνοις χάρισαι διὰ τῆς εἰς τοὺς ὀρφανοὺς εὐποιίας, καὶ δεῖξον πλέον ἔχουσαν τῶν ξένων τὴν οἰκειότητα. Προσέσται δὲ καὶ τὸ ἡμῖν χαρίσασθαι, οὓς ὅ τι ἂν τιμήσῃς, Θεὸν ἔσῃ τετιμηκώς, οὗπερ ἡμεῖς ἠξιώμεθα εἶναι παραστάται καὶ λειτουργοὶ, καὶ εἰ τῆς ἀξίας ἐλάττονες. B

175 CCVIII. EIDEM.

Auditione quidem ac fama duntaxat excellentiam tuam cognitam habeo. Miror autem quod tam pauci ex iis, qui diuturnam tecum consuetudinem habuerunt, eam cognoscant. Tanto videlicet omnium sermone probitas tua prædicatur. Eam ob causam ipse quoque hoc deprecationis munus fideli animo suscepi. Reliquit nos admirandus Alypius, communis amicorum ille patronus, ac pupillorum curator. Hoc nobis haud parvæ calamitati est. Deinde illud accessit, quod ornatissima illius vidua, pupillorum causa, in cura et sollicitudine versatur. Hanc tu, quæso, per præsentem humanitatem ac misericordiam consolare, tuisque liberis, per tuam erga pupillos benignitatem, securitatem præbe, atque illud ostende, meliori conditione propinquos, quam alienos esse. Accedet hic quoque cumulus, quod hac ratione gratiam a nobis initurus es, in quos quidquid honoris contuleris, in Deum collaturus es; cujus beneficio id consecuti sumus, ut astemus ac ministremus, etsi tanti muneris dignitate inferiores simus.

ΣΘ'. ΚΑΣΤΟΡΙ (92).

CCIX. CASTORI

Sacerdos re et nomine, vir fuit eximius, Basilio et Gregorio pro pietate charissimus, patientia in ferendis laboribus ac persecutionibus, aliisque virtutibus clarissimus. Pauca jam de eo a nobis prælibata sunt, plura etiam hic adderemus, nisi satis videretur ex ipsis fontibus haurire, id est, ex ipso ore Gregorii audire in epistolis, quas vel ad Sacerdotem, vel Sacerdotis causa scripsit. Quis enim ille Sacerdos, quæ negotia fuerint, quæ calumniæ, quibus ejus constantia probata fuit, epistolæ satis exponent. Ideoque hic eas simul collocare visum est, maxime vero quia extremis vitæ Gregorii temporibus causa Sacerdotis fuit agitata et ipsius morte finita.

Ὡς τυραννικὸς εἶ καὶ βίαιος! Γράμμα σὸν ὤφθη μόνον, καὶ ἡμεῖς ὑπερώφθημεν. Ἀλλ' ἰδού σοι καὶ ὁ πολύτλας (93) Σακερδὼς, ὁ σὸς μὲν ἀδελφὸς, υἱὸς δὲ ἐμὸς, καὶ τῶν παθῶν κοινωνός. Ἵνα δὲ μὴ παντελῶς (94) ἡττηθῶμεν, τοῦτον τάχιστα ἡμῖν ἀπόδος C τὴν τοῦ βίου παραμυθίαν, φιλοσοφεῖν καὶ διδαχθησόμενον, καὶ διδάξοντα. Μέγιστον γὰρ εἰς μὲν ὁμόνοιαν (95) τὸ συμπάσχειν, εἰς δὲ συμβουλὴν ἡ ὁμόνοια.

Quam tyrannicus ac violentus es! Litteræ tuæ tantummodo conspectæ sunt, et nos in contemptum venimus. At en tibi vir multa passus Sacerdos, tuus quidem frater, meus autem filius, et calamitatum socius ac particeps. Porro ne prorsus atque omni ex parte superemur, fac quam celerrime hunc nobis, vitæ solatium, reddas, ut philosophari possit, tum edocendus, **176** tum edocturus. Siquidem ut ad concordiam permagni momenti est doloris societas : sic ad consilium animorum consensio et concordia.

(85) Alias CXLVII. Scripta eodem tempore ac præcedens.

(86) *Θαυμάζω δὲ εἰς ὅσον ὀλίγοι.* Ita cod. Reg., Par., Montac. et Morel. Θαυμάζω δὲ ὅσον ὀλίγοι. In edit. Θαυμάζω δὲ ὅσον ὀλίγος, quod Bill.: *Tantum autem eam suspicio atque admiror, quantum pauci ex iis qui diuturnam tecum consuetudinem habuerunt.*

(87) *Ὁ λόγος.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. ὁ deest.

(88) *Ὁ θαυμαστός.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. θαυμάσιος.

(89) *Τῶν φίλων.* Iid. codd. ita. In edit. τῶν φιλοσόφων, *philosophorum patronus*, scilicet monachorum et ascetarum; eos enim nonnunquam philosophorum nomine designat Gregorius.

(90) *Πρὸς συμφοράν.* Ita cod. Reg. In edit. εἰς συμφοράν. Pro συμφοράν, legunt Montac. et Morel. συμφωνίαν.

(91) *Κοσμιωτάτην ἐλευθέραν.* Ita cod. Par., Montac., Morel. ac Combef., ipse etiam Bill. In edit. κοσμικὴν ἐλευθέραν. Vertit Bill. : *ornatissima uxor.* Combef. : *ingenua femina.* Melius forte, *ornatissima vidua.* Dum enim eam Gregorius ἐλευθέραν dicit, ut viduam nominet, attendere videtur ad illud Apost. I Cor. VII, 8, Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου. Ea fuit Tillemontii sententia.

(92) Alias XCIII. Scripta iisdem circiter temporibus.

D (93) *Καὶ ὁ πολύτλας.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef., hancque lectionem confirmant quæ sequuntur. In edit. ὁ πολύτιμος, quod Bill.: *vir summi pretii.*

(94) *Μὴ παντελῶς.* Combef.: *Ne prorsus forte simus impares.* Mox, τοῦτον τάχιστα. Ita cod. et Combef. In edit. τοῦτον deest. Hunc locum Bill. reddit : *Quam celerrime nobis vitæ solatium reddas, philosophari, tum edocendum, tum edocturum.*

(95) *Εἰς μὲν ὁμόνοιαν.* Ita cod. R. et Combef. In edit. μέν deest.

CCX. EIDEM.

ΣΙ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (96).

Ejusdem ac superior argumenti, et ad eumdem scripta hæc est epistola. Gregorius, ingravescente podagra, lecto affixus, atque, ut ipse loquitur, plane immobilis, *Castorem rogat, ut* dominam communem sororem, quam ocissime *ad se remittat, ut* et piorum omnium et suæ ipsius infirmitatis commune sustentaculum. *Quænam illa sit soror communis, an Thecla, ignoramus.*

Mihi, ut apparet, benigniorem se præbebat extera regio, quam patria. Nam illa hoc mihi dabat, ut amicitia tua fruerer: hæc autem nihil hujusmodi nobis concessit. Atque hoc mihi morbus attulit, qui me velut pedibus devinctum tenet, atque ad multa torpidum, aut etiam, si verius loquendum est, plane immobilem reddit. Sed enim hoc detrimentum, mœsto licet animo, feremus. Quid autem molestiarum est, quod homo non ferat? Tantum valeas ipse, tibique omnia ex sententia cedant, ac res tuæ in manu Dei sint. Erunt autem, si animo sincero eum prehendas. Dominam autem, communem nostram sororem, velim quam ocissime ad nos remittas, ut et piorum et nostræ infirmitatis commune sustentaculum, aut alioqui sacerdotem tuam magnis clamoribus exagitabimus, ob quam hoc detrimento afficimur, ac proprio eam nomine appellabimus. Quodnam autem illud sit, exploratum habebis, si eam interroges.

Ἐμοὶ τῆς πατρίδος, ὡς ἔοικεν, ἡ ἀλλοδαπὴ χρηστοτέρα. Ἡ μὲν γὰρ ἐδίδου τῆς σῆς ἀπολαύειν φιλίας (97), ἡ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἡμῖν ἐχαρίσατο. Καὶ τοῦτό μοι παρὰ τῆς ἀῤῥωστίας, ἥ με κατέχει πεδήσασα, καὶ πρὸς πολλὰ ποιεῖ δυσκίνητον, ἢ ἀκίνητον, εἰ χρὴ λέγειν τὸ ἀληθέστερον. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ζημίαν λυπούμενοι μὲν (98) οἴσομεν. Τί δὲ οὐ φέρει τῶν ἀνιαρῶν (99) ἄνθρωπος; μόνον ὑγιαίνοις, καὶ πράττοις τὰ κατὰ νοῦν (1), καὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ εἴη τὰ σά. Ἔσται δὲ, εἰ γνησίως αὐτοῦ λαμβάνοιο. Τὴν δὲ κυρίαν, τὴν κοινὴν ἡμῶν ἀδελφὴν (2), τάχιστα ἡμῖν ἀποπέμψασθαι θέλησον, ὡς κοινὸν ἔρεισμα καὶ τῶν εὐλαβῶν, καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας· ἢ πολλά σου τῆς σακερδώτιδος καταβοησόμεθα, δι' ἣν ζημιούμεθα (3), καὶ καλέσομεν αὐτὴν τῇ οἰκείᾳ προσηγορίᾳ. Γνώσῃ δὲ ἥ τις, παρ' αὐτῆς πυθόμενος.

CCXI. CYRIACO.

ΣΙΑ'. ΚΥΡΙΑΚΩ (4).

Cyriacum rogat Gregorius, ut pauperum hospitalem domum, cui præerat Sacerdos, cui Castor duo prædia largitus fuerat, ab omni liberet insultu atque injuria (*quod de vectigalibus interpretatur Tillemontius*), eorumque in posterum provideat securitati. *Hic incerti temporis epistola erat collocanda, eo quod Sacerdotis et Castoris in ea mentio fiat.*

Religiosos honoras, probe novi, et pauperibus benigne facis: utriusque virtutis tibi nunc se offert occasio; sic enim res se habet. Charissimus et Deo acceptissimus filius noster Sacerdos compresbyter, præfectus est pauperum mendicorumve domui, insigni et hominibus refertæ, ob pietatem et diligentiam quæ in hac re desideratur. Inter ea autem, quæ domui hospitali suppeditantur, Liriandus et Caberina prædia his locis vicina ad utilitatem domus liberalitate honoratissimi Castoris conferunt. Hæc si omni injuria et insultu liberaveris, non minimam conferes partem, et pauperibus curationis, ac tibi **177** ipsi remunerationis, quam piis deberi nosti. Perspicuum est autem, cum semel animum induxeris ad benefaciendum, etiam te securitati in posterum provisurum, ut ne volenti quidem ulli damnum liceat inferre iis locis, eo modo quem sagacitas tua excogitaverit.

Τιμᾷς τοὺς εὐλαβεῖς, εὖ οἶδα, καὶ πτωχοὺς εὖ ποιεῖς (5). Τούτων ἀμφοτέρων σοι νῦν καιρός· ἔχει γὰρ οὕτως. Ὁ τιμιώτατος καὶ θεοφιλέστατος υἱὸς ἡμῶν Σακερδῶς, ὁ συμπρεσβύτερος, πτωχείου προέστηκε τῶν ἐπισήμων πολυανθρώπου, εὐσεβείας τε ἕνεκα καὶ τῆς εἰς τὸ πρᾶγμα σπουδῆς. Ἔστι δὲ τῶν ὑπηρετουμένων τῷ πτωχείῳ κτήματα Λιριάνδος καὶ Καβερίνα (6) ὁμοροῦντα τόποις τοῖς τῆς οἰκίας, ἐξ ἐπιδόσεως τοῦ τιμιωτάτου Κάστορος, τῷ πτωχείῳ τι συνεισφέροντα (7). Ταῦτα πάσης ἐπηρείας ἐλευθερώσας, μέρος οὐκ ἐλάχιστον συνεισοίσεις, καὶ τοῖς πτωχοῖς τῆς θεραπείας, καὶ σεαυτῷ τῆς ἀντιδόσεως, ἣν οἶδας ὀφειλομένην τοῖς εὐσεβέσι. Δῆλον δὲ, ὅτι ἅπαξ ὁρμήσας εἰς τὴν εὐεργεσίαν, καὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον ἀσφαλείας ποιήσεις (8) πρόνοιαν, ὡς μηδὲ βουλομένῳ τινὶ ἐξεῖναι κακὸν γενέσθαι (9) περὶ τοὺς τόπους, τρόπον ὃν ἐπινοήσειεν ἡ σὴ σύνεσις.

(96) Alias XCIV. Scripta circiter eodem tempore.

(97) *Ἀπολαύειν φιλίας*. Coc. Reg., Montac. Morel. ac Combef. ὠφελείας, *ut utilitate quæ ex te est fruerer*. Combef.: *ut ex te commodum reportarem.*

(98) *Λυπούμενοι μέν*. Ita cod. et Combef. In edit. μέν deest. Mox, pro τί δέ, Combef. τί γάρ, *quid enim.*

(99) *Τῶν ἀνιαρῶν*. Ita cod. Pass. et Combef. In edit. τῶν deest.

(1) *Τὰ κατὰ νοῦν*. Ita cod. Pass. et Combef. In edit. τά deest.

(2) *Τὴν κοινὴν ἡμῶν ἀδελφήν*. Cod. Reg., Montac., Morel. et Combef. τὴν γνησίαν ἡμῶν ἀδελφήν, *veram sororem nostram*. Mox in edit. τάχιστα ἡμῖν ὡς. Verum cum Combef. ὡς expungendum putavimus.

(3) *Δι' ἣν ζημιούμεθα*. Ita cod. In edit. δι' ἣν καί.

(4) Alias CCXXXIII. Scripta tempore incerto.

(5) *Εὖ οἶδα, καὶ πτωχοὺς εὖ ποιεῖς*. In cod. 2022 εὖ deest.

(6) *Καβερίνα*. Id. cod. Καβαρίνα. Mox, τοῖς τῆς οἰκείας τόποις.

(7) *Συνεισφέροντα*. Id. cod. συνεισφέροντος.

(8) *Ποιήσεις*. Cod. 2022, ποιήσῃ.

(9) *Κακὸν γενέσθαι*. Reddit Morel.: *Ut ne volenti quidem ulli integrum sit maligno esse circa hæc loca.*

ΣΙΒ'. ΣΑΚΕΡΔΩΤΙ (10).

CCXII. SACERDOTI.

Commode etiam hic se offert ad ipsum Sacerdotem epistola. Nihil in ea de mox futura persecutione, sed officiosa tantum salutatio est et generalis adhortatio. Ideoque iis præire debet litteris in quibus de persecutione sermo est.

Προσαγορεύω σε τὴν νέαν ἡμῶν ἐλπίδα, τὸν πο- A λιὸν (11) ἐν νεότητι· καὶ πᾶν ὅτι σοι κάλλιστον βούλομαί τε καὶ εὔχομαι (12). Τῶν δὲ καλῶν τὸ πρῶτον οὐκ ἀγνοεῖς· ὅπερ ἐστὶν ἀεὶ Θεὸν κτᾶσθαι, καὶ γενέσθαι κτῆμα Θεοῦ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεώς (13) τε καὶ ἀναβάσεως· ὃ καὶ σαυτὸν οἶδ' ὅτι νουθετήσεις (14).

Saluto te novam spem nostram, qui canus es in juventute; et omnia tibi præclarissima volo, atque precor. Eorum vero quæ pulchra et honesta sunt, quid primum sit, non ignoras; videlicet semper Deum possidere, et in rem possessionemque Dei ex necessitudine cum eo et ascensu transire: de quo teipsum etiam, certo scio, submonebis.

ΣΙΓ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (15).

CCXIII. EIDEM.

Adhortatio quoque est hæc epistola, sed ita tamen ut imminens tentationis tempus designare merito videre possit. Habetur in Criticis sacris, *ad caput* XXXI *Ecclesiastici.*

Εἴ σοι μηδὲν ἠλπίζετο δυσχερὲς, ἡνίκα φιλοσοφίᾳ προσέβαινες (16), ἀφιλόσοφος ἡ ἀρχὴ (17), καὶ τοὺς πλάστας μέμφομαι. Εἰ δὲ ἠλπίζετο, εἰ μὲν οὐκ ἀπήντησε (18), τῷ Θεῷ χάρις· εἰ δὲ ἀπήντησεν, ἢ B καρτέρει πάσχων, ἢ ἴσθι ψευδόμενος τὴν ὑπόσχεσιν (19).

Si nihil a te asperum ac difficile sperabatur, cum philosophiæ animum adjungeres, alienum a philosophia initium, et fictores reprehendo. Quod si exspectabatur, si quidem non occurrit, Deo sit gratia; quod si occurrit, aut patiens constanter tolera, aut scito te votum fallere ac pollicitationem.

ΣΙΔ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (20).

CCXIV. EIDEM.

Sacerdotem ut de accepta injuria Deo gratias agat, *tum suo ipsius exemplo, tum gravibus momentis hortatur, nullum solitæ humanitatis condimentum admiscens; quippe qui Sacerdotem virum fortem norat, adeoque non lacte, sed solidioris veritatis cibo concoquendo exercitatum.*

Οὐ δόκιμον τὸ ἀπείραστον· τὸ δὲ βασανισθὲν ἐν τοῖς πράγμασι, δοκιμώτερον (21)· ὡς ἐν καμίνῳ χρυσός. Καὶ εἰ μὲν ἱκανῶς σοι τοῦτο πεφιλοσόφηται (22), τῷ Θεῷ χάρις. Εἰ δὲ οὔπω τελέως, ἐμαυτὸν προστίθημί σοι καὶ τὰ ἐμά. Ὑβρίσμεθα, μεμισήμεθα· τί γὰρ οὐ πεπόνθαμεν τῶν δεινῶν, ὅσον ἐπὶ τοῖς βουληθεῖσι; Εἶτα τῶν λυπούντων (23) ἡμᾶς ἀπηλλάγμεθα. Τούτων τί ἂν μεῖζον εὐεργετηθείη- C μεν (24); Ταῦτ' οὖν ἐννοῶν καὶ αὐτὸς χάριν ὁμολόγει τῷ Θεῷ τῆς ἐπηρείας, εἰ καὶ μὴ τοῖς δράσασιν.

Non probatum quod tentationis expers est: sed quod exploratum est in negotiis, hoc probatum magis, ut in camino aurum. Ac si quidem satis hoc tibi perceptum et meditatum est, Deo sit gratia. Sin minus **178** adhuc perfecte, meipsum et mea adjungo. Affecti sumus injuria, in odium incurrimus; quid enim gravium non pertulimus, quantum in iis fuit, qui animo destinarant? Postea ab iis qui nos afficiebant injuria, liberati sumus. Ecquod majus beneficium isto accipere potuissemus? Hoc igitur ipse cogitans, Deo gratiam habeto acceptæ injuriæ, licet non habeas iis qui intulerunt.

(10) Alias CCXII. Scripta incerto tempore.

(11) *Τὸν πολιόν.* Montac. et Morel. τὴν πολιάν.

(12) *Καὶ εὔχομαι.* Combef.: *et votis a Deo exposco.* Int. *voveo.*

(13) *Καὶ γενέσθαι κτῆμα Θεοῦ διὰ... οἰκειώσεως.* Ita cod. 1405, Montac. ac Combef. In edit. οἰκειότητος. Vertit Morel.: *et Dei mancipium esse factum per familiarem cum eo conjunctionem.* Combef. vero: *in rem peculiumque Dei ex necessitudine cum eo transire.*

(14) *Νουθετήσεις.* Id. cod. et Montac. addunt καὶ νενουθέτηκας, *et jam submonuisti.*

(15) Alias CCXIV. Scripta circa eadem tempora.

(16) *Προσέβαινες.* Ita cod. 1405, Pass., Par., Montac. et Combef. In edit. προσέβαλλες, quod Morel.: *Quando ad philosophiam accedebas; philosophiam*, id est, ut Tillemont. intelligit, *vitam monasticam.*

(17) *Ἀφιλόσοφος ἡ ἀρχή.* Edit.: *a philosophia alienum imperium.* Combef.: *abhorrens a philosophia auspicatio.* Mox, τοὺς πλάστας. Vertit Morel., *sculptores.* At, inquit Montac., non sculptores, sed *fictores* reprehensi, tales de quibus Cicero: *Irascor jam magistris tuis qui te tanta mercede nihil sapere docuerunt.* Rursum iratus Montacutio Morel. πλάστας interpretatur, *fabros ingeniorum;* et ut suam firmet opinionem, illud Gregorii ipsius in Epitaphio Basilii refert: Διαπλάττεται πλάσιν τὴν ἀρίστην, quod tamen Bill. reddidit: *Optimo illo figmento effingitur.*

(18) *Ἀπήντησε.* Cod. Pass. ἀπήντηκε, et sic paulo inferius.

(19) *Ψευδόμενος τὴν ὑπόσχεσιν.* Combef.: *falsum esse quod profiteris*, hoc est, philosophum falso D præferre. Morel.: *sic habeto te mentitum in promissis.*

(20) Alias CCXV. Scripta circa eadem tempora.

(21) *Δοκιμώτερον.* Ita cod. Pass., Par., Montac., Combef. ac ipse Morel. In edit. δοκιμώτατον, *probatissimum.*

(22) *Πεφιλοσόφηται.* Combef.: *satis animo tibi constitutum est.*

(23) *Εἶτα τῶν λυπούντων.* Cod. Pass. et Montac. cum interrogatione, εἶτα τί; τῶν λυπούντων. *Quid postea? Ab iis qui malis nos afficiebant.*

(24) *Εὐεργετηθείημεν.* Cod. Pass. et Montac εὐηργετήθημεν.

CCXV. EIDEM.

ΣΙΕ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (25).

Amotum tandem ab administratione ptochotrophii Sacerdotem, præclara hac epistola ad cœlum usque provehit Gregorius. In illa siquidem diaboli lucta (*sic motam adversus Sacerdotem appellat persecutionem*), *prævaluit livor.*

A Quid grave nobis? Nihil præterquam a Deo et divinis deerrare. Cætera ut Deus tulerit, ita se habeant, sive per arma justitiæ dextra et leniora dispenset et regat nos, sive per sinistra et incommodiora [6]. Novit horum rationes vitæ nostræ dispensator. Unum tantum formidemus, ne quid philosopho indignum patiamur. Pauperes aluimus, fraterno invicem nos amore prosecuti sumus, psalmodiis incumbentes oblectati sumus, quandiu integrum fuit. Non hoc nobis conceditur : aliud quiddam philosophemur; non pusilla gratia est. Privatam vitam degamus, contemplemur, mentem expurgemus divinis visis; quod fortasse etiam prædictis sublimius est. At non ita nos affecti sumus : sed quia ab uno aberravimus, a toto excidisse existimamus : absit! Verum bonam adhuc spem B retineamus, si quid nobis reliquum viderimus : neque eadem patiamur quæ equulei, qui, quod assuefacti non sint terroribus, ad strepitus exasperati, ascensores suos deturbant, atque excutiunt.

Τί δεινὸν ἡμῖν; Οὐδὲν, ὅτι μὴ Θεοῦ (26) καὶ τῶν θείων διαμαρτάνειν. Τἄλλα δὲ, ὡς ἂν φέρῃ Θεὸς, οὕτως ἐχέτω, εἴτε διὰ τῶν δεξιῶν ὅπλων (27) καὶ χρηστοτέρων οἰκονομεῖ τῆς δικαιοσύνης ἡμᾶς, εἴτε διὰ τῶν ἀριστερῶν τε καὶ σκαιοτέρων. Οἶδε τοὺς λόγους (28) τούτων ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν οἰκονόμος (29). Ἓν φοβηθῶμεν μόνον, τὸ μήτι παθεῖν ἀφιλόσοφον. Ἐπτωχοτροφήσαμεν, ἐφιλαδελφήσαμεν, ψαλμῳδίαις ἐνετρυφήσαμεν, ἕως ἐξῆν. Οὐ συγχωρούμεθα (30) τοῦτο· ἄλλο τι φιλοσοφήσωμεν· οὐ πενιχρὰ ἡ χάρις. Ἰδιάσωμεν, θεωρήσωμεν, τὸν νοῦν καθάρωμεν ταῖς θείαις ἐμφάσεσιν (31), ὃ τάχα καὶ τῶν προειρημένων (32) ὑψηλότερον. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἔχομεν· ἀλλ' ὅτι τοῦ ἑνὸς διημάρτομεν, τοῦ παντὸς ἐκπεπτωκέναι (33) νομίζομεν. Μὴ οὕτως· ἀλλ' ἔτι κρατῶμεν τῆς χρηστῆς ἐλπίδος, εἴ τι ἡμῖν ὑπολειπόμενον ἴδωμεν (34)· καὶ μὴ ταυτὰ πάσχωμεν τοῖς πώλοις, οἳ τῷ μὴ συνειθίσθαι ταῖς πτόαις, πρὸς τοὺς ψόφους (35) ἐξαγριαίνοντες, τοὺς ἐπιβάτας ἑαυτῶν καταβάλλουσιν.

179 CCXVI. EUDOCIO.

ΣΙϚ'. ΕΥΔΟΚΙΩ (36).

Is Eudocius in miserrima illa tragœdia, sive in Sacerdotis persecutione actor primarius atque pars maxima fuit. Primum quidem amicitia cum Sacerdote conjunctus fuerat, observantia eum ut patrem coluerat, ejusque monasterii, ut videtur, monachus erat. Deinde ab ejus amicitia turpi dissidio sponte discessit : aliis etiam, ut credibile est, instigantibus, litem movit Sacerdoti et apud Helladium accusavit, sive calumniatus est. Helladius vero, Sacerdotis occultus forte adversarius et instigator Eudocii, venerabili illi presbytero curam pauperum, sollicitudinemque sacrarum ædium *et fratrum, uno verbo,* membris indigne ferentibus, *corpori caput abstulit, ægrique in Sacerdotem animi dolorem et dictis et scriptis patefacere non dubitavit. Quæ tamen Sacerdoti objecta fuerint crimina, adhuc ignoratur. Gregorius, qui Sacerdotis pietatem norat et innocentiam, Eudocio et Helladio, a quibus tam indigna perpessus fuerat Sacerdos, scripsit in hac ad Eudocium epistola, mirum est quam blande, quam amice delinquentem admoneat; quam paterne juvenem senex alliciat, ut se* litis et dissidii cum Sacerdote velit mediatore uti, *et ideo convenire. Nam ipse aderat Sacerdos, qui ad Gregorium confugerat.*

C Qui concors est, idem condolet : et quod condolet, sincerum est : quod autem sincerum est, dignum est cui fides in consilio adhibeatur. Cum

Ὁ σύμπνους, καὶ συμπαθής· τὸ δὲ συμπαθὲς, καὶ γνήσιον· τὸ γνήσιον δὲ, καὶ εἰς συμβουλὴν ἀξιόπιστον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡμεῖς μὲν ἀρχαιότεροι τὴν

[6] II Cor. vi, 7.

(25) Alias CCXIII. Scripta circa eadem tempora.

(26) *Ὅτι μὴ Θεοῦ.* Ita Montac. et Combef. In edit. ὅτι μὴ καὶ Θεοῦ.

(27) *Διὰ τῶν δεξιῶν ὅπλων.* Ad illud respicit Apost. II Cor. vi, 7 : Διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, quod Vulgata : *Per arma justitiæ a dextris et a sinistris.*

(28) *Οἶδε τοὺς λόγους.* Combef. : *Novit horum causas.* Morel.: *Novit horum sermones.* Sed illa profecto parum contentus interpretatione, aliam in notis tacite proponit, dum illud refert August. *De civitate Dei*, lib. v, cap. 21 : *Hæc plane Deus unus et verus regit et gubernat, ut placet, et si occultis causis, nunquid injustis?* Montac. : *Novit horum rationes.* Siquidem Gregorius ipse orat. I *in Julian.* tom. I, pag. 90, ait : *Deus impietatem non repressit... ob eas causas quas ipse pro ineffabili sua potentia gubernandique ratione cognitas et exploratas habet*, οἷς αὐτὸς ἠπίστατο λόγοις.

(29) *Ἡμῶν οἰκονόμος.* In cod. Pass. ἡμῶν deest.

(30) *Οὐ συγχωρούμεθα.* Ita cod. 1105, Pass. ac Combef. In edit. οὐ συγχωροῦμαι.

(31) *Θείαις ἐμφάσεσιν.* Combef. : *divinis cogitationibus et sensis.*

(32) *Προειρημένων.* Ita cod. Pass., Par. ac Montac. In edit. εἰρημένων.

(33) *Ἐκπεπτωκέναι.* Male edit. ἐκπεπτωμέναι.

(34) *Ἀλλ' ἔτι κρατῶμεν τῆς... εἴ τι ἡμῖν ὑπολειπόμενον ἴδωμεν.* Ita cod. Pass., Par., Montac. ac Combef. Hanc tamen lectionem depravatam contendit Morel. Ac si cui displicet edita, ἀλλ' εἴ τι τῆς χρηστῆς ἐλπίδος ἴδωμεν ἡμῖν ὑπολειπόμενον, *verum si quid adhuc bonæ spei nobis relictum videamus*, aliam ad oram libri quam potiorem castigatioremque D prædicat, adnotavit, nempe : εἴ τι κρατῶμεν τῆς χρηστῆς ἐλπίδος, εἴ τι ἡμῖν ὑπολειπόμενον ἴδωμεν, *imo si quid adhuc bonæ spei habemus, videamus nunquid residuum sit nobis.* Mox cod. Pass. ac Combef. καὶ μὴ ταυτόν.

(35) *Πρὸς τοὺς ψόφους.* Ita cod. Reg. et Par. In edit. καὶ τοὺς ψόφους.

(36) Alias CCXXXV. Scripta eodem tempore. *Εὐδοκίῳ.* Cod. Reg. Εὐδοκίμῳ.

εὐσέβειαν, καὶ πολλῶν καὶ ἀνδρῶν (37) καὶ ἠθῶν ἐν πείρᾳ γεγόναμεν (πεῖρα δὲ μήτηρ συνέσεως), ὑμεῖς δὲ οἷον πῶλοι νεοζυγεῖς, καὶ ἄρτι τῶν κατὰ Θεὸν ἀγώνων (38) ἀρχόμενοι (τὸ δὲ ἀρχόμενον ἅπαν θερμότερον, καὶ δυνάμενον (39) τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος πολλὰ μὲν κατορθῶσαι τῶν δεόντων (40), πολλὰ δὲ διαμαρτεῖν ἐξ ἀγνοίας), θέλησον, γενόμενος μέχρις ἡμῶν, καὶ ὡς γέροντας τιμῆσαι, καὶ ὡς πατέρας αἰδεσθῆναι, καὶ μεσίταις (41) χρήσασθαι τῆς πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν καὶ συμπρεσβύτερον ἡμῶν Σακερδῶτα διαφορᾶς, πάρεστι γὰρ αὐτός· ἵνα τὰ πρὸς ἀλλήλους εὖ θέμενοι (42), καὶ τὸν ἐπίσκοπον θεραπεύσητε, καὶ τὸ σκάνδαλον τῶν πολλῶν λύσητε, καὶ, τὸ μέγιστον ἁπάντων, τὸν Θεὸν ἱλεώσησθε, μὴ πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ οὕτως ἔνδοξον (λέγω δὲ τὴν σύμπνοιαν ὑμῶν, καὶ τὰς κατὰ Θεὸν τοῦ βίου (43) συνθήκας) οὕτως ἐν βραχεῖ καταλύσητε.

A igitur nos antiquiores pietate simus, et multorum tum virorum, tum morum experimentum fecerimus (experientia autem mater prudentiæ), vos vero tanquam equulei nuper jugo subditi, et recens religiosa adorsi (omne autem quod incipit fervidius est, et fervore spiritus multa præstare potest eorum quæ officii sunt, sed et in multis deerrare ignorantia), velis nos convenire, et ut senes honorare, et ut patres revereri, et nobis uti mediatoribus litis et dissidii cum venerando fratre et collega nostro Sacerdote exorti, nam ipsemet adest: ut rebus inter vos rite compositis, et episcopum obsequio foveatis, et multorum offendiculum tollatis, et quod omnium maximum est, Deum propitium reddatis, ne tantum negotium, et tam B gloriosum (concordiam vestram dico et vitæ pacta ex Dei præscripto), sic parvo momento diruatis.

ΣΙΖ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (44).

CCXVII. EIDEM.

Deliberaturum se, et quid facto opus esset consulturum, rescripsisse videtur Eudocius, siquidem hæc satis ostendunt Gregorii verba, quibus sequentem orditur epistolam: Post bellum auxilium... post factum consulimus *Tum mediam inter assentationem et objurgationem viam carpens, sic in alios culpam rejicit, ut ea minime liberet Eudocium. Imo magis ad delictum curandum, obducendamque cicatricem, quam ut suam deplorat, hortatur; eique demum offert colloquium, si ejus desiderio teneatur.*

Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία· μετὰ τὴν ζάλην ὁ κυβερνήτης (45)· καὶ δέον βουλεύσασθαι πρότερον, εἶτα πρᾶξαι, τὴν τάξιν ἀντεστρέψαμεν (46)· μετὰ τὴν πρᾶξιν, βουλευόμεθα. Εἰ μὲν οὖν κολακεύειν ἔδει, καὶ χείρω ποιεῖν (47), πολλὰς ἂν εὗρον κολακείας ὁδοὺς, ὅσῳ καὶ ῥᾷον τὸ πρᾶγμα, καὶ πολλοῖς νῦν κατορθούμενον. Ἐπειδὴ δὲ (48) τὸ βλάπτειν οὐ πρὸς ἡμῶν, καὶ μάλιστα ψυχὴν ἔτι νεοτελῆ, καὶ ἄρτι τῷ καλῷ προσβαίνουσαν, ἄκουε τἀληθῆ. Ἀφιλόσοφος ἡ ἀρχή· καὶ κακῶς ἠγάπησάν σε οἱ θεραπεύσαντες, καὶ ὑπ' ἄλλῳ προσωπείῳ τὰ ἑαυτῶν παίξαντες (49). Εἰ μὲν οὖν ἀλλὰ νῦν μεταβάλοις (50), καὶ θεραπεύσοις τὴν ἁμαρτίαν, τάχα ἄν τις (51) ὑμῖν ἔλθοι συνούλωσις, εἰ καὶ μόγις (52). Εἰ δ' ἐπὶ

Post bellum auxilium: post tempestatem gubernator: et cum prius deliberandum sit, deinde agendum; ordinem invertimus: post factum consulimus. Quare si adulari oporteret, et pejora facere, multas certe adulationis vias invenissem; C **180** quanto et facilius est negotium, et a multis nunc præstatur. Quoniam vero lædere minime ad nos pertinet, ac præsertim animum recens initiatum, et recens honesto se applicantem, audi, quæ vera sunt. Initium a philosophia alienum: et male te cultores tui dilexerunt, etiam cum sub aliena persona res suas lusere. Si igitur saltem nunc mutatus fueris, et delictum curaveris, forte quædam vobis cicatricis obductio eveniet, etiamsi ægre.

(37) *Πολλῶν καὶ ἀνδρῶν.* In cod. 1405 καί deest.

(38) *Κατὰ Θεὸν ἀγώνων.* Morel.: *recens certamina a Deo proposita subeuntes.* Cod. Pass.: ἄρτι τὸν κατὰ Θεὸν βίον ἀρχόμενοι, *recens acceptam Deo vitam degentes.*

(39) *Θερμότερον, καὶ δυνάμενον.* Cod. 2022, θερμότερον καὶ δυνατώτερον, δυναμούμενον.

(40) *Πολλὰ μὲν κατορθῶσαι τῶν δεόντων.* Morel.: *Multa emendare eorum quæ dirigenda sunt.* Combef.: *Multa felici implere exitu eorum quæ officii sunt.*

(41) *Καὶ μεσίταις.* Ita cod. Pass. et R. In edit. καὶ ὡς μεσίταις.

(42) *Πρὸς ἀλλήλους εὖ θέμενοι.* Cod. Pass., εὖ διαθέμενοι. Vertit Morel.: *Ut bene affecti et animati invicem et episcopum curetis.*

(43) *Κατὰ Θεὸν τοῦ βίου.* In cod. τοῦ βίου desunt.

(44) Alias CCXXIV. Scripta eodem tempore.

(45) *Μετὰ τὴν ζάλην ὁ κυβερνήτης.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. Hæc in edit. desunt.

(46) *Ἀντεστρέψαμεν.* Morel.: *evertimus.* At cod. Reg. ἀπεστρέψαμεν.

(47) *Χείρω ποιεῖν.* Cod. Pass. χαροποιεῖν, *lætitia afficere.* Mox id. cod. Montac. et Combef. πολλὰς ἂν εὗρον. In edit. πολλὰς μὲν εὗρον, vertitque non bene Morel.: *Si adulari oportet, multas certe assentationis vias inveni.* Nec melius paulo post, πολλοῖς νῦν κατορθούμενον, *multis nunc recte ac feliciter institutum.* Quid enim opus, *recte ac feliciter*, ubi spurcissimi vitii tabes notatur?

D (48) *Ἐπειδὴ δέ.* Ita Montac. In edit. ἐπεὶ δή. At, inquit Morel., ἐπεὶ δέ ferri potest, ut ἐπεί τοι· usitatius tamen ἐπειδὴ δέ.

(49) *Καὶ ὑπ' ἄλλῳ προσωπείῳ τὰ ἑαυτῶν παίξαντες.* Combef.: *et sub aliena persona scenam suam egere.* Morel.: *Etiam cum sub aliena persona sua ipsorum ludibrio habuerint.* Perperam Montac. pro παίξαντες proponit πράξαντες.

(50) *Μεταβάλοις.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. μεταβάλλοις. Mox, cod. Pass. θεραπεύσοις. Montac. et Morel., θεραπεύοις. In edit. θεραπεύσεις.

(51) *Τάχα ἄν τις ὑμῖν.* Post Montac. recte inquit Morel., τάχα ἄν τις ἡμῖν, *quædam nobis cicatricis obductio*, quia sequitur ποιοῦμαι ἐμαυτοῦ τὰ ὑμέτερα.

(52) *Εἰ καὶ μόγις.* Ita cod. Reg., Pass. ac Combef. In edit. μόλις.

Quod si in iisdem cuncteris, et de mala victoria magnos animos gesseris: *Acerba mea plaga est*, inquit divina Scriptura, *unde sanabor* [7]? Nam res vestras, meas esse reputo : et quamvis ita sim affectus, si colloquii tenet te desiderium, non denegabo.

τῶν αὐτῶν μένοις (53), καὶ τῇ κακῇ νίκῃ μεγαφρονοίης (54), *Ἀλγηρὰ ἡ πληγή μου*, φησὶν ἡ Θεία Γραφὴ (55), *πόθεν ἰαθήσομαι;* ποιοῦμαι γὰρ ἐμαυτοῦ τὰ ὑμέτερα· καίπερ δὲ οὕτως ἔχων καὶ γράφων, εἰ τὴν συντυχίαν ποθεῖς, οὐκ ἀρνήσομαι.

CCXVIII. EIDEM.

ΣΙΗ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (56).

Eudocius acceptis superioribus litteris offensus respondit Gregorio, eique Sacerdotis amicitiam objecit, colloquium tamen a se desiderari significavit. Rescribens iterum Gregorius, amicum se Sacerdotis fatetur; qui quidem in iis quæ expostulavit, vim charitatis non deseruit, et fraternam magis instituit reprehensionem, quam odii plenam æmulationem. Addit se non adeo inscitum ac temerarium esse, ut litem, priusquam utrumque audierit, disceptare atque judicare velit. Denique si colloquium hiems impediat, Eudocium hortatur, ut in concordiam et amicitiam cum Sacerdote quantocius redeat.

Amicus certe mihi est, fateor, et sit utinam, honestus et probus Sacerdos compresbyter, et eo magis quod te amore complectitur. Nec enim in iis quæ expostulabat, vim charitatis deseruit; verum fraternam magis reprehensionem instituebat, quam accusationem odii plenam. Non adeo tamen inscitus ac temerarius sum, ut litem disceptare ac judicare velim, priusquam utrumque audierim (cave ne ita existimes), quippe qui per epistolam quidem, quam tu condemnas ut audaciorem, nisi oscitantius et aliud agens eam legistis, non tantum te perstrinxi, quantum eos qui vobis iras accendunt, et ex vestra simultate suas ipsi lucrantur delicias. Quid est igitur quod feci? ita noveris. Equorum domitores equuleos exercent ad colores et strepitus, et loca tum declivia pronaque, tum supina et acclivia, non **181** ut exterreant, sed ut non exterreri doceant. Hoc equidem cum in animum induxissem, asperiorem utique epistolam scripsi. Etenim multæ philosophiæ exercitationes sunt; et Deo sit gratia, quod te non alienum a studio sapientiæ inveni, nec rebus terrenis addictum, sed admodum mitem, et nostri contubernii, ex quo tum modeste scribis, tum congressum colloquiumque desideras. Si hoc igitur nobis concesseris, melius facies, teque admittemus, sic habeto, paternis oculis. Quod si aliquatenus hiems impedit, adhortatione interim te excipimus. Nihil præferas etiamnum amicitiæ et concordiæ cum fratre Sacer-

Ἐμοὶ φίλος μέν ἐστιν, ὁμολογῶ, καὶ εἴη, ὁ καλός τε καὶ ἀγαθὸς Σακερδὼς ὁ συμπρεσβύτερος, καὶ ταύτῃ μᾶλλον (57) ὅτι σου περιέχεται. Οὐδὲ γὰρ ἐν οἷς ᾐτιᾶτο, τὸ φίλτρον ἀπέλιπεν, ἀλλ' ἀδελφικὴν μᾶλλον ἐποιεῖτο μέμψιν ἢ κατηγορίαν φιλαπεχθήμονα. Οὐ μέντοι τοσοῦτον ἀμαθῶς ἔχω καὶ προπετῶς, ὥστε δίκην δικάζειν πρὶν ἀμφοτέρων ἀκοῦσαι (μὴ τοῦθ' ὑπολάβοις), ὅς γε καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἧς κατέγνωκας ὡς θρασείας (εἰ μὴ παρέργως ταύτην ἀνέγνωκας), οὐ τοσοῦτόν σου καθηψάμην, ὅσον τῶν ἀναπτόντων ὑμᾶς, καὶ παρακερδαινόντων ἐκ τῆς ὑμετέρας (58) μικροψυχίας ἰδίαν ἀπόλαυσιν. Τί οὖν ἐστιν ὃ πέπονθα (59); Γνοίης ἂν οὕτως. Οἱ πωλοδάμναι τοὺς πώλους γυμνάζουσι πρὸς τὰ χρώματα καὶ τοὺς ψόφους (60), καὶ τῶν χωρίων τὰ πρηνῆ τε καὶ ὕπτια, οὐχ ἵνα πτοήσωσιν, ἀλλ' ἵνα μὴ πτοεῖσθαι διδάξωσι. Τοῦτο κἀγὼ διανοηθεὶς, τραχυτέραν (61) πως καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐποιησάμην. Πολλὰ γὰρ τὰ φιλοσοφίας γυμνάσματα· καὶ τῷ Θεῷ χάρις, ὅτι σε μὴ ἀφιλόσοφον εὗρον, μηδὲ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἥμερον ἱκανῶς, καὶ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ὑφ' ἧς καὶ γράφεις (62) ἐπιεικῶς, καὶ τὴν συντυχίαν ποθεῖς. Εἰ μὲν οὖν καὶ ταύτην ἡμῖν χαρίζοιο, κρεῖττον ποιεῖς, καί σε δεξόμεθα, εὖ ἴσθι, πατρικοῖς ὄμμασιν. Εἰ δ' ἄρα τι ὁ χειμὼν (63) ἐμποδίζει, τῇ παραινέσει τέως σε δεξιούμεθα. Μηδὲν προτιμήσῃς ἔτι καὶ νῦν τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σακερδῶτα φιλίας καὶ ὁμονοίας (ἐμοὶ πείσθητι), μηδ' ἄλλο τι νομίσῃς, ἢ πεῖραν εἶναι τοῦ πονηροῦ τὸ γινόμενον, τῇ σῇ φι-

[7] Jerem. x, 19.

(53) *Μένοις*. Ita iidem. At Montac. μένῃς. Mallem, ait Morel., μένοις. In ed. μένεις.

(54) *Μεγαφρονοίης*. Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef., quod est *altum spirare*. In edit. μεγαλοφρονοίης.

(55) *Θεία Γραφή*. Ita cod. Reg., Pass., Montac., Morel. ac Combef. In edit. Θεία deest.

(56) Alias CCXXXVI. Scripta eodem tempore.

(57) *Καὶ ταύτῃ μᾶλλον*. Morel. : *et eatenus potius qua te complectitur*. Mox, in cod. R. περιέχεται deest.

(58) *Παρακερδαινόντων ἐκ τῆς ὑμετέρας*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. παρὰ τῆς ἡμετέρας, vertitque Morel.: *et obiter quæstum faciunt oblectationis suæ ex pusillo animo nostro*. Combef. : *exque vestra simultate, et per ejus occasionem facto compendio sese oblectant.*

(59) *Τί οὖν ἐστιν ὃ πέπονθα;* Combef. : *Quid est igitur quod mihi accidit?* Morel. : *Quid est igitur quod me dolet ac pungit? Sic cognitum et perspicuum habebis.*

(60) *Καὶ τοὺς ψόφους*. Ita cod., ac Morel. in not., sic etiam Gregorius ipse supra epist. CCXV, πρὸς τοὺς ψόφους ἐξαγριαίνοντες. In edit. καὶ τοὺς φόβους, quod Morel. : *et strepitus horrificos.*

(61) *Τραχυτέραν*. Morel. : *Procaciorem epistolam*; et sic, inquit, exposui, ut Plinius secundus in præf. ad Titum imper.: *Questus in alia procaci epistola nostra.*

(62) *Ὑφ' ἧς καὶ γράφεις* etc. Morel. : *Sub quo et sapienter scribis et conversationem desideras.* Combef. : *Ex quo ac cujus nutu tum sedate scribis atque modeste, tum colloquium desideras*

(63) *Ἄρα τι ὁ χειμών*. Ita cod. et R. In edit. ἄρα τί σε ὁ χειμών. Paulo infra, post τέως, cod. σε restituit.

λοσοφίᾳ βασκαίνοντος. Ἀλλὰ πρὸς τὴν πρώτην πεῖραν ἀγώνισαι γενναίως καὶ ἀνδρικῶς, ἵνα μὴ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ποιήσηται πάλην (64), καὶ ἄλλας ἑξῆς, ἀλλ' ἡττημένος ἀπέλθῃ καὶ ᾐσχυμμένος. Ἴσμεν γὰρ αὐτοῦ τὰ παλαίσματα (65), τῷ μακρῷ χρόνῳ τοῦτο μαθόντες, καὶ τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀγωνίσμασι.

dote (mihi crede), neve quod factum est aliud quidquam existimes, quam tentationem mali qui tuæ philosophiæ invidet. Verum ad primum tentamentum fortiter et generose decerta, ne secundum et tertium moveat certamen, et alia deinceps, sed victus abscedat et erubescens. Nam ejus luctas novimus, id longo tempore edocti, et certaminibus cum illo susceptis.

ΣΙΘ'. ΕΛΛΑΔΙῼ (66).

CCXIX. HELLADIO.

Helladii de Sacerdote judicium plurimis offendiculo erat, piosque viros, Sacerdoti impensius addictos, illatam ipsi injuriam ægre ferentes mæstitia afficiebat; nemo tamen erat qui se quasi murum opponeret iniquitati. Unus Gregorius, pro sua constantia, et æquitatis amore, innocentiam tueri et defendere aggressus est. Id quidem miro artificio præstat in his ad Helladium litteris; quas qui legerit, scribendarum litterarum artis antistitem agnoscet qui eas scripsit.

Οὓς ποιήσομαι πρὸς σὲ λόγους, ὑπὸ εὐνοίας ποιήσομαι, ὥστε δίκαιος ἂν εἴην μάλιστα μὲν ἀκουσθῆναι παρακαλῶν (67)· εἰ δ' οὔ, ἀλλὰ (68) συγγνωσθῆναι τῆς παραινέσεως. Οὐ πολλοὶ τὴν πρᾶξιν ὑμῶν ἀποδέχονται, τὴν περὶ τὸν τιμιώτατον ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ συμπρεσβύτερον Σακερδῶτα (69), ὡς ἐκ διαβολῆς τινων (70) μᾶλλον ἢ κρίσεως οἰκείας γεγενημένην, οἳ τὴν μὲν ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων τυχὸν ἀγνοοῦσι, τὸ δὲ τέλος αὐτὸ καθ' αὑτὸ θεωροῦντες οὐκ ἐπαινοῦσι. Ταῦτα μὲν οὖν αὐτὸς ἂν εἰδείης. Οὐ γὰρ ἡμῶν τὰ σὰ πολυπραγμονεῖν, ὃς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ πρακτέα νομοθετεῖς. Ἡμεῖς δὲ παρακαλοῦμεν τὴν σὴν ἀγαθότητα, τὸ μὲν πρῶτον συγχωρῆσαι τῷ ἀνδρὶ πᾶσαν τὴν ἐπιμέλειαν, ὧν ἐφρόντιζεν (71). Οὐδὲ γὰρ οὕτω ῥᾴδιόν τινι φιλοσοφῆσαι (72), κἂν ὁ καρτερικώτατος ᾖ καὶ φιλοσοφώτατος, ὥστε πόνων τοσούτων καὶ συνηθείας τοσαύτης ἀποστερούμενον (73) φέρειν. Εἰ δὲ μή, τόγε δεύτερον, τὴν μὲν τῶν πτωχῶν ἐπιμέλειαν, ὡς βούλει, διαθέσθαι, καὶ δι' ὧν (74) αὐτὸς δοκιμάσειας, τὴν δὲ τῆς μονῆς (75) φροντίδα καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἐπ' αὐτῷ ποιήσασθαι· καὶ μὴ λυπῆσαι μὲν αὐτὸν τῇ καινοτομίᾳ, λυπῆσαι δὲ πλέον ἐκείνους τῆς συνηθείας ἀντεχομένους, καὶ ὥσπερ σώματος ἑνὸς διασπασμὸν μελῶν οὐ φέροντας (76). Τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐλθόντες τινὲς αὐτῶν ἀπωδύραντο. Εἰ μὲν οὖν τί σοι καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ ἀνὴρ αἰδέσιμον ἔχειν φαίνεται (ὥσπερ οὖν ἄξιον), αὐτὸν δι' αὐτὸν αἰδέσθητι, καὶ τὴν πολιὰν, καὶ τοὺς καμάτους, τούς τε ἄλλους (77),

Quæ tecum verba facturus sum, præ benevolentia faciam: quare dignus sim maxime quidem, qui audiar adhortando: sin minus, cui condonetur adhortatio. Non multi actionem vestram approbant erga venerabilissimum fratrem nostrum et compresbyterum Sacerdotem, velut ex calumnia quorumdam potius quam ex proprio judicio profectam, qui quidem rerum seriem forsitan ignorant, finem vero ipsum per se considerantes non laudant. Hæc sane ipse noveris. Non enim nostrum est, res tuas curiose scrutari, qui cæteris etiam quæ agenda sunt, præscribis. Cæterum nos probitatem tuam obsecramus, primum quidem ut concedas viro omnem curam eorum quibus studium atque operam impendebat. Neque enim **182** tam facile est cuipiam philosophari, tametsi patientissimus sit et constantia maxime philosophica præditus, ut tot laboribus et tali sodalitate privari se patiatur: sin minus, alterum certe, ut arbitrio tuo, et per quos ipse judicaveris, pauperum curam geras, monasterii autem et fratrum per ipsum administrationem suscipias; nec novarum rerum institutione molestiam illi exhibeas, hisque potius sis molestus qui consuetudinem propugnant, ac tanquam unius corporis membrorum distractionem non ferunt. Nam hoc etiam nonnulli eorum qui ad nos venerunt, deplorarunt. Quocirca si tibi vir vel a semetipso venerabile quid habere videtur (ut certe æquum est), ipsum propter se reverere, et

(64) *Δευτέραν καὶ τρίτην ποιήσηται πάλην.* Ita cod. Edit. habent τὴν δευτέραν ποιήσηται, καὶ τρίτην πάλιν, quod Morel.: *Ne secundum adjiciat et tertium quoque, et alia deinceps tentamina.*

(65) *Τὰ παλαίσματα.* Cod. R. τὰ πλάσματα.

(66) Alias CCXVI. Scripta eodem tempore.

(67) *Ἀκουσθῆναι παρακαλῶν.* Vertit Morel.: *Maxime quidem qui dum hortor, audiar.* At in notis monet legendum, *qui dum hortor, moneove, audiar.*

(68) *Ἀλλά* deest in edit. Addidimus ex auctoritate quinque codd.

(69) *Σακερδῶτα*, nomen proprium; non igitur, ut Morel. vertit, *presbytero, collega in sacerdotio*, sed *presbyterii gradu collega Sacerdote.*

(70) *Διαβολῆς τινων.* Ita cod. 2022, ac Montac., qui mox pro δικαίας, ut erat in edit., habet cum cod. Reg. ac Combef. οἰκείας. Verterat Morel.: *quasi calumnia quadam potius quam justo judicio.*

(71) *Ἐφρόντιζεν.* Cod. Reg. ἐφρόντισεν, *quibus studium et operam dedit.*

(72) *Φιλοσοφῆσαι.* Combef.: *Sic animi constantiam tenere.*

(73) *Ἀποστερούμενον.* Montac. ἀποστερουμένους, *tot laboribus et tanta consuetudine fraudatos.*

(74) *Καὶ δι' ὧν* etc. Ita cod. 1405 et Montac. In edit. καί deest.

(75) *Τῆς μονῆς.* Ita cod. Reg. Edit. τῶν μονῶν. Non bene Morel.: *sacrarum ædium*, quod universalius est, aliisque vocibus Græcis exprimitur.

(76) *Ἑνὸς διασπασμὸν μελῶν οὐ φέροντας.* Ita cod. ac Combef. In edit. ἑνὸς ἢ μέλους διασπαρασσομένου, quod Morel.: *tanquam unum corpus vel membrum distractum non ferunt.*

(77) *Τούς τε ἄλλους* etc. Vertit Morel.: *tam quos secundum Deum exantlavit, priorem ac potiorem ætate pietatem indicando, quam quos ad pauperum alimentum et fratrum defensionem ac subsidium pertulit.*

canitiem et labores, tum quos pie religioseque exantlavit, majorem quam pro ætatis ratione pietatem exhibens, tum quos impendit alendis pauperibus, fratrumque regendis collegiis. Quod si parvum hoc tibi videtur, nos saltem et nostram obsecrationem prorsus ne despicias : et ante alia omnia, dimitte illi iram animique dolorem : quæso te, ut tanquam pater tibi filium conjungas : si qua in re mœrore te affecerit, quod non arbitror, hoc nobis condonans, et nihil indignum illo, ac tua lenitate, vel dicens, vel scribens de ipso; si quid autem jam scriptum sit, remittens. Neque dolorem publices, quem occultare melius est, quam notum facere externis; ut cum alia, tum etiam æquo et patienti animo ipsum esse doceas exemplo.

A οὓς κατὰ Θεὸν ὑπέστη, πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας τὴν εὐλάβειαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ τοὺς (78) ἐπὶ τῇ πτωχοτροφίᾳ καὶ προστασίᾳ τῶν ἀδελφῶν. Εἰ δὲ τοῦτο μικρόν σοι δοκεῖ, ἀλλ' ἡμᾶς γε καὶ τὴν ἡμετέραν πρεσβείαν πάντως μὴ ἀτιμάσῃς· καὶ πρὸ πάντων τῶν ἄλλων (79), ἄνες αὐτῷ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν λύπην, ναὶ παρακαλῶ, καὶ ὡς πατὴρ τέκνον οἰκείωσαι· εἴ τι καὶ λελύπηκεν, ὅπερ οὐκ οἴομαι, τοῦτο ἡμῖν συγχωρήσας, καὶ μηδὲν ἀνάξιον μὲν αὐτοῦ, ἀνάξιον δὲ τῆς σῆς ἡμερότητος ἢ εἰπὼν, ἢ γράψας περὶ αὐτοῦ· εἰ δέ τι καὶ γέγραπται, λύσας. Μηδὲ τὴν λύπην δημοσιεύσῃς, ἣν κρύπτειν βέλτιον (80) ἢ γνωρίζειν τοῖς ἔξωθεν· ὡς ἄν τά τε ἄλλα καὶ αὐτὸν μακροθυμεῖν διδάξῃς τῷ ὑποδείγματι.

CCXX. EIDEM.

B

ΣΚ'. ΤΩ ΑΥΤΩ (81).

Benigna verbis quidem suavisque Helladii responsio fuit Gregorio, re autem molestissima, *quippe quæ varia et gravissima Sacerdoti objecta fuisse crimina, vel certe invidos admodum imposuisse Helladio significabat. Quibus eo minus fidem Gregorius adjungebat, quod Sacerdos, qui tum aderat, ad defendendum se probandumque omnia esse falsa et conficta paratum se esse contestabatur. Quocirca ipsum cum hac epistola ad Helladium misit, ut per se, si quid illum contristasset, sanaret ipse, eumdemque omnia ex rei veritate doceret.*

Quæ ad me scripsisti, partim admodum suavia et benigna, partim ejusmodi sunt, ut quid de his dicam, non habeam, nisi quod nobis molesta sint : et jure merito, ut mihi persuadeo. Nam sive jure accusetur **183** frater noster, et compresbyter Sacerdos, quod quidem non arbitror, molestum est. Qui enim id non esset? tantam religionem, et tot ac tantos labores, tam parvo temporis momento periisse? Sive calumnia hæc fuerit ab invidentibus ipsi comparata; et hoc acerbum, virum, cujus tibi conjuncta vitæ ratio et disciplina, hunc, quibus appetitur injuriis, abalienari. Quod igitur in præsenti rerum statu optimum et utilissimum novi consilium, hoc accipe : ipsum ad te misi fratrem, vel potius profectum deduxi, qui ipse per se quod moleste habet, sanaturus sit, et omnia ex rei veritate edocturus. De aliis enim ad defensionem offerendam paratum se dicit, et ad probandum alia ut falsa dolo fuisse composita. Hoc enim etiam nobis persuasit, quippe qui Dei metu sermones instituit.

Ὧν ἐπέστειλας τὰ μὲν λίαν ἥμερα καὶ φιλάνθρωπα, τὰ δὲ οὐκ ἔχω (82) τί λέγειν, πλὴν ἡμῖν λυπηρά· καὶ μάλα εἰκότως, ὡς ἐμαυτὸν πείθω. Εἴτε γὰρ δικαίως ἐγκαλεῖται ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συμπρεσβύτερος Σακερδὼς (83), ὅπερ οὐκ οἴομαι, λυπηρόν. Πῶς γὰρ οὔ; τοσαύτην εὐλάβειαν καὶ τοσούτους πό- C νους οὕτως ἐν βραχεῖ καταλυθῆναι; Εἴτε διαβολὴ ταῦτά ἐστι παρὰ τῶν φθονούντων αὐτῷ κατασκευασθεῖσα (84), καὶ τοῦτο ἀνιαρὸν, οὗ ἡ πολιτεία συνῆπταί σοι, τοῦτον ἀλλοτριοῦσθαι ταῖς ἐπηρείαις. Ἣν οὖν ἐν τοῖς παροῦσι ἀρίστην γνώμην καὶ λυσιτελεστάτην ἔγνων, ταύτην ἀπόδεξαι· αὐτὸν ἔπεμψά σοι τὸν ἀδελφὸν, μᾶλλον δὲ ὡρμημένον προέπεμψα (85), δι' αὐτοῦ καὶ τὸ λυποῦν θεραπεύσοντα, καὶ πάντα μετὰ ἀληθείας ἀναδιδάξοντα (86). Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἀπολογήσασθαί φησιν ἕτοιμος εἶναι, τὰ δὲ ὡς ψευδῆ κατεσκευάσθαι, δεῖξαι. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς ἔπεισεν, ὡς φόβῳ (87) Θεοῦ τοὺς λόγους ποιούμενος.

(78) *Καὶ τούς*. Ita cod. 2022 etc. In edit. καὶ τήν. D

(79) *Πρὸ πάντων τῶν ἄλλων*. Montac. πρὸ τῶν ἄλλων, *ante alia*. Non recte Morel. ad personas refert, vertitque *ante alios omnes*. Mox, idem Morel. ἄνες αὐτῷ τὴν ὀργὴν καὶ λύπην, *iram adversus eum ac molestiam coerce.*

(80) *Κρύπτειν βέλτιον*. Legendum proponit Bill. κρύπτεσθαι ἄξιον, et paulo post, pro μακροθυμεῖν, μακροθυμοῦντα, sed huic lectioni non favent codd. nostri, nec Montac. nec Combef.

(81) Alias CCXVII. Scripta paulo post superiorem.

(82) *Οὐκ ἔχω*. Ita cod. Reg., Morel. ac Combef. In edit. οὐδὲ ἔχω.

(83) *Συμπρεσβύτερος Σακερδώς*. Morel. *presbyter collega.*

(84) *Αὐτῷ κατασκευασθεῖσα*. Ita Combef. In edit. αὐτῷ deest. Mox, καὶ τοῦτο ἀνιαρόν, etc. reddit Morel. : *Id etiam infestum est, virum conversatione tibi conjunctissimum alienari injuriarum insolentiæ.* Combef.: *hunc malevolorum calumnia atque fraudibus alienari.*

(85) *Προέπεμψα*. Montac. et Morel. προσέπεμψα. Reddit Combef. ὡρμημένον προέπεμψα, *properantem et a se incitatum deduxi.*

(86) *Ἀναδιδάξοντα*. Ita Combef. In edit. ἀναδιδάξαντα.

(87) *Ὡς φόβῳ*. Montac. et Morel. ὡς ἐν φόβῳ.

ΣΚΑ'. ΟΜΟΦΡΟΝΙῼ (88).

CCXXI. HOMOPHRONIO.

Has litteras eo tempore datas, quo Sacerdos vexabatur, his epistolæ verbis patet: Suade charissimo filio nostro Sacerdoti ne despondeat animum, etc. *Scripta autem epistola Homophronio, qui forte unus e primoribus ptochotrophii illius administris erat, Gregoriumque ad festi cujusdam in eo loco celebrandi lætitiam invitarat.*

Ἐπὶ τὴν σύνοδον ἡμᾶς καλεῖς· ἐγὼ δὲ ηὐχόμην A οὕτως ἔχειν τοῦ σώματος, ὥστε παρεῖναι ὑμῖν καὶ αὐτόκλητος (89), ἵνα ἴδω τὸν ἱερὸν οἶκον ὑμῶν, τὸ Χριστοῦ καταγώγιον, τὴν τῶν ἁγίων κλάδων ῥίζαν (90), τὴν ὡς ἀληθῶς μητέρα τέκνων εὐφραινομένην τε καὶ εὐφραινομένων. Οἶδα τοῦτο καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ, καὶ διὰ τοῦτο λέγω θαῤῥῶν, καὶ εἴ τι (91) λυπηρὸν νῦν ἡμῖν ἀπήντηκεν, οὐ μὴ ἀποσβεσθῇ ὁ λύχνος τοῦ Ἰσραὴλ, κἂν ταῖς αὔραις τοῦ πονηροῦ ῥιπίζηται· οὐδὲ ἡ τοῦ Θεοῦ χρηστότης ἐπὶ πλεῖον κρυφθήσεται, ἣν κρύπτει τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν λόγοις ἀῤῥήτοις οἰκονομίας, ἀλλ' ἐνδοξασθήσεται μᾶλλον καὶ θαυμασθήσεται διὰ τῆς ὑμετέρας ὑπομονῆς καὶ τῆς μὴ καταισχυνούσης ἐλπίδος. Τοῦτο δὲ παραίνει καὶ τῷ τιμιωτάτῳ υἱῷ ἡμῶν Σακερδῶτι, μηδὲν ἀθυμεῖν, μηδὲ ἀνάξιον B ἑαυτοῦ τι πάσχειν (92), ἀλλ' οὕτω τὸν καιρὸν διαθέσθαι, ὡς φιλοσοφίας ὕλην τὰ λυπηρὰ λαβεῖν. Ἔτι θεραπευσάτω τὸν τιμιώτατον ἡμῶν ἐπίσκοπον· ἔτι ῥωννύτω τοὺς ἀδελφοὺς, ἵνα μάλιστα μὲν μὴ καταλυθῇ τὸ ἔργον ἡμῶν ὃ προεθέμεθα ἐν Κυρίῳ, τοσοῦτόν τε ὂν, καὶ οὕτω περιβόητον. Εἰ δὲ μὴ, τὸ γοῦν ἐπιεικὲς δείξομεν, καὶ τὸν φθόνον νικήσομεν (93), ὡς μηδεμίαν δεδωκότες καθ' ἑαυτῶν λαβὴν τοῖς πονηροῖς ματαίως (94) ἡμῖν ἐχθραίνουσιν.

Ad synodum nos vocas: equidem optarem ita valere corpore ut vobis interessem etiam ultro accedens, ut sacram ædem vestram viderem, Christi domicilium, sanctorum ramorum radicem, illam revera matrem filiorum lætantem [8] et lætantium. Hoc novi, ac persuasum habeo in Domino, et propterea dico confidens, licet quid triste nunc ac molestum nobis occurrerit, haudquaquam exstinguetur lucerna Israelis, etiamsi mali ventis flabelletur: neque Dei bonitas amplius occultabitur, quam timentibus se abscondit [9] rationibus dispensationis arcanis, sed magis glorificabitur et admirationi erit per patientiam vestram et spem, quæ non confundit [10]. Hoc etiam suade charissimo filio nostro Sacerdoti, ne despondeat animum, neque indignum se quidquam patiatur; sed ita tempus disponat, ut tristia pro philosophiæ subjecto accipiat. Ad hæc episcopum nostrum maxime honorandum curet; quin etiam fratres corroboret, ideo maxime ne opus nostrum quod in Domino proposuimus dissipetur, cum tanti momenti sit, et ita pervagatum. Sin minus, æquitatis **184** specimen dabimus, et livorem vincemus; quippe cum nullam adversus nos ansam dederimus improbis incassum nos odio prosequentibus.

ΣΚΒ'. ΘΕΚΛῌ (95).

CCXXII. THECLÆ.

Irrita fuere omnia quæ gessit scripsitque Gregorius, ut Sacerdotem cum Helladio in gratiam reduceret; pius enim ille presbyter inter vexationes et calumnias interiit. Theclam ejus sororem hac epistola consolatur et utriusque laudes prosequitur.

Ὥρμησα μὲν καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν, C καίπερ ἀσθενοῦντος ἡμῖν τοῦ σώματος, ἐπισκεψόμενός τε ὁμοῦ, καὶ τῆς καρτερίας ἐπαινεσόμενος, ἣν ἐπὶ τῷ (96) μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ σου φιλοσοφεῖς· τοῦτο γὰρ οὐκ ἀμφίβολον. Ἐπειδὴ δὲ ὑπό τινος περιστάσεως ἐκωλύθην, ἀναγκαίως ἦλθον ἐπὶ τὰ γράμματα, καὶ συμφιλοσοφήσω σοι διὰ βραχέων τὰ σά. Πόθεν ὁ καλὸς Σακερδὼς ἡμῖν, ὁ γνήσιος τοῦ Θεοῦ παραστάτης καὶ νῦν καὶ πρότερον; ἐκ Θεοῦ. Ποῦ δὲ Σακερδὼς νῦν; πρὸς Θεόν· οὐκ ἀηδῶς ὑποχωρήσας, εὖ οἶδα, τῷ φθόνῳ καὶ τοῖς τοῦ πονηροῦ παλαίσμασι. Πόθεν δὲ ἡμεῖς; οὐκ ἐκεῖθεν; ποῦ δὲ ἡμεῖς ἀναλύσομεν; οὐ πρὸς τὸν αὐτὸν Δεσπότην; καὶ εἴθε μετ' ἴσης τῆς παῤῥησίας! Τοῦ αὐτοῦ προσκυνηταὶ

Equidem ipse quoque ad pietatem tuam proficisci parabam, etiamsi alioqui infirma corporis valetudine, tum ut te inviserem, tum ut tolerantiæ illius nomine laudibus efferrem, quam ob beatissimum fratrem tuum adhibes: neque enim id dubium est. Quoniam autem casu quodam hoc meum iter impeditum est, ad litteras venire necesse habui, ut de tuis rebus tecum paucis philosopher. Unde, quæso, præclarus noster Sacerdos, sincerus, inquam, ille et nunc et prius Dei astes ac minister, ortum traxit? Ex Deo. Ubi autem nunc Sacerdos? Apud Deum: postquam scilicet haud illibenter (hoc probe scio) livori sese ac diaboli luctis subduxit. Unde item nos ortum duximus? Annon

[8] Psal. cxii, 9. [9] Psal. xxx, 20. [10] Rom. v, 5.

(88) Alias CCXXXVII. Scripta eodem tempore. D
(89) *Αὐτόκλητος*. Ita cod. Reg. ac Morel. in notis. Edit. habent αὐτόκλητον.
(90) *Τῶν ἁγίων κλάδων ῥίζαν*. In illud intendit Pauli ad Rom. xi, 16, Εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι, *si radix sancta est, etiam rami.*
(91) *Καὶ εἴ τι*. Ita cod. Reg. ac Morel. in notis. Edit. habent εἴ τι καί.
(92) *Τι πάσχειν*. Ita cod. et R. In edit. τι deest.
(93) *Δείξομεν, καὶ τὸν φθόνον νικήσομεν*. Ita iidem codd. In edit. δείξωμεν, καὶ τὸν φθόνον νικήσωμεν.
(94) *Πονηροῖς ματαίως*. Ita cod. In edit. πονηροῖς καὶ ματαίως.
(95) Alias CCII. Scripta eodem circiter tempore.
(96) *Ἣν ἐπὶ τῷ*. Ita cod. Reg. 1405. Alii codices ἐπὶ τῶν μακαριωτάτων ἀδελφῶν. In editis ἣν ἐν τῷ.

indidem? Quonam autem migrabimus? Annon ad eumdem Dominum? atque utinam cum pari libertate ac fiducia! Ejusdem adoratores, et producti sumus, et transferemur, paucis in hac vita ærumnis ac miseriis exantlatis, siquidem cum futuræ vitæ spe conferantur : ac fortasse ut per ea, quæ perpessi fuerimus, divinam gratiam intelligamus. Pater, mater, frater, antecessores; quidnam hoc est? Numerus proborum viatorum. Hos, Dei ancilla, et bonorum primitiæ, Thecla, paulo post sequetur, postquam aliquantum exspectarit : tum ut illos per patientiam honore alliciat, tum ut permultis philosophiæ in ejusmodi rebus præstandæ exemplum præbeat. Quamobrem eumdem Dominum laudemus, ipsiusque consilium et dispensationem sublimius, quam vulgus soleat, accipiamus. Hæc nostri loco nunc habe, atque in his cogitationibus versare; etiamsi alioqui meliores ac præstantiores per teipsam invenias. Quod si divino beneficio illud nobis concedatur, ut te quoque coram, omnemque eum cœtum, qui tecum est, videamus, ampliorem ei, a quo id beneficii acceperimus, gratiam habebimus.

καὶ παρήχθημεν, καὶ μεταχθησόμεθα, ὀλίγα ἐνταῦθα κακοπαθήσαντες (97), ὥς γε πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἐλπίδα· καὶ ἴσως ἵνα γνῶμεν τὴν χάριν, ἐξ ὧν ἐνταῦθα πεπόνθαμεν. Πατὴρ, μήτηρ, ἀδελφὸς, οἱ προειληφότες· τί τοῦτό ἐστιν; ἀριθμὸς ἐπαινετῶν ὁδοιπόρων (98). Τούτοις ἀκολουθήσει καὶ Θέκλα μετὰ μικρὸν, ἡ τοῦ Θεοῦ δούλη καὶ ἀπαρχὴ τῶν καλῶν (99), ὀλίγον ὑπομείνασα· ὅσον ἐκείνους τε τιμῆσαι (1) τῇ καρτερίᾳ, καὶ πολλοῖς ὑπόδειγμα γενέσθαι τῆς περὶ ταῦτα φιλοσοφίας. Ἐπαινῶμεν οὖν τὴν (2) αὐτὴν δεσποτείαν, καὶ δεχώμεθα τὴν οἰκονομίαν τῶν πολλῶν ὑψηλότερον (3). Ταῦτα ἔχε νῦν ἀνθ' ἡμῶν, καὶ τούτοις σύνεσο τοῖς λογισμοῖς, εἰ καὶ κρείττονας παρὰ σεαυτῇ (4) ἀνευρίσκεις. Εἰ δέ σε καὶ κατ' ὄψιν ἰδεῖν καταξιωθείημεν, μετὰ παντὸς τοῦ σοῦ καὶ περὶ σὲ πληρώματος, πλείων ἡ χάρις (5) τῷ εὐεργέτῃ.

185 CCXXIII. EIDEM.

ΣΚΓ'. ΤῊ ΑΥΤῊ (6).

Epistolæ sequentis ad eamdem Theclam hæc verba : Illud quoque considera quasnam ob res divexemur, annon propter eos qui ex hac vita migrarunt? *hæc, inquam, verba non nisi Sacerdotem qui ex hac vita migraverat, significare videntur; ideoque cum Tillemontio ad illud tempus referri et commode hic collocari posse visa est hæc epistola. Hinc etiam liquet Theclam post fratris mortem, vexatam etiam fuisse ab ejus adversariis, qui de patrimonio pauperum male administrato forte calumniabantur; et qui, eo defuncto, Theclam sororem, ad quam hæreditate fratris mortui bona devenerant, vexabant. Digna sane quæ communicaret fratris passionibus ancilla Dei, cujus hic virtutes, ut sint in exemplum, Gregorius testis oculatus exponit. Etenim quod promiserat in epistola superiori, illam inviserat, ut statim ab initio testatur. Observare juvat quod Gregorius ait, inter proposita Theclæ patientiæ momenta,* Sanctorum animas res nostras sentire, gratiamque nos ab iis inituros, si illatas propter illos injurias toleremus.

Cæteras epistolas quæ præterquam cum aliis bene multis incerti sunt temporis, nullam neque argumenti, neque nominis cum aliis habent affinitatem, rejectas ad calcem collocare visum est.

Doles, ut verisimile est, nobis relictis : nos autem magis, quod a tua pietate disjuncti simus. Deo tamen gratias agimus, quod usque ad te pervenerimus, neque nos suscepti laboris pœnituit. Siquidem tuæ in Christum fidei firmitatem, et laude dignam solitudinem, ac philosophicum secessum perspeximus; nempe quia ab omnibus mundi voluptatibus separata, soli Deo ac sanctis martyribus, apud quos habitas, teipsam conclusisti, ac Deo una cum charissimis filiis tuis hostiam viventem, gratamque et acceptam obtulisti, atque etiamnum offers. Hæc igitur tuis quoque molestiis solatio sint. Quandoquidem et magnus ille David in futuris illis

Ἀλγεῖς ἀπολειφθέντων ἡμῶν (7), ὡς εἰκός· ἡμεῖς δὲ πλέον ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῆς σῆς εὐλαβείας. Πλὴν εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, μέχρι σοῦ φθάσαντες, καὶ οὐ μεμψάμενοι τῷ κόπῳ. Εἴδομεν γάρ σου τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν (8) πίστεως, καὶ τὴν ἐπαινετὴν ἐρημίαν, καὶ τὸν φιλόσοφον ἰδιασμόν· ὅτι πάντων χωρισθεῖσα τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν, Θεῷ μόνῳ (9) συνέκλεισας ἑαυτὴν, καὶ τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν, οἷς παροικεῖς (10), καὶ προσήγαγες τῷ Θεῷ, καὶ προσάγεις μετὰ τῶν (11) ἀγαπητῶν σου τέκνων θυσίαν ζῶσαν, εὐάρεστον. Ταῦτα οὖν ἔστω σοι καὶ παραμυθία τῶν λυπηρῶν. Ἐπεὶ καὶ Δαβὶδ ὁ μέγας ἐγκρύπτει τοῖς ἐκεῖθεν ἀγαθοῖς, εἰς ἃ πέμπει τοὺς

(97) *Κακοπαθήσαντες.* Ita cod. Pass. Bill. et Combef. In edit. vitiose κακοπαθήσαντας.

(98) *Ὁδοιπόρων.* Ita iidem. In edit. ὁδοιπόροι.

(99) *Ἀπαρχὴ τῶν καλῶν. Bonorum primitiæ,* inter eos præstans, primaque laude virtutum; sic Tillemont. intellexit. Quod reddit Bill.: *Virtutum primitiæ,* non probandum ait Combef., nec enim matrona virtus, ut sic virtutum dicatur primitiæ.

(1) *Ἐκείνους τε τιμῆσαι.* Ita Combef. At cod. Pass. ἐκείνους τετιμῆσθαι. In edit. ἐκείνους τετιμῆσαι

(2) *Οὖν τήν.* Ita cod. Reg. et Pass. In edit. οὖν γε τήν

(3) *Ὑψηλότερον.* Combef. ὑψηλοτέραν, *dispensationem sublimiorem, quam vulgus cogitat.*

(4) *Παρὰ σεαυτῇ.* Ita cod. et Combef. In edit. παρὰ σεαυτήν, quod Bill.: *Per teipsam.*

(5) *Πλείων ἡ χάρις.* Ita cod. Bill. ac Combef. In edit. πλεῖον ἡ χάρις.

(6) Alias CCI. Scripta paulo post superiorem.

(7) *Ἀπολειφθέντων ἡμῶν.* Ita cod. 1405. Combef.: *Absentia nostra.* Edit. ὑπολειφθέντων.

(8) *Τῆς εἰς Χριστόν.* Ita cod. 1405 et B. 3, Bill. ac Combef. In edit. τῆς ὡς Χριστόν, et ad marginem εἰς.

(9) *Θεῷ μόνῳ.* Bill.: *Cum solo Deo ;* at non bene, ait Combef.

(10) *Οἷς παροικεῖς.* Ita cod. 1405, B. 3, Bill. ac Combef. In edit. αἷς παροικεῖς.

(11) *Μετὰ τῶν.* Addidimus μετά ex cod. Par. et aliis. Poterat tamen non addi, et sic verti : *Charissimorum filiorum tuorum hostiam viventem gratamque,* etc.

λογισμοὺς, τὰ ἐντεῦθεν ὀδυνηρὰ, ὅταν λέγῃ· *Ὅτι ἔκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν*. Καὶ οὐκ ἀποτίθεται μόνον τὸ ἀλγεινὸν, ὅταν μνησθῇ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνεται. *Ἐμνήσθην* γὰρ, φησὶ, *τοῦ Θεοῦ* (12), *καὶ εὐφράνθην*. Ἀλγοῦσι καὶ οἱ τῷ κόσμῳ προσεστηκότες, καὶ πολὺ πλείονα τῶν Θεῷ δουλευόντων. Ἀλλ' ἄμισθον αὐτοῖς τὸ ἀλγεῖν· ἡμῖν δὲ καὶ τὸ (13) πάσχειν ἔμμισθον, ὅταν διὰ τὸν Θεὸν καρτερῶμεν.

bonis, ad quæ cogitationes suas mittit, hujus vitæ acerbitates occultat, cum ait: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum* [11]. Nec vero dolores duntaxat et molestias deponit, cum Deus ipsi in animo et memoria versatur; sed etiam voluptate afficitur. *Memor fui Dei*, inquit, *et delectatus sum* [12]. Dolent etiam qui mundo prorsus addicti sunt, ac multo quidem amplius, quam qui Deo serviunt. At dolor ipsis mercede caret: contra dolori nostro merces sua constat, cum Dei causa tolerantiam adhibemus.

Φέρε γὰρ ἀντισταθμήσωμεν τὰ λυπηρὰ τοῖς ἡδέσι, καὶ τὰ παρόντα τοῖς μέλλουσι· καὶ οὐδὲ πολλοστὸν μέρος εὑρήσομεν ταῦτα ἐκείνων· τοσοῦτον ὑπερβάλλει τὰ χρηστότερα. Καλὸν οὖν φάρμακον ἡμῖν, ὅταν ὀδυνώμεθα, τό γε μεμνῆσθαι (14) Θεοῦ καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων, καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ πάσχειν, ἐν θλίψει πλατύνεσθαι· καὶ μὴ (15) στενοχωρεῖσθαι τοῖς λογισμοῖς, μηδὲ ὥσπερ νέφει τῇ λύπῃ καλύπτεσθαι, ἀλλὰ τότε (16) μάλιστα τῆς ἐλπίδος ἔχεσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν διαβλέπειν (17) μακαριότητα τὴν ἀποκειμένην τοῖς ὑπομένουσι. Μάλιστα δ' ἂν οὕτω πεισθείημεν ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς, καὶ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς εἶναι ὅταν ἀλγῶμεν, εἰ ἐνθυμηθείημεν τί ἐπηγγειλάμεθα τῷ Θεῷ (18), καὶ τί ἠλπίσαμεν ὅτε φιλοσοφίᾳ προσέβημεν (19). Πλουτεῖν; εὐθυμεῖν; εὐημερεῖν κατὰ τὸν βίον τοῦτον; ἢ ἐκ τῶν ἐναντίων (20) θλίβεσθαι; κακοπαθεῖν; στενοχωρεῖσθαι; πάντα στέγειν, πάντα ὑπομένειν διὰ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα; ταῦτα, οἶδα, οὐκ ἐκεῖνα προσεδοκήσαμεν. Φοβοῦμαι οὖν μὴ καὶ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Θεὸν ψευδώμεθα, ὅταν καὶ ταῦτα ζητῶμεν ἔχειν, κἀκεῖνα ἐλπίζωμεν. Μὴ καταλύσωμεν (21) τὴν πραγματείαν, ἀλλ' ἐνέγκωμεν ταῦτα ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν ἐκείνων. Ἔθλιψαν ἡμᾶς οἱ θλίψαντες (22), ἠνίασαν οἱ μεταχωρήσαντες· ἀλλ' ἡμεῖς ἀδούλωτον τοῖς πάθεσι τὴν ψυχὴν φυλάξωμεν. Οὕτω τῶν λυπούντων κρατήσομεν (23).

Age enim molestias cum voluptatibus, et præsentia cum futuris perpendamus: ac ne minimam quidem horum partem illa esse reperiemus: usque adeo læta exsuperant. Commodum ergo pharmacum nobis fuerit, cum in dolore sumus, Deum ac futuræ vitæ spes in animum revocare, atque eodem modo, quo David, allici, hoc est, in tribulatione dilatari, non autem cogitationum angustiis premi, nec mœrore, tanquam nube, obduci, verum tum maxime spei inhærere, atque ad cœlestem beatitudinem, quæ iis, qui res 186 adversas patienti animo ferunt, recondita est, oculorum aciem intendere. Hac autem potissimum ratione adducemur, ut rerum acerbitates æquo animo perferamus, atque cum in dolore versamur, supra vulgus assurgamus, si quid Deo promiserimus, et quid, cum ad philosophiam accederemus, spe nobis finxerimus, cogitemus. Utrum opibus abundare, læto et hilari animo esse, atque in hac vita florere, an contra vexari, affligtari, premi, et propter rerum futurarum spem omnia perferre ac sustinere? Hæc nimirum, non autem illa, exspectavimus. Quocirca vereor, ne pacta quoque cum Deo inita violemus, cum et hæc habere studemus, et illa speramus. Ne, quæso, negotiationem dissolvamus: verum hæc, ut illis potiamur, feramus. Afflixerunt nos affligentes; contristaverunt nos ex humanis migrantes: at nos animum a perturbationum servitute liberum et immunem conservemus. Ita tristibus rebus atque molestis superiores erimus.

Κἀκεῖνο σκόπει, διὰ τίνα (24) θλιβόμεθα. Οὐ διὰ τοὺς μεταστάντας; Τί δ' ἂν ποιοῦντες ἐκείνοις χαρίσασθαι ὀφθείημεν (25); Οὐ καρτεροῦντες; Τοῦτο

Quin illud quoque considera, ob quæ divexemur. Annon propter eos, qui ex hac vita migrarunt? Quibusnam autem operibus videbimur illis

[11] Psal. XXVI, 5. [12] Psal. LXXVI, 4.

(12) *Ἀλλὰ καὶ εὐφραίνεται. Ἐμνήσθην γὰρ, φησὶ, τοῦ Θεοῦ.* Hæc deerant in edit. Supplevimus ex cod. et Reg.

(13) *Ἡμῖν δὲ καὶ τό.* Sic iidem codd. In edit. καί deest. Mox iidem, διὰ τὸν Θεόν. In edit. τόν deest.

(14) *Τό γε μεμνῆσθαι.* Ita cod. 1405, ac Combef. In edit. τότε μεμνῆσθαι.

(15) *Καὶ μή.* Ita codd. quatuor, Par., 1405, ac Combef. In edit. ἀλλά μοι.

(16) *Ἀλλὰ τότε.* Ita cod. Reg. 1405, Par. ac Combef. In edit. ἀλλὰ τό.

(17) *Διαβλέπειν.* Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. In edit. βλέπειν.

(18) *Τί ἐπηγγειλάμεθα τῷ Θεῷ.* Combef.: *Quid Deo voverimus?*

(19) *Προσέβημεν.* Ita cod. ac Combef. In edit. [illegible]

(20) *Ἐκ τῶν ἐναντίων.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἐκ τοῦ ἐναντίου.

(21) *Μὴ καταλύσωμεν.* Bill.: *Ne deleamus.*

(22) *Οἱ θλίψαντες.* Ita cod. Reg. et R. ac Combef. In edit. οἱ μισήσαντες, quod Bill.: *Qui nos invisos habuerunt.* Mox, ἠνίασαν οἱ μεταχωρήσαντες. Sic iidem codd. ac Combef. At Montac. et Morel. ἠνίασαν ἡμᾶς οἱ μεταχωρήσαντες. Hæc in edit. deerant. Quæ quidem duo dicta sunt in solatium matronæ, cujus filii morte sublati fuerant.

(23) *Τῶν λυπούντων κρατήσομεν.* Ita Combef. et Bill. qui vertit: *Ita fiet ut eos qui nobis molestiam exhibent, superemus* In edit. κρατήσωμεν.

(24) *Διὰ τίνα.* Combef. διὰ τίνας, *quinam sint, ob quos*, etc.

(25) *Χαρίσασθαι ὀφθείημεν.* Ita cod. et Combef. In edit. χαρισαίμεθα, quod Bill.. *Gratiam ab iis in*

gratificari? annon forti animo sustinentes? Hoc igitur in eorum gratiam faciamus : siquidem illud persuasum habeo, sanctorum animas res nostras sentire. Præter omnia, et ante omnia, illud nobiscum reputemus, absurdum et præposterum esse, cum nulla necessitas urget philosophari : in calamitatibus autem philosophiæ expertes apparere, non autem multitudini exemplum fieri, ut gratiarum actionis in rebus lætis et jucundis, ita etiam tolerantiæ in gravibus et acerbis. Hæc porro scribo, non ut ignorantem doceam, sed ut scientem submoneam. Deus autem consolationis, tum te a calamitatibus illæsam custodiat, tum nobis concedat, ut pietatem tuam rursum videamus, resque ipsæ nobis fidem faciant, laborem nostrum haudquaquam inanem et irritum fuisse, verum nos majorem, quam alios, auctoritatem apud te obtinere; atque, ut nos in calamitatis societatem tecum venimus, ita vicissim te **187** philosophiæ ac patientiæ sociam accepisse : quod quidem fortasse huic nostræ canitiei, ac Dei causa susceptis laboribus debetur

A οὖν αὐτοῖς χαρισώμεθα· καὶ γὰρ πείθομαι τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς τῶν ἡμετέρων αἰσθάνεσθαι. Ἐπὶ πᾶσι, καὶ πρὸ πάντων, ἐκεῖνο λογιζώμεθα, ὅτι τῶν ἀτόπων ἐστὶν, ἔξω μὲν τῆς ἀνάγκης (26) φιλοσοφεῖν· ἐν δὲ τοῖς πάθεσιν ἀφιλοσόφους φαίνεσθαι, ἀλλὰ μὴ τοῖς πολλοῖς τύπον γίνεσθαι, ὥσπερ τῆς ἐν τοῖς εὐθύμοις εὐχαριστίας, οὕτω καὶ τῆς ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίας. Καὶ ταῦτα (27) γράφω, οὐχ ὡς ἀγνοοῦσαν διδάσκων, ἀλλ' ὡς ἐπισταμένην ὑπομιμνήσκων (28). Ὁ δὲ Θεὸς τῆς παρακλήσεως, σέ τε ἄτρωτον φυλάξειε τοῖς πάθεσι, καὶ ἡμῖν γε χαρίσαιτο (29) πάλιν ἰδεῖν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ διὰ τῶν ἔργων πεισθῆναι, ὅτι ὁ κόπος ἡμῶν οὐκ εἰς κενὸν ἐγένετο, ἀλλ' ἐσμέν τι παρὰ σοὶ πλέον τῶν ἄλλων· ὡς τῆς θλίψεως ἐκοινωνήσαμεν, οὕτω καὶ τῆς φιλοσοφίας κοινωνὸν B λαβόντες· ὃ τάχα τῇ πολιᾷ ἡμῶν ταύτῃ, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν καμάτοις ὀφείλεται.

CCXXIV. AFRICANO.

ΣΚΔ'. ΑΦΡΙΚΑΝΩ (30).

Cur non adeat Africanum adversam causatur valetudinem. Anno 385 serius scripta non est hæc epistola; siquidem Nicobulus, per quem hanc Africano scripsit Gregorius, hoc ipso anno mortuus est.

Quibusnam rebus equi maxime gaudent? non dubium quin equis. Quibus aquilæ? aquilis profecto. Graculum porro graculo assidere ipsa quoque parœmia docet. Eodem proinde modo Atticum quoque Atticis oblectari puta : et probitatis studiosum ejus amatore et antistite. Nam mihi præses nihil aliud esse videtur, quam virtutis adjutor, et vitii adversarius; sive incruentum imperium gerat, ut nos, sive id, quod gladium et lorum junctum habet. Cruorem enim tibi minime adjiciemus, quippe quem virtute imperium tenere scimus, non vi cohibere, ac metu potius, quam suppliciis improbos coercere; quæ quidem optimi imperii lex est. His itaque de causis magnopere quidem congressum tuum expetebam, ac nunc etiam expeto. Verum quia per adversam valetudinem id mihi consequi non licet, necessario ad litteras veni; et quod commodissimum est, te per virum amicum et familiarem ac cognatum saluto, hoc est, per charissimum mihi Nicobulum, qui et me apud te excusabit (vir autem est fide dignus, si quisquam alius, quantum quidem ipse cognosco), et per nos sese præstantiæ tuæ noscendum præbebit.

Τίσιν ἵπποι μάλιστα χαίρουσι; δῆλον ὡς ἵπποις. Ἀετοὶ δὲ τίσιν; οὐκ ἄλλοις ἢ ἀετοῖς. Κολοιὸν δὲ ποτὶ (31) κολοιὸν ἱζάνειν, καὶ τῆς παροιμίας ἀκούεις. Οὕτω δὴ καὶ Ἀττικὸν Ἀττικοῖς οἴου χαίρειν, καὶ τὸν καλοκαγαθίας μεταποιούμενον τῷ ταύτης ἐραστῇ καὶ προστάτῃ. Τοῦτο γὰρ (32) ὁ ἄρχων εἶναί μοι φαίνεται, C βοηθὸς ἀρετῆς καὶ ἀνταγωνιστὴς κακίας, κἂν τὴν ἀναίμακτον ἄρχῃ ἀρχὴν (33), καθάπερ ἡμεῖς, κἂν τὴν μετὰ ξίφους καὶ τελαμῶνος. Αἷμα γὰρ οὐδέ σοι προσθήσομεν, ἀρετῇ κρατοῦντα γινώσκοντες, οὐ βίᾳ καθείργοντα, καὶ φόβῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ κολάζοντα τοὺς κακοὺς, ὅπερ τῆς ἀρίστης ὅρος ἀρχῆς. Διὰ δὴ ταῦτα, σφόδρα μὲν τὸ τῆς συντυχίας ἐσπουδάζετό μοι, καὶ νῦν ἔτι σπουδάζεται. Οὐκ ἔχων δὲ ὅπως τούτου τύχοιμι διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν, ἀναγκαίως ἦλθον ἐπὶ τὰ γράμματα (34), καὶ τὸ κάλλιστον, ὅτι προσφθέγγομαί σε δι' ἀνδρὸς (35) οἰκείου καὶ φίλου καὶ συγγενοῦς, τοῦ τιμιωτάτου πάντα ἐμοὶ Νικοβούλου, ὃς καὶ ἀπολογήσεταί σοι περὶ ἡμῶν (ἀξιόπιστος δὲ ὁ ἀνὴρ, εἴπερ ἄλλος τις, ὅσα δὴ ἐμὲ γινώσκειν), καὶ δι' ἡμῶν ἑαυτὸν γνωρίσει τῇ σῇ τελειότητι.

ituri sumus. Mox iidem, οὐ συγκαρτεροῦντες pro οὐ καρτεροῦντες, quod Bill. vertit : *Annon illatas injurias tolerantes?* sed perperam, cum sermo sit de dolore ex suorum obitu.

(26) *Ἔξω μὲν τῆς ἀνάγκης.* Ita fere epist. XXXII ad Philagrium.

(27) *Καὶ ταῦτα.* Ita cod. In edit. καί deest.

(28) *Ὑπομιμνήσκων.* Ita cod. Par. et 1405. In edit. ἀναμιμνήσκων. Mox pro, ὁ δὲ Θεὸς τῆς, etc. Cod. 1405, ὁ δὲ Θεὸς πάσης.

(29) *Ἡμῖν γε χαρίσαιτο.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. χαρίσαι, τό.

(30) Alias XLVI. Scripta incerto tempore; forte tamen ante ann. 385.

(31) *Κολοιὸν δὲ ποτὶ*, etc. Hoc adagio significatur, homines ejusdem artis et conditionis vitæ libenter simul versari; unde illud : *Similis simi-* D *lem quærit.* Hoc proverbium quemadmodum et alia nonnulla ab hoc auctore usurpata, ab Erasmo in doctissimis illis Chiliadibus prætermissum est. Sic *Bill.* At certe vir bonus, dum hæc scriberet, dormitavit. Erasmus enim refert adagium *Semper graculus assidet graculo;* quin et hunc citat locum Gregorii. Errat tamen dum hæc Eudoxio scripsisse Gregorium asserit.

(32) *Τοῦτο γάρ.* Montac. et Morel. τούτῳ γάρ.

(33) *Ἀναίμακτον... ἀρχήν.* Ἡ ἀναίμακτος ἀρχή, *ecclesiastica potestas;* ἡ ἀρχὴ μετὰ ξίφους καὶ τελαμῶνος, *secularis.* Perperam igitur legendum proponunt Montac. et Morel. καθάπερ ὑμεῖς.

(34) *Ἐπὶ τὰ γράμματα.* Ita Cod. Edit. πράγματα, *res ipsas.*

(35) *Δι' ἀνδρός.* Cod. διὰ τοιούτου ἀνδρός. Paulo infra, cod. τὰ πάντα μοι.

ΣΚΕ΄. ΕΛΛΕΒΙΧΩ (36).

CCXXV. ELLEBICHO.

Dolere se significat, quod morbo prohibitus sit, quominus Ellebicho occurreret; missionem scripto dari Mamanti, filio militis, postulat.

Οἷα ζημιούμεθα παρὰ τῆς ἀῤῥωστίας (37)! Προσδραμεῖν ἔδει καὶ περιπτύξασθαι, καὶ τῆς παλαιᾶς ἀναμνῆσαι φιλίας καὶ συνηθείας. Ἔχει δὲ οὐχ οὕτως ἡμῖν τὰ τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτό σοι πρόσιμεν διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ τῇ προσηγορίᾳ δεξιούμεθα. Ἐπεὶ δὲ καὶ δωροφορεῖν ἔδει τι, τοῦτο (38) προσφέρομεν, Μάμαντα τὸν ἀναγνώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ Θεῷ διὰ τὸν τρόπον. Ἄφες τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν, ἀλλὰ μὴ συναριθμήσῃς τοῖς πλάνησι· καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐπηρεάζηται. Δώσεις γὰρ σεαυτῷ δεξιὰς τὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς στρατηγίας ἐλπίδας. Ναὶ παρακαλῶ, τούτου φρόντισον. Οἷς γὰρ τὰ μέγιστα ἐν χερσὶ, καὶ ἐν οἷς τὸ πᾶν ταλαντεύεται, τούτοις μάλιστα φροντιστέον Θεοῦ, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐπικουρίας.

Quanto nos detrimento morbus afficit! Accurrere ad te oportebat, teque amplexari, ac veterem amicitiam et consuetudinem in memoriam tibi revocare. At non ea corporis valetudine sumus. Ac proinde per litteras te adimus, ac salutando excipimus. Quoniam autem munus quoque aliquod offerre conveniebat, hoc offeremus, nempe Mamantem lectorem, qui cum militem patrem habeat,
188 Deo tamen ob morum probitatem consecratus est. Hunc, quæso, Deo ac nobis missum fac, nec inter errones numera: atque libertatem ac vacationem ei scripto consignatam tribue, ut ne ab aliis quidem per calumniam vexetur. Sic enim faustas quoque tibi ipsi belli atque militaris imperii spes dabis. Te, inquam, obsecro, ut ea res tibi curæ sit. Nam quibus res maximæ in manu sunt, et in quibus rerum omnium summa, tanquam in trutina, nutat, his potissimum Deus, ipsiusque auxilium curæ esse debet.

ΣΚϚ΄. ΑΝΥΣΙΩ (39).

CCXXVI. ANYSIO.

Commoda valetudine utenti Anysio æger ipse rescribit Gregorius.

Ἧκεν ἡμῖν παρὰ σοῦ γράμματα, τήν τε ὑγίειαν (40) δηλοῦντα, καὶ ὅτι σοι κατὰ νοῦν ἐξέβη τὰ τῆς ἐκδημίας. Καὶ πᾶσα τῷ Θεῷ χάρις. Εἰ δὲ καὶ ἡμεῖς ἔχοιμέν τι τοιοῦτον περὶ ἡμῶν αὐτῶν ἐπιστέλλειν, πλείων ἡ χάρις.

Redditæ sunt nobis tuæ litteræ, quæ te commoda valetudine esse, profectionemque tuam tibi ex animi sententia cessisse significant. Quo nomine ingentes Deo gratias habeo. Quod si nos quoque aliquid ejusmodi de nobis scribere possimus, majores gratias habiturus sim.

ΣΚΖ΄. ΟΥΡΣΩ (41).

CCXXVII. URSO.

Adversa minus valetudine utebatur Gregorius, cum has ad Ursum dedit litteras, anno forsitan 382 quo scripta est epistola XCII. *Ursi vellet frui charitate, sed cur ad eum non proficiscatur, causam aperit.*

Ἡδὺ μὲν τὸ προσαγορεύειν τοὺς φίλους· τὸ δὲ καὶ διὰ φίλων ἥδιον. Ὧν ἐστιν ὁ τιμιώτατος (42) υἱὸς ἡμῶν Ἀνύσιος, ὃς καὶ τὴν ὑγείαν ὑμᾶς εὐαγγελίσεται τὴν ἡμετέραν· εἴπερ ὑγεία τοῦτό ἐστιν ἡ βραχεῖα πρὸς τὸ κρεῖττον ῥοπή. Καὶ περὶ ὧν ἠξιώθη (43), κοινώσεται. Ὡς τό γε μέχρις ὑμῶν (44) γενέσθαι, ὥσπερ ἐπιζητεῖτε φιλικῶς καὶ γνησίως, καὶ τῆς ἀγάπης ἀπολαῦσαι τῆς ὑμετέρας, ἐμοὶ μὲν ἥδιστον, εὖ ἴσθι, καὶ οἷον οὐκ ἄλλο τι τῶν σπουδαζομένων, ὡς ἴσασιν οἷς βοῶμεν τὴν ὑμετέραν δεξίωσιν. Εἰ δὲ καὶ δυνατὸν, ἢ ἄλλως (45) εὐπρεπὲς, ἡ σὴ δοκιμάσειε (46) σύνεσις, μή πως ἀκαιρίαν καταγνωσθῶμεν, καὶ φορτικοί τισι δόξωμεν, ὡς ἄνευ λόγου παραφανέντες καὶ

Suave quidem est amicos salutare; suavius autem per amicos. Quorum in numero est charissimus filius noster Anysius, qui etiam de nostra sanitate læta vobis nuntiabit: si quidem sanitas appellanda est exigua in melius inclinatio. Ac de iis rebus de quibus rogatus est, vobiscum communicabit. Nam ad vos, ut amico ac sincero animo requiritis, proficisci, ac vestra charitate frui, mihi quidem (velim hoc credas) jucundissimum fuerit, atque ita, ut earum rerum, quarum cupidissimi sumus, nulla perinde, quemadmodum ii norunt, apud quos vestram in excipiendis amicis humanitatem prædicamus. Num autem id fieri possit, aut etiam alio-

(36) Alias CXXIII. Scripta eodem circiter tempore.

(37) *Παρὰ τῆς ἀῤῥωστίας*. Post ἀῤῥωστίας, Montac. interrogationis notam apponit.

(38) *Δωροφορεῖν ἔδει τι, τοῦτο*. Cod. fretus auctoritate, sic legit distinguitque Combef. δωροφορεῖν ἔδει· τί τοῦτο; προσφέρομεν Μάμαντα, *quoniam autem munus quoque offerre conveniebat: quodnam hoc erit? offerimus Mamantem.*

(39) Alias CXLIV. Scripta eodem tempore.

(40) *Ὑγίειαν*. Ita cod. Reg. Edit. ὑγεῖαν.

(41) Alias CXXII. Scripta incerto tempore; forte circa annum 382.

(42) *Ὁ τιμιώτατος*. Cod. et Combef. ὁ αἰδεσιμώτατος. Mox iidem, υἱὸς ἡμῶν. In edit. ἡμῶν deest.

(43) *Περὶ ὧν ἠξιώθη*. Putem legendum, ait Combef., ἠξιώθην, *de quibus rogatus sum*. Non enim amici res, sed suas prosequitur. Mox pro κοινώσεται, Montac. et Morel. κοινωνήσεται. Ita etiam cod. Reg. et R.

(44) *Μέχρις ὑμῶν*. Ita cod. Reg. 1405, Par., Montac. et Morel. In edit. μέχρις ἡμῶν. Mox, pro ὥσπερ, Cod. 1405 et Combef. ὅπερ, et pro ἐπιζητεῖτε, Montac. et Morel. ἐπιζητεῖται.

(45) *Ἢ ἄλλως*. Combef. ἢ καὶ ἄλλως.

(46) *Δοκιμάσειε*. Cod. 1405 et Combef. δοκιμάσει.

qui conveniat, prudentia tua perpendat. Verendum A enim est, ne importunitatis notam subeamus, ac graves et molesti quibusdam esse videamur, ut qui sine ratione ac perspicua ulla causa in conspectum prodierimus. Quandoquidem multis fidem non facimus, nos citra fucum philosophari, ac res omnes nostras Deo donare.

προδήλου τινὸς αἰτίας. Ἐπειδὴ μὴ πείθομεν (47) τοὺς πολλοὺς ὡς ἀδόλως φιλοσοφοῦμεν, καὶ πάντα δίδομεν Θεῷ τὰ ἡμέτερα.

189 CCXXVIII. PANSOPHIO.

ΣΚΗ'. ΠΑΝΣΟΦΙῼ (48).

Si hujus epistolæ annum assignare non possumus, saltem affirmare licet post annum 379 scriptam esse. Cum enim in ea Gregorius Evagrium condiaconum appellet, atque etiam ad philosophiam non ignavo animo *accedere scribat, post annum 379 scripta sit epistola necesse est; si quidem Evagrius idem, ut videtur, ille sit quem, mortuo Basilio, diaconum vult Baronius cum Socrate a Gregorio Nazianzeno ordinatum, Palladius autem verisimilius a Gregorio Nysseno. Forte etiam post annum 381 vel 382 differri posset hæc epistola, cum profectus Constantinopoli, ubi apud Nectarium ab alterutro Gregorio relictus fuerat, Evagrius ille philosophiam non tantum profiteri, sed et in ea magnos potuit facere progressus.*

Quis stirpem jam floribus abundantem non lau- B dat? Quem non oblectat seges, cum jam ligatur, ac maturam spicam pollicetur? Quem item lætitia non afficit anima recens initiata, jam Deo ornata, et terrenas compedes excutere incipiens, ut Deo se adjungat, earumque rerum, quarum nunc umbras duntaxat cernimus, veritatem conspiciat? His nimirum de causis charissimo fratre ac comministro nostro Evagrio majorem in modum delector, eum ad philosophiam haud ignavo animo accedentem cernens: quandoquidem philosophia quoque est sapientiæ amore teneri. Quin hoc quoque nomine lætor, quod mihi tuam amicitiam conciliat; atque impensius adhuc lætabor, si plures ad nos litteras des, ac plura amicitiæ signa nobis rependas.

Τίς οὐκ ἐπαινεῖ φυτὸν ἄρτι βρύον τοῖς ἄνθεσι; τίνα οὐκ εὐφραίνει λήϊον ἄρτι δεσμούμενον (49) καὶ στάχυν ὥριμον ὑπισχνούμενον; τίνα δὲ οὐ νεοτελὴς ψυχὴ, ἄρτι Θεῷ κοσμουμένη, καὶ τὰς χοϊκὰς ἀποσείεσθαι πέδας ἀρχομένη, ἵνα μετὰ Θεοῦ γένηται, καὶ ἴδῃ τὴν ἀλήθειαν ὧν νῦν τὰς σκιὰς ὁρῶμεν (50); Χαίρω μὲν οὖν διὰ ταῦτα διαφερόντως τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συνδιακόνῳ ἡμῶν Εὐαγρίῳ, οὐκ ἀγεννῶς αὐτὸν ὁρῶν (51) φιλοσοφίᾳ προσβαίνοντα· ἐπειδὴ φιλοσοφία (52) καὶ τὸ σοφίας ἐρᾷν. Χαίρω δὲ ὅτι μοι καὶ τὴν σὴν προξενεῖ φιλίαν, καὶ ἔτι χαρήσομαι ἐὰν ἐπιστέλλῃς πλείονα, καὶ πλείοσιν ἡμᾶς ἀμείβοιο τοῖς τῆς φιλίας (53) γνωρίσμασιν.

CCXXIX. EIDEM.

ΣΚΘ'. Τῼ ΑΥΤῼ (54).

Etsi loco remotus a Pansophio Gregorius, ipsi tamen semper propinquus amicitia.

Quantum inter Hispanos, tantum inter nos quo- C que interjectum est spatium, hoc est, dierum haud paucorum iter! At amicitia etiam ea, quæ inter se disjuncta et remota sunt, propinqua efficit. Festi porro symbola, quam læta et jucunda! Quantum item illud est, quod a te vocamur, congressusque noster expetitur! Quidnam igitur tibi pro his tantum optabo? talis nimirum ut sis. Quod si etiam quiddam majus dicendum est, teipsum superes.

Ὅσον Ἰβήρων καὶ ἡμῶν τὸ μέσον, ἡμερῶν οὐκ ὀλίγων ὁδός. Ἀλλ' ἡ φιλία, καὶ τὰ διεστῶτα ποιεῖ πλησίον. Τὰ δὲ σύμβολα τῆς ἑορτῆς ὡς ἡδέα! Τὸ δὲ τῆς κλήσεως ὅσον, καὶ τὸ ποθεῖν τὴν συντυχίαν τὴν ἡμετέραν! Τί οὖν ἀντὶ τούτων ἐπεύξομαί σοι τοσοῦτον ἀγαθόν; εἴης τοιοῦτος (55). Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ (56) μεῖζον εἰπεῖν, σαυτὸν ὑπερβάλλοιο.

CCXXX. THEODOSIO VEL THEODORO.

ΣΛ'. ΘΕΟΔΟΣΙῼ Η ΘΕΟΔΩΡῼ (57).

Epithalamium, cum duabus sequentibus, censeri potest hæc epistola, in qua de Euphemio, quem de Gregorii familia fuisse his verbis significari videtur: Nunc quoque genera copulantur,... ut amor noster capiat incrementum.

Pictores imitamur, qui corpora prius adumbrant et delineant, ac postea secunda et tertia manu D addita, ea accuratius expoliunt, atque coloribus

Μιμούμεθα τοὺς ζωγράφους, οἳ ταῖς σκιαῖς τὰ σώματα προχαράττοντες, δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ χειρὶ ταύτας ἀπακριβοῦσι (58) καὶ τελειοῦσι τοῖς χρώμασι.

(47) *Μὴ πείθομεν.* Cod. μὴ πείθωμεν.

(48) Alias CXII. Scripta incerto tempore; forte post ann. 379.

(49) *Ἄρτι δεσμούμενον.* Combef.: *Cum jam geniculis nodis ligatur.*

(50) *Ὧν νῦν τὰς σκιὰς ὁρῶμεν.* Ita cod. 2022 ac Combef. In edit. ὧν νῦν ὁρᾷ τὰς, *quarum nunc umbras cernit.* Mox, pro χαίρω μὲν οὖν, iidem χαίρομεν οὖν.

(51) *Ὁρῶν.* Iidem ὁρῶντες.

(52) *Ἐπειδὴ φιλοσοφία.* Ita cod. Reg. ac Combef. In edit. φιλοσοφίας.

(53) *Τοῖς τῆς φιλίας.* Ita iidem. In edit. τῆς deest.

(54) Alias CXIII. Scripta eodem tempore.

(55) *Τοσοῦτον ἀγαθόν; εἴης τοιοῦτος.* Ita cod. 1405, Montac., Morel. et Combef. in edit. τοσοῦτον; Ἀγαθὸς εἴης τοιοῦτος, quod Bill.: *Quidnam igitur tibi pro his tantum optabo? Bonus utinam sis, cum talis sis.* Post τοιοῦτος, ὢν subintelligit.

(56) *Εἰ δὲ δεῖ τι καί.* Combef. εἰ δέ ἐστι καί, *quod si etiam majus dicendum est.* Mox, pro ὑπερβάλλοις, Combef. ὑπερβάλοις.

(57) Alias CXIV. Scripta ad summum ann. 371. — *Θεοδοσίῳ ἢ Θεοδώρῳ.* Cod. et Combef. Θεοδώρῳ. Reg. Θεοδοσίῳ.

(58) *Ἀπακριβοῦσι.* Cod. 1405, Montac., Morel. ac Combef. ἐπακριβοῦσι.

Πρὸς τί βλέπει μοι τὸ παράδειγμα; Ἦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους φιλία καθαρά τε καὶ ἄδολος (πρᾶγμα τῶν σπανίων νῦν μάλιστα, καὶ παρ' ὀλίγοις εὑρισκόμενον), καὶ ταύτην ἡμῖν ἐποίει οὔτε συγγένεια τοσοῦτον, οὔτε κοινωνία πατρίδος, οὔτε, ὅ φησιν Ὅμηρος, *ὁμηλικίη ἐρατεινή*, ὅσον ὁμοτροπία, καὶ τὸ τοῖς αὐτοῖς χαίρειν· ὃ μάλιστα πήγνυσι τὰς φιλίας, καὶ βεβαιοτέρας ἐργάζεται. Νῦν καὶ τὰ γένη συνάπτεται (σὺν Θεῷ δὲ ὁ λόγος), ἵνα τῇ φιλίᾳ προσθήκη γένηται, καὶ μᾶλλον ὦμεν (59) ἀλλήλων. Καὶ τοῦτο πραγματεύεται (60) φίλτρῳ δικαίῳ βοηθῶν ὁ Θεός. Ἔχε οὖν καὶ ἡμᾶς διὰ τοῦ γλυκυτάτου υἱοῦ ἡμῶν Εὐφημίου· καὶ ἔχομεν ὑμᾶς διὰ τῆς γλυκυτάτης θυγατρὸς ὑμῶν. Τὸ δὲ ἑξῆς, οὐκ οἶδα ὑπὲρ τίνος μᾶλλον, ἢ τίνι διαλεχθῶ, ὑπὲρ τοῦ νέου τῇ ὑμετέρᾳ τιμιότητι (61), ἢ τῷ νέῳ περὶ ὑμῶν. Εὔνοια γὰρ πατρὸς τέκνοις ὁμότιμος. Πλὴν ἐπεύχομαι ὑμῖν ἐπὶ παντὶ βελτίστῳ γενέσθαι τὴν συζυγίαν, καὶ οἵαν εἰκὸς, Θεοῦ συναρμόζοντος.

absolvunt. Quorsum mihi spectat hoc exemplum? Erat **190** jam inter nos pura minimeque fucata amicitia (res sane nunc præsertim rara, quæque in paucis inveniatur), atque hanc nobis, non tam cognatio, et communis patria, et ut Homeri verbis utar, *amabilis ætatum æqualitas* efficiebat, quam morum similitudo, quodque iisdem rebus gauderemus; quod quidem amicitias maxime coagmentat, firmioresque reddit. Nunc quoque genera copulantur (faveat velim huic sermoni Deus), ut amor noster incrementum capiat, magisque alter alterius simus. Atque id agit ac molitur Deus, justo amori opem ferens. Quamobrem, et tu nos per suavissimum filium nostrum Euphemium habe: et nos item per suavissimam filiam vestram vos habemus. Quod autem sequitur, utrius potius causa, aut ad quem loquar, non novi, nempe juvenisne causa ad vestram præstantiam, an vestra causa ad juvenem? Patris enim benevolentia par erga liberos. Cæterum id vobis opto, ut hoc matrimonium quam optime cedat, atque ita ut par est, cum Deus id copulat.

ΣΛΑ'. ΕΥΣΕΒΙῼ ΦΙΛῼ (62).

CCXXXI. EUSEBIO AMICO.

Festiva admodum est hæc epistola quamvis a viro morbo laborante scripta, Eusebio de hujus filii nuptiis; benedictione et votis solemnibus clauditur.

Εὐώπιον ἡ φιλτάτη (63), καὶ γάμου καιρὸς, καὶ βίου κρηπὶς, καὶ πατέρων εὐχαὶ πληρούμεναι. Ἡμεῖς δὲ ἄπεσμεν, οὓς μάλιστα παρεῖναι καὶ συνεύχεσθαι δίκαιον ἦν. Καί τοι καὶ ὑπεσχόμην, τὸ γὰρ ἐλπίζειν ὑπῆν τῷ ποθεῖν· ἱκανὸν γὰρ εἰς ἀπάτην (64) τὸ βούλεσθαι. Καὶ πολλάκις μὲν ὁρμήσας, πολλάκις δὲ κατοκνήσας, τέλος ἡττήθην τῆς ἀῤῥωστίας (65). Ἄλλοι μὲν οὖν καλείτωσαν ἔρωτας (ἐπειδὴ γαμικὸν καὶ τὸ παίζειν), καὶ παρθένου κάλλος γραφέτωσαν, καὶ νυμφίου χάριν ἀντεγειρέτωσαν, καὶ βαλλέτωσαν λόγοις μετὰ τῶν ἀνθῶν (66) τὰς παστάδας. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν προσᾴσω (67) τὸν ἐμὸν ἐπιθαλάμιον. *Εὐλογήσαι ὑμᾶς Κύριος ἐκ Σιὼν*, καὶ αὐτὸς ἁρμόσαι τὴν συζυγίαν, *καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου*, οὐ πολὺ δ' εἰπεῖν, ὅτι καὶ κρείσσονας. Τοῦτο καὶ παρὼν ἐπηυξάμην ἂν ὑμῖν, καὶ νῦν ἐπεύχομαι. Τἄλλα δὲ ὑμῖν μελέτω, καὶ στεφανούτω πατὴρ, ὡς ηὔξατο. Τοῦτο γὰρ καὶ εἴ που γάμοις παραγεγόναμεν, ἐτυπώσαμεν· ἐκείνων μὲν εἶναι τοὺς στεφάνους, ἡμῶν δὲ τὰς εὐχὰς, ἃς οἶδα μὴ τόποις ὁριζομένας.

Evopia amantissima, et nubendi tempus, et vitæ fundamentum, et parentum vota expleta. Nos autem absumus, quos maxime adesse ac simul vota facere oportebat. Quin id quoque promiseram, siquidem cupiditati spes suberat: magnam enim ad fallendum vim habet aliquid velle. Atque ipse quidem, cum sæpe proficisci parassem, ac sæpe rursum cunctatus essem, tandem a morbo superatus sum. Alii igitur amores vocent (quandoquidem nuptiis consentaneus est lusus), ac virginis pulchritudinem pingant, sponsique venustatem vicissim attollant, thalamumque ut floribus, ita sermonibus conspergant. Ego vero nuptiale meum carmen vobis accinam: *Benedicat vos Dominus ex Sion*[13]; atque ipse matrimonium concinnet: *Et videas filios filiorum tuorum*[14]; pene addidi, te quoque meliores ac præstantiores. Hoc et vobis, si adessem, orassem; et nunc opto. Cætera autem vobis curæ sint, ac pater filiam vittis redimiat, ut optavit. Hoc enim, et sicuti nuptiis interfuimus, præscripsimus; nempe ipsorum coronas esse, nostrum autem esse preces, quas scio locis minime definitas ac circumscriptas.

[13] Psal. CXXVII, 5. [14] ibid. 6.

(59) *Μᾶλλον ὦμεν.* Pro ὦμεν Bill. proponit ἐρῶμεν, *nosque mutuo majori amore prosequamur.*

(60) *Πραγματεύεται.* Cod. πραγματεύηται, *atque id agat ac moliatur Deus.*

(61) *Τιμιότητι.* Nonnulli codd. ac Combef. λογιότητι, *ad vestram facundiam.* Mox, pro περὶ ὑμῶν, Bill. proponit ὑπὲρ ὑμῶν.

(62) Alias CLXXI. Scripta eodem forte tempore.

(63) *Εὐώπιον ἡ φιλτάτη.* Bill. *Evopia tui amores ac deliciæ.*

(64) *Εἰς ἀπάτην.* Cod. 2022, et R. εἰς ἀγάπην, *ad amandum.*

(65) *Ἡττήθην τῆς ἀῤῥωστίας.* Combefisius: *Morbo succubui.*

(66) *Μετὰ τῶν ἀνθῶν.* Ita cod. et Combef. In edit. μετὰ τῶν ἀνθέων.

(67) *Προσᾴσω.* Ita cod. 1405, ac Combef. In edit. προσάσων.

191 CCXXXII. DIOCLI. — ΣΛΒ'. ΔΙΟΚΛΕΙ (68).

Ejusdem ac duæ superiores argumenti hæc est epistola ad Dioclem de filiæ nuptiis, quibus optat ut Christus intersit ac modestia, omniaque in melius, velut aqua in vinum, convertantur. Modesta enim et composita Christianorum matrimonia esse oportet.

Etsi ad filiæ nostræ nuptias minime vocati, adsumus tamen, et festum simul agitantes, et animi alacritatem præferentes, et vobis optima et pulcherrima quæque optantes. Unum autem bonorum illud est, ut Christus nuptiis intersit (porro ubi Christus est, modestia quoque est), atque aqua in vinum convertatur, hoc est, ut cuncta in melius immutentur, sic nimirum, ut quæ misceri nefas est, inter se minime misceantur, nec episcopi cum sannionibus copulentur, nec preces cum plausibus, nec psalmodiæ cum tibicinum cantibus. Operæ pretium enim est, ut, quemadmodum cætera omnia, sic etiam Christianorum nuptiæ modestæ et compositæ sint. Modestia porro in gravitate sita est. Hæc nuptiis munera offerimus : tu vero pro his obedientiam nobis rependе. Generum autem, si his obsequitur, filium velim habeas; sin minus, militem.

A Οὔτε κεκλήμεθα (69) πρὸς τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς ἡμῶν, καὶ πάρεσμεν, καὶ συνεορτάζοντες, καὶ συμπροθυμούμενοι, καὶ ἐπευχόμενοι πᾶν ὑμῖν ὃ κάλλιστον. Ἓν δὲ τῶν καλῶν παρεῖναι Χριστὸν τοῖς γάμοις (οὗ δὲ ὁ Χριστὸς (70), εὐκοσμία), καὶ τὸ γενέσθαι οἶνον τὸ ὕδωρ, τὸ δέ ἐστι, πάντα μεταποιεῖσθαι εἰς τὸ βέλτιον (71)· οὕτως, ὡς μὴ τὰ ἄμικτα μίγνυσθαι, μήτε εἰς ταυτὸν ἄγειν ἐπισκόπους καὶ γελωτοποιοὺς, εὐχὰς καὶ κρότους, ψαλμῳδίας καὶ συναυλίας. Δεῖ γὰρ ὥσπερ τἄλλα πάντα, οὕτω καὶ τοὺς γάμους Χριστιανῶν ἔχειν τὸ εὔκοσμον· κόσμος δὲ ἡ σεμνότης (72). Ταῦτα δωροφοροῦμεν τῷ γάμῳ· σὺ δὲ ἡμῖν ἀντιδοίης τὴν εὐπείθειαν (73). Τὸν δὲ γαμβρὸν, εἰ μὲν ἕπεται τούτοις, ἔχεις (74) υἱόν· εἰ δὲ μὴ, στρατιώτην.

CCXXXIII. ABLABIO. — ΣΛΓ'. ΑΒΛΑΒΙῼ (75).

Ablabium monet ne, dum cupit sophista esse, virtutis oblitus, nihil aliud sit quam sophista ; simulque sophisticum supercilium ludicre pingit.

Sophistices amore te flagrare audio, ac mirificum quiddam existimare, graviter ac magnifice loqui, excelsum vultum præferre, alte ac sublimiter ingredi, atque ingentes tuos spiritus in Marathonem et Salaminem, illa, inquam, vestra ornamenta, tendere, nihilque aliud quam Miltiades et Cynægiros, Callimachos et Telemachos cogitare, ac denique omnibus rebus sophistice, ac quam proxime ad conatum tuum et institutum tuum, instructum esse. Quod si igitur una cum hac re virtutis quoque nonnulla tibi ratio est, noster es, atque gloria nominisque celebritas tibi via et ordine progreditur. Sin autem nihil aliud, quam sophista es, nostramque amicitiam oblivisceris, eaque, quæ de bono et honesto persæpe inter nos disseruimus, nihil aliud gravius ac molestius dicam. Illud **192** autem fortasse dictu non immoderatum fuerit : scito te parumper quidem inter adolescentes lusurum ; quam plurimum autem te tibi ipsi lusui ac ludibrio fore, cum ad bonam mentem veneris. Sed id serius.

B Πυνθάνομαί σε σοφιστικῆς ἐρᾷν, καὶ τὸ χρῆμα εἶναι θαυμάσιον, οἷον σοβαρὸν φθέγγεσθαι, μέγα βλέπειν, βαδίζειν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, τὸ λῆμά (76) σοι φέρειν ἐκεῖσε εἰς Μαραθῶνα καὶ Σαλαμῖνα, ταῦτα δὴ τὰ ὑμέτερα καλλωπίσματα, καὶ μηδὲν (77) ἐννοεῖν, ὅτι μὴ Μιλτιάδας καὶ Κυναιγείρους, Καλλιμάχους τε καὶ Τηλεμάχους, καὶ πάντα ἐσκευάσθαι (77*) σοφιστικῶς, καὶ ὅτι ἐγγύτατα τῆς ἐγχειρήσεως. Εἰ μὲν οὖν (78) μετὰ τούτου καὶ ἀρετῆς ποιῇ τινα λόγον, ἡμέτερος εἶ, καὶ καθ' ὁδόν σοι πρόεισι (78*) τὰ τῆς εὐδοκιμήσεως· εἰ δὲ τὸ ὅλον εἶ σοφιστὴς, καὶ τῆς (79) ἡμετέρας ἐπιλανθάνῃ φιλίας, ὧν τε πρὸς ἀλλήλους πολλάκις περὶ τοῦ καλοῦ διελέχθημεν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐρῶ δυσχερές (79*). Ἐκεῖνο δὲ εἰπεῖν ἴσως μέτριον· ἴσθι, βραχέα μὲν παίζων ἐν τοῖς μειρακίοις, πλεῖστα δὲ ὑπὸ σεαυτοῦ παιχθησόμενος (80), ἡνίκα ἂν ἔλθῃ σοι τὸ φρονεῖν· ἀλλ' εἰς ὕστερον.

(68) Alias CXCIII. Scripta eodem forte tempore.

(69) *Κεκλήμεθα*. Ita cod. Par., Montac., Morel. ac Combef. In edit. κεκληρώμεθα.

(70) *Οὗ δὲ ὁ Χριστός*. Ita quatuor codd. Regg. Edit. τοῦ δὲ Χριστός.

(71) *Εἰς τὸ βέλτιον*. Cod. 1405 et Morel. πρὸς τὸ βέλτιον.

(72) *Κόσμος δὲ ἡ σεμνότης*. Ita cod. 2022, Morel. et Combef. In edit. vitiose κόσμον δὲ τῆς σεμνότης.

(73) *Εὐπείθειαν*. Cod. 1405, et Montac. εὐπάθειαν.

(74) *Ἔχεις*. Forte melius ἔχοις.

(75) Alias CXXXI. Scripta incerto tempore. — *Ἀβλαβίῳ*. Cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef. Εὐλαβίῳ.

(76) *Τὸ λῆμα*. Ita cod. et Combef. Legendum proponunt Montac., Morel. ac Bill. τὸ λῆμμα. Sed aliud est, ait Combef., neque hic aptum. Mox, pro ἐκεῖσε, cod. Reg. et Combef. ἐκεῖθεν.

(77) *Καὶ μηδέν*. In cod. Reg. καί deest.

(77*) *Καὶ πάντα ἐσκευάσθαι*. Ita codex et Combefisius. In edit. καί deest. Montac. et Morel. πάντα σε ἐσκευάσθαι.

(78) *Εἰ μὲν οὖν*. Ita cod. Reg. ac Combef.; ita etiam Montac. et Morel., qui pro μετὰ τούτου καὶ ἀρετῆς, habent μετὰ ταύτης ἀρετῆς. In edit. οὖν deest.

(78*) *Σοὶ πρόεισι*. Ita cod. et Combef. In edit. προΐοι, quod Bill. : *Atque ut gloria nominisque celebritas tibi via et ordine progrediatur velim.*

(79) *Εἰ δὲ τὸ ὅλον εἶ σοφιστὴς, καὶ τῆς*, etc. Ita cod. et Combef. In edit. εἰ δὲ ὅλον εἶ σοφιστὴς, καὶ τὰ τῆς.

(79*) *Οὐδὲν ἐρῶ δυσχερές*. Ita cod. Reg., Montac., Morel. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. ἐρῶ deest.

(80) *Ὑπὸ σεαυτοῦ παιχθησόμενος*. Ita cod. Reg. Vitiose in edit. πηχθησόμενος.

ΣΛΔ'. ΟΛΥΜΠΙΑΝΩ (80*).

CCXXXIV. OLYMPIANO.

Olympianus, judex optimus et orator eloquentissimus, *Cappadociæ præfectus, librum* Epistolarum *Aristotelis a Gregorio acceperat, quem exposcit Gregorius, significatque his litteris se recipere, ne tam incor*rupti judicis *tentata a se integritas dicatur.*

Τὸ πυκτίον ὅπερ εἴληφας παρ' ἡμῶν, τὰς Ἀριστοτέλους *Ἐπιστολὰς*, ἐδυνάμην μὲν μὴ ἀνακομίσασθαι, ἀλλὰ παρὰ σοὶ μένειν ἐᾶσαι, λογίῳ τε δῶρον οἰκεῖον, καὶ φιλίας ὑπόμνημα δεξιόν. Ὡς ἂν δὲ μὴ γραφὴν ἀπενέγκῃς καθ' ἡμῶν τῆς εἰς ἀρχὴν παρανομίας καὶ ὕβρεως, ὡς καὶ ῥήτωρ (81) δεινότατος καὶ δικαστὴς ἄριστος, ὅτι διαφθείρειν ἐπιχειροῦμεν δικαστὴν οὕτως ἀνάλωτον, καὶ παντὸς ὑψηλότερον λήμματος, ἡκέτω πάλιν ἡμῖν ὃ δεδώκαμεν. Μισθὸν δὲ ζητοῦμεν παρὰ τῆς σῆς λογιότητος, ἄλλο μὲν οὐδὲν, (τί γὰρ ἂν καὶ δοίης ἡμῖν τὸ μηδὲ ἔχειν φιλοσοφοῦσιν;) αὐτὸ δὲ τὸ ἐπιστέλλειν· ἵνα σοι καὶ πρὸς λόγον ᾖ τὸ τῆς ἀντιδόσεως, τὴν ἐπὶ ταῖς *Ἐπιστολαῖς* χάριν δι' ἐπιστολῶν διαλύοντι.

A Librum quem a nobis accepisti, quo Aristotelis *Epistolæ* continentur, poteram quidem non recipere, verum penes te relinquere, munus videlicet erudito viro aptum, et commodum amicitiæ monimentum. Verum ne, ut orator eloquentissimus et judex optimus, iniquitatis et contumeliæ adversus præfecturæ dignitatem admissæ dicam nobis impingas, quod tam integrum et incorruptum judicem atque omni quæstu sublimiorem, corrumpere tentamus, redeat ad nos id quod dedimus. Mercedem autem a te, viro erudito, nullam aliam postulamus, (quid enim nobis dares, quibus nihil habere studio est?) quam hoc ipsum, ut ad nos scribas. B Sic enim æqua tibi remuneratio erit, *Epistolarum* beneficium per epistolas dissolventi.

ΣΛΕ'. ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ (81*).

CCXXXV. ADAMANTIO.

Rhetoricæ libros postulanti Adamantio, scribit Gregorius petendos potius sacræ Scripturæ libros utpote utiliores et aptiores. Mittit tamen quos postulaverat, quotquot tineas et mures effugerunt, monetque iis eum præclare usurum, si Dei metus, quem ab omnibus et ubique coli oportet, superet vanitatem. *Si minus philosophicum Adamantio videatur quod pretium librorum postulet, Gregorius respondet :* Tu mihi pretium solve, objectionem autem solvent pauperes.

Αἰτεῖς (82) πυκτία παρ' ἡμῶν εἰς ῥητορικὴν ἀνηβάσκων (82*), ἣν ἡμεῖς κατελύσαμεν, ἐκ Θεοῦ τε καὶ διὰ Θεὸν ἄνω νεύσαντες. Ἐπειδὴ ἐχρῆν ποτε παύσασθαι παίζοντας ἡμᾶς, καὶ τὰ μειρακίων ψελλιζομένους, καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἀνακύψαι παίδευσιν, καὶ δοῦναι τῷ Λόγῳ τοὺς λόγους μετὰ τῶν ἄλλων, ἃ ποτε εἴχομεν. Κάλλιον μὲν εἰ θεΐκὰς ᾔτεις βίβλους, ἀλλὰ μὴ ταύτας· ἐπεὶ καὶ λυσιτελεστέρας σοι καὶ οἰκειοτέρας ἐκείνας οἴδαμεν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χείρω νικᾷ καὶ μεταπείθειν οὐκ ἔστιν, ἰδού σοι καὶ τὰ πυκτία παρ' ἡμῶν ἅπερ αἰτεῖς (83), ὅσα τοὺς σῆτας διέφυγε, καὶ τὸν καπνὸν, ὑπὲρ οὗ κατέκειτο, καθάπερ τοῖς ναυτικοῖς τὰ πηδάλια (83*) μετὰ τὸν πλοῦν καὶ τὴν ὥραν. Σὺ δέ μοι προεισένεγκε τῆς σοφιστικῆς μὴ μικρολόγως, μηδὲ ἀμυδρῶς, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιδεικτικῶς καὶ γενναίως, ἐπειδὴ καὶ πολλοῦ ἄξιον ὑμῖν οἱ Κυναίγειροι, καὶ οἱ Καλλίμαχοι, καὶ τὰ τρόπαια Μαραθών τε καὶ Σαλαμὶς, ὑφ' ὧν αὐτοί τε εὐδαίμονες εἶναι νομίζετε, καὶ ποιεῖν τοὺς νέους. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον παιζέσθω (84), εἰ καὶ ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως· ἀλλ' ἐκ τῆς παλαιᾶς συνηθείας. Σὲ δὲ εἴη καὶ κτήσασθαι ταῦτα, καὶ χρήσασθαι εἰς καλὸν τοῖς κτηθεῖσι. Χρήσῃ δὲ οὕτω, τοῦ θείου φόβου νικῶντος τὴν ματαιότητα (ὃν πᾶσι καὶ πανταχοῦ τιμητέον), ὅσον

Libros a nobis petis, ad rhetoricen repubescens, quam nos abjecimus, cum divino instinctu ac Dei causa in cœlum oculos ereximus. Siquidem nos aliquando tandem finem ludendi, ac puerili more C balbutiendi facere oportebat, atque ad veram eruditionem aspirare, ac Verbo sermones una cum iis omnibus, quæ quondam habebamus, muneri dare. Ac pulchrius quidem faceres, si divinos libros, non autem hos peteres; quandoquidem illos quoque tibi utiliores atque aptiores esse scimus. Quoniam autem deteriora superiores partes obtinent, nec a sententia deduci potes, en libros eos a nobis habes, quos postulas, eos, inquam, omnes qui tineas effugerunt fumumque supra quem siti erant, quemadmodum nautis gubernacula post navigationem ac navigandi tempus. Tu vero sophisticen adhibe, non minute **193** et ignave, sed perquam ambitiose ac fortiter : quandoquidem D apud vos quoque magno in honore ac pretio sunt Cynægiri et Callimachi, ac Marathonis et Salaminis trophæa : ob quæ et felices vos ipsos esse existimatis, et felicitatem adolescentibus afferre. Atque hæc joco dicta sint, etiamsi a tempore et a nostro instituto aliena, at ex veteri nostra consuetudine. Tibi autem hæc adipisci contingat, et

(80*) Alias CLXV. Scripta incerto tempore. — *Ὀλυμπιανῷ*. Cod. 1405, Ὀλυμπίῳ.

(81) *Ὡς καὶ ῥήτωρ*. Ita iidem codd. et alii quorum auctoritate delevimus ὁ. In edit. ὡς καὶ ὁ ῥήτωρ.

(81*) Alias CXCIX. Scripta incerto tempore.

(82) *Αἰτεῖς*. Ita cod., Montac., Morel., Bill. ac Combef. In edit. ᾔτεις.

(82*) *Ἀνηβάσκων*. Cod. 1405, Montac. et Morel. ἀναβαίνων.

(83) *Ἅπερ αἰτεῖς*. Ita id. cod. et Combef. In edit. ἅπερ ζητεῖς.

(83*) *Τοῖς ναυτικοῖς τὰ πηδάλια*. Hanc comparationem ab Hesiodo mutuavit Gregorius. Vide notas ad epistolam XI.

(84) *Εἰς τοσοῦτον παιζέσθω*. Cod. 1405 πεπαίχθω. In eo cod. deest ἡμῖν, quod habent editi Montac., Morel. et Combef. εἰς τοσοῦτον πεπαίχθω. In edit. εἰς τοσοῦτον ἡμῖν παιζέσθω.

adeptis commode uti. Sic porro uteris, si Dei metus (qui in ab omnibus et ubique coli oportet) vanitatem, quantum fieri potest, superet, etiamsi hanc non omnino excutiamus. Quod si hæc quidem tibi recte dici videntur, at minime philosophicum esse librorum pretium postulare: tu mihi pecuniam solve, objectionem autem tuam solvent pauperes.

A ἐνδέχεται, εἰ καὶ μὴ παντελῶς αὐτὴν ἀποσκευαζόμεθα. Εἰ δέ σοι ταῦτα μὲν ὀρθῶς δοκεῖ λέγεσθαι, οὐ φιλόσοφον δὲ εἶναι τὸ τιμὴν τῶν πυκτίων αἰτεῖν· σύ μοι τὰ χρήματα (85), λύσουσι δὲ οἱ πένητες τὴν ἀντίθεσιν.

CCXXXVI. LIBANIO SOPHISTÆ.

ΣΛϚ'. ΛΙΒΑΝΙῼ ΣΟΦΙΣΤῌ (86).

Hæc epistola, brevissima omnium, Libanio, sophistæ famoso, ut videtur, matris nomine scripta est, cum Gregorius ejus esset auditor.

Mater patri filium misi: naturalis, inquam, mater, eloquentiæ patri. Ut igitur mihi curæ sit, tibi curæ erit.

Μήτηρ πατρὶ πέπομφα παῖδα (87), ἡ κατὰ φύσιν τῷ κατὰ λόγους (88). Ὅπως οὖν μοι μελήσῃ, σοὶ μελήσει.

CCXXXVII. MACEDONIO.

ΣΛΖ'. ΜΑΚΕΔΟΝΙῼ (89).

Incertioris adhuc temporis sunt quam superiores, epistolæ quæ sequuntur. Ista ad Macedonium mera est gratiarum actio de acceptis beneficiis. Suum ipsi psalten remittit.

Nos in beneficiis ab amicis accipiendis haudquaquam insaturabiles sumus, etsi tu ad beneficia danda uberrimus et copiosissimus sis. Ac propterea psalten quoque, ut inter nos convenerat, ad te remisimus, virum cum alioqui optimum (quantum brevi temporis spatio perspeximus), tum etiam fortasse tibi gratum, propter psalmodiam, Dei ac salutis memoriam perpetuo refricantem. Quod si rursum, cum tibi visum fuerit, atque occasio sese obtulerit, beneficio nos complectaris, melius facies, idque tuo erga nos amori magis consentaneum erit.

B Οὐκ ἄπληστοι περὶ τὸ πάσχειν (90) εὖ παρὰ τῶν φίλων ἡμεῖς, εἰ καὶ σὺ πρὸς τὸ ποιεῖν ἄφθονος. Διὰ τοῦτό σοι τὸν ψάλτην ἀπεπέμψαμεν (91) κατὰ τὰ συγκείμενα, βέλτιστόν τε ἄλλως ὄντα (ὅσον ἐν βραχεῖ χρόνῳ καταμαθεῖν), καί σοι κεχαρισμένον ἴσως διὰ τὴν ψαλμῳδίαν, ὑπόμνησιν ἔχουσαν ἀεὶ Θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας. Εἰ δὲ καὶ πάλιν εὐεργετήσεις ἡμᾶς, ἡνίκα ἂν ᾖ τοῦτό σοι φίλον, καὶ καιρὸς φαίνηται (92), ποιήσεις ἄμεινον, καὶ μᾶλλόν τι τῆς σῆς τοῦτο φιλίας.

C

194 CCXXXVIII.

ΣΛΗ' (93).

Consolatoria est hæc epistola ad monachos et virgines, in eodem monasterio, sive mistum esset, ut vocant, sive duplex, degentes, qui de morte abbatis contristabantur. Gratiarum actionis causam, non vero mæroris esse id quod contigerat, docet Gregorius; nempe quod athleta, post præclarum certamen, ab arbitro certaminis assumptus sit et justitiæ coronam acceperit. *Deinde hortatur ut defuncti virtutes,* puritatem, lenitatem et humilitatem, *in suis quique moribus effingant, ut ejus viva sint mortui* monimenta, *atque in ipsis ille reviviscat.*

Pientissimæ atque omnibus rebus in Christo ornatissimæ fraternitati, quæ est in Sannabadaa beati Leucadii, inter monachos et virgines, in Christo Jesu sanctificatos, Gregorius in Domino salutem.

Id quidem, quod Dei consilio ac providentia contigit, prudentibus viris gratiarum actionis, non lacrymarum materia est, nempe quod athleta post præclarum certamen quo perfunctus est, ex arena excesserit, atque a certaminis arbitro assumptus sit, ut justitiæ coronam acciperet, ac per eum

C Τῇ εὐλαβεστάτῃ καὶ κατὰ πάντα (94) κεκοσμημένῃ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητι τῇ κατὰ Σανναβαδάην (95) τοῦ μακαρίου Λευκαδίου, ἐν μονάζουσι καὶ παρθένοις (96) ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Γρηγόριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν (97).

Τὸ μὲν γενόμενον κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, εὐχαριστίας, οὐ δακρύων (98) ὑπόθεσίς ἐστι τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, τὸ ἔξωθεν (99) τοῦ σταδίου γενέσθαι τὸν ἀθλητὴν μετὰ τῆς καλῆς ἀγωνίας ἧς ἠγωνίσατο, καὶ παραληφθῆναι παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου, ὥστε ἀπολαβεῖν τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, καὶ πλεονάσαι

(85) *Σύ μοι τὰ χρήματα.* Bill. legendum censet χρήματα πάρεχε vel λῦε, sed plana satis et elegans locutio, etiamsi nihil addatur.

(86) Alias CCIII. Scripta incerto tempore.

(87) *Πέπομφα παῖδα.* Cod. Reg. πέπομφα παῖδας.

(88) *Τῷ κατὰ λόγους.* Ita cod. 1405 et Combef. In edit. τὸ κατὰ λόγους.

(89) Alias CXXIV. Scripta incerto tempore.

(90) *Περὶ τὸ πάσχειν.* Cod. Pass. παρὰ τὸ πάσχειν.

(91) *Ἀπεπέμψαμεν.* Ita cod. Reg. ac Combef., sicque legit Bill. In edit. ὑπεπεμψάμην.

(92) *Φαίνηται.* Ita cod. Reg. et Combef. In edit. φανεῖται.

(93) Alias CLXXX. Scripta incerto tempore.

(94) *Κατὰ πάντα.* Ita cod. In edit. διὰ πάντων.

(95) *Σανναβαδάην.* Montac. Σανναβόδα. Ita et Morel. qui etiam cum Combef. Σανναβοδάην.

D (96) *Ἐν μονάζουσι καὶ παρθένοις.* Combef.: *Monachorum et virginum.*

(97) *Χαίρειν.* Ita cod. Reg., Morel. et Combef. In edit. χαίνειν.

(98) *Εὐχαριστίας, οὐ δακρύων.* Ita cod. 1405 ac Combef. At Montac. et Morel. κατὰ πάντα εὐχαριστίας, οὐ δακρύων, *omnino gratiarum actionis, non lacrymarum.* In edit. εὐχαριστίας deest.

(99) *Τὸ ἔξωθεν.* Ita cod., Morel. ac Combef. In edit. τὸ ἔξω.

δι' ἑαυτοῦ τὸν τῶν (1) ἀγγέλων χορόν. Πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἀφορμὴ (2) τοῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπουσι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον γίνεται. Ἐπειδὴ δὲ συνήθειά τις ἐκράτησεν ὥστε καὶ σκυθρωπάζειν ἐπὶ τῇ μεταστάσει τῶν ἁγίων, καὶ τῆς παρὰ τῶν ἀγαπητῶν παρακλήσεως ἀξιοῦσθαι, τούτου ἕνεκα σκυθρωπὸν μέν τι καὶ κατηφὲς, οὔτε λαλῆσαι καταδεχόμεθα (3), οὔτε ὑμῖν συμβουλεύομεν ὑποσχεῖν τὰς ἀκοὰς τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων. Τὴν δὲ χρεωστουμένην παράκλησιν ἀποπληροῦμεν, ἐν τῷ συμβουλεῦσαι (4) τῇ κοσμιότητι ὑμῶν, ἀεὶ πρὸς ἐκεῖνον βλέπειν, διὰ τοῦ πρὸς ἀλλήλους ὁρᾷν. Τοῦτο γὰρ εὐχόμεθα, ἕκαστον καὶ ἑκάστην τῷ βίῳ τοῦ μακαρίου μορφωθῆναι, ὥστε ὅταν ἀλλήλους ὁρᾶτε, πληροφορεῖσθαι ὑμᾶς, ὅτι τῷ ἐκείνου χαρακτῆρι ἐνατενίζετε. Μορφούτω τὴν ζωὴν ὑμῶν τὸ ἐκείνου καθαρὸν, τὸ ἀόργητον, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἐνεργὴς φιλοσοφία (5), τὸ ἀεὶ πρὸς τὸν Θεὸν συντεταμένην τὴν ψυχὴν ἔχειν, τὸ μὴ πρὸς τὰς ἀπάτας τοῦ βίου τούτου μετεωρίζεσθαι (6)· ἵνα ταῦτα ἐν ἀλλήλοις (7) βλέποντες, τὸ ἐκείνου μνημόσυνον ἐν ἑαυτοῖς ζωγραφήσητε, καὶ οὔτε ἐκεῖνος, οὔτε ὑμεῖς ἐν θανάτῳ γενήσησθε. Ἐν γὰρ τῷ ὑμετέρῳ βίῳ κἀκεῖνος ζῶν διαπαντὸς ἐπιδειχθήσεται, καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς ἀγαθῆς πολιτείας, τῆς τοῦ θανάτου κοινωνίας ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς καταστήσετε. Ἐῤῥωμένους ὑμᾶς, ψυχῇ καὶ σώματι προκόπτοντας (8), ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ Κύριος σκεπάζοι (9) μεμνημένους ἡμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς.

angelorum chorus augeretur. Hæc, inquam, atque alia ejusmodi, iis, qui ex Evangelii præscripto conjectos in veritatem oculos habent gaudii ac lætitiæ argumentum exsistunt. Quoniam autem usus quidam et consuetudo hoc obtinuit, ut ob sanctorum virorum ex hac vita discessum et mœrore afficiamur, et ab iis, qui chari nobis sunt, consolationem accipiamus; eam ob causam triste quidem ac mœstum aliquid, nec loqui sustinemus, nec, ut hujusmodi sermonibus aures subjiciatis, auctores vobis sumus. At vero eo, quod debemus, consolationis munere fungimur, illud scilicet vos monentes, ut per mutuum vestrum conspectum semper eum ante oculos propositum habeatis. Hoc enim optamus, ut quisque et quæque ad beati illius viri vitam sese componant, ita ut, dum vos invicem conspicitis, illud vobis persuasum sit, vos ipsius notas ac formam intueri. Vestram vitam informet ipsius puritas, lenitas, humilitas, actuosa philosophia, perpetua animi ad Deum contentio, nec ad hujus vitæ fraudes suspendi ac distrahi. Sic enim fiet, ut hæc alii in aliis perspicientes ipsius monimentum in vobis ipsis effingatis, nec aut ille, aut vos in morte sitis. Nam et ille in vestra vita perpetuo vivens ostendetur, et **195** vos rursum per probam et honestam vitæ rationem a mortis commercio alienos vos reddetis. Sanos vos et incolumes, atque et animo et corpore proficientes, nostrique in precibus vestris memores, in Spiritus sancti virtute Dominus protegat.

ΣΛΘ'. ΕΠΙΦΑΝΙῼ (10).

CCXXXIX. EPIPHANIO.

Epiphanium quemdam ad amicitiæ certamen, ac litteris ultro citroque mittendis dimicandum, festive prorsus juvenem provocat senex, seque Nestore nihilo spondet ignaviorem.

Νόμῳ προκαλοῦμαι νόμον, τὸν κελεύοντα τιμᾶσθαι πατέρα (11), τῷ κελεύοντι διδάσκεσθαι παῖδας. Νῦν μὲν οὖν (12) ἐξηγοῦμαί σοι πρὸς τὰ κάλλιστα, καὶ οἷον δεξιὰν φιλίας δέχου τὰ γράμματα. Εἰ δὲ ἀντεπιθείης (13), καὶ πολλάκις τοῦτο ποιεῖν βουληθείης, ἴσως ποιήσεις καὶ γέροντα αἰχμητὴν, οὐδὲν τοῦ Νέστορος ἀγεννέστερον.

Lege legem provoco, ea nimirum quæ filios erudire jubet, eam quæ patri honorem habere imperat. Nunc igitur ad res præclarissimas ducem me tibi præbeo: ac velut amicitiæ dextram litteras nostras accipe. Quod si impetum contra facias, ac sæpe id facere in animum inducas, fortasse senem quoque pugnacem reddes, Nestore nihilo ignaviorem.

ΣΜ'. ΜΕΛΕΤΙῼ (14).

CCXL. MELETIO.

Non absimilis argumenti est epistola, qua Meletium, studiorum aliquando socium, ad scribendum excitat; desidiam exprobrans, suam ipse fatetur, amicumque hortatur ut litteris deinceps ostendat quid illi sua curæ sit amicitia.

Οὔτε ἐδεξάμην σου γράμματα (15) πώποτε, τοσοῦτος ἐξ οὗ χρόνος ἤδη, πῶς οἴει, ποθῶν· οὔτε

Tanto jam tempore nec ullas a te litteras accepi, tametsi, ut putas, id expetens: nec ipse ad

(1) *Δι' ἑαυτοῦ τὸν τῶν*. Sic iidem. In edit. δι' αὐτοῦ τῶν.
(2) *Ἀφορμή*. Vocem hanc addimus ex cod. 1405, et aliis pluribus auctoritatibus.
(3) *Καταδεχόμεθα*. Cod. δυνάμεθα.
(4) *Συμβουλεῦσαι*. Ita cod. 1405, Montac., Morel. ac Combef. In edit. συμβουλεύειν.
(5) *Ἐνεργὴς φιλοσοφία*. Ita codex 2022, ac Combefisius qui sic vertit hunc locum: *Strenua et acris philosophia*. Editi ἐνεργός.
(6) *Μετεωρίζεσθαι*. Combef.: *Nec ad ejus sæculi fraudes animis efferri ac insolescere.*
(7) *Ἐν ἀλλήλοις*. Ita cod. Morel. ac Combef. sicque legit Bill. In edit. ἐν ἄλλοις.
(8) *Προκόπτοντας*. Ita cod., Morel. ac Combef. Vitiose in edit. προκόπτον.
(9) *Σκεπάζοι*. Ita cod., Morel. ac Combef. In edit. σκεπάζῃ.
(10) Alias CIV. Scripta incerto tempore.
(11) *Τιμᾶσθαι πατέρα*. Cod. 1405, et Combef. πατέρας, *parentes*.
(12) *Νῦν μὲν οὖν*. Sic iidem. In edit. οὖν deest.
(13) *Ἀντεπιθείης*. Ita cod. Reg. et Combef. In edit. ἀντεπιτεθείης.
(14) Alias CXLIII. Scripta incerto tempore.
(15) *Σοῦ γράμματα*. Montac. et Morel. σοῦ γράμμα.

te scripsi, minime dubito quin id etiam expetentem. O ingentem cessationem ac desidiam, ne dicam stuporem! Pene quoque nobis, quantum ad somnum attinet, Arganthonius rediit : ita diu dormiimus. Ubi nobis illa sodalitas? ubi communes sermones et cœtus, et dulcis ille ac perennis fons, unde hauriebamus? Equidem ipse et exsurgo et pulverem excutio, quemadmodum Achillis equi, serius id licet (vereor enim dicere), ac setam succutio. Ne me, quæso, cavillari existimes. Tu vero ecquid amicitiam nostram cures, et litteris tuis conspicuum fiet.

A ἐπέσταλκα (16), πείθομαι δὲ ὅτι καὶ αὐτῷ ποθοῦντι. Ὢ τῆς ἀργίας, ἵνα μὴ εἴπω τῆς ἀναλγησίας! Μικρὸν καὶ ὁ Ἀργανθώνιος (17) ἡμῖν εἰς ὕπνου λόγον, οὕτως ἐκαθευδήσαμεν. Ποῦ μὲν ὁ θίασος (18) ἡμῖν ἐκεῖνος; ποῦ δὲ οἱ κοινοὶ λόγοι καὶ σύλλογοι, καὶ ἡ γλυκεῖα πηγὴ καὶ ἄφθονος, ἀφ' ἧς ἠρυόμεθα; Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ διανίσταμαι, καὶ τὴν κόνιν ἀποσείομαι, κατὰ τοὺς Ἀχιλλέως ἵππους, ὀψὲ γοῦν (ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν), καὶ τὴν χαίτην ἀνασείομαι. Μή με κωμῳδεῖν ὑπολάβῃς. Σοὶ δὲ εἴ τι μέλει τῆς ἡμετέρας φιλίας, ἐξ ὧν ἐπιστέλλεις δηλωθήσεται.

CCXLI. ABUGRIO.

ΣΜΑ'. ΑΒΟΥΓΡΙῼ (19).

Hanc epistolam extremis vitæ Gregorii diebus scriptam constat; quippe quam scripsit cum vix tantilla vitæ scintilla *superesset, ut spirare liceret. Abugrio fausta precatur.*

Fama bonorum nuntia nobis memorare non intermittit, te emicare stellarum instar, qui modo in hac, modo in illa barbaricæ oræ parte exoriaris : nunc stipendia militaria et annonas erogando, nunc in **196** regis conspectum cum splendido ornatu prodeundo. Deum precamur ut tibi fausto, prout æquum est, conatu, ad summum evadas dignitatis gradum, utque contabescenti quandoque conspicuus appareas : tanta enim vitæ nobis inest scintilla, quanta ad respirationem solam sufficiat.

B Διάττειν σε ὡς τοὺς ἀστέρας, ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τῆς βαρβαρικῆς ἀνίσχοντα, νῦν μὲν σιτηρέσια στρατιωτικὰ παρέχοντα, νῦν δὲ βασιλεῖ φαινόμενον μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος, ἡ τῶν ἀγαθῶν ἄγγελος φήμη ἀγγέλλουσα ἡμῖν οὐ διαλείπει. Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ κατὰ λόγον μέν σοι προϊοῦσαν τὴν ἐπιχείρησιν, ἐπὶ μέγα σε προελθεῖν ἀξίωμα, καὶ φανῆναί ποτε τηκομένῳ (20). Τοσοῦτον γὰρ μέτεστιν ἡμῖν τοῦ βίου, ὅσον ἀναπνεῖν μόνον.

CCXLII. PETRO.

ΣΜΒ'. ΠΕΤΡῼ (21).

Germanarum Gregorii epistolarum agmen claudit hæc, quam ad Petrum scripsit. Jam enim annis, senectute morboque fractus, *e vita discessurus*, metu ac sollicitudine discessus laborans, *imminentem mortem exspectabat.*

Diuturno tempore alter ab altero remoti fuimus, atque nec mutuo conspectu nobis frui, nec per litteras colloqui contigit. Verum hanc disjunctionem corporum duntaxat, ac non item animorum esse confido. Nunc autem cum occasio se offert, et pietatem tuam saluto, et vicissim a te peto, ut pro nobis, qui et senectute, et morbo, et vitæ actæ, ac discessus e vita metu ac sollicitudine laboramus, preces ad Deum adhibeas.

C Πλεῖστον ἐμακρύναμεν ἀπ' ἀλλήλων, μήτε κατ' ὄψιν πλησιάσαντες, μήτε δι' ἐπιστολῶν ὁμιλήσαντες. Θαῤῥῶ δὲ ὅτι σωμάτων ἐστὶ διάστασις, ἀλλ' οὐ πνεύματος. Ἀλλὰ νῦν ὅτε καιρὸς, καὶ προσαγορεύω σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ προσεύχεσθαι περὶ ἡμῶν ἀξιῶ, καὶ γήρᾳ, καὶ νόσῳ καμνόντων, καὶ ἀγωνίᾳ τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκδημίας (22).

CCXLIII. AD EVAGRIUM MONACHUM, DE DIVINITATE.

ΣΜΓ'. ΠΡΟΣ ΕΥΑΓΡΙΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ, ΠΕΡΙ ΘΕΟΤΗΤΟΣ (23).

Legitur in scholiis, Ἰστέον ὅτι κατά τινας ὁ λόγος ἀμφιβάλλεται. Sciendum est hunc tractatum in dubium vocari, « forte, inquit Combef., quod paulo sit intricatior, nec iis luminibus niteat, quibus Gregorii reliqua. Ego potius spurium existimem, sic abesse videntur omnes Gregorii characteres. » *Colb. tamen maximus, nulla censura aut observatione, integrum repræsentat. — Sic D. de Cosniac in notis; Pater autem D. Clemencet in argumento sic habet. — Epistola ad Evagrium, quæ inter orationes olim 45, non*

(16) *Οὔτε ἐπέσταλκα.* Ita cod. 1405, et Combef. In edit. ἐπέστειλα. Mox, καὶ αὐτῷ. Supplendum videtur, ait Combef., καὶ αὐτῷ σοι, sicque legit Bill., qui pro αὐτῷ proponit αὐτό.

(17) *Ἀργανθώνιος.* Arganthonius, rex Tartessiorum, cui Anacreon poeta centum et quinquaginta tribuit annos; trecentos vixisse volunt alii. Mox, pro εἰς ὕπνου λόγον, Montac. et Morel. legunt εἰς ὕπνον λόγου.

(18) *Ὁ θίασος.* Ita cod. 1405 et Par., sicque legisse videtur Bill. In edit. θείασος.

(19) Alias CCXLII. Scripta in extrema vita, et forte ann. 389.

(20) *Φανῆναί ποτε τηκομένῳ.* Hanc lectionem D quam sensus postulare videtur, proponit Combef.; levi namque mutatione sibi textus cohæret. In edit. τήκομεν. Hunc locum vertit Morel.: *Deum precamur ut cœpta tua rationi consentaneo et felici progressu ad summum dignitatis gradum promoveat, utque videaris aliquando. Nos utique tabescimus; tantum enim vita nobis vitalis est, ut spirare solum liceat.*

(21) Alias CLXXXVI. Scripta extremis diebus Gregorii.

(22) *Καὶ τῆς ἐκδημίας.* Cod. Pass. καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

(23) Alias Oratio XLV. Dubia, vel potius supposititia. — *Περὶ Θεότητος.* Colb. 3 addit μαθητὴν αὐτοῦ, *discipulum suum.*

genuinus, sed supposititius est fetus. Fas sit dicere cum Petavio (23*) : Ut enim germanam esse non putem, cogit tum styli dissimilitudo, tum pedestris illius ac plebeius sermo, minimeque Nazianzeni elegantiam et granditatem redolens. *Tillemontius quoque hanc epistolam non esse Gregorii existimat, nec eloquentissimi stylum oratoris redolere, imo ineptis rationibus vocibusque ipso indignis scatere. Observat doctus Cotel.* (24), *epistolam ad Evagrium Theologo tribui in ms. Regio* 1789 *circa finem quæstionum Anastasii. Verum et in editis ejusdem Anastasii quæstionibus Basilio eadem ascribitur, multoque etiam probabilius in ms. itidem Regio* 1472, *itemque Cæsareo apud Lambecium* 706 *Gregorio Nysseno tribuitur, et tanquam illius laudatur ab Euthymio,* Panopliæ *prima parte, titulo secundo. A Gregorio Nazianzeno scriptam hanc non esse epistolam sat cum viris doctis affirmare.* [*Adde quod neque Nicetas eamdem orationem tanquam Nazianzeni fetum agnovisse videtur, qui eam videlicet in suis commentariis prætererit.*]

Σφόδρα τε θαυμάζω καὶ λίαν ἐκπλήττομαι τῆς νηφαλιότητος, κ. τ. λ.

Vehementer te suspicio, ac summopere pruden- B tiam tuam admiror, etc.

Vide inter opera sancti Gregorii Nysseni mox edenda.

MONITUM IN SEQUENTEM EPISTOLAM.

(Galland. *Vet. Patr. Biblioth.*, t. VI.)

197 *Sequentem epistolam Basilissæ inscriptam ex amplissimæ Venetæ S. Marci bibliothecæ codice LXXXI, qui S. Gregorii Nazianzeni epistolas* 231 *continet, eruit V. C. Antonius Bongiovanni ac Latine redditam vulgavit anno* 1754 *in opere cui titulus:* Memorie per servire all' Istoria letteraria d'Italia, *t. IV, p.* III, *p.* 55. *Est in codice epistola* 186. *De cujus quidem epistolæ integritate nemo, ut videtur, jure ambigat, si sermonis in primis elegantiam sententiarumque gravitatem spectet. Neque novum præterea Basilissæ nomen apud Nazianzenum. Duo enim carmina funebria prostant inter ea quæ in lucem extulit Muratorius, quorum alterum* in Eusebium et Basilissam, *alterum* in Georgium Basilissæ fratrem *videas exarata* (*carm. olim* 46 *et* 50, *nunc* 121, 122, *p.* 1159); *ut proinde haud immerito quis conjiciat Basilissam carmine a Gregorio celebratam eamdem cum illa esse cui epistola hæc inscribitur. Cæterum Theologus eidem fortasse Basilissæ scripserit ad quam ea ipsa tempestate aliam dedit epistolam Gregorius Nyssenus.*

ΣΜΔ'. ΒΑΣΙΛΙΣΣΗ.

Εἰ μὴ περιττὸν τὴν πονοῦσαν ἐγεῖραι πρὸς πόνους, C οὐκ ὀκνήσω, τῆς κοινῆς ἕνεκεν ἀσφαλείας, ὅπως ἂν δύνωμαι, τὴν σὴν ἐπιῤῥῶσαι προθυμίαν, οὐ κατὰ προσθήκην ἑτέρων τινῶν, ἢ ξένων παραγγελμάτων, ἀλλὰ πρὸς ὑπόμνησιν τῶν ἡμῖν τε πολλάκις εἰρημένων, καὶ σοὶ συνήθως ἐκπονουμένων. Ταῦτα δέ ἐστιν· ἄγειν τὴν ψυχὴν τῶν λυπηρῶν ἀνωτέραν τῇ περὶ τὰ κράτιστα διατριβῇ, ἀποκρίνειν τῆς διανοίας πᾶν, ὅσον ἀρετῆς ἀλλότριον, καὶ τῆς σῆς ἀνάξιον γνώμης, συντείνειν ἑαυτὴν πρὸς εὐσέβειαν καὶ πᾶσαν εὐκοσμίαν, λεπτύνειν τὸν νοῦν εἰς τὸ μηδὲν μήτε δέχεσθαι μήτε φρονεῖν ἀνεξέταστον, κρατύνειν τὴν φρόνησιν κατὰ πάντα καιρὸν, καὶ πάντα τρόπον τῷ προσομιλεῖν ἂν ταῖς τῶν προλαβόντων ὑποθήκαις ὁσίων, προτάττειν πάσης ἀπεχθείας καὶ φιλίας τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ ξένους δικαιοσύνην, σύνοικον D ἔχειν καὶ συνόμιλον πάντοτε τὴν σωφροσύνην, ἐῤῥιζωμένην εἰλικρινῶς τῇ ψυχῇ, καὶ παγίως ἱδρυμένην, μὴ συμμεταβάλλειν τὸν τρόπον ταῖς ἀνωμαλίαις τοῦ βίου καὶ μεταβολαῖς. Οὔτε γὰρ ἐν πενίᾳ τὸ φρόνημα τοῦ βίου συστέλλειν εὐπρεπὲς, οὔτε ἐν περιουσίᾳ μέγα φρονεῖν ἀσφαλές· διὸ δὴ κράτιστον ἀσκεῖν ἐν μὲν τοῖς τέρπουσι τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τοῖς λυπηροῖς τὴν καρτερίαν, ἀμνημονεῖν τῆς παλαιᾶς περιουσίας, αἰτεῖν τὴν αὐτάρκειαν, στέργειν τὸ διδόμενον, ἐλπίζειν τὸ βέλτιον, καὶ φέρειν πράως τὴν τοῦ σώματος ἀῤῥωστίαν, ἐπὶ μηδενὶ μεμψιμοιρεῖν, μηδὲ σχετλιάζειν, ἀλλ' εὐχάριστον εἶναι περὶ τὴν Πρόνοιαν, ὅστις εἴη, καὶ κρύπτειν πολλάκις τὰς αἰτίας τῶν γινομένων, ἀλλ' οὐκ ἀμελεῖν τοῦ πρὸς ἀξίαν, πρὸς ἣν ἀποδιδοῦσα (24*) λογίζου πρὶν ἐξειπεῖν τὸ λεκτέον,

CCXLIV. BASILISSÆ.

Ni supervacaneum videatur te ultro jam laborantem ad labores incitare, tuum in hanc rem alacre studium pro virili confirmare communis utilitatis gratia non recusabo: non alia quidem plane nova tibi monita tradens, sed ea commemorans, quæ sæpe diximus, in quibus exercere te maxime consuevisti. Ea sunt: animum afflictionibus superiorem constituere, magnanimis in rebus versando: secernere a mente tua quidquid a virtute sit alienum, animoque tuo prorsus indignum: temetipsam ad pietatem et moderationem omnem componere: tuam acuere mentem, ne quid amplectatur, neve quid cogitet, quod non fuerit antea bene discussum: te tuumque animum omni tempore et modis omnibus confirmare, sanctorum qui nos præcessere, monita contemplando: odio et amicitiæ omni præferre justitiam æquitatemque in tuos et extraneos: temperantiam **198** incessanter colere, quæ solidas in animam radices agat, eique firma et fixa semper hæreat: non committere, ut ad hujusce vitæ vicissitudines immutationesque simul immutentur et mores. Nam cum in paupertate ac miseria frangi animum turpe est, tum rerum omnium affluentibus copiis insolenter efferri, minime tutum. Quam ob rem pulcherrimum est secundis in rebus exercere continentiam et moderationem; in adversis contra præ se ferre patientiam atque constantiam. Veteris præterea abundantiæ oblivisci decet; quærere quantum victui sat esse possit; oblatis acquiescere; sperare meliora; patienter ferre corporis infirmitates; nulla

(23*) Petav. tom. I *Dogm. Theol.* c. 6, § 3, p. 137.

(24) Tom. III *Monument. Eccles. Græc.* in not., p. 550.

(24*) Ἀπεδιδοῦσα. Fortasse legendum ἀποβλέπουσα. Bongiovanni.

de re conqueri, neque dolere, sed Providentiæ, quantulacunque demum sit, gratias agere; tegere sæpe causas eorum, quæ fiant; minime vero negligas, quod tuæ dignitatis sit, ad quam fac respicias, antequam quidquam dicas aut agas. Ita enim fiet, ut nullius te dicti neque facti unquam pœniteat. Velim sic existimes te non externis indumentis decorari. Genuinas ac solidas opes habeto, paucarum rerum indigentiam atque frugalitatem. Solidæ quippe divitiæ non in eo sitæ sunt, quod multa possideas; sed in hoc, quod rebus multis non egeas. Hoc enim in te ipsa est; illud in rebus externis. Fac animum componas æquitate, mores modestia, linguam breviloquentia; atque ita cura, ut ornes caput operimentis, supercilia contractione, oculos modesto intuitu, ora decenti sermone, aures honesti duntaxat sermonis auditu; totam denique faciem eo colore, qui verecundiam præ se ferat. In omnibus autem et per omnia fac temet ipsam intactam custodias, uti rem pretiosam. Ornamentum enim mulierum proprium, eisque maxime conveniens est sanctimonia, castitas atque modestia. Delicias pulcherrimas simul et comparatu facillimas ducito frugalem victum; hic enim cum ipse per se laudabilis est, tum ad moderate vivendum optabilis, tum saluti maxime conferens, et reliquæ temperantiæ et modestiæ rectæque disciplinæ non inutilis.

A καὶ πρὸ τοῦ πρᾶξαι τὸ πρακτέον· οὕτω γὰρ δὴ ἔσται σοι πᾶν τὸ ῥηθὲν, ἢ πραχθὲν ἀμεταμέλητον. Εὐσχημονεῖν ἡγοῦ μὴ τοῖς ἔξωθεν προκαλύμμασι, πλοῦτον νόμιζε γνήσιον καὶ βέβαιον τὴν ὀλιγόδειαν· οὐ γὰρ ἐν τῷ πολλὰ κεκτῆσθαι τὸ πλουτεῖν ἐστι βεβαίως, ἀλλὰ τῷ μὴ πολλῶν δεῖσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ σοὶ, τὸ δὲ τῶν ἔξωθεν. Ῥύθμιζε τὸν μὲν τρόπον ἐπιεικείᾳ, τὸ δὲ ἦθος ἀταραξίᾳ, τὴν δὲ γλῶτταν βραχυλογίᾳ. Διὰ δὲ τούτων κόσμει τὴν κεφαλὴν τῷ σκέπειν, τὰς δὲ ὀφρῦς τῷ κατεσταλμένας ἔχειν, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς τῷ συνιδεῖν, καὶ κοσμίως βλέπειν, τὸ δὲ στόμα τῷ μηδὲν ἀπρεπῶς λαλεῖν, τὰ δὲ ὦτα τῷ μόνῳ τοῖς σπουδαίοις ὑπέχειν, σύμπαν δὲ τὸ πρόσωπον τῷ ἐξ αἰδοῦς χρώματι. Ἐν πᾶσι δὲ, καὶ διὰ πάντων φύλασσε σεαυτὴν ἀμόλυντον, ὥσπερ τι
B κειμήλιον ἄψαυστον. Κόσμος γὰρ οἰκεῖος, πρέπων γυναιξὶ, σεμνότης, εὐστάθεια, σωφροσύνη. Τρυφὴν νόμιζε καλλίστην ὁμοῦ καὶ ῥάστην, τὴν χρειώδη τροφήν· αὕτη γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐπαινετὴ, καὶ πρὸς τὸν ἐν σωφροσύνῃ βίον αἱρετὴ, καὶ πρὸς ὑγείαν ἀρίστη, καὶ συμμετρίαν, καὶ τὴν ἄλλην εὐκοσμίαν, καὶ παιδείαν οὐκ ἀνόνητος.

MONITUM

DE SANCTI GREGORII TESTAMENTO

199-200 Prodiit primum Græce Testamentum istud anno 1583, Barnabæ Brissonii cura, lib. VII *De formulis*, pag. 760. J. vero Sirmondus, duos nactus antiquissimos Vaticanæ bibliothecæ codices, idem Testamentum Græce accuratius et Latine redditum vulgavit. Suis etiam *Annalibus* inseruit Baronius (25), ab objectionibus vindicatum, scholiisque illustratum. Sunt tamen qui dubitent an sincerum sit Gregorii monumentum. Hos inter Andreas Rivetus (25*), ex heterodoxis. « Id sane mihi mirum visum est, inquit, si illud sit Gregorii Testamentum quod theologus tantus, et vir adeo sanctus, in postremæ voluntatis testatione, ne verbo quidem attigerit vitam anteactam, fidem et dogmata quæ docuerat, in genere saltem non confirmaverit, illo præsertim turbulentissimo tempore, neque animam suam Deo commendaverit de temporalibus suis bonis sollicitus. In quo etsi eluceat sollicitudo ejus erga pauperes non vulgaris, in tanti tamen episcopi Testamento aliud quid non injuria circumspectus lector requisiverit. » Hactenus Rivetus. Sunt etiam ex nostris, qui an legitimum sit Testamentum dubitent. « Nullus tamen dubitandi locus, ut ait vir doctissimus Tillemontius; nullæque objiciuntur rationes, quæ non levi opera possint refutari. » Quod autem annum et diem hujus Testamenti spectat, die 31 mensis Maii anni 382 conditum fuisse videtur, cum adhuc Constantinopolitanæ Ecclesiæ præesset Gregorius, siquidem subscripsit: *Gregorius episcopus catholicæ Constantinopolis Ecclesiæ.*

(25) Tom. IV, p. 592, ad an. 389.
(25*) *Critic. sacr. specimen*, p. 365.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΙΣΟΝ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΜΕΤΑΓΡΑΦΕΝ ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΤΥΠΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ, ΕΝ Ω ΚΑΙ ΙΔΙΟΧΕΙΡΟΙ ΥΠΟΓΡΑΦΑΙ ΣΩΖΟΝΤΑΙ ΥΠ' ΑΥΤΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΓΡΑΨΑΝΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

SANCTI GREGORII THEOLOGI

EXEMPLUM TESTAMENTI

DESCRIPTUM EX ARCHETYPO EXEMPLARI, IN QUO PROPRIÆ MANUS SUBSCRIPTIONES EXSTANT, TAM IPSIUS QUAM TESTIUM QUI SUBSCRIPSERUNT.

Ὑπατείᾳ Φλαβίου Εὐχερίου καὶ Φλαβίου Εὐαγρίου, τῶν λαμπροτάτων, πρὸ μιᾶς Καλανδῶν Ἰανουαρίων.

Γρηγόριος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει, ζῶν καὶ φρονῶν, καὶ ὑγιεῖ γνώσει, καὶ ἐῤῥωμένοις τοῖς λογισμοῖς, διεθέμην τὴν Διαθήκην μου (26) ταύτην· ἣν κελεύω καὶ βούλομαι εἶναι κυρίαν καὶ βεβαίαν ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου καὶ πάσης ἐξουσίας. Ἤδη μὲν (26*) γὰρ τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην κατέστησα φανεράν, καὶ πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν καθιέρωσα τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ κατὰ Ναζιανζὸν, εἰς τὴν τῶν πτωχῶν διακονίαν, τῶν ὑπὸ τὴν προειρημένην Ἐκκλησίαν. Διόπερ καὶ τρεῖς προεστησάμην πτωχοτρόφους εἶναι, κατὰ ταύτην μου τὴν προαίρεσιν· Μάρκελλον τὸν διάκονον καὶ μονάζοντα, καὶ Γρηγόριον τὸν διάκονον, τὸν ἐκ τῆς B οἰκίας μου γενόμενον, καὶ Εὐστάθιον τὸν μονάζοντα, τὸν καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς οἰκίας μου γενόμενον. Καὶ νῦν δὲ τὴν αὐτὴν συνείδησιν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῇ κατὰ Ναζιανζὸν φυλάττων, ἔχομαι τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. Ἐὰν οὖν συμβῇ με τέλει τοῦ βίου χρήσασθαι, ἔστω μου κληρονόμος ὁ προειρημένος Γρηγόριος ὁ διάκονος καὶ μονάζων, ὁ γενόμενος ἐκ τῆς οἰκίας μου, ὃν πάλαι ἠλευθέρωσα, ἐξ ὁλοκλήρου πάσης μου (27) τῆς οὐσίας, κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου, τῆς πανταχοῦ μοι ὑπαρχούσης· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἔστωσάν μου ἀποκληρονόμοι. Οὕτω μέντοι, ὥστε αὐτὸν πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν, κινητήν τε καὶ ἀκίνητον, ἀποκαταστῆσαι τῇ ἁγίᾳ (28) καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐν (29) Ναζιανζῷ, μηδὲν τὸ παράπαν ὑπεξελόμενον (30), πλὴν C ὧν ἂν ἐν ταύτῃ τῇ Διαθήκῃ μου τισὶν ἰδικῶς καταλίπω, λεγάτου ἢ φιδεκομμίσσου χάριν· ἀλλὰ πάντα, ὡς προεῖπον, ἀκριβῶς ἀποσῶσαι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔχοντα τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ εἰδότα, ὅτι εἰς διακονίαν τῶν πτωχῶν τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας προσέταξα πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν προσχωρῆσαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ αὐτὸν ἐνεστησάμην κληρονόμον, ὥστε δι' αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ πάντα ἀπαραλείπτως ἀποσωθῆναι.

A 201 *Flavio Eucherio et Flavio Evagrio, viris clarissimis, consulibus, pridie Kalendas Januarias.*

Gregorius episcopus catholicæ Constantinopolis Ecclesiæ, vivens ac prudens, sanoque judicio, et integris animi sensibus, condidi hoc Testamentum: quod quidem jubeo et volo in quovis foro, et quavis potestate ratum ac firmum esse: jam enim mentem meam declaravi, omnemque meam substantiam catholicæ Nazianzi Ecclesiæ consecravi, ad pauperum, qui sub eadem sunt Ecclesia, ministerium. Qua etiam de causa tres juxta hanc meam voluntatem alendis pauperibus curatores institui, Marcellum diaconum et monachum, Gregorium item diaconum, qui fuit e familia mea, et B Eustathium monachum, qui et ipse fuit e domo mea. Nunc vero eumdem animum retinens erga sanctam Ecclesiam Nazianzenam, eodem persto in proposito. Cum igitur contigerit me ex vita decedere, hæres meus esto prædictus Gregorius diaconus et monachus, domesticus quondam meus, quem pridem manumisi; ex universa substantia mea, mobili et immobili, ubicunque ea mihi sita est. Cæteri omnes, exhæredes mihi sunto. Ita quidem, ut ipse meam omnem substantiam, mobilem et immobilem, sanctæ catholicæ Nazianzi Ecclesiæ restituat, nihil penitus subducens, præterquam quæ hoc Testamento quibusdam privatim reliquero, legati aut fidei commissi gratia: sed omnia, ut C prædixi, diligenter **202** servet Ecclesiæ, Dei timorem præ oculis habens, sciensque jam a me decretum, uti omnia mea illius Ecclesiæ pauperum ministerio cedant: in eamque rem se institutum hæredem, ut per ipsum Ecclesiæ omnia sine fraude conserventur.

(26) *Μοῦ*. Hæc vox deest in cod. Chig.

(26*) *Ἤδη μέν*. Forte cum profectus est Constantinopolim.

(27) *Πάσης μου*. Cod. Chig. πάσης μοι.

(28) *Ἁγίᾳ*. Cod. Chig. addit καί.

(29) *Ἐν*. Deest in cod. Chig.

(30) *Ἐπεξελόμενον*. Cod. Chig. ὑπεξελόμενον.

Servos quoscunque vel mea voluntate, vel beatissimorum parentum meorum mandato manumisi : hos omnes nunc etiam liberos manere volo, et peculia sua ipsis absque ullo impedimento firma permanere. Volo præterea hæredem meum, Gregorium diaconum, una cum Eustathio monacho, ambos olim e domo mea, possidere prædium Arianzenum, quod ex Rhegini bonis ad nos pervenit. Gregales vero equas et oves, quotquot jam ipsis præsens dari jussi, quarumque proprietatem ipsis ac dominium tradidi, has ipsis quietas manere volo, jure dominii. Per præceptionem item Gregorium diaconum, et hæredem meum, qui mihi fideliter ministravit, privato jure dominii habere volo aureos numero quinquaginta. Russianæ virgini venerandæ, propinquæ meæ, certa quædam in annos singulos dari jussi, unde liberaliter vivat; quæ quidem omnia eidem, quemadmodum præscripsi, volo ac jubeo quotannis sine mora præstari. De habitatione autem tum quidem nihil propterea statui, quod nescirem ubinam ipsa degere mallet. Nunc vero, et hoc volo, quocunque ipsa loco elegerit, parari ei domum ingenuæ congruentem, ad honestam virginis habitationem : quam utique domum sine interpellatione habebit ipsa in usumfructum, quoad vixerit : postea vero restituet Ecclesiæ. Addi præterea eidem volo puellas duas, quas ipsa delegerit : hoc nimirum pacto, ut cum ea morentur puellæ usque dum vivet : et si quidem illis ita visum fuerit, liceat ipsi libertate eas donare, sin minus, et illæ quoque ad Ecclesiam pertineant. Theophilum puerum, qui mecum manet, jam manumisi. Volo autem ei nunc etiam dari legati nomine nummos quinque. Eupraxium vero ejus fratrem liberum esse volo, eique legati nomine dari nummos aureos quinque. Volo præterea Theodosium notarium meum liberum esse, eique legati nomine dari aureos nummos quinque. Alypianam filiam meam dulcissimam (cæterarum enim Eugeniæ **203** et Nonnæ, exigua ratio ducenda est, ut quarum vita reprehensione non vacat) veniam mihi dare volo, quod nihil possim ipsi relinquere, quippe qui omnia jam pauperibus destinavi, aut potius beatissimis parentibus, qui ita polliciti erant, obsecutus sum; quorum voluntatem irritam reddere nec sanctum nec tutum arbitror. Quæcunque tamen ex beati fratris mei Cæsarii rebus in veste serica, aut linea, aut lanea, aut burichaliis supersunt, hæc ad ipsius liberos pertinere volo; et nulla in re ipsam vel sorores ipsius molestas

A Τοὺς οὖν οἰκέτας, οὓς (31) ἠλευθέρωσα, εἴτε ἐξ ἐμῆς προαιρέσεως, εἴτε ἐξ ἐντολῶν τῶν μακαριωτάτων (32) γονέων μου, τούτους πάντας βούλομαι καὶ νῦν ἐπ' ἐλευθερίας μένειν, καὶ τὰ πεκούλια αὐτοῖς πάντα μένειν βεβαίως καὶ ἀνενόχλητα. Ἔτι βούλομαι κατασχεῖν τὸν κληρονόμον μου Γρηγόριον τὸν διάκονον, ἅμα τῷ μονάζοντι Εὐσταθίῳ, τοὺς γενομένους ἐκ τῆς οἰκίας μού ποτε, κτῆμα ἐν Ἀριανζοῖς (33), τὸ ἐκ τῶν Ῥηγίνου κατελθὸν εἰς ἡμᾶς. Τὰ δὲ φοράδια, καὶ τὰ πρόβατα, ὅσα ἤδη αὐτοῖς παρὼν ἐκέλευσα δοθῆναι, ὧν καὶ τὴν νομὴν αὐτοῖς καὶ τὴν δεσποτείαν παρέδωκα, ταῦτα μένειν αὐτοῖς ἀνενόχλητα βούλομαι δεσποτείας δικαίῳ. Ἔτι δὲ ἐξαιρέτως Γρηγόριον τὸν διάκονον καὶ κληρονόμον μου, γνησίως ὑπηρετήσαντά μοι, βούλομαι κατασχεῖν ἰδίῳ δεσποτείας δικαίῳ

B χρυσίνους τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα. Τῇ αἰδεσιμωτάτῃ παρθένῳ Ῥουσσιανῇ, τῇ συγγενίδι μου, ῥητὰ ἐκέλευσα καθ' ἕκαστον ἔτος δίδοσθαι πρὸς τὸ ἐλευθερίως (34) αὐτὴν διάγειν· ἅπερ βούλομαι καὶ κελεύω πάντα κατὰ τὸν τύπον, ὃν προσέταξα, ἀνυπερθέτως αὐτῇ δίδοσθαι καθ' ἕκαστον ἔτος. Περὶ δὲ οἰκήσεως αὐτῆς, τότε μὲν οὐδὲν διεταξάμην, μὴ εἰδὼς ποῦ μᾶλλον ἀρεστόν ἐστιν αὐτῇ διάγειν· νῦν δὲ καὶ τοῦτο βούλομαι, ὥστε, ἐν οἵῳ ἂν (35) ἐπιλέξηται χωρίῳ, κατασκευασθῆναι αὐτῇ οἰκίαν ἐλευθέρᾳ πρέπουσαν, εὐσχήμονι διαγωγῇ παρθένου· ἥνπερ οἰκίαν ἕξει δηλαδὴ ἀνενοχλήτως εἰς χρῆσιν καὶ καρπίαν μέχρι βίου ζωῆς, μετὰ δὲ ταῦτα ἀποκαταστήσει τῇ Ἐκκλησίᾳ. Προστεθῆναι δὲ αὐτῇ βούλομαι καὶ δύο κόρας, ἃς

C αὐτὴ ἐπιλέξηται, οὕτω μέντοι, ὥστε αὐτῇ παραμεῖναι τὰς κόρας μέχρι τοῦ τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνου. Καὶ εἰ μὲν αὐταῖς εὐχαριστήσειεν, ἐξεῖναι αὐτῇ ἐλευθερίᾳ αὐτὰς τιμῆσαι· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτὰς διενεγκεῖν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ. Θεόφιλον τὸν παῖδα τὸν παραμένοντά μοι, ἤδη ἠλευθέρωσα. Βούλομαι οὖν αὐτῷ καὶ νῦν δοθῆναι λεγάτου χάριν, νομίσματα ε'. Εὐπράξιον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βούλομαι ἐλεύθερον εἶναι, καὶ δοθῆναι αὐτῷ λεγάτου λόγῳ χρυσᾶ νομίσματα ε'. Ἔτι βούλομαι Θεοδόσιον τὸν νοτάριόν μου ἐλεύθερον εἶναι, δοθῆναι δὲ αὐτῷ καὶ λεγάτου λόγῳ χρυσοῦ νομίσματα ε'. Τὴν γλυκυτάτην μου θυγατέρα Ἀλυπιανὴν (36) (τῶν γὰρ ἄλλων, Εὐγενείας (37) τε καὶ Νόννης, ὀλίγος λόγος, ὧν καὶ ὁ βίος ἐπιλήψιμός ἐστι) βούλομαι συγγνώμην ἔχειν μοι, εἰ μηδὲν αὐτῇ κατα-

D λιπεῖν κύριος ἐγενόμην, πάντα προεπαγγειλάμενος τοῖς πτωχοῖς, μᾶλλον δὲ τοῖς μακαριωτάτοις γονεῦσιν ὑποσχομένοις ἀκολουθήσας, ὧν ἀθετῆσαι τὴν γνώμην οὐθ' ὅσιον, οὔτ' ἀσφαλὲς ἡγοῦμαι. Ὅσα μέντοι ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου μου ἀδελφοῦ Καισαρίου πραγμάτων, ἐν ἐσθῆτι σηρικῇ ἢ λινῇ, ἢ ἐρεᾷ, ἢ βουρικαλίοις περι-

(31) *Οὕς*. Deest in cod. Chig.
(32) *Μακαριωτάτων*. Cod. Chig. μακαρίων.
(33) *Ἀριανζοῖς*. Cod. Chig. Ἀριανζῷ.
(34) *Ἐλευθερίως*. Cod. Chig. ἐλευθερίας.
(35) *Ἐν οἵῳ ἄν*. Cod. Chig. ἐν οἵῳ δ' ἄν.
(36) *Τὴν μου θυγατέρα Ἀλυπιανήν*, *Alypianam filiam meam*. Nihil magis certum ac exploratum ex omnibus Gregorii rebus gestis videri potest, ut cum Baronio loquar, quam ipsum perpetuam coluisse virginitatem. Filiam igitur non habuit. Sic tamen vocat Alypianam, quæ filia erat Gorgoniæ sororis suæ.
(37) *Τῶν γὰρ ἄλλων, Εὐγενείας*, etc. Cod Chig. Εὐγενίας. *Cæterarum enim, Eugeniæ et Nonnæ, exigua ratio ducenda est.* Mirum forte videri possit Gregorium turpitudinem sempiternam publicis tabulis inurere affinibus suis. Sic postea Gregorius Magnus coram frequenti populo Gordianæ virginis amitæ suæ lapsum narrare veritus non fuit. Viri sancti suos, si quando impii sunt, despiciunt.

λέλειπται, ταῦτα διαφέρειν τοῖς τέκνοις αὐτῆς βούλομαι, καὶ ἐν μηδενὶ, μήτ' ἐκείνην, μήτε τὰς ἀδελφὰς αὐτῆς ἐνοχλεῖν, μήτε τῷ κληρονόμῳ μου, μήτε τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μελέτιος ὁ γαμβρός (38) μου, τὸ κτῆμα τὸ ἐν Ἀπηνζινσῷ τὸ ἐκ τῶν Εὐφημίου, ἴστω κακῶς κατέχων. Καὶ ὑπὲρ τούτου καὶ πρότερον ἐπέστειλα πολλάκις τῷ Εὐφημίῳ, ἀνανδρίαν αὐτοῦ καταγινώσκων, εἰ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ἀναῤῥύσαιτο. Καὶ νῦν μαρτύρομαι πάντας καὶ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, ὅτι ἀδικεῖται ὁ Εὐφήμιος· χρὴ γὰρ Εὐφημίῳ ἀποκαταστῆναι τὸ κτῆμα. Τὴν ὠνὴν τοῦ χωρίου Κανοτάλων τῷ αἰδεσιμωτάτῳ υἱῷ τῷ ἐπισκόπῳ Ἀμφιλοχίῳ ἀποκατασταθῆναι βούλομαι. Ἔστι γὰρ ἐν τοῖς χαρτίοις ἡμῶν, καὶ πάντες ἴσασιν, ὅτι καὶ τὸ συνάλλαγμα ἐλύθη, καὶ τὴν τιμὴν ἀπέλαβον, καὶ τὴν νομὴν καὶ δεσποτείαν τοῦ κτήματος πάλαι παρέδωκα.

Εὐαγρίῳ τῷ διακόνῳ πολλά μοι συγκαμόντι καὶ συνεκφροντίσαντι, διὰ πλειόνων τε τὴν εὔνοιαν παραστήσαντι, χάριν ὁμολογῶ καὶ ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων. Καὶ τοῖς μείζοσι μὲν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀμείψεται· ἵνα δὲ μηδὲ τὰ μικρὰ τῆς φιλίας σύμβολα παρ' ἡμῶν ἐλλείπῃ, βούλομαι αὐτῷ δοθῆναι κάμασον (39) ἕν, στιχάριον ἕν, πάλλια β', χρυσᾶ νομίσματα λ'. Ὁμοίως καὶ τῷ γλυκυτάτῳ συνδιακόνῳ ἡμῶν Θεοδούλῳ τῷ ἡμῶν ἀδελφῷ δοθῆναι βούλομαι κάμασον ἕν, στιχάρια β', τῶν ἐν τῇ πατρίδι, χρυσᾶ νομίσματα κ' ἐκ τοῦ ἐν τῇ πατρίδι λόγου. Ἐλαφίῳ τῷ νοταρίῳ εὐτρόπῳ ὄντι (40), καὶ καλῶς ἡμᾶς ἀναπαύσαντι ὃν ὑπηρετήσατο χρόνον, βούλομαι δοθῆναι κάμασον ἕν, στιχάρια β', πάλλια γ', σιγιλλιῶνα (41), ἐν τῇ πατρίδι χρυσᾶ νομίσματα κ'.

Ταύτην μου τὴν διαθήκην κυρίαν καὶ βεβαίαν εἶναι βούλομαι ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου καὶ πάσης ἐξουσίας. Εἰ δὲ καὶ ὡς διαθήκη μὴ ἰσχύσειεν, εἰς βούλησιν, εἴτ' οὖν (42) κωδίκελλον, αὐτὴν ἰσχύειν βούλομαι. Ὁ δ' ἐπιχειρῶν αὐτὴν ἀνατρέπειν, δώσει λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ ἕξει τὸν λόγον.

Πρὸς τοὔνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Γρηγόριος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει, ἀναγνοὺς τὴν διαθήκην, καὶ ἀρεσθεὶς πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ, καὶ ἰσχύειν αὐτὴν κελεύω καὶ βούλομαι.

Ἀμφιλόχιος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἰκονίῳ, παρὼν τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ (43), ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

Ὄπτιμος ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν καθολικῆς Ἐκκλησίας, παρὼν διατιθεμένῳ (44) τῷ αἰδε-

A esse, vel hæredi meo, vel Ecclesiæ. Meletius gener meus sciat se prædium Apenzinsenum, quod Euphemii fuerat, mala fide possidere: de quo quidem et jam antea scripsi sæpius Euphemio, ignaviæ eum condemnans, nisi sua recuperaret. Et nunc testor omnes magistratus, et qui sub magistratu sunt, injuriam fieri Euphemio: oportet enim prædium Euphemio restitui. Emptionem fundi Canotalorum reverendissimo filio episcopo Amphilochio redintegrari volo. Constat enim ex chartis nostris, idque sciunt omnes, quod et solutus fuerit contractus, et pretium receperim, proprietatemque ac dominium possessionis jampridem tradiderim.

B Evagrio diacono, qui multorum mecum laborum et curarum particeps, in multis suam mihi benevolentiam commendavit, gratiam habeo coram Deo et coram hominibus. Ac majora quidem ipsi Deus retribuet. Ne vero parva etiam amoris symbola prætermittamus, volo ei dari camasum unum, tunicam unam, pallia duo, aureos nummos triginta. Similiter dulcissimo condiacono nostro et fratri Theodulo dari volo camasum unum, tunicas duas ex iis quæ sunt in patria, aureos viginti ex patriæ item rationibus. Elaphio notario, qui et bene moratus est, et, quo tempore fuit in obsequio, belle nos refocillavit, dari volo camasum unum, tunicas duas, pallia tria, sigillionem, in patria nummos C aureos viginti.

Hoc meum testamentum ratum ac firmum esse volo in omni judicio et **204** quomodocunque. Quod si tanquam testamentum vim non habuerit, tanquam voluntatem ipsum, seu codicillum, valere volo. Qui vero ipsum evertere tentaverit, rationem reddet in die judicii, et pœnam sustinebit.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Gregorius episcopus catholicæ Constantinopolis Ecclesiæ relegi testamentum, et omnia probans subscripsi manu mea, et vim obtinere volo ac jubeo.

Amphilochius episcopus catholicæ Iconii Eccle- D siæ interfui testamento reverendissimi episcopi Gregorii, et eo rogante subscripsi manu mea.

Optimus episcopus catholicæ Antiochenæ Ecclesiæ interfui, cum reverendissimus episcopus Gre-

(38) *Γαμβρός.* Vox illa ex Græco Latine reddita, *gener* est, et hic est vocis hujus frequentior usus. Verum linguæ Græcæ peritissimi, ut Henricus Stephanus, Budæus, etc., profitentur γαμβρός interdum quemlibet affinem significare. Imo vero et apud Latinos eadem est vis hujus vocis *gener*. Justinus, *Hist.* lib. XVIII, virum sororis generum appellat. Itaque non proprie generum, sed Gregorii affinem, qui forte Eugeniam vel Nonnam Gorgoniæ sororis suæ filiam uxorem duxerat, fuisse Meletium existimare debemus

(39) *Κάμασον.* Cod. Chig. κάμοσον.

(40) *Εὐτρόπῳ ὄντι.* Cod. Chig. εὐτρόπῳ τε.

(41) *Σιγιλλιῶνα.* De Sigillione apud Trebellium Pollionem in Claudio fit mentio. In eo testamento voces sunt, quibus vestimenta significantur, ut Camosum, vel Comasum, quæ ob nimiam antiquitatem inter exoticas abierunt.

(42) *Εἴτ' οὖν.* Cod. Chig. ἤγουν.

(43) *Παρ' αὐτοῦ.* Cod. Chig. ὑπ' αὐτοῦ.

(44) *Διατιθεμένῳ.* Cod. Chig. διαθεμένῳ.

gorius, testamentum suum, ut supra scriptum est, disponeret, et eo rogante subscripsi manu mea.

Theodosius episcopus catholicæ Idæ Ecclesiæ præsens testamento reverendissimi episcopi Gregorii, et ab eo rogatus subscripsi manu mea.

Theodulus episcopus sanctæ catholicæ Apameæ Ecclesiæ, præsens, et cætera.

Hilarius episcopus catholicæ Isauriæ Ecclesiæ, præsens, et cætera.

Themistius episcopus sanctæ catholicæ Adrianopolis Ecclesiæ, præsens, et cætera.

Cledonius presbyter catholicæ Iconii Ecclesiæ, præsens, et cætera.

Joannes sanctissimæ Nazianzi ecclesiæ lector et notarius, exemplum divini Testamenti, quod in sanctissima ecclesia mea reconditum est, sancti et illustris ac Theologi Gregorii, exscripsi et edidi.

A σιμωτάτῳ Γρηγορίῳ ἐπισκόπῳ κατὰ τὰ προγεγραμμένα, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

Θεοδόσιος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἴδῃ, παρὼν τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

Θεόδουλος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας (45) καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς κατὰ Ἀπάμειαν, παρὼν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἱλάριος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς κατὰ Ἰσαυρίαν, παρὼν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Θεμίστιος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς κατὰ Ἀδριανούπολιν, παρὼν (46), καὶ τὰ ἑξῆς.

Κληδόνιος πρεσβύτερος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας
B τῆς ἐν Ἰκονίῳ, παρὼν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἰωάννης ἀναγνώστης καὶ νοτάριος τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Ναζιανζοῦ, πεποιηκὼς τὸ ἴσον τῆς θείας Διαθήκης, τῆς ἀποκειμένης ἐν τῇ κατ' ἐμὲ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου καὶ Θεολόγου Γρηγορίου, ἐκδέδωκα.

(45) Ἁγίας. Deest in cod. Chig.

(46) *Θεμίστιος... παρών*. Cod. Chig. παρήμην ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ αἰδεσιμωτάτου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ, *præsens fui in testamento reverendissimi Gregorii, et eo rogante suscripsi mea manu.*

MONITUM

DE SANCTI GREGORII POEMATIBUS.

205 Pluribus causis ad condenda poemata inductus fuit sanctus Gregorius. Præcipua hæc est, quam exponit scribens ad Cledonium (epist. CI, alias orat. LI), ut scilicet veritatem tueretur adversus Apollinaristas, qui errores suos carminum a se scriptorum ope disseminabant. Alias enarrat in poemate *de versibus suis* (libro II, sectione I, poemate 37, alias 162 apud Billium[1], nimirum ut pauciora scriberet, ob difficultatem in elaborandis versibus sitam; ut juvenibus gratum quoddam præberet pharmacum, illecebrosis ducens ad utilia, et præceptorum molestiam arte deliniens; ut ostenderet Christianos scriptores ethnicis non esse inferiores; demum ut morbis suis aliquod levamen afferret.

Omnia sancti Gregorii poemata in duos distribuimus libros: quorum primo complectimur poemata theologica; secundo autem poemata historica repræsentamus. Liber autem prior, ubi de carminibus theologicis agitur, rursum in duas sectiones dividitur; quarum prima continentur poemata dogmatica, secunda vero poemata moralia. Duplicem pariter sectionem habebit liber posterior, in quo carmina historica colliguntur, ita ut in una legantur poemata quæ ad ipsum Gregorium spectant, in altera vero quæ spectant ad alios. Imo et varia hujusce libri poemata ordine chronologico, quantum licet, disponimus, prætermisso tali ordine in primi libri carminibus, quorum tempus nulla prorsus regula potest determinari.

Arduum sane et plenum laboris opus suscepit Billius, cum Græcos Gregorii versus Latinis versibus expressit: sed opus istud plus ipsi difficultatis quam lectoribus utilitatis attulit. Sæpissime enim interpres ita metri legibus fuit astrictus, ut auctoris nec verba nec etiam sententias commode redderet. Quapropter e re lectorum fore visum est, si Gregoriana poemata, a Billio metrice versa, oratione soluta verterentur. Verumtamen ne Billiana versio injusta premeretur oblivione, ipsam in inferiori margine collocari placuit. Idem factum est in quibusdam poematibus quæ a Federico Morello metrice versa fuerant. Versiones autem a Tollio et Muratorio soluta oratione compositæ, plurimis in locis emendatæ sunt.

Huc usque Benedictini, quorum monito hoc ego novus editor adjungam, me videlicet, ne tam sapienter excogitati ordinis ulla pars manca videretur, hoc laboris aggredi præsumpsisse, ut omnia carmina, quæ nondum metrice fuerant translata, metris pro meis viribus comprehensa in publicum proferrem, quanquam ad duo millia et amplius condendorum versuum numerus exsurgeret. Quæ quidem nostræ infirmitatis tentamenta indulgentius, benigne lector, accipias.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΗ.

ΒΙΒΛΟΣ Α'. ΕΠΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ.

ΤΟΜΗ Α'. ΕΠΗ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII THEOLOGI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

CARMINA.

LIBER I. POEMATA THEOLOGICA.

SECTIO I. POEMATA DOGMATICA.

Α'. Περὶ τοῦ Πατρός.

Οἶδα μὲν ὡς σχεδίῃσι μακρὸν πλόον ἐκπερόωμεν,
Ἢ τυτθαῖς πτερύγεσσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα
Σπεύδομεν, οἷσιν ὄρωρε νόος Θεότητ' ἀναφαίνειν,
Ἣν οὐδ' οὐρανίοισι σέβειν σθένος, ὅσσον ἐοικὸς,
Ἢ μεγάλης Θεότητος ὅρους, καὶ οἴακα παντός.

1. *De Patre* *.

206-207 Scio nos exiguis cymbis magnum mare trajicere,
Parvisque pennis in cœlum astris ornatum
Properare, quibuscunque fert animus Divinitatem prædicare,
Quam ne cœlestes quidem, quantum par est, colere valent,
Aut magnæ Divinitatis decreta et mundi gubernaculum.

* Alias Billius *Arcan. carm.* 70, p. 161.

ARGUMENTUM. *In isto poemate et in aliis decem subsequentibus res theologicas abstrusissimas et difficillimas de Trinitate, de Deo Patre, de Filio, de Spiritu sancto, de mundo, de Providentia, de substantiis mente præditis, de anima, de Testamentis et adventu Christi, necnon de ipsius Incarnatione, ita pie, docte ac sublimiter prosequitur Gregorius, ut virum omni doctrina excultum, poetamque insignem facile agnoscas.*

1. Tit. *Περὶ τοῦ Πατρός.* Plerique codices et editi *Τοῦ αὐτοῦ.* Vat. simpliciter *Περὶ ἀρχῶν, ἤτοι περὶ Τριάδος.*
2 *Πρός.* Vat. ἐς.
3 *Ἀναφαίνειν.* Langus ἀμφαίνειν.
4 *Σέβειν.* Coisl. οὐρανίοις σέμνειν.

METRICA VERSIO.

I. DE PATRE.

(*Billio interprete.*)

Immensum exigua pelagus sulcare carina,
Parvisque æthereum pennis volitare per axem
Aggredimur (non me fugit hoc), quicunque Tonantis
Tendimus arcanum verbis exprimere numen:
(Quod neque sat digno chorus immortalis honore
Cœlicolum cumulare potest), Triadisque referre

Ἔμπης δ' (οὐδὲ Θεὸν γὰρ ἀρέσσατο πολλάκι δῶρον
Πλειοτέρης ἀπὸ χειρὸς ὅσον φιλίης ὀλίγης τε),
Τοὔνεκα θαρσαλέως ῥήξω λόγον. Ἀλλ' ἀπὸ τῆλε
Φεύγετε, ὅστις ἀλιτρός· ἐμὸς λόγος, ἢ καθαροῖσιν,
Ἠὲ καθαιρομένοισιν ὅδ' ἔρχεται· οἱ δὲ βέβηλοι,
Ὡς θῆρες, Χριστοῖο κατ' οὔρεος ἀκροτόμοιο
Λαμπομένου, Μωσῆϊ νόμον τ' ἐνὶ πλαξὶ γράφοντος,
Αὐτίκα ῥηγνυμένοισιν ὑπὸ σκοπέλοισι δαμεῖεν.
Κεῖνοι μὲν δὴ τοῖα· καὶ ὡς Λόγος ὦσε κακίστους
Ἡμετέροιο χοροῖο θεημάχον ἦτορ ἔχοντας.
Αὐτὰρ ἐγὼν ὄπα τήνδε προοίμιον ἐν σελίδεσσι
Θήσομαι, ἥν τὸ πάροιθε θεόφρονες ἄνδρες ἧκαν,
Λαῷ τάρβος ἄγοντες ἀπηνέϊ μάρτυρε μύθων,
A Μωσῆς, Ἠσαΐας τε (ἐπισταμένοις δ' ἀγορεύσω),
Ἤτοι ὁ μὲν νεόπηγα διδοὺς νόμον, ὃς δὲ λυθέντος,
Οὐρανὸς εἰσαΐοι, χθὼν δέχνυσο ῥήματ' ἐμοῖο.
Πνεῦμα Θεοῦ, σὺ δ' ἔμοιγε νόον καὶ γλῶσσαν ἐγείροις
Ἀτρεκίης σάλπιγγα ἐρίβρομον, ὥς κεν ἅπαντες
Τέρπωνται κατὰ θυμὸν ὅλῃ Θεότητι μιγέντες.
Εἷς Θεός ἐστιν ἄναρχος, ἀναίτιος, οὐ περίγραπτος
Ἤ τινι πρόσθεν ἐόντι, ἢ ἐσσομένῳ μετέπειτα,
Αἰῶν' ἀμφὶς ἔχων, καὶ ἀπείριτος, Υἱέος ἐσθλοῦ
Μουνογενοῦς μεγάλοιο Πατὴρ μέγας, οὔ τι πεπονθὼς
Υἱέϊ, τῶν ὅσα σαρκὸς, ἐπεὶ νόος. Εἷς Θεὸς ἄλλος,
Οὐκ ἄλλος θεότητι, Θεοῦ Λόγος, οὗτος ἐκείνου
Σφρηγὶς κιννυμένη πατρώϊος, Υἱὸς ἀνάρχου

Sed tamen (sæpe enim Deo non placet donum
Divitis manus, quantum amicæ et pauperis),
Idcirco sermonem fidenter proferam. At procul
Fugite, scelesti. Sermo meus ad puros
Dirigitur, aut ad eos qui expurgantur. Profani autem,
Velut feræ, cum Christus e summo monte
Fulgeret, ac Moysi legem in tabulis scriberet,
Protinus sub scopulis disruptis profligentur.
Illis quidem sic fiat, itidem ut improbis, quos Verbum
E nostro cœtu expulit, inimicum Deo cor habentes.
Rursus ego vocem, proœmii loco, tabulis
Apponam, quam olim viri a Deo afflati emisere,
Populo terrorem duro incutientes, testes verborum
Moyses et Isaias (scientibus loquar),
Ille legem recens structam tradens, iste, cum lex violata esset.
208-209 *Audiant cœli, et terra verba mea accipiat.*
Tu vero, Spiritus Dei, mentem meam et linguam excita
Veritatis tubam valde sonoram, ut omnes
Gaudeant toti Divinitati ex corde immisti.
Unus Deus, principii et causæ expers, non circumscriptus
A quoquam ante exsistente, aut postea futuro;
Ævum circumplectens et infinitus, boni Filii
Magni Unigeniti magnus Pater, nihil eorum passus
In Filio, quæcunque carnis sunt, siquidem mens est. Unus Deus alius,
Non tamen alius deitate, Dei Sermo: hic illius
Vivum sigillum Patris, solus principio carentis

14 *Κεῖνοι μέν*. Minus recte Billius: *Atque ita fecerunt Hebræi.*

15 *Θεημάχον*. Coisl. θεόμαχον.

17 *Ἄνδρες ἧκαν*. Plures codices ἴδρες εἶπον.

20 *Νεόπηγα, recens conditam.* Male Billius: *Novam legem*, qua voce nonnisi lex Christi, ceu Evangelium, debet appellari. Ibidem λυθέντος. Male edit. λυθέντες.

24 *Μιγέντες*. Hoc est, ut Cyrus exponit, *veritati totius religionis assentientes, eique mente per fidem conjuncti.* BILLIUS.

27 *Ἀπείριτος*. Coisl. ἀπείρητος. Hesych. ἀπείρατος.

METRICA VERSIO.

Dogmata, quæ totum moderatur legibus orbem.
Sed tamen intrepido mea vox erumpet ab ore,
Quandoquidem et Christo non tam sunt grata frequenter
Munera, quæ gravida dives largitur ab arca,
Quam quæ (sit modo chara) manus pauperrima fundit.
Ergo procul, procul extemplo, scelerata caterva,
Hinc fuge; namque meus puras tantummodo mentes
Sermo petit, vel quæ sese purgare laborant.
Quod si quisquam animo, si moribus atque profanis
Huc veniat, densa saxorum mole peribit
Obrutus: ut quondam cum summo in vertice montis
Omnipotens claro radiaret lumine Christus,
Mosique in tabulis sanctissima jura notaret.
Atque ita fecerunt Hebræi: nosque perinde
Sacrilega a nostris submovimus agmina verbis.
Ast mihi scribendi exorsus vox illa futura est,
Quam prius, ut duram quaterent formidine gentem,
B Persancti misere viri (dum quærit uterque
Quos testes sermonum habeat), Mosesque piusque
Isaias, legem ille novam cum prodidit, iste
Cum sacrata Dei plebs impia jura resolvit:
Audite, ætheræ sedes, tuque excipe, terra,
Quæ dicam. Ac mihi tu, quæso, cum pectore linguam,
Pneuma, move, quæ sit tanquam tuba persona veri:
Ut cunctos supero penitus cum numine junctos
Non levis ex nostro capiat sermone voluptas.
Unicus omnino Deus est, ab origine nulla,
Causæque ignarus, quem circumscribere quidquam
Quod queat haud unquam fuit, aut quandoque futurum est:
Ævum ipse amplectens, immenso robore, nati
Unigenæ magnus genitor; quem dicere passum
Grande nefas cuiquam fuerit, dum gignit, eorum,
Quæ carnis natura capit; nam spiritus ipse est.
Unus item est alius Deus alti Sermo parentis
(Non alius deitate tamen), qui manat ab illo,
Ac viva est Patris effigies, atque unica proles.

Οἶος, καὶ μούνοιο μονώτατος, ἰσοφέριστος,
Ὥς κεν ὁ μὲν μίμνῃ γενέτης ὅλος, αὐτὰρ ὅγ' Υἱὸς
Κοσμοθέτης νωμεύς τε, Πατρὸς σθένος ἠδὲ νόημα.
Ἓν Πνεῦμ' ἐξ ἀγαθοῖο Θεοῦ Θεός. Ἔῤῥετε πάντες,
Οὓς μὴ Πνεῦμ' ἐτύπωσεν ἑὴν θεότητ' ἀναφαίνειν,
Ἀλλ' ἢ βένθος ἔχουσι κακῶς, ἢ γλῶσσαν ἄναγνον,
Ἠμιφαεῖς, φθονεροί τε, νοήμονες αὐτοδίδακτοι,
Πηγὴ κευθομένη, λύχνος σκοτίοις ἐνὶ κόλποις.

Β'. *Περὶ τοῦ Υἱοῦ.*

Υἱέα δὲ πρώτιστον ἀείσομεν, αἷμα σέβοντες
Ἡμετέρων παθέων τὸ καθάρσιον. Ἦ γὰρ ἀνάγκη
Καὶ βροτὸν οὐρανίοισιν ἀρηγέμεν εἵνεκα γλώσσης
Μαρναμένης θεότητι, κακόφρονος, αὐτοφόνοιο.
Οὐδὲν ἔην μεγάλοιο Πατρὸς πάρος. Ὃς γὰρ ἅπαντα
Ἐντὸς ἔχει, καὶ Πατρὸς ὑπέρτερον οὐδέν· ὁ Πατρὸς
Ἐκπεφυὼς μεγάλοιο Θεοῦ Λόγος· ἄχρονος Υἱὸς,
Εἰκὼν ἀρχετύποιο, φύσις γεννήτορος ἴση.
Πατρὸς γὰρ κλέος ἐστὶ πάϊς μέγας, ἐκ δὲ φαάνθη,
Ὡς μόνος οἶδε Πατήρ τε, καὶ ὃς Πατρὸς ἐξεφαάνθη.
Οὐδὲν γὰρ θεότητος ἔην πέλας· ἀλλὰ τόδ' ἔμπης
Πᾶσιν ὁμῶς μερόπεσσιν ἀριφραδὲς, ὥσπερ ἔμοι γε,
Οὐδὲν ἐμῆς θέμις ἐστὶ φέρειν θεότητι γενέθλης,
Οὐ ῥύσιν, οὐδὲ τομὴν κακοαισχέα. Εἰ γὰρ ἔγωγε

Filius, solus ex solo, æqualis,
Ita ut ille quidem maneat totus genitor, Filius autem
Mundi creator et gubernator sit, Patris robur et intelligentia.
Unus Spiritus ex bono Deo Deus. Abeant omnes,
Quos non signavit Spiritus, ut ipsius divinitatem prædicent,
Quique cor habent perversum, aut linguam incestam,
Semilucidi, et invidi, prudentes a se ipsis docti,
Fons occultus, lucerna in tenebrosis angulis.

II. *De Filio.**

Filium primo cantabimus, sanguinem venerantes
Qui vitiorum nostrorum expiatio fuit. Necesse est enim
Etiam mortalem auxilio venire cœlestibus, ob linguam
Detrahentem divinitati, prave sentientem, sui ipsius homicidam.
Nihil ante magnum Patrem erat. Omnia enim
Intus habet. Nihil Patre majus. E Patre
Genitum magni Dei Verbum, Filius expers temporis,
Imago exemplaris, natura Genitori æqualis.
Patris enim gloria est magnus Filius. Resplenduit autem,
Ut solus scit Pater, et qui ex Patre resplenduit:
Nihil enim divinitati vicinum erat; sed tamen
Omnibus hoc persuasum est hominibus, ut et mihi,
Nihil fas est ex mea generatione in divinitatem conferre,
Non fluxionem, non sectionem fœdam. Ego enim

* Alias Bill. 71, pag. 161.

37 *Ἀλλ' ἢ βένθος ἔχουσι κακῶς.* His verbis eos Gregorius insectatur, qui perversam doctrinam colunt, et qui sanam libera voce profiteri verentur.

II. 3 *Οὐρανίοισιν.* Nicetas exponit δόγμασι, de Deo et æternis decretis. Billius, *angelos*, inquit, *potius acceperim.* Verum quid ad angelos, ut recte Combefisius observat, restringere, cum primo et principalius personarum fidem Gregorius exponat et tueatur adversus linguas detrahentes Divinitati.

4 *Αὐτοφόνοιο.* Vat. αὐτοφονῆος.

6 *Πατρὸς ὑπέρτερον οὐδέν.* Sic Vat. Quæ lectio præferenda nobis visa est. Edit. Πατρὸς ἀπήορος οἶδεν, quod vertit Billius: *A magno pendetque Parente,* quæ quidem verba theologi facile non admiserint.

8 *Γεννήτορος.* Coisl. aliique plures γεννήτορι. Alii autem γενετῆρος.

METRICA VERSIO.

Solus et e solo planeque æqualis: ut ille
Duntaxat Pater, hic maneat tantummodo natus:
Mens Patris et robur, mundi moderator et auctor.
Unus item Deus est ex summo Numine manans
Spiritus. Este procul cuncti fœdeque perite,
Vos quibus hoc medio non ille in pectore fixit,
Pneuma Deum ut clara dicatis voce palamque.
Sed male vel vobis sceleratum perfida morbum
Corda fovent, vel lingua timet, languetque profana.
Ac tantum media lucetis parte, malusque
Vos nimis exagitat livor, doctique penes vos
Estis, et abstrusi latices, hominumque negati
Usibus, atque sinu tenebroso tecta lucerna.

II. De Filio.

(*Billio interprete.*)

Ac primum Nati præconia sancta canemus,
Mortem, qua vitii macula est detersa, colentes.
Cœlicolis etenim mortalem ferre necesse est
Auxilium adversus linguam, quæ perfida bello,
Seque ipsam jugulans, numen cœleste lacessit.
Nil erat ante Patrem magnum. Nam cuncta coercet
Complexu ille suo. A magno pendetque Parente
Editus ex illo Sermo, qui temporis expers
Effigiem in sese Patris exprimit undique, et illi
Par est natura: namque inclyta gloria Patris
Filius est, et grande decus. Fuge quærere quonam
Sit pacto genitus: soli cum prole parenti
Cognitus hic modus est. Quis enim mortalis adesse
Tum potuit, Triademque oculis spectare beatam!
Sed tamen id nulli dubium est quin sectio nulla,
Nullaque sit supero prorsus tribuenda parenti
Fluxio, quæ nimium spurca est, nec denique quidquam,
Quod cadat in nostros ortus, quos cæca libido
Prægreditur. Nam si idcirco me passio tangit,

Οὐκ ἀπαθὴς γενέτωρ· καὶ γὰρ ὅετός· οὔτι πα- [θητὸς,
Ὅς τις πάμπαν ἄπηκτος, ἀσώματος. Ὧν γὰρ ἄπωθεν
Εἰσὶ φύσεις, τί τὸ θαῦμα καὶ εἰ γεννήσιες ἄλλαι;
Εἰ χρόνος ἐστὶν ἐμεῖο παροίτερος, οὐ πρὸ Λόγοιο
Ὁ χρόνος, οὗ γενέτης ἔστ' ἄχρονος. Ἦμος ἄναρχος
Ἦε Πατὴρ θεότητος ὑπέρτερον οὔτι λελοιπὼς,
Τῆμος καὶ Πατρὸς Υἱὸς, ἔχων Πατέρ' ἄχρονον ἀρχὴν,
Ὡς φάος ἠελίοιο μέγαν περικαλλέα κύκλον·
Εἰ καὶ εἴδεα πάντα κάτω μεγάλοιο Θεοῖο,
Ὄφρα κε μή τι Πατρὸς καὶ Υἱέος αἰὲν ἐόντων
Μεσσηγὺ στήσαντες, ἀποῤῥήξωμεν ἄνακτα
Υἱὸν Πατρὸς ἄνακτος. Ὃ γὰρ πάρος ἐστὶ Θεοῖο,
Ἢ χρόνος, ἠὲ θέλησις, ἐμοὶ τμῆξις θεότητος.
Ὡς Θεὸς, ὡς γενέτης, γενέτης μέγας. Εἰ δὲ μέγιστον
Πατρὶ τὸ μή τιν' ἔχειν κεδνῆς θεότητος ἀφορμὴν,
Οὔθ' ἧσσον μεγάλοιο Πατρὸς γεννήματι σεπτῷ
Τοίην ῥίζαν ἔχειν. Τῷ μὴ Θεὸν εἶργε Θεοῖο.
Οὐ γὰρ ἀπόπροθι Πατρὸς ἔγνως Παῖν. Ἡ δ' ἀγένητος
Φωνὴ, γέννησίς τε Πατρὸς ἄπο, οὐ θεότητος
Ἔπλετο εἴδεα δισσά· τὶς ἔπλασεν, ἀμφὶ δ' ἐκείνην
Ἀμφότερ' ἐκτὸς ἐόντα, φύσις δ' ἀκέαστος ἔμοιγε·
Εἰ μὲν δὴ γέννησιν ἔχει Λόγος, οὔτε Πατήρ τι
Σαρκὸς, ἄσαρκος ἐὼν ἐπιδέξεται (οὔποτε τόσσον
Ἀνθρώπων νόος ἐστὶν ἀτάσθαλος ὥστε νοῆσαι),
Καὶ Θεὸν Υἱὸν ἔχεις, γεννήτορος ἄξιον εὖχος.
Εἰ δ' ἐπίηρα φέρων Πατρὸς μεγάλου θεότητι
Μαψιδίως, κενεόν τε δέος πραπίδεσσι χαράσσων,

210-211 Non sum sine passione genitor, sum enim compositus : at minime passibilis, Qui omnino incompositus est et incorporeus. Quorum enim discrepantes sunt Naturæ, quid mirum si et generationes diversæ? Si antiquius me tempus est, non ante Verbum Tempus est, cujus genitor temporis est expers. Quando principio carens Exsistebat Pater, nihil supra divinitatem relinquens, Tum et Patris Filius, principium habens Patrem principii expertem, Ut splendor magnum et præclarum solis orbem : Quanquam exempla omnia infra magnum Deum sunt; Sed ne quid inter Patrem et Filium, qui semper exsistunt, Medium statuentes, abscindamus regem Patris regis Filium. Nam ante Deum Tempus aut voluntas, mihi sectio est divinitatis. Ut Deus, ut genitor, magnus est genitor. Quod si maxima Est Patri gloria, nullam habere adorandæ deitatis causam, Non dedecus est venerandæ magni Patris soboli Talem habere radicem. Quare Deum a Deo non arceas. Non enim remotum a Patre nosti Filium. Voces autem Ingenitus et generatio a Patre nequaquam divinitatis Duplex idea sunt : finxit id aliquis : sed circa divinitatem Utraque extrinsecus est. Natura autem inseparabilis est. Sed si generationem habet Verbum, neque Pater quidquam Carnis admittet, cum carne careat (nunquam profecto Humana mens ita erit impia, ut id cogitet); Et Deum Filium habes, dignum genitore decus. Quod si nequidquam magni Patris divinitati Gratificans, vanumque terrorem pectori imprimens,

16 *Ὅς τις*. Sic Regii plures. Coisl. ὅστις. Edit., ὅς τι. Græcus interpres, ὅστις παντελῶς ἀσύνθετος καὶ ἁπλοῦς, πάντως οὐ παθητός, *qui enim omnino compositionis est expers et simplex, prorsus est impassibilis.*

18 *Ἐμεῖο*. Ita Hesych. Edit. ἐμοῖο.

19 *Ἦμος ἄναρχος*. Ita tres mss. Edit., ἀνάρχου.

26 *Ὃ γὰρ πάρος*. Græcus interpres, ὃ γὰρ ἂν πρεσβύτερον ᾖ τοῦ Θεοῦ, ἢ χρόνος, etc., *quidquid enim Deo antiquius fuerit aut tempus, aut voluntas, Divinitatem separat et dividit.*

27 *Τμῆξις*. Alii τμῆσις.

30 *Οὔθ' ἧσσον*. Vat. cum tribus aliis, οὐχ ἧσσον. Mox Θεοῦ pro Πατρός. *Non minor gloria est Filio.*

32 *Ἀπόπροθι*. Ita Coisl. Ibid. ἡ δ' ἀγένητος, etc. Græcus interpres : Ἡ γὰρ γέννησις καὶ ἡ ἀγεννησία, τὸ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς εἶναι δηλοῦσι τὸν Υἱὸν, οὐ θεότητος σημαντικαί. *Hæ voces a Patre Filium esse ostendunt, divinitatem vero non significant.*

36 *Ἔχει*. Tres mss., ἔχοι.

38 *Ὥστε*. Vat., ὡς τό.

39 *Ἔχεις*. Sic Vat. et Coisl. Edit., ἔχειν.

METRICA VERSIO.

Haud simplex quia sum, sed mente et corpore consto,
Qua jam fronte Deo tribuetur passio, cum sit
Corporis et rerum, proprii quæ corporis exsors?
Nam quorum sunt dissimiles longeque remotæ
Naturæ, similes quisnam horum dixerit ortus?
Si prius est tempus quam sim, prius attamen haud est
Quam Verbum, cujus Pater est sine tempore. Cum- [que
Nil penitus deitate sua majusve priusve
Esset habens Genitor, Natus quoque tunc erat, atque
Principium ipse Patrem, qui tempus nescit, habebat :
Non secus ac magnum Phœbi lux ignea discum :
Sit licet exemplum divino Numine quodvis
Inferius. Nec enim debet committere quisquam,
Ut Patris ac Nati, quorum est æternus uterque,
Quidquam interjiciat medium, sobolemque nefando
Crimine dissociet, charoque a Patre secare
Audeat. Ille etenim deitatem dissecat audax,
Ante Deum, aut tempus quicunque, aut velle locarit,
Ac sane magnus Deus est, orbisque creator.
Quod si non ullam causam deitatis habere
Ad decus est amplum Genitori : non minus hercle
Illustre est Nato tali fluxisse Parente,
Ducereque hinc causam. Quocirca a numine numen
Truncare, et stolida disjungere parcito mente.
Nam neque tu sobolem nosti unquam a Patre remo- [tam.
Ingeniti porro ac geniti vocabula, quæ tu
Incassum metuis, non sunt ea verba, patescat
Queis nobis natura Dei, certisque notetur
Indiciis. Nam si species hinc bina probatur,
Dic age quis genitor fuerit, quis fictor earum?
Ast ambo circa naturam, extrinseca cum sint,
Versantur, manet autem omnino insectilis ipsa.
Quod si ortum Verbo tribuas, duo lucra sequentur,
Nam neque propterea, careat cum corpore, quid- [quam
Admittet carnale Pater (non tam impius unquam

Τὴν μὲν ἀπαρνήσαιο, βάλοις δ' ἐς κτίσματα Χριστὸν,
Ἀμφοτέρων θεότητα καθύβρισας, ὦ κενόφρον,
Τὸν μὲν Παιδὸς ἄμερσας, ὁ δ' οὐ Θεὸς, εἴπερ ἐτύχθη.
Πᾶν γὰρ ὃ μή ποτε ἦν, αὐτῶν τόδε· κἄν τι Θεοῖο
Τοῖς μεγάλοισι λόγοισι μένοι, καὶ ἔμπεδον ᾖ.
Τίς δὲ λόγος, σὲ μὲν ἔνθεν ἀφορμηθέντα, φέριστε,
Τοῖς Χριστοῦ παθέεσσι Θεὸν μετέπειτα γενέσθαι,
Τὸν δ' ὑπὸ δεσμὰ φέρειν, καὶ σὸν καλέειν ὁμόδουλον
Δουλοσύνης γεράεσσι τιμώμενον ἀντὶ Θεοῖο;
Εἴ μιν ἔτευξεν ἔπειτα Θεὸς μέγας ὄργανον ἐσθλὸν
(Χαλκεὺς ὡς ῥαιστῆρα πονησάμενος δι' ἄμαξαν),
Ὥς κεν ἔμ' Ἀρχεγόνοιο Θεὸς χειρὶ κτεατίσσῃ·
Ὧδ' ἂν καὶ Χριστοῖο πέλοι κτίσις οὐρανίοιο
Πολλὸν ἀρειοτέρη, εἴπερ διὰ κείνην ἔην Λόγος,
Οὐ κείνη Χριστοῖο. Τίς ἂν τάδε μυθήσαιτο;
Εἰ δ' ὅτι σῶμ' ὑπέδεκτο τεοῖς παθέεσσιν ἀρήγων,
Τοὔνεκα καὶ θεότητι μεγακλέϊ μέτρον ἐπιθήσεις·
Ἤλιτεν ὅς σ' ἐλέηρεν; ἐμοὶ δ' ἔτι θαυμασιώτερος·
Οὔτε τι γὰρ θεότητος ἀπώλεσε, καί μ' ἐσάωσεν,
Ἰητὴρ δυσόδμοισιν ἐπικύψας παθέεσσιν.
Ἦν βροτὸς, ἀλλὰ Θεός. Δαβὶδ γένος, ἀλλ' Ἀδάμοιο
Πλάστης. Σαρκοφόρος μὲν, ἀτὰρ καὶ σώματος ἐκτός.
Μητρὸς, παρθενικῆς δέ· περίγραφος, ἀλλ' ἀμέτρητος.
Καὶ φάτνη μὲν ἔδεκτο, Μάγοις δέ τε ἡγεμόνευεν
Ἀστὴρ, δωροφόροι δ' ἄρ' ἔβαν, καὶ γούνατ' ἔκαμψαν.
Ὡς βροτὸς ἦλθ' ἐπ' ἄεθλα, ὑπέρσχεθε δ' ὡς ἀδάμαστος;

Generationem neges, Christumque detrudas inter res creatas;
Utriusque divinitati injuriam fecisti, o stolide,
Illum Filio spoliasti : iste vero non jam Deus, si quidem conditus.
Quidquid enim aliquando non erat, res creata est, etiamsi Dei
Magnis consiliis maneat, et stabile futurum sit.
Quæ autem ratio, ut tu quidem hinc ortum habens,
Christi passionibus Deus postea fias,
Illum vero in vincula conjicias, et tuum, pro Deo, conservum
212-213 Servitutis præmiis ornatum voces?
Si illum postea magnus Deus condidit, ut bonum instrumentum
(Velut faber plaustri causa malleum elaborans),
Ut me Primogeniti manu factum Deus possideat :
Sic et Christo cœlesti res creata longe
Præstaret, siquidem illius causa Verbum exsisteret,
Non illa Christi causa. Quis autem hæc proferat?
Quod si quia corpus suscepit, tuis morbis opem ferens,
Idcirco gloriosæ divinitati modum imponis,
Num peccavit, qui tui misertus est? Mihi vero magis admirandus.
Nam nec de divinitate quidquam amisit, et me salvum fecit,
Medicus fetentibus inclinans se vulneribus.
Mortalis erat, sed Deus. Davidis genus, sed Adami
Opifex; carnem quidem gerens, sed et corporis expers.
Matrem habuit, sed virginem : circumscriptus, sed et immensus.
Illum stabulum excepit, sed Magis dux fuit
Stella, et dona ferentes venerunt, ac genua flexerunt.
Ut homo venit ad certamen, sed superavit, ut insuperabilis,

44 *Ἄμερσας*. Sic Coisl. Male edit. ἄμεσας.
45 *Ποτε ἦν, αὐτῶν*. Vat., ποτ' ἔην, αὐτῶν, *ex ipsis*, scilicet ex rebus creatis, κτισμάτων.
59 *Ἤλιτεν*. Mendose edit. ἤλιπεν.
63 *Πλάστης*. Ita Coisl. Edit. πλάστος.
65 *Ἡγεμόνευεν*. Alii ἡγεμονεύει.
67 *Ὑπέρσχεθε*. Ita Coisl. et Combef. qui interpretatur ὑπερενίκησε. Editi ὑπέρχεθε.

METRICA VERSIO.

Ullus erit scelus ut tantum vel pectore verset);
Et (dignum genitore decus) Deus insuper ipse
Natus erit. Sin, dum patriæ deitatis amore
Alliceris nimis, atque metus tibi fingis inanes,
Perfidus hanc tollas, redigasque ad condita Christum,
Amborum numen stultus violabis eodem
Crimine. Namque Patri soboles tam chara peribit:
Ac rursus propria Natus deitate carebit,
Si modo conditus est : nam quidquid tempore cœpit,
Hoc etiam prorsus statui inter condita debet.
Quod vero certum ac stabile est, et temporis expers,
Id colito, idque Deum lingua haud trepidante vocato.
Quæ porro hæc ratio est, ut cum per vulnera Christi
Atque salutiferos Deus efficiare dolores,
Deprimere hunc contra et servili classe locare
Non dubites, nomenque illi Dominique Deique
Eripias, sat habens meliorem dicere servum,
Quique gradu primas tantum mereatur in isto?
Jam si instrumenti Genitor vice condidit ipsum
(Non secus atque faber gnavus, dum condere currum
Destinat, aut aliud quidquam, prius organa condit);
Ut per primigenam ipsius me denique dextram
Efficeret, Christo multis quoque partibus esset
Condita res potior, siquidem non propter honorem
Exstiterit Christi, sed contra Christus ob illam.
Quisnam autem nisi stultus, in has prorumpere voces
Sustineat? Quod si, quia carnem assumpserit, ut te
Eximeret gravibus vitiis, morbisque levaret,
Inferiore putas idcirco sede locandum,
Divinæque gradus naturæ figere pergis,
Scilicet erravit, tua quem flexere malorum
Agmina, quique tulit tantis medicamina morbis.
At contra illius magis hoc quoque nomine numen
Suspicio et vereor, quia nec deitatis ab ipso
Facta ulla est prorsus jactura, mihique salutem
Attulit, ut facilis medicus, dum fetida tractat
Ulcera, pallentes seseque inclinat ad ægros.
Ipse quidem mortalis erat : verum et Deus idem;
Davidica de stirpe satus : sed qui tamen ipse
Condiderat primævum hominem; carnalis, at idem
Carne vacans; de matre quidem, sed virgine natus.
Inclususque loco, sed quem mensura nequiret
Finire. Exceptus stabulo : duce sidere verum
Accessere Magi, flexisque haud parva dedere
Munera poplitibus puero. Certamina, tanquam
Mortalis, subiit : triplici sed agone tyrannum
Fregit, ut indomitus. Sumpto jejuna refecit

Πειραστὴν τρισσοῖσι παλαίσμασιν· εἶδαρ ὑπέστη,
Θρέψε δὲ χιλιάδας, ὕδωρ τ' εἰς οἶνον ἄμειψε.
Λούσατο, ἀλλ' ἐκάθηρεν ἁμαρτάδας, ἀλλ' ἐβοήθη
Πνεύματι βρονταίης φωνῆς ὕπο Υἱὸς Ἀνάρχου·
Ὡς βροτὸς ὕπνον ἔδεκτο, καὶ ὡς Θεὸς εὔνασε πόντον.
Γοῦνα κάμεν, παρέτοις δὲ μένος καὶ γούνατ' ἔπηξεν.
Εὔξατο· τίς δ' ἐσάκουσε λιταζομένων ἀμενηνῶν;
Ἦν θύος, ἀρχιερεὺς δέ· θυηπόλος, ἀλλὰ Θεός περ.
Αἷμ' ἀνέθηκε Θεῷ, κόσμον δ' ἐκάθηρεν ἅπαντα.
Καὶ σταυρός μιν ἄειρε, πάγη δ' ἥλοισιν ἁμαρτάς.
Ἀλλὰ τί μοι τὰ ἕκαστα λέγειν; νεκύεσσιν ἐμίχθη,
Ἔγρετο δ' ἐκ νεκύων, νεκροὺς δ' ἀνέγειρε πάροιθεν
Ἐκεῖνα βροτέης πενίης, ὅδε πλοῦτος ἀσάρκου·
A Μή σύ γε τοῖς βροτέοισιν ἀτιμάζοις θεότητα,
Κείνη δὲ χθονίην μορφὴν ἐρικυδέα τεύχειν,
Ἥν, σοί γ' εὐμενέων, μορφώσατο ἄφθιτος Υἱός.

Γ'. *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*

Θυμὲ, τί δηθύνεις; καὶ Πνεύματος εὖχος ἄειδε,
Μηδὲ τέμῃς μύθοισιν, ὃ μὴ φύσις ἐκτὸς ἔθηκε.
Πνεῦμα μέγα τρομέωμεν, ὁμοίθεον, ᾧ Θεὸν ἔγνων,
Ὃς Θεός ἐστιν ἔναντα, καὶ ὃς Θεὸν ἐνθάδε τεύχει·
Πανσθενὲς, αἰολόδωρον, ἁγνῆς ὕμνημα χορείης,
Οὐρανίων χθονίων τε φερέσβιον, ὑψιθόωκον,
Πατρόθεν ἐρχόμενον, θεῖον μένος, αὐτοκέλευστον,
Οὔτε Παῖς (μοῦνος γὰρ ἑνὸς Παῖς ἐσθλὸς ἀρίστου),

Tentatorem triplici pugna. Cibus appositus:
Sed aluit plura millia, et aquam in vinum convertit.
Baptizatus est, sed peccata expiavit, sed acclamatus est
Spiritu tonitrui voce Filius Æterni.
Ut homo somnum cepit, sed, ut Deus, mare compescuit.
Genibus fatigatus est, sed paralyticis robur et genua firmavit.
Precatus est; sed quis infirmos precantes exaudivit?
Victima fuit, sed et pontifex; sacerdos, sed tamen Deus.
Sanguinem obtulit Deo, sed mundum universum mundavit.
Illum crux extulit, sed clavis confixum peccatum.
Sed quid singula recenseo? mortuis permistus est,
Sed ex mortuis surrexit, ac multos antea mortuos suscitavit:
In his humana paupertas: in hoc divitiæ incorporei.
Ne vero tu ob humana divinitati dedecus inure:
Sed ob deitatem terrestri formæ plurimum honoris habeto,
Quam, tui amore adductus, incorruptus Filius suscepit.

214-215 III. *De Spiritu sancto* *.

Anime, quid moraris? Spiritus quoque gloriam canta,
Ne sermone scindas quod natura non dissociavit.
Contremiscamus coram magno Spiritu, pariter Deo, per quem Deum cognovi,
Qui Deus est manifeste, et hic me Deum efficit:
Omnipotens, variorum donorum auctor, hymnorum sancti chori incentor,
Cœlestibus terrestribusque vitam impertiens, in altis sedens.
Ex Patre procedens, divinum robur, nulli potestati subjectus;
Nec Filius (unus est enim unius optimi bonus Filius),

* Alias Bill. 74, p. 167.

70 *Ἀλλ' ἐκάθηρεν.* Ita Vat. Editi, ἀλλὰ κάθηρεν.
71 *Υἱὸς ἀνάρχου.* Coisl., Πατρός.
72 *Καὶ ὡς Θεὸς εὔνασε πόντον.* Vat., Θεὸς δ' ὡς παῦε θάλασσαν.
73 *Παρέτοις.* Id est, παρειμένοις τὰ μέλη καὶ παραλελυμένοις.
77 *Σταυρός μιν ἄειρε.* Ita Coisl. et Hesych. Quæ lectio melior quam in editis, σταυρὸς μὲν ἄειρε.
80 *Βροτέης.* Sic Coisl. Editi βροτέοις. Mox, ἀσάρκου. Vat. ἀνάρχου. Ibid. Ἐκεῖνα. Forte, ut stet versus, κἀκεῖνα. Mox τοῖς deest in edit.
81 *Ἀτιμάζοις.* Vat. et Hesych., ἀτιμάζειν.
III. 4 *Καὶ ὅς.* Ita Vat. Editi, καὶ ὡς. Legendum videtur ὅ.
5 *Αἰολόδωρον.* Vat., ὀλβιόδωρον. Ibid. ἁγνῆς ὕμνημα χορείης, *casti laudatio chori* (virginum), *angelorum hominumque vitæ auctor.*

METRICA VERSIO.

Membra cibo: verum numerosæ pabula turbæ
Præbuit, et vinum liquidis expressit ab undis.
Tinctus item est, verum maculas et crimina mundi
Abluit, et grandi ipsius sanctissima voce
A Patre testata est deitas, Natusque vocatus.
Quin, ut homo, dulci recreavit membra sopore:
At, velut omnipotens, compescuit æquoris æstum.
Lassos ipse pedes sensit, cum longa viarum
Conficeret spatia: at lassis fractisque refudit
Vim genibus, fixitque recens in corpore robur.
Incubuit precibus: sed quid? nonne ille precan-
Supplicibus votis attentam præbuit aurem? [tum
Victima erat; sed et antistes, magnusque sacerdos
Sacrificus, verum simul et Deus. Ipse Parenti
Obtulit hunc, quem sævi homines fudere, cruorem
At totum obscenis lustravit sordibus orbem,
Inque crucem est actus, verum in cruce fixa pependit
Noxa hominum, nobisque salus hinc parta. Quid autem
Singula commemoro? Tenebrosæ spicula mortis
Sensit: at ipse brevi jugulata morte revixit,
Atque prius multos superas revocavit ad auras.
B Quidnam igitur? Nempe illa parit mortalis egestas;
Hæc opibus tribuenda Dei, quem carne vacare
Non dubium est. Ideoque cave ne, dum anxius hæres
Humana expendens, minuas deitatis honorem.
Quin ob eam potius mortalem extollere formam
Esto memor, quam chara, tui dum flagrat amore,
Ætherei assumpsit proles æterna Parentis.

III. De Spiritu sancto.

(*Billio interprete.*)

Mens mea, rumpe moras, etiam præconia pande
Pneumatis, et verbis ea quæ natura ligavit
Dissociare cave. Sanctus pia corda tremore
Spiritus afficiat, qui Patri condens atque
Est Nato, per quem mihi summi Numinis orta est
Notitia, et qui nos divina in Numina vertit.
Omnipotens, variusque in donis, cantio cœtus
Angelici, atque hominum, pietas quibus insita cordi
A Patre progressus, divino robore pollens. [est;
Vivificus, celsæ residens in culmine sedis,
Arbitriique sui liber. Non Filius (absit;
Una etenim est superi soboles tantummodo Patris),

Οὔτ᾽ ἐκτὸς θεότητος ἀειδέος, ἀλλ᾽ ὁμόδοξον.
Ὅστις δ᾽ ἐν σελίδεσσι θεοπνεύστοιο νόμοιο
Πνεύματος οὐρανίοιο λαβεῖν ποθέει θεότητα,
Πολλὰς μὲν πυκινάς τε τρίβους εἰς ἓν συνιούσας
Ὄψεται, ἢν ἐθέλησι, καὶ εἴ τι Πνεύματος ἁγνοῦ
Εἴρυσεν ἡ κραδίη, καὶ εἰ νόος ὀξὺ δέδορκεν.
Εἰ δὲ γυμνὴν ποθέει φωνὴν θεότητος ἐραννῆς,
Ἴστω μὴ πινυτὸν ποθέων λόγον. Οὐ γὰρ ἐῴκει,
Μή πω τῆς Χριστοῖο βροτῶν πλεόνεσσι φανείσης,
Ἄχθος ἄγειν κραδίῃσιν ἀφαυροτάτῃσιν ἄπιστον.
Οὐδὲ γὰρ ἀρχομένοισι τελειοτέροιο λόγοιο
Καιρός. Τίς δ᾽ ἀμυδροῖσιν ἔτ᾽ ὄμμασιν ἢ πυρὸς αὐγὰς
Δείξεν ὅλας, ἢ φωτὸς ἀπληστοτέροιο κόρεσσεν;
Λώϊον, ἢν κατὰ μικρὸν ἄγῃς πυριθαλπέας αὐγάς,
A Μή πως καὶ γλυκεροῖο φάους πηγὰς τι χαλέψῃς.
Ὡς γὰρ Πατρὸς ἄνακτος ὅλην θεότητα προφαίνων
Πρόσθε λόγος, Χριστοῖο μέγα κλέος αὐγάζεσκε
Παύροισιν πινυτοῖσι φαεινόμενον μερόπεσσιν,
Ὣς καὶ Παιδὸς ἔπειτα φαεινοτέρην ἀναφαίνων,
Πνεύματος αἰγλήεντος ὑπήστραψεν θεότητα.
Βαιὸν τοῖσδ᾽ ὑπέλαμψε, τὸ δὲ πλέον ἡμῖν ἔλειπεν,
Οἷς ῥα καὶ ἐν γλώσσῃσι πυρὸς μετέπειτ᾽ ἐμερίσθη,
Σῆμα φέρον θεότητος, ὅτ᾽ ἐκ χθονὸς ἅλτο Σαωτήρ.
Καὶ γὰρ πῦρ Θεὸν οἶδα κακοῖς, ὡς φῶς ἀγαθοῖσιν.
Οὕτω σοι θεότητα συνήγαγον. Εἰ δὲ τέθηπας
Υἱόν τ᾽ οὐχ Υἱόν τε μιῆς θεότητος ἀκούων,
Μύθοις τ᾽ ἀντιθέτοισιν ἐϋστροφέεσσι πέποιθας·
Δώσει κἀνθάδ᾽ ἔμοιγε Θεὸς λόγον αὐτὸς ἐπελθών.

Nec extra divinitatem invisibilem, sed par honore.
Quisquis autem in tabulis divinitus inspiratæ legis,
Spiritus cœlestis deprehendere cupit divinitatem,
Multas quidem crebrasque vias in unum coeuntes
Perspiciet, si modo volet, et si quid Spiritus sancti
Hausit suo in corde, si mens illius acutum cernit.
Sed si nudam vocem amabilis divinitatis desiderat,
Sciat se rem desiderare non prudentem. Non enim conveniebat,
Cum nondum Christi divinitas plerisque hominibus manifesta esset,
Onus imponere infirmis cordibus periculosum.
Non enim tironibus perfectior doctrina
Tempestiva est. Quis enim debilibus adhuc oculis totam ignis
Flammam ostendat, aut lumine abundantiore satiet?
Satius est paulatim ardentes radios adducere,
Ne forte dulcis etiam lucis angulos lædas.
Quemadmodum enim Patris regis totam divinitatem ostendens
Antiqua doctrina, magnum Christi decus illustrabat
Paucis prudentibus hominibus manifestum;
Ita et Filii postea divinitatem apertius declarans,
Spiritus coruscantis divinitatem splendide promulgavit.
Leviter quidem illis illuxit (Spiritus), nobis autem pleraque servavit,
Quibus postea in linguis igneis divisus est,
Signum efferens divinitatis, postquam Servator e terra assumptus est.
Deum enim scio malis ignem esse, ut lucem bonis.
Sic tibi divinitatem collegi. Quod si stupes,
Filium ex eadem divinitate, et non Filium audiens,
216-217 Contrariisque sermonibus apte contortis confidis,
Hic quoque verba mihi suggeret Deus ipse auxilio veniens.

11 *Οὐρανίοιο*. Sic Coisl. Editi, οὐρανίου.
18 *Ἄπιστον*. *Incredibile, fidem excedens.*
32 *Καὶ γὰρ πῦρ*, etc. *Deus ignis est, qui vitium omne in malis absumat et adurat; lux contra bonis ac sanctis, ut qui eis sanctitatem afferat, mentisque eorum abdita illuminet.* BILL.
34 *Υἱόν τ᾽ οὐχ Υἱόν τε*, *Filium ac non Filium*, id est, *Unigenitum et Spiritum sanctum*. Ib. μιῆς. Vat. ἰῆς.

METRICA VERSIO.

Nec rursus deitate carens, ab eaque remotus:
Sed Patri et Nato unigenæ par prorsus honore.
Quod si quis sacris testatum forte libellis
Hoc reperire cupit, quod sit Deus ille, ducentos
Perspiciet calles, qui congrediantur in unum,
Si volet, atque aliquid si flatus pectore traxit
Ætherei, viget atque animis, et cernit acutum.
Sin cupit, et vocem poscit deitatis apertam,
Haud satis est prudens. Nam, Christi numine nondum
Humano generi patefacto, imponere pondus
Infirmis humeris aliud, quod ferre nequirent,
Quisnam æquum, nisi mentis inops, hoc diceret esse?
Nam neque doctrinam pueris proponere plenam
Convenit, ut nec adhuc teneris ostendere totum
Solem oculis, nimiaque illos perfundere luce.
Flammivomos etenim radios inducere sensim
Præstiterit, quam, dum plus æquo cernere gestis,
Perpetuam læsis oculis offundere noctem.
B Nam velut ante Patris totum divinus aperte
Numen pandebat sermo, contraque micabat
Gloria perpaucis Christi, qui mente valerent,
Sic etiam post, Unigenæ dum clarius orbi
Exsereret numen, tamen almi parcius idem
Pneumatis, et tecta prodebat imagine numen.
Namque parum antiquis fulsit, nobisque reliquit
Splendidius lumen, quibus est divisus in igne
Linguarum in formam effecto (quo sancta patebat
Ipsius deitas), tum cum Servator ab imis
Sedibus æthereas cœli remeavit ad arces.
Nam velut ille malis vindex est flamma, proborum
Sic contra lætum est numen, dulcisque voluptas.
Ac mihi sic paucis deitas collecta superni
Pneumatis est. Quod si mirum tibi forte videtur
Ex uno gigni hunc, illum procedere Patre,
Oppositisque parat fidens contendere verbis,
Hic quoque quid dicam (dabit id mihi Christus) habebo.

Ἐξ ἑνὸς ἀρχεγόνοιο δάμαρ καὶ Σὴθ ἐγένοντο,
Ἡμίτομος, δυάδος τε γόνος θεσμοῖσι γάμοιο·
Οὐ τεκτὴ, τεκτός τε, βροτοί γε μὲν ἔσκον ὁμοίως.
Τῶν σὺ μνωόμενος μηδὲν Θεότητος ἀτίζειν,
Πρόσθε φέρων τόδ' ἔνερθεν. Ἴη φύσις ἐστὶν, ἄμετρον,
Ἄκτιστον, ἄχρονον, ἐσθλὸν, ἐλεύθερον, ἠδ' ὁμόσε-
[πτον,
Εἷς Θεὸς ἐν τρισσοῖς ἀμαρύγμασι κόσμον ἑλίσσων.
Τοῖσιν ἐγὼ νέος ἄλλος ἐγείρομαι, εὖτε λοετρῷ
Θαπτομένου θανάτοιο παλίσσυτος ἐς φάος ἔλθω.
Τρισσὴ γὰρ θεότης με φαεσφόρον ἐξανέτειλεν.
Οὔ σε, κάθαρσι φίλη, οὐ ψεύσομαι. Εἰ θεότητι
A Λουσάμενος θεότητα διατμήξαιμι φαεινὴν,
Λώϊον ἦν... τρομέω δὲ κακοῦ μύθοιο τελευτὴν,
Ἐλπωρῇ θείοιο χαρίσματος ἠδὲ λοετρῶν.
Εἴ μ' ὅλον ἐξεκάθηρεν, ὅλος καὶ σεπτὸς ἔμοιγε
Ἔστι Θεός. Τὸ δ' ἂν ἴσον ἔχοι βροτὸς ὅστις ἀλιτρὸς,
Αὐτὸς ἑὴν θεότητα, Θεοῦ γέρας, ἄνδιχα τέμνων.
Εἴ τινα δ' ἢ περὶ Παιδὸς ἀκούομεν, ἢ ἀγαθοῖο
Πνεύματος ἐν θείοισι λόγοις καὶ θειοφόροισιν
Ἀνδράσιν, ὥς ῥα Θεοῖο τὰ δεύτερα Πατρὸς ἔχουσιν,
Ὧδε νοεῖν κέλομαί σε λόγοις Σοφίης βαθυκόλπου
Ὡς εἰς ῥίζαν ἄναρχον ἀνέρχεται, οὐ θεότητα
Τέμνει, ὄφρα κεν οἶον ἔχῃς κράτος, οὐ πολύσεπτον.

Ex uno primogenito uxor et Seth prodierunt;
Semisecta, duorum proles secundum leges matrimonii,
Non genita, genitus, homines pariter fuerunt.
Horum tu memor, cave quidquam in Divinitate spernas,
Aut supra statuens, aut infra. Una natura est et immensa,
Increata, expers temporis, bona, libera, pariter colenda,
Unus Deus in tribus splendoribus mundum gubernans.
Ab his ego novus et alius restituor, cum lavacro,
Sepulta morte, redivivus in lucem prodeo.
Trina enim me deitas luce fulgentem reproduxit.
Non tibi, chara expurgatio, non mentiar : si divinitate
Ablutus, divinitatem lucidam discindam,
Satius erat... sed perhorresco mali sermonis clausulam.
Spe divini muneris et lavacri repressus.
Quod si me totum expurgavit, totus quoque mihi colendus
Est Deus. Similia autem patiatur quisquis scelestus,
Suam ipse divinitatem, Dei donum, seorsim scindit.
Quod si nonnulla audimus, aut de Filio aut de bono
Spiritu in divinis litteris, et divinitus inspiratis
Hominibus, nempe eos a Deo Patre secundas habere,
Sic te volo intelligere profundæ verba Sapientiæ :
Ad radicem principio carentem assurgit, at divinitatem
Non scindit, ut unum imperium habeas, non varie colendum.

37 *Ἐξ ἑνὸς ἀρχεγόνοιο.* Græcus interpres : Ἐξ ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ ἀρχεγόνου Ἀδὰμ, γυνὴ ἡ Εὔα, καὶ υἱὸς Σὴθ ἐγένετο. Ἡ μὲν πλευρᾶς τμῆμα, ὁ δ' ἀμφοτέρων γάμου θεσμοῖς γέννημα· ἡ μὲν οὐ γεννηθεῖσα, ὁ δὲ γεννηθείς· ἄμφω δὲ ὁμοίως ὑπῆρχον ἄνθρωποι. *Ex uno homine, primigenio Adamo, mulier Eva et filius Seth prodierunt. Illa quidem ex costa secta est, iste autem utriusque Adami et Evæ fetus exstitit matrimonii legibus. Eva quidem genita non fuit, Seth vero genitus. Ambo tamen pariter homines fuere.*

47 *Οὐ ψεύσομαι.* Græcus interpres: Οὐ ψεύσομαί σε, ἁγία Τριὰς, οὐ ψεύσομαι τὴν ἐμὴν κάθαρσιν. *Non tibi mentiar, sancta Trinitas, non mentiar meæ purgationi.*

49 *Τρομέω δέ. Sed ne absolvam quod dirum habet oratio, deterreor ob spem gratiæ divinæ sanctitatisque illius, quæ per baptismum comparatur.*

51 *Εἴ μ' ὅλον.* Forte ὅλος. Græc. int. Εἴ μ' ὅλον ἐκάθηρε τρισσὴ θεότης. *Si me totum expurgavit triplex Deitas.* Forte ὅλη.

52 *Ἔχοι.* Sic Coisl. cum tribus aliis. Edit., ἔχει. — Iidem τὸ δ' ἄνισον quod forte melius : *Personarum inæqualitatem admittat quisquis scelestus.* (Caillau.)

53 *Ἄνδιχα.* Ita Coisl. Edit., ἄνδιχα.

59 *Ὄφρα κεν.* Græcus int., ἵνα ἓν δοξάζῃς κράτος καὶ μίαν ἀρχήν. . οὐ πολύσεπτον, *cujus non varius, sed unus idemque et individuus sit cultus.*

METRICA VERSIO:

Primigeno ex uno conjux Sethusque parente
Fluxerunt, secta nimirum femina costa,
Jure thori Sethus. Licet autem haud illa fuisset,
Hic velut, ex Adamo genita, at mortalis uterque
Æque erat. Hæc animo memorans tecumque revol-
[vens,
Ne Triadis sanctæ quidquam aspernere, caveto,
Celsius inferiusve locans. Namque unica tantum
Natura est, immensa, incondita, temporis expers,
Optimaque, atque sui juris, pariterque colenda.
In triplici radio volvens Deus unicus orbem.
Atque ego personis prorsus novus excitor hisce,
Tum cum rore sacro redivivus morte sepulta
In lucem venio. Deitas nam trina fugatis
Me clarum effecit tenebris. Non mentiar ergo,
Non, inquam, tibi chare latex, quo pellitur omnis
Spurcities scelerum. Triplici nam numine lotus,
Si post aggrediar deitatem incidere, nonne
B Præstiterat... Sed ne peragam, tremor impedit, et
[spes
Muneris egregii, quod ros mihi lustricus affert.
Cumque salutifera totum me sordibus unda
Purgarit, quidni totum quoque numen adorem?
Dissimile ast habeat, pietas cui sancta nefando
Est odio, quique ipse suum discindere numen,
Divino accepit quod munere, perfidus audet.
Quod si de Nato, quod si de Pneumate, sacra
Pagina, scriptoresque pii quid forte loquantur,
Tanquam quæ supero sint inferiora Parente,
Hoc tu, quidquid erit, prudens sic accipe dictum.
Hinc etenim id demum monstratur, ducat uterque
A Patre quod causam, non autem utriusque direm-
[ptum
Numen ab hoc : ut sint tibi non permulta, sed unum
Imperium, quod non venereris dispare cultu
Ac Trias ex monade est, trinoque ex numine rursus

Ἐκ μονάδος Τριάς ἐστι, καὶ ἐκ Τριάδος μονὰς [αὖθις, A
Οὔτε πόρος, πηγὴ, ποταμὸς μέγας, ἕν τε ῥέεθρον,
Ἐν τρισσοῖσι τύποισιν ἐλαυνόμενον κατὰ γαίης·
Οὔτε δὲ πυρκαϊῆς λαμπὰς πάλιν εἰς ἓν ἰοῦσα,
Οὔτε λόγος προϊὼν τε νόου, καὶ ἔνδοθι μίμνων,
Οὔτε τις ἐξ ὑδάτων κινήμασιν ἠλιακοῖσι,
Μαρμαρυγὴ, τοίχοισι περίτρομος, ἀστατέουσα,
Πρὶν πελάσαι φεύγουσα, πάρος φυγέειν πελάουσα.
Οὐδὲ γὰρ ἄστατός ἐστι Θεοῦ φύσις, ἠὲ ῥέουσα,
Ἠὲ πάλιν συνιοῦσα· τὸ δ' ἔμπεδόν ἐστι Θεοῖο.
Ἀλλ' ὧδ' ἂν φρονέων καθαρὸν θύος [illegible].
Ἐν τρισσοῖς φαέεσσιν ἴη φύσις ἐστήρικται.
Οὔτε μονὰς νήριθμος, ἐπεὶ τρισὶν ἵσταθ' ἐν ἐσθλοῖς·
Οὔτε Τριὰς πολύσεπτος, ἐπεὶ φύσις ἐστ' ἀκέαστος.
Ἡ μονὰς ἐν θεότητι, τὰ δ' ὧν θεότης τρισάριθμα.
Εἷς Θεός ἐστιν ἕκαστον, ἐπὴν μόνον ἐξαγορεύῃς.
Εἷς Θεὸς αὖθις ἄναρχος, ὅθεν πλοῦτος θεότητος,
Εὖτε τριῶν τινα μνῆστιν ἔχῃ λόγος, ὡς τὸ μὲν εἴη
Τῶν τρισσῶν φαέων σεπτὸν κήρυγμα βροτοῖσι,
Τῷ δὲ μονοκρατίην ἐριλαμπέα κυδαίνωμεν,
Μηδὲ θεῶν ἀγορῇ τερπώμεθα τῇ πολυάρχῳ.
Ἶσον γὰρ πολύαρχον ἐμοὶ καὶ πάμπαν ἄναρχον
Μαρνάμενον. Δῆρις δὲ διάστασις· ἡ δ' ἐπὶ λύσιν
Σπεύδει. Τῷ Θεότητος ἑκὰς πολύαρχον ἔμοιγε.
Τρεῖς δὲ θεοὺς καλέοιεν, ὅσους χρόνος, ἠὲ νόημα,

Ex unitate Trias, et ex Trinitate unitas.
Non ut rivus, fons, magnus fluvius, unum sunt fluentum,
Quod triplici modo terram alluit;
Non ut fax rogi, quæ divisa rursus in unum cogitur;
Non ut sermo ex mente prodiens, et intus manens;
Non ut ex aquis a sole agitatis
Fulgor circa muros tremulus, mobilis,
Fugiens antequam accedat et accedens antequam fugiat.
Non enim instabilis est Dei natura aut fluxa,
Aut rursus coiens: sed firmum et stabile Deo tribuendum.
218-219 Sic autem sentiens puram intus victimam offeres.
In tribus luminibus una natura firmatur.
Nec unitas sine numero: in tribus enim bonis consistit;
Nec Trinitas varie colenda: nam natura est inseparabilis.
Unitas in divinitate: tria autem numerantur quorum est divinitas.
Unus Deus est unusquisque, cum de uno loqueris.
Rursus unus sine principio Deus, ex quo divitiæ divinitatis,
Cum de tribus fit mentio, ita ut per hoc quidem servetur
Trium luminum veneranda hominibus prædicatio;
Per illud autem monarchiam coruscantem celebremus,
Nec deorum turba diverse regnante oblectemur.
Mihi enim æquale est nullius imperio multorum imperium,
Quod secum pugnat. Pugna autem divisio est; divisio autem ad dissolutionem
Properat. Quare a Divinitate multiplex imperium arceo.
Tres autem dii vocentur, quos tempus, sententia,

60 *Ἐκ μονάδος Τριάς ἐστι. Ex unitate*, hoc est, *ex una quantum ad naturam attinet, ac singulari Deitate exsistit; ac rursus ex tribus personis unica Deitas completur.*

66 *Περίτρομος* Vat. περίδρομος.

77 *Εὖτε τριῶν τινα.* Græcus int. Ἡνίκα τῶν τριῶν ὑποστάσεων μνήμη τις γένηται, *Cum mentio fit alicujus ex tribus personis. Deus enim sunt tres simul personæ spectatæ, cum ejusdem sint naturæ, et unaquæque Deus est, cum mens cogitatione separat quæ sunt inseparabilia.* Ibid. *ὡς τὸ μὲν εἴη*, etc. Græcus int.: *Ut Trinitatis confessione trium personarum veneranda prædicatio fiat, unius autem confessione naturæ, unicum imperium Divinitatis in tribus personis celebretur.*

81 *Ἶσον γὰρ πολύαρχον*, etc. *Idem enim mihi est multorum imperium, ac nullius imperium.*

84 *Τρεῖς δὲ θεοὺς καλέοιεν.* His verbis solvit, quod ex deorum multitudine objici poterat. Etenim si unaquæque ex tribus personis Deus nuncupata est, quid impedit quominus tres quoque dii apud nos dicantur, quemadmodum et tres angeli et tres

METRICA VERSIO.

Sancta monas, vitrei non tanquam fontis ocellus,
Fonsque ipse, atque ingens fluvius, quæ, fluxio cum
Una, tamen triplici volvuntur concita forma: [sint
Non ut fax geminata rogi, quæ rursus in unum
Cogitur, aut ratio, quæ mentem prosilit extra,
Interneque manens semper cum mente moratur:
Non etiam ut radius (commotis ortus ab undis,
In quas æthereus vibrat sua lumina Titan)
In murum intortus, tremulusque et mobilis usque,
Non prius accedens, quam defluat atque recedat,
Nec prius effugiens, quam confluat, atque propinquet.
Haud etenim fluxa est natura, incertaque summi
Numinis, aut rursus coiens, sed fixa per ævum.
At vero pure sic demum in corde litabis,
Si firmo teneas animo mea dicta, fideque.
Una ergo in triplici natura est lumine fixa. [illa
Nec monas est expers numeri (namque in tribus
Consistit): vario nec rursus honore colenda est
B Sancta Trias. Divina etenim natura secari
Respuit. In Deitate monas duntaxat: in illis,
Ex quibus est, rursum tria conspiciantur oportet.
Quisque trium Deus est unus, cum nonnisi de uno
Verba facis: rursus Deus unus originis expers,
Unde fluunt deitatis opes, Scriptura sacrata
Cum tria commemorat. Trini nos luminis illud
Edocet obsequium et cultum: contraque per istud
Imperium amplecti tantummodo discimus unum,
Et confusa procul falsorum arcere deorum [esse
Agmina, multorum imperium: namque haud minus
Credo malum, quam si sine principe cuncta ferantur.
Hinc etenim lites, ex litibus aspera pugna,
Ex pugna interitus sequitur. Procul ergo beato
Multorum imperium regimenque a Numine distat.
Tres autem liceat (nam sunt hi tres quoque vere)
Dicere cuique deos, quos mens tempusve diremit
Inter se, aut robur varium, disparque voluntas:

Ἢ κράτος, ἢ δὲ θέλησις ἀπ' ἀλλήλων ἐκέασσεν.
Αὐτοῦ ταυτὸν ἕκαστον ἀδήριτον οὔ ποτ' ἐόντα.
Τῆς δ' ἄρ' ἐμῆς Τριάδος ἓν μὲν σθένος, ἓν δὲ νόημα,
Ἓν κλέος, ἓν δὲ κράτος. Τῷ καὶ μονάς ἐστιν ἄρευστος,
Ἁρμονίῃ θεότητος ἰῇ μέγα κῦδος ἔχουσα.
Τόσσον ἐμοῖς φαέεσσι Τριὰς σέλας ἐξεκάλυψεν,
Ἐκ πτερύγων θείου τε πετάσματος ἔνδοθι νηοῦ,
Τοῖς ὕπο κεύθετ' ἄνασσα Θεοῦ φύσις. Εἰ δὲ πλέον τι
Ἀγγελικοῖσι χοροῖσι, τόδε πλέον ἡ Τριὰς ἴστω.

Δ'. *Περὶ κόσμου.*

Εἰ δ' ἄγε καὶ μεγάλοιο Θεοῦ κτίσιν ὑμνείωμεν,
Δόξαις ψευδομένῃσιν ἐναντία δηριόωντες.*
Εἷς Θεός· ὕλη δ' αὖτε καὶ εἴδεα μῦθος ἀφαυρὸς,
Ἑλλήνων πινυτοῖσι νοούμενα ὡς συνάναρχα.
Τῶν μὲν ὅσα πλάσσουσι θεοὺς μορφώματα σεπτὰ,
Οὐκ ἔσαν, ἀλλὰ γένοντο, Θεοῦ μεγάλοιο θέλοντος.
Τίς δ' ὕλην ποτ' ὄπωπεν ἀνείδεον, ἢ τίς ἄϋλον
Μορφὴν, καὶ μάλα πολλὰ νόου στροφάλιγξι μογήσας;
Οὐδὲ γὰρ ἄχροον εὗρον ἐγὼ δέμας, ἤ τιν' ἄσωμον
Χροιήν. Τίς διέκρινεν ἃ μὴ φύσις, εἰς ἓν ἄγουσα;
Ἀλλ' ἔμπης τέμνωμεν· ἄθρει δέ μοι, εἰ μὲν ἄμικτα
Πάμπαν ἔην, πῶς εἰς ἓν ἐλήλυθεν, ἢ τίς ὁ κόσμος
Ἕστακεν ἄνδιχα πάντα διαμπερές; Εἰ δ' ἐπίμικτα,
Πῶς μίχθη; τίς ἔμιξε Θεοῦ δίχα; εἰ δὲ κεραστὴς
Ἔστι Θεὸς, τοῦτον καὶ κτίστορα δέχνυσο πάντων,

Robur, voluntas ab invicem discindit,
Cum unusquisque nunquam secum ipse consentiat.
Meæ autem Triadis unum est robur, una mens,
Una gloria, unum imperium. Quare dilabi non potest unitas,
Una divinitatis harmonia magnum habens decus.
Tantum lucis oculis meis Trias retexit,
Trans pennas ac divinum intra Dei templum velamen,
Quibus regina Dei natura obtegitur. Si quid autem plus
Angelicis choris *concessum*, plus illud Trias norit.

IV. *De mundo**.

Jam nunc et magni Dei opus celebremus,
Contra falsas opiniones delitigando.
Unus Deus; materia et formæ, quas Græcorum
Sapientes coæternas existimant, inanis est fabula.
Ac illæ quidem, quas diis affingunt, formæ venerabiles
Non erant, sed factæ sunt, magno Deo volente.
Quis autem materiam unquam vidit sine forma, aut sine materia
Formam, etsi mentis evagationibus multum laboraverit?
Non enim ego corpus reperi sine colore, aut sine corpore
220-221 Colorem. Quis ea dissociavit, quæ natura in unum conjunxit?
Sed tamen dissociemus: mecum considera, si separata
Erant omnino, quomodo in unum venere? Aut quis ille mundus
Stetit in duas partes omnino divisus? Sin mista erant,
Quomodo mista sunt? Quis sine Deo miscuit? Si miscuit
Deus, hunc omnium conditorem agnosce.

* Alias Bill. 124, pag. 188.

homines, aliique in quibus una percipitur natura. *Illi sane*, inquit Theologus refellens hoc argumentum, *dii multi dicantur, in quibus et tempus, quo generati sunt, diversum est*, etc. *At vero meæ Trinitati, quæ simplex et una est, una natura et essentia, una vis et voluntas*, etc.

87 *Ἓν δέ.* Ita mss.; edit., ὄν.

93 *Τόδε πλέον.* Horum loco Hœschelius habet, forte elegantius, ἀνώτερα δ' ἡ Τριὰς ἴστω. (Caillau.)

IV. 1 *Εἰ δ' ἄγε.* Ita Vat. et Coisl. Editi, εἴ τ' ἄγε.

2 *Δηριόωντες.* Coisl., δηριόωτης.

8 *Νόου.* Coisl. νόους.

10 *Ἃ μὴ φύσις, εἰς ἓν ἄγουσα.* *Quæ natura non separavit, sed in unum conjunxit.* Græcus int., ἃ μὴ φύσις ἐχώρισεν ἢ ταῦτα συνάψασα.

13 *Ἕστακεν.* Coisl. ἑστάναι. Hesych. et Vat. ἑστάμεν.

METRICA VERSIO.

Quique ipsi secum nunquam ulla pace fruuntur.
At contra nostræ Triadis mens, gloria, robur,
Imperiumque unum. Quocirca haud labilis ipsa
Est monas, unius nexu deitatis honorem
Maximum habens. Hæc sunt Deitas quæ sancta retexit
Trans pennas velumque sacræ mihi sanctius ædis,
Regia quo tegitur summi natura monarchæ.
Si quid præterea est, superis id linquo sciendum
Mentibus. At quidquid superest, Trias optima norit.

IV. De mundo.

(*Billio interprete.*)

Te quoque, cunctipotentis opus structuraque dextræ,
Munde, canam, falsis coiens in prælia linguis
Unus duntaxat Deus est: at forma gravisque
Materies, ipsi veterum quas turba sophorum
Esse coæternas sensit, mera verba, et inanis
Fabula sunt. Omnes etenim, quascunque deorum
Gentiles habuere loco, produxit in ortum
Ac lucem ex nihilo formas divina voluntas.
Quisnam autem est, qui materiam perspexerit unquam
Informem, aut sine materia qui viderit ulla
Formam aliquam, partes quamvis versarit in omnes
Ingenium, mentemque gravi torquere labore
Instituerit? Nec enim corpus reperire, figura
Quod prorsus careat, potui, rursusque figuram,
Corporea quæ mole vacet. Quisnam ergo diremit,
Quæ natura sagax vinxitque ac junxit in unum?
Sed tamen hæc per me liceat distinguere mente.
Dic igitur, si materies et forma diremptæ
Prorsus erant, quanam tandem ratione modoque
Post rursus coiere simul. Dic insuper, oro,
Quinam mundus erat, tum cum distincta jacerent.
Hinc materies, hinc nuda orbataque forma
Materie. Contra si junctæ, quæro quis illas
Junxerit absque Deo, quonamque hæc mistio pacto

Εἶδος καὶ κεραμεὺς πηλῷ βάλε κύκλον ἑλίσσων,
Χρυσῷ χρυσοχόος, λαοξόος οἷσι λίθοισι.
Δὸς πλέον ἡμετέρης τι Θεῷ φρενὸς, ὦ φιλάναρχε.
Ὕλη τὸ πλέον ἐστὶ σὺν εἴδεσι κινυμένοισι.
Νώσατο, καὶ τὰ γένοντο ἐνείδεα· θεία νόησις,
Ἡ πάντων γενέτειρα πολύπλοκος. Οὐ γὰρ ἔοικε
Ζωγράφον ὥς τιν' ἐοικὸς ἀπ' εἴδεος εἶδος ἐγείρειν
Δερκόμενον προπάροιθε τὰ μὴ νόος ἔγραφεν οἷος.
Καὶ σὺ, Μανιχαίοιο κακὸν σκότος, οὐ πάρος ἦες
Ἀκροτάτοιο φάους ἀντίθρονον. Εἰ Θεὸς ἦεν,
Οὐ σκότος. Οὐ γὰρ ἔοικε Θεῷ κακὸν ἀντιφερίζειν.
Εἰ σκότος, οὐ Θεὸν οἶδας. Ὁμοφρονέειν μὲν ἄκοσμον·
Μαρναμένων δὲ, τὸ κάρτος ἀρείονος. Ἰσοπαλεῖς δὲ,
Τίς τρίτος εἰς ἓν ἄγων σοφίῃ καὶ νεῖκεα λύων;
Καὶ τόδε θαῦμα μέγιστον, ἐπεὶ μόθον αἰνὸν ἐγεί-
[ρεις,
Αὖθις ὁμοφρονέοντα τιθεὶς, ἐπελήσαο χάρμης.
Ψυχὴ καὶ δέμας εἰμί. Το μὲν θεότητος ἀποῤῥὼξ
Φωτὸς ἀπειρεσίοιο· τὸ δὲ σκοτίης ἀπὸ ῥίζης
Σοὶ πλάσθη. Τὰ δὲ πολλὸν ἀπόπροθεν εἰς ἓν ἄγειρας·
Εἰ ξυνὴ φύσις εἰμὶ, λύω μόθον. Εἰ μόθος αἰνὸς,
Ἔμπεδος, οὐκέτ' ἐγὼ πλεκτὴ φύσις ἀμφοτέρωθεν.
Οὐ γὰρ μαρναμένων ξυνὸς γόνος, ἀλλὰ φιλεύντων.
Τοῖος μὲν κραδίης τῆς σῆς ζόφος. Αὐτὰρ ἔμοιγε
Εἷς Θεός ἐστιν ἄναρχος, ἀδήριτος, ἓν φάος ἐσθλὸν,
Ἁπλῶν τε πλεκτῶν τε νοῶν σθένος ὑψιθεόντων,

Formam et faber affingit luto, dum rotam versat,
Aurifex auro, lapicida suis lapidibus.
Defer Deo plus quidpiam quam menti nostræ, o principatus inimice.
Plus autem materia est cum formis mobilibus.
Cogitavit, et res formatæ exstiterunt. Divina cogitatio
Omnium fecunda genitrix : non enim probabile est
Deum instar pictoris ex forma similem formam expressisse,
Dum coram intuetur, quæ mens sola non descripsisset.
Et tu, Manetis prava caligo, non eras ab initio
Summi luminis æmula. Nam si Deus erat,
Tenebræ non erant. Non enim probabile est malum cum Deo pugnare.
Si tenebræ erant, Deus evanescit. Absurdum quidem est ut consentiant.
Quod si pugnant, victoria erit fortioris. Sin paribus viribus,
Quis tertius in unum adducet sapientia et lites dirimet?
Atque id maxime mirabile, postquam horribile bellum excitasti,
Rursus consentientia ponens, oblivisceris pugnæ.
Anima et corpus sum. Illa divinitatis particula
Lucis infinitæ : istud ex tenebrosa radice
Tibi conflatum est. Quæ autem procul a se distabant, in unum collegisti.
Si communis natura sum, solvo bellum. Sin gravis pugna,
Stabilis, nec jam sum natura ex duabus compacta.
Non enim pugnantium communis soboles, sed amantium.
Hæ sunt cordis tui tenebræ. At mihi
Unus Deus expers principii, expers litis, unum bonum lumen,
Simplicium et compositarum robur mentium quæ sursum feruntur,

18 *Ὦ φιλάναρχε. Qui amas materias et formas principio carentes.*

22 *Ἐγείρειν*. Ita Coisl. et Vat. Editi ἐγείρει.

26 *Ἀντιφερίζειν*. Combef.: *Coæquare Deo, ex adverso opponere.* Int. Græc., οὐ γὰρ ἐνδέχεται, οὐδὲ δυνατὸν, κακόν τι ἐξισοῦσθαι Θεῷ. *Non enim licet, neque possibile est, aliquid mali Deo exæquare.*

27 *Οὐ Θεὸν οἶδας.* Fortasse ὃν Θεόν, *quem Deum existimas.* Int. Græc. : Εἰ σκότος ἦν, οὐδεὶς γινώσκει τὸ σκότος Θεόν. *Nemo tenebras agnoscit Deum.* Mox, ὁμοφρονέειν. Idem, ὁμοφρονεῖν γὰρ τὸ σκότος τῷ φωτὶ τοῦ Θεοῦ ἄτοπόν τε καὶ ἄκοσμον.

30 *Ἄγειρας.* Coisl., Vat. aliique plures, ἔγειρας.

36 *Ἔμπεδος.* Vat. ἔμπεδον οὐδὲν ἔγωγε.

METRICA VERSIO.

Contigerit. Quod si Deus est qui junxerit : ipsum
Tu quoque cunctarum factorem admittere rerum
Ne dubites. Namque et figulus, dum vascula torquet,
Quamlibet argillæ formam injicit, atque periti
Aurifices auro, saxis latomique perinde.
Plusquiddam, o philanarche nimis, concede Tonanti,
Quam nostro ingenio, quam nostris artibus atque ;
Plus autem est illud, vestita agitabile forma
Materies ; porro varia, rerumque parente
Mente Deus tantam voluit, formaque decenti
Quidlibet ornatum confestim protulit. Instar
Non pictoris enim formas ab imagine duxit,
Propositum exemplar cernens, imitansque, quod ipsa
Sola nequivisset mens pingere. Tu quoque tetra
Pravaque ab insano caligo inducta Manete,
Non luci adversas sedes æterna tenebas
Supremæ. Nam si Deus es, caligine prorsus
Ergo cares ; sin tu contra caligo, Deumne
Dicere jure queam ? Nec enim cum Numine par est
Decertare malum. Jam cum caligine luci
Non pax esse potest, non ullum fœdus amoris.
Aspera sin moveant certamina, vincat oportet
Fortius, inter se sin denique viribus æquis
Concertent, quisnam sublatis fœdera rixis
Sanciet, et vinclo pugnantia junget amico.
Quin ego demiror, quid sit cur jurgia sæva
Cum moveas, eadem rursus concordia fingis,
Dissidii velut oblitus, pugnæque prioris.
Namque ipse ex anima et crasso cum corpore con-
[stem,
Divinæ illa quidem lucis tibi rivulus esse
Fingitur, hoc vero tenebras habuisse parentes.
Tunc igitur, spatiis quæ tam sunt dissita longis,
Jungere non dubitas? Equidem pugnantibus ipse
Naturis si consto, odium litesque molestas
Comprimo : sin pugnæ funestaque jurgia durant,
His ego naturis nequeo constare duabus.
Non etenim ex illis, quæ sunt pugnantia, sed quæ
Fœdere juncta, potest fœtus communis oriri.
At tales vesane tui, Manichæe, tenebræ
Sunt animi. Ast unus mihi contra nescius omnis
Principii Deus est, luxque expers unica pugnæ
Compositis simplexque quibus natura tributa est,
Mentibus irradians, superas alteque volantes,

Οὐρανίων χθονίων τε· τὸ δὲ σκότος ὕστατον ἦλθεν,
Οὐ φύσις ἑστηκυῖα περίγραφος, ἡμετέρη δὲ
Τοῦτο πέλει κακίη. Κακίη δέ τε λῦσις ἐφετμῆς,
Ὡς νὺξ ἠελίοιο δύσις, νεότητος ἀφαυρὸν
Γῆρας. Χεῖμα δ' ἔνεγκεν ἄνω δρόμος ἠελίοιο
Φρικτόν. Ὁ μὲν πρώτιστος ἐν οὐρανίοις φαέεσσιν
Ἧς ὑπεροπλίῃσι φάος καὶ κῦδος ὀλέσσας,
Αἰὲν ἀπεχθαίρει μερόπων γένος. Ἐκ δ' ἄρ' ἐκείνου
Γεύσατο καὶ κακίης πρῶτος βροτὸς ἀνδροφόνοιο,
Καὶ θανάτου, ῥιπίσαντος ἐμοὶ φλόγα οἷσι δόλοισιν.
Ἥδε μὲν ὀψιγόνοιο κακοῦ φύσις, ἧς περ ἐκεῖνος
Ἔστι πατήρ. Λώβη μὲν ἰὸς κρατεροῖο σιδήρου·
A Λώβην δ' αὐτοδάϊκτος ἐγὼ κακίην ἐφύτευσα,
Ἑσπόμενος φθονεροῖο παλαίσμασιν ἣν διὰ μῆτιν.
Κόσμε, σὺ δ' εἰ μὲν ἔης τῆμος Τριὰς, ἐγγὺς ἀνάρχου
Κύδεϊ. πῶς δέ σε τόσσον ἀπόπροθι φῶτες ἔθηκαν
Χριστοφόροι, θείων τε δαήμονες, ὥστε μετρεῖσθαι
Οὐ μάλα πολλὸν ἀριθμὸν ἑλισσομένων ἐνιαυτῶν,
Ἐξότε πῆξε μέγας σε Θεοῦ Λόγος; Εἰ δ' ἄρ' ἔπειτα
Πήχθης, φραζώμεσθα τί κίννυτο θεία νόησις
(Οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄπρηκτος ἐμοὶ Θεὸς, οὐδ' ἀτέλεστος),
Πρὶν τόδε πᾶν στῆναί τε καὶ εἴδεσι κοσμηθῆναι.
Αἰῶσιν κενεοῖσιν ὑπέρτατος ἐμβασιλεύων,
Κίννυτο κάλλεος οἷο φίλην θηεύμενος αἴγλην,

Sive in cœlo, sive in terra. Tenebræ autem serius venerunt :
Quæ quidem non sunt natura circumscripta, sed nostrum
Vitium. Vitium autem est solutio præcepti,
Ut nox est solis occasus, et juventutis infirma
222-223 Senectus. Horridam hiemem adduxit solis cursus
Australes ad auras. Qui primas habebat in luminibus cœlestibus,
Postquam sua superbia lucem et gloriam perdidit
Semper odio habet hominum genus. Ille autem homicida,
Qui dolis suis flammam meam accendit,
Vitium primo homini et mortem degustandam propinavit.
Hæc est vitii serius orti natura, cujus ille
Pater est. Ac labes quidem validi ferri rubigo est :
Ego autem vitii labem a me ipso consumptus plantavi,
Dum obsequor dolis, quos hostis invidus vaferrimus struxit.
Munde, si tunc eras, cum erat Trinitas, gloria non distans ab eo
Qui principio caret, quomodo te tam longe removerunt
Christiferi et rerum divinarum periti viri, ita ut metirentur
Numerum non valde magnum elapsorum annorum
Ex quo te compegit magnum Dei Verbum? Quod si serius
Compactus es, consideremus quid cogitaverit divina cogitatio,
(Non enim mihi Deus nihil agens, aut imperfectus)
Antequam hæc universitas staret et speciebus ornaretur.
Sæculis vacuis summus regnator,
Movebatur pulchritudinis suæ dulcem considerans splendorem,

42 *Οὐ φύσις ἑστηκυῖα. Non natura subsistens.*
45 *Ἔνεγκεν*. Mendose ed. ἔνεικεν.
47 *Ἧς*, etc. Sic Hom. *Iliad.* I, v. 205.
Ἧς ὑπεροπλίῃσι τάχ' ἄν ποτε θυμὸν ὀλέσσῃ. Suis superbiis cito tandem animum perdet.
48 *Ἐκ δ' ἄρ' ἐκείνου. Verum ex isto homicida primus homo degustavit peccatum et mortem, ex eo qui dolis suis flammam meam accendit.*
50 *Ἐμοί*. Coisl. et Vat., ἐμήν.
51 *Ὀψιγόνοιο*. Ita Coisl. Edit., ὑψιγόνοιο.
54 *Παλαίσμασιν*. Int. Græc.: μηχανήμασι, ἰδίᾳ προαιρέσει. *Sponte mea in fraudem lapsus.*
55 *Ἔης*. Sic plerique mss. Edit. mendose, εἴης... Ἐγγὺς ἀνάρχου κύδεϊ. *Proximos huic, qui principio caret, honores occupans.*
60 *Φραζώμεσθα τί*. Vat., φραζώμεσθ' ὅτι.
64 *Οἷο φίλην θηεύμενος*. Sic tres Regii. Edit., ἑοῖο.

METRICA VERSIO.

Quæque etiam hic degunt, naturas robore complens.
Horrida post autem subiit caligo, nec illa
Subsistens quidquam est, quod circumscribere possis :
Sed nostro ex vitio fluxit (cum mente superba
Impositam nobis a summo Numine legem
Fregimus) ; haud aliter quam terræ inducere noctem
Cernimus occubitum solis, fragilemque senectam
Dulcis ab occasu viridisque exstare juventæ,
Atque hiemem, australes vergit dum Phœbus ad auras.
Ac sane ætherea qui primum in sede, tumorem
Mentis ob horrendum Satanas lucemque decusque
Perdidit, æternis odiis sævoque furore
Humanum genus insequitur, fecitque per artes
Ille suas, ut pestiferam male providus escam
Et vitium exciperet, generis qui semina nostri
Fudit : at igniculos versuta perfidus arte
Mortis in ingentem flammam mihi sustulit hostis.
En quæ sit natura mali, quod serius ortum est,
Et cujus pater est Satanas, atque unicus auctor.
B Ac rubigo quidem labes certissima ferri est :
Contra ego (pestiferi dum credulus obsequor hostis
Consiliis, in me invidiæ qui percitus œstro
Exardet), vitii labem, quæ pectora rodit,
Consevi, manibusque meis meme ipse peremi.
At te, munde, Trias siquidem non tempore quidquam
Exsuperat, certe a summæ Deitatis honore
Dissitus haud procul es. Curnam ergo et moribus atque
Doctrina præstante viri, rerumque periti
Sacrarum, non te tam longe ponere ab illa
Sunt veriti, annorumque brevem subducere summam,
Ex quo te primum Christus produxit in ortum.
Quod si posterius te condidit ille, quid ante
Quam fieres, variasque tibi Deus undique formas
Inderet, imperitans tam multa in sæcla patrabat.
Imperfectum etenim non est mihi numen, inersque.
Scilicet ille suæ splendorem cernere formæ
Gaudebat, numenque suum triplicique parique
Luce nitens, soli ut notum est ipsique piisque.

Τρισσοφαοῦς Θεότητος ὁμὸν σέλας ἰσοφάριστον,
Ὡς μούνῃ Θεότητι, καὶ ὧν Θεὸς, ἐστὶ προφανές.
Κίνυτο καὶ κόσμοιο τύπους οὓς στήσατο λεύσσων
Οἷσιν ἐνὶ μεγάλοισι νοήμασι κοσμογόνος νοῦς
Ἐσσομένου μετέπειτα, Θεῷ δὲ καὶ ὣς παρεόντος.
Πάντα Θεῷ προπάροιθεν, ἅτ' ἔσσεται, ἠδ' [illegible],
[illegible],
Ὅσσα τε νῦν παρέασιν. Ἐμοὶ χρόνος ὧδε κέασσε,
Πρόσθε τὰ μὲν, τὰ δ' ὄπισθε· Θεῷ δ' εἰς ἓν τάδε πάντα
Καὶ μεγάλης Θεότητος ἐν ἀγκοίνῃσι κρατεῖται.
Τοὔνεκεν ὅσσον ἐ[illegible].
Νοῦς ὠδίνεν ἅπαντα, ῥάγη δ' ἐξ ὕστερον ὠδὶς,
Ὥριος, εὖτε Θεοῖο μέγας Λόγος ἐξεκάλυψεν.
Ἤθελε μὲν νοερὴν στῆσαι φύσιν, οὐρανίην τε
Καὶ χθονίην, πρώτοιο διαυγέα φωτὸς ἔσοπτρα,
Τὴν μὲν ἄνω στίλβουσαν, ὑποδρήστειραν ἄνακτος,
Πλησιφαῆ, μεγάλην, τὴν δ' ἐνθάδε κῦδος ἔχουσαν,
Πηγάζων Θεότητα, ὅπως πλεόνεσσιν ἀνάσσῃ
Οὐρανίοις, πλεόνων τε πέλῃ φάος ὀλβιόδωρον.
Ἧδε γὰρ ἔστιν ἄνακτος ἐμοῦ φύσις ὄλβον ὀπάζειν.
Ὄφρα δὲ μὴ πελάουσα Θεῷ κτίσις ἀντιθέοιο
Κύδεος ἱμείρουσα, φάος καὶ κῦδος ὀλέσσῃ
(Μ[illegible] γὰρ ἄριστον, ἀμετρίη δὲ κάκιστον),
Τ[illegible] ἐσσομένοισι φίλα φρονέων Λόγος αἰπὺς
Τῆλε βάλε Τριάδος μὲν ὅσον φάος ἀμφιθόωκον,
Ἀγγελικῶν τε χορῶν βροτέην φύσιν, ἀγγελικὴν μὲν

Simile et æquale lumen Deitatis tripliciter lucentis,
Ut soli Deitati et Deum colentibus manifestum est.
Movebatur et mundi formas intuens quas instituerat
Magnis suis cogitationibus mens mundi creatrix
Postea futuri, sed tamen Deo præsentis.
Omnia coram Deo, et quæ futura sunt, et quæ fuerunt,
Et quæ nunc adsunt. Mihi autem tempus sic res exhibet,
Ut aliæ priores sint, aliæ posteriores : at Deo omnia in unum
Collecta, magnæque Deitatis sinu continentur.
Quare quid mea mens repererit, audite.
Mens parturiebat omnia, prorupitque postea partus
Opportunus, cum illum retexit magnum Dei Verbum.
Voluit intelligentem naturam creare, tum cælestem,
Tum terrestrem, primi luminis pellucida specula :
Alteram in superis fulgentem, regis ministram,
224-225 Lucis plenam, ingentem : alteram hic decus habentem :
Effundens divinitatem, ut plurimis imperaret
Cœlestibus, ac plurimorum esset lux beatitudinis fons.
Hæc est enim regis mei natura, ut beatitudinis largitor sit.
Sed ne appropinquans Deo, res creata æquale Deo
Appetens decus, lumen et decus amitteret
(Modum enim tenere optimum est : immoderatio pessima res est);
Idcirco his, qui futuri erant, benevole consulens, Verbum sublime
Longe statuit a Trinitate, quidquid lucis est circa thronum Dei,
Et ab angelicis choris, humanam naturam ; non tamen angelicam

74 *Ἔτετμεν*. Exponit interp. : τεθεώρηκεν, *contemplata est.*
80 *Τὴν δ'*. Int. Græc. : τὴν δὲ χθονίαν.
81 *Πηγάζων*. Int. Græc. : καὶ βλύζων, καὶ χέων τὴν ἀγαθότητα τῆς Θεότητος.
82 *Πέλῃ*. Sic Coisl. cum aliis tribus. Edit., πέλει.
85 *Ὀλέσσῃ*. Sic Vat. cum aliis tribus, et Hesych. Male edit., ὀπάζει. Int. Græc.: ὡς ἂν μὴ πλησιάζουσα τῷ Θεῷ ἡ κτίσις, καὶ δόξης ἰσοθέου ἐπιθυμοῦσα, τὸ δοθὲν αὐτῇ φῶς καὶ τὴν δόξαν ἀπολέσῃ. *Ne appropinquans Deo res creata, et æquale Deo decus appetens, datum sibi lumen et gloriam amitteret.*
87 *Ἐσσομένοισι*. *Creandis omnibus*, non tantum hominibus.
88 *Ἀμφιθόωκον*. Int. Græc.: φῶς περὶ τὸν θρόνον ἱστάμενον.
89-91 *Ἀγγελικῶν..... ἐκγενόμεσθα*. Hic locus in ed. depravatus erat, deeratque unus versus,

METRICA VERSIO.

Hoc quoque præterea, quo se exerceret, habebat,
Sancta Trias. Mundi formas namque ipsa futuri,
Jam sibi præsentis, lustrabat mente beata.
Cuncta etenim quæ jam vel præteriere, vel adsunt,
Quæque etiam exstabunt, Triadi sunt prompta, [patentque.
Hæc etenim tempus mihi sic distinxit, ut illud
Ante sit, hoc retro ; Deus autem prorsus in unum
Cuncta tenet, sinibusque suis collecta coercet.
Quocirca quidquid vel mens mea repperit unquam,
Aut etiam audivit, mens parturiebat id omne
Numinis ætherei, post autem fetus in ortum
Tempore maturo erupit, cum cuncta retexit
Unigenus Sermo, claraque in luce locavit.
Ac ratione quidem pollentem et mente volebat
Condere naturam, quæ partim sedibus altis
Degeret, et terra partim, primique referret
(Ut speculum quod labe vacat, præstatque nitore)
Luminis effigiem, sanctæque imitamina formæ :
Sic tamen ut superæ mentes, regisque ministræ
Undique fulgenti radiarent lumine, contra
Hic imæ imperium et regalia sceptra tenerent.
Namque suum late cupiebat fundere numen.
Scilicet ut plures, quibus induperaret, haberet
Cœlicolas, pluresque sua quos luce bearet.
Nam Patris hæc demum superi est natura, beare.
Ne vero Triadi res condita forte propinquans,
Numinis æqualis correpta cupidine, lumen
Perderet, acceptumque decus (nam qualibet in re
Laudandus modus est, contraque ingentia damna
Neglectus modus usque parit, pestemque), futuris
Consultum cupiens soboles æterna Tonantis
Idcirco angelicas divino a Numine mentes
Semovit procul, atque homines procul agmine [rursus
Fixit ab angelico. Quanquam non tam procul ille
Disjunxit superas mentes ; his namque ministris
Utitur. At nostram procul a Deitate removit

Οὐ μάλα πολλὸν ἄνευθε παραστάτιν, ἡμετέρην δὲ
Καὶ μάλα πολλὸν ἄνευθεν, ἐπεὶ χθονὸς ἐκγενόμεσθα
Μιχθείσης Θεότητι· ἁπλῆ δέ τε φύσις ἀρείων.
Κόσμων δ' ὃς μὲν ἔην προγενέστερος οὐρανὸς ἄλ-
[λος,
Θειοφόρων χώρημα, μόνοις τε νόεσσι θεητὸν,
Παμφαὲς, εἰς ὃν ἔπειτα Θεοῦ βροτὸς ἔνθεν ὁδεύει,
Εὖτε Θεὸς τελέθησι, νόον καὶ σάρκα καθήρας·
Αὐτὰρ ὅ γε θνητοῖσι πάγη θνατὸς, ἡνίκ' ἔμελλε
Στήσεσθαι φαέων τε χάρις κῆρύξ τε Θεοῖο,
Κάλλεΐ τε μεγέθει τε, καὶ εἰκόνος ἐμβασίλευμα·
Πρῶτος δ' ὑστάτιός τε Θεοῦ μεγάλοιο λόγοισι.

A

Ε'. *Περὶ Προνοίας.*

Ὧδε μὲν εὐρυθέμεθλον ἐπήξατο κόσμον ἄπειρον
Νοῦς μέγας, ἐντὸς ἅπαντα φέρων, καὶ παντὸς ὕπερθεν
Αὐτὸς ἐών· τί δὲ μῆχος ἀχωρήτοιο λαβέσθαι;
Αὐτὰρ ἐπεί μιν ἔτευξεν, ἄγει πρώτης ὑπὸ ῥιπῆς,
Πληγῆς ὡς ὕπο ῥόμβον ἐπειγόμενον στροφάλιγξι,
Κιννύμενον μεγάλοισιν ἀκινήτοισι λόγοισιν.
Οὔτε γὰρ αὐτομάτη φύσις κόσμοιο τοσούτου
Καὶ τοίου, τῷ μηδὲν ὁμοΐϊον ἔστι νοῆσαι·
Μὴ τόσον αὐτομάτοισιν ἐπιτρέψητε λόγοισι.
Τίς δὲ δόμον ποτ' ὄπωπεν, ὃν οὐ χέρες ἐξετέ-
[λεσσαν;

Tam procul sejunxit, cujus ministerio utitur : nostram vero
Longissime, ut qui ex terra facti sumus
Misfa Deitati ; sed simplex natura præstantior.
Mundorum autem alter quidem antiquior, nempe cœlum,
Deo fruentium locus, solisque mentibus aspectabile,
Lucis plenum, quo postea homo Dei hinc proficiscetur,
Cum Deus factus fuerit mente et carne expurgatus.
Alter autem mundus mortalibus compactus est mortalis, cum jam deberent
Prodire siderum decus, et præco Dei,
Tum pulchritudine, tum magnitudine, et imaginis regia :
Sed primus et ultimus magni Dei consiliis conditi sunt.

V. *De Providentia* *.

Sic igitur lata fundamenta habentem fixit immensum mundum,
Mens magna intus omnia portans, quæque ipsa est
Super omnia : qua autem arte teneatur, qui comprehendi non potest?
Postquam autem eum fabricavit, sub prima illum motione,
Veluti trochum, qui semel ictus in orbem torquetur,
Dirigit magnis et immobilibus motum rationibus.
Non enim fortuita est natura tanti mundi,
Ac talis cui nihil simile excogitare possumus :
Ne tantum tribuite fortuitis opinionibus.
Quis domum unquam vidit, quam manus non fabricaverint?

* Alias Bill. 75, pag. 168.

quamvis a Billio Latine redditus. Omnia restituimus ope mss. Coisl. et Vat.

93 *Κόσμων.* Ex duobus juxta Gregorium, conditis mundis, hoc est, spirituali et sensibili, alter est antiquior, cœlum nimirum aliud, non autem istud quod supra caput nostrum extenditur, sicut pellis, sed cœlum novum et mundano sublimius.

98 *Στήσεσθαι.* Vat. στησεῖσθαι.

100 *Πρῶτος.* Int. Græc. Πλὴν καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος κόσμος τοῖς λόγοις ὑπέστησαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ. *Verumtamen primus et secundus mundus magni Dei rationibus conditi sunt.*

V. 1 *Ἄπειρον.* Ita Reg. 992. Int. Græc. legit ἀπείρων, et jungit cum sequenti νοῦς. Billius hæc de duobus mundis dicta intelligit, quamvis de uno tantum, nempe sensibili, agatur, quem divina Providentia regi Gregorius ostendit. Ed. ἀπείρων.

4 *Ῥιπῆς.* Vat., Coisl. et tres alii ῥοπῆς.

6 *Ἀκινήτοισι.* Ita Reg. 992. Ed., ἀκινήτοις. (Bill. 1630).

7 *Τοσούτου.* Coisl. τοιούτου.

8 *Τῷ.* Vat., ᾧ.

METRICA VERSIO.

Naturam : quoniam e terra cum Numine juncta
Exstitimus ; simplex autem natura, vacansque
Corpore compositam superat, potiorque putan-
[da est.
Jam duo sunt mundi, quorum est antiquior alter,
Cœlum aliud, sedesque hominum tranquilla pio-
[rum,
Conspicuus solis animis, atque undique clarus,
Ad quem, cum mentem, carnem quoque sordibus
[atris
Eluerint, virtusque illos æquarit honori
Cœlicolum, humanis aditus sedesque patebit.
Alter at est fluxus fluxis tum denique mundus
Conditus, Omnipotens cum jam proferre pararet
Et solem, lunamque, et cætera sidera cœli.
Atque hic mole sua nobis miroque decore
Prædicat æterni nomen laudesque Parentis :
Estque homini, quem nobilitat cœlestis imago,
Primus et extremus, tanquam sua regia, mundus.

B

V. De Providentia.

(*Billio interprete.*)

Atque ita mundorum (quos nulli includere fines,
Metiri res nulla queat) fundamina lata
Mens ingens mundum hunc fixit, quæ cuncta co-
[ercet
Omniaque exsuperat : siquidem quanam arte teneri
Ille queat, qui captum hominis procul effugit omnem.
Postquam autem hunc mundum struxit semel, im-
[pete primo
(Non secus ac rhombum, quem quisquam torquet
[in orbem
Verbere) semper eum volvit mirisque gubernat
Consiliis. Nec enim mundi pulcherrima moles,
Cuique æquale nihil mens ulla effingere possit,
Aut primum temere exorta est, aut nunc quoque
[fertur.
Ne, rogo, tam temere vanissima verba profunde.

Τίς ναῦν, ἢ θοὸν ἅρμα; τίς ἀσπίδα καὶ τρυφάλειαν;
Οὔτ' ἂν τόσσον ἔμεινεν ἐπὶ χρόνον, εἴπερ ἄναρχος,
Καὶ χορὸς ἂν λήξειεν ἀνηγεμόνευτος ἔμοιγε.
Οὔτ' ἄλλον τιν' ἐοικὸς ἔχειν σημάντορα παντὸς,
Ἠὲ τὸν ὅς μιν ἔτευξεν. Ὁ δ' ἀστέρας ἡγεμονῆας
Ἡμετέρης γενεῆς τε βίου θ' ἅμα παντὸς ὀπάζων,
Αὐτοῖς δ' ἄστρασιν εἰπὲ τίν' οὐρανὸν ἄλλον ἑλίξεις;
Καὶ τῷ δ' αὖ πάλιν ἄλλον, ἀεί τ' ἐπ' ἄγουσιν ἄγοντας;
Εἷς βασιλεὺς πλεόνεσσι συνάστερος, ὧν ὁ μὲν ἐσθλὸς,
Ὃς δὲ κακὸς, ῥητήρ τις, ὁ δ' ἔμπορος, ὃς δ' ἄρ' [ἀλήτης,
Τὸν δὲ φέρει θρόνος αἰπὺς ὑπέρφρονα. Ἐν δέ τε πόντῳ
Καὶ πολέμῳ πλεόνεσσιν ὁμὸς μόρος ἀλλογενέθλοις.
Ἀστέρες, οὓς συνέδησαν, ὁμὸν τέλος οὐ συνέδησε.
A Κείνους δ' οὓς ἐκέασσαν, ὁμὴ συνέδησε τελευτή.
Εἰ μὲν δὴ καθ' ἕκαστον ἔχει πρώτη τις ἀνάγκη,
Μῦθος ὅδ'· εἰ δ' ἄρα τῆς κρατέει ξυνή τις ἀρείων,
Τείρεα τείρεσίν ἐστιν ἐναντία. Τίς δ' ἄρ' ὁ μίξας;
Ὃς γὰρ δὴ συνέδησε, καὶ ἣν ἐθέλησιν ἔλυσεν.
Εἰ δὲ Θεὸς, πῶς πρῶτον, ὅ μοι Θεὸς ἐξετίναξεν;
Εἰ μὴ καὶ Θεὸν αὐτὸν ὑπ' ἄστρασι σοῖσιν ἑλίξῃς.
Εἰ δ' οὔ τις κρατέων, πῶς στήσεται; Οὐ γὰρ ὄπωπα.
Κεῖνοι μὲν τοίοισι λόγοις Θεὸν ἐκτὸς ἔχοιεν.
Ἢ γὰρ δὴ Θεός ἐστιν, ἢ ἀστέρες ἡγεμονῆες.
Αὐτὰρ ἐγὼ τόδε οἶδα, Θεὸς τάδε πάντα κυβερνᾷ,
Νωμῶν ἔνθα καὶ ἔνθα Θεοῦ Λόγος ὅσσα θ' ὕπερ-[θεν,
Ὅσσα τ' ἔνερθεν ἔθηκε νοήμασι· τοῖς μὲν ἔδωκεν

226-227 Quis navem aut celerem currum? quis clypeum aut galeam? Nec tandiu permaneret, si careret principio: Desineret certe chorus sine ductore. Neque alium quemquam probabile est mundi esse rectorem Præter eum qui fabricavit. Sed qui stellas rectrices Nostræ generationis, ac totius simul vitæ constituis, Ipsis stellis dic quodnam aliud cœlum evolves? Atque isti quodnam aliud, semperque rectoribus quosnam rectores? Rex unus idem habet sidus cum multis, quorum alius bonus est, Malus alius; rhetor hic, ille mercator, alius erro; Alium effert sublimis thronus superbientem. In mari Et in bello multorum eadem mors, ortus diversus. Quos astra conjunxerant, idem finis non conjunxit, Et quos astra dissociaverunt, mors eadem consociavit. Si unumquemque prima quædam necessitas tenet, Commentum est: si huic necessitati communis alia præstantior dominatur, Sunt sidera sideribus contraria. Quis autem ea miscuit? Nam qui colligavit, solvet cum voluerit. Quod si Deus, quomodo primum, quod Deus agitavit? Nisi forte et ipsum Deum tuis sideribus subjicias. Si nemo dominatur, quomodo stabit mundus? Non enim video. Ac illi quidem his ratiocinationibus Deum excludunt: Vel enim Deus moderatur, vel sidera.

Ego vero id scio: Deus hæc omnia gubernat, Regens hic et illic Dei Verbum, quæcunque supra, Quæcunque infra collocanda judicavit, rationibus; his quidem dedit

26 *Τῆς κρατέει.* Ita Coisl. cum aliis tribus, et Regio 992. Ed. τίς.

29 *Πῶς πρῶτον, ὅ μοι Θεὸς ἐξετίναξεν.* Hæc evidenter vera lectio, quæ astruitur ex similitudine versus 12 carminis sequentis, ubi leguntur eadem, iisdem ferme verbis: Εἰ μὲν Θεοῦ, πῶς πρῶτον, ὃ στρέφει Θεός, *si a Deo moventur, quomodo primum, quod versat Deus?* Benedictini male correxerant cum Billio, supponendo ἐκτινάσσει, in quo duo sunt errores, alter quidem sensus, alter vero metri, ut patet; unde verterant: *Quod si Deus, cur ab excutiendo Deum initium fecisti?* (CAILLAU.)

30 *Ἄστρασι σοῖσιν.* Reg. 992 οἷσιν.

36 *Νοήμασι.* Int. Græc. σήμασι, quod ita expo-

METRICA VERSIO.

Quisnam ædes, celerem aut currum, clypeumve [ratemve,
Aut unquam galeam vidit, quæ condita dextra
Non foret artificis? Quin nec per sæcula tanta
Mansisset, siquidem regeretur principe nullo.
Quippe nec ipse chorus, choragum si dempseris illi,
Quamlibet exiguo consistere tempore possit.
Nec vero ut mundi quisquam moderetur habenas
Convenit, hoc uno excepto, qui condidit illum.
At tu qui nostræ clavum et moderamina vitæ
Sideribus tribuis, cœlum quoque rursus oportet
Inducas aliud, quod sidera temperet ista,
Atque aliud rursus, quod et hoc regat atque gu-[bernet.
Regem unum invenias, qui non sit dispare natus
Sidere cum multis aliis, quorum improbus ille est,
Hic bonus, ille forum sequitur, mercatur at iste,
Aut victum supplex diversa per ostia quærit:
Hic autem imperii sedet alta sede superbus.
Contra alios videas, dispar quibus exstitit ortus:
B Et tamen haud varia perierunt morte, vel undis
Abrepti simul, aut rapidi certaminis æstu.
Atque ita, quos sidus primo sociarat in ortu,
Non fatum sociavit idem, rursusque jugavit
Pallida mors, quos non sidus natale jugarat
Quod si quemque tenent strictum fatalia vincla,
Figmentum est istud. Sin quoddam in cætera sidus
Imperium commune tenet, sceptroque potitur,
Ergo sideribus contraria sidera ponis.
Illa igitur quisnam junxit? Nam qui illa ligarit,
Hic quoque confestim solvet, si forte libebit.
Si Deus est, quonam pacto primum asseris illud,
Quo nobis Deus excutitur. Nisi tu quoque numen
Motibus imperioque astrorum subdere pergas.
Sin tenet imperium nemo, consistere mundus
Quo tandem pacto queat, incolumisque manere?
Atque Deum hoc illi sermone extrudere tentant,
(Aut etenim rector Deus est, aut sidera mundi).
Accipe jam quæ sit sententia nostra, fidesque.
Omnia Sermo Dei regit ista, hinc inde gubernans

Ἁρμονίην τε δρόμον τε διαρκέα ἔμπεδον αἰεὶ,
Τοῖς δὲ βίον στρεπτόν τε, καὶ εἴδεα πολλὰ φέροντα·
Ὧν τὸ μὲν ἡμῖν ἔφηνε, τὸδ' ἐν κευθμῶσι φυλάσσει
Ἧς σοφίης, θνητοῦ δ' ἐθέλει κενὸν εὖχος ἐλέγχειν.
Καὶ τὰ μὲν ἐνθάδ' ἔθηκε, τὰ δ' ἤμασιν ὑστατίοισιν
Ἀντήσει. Κείρει δὲ γεηιμόρος ὥρια πάντα,
Ὡς καὶ Χριστὸς ἄριστος ἐμοῦ βιότοιο δικαστής.
Οὗτος ἐμὸς λόγος ἐστὶν ἀνάστερος, αὐτοκέλευθος.
Ὡροθέτας δὲ σύ μοι καὶ λεπταλέας ἀγόρευε
Μοίρας, ζωοφόρους τε κύκλους καὶ μέτρα πορείης·
Λῦε δέ μοι ζωῆς τε νόμους, καὶ τάρβος ἀλιτροῖς,
Ἐλπωρήν τ' ἀγαθοῖσιν ἐς ὕστερον ἀντιόωσαν.
A Εἰ γὰρ κύκλος ἅπαντα φέρει, κείνου περιωγῇ
Ῥοιζοῦμαι, τὸ θέλειν δὲ καὶ αὐτόγε κύκλος ἐποίσει,
Οὐδέ τίς ἐστιν ἔμοιγε ῥοπὴ πρὸς κρεῖσσον ἄγουσα,
Βουλῆς ἠδὲ νόοιο, πόλος δέ με τῇδε κυλίνδει.
Σιγάσθω Χριστοῖο μέγα κλέος ἄγγελος ἀστὴρ
Ἀντολίηθε Μάγοισιν ἐπὶ πτόλιν ἡγεμονεύσας,
Ἔνθα Χριστὸς ἔλαμψε βροτοῦ γόνος ἄχρονος Υἱός.
Οὐ γὰρ τῶν τις ἔην ὅσσων φραστῆρες ἔασιν
Ἀστρολόγοι, ξεῖνος δὲ καὶ οὐ πάρος ἐξεφαάνθη,
Ἑβραϊκῇσι βίβλοισιν ὁρώμενος, ὧν ἄπο παῖδες
Χαλδαίων προμαθόντες, ὅσοις βίος ἀστροπολεύειν,
Μοῦνον ἀπὸ πλεόνων θηεύμενοι, οὓς ἐδόκευον,

Concentum et perennem cursum, semperque stabilem;
Istis vero vitam mutabilem ac multiplices formas habentem,
Quarum partem nobis manifestam fecit, partem in abditis servat
Sapientiæ suæ, vanam mortalium gloriationem arguere volens,
Atque alia quidem hic posuit, alia diebus postremis
Occurrent. Carpit agricola matura omnia:
Sic et Christus optimus meæ vitæ judex.
Hæc mea est doctrina, sine astris, spontanea et libera.
Tu vero mihi horarum speculatores et minutas enarra
Partitiones, et zodiacum circulum et vitæ mensuras;
228-229 Solve leges vitæ, aufer pavorem improbis,
Et spem bonis in posterum adimplendam.
Nam si circulus omnia rapit, illius impetu
Volvor ego, mihique voluntatem ipsam circulus inferet;
Nec ulla mihi est voluntas ad id, quod præstantius est, flectens,
Aut mentis propensio, atque polus sic me volutat.
Taceatur Christi magnum decus nuntia stella
Ex Oriente Magos ad urbem perducens,
Ubi Christus illuxit, mortali genitus sempiternus Filius.
Non enim una ex illis erat, quas observant
Astrologi, sed nova, et nunquam antea visa;
Prævisa in Hebræorum libris, a quibus edocti,
Chaldæorum filii, quorum vita erat astris dedita,
Cum solam inter multas quas observabant, viderent,

nit: τοῖς ἰδίοις νοήμασιν, ὡς μόνος ἐπίσταται, id est, *intelligentia sua, quemadmodum ipse solus novit*. Billio tamen magis placet ut σῆμα idem hic sit quod σημεῖον. *Solem enim*, inquit, *et lunam signa posuit Deus, ut tradit Scriptura* (Gen. I).

38 *Καὶ εἴδεα πολλά*. Ita. Græc. πολυειδῆ καὶ πολλοῖς διαφόροις τρόποις οἰκονομούμενον. *Multiplices formas habentem ac pluribus variisque modis gubernatam.*

42 *Κείρει*. Int. Græc. ὥσπερ γὰρ γεωργὸς ἔμπειρος σπείρει μὲν ὅτε καιρὸς, καὶ συγκομίζει εὐκαίρως. *Ut peritus agricola seminat cum tempus adest, et matura opportune colligit.*

44 *Ἀνάστερος*. Id est, ταῖς ἀστρῴαις αἰτίαις καὶ κινήσεσιν οὐδαμῶς ἐξηρτημένος, id est, *ex astrorum causis et motibus minime pendens*. Ibid. αὐτοκέλευθος, id est, αὐτοκίνητος, αὐθαιρέτῳ γνώμῃ τὸν κατ' ἀρετὴν ἢ κακίαν βίον αἱρετίζων, id est, *spontaneo motu prædita, ac voluntaria animi propensione, vel honestam, vel flagitiosam vitam amplectens.*

45 *Ὡροθέτας*, id est, horoscopos, hoc est, sidera illa quæ eo momento oriuntur, quo quispiam in lucem prodit.

51 *Ἔμοιγε*. Ita Coisl. Ed. ἐμεῖο (vel ἐμεῖε).

54 *Ἀντολίηθε*, id est, ἀπ' ἀνατολῆς.

55 *Ἄχρονος*. Vat. ἄφθιτος.

60 *Οὓς ἐδόκευον*. Interpres Græcus οὓς ἐπεσκόπουν, νεοφανῆ τε καὶ τρέχοντα, *quas observabant, nuper rutilantem et currentem.*

METRICA VERSIO.

Inferaque, et cœlo quæcunque in signa locavit.
Concentum superis tribuit, cursumque perennem
Ac stabilem: reliquis ævum mutabile, formas
Multiplicesque gerens, partim quas ipse patere
Humanis voluit, partim penetralibus imis
Abdidit æternæ sophiæ, quo monstret inanes
Esse homines, qui se doctrinæ nomine jactant.
Ac quædam hic posuit; postrema cætera luce
Occurrent. Ut enim durus matura colonus
Cuncta metit: sic et judex meus æquus Iesus.
Hæc mea doctrina est, sine sidere, libera prorsus.
Tu vero Horothetas memora partesque minutas,
Signiferumque orbem, quæque est mensura viarum.
Frange mihi vitæ leges, absterge timorem
Sontibus, atque piis spem lætam deme futuræ
Mercedis. Nam si fert cuncta volubile cœlum,
B Volvor ego motu rapido. Quin ipsa voluntas
Non aliunde mihi, quam cœli exsistet ab orbe.
Nec mihi consilii mentisque est ulla potestas,
Qua vitio ducar studia ad meliora relicto;
Sed polus invitum rapit huc, secumque volutat.
Nec vero stellam hic quisquam mihi proferat illam,
Quæ tellure Magos ab Eoa nuntia Christi
Duxit ad oppidulum, soboles ubi temporis expers
Venerat in lucem mortali nata parente.
Non etenim ex illis, quas observare videmus
Astrologos, erat ipsa, recens sed condita, necdum
Visa prius, tamen Hebræis prædicta libellis.
Ex quibus instructi, studium quibus astra notare est,
Chaldæi, solumque novo splendore micare
Sidus id ex cunctis, perque aera solis ab ortu
Tendere ad Hebrææ cernentes littora gentis,

Ἀρτιφαῆ τροχάοντα κατ' ἠέρος ἀντολίηθεν
Ἑβραίων ἐπὶ γαῖαν, ἐτεκμήραντο ἄνακτα·
Τῆμος ὅτ' ἀστρολόγοισιν ὁμοῦ πέσε μήδεα τέχνης,
Ἀστρολόγων τὸν ἄνακτα σὺν οὐρανίοισι σεβόντων.
Ἀλλ' οἱ μὲν περόωεν ἑὴν ὁδὸν, ἥνπερ ἔταξε
Χριστὸς ἄναξ, πυρόεντες, ἀείδρομοι, ἀστυφέλικτοι,
Ἀπλανέες τε πλάνοι τε παλίμποροι, ὡς ἐνέπουσιν,
Εἴτε τις ἄτροφός ἐστι πυρὸς φύσις, εἴτε τι σῶμα,
Πέμπτον ὃ δὴ καλέουσι, περίδρομον οἶμον ἔχοντες·
Ἡμεῖς δ' ἡμετέρην ὁδὸν ἄνιμεν. Εἰς λογικὴν γὰρ
Σπεύδομεν, οὐρανίην τε φύσιν, καὶ δέσμιοι αἴης.

ϛ'. Περὶ τῆς αὐτῆς.

Ἔῤῥοιεν οἱ τὸ Θεῖον ἐξηρνημένοι,
Καὶ μηδὲ τὴν ἄφραστον εὐαρμοστίαν
Τοῦ παντὸς εἴς τιν' ἀναφέροντες αἰτίαν
Ποιητικήν τε καὶ συνεκτικὴν ὅλων.
Ἔῤῥοιεν οἱ θεῶν τιν' ἐσμὸν εἰδότες,
Ἢ δαιμόνων καλῶν τε καὶ κακῶν κράτος.
Ἔῤῥοιεν οἱ Πρόνοιαν ἐξηρνηκότες,
Ὥσπερ τὸ σώζεσθ' ἐκ Θεοῦ δεδοικότες·
Ἀλλ' ἢ φορᾷ νέμοντες ἀστάτῳ τὸ πᾶν,
Ἢ καὶ διδόντες ἀστέρων κινήμασι,
Τοῖς πῶς, πόθεν τε, κἀκ τίνος, κινουμένοις;

Valde rutilantem, currentem per aera ex Oriente
In terram Hebræorum, regem natum esse conjecerunt.
Tunc astrologorum artis solertia omnis concidit,
Cum regem astrologi adorarent una cum cœlestibus.
Ac stellæ quidem suam percurrant viam, quam eis præscripsit
Rex Christus, igneæ, stare nesciæ, immotæ,
Tum quæ fixæ, tum quæ errantes et cursum reflectentes, ut narrant,
Sive ignea quædam sint natura, alimento non indigentes, sive quoddam
Quintum corpus, ut vocant, circularem cursum habentes.
Nos autem viam nostram sectamur. Ad rationalem enim
Properamus et cœlestem naturam, quamvis in terra captivi.

VI. *De eodem argumento*[*].

Pereant, qui divinum Numen negant,
Nec hanc inenarrabilem et elegantissimam compagem
Hujus universitatis in quamdam referunt causam
Effectricem et servatricem universorum.
Pereant, qui deorum quasi quoddam examen agnoscunt,
Vel dæmonum bonorum ac malorum imperium.
Pereant, qui Providentiam inficiantur,
Quasi, ne a Deo serventur, metuentes,
230-231 Sed aut casui incerto tribuunt omnia,
Aut ascribunt astrorum motibus.
Quomodo autem, unde, et a quo moventur?

[*] Alias Bill. 124, p. 188.

65 *Περόωεν ἑὴν ὁδόν*. Sic Coisl. cum tribus aliis. Int. Græc. ἰδίαν αὐτοῖς ὁδὸν πορευέσθωσαν, *propriam sibi viam percurrant*.

68 *Ἄτροφος*. Int. ἄϋλός ἐστι.

70 *Ἄνιμεν*. Reg. 992 ἴομεν. Int. ἀνεοχόμεθα, οὐ κατ' ἀνάγκην φερόμενοι, λόγῳ δὲ καὶ βουλήσει κινούμενοι, ὅτι καὶ λογικῆς ἐσμεν φύσεως, κἂν σώματι προσδεδέμεθα. *Nos autem viam nostram prosequimur, non necessitate aliqua coacti, sed ratione moti; quippe qui naturam ratione præditam habemus, licet terrenis astricti vinculis.* — Ita Benedictini, nobis autem videntur hi duo postremi versus nihil aliud proponere quam elegantem quamdam viam transeundi ad carmen, quod in editis sequebatur, et titulum præfert *De substantiis mente præditis*. Unde duo illa carmina male fuerunt, alio iambico interjecto, separata. Ordinem tamen Maurinorum reveriti, nostram sententiam timide audemus, contra ipsum interpretem Græcum, aperire. Tunc posset præferri lectio edit. δέσμιον, ita ut hic fiat sensus: *Ad rationalem properamus naturam, sive cœlestem aut angelicam, sive in terris captivam, aut humanam*. (Caillau.)

71 *Δέσμιοι*. Ita Reg., int. Græc. et Billius. Ed. δέσμιον.

VI. 3 *Αἰτίαν*. Ita Vat. Edit. οὐσίαν.

METRICA VERSIO.

Protinus hinc magnum conjectavere monarcham.
Tumque etiam astrologis solertia concidit artis,
Cum Christum astrologi submisso corde pioque,
Cœlicolum gregibus sociis, coluere. Sed ista,
Quem cursum instituit rex Christus, obire sinamus
Sidera, tam quæ fixa loco certosque ratosque
Conficiunt cursus, quam quæ raptata feruntur
Reflexo, ut memorant, cursu, semperque vagantur.
Ac sive est ignis, qui nulla alimenta requirat,
Seu quintum, mos est velut ipsis dicere, corpus,
Hic habeant iter illa suum, et moveantur in orbem.
At nos quod nobis mandatum a Numine summo
Est iter, hoc omni studeamus obire labore.
Ad naturam etenim cœlestem et carne vacantem
Tendimus, hic quamvis terrena compede vincti.

VI. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Billio interprete.*)

Pereant profani, qui Deum summum negant,
Tantamque mundi (verba quam nulla explicent)
Concinnitatem cuipiam causæ dare,
Quæ cuncta faciat, servet et cuncta, abnuunt.
Pereant, deorum qui vagam turbam inferunt,
Ac vim bonorum, vel malorum dæmonum.
Pereant, Pronœam qui negant (tanquam optimi
Ne servet ipsos cura metuentes Dei),
Regenda sed dant casui incerto omnia,
Aut ea reservant motioni siderum:
Quæ quis sit ille qui movet, lubens rogem.
Deus? Deus quod versat, an primum asseres?

Εἰ μὲν Θεοῦ, πῶς πρῶτον, ὃ στρέφει Θεός;
Τοῦ γὰρ πλέκοντός ἐστι καὶ μεταπλέκειν.
Εἰ δ' οὐ Θεοῦ, πῶς στήσετ' ἐξ ἀναρχίας,
Ἢ καὶ μάχης τοῦ κρείσσονος; Πῶς δ' οὐ μάχη;
Ἡ γὰρ προνοίας ἄρσις, ἄνταρσις Θεοῦ·
Εἰ μὴ σὺ ποιεῖς καὶ Θεὸν πεπρωμένον,
Φέροντ' ἄκοντα τὴν πλοκῆς τυραννίδα.
Οὕτω μὲν οὗτοι σφῶν ἁλίσκονται λόγοις.
Ἡμῖν δ' ἄγει μὲν εἷς Θεὸς τὸ πᾶν τόδε,
Σοφῶς ἑλίσσων καὶ πλέκων, ὡς ἂν θέλῃ,
Τοῖς αὐτὸς αὑτοῦ νεύμασί τε καὶ λόγοις,
Κἂν μὴ τὰ πάντα δεξιῶς στρέφειν δοκῇ.
  Πολλοί γε μὴν κάμνουσι καὶ σοφωτάτων,
Τοῖς τῇδ' ἀνίσοις, καὶ πάλαι καὶ νῦν ἔτι.
Τί δεῖ λέγειν ἅπαντας; ἀλλά μοι σκόπει
A Δαυῒδ τί πάσχει; τοὺς κακοὺς ὁρῶν καλῶς
Πράττοντας (ὡς δοκοῦσι), σφόδρ' εἰλιγγιᾷ,
Μή τις φορᾷ δῷ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων,
Ὡς οὐκ ἐπιστατοῦντος ἡμῖν οὐδενός.
Ὁ δ' αὐτὸς οἶδε τὴν λύσιν· Τὸ γὰρ τελὸς
Πάντων σκόπει μοι, φησὶν, ὡς ἀντίστροφον.
Ἔσπειρας· ὄψει τῆς σπορᾶς καὶ τὸν στάχυν.
Εἰ δ' ἀγνοεῖς σὺ τοὺς λόγους, οὐ καὶ Λόγος·
Οὐδὲ γὰρ, εἰ σὺ τῆς γραφῆς, καὶ ζωγράφος·
Οὐδ' εἰ σὺ γραμμῶν, καὶ γεωμέτρης ὃ σύ.
Τὸ μὲν κατείληφάς τι, τῷ δ' ἕπου σοφῶς.
Ἔστιν λόγος καὶ τοῦτο, πείθεσθαι λόγῳ.
Εἰ πάντα δῆλα, ποῦ τὸ πιστεύειν, λέγε.
Πίστις γάρ ἐστιν ἀπράγμων συναίνεσις
  Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτ' ἐννοῶ σοφῶς ἴσως·

Si quidem a Deo, quomodo primum quod versat Deus?
Illius enim, qui texuit, est et retexere.
Si autem a Deo non moventur, quomodo stabunt, cum careant capite,
Aut pugnent contra potentiorem? quomodo namque non esset pugna?
Etenim sublata providentia, tollitur quoque Deus;
Nisi tu Deum statuis fato alligatum,
Qui ferat invite nexus tyrannidem.
Sic enim illi suismet capiuntur verbis.
Nobis autem unus Deus regit hanc universitatem,
Sapienter volvens et nectens, ut voluerit,
Suis ipse nutibus ac rationibus,
Quamvis non omnia recte moderari videatur.
  Multi quidem torquentur etiam inter sapientissimos,
Ob inæqualitatem rerum, tum olim, tum etiam nunc.
Quid necesse est cunctos referre? sed velim attendas,
Davidi quid acciderit. Malos cernens prospero
Rerum statu florere (ut nonnulli videntur), vehementer angitur,
Veritus ne quis casui tribuat hanc naturam rerum,
Ac veluti nemo sit, qui nobis præsit.
At ipsemet hunc nodum norat solvere: Finem enim
Rerum omnium considera mihi, inquit, quam sit contrarius.
Seminasti: videbis ex semine provenientem culmum.
Si tu hujus rei ignoras rationes, non eas ignorat Verbum.
Neque enim, si tu picturæ rationes nescis, eas etiam nescit pictor.
Neque demum, si tu linearum rudis es, geometres rudis est, perinde ac tu.
Hoc quidem tu percepisti, in aliis autem acquiesce sapienter:
Rationis enim istud est, obtemperare rationi.
Si cuncta sunt perspicua, dic, obsecro, ubi sit fides.
Fides enim simplex est et nihil perscrutans assensus.
  Ego vero illud etiam cogito, sapienter forsan:

25 *Καὶ πάλαι καὶ νῦν ἔτι. Tum superioribus sæculis, tum isto etiam tempore.*

26 *Ἅπαντας.* Vat. ἅπαντα.

32 *Ὡς ἀντίστροφον. Quam sit contrarius.* Nam qui delicias et voluptates per omnem vitæ cursum amplexus est, eas in morte cum acerbissimis doloribus commutat, et contra. BILLIUS. Leuv. *Quam is accurate respondeat.*

37 *Σοφῶς.* Combef. legit σοφοῖς, *artis peritos sequere.*

METRICA VERSIO.

Nectentis etenim est vertere id quod nexuit.
Si non movetur a Deo, ex anarchia
Stabuntne, pugna vel Dei? Pugna est enim.
Nam providentem qui negat, bellum Deo
Infert: Deum ni forte fatalem invehis,
Qui nexionis illibens vim sufferat.
Suismet istos sic vides dictis capi.
Mundum gubernat unus at nobis Deus,
Sapienter ipse nutibus volvens suis,
Nectensque cuncta prorsus ad libitum suum,
Quædam putetur volvere haud recte licet.
  Multi laborant, et quidem sophi admodum
Et nunc, et olim, disparem ob vitæ statum.
Referre cunctos quid decet? Spectes velim
David quid ipse sentiat, cernens malos
B Florere, ut ipsi judicant. Valde æstuat,
Ne cuncta temere quispiam ferri putet,
Nec esse quemquam, nostra qui prudens regat.
At solvit istud ipsemet. Finem omnium
Specta, inquit ille, quamque sit contrarius.
Quod seminaris, certus hoc tandem metes.
Ignota ratio si tibi est, non est Deo:
Ignota nam si lineæ est, tabulæ et tibi,
Utriusque novit hanc vel hanc tamen artifex.
Quædam ipse nosti: in cæteris esto sequax.
Prudentis hoc est nam viri, Verbo obsequi.
Si cuncta clara, dic velim fides ubi.
Simplex profecto est nam fides assensio.
  Quin illud etiam cogito, haud forsan male.
Non, cum venires, ista promisi tibi,

Οὐ ταῦτα εἰσιόντι σοι καθυπεσχόμην,
Πλουτεῖν, ἀμεριμνεῖν, εὐσθενεῖν, ἢ εὐτεκνεῖν·
Εὐζωΐαν δὲ καὶ τὰ προσδοκώμενα·
Ὡς ἀντὶ τῶν νῦν προσδοκᾷν τὰ μείζονα.
Πῶς οὖν δίκαιον, ὥσπερ ἐν συναλλαγῇ,
Καὶ τὸ πραθὲν ζητεῖν σε, καὶ τὸ χρῆμ' ἔχειν;
Εἰ μὴ μόνῳ σοι τοῦτο τῶν πάντων γέρας.
Ὡς σφόδρ' ἄπληστον, καὶ ξένης συνεισφορᾶς!
Ἢ κεῖνα ῥῖψον, φίλτατ', ἢ καὶ ταῦτα δός·
Εἴ πέρ τι δεῖ σοι τὸν σὸν ἑστάναι λόγον,
Μηδ' ἐκτὸς ἔρχῃ τῶν καλῶς συγκειμένων.
Πῶς οὖν, ἂν εἴποις, τοῖς πάλαι καὶ ταῦτα ἦν;
A Οὔπω τότ' ἦν ἡ πίστις ἐῤῥιζωμένη,
Καὶ πίστις ἦν τὰ τῇδε τῶν νοουμένων,
Ὥσπερ γάλακτι νηπίοις ἀνδρουμένοις.
Τεκμήριον δὲ τοῦ λόγου. Καὶ γὰρ τότ' ἦν
Τὰ μὲν μέγιστα τῶν κακῶν συγγνωστά πως·
Τὰ δ' οὐ μέγιστα τῶν κακῶν τιμητέα·
Ἀντιζυγούσης τῆς ἐν ἀμφοῖν ἀξίας.
Αἱ δ' ἐκδικήσεις τῶν σοφῶν ὑπέρμετροι.
Δαυῒδ σε ταῦτα πειθέτω, καὶ Μωϋσῆς,
Ἐλισσαῖός τε, οὗ τρέμω μεμνημένος·
Ὁ μὲν κολασθεὶς ἐνδεῶς τοῖς πταίσμασι,
Ὁ δ' ἀντὶ μικρῶν, καὶ Θεοῦ λαβὼν θέαν·

Non ista tibi fidem amplectenti pollicitus sum,
Scilicet opes, curarum expertem vitam, robur corporis, inclytam prolem,
Sed vitam illam beatam et bona quæ exspectantur,
Ut pro his præsentibus sperares majora.
Quo pacto igitur æquum sit, ut velut in contractu
Et rem venditam requiras, et pretium præ manibus habeas?
Nisi tibi uni hunc præ omnibus vindices honorem.
232-233 Quam magna aviditas, et novum commercii genus!
Aut illa projice, vir optime, aut etiam hæc largire,
Si quidem necesse est ut tuis stes verbis,
Nec iis excedas quæ præclare sunt pacta.
Quomodo igitur, inquies, priscis hominibus hæc bona erant?
Nondum eo tempore fides altas satis egerat radices,
Et vitæ præsentis bona erant certitudo de bonis quæ intellectu conspiciuntur,
Ac veluti pueris qui lacte vescuntur, donec vires colligant.
Planum est hujus rei argumentum. Etenim tunc erant
Vel maxima peccata quodam modo ignoscibilia;
Et culpæ non maximæ pœnis afficiebantur,
Expenso velut in bilance utriusque merito.
Vindictæ autem quædam sanctorum modum excessere.
Hoc tibi suadeat exemplum Davidis, Mosis
Et Elisæi cujus non sine horrore mentionem facio.
Ille quidem (David) pœnas dedit impares culpis,
Iste vero (Moyses) pro levibus graviter punitus est, qui Dei visione dignatus erat,

46 *Πῶς οὖν δίκαιον*, etc. Sic fere cap. 25 Epicteti legitur: Ἄδικος οὖν ἔσῃ καὶ ἄπληστος, εἰ μὴ προέμενος ταῦτα, ἀνθ' ὧν ἐκεῖνα πιπράσκεται, προῖκα αὐτὰ βουλήσῃ λαμβάνειν. *Injustus eris et inexplebilis, si non numerato eo pretio, quo illa veneunt, gratis illa accipere velis.*

49 *Καὶ ξένης συνεισφορᾶς. Et novæ collectæ.*

52 *Συγκειμένων.* Id est, ὁμολογουμένων, πεφωνημένων.

55 *Καὶ πίστις ἦν τά*, etc. *Fidem ipsis faciebant de bonis quæ mente tantum percipiuntur.*

59 *Κακῶν.* Sic ipse legit Billius et vertit: *Non gravibus autem juncta laus culpis erat.* Et in nota ad hunc locum: *Levia peccata honori quodammodo*, inquit, *et laudi dabantur.* Quod quam absurdum sit, quam Gregorio et Scripturis repugnet, nemo non intelligit. Nunquam certe laudata, nunquam honori habita leguntur in Scripturis peccata; quasi Deo probante minora vitia. Mundi sunt oculi ejus, ne malum videant. Obscuri ac difficilioris hujus loci sensus iste est: *Tunc temporis gravissima peccata veniam aliquando consequebantur; quæ vero non admodum gravia, plectebantur, inæquali ac veluti contraria lance, appenso utrorumque merito.* In ed. καλῶν. Mox, τιμητέα. Vocis hujus notissima est in jure hæc acceptio. Inscrutabilis hujus Dei judicii exemplum suppeditant David et Moyses: ille quidem ob gravissima peccata leviter pœnas luit; iste vero ob leviusculum delictum promissa terra, in cujus desiderio erat, exclusus fuit.

65 *Ὁ δ' ἀντὶ μικρῶν, καὶ Θεοῦ λαβὼν θέαν. Pro levibus alter conspicit rebus Deum.* Ita Billius. Leuv. *Moyses autem pro re una non magna consecutus est, ut ipsum Deum aspiceret, legemque promulgaret.* Nihil ineptum magis, magisque a Gregorii mente alienum, quam utraque hæc versio. Planus est vatis sensus: *David*, inquit, *gravioribus delictis minores pœnas dedit*; deinde prosequitur: *Iste autem* (Moyses) *pro levioribus punitus est gravissime, cum esset vir tantus, quem suo Deus aspectu dignatus fuerat.* —

METRICA VERSIO.

Opes, quietem, robur, et prolem inclytam,
Felix sed ævum, quæque sperantur bona,
Majora speres ut loco præsentium.
Estne igitur æquum, te, velut in contractibus,
Et res habere, et venditam rem poscere?
Ni forte honoris vis tibi hoc uni dari.
Nimis avidi hoc est, et novi commercii.
Aut illa, bone vir, projice, aut hæc da quoque.
Si stare verbis tu cupis firmus tuis,
Nec, pacta quæ sunt commode, his excedere.
Ista quoque, dices, ergo cur priscis erant?
Fundata nondum tunc satis fides erat:
B Fidemque certis fluxa præstabant bona;
Velut puellis, lacte qui vires trahunt.
Planum hinc fit istud: tunc enim gravissimis
Etiam solebat venia criminibus dari,
Non gravibus autem juncta laus culpis erat.
In utroque dispar sic erat libræ bilanx.
At vindicandis optimis viris modus
Aberat: docent hoc David et Moses, docet
Elisæus etiam, mente quem versans tremo.
Culpis minores ille nam pœnas luit.
Pro levibus alter conspicit rebus Deum,
Capitque legem, maximam et servat manum.

Νόμον τε, καὶ τοσοῦτον ἐκσώσας στρατόν·
Ὁ δ' ἐκ βραχείας ὕβρεως καὶ νηπίοις
Πληγὴν τοσαύτην ἀντιδοὺς παρ' ἐλπίδας.
Οὕτω σκιώδης τηνικαῦτ' ἦν καὶ νόμος.
Οὕτω κάθαρσις θυσιῶν δι' αἵματος,
Σαρκῶν τ' ἀνάγνων ἀσθενῆ ῥαντίσματα·
Οὕτως ἄριστον ἡ φυγὴ τῶν χειρόνων,
Εἰ καὶ πλέον τι μὴ προσῆν, μικροῖς ὅροις
Τῆς εὐσεβείας περιγραφομένης τοῖς τότε.
Εἴπω τι μεῖζον, ὧν ἔφην; Λελέξεται.
Οὐδ' εἰσφορὰν τοσαύτην εἶχον οὐδέπω,
Ὅσην περ ἡμεῖς, τοῖς Θεοῦ παθήμασιν,
A Ἀμνῷ τε τῷ σφαγέντι τοῖς ἐμοῖς κακοῖς.
Ὥστ' ἦν τὸ κείνων πλεῖον· εἰ δὲ πλεῖον ἦν,
Δὸς πλεῖον εἶναι τῶν πόνων καὶ τὸ χρέος,
Ἡμῖν δ' ἔλαττον τοῖς τυχοῦσι πλειόνων.
Ὃ δ' ἀντὶ πάντων καὶ πρὸ πάντων χρὴ λέγειν·
Μὴ σφόδρ' ἐπαίνει τοῦ βίου τὸ εὔδρομον,
Ὁ μεῖζον εἰδὼς τῶν ὁρωμένων φρονεῖν·
Μή πως ἐμοὶ μὲν ὕψος ᾖ τὸ δύσβατον,
Σοὶ δ' ἀμφίκρημνον τοῦ δρόμου τὸ εὐπετές.
Ἐμοῦ τὸ λυπρὸν κρεῖσσον ἢ τὸ σὸν καλόν.
Βοῶν ποτ' εἶδες τὸν μὲν ἐν φάτνῃ μέγαν,
Ἐπηρμένον, στίλβοντα τῇ εὐσαρκίᾳ,

Qui legem acceperat et tantum servaverat exercitum.
Elisæus autem levi affectus injuria, pueris ob levem subsannationem
Tantam inflixit ac inopinatam plagam.
Sic umbris involuta tunc lex erat.
Sic scelerum purgatio per victimarum sanguinem :
Sic immundorum leves corporum lustrationes :
Sic maxima virtus erat fuga criminum,
Etiamsi nihil præterea adesset ; adeo angustis limitibus
Pietas horum virorum erat tum circumscripta.
Dicamne aliquid majus his, quæ prolocutus sum ? Dicam profecto.
Nondum illi beneficium tantum erant consecuti,
Quantum nos adepti sumus Christi cruciatibus,
Et Agno illo occiso propter crimina mea.
Sic erat illorum laus major : si autem laus erat major,
Da quoque majus esse laborum debitum ;
Nobis vero minus qui majora accepimus beneficia
Quod autem loco omnium et ante omnia dicendum est :
234-235 Ne nimium laudes hujus vitæ prosperitatem,
Tu qui nosti majora iis, quæ videntur, sapere ;
Ne forte mihi aspera semita sit sublimitas,
Tibi vero utrinque periculum habeat expeditus rerum cursus.
Tristitia mea præstat felicitati tuæ.
Bovem aliquando ad præsepe vidisti ingentem,
Ferocem, nitentem corporis pinguedine,

Sic Benedictini quorum lectionem et versionem referre nobis est necessarium. Sed falsa utraque videtur. Forte ponendum est, ut in editis, versu 58, Οὐ μέγιστα τῶν καλῶν τιμητέα, et interpretandum : *Virtutes non maximæ honori habebantur.* Deinde vertendus est cum Leuv. versus 65, in hunc modum : *Moyses autem consecutus est pro meritis non magnis, ut videret Deum*, etc. Quo facto, omnia optime quadrant. Exemplum Davidis ostendit maxima peccata pœnis imparibus puniri ; Moysis historia, mediocribus meritis magna conferri munera ; Elisæi vindicta, ultiones sanctorum, id est, ultiones pro sanctis a Deo intentatas, modum quasi excessisse. Videat lector et judicet. (CAILLAU.)

72 *Χειρόνων.* De idolorum cultu intelligit Leuv. ; sed latius patet hæc dictio, et ad omnia vitia se porrigit.

79 *Ὥστ' ἦν τὸ κείνων πλεῖον.* Carpit Billius Leuvenclavium, qui sic vertit : *Quamobrem illorum fuit conditio potior.* Quonam enim pacto eorum qui Christum adhuc exspectabant, nihilque præter umbras et figuras habebant, melior conditio esse potuisset, quam eorum qui Christo et veritate fruuntur ?

85 *Τὸ δύσβατον.* Evidens est vatis sensus : *Ne forte*, dicit, *dum ego per asperam semitam sublime feror, tu in facili via continua reperias pericula.* Benedictini verterunt, nescio qua ratione : *Ne forte mihi contingat sublimitas inaccessa ;* simulque in nota addiderunt : *Ad quam pertingere arduum sit.* Sensus clare determinatur articulo τό, qui positus ante δύσβατον, indubitanter indicat hoc verbum esse phrasis subjectum, μή πως τὸ δύσβατον ᾖ ἐμοὶ ὕψος. Billius ergo jure vertendum putat : *Ne forte itineris difficultas me in altum evehat.* (CAILLAU.)

87 *Ἐμοῦ τὸ λυπρόν.* Alii : *Mea deformitas præcellit decori tuo.*

METRICA VERSIO.

Postremus autem, non gravi a pueris probro
Affectus, ipsos afficit pœna gravi.
Umbrosa sic tum lex erat : sic victimis
Sita in cruentis criminum purgatio ;
Aspersiones carnis et spurcæ leves ;
Vitare culpam summa sic virtus (licet
Nil plus adesset), parvulis tum temporis
Pietate clausa terminis. An quidpiam
His majus ipse proloquar? Certe loquar.
Nondum illi habebant, quale nos, munus, Dei
Perpessiones scilicet, et innoxius
B Quem fudit Agnus sanguinem ob labes meas.
Horum ergo major laus erat, quod si amplior,
Majus laborum da quoque esse debitum ;
At, plura quoniam cepimus, nobis minus.
Quod instar autem est omnium, atque ante omnia ;
Cursus secundos ne nimis vitæ efferas,
Qui sapere nosti res supra, quas cernimus.
Me forte callis arduus in altum vehit,
Te vero facilis cursus in præceps rapit.
Macies decori nostra præcellit tuo.
Boumne cernis alterum, in stabulo caput

Τραχηλιῶντα, τὸν δὲ κάτω νενευκότα,
Ῥικνὸν, δυσειδῆ συμβόλοις γεωργίας·
Ἔπειτα τὸν μὲν εἰς σφαγὴν τηρούμενον,
Τὸν δὲ τρέφονθ' αὐτόν τε καὶ τὸν δεσπότην.
Τούτων τίς ἐστιν εὐτυχέστερος, δοκεῖς;
Οὐχ ὁ στενός τε, καὶ ζυγῷ τετρυμμένος;
Εὔδηλον. Ἀλλά σοί γε τὸ πλάτος φίλον,
Κἂν ᾖ κακόν τε καὶ κακῷ συγκείμενον.
Ἢ καὶ τὸν ὄγκον ὑδεριῶντος αἰνέσῃς;
Ἢ καὶ φρενοπλὴξ ἰσχύειν σοι φαίνεται;
Τὸ δ' ἡδὺ πάντως φάρμακον σωτήριον;
Πολλοὺς τὸ πικρὸν ἐξέσωσε πολλάκις·
Τὸ δ' ἡδὺ πρὸς τὸ χεῖρον ὡς τὰ πόλλ' ἄγει.
Υἱῷ δὲ πατρὸς ῥάβδος οὐ σεβασμία
Τῷ νοῦν ἔχοντι; τῷ δὲ κακὸν ἡ χρηστότης
A Οὔτ' ἐστὶν υἱὸς, οὔτε ῥάβδῳ πλήσσεται.
Τί δ' εἰ παλαίεις, ὡς Ἰὼβ, ὑπὲρ στέφους;
Ἔπᾳδε σαυτῷ ταῦτα, καὶ ῥᾴων ἔσῃ,
Παρηγόρημα τοῦ πονεῖν ποιούμενος,
Τῷ δ' εὐχαρίστῳ κτώμενος τὴν ἐλπίδα.
Δούλου κακοῦ γὰρ, προσγελῶντα μὲν σέβειν
Τὸν δεσπότην· πλήττοντα δ' ἡγεῖσθαι κακόν.
Δέον δέχεσθαι πᾶσαν οἴακος στροφὴν,
Ὥ μ' ἐκ πάλης τε καὶ ζάλης διεξάγει,
Ἕως ἂν ὅρμοις εὐδίοις προσορμίσῃ·
Εἴπερ γε τὴν ναῦν μὴ μάτην ἐπήξατο,
Ἀλλ' εἰς καλόν τε κἀπιδέξιον τέλος.

Ζ'. *Περὶ νοερῶν οὐσιῶν.*

Οἵη δ' ὑετίοιο κατ' ἠέρος εὐδιόωντος,

Cervices attollentem, contraque alium, demisso capite,
Rugosum, deformem, quæ sunt indicia laboris in arando:
Deinde illum quidem jugulationi reservatum,
Istum vero nutrientem se ipsum et herum.
Horum quis tibi felicior videtur?
Nonne macilentus et jugo attritus?
Id profecto perspicuum est. Verum te sagina delectat,
Licet mala sit et ad malum compacta.
Nunquid tumorem hydropici laudaveris?
An mente captus tibi fortis videtur?
An dulce prorsus pharmacum salutare est?
Plurimos amarum sanavit sæpius;
Dulce autem ut plurimum est noxium.
Annon filio virga patris est venerabilis,
Si mente sit præditus? Cui autem noxia est (patris) bonitas
Neque filius est, neque virga cæditur.
Quid autem, si certas, ut Job, pro corona?
Accine tibi ipsi hæc, et agilior eris,
Lenimen doloris nactus,
Et gratiarum actione spem comparans.
Mali enim est servi, arridentem colere
Dominum; et eumdem, cum cædit, durum arbitrari.
Decet enim ferre quamlibet gubernaculi inflexionem,
Quo me (Deus) ex palæstra et tempestate dirigit,
Donec ad tranquillam stationem appellat:
Siquidem non frustra navem compegit,
Sed ad bonum et felicem exitum.

VII. *De substantiis mente præditis* *.

Qualis pluvio et sereno aere,

* Alias Bill. 75, pag. 168.

97 *Συγκείμενον. Et noxium in finem concessa.*
107 *Καὶ ῥᾴων. Facilius ærumnas perferes.*
VII. Tit. *Περὶ νοερῶν οὐσιῶν.* Reg 992, Coisl., Vat. *Περὶ λογικῶν φύσεων· περὶ λογικῶν οὐσιῶν· ἤτοι περὶ ἀσωμάτων φυσίων.*

METRICA VERSIO.

Alte efferentem, carnis et pinguedine
Nitidum ac ferocem, pronum humi contra alterum,
Curvum, indecorum ruris ob culti notas;
Quorum ille, dandus post brevi certe neci,
Servetur, at hic seque alat, dominum et suum.
Horum videtur quis tibi felicior?
Nonne macilentus, et gravi pressus jugo?
Sagina sed te forte delectat, mala
Sit illa quamvis, atque compacta improbe.
Quid? an tumorem tu probas hydropici?
Fortemne censes, cui furor mentem abstrahit?
An dulce prorsus pharmacum morbos fugat?
Multis amarum poculum bono fuit;
Persæpe contra dulce perniciem parit.
Annon paternam filius virgam colit,
Si mente constet; at malum est hinc suavitas.
B Nam gnatus haud est, virga quem nunquam ferit.
Quid, pro corona, Job velut, si dimicas?
Hæc si tibi ipse concinas, levaberis,
Ac mollietur protinus labor tuus,
Spem comparabis et bonam, grates agens.
Qui blandientem sedulus dominum colit,
Malumque censet, cum ferit, servum hunc malum
Dico. Decet nam, quo trahit clavus, sequi,
Quo me ex palæstra, turbine et sævo regit,
Donec procellis liberum in portum ferar.
Namque ille summus artifex frustra ratem
Haud fecit, ast in commodum finem et bonum.

VII. DE SUBSTANTIIS MENTE PRÆDITIS.

(*Billio interprete.*)

Ut Phœbi radius, cœlum cum forte serenum est,

Ἀντομένη νεφέεσσιν ἀποκρούστοις περιωγαῖς,
Ἀκτὶς ἠελίοιο πολύχροον ἶριν ἑλίσσει,
Ἀμφὶ δέ μιν πάντη σελαγίζεται ἐγγύθεν αἰθὴρ,
Κύκλοισιν πυκινοῖσι καὶ ἔκτοθε λυομένοισι·
Τοίη καὶ φαέων πέλεται φύσις, ἀκροτάτοιο
Φωτὸς ἀποστίλβοντος ἀεὶ νόας ἥσσονας αὐγαῖς.
Ἤτοι ὁ μὲν πηγὴ φαέων, φάος οὔτ' ὀνομαστὸν,
Οὔθ' ἑλετὸν, φεῦγόν τε νόου τάχος ἐγγὺς ἰόντος,
Αἰὲν ὑπεκπροθέον πάντων φρένας, ὥς κε πόθοισι
Τεινώμεσθα πρὸς ὕψος ἀεὶ νέον. Οἱ δέ τε φῶτα
Δεύτερα ἐκ Τριάδος βασιλήϊον εὖχος ἐχούσης,
Ἄγγελοι αἰγλήεντες, ἀειδέες, οἵ ῥα θόωκον
Ἀμφὶ μέγαν βεβαῶτες, ἐπεὶ νόες εἰσὶν ἐλαφροὶ,
A Πῦρ καὶ πνεύματα θεῖα δι' ἠέρος ὦκα θέοντες
Ἐσσυμένως μεγάλῃσιν ὑποδρήσσουσιν ἐφετμαῖς,
Ἁπλοῖ τε, νοεροί τε, διαυγέες, οὔτ' ἀπὸ σαρκῶν
Ἐρχόμενοι (σάρκες γὰρ ἐπεὶ πάγεν αὖθις ὀλοῦνται),
Οὔτ' ἐπὶ σάρκας ἰόντες, ὅπερ δ' ἐγένοντο μένοντες.
Ἤθελον εἰπεῖν πάμπαν ἀτειρέες· ἀλλ' ἄνεχ' ἵππον
Καὶ μάλα θερμὸν ἐόντα, νόου ψαλίοισιν ἐέργων.
Καί ῥ' οἱ μὲν μεγάλοιο παραστάται εἰσὶ Θεοῖο·
Οἱ δ' ἄρα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς κρατέουσιν ἀρωγαῖς,
Ἄλλην ἄλλος ἔχοντες ἐπιστασίην παρ' ἄνακτος,
Ἄνδρας τε, πτόλιάς τε, καὶ ἔθνεα πάνθ' ὁρόωντες,
Καὶ λογικῶν θυέων ἐπιίστορες ἠμερίοισι.
Θυμὲ, τί καὶ ῥέξεις; τρομέει λόγος οὐρανίοισι

Incurrens in nubes per repercussos circulos,
Radius solis multicolorem format iridem.
236-237 Ac circa illum fulget undique proximus æther
Variis circulis qui statim solvuntur;
Talis est et luminum natura, summo
Lumine minores mentes semper radiis illustrante.
Atque illud quidem luminum fons est, lumen quod nec nominari
Nec apprehendi potest, fugiens mentis appropinquantis celeritatem,
Semper subducens se omnium mentibus, ut desideriis
Tendamus ad altitudinem semper novam. Illi autem sunt lumina
Secunda, ex Triade regium decus habente,
Angeli, splendidi, forma carentes, qui dum circa solium
Magnum versantur, cum mentes sint agiles,
Ignis et spiritus divini per aerem cito currentes,
Alacriter magnis ministrant mandatis,
Simplices, intelligentes, lucidi, neque a carne
Ortum habentes (caro enim, quia compacta est, rursum peribit),
Neque in carnem venientes, sed id quod facti sunt, permanentes.
Addere volebam, omnino inviolabiles; sed siste equum
Quamvis valde ferventem, eumque mentis habenis coerce.
Horum alii magno assistunt regi:
Alii mundum universum suis continent auxiliis,
Alius aliam habentes a rege præfecturam,
Viros et urbes et omnes gentes inspicientes,
Rationaliumque victimarum conscii mortalibus.
Anime, quid facies? tremit ratio ad cœlestes

2 *Περιωγαῖς*. Sic mss. Edit περιωπαῖς.
5 *Ἔκτοθε*. Reg. 992, ἔκτοθι
8 *Ὁ μὲν πηγή*. Int. Græc. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς πηγή ἐστιν, ἤτοι ἀρχή. etc. *Deus enim est fons*, etc.
10 *Ὑπεκπροθέον*. *Celeriore cursu antevertens*. Combefis. Vide infra sect. II, poem. moral. I, *in laudem virginitatis*. Bill. 3, v. 15, ubi eadem leguntur.
18 *Ἐρχόμενοι*. Vat. ἀρχόμενοι.
20 *Ἤθελον εἰπεῖν, πάμπαν ἀτειρέες*. Vat. cum aliis tribus εἰ καὶ πάμπαν. Int. ἀκλινεῖς πρὸς τὴν κακίαν, *ad vitium inflexibiles*.
26 *Θυέων*. Fallitur Cyrus, qui hæc intelligit de sacrificiis quæ Deo in templis offeruntur. Mox, ἐπιίστορες, *qui fidelium vota et sacrificia dirigunt Deoque offerunt, et ita sunt conscii testes, arbitri et magistri*.

METRICA VERSIO.

In nubem incurrens, omnique ex parte repulsus,
Efficit ut variis distincta coloribus iris
Protinus exsistat, totusque effulgeat æther
Vicinus, crebrique orbes nascantur, et una
Intereant: summum cœlestia lumina lumen
Haud secus illustrat radiis, mentesque minores.
Atque ille et lux est, et luminis omnis origo,
Cui dare nec nomen, quem nec comprendere [possis.
Mentis enim cursum celer effugit usque propinquæ;
Scilicet ut dulci correpta cupidine semper
Ulterius tendat, seseque extollat in altum.
Ast ab eo, decus eximium carpente, secunda
Lumina sunt mentes superæ, formaque carentes,
Quæ solium stantes circum regale (leves nam
Sunt mentes, ignisque; et pneumata dia, per altum
Æthera præpetibus pennis volitantia), prompte
Numinis æterni sanctissima jussa capessunt.
B His simplex natura data est, ac prædita mente.
Nec vero aut fluxis traxerunt carnibus ortum
(Rursus enim, fluxa constant qui carne, peribunt),
Aut carnem assument, venientque in corpora: [verum
Incolumis status ipsarum per sæcla manebit.
Quin etiam sceleri exemptas, culpæque periclo
Dicere gestirem: sed equus retinendus habena est,
Sit licet ille ferox valde, calidusque feratur.
Ac pars æthereum circumstat sedula numen,
Pronaque ad obsequium pars altera sustinet orbem,
Auxilio servatque suo: sic scilicet, illi
Diversa ut curent, cœlestia jussa sequentes,
Illi homines, urbes isti gentesque gubernent,
Et sacra consciscant, quæ spiritualia, nobis.
Mens, quid ages? mihi lingua pavet, quatiturque [tremore
Ingrediens superas mentes. Caligine densa

Κάλλεσιν ἐμβεβαώς· ἀχλὺς δέ μοι ἀντεβόλησεν,
Οὐδ' ἔχω ἢ προτέρω θεῖναι λόγον ἢ ἀναδῦναι.
Ὡς δ' ὅτε τρηχαλέῳ ποταμῷ περάων τις ὁδίτης
Ἐξαπίνης ἀνέπαλτο, καὶ ἴσχεται ἱέμενός περ,
Πολλὰ δέ οἱ κραδίη πορφύρεται ἀμφὶ ῥεέθρῳ·
Χρειὼ θάρσος ἔπηξε, φόβος δ' ἐπέδησεν ἐρωήν·
Πολλάκι ταρσὸν ἄειρεν ἐφ' ὕδατι, πολλάκι δ' αὖτε
Χάσσατο, μαρναμένων δὲ, φόβον νίκησεν ἀνάγκη.
Ὡς καὶ ἐμοὶ Θεότητος ἀειδέος ἐγγὺς ἰόντι,
Τάρβος μὲν καθαροῖο παραστάτας ὑψιμέδοντος
Θεῖναι ὑπ' ἀμπλακίῃ, φωτὸς κεκορημένον εἶδος,
Μή πω καὶ πλεόνεσσιν ὁδὸν κακίης στορέσαιμι.
Τάρβος δ' ἄτροπον ἐσθλὸν ἐμοῖς ἐπέεσσι χαράξαι,
A Μέσφ' ὅτε καὶ σκολιόν τιν' ὁρῶ κακίης μεδέοντα.
Οὔτε γὰρ ἦν ἀγαθοῖο, κακοῦ φύσιν ἄμμι φυτεῦσαι,
Ἠὲ μόθον προφέρειν καὶ ἔχθεα οἷσι φίλοισιν·
Οὔτε μὲν ἀντιθόωκον ἀναστῆναι κακότητα
Ὕστατον, ἢ καὶ ἄναρχον ἔχειν φύσιν ὥσπερ ἄνακτα.
Ὧδέ μοι ἀσχαλόωντι Θεὸς νόον ἔμβαλε τοῖον.
Πρῶτον μὲν Θεότητος ἁγνὴ φύσις ἄτροπος αἰεὶ,
Ἀνθ' ἑνὸς οὔ ποτε πολλά. Τί γὰρ Θεότητος ἄρειον
Εἰς ὃ μετακλίνοιτο; τὸ δὲ πλέον ὄντος ἄλυξις.
Δεύτερον ἀκροτάτοιο φάους μεγάλοι θεράποντες,
Τόσσον πρωτοτύποιο καλοῦ πέλας, ὁσσάτιόν περ
Αἰθὴρ ἠελίοιο. Τὸ δὲ τρίτον ἠέρες ἡμεῖς.

Ubi pervenit pulchritudines : in me incurrit caligo :
Nec habeo quid agam : proferam sermonem, an retro cedam?
Quemadmodum asperum fluvium trajecturus viator,
Subito resilit, et quamvis cupidus, retinetur;
Plurima cor ejus cogitat circa fluvium.
Necessitas fiduciam confirmat, metus impetum reprimit.
Sæpe plantam attollit ad aquam, sæpe rursus
Recedit. In conflictu metum vincit necessitas.
Sic et ego dum ad Deitatem forma carentem prope accedo,
Metuo puri ac summi regis ministros,
Genus lumine satiatum, peccato subjicere,
Ne pluribus quemadmodum vitii viam sternerem.
233-239 Metuo etiam bonum immutabile meis verbis prædicare,
Quandiu serpentem quemdam video vitii regnatorem.
Nam nec boni erat, naturam mali in nobis plantare,
Ac bellum et inimicitias amicis suis procreare,
Nec æmulum vitium exoriri
Posterius, aut principii expertem naturam, instar regis habere.
Mihi autem his in angustiis, talem Deus cogitationem injecit.
Primum quidem divinitatis sancta natura semper est immutabilis,
Nec unquam pro uno multa. Quid enim divinitate præstantius,
In quod illa mutetur? Qui autem plus admittit, illius, quod est, jacturam facit.
Secundo summi luminis magni ministri,
Tantum bono primario propinqui, quantum
Æther soli. Tertio nos aer sumus.

29 *Οὐδ' ἔχω*, etc. Cyrus legit οὐδ' ἔχω τί πράξαι. Int. οὐκ ἔχω τί πράξω, εἰπεῖν τὸν λόγον ἢ καταλιπεῖν.

30 *Περάων*. Vat. πελάων. Int. μέλλων διαπερᾶν.

32 *Πορφύρεται*. Int. πολλὰ διαλογίζεται περὶ ῥεέθρου.

33 *Χρειώ*. Coisl. χρεία. Cyrus ἀνάγκη.

35 *Μαρναμένων δέ*. Subauditur φόβου καὶ ἀνάγκης.

38 *Ἀμπλακίῃ*. Coisl. ἀμπλακίην. Mox, φωτὸς κεκορημένον εἶδος. Int. εἶδος ὑπάρχοντας πεπληρωμένον φωτός.

43 *Ἔχθεα*. Coisl. ἔχθρα. Int. ἔχθραν.

44 *Ἀναστῆναι*. Reg. 992, ἀναστῆσαι.

45 *Ὕστατον*. Int. ὕστερον.

47 *Πρῶτον*. Coisl. cum aliis tribus πρώτη.

48 *Ἀνθ' ἑνός*. Int. οὐ μεταβάλλουσα τὸ ἓν αὐτῆς εἰς πολλά.

52 *Τὸ δὲ τρίτον ἠέρες ἡμεῖς*. Int. καὶ τρίτη, οἱ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πλασθέντες ἡμεῖς, καὶ τῷ νοητῷ ἡλίῳ φωτιζόμενοι, καθάπερ τῷ αἰσθητῷ ἀήρ. *Tertia natura nos homines sumus ad imaginem Dei formati, intelligibili sole illustrati, ut aer sensibili.*

METRICA VERSIO.

Obruor inceptumque ultra producere carmen
Nec queo, nec rursus cœptos abrumpere versus.
Utque parans amnem gelidum tranare viator,
Mente licet prompta, resilit tamen ipse repente,
Ac reprimit gressus, secumque in margine ripæ
Multa agitat volvitque animis, atque anxius hæret.
Hinc vis exstimulat, roburque in pectore condit :
Dejicit hinc contra pavor hinc, gressumque moratur.
Sæpe pedem tollit, gelidasque immittit in undas :
Sæpe pedem rursus retrahit, timidusque recedit :
Denique vis urgens superat pellitque timorem.
Sic ego cum Triadi sanctæ informique propinquem,
Cœlicolas, puri solio quæ principis astant,
Luceque sunt saturæ, vitio submittere mentes
Pertimeo, deturne pluribus ansa ruendi
In scelus : atque illas rursus formido negare
B Ad mala flexibiles, vitii cum cerno parentem.
Namque bono plantare malum non convenit, hisque,
Quos adamat, lites atque horrida bella creare :
Nec rursum vitii adversas inducere sedes
Post orti, vel quod sit prorsus originis expers,
Haud secus ac celsi magnus dominator Olympi.
Tandem alternanti Deus intulit hanc mihi mentem.
Prima quidem Triadis pura est natura, nec unquam
Mobilis, ex uno quæque in permulta secetur.
Numine divino quid enim præstantius esse
Omnibus in rebus queat, ut vertatur in illud?
Nam si plus uno quis dixerit, excidit ente.
Post illam superæ mentes, lucisque ministræ
Supremæ, quantum soli purissimus æther,
Tantum etiam primæ luci firmæque propinquæ
Postrema est hominum classis, velut infimus aer.

Εἰς πάντ' ἄτροπός ἐστι Θεοῦ φύσις· εἰς κακίην δὲ
Δύστροπος ἀγγελική, καὶ τὸ τρίτον εὔτροπος ἡμεῖς,
Ὅσσον τῆλε Θεοῖο, τόσον κακίης πελάοντες.
Τοὔνεκεν ὁ πρώτιστος Ἑωσφόρος ὑψόσ' ἀερθεὶς
(Ἦ γὰρ δὴ μεγάλοιο Θεοῦ βασιληΐδα τιμὴν
Ἤλπετο, κῦδος ἔχων περιώσιον), ὤλεσεν αἴγλην,
Καὶ πέσεν ἐνθάδ' ἄτιμος, ὅλον σκότος ἀντὶ Θεοῖο·
Καὶ κοῦφός περ ἐὼν χθαμαλὴν ἐπὶ γαῖαν ὄλισθεν,
Ἔνθεν ἀπεχθαίρει πινυτόφρονας, οὐρανίης δὲ
Εἴργει πάντας ὁδοῖο, χολούμενος ἣν διὰ λώβην.
Οὐδ' ἐθέλει θεότητος, ὅθεν πέσεν, ἆσσον ἱκέσθαι
Πλάσμα Θεοῦ· ξυνὴν γὰρ ἔχειν ἐπόθησε βροτοῖσιν
Ἀμπλακίην σκοτίην τε· τῷ ἔκβαλεν ἐκ παραδείσου,
Κύδεος ἱμείροντας ὁ βάσκανος ἰσοθέοιο.
Ὣς ἄρ' ὅγ' οὐρανίης ἐξ ἄντυγος ἦλθεν ἀερθείς·
Ἀλλ' οὐ μοῦνος ὄλισθεν, ἐπεὶ δέ μιν ὤλεσεν ὕβρις,
Κάππεσε σὺν πλεόνεσσιν, ὅσους κακίην ἐδίδαξεν
(Ὡς στρατὸν ἐκ Βασιλῆος ἀποῤῥήξας τις ἀλιτρὸς),
Βασκανίῃ τε χοροῖο θεόφρονος ὑψιμέδοντος,
Καὶ πλεόνεσσι κακοῖσιν ἔχων πόθον ἐμβασιλεύειν.
Ἔνθεν ἄρ' ἐβλάστησαν ἐπιχθόνιοι κακότητες,
Δαίμονες ἀνδροφόνοιο κακοῦ βασιλῆος ὀπηδοί,
Ἀδρανέα, σκιόεντα, δυσαντέα φάσματα νυκτὸς,
Ψεῦσταί θ', ὑβρισταί τε, διδάσκαλοι ἀμπλακιάων,
Πλάγκται, ζωροπόται, φιλομειδέες, ἐγρεσίκωμοι,
Χρησμολόγοι, λοξοὶ, φιλοδήριες, αἱματόεντες,
Ταρτάρεοι, μυχόεντες, ἀναιδέες, ἀρχιγόητες,

Ad omnia immutabilis Dei natura; in vitium
Difficile mutatur angelica, nos tertii facile flectimur,
Quantum a Deo remoti, tantum vitio propinqui.
Quare primus Lucifer in altum elatus
(Jam enim magni Dei regiam gloriam
Sperabat, præcellenti decore præditus), amisit splendorem,
Atque huc cecidit inglorius, pro Deo totus tenebræ:
Et quanquam levis in humilem terram delapsus,
Unde prudentes odit, et a cœlesti
Deterret omnes via, iratus ob suam plagam;
Nec patitur ut ad Deum, a quo cecidit, prope accedat
Dei figmentum: communem enim cupit habere cum hominibus
Nequitiam et caliginem. Hinc etiam invidus e paradiso
Gloriæ Deo æqualis appetentes ejecit.
At ille quidem e cœlesti abside, dum superbit, lapsus est;
At non solus lapsus est: sed postquam illum perdidit superbia,
Cecidit cum multis, quotquot improbos esse docuit
(Veluti si exercitum a rege scelestus quis abstrahat):
Pio summi regis choro invidens,
Ac pluribus improbis imperandi cupidus.
Inde pullularunt terrestria scelerum portenta,
Dæmones, improbi et homicidæ regis pedisequi,
Infirma, tenebrosa, dira noctis simulacra,
240-241 Mendaces, contumeliosi, scelerum magistri,
Errones, vini potores, risus amatores, comessationem excitantes,
Harioli, tortuosi, litium amatores, cruenti,
Tartarei, lucifugi, impudentes, præstigiatorum duces,

54 *Δύστροπος ἀγγελική*. De prima angelorum creatione hæc sunt intelligenda.

65 *Τῷ ἔκβαλεν*. Tres mss. Τῷ καὶ βάλεν. Bene quidem quoad sensum, male autem quoad metrum, quod prorsus deficit. Paucis litteris mutatis, stat versus et sensus. (CAILLAU.) Int. διὰ τοῦτο. Edit. τό.

67 *Ὡς*. Sic Coisl. et Vat. cum aliis tribus. Edit. ἧς. Ibidem ἄντυγος. Int. ἀψίδων.

73 *Ἔνθεν*. Int. Græc. ἐντεῦθεν οὖν ἐβλάστησαν ἐπὶ γῆς αἱ κακίαι· *Hinc igitur super terram pullularunt vitia. Hinc dæmones*, etc.

77 *Φιλομειδέες*. Coisl. φιλομηδέες. Ibidem ἐγρεσίκωμοι, *ad ridendum et bibendum excitantes*. Hæc sunt pleraque dæmonum epitheta, quod ad ea homines impellant.

79 *Μυχόεντες*. Int. ἐκ μυχαιτάτων ἀναδύντες ᾅδου. *Ex abditissimis Orci penetralibus emergentes.*

METRICA VERSIO.

Inverti Deitas prorsus nequit. Angelus ægre
Flectitur in vitium. Facilis mortalibus autem
Est flexus, lapsusque celer: vitioque propinquant
Hoc mage, quo summo magis a genitore recedunt.
Quocirca primus malesana mente tumescens
Lucifer (eximio nam quod frueretur honore,
Sperabat regale Dei soliumque, decusque),
Corruit amisso vilis splendore, miserque;
Dum Deus esse cupit, tetra caligine totus
Obrutus est, levis atque licet, prostratus ad ima.
Quo fit ut infestis odiis, ac fervidus ira,
Ob labem acceptam, quotquot prudentibus uti
Consiliis videt, incessat, studeatque ferentem
Omnibus ad superas sedes præcludere callem.
Mortales etenim propius cum numine jungi,
Unde ipse est lapsus, non sustinet, atque tenebras
Nobiscum, et noxas communes gestit habere.
Ergo divinos Adamus dum quærit honores,
Præcipitem extrusit paradiso lividus hostis.
Sic ille æthereα, fastu dum turget, ab arce
Corruit: at quoniam fastus gravis attulit ipsi
Exitium, haud solus cecidit, verum agmine septus
Ingenti, sceleris cui dux fuit atque magister.
Nam velut avertit commissum proditor agmen
Regis ab imperio: multas sic ille cohortes
Regis ab obsequio magni, cœtuque piorum
Abductos ad se allexit; nam scilicet ipse
Imperium in multos pravos cupiebat habere.
Hinc generi humano noxæque et crimina mille
Fluxerunt, hinc pestiferi sævique tyranni
Dira cohors, hinc umbrosæ spectacula noctis
Horrida: mendaces, petulantes, atque magistri
Cujusvis sceleris, vinique et fraudis amantes,
Et risus, ludosque leves de nocte cientes,
Ambigua edentes stultis oracula, pugnæ
Rixarumque avidi gravium, fusique cruoris:

Ἐρχόμενοι καλέουσιν, ἀπεχθαίρουσι δ' ἄγοντες
Νὺξ, φάος, ὥς κεν ἕλωσιν, ἢ ἀμφαδὸν, ἢ λοχόωντες.
Τοίη μὲν κείνων στρατιὴ, τοῖος δὲ καὶ ἀρχὸς,
Χριστὸς δ' οὔτε μιν ἔσχεν ἀϊστώσας ἰότητι,
Ἧ καὶ κόσμον ἔτευξεν ὅλον· καὶ τόνδ' ἂν ὄλεσσεν,
Αἶψ' ἐθέλων (χαλεπὴ δὲ Θεοῦ κοτέοντος ἄλυξις),
Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἀνέηκεν ἐλεύθερον ἐχθρὸν ἐμεῖο,
Ἀλλὰ μέσον μεθέηκεν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε,
Δῶκε δ' ἐπ' ἀλλήλοισι κακὸν μόθον, ὡς ὁ μὲν αἰνὸν
Αἶσχος ἔχῃ, καὶ τῇδε, χερείονί περ πολεμίζων,
Οἱ δ' ἀρετῇ μογέοντες ἑὸν κλέος αἰὲν ἔχωσιν,
Ὡς χρυσὸς, χοάνοισι καθαιρόμενοι βιότοιο,
Ἢ τάχα κεν μετέπειτα δίκας τίσειεν ἀτειρὴς,
Ὕλης δ' ἁπτομένης, ὅτε ἔμπυρός ἐστιν ἄμειψις,
Πολλὰ πάροιθεν ἑοῖσιν ἐνὶ δρηστῆρσι δαμασθεὶς
Τειρομένοις· τὸ γάρ ἐστι κακοῦ γεννήτορι τίσις.
Ταῦτα μὲν ἀγγελικῆς αἴγλης πέρι Πνεῦμ' ἐδίδαξε
Πρώτης θ', ὑστατίης τε. Μέτρον δέ τε κἀνθάδ' ἀνεῦρε.
Μέτρον δ' αὖ Θεός ἐστιν. Ὅσον πελάει τις ἄνακτι,
Τοσσάτιον φάος ἐστὶν, ὅσον φάος, εὖχος ὁμοῖον.

Η'. *Περὶ ψυχῆς.*

Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄημα Θεοῦ, καὶ μίξιν ἀνέτλη
Οὐρανίη χθονίοιο, φάος σπήλυγγι καλυφθὲν,

Veniunt, cum vocantur, odere cum abducunt;
Nox et lux, ut capiant, vel aperte, vel ex insidiis.
Talis quidem illorum exercitus, talisque dux:
Quem quidem Christus eodem consilio quo mundum
Universum creavit, nec prorsus delevit: perdidisset autem
Protinus, si voluisset (difficile enim Dei iram fugere):
Neque etiam liberum reliquit hostem meum,
Sed medium dimisit inter bonos pariter et malos;
Movitque grave bellum inter eos, ut ille quidem magnum
Etiam in hac re probrum haberet, dum certat cum debiliore,
Illi vero virtutis laboribus æternam gloriam consequantur,
Velut aurum, vitæ fornacibus expurgati;
Et fortasse pœnas deinceps indomitus Satan persolvet,
Materia accensa, cum ignea erit merces,
Multa prius in suis ministris perpessus
Dum illi torquentur. Hoc mali parenti supplicium est.
Atque hæc quidem me de angelico lumine Spiritus edocuit
Primo et posteriore. Mensuram hic quoque invenit;
Mensura autem hæc est, Deus ipse. Quantum quis ad regem accedit,
Tantum habet lucis, quantum lucis, tantum gloriæ.

VIII. *De anima* *.

Anima flatus est Dei, mistionemque cœlestis
Pertulit cum terrestri, lux antro cooperta,

* Alias Bill. 76, p. 170.

80 *Ἐρχόμενοι καλέουσιν.* Int. ἡμᾶς πρὸς ἡδονὰς, μισοῦσι δὲ λαβόντες.

81 *Νύξ*, etc. Int. ὅπερ εἰσὶ, φαινόμενοι, ἢ φῶς, ὅπερ δοκοῦσιν, ὑποκρινόμενοι. *Veniunt ut lux, quod sunt, cum ad apertum scelus nos trahere conantur, ut nox autem, cum per objectam virtutis speciem falsam, ad vitium callide nos alliciunt.*

82 *Τοῖος δὲ καί.* Sic Reg. 992. Edit. τοῖος δέ τε.

83 *Χριστὸς δ' οὔτε.* Int. ὁ Χριστὸς δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν οὔτε ἐπέσχεν αὐτὸν, καὶ ἠφάνισεν (ἴσχυσε γὰρ, εἰ ἐβούλετο, τῇ παντουργῷ αὐτοῦ δυνάμει ἀνελεῖν ἐκεῖνον). *Christus autem et Deus noster neque eum repressit et penitus sustulit (poterat enim, si voluisset, omnipotenti sua virtute eum delere).*

91 *Χοάνοισι.* Sic Coisl. et Vaticanus. Mendose editi χράνοισι.

92 *Δίκας τίσειεν ἀτειρής.* Int. ἢ τάχα διὰ τοῦτο, καὶ ἵνα πλείονα δίκην δῷ κατὰ τὸν αἰῶνα μέλλοντα. *Et fortasse ut acrioribus suppliciis in ævo futuro afficiatur.*

93 *Ὕλης δ' ἁπτομένης.* Forte ὕλης δαπτομένης.

95 *Κακοῦ.* Sic Coisl. Mendose edit. κακῶν.

97 *Πρώτης θ' ὑστατίης τε.* *Primos* vocat bonos angelos, *ultimos* vero malos.

98 *Μέτρον δ' αὖ Θεός.* Coisl. Hesych. μέτρον αὖθίς ἐστιν ὅσον.

VIII. 2 *Σπήλυγγι.* Sic Coisl. et Vat. cum tribus aliis. Edit. σπήλιγγι.

METRICA VERSIO.

Tartarei, clausique antris, sine fronte, ducesque
Præstigiosorum; veniunt cum forte vocantur:
Atque odere tamen quos ad certissima damna
Exitiumque trahunt; nox sunt et lumen, aperto
Marte, vel insidiis ut nos superemur et astu.
Ac tale illorum est agmen, talis quoque princeps.
Consilio at Christus nec eum compressit eodem,
De medioque tulit, quo totum condidit orbem,
Quoque illum extemplo, si vellet, perdere posset;
(Ecquis enim fugiat commoti fulmina Christi?)
Nec rursus faciles hosti laxavit habenas:
Verum interque malos, virtutis et inter amicos
Liquit eum medium, violentaque prælia movit.
Scilicet ut fracto gravius sit dedecus hosti,
Inferiore cadit præceps dum victus ab hoste:
Qui vero ærumnas subeunt virtutis amore,
Ut fulvum rapidis purgatur in ignibus aurum,
Sic illi ardenti vitæ in fornace probati,
Insignem obtineant mansura in sæcula laudem.
Postea quin etiam pœnas dabit ille perennes
(Tum cum materies tandem accendetur, eritque
Flamma ultrix scelerum) graviter cruciatus eorum
Ante oculos, habuit quos ad sua jussa ministros.
Namque ea pœna decet culpæ scelerisque parentem.
Hæc me de primis, de posterioribus atque
Mentibus angelicis docuit sanctissimus ille
Spiritus. At vero quis sit modus alta petendi,
Ipse quoque invenit. Namque hic modus est Deus ipse.
Quanto etenim Triadi propior mens quæque superna est,
Lucidior tanto est etiam: quantoque vicissim
Lucidior, tanto majori gaudet honore.

VIII. DE ANIMA.

(Billio interprete.)

Numinis est animus flatus, qui, cœlitus ortus,
Nexum terrena subiit cum carne jugalem,

Ἀλλ' ἔμπης θείη τε καὶ ἄφθιτος. Οὐ γὰρ ἔοικεν
Εἰκόνα τὴν μεγάλοιο Θεοῦ λύεσθαι ἀκόσμως,
Ἑρπυστῆρσιν ὁμοῖα βοτοῖσί τε ἀφραδέεσσιν,
Εἰ καί μιν θνητήν γε βιήσατο θεῖναι ἁμαρτάς.
Οὔτε πυρὸς μαλεροῖο πέλει φύσις· οὐ γὰρ ἐοικὸς
Δάπτον δαπτομένοιο πέλειν κέαρ· οὔτ' ἀποπνευστοῦ
Ἠέρος, ἢ πνευστοῖο, καὶ οὔ ποτε ἱσταμένοιο·
Οὐδὲ μὲν αἱματόεσσα χύσις διὰ σάρκα θέουσα·
Ἀλλ' οὐδ' ἁρμονίη τῶν σώματος εἰς ἓν ἰόντων.
Οὐ γὰρ ἴη σαρκῶν τε καὶ εἴδεος ἀθανάτοιο
Ἔστι φύσις. Τί δὲ πλεῖον ἀρειοτέροισι κακίστων,
Οὓς κράσις ἠὲ κακοὺς τεκτήνατο ἠὲ φερίστους;
Πῶς δ' οὐ καὶ ἀλόγοισι λόγου φύσις; Ἁρμονίη γὰρ
A Ἡ σαρκῶν βροτέων τε καὶ εἴδεός ἐστ' ἀλόγοισιν,
Εὔκραέες δ' ἄρα πάντες ἀρείονες, ὥς ὅγε μῦθος.
Κεῖνοι μὲν δὴ τοῖα· τὸ δ' αἴτιον, ὧν ἀπεόντων
Ψυχὴ σῶμα λέλοιπε, κέαρ τάδε μυθήσαντο.
Φορβὴ δ' οὔ ποτέ σοι κέαρ ἔπλετο, ἧς δίχα θνητὸν
Ζώειν πάμπαν ἄπιστον, ἐπεὶ σθένος ἐστὶν ἐδητύς.
Οἶδα δὲ καὶ λόγον ἄλλον, ὃν οὔ ποτε δέξομ' ἔγωγε,
Οὐδὲ γὰρ ἂν ξυνή τις ἐμοὶ καὶ πᾶσι μεριστὴ
Ψυχὴ, πλαζομένη τε δι' ἠέρος. Ὧδ' ἂν ὁμοίη
Πᾶσι πέλοι πνευστή τε καὶ ἔκπνοος· ἐν δ' ἄρα [πᾶσι,
Πάντες, ὅσοι ζώουσι μεταπνείοντες, ἔκειντο,
Εἰ δὲ καὶ ἠέρος ἐστὶ χυτὴ φύσις ἄλλοτ' ἐν ἄλλοις.

Sed tamen divina et immortalis. Non enim fas est,
Imaginem magni Dei, non secus ac reptilia,
Et pecudes mutas, solvi indecore.
Quamvis illam mortalem reddere conatum sit peccatum.
Neque ignis fervidi natura est. Non enim credibile
Id quod peredit, cor esse illius, quod pereditur. Neque etiam efflati
242-243 Aeris, aut tracti, ac nunquam immobilis natura;
Nec sanguineus est humor per carnem diffusus;
Nec temperatio partium corporis in unum coeuntium:
Non enim una carnium et formæ immortalis
Natura est. Quid autem bonis amplius inesset quam pessimis,
Quos temperatio malos finxisset, aut optimos?
Quomodo etiam non inesset pecudibus rationis natura? Temperatio enim
Carnium mortalium et formæ inest pecudibus.
Qui autem bene temperati, essent omnes, ut isti ratiocinantur, boni.
Atque illi quidem talia. Hac autem nituntur ratione: quibus absentibus
Anima corpus relinquit, hæc animam esse statuerunt.
Nunquam alimentum animam tibi esse credidisti, sine quo mortalem
Vivere omnino incredibile, siquidem robur est cibus.
Novi et aliam sententiam, quam equidem non amplector.
Non enim communis mihi et omnibus participata
Anima, percurrens aerem. Sic enim similis esset
In omnibus tracta et efflata; atque in omnibus
Omnes essent, quicunque spirando vivunt,
Si quidem aeris diffusa est natura alias in aliis.

5 *Ἑρπυστῆρσιν*. Sic Coisl. et alii tres. Edit. ἑρπυστῆρον. Mox, βοτοῖσι. Ita legit Combef. Male edit. βροτοῖσι.
7 *Μαλεροῖο*. Edit. mendose, ταλεροῖο. *Neque ignis, qui absumendi vim habet, anima corporis, quod absumitur, esse potest.*
9 *Ἱσταμένοιο*. Ita Coisl. Male edit. ἱσαμένοιο.
12 *Ἀθανάτοιο*. Reg. 991 ἀνθρώποιο.
16 *Βροτέων τε καί*. Sic codex Regius 991. Τέ deerat in editis.
17 *Εὔκραέες*. Juxta hanc rationem, ut exponit Cyrus, omnes ii meliores essent, qui meliori temperamento, ac corporum harmonia forent.
26 *Μεταπνείοντες ἔκειντο*. Leuv. *Et simul exspirantes morerentur.*
27 *Εἰ δὲ καί*. Leuv. *Quod si etiam aeris est natura, sequitur eam esse aliam in aliis.*

METRICA VERSIO.

Haud secus ac lumen quod cæco obducitur antro;
Divinus tamen est, mortisque ignarus acerbæ.
Non etenim, ut bruta et pecudes ratione carentes,
Numinis effigiem procumbere morte decebat;
Mortalem hanc quamvis nitatur reddere noxa.
Ignea porro animæ non est natura putanda.
Confecti quis enim mentem quod conficit esse
Crediderit? Nec item est aer; namque ipse vicissim
Efflatur trahiturque, nec unquam immobilis hæret.
Non etiam est toto diffusus corpore sanguis.
Quin neque concentus, quem humorum gignit amica
Temperies. Neque enim est eadem carnisque ani- [mæque,
In quam nil juris letho est, natura. Quid autem
Præstiterint, decorat quos virtus pulchra, scelestis,
Si probitate graves homines, aut crimine fœdos
Temperies diversa facit? Quin hinc quoque fiet
B Ut mens et ratio brutis animantibus insit.
Bruta etenim et formæ concentum et carnis habebunt.
Adde quod hinc etiam probiores esse necesse est,
Corpore qui gaudent sano, recteque valente.
Atque hæc senserunt homines de mente profani,
Scilicet ista animam statuentes esse, remota
Quæ simul ac fuerint, mens frigida membra relinquit.
Atqui non illis animus cibus exstitit unquam,
Quo tamen exempto, nullus, qui vivere possit,
Esse queat: robur nam pabula sumpta tuentur.
Quin alia est etiam nobis sententia nota,
Quam dum luce fruar, non unquam admisero. [Namque
Non mihi communis mens est, quæque omnibus æque
Secta sit, aerea quæque in regione vagetur.
Sic etenim cunctis eadem mortalibus esset,
Tractaque et efflata: atque omnes vitalibus auris

Εἰ δὲ μένει, τί μὲν ἔσχε, τί δ' ἐν σπλάγχνοισι τεκούσης
Ζωὸν ἔτ', εἰ κείνη με προέσπασεν ἐκτὸς ἐόντα;
Εἰ δὲ πλειοτέρων τεκέων σύ γε μητέρα θείης,
Ψυχαῖς δαπτομένῃσιν ἔτι πλεόνεσσι γέρηρας.
Οὐ πινυτῶν ὅδε μῦθος, ἐτώσια παίγνια βίβλων,
Οἳ καὶ σώματα πολλὰ βίοις προτέροισιν ὅμοια
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖς, ψυχῇ δόσαν αἰὲν ἀμείβειν,
Ἢ τιμὴν ἀρετῆς, ἢ ἀμπλακίης τινὰ ποινήν·
Εἵμασιν ὥς τινα φῶτα κατενδύοντες ἀκόσμως,
Ἠὲ μετεκδύοντες, ἐτώσια μοχθίζοντες,
Ἰξίονος κύκλοισιν ἀλιτροτάτοιο φέροντες,
Θῆρα, φυτὸν, βροτὸν, ὄρνιν, ὄφιν, κύνα, ἰχθὺν ἔτευξαν.
Πολλάκι καὶ δὶς ἕκαστον, ἐπὴν τό δε κύκλος [ἀνώγῃ.
A Μέχρι τίνος; Θηρὸς δὲ σοφοῦ λόγον οὔποτ' ὄπωπα,
Οὐδὲ θάμνον λαλέουσαν. Αἰεὶ λακέρυζα κορώνη·
Αἰεὶ δ' ἰχθὺς ἄναυδος ὑγρὴν διανήχεται ἅλμην.
Εἰ δὲ καὶ ὑστατίη ψυχῆς τίσις, ὡς ἐνέπουσι
Κεῖνοι, τῶν ὅδ' ἐλεγμὸς ἐτώσιος. Εἰ μὲν ἀσάρκου,
Θαῦμα μέγ'. Εἰ δ' ἅμα σαρκὶ, τίν' ἐκ πλεόνων πυρὶ [δώσεις;
Καὶ τότε θαῦμα μέγιστον, ἐπεὶ πλεόνεσσιν ἔδησας
Σώμασι, καὶ πλεόνων με δαήμονα θήκατο δεσμός,
Πῶς τόδε μοῦνον ἄλυξεν ἐμὴν φρένα, τίς με πάροιθεν
Εἶχε δορή; τίς ἔπειτα; πόσοις θάνον; οὐ γὰρ [ἐπλούτει
Ψυχαῖς, ὡς θυλάκοισι, δέτης ἐμός. Ἦ ἄρα μακρῆς
Καὶ τόδ' ἄλης, λήθην με παθεῖν προτέρης βιότητος.

Si autem manet, quid igitur habuit mater, quid in ejus visceribus
Vivum fuit, si me prius, cum essem foris, illa attraxit?
Quod si plurium filiorum matrem esse ponas,
Eo pluribus illam animabus, quæ consumuntur, decorabis.
Vana librorum ludibria, ac hominum minime sapientium est opinio;
Qui etiam in multa corpora vitæ præcedenti consentanea,
Sive bonæ, sive malæ, animas semper transferunt,
Vel ob virtutis præmium, vel ob pœnas sceleris:
Velut hominem vestibus induentes indecore
Aut exuentes, inanem laborem suscipientes,
Ixionis scelestissimi rotæ alligentes,
Feram, arborem, hominem, avem, serpentem, canem, piscem fabricantur,
Sæpe etiam bis unumquemque, cum id circulus postulaverit.
Usquequo hæc? Equidem sapientis belluæ nunquam audivi ratiocinationem,
Nec arborem loquentem. Semper garrula cornix:
Natat semper in mari humido mutus piscis.
244 245 Quod si postrema est animæ pœna, ut ipsi dicunt,
De his inutile judicium. Nam si sine carne,
Magnum hoc miraculum. Si cum carne, quamnam ex pluribus igni trades?
Ac tunc maximum erit miraculum. Nam pluribus me illigasti
Corporibus, fecitque vinculum ut multa scirem.
Quomodo autem hoc unum meam mentem effugit, quæ me prius
Habuerit pellis, quæ posterius, quot in corporibus interii? Non enim,
Ut saccis, ita animabus dives, alligator meus. At profecto magnum
Hoc erratum est, quod me oblivio prioris vitæ ceperit.

28 *Εἰ δὲ μένει.* Sic int. exponit: *Quod si negas eodem modo animam diffundi, ut aerem, verum in uno eodemque loco permanere.*

34 *Ἐσθλοῖς ἠδέ.* Pythagorei, qui metempsychosim, seu animarum in alia atque alia corpora migrationem induxerunt, eas animas, quæ virtutem coluissent, in præstantissima quæque corpora migrare, iis vero qui se vitiorum illecebris dedissent, obscœnissima quæque corpora tribui docebant.

38 *Ἰξίονος.* Poetæ fingunt Ixionem ob scelus admissum, rotæ affixum fuisse, atque in orbem perpetuo volvi et contorqueri; sic illi miseram animam ex homine in belluam et canem et serpentem, etc., postea rursus ad hominem reducunt.

41 *Λόγον οὔποτ' ὄπωπα.* *Nunquam vidi ratiocinationem.*

45 *Τῶν ὅδ' ἐλεγμός.* Leuv.: *Quorum hoc vanum est dogma.* Mox, εἰ μὲν ἀσάρκου. Super. lin. ψυχῆς τίσις.

47 *Καὶ τότε.* Vatic. τόδε.

METRICA VERSIO.

Et qui pascuntur, truculentæ quique dedere
Colla neci, in cunctis essent: quod dicere stultum est.
Namque etiam nunc hos aer, nunc rursus ad illos
Se fundit. Quod si certis mens sedibus hæret,
Dic age, quisnam habuit, quid item vivebat in alvo
Materna, si me traxit cum extrinsecus essem?
Quod si multiplicis quoque fingas esse parentem
Hanc sobolis, magnos hercle a te carpit honores,
Quam multis decoras animis, qui mole malorum
Confecti intereant. Stulta hæc sunt dogmata plane,
Ludicra vanorum auctorum, qui corpora multa,
Vel male, vel pure transactæ æqualia vitæ,
Perpetuis animo vicibus mutanda dederunt,
In sceleris pœnam, vel honestæ præmia vitæ;
Haud secus ac variis tectum nunc vestibus illum,
Nunc etiam rursus spoliatum, Ixionis instar,
Volvere cogentes vanis conatibus orbem.
Plantam, hominem, volucrem, piscemque, ca- [nemque, feramque,
B Cæruleumque anguem fecerunt, bisque frequenter
Quodlibet, id quando revolutus jusserit orbis.
Quantisper, quæso, has voces fundetis inanes?
Nam mihi brutorum non vox audita sophorum est,
Non etiam arbusti: sed semper garrula cornix,
Semper et in salso mutus natat æquore piscis.
Quod si etiam, ut memorant, in mundi calce da- [tura est
Mens scelerum pœnas, frustra hæc censura feretur.
Nam si pendendas habeat sine corpore pœnas,
Hoc equidem miror: quod si cum corpore, quodnam
Ex tot corporibus flammis ultricibus ipse
Injicies? Quin hoc quoque miror, corpora multa
Cum mihi tradideris, multarum meque peritum
Fecerit hic nexus rerum, qui fiat ut unum
Ignotum hoc mihi sit, quænam me pellis habebat
Antea, quæ deinceps? quotnam mihi corpora morte
Occiderint? etenim qui me cum corpore vinxit,
Haud animis tam dives erat, quam follibus (istud

Ἡμέτερον δ' ἀΐοις ψυχῆς πέρι μῦθον ἄριστον.
Ἔνθεν ἑλὼν, τέρψιν δὲ μικρὴν ἀναμίξομεν οἴμῃ.
Ἦν ποτε ἦν ὅτε κόσμον ἐπήξατο νοῦ Λόγος αἰπὺς,
Ἑσπόμενος μεγάλοιο νόῳ Πατρὸς, οὐ πρὶν ἐόντα.
Εἶπεν ὅδ', ἐκτετέλεστο ὅσον θέλεν. Ὡς δὲ τὰ πάντα
Κόσμος ἔην, γαίη τε καὶ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δίζετο καὶ σοφίης ἐπιίστορα μητρὸς ἁπάντων,
Καὶ χθονίων βασιλῆα θεουδέα, καὶ τόδ' ἔειπεν·
« Ἤδη μὲν καθαροὶ καὶ ἀείζωοι θεράποντες
Οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν ἁγνοὶ νόες, ἄγγελοι ἐσθλοὶ,
Ὑμνοπόλοι μέλποντες ἐμὸν κλέος οὔποτε λῆγον·
Γαῖα δ' ἔτι ζώοισιν ἀγάλλεται ἀφραδέεσσι.
Ξυνὸν δ' ἀμφοτέρωθεν ἐμοὶ γένος εὔαδε πῆξαι
A Θνητῶν τ' ἀθανάτων τε νοήμονα φῶτα μεσηγὺ,
Τερπόμενόν τ' ἔργοισιν ἐμοῖς, καὶ ἐχέφρονα μύστην
Οὐρανίων, γαίης τε μέγα κράτος, ἄγγελον ἄλλον
Ἐκ χθονὸς, ὑμνητῆρα ἐμῶν μενέων τε, νόου τε. »
Ὣς ἄρ' ἔφη, καὶ μοῖραν ἑλὼν νεοπηγέος αἴης,
Χείρεσιν ἀθανάτῃσιν ἐμὴν ἐστήσατο μορφὴν,
Τῇ δ' ἄρ' ἑῆς ζωῆς μοιρήσατο. Ἐν γὰρ ἔηκε
Πνεῦμα, τὸ δὴ θεότητος ἀειδέος ἐστὶν ἀποῤῥώξ.
Ἐκ δὲ χοὸς πνοιῆς τε πάγην βροτὸς ἀθανάτοιο
Εἰκών· ἡ γὰρ ἄνασσα νόου φύσις ἀμφοτέροισι.
Τοὔνεκα καὶ βίοτον τὸν μὲν στέργω διὰ γαῖαν,
Τοῦ δ' ἔρον ἐν στήθεσσιν ἔχω θείαν διὰ μοῖραν.
Ἥδε μὲν ἀρχεγόνοιο βροτοῦ δέσις. Αὐτὰρ ἔπειτα

Nostram audi de anima optimam doctrinam :
Hinc incipiens, aliquid oblectamenti admiscebo sermoni.
Mundum olim condidit summæ mentis sublime Verbum,
Parens magni Patris consilio, antea non exsistentem.
Dixit ille, et factum est quidquid volebat. Cum autem omnia creata
Mundum ita constituissent, terra, cœlum et mare,
Quærebat agnitorem suæ sapientiæ genitricis omnium,
Et terrestrium regem Deo similem ; ac sic fatus :
« Jam quidem puri et semper victuri ministri
Latum habitant cœlum, mentes sanctæ, boni nuntii,
Et hymnis perpetuis gloriam meam celebrare nunquam desinunt.
Terra autem adhuc brutis tantum gaudet animalibus;
Itaque conflatum ex duobus mihi placet genus condere,
Mortales inter et immortales, intelligentia præditum hominem, qui medius sit,
Oblecteturque operibus meis, prudentem investigatorem
Cœlestium, terræ magnum imperatorem, angelum alterum
Ex terra, præconem meæ potentiæ et sapientiæ. »
Sic dixit, et partem sumens creatæ recens terræ
Manibus suis immortalibus, meam expressit formam ;
Cui etiam vitam suam impertivit. In eam enim immisit
Spiritum qui a Divinitate formæ experte fluit.
Sic ex pulvere divinoque flatu concretus sum homo, immortalis Dei
Imago ; mentis enim natura imperat utrique.
Quamobrem vitam hanc diligo terræ causa
Et alterius desiderium in corde habeo, divinam ob particulam.
Talis fuit primum creati hominis colligatio. Verum deinceps

55 Ἦν ποτε ἦν. *Erat aliquando tempus*, etc.
59 Δίζετο. Hic versus et octodecim sequentes leguntur sect. II, in poemate jam laudato moral. I, *in laudem virginitatis*. Bill. 5.
66 Μεσηγύ. Reg. 991, μεσηγόν.
74 Πάγην. Ita Reg. 991. Edit. παγή.
75 Ἡ γὰρ ἄνασσα. *Mentis enim natura utrique imperat, animo scilicet et corpori.*

METRICA VERSIO.

Credere si fas est), quin hic quoque maximus error,
Dicere me vitæ memorem non esse prioris.
Optima jam de mente fides doctrinaque nostra
Quænam sit, breviter referam : tu sedulus audi.
Atque ego verborum (quo carmina dulcius aures
Nostra tuas feriant), hinc demum exordia ducam.
Principio mundum ex nihilo produxit in ortum
Consiliis parens æternus Sermo Tonantis.
Dixit, et effectum est quidquid divina voluntas
Ipsius tulit. Ut vero jam cuncta decorem
Accepere suum, tam cœli fervidus axis,
Quam mare, quam tellus, sed qui sophiamque perennem
Nosceret, imperiumque in terrea cuncta teneret,
Deerat adhuc, tales emisit pectore voces :
« Jam puri omnino servi, æternumque futuri,
Sunt mihi, qui cœlos habitent sedesque beatas,
Angelicæ ac sanctæ mentes, quibus hoc opus unum est
Carminibus celebrare meas in sæcula laudes.
Quin etiam tellus animantibus exsilit illis,
B Quæ ratione carent. Mihi porro condere utrinque
Conflatum genus est cordi, mortalia quod sit
Inter, et hæc rigidæ quæ non obnoxia morti,
Nempe hominem instructum rationis munere, quique
Gaudeat et lustrans oculis quæcunque creavi,
Contemplansque animo cœlestia cuncta sagaci :
Terræque imperium teneat, sitque angelus alter,
E terra nomenque meum dextramque potentem
Ore pio, sophiamque canens. » Hæc ille locutus,
Particulam terræ, quam paulo struxerat ante,
Divinis sumpsit manibus, formamque creavit
Protinus ipse meam, vitamque impertiit illi.
Pneuma etenim inseruit, quod numine fluxit ab alto.
Sic ego cœlesti flatuque et pulvere terræ
Sum concretus homo, patris immortalis imago
Regia mens siquidem parti dominatur utrique.
Quo fit ut hanc vitam complectar corporis ergo,
Quod mihi terrenum est; ac rursus vita futura
Divinam ob partem stimulos mihi subdat amoris.
En quæ primigeni fuerit structura parentis.

Σῶμα μὲν ἐκ σαρκῶν, ψυχὴ δ' ἐπιμίσγετ' ἀΐστως,
Ἔκτοθεν εἰσπίπτουσα πλάσει χοός. Οἶδεν ὁ μίξας
Πῶς πρῶτόν τ' ἔπνευσε, καὶ εἰκόνα δήσατο γαίῃ
Εἰ μὴ τόνδε λόγον τις, ἐμοῖς ἐπέεσσιν ἀρήγων,
Θήσει θαρσαλέως τε, καὶ ἑσπόμενος πλεόνεσσιν·
Ὡς καὶ σῶμα τὸ πρῶτον ἀπὸ χθονὸς ἄμμι κερασθὲν,
Ὕστερον ἀνδρομέη ῥύσις ἔπλετο, οὐδ' ἀπολήγει
Ἄλλοτε ἄλλον ἔχουσα βροτὸν πλαστῆς ἀπὸ ῥίζης·
Καὶ ψυχὴ πνευσθεῖσα Θεοῦ πάρα, κεῖθεν ἔπειτα
Ἀνδρομέοισι τύποισι συνέρχεται ἀρτιγένεθλος,
Σπέρματος ἐκ πρώτοιο μεριζομένη πλεόνεσσι,
Θνητοῖς ἐν μελέεσσιν ἀεὶ μένον εἶδος ἔχουσα.
Τοὔνεκεν ἡγεσίην νοερὴν λάχεν. Ὡς δ' ἐνὶ τυτθοῖς
Πνεῦμα μέγα στεινόν τε καὶ ἔκτροπον ἴαχεν αὐλοῖς,
Καὶ μάλα ἴδριος ἀνδρὸς, ἐπὴν δ' εἰς χεῖρας ἵκωνται
Εὐρύποροι, τημόσδε τελειοτέρην χέεν ἠχὴν,
Ὥς ἥγ' ἀνδρανέεσσιν ἐν ἅψεσιν ἀδρανέουσα,
Πηγνυμένοις συνέλαμψε, νόον δέ τε πάντ' ἀνέφηνεν.
Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεῦξεν ἑὸν βροτὸν ἄφθιτος Υἱὸς,
Ὄφρα κε κῦδος ἔχῃσι νέον, καὶ γαῖαν ἀμείψας
Ἤμασιν ὑστατίοισι Θεῷ Θεὸς ἔνθεν ὁδεύσῃ,
Οὔτε μιν οὔτ' ἀνέηκεν ἐλεύθερον, οὔτε τι πάμπαν
Δήσατο· θεὶς δὲ νόμον τε φύσει, καὶ ἐσθλὰ χαράξας
Ἐν κραδίῃ, γυάλοισιν ἀειθαλέος παραδείσου
Θῆκέ μιν ἀμφιτάλαντον, ὅπῃ ῥέψειε δοκεύων,
Γυμνὸν ἄτερ κακίης τε καὶ εἴδεος ἀμφιθέτοιο.
Ζωὴ δ' οὐρανίη πέλεται παράδεισος ἔμοιγε.
Τοῦ ῥά μιν ἐντὸς ἔθηκε λόγων δρηστῆρα γεωργόν.

Corpus a carne propagatur, anima autem immiscetur modo incognito,
246-247 Extrinsecus illapsa terreno huic figmento. Novit qui miscuit,
Quomodo et primum insufflaverit, et imaginem suam terræ alligaverit,
Nisi quis rationem hanc, verbis meis opem ferens,
Ponat fidenter, et sententiam secutus plurimorum:
Quemadmodum corpus primum e terra nobis temperatum,
Deinceps humanæ gentis origo fuit, nec desinit
Alios ex aliis semper proferens homines ex prima condita radice;
Sic quoque animam a Deo inspiratam, exinde
Ad humanas formas accedere modo natam,
Ex primo illo semine distributam pluribus,
Humanis in membris perpetuam formam habentem.
Propterea principatum intellectilem nacta est. Ut autem in exiguis
Flatus magnus exile quiddam et inconcinnum sonat tibiis,
Etiamsi canendis peritus sit tibicen; verum si in manus venerint
Latiores tibiæ, tunc perfectiorem edunt sonum:
Sic et anima debilibus in membris debilis,
Cum solidiora facta sunt, collucet, totamque mentem explicat.
 Postquam autem suum condidit hominem immortalis Filius,
Ut gloria frueretur nova, et terram relinquens
Extremis diebus, hinc ad Deum Deus pergeret,
Neque ipsum reliquit plane liberum, neque etiam omnino
Constrinxit; sed legem naturæ statuens et bona quæque infigens
Ejus pectori, in vallibus semper florentis paradisi
Collocavit eum utrinque libratum, quo se inclinaret exspectans,
Nudum absque scelere et prava simulatione.
Vita cœlestis erat, ut mihi videtur, hic paradisus,
In quo eum locavit, ut operaretur, et mandatum servaret.

79 *Ἀΐστως*. Combef. legit in cod. Reg. ἀΰτμαῖς, et vertit: *Admiscetur spiraculo*.
80 *Πλάσει*. Ita Reg. 992. Edit. πλάσιν.
83 *Θαρσαλέως*. Ita Reg. 992. Edit. θαρσαλέος.
94 *Εὐρύποροι*. Vat. εὐρύπορος.
96 *Ἀνέφηνεν*. Ita Vatic. et Coisl. Edit. ἐνέφηνεν.
106 *Λόγων δρηστῆρα γεωργόν*. Schol. Reg. 991, ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν.

METRICA VERSIO.

Post autem in reliquis carnes ex carnibus ortum
Ducunt: exterius mens vero illapsa latenter
Pulvereæ moli sese conjungit, ut ille
Novit, qui primum effigiem cum carne ligavit;
Ni forte intrepidus quisquam multosque secutus,
Hoc mea præsidio defendere verba laboret:
Nempe quod ut corpus, quod primum e pulvere [fluxit,
Post concretum in nos humanæ gentis origo
Exstitit, ac semper prima ex radice vicissim
Ex aliis alii nascentur; sic quoque plane
Mens ea, quam primum Deus inspiravit ab alto,
Orta recens, hinc deinde coit cum corpore nuper
Effecto, in plures divisa ex semine primo:
Et formam in membris mortalibus usque tuetur.
Idcirco imperium divino munere nacta est.
Ast ut, habet parvum cum tibia longa foramen,
Angustum quiddam resonat tenerisque molestum
Auriculis ingens flatus, quantumlibet arte
Præstantem aulœdum placeat tibi fingere: quod si
Illa foraminibus latis adaperta peritum
Aulœdum inveniat, sonus est tum denique plenus:
Sic anima infirmis in membris languida primum,
Mox cum membra suum jam collegere vigorem,
Collucet, viresque suas jam detegit omnes.
 At quia mortales hominem cœlestis ad auras
Filius extulerat, mutatis sedibus ille
Ut tandem splendore novo frueretur, et istinc
Pergeret ad superum donatus Numine Numen,
Hoc sibi proponens, non omni ex parte solutum
Vivere jure suo voluit, nec rursus eumdem
Constrictum prorsus tenuit, verum optima quæque
Naturæ ac medio legem cum corde notasset,
Protinus in viridis paradisi sede locavit
Ancipitem (observans partem inclinaret in utram),
Nudum etiam, et sceleris purum fraudisque malignæ.
Ac vitæ cœleste genus paradisus, opinor,
Hic erat, in cujus media regione parentem
Fixerat humani generis, pia sensa probosque
Ut coleret mentis fetus, aleretque colendo.

Οἴου μιν ἀπέεργε τελειοτέροιο φυτοῖο,
Ἐσθλοῦ τ' ἠδὲ κακοῖο διάκρισιν ἐντὸς ἔχοντος
Τὴν τελέην. Τελέη γὰρ ἀεξομένοισιν ἀρείων,
Ἀλλ' οὐκ ἀρχομένοισιν· ἐπεὶ τόσον ἐστὶ βαρεῖα,
Ὅσσον νηπιάχοισι τελειοτέρη τις ἐδωδή.
Ἀλλ' ἐπεὶ οὖν φθονεροῖο παλαίσμασιν ἀνδροφόνοιο,
Θηλυτέροιο λόγοιο παραιφασίῃσι πιθήσας,
Γεύσατο μὲν καρποῖο προώριος ἡδυβόροιο,
Δερματίνους δὲ χιτῶνας ἐφέσσατο σάρκα βαρεῖαν
Νεκροφόρος (θανάτῳ γὰρ ἁμαρτάδα Χριστὸς ἔκορσεν),
Ἦλθε μὲν ἄλσεος ἐκτὸς ἐπὶ χθόνα τῆς γένος ἦεν,
Καὶ ζωὴν πολύμοχθον ἐδέξατο. Τῷ δ' ἄρ' ἔθηκε
Ζῆλον ἑὸν πυρόεντα φυτῷ κληῖδ' ἐριτίμῳ,
A Μή τις Ἀδὰμ, ὁ πρόσθε, προώριος ἐντὸς ἵκηται,
Πρὶν πτόρθου γλυκεροῖο φυγεῖν δαπτρεῖαν ἐδωδὴν,
Καὶ ζωῆς πελάσειε φυτῷ κακός· ὡς δ' ὑπ' ἀήταις
Χειμερίοις παλίνορσος ἁλίπλοος ἦλθεν ὀπίσσω,
Αὖθις δ' ἠὲ πνοιῇσιν ἐλαφροτέρῃσι πετάσας
Ἱστίον, ἢ ἐρέτῃσι μόγῳ πλόον αὖθις ἄνυσσεν,
Ὣς ἡμεῖς μεγάλοιο Θεοῦ ἀπὸ τῆλε πεσόντες,
Ἔμπαλιν οὐκ ἀμογητὶ φίλον πλόον ἐκπερόωμεν.
Τοίη πρωτογόνοιο νεόσπορος ἤλυθεν ἄτη
Δειλοῖσιν μερόπεσσιν, ὅθεν στάχυς ἐβλάστησε.

Θ'. *Περὶ Διαθηκῶν καὶ Ἐπιφανείας Χριστοῦ.*

Δεῦρ' ἄγε καὶ δισσοῖο νόμου λόγον ἐξερέεινε.

Una ei interdixit perfectiore arbore,
Quæ boni et mali dijudicationem habebat
Perfectam. Perfecta enim cognitio adultis est utilior
Quam imperfectis: siquidem istis perinde gravis est
Atque infantulis solidior cibus.
Postquam autem invidi dolis homicidæ,
Femineæ voci et consiliis obsecutus,
Gustavit suavem hunc ante tempus fructum,
Pelliceaque tunica induit crassam hanc carnem,
Morti obnoxius (morte enim peccatum Christus multavit),
Ejectus e paradiso venit in terram e qua ortus erat,
248-249 Vitamque laboribus plenam suscepit. Huic autem obdidit
Præclaræ arbori zelum suum igneum quasi pessulum,
Ne quis Adamus, ut ante, præmaturus ingrediatur,
Priusquam dulcis rami noverit vitare noxium cibum,
Neve ad vitæ arborem accedat quispiam malus. Sicut autem per ventos
Hibernos coactus quis mare navigans retro rediit,
Rursum aut ventis mitioribus expandens
Velum, aut ope remigum, magno labore cursum conficit,
Ita nos a magno Deo longe prolapsi,
Rursus non sine labore charam navigationem perficimus.
Talis semper ex recenti semine virescens supervenit calamitas
Miseris hominibus a primo parente, unde totius iniquitatis spica germinavit.

IX. *De Testamentis et Adventu Christi**.

Eia age, et utriusque legis rationem expende;

*Alias Bill. 77, p. 173.

115 *Σάρκα βαρεῖαν*. Gregorius, ut observare juvat, non dixit simpliciter Adamum, postquam peccavit, carnem suscepisse, qui error Origenis fuit, ab Epiphanio confutatus hæresi 64, sed *carnem gravem*, id est, ut exponit Cyrus, *gravem et mortalem* pro pellucido ac tenuissimo corpore induit, cadaverque gestavit.

119 *Ζῆλον ἑὸν πυρόεντα*. Flammeum gladium vocat Scriptura, et cherubim nuncupat. Mox, in iisdem codicibus δαπτρίαν pro δαπτρεῖαν.

121 *Φυγεῖν*. Ita Reg. 991, et Vat. Sic legendum suspicatus fuerat Billius pro φαγεῖν, quod habent editi.

126 *Πεσόντες*. Cod. Sirlæus habet πλέοντες. Billius præfert πεσόντες.

129 *Στάχυς*. Reg. 992 στάχυν. Schol. Reg. 991, ἡ τῆς συμπάσης ἀδικίης στάχυς.

IX. TITUL. *Περὶ Διαθηκῶν*. Vaticanus habet Περὶ Διαθηκῶν. Alii tres Περὶ παλαιοῦ τε καὶ νέου νόμου, *De lege veteri et nova*.

METRICA VERSIO.

Una, quæ reliquis perfectior, arbore tantum
Interdixit ei, plenum discrimen habebat
Quæ recti et vitii. Namque ut conducit adultis,
Sic teneris gravis est animis damnosaque plena
Cognitio, firma ut pueris solet esca tenellis:
Pestiferi at postquam sævis insultibus hostis,
Femineisque levis præbens sermonibus aures,
Nectaream dentes præ tempore misit in escam,
Pelliceas vestes, hoc est grave corpus et atræ
Subjectum morti, tunc induit ipse (secari
Nam Deus immissæ voluit per spicula mortis
Crimina, ne toto se noxa extenderet ævo):
Atque etiam viridi confestim ejectus ab horto
In terram infelix venit, qua traxerat ortum,
Ac duram subiit vitam plenamque laboris.
Quin etiam ardentem zelum Moderator Olympi
Collocat ante fores, aditum qui pervigil omnem
B Occlusum teneat, ne primi more parentis
Ante quis huc præcox veniat, quam sumpserit escam,
Qua male demulcens animum consumitur arbor,
Ac vitæ ligno scelerata mente propinquet.
At vero infesto jactatus turbine venti
Nauta quidem invitus cedit, ferturque retrorsum;
Post autem passis faveant si flamina velis,
Aut ope remigii, cursum non segnis initum
Conficit: haud aliter nos magno a Numine longe
Avulsi, rursus cursum non absque labore
Exsequimur, superasque citi properamus ad oras.
Sic Adamus sceleris lethalia semina jecit,
Unde seges tandem vitiorum amplissima nata est.

IX. DE TESTAMENTIS ET ADVENTU CHRISTI.

(*Billio interprete.*)

Eia age binarum rationem expendere legum

Ὅς τε παλαιότερος, καὶ ὃς νέος ἐξεφαάνθη,
Πρῶτα μὲν Ἑβραίοισιν, ἐπεὶ Θεὸν ὑψιμέδοντα
Πρῶτοι καὶ γνώσαντο, ἔπειτα δὲ πείρασιν αἴης.
Οὐ γὰρ μαρναμένοισι Θεὸς βροτὸν ἡγεμονεύει
Δόγμασιν, ὥς τις ἄϊδρις ἐὼν, Λόγος ἴδρις ἁπάντων,
Οὐδὲ παλιμβούλοισιν, ὃ καὶ θνητοῖσιν ὄνειδος.
Ἀλλ' ὅδ' ἐμὸς λόγος ἐστὶ Θεοῦ φιλέοντος ἀρωγῆς.
Λυσσήεις ὅτε πρῶτον Ἀδὰμ βάλεν ἐκ παραδείσου,
Κλέψας ἀνδροφόνοιο φυτοῦ δηλήμονι καρπῷ,
Ὡς στρατὸν ἡγητῆρος ὀλωλότος αἴσχεϊ τύπτων,
Ἵξετο καὶ τεκέεσσι κακὸν καὶ κῆρα φυτεῦσαι,
Ῥήξας δ' οὐρανίοιο Θεοῦ κλεψίφρονι βουλῇ,
Τρέψατο ὄσσε βροτοῖο πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
A Κάλλεσι παμφανόωσι τεθηλότα, πρός τε θα-
[νόντων
Μορφὰς, ἃς ἐτύπωσε πόθος, καὶ μῦθος ἔτισε,
Πιστὸς ἐν οὐ ξείνοισι κακοῖς, ψεύστης ἀνέλεγκτος,
Αἰὲν ἐπερχομένοισιν ἀεξόμενος λυκάβασιν.
Ἑβραίων ἱερῶν ὄλοὸν γένος, οὐχ ὑποφήταις
Εἶκον ὀδυρομένοισι, λιταζομένοισιν, ἄνακτος
Μῆνιν ἀεὶ προφέρουσι. Πάρος γε μὲν ὤλλυον αὐτούς.
Οὐδὲ μὲν οὐ βασιλῆες ἐτάρβεον, ἀλλ' ἄρα καὶ τῶν
Οἱ πλέονες κακίους, οὐδ' ἄλσεα πάμπαν ἔλειπον,
Οὐδ' ὀρέων κορυφὰς, καὶ δαίμονας αἱματόεντας.
Τοὔνεκα καὶ μεγάλοιο Θεοῦ ζηλήμονα μῆνιν
Εἴρυσαν, ἐκ δὲ τίναχθεν. Ὁ δ' ἀντεισῆλθον ἔγωγε

Alia antiquior, et alia postea effulsit,
Primum quidem Hebræis, siquidem Deum supremum dominatorem
Primi noverunt, post hæc finibus terræ.
Non enim pugnantibus Deus hominem regit
Dogmatibus, quasi quis ignarus, cum Verbum novit omnia,
Aut mutabilibus, quod vel ipsis mortalibus probro foret.
Hæc autem mea est sententia de providentia Dei homines diligentis.
Postquam rabidus hostis primum hominem ejecit e paradiso,
In fraudem inducens illius homicidæ arboris pestifero cibo,
Ut qui exercitum, duce cæso, perturbatum armis profligat,
Parabat soboli etiam mala et mortem inferre;
Disjungens a cœlesti Numine fraudulento consilio,
Convertit oculos hominis ad stelliferum cœlum
Omnimoda pulchritudine splendens; adque mortuorum
Simulacra, quæ finxit desiderium, quibus honorem tribuit fabula,
Fidem inveniens in propriis calamitatibus, mendax quæ convinci nequit,
Semper advenientibus crescens annis.
Ipsa etiam Hebræorum gens, sanctorum soboles, depravata est, nec prophetis
Obtemperarunt cum lacrymis monentibus, et Dei
Iram semper proponentibus. Imo et ipsos morte affecerunt.
250 251 Ne quidem principes Deum metuebant: nam eorum
Plerique populo pejores, nec lucos linquebant,
Nec montium cacumina, nec dæmonia sanguine gaudentia.
Quapropter magni Dei gravem iram
Concitarunt, et e terra sua ejecti sunt. Ego vero ingressus sum

6 *Δόγμασιν*, *decretis, doctrinis, legibus.*

8 *Ἐμός*. Vatic. ἐμῆς. *Hæc mea est doctrina, is orationis scopus, circa Dei in homines benigni providentiam, curam, opem*, etc.

11 *Αἴσχεϊ*. Græc. Int. κοντοῖς καὶ βέλεσι καὶ πᾶσιν ὅπλοις. — Forte ἔγχεϊ, quod supponit versio. (Caillau.)

17 *Πιστὸς ἐν οὐ ξείνοισι κακοῖς*. Bene Billius idem esse scripsit, quod οὐκ ἀλλοτρίαις συμφοραῖς, id est, *propinquorum calamitatibus*. Mox, ψεύστης ἀνέλεγκτος, *mendax quæ convinci nequit*, ob longam scilicet annorum seriem, qua hujusmodi mendacia, de mortuis conficta, velut obvoluta sunt.

18 *Αἰὲν ἐπερχομένοισιν*. Sic infra lib. II, sect. 2, 18, Bill. 50, v. 126, Nicobuli filii ad patrem... et ibid. VII, Bill. 62, v. 296.

19 *Ἱερῶν*. Ita Vatic. Edit. ἱερόν.

METRICA VERSIO.

Jam propera, quarum illa prius, post altera fulsit:
Hebræis primum, quoniam novere priores
Æthereum numen, post autem finibus orbis.
Non etenim adversis, velut inscius ac rudis, ille
Quem res nulla fugit, mortalia corda gubernat
Dogmatibus, vel quæ vario pro tempore semper
Evarient: namque hoc etiam mortalibus ipsis
Haud parvam attulerit labem. Quodnam ergo juva-
[men
Ingenti generis nostri succensus amore
Præstiterit Deus, et quæ sit sententia nostra,
Accipe. Pestifera postquam ferus arboris esca
Illectum primævum hominem dejecit ab horto
Hostis, ut, occiso duce, qui perterrita fundit
Agmina, sic etiam sobolem mactare parabat.
Ergo oculos hominum divino a Numine vafris
Artibus abripiens, ad cœlum et sidera vertit;
Atque hominum, abstulerant quos fata immitia, for-
[mas,
B Quas desiderium finxit, queis fabula honorem
Præbuit, haudquaquam notis in casibus ægre
Nacta fidem, et mendax, quam non convincere pos-
[ses,
Acquirensque novas vires crescentibus annis.
Quinetiam Hebræos inter, scelerata parentum
Sanctorum soboles, in eamdem perfida fraudem
Incidit, obsistens prædura fronte prophetis
(Qui lacrymis precibusque animos mollire feroces
Tentabant, iramque Dei proponere nullo
Tempore cessabant ipsis), et recta monentes
Vesano afficiens crudeli morte furore.
Quin neque terror eos, qui regia sceptra tenebant,
Pulsabat. Magna namque hi quoque parte nefando
In scelere hærebant, virides nec linquere lucos,
Aut rigidos poterant montes, aut dæmonas atro
Sanguine gaudentes. Quo crimine Numinis iram
Contraxere gravem, meritoque est illa repulsa
Gens tota, inque locum confestim inductus eorum

Ἀτραπιτὸν ζήλοιο ποδηγεσίῃ σφίσιν ἕλκων,
Πίστιν ἐς εὐσεβέα Χριστοῦ παλίνορσα φέρεσθαι,
Ὀψὲ μεταστρεφθεῖσιν, ἐπὴν κορέσωνται ἀνίης,
Βασκανίῃ λαοῖο νεήλυδος, ᾧ διάμειφθεν.
Ἀλλὰ τὰ μὲν μετόπισθ'. Οἱ δ' ὡς νόμον εἶχον ἄτιμον,
Ὑστάτιον τοιῆσδε βροτῶν γένος ἔμμορε τιμῆς,
Νεύμασιν ἀθανάτοιο Πατρὸς, καὶ ἔργμασι Παιδός·
Χριστὸς ὅσον βροτέων ἐνὶ σώματι κάτθετο μοίρης
Οὐρανίης, λεύσσων κακίης ὕπο θυμοβόροιο
Δαπτόμενον, σκολιόν τε βροτῶν μεδέοντα δράκοντα,
Ὥς κεν ἀναστήσειεν ἑὸν λάχος, οὐκ ἔτι νοῦσον
Ἄλλοισιν ἐφέηκεν ἀρηγόσιν (οὐ γὰρ ἐπαρκὲς
Τοῖς μεγάλοις παθέεσσι μικρὸν ἄκος)· ἀλλὰ κενώσας
Ὃν κλέος ἀθανάτοιο Θεοῦ Πατρὸς Υἱὸς ἀμήτωρ
A Αὐτὸς καὶ δίχα πατρὸς ἐμοὶ ξένος υἱὸς ἐφάνθη·
Οὐ ξένος, ἐξ ἐμέθεν γὰρ ὅδ' ἄμβροτος ἦλθε βροτωθεὶς
Παρθενικῆς διὰ μητρὸς, ὅλον μ' ὅλος ὄφρα σαώσῃ.
Καὶ γὰρ ὅλος πέπτωκεν Ἀδὰμ διὰ γεῦσιν ἀλιτρήν.
Τοὔνεκεν ἀνδρομέοισι καὶ οὐ βροτέοισι νόμοισι,
Σεμνοῖς ἐν σπλάγχνοισιν ἀπειρογάμοιο γυναικὸς
Σαρκωθεὶς (ὢ θάμβος ἀφαυροτάτοισιν ἄπιστον!)
Ἦλθε Θεὸς θνητός τε, φύσεις δύο εἰς ἓν ἀγείρας,
Τὴν μὲν κευθομένην, τὴν δ' ἀμφαδίην μερόπεσσιν·
Ὧν Θεὸς ἡ μὲν ἔην, ἡ δ' ὕστατον ἡμῖν ἐτύχθη.
Εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθεν, ἐπεὶ θεότητι κερασθεὶς,
Καὶ βροτὸς ἐκ θεότητος ἄναξ καὶ Χριστὸς ὑπέστη·
Ὥς κεν Ἀδὰμ νέος ἄλλος ἐπιχθονίοισι φαανθεὶς,
Τὸν πάρος ἐξακέσαιτο, πετάσματι δ' ἀμφὶ καλυφθεὶς

Viam, zeli ductu eos provocans
Ad salutiferam Christi fidem amplectendam,
Sero tandem a contumacia abductos, cum satiati fuerint calamitatibus
Ortis ex concepto livore in populum juniorem ipsis subrogatum.
Verum hæc postea. Cum igitur Hebræi vilem habuissent legem,
Tandem hominum genus hunc sortitum est honorem,
Nutibus æterni Patris, et operationibus Filii:
Quidquid Christus humano corpori immiscuerat naturæ
Cœlestis, videns id pestifera malitia
Peresum, et tortuosum hominibus imperantem draconem,
Ut suam exsuscitaret hæreditatem, non jam morbum
Aliis commisit medicis (non enim idonea
Gravibus morbis levis medicina); sed exuens se
Sua gloria æterni Dei Patris Filius matre carens,
Ipse et sine patre novus mihi filius visus est:
Nec vero novus: propter me enim, cum immortalis esset, mortalis prodiit
Ex matre virgine, totum totus ut me salvaret.
Etenim totus cecidit Adam funesto gustu.
Propterea more humano et contra humanum morem,
Venerandis in visceribus virginis mulieris
Incarnatus (o miraculum infirmis animis incredibile!),
Venit Deus et mortalis, duas naturas in unum colligens,
Alteram absconditam, alteram manifestam hominibus:
Quarum illa Deus erat, hæc autem postremo nobis formata est.
Unus Deus utrinque, siquidem deitati mistus,
Et homo per deitatem rex et Christus exstitit,
Ut novus Adamus alter mortalibus exortus,
Veterem Adamum sanaret velamine carnis coopertus

27 *Ζήλοιο ποδηγεσίῃ. Abjecto propter suam contumaciam Israele, ego vicissim fidei viam ingressus sum, quæ quidem illis est zeli directio, ac manuductio ad salutiferam Christi fidem viam sternens.* Nam, ut ait Apostolus, Rom. XI, 11, *sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos æmulentur.*

29 *Ἐπὴν κορέσωνται ἀνίης. Postquam calamitatibus, quas de gentium salute concepta invidia illis parit, satiati fuerint*, etc.

32 *Ὑστάτιον*. Sic infra sect. II, poem. I, vers. 137, ubi iidem versus leguntur.

37 *Ἑὸν λάχος*. Τὴν ἰδίαν κληρονομίαν.

METRICA VERSIO.

Ipse fui, ut zeli ductu ad legemque fidemque
Christi dirigerem errantes, cum scilicet illi
Tristitia fessi, parit his quam livor iniquus
Ob populum juvenem, ipsorum est qui sede locatus,
Induerint meliorem animum, tandemque reversi
Ad Christum fuerint. Verum hoc non ante futurum [est,
Vergat ad interitum quam moles maxima mundi.
Isacidæ porro legalia solvere jura
Cum minime horrerent, nutu Patris omnipotentis
Hoc soboles æterna homines affecit honore.
Nam cum, divinæ quodcunque in corpore partis
Condiderat primum, funesto a crimine rodi
Cerneret, obliquumque homini dare jura draconem,
Ut partem ipsa suam erigeret, committere morbum
Non jam aliis voluit medicis (nam parva medela
Pellendis gravibus non est accommoda morbis):
Sed decus evacuans æterno qui Patre natus
Matre caret, rursus mihi filius exstitit idem
B Absque parente novus: quanquam haud novus: [exstitit ex me
Namque ille, et mortis qui non sub fata cadebat,
Matre tamen fluxit mortalis virgine, totis
Integer ut nobis certam daret ipse salutem.
Namque et totus Adam per pabula noxia primum
Corruit. Humanaque ideo ratione, simulque
Humanum superante modum incarnatus, in ortum
Et Deus et processit homo (res mira profecto,
Quamque fide haud firma qui sunt, non credere pos-
Naturasque duas simul est complexus in unum, [sint);
Quarum tecta est una, oculis patet altera nostris.
Semper erat Deus illa: hæc autem in fine creata est.
Unus utrinque Deus, quoniam cum numine sancto
Mistus homo, atque homini deitas commista vicis-
Exstitit et Christus, magni dominator et orbis, [sim,
Scilicet antiquum novus ut mortalibus ortus
Instauraret Adam, morbis gravibusque levaret.
At quoniam languens, dirisque obnoxia morbis,

(Οὐ γὰρ ἔην χωρητὸς ἐμοῖς παθέεσσι πελάσσαι),
Καὶ πινυτὸν δοκέοντα ὄφιν σφήλειεν ἀέλπτως,
Ὡς μὲν Ἀδὰμ πελάσοντα, Θεῷ δέ τε ἀντιάσοντα,
Τῷ πέρι κάρτος ἔμελλεν ἑῆς ἄξειν κακότητος,
Τρηχείην περὶ πέτραν ἁλίκτυπον ὥς τε θάλασσα.
Ὡς ἐφάνη, γαῖά τε καὶ οὐρανὸς ἀμφὶ γενέθλῃ
Σείετο. Οὐρανίη μὲν ὕμνους κατέπεμπε χορείη,
Ἀστὴρ δ' ἀντολίηθε Μάγοις ὁδὸν ἡγεμόνευε,
Δωροφόροις λάτρισι νεηγενέος βασιλῆος.
Οὗτος ἐμοὶ Χριστοῖο νέης λόγος ἐστὶ γενέθλης.
Αἶσχος δ' οὐδὲν ἔπεστιν, ἐπεὶ μόνον αἶσχος [ἁμαρτάς·
Τῷ δ' οὐκ αἶσχος ἔπεστιν, ἐπεὶ Λόγος αὐτὸν ἔπηξεν.
A Οὐδὲ φύσει βροτέῃ βροτὸς ἔπλετο, ἐκ δ' ἄρα σαρκὸς,
Τὴν Πνεῦμ' ἥγνισε πρόσθεν ἀνυμφέα μητέρα κεδνὴν,
Αὐτοπαγὴς βροτὸς ἦλθε, καθήρατο δ' εἵνεκ' ἐμεῖο.
Καὶ γὰρ πάνθ' ὑπέδεκτο, νόμῳ θρεπτήρια τίνων,
Ἢ καὶ χαζομένῳ πεμπτήρια, ὥσπερ ὀΐω.
Αὐτὰρ ἐπεὶ μεγάλοιο φάους ἐριλαμπέϊ λύχνῳ
Κηρυχθεὶς προθέοντι γόνου, προθέοντι δὲ μύθου,
Χριστὸν ἐμὸν βοόωντι Θεὸν μεσάτῃ ἐν ἐρήμῳ,
Ἐξεφάνη, λαῶν μὲν ἔβη μέσος ὅς τ' ἀπὸ τηλοῦ,
Ὅς τε πέλας (ξυνὸς γὰρ ἐπ' ἀμφοτέροις ἀκρόγωνος
Λᾶας ἔην)· δισσὸν δὲ καθάρσιον ὤπασε θνητοῖς
Πνεύματος ἀενάοιο, τό μοι προτέρην ἐκάθηρε
Σαρκογενῆ κακίην, καὶ αἵματος ἡμετέροιο.

(Neque enim languores mei ad Deum me sinebant accedere),
Et versutum serpentem falleret præter spem,
Quasi quidem ad Adamum accessurum, Deo vero obstiturum,
252-253 Ut illi totas suæ vires illideret nequitiæ,
Quemadmodum ad maximos scopulos franguntur fluctus maris.
Cum prodiit Christus, terra et cœlum ad ortum ejus
Movebantur. Hymnos emittebat cœlestis chorus.
Stella ab Oriente Magis iter monstrabat
Dona ferentibus, et cultoribus recens nati regis.
Hæc mea est doctrina de novo Christi ortu.
Nec vero quidquam turpe hic fuit. Nihil enim turpe est præter peccatum:
Huic autem nihil fœdum fuit: quippe Verbum hunc finxit.
Neque humano ex semine homo est conditus: verum ex carne
Quam Spiritus sanctam prius fecerat, virginis matris venerandæ,
A seipso factus homo venit: purgatus est autem in mei gratiam.
Omnia enim suscepit, legi educationis mercedem pendens,
Aut recedenti prosecutionis munus persolvens, ut arbitror.
Postquam magni luminis præfulgente lucerna
Nuntiatus, præcurrente ortum, præcurrente evangelicam doctrinam,
Christum Deum meum inclamante in media eremo,
Prodiit, medius incessit inter populos quorum alter longe remotus,
Alter prope erat (communis enim utrique populo angularis
Lapis erat), duplicemque præbuit purgationem mortalibus:
Nimirum baptismum Spiritus sancti qui pristinam delevit
Carne contractam labem, et baptismum sanguinis nostri.

55 *Οὐ γὰρ ἔην. Etenim supra vires meas erat accedere ad divinitatem.*

56 *Καὶ πινυτὸν δοκέοντα ὄφιν. Ut serpentem, qui bestiarum omnium callidissimus, conspicua humanitate inescatum, divinitate sua tanquam homo transfigeret, naturam generis humani assumpsit,* inquit S. Leo, *ut inventor mortis diabolus per ipsam, quam vicerat, ipse vinceretur.*

60 *Γαῖα.* Cod. Vatic. γαίη. Mox idem, γενέθλην, pro γενέθλῃ, *Cœli et terra movebantur, quasi gestientes in obsequium pueri nascentis.*

64 *Ἐμοί.* Cod. Vatic. ἐμοῦ.

66 *Ἔπηξεν. Scilicet ex venerandæ Virginis matris utero.*

69 *Αὐτοπαγής.* Communius hoc Spiritui sancto tribuitur. Mox, καθήρατο δ' εἵνεκ' ἐμεῖο. Hæc Billius de Christi baptismo intelligit, repugnante Gregorio, qui, versu sequenti, exponit de legali expiatione, νόμῳ θρεπτήρια τίνων. Videtur Gregorius alludere ad hæc Luc., II, 22, verba, *et cum impleti essent dies purgationis eorum*, τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, *Mariæ* nimirum et *Jesu*, quam lectionem Origenes et alii plerique veteres scriptores atque etiam mss. exhibent. Porro purgationis viri nulla mentio in Lege aut Evangelio. Purgatio infantis erat oblatio et redemptio.

71 *Ἢ καὶ χαζομένῳ.* Veluti eo digna esset honore.

METRICA VERSIO.

Numinis accessum divini ferre nequibat
Gens hominum, idcirco carnis velamine textus
Prodiit: atque etiam versutum ut falleret anguem,
Dum, velut aggrediens male cauta mente parentem
Primigenum, incideret stellati in Numen olympi,
Nequitiæque suæ vim totam illideret ipsi;
Non secus ac rigidis fluctus franguntur inanes
Rupibus allisi. Porro cum Christus in ortum
Prodiit, et tellus et cœli fulgidus axis
Intremuit. Superæ nam dulcia carmina mentes
Fundebant, et stella Magos ducebat ab ortu
Dona recens nato regi non parva ferentes.
Ortu de Christi nostra hæc doctrina secundo est.
Nec vero hic labes ulla est, nam crimine dempto
Nil fœdum: vitii caret autem sordibus ille.
Nam satus est Verbo mortalis seminis expers,
B Virginis ac matris, sanctam quam Spiritus ante
Fecerat, ex utero factorque parensque suimet
Prodiit. Ast hominum causa lustralibus undis
Est tinctus, velut et suscepit cætera cuncta:
Scilicet altrici persolvens præmia legi,
Aut abscedentem deducens non sine honore.
Postquam autem ingentis lucis præclara lucerna,
Præcedens ortu, præcedens vocibus atque,
In media Christi Numen clamavit eremo,
Tum vero eluxit soboles æterna Tonantis,
Vicinumque inter populum, longeque remotum
Incessit (communi etenim gens utraque juncta
Est lapide), ac duplicem tribuit mortalibus ægris
Baptismum, sancti nimirum Pneumatis unum
(Pristina quo vitii labes, a carne profecta,
Funditus extersa est), unum nostrique cruoris:

Καὶ γὰρ ἐμὸν, τὸ Χριστὸς ἐμὸς Θεὸς ἐξεκένωσε
Ῥύσιον ἀρχεγόνων παθέων, κόσμοιό τ' ἄποινον.
Εἰ μὲν δὴ μὴ τρεπτὸς ἔην βροτὸς, ἀλλ' ἀδάμαστος,
Οἴης καὶ μεγάλοιο Θεοῦ χρῄζον ἐφετμῆς,
Ἥ μ' ἐκόμει τ', ἐσάωσε, καὶ ἐς μέγα κῦδος ἄεξε.
Νῦν δ', οὐ γάρ με θεὸν τεῦξεν Θεὸς, ἀλλά μ' ἔπηξεν
Ἀμφιρεπῆ, κλιτόν τε, τὸ καὶ πλεόνεσσιν ἐρείδει,
Ὧν ἓν καὶ λοετροῖο βροτοῖς χάρις. Ὡς γὰρ ὄλεθρον
Ἑβραίων ποτὲ παῖδες ὑπέκφυγον αἵματι χριστῷ,
Τὸ φλιὰς ἐκάθηρεν, ὅτ' ὤλετο πρωτογένεθλος
Αἰγύπτου γενεὴ νυκτὶ μιῇ, ὣς καὶ ἔμοιγε
A Σφρηγὶς ἀλεξικάκοιο Θεοῦ τόδε, νηπιάχοις μὲν
Σφρηγὶς, ἀεξομένοισι δ' ἄκος καὶ σφρηγὶς ἀρίστη,
Χριστοῦ φωτοδόταο θεόῤῥυτος, ὥς κεν ἀλύξας
Βένθος ἄχους καὶ βαιὸν ἀπ' ἄχθεος αὐχέν' ἀνασχὼν,
Πρὸς ζωὴν παλίνορσον ἄγω πόδα. Καὶ γὰρ ὁδίτης
Ἀμπνεύσας καμάτοιο, νεόσσυτα γούνατ' ἐγείρει.
Ξυνὸς μὲν πάντεσσιν ἀὴρ, ξυνὴ δέ τε γαῖα,
Ξυνὸς δ' οὐρανὸς εὐρὺς, ἄθ' ὥρια κύκλος ἑλίσσει·
Ξυνὸν δ' ἀνθρώποισι σαόβροτον ἔπλετο λουτρόν.

Ι'. *Κατὰ Ἀπολλιναρίου, περὶ ἐνανθρωπήσεως.*

Νοῦν τὸν μέγιστον ἴσμεν ἀνθρώπου φύσιν

Etenim meus ille est sanguis, quem Christus Deus meus effudit,
Veteris in expiationem sceleris, mundique redemptionis pretium.
Equidem, si non essem homo inconstans, sed immutabilis,
Uno Dei magni opus haberem mandato,
Quod me regeret, servaret magnoque honore afficeret.
Nunc autem, non me deum fecit Deus, sed me finxit
Consilii mentisque ancipitem, utrinque pendulum, et me pluribus præsidiis fulcit,
Quorum unum lavacri gratia est hominibus collata. Quemadmodum enim mortem
Hebræorum filii olim effugerunt oblito cruore,
Quo tincti erant postes, cum perierunt primigenii
Ægyptiorum fetus nocte una, sic mihi est
Signum Dei malorum depulsoris lavacrum, infantibus quidem
254-255 Signum, adultis autem remedium et signum optimum,
A Christo lucis datore divinitus manans, ut emergens
E profundo mœroris, et paululum excusso onere collum attollens,
Ad vitam pedem reflectam. Etenim viator
Qui a labore respiravit, alacrius e lassitudine recreatos pedes movet.
Communis quidem omnibus aer, communis etiam terra,
Commune latum cœli spatium, et anni tempestates quas axis volvit:
Commune mortalibus salutiferum baptisma.

X. *De Incarnatione, adversus Apollinarium**.

Mens suprema, ut scimus, hominis naturam

* Alias Bill. 161, p. 247.

86 *Τὸ καί*, pro διὰ τοῦτο, *idcirco*, etc.

89 *Τὸ φλιὰς ἐκάθηρεν*, *qui postes mundavit*. Cod. Vatic. φλιὰς καθήραντες.

91 *Νηπιάχοις μὲν σφρηγίς*. Difficilis ille locus qui doctrinæ Pelagianæ de peccato originali favere videtur, difficilior redditur versione Billii, qui metro serviens sic habet: *Signum pueris tantummodo*, ac veluti Gregorius docuerit baptisma non esse remedium pueris, quo deleatur peccatum, sed tantummodo signum, quo Deo consecrantur, quod olim Pelagianorum dogma fuit. Mollius ergo interpretari debuisset Billius Gregorii verba, nec addere vocem *tantummodo*, quæ Pelagiano dogmati favet, a quo tum Gregorius, tum ipsius interpres abhorrent. Comparate igitur loquitur Gregorius, vultque magis in adultis, quam in pueris, remedii rationem habere baptismum, qui in pueris *peccatum duntaxat originale*, in adultis autem etiam contractas propria voluntate labes abstergit: nec vero, pace doctissimi Billii dixerim, idem est de omnibus ac de Gorgonia et similibus adultis, qui ante baptismum sic vixerunt, ut jam omnem peccati reatum depulisse viderentur, quibus hoc unum supererat, ut exteriori baptismatis signo, Christo adjungerentur.

95 *Καὶ γὰρ ὁδίτης*. Eadem similitudine utitur Gregorius in orat. *De bapt.*, tom. I, pag. 695, n. VII.

X. TITUL. *Ἀπολλιναρίου*. Cod. Vatic. Ἀπολιναριστῶν. Idem argumentum fusius pertractat Gregorius in ep. CI, 1ª ad Cledonium, alias orat. L. — In Anastasii presbyteri lucubratione cui titulus: *Patrum Doctrina de Verbi incarnatione*, quam edidit card. Ang. Mai tom. VII *Veterum Scriptorum*, legi-

METRICA VERSIO.

Namque meum, fudit quem Christus, jure vocarim,
Quo pulsum est Adami vitium, mundusque redemptus.
Ac si equidem constans atque immutabilis essem,
Numinis edicto tantum cœlestis egerem,
Quod me ornaret, magnoque servaret honore.
At quia divinum divina potentia non me,
Sed dubium finxit, quique in contraria mentem
Inclinare queam, idcirco me pluribus illa
Præsidiis fulsit: quorum unum est lustrica lympha.
Nam velut Hebræis perfusi sanguine postes
A pueris olim arcebant pestemque necemque,
Una primigeni fetus cum nocte perirent
Ægypti, signum nobis est haud secus unda
B Lustralis; signum pueris tantummodo, verum
Grandibus et signum simul, et medicina salubris
Munifico a Christo manans lucisque datore:
Mœstitiæ ut fundo emersus, duroque levatus
Pondere, jam vitam repetam, callemque relictum.
Namque etiam cum quis gressu defessa quieti
Membra dedit, posthæc alacris vestigia firmat.
Omnibus est tellus communis, et omnibus aer,
Omnibus et cœlum, partes quoque quatuor anni,
Quas axis creat æthereus, dum fertur in orbem;
Lustrica communis mortalibus omnibus unda est.

X. DE INCARNATIONE, ADVERSUS APOLLINARIUM.
(*Fed. Morello interprete.*)

Mentem supremam scimus humanam indolem

Πᾶσαν παγέντα, ἐκ τριῶν συγκειμένην,
Ψυχῆς τε καὶ νοῦ καὶ πάχους τοῦ σώματος,
Ἀδὰμ ὅλον τὸν πρόσθεν πλὴν ἁμαρτίας.
Ἐπεὶ γὰρ οὖν ἐγίγνετ' ἄνθρωπος Θεὸς,
Θεὸς τελεῖτ' ἄνθρωπος εἰς τιμὴν ἐμήν·
Ἵν' οἷς περ εἴληφεν ὃ δέδωκ' ἀναπλάσας,
Λύσῃ τὸ κρῖμα τῆς ὅλης ἁμαρτίας,
Κτείνῃ τε τὸν κτείναντα τῷ τεθνηκότι.
Ἁπλοῦς ἄνωθεν, εἶτα συμπαγεὶς, Θεὸς·
A Παγεὶς ἔπειτα χερσὶ ταῖς θεοκτόνοις.
Οὗτος Θεοῦ σοι τοῦ μεμιγμένου λόγος.
Θεὸς μὲν ἦν ἄνωθεν, ἐξ οὗ καὶ Πατὴρ,
Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τε καὶ κτίστης ὅλων,
Κρείσσων χρόνου τε καὶ παθῶν καὶ σώματος.
Ἐπεὶ δ' ἔπληγε τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως,
Καὶ πᾶσαν ἡμῶν τὴν φύσιν κατέτρεχεν,
Ὡς εὐάλωτον καὶ κατάκριτον, ὁ φθόνος·
Ὡς ἂν λύσειε τὴν ἔπαρσιν τοῦ φθόνου,

Totam assumpsit ex tribus constantem
Anima, et mente et corpore,
Totum Adamum priorem, excepto peccato.
Posteaquam itaque factus est Deus homo,
Homo Deus efficitur, quæ mea est gloria,
Ut per ea quæ assumpsit, quod dederat, reformans,
Solveret judicium totius sceleris,
Et occideret interfectorem per eum qui mortuus est.
Simplex ab æterno, postea compositus Deus,
Fixus dehinc cruci manibus deicidis.
Hæc de Deo tibi misto oratio.
Deus quidem erat ab æterno, coævus Patri,
Dei Verbum et creator omnium,
Nec tempori obnoxius, nec affectibus corporis.
Verum postquam vulneravit ligno scientiæ,
Et totam naturam nostram pervasit diabolus,
Utpote fragilem et obnoxiam crimini,
(Deus Verbum) quo retunderet superbiam inimici,

tur (p. 65) exemplar *Iamborum adversus Apollinarium* quod omnino ab editis differt. Sic enim se habet :

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τῶν ἐπῶν κατὰ Ἀπολιναρίου.

Ὄλοιτο κεῖνος ὀρθοδόξων ἐξ ἀνὴρ
Ὃς τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου κράσιν,
Ἣν οὐ τραπεὶς ἐδέξατ' ἄνθρωπον λαβὼν
Ἔμψυχον ἔννουν ἐμπαθῆ τὰ σώματος
Ἀδὰμ ὅλον τὸν πρόσθε, πλὴν ἁμαρτίας,
Ταύτην τέμνων, ἄνουν τιν' εἰσάγει Θεὸν,
Ὥσπερ δεδοικὼς μὴ Θεῷ μάχητ' ὁ νοῦς.
Οὕτω γὰρ ἂν δείσαιμι καὶ σαρκὸς φύσιν,
Μᾶλλον γὰρ αὐτὴ καὶ Θεοῦποῤῥωτάτω·
Ἢ τῶν μὲν ἄλλων δεομένων σωτηρίας
Τὸν νοῦν δ' ὀλέσθαι παντελῶς δεδεγμένον
Ὃ δὴ μάλιστα τῷ Θεῷ μου σωστέον·
Καὶ γὰρ μάλιστ' ὤλισθεν ἡ πρώτου πλάσις
Ὁ γὰρ δέδεκτο καὶ παρῖδε τὸν νόμον·
Μὴ τοίνυν ἥμισύν με σωζέτω Λόγος
Ὅλον παθόντα, μηδ' ἀτιμούσθω Θεὸς
Ὡς οὐχ ὅλον λαβών με, πηλὸν δὲ μόνον
Ὃ δ' ἦν πάριδον τοῦτο καὶ προσλήψιμον,
Ψυχὴν δ' ἄνουν τε καὶ λόγου ζώου τινὸς,
Ὃς καὶ σέσωσται δηλαδὴ τῷ σῷ λόγῳ.
Καὶ ληξάτω τοιαῦτα εὐσεβῶν ἅπας.
Ἶσον γάρ τι πταίουσιν ἐξ ἐναντίας
Τοῖς εἰσάγουσιν ἀσκόπως υἱοὺς δύο·
Ἢ προσκυνοῦμεν ἀνθ' ἑνὸς δύο Θεοὺς,
Ἢ τοῦτο μὴ πάθωμεν εὐλαβούμενοι,
Πέμπωμεν ἔξω τοῦ Θεοῦ τὸ σύνθετον·
Ὧν μὲν γὰρ ἡ σὰρξ οὐδὲν ἂν πάθοι Θεὸς,
Θεοῦ δ' ὅλου μετέσχεν ἀνθρώπου φύσις,
Οὐχ ὡς προφήτης ἤ τις ἄλλος ἐνθέων,
Ὃς οὐ Θεοῦ μετέσχε, τῶν Θεοῦ δέ γε,
Ἀλλ' οὐσιωθεὶς ὥσπερ αὐγαῖς ἥλιος·
Οὗτοι μὲν συνέῤῥοιεν ἐκ μέσου λόγου,
Εἰ μὴ σέβοιεν ὡς ἓν ἄνθρωπον Θεὸν,
Τὸν προσλαβόντα σύν τε τῷ προσλήμματι,
Τὸν ἄχρονόν τε, καὶ τὸ συμμιγὲς χρόνῳ,
Τὸν ἐκ μόνου Πατρός τε καὶ Μητρὸς μόνης,
Δύο φύσεις εἰς Χριστὸν ἐλθούσας ἕνα,
Ἕνα Χριστὸν Υἱόν τε, οὐ φύσιν μίαν.

EDIT.

2 *Ἀνθρ... παγέντα.* Morellus a Gregorii mente longius aberrat cum vertit : *Humanam indolem omnem struxisse tribus partibus*, quasi sermo esset de creatione hominis, cum agatur de incarnatione, qua Verbum, seu mens suprema, totam humanam naturam tribus constantem partibus, sibi assumpsit, παγέντα, cum sensu reflexo.

3 *Πάχους τοῦ σώματος, crassitie corporis.*

4 *Τὸν πρόσθεν.* Ita cod. Vatic. Edit τό.

5 *Οὖν ἐγίγνετ'.* Ita Combef. Edit. οὐκ ἐγένετ', et in margine, ἐγίγνετ'.

6 *Θεὸς τελεῖτ'.* Male Morel. *Perficitur omnino Deus.*

8 *Τῆς ὅλης.* Cod. Vatic. ἐν ὅλοις, *in omnibus.*

12 *Οὗτος. Hæc de Deo, qui tuam assumens naturam, tibi mistus est. Hoc Dei tibi misti Verbum.*

15 *Κρείσσων χρόνου. Expers temporis et affectuum corporis.*

16 *Ἔπληγε.* Sic omnino legendum putat Combef., pro ἐπλήγη, *postquam vulneravit*, nempe Adamum scientiæ ligno diabolus, φθόνος, qua voce solet Gregorius diabolum significare. Hinc peccat Morelli versio.

METRICA VERSIO.

Omnem ex tribus struxisse prorsus partibus,
Et mente, et animo, et crassitate corporis.
Priusque totum excepto Adamum crimine :
Nam posteaquam effectus est homo Deus,
Perficitur omnino Deus decus ad meum,
Ut cum relinxerit data his quæ assumpserat,
Erroris omne crimen antiqui eluat,
Cædatque cæsorem, per hunc qui mortuus est.
Simplex ab antiquo Deus, concretus hinc,
B Et postea fixus cruci manu impia.
Hæc orsa de misto Deo est oratio.
Deus ævo ab omni, qui coævus est Patri.
Verbum Dei nempe et creator omnium,
Et tempus idem corpusque et affectus habet
Sub se : ast ubi ictus est scientiæ arbore,
Et pertulit naturæ onera nostræ omnia
(Ut livor indicio perit semper suo),
Quo solveret livoris astum turgidum,

Καὶ τὴν φθαρεῖσαν εἰκόνα κτίσῃ πάλιν,
Ἐγγίνεθ' ἡμῖν. Ἐν γὰρ ἁγνῇ παρθένῳ
Κυΐσκεταί τε καὶ προέρχεται Θεός.
Ὅλος Θεός τε καὶ βροτὸς, σώζων μ' ὅλον,
Υἱὸς νοούμενός τε καὶ ὁρώμενος.
Ἀνθρωπολάτρης εἰμί σοι, σέβων ὅλον
Τὸν συντεθέντα μυστικῶς ἐμοὶ Λόγον
Αὐτὸν Θεόν τε καὶ βροτὸν σωτήριον.
Σὺ σαρκολάτρης, εἰσάγων ἄνουν ἐμὲ,
Ἂν σου τὸ κομψὸν πειθανῶς ἀντιστρέφω.
Ἢ τοῦτο δέξαι, φίλτατ', ἢ κἀμοὶ πάρες,
Εἴπερ δίκαιος τοῦ λόγου μένεις βραβεὺς,
Εἴ σοι τὸ χεῖρόν ἐστιν ἐκ Θεοῦ Θεὸς
(Χεῖρον γὰρ ἡ σὰρξ τοῦ κατ' εἰκόνα πολὺ),
Κἀμοὶ τὸ κρεῖσσον· νοῦς γὰρ ἔγγιον Θεοῦ.

A Πλὴν σοί γε κινδυνεύεθ' ἥμισυς βροτός·
Ὃ μὴ προσείληπται γὰρ, οὐδὲ σώζεται.
Τί φῄς, ἀμύντωρ τοῦ Λόγου σοφώτατε,
Ὁ τοῖς τέμνουσι τὴν θεότητα δυσφορῶν;
Οὐ καὶ σὺ τέμνεις τοῦ Θεοῦ τὸ σύνθετον,
Τὸ μὲν διδούς τι τῶν ἐμῶν, τὸ δ' οὐκέτι,
Τὴν σάρκα κιρνῶν, τὸν δὲ νοῦν ἀποξέων,
Ὥσπερ δεδοικὼς τοῦτο, μὴ συνθῇς ὅλος;
Πῶς οὖν δύω τέλεια χωρήσει τὸ ἕν
Ἢ καὶ ῥαγῆναι τὴν δορὰν δεδοίκαμεν;
Ὢ τῆς ἀνοίας! νοῦν δὲ καὶ λόγον μία
Ψυχὴ δέδεκται· ποῦ δ' ὅλως σοι καὶ μέγα
Νοῦς, τοῦ Θεοῦ παρόντος; Εἰ δ' ἡ σὰρξ ἄνους
Ἐξηπάτημαι. Δέρμ' ἐμόν· ψυχὴ τίνος;
Τίς ἡ Θεοῦ γέννησις ἐκ τῆς Παρθένου;

Et depravatam imaginem iterum crearet,
Nascitur nobis. In casta enim virgine
Concipitur et progreditur Deus,
Totus Deus et homo, me servans integrum,
Filius mente perceptus, et oculis visus.
Hominis cultor tibi videor, colens totum
256-257 Coagmentatum mystice mihi Verbum,
Ipsum Deum et hominem salutis auctorem.
Tu vero carnis cultor es, qui inducis me mentis expertem,
Si tuas solerter in te facetias retorqueo.
Aut hoc accipe, o bone, aut mihi quoque permitte,
Si quidem æquus es sermonis arbiter,
Si tibi pejus est ex Deo Deus
(Pejus enim multo est caro, quam id quod imaginem refert),
Et mihi melius. Mens enim propius ad Deum accedit.
Verumtamen tibi periclitatur dimidius homo;
Quod enim non est assumptum, neque servabitur.
Quid ais, vindex Verbi sapientissime,
Qui secantes divinitatem ægre fers?
Nonne et tu ipse secas Dei compositum,
Dando quidem ex meis quidpiam, aliud autem eripiendo,
Carnem Christo compingens, animamque ipsi adimens;
Ac veluti timeres ne totus in compositionem venires?
Quomodo igitur bina perfecta unum capiet?
Nunquid ne rumpatur cutis, veremur?
O stultitia! mentem et rationem una
Accepit anima. Ubi autem omnino tibi et magna res est
Mens, Deo præsente? Si autem caro absque mente,
Ego deceptus sum: mea cutis; cujus anima est?
Quænam Dei nativitas ex Virgine?

21 *Ἐγγίνεθ'*. Ita cod. Vatic. Edit. καὶ γίνεθ'.
35 *Ἥμισυς βροτός*, *dimidia pars hominis.*
38 *Δυσφορῶν*. *Qui secantibus divinitatem infensus es.*
40 *Τῶν ἐμῶν*. Ita cod. Vatic. Edit. τοῖς ἐμοῖς.
41 *Τὴν σάρκα κιρνῶν*. Id est, *carnem a Christo assumptam concedens, mentem abradis.*

METRICA VERSIO.

Lapsamque imaginem excitaret denuo,
En nascitur nobis. Pudica in virgine
Concipitur et procedit augustus Deus,
Totus Deusque homoque, servans me integrum,
Qui filius percipitur animo, et cernitur.
Cultor hominis videor tibi, totum colens
Verbum, ut mihi arcane coagmentatur hic,
Salutis auctorem hominem, et excelsum Deum.
Imo ipse cultor carnis es, qui me facis
Mentis inopem, si commode facetias
Verto tuas: aut hoc cape, aut mihi sine,
Si justus es sermonis assertor sacri.
Si pejus exsistit tibi, ex Deo genitus Deus
(Namque caro pejus multo quam quod imaginem
Refert), mihi at quod melius: est enim Deo

B Mens propius: atqui tibi periclitabitur
Dimidius homo, quando nec id servabitur
Quod minime erit sumptum: quid ais, acerrime
Verbi patrone, cui graves sunt qui secant
Deitatem; et ipse non secas quod in Deo est
Compositum? ut aliquid cum meis des, hoc neges.
Carnemque temperando mentem ipsam eripis:
Ac si timeres usque ne componeres.
At quomodo unum bina perfecta caperet?
An pertimescimus cutis ne rumperet?
Quis hic furor? mentem una rationemque habet
Anima. Ast ubi omnino tibi res est magna mens,
Præsente summo Numine? At si amens caro est,
Deceptus ego sum: mea cutis; cujus anima est?
Quænam Dei de Virgine est nativitas?

Πῶς εἰς ἓν ἦλθε τῶν διεστώτων φύσις;
Ἄῤῥητόν ἐστιν, ὡς δ' ἔμοιγε φαίνεται,
Μικρῷ λόγῳ μετροῦντι τὰ κρείσσω λόγου.
Τὸ Πνεῦμ' ἐπῆλθε παρθένῳ καθάρσιον,
Λόγος δ' ἑαυτῷ πήγνυτ' ἔνδοθι βροτὸν,
Ὅλου βροτοῦ θανόντος ἀντάλλαγμ' ὅλον.
Ἐπεὶ δ' ἄμικτός ἐστι σαρκίῳ Θεὸς,
Ψυχὴ δὲ καὶ νοῦς οἷον ἐν μεταιχμίῳ,
Σαρκὸς μὲν, ὡς σύνοικος, ὡς δ' εἰκὼν, Θεοῦ·
Τῷ συγγενεῖ μιγεῖσα ἡ Θεοῦ φύσις,
Ἐκεῖθεν ἔσχε καὶ πάχους κοινωνίαν.
Οὕτω τὸ θεῶσαν καὶ θεωθὲν εἷς Θεός.
Τί οὖν πέπονθεν ἀμφότερ'; ὡς ἐμὸς λόγος,
Τὸ μὲν κερασθὲν τῷ πάχει, τὸ δ' ὡς πάχος
A Ἐμῶν μετασχὸν, πλὴν παθῶν ἁμαρτίας.
Ζητῶ τὸ αἷμα τῷ προσεῤῥύη Θεοῦ;
Εἰ μὲν πονηρῷ· φεῦ, τὸ Χριστοῦ τῷ κακῷ·
Εἰ τῷ Θεῷ δέ· πῶς, ἑτέρῳ κρατουμένων
Ἡμῶν; ἐπεὶ κρατοῦντός ἐστ' ἀεὶ λύτρον.
Ἢ τοῦτ' ἀληθὲς, αὐτὸν προσφέρειν Θεῷ,
Ἵν' αὐτὸς ἡμᾶς τοῦ κρατοῦντος ἁρπάσῃ,
Λάβῃ τε ἀντάλλαγμα τοῦ πεπτωκότος
Τὸν Χριστόν· ὁ χρίσας γὰρ οὐχ ἁλώσιμος.
Οὕτω φρονοῦμεν. Τοὺς τύπους δ' αἰδούμεθα.
Ἔχεις τὰ τῇδε· προσκύνει τὴν Τριάδα.

ΙΑ'. *Περὶ Ἐνανθρωπήσεως.*

Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Θεοῦ Λόγον αἰὲν ἐόντα
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως Πατρὸς ἐπουρανίου.

Quomodo in unum convenit dissidentium natura?
Ineffabile istud est, ut mihi videtur,
Infirma metienti oratione, quæ quamlibet superant orationem.
Spiritus supervenit Virgini expiator,
Verbum autem sibi ipsi compegit in ipsius sinu hominem,
Qui totius hominis peccato mortui pretium integrum ac redemptio esset.
Cum autem carunculæ misceri non possit Deus,
Anima et mens sunt veluti quoddam intermedium quo carni unitur
Anima quidem, ut carnis contubernalis; mens vero, ut Dei imago;
Affini conjuncta est Dei natura,
Hinc habuit et carnis societatem.
Sic et quod deificat, et quod deificatur, unus est Deus.
Quid igitur factum utrique est? ut assero,
Alterum quidem fuit unitum crassæ substantiæ; alterum vero, ceu crassa substantia
Meorum fuit particeps, præter peccati affectum.
258 259 Quæro cui effusus sit sanguis Christi?
Si quidem malo, heu! Christine sanguis effusus improbo?
Sin autem Deo: quomodo, alteri mancipatis
Nobis? Siquidem ejus qui dominatur, semper est redemptionis pretium.
Profecto id verum est, ipsum se offerre Deo,
Ut nos servitio eximat,
Et Deus accipiat, in permutationem ejus qui cecidit,
Christum. Qui enim unxit, capi non potest.
Ita sentimus. Typos autem veneramur.
Habes ista hic: adora Trinitatem.

XI. *De Christi Incarnatione* *.

Stultus, quicunque supremum Dei Verbum, semper exsistens,
Non veneratur honore pari ac Patrem supercœlestem.

* Alias Murat. 224.

61 *Θεῶσαν. Quod deificat*, id est, divinitas, θεωθὲν, *quod deificatur*, id est, humanitas.
63 *Τὸ μέν.* Alterum quidem, id est, τὸ θεῶσαν. *Verbum ac Deitas* crassæ substantiæ ut uniretur. Ibid. τὸ δ' ὡς πάχος. Alterum autem, τὸ θεωθέν, nempe *humanitas, crassa substantia*, meorum esset particeps, ἐμῶν μετασχόν, meis esset affectibus obnoxia, præter peccatum.
65 *Τῷ*, pro τίνι.
66 *Κακῷ.* Ita cod. Vat. Edit. κακῶν.
67 *Ἑτέρῳ κρατουμένων.* Cod. Vat. ἄλλῳ, *cum alteri mancipati nos essemus.*
70 *Ἡμᾶς τοῦ κρατοῦντος ἁρπάσῃ. Ut nos e manibus dominantis eripiat.*
73 *Τοὺς τύπους δ' αἰδούμεθα.* Videtur intelligere Eucharistiam et mysteria, quæ vere typi effusi sanguinis ac immolatio Christi mystica.

METRICA VERSIO.

Qui coaluit natura dissidentium?
Effabile haud est, videtur quidem ut mihi,
Dum metior sermone quod potius vocibus.
In Virginem almus Spiritus purgans venit,
Verbumque fingit sibimet hominem in intimo.
Defuncti hominis hæc est redintegratio.
At quia nefas jungi Deum est carunculæ:
Sed mens et anima sicut interstitia sunt,
Carnis quidem, ceu contubernalis, velut,
Dei imago, natura Dei ut affini addita;
Hinc societatem crassitatis obtinet:
Sic quod Deum fecit, deificatumque idem,
Deus unus est. Quid ergo utrumque passus est?
Ut assero, hoc mistum cuti crassæ: istud, ut
Affectuum consors meorum crassitas,
B Sine labe. Quæso cui cruor fusus Dei?
Si quidem malo, heu! Christi cruorne pessimo?
At si Deo, qui mancipatis alteri
Nobis? utique redemptio Dominantis est.
Hoc nempe verum, se quod offerat Deo,
Ut ipse nos a detinente liberet,
Et capiat in vicem illius qui concidit,
Unctum, quia is qui unxit, capi haudquaquam potest.
Sentimus hoc modo. Reveremur ac typos.
Isthæc habes hic. Trinitatem almam cole.

XI. DE CHRISTI INCARNATIONE.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Stultus, qui Verbum Patris immortale, supernum,
Non simili ac Patrem pronus honore colit.

Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Λόγον βροτὸν ἔνθα φανέντα A
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως οὐρανίοιο Λόγου.
Τέμνει δ' ἢ μεγάλοιο Πατρὸς Λόγον, ἠὲ Λόγοιο
Μορφὴν ἀνδρομένην, καὶ πάχος ἡμέτερον.
Ἦν Θεὸς, ἀλλ' ἐπάγη Πατρὸς Λόγος ἡμέτερος φὼς,
Ὥς κε Θεὸν μίξῃ, μικτὸς ἐὼν χθονίοις.
Εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθε· τόσον βροτὸς, ὅσσον ἔμ' ἔρδειν
Ἀντὶ βροτοῖο Θεόν. Ἵλαθι, τρωτὸς ἄνω.
Τόσσον ἔχοις. Τί δ' ἔμοιγε νόον, καὶ μίξιν ἄφραστον;
Ἀμφὶ Θεὸν, θνητοὶ, στέργετε μέτρα λόγου.
Εἰ μὲν δὴ πεπίθοιμι, τὸ λώϊον. Εἰ δὲ μελαίνεις
Τὸν χάρτην πολλαῖς χιλιάσιν ἐπέων,
Δεῦρ' ἄγε, πλαξὶ τεαῖς ὀλιγόστιχα ταῦτα χαράξω
Γράμματ' ἐμῇ γραφίδι, ᾗ μέλαν οὐδὲν ἔχει.

IB'. *Περὶ τῶν γνησίων βιβλίων τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς.*

Θείοις ἐν λογίοισιν ἀεὶ γλώσσῃ τε νόῳ τε
Στρωφᾶσθ'· ἢ γὰρ ἔδωκε Θεὸς καμάτων τόδ' ἄεθλον,
Καί τι κρυπτὸν ἰδεῖν ὀλίγον φάος, ἢ τόδ' ἄριστον,
Νύττεσθαι καθαροῖο Θεοῦ μεγάλῃσιν ἐφετμαῖς·
Ἢ τρίτατον, χθονίων ἀπάγειν φρένα ταῖσδε με-
[ρίμναις.
Ὄφρα δὲ μὴ ξείνῃσι νόον κλέπτοιο βίβλοισι
(Πολλαὶ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες),
Δέχνυσο τοῦτον ἐμεῖο τὸν ἔγκριτον, ὦ φίλ', ἀριθμόν.
Ἱστορικαὶ μὲν ἔασι βίβλοι δυοκαίδεκα πᾶσαι
Τῆς ἀρχαιοτέρης Ἑβραϊκῆς σοφίης.

Stultus, quicunque supremum Verbum humana carne hic indutum,
Pari non veneratur honore ac cœleste Verbum;
Separat autem, aut a magno Patre Verbum, aut a Verbo
Formam humanam et nostram crassitudinem.
Erat Deus, sed compactum est Patris Verbum noster homo,
Ut misceat nobis Deum, mistum ipsum mortalibus.
Unus Deus utrinque: tantum mortalis quantum me faciat
Pro mortali Deum. Propitius esto, vulneratus supra!
Tantum accipito. Quid vero mihi mentem et mistionem ineffabilem (quærere)?
Erga Deum, mortales, diligite mensuras sermonis.
Si igitur persuasero, hoc melius. Sin autem denigras
Chartam multis verborum millibus,
Eia age, tabulis tui cordis paucorum versuum has inscribam
Litteras meo stylo qui atramenti nil habet.

XII. *De veris Scripturæ libris**.

Divinis in Litteris semper et lingua et mente
Versare. Aut enim Deus hoc dedit laboris præmium,
Ut occultam aliquam lucem percipias, vel, quod optimum est,
Pungaris Dei sancti magnis præceptis;
Vel demum ut his sollicitudinibus avoceris a rebus terrenis.
260-261 Sed ne peregrinis libris mens tua subripiatur
(Sunt enim multæ ascriptitiæ pravitates),
Accipe a me selectum hunc, amice, numerum.
Sunt quidem historici libri omnes duodecim
Antiquioris Hebraicæ sapientiæ:

* Alias Bill. 34, p. 98.

XI. 6 *Πάχος*. Ita schol. Cod. Vat. πάθος.
8 *Μίξῃ*. Addit schol. ἡμῖν.
9 *Εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθε· τόσον βροτός*. Murat. pro τόσον quod habet ms. legit τόσσον · melius ratione metri scripsisset vir doctissimus τόσον vel τόσα et ἀμφοτέρωθε, ut Billius qui ita restituit hunc locum: εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθε· τόσα βροτός. Sic autem habebatur mendose apud Hervagium: εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθεν ὅσ' ἄμβροτος.
10 *Ἄνω*. Forte legendum ἄναξ.
XII. TITUL. *Περὶ τῶν*. Cod. Vat. ὅσαι ἐνδιάθετοι βίβλοι τῆς Παλαιᾶς τε καὶ Νέας Διαθήκης.
5 *Ἀπάγειν*. Ita duo Regg., Vat. et Coisl. Edit. ἀπάγει.
6 *Ξείνῃσι*. Cod. Reg. 990, ξείνασι.

METRICA VERSIO.

Stultus, qui Verbum latitans sub carne, supernum B
Non colit ac Verbum pronus honore pari.
Hic magni Patris Verbum, Verbive resolvit
Humanam speciem, corporeumque lutum.
Numen erat, sed noster homo compingitur ultro,
Ut mistus nobis, misceat ipse Deum.
Unus utrinque Deus; fit homo, ut me Numine donet;
Me miserum sane vulnere, Christe, pio.
Hæc habeas. Quid enim mistam mihi quærere men-
[tem?
Terrea, Numen ubi, verba modum teneant.
Si credar, melius; sin vero sordibus atram
Verbosis chartam commaculare velis,
Eia age, verba tuo inscribam paucissima cordi,
Sepia quæ nigro nulla colore notat.

XII. DE VERIS ET GERMANIS SCRIPTURÆ LIBRIS.

(*Billio interprete.*)

In libris sacris linguaque et mente frequenter
Versare. Aut etenim donat Deus ista laborum
Præmia, ut absconsæ lucis mens sedula quiddam
Conspiciat; vel certe istinc ea commoda carpit,
Ut per sancta Dei capiat præcepta dolorem;
Aut, quod postremum est, animos hæc lectio rebus
Abstrahit a fluxis, studia ad meliora vocatos.
At, tua ne libris fallatur mens alienis
(Namque ascriptitii multi falsique vagantur),
Hunc habeas certum numerum, a me, lector amice.
Bisseni libri Veteris sunt Fœderis, omnes
Historici. Genesis primus liber, Exodus inde

Πρωτίστη, Γένεσις, εἶτ' Ἔξοδος, Λευιτικόν τε.
Ἔπειτ' Ἀριθμοί. Εἶτα Δεύτερος Νόμος.
Ἔπειτ' Ἰησοῦς, καὶ Κριταί. Ῥοὺθ ὀγδόη.
Ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βίβλοι, Πράξεις βασιλήων,
Καὶ Παραλειπόμεναι. Ἔσχατον Ἔσδραν ἔχεις.
Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὧν πρῶτός γ' Ἰώβ·
Ἔπειτα Δαυΐδ· εἶτα τρεῖς Σολομωντίαι·
Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα καὶ Παροιμίαι.
Καὶ πένθ' ὁμοίως Πνεύματος προφητικοῦ.
Μίαν μέν εἰσιν ἐς γραφὴν οἱ δώδεκα·
Ὠσηὲ κ' Ἀμὼς, καὶ Μιχαίας ὁ τρίτος·
Ἔπειτ' Ἰωὴλ, εἶτ' Ἰωνᾶς, Ἀβδίας,
Ναοὺμ τε, Ἀββακοὺμ τε, καὶ Σοφονίας,
Ἀγγαῖος, εἶτα Ζαχαρίας, Μαλαχίας.
Μία μὲν οἵδε. Δευτέρα δ' Ἡσαΐας.
Ἔπειθ' ὁ κληθεὶς Ἰερεμίας ἐκ βρέφους.
Εἶτ' Ἰεζεκιὴλ, καὶ Δανιήλου χάρις.
Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύω καὶ εἴκοσι βίβλους,
Τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.
Ἤδη δ' ἀρίθμει καὶ νέου μυστηρίου.
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ·
Μάρκος δ' Ἰταλίῃ, Λουκᾶς Ἀχαΐδι·
Πᾶσι δ' Ἰωάννης, κήρυξ μέγας, οὐρανοφοίτης.
Ἔπειτα Πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.
Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρές τ' ἐπιστολαί.
Ἑπτὰ δὲ καθολικαὶ, ὧν, Ἰακώβου μία,
Δύω δὲ Πέτρου, τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν·
Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη. Πάσας ἔχεις.
Εἴ τι δὲ τούτων ἐκτὸς, οὐκ ἐν γνησίαις.

Primus Genesis, deinde Exodus et Leviticus;
Postea Numeri, tum Deuteronomium.
Deinde Josue et Judices. Ruth octavus est.
Nonus decimusque liber, res gestæ Regum,
Et Paralipomena; Esdram habes ultimo loco.
Quinque versibus scripti sunt, quorum primus Job,
Postea David, tum Salomonis tres,
Ecclesiastes, Canticum et Proverbia.
Similiter quinque Spiritus prophetici.
Ac uno quidem continentur libri duodecim,
Osee, et Amos, et Michæas tertius;
Deinde Joel, postea Jonas, Abdias,
Nahum, Habacuc et Sophonias,
Aggæus, deinde Zacharias, Malachias.
Uno hi continentur libro: secundo Isaias,
Tertio qui vocatus est Jeremias ab infantia,
Quarto Ezechiel, quinto Danielis gratia.
Veteres quidem numeravi duos et viginti libros,
Hebræorum elementorum numero respondentes.
Jam vero recense et Novi Fœderis libros.
Matthæus quidem scripsit Hebræis Christi miracula,
Marcus Italis, Lucas Græcis,
Joannes omnibus, præco ad cœlos usque pertingens.
Deinde gesta sapientium apostolorum.
Decem et quatuor sunt Pauli Epistolæ,
Septem catholicæ e quibus Jacobi una,
Duæ Petri, tres autem iterum Joannis,
Judæ vero est septima. Habes omnes libros.
Si quid est extra hunc numerum, non est ex germanis Scripturis.

11 *Λευιτικόν τε*. Deest τε in pluribus.
12 *Δεύτερος Νόμος*. Cod. Reg. 992, δευτερονόμιον.
16 *Πρῶτός γ' Ἰώβ*. Cod. Reg. 990, ἐστιν Ἰώβ.
17 *Σολομωντίαι*. Ita codd. duo Regg. Ed. Σολομώντειαι.
25 *Μία μέν*. Codd. duo Regg. ἡ μία.
26 *Ἐκ*. Codd. duo Regg. ἀπό.
27 *Δανιήλου*. Cod. Chig. et alii Δανιῆλος, alii Δανιήλ.
28 *Ἀρχαίας*, etc. Hunc versum a Billio in versione metrica omissum supplevimus, et descripsimus italicis.
39 *Γνησίαις*. Sic Regii tres, Chig., Vat. et Coisl. Edit. γνησίοις. Plurimos et quidem genuinos Scripturæ libros a catalogo suo excludit, quos tamen Ecclesia veros ac legitimos esse pronuntiavit. Sed ignoscendus est error, cum hæc scriberet Gregorius, quo tempore nondum quidquam certe ea de re fuerat definitum.

METRICA VERSIO.

Leviticus, Numeri, Legis tunc scita Secundæ.
Post Jesus, Critæ, Ruth, Regum gestaque bini
Describunt libri. Sequitur liber ille, vocatur
Qui Paralipomenon. Cunctorum est ultimus Esdras.
Quinque metris constant, Job, David, tres Salomonis,
Concio, et insignes Cantus, Proverbia sacra.
Quinque prophetarum sunt libri rursus, in uno
Bisseni vates sunt juncti, nomina quorum,
Oseas, Amos, Michæas tertius, inde
Joel, ac Jonas, Abdias sextus, at hunc post
Naumque, Habbacucque octavus. Tum Sophonæus,
Aggæus, post Zacharias, atque ultimus horum
Malachias. Liber hos unus complectitur omnes;
Esaiam est alter, Jeremiam tertius autem.
Ezechiel quarto, Daniel post ordine quinto.
Hinc libros numerare duo datur atque viginti,
Tot nempe Hebrææ quot sunt elementa loquelæ.
Perge age jam Pacti libros numerare Recentis.
Matthæus Christi Hebræis miracula scripsit,
Ausonibus Marcus, Lucas at doctus Achivis,
Cunctis Joannes, penetrans cœlestia mente.
Inclyta apostolicæ classis tum gesta sequuntur.
Hinc bis septenæ literæ, quas numine Paulus
Æthereo scripsit. Sequitur post una Jacobi
Atque duplex Petri, tres rursum auctore beato
Joanne; ac Judæ postremo est unica. Sunt hæc
Omnia divinæ germana volumina chartæ.
Quidquid præterea est, haud inter certa locandum

ΙΓ'. *Πατριάρχαι υἱοὶ τοῦ Ἰακώϐ.*

Δώδεκα δ' ἐξ Ἰακὼϐ πατρὸς μεγάλοιο πάτραρχοι·
Ῥουϐεὶμ, καὶ Συμεὼν, καὶ Λευὶ, τοῖς δ' ἔπ' Ἰούδας.
Αὐτὰρ ἔπειτα νόθοι, Δὰν, Νεφθαλεὶμ, Γάδ τε Ἀσήρ τε·
Αὖθις δ' εὐγενέες μνηστῶν ἄπο, Ἰσσάχαρ ἦεν,
Ζαϐουλὼν, καὶ Ἰωσὴφ, καὶ πύματος Βενιαμίν.

ΙΔ'. *Μάστιγες Αἰγύπτου.*

Μάστιγας Αἰγύπτοιο κακόφρονος αἰὲν ἀρίθμει,
Ὥς κεν ὑποτρομέῃς κάρτεϊ τῷ μεγάλῳ.
Αἵματι μὲν πρώτιστον ὕδωρ ἐρυθαίνετο γαίης,
Δεύτερον αὖ βατράχους ἔϐρασεν οὐλομένους.
Τὸ τρίτον αὖ, σκνίπεσσιν ἀὴρ καὶ γαῖα καλύφθη.
A Καὶ κυνόμυια φάνη τέτρατον ἐξαπίνης.
Πέμπτον, τετραπόδεσσιν ἐπέχραε λυγρὸς ὄλεθρος.
Φλυκτίδες ἀνθρώπων σώμασιν, ἕκτον ἄχος.
Ἕϐδομον, ὗσε χάλαζα μέση πυρὸς, ὄμϐρος ἄμικτος.
Ὄγδοον, ἐξ ἀκρίδος ὤλετο χλωρὸν ἅπαν.
Εἴνατον, Αἰγύπτοιο πέδον κατὰ νὺξ ἐκάλυψε
Πρωτοτόκων δὲ μόρος ἡ δεκάτη βάσανος.

ΙΕ'. *Ἡ τοῦ Μωϋσέως Δεκάλογος.*

Τοὺς δὲ νόμους ἐχάραξε Θεὸς δέκα ἔν ποτε πλαξὶ
Λαϊνέαις· σὺ δέ μοι ἔγγραφε τῇ κραδίῃ.
Οὐ γνώσῃ Θεὸν ἄλλον, ἐπεὶ σέϐας οἶον ἑνός γε.
Οὐ στήσεις ἴνδαλμα κενὸν, καὶ ἄπνοον εἰκώ.

262-263 XIII. *Patriarchæ filii Jacob* *.

Duodecim ex Jacob magno patre patriarchæ :
Ruben, et Simeon, et Levi, insuper his Judas ;
Postea spurii, Dan, Nephthalim, Gad et Aser ;
Rursus nobiles ex sponsis, Issachar,
Zabulon, et Joseph, et ultimus Benjamin.

XIV. *Plagæ Ægypti* **.

Plagas impiæ Ægypti semper animo recense,
Ut formides magnam Dei potentiam.
Primum quidem fuit sanguine tincta aqua terræ ;
Secundo ranas edidit perniciosas.
Tertio culicibus aer et terra obducta sunt.
Quarto cynomyia repente apparuit.
Quinto jumenta dira lues invasit.
Ulcera in hominum corporibus orta, sexta sunt plaga.
Septima, pluit grando igne mista, imber insociabilis.
Octava, locustis periit quidquid erat viride.
Nona, Ægypti solum nox involvit.
Primogenitorum autem mors decima fuit plaga.

XV. *Moysis Decalogus* ***.

Has decem leges insculpsit olim Deus in tabulis
Lapideis. Tu vero mihi eas in corde inscribe.
Non agnosces alium Deum, siquidem adoratio sola unius est.
Non fabricabis tibi vanum simulacrum et mortuam imaginem.

* Alias Bill. 37, p. 99. ** Alias Bill. 55, p. 99. *** Alias Bill. 33, 36, p. 99.

XIII. TITUL. *Πατριάρχαι υἱοὶ τοῦ Ἰακώϐ.* Sic cod. Reg. 992 et Vatic. Edit. περὶ τῶν δυοκαίδεκα Πατριαρχῶν.
1 *Μεγάλοιο πατριάρχοι.* Codd. Regg. duo et Chig. μεγάλου πατριάρχαι.
XIV. 4 *Ἔϐρασεν.* Sup. lin. Reg. 991, ἀνέδωκεν.
5. *Σκνίπεσσιν.* Cod. Vat. σκνίφεσσιν.
6 *Κυνόμυια, musca canina.*
7 *Λυγρός.* Ita codd. Regg. tres, Chig. et Vat. Edit. λοιγός.
9 *Ἄμικτος.* Int. ἀκατάμικτος. Exod. IX, 24, ἦν δὲ χάλαζα, καὶ τὸ πῦρ φλογίζον ἐν τῇ χαλάζῃ.
XV. 1 *Σέϐας οἶον ἑνός γε.* Int. ἡ τιμὴ μόνη τοῦ ἑνός.

METRICA VERSIO.

XIII. PATRIARCHÆ FILII JACOB.

(*Billio interprete.*)

Bis senos magnus patriarchas femore Jacob
Eduxit; primos Ruben, Simeona Levimque
Et Judam. Tum deinde notho fluxere cubili
Ancillis nati, Dan, Nephtalimus, Gad, Aserus.
Post autem veris uxoribus Issachar, atque
Zabulon, et Joseph. Postremus Benjamin exit

XIV. ÆGYPTI PLAGÆ.

(*Billio interprete.*)

Ægypti plagas semper numerare memento,
Ut paveas sancti robora magna Dei.
Flumina purpureo sunt primum tincta cruore.
Hinc tellus ranas edidit innumeras
B Aera post ciniphes texerunt, arvaque cuncta.
Tum cynomya ferox visa repente fuit.
Quinto quadrupedes omnes mors sæva peremit :
Sexto afflixerunt ulcera Nilicolas.
Horrida post grando cecidit, simul igneus imber.
Octava at rursum plaga locusta fuit.
Hanc plagam horribilis caligo deinde secuta est.
Ultima primigenum mors inopina fuit.

XV. MOYSIS DECALOGUS.

(*Billio interprete.*)

Has Patris æterni bis quinas dextera leges
Insculpsit saxis : tu vero inscribito cordi :
Nullum aliud tibi numen erit, nec, quem mihi debes
Cultum, divinumque alii præstabis honorem.

Οὔ ποτε μαψιδίως μνήσῃ μεγάλοιο Θεοῖο.
Σάββατα πάντα φύλασσε μετάρσια καὶ σκιόεντα.
Ὄλβιος, ἢν τοκέεσσι φέρῃς χάριν, ἥν ἐπέοικε.
Φεύγειν ἀνδροφόνον παλάμης ἄγος, ἀλλοτρίης τε
Εὐνῆς, κλεπτοσύνην τε κακόφρονα, μαρτυρίαν τε
Ψευδῆ, ἀλλοτρίων τε πόθον, σπινθῆρα μόροιο.

ΙϚ'. *Εἰς τὰ θαύματα Ἠλίου τοῦ προφήτου καὶ Ἐλισαίου.*

Τοσαῦτα θαύματ' Ἠλίου τοῦ Θεσβίτου.
Κόραξι πρῶτον ἐτράφη· καὶ δεύτερον
Ἔθρεψε χήραν πλουσίως Σαραφθίαν,
Μικροῖς ἐλαίου καὶ ἀλεύρου λειψάνοις·
Ἧς καὶ τὸν υἱὸν ἐκ νεκρῶν φυσήμασιν
Ἤγειρεν. Ὑετόν τ' ἀνέσχεν ἐκ Θεοῦ,
A Ἔπειτ' ἀφῆκε. Θυσίαν καταγνίσας
Πυρὶ ξένῳ τε καὶ ξένοις, εἶτ' ἤρκεσε
Τροφῆς ἄγευστος ἡμέραις ἐν πλείοσι
Ἔφλεξεν ἄρδην πεντηκοντάρχας δύω.
Ἰορδάνην διῆλθε μηλωτῇ τεμών·
Πυρὸς δ' ἀνῆλθεν ἅρματι πρὸς οὐρανὸν
Ὁμοῦ δοράν τε καὶ χάριν Ἐλισσαίῳ
Ἀφῆκεν. Ἄθρει καὶ τὰ τούτου θαύματα·
Ἰορδάνην διῆλθε μηλωτῇ τεμών.
Πηγὰς ἔθηκεν ἁλσὶν εὐτέκνους πόλει.
Παῖδας δ' ὑβριστὰς θηρίοις ἀπώλεσεν
Διψῶντι ῥεύματ' ἐξ Ἐδὼμ ἐπήγασε
Στρατῷ· γυναῖκά τε χρέους ἐῤῥύσατο
Πηγαῖς ἐλαίου· τῇ δὲ Σουναμίτιδι

Nunquam inaniter memineris magni Dei.
Dies omnes festos celebra, sive insignes, sive minus solemnes.
Felix, si parentibus gratiam referas quam decet referre.
Fuge homicidæ manus crimen, extraneique
Cubilis, furtum malignum, testimonium
Falsum, alieni appetitionem, igniculum mortis.

264-265 XVI. *Eliæ et Elisæi miracula* *.

Hæc sunt miracula Eliæ prophetæ Thesbitæ.
A corvis primum pastus est. Deinde
Pavit ipse copiose viduam Sarephta,
Ex exiguis olei et farinæ reliquiis;
Cujus et filium a mortuis insufflando
Excitavit. Pluviam continuit verbo Dei,
Postea demisit. Victimam postquam lustravisset
Igne novo, et novo apparatu ac inaudito, vixit
Cibi nihil degustans diebus plurimis.
Igne interemit geminos quinquagenarios duces.
Jordanem trajecit, aquas pallio dividens.
Igneo curru ascendit in cœlum,
Simul vestem et gratiam Elisæo
Reliquit. Cerne et istius miracula:
Jordanem pertransiit, divisis pallio aquis.
Fontes sale fertiles reddidit civitati.
Pueros conviciatores ferarum morsibus necavit.
Sitienti aquarum rivos ex Edome duxit
Exercitui. Viduam a creditoribus liberavit
Fontibus olei. Sunamitidi liberis carenti

* Alias Bill. 154, p. 204.

Μνήσῃ. Id est, *pronuntiaveris nomen Dei.*
7 *Τοκέεσσι*. Codd. tres Regg. et alii τεκέεσσι.
8 *Ἀνδροφόνον*. Ita codd. Regg. quatuor. Edit. ἀνδρόφονον.
10 *Ἀλλοτρίων*. Rerum alienarum cupiditas, mortis est fomes.
XVI. TIT. *Εἰς τὰ θαύματα*. Cod. Vatic. Θαύματα Ἠλίου.
8 *Καὶ ξένοις*. Quippe aquam infundi rogo jusserat Elias. Nihilominus ignis rogum corripuit et absumpsit.
10 *Πεντηκοντάρχας*. Cod. Vat. πεντηκοντάρχους.
16 *Εὐτέκνους*. Non solum dulces aquas ad bibendum reddidit propheta, sed etiam fertiles, ita ut agri antea steriles, iis irrigati fontibus, fertiles evaderent.

METRICA VERSIO.

Ne statuas unquam simulacraque mortua fingas;
Neve tui Domini lingua tere nomen inani.
Sabbata legitima tibi sunt servanda quiete,
Tam quæ tecta umbris, quam quæ sublimia sensu.
Felix, si merito cultu venerere parentes.
Ne quemquam occidas. Alieni fœdera lecti
Ne violes. Nec te constringas crimine furti.
Neve aliquem testis mendacibus opprime verbis.
Nec cupidis oculis aliorum commoda lima:
Hinc namque æternæ quæruntur pabula morti.

XVI. ELIÆ ET ELISÆI MIRACULA.

(*Billio interprete.*)

Hæc mira sanctus Elias quondam edidit.
Hunc primo corvus aluit: ac Sareptiam
Post ipse viduam nutriit perquam ampliter,
B Olei et farinæ reliquiis paucissimis:
Ejusque ab orci filium extraxit sinu:
Mox ipse cœlum claudit, et pluviam negat.
Flammis vorandam victimam plane novis,
Novoque more tradit, et multos dies,
Omnino capiens pabuli nihil, exigit;
Binosque flamma mittit ad stygem duces.
Jordanis undas pallio immisso secat.
Curruque vectus igneo cœlum petit.
Cum veste linquit gratiam Elisæ suam:
Eximia cujus cerne jam miracula.
Jordanis undas pallii tactu secat.
Sterilesque fontes urbis edulcat sale.
Juvenes ferarum morsibus necat improbos
Sævamque trinis eximit castris sitim.
Per munus olei debito grandi levat
Viduam: alterique (mira res) dat filium,

Οὐκ ὄντ' ἔδωκε παῖδα, κ' ἐκ νεκρῶν πάλιν.
Φθορὰν τ' ἐπέσχεν ἐκ πόας, καὶ πλείοσιν
Ἤμυνε λιμὸν ἐνδεεστέρᾳ τροφῇ.
Ναιμὰν δὲ λέπρας ἐκκαθήρας τὸν Σύρον,
Πέμπει Γιεζεῖ τὴν νόσον· εἶτ' ἀξίνην
Ἔπλευσε νώτοις ἐκ βυθῶν Ἰορδάνου·
Σύρων δὲ τοὺς ἕλκοντας ὄψεις ἀμβλύνας
Ἔδωκεν ἐχθροῖς· εἶτα τῷ στρατῷ κόρον
Προεῖτο, λεπρῶν ἔργα. Καὶ νεκρὸς νεκρὸν
Ἤγειρεν, ἐγγὺς συντεθέντων ὀστέων.

ΙΖ'. *Ἐπίγραμμα εἰς τὸ μαρτύριον Ἠλίου τὸ καλούμενον Χηρεῖον.*

Αὕτη, ξένε, καὶ Σαρεπτὰ τῆς Σιδωνίας,
A Οὗτος δὲ χήρας πύργος, ἣ φιλοξένως
Θεοῦ προφήτην Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην,
Λιμοῦ κακοῦντος τὰς πόλεις, ἐδέξατο·
Ἣ καὶ μικρὸν ἦν ἔλαιον ἐν τῷ καψάκῃ,
Καὶ δρὰξ ἀλεύρων ὑδρίᾳ κεκρυμμένος.
Τοῦτο δ' ἀφειδῶς μεταδοῦσα τῷ ξένῳ,
Πηγὴν, τρέφουσαν οἶκον, εὗρε τὴν δόσιν.
Ταύτης τὸν υἱὸν Ἠλίας ζῶντα τρέφων,
Θανόντα νεκρῶν ἐξανέστησε ζόφου.
Μήτηρ δὲ, πρὶν κλαίουσα τὴν ἀπαιδίαν,
Ἐγένετο μήτηρ αὖθις ὠδίνων δίχα.

ΙΗ'. *Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γενεαλογίας.*

Ματθαῖος πόθεν, εἰπὲ, μέγας, Λουκᾶς τε φέριστος,

Dedit filium, eumque a mortuis excitatum reddidit.
Venenum depulit ex herba (colocynthide), et plurimos
Fame laborantes refecit exigua dape.
Naaman Syrum cum a lepra mundasset,
Immisit eumdem Giezi morbum. Posthac securim
In altum traxit, ex imo Jordanis vado.
Syrorum, qui eum capturi venerant, oculis caliginem offundens,
Eos tradidit hostibus. Deinde exercitui cibos
Apponi jussit, leprosorum opera. Mortuus mortuum
Suscitavit, simul compositis ossibus.

XVII. *Epigramma in templum Eliæ, quod Χηρεῖον appellabatur* *.

Hæc est, hospes, illa Sarepta Sidoniæ,
Hæc est turris viduæ, quæ humanissime
Dei prophetam, Eliam Thesbiten,
266-267 Cum fames grassaretur per urbes, hospitio excepit:
Quæ paululum olei in cado,
Et manipulum farinæ duntaxat habebat in hydria occultatæ:
Hæc autem liberaliter tribuens hospiti,
Fontem qui pasceret familiam suam, consecuta est pro dono.
Hujus filium Elias viventem qui paverat,
Eumdem mortuum ad vitam revocavit e mortis tenebris;
Et mater quæ prius flebat se filio orbatam,
Effecta est rursus parens absque partus doloribus.

XVIII. *De Christi genealogia* **.

Matthæus unde, quæso, magnus, et optimus Lucas,

* Alias Bill. 26, p. 195. ** Alias Bill. 39, p. 99.

21 *Κ' ἐκ.* Sic legendum versus postulat. Ed. ἔκ.
24 *Ἐκκαθήρας.* Ita versus et contextus videntur postulare. Edit. ἐκάθηρε.
29 *Λεπρῶν ἔργα.* Hic significat miraculum liberatæ ab obsidione Samariæ, qua eam Syri cingebant, qui subito timore correpti divinitus immisso, omni belli apparatu in castris relicto et annona, noctu confugerunt; quod primi noverunt civibusque nuntiarunt leprosi.
XVII. TIT. *Εἰς τὸ μαρτύριον, in martyrum ædem.* Mox, χηρεῖον, *viduæ domus.*
6 *Ὑδρίᾳ κεκρυμμένος.* Combef. legit ὑδρίᾳ κεκρυμμένην. Al. ὑδρίας κεκρυμμένης. Verisimilius ὑδρία κεκρυμμένος.
XVIII. TIT. *Περὶ τῆς*, etc. Cod. Reg. 991 addit παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ παρὰ Λουκᾷ.
1 *Ματθαῖος πόθεν, εἰπὲ, μέγας, Λουκᾶς τε φέριστος*, etc. Sic distinximus, addita interrogatione. Edit. Ματθαῖος πόθεν εἶπε μέγας, Λουκᾶς τε φέριστος, etc., quod ipsi Benedictini verterant: *Matthæus autem magnus scripsit et optimus Lucas: alium quidem ille*, etc... quod evidentissime mendosum corrigere præsumpsimus. (CAILLAU.)

METRICA VERSIO.

Avidique rursus faucibus lethi extrahit.
Tum labem ab herbis pellit: et magno agmini
Pastu minacem pellit exiguo famem.
Namaamque Syri corpus a lepra eluit,
Hac inficitque servulum. Post asciam
Ex imo in altum fluminis trahit vado.
Syriaca castra, visibus capta, hostibus
Tradit, deinde saturat appositis cibis.
Junctisque reddit mortuum vitæ ossibus.

XVII. EPIGRAMMA IN TEMPLUM ELIÆ, QUOD Χηρεῖον APPELLABATUR.

(*Billio interprete.*)

Hospes, Sareptam cernis hic Sidoniæ,
B Viduæque turrim, quæ pium vatem Dei,
Cum premeret urbes aspera vindex fame,
Perquam hospitali pectore excepit domo:
Cui nil habebat vas, nisi olei paululum,
Præter farinæ paululum nil hydria.
Quod cum dedisset hospiti haud parca manu,
Hoc munus ipsum nutrit, et totam domum.
Hujusce natum dum esset in vivis alens,
Post luce cassum a morte revocavit statim;
Et quæ parens, ante, orbitatem luxerat,
Effecta rursus mater est, partu sine.

XVIII. DE CHRISTI GENEALOGIA.

(*Billio interprete.*)

Matthæus quondam scripsit, Lucasque disertus:

Τὴν μὲν ὅγ', αὐτὰρ ὁ τήνδε βίβλοις ἐνέθηκε γενέθλην, A
Αἳ Χριστὸν κατάγουσιν ἀφ' αἵματος ἀρχεγόνοιο;
Πῶς δ' ὁ μὲν ἐν πλεόνεσσιν, ὅδ' ἐν παύροισιν ἔληξεν;
Ἐς Δαυῒδ μὲν ἄνακτα γένους ῥόος ἀμφοτέροισιν
Ἄτμητος· μετέπειτα ῥέει δίχα, ὑστάτιον δὲ
Συμφέρεθ' ὡς ἐπὶ πόντον ἀπείρονα Χριστὸν ὁδεύων.
Ὧδέ κεν ἀθρήσειας, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ·
Δαυΐδαι, Σολομών τε, Νάθαν τ' ἔσαν, ὧν ὁ μὲν εἷλκεν
Ὥς τε ῥόον μεγάλου ποταμοῦ, βασιλήϊον αἷμα·
Αὐτὰρ ὅγ' εὐαγέων τε φαεινοτάτων θ' ἱερήων.
Χριστὸς δ' ἀμφότερ' ἔσχεν, ἄναξ μέγας, ἀρχιερεύς τε.
Τοὔνεκα Ματθαῖος μὲν ἐγράψατο πνεύματι θείῳ
Τοὺς Σολομωντιάδας, Λουκᾶς δ' ἐς Νάθαν ὄρουσεν.
Ἐκ δὲ δύω γενεῶν, τῆς μὲν πλέον, ἐξ ἑτέρης δὲ
Παυρότερον τὸ ῥέεθρον ἐπελθέμεν· οὐ μέγα θαῦμα.
Οὐ μὲν παυρότερον· γενεῶν δ' οὐκ ἶσον ἀριθμόν.
Ὧδε τὰ πρῶτα κέασθεν, ἔπειτα δὲ εἰς ἓν ἄγερθεν.
Φράζεο δὲ καὶ τόδε μοι, πατέρων δύο πῶς ποτ' Ἰωσήφ.
Τέθμιον ἦν Μωσῆος, ἐπὴν ἄσπερμος ὄληται
Ἑβραῖος, κάσιν ἤ τιν' ὀλωλότος, ἤ τινα πηῶν
Ἐγγύθεν, αἶψα δάμαρτα φίλην καὶ κτῆσιν ἔχοντα,
Σπερμαίνειν φθιμένῳ τε γόνον καὶ οἶκον ἀέξειν,
Ὄφρα κε μὴ νώνυμος ἐν ἀνθρώποισιν ὄληται.
Τοὔνεκα κρυπτὸν ὕπερθε Θεοῦ βροτέου τόδ' [ἀνεῦρον.
Ματθὰν ἐκ Σολομῶνος ἄγων γένος, ἠγάγετ' Ἐσθάν.

Aliam quidem ille, aliam vero iste libro edidit generationem,
Quæ Christum deducit a sanguine primi parentis?
Cur autem hic plures avos numeravit circa finem, ille vero pauciores?
In Davidem quidem regem generationis fluxus apud utrumque
Indivisus est; postea fluit bifariam, postremo autem
Una fertur in Christum, veluti in immensum mare se effundens.
Sic considera, et meo assentire sermoni:
Ex Davide nati sunt Salomon et Nathan, quorum ille quidem traxit,
Veluti fluxum magni fluminis, regium sanguinem;
Hic vero nobilium celeberrimorumque sacerdotum.
Christus autem utrumque fuit, rex magnus et sacerdos.
Itaque Matthæus enarravit, divino afflatus Spiritu,
Salomontiadas, Lucas vero Nathani nepotes recensuit.
Ex duobus autem generationibus, si ex una quidem uberius, ex altera autem
Contractius fluentum decurrat, non valde mirum est.
Sed nec quidem contractius; generationum vero non est par numerus.
Sic primum distractæ sunt, postea in unum convenere.
Dic vero mihi, quomodo duorum patrum filius sit Joseph.
Lex ea erat Moysis, si quando absque liberis mortuus fuisset
Hebræus, ut frater mortui aut aliquis affinitate conjunctus
Et propinquus, statim ipsius uxorem dilectam et possessionem accipiens,
Procrearet defuncto sobolem, et domum augeret,
Ne nomen ejus inter homines periret.
268-269 Quare arcanum hoc de Deo homine facto inveni:
Mathan ex Salomone trahens originem, uxorem duxit Estham.

2 *Βίβλοις*. Sic cod. Reg. 991. Edit. Βίβλαις.
3 *Αἳ Χριστόν*. Codd. duo Regg. et Chig. αἷς. — Ibid. ἀρχεγόνοιο. Cod. Reg. 991, sup. lin. τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ.
7 *Συμφέρεθ'*. Sup. lin. cod. 991, συμμίγεται.
8 *Ὧδέ κεν*. Cod. Reg. 991, sup. lin. οὕτως.
9 *Ἔσαν*. Cod. Reg. 990, ἔσσαν.
10 *Ῥόον*. Sic codd. Regg. 39, 990, 992, 993, Chig. et Coisl. Edit. ῥόου.
11 *Ἱερήων*. Hæc Gregorii opinio repugnat Apostoli verbis, qui asserit Christum de ea tribu fuisse de qua nullus altari præsto fuit. *Manifestum est*, inquit, Hebr. VII, 13 et 14, *quod ex Juda ortus, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.*
18 *Ἄγερθεν*. Cod. Reg. 991, sub lin. συνηθροίσθησαν.
21 *Κάσιν ἤ τιν'*. Codd. duo Regg. κασιγνήτην. Vide Casaubon. not. 26, in Luc., ad calcem Comment. Novi Testamenti Græci.
25 *Κρυπτόν*. Codd. tres Regg. μικρόν.

METRICA VERSIO.

Verum non simili scripserunt ordine Christi
Natales quibus ille Adami de sanguine fluxit.
Cur vero plures numeraverit ille parentes,
Hic contra, brevius numerum concludat avorum,
Expediam. Fluxu non dispare currit uterque,
Donec perventum est clari Davidis ad annos.
Tramite post bifido currunt, ac denique rursus
In Christo nostræ coeunt auctore salutis.
Non secus ac fluvius partes dissectus in ambas,
In mare collectis tandem devolvitur undis.
Quod si tu nostris attentas vocibus aures
Præbueris, verum, quod diximus, esse videbis.
Ex Davide Nathan fluxit, Salomonque parente,
Quorum alter, veluti magno de flumine rivum,
Sic traxit regale genus, sceptrumque superbum:
A patre sacrificum duxit genus alter eodem.
At Christus simul et princeps erat, atque sacerdos.
Ergo Matthæus, divino Numine pulsus,
Enumerat Salomontiadas, seriemque nepotum
B Hinc trahit: at contra Lucas, Salomone relicto,
Arripit insignem Nathanum, Nathanique nepotes.
Ex duplici porro genere haud mireris oportet,
Uberioris aquæ si rivulus alter ab illo
Manet, ab hoc rursus currat contractior alter.
Quanquam si nobis recte proprieque loquendum est,
Haudquaquam magis hic contractis labitur undis:
Sed genus hoc tantum numero minus, amplius illud.
Sic primo sectum genus est, ac deinde coivit.
At quonam pacto duplici patre fluxit Ioseph
Lex ea Mosis erat, si quem mors atra tulisset,
Hebræa de gente satum, natisque carentem,
Protinus ut frater, vel sanguinitate propinquus
Uxorem exstincti capiens, censumque, domumque,
Funderet huic sobolem, ne nulla prole relicta
Obrueret totum tumulus cum corpore nomen.
Quare de Christo arcanum mihi tale repertum est
Mathanus eximia Salomonis stirpe creatus,
Esthæ junctus erat: quo cæca morte perempto,

Τοῦ δ' ἄρ' ἀποφθιμένοιο, Ναθείδης οὔνομα Μελχί. A
Καὶ τῷ μὲν Ἰακὼϐ, τῷ δ' Ἠλεὶ γείνατο παῖδας.
Ἠλεὶ δὲ φθιμένοιο, ἐπεὶ γόνον οὔτιν' ἔλειπεν,
Αἶψα δόμον τε λέχος τε Ἰακὼϐ οὐχ ὁμόπατρος
Δέξατο, καὶ τέκεν υἱὸν ἀδελφεῷ ἐσθλὸν Ἰωσήφ.
Οὕτω τοῦ μὲν ἔην, τῷ δ' ἔγραφε θεσμὸς Ἰωσήφ.
Εὐαγγελιστῶν δ' ὃς μὲν εἶπε τὴν φύσιν,
Ματθαῖος, ὃς δ' ἔγραψε Λουκᾶς τὸν νόμον.
Παῦσαι διοχλῶν τὴν καλὴν συμφωνίαν.
Πῶς Δαυῒδ ἐς ἄνακτα φέρει Θεὸς, εὖτε φαάνθη
Μητέρος ἐκ βροτέης Θεὸς ἄμϐροτος; ἐκ μὲν Ἰωσήφ,
Πῶς ὅγε; παρθενικῆς γὰρ ἔην πάϊς, ἐκ Μαρίης δὲ,
Λευΐδης· Μαριὰμ γὰρ ἀφ' αἵματος ἦεν Ἀαρών.
Μάρτυς δ' ἄγγελος ἄμμιν, ἐπεὶ Προδρόμοιο γενέθλην
Ἀγγέλλων μεγάλοιο φάους θεοειδέϊ μητρὶ,
Μητέρας ἀμφοτέρας ὅγ' ἀνήγαγεν ἐς μέγαν Ἀαρών.
Φρῆτραι δ' αὖ βασιλῆος ἀμιγέες, ἡ δ' ἱερήων.
Οὐκ ἔτυμον. Φρῆτραι μὲν ἔσαν δίχα, πολλάκι δ' αὖτε
Μίγνυντο. Πρόσθεν μὲν Ἀρὼν μεγάλοιο θύγατρα
Ἠγάγετ' ἐς μέγα δῶμα Ναασσὼν, ὃς δ' ἀπ' Ἰούδα
Ἕκτος ἔην. Μετέπειτα δ' ἐπεὶ πόλιν ὤλεσεν αἰχμὴ
Ἀσσυρίων, Βαϐυλών τε τὰ τέθμια πάντα τίναξεν,
Οὐδὲ φυλῶν τῆμόσδε διακριδὸν αἷμα φυλάχθη
Οὕτω μὲν διὰ μητρὸς ἀνέρχεται ἐς βασιλῆας.
Ἐκ δὲ πατρὸς δοκέοντος ὅπως, φράζεσθαι ἄνωγα.
Αὐγούστου βασιλῆος ἐπεὶ φόρος ἔγραφε πάντας;

Illo autem mortuo, Nathides nomine Melchi (eam duxit);
Et illi quidem (Mathano) Jacobum, isti vero (Melchi) Heli genuit filios;
Heli autem defuncto, cum prolem non reliquisset,
Statim domum et uxorem illius Jacobus, non ex eodem patre natus,
Accepit, et fratri egregium genuit filium Josephum.
Sic istius (Jacobi) filius erat Joseph; verum illi (Heli) lex eum ascripsit.
Evangelistarum igitur alter, juxta naturam (Christi genus) narravit,
Matthæus; alter vero, Lucas, juxta legem scripsit.
Desine perturbare egregiam concordiam.
Quomodo ad regem David revehitur Deus, cum apparuerit
Ex matre mortali immortalis Deus? et quidem ex Joseph
Quomodo ille? Virginis enim erat filius, scilicet ex Maria
Levita. Maria enim erat ex sanguine Aaron.
Testis nobis est angelus; siquidem natale Præcursoris
Nuntians magnæ facis divæ parenti,
Ambas matres ad magnum revocavit Aaron.
Tribus autem regalis et sacerdotalis impermistæ erant.
Id verum non est. Distinctæ quidem erant tribus, sæpe tamen
Miscebantur. Primum quidem ex tribu magni Aaronis filiam
Duxit in domum suam Naasson qui a Juda
Sextus erat. Deinde autem postquam civitatem evertit exercitus
Assyriorum, et Babylon omnia jura concussit,
Neque tribuum tunc distinctio servata est.
Sic quidem per matrem ad reges ascendit.
Quomodo autem ab eo, qui ejus pater videbatur, dicas velim.
Augusti imperatoris jussu, cum censerentur omnes,

32 *Τοῦ μέν*. Cod. Reg. 990, τῷ μέν. Mox idem, θεσμόν habet pro θεσμός. Cod. Reg. 993 et Chig. consentiunt.

39 *Μαριὰμ γάρ*. Certe si ex tribu Levi orta (linea masculina) fuisset Maria, Christus ex stirpe David satus et de tribu Juda vere dici non posset, quod fidei et Scripturis adversatur. Vide infra v. 57, ubi Gregorius asserit Josephum et Mariam ex eadem tribu ortos fuisse.

41 *Μεγάλοιο φάους*. Cod. Reg. 991, sup. lin. μεγαλοφώνου.

47 *Πόλιν*. *Civitatem*, nempe *Jerusalem*.

METRICA VERSIO.

Duxit eam Melchi, Nathanæo sanguine cretus
Mathanus hac genuit Jacobum, Melchius Elim,
Quem rapuit nulla mors horrida prole relicta.
Ergo domum illius capit uxoremque superstes
Jacobus, frater tantum maternus, eique
Josephum genuit, sic Joseph filius ejus
Verus erat: tamen hunc tribuit lex optima fratri.
Atque ita Matthæus naturam scribere Christi
Instituens, veram seriem numeravit avorum:
At Lucas populi legem ritumque notavit.
Quare ne verbis concordia scripta lacesse.
Cur genus a magno deducit Davide Christus,
Visus ut est nostro Deus immortalis in orbe,
Progrediens castæ per viscera sancta parentis?
Cur pater illius Joseph de more vocatur,
Cum non Josepho, sed sit de Virgine natus?
Ex Maria porro Levides: namque ab Arone,
Qui Levi de stirpe fuit, genus ipsa trahebat.
B Angelus est testis: siquidem natale propinquum
Dum Præcursoris divæ narrare parenti
Pergit, ab excelso demissus vertice cœli,
Ambas ad veterem matres revocavit Aronem.
Nil porro commune tribus regalis habebat
Cum sacra, inter se thalami nec jure coibant.
Falsum. Nam quamvis distincta erat utraque classis,
Utraque jure tamen thalami persæpe coivit.
Namque prius natam thalamo sibi junxit Aronis,
Nasson ab illustri qui sextus fluxit Iuda.
Atque itidem Assyriæ postquam manus impia ferro
Evertit Solymas, tum nec distinctio certa
Servata est tribuum, generis nec sectio prisca
Sic ille ex Maria regali est sanguine cretus.
Dic age, quo pacto Josephum habuisse parentem
Creditus est? Magnus regeret cum legibus orbem
Augustus, cunctos perscribere nomina jussit.
Ergo quisque suum patria cum nomen in urbe

Ἄλλοι μέν τ' ἄλλῃσιν ἐνὶ πτολίεσσι γράφοντο
Πατρῴαις, Δαυῒδ δὲ φίλον πέδον αἶψα κίχανον
Βηθλεὲμ, ἣ κόλποισι μέγαν ὑπεδέξατο Χριστὸν,
Ἀμφότεροι, μνηστή τε φίλη, καὶ κεδνὸς Ἰωσὴφ
Γραψόμενοι. Φρήτρης γὰρ ἰῆς ἔσαν. Ὧδ' ἐνὶ φάτνῃ
Μήτηρ παρθενικὴ, κόσμου τέκε παντὸς ἄνακτα.
Οὕτω καὶ διὰ πατρὸς ἀνέρχεται ἐς βασιλῆας.
Ἔμπαλι μὲν γενεὴν Λουκᾶς μέγας ἤγαγε μύθῳ
Εἰς Ἀδὰμ ἐκ Χριστοῖο. Ἐμοὶ δ' Ἀδὰμ ἦλθ' ἐπὶ Χριστόν.
Χειρὶ Θεοῦ πρώτιστος Ἀδὰμ γένετ'. Ἐκ δ' Ἀδάμοιο
Σὴθ πέλε. Τοῦ δ' ἄρ' Ἐνώς. Τοῦ, τέτρατος ἦε Καϊνάν.
Τοῦ δ' ἦν Μαλελεήλ. Τοῦ δ' Ἰαρὲδ, ὃς τέκε παῖδα
Κεῖνον Ἐνὼχ, ὃς ζωὸς ἐς οὐρανὸν ἦλθεν ἀερθείς.
Τοῦδε, Μαθουσάλα ἔσχεν, ὃς υἱέα γείνατο Λάμεχ.
Αὐτὰρ ὃ, Νῶε πατήρ. Σὴμ, Νώεος υἱὸς ἐκείνου.
Ἐκ τοῦ δ' Ἀρφαξὰδ, Καϊνὰν, Σαλά· τοῦ δ' ἐνέπουσιν
Υἱὸν Ἔβερ. Ἔβερος δὲ Φάλεκ παῖς. Ἐκ δ' ἄρα Φαλὲκ,
Ἔσχε Ῥαγάβ. Κεῖνος δὲ Σεροὺχ τέκεν, ὃς τέκε [Ναχώρ.
A Ἀβραὰμ αὖτ' ἐπὶ τοῖσδε, πάϊς Θάρα Ναχορίδαο.
Ἀβραμίδης δ' Ἰσαὰκ Ἰακὼβ τέκεν, ὃς δ' ἄρ' Ἰούδαν.
Αὐτὰρ ὃ ἐκ Θαμάρης Φαρὲς τέκεν. Αὐτὰρ ὃ, Ἐσρώμ.
Ἐσρὼμ, τὸν Ἀρὰμ, ὃς τὸν Ἀμιναδάμ. Ὃς δὲ Ναασσών.
Νασσὼν δ' αὖ, Σαλμών. Σαλμὼν, Βοόζ. Ἐκ Βοὸζ, [Ὠβήδ.
Ὠβὴδ δ' Ἰεσσαί· τοῦ δ' ἐκ μέγας ἔπλετο Δαυΐδ.
Δαυΐδης δὲ, Νάθαν, ὃς Ματθὰν υἱὸν ἔτικτεν.
Ὃς Μαϊνάν. Μαϊνὰν, Μελεὰν τέκε. Ὃς δ' Ἐλιακείμ.
Ὃς τὸν Ἰωάναν. Ὃς τὸν Ἰωσήφ. Ὃς, τὸν Ἰούδαν
Γείνατο. Τοῦ, Συμεών. Τοῦ, Λευΐ. Τοῦ ἄπο, [Ματθάν.
Τοῦδε, Ἰωρείμ. Τοῦ δ' Ἐλιέζερ. Τοῦδε, Ἰωσάφ.
Τοῦ δ' Ἤρ. Τοῦ δ' Ἐλμώδ. Τοῦ δ' αὖ πάϊς ἔπλετο [Κωσάμ.
Κωσὰμ, ἔην Ἀδδί. Τοῦ, Μελχί. Τοῦ δ' ἄπο, Νηρί.
Τοῦ δ' ἄπο, Σαλαθιὴλ, Ζοροβάβελ, Ῥησὰ, Ἰωνὰν,
Ἰούδας, Ὠσὼχ. Σεμεεί τ' αὖ, Ματθίας τε,
Καὶ Μαὰθ, Ναγγαὶ, καὶ Ἐσλείμ· τοῦ δ' ἄπο Ναοὺμ,

Et alii in aliis urbibus scriberentur
Patriis, charam Davidis urbem, illico petierunt
Bethlehem, quæ suo sinu magnum excepit Christum,
Uterque, dilecta sponsa et inclytus Joseph,
Ut hic scriberentur; ex eadem enim erant tribu. Hic autem in præsepio
Mater Virgo totius mundi peperit regem.
Sic et per patrem ascendit ad reges.
Inverso autem ordine magnus Lucas generationem duxit
270 271 In Adam a Christo; mihi Adam in Christum venit.
Manu Dei primus Adam conditus est; ex Adamo
Seth natus est. Hujus autem filius Enos. Quartus fuit Cainan,
Hujus autem fuit Malaleel, hujus Jared qui genuit filium:
Is fuit Enoch qui vivus in cœlum sublatus est;
Hujus vero fuit Mathusala, qui filium genuit Lamech.
Hic fuit pater Noe. Sem hujus Noe filius;
Ex isto Arphaxad, Cainan, Sala; hujus autem dicunt
Filium Heber. Heberi vero Phalec filius. Ex Phalec rursus
Fuit Ragab. Hic genuit Seruch, qui genuit Nachor.
Post hos rursus Abraham filius Thara Nachoridæ.
Abramides autem Isaac genuit Jacob, qui et ipse Judam.
Verum hic ex Thamar genuit Phares. Hic autem Esrom.
Esrom genuit Aram, qui Aminadam. Hic vero Naasson;
Naasson autem Salmon; Salmon Boos; ex Boos Obed;
Obed Jesse; ex isto magnus prodiit David.
Ex Davide autem Nathan, qui Mathan filium genuit.
Is Mainan. Mainan genuit Melean. Hic autem Eliacim.
Is Joannam, qui Joseph. Hic Judam
Genuit. Hujus Simeon; hujus Levi; ex hoc autem Mathan.
Hujus Jorim; hujus Eliezer; hujus Josephus.
Hujus autem Er; hujus Elmodad; hujus filius fuit Cosam.
Ex Cosam fuit Addi; hujus Melchi; ex hoc Neri.
Ab hoc Salathiel, Zorobabel, Resa, Jonan.
Judas, Osoc, Semei et Mathias,
Mahat, Nagge et Elim: ex quo Nahum,

54 *Πατρῴαις*. Cod. Reg. 990 et Coisl. πατρῴοις.

60 *Ἔμπαλι*. Hic carmen novum incipit in cod. 990, cum hoc titulo: Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ Χριστοῦ κατὰ Λουκᾶν. Hic totam genealogiam, ut est apud Matthæum et Lucam, versibus prosecutus est Gregorius. « Nobis eamdem, inquit Billius, carminibus exprimere minime placuit, tum quia cuivis eam B ab evangelistis petere licet, tum quia tota Hebraicis nominibus constat, a quibus vix dici potest, quantum Latinæ musæ abhorreant. »

65 *Ἦλθεν ἀερθείς*. Cod. Reg. 992, ἤλυθεν ἀρθείς.

70 *Ῥαγάβ*. Cod. Reg. 992, Ῥάγαυ.

76 *Ὠβὴδ δ'*. Cod. Coisl. Ὠβὴδ δέ.

82 *Ἤρ*. Ita cod. Reg. 990. Edit. Εἴρ.

METRICA VERSIO.

Scriberet, extemplo Joseph cum conjuge casta
Davidicam, in tabulas ut nomen utrumque referret
(Una etenim tribus amborum), perrexit in urbem.
Hicque orbis Dominum peperit sanctissima Virgo.
Sic etiam ad claros reges ex parte paterna
Ipse sui generis ducit primordia Christus.
Quinetiam inverso Christi genus ordine Lucas
Tradidit, a Christo incipiens, in Adamque quiescens.
Contra Matthæus, dum telam orditur eamdem,
Incipiens ab Adam in Christo finivit Iesu.

(*Cætera non vertit Billius, et merito. Vide notam ad versum* 60.)

Ἀμὼς, Ματθαθίας, καὶ Ἰωσὴφ, ἠδὲ Ἰανναί· A
Μελχὶ, καὶ Λευὶ, καὶ Ματθὰν, Ἠλεὶ, Ἰωσήφ.
Λουκᾶς μὲν οὕτω. Πῶς δὲ Ματθαῖος μέγας;
Ἐξ Ἀβραὰμ μὲν μέχρι Δαυῒδ, ὡς ἔφην.
Ἔνθεν δὲ Λουκᾶ τὴν ἱερατικὴν παρεὶς
Σπορὰν, τίθησι τοῦ γένους ἀνακτόρων.
Εἰσὶν δ' ὅσοι τε καὶ τίνες, λελέξεται.
Δαυΐδης, Σολομὼν, Ῥοβοὰμ, Ἀβίας τε, Ἀσά τε.
Τοῦ δ' Ἰωσαφὰτ ἔσκεν. Ὁ δ' ἕβδομος ἦεν Ἰωράμ.
Ὀζίας, ἠδ' Ἰωάθαμ, ἠδ' Ἄχαζ, Ἐζεκίας τε,
Καὶ Μανασῆ, καὶ Ἀμὼς, Ἰωσίας. Αὐτὰρ ἔπειτα
Ἰεχονίας, ἁλωτὸν ὃν ἤγαγον ἐς Βαβυλῶνα·
Σαλαθιὴλ, Ζοροβάβελ, Ἀβιοὺδ, ἠδ' Ἐλιακεὶμ,
Ἀζώρ. Τοῦδε, Σαδώκ. Τοῦ δ' Ἀχίν. Τοῦ δ' Ἐλιούδα.
Τοῦδ' Ἐλιέζερ ἔην. Τοῦ, Ματθάν. Τοῦ δὲ Ἰακώβ.
Ὕστατος, ὅς δοκέεσκε πατὴρ Χριστοῖο, Ἰωσήφ.

ΙΘ'. *Μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ΙΒ'.*

Δώδεκα δ' αὖ Χριστοῖο Θεοῦ μεγάλοιο μαθηταί.
Πέτρος τ' Ἀνδρείας τε, Ἰωάννης τ', Ἰάκωβος.
Πέμπτος δ' ἦε Φίλιππος· ὁ δ' ἕκτος, Βαρθολομαῖος,
Ματθαῖος, Θωμᾶς τε, καὶ Ἀλφαίου Ἰάκωβος·
Ἰούδας τε, Σίμων τε, καὶ οὐ φατὸς ἄλλος Ἰούδας.

Κ'. *Τὰ τοῦ Χριστοῦ θαύματα κατὰ Ματθαῖον.*

ματθείης βίβλοιο τὰ θαύματα, ὁππόσ' ἔρεξε
Χριστὸς ἄναξ βροτέῳ σώματι κιρνάμενος.
Πρῶτον μὲν λεπροῖο πικρὴν ἀπεσείσατο νοῦσον,
Εἶθ' ἑκατοντάρχου παιδὸς ἔπηξε μέλη.
Τὸ τρίτον αὖ Πέτρου ἑκυρῆς φλόγα ἔσβεσε χειρί.
Τέτρατον, οἶδμα μέγα εὔνασε καὶ ἀνέμους.

Ammos, Mathatias, et Joseph atque Janna,
Melchi et Levi, et Mathat, Eli, Joseph.
Lucas quidem sic: quomodo vero Matthæus?
Ab Abraham usque ad David, ut dixi;
Hinc inde Lucæ sacerdotalem dimittens
Progeniem, texit seriem regum.
Quotquot autem, et qui sunt, narrabitur.
Davidis filius Salomon, Roboham, Abia et Asa.
Hujus autem Josaphat. Septimus vero fuit Joram:
Osias et Joathan et Achaz, Ezechiasque,
Et Manasses, et Amos, Josias. Postea vero
Jechonias, quem captivum in Babylonem duxere,
Salathiel, Zorobabel, Abiud et Eliacim.
Azor, hujus autem Sadoc; hujus Achim; hujus Eliada.
Hujus Eliezer fuit; hujus Mathan; hujus Jacob;
Ultimus, qui videtur Christi pater, Joseph.

272-273 XIX. *Discipuli Christi duodecim* *

Duodecim Christi magni Dei discipuli,
Petrus et Andreas, Joannes et Jacobus;
Quintus erat Philippus, sextus vero Bartholomæus,
Matthæus, Thomas, Jacobus Alphæi,
Judas et Simon, et non nominandus alter Judas.

XX. *Miracula Christi secundum Matthæum* **.

Matthæus libro prodidit miracula quæcunque fecit
Christus rex mortali corpori mistus.
Primum quidem, lepræ gravem excussit morbum,
Deinde centurionis famuli firmavit membra.
Tertium, socrus Petri febrem exstinxit apprehensa manu.
Quartum, magnam procellam et ventos sedavit.

* Alias Bill. 38, p. 99. ** Alias Bill. 40, p. 101.

91 *Λουκᾶ.* Sic cod. Coisl. Male edit. Λουκᾶς. Mox παρεὶς. Cod. Coisl. super. lin. ἐάσας.
XIX. TIT. *Μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ.* Ita codd. duo Regg. et Vat. qui addit ΙΒ'. Edit. Περὶ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων.
2 *Πέτρος τ'.* Cod. Reg. 992 Πέτρος. Mox Ἰωάν- B νης καὶ Ἰάκωβος pro Ἰωάννης τ' Ἰάκωβος. Codd. Vat. et duo Regg. Ἀνδρέας τε.
XX. TIT. *Τὰ τοῦ Χριστοῦ*, etc. Vat. 35 Ματθαίου θαύματα.
6 *Εὔνασε.* Reg. 990 et Coisl. ηὔνασε.

METRICA VERSIO.

XIX. DISCIPULI CHRISTI DUODECIM.

(*Billio interprete.*)

Discipulos habuit bissenos Christus Iesus.
Ili, Petrus, Andreas, Joannes, atque Jacobus,
Matthæus, Thomas, cum Juda Bartholomæus,
Alter Iacobus, post cum Simone Philippus,
Ultimus est alter, non certe fandus, Iudas.

XX. MIRACULA CHRISTI SECUNDUM MATTHÆUM, VERSIBUS ELEGIACIS.

(*Billio interprete.*)

Hæc quæ mortali Christus cum carne patravit,
Matthæus sacræ prodidit historiæ.
Depulit informem primum de corpore lepram;
Atque tulit famulo centurionis opem.
Inde socru Petri violenta febre levata,
Ventos et fluctus comprimit æquoreos.

Δαίμονας ἧκε σύεσσι τὸ πέμπτον, ἐν Γεργεσσηνοῖς. A
Ἕκτον, ἑὴν κλίνην ἦρε βαρὺς μέλεσιν.
Ἕβδομον, ἀψαμένης πηγὴν σχέθεν αἱμοῤῥούσης.
Ἄρχοντος θυγάτηρ ὄγδοον εὗρε φάος.
Ἔνατον αὖ, τυφλοῖσι πόρεν φάος. Ἐκ δ' ἐλαθέντος
Δαίμονος, οὐ λαλέων ῥῆξε λόγον, δέκατον.
Σαββάτῳ ἑνδέκατον, ξηρὴν χέρα λύσατο δεσμῶν,
Ὄσσε δὲ δαιμονίου κ' οὔατα, δωδέκατον.
Ἐκ δεκάτοιο τρίτον, κοφίνους δυοκαίδεκα πλῆσε,
Κἀνδρῶν χιλιάδας πέντ' ἀπὸ πέντ' ἀκόλων.
Τέτρατον ἐκ δεκάτου δὲ, κιχήσατο νῆα πόδεσσι·
Τοῖς δ' ὑπόειξε μέγας πόντος ὀρινόμενος.
Πέντε δὲ καὶ δέκατον, Χαναναίας πνεῦμ' ἐδίωξε,
Μητρὶ χαριζόμενος πολλὰ λιταζομένῃ.
Ἕκτον καὶ δέκατον, σπυρίδας λίπον ἑπτ' ἀπὸ ἑπτὰ
Ἄρτων, χιλιάδες τέσσαρες, ἦν τε κόρος.
Ἑπτὰ δὲ καὶ δέκατον, θείην ἠλλάξατο μορφὴν,
Στράψας οἷσι φίλοις ἠελίοιο πλέον.
Ὀκτωκαιδέκατον δὲ, σεληναίης ἀπὸ νούσου
Ὥς ἱκέτευσε πατὴρ, λύσατο παῖδα φίλον.
Ἐννεακαιδέκατον, φάος ὄμμασιν ἐξ Ἱεριχοῦς
Τυφλοῖς εἰνοδίοις δῶκε πορευόμενος.
Εἰκοστὸν δ' αὐγὰς πόρεν ὄμμασι, πηρά τ' ἔλυσε
Γούνατα, ἐξ ἱεροῦ λύματα πάντ' ἐλάσας.
Θαῦμα δὲ Βηθανίηθεν ἰὼν ποίησε μέγιστον,
Ξηρὴν αἶψα συκῆν, ὥς μιν ἄκαρπον ἴδεν.
Ἐκ δ' ἐχύθη σταυροῖο βαθὺ σκότος, οἰχομένοιο
Φωτὸς, καὶ νηοῦ εὐρὺ πέτασμα ῥάγη.
Γαῖα δὲ παλλομένη, γαίης ὕπερ ἔσχισε πέτρας,
Καὶ νέκυες τύμβους λεῖψαν ἀνεγρόμενοι.

Quintum, dæmones in porcos misit, in terra Gerasenorum.
Sextum, eo jubente, lectum suum tulit membris captus.
Septimum, tangentis eum hæmorroissæ sanguinis profluvium sistit.
Octavum, principis filia ad lucem rediit.
Nonum, cæcis restituit visum. Decimum, ejecto
Dæmone, non loquens voces reddidit.
Undecimum, Sabbato aridam manum vinculis solvit.
Duodecimum, oculis atque auribus a dæmonio captos sanavit.
Tertium decimum, cophinos duodecim implevit
Et virorum quinque millia ex quinque panibus.
Quartum decimum, navem assecutus est pedibus;
His cessit magnum mare procella agitatum.
Quintum decimum, e Chananæa malum spiritum expulit,
Gratificans matri multum roganti.
Sextum decimum, septem sportas reliquerunt ex septem
Panibus quatuor millia, fuitque saturitas.
Septimum decimum, divinam immutavit formam,
Apparens amicis suis sole splendidior.
Octavum decimum, a lunæ morbo,
Rogante patre, dilectum liberavit filium.
Nonum decimum, lumen oculis, ex Hiericho
Egressus, cæcis in via præbuit.
274-275 Vicesimum, lucem restituit oculis, sauciata sanavit
Genua, e templo piacula omnia ejiciens.
Miraculum autem Bethania progrediens fecit maximum,
Aridam subito ficum, cum eam sine fructu vidisset.
E cruce vero profundæ fusæ sunt tenebræ, deficiente
Lumine, et latum templi velum scissum est;
Concussa terra, supra terram saxa scidit,
Et mortui tumulos liquerunt excitati.

14 *Κ' οὔατα.* Ita Coisl. et Reg. Edit. κοὖατα.
16 *Ἀκόλων.* Super. lin. ἄρτων.
17 *Κιχήσατο.* Int. κατέλαβε.
25 *Ἠλλάξατο.* Coisl. Schol. ἤμειψεν. Reg. 991, sup. lin. ἐδείξατο, *ostendit.*

METRICA VERSIO.

Dæmonas in porcos Gerasenis mittit in arvis;
Sustulit et lectum qui resolutus erat.
Profluvium sistit mira virtute cruentum;
Et redit ad lucem principe nata viro.
Lucem restituit cæcis, Satanaque fugato
Mutus inassuetos edidit ore sonos.
Solvitur extemplo gravibus manus arida vinclis:
Et presso a Satana voxque sonusque redit.
Bis senos cophinos et millia quinque virorum
Explevit quinis panibus appositis.
Hinc pedes assequitur, res nunquam audita, carinam:
Et cedit pedibus vis truculenta maris.
Solvitur hoste malo Chananæa matre creata,
Mater ut obnixas misit ab ore preces.
Panibus ex septem turbis septena redundat
Sporta, quaterque fames mille fugata viris.
B Divinam formam assumit, solisque videtur
Lumine discipulis clarior ipse suis.
Inde piis precibus flexus lacrymisque parentis,
Lunæ actum morbo liberat horribili.
His ita patratis Jerichuntis mœnia linquit,
Et binis aperit lumina clausa viris.
Mox etiam cæcis allusa luce medetur:
Et claudis pedibus fert miseratus opem.
Sed prius a sacra commercia depulit æde,
Quæstusque impuros, sacrilegamque manum.
Bethania Solymas pergens arescere ficum
Imperat, hanc omni fruge carere videns.
Denique dum lumen moritur, caligo coorta est:
In partes velum scinditur atque duas.
Concutitur tellus, scinduntur saxa dolore:
Et linquit tumulos excita turba suos.
Hic vero, ut primum lux tertia fulsit in orbe

Αὐτὰρ ὅγε τριτάτῳ ἐνὶ ἤματι τύμβον ἀνοίξας,
  Αὖθις ἑοῖσι φίλοις ἐν Γαλιλαί' ἐφάνη.

ΚΑ'. *Τὰ Χριστοῦ θαύματα κατὰ Μάρκον.*

Μάρκος δ' Αὐσονίοισι Θεοῦ τάδε θαύματ' ἔγραψε,
Πέτρῳ θαρσαλέος Χριστοῦ μεγάλῳ θεράποντι.
Δαίμων καὶ πυρετὸς, καὶ λέπρη, καὶ παράλυσις
Εἶξε λόγῳ Χριστοῦ. Μετέπειτα δὲ χεὶρ ἐτανύσθη
Ξηρή· καὶ ἀνέμων λῆξεν μένος ἠδὲ θαλάσσης.
Καὶ λεγεὼν ὑπόειξε, καὶ αἱματόεσσαν ἔπαυσε
Πηγὴν, καὶ θυγατρὶ ζωὴν πόρ' Ἰαείροιο.
Πέντε δ' ἄρ' ἐξ ἄρτων πολλοὶ τράφεν. Ἔνθεν ἔδησε
Πόντον ἐπιστείβων. Μετέπειτα δὲ, πνεῦμ' ἐδίωξε
Φοινίσσης, Τυρίοισι τέρας καὶ Σιδονίοισι,
A Κωφόν τ' οὐ λαλέον. Θρέψεν πάλιν ἕπτ' ἀκόλοισιν
  Ἀνδρῶν χιλιάδας· καὶ τυφλὸς ἴδεν φάος. Εἶτα
Καὶ μορφῆς ἀπέπεμψε σέλας, καὶ δεσμὸν ἔλυσε
Γλώσσης, πνεῦμ' ἐλάσας· Βαρτιμαῖός τε φάοσδε
Τυφλὸς ἐξ Ἱεριχοῦντος ἐσέδρακεν. Ὡς δὲ ἄκαρπον
  Εὗρε συκῆν χατέων, νεκρὰν ἔθηκε λόγῳ.
Τυφλοὺς δ' αὖ χωλούς τε ἰήσατο ἐγγύθι νηοῦ.

ΚΒ'. *Τοῦ αὐτοῦ θαύματα κατὰ Λουκᾶν.*

Λουκᾶς δ' Ἑλλάδι σεπτὰ Θεοῦ τάδε θαύματ' ἔγραψε,
Παύλῳ θαρσαλέος Χριστοῦ μεγάλῳ θεράποντι.
Δαίμων καὶ πυρετὸς καὶ λέπρη καὶ παράλυσις
  Εἶξε λόγῳ· καὶ χεὶρ τείνατο καρφαλέη.
Εἶθ' ἑκατοντάρχοιο λελυμένον ἤδρασε παῖδα·

Ipse vero statim tertia die sepulcrum aperiens,
  Rursus suis amicis in Galilæa visus est.

XXI. *Miracula Christi secundum Marcum* *.

Ausoniis vero hæc Dei miracula scripsit Marcus,
Petro addictus, magno Christi servo.
Dæmon et febris, et lepra et paralysis
Cessit verbo Christi. Deinde manus restituta est
Arida, et quievit ventorum furor et maris.
Et legio cessit, et sanguineum coercuit
Fontem; et Jairi puellæ vitam reddidit.
Quinque ex panibus plurimi pasti sunt. Inde vinxit
Mare gradiens super aquas. Postea dæmonem ejecit
Ex Phœnissa, insigne prodigium Tyriis et Sidoniis,
Surdum etiam et mutum. Pavit iterum ex septem panibus
Virorum millia; et cæcus vidit lucem. Dehinc
Et vultu fulgorem emisit, et vinculum solvit
Linguæ, spiritum ejiciens: Bartimæusque lumen
Cæcus ex Hierichonte vidit. Cum autem sine fructu
  Invenisset ficum esuriens, hanc aridam verbo reddidit.
Cæcos autem et claudos sanavit juxta templum.

XXII. *Miracula Christi secundum Lucam* **.

Græciæ vero præclara hæc Dei miracula scripsit Lucas,
Paulo intimus, magno Christi servo.
Dæmon et febris et lepra et paralysis
  Cessit verbo, et arida manus restituta est.
276-277 Deinde Centurionis famulum deficientem roboravit,

* Alias Bill. 44, pag. 103. ** Alias Bill. 43, pag. 102.

XXI. 2 *Θαρσαλέος*. Schol. Coisl. Πέτρῳ φοιτήσας τῷ κορυφαίῳ. Int. θαρσαλέως.

3 *Λέπρη*. Sic Chig. et Reg. 992, at sup. lin. λέπρα.

8 *Πέντε... τράφεν*. Hæc omisit Billius in versione metrica. Edit.

16 *Νεκράν*. Sup. lin. ξηράν.

17 *Ἐγγύθι*. Ita Reg. 991 et Coisl. Mox νηοῦ. Sic legendum videtur. Edit. 1630 ἐγγύθε νεοῦ.

XXII. 1 *Λουκᾶς δ' Ἑλλάδι σεπτά*. Ita codex Palatino-Vaticanus; quæ profecto germana est lectio. Editi habent Λουκᾶς δ' ἄλλα δὶς ἑπτά, quasi Lucas quatuordecim tantum Christi miracula descripsisset, cum Gregorius ipse plus quam viginti ab ipso Luca relata in medium proferat.

2 *Θαρσαλέος*. Quasi *Paulo fretus, ejusque persuasu*, Lucas scripserit Evangelium.

3 *Καὶ λέπρη*. Vat. 33, καὶ ἄγρη, λέπρα λύσις τε

4 *Λόγῳ*. *Verbo* vel *imperio*, ἐπιτάγματι.

METRICA VERSIO

Surrexit, tumulo prosiliitque suo.
Discipulisque suis Galilæa rursus in ora
  Spectandum sese non semel exhibuit.

XXI. CHRISTI MIRACULA SECUNDUM MARCUM.

(*Billio interprete.*)

Marcus at Ausoniæ Christi miracula genti
Hæc memorat, Petri nixus sermone, fideque.
Viribus ejicitur Christi cum dæmone febris,
Lepra cadit, paralysis abit, manus arida tensa est.
Et furor æquoreus cum tempestate quiescit:
Victa fugit Legio; siccatur vena cruenta.
Tum Jairi natam mediis e faucibus orci
Extrahit, et luci reddit caroque parenti.
Post pelagi rabiem vinxit, sævasque per undas
Incedit siccis pedibus. Tum deinde fugato
Dæmone, sanatur mulier Phœnissa, deditque
Sidoniis grande hoc facinus, Tyriisque prolani.
B Hinc surdo et muto linguamque auresque recludit
  Septenis rursus turbas explevit inanes
Panibus; et cæco charissima lumina reddit;
Augustoque suo radios e corpore mittit.
Et Satana ejecto depellit vincula linguæ:
Bartimiusque etiam cæcus Jerichuntis ab urbe
Amissam lucem recipit; fructuque carentem
Omnipotens ficum Christus sterilescere jussit.
Tum juxta templum cæcis claudisque medetur.

XXII. CHRISTI MIRACULA SECUNDUM LUCAM.

(*Billio interprete.*)

Bis septena refert Lucas miracula Christi,
  Egregium Pauli tutus ob auxilium.
Et febris, et dæmon, paralysis, lepraque Christo
  Cessit: et est propere mortua tensa manus.
Centurionis adhæc famulum jam morte propinqua

Χήρῃ τ' ἐκ νεκύων ἐν Ναῒμ υἷα πόρε.
Τὴν δὲ μύρῳ χρίσασαν ἁγνοὺς πόδας ἥγνισε μύθῳ.
Καὶ στῆσεν ἀνέμους, καὶ λεγεῶνα μέγαν.
Αἵματος ἔσχε ῥύσιν, καὶ Ἰαείροιο θύγατρα
Ἤγαγεν ἐς ζωήν. Πέντε δ' ἄρ' ἐξ ἄρτων
Καὶ δύο ἰχθυδίων, ἐν ἐρήμῳ πέντε ποτ' ἀνδρῶν
Θρέψεν χιλιάδας. Εἴδεος ἧκε σέλας.
Δαίμονα τηλυγέτοιο πικρὸν ἀποέργαθε παιδὸς,
Καὶ τὸν ἐπὶ γλώσσης ἥμενον, ὡς δὲ πάλαι
Ἑβραίην στυγερῇ νούσῳ κλίναντα γυναῖκα,
Ναὶ μὴν καὶ ὑδέρου ὄγκον ἀπεσκέδασε.
Καὶ λεπροὺς ἐκάθηρε δέκα, τῶν εἷς Σαμαρείτης.
Τυφλῷ τ' ἐξ Ἱεριχοῦς φῶς πόρεν εἰνοδίῳ.
Ὅσσα τ' ἀποψύχοντος ἴδον σημήϊα Χριστοῦ,
Ἠδ' ὡς ἐκ νεκύων οἷσι φίλοισι φάνη.

ΚΓ'. *Τοῦ αὐτοῦ θαύματα κατὰ Ἰωάννην.*

Παῦρα δ' Ἰωάννου δήεις ἱερῇ ἐνὶ βίβλῳ
Θαύματα δὴ, πολλοὺς δὲ λόγους Χριστοῖο ἄνακτος.
Ἦν γάμος, οἰνοχόοι δ' ἔχεον ἐξ ὕδατος οἶνον.
Εἶπε, καὶ υἱὸς ἄνουσος ἔην κάμνων βασιλίσκου.
Εἶπε, λέχος δ' ἀνάειρεν, ὃς οὐ φύγε δεσμὰ λοετροῖς.
Πέντε δ' ἔπειτ' ἄρτων τεῦξεν τέρας. Ἔνθεν ὅδευσεν
Πόντον ὑπερζείοντα, καὶ ἐξεσάωσε μαθητάς.
Τυφλὸν δ' ἐκ γενετῆς ἰήσατο, πηλὸν ἀλείψας.
Τέτρατον ἦμαρ ἔην καὶ Λάζαρος ἤγρετο τύμβου.
Αὐτὰρ ὁ καὶ νεκύεσσι θάνεν, καὶ ζῶσιν ἀναστὰς
Χριστὸς ἄναξ ἀναφανδὸν ὁμίλεεν οἷς ἑτάροισι.

Viduæque in urbe Naim filium ex mortuis vivum restituit.
Mulierem unguento sanctos pedes ungentem mundavit verbo.
Compescuit ventos et magnam dæmonum legionem
Sanguinis sistit fluxum, et Jairi filiam
Reduxit ad vitam. Ex quinque panibus
Et duobus pisciculis in eremo quinque olim virorum
Pavit millia. E vultu fulgorem emisit.
Crudelem dæmonem ex unigenito filio ejecit,
Et eum qui linguæ insidebat; sic etiam eum qui jamdudum
Mulierem Hebræam tristi morbo curvaverat,
Quin etiam et hydropis tumorem dispulit.
Decem expurgavit leprosos, quorum unus Samaritanus erat:
Cæcoque ex Hiericho lucem præbuit in via posito.
Quæcunque etiam morientis Christi miracula viderunt,
Atque ut a mortuis resurgens suis amicis apparuit.

XXIII. *Miracula Christi secundum Joannem* *.

Pauca quidem reperies in sacro Joannis libro
Miracula, plures vero Christi sermones.
Erant nuptiæ: pocillatores factum ex aqua vinum fundebant.
Dixit, et sanus fuit, qui æger erat, filius reguli.
Dixit et lectum sustulit, qui morbi vincula aquis non exuerat.
Deinde quinque panum fecit miraculum. Inde ambulavit
Super mare iratum, et servavit discipulos.
Cæcum a nativitate sanavit luto ungens.
Quartus erat dies, et Lazarus e tumulo excitatus est.
Verum ipse et pro mortuis obiit, et viventibus resurgens,
Christus rex palam cum amicis suis versabatur.

* Alias Bill. 42, pag. 102.

13 *Τηλυγέτοιο*. Reg. 991, sup. lin. μονογενοῦς, hic est juvenis, qui filius patris unicus vexabatur a diabolo. Vide *Iliad.* III, 175, ubi παῖδα τηλυγέτην ab omnibus vertitur *filiam unicam*. Benedictini male θηλυγέτοιο, quod minime rei concordat. (CAILLAU.)

19 *Ἴδον*. Ita Reg. 991. Mendose edit. 1650 ἴδην.
20 *Ἠδ' ὡς*. Alt. καὶ ὅσσ' ἐκ.
XXIII. 1 *Δήεις*. Reg. 991, sup. lin. εὑρήσεις.
4 *Βασιλίσκου*. Chig. βασιλικοῦ.
10 *Αὐτάρ*. Deest hic versus in Reg. 992.

METRICA VERSIO.

Roborat, et natum restituit viduæ.
Post, illam egregium pedibus quæ infuderat unguen,
Abluit, offensas sustulit atque graves.
Ventorum rabiem sedat fluctusque minaces:
Cogitur et legio carpere victa fugam.
Sanguineum sistit fluxum, Jairoque parente
Prognatam mortis faucibus ille rapit.
Hinc homines magno nutrit bonus agmine, quinque
Panibus et geminis piscibus appositis.
Emicat augusto rutilans e corpore fulgor:
Et Satanam a puero cogit inire fugam,
Ac jubet obsessa muti decedere lingua:
Afflictumque caput femina prona levat.
Hydropis gravidum pellit de carne tumorem:
Leprosisque decem discutit ipse luem.
Dum quoque vicinam tendit Jerichuntis ad urbem,
Quæsitam cæco fert miseratus opem.
Denique, more novo quæ tum sunt edita, Christum
Cum duræ affixit perfida turba cruci:
Utque etiam ad lucem devicta morte resurgens,
Discipulis patuit non semel ipse suis.

XXIII. CHRISTI MIRACULA SECUNDUM JOANNEM.
(*Billio interprete.*)

Joannes Christi miracula pauca recenset:
At quæ divino mortalibus edidit ore,
Plurima verba refert. Primum mirabile Cana
Vindicat, ex liquidis cum vinum expromitur undis.
Dixit, et extemplo curatur regia proles.
Dixit, et ille torum tulit, haud servatus ab undis.
Panibus hinc quinis satiat laudabile vulgus;
Atque per iratos figit vestigia fluctus:
Discipulosque suos fulcit, salvosque tuetur.
Post vero hunc curat, qui matris cæcus ab alvo
Exierat, simul ac cœno conspersit ocellos.
Quarto a morte die devicta morte resurgit
Lazarus. Ipse etiam pro nostro crimine Christus
Interit, et vivis rediens ad lumina vitæ,
Sæpe suos inter fidos versatur amicos.

ΚΔ'. *Τοῦ αὐτοῦ παραβολαὶ καὶ αἰνίγματα.*

Εἰ δ' ἄγε, καὶ σκοτίων αἰνίγματα δέρκεο μύθων·
Οἶκον ἐπὶ ψάμμου κείμενον ἀδρανέος,
Καὶ σπόρον, ὡς ἐπὶ γαῖαν ὁμοίϊος, ἦλθεν ἄνισος·
Καὶ σπόρον, ᾧ καλῷ σπέρματα ἐχθρὰ μίγη·
Καὶ δένδρον, ὀλίγον νάπυος σπόρον· εἶτ' ἐν ἀλεύρῳ
Ζύμην κρυπτομένην· ὤνιον ἀγρὸν ἔτι
Θησαυροῖο χάριν· καὶ μαργαρίτην πολύτιμον,
Ἔμπορος ὃν πάντων ἐπρίατο κτεάνων·
Καὶ νεπόδων ἕλκουσαν ἅπαν γένος ἐξ ἁλὸς ἄρκυν·
Αἰρόμενόν τ' ὤμοις πλαζόμενον πρόβατον·
Καὶ πικρῷ θεράποντι χρέους πέρι, πικρὸν ἄνακτα
Καὶ πρώτοις πυμάτους μισθὸν ἔχοντας ἴσον·
A Πεμπομένους θ' υἷας ἐς ἄμπελον οὐδὲν ὁμοίους,
Καὶ τοὺς κληρονόμον ὠσαμένους θανάτῳ·
Καὶ σχεδίους νυμφῶνι φίλην πλήσαντας ἑορτήν·
Ἔνθεν ἀκοιμήτους ἐν δαΐδεσσι κόρας
Καὶ κύριον δούλοισι νέμοντ' οὐκ ἶσα τάλαντα·
Ἔμπαλιν αὖ προβάτοις ἱσταμένους ἐρίφους.

ΚΕ'. *Παραβολαὶ Χριστοῦ κατὰ Μάρκον.*

Τόσσα Χριστὸς ἔρεξε μέγας, μύθους δ' ἀγόρευσε
Παρβλήδην· ἐπὶ γαῖαν ἕνα σπόρον οὔτι ὅμοιον,
Καὶ τὸν ζιζανίων σπέρματι συμφυέα,
Καὶ νάπυ, κληρονόμον τε θανόνθ' ὑπὸ χερσὶν ἀθέσμοις.
Μάρκος μὲν δὴ τοῖα, Πέτρου φυτόν· εὐρυχόρῳ δὲ

XXIV. *Parabolæ Christi et ænigmata secundum Matthæum* *.

Eia age, obscurorum ænigmata inspice sermonum ·
Domum in instabili positam arena,
Et sementem, quomodo in terram missus similis, dissimilis prodiit;
Et semen bonum, cui noxia semina mixta sunt;
Et parvum sinapis granum, quod evadit in arborem; deinde in farina
Fermentum absconditum; emptum agrum
278-279 Thesauri causa; et margaritam pretiosam
Quam mercator emit omnibus facultatibus;
Et ex omni piscium genere e mari trahens rete;
Sublatam humeris errabundam ovem;
Et crudeli servo, ratione debiti, iratum dominum;
Et primis novissimos mercedem accipientes parem;
Missosque filios in vitem nequaquam similes;
Et eos qui occisum hæredem ejiciunt;
Et extemporales convivas amicam sponso implentes celebritatem;
Inde vigiles cum facibus virgines;
Et dominum servis non æque dividentem talenta;
Ex adverso ovium stantes hædos.

XXV. *Parabolæ Christi secundum Marcum* **.

Totidem Christus magnus fecit: verba vero locutus est
Per parabolas super terram: unum semen nequaquam simile;
Et cum zizaniorum semente simul natum,
Et sinapi, et hæredem occisum manibus iniquis.
Marcus quidem talia, Petri alumnus; late patenti autem

* Alias Bill. 41, pag. 102. ** Alias Murator., 227, pag. 215.

XXIV. 3 *Ὡς*, pro ὅς.
4 *Μίγη*. Reg. 990, ἐμίγη.
6 *Ὤνιον*. Reg. 991, sup. lin. πράσιμον.
16 *Ἔνθεν*. Reg. 992, ἐντεῦθεν.
18 *Ἔμπαλιν αὖ*. Vat. et Chig. ἔμπαλί τε προβάτοις. Reg. 991, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, sup. lin. Int. Coisl. καὶ τῶν προβάτων καὶ ἐρίφων τὴν στάσιν τὴν ἀκατάλληλον.

XXV. Tit. *Παραβολαί*, etc. Parvum illud carmen est majoris sine dubio fragmentum, cui deesse videntur principium et finis. Ibi enim agitur de miraculis, sicut et de parabolis, nec solum de Luca loquitur, sed et de Marco. (Caillau.)
3 *Τόν*. Chig. τῶν.
5 *Μάρκος μὲν δὴ τοῖα*. Chig. Μάρκος δὴ τοῖα.

METRICA VERSIO.

XXIV. PARABOLÆ CHRISTI ET ÆNIGMATA SECUNDUM MATTHÆUM.

(*Billio interprete.*)

Accipe jam, siquidem juvat hoc quoque discere, quidnam
Obscuro Christus tradidit eloquio:
Fundamenta domus tenera jaciuntur arena;
Semen idem in varios decidit atque locos;
Semen item egregium, cui noxia miscuit hostis;
Et sinapis granum tollit in alta caput;
Conditur in molli fermentum insigne farina;
Propter thesaurum cedit ager pretio;
Margaris hinc sequitur, cujus mercator amore
Prædia cuncta lubens vendit, opesque suas;
Omnigenos pisces alto trahit æquore rete ·
Errabunda humeris tollitur atque pecus;
B Crudeli servo dominus se præstat acerbum,
Postremis merces solvitur æqua viris;
Disparibus natis mandatur cura colendæ
Vitis: et hæredem gens scelerata necat;
Regia convivis impletur mensa coactis;
Virgineusque faces grex vigiliusque gerit.
Committit Dominus servis non æqua talenta;
Læva hædi, dextra parte locantur oves.

XXV. PARABOLÆ CHRISTI SECUNDUM MARCUM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Hæc Christus fecit magnus; sed mystica fudit
Verba: datum terræ unum semen scilicet impar,
Quodque inter crescit fertile zizania;
Hæredemque male occisum, granumque sinapis.
Filius hæc Petri Marcus; Pauli sed alumnus

Ἑλλάδι Παύλοιο Λουκᾶς ἔγραψε τάδε·
Δαίμων, καὶ πυρετὸς, καὶ ἄγρη, λέπρα, λύσις τε.

ΚϚ'. *Παραβολαὶ κατὰ Λουκᾶν.*

Παροιμιῶν δὲ Λουκᾶς ἐμνήσθη τόσων·
Τοῦ θέντος ἕδραν ἀσφαλῆ πέτρης ὕπερ,
Καὶ τοῦ παθόντος εὖ πλέον, καὶ τῷ πλέον
Στέργοντος· εἶτα τοῦ σπόρου εἰς τέσσαρας
Φύσεις πεσόντος γῆς· ἔπειθ' ὁδοιπόρου
Λῃσταῖς πεσόντος. Εἶτ' ἀωρὶ πρὸς θύρας
Ἐλθών τις αἰτεῖ, κ' οὐ πονηρὰ λαμβάνει.
Ἀκάθαρτον εἶτα πνεῦμα δ' εἰσοικίζεται
Ἑπτὰ ξὺν ἄλλοις. Καὶ μάτην τις ἐλπίσι
Καρπῶν γέγηθεν, ἀγνοῶν οἷ στήσεται.
Ἐκ τῶν γάμων δ' ἥκοντι γρηγορητέον
Χριστῷ, καλῶς τε τῇ θεραπείᾳ χρηστέον.
Συκῆν τ' ἄκαρπον ταῖς κόπροις ἐπωφελεῖν.
Νάπυ, ζύμη τε, καὶ πένητες ἐν γάμῳ.
Χαρά τε δραχμῆς εὑρέσει, καὶ θρέμματος.
Πατήρ τε παίδων τῷ πεσόντι συμπαθής.
Εἶτ' οἰκονόμος τι τῶν χρεῶν χαρίζεται
Κλέπτων προμηθῶς. Λάζαρος καὶ πλούσιος.
Ἔκειθε χήρας ἀξίωσις εὔτονος.
Εἶτ' αὖ Τελώνης, καὶ Φαρισσαίου τῦφος,
Καὶ μνῶν μερισμὸς, ἰσάριθμος τοῖς δέκα.
Κακοὶ γεωργοὶ καὶ φονεῖς τοῦ δεσπότου.

ΚΖ'. *Παραβολαὶ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν.*

Δείδω μὴ βιότοιο θεμείλιον ἐν ψαμάθοισι

Græciæ Pauli (alumnus) Lucas scripsit hæc :
Dæmon, et febris, et piscatio, lepra et paralysis.

XXVI. *Parabolæ Christi secundum Lucam* *.

Harum parabolarum Lucas meminit :
Ejus qui domum stabilem exstruxit supra petram,
Et qui plus accepit, plus etiam
Diligit; deinde seminis in quatuor
Natura dissimiles terræ partes cadentis; postea viatoris
In prædonum manus incidentis. Dehinc intempestive ad fores
Veniens quis rogat, nec repulsam patitur.
Impurus spiritus iterum domum occupat
Cum aliis septem. Frustra quis spe uberum
Frugum delectatus est, ignorans quo rapietur
E nuptiis autem reverteuti vigilandum est
Ut Christo occurramus; beneque servitio est utendum.
Ficus sterilis stercoribus fovenda.
Sinapi, fermentum, et pauperes in nuptiis.
280-281 Gaudium de drachmæ inventione et ovis;
Pater filiorum cadentem miseratus.
Deinde villicus partem debitorum remittit,
Fraudans dominum provido furto. Lazarus et dives.
Inde viduæ efflagitatio impensior.
Dehinc rursus Publicanus, et Pharisæi superbia;
Minarum partitio pari numero decem servis;
Mali coloni et interfectores domini sui.

XXVII. *Parabolæ Christi secundum omnes evangelistas* **.

Vereor ne vitæ fundamentum in arena

* Alias Bill. 45, pag. 105. ** Alias Bill. 46, pag. 105.

XXVI. 6 *Πεσόντος*. Vat 33, πληγέντος. Ibid. εἶτ' ἀωρὶ πρὸς θύρας. Coisl. et Chig. παρὰ καιρὸν θύραις. Mox uterque pro ἐλθών habet ἐλθόντος. Sed Coisl. sup. lin. ἐλθών τις.

7 *Κ' οὐ πονηρὰ λαμβάνει. Et mala non recipit.*

12 *Χρηστέον*. Chig. Χρηστέον, quæ lectio non est spernenda.

19 *Ἀξίωσις*. Ita Coisl., Regg. plures, et sup. lin. δέησις. Edit. ἐξίωσις.

XXVII. 1 *Δείδω*, etc. Octo priores versus, si sextum exceperis, leguntur infra, sect. 2ª, poemate II, cui tit. *Præcepta ad virgines*, v. 571.

METRICA VERSIO.

Grajugenis Lucas talia scripta dedit :
Membra soluta, febris, dæmon, piscatio, lepra.

XXVI. PARABOLÆ SECUNDUM LUCAM.
(*Billio interprete.*)

Lucæ has videbis in notis parœmias.
In rupe prudens vir domum certam exstruit.
Qui plura cepit, diligit ferventius;
Jactumque variis spargitur semen locis.
Plagas viator accipit perquam graves.
Tum vero amici nocte qui pulsat fores,
Instanter orans obtinet quod postulat.
Dæmon fugatus in domum, quam liquerat,
Majore rursus cum manu revertitur.
Quid gratulatur uberum spe fructuum
Sibi sceleratus, nec miser capiti videt
Mortem imminentem? Ex nuptiis cum rex bonus
Redibit ad nos, ne sopor nos opprimat.
Munus minister expleat recte suum.
Fimo juvetur fructibus ficus carens.
Sinapique, fermentum, et inopes in nuptiis.
Simul ut reperta drachma, ovisque perdita,
Magnum excitatur gaudium et plausus statim.
Lapsus parentem filius fletu movet.
Partem remittit debitorum villicus,
Dominumque furto provido fallit suum.
In morte felix Lazarus, dives miser.
Precibus fatigat judicem vidua improbis.
Tum Publicanus et Pharisæus arrogans.
Servis minas dat dominus augendas decem.
Mali coloni filium hæredem necant.

XXVII. PARABOLÆ QUATUOR EVANGELISTARUM.
(*Billio interprete.*)

Proh superi, quantum vereor, ne forte salutis

Βαλλόμενος, ποταμοῖσι καὶ εἰν ἀνέμοισι κεδασθῶ,
Ἢ σπόρος ὡς ἐπὶ γαῖαν ἰὼν ξηρὴν καὶ ἄκαρπον,
Ὦκα μὲν ἀντείλαιμι, τάχιστα δὲ αὖος ἔοιμι,
Ἠελίοιο βολῇσι τυπεὶς, καὶ πήμασι τυτθοῖς·
Ἤ με φάγοι πετεηνὰ, καὶ ἐκθλίψειαν ἄκανθαι.
Μὴ δέ μοι ὑπνώοντι κακὸν σπόρον ἐγκαταμίξῃ
Ζιζανίων ἀρότης τε κακῶν, καὶ βάσκανος ἐχθρός.
Μὴ δ' ἄρ' ὁμοῦ χλοάουσι βαλὼν ἐπὶ χεῖρα φυτοῖσιν
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσι, πρὶν ἐν σταχύεσσι σταθῆναι,
Σύν που ζιζανίοισι καλὸν φυτὸν ἐξολέσαιμι.
Παύρων γὰρ τοιοῖσδε νοήμονα χεῖρ' ἐπιθεῖναι,
Ἔνθ' ἀρετὴ κακίη τε διάνδιχα ναιετάουσαι,
Ἀγχίθυροι γεγάασι, κακὸν δ' ἐπιτέλλεται ἐσθλῷ.
Αἰνῶ τὸν ὀλίγον νάπυος σπόρον, ὡς ὀλίγος μὲν,
Δενδροῦται δὲ τάχιστα, καὶ ἐς τόσον ὕψος ὁδεύει,
A Ὥστε καὶ ὀρνίθεσσι πέλειν σκέπας ἠερίοισι.
Μάργαρε τιμήει καὶ κύδιμε, σοῦ δ' ἄρ' ἔγωγε
Κάλλεος ἱμείρων, μέγας ἔμπορος αἴθε γενοίμην,
Πάντων δ' ὅσσα μοί ἐστι μέχρις πυμάτοιο χιτῶνος.
Ὤνιον ἀντιλάβοιμι φίλον κτέαρ, ὥς κεν ἅπαντας
Πλούτῳ νικήσαιμι, πεπασμένος οἶον ἀπ' ἄλλων,
Ἢ θησαυρὸν ἀγροῖο μυχοῖς ἔνι κρυπτὸν ἐόντα!
Οἶδα δ' ἐγὼ καὶ κόσμον ἔσω πίπτοντα σαγήνης,
Ὧ Χριστοῦ βασιλῆος ὑποδρήσσοντες ἐφετμαῖς,
Ἀνθρώπων ἁλιῆες ἑὸν λίνον ἀμφὶς ἔθηκαν,
Ὡς ἁλὸς ἐξερύσωσι βυθῶν, ὀπάσωσι δὲ Χριστῷ
Νηχομένους πικροῖς ἐνὶ κύμασι τοῦδε βίοιο.
Ἀλλ' ὁπόταν κρίνῃς ἁλίην, διὰ δ' ἄνδιχα τέμνῃς,
Μή μ' ἀπὸ τῆλε βάλοις, ἀχρήϊον οἷά περ ἰχθύν·

Jaciens, imbre, fluviis et ventis dejiciar;
Vel, ut semen in terram cadens siccam et sterilem,
Statim quidem exoriar, citissime autem arescam,
Solis radiis percussus, parvisque noxis;
Aut me volucres edant, præfocentque spinæ;
Ac ne etiam mihi dormienti malum semen intermisceat
Zizaniorum sator malorum, et invidus inimicus;
Neve simul virentibus immittens manum plantis
Bonis et malis, priusquam in matura stent spica,
Cum zizaniis forsan bonum semen perdam.
Pauci enim norunt his intelligentem dextram adhibere,
Ubi virtus et vitium bipartito habitantia,
Vicina foribus nata sunt, malum autem bono innascitur.
Laudo parvum sinapis granum, quod parvum quidem,
Arbor fit celerrime, et in tantam altitudinem assurgit,
Ut etiam aeriis avibus tectum præbeat.
O margarita pretiosa, et splendida, tuæ ego quidem
Pulchritudinis cupidus sum: utinam magnus mercator fiam,
Omnibusque, quæcunque possideo, ad extremam usque tunicam,
Venalem acquiram charam possessionem, ut omnes
Divitiis superem, possidens hanc unam cæterorum pretio,
Aut thesaurum, qui in agri latebris est absconditus!
Novi autem ego et mundum intra sagenam cadentem,
Quem circum regis Christi subservientes jussis
Hominum piscatores, rete suum tendunt,
Ut e maris extrahant gurgitibus, Christoque exhibeant
282-283 Natantes in amaris hujus vitæ fluctibus.
Quando autem delectum piscium adhibueris, et in duas partes secaveris,
Ne me procul abjeceris inutilem veluti piscem,

5 *Βολῇσι τυπείς*. Combef. legit Βολίσι τυπείς.
10 *Σταθῆναι*. Reg. 990, Coisl. et Chig. δεθῆναι.
14 *Ἀγχίθυροι*. Coisl. sup. lin. γείτονες ὑπάρχουσι. Mox, ἐπιτέλλεται. Int. Coisl. ἐπιφύεται.
18 *Τιμήει*. Ita Coisl. Edit. τιμίει.
22 *Πεπασμένος*. Ita Regg. 59, 990, Chig. et Coisl. Edit. πεπαμμένος.
25 *Ὧ*. Nempe κόσμῳ.
28 *Νηχομένους πικροῖς*. Ita legendum videtur. Male edit. νηχομένους δέ.
29 *Διὰ δ' ἄνδιχα*. Ita Coisl. et Vat., atque ita metrum petit. Edit. διάνδιχα.

METRICA VERSIO.

Lævus in instabili jaciens fundamen arena
Obrutus imbre cadam, fluviisque et turbine venti.
Aut, velut in siccam venientia semina terram,
Protinus ipse quidem exoriar: sed solis acutis
Percussus radiis siccer, moriarque repente.
Aut etiam placido recreanti membra sopore
Inferat impurum semen mihi lividus hostis,
Pinguia zizanium qui fundit in arva nocivum.
In proba neve prius mittens atque improba dextram
Semina, quam messem veniens clamaverit æstus,
Cum tristi lolio semen laudabile perdam.
Pauci namque manus norunt adhibere peritas,
Hic ubi vicina est vitio pulcherrima virtus.
Quinetiam sinapis semen laudabile duco,
Quod licet exiguum primo, tamen arboris instar
Crescit, et in tantum latissima brachia fundit,
B Ut volucres in ea soleant sibi fingere nidos.
Margare mirifici pretii, mireque refulgens,
Quis det ut ipse tui magno correptus amore
Mercator bonus ille siem, rebusque caducis
Omnibus hanc animam redimam, sedesque beatas:
Divitiisque omnes, qui vitæ luce fruuntur,
Exsuperem, aut etiam defossum nactus in agro
Thesaurum, cursu properato mercer agellum?
Quinetiam mundum includens mihi nota sagena est
Quem circum, ætherei dum Regis jussa capessunt
Expiscatores hominum, sua retia tendunt,
Exque trahunt fundo pelagi, tradantque Tonanti
Fluctivagæ salso natitantes gurgite vitæ.
At tu cum bina capturam parte secabis,
Ne velut insipidum, bone, me, Pater, abjice piscem:
Quin potius vasis cœlestibus injice, magno

Ἄγγεσι δ' ἐγκατάθειο φυλασσόμενον βασιλῆϊ.
Ἐς μεγάλην δὲ Θεοῖο καλὴν ἐριθηλέ' ἀλωὴν,
Ἠῷος μὲν ἔβην, καὶ πλείονα μόχθον ἀνέτλην·
Μισθὸν δ' ὑστατίοισιν ἴσον, καὶ κῦδος ἔχοιμι.
Τίς [illegible], εἰ μόχθοισι [illegible] Θεὸς [illegible]
[illegible]
Π[illegible] παῖδας ἐς ἀμπελῶν', ὡς κ[illegible],
Τὸν πρό[illegible]ον, πρότερον· ὁ δ' ἄρα πρόφρων ὑπέδ[illegible]
Οὐ μὴν ἐ[illegible]λεσσε πατρὸς πόθον, ὥσπερ ὑπέστη.
Αὐτὰρ ὅγ' οὐχ ὑπέδεκτο, καὶ ἐξετ[illegible]
Ὁπλότερος. Κρείσσων μὲν ἐμοὶ, γλυκίων δὲ τοκ[illegible]
Ἀμφοτέρων, ὃς ἔδεκτο, καὶ [illegible]λεσσεν ἐέλδωρ.
Κληρονόμον δ' ὀλέσαιεν, ὅσοι πυρὸς, ἐκτὸς ἀλωῆς.
Ἔστι γάμος, τὸν παιδὶ πατὴρ φίλος ἐσθλὸς ἀρίστῳ
Δαίνυσι καγχαλόων· τοῦδ' ἀντιάσαιμι ἔγωγε,
Τοῦδ' ἐγὼ ἀντιάσαιμι, καὶ ὅς φίλος ἐστὶν ἔμοιγε!
Μίμνοι δ' ἔκτοθι κεῖνος, ὅτις πρὸ γάμοιο τίθησιν
Ἢ ἀγρὸν, ἠὲ βοῶν ζεῦγος νε[illegible], ἠὲ δάμαρτα.
Μηδ' ἐνὶ δαιτυμόνεσσι γαμήλιον εἶδος ἔχουσιν,
Εἵματ' ἔχων ῥυπόωντα, δεθεὶς χεῖράς τε πόδας τε,
Νυμφῶνός τε γάμου τε, φίλων τ' ἀπὸ τῆλε π[illegible].
Ἡνίκα δ' αἰθομέναις ἁγνῶν δεκὰς ἐν δαΐδεσσι
Παρθένοι ἐγρήσσουσαι, ἀκοιμήτοις φαέεσσι
Νυμφίον ἱμερόεντα Θεὸν δοκέωσιν ἄνακτα,
Ὡς λαμπραὶ γανόωντι ὑπαντήσωσιν ἰόντι,
Μή μ' ἐνὶ ταῖς κενεῇσι νόον, καὶ ἄφροσι θείῃς,
Ἤδη που Χριστοῖο παρεσσομένου μογεούσαις,
Μηδ' ὀλιγοδρανέον δαΐδων σέλας ὄμμασι λεύσσων,
Ὀψὲ φάους ζωῆς ὑγρὸν ποθέοιμι ἔλαιον·

Sed vasis injice servandum Regi.
In magnam autem pulchram et frondosissimam Dei vineam
Matutinus quidem veni, et plurimum laborum pertuli;
Mercedem vero saltem ultimis parem et gloriam habeam.
Quænam invidia, si laboribus pro desiderio mercedem Deus rependit?
Misit pater filios in vineam ut eam excolerent,
Natu majorem, primum: ille quidem promptus jussum excepit,
Verumtamen patris desiderium non perfecit ut pollicitus fuerat.
Alter vero non suscepit et perfecit præceptum
Junior. Melior autem mihi videtur et jucundior parenti,
Ex ambobus, qui excepit et perfecit desiderium.
Hæredem interficiant extra vineam, quos ignis vindex vorabit.
Sunt nuptiæ, quas dilectus filio bonus pater optimo
Celebrat exsultans; harum ego sim particeps!
His utinam ego intersim, et quisquis amicus mihi est!
Maneat autem extra, qui nuptiis præfert
Aut villam, aut nova boum juga, aut uxorem.
Sed ne (mihi contingat) ut inter convivas nuptialem ornatum habentes,
Vestes habens sordidas, vinctus manusque pedesque,
A thalamo sponsi, amicis et nuptiis longe excidam.
Aut quando ardentibus casta decas cum facibus
Virgines evigilantes, non sopitis oculis
Sponsum amabilem Christum regem exspectabunt,
Ut splendidæ rutilo occurrant venienti,
Ne me cum vacuis mente et fatuis annumeres
Jamjam Christo prope adfuturo laborantibus:
Neve tenuem tædarum lucem oculis cernens,
Sero luminis vitæ humidum oleum requiram:

31 *Ἐγκατάθειο*. Vat. 53, ἐγκατάθοιο.
36 *Πέμπε*. Coisl. πέμπει.
43 *Ἔστι γάμος*. Iste versus cum viginti tribus aliis subsequentibus legitur infra, sect. 2a, poemate jam laudato II, cui titulus *Præcepta ad virgines*. Bill. 4, vers. 578-589.
50 *Πέσοιμι*. Reg. 990 πεσόντα.
51 *Αἰθομέναις*. Ita Chig., quæ lectio melior pro syllabis. Ed. αἰθομένῃσιν. Mox ἁγνῶν δεκάς. Sic Reg. 990 et Coisl. Edit. ἁγνόν. Ita et Benedictini, quod non potest concordare cum δεκάς, cum femineum genus habeat. (CAILLAU.)
57 *Ὀλιγοδρανέον*. Reg. 990 ὀλιγοδρανέων.

METRICA VERSIO.

Servandum Regi. Simul ut lucescere cœpit,
In Domini vitem summo regnantis olympo
Sim licet ingressus, plures tulerimque labores:
Præmia postremi referant tamen æqua laborum.
Namque quid invidia stimulet, si, judice Christo,
Corporis æquatur laudanda cupido labori?
Ad vitis cultum natos pater ire jubebat:
Annuerat senior, verum promissa fefellit:
Abnuit inferior, verum meliore recepta
Mente, sui promptus genitoris jussa peregit.
At, nisi fallor, erit jucundior ille parenti,
Qui simul et sese promisso obstrinxit, et omni
Id quod promisit studio præstare laborat.
Hæredem jugulent, quos vindex flamma peruret.
Nati connubium celebrat pater, atque superbas
Regalesque omnino epulas festivus adornat:
His utinam intersim, cunctisque accumbere detur,
Queis mea chara salus. Ille excludatur ab aula,
Qui vel agrum, geminosve boves, thalamive jugatam
Fœdere, non epulis dubitat præponere sanctis.
Atque etiam graviter metuo, cum cætera turba
Connubiis digno decoretur corpus amictu,
Ne, quia pannoso sordet mihi corpus amictu,
Protinus abripiar, manibus pedibusque revinctis,
Et thalamo atque epulis charisque extrudar amicis;
Aut, cum casta decas, privans sua lumina somno,
Ardentesque faces gestans, perfusaque luce
Æthereа Christum venientem ex arce manebit,
Ut splendens caro, sicut decet, obvia fiat,
Adnumerer stultæ classi, tenuemque micantem
E facibus lucem cernens jam forte propinquo
Principis æterni gnato, languente lucerna,
Tum sero infelix oleum vitale requiram,
Et foribus clausis thalamo miser arcear illo,

Μηδέ με κληϊσθέντα γάμων ὤσαιτο θύρετρα,
Ἔνθα Λόγος καθαρῇσι πόθου μεγάλοις ὑπὸ δεσμοῖς
Μιγνύμενος κραδίαις θάρσος καὶ κῦδος ὀπάζει.
Ἐκ δὲ γάμων παλίνορσος ἄναξ ἐμὸς εὖτ' ἂν ἐπέλθῃ,
Ἐξαπίνης δοκέουσι, καὶ οὐ δοκέουσιν ἐπιστὰς
Εὕροι μ' ἐν δοκέουσι, καὶ αἰνήσειε φόβοιο
Ὡς ἀγαθὸν θεράποντα, καὶ ἤπιον ἀρχομένοισι,
Καὶ σίτοιο δοτῆρα, λόγου στερεοῖο, φέριστον.
Σχιζομένων τ' ἐρίφων καὶ ὀΐων, ἤματι πικρῷ,
Ἀνδρῶν εὐσεβέων τε καὶ οὐχ ὁσίων ἑκάτερθεν,
Στήσαις μή μ' ἐρίφοις ἐναρίθμιον, ἀλλ' ὀΐεσσι
Δεξιτερὴν παρὰ χεῖρα, μένοι τ' ἐνὶ χείροσι λαιῇ.
Λύχνος δή τις ἔμοιγε φαεσφόρος ἔκτοθι λάμποι

A Λυχνίης καθύπερθε. Καλὸν δέ τι καὶ Θεὸν οἶον
Ἴδμεναι, ὃς πάντεσσιν ἐπίσκοπον ὄμμα τίθησιν.
Αἰεὶ δὲ στέργοιμι Θεὸν πλέον, εἴτε τι πικρὸν
Εἴτ' ἀγαθὸν παρέχοι· πᾶν γὰρ καλόν. Εἰ δὲ τυπείην
Ληϊσταῖς, μεγάλης κατιὼν ἀπὸ Χριστοπόληος,
Μή με λίπῃς χείρεσσιν ὑπ' ἀνδροφόνοισι δαμῆναι.
Εἰ δὲ πνεῦμ' ἐλάσεις ψυχῆς ἄπο, μηκέτ' ἀεργὸν
Εὑρὼν σὺν πλεόνεσσι καταδράμοι ἐχθρὸς ἐμεῖο.
Μηδὲ συκῆν ὀλέσειας ἀχρήϊον, ἀλλ' ἔτι καρπὸν
Ἔλπεο, μηδὲ τέμῃς μιν, ἄναξ· κομέων δέ τ' ἐγείρειν.
Δραχμήν τε, πρόβατόν τε, πάϊν τ' ἀπὸ πάντ' ὀλέσαντα
Εὑρὼν, τὴν μὲν ἔραζε, τὸ δ' οὔρεσι, τὸν δ' ὑπὸ ποσσὶν
Οἰκτρὸν ὑποστρέψαντα πατρώϊον ἐς δόμον, ὦ 'ναξ,

Ac ne a nuptiis clausæ me expellant januæ,
Ubi Verbum puris, arcto amoris vinculo,
Immistum pectoribus, splendorem et gloriam tribuit.
Verum a nuptiis revertens rex meus cum advenerit,
Repente exspectantibus et non exspectantibus superveniens,
Inveniat me inter exspectantes, laudetque ob timorem,
Ut bonum servum, et mitem iis quibus præest,
284-285 Et frumenti, seu verbi solidi æquum dispensatorem.
Separatisque hædis et ovibus, die terribili
Viris piis et impiis hinc inde,
Ne me statuas cum hædis annumeratum, sed cum ovibus
Ad manum dexteram, maneatque læva pessimis.
Lucerna autem quædam mihi splendida exterius luceat
Desuper e candelabro. Bonum vero est quidpiam Deo soli
Notescere, qui universa inspicientes oculos habet.
Semper autem Deum amem magis ac magis, sive quid acerbum
Sive prosperum tribuat : quidquid enim ex Deo accidit, bonum est. Si percussus fuero
A latronibus, ex magna descendens Christi civitate,
Ne me sinas manibus interfectoris perimi.
Si malum spiritum ex anima ejicias, non jam ultra inertem
Inveniens me, cum pluribus invadat inimicus meus.
Ne ficum perdas sterilem, sed adhuc fructum
Spera, neque eam excidas, o rex, sed curans erige.
Tum drachmam, et ovem, et natum, qui omnia consumpsit,
Reperiens, hanc quidem humi, illam in montibus, istum vero sub pedibus,
Miserabiliter reversum in domum paternam, o rex,

60 *Καθαρῇσι*. Colb. καθαροῖσι.

62 *Ἐκ δὲ γάμων*. Versus quinque hic Billius Latine non reddidit, vel typographo oscitanti excidere; nos supplevimus. (Caillau.)

64 *Φόβοιο*. Coisl. Int. εὐλαβείας.

66 *Λόγου*. Coisl. Int. τοῦ λόγου τῆς χάριτος.

71 *Λύχνος δή τις*. Reg. 990 λύχνος δ' εἴ τις.

72 *Λυχνίης*. Sic Reg. 990 et Coisl. Edit. λυχνίτης. Ibid. καλὸν δέ τι καὶ Θεόν, etc. Coisl. sup. lin. τί ποτε. *Præstat Deum solum quidpiam aliquando nosse, qui universa intuetur, qui universis inspectores oculos prœbet.*

76 *Ἀπὸ Χριστοπόληος*. Reg. 990 ἀπὸ, Χριστὲ, πόληος.

78 *Ἐλάσεις*. Reg. 990 ἐλάσῃς. Colb. ἐλάσαις. *Si malum ejicias spiritum*. Coisl. Int. πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον.

83 *Εὑρών*. Versus ille deest in Regg. 991 et 992.

84 *Ὦ 'ναξ*. Reg. 990, Coisl , Vat. et Chig. αὖθις.

METRICA VERSIO.

In quo pectoribus puris commistus amore
Christus splendorem tribuit, decus atque perenne.
Cum vero astiterit rex festa jugalia linquens,
Insperatus ab his, bene sed speratus ab illis,
Inveniat sperantem me, laudetque timentem,
Ut fidum domino famulum, famulisque benignum
Queis frumenta manu, seu verbum, dividit æqua.
At cum grex ovium nigris dirimetur ab hircis,
Horrendoque die tandem consistet utrinque
Justorum cœtus perdendaque turba malorum :
Hircorum in numerum ne me, Deus optime, quæso,
Pone, sed inter oves, manuique adjungito dextræ.
Læva relinquatur miseris, qui numinis iram,
Criminibus meruere suis, flammasque calentes.
Luceat exterius modio non tecta lucerna.
Nec tamen humanos quisquam sibi quærat honores,
Laudarique velit ; satis est, ut cognita nostra

B Sint benefacta Deo, totum qui perspicit orbem.
O utinam Christi magis ac magis urar amore,
Seu lætos rerum successus, seu quid acerbi
Miserit. Est etenim quidquid manus illa superne
Humano generi mittit, faustumque bonumque.
Quod si Christicola forsan digressus ab urbe
Vulnerer infandis manibus spolierque latronum,
Ne sine sacrilegis miserum procumbere dextris.
Quod si etiam gravibus Satanæ tua gratia vinclis
Solverit hanc animam, ne rursus nactus inertem
Perfidus, invadat magna comitante caterva.
Ne sterilem ficum evulsam radicibus imis
Perde, Pater, sed adhuc spera meliora, tuaque
Erige labentem cura, sterilique medere.
Tum drachmam nactus pecudemque in montibus altis
Errantem, natumque suas qui turpiter omnes
Consumpsit fugitivus opes, in tecta paterna,

Αὖθις ἀριθμήσειας ἐν υἱάσι, θρέμμασι, δραχμαῖς.
Μὴ δ' ἀγαθοῦ βασιλῆος ἐμοῖς παθέεσσιν ἐόντος,
Πρηκτὴρ αὐτὸς ἔοιμι πικρὸς χρήσταις ὁμοδούλοις.
Καί τι χρεῶν κόψαιμι λαθὼν πινυτόφρονι βουλῇ,
Ὥς κεν χρηΐζων ποτ' ἐς ὕστερον ἄλκαρ ἔχοιμι!
Λάζαρος ἐνθάδ' ἔοιμι, καὶ ὕστερον· ἄλλος ἀγήνωρ
Ἐνθάδε, κεῖθι δ' ἄτιμος ἔχων φλόγας ἀντὶ κόροιο.
Εἴην μὴ μεγάλαυχος, ἐπεὶ κακός εἰμι τελώνης.
Δάκρυσιν οἶκτον ἔχοιμι, Φαρισσαῖοι δὲ πέσοιεν.
Χήρην δ' εἴποτ' ἐμεῖο παρὰ προθύροις μογέουσαν
Ἄπρηκτον πέμψαιμι, καὶ εἰ λίθον ἢ ὄφιν αἰνὸν
Ἀντ' ἄρτοιο φίλοιο καὶ ἰχθύος ἡδυβόροιο
Ἐχθρὰ φιλοφρονέων, παλάμης ἀπὸ τῆσδ' ὀρέγοιμι,
Τοίων ἀντιτύχοιμι Θεοῦ πάρα. Εἰ δ' ἀποθήκας
Τὰς μὲν σφρηγὶς ἔχει, τὰς δ' ἐλπίδες ὦκα θέουσαι,
Ἧδε με νὺξ ὀλέσειε σὺν ἀδρανέουσιν ὀνείροις.
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ τάλαντον, ὅ μοι Θεὸς ἐγγυάλιξε
Πλειοτέρην ἄλλοισι μετρῶν χάριν, εὔχομ' ἔγωγε
Τοῦτο μένειν παλάμῃσιν ἐν ἡμετέρῃσιν ἀεργόν,
Ἠὲ μνᾶν φυσικοῖο λόγου, χάριν ἰσονέμητον,
Ἀλλ' ἔργον τ' ὀπάσαιμι, κλέους τ' ἐπὶ τ' ἄντι τύχοιμι·
Μηδὲ δίκην τίσαιμι πικρήν, καὶ αἶσχος ἔχοιμι.

ΚΗʹ. *Χειμὼν ἀπὸ Χριστοῦ κατασταλθείς.*

Ἦν ὅτε Χριστὸς ἴαυεν ἐφ' ὁλκάδος ἔμφυτον ὕπνον,
Τετρήχει δὲ θάλασσα κυδοιμοτόκοισιν ἀήταις.

Rursus numeres inter filios, pecora et drachmas.
Ne vero, cum rex mihi debitori indulgens sit,
Exactor ipse durus sim conservis debitoribus.
Atque utinam ex debito clanculum quid resecem prudenti consilio,
Ut indigens aliquando, in posterum calamitatis levamen habeam!
Lazarus hic ego sim, et postea: alter superbus
Hic, illic autem inglorius et flammas habens pro saturitate.
Ne sim jactabundus, siquidem pravus sum publicanus
Lacrymis misericordiam obtineam, Pharisæi autem cadant.
Viduam autem si quando ad fores meas afflictam
Re infecta dimiserim, ac si lapidem aut dirum serpentem
Pro grato pane et suavi pisce,
Inimice sentiens, hac dextra porrexerim,
Talia a Deo recipiam. Quod si horrea
Partim servet sigillum, partim spes, quæ cito defluunt,
Hæc me nox perdat cum inanibus somniis.
Talentum vero quod mihi Deus tribuit,
286-287 Qui etiam plura aliis largitus est, ego deprecor,
Ne in manibus meis maneat otiosum;
Aut mina nativi sermonis, gratia æqualiter divisa:
Sed opus exhibeam, et gloriam pro opere recipiam;
Non autem acerbas solvam pœnas et probrum subeam.

XXVIII. *Tempestas a Christo sedata* *.

Christus olim dormiebat in navi naturali sopore,
Sæviebat autem mare, procellam excitantibus ventis.

* Alias Bill. 104, pag. 179.

87 *Χρήσταις*. Ita Reg. 990. Edit. Χρηστοῖς.
90 *Λάζαρος*. *Lazarus hic ego sim, et in altera vita; alius, ut dives*, etc.
95 *Εἰ λίθον*. Ita Coisl. Edit. mendose οἱ. Int. ἀντ' ἄρτου καὶ ἰχθύος αἰτοῦντι φίλῳ λίθον ἢ ὄφιν ὀρέξαιμι, *amico petenti panem*, etc.
99 *Ἔχει*. Reg. 990 et Coisl. ἔχοι.
100 *Ἀδρανέουσιν*. Chig. ἀδρανέεσσιν.
104 *Λόγου*. *Sermonis, vel naturalis rationis mnam*, pari sorte mortalibus concessum munus: singulare talentum et mna una. Sic quoque Hilarius. Billius omisit mnam in sua interpretatione
XXVIII. 1 *Ἔμφυτον ὕπνον*. Bill. *Sopor altus*.

METRICA VERSIO.

Christe, reduc, natisque iterum drachmisque, ovibusque
Annumerare velis, primaque in sede locare.
Cumque mihi dominus debenti plurima sese
Præbuerit facilem, nomenque remiserit omne,
Non sinat Omnipotens, ut sæva mente reposcam
Debita, queis conserva mihi est obstricta caterva.
Atque utinam Domino prudenti debita mente
Imminuam, et duris quæram solatia rebus.
Lazarus in terris, supero sim Lazarus orbe.
Turgeat hic alius fastu, frontemque superbam
Tollat, et æterno vivat contemptus in ævo,
Pro luxu flammæ subiens tormenta perennis.
Neve meæ vanus texam præconia laudis,
Cum vitiis scateam, cum sim miser ille telones:
Sed lacrymis moveam Dominum, veniamque rogando
Obtineam, misereque cadat Pharisæus inanis.
Quod si cassa viro foribus muliercula nostris
In vanum adjaceat, vel cum cerealia supplex
Munera vel piscem poscat, crudelis in illam
Haud dubitem durum lapidem jactare, vel anguem,
Non aliter mecum faciat Dominator olympi.
Quod si nostra gravi partim sint obdita clave
Horrea, venturis partim nova frugibus amens
Ædificem, nox hæc meque et mea somnia perdat.
Nec mihi, quod bonitas tribuit divina, talentum,
(Plura licet dederit aliis) tellure profunda
Occultem: verum sortem cum fenore reddam:
Meque Deus magno cœli dignetur honore;
Non autem probrum subeam pœnasque futuras.

XXVIII. TEMPESTAS A CHRISTO SEDATA.

(*Billio interprete.*)

In navi quondam Christum sopor altus habebat,
Et vesana graves turbabant æquora venti,

Δείματί τε πλωτῆρες ἀνίαχον· Ἔγρεο, Σῶτερ,
Ὀλλυμένοις ἐπάμυνον. Ἄναξ δ' ἐκέλευσεν ἀναστὰς
Ἀτρεμέειν ἀνέμους καὶ κύματα, καὶ πέλεν οὕτως.
Θαύματι δ' ἐφράζοντο Θεοῦ φύσιν οἱ παρεόντες.

ΚΘ'. *Ὕμνος εἰς Θεόν.*

Ὦ πάντων ἐπέκεινα· τί γὰρ θέμις ἄλλο σε μέλπειν;
Πῶς λόγος ὑμνήσει σε; σὺ γὰρ λόγῳ οὐδενὶ ῥητόν.
Πῶς νόος ἀθρήσει σε; σὺ γὰρ νόῳ οὐδενὶ ληπτός.
Μοῦνος ἐὼν ἄφραστος· ἐπεὶ τέκες ὅσσα λαλεῖται.
Μοῦνος ἐὼν ἄγνωστος· ἐπεὶ τέκες ὅσσα νοεῖται.
Πάντα σε καὶ λαλέοντα, καὶ οὐ λαλέοντα λιγαίνει.
Πάντα σε καὶ νοέοντα καὶ οὐ νοέοντα γεραίρει.
Ξυνοὶ γάρ τε πόθοι, ξυναὶ δ' ὠδῖνες ἁπάντων
A Ἀμφὶ σέ· σοὶ δὲ τὰ πάντα προσεύχεται· εἰς σὲ δὲ πάντα
Σύνθεμα σὸν νοέοντα λαλεῖ σιγώμενον ὕμνον.
Σοὶ ἑνὶ πάντα μένει· σοὶ δ' ἀθρόα πάντα θοάζει.
Καὶ πάντων τέλος ἐσσὶ, καὶ εἷς, καὶ πάντα, καὶ οὐδεὶς,
Οὐχ ἓν ἐὼν, οὐ πάντα· πανώνυμε, πῶς σε καλέσσω,
Τὸν μόνον ἀκλήϊστον; Ὑπερνεφέας δὲ καλύπτρας
Τίς νόος οὐρανίδης εἰσδύσεται; Ἵλαος εἴης,
Ὦ πάντων ἐπέκεινα· τί γὰρ θέμις ἄλλο σε μέλπειν;

Λ'. *Ὕμνος πρὸς Θεόν.*

Σὲ τὸν ἄφθιτον μονάρχην
Δὸς ἀνυμνεῖν, δὸς ἀείδειν,
Τὸν ἄνακτα τὸν δεσπότην·
Δι' ὃν ὕμνος, δι' ὃν αἶνος,
Δι' ὃν Ἀγγέλων χορεία,
Δι' ὃν αἰῶνες ἄπαυστοι,

Præ timore discipuli clamabant: Expergiscere, Servator,
Pereuntibus succurre. Rex surgens imperavit
Ventis et mari quiescere, et ita contigit.
Hoc miraculo Dei naturam agnoverunt, qui aderant.

XXIX. *Hymnus ad Deum* *.

O tu qui es supra omnia; quo enim alio te fas sit sermone celebrare?
Quomodo oratio te laudabit? tu enim nullis verbis efferri potes,
Quomodo mens te aspiciet? tu enim nulla mente percipi potes.
Solus es ineffabilis; utpote qui creasti quæcunque voce enuntiantur.
Solus es qui nosci non possis; quippe creasti quidquid mente percipitur.
Omnia te prædicant, et quæ loquuntur, et quæ non loquuntur.
Omnia te mente prædita et non prædita honorant.
Commune enim desiderium, communia omnium consilia
Circa te; te omnes deprecantur: tibi cuncta
Quæ compositionem tuam intelligunt, tacitum concinunt hymnum.
Tibi uni omnia permanent: ad te cuncta simul festinant.
Et omnium finis es, et unus, et omnia, et nihil horum,
Non unum es, non omnia; qui omnia habes nomina, qui te appellabo,
Qui solus appellari nequis? altiora nubibus cœlorum tegmina
Quæ mens cœlestis penetrabit? propitius sis,
Qui es supra omnia, quo enim alio te nomine fas est celebrare?

XXX. *Hymnus alius ad Deum* **.

Te immortalem monarcham,
Da celebrare, da canere
Te regem ac Dominum,
Per quem hymnus, per quem laus,
Per quem angelorum chori,
Per quem infinita sæcula,

* Alias Bill. 168, pag. 252. ** Alias Bill. 121, pag. 185.

3 *Πλωτῆρες. Vectores, nautæ.* Matthæus a discipulis e somno excitatum fuisse Dominum narrat.

XXIX. 6. *Πάντα σε καὶ λαλέοντα, καὶ οὐ λαλέοντα λιγαίνει.* Vat. hunc exhibet versiculum, qui deest in editis Græcis, licet Latine redditus.

8 *Ξυναὶ δ' ὠδῖνες ἁπάντων.* Leuv.: *Communes aculei res omnes erga te stimulant, tibi preces fundunt.*

10 *Σύνθεμα σὸν νοέοντα. Quæ compositionem tuam intelligunt,* nempe *quod factus sis homo.* Sic exponit Combef. Male Leuv.: *Nutum tuum observantia.*

11 *Σοὶ δ'.* Ita legendum. Edit. σὺ δ'.

13 *Πανώνυμε.* Vat. in marg. πολύλογε. In editis sequitur aliud poematium, quod legitur infra, lib. II, sect. 1, poem. XLVIII, alias Bill. 170.

METRICA VERSIO.

Ac trepidi nautæ clamabant: Abjice somnum,
Servator, pestemque a nobis pelle propinquam.
Tum Dominus surgens, ventisque undisque quietem
Protinus indixit: tranquillaque cuncta fuere:
Ætherei numen sic agnovere monarchæ.

XXIX. HYMNUS AD DEUM.

(Fed. Morello interprete.)

Omnia qui superas (te aliter qui fas celebrare est?)
Qui vox laudabit, nulla qui voce notaris?
Qui mens te cernet, cum te mens nulla prehendat?
Non effabilis ulli; omnis sermonis origo.
Ignotus solus, Pater es *no*tionis et omnis.
Omnia quæque silent te cantant, quæque loquuntur.
Et te prædita mente et mente carentia honorant.
B Nam communis amor, communis fetus et in te
Fertur ab omnibus: omnia te venerantur, et hymnum
Cuncta tuum numen capientia, sed tacitum dant.
In te cuncta manent: ad te simul omnia pergunt.
Es finis cunctorum; unus, cuncta, et nihil horum.
Unum cum non sis, non omnia, nomine quo te
Compellare queam sine nomine? vela polorum
Quæ mens cœlestis subeat? tu propitius sis,
Omnia qui excedis; quid enim canere est aliud fas?

XXX. HYMNUS ALIUS AD DEUM.

(Billio interprete.)

Te maximum monarcham
Da prædicare, quæso,
Te principem, Deumque,
Quem laus ob est, et hymnus,
Et cœtus angelorum:
Ob quem absque fine sæcla,

Δι' ὃν ἥλιος προλάμπει,
Δι' ὃν ὁ δρόμος σελήνης,
Δι' ὃν ἄστρων μέγα κάλλος,
Δι' ὃν ἄνθρωπος ὁ σεμνὸς
Ἔλαχε νοεῖν τὸ θεῖον,
Λογικὸν ζῶον ὑπάρχων.
Σὺ γὰρ ἔκτισας τὰ πάντα
Παρέχων τάξιν ἑκάστῳ,
Συνέχων τε τῇ προνοίᾳ.
Λόγον εἶπας, πέλεν ἔργον.
Ὁ Λόγος σου Θεὸς Υἱός·
Ὁμοούσιος γάρ ἐστιν,
Ὁμότιμος τῷ τεκόντι,
Ὃς ἐφήρμοσεν τὰ πάντα,
Ἵνα πάντων βασιλεύσῃ.
Περιλάμβανον δὲ πάντα
Ἅγιον Πνεῦμα τὸ θεῖον
Προνοούμενον φυλάσσει.
Τριάδα ζῶσαν ἐρῶ σε,
Ἕνα καὶ μόνον μονάρχην,
Φύσιν ἄτρεπτον, ἄναρχον,
Φύσιν οὐσίας ἀφράστου,
Σοφίας νοῦν ἀνέφικτον,
Κράτος οὐρανῶν ἄπταιστον,
Ἄτερ ἀρχῆς, ἀπέραντον,
Ἀκατασκόπητον αὐγὴν,
Ἐφορῶσαν δὲ τὰ πάντα,
Βάθος οὐδὲν ἀγνοοῦσαν
Ἀπὸ γῆς μέχρις ἀβύσσου.
Πάτερ, ἵλεως γενοῦ μοι.
Διὰ παντὸς θεραπεύειν
Τὸ σέβασμα τοῦτο, δός μοι.
Τὰ δ' ἁμαρτήματα ῥίψον,
Τὸ συνειδὸς ἐκκαθαίρων
Ἀπὸ πάσης κακονοίας,
Ἵνα δοξάσω τὸ θεῖον
Ὁσίας χεῖρας ἐπαίρων
Ἵνα Χριστὸν εὐλογήσω,
Γόνυ κάμπτων ἱκετεύσω
Τότε προσλαβεῖν με δοῦλον,
Ὅτ' ἂν ἔλθῃ βασιλεύων.
Πάτερ, ἵλεως γενοῦ μοι,
Ἔλεον καὶ χάριν εὕρω·
Ὅτι δόξα καὶ χάρις σοι
Ἄχρις αἰῶνος ἀμέτρου.

ΛΑ'. *Ὕμνος ἄλλος.*

Δόξα Θεῷ τῷ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ παμβασιλῆϊ·

288-289 Per quem sol lucet,
Per quem cursus lunæ,
Per quem siderum eximia pulchritudo,
Per quem homo venerabilis
Consecutus est divini numinis cognitionem,
Cum sit ratione præditum animal.
Tu enim creasti omnia,
Suum attribuens ordinem cuilibet,
Et tua gubernans providentia.
Verbum dixisti, opus exstitit.
Verbum tuum, Deus tuusque Filius est.
Ejusdem enim naturæ est,
Et æqualis honore Parenti
Qui omnia coagmentavit,
Ut omnibus imperet.
Complectens autem omnia
Spiritus sanctus qui ipse Deus est,
Providus custodit.
Vivam Trinitatem te dicam
Unum atque unicum monarcham,
Naturam immutabilem, principii expertem,
Naturam essentiæ ineffabilis,
Sapientiæ mentem imperviam
Robur cœlorum inconcussum,
Absque principio, absque fine,
Nulli unquam visum lumen,
Prospicientem omnia,
Nihil vel profundissimum ignorantem
A terra usque ad inferos.
Pater, propitius esto mihi;
Semper colere
Numen istud da mihi,
Peccata autem mea projice,
Conscientiam purgans
Ab omni mala cogitatione,
Ut dem gloriam Deo
Puras tollens manus,
Ut Christo benedicam,
Et genu flexo supplicem
Ut me tunc suscipiat servum suum
Quando venerit regnaturus.
Pater, propitius esto mihi,
Misericordiam et gratiam inveniam;
Nam gloria et gratiarum actio tibi debetur,
In perpetua sæcula.

XXXI. *Hymnus alius**.

Gloria Deo Patri et Filio omnium dominatori:

* Alias Toll. 15, pag. 91.

XXX. 9 *Κάλλος*. Vat. κλέος.
22 *Περιλάμβανον*. Ita Coisl. Edit. παραλαμβάνων.
30 *Οὐρανῶν ἄπταιστον*. Coislinianus codex οὐρανίων, Vaticanus autem ἄπαυστον.
34 *Βάθος οὐδὲν ἀγνοοῦσαν*. *Profundissima quæque penetrantem.*
46 *Τότε*. Forsan. ὥστε. — Ita Benedictini, quod male conjectum videtur, cum nullum alium hujus carminis versum invenias sic pedem amphimacrum pro anapæsto recipientem. Cæterum τότε vicem antecedentis, ut aiunt, gerit, ante ὅτ' ἄν, *tum,... cum*, (CAILLAU.)
47 *Ἔλθῃ*. Coisl ἔλθῃς.

METRICA VERSIO.

Quem lucet obque Phœbus,
Ob quem sororque currit,
Et astra pulchra cœli,
Ob quemque nosse numen
Nacti sumus supremum
Nos, contigit quibus mens.
Nam cuncta tu creasti,
Et ordinem dedisti
Cunctis, et hæc gubernas.
Locutus es, fuitque
Statim quod es locutus.
Sermo tuus Deusque
Est, natus et, tibique
Essentia parenti
Par, ac honore prorsus
Nil non is ordinavit,
Ut imperet quibusque.
At Spiritus coercens
Vi cuncta præpotenti,
Gubernat et tuetur.
O viva Trinitas, te
Unum canam monarcham,
Origo cui nec ulla
Est, versio nec ulla:
Excedit esse cujus
Sermonis omne robur:
Sophiaque mente cujus
Nulla potest teneri:
Cœli perenne robur,
Ortu carensque fine,
B Aciemque cujus omnem
Splendor fugit supremus.
Quæ cuncta contueris,
Quam nil humi latet, nil
Et in mari profundo.
Lenis, Pater, mihi sis:
Da numen istud a me
Colatur absque fine.
Absterge quæ patravi,
Mentem meam repurgans,
Ne quid mali volutet:
Ut gloriam tibi dem,
Puras manus in altum
Tollens, canamque Christum:
Genu petamque nixo,
Assumat ut clientem,
Ad sceptra cum redibit.
Lenis, Pater, mihi sis:
Da te mihi benignum:
Grates, decus decent quem
In sæcla sæculorum.

XXXI. HYMNUS ALIUS.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Gloria summa Patri, summo par gloria Nato;

Δόξα πανευφήμῳ Πνεύματι παναγίῳ.
Ἡ Τριὰς εἷς Θεός ἐστιν, ὅς ἔκτισε, πλῆσέ τε πάντα,
Οὐρανὸν οὐρανίων, γαῖαν ἐπιχθονίων·
Πόντον, καὶ ποταμοὺς, καὶ πηγὰς πλῆσεν ἐνύδρων,
Πάντα ζωογονῶν πνεύματος ἐξ ἰδίου·
Ὄφρα σοφὸν κτίστην πᾶσα κτίσις ὑμνήσειε,
Τοῦ ζῆν, τοῦ τε μένειν, αἴτιον ὄντα μόνον.
Ἡ λογικὴ δὲ μάλιστα φύσις διὰ παντὸς ἀείση,
Ὡς βασιλεῖα μέγαν, ὡς ἀγαθὸν πατέρα.
Πνεύματι, καὶ ψυχῇ, καὶ γλώττῃ, καὶ διανοίᾳ,
Δὸς καὶ ἐμοὶ καθαρῶς δοξολογεῖν σε, Πάτερ.

ΛΒ'. *Ὕμνος ἑσπερινός.*

Σὲ νῦν εὐλογοῦμεν,
Χριστέ μου, Λόγε Θεοῦ,
A Φῶς ἐκ φωτὸς ἀνάρχου,
Καὶ Πνεύματος ταμίας,
Τριττοῦ φωτὸς εἰς μίαν
Δόξαν ἀθροιζομένου·
Ὃς ἔλυσας τὸ σκότος,
Ὃς ὑπέστησας τὸ φῶς,
Ἵν' ἐν φωτὶ τὰ πάντα κτίσῃς,
Καὶ τὴν ἄστατον ὕλην
Στήσῃς μορφῶν εἰς κόσμον,
Καὶ τὴν νῦν εὐκοσμίαν·
Ὃς νοῦν ἐφώτισας ἀνθρώπου
Λόγῳ τε καὶ σοφίᾳ,
Λαμπρότητος τῆς ἄνω
Καὶ κάτω θεὶς εἰκόνα,
Ἵνα φωτὶ βλέπῃ τὸ φῶς,
Καὶ γένηται φῶς ὅλος.
Σὺ φωστῆρσιν οὐρανὸν
Κατηύγασας ποικίλοις.
Σὺ νύκτα καὶ ἡμέραν
Ἀλλήλαις εἴκειν ἠπίως

Gloria Spiritui quam maxima laude celebrando, sanctissimo.
Trinitas unus Deus est, qui creavit implevitque omnia,
Cœlum cœlestibus, terram terrestribus,
Mare et flumina, et fontes implevit aquatilibus,
Omnia vivificans virtute proprii Spiritus :
Ut sapientem creatorem omnis creatura laudet,
Qui, quod vivant et permaneant, causa est unica.
290-291 Rationis vero compos maxime natura semper celebret,
Ut regem magnum, ut bonum patrem.
Spiritu, et mente, et lingua et cogitatione
Da et mihi pure te laudibus cumulare, Pater.

XXXII. *Hymnus vespertinus* *.

Tibi nunc benedicimus,
Christe mi, Verbum Dei,
Lumen ex lumine sine principio
Et Spiritus sine principio,
Trino lumine in unam
Gloriam coeunte;
Qui solvisti tenebras,
Qui produxisti lucem,
Ut in luce omnia creares,
Et mobilem materiam
Sisteres, in hanc speciem mundi effingens,
Et in hunc decentem ordinem,
Qui mentem illuminasti hominis
Ratione et sapientia
Splendoris superni
Etiam infra ponens imaginem,
Ut lumine videat lumen,
Et fiat lumen totus.
Tu luminibus cœlum
Fulgere fecisti variis;
Tu noctem et diem sibi vicibus
Alternis cedere blande

* Alias Toll. 16, pag. 97.

XXXI. 10 *Ὡς βασιλεῖα.* Videtur hoc Gregorio familiare fuisse, ut ε, addito ι, produceret. Alias ὡς βασιλῆα scribi legive potuerit. — Ita Tollius, qui forte male imputavit pravam scribendi rationem cujusdam librarii, cui scilicet indiscreta fuerint ῆ et εῖ propter absolutam soni similitudinem. (Caillau.)

XXXII. Titul. *Ὕμνος.* Chig. τοῦ αὐτοῦ λόγος εὐχαριστήριος.

1 *Νῦν.* Chig. et Coisl. καί.

4 *Ταμίας.* Coisl. ταμία. Chig. Πνεῦμα τὸ ταμία. Edit. ἀνάρχου, unde vix sensus rationi accommodatus educi potest; quod nos, contra Benedictinorum versionem, qui posuerant *et Spiritus sine principio*, corrigere præsumpsimus. (Caillau.)

16 *Καὶ κάτω*, etc. Benedictini hæc verba verterant, quasi in textu legeretur τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω. Sed cum τῆς in secundo phrasis membro deficiat, evidentissimum est particulam καί non conjunctivam esse, sed expletivam, unde sensus est *Deum posuisse mentem hominis etiam hic infra tanquam imaginem splendoris superni.* Hinc in re tam clara non dubitavimus versionem mutare Benedictinorum, qui scripserant : *Splendoris superni et inferi ponens imaginem.* Id.

18 *Ὅλος.* Coisl. ὅλον.

METRICA VERSIO.

Summa sit et sancto gloria Spiritui.
Unicus et trinus fecit Deus omnia, terram
Terrenis implens, æthera et æthereis;
Æquor aquatilibus, fluvios fontesque replevit,
Cuncta simul proprio Flamine vivificans;
Ut tanto auctori laudes canat omne creatum,
Qui vitam ordiri, qui retinere dedit.
Illa sed in primis ratio quibus alma refulsit
Regem glorificent, glorificentque patrem.
Mente, anima, lingua necnon et corde volenti
Da mihi, da pure te celebrare, Pater.

XXXII. HYMNUS VESPERTINUS. (*A. B. Caillau interprete*).

Laudes damus tibi nunc, Cœleste, Christe, Verbum,
B De luce lux ab ævo,
Et Spiritus sequester :
Ex luce namque trina
Splendor refulget unus.
A te soluta noctis
Est umbra; lumen a te
Exivit, ens ut omne
In luce conderetur,
Et cuncta quæ moventur
In orbis hanc figuram
Et ordinem venirent.
Illuminata per te
Humana mens sagaci
Rationis est nitore,
Superæque fulget infra
Imago facta lucis,
Ut luce pervideret
Almam corusca lucem,
Totumque lumen esset.
Per te polus micavit
Vario rotundus igne
Nox et dies vicissim
Cedunt tenentque regnum :

Ἔταξας, νόμον τιμῶν
Ἀδελφότητος καὶ φιλίας.
Καὶ τῇ μὲν ἔπαυσας κόπους
Τῆς πολυμόχθου σαρκός·
Τῇ δ' ἤγειρας εἰς ἔργον,
Καὶ πράξεις τάς σοι φίλας,
Ἵνα τὸ σκότος φυγόντες
Φθάσωμεν εἰς ἡμέραν,
Ἡμέραν τὴν μὴ νυκτὶ
Τῇ στυγνῇ λυομένην.
Σὺ μὲν βάλοις ἐλαφρὸν
Ὕπνον ἐμοῖς βλεφάροις,
Ὡς μὴ γλῶσσαν ὑμνῳδὸν
Ἐπὶ πολὺ νεκροῦσθαι.
Μήτ' ἀντίφωνον ἀγγέλων
Πλάσμα σὸν ἡσυχάζειν.
Σὺν σοὶ δὲ κοίτη εὐσεβεῖς
Ἐννοίας ἐταζέτω,
Μηδέ τι τῶν ῥυπαρῶν
Ἡμέρας νὺξ ἐλέγχῃ,
Μηδὲ παίγνια νυκτὸς
Ἐνύπνια θροείτω·
Νοῦς δὲ καὶ σώματος δίχα
Σοί, Θεέ, προσλαλείτω,
Τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ,
Καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
Ὧ τιμὴ, δόξα, κράτος,
Εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΓ'. *Εὐχαριστήριον.*

Σοὶ χάρις, ὦ πάντων βασιλεῦ, πάντων δὲ ποιητά.
Οὐρανὸς ἐπλήσθη δόξης σέο, πᾶσά τε γαῖα
Σῆς σοφίης. Θεὸς Υἱὸς ὁ σὸς Λόγος ἔκτισε πάντα.
Σὸν ἅγιον Πνεῦμα ζωὴν πάντεσσι χορηγεῖ.
Ἱλήκοις κόσμῳ θεία Τριάς· ἵλαθι δ' ἡμῖν,
Υἱὲ Θεοῦ κατὰ πνεῦμα, καὶ ἀνθρώπου κατὰ σάρκα,
Ὅστις ἐπὶ σταυροῖο μόρον τέτληκας ἐπισπεῖν,
Οἷα βροτός· τριτάτῃ δὲ πύλας λίπες ἀΐδονῆος,
Οἷα Θεός· θανάτου γὰρ ἔλυσας δεσμὸν ἀναστὰς,
Καὶ βροτέῃ γενεῇ φύσιν ὤπασας, οἷα καὶ ἡμᾶς
Ζώειν ἤματα πάντα, σὲ δ' ἄμβροτον αἰὲν ἀείδειν.

Jussisti, legem statuens
Fraternitatis et amicitiæ,
Et illa quidem modum posuisti
Laboribus ærumnosæ carnis,
Ista autem excitasti ad opus
Et negotia tibi amica,
Ut tenebras fugientes
Festinemus ad diem,
Diem nulla nocte
Tristi solvendam.
Tu quidem mitte levem
Somnum meis palpebris,
Ut ne lingua laudatrix
Longius sopita sileat.
Neu respondens angelis
Opus tuum quiescat:
Tecum autem cubile pias
Cogitationes deferat,
Neve quidquam sordium
Diei nox redarguat,
Neu ludibria noctis
Vana somnia perturbent;
Sed mens etiam sine corpore
Te, Deus, alloquatur,
Patrem et Filium,
Et sanctum Spiritum,
Cui honor, gloria, fortitudo,
In sæcula. Amen.

292-293 XXXIII. *Actio gratiarum* *.

Tibi gratiæ, o rex omnium, omniumque conditor;
Cœlum plenum est gloria tua, omnisque terra
Tua sapientia. Deus Filius, tuum Verbum, creavit omnia.
Tuus sanctus Spiritus vitam omnibus subministrat.
Propitieris mundo, divina Trinitas. Propitiare et nobis,
Fili Dei secundum spiritum, et hominis secundum carnem,
Qui in cruce mortem pati sustinuisti
Ut homo, tertia vero die portas liquisti inferni
Ut Deus, mortis enim solvisti vincula resurgens,
Et mortali generi naturam contulisti, qua et nos
Vivamus omnes dies, teque immortalem semper canamus.

* Alias Toll. 13, pag. 95.

38 *Ἡσυχάζειν*. Coisl. habet ἡσυχάζοι.
41 *Μηδέ τι*. Ita Coisl. et Chig. Edit. μηδ' ἔτι.
42 *Ἡμέρας*. Ita Coisl. et Chig. Edit. ἡμέραν. Mox ἐλέγχῃ pro ἐλέγξῃ, quod habent edit.
45 *Νοῦς δέ*. Coisl. νοῦς καί.
XXXIII. 10 *Ἡμᾶς*. Sic legendum merito putat Tollius. In edit. ὔμμεν, sed male.

METRICA VERSIO.

Fratrem inter et sororem
Est blanda lex amoris.
Dulcem dat ista vitæ
Requiem laboriosæ:
Illo sed excitamur
Ad opus tibi probatum,
Ut nocte derelicta
Tendamus ad diem almum,
Nulla nigrantis umbra
Noctis diem fugandum.
Levem meis soporem
Da palpebris benignus;
Ne, longius sopita,
Quæ lingua te celebrat,
Silentio prematur,
Nec angelis reclamans
Opus tuum quiescat.
Tecum cubile sacra
Mi cogitata portet;
Neu criminosa sordes
Nox arguat diei;
Ludibriove noctis
Me vana visa turbent.
Sed carne mens soluta
Tibi, Deus, loquatur,
Patremque Filiumque
Et Spiritum salutet,
Cui laus, honor, potestas,
Per cuncta sæcla. Fiat.

XXXIII. GRATIARUM ACTIO.

(A. B. Caillau interprete.)

Laus tibi sit, princeps mundi, mundique Creator
Gloria cœlum implet, totam sapientia terram;
Ecce tuum Natus Verbum Deus omnia fecit;
Spiritus ecce tuus vitam omnibus afflat ubique.
Sis bona, diva Trias, mundo; mihi tu bonus esto,
Nate Dei juxta mentem, carnalia juxta
Nate hominis, cruce qui pendens mortalis obisti,
Infernique Deus voluisti linquere portas,
Vincla resolvendo mortis, cum tertia lux est;
Naturamque homini larga pietate dedisti,
Qua semper vivens, te prædicet usque perennem.

ΛΔ'. Εὐχαριστήριον ἄλλο.

Σοὶ χάρις, ὦ πάντων βασιλεῦ, πάντων δὲ ποιητά.
Σοὶ χάρις· ὃς τὰ νοητὰ λόγῳ, τά θ' ὁρατὰ κελεύσει
Στήσας τ' οὐ πρὶν ἐόντα, καὶ ἐξ ἀφανοῦς κατέδειξας.
Σὸν θρόνον ἀμφιέπουσιν ἀκήρατοι ὑμνητῆρες,
Ἔνθεν μυριάδες, καὶ χιλιάδες πάλιν ἔνθεν,
Ἀγγελικῆς στρατιῆς πυρόεις χορὸς, ἄφθιτοι ἀρχὴν
Λαοὶ πρωτοτόκων, καὶ λαμπομένων χορὸς ἄστρων·
Πνεύματα θεσπεσίων ἀνδρῶν, ψυχαί τε δικαίων,
Πάντες ὁμηγερέες, καὶ σὸν θρόνον ἀμφιέποντες,
Γηθοσύνῃ τε, φόβῳ τε διηνεκὲς ἀείδουσι
Ὕμνον ἀνυμνείοντες ἀκήρατον, ἢ καὶ ἄπαυστον·
Σοὶ χάρις, ὦ πάντων βασιλεῦ, πάντων δὲ ποιητά.
Οὗτος ἀκήρατος ὕμνος ἐπ' οὐρανίοιο χοροῖο.
Ναὶ λίτομαι κἀγὼ, Πάτερ ἄφθιτε, καὶ γόνυ κάμπτω
A Ἡμετέρης κραδίης, Πάτερ ἄμβροτε, καὶ νόος ἔνδον
Πρηνής σου προπάροιθε· κάρη δέ μοι ἐς χθόνα νεύει
Λισσομένῳ· κεῖμαι δ' ἱκέτης, καὶ δάκρυα χεύω.
Οὐδὲ γὰρ ἄξιός εἰμι πρὸς οὐρανὸν ἀντία λεύσσειν
Ἀλλὰ σύ μ' οἰκτείροις, ἐλέους Πάτερ, ἵλαος ἔσσο
Σῷ κινυρῷ θεράποντι· σάου δέ με χεῖρα τανύσσας
Ἐξ ὀνύχων θανάτοιο, νοήματα πάντα καθήρας.
Μή μ' ἀπογυμνώσῃς σοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον
Χεῦε μένος καὶ θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἐμοῖσιν·
Ὄφρα σε καὶ κραδίῃ, καὶ χείλεσι καλὸν ἀείσω.
Ὥσπερ ἐμῷ γενετῆρι, σῷ θεράποντι παρέστης,
Δὸς καὶ ἐμοὶ καθαρὸν βίοτον, καθαράν τε τελευτὴν,
Ἐλπωρήν τε τυχεῖν ἀγαθὴν, ἔλεόν τε, χάριν τε·
Πάντα δ' ἀμαλδύνει, ὅσα ἤλιτον ἐκ νεότητος,

XXXIV. *Alia gratiarum actio* *.

Tibi gratiæ, o rex omnium, et omnium creator:
Tibi gratiæ, qui intelligibilia mente et visibilia, jussu
Creasti, cum antea non essent, et ex obscuro manifestasti.
Tuum thronum circumstant perfecti laudatores,
Hinc millia millium, et inde rursus millia multa,
Angelici exercitus igneus chorus, incorruptus ab initio
Populus primogenitorum, et lucentium chorus astrorum;
Spiritus divinorum virorum, animæque justorum,
Omnes simul congregati thronum tuum circumstantes,
Lætitia et pavore indesinenter canunt
Hymnum accinentes perennem et incessabilem:
Tibi gratiæ, o rex omnium, omniumque conditor.
Hic perpetuus hymnus in cœlesti choro.
Ita supplico et ego, Pater æterne, et genu flecto
Mei cordis, Pater immortalis, et mens intus
Prona coram te; caput autem in terram inclino
Tibi supplicans. Jaceo supplex et lacrymas fundo
Neque enim dignus sum in cœlum oculos tollere.
Sed tu mei miserere, misericordiæ Pater, propitius esto
Tuo lamentanti famulo. Salva me manum extendens
Ex unguibus mortis, sensus omnes expurgans.
Ne me nudes tuo Spiritu, sed potius amplius
Infunde fortitudinem et fiduciam pectoribus meis,
Ut te et corde et labiis rite canam.
Quemadmodum meo patri, tuo famulo, adfuisti,
294 295 Da mihi et puram vitam, sanctamque mortem;
Spemque nancisci bonam, et misericordiam et gratiam.
Omnia autem dele, quæcunque peccavi a juventute,

* Alias Toll. 14, pag. 95.

XXXIV. 25 *Γενετῆρι, σῷ.* Tollius legere mallet γενετῆρ' ὡς σῷ. Nobis melius videtur γενετῆρι, τεῷ. (CAILLAU.)

28 *Ἀμαλδύνει.* Mallet Tollius ἀμαλδύνῃς, et quidem rectius. Ibidem ὅσσ' ἤλιτον.

METRICA VERSIO.

XXXIV. ALIA GRATIARUM ACTIO.
(*A. B. Caillau interprete.*)

Laus tibi, regnator mundi, mundique Creator,
Laus tibi, qui menti noscenda videndaque, jussu
Fecisti, nihilum educens in lumen ab umbris.
Turba thronum æterno cœtu circumdat et hymnis;
Mille hinc, inde decem rursus stant millia, turmæ
Flammeus angelicæ chorus, immortalis ab ævo,
Et genitus primo populus, lucentiaque astra,
Divinorum hominum mentes animæque beatæ
Densato solium stipantes agmine, læto
Corde simul pavido pie tibi pia carmina fundunt,
Perpetuumque iterant hymnum sine fine canentes:
Laus tibi, regnator mundi, mundique Creator.
Semper hic æthereo renovatur cantus olympo.
B Te precor ipse, Pater, supplex, flexisque fidelis
Poplitibus cordis, Pater immortalis, adoro.
Mens inter complexa pedes silet, oraque terræ
Fixa manent; largos effundunt lumina fletus.
Dignus enim non sum qui tollam ad sidera vultus.
Tu miserere mei, clemens Pater, et bonus esto,
Dum servus precor ipse tuus; tua mortis ab ungue
Me manus eripiat; purgentur et intima mentis.
Ne me, oro, prives divino Flamine; firmet
Sed magis infuso fiducia robore pectus,
Ut te corde simul memori labiisque celebrem.
Te dextrum sensit genitor, mihi dexter adesto.
Vivere da pure, puram da occumbere mortem.
Spes bona me recreet, recreet pia gratia mentem
Dele cuncta, bonus princeps, quæ cæca juventus

Ὡς ἀγαθὸς βασιλεύς· ὅτι σοὶ χάρις ἤματα πάντα,
Σοὶ χάρις ἤματα πάντα, καὶ εἰς αἰῶνας ἅπαντας.

ΛΕ'. *Ἐπίκλησις πρὸ τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως.*

Κλῦθι, Πάτερ Χριστοῦ πανεπίσκοπε, τῶνδε λιτάων
Ἡμετέρων· μολπὴν δὲ χαρίζεο σῷ θεράποντι
Θεσπεσίην. Ζαθέην γὰρ ἐς ἀτραπὸν ἴχνος ἐλαύνων
Οὗτος, ὃς αὐτογένεθλον ἐνὶ ζωοῖς Θεὸν ἔγνω,
Καὶ Χριστὸν θνητοῖσιν ἀλεξίκακον βασιλῆα·
Ὅς ποτ' ἐποικτείρας μερόπων γένος αἰνὰ παθόντων
Πατρὸς ὑπ' ἐννεσίῃσιν ἑκὼν ἠλλάξατο μορφήν.
Γίγνετο δὲ θνητὸς Θεὸς ἄφθιτος, εἰς ὅκε πάντας
Ταρταρέων μογέοντας ὑφ' αἵματι λύσατο δεσμῶν.
Δεῦρ' ἴθι νῦν, ἱερῆς καὶ ἀκηρασίης ἀπὸ βίβλου
Ψυχὴν σὴν ἀτίταλλε θεοπνεύστοις ἐνὶ μύθοις.
Ἔνθα γὰρ ἀθρήσειας ἀληθείης θεράποντας
Ζωὴν ἀγγελέοντας ὑπ' οὐρανομήκεϊ φωνῇ.

ΛϚ'. *Ἐνόδια.*

Χριστὲ ἄναξ, ὃς πάντα πέλεις τοῖσιν μερόπεσσιν
Ἐσθλὰ, καὶ ἐν πάντεσσιν ὁδὸς ἰθεῖα τέτυξαι,
Ὃς πυρὶ καὶ νεφέλῃ στρατὸν ἤγαγες, ὅς θ' ὁδὸν εὗρες
Ἐν πελάγει τμηθέντι φίλοις, Φαραὼ δ' ἐκάλυψας,
Ἄρτον δ' οὐρανόθεν ξεῖνον ὤπασας, ἐκ δ' ἄρα πέτρης
Ἔβλυσας ἀκροτόμοιο ῥόον, μέγα θαῦμ', ἐν ἐρήμῳ·
Δυσμενέων ἀνδρῶν στῆσας μένος, εὖτε διέσχε,
Σταυρὸν ὑποσκιάων, Μωσῆς χέρας, ἄλκαρ ἐμεῖο.
Μήνη δ' ἠέλιός τε δρόμον σχέθον. Ὡς δὲ ῥέεθρον

Ut bonus rex : quoniam tibi gratia diebus cunctis,
Tibi gratia diebus cunctis, et in omnia sæcula.

XXXV. *Precatio ante Scripturæ lectionem* *.

Audi, Pater Christi, omnia conspiciens, has preces
Meas. Cantum indulge tuo famulo
Cœlestem. Divinam enim in semitam vestigia dirigit
Ille, qui ex se genitum in vivis Deum novit,
Et Christum mortalibus malorum depulsorem regem
Qui aliquando misertus humani generis gravia passi,
Patris consilio volens mutavit formam,
Et factus est mortalis, Deus immortalis, donec omnes
Tartareis gementes per sanguinem solveret vinculis.
Huc adesto nunc, et sacro puroque ex libro
Animam tuam sagina divinitus inspiratis sermonibus.
Hic enim videris veritatis ministros
Vitam annuntiaturos cœlesti voce.

XXXVI. *Precatio ante iter suscipiendum* **.

Christe rex, qui omnia exsistis tuis hominibus
Bona, et in omnibus via recta es,
Qui igne et nebula exercitum duxisti, quique viam pandisti
In mari amicis scisso, Pharaonem autem aquis obruisti,
Panem e cœlo novum tribuisti, e petra etiam
Prærupta scaturire fecisti aquæ fluenta in eremo, o magnum miraculum
Hostilium turmarum potentiam fregisti, cum extenderet
Moyses manus suas, formam exprimens crucis, quæ meum est præsidium.
Luna et sol substitere; atque etiam flumen

* Alias Toll. 12, pag. 95. ** Alias Bill. 54, pag. 127.

XXXV. Tit. *Ἐπίκλησις.* Carmen istud præfationis instar est præligendum, inquit Tollius, seu præmittendum syntagmati Carminum heroicorum.
3 *Ἐλαύνων.* Mallem cum Tollio, ἐλαύνοι, scilicet poeta.
8 *Γίγνετο.* Pro ἐγένετο. Sic profecto legendum pro γείτονα, quod mendose legitur in mss.

XXXVI. 2 *Ἰθεῖα.* Reg. 991 sup. lin. εὐθεῖα.
3 *Ὃς πυρί.* Schol. διὰ πυρός, *per ignem.*
4 *Τμηθέντι.* Coisl. et Vat. τμηγέντι.
7 *Μένος.* Sup. lin. τὴν δύναμιν.

METRICA VERSIO.

Heu! male deliquit. Tibi nam laus tempus in omne;
Tempus in omne tibi laus, laus in sæcula cuncta.

XXXV. PRECATIO ANTE SCRIPTURÆ LECTIONEM.
(*A. B. Caillau interprete.*)

Vota, Pater Christi, qui conspicis omnia, mitis
Suscipe, nuncque tuo præbe cœlestia servo
Carmina. Nam sacro figit vestigia calli
Qui propria novit genitum virtute Tonantem,
Et mala pellentem a mortalibus omnia Christum:
Qui nostri sortem generis miseratus acerbam
Patre volente volens formam mutavit, onusque,
Immortale licet lumen, mortale recepit,
Solveret infernis cunctos dum sanguine vinclis.
Huc adsis: purum cape sacratumque volumen,
Nunceque tuam divo mentem sermone sagina.
Hic etenim veri dabitur rectique ministros
Cernere, qui pandent cœlesti voce salutem.

XXXVI. PRECATIO ANTE ITER SUSCIPIENDUM.
(*Billio interprete.*)

Christe potens rerum, atque hominum bona cuncta tuorum,
Rebus et in cunctis, qua pergant, semita recta,
Ingens qui flamma duxisti atque ignibus agmen:
Quique iter Isacidis freta per ventosa dedisti,
Niliculum insanum mergens in gurgite regem:
Cujus et ætherea panis delapsus ab arce est
Munere, et in vasta (facinus mirabile!) eremo
Maxima de rigido manarunt flumina saxo:
Cujus et hostiles infregit dextra phalanges,
Mose manus tendente pias in vertice montis
Atque crucem signante, meum qua nititur omne
Auxilium: cujus jussu sol lunaque cursus
Continuere suos, cessit properantibus amnis,

Εἶξεν ἐπειγομένοισιν, ὁδὸς δ' ἐπὶ γαῖαν ἐτύχθη
Ῥηϊδίη, τὴν αὐτὸς ὑπέσχεο καὶ κατένευσας.
Αὐτὸς δ' οὐρανίην οἶμον μερόπεσσιν ἔδειξας
Ὕστατον, ἀρχαίῃ δὲ νέην ἐπέμιξας ἀταρπὸν,
Εὖτε Θεὸς θνητός τε κραθεὶς, ἐπὶ γαῖαν ὁδεύσας
Ἡμετέρην, αὖθις δὲ πρὸς οὐρανὸν ἔνθεν ἀερθεὶς,
Ἵξεαι ἐλδομένοισι φαάντερος, ἢ τὸ πάροιθεν.
Αὐτὸς καὶ πελάγους ἐπεβήσαο, σοῖς δὲ πόδεσσιν
Οἶδμα πέσεν, χαλεποῖσι βιαζόμενον ἀνέμοισιν.
Ἀλλὰ μάκαρ, καὶ ἐμοί γε συνέμπορος ἐλθὲ καλεῦντι
Σήμερον, εὐοδίην δὲ πόροις, καὶ ἄγγελον ἐσθλὸν,
Πομπὸν, ἀλεξητῆρα, βοηθόον, ὄφρα με πάντων
Ἠματίων νυχίων τε κακῶν ἄπο τηλόθ' ἐέργων,
Καὶ τέλος ἐσθλὸν ὁδοῖο χαριζόμενος μογέοντι,
Οἴκοθεν ἀρτεμέοντα, καὶ οἴκαδέ μ' αὖθις ἀγινοῖ

A Ἠοῖσίν τε φίλοις τε ὁμὸν βίον ἀμφιέπουσιν,
Ἔνθα σε νύκτα καὶ ἦμαρ ἐλεύθερος, ἀτρεμέων τε
Λισσοίμην, κακότητος ἀμιγέα σοι βίον ἕλκων,
Σοί τε νόον πτερόεντα, βίου φάος, αἰὲν ἀείρων,
Μέσφ' ὅτε καὶ πυμάτην ξυνὴν ὁδὸν ἐξανύσαιμι,
Ἐς δὲ μονὴν ἔλθοιμι μόγου τέλος εὐσεβέεσσι.
Σοὶ ζῶ, σοὶ λαλέω, σοὶ δ' ἕζομαι, ὦ ἄνα Χριστὲ,
Σοὶ δ' αἴρω ποδὸς ἴχνος, ἐπεὶ σύ με χειρὶ καλύπτεις·
Ἀλλά με καὶ νῦν ἄγοις ἐσθλὸν ἐπὶ τέρμα πορείης.

ΛΖ'. *Ἄλλη περὶ εὐοδίας προσευχή.*

Οὐκ ἔστ' οὐδὲ ποδὸς χωρὶς σέο ἴχνος ἀεῖραι,
Χριστὲ ἄναξ, ὃς πάντα πέλεις σοῖσιν μερόπεσσιν
Ἐσθλὰ, καὶ ἐν πάντεσσιν ὁδὸς ἰθεῖα τέτυξαι.
Σοὶ πίσυνος, καὶ τήνδε τέμνω τρίβον, ἀλλά με πέμποις

Cessit festinantibus Israelitis, et via facilis parata est
Ad terram quam ipse promiseras et annueras.
Tu denique ipse cœlestem viam hominibus ostendisti,
Veteri autem novam adjunxisti semitam,
Quando Deus et homo simul, in terram veniens
296-297 Nostram rursus aut in cœlum e terra sublatus
Venies cupientibus manifestior quam antea.
Ipse etiam mare conscendisti, tuisque pedibus
Tempestas concidit gravissimis commota ventis.
O beate, et mihi comes adesto vocanti te
Hodie, prosperumque iter præbeas et angelum bonum
Ducem, malorum depulsorem, adjutorem, ut me ab omnibus
Diurnis nocturnisque malis procul removens,
Felicemque vitæ finem præstans mihi laboranti,
E domo sanum, et domum rursus incolumem reducat
Propinquis et amicis similem meæ vitam agentibus,
Ubi te nocte ac die liber et tranquillus
Deprecer, sceleris puram tibi vitam ducens,
Celeremque ad te mentem, vitæ jubar, semper attollens,
Donec extremam et communem omnibus viam peregero,
Et in domicilium venero quod piis est laboris meta.
Tibi vivo, tibi loquor, tibi sedeo, o rex Christe,
Tibi moveo pedum vestigia, quoniam tu me manu tegis:
Me igitur et nunc perducas ad bonum finem itineris.

XXXVII. *Alia de prospero itinere precatio* *.

Ne unum quidem sine te possibile est pedis vestigium proferre,
Christe rex, qui omne es tuis mortalibus
Bonum, et in omnibus, via recta ades.
Tibi fidens et hanc ineo viam. Sed deduc me

* Alias Murator. 185.

12 *Αὐτὸς δ'*. Ita Vat. et Coisl. Edit. αὐτὴν δ'.
16 *Ἵξεαι*. Sic Coisl. et Vat. Edit. ἵξε.
24 *Ἀγινοῖ*. Vat. ἀγάγοι. Schol. Coisl. καθιστάνῃ.
25 *Ὁμὸν βίον*. Ad marg. 991 τοῖς τὸν ὅμοιον ἐμοὶ βίον ἄγουσι. D. Gaulyer legit ἐμόν, ac vertit, *quibus vita mea chara est.*
XXXVII. Titulus. Poematium istud sicut et sequens similia sunt iis quæ in præcedenti leguntur.

METRICA VERSIO.

Pronaque promissas patuit via lætaque ad oras:
Tu vero humanis iter ad cœlestia regna
Monstrasti, jungens veteri cum calle recentem,
Tum cum mortalis simul et Deus incola terræ
Factus es, ac superas remeasti victor ad arces,
Hincque etiam ad cupidos venies, quam clarior ante.
Tu mare cum pedibus premeres, mox orta procella
Concidit, et tumidis agitatum fluctibus æquor.
Tu mihi, sancte, viæ comitem te junge vocanti
Hac luce, atque tuo sit iter mihi numine faustum.
Pro duce sit, quæso, bonus angelus: illius ipse
Fulciar auxilio firmo: meque ille periclis
Subducens, gravibusque malis, noctuque, diuque,
Atque viæ optatum finem tribuensque laboris,
Incolumem inducat tectis, rursumque valentem
Sanguinis ad socios referat, charosque sodales:
Hic ubi perque dies omnes noctesque quietus

B Vota dabo, et vitæ spatium sine crimine ducam.
Atque ad te mentem, vitæ lux fulgida, tollam,
Donec mors cursum fragilis mihi finiat ævi.
Atque utinam sedes pertingere detur ad illas,
In quibus est justis requies finisque laborum.
Vivo tibi, tibi, Christe, loquor, sedeoque, pedemque
Tollo meum, nam tu me dextra operisque, tegisque.
Sit mihi meta viæ, duce te, lætissima, Christe.

XXXVII. ALIA PRECATIO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Nullum ferre gradum pedis, o rex Christe, valemus
Te sine; namque tuis solus mortalibus es tu
Omne bonum, et directa pates via semper, eunti
Carpo viam, fidens in te: me duc, age, quæso,

'Ασκηθῆ, καὶ πάντα πόροις, ὅσ' ἐέλδεται ἦτορ,
Καί με, Ἄναξ, παλίνορσον ἄγοις ἐπὶ δῶμα πενιχρὸν,
Ἔνθα σε νύκτα καὶ ἦμαρ ἐλεύθερος ἱλασκοίμην.

ΛΗ'. Ἄλλη εἰς ταὐτὸ προσευχή.

Ὃς πυρὶ καὶ νεφέλῃ στρατὸν ἤγαγες, ὅς δ' ὁδὸν εὗρες
A Ἐν πελάγει, πήξας κύματ' ἐλαυνομένοις.
Ἄρτον δ' οὐρανόθεν ὕσας ξένον οὐ δοκέουσιν·
Ἐκ δὲ πέτρης πηγὴν ἔθλυσας ἀκροτόμου.
Καὶ νῦν τῷ θεράποντι συνέμπορος ἐλθὲ καλεῦντι,
Χριστὲ, φάος μερόπων, δεξιὰ πάντα φέρων.

Illæsum; et omnia tribue, quæcunque desiderat cor meum,
Et me, Rex, reducem ducito ad domum pauperem,
Ubi te nocte et die liber mihi propitium reddam.

XXXVIII. *Alia precatio* *.

Qui igne et nube exercitum duxisti, quique iter fecisti
In mari, concrescere faciens fluctus pulsis:
Qui cœlitus novi panis pluviam fudisti nec opinantibus,
E petra autem prærupta fontem eduxisti:
Et nunc etiam tuo famulo te invocanti comes veni,
Christe, lumen mortalium, prospera omnia ferens.

* Alias Murator. 186.

METRICA VERSIO.

Illæsum, cordisque mei vota omnia comple,
Et brevius tectis reducem me redde modestis,
Liber ubi noctu merear tua dona diuque.

XXXVIII. ALIA PRECATIO.
(*A. B. Caillau interprete.*)

Nube vel igne favens, sacræ qui per freta plebi
B Pandisti siccum, dum fugiebat, iter:
Qui nova cœlestis fudisti munera panis,
Larga e præcisa rupe fluenta trahens:
Te nunc corde precor, famulo comes esto precanti,
Christe, hominum lumen, prospera cuncta ferens.

ΤΟΜΗ Β'. ΕΠΗ ΗΘΙΚΑ.

298-299 SECTIO II. CARMINA MORALIA.

Α'. *Παρθενίης ἔπαινος.*

Παρθενίην στεφάνοις ἀναδήσομεν ἡμετέροισιν,
Ἐκ καθαρῆς κραδίης καθαροῖς μέλποντες ἐν [ὕμνοις.
Τοῦτο γὰρ ἡμετέροιο βίου ξεινήϊον ἐσθλὸν,
C Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε φαάντερον, ἠδ' ἐλέφαντος,
Οἷς ζωὴν χθονίην χαμάδις βάλε παρθένος οἶστρος,
Πρὸς Θεὸν ὑψιμέδοντα νόου πτερὸν ἔνθεν ἀείρων.
Ἀρχομένου δ' ὕμνοιο συνιαίνοισθε μὲν ἁγνοί·
Ξυνὸν γὰρ πάντεσσιν ὕμνος γέρας εὐαγέεσσιν.

I. *In laudem virginitatis* *.

Virginitatem coronis nostris redimire juvat,
Ex puro corde puris psallentes in hymnis.
Hoc enim vitæ nostræ præclarum est donum,
Auro et electro splendidius et ebore,
His in quibus terrenam vitam humi sternit virgineus ardor,
Mentis alas ad Deum in cœlo regnantem hinc evehens.
Laudare autem incipiente me, congaudete, qui puri estis,
Est enim hymnus commune munus omnibus piis.

* Alias Bill. 3, p. 42.

I. ARGUMENTUM. *In hoc poemate disputat Gregorius utra vita præstantior sit, cœlebs, an conjugata. Quod ut magis perspicuum fiat, postquam altius laudes virginitatis repetivit poeta, utramque vitam inducit causam suam disceptantem. Tandem vincit cœlibatus. Meminit hujus poematis Hieronymus in* Catalogo scriptorum illustrium, *lib.* I, *cap.* 7, in Jovin., *ubi illud vocat, ut Suidas tom.* I, *pag.* 628 : Librum hexametro versu, virginitatis et nuptiarum contra se invicem disserentium.

TIT. *Παρθενίης ἔπαινος.* Sic melioris notæ codices. Alii ἐγκώμιον, vel ἔπος, vel λόγος. Alii addunt καὶ γάμου.

2 *Ἐκ καθαρῆς.* Ita mss. omnes. Edit. καθαρᾶς.

3 *Ξεινήϊον.* In Reg. 993 sup. lin. καὶ δῶρον.

7 *Συνιαίνοισθε.* Int. 993 συνευφραίνεσθε, *congaudete.*

METRICA VERSIO.

I. IN LAUDEM VIRGINITATIS.
(*Billio interprete.*)

Expertem thalami nostris redimire corollis
Vitam fert animus, puroque ex pectore puros
Hymnos et laudis meritos effundere versus.
D Hoc etenim nostræ donum est memorabile vitæ
(Electro atque ebore et fulvo splendentius auro),
Terrenam vitam quis sternit firmus et ardens
Virginitatis amor, mentes ad sidera tollens.
Laudis ad exorsum vestro mea gaudia plausu
Excipite, o puræ mentes et corpora pura.

Οἱ φθονεροὶ δὲ θύρῃσιν ἐπιφράσσοισθε ἀκουάς·
Εἰ δέ τις ἀμπετάσειεν, ἁγνίζοιτο φρένα μύθῳ.
Παρθενίη, μέγα χαῖρε, θεόσδοτε, δῶτερ ἐάων,
Μῆτερ ἀπημοσύνης, Χριστοῦ λάχος, οὐρανίοισι
Κάλλεσιν ἀζυγέεσσιν ὁμόζυγε· ἀζυγέες γὰρ,
Πρῶτα Θεὸς, μετέπειτα Θεοῦ χορὸς αἰὲν ἐόντος.
Ἤτοι ὁ μὲν πηγὴ φαέων, φάος οὔτ' ὀνομαστὸν,
Οὔθ' ἑλετὸν, φεῦγόν τε νόου τάχος ἐγγὺς ἰόντος,
Αἰὲν ὑπεκπροθέον πάντων φρένας, ὥς κε πόθοισιν
Ἑλκώμεσθα πρὸς ὕψος ἀεὶ νέον· οἱ δέ τε φῶτα
Δεύτερα ἐκ Τριάδος βασιλήϊον εὖχος ἐχούσης.
Πρώτη παρθένος ἐστὶν ἁγνὴ Τριάς. Ἐκ μὲν [ἀνάρχου
Πατρὸς Υἱὸς ἄναξ, οὔτ' ἔκτοθεν ὁρμηθέντος
A (Αὐτὸς γὰρ πάντεσσιν ὁδὸς καὶ ῥίζα καὶ ἀρχὴ),
Οὔτε πάϊν θνητοῖσιν ὁμοίϊα γειναμένοιο,
Ἀλλ' ὡς ἐκ σέλαος σέλας ἔρχεται. Ἐκ δ' ἄρα Παιδὸς,
Οὐκέτι παῖς ἀγαπητὸς ὁμοίϊον εὖχος ἐφέλκων·
Ὥς κεν ὁ μὲν μίμνῃ γενέτης ὅλος, αὐτὰρ ὅ γ' Υἱὸς
Οἷον καὶ μούνοιο μονώτατος· εἰς ἓν ἰόντε
Πνεύματι σὺν μεγάλῳ, τό ῥα πατρόθεν εἶσιν ὁμοῖον,
Εἷς Θεὸς ἐν τρισσοῖσιν ἀνοιγόμενος φαέεσσι.
Τοίη μὲν Τριάδος καθαρὴ φύσις. Ἐκ δ' ἄρα [κείνης,
Ἄγγελοι αἰγλήεντες, ἀειδέες, οἵ ῥα θόωκον
Ἀμφὶ μέγαν βεβαῶτες, ἐπεὶ νόες εἰσὶν ἐλαφροὶ,
Πῦρ καὶ πνεύματα θεῖα δι' ἠέρος ὦκα θέοντες,
Ἐσσυμένως μεγάλῃσιν ὑποδρήσσουσιν ἐφετμαῖς.

Invidi autem ostiis obstruite aures;
10 Aut si quis eas patefecerit, mentem expurget per ea quæ dicentur.
Virginitas, multum salve, a Deo data, largitrix bonorum,
Mater integritatis, Christi pars, cœlestibus
Pulchritudinibus conjugii expertibus compar : sunt enim conjugii expertes,
Primum quidem Deus, deinde Dei chorus sempiterni,
15 At ille quidem origo luminum, lumen quod nec nominari potest,
Nec apprehendi, fugiens animi celeritatem prope accedentis,
Omniumque mentes semper præcurrens, ut desideriis
Trahamur ad altitudinem semper novam : hi vero lumina
Secunda post Trinitatem quæ regiam majestatem obtinet.
20 Prima virgo est sancta Trinitas. Filius rex ex Patre
Principii experte, neque extrinsecus producto
(Ipse enim omnibus est via et radix et principium),
Neque filium similiter ac homines generante,
Sed ut splendor ex splendore procedit. Ex Filio autem
25 Non jam filius dilectus simili gloria præditus.
Sed manet totus Genitor, ac ipse etiam Filius tantummodo
Filius, et solus ex solo : in unum coeuntes
Cum magno Spiritu, qui ex Patre similis procedit,
300-301 Unus Deus in tribus resplendens luminibus.
30 Ac talis quidem est Triadis pura natura. Ex illa autem
Angeli splendentes, forma carentes, qui circa
Magnum thronum versantur : sunt enim mentes agiles,
Ignis et spiritus divini per aerem velociter currentes,
Ac cito magna facessunt præcepta.

15 *Ἤτοι ὁ μὲν πηγὴ φαέων*, etc. Iidem versus leguntur supra, sect. I, poem. VII, vers. 8 et seqq.

16 *Οὔθ' ἑλετόν*. Ita Reg. unus. Edit. οὐδ'.

19 *Ἐκ Τριάδος*. Gloss. παρηγμένα τῆς ἐχούσης τὸ κράτος τῶν πάντων βασιλείας.

21 *Υἱός*. Ita Chig. et Reg. Edit Υἱόν. Mox *ἔκτοθεν*, ἀπό τινος, παρ' ἑτέρου, *ab alio quoquam*.

25 *Ὁμοίϊον*. Gloss. κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὅμοιον.

27 *Οἷον*. Gloss. μόνον Υἱός, nempe significat Filium tantummodo filium esse, nec alterius filii parentem. Mox *εἰς ἓν ἰόντε*. Gloss. συνηγμένοι, συνελθόντες.

28 *Τό ῥα*. Ita Reg. 29 et 993. Deerat in editis ῥα, quæ particula ad metrum explendum necessaria est. Gloss. ὅπερ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς προέρχεται.

29. *Ἀνοιγόμενος*. Gloss. ἐν τρισὶν νοουμένοις προσώποις τοῖς ὁρῶσι δεικνύμενος.

31 *Ἀειδέες*. Gloss. ἀόρατοι, ἀσώματοι. Vide supra, sect. I, poem. VII, vers. 13 et seqq.

34 *Ἐσσυμένως*. Gloss. ὁρμητικῶς, ἐσπουδασμένως, μετὰ πάσης σπουδῆς. Mox μεγάλῃσιν. Ita tres Regg. et Coisl. Edit. μεγάλοισιν.

METRICA VERSIO.

Namque omnes æque laus hæc pietatis alumnos
Afficit. At quisquis misero livore teneris,
Sis procul, atque aures ad nostros obstrue versus :
Aut illas si forte aliquis patefecerit, ima
Mente prius cures fœdas abstergere sordes.
Salve, virginitas, divino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, et spiritibus sociata supernis,
Ignaris thalami ; nam magnus conjugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.
Luminis ille quidem fons est lumenque perenne,
Quod verbis nequit efferri, manibusve teneri.
Sed celeri cursu mentem fugit, atque propinquis
Ex oculis hominum semper subducitur, ut nos
Ad nova semper amor fastigia, sumptaque flamma
Pertrahat. Hi vero sunt proxima lumina, primo
A Triadis sanctæ lumen fulgore trahentes,
Quæ lumen splendore suo supereminet omne.
Prima Trias virgo est. Siquidem Patre natus anarcho
B Filius est : nec enim Pater ortum traxit ab ullo
(Utpote principium rerum, et vitalis origo),
More nec humano generavit semine natum :
Sed velut igniculos videas ex igne micantes.
At vero ex Nato non jam progignitur alter
Filius, æqualem qui Patri carpat honorem.
Nam totus manet ille Pater, manet hic quoque [totus
Filius, ex solo solus, cum Pneumate sacro
(A Patre quod supero, similis tamen omnia Patri
Progreditur), juncti natura, nam Deus unus,
Unumque in triplici collucet lumine numen.
Ac talis Triadis natura est undique puræ.
Ex illa porro certissima lucis origo
Cœtibus angelicis : mortali lumine cerni
Qui nequeunt, sedemque Dei soliumque beatum
Cingentes (levius nil namque est mentibus illis,
Pneumata sunt etenim, flammæque per aera purum
Currentes), prompte sublimia jussa capessunt.

Τοῖσι μὲν οὔτε γάμος, οὔτ' ἄλγεα, οὐ μελεδῶναι,
Οὐ παθέων κλόνος αἰνὸς ἀτάσθαλος· οὐ μελέεσσι
Σχίζοντ', οὐδὲ δόμοισιν· ὁμόφρονες ἀλλήλοισιν,
Αὐτῷ τ' αὐτὸς ἕκαστος. Ἴη φύσις, ἕν τε νόημα,
Εἷς πόθος ἀμφὶ ἄνακτα Θεὸν μέγαν. Οὐδέ τι παισὶ
Τέρποντ', οὔτ' ἀλόχοισι, γλυκὺν πόνον ἀμφιέποντες·
Οὐ πλοῦτος κείνοισιν ἐράσμιος, οὐδ' ὅσα θνητοῖς
Γαῖα φέρει κακίης μελεδήματα. Οὐκ ἀρόουσιν,
Οὐ πελάγη πλώουσιν ἀτειρέος εἵνεκα γαστρὸς,
Γαστέρος ἀρχεκάκοιο· τροφὴ μία πᾶσιν ἀρίστη
Δαίνυσθαι μεγάλοιο Θεοῦ λόγον, ἠδὲ φαεινῆς
Ἕλκειν ἐκ Τριάδος σέλας ἄπλετον. Οἰόβιοι δὲ
Ζώουσιν καθαροῖο Θεοῦ καθαροὶ θεράποντες,
Ἁπλοῖ τε, νοεροί τε, διαυγέες, οὔτ' ἀπὸ σαρκῶν
Ἀρχόμενοι (σάρκες γὰρ ἐπεὶ πάγεν, αὖθις ὀλοῦνται),
Οὔτ' ἐπὶ σάρκας ἰόντες, ὅπερ δ' ἐγένοντο, μένοντες.
Τοῖς μέτα παρθενίη θεοείκελος, οἶμος ἑτοίμη
Πρὸς Θεὸν, ἑσπομένη τε νοήμασιν Ἀθανάτοιο
Νωμῶντος μεγάλοιο σοφῶς οἰήϊα κόσμου·
Ἐν δὲ καὶ οὐρανίδην, χθόνιον, μεγαλήνορα, θνητὸν,
Ἀνθρώπων μογερῶν ἱερὸν γένος, εὖχος Ἄνακτος.
Εἰ δ' ἄγε νῦν ἐρέω μυστήρια κεδνὰ Θεοῖο,
Παρθενίη τε χρόνοισιν ὅπως πυμάτοισιν ἔλαμψεν.
Ἦν ποτ' ἔην, ὅτε πάντα κελαινὴ νὺξ ἐκάλυπτεν.
Οὐδ' ἄρ' ἔην ἠοῦς ἐρατὸν φάος· οὐδὲ κέλευθον
Ἠέλιος πυρόεσσαν ἐπέσσυτο ἀντολίηθεν.
Οὐ μήνη κερόεσσα φαείνετο, νυκτὸς ἄγαλμα·

Nullæ illis nuptiæ, nullæ molestiæ, nullæ sollicitudines.
Affectuum gravi et pernicioso tumultu carent. Non membris
Dividuntur, aut domibus: consentiunt inter se omnes,
Ac secum ipso unusquisque. Una illis natura, una sententia,
Unum desiderium, circa Deum regem magnum. Nec filiis
Delectantur, nec uxoribus, dulcem quærentes laborem.
Non divitiæ illis amabiles, nec quæcunque mortalibus
Terra profert nequitiæ incrementa. Non arant,
Non maria navigant, indomiti ventris causa,
Ventris malorum originis. Unus omnibus optimus cibus,
Satiari Dei magni verbo, atque lucida
Trahere ex Triade lumen immensum. Soli
Vivunt, puri Numinis famuli puri,
Simplices, intelligentia præditi, lucidi, qui nec a carnibus
Ortum ducunt (carnes enim, postquam compactæ sunt, peribunt);
Nec in carnes venerunt, sed, quod creati sunt, permanent.
Cum his juncta virginitas, Deo similis, expedita semita
Ad Deum, assecla cogitationum Dei immortalis,
Qui sapienter regit magni gubernacula mundi;
In eoque cœleste, terrestre, magnanimum, mortale,
Hominum laboriosorum sacrum genus, laudem ac decus regis.
Nunc ergo agite, edisseram mysteria Dei veneranda,
Et quo modo postremis virginitas temporibus affulserit.
Fuit aliquando cum omnia nox nigra cooperiret.
Non tunc prodibat auroræ lumen amabile, nec viam
Sol inflammatam currebat ab oriente.
Non luna cornuta apparebat, noctis decus.

38 *Αὐτῷ τ' αὐτός*. Ita Regg. 39 et 993. Edit. αὐτῷ ταὐτός.

43 *Ἀτειρέος*. Gloss. ἀδαμάστου, ἀκολάστου.

44 *Γαστέρος ἀρχεκάκοιο*. Sic infra lib. II, sect. I, poem. I, *De rebus suis*, vers. 283.

45 *Λόγον*. Sic duo Regg. et Chig. Edit. νόον.

46 *Οἰόβιοι*. Gloss. μονόβιοι, ἄγαμοι.

48 *Ἁπλοῖ τε*. Chig. ἁγνοί τε. Vide supra, sect. I, poem. VII, vers. 17, etc.

51 *Τοῖς μέτα*. Gloss. μετὰ τούτοις, vel τούτοις μέτεστιν.

52 *Ἑσπομένη*. Gloss. ἀκολουθοῦσα.

53 *Νωμῶντος*. Ita fere infra, lib. II, sect. I, *De rebus suis*, poem. I, vers. 575.

54 *Ἐν δέ*. Subauditur κόσμῳ. Mox μεγαλήνορα. Coisl. μεγαλήτορα.

55 *Εὖχος Ἄνακτος*. Gloss. ὅτι εἰς δόξαν πάντα καὶ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος γέγονε τοῦ Θεοῦ.

60 *Ἐπέσσυτο*. Gloss. ἐπήρχετο ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς.

METRICA VERSIO.

His non connubium, non curæ, ægrique dolores,
Non motus turbas miseras in corde cientes.
Non etiam membris dirimuntur, et ædibus, omnes
Inter se miro jungit concordia nexu.
Idem quisque sibi: natura est omnibus una,
Unaque mens, similique Dei rapiuntur amore.
Nec vero gnatis charisque uxoribus illi
Gaudent, ac dulci exercent sua membra labore.
Non illos inflammat opum vesana cupido,
Nec quæcunque mali parit irritamina tellus.
Non pelagus sulcant ratibus, nec vomere terram
Proscindunt ventris causa, mortalibus ægris
Primigena qui fraude mali genus omne creavit.
Optimus hic cunctis cibus est, ut Numine summo
Exsatient mentem, Triadisque ex lumine lucem
Immensam excipiant. Sunt porro conjugis omnes
Expertes, puri regis purique ministri.
His mens et simplex natura est, atque corusca.
Non a carne fluunt (namque omnis carnea moles
Postquam concrevit, certæ est obnoxia morti),
Nec rursus carnem subeunt, nec corpora crassa,
Sed tales remanent, quales sunt ante creati.
Hujus virginitas classis, promptissima cœli
Semita, consiliisque Dei sapientibus hærens,
Qui clavo latum sapienter dirigit orbem,
Humanumque genus, cœlo terraque profectum,
Magnanimum, ærumnasque ferens, laudemque decusque
Principis ætherei. Sed jam mysteria magni
Carminibus veneranda Dei nunc persequar, utque
Candida virginitas postremis fulserit annis.
Omnia nox quondam tenebris horrenda tegebat.
Non erat auroræ splendor, non Phœbus Eois
Partibus exoriens currus agitabat equorum:
Gloria nec noctis radiabat in æthere Phœbe:
Sed confusa simul temerarius omnia motus

Πάντα δ' ἄμ' ἀλλήλοισι φορούμενα, μὰψ ἀλάλητο
Πρωτογόνου χάεος ζοφεροῖς δεδμημένα δεσμοῖς.
Ἀλλὰ σὺ, Χριστὲ μάκαρ, Πατρὸς μεγάλου φραδίῃσι
Πειθόμενος τὰ ἕκαστα διέκρινας εὖ κατὰ κόσμον.
Ἤτοι μὲν πρώτιστα φάος γένεθ', ὥς κεν ἅπαντα
Ἔργα πέλοι χαρίεντα φάους πλέα. Αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανὸν ἀστερόεντα κυκλώσαο, θαῦμα μέγιστον,
Ἠελίῳ μήνῃ τε διαυγέα. Τοῖσιν ἔειπας,
Τῷ μὲν ἄρ' ἠριγένειαν ἐπ' ἀνθρώποισι φαείνειν
Φωτὸς ἀπειρεσίοιο ῥοαῖς, καὶ ὥρας ἑλίσσειν·
Τῇ δὲ κνέφας σελάειν, καὶ δεύτερον ἦμαρ ὀπάζειν.
Τῷ δ' ὑπὸ γαῖαν ἔθηκας ἐμὸν ἕδος, ἐν δὲ θάλασσαν
Γαίης ἀγκαλίδεσσιν ἔδησας, γῆν δὲ θαλάσσῃ
Ὠκεανοῦ κόλποισι περίῤῥυτον. Ὡς δὲ τὰ πάντα
A Κόσμος ἔην, γαίη τε, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα,
Οὐρανὸς οὐρανίοισιν ἀγαλλόμενος φαέεσσι,
Πόντος δὲ πλωτοῖς, πεζοῖς δέ τε γαῖα πελώρη.
Ἀθρήσας τότ' ἔπειτα καὶ ἄρμενα πάντα νοήσας,
Τέρπετο Παιδὸς ἄνακτος ὁμοφρονέουσιν ἐπ' ἔργοις.
Δίζετο καὶ σοφίης ἐπιΐστορα μητρὸς ἁπάντων,
Καὶ χθονίων βασιλῆα θεουδέα, καὶ τόδ' ἔειπεν·
Ἤδη μὲν καθαροὶ καὶ ἀείζωοι θεράποντες
Οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, ἁγνοὶ νόες, ἄγγελοι ἐσθλοὶ,
Ὑμνοπόλοι, μέλποντες ἐμὸν κλέος οὔποτε λῆγον·
Γαῖα δ' ἔτι ζώοισιν ἀγάλλεται ἀφραδέουσι.
Μικτὸν ἔτ' ἀμφοτέρωθεν ἐμοὶ γένος εὔαδε πῆξαι
Θνητῶν τ' ἀθανάτων τε νοήμονα φῶτα μεσηγὺ,

Omnia autem promiscue agitata temere errabant,
Primigenii chaos tenebrosis constricta vinculis.
302-303 At tu, Christe beate, Patris magni consiliis
Obsequens, singula præclarissime discrevisti.
Primum quidem facta lux est, ut omnia
Opera jucunda essent lucis plena. Rursus deinde
Cœlum stelliferum in orbem circumegisti, maximum miraculum,
Solis ac lunæ radiis conspicuum. His præcepisti,
Illi quidem, ut diem hominibus promeret
Lucis immensæ rivis, ac horas volveret:
Isti vero, ut tenebras illustraret, ac diem alteram efficeret.
Huic autem terram supposuisti sedem meam, ac mare
Telluris ulnis colligasti, et mari terram
Quam Oceani sinus circumfluunt. Sicque omnia
Mundus erant, terra, cœlum et mare,
Cœlum cœlestibus ornatum luminibus,
Pontus natatilibus, pedestribus terra immensa.
Quod cum vidisset Pater, et apte omnia composita intelligeret,
Lætabatur Filii regis concordibus operibus.
Quærebat etiam, qui sophiæ omnium matris esset conscius,
Ac terrestrium rex Deo similis, sicque locutus est:
« Jam puri et immortales famuli
Latum cœlum incolunt, mentes sanctæ, angeli fortes,
Hymnis operam dantes, ac meam nunquam deficientem gloriam celebrantes
Terra autem hactenus mutis animalibus decoratur.
Placet mihi mistum ex utroque genus condere,
Hominem intelligentia præditum, mortales inter et immortales medium,

61 *Φραδίῃσι*. Gloss. βουλαῖς.
65 *Διέκρινας εὖ*. Gloss. διεχώρισας καλῶς.
70 *Ἠριγένειαν*. Int. ἡμέραν. Comb. *auroram*.
73 *Τῷ δ' ὑπό*. Subauditur οὐρανῷ. Paulo post, ἐμὸν ἕδος. Ita Chig. et plerique codd. Edit. ἐμὸν πέδον.
77 *Οὐρανίοισιν*. Ita Reg. 39 et alii. Edit. οὐρανίῃσιν.
79 *Ἀθρήσας*. Regg. duo, ἀθροίσας.
81 *Δίζετο*. Gloss. ἐβουλεύσατο. Mox ἐπιΐστορα. Gloss. ἐπιστήμονα. Hic versus et alii octodecim subsequentes leguntur supra, sect. I, poem. VIII, *De anima*, v. 59 et sqq.
82 *Θεουδέα*. Gloss. καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, ὅμοιον αὐτῷ τῷ Θεῷ.
86 *Ἀφραδέουσι*. Regg. duo, οὐ φρονέουσι. Gloss. ἀνοήτοις, ἀλόγοις.
87 *Εὔαδε πῆξαι*. Gloss. ἤρεσε μὲν οὖν ἐμοὶ καὶ καλὸν ἐφάνη ὑποστήσασθαι καὶ μικτὸν γένος, ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετον.
88 *Φῶτα*. Gloss. ἄνδρα μέσον.

METRICA VERSIO.

Volvebat gravibus tenebrarum vincta catenis,
Quas chaos antiquum toto diffuderat orbe.
At tu consilio parens, bone Christe, paterno,
Singula sede sua recte discreta locasti.
Condita principio lux est, ut gratior esset
Tota operis moles, jucundo lumine fulgens.
Postea tornasti (facinus mirabile!) cœlum,
Perspicuum solis radiis lunæque rubentis.
Namque illum sparsa jussisti luce per orbem
Fulgere humano generi, cursuque notare
Horas, atque suo distinguere tempora motu:
Hanc itidem fuso tenebras splendore fugare,
Et proferre diem repetita luce secundum.
Quin jussisti etiam terram subsidere cœlo,
Finibus et terræ furibundas æquoris undas
Junxisti, terramque mari: nam maximus illam
B Oceanus cingens gelidis circumfluit undis.
Atque ita mundus erant hæc omnia, florida tellus,
Et cœlum, et pelagus; cœlum fulgentibus astris
Exsultans, tellus animantibus, et mare vastum
Piscibus immensi sulcantibus æquoris undas.
Quæ Pater excelsa postquam prospexit ab arce,
Chari gaudebat Nati concordibus actis,
Quærebatque aliquem, regeret qui terrea sceptra,
Nosceret ac summam sophiam, rerumque parentem.
Talia dehinc fatur: « Jam puri ævoque perennes
Cultores habitant excelsa palatia cœli,
Scilicet angelici cœtus, mentesque beatæ,
Atque meam celebrant mansuram in sæcula laudem.
Quin etiam tellus ob bruta animantia gaudet.
Nunc mihi conflatum genus ex utrisque creare
Fixum animo est, hominem, rationis lumine clarum,

Τερπόμενόν τ' ἔργοισιν ἐμοῖς, καὶ ἐχέφρονα μύστην A
Οὐρανίων, χθονίων τε μέγα κράτος, ἄγγελον ἄλλον
Ἐκ χθονὸς, ὑμνητῆρά τ' ἐμῶν μενέων τε νόου τε.
Ὣς ἄρ' ἔφη, καὶ μοῖραν ἑλὼν νεοπηγέος αἴης,
Χείρεσιν ἀθανάτῃσιν ἐμὴν ἐστήσατο μορφήν.
Τῇ δ' ἄρ' ἑῆς ζωῆς μοιρήσατο· ἐν γὰρ ἧκε
Πνεῦμα, τὸ δὴ θεότητος ἀειδέος ἐστὶν ἀποῤῥώξ.
Ἐκ δὲ χοὸς πνοιῆς τε βροτὸς γένετ', ἀθανάτοιο
Εἰκών· ἡ γὰρ ἄνασσα νόου φύσις ἀμφοτέροισι.
Τοὔνεκα καὶ βίοτον τὸν μὲν στέργω διὰ γαῖαν,
Τοῦ δ' ἔρον ἐν στήθεσσιν ἔχω θείην διὰ μοῖραν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ θεῖον μὲν ἐπὶ χθονὶ πλάσμα φαάνθη,
Καὶ χθονὸς, ἐν γυάλοισιν ἀειθαλέος παραδείσου,
Τῷ δ' οὔπω τις ἀρωγὸς ὁμοίϊος ἔσκε βίοιο,
Δὴ τότε μητιέταο Λόγου τόδε θαῦμα μέγιστον·
Τὸν βροτὸν, ὅνπερ ἔτευξεν ἑοῦ θηήτορα κόσμου,
Ῥίζαν ἐμὴν, καὶ σπέρμα πολυσχιδέος βιότοιο,
Ἄνδιχα μοιρήσας μεγάλῃ ζωαρκέϊ χειρὶ,
Πλευρὴν ἐκ λαγόνων μούνην ἕλε, τήν ῥα γυναῖκα
Δειμάμενος, καὶ φίλτρον ἐνὶ στέρνοισι κεράσσας,
Ἀμφοτέροις ἐφέηκεν ἐπ' ἀλλήλοισι φέρεσθαι·
Οὐ πᾶσ' οὐδ' ἐπὶ πάντας, ὅρον δ' ἐπέθηκε πόθοισιν,
Ὅν ῥα γάμον καλέουσ', ὕλης ἀμέτροιο χαλινὸν,

Gaudentem meis operibus, prudentem contemplatorem
Cœlestium, magnamque terrestrium potestatem, angelum alterum
E terra, qui celebret mea consilia, meamque sapientiam. »
Sic dixit, et terræ recentis partem sumens,
Immortalibus manibus meam statuit formam,
Illique de vita sua impertivit; immisit enim
Spiritum, qui Divinitatis incorporeæ emanatio est.
Ex terra autem et spiritu factus est homo, immortalis Dei
Imago: regina enim mentis natura in utroque.
304-305 Propterea vitam istam amo propter terram,
Alterius vero amorem concepi propter divinam particulam.
Rursus postquam divinum in terra visum est et terrenum
Figmentum in vallibus semper florentis paradisi,
Cum illi nondum esset vitæ adjutor illi similis,
Tunc prudentissimi Verbi hoc maximum exstitit miraculum:
Hominem, quem sui spectatorem mundi condiderat,
Radicem meam et semen multifidæ vitæ,
Bifariam dividens magna manu vivifica,
Costam ex latere unicam cepit, eamque in mulierem
Ædificavit, et amorem pectori immiscens
Utrinsque, in mutuos complexus ferri concessit,
Non tamen omnibus, neque in omnes, sed modum imposuit desideriis,
Quem vocant matrimonium, materiæ immoderatæ frenum;

89 *Μύστην*. Gloss. συνετὸν μαθητὴν, μυσταγωγόν.

90 *Οὐρανίων*. Nomine *cœlestium*, quorum cultor est homo, *divinas mentes*, ac νοητά, *Deumque ipsum* accipit Combef. *Sic ipse*, inquit, *postmodum Gregorius*: μύστης τε Θεοῦ, θείων τε φαεινός, *Dei discipulus, ut et terrestrium collatum illi imperium.*

91 *Ἐκ χθονός*. Gloss. καὶ κήρυκα ἐπίγειον τῆς ἐμῆς δυνάμεως.

92 *Νεοπηγέος*. Ita Coisl. Edit. νεοπαγέος.

94 *Τῇ δ' ἄρ' ἑῆς*. *Naturæ suæ participem fecit*, immittendo spiritum qui ex incorporali Deitate manat.

95 *Ἀειδέος*. Gloss. ἀσωμάτου. Mox, ἀποῤῥώξ. Gloss. μετοχή.

98 *Βίοτον*. Sup. lin. βίον. Gloss.: Διὰ τοῦτο τὸν βίον στέργω τὸν σαρκικὸν, ὡς ἐκ γῆς ὑποστὰς, καὶ τὸν πνευματικὸν ἔχειν ἐπιποθῶ, ὡς ἐκ θείας πνοῆς τὴν ὑπόστασιν εἰληφώς. *Propterea vitam terrestrem amo, quatenus e terra formatus; spiritalem autem vitam habere cupio, quatenus ex divino spiritu naturam accepi.*

102 *Τῷ δ'*. Sic Coisl. et Reg. 59. Edit. τοῦ δ'.

104 *Θηήτορα*. Gloss. θεατήν.

105 *Σπέρμα πολυσχιδέος βιότοιο*. Gloss. σπέρμα παντὸς τοῦ κόσμου.

106 *Ζωαρκέϊ*. Int. ζωϊκῇ.

108 *Στέρνοισι*. Reg. 59 στήθεσσι, 990 πραπίδεσσι, 992 στήθεσι.

111 *Καλέουσ', ὕλης*. Chig. et Coisl. male καλέ-

METRICA VERSIO.

Inter mortales medium, mentesque supernas,
Qui læto mea facta animo consideret, atque
Ardua siderei discat mysteria cœli,
Terreaque imperio teneat, sitque angelus alter
E terra, mentemque meam dextramque potentem
Laudibus assiduis celebrans, cantuque sonoro. »
Hæc ait, et terræ, quam paulo struxerat ante,
Particulam quamdam capiens, limumque tepentem,
Æternis manibus corpus mortale creavit,
Exiguamque suæ vitæ partem indidit illi:
Pneuma etenim infudit, quod Numine fluxit ab alto.
Sic partim terra, partim spiramine molli
Primus homo efficitur, Patris immortalis imago.
Nam princeps mentis natura in utroque relucet.
Quo fit ut ex duplici vita mihi corporis ergo
Altera perplaceat: magnaque cupidine rursus
Propter divinam me vulneret altera partem.
B Ast ubi figmentum in terra cœleste videri,
Et viridis pulchro paradisi cœpit in horto
(Necdum etenim similis referens vestigia formæ
Ulla erat adjutrix vitæ, consorsque laboris),
Protinus aggreditur facinus mirabile Verbum.
Namque hominem primum, quem, latum ut cerneret orbem,
Condiderat, vitæ semen genitale, meique
Radicem generis, partes discindit in ambas,
Et tenerum costa truncans latus illius una,
Femineum mira in lucem genus edidit arte,
Ambobusque parem miscens in pectore flammam,
Jussit in amplexus inque oscula mutua ferri.
Nec confusa tamen permisit corpora jungi,
Concubituque vago: sed frenum injecit amori
Conjugium, carnis temere immodiceque vagantis
Vincula: ne petulans atque effrenata libido,

Ὡς μὴ μαιμώωσα, καὶ ἄσχετα μαργαίνουσα,
Προφρονέως ἀγεληδὸν ἐπ' ἀλλήλοισιν ἰόντων,
Ῥήξειεν μερόπων ἱερὸν γένος ἐκ φιλότητος
Ἀζυγέος, πολέμους δὲ καὶ ἔχθεα πᾶσιν ὀρίνῃ
Οἶστρος ἀσημάντοισι φορεύμενος ἀφραδίῃσιν.
Ὄφρα μὲν οὖν μήτειρα βροτῶν ἐπεδεύετο γαῖα,
Οὐδ' εἶχεν κόσμον τὸν ὑπέρτατον, ὥσπερ ἔμελλεν,
Ἀλλὰ καὶ ὁ πρώτιστος ἀτασθαλίῃσιν ἑῇσι,
Βασκανίῃ τε δράκοντος ἀδευκέος ἐκ παραδείσου
Βληθεὶς ἀνδροφόνοιο φυτοῦ διὰ γεῦσιν ἀλιτρὴν,
Δερματίνοισι χιτῶσιν ἑὴν ἔβρισ' ἐπὶ γαῖαν·
Τόφρα δὲ καὶ δυὰς ἦεν ἐν ἀνθρώποισιν ἀρίστη,
Καὶ γάμος, ἀνδρομέης γενεῆς φύσις, ἄλκαρ ὀλέθρου.
A Ὥς κεν ἀπολλυμένων τε καὶ ἐρχομένων μετόπισθεν
Ἕλκηται μερόπων τρεπτὸν γένος, οἷα ῥέεθρον,
Ἄστατον ἐκ θανάτοιο, καὶ ἱστάμενον τεκέεσσιν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κόλποι τε καὶ εὐρέα πείρατα γαίης,
Ἀντολίη τε, δύσις τε, νότου πλευρὴ, βορέου τε
Πλῆσθεν ἐφημερίων, ὕβριν δ' ἐξέζεσεν ἰλὺς,
Καὶ πολλοῖσι πάρος παιδεύμασι πλάσμα δαμασθὲν
Γλώσσαις τεμνομένῃσι, καὶ ὕδασι, καὶ πυρὸς ὄμβροις,
Καὶ γραπτοῖο νόμοιο διδάγμασιν, ἠδὲ προφήταις,
Οὐκ ἔθελε πρώτης κακίης ἀπὸ δεσμὰ τινάξαι,
Ἀλλ' αἰεὶ στερεοῖσιν ἐν ἅμμασιν εἴχετο σαρκὸς,
Μαχλοσύναις τε, μέθαις τε καὶ εἰδώλοισι μεμηνὸς.

Ne lasciviens illa et insuperabiliter effervescens,
Hominum libidinose in promiscuos concubitus abeuntium
Sacrum genus, amore jugi experte, rumperet,
Ac bella et odia in omnibus accenderet
Œstrum effrenata insania concitatum.
Quandiu autem mater tellus hominibus indigebat,
Nec ad summum decus, quod ei destinabatur, pervenerat,
Sed et primus homo propria nequitia
Et invidia crudelis draconis e paradiso
Ejectus ob funestum homicidæ arboris gustum,
Pelliceis vestibus in terram suam decidit:
Tandiu optima in hominibus exstitit duorum conjunctio,
Et nuptiæ, humanæ generationis principium, mortis solatium:
Ut morientium et postea supervenientium mutabile
Hominum genus, veluti flumen traheretur,
Instabile ob mortem, stabile per liberos.
Rursus postquam tractus terræ et remotissimi termini,
Oriens, Occidens, Austri plagæ, Boreæque
Impleta sunt mortalibus, ac in vitium limus efferbuit:
Postquam multis prius animadversionibus domitum figmentum,
Linguis divisis, aquis, ignis imbribus,
306-307 Legis scriptæ documentis atque etiam prophetis,
Noluit primæ nequitiæ vincula excutere,
Sed semper carni astringebatur firmis nexibus,
Lasciviis, ebrietatibus, et simulacris insaniens,

ουσιν, ὕλης, quod peccaret contra metrum, cum ὕλης habeat primam syllabam longam, ut videre est in Indice Homerico et in *Thesauro* Morell. (Caillau.)

115 *Ἔχθεα*. Sic Regg., 991 et 992. Edit. ἄχθεα, id est, *ne, si petulans et effrenata libido nullo coerceretur freno, humani generis sacra consortia rumperentur, atque indomita voluptas horrida moveret bella.*

117 *Ἐπεδεύετο*. Gloss. ἐπιδεὴς ἦν.

118 *Τὸν ὑπέρτατον*. Gloss. μείζονα, nempe πλήρωμα τῶν ἀνθρώπων, *hominum multitudinem*, ut exponit Paraph. Reg. cod. et Combef.

119 *Πρώτιστος*. Gloss. ἄνθρωπος.

120. *Ἀδευκέος*. Cod. 993 ἀναιδέος. Gloss. χαλεποῦ.

121 *Ἀνδροφόνοιο φυτοῦ*. *Pestiferam* hanc arborem ob affectum vocat, non quod natura sua esset exitiosa: *Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona* (*Gen.* I, 31).

122 *Ἑὴν ἔβρισ'*. Paraph. εἰς τὴν ἰδίαν κατώλισθε γῆν.

124 *Φύσις*. Reg. χύσις.

130 *Πλῆσθεν*. Gloss. ἐπληρώθησαν ἀνθρώπων, ὕβριν δ' ἐξέβρασεν ὁ πηλός.

135 *Ἅμμασι*. Gloss. ἐν δεσμοῖς κατείχετο.

136 *Μαχλοσύναις*. Gloss. πορνείαις. Mox μεμηνός. Chig. et duo Regg. μεμηλός.

METRICA VERSIO.

Nobis inter nos nullo discrimine junctis,
Ex libito coitu, thalami nec lege jugato,
Rumperet humani generis consortia sacra,
Ac temere indomiteque ruens incerta voluptas
Innumeras turbas atque horrida bella moveret.
Ergo dum generis tellus erat indiga nostri,
Nec decus illa suum mundumque acceperat omnem,
Atque etiam culpaque sua, sævique draconis
Invidia, vetitum ligni exitialis ob esum,
Infelix Adamus, paradiso pulsus amœno,
Pelliceo in terram cecidit depressus amictu:
Tantisper quoque mollis erat conjunctio carnis
Optima, connubiumque ferax, luctusque juvamen.
Namque aliis morti jugulum præbentibus atræ,
Vitalesque aliis rursus carpentibus auras,
B Vita trahebatur violenti fluminis instar,
Labilis ob duræ fatalia spicula mortis,
Fixaque perpetuo numerosæ semine prolis.
At postquam terræ gremium, finesque remoti,
Ortusque, Occiduumque latus, quaque humidus Auster
Et Boreas flatu glaciali concutit orbem,
Impletum est genere humano, vitiisque nefandis
Corporeæ cœpit massæ fervescere cœnum,
Pluribus atque modis domitum genus ante rebelle
(Dissectis linguis, et aquis, et vindice flamma,
Et scriptæ legis documentis, atque prophetis)
Excutere antiquæ renuebat vincula noxæ;
Quin potius firmis carni complexibus hærens
In Bacchum et Venerem simulacraque muta ruebat,
Consilio tandem magno nutuque Parentis

Ὑστάτιον τοιῆσδε φίλον γένος ἔμμορε τιμῆς
Νεύμασιν ἀθανάτοιο Πατρὸς, καὶ ἔργμασι Παιδός.
Χριστὸς, ὅσον βροτέῳ ἐνὶ σώματι κάτθετο μοίρης
Οὐρανίης, λεύσσων κακίης ὕπο θυμοβόροιο
Δαπτόμενον, σκολιόν τε βροτῶν μεδέοντα δράκοντα,
Ὥς κεν ἀναστήσειεν ἑὸν λάχος, οὐκέτι νοῦσον
Ἄλλοισιν ἐφέηκεν ἀρηγόσιν, (οὐ γὰρ ἐπαρκὲς
Τοῖς μεγάλοις παθέεσσι μικρὸν ἄκος·) ἀλλὰ κενώσας
Ὃν κλέος, οὐράνιός τε καὶ ἄτροπος οὐρανίοιο
Εἰκὼν, ἀνδρομέοις τε καὶ οὐ βροτέοισι νόμοισι,
Σεμνοῖς ἐν σπλάγχνοισιν ἀπειρογάμοιο γυναικὸς
Σαρκωθεὶς, ὢ θάμβος ἀφαυροτάτοισιν ἄπιστον,
Ἦλθε Θεὸς θνητός τε, φύσεις δύο εἰς ἓν ἀγείρας,
A Τὴν μὲν κευθομένην, τὴν δ' ἀμφαδίην μερόπεσσιν,
Ὧν Θεὸς ἡ μὲν ἔην, ἡ δ' ὕστατον ἄμμιν ἐτύχθη,
Τῆμος, ὅτ' ἐν σπλάγχνοισι μίγη Θεὸς ἀνδρομέοισιν·
Εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθεν· ἐπεὶ θεότητι κερασθεὶς,
Καὶ βροτὸς ἐκ θεότητος ἄναξ καὶ Χριστὸς ὑπέστη.
Καινὴ δ' ἔπλετο μίξις, ἐπεὶ προτέρην ἀθέριξα.
Πρῶτον ἐγὼ πνοιῆς θείης λάχον, ὑστάτιον δὲ
Χριστὸς ἐμὴν ψυχήν τε καὶ ἅψεα πάνθ' ὑπέδεκτο,
Κεῖνον Ἀδὰμ τὸν πρόσθεν ἐλεύθερον, ὃς γυμνὸς ἦεν
Ἀμπλακίης, πρὶν ὄφιν τε ἰδεῖν, καρποῦ τε πάσασθαι
Καὶ θανάτου, θυμὸν δὲ νοήμασιν ἔτρεφεν ἁπλοῖς

Tandem amicum genus hunc honorem sortitur
Patris æterni nutibus et Filii operationibus.
Quidquid Christus humano corpori injecerat naturæ
Cœlestis, videns id pestifera malitia peredi,
Ac obliquum draconem imperium in homines obtinere,
Ut suam exsuscitaret hæreditatem, non jam morbum
Aliis commisit medicis (non enim idonea
Gravibus morbis levis medicina); sed exuens se
Sua gloria cum cœlestis esset, et immutabilis imago
Patris cœlestis, more humano, et contra humanum morem,
Venerandis in visceribus virginis mulieris
Incarnatus, o miraculum infirmis animis incredibile!
Venit Deus et mortalis, duas naturas in unum colligens,
Alteram absconditam, manifestam mortalibus alteram,
Quarum illa Deus erat, hæc autem postremo nobis formata est,
Tunc cum in visceribus mistus est Deus humanis:
Unus utrinque Deus: siquidem Deitati mistus
Et homo per deitatem rex et Christus exstitit.
Nova autem exstitit mistio, quia primam contempsi.
Primum quidem ego divini spiraculi particeps fui, ac postremo
Christus animam meam et membra omnia suscepit;
Adamum illum antea liberum, qui nudus erat
Peccati, priusquam serpentem videret, atque fructum gustaret
Et mortem, simplicibusque animam cogitationibus nutriebat

137 *Ὑστάτιον*. Hic versus et alii tredecim fere continui, iterum leguntur supra, sect. I, poem. IX, *De Testamentis et adventu Christi*, vers. 32 et sqq.

150 *Κευθομένην*. Chig. κρυπτομένην

153 *Εἷς Θεὸς ἀμφοτέρωθεν*. *Unus utrinque Deus*; non quod ex utraque natura sit Deus; sed quia Deus et homo unus est Christus, ac proinde Deus. Ita Bill., Combef. autem: *Utraque natura, qua Christus, unusque Deus ac filius.*

156 *Πρῶτον*. Duo Regg. πρόσθεν.

158 *Κεῖνον Ἀδάμ*. Hic Benedictini supponentes legendum esse ὡς pro ὅς, istaque verba ὡς γυμνὸς ἦεν, duobus virgulis concludentes, ita verterant: *Adamum illum, qui cum nudus esset, antequam serpentem videret, et de fructu gustaret, liber erat a vitio et a morte.* Nihil autem immutando, sensus planus est et facilis; unde illorum versionem deserere ausi sumus propter erroris evidentiam, præsertim cum clarum sit poetam alludere ad hæc verba Scripturæ: *Mortem non gustabit in æternum.* Cæteros versus ita disposuerant docti Interpretes, ut præter constantem ipsorum consuetudinem omnia verba inverterent; illa ad solitum ordinem revocare satius judicavimus. (CAILLAU.)

METRICA VERSIO.

Atque opera Nati talem sortitur honorem.
Namque Deus quidquid cœleste in carne locarat,
Totum pestifero lacerari crimine cernens,
Obliquumque hominum generi dare jura draconem:
Ut nos afflictos vitiis misereque jacentes
Erigeret, non jam morbi committere curam
Sustinuit medicis aliis (nam parva medela
Pellendis gravibus non est accommoda morbis),
Sed sese evacuans, licet immutabilis esset
Et cœli dominus, Patris et cœlestis imago,
More hominum simul, et mortali lege revulsa,
Virginis in casto conceptus ventre puellæ
(Res mira, infirmis animis terræque volutis
Non factura fidem!), Deus et mortalis in orbem
Venit, naturam duplicem complexus in unum.
Altera mortales hominum fugiebat ocellos:
B Altera perspicuo feriebat lumina sensu.
Illa Deus sublimis erat, dominator Olympi:
Hæc nostræ causa tandem producta salutis.
Tunc cum mortali Deus est in corpore junctus,
Unus utrinque Deus. Deitati namque beatæ
Junctus homo, deitasque homini simul addita, Christus.
Hac porro ratione nova est commistio facta,
Quod prior a nobis fœde calcata fuisset.
Primum ego divinæ traxi spiracula vitæ:
Post animam Christus suscepit et omnia membra
Corporis, atque Adamum subiit, sed qualis in ortu
Cum nondum vitiis infectum pectus haberet,
Nec dulci alloquio diri serpentis et astu
Pellectus, pomum, Stygiamque in viscera mortem
Misisset, supera sed mentem pasceret esca,

Οὐρανίοις, μύστης τε Θεοῦ θείων τε φαεινός.
Τὸν μὲν ἀναπλάσσων, βροτέην Θεὸς ἐς φύσιν ἦλθεν,
Ὥς κεν ἀεθλεύσας τε καὶ ἐκ θανάτοιο φονῆα
Νικήσας, γεῦσίν τε χολῇ, καὶ χεῖρας ἀθέσμους
Ἥλοισι, σταυρῷ τε φυτὸν, καὶ ὕψεϊ γαῖαν,
Πρὸς ζωὴν παλίνορσον Ἀδὰμ καὶ κῦδος ἀνάξῃ.
Πείρασι δ' ἁπλώσας ἱερὸν δέμας, ὃν βροτὸν αὐτὸς
Ἐκ περάτων συνάγειρε, καὶ εἰς ἕνα δήσατο φῶτα,
Καὶ μεγάλης θεότητος ἐν ἀγκοίνῃσιν ἔθηκεν,
Αἵματι μὲν Ἀμνοῖο μολύσματα πάντα καθήρας,
Οἴμου δ' οὐρανίης θνητοῖς ἀγὸς ἔνθεν ἀερθείς.
Ὦ Ἄνα, τίς δέ κε σεῖο νόον καὶ βένθος ἀνεύροι,
Ὃς σταγόνων ὑετοῖο, καὶ ὃς ἁλίης ψαμάθοιο
Οἶδας ἀριθμὸν ἅπαντα, καὶ ὡς ἀνέμοιο κελεύθους;
A Τίς δέ κεν αὖ γνώσοιτο τεῆς, Μάκαρ, ἴχνια βουλῆς,
Ὑψιμέδων ὡς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντα κυβερνᾷς,
Αἰὼν ὅσσα κέκευθεν ἀπείριτος; Ἐς δὲ σὲ τείνων
Νοῦς μερόπων τυτθὸν λεύσσει σέλας, οἷα τάχιστα
Ἀστεροπὴν φεύγουσαν ἀπ' ἠέρος. Ἀλλὰ τόδ' ἔμπης
Ἀτρεκὲς, ὡς παθέεσσι τεοῖς βροτὸν ἔνθεν ἀείρας,
Ἐς βίον ἄλλον ἔθηκας ἐλεύθερον ἀντὶ κακοῖο.
Πρόσθε μὲν ὠδίνεσκε βίος καὶ κόσμος ἔραζε,
Καὶ χθονίων βασιλῆα πολὺς ἀμφίστατο λαὸς,
Οὓς μεγάλου Βασιλῆος ἀφήρπασε κερδοσύνῃσι.
Νῦν δ' αἰνῆς κακίης Χριστὸς ἀπὸ χειρὸς ἐρύσσας,
Ἂψ ἀνάγει πρὸς Ἄνακτα μέγαν καὶ κόσμον ἀρείω.

Cœlestibus, contemplator Dei ac divinorum splendidus.
Hunc restituere volens, humanam Deus in naturam venit,
Ut cum decertasset, et morte homicidam
Vicisset, gustum felle, infandas manus,
Clavis, cruce arborem, atque excelso terram stipite,
Rursus ad vitam Adamum et ad gloriam revocaret.
Ad terræ autem fines sacrum corpus expandens, hominem suum
Ex finibus congregavit, atque in unum colligavit hominem,
308-309 Magnæque divinitatis in ulnas deposuit,
Cum sanguine Agni piacula omnia expiasset,
Ac semitæ cœlestis dux mortalibus hinc evectus esset.
O Rex! quis mentem tuam et profundum investiget,
Qui guttarum pluviæ, qui maris arenæ
Numerum omnem nosti ac venti vias?
Quis tui, o Beate, cognoscat vestigia consilii?
Quomodo, in cœlo regnans, omnia inspicias, omnia gubernes,
Quæcunque infinitum ævum occultavit? In te intendens
Mens humana pusillum aspicit splendorem, velut celerrime
Fulgur a nebula fugiens. Illud tamen certissimum est,
Hominem passionibus tuis hinc a te evectum in aliam
Vitam esse translatum, et ipsi libertatem fuisse redditam, qui malus erat:
Ac antea quidem in terra sæculum et mundus parturiebant,
Et terrestrium regem populus ingens circumcingebat,
Quem a magno Rege abstraxerat suis fraudibus.
Nunc autem Christus e manibus detestabilis nequitiæ erutos
Rursus ad magnum Regem et ad meliorem mundum reducit.

161 *Μύστης τε.* Sic duo Regg. et Combef. Edit. μύστις τε. Benedictini ita verterant ac si φαεινός esset substantivum, et dixerant: *Dei discipulus ac divina contemplans*, quod contra linguæ Græcæ notitiam evidenter peccat: unde correximus sine dubitatione. (Caillau.)

167 *Ὅν.* Aldus junxit cum δέμας, *corpus suum.*

168 *Εἰς ἕνα δήσατο φῶτα.* Alludere videtur, inquit Bill., ad id quod ait Apostolus, Ephes. II, 15, *Christum ideo mortem pertulisse, ut duos conderet in semetipso, in unum novum hominem faciens pacem.*

171 *Ἀερθείς.* Sic Reg. 59 et 993. Edit. ἀείρας.

175 *Ἴχνια.* Reg. 59 ἴχνεα.

176 *Ὡς.* Reg. 993 ὅς.

177 *Ἐς.* Reg. 993 εἰς.

METRICA VERSIO.

Simplicibusque cibis, meditans cœlestia, clarus
Discipulusque Dei, divinaque sola volutans.
Hunc renovare volens humanum Christus in ævum
Prodiit, ut pugnans, et acerba morte latronem
Crudelem superans, et gustu fellis amari
Pestiferum ligni gustum, dextrasque nefandas
Clavis, et dulcem sancta crucis arbore plantam,
Atque salutiferæ crucis alto stipite terram,
Vitæ Adamum antiquæ reddat, lucique priori.
Quinetiam expandens sacrati corporis artus
In fines orbis, mortale ex finibus orbis
Collegit genus, atque hominem contraxit in unum,
Et mediis magnæ posuit deitatis in ulnis,
Expurgans fœdas agnino sanguine labes,
Ac scelus e medio tollens quod clauserat astra.
Quis reperire tuæ, bone Rex, queat abdita mentis,
Cui pluviæ guttæ, cui cognitus omnis arenæ
B Est numerus, ventique viæ? quis noscere magni
Ardua consilii rursus vestigia possit?
Omnipotens, qui cuncta vides, et cuncta gubernas,
Quæcunque hic mundus claudit latissimus. In te
Mens hominum defixa brevi splendore refulget:
Non secus ac fulgur rapidum, quod protinus ortum
Protinus emoritur, perstrictaque lumina linquit.
Nec tamen hoc dubium est, quin per tua vulnera nobis
Reddita libertas fuerit, vitæque prioris
Sordibus excussis, ævo meliore fruamur.
Ac prius in terra spargebat semina mundus,
Atque ingens mundi cingebat turba tyrannum,
Quam vafer a magno distractam Rege tenebat
Nunc autem fœdo vitiorum gurgite Christus
Extractam, Regi, meliorique asserit ævo.
Illud connubium, contra hoc mortalibus affert
Splendida virginitas; terræ decus illud, at ista

Κεῖνο γάμος μερόπεσσι, τὸ δ' ἀζυγίη θεοειδής.
Κόσμος ὁ μὲν γαίης, ἡ δ' οὐρανίοιο χορείης.
Ἄπνοα δ' ὡς πινάκεσσιν ἀνὴρ εἴδωλα χαράσσων,
Βαιοῖς μὲν πρώτιστον, ἀμυδροτέροις τε τύποισιν
Εἶδος ὑποσκιάει πειρώμενος· αὐτὰρ ἔπειτα
Χρώμασι παντοδαποῖσιν ὅλην ἐστήσατο μορφήν·
Ὡς ἄρα παρθενίη Χριστοῦ λάχος αἰὲν ἐόντος,
Πρόσθε μὲν ἐν παύροισι φαείνετο, καὶ σκιόεσσα,
Μέσφ' ὅτε καὶ βασίλευε νόμος, χρώμασσιν ἀφαυροῖς
Φαινομένοις, κρυπτόν τ' ὀλίγοις ὑπελάμπετο φέγγος.
Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ἁγνῆς διὰ μητρὸς ὁδεύσας
Παρθενικῆς, ἀδέτοιο, θεουδέος, ἀχράντοιο
(Νόσφι γάμου καὶ πατρὸς ἐπεὶ χρέος ἦε γενέσθαι),
Ἥγνισε θηλυτέρας, Εὔαν δ' ἀπεσείσατο πικρήν,
Καὶ σαρκὸς δ' ἀπέπεμψε νόμους, μεγάλοις τε λόγοισι
Πνεύματι γράμμ' ὑπόειξε, καὶ ἡ χάρις ἐς μέσον ἦλθεν·
Δὴ τότε παρθενίη στράψεν μερόπεσσι φαεινή,
Λυομένη κόσμοιο, λύουσά τε κόσμον ἀφαυρόν,
Τοσσάτιον προφέρουσα γάμου βιότοιό τε δεσμῶν,
Ὁσσάτιον ψυχὴ προφερεστέρη ἔπλετο σαρκός,
Καὶ χθονὸς οὐρανὸς εὐρὺς ὅσον βιότοιο ῥέοντος
Ἑστηὼς μακάρεσσιν, ὅσον Θεὸς ἀνδρὸς ἀρείων.
Καὶ χορὸς ἀμφὶ Ἄνακτα φαεσφόρον ἵστατ' ἀμεμφής,
Οὐράνιος, γαίηθεν ἐπειγόμενος Θεὸς εἶναι,
Χριστοφόρος, σταυροῖο λάτρις, κόσμοιο περίφρων,
Τεθνηὼς χθονίοισιν, ἐπουρανίοισι μεμηλώς,
Λαμπτῆρες κόσμοιο, διαυγέα φωτὸς ἔσοπτρα,
Οἳ Θεὸν εἰσορόωσι, καὶ ὧν Θεός, οἵ τε Θεοῖο.
Δεῦρ' ἄγ', ὅσαι πλευρῆσιν ὁμόφρονες, ἠδὲ γάμοιο

Hoc nuptiæ hominibus, illud virginitas Deo similis præstitit.
Illæ telluris decus sunt, ista cœlestis chori.
Quemadmodum pictor inanimes tabulis imagines illinens,
Levibus primum et opacioribus notis
Speciem adumbrare tentat; deinde vero
Omni colorum genere totam absolvit effigiem :
Sic virginitas, Christi pars semper exsistentis,
Prius quidem in paucis videbatur, et umbris abdita erat,
Quandiu lex coloribus obscure apparentibus
Regnavit, et occultus splendor paucis affulsit.
At postquam Christus ex casta Matre virgine,
Jugi experte, Deo simili, incontaminata prodiens
(Necesse enim erat, ut sine nuptiis, sine patre nasceretur),
Sanctificavit feminas, Evamque acerbam repulit,
Et carnis leges removit, ac per Evangelii prædicationem
Spiritui cessit littera, venitque in medium gratia :
Tunc profecto virginitas mortalibus illuxit splendida,
Soluta mundo, ac mundum infirmum solvens,
Tanto præstantior nuptiis ac vitæ vinculis,
Quanto anima præstat carne,
Et terra latum cœlum, et vita fluitante
310-311 Stabilis beatorum vita, et Deus homine.
Tunc chorus circa Regem luce circumfluentem stetit immaculatus,
Cœlestis, e terra properans fieri Deus,
Christifer, crucis cultor, mundi contemptor,
Mortuus terrestribus, cœlestibus deditus,
Mundi lumina, clara lucis specula,
Qui Deum contemplantur, quorum Deus est, et qui Dei sunt.
Eia agite, quæcunque thalamum laudatis, ac nuptiis

188 *Χορείης*. Sic habent tres Regg. Unus χοροῖο. Edit autem θεοῖο.

189 *Ἄπνοα δ' ὡς*. Ita schol. et hoc exigit metrum. Edit. ὡς δ' ἄπνοα. (CAILLAU.)

191 *Πειρώμενος*. Sic Reg. 59, 995. Edit. πειρώμενος.

196 *Κρυπτόν τ'*. Reg. 995 κρυπτὸν δ'.

198 *Θεουδέος*. Int. θεοσεβοῦς.

200 *Ἀπεσείσατο*. Ita Chig. et duo Regg. Edit. ἀπεπείσατο.

215 *Ἔσοπτρα*. Reg. 990 ἔσωπτρα.

METRICA VERSIO.

Numinis est summi, lateque patentis Olympi.
Ut vero in tabulis pictor dum corpora fingit,
Obscuris primum ora notis levibusque figurat,
Mox formis studet omnigenos adhibere colores,
Atque opus incœptum numeris polit omnibus artis :
Sic quoque virginitas, magni pars inclyta Christi,
Ante quidem umbroso in paucis splendore micabat,
Dum lex jura daret terris, et in orbe vigeret,
Exiguis spectanda notis, paucisque liceret
Lucis ad internæ radios penetrare micantes.
At postquam Christus per castæ viscera matris,
Absque patre et tædis, vitæ progressus in auras,
Lustravit muliebre genus, primamque parentem
Depulit, et carnis leges abscedere jussit,
Spirituique novo submisit littera fasces,
Gratiaque in medium venit : tum denique nostro
Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Instabilem mundum abrumpens, abruptaque mundo :
Connubium tantum exsuperans, et vincula vitæ,
Quantum animus carni præstat, convexaque cœli
Regia tellurem superat, quantoque fugaci
Illud in æternum durans præstantius ævum est,
Quanto mortali melior Deus. Ac chorus ingens,
Carpere quem nequeas, Regem lætissimus ambit,
Cœlestis, studioque omni Deus esse laborans,
Christifer, atque crucis servus, mundique ruentis
Contemptor, tota meditans cœlestia mente,
Perspicuum lucis speculum, lux fulgida mundi :
Quique Dei, cujusque Deus, quem cernere gaudet.
Vos quibus est cordi thalamus, tædæque jugales,

Μυστίδες, ὑψικάρηναι καὶ ὄμματα γοργὰ φέρουσαι,
Καὶ χρυσὸν λιθάκεσσι μεμιγμένον εὐγενέεσσι,
Καὶ μαλακοὺς ἁπαλοῖσι περιῤῥεθέεσσι χιτῶνας,
Λέξαθ' ὅσα θνητοῖσι γάμος καὶ δεσμὸς ὀπάζει
Κέρδεα, καὶ μετέπειτα καλέσσομεν ἄζυγα μοίρην.
Αἱ μέν τοι ἐρέουσιν ἐπίτροχα φυσιόωσαι·
Κέκλυτε δ', ὦ φίλα τέκνα γάμου, χθονίων βασιλῆος,
Ἡμεῖς, ᾗσι μέμηλε γάμος καὶ δεσμὰ βίοιο,
Ἀνδρομέης γενεῆς, καὶ αἵματος ἡμετέροιο,
Ὃν Παῖς ἀθανάτοιο Πατρὸς ἐστήσατο θεσμὸν
Ἐξέτι τοῦ, ὅτε πρῶτον Ἀδὰμ πλευρῇ συνέδησε,
Καρπὸν ἀπ' ἀνθρώποιο πέλειν βροτὸν, ἐκ δὲ γόνοιο,
Καίπερ θνητὸν ἐόντα, μένειν σταχύοντα τέκεσσιν,
A Τόνδε νόμον τίουσαι, ὁμοζυγέην τ' ἐρατεινὴν,
Ἀλλήλαις συνέδημεν, ἐπεὶ χοὸς ἐκγενόμεσθα,
Χοῦ νόμον ἠδὲ Θεοῖο παλαίτατον ἀμφιέπουσαι.
Καὶ γὰρ δὴ φύσιες μὲν ὅσαι λάχον οὐρανὸν εὐρὺν,
Ἀζυγέες, παθέων τε καὶ ἀργαλέων μελεδώνων
Κρείσσονες· ἡμερίοις δὲ γάμος καὶ δεσμὸς ὄνειαρ.
Ἀμφότερον, πτόρθων τε φίλων, καρπῶν τ' ἐρατεινῶν
Ῥίζα τε καὶ βιότοιο μελίφρονος ἐσθλὸν ἔρεισμα.
Πρῶτα Θεὸς πάντων γενέτης. (Καὶ ἵλαθι, Χριστὲ,
Σεῖο νόμοις καθαροῖσι παροίτερον ἢ τοπάροιθεν.)
Τῷ δ' ἔπι δεσμὸς ἔρωτος, ἐπεὶ καὶ γαῖα καὶ αἰθὴρ,
Καὶ πόντος τεκέεσσι, γάμου δώροισι, τέθηλεν.
Εἰ δ' ἐτεὸν φοίνιξι πόθου νόμος ὑψικόμοισι,

Initiatæ estis, quæ sublime caput oculosque procaces geritis,
Ac aurum lapidibus permistum pretiosis,
Quæque mollibus vestibus delicata membra tegitis,
Dicite quot et quanta mortalibus connubium et vinculum offerant
Commoda, deinde vocabimus partem jugi expertem.
Ac illæ quidem sic statim turgidæ loquentur :
Audite, o chara soboles connubii, terrestrium regis,
Nos, quibus curæ sunt nuptiæ et vitæ vincula,
Generationis humanæ et sanguinis nostri legem
Constitutam ab æterni Patris Filio,
Cum Adamum costæ primum conjunxit,
Ut fructus ex homine homo nasceretur, ac per generationem,
Quamvis mortalis esset, maneret in sobole, ut in spica :
Hanc legem et amabile conjugium magnifacientes,
Mutuam conjunctionem sectamur, et quia e terra originem traximus,
Terræ Deique legem antiquissimam amplectimur.
Naturæ enim quæ latum cœlum sortitæ sunt,
Jugi expertes sunt, ac passionibus et molestis sollicitudinibus
Superiores : mortalibus autem connubium et vinculum utilia sunt.
Utrumque enim hoc habent, ut et dulcium ramorum et amabilium
Fructuum radix sint, et dulcis vitæ optimum præsidium.
Primum Deus universorum genitor (Christe, fave
Legibus tuis sanctis impensius quam olim).
Inest autem universo vinculum amoris : siquidem terra et æther
Et pontus sobole, quæ connubii donum est, efflorescunt.
Quod si vere palmis alticomis inest lex amoris,

216 *Ὑψικάρηναι.* Sic tres Regg. Edit. ὑψικάρηνα.
218 *Περιῤῥεθέεσσι.* Τοῖς μέλεσι, poetica licentia, vox conjuncta.
219 *Λέξαθ'.* Ita Chig., Coisl. et Reg. Edit. mendose δέξαθ'.
225 *Ἧσι.* Duo Regg. αἷσι.
226 *Πλευρῇ συνέδησε.* Reg. 990 πλευρῆσιν ἔδησε.
227 *Ἐκ δὲ γόνοιο.* Regg. duo ἐκ δὲ γάμοιο.
229 *Ὁμοζυγέην.* Reg. 39, et Coisl. ὁμοζυγίαν.
230 *Ἀλλήλαις.* Tres Regg. ἀλλήλοις.
232 *Φύσιες.* Regg. 993 φύσεες.
237 *Καὶ ἵλαθι, Χριστέ.* Hæc verba sensu carere Billio visa sunt; eaque in sua versione expungenda judicavit. Sensu tamen non carent; his enim, ut Combefisio videtur, anteoccupat quod opponi poterat, nempe his matrimonii laudibus, institutæ a Christo virginitati plurimum detrahi, quod a se poeta repellit. In mss. sup. lin. τοῖς σοῖς νόμοις πλέον ἔμπροσθεν ἢ πρὸ τούτου.
239 *Τῷ δ' ἔπι.* Coisl. sup. lin. ἐπὶ τούτῳ δέ.
241 *Φοίνιξι.* Vide Plin. *Hist. nat.*, lib. xiii, c. 4.

METRICA VERSIO.

Quæ sublime caput geritis, vultusque procaces,
Intextumque aurum gemmis, quæ mollibus artus
Vestibus integitis, prodite, et dicite primæ,
Quæ bona conjugium pariat, quæ commoda portet :
Post autem innuptæ pro se quoque dicere parti
Fas erit. Ergo illæ tumido sic ore loquentur :
Audite, o dulcis thalami charissima proles,
Qui terram imperio terrenaque cuncta gubernat.
Nos, quibus est curæ thalamus thalamique voluptas,
Legem, quam generi humano nostroque cruori
Numinis æterni soboles sanctissima fixit
(Inde ex quo primum lateri conjunxit amico
Primigenum illum Adamum, et costæ sociavit ademptæ,
Nempe hominem ut producat homo, natosque creando,
B Mortalis licet ipse, tamen sibi proroget ævum,
Ut solet in viridi revirescere semen arista),
Hanc legem et thalami genialia jura colentes,
Vivimus inter nos junctim, terraque creatæ
Antiquam sequimur legem terræque Deique.
Nam mentes, quæ cœlum habitant, sedesque beatas,
Conjugis expertes vivunt, motusque, gravesque
Ignorant curas. Mortali sanguine cretis
Utile conjugium est, ramorum certaque radix
Pulchrorum, dulcis vitæ columenque decusque.
Ac primum Deus est rerum generator et auctor
(Sis facilis mihi, Christe, tuas nam non nego leges
Esse magis puras multo, quam jura priora):
Mox amor et thalamus; nam terra, et pontus, et aer
Munere connubii producta prole virescunt.

Μιγνυμένους θῆλύν τε καὶ ἄρσενα εἴαρος ὥρῃ
Ἐρνοκόμων παλάμῃσι βρύειν βοτρυώδεα καρπὸν,
Εἰ δὲ καὶ ἐκ δυάδος λιθάκων λίθος εἰς ἓν ἰούσης
Τίκτεται, ὡς ἐνέπουσι λίθων ἐπιΐστορες ἄνδρες,
Ἔστι καὶ ἀψύχοισι γάμος καὶ δεσμὸς ἔρωτος.
Ἀλλὰ τί μου ξείνων φιλότης μύθων τε πόθων τε;
Δέρκεο τὰ μερόπεσσι γάμος πόρσυνεν ἐχέφρων.
Τίς σοφίην ἐδίδαξε φίλην, καὶ βένθε' ἀνεῦρεν,
Ὅσσα χθὼν, ὅσα πόντος, ὅσ' οὐρανὸς ἐντὸς [ἐέργει;
Τίς πτολίεσσιν ἔθηκε νόμους; καὶ τῶνδε πάροιθεν
Τίς πτόλιας δ' ἀνέγειρε, καὶ ηὕρετο μήδεσι τέχνας;
Τίς πλῆσεν ἀγορὰς καὶ δώματα, καὶ τίς ἀγῶνας;
Τίς στρατὸν ἐν πολέμοισι, καὶ ἐν θαλίῃσι τραπέζας;
Τίς χορὸν ὑμνητῆρα θυώδει πήξατο νηῷ;
A Τίς θηρῶν κατέλυσε βίον, καὶ γαῖαν ἀράσσειν,
Καὶ φυτοεργείην ἐδιδάξατο, καὶ πελάγεσσι
Νῆ' ἐπαφῆκε μέλαιναν ἐπειγομένην ἀνέμοισι;
Τίς γαῖαν καὶ πόντον ὑγρῇ συνέδησε κελεύθῳ
Νόσφι γάμου, τὰ δὲ πολλὸν ἀπόπροθεν εἰς ἓν [ἄγειρε;
Καὶ τὰ μὲν ἐνθάδε, τοῖα. Τὰ δ' ὑψόθι, πολλὸν ἀρείω.
Ἀλλήλοισι χέρες τε καὶ οὔατα καὶ πόδες ἐσμὲν
Συζυγίῃ. Διπλοῦν δὲ γάμος καὶ ἄναλκιν ἔθηκε,
Χάρμα μέγ' εὐμενέεσσιν, ἄχος δέ τε δυσμενέεσσι.
Ξυναὶ καὶ μελεδῶναι ἐλαφρίζουσιν ἀνίας·
Ξυναὶ δ' εὐφροσύναι γλυκερώτεραι ἀμφοτέροισι.
Τερπνότερος μὲν πλοῦτος ὁμοφρονέουσι τέτυκται·
Τερπνοτέρη πλούτοιο δ' ὁμοφροσύνη χατέουσι.
Κληῒς δ' ἀμφοτέροισι σαοφροσύνης τε πόθων τε

Ut masculus et femina verno tempore maritati
Hortulanorum manu præferant fructum racemosum,
Si ex duobus lapidibus in unum coeuntibus lapis
312-313 Nascitur, ut asserunt qui lapidum scientiam callent,
Sunt etiam in rebus inanimis nuptiæ et vinculum amoris.
Sed quid ego externos sermones et amores persequor?
Vide, quid præstent hominibus nuptiæ prudentes.
Quis sapientiam docuit? quis profunda investigavit,
Quæcunque terra, quæcunque mari, quæcunque cœlo includuntur!
Quis urbibus leges dedit, et ante leges
Quis urbes condidit, et artes meditando invenit?
Quis fora et domos implevit, quis palæstras?
Quis exercitum in bellis, et mensas in conviviis?
Quis chorum hymnorum cantorem in templo suffitibus perfuso constituit?
Quis ferinam vivendi rationem repressit, et terram arare,
Ac plantas inserere docuit, et maribus
Navem nigram immisit ventis impetendam?
Quis sine nuptiis terram et pontum humida semita
Conjunxit, ac remotissima in unum devinxit?
Atque hæc quidem talia. Quæ vero sublimia, longe meliora.
Nobis invicem manus et aures et pedes sumus
Nuptiarum beneficio, quæ duplum robur afferunt,
Magnum sane amicis gaudium, et inimicis dolorem præstant.
Communis sollicitudo delinit molestias.
Communes jucunditates sunt utrique suaviores.
Jucundiores fiunt divitiæ ex concordia.
Jucundior divitiis concordia his qui divites non sunt;
Clavis utrisque et castitatis et amoris

241 *Μιγνυμένους*. Ita tres Regg. Edit. πηγνυμένους.
244 *Ἐκ δυάδος*. Vide eumd. Plin., lib. XXXVI, cap. 18, et Solin., cap. 56.
252 *Ηὕρετο*. Coisl. εὕρετο. Chig. εὕρατο.
255 *Θυώδει*. Coisl. sup. lin. ἐντεθυμιαμένῳ.
257 *Φυτοεργείην*. Reg. 993 et Coisl. φυτοεργίαν.
258 *Ἐπαφῆκε*. Coisl. ἐφέηκε. Tres Regg. ἐπέθηκε.
262 *Καὶ πόδες*. Duo Regg. καὶ σθένος εἶμεν.
264 *Χάρμα μέγ'*. Alludit ad illud *Odyss.* Z, 184:
. . . . . *Πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,*
Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι.
265. *Ξυναὶ καί*. Reg. 59 et Coisl. ξυναὶ μέν. Regg. 990 et 993, ξυναὶ δέ.

METRICA VERSIO.

Quin, si vera ferunt, nec palma libidinis expers.
Namque maritatæ sub verni temporis horam,
Egregios tum deinde solent producere fructus.
Quod si etiam ex coitu saxorum saxa creantur,
Ut memorant, lapidum quibus est perspecta facultas,
Res quoque tangit amor rigidas, vitaque carentes.
Sed quid ego externos verbis complector amores?
Perspice jucundæ quænam sint munera tædæ.
Quis sophiam docuit? quis repperit abdita cuncta,
Quæ mare, quæ tellus, cœlumque volubile claudit?
Quis gravibus claras instruxit legibus urbes?
Oppida quis struxit? quis doctas attulit artes?
Quis fora, quisve domos implevit, quisve palæ-
Convivis epulas, armata bella cohorte, [stras,
Quis cœtusque, Dei præconia magna canentes?
Quis sine connubio vitam moresque ferinos
B Depulit, et docuit proscindere vomere terram?
Quis plantas serere, et navem committere ponto,
Sulcantem gelidas rapidis aquilonibus undas?
Quis mare cum terris undoso tramite vinxit,
Et multum inter se disjuncta elementa ligavit?
Ac ne præsenti tantum prodesse putetur
Conjugium vitæ, non hic sua commoda sistit.
Nam merita illius multo majora supersunt.
Præstat enim ut nobis auresque manusque vicissim
Atque pedes simus: languentes corporis artus
Roborat, ingentique hostilia corda dolore
Angit, lætitia contra diffundit amicos:
Afflictis animis communis cura medetur:
Delectatque magis communis utrumque voluptas.
Gratior in thalamo concordi copia rerum:
Rursusque in thalamo melius toleratur egestas.

Συζυγίη, καὶ σφρηγὶς ἀναγκαίης φιλότητος.
Εἷς πῶλος φιλίης σκιρτήμασι θυμὸν ἰαίνων.
Ἓν ποτὸν οἰκιδίης πηγῆς ξείνοισιν ἄγευστον,
Οὔτ' ἐκτὸς προρέον, οὔτ' ἔκτοθεν ἄλλον ἀγεῖρον.
Συμφυέες σάρκεσσιν, ὁμόφρονες, εὐσεβίης τε
Κέντρον ἐν ἀλλήλοισι πόθῳ θήγοντες ὁμοῖον.
  Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Θεοῖο γάμος ἀπάνευθε τίθησιν,
Ἀλλ' ἔχεται μᾶλλόν τις, ἐπεὶ καὶ μᾶλλον ἐπείγει.
Ὡς δ' ὀλίγην μὲν νῆα μικρὸς προΐησιν ἀήτης
Λαίφεσι πεπταμένοισι δι' οἴδματος ὦκα θέουσαν,
Ἠὲ χέρες πέμπουσιν ἐπειγομένην ὑπ' ἐρετμοῖς,
Πολλὴν δ' οὐκ ὀλίγη πνοιὴ φέρει, ἀλλὰ βαρεῖαν
Πόντον ἐπερχομένην στερεώτερος οὖρος ἐπείγει,
Ὥς ῥα καὶ ἀζυγέες μὲν ἐπεὶ ζώουσιν ἐλαφροὶ,
A Κουφοτέρης μεγάλοιο Θεοῦ χατέουσιν ἀρωγῆς.
Ὃς δ' ἀλόχου τε φίλης καὶ κτήσιος ἀμφιβέβηκε,
Καὶ τεκέων, τέμνει δὲ πολὺ μέγα λαῖτμα βίοιο
Χρειοῖ πλειοτέρῃ, πλεῖον Θεὸν ἀμφαγαπάζει.
Τοῖα γάμος, πηρὸς δὲ βίος φιλότητος ἄνευθε,
Νηλὴς, ἀπροτίοπτος, ἀνέστιος, οὐρεσιφοίτης·
Οὐκ ἄλκαρ παθέων, οὐ γήραος ἀδρανέοντος
Φάρμακον, ἡβάσκοντες ἑοῖς τεκέεσσι τοκῆες
Οὐ πῆξις βιότοιο μελίφρονος. Οὐκ ἀγορῇσι
Τέρποντ', οὐ θαλίῃσιν, ἀμειδέες, ἔκτοθι κόσμου,
Οἳ βιότου γεγάασι, καὶ οὐ στέργουσι βίοιο
Ῥίζας, οὐ μερόπεσσιν ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν.
  Εἰ δ' ἀρετὴν ποθέων τις ἀτιμάζει φιλότητα,
Οὐδ' ἀρετὴ φιλότητος ἀπόπροθεν, οὐχ ὅτι μοῦνον

Connubium, ac sigillum necessariæ amicitiæ;
Unus amicitiæ pullus animum saltibus deliniens;
Unus domestici fontis potus, externis ingustatus,
Neque foras profluens, neque foris quemquam asciscens.
Carnibus conjuncti, animo concordes, ac pietatis
Similem stimulum in se invicem amore acuentes.
  Non enim a Deo connubium abducit,
Sed ei quisque magis adhæret, quia eum magis incitat Deus.
Quemadmodum exiguam navem exiguus ventus impellit
Velis expansis tumidos fluctus cito percurrentem,
Aut eam manus incitant sub remis properantem,
Ingentem vero levis aura non feret, sed cum gravis sit
Pontum ingressam fortior ventus impellit:
314-315 Ita et cælibes, quia vivunt expediti,
Leviori magni Dei indigent auxilio.
At qui circa dilectam uxorem et res suas occupatur,
Et natos, ac vastum sæculi mare navigat,
Ut pluribus indigens, plus Deum colit.
Talia connubium præstat: sed vita manca sine amore,
Immitis, aspectum fugiens, sine foco, montium amans.
Non morborum solatium est, non infirmæ senectutis
Remedium, quo parentes in filiis suis repubescunt;
Non fulcrum vitæ mellifluæ. Non conventibus
Delectantur, non conviviis, sine risu, extra mundum,
Vitæ nati sunt, et non diligunt vitæ
Radices, nec consentaneum hominibus animum gerunt.
  Quod si quis virtutem amans, jugalem amorem despicit,
Nec virtus ab amore jugali remota est, non solum

270 *Σφρηγίς*. Reg. 993 σφραγίς.

271 *Εἷς πῶλος*. Videtur Gregorius alludere ad illud Prov. v, 18, *Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ: cerva charissima et gratissimus hinnulus*. Ibid. φιλίης. Tres Regg. et Coisl. φιλίοις. Int. Coisl. τέρπων ψυχὴν φιλικοῖς σκιρτήμασι, *animum oblectans gratis saltibus*.

272 *Ἓν ποτόν*. Alludit quoque ad hæc verba Prov. v, 16, *In plateis aquas tuas divide: habeto eas solus, nec sint alieni participes tui*.

273 *Προρέον*. Duo Regg. προῤῥέον.

282 *Ἐπείγει*. Regg. 990 et Coisl. ἐλαύνει.

287 *Χρειοῖ*. Duo Regg. χρείη.

288 *Πηρός*. Coisl. sup. lin. τυφλός. Mox, ἄνευθε. Regg. tres et Coisl. ἄνευθεν.

289 *Ἀπροτίοπτος*. Coisl. sup. lin. ἀπροσνόητος.

293 *Ἀμειδέες*. *Morosi*.

295 *Ῥίζας*. *Radices, principia*. Mox, ὁμόφρονα. Reg. 990 ὁμοίφρονα.

METRICA VERSIO.

Tuta pudicitiæ, Veneris quoque, clavis utrique
Conjugium, obsignans violenti fœdus amoris.
Unus amicitiæ pullus, qui pectora saltu
Exhilaret, proprii sintque unica pocula fontis,
Qui nec cuiquam alii pateat, nec diffluat extra.
In thalamo concors animus, concordia membra,
Inque vices acuunt solidæ pietatis amorem.
  Nam neque conjugium a Christo veraque salute
Abducit: verum stimulos quoque subdit et urget.
Utque perexiguam venti vis parvula puppim
Incitat, expansis velis maria alta secantem,
Aut etiam remis impulsa, per æquora cursu
Fertur: at ingentem non fert levis aura carinam,
Quæ nisi per gravibus ventis agitata quiescit:
Sic etiam innupti, quoniam levioribus ævum
Trajiciunt pedibus, leviore videntur egere
Numinis æterni auxilio, afflatuque minore.
B At qui consortem thalami, qui pignora chara
Curat, opesque suas, et vastum navigat æquor,
Arctius ille Deo, quia pluribus indiget, hæret.
Hæc thalamus: contra manca est sine conjuge vita,
Dura, petens montes, improvidaque, et laris expers:
Non animi morbis adhibet, senioque medelam,
Non facit ut primos vitæ renoventur ad annos,
Atque repubescant suscepta prole parentes:
Non dulcem in terra contendit figere vitam.
Non fora delectant miseram, non prodiga mensa,
Non epulæ: verum in lacrymis luctuque perenni
Versatur, fluxique horret contagia mundi,
Et cum sit vitæ, tamen odit gaudia vitæ.
Denique cum reliquis animo non vivit eodem.
  Ac ne forte thoro, virtutis amore, jugali
Abstineat quisquam, thalamo contermina virtus:
Non modo quod sanctis thalamus mortalibus olim

Πάντεσσι τοπάροιθε γάμος φίλον εὐσεβέεσσιν,
Ἀλλ' ὅτι καὶ φιλότητος ἐνηέος εἰσὶ γενέθλη
Καὶ Χριστοῦ παθέων ἐπιΐστορες, ἠδ' ὑποφῆται,
Πάτριαρχοι, ἱερῆες, ἀεθλοφόροι, βασιλῆες,
Παντοίαις ἀρετῇσι κεκασμένοι. Οὐ γὰρ ἀνέσχε
Χθὼν ἀγαθοὺς, ὥς φασι πελώρια φῦλα γιγάντων,
Ἀλλὰ γάμου τελέθουσι γόνος καὶ κῦδος ἅπαντες.
Τίς Θεὸν ἀνθρώποισι μέγαν κρατέονθ' ὑπέδειξε,
Καίπερ τηλόθ' ἐοῦσι, νόον δ' ἔπλησεν ἔρωτος
Θειοτέρου, καὶ ἔνθεν ἀπήγαγεν ἐς βίον ἄλλον;
Τίς ψυχὰς ἐκάθηρεν ὅλοις μερόπεσσι φαεινοῖς;
Πίστις Ἐνὼχ μετέθηκεν. Ὁ δ' ἐξ ὑδάτων ἐσάωσε
Κόσμον ὅλον ψυχαῖς ὀλίγαις καὶ σπέρμασι πλωτοῖς

A Νῶε μέγας. Ἀβραὰμ δὲ πατὴρ πολίων τε καὶ ἐθνῶν,
Καὶ θυσίην Χριστῷ παραβώμιον υἷα πεδήσας.
Μωσῆς ἤγαγε λαὸν ἀπ' Αἰγύπτοιο βαρείης
Θαύμασι σὺν μεγάλοισι, νόμον δ' ὑπεδέξατο πλαξὶν
Ὑψόθε λαϊνέῃσι, Θεὸν δ' εἰσέδρακεν ἄντην.
Πιστὸς ἐνὶ προτέροισι θυηπόλος ἔσκεν Ἀαρών.
Μήνης δ' ἠελίου τε δρόμον σχέθεν ἠὺς Ἰησοῦς,
Μακρότερον δηΐοισι φόνον καὶ κήδεα τεύχων.
Καὶ σὺ, μάκαρ, χριστοῖσι φέρων κέρας, ἁγνὲ Σαμουήλ.
Δαβὶδ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος ἦεν ἅπασι,
Καὶ Σολομὼν σοφίης πρῶτον κλέος. Οὐδὲ προφητῶν
Λήσομαι. Ἠλίαν δὲ πρὸς οὐρανὸν ἥρπασεν ἅρμα.
Τίς δὲ νόμοιο μέσον καὶ πνεύματος οὐχὶ τέθηπε
Φωτὸς Ἰωάννην ἐριηχέα πρόδρομον ἄκρου;

Quia omnibus piis olim nuptiæ placuerunt, Sed etiam quia probi amoris soboles sunt Et Christi passionis testes, et prophetæ, Patriarchæ, sacerdotes, triumphales martyres, reges, Omnibus virtutibus ornati. Neque enim bonos Terra protulit, ut protulisse dicitur monstrosum gigantum genus, Sed nuptiarum omnes fructus sunt et decus. Quis Deum hominibus summum regem ostendit, Quamvis longe dissitis, ac mentem amore implevit Divino, atque hinc in aliam vitam evexit? Quis hominum omnium illustrium animos expurgavit? Fides Enoch transtulit. Ex aquis salvum fecit Universum orbem cum paucis animabus et seminibus natantibus Noe magnus. Abraham pater exstitit urbium et nationum, Ac filium Christo ad aram immolandum ligavit. Moyses eduxit populum ex immiti Ægypto Magnis cum prodigiis, ac legem accepit tabulis Lapideis divinitus insculptam, Deumque coram intuitus est. Fidelis imprimis fuit sacerdos Aaron. Lunæ solisque cursum cohibuit optimus Jesus, Prolixiorem hostibus cædem et luctum parans. Tuque beatus, qui regibus olei cornu tulisti, sancte Samuel,
316-317 David inter omnes reges celeberrimus fuit, Ac Salomon sapientiæ præcipuum decus. Nec prophetas Omittam. Eliam currus in cœlum rapuit. Quis est autem, qui medium inter legem et spiritum non admiretur Joannem, summi luminis canorum præcursorem?

303 *Ὡς φασι πελώρια.* Gigantes a poetis finguntur fuisse filii Terræ et Titanis. Γηγενεῖς illos vocant Græci.
305 *Μέγαν.* Sic Reg. codex. Edit. μέγα.
312 *Θυσίην.* Duo Regg. et Coisl. θυσίης.
315 *Ὑψόθε.* Duo Regg. ὑψόθεν. Mox, ἄντην, *coram, facie ad faciem,* ut Scriptura loquitur.
316 *Θυηπόλος.* Reg. 990 θυηπόλοις.
317 *Μήνης δ' ἠελίου τε.* Ita Coisl. Edit. μήνῃ δ' ἠελίῳ τε.
319 *Κέρας.* *Cornu,* seu, *lenticula olei,* quo reges unxit Samuel.
324 *Ἐριηχέα.* Duo Regg. περιηχέα.

METRICA VERSIO.

Cunctis charus erat, contempta cælibe vita,
Verum etiam thalamo quia sunt genitore creati
Vates, sacrifici, doctores, et patriarchæ,
Laurigeri, reges, omni virtute decori.
Non etenim egregios homines, ut vasta gigantum
Corpora commemorant, luci dedit arida tellus:
Omnes sunt sacræ fetusque et gloria tædæ.
Quis generi humano Numen patefecit Olympi
Omnipotens, supera quamvis procul absit ab arce?
Quis mentes hominum divino implevit amore,
Et terra abstractas tulit ad præstantius ævum?
Quis claras animas purgavit sordibus atris?
Alma fides pietasque ad sidera vexit Enochum.
Noe perexiguo numero et semente natante
Mortiferis orbem totum servavit ab undis.
Inclytus Abrahamus, numerosæ gentis origo,
B Haud trepidus natum mactandum admovit ad aram.
Quin etiam Moses miracula magna patravit,
Dum populum ærumnis, duraque tyrannide pressum
Extrahit, et sanctas leges, mandataque saxis
Jura capit, Numenque adverso lumine cernit.
Inter sacrificos veteres fulgebat Aaron.
Et Phœbæ et Phœbo cursum produxit Iesus,
Dum sequitur fractas fusasque per arva phalanges.
Tu quoque fidus eras, Anna prognate, sacerdos,
Et Domini christis cornuque oleumque ferebas.
Quid David? regum quo non præstantior ullus.
Quid Salomon sophiæ vertex, omnesque prophetæ,
Ardentique Elias abreptus ad æthera curru?
Quis non suspiciat veterisque novique sequestrum
Fœderis, et qui mox ventura luce suprema,
Nuntia læta ferens mortalibus ante cucurrit?

Τίς δὲ δυωδεκάδα κλεινῶν μετέπειτα μαθητῶν;
Τίς Παύλοιο μένος μεγαλήτορος οὐρανοφοίτου,
Ἄλλους θ' οἳ γεγάασι, καὶ οἳ νῦν εἰσὶν ἄριστοι,
Ἕρμα λόγου, κόσμου τε κλέος, λαοῦ τε θέμεθλα;
Τοὺς πάντας μερόπεσσι γάμος καὶ Χριστὸς ἔδωκεν.
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ γυναῖκες ἐπ' εὐσεβίῃ κομόωσαι,
Ὧν μέγας ἐν βίβλοισι θεοπνεύστοισιν ἀριθμὸς,
Νόσφι γάμου καὶ σαρκὸς ἐϋκλείης ἐπέβησαν.
Εἴπω μείζονα μῦθον ἐμὴν τίων φιλότητα.
Καὶ Χριστὸς καθαροῖς μὲν, ἀτὰρ σπλάγχνοισιν ἐμίχθη
Ἀνδρομέοις, μνηστῆς δὲ διωλίσθησε γυναικὸς,
Ἥμισυ συζυγίης μίξας βροτέης θεότητι.
Ἓν δ' ἐπὶ πᾶσι μέγιστον ἐμὸν κράτος, ἣν κρατέωσιν
Ἀζυγέες, καὶ οἳ γὰρ ἐμὸν γένος, ὥσπερ ἅπαντες.
A Οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀγάμων γεγαμηκότες, ἐκ δὲ γάμοιο
Ἀζυγέες. Τεκέεσσιν ἀνώγομεν, ἴσχετ' ἀγῶνα.
Εἴ τοι μὴ πατέρες, πατέρων γε μὲν ἐξεγένεσθε.
Τοῖα γάμος. Μετέπειτα κατηφιόωσα παρειῇ
Ἐν τρυχίνοις ῥακέεσσι, καὶ ἄψεσιν ἀνδρανέουσι,
Νήλιπος, αὐαλέη τε, κατὰ χθονὸς ὄμματ' ἔχουσα
Παρθενίη, τυτθὸν δὲ διαστέλλουσα σὺν αἰδοῖ
Χείλεα, φοινίσσουσα παρήϊον αἵματι σεμνῷ,
Κὰκ κεφαλῆς ἐρύουσα σίγα κρύπτοιτο καλύπτρην.
Τὴν δ' ἄρα παρπεπίθοιμι ἐγὼ τοιοῖσδ' ἐπέεσσιν·
Ὦ τέκος Οὐρανίοιο, καὶ ἔνδοθι κυδήεσσα,
Ὦ μεγάλοιο χοροῖσι παρισταμένη μεδέοντος
Ὑμνοπόλοις, εἰ καί σε δέμας καὶ γαῖα κατίσχει,
Δεῦρ' ἴθι, καὶ φάθι μῦθον. Ἐγὼ δὲ σέο προπάροιθεν

Quis duodecadem illam illustrium discipulorum,
Quis Pauli magnanimi constantiam in cœlum evecti,
Atque alios et nunc etiam præstantissimos viros,
Præsidium doctrinæ, mundi decus, populi columen?
Hos omnes hominibus nuptiæ et Christus dederunt.
Sed nec mulieres pietate ornatæ,
Quarum magnus in libris divinitus inspiratis numerus,
Sine nuptiis et carne gloriam adeptæ sunt.
Dicam majus quidpiam in honorem mei thalami.
Christus ipse puris quidem, sed tamen visceribus mistus est
Humanis, atque ex desponsata prodiit muliere,
Dimidium conjugii humani immiscens divinitati.
Unum autem mihi omnium longe maximum est robur, si vincant
Cælibes; hi quoque meum genus sunt, ut alii omnes.
Non enim ex cœlitibus conjugati, sed ex nuptiis
Cælibes: Sic præcipimus filiis: Pugna desistite,
Etsi patres non estis, ex patribus geniti estis.
Talia connubium. Deinde vero subtristis facie,
Laceris pannis, et membris infirmis,
Absque calceis, macie confecta, oculos humi defixos habens,
Virginitas, vix diducens præ pudore
Labia, vultum verecundo rubore perfusa,
E capite silens trahit velum quo tegatur.
Hanc ego his verbis adhortabor:
O cœlestis Patris progenies, ac intus splendida,
O quæ magni Regis ades choris
Hymnos cantantibus, quamvis te corpus et terra detineant,
Huc ades, et verba loquere. Ego ante te

325 *Δυωδεκάδα*. Reg. 39 δυωδεκάδε. Reg. 990, 993 δυωδέκα γε.
331 *Ὧν*. Mendose in edit. ὡς.
336 *Βροτέης*. Mss. βροτίας, et sup. lin. ἀνθρωπίνης.
338 *Ἅπαντες*. Reg. 993 ἄποντες, et sup. lin. ἀφεστήσαντες.
340. *Ἀνώγομεν*. Coisl. sup. lin. κελεύομεν.
343 *Τρυχίνοις*. Duo Regg. τριχίνοις. Mox ἀδρανέουσι. Sic Reg. 990, Coisl., Herv. Edit. Paris ἀνδρανέουσι.
345 *Τυτθὸν δέ*. Coisl. et Reg. 990 τυτθόν τε.
350 *Μεγάλοιο*. Reg. 990 et Coisl. μεγάλοισι.

METRICA VERSIO.

Quis non discipulos Christi, fidosque sequaces?
Quis non cœlipetæ robur mirabile Pauli?
Atque omnes alios, quorum clarissima virtus
Vel prius illuxit, vel nostro tempore fulget,
Præsidium fidei, plebis columen, decus orbis,
Quos omnes nobis Christus thalamusque dedere?
Sed neque femineo in sexu quotcunque potentem
Egregia pietate Deum coluere, fideque
(Quarum non parvum numerum Scriptura recenset),
Sunt sine conjugio tam magna laude potitæ.
Utque etiam in thalami quiddam genialis honorem
Altius adjiciam, licet omni labe carenti,
Attamen humano Christus se corpore junxit,
Et desponsatæ per viscera casta parentis
Fluxit, conjugiique humani cum deitate
Dimidium junxit. Sed et hic quoque maxima nobis
Vis posita est, quod si superet pars conjugis expers,
Huic tamen a nobis genus et vitalis origo est.
B Non etenim ex agamis ortum traxere jugati:
Verum illi contra nexu fluxere jugali.
Quocirca, nati, quamprimum sistite pugnam.
Quanquam etenim patrum minime vos nomen habetis,
Attamen a patribus traxistis semina vitæ.
Hæc ubi verba dedit, siluit pars conjuge gaudens.
Tum mœsto vultu, atque hirsutis horrida pannis,
Infirmis membris, macie confecta, pedesque
Nuda, solo fixis oculis, immobilis hærens,
Virginitas, paulum diducens labra pudore,
Purpureoque suam perfundens sanguine frontem
E capite extracto clam sese obvelet amictu.
Hanc igitur tali pavidam sermone cohortans
Alloquar: O celsi proles generosa parentis,
Interno splendore nitens, o cœtibus astans
Angelicis, regem laudantibus usque supernum,
In terra licet ac mortali corpore versans:
Huc age, depositoque metu sancta ora resolve.

Στήσομαι. Ἦ γὰρ ἔμοιγε Θεόσδοτος ἤλθες ἄνασσα·
Ἤλυθες, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἴοις τε καὶ ἵλαος εἴης.
Τίς με καὶ οὐκ ἐθέλουσαν ἄγει πρὸς τόνδε θόωκον;
Τίς δ' ἔργοις μεμαυῖαν ἐμὸν Θεὸν ἀτρεμίῃ τε
Τίειν, ἠματίοις τε πόνοις, νυχίῃσί τ' ἀοιδαῖς,
Καὶ δακρύων πηγῇσι, καὶ εὐαγέεσσι καθαρμοῖς,
Εἰς δῆριν καλέει κενεὴν, καὶ νείκεα μύθων;
Οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐμὸν κράτος, οὐδὲ λόγοισιν
Εὔστροφος, οὔτ' ἀγοραῖς ἐπιμίσγομαι, οὐδὲ δικαστῶν
Εὐμενέων ψήφοισιν ἀγάλλομαι, οἷσι μέμηλε
Παῦρα μὲν εὐδικίης, παύροισί τε, πολλάκι δ' αὖ τε
Ἔνθα καὶ ἔνθα τάλαντον ἐπικλίνουσι θέμιστος.
Ἄλλοισιν βιότοιο τὰ τίμια. Αὐτὰρ ἔμοι γε
A Εἷς νόμος, ἓν δὲ νόημα, κερασσαμένην φιλότητα
Πρὸς Θεὸν ὑψιμέδοντα φαεσφόρον ἔνθεν ὁδεύειν.
Τῶν δ' ἄλλων ἀγαθῶν με τόσον φρένας ἵμερος αἱρεῖ,
Οἷς κενεοὶ φρονέουσιν ἐτώσια φυσιόωντες,
Ὠκά τ' ἐπερχομένοισι, καὶ ὀλλυμένοισι τάχιστα,
Ὁσσάτιον καπνοῖο καὶ ἀτμίδος, ἠδὲ ῥεούσης
Αὔρης, καὶ ψαμάθοιο τινασσομένοις ἀνέμοισι
Πάντοσε συρομένης, ἢ ὑπεὶρ ἅλα νηὸς ἀταρποῦ.
Βουλοίμην κεν ἄτιμος ἐν ἀνθρώποισιν ἐοῦσα,
Τυτθὸν ἐν οὐρανίοισιν ἔχειν κλέος αἰὲν ἐοῦσιν
Ἢ πάντων κρατέουσα, Θεοῦ πίπτειν ἀπάνευθεν.
Ἀλλ' ἔμπης τρομέω καὶ δείδια, μή τις ἀερθεὶς,
Παρθενίης νεόπηκτον ἐπὶ πτερὸν αἰθέρι νωμῶν,
Τοῖσδε λόγοις ἐπὶ γαῖαν ὀλισθήσειε τάχιστα.

Stabo. Mihi enim Dei donum, regina venisti :
Venisti, ac sæpius adhuc venias; et propitia sis.
Quis me etiam nolentem ad hanc adducit sedem?
Quis desiderantem operibus ac quieta vita Deum meum
318-319 Colere, ac diurnis laboribus, et nocturnis cantibus,
Et lacrymarum fontibus, ac sanctis expurgationibus,
Ad vanam advocat litem rixasque verborum?
Non enim in hominibus meum robur est, nec verbis
Volubilis sum, nec foris immisceor, neque judicum
Benevolorum suffragiis glorior, quibus parum cordi est
Rectum jus, ac perpaucis, ac sæpe etiam
Huc et illuc justitiæ libra inclinatur.
Aliis vitæ honores relinquo. Mihi autem
Una lex, una cogitatio, ut divino amore perfusa
Hinc ad Deum in cœlo regnantem ac lucis auctorem proficiscar
Cæterorum autem bonorum tantum me desiderium tenet,
Quibus vani homines stulte inflati efferuntur,
Cito venientibus et celerrime pereuntibus,
Quantum fumi aut vaporis, aut fluentis
Auræ, et arenæ ventis agitatis
Undique raptatæ, aut semitæ navis in mari.
Malim ingloria inter homines
Paululum gloriæ nancisci in cœlestibus semper manentibus,
Quam omnibus imperans, Deo excidere.
Sed timeo et extimesco, ne quis elatior
Virginitatis recentes pennas in aere ventilans,
Istis sermonibus in terram celeriter cadat.

354 *Ἴοις.* Sic tres Regg., Coisl. et Chig. Edit. ἑοις.
357 *Νυχίῃσί τ'.* Sic tres Regg. Edit. νυχίοισι τ'.
358 *Πηγῇσι.* Duo Regg. πηγαῖσι.
359 *Καλέει.* Ita duo Regg. et Coisl. Edit. male καλέειν.
363 *Παύροισί τε.* Ita Coisl. Edit. παύροις δέ τε.
364 *Θέμιστος.* Coisl. sup. lin. τῆς δίκης.
366 *Κερασσαμένην.* Coisl. sup. lin. μίξασαν. Int. Coisl. ἐμοὶ δὲ εἷς νόμος, ἓν θέλημα, τὸν κρατῆρα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης πλήρη στήσασαν, πρὸς ἐκεῖνον ἐντεῦθεν ἐπείγεσθαι. *Mihi autem una lex, una voluntas, ut, poculo Dei amoris cumulato, inde ad ipsum proficiscar.*
371 *Ὁσσάτιον.* Ita Reg. 39, 993. Edit. ὀσσάτιος.
372 *Τινασσομένοις.* Sic Reg. 993. Edit. τινασσομένης.

METRICA VERSIO.

Ipse tibi patronus ero : nam tu mihi sane,
Tu mihi cœlesti venisti munere, diva.
Sæpius atque utinam venias, veniasque benigna!
Protinus hæc tales emittit pectore voces:
Quis vero invitam me sedibus admovet istis?
Quis vitæ probitate Deo servire parantem,
Nocturnisque hymnis, sudoribus atque diurnis,
Atque piis lustris, lacrymarum et fonte perenni,
Ad pugnam et rixas verborum adducit inanes?
Non apud humanos vis nostra est atque facultas.
Non lingua valeo, strepitus nec quæro forenses;
Non animos etiam mihi gratia judicis effert.
Judicibus siquidem recti tenuissima cura est,
Perpaucisque viris. Nam partem in utramque scelesti
Justitiæ persæpe solent inflectere libram.
Sint aliis hujus dulcissima commoda vitæ :
B Hæc lex una mihi, scopus hic est unus, amore
Ut correpta Dei terris excedere possim.
Cætera, queis vane vanissima pectora turgent,
Quæque cito veniunt, subita pereuntque ruina,
Non magis afficiunt animum, quam fumus inanis,
Quam vapor et ventus, concussaque turbine venti,
Et passim distracta effusaque mollis arena,
Aut etiam in lato puppis vestigia ponto.
Atque apud humanos ingloria vivere malim,
Inter cœlicolas dum sit mihi gloria quædam
Quam terræ imperio fulgens procul arce superna
Excidere, atque Deo per sæcula cuncta carere.
At vereor ne quis non firma virginitatis
Æthera percutiens ala, sermonibus istis
Concidat in terram pronus, cœlumque relinquat.
Quocirca ut vobis, Christo donante, periclum

Τοὔνεκεν εἰς μέσον ἦλθον ἐμῶν τεκέων ἐπί-[κουρος,
Μῦθον ἀοσσητῆρα Θεοῦ σὺν χειρὶ φέρουσα.
Μητρὶ δ' ἐμῇ τὰ πρῶτα μυθήσομαι, ὅσσ' ἐπέοικε.
Κεῖνο μὲν ἀτρεκέως μυθήσαο, καὶ κατέλεξας,
Συζυγίη χαρίεσσα, καὶ ἤνεσα (ἦ γὰρ ἔγωγε
Ἄρξομ' ὅθεν κατέληξε τεὸς λόγος), ὡς ἀγάμοισι
Ῥίζα γάμος. Καὶ γάρ τε πέλει καὶ ῥίζα καὶ ἀρχή.
Τίς δέ κεν ἀρνήσαιτο σαοφρονέων γενετῆρας;
Οὐ μὴν πάντ' ἀγόρευσας ἐτήτυμα. Ἀλλὰ δέχοιο,
Καὶ μήτηρ περ ἐοῦσα, σοφὸν καὶ ἐχέφρονα μῦθον,
Καὶ μεγάλης σοφίης μυστήριον ἀμφὶ γενέθλην,
Ἣν κευθμῶνες ἔδειξαν ἐμοὶ μεγάλοιο Θεοῖο.
Οὐχ ὅλου ἀνθρώποιο πατὴρ βροτὸς, ὡς ἐνέπουσιν,
Ἀλλ' ὅσσον σαρκός τε καὶ αἵματος, ἀμφοτέρων μὲν
Ὀλλυμένων. Ψυχὴ δὲ Θεοῦ κρατέοντος ἄημα
Ἔκτοθεν εἰσπίπτουσα πλάσει χοός. Οἶδεν ὁ [μίξας,
Πῶς τὸ πρῶτον ἔπνευσε, καὶ εἰκόνα μίξατο γαίῃ.
Μάρτυς ἐμῶν ἐπέων καὶ σὸς πόθος. Ἡμιτελὴς γὰρ,
Στέργων οὐ ψυχὰς τεκέων, τὰ δὲ σώματα μοῦνα,
Οἷς δάκνῃ μογέουσι, καὶ οἷς θαλέθουσι γέγηθας.
Πλείονα γὰρ τυτθῇσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
Ὧν τεκέων λώβησιν ἑὸν καταδάμναται ἦτορ,
Ἢ μεγάλαις ψυχῶν κακίαις καὶ χείροσι λώβαις.
Τῶν μὲν γὰρ τοκέες, τῶν δ' οὐ τελέθουσι τοκῆες.
Εἰ δέ σε μητέρ' ἐγὼ καλέω, κἀπὶ χείρονι μοίρῃ,
Πῶς σύ γ' ἀρειοτέρου φθονέεις πατρὸς ἠϊθέ-[οισιν;
Ὡς μεγάλῳ γενετῆρι βροτῶν ἐθέλουσ' ὑπόεικε

Quare in medium prodii meorum natorum adjutrix,
Sermonem auxiliatorem, Deo dante, afferens.
Primum matri meæ dicam quæ conveniunt.
Illud quidem vere elocuta est, ibique assentior (ego enim
Inde incipiam, ubi tua desiit oratio), cælibum
Radicem esse nuptias. Sunt enim et radix et principium.
Quis cordatus genitores abneget
Non tamen omnia vera dixisti. Sed excipe,
Quamvis mater sis, sapientiam ac prudentem sermonem,
Magnæque sapientiæ mysterium circa generationem,
Quod mihi ex abditis magni Dei recessibus monstratum est.
Non totius hominis homo pater est, ut dici solet,
Sed tantum carnis et sanguinis, quorum utrumque
Peribit. Anima autem Dei omnipotentis spiraculum est
320-321 Extrinsecus incidens in terrestre figmentum. Novit qui miscuit,
Quando primum afflavit, ac imaginem terræ miscuit.
Testis est meorum verborum etiam amor tuus. Dimidiatus enim est,
Non animas diligens natorum, sed tantum corpora,
Quibus doles laborantibus, gaudesque florentibus.
Plus enim patris et venerandæ matris cor
Leves natorum suorum vulnerant nævi,
Quam magna animarum vitia, et deteriores labes.
Sunt enim corporum genitores, nequaquam animarum.
Quod si te ego matrem appello, quamvis ob deteriorem partem,
Quomodo his qui cælibes sunt, præstantiorem invides patrem?
Magno ergo hominum genitori libenter cede,

381 *Ἀοσσητῆρα.* Sic Reg. 990. Edit. ἀοσσιτῆρα.
384 *Συζυγίη χαρίεσσα.* Combef. legit συζυγίῃ, et vertit, *in conjugii gratiam orans, ejusque causam agens.*
390 *Μυστήριον.* Ita Coisl. et tres Regg. Edit. μυστήρια.
391 *Ἥν.* Reg. ὄν.
392 *Ὅλου.* Tres Reg. et Chig. ὅλος.
395 *Πλάσει χοός.* Ita Coisl. et duo Regg. Chig. Θεοῦ πλάσει. Edit. χοὸς πλάσει.
396 *Μίξατο.* Tres Regg. et Coisl. δήσατο. Vide supra, sect. I, poem. VIII, *De anima*, vers. 80 et 81, ubi eadem leguntur.
398 *Μοῦνα.* Reg. 39 μοῦνον.
399 *Θαλέθουσι* Coisl. et duo Regg. θαλέουσι.
405 *Ἠϊθέοισιν.* Int. τοῖς ἀγαθοῖς τέκνοις.

METRICA VERSIO.

Submoveam, vestram aggrediar defendere causam.
Ac primum dicam, quæ sunt dicenda parenti:
Vera quidem, fateor, carnis conjunctio, narras,
Mirificeque probo (namque hinc exordiar, unde
Dicere cessasti), quod radix virginitatis
Conjugium. Radix namque est et origo perennis.
Ecquis enim sana genitores mente negarit?
Attamen haud vere dixisti cuncta; sed æqua
Aure, precor, genitrix, cordatum percipe dictum,
Ortuque in nostro sophiæ mysteria magnæ,
Abdita cœlestis mihi quam doctrina retexit.
Non homo totum hominem, veluti de more lo-[quuntur,
Progignit: verum crassæ tantummodo carnis
Est pater, et calidi dat semina prima cruoris:
Quorum utrumque gravi corruptum morte peribit.
Ast anima in corpus divino condita flatu
Immeat externe. Novit Rex ille supernus
Quo primum pacto flavit, terræque jugavit
Augustam effigiem. Porro ne dicere falsa
Censear, ipsa tuo locuples mihi testis amore
Esse potes: nec enim perfectus et integer ille est.
Non etenim natorum animas, sed corpora sola
Diligis, et magno, cum sunt male sana, dolore
Afficeris, rursus gaudes florentibus illis.
Nam multo gravius mentes utriusque parentis
Excruciat vel parva lues quæ membra suorum
Inficiat, quam magna animi labesque luesque.
Cur? quia non animas illi, sed corpora gignunt.
Quod si cum mihi pars duntaxat vilior abs te
Nascatur, nomen tibi non invita parentis
Ipsa tamen tribuo, quisnam tua pectora livor
Occupat, ut prives natos meliore parente?
Ergo Patri magno, genitrix, jam cede libenter,

Παρθενίην τίουσα, Θεὸν πατέρ' ἀμφιέπουσαν.
Μητέρι μὲν δὴ τοῖα, καὶ ἄρκιος ἐνθάδε μῦθος.
Αὐτὰρ ἐγὼ, φίλα τέκνα Θεοῦ, πάντων βασιλῆος,
Τόνδε νόμον τίουσα, ὁμοφροσύνην ἐρατεινὴν
Πρὸς Θεὸν οἶον ἔμιξα, χοὸς δ' ἀπέλειπον ἔρωτα,
Ὃν πάϊς ἀθανάτοιο Πατρὸς ἐστήσατ' ἄνωθεν,
Ἐκγεγαὼς ἀδέτοιο, καὶ ἄφθιτος οὐ φθινύθοντος,
Ἐξέτι τοῦ, ὅτε πρῶτον Ἀδὰμ θέτο ἐν παραδείσῳ
Ἄζυγα, καὶ μετέπειτα διδοὺς νόμον ἥγνισε [λαὸν,
Καὶ τοκετοὺς ἐκάθηρε νόμῳ, καὶ νηὸν ἔτισε
Σώμασιν ἁγνοτάτοισιν ἀμοιβαδίων ἱερήων.
Μάρτυς Ἰωάννοιο πατὴρ μέγας, οὔτι πάροιθε
Σπερμήνας φίλον υἷα, τὸν ἔνδοθι δέξατο νηοῦ,
A Τὸν Χριστοῦ μεγάλοιο προάγγελον ἡμερίοισι,
Πρίν γε Θεῷ τελέσαι μυστήρια ἤμασιν ἁγνοῖς.
Τοῦ δὲ νόμοιο τέλος Χριστὸς, μερόπεσσι κερασθεὶς
Παρθενικῆς ἀπὸ γαστρὸς, ὅπως γάμος ἐς χθόνα νεύσῃ.
Καί ῥ' ὁ μὲν ὧς ὑπόειξεν, ὁ δ' ἔγρετο κόσμος ἀρ[illegible].
Καὶ μόρος ἀρχεγόνοιο λυτῆς διὰ σαρκὸς ὁδεύων,
Ῥοιῇ τικτομένοισι, καὶ ὀλλυμένοισι γενέθλῃ,
Παρθενίῃ γ' ἐνέκυρσε, καὶ ὤλετο, ὡς ὅτε πέτρῃ
Ἀγχιάλῳ μέγα κῦμα, καὶ ὕδατι βοσκομένη φλόξ.
Πρὸς τάδε τίς πολίεσσι καὶ ἀδρανέεσσι νόμοισι,
Τίς δ' ἀγορῇσι γέγηθε, καὶ οἰδμασι, καὶ τίς [ἀγῶσιν,
Οὓς μῦθοι συνέπηξαν ἐπ' ὠκυμόροισιν ἐφήβοις;
Τίς στρατὸν ἐν πολέμοισι, καὶ ἐν θαλίῃσι τραπέζας

Honorem habens virginitati, Deum patrem assectanti.
Ac matri quidem talia; satisque hæc sit dixisse.
Rursum ego, charissimi nati Dei, omnium regis
Legem colens, concordiam amoris
Cum Deo solo miscui, ac terrenum amorem abjeci,
Quam legem Filius æterni Patris olim instituit,
Natus ex patre vinculi experte, incorruptibilis ex incorruptibili,
Cum primum Adamum posuit in paradiso
Jugi expertem, ac postea legem promulgans sanctificavit populum,
Ac partus lege expurgavit, templumque decoravit
Castis corporibus sacerdotum vices exercentium.
Testis hujus rei magnus Joannis pater, qui non prius
Genuit dilectum filium, quem intra templum accepit,
Magni Christi prænuntium hominibus,
Quam divina absolvisset mysteria castis diebus.
Legis autem finis Christus, hominibus mistus
Ex virginali utero, ut nuptiæ in terram vergant.
Ac illæ quidem cesserunt, mundusque præstantior illuxit,
Et mors quæ per carnem dissolubilem primi parentis evenerat
Hominibus fluxione nascentibus, et generatione pereuntibus,
Incurrit in virginitatem et periit, veluti in rupem
Littoralem incidens ingens fluctus, et aquis absumpta flamma.
Ad hæc quis civitatibus et infirmis legibus,
Quis foro delectatur et inflationibus? Quis certaminibus
322-323 Quæ fabulæ ob juvenes immature mortuos statuerunt
Quis exercitum in bellis, et in conviviis mensas

411 *Ἀπέλειπον*. Sic Reg. 39. Editi ἀπέλιπον.
415 *Ἄζυγα*. Reg 990 ἄζευκτον.
418 *Ἰωάννοιο*. Ita Reg. 993, Chig. et Coisl. Edit. Ἰωάννεο.
421 *Τελέσαι*. Tres Regg. et Coisl. τέλεσεν. Id colligit sanctus Doctor ex verbis Lucæ, qui cap. I de Zacharia loquens, his verbis utitur: *Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam*. Bill.
427 *Παρθενίῃ γ'*. Ita habent duo codices Regg.; γ' deest in editis.
430 *Ἀγορῇσι*. Duo Regg. ἀγοραῖσι.

METRICA VERSIO.

Virgineæ meritos vitæ jam defer honores,
Utpote quæ superum complectitur usque parentem.
Hæc mihi sufficiat charæ dixisse parenti.
Ast ego, cœlicolæ soboles dulcissima Patris,
Hanc legem venerans, humili tellure relicta
Tota immortalis Domini succendor amore,
Quam satus æterno genitore ac cælibe Christus
Instituit, tunc cum paradisi in sede locavit
Primigenum illum Adamum, thalami consorte ca- [rentem,
Dehinc legem tribuens Veneris præcepit ab usu
Ut se plebs certis cohiberet tota diebus.
Quin etiam partus purgari lege recentes
Jussit, sacrificisque ornavit nobile templum,
Corpore qui puro divinum munus obibant
Pro vice quisque sua. Testis mihi prodeat ille
Zacharias; nec enim, quem sacra accepit in æde,
Luminis immensi mundo jucunda ferentem
B Nuntia, produxit natum, divina priusquam
Omnia virgineis celebrasset festa diebus.
Jam vero Christus, quo lex veniente sepulta est,
Humano generi mistus de Virgine fluxit:
Vergeret ut posthac in terram uxoria vita.
Ac sic illa quidem cessit, mundusque repente
Exoriens melior terris lucescere cœpit.
Et per primigenam gradiens mors aspera carnem,
Atque homines fluido nascentes semine patrum,
Ac prole educta linquentes lumina vitæ,
Virgineam in vitam misera incidit, atque necata est
Qualis in abruptos scopulos insana procella
Incidit, aut in aquas rapidissima flamma nivales.
Quis porro latas urbes infirmaque jura,
Atque forum lætus sequitur, fluctusque feroces?
Publica quis magnis certamina laudibus effert,
Quæ propter juvenes properata morte cadentes
Fabula confinxit? quis lautæ fercula mensæ

Ἤνεσε; τίς σοφίην κενεαυχέα, ἥ τ' ἐνὶ χερσὶν,
Ἥ τ' ἐν ἀραχναίοισι λόγοις καὶ πλέγμασι κεῖται,
Αὐτοῦ τικτομένοισι, καὶ ἠέρι λυομένοισι;
Τίς δ' ἄρα τοῖσι γέγηθε, φυτοσκαφίης τε πόνοισι,
Νηός τ' ὠκυάλοιο δρόμῳ κραιπνοῖς ὑπ' ἀήταις;
Ταῦτα μὲν οὔτε γάμοιο διδάγματα, τῆς δ' Ἀδάμοιο
Τίσιος ἀρχαίης τυτθὸν μέρος, οἷσιν ὑφέρπει
Πτέρναν ἐμὴν δοκέων πικρὸς ὄφις. Εἰ δὲ γάμοιο,
Ἐῤῥέτω. Οὐ γὰρ ἔμοιγε συνέμπορα πρὸς βίον ἄλλον
Ἔνθεν ἐπειγομένῃ, τὰ δέ γ' ὄλϐια πάντ' ἀπολεῖται
Σήμερον, ἢ κόσμοιο σὺν ἀστατέοντι ῥεέθρῳ
Ῥευστὴς γὰρ ῥευστοῖο διεκπεράας βιότοιο,
Βαιὸν ἐφαπτόμενός τε παρατροχάων τροχάοντα.
Εἰ δὲ σοφοῖσι γέγηθας, ἐπεὶ σέθεν ἐξεγένοντο,
Δέξαι καὶ ἀλιτρῶν κακίην, ὧν ῥίζα τέτυξαι.
Ῥίζα Κάϊν, Σοδόμων τε, καὶ οὓς ἐκέδασ' ἐπὶ πύργῳ
Χριστὸς ἀτασθαλέοντας, ὕϐριν θ' ὧν ἔσϐεσεν ὄμϐρος
Οὐρανόθεν χθόνα πᾶσαν ὁμοῦ πνείουσι καθήρας.
Τίς Φαραὼ κακόμητιν, Ἀχὰϐ θράσος, Ἀσσυρίων τε
Πικροτάτους βασιλῆας ἐθρέψατο; τίς δὲ δίκαιον
Αἷμα πότῳ μάχλοις τε κινήμασι δόντα θυγατρὸς
Οὔλιον Ἡρώδην, παιδοκτόνον, ἠδὲ φονῆας
Χριστοῦ παμϐασιλῆος, ὅσοι τ' ἐγένοντο διῶκται
Πρόσθεν καὶ μετέπειτα, καὶ ὑστατίοισι χρόνοισι,
Ὧν πύματον πρῶτόν τε, κακὸν Βελίαο βέρεθρον,

Laudavit? quis sapientiam inanem, tum quæ in manibus,
Tum quæ in aranearum sermonibus et tricis est posita,
Simul nascentibus et in aerem evanescentibus?
Quis his rebus gaudet, atque plantarum colendarum laboribus,
Navisque celeris cursu sub vehementibus ventis?
Atque hæc quidem non sunt conjugii documenta, sed Adami
Antiquæ vindictæ pars pusilla; et per hæc subrepit
Plantam meam observans infandus serpens. Quod si conjugii sunt
Valeant. Non enim me comitantur ad aliam vitam
Hinc properantem, et beata omnia peribunt
Hodie, vel cum mundi instabili fluento.
Effluens enim effluentem trajicis vitam,
Leviter illam tangens, et currentem prætercurrens.
Quod si sapientibus gaudes, quia ex te geniti sunt,
Recipe in te et malorum nequitiam, quorum radix es.
Radix es Caini et Sodomorum, et quos divisit Christus
Ad turrim improbe agentes, et quorum scelus exstinxit imber
Cœlitus terram cum omnibus spirantibus expurgans.
Quis Pharaonem scelerum inventorem, quis Achabi audaciam et Assyriorum
Acerbissimos reges enutrivit? Quis illum qui sanguinem
Justum compotationi et lascivis filiæ motibus tradidit,
Scelestum Herodem, et eum qui infantes occidit, et interfectores
Christi summi regis, et quotquot exstiterunt persecutores
Ante et post, et novissimis temporibus,
Quorum postremus et primus, nefandum Beliæ barathrum,

434 *Ἐν ἀραχναίοισι λόγοις. Sermonibus rationibusque contortis, quibus vis major non inest, quam aranearum telis.*

442 *Ἐπειγομένῃ*. Sic tres Regg. Edit. ἐπειγομένῳ.

445 *Τροχάοντα*. Tres Regg. τροχάοντος.

453 *Μάχλοις τε*. Sic Reg. 990 et Chig. qui pro κινήμασι quod sequitur, habet λιγύσμασι. In edit. deest τε.

454 *Παιδοκτόνον*. Memoria lapsus videbitur Gregorius, si eumdem esse existimaverit Herodem qui Joannem obtruncari, ac eum qui pueros jussit occidi: quem errorem pluribus esse familiarem observat Hieronymus, Matth. II. Herodes enim magnus, quo jubente, infantes cæsi sunt, obierat priusquam ex Ægypto puer Jesus reverteretur. Verum nihil obstat, quominus sanctus doctor de utroque voluerit sermonem facere, interponendo scilicet virgulam.

457 *Ὧν*. Ita Coisl. Edit. τῶν. Vide 2^{am} invectivam adversus Julianum imperatorem, tom. I, pag. 155.

METRICA VERSIO.

Prædicat, et sophiæ præconia pandit inanis,
Quæ partim in manibus, partim in sermone caduco
Est sita, qui subito natus vanescit in auras?
His, inquam, quisnam gaudet, plantisque serendis
Incubat, et pelagus gestit sulcare carina?
Non ea connubium docuit, sed parvula pars sunt
Hujus supplicii, quo primi noxa parentis
Judicio est multata Dei, quibus anguis acerbus
Obrepit, plantamque meam pervertere tentat.
Quod si connubio cuiquam hæc tribuenda videntur,
Jam valeant, nec enim, mihi dum migrare necesse [est
E vita atque hominum cœtu, comitantur euntem.
Sed quæcunque suo complexu terra coercet,
Vel nunc, vel tandem mundo labente peribunt.
Fluxus enim fluxæ tu trajicis æquora vitæ,
Hanc leviter tangens celeri cursuque fluentem
Præteriens. Quod si claros probitate fideque
Ex te progenitos gaudes, atque inde tumescis,
Quin tu consimili vitium ratione malorum
Accipis? horum etenim radix es, certa parensque.
Ex te profluxitque Cain, Sodomæque coloni,
Quosque etiam aggressos sceleratam condere turrim
Divisit Christus, quosque imber missus ab alto
Exstinxit, terras simul atque animantia purgans.
Quisnam vipereum Pharaonem, Achabumque fu- [rentem,
Et regum Assyriæ rabiem nutrivit et iram,
Et sævum Herodem, pueros qui cæde nefanda
Sustulit, ac natæ lascive membra moventi
Baptistæ caput innocuum dedit atque cruorem?
Quis Christi regis summi, vitæque parentis
Carnifices, aliosque omnes, qui tempore primo,
Qui post, quique etiam extremis crudeliter annis

Δεινὸν Ἰουλιανοῖο κράτος, ψυχῶν ὀλετῆρος,
Οὗ Θεόθεν πληγέντος, ἐπεὶ μόθον ἤρατο Χριστῷ,
Θερμὸν ἔτι ζείουσα κόνις, μέγα τάρβος ἀλι-
[τροῖς·
Ἄλλους θ' οὓς περ ἔδωκε βίῳ γάμος, ἠδ' ἔτι δώσ[illegible],
Ψεύστας, ἀνδροφόνους, σκολιοὺς, ἐπίορκον ὀμοῦντας,
Ἅρπαγας ἀλλοτρίων, ξείνης δηλήμονας εὐνῆς,
Τίς κεν ἀριθμήσειεν; ἐπεὶ τόδε πᾶσι πέφανται,
Ὡς πλείων χρυσοῖο κόνις, πλείους δὲ κάκιστοι
Τῶν ἀγαθῶν· καὶ γάρ τε τρίβους περόωσιν ἀνίσους.
Τοῖς μὲν γὰρ χθαμαλὴ καὶ ἐπίτροχός [illegible] κακοῖσιν.
Οἱ δ' ἀγαθοὶ τέμνουσι προσάντεα. Τοὔνεκεν ἐσθλῶν
Πλεῖστον, ὅσον κακίους προφερέστεροί εἰσιν ἀριθμῷ.
Εἰ μὲν δὴ λήξειας ἀγαλλομένη τ[illegible],
A Καὶ πηρὸν καλέουσα βίον Θεότητος ἑταῖρον,
Στήσομεν ἐνθάδε μῦθον. Ἔχοις κλέος ἀμφήριστον.
Οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτὴ φθονέω χθονίῳ γενετῆρι.
Εἰ δὲ Θεοῖο λαχοῦσα τὰ δεύτ[ε]ρα, πρῶτα δέδορκα[ς],
Φθέγ[illegible]μὲν, ἀτὰρ θυμαλγ[illegible].
Τίς πάντων μερόπων τόδ' ἐμήσατο τέκνον ἄριστον
Σπερμῆναι; τί δὲ μῆχος ἀνάρσιον υἷα φυτεῦσαι;
Εἰκόνα μὲν γράψεν τις ἀπ' εἰκόνος οὔτι χερείω,
Καὶ πλάστης [illegible],
Καὶ χρυσὸν παλάμησιν, ὅπῃ νόος, ἤλασε τέχνη,
Καὶ στάχυν ἐξ ἀγαθοῖο γεωμόρος ἐσθλὸν ἄμησε
Σπέρματος, οὐδ' ἀτύχησε τέλους πόθος, οἷον ἐόλπ[ει]·
Θνητὸς δ' οὐ σάφα οἶδε γόνου φύσιν, εἰς ὅ τι λήξει,
Οὐ κακὸς, οὐδὲ μὲν ἐσθλός· ὁ δ' εὔχεται ἐσθλὸς ἀρείω·

Horribilis Juliani potestas, animarum perditoris
Quo divinitus percusso (bellum enim Christo indixerat),
Ejus cinis adhuc fervide ebulliens, magnus est improbis terror;
Atque etiam alios quos nuptiæ sæculo dederunt et dabunt,
Mendaces, homicidas, perfidos, perjuros,
Raptores alienarum rerum, alieni perniciem thalami,
Quis enumeret? Illud enim omnibus manifestum est,
Copiosiorem esse auro cinerem, ac plures improbos
Quam probos: nam et vias conficiunt diversas.
324-325 Improbis enim proclivis est, et lata currenti:
Boni vero præruptis gradiuntur itineribus. Ideo boni
Tanto pluris faciendi sunt, quanto mali numero præstant.
Quod si desinas de filiis gloriari,
Et mancam appellare amicam divinitatis vitam,
Desinam hic loqui; habeas ambiguum decus.
Nam ne ipsa quidem invideo terrestri parenti.
Sed si secundo loco apud Deum posita, primum tibi arrogas,
Eloquar verum quidem sermonem, sed molestum.
Quis ex omnibus hominibus id didicit filium optimum
Gignere? Aut quis modus filii vitio non carentis gignendi?
Imaginem quidem aliquis pinxit ab imagine non deteriorem,
Fictorque similes formis sculpsit statuas,
Arsque aurum manibus ducit quocunque mens voluerit,
Bonamque spicam ex bono semine metit
Agricola, nec a sperato fine desiderium aberravit.
Sed mortalis haud clare novit sobolis naturam, qualis futura sit,
Sive bonus, sive malus sit, quanquam bonus meliora precatur,

460 *Ἔτι ζείουσα*. Reg. 992 ἐπιζείουσα. *Juliani cadaver*, inquit ad hunc locum Valesius Henric., *in tumulo quasi ebullire videtur.*

472 *Ἔχοις*. Ita duo Regg. et Coisl. Edit. ἔχεις. Mox ἀμφήριστον, Reg. 992, sup. lin. ἀμφίβολον.

473 *Χθονίῳ*. Coisl. χθονίων, *terrestrium parenti.*

474 *Λαχοῦσα*. Aldum immerito carpit Billius, quod reddiderit: *secundas partes sortita;* sic enim vox ista accipienda, et accipitur a Budæo.

476 *Ἐμήσατο*. Coisl. sup. lin. δεδάηται.

477 *Μῆχος*. Coisl. sup. lin. μηχανή.

479 *Μορφαῖς*. Ita tres Regg. Edit. μορφῆς.

484 *Ὁ δ' εὔχεται*. Ita Coisl. et Int. εἰ καὶ ἀγαθὸς ἐπεύχεται ἀμείνονα. Male edit. οὐδ'.

METRICA VERSIO.

Insigni pietate Deum studioque colentes
Vexarunt? quorum in numero Julianus habendus,
Ultimus ille quidem serie, sed crimine primus,
Haud dubium Satanæ barathrum, pestisque ani-
[marum.
Quo, quia sacrilegis Christi tentaverat armis
Expugnare fidem, divino vulnere cæso,
Fervet adhuc cinis ipse, timor non parvus iniquis.
Quis reliquos memoret, quos jam dedit atque da-
[turum est
Connubium mundo, mendacia verba loquentes,
Versutos, fœdæ maculatos crimine cædis,
Ore venenato perjuria dira vomentes,
Raptores, thalamique alieni jura terentes?
Perspicuum siquidem est cunctis, quod pulvis ut
Excedit numero, sic justos turba malorum [aurum
Exsuperat: nec enim similis calcatur utrisque
Semita; namque malis prona est atque undique
Difficilis contra justis, salebrosa, molesta. [fusa:
B Quo fit ut egregios homines manus impia multum
Exsuperet. Quod si de te sentire superbe
Ob sobolem tandem cesses, vitamque superno
Conjunctam regi mancam infirmamque vocare,
Hic finem faciam; dubiam tibi carpere laudem
Jam liceat; nec enim terreno filia patri
Invideo. Verum si summo nata parente,
Vilia mirificis præfers, primisque secunda,
Vera quidem tibi dicta dabo, sed acerba. Quis
[unquam
Hoc animo novit, justum producere natum?
Qua rursus quisquam possit ratione creare
Deformem vitiis? ab imagine pictor eamdem
Picturam ducit: plastes non dispare forma
Propositam reddit formam: manibusque peritis,
Quoquo mens tulerit, tractatum ducitur aurum;
Exque bono segetem telluris cultor opimam
Semine ferre solet, nec spem deplorat inanem.
Ast homini, quidnam jacta semente creabit,

Εἰ Παῦλός τις ἐὼν χριστοκτόνον υἷα φυτεύσει,
Ἄνναν ἢ Καϊάφαν ἀτάσθαλον, ἤ τιν' Ἰούδαν·
Οὐδ' εἴ τις κακίαν πεφυκὼς οἷός περ Ἰούδας,
Ἢ Παύλου ζαθέου κεκλήσεται, ἢ ὅγε Πέτρου,
Πέτρης ἀῤῥαγέος, γενέτης κληῖδα λαχόντος.
Οὐδὲ γὰρ εἰ φίλον υἷα φιτύσσεται ἠὲ θύγατρα,
Οἶδε πατήρ. Ὕβριν δὲ χοὸς μόνον ἔσβεσεν εὐνῇ.
Ἐκ δ' ἑνὸς ἀρχεγόνοιο Κάϊν καὶ Ἄβελ ὑπέσταν,
Ζηλήμων, θυσίης τε θεουδέος ἐσθλὸς ἀρητήρ.
Ἰσακίδαι δ' Ἠσαῦ τε κακὸς, Ἰακώβ τε φέριστος·
Καὶ πλέον, ἐκ γὰρ ἑνὸς δίδυμος γόνος οὐδὲν [ὁμοῖος.
Καὶ Σολομὼν τὰ πρῶτα σοφὸς, μετέπειτα κάκιστος,
Ἡνίκα θηλυτέρῃσιν ἐφωμάρτησεν ἀλιτραῖς.
Ἔμπαλιν αὖ Παύλοιο μέγα σθένος ἀμφοτέρωθεν,
A Ὃς Χριστὸν μὲν ἄτιζεν, ἔπειτα δὲ πᾶσιν ἔφηνε,
Τρέψας εἰς ἀγαθὸν ζῆλον πυρόεσσαν ἐρωήν.
Τούτων συζυγίῃ δὲ τί δώσομεν; οὐδὲν ἔγωγε.
Οὐ γὰρ ζευγνυμένοις καταθύμιος ἕσπεται εἰκών.
Ἀλλ' ὥς τις στρεπτοῖσιν ἰαινόμενος φρένα πεσσοῖς,
Πεσσοὺς μὲν προέηκε, τὸ δ' ἄρτιον ἠὲ περισσὸν
Οὐ χέρες, αὐτόμαται δὲ λίθων στροφάλιγγες [ἔνεικαν·
Ὥς ῥα γάμος, τεκέων ἀρότης, πινυτούς τε κακούς τε
Οὐ τέκεν, ἀλλ' ἐδίδαξε βροτῶν φύσις ἠὲ μάθησις.
Εἰ δ' ἐτεὸν ποθέεις γνῶναι λόγον, οἱ μὲν ἄριστοι,
Πνεύματος ἠδὲ λόγοιο διαπλάσσοντος, ἄριστοι.
Σπινθὴρ εὐσεβίης γὰρ ἐν ἀνθρώποισι κέκρυπται,
Ὥς τισιν ἐν λάεσσι πυρὸς μένος. Ὡς δὲ σίδηρος
Κρούμασιν ἐκ λιθάκων ἧκε σέλας, ὡς ἀπὸ θνητῶν

Si Paulus quis exstiterit, ignorat annon Christi interfectorem
Generabit Annam, aut Caipham detestabilem, aut Judam quemdam.
Sic etiam vitiosissimus, qualis exstitit Judas,
Annon divini Pauli vocabitur genitor, aut Petri
(Illius petræ quæ rumpi non potest), cui commissa clavis.
Nam ne illud quidem, utrum amabilem filium generaturus sit, an filiam
Novit pater. Tantummodo carnis rabiem cubili exstinxit.
Ex uno generis principe Cain et Abel prodierunt,
Invidus, et hostiæ Deo gratæ probus immolator;
Isacidæ autem, Esau improbus, et præstantissimus Jacob;
Et quod majus est, ex uno gemella proles nulla in re similis.
Salomon in primordiis sapiens, postea pessimus,
Cum mulieres sectaretur scelestas.
Rursus Paulus in utramque partem plurimum potuit,
Qui Christum probris incessebat ac postea omnibus manifestavit,
Converso in optimum zelum inflammato impetu.
Quid horum dabimus conjugio? Nihil equidem dederim.
Non enim jugatos optata sequitur imago.
Sed quemadmodum qui animum rotatis talis oblectat,
326-327 Talos quidem emittit, par autem aut impar
Non manus induxerunt, sed fortuitæ lapillorum volutationes:
Sic nuptiæ, liberorum seges, bonos aut malos
Non gignunt, sed hi a natura hominum et doctrina instituuntur.
Si veram cupis audire rationem, optimi
Spiritu et doctrina formante, optimi sunt.
Inest hominibus occultæ pietatis scintilla,
Ut ignis ardor quibusdam lapidibus. Quemadmodum autem ferrum
Fulgorem ex lapidibus tundendo educit, ita ex mortalibus

488 *Ζαθέου*. Reg. 39 ζαθέοιο.
490 *Φιτύσσεται*. Chig. et Coisl. φυτέσσεται.
495 *Ἐκ γὰρ ἑνός*. Reg. 39 ἐκ δ' ἄρ' ἑνός.

METRICA VERSIO.

Non liquet, et prolis quænam natura futura est.
Nescius est etenim, qui Paulum laudibus æquat,
Carnificemne suo producet semine Christi,
Aut Annam, aut Caïpham, vel crimine proditionis
Consimilem Judæ, quique in scelus omne feratur.
Rursus qui vitiis, ut proditor ille nefandus,
Tinctum pectus habet, quis scit Paulumne beatum
Proferet, aut Petrum gignet, petramque perennem,
Cui fuit a Christo clavis concredita cœli?
Nescit enim genitor natum natamne creabit:
Sed coitu rabiem tantum restinguere carnis
Cogitat. Ex uno siquidem fluxere parente
Immitisque Cain, zeloque accensus Abelus,
Grataque sacra Deo faciens. Esau scelerato,
Et Jacob pietate gravi pater exstitit idem:
Quodque etiam majus, quod eodem patre gemelli
Moribus adversis prorsus studiisque fuere.
Quin etiam Salomon, quo non sapientior alter
Exstiterat, tandem thalamis illectus iniquis,
B Addixit vitiis animum, virtute relicta.
At contra Paulus Christum, quem spreverat ante,
Postquam ardorem animi zelus laudabilis acrem
Excepit, toto notum mox reddidit orbe.
Horum quid thalamo tribuemus? nil ego certe.
Non etenim in Veneris lusus et læta ruentes
Oscula, quam cupiunt, dulcis sectatur imago:
Sed veluti damnosa juvat quem tessera, talos
Ille quidem mittit: manus haud tamen efficit ut par
Exeat aut impar numerus, sed forte voluti
Id faciunt lapides inopina sorte cadentes:
Sic neque connubii nexus sontesque probosque
Produxit, verum docuit natura vel usus.
Quin si vera cupis cognoscere, quisquis honesti
Corripitur studio, rectique ardescit amore,
Talis ab æterno formatur Pneumate, talis
Doctrina efficitur; pietatis namque sepulta
In nobis scintilla latet, velut igneus ardor
Inclusus saxis. Ut porro sæpe terendo

Εὐσεβίην λοχέωσαν ἄγει λόγος. Οἱ δὲ κάκιστοι,
Μᾶλλον συζυγίης. Ἣ γὰρ πλέον ἐνθάδε τίκτει,
Καὶ κόσμοιο ῥέοντος ὁμόστολος ἧλος ἔραζε
Σάρκα δέων, ψυχήν τε κάτω βρίθουσα μολυβδίς,
Καὶ κλῆρος τοκέεσσιν ὁμοίιος ἐνθάδε μίμνων.
Ἀλλ' ἔμπης τοκέων περιδώμεθα, μή τε σὺ βάζειν
Τοὺς ἀγαθούς, ῥίψω τε ἀτασθαλέοντας ἔγωγε.
Τοῖς δ' ἄλλοις, ὁππόσσον ἁγνὸς βίος ἐστὶν ἀρείων,
Γνοίης κεν φιλότητα Θεοῦ, σαρκός τε παχείης,
Σκεψαμένη, κόσμου τε φύσιν καὶ τέρματα δισσά.
Εἰ γάρ τοι καὶ μικρὸν ἀποσκεδάσειας ὀπωπῆς
Ἢ λήμην ῥυπόωσαν, ἀπ' αὔγεος ἢ σύ γ' ὁμίχλην,
Καὶ γλήνην πετάσειας ἐς αὐγὰς ἠελίοιο
Ἡμετέρου, καθαρῷ δὲ νόῳ λεύσσειας ἅπαντα,
Δήεις παρθενίην μὲν ὅλην ἀνάθημα Θεοῖο,
Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε φαάντερον, ἠδ' ἐλέφαντος,
Εὔσκοπον, εὐδιόωσαν, ἐΰπτερον, ὑψικάρηνον,
Κούφην, παμφανόωσαν, ἄνω χθονός, ἀστήρικτον
Γαίης ἐν γυάλοισιν, ἐν ἄστεϊ δ' εὐρυθεμέθλῳ
Οὐρανίῳ, καὶ σαρκὸς ἀπόπροθι ναιετάουσαν,
Χειρῶν ἀμφοτέρων τῇ μὲν κατέχουσαν ἀγήρω
Ζωήν, τῇ δ' ἑτέρῃ πλοῦτον καὶ κῦδος ἄπαυστον·
Οὐχ ὡς δὴ φερέοικον ὑπ' ἄχθεϊ ὀστρακόεντι
Ἕλκουσαν μογερῶς ὑγρὸν δέμας ἴχνεσι νωθροῖς,
Οὐ Χριστῷ καὶ σαρκὶ μεριζομένην βασιλῆϊ,
Οὐδὲ, ὡς ἀμφιβίοισι νόμος, καὶ χέρσον ἔχουσαν

Latentem pietatem doctrina educit. Sed pessimi filii
Matrimonii potius sunt fetus. Nam hoc ævo magis gignit,
Et mundi labentis comes clavus humi
Carnem devinciens, animamque deorsum trahens instar plumbi,
Et hæreditas parentibus similis in filiis hic permanens.
Sed tamen parentes relinquam; nec mihi tu
Bonos objice; et ego improbos projiciam.
Aliis autem ex rebus, quanto præstantior sit virginitas,
Perspicies, si Dei amorem et crassæ carnis
Consideres, ac mundi naturam et duplicem finem.
Nam si vel paululum depuleris ab oculis
Lippitudinis sordes, aut tenebras a lumine,
Et aciem intenderis in solis nostri radios,
Ac mente pura omnia lustraveris,
Scies virginitatem totam Deo esse consecratam,
Auro et electro splendidiorem et ebore,
Prudentem, serenam, pennis celerem, vertice sublimem,
Levem, undique lucidam, terra celsiorem, minime fixam
In terræ profundo, in civitate cœlesti
Late fundata, et procul a carne degentem,
Manuum altera amplectentem senii expertem
Vitam, altera divitias et gloriam non desituram;
Minime vero, quasi domum suam sub testaceo pondere gestaret,
Pigris passibus corpus humidum ægre trahentem,
Minime divisam inter Christi et carnis dominatum:
Neque, ut amphibiis mos est, et in terra degentem,

513 *Οἱ δὲ κάκιστοι*. Int. Coisl. βλαστήματα.

517 *Τοκέεσσιν*. Sic tres Regg. et Coisl. qui sup. lin. γονεῦσι. Male in edit. τεκέεσσιν. *Quo fit ut filii quasi hæreditario jure parentibus similes hic permaneant.* Hæc ergo Gregorii sententia, parentes gloriari non debere de filiis, cum tam malorum quam bonorum parentes sint.

518 *Τοκέων*. Combef. legit τεκέων πέρι δώμεθα, et vertit: *Demus hoc nobis, ut nec tu bonos, nec ego malos commemorem*; postea tamen legit ipse Combefisius: τοκέων περιδώμεθα. Sensus virginitatis hic est, inquit Billius, qui legit τοκέων · *Quoniam vides te bonorum virorum qui ex te prognati sunt, laudes vindicare non posse, quin eadem ratione sceleratorum hominum probra in te recidere necesse sit; age hoc inter nos paciscamur, ut nec tu bonos viros in medium proferas, nec ego sceleratos tibi objiciam.*

519 *Ῥίψω τε*. Reg. 995, ῥίψω δέ.

520 *Ὁππόσσον*. Ita Reg. 39. Edit. ὁπόσον.

521 *Παχείης*. Ita duo Regg. et Coisl. Edit. βαρείης;

523 *Τοι*. Duo Regg. τι.

526 *Λεύσσειας*. Ita tres Regg. Edit. λύσειας.

527 *Ἀνάθημα*. Reg. 992, ἀνάθυμα, et sup. lin. ἄγαλμα κοινόν.

530 *Ἀστήρικτον*. Reg. 992, ἀνισταμένην. Coisl. sup. lin. μὴ ἱσταμένην.

531 *Ἄστεϊ δ'*. Ita Regius 39, 992 et Coislinianus. In editis deest δ'.

METRICA VERSIO.

Ferrum de rigido solet ignem extundere saxo,
Haud aliter pietas latitans sermone salutis
Attrita, in medium prodit, clareque refulget.
At qui perfricta facie scelus omne sequuntur,
Sunt mage conjugii; namque hoc plus gignit in ævo,
Et mundi fragilis clavus sociusque comesque,
Clavus humi carnem stringens, animamque deorsum
Plumbi more trahens, atque omnis census eisdem
Partibus ad natos hæredes morte parentum
Delabens, vitæ nec limite longior hujus.
Verum age, sic tecum, mater veneranda, paciscar,
Ut neque tu justos homines producere pergas,
Ipsa nec injustos memorem: sileantur utrique.
Ast aliis rebus facile est cognoscere quanto
Præstet virginitas, si crassæ carnis amorem
Atque Dei species, naturam si bene mundi
Excutias, æquo duplicemque examine finem
Perpendas; nam si nubem tenebrasve molestas
Tantillum ex oculis discusseris, atque micantes
Ad solis radios pateant tua lumina nostri,
Et bene purgata lustraveris omnia mente,
Invenies vitam thalami consorte carentem,
Totam cœlesti, vice muneris, esse parenti
Appensam, sacramque, electrum, aurumque nitore
Vincentem, pennis celerem, mireque serenam,
Prudentemque levemque, excelsam vertice, claram
Undique, non terræ fixam, immersamque profundo,
Ætherea sed in urbe proculque a carne manentem,
Dextra amplexantem cœlum, vitamque senectæ
Ignaram, lævaque manu decus, atque perennes
Divitias, non testaceo sub pondere lentis
Passibus in morem domiportæ membra trahentem,
Non carnis Christique simul mandata sequentem,
Non, velut amphibiis mos est, in mollibus undis

Καὶ μαλακοῖς ναίουσαν ἐν ὕδασι νυκτὶ καὶ ἠοῖ,
Ἀλλὰ Θεοῦ πέμπουσαν ὅλον νόον, ἐκ δὲ Θεοῖο
Κρείσσοσι καὶ τεκέων γεννήμασιν εὐθαλέουσαν,
Ἐλπωρῇ, καθαροῖς τε νοήμασιν ἐκ καθαροῖο.
Συζυγίην δ' αὖ πάμπαν ἀπὸ Χριστοῖο θέουσαν
Βράσμασιν οὐλομένοιο χοὸς, κόσμου τε μερίμναις
Παντοίαις, ἢ βαιὸν ἐφαπτομένην γε Θεοῖο.
Ὡς γὰρ ὁμοῦ λεύσσουσα κάρη δύο, ἠὲ πρόσωπα,
Ἠὲ καὶ ἐν σελίδεσσι γεγραμμένα γράμματα δισσαῖς,
Οὐχ ὅλον ἀτρεκέως τύπον ἥρπασεν, ἱεμένη περ,
Ἀλλὰ τὸ μὲν κατέμαρψε, τὸ δ' ἔκφυγεν ὄψιν ἀραιὴν
Σκιδναμένην, ὡς οἶστρος ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἀφαυρὸς,
Κόσμῳ τε, Χριστῷ τε, ὁ δ' ἔμπεδος εἰς ἕνα τείνων.
Ἢ γὰρ Χριστὸν ἔχων τις ὅλον, ἀλόγησε δάμαρτος,
Ἢ τίων φιλότητα χοὸς, Χριστοῖο λέλασται.
A Ἤδη καί τιν' ὄπωπα λιθοξόον, ἠέ τιν' ἔργων
Ἴδριν δουρατέων, πινυτοὺς καὶ φράδμονας ἄνδρας·
Ἰθείην στάθμησιν ἐπὴν διατεκμήρωνται,
Ὡς φαέων ἕτερον μὲν ὑπὸ βλεφάροισιν ἔδησαν,
Τῷ δ' ἑτέρῳ πέμψαντες ὅλον φάος εἰς ἓν ἄγερθεν,
Ἀτρεκίης ἐτύχησαν, ὁ δ' ὡμάρτησε σίδηρος·
Ὡς πόθος εἰς ἓν ἰὼν, Χριστοῦ πλέον ἐγγὺς ἐλαύνει,
Ὃς ποθέει ποθέοντα, καὶ εἰσορόωντα δέδορκεν,
Εἰσορόωντα δέδορκε, καὶ ἀντιάει προσιόντι.
Ὅσσον τις ποθέει, καὶ δέρκεται, ὅσσον ὄπωπεν.
Τόσσον καὶ ποθέει· κύκλος ἀνελίσσεται ἐσθλός.
Τὸν μὲν ἐγὼ ποθέουσα, λίπον βίον, οὐδὲ δυνάσθην

Et in mollibus aquis diu noctuque commorantem, Sed Deo totum animum mittentem, et a Deo **328-329** Meliore filiis sobole efflorescentem, Spe nimirum et puris cogitationibus, a puro Deo immissis.
Conjugium autem videbis omnino a Christo aberrans, Æstibus perniciosæ carnis, mundique innumeris Sollicitudinibus, aut leviter divini aliquid attingens. Quemadmodum enim qui duo capita aut duos vultus aspicit, Aut scriptas in duabus tabulis litteras, Non totam certo arripit formam, quamvis cupiat; Sed partem apprehendit, pars altera debilem visum effugit Dispersum; sic infirmus est amor divisus Inter mundum et Christum: ille vero stabilis qui in unum tendit: Vel enim Christum habens quis totum, contempsit uxorem, Vel carnis amorem colens, Christi oblitus est. Video lapicidam quemque, vel operum artificem Ligneorum, prudentes homines et solertes, Cum amussim ad propositum dirigunt, Oculorum alterum sub palpebris claudere, Ac per alterum lucem in unum collectam immittentes, Amussim certo assequi, nec ferrum abnegare. Sic amor in unum tendens, Christo propius adjungit, Qui amantem amat, et respicientem respicit, Et accedenti obviam venit. Quantum quis amat, tantum respicit, et quantum respicit, Tantum amat, sicque circulus optimus peragitur.
Hunc ego amans, sæculum reliqui, nec potui

544 *Οὐλομένοιο*. Sic tres Regg. et Coisl. Edit. οὐλομένοισι.
547 *Δισσαῖς*. Sic codd. plerique. Edit. δισσά.
550 *Ἀφαυρός*. Coisl. sup. lin. ἀσθενής.
557 *Ἕτερον μέν*. Ita duo Regg. et Coisl. In edit. deest μέν.
559 *Ἐτύχησαν*. Coisl. ἐτύχθησαν.
562 *Εἰσορόωντα δέδορκε*. Hæc desunt in Reg. 992, neque ea vertimus quæ versu præcedenti leguntur.

METRICA VERSIO.

Degentem, atque etiam in terra, noctuque diuque,
Ardua sed penitus mittentem ad sidera mentem:
Et spe, cui prolis generatio carnea cedit,
Cœlitus invecta lætam, semperque virentem,
Ac puris animi conceptibus, æthere ab alto
Largiter immissis, puroque a Numine fusis.
Contra connubium a Christo vel prorsus aberrat,
Æstibus abstractum carnis, variisque caduci
Immersum curis mundi: vel Numen olympi
Exigue attingit, levibusque amplexibus urget.
Namque duplex veluti cernens caput, oraque bina,
Aut etiam geminas spectans in codice chartas,
Non totam vere poterit comprendere formam,
Id licet obnixe studeat, sed parte retenta,
Effugiet sparsum et tenuem pars altera visum:
Sic Christo et mundo quisquis partitur amorem,
Hujus amor plane levis est et frigidus: at qui
Totam animi flammam penitus defixit in uno,
B Ille procul dubio constans et certus amator.
Namque vel ardenti Christi inflammatus amore,
Conjugis amplexus spernit tædasque jugales:
Vel Christum ex animo, carnem dum deperit, arcet.
Quinetiam latomi solertes, quique fabrilem
In lignis artem exercent, cum linea recta
Quæritur, exactaque opera captatur amussis,
Ex oculis unum claudunt, et lumine toto
In socium fuso, visus acieque coacta,
Recta sequente tenent duro vestigia ferro:
Sic collectus amor propius conjungit amantum
Pectora casta Deo, cupientem qui cupit, atque
Cernentem cernit, fitque obvius advenienti.
Quem quo plus quisquam cupit, hoc mage cernit eumdem:
Quoque magis cernit, tanto magis expetit illum
Cernere; sicque bonus semper convolvitur orbis.
Hunc ego deperiens præsentis commoda vitæ

...μμα βαλεῖν ἑτέρωσε· γλυκὺς δέ με δεσμὸς ἐρύκει
...άλλεος ἰσχανόωσαν, ὃ μευ φρένας ἐπτοίησε
...ρχομένης, ἐπ' ἐμοὶ δὲ τινάξατο παμφανόωντα
...υρσὸν, ὅλην καλήν τε καὶ αἰγλήεσσαν ἔθηκε.
Μοῦνος γάρ τε πόθων καὶ κάλλεος αἶσαν ἀγείρει
Ἐξ ἐρατοῦ ποθέοντι· ὁ δ' ὄλβιος, ὅστις ἔδεκτο.
Ἀλλὰ σὺ καὶ πόθον ἄλλον ἐνὶ στήθεσσιν ἀέξεις,
...αὶ φρονέεις, ὡς μᾶλλον ἐπ' οὐρανίαις πελάουσα,
...ἵνεκα, φῇς, τεκέων καὶ κτήσιος ἠδὲ τοκήων,
Ὡς ἐλαφρῶν, ἐλαφρῶν δὲ σοφῇ πόθος ἐστὶν [ἀκερδὴς,
...ηῦς ὀλίγη, βαιός τε πόρος, καὶ κέρδος ἐλαφρὸν
Τῶν οὐχ ἑσταμένων. Σοὶ δὲ πλόος οὗτος ἀπει[illegible],
Καὶ πορθμὸν περόωσα, ἐπ[illegible]ύχεο ποντοπορεύειν
Ἱστία κολπώσασα δι' οἴδματος Ἰονίοιο.
Πνοιὴ ταῦτα φέρει, καὶ βέλτερον, εἴ τις ἀρείων·
Εἰ δὲ καὶ ἀντιόωσα, μικρὸς μόρος ἐνθάδε θνήσκ[illegible].
Ψυχῆς δὲ πλόος ἐστὶ μέγας καὶ πνεύματος ἐσθλοῦ.
Τῇ ῥα περιτρομέουσα, πλέον Χριστοῖο δέδραγμαι·
Οὐκ οἶον, ποθέω δὲ καὶ εὐδιόωσά περ ἔμπης
Χριστὸν ἐμὸν, [illegible] [ποθεῦσιν.
Ὅς τις δ' αὖ χατέων λεύσσει πρὸς χεῖρα Θεοῖο,
Οὐ χατέειν δοκέων, καιροῦ πόθον αἶψα λέλοιπεν.

Oculos alio convertere, meque dulce vinculum constringit
Pulchritudinis illius cupidam, quæ meam mentem conspecta
Admiratione perculsit, ac in me splendentem excitavit
Facem, meque totam effecit pulchram et fulgidam.
Solus enim hic amor etiam pulchritudinis partem ab eo qui amatur,
Deducit in amantem, ac beatus qui hoc donum excepit.
At tu alium amorem in pectore alis,
Tibique videris propius ad cœlestia accedere
Ob natos, ut ais, et rem familiarem et parentes :
Nimirum quia eorum qui leves et expediti sunt (horum autem, o sapiens, amor [infructuosus,
Pusilla navis est, tenuisque cursus, et lucrum exiguum
330 331 Rerum pereuntium. Tibi vero immensa hæc navigatio,
Et fretum trajiciens gloriaris, quasi mare trajicias
Expansis per fluctus Adriæ velis.
Ventus hæc impellit, et commode velim, si secundus fuerit :
Sin autem adversus, non grandis casus hic mortem oppetere.
Animæ vero ingens navigatio est et a potenti spiritu.
Hujus ego causa contremiscens, Christum arctius complector :
Neque id solum, sed tranquillitate perfruens, prosequor tamen
Christum meum casto amore, qui stabilis est diligentibus.
Quisquis vero indigens respicit ad manum Dei,
Statim ac sibi videtur non indigere, projicit amorem temporis.

567 *Ἰσχανόωσαν*. Ita Reg. 39. Edit. ἰχανόωσαν. Mox Int. ἠρέθισε pro ἐπτοίησε.

570 *Μοῦνος γάρ τε πόθων*. Sic duo Regg. Edit. μοῦνος γὰρ ποθέων. Mox ἀγείρει. Ita duo Regg. et Coisl. pro ἐγείρει, quod habent edit.

575 *Ἀκερδής*. Sic tres Regg. et Chig., Coisl. sup. lin. τυφλὸς καὶ ἀνόητος. Schol. ἀκερδὴς καὶ ἀνόητος. Edit. ἀδερκής. Billius putat aliquem versum hic deesse : quod ipsi in mentem venisse miratur Combefis. Ipse sic intelligit hæc verba ὡς ἐλαφρῶν, *ut quæ commoda vitæ solatia, liberi, parentes, opes, sed ad hæc prospera, σοφῇ, clausi sunt virginis oculi.* At scriptum ἀκερδής, et *forte melius*, inquit vir doctus, *faventque sequentia*

576 *Βαιός τε πόρος*. Cod. Reg. 992, sup. lin. μικρὸν ῥεῦμα.

580 *Φέρει*. Tres Regg. φέροι.

582 *Ψυχῆς δὲ πλόος*. Coisl. ψυχῆς δ' αὖ πόθος.

587 *Καιροῦ πόθον*. Mendum hic esse putat Billius, et pro καιροῦ legendum esse Χριστοῦ, sed immerito. Codices enim omnes habent καιροῦ. Porro quid valeat hæc vox καιροῦ, quæ familiarissima est Gregorio, patet. Significat eum, qui ad Deum angustia compulsus, oculos sustulit, ubi primum angustiis solutus est, confestim amorem extemporaneum, qui altas nondum egit radices, abjicere. Sic Dominus in Evangelio *temporalem* vocat eum *qui audit verbum et continuo cum gaudio accipit illud... facta autem tribulatione et persecutione propter verbum continuo scandalizatur* (*Matth.* XIII, 20, 21), nempe abjicit fidem. Verum hunc esse sensum Gregorii, his scholiastæ Coisliniani verbis manifestum est : *Ταχέως τὸν πόθον ἀποσβέννυσιν, ὡς καιροῦ δημιούργημα, statim hoc desiderium exstinguunt, ut temporis fetum.*

METRICA VERSIO.

Deserui, nec quoquam alio mea lumina quivi
Flectere, sed dulci teneor jam compede vincta,
Eximiæ illius correpta cupidine formæ,
Vulnere quæ dulci mentem transfixit, et acres
Clarasque in medio fudit mihi pectore flammas,
Et totam pulchram effecit, totamque coruscam.
Namque hic solus amor formosum reddit amantem,
Quodque magis mirum est, ab amato nascitur illi
Gratia, quam quisquis susceperit, ille beatus.
At tibi cum mediis etiam altera flamma medullis
Insideat, tumidam tamen audes tollere frontem,
Ut magis ad cœlum accedens, sedesque beatas,
Ob natos et opes, grandesque ætate parentes,
Tanquam sint levia hæc ; verum sapientis amores
Non levia aspiciunt, sed dura et acerba sequuntur.
Parva ratis, parvus tractus, nec commoda magna
Rerum, quæ pereunt nec habent durabile quidquam.
Ast immensa tibi est hujus trajectio ponti.
An freta parva secans, sinuatis te quoque velis
Posse per Ionium pelagus ductare carinam
Jactanter dices ? hæc vento flante moventur,
Ac tanto melius, quanto mage commodus ille
Exstiterit ; quod si fuerint contraria venti
Flamina, non liquidis genus est grave mortis [in [undis.
Ast animus contra longinqua per æquora fertur,
Ingentemque exposcit opem, flatumque secundum.
Quo fit ut huic metuens atque imo corde tremiscens,
Arctius amplectar Christum, rebusque secundis
Non minus hunc cupio, qui nunquam fallit amantes.
At quem pauperies rerumque angustia cogit
Implorare Deum, quamprimum tristis egestas

Εἰ γὰρ ὀϊστεύσειε τεὴν φρένα Χριστὸς ἄνωθεν,
Καὶ μεσάτην τρώσειεν ἀναψύχοντι βελέμνῳ,
Ἀμφοτέρους κεν ἔρωτας ἐποπτεύουσ' ἑκάτερθεν,
Γνοίης κέντρον ἄνακτος ὅσον γλυκερώτερόν ἐστι.
Τί πλέον; υἱήεσσιν ἀναχλοάζουσι τοκῆες
Γηροκόμοις, ἀλόχῳ τε πόσις, ἄλοχός τε ἀκοίτῃ.
Ξυναὶ δ' εὐφροσύναι τε, καὶ ἄλγεα καὶ μελεδῶναι
Κουφότεραι, σκάζοντι δέ τις βεβαιῶς μέγ' ἔρεισμα.
Αὐτὰρ ἐμοὶ τοκέες μὲν, ὅσοι καλὸν ἐξεδίδαξαν,
Παῖδες δ', οὓς ἐδίδαξα. Ὁμόζυγα δ' οἷον ἐδέγμην
Χριστὸν, ὃς ἀζυγέας προσπτύσσεται ἔξοχον ἄλλων,
Εἰ καὶ πᾶσι πάγη, σταυρόν τ' ἐπὶ πάντας ἄειρεν.

A Ὦ καὶ καγχαλόωσα, καὶ ἣν ἀποθύμια βάλλῃ,
Χαίρω, καί με τίθησιν ἐλαφροτέρην καὶ ἀνίῃ,
Ὡς χρυσὸν χοάνοισι καθαιρόμενον ῥυπόωντα.
Σωφροσύνης δ' ἣν σοί γε γάμος καὶ δεσμὸς ἐέργει,
Τῆς μὲν ἐγὼν οὐ σάρκα, Λόγον δ' ἐπίκουρον ἔθηκα,
Καὶ πόθον, ὃς κρατέων ἀλλότριον ἐκτὸς ἔθηκεν,
Ὥς τις ἐλαφροτέροισι λέων θήρεσσιν ἐπιστάς.
Σάρκες γὰρ τελέθουσιν ὁμόφρονες ἐν παθέεσσι·
Τοὔνεκα καί τιν' ἴσασι φέρειν χάριν ἀλλήλῃσι.
Σοὶ βέβριθε τράπεζα, τρύφος δ' ἐμὲ μικρὸν ἔθρεψεν,
Ὡς καὶ χιλιάδας Χριστὸς μέγας ἔν ποτ' ἐρήμοις.
Σοὶ ποτὸν ἡμερίδων, τὸ δ' ἐμὸν μέθυ πλούσιον αἰεὶ,
Κρῆναι, καὶ ποταμοὶ, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσι.

Nam si pectus tuum e cœlo vulneret Christus,
Teque mediam refrigerante telo transfigat,
Amorem utrumque separatim considerans,
Videbis quanto dulcius sit regis spiculum.
Quid amplius? filiis senectutem foventibus, parentes
Reflorescunt, et uxore maritus, et uxor marito.
Communia sunt gaudia, et molestiæ ac curæ
Leviores sunt, et claudicanti magnum præsidium qui recte graditur.
At mihi parentes sunt, quicunque virtutem edocuerunt,
Et filii quos edocui. Comparem autem solum accepi
Christum, qui cælibes præcipue complectitur,
Quamvis omnibus natus et crucem pro omnibus sustulerit.
Quo quidem lætabunda gaudeo, etiamsi molesta in me
Conjiciat, me etiam per mœrorem allevat,
Velut aurum in fornace sordibus expurgatum.
Pudicitiæ autem, quam in te matrimonium et vinculum
Coercent, non carnem ego, sed Verbum adjutorem habeo,
Et amorem, qui, cum dominatur, alienum eliminat,
Velut leo infirmioribus belluis superveniens.
Concordes enim sunt carnes in animi morbis :
Quare aliquam a se invicem gratiam norunt inire.
Tibi mensa dapibus onerata : frustulum me nutrit,
Ut millia olim magnus Christus in deserto aluit.
Tibi potum vites suppeditant; meum merum semper copiosum est,
332-333 Fontes, flumina, putei largiter fluunt.

588 *Εἰ γὰρ ὀϊστεύσειε.* Vide infra, lib II, sect. 2, poem. VII, *ad Nemesium*, v. 33 et seqq., ubi isti versus iterum leguntur.

592 *Υἱήεσσιν.* Ita postulat metrum : alioquin υἱέεσσιν, Combef. Mox, ἀναχλοάζουσι. Duo Regg. et Coisl. ἀναχλοάσουσι.

599 *Ἐπὶ πάντας.* Sic duo Regg., Chig. et Coisl. ἐπὶ πᾶσι. Mox, ἐβάστασε pro ἄειρεν, quod habent edit.

600 *Βάλλῃ.* Duo Regg. et Coisl. βάλλοι.

605 *Ἔθηκεν.* Reg. 39 et Coisl. ἐλαύνει.

608 *Ἀλλήλῃσι.* Reg. 39 ἀλλήλαισι.

612 *Κρῆναι.* Sic Hom. *Iliad.* XXI, 197. Καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσι.

METRICA VERSIO

Fugerit, extemplo divinum linquet amorem.
Quod si te supera Christus transfigat ab arce,
Atque salutifera penetret tua corda sagitta,
Sejunctimque duos bene contempleris amores,
Protinus agnosces quanto rex summus amantis
Dulcius exstimulet pectus, mentemque beatam.
Quid sequitur? natis senium curantibus ægrum,
Canitie posita, rursus florere parentes
Incipiunt, uxorque viro, contraque maritus
Conjugis auxilio primos renovatur ad annos.
Communis porro magis est jucunda voluptas;
Communes curæ minus angunt, atque dolores,
Et recte gradiens titubantem fulsit amicum.
Hæc ais; at contra ipsa meos ego judico patres,
Virtutis quicunque mihi præcepta dedere.
Rursus pro natis habeo, quoscunque salutis
Instruxi monitis : demum pro conjuge Christum,
Præ reliquis adamat qui virginitatis alumnos
B (Sit licet ob cunctos natus, crucis atque dolores
Pertulerit); qui me, licet aspera duraque mittat,
Explet lætitia, leviorem mole dolorum
Efficiens, instar vitiati sordibus auri,
Ignea quod fornax purgat, redditque nitori.
Atque pudicitiæ, cujus tibi septa coercet
Conjugii vinclum, Christus mihi, non caro, tutrix,
Et divinus amor superans, qui depulit omnem
Flammam aliam, celerique fuga decedere jussit,
Non secus atque feris levibus leo fervidus astans.
Concordes etenim affectus motusque caduca
Corpora habent : ideoque sciunt sibi mutua ferre
Gaudia, quæ Veneris parit illecebrosa voluptas.
Differta est tibi mensa epulis : me frustula pascunt,
Per loca sola velut numerosæ millia turbæ
Multa Dei quondam pavit clarissima proles.
Pocula læta tibi vitis fecunda ministrat :
At fontes fluviique sitim, puteique perennes

Σοὶ λιπόωντα πρόσωπα, καὶ εἵματα σιγαλόεντα,
Κόσμος ἐμοὶ ῥυπόωσα κόμη, καὶ εἵματα λυπρά.
Εἶμα φέρω χρυσοῖσι τινασσόμενον θυσάνοισι
Χριστὸν, ἐμῆς ψυχῆς κρυπτὸν περικαλλέα κόσμον.
Εὐνή σοι μαλακὴ, τὰ δὲ ῥήγεα σάκκος ἔμοιγε,
Καὶ στιβὰς ἐν δαπέδῳ, καὶ δάκρυσι δευομένη χθών.
Σοὶ τιμήεις χρυσὸς, ἐμοὶ κόνις ἱμερόεσσα.
Μόσχου γαυροτέρη σὺ, κατηφιόωσα νένευκα.
Καγχάζεις γελόωσα, παρήϊον οὔ ποτ' ἔλυσα.
Κῦδος ἱμείρεις, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὐκ ἐπὶ γαίης.
Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ ταῦτα διαθρήσῃς καὶ ἴδηαι,
Ἄθρει καὶ τὰ γάμοιο προσάντεα λάτρισι σαρκός.
Ὠνιός ἐστι δάμαρτι πόσις, καὶ τοῦδε χέρειον
A Πολλάκις οὐδ' ἀγαθὸς, καὶ ὤνιος εὖνις ἀκοίτη
Πολλάκι καὶ στυγερή· τυκτὸν κακὸν, οὐδ' ἀπόπεμπτον.
Εἰ μὲν γὰρ ἐσθλοὶ καὶ ὁμόφρονες, εἰς ἓν ἰόντων
Κουφότερος [illegible]
Εἰ δὲ κακοὶ, [illegible]
Θήσομεν οὔτε κακοὺς, καὶ ὁμόφρονας· ἀλλὰ βαρεῖα
Πολλάκι καὶ νεόνυμφον ἐπὶ ζυγὸν ἤλυθε μοίρη.
Νυμφίος, εἶτα νέκυς· θάλαμος, τάφος· ἄμμιγα τερπνοῖς
Ἄλγεα· μικρὸν ἄεισμα, παροίτερον ἐσθλὸν ἀνιγροῦ.
Ἄλλος πυρσὸν ἀνῆψε γαμήλιον, ἔσβεσεν ἄλλος.
Ἄλλον τις δ' ὀνόμηνε πάϊς πατέρ', ἄλλος ἄτεκνος

Pinguia tibi ora et magnificæ vestes :
Meus ornatus, squallida coma, et sordida indumenta.
Vestem gero aureis agitatam fimbriis,
Christum, animæ meæ occultum et præclarissimum ornatum.
Molle tibi cubile : stragula mea saccus est,
Et stratum in pavimento et lacrymis tellus madida.
Tibi aurum in pretio, mihi cinis in deliciis.
Vitulo ferocior es, ego vultu demisso et tristi.
Tu ridendo cachinnaris : ego rictum nunquam diduxi.
Gloriam appetis : gloria mea non in hac terra est.
Postquam hæc consideraveris, et perspexeris,
Vide matrimonii incommoda cultores carnis prementia
Venalis est maritus uxori, et quod gravius est,
Sæpe ne probus quidem : venalis etiam uxor marito,
Sæpe etiam odiosa : malum adscitum nec reparabile.
Nam si boni sunt et concordes, in unum tendentibus
Levior quidem vitæ navigatio, mistusque ventus :
Sin autem mali, intus labor domesticus, odium implacabile.
Ponamus concordes esse nec malos : at gravis
Sæpe in novum conjugium venit calamitas :
Sponsus, deinde mortuus : thalamus sepulcrum : mista jucundis
Tristia : læta cantilena, paulo post tristis nænia.
Alius nuptialem tædam accendit, alius exstinxit.
Alium filius appellavit patrem : alius subito liberis

618 *Δευομένη*. Ita Coisl. Edit. δυομένη.
620 *Γαυροτέρη*. Duo Regg. γαυροτέρα.
621 *Ἔλυσα*. Reg. 990 ἔλουσα.
622 *Ἱμείρεις*. Coisl. ἱμείρῃ.
627 *Τυκτόν*. Int. αὐθαίρετον. *Iliad.* v, 831. Diodemes ita Martem designat, *adscitum malum*.
628 *Εἰς ἓν ἰόντων*. Coisl. ἰόντες.
629 *Κουφότερος βιότοιο πλόος καὶ μικτὸς ἀήτης*. Deest in edit. hic versus, licet a Billio Latine redditus. Hunc suppeditaverunt codd. Chig., Coisl. et Reg. Chig. sup. lin. εὐκατάμικτος.
634 *Ἐσθλὸν ἀνιγροῦ*. Ita Chig. codex, cujus ope sanavimus mendum, ut observavit Billius, ἐσθλὸν ἀνιηροῦ. In his verbis nec metrum, nec sensus reperitur; utrumque vero constat Chig. codicis lectione, παροίτερον ἐσθλὸν ἀνιγροῦ, *gaudium prius luctu*, vel *gaudium ante luctum*.
636 *Ἄλλον*. Reg. 992 et Coisl. ἄλλος.

METRICA VERSIO.

Nostram discutiunt, effusaque pocula præbent
Est tibi præpinguis facies, ornataque vestis :
Sordida cæsaries decor est mihi, vilis amictus.
Vestis, quam mire movet aurea fimbria, Christus
Est mihi, tectum animæ decus, ornatusque refulgens.
Te juvat in molli noctem requiescere lecto :
At saccus mea membra tegit, mihi stragula præbet,
Inque solo humenti lacrymis do membra sopori.
In pretio est auri tibi vis : mihi pulvis amori.
Est tua, quam vituli teneri, lascivia major :
Tristis ego in terram mœrentia lumina flecto.
Rides, atque genas solvis petulante cachinno :
In mollem risum haudquaquam gena nostra soluta est.
Te misera incendit famæ laudisque cupido :
At mea non humilem quærit sibi gloria terram.
Atque animo postquam lustraveris ista sagaci,
Perspice quanta premant servos incommoda carnis.
Femina non parva mercatur dote maritum,
Quodque etiam gravius, vitiosum sæpe et inertem.
B Rursus emenda viro conjux, nec moribus illa
Prædita sæpe bonis, quæsita attractaque pestis,
Pestis quam nulla liceat ratione fugare.
Nam si concordes animis justique coirent
Jure thori, levius sulcarent æquora vitæ,
Nimirum duplici vento impellente carinam.
At vitiis fœdos thalamus cum fœdere jungit,
Immanis labor est, dolor hic præcordia rodit.
Omnia dissidiis flagrant : nec enim inter iniquos
Firma coire potest concordia, certus amorque.
Aspera quin etiam thalamos persæpe recentes
Fata subiverunt : nunc sponsus, deinde cadaver.
Nunc thalamus tumulus, lætis junguntur acerba.
Exiguum cantum sequitur mox nænia tristis.
Connubii tædas alius succendit, easdem
Exstinxit manus alterius, fœdusque jugale
Sustulit. Hic tenera pater est a prole vocatus :
Ille repente rogo sobolem dedit, ac sterilescit,
Non secus ac ramus ventorum turbine fractus.

Ἐξαπίνης, ὄρπηξ τις ὅπως ἀνέμοιο τιναχθείς.
Ἄρτι κόρη, μετέπειτα γυνή, μετέπειτα δὲ χήρη.
Νυκτὶ μιῇ τάδε πάντα, καὶ ἤματι πολλάκι μούνῳ.
Ἑλκομένη πλοκάμους, κόσμον τ' ἀπὸ τῆλε [βαλοῦσα
Νυμφίδιον, δρύπτουσα παρήϊα χερσὶν ἀραιαῖς,
Αἰδῶ παρθενίης πικροῖς παθέεσσι λιποῦσα,
Αἰνόμορον καλέουσα πόσιν, καὶ οἶκον ἔρημον
Μυρομένη, χῆρόν τε λέχος, καὶ πένθος ἄωρον.
Σιγήσω τοκετοῖο βέλη καὶ ἄχθεα νεκρὰ
Μήτρης ἐν λαγόνεσσι, πικρὸν καὶ ἀμήτορα καρπὸν,
Οὐ τεκέων, τεκέων δὲ τάφους πάρος, εἶτα τεκούσας,
Πρεσβυτέρους τοκετοῖο μόρους, ἄλοχόν τε λοχείην.
Σιγῶ δ' ἠλιτόμηνα, καὶ ἔκφρονα, καὶ παράσημα,
Λώβην ἀνδρομέης γενεῆς, καὶ παίγνια σαρκός.
Ταῦτα ταλαντεύοι τις, ὅπῃ πλάστιγγος ἐρωὴ
Δερκόμενος, καὶ πολλὸν ἐμὸς βίος ὕψος ἀνέλκοι
Πρὸς Θεὸν ὑψιμέδοντα, πᾶσι περίφαντος ἀρίστοις.
Αἴσχεα δ' ἀλλήλων σιγήσομεν· ὡς γὰρ ἔοικε
Παρθενίης στόμα σεμνὸν ἐπεσβολίας ἀλεείνειν.
Εἰ δὲ σὺ παρθενίῃ προφέρεις θεοειδέϊ μώμους,
Εἴ πού τις καὶ βαιὸν ἐμὴν ἤσχυνε πορείην,
Καὶ Χριστοῖο χιτῶνα τὸν ἄσπιλον αἴσχεϊ μίξε,
Σῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον ἐν ἀμπλακίῃσιν ὑποστὰς,
Ὀψίγαμος, ἀγνοῦ τε φυγὰς μεγάλου βιότοιο·
Μνήσω δὴ καὶ ἐγὼ κλοπέης πανταίσχεος εὐνῆς,
Ἣν ἀλιτροὶ κλέπτουσι, Θεοῦ πατέοντες ἀπειλάς.
Τοῦτο γὰρ ἐν θνητοῖσι κακῶν ὀλοώτατόν ἐστι

Orbatus, quasi ramus a vento concussus.
Modo virgo, deinde uxor, mox vidua.
Una nocte hæc omnia, ac sæpe una die.
Vellit capillos, ornatum longe a se projicit
Nuptialem : genas infirmis manibus lacerat,
Virginitatis pudorem acerbo dolore perculsa deponit,
Miserum maritum vocat, et desertam domum
Lamentatur, ac viduum cubile et immaturum funus.
Taceo partus dolores et onera mortua
In vulvæ profundo, acerbum et absque matre fructum,
Natorum non natorum tumulos, antequam sint matres,
334-335 Priores partu mortes, et partus steriles.
Tacec ante tempus nata, insana, portentosa,
Dedecus humani generis, et carnis ludibria.
Hoc si quis perpendat, bilancis motum
Considerans, intelliget quanto altius vita mea pertrahat
Ad Deum in cœlo regnantem, bonis omnibus laudata.
Mutua autem dedecora tacebimus : sic enim decet
Ut virginitatis os venerandum a conviciis abstineat.
Quod si tu divinæ virginitati convicia ingeris
Eo quod aliquis paululum institutum meum dedecoraverit,
Et Christi immaculatæ vesti fœditatem admiscuerit,
Præter fas amplexus id quod bonorum tuorum est primarium,
Serus maritus, ac magni et casti instituti fugitivus :
Ego quoque commemorabo furta contaminati cubilis,
Quæ nefarii homines, Dei contemptis minis, admittunt.
Id enim inter homines malorum perniciosissimum est

637 *Ἀνέμοιο τιναχθείς*. Regg. tres ἀνέμοισι τανυχθείς.
641 *Νυμφίδιον*. Reg. 39 νύμφειον, al. νύμφιον. Coisl. νύμφιον ἰδρύπτουσα.
644 *Λέχος*. Sic Regg. quatuor. Edit. λάχος.
647 *Οὐ τεκέων, τεκέων δέ*. Ita tres Regg. et Coisl. Nonnulli habent τε pro δέ. In edit. nonnullis deest τεκέων.
649 *Ἠλιτόμηνα*. Schol. τὰ πρὸ συμπληρώσεως τῶν μηνῶν τικτόμενα, καὶ παράφρονα, *non justo tempore nata, ante justos menses nata.*
656 *Προφέρεις*. Reg. 992 προσφέρεις.
657 *Τις*. Duo Regg. τίς κε.
658 *Μίξε*. Ita duo Regg. et Coisl. Edit. μίξας.
661 *Κλοπέης*. Reg. 39 κλοπίης. Mox Coisl. et Reg. 995, παναίσχεος pro πανταίσχεος.

METRICA VERSIO.

Nunc virgo, conjux demum, mox orba marito :
Uno hæc sæpe die, sunt una hæc nocte frequenter.
Dilaniatque comas, sponsalemque ejicit a se
Ornatum, laceratque genas, sævoque dolore
Perdita virgineum pellit de corde pudorem,
Exstinctumque vocat miseranda morte maritum,
Desertamque domum luget, viduumque cubile
Et præmaturo sublatum funere deflet.
Nec vero partus pergam memorare dolores,
Atque onera in matrum vulvis exstincta referre,
Et tristes fructus, et fetus matre carentes,
Quæ prius est tumulus natis, ac denique mater,
Infetosque etiam fetus, partuque priores
Interitus. Taceo eductos ad lumina vitæ
Ante diem, mentisque inopes, atque horrida monstra,
Dedecus humani generis, ludibria carnis.
Quæ si cui vera libeat perpendere lance,
Illico perspiciet, quanto mea vita feratur
Altius ad regni moderantem sceptra superni,
Cunctis nota viris decorat quos inclyta virtus.
Quinetiam partis labes utriusque silebo.
Virginitatis enim decet os convicia castum
Effugere. At mihi si tentes aspergere labem,
Si quis forte meam maculavit crimine vitam,
Et probro Christi tunicam quæ nescia sordis
Junxerit, idque bonum, quo non præstantius ullum
Est tibi, complexus fuerit cum crimine fœdo,
Uxorem sero accipiens, vitamque beatam
Linquens, quæ blandæ prorsus fugit oscula carnis :
Ipsa quoque obscenum contra memorabo cubile,
Quod furtim rapiunt calcata lege, minisque
Quas Deus intentat, mœchorum perdita turba.
Rebus in humanis etenim mage noxia pestis
Nulla est, nec gravius quæ mollia pectora vexet,

Πάντων, καὶ μαλεροῖο πυρὸς πλέον ἔγκατα δάπτον,
Εὖτέ τις ἀλλοτρίῃ πελάων κακομήχανος εὐνῇ,
Καὶ γόνον ἀμφήριστον ἔχῃ, καὶ δεσμὸν ἔρωτος.
'Αλλὰ σὲ μὲν μοιχοὶ καὶ ἀλάστορες οὔτι γάμοιο
Εἴργουσιν· γαμέει δὲ καὶ ὃς ἐνὶ φάσγανον ἧκε
Δυσμενέος πλευρὴν μοιχοκτόνον, εἰσέτι λύθρου
Στάζων ἀνδρομέοιο, καὶ ὃς ὑπάλυξεν ἀκωκήν.
Τῶν δέ με τίς Χριστοῖο πόθον ἀποτηλόθι θήσει
'Αφραδέων, ψηφὶς δὲ μικρὴ ῥόον εὐρὺν ἐφέξει;
Οὐ θέμις, οὐδ' ἐπέοικεν, ἐπεὶ πολὺ λώϊόν ἐστιν,
Αἰρομένων πλεόνων, πίπτειν τινὰς (εἰ θέμις εἰπεῖν
Τόνδε λόγον γλώσσῃσιν ἐναντίον), ἠὲ χαμᾶζε
Μίμνειν δειδιότας, μή που πτερὸν ἐς χθόνα ῥεύσῃ.
Οἱ μὲν γὰρ ἐσθλοὶ, Χριστοῦ κλέος, οἱ δὲ κάκιστοι,
A Ὥς τε λίθον πέμποντες ἐς οὐρανὸν ἀφραδίῃσι,
Δέχνυνται κακίην τε καὶ αἴσχεα οἶσι καρήνοις.
Ἄγγελος ἦν τοπάροιθεν Ἑωσφόρος. Ἀλλὰ πεσόν-[τος,
Οὐρανίοις παρέμιμνεν ἑὸν κλέος, ὡς δὲ μαθηταῖς
Οὐδὲν Ἰούδας ὄνειδος, ἐπεὶ πέσεν, ἀλλ' ὁ μὲν ὦκα
Ἐξ ἀριθμοῦ λογάδων, οἱ δ' ἕνδεκα μίμνον ἄριστοι.
Καὶ πόντος τὸν ὄλεσσεν, ὁ δ' ἱστία λευκὰ πετάσσας,
Πλώει ναυηγοῦ λεύσσων τάφον, ἢ ἀπὸ τύμβου
Πείσματα λυσάμενος, πρυμνήσια δ' ἔνθεν ἀνῆψε.
Μῆτερ ἐμὴ, κέλεαί με λιπεῖν βίον ὧδ' ἀνιόντα,
Ἠὲ λόγον στήσωμεν, ἐπεὶ κράτος ἐστὶ θυγατρὸς,
Κάρτος ἐμὸν, τοκέων δὲ καὶ ὡς κράτος; Εἰ δ' ὅτι μήτηρ
Παρθενίης σὺ γέγηθας, ὅσον κλέος ἐστὶν ἐμοῖο;

Omnium, ac fervido igne vehementius pectora peredens,
Ubi quis sceleris machinator, alieno irrepens cubili,
In ambiguo habet et prolem et amoris vinculum.
Sed te mœchi et scelerati nequaquam a nuptiis
Deterrent: nubitque et qui gladium immisit lethiferum
In mœchi inimici latus, adhuc cruore
Stillans humano, et qui gladium effugit.
Me vero quis longe ab amore Christi removebit
Insipientium? num latum fluentum sistet lapillus?
Fas id non est, neque convenit. Multo enim satius est,
Multis in altum tendentibus, nonnullos cadere (si fas est
Hunc sermonem linguæ haud amicum proferre), id, inquam, satius,
Quam humi residere metuentes, ne qua in terram ala decidat.
Boni enim sunt Christi gloria: improbi autem,
Velut qui lapidem in cœlum præ insipientia jaciunt,
Nequitiam et probra propriis capitibus excipiunt.
Angelus fuit primo Lucifer. Sed eo lapso,
Suum permansit cœlestibus decus, quemadmodum discipulis
Nullum Judas opprobrium cadendo intulit: sed ille quidem cito
Ex selectorum numero exclusus, undecim autem optimi permanserunt.
Hunc pontus perdidit: ille alba vela expandens
336-337 Navigat naufragi tumulum aspiciens, vel a tumulo
Funes solvens, quibus puppim illico alligaverat.
Jubesne, mater mea, ut vitam in cœlum ascendentem dimittam,
An vero loqui desinam, siquidem victoria mea
Victoria est filiæ; et sic quoque parentum victoria? Quod si
Matrem te esse virginitatis gaudes, quanta est gloria mea?

666 *Ἀμφήριστον ἔχει*. Coisl. sup. lin. ἀμφίβολον. Duo Regg. ἔχῃ.
669 *Πλευρήν*. Coisl. et tres Regg. πλευρῇ.
674 *Αἰρομένων*. Reg. 39 sup. lin. ὑψουμένων.
675 *Ἐναντίον*. Coisl. sup. lin. ἐναντίων.
676 *Ῥεύσῃ*. Reg. 992 et Coisl. νεύσῃ.
681 *Παρέμιμνεν*. Coislinianus codex et duo Regii παρέμεινεν.
687 *Κέλεαι*. Ita Coisl. et duo Regg. Edit. κέλεται.
690 *Παρθενίης*. Reg. 39 παρθενίῃ. Mox, γέγηθας. Ita Coisl. et tres Regg. Edit. γεγήθαο.

METRICA VERSIO.

Quam non legitimum lectum versutus adulter
Dum petit, et dubio fecundat semine mœcham.
An vero cum te mœchorum densa caterva
Non teneat, lecto quin subdas colla jugali,
Imo etiam uxorem ducat, qui vindice dextra
Letiferum mœchi demisit in ilia ferrum,
Totus adhuc stillans admissæ sanguine cædis,
Quique fuga celeri minitantia spicula fugit,
Me contra a Christo quorumdam insana libido
Distrahet, atque meum de corde fugabit amorem,
Et lapis exiguus latissima flumina sistet?
Haud decet, haud fas est; nam multo præstat, ut [ingens
Dum numerus levibus petit ardua sidera pennis,
Æthere labantur quidam, si dicere fas est,
Quam fixi in terra maneant, jaceantque supini,
Dum metuunt ne penna nimis sublata liquescat,
In terramque cadant, temere dum sidera quærunt.
Namque homines virtute graves sunt gloria Christi:
B Contra, qui vitiis animum immersere nefandis,
Non aliter quam qui conjecit in aera saxum,
Verticibus vitium capiunt sordesque malignas.
Angelus ante fuit miro splendore coruscus
Lucifer: ast illo cœlesti ex arce ruente,
Cœlitibus tamen incolumis sua gloria mansit.
Sic neque discipulis scelerati casus Judæ
Opprobrio fuit; ille quidem de sede bonorum
Protinus ejectus, nigrum detrusus in orcum est:
At reliqui cursum recti tenuere priorem.
Sic postquam æquoreæ quemdam rapuere procellæ,
Vela alius pandens vento tumefacta furenti
Navigat, exstincti prospectans triste sepulcrum,
Aut etiam a tumulo puppis retinacula solvit.
Linquere mene jubes vitam sic alta petentem,
Chara parens, verbisne meis imponere finem
Incipiam, quoniam obtinuit tua filia causam?
Vici ego, dilecti pariter vicere parentes.
Quod si, te cælebs quia vita est orta parente,

Οὐκ ἀΐεις ὅτι πάντες, ὅσους κατέλεξας ἀρίστους,
Ἐκ τοκέων, τοκέων δὲ δικαιότεροι καὶ ἀρείους;
Καὶ Χριστὸς Μαρίης μὲν, ἀτὰρ πολὺ φέρτερός ἐστιν,
Οὐκ οἶον Μαρίης τε, καὶ οὓς περὶ σάρκες ἔχουσιν,
Ἀλλὰ καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὅσους νόας ἀμφικαλύπτει.
Καὶ στάχυς ἐξ ὀλίγου μὲν, ἀτὰρ στάχυς ἐβλάστησε
Σπέρματος, ἐκ ψαμάθου δὲ μέγ' ἔξοχος ἔπλετο χρυσός.
Ἡ δὲ λόγοιο κορωνίς· ἐπ' ἀμφοτέροισι βίοισιν,
Ἀζυγίῃ τε γάμῳ τε, τίν' εἰκόνα μῦθος ἐφεύροι·
Ὧδέ κεν ἀθρήσειας ἐμοῦ μύθοιο τελευτήν.
Χειμέριαι νιφάδες, τὰ δέ γ' ἄνθεα εἴαρος ὥρῃ,
Καὶ πολιὴ ῥικνοῖο, τὸ δὲ σθένος ἡβώοντος.
Ἤδη δ' ἄνθεα μέν γ' ἐνὶ χείματι, χειμέριαι δὲ
A Ὤφθησαν νιφάδες ποτ' ἐν ἤμασιν εἰαρινοῖσι.
Καὶ πολιὴν ἀνέτειλε νέος, καὶ γῆρας ἐλαφρὸν
Ἔδρακον ἀρτιχνόοιο πολὺ σθεναρώτερον ἀνδρός.
Ὣς ἄρα συζυγίη μὲν ἔφυ χθονὸς, ἀζυγίη δὲ
Χριστοῦ παμβασιλῆος ὁμόζυγος. Ἀλλὰ καὶ ἔμπης
Πολλάκι παρθενίη μὲν ἐπὶ χθόνα νεῦσε βαρεῖα,
Συζυγίη δ' ἤϊξε πρὸς οὐρανὸν, ἔνθεν ἀέλπτως
Ἄμφω ψευδόμεναι, ἡ μὲν γάμον, ἡ δὲ χορείην.
   Ἀλλὰ, φίλοι τοκέες τε καὶ ἄζυγες εἰσέτι κοῦροι,
Μέχρι τίνος χθαμαλοῖσιν ἐοικότες ἠὲ χελώναις,
Ἢ καὶ λοξοβάμοισι καὶ ὀκταπόδεσσι παγούροις,
Ἢ δολιχῶν ὀφίων σκολιοῖς μηρύμασι γαστρὸς
Ζώοιτε στυγερῷ βεβαρηότες ἄχθεϊ σαρκός;
Δεῦρ' ἄγε καὶ Χριστοῖο παραιφασίην ἀΐοντες,

Nonne audis optimos viros, quotquot recensuisti,
Ex parentibus quidem, sed parentibus justiores et meliores fuisse?
Ac Mariæ quidem Christus, sed Maria longe præstantior:
Nec Maria solum et omnibus carnem gerentibus,
Sed et mentibus, quascunque latum cœlum abscondit.
Atque ex parvo quidem arista semine, sed tamen arista
Crescit, et ex arena aurum longe præstantissimum prodit.
Hæc erit sermonis coronis; de utraque vita,
Virginitate et nuptiis, imaginem quamdam sermo adinveniat:
Sic habebis orationis meæ finem.
Nives hiberno, flores verno tempore:
Canities rugosi est hominis, juvenis autem robur.
Sed tamen flores nonnunquam hiberno tempore, nives autem
Hibernæ vernis diebus visæ sunt:
Et canitiem ostendit juvenis, et senium agile
Vidi longe robustius juvene vix pubescente:
Sic etiam nuptiæ quidem e terra ortæ sunt, virginitas autem
Christi omnium regis conjux; sed tamen
Interdum virginitas in terram decidit ponderosa,
Et conjugium hinc assiluit in cœlum, dum præter spem
Ambo mentiuntur, istud quidem nuptias, illa virginitatem.
   Verum, dilecti parentes, et cælibes adhuc juvenes,
Usquequo terrenis similes aut testudinibus,
Aut oblique gradientibus et octo pedes habentibus cancris,
Aut serpentum oblongorum tortuosis ventris tractibus,
Vivitis odioso aggravati carnis pondere?
Eia agite, et Christi monitis dociles,

693 *Μαρίης*. Tres Regg. Μαρίας.
699 *Ἐφεύροι*. Coisl. et tres Regg. ἐφεύρῃ.
700 *Ὧδέ κεν*. Reg. 990 Ὧδε γάρ.
701 *Ὥρῃ*. Duo Regg. et Coisl. ὥρης.
702 *Ἡβώοντος*. Duo Regg. ἡβώωντος. Coisl. ἡβάωντος.
709 *Βαρεῖα*. Ita legimus. Edit. βαρεῖαν, sed male.
711 *Χορείην*. Chig. et Reg. 992 χορείην.
712 *Ἀλλὰ, φίλοι τοκέες τε καὶ ἄζυγες*. Billius hic hæret, substituendum ratus τεκέες pro τοκέες, eo quod subjicit inferius, ἔμπαλιν ἐξ ἀδέτοιο βίου πρὸς κῦδος ἴωμεν, quibus verbis solos innuptos videtur compellare. Verum utrosque compellat, et ad æternæ vitæ munera hortatur: sic tamen ut re et animo, vel certe proposito, a nuptiis abstineant, ut Paulus I Cor. VII, 29: *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint.*
714 *Παγούροις*. Genus cancrorum est, qui octo pedes habent, ut scribit Plin. lib. IX, cap. 31.
715 *Μηρύμασι*. Duo Regg. μυρίσμασι.
717 *Παραιφασίην*. Duo Regg. παραιφασίης.

METRICA VERSIO.

Lætitia idcirco tanta diffunderis: inde
Colligere est promptum quantum mea gloria major.
Nonne vides omnes, quorum a te mentio facta est,
Præstantes virtute viros, a conjuge vita
Productos, superasse tamen virtute parentes?
Christus enim, quamvis Maria de Virgine natus,
Partibus innumeris vincit superatque parentem,
Et quoscunque alios obvolvit carnea moles,
Quasque tegit mentes stellantis regia cœli.
Quin etiam tenui de semine crescit arista,
Eximiumque aurum vili profertur arena.
Ad summam a nobis quædam statuetur imago,
Qua, velut in tabula, vitam pingemus utramque:
Atque ita tu nostri finem sermonis habebis.
Bruma nives profert, flores sunt veris amœni:
Dat senium rugas, vires generosa juventus.
B Sed tamen et brumæ spectantur tempore flores,
Atque nives gelidæ vernis quandoque diebus:
Protulit et canos juvenis, viridemque senectam
Vidi, et vincentem juvenilia robore membra.
Haud aliter, quamvis sit terræ uxoria vita,
Castaque virginitas decoretur conjuge Christo:
Interdum tamen in terram depressa recumbit
Virginitas, contra thalamus ferit æthera pennis.
Utraque sic simulans, specie mentitur inani,
Illa quidem tædas, hæc contra virginitatem.
   At vos, o patres, o virginitatis alumni,
Quantisper tardæ, quæso, testudinis instar,
Aut velut obliquo gradientes tramite cancri,
Aut per humum oblongi velut angues membra trahentes,
Oblique depressi vivetis pondere carnis?

Κάλλος τ', εὐκλείην, πλοῦτον, γένος, ὄλβον, ἅπαντα A
Ῥίψαντες, κακότητος ἀπηνέος ἔκγονα τερπνά,
Ἔνθεν ἀνεγρόμενοι, ζωῆς ἐπιβῶμεν ἐλαφρῆς,
Ἁγνότατοι καθαροῖσιν ὁμόφρονες οὐρανίοισιν,
Ὥς κεν δὴ μεγάλοιο Θεοῦ τελέθοντες ὀπηδοί,
Γηθόσυνοι μέλπωμεν ἑόρτιον ὕμνον ἄνακτι·
Εἰς δὲ γάμον λήξαντες, ἀπ' ἀγλαΐης παραδείσου,
Καὶ γαῖαν πολύμοχθον, ἅ θ' ἕσπεται ὀλλυμένοισιν,
Ἔμπαλιν ἐξ ἀδέτοιο βίου πρὸς κῦδος ἴωμεν.
Καὶ φυτὸν ἄλσεος ἐσθλὸν, ὅθεν πέσον ἀφραδίῃσι.
Τοῖα καὶ ἀζυγίη θεοείκελος. Οἱ δὲ δικασταὶ
Συζυγίην ποθέοντες, ὅμως στέψουσι κάρηνον
Παρθενίης. Χριστὸς δὲ διδοὺς γέρας ἀμφοτέροισι,
Τὴν μὲν δεξιτερῇ παραστήσεται ἐγγύθι χειρὶ,
Τὴν δ' ἑτέρην λαιῇ, κῦδος δέ τε καὶ τὸ μέγιστον.

B'. Ὑποθῆκαι παρθένοις.

Νίκη μὲν δὴ σεῖο, καὶ ὃς μάλα σαρκὸς ἑταῖρος,
Ὧδε δίκην δικάσειε. Μικρὸν δ' ἐπέεσσιν ἐμοῖσι,
Παρθένε κυδήεσσα, καὶ ἀγλαόμητι, περίφρων,
Οὔατα παρθεμένη, καὶ ἐνὶ φρεσὶ σῇσι βαλέσθαι
Μῦθον ἐμόν. Πολιῆς δὲ παραίφασίς ἐστιν ἀρίστη.
Μή σε νόος τρώσειεν ὑπερνεφέουσαν ἐρωαῖς.
Πολλάκι γὰρ πτῶσις μὲν ἀπὸ χθονὸς ὕψόσ' ἄειρεν,
Ἐς χθόνα δ' ὕψος ἔθηκε. Θεῷ τάδε τέθμια κεῖται,

Pulchritudinem, gloriam, divitias, genus, felicitatem, omnia
Projicientes, crudelis nequitiæ blanda germina,
Hinc assurgentes, vitam expeditam ingrediamur,
338-339 Puri cum puris cœlestibus concordes,
Ut magni Dei asseclæ facti,
Læti festivum hymnum regi canamus :
Et qui in nuptias devenimus, ex pulchritudine paradisi,
Et in terram ærumnosam et inhærentia pereuntibus mala,
Rursus ex vita jugi experte ad gloriam perveniamus,
Et ad bonam paradisi arborem, unde insipientia decidi.
Hæc virginitas Deo similis. Judices autem, etsi
Nuptiarum cupidi, corona tamen cingent caput
Virginitatis. Christus autem utrique præmia largiens,
Hanc quidem dextra manu adsciscet,
Alteram autem læva, quod et ipsum decus maximum est.

II. *Præcepta ad virgines**.

Tua est victoria, nec qui carni valde amicus est,
Aliter judicet. Paulum autem meis verbis,
Virgo decora, excellenti prædita ingenio, prudentissima,
Aures accommoda, et cordi tuo manda
Sermonem meum. Optima est canitiei adhortatio.
Ne te mens vulneret ultra nubes impetu abreptam.
Sæpe enim lapsus e terra in cœlum erigit,
Et ad terram deprimit elatio. Deo autem hæc statuta lex,

* Alias Bill. 4, pag. 55

723 *Γηθόσυνοι.* Reg. 990 γηθοσύνη. Chig. γηθόμενοι.
730 *Ἀμφοτέροισι.* Tres Regg. ἀμφοτέρησι.
II. Argumentum. *Hoc in egregio poemate virgines salutiferis præceptis instruit. Porro ex titulo Græco, qui articulo feminino caret, et ex eo quod poeta nunc viros, nunc feminas alloquatur, conjicere licet ad omnes utriusque sexus, qui virginitatem profitentur, poema pertinere.*
3 *Ἀγλαόμητι.* Sup. lin. Reg. 991 λαμπρὰν γνώμην ἔχουσα.
4 *Βαλέσθαι.* Sup. lin. in duobus Regg. ἔμβαλε.
5 *Πολιῆς δὲ παραίφασις.* Ita fere lib. II, sect. 2, poem. V, vers. 7, Nicobuli patris ad filium.
6 *Ἐρωαῖς.* Coisl. sup. lin. ὁρμαῖς, *immoderatis desideriis.*
7 *Ὑψόσ' ἄειρεν.* Int. εἰς ὕψος. Reg. 993 ἀείρει.
8 *Τέθμια.* Sch. νόμιμα

METRICA VERSIO.

Huc agite, atque aures Christo præbete monenti.
Formam, splendorem, censum, genus, omnia terræ
Commoda, et horrendo de crimine gaudia nata,
Pellentes procul a nobis, tendamus in altum,
Et leve sectemur vitæ genus, atque beatis
Cœtibus angelicis æqualiter alliciamur,
Et nos conjungat puris purissima vita
Mentibus, æternum ut Regem Dominumque sequentes
Lætis ipsi animis carmen solemne canamus.
Utque in conjugium, paradisi sede beata
Pulsi, desiimus, terramque labore refertam,
Atque ea quæ rigida perfunctos morte sequuntur :
Sic decus ad primum nos innuba vita reducat,
Et nemus egregium, mihi quod vecordia clausit.
Hæc quoque virginitas divino protulit ore.
At qui judicio præsunt, licet urat eorum
Pectus hymen tædæque sitis, thalamique cupido,
Non tamen idcirco facient, quin candida vitæ
B Tempora virgineæ cingant victrice corona.
Ac statuens etiam sua præmia Christus utrique,
Hanc mage condecorans in dextra parte locabit :
Illam autem a læva considere parte jubebit.
Nam nec honor levis hic, nec gloria parva putanda est.

II PRÆCEPTA AD VIRGINES.

(*Billio interprete.*)

Palma tua est, o virgo, tua est victoria certe :
Sicque vel is nimium ardenti qui carnis amore
Afficitur, statuet ; sed enim, clarissima virgo,
Cordata et prudens, nostris sermonibus aures
Arrige, quæso, tuas, medioque in pectore fige.
Optima sunt etenim canæ præcepta senectæ.
Motibus immodicis ne mens elata cruento
Vulnere te feriat, vigilanti prospice cura.
Namque hominem haud raro casus provexit in altum :
Ac contra tædæ est elatio causa ruinæ.

Εὐμενέειν γοεροῖσιν, ὑπερφιάλους δὲ κολούειν.
Μηδὲ μικροῖς μέτροισι τεὴν σταθμώμενος οἶμον,
Εἴ τινα παρθρέξειας ἀπόδρομον, ἠὲ κάκιστον,
Τέρμα πέλειν ἀρετῆς τόδ' οἴεο· οὐ γὰρ ἄριστον
Τῶν ὀλίγων προφέρειν. Μέτρον δέ σοί ἐστιν ἐφετμὴ,
Καὶ Θεὸς, οὗ σύ γ' ἄπωθε, καὶ εἰ τροχαλώτερος ἄλλων.
Σκέπτεο μὴ καθύπερθεν ὅσων, ὁπόσων δ' ὑπένερθεν
Ἑστηὼς, πάντων προφερέστατος εὔχεαι εἶναι.
Οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθε, σὺ δ' ἐν χθαμαλοῖσιν ἀείρῃ.
Ἔκλυον, ὡς νεπόδεσσι καθ' ὕδατος αὐγάζονται
Μήνη τ', ἠέλιός τε καὶ ἀστέρες. Οὐ μὲν ἄρ' οἵ γε
A Κωφὰ δ' ἀληθείης ἰνδάλματα εἰσορόωντες,
Τέρπονθ' ὡς φωστῆρσιν ἀφαυροτάτοισι τύποισιν.
Οὔ ποτε γὰρ νώτων πολιῆς ἁλὸς ἐξαναδύντες,
Ἀτρεκέως λαμπτῆρας ἐθηήσαντο πάροιθεν·
Ἢ τάχ' ἂν ἐσκέψαντο φάος καὶ παίγνια φωτός.
Ὥς τινες· οὐ γὰρ ἄνακτος ἐτήτυμον ἔδρακον ὕψος·
Μικρὸν ἀναθρώσκοντες, ἔχειν δοκέουσι πᾶν ὕψος.
Ἀλλὰ σὺ τοῦ μὲν ἔμαρψας, ὃ δ' ἔλπεο, τοῦδ' ἐπίβαινε
Βαθμοῖς ἐν πλεόνεσσιν, ἀεὶ τὸ πρόσθε δεδορκώς.
Καὶ στάσις ἐστὶ κάκιστον· ἐπείγεο δ' ὡς καταμάρψων,
Μέχρι σε καὶ πυμάτην ἐπὶ βαθμίδα Χριστὸς ἀνάξει.

Favere gementibus, superbos reprimere.
Ne viam tuam exiguis ponderibus librans,
Si quem præcurras errabundum aut pessimum,
Metam id virtutis esse putes : non enim optimum est
Paucos præcurrere. Sit tibi mensura præceptum,
Et Deus, a quo tu longe es, etsi alios levitate superes.
Considera, non quot et quantis superior, sed quot et quantis
Inferior, omnibus te præstare gloriaris.
Latum cœlum supra te est : tu vero in infimis extolleris.
Audivi piscibus in aquis illucere
Lunam et solem et stellas. Et quamvis solummodo
Infirma veritatis simulacra videant,
340-341 Delectantur levissimis imaginibus, quasi essent luminaria.
Nam cum terga nunquam extulerint extra album mare,
Accurate luminaria non prius inspexerunt :
Alias certe lucem et lucis ludicra dignovissent.
Sic et nonnulli homines. Nam cum veram Regis altitudinem non viderint,
Si paululum assurgant, videntur sibi omnem altitudinem consecuti.
At tu aliud apprehendisti, aliud speres, ad aliud tende
Pluribus gradibus, semper intuens id quod anterius est.
Stare pessima res est : festina ut comprehensurus,
Donec te ad supremum gradum Christus perduxerit.

11 *Ἀπόδρομον. Errabundum, incessu tardiorem.* Schol. Reg. 992 πεπαυμένον ἀπὸ τῶν δρόμων, *ad currendum inhabilem.* Hic Gregorius perstringit eos qui exiguo modulo ac pede se metientes, ad sceleratorum hominum vitam, tanquam ad certum examen, vitæ suæ rationes exigunt, sibique gratulantur, si a gravissimis quibusdam criminibus, quæ in aliis perspiciunt, immunes se esse arbitrentur. Non est hæc libra ad quam Christianus se expendere debet, sed doctrina illa, quam nobis sequendam proposuit Deus.

16 *Ἑστηώς.* Reg. 993 aliique duo ἔστη ὡς. Pro εὔχεαι Reg. 992 habet εὔχεται.

20 *Εἰσορόωντες.* Tres Regg. οἱ δ' ὁρόωντες.

21 *Ἀφαυροτάτοισι.* Reg. 990 ἀφαυροτέροισι. Reg. 39 sup. lin. ἀσθενεστέροις.

22 *Οὔ ποτε γάρ.* Int. 992 οἵ τινες, *quippe qu... haud unquam ex salsis emergentes fluctibus.*

23 *Ἐθηήσαντο.* Coisl. ἐθεήσαντο.

27 *Σὺ τοῦ.* Ita Chig. Edit. τό, vel τι. Mox id... Chig. τοῖς δ', pro τοῦδ'.

28 *Τὸ πρόσθε.* Duo Regg. τὸ πρόσθεν. Videtu... alludere ad hæc Pauli verba, Philipp. III, 12 : *No... quod acceperim, aut jam perfectus sim : sequor autem si quomodo comprehendam, in quo et comprehensu... sum a Christo Jesu... Unum autem quæ retro sunt obliviscens, ad ea autem quæ sunt priora, extenden... me ipsum, ad destinatum persequor.*

30 *Πυμάτην.* Duo Regg. πυμάτων. Mox tre... item Regg. ἀνάξῃ pro ἀνάξει.

METRICA VERSIO.

Numinis hic etenim mos est, gemebunda favore
Pectora complecti, et mentes calcare superbas.
Neve tuam exiguo librans examine vitam,
Si quem criminibus fœdum aut errore vagantem
Prætereas, ideo esse putes virtutis in arce.
Non etenim summæ est parvos præcellere laudis.
Sit tibi lex divina modus, sit rector olympi,
Qui, quamvis alios cursu præcedere possis,
Te tamen immense exsuperat, retroque relinquit :
Nec, cum te superent multi virtutis honore,
Sic animos tollas, quasi non sit par tibi quisquam.
Te supra excelsi latissima regia cœli :
Tu vero inter humi fusos pronosque jacentes
Altius assurgens, quid laude efferris inani?
Ut sol in nitidis Phœbeque et sidera lymphis
Piscibus irradiant, quamquam non illa, sed umbras
B Vanaque prospiciunt veri simulacra remoti,
Lætanturque umbris, et imagine lucis inani
(Non etenim ex salsis emersi fluctibus unquam
Lucida cærulei spectarunt sidera cœli :
Namque alias illis esset dignoscere promptum,
Quodnam sit verum lumen, quæ ludicra lucis);
Haud aliter quidam, quia magni culmina Regis
Nunquam lustrarunt oculis nec imagine mentis,
Si paulum assurgant, fastigia laudis habere
Summa putant. At tu complexu condita quædam
Jam retines, quædam speres, ad cætera magno
Tende gradu semper scandens spectansque priora.
Stare loco mala res. Ergo torpore remoto
Ut capias, propera : donec virtutis ad arcem,
Supremumque gradum perveneris auspice Christo
Advigila, ne te Momus sceleratàque lingua

Μή δέ σε Μῶμος ὄπισθε βάλοι, καὶ γλῶσσα κακίστη A
Ἰὸν ἐχιδναῖον πέμπουσ' ἐπὶ σοῖσι καλοῖσι,
Δοιαὶ γάρ μερόπεσσιν ὁδοὶ, καὶ δισσὸν ὄνειδος·
Ἡ μὲν γάρ τε κακὴ, καὶ ἐς τέλος ἶσον ἄγουσα,
Ἡ δ' ἀγαθὴ, καὶ τῆσδε φίλον τέλος, ὡς ἐπέοικε.
Μῶμος δ' ἀμφοτέρῃσιν· ἐπεὶ γλώσσης τί κεν ἦεν
Φέρτερον, εἰ μούνοισιν ἐπέχραε τοῖσι κακίστοις;
Νῦν δ' ἡ μὲν πάντεσσιν ὁμῶς ἀγαθοῖς τε κακοῖς τε
Λύσσα πέλει. Σὺ δέ μοι φράδμων καὶ ἐπίσκοπος εἶναι
Ἀμφοτέρων, καὶ τὴν μὲν ὀπίζεο, ᾗ τις ἀλιτροῖς
Ἕσπεται, ὡς κακότητα φύγῃς, τὴν γλῶσσα χαλέπτει.
Τῆς δ' ἑτέρης μοι τόσσον ἔχειν δέος, ἣν ἀγαθοῖσιν
Ἐχθρὸς ἐφοπλίζει πικρὴν κακὸς, ὅσσον ἀήτου
Ἀγχίαλος πέτρη καὶ κύματος ἀγνυμένοιο.
Μήτ' αἰσχρόν ποτε μηδὲν, ὃ πλείοσιν εὔαδε, ῥέξῃς.
Μή τ' ἀγαθοῦ λήξειας, ὃ καὶ στυγέουσι κάκιστοι.
Ἕρδειν δ' εὐκλείης μὲν ἐπάξια. Ἢν δ' ἀπέῃσι,
Μή σέ γ' ἀνιάτω ψεύστης λόγος, ἀλλ' ἴθι πρόφρων
Τὴν ὁδόν. Οἱ δ' ὑλάοιεν ἐτώσια, οὐδὲν ἔρωτος
Θειοτέρου βλάψουσιν. Ὁ δὲ φθόνος ὄμματα τήκοι.
Μηδὲ σύ γ' ἐκ Σοδόμων προφυγὼν, καὶ τέφραν ἀλύξας
Τοῦδε βίου, θείου τε πυρὸς στονόεσσαν ἀπειλὴν,
Εἰς Σόδομα βλέψειας, ἐπεὶ λίθος αἶψα παγήσῃ,
Στήλη καὶ κακίης, καὶ ἀργαλέου θανάτοιο.
Μηδ' ἐκ μὲν Σοδόμων κλέψῃς πόδας, ἐν πεδίοις δὲ
Γείτοσι δηθύνειν ἄσσον πυρὸς, ἀλλὰ τάχιστα
Σώζεσθαι πρὸς ὄρος, μή σε πυρὸς ὄμβρος ἐπίσσῃ.

Nec te Momus a tergo feriat, linguaque pessima
Venenum viperinum immittens in tua ornamenta.
Sunt enim duæ hominibus viæ et duo probra.
Altera quidem mala est et in similem exitum ducens :
Altera autem bona, illiusque amabilis est exitus, ut par est :
Utramque Momus ferit. Quid enim esset lingua
Præstantius, si pessimos tantum impeteret?
Nunc autem pariter in omnes, sive bonos, sive malos,
Rabiem effundit. Tu vero prudenter explora
Utramque, ac illam fuge quæ scelestos
Insectatur, ut nequitiam fugias, quam lingua castigat :
Alteram autem, cujus acerbitatem in bonos
Malus armat inimicus, tantum time, quantum
Rupes in mari ventos et fluctus qui ad illam franguntur.
Nihil unquam turpe, etsi pluribus gratum, admitte,
Nec a bono quod pessimi oderunt, desiste.
Res dignas laude gere; sed si laus absit,
Non te angat sermo mendax, sed perge alacriter
Viam tuam. Illi autem nequidquam latrent, nihil amori
Divino nocebunt. Invidia oculos tabefaciat invidorum.
Neque tu ex Sodomis profugus, et a cinere hujus vitæ,
Luctuosisque minis divini ignis liberatus,
Ad Sodomam respicias; statim enim lapis figaris,
Ac nequitiæ et funestæ mortis monumentum.
Nec Sodomis pedes surripias, in campis autem
342-343 Vicinis moreris prope ignem : sed celerrime
Salutem in monte quære, ne te igneus imber comprehendat.

31 *Μή δέ σε Μῶμος.* Vide infra, v. 246.
34 *Ἶσον.* Coisl. αἰνόν.
36 *Τί κεν ἦεν.* Schol. Reg. 39 τί ἂν ὑπάρχοι.
39 *Εἶναι.* Sup. lin. 991 γένου.
40 *Ὀπίζεο.* Idem ac ἐπιστρέφου. *Eam cave, illam declina, quæ scelestis est comes.*
45 *Μήτ' αἰσχρόν.* Duo Regg. μήτ' αἰσχρῶν. Ad marginem ms. μηδὲν, ὃ τοῖς πλείοσιν ἀρέσκει, πράξῃς. Hæc videntur attingere quod in Exod. cap. XXIII legitur : *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies.*
47 *Ἢν δ' ἀπέῃσι.* Reg. 992 ἢν δ' ἀπείη σοι.
49 *Τὴν ὁδόν.* Ita Coisl. Edit. τὴν δ' ὁδόν.
51 *Προφυγών.* Reg. 39 ἐκφυγών.
55 *Κλέψῃς.* Ἐπάρῃς.
56 *Δηθύνειν.* Βράδυνε.

METRICA VERSIO.

A tergo incautam feriat, famamque veneno
Inficiat, laudesque tuas, carpatque maligne.
Namque duplex duplici vita est obnoxia probro :
Altera criminibus gravis est, nec dispare fine
Clauditur : egregium contra tenet altera cursum,
Tandemque optatus, sicut decet, exitus illam
Excipit. At Momus petulans arrodit utramque
Dente pari. Quid enim lingua præstantius esset,
Pectora si tantum morsu vitiosa protervo
Impeteret? Verum nullo discrimine in omnes
Evomit hæc rabiem. Quare prudenter utramque
Explorare tuum est, ac totis viribus illam
Effugere, in scelerata suum quæ pectora virus
Diffundit, puramque tueri a crimine mentem,
Commoda quod linguis furialibus arma ministrat.
Altera, qua recti lacerat malus hostis amicos,
Non mage te turbet, quam vis asperrima venti
Æquoreos agitans scopulos, undasque minaces,
Quas facile infringit petræ firmissima moles.
B Nec vero turbæ captans popularis amorem
Turpe quid admittas : nec recti desere curam,
Sit licet hoc illis odio, quos improba vita
Delectat; cura quæ sunt dignissima laude.
Si tamen illa tuis meritis comes esse recuset,
Non te discruciet mendax oratio : verum
Prompta per assuetos vestigia figito gressus :
Quamlibet oblatrent, atque ora impura resolvant
(Lædere nil unquam, quod sit cœleste, valebunt),
Ipsorumque oculos livor justissimus urat.
Nec vero Sodomam fugiens mundique favillas,
Horribilesque minas labentis ab æthere flammæ,
Ad Sodomam flectas oculos : ne forte repente
Concrescas salis in statuam, cunctisque columna
Publica tum vitii prostes, tum mortis acerbæ.
Nec Sodomam liquisse fuga contentus, in arvis
Vicinis defige gradum, flammæque propinquis :
Sed celer in montem propera, ne te igneus imber
Obruat, et sævos pariat mora longa dolores.

Μήτε λίην τρομέειν σαρκὸς φύσιν, ὡς ἀδάμαστον.
Οὐ Θεόθεν γὰρ τάρβος, ὃ δέσμιον ἄνδρα τίθησι.
Μήτε λίην σάρκεσσιν ἐφιέμεναι μαλακῇσι,
Μή σε κατὰ κρημνῶν ῥίψῃ κόρος οὐ δοκέοντα.
Πρόφρων μὲν τρηχεῖαν ἴθι τρίβον. Εἰ δ' ἐπιβαίης,
Σκέπτεο μή τις ὄλισθος, ὅπως ἐπὶ τέρμα πελάσσῃς
Ἄπτωτος, στεινὸν δὲ διεξελάσῃς πυλεῶνα,
Ἔνθα φάος τε κλέος τε, κακῶν τ' ἄμπνευσις ἁπάντων.
Εἰ τρομέεις, καλάμην σπινθὴρ ὅτι τυτθὸς ἀνάπτει,
Θάρσει· ὄμβρος ἄνωθεν καταψύξει φλόγα πολλήν,
Εὐχαί τε, στοναχαί τε, καὶ ἤματα δακρυόεντα,
Καὶ νύχιαι μελεδῶναι, ἔρως θ' ὅλος ἀμφὶ ἄνακτα.
A Τοῖα σαοφροσύνης καλὰ φάρμακα, οἷς σὺ, φέριστε,
Οὐδ' εἴδωλα πόθοιο χερειοτέρου ποτὲ θήσεις
Σῇσιν ἐνὶ πραπίδεσσιν, ἁγνὸν δέ τε καὶ νόον ἕξεις,
Ὡς νηὸς μεγάλοιο Θεοῦ καὶ Πνεύματος αἴγλη.
Παρθένε, παρθένος ἴσθι καὶ οὔασι, καὶ φαέεσσι,
Καὶ γλώσσῃ· πᾶσιν γὰρ ἐπίτροχός ἐστιν ἁμαρτάς·
Οὔατα μὲν πτερόοιτο μόνοις ἐσθλοῖσι λόγοισιν,
Αἰσχροῖσι δὲ θύρετρα καὶ ἀφραδέεσσι τετάσθω.
Ὄμματα δ' ἐν νυμφῶσι τεοῖς βλεφάροισιν ἐρύχθω
Σώφρονα, μηδὲ μάχλοις κινήμασι κέντρον ἐγείροι.
Χείλεα δ' αὖ, καλύκεσσιν ὁμοῖϊα, δέσμια κείσθω,
Καὶ μῦθος ποθέοιτο. Πόδες δ' ὑπέροπλον ἰόντες

Nec valde perhorrescas carnis naturam, quasi domari non possit.
Non enim a Deo pavor, qui hominem vinculis constringit.
Nec multum carnibus indulge mollibus,
Ne te in præcipitia satietas imprudentem impellat.
Alacriter quidem incede asperam semitam. Quod si progrediaris,
Cave ab omni lapsu, ut ad metam accedas
Integer, et arctam intioeas januam,
Ubi lux et gloria, et ab omnibus malis respiratio.
Si tremis, quia stipulam scintilla levis accendit,
Confide: imber e cœlo refrigerabit ingentem flammam,
Precesque et gemitus, et lacrymæ diurnæ,
Nocturnæque sollicitudines, et totus amor circa Regem.
Talia sunt castitatis præclara remedia, quorum tu ope, optime,
Ne imagines quidem deterioris amoris unquam injicies
Cordi tuo, et puram mentem habebis,
Ut magni Dei templum et Spiritus splendor.
Virgo, auribus sis virgo, et oculis
Et lingua: hæc enim omnia ad peccata proclivis:
Aures arrectæ sint bonis tantum sermonibus,
Turpibus autem ostia et insulsis ponantur.
Casti, tanquam in thalamo, tuis sub palpebris claudantur
Oculi, nec lascivos motus exstimulent.
Labia, velut rosæ putamina, clausa teneantur,
Ac sermo desideretur. Pedes superbe ambulantes

60 *Ἐφιέμεναι*. Int. 992 ἐνδιδόναι.

64 *Στεινὸν δὲ διεξελάσῃς*. Sic tres Regg., sicque legendum suspicatus fuerat Billius. Edit. στεινὸν δέ γε ἐξελάσῃς. Schol. διαπεράσῃς. Ita Matth. VII, 13: *Intrate per angustam portam.*

71 *Εἴδωλα*. Sic tres Regg. Edit. εἴδηλα. Ad marginem: οὐδὲ σκιᾶς πόθου τοῦ ἐλάττονός ποτ' ἐμβάλλεις.

73 *Αἴγλη*. Sic tres Regg. Edit. αἴγλης.

75 *Ἐπίτροχος*. Int. 992 ταχεῖα. Schol. ἐπάνω τούτων σου τῶν αἰσθητηρίων τρέχουσα, *quod tuis hisce sensibus involet.*

76 *Πτερόοιτο*. Tres Regg. πτερόωτο.

78 *Ἐν νυμφῶσι*. Int. 992 παρθενικοῖς. Significat *ita coercendos esse oculos ut palpebris, quasi cubiculo quodam nuptiali, teneantur.* Ita Nicetas in comment. Orat. *De nova Dominica*, hæc verba poeticis numeris solvens: Τὰ μὲν οὖν ὄμματα οὕτω σωφρονιζέσθω, ὥσπερ ἐν νυμφῶσι τοῖς βλεφάροις παρθενικῶς θαλαμευόμενα. Ibid. Ἐρύχθω. Int. 992 ἀνακλείσθωσαν.

79 *Μάχλοις*. Ita Coisl., tres Regg. et Combef. Prave edit. μάχοις.

80 *Καλύκεσσιν*. Int. Reg. κεκαλυμμένοις ῥόδοις.

81 *Ποθέοιτο*. Int. ἐπιθυμητικός, *rarus sit*; Schol. Ποθοῖτο παρὰ τῶν ἔξωθεν ἀκούεσθαι, ὡς σιγῇ δεδεσμένος, *sui audiendi desiderium faciat, quod vinctus silentio est.* Hi duo versus leguntur infra, lib. II, sect. 2a, poem. VI, ad Olympiadem virginem nubilem, v. 84 et 85: sed in posteriori pro ἴθματα πόρνον ἔχει τι, legitur ἴθμασιν ὕβρις ἔπεστι.

METRICA VERSIO.

Nec tibi sit nimio carnis natura pavori.
Tanquam illam nequeas ulla ratione domare
(Non etenim timor hic divina manat ab arce,
Qui mentes hominum tam dura compede nectit).
Nec rursus carni plus æquo frena relaxa:
Ne te securum abripiat, sternatque repente.
Durum iter et salebris infestum carpe libenter,
Conscendensque vide, ne quid vestigia fallat:
Ut tibi propositam pedibus contingere metam
Detur inoffensis, perque arctam tendere portam
Ad sedes superas: ubi gloria luxque perennis,
Et jucunda quies nullo interrupta dolore.
Si metuis, stipulam quia parvulus excitat ignis,
Pone metum, flammam ingentem tibi cœlicus imber
Sopiet, atque preces, gemitus, lacrymæque diurnæ,
Atque graves curis noctes, totusque supernum
B Ad regem contensus amor, sedesque beatas.
Talia virgineæ sunt optima pharmaca vitæ,
Queis tu nec nudas species curabis amoris
Corporei miscere animo: sed mente pudica
Esse laborabis, velut alti Numinis ædes,
Pneumatis et radius supero demissus ab axe.
Virgo, sis oculis, sis ore atque auribus ipsis
Virgo; nam tribus his facile est decedere recto.
Egregiis tantum pateant sermonibus aures;
Turpibus et stultis claudatur janua verbis.
Quin etiam velut in thalamo tua lumina claude
Involucris devincta suis, nec motibus illa
Lascivis stimulent vesano pectus amore.
Utque latet rosa verna suo putamine clausa,
Sic os vincla ferat, validisque arctetur habenis,
Indicatque suis prolixa silentia labris.

Ψεῦσται παρθενίης, καὶ ἴθματα πόρνον ἔχει τι.
Ῥωγαλέον δὲ χιτῶνα, καὶ οὐ τρυφέοντα κάρηνα
Αἴδεο, μὴ σηρῶν καλὰ νήματα. Μάργαρος ἄλλην
Κοσμείτω, καὶ χρυσὸς ἐπαστράπτων μελέεσσιν,
Ὧν καὶ γραπτὰ πρόσωπα, χθονίων πλάσματα χειρῶν,
Εἰκόνος οὐρανίης ἀλλότρια, εἰκόνες αἰσχραί.
Μαχλοσύνης στῆλαί τε καὶ οὐ λαλέοντες ἔλεγχοι,
Κινύμενοι πίνακες, μυστήρια νυκτὸς ἐνηοῦς,
Αἴσχεα μαρμαίροντα, τάφοι κρύπτοντες ὀζῶν.
Τῶν ἄπο τηλόθ' ἴοιο, παραστάτι κυδήεσσα
Κάλλει κρυπτομένῳ, νύμφη Χριστοῖο ἄνακτος.
Ὄμματα δ' ὄμμασι μίσγε, λόγῳ λόγον, ἁγνὰ καὶ ἁγνοῖς.
A Μή ποτε μηδὲ γέλωτι γέλων, καὶ θάρσεϊ θάρσος.
Ἐκ γὰρ δὴ τοιῶνδε κακὸς μερόπεσσιν ὄλισθος.
Ἄρσενα πάντ' ἀλέεινε, συνείσακτον δὲ μάλιστα,
(Μεῤῥᾶς πικρὸν ὕδωρ, καὶ πείθεο, παρθένος ἁγνή,)
Κῆν χρυσοῖο πέλῃ καθαρώτερος, ἢ ἀδάμαντος
Στεῤῥότερος. Διπλοῦν γὰρ ἔπι δέος. Εἰ σὺ πέποιθας
Σαρκὶ τεῇ, τίς πίστις ὁμωροφίοις μελέεσσι,
Μή σοι μὲν καθαρόν τε καὶ ἄσπιλον ὄμμα, νόος τε,
Φρὴν δ' ἑτέρη κεύθοι τι χοὸς, καὶ πνεῦμα διώκοι;
Ἐκ σαρκῶν ἐπὶ πνεῦμα μετήλυθες, ἔνθεν ἀέρθης·
Πῶς αὖθις σάρκεσσιν ὁμὸν βίον αἰνήσασα,
Νυμφίον ἱμερόεντα τεῆς ζηλήμονα μορφῆς
Αἰσχύνεις, μή πού σε κεδνῆς φιλότητος ἀμέρσῃ,

Mentiuntur virginitatem, et hi gressus habent aliquid meretricii.
Laceras vestes et neglecta capita
Reverere, non pulchritudinem sericæ texturæ. Margarita
Aliam ornet, ac aurum in earum membris coruscans,
Quarum picti vultus, manus terrestris figmenta,
Cœlesti imagine aliena, turpia simulacra,
Lasciviæ monumenta, et tacita argumenta,
Tabulæ mobiles, mysteria tranquillæ noctis,
344-345 Splendida dedecora, sepulcra fetorem tegentia.
Ab his longe recedas, virgo fortis et ornata
Occulta pulchritudine, Christi regis sponsa.
Oculos oculis junge, sermonem sermoni, pura puris;
At nunquam risum risui et audaciæ audaciam:
Ex his enim malæ hominibus ruinæ.
Masculum omnem fuge, præsertim introductitium
(Mirrhæ aqua amara, crede mihi, casta virgo),
Etiamsi auro purior sit, et adamante
Firmior. Duplex enim hic subest timor. Si tu confidis
Carni tuæ, quæ fides membris simul habitantibus,
Ne tibi quidem, cum purus sit et sine nævis oculus et mens,
Anima autem dissona terreni aliquid occultet, et spiritum insectetur?
A carnibus ad spiritum translata es et inde evecta:
Quomodo rursus carnium conjunctionem laudans,
Sponsum dedecoras, qui tuam cupidus formam æmulatur,
Non verita, ne quando pretiosum tibi amorem subtrahat,

83 *Τρυφέωντα.* Duo Regg. τρυφέοντα. Chig. τροφέοντα. Coisl. τυφέοντα.
86 *Χθονίων.* Int. 992 χοϊκῶν.
91 *Κυδήεσσα.* Regii codices duo, Chigianus et Coislinianus κυδιόωσα.
93 *Λόγῳ λόγον.* Ita Coisl. Edit. λόγον λόγῳ. Mox ἁγνὰ καὶ ἁγνοῖς. Tres Regg. et Coisl. ἁγνὲ, καὶ ἁγνή. Int. 992 καθαρὲ, καθαρά.
95 *Ἐκ γὰρ δή.* Ita duo Regg. In edit. deerat δή. Mox μερόπεσσιν. Chig. ἀνθρώποισιν.
97 *Μεῤῥᾶς.* Alludit ad vers. 23, cap. xv, Exodi. Mox καὶ πείθεο. Duo Regg. et Coisl. ναὶ πείθεο.
99 *Ἔπι δέος.* Int. 992 ἔπεστι δέος.
100 *Τίς πίστις.* Ita Chig. Edit. πιστός. Mox ὁμωροφίοις. Coisl. ὁμοῤῥοφίοις.
102 *Κεύθοι.* Regg. tres κεύθῃ. Mox iidem et Coisl. διώκῃ pro διώκοι.
105 *Ἱμερόεντα.* Sic tres Regg. et Coisl. Edit. ἱερόεντα.

METRICA VERSIO.

Nec vero castam te jactes esse, superbe
Si graderis; gressus est quædam namque libido.
Mentitur, fœdatque suum quodammodo corpus.
Detritas etiam vestes venerare, caputque
Deliciis vacuum et luxu, non serica fila.
Ornentur gemmis aliæ, decorentur et auro,
Quod fulgore suo collustrat corporis artus:
Hæc, inquam, his placeant, quarum depicta colore
Multiplici est facies, mortalique arte manuque
Condita, cœlestique ab imagine turpis imago
Dissita, calcatum prodens sine voce pudorem:
Viventes tabulæ, mysteria noctis opacæ,
Externeque nitens labes, pulchrumque sepulcrum
Interno fetore madens et sordibus atris.
A quibus, o virgo, Christum sortita maritum,
Quam decor occultus decorat, quam tecta venustas,
Esto procul, turpemque ornatum a corpore pelle.
Lumina luminibus, verbis conjungito verba,
B Pura tamen puris: non risus risibus autem,
Audacesque animos audacibus atque protervis.
Hinc etenim humanos vestigia lubrica fallunt.
A cunctis abscede viris, sed maxime ab illo,
Virgo, συνείσακτον quem nos de more vocamus
(Crede mihi, virgo, Merrhæ salsissimus amnis);
Firmior ille licet sit saxo, purior auro.
Namque duplex metus est. Si te fiducia carnis
Efficit intrepidam, (quis enim confidere membris
Ausit, quæ tecto semper clauduntur eodem?)
Ne tibi pura quidem sit mens, oculique pudici,
Sed versuta tegat quidquam mens altera carnis,
Spirituique neget pacem dulcemque quietem.
Ex humili ad superam migrasti corpore mentem:
Cur rursus teneræ laudans consortia carnis,
Sacrum dedecoras Sponsum, qui teque tuamque
Mirifice affectat formam, nec sustinet ullum
Rivalem adjungi? nec te timor occupat ille,

Ὡς δισσὴν, σκάζουσαν ἐπ' ἀμφοτέροισι πόδεσσι;
Χριστὸν ἔχεις ἀγαπητὸν, ἀπόπτυσον ἄνδρας ἅπαντας.
Τί χρῄζεις ἐπίκουρον ἔχειν χατέοντ' ἐπικούρου
Πῶλοι μὲν πώλοισι φίλοι, ἔλαφοί τ' ἐλάφοισι,
Καὶ ψῆρες ψήρεσσιν, ἁγνῷ δέ τε τίμιος ἁγνός.
Ἀλλ' ἔμπης κακόμητιν ἀλεύεο, μή σε δολώσῃ,
Καὶ πινυτόν περ ἐόντα· σοφοῖς δέ τε καὶ πλέον ἔχθει.
Πολλάκις ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν πόρσυνε καὶ ἐσθλοῖς.
Νῦν φάος, εἶτα σκότος, ἔνδον μόρος, εἶδαρ [ὕπερθεν.
Καὶ σαίνει γλυκεροῖσι, καὶ ὄλλυσι κευθομένοισι.
Πολλάκι μὲν συνάγειρεν ὁμόφρονας ἀλλήλοισι
A Πνεύματι, καὶ φάος ἦλθεν, ἐπωνυμίην τέ γε σεμνὴν,
Τὴν ἀγάπην καλέουσιν, ὑπήλυθεν. Αὐτὰρ ἔπειτα
Ἐκ κραδίης ἐπὶ σάρκας ἄγων πόθον ἐγγὺς [ἐούσας,
Ἢ πῦρ, ἠὲ πυρὸς σημήϊα λυγρὰ δίδωσιν.
Εἴ τοι μηδὲ πυρὸς σημήϊον, ἀλλὰ τάχιστα
Πλήξεις εἰσορόωντας. Ἑτοιμότεροι δέ τε πάντες
Εἰς κακίην τελέθουσι. Ῥόος δ' ἐπὶ πρηνὲς ὁδεύει.
Ἀλλὰ δόμος, καὶ εἷμα, τράπεζά τε, ἀδρανίη τε
Γήραος ἀργαλέοιο, τόδ' ἤγαγεν αἶσχος ἀρωγόν.
Χρύσεα χαλκείων διαμείβεαι, εἰ γανόωντος
Ἀντὶ βίου μικρὴν καὶ ἀεικέα τέρψιν ἐδέξω.

Ut duplici et claudicanti utroque pede?
Christum habes amicum, respue omnes viros.
Quid opus habes adjutore, cui adjutore opus est?
Sunt quidem pullis pulli amici, et cervi cervis,
Et sturni sturnis, et agno charus est agnus.
Sed tamen malum consultorem fuge, ne te dolo decipiat,
Quamvis prudens sis; plus enim odit sapientes.
Sæpe ex bono malum machinatur etiam probis.
Nunc lux, postea tenebræ; intus mors, esca superne.
Blanditur per dulcia, et per occulta perniciem affert.
Sæpe congregat unanimes inter se
Spiritu, et lux advenit, ac sub venerabili cognomine,
Quod Agapen vocant, delitescit. Rursus postea
Ex corde in carnes, quæ vicinæ sunt, amorem insinuans,
Aut ignem edit, aut ignis tristia signa.
Quod si ne ignis quidem signa, at citissime
346-347 Qui vident, a te percutientur. Paratiores sunt omnes
Ad malitiam: fluentum per declive fertur.
At domus, et vestimentum, et mensa, et infirmitas
Senectutis molestæ, hoc dedecus in auxilium adduxerunt.
Aurea æreis permutas, si splendidæ loco
Vitæ levem et indecoram oblectationem suscipis.

106 *Κεδνῆς*. Edit. τιμίας.

109 *Ἐπικούρου*. Duo Regg. et Chig. ἐπικούρων. Coisl. ἐπικούρῳ

112 *Κακόμητιν*. Coisl. et unus Reg. δολόμητιν.

116 *Γλυκεροῖσι*. Duo Regg. γλυκερῇσι.

119 *Ἐπωνυμίην*. Ita rei turpissimæ honestissimum nomen imponebant: ἀγάπη namque charitatem significat, ac pro casto et sancto amore proprie accipitur. Hinc agaparum nomine appellabantur convivia quæ olim in Ecclesia ex charitate celebrabantur. Hoc vero loco per ἀγάπην, συνείσαξις illa fœda significatur, qua non sine magna piorum omnium offensione, et ingenti Ecclesiæ probro monachi quidam, aut alioqui cælibatum professi, feminas sibi contubernales adjungebant, ac turpissimam hanc vitæ societatem ἀγάπην appellare non verebantur. Vir feminam, cum qua habitabat, *agapetam*, femina autem virum *agapetum* nominabat. De synisactis et agapetis exstat doctissimi Muratorii disquisitio, in qua *synisactorum* et *agapetarum* originem repetit a temporibus Cypriani, qui habitantes cum sacris virginibus clericos arguit; canones refert conciliorum, quæ huic morbo occurrerunt, querelas virorum proborum qui voce et scriptis reclamarunt, atque excusationes a synisactis adhibitas dissolvit. Vide *Anecdota Græca*, edita Patavii, in-4°, an. 1709, pag. 218.

124 *Ὁδεύει*. Reg. 992 ὁδεύσει.

125 *Δόμος*. Sic habent Regius 39, Chigianus et Coislianus. Edit. δόμοι.

127 *Χρύσεα χαλκείων*. Alludit ad Homericum Glaucum, qui per vecordiam aurea arma æreis cum Diomede permutavit. *Iliad*, VI, v. 255. Ibid. γανόωντος. Int. 992 λαμπρυνομένου.

METRICA VERSIO.

Ne tandem iratus sacro te privet amore·
Utpote quam duplici conspectet poplite claudam?
Christus amore tui flagrat: ne forma virilis
Te premat, et medio sedem sibi pectore figat:
Illius auxilio quid opus tibi, dic age, qui non
Sufficit ipse sibi, sed opem conquirit amicam?
Charus equo quamvis sit equus, cervo quoque cervi,
Et sturni sturnis, et vir pius egregiusque
Egregiis pietate viris: tamen ipsa caveto,
Ne te, quantumvis prudentem animoque sagacem,
Artibus atque dolis in fraudem pertrahat hostis.
Nam graviore animos bello insectatur acutos,
Exque bono persæpe bonis mala subdolus affert.
Nunc splendet, tenebris nunc est adopertus opacis:
Mors gravis interius, dulcissimaque esca superne;
Blanditus mulcet, tecto perimitque veneno.
B Sæpe animis et mente pares collegit in unum,
Et lucis speciem præ se tulit, atque decorum
Cognomentum Agapes subiit: mox callidus omnem
Ex animo ad carnes vicinas flectit amorem,
Et flammam aut flammæ tristissima signa reliquit.
Utque etiam flammæ non signa impresserit ulla,
At celer ipsa tamen letali pectus eorum
Vulnere concuties, in te quia lumina torquent.
Ad vitium siquidem ferimur proclivius omnes:
Non secus ac per prona solet rapidissimus amnis.
At domus, et mensa, et vestis, tristisque senectus
Corpusque invalidum labi prætexitur isti.
Maxima cum minimis permutas, aurea ferro,
Si vitæ claro perfusæ lumine parvas
Ipsa voluptates præfers minimeque decentes
Non mihi si grandes auri donaris acervos,

Οὐδ' εἴ μοι χρυσοῖο, καὶ ἠλέκτροιο τάλαντα,
Καὶ πεδία χλοάοντα καὶ εὐρέα πώεα δοίης,
Καὶ δόμον αἰγλήεντα, καὶ Ἀλκινόοιο τράπεζαν,
Οὐδ' εἴ μοι βίον ἄλλον ἀγήραον ἀντὶ παρόντος,
Οὐδέ κεν ὧς λιπόχριστον ἐγὼ βίον αἰσχρὸν ἑλοίμην.
Ἄρτος ἐμοὶ στείνοιτο, ποτὸν τὸ ὕδωρ ποθέοιτο·
Φύλλα συκῆς μ', ὡς πρόσθεν Ἀδὰμ Εὔάν τε, καλύπτοι·
Καὶ σήραγγας ἔχοιμι πετρῶν δόμον, ἤ τινα φηγοῦ
Κευθμῶνα, σχέδιόν τε βίον, καὶ θηρσὶν ὁμοῖον·
Ἤ τινα πὰρ πυλεῶνα βεβλημένος, ἄχθος ἀρούρης,
Ἀνδρὸς ὑπερφιάλοιο, πένης, καὶ Λάζαρος ἄλλος,
Ἕλκοιμι ζωήν τε λυγρὴν καὶ σῶμα πονηρόν.
Νῦν τάδε, χάσμα δ' ἔπειτα, καὶ ἄντιτα πάντα τὰ τερπνά.
A Σοὶ κόρος, ἄλγος ἔμοιγε· μικρὸν, καὶ πάντα λέλασται.
Ἓν πάντες μετὰ τύμβον, ἓν κόνις· ἴσος ὁ χῶρος
Δμώεσσι καὶ βασιλεῦσι. Τὸ δὲ πλέον, οὐκ ἀΐδαο;
Τοὔνεκα μήτ' ἀγαθοῖσιν ἰαίνεο τοῖς παρεοῦσι,
Μήτε λίην μογεροῖσιν ἄσαι φρένα τοῦδε βίοιο.
Ἢ γὰρ ὁμοῦ τερπνοῖσι καὶ ἄλγεα πάντ' ἀπολείψεις
Οὐ μετὰ δήν. Τί δὲ μακρὸν ἐφημερίοιο βίοιο;
Ξεῖνος δ' ἴσθι πάροικος ἐπ' ἀλλοτρίης χθονὸς ἕρπων·
Ἔνθεν ἀναστήσει σε Θεὸς ἐς πατρίδα σεῖο,
Μικρὸν ἀεθλεύσαντα, πόνων δέ τε μεῖζον ἄεθλον.
  Καὶ σὺ φίλοις τεκέεσσιν, Ἰωναδὰβ ἔξοχε μῆτιν,
Ὄλβον ἐπισπεύδων τὸν ὑπέρτατον ἐν μερόπεσσι,
Τόνδε νόμον μῦθόν τ' ἐφθέγξαο· « Παῖδες ἐμοῖο,
Δεῦτε, πατρὸς δέξασθε τὸν οὔ πόρε πλοῦτον ἔμοιγε,

Non si mihi auri et electri talenta,
Non si virides agros et lata jugera dederis,
Et domum renidentem, et Alcinoi mensam,
Neque etiamsi pro hac præsenti vita aliam senii expertem,
Idcirco turpem vitam, Christi desertor, elegerim.
Sit mihi panis arctus, pro potu aqua nequidem abundans;
Folia fici me, ut olim Adamum et Evam, operiant:
Domum habeam fissuras petrarum, aut aliquam fagi
Latebram, et vitam simplicem et feris similem:
Aut ad aliquam januam viri arrogantis,
Terræ pondus et pauper jacens, et alter Lazarus,
Vitam tristem traham et corpus languidum.
Nunc hæc, postea sepulcrum: pœnasque dabunt omnes voluptates.
Tibi satietas, mihi dolor: paulo post omnia oblivioni dantur.
Unum omnes sumus post tumulum, unus cinis: æqualis locus
Servis et regibus. Quod superest, nonne infernus?
Quocirca nec præsentia te bona oblectent,
Nec valde animum hujus vitæ adversa frangant.
Nam simul cum jucundis molesta omnia relinques,
Non ita multo post. Quid enim longum in hac mortali vita?
Hospes sis et peregrinus in aliena terra repens:
Inde te Deus suscitabit in patriam tuam,
Postquam paulum certaveris; majus autem laboribus præmium.
  Et tu filiis charissimis, Jonadab prudentia insignis,
Dum divitias, quibus nihil in humanis rebus præstantius, parare studes,
Hanc eis legem et sermonem dedisti: « Filii mei, eia agite,
Accipite a patre, quas nec mihi, nec ulli unquam filio tener

130 *Πώεα.* Regg. duo ποίμνια, *copiosos greges.*
134 *Τὸ ποτόν.* Ita Reg. 995. In edit. deest τό.
137 *Κευθμῶνα.* Reg. 59 κευθμῶνας.
140 *Λυγρήν.* Duo Regg. λυπρήν. Schol. 991 ἐπίπονον.
141 *Χάσμα.* Sup. lin. Reg. 991 et Coisl. τάφος. Mox iidem, ἀντὶ τὰ πάντα τὰ τερπνά. Sup. lin. τιμωρίαν ἔχοντα. Int. Coisl. τὰ τερπνὰ τῶν ὀδυνηρῶν ἀντίθετα.
142 *Μικρόν.* Reg. 59 πικρόν.
146 *Μογεροῖσιν ἄσαι.* Reg. unus μογεροῖς ἀνιάσῃς. Sup. lin. λύπησι.

METRICA VERSIO.

Electrumque nitens, immensaque jugera terræ,
Et latas vestes, et splendida tecta, simulque
Alcinoi regis mensam, non denique vita
Altera si detur rugosæ ignara senectæ,
Sic tamen amplectar deformem crimine vitam,
Turpiter atque velim deserto vivere Christo.
Exiguus mihi sit panis, sint pocula lymphæ,
Et ficus foliis, primos velut ante parentes,
Me tegat, et vili corpus convolvat amictu,
Ac mihi sit quædam tecti vice concava rupes,
Aut fagi latebræ; sit simplex vita levisque,
Atque feris prorsus similis; vel ad atria quædam
Divitis ipse jacens, incommoda sarcina terræ,
Pauper et ulceribus plenus, languentia membra
Mœrentemque traham vitam, luctuque refertam.
Ista quidem in terris: post vero chasma profundum,
Atque voluptates vindex rogus excipit omnes.
Sis saturo tu ventre, meos dolor occupet artus:
B Omnia post paulo memori de mente recedent.
Unum omnes erimus tumulato corpore, pulvis
Unus, et æqualis locus est, sedesque parata
Regibus et servis: terram properamus ad unam.
Quocirca nec te præsentis commoda vitæ
Immodice oblectent, nec rursus tristia frangant.
Tristia quippe tibi simul et jucunda necesse est
Linquere cuncta brevi; quid enim, mihi dicito, longum
Hæc mortalis habet fatoque obnoxia vita?
Hospes es in misera peregrinus et incola terra:
Post vero ad patriam divina potentia sedem
Te vehet in fragili postquam certaveris ævo:
Præmia sunt porro longe majora labore.
  Tuque etiam, Jonadab, sublimi prædite mente,
Vitam, qua nulla est homini felicior usquam,
Accelerans natis, hanc legem et verba dedisti:
« O nati, quas nec genitor mihi præbuit unquam

Οὔτ' ἄλλῳ ποτὲ παιδὶ πατὴρ φίλος, ἔμπεδον αἰεί.
Μὴ δόμον οἰκήσητε περίγραπτον μελέεσσι,
Μὴ γαίην ἀρόσητε. Τί δ' ἄμπελος ὔμμιν ὄνειαρ;
Ἐν σκηναῖς ναίοιτε, μέθυσμά τε καὶ γλυκὺ πῶμα
Μή ποτ' ἐφ' ὑμετέρῳ λαιμῷ, μὴ, τέκνα, χέοιτε,
Ἀλλὰ Θεῷ ζώοιτε, Θεὸν δέ τε πλοῦτον ἔχοιτε
Μοῦνον, ἀεὶ ζώοντα, ὁμοῖιον, ἀστυφέλικτον.»
Ὣς ἄρ' ἔφη· παῖδες δὲ πατρὸς ἐτέλεσσαν ἐφετμήν.
  Οἶδα δ' ἐγὼ καὶ λαὸν ὑποσχεσίης ἐπὶ γαῖαν
Ἱέμενον, τοῦ πρόσθε πυρὸς στύλος ἡγεμόνευε,
Καὶ νεφέλης ἕλκοντος ἀσημάντου δι' ἐρήμης·
Ὧ πόντος ὑπόειξε, καὶ οὐρανὸς εἶδαρ ἔδωκε,
Καὶ πέτρη βλάστησεν ὕδωρ, ὁ δ' ἐχάσσατ' ὀπίσσω
Εὐρὺ ῥέων ποταμὸς, καὶ ἥλιος ἔσχεθε δίφρον,
A Καὶ παλάμῃσι τρόπαιον ἀνὴρ ἔστησε ταθείσαις
Σταυρὸν ὑποσκιάων, πίστις δ' ἐπέδησεν ἀκωκάς.
Ἠλίας δὲ κόραξι τράφη, καὶ γραῖαν ἔθρεψε
Σιδονίην τυτθῇσιν ἐνὶ ψεκάδεσσι βίοιο,
Οὔ ποτέ γ' ἐν πενιχρῇ σιπύῃ λήγοντος ἀλεύρου,
Καὶ κεράμοιο βρύοντος ἀεὶ τόσον ὑγρὸν ἔλαιον,
Ὅσσον ἀφύσσετο χερσὶ φιλοξείνοιο γυναικός.
Ἑβραῖοι δέ τε παῖδες ἑὴν ποθέοντες ἐδωδὴν,
Ὄφρα κε μὴ βασιλῆος ἐνὶ χρανθῶσι τραπέζῃ,
Ἀσσυρίης καθύπερθε φλογὸς χαίροντες ἔβησαν,
Ἔνθεν ἀναψύχοντες, ἐὰ πρὸς δώμαθ' ἵκοντο.
Καὶ Δανιὴλ λείουσι ῥιφεὶς βορὰ μαινομένοισι,
Θρέψε μὲν οὔτι λέοντας, ἐπεὶ χέρας ἐξεπέτασσεν,
Ἀερίην δ' ἐνὶ χερσὶν ἐδέξατο δαῖτα προφήτου.

Acquisivit pater, divitias, in omne ævum stabiles.
Nec domos incolatis corporibus circumscriptas,
Nec terram aretis. Quid vos juvabit vitis?
In tabernaculis habitate; nec inebriantem, nec dulcem potum
348-349 Vestro unquam gutturi, nati, infundite.
Sed Deo vivite; vobisque Deus sit thesaurus,
Qui solus semper vivit, ac neque mutari, neque auferri potest.»
Sic ille locutus: filii vero parentis imperio parent.
  Novi ego et populum in terram promissionis
Properantem, cui dux erat columna ignis antecedens,
Et nubes deducens per desertum vestigiis carens;
Cui cessit mare, cœlumque escam dedit,
Et petra aquam scaturivit, recessitque retrorsum
Late fluens amnis, sol cursum inhibuit;
Trophæumque vir erexit extensis manibus
In formam crucis, fidesque hostiles gladios constrinxit.
Elias a corvis nutritus est, et anum nutrivit
Sidoniam parvis ad vitam sustentandam guttis,
Nunquam deficiente in paupere arca farina,
Semperque urceo tantum olei scaturiente,
Quantum hauriebant mulieris hospitum amantis manus.
Hebræi pueri dum suum cibum desiderant,
Ne regis mensa contaminarentur,
Supra flammam Assyriam alacres conscenderunt,
Inde refrigerati in domos suas redierunt.
Daniel leonibus projectus esca furentibus,
Non leones nutrivit (manus enim extenderat),
Sed delatum per aerem manibus prophetæ prandium accepit.

153 *Γαίην*. Duo Regg. γαῖαν.
160 *Χέοιτε*. Ita duo Regg. Edit. χέοιτο.
164 *Καὶ λαόν*. Sic Reg. 990. In edit. deerat καί.
166 *Νεφέλης ἕλκοντος*. Reg. 39 νεφέλη. Reg. 992 νεφέλην. Pro ἕλκοντος, Coisl. ἕλκοντο. Sup. lin. ἕλκοντες. Mox ἀσημάντου. Int. Coisl. et Reg. ἀτριβοῦς, *nullis tritum vestigiis*. Ἕλκοντος in genere non concordat cum νεφέλης, nisi sit poetæ licentia.
168 *Βλάστησεν*. Coisl. βλύστησεν. Int. ἔβλυσε.
172 *Καὶ γραῖαν*. Duo Regg. et Coisl. χήραν.
183 *Ἀερίην*. Duo Regg., Coisl. et CING. ἱερίην.

METRICA VERSIO.

Nec soboli pater ullus, opes sine fine manentes,
Percipite, ac læti cœlestia carpite regna.
Vos primum nullis concludite corpora tectis,
Vomere nec terram perstringite: vinea vobis
Nulla sit, atque vicem tecti tentoria præstent.
Nec vero dulci guttur perfunde Lyæo,
O mea progenies, sed Regi vive superno,
Divitiasque omnes in eo censumque repone,
Censum qui cunctos stabilis perdurat in annos.»
Hæc ait, atque patris nati pia jussa facessunt.
  Arva quid Isacidas memorem promissa petentes:
Queis flammæ monstravit iter nubisque columna,
Per deserta trahens quæ nemo triverat ante;
Queis cessit pelagus; queis dulcia pabula cœlum,
Duraque petra dedit latices, gelidusque retrorsum
Territus abscessit fluvius, cursuque represso
Longior in terris fixit sua lumina Titan?
Et manibus tensis hostilia castra fugavit
B Unus homo, crucis in formam pia brachia fingens:
Ac gladios ferrumque fides hostile retudit.
Eximiumque Eliam corvi pavere rapaces:
Isque etiam viduam fractamque senilibus annis,
Sidonia haud magnis epulis nutrivit in urbe.
Pauper enim dulcem semper dabat arca farinam,
Atque olei tantum pleno manabat ab utre,
Quantum ab eo sancti detraxerat hospitis altrix.
Quid dicam Hebræos pueros alimenta seorsim
Poscentes: ne, si regis mensaque cibisque
Implerent ventrem, fœda se labe notarent?
Quique etiam læto Chaldæis pectore flammis
Insiliunt, redeuntque domum non corpore læso?
Ipse feris Daniel rabidis projectus in escam,
Non aluit sævos lacerata carne leones:
Sed postquam fuditque preces, palmasque tetendit,
Aera per medium delata est esca prophetæ.
Quinetiam æquoreus medio de pectore piscis

Σπλάγχνων δ' ἐκ μεσάτων ἀπερεύξατο θεῖον Ἰωνᾶν
Θὴρ ἁλὸς, οἷον ἔδεκτο τριήμερον. Ὢ μέγα θαῦμα!
Πίστις γὰρ συνέερκτο καὶ ἐν σπλάγχνοισι προφήτῃ.
Ἀκρὶς Ἰωάννου δὲ τροφὴ καὶ κηρίον ἦεν
Ἄγριον, ὑψιλόφων τε τρίχες ἔσθημα καμήλων,
Καὶ δόμος οὐρανὸς εὐρὺς, ἐρημαῖαί τε χαμεῦναι.
Τίς Θέκλαν ἐσάωσεν ὑπὲκ πυρὸς, ἢ τίς ἔδησε
Θηρῶν ὠμοβόρων κρατερὸν μένος; Ἦ μέγα θαῦμα!
Παρθενίη καὶ θῆρας ἐκοίμισεν, οὐδ' ἐτάλασσαν
Παρθενικῆς δέμας ἁγνὸν ἑαῖς γενύεσσι μιῆναι.
Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἁγνῆς ἐπιλήσομαι (οὐ γὰρ ἔοικε),
Σωσάννης, εἰ καί μιν ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνὴρ,
Σωφροσύνης ἢ τόσσον ἔχεν πόθον, ὥστε φυγοῦσαν
A Χεῖρας ἀθεσμοτάτας, ψήφοις τ' ἀδίκοισι δικαστῶν
Ἐς μόρον ἑλκομένην, πάθ' ὑπὲκ θανάτοιο σάωσε
Πνεῦμα νέου, πολιοῖο φρένας, καὶ μήδεα πυκνὰ
Ὀρθοδίκου, δήσαντος ὑπὸ σφετέροισι λόγοισι
Πρεσβυτέρους Βαβυλῶνος, ἀλιτροτάτους, ἀθεμίστους.
Παύλου δ' αὐτὸς ἄκουσας, ὅσης κακότητος ἄεθλον,
Ὀσσατίων μόχθων τε καὶ ἀργαλέων μελεδώνων
Ἐν φιλίοις, ἐχθροῖς τε, καὶ εἰν ἁλὶ, καὶ κατὰ γαῖαν
Ἤρατο, καὶ τριτάτοιο πόλου πρὸς χῶρον ἱκέσθαι,
Καὶ θεῖναι γλυκερῇσιν ἐν ἄρκυσι κόσμον ἅπαντα.
Κεῖνος καὶ λυπροῖσιν ἀγάλλεται, ὁππόσον οὔτις
Δεξιτεροῖς. Μεσάτη δὲ κακῶν ἀρετὴ κατάκειται
Ὡς ῥόδον ἐν στυγερῇσι καὶ ὀξείῃσιν ἀκάνθαις.

E mediis visceribus evomuit divinum Jonam
Fera marina, qualem triduo ante exceperat. O magnum miraculum!
Fides enim simul cum propheta in visceribus inclusa fuerat.
Acrides Joannis alimonia et mel agreste,
Vestimentum autem procerorum pili camelorum,
Domus cœli spatium, cubile tellus deserti.
Quis Theclam ex igne liberavit, aut quis repressit
Voracium belluarum fortem impetum? Magnum sane miraculum!
Virginitas etiam feras sopivit, nec ausæ sunt
Castum virginis corpus ore suo contaminare
Neque etiam obliviscar (non enim id decet)
Susannæ, etsi illam vir sub jugum duxit;
Hæc tanto amore castitatis flagrabat, ut cum effugisset
350-351 Manus scelestas, iniqua autem judicum sententia
Ad supplicium traheretur, eam a morte servaverit
Spiritus juvenis, mente senis, ac prudentia consilia
Justi judicis, qui propriis ipsorum verbis constrinxit
Seniores Babylonis, nequissimos ac scelestos.
Ipse ego audivi ex Paulo quot cum malis certamina,
Quot et quantos labores ac molestas sollicitudines,
A fratribus et inimicis terra marique
Sustinuerit, ut in tertium cœlum ascenderet,
Blandisque mundum universum retibus caperet.
Adversis ille rebus gloriatur, quantum non quisquam
Prosperis. Media autem inter mala virtus posita
Ut rosa in odiosis et acutis spinis.

188 *Ὑψιλόφων*. Int. Reg. 992 et Coisl. ὑψηλοτραχήλων.
189 *Ἐρημαῖαι*. Ita tres Regg. et Chig. Edit. ἐρημαῖα.
192 *Ἐτάλασσαν*. Int. Reg. 992 ἐτόλμησαν.
193 *Μιῆναι*. Duo Regg. μιγῆναι.
195 *Σωσάννης*. Tres Regg. Σουσάννης.
197 *Ἐς μόρον ἑλκομένην*. Reg. 39 εἰς. Coisl. ἐρχομένην.
199 *Μήδεα πυκνά*. Int. Reg. 991 et Coisl. βουλεύματα συνετά.
201 *Πρεσβυτέρους*. Vulgata *seniores* interpretatur.
204 *Ἐν φιλίοις*. Ita Reg. 992 et Coisl. Edit. ἐμφυλίοις.
208 *Μεσάτη δὲ κακῶν ἀρετὴ κατάκειται*. Id est, *virtus ærumnis, ut rosa spinis, obsepta*. Billius a Gregorii mente videtur abesse longius, dum vertit: *In medio malorum virtus*, quasi vitiorum, hisque Horatii verbis, ep. 18, v. 9, abutitur:
Virtus est medium vitiorum utrinque reductum.

METRICA VERSIO.

Evomuit Jonam (dictu mirabile!) qualem
Miserat in vastas fauces tribus ante diebus.
Namque fides in ventre feræ comes exstitit illi.
Melle famem agresti repulit vilique locusta
Zacharia genitore satus, texitque cameli
Membra pilis, habuitque domum versatile cœlum,
Atque in humo dura corpus dabat ipse sopori.
Quis Theclam necis eripuit flammæque periclo?
Quis validos ungues vinxit rabiemque ferarum?
Virginitas (o res omni mirabilis ævo!)
Virginitas fulvos potuit sopire leones!
Dente nec impuro generosos virginis artus
Ausi sunt premere, et rigido discerpere morsu!
Nec vero præclara mihi Susanna tacenda est,
Jure licet thalami fuerit sociata marito.
Illa pudicitiæ tanto flagravit amore,
B Ut vetitam fugiens Venerem dextrasque nefandas,
Judicio injusto decretæ proxima morti,
Consilio juvenis tanto discrimine vitæ
Eruta sit, cani mentem, ingeniique sagacis,
Ore suo qui presbyteros Babylonis iniquos
Convicit, charoque orbavit lumine vitæ.
Ipse tibi Paulus longo sermone recenset,
Quot mala, quot tristes curas durosque labores
Externis pressus simul et civilibus armis
Sustinuit pelago et terra: tum deinde corusci
Tertia pervenit gaudens ad culmina cœli,
Dulcibus et totum laqueis innexuit orbem.
Tristibus ille magis gestit, quam rebus opimis
Cætera turba hominum soleat, flatuque secundo.
In medio porro virtus est fixa malorum,
Haud secus ac spinas inter rosa mollis acutas.

Τῶν σὺ μνωομένη, τήρει βίον ἁγνὸν Ἄνακτι,
Πάμπαν ἐν ἐλπωρῇσιν ἀμείνοσι, μή σε δολώσῃ
Χρειὼ, ἥ τε τάχιστα καὶ ἔμφρονα φῶτα δαμάζει.
Τοὔνεκα καὶ δολόμητις, ἐπεὶ Χριστοῦ βασιλῆος
Εἰς πεῖραν καθέηκε, Θεὸν βροτὸν ἄμμιγα λεύσσων
Πεινάοντ', ἐκέλευσε λίθους εἰς εἶδαρ ἀμεῖψαι,
Ὥς κεν χρηΐζοντα ἐν ἄρκυσιν ᾗσιν ἕλῃσιν.
Ἀλλὰ Θεοῦ μὲν ἅμαρτε, σὲ δὲ βροτὸν οὔλια σαίνει
Ὡς βροτόν. Ἀλλὰ Θεοῦ γε πέλοις, καὶ τῆλε διώκοις
Ἐχθρὸν, ὅλη μίμνουσα Θεοῦ, καὶ σαρκὸς ὕπερθεν.
Μηδ' ὡς ἐν πλεκτοῖο χοροῦ περιηγέϊ κύκλῳ,
Τὸν μὲν δεξιτερῇ κατέχοις, ἄλλον δέ τε λαιῇ,
Ἶσον ἐφαπτομένη καὶ σχιζομένη θεότητος,
Ἥμισυ μὲν Χριστοῖο, τόδ' ἥμισυ σαρκὸς ἐοῦσα·
Ἢ πέλαγος τέμνουσα θοῇ καὶ ἐπαρτέϊ νηΐ,
Πνεύματος ἱσταμένοιο καὶ εὔδια κυμαίνοντος,
Ἴσχειν νηοπέδῃσι ταχὺν πλόον, ἠδ' ἀπὸ γαίης
Ἕλκεσθαι, νωθρήν τε δι' οἴδματος οἶμον ὁδεύειν,
Ἄμφω ποντοπόροις καὶ πεζοπόροισιν ὁμοίην.
Μηδὲ τεῇ ζωῇ βαλέειν ἐχενηΐδα σάρκα,
Ἥτε καὶ ἱεμένην περ, ὅμως κατὰ νῆα πέδησεν.
Ἀλλ' ὥς τι στεινοῖο πόρου διὰ ῥεῖθρον ὁδεῦον
Ῥοιζηδὸν, μολίβου περιηγέος ἐν κενεῶσιν
Ὁλκοῖο πλήθοντος ὅσον χάδε, καὶ πρὸς ἀνάντες
Δέσμιον ἄλλεται ὦκα, βιαζόμενον κατόπισθεν,
Ὧς κέλομαι σέο φίλτρον ἐνὶ πραπίδεσσι τεῇσι
Σφιγγόμενον, Χριστοῖο καταντίον ὕψι φέρεσθαι,
Ἠὲ καλήν πίειραν ἐπικλύζειν τίν' ἄρουραν.

Horum tu recordata, vitam Regi puram custodi,
Freta omnino bona spe, ne te decipiat
Egestas, quæ celerrime prudentem hominem domat.
Quare dolorum inventor, ubi Christum regem
Tentaturus accessit, Deum simul et hominem videns
Esurientem, jussit ut lapides in cibum mutaret,
Ut indigentem retibus suis caperet.
Sed in Deo quidem operam lusit; tibi vero homini perniciose blanditur
Ut homini. Sed Deo adhære, et procul fuga
Hostem, tota Dei manens, et carne superior.
Neque, ut in nexæ choreæ circumacto orbe,
Hunc dextra teneas, illum sinistra,
Æque contingens Deum, et ab eo divisa,
Christo dimidium tui, dimidium carni tribuens:
Nec mare navigans celeri et instructa nave,
Flante vento et leniter undante,
Contineas anchoris celerem ratem; vel a terra
Retrahas, segnemque per undam viam incedas,
Ambobus similis, navigantibus et pedibus iter agentibus:
Nec vitæ tuæ immittas remoram carnem,
Quæ etiam properantem navem detinet.
Ac veluti angusto meatu fluentum decurrens
Magno strepitu, plumbi rotundi in cavitatibus,
352-353 Canali repleto, quantum continere potest, sursum fertur,
Et constrictum illico salit, vi retrorsum propulsante,
Sic jubeo amorem tuum in tuis præcordiis
Constrictum, ad Christum in sublime ferri,
Aut pulchram et pinguem irrigare terram:

211 *Ἐν ἐλπωρῇσιν.* Duo Regg. ἐπ' ἐλπωρῇσιν.

216 *Χρηΐζοντα.* Reg. 992 et Int. χρηΐζοντι. Mox ἕλῃσιν. Duo Regg. ἕληται.

218 *Βροτόν.* Ita Coisl. Edit. Θεόν.

226 *Ἠ δ' ἀπό.* Ita Reg. 39. Edit. ἢ ἀπό.

228 *Ἄμφω,* etc. Hunc versum, qui non legebatur in versione metrica, uno e præcedentibus duobus vicibus iterato, supplevimus distinximusque italicis. (Caillau.)

229 *Ἐχενηΐδα.* Reg. 991: Ἐχενηΐς, εἶδος ἰχθύος· εἴρηται ἀπὸ τοῦ ἔχειν καὶ κρατεῖν τὴν ναῦν· *Genus est piscium, sic dictum, quod arreptam navem retineat,* quo nomine eleganter carnem vocat Gregorius: quippe *corpus, veluti injectis compedibus, animam premit, nec eam cœlum se efferre sinit.*

232 *Ῥοιζηδόν.* Ita tres Regg. et Coisl. Edit. ῥηζηδόν.

233 *Ἀνάντες.* Ita Coisl. int. Reg. ἀνωφερές.

METRICA VERSIO.

Hæc memori volvens animo, pulcherrima virgo,
Spe comitata bona, te vitæ semper ab omni
Parte Deo studeas puram sanctamque tueri.
Nec, quæ etiam facilis prudentia pectora frangit
Unquam te fallat duris in rebus egestas.
Quippe etiam Christum dum tentat callidus hostis,
Esurie pressum cernens, durissima saxa
Protinus in dulces jubet illum vertere panes:
Ut sic pestiferis laqueis involvat egentem.
Vanus at in Christo fuit illius impetus omnis.
Ergo mortiferis, Christum velut ante salutis
Auctorem, illecebris homines mulcere laborat.
Sed te junge Deo, procul hostem pelle malignum,
Christi tota manens, teneræ nec subdita carni.
Nec velut in lepidæ fieri solet orbe choreæ,
Hunc dextra, hunc læva teneas, quantumque propinqua,
Tantum etiam a Christo sis omnipotente remota,
Et simul addicas animum carnique Deoque.
Æquora nec celeri sulcans infida carina,
Dum tibi flat zephyrus nec magnas excitat undas,
Committe, ut cursum ratis anchora jacta retardet:
Non etiam e tellure trahe hanc, segnemque per altum
Carpe viam, nautæ similis, similisque pedestri,
Nec vitæ ipsa tuæ immittas echeneida carnem,
Quæ velut injecta properantem compede puppim
Detinet, ac tantam cogit subsistere molem.
Ac velut angusto decurrens unda meatu,
Plumbeus ut primum lympha labente canalis
Plenus aquas ultra nullas capit, illico vincta
Acclivisque salit, vi propulsante retrorsum:
Non secus ipse tuum, qui mente arctatur, amorem
Te jubeo ad Christum sublato tollere fluctu,
Aut pulchram quamdam pinguemque obducere terram.
Nam si huc atque illuc liquidas diffuderis undas,

Εἰ δὲ σύ γ' ἔνθα καὶ ἔνθα χέοις ψαμάθοισι βαθείαις,
Ἢ κατὰ πετράων, ἢ λειμακος, ἠὲ χαράδρης,
Ὤλετό σοι ῥόος ἐσθλὸς ἀσύνδετος, οὐδὲν ὄνειαρ.
Εἰ μέν σοί γε πατὴρ ζώει φίλος, ὅς σε φάωσδε
Ἤγαγεν, ἢ μήτηρ γλυκερὴ, καὶ φίλτρον ἀμεμφὲς,
Εἰ σὺ κασιγνήτοισιν ἐρείδεαι εὐμενέουσιν,
Ἢ τοκέων τοκέεσσιν ἀρηγόσιν, ἢ καὶ ἀρωγῆς
Δευομένοις, τούτοις μὲν ὁμὸν βίον ἀμφαγαπάζειν
Οὐ φθόνος, οὐδὲ πικρὸν καὶ ἀνάρσιον ἐνθάδε Μῶμος
Ὄμμα βαλεῖ, τρίζειν καὶ σάνδαλα πολλάκι φάσκων·
Ἔστι δὲ καὶ τόδ' ὄνειαρ ἐμοὶ, κακὸς ὄμματα βάλλων.
Κεῖνος μὲν βαλέει, τὸ δ' ἐμὸν κέαρ ἔμπεδον ἔσται.
Τῶν δ' ἄλλων μοι τόσσον ἀλεύεσθαι φιλότητα,
Ἤ τοι μὴ φιλίην γε, συνωροφίην δ' ἀλεγεινὴν,
Ἢ θάρσος δολερόν τε καὶ εὐθαλέεσσιν ἄπιστον,
Ὅσσον τὸν Χριστοῖο [illegible]
Ἔμπεδον ἐμπεφυυῖαν ἀειζώοισι πόθοισι.
Μηδὲ σὺ παρθενίης μὲν ἔχειν πόθον ἱμερόεσσης,
Τοῖς δ' ἄλλοις παθέεσσι τεὴν φρένα πάμπαν ἀνοίγειν,
Σωφροσύνῃ κομόωσα· κακὸν δέ γε τοῦτο χέρειον,
Τίκτεσθ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν φθονεροῖο δόλοισιν.
Οὐ γὰρ τόσσον ἔμοιγε γάμος, οὐδ' ἔργα γάμοιο
Φύξιμος, ᾧ γε Θεὸς θνητῶν γένος αἰὲν ἀέ[illegible]
Ὅσσον ἐμοῖς παθέεσσιν ἄκος καὶ ἄλκαρ ἀνεῦρον
Παρθενίην. Ὧν εἰ μὲν ἐλεύθερον ἦμαρ ἔχοιμι,
Ἔστι καὶ ἀζυγίης τις ἐμοὶ χάρις. Εἰ δὲ θύρετρα
Θήρεσιν ἀμπετάσαιμι, φίλην φραγμοῖσιν ἀλωὴν

Si autem tu hinc inde fuderis in profundas arenas,
In rupes, in prata, in torrentes,
Optimus periit tibi fluxus non collectus, nulla utilitas.
Si autem charus tibi vivit pater, qui te in lucem
Eduxit, aut dulcis mater et amor innoxius;
Si tu fratribus inniteris benevolis,
Aut parentibus parentum auxiliatoribus, aut et ipsis auxilio
Indigentibus, cum his quidem communem vitam complecti
Nulla invidia: neque amaros et iniquos ob id Momus
Injiciet oculos, stridorem emittere soleas dicens:
Est autem et hoc utile mihi, malus oculos conjiciens.
Ille quidem injiciet, cor autem meum firmum erit.
Aliorum vero mihi tanta sit cura effugere amorem,
Vel si non amicitiam, contubernium saltem periculosum
Aut confidentiam fallacem ætate florentibus malefidam
Quantum par est Christum complecti,
Firmiter illi adhærendo continuis desideriis.
Nec vero tu glorieris habere amabilis desiderium virginitatis,
Si aliis affectibus penitus tuum pectus aperias,
Temperantia florens. Malum vero istud deterius,
Nasci ex bono malum, invidi dæmonis fraudibus.
Non enim tam mihi connubium et opera connubii
Fugienda quibus Deus mortalium genus amplificat,
Quam meis vitiis quærenda medela et auxilium
Virginitate. A quibus si vel diem liberam habeam,
Est mihi cælibatui habenda gratia. Sin autem portas
Feris aperiam, amicam sepibus aream

239 *Λείμακος*. Coisl. κλίμακος.
241 *Φάωσδε*. Coisl. φάος δέ.
242 *Ἀμεμφές*. Regg. duo et Chig. ἄμεμπτον.
243 *Κασιγνήτοις*. Int. ἀδελφοῖς
246 *Ἀνάρσιον*. Ita Coisl. Reg. 991 sup. lin. ἄδικον.
247 *Σάνδαλα*. Coisl. et Reg. 992 σανδάλια. Momus dicitur convicii, maledicentiæ ac reprehensionis deus, quem ex Nocte natum refert Hesiodus; tantæ libertatis fuit in reprehendendo, ut et sandalia et crepidas Veneris reprehenderet. De illius mordacitate passim vide apud Lucianum.
250 *Ἀλεύεσθαι*. Ita tres Regg., Coisl. et Chig. Edit. ἀλεύασθαι. Mox Coisl. φιλότητι pro φιλότητα.
251 *Ἤ τοι μή*. Coisl. εἴ τοι μή, et sup. lin. καὶ εἰ μή.
252 *Εὐθαλέεσσιν*. Coisl. εὐθαλέουσιν.
253 *Ἔοικεν*. Coisl. ἐοικός.
257 *Κακόν*. Chig. et Reg. 990 κακοῦ.
260 *Φύξιμος*. Reg. 59 φευκτός.
263 *Θύρετρα*. Reg. 992 θύραθρα.

METRICA VERSIO.

In rupes, in prata, in torrentes, in arenas:
Optimus haud dubie fluxus tibi, virgo, peribit,
Dispersis quoniam lentus devolvitur undis.
Ætherea quanquam genitor charissimus aura
Si fruitur, qui te donavit lumine vitæ,
Aut dulcis genitrix, a crimine liber amorque,
Quinetiam fratrum si niteris ipsa favore,
Aut patris auxilio et matris, vel forte juvandi
In senio si sunt, ipsis convivere nulla
Invidia est, oculos nec ob id tibi Momus acerbos
Injiciet, soleas stridorem emittere dicens:
Hoc quoque non fuerit mediocriter utile, virgo,
Cum malus hostiles in te contorquet ocellos:
Invidus ille licet jaciat, tu pectore firmo
Semper eris, nec te livor maculabit iniquus,
Nil alienus amor tibi sit, nil extera flamma.
Aut si quosdam alios casto amplexaris amore,
Saltem ne tecti jus sit commune caveto.
Corporibusque nocens sanis fiducia fallax;
Quin potius pressis manibus complectere Christum,
Æternusque illi te jungat nexus amoris.
Nec tibi virginea quidquam clarescere laude
Profuerit, vitiis habeas si pectus apertum,
Virginitate tumens. Gravius scelus istud habendum est,
Nascitur ex virtute malum cum dæmonis astu.
Non tam etenim ut dulces thalamos nexumque jugalem,
Quo genus humanum Deus immortalis adauget,
Effugiam, quam ut criminibus mentique medelam
Quæram, virgineæ vitæ delector amore.
Quæ si forte meam purgarit crimine mentem,
Egregie de me merita est, gratesque rependo.
At si, cum validis conclusa sit area septis,

Εἴρξας, ἢ φραγμοῖο τὸ μὲν πυκινῶς ἀράροιμι,
Τῷ δὲ τρίβους οἴξαιμι παρατροχάουσιν ὁδίταις,
Τί πλέον; Ἢ γὰρ ὁμῶς δηλήσατο ἐχθρὸς ἀλωὴν
Πάντοθεν εἰσπίπτων. Καὶ γὰρ σέο πάντα δοκεύει,
Ἔκτοθεν ὅττι βάλῃσι, καὶ ἔνδοθεν ὅττι λάθῃσιν,
Ἀμφαδίην, λοχόων τε. Τίς ἂν κακότηθ' ὑπαλύξαι
Ῥηϊδίως, μὴ Χριστὸν ἔχων ἐπιτάῤῥοθον αἰεί;
Μὴ μικρὸν ἐν κακίῃ θείης ποτὲ μηδὲ τὸ μικρόν.
Τυτθοῖς ἀντιόωσα, χερείοσιν οὔ ποτε κύρσοις.
Ὅσσα φέριστ' ἀΐοις, καὶ φθέγγεο· ὅσσα δὲ βάζεις,
Λεύσσοις προφρονέως. Ὄψις δ' ἐπὶ ἔργον ἐλαύνοι.
Πάντα σὺν ἀλλήλοισι, τέλος, λόγος, ὄψις, ἀκουή.
Φεύγειν σπέρμα πονηρὸν, ὅπως στάχυν ἐσθλὸν ἀγείρῃς·
Μηδὲ σὺ μοιχιδίην κλέπτειν φιλότητα βίοιο·
Κλέπτει δ' ὅστις ἔδεκτο κακοῦ καὶ ῥίζαν ἐλαφρήν·
Ἐκ γάρ τοι ῥίζης γε πολύσχιστοι κλαδεῶνες
Ἔνθα καὶ ἔνθα χέονται ἀπ' ἰκμάδος αἱματοέσσης,
Καὶ τυτθὸς συνέδησεν ὀπὸς μέγα χεῦμα γάλακτος,
Καὶ ψηφὶς σταθεροῖο καθ' ὕδατος ἀΐσσουσα
Ἐξαπίνης συνέχευεν ὅλην περικαλλέα πηγὴν,
Πολλοῖσιν κύκλοισιν ἐλαυνομένην, ἀπὸ κέντρου
Αἰὲν ἐπιφρίσσουσι, καὶ ἔκτοθι λυομένοισι.
Ἰνδώθη δὲ τυπέντος ὅλον δέμας ἀμφ' ὀδύνῃσιν
Ἑλκόμενον· γεῦσις δ' ὀλίγη, καὶ νεκρὸς ἔγωγε.

Vinciens, aut sepium partem unam diligenter accommodaverim,
Aliam vero partem aperuerim prætereuntibus viatoribus,
Quid proderit? Hostis namque simul vastavit aream
Undique irrumpens. Etenim tua omnia observat,
354-355 Quid exterius feriat, et quid interius rapiat,
Manifeste et insidiis excipiens. Quis ejus malitiam effugiat
Facile, nisi Christum semper adjutorem habeat?
Nihil unquam parvum in vitio ducas, ne id quidem quod parvum est.
Si parvis obviam ieris, nunquam in graviora incides.
Quæcunque optima audieris, loquere: quæcunque vero loqueris,
Spectes sedulo. Visus autem ad opus stimulet.
Omnia hæc consociantur, finis, oratio, visus, auditus.
Respue malum semen, ut spicam bonam colligas.
Neque tu adulterinum fureris vitæ amorem:
Furatur autem, quisquis vel tenuem excipit mali radicem.
E radice enim plures variique rami
Hinc inde diffunduntur ab humore sanguineo,
Et succus exiguus condensat magnam copiam lactis,
Et calculus tranquillam super undam impetu delapsus
Illico totum turbat formosum fontem,
Multis orbibus agitatum, e centro
Semper erumpentibus, et extra evanescentibus.
Inflicto vulnere curvatur totum corpus doloribus
Inclinatum: exiguus autem cibus, et ego mortuus sum.

272 *Μὴ μικρὸν ἐν τῇ κακίῃ.* Int. Coisl. μηδὲ τὸ μικρὸν νομίσῃς ποτέ. *Ne id quidem quod parvum est in vitio, parvum esse unquam arbitreris...* In Reg. μὴ ὀλίγον ἐν κακίᾳ ἐμβάλῃς.
274 *Ὅσσα δέ.* Sic tres Regg. et Coisl. Edit. ἅσσα δέ.
275 *Λεύσσοις.* Reg. 992 λεύσσεις. Mox ἐλαύνοι. Duo Regg. ἐλαύνει
277 *Ἀγείρῃς.* Coisl. ἀμήσῃς, *metas.*
278 *Μοιχιδίην.* Regg. duo μοιχιδίῳ.
280 *Ῥίζης γε.* Reg. 992 ῥίζης τε.
281 *Αἱματοέσσης.* *Cruentum humorem* appellat Gregorius *innatam libidinem, peccati fomitem.* Coisl. et tres Regg. οὐλομένοιο.
283 *Ἀΐσσουσα.* Reg. 39 αἰθύσσουσα.
284 *Συνέχευεν.* Tres Regg. διέχευεν. Int. διετάραξεν.
287 *Ἰνδώθη.* Ἐκάμφθη, *totum corpus collapsum.*
288 *Γεῦσις δ' ὀλίγη.* Alludere videtur ad illud Jonathæ, I Reg. XIV, 43: *Gustans gustavi... paulutum mellis, et ecce morior.*

METRICA VERSIO.

Porta feris pateat rabidis, pateantque fenestræ:
Aut cum parte aliqua sepes, molimine magno
Condita, vim nullam metuat, pars altera rursus
Tota viatrici teneatur aperta catervæ:
Quid mihi profuerit? nec enim minus area sævum
Latronem excipiet, qui parte irrumpit ab omni,
Et mea pervigili circumspicit omnia mente,
Sedulus observans, quonam mea vulnere membra
Sauciet, externo telumque in corpore figat,
Quidque etiam interius rapiat. Nunc sævus aperto
Marte furit: nunc insidiis oppugnat inermem.
Quis, nisi præsidio Christi subnixus, acerbum
Effugiat Satanam, et turpis contagia vitæ?
Nec vero in vitiis quidquam parvique levisque
Ponderis esse putes. Qui parvis obvius ibit,
Is nunquam præceps scelera in graviora feretur.
Optima quæque libens audi: loquere optima cuncta,
Quæque loquere prius spectes bene sedula; visus
Fac te ad opus semper stimulet. Junguntur amice
Visus et auditus, sermo finisque loquendi.
Utque bonam messem facias, bona semina funde.
Sed neque furtivos mundi secteris amores,
Atque fidem Christo juratam perfida fallas.
Hanc porro fallit, sacrataque fœdera rumpit,
Quisquis vel tenuem radicem criminis in se
Excipit. Innumeros nam parvo tempore ramos
Hinc atque hinc extenta solet diffundere radix,
Et succo exiguo densatur copia lactis.
Ac lapidem si quis tranquillas jactet in undas,
Præclaros turbat latices, vitiatque colorem,
Multiplicesque orbes summa nascuntur in unda,
Qui, simul ac pacantur aquæ, solvuntur inanes.
Quinetiam parvo livescit vulnere totum
Corpus, et ingentes subeunt cruciantque dolores.
Exiguusque cibus mihi mortem invexit acerbam.
Nam scelus hoc scelerum densissima turba secuta est:

Τῇδε γὰρ ὡμάρτησαν ἁμαρτάδες, ὡς ὅτ' ἀρίστῳ
Αἰχμητῇ στρατὸς ἄλλος, ἐπὴν διὰ τεῖ[illegible]
Ἀσπίδος οὐ μέγα τύμμα, δίδωσι δέ γ' αὐτίκα π[illegible]
Ὑπναλέῳ, καὶ τερπνὸς ἀποπνείουσιν ὄλεθρος.
Τῷ, μή μοι ῥυπόωσαν ἔχειν φρένα, μηδ' [illegible].
Γαστὴρ κλεῖθρα φέρουσα, τάχ' ἂν κακότ[illegible].
Τὴν δ' ἄθυρον τρομέω, μή τις χοὸς ὕβρις ἐπέλθῃ.
Σώματι δαμναμένῳ, συνδάμναται οἶστρος ἀναιδής.
Οἶνος παρθενικῇσι χόλου πλέον ἐστὶν ὄνειδος,
Θυμὸς δ' αὖ μανίης. Οἶμος δέ τε πάντα μόροιο.
Παρθένε, θρύπτεό μοι μηδ' ἐν ῥυπόωσι χιτῶσιν·
Ἔστι καὶ εὐτελίης τι κακὸν, ὁρόωντας ἰαίν[illegible]
A Μηδὲ παρειάων σκιρτήμασιν ἐχθρὸν ἐγείρῃς.
Αἴσχεϊ καγχάζοιεν, ὅσαις τέγος ἀκλήϊστον
Χάρματι παλλο[illegible].
Λυέσθω, τὸ δ' ἔρευθος ὑπαντέλλοιτο, τάχιστα
Κλέπτον εὐφροσύνην. Αἰδὼς δ' ὁρόωσιν ἔρευθος.
Φθέγγεσθαι μὲν ἔοικε Θεοῦ πέρι παῦρα γυναιξὶ,
Τόσσον, ὅσον Τριάδος σεπτὴν φύσιν ἴδμεναι οἷον,
Τρισσὴν ἐν θεότητι, μίαν χάριν (οὐ γὰρ ἄμεινον
Σ[illegible]ἂν εὐσεβίης καὶ ῥήματα), εἰσαΐειν δὲ
Πλείονα, καὶ τρομεραῖς ἄμφω φρεσὶν εὐαγέ-
[ως τε,
Καὶ καθύπερθε φέρειν αἰδοῦς σκέπας. Οἱ δὲ μάχοιντο

Hoc enim scelus ingens scelerum secuta est turba, veluti cum optimum
Bellatorem sequitur exercitus, quando mœnia perrupit.
Aspidis non grande est vulnus, dat tamen extemplo mortiferum
Soporem, et dulcis est mors exspirantibus.
Quapropter ne vel levissimis mentem inquines maculis.
Venter claustra ferens, forsan contagia effugerit.
Foribus autem carenti timeo, ne qua pulveris injuria superveniat.
Corpore domito, simul domatur stimulus inverecundus
Vinum virginibus majus est probrum quam ira;
Ira vero rursus, quam insania. Via autem hæc omnia sunt mortis.
Virgo, ne fracta ac dissoluta sis in sordidis vestibus;
Est enim, vel in vilitate vestium aliquid mali, videntes delectare.
Neque genarum subsultibus inimicum excites.
Inhonestos tollant cachinnos, quibus est tectum patens
356-357 Gaudio salientibus. Tibi vero benigna leniter gena
Solvatur, ruborque exoriatur, confestim
Furans oblectationem. Virgineus enim rubor videntibus pudorem incutit.
Pauca quidem de Deo loqui decet mulieres,
Tantum, quantum sat est ut venerandam Divinitatis naturam intelligant
Trinam in divinitate, unam gratiam (non enim melius est
Pietatis verba tacere), verum audiant
Plura, et utrumque tremebunda mente et sancte,
Et desuper pudoris velum ferant. Certent autem

290 *Αἰχμητῇ*. Sic tres Regg. et Coisl. Edit. αἰχμητής. Mox διὰ τεῖχος ἕλῃσιν. Benedictini proponunt ἄληται pro ἕλῃσιν, sed sine ulla codicum auctoritate, et sine necessitate ulla, cum διά pertineat ad verbum sequens, διέλῃσιν. (Caillau.)

291 *Πότμῳ*. Coisl. πότμον.

293 *Μηδ' ἐπὶ τυτθοῖς*. Hæc jungit Combefisius cum versu sequenti, γαστὴρ κλεῖθρα φέρουσα, sicque interpretatur: *Ne in minimis claustra respuens, ad vitium forte et libidinem proruat.* Hæc, inquit, Gregorii adversus gulam, non quod expressit Billius: *Statuendus illi et in minoribus modus, ne si præter justam necessitatem habenæ laxentur, quod vitii est, obrepat, ipsaque vitiorum caterva, quorum parens fonsque gula.* Nos secuti sumus codicis Coisl. interpretem: Διὰ τοῦτο μηδὲ μικρῆς μολύνειν ἀνέχου ῥυπάσμασι τὴν ψυχήν· κλειομένη γὰρ ταχέως ἂν φύγῃ κάκωσιν.

294 *Κακότητα*. Ita Regg. quatuor. Edit. κακότητι.

297 *Παρθενικῇσι*. Int. ταῖς παρθένοις.

299 *Θρύπτεο*. Bill.: *Ne inde supercilium tollas, quod tibi sordida vestis*, quod Combefisio non placet.

302 *Αἴσχεϊ*. Chig. ἄσχετα. Mox καγχάζοιεν. Ita Coisl. Edit. καχλάζοιεν.

303 *Χάρματι παλλομέναις*. Int. Coisl. ὑπὸ χαρᾶς ἀπαλλομέναις.

306 *Γυναιξί*. Reg. 39 ad marg. ὅ τι δεῖ τὰς παρθένους περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος φθέγγεσθαι.

308 *Μίαν χάριν*, *unum Numen.*

310 *Εὐαγέως*. Reg. 991 εὐαγέαις, et sup. lin. καθαραῖς.

METRICA VERSIO.

Non aliter quam cum perruptis mœnibus urbem
Ingreditur miles, sequiturque exercitus omnis.
Aspidis haud grande est vulnus: tamen illa soporem
Mortiferum extemplo inducit, vacuusque dolore
Interit, excepit qui tetrum corpore virus.
Ergo cave, ne vel labes tenuissima mentem
Inficiat, minimasque etiam procul abjice noxas.
Venter claustra ferens vitii contagia forsan
Evitare queat: sed si laxentur habenæ,
Januaque hic omnis pateat, metus imminet ingens,
Ne furtim obrepat carnis lascivia quædam.
Corpore cum domito facilis Cytherea domatur.
Vinum virginibus probrum est obscenius ira:
Turpius ira malum graviusque in virgine crimen,
Quam furor in reliquis; iter hoc ad tartara ducit.
Nec rursum quia membra tegit tibi sordida vestis,
B Inde supercilium tollas. Nam gloria vana
Interdum tacite in viles irrepit amictus.
Nec gena pestiferum fœdis subsultibus hostem
Excitet. His etiam petulantes linque cachinnos
Lætitiamque vagam, faciunt quæ corpore quæstum.
At tibi solvatur leni gena candida risu,
Purpureusque rubor confestim gaudia fallat.
Nam qui virginea cernunt in fronte ruborem,
His cadit exorto petulantia victa rubore.
Femina pauca loqui de summo Numine debet,
Hactenus ut Triadis naturam intelligat unam
In tribus (haud etenim pietatis verba tacere
Utilius fuerit), sed plura admittat in aures:
Atque utrumque pio faciat tremefacta pavore,
Et nivei externe velum ferat usque pudoris.
Pugnet docta cohors, adversaque verba profundat,

Μύθοις ἀντιθέτοισι σοφοὶ σκεδάοντες ἀπίστους.
Μή σοί γ' ἁρπάζοιτο Θεὸς στυγερῇσι μερίμναις,
Αἵ τε καὶ ὕψι θέοντα θοῶς ἐπὶ γαῖαν ἔηκαν,
Μηδὲ νόος πλάζοιτο φερεύμενος ἔνθα καὶ ἔνθα
Τέρματος, οἷά τε πῶλος ἀεθλοφόρος κ' ἀδάμαστος
Τῆλε θέων, Χριστοῖο μέγα κλέος. Εἰ δέ σε πικρὸς
Κλέψειεν Βελία, πλάγκτης νόος, ὅττι τάχιστα
Καμπτόμενος, πρὸς νύσσαν ἵοις δρόμον ἰθὺν ἐπελθών.
Κερκίς σοί γε μέλοι, καὶ εἴρια, καὶ μελεδῶναι
Θείοις ἐν λογίοις, σοφίη, καὶ ᾄσματα θεῖα,
Λεπταλέης φωνῆς ἔμφρων θρόος, οὐκ ἐπίδεικτος,
Ἧς πλέον ἐν πραπίδεσσι, μικρὸν δ' ἐπὶ χείλεσι κεῖσθω.
Πολλάκι καὶ κωφοῖσι δι' οὔατος ἔσθορεν ἐχθρός.
Μηδὲ σὺ συζυγίην τε καὶ ἄχθεα θηλυτεράων
Θειοτέροισι πόθοισι φυγοῦσ', ὦ πάντα σαόφρων,
Ἀλλοτρίους μεθέπειν θαλάμους καὶ ἔργα γάμοιο
Ἀντὶ δὲ παρθενικῆς γε, γυνὴ ζυγίη καλέεσθαι.
Μηδὲ δόμοις ξείνουσι παρέζεο, μηδὲ τραπέζαις.
Μηδὲ μέσῃ δμώων τε καὶ οἰκιδίων ὀρυμαγδῶν
Στρωφᾶσθαι. Μὴ θῶπα φέρειν λόγον ἀντὶ κόροιο.
Μέτρα φιλοξενίης ἀσπάζεο· εἴ τις ἄριστος,
Οἶγε προφρονέως ἐλαχὺν δόμον· εἴ τις ὁμίλου,
Τηλόθεν εὐμενέοι. Σοὶ δὲ κλέος οἶκος ἐρυμνός.
Λώϊον ἀξενίη πουλυξείνοιο δόμοιο
Παρθενικαῖς. Αἰδὼς γὰρ ἐνὶ πλεόνεσσιν ὀλεῖται,
Καὶ τοῖς παρθενίη κεν ἐφυβρίζοιτο φαεινή.

Verbis oppositis viri docti fugantes hæreticos.
Ne tibi eripiatur Deus molestis curis,
Quæ et alte currentem celeriter in terram detraxerunt:
Neque mens vagabunda huc et illuc feratur
Longe a scopo, ac veluti equus semper victor et indomitus
Procul currens, o magnum Christi decus! Sin autem acerbus te
Decipiat Belial, spiritus fallax, quam citissime
Flexo cursu, ad metam redeas rectum iter iniens
Radius tibi curæ sit, et lana, et meditatio
In oraculis divinis, sapientia et cantica divina,
Tenuis vocis prudens sonus, non elatus,
Quæ plus in præcordiis lateat, minus autem in labiis appareat.
Sæpe etiam surdis per aures irrepsit inimicus.
Neque tu connubium et mulierum curas
Divinioribus desideriis fugiens, o sapientissima,
Alienos secteris thalamos et opera nuptiarum,
Ac pro virgine mulier compar voceris:
Neque domibus externis, neque mensis assideas.
Neque media inter servos et domesticos tumultus
Verseris. Ne adulatoria verba rependas pro satietate.
Modos in hospitalitate amplectere: si quis optimus,
Aperi prompte angustam domum: si quis e turba,
Procul amicus sit. Tibi laudi est domus munita.
Melior sine hospite, quam multis repleta hospitibus domus,
Virginibus. Pudor enim in magna turba peribit,
Atque hinc splendida virginitas dedecoratur.

315 *Πλάζοιτο*. Sic duo Regg., Chig. et Coisl., cujus int. μηδὲ πλανάσθω σοι ὁ νοῦς ἀπὸ Χριστοῦ τῇδε κακεῖσε φερόμενος. Male edit. πελάζοιτο.

317 *Μέγα κλέος*. Coisl. μεγαυχέος. Int. μεγαλοδόξου. Combefisium sequimur, qui interpretatur, *grande decus Christi*, ac vult esse virginis epithetum: deinde approbat Billii conjecturam, qui legendum πλάζοιτο conjecerat. — Nobis melior videretur prior lectio: τῆλε θέων Χριστοῖο μεγαυχέος. (CAILLAU.)

318 *Κλέψειεν*. Coisl. κλέψειε.

319 *Ἐπελθών*. Coisl. ἀπελθων.

321 *Λογίοις, σοφίη*. Reg. 990 λόγοισι σοφῇ.

322 *Ἐπίδεικτος*. Ita Coisl. et unus Reg. *non in ostensionem compositus*. Edit. ἐπίδεκτος.

326 *Πόθοισι*. Prave ed.t. πότοισι. Mox σαόφρων. Coisl. et duo Regg. σαόφρον Int. σωφρονεστάτη, *o sapientissima*.

328 *Ζυγίη*. Duo Regg. συζυγίη.

331 *Ἀντὶ κόροιο, cum satiata fueris.*

334 *Ἐρυμνός*. Int. στυγνὸς, σκοτεινός.

METRICA VERSIO.

Sternat, et hæreticam cogat dare terga cohortem.
Ne tibi curarum moles densissima Christum
Eripiat, quæ vel mentem in sublime volantem
Detrahit, atque humili cogit subsidere terra.
Nec velut indomitus solet in certamine pullus
Currere calce procul, sic in diversa feratur
Mens tua, et a Christo procul excidat atque salute.
Fraude tamen Beliæ si mens fortasse vagetur,
Flecte celer cursum, dubioque errore relicto,
Protinus optatam studeas contingere metam.
In manibus tibi sint radii, sit candida lana,
Inque super tibi sint divina oracula curæ,
Cœlestisque etiam sapientia, cantica sancta,
Et tenuis vocis prudens sonus, atque susurrum
Tam leve, ut admotas haudquaquam verberet aures:
Quod minus in labris habeat, quam pectore fixum.
Sæpe etiam in surdas hostis malus insilit aures.
Sed neque cum tædas sis aspernata jugales,
Et quæ femineos animos incommoda vexant,
Divinisque semel, virgo castissima, flammis
Arseris, externos thalamos malesana sequaris,
Et quæ sunt thalamo conjuncta negotia, quæras,
Conjugis et sancta referas pro virgine nomen:
Aut etiam assideas alienis improba tectis,
Atque epulis, interque greges verseris inepte
Servorum, turbasque domus strepitusque molestos,
Proque fame expleta verba obsequiosa rependas.
Hospitibus porro tibi sit modus excipiendis:
Si pietas, si quem commendet maxima virtus,
Huic facito, ut pateant angusti limina tecti.
Sin unus de vulgo hominum, procul hic sit amicus.
Ducetur tibi parva domus desertaque laudi.
Hospite præstiterit siquidem tibi, virgo, carere,
Quam sine delectu cunctos admittere tecto.
Nam cœtu in magno facilis jactura pudoris,
Atque hinc virginea in vita grave dedecus hæret.

Τῷ, μή μοι περάτων γαίης ἄπο πίστιν ἀγείρῃς.
Αἴδεό μοι πολιὴν, καὶ ὅσπερ ἤθεσι κεδνοῖς.
Πλεῖον γάρ τι φέρει πολιὴ νεότητος ἐχέφρων.
Μηδὲ μὲν εὐσεβέουσα περίδρομον ἔνθα καὶ ἔνθα,
Πολλάκις οὐ κατὰ κόσμον, ἅμ' ἀνδράσι κουφοτέροισι
Σὴν πόδα δινεύειν ἱεροὺς σπεύδοντ' ἐπὶ χώρους,
Καί περ τηλόθ' ἐόντας Ἐφέστιός ἐστιν ἅπασι
Χριστὸς ἄναξ πελάων τε καὶ ἐν κραδίῃ φιλέοντος.
Ἄζεό μοι πρώτιστα Θεὸν, μετέπειθ' ἱερῆα
Χριστὸν ἐπιχθόνιον, ζωῆς σημάντορα σεῖο·
Ὧ πελάειν πτερόεσσα, καὶ ᾧ σιγῶσ' ὑποείκειν,
Ὧ γήθειν ἀνιοῦσα, καὶ ᾧ ῥείουσ' ὑποείκειν,
Ὥς κεν ὑποτρομέουσα, παλίσσυτος ὕψι φέροιο:
Ἄλλοις τέθναθι πᾶσιν, ἐπεὶ τόδε λώϊόν ἐστι
Παρθενικαῖς, ἢ γυμνὸν ἔχειν βίον, ἀσκεπέα τε.
Αἰνῶ θηλυτέρων, τὰς ἄρσενες οὐδὲ ἴσασι.
Ζῶσι δ' ἑκὰς βιότοιο, Θεῷ δέ τε κρυπτὰ πέφανται.
Λίην εὐσεβέειν, λίην δέ τε μὴ βλεμεαίνειν.
Κύδεος ἱμείρουσα, τάχ' ἂν κλέος ἐσθλὸν ὀλέσσαις,
Ἀνδράσι τὸ περίφαντον· ὄλοιτο δὲ θήλεος αὐχήν.
Ζηλούσθω μὲν ἄριστος, ὁ δὲ στυγέοιτο κάκιστος.
Τὸ φθονέειν ἀγαθοῖς ἶσον, στέργειν τε κακίστους.
Μήτε κακοὺς ὁρόωσα γαληνιόωντας, ὁδοῖο

Quare ne mihi a finibus terræ fidem quæras.
358 359 Reverere mihi canitiem, et graves imitare mores.
Plus enim prodest prudens senectus quam juventus.
Ne pietatem exerceas, huc et illuc discurrens.
Sæpe etiam indecore, cum viris levissimis
Iter pedibus facere studens ad sacra loca
Etiam longe remota. In cujusque domo est
Christus rex et proximus, et in ipso corde amantis.
Venerare mihi in primis Deum, deinde sacerdotem
Christi personam in terra gerentem, vitæ ducem tuæ,
Cui te velox adjungas; huic tacita te submittas;
Hoc gaudeas sursum tendens, huic labens cedas,
Ut tremebunda rediens in altum tollaris.
Aliis omnibus mortua sis, siquidem hoc utilius est
Virginibus, quam in omnium oculis et propatulam vitam ducere.
Laudo ex virginibus, quas viri neque norunt:
Vivunt autem procul a mundo, verum Deo patent occulta.
Multum pietatem cole, multum autem ne extollaris.
Gloriam desiderans, cito forte veram gloriam amiseris,
Etiam in oculis hominum; pereat autem mulieris fastus.
Unice diligatur optimus, odio autem habeatur pessimus.
Invidere bonis idem est, ac amare pessimos.
Nec malos videns tranquillos, a via

338 *Τῷ μή μοι.* Virgines eas perstringit Gregorius, quæ sine delectu exteros omnes hospitio excipiebant; idque eo se facere causabantur, ut fidei Christianæ pietatem ipsorum doctrina alerent. (Bill.)

340 *Τι.* Tres Regg. τε.

341 *Περίδρομον.* Int. περιτρέχοντα.

344 *Ἐφέστιος.* Tota hic doctrina alterius Gregorii, Nysseni videlicet, epist. *De peregrinatione ad Jerosolymam et ad alia loca sancta.* Quæ religio, ut non vana, sic parum virgini aut monacho congrua.

346 *Ἄζεο.* Sic tres Regg. et Colsl. Edit. ἄζεο.

348 *Ὑποείκειν.* Reg. 990 ὑποσήκειν

353 *Θηλυτέρων.* Ita Regg. quatuor. Edit. θηλυτεράων. Mox ἄρσενες. Reg. unus ἄρσενα, *quæ ne quidem virum norunt.* Sed legendum foret ταί pro τάς, vel αἵ.

354 *Θεῷ δέ τε.* Tres Regg. Θεῷ τῷ. Alius Θεῷ τά. Non displicet prima lectio Θεῷ τῷ, ᾧτινι: *Procul a mundo, vivunt Deo, cui manifesta sunt occulta.*

357 *Ἀνδράσι τό.* Sic Regg. tres. Edit. τε. Colsl. τοι, cujus int. locum hunc sic exponit: δόξης ἐπιθυμία, καὶ τὸ ἐν ἀνδράσιν ἐπίδεικτον δόξης ἀγαθῆς ὄλεθρος, *gloriam cupiens, et quod apud homines est præclarum, cito forte veram amiseris gloriam.*

METRICA VERSIO.

Colligere ergo fidem caveas a finibus orbis.
Quinetiam canos hominis seniumque verere,
Et mores imitare graves. Cordata senecta
Commoda plura feret, quam stulta levisque juventus.
Nec vero ardenti pietatis concita zelo
Cum levibus discurre viris, oblita decori,
Atque sacras ædes procul a te perge remotas.
In cujusque domo Deus est, cunctisque propinquus,
Pectoreque in medio semper versatur amantis.
In primis venerare Deum, tum deinde sacratum
Pontificem, in terris fungentem munere Christi:
Quo duce certa teris fluxæ vestigia vitæ.
Huic tu præpetibus comitem te adjungito pennis,
Huic taciturna tuum, virgo, submittito collum.
Hoc gaude alta tenens, huic labens cede doleque;
Te pavor ut rursus tractum subducat in altum.
Mortua sis cunctis aliis, velutique sepulta.
Namque hoc virginibus melius, quam ducere vitam
Expositam cunctorum oculis fœdeque retectam.
Illa mihi mulier, quam nescit turba virilis,
Quæ procul a mundo vivit, quæque abdita Christo
Cernitur, illa mihi dignissima laude videtur.
Magna quidem tua sit pietas, præclaraque virtus:
Nec tamen idcirco pietatis laude tumescas.
Laudem etenim captans hominum famamque captabis,
Egregiam laudem amittes nomenque perenne.
Femineo e sexu fastus tollatur inanis
Quem tu virtutis meritis fulgere videbis,
Hunc ferventer ama, et tota complectere mente:
Contra, quem vitiis tinctum perspexeris, illum
Insectare odio. Non est in dispare culpa,
Qui premit invidia motus virtutis alumnos,
Quam vitio addictis qui se profitetur amicum.
Nec tranquilla malis cum prospicis omnia, rectum
Desere iter: justos nec cum mala plurima vexant,

Ἴσχεο, μήτ' ἀγαθοῖς φρένα δάπτεο καμπτομένοισι.
Πεσσοὶ ταῦτα βίοιο, τὰ δ' ὕστατα δέρκεο πάντα.
Χαίρειν εὐδιόωσα· τὰ δ' ἐστάμεν' οὐ σάφα οἶδας,
Μή πού τις βροτολοιγὸς ἐπιπνεύσειεν ἀήτης.
Τοὔνεκεν ἢ τρομέειν, ἢ προτρομέειν βιότοιο
Πίπτοντος δὲ κακοῖο, τεὸν πόδα μᾶλλον ἐρείδειν,
Εἰ δὲ καὶ εὐδρομέοντος, ἔτι πλέον. Εἰ γὰρ ἄριστοι
Πίπτουσιν, ἀνόλιστον ἔχειν βίον, οὐ μάλ' ἐλαφρόν.
Ἄνθρακές εἰσι πόδεσσιν ἅπας βίος, οὐ μάλ' ἐλαφροί·
Καὶ κρυπτῶν παγίδων αἰεὶ καθύπερθεν ὁδεύεις.
Δείδω μὴ βιότοιο θεμείλιον ἐν ψαμάθοισι
Βαλλόμενος, ὄμβρῳ, ποταμοῖς τ' ἀνέμοις τε κεδασθῶ,
Ἢ σπόρος ὡς ἐπὶ γαῖαν ἰὼν ξηρὴν καὶ ἄκαρπον,
A Ὦκα μὲν ἀντείλαιμι, τάχιστα δὲ αὖος ἔοιμι,
Ἠελίοιο βολῇσι τυπεὶς, καὶ πήμασι τυτθοῖς.
Μὴ δέ μοι ὑπνώοντι κακὸν σπόρον ἐγκαταμίξῃ
Ζιζανίων ἀρότης τε κακῶν, καὶ βάσκανος ἐχθρός.
Ἡνίκα δ' αἰθομέναις ἁγνῶν δεκὰς ἐν δαΐδεσσι
Παρθένοι ἐγρήσσουσαι ἀκοιμήτοις φαέεσσι
Νυμφίον ἱμερόεντα Θεὸν δοκέωσιν ἄνακτα.
Ὡς λαμπραὶ γανόωντι ὑπαντήσωσιν ἰόντι,
Μή μ' ἐνὶ ταῖς κενεῇσι νόον καὶ ἄφροσι θείης,
Ἤδη που Χριστοῖο παρεσσομένου μογεούσαις,
Μηδ' ὀλιγοδρανέον δαΐδων σέλας ὄμμασι λεύσσων
Ὀψὲ φάους ζωῆς ὑγρὸν ποθέοιμι ἔλαιον.
Μή δέ με κληϊσθέντα γάμων ὤσαιτο θύρετρα,

Recedas : nec bonis, mentem discrucies, vexatis.
Hæc vitæ lusus sunt ; ultima vero omnia respice.
Gaudeas modeste, dum tranquilla es : quæ enim superventura sint, non certo nosti ,
Ne forte quis letalis procellosus spiraverit ventus.
Quapropter aut timeas præsentem, imo venturam prætimeas vitam.
Cadente autem malo, pedem tuum firmius figas.
Si etiam qui recte currit [corruerit], tibi magis [cavendum]. Si enim optimi
Cadunt, inoffensam vitam ducere non facile est.
Carbones pedibus tota vita est, nec multum leves ;
Et super latentes laqueos semper incedis.
Vereor, ne vitæ fundamentum in arena
Jaciens, imbre, fluviis et ventis dejiciar :
360-361 Vel ut semen in terram cadens siccam et sterilem,
Statim quidem exoriar, citissime autem arescam
Solis radiis percussus, parvisque noxis ;
Ac ne etiam mihi dormienti malum semen intermisceat
Zizaniorum sator malorum, et invidus inimicus ;
Aut quando ardentibus casta decas cum facibus
Virgines evigilantes non sopitis oculis
Sponsum amabilem Christum regem exspectabunt,
Ut splendidæ rutilo occurrant venienti,
Ne me cum mente vacuis et fatuis annumeres,
Jamjam Christo prope adfuturo laborantibus.
Neve tenuem facum lucem oculis cernens,
Sero luminis vitæ humidum oleum requiram :
Ac ne a nuptiis clausæ me expellant januæ,

363 *Εὐδιόωσα*. Reg. 990 εὐοδόωσα. Mox, τὰ δ' ἐστάμεν'. Sic tres Regg., et sup. lin. ἐνεστῶτα. Edit. τόδ'.

365 *Ἢ τρομέειν*. Reg. 993 οὐ τρομέειν.

368 *Ἀνόλιστον*. Chig. et Reg. 993, ἀνόλισθον.

369 *Εἰσι*. Duo Regg. ἔστι. Mox, ὁ πᾶς, pro ἅπας.

371 *Δείδω*. Hic versus et alii triginta subsequentes iterum leguntur supra, sect. 1, poem. XXVII, v. 1-7 et v. 43-66.

379 *Ἐγρήσσουσαι*. Coisl. sup. lin. ἀγρυπνοῦσαι. Reg. 992 ἀγρύσσουσαι.

380 *Δοκέωσιν*. Sic Regg. quatuor, Chig. et Coisl. Sup. lin. Reg. 992 δοξάζωσιν. Edit. δοκέουσιν.

382 *Θείης*. Tres Regg. θείη. Reg. 799 sup. lin. θήσει.

384 *Ὀλιγοδρανέον*. Ita Chig. et tres Regg. Edit. ὀλιγοδρανέων. Hic versus in editis præcedentem antecedebat.

385 *Ποθέοιμι*. Chig. ποθέοντα.

METRICA VERSIO.

Te sævus dolor excruciet, mentemque perurat.
Hi vitæ lusus, hæc fallax alea mundi.
Quocirca extremos rerum vigil inspice fines.
Dum mare cæruleum arridet, fluctusque quiescunt,
Lætitiæ moderare tuæ ; nam forte propinqua
Tempestas puppim quatiet, mergetque profundo.
Aut igitur timeas instantem, virgo, procellam,
Aut dubios casus incertaque tempora vitæ.
Certius injusto vestigia fige cadente :
Quod si etiam recti studium complexus et æqui
Corruat, ipsa tuæ tanto mage prospice vitæ.
Nam cum etiam insignes homines titubentque cadantque,
Ardua inoffensam res est traducere vitam.
Carbones pedibus vita est hæc tota molesti ;
Per medios graderis laqueos, per mille pericla.
Ac timor incessit mentem, ne forte salutis
B Lævus in infida jaciens fundamen arena,
Obrutus imbre cadam fluviisque et turbine venti
Aut velut in siccam labentia semina terram,
Protinus ipse quidem exoriar, sed solis acutis
Arescam radiis tactus, moriarque repente ;
Aut etiam placido recreanti membra sopore,
Inserat impurum semen mihi lividus hostis,
Pinguia qui lolium clam fundit in arva nocivum.
Aut cum casta decas privans sua lumina somno,
Ardentesque faces gestans, perfusaque luce,
Æthereа Christum venientem ex arce manebit,
Ut splendens rutilo, veluti decet, obvia fiat,
Annumeret stultæ classi, tenuemque micantem
E facibus lucem cernens, jam forte propinquo
Principis æterni gnato, languente lucerna,
Tum sero infelix oleum vitale requiram,
Et foribus clausis thalamo miser arcear illo,

Ἔνθα Λόγος καθαρῇσι, πόθου μεγάλοις ὑπὸ δεσμοῖς,
Μιγνύμενος κραδίῃσι, σέλας κα[illegible]
Ἔστι γάμος, τὸν παιδὶ πατὴρ [illegible]
Δαίνυσι καγχαλόων. Τοῦ δ' ἀντιάσαιμι ἔγωγε.
Τοῦ δ' ἐγὼ ἀντιάσαιμι, καὶ ὅς φίλος ἐστὶν ἔμοιγε
Μίμνοι δ' ἔκτοθι κεῖνος, ὅ τις πρὸ γάμοιο τίθησιν
Ἢ ἀγρὸν, ἠὲ βοῶν ζεῦγος νέον, ἠὲ δάμαρτα.
Μηδ' ἐνὶ δαιτυμόνεσσι γαμήλιον εἶδος ἔχουσιν,
Εἵματ' ἔχων ῥυπόωντα, δεθεὶς χεῖράς τε πόδας τε,
Νυμφῶνός τε, φίλων τε, γάμων τ' ἄπο τῆλε πέσοιμι.
Ἐκ δὲ γάμων παλίνορσος ἄναξ ἐμὸς [illegible]
Ἐξαπίνης δοκέουσι καὶ οὐ δοκέουσιν ἐπιστὰς,
Εὕροι μ' ἐν δοκέουσι, καὶ αἰνήσειε φόβοιο
Ὡς ἀγαθὸν θεράποντα καὶ ἤπιον ἀρχομένοισι,
Κα[illegible]
[illegible]
[illegible]
Καὶ [illegible]
Εἴ πού τις καὶ ἔμοιγε Θεοῦ χάρις, ὥ[illegible]
Μηδ' ὡς Ἠλεΐδαι πατρὸς ἀτίσητε [illegible]
Μὴ, τέκνα, μὴ κείνοισιν ὁμοίιον οἶτον ἕλησθε.
Τοῖς δ' ἄλλοις ὅδε μῦθος. Ἀπηλεγέως δ' ἀγορεύσω
Ἶσον ἐπ' ἀμφοτέροισι λόγον καὶ σταθμὰ τιταίνων,
Ἀζυγίῃ τε γάμῳ τε. Θεὸς δ' ἐπιμάρτυρος ἔστω.
Ὅσσον παρθενίη προφερεστέρη ἐστὶ γάμοιο,
Τόσσον παρθενίης ἁγνὸς γάμος ἀμφιβίοιο.
Τοὔνεκεν ἢ καθαρὴν ἀσπάζεο πάμπαν, ἄριστε,

Ubi Verbum puris, arcto amoris vinculo,
Immistum pectoribus, splendorem et gloriam tribuit.
Sunt nuptiæ quas dilectus filio bonus pater optimo
Celebrat exsultans. Harum ego sim particeps :
His utinam ego intersim, et quisquis amicus mihi est.
Maneat autem extra, qui nuptiis præfert
Aut villam, aut nova boum juga, aut uxorem.
Sed ne (mihi contingat) ut inter convivas nuptialem ornatum habentes
Vestes habens sordidas, vinctus manusque pedesque,
A thalamo sponsi, amicis et nuptiis longe excidam :
Verum a nuptiis revertens rex meus, cum advenerit,
Repente exspectantibus et non exspectantibus superveniens,
Inveniat me inter exspectantes, laudetque ob timorem,
Ut bonum servum et mitem iis quibus præest,
Et frumenti, seu verbi solidi æquum dispensatorem.
Virginibus quidem hæc, ut pater benigne consulens,
Ex animo diligens præcipio. Verum, filiæ,
Et nati, et natæ, dilectum patrem audite,
Si qua forte et mihi est Dei gratia, quemadmodum spero
Nec sicut Helidæ patris contemnite mandatum ;
Ne, filii, ne similem illis pœnam patiamini.
Ad alios vero hæc oratio. Libere autem loquar,
362 363 Æquam in utrosque orationem et lancem intendens,
Et cælibem et connubio junctum. Deus autem testis sit.
Quanto virginitas præstantior est conjugio,
Tanto virginitate ancipitis vitæ castum conjugium.
Quapropter, optime, aut puram omnino amplectere

387 *Καθαρῇσι*. Reg. 995 καθαροῖσι. Mox id. θεσμοῖς, sup. lin. δεσμοῖς.
390 *Τοῦ δ' ἀντιάσαιμι*, id est τούτου γάμου μετάσχοιμι.
391 *Μίμνοι*. Tres Regg. μίμνει. Mox ὅ τις. Duo Regg. et Chig. ὅς τις
394 *Εἵματ'*. Chig. ἅματ'. Mox, id. cum tribus Regg. γάμου pro γάμων.
397 *Ἐπέλθῃ*. Duo Regg. et Chig. ἐπέλθοι.
401 *Λόγου*. Chig. βίου. Mox στερεοῖο. Duo Regg. δικαίου. Reg. 970 φερίστου.
407 *Ἕλησθε*. Tres Regg. ὄλοισθε.
408 *Ἀπηλεγέως*. Sup. lin. ἀποτόμως.

METRICA VERSIO.

In quo pectoribus puris commistus amore
Christus splendorem tribuit famamque perennem.
Nati connubium celebrat pater, atque superbas
Regalesque omnino epulas festinus adornat.
His utinam intersim, cunctisque accumbere detur,
Queis mea chara salus ! Ille excludatur ab aula,
Qui villam geminosve boves, thalamumve jugalem
Non epulis stultus dubitat præponere sanctis.
Atque etiam graviter metuo, cum cætera turba
Connubiis digna thalamis quoque veste tegatur,
Ne, quia pannoso sordet mihi corpus amictu,
Protinus abripiar, manibus pedibusque revinctis,
Et thalamo atque epulis charisque excludar amicis.
Cumque meus Dominus, thalamo thalamique relictis
Deliciis, tandem cœlesti ex arce redibit,
Ac subito adveniens toto spectabitur orbe,
O utinam inter eos numerer, qui mente parata
Illius adventum exspectant, laudetque timorem
Ipse meum, famulumque bonum vocet atque fidelem,
Ut qui conservæ lenem facilemque catervæ
Me præstem, fideique illis alimenta ministrem,
Sedulus et partes frumenti partiar æquas
Hæc, veluti natis genitor charissimus, ipse
Virginibus mando : vos charum audite parentem,
Et dulces nati, et natæ pulcherrima proles,
Gratia si qua mihi affulget (nam forte refulget),
Nec velut Helidæ contemnite jussa parentis :
Ne scelus horrendum non dispar pœna sequatur
Nunc alios demum verbis affabor apertis,
Æqua utrisque tenens exactæ pondera libræ
Cœlitibus, thalamique jugo quæ colla dedere :
Ac mihi sit testis magnus moderator Olympi.
Quanto virginitas melior quam vita jugalis,
Tanto etiam dubiam præcedit virginitatem
Conjugii sancti nexus castumque cubile.
Ergo virgineam vel prorsus dilige vitam,

Παρθενίην, εἴ σοί γε μένος, καὶ θυμὸς ὄρωρεν,
Ἠὲ γάμον στέργειν τὸν ὁμοῖον, ὥς ἐνέπουσι,
Δεύτερον ἐκ πρώτοιο καλὸν πλόον. Ἀμφοτέρων δὲ
Φεύγειν ἀζυγέος τε βίου, ζυγίου τε πρόσωπον,
Μιγνύντας μέλιτί τε χολήν, καὶ βόρβορον οἴνῳ,
Καὶ Σολύμοις Σαμάρειαν ἀλιτροτάτην ἱεροῖσιν.
Οὐδὲ γὰρ ὥσπερ ὁδοῖο τιταινόμενον κατόπισθεν
Ἄψ ἰέναι πόνος ἐστὶν ἐτώσιος, οὐδέ τι τάρβος,
Ἠὲ βέλος πέμποντα μικρὸν προπάροιθε ποδοῖιν
Ῥῖψαι, μηδ' ἐπὶ τέρμα καὶ ἐς σκοπὸν ἄκρον ἱκέσθαι·
Οὐχ ὡς παρθενίην Χριστῷ βασιλῆϊ προθέντα,
Καὶ λογικὴν θυσίην, ἱερήϊον αἵματος ἐκτὸς,
Εἰς γάμον ἄψ ἰέναι. Θωὴ μόνον, ἀλλὰ μέγιστον
Πτῶμα πέλει, θανάτοιο πέλας, πρὸς δ' αἶσχος ἄληκτον,
Τῷ ἴκελον, ὡς εἴ τις ἐπ' οὔρεος ἀκροτόμοιο,
Ὧ πλείστοισι μόγοις προσεβήσατο χρυσὸν ὀρύσσων,
Ἢ θήρης μεθέπων γλυκερὸν πόνον, ἀπροτίοπτος
Ἐξαπίνης ἐπὶ γαῖαν ὀλισθήσειε πόδεσσι.
Τίς δ' ἀΐων Σάπφειραν ἀτάσθαλον, Ἀνανίην τε,
Κέρδεος οἳ σφετέροιο κακὸν μόρον ἠλλάξαντο,
Οὐ τρομέει καὶ μικρὸν ὑποσχεσίης τι κολούειν;
Καὶ γλῶσσαν χρυσέην τις, ἐπεὶ νοσφίσατο λάθρη
Ἀνδράσιν ἐν προτέροισι, παρεκνόον ἡγεμονῆος,
Εἷμά τε, χρῆμά τε βαιὸν, ὅλῳ δηλήσατο λαῷ.
Τοῖος παρθενίης ὀπίσω δρόμος, ἠὲ χερείων,

Virginitatem, si tibi vires sunt, et voluntas impellit,
Aut nuptias elige similes [virginitati], ut aiunt,
Secundam a prima felicem tenens navigationem. Utriusque autem vitæ
Fuge, cælibis nempe et conjugalis, speciem,
Qua miscetur fel melli, et cœnum vino,
Et sacris Hierosolymis nefanda Samaria.
Non enim sicut qui per eamdem viam regreditur,
Retro euntis inanis est labor, nec quidquam ipsi timendum:
Aut qui parvam sagittam emittens, eam ante pedes
Projicit, nec ac destinatum summumque scopum pertingit:
Non sic etiam, si quis virginitatem Christo regi obtulit,
Rationale sacrificium, victimam incruentam,
Nuptias si deinceps quæsierit, jactura tantum illi, verum gravissimus
Est casus morti proximus, ac propterea opprobrium indelebile,
Huic simile, ac veluti si quis e monte prærupto,
Quem multo sudore conscendit, ut aurum effoderet,
Aut venationis gratum amplexus laborem, ex improviso
Statim in terram pedibus corruerit.
Quis vero audiens Sapphiram infelicem et Ananiam,
Lucro qui suo malam mortem commutarunt,
Non vereatur vel modicum quid de promisso decedere?
Regulam etiam quis auream cum furtim subripuisset
In veteri populo, inscio duce,
Vestem et pecuniæ modicum, toti nocuit genti.
Talis est qui virginitatem amplexus retro graditur, aut etiam deterior,

416 *Δεύτερον ἐκ πρώτοιο. Quemadmodum, qui mari iter faciunt, cum eum quem maxime optant, nequeant, proximum illi tamen, quanquam non adeo commodum, cursum tenere conantur: ita, quibus ad virginitatis laudem aspirare per carnis infirmitatem non licet, ut ii matrimonium contrahant.*

418 *Μιγνύντας.* Reg. 39 μιγνύντα.

419 *Ἱεροῖσιν.* Reg. 991 ἱερεῦσι.

420 *Τιταινόμενον.* Regius 991. Coislianus sup. lin. ἑλκόμενον. *Qui, inquit, iter, quod fecerit, veluti relegit ac retexit, aut qui scopum, ad quem collimabat, non est assecutus, nihil aliud quam operam lusit. At virginis longe alia est ratio. Quisquis enim virginitatis, quam Deo voverat, abjecto studio, ad conjugatam vitam regreditur, non modo priorem operam lusit, sed gravissimo crimine sese obstringit.* (Bill.)

428 *Ἴκελον.* Coisl. εἴκελον.

430 *Ἀπροτίοπτος.* Reg. 990 ἀπροτίοπτον.

432 *Ἀνανίην.* Reg. 39 Ἀνανίαν.

434 *Τι κολούειν. Quam vel leviter promissa violare: quidquam voto detrahere.*

435 *Καὶ γλῶσσαν.* Vid. tom. I, pag. 626.

436 *Παρεκνόον. Præter voluntatem ducis.*

METRICA VERSIO.

Si genus hoc vitæ arridet, vel, membra domare
Si nequeas, thalamo cervicem innecte jugali.
Utque is, qui ratibus secat æquora vasta, secundum
Sic teneas cursum, primo et meliore negato.
Ast fœdam vitæ misturam utriusque caveto,
Nec cœnum vino, nec felli dulcia mella,
Nec sacris Samaram Solymis misceto nefandam.
Non etenim ut vano torquet sua membra labore,
Qui relegit gressus, pedibus quos triverat ante,
Vel ferit emissa stultus loca densa sagitta,
Aut illam ante pedes laxato projicit arcu,
Nec, quo tendebat, temere volitantia fixit
Spicula: sic etiam qui Christo virginitatem,
Spirituale velut sacrum vacuumque cruore,
Obtulit, atque pedem referens connubia quærit,
Non illi hoc facinus tantum jactura futurum est,
Sed casus gravis, et morti vicina ruina,
Et probrum ac labes omni durabilis ævo.
Non secus ac si quis prærupto e vertice montis,
Quem sudore gravi reptans ascenderat, aurum
Ut foderet, cursuve feras agitaret agrestes,
In terram subita lapsus cadat ille ruina.
Quis porro pœnam Ananiæ Saphiræque tremendam
Cum legit, occultos nummos qui morte luerunt,
Non, etiam leviter, metuit perfringere vota?
Isque etiam in linguam effictum qui sustulit aurum,
Vestesque, et paucos ignaro principe nummos,
Sacrilego totam constrinxit crimine gentem.
Virginis haud levius crimen, quæ perfida cursum
Egregium linquens, misere in contraria fertur.

Ὅσσατιον προφέρει λάχος ἔμπνοον. Ὡς ἀπόλοιτο
Συζυγίη, τὴν οὔτι γαμήλιος ἥρμοσε θεσμὸς,
Ἀλλ' ὅστις ψυχὰς αἰεὶ προπάροιθεν ἰούσας
Ἂψ ἐρύει, χθαμαλοῖσιν ὅπως πλεόνεσσιν ἀνάσσῃ,
Πρῶτος ἀπ' οὐρανίοιο κλέους ἐπὶ γαῖαν ἐλυσθεὶς,
Ἧς ὑπεροπλίῃσιν ἀτιμίης ζυγὸν ἕλκων
Ἐνθάδε· τοῦ περ ἀεὶ κέντρον πεφυλαγμένος [εἶναι.
Ἤδη καὶ τοκέεσσιν ἐγὼ μυθήσομ' ἄριστα,
Ὧν βίος ἐν χείρεσσι, καὶ αἴσχεα, καὶ κλέος ἐσθλὸν
Παρθενικῶν, πηοῖς τε σαόφροσι, καὶ μελεδῶναις.
Οὐ θέμις, οὐδ' ἐπέοικε βιάζεσθαι μεγάλοιο
Πλάσμα Θεοῦ. Πάντες γὰρ ἑνὸς γένος, ὅστις [ἀνάσσων,
A Ὅστις ἀνασσομένοις ἐναρίθμιος, ὅστις ἄνολβος,
Ὅστις ἐρικτήμων, ὑψίθρονος, ἐς χθόνα νεύων,
Ὃς πολιῇσι πέποιθε, καὶ ὃς νεότητι γέγηθε.
Πάντες ἑνὸς, πάντεσσι πνοὴ μία, εἰς ἕνα πάντες
Νεύομεν. Ὡς δὲ Θεὸς πᾶσι βροτὸς ἶσος ἐτύχθη,
Καὶ θάνε, καὶ συνέγειρε, καὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔδωκε.
Τῷ μή τις σάρκεσσι φέρων χάριν ἀφραδέεσσι,
Παρθενικὴν ἀέκουσαν ἄγοι πρὸς λέκτρα καὶ εὐνὴν
Δραττομένην Χριστοῖο, πόθον βιόωσαν ἄριστον,
Πούλυπον ἐκ θαλάμης πέτρην κοτύλῃσιν ἔχον- [τα,
Ἠέ τιν' ὄρνιν ἀοιδὸν ἀπ' εὐτύκτοιο καλιῆς.
Ἀλλ' εἰ μὲν φιλόχριστον ἔχεις κέαρ, ἤ σέ γε δεσμοῖς
Θειοτέροις ἐνέδησε Θεὸς, κόσμου τ' ἀνάειρε,

Quantum scilicet pars spiritualis præstat. Sic pereat
Conjunctio, quam nullatenus connubialis lex instituit,
Sed ille, qui semper animas ad recta tendentes
Retro trahit, jacentibus ut pluribus imperet,
Primus ab ætherea gloria in terram dejectus,
364-365 Sua pro superbia, infamiæ jugum trahens
Hic, cujus stimulum semper observa.
Jam et parentibus ego præcipiam optima,
Quorum in manibus vita, et dedecus, et gloria nobilis
Virginum, affinibusque prudentibus et curatoribus.
Nec fas est, nec decet vim facere magni
Figmento Dei. Omnes enim unius progenies sumus, qui regnat,
Qui subditis annumeratur, qui caret divitiis,
Qui multa possidet, alto insidens solio, in terram vergens,
Qui canis confidit, et qui juventute gaudet.
Omnes ex uno, omnibus idem spiritus, ad unum omnes
Tendimus. Ut autem Deus omnibus mortalis similis effectus est,
Et mortuus est, et nos secum suscitavit et ad cœlum evexit.
Quare ne quis stolidæ carni indulgens,
Ad thalamos et cubile invitam trahat virginem,
Quæ Christum sequitur ardenti flagrans amore,
Quasi polypum saxo adhærentem [depelleret] e cavo cubiculo,
Aut aliquam avem canoram e nido pulchre elaborato.
Verum si Christi amicum cor habeas, aut te vinculis
Divinioribus constrinxit Deus, mundoque sustulit,

439 *Ὡς ἀπόλοιτο συζυγίη. Sic pereat conjunctio*, nempe sceleratum illud sacrarum virginum introductitiorumque virorum contubernium.

442 *Ἐρύει*. Chig. ἐρύσει.

443 *Ἀπ'*. Sic Coislianus et Regius 990. Edit. ἐπ'. Mox ἐλυσθεὶς. Regius 991 ἑλκυσθείς. Sup. lin. παραλυθεὶς, ὀλισθείς.

444 *Ἧς ὑπεροπλίῃσιν*. Ita supra, sect. I, poem. IV, vers. 47, *De mundo*. Sic apud Homerum, *Iliad.* I, 205.

Ἧς ὑπεροπλίῃσι τάχ' ἄν ποτε θυμὸν ὀλέσσῃ.

Suis superbiis cito tandem animam perdet.

445 *Εἶναι*. Ita Reg. 991. Coisl. sup. lin. γενοῦ.

448 *Μελεδῶναις*. Reg. μελεδωνοῖς. Sup. lin. φροντισταῖς.

455 *Ἴσος ἐτύχθη*. Duo Regg. ἶσον ἐτέχθη. Sup. lin. ἐγεννήθη, *natus est*.

456 *Συνέγειρε*. Non bene Billius, *ad vitam rediit*: verum *conresuscitavit, et sedere fecit in cœlestibus*. Ephes. II, 6.

459 *Βιόωσαν*. Duo Regg. βοόωσαν, et sup. lin. κράζουσαν, *flagranti inclamans desiderio*.

460 *Πέτρην*. Coisl. πέτρῃ.

462 *Ἔχεις*. Reg. 59 ἔχοις.

463 *Ἀνάειρε*. Reg. ἀνάειρεν.

METRICA VERSIO.

Imo etiam quanto melior res prædita vita,
Tanto etiam furto graviori astricta tenetur.
Ac pereat thalamus, pereat conjunctio vitæ,
Quam non lex thalami, non connubialia jura
Sanxerunt, verum ille animas qui recta tenentes
Invidus obtorto collo in diversa retorquet,
Ut premat imperii majorem compede turbam.
Primus ab æthereo ad terram splendore volutus,
Ac tumidæ mentis pœnam, grave dedecus, atque
Immortale tulit probrum; quem nocte dieque
Observa, stimulum tibi ne defigat acerbum.
Vos ego converso jam nunc sermone, parentes,
Alloquar, in quorum manibus jacet arbitrioque
Gloria virgineæ vel fœda infamia prolis.
Ac simul ad charos etiam dabo dicta propinquos,
Et quibus ætatis commissa est cura tenellæ.
B Haud decet, haud fas est magni figmenta Parentis
Cogere; namque omnes ab origine fluximus una,
Et rex, et regi qui vectigalia pendit,
Dives, inops, altis soliis quique insidet, et qui
Vergit humi, florensque annis, fractusque senecta:
Omnes ejusdem soboles patris, omnibus idem
Spiritus, ad regem cuncti properamus eumdem.
Omnibus est natus, mortem tulit omnibus æque
Christus, et ad vitam rediit, vitamque beatam
Obtulit et rutili convexa palatia cœli.
Nemo igitur stolidæ vanissima gaudia carnis
Dum sequitur, Christi quæ flagrat amore, puellam
Invitam ad thalamos revocet, Veneremque molestam:
Ac velut hærentem saxo affixumque rigenti
Polypon, aut volucrem tentet depellere nido.
Quin tua si potius transfixit pectora Christus,

Στήσεις προφρονέως Χριστῷ περικαλλέα νύμφην,
Ἢ κοῦρον, φιλότεκνος ὅπως πάρος Ἄννα Σαμουήλ,
Σῶν καθαρῶν λαγόνων ἱερὸν γόνον, ἔμπνοον ἱρὸν,
Πάντων πρωτοτόκων ἱερώτερον, ἀσταχύων τε
Καὶ βοτρύων, οὓς κεῖρεν ἀπάργματα γηπόνος ἐσθλός.
Εἰ δὲ σύ γε Χριστοῖο μέσος κόσμοιό τε βαίνεις,
Ἶσον συζυγίῃ τε καὶ ἀζυγίῃ ζυγὸν ἕλκειν,
Ἀμφοτέρων δ' ὅσα καλὰ, καὶ ὅσσ' ἀντίξοα λέξας,
Εὖ καὶ ἐπισταμένως, καὶ τέρματα δισσὰ χαράξας,
Ἕσπεο τῇ κεν ἴοι θερμὸς πόθος ἠδ' ἐπάρηγε,
Τῇ μὲν δουλοσύνῃ, τῇ δ' οὐρανίοισι πόθοισιν.
Ἥτις δ' ὡριός ἐστι γάμῳ, καὶ σώφρονι βουλῇ
(Καὶ δεσμὸς ἀλόχῳ μὲν ἀνὴρ, τοκέες δὲ θυγατρὶ,
A Χριστοῦ δ' ἀμφοτέροισι φόβος, φίλτρον δ' ἀγάμοισι).
Μήτε λιλαιομένην ἀνδρὸς ἀποέργαθε κούρην,
Μήτε Θεῷ πελάουσαν ἐς ἀνέρος οἶκον ἐπείγειν,
Ἄχρι καὶ ἀτρεκίης, πειρᾷν γε μὲν οὔ τι μεγαίρω.
Εἰ δέ γε συζυγίῃ μὲν ὅλην φρένα χεῖρα τε δοίης,
Καὶ στήσαις θαλάμους τε, χοροιτυπίας τε, πότους τε
Καγχαλόων, καὶ γῆρας ἀποξύσειε μενοινὴ,
Παρθενικὴ δ' ἀπὸ σεῖο φυγὰς πρὸς Χριστὸν ἀνέλθοι,
Ὥς τε Δίκη τοπάροιθε, βοὸς κταμένου ἀροτῆρος,
Δείδια μὴ κοτέῃσι Θεὸς ψήφοις ἀνίσοισι
Τῷ ὑποδάμναθ' ἅπασα χοὸς φύσις, ὡς πυρὶ κηρὸς

Offeres prompto animo formosam Christo sponsam,
Aut puerum, filiorum amans, ut olim Anna Samuelem
Sancti tui uteri sacram prolem, vivam hostiam,
Omnibus primogenitis præstantiorem, et aristis
Et uvis, quas pius agricola primitias carpsit.
Si vero tu medius Christum inter et mundum incedis,
Æqua lance conjugium et cælibatum expende,
Ac utriusque quæcunque bona, et quæcunque incommoda referens
Bene ac scienter, et geminos fines describens,
Sequere quo fert ardens voluntas, aut auxilium præsta,
Sive servituti [conjugali], sive cœlestibus desideriis.
Quæ vero matura est thalamo et prudenti consilio
(Vinculum quidem uxori est vir, parentes filiæ,
Utrisque autem Christi timor, amor vero innuptis),
Neque cupidam viri prohibe puellam,
Neque Deo adhærentem in viri domum compelle.
366-367 Interea, an verum sit desiderium, explorare et periculum facere non prohibeo.
Sin autem connubio totam mentem manumque dederis,
Et institueris thalamos, choros, convivia,
Lætus animo, et senium excusserit cura,
Et virginitas a te fugitiva ad Christum accesserit,
Ut quondam Astræa, cum bos arator interfectus est,
Vereor ne Deus irascatur judiciis iniquis,
Cui subdita est omnis terrena natura, velut igne cera

466 *Σῶν*. Duo Regg. τῶν. Mox, ἱερόν. Chig. sup. lin. θυσίαν.

467 *Ἱερώτερον*. Chig. ἱερώτατον.

468 *Κεῖρεν*. *Offert*, vel *carpsit*.

471 *Ὅσσ'*. Sic Coisl. et Reg. 992. Edit. ὅσα. Mox, λέξας. Duo Regg. λέξεις

477 *Φίλτρον δ' ἀγάμοισι*, *amoris ut innupti tenentur. Eorum animis amor inardescit*

480 *Ἄχρι καὶ ἀτρεκίης*, *donec veritatem exploraveris.*

483 *Μενοινή*, *cupiditas.*

485 *Ὥς τε Δίκη*. Alludit ad Aratum, qui fingit Δίκην, seu Justitiam, quam Latini *Astræam* vocant, bove cæso, terras reliquisse atque in cœlum avolasse. Tanta enim, ait Tullius, lib. II *De natura deorum*, aurea ætate utilitas percipi putabatur ex bobus, ut eorum visceribus vesci scelus haberetur. Columella in Præfat. lib. VI, ait olim tam capitale fuisse necare bovem quam civem. Plinius, lib. VIII, cap. 45, scribit, quemdam ob interfectum bovem actum fuisse in exsilium. BILL.

486 *Ψήφοις ἀνίσοισι*. Reg. 993 ψήφοισιν ἀνίσοις

METRICA VERSIO

Atque ea divino Pater immortalis amore
Implevit, Christo ne sit grave sistere nympham,
Aut puerum, ut quondam, gremio quem fuderat, Anna,
Quo nullum numen sacratius, hostia viva
Primigenis cunctis præstantior, omnibus uvis
Et spicis, manus agricolæ quas sedula carpit,
Primitiis frugum dum cœli Numen adorat.
Quod si inter Christum mundique incedis amorem
Lance pari studeas utramque expendere vitam,
Quæque bona, et quæ sint utriusque incommoda partis,
Egregiis verbis referens, quemque utraque fine u
Spectet: tum demum tulerit quocunque voluntas
Illius, huc sequere, ac thalamo vel porrige dextram
Auxilii, vel divinæ succurrito flammæ.
At quæ maturis jam vitæ adoleverit annis,
Ut vel mortali possit, vel nubere Christo
B (Ut vir enim uxori, sic natæ vincla parentes:
Atque utrique Deum metuunt, sed virgo, timore
Depulso, flammis cœlestibus ardet in illo):
Hanc neque connubii cupidam coitusque virilis
Reprime: nec rursus cupientem nubere Christo,
In thalamos compelle graves, et trade marito.
Nec tamen impedio quin tentes nonnihil illam,
Quamque habeat mentem, explores, faciasque periclum.
At vero totam si tu mentemque manumque
Connubio dederis, thalamos, epulasque, chorosque
Instituens, animo lætus, curisque molestum
Talibus excutiens senium, misereque fugata
Virginitas cœlos repetat, Christoque querelas
Deferat, ut quondam terris Astræa relictis
In cœlum rediit, cum bos est cæsus arator:
Quam vereor ne judiciis Pater almus iniquis
Offensus, justa facinus grave vindicet ira!

Πινύμενος. Τάρβος δὲ Θεοῦ καὶ σάρκ' ἐπέδησεν.
Ἔστι καὶ οὐρανίοισιν ὁμοίϊος ἐνθάδε λάτρις·
Ἔστι καὶ ἐν θνητοῖσι νόος θεότητι πελάζων.
Ἤλιτε δ' ὅστις ἔμιξε φύσιν σάρκεσσιν ἄσαρκον,
Ἀγγελικῶν τε πόθων κρατεροὺς ἀνέηκε Γίγαντας,
Καὶ γαῖαν ἐκάθηρεν ἁμαρτάσιν οὐρανιώνων.
Ἑλλήνων τάδε παισὶν, ἐπεὶ παθέεσσιν ἐκεῖνοι
Ἄλκαρ, ἐμητίσαντο θεοὺς στήσασθαι ἀλιτροὺς,
Κλέπτας, ἀνδρογύνους, μοιχοὺς, ἀλιτήμονας ἀνδρῶν,
Ἀνδροφόνους, τεκέων δηλήμονας, ἠδὲ τοκήων.
Οὐκ οἶον, παθέων δὲ καὶ αὐτῶν ἱρὰ τέλεσσαν.
Ἄθρει δὴ πρώτιστον ὅσ' ἔπλετο μαργοσύνῃσι,
A Ταῦρος, κύκνος, ὄφις, χρυσὸς, πόσις, ὄρνις, [ἅπαντα
Ὅσσα μιν ὠκὺς ἄνωξεν ἔρως κοῦρός τ' ἀλαπαδνός.
Κεῖνοι παρθενίην μὲν ἀτιμάζοιεν ἐραννὴν,
Σαρκοπέδην. Κείνοισιν ἀπιστοτάτη χροὸς αἴγλη,
Οἵ σφισι μετρείουσιν ἀτασθαλίῃσιν ἅπαντας.
Οὐ καθαρῆς γλήνης δὲ κατηφέα τείρεα λεύσσειν·
Καὶ χθὼν ἔμπεδός ἐστιν, ἰλιγγιόωσι δ' ἄπιστος.
Ἡμῖν δ' οὐ θέμις ἐστὶν ἐλεγχείην καταχεύειν
Παρθενίης. Τί δ' ἄπιστον ἔρον Χριστοῦ βασιλῆος
Εὐνάζειν βροτέους τε πόθους καὶ σαρκὸς ἐρωὰς,
Ὡς πάρος αἱματόεντα ῥόον σχέθεν αἱμοῤῥοούσης

Liquefacta. Timor etiam Dei carnem constrinxit.
Est cœlestibus similis, qui in terris cultor est :
Est etiam inter mortales animus Divinitati appropinquans.
Peccavit, quisquis carni naturam carnis expertem miscuit,
Angelicisque desideriis fortes eduxit Gigantes,
Et terram expurgavit criminibus cœlestium.
Græcorum hæc filiis : si quidem illi suis criminibus
Patrocinium excogitarunt, deos statuendo peccatores,
Fures, androgynos, adulteros, deceptores hominum,
Homicidas, natis crudeles, atque etiam parentibus.
Nec hoc tantum, verum etiam et ipsis criminibus sacrificia obtulerunt.
Adverte primum deorum, quot deditus fuerit flagitiosis cupiditatibus,
Qui tauri, oloris, serpentis, auri, mariti, volucris omnesque induit formas,
Quascunque illi jussit celer amor et puer effeminatus.
Illi quidem amabilem spernant virginitatem,
Carnis compedem. Illis incredibilis sit corporis splendor,
Qui propriis omnes sordibus metiuntur.
Oculi est non sani obscura sidera cernere;
Et terra stabilis est, sed vertigine laborantibus infida.
Nobis autem fas non est probrum infundere
Virginitati. Quid vero incredibile, si amor Christi regis
Sopiat mortales affectus et carnis impetus,
Ut olim sanguineum fluxum cohibuit hæmorrhoissæ,

488 *Πινύμενος*. Tres Regg. τηκόμενος. Mox, καὶ σάρκ' ἐπέδησε. Sic tres Regg. et Chig. sup. lin κατεπέδησεν. Male edit. κατὰ σάρκα. Hæc ad ea, quæ sequuntur, pertinent : *timor etiam Dei ineundi matrimonii causa exstitit*. Quo fit ut conjux cultor Dei cœlestibus similis sit, et inter mortales animus deitati appropinquans.

492 *Ἀνέηκε Γίγαντας*. Schol. sic habet : Ὡς ἄρα ἄγγελοι ποτὲ γυναιξὶ συγγένοντο, καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν συναφείας γίγαντες ἐγένοντο, *Ut nempe angeli quondam cum mulieribus congrediebantur, ex quorum copula procreati sunt gigantes*. At si ita voluit Schol. aut Gregorium velle putavit, errore deceptus est. Figmentum istud Græcorum esse ait ipse Gregorius. Jampridem explosa fuit illa opinio, exsulatque ab Ecclesiæ septis. Combef.

493 *Καὶ γαῖαν ἐκάθηρεν*. Quis facinorosos homines accusare, et supplicio afficere audeat, cum eorumdem criminum dii convicti teneantur?

495 *Ἄλκαρ, ἐμητίσαντο*. Duo Regg. et Chig. ἄλκαρ ἑοῖς μήσαντο. Vide primam Invectivam in Julianum Apostatam, tom. I, p. 144; et infra, lib. II, sect. 2ª, poem. VII, vers. 92, ad *Nemesium*, ubi iterum leguntur isti versus.

496 *Ἀνδρῶν*. Duo Regg. et Chig. ἄνδρας.

499 *Πρώτιστον*. Sup. lin. πρῶτον τῶν θεῶν, nempe *Jovem*.

504 *Σφισι μετρείουσιν*. Reg 991 σφῇσι μετρέουσιν.

509 *Ἐρωάς*. Sup. lin. ὁρμάς.

METRICA VERSIO.

Cui natura omnis cedit terrena, pavensque,
Cera velut rapidis flammis admota liquescit,
Et mentes hominum terret, versatque tremore.
In terris porro qui sancte Numen adorat,
Hic similis superis, hic divum proximus ædi.
Is vero haud dubie fœdo se crimine vinxit,
Qui teneræ carni naturam carne vacantem
Miscuit, angelicoque eduxit amore gigantes,
Criminibusque deum purgavit atrocibus orbem.
Hæc Græci fingant, quorum vesania divos
Condidit auctores vitii scelerumque patronos,
Fures, androgynos, mœchos, pestesque virorum,
Carnifices, natos tollentes morte patresque.
Quodque etiam multo gravius, templisque sacris- [que
Crimina non puduit miseros ornare nefanda.
Perspice, quam varias proles Saturnia formas
B Sumpserit, insanæ Veneri dum laxat habenas.
Nunc avis efficitur, nunc serpens atque maritus,
Nunc taurus nive candidior, nunc cygnus et aurum :
Et quascunque jubet natus Cythereide, formas
Arripit, ac pueri quamprimum jussa facessit.
His sane probro sit ; carnem compede stringens
Virginitas nullo his prorsus celebretur honore :
Hi fieri non posse putent, ut carnea moles
Fulgeat, expendunt propriis qui sordibus omnes.
Ast ægri est oculi nigrantia cernere cœli
Sidera ; sic tellus, quamvis immota quiescat,
Volvitur ipsa tamen cæca vertigine captis.
At nos virgineam probris conscindere vitam
Haud decet, et duris insontem carpere verbis.
Quid mirum in medio si fixus corpore Christus
Humanos omnes pellat violentus amores,
Sanguineum ægrotæ solo velut ante repressit

Ἀψαμένης· κλέφθη γὰρ ἑκὼν Θεὸς, ἡ δὲ ῥεέθρων
Αὐαλέη πηγὴ τῆμος θάλεν, εὖτ' ἐμαράνθη.
Ἠὲ πυρὸς, ξιφέων τε καὶ ὕδατος, ἀργαλέων τε
Θηρῶν, δαπτομένων πικροῖς μελέων κεράεσσι.
Θυμὸς Χριστιανοῖσιν ὑπέρτερος, εὖτε διώκτης
Καιρὸς ἐπισπέρχῃσι Θεοῦ πέρι δῆριν ἐγείρων.
Οὐκ ἄϋπνος κείνοισι βίος, καὶ ἀνέστιος αἰών;
Εὐχαί τε, στοναχαί τε ἀκαμπέες; οὐ δακρύοισι
Τήκοντ'; οὐ νυχίῃσι καὶ ἠματίῃσιν ἀοιδαῖς,
Ἔνθεν ἀναθρώσκουσι βίον καὶ σάρκα λιπόντες;
Οὐκ ὀλίγοις σπινθῆρσι πνοὴ κατερύκετ' ἐδωδῆς;
Οὐ σήραγγας ἔχουσι δόμους, καὶ δέμνια πέτρην,
Ἠδ' ἁπαλὰς ποίας τε καὶ αὐαλέους κλαδεῶνας;
A Οὐ θηρσὶ ναίουσιν ὁμέστιοι ὠμοβόροισιν,
Ὥς κεν ὑπεκκακότητα χοὸς καὶ δεσμὰ φύγωσιν;
Ὡς δ' ὄρνιν φοίνικα φάτις θνήσκοντα νεάζειν
Ἐν πυρὶ τικτόμενον, πολλῶν ἐτέων μετὰ κύκλα,
Γηραλέης κονίης ξεῖνον γόνον αὐτογένεθλον,
Ὣς οἵ γε θνήσκοντες ἀείζωοι τελέθουσι,
Δαιόμενοι πυρόεντι πόθῳ Χριστοῦ βασιλῆος.
Ἐν δ' ὀλιγοδρανίῃ κεῖται σθένος εὐσεβέεσσι.
Ταῦτα τίς εἰσορόων, οὐ σπένδεται ἠϊθέοισι
Γηθόσυνος σάρκεσσιν, ἐπεὶ ζέσεν οἶστρος ἀρείων;
Ὦ φύσι παμμήτειρα, σὰ δ', οὐκ ἐμὰ θαύματα λέξω,
Ὅσσα καὶ ἐν χέρσοισι καὶ ἐν πελάγεσσιν ἔθηκας.
Πυνθάνομ' ὡς πτερόεσσα τρυγὼν, τρυγόνος φιλίοιο
Χηρωθεῖσ', ὁμόλεκτρον ἑὸν ποθέουσα σαόφρων,

Quæ ipsum tetigerat (Deum enim volentem furata est, et profluvii
Squalens fons tunc vigebat, cum aruit);
368-369 Aut vim ignis, ensiumve et aquæ, immaniumque
Ferarum, cum sævis lacerantur membra cornibus.
Animus Christianis major est, cum persecutionis
Tempus instat contra Deum bella movens.
Nonne insomnem ducunt illi et sine tecto vitam?
Nonne preces gemitusque perennes edunt? Nonne lacrymis
Madent? Nonne nocturnis diurnisque hymnis
Illinc prosiliunt vitam et corpus linquentes?
Nonne tenui victu spiritum sustentant?
Nonne pro domibus speluncas habent, et pro stratis saxum,
Vel molles herbas, aridosque ramos?
Nonne carnivoris feris contubernales habitant,
Ut nequitiam carnis et vincula effugiant?
Quemadmodum autem avis phœnix, ut fama est, moriens juvenescit
In igne genita, post multorum annorum circulos,
Ex veteri pulvere novam prolem se ipsa generans,
Sic illi profecto morientes semper vivi exsistunt,
Flagrantes ardenti desiderio Christi regis.
In infirmitate autem piis situm est robur.
Hæc quis perspiciens, fœdus inire cum castis
Carnibus non gaudebit, cum exarserit flamma meliore?
O natura omnium parens, tua quidem, non mea miracula narrabo,
Quæcunque in terris et in mari fecisti.
Audio quod alata turtur, turture dilecto
Viduata, conjugem suum casta lugens,

512 *Εὖτ' ἐμαράνθη*. Int. Coisl. ξηροποιὸς πηγὴ τοῦ ῥεύματος τότε ἀνέθαλεν, ὅτε μαρανθεῖσα ῥέειν ἐπαύσατο. *Tum scaturiebat, cum siccatus est : tum florebat, cum siccatus fluere desiit.*

514 *Δαπτομένων*. Reg. 991 addit τε. *Lacerantium* vel passive *laceratis*.

522 *Δέμνια*. Στρώματα, *stragula, cubile.*

525 *Ὑπεκκακότητα*, id est ὑπέκκαυμα, carnis libidinis facem, fomitem.

526 *Φοίνικα*. De hac ave plurima leguntur, lib. v *Constit. apost.*, apud Cyrillum Jeros. Catech. *De resurrectione*, et apud Herod. lib. II.

531 *Ἐν δ' ὀλιγοδρανίῃ*. Sic Paulus II Cor. XII, 9 : *in infirmitate perficitur virtus*.

532 *Σπένδεται*. Sup lin. φιλοῦται. Mox ἠϊθέοισι. Sup. lin. ἀγάμοις, ἰσοθέοις σάρκεσσι, *cum castis corporibus*.

533 *Ζέσεν*. Sup. lin. ἐθερμάνθη.

534 *Ὦ φύσι παμμήτειρα*. *O rerum natura parens, o maxime divum*. Bill. non satis caute.

METRICA VERSIO.

Profluvium tactu (namque est furata salutem
Illa volente Deo, siccataque vena cruoris),
Aut gladios, undasque graves, flammasque feroces,
Immanesque feras laniantes corpora sancta?
Christicolis animus circum præcordia major
Exilit infestus quoties movet arma tyrannus,
Persequiturque fidem Christi, belloque lacessit :
Tum vitam insomnem ducunt tectoque carentem :
Tum gemitus lacrymæque fluunt, tum vota, preces [que,
Tum dulces hymnos noctuque diuque canentes
Sidera summa petunt, mundoque et carne relictis,
Tum tenui victu sustentant corporis artus :
Antra vicem tecti præbent vastæque cavernæ,
Strata lapis, mollesque herbæ, ramique viroris
B Expertes, sylvasque truces, atque invia quærunt
Cumque feris habitant, fugientes vincula carnis.
Ut phœnix moriens primos revirescit ad annos,
In mediis flammis post plurima lustra renascens,
Atque novum veteri surgit de corpore corpus :
Haud secus egregia redduntur morte perennes,
Dum pia divinis ardescunt pectora flammis.
Corpore in afflicto sita vis roburque piorum est.
Hæc quisquis bene perspiciet, cum corpore fœdus
Non feriet, postquam meliore exarserit igni.
O rerum natura parens, o maxime divum,
Arbitrio qui cuncta regis, miracula pandam
Jam tua, quæ terris lucent, vastumque per æquor.
Ut semel est dulci turtur viduata marito,

Οὐ δέχεται πόσιν ἄλλον ἑῆς καθύπερθε καλιῆς.
Ὄρνι σοφή! Μερόπεσσι δ' ἁγνὸς βίος, ὅσσον ἀρείων!
Οὐδὲ μὲν οὐ λακέρυζα μελάγχροος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
Ζώει κουριδίοιο πόθου τμηθεῖσα κορώνη,
Πάντα πόσιν στυγέουσα, ἐπὴν φίλον εὖνιν ὀλέσσῃ.
Ἰχθύσι δ' εἰναλίοισι νόμος, παύροις μὲν ἄθεσμος,
Ἀμφὶ γάμους, πολλοῖς δὲ σαοφροσύνης τε μέμηλε,
Καὶ θαλάμων, ἀλόχων τε. Δίκη δέ τε κἀνθάδ' ἀνάσσει.
Ἄλλοι δ' οὐ πλεόνεσσιν ἑνὸς μογέουσι τόκοιο,
Ἄλλοι δ' εἰαρινῇ μούνῃ φιλότητι γάνυνται,
Καὶ πλέονες. Μέτρον δὲ φύσις ἐπέθηκε πόθοισι.
Καιρὸς δ' αὖ φιλότητος ἐνηέος ἐστὶν ἅπασιν,
Ἠερίοις ἁλίοις τε καὶ ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν ὁδεύει.
A Οὐδ' ἐκτὸς προχέουσιν ὅρου πόθον, ἀλλὰ δέονται
Ὥρια μαργαίνοντες, ἐπὴν σφεας εἶαρ ἐγείρῃ.
Καὶ ῥ' οἱ μὲν μιγάδεσσιν ἐπαΐσσουσι γάμοισι,
Τοῖς δ' ἄλοχοί τε μέλουσι φίλαι, καὶ θεσμὸς ἔρωτος.
Οἰοτόκος δ' ἄλλοισιν ἐπάρκιος ἔπλετο μῖξις,
Ὡς τινες, οἳ ζώων τε γόνους καὶ πάντ' ἐφράσαντο.
Εἰ δὲ καὶ ἀφραδέεσσι σαοφροσύνης τι μέμηλε,
Πλάσμα Θεοῦ, σὺ δὲ σαρκὸς ὅλον νόμον οὔτι πεδήσεις,
Ἢν ἐθέλῃς; Εἰκτὸς δὲ λόγῳ βροτὸς, ὡς πυρὶ χαλκός.
Εἰ δ' οὐ σαρκὸς ἄνασσα λόγου φύσις, ὥς μ' ἐθέωσεν
Εἰκὼν, τί πλέον ἡμῖν ὁμοίϊα κινυμένοισιν;
Εἴ τοι καὶ πλεόνων φύσις ἄσχετος, ἀλλὰ τόδ' ἴσμεν,
Πολλάκι καὶ ξυνῆς φύσιος κρατέουσαν ἐφετμήν.

Non admittit alium maritum suum supra nidum.
O sapiens avis! mortalibus autem casta vita quanto præstantior?
Quinetiam vel garrula nigricolor ipsa cornix
Vivit, abjecto omni nuptiarum desiderio,
Omnem maritum exosa, postquam dulcem conjugem amisit.
Piscibus vero marinis sua lex est, paucis quidem neglecta,
Circa nuptias, imo pluribus temperantiæ cura est,
Et cubilium et uxorum; justitia hic quoque regnat.
Alii non pluribus quam uno partu laborant:
Alii autem solo amore verno delectantur,
Et pars major. Mensuram vero natura imposuit desideriis.
370-371 Tempus vero rursus placidi amoris est omnibus,
Aeriis, marinis, et quæcunque super terram gradiuntur:
Nec ultra limites effundunt desiderium, sed indigent
Tempestive lascivientia, ut ea ver stimulet.
Alia quidem commistis irruunt nuptiis;
Aliis vero dilectæ conjuges curæ sunt et lex amoris.
Unius feturæ aliis sufficiens est mistio,
Ut ferunt nonnulli, qui animalium partus et omnia considerarunt.
Sin autem vel ratione carentibus temperantiæ aliqua cura est,
Tu figmentum Dei, non totam carnis legem astringes,
Si volueris? Mortalis rationi cedit, velut æs igni.
Si autem carnis domina non est rationis natura, sicut me Deum effecit
Imago, quid amplius nobis est qui iisdem motibus agitamur?
Quamvis autem plurium indomita sit natura, illud tamen scimus,
Sæpe communem naturam coercet præceptum.

538 *Οὐ δέχεται.* Idem testatur Basilius, hom. 8 *in Hexaem.*

541 *Κουριδίοιο.* Sup. lin. ἐκ παρθενίης. *Quasi, cui virgo virgini nupserat:* tantam continentiæ laudem cornicibus tribuunt, qui de avium natura pertractarunt, ut exstincto conjuge, non parvo tempore, sed novem etiam ætates in summa castimonia viduæ perseverent. BILL.

542 *Εὖνιν.* Duo Regg. ὄρνιν.

546 *Τόκοιο.* Reg. 990. Chig. τόκοισιν.

550 *Γαῖαν.* Sic duo Regg. Edit. prave παῖαν.

551 *Οὐδ' ἐκτός.* Reg. 39 et 993 οὐκ. Mox, 993 φύσιν pro πόθον.

556 *Πάντ' ἐφράσαντο.* Reg. 39 et Coisl. πάντα φράσαντο.

558 *Οὔτι.* Coisl. οὐχί.

560 *Ὥς.* Duo Regg. et Coisl. ὅς.

562 *Εἴ τοι.* Coisl. εἴ τις.

563 *Φύσιος.* Duo Regg. φύσεως.

METRICA VERSIO.

Exstinctum gemit assidue, luctuque requirit.
O vere sapiens volucris! Mortalibus autem
Quanto virginitas tandem præstare putanda est?
Garrula quin etiam cornix orbata marito
Tristis agit vitam, cunctosque exhorret amores.
Nec vero multi circum connubia pisces
Finibus excedunt legum, temereque feruntur
In Venerem: vitam sed magna ex parte pudicam
Traducunt, thalamosque et jura uxoria curant.
Namque etiam in magno legis viget æquore regnum.
Sunt quibus est uno partu contenta libido:
Sunt qui duntaxat sub verni temporis horam
Femineo coitu gaudent; natura modumque
Imposuit Veneri, et rabidos frenavit amores.
Omnibus ac rursus coeundi tempora certa,
Aeriis, quæque in terra versantur, et alto.
Namque animal nullum fines excedit amoris,
Sed tempestiva stimulata libidine cuncta
In Venerem exorto turgentia vere feruntur.
B Ac quædam mistim coeunt discrimine nullo.
Cætera legitimo coitu definit amorem
Turba, suis rabidos sedans uxoribus ignes.
Sunt etiam quibus est unum satis edere fetum,
Ut scriptis retulere suis, quos noscere juvit,
Quotque et quam varios pariant animantia fetus.
Ergo pudicitiæ cum quamdam animantia curam
Bruta gerant, tu quem summus Dominator olympi
Omnipotente manu finxit, non compede totam
Astringes carnem, modo sit tibi prompta voluntas?
Sic etenim es factus, rationi ut cedere rectæ
Non minus ipse queas, quam ferrum cedere flammis.
Quod si ut me divum effecit cœlestis imago,
Non itidem tenet imperio mens optima carnem,
Dic mihi, quid tandem nobis animalia cedunt,
Motibus omnino si nos agitamur eisdem?
Quanquam autem multi affectus rapiuntur in omnes:
Communis tamen haud dubie natura frequenter

Καὶ γὰρ ἐμοὶ δέμας ἐστὶν ὁμοῖον· ἀλλά μ' ἔδησε
Σταυρὸς ἑλὼν, ᾧ σάρκα φέρων προσέδησα βαρεῖαν.
Χριστῷ συνθανέειν γὰρ ἐέλδομαι, ὡς συναερθῶ,
Πάντα φέρων Χριστοῖο, λόγον, δέμας, ἧλον, ἔγερσιν.
Ἄλλοις δ' αὐτομάτη σαρκὸς δέσις, οὐχ ὑπ' ἔρωτος
Θειοτέρου, τὴν οὔτι σαοφροσύνην καλέουσιν.
Ἔμπαγε μὴν γέρας ἐστὶ θεόσδοτον, ὕβριος ἐκτὸς
Ζώειν, εὐδιόωντά τ' ἔχειν νόον, ἠδ' ἀτίνακτον.
Ἄλλος δ' αὖ μέθυ λαρὸν ἀπήχθετο, ἄλλος ἐδωδὴν,
Τὴν ἄλλοι φιλέουσιν, ἀπέστυγεν· ἄλλος ἀϋτμήν.
Ἄλλοι δ' αὖ μερόπεσσιν ἀπεχθέα θυμὸν ἔχοντες,
Ἐσχατιὰς ναίουσι, βροτῶν δ' ἄπο τῆλε θέουσι
Προφρονέως. Σὺ δ' ἄπιστον ἔχεις νόον ἀζυγέεσσιν.
A Οὐ μὲν ἄπιστον ἔγωγε ὀΐομαι. Ἀλλ' ἐπὶ τάρβος
Φεύγεις, συζυγίης δὲ κακῶν ἐπελήσαο τῆμος.
Οὐδὲ πυρὸς μαλεροῖο διατρέχει, ἠΰτε γαίης,
Σκαίρουσα χθαμαλοῖσι ποσὶν τυτθὴ σαλαμάνδρη;
Ἰχθὺς δ' ἔμπυρός ἐστι, καὶ οὐ πυρὶ δάμνατ' ἀπίστῳ
Ἔμπυρος· αἰθόμενος δὲ, μέσης διαλάμπεται ἅλμης.
Οὐδὲ λίθος μάγνησσα σιδήρεον ὅλμον ἀνέλκει;
Οὐδ' ἀδάμας ἀδάμαστος; ὁ δ' οὐ σέλας ἧκε σιδήρῳ
Θεινόμενος, ἄλλος δὲ σελάσσεται ὕδατι βαιῷ.
Ὕδατι μὲν σέλας ἧκεν, ἀπημγάσθη δ' ἄρ' ἐλαίῳ.
Ὅσσα τε δ' αὖ καὶ τῶνδε παροίτερα θαύματ' ἔασι,
Τίς κεν ἀριθμήσειεν; ἐπεὶ πάρα πόλλ' ἀγορεύειν.
Παίζει γὰρ λόγος αἰπὺς ἐν εἴδεσι παντοδαποῖσι

Nam et mihi est corpus simile: sed me vinxit
Eripiens mundo crux, cui gravem ultro allixi carnem.
Cum Christo enim mori cupio, ut simul sursum ferar,
Omnia ferens Christi, verbum, corpus, clavum, ad vitam reditum.
Alii sua sponte carnem domant, non ex amore
Divino; quod nequidem temperantia appellatur.
Attamen præmium est a Deo datum, sine labe
Vivere, tranquillamque habere mentem et immotam.
Alius gratum horret vinum; alius epulas,
Quas alii amant, odit; alius odores.
Alii vero rursus inimicum hominibus animum habentes,
Loca remotissima habitant, et ab hominibus procul fugiunt
Alacriter. Tu autem incredulam habes mentem cœlibibus.
Nec tamen incredibile ego crediderim. Sed specie timoris
Fugis, connubiique malorum nunc es oblitus.
Nonne per ignem ardentem currit, ac veluti per terram,
Saliens brevibus pedibus parva salamandra?
Empyrus est piscis, nec infido igne absumitur,
Ignitus cum sit, verum ardens in medio mari effulget.
Nonne lapis magnes mortarium ferreum trahit?
372-373 Nonne adamas indomitus est? est lapis qui scintillam non edit
Quamvis ferro percussus; alius vero modica aqua infusa ignem concipit;
Lux autem, quam aqua elicuit, protinus oleo exstinguitur.
Cætera vero et his quæ majora sunt miracula
Quis recenseat? Si quidem plura fas esset narrare.
Ludit enim summa ratio omnimodis figuris

565 *Προσέδησα.* Duo Regg. προσέδησε.
570 *Ὕβριος.* Duo Regg. ὕβρεως.
578 *Τῆμος.* Reg. 39 et 993 τόσσων.
580 *Σαλαμάνδρη.* Salamandra animal quadrupes, lacertæ simile, stellatum, cauda brevi, propter exuberantem quamdam humoris copiam, in igne vivere dicitur. Vide Plin. lib. x, cap. 67.
581 *Ἔμπυρος.* Nomen est cujusdam piscis flammei atque ardentis in mari victitantis. Mox pro ἅλμης, Reg. 990 ἅλης.
588 *Πάρα.* Sup. lin. πάρεστι. Coisl. μάλα pro πάρα.

METRICA VERSIO.

Vincitur, et mandata lubens divina facessit.
Nam mihi nec corpus dispar, nec carnea moles:
Et tamen extractum mundo crux compede firma
Vinxit, eique meos allixi corporis artus.
Namque ego cum Christo cupio decedere vita,
Ut simul ad vitam redeam, simul æthera tangam,
Cuncta ferens Christi, Verbum, carnemque caducam,
Clavosque, et mortem, et redivivæ lumina vitæ.
Sponte domant alii carnem, non cœlibe flamma
Incensi; quare nec virginitatis honore,
Nec titulo digna est talis compressio carnis.
Nec tamen æterni venit hoc sine numine Patris,
Ut quisquam Veneris fœdæque libidinis expers
Vivat, et hoc fragili maneat tranquillus in ævo.
Invenies etiam, qui dulcia vina cibosque,
Quos alii quærunt, exhorreat atque liquores.
Sunt alii rursus, generis consortia nostri
Qui fugiant, hominumque odio loca sola sequantur.
Ast in cœlibibus tu tantum incredulus hæres.
Quanquam incredulitas, nisi fallit opinio mentem,
B Non adeo in causa est, quam quod timor occupat artus:
Nec memor es, thalamus quot secum incommoda portet.
Parvula flammigeros currit salamandra per ignes,
Ac velut in gelida figit vestigia terra.
Empyrus est piscis, qui nunquam absumitur igne:
Verum ardens mediis effulget in æquoris undis.
Nonne etiam cogit magnes assurgere ferrum?
Nonne adamas manet indomitus, nec viribus ullis
Frangitur? In saxis quædam tam dura videbis,
Ictibus ut nequeat ferrum his extundere flammam.
Infusis aliud lymphis cito concipit ignem:
Quasque etiam saxo flammas expresserit unda,
Protinus infusus liquor has exstinguet olivi.
Cætera de genere hoc, nam plurima dicere promptum est,
Quis tandem numerare queat miracula Verbi?
Mens etenim sapiens ludit, speciesque creatas
Temperat arbitrio, et toto commiscet in orbe

Κιρνάς, ὡς ἐθέλει, κόσμον ὅλον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Παῦρα δ' ἀπὸ πλεόνων μυθήσομαι, ὧν τὰ μὲν, αὐτὸς
Ἔδρακον, ὧν δὲ βίβλοι, ὧν δ' οὔατα πίστιν ἔδωκαν.
Οὐχ εἷς μὲν ποταμοῖσι κάτω ῥόος ἐστὶν ἅπασιν;
Εἷς δὲ νόμος πελάγεσσιν ἐπ' ἠϊόνεσσι δεδέσθαι;
Εἷς δὲ πυρὸς φλογόεντος ἄνω δρόμος ἅλμασι πυκνοῖς;
Ἀλλ' ἔμπης ποταμὸς πικρὴν διανήχεται ἅλμην,
Καὶ ποταμός περ ἐὼν, οὐδ' ὕδατι μίσγεται ὕδωρ.
Ναῦται δ' ἐκ πελάγους γλυκερὸν ποτὸν ὑδρεύονται,
Νῆα ῥόῳ πελάοντες ἐπειγομένῳ ποτὶ γαῖαν.
Εὐβοίης δ' ἄρ' ὄπωπα θρασὺν πόρον, οὐδ' ἐπίφραστον
Πορθμὸν, ἁλὸς κληῗδα, παλισσύτοισι ῥεέθροις
Μαινόμενον. Πόντος δὲ ῥέει, καὶ ῥεῖθρον ἄνεισιν.
Ὠκεανὸς δ' οὐχ ἕλκετ' ἀπὸ χθονὸς, εἶτ' ἐπὶ χέρσον
Ἔρχετ' ἐπειγομένοισι μεταΐσσων ῥοθίοισι;
Καὶ πεδίον καὶ πόντος ἐπ' ἠϊόσι Κιμμερίοισιν·
Ἄλλος δ' αὖ ῥόος εἶσι πυρὸς φλογὸς, εἰ ἐτεόν γε,
Αἰτναίων σκοπέλων ἀπερεύγεται ὁλκὸς ἄπιστος,
Πῦρ ποταμός. Τὰ δ' ἄμικτα μίγη, Χριστοῖο θέλοντος.
Οἶδα καὶ ἐν βαιοῖσιν ὁμοίϊα θαύματ' ἀεῖσαι.
Ἔστι τις ἐν καρποῖσι κερασβόλος, ὡς ἐνέπουσιν,
Ὃς μοῦνος, τῶν ὅσσα φύει ζείδωρος ἄρουρα,
Ἐσκληκὸς καὶ ἄτεγκτον ἔχων δέμας, οὔτ' ἐνὶ γαίῃ
Λύεται, οὔτ' ὄμβροισι πιαίνεται, ἀλλὰ πέπηγεν
Αὐαλέος, κεράων στερεώτερος ἤματα πάντα.

Vestiens commistim hinc et inde totum, ut ei placuerit, mundum.
Pauca tamen e multis referam, quorum alia ego ipse
Vidi; aliorum autem libri, aliorum aures mihi fidem dederunt.
Nonne unus fluviis omnibus declivis cursus?
Nonne unam legem habent æquora littoribus vinciri?
Nonne ignis flamma sursum fertur crebris saltibus?
Verumtamen fluvius amaras permeat aquas,
Quamvis fluvius sit; nec aqua aquæ miscetur.
Nautæ autem e ponto dulcem potum hauriunt,
Navem fluento admoventes refluenti ad terram.
Jam vero Euripi audacem vidi meatum, et ineffabile
Fretum, maris clavem, undis resilientibus
Furens. Pontus vero fluit, et fluentum redit.
Nonne Oceanus recedit a terra, deinde ad terram
Revertitur impellentibus irruens fluctibus?
Et (vicissim) terra et pontus (cernuntur) in littoribus Cimmeriis?
Est alius iterum fluvius ignis flammæ, si quidem vera ferunt;
Ætnæ scopulis manat tractus incredibilis,
Igneus fluvius. Insociabilia mista sunt, Christo volente.
Novi et in parvis similia miracula proferre.
Est quoddam in seminibus cornu tactum, ut aiunt,
Quod solum ex omnibus, quotquot procreat vitæ datrix terra,
Rigidum et sterile habens corpus, neque in terra
Solvitur, neque imbribus pinguescit, sed rigescit,
Aridum, cornibus solidius, in omnes dies,

590 *Κιρνάς*. Chig. κρινάς. Mox Reg. 993 et Coisl. ἐόν pro ὅλον.

594 *Δεδέσθαι*. Regg. tres et Chig. φέρεσθαι.

595 *Πυκνοῖς*. Reg. 993 et Chig. κούφοις.

596 *Ποταμός*. Is fluvius est Alphæus, de quo tom. I, pag. 787.

603 *Δ' οὐχ*. Ita habent tres Regg. et Coislinianus. Edit. δ' οὖν.

610 *Κερασβόλος*. Semen est durum quod cum frumento et leguminibus una nascitur, colore nigrum, rotundum et magnitudine grano milii par, quod cum aliis leguminibus coctum duritiem non deponit. Dictum vero inde est, quod inter seminandum et arandum cornua boum tangat, et in ea incidat. Hinc Plato, initio lib. *De legibus*, κερασβόλον dicit hominem indoctum, contumacem, legibus non obtemperantem. Μή τοι ἐγγίνηται τῶν πολιτῶν ἡμῶν, οἷον κερασβόλος. *Ne quis inter nos exsistat civis aliquis seminis quod cornu tetigit, naturam imitans*, qui adeo durus et præfractus evadat, ut emolliri nequeat, sicut nec semina illa igne.

611 *Ζείδωρος*. Reg. 993 ζείδωρα.

612 *Ἐσκληκὸς καὶ ἄτεγκτον*. Coisl. sup. lin. ἀδέψητος. Duo Regg. ἄτηκτον.

613 *Πιαίνεται*. Duo Regg. et Coisl. διαίνεται, *madescit*

METRICA VERSIO.

Ex multis nunc pauca tamen memoranda videntur,
Quæ partim his oculis vidi, partim auribus hausi;
Partim etiam monumenta fidem mihi prisca dedere.
Annon declivi labuntur flumina cursu?
Annon littoribus sævum constringitur æquor?
Annon flamma levis natura fertur in altum?
Et tamen est fluvius, qui salsas permeat undas,
Nec quidquam miscetur aquis aqua dulcis amaris.
At licet e pelago nautis haurire fluenta
Dulcia, si refluum ratis admoveatur ad amnem.
Jam vero Euboicum vidi tractumque fretumque,
Quod furit insanis crebro redeuntibus undis:
Unda fluit refluitque, et rursum versa recurrit,
Ac modo deserta repetit citus æquora terra
Oceanus, rapido nunc verberat impete terram:
Cimmeriaque itidem in ripa nunc humida tellus
Cernitur, æquoreis nunc contra obducitur undis.
Est alius rursus flammis ardentibus amnis,
Si modo vera ferunt, Ætnæo vertice manans.
Mirum profluvium! nexu sociatur amico
Ignis aquæ, coeunt Christi contraria jussu.
Quin etiam in parvis eadem miracula lucent.
Esse ferunt semen, quod solum ex omnibus illis
Ubere quæ gremio tellus largissima fundit,
Corpus habet rigidum, nec terra solvitur unquam,
Imbre nec æthereo pinguet; sed tempus in omne
Defixum siccumque manet, nec cornibus ullis
Duritie quidquam cedit, quod scilicet ictum est

Οὗ τὸ κέρας βέβληκε βοὸς κέρας, εὖτ' ἀροτῆρος
Δεξιτερὴ προχέῃσιν ἑὴν ἐς καρπὸν ἄρουραν,
Ἔνθεν ὅγ' ἐκ κεράων καὶ οὔνομα καὶ φύσιν ἔσχεν,
Εἴ τέ τιν' ἄλλον ἴσασι σοφοὶ λόγον· οὐ γὰρ ἔγωγε.
Ταῦτα φύσις. Σὺ δ' ἄκουε καὶ ὅσσ' ἐδιήσατο τέχνη.
Ψῆρες μὲν λαλέουσιν ὁμοῖϊον ἀνθρώποισι,
Φωνῆς ἀλλοτρίης ζηλήμονες, ἣν ἐδίδαξεν
Εἴδωλον ξεστοῖο κατ' εἰσόπτροιο φαανθὲν
Ψηρὸς, κρυπταδίην τε ἱεὶς ὄπα κερδαλέος φώς.
Καὶ κόρακες κλέπτουσιν ὁμῶς ὄπα. Ὡς δ' ἐρατόχρως
Ψιττακὸς ἀγκυλόχειλος ἔσω πλεκτοῖο δόμοιο,
Ἀνδρόμεον φώνησε, καὶ ἤπαφεν ἀνδρὸς ἀκουήν.
Ἵπποισιν δὲ κάλωες ἀπήοροι, ὧν καθύπερθεν
Βαίνουσιν. Στυγερὴ δὲ δι' ἠέρος ἄρκτος ὁδεύει,
A Ἐν δὲ δίκης θώκοισι, δικασπόλος ὥς τις ἐχέφρων,
Ἑζομένη, νώμησε δίκης ἰθεῖα τάλαντα,
Ὡς δοκέει, παλάμῃσι, νόον δὲ ψεύσατο καὶ θήρ.
Καὶ βροτὸς ἐξεδίδαξεν, ἃ μὴ φύσις. Ὡς δὲ λέοντος
Εἶδον ὑπὲρ νώτοιο λεοντοκόμον βριαροῖο
Ἑζόμενον, θηρὸς δὲ μένος ὑπεδάμνατο χειρὶ,
Καί ῥ' ὁ μὲν ἡνιόχευεν, ὁ δ' ἤγετο βρυχαλέος θὴρ,
Ῥίψας λοίγιον ἆσθμα, καὶ ὃν σαίνεσκεν ἄνακτα.
Ὡς δὲ καὶ ἀργιόδοντα βαρὺν, μεγακήτεα θῆρα,
Ἰνδὸς ἄγει καθύπερθε πάϊς ὀλίγῳ ὑπὸ κέντρῳ,
Νωμῶν οἷά τε νῆα δέμας κρατεροῦ ἐλέφαντος.
Τολμήεις, ὃς πρῶτος ἐμήσατο θῆρα δαμάσσαι,
Καὶ ζυγὸν αὐχένι θῆκε, καὶ ἤγαγεν ἅρμα πέλωρον.
Ἀλλὰ σὺ καὶ θήρεσσι νέμεις πλέον ἢ μερόπεσσιν,

Cujus cornu tetigit bovis cornu, cum aratoris
Dextera in suam semen terram fundit,
Unde istud ex cornibus et nomen et naturam habet:
Sive aliquam aliam sapientes norunt causam; haud quidem ego.
Hæc natura præstat. Tu vero audi, et quanta ars efficiat.
374-375 Sturni enim loquuntur velut homines,
Vocis æmulatores alienæ, quam docuit
Visa polito in speculo figura
Sturni, furtivamque edens vocem astutus homo.
Et corvi pariter furantur vocem. Sic etiam pulchricolor
Psittacus adunco ore intra plexam domum,
Humanam vocem mentitur, et hominis aurem fallit.
Equis autem sunt funes penduli, per quos
Gradiuntur. Terribilis etiam per aera ursa incedit,
Et in judicii sedibus, velut gravis judex,
Sedens, librat recta justitiæ pondera,
Ut videtur, pedibus, mentemque bellua mentita est.
Hæc mortalis edocuit, quæ natura non (docuerat). Sic et leonis
Vidi robustum supra dorsum, leonis magistrum
Sedentem: belluæ ferociam manu domabat,
Et ille quidem aurigæ vices gerebat, fera autem rugiens parebat,
Pestiferum deponens flatum, suoque cauda adblandiebatur domino
Similiter autem elephantem gravem, ingentem feram,
Indus puer dorso insidens, regit exiguo stimulo,
Movens perinde ac navem corpus fortis elephantis.
Audax quicunque primus voluit feram domare,
Et jugum collo imposuit, et portentosum duxit currum.
Verum tu feris plus tribuis quam hominibus,

624 *Ἐρατόχρως*. Ὁ ἐρασμίαν χροιὰν ἔχων.
627 *Ἵπποισιν δέ*. Chig. ἐν ποσὶ δέ. Duo Regg. et Coisl. ἐν ποσὶ δέ. Sup. lin. ἐν τοῖς ποσί. Mox *ἀπήοροι*, μετήοροι. Int. Coisl. μακροί.
628 *Δι' ἠέρος*. Sic duo Regg. et Coisl. Edit. καὶ ἠέρος.
636 *Ῥίψας*. Sup. lin. παύσας.
639 *Κρατεροῦ*. Coisl. κρατερόν.

METRICA VERSIO.

Cornibus obduris validi bovis, arva colonus
Dum serit, et fido Cererem committit agello.
Atque hinc naturam cum nomine traxit eamdem:
Ni tamen est doctis præstantior altera causa
Nota viris, nostræ quæ fallit mentis acumen.
Hæc natura facit. Jam vero perspice, quantum
Ars hominum efficiat, naturæ jura resolvens.
Sturnus enim nostras condiscit reddere voces,
Atque aliena suo garritu verba profari,
Quæ visa in speculo sturni depicta figura
Edocuit, virque ingenio præclarus et arte
Stans retro, sturnum sturnique in imagine fallens,
Dum sua furtiva modulatur carmina voce.
Nec minus humanum videas effingere corvos
Eloquium, ac nostris crebro sermonibus uti.
Sic etiam in cavea pulcher canit ore recurvo
Psittacus, et voces hominum mentitur, et aures
Cantu sæpe suo nostras avis improba fallit.
Pendulus est etiam funis plerumque caballis,
B Per quem non aliter quam lato tramite terræ
Fortia membra trahunt: liquidumque per aera fertur
Ursa, sedensque gravis, velut ad subsellia judex,
Juris, ut apparet, rectissima pondera librat
Anteriore pede, et simulat fera bellua mentem.
Arsque hominum docuit, quod ei natura negarat.
Quin etiam hærentem spectavi sæpe leonis
Dorso hominem, sævamque feram manus una domabat.
Ille quidem aurigæ ritu tractabat habenas:
At fera pestiferum linquens asperrima flatum
Parebat, dominumque suum mulcebat amice.
Insuper horribiles ducit manus Indica barros,
Exiguisque puer stimulis mitescere cogit,
Sessorque intrepidus validissima membra gubernat:
Non secus ac clavo regitur latissima puppis.
Audax qui rabiem primus mollire ferinam
Tentavit, duroque jugum grave nectere collo,
Nec portentosum trepidavit ducere currum.
Ergo hominum generi vitam præferre ferinam

Εἰ θηρῶν μὲν ἔκαμψε βίη φύσιν, οἳ δ' ἀδίδακτοι
Εἰσὶ καλοῦ, καὶ μῦθον ἐπίῤῥοθον ἐγγὺς ἔχοντες.
Ἄγριε, πῶς ῥα σὺ τόσσον ἐφυβρίζεις μεγάλοιο
Πλάσμα Θεοῦ; τίς τόσσον ἑὴν ἤχθηρε γενέθλην;
Ἀλλ' οὐ τοῖος ἔμοιγε νόος καθαρὰ φρονέοντι·
Ἀλλ' οἶδ' οὐρανίους τε νοήματα, καὶ δέμας ἁγνοὺς
Ἄνδρας θηλυτέρας τε. Τὸ γὰρ πλέον ἐν μελέεσσι·
Ξυναὶ δ' ἀμφοτέροις ἀρεταὶ, ξυνὴ δὲ κέλευθος
Ἐς βίον αἰπήεντα. Τὸ δὲ πλέον ἱεμένοιο.
Ηηοῖσι μὲν ταῦτ' ἐπιτέλλομαι οὐρανοφοιτῶν.
Παρθενίη, σὺ δέ μοι περικήδεο, ὥς κεν ἐρυμνὴ
Πάντοθεν, εὖ βεβαυῖα, Θεῷ καὶ ἄρτιος εἴης,
Μάργαρος ἐν λάεσσιν, ἑωσφόρος ἐν φαέεσσιν,
A Ἐν πτηνοῖσι πέλεια, ἐν ἄλσεσιν ἔρνος ἐλαίης,
Καὶ κρίνον ἐν πεδίοισι, καὶ ἐν πόντοισι γαλήνη.
Παρθένε, κόσμον ἅπαντα, καὶ ὅσσα τερπνὰ βίοιο
Ὠσαμένη, Χριστοῦ πέλας ἵστασο μαρμαίροντος,
Καὶ χερὶ χειρὸς ἑλοῦσα, τεῆς [illegible] παστάδος,
[illegible],
Τερπνῆς, ἡδυπνόοιο, θυώδεος· ὥς κε μύροισι
Μίξαις οὐρανίοισι μύρον τεὸν, ἔνθα χυθεῖσιν
Ἀφράστοισι πόθοισι πόθους, καὶ κάλλεϊ κάλλος,
Κρυπτὸν κρυπταδίῳ, καὶ αἰγλήεντι φαεινὸν,
Χριστὸν ἔχοις μορφῆς ἐρικυδέος ἐσθλὸν ἐρα-
[στὴν,
Χριστὸν ἑεδνωτήν. Χριστὸς δ' ἀνέῳξε καλύπτρην,

Siquidem ferarum naturam vis inflexit : hi vero apti non sunt ad discendas
Res honestas, quamvis rationem adjutricem prope habeant.
Barbare, quomodo tu tantam facis injuriam magni
Figmento Dei? Quis tantopere suo inimicus fuit generi?
Verum non talis mihi animus est recta sapienti :
Sed novi cœlestes animis, et corpore castos
Viros ac mulieres. Nam magis inter se differunt corporibus ;
Communes autem utrisque virtutes, communis etiam via
Ad sublimem vitam. Præcellit autem qui sollicitior est.
Hæc quidem mando affinibus in cœlo versantium.
Tu vero mihi, o virginitas, curam gere, ut munita
Undique, recte incedens Deo et perfecta sis,
376-377 Margarita in lapillis, lucifer in sideribus,
Inter aves columba, inter arbores ramus olivæ,
Et in campis lilium, et in mari tranquillitas.
O Virgo, ornatum omnem, et quæcunque grata vitæ
Abjiciens, prope splendentem Christum consiste,
Et manu manum tenens, tuum ducito intra cubiculum
Gratum, suaveolens, odoratum, ut unguentis
Misceas cœlestibus unguentum tuum, hic effusis
Ineffabilibus desideriis desideria, et pulchritudini pulchritudinem,
Celatam celatæ, et splendenti lucidam,
Christum habeas gloriosæ formæ egregium amatorem,
Christum sponsum. Christus vero aperuit tegmen capitis,

644 *Ἐπίῤῥοθον*. Edit. male ἐπίῤῥοπον. Cod. 991 sup. lin. βοηθὸν... μῦθον (λόγον), non tam qui auribus personet, quam qui mentem intus illuminet.

651 *Αἰπήεντα*. Chig. et Reg. 39 ad marginem ὑψηλόν. Coisl. int. ὑψηλότατον. Ibid. *πλέον ἱεμένοιο*, *plus autem ei qui magis desiderat*. Int. ὁ σπουδάζων καὶ πρόθυμος. In edit. et mss. sequuntur tres versus qui leguntur supra, v. 576. Delevimus eos.

653 *Ἐρυμνή* Int. ἀσφαλής.

656 *Ἐν ἄλσεσιν*. Ita Reg. 991. Coisl. sup. lin. ἐν δένδροις. Male edit. ἐν ἄλγεσιν.

660 *Παστάδος*. Ad marginem νυμφικὸς οἶκος.

665 *Ἐραστήν*. Duo Regg. et Chig. ἑταῖρον.

METRICA VERSIO.

Non dubitas, si, cum naturam inflectat earum
Vis hominum, labor assiduus, doctrinaque longa,
Hi contra indociles perstent, nec flectere mentem
Ad meliora queant, quantumvis sermo propinquus
Insonet, et recti præcepta instillet in aures.
Barbare, quid tantum Regis figmenta superni
Deprimis, et tanta pergis conspergere labe?
Tamne suo generi quisquam ferus exstitit hostis?
At mihi non animus, non est sententia talis,
Nec cuivis alii, ratio quem recta gubernet.
Novi ego cœlestes animis et corpore puros
Utroque in sexu multos ; nam femina solum
Robore membrorum cedit : communis utrosque
Inflammat virtutis amor : communis utrisque
Est via, quæ celsum rectissima tendit ad ævum.
Hicque ille est potior, cujus mage prompta voluntas
(Hæc manus, hic hominum labor improbus ellicit : [at tu
Diffidis solum his, qui gaudent cælibe vita.
Quanquam incredulitas, nisi fallit opinio mentem,
Non adeo in causa est, quam quod pavor obsidet [latus :
B Nec memor es, thalamus quot secum incommoda [portet.
Hæc sunt cœlipetæ classis quæ mando propinquis).
At tu, virginitas, vigilanti adnitere cura,
Undique præsidio septa ut sis, et pede recto
Incedas, placeasque Deo, perfectaque vivas,
Margaris in saxis, atque inter sidera cœli
Lucifer, in silvis frondosæ ramus olivæ,
Lilium in herbosis campis, avibusque columba,
Tranquillosque secans fluctus tutissima puppis.
Virgo, mundum omnem fugitivaque gaudia vitæ
Abjiciens, celeri cursu te adjungito Christo,
Et manibus complexa manus inducito lætum
In thalamum, grato penitus perfusa liquore :
Ut tuus infuso cœlesti ex arce liquori
Jungatur liquor, et sancto societur amori
Sanctus amor, tectusque decor mireque refulgens
Attrahat occultum plenum radiisque decorem.
Atque tuæ Christus formæ correptus amore
Te sibi desponset, veloque a fronte remoto
Obstupeat, forma cernens præstante puellam,
Sanctam, gemmatam, caput in sublime ferentem :

Καὶ θάμβησεν ἰδὼν κεδνὴν περικαλλέα νύμφην,
Ἐσθλὴν, μαργαρίεσσαν, εὔθρονον, ὑψικάρηνον,
Καί σε καλήν περ ἐοῦσαν, ἔτι χαρίεσσαν ἔθηκε.
Χριστὸς καγχαλόωσαν ἑὰ πρὸς δώματ' ἀνάξει,
Καὶ θήσει σοι δαῖτα γαμήλιον ἐν μεγάλοισιν
Ἀχράντοισι χοροῖσι, καὶ οὐρανίῃσιν ἀοιδαῖς,
Καὶ στέψει χαρίτεσσιν ἀειθαλέεσσι κάρηνον,
Καὶ στήσει κρητῆρα μεθύσματος ἡδυπνόοιο,
Καὶ δείξει σοφίης μυστήρια, τῆς ἐν ἐσόπτρῳ
Εἰκόνας ἐνθάδ' ὁρῶμεν, ἐτήτυμα φῶτα νόοιο
Γυμνοτέρου. Σάρκες γὰρ ὑποείξουσι παχεῖαι
Πνεύματι, ἠέριαι δὲ, βίον δέξονται ἀγήρω.
Ἀλλὰ, φίλοι, μέλπωμεν, ὅσοις πόθος ἁγνὸς ἄνακτος·
Ἠΐθεοι κοῦραί τε, Θεοῦ γάμον οὐρανίωνος,
Λαμπάδας ἀψάμεναι, θείου μιμήματα φωτὸς,
A Ἀσβέστους, νοεράς τε, ἀεὶ πλέον ἐν καθαρῇσι
Πρήξεσιν ἠδὲ λόγοισι ῥιπιζομένας μεγάλοισιν
Ἄχρι καὶ οὐρανίοιο. Σὺ δ' ἵλαος ἄμμιν ἐπέλθοις,
Ἵλαος, ἵλαος ἄμμιν, ἁγνὴ Τριὰς, εἰς ἓν ἰοῦσα
Ἐξ ἑνὸς, ὀφθαλμοῖσιν ὑπαυγάζουσα φαεινοῖς
Σήμερον, ὑστάτιον δὲ φαάντερον, οἷσιν ἔλαμψας
Εἷς Θεὸς ἐκ Γενέταο δι' Υἱέος ἐς μέγα Πνεῦμα,
Ἱσταμένης θεότητος ἐνὶ τελέοισι τελείης.

Γ'. *Πρὸς παρθένους παραινετικός.*

Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὸν Συρακούσιον μιμεῖται· οὗτος γὰρ μόνος ποιητῶν ῥυθμοῖς τε καὶ κώλοις ἐχρήσατο, ποιητικῆς ἀναλογίας καταφρονήσας.

Παρθένε νύμφη Χριστοῦ, δόξαζέ σου τὸν νυμφίον

Et miratus est, insignem cernens, formaque præstantissimam sponsam,
Sanctam, margaritis ornatam, in pulchra collatam sede, ore sublimem,
Et tibi, quamvis jam pulchra sis, adhuc pulchritudinem addidit.
Christus exsultantem te in suas ædes ducet,
Et apponet tibi nuptiale convivium in magnis
Immaculatisque choris et cœlestibus canticis,
Et tuum cinget gratiis semper virentibus caput,
Et statuet craterem meri suaveolentis
Et pandet mysteria sapientiæ, cujus velut in speculo
Imagines hic cernimus, vera lumina mentis
Purioris. Crassa namque cedent corpora
Spiritui, aeria autem facta sortientur vitam senii expertem.
Sed, amici, canamus, quibuscunque castus est amor regis,
Juvenes, puellæ, Dei connubium cœlestis sponsi,
Lucernas accendentes, divini incitamenta luminis,
Inexstinguibiles, intelligentes, majorem semper in puris et præclaris
Actionibus ac sermonibus flammam excitantes
Usque ad cœlum. Tu vero propitia nobis adsis,
Propitia, propitia nobis, sancta Trinitas, in unum coiens
Ex uno, oculis sublucens splendidis
Hodie; postea autem splendidius, quibus illucescis
Unus Deus ex Genitore per Filium in magnum Spiritum,
Sita in perfectis perfecta divinitate.

378-379 III. *Exhortatio ad virgines**.

In hoc scripto Gregorius, ut in scholio Græco notatur, imitatus erat Syracusium. Hic enim solus poetarum rhythmis atque colis utebatur, poeticos numeros parvi pendens.

O virgo sponsa Christi, glorifica tuum sponsum

* Alias Bill. 174, p. 299.

668 *Μαργαρίεσσαν*. Coisl., Chig. et unus Reg. μαργαρόεσσαν. Tres Regg. μαρμαρόεσσαν. Mox, *εὔθρονον*, auroræ epithetum.

672 *Οὐρανίῃσιν*. Reg. 39 οὐρανίοισιν.

674 *Κρητῆρα*. Reg 993 κρατῆρα.

678 *Ἠέριαι*, nempe, *carnes*, *corpora*. Benedictini verterant, *caduca*, et in nota addiderant: Idem intelligit Gregorius, quod alibi passim, cum ἠμέριον appellat hominem, id est, *caducum*, cujus vita sit unius diei. COMBEF. Forte legendum ἡμέριαι. — Nihil autem immutandum videtur, planusque est sensus, nempe, *corpora quæ crassa erant, postquam Spiritui cesserint, jam fieri quasi aeria, et sortiri vitam senii expertem*. (CAILLAU).

683 *Μεγάλοισιν*. Ita legimus. Edit μεγάλῃσι. sed male; est enim solœcismus.

688 *Ἐκ Γενέταο δι' Υἱέος*. Modus loquendi in theologia quem secuta universa Græcia, *ex Patre per Filium in magnum Spiritum*: qui sit verus ordo in divinis emanationibus a Gregorio Nysseno, fratreque ipsius Basilio assertus.

III. TIT. Exhortationem hanc ad virgines Morel-

METRICA VERSIO.

Amplificetque tuæ largissima munera formæ
Dulcis amans, lætamque suas perducat ad ædes,
Inque choris sanctis, in cantibus atque supernis
Magnificis thalamique epulis sibi fœdere jungat,
Atque venustatis cingat tua tempora serto,
Nectaris ætherei fecundaque pocula fundat,
Abditaque ostendat sophiæ mysteria summæ
(Cujus ut in speculo tenues nunc cernimus umbras),
Lumina vera animi radio cernentis aperto.
Spiritui nam tum crassissima corpora cedent,
Ac levia æternæ potientur munere vitæ.
At nos, o chari juvenes charæque puellæ,
Quarum sanctus amor Christi pia pectora cepit,
Connubium Patris æterni celebremus ovantes:
Atque suas omnes accensas usque lucernas
B In manibus teneant, divinæ imitamina lucis.
Quas sermo et morum ac vitæ præstantia semper
Excitet, in cœlos ut lucida flamma feratur.
Tu quoque, sancta Trias, nobis accede benigna,
Tu bona, quæso, veni nobis, quæ semper in unum
Ex uno coiens claras hic lumine mentes
Perstringis: radios at vero splendidiores
Nobis ætherea tandem jactabis in aula:
Queis Deus effulges unus, Genitor, Genitusque,
Spiritus atque sacer. Deitas namque integra sese
Sistit in integræ Triadis numeroque fideque.

III. AD VIRGINES EXHORTATIO.

(*Fed. Morello interprete.*)

O sponsa Christi virgo, sponsum orna tuum.

Ἀεί. Κάθαρε σαυτὴν ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ,
Ἵνα λαμπρὰ τῷ λαμπρῷ πάντα ζήσῃς τὸν αἰῶνα·
Κρείσσων γὰρ αὕτη πολὺ τῆς φθαρτῆς συζυγίας.
Ἐν σώματι τὰς νοερὰς δυνάμεις ἐμιμήσω
Ἀγγελικὴν ἐπὶ γῆς μετῆλθες πολιτείαν.
Δεσμὸς ἐνταῦθα, καὶ λύσις, καὶ σώματ' ἐκ σωμάτων·
Ἄνω δ' ἑκάστη μονὰς οὔποτε λυομένη·
Οἱ πρῶτοι φέρουτ' ἀκτῖνα τῆς καθαρᾶς Τριάδος,
Πνεύματα καὶ πῦρ, λειτουργοὶ τῶν Θεοῦ προσ-
[ταγμάτων.
Ὕλη δὲ μίξιν ἐξεῦρεν, ἀεὶ ῥέουσα φύσις,
Ἧ μέτρον ὥρισε Θεὸς, γάμον νομοθετήσας.
A Σὺ δ' ἔργον ὕλης φυγοῦσα, τοῖς ἄνω συνηρμόσθης,
Ὡς νοῦς ἁρμόζεται νοΐ τὴν θείαν ἁρμονίαν,
Καὶ σαρκὶ πολεμοῦσα βοηθεῖς τῇ εἰκόνι.
Πνοὴ γὰρ ἔφυς Θεοῦ, τῷ χείρονι συνδεθεῖσα,
Ἵνα ἐκ πάλης καὶ νίκης τὸ στέφος ἀπολάβῃς,
Ἄνω θεῖσα καὶ τὸν χοῦν καλῶς ὑποταγέντα.
Αἰνείσθω σοι καὶ γάμος, πρὸ γάμου δ' ἀφθορία·
Γάμος συγγνώμη πάθους, ἁγνεία δὲ λαμπρότης·
Γάμος πατὴρ ἁγίων, ἁγνεία δὲ λατρεία.
Ταύτην καὶ τότε καιροῖς ἐτίμων τοῖς εὐθέτοις,
Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ, Μωσῆς ἐν ὄρει Σινᾶ,
Λειτουργῶν ὁ Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου.

Semper. Expurga te ipsam doctrina et sapientia,
Ut splendida cum splendido in omne vivas ævum.
Hæc enim conjunctio mortali connubio longe præstantior est.
In corpore intellectiles virtutes imitata es,
Angelicam in terris vitam sectata.
Sunt hic nexus, solutio, ortus corporum ex corporibus:
In cœlis autem singulæ sunt unitates, nec unquam dissolvuntur.
His proxime illustrantur radiis puræ Trinitatis,
Spiritus et ignis, ministri Dei mandatorum.
Materia autem mistionem invenit, natura continuo fluens,
Cui modum præscripsit Deus, matrimonii legem constituens.
Tu vero rem materiæ fugiens, cœlestibus aptata es,
Ut mens menti consociatur, divina quadam harmonia,
Et adversus carnem pugnans auxiliaris divinæ imagini.
Dei enim spiraculum orta es, et cum re deteriori colligata es,
Ut per pugnam et victoriam coronam consequaris,
In cœlum transferens pulverem præclare subditum spiritui.
  Laudetur quidem tibi connubium, sed posthabendæ virginitati nuptiæ.
Conjugium indulgentia est libidini concessa, virginitas autem splendor.
Thalamus pater est sanctorum: virginitas religio.
Hanc tunc quoque colebant congruis temporibus.
Adam in paradiso, Moses in monte Sinaï,
Ministerio fungens Zacharias pater præcursoris.

lus Latinis versibus senariis reddidit, quamvis paribus Græcis versibus non constet. Imo in plerisque codicibus nullam versuum habere formam videtur. In Coisliniano codice quilibet versus editionis bifariam dividitur in hunc modum:

Παρθένε νύμφη Χριστοῦ,
Δόξαζέ σου τὸν νυμφίον.

1-2 *Νυμφίον ἀεί.* Ita legendum cum Combefisio. Edit. νυμφίον. Ἀεὶ κάθαρε.

3 *Πάντα ζήσῃς.* Sic legendum cum eodem. Edit. τῷ λαμπρῷ συζήσῃς.

5 *Τὰς νοερὰς δυνάμεις. Intelligentes virtutes*, seu *potestates*, vel ut mavult Hieronymus, *fortitudines*: remotius Morel. *puram mentium vim*

9 *Τριάδος.* Sic Coisl. Ita etiam legit Combefisius. Edit. οὐσίας, *essentiæ.*

10 *Πνεύματα καὶ πῦρ, λειτουργοί*, etc. Coisl. πνεύματα καὶ λειτουργά, etc.

11 *Ὕλη δέ. Caro autem.*

14 *Νοΐ* Sic Coisl. Edit. νοῦς.

16 *Τῷ χείρονι.* Carni et corpori. Male Morellus: *Ligatus pessimo*: corpus quippe malum non est.

17 *Ἵνα ἐκ πάλης*, etc. Reg. ὥστε. Deinde ἀπολαβεῖν pro ἀπολάβῃς. Edit. ἀπολαύῃς.

18 *Ὑποταγέντα*, scilicet τῷ πνεύματι, ut addit Coisl.

20 *Συγγνώμη πάθους. Remedium adversus incontinentiam.*

21 *Ἁγνεία δὲ λατρεία. Sacer Dei cultus*: Coisl. θυσία, *castitas, victima, sacrificium.* Male edit. ἁγνείας.

22 *Ταύτην καὶ τότε. Virginitatem ante Christum.* Non bene Morel. *prisco tempore.*

24 *Μωσῆς.* Addunt Coisl et Combef. νόμῳ προσάγων, legi admovens ac concilians, toto tempore, quo præfuit populo Dei, eumque legis præceptis imbuit.

METRICA VERSIO.

Te semper expurga, arteque et sapientia,
Vivas in ævum splendida ut cum splendido:
Connubium hoc præstat jugali vinculo.
Imitata puram es mentium vim in corpore;
Vitamque sectata angeli poli in solo.
Hic nexus est, solutio, ortus corporum:
Sursum unitas distincta, solvi nescia:
Primi ibi fruuntur luce puræ essentiæ;
Flamina, ministri, faxque jussorum Dei.
Natura misturam fluens crassa edidit;
Deus at marita statuit huic lege modulum:
Materiæ at actum tu fugis, juncta superis;
B Ut jungitur mens menti in harmonia sacra:
Bellansque cum carne, adjuvas imaginem.
Nam spiritus Dei es, ligatus pessimo:
Victoria et lucta ut coronam dent tibi;
Bene subdito pulvisculo erecto ad polum.
  Laudato conjugium, integrum at corpus ma-
[gis.
Connubium, affectus venia: micat integrum,
Parens piorum illud, religioque integri est.
Prisco hanc colebant castitatem tempore;
In consito horto Adam, in Sinæ Moses jugo:
Pater Joannis dum ministrat Zacharias.

Γάμος καὶ παρθενίας ῥίζα τῆς Θεῷ φίλης,
Ἀλλ' ἔστιν ὁμῶς σαρκὸς καὶ βράσματος δουλεία.
Ὅτ' ἦν νόμος, καὶ σκιαὶ, καὶ πρόσκαιροι λατρεῖαι,
Τότ' εἶχε πρῶτα καὶ γάμος, ὡς ἔτι νηπιώδης·
Ὅτε δ' ὑπεξῆλθε τὸ γράμμα, τὸ πνεῦμ' ἀντεισήχθη,
Καὶ Χριστὸς ἔπαθε σαρκὶ, προελθὼν ἐκ Παρ-
[θένου,
Τότ' ἐξέλαμψεν ἁγνεία συντέμνουσα τὸν κόσμον,
Ὃν ἐκεῖ δεῖ μεταβῆναι Χριστῷ συνανελθόντι.
Καλῶς ὁδεύεις, παρθένε, εἰς ὄρος, ἄνω σώζου·
Μὴ πρὸς Σόδομ' ἀποβλέψῃς, μὴ στήλη παγῇς ἁλός.
Μηδὲ λίαν σε σαρκὸς ἡ φύσις ἐμφοβείτω·
Μηδὲ θαῤῥήσῃς ἄγαν, ὥστε πότ' ἐκπλανηθῆναι.
Σπινθὴρ ἀνάπτει καλάμην· σβέννυσι δ' ὕδωρ φλόγα.
Ἔχεις φάρμακα πολλὰ τῆς σεμνῆς παρθενείας·
Θεοῦ σε φόβος πηγνύτω, νηστεία σε κενούτω,
Ἀγρυπνία, προσευχαὶ, δάκρυα, χαμευνία,
Ἔρως ὅλος πρὸς Θεὸν, γνησίως τεταμένος,
Πάντα κοιμίζων πόθον ἀλλότριον τῶν ἄνω.
Ὁ πεσὼν ἐγειρέσθω· ὁ ναυαγῶν ἐλεείσθω.
Σὺ δὲ εὐπλόει, τὸ ἱστίον πετάσασα τῆς ἐλπίδος
Οὐ τῶν κάτω τὸ πίπτειν, τῶν δ' ἄνω φερομένων
Ὀλίγοι πτεροῤῥυοῦσιν, οἱ πλείους δ' εὐδρομοῦσιν.
Ἔπεσεν Ἑωσφόρος, ἀλλ' οὐρανὸς ἀγγέλων.
Ἰούδας ἦν προδότης, οἱ δ' ἕνδεκα λαμπτῆρες.
Μόνον ὅλην σεαυτὴν ἁγνὴν τήρει, παρθένε.
Μή πως ῥυπώσῃς Χριστοῦ τὸν ἄσπιλον χιτῶνα.
Ὄμμα σου σωφρονείτω, γλῶσσα παρθενευέτω,

Conjugium etiam virginitatis radix est, Deo gratissimæ :
Sed id etiam est carnis, æstusque libidinis servitus.
Quando erat lex et umbræ, atque illius temporis leves cultus,
Tunc primas habebat conjugium, ut adhuc infantile
Postquam autem subtracta est littera, et suffectus in ejus locum spiritus,
Et Christus passus est carne, natus ex Virgine,
380-381 Tunc effulsit castitas contrahens mundum,
Quem illuc migrare oportet simul cum Christo ascendente.
Præclarum inis iter, o virgo ; in montem fugiens consule saluti ;
Noli Sodomam respicere, ne concrescas in statuam salis.
Neque vehementius te carnis natura terreat :
Neque confidas nimium, sic ut a via aberres aliquando.
Scintilla stipulam accendit : ignem vero exstinguit aqua.
Venerandæ castitatis habes remedia plurima :
Dei timor te obfirmet, jejunium evacuet,
Vigiliæ, preces, lacrymæ, humi cubatio,
Amor totus ad Deum graviter directus,
Qui sopiat omne desiderium alienum a rebus cœlestibus.
Qui lapsus est, surgat : qui naufragium fecit, is miserationem moveat.
Tu vero feliciter naviga, expendens spei velum.
Qui humi serpunt, tuti non cadunt : ex his autem qui ad excelsa nituntur,
Nonnullos pennæ deficiunt : plures rectum cursum tenent.
Cecidit Lucifer, at cœlum incolunt angeli :
Judas fuit proditor, undecim vero sunt sidera.
Solummodo totam te ipsam castam serva, o virgo,
Nec ullo modo fœdes Christi immaculatam vestem.
Oculus tuus sit pudicus, lingua virginea,

26 *Ἀλλ' ἔστιν ὅμως σαρκός*. Sic Reg. et Coisl. Edit. ἔστι νόμος.

27 *Πρόσκαιροι λατρεῖαι. Exiles cultus et ad tempus constituti.*

28 *Ὡς ἔτι νηπιώδης. Ex parvulorum adhuc indole, illisque comparatum.* Coisl. ὡς ἔν τι νηπιῶδες.

29 *Ὅτε δ' ὑπεξῆλθε.* Coisl. ἐξῆλθε. Mox, τὸ πνεῦμ' ἀντεισήχθη. Combef. legit ἀντεισήχθη δὲ τὸ πνεῦμα.

31 *Ἐξέλαμψεν*. Ita Coisl. et Combef. Edit. ἔλαμψεν.

32 *Συνανελθόντι*. Coisl., Leuvenk. et Combef. συνανελθόντα.

33 *Ἄνω σώζου*. Coisl. ἀποσώζου.

34 *Μὴ πρὸς Σόδομ'*. Ita fere poemate præcedenti, vers. 53 et seqq.

35 *Ἐμφοβείτω*. Coisl. ἐκφοβείτω. Ita fere ibid, vers. 58.

36 *Ἐκπλανηθῆναι*. Reg. et Coisl. ἐκλυθῆναι.

37 *Σπινθήρ*. Ita fere carmine præcedenti, vers. 66.

38 *Σεμνῆς*. Reg. σεπτῆς. Ita ibid. vers. 70

39 *Κενούτω*. Reg. et Combef. νεκρούτω.

40 *Προσευχαί*. Reg. πρόσκαιρος, *quasi constituto tempore vigiliæ*. Ita poemate præcedenti, vers. 68.

44 *Τῆς ἐλπίδος*. Coisl. τῇ ἐλπίδι.

47 *Ἔπεσεν Ἑωσφόρος*. Ita fere poemate præcedenti, vers. 680.

49 *Μόνον*. Coisl. et Combef. μόνην.

50 *Μή πως*. Ita Coisl. et Combef. Edit. μή που.

METRICA VERSIO.

Conjugium item virginei honoris rivus est :
Lex est idem carnis, libidinis comes.
Cum lex erat cultusque adumbrati et leves,
Tunc nuptiæ inter prima erant, res ut recens,
At littera ut fluxit, subitque spiritus,
Christusque carne est passus, ortus Virgine,
Lux castitati est orta, mundum contrahens,
Migrare quem illuc, scandere et cum Christo opus
[est.
Virgo ambulans præclare, adi ad montem extimum,
Nec respice ad Sodoma, salis ne petra sis.
Natura carnis terreat non te nimis,
Neve nimium confide, ne solvare sic.
Scintilla culmum accendit, aqua flammam obruit.
Remedia pro pudicitia habes plurima,
Metus Dei obfirmet, cibus vacuet levis,
Preces, vigiliæ, lacrymæ, cubare humi,
Amor ad Deum directus ex animo integro,
Qui sopiat cupidinem aversam a polo.
Qui cecidit exsurgat ; moveat hic naufragus.
Tu naviga velo spei feliciter.
Serpunt quæ humi cadunt, supera petentium
Pennæ effluunt paucis, tenent plures iter :
Dum Lucifer cadit, tenent cœlum angeli.
Judas fuit lues ; at undecim, faces.
Virgo hoc age, ut casta usquequaque tota sis,
Ne polluas Christi togam purissimam.
Sit continens oculus, pudica lingua sit :

Μὴ νοῦς πορνεύῃ, μὴ γέλως, μὴ ποῦς ἄτακτα βαίνων. A
Τὴν πιναρὰν στολήν σου, καὶ τὴν αὐχμηρὰν κόμην,
Μᾶλλον αἰδοῦμαι μαργάρων καὶ τῆς σηρῶν εὐκοσμίας.
Καλὸν ἄνθος ἡ αἰδὼς, καὶ μέγας κόσμος ὠχρότης,
Καὶ πλέγμα καλὸν, πάσαις ἀρεταῖς στεφανοῦσθαι.
Ἄλλη χρώμασιν εἰκόνα τὴν Θεοῦ νοθευέτω,
Πίναξ ἔμψυχος, σιγῶν κατήγορος τῶν ἔνδον·
Σὺ δ' ἧς ἔχεις εὐμορφίας νεκρούσθω σοι τὸ πλεῖστον·
Κάλλει δὲ λάμπε ψυχῆς ἐκ Θεοῦ κοσμουμένη.
Ὄψιν δ' ἀῤῥένων φεῦγε, εἰ θέμις, καὶ σωφρόνων,
Μή που πλήξῃς, ἢ πληγῇς ἐκ μώμου τοῦ Βελίαρ.
Ὄμματ' ὄμμασι μὴ δουλοῦ, μὴ δ' ἕλκε λόγον λόγῳ,
Μὴ παρειὰ παρειαῖς διδότω παῤῥησίαν.
Μηδέν σοι καὶ τῇ γεύσει ξύλου τοῦ κατακρίτου,
Μή σε ξύλου τῆς ζωῆς ὁ ὄφις ἔξω βάλῃ.
Καὶ τοῦτο πείθου σὺ, παρθένε, μὴ συνοίκει προ-στάτῃ·
Χριστὸν ἔχουσα νυμφίον, ζηλοῖ σου τὴν ἁγνείαν,
Τί μοι, σάρκας φυγοῦσα, πρὸς σάρκα, ἐπιστρέφεις.
Οὐ πάντες ἄνδρες τὴν σὴν ἁπλότητα χωροῦσιν.
Ὡς ῥόδον ἐν ἀκάνθαις, οὕτως ἐν πολλοῖς στρέφῃ,
Καὶ ἐπάνω πονηρῶν παγίδων διαβαίνεις.
Ὁ μὲν ἐγείρει παστάδας, ἡ δ' ἐκκομίζει νυμφίον,
Ἄλλος γίνεται πατὴρ, ἄλλος δ' ἄπαις ἀθρόως.
Ὅσον κακὸν ὠδῖνες, ἀτέλεστοι πολλάκις;
Ὅσον δὲ ζῆλος συζύγου, κλαπῆναί που φιλίαν;

Ne mens sit lasciva, non risus, non pes inordinate gradiatur.
Sordidam vestem tuam, squallidamque comam,
Pluris facio quam gemmas et sericum ornatum.
Venustus flos est pudor, et ornamentum insigne pallor.
Pulchri cincinni, omnibus virtutibus velut corona cingi.
Alia coloribus imaginem Dei adulteret,
Tabulata animata, index tacitus animi affectionum;
Tu autem quam habes, formæ venustatem exstingue maxima ex parte,
Et fulgeas splendore animæ divinitus ornatæ.
Conspectum marium fuge, quoad licet, etiam pudicorum,
Ne alium percutias unquam, aut percutiaris invidia Beliæ.
Oculos oculis ne captivos reddas, nec trahe sermonem sermone:
Nec genæ genis præbeant licentiam.
Nihil tibi et degustationi arboris damnatæ,
Ne te a ligno vitæ serpens deturbet.
382 383 Et hoc crede, virgo, non habites cum defensore,
Tu quæ Christum habes sponsum tuæ castitatis zelotypum.
Quid mihi, tu quæ carnem fugisti, ad ipsam reverteris?
Non omnes viri tuam simplicitatem norunt.
Sicut rosa in spinis, ita inter plurimos versaris,
Et supra exitiosos laqueos incedis.
Hic thalamos nuptiales excitat; illa autem sponsi funus prosequitur:
Alius fit pater, alius subito absque liberis.
Quantum dolorem afferunt, sæpe infausti, partus?
Quanta æmulatio conjugis, ne quid amicitiæ toroque nuptiali subrepat?

52 *Πορνεύῃ*. Reg. πόρνος.

53 *Πιναράν*. Ita fere legitur poemate præcedenti, vers 83.

56 *Πάσαις ἀρεταῖς στεφανοῦσθαι*. Coisl. ἀρεταὶ πᾶσαι στεφανοῦσαι. Colb. στεφανοῦσι. *Omnes te virtutes, veluti corona cingunt.*

57 *Ἄλλη χρώμασιν*. Combef. ἄλλος μὲν τὴν ἐκ Θεοῦ, *alius, quam ex Deo nactus est imaginem*. Ita fere poemate præcedenti, vers. 87.

58 *Ἔμψυχος, σιγῶν*. Coisl. ἔμψυχος αἰσχρὸς, expressa pictura, quasi tabulæ, turpis animi index est, internarum animi affectionum accusatrix.

60 *Κάλλει δὲ λάμπε*. Combef. κάλλος δὲ λάμπρυνε, *at cui Deus ornatum præstat, animi decus excole*. Mox, κοσμουμένης. Edit. κοσμουμένη. Ita fere poemate præcedenti, vers. 92.

61 *Ὄψιν δ' ἀῤῥένων*. Ita fere carm. præcedenti, vers. 96

62 *Πληγῇς*. Ita Coisl. Edit. πλήγῃ. Sic poemate præcedenti, vers. 31.

63 *Ὄμματ'*. Versus iste sic in Coisl. legitur: ὄμματα δ' ὄμμασιν μὴ διδοῦ, μὴ πλέκε λόγῳ λόγον. *Oculos oculis ne dederis, neque sermoni sermonem inseras.* Si autem legas, δουλοῦ, *oculos oculis ne captivos reddas*. Sic carmine præcedenti. vers. 93.

67 *Πείθου σύ*. Coisl. πείθουσα. Mox, συνοικῆσαι pro συνοίκει.

69 *Ἐπιστρέφεις*. Coisl. ἐπιστρέφῃ. Sic carmine præcedenti, vers. 103.

70 *Ἁπλότητα*. Reg., Coisl. et Combef. λαμπρότητα. Sic legit Int. qui vertit: *Splendoris omnes non sunt capaces tui.*

71 *Ὡς ῥόδον*. Ita fere legitur poemate præcedenti, vers. 209.

73. *Ἡ δ' ἐκκομίζει*. Sic Reg. et Coisl. Edit. ὁ δὲ κομίζει. Ita fere supra poemate I, vers. 636 et 637.

76 *Ὅσον*. Reg. ὅσος ζῆλος σύζυγον κλαπῆναί που φιλίᾳ.

METRICA VERSIO.

Lasciva non mens, risus haud, nec pes salax:
Stolæ tuæ sordes, comamque squallidam
Antefero gemmis, velleribus et sericis.
Pudor venustus flos, decus pallori inest:
Monile virtutum omnium orbis te decens.
Fucet coloribus Dei alia imaginem,
Tabula animata, tacitus index pectoris.
Formæ tuæ radios retunde maxime:
At mentis ornatæ a Deo decus augeas.
Fuge marium intuitum, pudicorum quoque,
Ne vulneres quem, vulnererisve a malo.
Ne lumina oculis inseras, voces sonis.
B Genæ genis licentiam ne impertiant:
Cave ne edas fructum exsecrata ab arbore:
Ne te anguis arbore a feraci vitæ agat.
Domi patronum contubernalem ne habe;
Christum tenes sponsum æmulum decoris tui.
Cur fugeris cum carnem, ad hanc reverteris?
Splendoris omnes non capaces sunt tui.
Versaris inter plurimos, rosa in spinis.
Incedis et laqueis super deterrimis.
Hic excitat thalamos, virum hæc tumulo tegit.
Hic liberos gignit; repente ille orbus est.
Quantus dolor partus, miser qui identidem est.

Ἐκθρέψαι δὲ καὶ παιδεῦσαι, ἔπειτ' ἀτιμασθῆναι.
Καὶ πικρὰς ἀπολαύειν τῶν πόνων ἀντιδόσεις;
Σοὶ δὲ μέριμνα μία πρὸς Θεὸν ἀεὶ βλέπειν.
Ἡ χρεία δ' ἔστω ὀλίγη μᾶζα, καὶ μικρὰ σκέπη,
Ἀφ' ἧς πεῖραν καὶ Χριστῷ προσήγαγεν ὁ πειράζων,
Λίθους αἰτῶν εἰς ἄρτους πεινῶντα μετατρέψαι·
Ὧν μή ποθ' εἵνεκα μηδέ τι τῶν αἰσχρῶν ὑπομένῃς.
Οὐ χείρων εἶ πετεινῶν σχεδίως τρεφομένων.
Οὐκ ἐκλείψει σοι καμψάκης ἐλαίου πιστευούσῃ.
Κόραξ ἐκθρέψει καθάπερ Ἠλίαν ἐν ἐρήμῳ.
Ὁρᾷς Θέκλαν ἐκ πυρὸς καὶ θηρίων φυγοῦσαν,
Παῦλον τὸν μέγαν πεινῶντα, καὶ ῥιγοῦντα προθύμως,
Ἵνα σὺ μάθῃς, παρθένε, πρὸς Θεὸν μόνον βλέπειν,
Ὃς ἐν ἐρήμῳ τρέφειν οἶδε καὶ μυριάδας.
A Μαραίνεται τὸ κάλλος, ἡ δόξα παρατρέχει,
Ὁ πλοῦτος ἄπιστον ῥεῦμα, τὸ δύνασθαι δ' ὀλίγων·
Σὺ δὲ τοῦ πλάνου κόσμου τὰς στροφὰς ἐκφυγοῦσα,
Εἴσελθε εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων γελῶσα,
Καὶ σὺν ἀγγέλοις χορεύσεις τὴν ἄπαυστον χορείαν,
Κρείσσονα τόπον λαχοῦσα υἱῶν καὶ θυγατέρων.
Ἀλλ', ὦ παρθένοι, Χριστὸν μένοιτε γρηγοροῦσαι,
Καὶ φαιδραῖς τὸν νυμφίον δέξασθε ταῖς λαμπάσιν,
Ἵνα συνελθοῦσαι τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου
Ἴδητε, καὶ μιγῆτε τοῖς ἄνω μυστηρίοις.

Δ'. Εἰς παρθένον.

Ἅγνευε πᾶσι, Παρθένε, καὶ τοῖς ὄμμασι
Πάντων μάλιστα· μηδέ τιν' εἰσοικίσῃ

Quantum est educare et instituere liberos, et postmodum ab ipsis injuria affici
Et acerbas consequi laborum remunerationes?
Tibi autem una sit cura ad Deum semper respicere.
Ad vitæ necessitates sufficiant tenuis panis et angusta domus:
Quo ex pane ut Christi periculum faceret, accessit tentator,
Petens ab esuriente, ut lapides in panem mutaret:
Quorum causa, nihil unquam turpe admiseris.
Non es deterior avibus, quæ victitant ultro oblatis.
Non tibi fiduciam habenti deficiet olei cadus.
Corvus te nutriet, ut Eliam in eremo.
Cernis Theclam ab igne et belluis intactam effugisse,
Paulum hunc egregium, famem et frigus alacri animo perferentem,
Ut tu discas, virgo, Deum solum respicere,
Qui in solitudine novit alere plura hominum millia.
Marcessit formæ venustas, gloria præterit,
Divitiæ infidæ sunt et fluxæ, potentia paucorum est;
Tu vero fallacis mundi dolos effugiens,
Ingredere in Sancta sanctorum gaudens,
Et cum angelis duces choreas perennes,
Nacta potiorem sedem præ filiis et filiabus.
Verum, o virgines, Christum exspectate vigilantes,
Et cum accensis sponsum excipite lucernis,
Ut simul ingressæ, sponsi pulchritudinem
Intueamini, et consociemini cœlestibus mysteriis.

384-385 IV. *Ad virginem* *.

Esto casta rebus omnibus, virgo, et oculis
Omnium maxime. Nec quemquam in domum admittas

* Alias Bill. 119, p. 182.

79 *Μέριμνα μία*. Coisl. μέριμνα πᾶσα.
81 *Ἀφ' ἧς*, nempe μάζης. Ita fere carmine præcedenti, vers. 214, etc.
83 *Μηδέ τι τῶν*. Ita Combef. et postulat metrum. Edit. μηδὲν τῶν.
86 *Ἐκθρέψει*. Jes. σε τρέψει.
87 *Ὁρᾷς*. Jes. οἶδας, *nosti*. Ita fere carmine præcedenti, vers. 190, 202.
90 *Ὅς*. Sic Reg. et Jes. Edit. Θεός.
93 *Στροφάς*. Ita Combef. quæ vox consona πλάνου. Reg. et Jes. ταπεινοῦ κόσμου τρυφάς, *abjecti despicabilis mundi delicias*. Edit. τρυφάς.
94 *Εἰσῆλθε*. Ita Reg. Edit. εἰσῆλθες, *ingressa es*.
97 *Μένοιτε*. Sic Coisl. Edit. μένητε.

METRICA VERSIO.

At cura quæ ne conjugis amor corruat?
Dein educare et erudire, hinc despici,
Ac præmia laborum tam acerba consequi?
Tibi una sollicitudo videas ut Deum.
Usus petat parum cibi, arctam et casam,
Ab his periculum fecit hostis Messiæ
Ut saxa panes famelico fierent rogans.
Tu gratia istorum turpe nil commiseris.
Non pejor aviculis, quæ aluntur vilibus.
Non tibi cadus deficiet olei cum fide.
Te nutriet corvus, ceu eremo olim Eliam.
Videsne Theclam ereptam ab igne et belluis?
Paulum fameque et frigore oppressum et alacrem?
Ut, virgo, discas hinc Deum unum cernere.
Nutrire populos in solitudine scit Deus.
B Marcet decus formæ illico, laus præterit,
Infida copia est opum, haud potestas plurium est,
Mundi dolos cupediasque ut spreveris,
In Sancta sanctorum tu adibis lætior,
Ducesque choream perpetim una cum angelis,
Nacta potiorem quam mares locum et nurus.
Heus, virgines, Christum opperimini sedulæ,
Cum lampadibus excipite sponsum ardentibus
Ut pulchritudine ejus inspecta, in plagis
Cœlestibus, fruamini arcanis bonis.

IV. AD VIRGINEM.

(*Billio interprete.*)

Sis parte ab omni, virgo, sed potissimum
Oculis pudica, nec virorum quempiam

Ἀνδρῶν βοηθὸν, μηδὲ τὸν σοφώτατον.
Σὺ μὲν γὰρ ἁγνὴ, τὸν φθόνον δ' ἐγὼ λίαν
Δέδοικα, μή σε κεντρίσας δυσφημίᾳ,
Λύσῃ τὸν ἁγνὸν ζῆλον οὗ στέργεις βίου.
Ὀλοιό μοι πᾶς ὅστις ἁγνείαν σέβων,
Τὴν τῶν ἀσάρκων ἀγγέλων παραστάτιν
Σύνοικον αἱρῇ παρθένον. Τί δεῖ πυρός; .
Κρείσσων πυρὸς σύ; πῶς δὲ τὸν καπνὸν φύγοις,
Σαυτὸν μελαίνων τῇ κενῇ γλωσσαλγίᾳ;
Ἐντεῦθεν ἤρθης, παρθένε, καὶ ζῇς ἄνω.
Μᾶζα στενή σοι, καὶ σκέπη τὸ φορτίον;
Ὧν μή ποτ' αἰσχρὸν εἵνεκεν μηδὲν πάθῃς.
Μηδ' ἀντὶ τοῦ σοῦ προστάτου δέξῃ τινὰ
A Κοινωνὸν αἴσχους, καὶ βίου, κἂν ἁγνὸς ᾖ,
Μή πού σε Χριστὸς ὡς διπλῆν ἔξω βάλῃ.

Ε'. Πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ μοναχούς.

Εἰ μὲν δὴ πλεόνεσσιν ὁμὸν βίον αἰνήσαιεν
Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες, ὁμοφροσύνης ὑπὸ δεσμοῖς,
Ἵλαον ἀμφὶ ἄνακτα χοροστασίῃς μεδέοντα,
Σύμπνοον, ἰσοκέλευθον, ὁμώροφον εὖχος ἔχουσαι,
Λώϊον. Οὐκ ἐθέλει γὰρ ἅπαν καλὸν οἶον ὁρᾶσθαι.
Οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄριστον, ὃ μὴ καλοῖο προέσχε.
Καὶ στεινὴ φιλίη, βαιὴ χάρις, ὡς πολύμικτος
Βορβορέη. Κέλομαι δὲ καὶ ἐνθάδε χάσμα μέγιστον

Virorum, ut auxiliatorem, nequidem sapientissimum.
Tu quidem enim casta es : invidiam autem ego valde
Timeo, ne te pungens quadam infamia,
Exstinguat castam æmulationem vitæ quam amplecteris.
Pereas mihi tu, quisquis castitatem colens,
Carnis expertium angelorum astitem,
Contubernalem vis habere virginem. Quid opus est igne?
Tune igne superior es? Et quomodo fumum vitabis
Temet ipsam denigrans vana hominum loquacitate?
Hinc sublata es, virgo, et sursum vivis.
Victus tenuis tibi et indumentum, an grave onus?
Quorum causa, nihil unquam turpe admittas;
Nec pro patrono suscipias quemdam
Consortem turpitudinis et vitæ, quantumvis casta sis,
Ne te forsan Christus tanquam duplicem foras ejiciat.

V. *Ad monachos in monasterio degentes* *.

Si communem pluribus vitam ament
Viri ac mulieres, concordiæ sub vinculis,
Circa propitium regem choro præsidentem,
Una mente, uno itinere, eodem tecto glorIantes,
Melius id quidem. Quidquid enim præclarum est, non amat solum videri :
Neque enim optimum est, quod non bono præstat.
Ac angusta amicitia, levis est gratia, ut et lutosa
Quæ valde permista est. Volo et hic maximum chaos

* Alias Bill. 47, p. 105.

IV. 12 *Ἐντεῦθεν ἤρθης. E terra subducta es, in cœlis vivis.*

13 *Μᾶζα στενή.* Id est, præter tenuem victum, et indumentum, nihil tibi curæ esse debet. Mox versus sequens reperitur poemate præcedenti, v. 83.

17 *Μή πού σε Χριστὸς ὡς διπλῆν ἔξω βάλῃ.* Hunc versum Vat. suppeditavit jam Græce et Latine editum a Murat. pag. 194. — Versioni metricæ addidimus illum Italicis descriptum. (CAILLAU.)

V. TIT. *Μοναχούς.* Vox illa, inquit Combefisius, ex usu sequioris ævi obrepsit. Non enim solet Gregorius sic vocare eos qui communem vitam sanctis exercitiis ducunt, sed μιγάδας. Monachi vero illi solitarii sunt et οἰόβιοι.

6 *Προέσχε.* Int. Coisl. ὑπερέχει.

7 *Πολύμικτος*, *permista et promiscua.*

8 *Κέλομαι δὲ καί.* Sic Reg. 992, qui mox pro χάσμα habet θαῦμα. Int. Coisl. Κελεύω δὲ ἐν τοῖς κοινοβίοις μέγιστον χάσμα εἶναι, καὶ τεῖχος ὥσπερ διεῖργον τὰ γένη διακεκριμένα ἀμφότερα, ἵν' ὦσι ἀπ' ἀλλήλων ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ οὕτως εὐσεβοῦντες ὅμοιον κλέος ἔχωσιν. *Volo autem in cœnobiis magnum esse intervallum, et quasi murum qui utrumque sexum diversum separet, ita ut a se invicem distincti sint viri et mulieres, et sic pietatem*

METRICA VERSIO.

Admitte tecto, te ut juvet, sophum licet.
Tu namque quamvis casta sis, livor tamen
Terret, malum ne dedecus conflet tibi,
Zelumque vitæ deleat, quam amplecteris.
Pereas velim, qui, castitatem dum colis,
Communem habere vis domum cum virgine,
Quæ carne vacuis angelis astat. Tibi
Flamma quid opus est? Non times flammam? Quid [ast?
Fugiesne linguæ garrulæ fumum gravem?
Elata es istinc, virgo, sursum et victitas.
Est offa curta, te grave et pondus premit?
Hæc turpe propter, virgo, nil admiseris :
Sociumque vitæ neminem, et turpis probri,
Quæris patronum dum tibi, susceperis,
B *Ne forte Christus, ut dolosam, respuat.*

V. AD MONACHOS IN CŒNOBIO DEGENTES.

(*Billio interprete.*)

Si sociam vitam sexus collaudet uterque, [que,
Conjunctisque colens animis Dominumque Deum
Una habitet, vitæque viam gradiatur eamdem,
Rectius id fuerit; nam virtus sola videri
Abnuit : eximium merito nec jure vocandum est,
Quod non pulchrum aliquid superat meritoque [probandum.
Parvaque amicitiæ est angustæ gratia prorsus :
Ut contra lutulenta nimis promiscua rursum.
Ast interjectum chaos ingens esse necesse est,

Ἑστάμεν, ὥς κεν ἔωσι διασταδὸν εὐσεβέοντες,
Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες, ὁμὸν κλέος οἷον ἔχοιεν.
Οὐδὲ γὰρ οἰοβίοισι μόνον φθόνος, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον
Πλειοτέροις, πλείων τε κακοῦ μόθος. Εἰ δὲ καὶ οἷος
Ναιετάειν ἐθέλοις Χριστῷ ξυνούμενος οἴῳ
Καὶ τὸ φίλον· πάντεσσι δ' ὅμως δέος, ὥσπερ ἔμοι γε,
Δυσμενέος τε πάλης, καὶ πτώματος οὐλομένοιο.

Ϛ'. Εἰς σωφροσύνην.

Καλὸν γάμῳ δεδέσθαι, σωφρόνως μόνον,
Πλεῖον νέμοντα τῷ Θεῷ συσσαρκίας.
Κρεῖσσον τὸ δεσμῶν τυγχάνειν ἐλεύθερον,
Τὸ πᾶν νέμοντα τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἄνω.
A Θεὸς μὲν ἄζυξ, ἀγγέλων τ' ἀσαρκία·
Ὕλη δὲ συζυγής τε καὶ πλήρης φθορᾶς.
Γάμος μέριμνα συζύγου καὶ φιλτάτων·
Τῇ παρθενίᾳ Χριστός. Εἰ γυνὴ Θεῷ
Ἶσον φέρει τι, καὶ γάμος λυτῷ βίῳ·
Εἰ δ' οὐδὲν ἶσον, οὐδὲ τοῖς βίοις ἶσον.
Μὴ τοίνυν, ὦ τεκόντες, ὑβρίζοιτέ με,
Γάμῳ περισκιρτῶντες, ἁγνείᾳ δὲ μή.
Γάμῳ δίδωμι, τὴν ἁγνείαν λαμβάνω.
Ἀλλ' εἰσὶν οἳ πεπτώκασ'· ἀλλ' ὄλοιό μοι,
Μὴ τοὺς ἀρίστους ἐκλέγων, τοὺς δ' ἀσθενεῖς.
Οἱ μὲν γὰρ αὐτοῖς αἶσχος, οἱ δ' ἡμῖν κλέος.
Γῆ δ' οὐκ ἀροῦται τῆς χαλάζης εἵνεκα,

Intercedere, ut illic separatim pietatem colant
Viri ac mulieres, ac communis tantum sit inter eos gloria.
Non enim iis tantum, qui soli vivunt, sed iis etiam magis qui cum multis,
Instat invidia, majorque mali impetus. Quod si solus
Habitare velis cum solo consuetudinem habens Christo,
386-387 Id quoque mihi est gratum ; sed tamen omnibus, ut et mihi, adest timor
Hostilis pugnæ et exitialis ruinæ.

VI. *De pudicitia* [a].

Bonum est nuptiis ligari, modo caste,
Et plus detur Deo quam conjugio.
Melius vinculis esse liberum,
Et totum tribuere Deo, rebusque cœlestibus.
Deus a conjugio liber est, angelorumque vita cœlebs;
Crassa vero moles est connubium et plena corruptionis.
Conjugium sollicitum est de compare et rebus charissimis :
Virginitati Christus curæ est. Si femina cum Deo
Æquale quid habet, connubium etiam habet cum soluta vita
Sin autem nihil æquale, neque in vitis est ulla paritas.
Ne igitur, o parentes, opprobriis me afficiatis,
Conjugio voluptatem capientes, minime vero puritate vitæ.
Connubio concedo, castitatem amplector.
At sunt, inquies, qui exciderunt : pereat mihi,
Qui non optimos seligit, sed infirmos.
Illi enim ipsis sunt probrum, illi vero nobis decus.
Nunquid terra non aratur grandinis causa,

[a] Alias Bill. 78, p. 175.

volentes decus habeant commune. Inde liquet propositum Gregorii non fuisse, ut mulieres cum viris in eodem monasterio non congregarentur. Jubet solummodo eos a se invicem separari, ne eos premat invidia, et ulla mali ansa subrepat. In edit. deest δέ.

13 *Ξυνούμενος*. Sic Coisl. Edit. ξεινούμενος.

VI. Tit. *Εἰς σωφροσύνην*. Vat. Εἰς παρθένον ἑτέραν, *ad aliam virginem*.

5 *Ἀγγέλων τ' ἀσαρκία*. Id est : *Angelorum vita cœlebs*. Alii vertunt : *Et angeli carnis sunt expertes*.

8 *Εἰ γυνὴ Θεῷ*, id est, *quantum inter Christum et feminam interest, tantum etiam inter conjugatam vitam et cœlibem*.

13 *Γάμῳ δίδωμι*. Id est, *conjugio utimini, per me licet : concedo vobis nuptias : mihi castitatem vindico*. Favet cod. Vat. γάμον δίδωμι.

METRICA VERSIO.

Distinctis illi ut degant ac sedibus illæ,
Sicque piam vitam simili cum laude sequantur.
Solivagis etenim non solis livor iniquus
Imminet, at multo magis his quos vita sodalis
Oblectat ; gravior namque istos pugna fatigat.
Sin, nisi cum Christo, vis plane vivere solus,
Id quoque mi gratum est ; metus at communis [utrisque,
Ut mihi, sit, ne hosti duro in certamine cedant,
Præcipitesque ruant tenebrosi ad tartara Ditis.

VI. DE PUDICITIA.

(*Leuv. interprete.*)

Bonum ligari nuptiis, caste modo,
Deoque plus des, quam toro connubii :
B At præstat esse liberum vinclis tamen,
Deoque totum, rebus et superis, dare.
Est numen injux, angelus non est caro :
At conjugata labis et plena est hyle.
Et cura prolis et conjugis est nuptiis :
At cura Christi cœlibi. Si par Deo
Est uxor, est par cœlibi vitæ torus.
Sin prorsus impar, impares vitæ quoque.
Vos ergo, patres, ne probris me aspergite,
Tædas sequentes, non tori vitam insciam.
Toro pudicitiam jugali do quidem,
At puritatis cœlibes carpunt decus.
At corruerunt, dixeris, quidam. Male
Tibi sit, legis qui debiles, non optimos.
Illi probrum sunt nam sibi : hi nobis decus.
Diramne propter grandinem tellus coli,

Οὐ δ' ἀμπελὼν φυτεύεθ'; ἡ θάλασσα δὲ
Ὅρμοις δίδωσι πάντας οὕσπερ λαμβάνει;
Τί μοι τὰ πόῤῥω; κειμένῳ δ' Ἑωσφόρῳ
Μὴ συγκατενέχθησαν ἀγγέλων χοροί;
Τί δ', οὐχ Ἰούδας ἦν φονεὺς τοῦ Δεσπότου,
Ἀλλ' οἱ μαθηταὶ δόξα; Τοῦτο δ' οὐ σκοπεῖς,
Τοῦ σοῦ γάμου τὰ δεινὰ, καὶ μοιχῶν κλοπὰς,
Ἐξ ὧν τὸ φίλτρον, καὶ γένος νοθεύεται.
Ὑψοῦ βάδιζε, τὸν φθόνον δ' ἔα κάτω.
Ἅγνευε πᾶσι, παρθένε. Χριστῷ μόνῳ
Νύμφη, κράτει τὸ κάλλος ἐσφραγισμένον.
Χρηστὸς μέν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζήλου πλέως.
Οὐδὲν δυσειδὲς, οὐδ' ἄκοσμον ἐκφέρει.
Ἐσθῆτι κόσμου κόσμος ἡ ἀκοσμία,
Θρύψιν δὲ φεῦγε, καὶ ταπείνου τὰς κλάσεις.
A Μὴ τὸ βλέπεσθαι τῷ βλέπειν θήρευέ μοι.
Σώφρων βάδιζε, κἂν ἀναστρέφῃ μόνη·
Κλεὶς ὠσὶ κείσθω. μηδὲ πορνεύοι γέλως·
Πλεῖστον παρειαὶ, καὶ γέλωτος ἔμφασις.
Θυμὸς, μέθη, δαίμων τε παρθένοις ἴσον·
Πάντων δὲ χεῖρον πλησμονὴ γαστρὸς χάριν.
Εὐχαῖς τὸ κάλλος εἰκέτω κἀγρυπνίαις.
Σύνοικον αἱροῦ μηδ' ἀδελφὸν ῥᾳδίως.
Ἐμπεπύρευμα (sic) τῆς νόσου τί δεῖ βλέπειν
Οὐδὲν τόδ' αἰσχρὸν, πλὴν μόνη μνήμη χοὸς
Πατὴρ μόνος σοι, καὶ Θεὸς πιστὸς, νέα·
Ἄλλοι δὲ φευγέτωσαν, ὡς θῆρές ποτε
Τὸ Σινᾶ, πλαξὶν ἐντυπουμένου νόμου.
Ἄψαυστος ἔστω προσφορὰ καὶ παρθένος,
Ἡ μὲν βεβήλοις, ἡ δ' ἁπάντων ὄψεσιν.

Aut vinea non seritur? Nunquid mare
In portus deducit omnes quos suscipit?
Quid mihi longinqua commemorare? Cum Lucifer lapsus est,
Nunquid simul lapsi sunt angelorum chori?
Quid autem, an non Judas fuit interemptor Domini,
Cæteri vero discipuli ejus gloria? Hoc vero non attendis,
Tui connubii mala, et adulterorum furta,
Quibus amor et soboles adulterina fiunt.
Sublimis gradere, invidiam relinque deorsum.
Pura sis rebus omnibus, virgo; Christo soli,
Sponsa, serva tuam pulchritudinem obsignatam.
(Christus) equidem benignus est, at idem æmulatione plenus.
Nihil deforme, neque indecorum effert.
Vestem induere, cujus cultus sit esse sine cultu.
Mollitiem fuge, deprime fractos et lascivos motus.
Noli, ut specteris, videndo ipsa venari.
Pudice incede, etiamsi sola tecum verseris:
388-389 Clavi aures obserantur; ne procax sit risus:
Plerumque genæ sunt risus indicium.
Ira, ebrietas et dæmon virginibus idem sunt,
Omnium autem res pessima est, repletio gulæ gratificans.
Venustas formæ cedat precibus et pervigiliis.
Contubernalem nequidem fratrem admittas facile.
Fomitem morbi tui quid necesse est intueri?
Nihil quidem in hoc turpe, verumtamen sola recordatio pulveris periculosa.
Pater solus tibi, et Deus fidelis, o puella,
Cæteri fugiant, sicut olim bestiæ
Montem Sina, cum lex in tabulis scriberetur.
Intactiles sint victima et virgo,
Illa quidem profanis, hæc omnium oculis.

20 *Κειμένῳ*. Idem argumentum prosequitur Gregorius supra poem. 1, vers. 679.
25 *Νοθεύεται*. Vat. μοιχεύεται.
29 *Χρηστός*. Mendose edit. Χριστός.
31 *Ἐσθῆτι κόσμου κόσμος*. *Vesti mundanæ cultus sit ipsa invenustas.* Eo loci versum aliquem desiderat Billius, aut vitium aliquod in verbis Græcis arguit, sed immerito. Satis est subaudire ἧς, *cujus*, etc.
33 *Τῷ βλέπειν*. Ita legendum videtur. Edit. τό.
34 *Κἄν*. Sic melius legitur. Edit. καί.
41 *Ἐμπεπύρευμα*. Vat. ὑπεμπύρευμα.
42 *Χοός*. Vat. Χροός.

METRICA VERSIO.

Serique vitis, desinit? Quid? littori
Pontusne cunctos applicat, quos accipit?
Longinqua vero quid sequor? cum Phosphoro
Utrum angelorum sunt simul lapsi chori?
Quid? Nonne Christi carnifex Judas erat?
Apostoli vero decus? Quin jam mala
Tu nuptiarum cogitas, furta et tori,
Adulteratur queis amor, et queis genus?
Incede sursum; livor at humi corruat,
Sis parte ab omni virgo, sis soli Deo
Sponsa, teneasque conditum formæ decus.
Benignus ille est: æstuans zelo tamen.
Deforme secum, turpe vel defert nihil.
Carere cultu sit tibi cultus, fuge
Est molle quidquid, et nimis fractum, neque
B Captes videndo prospici. Gressus tuus
Pudicus esto, degere et sola expete.
Claudantur aures, sit procax risus procul.
Sat est superque vel levis risus nota.
Par ira, Bacchus, et Satan sunt virgini.
Pejor saturitas ventris est his omnibus.
Cedat venustas vigiliis, precibus quoque.
Sociumque tecti facile nec fratrem cape.
Spectare morbi fomitem quid attinet?
Non est quidem hoc fœdum: ast memoria sordidat
Vel sola. Patri crede te soli, et Deo.
Fugiant (ut olim bestiæ montem Sina,
Cum lex tabellis sculperetur) cæteri.
Intacta sint hæc, victima, et virgo: manus
Fugiat profanas illa, visum hæc omnium.

Ἡ χρεία δουλούτω σε σαρκὸς μηδ' ὅλως.
Ἂν προσδέῃ του, καψάκης σοι πηγάσει,
Ὑδρεῖα δώσει πυθμένος γεωργίαν.
Ἄρτοις τρέφονται πέντε μύριος λεώς·
Πόσον σὺ μᾶλλον, ἡ Θεοῦ παραστάτις;
Μὴ τοίνυν ἁγνὸν τόνδ' ἔχουσα νυμφίον
Κάλλους ἀσάρκου, συζυγῇς τῷ δευτέρῳ.
Μοιχὸς γὰρ οὗτος, οὐκ ἀνὴρ καθίσταται,
Ζῶντος τὸ φίλτρον ἀνδρὸς ἐγκαρπούμενος.
Ἢ καὶ κανοῦν προσθεῖσα τῷ Θεῷ σύ γε
Ἀποστερήσεις; καὶ Σοδόμων φυγοῦσα πῦρ,
Παλινδρομήσεις; μὴ λίθος παγῇς ἁλός.
Χήρας σὺ πλεῖον, ἀλλὰ καὶ χήρας γάμος
Ὑπεύθυνος, ψευσθέντος ἁγνείας ὅρου.
Χρυσῆς τί γλώσσης ἐστὶν εὐτελέστερον,
Ψιλῆς, διδράχμου, δή τι τῶν ἀναστάτων;
Ἀλλὰ κλαπέντα τὸν στρατὸν διώλεσε.
Ταῦτ' οὖν ὁρῶσα, παρθένε, πείθου Θεῷ.

Ζ'. *Περὶ ἁγνείας.*

Ἀρετὴ πᾶσα δικαίοις
  Ἕνα βαθμὸν προβιβάζει.
Ὁ μὲν ἀλλότριος εὐνῆς
  Ἶσος ἀγγέλοις ὑπάρχει.
Ὁ δέ τ' ἐγκράτειαν ἀσκῶν,
  Μετὰ παρθένων τετάχθω·
Ὁ δὲ τὸν γάμον φυλάσσων,
  Ἶσος ἐγκρατεῖ γενέσθω.

Necessitas carnis nulla te unquam in servitutem redigat.
Si indigebis rei cujusquam, cadus tibi fontis instar fluet.
Hydria dabit tibi fundi fructum.
Panibus pascuntur quinque millia hominum,
Quanto magis tu qui Deo astas?
Ne igitur, cum purum hunc habeas sponsum
Pulchritudinis incorporeæ, jungaris alteri.
Adulter enim ille, non tuus conjux esset,
Viventis amorem mariti sibi vindicans.
An tu canistrum, quod Deo obtuleris, postea
Adimes? num tu, quæ fugisti Sodomorum ignem,
Illuc recurres? absit ut in saxum salis coalescas.
Tu plus es quam vidua, et tamen viduæ conjugium
Pœnæ obnoxium est, cum transiliuntur castitatis fines.
Aurea quid lingua vilius est,
Penula, et didrachmo, cæterisque direptæ urbis spoliis?
Attamen, his subreptis, Hebræorum fugatus est exercitus.
Hæc igitur cernens, virgo, Deo obtempera.

VII. *De castitate**.

Virtus omnis homines justos
Ad unum gradum promovet.
Qui est expers conjugalis tori
  Par est angelis.
Qui continentiam in conjugio sectatur,
390-391 Cum virginibus computetur.
Qui conjugii leges servat,
  Par sit continenti.

* Alias Bill. 167, p. 252.

53 *Τόνδ'*. Edit. mendose τὸ δ'.
54 *Συζυγῇς*. Edit. συζυγῇς.
61 *Ψευσθέντος*. *Derelicto castitatis proposito.* Edit. φευθέντος.
63 *Ψιλῆς, διδράχμου*, etc. Vat. ψιλῆς τε, διδράχμου τε. Tria hic Gregorius commemorat, quæ in direptione Jericho furatus est Acham: nimirum auream linguam, sagum et didrachmum, quod Billius et Leuven. non attenderunt, et locum hunc male reddiderunt, alienum in sensum detorquentes vocem ψιλῆς, quæ aliud nihil hic significat, quam *penulam*, sive sagum quæ vestis est militaris. Vide supra II, 435, et tom. I, pag. 626. Mox, ἀναστάτων. Ita legendum pro ἀναστάντων, quod edit. habent mendose.
VII. Tit. *Ἁγνείας*. Vat. addit σώματος.
5 *Ὁ δέ τ' ἐγκράτειαν*. Vat. ὁ δέ γ' ἐγκράτειαν.

METRICA VERSIO.

Te nulla carnis subjuget necessitas.
Si quid requires, fontis in morem fluet
Lecythus, farinam et hydria tibi proferet.
Immensa quinque vescitur plebs panibus.
Quanto magis tu maximo quæ astas Deo?
Cum sponsus ergo sit tibi hic cujus decor
Est carnis expers, alteri jungi cave.
Namque est adulter iste, non conjux, viri
Ad sese amorem transferens vivi. Deo
An tu canistrum cum semel donaveris,
Adimes? rogum cum fugeris Sodomiticum,
Redibis? Absit; ne salis fias lapis.
Quam vidua plus es. At torus viduas quoque,
Si castitatis fregerint votum, reas
B Facit. Quid esse vilius lingua aurea
Possit? didrachmo quid minus? Sed hæc tamen
Subrepta totum perdidere exercitum.
Hæc ergo cernens, virgo, Christo obtempera.

VII. DE CASTITATE.
(Fed. Morello interprete.)

Virtus omnis ab æquis
Gradu altero promovetur:
Alienus hic cubili,
Par est Dei ministris.
Colit at qui continentem
Vitam, esto par puellis:
Connubiumque servans
Similis sit abstinenti.

Μόνον ἀσκεῖτε τὸ σῶφρον
Ἵνα μειζόνων τύχοιτε.

Η΄. Σύγκρισις βίων.

Βι. Κρίναις ἂν ἡμῖν, ὦ ξένε. *Κριτ.* Κρίσις δὲ τίς;
Βι. Βίοι μάχονται. *Κριτ.* Καὶ τίνες, τίς δ' ἡ κρίσις;
Βι. Ὁ κοσμικός τε καὶ ὅσος τοῦ πνεύματος,
Πότερος ἀμείνων καὶ σοφοῖς βιώσιμος;
Κριτ. Ὡς δύσκριτον μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀκουστέον.
Κοσμ. Κόσμου πεφυκὼς, οἶδα καὶ στέργω τάδε·
Τὸ δ' εὐσεβὲς, πατρῷον αἰδεῖσθαι νόμον.
Πν. Θεοῦ πεφυκὼς, οἶδα καὶ σέβω Θεόν·
Τὸ δ' εὐσεβὲς, τέλειον εἰδέναι σέβας.
A Εἴ σοι τὸ χεῖρόν ἐστι τιμιώτατον,
Πῶς οὐκ ἐμοὶ τὸ κρεῖσσον ἐνδικώτερον;
Κοσμ. Μήτηρ ἐμοὶ σὰρξ καὶ συνεκράθην χοΐ,
Σαρκὸς ποθῶ πλήρωμα τῆς ἐῤῥηγμένης
Πν. Θεὸς πατήρ μοι καὶ Θεῷ συνεζύγην,
Μορφῆς ποθῶ μίμησιν ἧς ἀπεῤῥύην.
Κοσμ. Πῶς δ' ἂν συνέστη, φράζε, τὸ βροτῶν γένος,
Εἰ μὴ τὸ σαρκῶν συζυγὲς συνέδραμε,
Νόμῳ τε θείῳ καὶ φύσει κρατούμενον;
Πν. Νόμος μὲν οὗτος, νῦν δὲ λυθῆναί με δεῖ,
Βίον πρὸς ἄλλον τοῦ παρόντος κρείσσονα
Σπεύδοντα, δεσμῶν καὶ φθορᾶς ἐλεύθερον.
Κοσμ. Πῶς οὖν νέηλυς ἦλθε παρθένος βίος;

Saltem excolite temperantiam,
Ut majora dona consequamini.

VIII. *Comparatio vitarum**.

Vit. Judices nos, hospes. *Jud.* Quæ lis dirimenda?
Vit. Vitæ disceptant. *Jud.* Quænam illæ, et quæ disceptatio?
Vit. Vita sæculi, et vita spiritus,
Utra melior, et sapientibus eligenda?
Jud. Res certe difficilis ad judicandum, sed tamen audiendum.
Sæc. Ex mundo nata, novi hæc et diligo:
Pium est autem paternam legem revereri.
Spir. Ex Deo nata, novi et colo Deum:
Pium est autem perfectum nosse cultum.
Si, quod deterius est, tu maxime veneraris,
Annon ego potiori jure, id quod præstantius?
Sæc. Mater mihi caro, et carni adjuncta fui,
Carnis disruptæ plenitudinem desidero.
Spir. Deus pater mihi est, et cum Deo conjuncta sum,
Formæ, ex qua fluxi, similitudinem desidero.
Sæc. Quomodo constitisset, dic mihi, mortalium genus,
Nisi carnium conjunctio accessisset,
Divina lege et natura firmata?
Spir. Lex quidem talis exstitit, nunc autem solvi me illa oportet,
Dum ad aliam vitam præsenti præstantiorem
Propero, a vinculis et corruptela liberam.
Sæc. Quomodo ergo advenit recens vita cælebs?

* Alias Bill. 156, p. 220.

VIII. Argumentum. *Hoc carmine per prosopopœiam inducuntur duæ vitæ inter se disceptantes, nempe spiritualis et mundana, quæ hospitem quemdam controversiæ suæ arbitrum constituunt. Per spiritalem autem eam intelligit Gregorius, quæ colendæ pietatis studio ita prorsus addicta est, ut et a corporis voluptatibus et a congerendis vitiis, et a bonorum amore, ac denique ab omnibus mundi illecebris abhorreat; per mundanam autem, eam quæ et liberis operam dat, et opibus gaudet, et bonorum cupiditate afficitur, et lautiori vitæ genere delectari solet. Non autem hic spiritalis vita mundanæ ita opponitur, ut nihil inter utramque fœderis, nihil commercii esse queat, quemadmodum nec inter lucem et tenebras, fidelem et infidelem, sed ut vita monastica cum promiscua, quam* κοσμικήν *Græci*, mundanam *Latini solent appellare. Quod quidem ex judicis sententia constat, in qua jubentur hæ duæ vitæ pacem concordiamque inter se colere ac simultatem omnem abjicere.*

2 *Κρίσις*. Vat. μάχη.
5 *Ὡς*. Coisl. ὅ. Bill. legisse videtur οὐ.
12 *Χοΐ*. Ita Vat. et Coisl. Edit. mendose χροΐ. Mox, σαρκὸς ποθῶ. Elegans matrimonii periphrasis. (Bill.)
21 *Φθορᾶς*. Coisl. πάθους.

METRICA VERSIO.

Colito unicam modestam
Laudem, assequeris alta.

VIII. COMPARATIO VITARUM.

(*Billio interprete.*)

Vit. Nostræ, hospes, oro, litis hic judex sede.
Jud. Lis ista quænam est? *Vit.* Dissident vitæ duæ.
Jud. Quæ, curque? *Vit.* Mundi vita, et spiritus,
Utra præferenda sit viris prudentibus.
Jud. Non judicatu est arduum hoc: tamen audiam.
Mund. Prognata mundo, jure mundum diligo:
Leges vereri nam paternas est pium.
Spir. Deum, Deo sim cum sata, et scio, et colo:
Nescire summum nam Deum grave est nefas.
B Si tam expetendum, vilius quod est, putas,
Quod præstat an non justius charum mihi?
Mund. Sum carne nata matre, juncta et pulveri:
Addi resectam postulo carnem mihi.
Spir. Deus pater mi, meque devinxi Deo:
Formam æmulari gestio, ex qua prodii.
Mund. Quonam exstitisset, dic, modo nostrum genus,
Carni fuisset juncta ni conjunx caro:
Natura lexque quod superna continet
Spir. Lex id ferebat; at modo solvi est opus,
Dum tendo ad ævum celsius cursu levi,
Quod labe penitus et thori nexu caret.
Mund. Innupta quonam venit ergo post modo

Πν. Ἦν μὲν σκιώδης καὶ πάλαι· λάμπει δὲ νῦν,
Ἐξ οὗ Θεοῦ πέφηνε Μήτηρ παρθένος.
Καὶ γὰρ νόμος παλαιὸς εἶξε τῷ νέῳ·
Τὸ γράμμ' ἀπῆλθε, τὸ κράτος δὲ πνεύματος.
Κοσμ. Ἄζυξ δ' ἂν ἦν τις συζύγου βίου δίχα,
Ἢ τίς δίκαιος; *Πν.* Ὡς λίαν κομψός τις εἶ,
Πείθων τὸ σάρκας συνδραμεῖν καλῶν χάριν,
Καλοὺς μὲν ἐξέθρεψεν ἢ κακοὺς χρόνος,
Ὕβριν δὲ σαρκὸς ὁ σπορεὺς ἐπέδλυσεν.
Οὐκ ἄλλο. Τὸ φρονεῖν δὲ τῷ πάθει γέλως,
Ὡς συγκάμνοντα Θεοῦ θελήματι.
Κοσμ. Τί οὖν βίῳ δέδωκας, ἐζήτεις δὲ τί;
Πν. Κλάδους. *Κοσμ.* Ἵνα ψυγῶσιν, ἢ λαῖλαψ [λάβοι;
A Δὸς τὴν ἐμὴν σὺ ῥίζαν· εἶτ' ἔχε κλάδους.
Πν. Ἀρκεῖ γενέσθαι. Τῇ φθορᾷ δ' ἄλλος κάμοι,
Τρέφων, διδάσκων, εἶτα πενθῶν ἀθρόος
Τὸν οὐκ ἔτ' ὄντα, γραπτὸν ἐν τοίχοις βλέπων
Ἄπνουν τὸ κάλλος, υἱὸν οὐ κινούμενον
Κοσμ. Εὐπατρίδης ἐγώ τις. *Πν.* Ἐκ ποίου γένους;
Ποῖος δ' ὁ πλάστης; τὸν δὲ πηλὸν ἀγνοεῖς
Ὡς εἷς; μί' εὐγένεια, μίμησις Θεοῦ.
Τάφοις κρατεῖς σὺ καὶ νέοις προστάγμασιν,
Ἐξ ὧν ἐγράφης εὐγενής, οὐκ ἐτράφης.
Κοσμ. Ἐμοὶ τὸ πλουτεῖν δυσμενεῖς βάλλει κάτω,
Φθόνῳ δὲ τήκει τοὺς κακούς, ποιεῖ φίλους,
Θρόνους δίδωσιν ἐν πόλει φυσᾶν μέγα.
Πν. Ἐμοὶ πενία μηδὲ δυσμενεῖς ἔχειν

Spir. Erat quidem olim, sed obscura, nunc vero coruscat,
Ex quo Dei apparuit virgo Mater.
Vetus enim lex cessit novæ:
Littera abscessit, spiritus autem viget.
Sæc. Quis cælebs sine conjugio foret,
Aut quis justus? *Spir.* Valde lepida es,
Quæ contendis carnes concurrere ob probos viros;
392-393 Ac probos quidem et malos tempus enutrivit,
Carnis autem contumeliam pater protulit.
Nihil aliud. Jactare vero se libidine ridiculum est,
Quasi cum Dei voluntate simul laboret.
Sæc. Quid igitur sæculo dedisti, aut quid quærebas?
Spir. Ramos. *Sæc.* Ut frigore pereant, aut eos turbo rapiat?
Da mihi tu radicem meam: tu vero ramos habeas.
Spir. Satis est nasci; mobilibus rebus alius det operam,
Nutriens, docens, ac deinde subito lugens
Non amplius exsistentem, pictam ad parietem cernens
Inanimam pulchritudinem, immobilem filium.
Sæc. Nobilis quædam sum. *Spir.* Ex quo genere?
Qualisque opifex? an lutum ignoras
Unum esse? Nobilitas una, imitatio Dei.
Sepulcris pixa es, et novis rescriptis,
Per quæ scripta es, non educata, nobilis.
Sæc. Mihi divitiæ inimicos sternunt,
Ac invidia urunt improbos, conciliant amicos
Thronis in urbe gloriari donant.
Spir. Mihi vero paupertas, ut ne habeam quidem inimicos,

26 *Κράτος δέ.* Ita Coisl. Edit. κράτος καί.
27 *Ἄζυξ.* Ita Coisl. et Vat., quod idem est ac monachus. Edit. ἄθριξ.
28 *Δίκαιος.* *Justus, pius conjugatus.*
29 *Σάρκας συνδραμεῖν.* Id est, *lepida profecto tu es, quæ fingis homines conjugio mancipatos, in re uxoria hoc spectare, ut liberos procreent, a quibus Deus pie sancteque colatur.* Coisl. σάρκα.
31 *Ἐπέδλυσεν.* Vat. ἐξέβλυσεν.
33 *Συγκάμνοντα.* Vat. συνεργοῦντα.
34 *Ἐζήτεις.* Hic Billius distinguit, et spiritalem vitam inducit cui sæcularis respondet κλάδους juxta Combefisium. Postea spiritalis, ἵνα ψυγῶσι, *aut frigere pereant.* Sæc. Δὸς τὴν ἐμήν, etc. *Da mihi radicem meam.* Sic clare distinguendum ait Combef. Sæc. *Ramos, prolem, liberos.* Spir. *Ut algore intereant, aut procella auferat.* Sæc. *Da meam tu radicem, sicque ramos habeto,* ἔχε κλάδους.
35 *Λάβοι.* Coisl. λάβῃ.
36 *Ἔχε.* Ita Coisl. Edit. ἔχει.
43 *Ὡς εἷς.* Coisl. ὡς οἷς μί' εὐγένεια, *quippe quibus una est nobilitas.*

METRICA VERSIO.

Vita? *Spir.* Erat et olim, tectior quamvis; Dei
Supremi ut autem virgo Mater exstitit,
Jam lucet illa, nam vetus cessit novæ
Lex legi, abivit littera: vicissim viget
Spiritus. *Mund.* An esset, vita ni conjux foret,
Cælebs vel ullus vir prorsus? *Spir.* Lepida admo-[dum es,
Coire dicens ob probos carnem viros.
Probos malosque nutriit tempus. Pater
Tantum obsecutus carnis est lasciviæ.
Ridendus autem est cui libido animos facit,
Ut quem supremi Numinis velle adjuvet.
Mund. Quidnam ergo mundo porrigis? *Spir.* Quid-[nam petis?
Ramos. *Mund.* Ut algor hos necet·
B Stirpem meam da, surculos turbo auferat.
Spir. Ortam esse satis est, qui volet, labi vacet
Alens docensque, luce post cassum gemens,
Pictum in tabella contuens, nec spiritu
Ullove motu præditum formæ decus.
Mund. Sum stirpe clara. *Spir.* Quod genus tan-[dem tibi,
Quinamve fictor? Non lutum par omnibus?
Deum æmulatur quisquis, hic est nobilis
Vincis sepulcris, atque rescriptis novis
Queis scripta, sed non educata es, nobilis.
Mund. Hostes acerbos dejicit census mihi,
Parit favores, urit invidia improbos,
Thronos dat, utque in urbibus gradiar tumens.
Spir. Mihi contra egestas hoc dat, ut caream hostibus,

Χαρίζετ', οἶκτος δ' ἀσφαλέστερος φθόνου.
Θρόνοι δὲ λυτοὶ καὶ φίλοι καιροῦ πλέον.
Ἂν οὖν μένωσι, κρεῖσσον ἡττᾶσθαι Θεοῦ,
Ἢ πρῶτα πάντων τῶν ὁρωμένων ἔχειν.
Ἢ πάντων εἶναι τῶν ὁρωμένων ἄνω.
Πόλις δ' ἔχοι με λαμπρὸν ἡ νοουμένη.
Κοσμ. Τίς δ' ἀσφάλεια τῷ πένητι τοῦ βίου·
Τείχη, πυλῶνες, μηχαναί, ξιφηφόροι;
Πν. Κάμνοντες, ὥστε μὴ τὸ σῶμ' ὑπεκκλαπῇ·
Μόνον πέπασται τοῦτο καὶ μικρὸν ῥάκος.
Ἄλλων ὁ ληστής, ἡ τυραννὶς ἐῤῥέτω.
Ὁ φὼρ ἐχόντων· εἷς ἐμοὶ πλοῦτος, Θεός,
Ὃν οὔποτ' οὐδεὶς ἁρπάσει κεκτημένῳ.
Τὰ δ' ἄλλ' ἐχόντων οἷς φίλον, τὴν οὐσίαν
A Ἁρπαζέτωσαν τὴν ἐμὴν πᾶσαι χέρες.
Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον·
Θύει σαγήνῃ πλούσιος, τὴν δεξιὰν
Τὴν αὐτὸς αὐτοῦ, ὡς φίλην ἀσπάζεται,
Καὶ τῶν καλῶν δοτῆρα οὐχ ὑμνεῖ Θεὸν,
Ἕως ἃ κέκτητ' εἰς ξένου πέσῃ χέρας
Οὓς μὴ θέλει· τί φημι; δυσμενοῦς ἴσως,
Κἀκεῖθεν ἄλλου, τὰ τροχῶν κυλίσματα·
Ἐμοὶ δ' ἅπας συνέψετ', ἢν θάνω, βίος,
Οὐδὲν φθόνῳ τε καὶ στροφαῖς λειφθήσεται.
Κοσμ. Πόσον τὸ χεῖρας μὴ βλέπειν εἰς γειτόνων,
Ἄλλους δ' ἐς ἡμῶν, εὐσεβεστέρους ἴσως.
Πν. Πόσον τὸ χεῖρας εἰς Θεοῦ μόνον βλέπειν,
Τοῦ καὶ διδόντος καὶ πατρικῶς αἰτουμένου,

Largitur : invidia autem miseratio tutior.
Throni vero caduci sunt et qui temporis magis amici sunt :
Atque etiamsi permaneant, satius est Deo subesse,
Quam primas in omnibus rebus aspectabilibus tenere,
Aut supra res omnes visibiles evehi.
Urbs autem illa splendidum me habeat, quæ mente intelligitur.
Sac. Quæ autem vitæ securitas pauperi?
Muri, vestibula, machinæ, satellites?
Spir. Nimirum laborantes, ne furto corpus rapiatur :
Hoc solum possidet et laceram vestem.
Ad alios latro : facessat tyrannis.
Fur invadat eos qui habent : mihi unicæ opes, Deus,
Quem nemo unquam rapiet possidenti.
Alia habeant qui eis delectantur : mea
Abripiat bona omnis manus.
Viro paupere nihil securius.
Reti suo immolat dives : dexteram
394-395 Suam ipse, ut amicam osculatur,
Et bonorum largitorem non laudat Deum,
Donec ea quæ possidet in alias incidant manus
Quas minime velit : quid dico? forte in manus inimici,
Atque inde in alias, rotarum instar.
Me vero, si moriar, census omnis sequitur;
Nihil invidiæ et vicissitudinibus relinquetur.
Sac. Quanti illud æstimandum est, ut non in manus vicinorum inspiciamus,
Sed alii in nostras, et fortasse magis pii respiciant?
Spir. Quanti illud, ut quis in manus Dei solius respiciat,
Qui donat et paterne imploratur;

50 *Φθόνου.* Vat. θρόνου.
51 *Αυτοί.* Coisl. αὐτοί. *Throni vero ipsi et amici temporales sunt.*
53 *Ἢ.* Coisl. ᾧ. Versus sequens deest in mss.
55 *Ἔχοι.* Coisl. ἔχει.
58 *Ὥστε μὴ τὸ σῶμ' ὑπεκκλαπῇ.* Coisl. ὑπερκλαπῇ. Hoc ironice dictum : neque enim fures eas domos aggredi solent, in quibus nihil est quod rapere possint.
65 *Πένητος.* Sic infra, poem. XXXIII, vers. 125.
66 *Θύει*, etc. Alludit ad hæc verba Habac. I, 16, quæ dicta sunt de rege Nabuchodonosor, quod rerum prospere gestarum gloriam viribus suis ascribat, *propterea immolabit sagenæ suæ, et sacrificabit reti suo.* Vide tom. I, pag. 313.
69 *Πέσῃ.* Coisl. πέσοι.
73 *Στροφαῖς. Fraudibus.*

METRICA VERSIO.

Livore porro tutior miseratio,
Throni caduci. Tempori est amicior
Amicus : utque maneat hic, præstat Deo
Subesse, primas ferre quam rerum omnium,
Aut cuncta supra, quæ videntur, evehi.
Hac demum in urbe splendeam, quam mens videt.
Mund. Quæ vitæ egenti suppetit securitas?
Vestibula, muri, machinæ, satellitum
Manus laborans. *Spir.* Corporis furtum timens?
Hoc namque solum veste tum vili obtinet.
Aliis latrones imminent, vis sit procul.
Fur petit habentes; solæ opes Deus mihi,
Quem nemo rapiet si semel possedero.
Id præter unum cuncta, qui volet, auferat;
B Prædentur omnes, si velint, opes meas :
Egente non est tutius quidquam viro.
Dives superbus immolat reti suo,
Velutque amicæ dat suæ dextræ osculum,
Omnis datorem nec boni laudat Deum,
Quousque tandem ad alterum cadant opes
Quem nolit ipse, forte inimici in manus
Volvantur, hincque ad alterum, rotæ in modum.
At me sequetur census abeuntem meus.
Nil vindicabunt livor et rerum vices.
Mund. Quanti æstimandum proximi non ex manu
Pendere, sed eum, forte meliorem, ex mea.
Spir. Quanti putandum est ut quis in solam Dei,
Qui dat, paterne et poscitur, spectet manum,

Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν τοῦ λαβεῖν δρᾶσαι χάριν,
Τὴν αἱμολάπτιν βδέλλαν ἐκμιμούμενον,
Τὰ μὲν κρατοῦντα, τοῖς δ' ἐρείδοντα φρένα,
Τὰ δὲ βλέποντα οὐ καλοῖς ἐν ὄμμασι,
Τὰ δ' ἐκτυποῦντα ταῖς ὀνείρων ἐλπίσιν,
Ἀεὶ πλέον πένητα τῷ ποθουμένῳ;
Κοσμ. Οἴσει δὲ πῶς τις δυσκόλου καιροῦ φορὰν,
Μηδὲν φέρων ἔρεισμα τῆς ἀηδίας;
Πν. Ἤρου με πῶς τις φεύξετ' εὔστοχον βέλος;
Θρὶξ οὐ διαιρεῖτ' εὐπετῶς, οὐδ' ἐγγύθεν.
Γενοῦ στενός μοι· καὶ κακῶν φεύξῃ φοράν.
Δόναξ φέρει τὰ πνεύματ', ἀλλ' οὐχὶ δρύες.
Ὁ μὲν γὰρ εἴκει, τὰς δ' ἀνατρέπει βάρος.
Κοσμ. Ἐμοὶ τρυφᾶν ἔξεστιν. *Πν.* Ἀλλ' ἐμοὶ τρυφὴ,
Τὸ μὴ τρυφᾶν, κόρῳ τε καὶ τοῖς ἐντέροις
A Οἰδοῦντα, καὶ νοσοῦντα πλουσίᾳ νόσῳ,
Ὄζοντα τερπνῷ βορβόρῳ λαιμοῦ πέρα,
Τὸν νοῦν στενοῦντα τῷ πάχει τῆς ἰλύος.
Κοσμ. Ἐμοῦ τὰ πέμματ'. *Πν.* Ἄρτος ἡ καρυκεία,
Ἐμοὶ τὰ πόματ', ἐξ ἁλῶν ἅπαν γλυκύ.
Οἷς τῶν τρυφώντων ἁλμυρὸν καταπτύω.
Κοσμ. Ὀσμὴ μύρων ἔμοιγε τέρψις, ᾄσματα,
Χερῶν ποδῶν κροτήματ', εὔρυθμοι κλάσεις,
Ὁμοῤῥοθούντων ὀργάνων συμφωνία.
Πν. Αἰνεῖς σὺ ταῦτα, ταῦτα δ' ἐστὶν, οἷς κακὸς
Ἔμοιγ' ὁ πλοῦτος, ὡς κακῶν διδάσκαλος.
Κρείσσων μὲν ἡμῖν ὀργάνων ψαλμῳδία·
Ψυχὴν συναρμόζουσα τοῖς νοουμένοις
Μύρου δὲ παντὸς Χριστὸς εὐωδέστερος,
Ἡμῖν κενωθεὶς, ὡς λύσῃ δυσωδίας,

Nihilque, lucri causa, turpe admittat,
Sanguinis avidam hirudinem imitatus,
Ac alia quidem tenens, aliis mentem intendens,
In alia pravos injiciens oculos,
Alia effingens somniculosis spebus,
Semper pauperior, ob ea quæ desiderat?
Sæc. Quomodo feret quis molesti temporis impetum,
Nullum habens molestiæ fulcrum?
Spir. Quæris a me quomodo sagittam apte vibratam quis effugiat?
Capillus non facile dividitur, ne cominus quidem.
Sis mihi in arcto, et malorum effugies impetum.
Ventos arundo sustinet, quercus vero nequaquam.
Illa enim cedit: hanc moles subvertit.
Sæc. Mihi deliciis frui licet. *Spir.* At mihi deliciæ sunt
Minime deliciis frui, nec satietate et visceribus
Turgere, ac morbo divite ægrotare,
Nec suave lutum ultra guttur olere,
Ac mentem angustam et exilem cœni pinguedine facere.
Sæc. Meæ placentæ sunt. *Spir.* Panis, condimentum;
Mihi potus est, ex sale omnis dulcedo:
His salsuginem eorum despuo, qui delicias sectantur.
Sæc. Odor unguentorum mea oblectatio, cantica,
Manuum pedumque strepitus, flexiones in numerum,
Consentientium instrumentorum symphonia.
Spir. Hæc tu laudas: at hæc ipsa in causa sunt, cur malæ
Mihi quidem sint divitiæ, ut malorum magistræ.
Præstat organis apud nos psalmorum cantus,
396-397 Animam agglutinans rebus cœlestibus.
Unguento autem omni Christus fragrantior,
Pro nobis effusus, ut nos a fetore liberaret,

83 *Πλέον πένητα.* Vat. 1, πλέον νέμοντα, id est, *avarum semper pluris id facere quod expetit, quam id quo fruitur: vilescit enim nobis, quod in promptu est.*
84 *Φοράν.* Coisl. φορᾶς.
86 *Ἤρου με.* Vat. ἐροῦ με. Mox idem habet εὐστόχου pro εὔστοχον.
88 *Στενός.* Coisl. σθένος.
96 *Καρυκεία.* Ita Coisl. Edit. καρυκία.
97 *Πόματ' ἐξ ἁλῶν.* Ita Coisl. Edit. πέμμα, quam lectionem præfert Billius codicum auctoritati, et vertit, *panis et dapes mihi: condire solo dulce quas mihi est sale.*
98 *Τρυφώντων ἁλμυρὸν καταπτύω.* Leuv. *Delicate viventes salse irrideo.*
99 *Ἄσματα.* Edit. ᾀσμάτων.

METRICA VERSIO.

Amore lucri turpe nec quidquam gerat,
Avidam cruoris æmulans hirudinem,
Quædam tenens jam, mente quædam cogitans,
Oculisque rursus non bonis quædam intuens,
Quædamque inani spe levis fingens sibi,
Per expetita semper indigentior?
Mund. Qui durioris impetum sortis feret,
Habens, molesta quod levet, prorsus nihil?
Spir. Quo quis sagittam vitet, exquiris modum?
Vix dissecatur cominus licet, pilus.
Mihi robur esto: sicque vitabis mala.
Ventos arundo sustinet, quos non ferunt
Quercus: quod illa cedat, has moles gravis
Evertat. *Mund.* Ample victito. *Spir.* Luxus mihi
Arcere luxum, nec cibis præter modum
B Farcire ventrem, divite et morbo premi,
Gratumque cœnum, guttur ultra, protinus
Olere, mentem stringere et crasso luto.
Mund. Dapes meæ sunt. *Spir.* Panis et dapes mihi:
Condire solo dulce quas mihi est sale:
Per quem ipsa salsum despuo luxum tuum.
Mund. Dulces odores me juvant, et cantica,
Manuumque plausus et pedum, et motus chorus
Concinne in orbem, barbyti et concors sonus.
Spir. Tunc ista laudas? Ast opes hoc nomine,
Vitii ut magistras, improbandas judico
Præstat quibusvis organis psalmodia,
Ut quæ supernis rebus animum copulet;
Omnique Christus unguine est fragrantior,
Effusus ob nos, ut, quo me scelus grave

Ἧς νεκρότης μ' ἔπλησε τῆς ἁμαρτίας.
Κροτῶ δὲ χεῖρας, ἣν πέσῃ φονεὺς ἐμὸς,
Λόγον τιν' ἢ πρᾶξίν τιν' εἰσηγούμενος
Κακήν. Ποδῶν ὄρχησις, ἔνθεος στροφή.
Κοσμ. Τάχ' ἂν τόδ' εἴποις, ὡς πενία καὶ ταῖς νόσοις
Ἀρκεῖ, πλέον φέρουσα σωμάτων ἄκη.
Πν. Τόδ' οὐκ ἂν εἴποιμ'. Οὐκ ἀληθὴς γὰρ λόγος·
Ὃ δ' ἔστ' ἀληθὲς, τοῦτο καὶ λελέξεται·
Πένης ἐχόντων εὐσθενέστερος πολύ.
Θεὸς δ' ἔδωκεν, ἀντανιστῶν τὴν χάριν,
Ἰσχὺν πένησιν, εὐπόροις δὲ φάρμακα·
Μοχθεῖ πένης, ἱδρῶσι τὰς ὕλας κενοῖ,
Πεινᾷ, ῥιγοῖ, συγκαίεθ' ἡλίῳ μέσῳ
Ὁδοιπορεῖ, φορτίζεθ', ὕεται, στένει·
Καιροῦ τροφὴν ἁπλῆν τε καὶ ἀσύνθετον
Ἐδέξατ', οὐδὲν οἶδε μαγγανευμάτων,
Ὧν ὀψοποιοὶ καὶ τροφῆς ὑπηρέται
Γῆς καὶ θαλάσσης ἐκπορίζουσι μυχῶν,
Θῆλυν τράπεζαν ἐκτιθέντες ἀνδράσι.
Φῦσαι, κατάῤῥοι, σπλῆνες, ἐξαρθρήματα,
Βοαὶ, φορήσεις, ὠχρότητες, ἐκλύσεις
Τῶν εὐπορούντων· τῶν κόρων οὗτοι τόκοι.
Οἳ μήτ' ἔχουσιν ὧν ἔχουσιν ἡδονὴν,
Ζητοῦσί θ' οἷς λείψωσιν ὄγκον, πολλάκις
Ζηλοῦντ[ες] εὐεκτοῦντας ἀσθενεστέρους·
Πάντων ἔρημοι, δυστυχεῖς εὐδαίμονες.
Χρυσὸς, λίθοι, ποικίλματ' ἐσθῆτος, βαφαὶ
Ζωογράφου τε πορφύρας ἀντιχρόου,

Quo me peccati mortalitas impleverat.
Manibus plaudo, si cadat meus carnifex,
Cum sermonem aliquem aut actionem inducit
Malam. Pedum saltatio, immissa a Deo commotio.
Sæc. Forsan illud dixeris, paupertatem etiam in morbis
Præsidio esse, ut quæ plura ferat corporum remedia.
Spir. Nequaquam id dixerim : non enim vera oratio.
Sed quod verum est, id eloquar.
Pauper divitibus longe robustior.
Deus dedit, hoc compensans beneficio paupertatem,
Vires pauperibus, divitibus remedia.
Pauper laborat, sudoribus humores noxios exhaurit,
Esurit, alget, uritur sole meridiano,
Iter facit, fert onera, imbres patitur, gemit :
In tempore simplicem cibum et imparatum
Sumit, nec novit quidquam ex lenociniis
Quæ coqui et deliciarum ministri
Ex terræ marisque comportant angulis,
Effeminatam mensam viris apponentes.
Flatus, pituita, lienis morbi, luxationes membrorum,
Clamores, gestationes, pallores, solutiones,
Divitum sunt, hi satietatis nimiæ fetus:
Ne ex iis quidem quæ habent voluptatem percipiunt;
Sed quærunt, quibus relinquant divitias, ac sæpe
Invident infirmioribus bene se habentibus,
Omnium inopes, felices miseri. (Tametsi suppetat)
Aurum, lapilli, variæ vestes, tincti
Purpuræ æmula pictoris manu

111 *Ποδῶν ὄρχησις, ἔνθεος στροφή*. Coisl. ποδῶν δ' ὄρχησις ἐνθέῳ στροφῇ.
112 *Καὶ ταῖς*. Deest in Coisl. καί.
117 *Ἀντανιστῶν*. Ἀντανισῶν.
120 *Πεινᾷ*. Ita Coisl. Edit. πεινῇ.
121 *Φορτίζεθ'*. Coisl. φροντίζεται.
127 *Σπλῆνες, ἐξαρθρήματα*. *Lienis morbi, articulorum membrorumque debilitates*. Ita Vat. Edit. σπλῆνος, ἐξαρθρημάτων.
131 *Ζητοῦσί θ' οἷς λείψωσιν ὄγκον*. Quærunt quomodo molem imminuant. Leuv. *Investigant ea per quæ a mole corporis, et aqua intercute liberentur.*
134 *Λίθοι*. Coisl. λίθος. Mox ποικίλματ' ἐσθῆτος. Variæ vestes, acu pictæ, floridæ, tinctæ, etc. Aliter interpretes; Billius, *variaque ars :* Leuv. *res variegatæ, tinctæ vestes.*
135 *Πορφύρας*. Ita Coisl. Edit. πορφύρα. Leuv. *Picturæ, ad vivum expressæ purpuræ, parietum, tectorum.*

METRICA VERSIO.

Implevit omni parte, fetorem auferat.
Jam plaudo læta, carnifex quando meus
Cadit, scelestum facinus aut dictum mihi
Suadens. Choreæ sanctus est motus vice.
Mund. Fortasse dices, inopiam morbos quoque
Arcere, plura et pharmaca ægrotis dare.
Spir. Non hoc quidem ipsa dixerim, falsum est [enim :
Vero quod autem consonum est, hoc eloquar.
Pauper opulento viribus longe est prior.
Deus vicissim gratiam nam conferens,
Vires egeno, diviti dat pharmaca.
Pauper laborat, sudat, humorem improbum
Exhaurit, alget, esurit, sole uritur;
Incedit, onera gestat, imbre funditur,
Gemit, capitque simplices in tempore
Cibos, gulæ nec illices novit dapes,
Luxus minister intimo quas e mari
Terraque sumit, et cocus solers, viris
Molles decentem feminas mensam parans.
Flatus, catarrhi, splenis et pedum dolor,
Gestationes, pallor, et solutio,
Hæc divitum sunt (hos parit fetus gula),
Quos nec voluptas ex bonis capit suis.
Ac sæpe, molem queis suam linquant, petunt,
Sanisque, quamvis indigis, tamen invident,
Cunctis egentes, divites miserrime.
Aurum, lapilli, variaque ars, et murice
Infecta vestis, pictus et paries probe,
Depicta tigna, calculis stratum solum,

Τοίχων, ὀρόφων καὶ ψηφῖδος πεδοστιβοῦς·
Ἄργυρος, ὁ μέν τις κρυπτὸς ἐν κόλποις χθονὸς
Εἰρχθεὶς, ὅθεν προῆλθεν, ἄξιος τάφων,
Ὁ δ' ἐν προσθήκῃ, καὶ προσαστράπτων πότοις·
Ἵπποι, τάπητες, ἅρμαθ', ἁρματηλάται,
Κύνες, κυνηγοὶ, θηρίων ἰχνεύμονες·
Καὶ ταῦτα δὴ τὰ τερπνὰ, δεσποίνης κακῆς,
Γαστρὸς, πόρου τε πανδόχου λαιμοῦ χάρις·
Στρῶται, θυρωροὶ, κλήτορες, κοιμήτορες,
Ἀνθηφόροι, ῥαντῆρες, ἐκμαγεῖς κύκλων,
Γεῦσται, σκιασταὶ, νευμάτων ἐπίσκοποι,
Λοῦσται, κερασταὶ δακτύλων ὑψώμασι,
Κοῦραι γυναῖκες, ὀμμάτων ἡδύσματα·
Τύμβου τὰ πάντα πλουσίου, γραπτῆς χοός.

A Ὁ δ' ἐνδεὴς ἕστηκεν, ἂν δὲ καὶ πέσῃ
Νόσῳ καμὼν, μόγις ποτ' ἢ μακρῷ χρόνῳ,
Οὐδὲν παρέξει πρᾶγμα τοῖς αὑτοῦ φίλοις,
Τεθνήξεθ' ὡς λέων τις ἐν βρυχήμασι
Νεκρὸς, ζαπλούτων πλεῖστον εὐανθέστερος.
Τί λοιπόν; ὕβρις, θυμὸς, ἔκστασις, θράσος,
Μέθη, γέλωτες ἀκρατεῖς, αἰσχροὶ λόγοι,
Θεοῦ περιφρόνησις, αἵματος, φίλων,
Ταῦτ' οὐ πενήτων μᾶλλόν ἐστ' ἢ πλουσίων·
Πλοῦτος γὰρ ὕβριν, ἡ δ' ἀπώλειαν φέρει.
Ὁ δ' ἐκπιέζεθ' ὡς τὰ πόλλ', οὐδ' αἴρεται·
Θεοῦ μάλιστ' ἂν συνδραμὼν φόβος τύχῃ.
Καλῶν ἁπάντων παιδαγωγὸς εὐσθενής.
Ἄθρει δ' ἕκαστον ἀνθ' ἑκάστου συντόμως,

Parietes, tigna et stratum calculis solum,
Argentum partim abditum in terræ sinu
Inclusum, unde prodiit, dignum sepulcris,
Partim in propatulo, et renidens in poculis :
Equi, tapetes, currus, et curruum ductores,
Canes, ductores canum, vestigatores belluarum ;
Ac illæ etiam voluptates, improbi domini,
398-399 Ventris, et meatus nihil non absorbentis gulæ causa .
Stratores, janitores, vocatores, sopitores,
Florigeri, spargentes odores, discos abluentes,
Gustatores, umbram efficientes, nutuum observatores,
Balneatores, pincernæ ad signum digiti sublati,
Crine mulieres, oculorum oblectamenta :
Sunt hæc omnia divitis sepulcri, picti pulveris.
Stat vero pauper, atque etiamsi cadat
Morbo laborans, vix tandem aut longo senio,
Nihil negotii exhibebit amicis suis,
Morietur, ut leo quidem inter rugitus
Mortuus, divitibus longe floridior.
Quid superest? contumeliæ, ira, insania, audacia,
Ebrietas, risus intemperantes, dicta turpia,
Dei contemptus, consanguineorum et amicorum,
Hæc non magis pauperibus inhærent quam divitibus :
Divitiæ enim contumeliam, illa perniciem parit.
Ille vero opprimitur, ut plurimum, nedum insolescat,
Præsertim si Dei concurrat timor,
Bonorum omnium fortis magister.
Considera breviter, unum cum altero conferens,

136 *Πεδοστιβοῦς*. Vat. Edit. πεδοτριβοῦς. *Soli calculis strati.*

137 *Ἄργυρος*. Hic versus uno pede redundare videbatur Benedictinis, qui delendum proponebant τίς. Sed immerito, cum ἄργυρος sit dactylus, a quo primus pes versus informetur.

139 *Πότοις*. Coisl. τοποῖς, *in ædibus.*

143 *Χάρις*. Forte χάριν.

144 *Στρῶται*. Per *stratores*, inquit Billius, intelligit Gregorius eos, qui mensas aut lectos, aut aliquid ejusmodi sternunt. Per *vocatores* autem eos, qui apud divites hoc munere funguntur, ut heri nomine ad epulas certos homines invitent.

145 *Ῥαντῆρες*. *Aspersores odorum fragrantium.*

147 *Κερασταὶ δακτύλων ὑψώμασι*. *Qui summa manu potum ministrant.* Bill., Leuv. *temperatores extremis utentes digitis.*

150 *Ὁ δ' ἐνδεής*. Ita Coisl. Edit. mendose οὐδ ἐνδεής.

153 *Τεθνήξεθ' ὡς*. Ita Coisl. Edit. τέθνηξ' ἐθ'.

METRICA VERSIO.

Argentum et imo conditum partim sinu
Terræ, unde fluxit, atque humo dignum tegi
Partim redundans et micans in poculis :
Equi, tapetes, ductor et cum curribus,
Canes, canumque qui feras capiunt duces :
Et quæ voluptas ventris est, heri improbi,
Datumque nil quæ respuit prorsus, gulæ :
Strator, vocator, janitor, somnum ciens ,
Floresque gestans, quique discos abluunt
Terguntque. gustant qui dapes, umbram cient,
Spectantque nutus, qui levant, summa et manu
Potum ministrant crine feminei; omnia
Hæc sunt sepulcri divitis, pictæque humi.
Consistit at inops : ac licet tandem cadat,

B Aut febre, senio fractus aut longo, nihil
Charis amicis afferet negotii.
Instar leonis spiritum nam rugiens
Edet, opulento floridus multo magis.
Quid restat? Ira, temeritas, insania,
Bacchus, cachinni, turpia et dicta, ac Dei,
Gregisque chari, et sanguinis contemptio :
Hæc cuncta longe divites premunt magis.
Namque insolescit dives, ac pestem hinc trahit.
Vexatur at inops sæpe, nec frontem erigit :
Potissimum si sit comes Dei metus,
Firmus magister omnis omnino boni.
Collata cerne quæque jam cum singulis,
Utrique justus arbiter vitæ manens.

Ἀμφοῖν δίκαιος τοῖν βίοιν μένων βραβεύς,
Εἰ μὴ φέρειν σοι καὶ τόδ' ὕβριν φαίνεται,
Ὥσπερ πενήτων ἑστάναι καὶ πλησίον,
Ἢ πνεῖν τὸν αὐτὸν ἀέρα, ἢ κλῆσιν μίαν
Καλεῖσθ', ὁμόστεγός τε καὶ σύμπλους δοκ .
Φθονεῖς ἀρίστοις, καὶ κακοὺς οἰκτίζομαι.
Κακῶν γὰρ οὐδέν ἐστιν ἀθλιώτερον,
Κἂν εὐδρομῶσιν εἰς ἐπισφαλὲς τέλος.
Διαπτύεις πένητας, ὡς ἄλλου Θεοῦ·
Ἓν οἶδα πλάσμα, πάντας εἰς μίαν κρίσιν
Ἥξοντας. Ἀλλ' ἡ δευτέρα πλάσις, τρόπος.
Χρηστοῖς ἐπαίρῃ· σωφρονίζομαι φόβῳ.
Κάμπτῃ μοχθηροῖς· ἐλπίσιν κουφίζομαι.
Μένει γὰρ οὐδὲν, ἀλλὰ ῥεῖ μακρῷ χρόνῳ.
Νὺξ ἡμέραν ἔπαυσε, νύκτα δ' ἡμέρα·
A Χαρὰν δὲ λύπη, καὶ τὰ τερπνὰ συμφορὰν
Ἔστησεν· οὔκουν, ὡς παγίοις, προσεκτέον.
Σοὶ δεινὸν οὐδὲν, οὐδὲ τῶν ἄγαν κακῶν·
Τῷ γὰρ φρονεῖν πως τὸ τρυφᾷν ἐνίσταται.
Ἐμοὶ δὲ πένθος, καὶ τὰ μικρὰ φαίνεται.
Θεοῦ γὰρ ἀλλοτρίωσις ἡ ἁμαρτία·
Πῶς δ' ἂν φέροιμι ζημιούμενος Θεόν;
Σοὶ χρηστὸς ὕπνος καὶ δύο πλευρῶν θέσεις.
Ἡδεῖς δ' ὄνειροι τῶν ἐν ἡμέρᾳ τύποι.
Πίνεις, κυβεύεις, λαμβάνεις, παίζεις, γελᾷς.
Ἐμοὶ δ' ἄϋπνον τοῦ βίου πλεῖστον μέρος,
Κεντοῦσι γάρ με καὶ καθεύδονθ' οἱ πόνοι·
Ἂν δ' ἁρπάσω τι μικρὸν ὕπνου, δακρύω·
Φοβεῖ με καὶ εἴδωλα νυκτὸς ἀγρίας,
Κρίσις, δικαστὴς ἄῤῥοπος, ἔντρομος στάσις.

Utrique vitæ justus arbiter manens,
Nisi id et tibi injuriosum videtur,
Ut et prope pauperes stare,
Aut eumdem aerem spirare, aut eodem nomine
Vocari, ejusdemque tecti et navigii consortem videri.
Invides optimis; miseret me malorum.
Malis enim nihil est miserabilius,
Etiamsi prospero cursu in lubricum tendant.
Despuis egenos, quasi ab alio essent Deo:
Unum scio figmentum, omnesque idem in judicium
Venturos. At secunda formatio, mores sunt.
Efferunt te res prosperæ: me timor sapere docet.
Incurvant te res adversæ: spes me allevat.
Nihil enim permanet, fluunt universa temporis diuturnitate.
Nox diem fugat, et noctem dies:
Gaudium mœror, et res jucundæ mœrorem
Excipiunt: his ergo, ut stabilibus, non est inhærendum.
400-401 Tibi nil grave videtur, etiam ex his quæ valde mala sunt.
Quominus enim sapias deliciæ obsistunt.
Mihi vero luctu digna, etiam quæ parva sunt, videntur.
A Deo enim alienatio est peccatum:
Quomodo feram me Deo defraudari?
Gratus tibi somnus, et duorum laterum conjunctio.
Dulcia somnia quibus rerum diurnarum exhibentur simulacra
Bibis, ludis, accipis, jocaris, rides.
Mihi vero insomnis maxima vitæ pars:
Pungunt enim me etiam dormientem molestiæ.
Si paululum autem somni arripuero, lacrymor;
Terrent me imagines noctis asperæ,
Judicium, judex inexorabilis, horrenda statio:

164 *Βραβεύς*. Coisl. et Vat. κριτής
167 *Μίαν*. Ita Coisl. Edit. male μίαι.
173 *Κρίσιν*. Coisl. κρᾶσιν.
176 *Μοχθηροῖς*. Coisl. γοεροῖς, et ἐλπίσι pro ἐλπίσιν.
182 *Τῷ γὰρ φρονεῖν πως*. Coisl. τὸ γαρ φρονεῖν τῷ τρυφᾷν.
186 *Θέσεις*. Billius sic emendat aut emendare videtur: δυοῖν πλευρῶν δέσεις.
187 *Ἡδεῖς*. Coisl. ἡμεῖς, quod error esse videtur. Ὄνειροι τῶν ἐν ἡμέρᾳ τύποι, *somnia namque sunt imagines eorum quæ interdiu nobis contigerunt*: quod quidem Gregorius alio in loco sic expressit: Φροντίσιν ἡματίαις γὰρ ὅμοια φάσματα νυκτός. *Curis diurnis similia sunt noctis simulacra*, lib. II, sect. I, poem. I, vers. 291.

METRICA VERSIO.

Ni forte iniquum tu quoque hoc existimas,
Et quod propinqua sit cohors tibi pauperum,
Paremque spiret aerem, nomenque idem
Gestet, habitetque et naviget tecum simul.
Viris honestis invides? misereor malos.
Turba nocente nil enim est infelicius,
Cursu secundo tartarum quamvis petant.
Contemnis inopes, ut satos Deo altero?
Figmentum at unum nosco, idem cunctis fore
Tribunal; alia fictio, mores probi.
Animos tibi augent læta: castigor metu.
Te dura curvant: spe levor, nam nil manet,
Sed cuncta longo temporis tractu fluunt.
Claudit diem nox: comprimit noctem dies.
B Luctum voluptas, gaudium mœror fugat:
Figenda non his ergo mens firmis velut.
Tibi tetra nullum crimina immittunt metum:
Eripere luxus nam solet mentem bonam.
At mihi pusillis surgit ex noxis dolor.
Nam noxa summo distrahit nos a Deo:
Jacturam at ipsa quo feram pacto Dei?
Tu dulce dormis ad latus jungens latus,
Referuntque lucis mellei somni typos,
Bibis, aleaque lusitas, rides, capis.
At parte vigilem maxima vitam exigo.
Nam dormientem me labor pungit quoque.
Ac si soporis quidpiam capiam, gemo.
Nam spectra noctis asperæ metum afferunt.

Πηγὴ παφλάζουσ' ἔνθεν ἀσβέστου πυρὸς
Σκώληξ ἐκεῖθεν ἐσθίων ἀϊδίως·
Μέσον συνειδὸς, ἄγραφος κατήγορος
Θεὸς Θεός σοι, ἢν φέρῃ τὰ δεξιά·
Ἐμοὶ σεβαστὸς, κἂν φέρῃ τἀναντία.
Τὸ γάρ με κάμνειν, φάρμακον σωτηρίας.
Ὅσον πιέζομ', ἔρχομαι τόσῳ πέλας
Θεοῦ· τὸ γὰρ πάσχειν με συσφίγγει Θεῷ.
Καὶ γὰρ στρατὸς διώκων εἰς τείχη φέρει.
Παῖδες, γυνή σοὶ καὶ φίλοι παρήγοροι,
Ἃ καὶ μεθίσταθ' ἡ μεγίστη συμφορά.
Ἐμοὶ δ' ἔρεισμα καὶ παραψυχὴ Θεὸς
Πεινῶντι, καὶ ῥιγοῦντι καὶ στενουμένῳ.
Ὕβριζε, παῖε, δυσγενῆ, πτωχὸν κάλει,
Πάτει, βιάζου, μικρὸν ὑβρίσεις χρόνον.
A Θεῷ φέρω τὰ πάντα πρὸς ὃν καὶ βλέπω.
Πέμπω λογισμὸν εἰς βίον τὸν ὕστερον·
Ἐκεῖ καθίσταμ'. Οὐδὲν οἶδα τῶν κάτω.
Οὕτω τὸ λυποῦν ῥᾳδίως ἐκλύομαι.
Τί τ' ἄλλα; σήμερον δὲ σοὶ μὲν μὴ λαβεῖν
Τὴν ψῆφον, οὐ φορητὸν, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ·
Οὐ γὰρ φέρει κρατούμενον τὸ κρατοῦν ἀεί.
Ἴσον δ' ἐμοὶ λαβεῖν τε καὶ τὸ μὴ λαβεῖν.
Ἀρκεῖ Θεός μοι, κἂν τὰ πάντ' ἄλλος φέρῃ,
Τοῦτ' εὐκλεὲς μέγιστον εἰς νίκην ἐμοί.
Κοσμ. Τί οὖν ἐὰν πέσωσι τῶν ἄκρων τινές;
Πν. Τί οὖν ἐὰν πέσωσι καὶ τῶν δευτέρων;
Καὶ γὰρ κατορθοῦν ἔστιν ἀμφοῖν, καὶ πεσεῖν.
Ἴσον πρὸς ἴσον, ἀλλ' ἐγὼ χείρους πολὺ
Τίθημι τοὺς πίπτοντας ἐν πρώτῳ βίῳ·

Hinc fons ebulliens ignis inexstinguibilis,
Illinc vermis æternum peredens:
Media conscientia, absque scripto accusatrix.
Deus tibi Deus est, si donet prospera:
Mihi venerandus est, etiamsi ferat contraria.
Nam si affligor, præsidium id salutis est.
Quo magis premor, eo propius accedo
Ad Deum: ipsa me afflictio astringit Deo.
Insequens enim exercitus ad mœnia impellit.
Tibi uxor, pueri et amici solatium ferunt,
Quorum jactura maxima est calamitas.
Mihi præsidium et solatium Deus,
Esurienti, rigenti, afflictato.
Injuriam fac, percute, ignobilem, pauperem voca,
Calca, vim infer, non diu injuriam facies.
Deo offero omnia, ad quem et respicio.
Emitto cogitationes in futuram vitam;
Illic hæreo: nihil eorum quæ infra sunt, novi.
Sic mœrore facile liberor.
Quid plura? Hodie tibi non adjudicari
Causam, res est, ut mihi videtur, intolerabilis:
Non enim vinci se fert, qui semper vincit.
Mihi autem perinde est accipere et non accipere.
Sufficit mihi Deus, etiamsi omnia alius auferat;
Hæc mihi maxima est ad vincendum gloria.
Sæc. Quid igitur si summorum labuntur aliqui?
Spir. Quid si labantur etiam ex his qui secundum gradum tenent?
402-403 Etenim præclare agere utrique possunt et cadere.
Par utrinque ratio, verumtamen longe deteriores
Existimo eos esse qui labuntur in perfectiore vita:

200 *Τόσῳ.* Coisl. τόσον.
209 *Θεῷ.* Coisl. Θεόν. Ita Vat. qui addit μου, quam lectionem sequitur Leuv. *Deum meum ego semper gesto.*

METRICA VERSIO.

Censura, judex, statio cui comes tremor,
Hinc fons perennis bulliens flammæ, impias
Sine fine mentes vermis hinc morsu petens:
Hæc inter animus conscius, scelera arguens,
Ullo absque scripto. Tum Deus tibi est Deus
Cum læta mittit; hunc et in duris colo:
Est nam salutis ansa, quod premor, mihi.
Quo gravius angor, propius accedo ad Deum.
Nam me supremo Numini astringit dolor,
Ut cogit hostis insequens ad mœnia.
Proles, amici, sunt tibi solatio,
Uxorque, quorum damna mors tibi parit.
At mihi levamen atque subsidium est Deus,
Cum frigus, aut me dura cum fames premit.
Illude, cæde, pauperem, obscurum voca,
Calca, opprime etiam, non diu me proteres.
B Fero cuncta summo, mente quem cerno, Deo.
Vitam sequentem cogito, illic collocor.
Nihil inferarum cognitum est rerum mihi.
Nullo labore sic fugit mœror meus.
Quid plura? si tu forte nunc causa cadas,
Aut fallor, istud aut feres gravissime:
Qui vincit etenim semper, is vinci dolet.
Vincam ipsa causa, vel cedam, par est mihi,
Deum modo habeam; reliqua, qui volet, ferat.
Decusque famæ maximi ad palmam æstimo.
Mund. Quid ergo summo si cadant ex ordine
Quidam? *Spir.* Quid ergo si cadant ex altero?
Nam labi utrique, consequi et laudem queunt.
Par cum pari sit; pejor at multo mihi
Videtur is qui principe in vita cadit:
Tam sum malis infesta! nam quorum magis

Τοσοῦτόν εἰμι τοῖς κακοῖς ἐναντίος.
Ὧν γὰρ κρατούντων τιμιώτερον κράτος,
Τούτων πεσόντων πτῶσις ἀθλιωτέρα.
Ἐκεῖνο δ' αἰτῶ μὴ λογίζεσθαι βίῳ
Εἴ τις κάκιστος· τῷ βίῳ γὰρ δυσμενής.
Σκοπεῖν δ' ἐφ' αὑτῷ καὶ δοκιμάζειν τὸν τρόπον
Καλῶν θ' ὁμοίως καὶ κακῶν κατ' ἀντίον,
Καὶ μὴ τὸ μεῖον ἐν ζυγῷ καταῤῥέπειν,
Οὐ γὰρ δίκαιον, ἰσχύειν δὲ τὸ πλέον.
Γνοίης δ' ἂν οὕτω τοῖν βίοιν ὅσον μέσον,
Μή μοι τὸν ἄκρον τῶν ὄνων ἵππων κακῷ
Ἀντεξετάζειν, μηδὲ κοσμικοῦ βίου
Ἄριστον ἄνδρα, τῷ κακίστῳ τῶν ἐμῶν·
Κρείττους γὰρ ἂν φανεῖεν, οὐκ ἀρνήσομαι.
Εἰ δ' ἄκρον ἄκρῳ, καὶ κακὸν θείης κακῷ
A Ἐναντίους, μάθοις ἂν ὁπόσον κρατῶ.
Σκόπει κἀκεῖνο, ὅσον ἐν παντὶ χρόνῳ
Τὸ πταῖσαι ὑμῖν, καὶ παρ' ἡμῖν τὸ κρατοῦν.
Μίαν δέ φασιν οὐ φέρειν χελιδόνα
Ἔαρ τὸ καλὸν, οὐδὲ γὰρ γῆρας τρίχα.
Τί φῄς; δίδως τὴν ψῆφον; ἢ χαίρειν ἐῶ;
Κριτ. Δίδωμι· πῶς δ' οὔ; τηνικαῦτ' οἴησομαι
Χρῆναι προτιμᾶν τὸν κάτω τοῦ σοῦ βίου,
Ὅταν Θεῷ βροτῶν τιν' ἰσώσω μανείς·
Εἰ δ' οὐ μανήσομ', οὐδὲ τοῦτο πείσομαι.
Ἀλλ' ἄπιτε· λώϊον δ' ἦν ἔχητ' εἰρηνικῶς
Ἄμφω πρὸς ἀλλήλους τε καὶ Θεὸν μέγαν,
Σὺ μὲν νέμων τὰ πρῶτα τῷ πρώτῳ βίῳ,
Σὺ δ' ὡς ἀδελφὸν δεύτερον προσλαμβάνων.

Usque adeo malis sum inimica.
Quorum enim, si vicerint, gloriosior est victoria,
Illorum quoque, si labantur, lapsus est miserior .
Hoc autem postulo, ut minime imputetur vitæ generi,
Si quis fuerit pessimus : huic enim vitæ est inimicus.
At consideres velim et perpendas mores
Bonorum pariter et malorum ex adverso :
Nec, quod minus est, in lance deorsum vergat
(Non enim æquum fuerit), sed præponderet, quod gravius est.
Sic disces, quantum sit inter utramque vitam intervallum.
Nec mihi optimum inter asinos cum equorum pessimo
Contuleris, neque mundanæ vitæ
Præstantissimum virum cum teterrimo meorum :
Alioqui meliores tui videbuntur, id non negabo.
Verum si summum cum summo, pravum cum pravo conferas
Ex adverso, tunc intelliges quantum antecellam.
Hoc quoque perpende, quot sint quovis tempore
Ex vobis qui cadant, ex nobis autem qui vincant.
Una enim, ut aiunt, non facit hirundo
Ver jucundum, nec unus senectutem pilus.
Quid ais? dasne calculum? aut te valere sino?
Jud. Do. Qui enim non darem? Tunc arbitrabor
Præferendam esse terrenam vitam tuæ,
Cum, mente captus, Deo mortalem quempiam parem fecero.
Quandiu autem sana mente fuero, id non crediderim.
Vos vero, jam abite : satius est ut pacem habeatis
Ambæ mutuam inter vos et cum magno Deo :
Tu quidem primas concedens primæ vitæ,
Tu vero ut sororem hanc a te secundam amplectens.

221 *Ἐναντίος*. Ita Coisl. Edit. ἐναντίως.
225 *Ὧν*. Coisl. et Vat. ὡς.
230 *Κατ' ἀντίον*. Vat. in margine ἀνδρῶν κάτα.
231 *Καταῤῥέπειν*. Vat. κάτω ῥέπειν.
232 *Ἰσχύειν δέ*. Ita Coisl. Edit. ἰσχύειν καί.
234 *Ἵππων*. Coisl. et Vat. ἵππῳ.
240 *Ὅσον*. Edit. ἴσον.
241 *Ὑμῖν*. Ita Coisl. Edit. ἡμῖν.
243 *Καλόν*. Coisl. τερπνόν.
244 *Δίδως τὴν ψῆφον; An victoriam mihi calculo tuo concedis?*
249 *Λώϊον δ' ἦν. Præstat vos mutuam*, etc
252 *Προσλαμβάνων*. Ita Coisl. Edit. προσλαμβάνω.

METRICA VERSIO.

Est palma celebris, dum decus palmæ ferunt,
Horum ruina est, dum cadunt, quoque tristior.
Hoc posco, generi ne imputes vitæ, malus
Si quis sit; odit hic enim vitæ genus.
Sed separatim tum bonorum ponderes
Mores, malorum tum malos mores item :
Nec vergat infra quod minus (iniquum hoc enim),
Sed robur habeat id quod est multo amplius.
Sic porro nosces inter has vitas duas
Quid distet; asinum pessimo cum equo optimum
Conferre noli · nec meorum pessimo,
Mundana cum qui præstet in vita omnibus.
Sic ille namque vinceret : non id nego.
Bonum at bono si conferas, pravo et malum,
B Quantum antecellam protinus conspexeris.
Repules et illud, quod grege ex nostro cadant
Pauci, tuorum et infrequens vincat cohors.
At ver, ut aiunt, una hirundo non facit,
Ut nec senectam crinis unus. Quidnam ais?
An calculum das? aut valere te sino?
Jud. Do vero, nam tunc inferam vitæ tuæ
Vitam anteponam, mente cum læsa Deo
Æquabo summo quempiam mortalium.
At sana donec mens erit, non hoc agam.
Abite : satius ast erit, si mutuam
Pacem colatis, et Deo cum maximo.
Primas quidem tu principi vitæ dato :
At tu ut sororem rursus hanc complectere.

Εἴ τοι τὸ πρῶτον οὐκ ἔχει, τί κωλύει
Ἔχειν τὰ δεύτερ'; οὐδὲ τοῦτ' ἀτιμία.
Οὕτως ἂν ἡμῖν ἀσφαλὴς εἴη βίος.

Θ'. Περὶ ἀρετῆς.

Τὴν ἀρετὴν ποθέω μὲν, ἀτὰρ τόδε μ' οὐκ ἐδίδαξεν,
Ἥτις δὴ τελέθει, καὶ ὁππόθεν ἵξετ' ἔμοιγε,
Καὶ μάλα περ ποθέοντι. Πόθος δ' ἀτέλεστος, ἀνίη.
Εἰ μὲν δὴ καθαρὸς τελέθει ῥόος, οὐκ ἐπίμικτος
Ὕδασι χειμερίοισι, χαραδραίοισί τ' ἀναύροις,
Δίζημ' ὅς μιν ἔτετμεν ἐπὶ χθονός. Ἢ γὰρ ἀνέσχε
Βόρβορον ἐκ κραδίης, ἢ δέξατο, σάρκα βαρεῖαν
A Ἕλκων, καὶ ζοφόεντι θολούμενος ἔκτοθεν ἐχθρῷ
Ζωῆς ἡμετέρης, καὶ ἰλυόεντι βερέθρῳ.
Οὐδὲ γὰρ ἦεν ἐοικὸς, ἐπεὶ ῥύσις εἰμὶ παγεῖσα,
Καὶ ῥευστοῦ βιότοιο διεκρέω, ἔμμεν' ἄρευστον.
Εἰ δ' οὐκ ἀργύρεος πάντη ῥόος, ἀλλ' ἐπίμικτος
Ἔστι χειροτέροις ἀρετὴ, καὶ μίξις ἄκοσμος,
Πῶς ἀρετὴ τελέθει, τάδε φράζεο. Καὶ γὰρ ἔγωγε
Τῇ καὶ τῇ νόον ὠκὺν ἐπὶ στήθεσσιν ἑλίσσω.
Ψυχρὴ μὲν χιόνος φύσις ἔπλετο, ἀργυρέη τε·
Ξανθὴ δ' αὖ θερμή τε πυρὸς φύσις, οὐδ' ἐπίμικτα
Ταῦτα πέλει. Ἐλύθη δὲ βίη πάρος, ἢ ἀνεμίχθη.
Τῇ δ' ἀρετῇ πῶς αἶσχος ἐπήλυθεν εἰκόν' ἀτίζον,

Si primas quis non habet, quid vetat
Quominus secundum locum teneat? Neque id ignominia afficit.
Sic nobis secura erit vita.

404-405 IX. *De virtute* *.

Virtutem quidem desidero, verum hoc non me docuit,
Quænam illa sit, et unde contingat mihi,
Quamvis cupidissime expetenti. Cupiditas non expleta supplicium est.
Si purus quidem est rivus virtutis, nec immistus
Aquis hibernis, aut salebrosis torrentibus ex pluvia collectis,
Quæro quis eam invenerit in terra. Aut enim protraxit
Cœnum ex corde, aut suscepit, utpote gravem carnem
Trahens, et tenebroso externe turbatus hoste
Vitæ nostræ, ac lutulento barathro.
Neque enim conveniebat, cum fluxus sim concretus,
Ac per fluxam vitam decurro, me esse fluxionis expertem.
Si autem non limpidus omnino est rivus, sed permista
Est deterioribus virtus, et concretio fœda,
Quomodo virtus esse queat, considera. Ego enim
Hinc et inde celerem mentem intra præcordia volvo.
Frigida quidem est nivis natura et candida;
Flava vero et calida ignis natura, nec miscentur
Hæc inter se. Ante enim eorum vis solvetur, quam commisceantur
Virtuti autem quomodo macula superveniens imaginem dedecorat,

* Alias Bill. 59, p. 155.

253 *Εἴ τοι.* Forte εἴ τις.
254 *Τοῦτ' ἀτιμία.* Ita Coisl. codex. Edit. τοῦ τ' ἀτιμίαν.
IX. Argumentum: « *Eruditissimum ac contemplationis plenissimum carmen* De humana virtute *hic condidit Gregorius, in quo omnem mentis elationem, studiumque vel sibi, vel aliis placendi ex anima elidit, ac contra humilitatem et modestiam ipsius amatoribus conciliat.* » *Hoc est Cyri argumentum in istud carmen eximium, quo certe non est aliud ullum inter Gregorii carmina præstantius: in eo virtutem generatim, ejus naturam et essentiam exponit. Quam infirma, imperfectaque virtus humana sit, ostendit, quam difficile comparetur: Dei donum esse docet, Dei, inquam, sine cujus ope* nihil aliud sunt homines, nisi ludibria et viva cadavera sceleribus fetida. *Conditum autem esse illud carmen videtur, cum adhuc in sede Constantinopolitana Gregorius noster sederet, id est circa annum* 380.
Tit. *Περὶ ἀρετῆς.* Sic Vat. et Reg. 992. Edit. εἰς ἑαυτόν, *de seipso.*
4 *Ῥόος.* Sup. lin. ἀρετή.
6 *Ἔτετμεν.* Coisl. et Reg. 991 sup. lin. εὗρεν, κατέλαβε. Mox ἀνεσχε. Schol. ἀναδέδωκε καὶ ἀνέδλυσε.
10 *Ῥύσις εἰμὶ παγεῖσα.* Job x: *Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti?*
11 *Ἄρευστον.* Schol. ἄφθαρτον.
12 *Ἀργύρεος.* Sup. lin. λαμπρός.
14 *Καὶ γάρ.* Schol. καὶ γὰρ ἔγωγε πολλὰ σκοπήσας οὔπω κατέλαβον. *Etenim nondum percepi, quamvis in id mentem confecerim.*
16 *Ἀργυρέη τε.* Reg. ἀργυφέη τε.
18 *Πάρος, ἤ.* Schol. πρῶτον γὰρ λυθήσεται ταῦτα ἢ ἀλλήλοις μιγήσεται.

METRICA VERSIO.

Si ferre primas nequeat aliquis, quid vetat,
Quin is secundas teneat? hoc probro caret.
Sic vita nobis tuta erit periculo.

IX. DE VIRTUTE.
(*Billio interprete.*

Ipse quidem miro teneor virtutis amore
At nec quænam sit, nec qua ratione parari
Possit, me docuit, quamvis mihi nil magis esset
In votis: cruciat porro frustrata cupido.
Namque latex illa est purus si prorsus, et undæ
Brumalis, torrensque parit quam turbidus, expers,
Scire aveo quisnam in terris invenerit illam.
Aut etenim e medio lutulentum pectore cœnum
Extulit: aut certe infelix excepit, onustus
B Carne gravi, quemque externe sævissimus hostis
Turbet et inficiat, luteo immergatque barathro.
Nam cum sim fluxu primum concretus, et ævum
Percurram fluidum, non conveniebat ut in me
Fluxio non caderet. Sin non purissima prorsus
Est virtus aqua, sed cœno miscetur olenti,
Qui virtus queat esse, velim tecum ipse volutes.
Namque animus partes noster se versat in ambas.
Frigida nix tantum est et candida: flammaque rursus
Tota calet, rubet atque, nec unquam in fœdus [amicum
Ista coire queunt; quod si vim feceris, ante
Miscere inter se quam possis illa, peribunt.
Quinam ergo sceleris labes fœdissima sese

Εἰκόνα τὴν μεγάλοιο Θεοῦ, κακόχαρτος ἁμαρτάς,
Εἰ ἐτεὸν Θεός εἰμι, λάχος δὲ σὸν εὔχομαι εἶναι.
  Πυνθάνομ' Ἀλφειοῖο καλὸν ῥόον, ὡς διὰ πικρῆς
Ἔρχεθ' ἁλὸς, μέγα θαῦμα, γλυκὺς ῥόος, οὐδ' ἐπι-
[illegible]
Ἡ λώβη τελέθει. Λώβη δέ τε ἠέρος ἀχλὺς,
Καὶ νοῦσος μελέων· ἀρετῆς δέ τε, ἡμετέρη νύξ.
Πολλάκι ταρσὸν ἄειρα πρὸς αἰθέρα, καί με βαρεῖα
Τηκεδανή τε μέριμνα χαμαὶ βάλε· πολλάκι δ' αὖτε
Αὐγασάμην θεότητος ἁγνὸν φάος, ἀλλὰ μέσον τι
Ἦλθε νέφος, κρύφθη δὲ σέλας μέγα, καί μ' ἐδάϊξεν,
Ὡς φύγεν ἐγγὺς ἐόντα. Τίς ὁ φθόνος; ἢ ποθέεσθαι
Αἰὲν ἐμοὶ ποθέει θνητοῦ νόμος, ἢ τόδ' ἄμεινον
A Ἔστιν ἐμοὶ, μόχθῳ μὲν ἑλεῖν, μόχθῳ δὲ φυλάξαι,
Τοῦτο γὰρ ἔμπεδόν ἐστιν, ὃ νοῦς κάμε. Πολλάκι δ' αὖτε
Ἐσθλοῦ τ' ἠδὲ κακοῖο διάκρισιν ἐχθρὸς ἄμερσεν,
Ὡς θὴρ κερδαλέος τις ἐπ' ἴχνεσιν ἴχνια βάλλων,
Ὥς κεν θηρητῆρα καλοῦ πλάξειε δόλοισιν.
  Ἄλλο τι σὰρξ μὲν ἄνωξεν ἐμοὶ φίλον, ἄλλο δ' ἐφετμή,
Ἄλλο Θεὸς, φθόνος ἄλλο, χρόνος τὸ μὲν, ἄλλο τι δ' αἰών.
Ἔρδω δ', ὃ στυγέω, καὶ ἀμφιγέγηθα κακοῖσι.
Καὶ γελόω μόρον αἰνὸν ἐνὶ σπλάγχνοισιν ἐμοῖσι,
Σαρδάνιον, κακόχαρτον, ἐπεὶ καὶ τερπνὸς ὄλεθρος.
Νῦν χθαμαλὸς, νῦν αὖτε μετήορος· ὕβριν ἀτίζων
Σήμερον, ὑβριστὴς δ' ἄρ' ἐς αὔριον· ἄλλος ἐν ἄλλοις
Καιροῖς, πουλυπόδης τις ἐειδόμενος χρόα πέτραις·

Imaginem magni Dei, malis gaudens peccatum,
Si vere Deus sum, et partem tuam me esse glorior?
  Audio Alphæi pulchrum amnem per amarum
Æquor fluere, et quod valde mirum, dulcem servare aquam, nihilque ipsi
Corruptionis admisceri. Corruptela autem aeris est nubes:
Morbus corporis: virtutis autem peccatum, quod est nox nostra.
Sæpe pedem tuli in æthera, sed me gravis
Et exitiosa cura in terram dejecit; sæpe etiam
Affulsit mihi divinitatis sanctum lumen, sed media illico
Interfusa nube, subtraxit se lux magna, et dolore me confecit,
Ut me fugit, cum prope essem. Quæ invidia? an ut desiderio ardeam,
Perpetuo poscit hominum lex? an hoc melius
Est mihi, labore quidem comparare, labore etiam servare?
406-407 Hoc namque stabile est, in quo mens multum laboravit. Sæpe eti
Boni et mali delectum hostis ademit,
Veluti fera quædam callida, vestigiis vestigia inducens,
Ut venatorem virtutis dolo decipiat.
  Aliud quid caro blandum mihi præcipit, aliud lex:
Aliud Deus, aliud livor; tempus præsens aliud, aliud æternitas:
Ago quod odi, et propriis oblector malis.
Rideo gravem mortem, conceptam in visceribus meis,
Risu sardonico et flagitioso, siquidem mihi mea grata est pernicies
Modo humilis, modo sublimis; a contumelia abhorrens
Hodie, cras contumeliosus: alius in aliis
Temporibus, polypus quidam referens colorem petræ.

25 *Ἡμετέρη νύξ*. Schol. 991 φθορὰ ἡ παρ' ἡμῶν ἁμαρτία. *Nostra nox, nempe corruptio, peccatum quod a nobis est.*
29 *Ἐδάϊξεν*. Schol. λελύπηκεν οὐ μετρίως.
30 *Τίς ὁ φθόνος*. Id est, ut Cyrus exponit, *quænam causa est ut a bono excidam, nec illud consequar?*
32 *Φυλάξαι. Ut labore partum majori studio servem.*
33 *Ὁ νοῦς κάμε*. Schol. μετὰ πολλοῦ πόνου κατέλαβε, *quod mens magno labore percepit.*
34 *Ἄμερσεν*. Ἀφείλετο.
36 *Πλάξειε*. Coisl. πλάξειε. Schol. ἀποπλανήσῃ τῆς ἀληθείας.
38 *Χρόνος*. Schol. ἡ παροῦσα ζωή.
41 *Σαρδάνιον*. *Sardonium risum ridere*, inquit Billius post Erasmum, idem est ac voluptatem ex aliqua exitiosa re capere.
44 *Ἐειδόμενος χρόα πέτραις* Polypodes dicuntur referre petrarum, quibus adhærent, colorem.

METRICA VERSIO.

Virtuti adjunxit, simulacrum nobile turpans
Numinis ætherei, si vere sum Deus, atque
Pars tua, summe Parens, non frustra dictitor esse?
  Arcadicum memorant amnem per salsa fluentem
Æquora dulcorem incolumem servare, nec ullam
Ipsi immisceri labem; res mira profecto!
Ætheris at labes caligo, corporis acris
Vis morbi, mea nox virtutis denique labes.
Sæpe meus sese pes summa ad sidera lætus
Extulit: at subiens tristis me cura repente
Stravit humi. Lumen rursus persæpe tuenti
Numinis æterni, nubes densissima sese
Protinus injecit mediam: sese abdidit ingens
Fulgor, et ardentem fixit mihi corde dolorem
Ut mihi jam propius posito se præpete cursu
Eripuit, cepitque fugam. Cur istud? Amari
An quod a me semper cupiat, cupideque requiri
(Namque ita moris habent homines quoque)? vel [mihi quod sit
B Utilius satiusque Deum non absque labore
Accipere, ut captum servem studiosius? istud
Nam demum stabile est, quod mens perceperit ægre.
Sæpe mihi rursus delectum subdolus hostis
Virtutis vitiique adimens, mea lumina fallit,
Ut fera, signa pedum quæ signis callida turbat;
Hac venatorem virtutis ludat ut arte.
  Quod blandum est mollis caro præcipit: ast Deus [atque
Lex divina aliud, mundus diversa, malusque
Livor: et id facio quod mens mea damnat et odit,
Oblectorque malis, mortemque in pectore fixam
Rideo sardonio risu; certissima pestis
Nam mihi lætitiam gignit. Submissius est me
Nunc nihil: elata gradior nunc mente: superbos
Nil hodie duco: cras sum tamen ipse superbus.
Tempore pro vario varios assumere mores
Non vereor nimium levis, ac sum polypus alter,
Diversos capiens diversa ad saxa colores.

Δάκρυα θερμὰ χέων, ἡ δ' οὐ συνέρευσεν ἁμαρτάς.
Καὶ τὰ μὲν ἐξεκένωσα, τὰ δ' ἔνδοθεν αὖθις ἀγείρω
Ἄλλαις ἀμπλακίῃσιν, ἄκους δέ τε φάρμακα ῥίψα.
Σάρκεσι παρθένος εἰμὶ, καὶ εἰ φρεσὶν, οὐ σάφα οἶδα.
Αἰδὼς ὄμμ' ἐκάλυψε, νόος δ' ἀνένευσεν ἀναιδής,
Ὀξυφαὴς ξείνοισι κακοῖς, ἰδίοις δέ τ' ἀφεγγής.
Οὐράνιος μύθοισιν, ἐπιχθόνιος πραπίδεσσιν
Εἰμὶ, γαληνιόων τε, καὶ εὔδιος· εἰ δ' ἄρ' ἀήτης
Καὶ τυτθὸς πνεύσειεν, ἀνίσταμαι οἰδαλέοισι
Κύμασιν, οὐδ' ἀπέληξε ῥόθος πάρος, ἠὲ γενέσθαι
Νηνεμίην. Τῆμος δὲ πεσεῖν χόλον, οὐ μέγα θαῦμα.
Πολλάκι δ' εὐδρομέοντα σὺν ἐλπωρῇσιν ἀρίσταις,
Ἤδη καὶ μεσάτης ἀρετῆς ὑπερεκτείνοντα,
A Ἐξαπίνης παλίνορσον ὑπὸ προπόδεσσιν ἔθηκεν,
Ὥς τε κατὰ ψαμάθοιο φέρων πόδα λοίγιος ἐχθρὸς,
Κλεπτομένης προπάροιθεν ὑπ' ἴχνεσιν ἀστατέουσιν·
Αὖθις ἀνέρχομ' ἔγωγε, καὶ ἔμπαλιν ἔρχομ' ὀπίσσω,
Πλεῖον ἔτ' ἢ τοπάροιθε δυσάμμορος, αἰὲν ὁδεύων,
Αἰὲν ἔχων μέγα τάρβος, ἔβην μόγις, ὦκα δ' ὄλισθον.
Μακρός μοι βίος ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐθέλω βιότοιο
Λύσιν, ἄκος ποθέων, ἄκος δέ τε τῆλ' ἀπ' ἐμεῖο,
Ἤμασι πλειοτέροισι πλέον κακότητος ἀγείρων.
Τοὔνεκεν ἡμετέρῃ γενεῇ τόδε δόγμα πεπήχθω·
Πρώτη μὲν Τριάδος καθαρὴ φύσις· αὐτὰρ ἔπειτα,
Ἀγγελική· τριτάτη δ' ἄρ' ἐγὼ βροτὸς, ἀμφιτάλαντος,
Μεσσηγὺ ζωῆς τε καὶ ἀργαλέου θανάτοιο

Calidæ fluunt ex oculis lacrymæ, sed non fluit peccatum:
Et has quidem exhausi, alias autem intus colligo
Aliis peccatis, ac medicinæ remedia projeci.
Corpore virgo sum; an autem et mente, haud certum habeo.
Pudor oculos contegit, animus autem sese effert impudens;
Acutum cernens in alienis vitiis, in propriis vero cæcutiens.
Cœlestis sermonibus, terrenus animo
Sum, tranquillusque et pacatus; sin autem ventus
Vel levis flaverit, statim tumidis attollor
Fluctibus, nec æstus ille conquiescit prius, quam redeat
Serenitas. Tunc autem iram cadere non valde mirum.
Sæpe etiam recte currentem cum spe optima,
Et jam ultra mediam vulgaremque virtutem pertingentem,
Subito præcipitem, ad ima dejecit pestifer inimicus;
Ac veluti, cum quis incedit per arenam,
Quæ furtim ante subduxit se vestigiis instabilibus quam figantur
Rursus ascendo, et rursus in terram relabor,
Magis adhuc quam antea miser, semper incedens,
Semper magno perculsus terrore, vix ascendi, cito corruo.
Longa mihi jam vita est, nec tamen desidero vitæ
Solutionem, medicinam expetens: medicina autem longe est a me
Utpote qui, quo plures eunt dies, eo plura contraho vitia
Quamobrem nostro generi hoc dogma fixum esto:
Prima quidem Trinitatis pura natura: deinde vero
408-409 Angelica: tertia autem mortalis, quæ mea est, ambigua,
Media inter vitam et acerbam mortem

49 *Αἰδώς*. Sic Vat., Coisl. et Reg. 991. Edit. male αἰδοῦς.

50 *Ὀξυφαής*. Hoc est, quod ait Horatius:
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum.

53 *Οἰδαλέοισι*. Schol. ὥσπερ θάλασσα.

54 *Ἀπέληξε* Sic Vat. Edit. ἀπέρηξε. Schol. καὶ οὐ πρὶν κατέπαυσα τὴν ὀργὴν, πρὶν τὰ τῆς ὀργῆς ἐπιδεῖξασθαι.

56 *Εὐδρομέοντα*. Coisl., Vat., Reg. 991. Sup. lin. τρέχοντα.

58 *Προπόδεσσιν*. Schol. πόσιν.

66 *Κακότητος*. Mendose edit. κακότητας

69 *Ἀμφιτάλαντος*. Schol. ἀμφιῤῥεπής.

METRICA VERSIO

Effundo lacrymas: sed noxa haud effluit una;
Et lacrymis fusis, nova per peccata recentes
Interne lacrymas cumulo, quæque ante, medere
Ut morbis animæ, sumpsi medicamina, perdo.
Corpore sum virgo, verum an quoque mente, fugit me.
Ora pudor texit: sed mens ignara pudoris
Sese effert. Oculos aliena ad crimina claros
Tendo: sed ipse meo sum plane in crimine cæcus.
Sermo meus cœlum resipit: sed terrea mens est.
Nil me tranquillum magis est: at vel levis aura
Si flarit, tumidis confestim surgo procellis;
Nec fera tempestas, nec fluctus ante quiescunt,
Omnia quam ventus reddat tranquilla recedens:
Tum vero non est iram considere mirum.
Sæpe etiam egregia dum spe subnixus in altum
Efferor, ac mediæ virtutis septa volatu
B Transilio, dirus resupinum montis ad ima
Præcipitem fundit Satanas: mihique accidit illud,
Quod solet huic, qui littorea dum incedit arena,
Haud certa elusis pedibus vestigia firmat.
Erigor ipse iterum: rursusque in terga relabor,
Quam prius infelix magis: incedensque labore
Perpetuo, trepidumque fovens in corde pavorem,
Vix gradior: citus at labens figo oscula terræ.
Jam decursa mihi longissima tempora vitæ,
Nec tamen hinc exire libet: quod pharmaca morbis
Ipse meis cupiam, procul at medicina remota est:
Nam plus vivendo scelerum quoque crescit acervus,
Dogma ergo humano generi hoc statuatur oportet:
Prima quidem Triadis pura est natura beatæ;
Angelica hanc sequitur: postrema ego, partem in utramque
Ancipiti fato vergens, finisque beatus

Ἑστηὼς, ἐρίδωρον ἔχων τέλος, ἀλλ' ἐπίμοχθον,
Εἰ καὶ μικρὸν ἔῳξα κακοῦ βιότοιο θύρετρα.
Ὧδε Θεὸς γὰρ ἄνωξεν ἐμῆς φρενὸς ἔμμεν' ἄεθλον.
Κεῖνος δ' ἐστὶν ἄριστος, ὃς ἐν πλεόνεσσι κακοῖσι
Βαιὰ φέρει κακίης ἰνδάλματα, καὶ πρὸς ἄναντες
Σπεύδει σὺν μεγάλοιο Θεοῦ χερὶ, θερμὸν ἔρωτα
Τῆς ἀρετῆς φορέων, κακίης δέ τε νῶτα διώκων.
Ὥς τε ῥόος ποταμοῖο βιώμενος ἄλλο ῥέεθρον
Τρηχαλέον, θολερόν τε καὶ ἄγριον, εἰ δὲ μιγείη,
Κρύπτων πλειοτέρῳ καθαρῷ ῥόον ἰλυόεντα·
Ἥδ' ἀρετὴ πλεκτοῖο, τὸ δὲ πλέον οὐρανιώνων.
Εἰ δέ τις ἐνθάδ' ἐὼν Θεὸν ἔδρακεν, ἢ πρὸς ἄνακτα
A Ἔδραμε σάρκα βαρεῖαν ἐς οὐρανὸν ἔνθεν ἀείρας,
Τοῦτο Θεοῦ γέρας ἐστί. Βροτοῖς δέ τε μέτρ' ἐπικείσθω.
Εἰ δ' ἄγε τοι καὶ τοῦτον ἐγὼ λόγον ἐν φρεσὶ θήσω,
Πῶς κεν τῆς μεγάλης ἀρετῆς ἐπὶ τέλσον ἵκηαι,
Ἣ μούνη καθαρῷ καθαρὸν θύος. Οὐ μὲν ὀΐω
Ἐνθάδε. Πουλύχοος γὰρ ἐπ' ὄμμασιν ἐνθάδε καπνός·
Στέργω δ', εἴ κεν ἔπειτα λίπω κακὰ δακρυόεντα.
Οὐχ οἷον μεγάλοιο Θεοῦ τότε δῶρον ἐτύχθη,
Εἰκόνα περ τίοντος, ἐπεὶ καὶ σεῖο μενοινῆς,
Οὔτε σέο φρενὸς οἶον, ἐπεὶ καὶ κρείσσονος ἀλκῆς,

Posita, præclarum habens finem, sed ærumnosum,
Quamvis paululum aperuerim malæ vitæ fores,
Sic enim jussit Deus esse mentis meæ certamen.
Ille autem optimus est, qui inter plurimos malos
Levia habet sceleris simulacra, et ad superna
Properat magni Dei auxilio, fervido amore
Virtutis flagrans, malitiamque a tergo persequitur :
Ac veluti fluvius aliquis vim inferens alteri flumini
Aspero, turbido et sævo ; vel si misceatur,
Occultat majore copia puræ undæ undam lutulentam :
Hæc est virtus hominis ; major autem virtus cœlestium.
Si quis vero, cum hic esset, Deum vidit, vel ad regem
Evolavit, gravem hinc in cœlum carnem attollens,
Hoc Dei beneficium est. Mortalibus autem adsit modus.
Age vero et hunc ego sermonem tuæ menti apponam,
Quomodo ad summæ virtutis culmen pervenias,
Quæ sola puro Deo pura est hostia. Non tamen arbitror
In hac vita. Multiplex enim hic mentes nostras occupat fumus :
Contentus sum, si (hoc assequor) postquam liquero flebilia hujus vitæ mala.
Non Dei autem duntaxat donum est virtus,
Imaginem suam licet magnifaciat, sed et tuæ curæ ;
Neque tuæ voluntatis solummodo, verum et magnæ Dei potentiæ :

71 *Ἐρίδωρον*. Int. Coisl. ὀλβιόδωρον, *opulentum*.

72 *Ἔῳξα*. Sup. lin. ἀνέῳξα. *De peccato originali* Billius intelligit ; Combefisius vero de *peccatis* quæ quisque propria voluntate admittit, et quæ felicitati æternæ comparandæ impedimento sunt. Pro κακοῦ Combefisius mallet καλοῦ, quod sensum hunc efficeret : *Labore ac studio comparandus finis, quantumvis vitæ probæ fores aperuerim.*

75 *Βαιὰ φέρει κακίης ἰνδάλματα, καὶ πρὸς ἄναντες*
Σπεύδει σὺν μεγάλοιο Θεοῦ χερὶ, θερμὸν ἔρωτα
Τῆς ἀρετῆς φορέων, κακίης δέ τε νῶτα διώκων.

Primus versus claudicabat, et gemini qui sequuntur, antea in editis deerant, Billius postea restituit. Hos versus exhibent codices Regii, Vat., Coisl. Ibid. ἄναντες. Reg. et Vat. sup. lin. ἀνωφερές. Coisl. ὑψηλόν. Bill. ἄνακτα.

77 *Κακίης δέ τε νῶτα διώκων*. Quandoquidem fieri non potest, ut quis virtutem ab omni vitio puram adipiscatur, optimus ille censendus est qui omni studio enititur, ut vitium propulset et adversetur : atque assequitur ut virtutis exuberantia vitium obscuretur et obruatur : si minus efficere possit, ut omni vitio aditus intercludatur, quod elegantissima similitudine ostendit Gregorius.

81 *Ἥδ' ἀρετὴ πλεκτοῖο*. Schol. αὕτη δέ ἐστιν ἀρετὴ ἀνθρωπίνη, τοῦ συνθέτου ἀνθρώπου, *hæc est virtus humana, hominis conflati ex corpore et anima.*

84 *Μέτρ' ἐπικείσθω*. Schol. καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς γνώσεως, *virtutis et scientiæ*.

85 *Εἰ δ' ἄγε*. Hic in Vat. Regiisque pluribus aliud carmen incipit cum eodem titulo περὶ ἀρετῆς. Ibid. θήσω. Schol. προσθήσω.

86 *Τέλσον ἵκηαι*. Vat. τέρμ' ἀφίκηαι.

89 *Στέργω δ'*. *Contentus sum, bene mecum agi credam, si hoc assequar, postquam hujus vitæ mala liquero.* Ibid. κακά. Schol. βίου τούτου.

92 *Κρείσσονος ἀλκῆς*. Schol. τοῦ Θεοῦ δυνάμεως.

METRICA VERSIO.

Ille quidem, sed durus erit, si forte fenestras
Vel paulum impuræ stultus reseravero vitæ.
Hæc etenim esse meæ vult mentis prælia Christus.
Optimus hic autem est, qui plures inter iniquos
Pauca gerit sceleris simulacra, Deique potenti
Auxilio nixus convexa ad sidera tendit,
Virtutisque ardet studio, vitiumque profanum
Pellit et insequitur, violenti ut fluminis unda
Undam aliam impuram extrudens, abigensque retrorsum :
Aut etiam abscondens, si sese admisceat illa,
Limpiditate sua fluxum majore lutosum.
Compositi hæc virtus : quod supra est, cœlicolarum.
B Quod si vivus adhuc Dominum quis vidit olympi,
Aut ad eum, in cœlum sublata carne, cucurrit,
Contigit hoc superi præclaro munere Regis.
At modus interea mortalibus inditus esto.
Hunc tibi quinetiam sermonem in mente locabo :
Quonam nempe modo virtutis tangere culmen
Ipse queas, puro quæ sola est victima pura
Non reor hic equidem : nam multo lumina fumo
Caligant : actum egregie mecumque putabo,
Si mala vel saltem post tristia fata relinquam.
Non tantum ætherei, charissima sit licet illi
Effigies, virtus contingit munere Patris :

Ὡς οὐδ' ὄψις ἔμοιγε μόνη θηήσατο λευστὰ,
Καὶ μάλα δερκομένη περ, ἑκὰς μεγάλου Φαέθοντος·
Αὐτὸς δ' ὄμματ' ἔλαμψε, καὶ ὄμμασιν αὐτὸς [ἐφάνθη.
Δοιαὶ μὲν μεγάλοιο Θεοῦ πρὸς κρείσσονα μοῖραι,
Πρώτη θ' ὑστατίη τε, ἴη δέ τε καὶ παρ' ἐμοῖο.
Κεῖνος δεκτὸν ἔθηκε καλοῦ, καὶ κάρτος ὀπάζει.
Αὐτὸς δ' ἐν μεσάτῳ σταδιηδρόμος οὐ μάλ' ἐλαφρὸς
Ἔρχομαι, οὐκ ἀγέραστος, ἐν ἅλμασι κῶλα [τιταίνων
Χριστὸν ἔχων πνοιὴν, Χριστὸν σθένος, ὄλβον ἀγητὸν,
Ὅς με καὶ ὠπήεντα καὶ εὐδρομέοντα τίθησι.
Κείνου δ' ἐκτὸς, ἅπαντες ἐτώσια παίγνια θνητοὶ,
Καὶ νέκυες ζώοντες, ὀδωδότες ἀμπλακίῃσιν.

A Οὐδὲ γὰρ ἠέρος ἐκτὸς ἴδες πωτώμενον ὄρνιν,
Οὐδὲ μὲν ὕδατος ἐκτὸς ἁλίδρομος ἔπτατο δελφίς.
Ὣς οὐδὲ Χριστοῖο δίχα βροτὸς ἴχνος ἀείρει.
Τῷ μή μοι λίην μεγαλίζεο, μηδ' ἐπὶ σεῖο
Κάρτος ἔχειν πραπίδεσσι, καὶ εἰ μάλα πάνσοφος [εἴης.
Μηδέ τιν' εἰσορέων χθαμαλώτερον ὑψόσ' [ἀερθῇς,
Ὡς πάντων κρατέων, καὶ τέρματος ἆσσον ἐλαύνων.
Τέρματος ἐντὸς ἔμεινεν, ὅς οὐχ ἴδε τέρμα πορείης.
Λίην μὴ τρομέειν, λίην δέ τε μὴ βλεμεαίνειν.
Εἰς γῆν ὕψος ἔθηκεν, ἐς οὐρανὸν ἐλπὶς ἄειρε,
Καί ῥ' ὑπεροπλίῃσι Θεὸς κοτέει μεγάλῃσι.
Μάρπτε τὸ μὲν χείρεσσι, τὸ δ' ἔλπεο, τῷ δ' ὑπόεικε·

Quemadmodum nec solus oculus meus aspectabilia cernit,
Quamvis perspicacissimus, sine solis lumine :
Ipse enim sol oculos illustrat et oculis illucet.
Duæ quidem magni Dei ad bonos actus sunt partes,
Prima et ultima : una vero mea est.
Ille me capacem efficit boni et vires suppeditat.
Ego vero in medio, velut in stadio cursor, non admodum levis
Gradior, non sine præmii spe, inter currendum membra protendens,
Christum habens pro afflatu, Christum pro robore, pro opibus amplissimis,
Qui mihi et perspicaces oculos et prosperos cursus præstat.
410-411 Sine ipso, omnes vana ludibria sunt mortales,
Et mortui viventes, fetidi peccatis.
Neque enim sine aere vidisti volantem avem,
Neque sine aqua maris cursor natavit delphinus.
Sic nec sine Christo mortalis pedem movet
Quamobrem, ne nimium glorieris, nec tuæ
Viribus mentis confidas, etsi magnopere sapiens fueris.
Neque aliquem videns abjectiorem, in altum attollaris,
Quasi omnibus superior, et ad metam propius accedas.
Intra metam subsistit, qui non prospexit metam curriculi.
Neque nimium timeas, nec nimium confidas.
In terram superbia dejicit, in cœlum spes tollit,
Et Deus fastus odit insolentes,
Apprehende hoc manibus, istud spera, huic cede,

94 *Ἑκάς*. Schol. δίχα φωτὸς ἡλιακοῦ.
96 *Πρὸς κρείσσονα*. Schol. πρὸς τὴν ἐργασίαν.
101 *Ἀγητόν*. Ita Vat. Edit. ἀγητύν.
109 *Κάρτος*. Vat. ad marg. θράσος.
112 *Ἴδε*. Ita Bill. et postulat metrum. Edit. οἶδε. Coisl. εἶδε.
113 *Λίην μὴ τρομέειν*. Schol. Προσήκει τοίνυν μήτε λίαν φοβεῖσθαι, μήτε λίαν θαῤῥεῖν. Edit. μὲν τρομέειν.
114 *Ἐλπίς*, etc. Sic Coisl. Edit. ὕψος. Schol ἡ γὰρ ἔπαρσις εἰς γῆν κατήγαγεν, ἡ ἐλπὶς δὲ ἀνήγαγεν εἰς τὸν οὐρανόν. Coisl. schol. : Ἐπηρμένον φρόνημα κατήνεγκεν εἰς γῆν, ἐλπὶς δὲ ἀνύψωσεν εἰς οὐρανόν. Combefisius intelligit hæc de Christo : *Qui ascendit, ipse est qui descendit, ut exaltationis viam humilitatem ostenderet.*
116 *Μάρπτε*. Schol., τὸ μὲν λάμβανε τῶν καλῶν. Ibid. τῷ δ' ὑπόεικε. Schol. τόδε ὑπὲρ τὴν σὴν κατάληψιν νόμιζε, *hoc captum tuum superare existima, te imparem crede.*

METRICA VERSIO.

Nam tua cura etiam studiumque accedat oportet.
Nec rursum illa tua tantummodo mente paratur :
Majus enim robur, majorem poscit opemque.
Quippe nec ipse, licet visu præcellat, ocellus,
Sole tamen dempto, corpus spectabile cernit.
Ille etenim et nostros oculos illustrat ; et idem
Post oculis sese infudit, præbetque tuendum.
Atque Dei, ut virtus homini contingere possit,
Sunt geminæ partes, prima et postrema : necesse at
A nobis unam est mediamque accedere binis.
Virtutis namque ille mihi dedit esse capacem :
Et validas idem vires nervosque ministrat.
Ast ego, ut in stadio, non sane præpete gressu,
Incedo, moveoque haud vano membra labore,
Dum Christus mihi præstat opem, mihi præstat opes- [que.
Qui facit ut cernam, cursu ferar atque secundo
Quo sine mortales vanissima ludicra cuncti,

B Quo cuncti sine viva cadavera, putrida noxis.
Nam neque submoto volitantes æthere cernas
PenniGeras volucres : nec demptis fluctibus unquam
Delphini æquorea poterant regione natare.
Sic quoque præsidio Christi sine tollere gressum
Haud unquam mortale genus queat. Ergo caven- [dum
Ne tibi plus æquo tribuas, et mente superba
Viribus ipse tuis fidas, quantumlibet in te
Fulgeat insignis sapientia : neve virum quem
Inferiore gradu cernens, attollere cristas
Incipias, tanquam sublimior omnibus, atque
Vicinus metæ : metam nam constitit intra,
Virtutis quicunque viam non prorsus obivit.
Ne timeas nimium, nimium nec lumina tollas.
Detrahit in terram fastus : spes tollit ad astra.
Atque Dei in mentes semper furit ira superbas,
Hoc manibus jam carpe tuis : spera istud : at illi

Καὶ τὸ σαοφροσύνης, μέτρ' ἴδμεναι ἧς βιοτῆτος. A
Ἶσόν τι κακόν ἐστιν ἀπ' ἐλπίδος ἐσθλὰ τίθεσθαι,
Καὶ μέγα θάρσος ἔχειν, ὡς εὐπετὲς ἔμμεν' ἄριστον.
Ἀμφοτέρως κεν ὁδοῖο κακὴν στάσιν ἐν φρεσὶ [θείης.
Αἰεί σοι τὸ βέλεμνον ἐπίσκοπον ἐν χερὶ κείσθω·
Μηδὲν ὑπερπέμπειν Χριστοῦ μεγάλοιο ἐφετμῆς,
Μηδὲ μὲν ἐντὸς ἄγειν· ἀθλὴς σκοπὸς ἀμφοτέρωθεν.
Πολλάκι καὶ τὸ περισσὸν ἀχρήϊον, εὖτε νέοιο
Κύδεος ἱμείροντες, ὑπέρτονα τοξεύοιμεν.
Ἢν μεγαλοφρονέῃς, μνήσω σ' ὅθεν ἐς βίον ἦλθες,
Τίς μὲν ἔης τοπάροιθε, τίς ἐν σπλάγχνοισιν ἐκεύθου,
Τίς δ' ἄρ' ἔσῃ μετέπειτα, κόνις, καὶ σκώληκος ἐδωδή,
Μηδὲν ἀκιδνοτάτοιο φέρων πλέον ἐν νεκύεσσιν.
Ἢν χθαμαλοφρονέῃς, πλάσμα Χριστοῖο τέ- [τυξαι,
Καὶ πνοὴ, μοίρη τε σεβάσμιος, ἔνθεν ἐπήχθης,
Οὐράνιος, χθόνιος, τυκτὸς Θεὸς, ἔργον ἄλῃστον,
Τοῖς Χριστοῦ παθέεσσιν ἐς ἄφθιτον εὖχος ὁδεύων.
Τοὔνεκα μὴ σάρκεσσι χαρίζεο, μὴ τὰ περισσὰ
Τοῦδε βίου φιλέειν, νηὸν δέ τε λῴονα τεύχειν.
Νηὸς γὰρ μεγάλοιο Θεοῦ βροτὸς, ὄνπερ ἐγείρει
Κινύμενος γαίηθεν, ἐς οὐρανὸν αἰὲν ὁδεύων.
Τόν περ ἐγὼ κέλομαί σε θυώδεα πᾶσι φυλάσσειν
Ἔργμασιν ἠδὲ λόγοισιν, ἀεὶ Θεὸν ἐντὸς ἔχοντα,
Αἰὲν ἄριστον ἐόντα, ἐτήτυμον, οὐ δοκέοντα.
Μὴ ναῦν μιλτοπάρῃον, εὔχροον, ἢ παρασήμοις
Κάλλεσιν ἀστράπτουσαν ἄγειν ἐπὶ νῶτα θαλάσσης·

Et hoc temperantis animi est, vitæ suæ modum cognoscere.
Par quoddam malum est, spem virtutis abjicere
Et nimiam fiduciam habere, tanquam facile sit esse optimum.
Utrovis enim modo affectus fueris, perniciose in via subsistes
Semper tibi sagitta ad scopum directa præ manibus sit :
Neque mittatur ultra magni Christi præceptum,
Nec citra; a scopo aberrabis utroque modo.
Sæpius etiam immoderatum studium inutile, cum novæ
Gloriæ cupidi, nimis intento arcu jaculamur.
Si superbieris, in memoriam revocabo, unde in vitam veneris,
Quis esses antea, quis cum in maternis visceribus absconderis
Quid postea futurus sis, pulvis et vermium cibus,
Nihil amplius ferens inter mortuos, quam quod infirmissimus quisque.
Si nimis abjecto animo fueris, cogita te Christi figmentum esse,
Et spiramen, et augustam partem, unde compactus es,
Cœlestem et terrestrem, Deum factitium, opus immortale,
Per Christi passiones ad immortalem gloriam tendere.
Quamobrem ne carni indulgeas, nec superflua
Hujus vitæ diligas, sed templum præstantius ædifices.
Templum enim magni Dei est homo, quod exstruit,
Cum efferens se a terra, in cœlum semper tendit.
412-413 Hoc igitur templum, ego velim, tu semper flagrans omnibus serva bonis
Actionibus et sermonibus, semper Deum intus possidens :
Semper quam optimus esse studeas re ipsa, non specie tantum ;
Ne navem minio fucatam, pulchris coloribus tinctam, aut adulterina
Pulchritudine fulgentem committas pelago hujus vitæ;

117 *Σαοφροσύνης*. Schol. σωφροσύνης.
122 *Ὑπερπέμπειν*. Schol. ὑπερακοντίζειν.
127 *Τίς ἐν*. Coisl. et Vat. τί δ' ἐν.
131 *Ἐπήχθης*. Schol. ἐπλάσθης. Id est, *partem hujus a quo compactus es*. Id. habet σεβάσμιος, pro σεβάσμιον, quod habent edit. (Caillau.)
132 *Ἄληστον*. Schol. ἀθάνατον.
133 *Παθέεσσιν*. Schol. διὰ τῶν Χριστοῦ παθημάτων.
135 *Λῴονα*. Schol. κρείσσονα.
138 *Θυώδεα*. Sup. lin. εὐώδη διὰ παντός.
141 *Μιλτοπάρῃον*. Coisl. μιλτοπάρειον.
142 *Θαλάσσης*. Schol. τοῦ βίου τούτου

METRICA VERSIO.

Cede humilis, prudentis enim est agnoscere vitæ
Humanæ modulum. Non est in dispare culpa,
Qui bona desperat, nimium vel qui sibi, credens
Proclive esse bonum, fidit, victus utrinque ;
Namque ita cessabit præclarum insistere callem.
Missilibus telis semper pete providus album,
Non ultra Christi tendat præcepta sagitta :
Non etiam citra; sic namque utrinque feretur
Irrita, sæpe etenim immodicus conatus ab omni
Deficitur fructu, vanæ dum laudis amore
Tela, modum præter, curvato mittimus arcu.
Quod si forte tuam damnosa superbia mentem
Sollicitet, tum tu quisnam tibi cesserit ortus
Esto memor, quidnam fueris prius ipse, parentis
Quidnam cum gravida tegereris rursus in alvo,
Denique quidnam sis post ultima fata futurus,
Nempe cinis, tineæque cibus, nil lumine cassos
Amplius inter habens, quam quivis paupere censu.
B Sin nimis es dejecto animo, reminiscere quod te
In lucem extulerit Christus, quod cœlite flatu
Sis ortus, quod sis simul et cœlestis origo
Terrenusque simul, factus Deus, ac memorandum
Prorsus opus, Christi quod per tormenta crucem- [que
Ad decus æternum properes, sedesque piorum.
Ergo nega obsequium carni, nec dilige quidquid
Vita supervacui præsens habet, atque Tonanti
Sedulus in medio delubrum pectore conde.
Namque salutifero templum tum denique Christo
Condimus, æthereum cum mens cita fertur ad axem.
Istud odoratis igitur factisque tuere
Sedulus ac dictis : et in ipso semper olympi
Numen habe, curans ut non videare, sed ut sis
Optimus : idque cavens, minio ne tincta carina
Atque notho splendore nitens falsoque decore
Ducatur rapidi gravia ad discrimina ponti :

Ἀλλ' ἐσθλὴν γόμφοισιν, εὔπλοον, εὖ ἀραρυῖαν
Χείρεσι ναυπηγοῖο, δι' οἴδματος ὦκα φέρουσαν.
Πᾶς μὲν ἴοι προπάροιθε, Θεοῦ δέ τε πάντες ἔχοισθε,
Ὅς σοφὸς, ὃς σθεναρὸς, ὅς πλούσιος, ὅς τ' ἐπιδευὴς,
Ἕρματος ἀψεύστοιο. Πρυμνήσια κεῖθεν ἀνήφθω
Πᾶσιν, ἐμοὶ δὲ μάλιστα, ὅς ἕζομαι ὑψιθόωκος,
Λαὸν ἄγων θυέεσσι πρὸς οὐρανὸν, ᾧ τόσον ἄχθος
Χριστὸν ἀτιμάζοντι μελαινομέναις πραπίδεσσιν,
Ὁσσάτιον κλέος ἐσθλὸν ἐπὴν θεότητι πελάζω.
Καὶ γὰρ δὴ μέτροισι Θεοῦ καὶ μέτρα βίοιο
Ἕσπεται, ὡς δὲ μέτροισι βίου καὶ μέτρα Θεοῖο.
Ὧδ' ἄν μοι φρονέων, βίον ἔμπεδον ἐνθάδ' ἐλαύνοις
Ἐνθάδε καὶ μετέπειτα Θεοῦ σὺν ἀρείονι πομπῇ,
Λυθέντος σκιόεντος ἐν ἤματι τοῦδε βίοιο.

Γ'. *Περὶ ἀρετῆς*.

Πολλῶν ἀκούω, καὶ λέγοιμι μὴ μάτην,

Sed bonam clavis, navigationi aptam, optime compactam
Manibus navium fabricatoris, fluctus rapide secantem.
Quilibet tendat ad perfectissima. Verum Deo omnes adhæreatis,
Et sapiens, et fortis, et dives, et pauper,
Velut anchoræ firmissimæ. Rudentes suos illic alligent
Omnes, ego vero potissimum, qui sedeo sublimi throno;
Qui plebem duco sacrificiis ad cœlum, cui tantum est oneris
Si Christum contemnam impuro animo,
Quantum gloriæ et splendoris, si ad Deum accedam per virtutem.
Ut enim mensuram Dei mensura vitæ nostræ
Sequitur, sic etiam mensuram vitæ mensura Dei.
Si ita senseris, vitam securam hic duces,
Hic et postea cum meliore Dei pompa,
Solutis, ad lucem extremæ diei, vitæ hujus tenebris.

X. *De virtute* *.

Multa audio, et velim non frustra, sic enim dicere non vereor,

* Alias Bill. 155, p. 204.

145 *Ἀραρυῖαν*. Coisl. et Reg. 991 sup. lin. ἡρμοσμένην.

144 *Φέρουσαν*. Vat. et Coisl. θέουσαν, *per fluctus currentem*.

145 *Προπάροιθε*. Schol. πρὸς τὰ βελτίονα.

151 *Πελάζω*. Schol. δι' ἀρετῆς.

152 *Μέτροισι Θεοῦ*. Id est, juxta Billium: *Pro ratione acceptæ divinitus gratiæ, id quisque curare debet, ut parem quoque ipsi beneficio accepto vitam afferat: rursus*, ut Cyrus exponit, *juxta vitæ mensuras, a Deo quoque congruenter laborum præmia rependentur*.

154 *Ὧδ' ἄν μοι*, etc. Schol. Reg. 991 οὕτω οὖν φρονέων βίον ἀσφαλῆ ἀπρόσκοπον ἐνταῦθα ἐλαύνοις, καὶ ζῶν καὶ μεθιστάμενος, ἀγγέλων ἁγίων παραπεμπόντων καὶ ὁδηγούντων σε. *Si hoc animo fueris, vitam securam inoffenso decurres pede, et vivens, et moriens, tibique sancti angeli comites et itineris duces erunt*. Int. Coisl. ὅτε τὸ σκιερὸν καὶ ζοφῶδες τοῦ παρόντος βίου τῷ τῆς ἡμέρας ἐκείνης φωτὶ διαλυθήσεται. *Cum tenebras hujus vitæ, extremæ diei splendor dissolvet*. — Verbo ἐλαύνοις vim futuri tribuunt Benedictini, cum potius habeat necessario vim optativam; *utinam ita sentiens vitam securam hic ducas*, etc. (CAILLAU.)

TIT. *Περὶ ἀρετῆς*. Hic est titulus in codice quo usus est Billius, quem titulum, posthabitis aliis, ut genuinum retinuit. Aliis enim in codicibus, Coisl., etc. inscribitur περὶ ταπεινοφροσύνης, σωφροσύνης, καὶ ἐγκρατείας, *de humilitate, castitate et temperantia*.

X. ARGUMENTUM. *Juvenem quemdam hoc carmine instituit Gregorius, ostendens quænam sit optima tam vitæ, quam studiorum ratio; præcipue demonstrat, quantum Christiana doctrina præstet ethnicæ, quantoque illustriora sint in omni genere virtutum exempla nostrorum, quam philosophorum. Juvenem ad virtutis studium excitat, nihil omnino esse in terris declarans, quod cum Dei cultu conferri queat. Deinde orationem altius repetens, de rerum creatione disserit. Utriusque vitæ, laudabilis et pravæ, finem ob oculos ponit. Tum auctoritate sibi prius et benevolentia conciliata, illud docet, eos qui sapientiæ doctrinæque laude apud ethnicos floruerunt, tametsi alioqui a vera pietate longissime abfuerint, ac cæteris etiam in rebus acerrima animarum contentione inter se decertarint, hac tamen una in re omnes consensisse, nempe nihil virtute melius ac præstantius. Ac deinde ad singula virtutis genera descendens, qui apud eos in quolibet genere excelluerint, narrat, sed ita tamen, ut illud simul ostendat, colorem potius quemdam ac lineamenta duntaxat virtutis apud eos inveniri; solidam enim atque omnibus numeris perfectam virtu-*

METRICA VERSIO.

Sed bona, sed clavis firme compacta periti
Artificis manibus, leviterque per æquora currens.
Haud veto quin alios quivis præcurrere tentet:
Dummodo sit nullus qui non e Numine summo
Pendeat, et sapiens, et fortis, dives, inopsque.
Alliget ad firmum hoc columen fidumque rudentes
Quisque suos: ego præcipue, qui sede superba
Consideo, plebemque ad celsa palatia cœli
Per pia sacra veho: cuique instat pœna dolorque
Non minor, insana superum si mente parentem
Sprevero, quam decus egregium, nomenque perenne,
Si turpi sine labe Deo quandoque propinquem.
Nam vitæ mensura comes velut esse supernæ
Certa solet: summi quoque sic mensura monarchæ
Mensuram nostræ comitatur congrua vitæ.
Hoc animo fuerit qui præditus, exiget ævum
Hic tutum et placidum, meliorique agmine septus
Postea, discussa fragilis caligine vitæ,
Æternum superas tendet victurus ad arces.

X. DE VIRTUTE.

(*Billio interprete.*)

Plerique narrant, ac velim haud inaniter:

Ἀλλ' ἔργον ἐστὶ τοῦ λόγου τὸ δεξιόν.
Εἴτ' οὖν τινές σε τῶν φίλων Θεοῦ νέον,
Οἷς πάντα τηρεῖν ἐμμελὲς τὰ τῶν νέων,
Διδόντα χρηστὰ τοῦ βίου γνωρίσματα
(Καὶ γὰρ λέοντ' ὄνυξι δηλοῦσθαι λόγος),
Ἔδωκαν ἀλλήλοις τὸ θαῦμ' ὑφ' ἡδονῆς,
Εἴθ' ἡ καλῶς τὰ πάντα μηχανωμένη
Πρόνοια καὶ σοὶ βουλομένη τὰ δεξιὰ,
Ὁδὸν δίδωσι τὸν λόγον τοῖς πράγμασιν,
Ὡς ἂν προληφθεὶς τῷ νομίζεσθαι καλὸς,
Οἷόν τιν' ἀῤῥαβῶνα τὴν φήμην ἔχῃς
Τῆς εὐσεβείας, ἐκ Θεοῦ καλούμενος.
Εἰκαζέτω μὲν τοῦτο ὅστις βούλεται,
Ὃ δ' οὖν ἀκούω, τοῦτο ἔρχομαι φράσων,
Ὅτι μέγα πρὸς ὕψος ἡ ψυχὴ βλέπει,
Καὶ τὴν ὀμίχλην, ἣ τὸν ἐνταυθοῖ βίον
Ἡμῶν καλύπτει πάντα κείμενον χαμαὶ,
Ταύτην διασχὼν καὶ ὑπερκύψας βραχὺ,
Ἰλύν θ' ὑπερβὰς καὶ πέδας τοῦ συνθέτου,
Ῥίψας τυράννους τῆς θεϊκῆς εἰκόνος,
Δοῦναι σεαυτὸν τῷ Θεῷ σπουδὴν ἔχοις,
Ἥνπερ μόνην παίδευσιν οἴεσθαί σε χρὴ,
Πρῶτον δὲ καὶ μέγιστον ἀνθρώποις καλόν.
Τί γὰρ τοσοῦτο τῶν κάτω πλανωμένων,
Ἄλλων τε ἄλλους ὀφρυώντων παιγνίων,
Καιροῦ τύχης τε, ὥς φασι, δωρημένων;

Sed fama egregia cum re ipsa conjuncta esse debet:
Sive igitur te nonnulli ex amicis Dei,
Quibus curæ est omnia in juvenilibus observare, te juvenem
Præclara vitæ indicia dantem videntes
(Nam ex unguibus leonem agnosci ferunt),
Miram hanc rem præ gaudio sibi invicem tradiderunt,
Sive, quæ præclare omnia gubernat,
Providentia, quæque tibi prospera consulit,
Viam hac fama sternit ad actiones,
414-415 Ut boni viri opinione præoccupatus
Famam habeas veluti pignus quoddam
Pietatis cœlestis, vocatus a Deo ad salutem.
Conjiciat hæc unusquisque, ut volet:
Quod autem audio, id protinus eloquar:
Nempe quod magnam ad celsitudinem (cœli) anima tua respiciat,
Et caliginem, quæ vitam hic nostram
Totam obtegit humi jacentem,
Hanc penetrans, ac paulo te erigens,
Lutumque transgrediens et corporis compedes,
Divinæ imaginis tyrannos projiciens,
Donare teipsum Deo studeas:
Quæ quidem sola doctrinæ institutio tibi existimanda,
Primumque et maximum hominis bonum.
Ecquod enim tantum eorum, quæ in hac vita fluitant,
Aliorumque alios inflantium ludibriorum,
Quæ temporis atque, ut loquuntur, fortunæ dona sunt?

tem non nisi apud eos esse posse, qui veræ religionis cultum profitentur. Ad extremum a nimis curiosa divinarum rerum indagatione nos revocat, aitque Deum sui cognitionem iis potius tribuere, qui piis studiis ac divinorum mandatorum observationi totos se addicunt, quam iis qui in subtilissimorum mysteriorum ac rerum ingenii nostri captum excedentium inquisitione defixi hærent.

2 *Ἀλλ' ἔργον. Verum actio esse debet famæ consimilis.*

3 *Εἴτ' οὖν.* Ita Coisl. Edit. ᾧ οὖν.

4 *Ἐμμελές.* Coisl. ἐπιμελές.

5 *Διδόντα.* Coisl. διδόντες.

6 *Λέοντ'.* Coisl. λέοντας.

7 *Ἔδωκαν.* Coisl. διέδωκαν. Mox, θέαμ' pro θαῦμ'.

11 *Καλός.* Ita Coisl. Edit. καλῶς.

13 *Ἐκ Θεοῦ καλούμενος.* Ita Coisl. *pietatis ad quam a Deo vocaris.* Deest in edit. ἐκ Θεοῦ καλούμενος.

14 *Ὅστις.* Coisl. ᾧ τις.

16 *Ὅτι.* Coisl. addit σοί. Mox ἡ ψυχὴ βλέπει. — Benedictini servaverant, ut in edit., τὴν ψυχὴν βλέπειν, rejecta in notas altera versione, quæ sola potest esse legitima, cum in priori desit prorsus metrum. Hinc versionem quoque correximus, quæ sic in Benedictinis se habebat: *Magnum tibi est, quod anima tua sursum respiciat.* CAILLAU.

21 *Εἰκόνος.* Ita Vat. et Coisl. Male edit. εἰκόνες.

23 *Σε χρή.* Deerat in edit. σε, quod suppeditavit Coisl.

METRICA VERSIO.

Sed sermo demum hic laudem habet, cui res comes.
Quidamque, juvenum sedulo omnia qui solent
Inspicere, juvenem te Deo charum putant,
Ut pulchra qui des indolis signa optimæ.
Ab ungue namque noscitur, ut aiunt, leo.
Sparsere læti mutuo hoc miraculum.
Pronœa deinde, rite moderans omnia,
Tuisque summis commodis bene consulens,
Per famam ad ipsas res tibi sternit viam:
Famam anteceptus ut per eximiam, velut
Pietatis habeas pignus hanc, dum cœlitum
Sic te ad salutem maximus rector vocat.
Conjectet ast hoc scilicet quisquis volet:
Scriptura at ipse sacra quod docet, eloquar.
Res magna certe, mente si spectes polum,
Istudque penetres, vita quo nostra hæc humi
Prostrata tegitur, nubilum, et caliginem
Oculosque tendens altius paulo, gravem
Limumque superans, compedes et corporis,
Imaginisque Numinis summi procul
Fugans tyrannos, te Deo studeas dare.
Doctrina habenda est hæc enim sane unica,
Primumque nostri maximum et generis bonum.
Quis tantus etenim fructus in rebus vagis,
Aliisque varie ludicris inflantibus,
Donis, ut aiunt temporis cæcæ et deæ,

Κἂν εἰς ἓν ἔλθῃ πάντα καὶ πάντων καλὰ,
Ὡς ἔστιν, ἢ νομίζετ' ἐν λυπρῷ βίῳ,
Κέρδος τοσοῦτον, κἂν τρέχειν ὅρους δοκῇς;
Κἂν σοι τὰ Γύγου τοῦ πολυχρύσου παρῇ,
Στρέφῃς τε πάντα τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης,
Σιγῶν δυνάστης· κἂν φρονῇς τὰ Λυδίου,
Χρυσῷ ῥέοντι καὶ ὁ Πέρσης σοι Κῦρος
Κάτω καθέζηθ', ὁ θρόνων αὐχῶν κράτος·
Κἂν Τροίαν αἱρῇς τοῖς ἀοιδίμοις στόλοις,
Χαλκοῦν δὲ δῆμοι καὶ πόλεις ἔχωσί σε·
Ἄγῃς δὲ τοῖς σοῖς νεύμασι τὰς ἐκκλησίας,
Πανηγυρίζῃς δὲ στεφάνων ἐπαξίως,
Πνέῃς δὲ θυμὸν ἐν δίκαις Δημοσθένους,
Εἴκῃ δέ σοι Λυκοῦργος ἢ Σόλων νόμοις·
A Κἂν τὴν Ὁμήρου μοῦσαν ἐν στέρνοις ἔχῃς,
Κἂν τὴν Πλάτωνος γλῶσσαν, ἣ μελισταγὴς
Ἔστι τε καὶ νομίζετ' ἀνθρώπων γένει·
Κἂν ταῖς ἀφύκτοις καὶ κακαῖς ποδοστράβαις
Πάντας πιέζῃς τοῖς ἐριστικοῖς λόγοις·
Κἂν πάντ' ἄνω τε καὶ κάτω μεταστρέφῃς,
Πλέκων λαβυρίνθους δυσδιεξόδοις λόγοις
Ἀριστοτέλους ἢ τινων Πυῤῥωννίων·
Κἂν πτηνὸν αἴρῃ Πήγασος, ἢ τοῦ Σκύθου
Ἀβάριδος ὀϊστὸς, ὅστις ἦν, οἱ μυθικοί·
Τούτων τί κέρδος τηλικοῦτον, ὧν λέγω,
Γάμου τε λαμπροῦ καὶ τραπέζης Συβαρικῆς
Ἄλλων τε πάντων οἷς ἐπαίρονται φρένες,
Ὅσον τὸ ταῦτα πάντα ποιῆσαι κάτω,

Etiamsi in unum coeant omnia et omnium bona,
Ut in hac misera vita sunt, aut esse existimantur;
Ecquod, inquam, tantum erit emolumentum, etiamsi fines transgredi videaris?
Etiamsi adsint tibi Gygis auro abundantis divitiæ,
Vertasque omnia inversione annuli,
Silens tyrannus; etiamsi Lydii instar te efferas,
Auroque circumfluentem infra te Cyrus Persa
Sedeat, qui se regum dominum esse gloriabatur;
Etiamsi Trojam expugnes celeberrimis classibus,
Teque æreum populi et urbes habeant;
Tuisque nutibus conciones regas,
Ac panegyricis orationibus coronas merearis,
Spiresque animum Demosthenis in judiciis,
Tibique Lycurgus et Solon legibus concedant;
Etiamsi Homeri musam in præcordiis habeas,
Ac linguam Platonis, quæ mel stillat,
Et stillare ab omnibus hominibus existimatur;
Etiamsi inevitabilibus et pravis compedibus
Omnes, subtiliter disserendo, constringas,
Ac omnia sus deque vertas,
Nectens labyrinthos inextricabilibus disputationibus
416-417 Aristotelis, aut quorumdam Pyrrhoniorum;
Etiamsi volucrem te tollat Pegasus, aut Scythæ
Sagitta Abaridis, quicunque ille fuerit, certe fabulosus uterque:
Horum, quæ dixi, atque etiam splendidi matrimonii,
Ac mensæ Sybaritanæ, eorumque omnium,
Quibus corda efferuntur, ecquod tantum erit emolumentum,
Quantum est hæc omnia parvifacere

29 *Ὡς ἔστιν*. Ita Coisl. Edit. ὅς.
30 *Δοκῇς*. Edit. δοκεῖς.
34 *Χρυσῷ ῥέοντι*. Bill. et Leuv. hæc jungunt cum verbis præcedentibus, φρονῇς τὰ Λυδίου, *tametsi ob aurum fluxum tam temet efferas, quam Lydorum ille rex olim solebat.*
35 *Καθέζηθ'*. Ita Coisl. Edit. κατέξηθ'.
37 *Χαλκοῦν*, *æreum*, id est, statuis expressum.
41 *Σοι*. Ita Coisl. Edit. σοῦ.
46 *Πάντας*. Ita Coisl. Edit. πάντα. Mox, ἐριστικοῖς λόγοις, non male Leuv. *contentiosis argumentis.*
48 *Δυσδιεξόδοις λόγοις*. Edit. δυσδιεξόδους λόγους.
49 *Πυῤῥωννίων*. Edit. mendose Πύῤῥων νέων.
50 *Πήγασος*. De Pegaso et sagitta Abaridis notior est fabula, quam ut hic commemoranda sit. Vide tom. I, pag. 787.
55 *Ποιῆσαι κάτω*. *Parvi facere, vel quantum est, hæc omnia inferiora ducere.*

METRICA VERSIO.

Coeant in unum cuncta licet, atque omnium
Bona, quæ vel hic sunt, esse vel quidam putant?
Quis tantus, inquam, limites jungas licet,
Omnesque præsto sint opes Gygis tibi,
Vertasque, vertens annuli gemmam, omnia,
Tacens tyrannus? quamlibet Crœsi in modum
Auro intumescas; quamlibet Cyrus tibi
Cedat, thronorum principem sibi vindicans;
Claris tametsi classibus Trojam eruas,
Gentesque et urbes æreum te habeant, tuo
Ducasque nutu conciones maximas,
Digna et coronis proferas verba, in foro
Spiresque prorsus in modum Demosthenis;
Scitis Lycurgus cedat, et Solon, tuis;
B In corde Homeri musa sit quamvis tuo;
Quamvis Platonis lingua sit, quam melleam,
Ut est profecto, nemo non existimat;
Pravis tametsi nexibus sophismatum
Tenacibusque nemo sit quem non premas:
Sursum ac deorsum torqueas licet omnia,
Dum captionum nectis ambages, tibi
Quas aut Stagira natus, aut Pyrrho dedit;
Quamvis te in altum Pegasius, vel Abaridis
Tollat sagitta (quæ duæ sunt fabulæ):
Quis tantus hisce fructus ex rebus venit
(His adde thalamos splendidos, Sybariticas
Mensas, et alia, queis leves mentes tument),
Quantus redibit, spreveris si hæc omnia,

Ψυχῆς δὲ ἐπιδεῖν ἀξίωμα, καὶ πόθεν
Ἐλήλυθε, πρὸς ὅν τε καὶ ποῖ τρεπτέα,
Ἥτις τε ταύτης ἡ κατ' εὔλογον φορά;
Ἐπεὶ γάρ ἐστιν, ὡς ἐγὼ τεκμαίρομαι,
Σοφῶν τε ἀκούω, θεία τις μεταῤῥοὴ,
Ἄνωθεν ἡμῖν ἐρχομένη, εἴτ' οὖν ὅλη,
Εἴθ' ὁ πρύτανις ταύτης κυβερνήτης τε νοῦς,
Ἓν ἔργον αὐτῇ φυσικόν τε καὶ μόνον,
Ἄνω φέρεσθαι καὶ συνάπτεσθαι Θεῷ,
Ἀεί τε πάντῃ πρὸς τὸ συγγενὲς βλέπειν,
Ἥκιστα πάθει σώματος δουλουμένη,
Ῥέοντος εἰς γῆν καὶ καθέλκοντος κάτω,
Τήν τε γλυκεῖαν τῶν ὁρωμένων πλάνην
Πέμποντος εἴσω, καὶ τὸ τῶν αἰσθήσεων
Σκοτῶδες, ὑφ' οὗ μὴ Λόγῳ κρατουμένη
Ψυχὴ ῥέουσα κατ' ὀλίγον πίπτει κάτω·
A Ἢν δ' αὖ κρατῆται, κἀνακρούηται πυκνὰ,
Ὥσπερ χαλινῷ, τῷ Λόγῳ, τάχ' ἄν ποτε
Ὑψοῦντος αὐτὴν τοῦ Λόγου, κατὰ βραχὺ
Εἰς ἱερὰν φθάσειε τὴν ἄνω πόλιν,
Ἕως λάβηται τῶν πάλαι ποθουμένων,
Τὸ δ' ἔστι, πᾶν κάλυμμα καὶ τὰς νῦν σκιὰς
Παραδραμοῦσα, καὶ τὰ τῇδ' αἰνίγματα,
Ὅσον δ' ἐσόπτροις τοῦ κάλλους φαντάζεται,
Βλέψῃ πρὸς αὐτό τ' ἀγαθὸν γυμνούμενον,
Γυμνῷ τε τῷ νῷ, καὶ πλάνης σταίη ποτὲ,
Φωτὸς κορεσθεῖσ', οὗπερ ἠξίου τυχεῖν,
Ἔχουσ' ἐκεῖθεν τῶν καλῶν τὸ ἔσχατον.
Ὁ γὰρ σοφῷ τὰ πάντα ποιήσας λόγῳ,
Καὶ τὴν ἄφραστον τῶν ὅλων ἁρμονίαν
Ἁρμοσάμενος τῇ τῶν ἐναντίων κράσει,
Κόσμον τε τάξας τοῦτον ἐξ ἀκοσμίας

Ac animæ dignitatem considerare, et unde
Venerit, ad quem et quo reditura sit,
Et quis illius sit secundum rationem motus?
Nam cum sit, ut equidem arbitror,
Atque ex sapientibus audio, divina quædam fluxio
E cœlo nobis adveniens, sive tota adveniat,
Sive illius rectrix et gubernatrix mens,
Unum illi naturale et solum opus est,
Sursum ferri et conjungi Deo,
Semperque ad id, quod cognatum est, omnino respicere,
Corporis affectionibus minime mancipata,
Quod in terram defluit, et ad inferiora trahit,
Dulcemque rerum aspectabilium errorem
Mittit intro, ac sensuum latebras,
Quibus anima, quæ a Verbo non gubernatur,
Diffluens, paulatim ad inferiora decidit.
Quod si gubernetur, atque a Verbo frequens
Tanquam freno coerceatur, certe aliquando
Verbo illam in altum tollente, paulatim
Ad sacram perveniet cœlestem civitatem,
Donec dudum optata consequatur,
Id est, ut omne tegumen et hujus vitæ umbras
Prætergrediens, et quæ hic sunt ænigmata,
Et quidquid pulchri per specula apprehenditur,
Nudum ipsum intueatur bonum
Nuda mente, atque aberrare aliquando desinat
Lumine satiata, quod consequi cupiebat,
Possidens illic supremum bonorum.
Nam qui sapiente verbo fecit omnia,
Ac ineffabilem hujus universi harmoniam
Contrariorum temperatione composuit,
Ac mundum hunc ex inornata mole adornavit,

61 *Ἐρχομένη*. Sic Coisl. Edit. ἔρχεται
62 *Ὁ πρύτανις ταύτης κυβερνήτης τε νοῦς*. Ita Coisl. Edit. ὁ πρύτανις καὶ κυβερνήτης.
76 *Ἕως*. Coisl. ὡς. Id. ἄνω pro πάλαι.
80 *Βλέψῃ*. Ita Coisl. Edit. βλέπει.

METRICA VERSIO.

Decusque spectes animæ, et unde venerit
Hæc primum, et ad quem quoque reditura sit brevi,
Quamnamque ut ipsa tendat in partem decet?
Divina nam cum, mens velut mea conjicit,
Doctique narrant, ipsa sit defluxio,
Nobisque ab alto prodeat tota æthere,
Aut tota si non, mens quidem rectrix fluat,
Hoc munus ejus unicum est ipsi insitum,
Ad alta ferri, maximo et jungi Deo,
Affine quodque est, cernere id semper, malis
Affectibusque corporis non subjici,
Quod ad ima pronum deprimit mentes humi,
Dulcemque rerum, quas videt, fraudem intima
In corda mittit, sensuum et caliginem:
Per quam animus, hunc ni ratio compescat, fluens,
Paulatim ad ima labitur: sin at frequens,
B Freni tenacis instar, hunc coerceat,
Teneatque ratio, scilicet spes est fore,
Hac sublevatus animus ut sensim supra
Urbis supernæ mœnibus tandem applicet,
Donec cupitis gaudeat rebus fruens,
Hoc est, ut omne tegumen, affusas modo
Umbrasque superans prorsus, atque ænigmata,
Pulchrique quidquid cernit in speculo velut,
Jam mente nuda spectet ipsummet bonum
Nudum, et vagari desinat tandem, ut prius,
Luce saturatus expetita fervide,
Bonum bonorum maximum illic obtinens.
Ratione nam qui condidit cuncta optima,
Nexuque, nulla quem queat vox eloqui,
Res colligavit, temperans contraria,
Mundum ordinavit huncque confusum prius,

Μεῖζον τὸ θαῦμ' ἔδειξεν ἐν ζώου φύσει.
Μικρὸν δ' ἄνω φιλοσοφήσω σοι λόγον.
Θεὸς μέν ἐστιν εἴτε νοῦς, εἴτ' οὐσία
Κρείσσων τις ἄλλη, νοῦ μόνου ληπτὴ βολαῖς.
Εἰ μὲν τελείως τοῖς ἄνω, οἶδε Θεός,
Ἡμῖν δ' ἀμυδρῶς, οἷς ἐπιπροσθεῖ νέφος
Σαρκὸς παχείας, δυσμενοῦς προβλήματος·
Τέως μὲν οὕτω, τὸ πλέον δ' ἐς ὕστερον.
Ἐπεὶ δ' ἀπαρχὰς τῶν λόγων ἔχει Θεός,
Σκοπῶμεν ἤδη τὰκ Θεοῦ. Ἔχει δὲ πῶς;
Δύ' ἐστὸν ἄκρω καὶ φύσεις ἐναντίαι.
Ἡ μὲν Θεοῦ τε πλησίον καὶ τιμία·
Καλοῦσι γὰρ λογικήν τε καὶ πλήρη νοός,
Καλοῦσι δ' αὐτὴν ἐκ λόγου παρωνύμως,
A Οἵαν τιν' οἶδα τὴν Θεοῦ παραστάτιν
Ἄκρων τε δευτέρων τε τάξιν ἀγγέλων,
Ἀνωτέραν αἰσθήσεων καὶ σωμάτων,
Πρώτην τε λαμπρὰν Τριάδος τῆς ἀρχικῆς.
Ἡ δ' ἐκ Θεοῦ τε καὶ λόγου ποῤῥωτάτω·
Καλοῦσι δ' αὐτὴν ἄλογόν γ', ὡς τοῦ λόγου
Ξένην, ὅσος τ' ἐν ἤχῳ, καὶ ὅσος λαλούμενος.
Οὕτως δὲ ταῦτα χωρίσας Θεὸς Λόγος
Ὡς καλλιτέχνης καὶ πλέκων σοφῶς κτίσιν,
Καὶ σύνθετόν τι ζῶον ἐξ ἀμφοῖν ἐμὲ
Πλάττει, λόγου τε κοὐ λόγου συναρμόσας,
Ψυχῆς ἀειδοῦς, ἣ φέρω τὴν εἰκόνα
Θεοῦ μεγίστου, κἀνοήτου σώματος.
Μίξις μὲν ἥδε πλάσματος τοῦ τιμίου,

Majus miraculum exhibuit in animalis natura.
418-419 Paulo autem altius repetens philosophabor tibi.
Deus vel mens est, vel alia quædam præstantior
Essentia, quæ solius mentis acie apprehendi possit:
Utrum perfecte ab iis comprehendatur, qui in cœlo sunt, novit Deus;
Nobis autem obscure, quibus astat nebula
Carnis crassæ, quæ inimicus est obex:
Atque ita quidem hactenus, deinceps uberius.
Postquam autem sermonis primitias Deo dedimus,
Spectemus jam quæ a Deo sunt. Quænam eorum est ratio?
Duæ sunt extremæ et contrariæ naturæ:
Una Deo propinqua et honorabilis:
Rationalem vocant, et mentis plenam,
Vocant autem eam a ratione deducto cognomine,
Qualem unum novi Deo astantem
Primorum et secundorum angelorum ordinem,
Sublimiorem sensibus et corporibus,
Quæ prima resplendet ex regnatura Triade.
Altera autem a Deo et a ratione remotissima:
Vocaturque rationis expers, ut a sermone aliena,
Tum illo, qui in sono consistit, tum qui loquendo exprimitur.
Cum autem Deus Verbum hæc ita separasset,
Ut peritus artifex et sapienter nectens rem creatam,
Compositum me ex utroque animal quoddam
Fingit, nimirum ex ratione, et rationis experte concinnans,
Ex anima non spectabili, qua fero imaginem
Dei maximi, et ex corpore non intelligente.
Atque hæc quidem fuit honorabilis figmenti temperatio,

89 *Φιλοσοφήσω*. Sic Coisl. Edit., mendose, φίλος σοφίσω.
95 *Τέως*. Edit. mendose Θεός.
98 *Δύ' ἐστόν*. Sic Coisl. Edit. ἔστων.
103 *Τάξιν*. Coisl. τάξις.
104 *Ἀνωτέραν*. Coisl. ὑψηλοτέρ'.
105 *Πρώτην τε λαμπράν*. Coisl. πρώτη τε λαμπρά.
106 *Ἡ δ' ἐκ Θεοῦ*. Coisl. ἡ δέ γε Θεοῦ τε.
108 *Ὅσος τ' ἐν ἤχῳ*. Combef. legit ἄηχος. *Est enim*, inquit, *hic sermo in mente absconditus*. Ibid. λαλούμενος. Forte νοούμενος, *qui mente concipitur*. Edit. ad marg., λόγος ἐνδιάθετος καὶ προφορικός.
113 *Ἡ*. Sic legimus. Edit. ἧς.
114 *Κἀνοήτου*. Sic Plato in *Timæo*, Cicerone ipso interprete. Edit. mendose καὶ νοητοῦ.

METRICA VERSIO.

In homine majus edidit miraculum.
Sermonem at ipse ducam ut aliquanto altius,
Deus vel est mens, melior aut essentia,
Quam sola capere mens potest: si cœlitum
Caterva plene, novit hoc summus Deus:
At nos subobscure, officit nubes quibus,
Quam crassa et hostis objicit nobis caro:
Ac nunc quidem sic: plus quod est, in posterum.
Sermonis orsum jam Deus cum sumpserit,
Consideremus opera quænam sunt Dei.
Extrema duo sunt, res duæ contrariæ,
Quarum propinqua est altera Deo, et nobilis
(Logicam vocant hanc, mentis et plenam undique,
(Logicam, petito nomine hoc ἐκ τοῦ λόγου),
B Quæ præpotenti Numini astat jugiter,
Summos et imos angelos intelligo,
Sublimiores corpore et sensu simul:
A Triade primi qui sacra lucem hauriunt.
Ratione procul est altera, procul Deo,
Brutam vocant hanc, ratio quod ab hac exsulet,
Interna, quæque vocibus se detegit.
Hæc separasset Filius cum sic Dei,
Nectens, ut ingens artifex, res conditas,
Mox me ex duabus construit, nempe ex eo
Quod ratio decorat, penitus et quod hac vacat,
Ex mente dico (maximi formam Dei
Quam gesto) sensu prædita, æque corpore.
Præstantis operis talis est hæc mistio,

Ὃν κόσμον ἄλλον οἴομ' ἐν μικρῷ μέγαν.
Ὡς ἂν δὲ, φωτὶ πλημμυρῶν καὶ τῷ καλῷ,
Δῴη τι κἀμοὶ τοῦ καλοῦ, ἔργον τ' ἐμὸν
Ἢ τῷ θελῆσαι, τῆς ἄκρας ἀμφοῖν βίοιν
Τότε δὴ προδείξας καὶ διαστείλας λόγῳ,
Προσθεὶς βοηθὸν τὸν νόμον τῷ πλάσματι,
Αὐθαίρετόν μ' ἔθηκεν ἐργάτην καλοῦ,
Ὡς ἐκ μάχης τε καὶ πάλης στέφη φέρειν·
Κρεῖσσον γὰρ, ἢ ζῆν τερμόνων ἐλεύθερον.
Οὗτος λόγος σοι τῆς ἐμῆς συμπήξεως.
Ἡ δὲ στροφαῖς μὲν ἐνθάδε πλείσταις ἀεὶ
Δονεῖτ', ἄνω τε καὶ κάτω στροβουμένη,
Μέση πονηρῶν πραγμάτων καὶ δεξιῶν,
Δι' ὧν πυροῦται καὶ δοκιμάζετ' ἀθλία,
A Ὡς χρυσὸς ἐν ἄνθραξι τοῖς καθαρτικοῖς.
Ἀλλ' ὕστερον πραχθήσεθ' ὧν ἐσπείραμεν
Καρποὺς, δικαίῳ τοῦ Θεοῦ κριτηρίῳ,
Ληνοί θ' ἕτοιμοι τῶν βίβλων λαβεῖν θέρος.
Οὕτω δὲ τούτων κειμένων, ὁ μὲν νόμον
Τηρῶν, Θεοῦ τε μοῖραν ἣν ἔχει σέβων,
Ἐν παντί τ' ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ νοῦ στροφῇ,
Ἄχραντος ὡς μάλιστά τ' ἠπατημένων.
Καὶ τῷ ῥέοντι μηδὲν ἠλυσπώμενος,
Ἕλκων δὲ τὸν χοῦν ἔμπαλιν πρὸς οὐρανὸν,
(Ὢ τοῦ μεγίστου καὶ σοφοῦ μυστηρίου!)
Θεὸς γενέσθαι, τῶν πόνων ἕξει γέρας,
Θεὸς θετὸς μὲν, ἀλλ' ἄκρου φωτὸς γέμων,
Οὗ τῇδ' ἀπαρχὰς μετρίως ἐδρέψατο.

Quod quidem mundum alterum magnum in parvo esse existimo.
Ut autem, ille luce circumfluens et bono,
Mihi etiam aliquid boni impertiat, ac meum opus
Meum sit volendo, terminos utriusque vitæ
Jam tum demonstrans et ratione discernens,
Legem adjutricem figmento imponens,
Liberum me opificem boni constituit,
Ut per pugnam et luctam reportem coronam:
Id enim satius, quam omni lege solutum vivere.
Hanc tibi compactionis meæ rationem exposui.
Illa autem turbinibus in hac vita plurimis semper
420-421 Jactatur, dum sus deque torquetur,
Media inter adversas res et prosperas,
Quibus uritur misera et probatur,
Ut aurum in carbonibus expurgantibus.
Verum aliquando ab ea reposcentur eorum quæ seminavimus
Fructus in justo Dei judicio,
Parataque horrea ad excipiendam librorum segetem.
His ita constitutis, qui legem
Observat, et, quam habet Dei particulam, honorat,
In omni actione, et verbo, et mentis agitatione
Intaminatus quam maxime ab eorum, qui seducti sunt, consortio,
Nec inter rerum fluxus cœno inquinatus,
Corpusque in cœlum vicissim trahens
(O magnum et sapiens mysterium!)
Hanc laborum habebit mercedem, ut Deus fiat,
Deus quidem adoptione, sed summo plenus lumine,
Cujus hic primitias mediocriter decerpsit.

116 *Οἴομ' ἐν μικρῷ μέγαν*. Prave Edit. οἶον. Cur autem hominem magnum mundum, et contra mundum hunc aspectabilem parvum appellet, vide orat. secundam *in sanctum Pascha*, tom. I, pag. 850.

119 *Ἢ τῷ θελῆσαι*. Sic ad oram Par. edit. emendatum reperimus, quod habetur in editis: οὕτω θέλῃ σε, sed nullus codex laudatur. Coisl. θέλησε τῆς ἄκρας ἀμφοῖν βίοιν. Combef. legit τέλησε, et vertit: *qui utriusque vitæ extremos fines teneres.*

120 *Τότε δή*. Ita Coisl. Deerat. δὴ in edit.

133 *Βίβλων*. *Eorum messem, quæ in libris scripta sunt, eorum quæ gessimus, quorum Deo reddenda est ratio.* Forte scribendum foret βίων.

137 *Τ' ἠπατημένων*. Ita Coisl. Edit. τῶν πατουμένων.

138 *Ἠλυσπώμενος*. Ita Coisl. Edit. ἠλυσπώμενον

140 *Ὢ*. Ita Vat. et Coisl. Edit. ὡς.

141 *Ἕξει γέρας*. Sic Billii conjecturam secuti et Comb. legimus pro ἑξῆς ἐρᾷς. Vide. tom. I, pag. 386, orat. *in laudem Athanasii*, ubi hæc luculentissime tractantur.

143 *Τῇδ' ἀπαρχάς*. Sic Coisl. Edit. ἀπαρχήν.

METRICA VERSIO.

Novum ipse mundum quam vocem magnum in brevi.
Ut autem abundans lumine, et plenus bono,
Boni daret mi quidpiam, meterem ut meum
Opus, utriusque limites vitæ indicans,
Ratione et illos tum prius disterminans,
Hominique legis insuper jungens opem,
Studium reliquit sic boni mihi liberum,
Ut dimicando consequar palmæ decus.
Hoc namque melius, vita quam expers limitum.
Hæc structionis ratio, summa est hæc meæ.
At ipsa crebro, donec in terris sumus,
Sursum deorsum vertitur, fluctus velut,
Læta inter anceps, aspera et quæ sensibus,
Per quæ probatur misera, fitque purior,
B Ut aurum in igne purius reddi solet.
Post autem eorum, sevimus quæ nos, seges
Tandem exigetur lancibus justis Dei,
Messemque vitæ prompta sunt capere horrea.
Cum talia hæc sint, quisquis observat sacras
Leges, Deique, quam tenet, partem colit,
Dictoque in omni, reque item, et mente insuper,
A proterendis integer rebus manet,
Ab eoque, semper quod fluit, negat abripi,
Verum ipse contra pulverem in cœlum trahit,
(O scitum et ingens admodum mysterium!)
Laborum habebit præmium hoc, ut sit Deus,
Factus quidem ipse, lumine at summo affluens,
Gustavit id quod leviter hic tantummodo.

῞Οστις δὲ δεσμοῦ πρὸς τὸ χεῖρον καὶ πλοκῆς
Νεύσας, ὁμόσπονδός τε τοῖς κάτω φανεὶς,
Δοῦλός τε σαρκὸς καὶ ῥέουσι προσφιλὴς,
Τὴν θείαν εὐγένειαν ὑβρίζει βίῳ,
Κἂν ὡς μάλιστα εὐδρομῇ τοῖς ἀστάτοις,
Κούφοις ὀνείροις καὶ σκιαῖς γαυρούμενος,
Πλουτῶν, τρυφῶν τε καὶ θρόνοις ἐπηρμένος,
Φεῦ τοῦ ταλάντου τῶν ἐκεῖθεν μαστίγων!
Ἢ τῶν κακῶν τὸ πρῶτον ἐκ Θεοῦ πεσεῖν.
Ταῦτ' οὖν ἀκούων καὶ πεπεισμένος σύ γε,
Τὴν δεξιὰν βάδιζε, τὴν φαύλην δ' ἔα,
Εἴ μοί τι πείθῃ γνησίῳ παραινέτῃ.
Λῷον δὲ πείθεσθ' οἶδα, καὶ δέξῃ λόγον.
Τριῶν γὰρ ὄντων, ὡς λέγουσιν οἱ πάλαι,
A Οἷς τὸν ἀγαθὸν σύμβουλον ὡπλίσθαι χρεὼν,
Ἐμπειρίας τε, φιλίας τε, καὶ παῤῥησίας,
Τούτων ἂν οὐδὲν ἡμῖν εὕρῃς ἐνδεές.
Ἐμπειρίας μὲν εἰς τοσοῦτον ἤλασα,
Ὅσον περ εἰκὸς τοὺς πονήσαντας μακρὰν
Χρόνῳ τε πολλῷ προσλαλήσαντας σοφῶν
Βίβλοις, θεοπνεύστων τε δογμάτων λόγοις,
Πηγῇ γλυκείᾳ σώφροσί τ' ἀρυσίμῳ.
Ὧν καὶ βάθος τι μικρὸν ἐξηντλήσαμεν.
Τοῦ δευτέρου δ' ὧν εἶπον, εὐνοίας λέγω,
Πίστις μεγίστη· ταῦτα γάρ σοι βούλομαι
Ἃ πρόσθ' ἐμαυτῷ, φίλτατε, παρῄνεσα,
Ἡνίκα λογισμοὶ κινδύνοις συνέδραμον
Πικρᾶς θαλάσσης, οἷς συνήχθην πρὸς Θεόν·

At qui ad deteriorem colligationis et nexus partem
Inclinans, et cum rebus inferioribus fœderatus,
Carnisque servus, et iis quæ fluunt, amicus,
Divinam cognationem vita dedecorat,
Etiamsi in iis, quæ instabilia sunt, cursum habeat optatissimum,
Levibus somniis et umbris superbiens,
Dives, delicatus et thronis elatus;
Heu pondus flagellorum illic ei infligendorum!
Quatenus malorum maximum est Dei jacturam facere.
Hæc igitur audiens, iisque assentiens,
Dextram viam incede, pravam relinque,
Si quid mihi obsequeris germano monitori.
Satius autem esse obsequi scio, et verba mea suscipe.
Nam cum tria sint, ut antiqui dicunt,
Quibus probum consiliarium instructum esse decet,
Experientia, amor et libertas,
Horum mihi nullum deesse reperies.
Ac in experientia quidem tantos habeo progressus,
Quantos par est eos, qui longos labores sustinuerunt,
Diuque collocuti sunt cum sapientum libris,
Et cum doctrinæ divinitus inspiratæ litteris,
422-423 Qui fons est dulcissimus a prudentibus viris hauriendus,
Ex quibus aliquid in profundo latens hausimus.
Alterius autem, quæ dixi, nempe amoris,
Maximum argumentum accipe. Cupio enim tibi omnia,
Amice, quæ prius me ipse admonui,
Tum, cum ratiocinationes occurrerunt cum periculis
Acerbi maris, quibus ad Deum adductus sum:

145 *Ὁμόσπονδός τε*. Ita Coisl. Edit. ὁμόσποδός τε τοῖς κάτω. *Cum rebus terrenis consors cineris.*

148 *Κἂν ὡς*. Ita Coisl. Edit. κ' ἄνως.

151 *Φεῦ*, etc. Id est, *heu quam gravibus pœnis in altera vita plectetur!* Bill. *heu quanta moles verberum hunc illic manet!*

152 *Ἢ τῶν κακῶν τὸ πρῶτον*. Coisl. εἰ τῶν κακῶν μέν. Ibid. πεσεῖν. Ita Coisl. *a Deo excedere.* Edit. πεσόν.

160 *Εὕρῃς ἐνδεές*. Coisl. εὕροις ἐλλεῖπον.

163 *Χρόνῳ τε πολλῷ*. Deerat in edit. πολλῷ, quod Coisl. suppeditavit.

164 *Λόγοις*. Ita Coisl. Edit. λόγους.

166 *Μικρόν*. Coisl. κρυπτόν.

169 *Παρῄνεσα*. *Quæ mihi ipse persuasi, vel præscripsi.*

170 *Κινδύνοις*. Ita Coisl. Edit. κινδύνους.

171 *Οἷς συνήχθην*. Ita Coisl. Edit. ἧς συνήφθην.

METRICA VERSIO.

In pejus at qui vinculi et nexus nuit,
Rebusque sese mancipans totum inferis,
Carnisque servus, perdite et fluxa expetens,
Generis superni moribus turpat decus,
Felix sit ipse rebus in fluxis licet,
Leves se ob umbras efferens et somnia,
Ob luxum opesque tumidus, et celsos thronos,
Heu quanta moles verberum hunc illic manet!
Quorum supremum est, dejici a summo Deo.
Hæc ergo tu nunc audiens, atque his fidem
Adhibens, relicto carpe iter rectum improbo,
Monenti amice parcas si quid mihi;
Parere porro melius: et certe audies.
Nam terna cum sint, ut vetus sensit cohors,
B Pollere debet optimus monitor quibus,
Rerum usus ingens, charitas, os liberum,
In me requires prorsus ex tribus nihil:
Namque usus in me tantus est, quantum decet
Hunc obtinere, qui labores plurimos
Hausit, diuque volvit auctores bonos,
Sacrosque trivit sedula libros manu,
Qui dulcis est fons, mentibus castis patens,
Ex queis profundi quidpiam est haustum mihi.
Jam charitatem, cui secundas præbui,
Testatur istud: hæc enim opto nunc tibi,
O chare juvenis, quæ mihi suasi prius,
Cum recta coiit mens freti periculis,
Junxere passum gravia quæ me Deo.

Φόβος γὰρ ἀρχὴ πολλάκις σωτηρίας.
Παῤῥησίας δὲ μὴ λάβῃς πεῖράν ποτε,
Μήτ' οὖν ἐμῆς γε, μήτε τούτων σοι ξένων·
Ἀλλ' οὐδὲ λήψῃ τοῖς ἐμοῖς πεισθεὶς λόγοις·
Ἔσῃ γὰρ αἴνων, οὐ ψόγων ἐπάξιος.
  Ἐπεὶ δὲ ταῦτα, δεῦρό μοι σαυτὸν δίδου,
Δὸς, καὶ Θεῷ δώσωμεν, ὃν λήψῃ δοθείς.
Φύσις γὰρ αὕτη τοῦ διδόντος γίνεται.
Σκοπῶν δ' ἂν οὕτω τῆς ἀληθείας τύχοις.
Εἰσὶ δέ τινες καὶ παρ' Ἕλλησι σοφοὶ,
Οὐ μὴν σοφοί γε· πῶς ἂν εἴποιμεν σοφοὺς
Τοὺς τὴν κρατίστην φύσιν ἠγνοηκότας,
Θεὸν, τὸ πάντων αἴτιον πρῶτον καλῶν;
Οὗ καὶ φύσις γε τοῖς φρονοῦσι πρόξενος,
A Τάξις θ' ὁρωμένων τε καὶ νοουμένων·
Τοὺς δ' ἢ τελείως ἐκβαλόντας τοῦ λόγου
Τὸ θεῖον, ἢ πρόνοιαν ἐξῃρνηκότας,
Ἢ μέτρα θέντας, μὴ κάμοι σώζων Θεός.
Ὧν οἱ μὲν ὄψει χρώμενοι διδασκάλῳ,
Ἄστροις ἔδωκαν τοῖς ὁμοδούλοις τὸ κράτος,
Οἷς πάντ' ἄγουσιν, ἡγμένοι λίαν κακῶς·
Ἄλλοι δὲ προσεκύνησαν αἴσχη κνωδάλων,
Πλέον πεσόντες· οἱ δὲ δαιμόνων σκιὰς,
Μύθους τ' ἀνεῦρον τῶν παθῶν συνηγόρους,
Στήλας τ' ἔθεντο τῆς ἀνοίας ἀξίας,
Ἱδρύμαθ' ὕλης, καὶ χερὸς ποιήματα.
  Τίς οὖν τοσοῦτον ἄσοφος, ὡς τούτους σοφοὺς
Θέσθαι; Ὅμως ἔστωσαν, εἰ δοκεῖ, σοφοί.

Sæpe enim timor, initium salutis.
Libertatem vero ne unquam experiaris,
Neque meam prorsus, neque horum qui tibi extranei sunt:
Sed nec experieris, si meis pareas sermonibus:
Eris enim laudibus, non vituperiis dignus.
  Cum igitur hæc ita sint, da teipsum mihi,
Da, et Deo te dabimus, quem datus accipies.
Hæc enim dantis natura est.
Veritatem autem assequeris, si res ita consideres.
Sunt quidam et apud Græcos sapientes,
Non tamen sapientes: quomodo enim sapientes dixerimus,
Qui præstantissimam naturam non noverunt,
Deum, primam omnium bonorum causam,
Quem ipsa etiam natura cordatis monstrat,
Et ordo eorum quæ videntur, quæque intelliguntur?
Sed vel omnino excludunt a doctrina sua
Divinitatem, vel providentiam negant,
Aut terminis circumscribunt, ne laboret servando Deus.
Horum alii, visu utentes magistro,
Astris dederunt conservis dominatum,
Per quæ omnia gubernant, ipsi pessime gubernati:
Alii adoraverunt dedecora reptilium,
Turpius lapsi: alii vero dæmonum umbras,
Et fabulas invenerunt patronas vitiorum,
Ac monumenta statuerunt sua digna stultitia,
Statuas ex materia, et manus opera.
  Quis igitur adeo insipiens, ut hos sapientes
Judicet? Sint tamen, si ita videtur, sapientes:

172 *Φέδος*, etc. Hic versus a Billio prætermissus erat, sed illum supplevimus in versione metrica, italicisque notavimus. CAILLAU.

175 *Λόγοις*. Ita Coisl. Edit. λόγους.

178. *Ὃν*. Ita Coisl. Edit. ᾧ Ibid. Θεῷ. In edit. male Θεῷ γε, quo deficit metrum.

187 *Τοὺς δ' ἢ τελείως*. Coisl. ἀλλ' ἢ παντελῶς.

188 *Ἐξῃρνηκότας*. Sic Coisl. Edit. ἐξηρηκότας.

189 *Σώζων*. Ita Coisl. Edit. σώζειν, *quasi veriti essent ne defatigaretur Deus, omnia regendo et conservando.*

190 *Διδασκάλῳ*. Ita Coisl. Edit. διδασκάλων.

191 *Ἔδωκαν*. Ita Coisl. Edit. ἔδωκεν.

193 *Αἴσχη κνωδάλων*. Ita Coisl. et Vat. *turpissimas bestias, ut Ægyptii crocodilos.* Edit. αἴσχη χύριον.

METRICA VERSIO.

Nam sæpe fit salutis principium timor.
Fiduciam autem sentias nunquam meam,
Ex hisve, qui sunt exteri tibi, ullius:
Nec, obsequare si mihi, unquam senties.
Nam laude dignus sic eris, non at probro.
Hæc ergo cum ita sint, des mihi te velim;
Deoque dabimus, cui datus sumas eum.
Natura dantis talis est enim Dei.
Verum assequeris porro, sic considerans.
Sunt quidam et inter Ethnicos sophi viri,
Quanquam sophos quis dicat hos jure optimo,
Qui rebus id quod præminet longe omnibus,
Deum, bonorum principem causam, haud sciunt,
Natura quem vel ipsa cordatos docet,
B Ordoque rerum, quæque in aspectum cadunt
Mentemque? sed vel submovent prorsus Deum,
Vel regimen ejus pernegant omne, aut modum
Statuunt, laboret ne nimis servans Deus.
Visum magistrum pars enim tantum sequens,
Subjecit astris cuncta, conservis licet:
Nilque esse quod non hæc regant, male censuit.
Pars lapsa gravius, bestias vilissimas
Coluit, vel umbras dæmonum atque fabulas
Excogitavit, vitia ut obtegeret sua:
Dignas columnas statuit et vecordia,
Simulacra varia facta materia et manu.
  Quis ergo tantum desipit, ut istos sophos
Appellet? at sint hi tamen, si vis, sophi.

Τούτους ἂν εὕροις τοῖς μὲν ἄλλοις δόγμασιν
Ἀσυνθέτους τε καὶ διεστῶτάς τισι
Τοῖς περὶ νοητῶν καὶ ὁρωμένων λόγοις,
Θεοῦ προνοίας, ἰδεῶν χ' εἱμαρμένης,
Ὕλης ἀπείρου, συνθέσεώς τε σωμάτων,
Ψυχῆς, νοός τε καὶ πλάνης αἰσθήσεων·
Ἐξ ὧν Στοαί τε καὶ προσώπων ὀφρύες,
Ἀκαδημίαι τε καὶ πλοκαὶ Πυῤῥωνίων,
Σκέψεις, ἐφέξεις, τεχνικῶν ληρήματα·
Ἀσυνθέτους μὲν ταῦτα, πάντας δ' ἐξ ἴσου
Ἐπαινέτας δὲ τοῦ καλοῦ καὶ σύμφρονας,
Οὐδὲν τιθέντας τῆς ἀρετῆς ἀνώτερον,
Κἂν μυρίοις ἱδρῶσι καὶ πολλοῖς πόνοις
Χρόνῳ τε μακρῷ τυγχάνῃ κρατουμένη.
Μεμνήσομαι δὲ, δείγματος χάριν, τινῶν,
A Ὡς ἂν μάθῃς κἀνθένδε τὴν ἀρετὴν, ὅσα
Ῥόδ' ἐξ ἀκανθῶν, ὡς λέγουσι, συλλέγων,
Ἐκ τῶν ἀπίστων μανθάνων τὰ κρείσσονα.
Τίς οὐκ ἀκούει τὸν Σινωπέα τὸν κύνα;
Οὗτος, (τί τἄλλα χρὴ λέγειν;) ἀλλ' εὐτελὴς
Οὕτως τις ἦν, καὶ μέτριος τὰ τοῦ βίου,
Καὶ ταῦθ' ἑαυτῷ νομοθετῶν, οὐκ ἐκ Θεοῦ
Νόμον φυλάττων, οὐδ' ἐπ' ἐλπίσι τισὶν,
Ὥστ' εἶχεν ἓν μὲν κτῆμα, τὴν βακτηρίαν,
Οἶκον δ' ὕπαιθρον ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεος,
Στρεπτὸν πίθον φεύγοντα πνευμάτων βίας,
Ὃς ἦν ἐκείνῳ δωμάτων χρυσωρόφων
Κρείσσων· τροφή τε σχέδιος, οὐ πονουμένη.
Κράτης δ' ὁμοίως χρημάτων ὑπερτιθεὶς
Αὑτὸν, μεθείς τε μηλόβοτον τὴν οὐσίαν,

Reperies eos aliis quidem in dogmatibus
Incompositos, et dissentientes in quibusdam
Disputationibus de iis quæ intelliguntur et videntur,
424-425 De Dei providentia, de ideis, de fato,
De materia infinita, de conformatione corporum,
De anima et mente, et sensuum deceptione:
Ex his Porticus et vultuum supercilia,
Academiæ et tricæ Pyrrhoniorum,
Speculationes, inhibitiones assensus, artificum deliria.
Atque in his quidem cum dissideant, omnes tamen æque
Laudatores sunt virtutis, et consentiunt,
Nihil virtuti præponentes,
Etiamsi immensis sudoribus, multisque laboribus,
Ac longo tempore parabilis sit.
Nonnullos autem exempli causa commemorabo,
Ut hinc etiam, quanta res sit virtus, cognoscas, veluti
Rosas in spinis, ut dicitur, colligens,
Dum ab infidelibus, quæ bona sunt, doceris.
Quis ignorat Synopensem illum canem?
Is (quid necesse est alia dicere?) tenuis
Adeo et parvus in victu erat,
Et quidem à seipso sibi præscriptam, non a Deo acceptam
Legem observans, nec adductus spe ulla,
Ut rem unam possideret, nempe baculum,
Ac domum sub dio, in medio civitatis,
Dolium versatile, quo tegebatur a vi ventorum,
Quod quidem ei domibus auro tectis erat
Pretiosius. Cibus autem nec præparatus, nec elaboratus.
Crates similiter, cum divitiis altiorem
Se præberet, ac opes suas pecori pascendas reliquisset,

203 *Ἰδεῶν χ'*. Vat. ἰδεῶν θ'.
204 *Συνθέσεώς τε σωμάτων*. Coisl. et Vat. δέσιν εἶναι σωμάτων. Sic videtur legisse Leuv., *de eo quod vinculum quoddam sit corporum.*
205 *Νοός τε*. Coisl. νοοῦ τε.
206 *Ἐξ ὧν. Ex quibus* προσώπων ὀφρύες, *elata supercilia, fastus præstantiorum virorum, personarum dignitate, gradu, scientia insignium.*
208 *Ληρήματα*. Ita Coisl. Edit. ληρημάτων.
211 *Ἀνώτερον*. Coisl. ἀνωτέρω.
215 *Κἀνθένδε*. Ita Coisl. Edit. κἀνταῦθα. Mox ὅσῃ pro ὅσα.
221 *Ἑαυτῷ νομοθετῶν*. Ita Coisl. Edit. ἑαυτῶν νομοθετῷ.

METRICA VERSIO.

Hos discrepare cæteris rebus quidem
Cernas, gravique congredi certamine,
De rebus, aut quas oculus, aut animus videt,
Fatove, formis, atque providentia,
Hyle, quibusque nostra constent corpora,
Animaque, mente, et sensuum fallacia,
Stoa unde fluxit, vultuum et fastus gravis,
Academiæque, vincula et Pyrrhonia,
Nugæque acutæ, quæ nihil certo asserunt.
Hos rebus, inquam, dissidere cæteris
Videas: at omnes ore concordi bonum
Laudare, quidquam celsius nec ducere
Virtute: multis hæc licet sudoribus
Paretur, atque temporis tractu haud brevi.
Dictisque constet ut fides, quosdam tibi
B Producam, ut inde, quanta res virtus, scias,
Rosas, ut aiunt, colligens ex sentibus,
Bona nempe discens quæpiam vel ab ethnicis.
Quis non, Synope quem tulit, novit canem?
Hic (quid necesse est cætera ut recenseam?)
Tam tenuis, ac tam parcus in vita sua
Erat, (idque sibi cum lex foret, non at Dei
Jussa sequeretur, spes nec ullas præmii)
Ut baculus esset ipsi opum loco omnium,
Proque domo haberet urbis in medio cadum
Versatilem, huncque, fugeret ut ventos graves:
Quem præferebat ædibus pulcherrimis.
Quin victus illi tenuis, et cura vacans.
Crates eodem negligens opes modo,
Pascenda linquens bestiis sua prædia,

Ὡς ἂν κακίας ὑπηρέτιν καὶ σωμάτων,
Ἀρθεὶς ὑπὲρ βωμοῦ, μεγάλῳ κηρύγματι
Ἀνεῖπεν αὐτὸν, ὡς ἐν Ὀλυμπίᾳ μέσῃ,
Τὸ θαυμάσιον δὴ τοῦτο καὶ βοώμενος·
« Ἐλευθεροῖ Κράτητα Θηβαῖον Κράτης· »
Δουλείαν εἰδὼς τὸ κρατεῖσθαι χρημάτων.
Φασὶν τὸν αὐτὸν (ὥς τινες δ', ἄλλον τινὰ
Τῶν φιλοσοφούντων ἐξ ἴσου φρονήματος),
Πλέοντα, τοῦ κλύδωνος ἀγριουμένου,
Ἔπειτα φόρτῳ τῆς νεὼς βαρουμένης,
Ῥίπτειν προθύμως εἰς βυθὸν τὰ χρήματα,
Τοῦτον δ' ἐπειπεῖν ἄξιον μνήμης λόγον·
« Εὖγ', ὦ Τύχη, μοὶ τῶν καλῶν διδάσκαλε,
Ὡς εἰς τρίβωνα ῥᾳδίως συστέλλομαι! »
Ἄλλος παρῆκεν οὐσίαν τοῖς ἐκ γένους.
A Ἄλλος δ' ὑπερβὰς ταῦτα, ὡς ἀνθρώπινα,
Ἅπανθ' ὅσ' εἶχεν εἰς μίαν μάζαν τινὰ
Χρυσῆν συνελὼν, ἔπειτ' ἀναχθεὶς εἰς ἅλα,
Βυθῷ δίδωσι τὴν ἀλαζόνα πλάνην,
Μὴ δεῖν γὰρ ἄλλῳ προξενεῖν τὸ μὴ καλόν.
Καὶ τοῦτ' ἐπαινῶ. Τῶν τις ἀρχαίων κυνῶν
Βασιλεῖ προσελθὼν ἠξίου τροφῆς τυχεῖν,
Εἴτ' ἐνδεὴς ὢν, εἴτε καὶ πειρώμενος.
Τοῦ δ' εἴτε τιμῇ γ', εἴτε καὶ πεῖρᾳ τινὶ,
Πλὴν χρυσίου τάλαντον ἐκ προστάγματος
Δόντος προθύμως, οὐ μὲν ἀρνεῖται λαβεῖν·
Λαβὼν δ' ἐν ὄψει τοῦ δεδωκότος αὐτίκα
Ἄρτον πριάμενος τοῦ ταλάντου· « Τόνδ', ἔφη,
Λαβεῖν ἔχρῃζον, οὐ τὸν ἄβρωτον τῦφον. »
Ταῦτ' οὖν μὲν ἴσα τοῖς ἐμοῖς νόμοις σχεδὸν,

Ut nequitiæ administras ac corporum,
Aram ascendens, magno præconio
Seipsum, ut in media Olympia, renuntiavit,
Mirabile illud dictum proclamans :
« Crates Cratetem Thebæum libertate donat ; »
Servitutem esse ducens amorem pecuniæ.
Eumdem narrant (quanquam alium nonnulli
Philosophorum, sed pari animi magnitudine),
Cum navigaret, mari effervescente,
Ac deinde navis pondere gravaretur,
Libenter projecisse in profundum pecuniam suam,
426-427 Ac memorabilia hæc verba adjecisse :
« Euge, Fortuna, virtutis mihi magistra,
Quam facile ad pallium contrahor ! »
Alius bona sua propinquis reliquit.
Alius hæc, ut humana, superans,
Sua omnia in unam quamdam colligens
Auream massam, deinde in altum provectus,
Profundo tradidit fastus et erroris materiam,
Non enim oportere (aiebat) alteri conciliare id quod bonum non est.
Illud etiam laudo. Quidam ex antiquis canibus
Accedens ad regem postulabat cibum,
Sive inopia coactus, sive ut regis periculum faceret.
Rex autem sive honoris causa, sive experimenti cujusdam,
Auri talentum prompto animo imperat
Dari : quod ille minime accipere abnegat ;
Sed cum accepisset, statim in ejus qui dederat oculis
Panem emit talenti pretio : « Hoc, inquiens,
Indigebam, non fastu, qui comedi non potest. »
Hæc igitur meis pene legibus æqualia,

233 *Δὴ τοῦτο καί*. Deest in edit. καί, quod Vat. et Coisl. suppeditarunt. Legimus βοώμενος, quamvis Coisl. et edit. habeant βοώμενον.

246 *Ἅπανθ' ὅσ' εἶχεν*. Ita Vat. Edit. ἅπανθ' ὅς εἶχεν.

249 *Ἄλλῳ*. Ita Coisl. Mendose edit. ἄλλων.

252 *Εἴτ' ἐνδεὴς ὤν*. Ita Vat. Edit. εἴτ' οὖν δεόμενος.

253 *Τιμῇ γ'*. Ita Vat. Coisl. τιμῇ. Edit. τιμῆς.

257 *Τόνδ' ἔφη*. Coisl. et Vat. τοῦτ' ἔφη.

METRICA VERSIO.

Tanquam ministra criminum et libidinum,
Scandens in aram, maximo præconio
Mirum illud atque vocibus celebre omnium,
Media in Olympo victor ut, de se extulit,
« Crates Cratetem liberat Thebis satum : »
Servile censens, opibus addici nimis.
Quin idem, ut aiunt, alter aut, quidam ut putant,
Sed mente certe præditus non disparii,
Cum navigaret aspero quondam mari,
Nimisque pressa mercibus navis foret,
Opes libenter in fretum jecit suas :
Hoc laude dignum maxima dictum efferens,
« Bene est : magistram te mihi præbes boni,
Fortuna ; vile ad pallium redigor libens. »
Opes propinquis alter at liquit suas.
B Humana veluti, rursus hæc superans adhuc
Alter, et in unam colligens massam auream
Sua cuncta, mox et vectus in mare altius,
Imo superbum gurgiti errorem dedit :
Non esse dandum dictitans malum alteri.
Collaudo et illud : Cum vetus quidam canis
A rege peteret pabulum, vel quod fame
Premeretur, aut hoc principem tentans modo,
Atque ille, honoris gratia, aut tentans eum,
Hilari talentum porrigi mente aureum
Juberet, istud accipit, sed principe
Spectante panem mox emit toto unicum
Auri talento : verbaque hæc statim addidit :
« Pane indigebam, non typho qui non alit.
Haud ista multum legibus sunt a meis

Οἵ με πτεροῦσιν εἰς βίον τε καὶ φύσιν
Πτηνῶν, ἐφημερίῳ τε κ' ἀσπόρῳ τροφῇ,
Κρίνων τε κάλλει εὖ μάλ' ἠμφιεσμένων,
Ὑφαῖς ἀτέχνοις ἐγγυῶνταί μοι σκέπην,
Εἰ πρὸς μόνον βλέποιμι τὸν μέγαν Θεόν.
Ἀλλ' εἴ τι χρή με καὶ ξέσαι τὰ τῶν βίων,
Ὡς ἂν δοκοίην μὴ μάτην ταῦθ' ἱστορεῖν,
Οἱ μὲν τιμῶντες χρημάτων ἀκτησίαν,
Βίον τ' ἐλεύθερόν τε καὶ δεσμῶν ἄνω,
Πρῶτον μὲν οὐ καλῶς τὸ καλὸν μετήεσαν·
Πλεῖον γὰρ ἦν ἔνδειξις, ἢ καλοῦ πόθος.
Ἢ τί ποτ' ἔδει βωμῶν τε καὶ κηρυγμάτων;
Ἔπειτα γαστρὸς ἡδοναῖς ἐφίεσαν,
Ὡς ἄν τινες φεύγοντες οὐ πλούτου κόρον,
A Τὰς φροντίδας δὲ καὶ πόνους τῆς κτήσεως,
Τρυφῆς δ' ἀφορμὴν τὸ ἀπορεῖν ποιούμενοι,
Δηλοῦσι σησαμοῦσιν ἄρτοι κρίθινοι
Ὑπεξιόντες, καὶ τραγῳδίας ἔπη,
Ὧν ἕν τι καὶ τόδ' εὐστόχως εἰρημένον·
« Ὦ ξένε, τυράννοις ἐκ ποδῶν μεθίστασο, »
Σέρις τε φεύγουσ' ἐκ μέσων ἡδυσμάτων,
Ὄψον πενήτων, ἄφθονός τε γῆς χάρις.
Ἡμῖν δ' ἀνεπίδεικτον μὲν εἴ τι τῶν καλῶν,
Οἷς πρῶτόν ἐστι μηδὲ τὴν εὐώνυμον
Τὰ δεξιᾶς κινήματ' εἰδέναι σαφῶς.
Ἡ δ' ἐγκράτεια μαρτυρεῖ τὸ ἔνθεον.
Καλὸν Κλεάνθους τὸ φρέαρ, καὶ Σωκράτους
Τὸ ζῆν πενιχρῶς· τἄλλα δ' ὡς ἀσχήμονα!

Quæ me quibusdam alis efferunt ad vitam et naturam
Volucrum, invento in diem et non seminato cibo,
Et liliorum pulchritudine, quæ admodum splendide vestita sunt,
Texturis sine arte vestimentum mihi pollicentur,
Si ad solum respiciam magnum Deum.
Sed si me oportet et mores discutere,
Ut ne videar hæc frustra narrare,
Ii quidem qui paupertatem in pretio habent,
Vitamque liberam et vinculis altiorem,
Primo quidem non recte rectum secuti sunt;
Major enim erat ostentatio, quam studium virtutis.
Quid enim opus erat aris et præconiis?
Deinde vero voluptatibus ventris indulgebant,
Ut qui fugerent, non divitiarum satietatem,
Sed sollicitudines et labores possessionis,
Et penuriam in deliciarum copiam verterent.
Demonstrant id placentis panes hordeacei
Loco cedentes, et tragœdiæ verba,
Inter quæ illud etiam apposite dictum,
« Hospes, tyrannis protinus cedito, »
Cichoriumque mediis ex eduliis profugum,
428-429 Pauperum obsonium, et copiosæ telluris opes.
Nobis autem nefas in lucem proferre, si quid præclare egerimus,
Quibus primarium est, ut ne sinistra quidem
Dextræ motus clare perspiciat.
Est etiam castitas divinæ aspirationis argumentum.
Præclarus Cleanthis puteus, et Socratis
Vitæ paupertas; cætera vero quam turpia!

261 *Κ' ἀσπόρῳ*. Coisl. κ' ἀπύρῳ. Edit. male καὶ ἀσπόρῳ.

262 *Κάλλει*. Ita Coisl. Vat. κάλλος. Edit. κάλλη.

265 *Ξέσαι*. Ita Coisl. Edit. ζέσαι.

268 *Δεσμῶν ἄνω*. *A vinculis immunem, liberam.*

274 *Φροντίδας δέ*. Ita Coisl. Edit. τε.

275 *Τρυφῆς δ' ἀφορμήν*. *Inopiæ prætextu suavius viverent.*

279 *Ὦ ξένε*. *Hospes*, etc. Versus est Euripidis ex tragœdia quæ *Phœnissæ* inscribitur. Hunc versum Diogenes non infestive usurpavit, cum, in prandio quodam, pane hordeaceo vesceretur. Allata namque placenta, hordeaceum panem abjiciens, ait: « Hospes, tyrannis procul cedito, » hordeaceum panem per hospitem, placentam autem per tyrannos intelligens.

280 *Σέρις τε*. Ita Coisl. Edit. σέριν τε.

281 *Ἄφθονός τε γῆς χάρις*. *Quam gratiam affatim terra præbet.* Bill. legit: ἄφθονος στέγης χάρις. Favet cod. Vat. *carens invidia tecti gratia.*

282 *Ἀνεπίδεικτον*. Vat. ἀναπόδεικτον.

286 *Κλεάνθους τὸ φρέαρ*. Cleanthes, cum summa inopia premeretur, noctu aquam in hortis hauriebat: unde appellatur φρεάντλης· interdiu autem litterarum studiis operam dabat.

METRICA VERSIO.

Remota, quæ me per cibum partum in diem,
Nec seminatum, subvehunt ad alitum
Vitam, atque operta lilia insignem in modum,
Sine arte quamvis, unde mihi non defore
Vestem fides fit, si Deum spectem unicum.
At ponderare siquidem exacte decet
Vitas (referre hæc ne puter frustra omnia),
Queis cura egestas exstitit, queis liberam
Nullis strictam vinculis vitam sequi,
Primum secuti rem bonam non sunt bene:
Mage nam movebat gloria hos, quam amor boni.
Nam quid erat aris, quidque opus præconiis?
Laxasse ventri frena quin ipsos liquet:
Ut qui minime opes serio fugerent, opum
B Curas sed acres, ac labores anxios,
Essetque luxus his seges, penuria.
Monstrant placentæ hoc, panis et cibarius
Subductus, atque carmina ex tragœdia.
Quorum istud unum est editum scite admodum,
« Hospes, tyrannis cede quamprimum via: »
Mediisque fugiens intybum ex eduliis,
Inopum esca, tecti gratia invidia carens:
Nos contra ab omni re proba omnem gloriæ
Auram fugamus: ut quibus nil sit prius,
Quam ne sinistra, dextra quid faciat, sciat.
Jam si meretur continens animus decus,
Pulcher Cleanthis puteus, et inops Socratis
Vita. Indecora cætera at quam sint, vide:

Οἱ Χαρμίδαι τε καὶ σκέπη τριβωνίων,
Ὑφ' ἧς τὰ θεῖα τοῖς νέοις ὁ γεννάδας
Συνῆν. Μόνοι γὰρ οἱ καλοὶ νοήμονες.
Μηδεὶς ἔρωτι σωμάτων θηρευέτω
Τὸ κάλλος. Ὡς ὄλοιτο τοῖα σκέμματα·
Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Λυδῶν ὁρίσματα.
Ἀλκμαίονος δὲ τίς τόδ' αἰνέσει ποτὲ,
Ὃς πρῶτ' Ἀθηναίων τῶν ἀοιδίμων φέρων
Ἀνὴρ γένει τε καὶ κράτει πνέων μέγα,
Τοσοῦτον ὤφθη χρημάτων ἡττώμενος,
Ὅσον περ εἰκὸς ἦν φανῆναι κρείττονα;
Κροίσου γὰρ αὐτὸν πλείοσι δεξιουμένου,

A Ὧν ἕν, ταμεῖα χρυσοῦ ἅπαντα προθεὶς,
Ὡς ἂν δυνάστης τῇ τύχῃ μέγα φρονῶν,
Ἔχειν ἐκέλευσεν ὅσον δύναιτο ψηγμάτων·
Πλήσας δὲ κόλπους, καὶ γνάθους, καὶ τὴν κόμην
Θεὶς χρυσόπαστον (τῆς ἀμετρίας ὅση!)
Προῆλθε Λυδοῖς πλούσιος γελώμενος.
Τί δ' ὁ Πλάτων σοι, καίπερ ὢν σοφώτατος
Ἀνδρῶν; Τί δ' Ἀρίστιππος, τὸν ἥδιστον λέγω;
Τί δ' ὁ χαρίεις Σπεύσιππος, ὥσπερ οἴομαι;
Ὁ μὲν καπήλου δυστυχοῦς ἔζη βίον,
Πόνους διαντλῶν κέρδεσιν θαλαττίους·
Ἔλαιον ἦν ὁ φόρτος. Οὔπω τοῦτ' ἴσως

Charmidæ, et tegumen palliorum,
Sub quo præclarus philosophus de rebus divinis cum juvenibus
Colloquebatur. Soli enim pulchri intelligentia præditi.
Nemo corporum amore, virtutem
Venetur. Pereant ejusmodi speculationes :
Sint separati Mysorum et Lydorum termini.
Jam vero illud Alcmæonis quis laudaverit,
Viri inter Athenienses, quorum magna celebritas, primarii,
Ac de genere et auctoritate multum se efferentis,
Qui tanto se inferiorem pecuniæ exhibuit,
Quanto illum par erat altiorem videri?
Nam cum illum Crœsus pluribus donis ornasset,
Inter quæ illud exstitit, ut omnem auri thesaurum ei proferens,
Utpote regnator fortuna elatus,
Tantum juberet auferre ex ramentis, quantum posset,
Is et sinum et buccas implens, et comam
Gerens inauratam, o quanta immoderatio.
Prodiit coram Lydis dives irrisus.
Quid autem Plato tibi, quamvis sapientissimus
Hominum? Quid Aristippus? lepidissimum illum dico.
Quid festivus Speusippus, ut equidem opinor?
Horum unus cauponis infelicis vitam ducebat,
Labores exantlans ad lucra marinos.
Oleum erat sarcina. Sed forte nondum

288 *Οἱ Χαρμίδαι τε*, Illic παιδεραστίας Socratem insimulat Gregorius. Nonnulla sunt in dialogo Platonis inscripto *Charmides*, quæ hujus sceleris purum non fuisse hunc philosophum produnt, a quo nihilominus eum alius e suis discipulis, Xenophon, vindicat. Vide *Memorabilium* lib. I, cap. 11, n. 16. Ibid. σκέπη. Coisl. σκέπαι τριβωνίων.

289 *Ὑφ' ἧς*. Coisl. et Vat. ὑφ' οἷς.

290 *Μόνοι γὰρ οἱ καλοί*. Salse hoc loco, ait Billius, Socratem perstringit, ut qui ea de causa cum præstanti forma adolescentibus consuetudinem haberet, quod scilicet ii soli mentis acumine atque intelligendi facultate pollerent, qui egregia forma præditi erant.

292 *Κάλλος*. Vat. καλόν.

293 *Μυσῶν*. Edit. mendose Μήδων. Vide infra lib. II, sect. 1, carm. XI, *De vita sua*, vers. 1240. Hoc utitur eo loci proverbio Gregorius, ut ostendat inter honestam docendi rationem, atque impudicum amorem, quo flagrabat Socrates, plurimum interesse.

294 *Ἀλκμαίονος*. Coisl. Τίς δ' Ἀλκμαίονος τοῦτ' ἐπαινέσει ποτέ.

296 *Πνέων*. Sic Coisl. et Vat. Edit. πλέων.

300 *Ταμεῖα*. Coisl. et Vat. ἐν ταμείῳ χρυσίου πάντα.

301 *Τῇ τύχῃ*. Coisl. τῆς τύχης.

302 *Ἐκέλευσεν ὅσον*. Coisl. ἐκέλευσ' ὅσον.

304 *Τῆς*. Ita Coisl. Edit. mendose τήν.

308 *Τί δ' ὁ χαρίεις*. Suspicatur, nec immerito, Billius hunc versum glossema quoddam esse, quod postea in textum irrepserit : loquitur enim subinde de Platone et Aristippo, nec ullum de Speusippo verbum facit.

310 *Θαλαττίους*. Coisl. θαλασσίους.

311 *Ἔλαιον ἦν ὁ φόρτος*. *Oleum hinc inde vehebat.*

METRICA VERSIO

Et Charmides et pallii velum exteri,
Sub quo docebat puberum pulchrum gregem
Divina; soli pulchri enim ingenio valent.
At nemo amore corporum, quod est bonum
Captet : utinamque scemmata hæc intercidant.
Mysos Lydosque meta sit quæ separet.
Illud quis autem laudet unquam Alcmæonis,
Qui cum suorum civium esset maximus,
Et stirpe clara generis, et potentia,
Tam fœdo amore victus est pecuniæ,
Quam vinci ab illo par erat fluxas opes?
Namque ipsi, honores præter alios plurimos,

B Cum Crœsus auri maximam vim ostenderet,
Ut rex beata sorte non parum tumens,
Efferre quantum posset omnino jubens,
Tunc ille buccas, et sinum implens et comam
Auro (cupido quanta, quam præpostera)!
Lydis cachinnum prodiit summum movens.
Plato quid autem, quamlibet doctissimus?
Festivus ille quidnam Aristippus? Quid et
Speusippus ille lepidus, ut existimo?
Plato victitabat, ut solet miser institor,
Ferens labores æquoris studio lucri.
Oleum ferebat scilicet; at hoc dixeris

Ἐρεῖς ἄπληστον, καὶ πενίᾳ τι προσνέμεις.
Τὸ δὲ τραπέζας προσκυνεῖν τυραννικὰς
Πλάτωνα· φεῦ λόγων τε καὶ σεμνῶν πόνων!
Ἐῶ λέγειν πρᾶσιν τε καὶ οὐχὶ πρᾶσιν,
Εἰ μὴ Πλάτωνί τις Λίβυς τῆς Ἑλλάδος
Ὤφθη γ' ἀμείνων, καὶ μικροῦ τιμήματος
Δόξαν τε καὶ Πλάτωνος ὠνεῖται λόγους.
Τοῦ δ' ἐκ Κυρήνης, μέγα μὲν ἡ παῤῥησία·
Ὅμως δ' ἔμιξε τῷ ἐλευθέρῳ τρυφὴν,
Βλάπτων τὸ καλὸν ἁλμυρῷ τῷ δόγματι.
Μύρων γὰρ ὄζων, συμποτῶν κατέπνεε·
Τὸ δ' εὐχάριστον τοῦ τρόπου καὶ στωμύλον
Ὁδηγὸν εἶχε λημμάτων. Οὕτω ποτὲ
A Στολὴν γυναικῶν, Ἀρχελάου τοῦ σοφοῦ,
Οὐκ οἶδ' ὅπως τε καὶ δι' ἣν τὴν αἰτίαν,
Δωρουμένου, Πλάτων μὲν οὐ προσήκατο,
Ἴαμβον εἰπὼν καίριον ἐξ Εὐριπίδου·
« Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν. »
Ὁ δ', ὡς τὸ δώρημ' ἦλθεν εἰς αὐτοῦ χέρας,
Φέροντος ἀνδρὸς, καὶ προθύμως λαμβάνει,
Καὶ τὴν ἰάμβου κομψότητ' ἰαμβίῳ
Βάλλει, τόδ' εἰπών· « Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
Οὖσ' ἥγε σώφρων, οὐ διαφθαρήσεται. »
Ὁ δ' αὐτὸς Ἀρχέλαος, ὥς φασιν, ποτὲ
Λαβεῖν θελήσαντός τι τοῦ Σοφοκλέους,
Εὐριπίδῃ δίδωσι τῷ σοφωτάτῳ.

Id dices inexplebilem avaritiam, aut paupertati aliquid concedes.
Sed quod mensas tyrannicas colebat
Plato: heu libros et præclaros labores!
430-431 Mitto auctionem, imo ne auctionem quidem,
Nisi Libyus quidam Platoni Græcia
Meliorem ac benigniorem se exhibuisset, et parvo pretio
Gloriam et Platonis libros emisset.
Cyrenensis autem magna quidem exstitit dicendi libertas;
Sed tamen libertati luxum miscuit,
Bonum lædens salsamentaria doctrina.
Olens enim unguenta compotores perflabat.
Morum autem urbanitas et dicacitas
Via illi erant ad captanda munera. Sic aliquando
Vestem muliebrem, sapiente Archelao,
Nescio quomodo, aut quam ob causam,
Donante, Plato quidem illam non accepit,
Iambum ex Euripide proferens opportune:
« Haud feminarum vestibus possim indui. »
Ille vero, ut munus in ejus manus venit,
Ab aliquo allatum, protinus libens cepit,
At iambi leporem iambico telo
Percussit his verbis: « Non enim in Bacchi orgiis,
Si casta mulier exstitit, vitiabitur. »
Idem Archelaus, ut narrant, cum aliquando
Aliquid ab eo vellet accipere Sophocles,
Donavit id Euripidi sapientissimo,

313 *Τὸ δὲ τραπέζας.* Sit ita sane, quod Plato vituperio dignus non sit, ob vectum in Ægyptum mercaturæ causa oleum; an vero in tali viro reprehensione dignum non est, quod in Siciliam ad Dionysium juniorem se contulerit cupediarum amore? quod certe philosophum dedecebat, qui scriptis victus tenuitatem profitebatur.

314 *Φεῦ λόγων.* Ita habent codd. Coisl. et Vat. Prave edit. λέγων.

315 *Ἐῶ λέγειν πρᾶσιν τε.* Quædam exponenda sunt, ut intelligatur hic locus. Plato e Sicilia rediens, ad Æginam insulam appulsus, ad quam accedere Atheniensibus capitale erat, maximum vitæ discrimen adiit. Tandem quidam Afer, Anicetis, meliorem se tota exhibens Græcia, quæ ab Æginetis de redimendo Platone nullatenus laborabat, eum atque ipsius famam et doctrinam viginti aut triginta minis coemit.

316 *Εἰ μὴ Πλάτωνί τις Λίβυς τῆς Ἑλλάδος.* Sic legendum, ut sensus et metrum constet. Edit. Εἰ μὴ Λίβυς τις τῆς Πλάτωνος Ἑλλάδος.

321 *Βλάπτων.* Vat. βάπτων. *Ἁλμυρῷ.* Salsamentariam Aristippi doctrinam appellat, quod ipse voluptatis assertor erat.

329 *Θῆλυν.* Ita Coisl. Edit. θήλειαν. Versus hic est Euripidis in *Bacchis* 834. Vide Laertium in *Vita* Aristippi.

334 *Οὖσ' ἥγε.* Sic Vat. et Coisl. Edit. male οὐχ οὖ ἥγε.

336 *Θελήσαντός τι τοῦ.* Coisl. et Vat. ἐθελήσαντός γε τοῦ.

METRICA VERSIO.

Non criminandum: dasque inopiæ quidpiam.
Mensas Platonem sed sequi tyrannicas,
Turpe, et labores atque doctrinam indecens:
Mitto auctionem, quæ nec habuisset locum,
Ni præstitisset Græcia sese Africus
Benigniorem; namque paucis numulis
Platonis emit gloriam ac scientiam.
Fiducia oris magna Aristippo fuit:
Sed juncta nimium luxui fœdo tamen.
Læsumque misto dogmate est falso bonum.
Nam combibones, unguine ipse perlitus,
Afflabat; atque comitas morum, et sales
Huic muniebant maximum ad quæstum viam.
B Sic Archelao rege quodam tempore
Vestem offerente femina dignam (haud scio
Qua mente munus istud), hanc quidem Plato
Rejecit, illud proferens Euripidis:
« Non feminarum vestibus queam indui. »
Hic autem, ut ejus munus in manus idem,
Ferente quodam, venit, hoc statim accipit,
Versum et rependit versui lepide alterum,
Hæc dicta fundens: « Non enim in Bacchi Orgiis
Matrona casta labis aliquid contrahet. »
Idem Archelaus, ut ferunt, cum posceret
Sophocles ab illo quidpiam, hoc Euripidi
Dedit erudito protinus, verba hæc loquens:

Τοσαῦτ' ἐπειπών· « Σὺ μὲν ἄξιος δοκεῖς
Ζητεῖν ἔμοιγε, λαμβάνειν δ' Εὐριπίδης· »
Δεικνὺς ὅπερ ἄριστον εὐγενὴς τρόπος.
Τάξας δὲ τοῖς Ἕλλησι τοὺς πόρους ποτὲ
Ὁ Λυσιμάχου, καὶ τἄλλα τῶν πρώτων φανεὶς
Ἐν δημαγωγίαις τε καὶ στρατηγίαις,
Τοσοῦτον ὤφθη χρημάτων ἀνώτερος,
Ὥσθ' (ὅτι μὲν ἔσχε τοὔνομ' ἐκ τῆς πράξεως,
Δίκαιος ὤν τε καὶ καλούμενος εἰς ἔτι,
Ἑκὼν παρήσω) τὰς δὲ παῖδας ἡ πόλις
Ἐκδοῦσα τιμᾷ χρήμασι πενίαν καλὴν,
Αὐτόν τ' ἔθαψεν, οὐκ ἔχονθ' ὅθεν ταφῇ.
Οὐκ ἂν παρέλθοιμ' οὐδὲ τὰ Ῥωμαίων καλὰ
Ὡς μὴ παλαιοῖς ἰσχυριζοίμην μόνοις.
Πύῤῥου κρατήσας ἐν μάχῃ Φαβρίκιος,

A Ἦν δὲ στρατηγὸς τῶν περιβλέπτων ἄγαν,
Καὶ τοῖσδ' ἐνίκα μᾶλλον· ὡς γὰρ εἰς στενὸν
Ὁ Πύῤῥος ἦλθεν ἐλπίδων, ἐπειράθη
Χρυσοῦ ταλάντοις τὸν στρατηγὸν ἁρπάσαι·
Ὁ δ' οὐκ ἐδέξατ', ἀλλ' ὅμως ἐσπείσατο.
Ἐπεὶ δ' ὁ Πύῤῥος, ὡς λέγουσ', εἰρηνικὰ
Παίζων πρὸς αὐτὸν, τῶν ἐνόπλων θηρίων
Ἕνα τῶν ἐλεφάντων ὑπερφυᾶ τε καὶ μέγαν,
Οὔπω κατ' ὄψιν οἱ τέως ἐγνωσμένον,
Ἔδειξε· ῥινὸς ὑπερφανείσης ἀθρόως
Οὔτ' ἐπτοήθη, καὶ τόδ' εἶπεν ἵλεως·
« Οὔ μ' οὔτε χρυσὸς εἷλεν, οὔτε θηρίον. »
Ἀρκεῖ τοσαῦτα, καὶ τάδε μέτρου πέρα,
Ὡς ἄν τις εἴποι χρημάτων καταφρονῶν.
Μήτ' οὖν ἐκεῖνα προσδέχου τὰ μὴ καλὰ

Tantum adjiciens : « Tu quidem dignus mihi
Videris qui petas, Euripides autem qui accipiat ; »
His indicans esse quid præstantissimum generosos mores.
Is qui tributa Græcis aliquando exæquavit
Lysimachi filius, aliasque inter principes enituit,
In rebus publicis agendis ac militaribus expeditionibus,
Ita pecunia visus est altior, ut
(Ac illum quidem nomen ex agendi ratione habuisse,
Ut qui justus fuerit, et justus hactenus vocetur,
Libens omitto), ut civitas ære publico et illius filias
Collocaverit, præclaræ paupertati honorem habens,
Et ipsum sepelierit, non habentem unde sepeliretur.
Neque etiam Romanorum præteribo res præclare gestas,
Ne priscis tantum innitar exemplis.
Pyrrhum vicerat in prælio Fabricius,
432-433 Vir inter præcipuos duces insignis.
Sed his, quæ dicam, clarius vicit. Nam cum in arctum
Pyrrhi spes reductæ essent, aggressus est
Auri talentis ducem rapere ;
At ille non accepit, fœdus tamen pepigit.
Deinde, cum Pyrrhus, ut ferunt, pacificos ei
Ludos exhiberet, ex armatis belluis
Unam, nempe elephantem, insigni magnitudine,
Nunquam hactenus ab eo visu cognitam
Monstravit : at subito apparente proboscide,
Neque exterritus est, et placide dixit :
« Neque me aurum vicit, neque bellua. »
Hæc quidem satis multa, atque etiam supra modum;
Idque quisquis pecuniæ contemptor est, haud negaverit·
Ne igitur ista amplectans non belle dicta

340 *Ὅπερ ἄριστον*. Ita Coisl. et Vat. Edit. ἀρίστου.
349 *Ἔθαψεν*. Ita Coisl. Edit. ἔθαψαν.
352 *Φαβρίκιος*. Coisl. Φαβορῖνος.
355 *Ἐπειράθη*. Ita Vat. et Coisl. Edit. ἐπαράθη.
356 *Ἁρπάσαι*. *Rapere, animum ducis pellicere.*
360 *Ἕνα τῶν*. Coisl. Εἶδε τὸν ἐλέφανθ' ὑπερφυῆ τε καὶ μέγαν. Sic videtur legisse Leuv., qui vertit : *Cum Pyrrhus, ut aiunt, amice cum eo jocans, an'inadverteret eum*, etc.
361 *Ἐγνωσμένον*. Ita Coisl. Edit. ἀγνωσμένον.
365 *Μέτρου*. Coisl. et Vat. μετρίου.
366 *Ὡς*. Ita Coisl. Leuv. legisse videtur ὧν, ut in editis ; vertit namque, *quæ dicere quis possit, opes ac pecunias contemnens.*

METRICA VERSIO.

« Dignus videris tu quidem, qui postules :
Qui capiat autem, dignus est Euripides : »
Hinc, morum honestas quanta sit res, judicans.
Quin Lysimachi filius, qui Græciæ
Tributa quondam fixerat, vir eminens
Bello, domique rebus in forensibus,
Nummorum amore tam fuit sublimior,
Ut (mitto Justi nomen hinc quod rettulit
Adhucque gestat) ipsius natas viris
Urbs collocarit, de suo penuriam
Præclaram honestans : atque cum ære publico
Humarit, ipsi quod nihil prorsus foret.
Nec præteribo decora magnorum Ausonum
Exempla, ne me prisca solum fulciant.
Fabricius armis vicerat Pyrrhum, agminis

B Ductor Latini nobilis, rursum hunc magis
Hac arte superat. Pyrrhus etenim spes suas
Pressas in arctum conspicans, studuit ducem
Surripere, munus maximum ipsi deferens.
At hic rejecit : pepigit inducias tamen.
Ut Pyrrhus autem per jocum, velut ferunt,
Elephanta quemdam corporis vastissimi
Monstravit, armis undique instructum (haud prius
Fabricius hocce viderat monstri genus),
Sic ut proboscis subita sese ostenderet :
Non tremuit, hilari verba sed fronte hæc dedit :
« Nec me ante nummi, nec modo vicit fera. »
Satis ista nobis dicta sunt, et plus satis,
De despicandis opibus. Ergo ne probet
Illa parum honesta quispiam, ex priscis libris

Βίβλων παλαιῶν, ὦγαθ', αἷς ἐνετράφης·
Ἔα με κερδαίνοντα κεκλῆσθαι κακόν.
Κρεῖσσον γὰρ ἢ σέβοντα τοὺς θεῶν νόμους
Πένητα ναίειν, δόξαν ἠμποληκότα.
Μή μοι γένος γένιζε, μάζα μοι γένος.
Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα.
Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀθλιώτερον.
Ἄνευ δὲ χαλκοῦ, Φοῖβος οὐ μαντεύεται.
Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ·
Ἢ γὰρ πεφυκὼς ἐσθλὸς, οὐκ ἔχει βίον,
Ἢ δυσγενὴς ὢν, πλουσίαν ἀροῖ πλάκα.
Πῶς γὰρ καλεῖς δυσδαίμονα, τὸν πένητα μὲν,
Πολλῷ δ' ἔχοντα πλουσιώτερον τρόπον;
Δύσδαιμον ὄντως τὸ φρονεῖν οὕτω κακῶς.
A Ταῦτ' οὖν ἅπαντα φεῦγε τούς τ' εἰρηκότας,
Εἴτ' ἄλλο τούτοις ἐμφερές τι ἐν λόγοις.
Καὶ ταῦτ' ἐπαίνει τῶν σοφῶς εἰρημένων·
Ὅτ' ἐκ πονηροῦ πράγματος κέρδος λάβῃς,
Τοῦ δυστυχεῖν νόμιζε ἀῤῥαβῶν' ἔχειν.
Μὴ πάντοθεν κέρδαινε, σαυτὸν αἰσχύνων·
Τὸ μὴ δικαίως εὐτυχεῖν, ἔχει φόβον.
Μὴ Πλοῦτον εἴπῃς, οὐχὶ θαυμάζω θεὸν,
Ὃν καὶ κάκιστος ῥᾳδίως ἐκτήσατο.
Πένης μέν ἐστι, τὸν τρόπον δὲ πλούσιος.
Σοφὸν πένητα μᾶλλον, ἢ Μίδαν κακόν.
Ληρεῖ δέ μοι Θέογνις ὡς λῆρον πλατὺν,
Κρημνοὺς προτιμῶν τῆς ἀπορίας καὶ βυθοὺς,
Κακῶς τε Κύρνῳ νομοθετῶν εἰς χρήματα.

In antiquis libris, quibus innutritus es, o bone,
Sine me lucra facientem vocari improbum:
Id enim satius, quam colentem leges deorum
Pauperem degere, gloriam ambientem.
Ne mihi genus proferas: offa mihi genus.
Pecunia hominibus maxime venerabilis.
Homine egeno nihil miserabilius.
Sine ære Apollo non vaticinatur.
Nemo est qui ab omni parte sit beatus;
Vel enim egregiis ortus parentibus, caret opibus,
Vel gente non clarus divitem arat campum.
Quomodo ergo miserabilem eum vocas, qui pauper quidem est,
Sed moribus præditus est longe ditissimis?
Vere miserum est tam prave sentire.
Hæc igitur omnia effuge, et eos qui ea effutierunt,
Et si quid aliud his consonum libris.
Atque etiam hæc lauda sapienter dicta:
Cum ex re prava lucrum feceris,
Scito te pignus infelicis vitæ habere.
Ne lucreris undequaque, teipsum dedecorans:
Injusta prosperitas non caret metu,
Ne Plutum appelles: non ego admiror deum,
Quem facillime teterrimus possidet.
434-435 Pauper quidem est, sed moribus dives.
Pauperem sapientem malo quam improbum Midam.
Delirat mihi Theognis insigniter,
Barathra præferens egestati et abyssos,
Pravasque de pecunia leges Cyrno præscribens.

369 *Ἔα με κερδαίνοντα.* Versiculi hi, inquit Billius, ex variis poetis corrogati sunt; quibus postea ad paupertatis commendationem alios mox subnectit.

370 *Κρεῖσσον.* Leuv. ita reddit: *Nam longe id præstat, atque si leges deorum colens, in paupertate cum gloria degerem.*

372 *Μή μοι γένος γένιζε.* Arbitratur Billius γενίζειν esse vocem effictam ad irridendam generis nobilitatem. Vat. ξένιζε, *ne meum genus deprimas.*

380 *Πολλῷ.* Ita Coisl. Edit. πολλῶν.

385 *Ὅτ' ἐκ.* Vat. οὐκ ἐκ.

389 *Μὴ Πλοῦτον εἴπῃς. Noli Plutum*, id est, *ditem appellare*, etc.

394 *Κρημνούς.* Alludit Gregorius ad hæc Theognidis:

Χρὴ πενίην φεύγοντα, καὶ εἰς μεγακήτεα πόντον
Ῥίπτειν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων.

Oportet eum, qui inopiam fugit, in vastum mare se projicere, aut e præruptis scopulis se dare præcipitem.

METRICA VERSIO

Desumpta, juvenis quæ manu volvit frequens,
Sine me vocari, dummodo lucrer, malum:
Id namque præstat, quam colentem cœlitum
Leges egere, gloria hinc dum quæritur.
Genus mihi ne profer: offa mi genus.
Res nulla censu charior mortalibus.
Miserum indigente nil magis fingi potest.
Responsa Phœbus, æra si desint, negat.
Nemo beatus rebus est in omnibus.
Nam vel probis vir moribus victu caret:
Vel, stirpe cum sit sordida, censu affluit.
Miserum vocandum nam quid ipse existimas
Opibus carentem, divitem sed moribus?
Miser est profecto, quisquis hæc sentit male.
B Hæc ergo cuncta cum suis auctoribus,
Aliudque si quid tale sit dictum, fuge.
At ista lauda: dicta sunt enim probe.
Ex non honesta cum capis re commodum,
Calamitatis, hoc scias, arrham tenes.
Non undecunque lucra fac: verere te.
Pavore iniqua non caret felicitas.
Plutum quid inquis? Non ego admiror deum,
Haud ægre apisci quem queat vel pessimus.
Pauper quidem ille: moribus dives tamen.
Sophos egentes malo, quam Midas malos.
Delirat autem maxime Theognides,
Diram anteponit cum necem penuriæ,
Cyrnoque sancit improbas leges opum.

Ὅμηρε καὶ σὺ, πῶς τοσοῦτον ἀστάτῳ
Πράγματι νέμεις, ὥστε φράσαι που τῶν ἐπῶν,
Ὀπηδὸν εἶναι τὴν ἀρετὴν τῶν χρημάτων;
Φησίν· Τόδ' εἶπον αὐτὸς, οὐχ οὕτως ἔχων,
Γελῶν δὲ τοὺς ἔχοντας οὕτως ἀθλίως.
Οὐ γὰρ δοκεῖ σοι τὴν θάλασσαν ἐκφυγὼν
Ὀδυσσεὺς ἐκεῖνος, οὗ τὰ πόλλ' ἀθλήματα,
Ὀφθεὶς ἀλήτης τῇ βασιλίδι γυμνὸς,
Καταιδέσας δὲ τῷ λόγῳ τὴν παρθένον,
Φαίαξί τ' αὐτοῖς ἄξιος πλείστου φανεὶς,
Εἶναι προδήλως τῆς ἀρετῆς ἐγκώμιον;
Τὸν μῦθον αἰνῶ τὸν Φρύγιον, ὃς εὖ ἔχει·
Μίδᾳ γὰρ αἰτήσαντι πάντα χρυσίου
Πλήρη γενέσθαι, τῆς ἀμετρίας δίκην
A Θεὸς δίδωσιν ὧνπερ ἠξίου τυχεῖν·
Ὁ χρυσὸς ἦν ἄβρωτος· ὃς δ' εἶχεν, νέκυς.
Τί μοι ξένων μύθων τε καὶ διδαγμάτων;
Αὐτοὺς σκόπει μοι τοὺς ἐμοὺς ἤδη νόμους.
Ἐμοὶ γένος μέν ἐστι τὸ πρῶτον καλὸν,
Οὗπερ προῆλθον, καὶ πρὸς ὃ πτερῶ βίον,
Δεσμῶν ἐμαυτὸν ἐκλύειν πειρώμενος.
Ἡ δ' ἐκ μελῶν τε καὶ φθορᾶς ὁρμωμένη,
Νεκρῶν τε λαμπρῶν καὶ πάλαι σεσηπότων,
Ἣν δὴ καλοῦσιν εὐγένειαν οἱ κάτω,
Κόπρου ῥεούσης οὐδὲν εὐγενεστέρα.
Πατρὶς δὲ σωμάτων μὲν οὐκ ἐλευθέρα,
Φόρων τε δούλη, καὶ κακῶς τετμημένη,
Κόλποις θαλάσσης καὶ νάπαις περίγραφος,

Et tu, Homere, quomodo tantum instabili rei
Tribuis, ut dicas alicubi carminum,
Pedissequam pecuniæ esse virtutem?
Sed, ait, non ideo dixi, quod sic ipse sentirem,
Sed ut eos irriderem, qui tam misere sentiunt.
Nonne enim fateberis profugum ex mari
Ulyssem illum, qui tot exercitatus laboribus,
Errabundus, et nudus regiæ filiæ visus est,
Ac reverentiam sibi a virgine sermone suo conciliavit,
Ipsisque Phæacibus summo in pretio fuit,
Manifestum esse virtutis præconium?
Laudo fabulam Phrygiam, quæ præclarissima est.
Nam cum precatus esset Midas, ut auro totus
Impleretur, immoderationis pœnam
Deus constituit, ut consequeretur quod rogabat:
Aurum non poterat comedi: qui autem habebat enectus est.
Sed quid mihi opus est peregrinis fabulis et doctrinis?
Ipse jam mecum meas leges considera.
Genus mihi quidem est primarium illud bonum,
Unde processi, et ad quod vitam erigo,
Vinculis memet ipsum satagens exsolvere.
Quæ autem ex membris et corruptela orta est,
Et ex illustribus defunctis dudumque putrefactis,
Nobilitas, ut terreni homines vocant,
Hæc fimo diffluente nihilo præstantior.
Corporum autem patria minime libera est,
Sed tributis subdita, ac non bene secta
Finibus maris et silvis circumscripta,

398 *Ὀπηδὸν εἶναι τὴν ἀρετήν*. Memoria hic lapsum esse Gregorium putat Billius, nec ab Homero dicta, sed ab Hesiodo, lib. cui tit. *Opera et dies*.

Εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει ἀεργὸς
Πλουτοῦντα· πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

Si sedulus fueris, forsan invidebit tibi piger locupleti; divitiarum pedissequæ sunt virtus et gloria.

400 *Γελῶν*. Ita Coisl. et Vat. Edit. γενῶν.

406 *Τῆς ἀρετῆς ἐγκώμιον*. Quod eo loci Gregorius ascribit Ulyssis virtuti, eloquentiæ ejusdem tribuit infra, lib. II, sect. 2, v. 208.

410 *Δίδωσι*. Coisl. et Vat. τίθησιν.

415 *Οὗπερ*. Coisl. et Vat. ὅθεν.

METRICA VERSIO.

Homere, qui fit ut rei fluxæ admodum
Tribuas et ipse tantum, opum ut quodam loco
Pronuntiaris esse virtutem asseclam?
Dixi quidem, inquit: non tamen sic sentiens,
Ridens, sed illos, sentiunt qui tam male.
Nam nonne Ulyssem, qui tot ærumnas tulit,
Cum sævientis impetum effugit freti,
Nudusque, inopsque regia est a virgine
Conspectus, hancque vocibus flexit suis,
Phæacibusque maximo in pretio exstitit,
Virtutis esse splendidam laudem putas?
Fabella quin hæc est Phrygum pulcherrima.
Nam cum petisset cuncta mutari sibi
Midas in aurum, quo malæ cupidinis
B Supplicia lueret, annuit votis deus.
Sic habuit aurum: sed miser periit fame.
Figmenta sed quid atque præcepta extera
Propono? leges jam velim spectes meas.
Stirps clari generis est mihi princeps bonum,
Quo sum ortus, ad quod subveho vitam meam
Studens molestis vinculis me exsolvere.
At nobile illud, terrei ut vocant, genus,
A labe, nexu et corporum quod profluit,
Clarisque quondam mortuis et putridis,
Fluente fimo neutiquam est mage nobile.
Rursumque patria corporum haud est libera,
Gravibus tributis subdita, et scissa improbe,
Finita silvis, sinibus et vasti maris,

Πολλοὺς ἀμείβουσ' ἀθλίους οἰκήτορας,
Αὐτή γε μήτηρ καὶ τάφος γεννημάτων,
Κόπτουσα τοὺς κόπτοντας. Ὦ δίκη, δίκη
Τοῦ πρωτοπλάστου γεύσεώς τε καὶ πλάνης!
Ἡ δ' ἀντὶ ταύτης τοῖς σοφοῖς ζητουμένη
Πρὸς ἣν βλέποντες ἐνθάδ' οὐ ῥοιζούμεθα,
Ὥσπερ πόα τι ἐφ' ὑδάτων ὀχουμένη,
Πλατεῖ ἀτέρμων εὐγενῶν σκηνωμάτων,
Κρατουμένη τε τοῖς κατοίκοις εἰς ἀεὶ,
Ζώντων τε μήτηρ, καὶ μόγων ἀλλοτρία,
Χορός τ' ἄπαυστα Χριστὸν ὑμνούντων μέγαν,
Πανήγυρίς τε πρωτοτόκων γεγραμμένων
Ἐν οὐρανοῖς βίβλοις τε ταῖς αἰωνίοις.

A Δόξαν τ' ἐπαινῶ τὴν ἄνω μοι κειμένην,
Σταθμὴν δικαίαν, καλὸν ἀψευδέστατον.
Ἡ δ' ἐνθάδ', αὖρα καὶ κενῶν κενὴ χάρις·
Ἡ μὲν δικαία προστίθησιν οὐδὲ ἕν·
Ἡ δ' οὐκ ἀληθὴς εἰς βλάβην καθίσταται.
Τὸ γὰρ δοκεῖν, ὑφεῖλε τοῦ εἶναι πολύ.
Πλοῦτος δ' ὁ μὲν ῥέων τε καὶ μέθης πλέως,
Ὄψιν τε πηρὸς καὶ περιπλανώμενος,
Φυσῶν τε πολλοὺς καὶ κενῶς ἀντλῶν τύχην,
Γαστρός τις ὄγκος ὑδέρου πεπλησμένος.
Ἄλλοις προσέρποι φάρμακον νόσου γέμον
Καιροῦ φθόνου τε παίγνιον τιμώμενον.
Ἐμοὶ δὲ πλοῦτος ἄφθονός τε καὶ μένων,

Mutationem sæpe patiens miserorum incolarum,
Eadem mater et tumulus sobolis suæ,
Tundens tundentes. O vindicta, o vindicta
Primi parentis gustus et seductionis!
At quæ istius loco a sapientibus quæritur,
436-437 Quamque hic intuentes non fluctuamus,
Velut herba aquis innatans,
Terminis caret præ latitudine egregiorum tabernaculorum,
Et ab incolis in æternum possidetur,
Mater viventium, et a laboribus aliena,
Chorus eorum qui magnum Christum indesinenter celebrant
Cœtus primogenitorum descriptorum
In cœlis ac libris æternis.
Gloriam etiam laudo in cœlis mihi repositam,
Pondus justissimum bonum minime mendax.
Terrena autem ventus est, et vanorum hominum vana gratia:
Ac ea quidem, quæ justa est, nihil prorsus addit;
Quæ vero non vera, in damnum convertitur.
Videri enim de vero multum detrahit.
Divitiæ fluitantes et ebrietatis plenæ sunt,
Oculis captæ et errabundæ,
Quæ multos inflant, et vane fortunam infundunt:
Ventris tumor quidam ex aqua intercute.
Aliis obrepat remedium illud morbidum,
Temporis et invidiæ ludibrium pretiosum.
Mihi vero divitiæ pretiosæ, permanentes,

424 Ἀμείβουσ'. Ita Coisl. Edit. ἀμείβους.
426 *Κόπτουσα τοὺς κόπτοντας. Tundens scilicet post mortem eos, a quibus, dum viverent, calcata est.*
429 *Ῥοιζούμεθα.* Vat. et Coisl. ῥιζούμεθα. *Non hic radices mittimus, haud secus ac herba fluctibus innatans.*
431 *Πλατεῖ ἀτέρμων.* Ita Coisl. et Vat. *Vastissima, nullis circumscripta terminis.* Mendose edit. πλατεῖα τέρμων.
432 *Τοῖς κατοίκοις.* Vat. et Coisl. τοῖς ἅπαξ οἰκήσασι.
434 *Χορός τ' ἄπαυστα.* Ita Coisl. Edit. χωρὸς τὰ πάντα.
436 *Ταῖς.* Coisl. τοῖς.
442 *Τὸ γὰρ δοκεῖν. Videri enim quod non sumus, multum detrahit, quominus simus id quod videmur. Opinio multum veritati detrahit.*
444. *Ὄψιν τε πηρός. Oculis captus Plutus*, ab Aristophane inducitur, eo quod, nulla proborum hominum habita ratione, divitias indignissimis largiatur.
445 *Ἀντλῶν τύχην.* Ita Coisl. et Vat. Edit. mendose ἀτλῶν.
448 *Καιροῦ φθόνου τε παίγνιον τιμώμενον.* Deerat hic versus in editis, Coisl. suppeditavit.

METRICA VERSIO

Subinde mutans incolas miserrimos:
Eadem parensque sobolis, et tumulus simul,
Eosque tundens, a quibus tusa est prius.
Quam primi acerbe plectitur gustus patris!
Illius ast hæc quam sophi exquirunt loco,
In quam intuentes neutiquam hic reptabimur
(Ut herba fluviis innatans), nullos habet
Omnino fines: domibus eximiis viget.
Semper colonis obtinetur a suis.
Viventium est mater, laborum libera:
Horum, Deum qui jugiter laudant, locus:
Decusque celebris agminis primo sati,
Cœlestis ille quod tenet scriptum liber.

B Jam laudo, sursum quod mihi situm est, decus,
Rectam illam amussim, nescium falsi bonum.
Mundana namque gloria est ventus levis.
Ac justa vero ne pilum adjungit quidem:
At falsa damnum maximum secum trahit.
Putare quippe, plurimum de re eripit.
Rursus fluentes, ebriæ, cæcæ, vagæ
Opes, tumorem plurimis quæ contrahunt,
Vaneque fortunam hauriunt, intercuti,
Similesque prorsus sunt aquæ, alteros petant:
Medicina morbi plena, ludus temporis,
Invidiæ et atræ: sint licet pretio haud levi.
At census est his amplus et stabilis mihi,

Ἑστὼς, ἄσυλος, κτημάτων ἀνώτατος,
Μηδὲν πεπᾶσθαι πλὴν Θεοῦ καὶ τῶν ἄνω.
Ἅπαντα μὲν γὰρ οὐκ ἂν, εἰ βούλοιτό τις,
Κτήσαιτο, οὔτ' ἐκτήσατ' οὔκουν ἄχρι νῦν·
Πάντων δ' ἔνεστιν ἀθρόως καταφρονεῖν,
Κρείττω τε πάντων τοῦτον εἶναι τὸν τρόπον.
Ἄλλοι φάλαγγας τασσέτωσαν ὁπλιτῶν,
Πλεῖόν τε πασχέτωσαν, ὧν δρᾶσιν κακῶν,
Βάλλοντες, οἰμώζοντες, ἀστάτοις ῥοπαῖς
Ἀγχωμαλοῦντες, αἱμάτων ὠνούμενοι
Πλούτου τιν' ὄγκον, ἢ τυραννίδος κράτος.
Ἄλλοι δὲ γῆς τε καὶ θαλάττης ἀγρίας
Κόλπους μετρούντων, ἔμποροι δυσδαίμονες.
Ἄλλοι δίκας τε καὶ νόμους ἀντιστρόφους
Σπουδῇ πλεκόντων, λημμάτων μικρῶν χάριν·

A Ἐμοὶ δὲ πάντων Χριστός ἐστιν ὤνιος,
Σταυρόν τε τὸν πένητα πλουσίως φέρω,
Ῥίψας τὰ σητῶν καὶ στροφὴν πεττευμάτων.
Τούτου νόμος μὲν πρῶτος, ἡ πρώτη τρυφὴ,
Ἐδὲμ δὲ καὶ παράδεισος εὐθαλὴς φυτοῖς,
Πηγή τ' ἐς ἀρχὰς τέτταρας τετμημένη.
Οὐ χρυσὸς, οὐκ ἤλεκτρον, οὐδὲ ἄργυρος,
Οὐκ εὐχρόων τε καὶ φανῶν λίθων χάρις,
Ἃ γῆ δίδωσι τοῖς κάτω νενευκόσι·
Μόνοις δὲ καρποῖς ἀφθόνως διέτρεφε
Τὸν ἐργάτην Θεοῦ τε καὶ θείας τρυφῆς.
Κἀνταῦθ' ὅρος τις ἡδονῇ μετρούμενος·
Ξύλου γὰρ εἶργε γνώσεως ἐναντίων.
Ὃς οὐ φυλαχθεὶς, παντὸς ἐστέρησέ με,
Καὶ γῆς πόνοις ἔδωκε μητρὸς τῆς ἐμῆς.

Stabiles, furibus non obnoxiæ, possessionum præstantissimæ
Nihil possidere, præter Deum et cœlestia.
Nemo est qui omnia, etiamsi velit,
Possideat, neque hactenus quisquam possedit.
At licet omnia simul contemnere,
Omnibusque esse hoc modo celsiorem.
Ordinent alii militum phalangas,
Ac plura patiantur, quam inferunt mala,
Ferientes, ejulantes, ancipiti Marte
Decertantes, sanguine ementes
Divitiarum molem aliquam, aut tyrannidis potestatem.
Alii terræ ferique maris
Sinus metiantur, mercatores miseri.
Alii judicia et contrarias leges
Sedulo innectant, parvi lucri gratia:
Mihi vero Christus omnibus emendus est,
Ac pauperem crucem opulente fero,
438-439 Postquam ea quæ rodit tinea, et instar cuborum volvuntur, projeci.
Christi primam legem primæ deliciæ exceperunt;
Ac Edem et paradisus plantis floridus
Et fons in quatuor sectus principia:
Non aurum erat, non electrum, non argentum,
Non nitentium et pellucidorum lapidum gratia,
Quæ terra largitur his qui humi defixi sunt;
Solis at pomis abundanter nutriebat
Cultorem Dei et divinarum deliciarum.
Atque hic etiam modus voluptati præscriptus:
Ligno enim cognitionis contrariorum prohibebat;
Quæ lex minus servata omnibus me spoliavit,
Ac terræ miseriis matris meæ me addixit.

450 *Ἄσυλος, κτημάτων ἀνώτατος*. Ita Coisl. Edit. ἄσειστος, χρημάτων ἀνώτερος. Vat. πτωμάτων ἀνώτατος.

457 *Πλεῖον*. Coisl. πλείω. Mox, δρῶσι pro δρᾶσι.

467 *Πεττευμάτων*. Vat. τῶν πεμμάτων. Optima loquendi ratio, qua significat Gregorius omnia hujusce vitæ bona esse fortuita, et aleæ in modum singulis fere diebus in diversum mutari.

468 *Τούτου. Hujus prima lex, primæ deliciæ.*

471 *Ἤλεκτρον*. Ita Coisl. Edit. ἤλεκτρος.

476 *Ἡδονῇ μετρούμενος*. Ita Coisl. Edit. ἡδονῆς μετρουμένης.

477 *Ἐναντίων*. *Contrariorum*, id est, *boni et mali.*

METRICA VERSIO.

Fures nec ullos, nec graves casus timens,
Nil possidere, nisi Deum, et cœli bona.
Nam nemo prorsus omnia adipisci potest,
Nec est adeptus hactenus, cuncta at simul
Quin spernat, et sic rebus omnino omnibus
Exsistat ipse celsior, nihil vetat.
Alii phalanges instruant ad prælium,
Subeantque plura, quam inferant ipsi, mala,
Dum vulnerant nunc, nunc gemunt ob vulnera,
Dubioque Marte dimicant, et quasdam opes
Emunt cruore, robur aut tyrannidis:
Terræque, sævi et æquoris miser sinus
Mercator obeat, maximos quæstus sequens:
Leges et alter, juraque adversaria,
Dum lucra captat parva, nectat sedulus.

B Mihi ast emendus rebus est cunctis Deus,
Et crux, egentem quam fero opulente, obterens
Quod tinea rodit, et cubi instar volvitur.
Hujus fuit lex prima, primum gaudium,
Edem, hortus ille dulcibus plantis virens,
Fonsque in quaternos fluminum sectus sinus.
Argentum et aurum non erat tunc temporis,
Non tunc nitentes gemmulæ, et pellucidæ,
Quæ cuncta tellus porrigit fixis humi:
Verum colonus Numinis solo famem
Pellebat esu fructuum dulcissimo.
Atque hic voluptas limites etiam suos
Habebat, arbor vetita nam scientiæ
Erat, esa quæ nos omnibus orbos bonis
Terræ parentis tradidit laboribus.

Ὧν εἷς, τὸ πλεῖον τῶν ἀναγκαίων ἔχειν
Μηδέν τε μέτρον εἰδέναι τῆς κτήσεως,
Κακοῦ τὸ χεῖρον φάρμακον ποιουμένους,
Διψῶντας αὐτῷ τῷ ποτῷ καυσουμένους.
Ἐξ οὗ, τί γίνεθ', ὡς παράδοξον, σκόπει,
Ἀεὶ πένεσθαι τῷ λιπόντι κτωμένους,
Τέρψιν δὲ τοῦ κτηθέντος οὐ δύνασθ' ἔχειν,
Τῷ μὴ παρόντι· καὶ γὰρ ἐκτήκει φρένας.
Πρῶτος μὲν οὗτος εὐτελοῦς ζωῆς νόμος,
Ἔστιν δ' ἐκεῖνος δεύτερος. Τὸν Ἀβραὰμ
Τὸν πατριάρχην, τὸν θεόπτην τὸν μέγαν,
Οἴκου, γένους τε, πατρίδος ἐξελκύσας,
Ὁ τῶν μεγίστων οἰκονόμος μυστηρίων,
Εἰς γῆν μετήγαγ' εὐκόλως ἀλλοτρίαν,
A Ξένον, πάροικον, ἄστεγον, πλανώμενον.
Πίστις γὰρ εἷλκεν ἐλπίδων τῶν μειζόνων·
Ἄρτον δ' Ἰακὼβ καὶ σκέπην ᾔτει μόνον,
Ὁρμῶν ποταμῶν ποτ' εἰς μέσην, ὥσπερ λόγος,
Εἰ καὶ πολυθρέμμων ἐπάνεισιν ὕστερον,
Μισθὸν δίκαιον εὑρόμενος οὗτον πόνων.
Καὶ τοῦτο δ' εἰπεῖν εὖ ἔχει πρὸς οἷς ἔφην·
Μωσῆς ὅτ' εἴσω τοῦ γνόφου μόνος μόνῳ
Θεῷ προσωμίλησε, καὶ πλαξὶν νόμον
Διπλοῦν ἐδέξαθ', ᾧ λεὼν ἦγε μέγαν·
Τότ' οὖν μερίζων ἣν κατέσχον ἐκ Θεοῦ,
Ἄλλοις μὲν ἄλλην γῆν ἐμέτρησε ξένην·
Υἱοῖς δὲ Λευῒ κλῆρον οὐ νέμει μόνοις.
Κλῆρος γὰρ αὐτοῖς ὁ κράτιστος, ἦν Θεός.

Horum una est, plus quam necessitas requirat, habere,
Nec modum ullum possessionum agnoscere,
Malo pejorem dum facimus medicinam,
Sitientesque ipso potu æstuamus.
Ex quo quid fiat, quamque mirum sit, considera:
Per id quod deest, semper sumus pauperes in opibus,
Neque ex acquisitis voluptatem ullam percipere possumus,
Propter id quod non adest: hoc enim mentem labefacit.
Atque illa quidem prima exstitit vitæ simplicis lex,
Hæc autem secunda. Abrahamum
Patriarcham, magnum Dei contemplatorem,
Domo, genere, patria extractum,
Qui maximorum dispensator est mysteriorum,
In terram haud invitum transtulit extraneam,
Hospitem, inquilinum, sine tecto, errabundum.
Illum enim fides spei majoris trahebat.
Panem Jacob et vestes tantummodo petebat,
Profectus aliquando in Mesopotamiam, ut refert Scriptura,
Quanquam postea dives pecoribus rediit,
Justam hanc mercedem laborum adeptus.
Atque illud etiam his, quæ dixi, æquum est addere:
Quando Moses intra caliginem solus cum solo
Collocutus est Deo, ac lapidibus insculptam legem
Duplicem accepit, qua magnum regebat populum:
Tunc dividens terram, quam a Deo datam tenebant,
440-441 Aliis quidem aliam emensus est extraneam terram,
Solis autem filiis Levi nullam partem distribuit.
Pars enim illis præstantissima erat Deus.

482 *Ποιουμένους*. Ita Coisl. Edit. ποιουμένοις.
483 *Αὐτῷ τῷ*. Ita Coisl. Edit. εἶναι τῷ. Mox καυσουμένους, *combustos*.
485 *Τῷ λιπόντι κτωμένους*. Coisl. λειπόντι τηκομένους.
486 *Τοῦ κτηθέντος*. Coisl. τῶν κτηθέντων.
495 *Εἷλκεν*. Vat. et Coisl. ἦγεν.
499 *Μισθὸν δίκαιον εὑρόμενος οὗτον πόνων*. Coisl. μισθὸν δικαίων εὑράμενος τοῦτον. Vat. etiam εὑράμενος. — Benedictini post edit. servaverunt vocem οὗτον, quæ Græco idiomati extranea videtur; dicitur enim τοῦτον, non vero οὗτον. Forte legendum foret οὕτως, *sic justam mercedem*, etc.

METRICA VERSIO.

Quorum unus est hic, plus habere scilicet,
Quam sit necesse, scire nec census modum:
Morboque sic est pharmacum nocentius.
Hinc porro, quam res mira contingat, vide:
Ut nempe major surgat ex potu sitis,
Per idque miseri, quo carent, penuria
Semper laborent, gaudium nec sentiant
Ob parta; nam quod deficit, mentem premit.
Atque ista vitæ prima lex est pauperis.
At hæc secunda: summa qui mysteria
Dispensat, egit, patriarcha ut maximus,
Conspector atque Numinis summi, domum,
Patriasque sedes, cum propinquis omnibus,
Linquens, obiret exteras terras, vagus,
B Carensque tecto, dissitas longe; fides
Trahebat etenim, spesque majoris boni.
Jacob poposcit, pane dempto et vestibus,
Nihil, interamnam se fuga ad terram ferens:
Dives tametsi post domum reverterit,
Æquum laboris præmium id nactus sui.
Quin ad priora commode hoc jungi potest:
Moses receptus montis in caliginem,
Solus locutus cum Deo est, legem ac duplam
Accepit, agmen duceret qua maximum.
Tunc ergo terram partiens datam a Deo,
Aliis quidem aliam mensus est partem soli;
Levi sed ortis ipse nil solis dedit,
Quod pars eorum præpotens esset Deus.

Ἰωναδὰβ δὲ παισὶν εἰσάγων ποτὲ
Ἀκτησίαν τε καὶ τὸν ὑψηλὸν βίον
(Ἤδει γὰρ, ἤδει φιλοσοφεῖν, καίπερ τότε
Οὐδὲ πενίας πω κειμένης ἐν θαύματι)·
Τάδ' εἶπε, πατρὸς λίαν ὡς χρηστοῦ λόγον·
« Ὦ παῖδες, οἷον ὑμῖν, ὡς ἄγαν πολὺν
Κλῆρον πορίζω, οἷον οὔπω τις πατὴρ
Παισὶν δέδωκεν, οὐδ' ὃς εὐπορώτατος·
Φεύγοιτε πάντα κλῆρον, εὔλυτον βίον
Ἔχοιτε, δεσμῷ μηδενὶ κρατούμενοι.
Σκηνὰς μὲν οἰκεῖτ', οἰκίας κινουμένας·
Τέμνοι δὲ γῆν ἄλλος τις· ἄμπελος δὲ γε
Τούτῳ φυτεύοιθ', ὅντιν' οἶνος εὐφραίνει·
Ὑμῖν δ' ἄοινος, ἐγκρατὴς ἔστω βίος.
A Ὧδ' ἂν βιοῦντες, ἀσφαλῶς ζώοιτέ μοι. »
Οὗτος μὲν οὖν τοιοῦτος. Ἠλίαν δὲ που
Θήσοιμεν, ὃν Κάρμηλος ἔτρεφεν μέγας
Κόραξι χειμάῤῥῳ τε, γῆς ἐκ διψάδος;
Ὃς ὢν πένης τε καὶ πενήτων ἔσχατος,
Ἔστη τυράννοις ὑετοὺς, ῥείθρων βάθη·
Πῦρ εἷλκεν ἐχθροῖς καὶ θυσίαις ἐξ οὐρανοῦ.
Χήραις ἐπήγαζε ῥανίδας στενῆς τροφῆς,
Τρέφων τρεφούσας πλουσίως ὁ ἐνδεής·
Νεκροὺς δ' ἀνέστη, μισθὸν εὐσεβοῦς σκέπης,
Πυρός τ' ἀνήγεθ' ἅρματι πρὸς οὐρανόν.
Ἐλισσαίου τε κλῆρος, ὃς παρ' Ἠλίου,
Χάρις τε καὶ τὸ κλεινὸν ἐξ ὕψους δέρος.
Ὅδε πρὸ γαστρὸς ἱερός. Ὢ τοῦ θαύματος!

Jonadab filiis præscribens olim
Nil possidere, vitamque sublimem ducere
(Sciebat enim, sciebat philosophari, quamvis tunc
Paupertas nondum admirationem moveret),
Hanc ad illos habuit, ut optimus pater, orationem :
« O filii, unam vobis, ut valde copiosam
Hæreditatem trado, qualem nondum ullus pater
Filiis dedit, ne ditissimus quidem :
Possessionem omnem fugite ; liberam vitam
Ducite, nullo prorsus vinculo constricti.
Tabernacula habitate, mobiles domos.
Terram scindat alius : vinea autem
Ab eo plantetur, quem vinum delectat.
Vobis autem vini expers continens sit vita.
Sic namque viventes secure vixeritis, nati. »
Sic igitur ille. Eliam autem ubi
Collocabimus, quem magnus aluit Carmelus,
Per corvos et torrentem, sitiente terra ?
Is pauper et pauperum ultimus,
Compressit tyrannis pluvias et ima fluminum,
Ignem e cœlo devocavit in inimicos et victimas.
Viduis fudit guttulas arcti cibi
Pauper copiose eas alens a quibus alebatur.
Mortuos suscitavit in mercedem pii hospitii,
Ac igneo curru in cœlum evectus est.
Elisæo hæreditas ab Elia venit,
Gratiaque et præclarum ex alto pallium.
Iste, ante partum sacer. O rem mirabilem!

508 *Ἰωναδάβ*. Ita Coisl. Edit. Ἰωναδάμ. Ita fere supra *Carm.* II, vers. 152, etc.
512 *Ὡς χρηστοῦ λόγον*. Vat. et Coisl. ὡς λίαν χρηστοὺς λόγους.
522 *Ζώοιτε*. Coisl. ζώητε.
523 *Οὗτος μὲν οὖν τοιοῦτος*. Ille igitur talis fuit : forte melius οὕτως· *sic igitur ille*. Coisl. et Vat. μὲν δή.
524 *Θήσοιμεν*. Coisl. θήσομεν. Mox, Κάρμηλος. Billius pro Carmelo, scripsit *torrentem* : Gregorius memoria lapsus est. Nam a corvis pastus est Elias, non in Carmelo, sed in torrente Carith. Verum id Billio fas erat observare, atque etiam debebat, quod est interpretis officium : at verba Gregorii non erant mutanda.
525 *Γῆς ἐκ διψάδος*. Coisl. γῆς ἐκδιψάμενος.
527 *Τυράννοις*. Coisl. τυράννους.
529 *Ἐπήγαζε*. Vat. ἐπῆγε.
534 *Κλεινόν*. Coisl. καλόν. Mox, Vat. δέρας pro δέρος. Vide supra sect. I, carm. XVI.

METRICA VERSIO.

Rechabus etiam filiis vitam indigam
Celsamque suadens (quippe jam norat genus
Vitæ altioris persequi : in pretio licet
Tum nondum egestas esset, ac miraculo),
Hæc verba patre protulit digna optimo :
« Qualem ipse vobis, filii, quam divitem
Hæreditatem porrigo! qualem haud pater
Donavit ullus, ne quidem censu affluens.
Nil possidete; liberum ævum ducite,
Nullo retenti vinculo; in tentoriis
Habitate : vobis mobiles sint hæ domus
Proscindat alius quispiam terræ solum,
Vitesque plantet, quem juvat Bacchi liquor.
At vita vobis sit meri prorsum inscia.
B Vitæ exigetis tuto sic, nati, dies. »
Ac talis ille. Quo loco ponam Eliam,
Quem perque corvos, perque torrentem Deus
Alebat, arens dum siti tellus foret?
Qui, pauper etsi, pauperum et pauperrimus,
Fluxus tyrannis imbrium pressit tamen,
Hostibus ab alto et victimis flammam extudit,
Viduisque fudit guttulas arcti cibi,
Alens alentem largiter vir indigus,
Traxitque ab orco mortuos pro præmio
Hospitii : ad astra raptus est curru igneo.
Hæreditatem quid Elisæi proferam,
Delapsam ab alto gratiam cum pallio?
Quid ante ventrem, mira res! sacrum Deo?

Πάντως ἀκούεις τὸν Σαμουὴλ τὸν μέγαν,
Ὃν μητρὸς εὐχὴ τῷ Θεῷ προσήγαγεν·
Εἰ μὴ λίαν τολμηρὸν εἰπεῖν τοῦτό γε·
Οὐδ' αὐτὸν εἶχεν· ἐκ βρέφους Θεῷ δοθείς.
Τίς ἦν παλαιᾶς καὶ νέας μεταίχμιον
Θεοῦ διαθηκῶν, ὡς σκιᾶς καὶ σώματος,
Τὴν μὲν κατείργων, τῆς δ' ἀνοίγων εἰσόδους;
Τίς φωτὸς ἄκρου προτρέχων λύχνος μέγας;
Τίς ἐν γεννητοῖς πρῶτος, ᾧ μάρτυς Θεός;
Ἔρημον ᾤκει, καὶ ξένην εἶχε τροφήν·
Καμήλιον δ' ἔσθημα δέρματος στροφῇ
Ἐσφίγγετ'· ἔγραψε τὸν Ἰωάννην Λόγος,
Ὃς οὐδὲ διπλοῦν εἴασε κεκτῆσθαι ῥάκος.
A Τί δ' ἄν τις εἴποι πρὸς τὸν ἐκ τέχνης τροφὴν
Παῦλον πορίζοντ'; ἢ τὸν ἐκ θέρμων μόνων
Τρυφῶντα Πέτρον, τοὺς μεγάλους ἀποστόλους
Οἳ πάντα κόσμον δικτύων εἴσω Θεοῦ
Ἔθηκαν· ὧν αἱ χεῖρες ἔῤῥεον πολὺν
Πλοῦτον πένησι πλουσίως δωρουμένων;
Ἄλλοι παρῆκαν συγγενέσιν ἁλειάδας,
Καλούμενοι Θεῷ πρὸς ἁλείαν κρείττονα.
Λόγοις γὰρ ἦσαν τοῖς ἀρίστοις ἠγμένοι
Χριστοῦ, ὃς ἐπτώχευσε καὶ σαρκὸς πάχος,
Νοῦς ὢν μέγιστος, καὶ νοὸς πρώτη φύσις·
Πτωχοὺς δὲ τάξας τοῦ λόγου διαγγέλους,
Συνέμπορον δίδωσι τὴν πίστιν μόνην,

Magnum sine dubio intelligis Samuelem,
Quem matris votum Deo tradidit :
Nisi forte id dictu audacius est :
Neque illum habuit mater : infans Deo traditus.
Quis inter vetus et novum Dei testamentum
Intermedius, velut inter umbram et corpus,
Illud quidem claudens, hujus aditum aperiens?
442-443 Quis summam lucem præcurrens magna lampas?
Quis inter eos, qui nati sunt, Deo teste, primus?
Eremum incolebat, ac novo utebatur cibo :
Vestis illi ex cameli pilis, pellicea zona
Stringebatur : Joannem his verbis depinxit Christus,
Qui ne laceram quidem vestem sinit possidere duplicem.
Quid illum eloquar, qui ex arte victum
Parabat, Paulum? quid eum, qui solis ex lupinis delicias
Degustabat, Petrum, magnum utrumque apostolum :
Qui mundum universum intra Dei retia
Immiserunt : qui manibus fuderunt multas
Divitias pauperibus, donis opulentis cumulati?
Alii cymbas reliquerunt cognatis,
Vocati a Deo ad meliorem piscatum.
Optimis enim sermonibus ducebantur
Christi, qui pauper factus est, et crassam hanc induit carnem,
Cum esset mens maxima, et prima mentis progenies ;
Ac pauperes instituens verbi nuntios,
Comitem eis dedit solam fidem,

539 *Οὐδ' αὐτὸν εἶχεν*. Ita Coisl. Edit. ὅδ' αὐτὸν εἶχεν. Qua lectione vitiosa decepti interpretes, a Gregorii mente aberrarunt. Sic Leuvenkl. *Continuit ille se primis ab annis*. Bill. ineptam minus sententiam efficit : *Deum autem habebat ille.*

540 *Μεταίχμιον*. Sic Coisl. et Vat. Edit. μεσαίχμιον.

542 *Κατείργων*. Coisl. et Vat. καταργῶν, τῇ δ' ἀνοίγων εἰσόδους. *Vetus abolens, novo autem aditum patefaciens*

547 *Ἔγραψε τὸν Ἰωάννην Λόγος*. *Joannem depinxit Verbum Christus qui*, etc. — Contra sensum peccavit Billius, referendo vocem ὅς ad Joannem, cum referri debeat ad Verbum Christum. Melius vertisset : *Baptista depictus a Verbo sic fuit, quod*, etc. CAILLAU.

548 *Εἴασε*. Coisl. εἶα.

554 *Πλουσίως δωρουμένων*. Coisl. πλουσίων δωρουμένων. Sic videtur legisse Leuv. qui vertit : *Donantibus eas locupletibus*. Combef. δωρούμενον. *Pauperibus abundanter datas*. — Vox δωρουμένων sensum habere solet activum, non passivum, unde melius verteretur, *dona dantes opulenta.* CAILLAU.

555 *Συγγενέσιν*. Vat. ad marg. συγγόνοις. Mox, idem ἁλιάδας.

560 *Τοῦ λόγου*. Coisl. τῷ λόγῳ.

METRICA VERSIO.

Samuelem, opinor, accipis, magnum virum :
Votum parentis quem Deo summo obtulit,
Audacter ipse forte ni dico hoc nimis :
Deum autem habebat ille, ei a puero datus.
Quis erat sequester fœderis prisci et novi,
Umbræque velut et corporis confinium,
Illud coercens, rursus huic pandens fores?
Lucerna summi luminis quis prævia?
Quis inter homines teste supremus Deo?
Sola incolebat hic loca, huic victus novus,
Vestis camelus, zonæ erat pellis loco :
Baptista nobis pictus est his versibus,
Qui nec sinebat quempiam vestes duas
Habere. Paulum quid loquar, victum sibi
B Manibus parantem? quid Petrum, cujus cibus
Erant lupini? maximos apostolos,
Quorum labore totus est orbis Dei
Clausus sagena : maximæ quorum e manu
Opes fluebant, indigis datæ ampliter.
Pars alia cymbas liquit agnatis suas,
Ad rete traheret hos Deus cum ditius
Christi instituti namque erant dictis probis,
Qui prima cum esset, maxima et mens omnium,
Crassitiem egenæ carnis excepit tamen.
Legisset inopes cumque præcones sacri
Sermonis, his dat unicam comitem fidem ·
Nudis, quibus non esset æs, non calcei,
Non pera, nec opes, maximum mysterium

Γυμνοῖς, ἀχάλκοις, πήραν οὐκ ἐξημμένοις,
Ἀσανδάλοις τε καὶ ἀπόροις, μυστήριον
Ὅλης ἐπιτρέψας τῆς νέας οἰκουμένης,
Καὶ μηδὲ ῥάβδον ἐν χεροῖν ἐῶν ἔ[illegible]
Ὡς πίστις εἴη τοῦ λόγου τὸ εὐσθενές.
Ὅρα τὸ μεῖζον· οὐδὲ τῷ νέῳ μαθεῖν
Χρῄζοντι, πῶς ἂν τοῦ τελείου τις τύχοι,
Ἄλλῳ τὸ ἄκρον, ἢ μόνῳ περιγράφει,
Τῷ δεῖν ἅπαντα τοῖς πένησι σκορπίσαι,
Σταυρὸν ἐπ' ὤμων τὸν μέγαν φέρειν ἀεὶ,
Αὐτῷ θ' ἕπεσθαι τοῖς κάτω νεκρούμενον,
Εἴπερ ποθοίη καὶ συνυψοῦσθαι Θεῷ.
Οὕτω τελειοῖ καὶ τελώνας εἰσόδῳ

A Πάντα προθύμως τῷ Θεῷ δωρουμένους·
Καὶ πειθέτω Ζακχαῖος, ὃς πλουτῶν κακῶς,
Οἴκτῳ πενήτων τῶν τε ἠδικημένων
Πλουτεῖ τὸ πένεσθαι, καὶ ῥύπου καθαίρεται.
Εἶεν· τὰ μὲν δὴ χρημάτων οὕτως [illegible].
Τῆς δ' ἐγκρατείας μικρὰ μὲν τὰ τῶν πάλαι
Σοφῶν παρ' Ἕλλησί τε καὶ τῶν βαρβάρων.
Καὶ βαρβάροις γὰρ τῆς ἀρετῆς ἦν τις λόγος.
Τί χρὴ δ' ἀφ' ἡμῶν οἷα καὶ ὅσα γράφειν;
Πᾶσιν γάρ ἐστι περιφανῆ καὶ γνώριμα.
Ἤκουσα τοῦτο τῆς σοφῆς τραγῳδίας·
« Γαστρὸς δὲ πειρῶ πᾶσαν ἡνίαν κρατεῖν. »
Μόνη γὰρ ὧν πέπονθεν οὐκ ἔχει χάριν.

Nudis, sine ære, sine pera,
Sine sandaliis, sine censu, mysterium
Totius novi committens mundi;
Ac ne baculum quidem manibus gestare sinens,
Ut fides esset verbi robur.
Majus quidpiam inspice: ne juveni quidem discere
Cupienti, quomodo ad summum quis perveniat,
Alio vel solo perfectionem circumscribit,
Ut scilicet omnia pauperibus distribuat,
Magnamque semper crucem humeris ferat,
Ac rebus terrenis mortuus ipsum sequatur,
Si etiam cum Deo in altum tolli cupiat.
Sic et introiens lustrat publicanos,
Qui Deo omnia libenter tradunt.
Persuadeat id Zachæus ille, qui cum male ditatus esset
Miserans pauperes, et eos quos læserat,
Paupertate ditescit, et a sordibus expurgatur.
Atque hæc quidem dicta sint de divitiis.
De continentia autem perpauca ab antiquis
444-445 Sapientibus, tum apud Græcos, tum apud barbaros suppeditantur.
Nam et barbaris virtus aliquo in pretio fuit.
Nostra autem, quæ et quanta sint, quid attinet describere?
Sunt enim manifesta omnibus et nota.
Audivi illud sapientis tragœdiæ:
« Ventris conare habenas omnes tenere. »
Solus enim eorum, quæ de illo merueris, gratiam non habet.

562 *Πήραν οὐκ ἐξημμένοις. Peram non habentibus alligatam.*
564 *Ἐπιτρέψας*. Ita Vat. Edit. ἐπιστρέψας.
565 *Καὶ μηδὲ ῥάβδον*. Vat. μὴ ῥάβδον αὐτούς.
566 *Εὐσθενές*. Vat. ἀσθενές, quam lectionem præfert Billius; verum bene minus juxta Combefisium: eo quippe loci commendatur efficacia et robur, cui nimirum astipulatur virtus divina, nullaque alia suppetunt adminicula.
568 *Τις τύχοι*. Ita Vat. Edit. κατατύχοι.
575 *Τῷ Θεῷ δωρουμένους*. Coisl. τοῦ Θεοῦ δωρουμένου
576 *Καὶ πειθέτω*. Coisl. et Vat. πείθει Ζακχαῖος ἐκεῖνος.
578 *Πλουτεῖ τὸ πένεσθαι. Paupertate divitias consequitur.*
579 *Εἶεν· τά*, etc. *Hæc dicta sunto: quod quidem ad opes spectat, ita res se habent.*
581 *Καὶ τῶν*. Prave in editis καὶ γῆ.
584 *Περιφανῆ*. Vat. ἐμφανῆ.
586 *Γαστρὸς δέ*. Erat hic versus in monostichis Græcorum sententiis, ac Chareti tribuitur a Stobæo, sermone 16 *De continentia*. BILL.

METRICA VERSIO.

Totius orbis in manus tradens novi:
Nec ferre baculum vel levem hos sinens manu:
Infirmitas ut dogmati astrueret fidem.
Quod majus audi: postulanti, quo modo
Perfectus esse posset, adolescentulo,
Virtutis arcem finit haud ipse altera
Ulla re, egenis cuncta quam si protinus
Dispergat, humeris semper et gestet crucem,
Ipsumque, rebus mortuus terræ omnibus,
Sequatur, aveat cum Deo si subvehi.
Sic et telonas lustrat ingressu suo,
Dantes libenter Numini summo omnia.

B Testis Zachæus, qui malis dives modis,
Miserans egentes postea, et quos læserat,
Pauper opulente redditus, labem expiat,
Atque ista sunto dicta de censu mihi.
Ac continentis pectoris Græcos apud
Exempla quædam suppetunt, et barbaros.
Et barbaris nam cura virtutis fuit.
Quot nostra vero, quantaque, hic perscribere
Quid est necesse, clara cum sint omnibus?
Hæc eruditæ verba sint tragœdiæ:
« Omnes habenas ventris ipse contine. »
Est namque doni solus accepti immemor.

Ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ.
Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.
Πληρῶσαι δέῤῥιν κηρίων ἤ τ' ἀλφίτων,
Οὐδὲν διοίσει ταῦτα γαστρὸς ἐν μυχοῖς.
Πίθῳ δ' ἐπαντλεῖν ἐκρέοντι, τίς χάρις;
Γαστὴρ δ' ἄναλτος εὗρε καὶ νεῶν δρόμους·
Ἄλλους δ' ἐπ' ἄλλοις ἐμμανεῖς ἐξώπλισεν.
Ἅπαντα δ' ἕρπειν εἰς βυθὸν τὰ τίμια
Τῶν γαστριμάργων σῖτα, μὴ δὲ σῖτ' ἔτι
Τῶν εὐτελεστάτων, λέβητος ἐξ ἑνὸς,
Ὀρθῶς λέγει που Κερκιδᾶς ὁ φίλτατος,
Τέλος τρυφώντων, αὐτὸς ἐσθίων ἅλας,
Αὐτῆς τρυφῆς ἔθ' ἁλμυρὸν καταπτύων.
Τίς δ' οὐκ ἐπαινεῖ τὸν τρυφῶντι τῷ νέῳ
A Φήσαντα· « Παῦσαι προστιθείς σου ταῖς πέδαις,
Ἐξαγριῶν τε τὸ σπαράσσον θηρίον. »
Κἀκεῖνο δ' οἷον Στωικῶν τῶν φιλτάτων;
Ὡς ἄλλος ἄλλῳ σαρκίῳ τις προσλαλῶν·
« Τί σοι χρεωστῶ, φησὶν, ἄθλιον δέρος;
Φαγεῖν; μέγιστον, ἄρτος ἐνδεῶς δοθείς.
Πιεῖν; ὕδωρ σοι δώσομεν, καὶ ὀξίνην.
Οὐ ταῦτά μ' αἰτεῖς· τὰ τρυφῆς δὲ καὶ κόρου,
Κρυσταλλίνων τε ἁβρότητ' ἐκπωμάτων,
Λίαν ἑτοίμως δώσομέν γ', ἀλλ' ἀγχόνην. »
Ταῦτ' οὐκ ἀμείνω τῶν πάλαι βλακευμάτων
Σαρδαναπάλου τοῦ Νίνου, ὅς ὢν ποτε
Πλούτῳ τε λαμπρὸς καὶ τρυφῇ διεφθορὼς,
Ἐβούλεθ' αὐτῷ καὶ γεράνου μηκίστερον

In satietate Cypris, at non in esurientibus.
Pinguis venter subtilem sensum non parit.
Melle autem pellem implere, an farina,
Nihil hæc differunt in ventris penetralibus.
Dolio infundere diffluenti quid juvat?
Venter inexplebilis invenit etiam navium cursus,
Aliosque in alios furentes armavit.
Pretiosissimos quosque cibos, ubi irrepsere
In gurgitem helluonum, non jam cibos esse
Vel vilissimos, unico ex lebete,
Recte dixit alicubi lepidissimus Cercidas,
Finem luxuriosorum, ipse sale victitans,
Ac ipsius luxuriæ salsamenta respuens.
Quis non laudaret eum, qui juveni luxurie diffluenti
Dixit: « Desine tuis adjicere compedibus,
Ac belluam dilaniantem irritare. »
Illud vero quale est jucundissimorum Stoicorum?
Carnem quis alloquens ut alius alium:
« Quid tibi debeo, inquit, misera cutis?
Cibum? maximum donum est panis parce datus
Potum? aquam tibi dabimus et acetum.
At non hoc reposcis, sed delicias et satietatem
Et crystallinorum poculorum elegantiam.
Libentissime dabimus, sed restem. »
Annon hæc meliora sunt, quam antiqua luxuries
Sardanapali a Nino prognati, qui cum esset
Divitiis splendidus, et deliciis corruptus,
Optabat ut sibi etiam grue longius

588 *Ἐν πλησμονῇ τοι.* Ita Coisl. et Vat. Mendose in edit. πλησμονήταις.
589 *Παχεῖα.* Ita fere infra carm. XXXIII, vers. 35, etc.
590 *Πληρῶσαι... ἤ τ'.* Sic legendum, et ita legisse videntur Bill. et Leuv. Edit. πληροῦται... εἴτ'.
592 *Ἐπαντλεῖν.* Benedictini male *haurire*, pro *infundere*, quod sensui directe repugnat. CAILLAU.
593 *Νεῶν.* Coisl. νέον δρόμον, *novum cursum*. Sic Leuv.
598 *Λέγει.* Coisl. λέγων.
599 *Ἅλας.* Coisl. ἅλα.
600 *Αὐτῆς τρυφῆς ἔθ'.* Coisl. τρυφῆς τε αὐτῆς.
602 *Ταῖς πέδαις.* Ita Coisl. Edit. τὰς πέδας.
609 *Οὐ ταῦτα μ' αἰτεῖς.* Coisl. οὐ ταῦτα ἀπαιτεῖς.
611 *Ἀλλ' ἀγχόνην.* Vide infra lib II, sect. I, poem. LXXXI, v. 98, etc., ubi Gregorius eamdem loquendi formam usurpat.
613 *Σαρδαναπάλου.* Hæc Aristoteles non Sardanapalo, sed Philoxeni tribuit.
615 *Μηκίστερον.* Coisl. et Vat. μηκέστερον.

METRICA VERSIO.

In ventre pleno Cypris est, non in fame.
Subtilem obesus venter haud mentem parit.
Ventrem farina, melle vel dulci impleas,
In ventris imo differet prorsus nihil.
Cado effluenti quid juvat te infundere?
At lurco venter navibus cursum dedit,
Hominesque rabido Marte commisit ferus.
Cunctasque in imum gurgitem labi dapes,
Charas gulosis, non dapes tamen amplius,
Lebete veluti quopiam ex vilissimo,
Dixit profecto Cercidas scite admodum,
Finem helluonum, cum sale ipse viveret,
Ipsumque luxum conspuens, salsum velut.
Quis non probarit, debito quod luxui
B Quandoque dixit quispiam: « Ne adaugeas
Vincla tua, sævam et belluam magis asperes. »
Quale autem et illud, quod suam carnem alloquens
Stoicus, ut alter alterum, dixit: « Tibi
Quid, misera pellis, debeo? Te ut nutriam?
Abunde panis frustulum est. Potum petis?
Aquam aut acetum dabimus, ut pellas sitim.
At ista forte non petis, verum dapes
Gratas palato, pocula et dulcis meri?
Non ista, restim sed tibi lubens dabo. »
Nonne ista longe præferenda luxui
Sardanapali, splendidus qui copiis
Opum, maloque perditus luxu, grue
Optabat esse longius guttur sibi,

Λαιμὸν γενέσθαι, ἡδονῆς μακρᾶς χάριν;
Ὦ θεῖε Δαβὶδ, σοὶ δὲ διψῶντι φρέαρ
Γῆς ἀλλοφύλων καὶ ποτὸν κρατούμενον,
Ἐπεὶ δι' αἱμάτων τε καὶ μάχης τινὲς
Ὑπηρετοῦντο τῷ πόθῳ, χερσὶν λαβὼν
Ἔσπεισας ὕδωρ· οὐ γὰρ ἐξ ἀλλοτρίων
Κακῶν ἐδέξω τὸν σὸν ἐκπλῆσαι πόθον.
Εἰ δ' ἀγγέλων τις ἄρτος, ἡ Λόγου τροφὴ
(Ἀσώματον φύσιν γὰρ οὐ σῶμα τρέφει),
Ὅσοι παρ' ἡμῖν ἀγγέλων ζῶσιν βίον,
Σπινθῆρσι μικροῖς τοῦ βίου κρατούμενοι!
Καὶ τοῦτ' ἄκοντες, δόγματος θείου χάριν·
Δεῖ γὰρ δεδέσθαι, μέχρις ἐκλύσῃ Θεός.
Ἐῶ τὰ βίβλων καὶ τὰ τῶν πάλαι λέγειν.
Ὅσοι καθάρσει σωμάτων θεούμενοι,
A Τροφῆς ἄ[illegible] καὶ πλείονας
Διῆλθον, ὥσπερ σωμάτων ἐλεύθεροι,
Πυρὸς δ' ἀπειλὴν, καὶ λεόντων χάσματα
Ἤνεγκαν, ὥστε μὴ βέβηλον ἐν ξένῃ
Τροφὴν προσέσθαι βαρβάρων προστάγματι.
Ἀφ' οὗ δὲ Χριστῷ συμπλακεὶς ὁ δυσμενὴς
Ἀπῆλθε, σαρκὸς εὐγενοῦς ἡττημένος,
Ἐκ τετταράκοντ' ἀσιτίας νυχθημέρων,
Ὡς μᾶλλον αἰσχύνοιτο τῆς πείρας σφαλεὶς,
Νόμος προῆλθε τῆς φίλης κακώσεως
Ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ὢ σοφοῦ παλαίσματος!
Καὶ τῶν ἀναίμων ἐνθέων τε θυμάτων,
Ἃ πᾶς ὁ κόσμος καλλιερεῖ τῷ Δεσπότῃ,
Θύοντες, οὐ μόσχους τε τῷ πάλαι νόμῳ,
Οὐδ' ἄρνας, οὐδ' ἔξωθεν εἰσφοράν τινα

Guttur daretur, quo prolixior esset voluptas?
O divine David, cum sitiente te, ad puteum
Terræ Philisthinorum et potum perventum esset,
446-447 Quia per sanguinem et pugnam nonnulli
Ministraverant desiderio tuo, manibus acceptam
Libasti aquam: non enim ferebas aliorum
Incommodo sitim tuam expleri.
Quod si angelorum panis quidam est, nempe Verbi cibus
(Incorpoream enim naturam non alit corporalis cibus),
Quam multi apud nos angelorum vitam ducunt,
Parvis vitæ scintillis consistentes!
Idque non libenter, sed propter divinum decretum:
Vinctum enim esse oportet, donec Deus solvat.
Mitto sacræ historiæ et veterum exempla.
Quotquot corporum expurgatione dii facti,
Ciborum jejuni plures dies
Traduxerunt, quasi a corporibus liberi essent;
Ignisque minas et leonum ora
Pertulerunt, ne profanum in aliena terra
Cibum sumerent barbaro præcepto.
Ex quo autem cum Christo luctatus inimicus
Abscessit, a carne nobili victus,
Quæ per dies et noctes quadraginta nil gustaverat,
Ut eum puderet magis inanis tentamenti,
Prodiit lex voluntariæ corporis afflictationis
In certaminibus, o sapientem luctam!
Et incruentarum ac divinarum victimarum,
Quas totus orbis immolat Domino,
Sacrificantes, non vitulos, ut in antiqua lege,
Neque arietes, neque extrinsecus aliquam oblationem

617 *Σοὶ δὲ διψῶντι*, etc. *Cum sitires et optares aquam cisternæ Bethlehem, quam occupabant Philisthini, et potum penes te haberes*, etc.
635 *Βαρβάρων*. Coisl. βαρβάρῳ.
638 *Ἐκ τετταράκοντ' ἀσιτίας*. *Per quadraginta dierum ac noctium jejunium.*
639 *Σφαλείς*. *Tentationis spe frustratum.*
641 *Ἐν τοῖς ἀγῶσιν*. *In certaminibus*. Non male Leuv. *In pietatis exercitiis.*
644 *Τῷ πάλαι*. Ita Coisl. Edit. τῶν.

METRICA VERSIO.

Ut ne voluptas flueret ipsi tam cito?
Jessæe, sed tu, cum sitires; atque aquam
Ex agro haberes hostium, quoniam haud sine
Cruore quædam tulerat hanc turma, obsequens
Cupiditati regiæ, laticem statim
Libasti, et unda militum parta malo
Explere vota veritus es, sitim et tuam.
Quod si angelorum panis est Verbi cibus
(Nam carne vacuas non alit mentes caro),
Quam multi apud nos angeli vitam exigunt,
Tenuesque vitæ spiritus tantum trahunt:
Nec id libenter, sed Dei ut jussa expleant!
Vinctum esse oportet, usque dum solvat Deus.
Antiqua sileo, quæque commemorant libri,
Caterva quanta, corporum purgamine
B Divina facta, duxerit multos dies
Impasta, tanquam corpore omnino carens:
Minas et ignis, oraque leonum horrida
Tulerit, profanis extera in terra cibis
Ne vesceretur, barbari jussu impii.
Cum Christo at ex quo Stygius hostis prælio
Congressus, abiit victus a carne inclyta,
Jejuna denos quæ dies quater egerat,
Quo major illum spe pudor lusum angeret,
Lex in palæstris prodiit jejunio
Carnis premendæ, o callidum pugnæ genus!
Atque incruentæ victimæ, et sanctissimæ,
Dominoque totus orbis æthereo immolat,
Non vitulum, ut olim, non arietem, aut exteram
Oblationem quampiam, plenam haud satis

Τῶν οὐ τελείων (πᾶν γὰρ ἄλογον ἐνδεές),
Αὐτοὶ δ' ἑαυτῶν τῆξιν ἐμμέτρῳ τροφῇ,
Τὸ μὴ τρυφᾷν τρυφῶντες, ὦ ξένης τρυφῆς!
Ναοὺς καθαίρειν τῷ Θεῷ πειρώμενοι,
Ἀγρυπνίαις τε παννύχοις θ' ὑμνῳδίαις,
Ἐκδημίαις τε τοῦ νοὸς πρὸς νοῦν μέγαν,
Ζῶντες τοσοῦτον ἐν σκιαῖς καὶ φάσμασιν
Ὅσον τὰ κρυπτὰ τοῖς ὁρωμένοις λαβεῖν.
Ἐντεῦθεν οἱ μὲν δέσμιον σαρκὸς πάχος
Θέντες σιδήρῳ, τὸν κόρον κατέσβεσαν·
Οἱ δὲ ζόφῳ τε καὶ στενοῖς οἰκήμασιν
Ἢ ῥήγμασι κλεισθέντες ἀγρίων πετρῶν,
Βλάβην ἐπέσχον τῶν πλάνων αἰσθήσεων.
Ἄλλοι δ' ἐρημίαις τε καὶ θηρῶν νάπαις,
Τὴν θηριώδη τοῦ φυγεῖν ἁμαρτίαν,
Αὐτοὺς ἔδωκαν, ἔκφυλον ζῶντες βίον,
Τοῦθ' ὃ βλέπουσι κόσμον εἰδότες μόνον.
Σάκκῳ τις ἄλλος, καὶ σποδῷ, καὶ δακρύοις
Εἵλκυσεν οἶκτον, καὶ χαμευνίας πόνῳ,
Στάσει τε νυκτῶν ἡμερῶν τε πλειόνων,
Μηνῶν τε, τούτου μεῖζον· εἰ δ' εἴποιμ' ἐτῶν,
Ἄπιστον οἶμαι, πλὴν ἐμοὶ πιστὸν λίαν,
Ὅσοι τ' ἐπόπται τῶν φίλων τοῦ θαύματος.
Πίστις γὰρ ἐστήλωσε καὶ φόβος Θεοῦ,
Τὸν νοῦν πρόωρον ἁρπάσας τῶν σωμάτων.
Ξένων δ' ἀκούσῃ καὶ ποτοῦ καὶ σιτίων·
Ὄψον, σποδόν τε καὶ δάκρυον μεμιγμένον,
Ἄναρτον, ὡς ἄνυδρον οἱ δ' ἄλλοι βίον.

Haud perfectam (imperfectum enim quidquid rationis expers),
Sed ipsi suam ipsorum demenso cibo tabefactionem,
Deliciis carere pro deliciis habentes, o novas delicias!
Templa Deo expurgare nitentes,
Vigiliis, nocturnis psalmorum cantibus,
Ac mentis ad magnam mentem migrationibus,
Eatenus in umbris et imaginibus viventes,
Quatenus abdita ex his, quæ videntur, percipiant.
Hinc alii vinctam corporis molem
Sub ferro tenentes, cupiditatem exstinxerunt:
Alii autem tenebris et angustis habitationibus,
Aut fissuris inclusi silvestrium petrarum,
Labem represserunt noxiorum sensuum.
448-449 Alii autem desertis et ferarum saltibus,
Ut ferinum fugerent peccatum,
Seipsos tradiderunt, vitam non humanam ducentes,
Præter id quod vident, nihil ex mundo cognitum habentes.
Alius sacco, et cinere, et lacrymis
Miserationem movit et chameuniæ labore,
Et multarum noctium ac dierum statione,
Et mensium, quod majus est: quod si dixero annorum,
Incredibile id erit, opinor, at mihi valde credibile,
Iisque amicis, quicunque miraculi spectatores fuerunt.
Fidem enim illos et Dei metus quasi cippos fixerat,
Mentem ante tempus abstrahens corporibus.
Inusitatos audi et potus et cibos:
Pro obsonio cinerem cum lacrymis mistum,
Sine pane, quemadmodum et alii sine aqua.

646 *Τῶν οὐ τελείων. Eorum quæ non sunt perfecta.*

647 *Αὐτοὶ δ' ἑαυτῶν.* Id est, *ipsi suum corpus inedia, cibi parcitate absumentes, tabefacientes.*

653 *Ὅσον τὰ κρυπτά. Quatenus ex rebus sensibilibus ad rerum insensibilium et proinde abditarum cognitionem valeant assurgere.*

655 *Σιδήρῳ.* Ita Vat. Edit. σιδήρον. *Ferro vincientes carnem.*

661 *Ἔκφυλον ζῶντες βίον. Ab omni hominum commercio vitam agentes ita remotam, ut, præter eam terræ particulam in quo degunt, nullum alium agnoscant mundum.*

666 *Μηνῶν τε, τούτου μεῖζον· εἰ δ' εἴποιμ' ἐτῶν.* Ita Coisl. et Vat. Edit. μηνῶν τὸ μεῖζον· εἰ δὲ εἴποιμι χρόνων.

667 *Οἶμαι.* Ita Coisl. et Vat. Edit. εἶναι.

671 *Ξένων δ'.* Ita Coisl. Edit. ξένον δ'. Versus iste et duo qui proxime sequuntur, in duobus codd., quos vidit Bill., desunt, nec ad sensum magnopere facere ipsi videntur.

673 *Οἱ δ' ἄλλοι.* Coisl. ἄλλον. Vat. ἄλλων.

METRICA VERSIO.

(Perfectione nam carent bruta omnia),
Sed quisque tabem corporis: pro luxu habens
Carere lautis dapibus, o luxum novum!
Purgare templum sedulo nitens Deo,
Totas in hymnis dum vigil noctes agit,
Ac mente magnam migrat ad mentem, hactenus
Vivens in umbris levibus, et spectris, per hæc,
Quæ cernit oculus, capiat ut res abditas.
Hinc pars, catenis corpus astringens suum,
Exstinxit omnem funditus petulantiam.
Pars domibus arctis, quasque sol nunquam videt,
Vel clausa quodam rupis exesæ cavo,
Damnum repressit, quod vagi sensus ferunt.
Loca sola, quos et incolunt saltus feræ
Scelus ut ferinum fugeret, haud tardo pede
Pars petiit, ævi transigens novum genus,
Mundum sciens hoc, quod videt, tantummodo.
Est cui cinisque, saccus et, cum lacrymis.
Humique captus somnus inflexit Deum,
Statio et dierum plurimorum et noctium,
Et mensium etiam: siquidem annos dixero;
Non credet ingens agmen: at credam tamen.
Credentque pariter, mira res visa hæc quibus.
Figebat illos nam fides, Dei et metus,
Animum ante tempus abstrahens a corpore.
Haud usitatum prandium quin audies,
Cineri calentes lacrymas mistas simul.
Sine pane sunt qui vixerint, aqua et sine.

Ἃ μοι δοκοῦσι καὶ φύσεως νικᾶν νόμους,
Ζήλου φέροντος ἄχρις ἐκτόπων ὁδῶν.
Τί ταῦτα; Τοῦ Λεὼ δὲ σὺ θαυμάζεις κόρας,
Τὰς τῶν Ἀθηνῶν προσφαγείσας ἀσμένως,
Μενοικέως τε τὴν πρόθυμον εἰσφορὰν,
Θηβῶν ὑπερθανόντος ὡς σώσῃ πόλιν·
Κλεομβρότου τε τοῦ σοφοῦ τὸ τίμιον
Πήδημ' ἀφ' ὕψους, ὡς ἀπέλθοι σώματος,
Ἐπεὶ Πλάτωνος τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ
Πεισθεὶς, ἔρωτι λύσεως κατεσχέθη.
Λέγεις Ἐπικτήτου τε τὸ κλασθὲν σκέλος,
Πρὶν ἤ τι ῥῆξαι ῥῆμα δοῦλον τῆς βίας·
Εἶναι γὰρ, εἶναι τ' ἀνδρὸς, ὡς ἀκούομεν,
Τὸ σῶμα δοῦλον, τὸν τρόπον δ' ἐλεύθερον·
A Πτισμόν τ' ἐν ὅλμῳ τῶν Ἀναξάρχου χερῶν,
Ὡς οὐ παρόντος, καὶ κελεύοντος σφοδρῶς
Πτίσσειν τὸν αὐτοῦ θύλακον, αὐτὸν γὰρ μένειν
Ἄπτιστον, ὅστις ἐστὶν, οὐχ ὁρώμενον·
Καὶ Σωκράτους τὸ κώνειον, φιλοτησίαν
Ξένην τοσοῦτον ἡδέως ἐσπωμένην.
Σὺ ταῦτ' ἐπαινεῖς; καί τι κἀγὼ, πλὴν ὅσον
Ἐν τοῖς ἀφύκτοις ἦσαν ἀνδρεῖοι κακοῖς·
Τοῖς γὰρ θέλουσιν οὐχ ὁρῶ σωτηρίαν.
Ἐντεῦθεν ἐλθὲ πρὸς πάλην τὴν ἔνθεον
Ἡμῶν ἀθλητῶν, καί σε δινείτω φόβος,
Τούτων ἀκούοντά τε καὶ μεμνημένον·
Οἵοις ὅσοις τε κινδύνοις ηὐξήσαμεν
Χριστοῦ τὸ σεπτὸν καὶ νέον μυστήριον,

Quæ quidem mihi videntur naturæ leges superare,
Fervore usque ad inusitatas vias ferente.
Sed quidnam hæc? Tu Lei admiraris puellas,
Libenter pro Athenis mactatas,
Et Menœcii voluntariam devotionem
Pro Thebis mortui, ut urbem servaret,
Et sapientis Cleombroti præclarum
Ex alto saltum, ut corpore abscederet,
Postea quam Platonis de anima libro
Perculsus, amore dissolutionis correptus est.
Narras Epicteti fractum crus, antequam
Vox ulla, doloris vi cogente, erumperet.
Erat enim hujus hominis, ut discimus,
Servum corpus, mores autem ingenui.
Contusas etiam in mortario Anaxarchi manus,
Quasi ille non adesset; imo cum juberet vehementer
Contundi saccum suum: se enim manere
Intactum, ut qui oculis, quis sit, non cernatur.
Socratis etiam cicutam, ejusque miram
Propinationem, tam libenter a se haustam.
Hæc tu laudas? ac ipse etiam laudo; sed tamen
In malis inevitabilibus fortes fuere;
Neque enim salutem volentibus relictam video.
450-451 Hinc te transfer ad certamen divinum
Athletarum meorum, et contremisce,
Hæc audiens et in memoriam revocans,
Quot et quantis periculis obeundis auxerimus
Christi venerabile ac novum mysterium,

674 *Δοκοῦσι*. Coisl. δοκεῖ καί. Vat. ἐμοὶ δοκεῖ.

675 *Ἐκτόπων*. *Ad inauditas usque vitæ rationes, absonas*. ἐξεστραμμένων. Hesych... Suid.

677 *Προσφαγεῖσας*. Ita Coisl. et Vat. Leos, Orphei filius, ut Atticam universam gravissima fame levaret, tres filias virgines mactandas tradidit, quod hoc unum depellendo morbo remedium oraculo ostensum esset. In cujus beneficii memoriam monumentum ab Atheniensibus erectum est, quod *Leochorium* appellarunt. Edit. προσφιγεῖσας.

678 *Μενοικέως*. Vid. tom. I, pag. 109.

687 *Τὸ σῶμα δοῦλον*. Non Epicteti ipsius, ut interpretatur Billius, hæc sunt verba, sed de illo dicta.

692 *Φιλοτησίαν*. Philotesia est, ait Billius, amica quædam ad bibendum invitatio. Novam autem Socratis philotesiam vocat, eo quod Socrates cicutæ poculum bibiturus dixisse feratur: *Propino pulchro Critiæ*, qui quidem in eum fuerat teterrimus, ut scribit Tullius.

693 *Τοσοῦτον*. Ita Coisl. Edit. τοσούτων.

METRICA VERSIO.

Natura leges habeat adversas licet,
Zelo ferente prorsus insuetam ad vitam.
Quidnam hæc? Lei tu filias laude evehis,
Subiere quæ pro gente Cecropia necem;
Seque offerentem non pigro morti pede,
Thebis salutem quo daret, Menœceum:
Cleombrotumque, sponte qui, dum corpore
Exire gestis, se dedit præceps neci,
Postquam Platonis quopiam inductus libro,
Amore mortis captus est magno illico.
Crus fractum Epicteto insuper narras prius,
Quam vi doloris ederet verbum indecens.
Namque asserebat ille, sic accepimus,
Servum esse corpus, liberam at mentem suam.
B Tusas recenses tu quoque Anaxarchi manus,
Ut si abfuisset, namque utrem suum acriter
Tundi jubebat: quippe se illæsum interim
Manere: nec enim, quis sit, oculis conspici.
Laudas cicutam Socratis, philotesiam
Insolitam, ab illo pectore exhaustam impigro?
Tune ista laudas? laudo et ego; verum in malis,
Quæ non dabatur fugere, constantes erant;
Nam spes salutis nulla erat, vellent licet.
Hinc ad palæstram transeas sacram velim
Pugilum meorum: teque corripiat tremor,
Hæc audientem, et mente volventem, quibus
Quantisque fortes auximus periculis
Christi verendum ac novum mysterium:

Οἱ τοῦ καλεῖσθ' ἐκεῖθεν ἠξιωμένοι.
Πολλοὺς γὰρ ἡμῖν πολλάκις τε τοῦ φθόνου
Ζέσαντος ἐχθροὺς καὶ διώκτας τοῦ λόγου,
Θυμὸν πνέοντας, θῆρας ἠγριωμένους,
Οὔ πώποθ' ἡμεῖς εἴξαμεν καιροῦ ῥοπαῖς.
Ἀλλ' εἴ τι καὶ ῥάθυμον εἰρήνῃ προσῆν,
Εἴ τις κακὸς καὶ τἄλλα ὢν ἐτύγχανεν,
Ἐνταῦθα πάντες ἐστομώθημεν Θεῷ·
Ζήλῳ δὲ πυκνωθέντες ἐμπύρῳ, θράσος
Ἐχθρῶν δεδέγμεθ', εὐκλεῶς ἡττώμενοι.
Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἡδέως σωτηρίαν
Κομίζεθ', ὡς ἡμεῖς γε κινδύνους καλούς.
Τίς πῦρ, ξίφη, βάραθρα, λιμὸν, ἀγχόνην,
Θῆρας φονῶντας, ὡς τρυφὴν ἐδέξατο;
A Στρεβλώματ', ἐξαρθρώματ', ὀμμάτων σβέσεις,
Ζέσεις, σπαραγμοὺς, καὶ μελῶν λακίσματα,
Κρυμοὺς, βυθοὺς, ζόφους τε καὶ κρημνίσματα,
Χρόνου τε μακροῦ ποικίλην τραγῳδίαν;
Ὃ καὶ κακῶν χείριστον, εἰδόσι φράσω·
Ἡ μὲν γὰρ ἀκμὴ τοῦ κακοῦ, λύσις φόβου.
Τὸ προσδοκᾶν δ' ἀεί τι, πάσχειν ἔστ' ἀεὶ,
Θνήσκειν τε πολλοὺς ἀνθ' ἑνὸς πικροὺς μόρους.
Ἐῶ λέγειν φυγάς τε καὶ τὰς χρημάτων
Ἀλλοτριώσεις, καὶ τὸ ταῦτ' ἐν ὄψεσιν
Ἀνδρῶν, γυναικῶν, ἡλίκων, τέκνων, φίλων,
Πάσχειν, ἃ κάμπτει καὶ τὸν ἀλκιμώτατον.
Καὶ ταῦθ' ὑπὲρ τοῦ; συλλαβῆς ἴσως μιᾶς·
Τί τοῦτό φημι συλλαβῆς; καὶ νεύματος

Qui ab eo nomen, quo appellamur, consecuti sumus.
Nam cum multos nobis ac sæpe invidia
Incendisset inimicos et persecutores doctrinæ,
Iram spirantes, belluas efferatas,
Nunquam cessimus temporum momentis.
Sed si quid negligentiæ pax habuit,
Aut si quis aliunde timidus fuit,
Hic omnes obfirmati sumus Deo,
Studioque ardenti consolidati, impetum
Hostium excepimus, præclare victi.
Neque enim quisquam tam libens salutem
Accipit, quam nos præclara pericula.
Quis ignem, gladios, barathra, famem, restem,
Belluas crudeles, ut delicias suscepit?
Quis tormenta, luxationes membrorum, oculorum exstinctiones,
Ollas ferventes, dilacerationes, membrorum discerptiones,
Frigora, foveas, tenebras et præcipitia,
Longique temporis variam tragœdiam?
Quod quidem malorum maximum est, scientibus loquor;
Nam mali summa vis, solutio est timoris.
Semper autem aliquid exspectare, semper est pati,
Ac multas pro una crudeles mortes obire.
Mitto exsilia et honorum
Publicationes; atque hæc in oculis
Virorum, conjugum, æqualium, filiorum, amicorum,
Pati, quod quidem vel fortissimum incurvat.
Atque hæc, qua de causa? Pro una forsitan syllaba;
Sed quid dico syllabam? cum vel nutus

706 *Καιροῦ ῥοπαῖς. Voluntati, nutibus eorum qui rerum potiebantur, tyrannis.*

710 *Πυκνωθέντες ἐμπύρῳ.* Ita Coisl. Edit. mendose πυρωθέντες ἐν πύρῳ.

717 *Ζέσεις. Liquidum plumbum.*

720 *Εἰδόσι.* Ita habet Coislianus codex. Edit. autem mendose εἰ δώσει.

721 *Ἀκμὴ τοῦ κακοῦ.* Merito Gregorius censet meliorem esse mortem quamlibet acerbam, quam diuturnas calamitates.

728 *Ὑπὲρ τοῦ.* Sic Vat. Edit. ὑπὲρ τῆς. *Atque hæc quidem pro una syllaba.*

729 *Φημι.* Coisl. et Vat. εἶπον. Ibid. *καὶ νεύματος. Imo propter nutum, per abnegationem male saluti consulentem.*

METRICA VERSIO.

Nomen etiam unde trahere nobis contigit.
Persæpe nam cum livor in nos plurimos
Hostes furentes, persequentes et fidem,
Trucibusque similes belluis commoverit,
Non turbulento tempori unquam cessimus.
Quin pax habebat languidi si quidpiam,
Aut si quis alias moribus pravis erat,
Hic cuncti ad unum pectus obfirmavimus,
Atque solidati flammeo zelo, hostium
Tulimus furorem, splendide et victi sumus.
Nemo salutem nam capit lubentius,
Pericula quam nos, vera laus quibus comes.
Quis ignem et enses, barathra quis, crucem, famem,
Sævasque, luxus instar, excepit feras,
B Tormenta, et artus sedibus vulsos suis,
Oculosque raptos, membra laniata undique,
Frigoraque, tenebras, corpora in præceps data,
Longique variam, quo nihil, gnaris loquor,
Est gravius animo, temporis tragœdiam?
Ardor doloris nam metum mox eximit:
Timere vero semper, est semper pati,
Mortesque ferre plurimas loco unius.
Exsilia mitto dicere, ablatas opes,
Atque hæc virorum, conjugum, sodalium,
Charæque sæpe prolis in conspectibus:
Quæ corda flectunt sæpe, vel fortissima.
Atque ista curnam? Syllabæ causa unicæ.
Quid dico causa syllabæ? nutus levis,

Ἑνὸς, κακῶς σώζοντα, ἐξ ἀρνήσεως.
Θεὸς γάρ ἐστιν ἐν βραχεῖ τὸ κείμενον·
Ὃν περ προδοῦσιν, ἄλλον οὐκ ἔστιν λαβεῖν.
Τί δεῖ λόγων μοι πλειόνων; ἆρον κύκλῳ
Τὴν ὄψιν, ἄθρει τὴν ὅλην οἰκουμένην
Ὅσην κατέσχε νῦν λόγος σωτήριος,
Δήσας Θεῷ τε καὶ πάθει μεμιγμένος,
Μῖξιν ξένην τε καὶ Θεοῦ πόῤῥω νόμων·
Ταύτην καταστράπτουσιν ὥσπερ ἀστέρες
Σχεδόν τι πᾶσαν αἰθρίοις αὐγάσμασιν,
Ὑψορόφοις θρόνοις τε καὶ διδάγμασιν,
Ἀθροίσμασίν τε καὶ δρόμοις πανεστίοις,
Ὑμνῳδίαις τε τῶν πόνων ἐπαξίαις,
A Οἱ τοῦ σφαγέντος εὐκλεεῖς νικηφόροι.
Τοσοῦτον δ' ἐστὶ τῆς ἀθλήσεως σέβας,
Ὡς καὶ κόνιν βραχεῖαν, ἤ τι λείψανον
Ὀστῶν παλαιῶν, ἢ τριχῶν μικρὸν μέρος,
Ἢ καὶ ῥακώματ', ἤ τι καὶ ῥαντισμάτων
Σημεῖον, ἀρκεῖν εἰς ὅλου τιμήν ποτε.
Καὶ κλῆσιν ἔγνων, ἔστιν ὧν ἀλείψανον,
Τόποις δοθεῖσαν ἀνθ' ὅλου τοῦ μάρτυρος.
Ἰσχύν τ' ἴσην λαβοῦσαν, ὢ τοῦ θαύματος!
Σῶζον γὰρ οἶμαι καὶ τὸ μεμνῆσθαι μόνον.
Τί δ' εἰ λέγοιμι καὶ νόσων καὶ δαιμόνων
Κάθαρσιν ἔνθεν ἄπιστον, ἄχρι σημάτων,
Ἃ σωμάτων ποτ' ἠξιώθη τιμίων,

Unicus malam neganti salutem conciliet.
Quod enim agitur, ut verbo dicam, Deus est,
Quem qui prodiderunt, alium consequi non possunt.
Quid pluribus verbis opus est? tolle undique
Oculos, intuere orbem universum,
452-453 Quem nunc occupat salutaris doctrina,
Postquam eum colligavit Deo et passioni,
Quæ mistio nova est, et a Dei legibus abhorrens;
Hunc orbem illustrant, velut astra,
Pene universum splendidis fulgoribus,
Excelsisque thronis, et doctrinæ institutionibus,
Cœtibusque et frequentissimis concursibus,
Ac hymnorum cantibus, qui laboribus digni sunt,
Illius qui occisus est inclyti martyres.
Tanta autem est suscepti certaminis veneratio,
Ut minutus pulvis, aut reliquiæ
Veterum ossium, aut exigua capillorum particula,
Aut panni, aut sanguinis aliquid aspersione
Signatum, sufficiant nonnunquam ad totius cultum.
Scio nomen sine reliquiis inditum esse
Nonnullis locis, totius martyris loco,
Vimque eamdem habuisse, o miraculum!
Saluti enim est, opinor, vel tantum reminisci.
Quid si dixerim a morbis et dæmonibus
Expurgationem incredibilem inde profectam, cujus vis ad usque sepulcra,
Quæ aliquando venerandis dignata sunt corporibus,

731 *Θεὸς γάρ ἐστιν*, *Deus est enim, ut paucis dicam, id quod nobis propositum est.*

736 *Δήσας. Vinciens Deo et passioni Christo scilicet, qui Deus est et idem homo, per cujus divinitatem et passionem salus nobis collata est.* Hunc esse Gregorii sensum probat quod sequitur: *quæ mistio nova*, etc. Leuv. *Deo et morbo; hoc est*, inquit in nota, *auxilio divino et humanæ infirmitati.* Nam robur meum, inquit, in infirmitate perficitur. Ex scholio Græco.

739 *Αἰθρίοις αὐγάσμασιν*. Ita Coisl. Edit. αἰθρίοις τε βήμασιν. Quod sic exponit Combef. *Ejusmodi sacrariis quæ serenum referunt cœlum... Locus est altaris*, inquit, *et Sancta sanctorum*, ubi res sacra peragitur; *quasi æthereis.* Addit Combef. jungendum ὑψορόφοις cum βήμασιν quæ sic alte fastigiata Christiani rerum potientes, tanti sacrificii religione ambitiose exstruxerunt.

741 *Δρόμοις πανεστίοις*. Ad quos totæ familiæ, genus omne et ætas confluebant.

744 *Ἀθλήσεως*. Ita Coisl. et Vat. Edit. ἀληθείας. — Hinc Billius male: *Venerationi tamque magnæ est veritas*, quod correctum Italicis distinximus. Caillau.

749 *Κλῆσιν ἔγνων, ἔστιν ὧν ἀλείψανον*. Ita Coisl. Leuv. ita legisse videtur. Edit. κλῆσιν, ἔστιν ἅγιον τὸ λείψανον.

751 *Ἰσχύν τ' ἴσην*. Ita Coisl. Edit. τὴν ἰσχὺν ἴσην.

METRICA VERSIO.

Deum abnegantis, consulat vitæ ut malè.
De quo agitur etenim, multa ne dicam, est Deus:
Quem cum negaro, consequi haud licet alterum.
Quid plura? visus tolle per gyrum tuos,
Orbemque totum cerne, quantum nunc tenet
Ille occupatum sermo, quo venit salus,
Nos per Deumque, perque cruciatum ligans,
Mistura mira, legibus procul et Dei.
Hunc pene totum clara per sacraria,
Thronos et altos, perque doctrinam piam,
Cœtusque, sanctæ plebis et cursus leves,
Dignasque laudes maximis laboribus,
Fulgore complent, siderum in morem, illius,
B Mactatus est qui, martyres clarissimi.
Quin fulget almi tanta laus certaminis,
Exiguus etiam pulvis ut, vel ossium
Particula veterum quæpiam, aut paulum comæ,
Vestesve, sparsi aut sanguinis quædam notæ,
Cultum parem habeant, atque corpus integrum
Locisque nomen martyris solum inditum
Novi quibusdam, martyris loco integri,
Habuisse prorsus vim parem (o miraculum)!
Meminisse nam vel martyrum solum, ut reor,
Affert salutem. Quid febres ac dæmones
Mirum hinc fugatos in modum recenseam?
Quin et sepulcra, sacra, ubi olim corpora

Ἀντιστατούντων πνευμάτων ἐπιδρομαῖς;
Τοιαῦτα ἀθλητῶν τῶν ἐμῶν τὰ θαύματα.
  Πίσαν δέ μοι σὺ καὶ κόνιν τὴν Δελφικὴν
Αὔχεις, Νεμέαν τε καὶ πίτυν τὴν Ἰσθμίαν·
Δι' ὧν ἔφηβοι δυστυχεῖς ἔσχον κλέος,
Ἄθλων τιθέντες μικρὰ καὶ μικρῶν γέρα,
Πυγμῆς, πάλης τε καὶ δρόμου, καὶ ἁλμάτων,
Ἃ μήτε νικᾷν, μήτε νικᾶσθαι μέγα.
Οὐ γὰρ Θεὸς τὸ ἆθλον, ἢ σωτηρία,
Ὡς τοῖς ἐμοῖς νόμοις τε καὶ παλαίσμασι,
Τυχεῖν τε δόξης τῆς ἄνω καὶ στεμμάτων.
Ἐπεὶ δὲ τὴν ἀνδρείαν ἐν τούτοις ἴδες,
(Ἣν καὶ μιμεῖσθαι ταῖς καθ' ἡμέραν πάλαις
Πρὸς τὸν διώκτην τοῦ βάθους καὶ λάθριον,
Κλέπτοντα δεινῶς ταῖς πλάνοις αἰσθήσεσι,
Κράτιστόν ἐστι καὶ λίαν σωτήριον),
A Δεῦρο σκόπει μοι καὶ τὰ τῆς αἰνουμένης
Ἡμῖν μάλιστα σωφροσύνης. Ἔχει δέ πως.
  Εἰσὶν μὲν, εἰσὶ καὶ παρ' Ἕλλησίν τινες
Ταύτης ἐρασταὶ καὶ πάλαι καὶ νῦν ἔτι.
Οὐ γὰρ ἀπιστήσω γε τοῖς θρυλλουμένοις·
Φθόνος γὰρ οὐδεὶς σωφρονεῖν καὶ τοὺς ξένους.
Ξενοκράτην λέγουσιν, ὡς πόρνης τινὸς
Οἱ προστριφείσης ἔκ τινων πειρωμένων,
(Καὶ γὰρ καθεύδων νυκτὸς), ἡνίκ' ᾔσθετο,
Οὔτ' ἐπτοήθη τῷ ξένῳ τῆς ὕβρεως,
Οὔτ' ἐξανέστη, ἢ φυγεῖν ἠνέσχετο·
Ἄμφω γὰρ εἶναι δεύτερα Ξενοκράτους·
Οὕτω δ' ἀκίνητός τε καὶ ἄτρωτος ἦν,
Ὥστ' ἐκφυγοῦσαν ἀσμένως βοᾷν· « Τί με
Νεκρῷ παρευνάσαντες ἠπατήσατε; »
Ἐπίκουρος ἡδονὴν μὲν ἠγωνίζετο

Obsistentia dæmonum incursibus?
Talia sunt meorum athletarum miracula,
  Tu vero Pisam mihi et pulverem Delphicum
Jactas, et Nemæam, et pinum Isthmiam,
Per quæ misera juventus gloriam acquirebat,
Vilium certaminum vilia referens præmia,
Pugilationis luctæ, cursus, saltuum,
In quibus nec vincere magnum est, nec vinci.
Non enim præmii loco propositus est Deus, aut salus,
Ut in meis legibus et præliis,
Ac gloriæ cœlestis et coronarum adeptio.
Sed quia fortitudinem in his spectasti
(Quam quidem imitari in quotidianis præliis
Contra persecutorem internum et occultum,
Qui nos misere decipit fallacibus sensibus,
Optimum est et admodum salutare),
Nunc ea mihi considera, quæ spectant ad laudatam
454-455 Nobis maxime castitatem. Sic autem se habent.
  Fuerunt quidem et apud Græcos nonnulli
Hujus virtutis olim, et nunc etiam amatores.
Non enim his, quæ dictitantur, fidem detraham;
Nec, si casti sint, etiam extranei, invidebimus.
Xenocratem ferunt, cum meretrix quædam
Ei noctu dormienti immissa esset,
Quorumdam tentamento, ubi id persensit,
Neque territum fuisse novitate injuriæ,
Nec surrexisse, aut fugere dignatum fuisse:
Utrumque enim esse indignum Xenocrate:
Sic autem invictus et invulnerabilis fuit,
Ut illa fugiens festive clamaret:
« Cur mortuo me copulantes decepistis? »
Epicurus voluptatem quidem contendebat

758 *Πίσαν δέ*. Vide tom. I, pag. 450.
767 *Ἀνδρείαν*. Coisl. ἀνδρίαν. Mox Coisl. et Vat. ἔγνως pro ἴδες.
770 *Πλάνοις*. Melius πλάναις vel πλάνης.
780 *Καὶ γάρ*. Coisl. sup. lin. ἦν.
786 *Παρευνάσαντες*. Coisl. παρευνήσαντες.

METRICA VERSIO.

Jacuere, pravos spiritus pellunt procul.
Hæc mira pugiles in dies patrant mei.
  Tu vero Pisam, Delphicum tu pulverem,
Nemeamque jacta, et Isthmiam pinum insuper.
Per quæ juventus misera quondam claruit,
Statuens palæstris præmium exiguis leve,
Pugnæque, luctæ, cursibusque, et saltibus:
Magnum in quibus nec vincere est, nec cedere.
Nam nec salus hic præmium, nec est Deus,
Ut est palæstris in meis, superum est quibus
Decus, et coronas colligunt sancti viri.
Spectatum in hisce robur est postquam tibi
(Quod et æmulari commodum affert maximum,
Pugnis in illis, quas dies per singulos
Inimicus, ima cordis exagitans, movet,
Subripere sensus per vagos mentem studens),
B Jam castitatem, laudibus quæ amplissimis
Præsertim apud nos floret, attente inspice.
  Hanc expetentes quidam etiam apud ethnicos
Olim fuerunt, nec modo desunt adhuc:
Nec enim asserenti detraham famæ fidem.
Namque esse castos exteros quoque nil vetat.
Quondam sopori dedito Xenocrati,
Subito a quibusdam est, hunc virum tentantibus,
Admota meretrix; quod statim ut sensit, neque
Adeo insolenti motus est injuria
Nec exsiluit illico, ac cepit fugam,
Neutrum decere judicans Xenocratem:
Immotus at tam, vulnere et liber stetit,
Ut illa fugiens diceret: « Cur fraus mihi
Est facta, dum me copulastis mortuo? »
Epicurus autem præmium ærumnæ mihi

Εἶναι τὸν ἆθλον τῶν ἐμοὶ πονουμένων,
Εἰς ἣν τελευτᾷ πάντα τ' ἀνθρώπων καλά.
Ὡς ἂν δὲ μὴ δόξειεν ἡδονῇ τινι
Ταύτην ἐπαινεῖν, κοσμίως καὶ σωφρόνως
Ἔζη, βοηθῶν ἐκ τρόπου τῷ δόγματι.
Οὐδ' ὁ Πολέμων ἔμοι γε σιγηθήσεται·
Καὶ γὰρ τὸ θαῦμα τῶν ἄγαν λαλουμένων.
Ἦν μὲν τὸ πρόσθεν οὗτος οὐκ ἐν σώφροσι,
Καὶ λίαν αἰσχρὸς ἡδονῶν ὑπηρέτης·
Ἐπεὶ δ' ἔρωτι τοῦ καλοῦ κατεσχέθη,
Σύμβουλον εὑρὼν, οὐκ ἔχω δ' εἰπεῖν τίνα,
Εἴτ' οὖν σοφόν τιν', εἴθ' ἑαυτὸν, ἀθρόως
Τοσοῦτον ὤφθη τῶν παθῶν ἀνώτερος,
Ὥσθ' ἕν τι θήσω τῶν ἐκείνου θαυμάτων.
Ἑταίραν εἰσεκάλει τις ἀκρατὴς νέος·
A Ἡ δ' ὡς πυλῶνος ἦλθε, φασὶ, πλησίον,
Τῆς δ' ἦν προκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι,
Ταύτην ἰδοῦσα, καὶ γὰρ ἦν σεβασμία,
Ἀπῆλθεν εὐθὺς καὶ θέας ἡττημένη,
Ὡς ζῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.
Καὶ τοῦτο πολλοῖς οἶδα τῶν λαλουμένων·
Δίων ἀνέπνει, φασὶν, οὐ μάλ' ἡδύ τι
(Τοῦτον λέγω Δίωνα, οὗ πολὺς λόγος),
Καὶ τοῦτ' ἐκερτόμησε τῶν τις ἀστικῶν·
Τὸν δ', ὡς εἶδε γυναῖκα τὴν αὐτοῦ, φράσαι·
« Τί τοῦτο; οὐ γὰρ ἔφρασάς μοι τὴν νόσον. »
Καὶ τὴν σὺν ὅρκῳ· « Τοῦτο πάντων ἀῤῥένων,
Εἰπεῖν, τὸ σύμπτωμ' ᾤμην, οὐ σοῦ μόνου. »
Τοσοῦτον ἀνδρῶν καὶ φίλων ἀποστατεῖν·
Ὁ γὰρ λόγος, δήλωμα τοῦ σεμνοῦ τρόπου.

Præmium esse laborum meorum:
Atque huc tendere quidquid hominibus inest boni.
Sed ne videretur voluptatis quodam amore,
Voluptatem laudare, honeste et caste
Vivebat, doctrinam moribus commendans.
Neque etiam a me Polemo prætermittetur:
Res enim mira est, et plurimum decantata.
Ac prius ille quidem parum pudicus erat,
Turpisque valde voluptatum servus;
Sed postquam boni amore correptus est,
Nactus consiliarium, quemnam illum dicere nequeo,
Utrum sapientem aliquem, an seipsum, subito
Ita libidinum suarum victor apparuit,
Ut ex his quæ in eo mira sunt unum aliquod narrare libeat.
Meretricem accersivit juvenis intemperans:
Illa autem, ubi ad atrium, ut narrant, prope accessit,
Prominentem Polemonis imaginem,
Quæ venerabilis erat, conspicata,
Statim ipso visu superata, abiit,
Ut vivum reverita eum, qui pictus erat.
Hoc etiam scio multorum ore celebrari:
Spirabat Dion halitu non valde suavi
(Dionem illum dico, de quo multus est sermo),
Atque hoc illi exprobravit quidam ex civibus:
Is autem, ut vidit uxorem, dixit ei:
456-457 « Quidnam hoc? non enim mihi vitium indicasti. »
At illa cum jurejurando: « Omnibus id, inquit,
Viris inesse vitium putabam, non tibi soli. »
Adeo se a viris et ab amicis removerat;
Sunt enim hæc verba indicium castæ indolis.

788 *Πονουμένων*. Vat. πονημάτων.
792 *Ἔζη*. Ita Coisl. et Vat. Mendose edit. ἔξω.
794 *Λαλουμένων*. Vat. θρυλλουμένων.
796 *Καὶ λίαν αἰσχρός*. Ita Coisl. Edit. καὶ σφόδρα γε.
804 *Προκύπτων*. Coisl. et Vat. ὑπερκύπτων. *De quo prospectabat pictura expressus Polemon; quam conspicata, erat namque venerabilis.*
807 *Ζῶντ'*. Mendose edit. ζῶτ'.
812 *Εἶδε*. Ita Coisl. Edit. ἰδεῖν.

METRICA VERSIO.

Statuebat omnis gaudium: huc que tendere
Aiebat, homines quidquid efficiunt boni.
Ac ne putaret quispiam hunc ob gaudia
Id facere, honesta vita erat. Sic dogmati
Opem ferebat castitas morum improbo.
Polemo nec ipse dignus est silentio.
Sermone celebre est omnium namque hoc quoque.
Erat impudicus moribus primo admodum,
Libidinumque servus; at postquam est boni
Amore captus (nescio an suo ipsius
Suasu sit usus, an sophi cujuspiam),
Statim suarum sic faces libidinum
Exstinxit omnes, istud ex miraculis
Ut ejus unum prosequi haud verbis graver.
Scortum vocarat quispiam juvenis salax,
B Ut ergo meretrix atrium tetigit domus,
Polemona pictum prominentem conspicans
(Ore venerando namque erat, perquam et gravi),
Superata solo rettulit visu pedem.
Pictum perinde verita, luce ut præditum.
Quin istud etiam plurimum in lingua est situm:
Dion olebat, ut ferunt, haud suaviter
(Hunc dico fama nobilem). Huic cum quispiam
Hoc exprobrasset, conjugem ut primum suam
Vidit: « Quid? inquit, cur meum morbum mihi
Non indicasti? » Tum, deos testes vocans,
Respondit illa: « Sic olere masculos
Omnes putabam. » Tam procul cunctis viris,
Proculque amicis, ipsa se removerat!
Nam castitatem maximam hic sermo indicat.

Τίς δ' οὐκ ἐπαινεῖ τῶν Ἀλεξάνδρου τόδε;
Ὃς τὰς Δαρείου παῖδας ὡς ἡττημένου
Εἰς χεῖρας εἶλεν· εὐπρεπεῖς δ' εἶναι μαθὼν,
Εἰς ὄψιν οὐκ ἐδέξατ'· εἶναι γὰρ κακοῦ,
Τ' ἀνδρῶν κρατήσανθ' ἧσσον' εἶναι παρθένων.
Ταῦτ' ἐστι τῶν ἐμῶν μὲν οὐδὲν πλησίον·
Ὅμως δ' ἐπαινῶ· καὶ πόθεν; λευκὴν ἰδεῖν
Μορφὴν ἐν Αἰθίοψιν, ἡλίκη χάρις,
Ἢ καὶ θαλάσσης ἐν μέσῳ νᾶμα γλυκύ!
Ὡς δ' ἐν πονηροῖς καὶ κακοῖς διδάγμασιν,
Ἔχειν τι σῶφρον, ἢ μεγίστου θαύματος.
Ὧν γὰρ σεβάσματ' ἐστὶν ἐμπαθέστατα,
Τούτοις τὸ πάσχειν δηλαδὴ καὶ τίμιον.
Καὶ γὰρ θεῶν τιν', οὗ τὸ πάθος, προΐσταται,
A Κακῶν βοηθῷ τοῦ κακοῦ κεχρημένος.
Τίνων ἔρωτες, εἰπέ μοι, καὶ ἀῤῥένων,
Δεῖ γὰρ πλέον τι τοὺς θεοὺς ὑμῶν ἔχειν.
Τίνων Φρυγίσκοι μείρακες καὶ συμπόται,
Ἥδιστον νέκταρ οἰνοχοῦντες ἐκλύτως;
Αἰσχύνομαι γὰρ τοῖς Διὸς μυστηρίοις.
Τίνων, γάμων κλοπαί τε καὶ δεσμῶν ὕβρεις;
Θέατρον αἰσχρὸν καὶ γέλως κεκλημένοις.
Πῶς πάντα ποιοῦσ' αἱ γυναῖκες τὸν Δία,
Ταῦρον, κεραυνὸν, κύκνον, ἄνδρα, θηρίον,
Χρυσὸν, δράκοντα, τὰς ἔρωτος ἐκστάσεις,
Τὸν ὕπατόν τε καὶ κακίστων μήστορα;
Τίς ἡδονῶν δέσποιναν ἡγεῖται θεὸν,
Βωμούς τ' ἐγείρει καὶ ναοὺς παθήμασι;

Quis non illud, inter alia, Alexandri laudet?
Is, cum filiæ Darii, quem vicerat,
In ejus manus venissent, ubi pulchras esse didicit,
Noluit eas coram se introduci: pravi enim esse hominis
Vinci a puellis, postquam viros superavit.
Hæc ad meas res haud prope accedunt:
Sed tamen laudo. Cur hoc? quia albam cernere
Formam in Æthiopibus, quam jucundum,
Aut dulcem in medio mari scaturiginem!
Sic etiam inter prava vivendi præcepta,
Casti aliquid habere, res est maxime mirabilis.
Quorum enim dii libidinosissimi,
His profecto prave affici etiam honestum est.
Nam qui sic afficitur, deorum aliquem vitii sui patronum constituit,
Malum adjutorem mali asciscens.
Quorumnam amores, dic mihi, etiam in masculos arserunt?
Decet enim, ut plus aliquid, quam vos, dii habeant.
Quorum Phrygii juvenes et convivæ,
Suavissimum nectar dissolute fundentes?
Pudet enim me Jovis mysteriorum.
Quorumnam exstitere furta connubii et vinculorum ignominiæ?
Turpe spectaculum et risus his qui vocati fuerant.
Quomodo Jovem mulieres in omnia commutant,
Taurum, fulmen, cycnum, virum, feram,
Aurum, draconem, amoris æstu abreptum,
Summum ac rerum pessimarum consiliarium?
Quis voluptatum dominam existimat deam,
Arasque et templa statuit vitiis?

818 *Τόδε*. Ita Coisl. Edit. τότε.

821 *Εἰς ὄψιν οὐκ ἐδέξατ', εἶναι γὰρ κακοῦ*. Ita Coisl. et Vat. Deerat hic versus in edit.

831 *Θεῶν τιν', ου τὸ πάθος*. Ita Coisl. et Vat. Edit. Θεόν τινες.

832 *Κεχρημένος*. Ita Vat. et Coisl. Edit. κεχρημένοις.

839 *Κεκλημένοις*. Ita Coisl. Edit. mendose, κεκλημένης.

841 *Κύκνον*. Sic Vat. Male edit. κύκλον. Vide supra carm. II, vers. 499, et infra lib. II, sect. II, carm. VII, vers. 92.

842 *Ἐκστάσεις*. Ita Vat. et Coisl., *insanias, furores*. Edit. ἐκτάσεις.

843 *Τὸν ὕπατον*. Ita Jovem appellat Homerus.

METRICA VERSIO.

Magni quis illud non Alexandri probet,
Qui rege natas Persico, quem vicerat,
Tenens, venustas audiens esse, abnuit
Ipsas videre: turpe nimirum ratus
Vinci a puellis, Marte prostratis viris.
Quanquam hæc remota longius sunt a meis,
Tamen ipse laudo. Cur ita? albam cernere
Æthiopes inter plurimum formam juvat,
Dulcisque lymphæ paululum in medio mari:
Præcepta sic et improba inter, quidpiam
Habere casti, maxime mirum arbitror.
Libidinosa nam quibus sunt numina,
Ab his libido plurimi fit scilicet.
Nam quisque numen criminis præses sui
B Statuit, nefandæ pravam opem quærens rei.
Quorumnam amores, dic mihi, etiam masculi?
Vobis deos nam plus habere quid decet.
Quorum Phryges sunt, dic item, adolescentuli,
Qui dulce nectar dissolute porrigunt?
Mysteriorum nam Jovis me suppudet.
Quorum jugalis furta thalami, et vincula,
Fœdum theatrum, risus accitis deis?
In cuncta qui fit feminæ ut vertant Jovem
(Fit taurus, aurum, fit draco, cygnus, fera,
Vir, fulmen, et amor quidquid insanus jubet),
Summum, atque gravium criminum hercle conscium?
Deam esse dominam quis voluptatum putat?
Arasque vitiis maxima et templa exstruit?

Τίνων δὲ νύκτες, νυκτὸς ὄντως ἄξιαι,
Σεμνῶς ἀτίμων συμβόλοις τιμώμεναι;
Ἰθύφαλλοί τε καὶ Φαλλοὶ, γέλως μέσος,
Θεὸν νέον μιγνύντες ἐν τοῖς πλάσμασιν·
Ἃ καὶ λεγόντων ἐγκαλύπτεσθ' ἦν πρέπον,
Ἑρμαφρόδιτοι, Πᾶνες, ἀσχήμων γόνος·
Θεοὶ τραγοσκελεῖς τε καὶ τράγοι τρόπον,
Παρ' οἷς γάμων χορεύτριαι καὶ παρθένοι·
(Δεῖ γὰρ γάμου τι πάσχειν, εἰ καὶ μὴ γάμου).
Παρ' οἷς γαμίζουσ' αἱ καλαὶ τὰς οὐ καλὰς,
A Συνεισφέρουσαι προῖκα, πορνείας πόρον.
Ἡ αἰσχρότης δὲ δαιμόνων τιμή τινος,
Ὡς μηδὲ τὸ φιλάνθρωπον εὔσχημον μένειν.
Ἐντεῦθεν ἔσχεν αἰσχρὰ τὴν παῤῥησίαν,
Πόρνης τέγη μισθώμαθ', ὕβρις ἔννομος.
Ταῖς σφῶν δ' ἑταίραις τὴν Ἀφροδίτην οἱ σοφοὶ
Μορφοῦσιν, ὡς θεοῖντο τῷ σοφίσματι·
Καὶ Φειδία τὰ παιδικὰ ἐν τῷ δακτύλῳ
Τῆς παρθένου γραφέντα· « Πανтάρχης καλός. »
Ἐντεῦθεν ὡς ἀνδρίαι καὶ στρατηγίαι
Λαμπραὶ γραφαῖς τε καὶ κρότοις καὶ συγγραφαῖς,

Quorum illæ noctes, nocte prorsus dignæ,
Religiose turpium rerum signis decoratæ?
Ityphalli, Phalli, et risus interjectus,
Cum deum juvenem suis miscent figmentis,
Quæ omnia occultari deceret:
458-459 Hermaphroditi, Panes, obscena soboles,
Dii hircinos pedes habentes, et ipsi hirci moribus,
Apud quos nuptiarum choros ducunt virgines;
(Oportet enim ut connubii quidpiam subeant virgines, quamvis connubium non sit);
Apud quos venustæ elocant invenustas,
Afferentes pro dote scortationis pretium.
Hæc etiam turpitudo honos est dæmonum alicujus,
Ut ne humanitas quidem honesta maneat.
Hinc turpitudo nacta est libertatem,
Prostibulum præmia, scelus lege permissum.
Suorum etiam scortorum forma Venerem callidi pictores
Effingunt, ut hac arte ipsis divinitatem concilient.
Et Phidias amores suos in annulo
Virginis (Minervæ) scripsit his verbis: « Pantarches formosus. »
Hinc ut res præclare gestæ et bellicæ
Celebrantur picturis, plausibus et historiarum monumentis,

846 *Νύκτες*. Ita Coisl. et Vat. Intelligit *Thesmophoria*, seu *Cerealia* festa in honorem Cereris. Edit. νυκτός.

850 *Ἃ καὶ λεγόντων ἐκκαλύπτεσθ' ἦν*. Ita Coisl. et Benedictini, sed mendose; legendum enim patet, vel ἃ καὶ λεγόντων ἐγκαλύπτεσθ' ἦν, vel ἃ μὴ λεγόντων ἐκκαλύπτεσθ' ἦν. CAILLAU. — Edit. ὃν καὶ ἐγκαλύπτεσθαι. Combef. ὧν καί. *Quæ quidem vel audita pudorem incutere debebant*. Leuv.

851 *Πᾶνες*. Leuv. legit πάντες, non recte.

852 *Θεοί*. Ita Coisl. Edit. Θεῖοι.

854 *Εἰ καὶ μὴ γάμου*. *Quamvis non connubii*, nempe, *spurcitiarum, non legitimi thalami*.

856 *Πόρον*. Ita Coisl. Mendose edit. πόρων. Billius putat hic a Gregorio designari Assyrios, apud quos olim virgines maturæ viro, in publicum productæ, singulis annis venales iis proponebantur, qui uxores ducere vellent; primo pulcherrimæ quæque vendebantur, et ea pecunia, quæ ex pulchrioribus venditis collecta fuerat, aliæ connubio locabantur. Joan. Bohemus, lib. II, *De moribus gentium*, cap. 5.

857 *Ἡ αἰσχρότης*. Coisl. ἡ χρηστότης, et sup. lin., ut edit., quæ lectio si placet, benignitas ea intelligenda est, qua pecunia stupro quæsita deformes elocabant.

858 *Ὡς μηδὲ τό*. Ita Coisl. Edit. ὡς μὴ τό. Ibid. εὔσχημον. Ita Coisl. Edit. ἄσχημον.

859 *Παῤῥησίαν*. Ita Coisl. Edit. παῤῥησίας.

860 *Πόρνης τέγη*. Coisl. πόρνης τε γαῖαν. Combef. τέγη, seu στέγη, *prostibula*. *Ὕβρις ἔννομος*, *scortatio lege confirmata*.

862 *Μορφοῦσιν*. Ita Praxiteles, ut ex Possidio refert Clemens Alexandrinus in *Adhortatione ad gentes*, Cnidiæ Veneris imaginem construens, fecit eam forma similem Cratinæ quam amabat, ut adorarent miseri amicam Praxitelis. Ita pictores olim ad pulchritudinem cujusdam meretricis Venerem effingebant.

863 *Καὶ Φειδία*. Phidias Atheniensis in annulo Jovis Olympii, ut scribit Clemens Alexandrinus (non Minervæ), pusionis sui nomen scripsit

864 *Πανтάρχης καλός*. Ita Coisl. Edit. πάντ' ἀρκεῖ. Combef. πάντ' ἀρκεῖ καλῶς ἐντεῦθεν, quod sic exponit: *hinc* (ea arte) *præclare durant omnia*.

865 *Ἀνδρίαι καὶ στρατηγίαι*. Ita Coisl. Edit. ἀνδρία, στρατηγία.

866 *Λαμπραί*. Ita Vat. et Coisl. Sic etiam Billius in nota scripsit se reposuisse pro λαμπραῖς, quod tamen legitur in edit. Paris.

METRICA VERSIO.

Quorum, oro, noctes, quas nigræ noctes decent,
Fœdorum honeste symbolis turpissimis
Cultæ: veretra et rigida, risus maximus?
(Numinibus aliis nam novum adjungunt deum,
Cujus pudorem nomen et solum incutit.)
Hermaphroditi, Panes, obscœnus satus:
Dii pedibus hirci, moribusque hirci simul.
Connubii apud quos virgines ducunt choros
(Subire thalami quidpiam quoque virgines
Debent), venustæ et invenustas elocant,
Stupri afferentes præmium dotis loco.
B Coliturque dæmon fœditate hac quispiam,
Honesta maneat ne quidem ut benignitas.
Hinc turpitudo repperit licentiam,
Prostibula, pretium; lege permissum hinc scelus.
Scortique formam callidus pictor sui
Dat Veneri, ut arte feminam hac reddat deam.
Sic pusionis Phidias in annulo
Scripsit Minervæ subdolus nomen sui.
Hinc, bellicorum gesta præclara ut ducum
Pinguntur, atque litteris prodi solent ·

Ὡς καὶ τὸ κοινὸν κάλλος. Ἄθρει μοι τόσας
Πόρνας ναοῖς τε καὶ θεοῖς τιμωμένας,
Εὐφρὼ, Φρύνην, Λέαιναν ἐν τῷ θηρίῳ,
(Σεμνὸν γὰρ ἦν καὶ τοὔνομ' ἐν ναοῖς μέσοις),
Τὴν Ἑλλάδος δέσποιναν, ἧς πολὺς λόγος,
Ἐξ Ὑκκάρων φθαρεῖσαν αἰσχρὰν Λαΐδα,
Ἄλλας τε πολλὰς, οὐ γὰρ ἀξιῶ λόγου.
Τούτων μὲν οὖν, βέλτιστε, ὥσπερ εὐφυὴς
Ἀργυρογνώμων, εἴ τι μὲν καλὸν, δέχου·
Ἀπεκλέγου δ' ἃ μή σε ποιεῖ βελτίω·
Τοῖς σοῖς δὲ πᾶσι προστρέχειν διδάγμασι,
Τύποις τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σωφρόνων·
Ὧν ἐλπίς ἐστι καὶ Θεὸς διδάσκαλος,
Κρείσσους νόμους γράφοντες ὧν ἡ χεὶρ γράφει.
A Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν οἱ, τὸ μοιχεύειν κακὸν
Ἄλλων τιθέντων καὶ κολαζόντων νόμῳ,
Αὐτοὶ τὸ τούτου μεῖζον εἰσηγούμενοι,
Μὴ δ' ἐμβλέπειν αἰσχρῶς τε καὶ παθητικῶς,
Εἰς ἓν τιθέντες τῷ τέλει τὴν αἰτίαν,
Ὡς τῷ φονεύειν τὸν χόλον, παρ' οὗ φόνος,
Ὅρκου θ' ἑτοιμότητα τῇ ψευδορκίᾳ·
Ὧν γὰρ κακόν τι χωρὶς οὐ γενήσεται,
Ταῦτ' οὐχ ἐῶντες, καὶ τὰ δεινὰ φεύγομεν.
Οὕτως ἐμοὶ τὸ σῶφρόν ἐστιν ἀσφαλές·
Ἐξ οὗ πολύς μοι καὶ χορὸς τῶν παρθένων,
Ζωὴν ἄσαρκον ἀγγέλων μιμούμενος,
Θεοῦ τε τοῦ συνόντος αὐτῷ καὶ μόνου.
Ὅθεν τί γίνετ'; Ἐς βίον τὸν δεύτερον

Sic propalam posita pulchritudo. Vide mihi tam multas
Meretrices aris et cultu deorum decoratas,
Euphro, Phrynem, Leænam in belluæ forma,
(Venerandum enim erat horum nomen mediis in templis),
Et Græciæ dominatricem, de qua tam multus sermo,
Ex Hyccaris ortam fœdam Laidem,
Aliasque plurimas quas recensere non dignor.
Ex his quidem, vir optime, tanquam egregius
Argenti explorator, si quid boni fuerit, suscipe:
Relega autem, quæ te meliorem non faciunt;
Et ad tua omnia accurre vivendi præcepta,
Et ad exempla pudicorum virorum et mulierum,
Quorum spes et Deus sunt magistri,
Quique leges meliores scribunt, quam quæ manus scribit.
Nos enim, cum adulterium malum esse
Alii statuunt, ac lege puniunt,
Nos majus quidpiam præcipimus,
Ne aspicere quidem turpiter et libidinose,
460-461 Æqualem ducentes fini causam,
Homicidio iracundiam, ex qua homicidium,
Et præceps jurejurandum perjurio.
Nam dum illa, sine quibus malum aliquod non fiet,
Non permittimus, ipsa crimina effugimus.
Sic mihi castitas in tuto est.
Unde mihi frequens virginum chorus,
Qui carnis expertem vitam angelorum imitatur,
Ac Dei ipsius, qui huic choro ac solus quidem adest.
Quid hinc fit? ut ad vitam æternam

867 *Ἄθρει μοι*. Ita Coisl. Edit. ἄθροι μοι.
869 *Ἐν τῷ θηρίῳ*. Ita Vat. et Coisl., qui sup. lin. ῳ τὰ θηρία. Edit. αἰγὸν θηρίον. Leæna, meretrix Atheniensis, Harmodii amica (de qua Athenæus, lib. XIII, cap. 24), sub Veneris forma in templis depicta erat. Combef. αἰνὸν vel ὄργον θηρίον.
872 *Λαΐδα*. Hæc erat scortum ex Hyccaris, Siciliæ oppido, ortum; sic apud Athen. ejusd. lib. eod. cap.
Roboris invicti atque animi sit Græcia quamvis,
Victa tamen formæ paruit illa suæ
Laidis.
878 *Τύποις*. Ita Coisl. Edit. τύπους.
885 *Εἰς ἓν τιθέντες*. Coisl. et Vat. ἴσην, *æquamus æqualia*; quæ tamen non sic accipienda sunt, ut paria crimina esse credamus, cædem et iram, adulterium et turpem aspectum, perjurium et juramentum, sed æque a Christo prohibeantur.
886 *Ὡς τῷ*. Vat. ὡς καί.
892 *Ἄσαρκον*. Ita Coisl. Edit. ἀσάρκων.

METRICA VERSIO.

Sic prostituta forma. Tot scorta inspice,
Queis structa templa, queis honor divum datus,
Euphro, Leænam belluæ in forma, Phrynem
(Erat enim et ipsi nomini in templis honor),
Atque dominantem Græciæ ortam ex Hyccaris
Tantusque de qua sermo, fœdam Laidem:
Aliasque multas, eloqui quas me piget.
Horum ergo, quisquis es bonus mensarius,
Si quid probandum est, accipe; at per quæ nequis
Probitatis aliquid consequi, cuncta improba.
Divinæ at omne sequere doctrinæ genus,
Imitans pudicos, et viros, et feminas,
Magistra queis spes, et Deus: qui scilicet
Meliora scribunt scita, quam scribat manus.
B Nos namque, reliqui sola cum mala censeant
Stupra esse, pœnis istud et plectant scelus,
Progredimur ultra, legibusque edicimus,
Ne spectet oculo feminam quisquam improbo;
Causamque fini jungimus, cædi velut
Iram, ira siquidem cædis est tandem parens,
Orcum et frequentem nectimus perjurio.
Etenim hæc vetantes, sine quibus nihil mali
Exoritur, ipsa crimina in fugam damus.
Sic tuta nobis castitas. Hinc virginum
Habemus agmen maximum, quod se æmulum
Vitæ angelorum, regis et summi exhibet,
Qui degit una hoc cum choro, et solus quidem.
Quid hinc fit? ævum confluant ad alterum

"Απαντα συῤῥεῖν, καὶ ποθεῖν μετάστασιν
Δεσμῶν λυθέντα καὶ νόμων γαμηλίων.
Ἐξ οὗ με Χριστὸς, παρθένου μητρὸς τόκος
Φανεὶς, νόμοις καινοῖσι ποιεῖ παρθένον.
Ἐπεὶ γὰρ ἦλθον εἰς βίον καὶ δέσμιος,
Ῥύσει τὰ ῥευστὰ καὶ φθορᾷ τὰ τῆς φθορᾶς
Γνῶναι βιασθεὶς, ὡς μάθω τὰ κρείσσονα
Ἐκ τῶν ὁρωμένων τε καὶ πλανωμένων·
Χαίρων ἐπανάγων πρὸς Θεὸν τὴν εἰκόνα,
Ἐλευθέρῳ τε καὶ ἀσυνδέτῳ βίῳ,
Μηδὲν λελοιπὼς τῆς ἐμῆς ἴχνος δορᾶς,
Ἀσκόν τιν' ἄλλον ἐν βίῳ φυσώμενον.
"Ολος θ' ὅλῳ τε τῷ Θεῷ κινούμενος,
Πολλῶν μετ' ἄλλων γνησίων συνεμπόρων
Οἳ πρὸς μόνην βλέποντες ἣν ἐλπίζομεν
Ζωὴν, ἀνῆκαν οὐ κόμας οὐδ' οὐσίας
Θεῷ, παρ' οὗ τὰ πάντα, ὧν ἔχουσι δὲ
Τὸ πρῶτον, ἁγνείαν τε καὶ ἀσαρκίαν.
Τὰ Ναζιραίων τῶν νέων συστήματα,
Πλήθοντα καὶ στίλβοντα τοῖς ἔνδον καλοῖς,
"Α παρθένοι τιμῶσι μέχρις αἵματος.
Τί σοι λέγοιμ' ἂν Θέκλαν; ἢ τὴν, ἢ τινὰς,
"Οσαι Θεῷ τὸ κάλλος ἐσφραγισμένον
Τηρεῖν θέλουσαι, κινδύνοις προσέδραμον;
Τὸ δ' οὖν ἀεὶ πᾶσίν τε γνωριμώτατον,
Ὁρᾷς ἀγρύπνους παρθένων ψαλμῳδίας;
Ἀνδρῶν, γυναικῶν, φύσεως λελησμένων·
Οἵων θ' ὅσων τε, καὶ ὅσον θεουμένων!

Confluant omnia, atque hinc migrare cupiant,
Vinculis soluta, et legibus nuptialibus:
Ex quo scilicet me Christus, virginis matris proles
Apparens, virginem novis legibus efficit.
Nam cum vinctus in hanc vitam venerim,
Atque ex fluxione quæ fluxa sunt, ex corruptione quæ sunt corruptionis
Noscere coactus sum, ut discam meliora
Ex aspectabilibus ac vagis et incertis,
Gaudens reduco ad Deum imaginem,
Liberaque et vinclis soluta vita,
Nullum relinquens pellis meæ vestigium,
Velut alium quemdam utrem in vita inflatum,
Totus cum toto Deo communico,
Cum pluribus aliis vitæ germanis sociis,
Qui ad eam solam respicientes quam speramus
Vitam, non comas aut opes dicarunt
Deo, a quo omnia, sed quod habent
Præcipuum, castitatem et sine carne vitam.
Hi Nazaræorum recentium sunt cœtus,
Abundantes et coruscantes internis bonis.
Quæ virgines usque ad sanguinem in pretio habent.
Quid tibi Theclam enarrem? aut illam, aut alias,
Quæcunque Deo pulchritudinem obsignatam
Servare cupientes, etiam pericula libenter susceperunt?
Sed, quod semper ac omnibus notissimum est,
Cernis insomnes virginum psalmodias
Virorum ac mulierum naturæ oblitorum;
Quot et qualium! quam ad divinitatem accedentium!

900 *Τὰ ῥευστά.* Ita Coisl. Edit. τ' ἄρευστα. Leuv. *De fluxione fluxa, de interitu obnoxia interitui cognoscere cogor, ut,* etc.

904 *Ἐλευθέρῳ.* *Per liberam vinclisque solutam vitam.*

907 *"Ολος θ'.* Coisl. ὅλως θ'. Vat. pro ὅλῳ quod sequitur, οἴῳ. Mox κινούμενος. Forte melius κοινούμενος, quod metro non obstat, licet hoc dicant Benedictini. CAILLAU.

910 *Κόμας.* Ita legendum, versu postulante; alludit enim ad Nazaræos Veteris Testamenti, qui comam suam Deo consecrabant.

916 *"Η τήν.* Ita Coisl., *aut illam, aut alias.* Edit. ἤ τιν'.

918 *Τηρεῖν.* Coisl. et Vat. τηροῦσ' ἐδέξαντ' εὐκόλως καὶ κινδύνους.

920 *Παρθένων.* Ita Coisl. et Vat. Edit. πρὸς Θεόν.

922 *"Οσον.* Coisl. ὅσων θεουμένων, *quotquot ad divinitatem accedunt.*

METRICA VERSIO.

Ut cuncta prorsus, hincque migrare expetant,
Thalami soluta legibus et vinculis,
Ex quo parente Christus ortus Virgine,
Me per recentes virginem leges facit.
Nam quando in ævum prodii, et vinctus quidem,
Per fluxa, fluxa, perque labem noscere
Coactus hæc quæ subjacent labi, et neci,
Meliora discam ut per vaga, et quæ cernimus,
Attollo mente lætus effigiem ad Deum,
Per injugatum, liberum et vitæ genus:
Nullam relinquens pellis hic notam meæ,
Inflatum ut utrem quempiam in vita, a Deo
Sed incitatus unico, cum plurimis
Aliis comitibus optimis sanctæ viæ;
Vitam intuentes jugiter qui cœlitem
Christo dicarunt, non comam, aut opes suas,
Sed castitatem corporis, cui nil habent
Quod comparari possit in bonis suis.
Hos Nazaræos dico, qui novo agmine
Omnes abundant conditis intus bonis,
Quæ sanctæ honorant virgines usque ad necem.
Quid Theclam, et omnes cæteras narrem tibi,
Quæ dum Tonanti conditam formam student
Servare, vitæ maxima in discrimina
Venere? Sed, quod omnibus notissimum,
Noctu ne cernis ut canat laudes Deo,
Naturæ uterque sexus oblitus suæ?
Quot, quamque sancti? cernis angelicum chorum,

Σύμφωνον, ἀντίφωνον ἀγγέλων στάσιν
Δισσὴν, ἄνω τε καὶ κάτω τεταγμένην,
Θείας ὑμνῳδὸν ἀξίας καὶ φύσεως;
Οὕτω μὲν οὖν ἁγνεία σοι τιμητέα,
Λόγοις τοσούτοις καὶ τύποις, πρὸς οὓς βλέπων,
Ἅγνιζε σαυτὸν, ὡς Θεοῦ δέξῃ νόμους
Φρονήσεως δὲ πάντα μὲν τὰ τοῦ λόγου.
Τί γὰρ φρονήσεως δίχα τῶν αἰνουμένων;
Πρῶτον δὲ καὶ μέγιστον, εἰδέναι Θεὸν,
Ἔργῳ λόγῳ τε γνησίως τιμώμενον·
Πηγὴ γὰρ αὕτη πᾶσι καὶ σωτηρία.
Θεὸς νοεῖται μέν τισιν, εἰ καὶ μετρίως·
Ὑπ' οὐδενὸς δὲ φράζετ', οὐδ' ἀκούεται,
A Ὅσον πέρ ἐστι, κἄν τις οἴηται λίαν.
Παρεμπίπτει γὰρ, ὡς ἀχλὺς, τῷ σκέμματι
Ἀεί τι τῶν ἐμῶν τε καὶ ὁρωμένων·
Ὅπερ ὑπερβὰς συγγένωμαι τῷ Θεῷ,
Ὡς καὶ κρατῆσαι καὶ πεπεῖσθαι τοῦτ' ἔχειν
Ὅπερ λαβεῖν ἔσπευδον, οὐ κάμνων ἔτι.
Θεὸν τὸ μὴ σέβειν μέν ἐστ' ὀλοώτατον,
Μηδ' αἰτίαν τιν' εἰδέναι πρώτην ὅλων,
Ἐξ ἧς τὰ πάντα καὶ προῆλθε καὶ μένει,
Τάξει τ' ἀφράστῳ καὶ λόγῳ τηρούμενα.
Ὁ δ' ἔστιν οἴεσθ' εἰδέναι, βλάβη φρενῶν,
Πλὴν εἰ καθ' ὑδάτων τις ἡλίου σκιὰν
Βλέπων, νομίζοι προσβλέπειν τὸν ἥλιον·

462-463 Concinentem et angelis respondentem chorum
Duplicem, in cœlo et in terra ordinatum,
Divinæ laudatorem majestatis et naturæ?
Sic igitur tibi castitas colenda
Has ob rationes, et exempla, quæ quidem considerans,
Expurga te ipsum, ut Dei leges accipias.
Ad prudentiam autem attinent quæcunque sunt rationis.
Quid enim sine prudentia laudabile?
Ac illud quidem primum et maximum est, Deum noscere,
Opere ac sermone illum sincere colendo:
Hæc enim omnia fons et salus omnibus sunt.
De Deo quidem cogitant nonnulli, etsi mediocriter:
De illo autem, quantus est, nemo dicendo explicat,
Aut audit, etiamsi in hoc multum quis sibi tribuat.
Considerationi enim intercidit, velut nebula,
Semper aliquid meorum et eorum quæ videntur;
Quod quidem superans conjungar cum Deo,
Ut teneam ac certus sim me habere
Quod apprehendere conabar, nihil amplius laborans.
Deum non colere res est miserrima,
Nec nosse primam aliquam omnium causam,
Ex quo omnia prodiere et permanent,
Ordine non enarrabili et ratione conservata.
Quod autem sit (Deus) scire sibi videri, vulnus est mentis,
Nisi quis forte solis umbram in aquis
Intuens, solem intueri sibi videatur,

923 *Σύμφωνον*. *Concinentem et respondentem angelicum chorum*, aut simul, aut alternis vicibus canentem angelicum chorum.
926 *Μὲν οὖν*. Coisl. *μὲν ἡ*.
928 *Ἅγνιζε σαυτόν*. Alludit ad Israelitas quibus, antequam legem acciperent, divinitus mandatum est, ut sese biduo sanctificarent, ac vestimentorum suorum labes abstergerent, ut habetur Exodi XIX. BILL.
929 *Τὰ τοῦ Λόγου*. *Quæcunque sunt rationis*. Billius, *quæ cuncta diximus*, nempe *virtutum exempla, quæ in medium attulimus*. Combef. *Prudentiæ sunt, prudentia nituntur, quæcunque doctrinæ Christianæ* (ex Evangelii norma) *sunt*. Id enim λόγος, sic absolute.
935 *Ὑπ' οὐδενός*. Alludit ad Mercurium Trismegistum, qui Deum quidem cogitari quoquo modo posse ait, at oratione explicari nullo modo posse. BILL. In eadem est sententia Plato.
937 *Παρεμπίπτει*. Ita Coisl. et Vat. Edit. παρειστρέχει.
939 *Ὅπερ ὑπερβάς*. Ita Coisl. Edit. ὅ πως. Billius ᾧ πῶς ὑπερβάς. Quæ sunt verba pii hominis gementis ob res corporeas, quæ ipsius menti in divina contemplatione defixæ se ingerunt.
940 *Κρατῆσαι*. Ita Coisl. Edit. κρατεῖσθαι.
942 *Ὀλοώτατον*. Coisl. et Vat. ἀθλιώτατον.
944 *Ἐξ ἧς*. Ita Coisl. Edit. ἐξῆς.

METRICA VERSIO.

Qui nunc simul, nunc vicibus alternis canit,
Partim deorsum positus, et partim supra,
Sine fine summi concinens laudes Patris?
Sic est colenda corporis tibi castitas
Per ista dicta, per typos, quos intuens,
Ut scita capias Numinis, mentem expia.
Prudentiæ autem sunt quidem quæ diximus
Cuncta; hac remota quidnam enim laudabile?
At munus ejus maximum, nosse est Deum,
Hunc ore colere, rebus, et non subdole.
Est namque fons hic omnibus, certa et salus.
Hunc cogitare quispiam exigue potest;
Audire sed non, quantus est, nec eloqui,
B Quantumlibet vane sibi hoc persuadeat.
Ut nebula semper hic enim se interjicit
Aliquid meorum, visui et quæ subjacent.
Superare quis det hoc mihi, ut jungar Deo,
Certusque jam sim, quod bono hoc vere fruar,
Quod capere avebam, non laborans amplius?
Miser est profecto quisquis haud colit Deum,
Nescitque quamdam principem causam omnium,
Quæ procrearit omnia, et miro ordine
Miraque sophia servet hæc quæ condidit.
At scire quid sit, qui putat, mente excidit,
Atque est perinde, solis ut si quis videns
Umbras in undis, hunc putet se cernere;

Ἢ καὶ πυλῶνος κάλλος ἐκπεπληγμένος,
Τὸν δεσπότην οἴοιτο τῶν ἔνδον βλέπειν.
Ἄλλος μὲν ἄλλου καὶ ποσῶς σοφώτερος,
Ὃς πλεῖον αὐγῆς ἔσπασε, πλείω βλέπων·
Κάτω δ' ὅμως ἅπαντες ἀξίας Θεοῦ,
Ὃν φῶς καλύπτει, οὗ σκότος προΐσταται.
Ἣν καὶ ζόφον τέμνῃ τις, ἀνταστράπτεται
Τοῦ φωτὸς ἄκρου δευτέρῳ προβλήματι.
Διπλοῦν δ' ὑπερέχειν οὐ μάλ' εὐπετὲς σκέπας
Ὃς πάντα πληροῖ καὶ ἄνω παντὸς μένει,
Ὃς νοῦν σοφίζει, καὶ νοὸς φεύγει βολάς,
Ἕλκων ἀεί με πρὸς ὕψος ὑπεκδρομεῖ
Θεὸν μάλιστα καὶ νοεῖν μὲν καὶ σέβειν,
Δεικνὺς τὸ φίλτρον ἐν ζέσει τῶν ἐντολῶν.

A Ζητεῖν δ' ὅ ἐστι, μηδὲ πάντη, μηδ' ἀεί,
Μήτε προχείρως πᾶσι γυμνοῦν τὸν λόγον.
Τὸ μὲν λεγέσθω τοῦ Θεοῦ καὶ σὺν φόβῳ·
Τὸ δ' ἔνδον ἔστω κείμενον, καὶ νῷ μόνῳ
Σέβοιτο κρυπτὸν, ἀψόφως τιμώμενον.
Τῷ δ' οὖς ἀνοίγοιτ', ἣν διδάσκῃ τις λόγος,
Ἧττον γὰρ οὖς, ἢ γλῶττα κίνδυνον φέρει.
Τὸ δ' ὕστερον δεοίμεθ' ἐκμαθεῖν σαφῶς,
Λυθέντος ἡμῖν τοῦ πάχους· νῦν δ', ὡς σθένος,
Σαυτὸν καθαίρειν καὶ νεοῦν λαμπρῷ βίῳ·
Δέξῃ γὰρ οὕτω καὶ Θεὸν νοούμενον.
Ναῷ Θεὸν δὲ προστρέχειν ἅπας λόγος·
Ἁγνοῦ γὰρ ἁγνός ἐστιν οἰκητήριον.
Οἱ μὲν λογισμοὶ μικρὸν εἰς γνῶσιν Θεοῦ.

Aut vestibuli pulchritudinem admirans,
Arbitretur dominum eorum, quæ intus sunt, cernere.
Alius quidem alio quadam ex parte sapientior,
Qui plus lucis traxit, plura intuens;
At omnes pariter infra dignitatem Dei
Quem lux abscondit, cui tenebræ præeunt.
Si quis tenebras secet, fulguratur
Summi luminis secundo velamine.
Duplex autem velum penetrare non admodum facile est.
Qui cuncta replet et supra omnia manet,
464-465 Qui mentem illustrat et mentis fugit conatus,
Trahens me semper in altum prætercurrit.
Deum maxime cogita et cole,
Ostendens amorem fervida mandatorum observatione.
Quærere autem quid sit, nec ubique, nec semper convenit,
Nec facile cuivis ea de re mentem tuam aperire.
Aliquid de Deo dicatur et quidem cum timore.
Aliquid etiam intus sit repositum, et sola mente
Colatur absconditum, sine strepitu, honore affectum.
Alicui auris aperiatur, si quæ doceat oratio.
Minus enim auris quam lingua periculum affert.
Quod autem superest, rogemus ut discamus quidpiam perspicue
Soluta crassitie corporis. At nunc quantum potes,
Expurgare te ipsum et innovare cures splendida vita.
Sic enim Deum apprehendes mente conceptum.
Deum ad suum templum accurrere, omnium est vox.
Puri namque purum esse debet habitaculum.
Ratiocinationes parum conferunt ad cognitionem Dei:

950 *Οἴοιτο τῶν ἔνδον*. Leuv. videtur legisse τὸν ἔνδον, *Herum ipsum intra ædes abditum intueri se arbitretur.*

952 *Πλείω*. Coisl. πλεῖον.

954 *Οὗ σκότος προΐσταται*. *Ante quem stant tenebræ.* Priore versiculi parte alludit ad illud psal. CIII: *Amictus lumine sicut vestimento*; posteriore autem ad illud psal. XVII: *Posuit tenebras latibulum suum.*

955 *Ἣν καί*. Ita Coisl. Edit. ἢ καί.

956 *Προβλήματι*. Ita Coisl. Conjectura emendaverat Billius.

959 *Βολάς*. *Radios.*

960 *Ὑπεκδρομεῖ*. Coisl. et Vat. ταῖς ὑπεκδρομαῖς. — Ita Benedictini; sed metrum prorsus deficit, cum ὕψος sit trochæus, et non iambus, ut requiritur. Forte legendum foret: Ἕλκων ἀεί με ταῖς πρὸς ὕψος ὑπεκδρομαῖς. CAILLAU.

961 *Θεὸν μάλιστα*. Coisl. Θεὸν νοεῖν μὲν ὡς μάλιστα, καὶ σέβειν. Ad marg. ut in edit.

966 *Μόνῳ*. Ita Coisl et Vat. Edit. μόνον.

968 *Τῷ δ' οὖς*. Coisl. τὸ δ' οὖς.

969 *Ἧττον*. Ita Coisl. Edit. ἧττων.

970 *Τὸ δ' ὕστερον*. *Postremo.*

973 *Δέξῃ*. Ita Coisl. Edit. δέξει.

974 *Ναῷ Θεὸν δὲ προστρέχειν*. Ita Vat. Edit. Θεὸν δὲ νῷ καί, etc. Coisl. ναῷ δὲ Θεόν.

METRICA VERSIO.

Valdeque mirans atrium pulchræ domus,
Dominum videre credat idcirco ædium.
Præcedat alter alterum sophia licet,
Qui nempe lucis plus trahit, plura intuens,
Infra Dei omnes dignitatem sunt tamen:
Quem lumen operit, ante quem fusus nigror;
Tenebrasque si quis disseeet, velo statim
Summi secundo luminis perstringitur.
Non facile porro scinditur velum duplex.
Qui cuncta complens altior cunctis manet,
Docensque mentem, mentis aspectum fugit:
Trahens in altum dum celer se proripit.
Deum quidem tu cogita, et cole maxime,
Philtrum, obsequendo legibus, monstrans tuum:

B At parce, quid sit ipse, ubique, quærere,
Semperque, cunctis verba nec fundas levis.
Quiddam loquaris de Deo, idque cum metu
Quiddam sit intus conditum, strepitu sine
Clausum, quod ima mente persancte colas.
Ad aliud aures arrigas, si quis docet.
Auris pericli, lingua quam, minus parit.
Quod restat, ora planius post ut scias
Soluta mole corporis; nunc te expia,
Sancteque vivens innova quantum potes.
Sic namque, quem mens concipit, sumes Deum
Ad purum is autem concito accurrit gradu
Puri domus nam purus est; summi Dei
Ad notionem ratio non multum facit:

Λόγῳ γάρ ἐστι πᾶς λόγος ἀντίστατος.
Στρεπτὴν δὲ πίστιν οὑμὸς οὐκ ἔχει λόγος·
Τὸ δ' ἐξέχεσθαι τοῦ λαλουμένου μέγα.
Ὃς μὲν γὰρ ἠγάπησε, καὶ στερχθήσεται·
Ὃς δ' ἠγάπηται, καὶ ἔνοικον λαμβάνει.
Οὗ δ' ἐστὶν, οὐκ ἔνεστι μὴ φῶς τυγχάνειν·
Φωτὸς δὲ πρῶτον αὐτὸ γιγνώσκειν τὸ φῶς.
Οὕτω τὸ φίλτρον πρόξενον καὶ γνώσεως·
Ἥδ' ἔστ' ἀμείνων εἰς ἀλήθειαν τρίβος,
Τῆς ἐν λόγῳ τε καὶ στροφαῖς τιμωμένης.
Ὃ δ' οὖν ἐφικτὸν, τοῦτο καὶ δηλώσομεν.
Ἄναρχον, Ἀρχὴ, Πνεῦμα, Τριὰς τιμία,
Ἀναίτιον, γεννητὸν, ἐκπορεύσιμον·
Πατὴρ τὸ μέν· τὸ δ' Υἱὸς, αὐτὸς καὶ Λόγος·
A Τὸ δ' οὐ μὲν Υἱὸς, Πνεῦμα δ' οὐσίας μιᾶς.
Εἷς ἐκ τριῶν Θεός τε καὶ κοινὸν σέβας·
Οἷς καὶ τὸ θνητὸν τῆς πλοκῆς ἐκλύομαι.
Ταῦτ' ἢν σέβῃς μοι καὶ κρατῇς, σεμνῷ βίῳ
Ῥίψας ἅπασαν τὴν κάτω βίου ζάλην,
Λόγῳ τ' ἀληθεῖ καὶ μίσει τῶν πλασμάτων
Ἄνω τε τάξῃ, καὶ γένοιό μου πλέον,
Ὡς ἂν τύχοις πλείονος παῤῥησίας.

ΙΑ'. *Πρὸς κόσμον διαλογισμός.*

Ἐρώτ. Δικάζομαί σοι, κόσμε. Τίς, πόθεν πάρει,
Πρῶτον δίδαξον, καὶ ὅποι καταστρέφεις.
Ῥοιζεῖς δὲ πῶς με κύκλος ὡς μύρμηκ' ἄγων;
Ἀπόκρ. Οὐκ οἶδ' ὅθεν προῆλθον, ἐκ Θεοῦ δέ γε.

Cuivis enim rationi est ratio opposita.
Flexilem autem fidem mea non admittit doctrina:
Verum hærere revelatis, quiddam est maximum.
Qui enim dilexerit, et ipse diligetur:
Qui autem dilectus fuerit, is Deum hospitem accipit.
Ubicunque Deus est, non potest lux non esse.
Porro lucis pars prima est cognoscere lucem.
Sic amor nobis conciliat cognitionem;
Eaque longe melior ad veritatem via,
Quam quæ in disputationibus et argutiis versatur, estque in pretio.
Quod igitur percipi potest, id tibi manifestabimus.
Principii expers, Principium, Spiritus, Trinitas veneranda,
Expers causæ, Genitus, Procedens.
Primus Pater est; secundus Filius, idem et Verbum:
Tertius vero non quidem Filius, Spiritus autem ejusdem essentiæ.
Unus ex tribus (personis) Deus, et communis cultus,
Quibus mortali nexu exuor.
Hæc si religiose colas et teneas, honesta vita
466-467 Abjiciens omnem terrenæ vitæ tempestatem,
Per doctrinam veram et odium fabularum
Sursum effereris, atque utinam me altius,
Ut majorem consequaris libertatem.

XI. *Dialogus cum mundo* *.

Interr. Litem moveo tibi, munde. Quis et unde sis,
Primum doceto, et ad quem finem tendas.
Cur me impetu volvis instar circuli, quasi formiculam?
Respons. Non novi unde processerim, at certe a Deo.

* Alias Bill. 101, pag. 179.

977 *Λόγῳ γάρ.* Huic simile est id quod ait infra in Tetrast., carm. XXXIII, vers. 12: Λόγῳ παλαίει πᾶς λόγος.

978 *Οὑμός.* Ita habet Vaticanus codex, quasi ὁ ἐμός. Edit. ὁ ὑμός.

979 *Τὸ δ' ἐξέχεσθαι.* *Hærere nudæ fidei simplici assensu, missa argumentorum contentione.* Billius, *hærere Numini.*

982 *Τυγχάνειν.* Vat. λαμβάνειν. *Is non potest non esse lucis particeps.*

988 *Ἄναρχον.* Ita Coisl. et Vat. Edit. ἄναρχος. Mox Coisl. μία Τριάς.

990 *Αὐτός.* Coisl. οἶος, *unicus.*

991 *Οὐσίας μιᾶς.* *Unius substantiæ.*

992 *Καὶ κοινὸν σέβας.* *Commune Numen.*

993 *Ἐκλύομαι.* Hoc est, *in quorum nomine baptizor.*

994 *Σεμνῷ.* Vat. λαμπρῷ.

997 *Μου.* Ita Coisl. Edit. μοι.

METRICA VERSIO.

Nam ratio quævis alteram pugnantem habet.
Doctrina at horret flexilem fidem mea·
Hærere vero Numini est res maxima.
Nam diligetur, qui Deum dilexerit.
Dilectus autem hunc hospitem interne capit.
Ubicunque porro sit Deus, lux est quoque.
Pars prima porro lucis est, lucem ut scias.
Sic notionem charitas nobis parit.
Estque ista multo melior ad verum via,
Quam sermo scitus, et leves argutiæ.
Nunc jam, potest quod percipi, exponam brevi.
Anarchus, Arche, Spiritus, sacra Trinitas:
Causa carens, et Genitus, atque Prodiens.
Pater ille: Natus rursus hic, Verbumque item:
Spiritus at alter: unius substantiæ
B Deus unus, idem et cultus omnino in tribus
Mortale per quos exuo vinclum. Colas
Tu si ista, teneas et proba vita, procul
Hujusce vitæ turbinem pellens, fide
Veraque, et odio fabularum turpium,
Sursum locaberis: utinam meque altius,
Fiducia inde major ut surgat tibi.

XI. SERMOCINATIO CUM MUNDO.

(*Billio interprete.*)

Interr. Lis, munde, tecum est nunc mihi. Primum doce
Quis ortus, et quis terminus tandem tibi:
Me quique volvis, orbis ut formiculam?
Respons. Processerim unde, nescio: certe ex Deo.

Καταστρέψω δ' εἰς κρεῖσσον. Οὐ ῥοιζῶ δέ σε,
Ἀλλ' αὐτὸς ὢν ἄκοσμος, ὑβρίζεις ἐμέ.
Ἐρ. Πῶς οὖν σὺ μὲν πέπηγας, ἄστατος δ' ἐγώ;
Ἀπ. Ἐγὼ μὲν ἐκτός εἰμι, καὶ τίς ἡ χάρις;
Σὺ δ' ὢν θελητής, εἰ θέλεις, ἔχεις πλέον.
Ἐρ. Καλῶς· τὰ δ' ἐκτὸς τίς φέρει; *Ἀπ.* Τί [γὰρ κακόν;
Ὕλη τάδ' ἐστὶ τοῖς καλοῖς σωτηρίας.
Ἐρ. Ἢ κρεῖσσον αὐτὸν αἰτιᾶσθ'; *Ἀπ.* Οὕτως ἔχει.

ΙΒ'. *Περὶ τοῦ ἐπικήρου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.*

Κόσμε φίλ', οὐ φίλε πάντα, τί μ' ὡς τροχὸς ἀμφι- [έλικτος
Ῥοιζηδὸν φορέεις ἀντιπορευόμενον,
A Μύρμηχ' ὡς ὀλίγον, πικρὴν φορὴν ἀσχαλόωντα;
Ἔμπα γε μὴν φορέεις τόσσον ἐόντα, τόσος.
Οἶδα μὲν ὡς Θεόθεν σὺ Θεοῦ κλέος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
Χριστοῦ χειρὶ πάγην, πλεκτὸς ἀπ' ἀμφοτέρων,
Οὐρανίων χθονίων τε. Τὸ μὲν δέμας ἔνθεν ἐτύχθη·
Ψυχὴ δ' αὖ μεγάλου ἐστὶν ἄημα νόου.
Ἀλλὰ καὶ ὡς πολλοῖσιν ἐλαύνομαι ἔνθα καὶ ἔνθα
Πήμασιν ἐξ ἐμέθεν, πήμασι δυσμενέος.
Δελφὶς δ' ὡς ἐπὶ χέρσον ἁλίδρομος, ἠέρι θνήσκω.
Κόσμε, παρῆλθον ἐγώ, λαὸν ἄτρωτον ἄγοις.

ΙΓ'. *Περὶ τοῦ αὐτοῦ.*

Ἀλλήλους μὲν ἐγώ τε καὶ ὁ χρόνος, ὡς πετεηνὰ
Ἢ νέες ἐν πελάγει ἀντιπαρερχόμεθα,

Desino autem in melius. Non te volvo,
Sed tu inscitus probro me afficis.
Int. Quomodo igitur tu quidem fixus es, ego vero instabilis sum?
Resp. Ego quidem extra sum: sed quænam est hæc gratia?
Tu vero tui compos, si vis, habes amplius.
Int. Bene; at externa quis gubernat? *Resp.* Quid in eis est mali?
Sunt hæc optimis hominibus salutis materies.
Int. Num præstat, ut se quisque culpet? *Resp.* Sic est.

XII. *De naturæ humanæ fragilitate* *.

Amice munde, non tamen omnino amice, cur me, ut turbo versatilis,
Violenter raptas in contraria euntem,
Velut parvam formicam, jactatione acerba dolentem?
Me talem abripis, cum tantus ego sim et tu talis.
Equidem scio ex Deo te Dei gloriam esse. Sed et ipse
Christi factus sum manu, ex duobus conflatus,
Cœlestibus et terrenis. Ac corpus quidem hinc formatum:
Anima autem magnæ spiraculum est mentis.
Sed tamen plurimis jactor huc et illuc
Ærumnis a me ipso, ærumnis ab hoste.
Velut delphin in terra, mari assuetus, in aere morior.
Munde, ego præterii; populum invulneratum transmitte.

468-469 XIII. *De eodem argumento* **.

Nos invicem, ego et tempus, velut aves
Aut naves in mari præterimus;

* Alias Bill. 25, pag. 95. ** Alias Bill. 26, pag. 95.

XI. 7 Ἄστατος. *Instabilis, mutationi obnoxius.*

8 *Ἐκτός εἰμι.* Id est, *corpus, quod solummodo agatur, moveatur, cujus laus nulla sit;* τὸ ἐντός, *anima, qua homo* θελητής, *voluntate præditus, agens libere.*

10 *Τὰ δ' ἐκτός. Corpora autem quis agit?*

11 *Τάδ' ἐστί.* Sic Vat. Edit. τότ', et ad marg. τὸ δ'.

XII 4. *Τόσσον.* Coisl. sup. lin. τοσοῦτον ὄντα, τοσοῦτος ἐών. *Me, cum tantus sim, tu ipse tantus rapis.* Quibus verbis suam præ mundo præstantiam declarat, et sequentibus confirmat. Non certe, ut Billius et eum secutus doctus Gaulyer, *tantillum tantus.* In prima editione Billius, pro *tantillum,* verterat *tantum,* atque etiam observat in nota, hominem a Gregorio non μικρὸν κόσμον, ut cum Democritus appellat, sed μέγαν κόσμον appellari.

11 *Ἁλίδρομος. Maris cursor, maris incola.* Aristoteles, lib. VIII, cap. 2, *De hist. anim.*, delphinum diutius in terra vivere posse scribit, quod spirandi facultate sit præditus.

METRICA VERSIO.

In melius autem desinam; nec volvo te:
Immundus at tu me probro contra afficis.
Int. Quinam ergo, quæso, fixus es, non ast ego?
Resp. Extra quidem ipse sum: quænam est hæc gra- [tia?
At, velle cum sit, amplius, si vis, habes.
Int. Externa vero quis vehit? *Resp.* Quod hæc ma- [lum?
Sunt hæc salutis optimis viris seges.
Int. Ut me ergo culpem præstat? *Resp.* Istud scili- [cet.

XII. DE NATURÆ HUMANÆ FRAGILITATE.

(*Billio interprete.*)

Dic mihi, munde fugax, quid me ut versatilis orbis
Vi trahis, adversam dum tibi carpo viam,
B Formicam velut exiguam, quam motio torquet?
* Tantillum tantus me tamen ipse trahis.
Tu certe divinum opus es, tu gloria: at ipse
Sum quoque opus Christi, textus et ex superis,
Et simul ex imis; hinc ortum nam mihi corpus:
Mens autem est flatus Numinis ætherei.
Casibus innumeris tamen hinc ego jactor et illinc,
Quos ego, quosque mihi vis inimica parit.
Aereque amissa morior delphinus ut unda.
Præterii: populum, munde, rege incolumem.

XIII. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Billio interprete.*)

Ut volucres, celeresque per æquora lata carinæ,
Mundum ego, me mundus præterit instabilis

Ἔσταδὸς οὐδὲν ἔχοντες· ὃ δ' ἤμπλακον, οὐ παραθρέξει,
Ἀλλὰ μένει· ζωῆς τοῦτο μογηρότατον.
Οὐδ' ὅ τι εὔξομ' ἔχω, ζῆσαι πλέον, ἠὲ λυθῆναι·
Τάρβος ἐπ' ἀμφοτέροις· ὧδε δὲ φράζεό μοι.
Ζωή μοι πολύμοχθος ἁμαρτάσιν. Εἰ δὲ θάνοιμι,
Αἲ αἲ, τῶν προτέρων οὐδὲν ἄκος παθέων.
Εἰ ζωὴ τόδε σοι τεκμαίρεται, ἧς τόσον ἄχθος,
Οὐδὲ τὸ λυθῆναι λῦσιν ἔχει καμάτων,
Κρημνὸς δ' ἀμφοτέρωθε. Τί ῥέξομεν; ἦ τόδ' ἄριστον,
Λεύσσειν πρὸς σὲ μόνον, σήν τ' ἀγανοφροσύνην.

ΙΔ'. *Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.*

Χθιζὸς ἐμοῖς ἀχέεσσι τετρυμένος, οἶος ἀπ' ἄλλων
Ἥμην ἐν σκιερῷ ἄλσεϊ, θυμὸν ἔδων.
Καὶ γάρ πως φιλέω τόδε φάρμακον ἐν παθέεσσιν,
Αὐτὸς ἐμῷ θυμῷ προσλαλέειν ἀκέων.
Αὖραι δ' ἐψιθύριζον ἅμ' ὀρνιθέεσσιν ἀοιδοῖς,
Καλὸν ἀπ' ἀκρεμόνων κῶμα χαριζόμεναι,
Καὶ μάλα περ θυμῷ κεκαφηότι. Οἱ δ' ἀπὸ δένδρων
Στηθομελεῖς, λιγυροὶ, ἠελίοιο φίλοι,
Τέττιγες λαλαγεῦντες ὅλον κατεφώνεον ἄλσος.
Πὰρ δ' ὕδωρ ψυχρὸν ἐγγὺς ἔκλυζε πόδας,
Ἦκα ῥέον δροσεροῖο δι' ἄλσεος. Αὐτὰρ ἔγωγε
Τὼς ἐχόμην κρατερῶς ἄλγεος, ὡς ἐχόμην.
Τῶν μὲν ἄρ' οὐκ ἀλέγιζον, ἐπεὶ νόος, εὖτε πυκασθῇ
Ἄλγεσιν, οὐκ ἐθέλει τέρψιος ἀντιάειν.
Αὐτὸς δὲ, στροφάλιγξιν ἐλισσομένοιο νόοιο,
Τοίην ἀντιπάλων δῆριν ἔχων ἐπέων·

Nihil stabile habentes : quod autem peccavi, non præteribit,
Sed manet ; quod quidem in vita molestissimum.
Nec quid optem habeo, diutius vivere, an solvi :
Pavor utrinque. Sic autem mecum considera.
Vita mihi valde peccatis molesta. Quod si moriar,
Heu, heu ! priorum nulla jam malorum medela ;
Si hoc tibi portendit vita, cujus tantum est onus,
Nec solvi quidem solutio est molestiarum :
Sed utrinque præcipitium. Quid faciemus? Illud profecto optimum,
Ad te solum, Deus optime, et tuam misericordiam respicere

XIV. *De humana natura* *.

Heri meis molestiis confectus, solus ab omnibus
Sedebam in umbroso nemore, animum peredens.
Amo enim hanc medicinam in mœrore,
Animum ipse meum tacitus alloqui.
Stridebant auræ una cum canoris volucribus :
Dulci ex ramis arborum concentu oblectabant
Quamvis valde afflictum : ex arboribus autem
Molliter modulantes, sonoræ, solis amicæ,
Cicadæ cantibus totum nemus personabant.
Unda etiam frigida pedes prope alluebat
Leniter fluens per roscidum nemus. At ego,
Sicut prius, vehementi dolore afficiebar.
Nihil ista curabam. Nam mens, ubi ingruunt
Dolores, non libenter oblectamenta suscipit.
Ipse autem, cum turbinibus mens circumageretur
Hanc contrariorum dictorum pugnam instituebam :

* Alias Bill. 14, pag. 86.

XIII. 11 *Τί ῥέξομεν; ἦ.* Vat. τί ῥήξομαι; ἦ.
XIV. 1 *Χθιζός.* Duo Regg. et Coisl. χθιζόν.
5 *Αὖραι δ' ἐψιθύριζον.* *Susurrabant, resonabant.*
7 *Κεκαφηότι.* Comb. κεκμηκότι.
8 *Στηθομελεῖς.* Sic Regg. 39, 990, 991, 992, 993, Vat. et Coisl. qui sup. lin. τῷ στήθει μελίζοντες. Edit. στηλομελεῖς.
10 *Ἐγγὺς ἔκλυζε.* Reg. 990 ἐγγύθι κλύζε.
12 *Τώς.* Vat. τόσσ'. Al. ὡς. Mox, pro κρατερῶς, Reg. 99⁰ κραταίως. Idem ἀνίης pro ἄλγεος. Reg. 991 κραταιῶς ὡς, ἐχόμην ἀνίης.
16 *Ἔχων.* Duo Regg. ἔχον.

METRICA VERSIO.

At non prætereunt, sed stant, quæcunque patravi :
Quo nihil in vita tristius esse potest.
Quidque optem haud habeo, vitamve an funera ; parte
Namque ab utraque gravis concutit ossa tremor.
Vita mihi noxas cumulat : rursumque medela est,
Si moriar, vitiis omnis adempta meis.
Hoc mihi portendit si vita onerosa, labores
Nec rursum solvit vita soluta meos.
Quid faciam? hoc unum superest mihi scilicet, ut tu,
Rex bone, sis oculos jugiter ante meos,

XIV. DE HUMANA NATURA.

(*Billio interprete.*)

In nemus umbriferum, confectus corda dolore,
Solus ego hesterna luce profectus eram.
Namque meos luctus levat hæc medicina, dolorque,
Cum tacitus mecum colloquor ipse, cadit.
Aura susurrabat tenuis, volucresque canoræ
Fundebant avido gutture mille sonos.
Quinetiam cantu circum nemus omne sonabat,
Quem rauca ex viridi fronde cicada dabat.
Denique per tacitam labens sine murmure silvam,
Tingebat nostros frigida lympha pedes.
Ast ego, læta licet, prorsus nihil ista morabar :
Tantus amor luctus pectore fixus erat !
Nam cum mens querulo semel est obsessa dolore,
Ad læta occlusas tunc habet illa fores.
In partes variasque animum distractus, et illuc
Huc quoque me versans talia dicta dabam :

Τίς γενόμην, τίς δ' εἰμὶ, τί δ' ἔσσομαι; Οὐ σάφα οἶδα. A
Οὐδὲ μὲν ὅστις ἐμοῦ πλειότερος σοφίην.
Ἀλλ' αὐτὸς νεφέλῃ κεκαλυμμένος ἔνθα καὶ ἔνθα,
Πλάζομαι οὐδὲν ἔχων, οὐδ' ὄναρ, ὧν ποθέω.
Πάντες γὰρ χθαμαλοὶ καὶ ἀλήμονες, οἷσι παχείης
Σαρκὸς ἐπικρέμαται κυανέη νεφέλη.
Κεῖνος δ' ἐστὶν ἐμεῖο σοφώτερος, ὃς πλέον ἄλλων
Ἤπαφεν ἧς κραδίης ψεῦδος ἑτοιμολόγον.
Εἰμί. Φράζε τί τοῦτο; Τὸ μὲν παρέθρεξεν ἐμεῖο·
Ἄλλο δὲ νῦν τελέθω, ἀλλ' ἔσομ', εἴ γ' ἔσομαι.
Ἔμπεδον οὐδέν· ἔγωγε ῥόος θολεροῦ ποταμοῖο
Αἰὲν ἐπερχόμενος, ἑσταὸς οὐδὲν ἔχων.
Τίπτε με τῶνδ' ἐρέεις; τί δέ σοι πλέον εἰμὶ, δίδαξον.
A Καὶ νῦν τῇδε μένων, δέρκεο μή σε φύγω.
Οὔτε δὶς ὂν τοπάροιθε, ῥόον ποταμοῖο περήσεις
Ἔμπαλιν, οὔτε βροτὸν ὄψεαι, ὃν τοπάρος.
Ἦν πάρος ἐν χροῒ πατρὸς, ἔπειτά μ' ἐδέξατο μήτηρ,
Ξυνὸν δ' ἀμφοτέρων. Ἔνθεν ἔπειτα κρέας
Ἄκριτον, ἄβροτον, αἶσχος ἀνείδεον, οὔτε λόγοιο,
Οὔτε νόου μετέχον, μητέρα τύμβον ἔχον.
Δὶς ταφέες, ζώοντες ἐπὶ φθορῇ. Ἣν γὰρ ὁδεύω
Ζωὴν, τήνδ' ὁρόω τῶν ἐτέων δαπάνην,
Ἥ μοι γῆρας ἔχευεν ὀλοίϊον. Εἰ δέ με κεῖθι
Αἰὼν οὐ φθινύθων δέξεται, οἷα φάτις,
Φράζεο μὴ ζωὴ μὲν ἔχῃ μόρον, ἡ δὲ τελευτὴ
Ζωή σοί γε πέλῃ, ἔμπαλιν ἢ δοκέεις.

Quis fuerim, quis sim, quid futurus sim, non clare perspicio,
Sed nec aliquis, qui me sapientia superet.
Sed ipse nebula coopertus huc et illuc
Erro, nihil habens, nequidem per somnium, eorum quæ cupio.
470-471 Omnes enim abjecti et errabundi sumus, quibus crassæ
Carnis incumbit cœrulea nebula.
Ille autem me sapientior, qui præ cæteris
Ejecit e corde suo loquax mendacium.
Sum. Quid hoc? quæso: pars quidem jam a me effluxit.
Aliud nunc sum: aliud autem ero, si quid ero.
Nihil firmum et certum: ego unda sum turbidi fluminis,
Semper progrediens, nihil habens stabile.
Quid me horum esse dices? quid tibi amplius sim, edoce.
Et nunc hic manens, ne effugiam, vide.
Nec bis, quam ante trajecisti, undam fluminis trajicies,
Nec rursus eumdem, ac prius, hominem videbis.
Eram prius in carne patris: postea excepit me mater
Communem utriusque. Inde postea carnis
Moles indigesta, non homo, sed informis fœditas, nec rationis,
Nec mentis particeps, matrem habens pro tumulo.
Bis sepelimur. Vivimus in corruptione. Quam enim percurro
Vitam, hanc video annorum esse impendium,
Ut quæ mihi invexerit perniciosam senectutem. Quod si me illic
Ævum immortale excipiet, ut oraculis constat,
Vide an non vita mortem habeat, mors autem
Vita tibi sit, aliter atque opinaris.

19 *Αὐτός*. Tres Regg., Coisl. et Vatic. αὔτως. Coisl. sup. lin. μάτην.

20 *Πλάζομαι οὐδὲν ἔχων*. *Aveo enim Deum cognoscere: nec tamen sapientiæ ipsius perspiciendæ facultas ulla est.* Dixi: Sapiens efficiar, at illa (sapientia) longius recessit a me magis quam erat (*Eccle*. VII, 24).

22 *Κυανέη*. Coisl. sup. lin. μέλαινα σκοτία.

23 *Ὃς πλέον*. Tres Regg. et Coisl. ὃν πλέον.

24 *Ἤπαφεν*. Sup. lin. Coisl. ἠπάτησε. Mox ἑτοιμολόγον. Int. ταχυλόγον. Combef. legit ἐτυμολόγον, et vertit: *Decepit cordis ejus falsa opinio, rationem reddens rerum originis*. Gaulyer: *Qui præ cæteris præcipitem sui cordis errorem fefellit*. Hoc propositum Gregorii videtur, ut Ecclesiastis sententiam explanet, qui *cuncta vanitatem vanitatum, et spiritus præsumptionem* appellat.

26 *Ἄλλ' ἔσομ'*. Sic legerunt Benedictini, ut patet ex versione, licet hanc in textu emendationem prætermiserint. CAILLAU.

28 *Ἐπερχόμενος*. Ita quatuor Regg. et Coisl. Edit. ἐνερχόμενος.

37 *Δὶς ταφέες*. *Bis sepelimur*, primo quidem in utero matris, qui est instar tumuli, deinde in terra post mortem. Ita carm. seq., vers. 133, Ἐκ τύμβοιο θορὼν ἐπὶ τύμβον ὁδεύω. *E tumulo ad tumulum rapide feror.*

42 *Πέλῃ*. Tres Regg. et Coisl. πέλοι. Mox ἔμπαλιν. Int. τοὐναντίον.

METRICA VERSIO

Quis prius ipse fui, quis sum, quis eroque, nec ipse B
Novi, nec sophiæ me quoque laude prior.
Sed vagor huc illuc, caligine tectus opaca,
Nil horum, quæ mens nostra requirit, habens.
Nam quibus impendet carnis densissima nubes,
Sunt humiles omnes, sunt inopesque vagi.
Ac magis hic sapiens, quem veri pectus inane
Decipit, et promptum fundere verba, magis.
Sum. Quid, quæso? Mei jam pars effluxit: at istud
Sum nunc: atque aliud post ero, si modo ero.
Nil ego sum firmi, rapidi sed fluminis instar
Volvor, et instabilis semper ad ima fluo.
E tribus his quidnam potius sim, dic age: teque,
Hic quamvis positus, conspice ne fugiam.
B Quas semel, haud iterum fluvii transmiseris undas,
Qui semel, haud iterum conspicietur homo.
In patre ante fui; cepit me postea mater:
Ex utroque simul post caro factus ego.
Non homo, sed labes informis, muta, carensque
Mente: mihi tumuli mater et instar erat.
Sic duo mi tumuli, vivoque in funera: quodque
Vitæ obeo, annorum certa ruina mihi est.
Hinc mihi canities fusa est; post funera vero
Sic mihi, quam memorant, vita perennis erit.
Dispice num vita hæc mors sit tibi, mors quoque rursus
Vita: secus quamvis forsitan ipse putes.

Οὐδὲν ἔφυν. Τί κακοῖσι δαμάζομαι, ὥς τι πεπηγός; A
Τοῦτο γὰρ ἡμερίων ἄτροπόν ἐστι μόνον,
Συμφυὲς, ἀστυφέλικτον, ἀγήραον. Ἐξότε κόλπων
Μητρὸς ὀλισθήσας πρῶτον ἀφῆκα δάκρυ,
Ὀσσατίοις, οἵοις τε συναντήσασθαι ἔμελλον
Πήμασι, δακρυχέων πρὶν βιότοιο θίγω!
Χώρην μέν τιν' ἄθηρον ἀκούομεν, ὥς ποτε Κρήτην,
Καί τινα καὶ κρυερῶν ἀλλοτρίην νιφάδων·
Θνητῶν δ' οὔ ποτέ τις τόδ' ἐπεύξατο, ὡς ἀδάμαστος
Τοῦδε βίου στυγερῶν ἔνθεν ἀπῆλθε μόγων.
Ἀδρανίη, πενίη τε, τόκος, μόρος, ἔχθος, ἀλιτροὶ,
Θῆρες ἁλὸς, γαίης, ἄλγεα, πάντα βίος.
Πήματα μὲν καὶ πάμπαν ἀτερπέα πόλλ' ἐνόησα,
Τῶν δ' ἀγαθῶν οὐδὲν πάμπαν ἄμοιρον ἄχους,
Ἐξέτι τοῦ, ὅτε μοι πικρὴν ἐπομόρξατο ποινὴν
Γεῦσίς τ' οὐλομένη, καὶ φθόνος ἀντιπάλου.
Σοὶ μὲν δὴ, σὰρξ, τοῖα δυσαλθέϊ, εὐμενέοντι
Ἐχθρῷ, καὶ πολέμῳ οὔποτε λυομένῳ,
Θηρὶ πικρὸν σαίνοντι, πυρὶ ψύχοντι, τὸ θαῦμα!
Θαῦμα μέγ', εἴ ποτ' ἐμοί γ' ὕστατον εὐμενέοις.
Ψυχὴ, σοὶ δ' ἄρ' ἔπειτα λελέξεται ὅσσ' ἐπέοικε.
Τίς, πόθεν, ἢ τί πέλεις; τίς δέ σε νεκροφόρον
Θήκατο, καὶ στυγερῇσι πέδαις ἐνέδησε βίοιο,
Ἐς χθόνα βριθομένην πάντοθε; Πῶς ἐμίγης
Πνεῦμα πάχει, σαρξὶν δὲ νόος, καὶ ἄχθεϊ κούφη;
Ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις μάρναται ἀντιθέτως.

Nihil sum. Cur ergo malis premor, ut firmum aliquid?
Hoc autem solum est in hominibus non varium et inconstans,
Sed innatum, inseparabile, non senescens. Ex quo matris
Elapsus sinu, primam effudi lacrymam,
In quot et quantas incursurus eram
Calamitates, illacrymans antequam vitam attingerem!
Regionem quamdam feris carere audivimus, ut olim Cretam,
Aliquam etiam a frigidis nivibus liberam:
At mortalium nullus unquam gloriatus est, quod expers
Tristium hujus vitæ molestiarum hinc discederet.
Morbus, paupertas, partus, mors, inimicitiæ, improbi,
Feræ maris et terræ, dolores, omnia hæc vita sunt.
Mala multa novi omnino expertia lætitiæ,
At bonum nullum omnino expers mœstitiæ,
Ex quo mihi acerbam inussit pœnam
Perniciosus gustus et inimici invidia.
472-473 Hæc tibi, caro, dicta sint, non facile sanabili, blando
Hosti, a bello nunquam desistenti,
eræ crudeliter blandienti, igni, res mira, refrigeranti:
Valde mirabor, si vere mihi amica tandem aliquando fueris.
Anima, tibi deinceps dicentur, quæ conveniunt.
Quæ et unde, quidnam es? quis te mortuum circumferre
Jussit, et molestis vitæ vinculis alligavit
Vergentem semper ad terram? Quomodo mista es
Crasso, quæ spiritus es, et carni mens, et oneri levis?
Hæc etiam pugnant inter se adversis frontibus.

51 *Ἐπεύξατο.* Int. ἐπεκαυχήσατο.

56 *Οὐδὲν πάμπαν.* Reg. 993 πάμπαν οὐδέν.

57 *Ἐπομόρξατο.* Reg. 992 ἐνομόρξατο.

61 *Θηρὶ πικρὸν σαίνοντι, πυρὶ ψύχοντι, τὸ θαῦμα.* Sic in Reg. 39, aliisque duobus codicibus legitur. In edit. vitiose θηρὶ ψυχρῷ.

62 *Εὐμενέοις.* Sic duo Regg. et Coisl. Edit. εὐμενέεις. Totum hunc locum Int. Coisl. exponit quemadmodum a nobis est redditus. Σοὶ μὲν οὖν, ὦ σὰρξ, τοιαῦτα· θηρίον ἥμερον ὁμοῦ καὶ ἀτίθασσον, φίλον καὶ πολέμιον, ἄσπονδον, ἐν ταὐτῷ πικραῖνον καὶ ἀνάψυχρον, ὃ καὶ θαυμάσιον, καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπερθαύμαστον, εἴ ποτέ μοι καὶ ὕστατον διατιθείης εὐμενέως. *Tibi igitur, o caro, talia; bellua mansueta simul et aspera, amica et infesta, implacabilis, in eodem amaritudinem afferens et refrigerationem, quod mirum est, et mirandum prorsus, si unquam mihi amica fueris. — Ac belluæ,* inquit Bill., *perapposite comparari potest, adulatorie quidem mulcenti, cæterum non sine magno dolore interdum mordenti.*

64 *Ἤ τί…* Duo Regg. εἴ τι. Mox, νεκροφόρον. Sic animam appellat, qua sublata, corpus nihil aliud est quam cadaver.

66 *Βριθομένην.* Int. βαρουμένην.

METRICA VERSIO.

Nil sum; cur ergo tanquam firmissima quædam
Res, adeo sævis opprimor usque malis?
Namque homini hoc tantum firmum est, expersque senectæ,
Inde ex quo nascens fletibus ora rigat:
Per lacrymas testans, quas vitæ in limine fundit,
Quotnam illum maneant agmina dura mali.
Est regio, ut quondam Cretæa, ignara ferarum,
Est alia hibernæ nescia terra nivis:
At vacua adversis quod vitæ tempora rebus
Clauserit, haud quisquam dicere jure queat.
Morbus, pauperies, partus, mors, hostis, iniqui:
Quasque feras etiam terra vel æquor alit.
Ac nullis sociata bonis mala plurima vidi:
At bona nulla, quibus non mala juncta forent
B Inde ex quo ultrices pœnas mihi pestifer esus
Attulit, et sævi dæmonis invidia.
Ista tibi sint dicta, caro, medicabilis ægre,
Hostis blanda, omni tempore bella gerens:
Ac fera damnose mulcens, et frigidus ignis.
Quæ, mihi si faveas, res nova prorsus erit.
Eia age! Mens; nam te nunc alloquar, atque ea dicam,
Quæ fore narratu non aliena puto.
Quidnam es, o mea mens? et quis tibi contigit ortus?
Atque cadaver olens quis tibi ferre dedit?
Quis solidis vitæ astrinxit gravibusque catenis,
Pendentem assidue lumina fixa solo;
Ut crasso flatus, carni mens juncta, levisque es
Duro oneri? Pugna est nam gravis inter ea.

Εἰ μὲν δὴ σάρκεσσιν ὁμόσπορος ἐς βίον ἦλθες,
  Ὢ μοι συζυγίης τηλόθεν οὐλομένης!
Εἰκὼν εἰμὶ Θεοῖο, καὶ αἴσχεος υἱὸς ἐτύχθην·
  Αἰδέομαι τιμῆς μητέρα μαργοσύνην.
Ῥεῦσις γάρ μ' ἐφύτευσεν, ὁ δ' ἔφθιτο· νῦν βροτός· αὖθις
  Οὐ βροτὸς, ἀλλὰ κόνις· ἐλπίδες ὑστάτιαι.
Εἰ δὲ σύ γ' οὐρανίη, τίς, ὅθεν; ποθέοντα δίδαξον.
  Εἰ μὲν ἄημα Θεοῦ καὶ λάχος, ὡς φρονέεις,
Ῥίψον ἀτασθαλίην, καὶ πείθομαι. Οὐ γὰρ ἔοικε
  Τοῦ καθαροῦ ῥυπαρὴν ἔμμεναι, οὐδ' ὀλίγον.
Οὐδὲ γὰρ ἠελίοιο λάχος σκότος, οὐδὲ πονηροῦ
  Πνεύματος αἰγλῆεν ἔκγονον ἐξεφάνη.
Πῶς δ' ὀλοοῦ Βελίαο τινάγμασι τόσσον ἐλαύνῃ,
  Καίπερ ἐπουρανίῳ Πνεύματι κιρναμένη;
Εἰ γὰρ τοῖον ἔχουσα βοηθόον ἐς χθόνα νεύεις,
  Αἲ αἲ τῆς ἀκράτου σῆς ὀλοῆς κακίης!
Εἰ δ' οὔ μοι Θεόθεν σὺ, τίς ἡ φύσις; ἦ μέγα τάρβος,
  Μή ποτε μαψιδίῳ κύδεϊ φυσιόω.
Πλάσμα Θεοῦ, παράδεισος, Ἐδὲμ, κλέος, ἐλπὶς, ἐφετμὴ,
  Ὄμβρος ὁ κοσμολέτης, ὄμβρος ὁ πυρσοπόλος,
Αὐτὰρ ἔπειτα νόμος, γραπτὸν ἄκος· αὐτὰρ ἔπειτα
  Χριστὸς ἑὴν μορφὴν ἡμετέρῃ κεράσας,
Ὥς κεν ἐμοῖς παθέεσσι παθὼν Θεὸς, ἄλκαρ ὀπάζοι,
  Καί με Θεὸν τελέσῃ εἴδεϊ τῷ βροτέῳ.
Ἀλλ' ἔμπης ἀδάμαστον ἔχω μένος, ἐς δὲ σίδηρον
  Αὐτοφόνῳ μανίῃ σπεύδομεν, ὥστε σύες

Quod si cum carnibus sata in vitam venisti,
  Heu! conjunctionem mihi jampridem perniciosam!
Imago Dei sum, et turpitudinis filius factus sum:
  Pudori mihi est, mater decoris cupiditas.
Fluxus me genuit: is corruptus est: nunc homo: rursus
  Non homo, sed cinis: hæ spes extremæ.
Quod si cœlestis es, quænam et unde? scire aventem doce.
  Si flatus Dei es, ejusque hæreditas, ut sentis,
Projice vitium, et credam: non enim convenit
  Eam quæ ex puro est orta, vel leviter sordidam esse.
Non enim a sole caligo oritur, nec mali
  Spiritus fetus apparuit splendidus.
Quomodo nefarii Beliæ tantis impulsibus agitaris,
  Quamvis divino spiritui mista sis?
Nam si tantum habens adjutorem in terram vergis,
  Heu! meram et perniciosam tuam malitiam!
Sin autem mihi ex Deo non es, quæ tua natura? valde profecto metuo
  Ne inani gloria inflatus sim.
Figmentum Dei, paradisus, Eden, gloria, spes, præceptum,
  Imber mundi exstinctor, imber igneus:
Tum postea lex, scriptum remedium: rursus tandem
  Christus formam suam nostræ immiscuit,
Ut morbis meis patiens Deus auxilium ferat
  Meque deum efficiat forma sua humana.
474-475 Sed tamen indomitum habeo animum, ac in ferrum,
  Instar apri, furore mei ipsius homicida, ruo.

72 *Αἰδέομαι. Pudet me honoris mei matrem*, hoc est, *imaginis divinæ, petulantem et impudicam carnis libidinem dicere vel cogitare.*

76 *Λάχος. Hæreditas: si a Deo data es, si Dei munus*, etc.

87 *Πλάσμα Θεοῦ.* Adjumenta et beneficia Dei erga hominem enumerat. Primum paradisum in Eden plantavit; deinde hanc ei primam gloriam infudit, ut ad imaginem suam eum conderet. Tum adjumenti causa mandatum ei imposuit, cujus observationi immortalitatis consequendæ spes promittebatur. Quin etiam, cum a mandato recessisset, ne sic quidem omni ope destitutum reliquit; verum pluribus disciplinæ generibus, tam publicis quam privatis, impietates et flagitia eorum, quibus nefarie offendebatur, juste vindicans, sic paulatim eos ad agnitionem sui instituit; atque undis quidem obrutum orbem exitio tradidit: fulminibus autem Sodomitarum exsecrandam libidinem oppressit, urbesque in cinerem redegit. Postea aliud medicinæ genus, hoc est, scripta lex per Moysem inducta est; ac denique remedium omnium valentissimum ac præstantissimum, summæque bonitatis plenum, ipse in plenitudine temporum, a sinu paterno minime excedens unigenitus Filius, divinam naturam humanæ copulavit, totus toti personaliter arcano modo unitus, quo nimirum Deus impassibilis manens humana parte perpetiens, passionibus meis mederetur. Bill.

91 *Αὐτοφόνῳ.* Coisl. Int. et Reg. 991 ἀλληλοφόνῳ.

METRICA VERSIO.

Si vitæ, cum carne simul sata, prodis in auras:
  Quam procul est nexus pestifer iste mihi!
Numinis effigies sum labe exorta: decusque,
  Proh pudor! eximium fœda libido parit.
Corruptum semen me genuit; nunc homo, rursus
  Non homo, sed spes est ultima nostra cinis.
Sin tu cœlestis: quinam tibi, dic, precor, ortus?
  Si pars, ut sentis, flatus et ipsa Dei es,
Crimina dum pellas, credam id: namque edita puro
  Quæ sit, eam cuncta labe carere decet.
Nam neque sol tenebras edit, nec pneumate pravo
  Spiritus exoritur splendidus atque bonus.
Qui rabidus porro tam te quatit hostis et urget,
  Spiritus æthereus cum sit ab axe tibi?
Namque ope nixa licet tali si vergis ad ima,
  Heu! quanta est vitii copia visque tui!
Si non orta Deo es, tibi quæ natura? Verendum
  Est animos inflet ne mihi vanus honor.
Plasma Dei, paradisus, Eden, spes, gloria, lexque,
  Mundum imber delens, igneus imber item.
Legibus a scriptis demum est medicina petita:
  Atque Deo Genitus denique factus homo:
Ut patiens nostris ferret medicamina morbis,
  Sanctaque nos faceret numina, factus homo.
Sed tamen indomitum est robur mihi: nec secus atque
  Trux aper, in ferrum concitus ipse ruo

Τίπτ' ἀγαθὸν βιότοιο; Θεοῦ φάος; Ἀλλ' ἄρα καὶ τοῦ A
Εἴργει με φθονερὴ καὶ στυγερὴ σκοτίη.
Οὐδὲν πλεῖον ἔμοιγε. Τί δ' οὐ πλέον ἐστὶ κακοῖσιν;
Αἴθε γὰρ ἶσον ἔχον, καὶ μάλα περ μογέων!
Κεῖμ' ὀλιγοδρανέων· τάρβος δέ με θεῖον ἔκαμψε·
Τέτρυμ' ἠματίαις φροντίσι καὶ νυχίαις.
Οὗτος ὁ βρισαύχην με καὶ ὕπτιον ὦσεν ὀπίσσω,
Λὰξ ἐπέβη. Σὺ δέ μοι δείματα πάντα λέγε,
Τάρταρον ἠερόεντα, πυριφλεγέθοντας, ἱμάσθλας,
Δαίμονας, οἳ ψυχῶν πράκτορες ἡμετέρων.
Μῦθος ἅπαντα κακοῖσι, τὸ δ' ἐν ποσὶ μοῦνον ἄριστον·
Οὐδὲν ἐπιστρέφεται τῆς βασάνου κακίη.
Λώϊον ἦν ἀλιτροῖσιν ἐς ὕστερον ἔμμεν' ἄτιτα,
Ἢ ἐμὲ νῦν κακίης πήμασιν ἀσχαλάαν.
Ἀλλὰ τί μοι, βροτέων τί δέ μοι τόσον ἄλγε' ἀείδειν;
Ἡμετέρης γενεῆς πᾶσιν ἔπεστιν ἄχος.
Οὔ μοι χθὼν ἀτίνακτος, ἅλα κλονέουσιν ἀῆται.
Ὧραι δ' ἀλλήλαις εἶξαν ἐπεσσύμεναι.
Νὺξ ἦμαρ κατέπαυσε, τὸ δ' ἤχλυσεν ἠέρα χεῖμα.
Ἄστρασιν ἠέλιος, ἠελίῳ δὲ νέφος
Κάλλος ἀπημάλδυνε, παλίζωος δὲ σελήνη·
Αὐτὰρ ὅγ' ἡμιφανὴς οὐρανὸς ἀστερόεις
Καὶ σύ ποτ' ἀγγελικοῖσιν, Ἑωσφόρος, ἦσθα χοροῖσι,
Βάσκανε, νῦν δ' ἔπεσες αἶσχος ἀπ' οὐρανίων

Ecquod vitæ bonum? Dei lux? sed ab illa
Arcent me invidæ et odio dignæ tenebræ.
Nulla ad me utilitas redit. Ecquod est in quo non me superent mali:
Utinam enim illis æqualis essem, quamvis valde laborans!
Jaceo languidus: metus me divinus percussit:
Conficior diurnis ac nocturnis sollicitudinibus.
Ille me superbus supinum impulit retro,
Et calcibus protrivit. Tu vero mihi narra omnia metuenda,
Nigrum Tartarum, igneos Phlegethontes, flagella
Dæmones animarum nostrarum carnifices.
Fabula omnia improbis, et quod ante pedes positum, id optimum.
Nihil profecto mutatur propter tormenta improbitas.
Satius esset improbos in posterum esse impunitos,
Quam me nunc nequitiæ pœnas deflere.
Sed quid mihi, quid tantopere necesse est mortalium ærumnas canere?
Generis nostri omnibus mala sunt communia.
Non mihi terra immobilis est: mare agitant venti:
Horæ sibi invicem cedunt depulsæ:
Nox diei finem affert: aerem obscurat tempestas:
Sol astris, soli nebula
Decorem auferunt: reviviscit autem luna:
Cœlum stelliferum dimidia sui parte apparet.
Et tu aliquando angelicis choris intereras, Lucifer
Invide, nunc autem probrum e cœlis cecidisti.

95 *Καὶ τοῦ.* Reg. 992 καὶ τό.

97 *Οὐδὲν πλεῖον ἔμοιγε.* Id est, *nihilo melius mihi est* (ob virtutis studium) *quam aliis; imo meliora omnia impiis eveniunt.* Easdem querelas de impiorum prosperitate in viris sanctis, in Davide et prophetis passim reperies.

101 *Βρισαύχην.* Super lin. Coisl. μεγάλαυχος. Forte ὑψαύχην, *erecta cervice.*

103 *Πυριφλεγέθοντας.* Ita tres Regg. Int. πυρίνους ποταμούς. Coisl. sup. lin. ποταμοὺς τοῦ ᾅδου. Edit. περιφλεγέθοντας.

106 *Ἐπιστρέφεται.* Reg. 991, sup. lin. αἰσχύνεται, et ad marg. φροντίζει.

107 *Ἄτιτα.* Coisl. sup. lin. ἀτιμώρητα. Int. Coisl. Βέλτιον ἦν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὰς ἐκεῖθεν τιμωρίας διαφυγεῖν, ἢ ἐμὲ νῦν ἀσχαλάαν καὶ ἀνιᾶσθαι κακοῖς. *Melius esset peccatoribus ævi futuri pœnas effugere,* B *quam me nunc molestiis et ærumnis conflictari.* Billius hoc velle Gregorium putat: *Multo melius actum iri cum peccatoribus, si in hac vita, quæ brevi finem habitura est, cum ipso multas acerbitates perferrent, quam ut ad æternas pœnas reservarentur.* Mallem priorem Billii interpretationem: *Tametsi impii et nefarii homines de hujus vitæ prosperitate sibi gratulentur, me contra miserum existimare soleant, qui multis in vitæ curriculo calamitatibus afficiar; revera tamen præstabilius est magisque expetendum in hac vita excruciari, quam scelerum pœnas in altero ævo expendere.*

111 *Ἅλα.* Ita tres Regg., Coisl. et Chig. Edit. mendose ἀλλά.

112 *Ὧραι. Horæ.* Potest etiam intelligi *de anni partibus.*

METRICA VERSIO.

Quodnam hujusce bonum vitæ est? lux; dira tamen me C
Caligo, invidiæ plenaque, pellit ab hac.
Plus ego nil habeo: quid non malus amplius autem?
Namque utinam saltem pars foret æqua mihi!
Oppressus jaceo: divinus me timor angit,
Conficior curis nocte dieque miser,
Me sternit, pedibusque terit vir quisque superbus,
Segnisque; ac mihi tu, quæ metuenda, refer.
Tartara nigra nimis, Phlegethontes, verbera dira,
Dæmonas obscenæ carnificesque animæ.
Cuncta mali hæc rident, et amant præsentia tantum;
Non curat pœnas gens scelerata graves.
Utilius pravis esset post funera pœnas
Non dare, quam pœnas hic dare me sceleris.
Ast hominum quid ego, quid nostræ incommoda gentis
Colligo? Res plane nulla dolore vacat.
Non terra intrepida est, quatitur sed turbine venti,
Inque vicem cedunt tempora prompta sibi.
Nox tegit atra diem, tempestas æthera fuscat:
Astrorum obscurat sol radiansque decus.
Sol tegitur nebulis, redivivaque luna resurgit:
Dimidiaque polum parte sui latitat.
Angelicos etiam cœtus, tu Lucifer, inter
Qui fueras, supera lapsus es arce miser.

Ἵλαθί μοι, βασίλεια κυδνή, Τριάς, οὐδὲ σὺ πάμπαν
Γλῶσσαν ἐφημερίων ἔκφυγες ἀφραδέων.
Πρόσθε Πατήρ, μετέπειτα Παῖς μέγας, αὐτὰρ ἔπειτα
Πνεῦμα Θεοῦ μεγάλου, βάλλετ' ἐπεσβολίαις.
Ποῖ στήσεις με φέρουσα κακοφραδὲς ἔνθε μέριμνα;
Ἵστασο. Πάντα Θεοῦ δεύτερα. Εἶκε λόγῳ.
Οὐ δέ με μαψιδίως τεῦξεν Θεός. Ἔμπαλιν ᾠδῆς
Ἵσταμαι· ἡμετέρης τοῦτ' ὀλιγοφρενίης.
Νῦν ζόφος, αὐτὰρ ἔπειτα λόγος, καὶ πάντα νοήσεις,
Ἢ Θεὸν εἰσορόων ἢ πυρὶ δαπτόμενος.
Ὥς μοι ταῦτ' ἐπάεισε φίλος νόος, ἄλγος ἔπεσσεν.
Ὀψὲ δ' ἀπὸ σκιεροῦ ἄλσεος οἴκαδ' ἔβην,
Ἄλλοτε μὲν γελόων ἑτερόφρονα, ἄλλοτε δ' αὖτε
Κῆρ ἄχεϊ σμύχων, μαρναμένοιο νόου.

A ΙΕ'. *Περὶ τῆς τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου εὐτελείας.*

Τίς γενόμην; τίς δ' εἰμί; τί δ' ἔσσομαι οὐ μετὰ δηρόν;
Πῆ δὲ φέρων στήσεις πλάσμα μέγ', Ἀθάνατε,
Εἴ τι μέγ', ὡς μὲν ἔγω γε ὀΐομαι, οὐδὲν ἐόντες,
Ὀφρὺν μαψιδίως τείνομεν ἠμέριοι.
Εἰ τόδε μοῦνον ἔοιμεν, ὅσον πλεόνεσσι πέφανται,
Ζωῆς δ' ὀλλυμένης, μηδὲν ἔχοιμι πλέον.
Πόρτις μὲν διάλυξεν ἑὸν κευθμῶνα τεκούσης,
Καὶ σκαίρει, γλυκερόν τ' οὖθαρ ἀνακραδάει.
Καὶ τριετὴς ζυγὸν ἦρε, καὶ εἴρυσεν ἄχθος ἀπήνης,
Αὐχένα δ' αὐχενίῳ κάρτεϊ μίξε μέγαν.
Νεβρὸς δ' αἰολόδερμος, ἐπὴν διὰ γαστρὸς ὀλισθῇ,
Αὐτίκα μητρὸς ἑῆς πὰρ ποσὶ θῆκε πόδα,

Propitia mihi sis, Trinitas, venerandum regnum : ne tu quidem
Linguam hominum insipientium effugisti.
Primo Pater, deinde magnus Filius, tum postremo
Spiritus magni Dei, conviciis impugnatur.
Quo me tandem hinc abreptum feres, inconsulta sollicitudo?
Desine. Deo omnia inferiora. Cede verbo.
Non me frustra Deus formavit. Hic jam carmen
Retexo : hæc pusillo animo nostro tribuenda sunt.
Nunc tenebræ : rursus postea ratio, et omnia perspicies,
Aut Deum videns, aut igne cruciatus.
476 477 Postquam hæc mihi cecinit amica mens, dolorem concoxi.
Sic sero e nemore umbroso domum redii,
Nunc quidem me irridens, quod aliter sensissem : nunc rursus
Cor mœrore macerans, mente secum pugnante.

XV. *De exterioris hominis vilitate* *.

Quis natus sum? quis sum? quis abhinc non longe futurus sum?
Ubi statues magnum tuum figmentum, o Immortalis!
Si quid tamen magnum est, ut equidem arbitror, cum nihil simus,
Frustra supercilium homines tollimus.
Si id tantum simus, quod plerisque apparet,
Amissa vita, nihil amplius habebo.
Vitulus e matris suæ utero exsilit,
Et saltat, et dulcia premit ubera.
Triennis jugum subit, et pondus plaustri trahit,
Cervicemque magnam collari inserit.
Hinnulus varia pelle, ubi ex alvo cecidit,
Statim matris suæ pedi pedem jungit,

* Alias Bill. 15, pag. 88.

125 *Ποῖ*. Schol. Ποῦ με φέρουσα στήσεις, ὦ κάκιστα βουλευομένη μέριμνα; ἐνταῦθα στῆθι. His verbis velut suam temeritatem reprimit, quod ausus sit Trinitatem, quæ ab omni injuria immunis est, in earum rerum classem adjungere, quæ variis incommodis atque injuriis pateat. Ibid. κακοφραδές. Reg. 991. Coisl. sup. lin. κακόβουλε. Mox ἔνθε. Duo Regg. et Coisl. ἔνθα.

125 *Ἔμπαλιν ᾠδῆς ἵσταμαι*. Int. Coisl. παραφρονῶν λαλῶ τῶν πρώην εἰρημένων ἀντίῤῥοπα.

Argumentum. *Postquam superiore carmine*, inquit Cyrus in argumento hujus carminis, *de humana natura ea, quæ convenire videbantur, exposuit Gregorius, nunc ærumnas et vilitates, ac miserias, quæ eam comitantur, enumerat atque exaggerat, sicque arrogantiam hominum, fastum et insolentiam comprimit. Extremis vitæ Gregorii temporibus conditum videtur hoc carmen.*

3 *Οὐδὲν ἐόντες*. Reg. 990 et Chig. ἐόντας.

METRICA VERSIO.

Quod dicam, rogo, sancta Trias, ignosce : pepercit
Hæretici prorsus nec fera lingua tibi.
Ante Pater rabidæ sensit convicia linguæ :
Post Genitore satus, Spiritus atque sacer.
Quo tandem, vesana, feres me, cura? gradum jam
Siste. Deo cedunt omnia, cede λόγῳ.
Me Deus haud frustra fecit; mea verba retexo.
Stulta nimis sunt hæc, quæ mihi dicta prius.
Nunc tenebræ, post hæc ratio, tumque omnia nosces,
Perpetiens flammas, conspiciensve Deum.
Hoc mea conceptum coxit sermone dolorem
Mens mihi; sic redii, luce cadente, domum :
Nunc secus affectos ridens, nunc pectora luctu
Confectus, pugnas mente ciente graves.

B XV. DE EXTERNI HOMINIS VILITATE, AC TERRENARUM RERUM VANITATE.

(*Billio interprete.*)

Quis prius ipse fui? quis sum, quis mox ero, magnum.
Figmentum ipse feres quo, bone Christe, tuum?
Si modo quid magni est : namque, ut reor ipse, superbum,
Nil cum sit, frustra tollit in alta caput :
Si tantum hoc esset quod cernitur, ac perituram
Post vitam hanc nullas prorsus haberet opes.
Namque utero excessit vitulus simul atque parentis,
Saltat, et impatiens ubera plena premit :
Cervicemque jugo, cum tres pervenit ad annos,
Subjicit, et magno plaustra labore trahit.
Maternaque etiam quam primum exivit ab alvo
Hinnulus, huic jungit protinus ipse pedem.

Φεύγει δ' ὠμοβόρους τε κύνας, καὶ ἵππον ἐλαφρὸν,
Καὶ λόχμης πυκινῆς κεύθεται ἐν λαγόσιν.
Ἄρκτοι δ', οὐλομένων τε συῶν γένος, ἠδὲ λέοντες,
Τίγρις τ' ἠνεμόεις, παρδαλίων τε μένος,
Αὐτίκα φρίξεν ἔθειραν ἐπήν κε σίδηρον ἴδηται,
Φρίξεν, καὶ κρατεροὺς ἆλτ' ἐπὶ θηρολέτας.
Ἄρτι δέ τ' ἄπτερος ὄρνις, εὔπτερος οὐ μετὰ δηρὸν,
Ἠέρα δινεύει πολλὸν ὕπερθε δόμου.
Ξουθὴ δ' αὖτε μέλισσα λίπε σπέος, οἶκον ἔτευξεν
Ἀντίθετον, γλυκεροῦ πλῆσε γόνοιο δόμον.
Πάντα δέ τ' εἴαρός ἐστιν ἑνὸς πόνος, αὐτομάτη δὲ
Πᾶσι τροφὴ, γαίης δαῖτα χαριζομένης.
Οὐ πόντον τέμνουσιν ἀπηνέα, οὐκ ἀρόουσιν,
Οὐ ταμίαι κείνοις, οὐδὲ κυπελλοφόροι.
A Καὶ πτερὸν ὄρνιν ἔθρεψε ταχὺν, καὶ ἄγκεα θῆρα,
Βαιὰ πονησαμένους, φροντὶς ἐπημάτιη.
Αἲς δὲ μέγας καὶ θῆρα τὸν ἔκτανεν, ὥσπερ ἄκουσα,
Λάψας, δαιτὸς ἑῆς λείψαν' ἀποστυγέει.
Ἄλλοτε μὲν δαίσαθ' ἑτερήμερος, ἄλλοτε δ' αὖτε
Λάψε ποτὸν, βριαρῶς γαστέρι μέτρα φέρων.
Τοσσάτιον κείνοισιν ἀμοχθότερος βίος ἐστί·
Πέτρη καὶ κλαδεὼν, οἶκος ἀεὶ σχέδιος
Ἀρτεμέες, κρατεροὶ, περικαλλέες· ἢν δὲ δαμάσσῃ
Νοῦσος, ἀπενθεῖς ἄλκιμον ἆσθμα λίπον.
Οὐ γοεροῖς μελέεσσι περισταδὸν, ἄλλοθεν ἄλλος,
Μύροντ', οὐδὲ φίλοι κέρσαν ἄπο πλοκάμους.
Εἴπω μείζονα μῦθον· ἀταρβέες ἐνθάδ' ὄλοντο,
Οὐδὲν ὑποτρομέει θὴρ κακὸν, εὖτε θάνῃ.

Fugitque crudivoros canes et velocem equum,
Atque in densi nemoris latebris absconditur.
Ursi, et truculentorum aprorum genus, leones,
Tigris ventos assequens, et pardorum vis,
Statim ac ferrum vident, horrent arrigentes jubam
Horrent ac in fortes insiliunt venatores.
Avis primum implumis, deinde non multo post pennis instructa,
Aerem secat supra nidum evecta.
Apis flava, relicto specu, domum struit
Quadratam, eamque dulci fetu implet.
Sunt autem hæc omnia unius veris labor, ac sua sponte
Nascitur iis cibus, terra dapes suppeditante :
Non pontum immitem secant, non arant;
Nulli illis promicondi, nulli pincernæ :
Celerem avem penna nutrit, et feram valles,
Levis illis labor, diurna sollicitudo.
Magnus leo etiam feram, quam occidit, postquam, ut audivi,
Dilaniavit, cibi sui reliquias aversatur.
Interdum alternis diebus cibum sumit,
Alternis aquam, fortiter ventri modum imponens :
478-479 Adeo illis non laboriosa vita est :
Petra et rami domus sunt semper paratæ.
Sani, robusti, pulchri : si domuerit
Morbus, sine luctu validum spiritum relinquunt.
Non lugubri carmine circumstantes, aliunde alius,
Lamentantur, nec crines vellunt amici.
Eloquar majus quidpiam : impavidi hic pereunt,
Nec malum ullum expavescit fera, cum moritur.

20 *Ἠέρα*. Sic tres Regg. et Coisl. Edit. ἠέρεα.
21 *Ξουθή*. Reg. 39, ad marg., ξανθή.
22 *Ἀντίθετον*. Int. Coisl. ἐξ ἀντιθέτων πλευρῶν, *ex oppositis lateribus*.
25 *Τέμνουσιν*. Sic Coisl. cum tribus Regiis. Edit. τέμνουσι. Mox, pro ἀρόουσι, quod sequitur, Regg. plures habent ἀρώωσι.
26 *Κυπελλοφόροι*. Coisl. Int. ποτηροφόροι.
29 *Θῆρα*. Tres Regg., Coisl. et Vat. θῆρας.
30 *Λάψας*. *Leviter degustata*. Combef.
33 *Ἀμοχθότερος βίος*. Coisl. πόνος, et sup. lin. βίος. Int. τοσοῦτον κείνοις ὁ πόνος ἐστὶν ἐλαφρότερος, καὶ ὁ βίος ἀμοχθότερος.
35 *Ἀρτεμέες*. Duo Regg. ἀρτεμέεις.
36 *Ἀπενθεῖς*. Edit. νηπενθεῖς. Ut stet metrum, legendum forsitan esset ἀπενθήτοις, nisi supponatur duas fieri syllabas ex diphthonga εἴς. Caillau.
40 *Οὐδέν*. Sic Coisl. et tres Regg. Edit. κοὐδέν.

METRICA VERSIO.

Crudivorosque canes, et equos fugit alite cursu,
Se nemoris densi proripit inque sinum.
At truculentus aper, pardusque, ursusque, leoque,
Et tigris, vento non levitate minor,
Ut ferri cernunt aciem, juba protinus ipsis
Horret, in hostilem prosiliuntque manum.
Quin avis implumis primum, mox prædita pennis,
Ætheris immensi læta per alta volat.
Antro rursus apis condit sibi tecta relicto,
Adversamque implet sedula melle domum.
Hæc cuncta unius veris labor. Omnibus autem
Perfacilem tellus sponte dat alma cibum.
Æquora nec sulcant, nec scindunt arva, nec illis
Pocula fert quisquam, suppeditatque cibos.
B Pennæ avibus, silvæque feris alimenta ministrant :
Hos labor exiguus, cura diurna tenet.
Ac leo cum præda ventrem exsaturavit, ut aiunt,
Cœnæ relliquias horret adire suæ.
Alternis sumitque cibos persæpe diebus,
Alternis (ventri sic moderatur) aquam.
Usque adeo minus his dura est atque aspera vita !
Pro domibus ramos, antraque semper habent.
Intrepidi, fortes, pulchri; si morbus eosdem
Opprimat, haud tristes mors inamœna rapit.
Non alii atque alii lugubria carmina fundunt :
Non sibi mœsta comam vellit amica cohors :
Denique, quod majus, pereunt formidinis omnis
Expertes; fera nil mortua namque timet.

Ἄθρει καὶ μερόπων δειλὸν γένος, ὥς κε τόδ' εἴπῃς, A
Ἦ ῥ' ἐτεὸν μερόπων οὐδὲν ἀκιδνότερον.
Ῥοιῆς μὲν γόνος εἰμὶ, μόγῳ δέ με γείνατο μήτηρ.
Ἐθρέφθην πολλοῖς καὶ στυγεροῖς καμάτοις.
Ἀγκὰς ἔχεν μήτηρ με, γλυκὺν πόνον· αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖαν ἐπεξεόμην, ἄλγεσι τειρόμενος.
Ἔνθεν ἔβην τετράκωλος ἐπ' οὔδεος. Ἔνθεν ἀέρθην
Ἴθμασιν ἐν τρομεροῖς, κλεπτόμενος παλάμαις.
Ἔνθεν νοῦν ὑπέλαμπον ἀναυδέος ἴχνεσι φωνῆς.
Ἔνθεν δ' αὖ μύθων δάκρυσ' ὑφ' ἡγεμόσιν.
Εἰκοσέτης συνάγειρα μένος, καὶ πήμασι πολλοῖς
Πρόσθεν ὑπηντίασα, ὥς τις ἀεθλοφόρος.
Ἄλλα μὲν ἔστιν ἐμοί γε· τὰ δ' ᾤχετο, τοῖς δὲ μογήσεις,
Εὖ τόδ', ἐμὴ ψυχὴ, ἴσθι, περῶσα βίον,
Ὁλκὸν ἀπιστότατον, ῥόον ἄγριον, οἶδμα θαλάσσης,
Τῇ καὶ τῇ πυκινοῖς πνεύμασι βρασσόμενον.
Πολλὰ μὲν ἀφραδίῃσι τινάσσομαι· ἄλλα δὲ δαίμων
Ζωῆς ἡμετέρης ἤγαγεν ἀντίπαλος.
Εἰ γάρ κεν ὅσα τερπνὰ καὶ ὁππόσα λυγρὰ βίοιο
Ἀντιταλαντεύοις, μέσσα τάλαντ' ἐρύων,
Πολλόν κεν βρίθουσα κακῶν ἐπὶ γαῖαν ἵκοιτο
Πλάστιγξ, ἡ δ' ἀγαθῶν, ἔμπαλιν ὑψι θέοι.
Δῆρις, πόντος, ἄρουρα, μόγος, ληΐστορες ἄνδρες,
Κτῆσις, δασμογράφοι, πράκτορες, εὐρυβόαι,
Ῥητῆρες, βίβλοι τε, δικασπόλοι, ἀρχὸς ἀλιτρὸς,
Πάντα τάδ' ἐστὶ βίου παίγνια λευγαλέου.
Δέρκεο καὶ ὅσα τερπνά· κόρος, βάρος, ᾆσμα, γέλωτες,
Τύμβος ἀεὶ πλήρης μυδαλέων νεκύων,

Inspice hominum miserum genus, ut dicas,
Certe hominibus nihil debilius.
Fluxus quidem sum proles : magno labore me genuit mater.
Nutritus sum multis gravibusque laboribus.
Ulnis gestavit me mater, onus dulce : deinde
Terram radebam doloribus confectus.
Postea ingrediebar solo ut quadrupes. Tum erectus steti,
Vestigiis vacillantibus, furtim nixus alienis manibus.
Inde mens sublucere cœpit signis inconditæ vocis.
Post hæc lacrymas fudi sub liberalium artium magistris.
Vicesimo ætatis anno vires collegi, atque in multas calamitates
Obvias incidi, ut quidam pugil.
Alia quidem me premunt : hæc effluxere : aliis autem vexaberis,
Id bene scito, anima mea, trajiciens hanc vitam,
Tractum infidissimum, fluxum ferum, æstum maris,
Hinc atque hinc frequentibus ventis ferventem.
Multum quidem stultitia exagitor ; sed alia dæmon
Vitæ nostræ hostis mala attulit.
Etenim si omnia bona, omniaque vitæ mala
Appenderis, æqua examina trahens,
Multum certe præponderans malorum lanx ad terram verget,
Contra vero bonorum lanx sursum feretur.
Pugna, mare, terra, labor, prædones viri,
Possessio, tributi scribæ, exactores, clamosi præcones,
Rhetores, libri, judices, princeps homo scelestus,
Omnia hæc miseræ hujus vitæ sunt ludibria.
Inspice et quæ jucunda : saturitas, gravitas corporis, cantus, risus
Sepulchrum fetidis semper refertum cadaveribus,

42 *Ἦ ῥ' ἐτεὸν μερόπων*. Alludit ad istud Homeri *Odyss*. VII, 12 :
Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο,
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνέει τε καὶ ἕρπει.
Nullum infirmius homine alit terra
Ex omnibus quæ in orbe spirant et serpunt.

45 *Ῥοιῆς μὲν γόνος*. Tres Regg., Chig. et Vat. ῥοιῆς ἔκγονος. Carm. præc. vers. 75, ῥεῦσις γάρ μ' ἐφύτευσεν.

50 *Μύθων δάκρυσ'*. Schol. ἔπειτα λόγων ἡγεμόσιν πιστευθεὶς, ἐδάκρυσα πληγείς. *Post hæc artium liberalium magistris traditus, flevi verberibus cæsus.*

61 *Πολλόν*. Sic duo Regg. et Coisl. Edit. πολλῶν.

63 *Μόγος*. Sic Regg. 39, 990, 993, Chig., Coisl. et Vat. Edit. μόρος.

65 *Δικασπόλοι*. Vat., Coisl. et Reg. 990, δικασπόλος.

68 *Τύμβος*. Hæc Cyrus intelligit de magnificorum exstructione sepulcrorum ; Billius vero de aqualiculo cibis distento ; vel de externo splendore, sub quo persæpe impurissima et flagitiosissima vita delitescit. Alludit ad sepulcra dealbata, de quibus Do-

METRICA VERSIO.

Jam nostrum mihi cerne genus, dicesque profecto: B
Debile gente hominum nil magis esse queat.
Fluxus me genuit, mater me protulit ægre :
Nutriit ingenti cumque labore diu.
Ulnis me primum gestavit (dulce onus), at post
Non sine tormento pes mihi rasit humum.
Tellurem hinc quadrupes trivi : mox corpore recto
Expandi tremulis gressibus ipse manus.
Obscure ostendit vox hinc incondita mentem :
im fletu exseruit post duce sermo suam.
Quina quater firmum robur mihi contulit æstas,
Ac pugilis duri plurima more tuli.
Altera nunc patior : fluxerunt altera : vita
Altera trajiciens, mens, freta sæva, feres.
Nam velut adversum studeo transmittere flumen :
Atque maris fluctus, quos gravis aura quatit.
Ac mea me multum exagitat dementia : rursum
Multa vehit dæmon, qui mihi bella movet.
Nam si cum lætis perpendas tristia vitæ,
Ac libræ lances æquus utrasque trahas :
Protinus in terram verget depressa malorum
Lanx : jucunda tenens rursus at alta petet.
Pugna, mare, et tellus, durus labor, atque latrones :
Tristia quique gravi voce tributa legunt :
Causidici, libri, præfectus, præses iniquus :
Hæc secum infelix ludicra vita trahit.
Dulcia jam numera : ingluvies, et cantica, risus,
Urna nitens fœdis plena cadaveribus,

Ἔδνα, γάμος, γάμος ἄλλος, ἐπὴν ὁ πρόσθεν A
[ὄληται,
Μοιχοὶ, μοιχολέται, παῖδες ὕποπτον ἄχος,
Κάλλος φίλτρον ἄπιστον, ἀτάρβητον κακὸν αἶσχος,
Φροντίδες εὐτεκνίης, ἄλγεα δυστεκνίης,
Πλοῦτος καὶ πενίη δισσὸν κακὸν, ὕβρις, ἀνίη,
Σφαῖρα νέων παλάμαις ἀνταποπεμπομένη.
Ταῦτ' οὖν εἰσορόων, φρένα δάπτομαι, εἴ τις ἄριστον
Οἴεται, ᾧ τὸ κακὸν πλεῖον ἀρειοτέρου.
Οὐ δακρύεις ἀΐων ὁπόσ' ἄλγεα καὶ προτέροισιν;
Οὐκ οἶδ' εἰ δακρύσεις, ἢ γελάσεις ἀΐων.
Ἄμφω καὶ πινυτοῖσιν ἐφήρμοσε ταῦτα πάροιθεν
Τῷ μὲν κλαυθμὸς ἔην κἀνθάδε, τῷ δὲ γέλως,
Ὡς Τρῶες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες,
Δῄουν ἀλλήλους εἵνεκα πορνιδίου.
Κουρῆτές τ' ἐμάχοντο καὶ Αἰτωλοὶ μενεχάρμαι,
Ἀμφὶ συὸς κεφαλῇ, θριξί τε χοιριδίαις.
Αἰακίδαι μέγ' ἄεισμα, θάνον γε μὲν, ὃς μὲν ἐπ'
[ἐχθροῖς
Μαινομένῃ παλάμῃ, αὐτὰρ ὁ μαχλοσύνῃ.
Ἀμφιτρυωνιάδαο μέγα κλέος· ἀλλὰ δαμάσθη
Εἵματι σαρκοφάγῳ κεῖνος ὁ παντολέτης.
Κῦροί τε Κροῖσοί τε κακὸν μόρον οὐχ ὑπάλυξαν,
Οὐδὲ μὲν ἡμέτεροι χθιζὸν ἄνακτες ὅσοι.

480-481 Sponsalia, nuptiæ, aliæ nuptiæ, si primæ solvantur,
Adulteri, adulterorum interfectores, filii suspectus dolor (parentum)
Pulchritudo, amor infidus; expers timoris malum, deformitas;
Cura egregiæ prolis, dolor de improba:
Divitiæ et paupertas, duplex malum, insolentia, mœror,
Pila juvenum manibus utrinque retorta.
Hæc igitur inspiciens mente discrucior, si quis optimum
Existimat, quod plus habet mali quam boni.
Nonne luges audiens quot fuerint mala priscis hominibus?
Nequidem scio, an audiens lacrymaturus, an risurus sis.
Hæc quidem olim et duobus sapientibus convenere:
Uni quidem hæc omnia luctus, alteri vero risus erant,
(Cogitantibus) quomodo Trojani et Græci alteri in alteros ruentes
Sese mutuo truncarent propter meretriculam.
Curetes quoque pugnabant et Ætoli bellicosi
De apri capite, setisque porcinis.
Æacidæ formosissimi periere, alter inter hostes
Furibunda manu, alter vero incontinentia.
(Herculis) Amphitryoniadæ magna est gloria; attamen domitus est
Veste virulenta omnium monstrorum domitor.
Cyrus et Crœsus triste fatum non effugerunt,
Nec nostri quidem, qui heri imperatores erant.

minus loquitur in Evangelio, quæ extrinsecus pulchra apparent, cum intus plena sint ossibus mortuorum (*Matth.* XXIII, 25).

70 *Ὕποπτον ἄχος.* Semper enim in suspicione versantur ac metuunt parentes, ne quid mali accidat filiis. Ita Cyrus. Potest etiam, inquit Billius, hæc suspicio ad parentum zelotypiam, qua fit ut nonnunquam metuant ne alienos liberos pro suis alant

73 *Ὕβρις, ἀνίη. Insolentia* ad divitias, *mœror* ad paupertatem refertur a Cyro.

74 *Ἀνταποπεμπομένη. Missa, remissa.*

76 Ὧ. Chig. ὡς. Mox Vat. pro ἀρειοτέρου habet ἀρειότερον.

77 *Ὁπόσ'.* Regg. duo, Chig. et Vat. ὅσσ'.

81 *Θορόντες.* Regg. duo θορῶντες.

83 *Κουρῆτες.* Hic versus ex Homero sumptus est, *Iliad.* IX, 525, ubi narrat Phœnix, quomodo circa apri Calydonii caput inter Curetes et Ætolos gravissimum prælium commissum fuit. BILL.

85 *Αἰακίδαι.* Coisl. Int. Αἰάκου ἀπόγονα, *Æaci nepotes.* Non semel Homerus, ut bene Suidas observat, Æacida vocat Achillem. Billius de Agamemnone, quem Gregorius, lapsus memoria, ut putat, Æacidem appellat, exponit. Minime vero probabile est, Gregorium in libris et historiis Græcorum versatissimum, hic lapsum memoria, atque Agamemnonem cogitasse et errore Æacidem vocasse. D. Gaulyer censet Gregorium de duobus Ajacibus, altero Telamonis, altero Oilei filio loqui. De posteriori, cujus meminit Virgilius, *Æneid.* lib. I, v. 40, Gregorius videtur verba facere.

87 *Ἀμφιτρυωνιάδαο.* Sic duo Regg. et Chig. Hercules, cum Nessi sanguine tinctam vestem induisset, totus statim exarsit, misereque interiit. Trag. Senec., *Hercules furens.* Edit. Ἀμφιτρυονιάδαο.

91 *Ἄσγετε.* Chig. ἄσχετον.

METRICA VERSIO.

Dos, hymen, exstincta repetitaque tæda priore:
Mœchus, qui mœchi sanguine tingit humum.
Edita progenies turbat cruciatque parentem:
Ipsiusque animum suspicione premit.
Infidum illicitum decor est; ignobilis autem
Forma malum est, omni quod caret usque
[metu.
In cura est, soboles quem fecit pulchra parentem:
Qui genuit pravos, hunc dolor acris habet.
Fastum divitiæ, mœrorem gignit egestas:
Sphærula quæ pueris mittitur atque redit.
Hæc igitur cernens, crucior, vita optima cuiquam
Si censetur, habet quæ mala plura bonis
Non fles quæ passi veteres quoque sunt mala? Risu
B Dignane sint, lacrymis an magis, addubites.
Olim namque sophis quadrarunt ista duobus·
Illi fletus, at huic omnia risus erant
Horrida miscebant certamina, seque necabant
Argivi, atque Phrygum, pro meretrice, phalanx.
Aspera Curetes Ætolis bella movebant,
Pro capite, agrestis crinibus atque feræ.
Æacidæ celebres: sese tamen ille peremit
Vesanus: mœchi est cæsus at iste manu.
Herculis est ingens nomen: nam cuncta domabat;
Carnivoris periit vestibus ille tamen
Aspera non Cyris, non Crœsis Parca pepercit:
Hisque etiam, nuper sub quibus orbis erat.

A

Καί σε, δρακοντιάδη, μένος ἄσχετε, ὤλεσεν οἶνος,
  Ἠνίκ', Ἀλέξανδρε, γαῖαν ἐπῆλθες ὅλην.
Τί πλέον ἐν φθιμένοισιν; ἴση κόνις, ὀστέα μοῦνα,
  Ἥρως Ἀτρείδης, Ἶρος ἀλητοβόρος.
Κωνσταντῖνος ἄναξ, θεράπων ἐμός· ὅστις ἄνολβος,
  Ὅστις ἐρικτήμων· ἓν πλέον ἐστὶ τάφος.
Καὶ τὰ μὲν ἐνθάδε, τοῖα· τὰ δ' ἄλλοθι, τίς κεν ἐνίσποι·
  Ὁππόσα τοῖς ἀδίκοις ὕστατον ἦμαρ ἄγει,
Πῦρ βρομέον, σκότος αἰνὸν, ἀπόπροθι φωτὸς ἐοῦσι
  Σκώληξ, ἡμετέρης μνῆσις ἀεὶ κακίης.
Λῷον, εἰ βιότοιο πύλας, κακὲ, μὴ σὺ πέρησας,
  Εἰ δ' ἐπέρησας, ὅλος, θήρεσιν ἶσα, λύθης,
Ἢ ὅτε κἀνθάδ' ἔχεις τόσσ' ἄλγεα, καὶ μετόπισθεν
  Ποινὴ χειροτέρη τῶν ὅσα ἐνθάδ' ἔχεις.
Ποῦ μοι πρωτογόνοιο μέγα κλέος; ὤλετ' ἐδωδῇ.
  Ποῦ Σολομὼν πινυτός; ἀλλὰ γυναιξὶ δάμη.
Ποῦ δὲ δυωδεκάδος συναρίθμιος ἦν, ὅ τ' Ἰούδας,
  Κέρδεος ἀντ' ὀλίγου ἀμφεχύθη σκοτίην.
Χριστὲ ἄναξ, λίτομαί σε, κακῶν ἄκος αὐτίκ' ὀπάζοις,
  Ἔνθεν ἀναστήσας σῷ θεράποντι, μάκαρ.
Ἓν μόνον ἀνθρώποισι καλὸν καὶ ἔμπεδόν ἐστιν,
  Ἐλπίδες οὐράνιαι, τοῖς ὀλίγον τι πνέω.
Τῶν δ' ἄλλων ἀγαθῶν πουλὺς κόρος. Ὅσσ' ἐπὶ γαίης
  Σύρετ', ἐφημερίοις πάντα λιπεῖν ποθέω·
Πάτρην, ἀλλοδαπήν τε, θρόνους, καὶ ἀπόθρονον εὖχος,
  Ἐγγύθεν, ἀλλοτρίους, εὐσεβέας, κακίους,
Ἀμφαδίους, λοχόωντας, ἀβάσκανον ὄμμα φέροντας,
  Αὐτοφόνῳ κακίῃ ἔνδοθι τηκομένους.
Ἄλλοις τερπνὰ βίοιο· ἐγὼ δὲ πρόφρων ὑπαλύξω.
  Οἴμοι τοῦδε βίου πήμασι μακροτέρου!

Te quoque, Anguigena, insuperabili robore, perdidit vinum,
  Alexander, cum universum orbem peragrasses.
Quodnam discrimen inter mortuos? idem pulvis, ossa sola,
  Heros Agamemnon et Irus qui polenta pascebatur.
Constantinus imperator, et famulus meus; quisquis pauper,
  Quisquis multa possidens: unum solum secernit sepulchrum.
Et quidem res in hac vita tales: quales vero in altera, quis dixerit?
  Quanta mala iniquis dies extremus sit adducturus,
Ignis crepitans, graves tenebræ, longe a luce constitutis
  Vermis, nostræ sempiterna recordatio malitiæ.
Melius (tibi fuisset) improbe, si vitæ portas ingressus non esses,
  Vel si ingressus, totus, perinde ac feræ, interiisses,
Quam, cum hic tantos dolores habeas, postea etiam
  Majores dare pœnas his quas hic dedisti.
482-483 Ubi mihi primi parentis magna gloria? esca periit.
  Ubi Salomon tam sapiens? a mulieribus superatus est.
Ubi ille qui duodecim apostolis connumeratus erat, Judas?
  Exiguum ob lucrum circumfusus est tenebris.
Christe rex, oro te, malorum medicinam protinus præbeas,
  Inde sublato famulo tuo, benignus.
Unum tantum hominibus bonum et stabile est,
  Spes cœlestes, quibus paululum spiro.
Aliorum vero bonorum magnum mihi fastidium. Quæcunque in terra
  Volvuntur, hominibus omnia relinquere cupio:
Patriam, externam regionem, thronos, spretique throni gloriam,
  Propinquos, alienos, pios, malos,
Apertos, insidiantes, vacuos invidia oculos ferentes,
  Sui ipsius carnifice malitia, livore intus contabescentes.
Aliis vitæ voluptates sint: ego vero libens eas relinquo.
  Heu mihi, cui præ ærumnis vita est longior!

96 *Ἓν πλέον ἐστὶ τάφος.* Ita Reg. 39. Sup. lin. Coisl. ἓν πλέον ὑπάρχει τάφος. Magnificentior namque divitibus exstruitur tumulus, ut Coisl. inf. exponit: ἓν ἐν τούτοις τὸ πλέον τάφος μεγαλοπρεπέστερος. Edit. εἷς πλεόνεσσι τάφος.
102 *Εἰ δ' ἐπέρησας.* Vat. εἰ δὲ περήσῃς.
103 *Ἢ ὅτε.* Sic duo Regg. et Chig. Edit. ἢ ὅτι.
106 *Ποῦ.* Sic Reg. 990 et Chig. Edit. οὐ.
117 *Ἀμφαδίους, λοχόωντας. Apertos et occultos insidiatores.*
118 *Αὐτοφόνῳ.* Sic appellat invidiam, quia invidum ipsum conficit.

METRICA VERSIO.

Te quoque, Alexander, victor grassate per orbem
  Perdidit immodici copia sumpta meri.
Inter defunctos quidnam est discriminis? ossa:
  Et cineres Iri, Tantalidisque pares.
Par Constantino famulus meus, hic ego tantum
  Excipio tumulum; dives, inopsque pares.
Atque hic ista quidem: ast alio quæ condit in ævo
  Ultima lux pravos, quis memorare queat?
Horrida flamma, gravis caligo, a luce remotis
  Vermis, qui memores criminis esse facit.
Non natum esse tibi melius, scelerate, fuisset,
  At natum prorsus more perire feræ,
Quam mala tot passum in terris, sævosque dolores,
  Post graviora iterum tempus in omne pati;
Laus ubi primigenæ? decus illud perdidit esca.
  Doctus ubi Salomon? femina vicit eum.
B Ille ubi, legatos quondam inter census, Iudas?
  Exiguo lumen perdidit ære miser.
Hinc me, Christe pater, educ jam, quæso, malisque,
  Queis crucior, medicam protinus affer opem.
Unum homini est, certumque bonum, fixumque, beata
  Vita, animus cujus languet amore meus.
Cætera quæ terra volvuntur, nil moror ipse
  Amplius; humanis linquere cuncta libet:
Externas simul et terras, patriosque penates,
  Atque thronos, spretæ sedis et omne decus:
Externos, consanguineos: probitatis amantes,
  Et qui præcipites in scelus omne ruunt:
Perspicuos, tectos: vacuos livore maligno,
  Quosque imo rodit pectore livor edax.
Læta habeant alii vitæ: fugiam ipse libenter.
  Quam gravibus longa est hæc mihi vita malis!

Μέχρι τίνος κόπροισι παρέξομαι; ὡς ἅπαν ἐσθλὸν
  Ζωῆς ἡμετέρης, δίστομός ἐστι χάρις,
Δέξασθαι, ῥίψαι τε μετρούμενον ἦμαρ ἐπ' ἦμαρ.
  Βαιὸν λαιμὸς ἔχει, τἄλλα δὲ πάντ' ἀμάρη.
Χεῖμα πάλιν, θέρος αὖθις, ἀμοιβαδὸν εἶαρ [ὀπώρη,
  Ἤματα καὶ νύκτες, φάσματα δισσὰ βίου.
Οὐρανὸς, αἶα, θάλασσα, νεώτερον οὐδὲν ἔμοιγε,
  Οὔθ' ὅσα πηκτὰ πέλει, οὔθ' ἃ περιτρέπεται·
Τῶν κόρος. Ἄλλον ἔμοιγε βίον καὶ κόσμον ὀπάζοις·
  Τῷ μογέων, πρόφρων πήματα πάντα φέρω.
Αἴ θάνον, εὖτέ με μητρὸς ἐνὶ σπλάγχνοισιν ἔδησας,
  Εὐθὺς ἐμοὶ σκοτίη δάκρυον ἀρχομένῳ!
Τίς βίος; ἐκ τύμβοιο θορὼν, ἐπὶ τύμβον ὁδεύω·
A Ἐκ δὲ τάφοιο, πυρὶ θάψομ' ἀπηλεγέως.
Αὐτὸ δ' ὅσον πνείω, ποταμοῦ ῥόος ὦκα θέοντος,
  Αἰὲν ἀπερχομένου, ἐρχομένου τ' ὄπιθεν,
Ἑσταὸς οὐδὲν ἔχοντος· ὅλον κόνις, ὄμματ' ἐμεῖο
  Βάλλουσ', ὥς κε Θεοῦ τῆλε πέσω φαέων,
Τοίχους δ' ἀμφαφόων, καὶ ἀλώμενος ἔνθα καὶ ἔνθα,
  Ζωῆς τῆς μεγάλης ἐκτὸς ἔχοιμι πόδα.
Τολμήσω τινὰ μῦθον ἐτήτυμον, ὥς ῥα Θεοῖο
  Παίγνιόν ἐστι βροτὸς, τῶν ἕν, ὅσα πτολίων.
Ἄλλο πρόσωπον ὕπερθεν, ὃ χεὶρ κάμεν· ἣν δ' ἄρ' [ἀερθῇ,
  Ἅζομαι, ἐξαπίνης ἐξεφάνην ἕτερος.
Τοῖος ἅπας μερόπων δειλῶν βίος, οἷσι μέμηλεν
  Ἐλπὶς ὀνειραίη. Ταῦτ' ἔχετ' εἰς ὀλίγον.

Quousque stercoribus tenebor? vere profecto omnia
  Vitæ nostræ bona ancipitem habent voluptatem
Accipere et rejicere demensum, unoquoque die.
  Parum quid habet guttur, cætera vero omnia cloaca.
Hiems iterum, æstas rursus, vicissim ver, autumnus,
  Dies et noctes, bina vitæ simulacra.
Cœlum, terra, mare, nihil mihi prorsus novum:
  Nec quæ fixa sunt (sidera), nec quæ circumferuntur:
Horum mihi satietas. Aliam mihi vitam, et mundum tribue,
  Cui laborans, libenter omnes molestias patiar.
Utinam mortuus fuissem, quando me matris in visceribus colligasti,
  Et statim mihi tenebræ lacrymas fundere incipienti.
Quæ vita? e tumulo exsiliens ad tumulum curro;
  E tumulo autem, igne tumulabor sævissimo.
Hoc autem ipsum, quod spiro, veluti cursus fluvii rapide currentis,
  Semper effluentis, retroque influentis,
Nihil stabile habentis: nihil est quam pulvis oculos meos
  Feriens, ut procul a Dei splendore excidam,
Parietes attrectans, et huc illucque oberrans,
  A magna illa vita pedem retraham.
Audebo verbum aliquod verax dicere; certe Dei
  Ludibrium est homo unum ex iis, quæ in urbibus celebrantur.
484-485 Alia quædam externa est larva, quam manus elaboravit; sin autem detrahatur,
  Rubore suffundor, alius repente cum appaream.
Talis universa miserorum hominum vita, quibus curæ sunt
  Spes somniis similes. His fruimini ad breve tempus.

121 *Παρέξομαι.* Coisl. cum pluribus Regg. παρέζομαι, et sup. lin. παρακάθημαι. *Stercoribus, cibis ingerendis et egerendis assiduus sum.*

122 *Δίστομος χάρις.* Id est, inquit Bill. in notis, *anceps voluptas*, quod intelligit de cibis quos nunc accipimus, nunc vicissim per alvum egerimus.

124 *Ἀμάρη.* Id est, postquam gustus nonnulla voluptate titillatus fuerit, reliqua omnia in eam corporis partem volvuntur, quæ educendis fæcibus a natura destinata est. BILL.

126 *Φάσματα δισσὰ βίου.* His verbis brevissime et luculentissime vitæ vanitatem describit, cum ait nos etiam interdiu perinde ac noctu in somnis rerum umbras amplecti

131 *Αἴ θάνον.* Ita Job x, 18. *Quare de vulva eduxisti me? Qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret!*

134 *Πυρὶ θάψομαι. Loquitur in persona peccatoris, pœnas peccatorum post mortem subituri.*

136 *Ὄπιθεν.* Coisl. sup. lin. πάλιν.

142 *Παίγνιον.* Plato, lib. I et VII, *De legibus*, appellat hominem παίγνιον θεῶν, quod præclare dictum fuisse ait Synesius, orat. *De Provid.* Ad illud alludit Gregorius.

143 *Ὕπερθεν.* Coisl. Int. ἐξώτερον.

METRICA VERSIO

Quantisper tandem fimis hærebo? Voluptas,
  Sunt equidem vitæ commoda cuncta biceps.
Quavis accipimus luce ejicimusque: cloaca
  Cætera, cum guttur paucula cepit, habet.
Bruma, calens æstas, ver, autumnusque vicissim:
  Spectra duo vitæ nox simul atque dies.
Cœlum, æquor, tellusque; novum nihil est mihi [prorsus;
  Non quæ sunt motu prædita, quæque carent.
Nil moror hæc: alium mihi da, rex optime, mundum,
  Propter quem hic prompto tot mala corde fero.
Atque utinam matris me mors rapuisset in alvo!
  Nam tenebræ nato mox mihi fletus erat.
Quæ vita hæc! Tumulum a tumulo peto rursus; et ignis
B Post tumulum rursus me tumulabit edax.
Idque ipsum est quod vivo velut rapidissimus amnis:
  Qui sursum exoriens semper ad ima fluit
Nam magis haud stabilis vita hæc, quæ pulveris in- [star
  Me tenebrat, Christi fax mihi ne rutilet:
Mœnia sed palpans vagor huc illucque, proculque
  Ter miser æthereis sedibus ipse cadam
Ludus homo (posita verum formidine dicam)
  Numinis est, qualis luditur orbe frequens.
Larva tegit faciem, qua dempta protinus alter
  Repperior, subitus tingit et ora rubor.
Talis vita hominum est, quos spes delectat inanis.
  Ad tempus teneant, queis lubet, ista breve.

Αὐταρ ἐγὼ Χριστοῖο δεδραγμένος, οὔ ποτε λήξω,
  Δεσμῶν τοῦδε βίου λυόμενος χθονίου.
Καὶ γὰρ διπλόος εἰμί· τὸ μὲν δέμας ἔνθεν ἐτύχθη·
  Τοὔνεκα καὶ νεύει πρὸς χθόνα τὴν ἰδίην.
Ψυχὴ δ' ἔστιν ἄημα Θεοῦ, καὶ κρείσσονα μοίρην
  Αἰὲν ἄγαν ποθέει τῶν ὑπερουρανίων.
Ὡς πηγῆς ῥόος ἐστὶν ἐπίδρομος, αἰθόμενον δὲ
  Πῦρ ὁδὸν οἶδε μίην ἄτροπον· ἄλλετ' ἄνω.
Ὡς μέγας ἐστὶ βροτὸς, καὶ ἄγγελος· ἢν ἀπ-[αΐξας,
  Ὥσπερ ὄφις, στικτοῦ γήραος, ἔνθεν ἴοι.
Ὦ πάλλεσθ', ἱερῆες· ἐγὼ θάνον. Ὦ καὶ ἀλιτροὶ
  Γείτονες, οὐκέτι με φρίξετε, ὡς τὸ πάρος.
A Αὐτοῖς μὲν μέγαν οἶκον ἀεὶ ζώοντος Ἄνακτος
  Φράσσετε· αὐτὰρ ἐγὼ πάντα λιπὼν, ἓν ἔχω,
Σταυρὸν ἐμῆς ζωῆς φανὸν στῦλον. Ἢν δ' ἄρ' ἀερθῶ
  Ἔνθεν, καὶ θυέων ἅψομ' ἐπουρανίων,
Τοῖς φθόνος οὐ πελάει, τυκτὸν κακὸν, εἰ θέμις εἰπεῖν,
  Ἠνίκα καὶ φθονερῶν ἄφθονος εὔξομ' ὕπερ.

ΙϚ'. *Περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν.*

Τίς, πόθεν ἐς βίον ἦλθον; ἐπεὶ δέ με γαῖα καθέξει,
  Τίς πάλιν ἐκ κόνιος ἔσσομ' ἀνιστάμενος;
Πῆ δὲ φέρων στήσει με Θεὸς μέγας; ἢ ῥα σαώσει
  Ἔνθεν ἀναστήσας εὔδιον ἐς λιμένα;

Ego vero Christum amplexus, nunquam desistam
  A terrenis hujus vitæ vinculis me exuere.
Etenim duplex sum. Hoc quidem corpus a terra conditum est;
  Quare vergit ad terram sibi propriam.
Anima autem est flatus Dei, et meliorem partem
  Semper valde desiderat cœlestium bonorum.
Sic fontis quidem cursus declivis est, ardens autem
  Ignis, qui viam unicam certamque novit, sursum assilit.
Sic magnus est homo, imo angelus; si prosiliens,
  Quemadmodum serpens, deposita senectute, inde sursum tendat.
Exsultate, o sacerdotes. Ego mortuus sum. O et vos scelesti
  Vicini, jam non me pertimescetis, ut antea:
Vobis quidem ipsis magnam semper viventis Regis domum
  Asserite: ast ego omnia relinquens, unam habeo
Crucem, meæ vitæ lucidam columnam. Sin autem sublatus fuero
  Hinc, et sacrificia cœlestia attingam,
Quibus non appropinquat invidia, fabricatum malum, si ita loqui liceat
  Quandoquidem et pro invidis invidiæ expers deprecabor.

XVI. *De vitæ itineribus**.

Quis sum? unde in vitam veni? postquam autem me terra detinebit,
  Quis rursus ex pulvere ad vitam rediturus?
Ubinam me collocabit magnus Deus? An me servabit
  Inde suscitans tranquillum in portum?

* Alias Bill. 16, pag. 90.

147 *Οὔ ποτε λήξω.* Male Billius refert hæc verba et sequentia ad ævum futurum. Profitetur quippe Gregorius mortales suis deliciis permittendo, se Christo semper adhæsurum, imo et terrenæ vitæ vincula, quoad licebit, in hac etiam vita jamjam exuturum.

150 *Ἰδίην.* Duo Regg. ἰδίαν.

154 *Μίην.* Tres Regg. μίαν.

156 *Ἴοι.* Ita tres Regg. et Coisl. Edit. ἴει.

158 *Φρίξετε.* Regg. plures et Coisl. φρίξοιτε. Alii φρίξατε.

159 *Οἶκον.* Ita magno consensu codices, nec audiendus Billius, qui legit οἶκτον.

161 *Φανόν.* Chig. φαεινόν.

163 *Τυκτὸν κακόν.* Ita in cod. cardinalis Sirleti legit Bill., et eam lectionem adhibemus; frigida enim sunt hæc verba, εἰ θέμις εἰπεῖν, si legatur ut in edit. κρυπτὸν κακόν, quia nempe non magnum fuit dicere invidiam *occultum malum*, ut postea subjiciendum sit, *si ita loqui liceat.* Cum autem Gregorius invidiam vocat *fabricatum malum*, id est, cujus sibimet faber est invidiosus, jure ac merito, ob locutionis novitatem, potuit addere, *si ita loqui liceat.* Sic mors nuncupatur apud Homerum, *Iliad.* v, 833.

XVI. Tit. *Περὶ τῶν τοῦ*, etc. Ita Reg. 993; alter vero, nempe 992, hunc habet titulum: Περὶ τῆς τῶν παρόντων ματαιότητος, *De præsentis vitæ rerum vanitate.*

2 *Ἀνιστάμενος.* Al. ἀνισταμένης.

METRICA VERSIO.

Ast ego complectar mansura in sæcula Christum
  Cum fuerint vitæ vincula rupta mihi.
Namque duplex ego sum; terra mihi corpus obor-[tum est:
  Unde etiam ad propriam debile verget humum.
Numinis at flatus mens est: ideoque supernis,
  Quæ potiora, bonis expetit usque frui.
Sic nempe in pronum fons labitur: ignis at ardens
  Unam duntaxat novit ad alta viam.
Magnus homo est, imo novus angelus: ipse senecta
  Si posita, ut serpens, sidera summa petat.
De me actum est; saltate, sacri, saltate, propinqui:
  Non jam vos quatiet terror, ut ante, meus.
Divinam vobis veniam præcluditis ipsi:
  At crux, abjectis omnibus, una mihi est,
B Clara columna meæ quæ vitæ est: hincque solutus,
  Ætherea faciam lætus in æde sacrum.
Quo non invidiæ labes occulta propinquat,
  Factum, uti hac liceat si mihi voce, malum.
Proque illis ego nunc vacuus livore precabor,
  Qui sævo invidiæ me modo dente petunt.

XVI. DE VITÆ ITINERIBUS.

(*Billio interprete.*)

Eccunde in lucem veni? terraque sepultus,
  Ex cinere exiguo quis redivivus ero?
Meque ubinam statuet magnus Deus? Anne periclis
  Extractum in cœli littora tuta feret?

Πολλαὶ μὲν βιότοιο πολυτλήτοιο κέλευθοι,
Ἄλλη δ' ἀλλοίοις πήμασι συμφέρεται.
Κοὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι καλὸν, κακότητος ἄμικτον.
Αἴθε δὲ μὴ τὰ λυγρὰ πλείονα μοῖραν ἔχεν!
Ὁ πλοῦτος μὲν ἄπιστος, ὁ δὲ θρόνος, ὀφρὺς ὀνείρων·
Ἄρχεσθαι δὲ μόγος, ἡ πενίη δὲ πέδη.
Κάλλος δ' ἀστεροπῆς, τυτθὴ χάρις, ἡ νεότης δὲ,
Βράσμα χρόνου· πολιὴ, λυπρὰ λύσις βιότου.
Οἱ δὲ λόγοι πτερόεντες· ἀὴρ, κλέος· αἷμα παλαιὸν
Εὐγενέται, ῥώμη καὶ συὸς ἀγροτέρου.
Ὑβριστὴς δὲ κόρος· δεσμὸς, γάμος· εὐτεκνίη δὲ,
Φροντὶς ἀναγκαίη· δυστεκνίη δὲ, νόσος.
Αἱ δ' ἀγοραὶ, κακίης μελετήματα· ἠρεμίη δὲ,
Ἀδρανίη· τέχναι, τῶν χαμαὶ ἐρχομένων.
Στεινὴ δ' ἀλλοτρίη μάζα. Τὸ δὲ γαῖαν ἀρόσσειν,
A Μόχθος. Ποντοπόρων τὸ πλέον εἰν ἀΐδῃ.
Ἡ πάτρη δὲ, βέρεθρον ἐόν· ξενίη δέ τ' ὄνειδος.
Πάντα μόγος θνητοῖς τἀνθάδε· πάντα γέλως,
Χνοῦς, σκιὰ, φάσμα, δρόσος, πνοιὴ, πτερὸν, ἀτμὶς, ὄνειρος,
Οἶδμα, ῥόος, νηὸς ἴχνιον, αὖρα, κόνις,
Κύκλος ἀειδίνητος, ὁμοῖα πάντα κυλίνδων,
Ἑστηὼς, τροχάων, λυόμενος, πάγιος,
Ὥραις, ἤμασι, νυξὶ, πόνοις, θανάτοισιν, ἀνίαις,
Τερπωλῇσι, νόσοις, πτώμασιν, εὐδρομίαις.
Καὶ τόδε σῆς, γενέτορ, σοφίης, Λόγε, ἀστατέοντα
Πάντα πέλειν, στασίμων ὥς κεν ἔχωμεν ἔρον.
Πάντα νόου πτερύγεσσιν ἐπέδραμον, ὅσσα παλαιὰ,
Ὅσσα νέα· θνητῶν δ' οὐδὲν ἀκιδνότερον.

Multæ quidem vitæ hujus ærumnosæ sunt viæ,
Alia autem aliis calamitatibus implicatur,
Nullumque apud homines bonum, quod malo non sit mistum.
Atque utinam mala majorem partem non haberent!
Opes sunt infidæ, solium fastus somniis similis,
Esse sub imperio grave est, paupertas pedica.
Pulchritudo autem instar fulguris, levis gratia; juventus
Fervor temporis; senectus vitæ occasus.
486-487 Sermones vero alati: gloria, aer: vetus sanguis,
Nobilitas: robur, feri etiam est apri.
Procax est satietas: conjugium, vinculum: liberorum copia,
Cura necessaria: orbitas, morbus.
Forum, malitiæ exercitatio: quies,
Imbecillitas: artes, abjectorum hominum.
Angustus est alienus panis. Terram arare
Labor. Navigantium major pars in inferno.
Patria tellus, proprium barathrum; extera, opprobrium.
Omnia, quæ hic sunt, labor mortalibus: omnia risus,
Lanugo, umbra, spectrum, ros, flatus, volatus, vapor, somnium,
Æstus maris, torrens, navis vestigium, aura, pulvis;
Orbis semper volubilis, similia omnia volvens,
Constans, rotans, interiens, fixus,
Temporibus, diebus, noctibus, laboribus, mortibus, ærumnis,
Voluptatibus, morbis, calamitatibus, prosperis successibus.
Hoc autem tuæ, parens Verbum, est sapientiæ, ut instabilia
Omnia sint, quo stabilium amorem habeamus.
Omnia animi pennis perlustravi, quæcunque vetera,
Quæcunque nova: mortalibus vero nihil est imbecillius.

6 *Ἄλλη*. Ita quatuor Regg. et Coisl. Edit. ἄλλος.
8 *Αἴθε*. Ita Reg. cod. et Coisl. Edit. εἴθε.
13 *Πτερόεντες*. Eo quod pennarum instar quam ocissime fluant ac dilabantur.
16 *Κόρος* accipi potest pro amplissima quadam prosperitate, quæ impie Deum lacessendi occasionem iis præbet, qui ea uti nesciunt. *Bill.*
19 *Στεινή*. Elegans proverbium de iis qui duriore fortuna conflictantur, quique alienis admissi mensis, hospitibus suis cito fastidium pariunt.
21 *Ἐόν*. Int. ἴδιον. Optimus quisque in patria contemnitur sæpissime et obteritur, vicinorum nempe invidia proditus. *Cyrus.*
24 *Ἴχνιον*. Ita tres Regg. et Coislianus. Edit. mendose ἴγνιον.
29 *Γενέτορ*. Coisl. et duo Regg. γενέτωρ.
32 *Ἀκιδνότερον*. Int. ἀσθενέστερον. Vid. *Carm.* præcedenti, vers. 42.

METRICA VERSIO.

Multas vita vias habet ærumnosa, viarum
Cunctarumque suo nulla dolore caret.
Nec bona sunt hic ulla malis non mista: bonorum
Atque utinam non pars cederet ipsa malis!
Divitiæ infidæ, solium quoque fastus inanis:
Vincula, pauperies, atque subesse labor.
Fulgure forma brevis magis est, æstusque juventa
Temporis, et vitæ meta senecta gravis.
Sermones celeres: decus, aer: robur, aprorum:
Et veteri constat sanguine nobilitas.
Ingluvies petulans: vinclum, connubia: cura est,
Si bona sit, morbus, si mala, progenies:
Discitur inque foro vitium, tranquillaque vita
Invalida est: artes vilia corda decent.
Angusta est offa alterius: labor arva secare:
Per mare quot currunt, pene tot orcus habet.
B Patria cuique sua barathrum, terra extera probrum:
Cuncta homini hic risus, cuncta laborque gravis,
Lanugo, spectrum, ros, et levis umbra, vaporque,
Flumineus fluxus, fluctus et æquoreus:
Somnia, fluctivagæ navis vestigia, ventus,
Penna celer, volitans pulvis, et aura levis:
Circulus, æquali qui motu cuncta volutat,
Constans atque rotans, fixus et interiens.
Namque anni partes volvit, noctesque diesque,
Duraque, mœstitias, terribilemque necem,
Et morbos, casusque graves: ac rursus amœna
Gaudia, et optatæ prospera sortis habet.
Nil autem hic firmum providit Christus ut esset:
Quo tua firmorum pectora tangat amor.
Cuncta ego perlustravi animo nova, priscaque: verum
Par nihil esse homini debilitate potest.

Ἓν μόνον ἀνθρώποισι καλὸν καὶ ἔμπεδόν ἐστι,
Ἔνθεν ἀφορμᾶσθαι, σταυρὸν ἀειρομένους·
Δάκρυά τε, στοναχαί τε, νόος θείοισι μ[εμηλώς],
Ἐλπὶς, καὶ Τριάδος λάμψις ἐπουρανίης
Μιγνυμένης καθαροῖσι, χοὸς λύσις ἀφραδέοντος,
Εἰκόνος ἀφθορίη, τὴν λάχομεν Θεόθεν·
Ζώειν τ' ἀλλότριον ζωῆς βίον, ἀντὶ δὲ κόσμου
Κόσμον ἀμειβομένους, ἄχθεα πάντα φέρειν.

ΙΖ'. Διαφέρων βίων μακαρισμοί.

Ὄλβιος, ὅστις ἔρημον ἔχει βίον, οὐδ' ἐπίμικτον
Τοῖς χαμαὶ ἐρχομένοις, ἀλλ' ἐθέωσε νόον.
Ὄλβιος, ὃς πολλοῖσι μεμιγμένος, οὐκ ἐπὶ πολλοῖς
Στρωφᾶτ', ἀλλὰ Θεῷ πέμψεν ὅλην κραδίην.
Ὄλβιος, ὃς πάντων κτεάνων ὠνήσατο Χριστὸν,
Καὶ κτέαρ οἶον ἔχει σταυρὸν, ὃν ὕψι φέρει.
Ὄλβιος, ὃς καθαροῖσιν ἑοῖς κτεάτεσσιν ἀνάσσων,
Χεῖρα Θεοῖο φέροι τοῖς ἐπιδευομένοις.
Ὄλβιος ἀζυγέων μακάρων βίος, οἳ Θεότητος
Εἰσὶ πέλας καθαρῆς, σάρκ' ἀποσεισάμενοι.
Ὄλβιος, ὃς θεσμοῖσι γάμου τυτθὸν ὑπο[είξ]ας,
Πλειοτέρην Χριστῷ μοῖραν ἔρωτος ἄγ[ει].
Ὄλβιος, ὃς λαοῖο φέρων κράτος, εὐαγέεσσι
Καὶ μεγάλαις θυσίαις Χριστὸν ἄγει χθονίοις.
Ὄλβιος, ὅστις ἐὼν ποίμνης τέκος, οὐρανίοιο
Χώραν ἄγει Χριστοῦ, θρέμμα τελειότατον.

Unum solum hominibus bonum ac firmum est,
Hinc erumpere tollendo crucem; lacrymæ,
Gemitus, mens rerum divinarum studiosa,
Spes, et cœlestis splendor Trinitatis,
Quæ puris mentibus miscetur, insanis pulveris abdicatio,
Incorruptio imaginis, quam divinitus accepimus;
Ducere vitam alienam ab hac vita, cum mundo altero
Mundum hunc commutantes, omnia aspera tolerare.

XVII. *Variorum vitæ generum beatitudines**.

Beatus, qui in solitudine degit, nec permiscetur
Cum his, qui humi gradiuntur, sed mentem ad Deum erigit.
Beatus, qui pluribus permistus, non cum pluribus
Circumagitur, sed Deo totum cor transmittit.
488-489 Beatus, qui cunctis suis possessionibus Christum emit,
Unicamque possessionem habet crucem, quam altius gestat.
Beatus, qui justis suis possessionibus imperans,
Divinam indigentibus manum porrigit.
Felix beatorum cœlibum vita, qui Deitati
Puræ propinquant, carne exuti.
Beatus, qui, postquam matrimonii legibus paululum cessit,
Majorem amoris partem Christo donat.
Beatus, qui populi principatum gerens, sanctis,
Magnisque sacrificiis Christum hominibus conciliat.
Beatus qui cum ex ovili sit, ad cœlestis
Christi locum alios ducit, ovium perfectissima.

* Alias Bill. 17. pag. 91.

57 *Ἀφραδέοντος*. Reg. 991, sup. lin. μωραίνοντος.

40 *Ἀμειβομένους*. Reg. 991 sup. lin. παρερχομένους.

Argumentum. *Postquam Gregorius res humanas extenuavit, miserasque esse ostendit, atque omnes hujus mundi voluptates, ex quibus carnalis affectus robur colligit, ut Deo resistat, arrogantiaque efferatur, tanquam incertas ac mutabiles depressit ac suggillavit, jam his versibus evangelicæ prædicationis legis capita spiritalisque affectus nunquam intermorituram gloriam, ut vires, indicat: eodem nimirum sensu, atque iisdem vocibus cum Christo, beatos eos bonisque plenos prædicans, qui in virtute vivunt, aut victuri sunt. Quos quidem Christus in Evangelii initio beatos esse pronuntiat.* Bill. ex Cyro.

XVII. 2 *Ἐθέωσε*. Mentem divinam reddit per purissima desideria et colloquia cum Deo.

5 *Ἐπί*. Vat. ἐνί.

7 *Κτεάτεσσιν*. Ita tres Regg. Coisl. et Chig. Edit. κτεάνοισιν.

13 *Λαοῖο* Vat. λαοῖσι.

15 *Ἐών*. Reg. 992. ἐόν. Coisl. Int. μακάριος καὶ ὅστις ἑαυτοῦ ποίμνης πρόβατον καὶ τέκνον πνευματικὸν διδασκαλικαῖς ὁδηγίαις εἰς Χριστοῦ χώραν ἀναγαγών. Præterea pro οὐρανίοιο duo Regg. habent ἐν προνόμοισι. Scilicet, aliis iter ad Christum, exemplo, pietate, consiliis ostendit, aliisque præit ad pascua,

METRICA VERSIO.

Unum illi, verumque bonum, certumque putandum est,
Ut levis hinc et abeat, perferat atque crucem:
Ut ruat in sanctos gemitus, divinaque curet,
Huic, puris gaudens, irradietque Trias:
Carnalem affectum ut solvat: quamque hausimus ipsi
Cœlitus effigiem, servet ut incolumem:
Utque novam degat vitam, mundumque ruentem
Cum stabili mutans, aspera cuncta ferat.

XVII. VARIORUM VITÆ GENERUM BEATITUDINES.

(*Billio interprete.*)

Felix, a mundo abstractus, qui vivit eremo
In rigida, et mentem tollit ad astra suam.
Felix, qui multis junctus, non plurima versans
Distrahitur, pectus sed dedit omne Deo.
Felix, qui Christum fortunis omnibus emit:
Cunctorumque crucem, quam gerit, instar habet.
Felix, qui puris opibus dominatur: amicam
Pauperibusque libens porrigit usque manum.
Felix virgineus chorus est, qui carne repulsa
Non procul a summo Numine purus abest.
Felix, qui paulum thalamo, tædæque jugali
Concedens, tribuit plus tamen ipse Deo.
Felix, qui plebem imperio dum rite gubernat,
Humanis placat per pia sacra Deum.
Felix, qui primos inter numerandus ovilis
Christicolæ, tacitus se tenet inter oves.

Ὄλβιος, ὃς καθαροῖο νόου μεγάλῃσιν ἐρωαῖς,
Οὐρανίων φαέων δέρκεται ἀγλαΐην.
Ὄλβιος, ὃς χείρεσσι πολυκμήτοισιν Ἄνακτα
Τίει, καὶ πολλοῖς ἐστι νόμος βιότου.
Πάντα τάδ' οὐρανίων πληρώματα ἔπλετο ληνῶν,
Αἳ καρποῦ ψυχῶν δέκτριαι ἡμετέρων,
Ἄλλην ἀλλοίης ἀρετῆς ἐπὶ χώραν ἀγούσης.
Πολλαὶ γὰρ πολλῶν εἰσι μοναὶ βιότων.
Ὄλβιος, ὃν πτωχὸν παθέων μέγα Πνεῦμ' ἀνέδειξεν·
Ὅστις ἔχει ζωὴν ἐνθάδε πενθαλέην·
Ὅστις ἐπουρανίης αἰὲν ἀκόρεστος ἐδωδῆς,
Ὅστις ἐνηείῃ κληρονόμος μεγάλων·
Ὃς σπλάγχνοισιν ἑοῖσι Θεοῦ μέγαν οἶκτον ἐφέλκει,
Εἰρήνης τε φίλος, καὶ καθαρὸς κραδίην·
A Ὃς πολλὰ Χριστοῖο μεγακλέος εἵνεκ' ἀνέτλη
Ἄλγεα, καὶ μεγάλου κύδεος ἀντιάσει.
Τούτων, ἣν ἐθέλεις, τάμνε τρίβον. Εἰ μὲν ἁπάσας,
Λώϊον· εἰ δ' ὀλίγας, δεύτερον· εἰ δὲ μόνην
Ἔξοχα, καὶ τὸ φίλον. Σταθμά γε μὲν ἄξια πᾶσι,
Τοῖσι τελειοτέροις, τοῖσί τε μειοτέροις.
Καὶ Ῥαὰβ οὐκ εὔκοσμον ἔχεν βίον, ἀλλ' ἄρα καὶ τὴν
Κλεινὴν ἀκροτάτη θῆκε φιλοξενίη.
Ἐκ δὲ μόνης πλέον ἔσχε Φαρισσαίοιο τελώνης
Τῆς χθαμαλοφροσύνης, τοῦ μέγ' ἀειρομένου.
Βέλτερον ἀζυγίη, ναὶ βέλτερον· ἀλλ' ἐπίμικτος
Κόσμῳ, καὶ χθονίη, χειροτέρη δυάδος
Σώφρονος. Ἀκτεάνων αἰπὺς βίος οὐρεσιφοίτων·
Ἀλλὰ τύφος καὶ τοὺς πολλάκι θῆκε κάτω.

Beatus, qui puræ mentis egregiis motibus
Cœlestium luminum splendorem intuetur.
Beatus, qui laboriosis manibus Regem
Colit, ac multis vitæ norma est.
Sunt hæc omnia plenitudo cœlestium torcularium,
Quæ fructum animarum nostrarum recipiunt,
Alia in alium locum ducente virtute:
Variæ enim sunt variis vitæ generibus mansiones.
Beatus, quem vitiorum pauperem Spiritus magnus effecit,
Qui vitam hic ducit luctuosam,
Qui cœlestis cibi semper insatiabilis est:
Qui lenitate sua magnorum hæres est bonorum:
Qui misericordia sua magnam Dei misericordiam attrahit,
Qui pacem amat, qui puro corde est.
Qui multas ob Christum, cujus magna est gloria, pertulit
Molestias, magnamque gloriam consequetur.
Horum, quam volueris, viam tere. Quod si omnes,
Id melius; si paucas, secundo id loco erit; si unicam
Egregie, erit quoque gratum. Merces omnibus digna,
Tum perfectioribus, tum inferioribus.
Rahab minus honestam ducebat vitam: sed et illam
Illustrem fecit summus hospitalis amor.
Una re Pharisæum superabat publicanus,
Humilitate, hominem valde se efferentem.
Melior vita cœlebs, melior certe: sed permista
Mundo, et terrestris, inferior est conjugio
490-491 Casto. Monticolarum nihil possidentium vita sublimis:
Sed et hos sæpe superbia dejecit.

cum persæpe pastores, pravo exemplo, et moribus Dei opus destruunt. Nihilominus cum editis legimus ἐών. Videtur enim Gregorius loqui de iis qui sunt in Ecclesia, nullaque potiuntur auctoritate.

23 *Ἄλλην ἀλλοίης ἀρετῆς ἐπὶ χώραν ἀγούσης.* Ita Vat. Chig. tres Regg. et Coisl. Male edit. ἀρετήν.

25 *Ὅν.* Ita Regg. plures et Coisl. *Quem vitiorum pauperem*, id est, *paucioribus minimisque laborantem*, non tamen *ab omnibus prorsus immunem*, ut Billius exponit. Edit. ὅς. Quam lectionem sequitur D. Gaulyer, vertitque, *qui magnum et excelsum animum, perturbationum inopem ostendit*, etc.

33 *Ἐθέλεις.* Reg. 990 ἐθέλης.

37 *Οὐκ εὔκοσμον.* Ita Vat. et Coisl. In editis deest οὐκ.

43 *Ἀκτεάνων.* De monachis recte intelligit Cyrus.

METRICA VERSIO.

Felix, qui puræ subvectus acumine mentis,
Prospicit æthereæ lumina sancta domus.
Felix, qui Christum manibus non segnis honorat,
Multisque est vitæ regula lexque piæ.
Horrea siderei complent hæc omnia cœli:
Queis, peperit quas mens, excipiuntur opes.
Diversis diversa bonos nam sedibus infert
Virtus, ac vitæ mansio cuique sua est.
Felix cujus inops mens criminis omnis et expers:
Qui vitæ in luctu tempora cuncta terit.
Cœlestes quique ore avido suspirat ad escas:
Mite cor innumeras cuique recondit opes.
Quique aliis facilis, Dominum sibi flectit Olympi.
Quem pax, quem cordis munditiesque juvat.
Denique pro Christo patitur qui multa libenter:
B Æternum in cœlo carpet ob idque decus.
Quam malles, hac perge via; si triveris omnes,
Id melius. Multas? laudis id eximiæ.
Unam? dum summe, gratum id quoque: præmia magnis
Sunt tamen, et parvis digna parata viris.
Et Rahab, haud castis pollebat moribus: ipsi
Laus tamen hospitii sparsit in orbe decus.
Et quia non tumidus Pharisæi more telones
Exstitit, hoc uno nomine plura tulit.
Virginitas thalamo melior: sed dedita mundo
Si fuerit, fluxis junctaque, pejor erit.
Monticolæ atque inopis monachi celsissima vita est
Stravit at hunc fastus sæpe superbus humi.

Οὐ γὰρ ἑὴν ἀρετὴν ἄλλοις μετρέοντες ἀρίστοις,
Ἄκριτον ἐν κραδίῃ ὕψος ἔχουσιν ὁτέ.
Πολλάκι καὶ ζείοντι νόῳ, πώλοισιν ὁμοῖα
Θερμοτέροις, νύσσης τῆλε φέρουσι πόδα.
Τέθνηκεν ἢ πτερύγεσσιν ἀείρεο πάμπαν ἐλαφραῖς,
Ἠὲ κάτω μίμνων, ἀσφαλέως τροχάειν,
Μή που βριθοσύνῃ σεῖο πτερὸν ἐς χθόνα νεύσῃ,
Μὴ δὲ π[illegible]σης ἀρθεὶς πτῶμ' ἐλεεινότατον.
Νηῦς ὀλίγη γόμφοισιν ἀρηραμένη πυκινοῖσι,
Φόρτον ἄγει μεγάλης πλείονα τῆς ἀδέτου.
Στεινὴ μὲν πυλεῶνος ὁδὸς θείοιο τέτυκται,
Πολλαὶ δ' ἀτραπιτοὶ ἐς μίαν ἐρχόμεναι.
Οἱ μὲν τὴν προΐφεν, ὅσοις φύσις ἐνθάδε νεύει,
Οἱ δ' ἑτέρην, στεινῆς μοῦνον ἀφαπτόμενοι.
Οὔτε μίη πάντεσσιν ὁμῶς φίλον ἔπλετ' ἐδωδὴ,
Οὔτε Χριστιανοῖς [illegible].
Δάκρυα πᾶσιν ἄριστον, ἀϋπνίη τε, πόνοι τε,
Καὶ λύσσαν παθέων ἀργαλέων κατέχειν,
Αἰχμάζειν τε κόρον, Χριστοῦ θ' ὑπὸ χεῖρα κραταιὴν
Κεῖσθαι, καὶ τρομέειν ἦμαρ ἐπερχόμενον.
Εἰ δ' ἄκρην τελέως ἴοις τρίβον, οὐκέτι θνητὸς,
Ἀλλά τις οὐρανίων. Γρηγορίοιο νόμοι.

ΙΗ'. *Περὶ ζωῆς ἀνθρωπίνης.*

Ὁ χοῦς, ὁ πηλὸς, ἡ παλίστροφος κόνις.
Τῇ γῇ γὰρ ἡ γῆ συμβιβάζεται πάλιν,
Καὶ σπαργανοῦται τῷ γεώδει σπαργάνῳ,
Καὶ χοῦς πάλιν πρόεισιν ὥσπερ ἡ κόνις,

Non enim virtutem suam cum aliis præstantissimis metientes
Temerarium corde fastum nonnunquam concipiunt.
Sæpe etiam fervida mente, velut pulli
Calidiores, procul a meta pedem ferunt.
Quare aut pennis erigere omnino levibus,
Aut infra manens securus curre,
Ne gravi pondere penna tua in terram decidat,
Neve in altum sublatus lapsu tristissimo cadas.
Parva navis quæ pluribus compacta clavis est,
Gravius fert onus, quam magna, cujus laxæ sunt compages.
Arcta quidem divinorum atriorum via,
Sed multæ in unum tendunt semitæ.
Alii hanc percurrant, quotquot natura illuc propendunt;
Alii aliam, modo arctam consequantur.
Non una omnibus esca similiter placet,
Nec Christianis unum convenit vitæ genus.
Lacrymæ omnibus optimæ sunt, vigiliæ, labores,
Et vitiosorum affectuum rabiem compescere,
Satietatemque comprimere, et sub potenti manu Christi
Jacere, diemque venturum expavescere.
Si summam perfecte viam incesseris, non jam mortalis es,
Sed cœlestium aliquis. Hæ sunt Gregorii leges.

XVIII. *De vita humana* *.

Pulvis, lutum, in pristinum statum revolutus pulvis.
Terræ enim terra jungitur rursus,
Et involvitur terrenis fasciis:
Et pulvis iterum prodit, instar cineris,

* Alias Bill. 103, pag. 179.

59 *Μίη*. Duo Regg. et Chig. ἰή.
66 *Οὐρανίων*. Ita Reg. 59. Coisl. Int. ἄλλα τις χρηματισθεὶς οὐρανίοις. Male edit. οὐράνιον. Ibid. νόμοι. Reg. 990 et Chig. νόμοις. Coisl. sup. lin. νομοθεσίαις. Int. ταῦτα Γρηγορίου θεσπίσματα. Edit. male νόμον.
XVIII. 2 *Τῇ γῇ γάρ*. Ita Combef. et edit. ad marg. In textu deerat γῇ.

METRICA VERSIO.

Nam dum non aliis, decorat quos maxima virtus,
Se confert, temere sæpius alta petit:
Ferventique animo currens, atque impete magno,
Metam ultra fertur, more ferocis equi.
Quare vel levibus cinctus pete sidera pennis,
Vel tutam infirmus carpe per ima viam:
Ne nimio in terram vergat tibi pondere penna,
Ac misere, dum tu tendis ad alta, cadas.
Parvula, quæ densis clavis compacta carina est,
Quam male nixa ratis maxima, plura gerit.
Arcta quidem æternas cœli via ducit ad ædes;
Tendit ad hanc unam semita multa tamen.
Ergo alii hanc teneant, ita quos natura paravit:
Illam alii: ast arctum nemo relinquat iter.
Non una esca placet mortalibus omnibus: omni
Congrua Christicolæ vita nec una viro.
Utilis est cunctis fletus, labor, excubiæque,
Imperio affectus atque tenere feros:
Et tumidum ventrem compescere, seque Tonanti
Subjicere, extremum perque timere diem.
Si summum exacte teneas iter, haud homo jam tu
Es mihi, verum aliquis de grege cœlicolum.

XVIII. DE VITA HUMANA.

(*Billio interprete.*)

Pulvis, lutumque, rursus et pulvisculus,
Nam terra terræ jungitur, et involvitur,
Tanquam quibusdam fasciis, terra gravi,
Rursumque pulvis prodit, instar pulveris.

Ἣν ἡ βιαία συστροφὴ τῶν πνευμάτων
Πρὸς ὕψος ἐξαίρουσα συστέλλει κάτω.
Οὕτω γὰρ ἡμῶν τὸν πολύστροφον βίον
Αἱ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καταιγίδες
Πρὸς ὕψος ἐξαίρουσι καὶ δόξαν νόθον·
Αὖθις δὲ χοῦς κάτεισι καὶ μένει κάτω,
Ἕως ὁ τοῦ κτίσαντος ἁρμόσῃ λόγος
Τῶν συνδεθέντων τὴν ἀναγκαίαν λύσιν.
Νῦν δὲ προκύψας, ὥσπερ ἔκ τινος βάθους,
Ὁ χοῦς ὁ θείᾳ πνευματωθεὶς εἰκόνι,
Καὶ τὰς γεώδεις ἐκβοᾷ τραγῳδίας,
Καὶ τὸν γελᾶν δοκοῦντα δακρύει βίον.

ΙΘ'. *Περὶ τῆς αὐτῆς.*

Τροχός τίς ἐστιν ἀστάτως πεπηγμένος,
A Ὁ μικρὸς οὗτος καὶ πολύτροπος βίος.
Ἄνω κινεῖται, καὶ περισπᾶται κάτω·
Οὐχ ἵσταται γὰρ, κἂν δοκῇ πεπηγέναι.
Φεύγων κρατεῖται, καὶ μένων ἀποτρέχει.
Σκιρτᾷ δὲ πολλὰ, καὶ τὸ φεύγειν οὐκ ἔχει.
Ἕλκει, καθέλκει τῇ κινήσει τὴν στάσιν.
Ὡς οὐδὲν εἶναι τὸν βίον διαγράφων,
Ἢ καπνὸν, ἢ ὄνειρον, ἢ ἄνθος χλόης.

Κ'. *Περὶ πόθου.*

Δεινὸν πόθος πᾶς. Ἂν δὲ καὶ φιλουμένου,
Διπλοῦν τὸ δεινόν. Εἰ δὲ καὶ κόρας νέας,
Τριπλοῦν τὸ κέντρον. Εἰ δὲ καὶ κάλλους γέμων,
Πλεῖον τὸ κακόν. Εἰ δὲ πρὸς γάμον φέρει,
Πῦρ ἔνδον αὐτὴν βόσκεται τὴν καρδίαν.

Quem vehemens impetus ventorum
In altum cum sustulit, mittit deorsum.
Sic enim nostram instabilem vitam
Malorum spirituum procellæ
In sublime efferunt, et ad adulterinam evehunt gloriam:
Posthac autem, ut pulvis labitur et humi manet,
Donec Creatoris vox dissociata
Rursus simul coagmentaverit, mortemque solverit.
492-493 Nunc autem prospiciens, velut e quadam specu,
Pulvis, cui spiritus divinam inspiravit imaginem,
Terrenas clamore jactat tragœdias,
Et diffluentem falso risu deflet vitam.

XIX. *De eodem argumento**.

Rota est instabiliter fixa
Brevis hæc et multiplex vita.
Sursum movetur, et trahitur deorsum.
Non stat enim, quamvis videatur fixa.
Fugiens tenetur, et manens effugit.
Saltat plerumque, nec tamen effugere potest.
Trahit ac retrahit motu suo stationem,
Adeo ut nihil sit vita, si velis describere,
Quam fumus, aut somnium, aut flos herbæ.

XX. *De desiderio***.

Grave est omne desiderium. Si autem desiderium sit chari capitis,
Duplex est dolor. Si vero puellæ,
Triplex stimulus. Si præstanti forma,
Major adhuc dolor. Si animum ad nuptias appulerat,
Ignis intus depascit animum.

* Alias Bill. 67, pag. 155. ** Alias Bill. 115, pag. 181.

11 *Ἕως ὁ τοῦ κτίσαντος*, etc. Imperfecta videtur Benedictinorum versio, qui melius ad verbum vertissent: *Donec Creatoris vox ad harmoniam revocaverit rursus consociatorum necessariam dissolutionem.* Caillau.

XIX. 8 *Διαγράφων*. Reg. 1277 διαγράφω. Alius διαγράφει.

METRICA VERSIO.

Quem vis in altum sustulit cum turbinis
Sævique venti, deprimit mox: in modum
Sic namque nostram mobilem vitam parem
Mali procellæ spiritus alio efferunt,
Adulterinamque evehunt ad gloriam:
Ac pulvis infra labitur rursum, et manet
Humi, creantis vox potens donec Dei
Soluta morte vinxerit rursus simul.
At nunc ut alta de specu sese exerens
Pulvis (Dei cui spiritum forma indidit)
Terræ molestas clamitat tragœdias,
Falsoque risu diffluens ævum gemit.

XIX. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Billio interprete.*)

Hæc parva, varia et, vita par est turbini,
Simul movetur, fixus est et qui simul.
B Sursum movetur, ac deorsum volvitur.
Fixum esse quamvis nam putes, non stat tamen.
Fugiens tenetur, et manens rursum fugit:
Multumque saltat, sed fugere nequit tamen:
Trahitque motu, retrahit et statum suum.
Nil ergo vita est, si velis describere,
Quam fumus, herbæ flos vel, aut insomnium.

XX. DE DESIDERIO.

(*Billio interprete.*)

Omnis cupido torquet: at duplex malum,
Desideratur cum caput charum; triplex,
Puella si sit; ore si pulcherrimo,
Malum ingravescit; ambias si nuptias,
Urit medullas tum dolor sævissimus.

KA'. *Περὶ θανάτου φιλουμένων.*

Πικρὸν τάφος πᾶς· ἂν δὲ καὶ τέκνου τάφος,
Διπλοῦν τὸ κακόν. Εἰ δ' ἀρισταίου πάλιν,
Ἡ συμφορὰ πῦρ. Εἰ δὲ νυμφίου νέου,
Ἡ καρδία ῥάγηθι τῶν γεννητόρων.

KB'. *Περὶ φίλων τῶν μὴ καλῶν.*

Δεινὸν τὸ πάσχειν. Ἂν δὲ καὶ φίλων ὕπο,
Ὡς χεῖρον. Ἂν δὲ καὶ λαθραίοις δήγμασι,
Τοῦτ' οὐ φορητόν. Ἂν δὲ καὶ πιστῶν ὕπο,
Ἐπίσχες. Ἂν δὲ καὶ Θεοῦ παραστατῶν,
Ποῖ τις τράπηται; πῶς φύγῃ κακῶν φοράν;

A

KΓ'. *Εἰς τὸ αὐτό.*

Δεινὸν τὸ λυποῦν. Ἂν δὲ καὶ λυπῇ φίλος,
Ἀνδραποδῶδες. Ἂν δὲ καὶ δάκνῃ λάθρα,
Ὡς θηριῶδες. Ἂν δὲ καὶ γυνὴ λάλος,
Δαίμων σύνοικος. Ἂν δὲ καὶ δικασπόλος,
Χρεία κεραυνῶν. Ἂν δὲ καὶ θυηπόλος,
Ἄκουε, Χριστὲ, καὶ δίκαζε τὴν δίκην.

KΔ'. *Πρὸς πολυόρκους διάλογος.*

A. Ὅρκου τί χεῖρον; Οὐδὲν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος.
B. Πῶς τοῦτ' ἐλέγχεις; εἰπέ μοι.
A. Λίαν προδήλοις καὶ σαφεστάτοις λόγοις.
B. Τίσι; δίδαξον.

XXI. *De morte charorum**.

Triste est omne funus. Si autem filii sit funus,
Duplex fit dolor. Si præterea egregius fuerit puer,
Dolor est instar ignis: si novus sit maritus,
Rumpitur cor parentum.

XXII. *De falsis amicis***.

Molestum est pati. Si autem ab amicis,
Pejus est. Quod si etiam clandestinis morsibus,
Id intolerandum. Si et a fidelibus,
Sustine. Si denique ab iis, qui Deo astant,
Quo quis se vertat? Qui fugiat malorum impetum?

494 495 XXIII. *De eodem argumento****.

Acerba est læsio. At si lædat amicus,
Id servile. Si autem mordeat clanculum,
Hoc belluinum. Si vero femina garrula,
Domesticus est dæmon. Si judex,
Opus est tonitru. Demum si sacrorum minister,
Audi, Christe, et causam judica.

XXIV. *Dialogus adversus eos qui frequenter jurant*****.

A. Juramento quid pejus est? Nihil, mea quidem sententia.
B. Quomodo id demonstras? Dic mihi.
A. Valde manifestis et evidentissimis rationibus.
B. Quibusnam? edoce.

*Alias Bill 116, pag. 181. ** Alias Bill. 117, pag. 182. ***Alias Bill. 118, pag. 182. ****Alias Bill. 157, pag. 224.

XXII. 4 Ἐπίσχες. Combef. Ἐπαισχές, quæ lectio sensum Gregorii melius videtur exprimere.

ARGUMENTUM *Gregorius noster, ut pravam jurandi consuetudinem coerceat, initio, quam magnum crimen sit perjurium ostendit. Deo enim contumeliam infert, quisquis pejerat, imo prorsus abnegat et amittit. Perjurio porro per improbam jurandi consuetudinem viam muniri asserit. Quapropter ne præcipites in perjurium ruamus, cavendum in primis juramentum monet: nec vero cur nobis jurandi necessitas injiciatur, modo illud studio et curæ sit, ut animum probis moribus excultum et ornatum habeamus: probis enim viris, etiam injuratis, majorem haberi fidem, quam improbis et sceleratis, etiam interposito jurejurando. Docet præterea, quæ detestanda præ cæteris sint juramenta, nempe ea, quæ cum divini nominis usurpatione conjuncta sunt. Diluit quod objici poterat, scilicet Deum et sanctum Paulum in sacra Scriptura jurantes inveniri, atque etiam veteri lege minime interdictum fuisse juramentum. Denique, cum Gregorii ætate, multi serius baptismum susciperent, ideoque facilius jurarent, rati baptismo deleri quidquid hac in re deliquissent, ut alia omnia; id quidem concedit Theologus, sed peccandi consuetudinem, qua animus imbutus et inustus est, baptismi sacramento aboleri negat.*

METRICA VERSIO.

XXI. DE MORTE CHARORUM.

(*Billio interprete.*)

Est funus omne triste; funus filii
Geminat dolorem; si probus rursus, dolor
Cor urit imum; si statim post nuptias,
Tum cor parentum rumpitur luctu gravi.

XXII. DE FALSIS AMICIS.

(*Billio interprete.*)

Pati molestum est; sed magis, si, quos amas,
Nocere tentent; clanculum si mordeant,
Hoc non ferendum. Si fide qui præditi,
Id pejus. At si Numinis summi astites,
Quo jam recedes, tot mala ut vites, miser?

B

XXIII. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Billio interprete.*)

Omnis molesta est læsio. At si læserit
Amicus, istud fœdius; si mordeat
Clam, belluinum hoc. At loquax si femina,
Est dæmon hospes. Judicis si qui gerit
Partes, opus tum fulmine est. At si sacer,
Sis, Christe, causæ, te rogo, judex meæ.

XXIV. DIALOGUS ADVERSUS EOS QUI FREQUENTER JURANT.

(*Billio interprete*).

A. Quid pejus horco? Nil quidem est, ut sentio
B. Hoc unde monstres, dic mihi.
A. Firmis profecto et lucidis rationibus.
B. Cedo, quibusnam?

Α. Τούτοις. Ἀπόκριναι δή, καὶ σκεψώμεθα.
Β. Λέγ', εἰ λέγεις τι, φίλτατε.

Α. Πάντων τι μεῖζον οἶδας ὧν ἐπίστασαι;
Β. Τίνων ἐρωτᾷς;

Α. Πάντων, ὁρωμένων τε καὶ νοουμένων.
Β. Θεοῦ τι μεῖζον οὐ νοῶ.

Α. Ὀρθῶς λέγεις μὲν, οὐχὶ δ' ὀρθῶς ἠρόμην.
Β. Ἐχρῆν δὲ δὴ πῶς;

Α. Οὐκ ἔστι μεῖζον· οὐδὲ γὰρ συγκρίνεται.
Οὐ γὰρ σαφές σοι; *Β.* Καὶ πάνυ.

Α. Τί οὖν μέγιστον πυνθάνεσθ' ἐχρῆν ἴσως;
Β. Οὕτω νομίζω.

Α. Καὶ τοῦτο δ' ἂν λέγοιτο ἐκ συγκρίσεως.
Β. Οὐκ οἶμαι· πῶς λέγεις;

A Α. Οὐδὲν μέγιστόν ἐστι μὴ τῶν συμφυῶν·
Θεοῦ δὲ τί συμφυές;

Β. Οὐδέν. Α. Λεγέσθω τοιγαροῦν ἄλλως Θεός.
Β. Ὅπως λέγοις ἂν ἕλωμαι.

Α. Τί τῶν ἁπάντων τ' οὐδὲ συγκριτός; *Β.* Θεός.
Ἐροῦμεν οὕτως, ὡς δοκεῖ.

Α. Τί δ' οὐ σεβαστὸν, καὶ μόνον, πάσῃ φύσει;
Β. Μόνον σεβαστὸν, εὖ λέγεις.

Α. Ἦ καὶ σεβαστὸν καί τι καὶ ὑβριστέον;
Β. Καὶ πῶς ἄμικτα μίξομεν;

Α. Καὶ γὰρ σκοπῶμεν ὅρκος εἰ τιμὴν φέρει,
Ἀλλ' οὐδέ γ' ὕβριν·
Εἰ μή γ' ὑπῆρχε κίνδυνος ψευδορκίας,
Οὕτως ἂν εἶχε καὶ σέβας·
Ὥς τις μεσίτης ἀσφαλὴς καλούμενος,
Καὶ γὰρ μεσίτης.

A. His. Responde, et consideremus.
B. Dic, si quid habes, amice.
A. Omnibus quæ nosti, an majus aliquid esse scis?
B. Quibusnam de rebus interrogas
A. De omnibus quæ videntur, et quæ intelliguntur:
B. Deo nihil majus novi.
A. Recte quidem dicis: ego autem non recte interrogavi.
B. Quomodo ergo oportuisset?
A. Non est majus quidquam Deo, neque enim comparatur.
Annon tibi id liquet? *B.* Profecto liquet.
A. Ergo decuit forsan quærere, quid sit maximum?
B. Sic credo.
A. Et hoc dicatur ex comparatione.
B. Non credo. Quomodo dicis?
A. Nihil maximum est inter ea, quæ non sunt ejusdem naturæ:
Deo autem quid simile natura?
B. Nihil. *A.* Alioquin Deus diceretur.
B. Prout dixeris, assentiar.
A. Quid autem ex omnibus est quod comparari non possit? *B.* Deus.
Ita dicemus, ut videtur.
A. Sed quid? annon adorandus, et quidem solus, omni naturæ?
B Solus adorandus, recte dicis.
496-497 *A.* Sed an adorandum simul et injuria aliquid afficiendum?
B. Quomodo non miscenda miscebimus?
A. Consideremus enim an jusjurandum honorem afferat,
Minime vero injuriam;
Si non adsit periculum perjurii,
Tunc honorem et cultum deferet.
Vocatum est, veluti tutus quidam mediator,
Nam mediator est.

XXIV. 14 *Σοι.* Ita Combef. Edit. μοι.
21 *Λεγέσθω. Aliter igitur est loquendum de Deo.* Bill., quod verborum interpretationi repugnat.
27 *Καί τι.* Forsan ἐστί. CAILLAU.
32 *Οὕτως ἄν.* Sic Coisl. Edit. οὕτω γὰρ ἄν.
33 *Ὥς τις μεσίτης ἀσφαλὴς καλούμενος, Καὶ γὰρ μεσίτης.* Geminos hos versiculos suppeditavit cod. Coisl. Deerant in editis. — Versioni metricæ supplevimus, correctis quatuor versibus superioribus, necnon et quibusdam aliis quos Italicis distinximus. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

A. His. Sciscitanti tu velim respondeas.
B. Dic, si quid iste præsto habes.

A. Quidnam esse majus omnibus rebus putas?
B. Rebus quibusnam?

A. Et quæ videntur, cedit et visus quibus.
B. Majus Tonante nil reor.

A. Recte quidem tu: non bene ast ego sciscitor.
B. Quidnam ergo decuit?

A. Non ille major: namque conferri nequit.
Nonne tibi clarum hoc? *B.* Maxime.

A. Fors ergo decuit quærere, quid est maximum?
B. Sic ipse credo.

A. Ac comparandi dicitur quoque hoc modo.
B. Haud credo; quod ais, explica.

B *A.* Natura quorum dispar est, nil maximum.
Quid par Tonanti?

B. Nil. *A.* Aliter igitur est loquendum de Deo.
B. Probabo quidquid dixeris.

A. Quid comparari non potest solum? *B.* Deus.
Ut vis, loquemur sic enim.

A. Annon colendus solus est ab omnibus?
B. Sane colendus solus est.

A. Simulne cultu dignus et probro est simul?
B. Immista quisnam *misceat?*

A. Consideremus horcus an decus ferat,
Non turpe probum:
Fœdi periclum ni foret perjurii,
Laus huic inesset et decus;
Juris vocaretur sequester ut tenax,
Namque et sequester.

Νῦν δὲ σκόπει μοι τὸ πρᾶγμα καὶ ποῖ φέρει.
B. Σχεδὸν μὲν οἶδα, πλὴν λέγε.
A. Ζητῶ τιν' εἰκὼ τοῦ λόγου σαφεστάτην.
B. Τίς δ' ἂν γένοιτο;
A. Πέτραν τιν' εἶδες ἐκ λόφου κινουμένην;
B. Καὶ πολλάκις γε· πῶς γὰρ οὔ;
A. Ῥοίζῳ τε πολλῷ σφενδονημένην κάτω;
B. Πολλῷ φόβῳ τε.
A. Ἦ καὶ τόδ' εἶδες ῥᾳδίως ἱσταμένην;
B. Εἰ μή τις ἄλλος, οὐκ ἐγώ.
Αὐτὴν γὰρ ὠθοῦσ' ἡ πέτρα, κρείττων χερός.
A. Λέγεις ἀληθῆ·
Τὸ δ' αὐτὸ πάσχω, κἂν ἐγὼ κατατρέχω.
Ῥοῖζος φέρει με πρὸς βίαν·
A Μένειν δ' ἀπαρχῆς κἀμὲ ῥᾷστον καὶ λίθον.
B. Ῥᾷστον· τί δ' οὐκ ἔχει;
A. Τούτῳ κακὸν μέν ἐστι καὶ πᾶν προσφερὲς,
Μάλιστα δ' ὅρκος, οἴομαι.
Τὸ πῶς δ', ἄκουσον. Ἡδονὴ τῷ πράγματι
Πολλὴ πρόσεστιν.
Ἔ[illegible],
Τί [illegible] ται,
Ἕως ἂν ἔλθῃ πρὸς κατάκρημνον βάθος.
B. Λέγεις τί κρημνόν;
A. Κρημνῶν μέγιστός ἐστιν ἡ ψευδορκία.
B. Τὸ πῶς, μάθοιμ' ἂν ἡδέως.
Πολλοὶ γὰρ οὐδ' ἴσασι πῶς ἐστι κακόν.
Ἔστι δὲ δὴ πῶς;

Nunc autem mihi rem considera, et quo ferat.
B. Fere intelligo, sed tamen dic.
A. Quæro nitidissimam aliquam sermonis imaginem.
B. Quænam autem erit illa?
A. Petram vidisti aliquando ex monte ruentem?
B. Ac sæpe id quidem. Cur non enim?
A. Ac magno impetu ad ima, quasi funda rotatam?
B. Et cum magno tremore.
A. Num aliquando ipsam vidisti facile sisti?
B. Nisi quis alius viderit, ego non vidi.
Seipsam enim impellens petra fortior est manu.
A. Recte dicis.
Idem mihi accidit, cum ad inferiora curro:
Effert me impetus violenter.
Manere autem ab initio, et me, et lapidem, res facillima.
B. Quid hic autem non facillimum?
A. Huic imagini malum omne persimile,
Præcipue vero jusjurandum, ut mihi videtur.
Quomodo istud, audi. Inest huic rei
Multum voluptatis.
Deinde si quis in consuetudinem inciderit,
Quid fit? non cohibetur,
Donec in profundum gurgitem pervenerit.
B. Quem dicis gurgitem?
A. Gurgitum maximus est perjurium.
B. Quomodo id fiat, libenter didicerim.
Multi enim ne norunt quidem quomodo id sit malum.
Quonam autem modo malum est?

36 *Λέγε.* Ita legendum videtur. In edit. quibusdam λέγεις, in aliis deest.
47 *Τὸ δ' αὐτὸ πάσχω, κἂν ἐγὼ κατατρέχω.* Sic Coisl. Dimidium versiculi in editis desideratur.
48 *Μέ.* Ita Combef. Edit. σέ.
52 *Μάλιστα,* etc. Male hos versus divisos præbebant editi, quos secuti sunt incaute Benedictini. Eos ad ordinem verum reduximus admittendo lectionem Coislianam πρόσεστιν. Multis insuper peccat versio metrica tum quoad sensum, tum quoad typographiam, tum quoad versuum divisionem, quæ omnia correximus italicis distincta. CAILLAU.
54 *Πρόσεστιν.* Ita Coisl. Edit. ἔστιν.
55 *Εἰς συμπάθειαν. Qui affectum induerit quadam necessitudine.* Συνήθειαν, *consuetudine.*
56 *Ἀνείργεται.* Ita Coisl. Edit. ἀπείργεται.

METRICA VERSIO.

Nunc jam ista quonam res ferat, quæso, vide.
B. Jam pene nosco. *A.* Sed tamen
Sermonis aliquid postulo exemplum tui.
B. Quodnam sit illud?
A. Petram cadentem monte vidisti edito?
B. Ego ista vidi, nec semel.
A. *Quanta ruens ad ima volvitur impetu!*
B. *Quanto et tremore!*
A. An facile quæ se sistere visa est tibi?
B. Mihi non: an alii nescio.
Nam petra sese concitans, vincit manum.
A. *Tu vera dicis:*
Hæc et mihi accidere; ad ima cum feror,
Me citior abripit impetus.
B Facile at manere primum erat meque et petram.
B. Perfacile sane.
A. Huic cuncta petræ paria cum sint crimina,
Tum maxime horcus, ut puto.
Qui fiat hoc, audi. Certe huic inest rei
Grandis voluptas.
At semel ut horco quispiam assuevit, quid hinc
Contingit? haud jam sistitur,
Quoad in profundum gurgitem præceps ruat.
B. Quis gurges hic est?
A. Non gurges ullus major est perjurio.
B. Id scire quid sit, *mi placet.*
Horcus malum nam quale sit, multos *latet.*
Hoc ergo pande.

A. Οὐ τὴν ἑαυτοῦ πολλάκις σωτηρίαν
'Ομώμοκέ τις; *B*. Καὶ μάλα.
A. Τί οὖν; Δέδοικε μή τι τῶν κακῶν δράσας,
Τὶ καὶ κακωθῇ·
Μέσην τέως τέθεικε τὴν σωτηρίαν,
Τὴν αὐτὸς αὑτοῦ δηλαδὴ,
Ὥστ' ἐξολέσθαι, εἰ τύχοι ψευδῆ λέγων.
B. Οὕτω δοκεῖ μοι.
A. Τοῦτ' οὖν λογίζου, κἂν Θεόν ποτ' ὀμνύσῃς.
B. Τὸ ποῖον, ὡς ἂν εἰδῶ;
A. Μέσον τέθεικας τὸν Θεὸν τῆς πίστεως.
B. Μέσον· τί δ' ἄλλο;
A. Φυλάσσετ' εὐορκοῦντι, λύεται δὲ μὴ,
Ὅσον ἐφ' ἡμῖν. *B*. Εὖ λέγεις.
A A. Τὸ μὴ φυλάσσειν δ', εἰπέ μοι, τί σοι δοκεῖ;
B. Ἄρνησις, οἶμαι.
A. Ἄρνησις οὖν πέφυκεν ἡ ψευδορκία.
B. Οὐκ ἔστιν ἄλλως οὐδαμῇ.
A. Ἀρνήσεως δὲ τί χεῖρον ἄρ' εἰπεῖν ἔχεις;
B. Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν.
A. Πάντων ἄρ' ἐστὶ χεῖρον ἡ ψευδορκία,
Ὡς γοῦν δέδεικται καὶ μακρῷ.
B. Πῶς οὖν φύγωμεν; A. Τὸν τρόπον κτησώμεθα
Πιστόν. *B* Μέγ' εἶπας.
A. Ὅρκου γὰρ ἧττον χρεία τοῖς εὐγνώμοσιν.
B. Ἧττον γὰρ οἶμαι οὐδαμῶς.
A 'Αλλ' ὁ τρόπος καθίστατ' ἀντὶ μάρτυρος.
B. Ἔχει γὰρ οὕτως.
A. Τί πλεῖόν ἐστι τοῖς πολυόρκοις, εἰπέ μοι;
B. Γέλως. Τί δ' ἄλλο προστίθεις;

A. Annon sæpe per suam ipsius salutem
Juravit aliquis? *B*. Certe sæpius.
498-499 *A*. Quid igitur? Dum metuit, ne quid admittens mali,
Malo et ipse alliciatur,
Mediam interposuit salutem,
Suam ipsius videlicet,
Ut pereat, si falsum dixisse inveniatur.
B. Sic mihi videtur.
A. Hoc igitur considera, si quando per Deum jures.
B. Quale illud est, ut intelligam?
A. Mediatorem posuisti Deum fidei tuæ.
B. Mediatorem sane. Quid enim aliud?
A. Servatur recte juranti; solvitur, si non recte,
Quantum in nobis est. *B*. Recte dicis.
A. Sed non servare, dic mihi, quid tibi videtur?
B. Negationem esse arbitror.
A. Negatio ergo est perjurium.
B. Nihil aliud profecto est.
A. Negatione autem quid pejus dicere queas?
B. Haud equidem invenio.
B. Res est igitur omnium pessima, perjurium,
Ut pluribus demonstratum est.
B. Quomodo ergo illud fugiamus? *A*. Mores aptos habeamus
Ad faciendam fidem. *B*. Magnum dicis.
A. Minus enim opus est jurejurando viris probis.
B. Minus illud idem ipse puto, ac minime.
A Sed mores testis loco consistunt.
B. Sic enim se res habet.
A. Ecquod lucrum his qui sæpe jurant? Dic mihi.
B. Risus. Quid aliud adjicies?

67 *Τέως*. Ita mss. Edit. Θεῷ.
72 *Ἂν εἰδῶ*. Claudicare videtur metrum, deficiente uno pede, nisi in verbo εἰδῶ duæ fiant syllabæ ex duobus primus litteris εἰ. CAILLAU.
75 *Λύεται δὲ μή*. Subaud. εὐορκοῦντι.
79 *Πέφυκεν*. Coisl. πέφηνεν.
80 *B*. *Οὐκ ἔστιν ἄλλως οὐδαμῇ*.
A. *Ἀρνήσεως δὲ τί χεῖρον ἄρ' εἰπεῖν ἔχεις;*
B. *Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν*.
A. *Πάντων ἄρ' ἐστὶ χεῖρον ἡ ψευδορκία*.
Quatuor isti versiculi in edit. desiderabantur. Ex cod. Coisl. descripti sunt. — Versibus expressos italicis distinximus. CAILLAU.
91 *Εἰπέ μοι*. Ita Coisl. In edit. deest μοι.
92 *Γέλως*, etc. Iste versiculus deest in Coisl.

METRICA VERSIO.

A. Annon salutem per suam quisquam frequens
Juravit? *B*. Istud quis neget?
A Quid ergo? metuit ne quid admittens mali,
Patiatur etiam?
Mediam salutem statuit inter se et Deum.
Suam salutem scilicet:
Ut pereat ipse, falsa si verba efferat.
B. Sic mihi videtur.
A. Hoc ergo reputa, si Deum jures quoque.
B. Expone quidnam hoc, ut sciam.
A. Fidei hunc, polo qui regnat alto, intercolas.
B. Ipsum profecto.
A. Servatur ergo vera juranti: secus,
Si falsa. *B*. Recte tu quidem.
B *A*. At non tueri, quale tu crimen putas?
B. Negationem,
A. Negat ergo summum, falsa qui jurat, Deum.
B. *Certe negavit*. *A*. *At tibi*
Negatione pejus esse quid potest?
B. *Nil, credo, pejus*.
A. *Res ergo pessima omnium est perjurium,*
Ut jam probatum est pluribus.
B. Fuga ergo tanti quæ mali? *A*. Mores probi.
B. *Magnumque dicis*.
A. Horco minus opus est enim probis viris.
B. Minus; immo plane non opus.
A. Mores honesti tunc locum testis tenent.
B. Sic quippe res est.
A. Quidnam ille fructus, sæpe qui jurat, refert?
B. Risum. Quid aliud insuper?

A A. Μηδ' ἂν λέγωσιν οὖν τι καὶ πιστὸν, δοκεῖν.
B. Κἀμοί γ' ἀρέσκει.
A. Φέρ' οὖν, ἐμοὶ πείσθητι. B. Καὶ μάλιστα μέν.
A. Τοῖς τοῦ λογισμοῦ φαρμάκοις
Πᾶσαν κάτασχε τὴν νόσον. Πολλοὶ δὲ δὴ,
Ὧν ἴσμεν ἡμεῖς
Καὶ μειζόνων ἐκράτησαν ἢ βούλομαι.
B. Τίνων λέγεις δὴ μειζόνων;
A. Θυμοῦ, φθόνου τε, πλησμονῆς, τῶν πλησμονῆς.
B. Πῶς ταῦτα μείζω;
A. Πλείων ὄρεξις. Ὧν δ' ὄρεξις ἔντονος,
Μείζων κάθεξις. B. Πᾶς λόγος.
Εἰ δ' οὐ καθεκτὴν τὴν νόσον τέως ἔχεις,
Τί δεῖ γενέσθαι;
A A. Τὸ γοῦν ἀεὶ, καὶ μείζω, καὶ παντὸς πέρι,
Ὅρκους πληθύνειν, φεῦγέ μοι.
B. Πότ' οὖν, τίνας τε, καὶ τίνων δίδως χάριν;
A. Οὔσης ἀνάγκης.
B. Ἔστω. Τίνος δὲ δὴ, προστίθει; A. Κινδύνων
Ἐλευθερώσων δή τινας.
B. Χρηστόν γε. A. Ἢ σεαυτὸν αἰσχρᾶς αἰτίας
Ἐλευθερῶν γε.
Ὅρκος δὲ μή σοι χρημάτων κέρδος [illegible]
Λίαν γὰρ αἰσχρὸν φαίνεται.
B. Λίαν. A. Πρόχειρον ἐγκαλεῖν ψευδορκίαν
Τούτων τί μᾶλλον;
Πλείους κακοὶ γάρ εἰσιν εἰς τὰ χρήματα.
B. Πλείους· τίς οὐ συνθήσεται;
A. Καὶ τοῖς σοφισταῖς τοῦτ' ἐδογματίζετο.
B. Τί οὖν μέγ' ἡμῖν;

A. Ut etiamsi aliquid veri dicant, dicere non videantur.
B. Mihi quoque ita placet.
A. Age igitur, obsequere mihi. B. Ac libentissime quidem.
A. Rationis medicamentis
Morbum omnem comprime. Multi autem
Quos novi,
Etiam majora (vitia) quam nunc volo vicerunt.
B. Quænam majora dicis?
A. Iram, invidiam, gulam, et quæ ex gula.
B. Quomodo hæc majora?
A. Vehementior horum appetitus. Quorum autem vehemens appetitus,
Ea difficilius reprimere. B. Certa res.
500-501 Sed si morbo hactenus insanabili laboras,
Quid faciendum?
A. Semper, et vehementius, et de re qualibet
Caveas jusjurandum multiplicare.
B. Quandonam ergo, et quale, et quam ob causam, concedis jusjurandum?
A. Ubi adest necessitas.
B. Sit sane: sed quæ necessitas, adde. A. Ut periculis
Liberes aliquem.
B. Optimum id sane. A. Vel ut te ipsum turpi crimine
Exsolvas.
Sed ne tibi ex jurejurando pecuniæ lucrum accedat.
Id enim videtur admodum turpe.
B. Admodum. A. Ac proclive est perjurii accusari
Istos præsertim.
Plures enim sunt mali causa pecuniæ.
B. Plures sane. Quis non assentiatur?
A. Atque id sophistæ autumabant.
B. Quid igitur magni a nobis fit?

101 *Πλησμονῆς, τῶν πλησμονῆς*. Coisl. πλησμονῆς, τῶν πλησίον.
103 *Ἔντονος*. Coisl. εὔτονος.
107 *Μείζω*. Coisl. μείζοσι.
108 *Ὅρκους πληθύνειν*. Coisl. ὅρκοις πληθύνεσθαι. — In utroque casu deficit metrum, cum prima syllaba πλη, quæ deberet esse brevis, male producatur. Caillau
111 *Τίνος*. Coisl. τίνων.
115 *Σοι*. Ita Coisl. Edit. μοι.
117 *Ἐγκαλεῖν*. Coisl. ἐγκαλεῖσθαι.
119 *Κακοὶ γάρ*. Ita Coisl. In edit. deest γάρ.
120 *Πλείους*. Ita Coisl. Deest in edit.

METRICA VERSIO.

A. Ut vera nec cum dicat, inveniat fidem.
B. Mihi sic videtur.
A. Ergo monenti pareas. B. Perquam libens.
A. Rationis ipse pharmacis
Omnino morbum comprime; a multis viris,
Quos ipse novi,
Majora quoque sunt victa, quam de quo loquor.
B. Majora quænam nunc ais?
A. Invidiam, et iras, et gulam, et quæ *sunt gulæ*.
B. Majora quinam hæc?
A. Cupido major; quæ quis ardenter cupit,
Hæc retinet arcte. B. Res ita est.
Comprimere morbum si tamen nondum potes,
Quidnam est agendum?
B A. Jurare saltem semper et grandissime,
Omnique de re, diffuge.
B. Quando igitur horci gratiam nobis facis?
A. Tum cum necesse est.
B. Quando at necesse est, adjice. A. Ex periculis
Magnis ut aliquos extrahas?
B. Recte. A. Vel ut te crimine exsolvas gravi,
Tum quoque licebit.
Jurare quæstus absit at causa mihi:
Hoc turpe scilicet nimis.
B. *Nimis* A. *Quis autem talis haud perjurii*
Prompte arguatur.
Plures enim sunt improbi in pecuniis.
B. Nemo id negarit.
A. Etiam a sophistis traditum hoc olim fuit.
B. *Quid ergo grande, si pares?*

A. Οὐδὲν τὸ μιμεῖσθαι, εἰ δὲ καὶ φαινοίμεθα
Χείρους, τόδ' αἰσχρὸν καὶ μάλα.
B. Ὅρκους δὲ δὴ μάλιστα φευκτέον τίνας;
A. Εὔδηλόν ἐστι.
B. Πλὴν σοῦ γ' ἀκούειν ἀσφαλές. A. Τούτους λέγω
Ὅσοι γε φρικωδέστεροι.
B. Δέδοικας εἰπεῖν; A. Ὅσσοι ἂν μνήμην Θεοῦ
Ἔχουσιν ἁπλῶς.
B. Γραφῶν δὲ δὴ τί, καὶ πάθους, καὶ προσφορᾶς;
A. Καὶ ταῦτ' ὁμοίως μυστικά.
B. Ἡμῖν δὲ δὴ μάλιστα τῶν ἐγχωρίων·
A. Καὶ δακρύω γε.
Τὸ γὰρ σύνηθες καὶ νόμος καθίσταται.
Πλὴν πάνθ' ἁλωτὰ τῷ λόγῳ.

A B. Τίν' οὖν λέλοιπας ὅρκον; A. Εἴθε μηδένα,
Μὴ δ' ἦν τις ἄλλος.
B. Εἰ μὴ γυναῖκα, τέκνα, τὴν σωτηρίαν,
Ζωὴν, ἀπένθητον βίον.
A. Ἀραὶ τάδ' ἐστὶν, ἀλλ' ὅμως ὅρκος δοκεῖ.
B. Καὶ γὰρ δοκείτω
Ταῦθ', οἷ τε καὶ πληγέντες οὐκ ὀλώλαμεν·
Ψυχῆς γὰρ οὔπω κίνδυνος·
Ἣν ἐξολέσθαι, παντελής ἐστι μόρος.
A. Ὀρθῶς ἔχει σοι.
Σοὶ δ' εἰς ἅπαντα, τῇ ζέσει τῆς καρδίας,
Θεὸς, τράπεζα, φίλτατα,
Σταυρὸς, γυνὴ, τὸ θεῖον αἷμα, αἷμα σὸν,
Γῆ καὶ θάλασσα,
Ὃ πρῶτον ἤνεγχ' ἡ κακὴ προθυμία,
Τῷ σῷ φθορεῖ κινούμενον·

A. Nihil sane magni, si eos imitemur. Sed si videamur
Deteriores, erit id turpissimum.
B. Quænam autem juramenta maxime fugienda?
A. Manifesta res est.
B. Sed tamen ex te audire tutius erit. A. Illa dico
Quæcunque horribiliora.
B. Enarrare metuis? A. Quotquot Deum
Simpliciter memorant.
B. Quid si Scripturas, aut passionem, aut sacrificium?
A. Sunt hæc pariter arcana et mystica.
B. At nobis (juramenta) inter præcipuas loci consuetudines.
A. Est ita, idque defleo.
Nam consuetudo etiam legis obtinet locum:
Sed tamen omnia ratione vinci possunt.
B. Quodnam ergo jusjurandum concedis? A. Utinam nullum!
Neque aliud prorsus esset.
B. Quidni per uxorem, filios, salutem,
Vitam, prosperos eventus?
A. Sunt hæc imprecationes. Sed tamen jusjurandum videntur.
B. Ac sane videantur talia.
His etsi lædimur, non tamen perimus.
Nondum animæ periculum,
502-503 Quam quidem perire, perfectus est interitus.
A. Recte hæc tibi se habent.
Tibi vero ad omnia quæ accidunt, æstu cordis,
Deus, mensa, res charissimæ,
Crux, uxor, divinus sanguis, sanguis tuus,
Terra et mare,
Quidquid primum mala cupiditas protulit,
Corruptore tuo incitante, adhibentur,

123 *Εἰ δὲ καί*. Ita legendum. In edit. deest εἰ.
129 *Ὅσσοι ἄν*. Edit. τοὺς ὅσσοι, unde claudicat versus, et deinde ἔχουσ' pro ἔχουσι. CAILLAU.

140 *Ἀπένθητον*. *Vitam mœroris expertem.*
143 *Οἷ τε*. Ita habet Coisl. codex οἷός τε *καί*. Forte legendum foret οἵοις τε καί.

METRICA VERSIO.

A. *Nil grande, si pares; locum at tenebimus*
Victi minorem turpiter.
B. At fugere quosnam maxime horcos convenit?
A. Id est apertum.
B. Audire at abs te tutius. A. Hos intelligo,
Qui tetriores cæteris.
B. *Times referre? A. Quotquot alti Numinis*
Sumpsere nomen.
B. Quid Scripta sacra, passio, atque oblatio?
A. Sunt sane et ista mystica.
B. Jurare tamen hæc, nos apud, mos est frequens.
A. Est: idque ploro.
Mos quippe longus obtinet legis locum.
At ratio nil non efficit.

B B. Horcum ergo quemnam liqueris? A. Nullum velim:
Nec exstet alius.
B. Quid si salutem, filios, sociam et tori,
Vitamque jurem prosperam?
A. Sic imprecaris, ast habet id horci typum.
B. Habet, fatemur.
Sed ictus ipse sim licet, tamen haud perii;
Menti periclum nondum enim est:
Omnino quam qui perdidit, miser occidit
A. Recte istud inquis.
Ad cuncta sed tu fervidus juras Deum
Mensamque, chara et pignora,
Crucem, Deique sanguinem, et simul tuum,
Terram, fretumque,
Quidquid libido pestilens primum tulit,
Agitante pravo dæmone,

Ὃς καὶ γλυκεῖαν τὴν νόσον ποιεῖ δοκεῖν,
Ὢ τῆς ἀνοίας!
Ὥσπερ χέοι τε χρυσὸν ἐκ γλωσσαλγίας.
B. Ἔχει γὰρ οὕτως, ὡς λέγεις.
A. Ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις κύματ' ἐξεγείρεται,
Θυμοῦ πνέοντος·
Ἴσως, ἴσως δὲ χρημάτων ἴσως πόθου·
Πλεῖσται γάρ εισιν αἱ πάγαι.
Οὐ τὸν χεθέντα δεινὸν ὅρκον οἴεται.
B. Οὐκ οἴεται γάρ.
A. Τῷ δ' ἐμμένοντι, φεῦ τάλας! συμπνίγεται.
B. Ὥσπερ γραφεὺς εἶ τοῦ πάθους.
A. Πείθειν νομίζει τῷ ἀπειθεῖσθαι πλέον,
Ἂν μὴ νοηθῇ.
A. Τί δεῖ λόγων σοι πλειόνων, ἂν εἷς κρατῇ;
B. Μόχθος περισσὸς δηλαδή.
A. Ὅρκων δὲ τί δεῖ πλειόνων, ἂν εἷς κρατῇ;
B. Οὐκ οἴομαί γε.
A. Τὸ πλῆθος οὖν γνώρισμα τῆς οὐ πίστεως.
B. Οὐκ ἔστιν ἄλλως, εὖ λέγεις.
A. Ἢ μηδόλως οὖν ὀμνύειν, ἢ εἶπου τινά.
B. Τοῦτ' ἦν ἄριστον.
A. Εἷς ἂν τρέπηται, καὶ τὸ πᾶν τραπήσεται.
B. Καλοῦ γε τοῦ σοφίσματος!
A. Εἴποι τίς ἄν, τὸ πλῆθος ὡς πιστεύεται;
B. Νομίζεθ' οὕτως.
A. Ἦ καὶ κόνιν συνθεὶς σὺ ποιεῖς χρυσίον;
B. Τίς δ' ἄλλος, ἢ τίς ἡ φύσις;
A. Ἐκ πλειόνων δὲ, τίς λόγος, ἀπιστουμένων
Πίστιν γενέσθαι;

Qui etiam efficit, ut dulcis morbus videatur.
O vesaniam!
Quasi aurum ex linguæ prurigine profundat.
B. Ita se res habet, ut dicis.
A. Alii autem ex aliis fluctibus excitantur,
Ira spirante
Forsitan, forsitan pecuniæ amore:
Sunt enim plurimi laquei.
Non grave illi videtur jusjurandum quod effudit.
B. Non sane videtur.
A. Sed ab eo quod intus manet, heu miser! suffocatur.
B. Veluti pictor es hujus morbi.
A. Fidem sibi adhiberi putat, cum denegatur maxime,
Si non intelligatur.
Quid opus est pluribus rationibus, si una vicerit?
B. Labor videlicet supervacaneus.
A. Juramentis quid pluribus opus est, si unum vicerit?
B. Haud equidem arbitror.
A. Multitudo igitur indicium est fidem denegari.
B. Non aliter se res habet, recte dicis.
A. Vel igitur omnino non jurare, vel saltem raro.
B. Id quidem esset optimum.
A. Unum si violetur (juramentum), omnia violantur.
B. O appositam rationem!
A. Forte quis dixerit multitudini fidem adjungi.
B. Sic equidem arbitrantur.
A. Nunquid tu pulverem congerens aurum efficis?
B. Quis vero alius, quæve natura?
A. Quæ ratio esse potest, ut ex pluribus, quæ fide carent,
Fides obtineatur?

152 *Τῷ σῷ φθορεῖ. Corruptore tuo*, id est, *diabolo.*
155 *Χέοι τε.* Sic legendum videtur. Edit. χέοντι.
166 *Ἂν μὴ νοηθῇ. Si non intelligatur.* Quod si rabie actus, nec satis sui compos, alia ex aliis juramenta evomit. *Combef.* Bill. omisit. Coisl. pro μή habet μοί. Sic legit Leuv. *Denique si rem recte considero.*

METRICA VERSIO

Dulcem videri qui tibi morbum facit,
O stoliditatem!
Ut si loquaci gutture aurum fundites.
B. Ita est ut ipse nuntias.
A. Fluctus, subinde sed novi surgunt, furens
Cum spirat ira,
Vel forte sæva cum sitis pecuniæ.
Permulta nam sunt retia.
Quem fundit horcum, tunc enim haud ducit gravem.
B. Non ducit equidem.
A. Sed suffocatur, pectore hunc si presserit.
B. Morbi peritus pictor es.
A. Fidem arrogari tunc sibi magis putat,
Cum nemo credit
B. Cum sermo vincit unus, an multis opus?
B. Labor hic inanis scilicet.
A. Horcus si vincat unicus, quid pluribus
Opus est? *B.* Opus nil.
A. Horci ergo plures, non tibi credi judicant.
B. Ut loqueris ita se res habet.
A. Horcos vel omnes igitur aut multos fuge.
B. Sapienter istud.
A. Unus cadat nam si irritus, cuncti cadent.
B. Recte quidem tu disputas.
A. Horcis habetur, dixeris, multis fides.
B. Sic arbitrantur.
A. Junctone multo pulvere hinc aurum facis?
B. Natura prorsus hoc vetat.
A. Ex pluribusne, cuncta quæ careant fide,
Fidem obtinebis?

B. Οὐδείς, ἔμοι γε φαίνεται. A. Παύσεις ποτὲ
Πλούτου κακίστου βέλτιον;
Οὔκουν ὀμῇ τὰ πάντα, οὐδὲ πάντοτε,
Ἔσθων, κυβεύων,
Πλέων, ὁδεύων, δυστυχῶν, εὐημερῶν,
Ἀπεμπολῶν, τι κτώμενος,
Χαίρων, στενάζων, ἐν φίλοις, ἐν συμπόταις,
Ἐμῶν τὸν ὅρκον,
Ὡς οἱ τροφῆς τε καὶ ποτοῦ πεπλησμένοι.
B. Πολλῆς τὸ πρᾶγμα συμφορᾶς.
A. Ἀλλ' οὐδὲ πάντων εἵνεχ', ὡς ἁλώσιμος,
Ἐπὰν κρατηθῇς
Ἔργου, λόγου, σκιᾶς τε καὶ τυραννίδος.
B. Ὡς γοῦν τὰ πολλὰ φαίνεται.

A A. Τὰ πάνθ' ὑβρίζεις, καὶ Θεὸν καὶ πράγματα.
B. Πῶς δὴ τὰ πάντα;
A. Εἰς ἓν τὰ πάντα συντιθείς, οὐκ ὄντ' ἴσα.
Σπάρτος τόδ' ἐστὶν ἡνίας.
Τί δ'; οὐχὶ, φήσεις, καὶ Θεός ποτ' ὀμνύων
Εὑρίσκεθ' ἡμῖν,
Ὡς αἱ Γραφαὶ γοῦν; Ἢ τί καὶ κρεῖσσον Θεοῦ;
B. Τι κρεῖσσον οὐχ εὑρίσκεται.
A. Εἰ δ' οὔτι κρεῖσσον, οὐδ' ἂν ὀμνύοι ποτέ.
B. Πῶς οὖν λέγουσι;
A. Λέγει τι, τοῦτο δ' ὅρκος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ.
B. Πῶς οὖν καθ' ἑαυτοῦ λέγεται;
A. Πῶς; οὐδ' ἂν εἴη παντελῶς, εἰ ψεύδεται;
B. Φρικτὸν λέγεις τι.

B. Nulla, ut mihi videtur. *A*. Relinquesne tandem aliquando
Malas divitias, quod est melius?
504-505 Noli ergo vel quævis juramenta usurpare, vel semper,
Edens, ludens,
Navigans, iter faciens, si male cesserit, si bene,
Vendens, aliquid acquirens,
Gaudens, ingemiscens, inter amicos, inter convivas,
Vomens jusjurandum
Veluti qui cibo et potu repleti sunt.
B. Res valde calamitosa.
A. Nec vero quibusvis de causis (jures), quasi qui reus agendus sis,
Si victus fueris,
Operis, sermonis, umbræque et violentiæ.
B. Certe velut plerumque fieri videtur.
A. In omnia contumeliosus es in Deum et res creatas.
B. Quomodo vero omnia?
A. In unum omnia nectens, quamvis non sint æqualia.
Spartea hæc est, ceu plexa junco habena.
Quid autem? Nonne, inquies, et Deum aliquando jurasse
Invenimus?
Sic Scripturæ tradunt. Quid autem Deo melius?
B. Haud quidquam melius invenitur.
A. Si autem non est quidquam melius, nunquam jurat.
B. Quomodo ergo tradunt (Scripturæ Deum jurare?)
A. Cum aliquid dicit, id juramentum est Dei.
B. Qui igitur per se ipsum jurare dicitur?
A Qui? Deus omnino non foret, si mentiretur?
B. Horrendum quid narras.

184 *Βέλτιον*. Edit. addunt: μηδὲν ἔχειν. Hæc autem desunt in Coisl., servaverunt vero Benedictini, qui verterunt: *Desinesne tandem aliquando ex malis divitis nihil melius habere?* Sed servatis his verbis μηδὲν ἔχειν, nulla remanet metri forma; his autem cum Coisliniano codice rejectis, fit cum metro patens sensus, quem in textu expressimus. CAILLAU.

186 *Ἔσθων*, etc. Hic plena in edit. metrorum confusio, quam a Benedictinis non coordinatam ad ordinem reduximus. CAILLAU.

194 *Ἐπὰν κρατηθῇς*. Leuv. *Tanquam qui deprehendi possis, si conviciaris, vel ipsa re, vel verbis, vel umbra quadam, vel per vim.*

200 *Σπάρτος τόδ' ἐστὶν ἡνίας*. Adagium quoddam istud est, inquit Combef., quo nexum fragilem, seu leve argumentum esse ostendit poeta, qui suos versus crebro adagiis condire solet. Leuv *Hæc freni tui regula esse debet, quæ vetat ne in juramentis, quæ non sunt paria, divina cum humanis, inter quæ incomparabile quoddam est discrimen componat.* Bill. videtur legisse ἀνοίας. *Dementis hæc est nexio.* Quod nec satis ad mentem Gregorii, nec metrum patitur.

201 *Οὐχί*. Ita Coisl. Edit. οὐ.

METRICA VERSIO.

B. Non ego: nec ullus. *A*. *Provide num* desines
Tandem malas quærens opes?
Nec ergo jures cuncta, nec semper, puta
Ludens, edensve,
Miser, beatus, navigans, carpens iter,
Vendens, emensque plurima,
Gaudens, gemiscens, in epulis horcum vomens,
Interque amicos,
Ut qui lyæo, dapibus et multis tument.
B. Hæc misera res est admodum.
A. Ob cuncta nec item, captus ut si sis statim,
Cum sermo vel res,

B Vel umbra, vel vis dura te convicerit.
B. Plerumque certe, ut cernitur.
A. In cuncta probra fundis, in res ac Deum.
B. In cuncta quinam?
A. Tunc cuncta in unum nectis haud æqualia.
Dementis est hæc nexio.
Quid? inquis: annon maximus jurat Deus?
Scriptura certe
Id tradit. Estne quidpiam melius Deo?
Nil melius exstat uspiam.
Nunquam ergo jurat. *B*. Cur sacræ ergo Litteræ
Testantur istud?
A. Cum dicit aliquid, horcus id summi est Dei.
B. Cur vota per se concipit?

A. Φύσις γάρ ἐστι καὶ τὸ ἀψευδεῖν Θεοῦ·
Οὐκ ἔστιν ὅστις ἀντερεῖ.
B. Τί δ' ἡ Παλαιά; A. Οὐ τὸν ὅρκον κωλύει,
Ζητεῖ δ' ἀληθῆ.
Καὶ γὰρ φονεύειν τηνικαῦτ' ἦν ἔννομον,
Νῦν δ' οὐδὲ παίειν. B. Τοῦ χάριν;
A. Τόθ' ἡ τελευτὴ τῶν κακῶν ἐκρίνετο,
Νῦν καὶ τὸ κινοῦν.
B. Οὕτω δοκεῖ μοι. Καὶ γὰρ ἦλθ' ἐπὶ πλέον.
A. Ὥστ' οὐδ' ὀμεῖται σωφρονῶν.
B. Τί οὖν; δέδωκας ἔστιν οἷς, ὡς νηπίοις,
Τροφῆς τὰ πρῶτα,
Ὡς ἂν λάβωσι καὶ τροφὴν τὴν ὕστερον;
A. Ὀρθῶς γε καὶ σοφώτατα.
A B. Καὶ Παῦλος ὤμνυ, φασί. A. Τίς τόδ' εἶπέ [σοι;
Ὡς λῆρος ἦν τις!
B. « Μάρτυς Θεός μοι, » καί, « Θεὸς τόδ' ἱστορεῖ, »
Ταῦτ' οὐχ ἦν ὅρκου; A. Καὶ τίνος;
Πίστωσίς ἐστι τοῖς τοσούτοις ἀῤῥαγής.
B. Ἐμοὶ δὲ δώσεις;
A. Καὶ πάντα μοι γένοιο Παῦλος εἰς σθένος.
Στάθμη δικαία τοῦτό γε.
B. Θυμός τι λήψετ'; A. Εὖγε, τηνικαῦτα δή,
Ἐπάν τι συμβῇ.
Ἁπλοῦν κακόν τι χεῖρον, ἢ διττὸν δοκεῖ;
Οἷον τόδ' ἐστί·
Τὸ δ' οὐ προκληθέντ' ἀθρόως ὅρκῳ πεσεῖν.
Τί φαίνεταί σοι; B. Ναὶ φθόνος.

A. Natura quidem Dei est, quod non mentiatur :
Nemo est qui negaverit.
B. Quid autem lex vetus? A. Jusjurandum non prohibet,
Sed quærit veritatem.
Etenim occidere tunc temporis erat lege permissum :
Nunc autem, nequidem licet ferire. B. Quam ob causam?
A. Tunc perpetratio sceleris judicio plectebatur :
Nunc autem, etiam id quod movet ad crimen.
B. Sic mihi videtur. Etenim lex nova tendit ad perfectius.
A. Quamobrem non jurabit sapiens.
B. Quid igitur? num largiris quibusdam tanquam infantibus,
Primum cibum,
506-507 Ut etiam capiant escam firmiorem?
A. Recte quidem et sapientissime.
B. Atqui Paulus juravit, inquiunt. A. Quis hoc tibi dixit?
Quam nugator is fuit!
B. « Testis mihi Deus est, » et : « Deus scit, »
Nonne hæc sunt juramentum? A. Quod?
Nihil aliud sunt quam asseveratio tantis rebus nixa, ut sit inviolabilis.
B. Mihi vero idemne concedes?
A. Utinam mihi omnino fias Paulus in virtute!
Regula sane justa est.
B. Iracundia quid accipiet? A. Optime tum scilicet,
Cum aliquid acciderit.
Simplexne malum tibi majus, quam duplex, videtur?
Quale istud est :
Ut si nemine impellente in juramentum sponte incidas.
Quid tibi videtur? B. Quasi primum scelus.

215 *Καὶ γὰρ φονεύειν*. Nempe eo sensu, quod judex sententiam proferret, ut ipse subinde exponit.
216 *Οὐδὲ παίειν*. *Ne leviusculam injuriam inferre, ne quidem irasci.*
219 *Ἦλθ' ἐπὶ πλέον*. Coisl. ἦλθε τὸ πλέον.
223 *Τὴν ὕστερον*. *Posteriorem.*
228 *Ταῦτ' οὐκ ἦν ὅρκου*. Ita Coisl. *Nonne hæc ad juramentum pertinent?* In Edit. ταῦτ' οὖν οὐκ, etc.
230 *Δώσεις*. Ita Coisl. Edit. δώσει.
233 *Θυμός τι λήψετ'*. *Iracundia etiam aliquid accipiet. Aliquid etiam dabis.* Mox δή. Coisl. δεῖ.
234 *Ἐπάν*. Ita Coisl. Mendose edit. ἀπάν.
235 *Δοκεῖ*. Coisl. δοκεῖν.
238 *Ναὶ φθόνος*. Ita Coisl. Edit. καὶ φθόνος. Hoc nomine sæpius diabolum appellat Gregorius, quod ejus invidia mors et omne malum subintraverit.

METRICA VERSIO.

A. Omnino non est, falsa si potest loqui.
B. Horrenda narras.
A. Natura namque est Numinis, verum eloqui.
Est nemo qui negaverit.
B. Quid at vetus lex? A. Illa non horcum vetat,
Sed vera quærit.
Namque et vetabat illa cædem admittere :
Hæc et ferire. B. Cur ita?
A. Plecti solebat criminum tunc exitus :
Nunc etiam origo.
B. Sic mihi videtur; hæc se enim ultra porrigit.
A. Horcum ergo fugiet qui sapit.
B. Ergo quibusdam porrigis, pueris velut,
Lac ebibendum,
Quo firmiores capere post cibos queant?
A. Sapienter istud porrigo.
B B. At Paulus etiam jurat. A. Id qui dixerit,
Vanum hunc putato.
B. « Testis Deus » qui, « Novit hoc summus [Deus, »
Nonne horcus hæc sunt? A. Neutiquam.
Sed firma rebus maximis assertio.
B. Idem mihi dabis?
A. Ad cuncta magni sis velim Pauli æmulus.
Est recta sane hæc regula.
B. Quidnam ira capiet? A. Optime tum scilicet,
Cum quid erit ortum.
Simplexne gravius, an duplex censes malum?
Cujusmodi hoc est :
Quid, sponte in horcum si cadas non concitus?
B. Immane crimen istud est.

A. Τί δ', ἂν προκληθεὶς, ἄλλο χεῖρον εἰργάσω;
B. Τοῦτ' αὐτὸ δή που.
Εἰ δ' ἐξ ἀγνοίας; Α. Μεῖον. Ἀλλ' ὑπεύθυνος,
Ὧν ἦν τὸ κίνημ' ἐξ ἐμοῦ.
B. Εἰ δ' οὐχ ἄκων μὲν, κινδύνων δ' ἐλευθερῶν;
Α. Ἄλλος δότω τις.
B. Εἰ δ' ἐγγράφοι τις, ὅρκον οὐχ ὀμωμοκώς;
Α. Τί οὖν τὸ γράμμα βούλεται;
Χειρόγραφον δὲ τῶν δεσμῶν δεσμεῖ πλέον.
B. Εἰ δ' ἐξ ἀνάγκης;
Α. Πῶς οὐ τέθνηκ'; ἐχρῆν δὲ πρόσθεν καὶ θανεῖν.
B. Εἰ δ' οὐ Γραφῶν προκειμένων;
Α. Σελὶς τὸ σεπτὸν, ἢ Θεὸς χαρίζεται;
B. Δῆλον τόδ' ἐστί.
A. Φοβῇ τὸ δέρμα, τὸν Θεὸν δ' ἐγὼ πλέον.
A *B*. Πολλοῖς συνήθης ἡ νόσος.
Α. Πολλοῖς τόδ' ἐστίν· οἷον εἴ τις δεσπότην
Παίων, ἀτιμῶν,
Τὸν δοῦλον ἢ ἀφεῖτο, ἢ τιμᾷν θέλοι.
B. Πολλῆς γε τῆς ἀτιμίας!
Α. Ἢ καὶ βασιλέως εἰκόνα σώζοιτό τις,
Αὐτὸν καθαιρῶν.
B. Ἔχει μὲν οὕτω. Τοῦτο προστίθει δ' ἔτι,
Εἴπερ τι λείπει τῷ λόγῳ.
Α. Ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος,
Πολλοὶ λέγουσιν.
Ἅπαντα πρόσθεν, ἢ ὅρκος, σοφίζεται.
Μηδεὶς πλανάσθω μηδόλως.
Ὅρκος μέν ἐστιν, ἡ δὲ διπλόη πόσον
Κακὸν πρόσεστι!

A. Quid autem, si provocatus, graviusne aliquid feceris?
B. Itidem malum est, ut prius.
Quid si ex ignorantia? *A*. Minus quidem malum. Verum reus sum,
Eorum quorum motus ex me oritur.
B. Quid si, non equidem invitus, sed ad liberandum a periculo?
A. Alius quis concedat.
B. Sin autem quis scripserit, juramentum ore non proferens?
A. Quid igitur hæc sibi vult scriptura?
Porro scriptura vinculis constringit arctius.
B. Si autem ex necessitate?
A. Quomodo mortem non oppetiit? Oportebat enim potius mori.
B. Quid si non præsentibus sacris libris?
A. An codex venerationem, an Deus præstat?
B. Id manifestum est.
A. Membranam times; Deum ego magis.
B. Pluribus frequens est hic morbus.
A. Multis et istud est; ac veluti si quis herum
Verberans et ignominia afficiens,
Servum aut missum faciat, aut etiam venerari velit.
B. O insignem contumeliam!
A. Vel si quis regiam imaginem servet,
Regem ipsum throno dejiciens.
508-509 *B*. Sic est equidem. Hoc autem adhuc velim adjicias,
Si quid superest dicendum.
A. Lingua juravit, sed mens est injurata:
Hoc multi dictitant.
Quidvis potius quam juramentum subdole excusatur.
Nemo sibi fraudem fieri ullatenus patiatur.
Juramentum quidem est, addita autem fraude quantum
Mali accedit!

244 Ἄλλος δότω τις. *Alius concedat*. Significat se id non concedere, non tamen prohibere quominus alter concedat. Supra, vers. 111 et 112, videtur illud permittere.

251 Τὸ σεπτόν. Ita Coisl. et Vat. Edit. τὰ σεπτά. Mox, Vat. in marg. χωρίζεται pro χαρίζεται.

253 Δέρμα. *Pellem*. Vat. in marg. βίβλον.

257 Ἢ τιμᾷν. Ita Coisl. Edit. τιμῶν.

259 Βασιλέως. Ita Coisl. Edit. βασίλειον.

263 Ἡ δέ. Ita Vat. Edit. ἢ καί. Hic versus est Euripidis a Marco Tullio sic redditus: *Juravi lingua, mentem injuratam gero*.

METRICA VERSIO.

A. Quid gravius aliquid concitus si feceris?
B. Perinde *crimen*.
Quid si inscienter? *A*. Id minus, sed si tamen
Sit motus ex me, sum reus.
B. Si non coactus, sed fugans periculum?
A. Concedat alter.
B. Quid, si quis horcum scribat, haud ore efferat?
A. Scriptura quid vult hæc sibi?
Vincla minus arcte nos ligant quam syngraphæ.
B. Quid si coactus?
A. Mortem ante decuit perpeti. *B*. Quid si sacrum
Non proferat quis codicem?
A. Venerationem datne codex, an Deus?
B. Id est apertum.
A. Pellem vereris: plus ego multo Deum.
B *B*. Multis frequens est morbus hic.
A. Multis idemque est istud, ut si verberans
Spernensque dominum,
Dimittat aliquis servulum, aut etiam colat.
B. Est istud ingens dedecus.
A. Statuam velut si principis servans, throno
Deturbet ipsum.
B. Sic est ut inquis. At velim adjungas adhuc
Si quid supersit dicere.
A. Horcum profudit lingua, multi hoc dictitant,
At non item mens.
Fraudem sed horcus respuit supra omnia.
Sibi nemo fucum factitet.
Est istud horcus; juncta fraus et accidens, malo
Quantum addit ultra?

B. Σκοπῶ. Τί δ' ὅρκος; *A.* Τῶν δεδογμένων ὁ νοῦς. A
B. Ἔφριξ' ἀκούων οἷς λέγεις.
A. Λέγεις μέν. Οὔπω δ' οἶδα πρὶν πείρᾳ μάθω.
Πίστις γὰρ ἔργον.
Φρίσσουσι μέν τοι καὶ σύες παραυτίκα,
Συὸς βοῶντος. *B.* Ὧδ' ἔχει.
A. Ἀλλ' οὐ μέγ' οὐδέν. Εἰ δὲ καρδίας λόγοι
Ἅψαιτ', ἐπαινῶ.
B. Τί δ'; οὐ τὸ λουτρόν ἐστί μοι καθάρσιον;
A. Ἔστι. Σκόπει δέ. *B.* Τί σκοπῶ;
A. Οὐ τοῦ τρόπου πάντως γε, τῶν δ' ἐπταισμένων
B. Τρόπου δὲ, πῶς ἄν;
A. Οὕτω μόνως ἄν, ἤν τι καὶ προεκπλύνῃ.
B. Νοῶ. *A.* Φόβος γὰρ τοῦ πρόσω·
Πολλῶν δὲ συγχώρησις οὐ τιμητέα.
B. Πῶς ἂν τόδ' εἴποι;
A. Μή που δέησις δευτέρου καθαρσίου
B. Τί δ' ἐστι τοῦτο; γνώρισον.
A. Ἔστι δὲ μακρῶν δακρύων καὶ τήξεως.
B. Μή μοι γένοιτο.
A. Δεινὸν προέσθαι δῶρον εὐκολώτερον.
B. Πλάκες τάδ' εἰσὶ τοῦ Θεοῦ
A. Θεοῦ γάρ εἰσιν· ἐγγράφοις δὲ καρδίας
Πλαξί γε τῆς σῆς.
Βούλει μαθεῖν ὡς τοῦτο τοῦ φθόνου πάλη,
Τοῖς σοῖς φθονοῦντος δεξιοῖς;
B. Εἰπὼν ὀνήσεις· πολλὰ γὰρ παλαίομαι.
A. Ἄκουε. *B.* Φάσκε.
A. Ἤκουσά σου λέγοντος οὐκ ἀδακρυτί.
B. Τί τοῦτο; οὐκ ἀρνήσομαι.

B. Considero. Quid vero est juramentum? *A.* Eorum, quæ visa sunt, sensus.
B. Horresco audiens quæ dicis.
A. Id quidem ais. Sed tamen non credam, priusquam experientia didicero.
Fidem enim facit opus.
Horrescunt enim statim sues,
Uno sue clamante. *B.* Est ita.
A. Neque vero id mirum est; sed si cor oratio
Tangat, id laudo.
B. Quid autem? an non lavacrum mihi est lustrale?
A. Est quidem. Sed considera. *B.* Quid considerem?
A. Non mores abstergit penitus lavacrum, sed lapsus.
B. Morum autem quomodo fit lustratio?
A. Ita duntaxat fiet, si quid tu quoque ante lavacrum abstergas.
B. Intelligo. *A.* Timor enim in posterum esse debet:
Plurimorum autem venia non magni facienda.
B. Quomodo hoc quis dixerit?
A. Ne forte opus sit secundo lavacro.
B. Quale autem est istud? indica.
A. Est lavacrum diuturnarum lacrymarum et corporis afflictationum.
B. Ne mihi contingat.
A. Periculosum est facilius abjicere donum.
B. Tabulæ istæ sunt Dei.
A. Dei sane sunt tabulæ. Tu vero eas inscribito
Cordis tui tabulis.
Visne scire hanc esse diaboli luctam
Tuæ invidentis prosperitati?
B. Dicens mihi proderis; nam graviter affligor.
A. Audi. *B.* Loquere.
A. Audivi te dicentem, non sine lacrymis.
B. Quidnam, obsecro? non negabo.

269 *Τῶν δεδογμένων ὁ νοῦς*. *Rerum statutarum sensus, intelligentia*. Leuv. *Nihil aliud certe, quam ipsa mens earum rerum, quas statuimus*.
276 *Ἄψαιτ'*. Ita Coisl. Edit. ἄψετ'.
277 *Καθάρσιον*. *Expurgatorium*.
281 *Μόνως*. Ita Coisl. Edit. μόνος. Mox ἢν pro ἦν, et προεκπλῦναι pro προεκπλύνῃ.
283 *Πολλῶν*. *Multorum autem malorum*, scilicet venia, *non ideo pluris facienda quod multa condonentur*.
284 *Πῶς*. Coisl. et Vat. πᾶς. *Quivis hoc dixerit*. Leuv. sic legit: *Nam cæteroquin eo quisque confugeret*.
292 *Τῆς σῆς*. Ita Coisl. Edit. τοῖς σοῖς.
293 *Τοῦ φθόνου*. *Invidiæ*. Diabolum intelligit.

METRICA VERSIO.

B. Quid horcus? *A.* Horcus, est statutæ mens rei. B
B. Horresco, verba hæc audiens.
A. Horrere credam, fecerit cum res fidem,
Nam res fides est.
Clamante porco, namque porcorum illico
Horrescit agmen. *B.* Est ita.
A. Sed non id ingens; pectus, at laudo, meus
Si sermo tangat.
B. Quid? Non lavacrum crimina abstergit mihi?
A. Ita est; sed istud cogita.
Commissa tergit balneum, haud mores item.
B. Quinam ergo mores?
A. Sic nempe, si quid tu quoque abstergas prius.
B. Teneo. *A.* Futuri nam metus.
Nec vero laudem venia malorum obtinet.
B. Nemo id negabit.
A. Sit opus secundo ne tibi purgamine.
B. Quid sit istud, indica.
A. Est fletus ingens, carnis est afflictio.
B. Hoc absit a me.
A. Abjicere donum promptius perquam est grave.
B. Tabulæ ista magni sunt Dei.
A. Sunt ista sane, cordis at tabulis tui
Inscribito gnavus.
Vis scire quod sit dæmonis lucta hæc mali,
Tuis dolentis commodis?
B. Dicens juvabis: nam modis multis petor.
A. Audi. *B.* Profare.
A. Non absque lacrymis audii cum diceres
B. Quid? non negabo

A. Ὡς ἤν ποτ' εἰπὼν ὁντινοῦν λόγον τύχω,
Ὅρκον δὲ μὴ θῶ,
Ὡς οὐ τελείοις τοῖς λόγοις αἰσχύνομαι.
B. Τοῦτ' ἔστ' ἐκεῖνο ἐμφανῶς.
A. Τὸ λεῖπον αὐτὸς προστιθῇς σὺ τῷ λόγῳ
Τόδ' ἐστὶν ὅρκος,
Κακὸν πλήρωμα τῆς δεινῆς φλογός.
Πλάτων δὲ ποιεῖ καὶ τόδε
Ὡς μὴ θεόν τιν' ὀμνύειν τηρῶν σέβας.
B. Εὖ οἶδ' ὃ φήσεις.
A. Ἦν τις πλάτανος, καθ' ἧς ὤμνυ καὶ μόνης,
Ἀλλ' οὐδὲ ταύτης εὐστόχως.
Ἀλλ' οἶδεν ἢ τὸν, τίνα δ', οὐ προσῆν ἔτι.
Τί τοῦτο δ' ἔστιν
Ὅρκου σκιά τις, ἔμφασίς τ' ἀνώνυμος.
B. Ἄνορκος ὅρκος. Ὡς ξένον!
A. Μὰ τὸ δαιμόνιον οἱ σοφοί. *B*. Πανορκία
Τοῦτ' ἔστιν ἤδη.
A. Πέρας τόδ' ἔστω τοῦ λόγου. *B*. Διψῶντά με
Λείψειν ἀπειλεῖς ὡς τάχος.
A. Εἰ μέν τοι μικρὸν ὅρκος εἶναί σοι δοκεῖ,
Τοῦτ' οὐκ ἐπαινῶ.
Εἰ δ' ἔστιν, ὥσπερ ἐστὶ, τῶν φρικτῶν λίαν,
Κἀγώ τι τολμῶ τῶν καλῶν·
Αὐτόν γέ σοι τὸν ὅρκον, ὅρκους ἐκτρέπου.
B. Ἔνεις τὸ νῖκος.

A. Si forte quidpiam dixerim, quidquid illud sit,
Juramentum vero non proferam,
510-511 Ut minus perfecti hujus sermonis me pudet.
B. Hoc ipsum est plane.
A. Quod superest, ipse tu adjicias dictis.
Istud autem est juramentum,
Mala consummatio exitialis flammæ.
Plato autem id agebat,
Ne per quempiam deum juraret, religiose cavens.
B. Novi quid dicturus sis.
A. Erat platanus quædam, per quam solam jurabat,
Sed neque ipsam recte.
Scilicet intelligebat aliquid (per quod jurabat), sed quid illud esset, non addebat.
Quid autem istud est?
Juramenti umbra quædam, significatio expers nominis.
B. Absque jurejurando jusjurandum. O res nova!
A. Per dæmonium jurabant sapientes. *B*. Universum juramentum
Jam istud est.
A. Verum esto nostræ finis orationis. *B*. Sitienti mihi
Minaris citam discessionem.
A. Si juramentum parvi momenti res tibi esse videtur,
Id non laudo.
Si vero est, ut re ipsa est, in numero rerum valde horribilium,
Ego quoque audebo quid præclarum dicere.
Per ipsum ego te juramentum obtestor, juramenta devita.
B. Victoriam tulisti.

299 *Ὀντινοῦν λόγον τύχω*. Ita Coisl. Vat. τάχως, quo modo legisse videtur Bill.
300 *Θῶ*. Ita Coisl. Edit. δῷς.
302 *Τοῦτ' ἔστ' ἐκεῖνο ἐμφανῶς*. Sic vertit Bill.: *Affectus hercle hic est mihi*. Profano hæreticorum more, juramentum adhibet in interpretatione carminis quo Gregorius quælibet juramenta, etiam Christiano usu vel abusu usurpata, totis viribus oppugnat et profligat.
303 *Προστιθῇς*. Coisl. προστίθησι τῷ λόγῳ.
305 *Πλήρωμα*. Deficere videtur metrum, nisi licentia poetæ admittatur. Caillau.
307 *Ὀμνύειν*. Coisl. ὀμνύῃ.
309 *Ὤμνυ*. Coisl. ἐπώμνυ.
311 *Ἀλλ' οἶδεν ἢ*. Coisl. ἀλλ' οἶδεν ἢ τὸν ὅντινα, δι' οὗ.
315 *Μὰ τὸ δαιμόνιον*. Ita Coisl. In edit. deest μά. *Per fortunam jurabant sapientes*. Leuv. jungit cum ὡς ξένον, *ut philosophi per genium peregrinum et ignotum jurabant*. Ibid. *Πανορκία, universum juramentum, per quaslibet res jurare, per omnia numina.*
317 *Πέρας τόδ' ἔστω*. Ita Coisl. Edit. πέρας δ' ἔστω.—Usque ad finem fere semper in editis confunditur metrum, quod in ordinem reduximus, quamvis a Benedictinis omissum. Caillau.
723 *Τὸν ὅρκον*. Ita Coisl. In edit. deest τόν.

METRICA VERSIO.

A. Si forte dixi quidpiam, quod non statim
Comitetur horcus,
Sermonis hujus me pudet, pleni ut minus.
B. Affectus hercle est hic mihi.
A. Quod ergo superest adjicis dictis tuis.
Est autem id horcus,
Horribilis explet qui statim flammæ impetum.
Est hic Platoni mos quoque.
Nam dum, Deum ne quempiam juret, cavet.
B. Novi quid aias.
A. Platanum per aliquam jurat, et tantum per hanc:
Quin nec per ipsam commode.
Platanum ille namque jurat, at quamnam, tacet.
Quid istud autem est?
Horci umbra quædam, nomine et specie carens.
B. Anorcus horcus, quam novum!
A. Horcus sophorum, dæmonium erat. *B*. Quidlibet
Jurare jam istud est.
A. Ut dicta claudam... *B*. Tam cito, laborantem adhuc
Siti, minaris linquere?
A. Jurare, parvum si quid esse existimas,
Id non probarim.
Horrenda sin res horcus est verissime,
Audax profabor quidpiam:
Horcum per ipsum, te rogo, horcos effuge
B. Palmam tulisti.

A. Εἰ τοῦτ' ἔχοιμι, Χριστέ μου, σὲ δοξάζω
Τὸν θαυματουργὸν, ὡς παρός.
Πάντες δ' ὁμοῤῥοθοῦντες εἴπωμεν τάδε,
Ἀμὴν, γένοιτο.

ΚΕ'. *Κατὰ θυμοῦ.*

Θυμῷ χολοῦμαι τῷ συνοίκῳ δαίμονι,
Οὗτος δίκαιος τῶν χόλων ἐμοὶ μόνος,
Εἰ δεῖ τι καὶ πάσχειν γε τῶν εἰωθότων.
Ἐπεὶ γὰρ ὅρκον τῷ λόγῳ κατείχομεν,
Σιγῆς φέροντες καρπὸν ἄξιον λόγου·
Πάμπαν τιν' ὅρκου ῥίζαν εἰδότες χόλον,
Πολλαῖς σὺν ἄλλαις, αἷς τὸ δεινὸν φύεται,
A Τὴν ἀγριωτάτην τε καὶ μελαντάτην
Καὶ τὴν, Θεοῦ διδόντος, ἐξαιρήσομεν,
Τέμνοντες, ὡς οἷόν τε, τῇ λόγου τομῇ.
Αἰτῶ καὶ πρῶτον, μὴ χολοῦσθαι τῷ λόγῳ.
Οὕτω γάρ ἐστιν ἡ νόσος τῶν ἀσχέτων,
Ὥστ' ἀγριοῦσθαι πολλάκις καὶ ταῖς σκιαῖς,
Αὐτοῖς τε τοῖς σφῶν γνησίοις παραινέταις.
Δεῖ δ', ὡς ἔοικε, μή τι μαλθακὸν λέγειν,
Κακοῦ τοσούτου τῷ λόγῳ προκειμένου·
Ἀλλ' ὡς πυρὸς βρέμοντος ἀγρίαν φλόγα,
Πηδῶντος, αἰθύσσοντος ἐντινάγμασι
Πολλοῖς, ἄνω ῥέοντος ἐμψύχῳ φορᾷ,

A. Si hanc referam, Christe mi, laudem tibi dabo
Rerum mirabilium effectori, ut olim.
Omnes autem consurgentes vocibus dicamus,
Amen, fiat.

XXV. *Adversus iram**.

Iræ irascor domestico dæmoni.
Hæc sola ex omnibus, mihi licita est bilis,
Si necesse est me quidpiam pati ex iis, quæ sunt in usu.
Nam quando juramentum oratione nostra jam repressimus,
512-513 Silentii præclarum consecuti fructum,
Omnino quamdam juramenti radicem esse bilem scientes,
Inter alias plurimas, ex quibus malum hoc nascitur,
Acerbissimam et nigerrimam;
Hanc etiam, Deo dante, evellemus,
Exscindentes, quantum fieri poterit, acie verbi.
Primum autem obsecro, ne quis succenseat orationi.
Sic namque effrenis est morbus eorum qui moderari sibi nesciunt,
Ut efferantur sæpius vel adversus umbras,
Atque etiam adversus germanos monitores.
Nec vero decet molle quidquam profari,
Cum tantum malum orationi meæ propositum sit.
Verum, ac veluti cum ignis feram evomit flammam,
Salit, ardet succussionibus
Plurimis, sursum fertur vivo quodam impetu,

* Alias Bill. 158, p. 229

XXV. Argumentum. *Acriori genere dicendi in hoc poemate utitur Gregorius, atque iram insectando,* iræ, *ut ait,* irascitur, *quæ sola sibi ipsi ira licita videtur. Crediderim hanc eamdem iram sibi licitam existimasse Billium adversus Leuvenklaium, qui carmen istud interpretatus est : adeo acerba et mordaci censura ejus interpretationem, et ipsum interpretem carpit in notis, nota* 9 : « *Non tam nullius frontis hominem Leuvenklaium esse existimo, ut hoc loco, cum versionem nostram legerit, non erubescat.* » *Et nota* 18 : « *Nulla est tam exigua salebra, ad quam Germanus interpres non offendat, sive hoc nimiæ festinationi, sive ingenii tarditati tribuendum sit.* » *Et nota* 30 : « *Hic plane delirat Leuv.; neque enim in tot tamque fœdis erroribus mitiori verbo uti possum.* » *Verum his omissis ad Gregorii poema redeo : in eo primum, quid veteres philosophi de ira senserint, exponit ; deinde docet quid faciendum sit, cum iracundia jam fumum quemdam, propinquæ flammæ nuntium, excitare incipit. Mox irati hominis vultum, affectusque omnes mira verborum copia exprimit. Exempla virorum sanctorum, atque ipsius Christi, et nonnullorum etiam Ethnicorum, qui mansuetudinis laude floruerunt, proponit : objectionibus nonnullis respondet.*

3 *Εἰ δεῖ τε.* Coisl. sup. lin. μέ.

5 *Σιγῆς.* Ita Coisl. et Vat. Edit. σιγήν. Hoc ideo dicit, quod poema istud, ut et superius, eo conditum sit tempore, quo sibi silentium indixerat.

6 *Εἰδότες.* Vat. εἰδόντες.

10 *Λόγου τομῇ.* Sic postulat metrum. Edit. τοῦ λόγου.

11 *Αἰτῶ.* Ita Coisl. et Vat. Edit. αὐτῷ.

METRICA VERSIO.

A. Si nactus hanc sum, Christe mi, laus sit tibi.
Qui mira, ut olim, nunc facis :
Nos autem, in unum vocibus junctis, Amen
Dicamus omnes.

XXV. ADVERSUS IRAM.

(*Billio interprete.*)

Irascor iræ, dæmoni intus condito.
Nam justa sola hæc bilis est ex omnibus,
Si quid necesse est perpeti quod mos ferat.
Nam quando nos jam carmine horcum pressimus,
Tulimusque fructum hunc maximum silentii,
Illud scientes, ira quod radix fiet
B Horci (alia præter, ex quibus malum hoc fluit),
Radix agrestis maxime, et nigra admodum ;
Hanc quoque, favente Numine, amputabimus,
Mucrone verbi, quatenus vires ferent.
Ac posco primum sermo ne quemquam meus
Irritet. Est nam tanta vis morbi istius,
Ut sæpe ad umbras contrahat flammam leves,
Infestus et sit optimis monitoribus.
Nec vero quidquam proloqui molle addecet,
De peste cum sit sermo tam dira mihi :
Verum ignis instar, qui vorax flammam excitat,
Salitque et ardet, et quatit quæque obvia,
Fluitatque sursum sævus animato impetu,

Λάβρως ἀεὶ τὰ πρόσθεν οἰκειουμένου,
Ὕδωρ, κόνιν πέμποντας εὐνάσαι βίᾳ·
Ἢ θῆρα λόχμης ἐκφανέντα συσκίου,
Φρίσσοντα, πῦρ βλέποντα, ἐξαφρούμενον,
Μάχης ἐρῶντα, καὶ φόνων καὶ πτωμάτων,
Λόγχαις, κυνηγοῖς, σφενδόναις καταιχμάσαι
Ἴσως ἂν οὕτω τοῦ πάθους γενοίμεθα
Κρείσσους, Θεοῦ διδόντος, ἤ τι μετρίως
Σχοίημεν. Οὐδὲ τοῦτο τῶν μικρῶν ἐμοί,
Κακοῦ μεγίστου καί τις ἔνδοσις μικρά,
Ὡς τοῖς βαρείας ἐκ νόσου στενουμένοις.
Μικροῦ δ' ἄνωθεν τὴν νόσον σκεψώμεθα,
Ἥτις, πόθεν τε καὶ ὅπως φυλακτέα,
Ἀνδρῶν παλαιῶν συλλογὰς σκοπούμενοι,
A Ὅσοι διεσκέψαντο πραγμάτων φύσεις.
Εἰσὶν μὲν οἳ λέγουσιν αἵματος ζέσιν,
Τοῦ γειτονοῦντος καρδίᾳ, τὴν ἔκστασιν·
Ὅσοι νέμουσι τὴν νόσον τῷ σώματι,
Ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν παθῶν ἄλλοις τισίν.
Ἄλλοι δ' ὄρεξιν εἶπον ἀντιπλήξεως
(Ψυχῇ διδόντες τὴν βλάβην, οὐ σώματι),
Ὀργὴν δὲ τὴν ὁρμῶσαν· εἰ δ' ἔνδον μένει
Λοχῶσα, τοῦτο μνησικακίαν τυγχάνειν
Ὅσοις δ' ἔδοξεν ἡ νόσος τοῦ συνθέτου,
Ζέσιν μὲν εἶπον αἵματος, τὴν δ' αἰτίαν,
Ὄρεξιν εἶναι, συντιθέντες καὶ λόγον.
Ταῦθ' ὡς ἔχει μὲν, οὐχὶ νῦν σκοπητέον.
Ἐκεῖνο μέν τοι καὶ λίαν τῶν γνωρίμων,

Largiter obvia quæque corripit,
Aquam et pulverem injicientes, flammam vi sopire conamur;
Aut feram ex densa et umbrosa prodeuntem sylva,
Frementem, igneos oculos ostentantem, spumantem,
Inhiantem pugnæ, cædibus, cadaveribus,
Debellamus lanceis, canibus, fundis;
Sic fortassis pravam hanc animi affectionem
Superabimus, Deo dante, aut certe mitiorem
Experiemur. Neque enim quid parvum mihi videtur
Maximi mali remissio quamvis exigua,
Velut his qui gravi morbo laborant.
Paulo altius morbum hunc consideremus;
Quis sit, unde nascatur, et quomodo cavendus,
Priscorum virorum sententias inspicientes,
Quicunque indagarunt rerum naturas.
Sunt qui dicunt æstum sanguinis,
Qui cordi vicinus est, esse iracundiam:
Scilicet hi tribuunt morbum hunc corpori,
Quemadmodum pleraque morborum genera aliis quibusdam causis.
Alii dicunt esse desiderium vindictæ
(Animæ tribuentes hoc vitium, non corpori),
Iram, cum erumpit; sin autem intus manet,
Insidias meditans, acceptarum injuriarum memoriam vocant.
Qui vero existimant morbum esse compositi,
Æstum quidem dixerunt sanguinis, causam vero
514-515 Esse desiderium vindictæ, compositam etiam rationem, seu definitionem, [edentes.
An ita se res habeant, non jam investigandum.
Illud quidem omnibus notissimum est,

21 *Εὐνάσαι*. Ita Coisl. et Vat. Edit. mendose ἐννάσαι.
22 *Ἐκφανέντα*. Ita Coisl. Edit. ἐκφάντασμα.
24 *Πτωμάτων*. *Cadaveribus*, quod Billius minus recte vertit, *lapsus*.
25 *Κυνηγοῖς*. *Canibus venaticis, venatoribus*.
31 *Μικροῦ*. Coisl. et Vat. μικρόν.
42 *Λοχῶσα*. Vat. χολῶσα.
45 *Συντιθέντες*. Billius sic vertit: *Cui cupido causam præbeat, et ratio simul*, ac veluti ratio tertium quid ad cupiditatem ulciscendi in ira accedat, et quasi vera ira non sit, nisi ratio adsit comes. Quod profecto alienum est a mente Gregorii et sapientium quorum opinionem exponit; illi scilicet tribuentes iram composito ex corpore et anima, tam corporis quam animæ compositam etiam definitionem afferebant, ut et compositi est affectio. Id sensit Germanus interpres, quem carpit Billius, sed reddere volenti defuerunt verba philosophica

METRICA VERSIO.

A fronte et ipsi quidquid est, semper rapit,
Hanc premere, jacto pulvere, et jactis aquis,
Aut nemore denso belluam egressam velut,
Quæ spumat, oculos igneos volvit, fremit,
Pugnamque, lapsus, et neces rabida expetit,
Conficere fundis, lanceis, ferri ictibus.
Sic nam queamus frangere hoc forsan malum,
Donante Christo, mitius vel hoc premi.
Non parva porro nec levis res est mihi,
Vel parva vitii maximi remissio,
Velut his, gravis quos obsidet morbi dolor.
Examinemus morbum at hunc paulo altius,
Et quisnam, et unde, quoque fugiendus modo,
Considerantes prisca quid sensit cohors,
B Cui nosse rerum cura naturas fuit.
Pars æstuantem sanguinem pectus prope,
Subitum esse dixit impetum iracundiæ:
Hunc nempe tribuens corpori morbum unico,
Permulta ut aliis genera morborum solet.
Pars referendi dixit hanc cupidinem
(Animæ imputant hi noxiam hanc, non corpori):
Iramque vocitant, cum ruit: sin at, malum
Meditans, latescit, μνησικακίαν nominant.
At qui utriusque partis hunc morbum putant,
Æstum cruoris dictitant, sed cui tamen
Cupido causam præbeat, ratio et simul.
Sed qualia hæc sint, hujus haud est temporis
Dispicere: at istud omnibus certe liquet,

Ὡς νοῦς ἁπάντων ἡγεμών· ὃν σύμμαχον
Δέδωκεν ἡμῖν κατὰ παθῶν ὁ Δεσπότης.
Ὡς οὖν χαλάζης οἱ δόμοι σκεπάσματα,
Θάμνοι δὲ κρημνῶν, καὶ βυθῶν ἐρείσματα,
Τείχη δὲ τοῖς φεύγουσιν ἐκ μάχης τινός·
Οὕτω λογισμὸς πρὸς χόλου παρουσίαν.
Ὅταν καπνίζῃ τὸ φλέγον τὴν σὴν φρένα,
Πρὶν πῦρ ἀνάψαι, καὶ ῥιπισθῆναι φλόγα,
Ὅταν ποτ' αἴσθῃ πνεύματος κινουμένου,
Εὐθὺς Θεῷ πλάκηθι, καὶ τόνδ' ἐννοῶν
Ὡς σοῦ προσστῶθ', ὧν τε κινῇ, μάρτυρα,
Αἰδοῖ φόβῳ τε τὴν φορὰν τοῦ πράγματος
Ἐπίσχες, ἄχρις ἡ νόσος παρήγορος.
Εὐθὺς βόησον τῶν μαθητῶν ῥήματα·
« Ἐπιστάτα, κλύδων με δεινὸς ἀμφέπει. »
A Τίναξον ὕπνον, καὶ σὸν ἐξώσεις χόλον,
Ἕως λογισμοῦ καὶ φρενῶν ἐπικρατεῖς,
Ὧν πρῶτόν ἐστιν ἡ νόσος κατάκλυσις·
Ἕως χαλινὸν, ἵππος ὡς δυσήνιος,
Οὔπω δακὼν ὀδοῦσιν ἔρχετ' εὔδρομος,
Πνέων δρόμον τε καὶ φάραγγας, καὶ βάθη,
Θυμῷ σκοτώσας ὀμμάτων ὁδηγίαν.
Ῥᾷον γάρ ἐστιν ἀρχόμενον ἄγξαι λόγῳ,
Ἢ πρῶτον ἁρπάσαντα κατασχεῖν βίᾳ.
Αὐτὸς γὰρ αὑτὸν ἐκκάων οὐχ ἵσταται,
Ἕως λογισμὸν κρημνίσῃ τὸν ἱππότην.
  Ἔπειτά μοι, τὸ αἶσχος ἡλίκον, σκόπει,
Οἷον τίθησι τὸν κακῶς πεπληγότα.
Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων αἱ νόσοι καὶ λάθριοι,
Ἔρως, φθόνος, λύπη τε καὶ μῖσος κακόν·

Quod omnium mens sit gubernatrix, quam auxiliatricem
Dedit nobis Dominus adversus cupiditates.
Quemadmodum ergo a dira grandine tecta nos defendunt,
Stipites a præcipitiis, a lapsu fulcra,
Mœnia etiam protegunt fugientes e prælio;
Sic ratio adversus iram præsentem.
Cum ergo jam fumum edit, quod exurit mentem tuam,
Priusquam ignis accendatur, et flamma excitetur,
Ubi primum senseris spiritus perturbationem,
Statim conglutinare Deo, atque illum cogitans
Velut patronum tuum, et motuum, quibus agitaris, testem,
Pudore et timore impetum rei
Siste, donec morbus est remedii capax.
Cito clama, utens discipulorum verbis:
« Magister, tempestas me vehemens involvit. »
Excute somnum, et tuam expelles bilem,
Dum rationis et mentis es compos,
Quas primum morbus ille submersas obruit·
Dum nondum, velut equus contumax
Frenum mordens dentibus, fertur concito pede,
Cursum spirans, saltusque et voragines,
Offusa per iram caligine oculis viæ ducibus.
Facilius enim est nascentem compescere ratione,
Quam cum te jam abripuerit, vi continere.
Ipsa enim sese inflammare non absistit,
Donec rationem præcipitem egerit sessorem.
  Deinde mihi, quanta iræ sit fœditas, considera,
Qualemque reddat furore male percitum.
Etenim cæterorum quidem morbi sunt occulti,
Amor, invidia, tristitia, odium malum:

52 *Τοῖς*. Ita Coisl. Edit. τῆς, apud quos versiculus hic præcedenti præponitur.

53 *Χόλου παρουσίαν*. *Iræ præsentiam.*

56 *Πνεύματος κινουμένου*. *Spiritum moveri senseris.*

58 *Κινῇ*. Coisl. κοινῇ.

62 *Ἐπιστάτα*. Ita lib. II, sect. I, carm. LXIX, vers. 1.

63 *Ἐξώσεις*. Coisl. ἐκσώσεις στόλον, *et tuam navem servabis.*

64 *Ἐπικρατεῖς*. Billius putat legendum ἔτι κρατεῖς.

69 *Ὁδηγίαν*. Coisl. ποδηγίαν.

73 *Λογισμόν*. Ita Coisl. Edit. λογισμῷ.

METRICA VERSIO.

Quod mens gubernat cuncta, quam sociam Deus
Adversus animi turbidos motus dedit.
Ut ergo diras grandines arcens domus,
Pugnaque victis mœnia salutem ferunt,
Lapsuque frutices in gravi præstant opem,
Sic ratio, præsens ira cum turbas movet.
Cum fumat id quod pectus exurit tuum,
Ignem priusquam pariat, et flammam excitet,
Statim ut moveri conspicis ventum asperum,
Regi supremo junge te, atque hunc cogitans,
Ut præsidemque, bilis et testem tuæ,
Pudore siste cum metu juncto impetum,
Consilia donec morbus admittit proba.
Apostolorum protinus clama in modum,
« Magister, atrox turbo me miserum quatit. »
B Propelle somnum; sic tuam bilem exiges,
Dum mentis ipse compos es, quam fervidi
Torrentis instar morbus hic primam obruit:
Dumque illa nondum, contumax equus velut,
Frenum momordit, concito et fertur pede,
Cursusque spirat præter et scopulos nihil,
Hebetante visus bile, qui corpus regunt.
Ratione primo nam premes hanc ocius,
Abreptus ipse quam queas hanc sistere.
Namque incitare non prius se desinit,
Quam mentis equitem de statu dejecerit.
  Jam fœditatem, quanta sit, quæso, vide,
Qualemque reddat ira, cui plagam intulit.
Nam cæterorum tectus est morbus quoque,
Amor, odiumque, mœror, et livor malus.

Τινῶν δὲ φαίνοντ' οὐδ' ὅλως, ἤ τι βραχὺ,
Ἀλλ' ἔνδον εἰσὶν αἱ νόσοι κατάσχετοι.
Τυχὸν γὰρ ἐκτάκειεν ἐν βάθει φρενὸς,
Πρὶν καὶ γενέσθαι τοῖς ὁρῶσιν ἐκφανεῖς.
Κέρδος δὲ λανθάνουσα καὶ δυσπραγία.
Θυμὸς δ' ὅλον γυμνόν τε καὶ δῆλον κακὸν,
Εἰκὼν προκύπτουσ' οὐχ ἑκόντος σώματος.
Εἴ σοί τις ὦπται τῶν ἁλόντων τῷ πάθει,
Οἶδας σαφῶς ὅ φημι, καὶ γράψει λόγος.
Ἔσοπτρον ἐχρῆν ἑστάναι χολουμένοις,
Ὡς ἂν βλέποντες, ἀλλὰ τὴν αὐτῶν ὕβριν
Μικρὸν χαλῷεν, τοῦ πάθους ἐξ ὄψεως,
Κατηγόρῳ σιγῶντι κάμπτοντες φρένα.
Ἢ καὶ τόδ' ἔστη, χαὐτὸς ὑβριστὴς ὁ σὸς,
A Ἐν ᾧ κατόψει σαυτὸν, εἰ σχολὴν ἄγοις.,
Πάθος γὰρ οἷς ἓν, κοινὰ καὶ συμπτώματα.
Ὕφαιμον ὄμμα, καὶ θέσεις διάστροφοι,
Τρίχες συώδεις, καὶ γένυς διάβροχος,
Ὠχρὰ παρειὰ, νεκρότητος ἔμφασις·
Ἄλλων ἐρυθρὰ, καὶ μολιβδώδης τινῶν·
Ὅπως ἂν, οἶμαι, καί τινα χρώσας τύχοι
Ὁ μανιώδης καὶ κάκιστος ζωγράφος·
Αὐχὴν διοιδῶν, ἐγκυλούμεναι φλέβες,
Πνοὴ λόγον κόπτουσα καὶ πυκνουμένη,
Λυσσῶδες ἆσθμα, καὶ φρύαγμ' ἀσχημονοῦν,
Μυκτὴρ πλατύς τε καὶ πνέων ὅλην ὕβριν.
Κρότοι τε χειρῶν, καὶ ποδῶν ἐξάλματα,
Κύψεις, στροφαὶ, γέλωτες, ἱδρῶτες, κόποι·

In nonnullis etiam non apparet omnino, aut saltem parum,
Sed intus morbi continentur.
Forsitan enim ante liquescant in intimo corde,
Quam fiant inspicientibus conspicui.
Lucro apponenda est occulta calamitas.
516-517 Ira autem nudum penitus et manifestum est malum,
Imago prospectans invito corpore.
Si tibi quis visus est aliquando hoc captus morbo,
Intelligis plane quod dico, et quod pinget oratio.
Speculum oporteret exhiberi iratis,
Ut illud videntes, saltem violentiæ suæ
Aliquid remitterent, morbi imagine conspecta,
Accusatori muto flectentes mentem.
Imo etiam speculum statuit ille ipse, qui tibi est injuriæ auctor,
In quo temetipsum considerabis, si vacat.
Morbus enim quibus idem est, communia etiam sunt symptomata.
Crudelis aspectus, oculi distorti,
Crines aprini, et barba madida,
Pallidæ genæ, morticini instar,
Aliorum rubentes, plumbeæ quorumdam,
Prout, arbitror, aliquem hoc vel illo colore infecerit
Furibundus et sceleratissimus pictor.
Cervix inflata, rotundæ venæ,
Halitus sermonem interrumpens, et creber,
Rabiosus anhelitus, fremitus indecorus,
Latæ nares, et omnem spirantes injuriam,
Manuumque plausus, et pedum desultationes,
Incurva, contorta membra, risus, sudores, labores.

82 *Κέρδος δὲ λανθάνουσα*, etc. Majorem enim ea vitia nobis pudorem afferunt, quæ ab aliis agnoscuntur, quam quorum nos soli conscii sumus.

83 *Γυμνὸν... κακόν*. Sic infra, lib. II, sect. I, carm. XLV, vers. 47.

89 *Χαλῷεν*. Coisl. χολῷεν.

91 *Ἔστη*. Coisl. ἔστι. *Imo tibi est speculum.* Ibid. Ὁ σός. Mendose editi ὅσος. Scilicet vult Gregorius nos ab inimicis nostris documenta capere; hoc est, ut eorum qui per iram nos contumelia afficiunt, vultus atque ora intueamur, quo, perspecta eorum deformitate, ab ejusmodi deformitate revocemur.

92 *Εἰ σχολὴν ἄγοις*. Ita legit Billius. Coisl. εἰ χολήν. Edit. male ἄγεις.

94 *Καὶ θέσεις*. *Situs*, nempe *oculorum*.

95 *Καὶ γένυς*. Ita Coisl. Edit. γένος.

100 *Ἐγκυλούμεναι*. Ita Coisl. Edit. ἀγκυλούμεναι.

METRICA VERSIO.

Atque in quibusdam pressa sic morbi lues
Tenetur, ut non prorsus, aut exstet parum.
Ac forte citius intimo in cordis sinu
Liquescet, hominum visibus quam se exserat.
Occulta porro commodum est calamitas.
At ira nudum penitus et clarum est malum,
Invito imago corpore alte prominens.
Si visus aliquis captus hoc morbo est tibi,
Quod dico nosti: pingere et nunc hoc libet.
Prostaret utinam fervidis ira gravi
Speculum, ut videntes dedecus, probrum et suum,
Hujusce morbi quidpiam hinc remitterent,
Taciteque carpti flexiles mentes darent.
Quin hoc statutum est. nempe violator tuus,
B In quo ipse tete, si vacat, cernas licet.
Morbi paris nam paria sunt symptomata
Vultus cruentus, luminum inversus situs,
Crines aprini, barba madida, et pallidæ
Genæ, esse quales morte confectis solent,
Aliis rubentes, sunt quibus plumbo pares;
Hunc nam colorem nunc, et hunc rursus genis
Furibundus indit pictor et prorsum improbus,
Inflata cervix, venulæ incurvæ, frequens
Ac verba scindens spiritus, et anhelitus
Rabidum quid efflans, fremitus omnino indecens,
Latusque nasus, et minas spirans graves,
Manuumque plausus, et pedum saltatio,
Inflexiones, risus, et sudor, gravis

Τίνος κοπούντος; οὐδενὸς, πλὴν δαίμονος.
Νεύσεις ἄνω τε καὶ κάτω, λόγου δίχα,
Γνάθοι φυσώμεναί τε καὶ ψοφούμεναι,
Ὡς δή τις ἄλως· παιομένη τε δακτύλοις
Ἡ χεὶρ ἀπειλεῖ, καὶ ψόφων προοίμιον.
Καὶ τἀπὶ τούτοις τίς παραστήσει λόγος;
Ὕβρις, ἀραγμὸς, αἰσχρότης, ψευδορκίαι,
Γλώσσης ζεούσης δαψιλῆ ῥαντίσματα,
Οἷον θάλασσα, ἐξαχνιζούσης πέτρας.
Λέγει κακὸν τὸ μέν τι, τοῦδ' ὁρμὴν ἔχει,
Τῷδε στενοῦται, καὶ παραυτίκ' ἀγνοεῖ.
Καὶ τοῖς παροῦσιν ἠρεμοῦσι δυσφορεῖ·
Ζητεῖ τὰ πάντα συνδονεῖσθαι τῷ κλόνῳ.
Αἰτεῖ κεραυνοὺς, γίνετ' ἀστραπηφόρος,
A Αὐτῷ μένοντι δυσχεραίνει τῷ πόλῳ.
Τὸ μέν τι ποιεῖ τῶν κακῶν, τῷ δ' ἑστιᾷ
Τὸν νοῦν. Φρονεῖ γὰρ, ὡς δράσας ἃ βούλεται.
Κτείνει, διώκει, πυρπολεῖ. Τούτων δὲ τί;
Οὕτω τυφλόν τι καὶ μάταιον ἡ ζέσις!
Ἄφωνός ἐστιν, ἀσθενὴς, βοηλάτης,
Ῥήτωρ, Μίλων, τύραννος ἡμῖν ἀθρόως.
Ὁ δυσγενής τε καὶ πένης, τὸν εὐγενῆ,
Τὸν εὐποροῦντα, δυσγενέστατον καλεῖ,
Πένητα· δουλόμορφον, ἢ λώβη βροτῶν,
Τὸν ἄνθος ὥρας· δυσκλεῆ τὸν εὐκλέα,
Ὁ μηδ' ὃς ἐστι, μήθ' ὅθεν, λέγειν ἔχων.
Οὐκ οἶδα κλαυθμὸς, ἢ γέλως τὸ δρώμενον.
Πᾶν ὅπλον ἐστὶ τῷ χόλῳ, καὶ μὴ παρόν.

Quo laborante? nemine, præter dæmonium.
Nutus sursum et deorsum, absque ratione,
Buccæ tumentes et sonantes,
Velut trita area; percussa digitis
Manus minitatur, et tumultuum est exordium.
Quæ autem post hæc sequuntur, quis exprimat sermo?
Maledicta, pulsatio, turpitudo, perjuria,
Uberes fervidæ linguæ respersiones,
Instar maris, cum scopulos, quibus allidilur, spuma conspergit.
Quædam profert convicia, alia proferre nititur,
Aliis coangustatur, et statim ignorat.
Et si astantes quietos viderit, fert moleste;
Vellet omnia secum tumultuari.
Poscit tonitrua, fulgurat;
Ipsi, quod in sua sede permaneat, succenset cœlo.
518-519 Aliud quid mali perpetrat, alio pascit
Mentem. Effert enim sese, ac veluti jam fecerit quod cupit.
Occidit, persequitur, exurit. Horum autem quid agit?
Usque adeo cæca res est et vana (iratæ mentis) æstus!
Elinguis fit, infirmus, bubulcus,
Qui prius nobis erat orator, Milo, tyrannus.
Ignobilis et inops, nobilem
Et divitem appellat ignobilissimum
Et pauperem; vilem servum, fœdissimus hominum,
Præstanti forma decorum; infamem eum, qui bene audit, vocat
Is qui nec quis sit, nec unde, fari queat.
Haud scio an fletu, an risu dignum sit quod agitur.
Quidlibet pro armis est iracundiæ, quamvis non adsit.

106 *Κοποῦντος*. Coisl. σκοποῦντος.

107 *Λόγου δίχα, absque verbo.*

109 *Ἄλως*. Ita Vat. Edit. ἄλλως. Coisl. ἄλλος. Melior sane lectio Vat. Confert enim Gregorius sonitum eum, quem buccæ hominis ira inflammati emittunt, cum eo sono qui ob frumenti trituram ex area editur. Nam, ut interpres annotat in his verbis, lib. v, *Iliad.*, vers. 499:

Ὡς δ' ἄχνας ἄνεμος φορέει ἱερὰς κατ' ἀλωάς,
Et sicut ventus paleas differt sacras per areas,

locus in quo triticum teritur, ac fruges a palea secernuntur, ἀλωή et ἅλως appellari solet.

114 *Θάλασσα*. Coisl. θάλασσαν.

128 *Καλεῖ*. Ita Coisl. Edit. καλεῖς.

130 *Τὸν ἄνθος*. Coisl. τό.

METRICA VERSIO.

Et lassitudo (solus hanc dæmon parit),
Nutus deorsum stolidus, et sursum simul;
Buccæ tumentes, instar et tritæ areæ
Sonitum excitantes; ictaque digitis manus
Minitatur, atque strepitus est præludium.
Jam, quæ sequuntur, versibus quibus exprimam?
Maledicta, pulsus, fœditas, perjuria,
Aspersiones fervidæ linguæ uberes,
Spumescit ut cum rupibus illisum mare.
Jam probra quædam projicit, quædam parat,
Aliisque rursus premitur, ac nescit statim,
Et, si quietos videat astantes, dolet.
Tumultuari cuncta nam secum cupit,
Tonitrua poscit, fulgurat, firmus sua
B Quod maneat etiam sede, succenset polo.
Aliud malorum jam patrat, mentem altero
Pascit, cupito ut exsecuto se efferens.
Persequitur, urit, opprimit: quid horum agens?
Tam cæca res est mentis iratæ calor!
Repente mutus, debilis, ductor boum,
Fit ille, rhetor qui prius, rex, et Milo.
Obscurus et inops, pauperem atque ignobilem
Appellat hunc, qui dives est, clara et domo:
Præstante forma præditum, fœdum vocat
Fœdus supra omnes: splendidum infamem asserit
Is, qui nec unde, nec quis est, fari queat.
Istudne lacrymis digner, an risu, haud scio.
Teli instar iræ cuncta sunt, absint licet.

Πίθηκός ἐστι, καὶ Τυφωεὺς γίγνεται.
Ἀποστρέφει τὴν χεῖρα, κυρτοῖ δακτύλους,
Ζητεῖ λόφον τιν', ἢ τὸν Αἰτναῖον πάγον,
Ὡς σφενδονήσων καὶ μακρὰν βίᾳ χερὸς
Ὁμοῦ βέλος τε καὶ τάφον τῷ δυσμενεῖ.
Τί πῦρ ἐφέξει τὴν ὕβριν, χάλαζα τίς;
Ὅταν κενώσῃ τῶν λόγων τὰς σφενδόνας,
Αἱ χεῖρες εὐθὺς, ἀγχέμαχοι προσβολαὶ,
Μάχη βία τε, καὶ κρατεῖ τοῦ δυσμενοῦς,
Ὁ δυστυχέστερός τε καὶ κρατούμενος.
Ἧττάν γὰρ οἶδα τὸ κρατεῖν ἐν χείροσι.
Ταῦτ' οὐχὶ δαίμων; καὶ πέρα, πλὴν πτώματος.
Καὶ πτώματ' εἶδον ἔστιν ὧν δονουμένων,
Ὅταν φέρωνται τῇ φορᾷ τοῦ πνεύματος.
A Ταῦτ' οὐκ ἀλλοτρίωσις ἐνδήλως Θεοῦ;
Πῶς δ' οὔ; Θεοῦ γὰρ τὸ πρᾶον καὶ ἥμερον,
Οὗ καθυβρίζειν οὐ καλὸν τὴν εἰκόνα,
Μορφὴν ἐπεισάγοντας ἀγνοουμένην.
Οὐδὲν τοσοῦτον ἡμῖν ἡ ἐμπληξία,
Οὔπω τοσοῦτον αἱ νόσοι τῶν σωμάτων.
Ταῦτ' οὐχ ἑκόντων, ἀλλὰ δυστυχῶν πάθη,
Εἰ καὶ πονηρὰ, καὶ παροῦσι δάκνομαι
(Τὸ γὰρ παρόν πως τοῖς κακουμένοις πλέον)
Οἴκτου τε μᾶλλον ἢ κατάρας ἄξιον.
Καὶ τῶν κακῶν τὸ δῆλον ἀσφαλέστερον·
Τὸ δ' οὐ δοκοῦσι προσπεσὸν, λυμαίνεται.
Μέθη κακὸν μέν· πῶς γὰρ οὔ; τίς δ' ἀντερεῖ;
Καὶ τοῦθ' ἑκόντων· οἱ γὰρ ὧν ἐστ' αἴτιον

Simia est, et fit Typhoeus.
Contorquet manum, curvat digitos,
Quærit montem quempiam, aut Ætneam rupem,
Quasi vibraturus longissime vi dexteræ
Simul et telum et sepulcrum hosti.
Quis ignis coerceat hanc petulantiam, aut quæ grando?
Postea quam exhausit (furor) verborum fundas,
Statim manus cominus pugnant, fit congressio,
Pugna, vi res agitur, et hostem superat
Qui infelicior ipse et victus est.
Nam eum vinci puto, qui vincit in malis.
Nonne hæc dæmon efficit? Imo plus quam dæmon, præter ruinam.
Ruinas etiam vidi quorumdam succussorum,
Cum ferrentur impetu spiritus.
Hæc nonne manifeste est abalienatio a Deo?
Et qui non esset? Deus enim mansuetus et lenis est,
Cujus non bonum est vitiare imaginem,
Formam inducendo incognitam.
Nihil tale nobis est insania,
Nihil tale nobis morbi corporum
Hæc enim non volentium, sed infelicium mala sunt,
Quamvis molesta, meque, cum adsunt, mordeant
(Præsens enim malum his, qui eo laborant, omnium gravissimum videtur),
Idque commiserationem potius, quam exsecrationem meretur.
Et inter mala, id quod manifestum est tutius est:
520-521 Quod autem incautis accidit, profligat.
Ebrietas malum quidem est, et qui non sit? quis contradixerit?
Illud est etiam voluntarium: nam qui, quorum sit causa malorum,

134 *Γίγνεται.* Coisl. γίνεται.
145 *Ταῦτ' οὐχὶ δαίμων.* Hominem iracundiæ ardore deflagrantem dæmoni comparat: imo etiam, excepto lapsu, pejorem eo esse asserit. Basilius eum homini a dæmone obsesso similem esse scribit, in homil. *adversus irascentes.* Bill.
148 *Ἐνδήλως.* Vat. ἐκδήλως.
149 *Θεοῦ γὰρ τὸ πρᾶον. Dei enim peculiaris est lenitas et mansuetudo.*
156 *Τὸ γὰρ παρόν.* Pulchra sententia, quam ipsemet Gregorius in orat. *De plaga grandinis* ad hunc modum exprimit: Καθάπερ ἐν τοῖς νοσήμασι τὸ λυποῦν ἀεὶ πάθος τοῦ μὴ παρόντος ἀνιαρώτερον. *Non secus atque in morbis, calamitas præsens semper molestior est, quam ea, quæ procul abest.* Vide tom. I, pag. 304.
159 *Λυμαίνεται. Labefactat, magis lædit.*

METRICA VERSIO.

Gigas videri, simius cum sit, studet.
Manum ipse torquet, curvat et digitos suos,
Quæritne montem quempiam, aut Ætnam alteram,
Jaculetur hanc ut vi manus longissime,
Hostique telum quæ sit, et tumulus simul.
Quis ignis, aut quæ reprimet hoc grando malum?
Ut fudit autem tela verborum furor,
Manus sequuntur, resque geritur cominus,
Ac sævum initur prælium, atque hostem suum
Devincit is qui victus est, miser et magis:
Victum, in malis qui vicerit, nam judico.
Hæc nonne dæmon, plusque, si casum eximas?
Quin et cadentes contigit quosdam mihi
Videre, ferret impetus cum hos spiritus.
B Hæc nonne dirimunt maximo plane a Deo?
Est namque placidus, lenis est summus Pater
Turpare cujus regiam effigiem haud decet,
Formam inserentes exteram loco illius.
Nil tale nobis, tale nil insania:
Nil tale morbi corporum. Infelicium
Mala quippe sunt hæc, non item volentium:
Quamvis molesta, meque, cum adsunt, mordeant,
Gravior videri nam dolor præsens solet.
Nec tam exsecranda, digna quam luctu pio.
Quin, clara quæ sunt, tuta sunt mala hæc magis,
Incauto at id quod accidit pestem parit.
Damnanda res est, quis neget? temulentia.
Est nam volentis. Quisquis etenim, cum sciat,

Οὐκ ἀγνοοῦντες, ἀλλ' ὅμως ἡττώμενοι,
Αὐτοὶ προδήλως τοῦ κακοῦ γεννήτορες.
Ἀλλ' οὖν ἐκεῖ μὲν τοῦ κακοῦ τὸ δυσχερὲς,
Γέλως, ὃν εἷς ἔπαυσεν ὕπνος αὐτίκα.
Θυμοῦ δ' ὑπερκλύσαντος, εἰ χεῖρον, λέγε,
Τί τῶν ἁπάντων οἶδας, ἢ τι φάρμακον;
Ἄλλοις μέν ἐστιν εἰς φρένας πεσὼν Θεός·
Θυμὸς δὲ πρῶτον τῷ Θεῷ φράσσει θύρας,
Ἅπαξ ὑπερσχών· ἡ δ' ὑπόμνησις Θεοῦ,
Χεῖρον· συνάπτει καὶ Θεὸν ταῖς ὕβρεσιν.
Αὐτῷ λίθους ποτ' εἶδον, ὢ δεινοῦ πάθους!
Ῥιπτουμένους, κόνιν τε καὶ πικροὺς λόγους.
Τῷ ποῦ, τίσι τε καὶ ὅπως ἁλωσίμῳ;
Νόμοι παρωθοῦνται, οὐ διεγνώσθη φίλος,
Ἐχθρὸς, πατὴρ, γυνή τε, συγγενεῖς, ἴσα.
A Μιᾶς φορᾶς ἅπαντα, χειμάῤῥου θ' ἑνός.
Ἢν καί τις ἐνστῇ, τὸν χόλον μεθείλκυσεν
Εἰς αὑτὸν, ὥσπερ θηρίον ψοφήμασιν,
Αὐτός τε χρῄζει συμμάχων ὁ σύμμαχος.
Τούτοις μὲν οὖν μάλιστα κάμπτεσθαι λόγοις·
Οὐ γὰρ δεήσῃ πλειόνων, ἂν εὖ φρονῇς.
Εἰ δ' ἔστ' ἐπῳδῆς χρεία σοι καὶ μείζονος,
Βίους σκόπει μοι τῶν πάλαι καὶ τῶν νέων,
Ὅσοι ποτ' ἔσχον ἐκ τρόπου παῤῥησίαν,
Τίνες μάλιστα προσφιλέστατοι Θεῷ
Τί πρῶτον, ἢ μέγιστον ἐξησκηκότες,
Μωσῆς ἐκεῖνος, Ἀαρὼν, οἱ φίλτατοι,
Δαυῒδ, Σαμουὴλ, εἶτα Πέτρος ὕστερον;
Οἱ μέν γε μαστιχθεῖσαν Αἴγυπτον τόσαις
Πληγαῖς ἀσωφρόνιστον εἶχον· ἀλλ' ὅμως

Non ignorantes, nihilominus se vinci patiuntur,
Ipsi manifeste mali sunt auctores.
Verumtamen hic quidem mali atrocitas
Desinit in risum. Nimirum ebrietatem unicus sopor illico pellit.
Ira autem effervescente, an quidquam sit pejus, ede
Ex omnibus quæ nosti, et quod sit remedium.
Aliis quidem vitiis remedium est, illapsus animis Deus.
Ira autem primum Deo occludit fores,
Ubi gravior exstat. Si Dei mentio fiat,
Pejor evadit, Deum ipsum jungit conviciis.
In eum lapides vidi aliquando, proh nefarium scelus!
Qui jaceret et pulverem et atrocia verba.
Ubi, quæso, a quibus, et qua arte expugnari queat?
Leges projiciuntur, non dignoscitur amicus,
Hostis, pater, uxor, cognati pares sunt.
Eodem omnia impetu, eodem omnia torrente rapiuntur.
Si autem quis obsistat, bilem attrahit
In seipsum, ut bellua cietur edito strepitu:
Et ipse indiget ope, qui opem ferre volebat.
His ergo maxime flecti par est verbis;
Nec enim pluribus opus erit, si sapias.
Sin autem adhuc carmine indiges efficaciori,
Vitas inspice mihi veterum ac recentium,
Quicunque olim consecuti sunt moribus auctoritatem.
Quinam præcipue fuerunt charissimi Deo,
Quam primum, quam maxime virtutem excoluerunt,
Moyses ille et Aaron erant Deo dilectissimi,
David, Samuel, deinde longo post tempore Petrus?
Illi quidem castigatam Ægyptum tot
Plagis insipientiorem experiebantur; nihilominus tamen

162 *Ἀγνοοῦντες*. Ita Coisl. et Vat. Edit. ἀγνοοῦντος.
163 *Γεννήτορες*, *parentes*.
168 *Ἄλλοις*. Ita Coisl. Edit. prave ἄλλ' οἷς. Ibid. πεσόν. Coisl. πεσών.
174 *Τῷ ποῦ*. Ita Coisl. Edit. τὸ ποῦ.
183 *Εἰ δ' ἔστ'*. Ita Coisl. Edit. εἰ δήτ'.

METRICA VERSIO.

Quantum malorum conflet, huic cedit tamen,
Censendus hujus hic mali certe est pater.
Illic at omne clauditur risu tamen
Malum, quod unus protinus sistet sopor.
Fervente at ira quod gravius usquam malum
Cognoris, ede, pharmacum et quodnam mali?
Medicamen aliis est Deus menti obvius.
Ast ira primum Numini occludit fores,
Cum gravior exstat. Si Deum quis proferat,
Malum ingravescit; jungit hunc conviciis.
Vidi ipse, saxa, pulverem, et verba aspera
Qui jaceret in eum, proh scelus nefarium!
Nulla arte, nullo qui modo vinci potest.
Jura obteruntur, non amicus noscitur,
Non hostis: uxor, genitor, affines, idem.
B Fert cuncta torrens, impetus cuncta unicus.
Reprimere tentes? In caput bilem tuum
Trahes, furentem ut belluam sono edito.
Atque indigebis ipse, opem ferens, ope.
His ira flecti maxime verbis potest;
Nec enim indigebis pluribus, siquidem sapis.
Sin accinenda plura sunt adhuc tibi,
Veterumque vitas inspice et recentium,
Auctoritatem queis decus morum attulit.
Quinam fuerunt maxime chari Deo?
Virtus culta quæ prius, vel maxime?
Moses, Aaron, par Deo charissimum,
Davidque, Samuel, posteris annis Petrus.
Frustra intulissent cum tot illi Ægyptiis
Plagas, gerebant leniter sese tamen,

Φειδοῖ προσῆγονθ' ὡς τὸ Φαραὼ θράσος,
Ἕως ἐπεκλύσθησαν ἐκ τῆς ὕβρεως,
Οἷς μὴ τὸ μακρόθυμον ἤνεγκεν σέβας,
Ὡς ἂν μάθωσι πάντες αἰδεῖσθαι τόδε.
Κρεῖσσον θρασὺν γὰρ ἢ πρᾶον περιφρονεῖν.
Αἰνῶ Σαμουὴλ, ὅς ποθ' ὕβριν δυσφορῶν,
Ῥήξαντος αὐτῷ τὴν διπλοΐδα τοῦ Σαοὺλ,
Εἶτ' ἀξιωθεὶς, ὥς γε συγγνώμην ἔχειν,
Ἀφῆκεν εὐθὺς τῷ λόγῳ τὴν αἰτίαν.
Τούτου τί δ' ἂν γένοιτο ἡμερώτερον;
Δαυῒδ ὑπομνήσθητι, καὶ τῶν κρουμάτων,
Ἐξ ὧν πονηροῦ πνεύματος Σαοὺλ ποτε
A Ἠλευθέρωσεν· εἶτ' ἀγνώμονος τυχὼν,
Φεύγων, ἀλύων τὸν περὶ ψυχῆς δρόμον,
Δοθέντος αὐτῷ τοῦ Σαοὺλ ἐφείσατο
(Καὶ τοῦτο δ' ἴστε), καὶ μόγις σεσωσμένος.
Ἡ διπλοῒς γνώρισμα τῆς ἐξουσίας
Κεχαρμένη, φακός τε τοῦ κράνους κλαπείς.
Τί δεῖ λέγειν τὸν υἱὸν ὡς ἠνέσχετο,
Τὸν πατροφόντην, καὶ τύραννον ἀπρεπῆ;
Ὅπου γ' ἐκεῖνον καὶ κλάει τεθνηκότα,
Θρήνοις τε πολλοῖς ἀνακαλεῖ καὶ γόοις,
Τὸν μηνυτήν τε τοῦ πάθους ἀμύνεται,
Ὥσπερ λαβών τιν' ἐχθρὸν, οὐκ εὐάγγελον;

Leniter se gerebant erga ferocem Pharaonem,
Donec aquis absorpti sunt ob petulantiam,
Quibus diuturna lenitas non instillaverat religionem,
Ut discerent omnes hanc vereri;
Præstat enim audacem, quam mitem spernere.
Laudo Samuelem, qui aliquando contumeliam moleste perpessus,
Lacerante ipsius pallium Saule,
522-523 Deinde rogatus ut veniam daret,
Condonavit statim roganti culpam.
Hoc porro quid mitius?
In memoriam revoca David et citharæ pulsationes,
Quibus a malo spiritu Saulem olim
Liberavit. Deinde ingratum expertus,
Fugiens, vagus, sollicitus in magno vitæ discrimine,
Tradito in manus suas Sauli pepercit
(Hoc sane nostis), idque vix ipse neci ereptus.
Discissa vestis, indicium est Saulem fuisse in Davidis potestate,
Et lenticula, quæ ad caput erat, surrepta.
Quid necesse est referre, quomodo filium toleraverit
Parricidam et tyrannum perfidum?
Quomodo et hunc mortuum defleverit,
Multisque lacrymis et ejulatibus inclamaverit,
Atque etiam nuntium cædis morte affecerit,
Velut hostem habens, non ut læta nuntiantem?

192 *Φειδοῖ προσῆγονθ'*. *Mansuetos se exhibebant, parcebant Pharaonis audaciæ.*

195 *Αἰδεῖσθαι*. *Ut discerent omnes revereri, id est, non abuti virorum sanctorum lenitate.*

204 *Εἶτ'*. Ita Coisl. Edit. εἶπ'.

205 *Δρόμον*. Coisl. τρέχων.

209 *Φακός τε*, etc. Bis in manus Davidis incidisse Saulem narrat Scriptura: primo cum David præcidit oram ejus chlamidis (*I Reg.* XXIV, 5); deinde cum tulit hastam et scyphum aquæ, qui erat ad caput Saulis dormientis (*I Reg.* XXVI, 12). Καὶ ἔλαβε Δαβὶδ τὸ δόρυ, καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος ἀπὸ προσκεφαλῆς αὐτοῦ. Ita Septuaginta: *Et accepit David lanceam et lentem aquæ a cervicali ejus.* Utriusque historiæ meminit Gregorius. Itaque φακός τε τοῦ κράνους, intelligendus juxta Scripturam scyphus aquæ, qui erat ad caput Saulis ceu ad cervical, pro more regum atque imperatorum: non vero *galea*, ut male hactenus reddiderunt interpretes. Nec felicius vertit Billius, *pars galeæ*. Ut enim concedamus κράνος significare *galeam*, sacer textus non aliud intelligere sinit per φακός, quam *scyphum aquæ qui erat ad caput Saulis*, ut in Vulgata legitur. Forte etiam in Gregorio non legendum esset κράνους, sed κράνου, quod, teste Eustathio, significat *caput*. Grammatici tradunt neutrum esse φακός, at masculini generis est apud Septuaginta, unde hanc vocem exscripsit Gregorius.

213 *Ἀνακαλεῖ*. Coisl. ἐγκαλεῖται, qui mox, λόγοις pro γόοις.

214 *Ἀμύνεται*. Hic memoria lapsus videtur Gregorius ut et infra, lib. II, sect. II, carm. III, *ad Vitalianum*, v. 324. David quidem nuntios mortis Saulis et Isboseth jussit interfici: at nihil tale gessit cum ei nuntiata est mors Absalom: imo non nuntiata est, sed sciscitando didicit.

METRICA VERSIO.

Animos feroces regis ut sic flecterent:
Donec superba gens aquis est obruta,
Quæ lenitatem tempserat nimis insolens:
Hanc ut vereri quilibet jam disceret.
Placido ferocem tutius nam spreveris.
Laudo Samuelem, maximum per dedecus
A rege vestem qui dolens ruptam sibi,
Simul atque veniam petiit ille, non moram
Injecit ullam, quin ei remitteret.
Hoc porro quidnam mitius fingi queat?
David, et hujus veniat in mentem chelys,
Quæ liberavit spiritu quondam improbo
B Saulem. Huncque posthæc nactus ingratum nimis
Mœrens, vagusque, maximo in discrimine,
Ipsi pepercit, in manus sibi tradito
(Hoc nostis), idque vix nigræ ereptus neci.
Discissa vestis, parsque galeæ clanculum
Surrepta, facilis signum erat potentiæ.
Quid referam ut ipse parricidam filium,
Regnum occupantem perfide, lenis tulit?
Hunc namque et orco morte demissum dolet,
Multisque lacrymis plurimo et fletu vocat.
Faustumque non ut nuntium, lethi indicem,
Sed sævum ut hostem protinus morte afficit.

Ἡ γὰρ φύσις ἔμπροσθε τῶν ἐγκλημάτων
Ἔστη, λαβοῦσα τὸν τρόπον συνήγορον·
Ὡς καὶ προσάντης τῷ στρατῷ κατασταθεὶς,
Μικροῦ γενέσθαι τοῦ κράτους ἀλλότριος.
Τί δ'; οὐ τὸν ὑβριστὴν Σεμεεὶ ἐκαρτέρει,
Δύσφημον ὄντα τῷ κλέει τῆς εἰσόδου;
Πέτρου δὲ δῆτα τοῦ σοφοῦ τεθαύμακα,
Ὡς μακροθύμως καὶ λίαν νεανικῶς
Ἤνεγκε Παύλου τὴν καλὴν παῤῥησίαν
(Καὶ ταῦτ' ἐν ἄστει τηλικούτῳ καὶ τόσοις
Ἐπαινέταις τε καὶ μαθηταῖς τοῦ λόγου),
Ὡς συντράπεζος οὐ καλῶς ἦν ἔθνεσιν,
Εἰ καὶ τόδ' ᾤετ' ὠφελήσειν τὸν λόγον.
Ἦν γὰρ τὸ κινοῦν καὶ μόνον Θεοῦ φόβος,
A Ἥ τοῦ λόγου τ' ἔλλαμψις ἐκ κηρύγματος.
Οὐκ ἂν παρέλθοιμ' οὐδὲ τὸ Στεφάνου καλὸν,
Ὃν οἶδ' ἀπαρχὴν μαρτύρων καὶ θυμάτων.
Λίθοις ἐχώννυτ'· ἀλλ' ὅμως, τοῦ θαύματος!
Μέσος λιθασμοῦ, φθόγγος ἐξηκούετο,
Αὐτός τε συγχώρησιν, ὡς εὐεργέταις,
Διδοὺς λιθασταῖς, τὸν Θεόν τ' αἰτούμενος.
Ταῦτ' οὐ προδήλως τῆς Θεοῦ τυπώσεως,
Καὶ τῶν ἐκείνου καὶ παθῶν καὶ δογμάτων,
Ὃς ὢν Θεός τε καὶ κεραυνῶν δεσπότης,
Ὡς ἀμνὸς ἦγετ' εἰς σφαγὴν ἀφωνίᾳ;
Ἐμπτυσμάτων τε καὶ ῥαπισμάτων ὅσων
Ἠνέσχετ'! ἄχρις ὠτίου πεπληγότος
Τὸ χρηστὸν οἶδε Μάλχος. Οὐκ ἐκραύγασεν

Nam natura ipsa ante crimina
Stabat, assumens animi lenitatem vice patroni.
Qua quidem agendi ratione ab ipso avertit exercitum,
Ut parum abfuerit, quin regno excideret.
Quid? Nonne maledicum Semei pertulit,
Qui inauspicatus occurrit celebritati ipsius in urbem reditus?
Petrum etiam virum sapientissimum miror,
Qui tam placida mente, et tam forti pectore
Tulit Pauli egregiam dicendi libertatem
(Et quidem in tanta urbe, totque inter
Laudatores et discipulos doctrinæ),
Quod non recte comederet cum gentilibus,
Quamvis id arbitraretur profuturum fidei.
Quod enim ad id movebat, solum erat Dei timor,
Et Evangelii illustratio, per prædicationem.
Nec vero prætermittam Stephani virtutem,
Quem agnosco primitias martyrum ac victimarum
524-525 Lapidibus obruebatur, et tamen, o prodigium!
Inter saxa vox ejus audiebatur,
Qua ipse veniam, tanquam de se bene meritis,
Condonabat lapidantibus, et Deum deprecabatur.
Annon hæc manifeste sunt æmulatio Christi exempli,
Et ipsius cruciatuum ac doctrinæ,
Qui cum Deus esset, ac fulminum dominus,
Tanquam agnus sine voce ducebatur ad necem?
Quot sputa, et quot pugnos
Pertulit! Nec minus, aure læsa,
Benignitatem ipsius expertus est Malchus. Non clamavit

217 *Τρόπον. Animi lenitatem.* Bill. male *fetum.*
221 *Δύσφημον.* Quasi convicia illa quibus Davidem Semei laceraverat, celebri regis in Hierosolymam reditui forent omen sinistrum.
224 *Παῤῥησίαν. Liberam reprehensionem.*
227 *Συντράπεζος οὐ καλῶς.* Bill.: *Quod vesceretur improbe.* Quod quidem durius. Videtur hic Gregorius a Scripturæ mente discedere. Non enim Paulus reprehendit Petrum, quod male communi mensa cum gentilibus uteretur, sed quod ab iis se subduxerit metu Judæorum, qui supervenerant, ne illis esset offendiculo, hincque gentilibus majori offendiculo foret. Excidit forte unus et alter versiculus.
234 *Μέσος λιθασμοῦ. In media lapidatione.*
243 *Οὐκ ἐκραύγασεν.* Alludit ad hæc verba Isa. XLII, 2: *Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet.*

METRICA VERSIO.

Natura quippe stabat ante crimina,
Instar patroni fœtum habens firmissimi:
Sic, militari graviter offensa ut manu,
Hinc pene regni culmine exciderit sui.
Quid? Nonne Semei pertulit convicia,
Male ominantis splendido regressui?
Petrum ipse miris laudibus sane effero,
Qui mente placida, pectore et magno admodum,
Fortique Pauli liberam vocem tulit
(Atque hoc in urbe maxima, et laudantium,
Fidei magister queis erat, magno in grege),
Quod vesceretur improbe cum Gentibus:
Fidei quod istud crederet fore commodum.
Nam quod movebat, solum erat metus Dei,
B Verbique sacri fulgor ex præconio.
Nec præterire convenit Stephani decus,
Qui victimarum et martyrum auspex exstitit.
Saxis peribat: et tamen, quid tam novum?
Inter fluebat saxa vox sancti viri,
Per quam ipse, meritis optime ut de se, hostibus
Parcebat, et pro his Numinis supplex erat.
An hæc aperte non gerunt Christi typum,
Tormenta et ejus, dogmata et sacerrima?
Qui cum Deusque, fulminum et dominus foret,
Sine voce ductus instar est agni ad necem,
Et sputa fœda, et plurimos colaphos tulit.
Benignitatem sensit, at Malchus tamen
Vel usque ad aurem. Clamor ab illo, indicans

Ἐνδεικτικόν τι καὶ γέμον παῤῥησίας
Οὐδ' εἴριξέν τι. Τὸν κακίᾳ τεθλασμένον,
Ἄκλαστον ἔσχε. Τὴν φρενὸς κουφὴν φλόγα
Σβέσειν λέγει μὲν, ὡς δὲ χρηστὸς φείδεται,
Ὡς ἂν κρατήσῃ τῷ πράῳ τὸ συγγενές.
Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα τοῦ σοῦ Δεσπότου.
Οἷς, ἄν τι πάσχοις, ἀντισηκώσεις τὰ σὰ,
Κἂν πάνθ' ὑποστῇς, τὸ πλέον λελείψεται·
Εἴπερ τὸ πάσχειν κρίνεται πρὸς ἀξίαν.
Ἀρκεῖ τάδ' ἡμῖν εὐγενῆ παιδεύματα,
Πλακῶν νόμοι τε καὶ τρόποι τῶν ἐξ ὄρους,
Εἰ δεῖ τι τούτοις προστεθῆναι καὶ νόθον;
Καὶ χεῖρον οὐδέν· ὥς τι κἂν τοῖς χείροσι
Τῶν κρεισσόνων τε καὶ φίλων δρεψώμεθα.
Ὧν γὰρ κρατεῖν καὶ σφόδρα, οὐ σφόδρ' αἰνετὸν,
Τούτων κρατεῖσθαι καὶ λίαν, πόσον κακόν!

A Μεμνήσομαι δὲ καί τινων, καὶ συντόμως.
Παίειν ἔμελλεν ὁ Σταγειρίτης τινὰ,
Λαβὼν ἐπ' αἰσχροῖς καὶ κακοῖς ἐγκλήμασι·
Θυμοῦ δ' ἐπεισελθόντος ἡνίκ' ᾔσθετο,
Ἔστη παλαίων τῷ πάθει, ὡς δυσμενεῖ.
Μικρὸν δ' ἐπισχὼν, εἶπεν (ὢ σοφοῦ λόγου!)
« Καινὸν πέπονθας. Προστάτην ἔσχες χόλον·
Εἰ μὴ γὰρ ὀργὴ, κἂν δαρεὶς ἀπηλλάγης.
Νῦν δ' αἰσχρὸν ἦν μοι τῷ κακῷ πλήττειν κακὸν,
Κρατεῖν τε δούλου τοῦ πάθους ἡσσώμενον. »
Οὕτως ἐκεῖνος. Τὸν δ' Ἀλέξανδρον λόγος,
Εἰπόντος αὐτῷ Παρμενίωνός ποτε,
Πόλιν τίν' ἐξελόντι τῶν Ἑλληνίδων,
Εἶθ' ὃ δρᾶσαι χρὴ πολλάκις σκοπουμένῳ,
Ὡ·, εἴπερ ἦν ἐκεῖνος, οὐκ ἐφείσατο·
« Ἀλλ' οὐδ' ἔγωγ' ἂν, εἴπερ ἦν, φάναι, σύγε.

In ostentationem sui, et in signum libertatis;
Neque litigavit. Criminibus contritum
Infractum servavit. Mentis exilem flammam
Exstincturum se quidem minatur, sed benignus parcit,
Ut nos subigat sua lenitate.
Talia ac tanta sunt exempla Domini tui,
Quibuscum, quæ forte pateris, si conferas,
Atque etiamsi omnia perferas, plurimum deerit:
Si quidem cruciatus pensatur ex ejus qui patitur dignitate.
Sufficiuntne nobis nobiles institutiones,
Tabularum leges et mores e sacro monte?
An his aliquid addendum est, etiam nothum?
Nihil inde pejus acciderit, sic etiam forte ex pejoribus
Quidpiam boni ac utilis decerpserimus.
Quos enim valde superare non magnopere laudandum est,
Ab his multum superari, quantum est malum!
Memorabo autem nonnullos, et quidem breviter.
Cædere parabat (Aristoteles) Stagirites quempiam
Deprehensum in turpibus pravisque facinoribus.
Cum autem iram supervenientem sensisset,
Substitit, et illam impugnavit velut hostem,
Paululumque moratus, ait (o præclarum dictum!).
« Novum quid expertus es. Patronam habes bilem;
Nisi enim ira me invasisset, cæsus abiisses:
Nunc autem turpe esset mihi, cum malus sim, cædere malum,
Et coercere servum, cum ipse iracundia victus sim. »
Hæc ille. Alexandrum autem narrant,
Parmenione illi dicente aliquando,
Cum quamdam urbem Græcorum expugnasset,
526-527 Et quid facto opus esset, sæpius deliberaret,
Se, si foret Alexander, nihil parciturum,
Respondisse: « Neque ego parcerem, si essem Parmenio.

245 *Οὐδ' εἴριξέν τι.* Edit. οὐδ' εἴρισέν τι.
248 *Τὸ συγγενές.* *Cognatam sibi gentem.*
255 *Εἰ δεῖ.* Forte ἤ.

263 *Ἐπεισελθόντος.* Ita Coisl. Edit. ἐπελθόντος.
265 *Εἶπεν.* Cicero, in lib. *De senect.*, dictum hoc Architæ Tarentino, non Aristoteli tribuit.

METRICA VERSIO.

Auctoritatem maximam, non exiit.
Non litigavit. Criminum quassum agmine
Non fregit. Atque fumigantem exstinguere
Mentem minatur is quidem, at non id facit:
Quo lenitate nos trahat summa hac sua.
Exempla Domini tanta sunt tot et tui.
Quibus quid ipse perferens, tua conferes?
Ut cuncta subeas, plurimum deerit tamen;
Ad dignitatem passio si extenditur.
Doctrina nobis sufficitne hæc nobilis,
Petita tabulis a sacris montis sacri?
An potius aliquid addere his nothi addecet?
Sic forte melius. Quidpiam ex pejoribus
Ita nam legemus forte, quod mentes juvet.
Quos namque valde vincere, haud magnum est decus,
Superari ab ipsis plurimum quantum est malum!

B Memorabo porro pauculos, et hos brevi.
Quemdam parabat urbe Stagira editus
Olim ferire, crimine arreptum in gravi;
Ut sensit autem bile se subita rapi,
Adversus illam dimicans stetit illico,
Paulum et moratus, dixit: O dictum elegans!
« Nova res, patrona contigit bilis tibi.
Cæsus abiisses, liber hac si nunc forem.
At turpe nunc est, si malum cædat malus,
Iraque victus servulum coerceat. »
Sic ille. Rursus magnum Alexandrum ferunt,
Parmenio quondam forte cum ipsi diceret,
Capta urbe quadam Græciæ, quid facto opus,
Deliberanti sæpius: « Si rex forem,
Nihil misertus oppidum æquarem solo:
Æquarem et ipse, rettulit, si tu forem.

Σοὶ μὲν γάρ ἐστιν ὠμότης, τὸ δὲ πρᾶον
Ἐμὸν, φυγεῖν τε τὴν πόλιν τοὺς κινδύνους. »
Κἀκεῖνο δ' οἷον, ὡς ἐπαίνων ἄξιον;
Ἐλοιδόρει τις τὸν μέγαν Περικλέα,
Πολλοῖς ἐλαύνων καὶ κακοῖς ὀνείδεσι
(Τῶν οὐδὲ τιμίων τις), ἄχρις ἑσπέρας.
Ὁ δ' ἡσυχῇ τὴν ὕβριν, ὡς τιμὴν, φέρων,
Τέλος καμόντα καὶ βαδίζοντ' οἴκαδε
Προὔπεμψε λύχνῳ, τὸν χόλον τ' ἀπέσβεσεν.
Ἄλλος δ' ὑβριστὴν, πλουσίαις ἐφ' ὕβρεσι
Προσθέντ' ἀπειλήν· « Ὡς ὀλοίμην παγκάκως,
Εἰ μὴ κακὸν κακῶς σε κτείναιμι σθένων. »
Τούτοις ἀμείβεθ' ὡς φιλανθρώποις λόγοις·
« Κἀγώ γ' ὀλοίμην, εἴ σε μὴ θείην φίλον. »
Κωνστάντιον δὲ (καὶ γὰρ εἰπεῖν ἄξιον,
Ὡς μὴ τὰ πρόσθεν τυγχάνῃ λόγου μόνα,
A Περιφρονῆτέ θ' ὧνπερ αὐτοὶ μάρτυρες),
Φασί ποτ' εἰπεῖν ἄξιον μνήμης λόγον
Τίς δ' ἦν; ἐκεῖνον τῶν τις ἐν τέλει ποτὲ,
Παρώξυν' ἡμῖν, οὐ φέρων τιμωμένους
Τιμαῖς τοσαύταις (καὶ γὰρ εὐσεβέστατος,
Εἴ πέρ τις ἄλλος βασιλέων, ὧν ἴσμεν, ἦν)·
Πολλὰ δ' ἐπειπὼν καί τινα τοιοῦτον λόγον·
« Τί τῆς μελίσσης ἐστὶν ἡμερώτερον;
Ἀλλ' οὐδ' ἐκείνη τῶν τρυγώντων φείδεται· »
Ἤκουσε· « Πῶς οὐκ οἶδας, ὦ βέλτιστε σὺ,
Ὡς οὐδ' ἐκείνῃ κέντρον ἐστὶν ἀσφαλές;
Παίει μὲν, αὐτὴ δ' εὐθέως ἀπόλλυται. »
Τοσαῦτ' ἔχεις σὺ τοῦ πάθους τὰ φάρμακα,
Πάντων δὲ μεῖζον, ὧν ἔφην, τὴν ἐντολὴν,
Ἢ μηδὲ τὸν πλήσσοντα ὑβρίζειν ἐᾷ.
« Οὐ γὰρ φονεύσεις, » τοῖς πάλαι τεταγμένον·

Tibi quidem placet crudelitas; lenitas autem
Mihi, et urbem eximi periculis. »
Jam vero et istud quale, et quam dignum laudibus?
Conviciis lacessebat quispiam magnum Periclem,
Multis exagitans ac turpibus probris
(Isque non alicujus pretii homo), usque ad vesperam.
Pericles autem placide probra, ac veluti laudes perpessus,
Tandem fatigatum conviciatorem, et repetentem domum
Deduxit cum facula, et sic iram exstinxit.
Alius conviciatori, qui amplis maledictis
Addiderat minas his verbis: « Dispeream pessime,
Ni te malum male interficiam, si possim, »
His respondit tam humanis verbis:
« Et ego dispeream, ni te mihi fecero amicum. »
Constantium autem (hoc enim juvat referre,
Ne vetera, digna quæ narrentur sola,
Contemnenda autem vobis videantur ea, quorum estis testes),
Aiunt aliquando protulisse dignum memoria verbum.
Quodnam autem illud? Quidam in amplissimo dignitatis gradu locatus
Illum inflammabat contra nos, inique ferens nos decorari
Tantis honoribus (etenim religiosissimus erat,
Ut si quis alius imperatorum, quos novimus);
Ac plurima fatus, tale quidpiam subjunxit:
« Quid ape est mitius?
Verumtamen illa favos eximentibus non parcit. »
Is audivit: « An ignoras, vir optime,
Quod nequidem api stimulus sit securus?
Ferit enim, sed ipsa statim perit. »
Talia habes tu morbi remedia,
Omnium autem, quæ dixi, maximum, Dei legem,
Quæ nequidem percutientem verbis lacessere sinit.
« Non enim occides, » lex illa antiquis erat sancita.

276 *Σοί*. Coisl. σή.
286 *Παγκάκως*. Coisl. παγκάλως.
292 *Περιφρονῆτέ θ' ὧν*. Coisl. autem codex habet περιφρονῆταί θ' ὧν
296 *Καὶ γὰρ εὐσεβέστατος*. Vid. tom. I, argum. in orat. 4 et 5, § 12.
306 *Ὑβρίζειν*. *Verbis lacessere*. Non bene Bill. *ferire*.
307 *Τεταγμένον*. Ita Coisl. Edit. τεταγμένων

METRICA VERSIO.

Sævitia namque te decet, me lenitas,
Eximere et urbem, Marte ne cadat effero. »
Jam quale et istud, laudibus dignum et quibus?
Magnum Periclem plurimis olim probris
Quidam obruebat, gravibus et conviciis,
Plebeius isque, per diem fere integrum.
At ille probra tacitus, ut laudes, ferens,
Lassum, domumque jam revertentem, face
Deduxit. Iram sustulit sic illius.
Rursum alter illum, qui minas has junxerat
Post mille probra: « Funditus peream, malum
Ni te necaro pessime, vires habens: »
Remuneratur blandus his dictis statim:
« Et ipse peream, ni te amicum fecero. »
Constantium autem (nam referre hoc convenit,
Ne vetera sola digna quis verbis putet,
B Testata vobis quæque sunt, parvi æstimet),
Verbum extulisse memoria dignum ferunt.
Quodnam hoc? Eum in nos principem cum quispiam
Quondam incitaret, non ferens nos consequi
Tantos honores (namque erat pius admodum
Ut si quis alius principum, quos novimus),
At multa fatus, tale quid mox subderet:
« Animalne fingi mitius potest ape?
Atqui legentes pungit hæc favos tamen: »
Audivit: « Hocne te fugit, vir optime,
Stimulus nec ipsi quod vacet periculo?
Namque ipsa pungit, sed statim quoque interit. »
En quanta morbi suppetant tibi pharmaca.
Ac majora istis omnibus lex est Dei,
Hunc quæ ferire nec sinit, qui te ferit.
Priscis erat lex ista: « Ne cædem inferas. »

Σοὶ μηδὲ χολοῦσθαί ἐστιν ἐντεταγμένον,
Μή τοί γε παίειν, μήτε δὴ τολμᾷν φόνον.
Τὸ πρῶτον εἴργων, οὐκ ἐᾷ τὸ δεύτερον
Τὸ σπέρμ' ἀναιρῶν, τὸν στάχυν κεκώλυκε.
Τὸ μηδ' ὁρᾷν κάκιστα, μοιχείας τομή.
Τὸ μηδ' ὀμνύειν, φάρμακον ψευδορκίας.
Τὸ μηδὲ θυμοῦσθ', ἀσφάλεια πρὸς φόνον.
Σκόπει γὰρ οὕτω· θυμὸς ἐκπέμπει λόγον,
Λόγος δὲ πληγὴν, ἡ δὲ πληγὴ τραύματα·
Ἐκ τραυμάτων δὲ τὸν φόνον γινώσκομεν.
Θυμὸς πατὴρ πέφηνε τοῦ πικροῦ φόνου.
Τοῦ μὴ φονεῦσαι τίς ποτ' ἤνεγκε γέρας;
Τὸ μηδὲ θυμοῦσθ' ἐστὶ τῶν αἰνουμένων·
Τοῦ μέν γ' ὁ μισθὸς, ἡ φυγὴ τοῦ κινδύνου·
Τούτου δ' ἀμοιβὴ, γῆς μέρος τῆς τιμίας.
Ἄκουε Χριστοῦ, τοῖς πράοις ἃ βούλεται
A Ἐν τοῖς μακαρισμοῖς, οἷς ἀπηριθμήσατο,
Τὰ μέτρ' ὁρίζων τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων.
Τούτου χάριν σοι καὶ νόμους τοίους γράφει.
Παίῃ παρειάν; πῶς δὲ τὴν ἄλλην ἐᾷς
Ἄκαρπον; εἰ μὲν οὐχ ἑκοῦσ', οὔπω μέγα
Πέπονθε, μεῖζον δ', ἢν θέλῃς, τι λείπεται·
Καὶ τὴν ἑκοῦσαν πρόσθες, ὡς ἔμμισθος ᾖ.
Χιτῶνα γυμνοῖ; προστίθει καὶ δεύτερον,
Ἔσθημ' ἂν ᾖ σοι καὶ τρίτον, γυμνωσάτω
Τούτων ἔχεις τὸ κέρδος, ἂν πρόῃ Θεῷ.
Ἂν λοιδορώμεθ', εὐλογῶμεν τοὺς κακούς·
Ἂν ἐκπτυώμεθ', ἐκ Θεοῦ τιμὴν ἔχειν
Σπεύδωμεν. Ἐκδιωκόμεθ'; οὔτι καὶ Θεοῦ;
Τοῦτ' οὐκ ἀφαιρετόν γε τῶν πάντων μόνον.
Ἄν τις καταρᾶται, σὺ προσεύχου τοῦδ' ὕπερ.
Δράσειν ἀπειλεῖ; ἀνταπείλει καρτερεῖν.

Tibi vero, ut nequidem irascaris, præceptum est,
Nedum ferire licitum sit, aut cædem committere.
Qui primum vetat, non permittit secundum.
Qui semen avellit, quominus spica oriatur, impedit.
Qui male intueri mulierem prohibet, adulterium præcidit.
528-529 Omnino non jurare, remedium est perjurii;
Non irasci, cautio est contra cædem.
Sic namque reputes: ira producit sermonem,
Sermo autem ictus, ictus vulnera;
Ex vulneribus autem mortem inferri novimus.
Itaque iracundia parens est acerbæ cædis.
Quis unquam, eo quod non occiderit, tulit præmium?
Non irasci autem, res est laudabilis;
Et hujus merces est fuga periculi,
Illius præmium, terræ pars pretiosæ.
Audi Christum; mitibus quid promittat
Inter felicitates, quas recenset,
Mensuras definiens rerum in altera vita sperandarum.
Propterea tibi tales dat leges.
Cæditur tibi maxilla, quomodo alteram sinis
Esse fructus expertem? si quidem invite, nihil profecto magnum
Præstitit. Majus autem, si velis, aliquid restat.
Etiam volentem præbe, ut mercedem consequatur.
Tunicam quis tollit? adde et alteram
Vestem: si adsit tibi tertia, eam exue.
Ex his habebis lucrum, si ea reliqueris Deo.
Si maledictis impetimur, bene precemur malis,
Si despicimur, a Deo honorem consequi
Studeamus. Si persecutionibus vexamur, nunquid a Deo divellimur?
Id unum est ex omnibus, quod nobis adimi non potest.
Si diras tibi quis imprecetur, adhibe Deo preces pro eo.
Mali quidpiam minatur se facturum? minare te toleraturum

321 *Τοῦ μέν γ' ὁ μισθός*. Hic versus excidit Billio, forte typographo. Hunc supplevimus, posteriore correcto, et italicis utrumque distinximus. CAILLAU.

325 *Βούλεται*. Quid largiri velit, mitibus quam bene velit.

336 *Ἐκδιωκόμεθ'*. *Fugamur nunquid et a Deo?*

METRICA VERSIO.

At tibi nec ira corripi in quemquam licet:
Nedum ferire, cædere ac multo minus.
Qui prima prohibet, posteris nil dat loci.
Spicamque, semen qui necat, simul impedit.
Stuprum amputabis, feminam haud spectans male.
Ne jura, habebis pharmacum perjurio.
Facessat ira, cautio ad cædem hoc erit.
Sic namque reputes: Ira sermonem parit,
Ictusque sermo, vulnera ictus afferunt:
Cædem quod autem vulnera accersant, liquet.
Sic ira cædis horridæ certa est parens.
Quis haud patratæ præmium cædis tulit?
At vacuus ira maximam laudem obtinet.
Merces prioris est periculi fuga;
Alterius autem terra dives præmium.
Audi quid ipse mitibus Christus velit,
B Felicitates supputans, summa et bona,
Quæ sperat illic sancta gens, definiens.
Ob ista tales dat tibi leges quoque:
Mala feriris, alteram cur nam sinis
Carere fructu? passa si nolens id est,
Laus parva: majus restat aliquid, si velis.
Hanc sponte junge, præmium ut certum feras.
Tunicam quis aufert? Pallium quoque adjice,
Si tibi sit, ac te tertia veste exuas.
Hæc si Tonanti liqueris, fructus manet.
Si jactet in te vir malus probra, huic bene
Precare: si te conspuat, honorem a Deo
Capta. Fugat te? non autem rex cœlitum,
Qui solus adimi rebus ex cunctis nequit.
Si te exsecretur quispiam, causa ipsius
Ora. Minatur multa? minitare hæc pati.

Ἔργων ἔχεται; σὴ πρᾶξις ἡ εὐπραξία.
Δύω γὰρ οὕτω τὰ κράτιστα κερδανεῖς·
Αὐτός τ' ἄριστος τοῦ νόμου φύλαξ ἔσῃ,
Κἀκεῖνον ἕξεις τῷ πράῳ τῷ σῷ πρᾶον,
Ἐχθρὸν μαθητὴν, οἷς κρατεῖ νικώμενον.
Ὁρᾷς; μάλιστα μέν σε μὴ χολᾷν θέλει·
Τοῦτο γάρ ἐστι καὶ τὸ ἀσφαλέστατον·
Εἰ δ' οὖν, προλύειν ἑσπέρας τὴν ἔκστασιν
Δύεσθ' ἐπ' ὀργῇ μὴ δέχου τὸν ἥλιον·
Εἴτ' οὖν, ὃς ἐκτὸς ὀμμάτων πέμπει βολὰς,
Εἴτ' οὖν, ὃς ἔνδον τοῖς σοφοῖς αὐγάζεται.
Δύει γὰρ οὗτος τοῖς πεπληγόσι φρένας,
Ὡς τοῖς ἀρίστοις καὶ καλοῖς ἐκλάμπεται,
Πλεῖον τὸ λάμπειν τοῖς βλέπουσιν ἐνδιδούς.
Τί δ'; οὐ φύσις δέδωκε, φησὶ, τὸν χόλον;
Καὶ τὸ κρατεῖν γε τοῦ χόλου. Λόγον δὲ τίς;
Τίς δ' ὄψιν, ἢ τίς χεῖρας, ἢ ποδῶν βάσιν;
Θεὸς τὰ πάντα καὶ φύσις, πλὴν εἰς καλόν.
Σὲ δ' οὐκ ἐπαινῶ μὴ καλῶς κεχρημένον.
Οὕτως ἔχει καὶ τ' ἄλλα τῆς ψυχῆς πάθη.
Δωρήματ' ἐστὶν ἐκ Θεοῦ, κινούμενα
Λόγου ποδηγίᾳ τε καὶ στρατηγίᾳ.
Ζήλου μὲν ὅπλον θυμὸς ἐμμέτρως πνέων·
Πόθου δὲ χωρὶς οὐχ ἁλώσιμος Θεός.
Λογισμὸν οἶδα τῶν καλῶν διδάσκαλον.
Εἰ δ' εἰς τὰ χείρω ταῦτα τὴν ῥοπὴν ἔχοι,
Ὁ μὲν χέων ὕβριν τε καὶ μοχθηρίαν,
Ὁ δ' εἰς κακίστας ἡδονὰς οἰστρηλατῶν,
Ὁ δ' οὐ κατάγχων ταῦτα, καὶ πλοκὰς στρέφων,
Οὕτω τὰ καλὰ γίγνεται τοῦ φθορέως.
Θεοῦ δὲ δῶρον οὐ καλὸν κακῷ φύρειν.
Θεὸν δ' ἀκούων ἐν Γραφαῖς χολούμενον,

Facinus committit? tuum opus sit beneficentia.
Duo enim sic maxima commoda percipies;
Ipse præstantissimus legis custos eris,
Et hunc habebis mansuetudine tua mitem,
Jam discipulum ex hoste, iis, per quæ vincit, superato.
Vides quid rei sit? summopere ne irascaris, studeto.
Hoc enim est tutissimum;
Aut si irascaris, depone ante vesperam furorem:
Nec sinas condere se in ira tua solem,
Sive istum, qui extra oculos nostros mittit radios,
Sive illum, qui intus sapientibus lucet.
Is enim occidit stultis et vulneratis mentibus,
Contra vero optimis et honestis fulget,
530-531 Vehementius ut fulgeant cernentibus tribuens.
Quid igitur? non natura, dicet aliquis, dedit bilem?
Verum et dedit illam domare. Quis enim rationem dedit?
Quis etiam visum? quis manus? quis pedum incessum?
Deus dedit hæc omnia et natura, sed ut in bonum iis utamur.
Te autem non laudo, qui male uteris.
Sic se habent et aliæ mentis affectiones.
Dona sunt, cum moventur
Ratione, quæ eas, ut dux, regit, iisque imperat.
Zeli quidem armatura est iracundia moderate spirans:
Sed absque amore Deus apprehendi non potest.
Rationem scio rerum bonarum esse magistram.
Si autem in deteriora tria hæc propendeant,
Iracundia quidem fundens injuriam et nequitiam,
Amor vero ad flagitiosas cupiditates quasi œstro stimulans,
Et ratio hæc non coerceat, sed et dolos nectat,
Sic quæ sunt bona, fiunt dæmonis.
Dei donum cum malo miscere non est bonum.
Deum autem cum legis in Scripturis iratum,

343 *Ἕξεις τῷ πράῳ τῷ σῷ*. Ita Coisl. Edit. ἕλξεις τῷ πράῳ, τὸ σὸν πρᾶον, *efficies tuum et mitem ex hoste discipulum, victorem et victum.*

361 *Ποδηγία*, mox, στρατηγία. Ita Coisl. Edit. ποδηγίαι... στρατηγίαι.

363 *Οὐχ ἁλώσιμος*. *Exorari, quasi expugnari non potest Deus absque amore, quo uno nobis conciliatur.*

369 *Τοῦ φθορέως*. *Corruptoris, dæmonis.*

370 *Φύρειν*. Coisl. φέρειν.

METRICA VERSIO.

Exsequitur ista? fac bene: hoc tuum est opus.
Hinc bina carpes commoda, hæcque maxima.
Namque ipse legis optimus custos eris:
Placidumque reddes placidus hunc et discipulum
Ex hoste, dantem, quod ferat palmam, manus.
Summe studeto, bile ne pectus tuum
Laboret, hoc nam longe erit tutissimum:
Aut certe ut ante vesperam furor occidat.
Ne sol in ira se tua condat, cave,
Sive ille, radios qui foras mittit suos,
Sive ille, radiat qui probis intus viris.
Namque ipse stultis occidit: contra bonis
Cupidisque honesti lucet, ac cernentibus
Hoc tribuit, ipsi ut fulgeant vehementius.
Natura bilem non dedit? forte inquies.
At et hanc domare. Quis tibi mentem dedit?
Quis rursus oculos, quis manus, gressum et pedum?
Natura cuncta hæc, et Deus; sed in bonum.
At rebus his te non bene utentem improbo:
Sic mentis aliis res habet se motibus.
Dominantis alto munera hæc sunt optima
Cum ratio recta ducit hæc, atque imperat.
Moderata zelo bilis arma porrigit:
Amor eximatur, non potest Numen capi.
Ratio magistra est ad bonum quodvis probis
In pejus autem si tria hæc propendeant,
Illincque bilis impotens fundat scelus,
Amorque rursum stimulet ad mala gaudia,
Nec ratio stringat ista, sed nectat dolos,
Hac arte fiunt dæmonis, quæ sunt bona.
Inficere munus at Dei haud decet malo.
Ira moveri porro cum legis Deum,

Ἢ πάρδαλίν τιν', ἢ παροιστρῶσαν πόθῳ
Ἄρκτον, ζέοντα ἐκ μέθης καὶ κραιπάλης,
Ἢ καὶ μάχαιραν τοῖς κακοῖς στιλβουμένην.
Μὴ τοῦτο ποιοῦ τοῦ πάθους παρήγορον
Ὢ προσπλακεῖς· ζητεῖς γὰρ οὐ λύσιν κακοῦ
Καλῶς ἄκουε, μὴ κακῶς, τοῦ πράγματος.
Πάσχει γὰρ οὐδὲν ὧν ἐγὼ πάσχω Θεός.
Μή τις τοῦτ' εἴπῃ· καὶ γὰρ οὐδ' ἐξίσταται
Αὐτός ποθ' αὑτοῦ. Ταῦτα γὰρ τοῦ συνθέτου,
Καὶ τῶν μάχεσθαι ἠργμένων ἐκ πλείονος.
Ὁ δ' ἔστι, τοῦτ' εὔδηλον, ἄτρεπτος φύσις.
Πῶς οὖν τυποῦται ταῦτα; τῆς τροπῆς νόμοις.
Πῶς; δειματῶσαι τῶν ἁπλουστέρων φρένας,
Ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν λόγῳ δηλουμένων.
A Ἀντιστροφὴν νόει γὰρ, καὶ τὸ πᾶν ἔχεις.
Ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ πλήσσομεν χολούμενοι,
Χολᾷν τὸ πλῆσσον τοὺς κακοὺς ἐγράψαμεν.
Ὡς ὄψιν, ὦτα, χεῖρας ἐξευρήκαμεν,
Οἷς χρώμεθ' αὐτοὶ, τῷ Θεῷ δεδωκότες,
Ἐπάν τι τούτων, ὡς δοκεῖ, ἐργάζεται.
Ἔπειτ' ἀκούεις τοὺς κακοὺς, οὐ τοὺς καλοὺς,
Ὀργῇ Θεοῦ πάσχειν τι καὶ δίκης νόμοις·
Ὁ σὸς δὲ θυμὸς οὐ μέτροις ὁρίζεται.
Πάντας δ' ἴσους τίθησι. Μὴ τοίνυν λέγε
Ὡς ἐκ Θεοῦ σοι, καὶ Θεοῦ τὸ σὸν πάθος.
Ἢ καὶ φρονεῖς σύ γ' ὡς Θεὸν μιμούμενος;
Ζήλωσον, ἀλλὰ τὴν νόσον γ' αὔραις δίδου.
Εἴ που δ' ἀνέγνως εὐσεβῶν ἀνδρῶν χόλους

Vel esse tanquam pardalim, aut percitam desiderio
Ursam, vel ferventem temulentia quadam et crapula.
Vel gladium malis fulgentem.
Ne hoc afferas in defensionem morbi
Quo laboras; nam hoc pacto non quæris depulsionem mali.
Recte intellige, non sinistre, rem.
Nihil enim horum, quæ patior, patitur Deus.
Ne quisquam hoc dicat. Non enim unquam
Deus extra se est. Hæc sunt compositorum,
Et eorum quæ pugnandi initium fecere jamdudum.
Ille vero est, ut patet, expers mutationis natura.
Quomodo igitur hæc tribuuntur Deo? per metaphoram.
Qua ratione? ut timore percellantur simplicium mentes,
Quemadmodum pleraque eorum quæ oratione exponuntur.
Antistrophen enim cogita, et rem totam habes.
Quoniam enim ipsi cædimus irati,
Irasci quoque Deum, cum plecti malos, scripsimus.
Sic oculos, aures, manus ipsi effinximus,
Ea quibus ipsi utimur, Deo dantes,
532-533 Cum tale quidpiam, ut videtur, facit.
Præterea audis malos non item bonos,
Ex ira Dei pati aliquid, et justitiæ legibus;
Tua autem ira metris non concluditur;
Omnes pares facit. Ne ergo dixeris,
Ex Deo tibi, et Dei esse tuum affectum.
Num te jactitas Dei esse æmulatorem?
Æmulare sane, sed morbum tuum ventis trade.
Quod si alicubi legisti virorum piorum iras,

376 *Ὦ προσπλακεῖς*. Ita Coisl. Bill. legit ἀναπλάσεις, quam vocem non reperit, sed ipse fabricavit ex varia lectione exemplaris Romani, quod habet mendose προσεπλάστης, et sup. lin. ἀναπλ., ac sic exponit... *Commenta*, inquit, *et obtentus quosdam, non mali depulsionem quæris*; quod a Gregorii mente non abhorret.

382 *Ὁ δ' ἔστι*. Ita Coisl. Jam Billius emendaverat, graviterque Leuvenklaium reprehendit, qui legit, οὐδ' ἔστι, pravamque lectionem secutus vertit, vel, ut cum Billio loquar, pervertit hunc locum.

383 *Τῆς τροπῆς νόμοις*. Tropice et figurate.

384 *Δειματῶσαι*. *Ad incutiendum simplicioribus timorem.*

386 *Ἀντιστροφὴν νόει γὰρ, καὶ*. Ita Coisl.; deest γάρ in editis, et claudicat versiculus. Antistrophen autem vocat Gregorius, cum Deo ea tribuimus quæ ipsi non conveniunt, sed nobis: ut, quia irati aliquem cædimus, Deum quoque proinde irasci dicamus, cum de aliquo supplicium sumit. Ibid. ἔχεις, *habes*, id est, *intelligis*.

395 *Πάντας δ'*. Ita Coisl In edit. deest δ'.

METRICA VERSIO.

Pardumque, amoris percitam aut œstro velut
Ursam, vel ipsum fervidum multo mero,
Gladium aut micantem, sontibus qui sit minax,
Hinc ne favorem compares morbo tuo.
Hoc nam tueris, non fugas, pacto malum.
Rem non sinistre, sed bono sensu accipe.
Quæ patior, horum nil Deus prorsum subit:
Hoc nemo dicat. Non enim a se cœlitum
Rex exit unquam. Compositis hæc congruunt,
Cœpere dudum quæque jam bello premi.
Ast ille, quis non hoc videt, verti nequit.
Quinam ergo dantur hæc Deo? tropico modo,
Mentes ut ipse terreat mage simplices
Multa velut ex his, tropica quæ dicta indicant.
B Antistrophen fac cogites: et totum habes.
Nam bile quoniam conciti aliquem cædimus,
Iram proinde, cum ferit, damus Deo.
Sic visum, et aures, sic manus huic finximus,
Dantes supremo Numini hæc, quibus utimur,
Horum, ut videtur, quidpiam cum factitat.
Audis deinde, non bonos, verum improbos,
Ira Tonantis, legibusque, aliquid pati:
In bile vero nullus est modus tua:
Exæquat omnes. Ergo caveas dicere
Quod morbus iste sit tibi ex Deo, et Dei.
Num te Tonantis jactitas esse æmulum?
Sis sane: at auras in leves morbum abjice.
Iras piorum sin legas forte uspiam,

Πάντας δικαίους εὗρες. Οἶμαι δ' οὐ χόλους,
Κακοῖς δὲ πληγὰς ἐνδίκως κινουμένας.
Οὔπω γὰρ ἦν ἐκείνοις ἡ πληγὴ κακόν·
Πληγαὶ δ' ἐκείνοις σφόδρα συμφορώτατον,
Χρῄζουσι πολλῆς τοῦ βίου καθάρσεως,
Ῥάμνου σίδηρον ὀξὺν ἐκκαλουμένης,
Νόμου τε πρόσθεν, καὶ πρὶν ἰσχῦσαι νόμον
Οὔπω τελείως τοῖς τότ' ἐῤῥιζωμένον.
Οὕτω μὲν οὖν σὺ τὴν νόσον κατασβέσεις,
Τούτοις τε σαυτὸν ἐκμαλάσσων τοῖς λόγοις,
Ὡς οἱ κατεπᾴδοντες ἀσπίδων γένους.
Οἴσεις δὲ δὴ πῶς; τοῦτο γάρ σοι δεύτερον.
Μή που, πυρὸς πῦρ ἐκκαῇ χόλου χόλος·
Ἴσον γὰρ ἐστιν αὐτὸν ἄρξασθαι κακοῦ,
A Ἄλλῳ τε κινηθέντι συμπαθεῖν κακῶς.
Πρῶτον μὲν εὐθὺς πρὸς Θεὸν κατατρέχων,
Αἰτῶν τε τὴν χάλαζαν ἐκτρίψαι κακῶς,
Ἡμῶν δὲ φείδεσθ' οὐδὲν ἠδικηκότων·
Σταυρῷ τε σημειούμενος παραυτίκα,
Ὃν πάντα φρίσσει καὶ τρέμει, ᾧ πάντοτε
Πρὸς πάντας οἶδα προστάτῃ κεχρημένος·
Ἔπειτα σαυτὸν εὐτρεπίζων πρὸς πάλην
Τοῦ τὸν χόλον κινοῦντος οὐ χολουμένου,
Ὡς ἂν κρατήσῃς τοῦ πάθους ὡπλισμένος.
Τὸ μὲν γὰρ οὐχ ἕτοιμον οὐδ' ἀνθίσταται·
Ὃ δ' ηὐτρέπισται, τοῦτο καὶ νικᾶν σθένει.
Τὸ δὲ κρατεῖν τί; τὸ κρατούμενον φέρειν
Τρίτον σεαυτὸν μὴ μεγίστων ἀξιῶν,

Omnes justas reperisti. Credo etiam non iras,
Sed pœnas fuisse malis juste inflictas.
Nondum enim erat illis plaga res mala,
Imo plagæ his erant utilissimæ,
Utpote indigentibus magna vitæ expurgatione,
Spina virgam ferream provocante
Ante legem, et priusquam vim haberet lex,
Quæ nondum perfecte in hominibus hujus temporis radices egerat.
Sic igitur tu morbum exstingues,
His te ipsum molliens rationibus,
Ac veluti qui excantant aspides.
Quomodo autem tu feres injuriam? id namque præterea spectandum:
Ne forte quemadmodum ignis ignem accendit, sic bilis bilem excitet.
Perinde est enim, si quis incipiat malum,
Aut si cum alio commoto ipse male afficiatur.
Primo quidem statim ad Deum confugias
Orans, ut diram exterat grandinem,
Nobisque parcat, qui neminem læsimus;
Cruce quamprimum signatus
Quam omnia metuunt et tremunt, qua semper
Adversus omnes tutatrice scio me usum esse;
Deinde præpara te ad certamen
Contra eum qui hanc bilem movet, non contra iratum,
Ut affectum superare queas armatus;
Nam qui paratus non est, nequit resistere.
Instructus autem armis, vincere potest.
Sed quid est vincere? vinci te æquo animo ferre.
Tertium, ne te ipsum maximis dignum repules,

402 *Οὔπω γάρ. Tunc enim cædere aliquem res non erat mala.*
404 *Χρῄζουσι πολλῆς.* Coisl. πολλῆς δεομένοις.
409 *Τούτοις τε σαυτόν.* Ita Coisl. qui κατεπᾴδων, *excantando.* Edit. τούτοις δὲ αὐτὸν ἐκμαλάσσων.
412 *Χόλου χόλος.* Ita habet Coislinianus codex. Edit. autem legunt χόλου χόλον.
416 *Ἐκτρίψαι κακῶς.* Forte κακήν. Coisl. ἐκτρέψαι. Vat. καλῶν.
422 *Τοῦ τόν.* Id est, contra diabolum, qui iram accendit. Ita Coisl. Edit. τοῦτον. Mox, οὐ χολουμένου. Ita Coisl. Male editi, οὐκ ὀλουμένου.
424 *Οὐχ ἕτοιμον.* Ita Coisl. et Vat. In edit. deest οὐχ.
425 *Ὃ δ' ηὐτρέπισται.* Ita Coisl. Edit. ὁ δ' εὐτρεπίσας.
427 *Ἀξιῶν.* Coisl. et Vat. ἄξιον.

METRICA VERSIO.

Nullas iniquas tu leges: iras nec has,
Plagas malis sed potius inflictas vocem,
Nec plaga nondum res erat illis mala,
Quin plena potius commodis. Nam maxime
Ipsis indigebant criminum purgamine,
Ac provocabat spineus ferrum frutex,
Et ante legem, dumque adhuc lex languida
Esset, nec alte fixa satis in cordibus.
Sic ipse morbum facilis exstingues gravem,
Si pectus hisce mulceas dictis tuum,
Sævas ut hilaris aspides cantus solet.
At bilis (id nam sequitur) æstum qui feres,
Ne flamma bilis excitet bilis facem?
Malum inchoare nam parem culpam arbitror,
Alterius iræ seque præbere æmulum.
B Primo ad supremum concitus Numen fuge,
Ab eoque posce, grandinem ut diram exterat,
Facilisque tibi sit, neminem qui læseris.
Signare mox te sis memor sancta cruce,
Quam cuncta metuunt, ac tremunt: qua præside
Adversus omnes semper usum me scio.
Post autem in illum ut dimices te compara,
Non quem ira præceps commovet, sed qui hanc movet:
Ut septus armis vincere hunc morbum queas.
Namque imparatus quisquis est, resistere
Nequit: paratos at manet palmæ decus.
Quid ferre palmam est? cedere æquo pectore.
Tertium erit, ut te maximis dignum haud putes,

Εἰδὼς ὅπως προῆλθες, ἢ καταστρέφεις·
Ὡς μὴ ταράσσῃ τὸ παρ' ἀξίαν πνέειν.
Τὸ γὰρ ταπεινὸν καὶ φέρει νικώμενον.
Οὐ κάμπτεται δὲ τὸ σφόδρ' ἐξωγκωμένον.
Σποδὸν δὲ, καὶ γῆν, καὶ σκιὰν καλουμένους
Αὐτοὺς ὑφ' αὑτῶν οἶδα τοὺς Θεῷ φίλους,
Ὡς ἄν τι συστέλλωσι τῆς ἐπάρσεως.
Σὺ δ', ὡς ἄριστος, τὰς ὕβρεις ἀπαξιοῖς;
Μὴ καὶ δίκας ὄφλῃς γε τοῦ φρονήματος.
Πῶς δ' ἂν παθὼν ἔργῳ τι τῶν οὐχ ἡδέων
Στέρξαις, ὃς οὐδὲ ῥήματ' εὐπετῶς φέρεις;
Τέταρτον, εἰδὼς οὐδὲν ὄντα τὸν βίον,
Ἀλλ' οὐδὲ κριτὰς ἀπλανεῖς τῶν πραγμάτων
Ἅπαντας ὄντας τῶν καλῶν ἢ μὴ καλῶν·
Στροβούμενον δὲ καὶ περιπλανώμενον
A Τὸ πλεῖον ἡμῶν, ὦ 'γάθ', ἐν τοῖς πλείοσι.
Ἃ μὲν γὰρ ἡμῖν αἰσχρὰ οὐχὶ καὶ Λόγῳ·
Ἃ δ' οὐκ ἔμοιγε, ταῦτα τῷ Λόγῳ τυχόν.
Ἓν ἐστι πάντως αἰσχρὸν, ἡ μοχθηρία,
Τὸ δοξάριον δὲ τοῦτο, καὶ τὸ εὔπορον,
Ἥ τ' εὐγένεια, παιδίων ἀθύρματα.
Ὥσθ' οἷς μὲν ἄχθομ', ἐντρυφᾷν ἐχρῆν ἴσως·
Οἷς δ' ὀφρυοῦμαι, καὶ ταπεινοῦσθαι πλέον,
Ἢ νῦν ἐπαίρομ' οὐ καλῶς φυσώμενος.
Πέμπτον, λογισμῷ μείζονι χρησώμεθα.
Ὡς εἰ μὲν οὐκ ἀληθὲς οὐδὲν, ὧν λέγει,
Ὁ τῷ χόλῳ ζέων τε καὶ τυφλούμενος,
Οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· εἰ δ' ἀληθεύει λέγων,
Ἐμαυτὸν ἠδίκηκα, καὶ τί μέμφομαι
Τὸν ἐκλαλήσανθ' ἃ πρὶν ἦν κεκρυμμένα;

Noscens unde prodieris, et quo reversurus,
534-535 Ne turberis, altiores, quam pro dignitate, spiritus gerens.
Qui enim humilis est, vinci se patitur;
Non flectitur autem, qui valde est tumidus.
Cinerem, terram, umbram appellare
Sese ipsos scio viros Deo acceptos,
Ut non nihil comprimant elationem.
Tu autem, velut præstantissimus, ferre injurias recusas?
Cave ne luas pœnas tuæ superbiæ.
Quo pacto perpessus re ipsa aliquid ingratum
Libenter sustineres, qui nequidem verba fers patienter?
Quartum, scias nihil esse hanc vitam,
Nec omnes esse rectos judices
Rerum bonarum et malarum:
Decipi autem, versari et errore circumagi
Maximam partem nostrum, o bone, in rebus plerisque.
Quæ enim nobis sunt turpia, non item Verbo sunt turpia;
Quæ autem mihi non sunt, talia forte sunt Verbo.
Una res omnino turpis, pravitas,
Gloriola hæc tenuis, et opulentia,
Ipsaque nobilitas, puerorum ludicra,
Itaque, quibus crucior, iis forte lætandum esset;
Quibus vero insolesco, animum demittere potius deberem,
Quam efferri, sicut nunc non bene inflatus sum.
Quinto, ratiocinatione firmiori utamur.
Si nihil veri est in iis quæ profert
Is qui bile fervet et est excæcatus,
Nihil ad nos attinent: sin autem vera sunt quæ dicit
Memet ipse læsi, et quid reprehendo eum
Qui prodit, quæ prius erant abscondita?

428 *Ἢ καταστρέφεις.* Coisl. οἷ.
429 *Παρ' ἀξίαν πνέειν.* Coisl. παρ' ἀξίαν πλέον.
433 *Ὑφ' αὑτῶν.* Ita Coisl. Edit. ὑπ' αὐτῶν.
434 *Ὡς ἄν τι.* Coisl. ὡς ἂν σε, *ut tuam superbiam retundant.*
435 *Τὰς ὕβρεις.* Mendose edit. τὰς ὕβρις.
444 *Οὐχὶ καὶ Λόγῳ.* ***Non item Verbo***, nempe ***Deo.*** Bill. et Leuv. *rationi.*
446 *Ἓν ἐστι.* Ita Coisl. Bill. ex conjectura emendaverat.
457 *Τὸν ἐκλαλήσανθ' ἅ.* Ita Coisl. Edit. mendose τὸν καλέσανθ' ἅ.

METRICA VERSIO.

Noscens et ortus quis tuus, quisque exitus:
Turberis ut ne, spiritus altos gerens.
Summissus æqua mente nam vinci feret:
At tumida fastu mens gravi flecti negat.
Terramque et umbram, et pulverem sese vocant,
Quos rex Olympi maxime charos habet:
Elationis nonnihil quo sic premant.
Ac tu recusas, optimus velut, probra?
Hujusce fastus ne luas pœnas, vide.
Qui porro, rebus læsus, hoc æquus feres,
Molesta cum tu verba tam graviter feras?
Quarto, esse vitam prorsus hanc credas nihil,
Rectos nec omnes esse rerum judices,
Quas vel probare convenit, vel carpere:
Errore sed nos decipi turpi admodum,
B Ex parte magna, rebus in quamplurimis.
Nam fœda quæ nos ducimus, ratio haud item:
Ac pulchra quæ nos, ipsa fortasse improbat.
Una, una vere fœda res, est pravitas.
Gloriola vero hæc tenuis, et moles opum,
Splendorque generis, ludus est pueros decens
Quibus ergo crucior, forte lætandum his erat:
Quibus insolesco, par erat mage dejici
Ob ista, quam nunc improbe mentem effero.
Quinto, altius sic cogites tecum velim:
Si falsa sunt hæc cuncta, quæ de me evomit,
Qui bile fervet, lumine et mentis caret,
Nil me ista tangunt. Vera sin autem objicit,
Meme ipse læsi. Curnam ei succenseam,
Enuntiavit probra qui prius abdita?

Χόλος φυλάσσειν πίστιν οὐκ ἐπίσταται·
Ὃς γὰρ καθίστατ' οὐδ' ἀληθὲς πολλάκις,
Πῶς ἄν κατάσχοι μοι χόλος μυστήριον;
Ἔπειτ' ἐκεῖνο σωφρονήσεις ἐννοῶν,
Ὡς εἰ μὲν οὐδέν ἐστιν ἡ ζέσις κακὸν,
Οὐδ' ἐγκαλεῖν δίκαιον· εἰ δ' ἔστι κακὸν,
Ὡς ἔστι, καί σοι φαίνεται, μὴ αἰσχρὸν ᾖ
Πάσχειν, ἃ τοῦ πάσχοντος εἶ κατήγορος,
Καὶ μὴ τὸν ἐχθρὸν λαμβάνειν παραινέτην;
Εἶτ' εἰ μὲν ἔστι πρόσθεν οὐκ αἰνούμενος
Οὗτος, ὁ νῦν ζέων τε καὶ πνέων θράσος,
Καὶ νῦν προδήλως ἀντὶ σοῦ μεμφθήσεται.
Εἰ δ' ἂν καλῶν τις, οὐ σὺ δόξεις σωφρονεῖν.
Πρὸς γὰρ τὸ κρεῖσσον ἡ ῥοπὴ τῶν πλειόνων.
Ἀλλ' εὖ πέπονθε; πλεῖον ἐγκληθήσεται.
A Ἀλλ' ἠδίκησέ σ'; αὐτὸν οὐ δράσεις κακῶς.
Ἀλλὰ σχεθήσετ'; ἂν δὲ πλεῖον ἐκμανῇ.
Ἀλλὰ προήρξατ'; ἀλλὰ κλασθήτω τάχος
Τῷ σῷ λόγῳ τε καὶ τρόπῳ περιτραπεὶς,
Ὥσπερ τι κῦμα λυθὲν ἐν χέρσῳ τάχος,
Ἢ καὶ ζάλη τις οὐκ ἔχουσ' ἀντίστασιν.
Ὕβρις τάδ' ἐστίν; ὕβρις, ἣν συνεκπέσῃς.
Ἢ καὶ νοσοῦσιν ἀντιλοιδορήσομεν;
Τῶν δαιμονώντων οὐ φέρεις τὴν ἔνστασιν;
Τούτων λέγω δὴ τῶν ὑλακτούντων βίᾳ.
Τοὺς ἔκφρονας δὲ καὶ δεινῶς μεμηνότας;
Ἂν εὖ φρονῇς γε· τοὺς μεθυπλῆγας δ' ἔτι,
Ὧν τὴν φρόνησιν ἡ μέθη κατέκλυσε.
Τί δ' εἰ κύων σοι προσδράμοι λύσσης γέμων;
Τί δ' ἂν κάμηλος φυσικῆς ἐξ ὕβρεως

Iracundia fidem servare nescit:
Quæ enim objicit sæpe quod verum non est,
Qui fiat ut servet mihi iracundia secretum?
Deinde moderatior fies, hæc tecum recogitans:
Si quidem ira non est malum,
Neque iratum reprehendere æquum est; si autem est malum,
Ut est re ipsa, ac tibi videtur, nonne turpe est
Eodem vitio laborare, quo laborantem alium reprehendis,
Nec hostem habere instar monitoris?
Præterea, si antea non erat laudabilis
Is, qui nunc ira fervet, et spirat audaciam,
536-537 Etiam nunc manifeste vituperabitur, tu vero minime.
Sin autem vir bonus est, tu non videberis sapiens:
In meliorem enim partem propendet pars major.
Verum bene de illo meritus sum, inquies: hinc magis culpabitur.
At injuria te affecit: cave ne tu vicissim afficias improbe.
At coercebitur: forte majori furore corripietur.
At ille cœpit: fac ut cito frangatur
Verbis tuis et moribus blandis immutatus,
Quemadmodum fluctus ad terram frangitur illico,
Aut procella, quod non habet quod ipsi renitatur.
At probra hæc sunt: probra sane, si simul cadas.
An ægrotis mutua ingeremus convicia?
Nonne agitatorum a dæmone toleras furorem?
Horum dico, qui vi coacti latrant.
Non fers insanos, et graviter furentes?
Fers certe, si sapis; temulentos etiam
Quorum rationem ebrietas obruit.
Quid si canis accurrat furiosus?
Quid si camelus naturali petulantia

459 *Ἀληθές*. Ita legendum. Edit. ἀληθής.
460 *Χόλος*. Coisl. χόλον.
470 *Δόξεις*. Ita Coisl. Edit. δόξῃς.
475 *Ἠδίκησέ σ'; αὐτὸν οὐ δράσεις κακῶς*. Ita Coisl. Edit. ἠδίκηκε; αὐτός.
476 *Τῷ σῷ λόγῳ τε*. Ita Coisl. et Vat. Deerat in editis τῷ σῷ, et uno pede claudicabat versus.
477 *Τάχος*. Coisl. πρᾴως. Vat. in marg. *leniter*.
481 *Ἔνστασιν*. Ita Coisl. Edit. ἔκστασιν.

METRICA VERSIO.

Servare bilis impotens nescit fidem.
Persæpe nam quæ falsa proloquitur libens,
Occulta quonam comprimat tandem modo?
Hoc præter ista cogitans, moderatior
Redderis. Ira si malum non est, ea
Captum improbare non decet. Sin est malum,
Et est, et esse judicas, quid turpius,
Quam, quem tu in alio carpis, hoc morbo affici,
Nec ipso ab hoste capere consilium tuo?
Huc adde, quod si non prius laudabilis
Erat hic, modo qui fervet, et spirat ferox,
Nunc etiam aperte dedecus, non tu, feret.
Sin autem honestus, improbus videberis.
Præstantiori pars enim major favet.
Ingratus in me est: gravius hinc notabitur.
B At læsit hic me: tu cave hunc lædas item.
At reprimetur: forsan hinc crescet furor.
At cœpit ille: protinus verbis tuis
Frangatur, atque moribus blandissimis,
Solutus instar fluctuum ad terram illico,
Aut ut procella, cum nihil renititur.
At probra sunt *hæc*: probra, si cadas simul.
Ægrosne probris mutuis ipse impetes?
Annon furentes pateris hos, qui dæmone
Agitantur, ac vi perciti horrendum latrant?
Quid? mente captos non feres? certe feres,
Si mentis ipse es integræ. Quid ebrios,
Quorum Lyæi nimia vis mentem obruit?
Quid, rabidus ad te forte si currat canis?
Quid? si camelus quispiam ferox tone:

Βροντῶσα λαιμῷ, καὐχέν' ἐκτείνουσά σοι,
Στήσῃ παλαιῶν; ἢ τὸ φεύγειν σώφρονος;
Τί δ' εἴ σε πόρνη τοῖς ἑαυτῆς αἴσχεσι
Βάλλοι; σύνηθές ἐστι γὰρ πόρναις τόδε,
Αἷς ἐστι δεινὸν αἶσχος, αἶσχος εἰδέναι,
Τέχνην ἐχούσαις μηδὲν αἰσχύνεσθ' ὅλως.
Ὁ δ' ἐκ Σινώπης προσιὼν ταῖς ἐκ στέγους,
Ὕβριζε ταύτας, ὡς λόγος· τί μνώμενος;
Φέρειν τὰς ὕβρεις εὐκόλως ταῖς ὕβρεσι.
Ταῦτ' ἐννοῶν σὺ τὰς ὕβρεις ἀτιμάσεις.
Εἴπω τι καὶ τεχνικὸν, οὐ μὴν ἄξιον
Τοῖς τὸ πρᾶον τιμῶσιν· ἀλλ' ὅμως ἐρῶ.
Σβεστήριον γάρ ἐστι τῆς ἀηδίας.
Πύκτας ποτ' εἶδες; ὡς τὸ πρῶτον ἡ στάσις
Τούτοις ἀγώνισμ' ἐστὶν, ὑψηλὴν λαβεῖν;
A Οὐ γὰρ μικρόν τι τῷ κρατεῖν συνεισφέρει.
Οὕτω θέλησον αὐτὸς ἣν λῷον λαβεῖν.
Ἡ δ' ἐστὶ τὸν λυσσῶντα βάλλειν παιγνίοις.
Γέλως μέγιστον ὅπλον εἰς ὀργῆς μάχην.
Ὡς οἱ κενὴν πέμποντες ἀθληταῖς χέρα
Ὁρμήματι σφοδρῷ τε καὶ μεμηνότι
Κάμνουσι πλεῖον τῶν πονούντων σωμάτων
(Κράτημά τ' οὐκ ἔντεχνον ἰσχύος κλάσις)·
Οὕτως ὃς ὑβρίζει μὴ χολούμενόν τινα,
Ἀλλ' ἐγγελῶντα τὴν μάχην, ἀλγεῖ πλέον.
Τὸ δ' ἀντιπῖπτον καί τιν' ἡδονὴν φέρει.
Πλείων γὰρ ὕλη τῷ χόλῳ καθίσταται,
Λίαν γλυκεῖ τε καὶ ἀπλήστῳ πράγματι.
Ἐκεῖνό σοι γένοιτο τῆς βουλῆς τέλος.
Τί τὸ πρᾶον μάλιστα τῶν ὄντων; Θεός.

Tonet gutture, et cervicem erigat tibi,
Stabisne contra eum dimicans? nonne sapientis est fugere?
Quid autem si te scortum propriis turpitudinibus
Petat? hæc enim consuetudo est meretriculis,
Quibus magnus est pudor pudore affici,
Utpote quæ artem unam habeant nullatenus erubescere.
Sinopensis philosophus, accedens ad fornicem,
Convicia scortis ingerebat, ut ferunt. Quid consequi cupiebat?
Ut pati facile contumelias disceret contumeliis.
Hæc tu considerans, convicia despicies.
Dicam aliquid artificiosum, haud equidem dignum
Iis, qui lenitatem in pretio habent, verumtamen dicam:
Id enim exstinguere potest molestiam.
Pugilesne aliquando vidisti? quo pacto primum de loco
Ipsis est certamen, singulis superiorem occupare conantibus?
Non enim parvi hoc est ad victoriam momenti.
Sic tu studeas locum opportuniorem capere.
Is autem est, ut hominem ira furentem ludicris dicteriis petas.
Risus enim fortissima est armatura in prælio adversus iram.
538-539 Quemadmodum ii, qui inaniter mittunt in athletas manum,
Impetu vehementi et furibundo
Defatigantur magis, quam laborantia corpora,
(Prehensio nimirum inscita vires frangit);
Sic qui conviciis lacessit quempiam, qui non irascitur,
Imo qui ridet pugnam, multo magis dolet.
Nam cum ipsi repugnatur, id gaudium quoddam parit.
Uberior enim materia iræ suppeditatur,
Quæ admodum dulcis et insatiabilis res est.
Is tibi sit nostri consilii finis.
Quid in rerum natura est mitissimum? Deus.

432 Αἶσχος. *Hoc loco*, inquit Billius, *non tam turpitudinem ipsam, quam pudorem ex turpitudine conceptum significat.*

505 *Ἡ δ' ἐστι.* Coisl. εἰ δ' ἔστι.

508 *Μεμηνότι.* Coisl. μαινομένῳ.

METRICA VERSIO.

Gutture, tibique tendat infestum caput?
Stabisne pugnans? nonne qui sapit, fugit?
Quid si suis te fœda meretrix impetat
Probris? id etenim moris est meretriculis,
Pudore quibus est affici magnus pudor,
Ut queis sit arti neutiquam erubescere.
Civis Sinopes fornicem adiens, turpibus
Scorta impetebat vocibus: quid moliens?
Per probra probra disceret facile ut pati.
Hæc mente volvens negliges convicia.
Aliquidne dicam callidum? non id quidem
Placidis quadrabit mentibus: dicam attamen.
Hoc mentis etenim tædium exstinguit grave.
Pugilesne cernis, studium ut his hoc sit prius,
Uter altiore figet in loco pedem.
B Haud namque parvum pondus ad palmam hoc habet.
Sic altiorem consequi gradum stude,
Hoc est ut ira torridum jocis petas.
Adversus iram nam joco nil fortius.
Inanem ut is qui mittit in pugilem manum,
Magnoque fertur impetu, et totus furit,
Hoc, cui laborant membra, lassatur magis
(Inscita vires nam quatit prehensio),
Sic qui lacessit placidum et ira liberum,
Ridentem et atrox prælium, magis dolet.
At qui repugnat, gaudium quoddam parit,
Materia quippe surgit hinc iræ amplior,
Quæ dulcis est res, atque saturari negat.
Extrema nostri hæc clausula hortatus erit:
Quid rebus exstat mitius cunctis? Deus.

Τίς δ' ἡ χολώδης φύσις; ὁ βροτοκτόνος.
Ὀργήν γέ τοι γίνωσκε καὶ καλούμενον,
Πρὸς αἷς καλεῖται κλήσεσι πονηρίας.
Τούτων ἑλοῦ τιν' ἣν θέλῃς μοῖραν σύγε·
Ἄμφω γὰρ οὐκ ἔνεστι. Καὶ τοῦτο σκόπει·
Τίς μὲν γελᾶται, τίς δὲ τῶν αἰνουμένων;
Μικρὸν γὰρ οὐδὲ τοῦτο τοῖς σκοπουμένοις.
Τὸ λοιπὸν, ὁρκίζω σε τῶν κακῶν φίλον,
Τὸν δυσμενῆ συνήγορον καὶ προστάτην,
Οἰδοῦντα καὶ διδοῦντα ταῖς ᾅδου πύλαις,
Εἶξαι Θεῷ τε καὶ Λόγῳ τὸ σήμερον,
Θυμὲ, ζέσις, πλήρωμα τοῦ βροτοκτόνου,
Αἶσχος προσώπου ἐμφανὲς, φρενῶν ζάλη,
A Μέθη μύωψ, κρημνιστὰ, ταρταρηφόρε.
Ὦ πνευμάτων λεγεὼν, κακὸν σύνθετον,
Δεσμοὺς διασπῶν καὶ πέδας σὺν ἅμμασιν,
Χριστός σε βούλεθ', ὃν τὸ πᾶν τόδ' οὐ φέρει,
Αὐτὸς φέρει δ' οἴαξιν ἀπταίστως τὸ πᾶν,
Νωμῶν βροτῶν τε καὶ τῶν ἀγγέλων βίον,
Ὃς καὶ πονηρῶν πνευμάτων λύσιν φέρει
Παθῶν τε, τοῖς καλοῦσιν αὐτὸν ἐκτενῶς,
Οὗτός σε βούλετ' ἔνθεν ὡς τάχος φυγεῖν·
Τῶν σῶν συῶν πλήρωσον εἰσελθὼν βάθη·
Δέξονθ' ἑτοίμως εἰς βυθὸν πεσούμενον.
Ἡμῶν δ' ἀπέσχου τῶν Θεῷ μεμηλότων.
Καὶ ταῦτα σιγῆς· οἱ δὲ λύσαντες λόγον,

Quid autem iracunda natura? Hominum carnifex.
Iram vero hunc (dæmonem) scito esse appellatum
Inter cæteras, quas habet, appellationes malitiæ.
Horum elige, quam volueris, partem;
Nam utramque simul non potes habere. Hoc quoque considera:
Quis irrideatur, quis laudibus celebretur?
Neque enim leve istud est æquis rerum æstimatoribus.
Cæterum adjuro te malorum amicam,
Inimicam patronam et tutatricem,
Inflantem et tradentem inferni portis,
Ut cedas Deo et Verbo hodie,
Ira, fervor, domicilium ejus, qui hominem interfecit,
Turpitudo vultus manifesta, mentium perturbatio,
Ebrietas stimulatrix, præcipitatrix, ad tartarum ferens.
Spirituum legio, animæ et corporis labes,
Vincula rumpens et pedicas una cum nexibus,
Vult te Christus, quem universum istud ferre non potest,
Qui ipse clavo gubernat inoffenso universitatem hanc,
Regens hominum et angelorum vitam,
Quique a pravis spiritibus liberat
Et a cupiditatibus, eos qui ipsum continuo implorant,
Christus, inquam, te vult hinc confestim fugere:
Porcorum tuorum profunditates ingrediens reple:
Excipient prompte in mare ruentem.
A nobis vero abstine, qui Deo curæ sumus.
540·541 Et hæc silentii: vos autem, qui meam solvistis orationem,

518 *Βροτοκτόνος*. Dæmonem intelligit.

519 *Ὀργήν*. *Hunc*, id est, dæmonem: his verbis arbitratur Billius hunc Ephes. II, 3, locum significari: eramus natura *filii iræ*; quanquam alio sensu dici possint *filii iræ*, qui sempiterna *Dei ira* sunt digni.

525 *Τῶν κακῶν*. Coisl. τὸν κακόν. Sic legit Leuv., qui vertit *malam amicam*.

526 *Προστάτην*. *Inimicam adjutricem* appellat iracundiam Gregorius, eo quod auxilium illud, quod nobis injuria quapiam affectis præbet, saluti nostræ noxium sit et exitiosum.

527 *Οἰδοῦντα καὶ διδοῦντα*. Coisl. ἰδόντα καὶ διδόντα.

528 *Λόγῳ τό*. Coisl. λόγῳ τῷ, verbo: Leuv. *hodiernæ orationi*. Billius: *his meis sermonibus*. Malim, *Verbo*, cujus Gregorius judicium opponit humano judicio, vel Evangelium, seu doctrinam Christianam. Alludit forsan ad istud Hebr. XIII, 8, *Jesus Christus heri et hodie*.

529 *Πλήρωμα*, id est, τοῦ δαίμονος πεπληρωμένον, ut Elias interpretatur in orat. quadam ubi Gregorius vocat Arium πλήρωμα τοῦ δαίμονος.

530 *Προσώπου*. Coisl. προσώπων.

532 *Πνευμάτων λεγεών*. Alludit ad Lucæ VIII, 30. Mox, κακὸν σύνθετον. *Compositum malum* appellat, quod homini composito ex corpore et anima noceat tam in corpore quam in anima.

533 *Πέδας*. Ita Coisl. Male edit. πόδας.

536 *Νωμῶν*. Ita Coisl. Edit. νομῶν.

541 *Δέξονθ'*. Ita Coisl. Edit. δέξοντ'.

542 *Τῶν*. Ita Coisl. Edit. τῷ.

543 *Σιγῆς*. Silentii quod sibi indixerat, tempore conditum hoc carmen significat.

METRICA VERSIO.

Quis fervet ira? Carnifex mortalium.
Namque et vocatur ira, præter cætera,
Quæ fecit illi nomina ingens pravitas.
Harum tu utramvis partium partem elige:
Utramque nec enim fas tibi. Hoc quoque cogita:
Quis rideatur, quis sit in laude omnium?
Recte æstimanti nam nec hoc sane leve.
Quid restat? o quæ es agmini chara improbo,
Simul inimica præses, adjutrix simul,
Tumesque, et orco tradis, ut cedas Deo
Te adjuro, cedas his meis sermonibus.
O ira, fervor, dæmonis domus horridi,
Manifesta vultus macula, turbo mentium,
B Crapula, et asile, tartari ad lacus ferens,
Horrenda legio, multiplex labes mali,
Et vincla rumpens, et pedum nexus graves:
Te Christus, hic quem cuncta non simul ferunt,
At ipse clavo cuncta fert lapsum citra,
Hominumque vitam, cœlitum et mentes regens:
Qui spiritusque, si quis hunc precibus vocet,
Pravos, et animi præpotens morbos fugat:
Te Christus, inquam, fugere confestim hinc jubet.
Porcorum in alvum te tuorum conjice:
Capiet ruentem grex libens hic in mare.
At parce nobis, qui Deo curæ sumus.
Et hæc silentis. Ora qui mea solvitis,

Εἰ μέν τοι τούτων ἄξιον φθέγγοισθ' ἔπος,
Φθέγξασθε κἀμοί· εἰ δὲ σιγῆς, οὐκ ἐμοί.
Καὶ ὦτα δήσω τοῖς λόγοις, ὥσπερ λόγον.

ΚϚ'. *Εἰς εὐγενῆ δύστροπον.*

Αἵματος ἐξ ἀγαθοῦ τις, ἅπαν κακὸν, ἀνδρὶ γένος μὲν
Οὐ τῶν εὐπατέρων, τἄλλα δὲ θαυμασίων,
Προύφερε τοὺς προγόνους. Καὶ ὃς μάλα ἡδὺ γελάσσας,
Εἶπε λόγον μνήμης ἄξιον, ὡς « Τὸ γένος
Ἔστιν ὄνειδος ἔμοιγε, γένει δὲ σύ. » Τοῦτο φύλασσε
Ὡς μὴ τῆς ἀρετῆς ἄλλο τι πρόσθεν ἄγοις.
Εἰ σοῦ τις τὸ δυσειδὲς ἐκέρτομεν, ἢ τὸ δυσῶδες,
Εἶπες ἂν, ὡς « Ὁ πατὴρ ἦν καλὸς, ἢ μυρίπνους; »
Εἰ δέ σέ τις ὡς δειλὸν ἐπέσκωπτεν καὶ ἄνανδρον·
A « Ὡς πρόγονοι πολλὰς εἷλον ὀλυμπιάδας; »
Οὕτω, εἴ σε κακόν τις ἐλέγχει καὶ ἀνόητον.
Μή μοι τοὺς πατέρας, μηδὲ τὰ νεκρὰ λέγε.
Χρυσόδετον κιθάρην τις ἔχων, ἔκρεξε κάκιστον.
Ἄλλος ἀπ' εἰκαίης εὐγενὲς ἧκε μέλος.
Τίς τούτων, ὦ λῷστε, ἀμείνων σοι κιθαριστής;
Ὃς σώζει τεχνικοῖς κρούμασιν ἁρμονίας.
Ἀλλὰ σὺ χρυσῶν μὲν πατέρων ἔφυς, ὥς σε λέγουσιν,
Αὐτὸς δ' οὐκ ἀγαθός. Εἶτα μέγα φρονέεις;
Τοῦτό γέ σοι λαμπρὸν γένος ἐστὶν, οἱ προπάλαιοι
Νεκροὶ, καὶ μύθων πλάσματα, καὶ γραΐδες;
Παίζεις. Πρὸς σὲ δ' ἔγωγε βλέπω μόνον, εἰ δίκαιός τις]
Ἢ κακός. Ἡ δ' ἀρχὴ, πηλὸς ἅπαντες ἴσος.

Si quidem his dignum proferatis verbum,
Proferte et mihi; sin autem silentio dignum, nec mihi proferte.
Aures etiam ligabo sermonibus, ut vocem ligavi.

XXVI. *In nobilem male moratum**.

Quidam ex nobili sanguine, omnino malus, homini genere quidem
Non claro, cætera vero admirabili,
Proferebat majores, et ille perquam suaviter arridens,
Reddidit verbum memoria dignum : « Genus
Est mihi probro, tu vero generi. » Hoc dictum serva,
Ne virtuti aliud quidpiam anteponas.
Si tibi quis oris deformitatem exprobraret, vel odoris fetorem,
Diceresne : « Pater meus erat formosus, et suavissime olens? »
Si vero te quis, ut timidum irrideret et ignavum,
(An diceres) : « Majores mei plures olympicas palmas reportarunt? »
Sic, si quis te malum ostendat et stultum,
Ne mihi parentes et cadavera laudes.
Auream citharam qui habens, pulsavit pessime,
Alius e vulgari egregiam reddidit modulationem.
Uter horum, o bone, melior tibi videtur citharœdus?
Ille qui eruditis pulsibus servat concentum.
Ergo tu aureis quidem parentibus natus es, ut de te aiunt,
Ipse vero non bonus; postea magnos spiritus geris?
Hoc splendidum tibi genus est, proavi
Mortui, fabulosa et anilia commenta?
Jocaris. In te ego respicio solum, justusne sis
An malus? Prima origo, lutum idem omnes sumus,

* Alias Bill. 53, pag. 126.

544 *Εἰ μέν τοι.* Coisl. εἰ μέν τι.
545 *Οὐκ ἐμοί.* Ita Coisl. Edit. οὐ κἀμοί.
XXVI. 2 *Θαυμασίων.* Coisl. θαυμασίῳ.
6 *Ἄγοις.* Coisl. ἄγῃς.
7 *Ἐκέρτομεν.* Coisl. et Herv. ἐκερτόμησεν.
11 *Οὕτω.* Coisl. οὕτως.
14 *Εἰκαίης.* Coisl. εἰκέης.
19 *Τοῦτό* γε. Ita Coisl. In edit. deest γε, qui et λαμπρόν σοι.
20 *Γραΐδες.* Coisl. sup. lin. γραΐδα.
22 *Ἴσος.* Coisl. ἴσως.

METRICA VERSIO.

Si, quod sit his par, quidpiam loquamini,
Et mihi loquimini : sin minus, non et mihi.
Ligabo et aures vocibus, vocem velut.

XXVI. IN DIVITEM MALE MORATUM.

(*Billio interprete.*)

Nobilis, at gravibus vitiis adopertus, honesto,
Non tamen illustri, commemorabat avos.
Risit ad hæc alter, sciteque hoc rettulit : « Ut mi
Dedecori genus est, sic quoque tu generi. »
Hoc memori condas animo, repetasque subinde :
Ut virtute tibi nil prius esse queat,
Quod si te salibus quisquam probrisque lacessat,
Quod tibi cum facie sit quoque fœdus odor :
An dices : « Genitor præstabat, odorque,
B Quem dabat e toto corpore, gratus erat? »
An multas, dices, timidus si forte voceris,
Imbellisque, atavus vicit Olympiadas?
Sic quoque, si quis te nequam stolidumque vocarit,
Ne mihi, quos rapuit mors fera, profer avos.
Pulchra rudes modulos dedit uni barbitus : uni
Vilis at egregios edidit icta sonos.
Dic mihi quis fidicen melior censendus eorum?
Annon qui docta barbiton arte ferit?
Ergo animos tollis, quod, sis licet improbus ipse,
Diceris auratis patribus ipse satus?
An tibi nobilitas sunt prisca cadavera, ficti
Sermones, et quos garrula fundit anus?
Ludis. Ego at tantum specto (par omnibus ortus
Argilla est etenim), sis bonus anne malus.

Δέρματα πάντες ὅμοια, φυσιώμεθα δ' οἱ μετέωροι,
Πλούτῳ καὶ δόξῃ, καὶ πατρίσι μεγάλαις.
Ὥστε τί μοι τὰ περισσὰ, πατὴρ, γένος; Οὔτε με μῦθοι
Τέρπουσ', οὔτε τάφοι. Ἀλλ', ἀγαθὲ, σὲ βλέπω.
Εἷς χοῦς πάντες, ἑνὸς πλάστου γένος. Ἡ δὲ τυραννὶς
Εἰς δύο τὰ θνητῶν ἔσχισεν, οὐχὶ φύσις.
Δοῦλος ἐμοὶ πᾶς σκαιός· ἐλεύθερος, ὅστις ἄριστος.
Εἰ δὲ σὺ τύφον ἔχεις, τοῦτο τί πρὸς τὸ γένος;
Ἡμιόνοις τί πατὴρ ποθ' ὁ κάνθων ἐστὶν ὄνειδος;
Οὐδέν. Τίς δέ τ' ὄνοις δόξα παρ' ἡμιόνων;
Οἱ δ' ἀετοὶ τίκτουσι, καὶ οὓς ῥίπτουσι νεοσσούς.
Ὥστε τί μοι πατέρας, σαυτὸν ἀφεὶς, σὺ λέγεις;
Κρεῖσσον ἄριστον ἐόντα κακὸν γένος, ἠὲ κάκιστον
Ἔμμεναι εὐγενέτην· καὶ ῥόδον ἐκ τραχέος
A Ἐβλάστησε φυτοῖο, ῥόδον γε μέν. Εἰ δ' ἀπὸ γαίης
Ἦλθες ἄκανθ' ἁπαλῆς, τοῦ πυρὸς ἄξιος εἶ.
Πῶς σὺ κάκιστος ἐὼν, τόσσον φρονέεις προγόνοισιν,
Ὦ κάνθων μυλικὲ, ἵππιον ὕψος ἔχων;

ΚΖʹ. *Περὶ τοῦ αὐτοῦ.*

Εἴ σοι πίθηκον εἰς λέοντα σκευάσας
Σπουδῇ προσῆγον, ἆρ' ἂν ἠδέσθης ἰδών;
Καὶ πῶς; τί δ' εἴ σοι κύκνος ἠγωνίζετο
Δοκεῖν ὁ πάντ' αἴσχιστος ὀρνίθων κόραξ,
Χρωσθεὶς τὸ λευκόν; ἦ γελοῖος ἦν πλέον;
Ἔμοιγε φαίνετ'. Εἰ δ' ὁ δυσγενὴς τρόπον
Φρυάσσετ' εὐγένειαν, αἰδεσθήσομαι;
Οὐ δὴ γὰρ εἰκὼ τὴν γεγραμμένην πλέον
Τῆς τοῦ πνέοντος ἀνδρὸς, εἰ καὶ λάμπεται.
Ἄλλοι γραφέσθων· ὁ τρόπος δ' ἐμοὶ γένος.

Pelle cuncti eadem induti; inflamur autem, tumidi
Opibus, et gloria, et illustri patria.
Itaque quid mihi hæc inania jactas, patrem, genus? Neque me fabulæ,
Delectant, neque tumuli. Verum te unum, o bone, inspicio.
Unus pulvis omnes, unius fictoris genus: tyrannis autem,
Non natura, in duas partes mortalium res secuit.
Servus mihi est omnis malus: liber quisquis optimus,
Sin autem tu fastu tumes, quid ad hoc genus?
Mulis quodnam pater, qui asinus est, affert opprobrium?
Nullum. Quæ vero asinis gloria est a mulis?
542 543 Aquilæ etiam, quos procreant, projiciunt pullos.
Itaque, quid mihi parentes, te ipso omisso, laudas?
Præstat optimum esse ex ignobili genere natum, quam pessimum
Esse ex nobili ortum: et rosa ex aspera
Nascitur spina, rosa tamen est. Si autem tu e molli
Terra existi spina, igne dignus es.
Quomodo tu, cum pessimus sis, tantopere gloriaris majoribus,
O asine molarie, equi fastum habens?

XXVII. *De eodem argumento**.

Si tibi simiam in leonis habitu sedulo
Effingens offerrem, num timeres illum conspiciens?
Et qui timeres? quid autem, si tibi cygnus conetur
Videri omnium fœdissimus volucrum corvus,
Ascito colore albo? nonne magis ridiculus esset?
Mihi profecto videtur. Si autem ignobilis moribus,
Jactet nobilitatem, num reverebor?
Minime: neque enim par est pictam imaginem plus
Revereri, quam spirantem virum, licet illa splendeat.
Alii pingantur; mores mihi sunt genus.

* Alias Bill. 165, pag. 251.

33 *Ῥίπτουσι νεοσσούς. Eos*, scilicet, *qui degeneres sunt neque solem irretortis oculis possunt intueri.*
36 *Τραχέος*. Ita Coisl. Male edit. ταχέως.
37 *Ῥόδον γε μέν*. Ita Coisl. Melius pro metro, quam in edit. ῥόδον μέν.
XXVII. 1 *Εἴ σοι πίθηκον*. Ita fere infra, carm. XXXIII, vers. 96.
10 *Γραφέσθων. Alii pingantur*, id est, *sint nobiles pictura, fucate*, etc.

METRICA VERSIO.

Omnibus est eadem pellis: nos patria, opesque,
Nos tamen et tumidos reddit inane decus.
Vana quid ergo refers, patriam, genus? haud mihi ficta,
Haud mihi busta placent. Temet ego inspicio.
Omnibus est idem pulvis, fictorque: tyrannis,
Non natura, homines scidit in ista duo.
Qui malus, hic servus: quisquis bonus, hic mihi liber.
Quid facit ad clarum mens nimis alta genus?
Quod probrum est mulis asino fluxisse parente?
Quod mulos asinis est genuisse decus?
Quin parit, at fetus nido Jovis ejicit ales:
Ergo te misso quid mihi promis avos?
Esse probus malim, quamvis ignobilis ortu,
Quam claros, vitiis plenus, habere patres.
Ex spinis etenim rosa nascitur: ignibus at tu
B Dignus es, e molli spina creatus humo.
Cur caput instar equi molitor sustollis aselle,
Obque atavos, cum sis improbus ipse, tumes?

XXVII. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Billio interprete.*)

Si simiam leonis instar sedulo
Fictum tibi offerrem; vererisne tu
Dum cernis hoc? Qui? si videri olor tibi
Contenderet corvus avium fœdissimus,
Candore tinctus, dignus hic risu magis
Mihi videretur. Si item quis moribus
Ignobilis, se nobilem jactet palam,
Anne reverebor? atqui imaginem minus,
Quam spiritu afflatum virum, est timere par,
Etsi illa luceat. Ergo pingantur alii:

Τί ταῦτα, καὶ τί πάσχετ', ὦ θνητὸν γένος;
Ἵππος μὲν οὐδεὶς, ὅστις οὐχ ἵππος φύσει,
Οὐδ' ὄρνις, ὅστις οὐ πτερῷ κουφίζεται.
Βοῦν δ' εἰσιδών τις εἶπε, Δελφὶς τοῦτό γε;
Ὅπερ δ' ἕκαστόν ἐστι, καὶ γνωρίζεται.
Δύω δὲ ταῦτα τῆς βίου κωμῳδίας.
Κατηστέρισται ζῶον ἐν γῇ κείμενον,
Καὶ γράμμα ποιεῖ τὸν κάκιστον εὐγενῆ.
Ἵππον τιν' ὠνῇ τὸν καλόν τε καὶ ταχὺν
Ἢ τὸν κακὸν μὲν, ἐκ γένους δὲ γνωρίμου;
Τὸν καλὸν, οἶδα. Τοὺς κύνας δ', οὐ τοὺς ταχεῖς;
Οὕτω. Τί δ', οὐχ ἅπαντα τὸν αὐτὸν τρόπον;
Τὰ πάνθ' ὁμοίως. Σὺ δέ μοι κάκιστος ὢν,
A Καλεῖς σεαυτὸν εὐγενῆ; Ληρεῖς μάτην.
Ἡ σπάρτος ὀρθὸν δειξάτω, καὶ πείθομαι.
Σὺ δυσγενῆ με, κἂν ἐλεύθερον, καλεῖς.
Ἐγὼ γελῶ σου τὴν νόσον, εἰ κάκιστος ὢν
Οἴει καλύψειν τῷ γένει τὸ δύστροπον.
Ὁ πλοῦτος ἔκριν' εὐγενεῖς, οὐχ ὁ τρόπος,
Τυχόν γε τοὺς ἀφ' ὧν σύ. Θὲς καὶ τὸν τρόπον·
Τί τοῦτο πρὸς σὲ τὸν κάκιστον εὐγενῆ;
Τὸν εὐγενῆ μὲν, δυσγενῆ δὲ τῷ τρόπῳ,
Νεκρὸν νομίζω τῶν καλῶν ὀδωδότα.
Μί' εὐγένεια, τὸν τρόπον χρηστὸν φέρειν.

ΚΗ'. *Κατὰ πλουτούντων*.

Φεῦ, φεῦ, ὅσων γέμουσιν οἱ κακοὶ κακῶν!

Quid hoc? et quid accidit, o mortale genus?
Equus quidem nullus dicitur, qui equus non sit natura,
Neque avis ulla, quæ pennis non feratur.
Bovem intuens, quis dixerit, Delphinus hic est?
Quod autem unumquodque est, dignoscitur.
Duo ista vitæ hujus sunt comœdiæ.
Ad stellas fertur animal humi jacens;
Et scriptum edictum facit vel pessimum nobilem.
An equum emis bonum et velocem?
An vitiosum quidem, sed genere celebrem?
Mavis bonum, id scio. Canes etiam, num itidem veloces?
Sic est. Quid autem, nonne omnia eodem modo?
Omnia prorsus. Tu vero qui pessimus es,
Dicis teipsum nobilem: frustra nugaris.
Norma te rectum comprobet et assentior.
Tu me ignobilem, etsi liberum, appellas.
Ego autem rideo morbum tuum, qui, cum pessimus sis,
Existimas te occultaturum nobilitate pravos mores.
544-545 Divitiæ effecerunt nobiles, non probitas,
Fortassis hos ipsos ex quibus ortus es. Pone et probitatem:
Quid hoc ad te, pessimum nobilem?
Nobilem quidem virum, ignobilem autem moribus,
Mortuum arbitror, cui fetida sunt optima unguenta.
Sola nobilitas est morum probitas.

XXVIII. *Adversus opum amantes* *.

Heu! heu! quantis abundant mali malis!

* Alias Bill. 159, pag. 237.

11 *Θνητόν*. Vat. θνητῶν.
16 *Τῆς βίου κωμῳδίας*. *Duo hæc nobis exhibet hujus vitæ comœdia.*
17 *Κατηστέρισται*. *Ad sidera elatum.*
24 *Σεαυτόν*. Vat. ἑαυτόν.
53 *Ὀδωδότα*, qui quod spectat ad honesti rectique jura fetet.
34 *Μί' εὐγένεια*. Vat. μί' εὐωδία.
Argumentum. *Divites hoc nomine exagitat Gregorius, quod cum gravissimo morbo laborent, tamen freneticorum in modum ægros se esse nesciant, ac proinde ne remedia quidem ulla quærant. Deinde calumnias et subdolas artes describit per quas ad ampliores opes aspirant, quoque pacto ex alienis calamitatibus commoda sua comparare soleant. Summæ etiam miseriæ et stoliditatis eos notat, qui ob avaritiam tot labores suscipiant, opes suas ignotis fortasse,*

XXVIII. 1 *Ὅσων*. Ita Coisl. Edit. οἵων.

METRICA VERSIO.

Mores genus mihi sunt. Quid hic? quid accidit,
Humana gens, vobis? equus non est, nisi
Natura equus fuerit; neque avis est, quæ haud volat.
Cernens bovem, quis dixerit, delphinus hic?
Et quidquid est quodcunque, tale noscitur.
Hæc bina vitai exhibent comœdiam.
Stellis notatur animal in terris situm;
Et littera facit nobilem vel pessimum.
Annon emis pulchrumque pernicemque equum,
An calcitronem, nobili e genere satum?
Mavis bonum, sat scio. Canesque celerrimos?
Quid, nonne par ratio est in aliis omnibus?
Cuncta pariter se habent: at ipse pessimus
Cum sis, vocas te nobilem: frustra id facis.
B Funiculus esse rectum comprobet: credam illico.
Tu, liberum quamvis, me ignobilem vocas?
Morbum tuum, quod improbus sis, rideo,
Celare vitia nobilitate autumas:
Fecere nobiles opes, sed non boni
Mores, avos forte an tuos: finge et modos:
Quid, nobilis sed pessime, hoc ad te attinet?
Patre nobilem utique, moribusque ignobilem,
Duco esse mortuum, cui honestas fetida est.
Nam vera nobilitas bonos mores colit.

XXVIII. ADVERSUS OPUM AMANTES.

(*Billio interprete.*)

Proh, proh! abundant improbi quibus malis,

Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτ' ἴσασιν οἱ τρισάθλιοι,
Ὡς ἄν τι καὶ λάβοιεν εἰς σωτηρίαν,
Λόγον τιν', ἢ σύμβουλον, ἢ μνήμην Θεοῦ·
Ἃ πάντα φάρμακ' ἐστὶ τοῖς πεπληγμένοις.
Ἀλλ' εὐσθενοῦσιν, ὡς δοκοῦσ'. Οἰκτροῦ πάθους!
Ὡς οἱ παραπλῆγές τε καὶ μεμηνότες,
Ἰσχὺν νομίζειν τὴν νόσον καὶ τῶν φρενῶν.
Ἵπταντ', ἀροῦσιν, ἄπτεροι, βοῶν δίχα.
Βοηδρομοῦσιν, ἡ φάλαγξ δ' οὐ πλησίον·
Πλέουσιν οὐ πλέοντες, ἀθλοῦσιν μόνοι,
Πλουτοῦσι, βασιλεύουσι, νικῶσι δίκας.
Ἅπαντα ταῦτα τῆς νόσου. Πείθει δέ τις;
Κακόν τι λήψῃ πρόσθεν, ἢ πείσεις λέγων,
A Ὡς φαρμάκων χρῄζουσι τῆς ἀῤῥωστίας.
Τίς γὰρ, νομίζων μὴ νοσεῖν, ἀλλ' εὐσθενεῖν,
Ἢ φαρμακεύετ', ἢ ζητεῖ σωτηρίαν;
Τοῦτ' ἔστι τοῦ νοσοῦντος, ἀλλὰ μετρίως.
Ὅστις δὲ τὸν δίκαιον οἴεται νοσεῖν,
Πότ' ἂν δέξαιτο τοῦ πάθους παρήγορον;
Πλουτεῖς· βιάζῃ γειτονεῖν σοι μηδένα.
Ζητεῖς ἔχειν ἄρουραν· ἡ δὲ πλησίον
Οὐ σή· τὸ πρᾶγμα συμφορά. Χρὴ σοῦ μόνου
Τὴν ὄψιν εἶναι. Δεινὸν, εἰ τὸ σῶμά σοι
Κόπτοιτο. Ἧλος ὀμμάτων τὸ τοῦ πέλας
Ὡς εἴθε καὶ γένοιτο. Ἦ γὰρ ἂν τυχὸν
Ἔστης ἀεὶ τὸ πλεῖον ἐκκαρπούμενος,

Sed neque id norunt homines ter miseri,
Ut aliquantulum saltem consulant saluti,
Doctrinam assumendo, aut consiliarium, aut recordationem Dei:
Quæ omnia sunt remedia vulneratis.
Verum sanos se esse arbitrantur. O miserabilem morbum!
Ac veluti mente capti et furiosi,
Pro mentis robore suum ducunt morbum.
Volant, arant, absque pennis et bobus.
Sublato clamore innuunt quasi ad pugnam, cum nulla phalanx prope sit.
Navigant non navigantes, præliantur absque hostibus,
Abundant opibus, regnant, causas obtinent.
Omnia hæc sunt morbi effectus. Vis suadere aliquid?
Mali quidpiam reportabis, prius quam persuadeas dicendo,
Eis opus esse remediis ad curandam ægritudinem.
Ecquis enim ratus se non ægrotare, sed valere,
Aut remedia adhibet, aut quærit salutem?
Istud est ægri, sed mediocriter.
Quisquis autem hominem justum putat ægrotare,
Ecquando eum admiserit morbi sui medicum?
Divitiis abundas; vim adhibes, ut nemo sit tibi vicinus.
Quæris agrum habere, qui proximus est,
Nec tuus: magna hæc est calamitas. Oportet tui solius
Prospectum esse. Grave est, si corpus tibi
Pulsetur. Clavus oculis tuis est tibi res proximi.
Atque utinam esset! sic enim forsan
546-547 Desisteres semper magis ac magis depascere,

tasse, aut etiam hostibus relicturi. Midæ insuper et dipsadi ob inexplebilem opum cupiditatem eos confert, optatque ut idem ipsis usu veniat, quod iis olim, qui manna in posterum diem asservabant. Quoniam autem hoc avaritiæ suæ prætexere consueverant, multos quoque summa virtute atque sanctitate viros opibus studuisse, distinguenda esse tempora docet. Majora enim et sublimiora a nobis requiri, quam ab iis qui legem tantum magistram habebant, ac veluti pueri lacte duntaxat utebantur: atque in hoc loco expoliendo et exornando mirificum artificem exhibet, dum in eos invehitur, qui cum omnibus vitiis deformati essent, bonorum virorum exemplis hinc inde corrogatis, obtentum aliquem et patrocinium suis criminibus quærebant. Postea eos ad beneficentiæ studium excitat, ita tamen ut de suo largiantur. Quod si hoc ab ipsis impetrari nequeat, saltem ut rapinis et latrociniis suis modum finemque constituant. Id autem quo facilius persuadeat, mortem ipsis ac divinum tribunal, et sempiternos impiorum cruciatus ad memoriam revocat. Postremo cum D. Paulo eos omnes idolorum cultores esse pronuntiat, qui totos se in divitiarum amore ac cultu defixerunt. Bill.

10 *Βοηδρομοῦσι. Vociferantes currunt.*

11 *Πλέουσιν οὐ πλέοντες.* Ita Coisl. Edit. οὐ πλέουσι.

13 *Πείθει δέ τις.* Ita Coisl. Edit. πείθει δέ τι. Billius putat legendum πείθεις.

22 *Ζητεῖς ἔχειν.* Coisl. ζητεῖς, ἔχων, *quæris agrum, cum jam habeas.* Ita legit et vertit Leuv.: *Sed ager proximus non est tuus.*

27 *Ἔστης.* Ita Coisl. Edit. ἔστιν.

METRICA VERSIO.

Istud tametsi nesciant! nam quidpiam
Cupidi salutis sumerent certe suæ;
Monitoris, inquam, verba, memoriam et Dei,
Quæ vulneratæ pharmacum menti ferunt.
Sanos et ipsi se putant. Morbum gravem!
Non aliter atque, queis furor mentem abstulit,
Magnum esse robur mentium morbum putant.
Pennis carentes bobus et, volant, arant:
Opem, propinqua cum phalanx non sit, ferunt:
Non navigantes navigant: sine hostibus
Certant, abundant, imperant, litem obtinent.
Hæc cuncta morbus efficit. Si quid mones,
Patieris aliquid ante, quam hos adduxeris,
B Ut indigere pharmacis se existiment.
Quisnam, valentem se putans, vel pharmacum
Adhibet, salutis vel gerit curam suæ?
Est istud ægri, non tamen præter modum.
Ægrum esse justum quisquis at censet virum,
Ecquando morbi sumpserit medicum hunc sui?
Es dives: ut sit nemo vicinus tibi,
Studes: agerque cum tibi sit, haud proximum
Tuum esse cladem ducis. Aspectum decet
Tuum esse tantum: corpus ac tundi tibi
Grave est: propinqui visus est clavus tuo.
Atque esset utinam! Si enim forte in dies
Vorare plura fervidus desisteres,

Ὡς φλόξ τις, ἢ χείμαῤῥος, ἢ λοιμοῦ νόσος,
Μέσου κρατοῦντος οὐδενός. Ὥς μοι δοκεῖς
Οὐδ' ἥντινοῦν ὄνησιν οὐδὲ σῶν ἔχειν,
Εἰ μή τι προσγένοιτο τῶν ποθουμένων.
Εἶθ' ἡ συνεργὸς τῆς χερὸς συκοφαντία.
Ὕβρισμ'; ἔχω χρήστην σε, πράκτορ' εὐθέως,
Στρέβλαι, τὰ δεσμά· φείδεται τοῦ σώματος
Ὁ πένης· δίδωσι πάντα, σωθῆναι θέλων.
Εὔψυχός ἐστιν, οὐχ ἑκὼν, ἐν οἷς ἔχει.
« Τί δ'; οὐ πολιτείας σὺ καὶ ναυαρχίας
Ὑπεύθυνος; σὺ δ' οὐχὶ τοῦ λῃστοῦ φίλος; »
Λέγει τὸν οὐκ ὄνθ', ὡς φοβήσας κερδαίνειν.
« Ὁ βοῦς δέ σοι πῶς τοῖς ἐμοῖς ἐνύβρισεν;
Ἡδ' ὕβρις, εἰπέ; Μεῖζον ἐβρυχήσατο,
Πένητος ὤν, καὶ ταῦτα ὡς μάχης ἐρῶν,
A Ἢ καὶ νενίκηχ'. Ἡ δὲ τῶν δένδρων σκιὰ
Ὑπερκύπτουσα τοῖς ἐμοῖς λυμαίνεται.
Ὁ παῖς δέ σου προσῆλθε τῷ 'μῷ χωρίῳ.
Ἐπίσχες, ἢ τοῦτο δράσειν μαρτύρεται. »
Οὕτως ἀπῆλθε βοῦς, ὁ παῖς, τὸ κηπίον.
Ταῦθ' ἡ τυραννίς. Ἂν δὲ καὶ σοφὸς κακὸς
Τύχῃ τις ὤν, τὸ πλάσμα πειθανώτερον.
Ἄλλους ἀνείργει (σχῆμα προστάτου λαβὼν),
Ποιεῖν κακόν τι, καὶ σκέπει δουλούμενος.
Ἔπειτα θοινᾶθ', ὡς λέων ζώου τινὸς
Θῆρας διώξας, οὐ φιλανθρωπεύεται,
Ἀλλ' αὐτὸς αὑτῷ θήραν ὡς ῥᾴστην ἔχει.
Τί κάμνεθ'; ἁπλοῦν ἐστιν, ἀρκεῖσθ' οἷς ἔχεις.
Τῆς δ' οὐ μετρητῆς κτήσεως μέγας πόνος,
Μάχαι, δίκαι, σοφίσμαθ', αἱ ψευδορκίαι

Velut flamma quædam, aut torrens, aut pestis morbus,
Nullo obsistente medio. Sic mihi videris
Nequidem utilitatis quidpiam ex opibus tuis capere,
Nisi quid accedat ex iis quæ cupis.
Deinde adjutrix manus est calumnia.
Damni aliquid accepi? ades creditor, mox exactor,
Tormenta, vincla; parcit corpori suo
Pauper: dat omnia, salvus evadere volens.
Liberalis est, quamvis nolens, in iis quæ possidet.
« Quid autem? non tibi administratæ reipublicæ, aut navalis imperii
Reddenda est ratio? non tu hujus prædonis es amicus? »
Nomenque fingit ejus, qui nusquam est, ut metum injiciens lucrum faciat.
« Cur bos tuus meos boves læsit?
Quænam illa læsio, dicito? — Majorem edidit mugitum,
Cum sit bos pauperis, idque quasi pugnam expetens,
Aut etiam vicit. Arborum tuarum umbra
Prominens arboribus meis nocet.
Puer tuus venit in prædium meum.
Cedito; aut id facere voluisse testimoniis comprobatur. »
Sic amittitur puer, bos, hortulus.
Hæc ipsa tyrannis est. Sin autem improbus homo
Versutus sit, figmentum adhibet callidius.
Alios vetat (defensoris personam assumens),
Facere mali quidpiam, ac dum defendit, in servitutem redigit.
Deinde devorat ut leo, qui cum a bestia quadam
Alias feras propulsat, non benignitate id præstat,
Sed ipse sibi, ut paratam facile prædam habeat.
Quid defatigatur homo? Unum quid simplex est, iis esse contentum quæ habes,
Verum in acquirendo modum nescire magnus est labor:
Dissidia, lites, fallaciæ, perjuria;

33 *Ἔχω χρήστην. Habeo te creditorem.* Mox πράκτορ', *exactorem.* Coisl. πράκτωρ.

37 *Οὐ.* Coisl. οὐχί, quod metro nocet.

38 *Οὐχί.* Ita Coisl., et postulat metrum. Edit. οὐ.

39 *Λέγει τὸν οὐκ ὄνθ'. Eum appellat qui non est.* Combefisius mallet λέγεις. Mox, ὡς φοβήσας κερδαίνειν. Coisl. κερδαίνει, *sic metum injiciens lucrum facit.*

46 *Ἐπίσχες. Exspecta.* Billius minus bene: *Hic cedis: acres aut statim jactat minas.*

51 *Σκέπει.* Coisl. σκέπῃ.

56 *Μέγας πόνος.* Coisl. καὶ τίς πόνος! *Quantus labor, quot dissidia,* etc.

METRICA VERSIO.

Ut flamma, torrens ut rapax, pestis velut,
Retinente nullo prorsus. Ac nullum ex tuis
Opibus videris consequi fructum mihi,
Accedat horum, quæ cupis, nisi quidpiam.
Post manui opem fert sedulam calumnia,
Si lædor, es tu creditor: mox carnifex,
Tormenta, vincla, corpori parcit suo
Pauper: salutis cuncta dat causa: bonis
Est liberalis in suis, sponte haud licet.
« Quid? functionis publicæ non est reus,
Navarchiæque? non faves prædonibus? »
Nomenque fingit, ut metu injecto lucrum
Captet. « Quid? annon bos tuus læsit meos? —
Qui, quæso, læsit? — Altius, cum pauperis
Bos hominis esset, mugiit, pugnam expetens,
B Aut vicit etiam. Præter hoc umbra arborum
Nostris tuarum prominens noxam parit;
Tuusque venit prædium in nostrum puer. »
Hic cedis: acres aut statim jactat minas.
Sic bos puerque perditur, sic hortulus.
Hæc vis aperta. Si malus sit callidus,
Fabella tunc hæc luditur speciosius.
Specie patroni vindicat ab injuria
Miserum: sibique subjicit, dum protegit:
Voratque post hunc, ut leo, qui a bestia
Feras cruentas submovet, non ducitur
Benignitate, sed parat prædam sibi.
Quid te fatigas? vivere contentum suo
Est facile: at ingens, non modum nosse, est labor,
Dissidia, lites, cum dolis perjuria.

Εἰ μηδὲν ἄλλο, φροντίδες, ὥσπερ ζόφοι,
Τούτοις ἀεί τι προσφέρουσ' ἀλλότριον.
Οὐδ', εἰ τραπέζης ἀξίωμ' ἔχων ἴσον,
Ἄπληστος ἦσθα, καὶ βαρὺς τοῖς συμπόταις,
Πάντων ἀμέτρως χερσὶν ἐμφορούμενος,
Ἐπήνεσάν σε; Μή τι δὴ τῆς κτήσεως;
Ὡς τό γ' ἄπληστον πανταχοῦ βδελυκτέον.
Σοὶ δ' οὐχὶ φαίνετ' ἐγκεχωσμένῳ φρένας.
Τὸ μὲν γὰρ ἔστι, τοῦ δ' ἐρᾷς, τὸ δ' ἤλπισας·
Τοῦ δ' εἰσὶν οἱ προμνήστορες καὶ μαστροποὶ,
Ὡς εἰσιν ἄλλοι τῆς νόσου τῶν σωμάτων.
Σέβεις δὲ χρυσόν. Ἡ δὲ σητῶν βρώματα
Ἐσθὴς τέθαπται. Τῶν δὲ σιτώνων ἀεὶ
A Πλήρης. Καπηλεύεις δὲ τὰς ἀκαιρίας.
Οἱ μὲν στένουσι, τοὺς δ' ἔχουσιν ἐλπίδες.
Κοῦφον γὰρ ἐστιν ἐλπὶς ἡμέρας ὄναρ
Τοὺς μὲν σφραγίζεις, τοὺς δ' ἀνοίγεις εὐστόχως·
Ὅπως δ' ἂν, οἶμαι, καὶ τὰ τοῦ καιροῦ ῥέπῃ.
Φεῦ, φεῦ, πενήτων συλλέγεις τὰς συμφορὰς,
Ἀλλοτρίαν κάκωσιν ἐκκαρπούμενος,
Ἄλλην ἄρουραν τὸ στενὸν ποιούμενος!
Τίς ταῦτα; κἀκ τίνων σύ; καὶ θαῤῥῶν πόθεν;
Ὃν ἡ παροῦσα νὺξ ἴσως ἕξει νεκρὸν,
Μέσων ἀναρπάξασα τῶν ποθουμένων.
Ὡς ἔστι δεινὸν, καὶ τὰ πάντα πλουσίως
Ἄλλων διδόντων, σώματ', οὐσίας, Θεῷ

Et si nihil aliud, sollicitudines, velut nebulæ,
His hominibus semper proponunt res alienas.
Et quidem, si parem mensæ dignitatem obtinens,
Insatiabilis esses et molestus convivis,
Quælibet immodice manibus ingerens,
Num laudarent te? Nunquid et in parandis opibus?
Inexplebilis enim cupiditas ubique abominanda.
548-549 Tibi autem non ita videtur, cujus mens est obruta.
Hoc quidem jam possides, istud cupis, aliud speras,
Ad aliud occupandum tibi præsto sunt conciliatores et lenones,
Quemadmodum alii sunt libidinis corporum ministri.
Aurum colis. Tinearum esca
Vestes reconditæ sunt. Granaria semper
Plena tritico. Abuteris in quæstum tuum difficilibus temporibus.
Alii gemunt, alii sperant (penuria se levandos):
Spes enim est leve diei somnium.
Horrea partim obsignas, partim recondis solerti consilio,
Habita, ut opinor, ratione temporis.
Heu! heu! pauperum colligis calamitates,
Ex aliorum miseriis fructum percipiens,
Et ex angustia alium tibi efformans agrum!
Quis ista? Quibus ex causis? Unde tantum habes fiduciæ?
Tu quem præsens nox forsan habitura est mortuum,
E mediis avellens te opibus concupitis.
Quam grave est, quod cum omnia large
Cæteri dent, corpora, facultates, Deo

59 Ἀλλότριον. *Res alienas proponunt*, scilicet *ut accendant cupiditatem.*

61 Ἄπληστος. Ita Coisl. Edit. ἄπλητος.

62 Ἐμφορούμενος. Combef. ita versum hunc exponit: *Cui præ nimia voracitate omnium vix sufficerent manus, qua lege in conviviis solent, ut cuique aptum videtur, a convivatore, seu alio, de hujus nutu, dapes apponi.*

63 Μή τι δὴ τῆς κτήσεως. Ita reddit Billius: *In opibus multo minus.*

70 Τῶν δὲ σιτώνων. Ad verbum, *plenus semper granariis*, qui multa habet horrea tritico plena: unde sequitur, *alia obsignas, alia recludis, habita ratione temporis, ut carius vendas.* Σιτώνων, a voce σιτὼν, σιτῶνος, *ager frumentarius*, sive etiam *horreum tritico plenum*, non a σιτώνης, *frumenti emptor*, ut non recte Billius existimavit.

72 Οἱ μὲν στένουσι. *Alii gemunt*, pauperes nimirum fame laborantes. Ibid. Τοὺς δ'. Ita Coisl. Edit. τοῖς δ'. *Alii sperant, inde penuria se levandos.*

73 Κοῦφον. *Spes leve diei somnium:* quandoquidem per divitum usuras gravius semper premuntur.

80 Ὃν ἡ. Ita Luc. XII, 20.

METRICA VERSIO.

Utque alia non sint, at nigræ curæ tamen
Aliena semper his solent proponere.
At dignitatem si parem mensæ obtinens,
Immodicus esses, et gravis sodalibus,
Cunctis gulose farciens ventrem cibis,
Non te probarint: in opibus multo minus.
Odiosa ubique res enim nimia est fames.
At non videtur obruta mente hoc tibi?
Quiddam tenes jam, quiddam aves, quiddam levi
Spe fingis; aliud turba lenonum tibi
Captant, ut alii feminam ad stuprum solent.
Veneraris aurum. Conditas vestes habes
Tineis edendas. Tritici emptor plurimus
B Te circum. At ipse vertis in quæstum famem.
Quidam ingemiscunt: spes tenet contra alteros.
Spes nam diurnum somnium est perquam leve.
Partim recludis horrea, et partim obstruis,
Annonæ ut esse plurimum aut paulum vides.
Proh, proh! egentum demetis casus graves,
Aliena quæstus in tuos vertens mala,
Agrumque faciens asperam novum famem!
Quis tu ista, causis et quibus fidens, facis,
Habitura quem nox forsan est hæc mortuum,
A concupitis illico avulsum bonis?
Indigna res est, cuncta cum donent Deo
Alii libenter, corpora, et totas opes,

Παρ' οὗ τὰ πάντα, σὲ ζητεῖν ἔχειν δέον.
Ὡς ἂν λάβῃς τί; δεινὰ θησαυρίσματα,
Ὄγκον τραπέζης, καὶ στενοῦ λαιμοῦ χάριν,
Εἰς ὃν τὰ πάντα συντρέχει φροντίσματα,
Οἴδημα γαστρὸς, τὴν κόρου τ' ἀῤῥωστίαν
(Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ τόκοι τῆς πλησμονῆς),
Οἴκους περιττοὺς, καὶ κενοὺς τῷ πλείονι,
Χρυσωρόφους τε, πλαξί τε στιλβομένους,
Παῖδας γυναικῶν εἴδεσι κοσμουμένους,
Σκιάσματα, ψυκτῆρας, ἐκμεθύσματα,
Συνῳδίας τε καὶ κρότους ὁμοῤῥόθους,
Ὑφ' ὧν τὸ κάλλος φθείρεται τῆς εἰκόνος,
Λαμπρὸν φυσᾶσθαι καὶ μέγιστον ἐν πόλει
Ὑψαυχενοῦντα, καὶ θρόνων αὐχεῖν κράτος,
A Θρόνους, φθόνου πάλαισμα καὶ τυραννίδος.
Ἄλλος γὰρ ἄλλον οὐκ ἐᾷ φρονεῖν μέγα,
Ὑπερφέρων τε καὶ πλέον γαυρούμενος,
Ὥσπερ δράκοντος ἐπιῤῥέουσαι φωλίδες.
Εἶεν· τί λοιπὸν ἔστι σοι τῶν τιμίων,
Θρύψις γυναικῶν ἐν λίθοις καὶ χρυσίῳ,
Διαπλόκοις τε καὶ πλοκῆς ἀλλοτρίοις;
Δεσμοί τε χειρῶν καὶ ποδῶν, τερπνὸν βάρος,
Ἐξ ὧν τὸ κάλλος οὐ καλῶς σπουδάζεται,
Πολλοῖς ἀρέσκειν ἀῤῥένων ἀσκούμενον;
Τί δ' ἄλλο; παῖδας εὐπόρους λιπεῖν ἴσως,
Καὶ τῆς πατρῴας ὕβρεως ἐπιστάτας;
Ἦν ἄν τι τούτων, εἰ συνήντων ἐλπίδες.
Νῦν δ' οὐδὲ χοῦν τις οἶδεν, οἷ λυθήσεται,

A quo omnia (profecta sunt), tu parandis opibus studeas?
Ut quid consequaris? malos thesauros,
Onus mensæ, et angusti gutturis gaudium,
In quod omnes concurrunt sollicitudines,
Ventris tumorem, et satietatis languorem
(Hi namque sunt fetus repletionis),
Domos superfluas, et vacuas magna ex parte,
Aureo tecto et tabulis micantes,
Pueros femineis vultibus ornatos,
Umbracula, vasa refrigeratoria, temulentas compotationes,
Concentus et plausus consonos,
Quibus corrumpitur pulchritudo divinæ imaginis;
Splendidum quid et maximum spirare in urbe,
Cervicem tollendo, et thronorum jactare potestatem,
Thronos, qui luctæ causa sunt, livoris et tyrannidis.
Alius enim alium non patitur se efferre magnifice,
Dum ipse se effert, et magis superbit,
Quemadmodum draconis squamæ aliæ super alias incumbunt.
Sit ita: quid præterea tibi est in pretio?
550-551 Deliciæ mulierum in auro et gemmis
Vel simul connexis, vel non consertis?
Catenæ manuum et pedum, gratum pondus,
Quibus pulchritudo non pulchre excolitur,
Pluribus placere viris gestiens?
Quid adhuc? an forte liberos divites relinquere,
Et paterni dedecoris præsides?
Essent hæc aliquid, si responderent spes.
Nunc autem, nequidem novit quis terram, ubi dissolvetur,

84 *Ἔχειν δέον.* Pro δέον legit Bill. πλέον, ut sit sensus, *rem sane indignam et gravem esse, cum alii omnes etiam facultates suas Deo dono dent, avarus tamen a pia hac largitione tantum abesse, ut etiam plura quam habent, habere studeat.*

85 *Δεινὰ θησαυρίσματα.* Leuv. *miros thesauros.*

86 *Ὄγκον τραπέζης. Onustas dapibus mensas.*

87 *Φροντίσματα.* Vat. in marg. φορτίσματα.

93 *Ψυκτῆρας. Vasa potoria majora* interpretatur auctor Thesauri: præterea intelligi possunt *loca condensa et opaca.*

96 *Ἐν πόλει.* Ita Coisl. Male edit. ἐκ.

99 *Φρονεῖν.* Coisl. φθονεῖν.

101 *Φωλίδες.* Coisl. φολίδες.

111 *Χοῦν*, etc. *Nequidem novit quis locum ubi corpus suum dissolvendum sit, ubi moriturus sit.*

METRICA VERSIO.

Tu plura contra pectore insano expetas.
Ut consequaris ipse thesauros malos,
Mensas onustas, gaudium arcti gutturis
Breve, in quod omnes confluunt curæ simul,
Ventris tumorem noxium, et vomitum gravem
(Hos nam saturitas corporis fetus habet),
Domos superbas, parte vacuas maxima,
Tecto micantes aureo, et tabulis item,
Comptosque pueros feminæ prorsus modo,
Umbrosa densi nemoris, et nimium meri,
Cantusque lætos consonis cum plausibus,
Imago dia queis decus perdit suum;
Spirare in urbe maximum quiddam, et caput
Efferre, primos ob thronos se attollere,
B Thronos quibuscum livor et vis dimicant.
Namque alter alte surgere haud sinit alterum,
Dum se ipse in altum tollit, et tumet magis,
Squamæ ut draconis mutuo in sese influunt.
Quid rursum apud te maximo in pretio viget?
An feminarum luxus in pellucidis
Gemmis, et auro, sive nexis, sive non?
Manuum pedumque vincla, onus gratissimum,
Per quæ venustas quæritur pulchro haud modo,
Multis placere masculis prave studens?
An forte gnatos divites relinquere,
Opumque, luxus et paterni præsides?
Horum esset aliquid, vota si succederent.
At nunc nec ulli mortis est notus locus,

Οὐδ' οἷ προβήσεθ' ἡ βλάβη τῆς κτήσεως.
Σὺ μὲν πονεῖς τε μακρὰ, κἀγρυπνεῖς ἴσως,
Νύκτας συνάπτων ἡμέραις ἐν φροντίσιν,
Ὡς πλεῖον εἶναι τὸ στενὸν τῆς τέρψεως·
Τοκογλυφεῖς τε] καὶ τρέφεις τόκοις τόκους,
Ἐν δακτύλοις τε τοὺς τόκους ἀεὶ φέρεις.
Τάδ' οὔτε σοὶ φυλάσσετ', οὔθ' οἷς ἤλπισας·
Ἀλλ' ἔστιν, ὧν πέρ ἐστι, καὶ ξένων τυχόν.
Ἀσπαστὸν ἦν ἄν· νῦν δ' ἴσως καὶ δυσμενῶν,
Οἵ σου κατηγοροῦσι καὶ τῶν σῶν καλῶν,
Οὓς οὔποτ' ἠξίωσας οὐδὲ κλάσματος.
Τούτων τυχόν τις τῶν κακῶς πεπονθότων,
Ὃς ἦρδεν ἁλμυρῷ σε τῷ ποτίσματι,
Οἶκόν τε τὸν σὸν, ἐν γόοις καὶ δάκρυσιν,
A Οὗτος τραφήσετ' ἐν πόνοις ἀλλοτρίοις,
Ἀλεκτρυών παχύς τε καὶ βλέπων ἄνω,
Πόλλ' οὐκ ἐπαινῶν τῶν γε νῦν τυπουμένων·
Ὃς οὐδὲ ἄρτον, εἰ τύχοι, διακλάσει
Τῷ κληρονόμῳ σου τῶν κενῶν φαντασμάτων.
  Πρὸς ταῦτα, εἴ τι περινοεῖς, προσλάμβανε.
Στρέβλου, βιάζου, μηδὲν ἐλλείπῃς κακὸν,
Γῆς καὶ θαλάσσης ἐξερευνάσθω βάθη.
Ξέειν', ὃ δὴ λέγουσι, καὶ νεκρῶν τρίχας,
Θύειν σαγήνῃ, προσκυνεῖν τὴν δεξιὰν,
Ἥ σοι τοσοῦτον χρυσίον συνήγαγεν.
Ἅπαντα ποιοῦ τοῦ λαβεῖν κατώτερα,
Ἐχθροὺς, φίλους τε, συγγενεῖς, εὐεργέτας.
Οὐδὲν διοίσει ταῦτα τῇ ἀμπώτιδι,

Nec quorsum evenient injustæ facultates.
Tu quidem laboras plurimum, et vigilas forsitan,
Noctes conjungens diebus in sollicitudinibus,
Sic ut majus sit tædium quam voluptas;
Et feneraris, et alis usuras usuris:
In digitis fenus (quo res tua crescit) semper gestas.
Hæc autem nec tibi servantur, nec quibus sperabas:
Verum erunt, quibus erunt, et forte extraneis.
Quod quidem et gratum esset; nam ad ipsos forte pervenient hostes,
Qui te reprehendunt et tuas opes,
Quos nunquam dignatus es panis frustulo.
Horum forte aliquis, qui a te male habiti sunt,
Qui irrigabat salso te poculo,
Et domum tuam, in fletibus et lacrymis,
Hic vescetur bonis alieno labore partis,
Gallusque pinguis et spectans sursum,
Plurima non probans, quæ nunc designas;
Qui forte ne quidem frustum panis franget
Ei quem fingis hæredem inanibus consiliis.
  Ad hæc, si quid cogitas, acquire.
Torquere, vim adhibe, nihil intactum relinque mali,
Terræ et maris perscrutare profunditates.
Rade, ut aiunt, et mortuorum capillos,
Fac reti sacrificium, adora dexteram,
Quæ tibi tantam auri copiam comparavit.
Omnia habendi desiderio postponas,
Inimicos, amicos, cognatos, bene meritos.
Nihil hæc differunt ab Euripo,

112 *Τῆς κτήσεως*. Ita Coisl. In edit. deest τῆς.
117 *Τόκους*. Coisl. πόρους.
119 *Ἀλλ' ἔστιν ὧν πέρ ἐστι*. Ita Coisl. Billius ex conjectura emendaverat.
120 *Ἀσπαστὸν ἦν ἄν*. *Idque optandum esset; nunc autem forte ad ipsos hostes.*
127 *Παχύς τε*. Coisl. πλατύς τε.
128 *Τυπουμένων*. *Quæ nunc designas*, vel *statuis, præcipis*, Bill.: *Quæ nunc sculpis*. Leuv.: *Quæ nunc sculpuntur.*
130 *Τῶν κενῶν φαντασμάτων*. *Quem vana spe ductus, habiturum se hæredem sperabat dives, inanium duntaxat imaginationum hæredem vocat Gregorius.*
131 *Προσλάμβανε*. *Insuper adjunge.*
135 *Προσκυνεῖν*. Coisl. προσκυνεῖ. Vide supra, carm. VIII, *De comparatione vitarum*, vers. 66.
139 *Διοίσει*. Ita Coisl. Edit. διοίσοι. Mox, τῇ ἀμπώτιδι, *ab æstu maris reciproco.*

METRICA VERSIO.

Nec quonam ituræ sint opes tandem improbæ.
Longos labores tu quidem forsan capis,
Vigilasque curis anxius noctu et diu,
Sic ut voluptas sit minor, quam tædia.
Tu feneraris, fenera usuris alis,
Digitisque semper fenerum summam geris:
At ista servas, nec tibi, nec queis putas:
Verum quibusnam? forsitanne extraneis?
Bene res haberet; gravibus at forte hostibus,
Qui teque carpunt, et tuum luxum simul,
Dignatus es quos frustulo nunquam unico.
Horum aliquis, abs te læsus sæpius,
Salso irrigabat poculo qui te, ac tuam
Domum, calentes fletuum effundens globos,
B Sudore partis vivet alieno bonis:
Pinguisque gallus, et caput sursum ferens,
Permulta quæ nunc sculpis, haudquaquam probans:
Qui forte panis ne quidem huic frustum dabit,
Quem mente vana fingis hæredem tibi.
  Ad ista, si quid cogitas, junge insuper.
Torquere, vim adhibe, nil mali intactum sine:
Terræ profundos excute ac maris sinus.
Vel mortuorum deseca, ut dicunt, comas:
Reti sacrum fac, dextram adora, quæ tibi
Tantum auri, opumque copiam tantam attulit.
Postpone lucris omnia, propinquos tuos,
Hostes, amicos, deque te meritos bene.
Omnino nihil hæc different ab Euripis,

"Η καὶ Χαρύβδει τῇ ῥοφούσῃ τοὺς στόλους.
Μικρόν τι καὶ ὁ πλοῦτος ἐκβλυσθήσεται,
Ὥσπερ κόρου τις φόρτος εἰς ἄνω ῥυείς.
Μικρὸν μενῶ τι, καὶ προσέρχεθ' ἡ δίκη,
Κρεῖσσον μὲν, εἰ νῦν· εἰ δὲ μή γ', εἰς ὕστερον.
Καλῶς πένεσθαι κρεῖσσον, ἢ πλουτεῖν κακῶς,
Ταπεινὸν εἶναι μᾶλλον, ἢ φυσώμενον,
Εὐεξίαν δοκοῦντα τὴν ἀῤῥωστίαν.
Ἦ πάντ' ἔδει σοι χρυσὸν, ὡς Μίδᾳ ποτὲ
Φασὶ, γενέσθαι, ὡς τὰ Μίδου καὶ πάθοις,
Ἔχων δίκαιον λιμὸν ἐξ εὐχῆς κακῆς.
Διψάς τίς ἐστι τῶν ἐχιδναίων γενῶν,
Τούτων, ὅσ' ἡ ἔρημος Αἰγύπτου φέρει.
Ταύτης τὸ τύμμα οἷον, ἡ κλῆσις λέγει.
A Τὸ θηρίον γὰρ τοῦ πάθους ἐπώνυμον.
Πίνων διόλλυθ', ὃς τὸν ἰὸν ἔσπασεν·
Εὑρών τι ῥεῖθρον, χανδὸν ἐμπεσὼν ὅλος,
Ἕως τὸν εἴσω φόρτον ἐκρήξῃ πότῳ.
Ὁμοῦ δὲ τὸ ζῆν καὶ τὸ δίψος ἐσχέθη.
Οὐκ οἶσθα τοῦτο, φίλτατ', οὐδ' ἀκήκοας,
Ὡς ἄρτον ὗσεν οὐρανὸς λαῷ ποτε,
Περῶντι τὴν ἔρημον εἰκὸς ἄτροφον,
Δῶρον δαψιλὲς, ὡς Θεοῦ, καὶ ἄφθονον;
Ἀλλ' οὖν ἔκειτο τοῖς ἀμέτροις καὶ δίκη.
Ἔπωζεν εὐθὺς τὸ πλέον· μέτρον γὰρ ἦν
Ἡ χρεία τοῦ δωρήματος. Τοῦτ' οὖν ἀεὶ
Πάσχειν ἕκαστον τῶν ἀδίκων ἔνδικον,
Ψοφεῖν ποθοῦντας, ἢ συνόζειν οἷς κακῶς

Aut a Charybdi, quæ absorbet classes.
552-553 Brevi futurum est ut opes istas evomas,
Ac veluti quoddam satietatis onus sursum fluitans.
Paululum exspectabo, et adveniet vindex justitia,
Utilius quidem, si in hac vita; sin autem, in altera.
Honeste pauperem esse præstat, quam male divitiis abundare.
Humilem esse melius est, quam superbia inflatum,
Qui pro integra valetudine ducit morbum.
Oportebat sane omnia tibi aurum fieri, quod Midæ olim
Contigisse ferunt, ut eadem ac Midas, perpetiaris,
Æqua laborans fame ob improbum votum.
Dipsas est quoddam viperarum genus,
Ex his, quas fert solitudo Ægypti.
Hujus ictus qualis sit, nomen declarat.
Animal enim ex morbo, quem parit, nomen consecutum est.
Bibendo perit, quisquis hujus venenum hausit;
Si reperit fluentum, inhiando prosilit totus,
Quousque internum pondus potu disrumpat.
Ita simul cum vita sitis exstinguitur.
Non nosti hoc, amicissime, nec audisti aliquando,
Ut panem pluit cœlum populo olim
Iter facienti per desertum, ut par est, cibis carens,
Largum munus, utpote Dei, et sine invidia?
Veruntamen tunc proposita erat avidioribus pœna,
Fetebat illico, quod nimium erat; modus enim
Muneris erat necessitas. Hoc itaque semper
Contingere cuilibet injusto æquum esset,
Ut vel creparent desiderantes, vel simul feterent cum iis quæ male

141 *Ἐκβλυσθήσεται*. Ita Coisl. Alludit ad istud Job xx, 15: *Divitias, quas devoravit, evomet*; et Prov. xxiii, 8, *Cibos, quos comederas, evomes*. Edit. ἐκβληθήσεται.

144 *Εἰ νῦν*. *Si nunc, sin minus in posterum.*

145 *Καλῶς πένεσθαι*. Ita fere infra carm. xxxiii, v. 145.

154 *Ἐπώνυμον*. *Ejusdem nominis ac morbus.*

157 *Ἐκρήξῃ*. Ita Coisl. Edit. ἐκρήξει.

162 *Δῶρον*. Deest hic versus in Coisl., nec interpretatus est Billius. — Supplevimus, et Italicis distinximus. (Caillau.)

167 *Ψοφεῖν ποθοῦντας*. Vel, *desideriis streperent*. Ibid. Συνόζειν. Ita Coisl. Edit. συνόξειν.

METRICA VERSIO.

Aut a Charybde rabida, quæ classes vorat.
Brevi futurum est ut vomas istas opes,
Immodica ventris sarcina ut solet vomi.
Ventura vindex criminum vis est brevi,
Aut hic, quod esset melius, aut in posterum.
Pauperiem honestam malo quam pravas opes,
Atque humilis esse, quam tumens fastu gravi,
Pro sanitate deputans morbum integra.
Ut Midæ, in aurum sic tibi verti omnia
Sane decebat: par tibi pœna ut foret,
Justam obtinenti non probo ex voto famem.
Est viperarum quodpiam dipsas genus,
Quas solitudo Pharia complures alit.
Ac vulnus ejus quale sit, nomen docet.
B Huic namque morbus, quem parit, nomen dedit.
Perit bibendo, quisquis hac ictus fuit,
Aquis repertis, totus in eas ruens,
Quousque nimio turgidus potu crepet.
Vita cadente sæva sic cadit sitis.
Nunquamne ad aures venit hoc, quæso, tuas,
Fusum esse quondam cœlitus panem agmini,
Deserta quod per sicca carpebat viam,
Largum a Deo, carens et invidia datum?
At constituta pœna erat cupidis nimis;
Quod plus, olebat illico. Nam muneris
Modus necessitas erat. Id ergo pati
Homines iniquos scilicet justum foret,
Ut vel creparent, opibus aut cum pessime

Ἔχουσιν. Οὕτως ἂν μόνως ἦσαν σχετοί.
Τί δ' οὐ τὸ σῶμα τοῖς θέλουσιν ἐνδίδως;
Τί δ' οὐχὶ καὶ λῄσταρχον ἀσπάζῃ βίον,
Τοιχωρυχεῖς τε καὶ διοχλίζεις τάφους,
Εἴ σοι τὸ πλουτεῖν καὶ μόνον σπουδάζεται,
Τοῦ πῶς δ', ὅθεν τε, μηδὲ εἷς ὅλως λόγος;
Κάλλους μὲν εἶναι μέτρον, εἶναι δ' ὄψεως,
Δρόμου, σθένους τε καὶ μελῶν, καὶ ἀλμάτων,
Λόγων τε, μόχθων τ'· ἔργον οὐχ ἁρπάγματος·
Κτήσει δὲ μηδὲν μέτρον· ἀλλ' ἔχειν ξένον
Τὰ τοῦ καμόντος καὶ καλῶς κεκτημένου,
Ἢ καὶ πατρῷον κλῆρον εὖ δεδεγμένου·
A Καὶ τοῦτ' ἐς μικρὰν ἔστιν οἷς βίου πνοὴν,
Τὸν οὐδ' ἔχοντα γνῶσιν ὧν κέκτητ' ἴσως.
Μὴ σοὶ μόνῳ δοθήσετ' ἡ οἰκουμένη;
Κἂν ταῦτα δῶμεν, οὔτι καὶ λειφθήσεται;
Τί οὖν δράσεις; σὺ σπουδάσεις καὶ ταῦτ' ἔχειν;
Ἀεὶ μογήσεις, τῷ λείποντι γὰρ πένης.
Ἀλλὰ σχεθήσῃ; τοῦτο καὶ νῦν δοξάτω.
Τῶν σῶν ἔχεις ὄνησιν· εἰ δ' ἄμετρος εἶ,
Ἰὸν τόδ' ἴσθι προστιθεὶς οἷς νῦν ἔχεις,
Καὶ φλὸξ ἀκάνθαις, ὃ προσέρχεται κακῶς,
Οἷς δ' ἂν προσέλθῃ, ταῦτα καὶ συνόλλυται.
Ὡς οὐ μαραίνει δίψαν ἐξ ἅλμης ποτὸν,

Possident. Sic duntaxat possent compesci.
Quidni autem corpus tuum cuivis permittis?
Quidni et latronum amplecteris vivendi genus?
Quidni muros effodis, et tumulos diripis,
Si tu in id unum, ut dives fias, incumbis,
Quibus modis, et unde acquiras opes, nihil curans?
Pulchritudini statuitur modus, et visui,
Et cursibus, et robori, et cantilenis, et choreis,
Et sermonibus, et laboribus; non violentia opus est.
Divitiarum autem nullus est modus: verum habet extraneus
Facultates ejus qui desudavit, et honeste eas comparavit,
554-555 Aut etiam paternam hæreditatem, quam legitime accepit;
Atque his fruitur ad exiguum vitæ tempus,
Qui nequidem forsan novit bona quæ possidet.
Nunquid tibi unus dabitur orbis?
Sed ut illum demus, annon aliquid relinquetur?
Quid igitur facies? tunc satages illud etiam acquirere?
Semper laborabis, ob id quod restat, pauper.
An tandem tibi modum statues? quin id jam nunc tibi faciendum decernito?
Facultatum tuarum habes fruitionem; si autem insatiabilis es,
Venenum scito te addere iis quæ possides,
Et instar flammæ spinas corripientis est quidquid accedit injuste,
Et quibus admovetur, hæc simul absumuntur.
Quemadmodum non exstinguit sitim salsa potio,

169 *Οὐ τὸ σῶμα*, etc. Billius hæc per aculeatam ironiam dicta a Gregorio observat.

170 *Οὐχὶ καὶ λῄσταρχον*. Hunc versum Billius non reddidit, nec Leuv. — Supplevimus, et Italicis distinximus. (Caillau.)

173 *Ὅλως λόγος*. Coisl. ὅλος, *nulla ratione habita*.

176 *Μόχθων τ'*. Ita Coisl., quæ vox interpretatione separatur ab his quæ sequuntur, ἔργον οὐχ ἁρπάγματος, *non opus est violentia*; id est, *id fit sponte, absque ulla vi*; siquidem *defatigatio efficit, ut his rebus modum imponamus*. Edit. μόχθον. — Unde contra sensum simul et contra metrum verterat Billius: *Verbisque, labor est quidem, non vis rapax*. Correctum quoad utrumque versum Italicis distinximus. (Caillau.)

180 *Τοῦτ' ἐς μικράν*. Ita Vat. Edit. τοῦτο μικράν. — Sic Benedictini, qui, ut sensui faveant, metro prorsus nocent, ut cuilibet manifestum est. (Caillau.)

183 *Κἂν ταῦτα δῶμεν*. Superiori versu οἰκουμένη non in genere pro toto terrarum orbe accipienda est (alioqui nihil acquirendum superesset), sed duntaxat pro iis terræ partibus quæ ab hominibus incoluntur. Bill.

184 *Τί οὖν δράσεις*. Ita Coisl. Edit. τί γοῦν, etc. — Sic correxerunt Benedictini, licet editorum lectio metro magis faveat. (Caillau.)

185 *Τῷ λείποντι* Ita fere supra carm. VIII, vers. 85.

189 *Ἀκάνθαις, ὅ*. Ita Coisl. Edit. ἀπάνθ', mendose: quod mendum corrigere tentavit Billius, sed frustra: nisi quod observat recte, divitias iniquis artibus comparatas, instar flammæ corripientis et absumentis quidquid admovetur, etiam honestis rationibus quæsitis opibus perniciem afferre.

190 *Προσέλθῃ*. Coisl. et Vat. συνέλθοι.

191 *Ἐξ ἅλμης*. *Haustus e mari potus.*

METRICA VERSIO.

Partis olerent. Unum id illos sisteret.
Quin ipse corpus objicis cuivis tuum?
Quin et latronum deligis vitæ genus?
Sepulcra quin tu diripis, tecta effodis?
Opibus struendis siquidem omnino studes,
Nec unde curans, nec quibus prorsus modis.
Figere decori, visui, atque robori
Modum, choreis, cantilenis, cursibus,
Verbis, labori; non opus violentia.
At non modus opum est ullus, his sed exterus
Fruitur, labore parta quæ alius maximo
Tenebat, aut quæ liquerat moriens pater.
B His fruitur, inquam, pauculos sæpe ad dies,
Qui forte nec quæ possidet novit bona.
Orbisne dabitur totus hic soli tibi?
Ut demus ipsum, nonnihil restat tamen.
Quid ergo facies? addere hæc satages quoque,
Semper laborans, pauper ob restantia?
Cohibebis at te? quin idem nunc jam placet?
Fructus tuorum te juvat. Nescis modum?
Opibus venenum, quas habes, addis miser,
Instarque flammæ est quidquid injuste advenit.
Quodcunque tangit, id statim simul interit.
Ut unda salsa fervidam haud fugat sitim,

Οὐδ' ὄψις ἐμμένουσα τῷ ποθουμένῳ
Τὸ φίλτρον, ἀλλὰ διπλασίως ἐξάπτεται·
Οὕτω τὸ ληφθὲν τοῖς ἀπλήστοις φάρμακον,
Ἀεὶ καθίστατ' εἰς ὄρεξιν πλειόνων.
Γνώμην ἔδωκ' ἂν τοῖς ἀπραγμονεστέροις,
Ἢ τοῖς πένησι, συμφέρειν τι τοῖς κακοῖς,
Ὡς θηρσὶ βρῶσιν, ἢ χοὰς τοῖς δαίμοσιν,
Ἃς προσφέρουσιν οἵ γε δεισιδαίμονες,
Εἰ, τοῦτ' ἐχόντων, ἠρεμεῖν ἐμέλλομεν.
Ὧδ' ἄν τι καὶ πένητας οἷόν τ' ἦν ἔχειν,
Ἀεὶ τρέμοντας τῶν κακῶν καὶ τὰς σκιάς.
Νῦν δ' οἶδα πάντων φάρμακον, πλὴν τῶν κακῶν·
Λιμοῦ δίαιτα, πλησμονῆς τὸ ἐνδεές,
Ὕδρωπος ἡ κένωσις, ὀφθαλμοῦ σκότος,
Πένθους λογισμὸς ἢ φίλος, λύπης χρόνος·
A Τοῖς δυσπλοοῦσι, πυρσὸς ἢ λιμὴν φανείς,
Κόποις, ἄλειμμα· τοῖς πονηροῖς δ' οὐδὲ ἕν,
Πλὴν τοῦ Θεοῦ τε καὶ δίκης καὶ τραυμάτων·
Ἀλλ' οὐδὲ ταύτης αἰσθάνονθ' οἱ δυσσεβεῖς.
Ἡ πλησμονὴ γὰρ καὶ δίκης καταφρονεῖ.
Ζόφῳ καλύπτει τὰς φρένας ὁ συνεργάτης,
Χαλκοῖ τὸ νῶτον, ὡς ἀνήλατος σαφῶς,
Ἄκμων σιδήρῳ, τῇ κακώσει γίνεται.
Πρὸς τὰ παραδείγματ' εὐθέως ἀνατρέχει.
Τί τοῦτο, Χριστέ; πῶς δέδωκας τοῖς κακοῖς
Τὰ τῶν ἀρίστων ἔστιν ὧν προσκρούσματα,
Ὡς ἄν τιν' εὑρίσκουσι τοῦ τρόπου φυγήν;
Καλὸν μὲν οὐδεὶς, καὶ πλέον, λογίζεται,
Κακὸν δὲ, καὶ μικρόν τι, γίνεται πίναξ
Τοῖς ἀφρονεστέροις τε καὶ κακωτέροις.

Nec aspectus defixus in rem desideratam
Amorem, sed duplo magis accenditur,
Sic sumptum ab hominibus insatiabilibus medicamentum,
Semper excitat ad appetitionem plurium.
Id consilii darem libenter iis, qui tranquilliore vita sunt,
Aut inopibus, dare quidpiam improbis,
Ut feris escam et libamina dæmonibus,
Quæ offerunt superstitiosi,
Si tali munere tranquillitatem consecuti essemus.
Sic fieri potest, ut ipsi etiam aliquid pauperes haberent,
Qui semper reformidant vel ipsas improborum umbras.
Nunc autem scio ad omnia esse remedia, præterquam ad improbos.
Famis remedium est cibus; repletionis, inedia;
Aquæ intercutis, evacuatio; oculi, caligo;
Luctus, ratio vel amicus; doloris, tempus;
Tempestate jactatis, fax aut littus conspectum:
Laboribus, unctio; improbis autem nullum,
Præter Deum et pœnam, et plagas:
Imo nequidem pœnam sentiunt improbi.
Etenim satietas ipsam quoque pœnam contemnit.
Caliginem offundit mentibus ille improborum cooperator,
Æreum reddit dorsum, ut indomitus prorsus,
Velut incus ferro, homo afflictioni fiat.
Ad exempla protinus currunt.
Quid hoc, o Christe, quomodo concessisti improbis
556-557 Præstantissimorum quorumdam hominum offensiones,
Ut quoddam vitiis suis inveniant effugium?
Bonum quidem nemo, quamvis amplum, considerat:
Malum vero, ut libet parvum, est loco tabulæ
Stultissimis et improbissimis hominibus.

196 *Τοῖς ἀπραγμονεστέροις. Iis qui vita tranquilliore frui volunt.*
197 *Ἢ τοῖς.* Ita Coisl. Edit. ἤτοι.
200 *Τοῦτ' ἐχόντων. Si, postquam hæc haberent.*
204 *Λιμοῦ.* Coisl. λοιμοῦ.
212 *Συνεργάτης. Operis socius, diabolus.*
213 *Τὸ νῶτον.* Coisl. τὰ νῶτα.
215 *Ἀνατρέχει.* Ita Coisl. Edit. τρέχει.
219 *Καλόν. Virtutem quidem nemo quamvis insignem*, etc.

METRICA VERSIO.

Nec flammam amoris fixus in amatam diu
Visus, sed inde surgit hæc duplo altior:
Cepere sic quod, nimia quos opum tenet
Cupido, virus plurium est sitim afferens.
Avidos quietis, vel quibus desunt opes,
Libens monerem, quidpiam ut darent malis,
Feris ut escam, dæmonum aut turbæ impia
Libamina, superstitio quæ demens colit,
Si certa nobis munere hoc esset quies.
Sic aliquid etenim forte haberent pauperes,
Umbram improborum fide qui nullo tremunt.
Ad cuncta nunc est pharmacum, at non improbis.
Saturo medetur inedia, et victus fami,
Inanitio aquæ intercuti, lemis nigror,
Ratio aut amicus luctui, molestiæ
B Tempus, procellis visa fax aut littora,
Oleumque fessis: improbos at nil juvat,
Præter Tonantem, vulnera et pœnas graves.
Quanquam nec ipsas pestilens sentit cohors.
Obesitas nam vindicem quoque Numinis
Vim spernit: animos genius et cæcat malus.
Dorsum ille reddit æreum, ut, ferro velut
Incus, domari non queant mille ictibus.
Exempla veterum protinus multa afferunt.
O Christe, quidnam hoc? improbis lapsus viris
Cur optimorum, quæso, sunt abs te dati,
Quo fugere possent perditis in moribus?
Insigne nemo cum bonum consideret,
Vitii tamen nil tam leve est, quin improbis
Stultisque tabulæ sit loco, hanc ut exprimant.

Καλοῖς σίδηρος, κηρὸς ἐν τοῖς χείροσιν
Εἰσὶ, τὸ χεῖρον ῥᾳδίως τυπούμενοι.
« Οὐ σωφρονῶ· τί δ'; ἄλλος οὐχ εὑρίσκεται
Τοιοῦτος; » Οἴμοι! καὶ σοφῶν λέξει τινά.
« Κτείνω· τί δ'; οὐχὶ κἀνθάδ' εὑρεθήσεται
Τῶν τις παλαιῶν, ἢ νέων; Πλουτῶ κακῶς·
Ἔθνη δὲ τ' ἄλλος καὶ πόλεις ἐκτήσατο.
Ὅρκου δὲ τις οὐκ οἶδεν ἄρνησις πόσον
Χείρων; » Ἔπειτ' ἄρνησις ἐπλάσθη τινὸς,
[illegible] συγκάλυψιν τραυμάτων ἐλασσόνων.
Πρὸς ταῦτα καί τι μυθολογῆσαί σοι θέλω,
Εἰ δεῖ τι παίζειν ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν,
Μῦθον πρέποντα τοῖσδε τοῖς σοφίσμασι.
Τὴν γλαῦκ' ἐπέσκωπτέ τις· ἡ δ' ἐφύγγαν
Τῶν σκωμμάτων ἕκαστον εὐστόχῳ λόγῳ·
« Ὅσον κάρηνον! — Τοῦ Διὸς δὲ πηλίκον! —
Ἡ γλαυκότης δέ! — Τοῦτο τῆς Γλαυκώπιδος. —
Φθέγγη δύστηχον. — Ἡ δὲ κ[illegible]ττα καὶ πλέον.
Τὸ λεπτόπουν π[illegible] Τῷ ψ[illegible]ρῷ δέ σοι τί φαίνεται; »
Ἐπεὶ δὲ πάντα διέδρα [illegible].
Ἑνὶ κρατεῖται, καὶ σοφή περ οὖσ' ὅμως.
« Ἀλλ', ὦ σοφὴ, σκόπησον, ὡς τούτων μὲν ἓν
Ἑνὶ πρόσεστι, σοὶ δ' ἅπαντα καὶ λίαν·
Γλαυκὴ, δύστηχος, λεπτόπους, βαρύκρανος »
Τούτοις ἀπῆλθεν [illegible] τραπεῖσ' ἡ φιλτάτη.
Σὺ δ' οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ κἀν μύθῳ [illegible]
Ἔστι τις ὄρνις σῆς φρενὸς σοφώτερος.
Ἑνὸς τὰ πάντα· τοῦτό σου τὸ δυσχερές.
Ὡς ἓν μὲν ἁρπασθέντα, καί που δεύτερον
Πταῖσαί τι, καὶ μικρόν τι, συγγνώμην ἔχει.

Ad res honestas ferrei, ad turpissimas cerei
Sunt, facile in pejorem partem conformati.
« Non sum pudicus: annon alius reperitur
Talis? » Hei mihi! et sapientium proferet quempiam.
« Homicida sum: quid autem? nonne et hic invenietur
Quis ex antiquis hominibus aut novis? Facio rem mala ratione:
Nonne alter et gentes et urbes sic acquisivit?
(Juro:) juramento autem quis nesciat, quantum abnegatio
Sit deterior? » Deinde fingitur abnegatio cujuspiam,
In tegumentum vulnerum minorum.
In hanc rem, quamdam narrare fabulam tibi volo,
Si quid decet ludere mediis in malis,
Fabulam, inquam, convenientem hisce versutiis.
Noctuam quis irridebat, illa autem propulsabat
Cavillationum unamquamque ingeniosis verbis.
« Quantum tibi caput est! — Jovi quanto majus? —
Quam cæruleus oculorum color! — Hic Palladis color est. —
Cantas horride. — Pica adhuc horridius. —
Quam exiles pedes! — Quid tibi videtur sturnus? »
Cum autem omnia depulisset facile,
Uno superatur, quamvis sapiens esset.
« O sapiens (dixit ille), considera quod horum duntaxat unum
Cuique est vitium, tibi autem omnia, et quidem insigniter;
Cæsia es, sonans horride, tenui pede, grandi capite. »
Ad hæc discessit multo rubore suffusa.
Tu vero nequidem hoc; sed etiam in fabula
Est avis quædam longe, quam tu sis, sapientior.
Tibi uni omnia sunt vitia: hoc tuum est malum.
Semel quidem per mentis subreptionem, aut etiam iterum
Peccatum aliquod, modo exiguum, admittere, venia dignum est.

225 *Οἴμοι*. Coisl. ἤ μοι καί, etc.
227 *Πλουτῶ κακῶς*. Coisl. πλουτῶν.
229 *Ὅρκου δέ τις οὐκ οἶδεν*. Ita Coisl. Edit. ὅρκον. — Hic evidenter deest aliquid, nisi legendum sit ὅρκῳ δέ· τίς οὐκ οἶδεν, etc. Caillau.
237 *Ὅσον κάρηνον! Quam grande, quantum tibi caput!* Billius *quale collum*, quod noctuæ non convenit cujus breve est collum.
245 *Ὦ σοφή*. Edit. ὡς.
247 *Σὺ δ' οὐδὲ τοῦτο. Tu vero nequidem hoc*, hoc est, nequidem pudore afficeris.
251 *Πταῖσαί τι*. Ita Coisl. Edit. πταίσαντι.

METRICA VERSIO.

Ad honesta ferrum, cera sunt ad turpia,
Facile exprimentes quidquid est dignum probro.
« Non sum pudicus: talis annon quispiam
Reperitur alter? » ac probum aliquem proferet.
« Perimo: quid? annon hic quoque exsistet reus
Veterum aut recentum quispiam? Ditor male:
Gentes et urbes alius adjunxit sibi.
Juro: quid? annon gravior est negatio? »
Statimque finget qui fidem abjuraverit,
Leviora tegere quo queat sic crimina.
Adversus ista fabulam quamdam libet
Referre, si quid ludere in malis decet,
Quæ quadret istis optime versutiis.
Ridebat aliquis noctuam; scite ast ea
Verbisque acutis scommata fugabat procul.
« Heu quale collum! — Majus est multo Jovi. —
Glaucedo quanta est! — Et Minerva cæsia. —
Insuave cantas. — Pica longe insuavius. —
Pedesque tenues quam tibi! — Sturno magis. »
At cuncta facili repulit ut negotio,
Superatur uno, quamlibet scita admodum.
« Specta (ille dixit), o sagax, quod unicum
Est cuique vitium: cuncta sed valde tibi.
Colla alta, glauca, stridula, et tenui pede. »
Ad hæc pudescens illa discessit statim.
At tu nec istud: volucris ast in fabula
Multo, ipse quam sis, cernitur sapientior,
Te vitia fœdant omnia: hoc tuum est malum.
Peccare namque, mentis abreptæ impetu,
Semel iterumque nonnihil, venia haud caret;

Δώσω τι μικρὸν καὶ σκότῳ τοῦ σώματος.
Τὸ παντελῶς ἄπταιστον ἐν Θεῷ μόνῳ
Τὸ δ' ἐκ προνοίας, καὶ φρονοῦντα τῷ κακῷ,
Καὶ πολλάκις τε καὶ κακῶν τὰ μείζονα
Πταίειν, ἀναισχυντοῦντα καὶ γελώμενον,
Καὶ μηδὲ πληγαῖς σωφρονίζεσθαι θέλειν,
Αἷς καὶ τὰ πάντα ἄθλι' ἐκπαιδεύεται,
Γυμνῇ δὲ χωρεῖν τῇ κεφαλῇ πρὸς κινδύνους,
Τοῦτ' ἔστιν ἡ δεινή τε καὶ κακὴ νόσος.
Τὰ σὰ σκόπει σὺ, καὶ τὰ προστεταγμένα,
Τί πρακτέον σοι, καὶ τί σοι μὴ πρακτέον.
  Καιροῦ δ' ἐκεῖνα καὶ τύπου σκόπει τίνος;
Ἡ πίστις ἤρχεθ'· ὥσπερ οὖν τοῖς νηπίοις
Ἔδει ποδηγίας τε καὶ λεπτῆς τροφῆς·
A Τοῦτ' ἦν ὃ καὶ πταίουσι συγγνώμης μετῆν
Σοὶ δ' οὐκ ἔτ' ἔστι, τοῦ λόγου πεπλησμένου,
Καὶ πολλὰ Χριστοῦ σοῖς κακοῖς πεπονθότος
Ἀλλ' ἡ τίσις μενεῖ σε τῶν ἐπταισμένων·
Ἐπταισμένων τί φημι; τῶν νῦν δρωμένων
Ἔχει δὲ πολλὰς κἀνθάδ' ἡ δίκη λαβάς
(Οὔπω λέγω σοι τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας)·
Οἶκος, γυνή σοι, παῖδες, εἴ τι φίλτατον,
Εἴπερ μενεῖς σύ γ' ἀλλὰ τούτοις δεξιὸς,
Ἡ κτῆσις αὕτη, τὸ τρυφᾷν παῤῥησίᾳ,
Τὸ σῶμα πάντων ἔσχατον. Ταῦτ' οὖν ἔχω
Ζωῆς τοσοῦτον φόρτον, ἀσφαλῶς πλέε.
  Τί δ'; οὐχὶ καί σοι καὶ νόσοι καὶ συμφοραί;
Πένης τε καὶ ἄοικός ἐστί σοι βίος

Dabo etiam quidpiam parvum caligini corporis.
Omnino enim non impingere est Dei solius.
Verum consulto, et gloriantem etiam de malo,
Et sæpius, et vel maxima peccata
Perpetrare, et impudentem esse, licet irrisum,
558-559 Et nequidem plagis ad frugem revocari velle,
Quibus miserrime quique erudiuntur,
Nudo etiam capite ferri in pericula,
Istud est gravis et noxius morbus.
Tua tu considera, et quæ præcepta sint,
Quid agendum tibi, et quid tibi agendum non sit.
  Cujus autem illa temporis perspice, et cujus fuerint typi.
Fides oriebatur. Itaque velut parvulis
Opus erat manuductione et tenui cibo:
Hæc erat causa, cur cadentibus venia dabatur.
Tibi autem non perinde est, cum plena jam sit fides,
Et plurima pro peccatis tuis Christus pertulerit
Sed te manet vindicta eorum quæ perpetrasti.
Quæ perpetrasti? quid dico? imo eorum quæ nunc perpetras.
Habet autem plurimas hic justitia occasiones
(Necdum dico quæ te maneant hinc digressum spes):
Tibi domus, uxor, filii, et quidquid charissimum est,
Modo tamen ipsis fueris commodus,
Ipsæ opes, et deliciarum libera facultas,
Corpus ipsum denique. Hæc igitur habens
Vitæ tantum pondus, caute naviga.
  Quid autem? (inquis) nonne tibi et morbi et calamitates accidunt?
Inopsque et tecto carens vita?

263 *Τύπου σκόπει τίνος. Cujus ritus ac formæ.*
264 *Ἤρχεθ'. Fides incipiebat, exspectabatur.* Hic Gregorius occurrit objectionibus ex Veteri Testamento petitis easque dissolvit.
267 *Σοὶ δ' οὐκ.* Ita Coisl. Edit. σὺ δ' οὐκ.
268 *Σοῖς.* Ita Coisl. Edit. τοῖς.
274 *Εἴπερ μενεῖς σύ γ'.* Ita Coisl. Billius sic emendat, aut emendare sibi videtur locum, quem depravatum arbitratur: ὑπερμένης σύ γ', ἀλλὰ τούτοις δεξιός, quæ quidem me non intelligere fateor, et sic vertit: *superbus es quidem, his at commodus.* Certe nihil necesse est textum immutare, qui rectum satis exhibet sensum. *Si tamen his ipse commodus exstiteris: si bene illis usus fueris, si quæ tua in eos humanitas.*
278 *Τί δ'; οὐχί*, etc. Verba hæc sunt divitis morbos et res adversas objicientis.
279 *Πένης τε.* Leuv. ita reddit: *Cur non et ipse vitam inopem et extorrem agis?*

METRICA VERSIO.

Ut demus aliquid corporis caligini:
Nam solus omnis liber est culpæ Deus.
At destinata mente cum peccas, malo
Et gloriaris, et frequens, et maxima
Committis, irrisusque frontem perfricas,
Plagis nec ullis effici melior cupis,
Queis eruditur quisque vel miserrimus,
Nudoque capite ferris in pericula;
Hoc vero morbus est malus, perquam et gravis.
Tete ipse specta, quidque lex a te exigat,
Quid facere, quid non, debeas. Specta quoque
Sint cujus illa temporis, cujus typi.
Ortum trahebat tunc fides: ut parvulis
Opus ergo tenui victu erat, ductu et manus;
Ob idque venia danda tunc lapsis erat.
B Tibi non perinde, plena jam cum sit fides,
Christusque multa tulerit ob noxas tuas.
Verum ob patrata pœna te vindex manet:
Quid ob patrata dico? ob hæc, quæ nunc patras.
Et captiones hic habet multas Deus
(Necdum, in futurum quæ manent, tibi profero);
Tibi domus, uxor, filii, si quid tibi
Charum est (superbus es quidem, his at commodus),
Opes et ipsæ, luxus, et fiducia,
Et corpus ipsum denique. Hæc habens, onus
Tantumque vitæ, moneo caute naviges.
  Quid? (inquis) annon tibi quoque et morbi, et graves
Casus, inopsque vita? non tecto cares?

Πάλιν πλέκη σὺ τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς·
Τί σοι τάδ' ἐστὶ τἀμὰ δυστυχήματα,
Ὡς ἂν καλέσαις αὐτός; Ἢ σὺ καὶ πονῶν,
Ἤλγεις ἂν ἧττον, συγκάμνοντος τοῦ πέλας;
Ἔπειτ' ἄκουσον, ὡς τὸ πάσχειν οὐκ ἴσον·
Τούτων τὰ μὲν δέδρακα, οὐ πέπονθ' ἐγώ·
Τὸ γὰρ πένεσθαι καὶ πλανᾶσθ' ἑκουσίως
Ποθῶ, τὸ δεσμῶν τυγχάνειν ἐλεύθερος,
Μηδ' ἐνθάδ' εἶναι τὴν ἐμὴν κατοικίαν.
Σοὶ ταῦτα φίλτατ', ἀλλ' ἐμοὶ τἀναντία.
Παῦσαι λέοντι μέτρα κέρκωπος φέρων.
Ταῦτ' οὖν νομίζεις συμφοράς; ὢ συμφοράς!
Τοῖς δ' ἄχθομαι μὲν (καὶ γὰρ οὐκ ἀρνήσομαι,
Ἔχω τι κἀγὼ τοῦ χοὸς καὶ τοῦ ξύλου,
A Καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἡδονῆς, ἄνθρωπος ὤν)·
Ἀλλ' οὖν φέρω τε καὶ στέγω πάσχων τάδε.
Ἐμοῦ τὸ πάσχειν κρεῖσσον ἢ σοῦ τὸ σθένειν.
Ἔπειτα τοῦτο συνδιασκεψώμεθα.
Ἄμφω κακούμεθ'· ἀλλὰ σοὶ μὲν τοῦ τρόπου
Δίκη τὸ πάσχειν· ὁ τρόπος κατήγορος,
Τὸ πικρὸν ἔνδον καὶ σαφὲς κριτήριον.
Ἐμοὶ δέ τις κάθαρσις ἡ μοχθηρία,
Καὶ τῆς τυχούσης αἰθάλης· οὔπω [illegible]
Πεῖράν τιν' εἶναι καὶ πάλην τὸ δυσχερὲς,
Ὡς ἂν κρατήσας καὶ τύχοιμι τοῦ στέφους.
Τί ταῦτα; τίς σοι τῶνδ' ὄνησις τῶν λόγων;
Ἰατρὸν οὐδεὶς εὖ φρονῶν σοφίζεται·
Ἢ λήσεθ' οὕτω τῇ νόσῳ διαφθαρείς.

Rursus artificiose exagitas aliena mala.
Quid ad te meæ calamitates,
Quemadmodum ipse appellas? nunquid tu morbo correptus
Doleres minus, si eodem morbo laboraret proximus?
Præterea audi, quod ipsum pati nequaquam par sit.
Horum alia quidem feci, non passus sum ego.
Nam inops esse et vagari sponte mea
Cupio, et vinculis esse liberum,
Nec in hac vita fixam esse meam habitationem.
Tibi hæc chara sunt, mihi vero contraria.
Noli leonem metiri ex simia.
Hæc ergo arbitraris esse calamitates? o calamitates!
Quibusdam equidem angor (id enim non negabo:
560-561 Habeo quippe aliquid terræ et ligni,
Et noxiæ, quæ inde nata est, voluptatis, homo cum sim);
Verumtamen perfero, et tolero quæ patior.
Cruciatus meus præstat robori tuo.
Quin etiam hoc una simul consideremus:
Ambo affligimur; verum tibi vitiorum
Pœna est, id quod pateris; ipsi mores te accusant,
Acerbumque et accuratum, quod intra te est, tribunal.
Mihi vero ærumna est quædam purgatio
Vel levioris fuliginis: needum dico
Explorationem quamdam esse et luctam, hanc adversitatem,
Ut vincendo assequar coronam.
Quid ista? quænam tibi ex his verbis redit utilitas?
Medico nemo mentis compos illudit;
Vel sic inscius morbo periret.

280 *Πάλιν πλέκη*. Hæc est responsio Gregorii.
282 *Καλέσαις*. Ita Coisl. et Vat. Edit. καλέσσαι.
285 *Τούτων τὰ μέν*. Res adversas ita dividit Gregorius ut quasdam hoc nomine appellandas esse neget, cum voluntariæ sint, ut paupertatem, et ex aliis locis in alia loca oberrationem; in aliis autem, ut corporis doloribus, patientiam adhibeat.
287 *Ποθῶ*. Coisl. πείθω. Mox, sup. lin. τῷ δεσμῶν, pro τὸ δεσμῶν.
290 *Παῦσαι*, etc. Hoc proverbium, inquit Billius, non ineleganter usurpari solet de iis qui propterea quod ipsi in voluptatibus et deliciis summum bonum ponunt, optimos viros, ob præsentis vitæ labores et calamitates, miseros et infelices dicunt.
291 *Ὢ συμφοράς*. Ita Billius emendavit. Edit. ὡς συμφοράς.
295 *Στέγω πάσχων τάδε*. Coisl. σέβω πάσχων τάδε. Al. στέργω, *amplector, acquiesco iis quæ patior*.
299 *Ὁ τρόπος κατήγορος*. *Ipsi mores tui sunt accusatores*.
305 *Τί ταῦτα*. Ita Coisl. Edit. τίς.
306 *Ἰατρόν*. Ita Coisl. Edit. ἰατρῶν.

METRICA VERSIO.

Aliena rursum sævus exagitas mala.
Nostræ quid te miseriæ? sic nam vocas
Quæ dura patior. Tune correptus febri,
Levius doleres, alterum ægrotum videns?
Audi deinde: dispar est ipsum pati.
Horum ipse quædam passus haud sum, sed lubens
Feci. Vagari nam libet, censu libet
Carere: liber vinculis nam sum omnibus,
Nec ulla sedes uspiam hic fixa est mihi.
Tibi chara sunt hæc? at mihi contraria.
Ne tu leonem metiare ex simia.
Calamitates hæc putas? Sortem gravem!
Angor quibusdam rursus (haud negavero,
Mihi quippe limi, cum sim homo, pars est quoque,
B Lignique, et illinc gaudii orti noxii),
Toleranter ista pectore at fero tamen.
Cruciatus iste robori præstat tuo.
Mecum istud etiam tu, velim, consideres.
Vexamur ambo: criminum sed tu tuis
Pœnas: aperte hoc arguunt mores tui,
Sævum tribunal mentis, et clarum admodum.
Ærumna contra nonnihil mea crimina,
Fuliginemque vel levem expurgat meam.
Quin forte luctæ est instar hæc molestia,
Ut, hoste victo, nobilem palmam assequar.
Quid ista? quisnam fructus ex verbis tibi?
Nemo medenti, præditus mente integra,
Illudit: aut sic semet imprudens necat.

Δύω νοσήματ', ἢ καταφρονεῖν Θεοῦ,
Ἢ συμπνιγέντα τοῖς κακοῖς, ἀπ' ἐλπίδος
Ἔχειν τὸ χρηστόν. Ἀλλ' ἐμὸν δέξαι λόγον.
Τούτων πάθοις σὺ μηδέτερον· ἴσον κακὸν
Περιφρόνησις, κἀπόγνωσις ἐλπίδος.
Κριτὴς μέν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ πατὴρ Θεός·
Δέδοικας ὡς κρίνοντα, ὡς χρηστῷ δέ γε
Θάῤῥησον· εἰπὲ τὴν νόσον, σωτηρίαν
Αἴτει, δίδου τε δάκρυον τοῖς τραύμασι.
Δὸς καὶ πένησι, τοῖς καλοῖς σου προστάταις,
Οἳ πλουσίως χαρίζονθ' ὧνπερ χρῄζομεν
Ἡμεῖς, τὸν οἶκτον ἐκ Θεοῦ τάς τ' ἐλπίδας·
Δὸς δ', εἰ δίδως, τῶν σῶν τι· τοῖς ἀλλοτρίοις
Μήτε τράπεζαν μήτε τὸν πτωχὸν σκέπειν.
A Ὁ μὲν γάρ ἐστι πλάσμα τῆς τοῦ Θεοῦ χερὸς,
Ὥστ' οὐκ ἄτιμος· ἡ δὲ καὶ σεβασμία.
Μή μοι τὸ θεῖον ὡς δικαστὴν ἄθλιον
Ὑπόσπα, μὴ καί σοι πλέον χολώσεται.
Κλέπτειν διδάσκεις τὸν κλοπῆς ἀναιρέτην;
Εἰ μέν σε πείθω, κρεῖσσον· εἰ δὲ μηδέπω,
Τὸ γοῦν τυραννεῖν ὀψὲ γοῦν στῆσόν ποτε
(Κόρος δὲ πάντων καὶ καλῶν καὶ χειρόνων)·
Καὶ τοῦτο τῶν σῶν αἰνέσω· τοῖς γὰρ κακοῖς
Μέγιστόν ἐστι καὶ στάσις πονηρίας.
Εἰ μὲν δέχῃ τοῦτ'· εἰ δὲ μὴ, σὲ μὲν τάφου
Μνήσω, τὸ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν πέρας,
Ὃν πᾶσιν ἕξεις ἴσα, κἂν Ἡρακλέους
Στήλας παρέλθῃς, καὶ πύλας τὰς Κασπίας,

Duo hic sunt morbi, aut Deum contemnere,
Aut obrutum malis omnem boni spem
Abjicere. Tu vero meum excipe consilium.
Neutrum tibi contingat. Par malum est
Contemptus Dei et desperatio.
Judex quidem est, verum et pater Deus;
Ut judicantem metuis, ut bono
Confide; expone morbum; salutem
Posce; da lacrymas vulneribus tuis.
Da etiam pauperibus, velut bonis patronis,
Qui affatim largiuntur, queis indigemus
Nos, scilicet Dei commiserationem et bonas spes.
Da porro, si das, ex tuis; nec alienis ex rebus
Mensam exhibeas, aut pauperem tegas.
Pauper enim est figmentum manus Dei,
Ideoque non contemnendus: mensa autem venerabilis est.
Ne tu Numini tanquam malo judici
Corruptelam moliri velis, ne tibi magis irascatur.
Subripere doces eum, qui furtum prohibet?
Si te persuadeam, id quidem melius; sin minus autem,
Saltem tyrannidem exercere tandem aliquando desine
(Satietas enim est rerum omnium tum bonarum, tum malarum);
Et hoc equidem in te laudabo; improbis enim
562-563 Maximum quoddam est desistere de pravitate.
Si hoc admittis (bene est); sin minus, tumulum
Tibi in mentem revocabo, qui omnium malorum est finis;
Quem habebis communem cum omnibus, etiamsi Herculis
Columnas prætergredereris, et ultra portas Caspias,

308 Δύω. Ita Coisl. Edit. δύο.
309 *Ἢ συμπνιγέντα*. Coisl. συμπηγέντα.
321 *Τράπεζαν*. Billius vertit *sacram mensam*, atque in notis censet intelligendum esse sacram Eucharistiam, eo quod postea dicatur σεβασμία. Hic tamen Gregorius non nisi de mensa hospitibus exhibita, quæ quominus *ipsa venerabilis* appelletur, nihil profecto vetat, loqui videtur. Ibid. τὸν πτωχὸν σκέπειν. Coisl. τῷ πτωχῷ σκέπην. Combef. τὴν πτωχῶν σκέπην.
324 *Μή μοι τὸ θεῖον*, etc. Eum, qui post multas opes scelerate partas, aliquid in pios usus erogat, tanquam hinc scelerum impunitatem empturus, huic pulchre comparat qui judicem pecunia corrumpere molitur. Bill.
334 *Ὃν πᾶσιν*. Ita Coisl. Edit. ὧν.

METRICA VERSIO.

Morbus duplex hic, vel Deum contemnere,
Malis vel omnino obrutum cunctas procul
Spes effugare. Monita sed nostra excipe.
Neutrum tibi ex his accidat. Pari in malo
Hæret, Deum qui temnit, et qui spem abjicit.
Est ille judex: est item dulcis pater.
Ut judicantem metuis? at benignitas
Te firmet. Ecquid doleat, expone, ac pete
Supplex salutem; lacryma ob plagas tuas;
Egentibus da, præsides qui sunt tui,
Qui largiuntur affatim, queis est opus,
Nobis bonas spes, criminum veniam a Deo.
Da porro, si das, de tuo: nec vel sacram
Mensam, nec inopes opibus ereptis tege
B Regis supremi fictus est pauper manu,
Ob idque pretii maximi: hæc venerabilis.
Nec tu Tonantem, judicem ut pravum, stude
Surripere, fiat ne tibi hinc infensior.
Surripere num tu, furta qui vetat, doces?
Flexere si te hæc, pulchre habet: sin at minus,
Quandoque saltem rapere, quæso, desine
(Rei saturitas omnis est, bonæ et malæ);
Hoc quoque tuorum laudibus tollam; improbis
Nam magna laus est a malo desistere.
Si flecto, pulchre est: sin minus, busti tui
Te submonebo (finis id cunctis malis),
Quod par habebis omnibus, licet Herculis
Superes columnas, Caspias portas licet,

[illegible]
[illegible],
Τὸ λοξὰ βαίνειν ἐκ πορείας σῆς ἔχων,
Χείρων μαθητὴς τοῦ σοφοῦ διδασκάλου·
Καὶ τῆς ἀπευκτῆς τοῖς πονηροῖς ἡμέρας,
Καθ' ἣν ζόφοι τε καὶ φλόγες, καὶ τάρταροι,
Εἴσπραξις ὄντες τῶν κακῶν τῶν ἐνθάδε,
Τὴν εἰκόνα ζητοῦντες ἐγκεχωσμένην
Ταῖς τοῦ δράκοντος καὶ πολυτρόπου πάγαις,
Γεύοντος ἡμᾶς τῆς κακίστης ἡδονῆς.
Ἐγὼ δ' ὅπως φύγοιμι τὴν μοχθηρίαν
Ζητῶ, τίσι πτεροῖς τε καὶ τίσι βυθοῖς
Γῆς ἢ θαλάσσης, ἢ τίσι σοφίσμασιν,
Εἰς ποῖον ἐλθὼν τέρμα τῆς οἰκουμένης,
Τίνα ζόφον πρόβλημα ἢ νέφος λαβὼν,
Ποίαις τὸ Θεῖον ἐκθεραπεύσας λιταῖς;
Ὡς ταῦτα τρία πανταχοῦ, χρόνος, τόπος,
[illegible]·
Στήσω νόμον τὸν Θεῖον. Οὗτός ἐστι τίς;
[illegible] ἐκ πολέων· τῇ γὰρ φυγῇ
[illegible], ἔπε τοῖς ἀποστόλοις,
Ὅταν διωχθῇ θ' ὁ κρατῶν πάντων Θε[illegible].
Πάσας ἀμείψω μέχρις ἐσχάτου πυρὸς,
Φεύγων πονηρῶν ἀσχέτους ἐπιδρομάς.
Ἐκεῖ μὲν ἕξει καὶ ἄκοντας ἡ δίκη.
Οὐδὲν διοχλήσουσι ταῖς ἄνω μοναῖς,
Οὐδ' ἐκβαλοῦσι τοὺς πένητας, ὥς γε νῦν,
Κἀκεῖθεν· εἶπου καὶ δεήσονται τυχὸν
Οἴκτου βραχείας ῥανίδος εἰς ψύξιν φλογός.
Ὁ πλούσιός σε πειθέτω καὶ Λάζαρος·

Facultates concivium possidens et vicinorum,
Quem alius, ut arbitror, disperdet, iisdem ac tu, moribus præditus,
Oblique gradi ex tuo incessu consecutus,
Pejor discipulus vafri magistri.
(Revocabo etiam) horrendam malis tristemque diem
In qua tenebræ, flammæ, et tartarus,
Vindices malorum, quæcunque hic commisimus,
Imaginem Dei quærentes penitus deletam et obrutam
Draconis subdoli fraudibus,
Qui gustandam nobis præbuit pessimam voluptatem.
Ego vero quo pacto effugere possim hanc nequitiam
Quæro, quibus alis, et quibus profunditatibus
Terræ et maris, aut quibus sophismatibus,
In quam secedens partem orbis terrarum,
Quam caliginem pro tegmine aut nubem assumens,
Quibus Numen exorans precibus?
Hæc tria ubique versantur, tempus, locus,
Peccatique pravi facillima occasio;
Statuam mihi divinam legem. Quænam illa est?
E civitate in civitatem fugite: etenim, in quas fugere possitis, urbes
Quædam supererunt, dixit Christus apostolis,
Quando exigetur dominator omnium Deus.
Omnes obibo usque ad extremum ignem,
Fugiens improborum intolerabiles impetus.
Illic quidem eos tenebit vel invitos ultio divina.
Non jam perturbabunt cœlestes mansiones,
Nec inde pauperes expellent, ut nunc ejiciunt,
His in terris; quin etiam ab ipsis petent forsitan
Commiserationis exiguam guttam ad refrigerationem flammarum.
Dives hoc tibi persuadeat, et Lazarus;

340 *Τοῖς πονηροῖς*. Ita Coisl. Edit. τῆς πονηρᾶς.
345 *Ἐγκεχωσμένην*. Vat. ἐγκεχοσμένην.
356 *Λελείψοντ'*. Ita legendum videtur cum Billio. Editi. λελήψοντ'. Vide Matth. x, 23.
357 *Διωχθῇθ'*. Ita legimus, Billii conjecturam probantes. Coisl. διώκη δ'. Edit. διωθῇ. Tunc expellitur Deus, cum ipsius doctrina, et qui eam colunt aut prædicant, exagitantur.
359 *Ἀσχέτους*. Ita Coisl. Editi mendose ἐσχάτους.
364 *Εἰς ψύξιν*. Ita Vat., quæ lectio multum arridet. Edit. φύξιν.

METRICA VERSIO.

Conciviumque, proxima et bona colligens:
Quod, opinor, alter diruet, ritu tuo
Obliqua figens (sic soles) vestigia,
Vafri magistri discipulus nocentior.
Horrendum et illum rursus objiciam diem,
In quo tenebræ, flammaque est, et tartarus,
Queis vindicatur quidquid hic commisimus,
Et per quæ imago quæritur, plane obruta
Astus per anguis subdoli: per gaudia
Qui nos inescans pessima, in casses trahit.
At ipse quonam crimina effugiam modo,
Quibusque pennis, quærito, et quo gurgite
Terræ marisve, vel quibus sophismatis,
Orbisve quemnam limitem extremum petens,
Qua nube, quave me tegens caligine,
Quibusve precibus cœlitum exorans Patrem?
Ubique terna hæc sunt enim, tempus, locus,
Noxæque promptæ facilis et contagio:
Legi Dei parebo. Quid vero hæc jubet?
Ex urbe in urbem pergite; fugæ siquidem
Quædam supererunt (dixit hoc Christus suis)
Procul exigetur cum poli rector Deus.
Omnes obibo, donec ignis ultimus
Adsit, malorum ne graves subeam impetus.
Illic habebit ultio hos, nolint licet.
Non jam molesti sedibus superis erunt,
Inopes nec illinc, ut modo, expellent foras.
Quin forte ab ipsis guttulam exiguam petent
Ardor levari nonnihil flammæ ut queat.
Hoc dives ille, Lazarus teque hoc docet:

Ὁ μὲν μόνου διδοὺς γε τοῦ τρυφᾷν δίκας,
Ἄλλου κάμνοντος καὶ τροφῇ καὶ τραύμασιν,
(Ὤθει γὰρ οὖν κἀκεῖνος, ὡς σὺ, Λάζαρον)·
Ὁ δ', ὡς φέρων ἅπαντα, καὶ τιμώμενος.
Πέρας λόγου. Δέχου δὲ σὺν τρόμῳ λόγον.
Πολλῶν κακῶν ὄντων τε καὶ καλουμένων,
Εἰδωλολάτρης οὗτος εἴρηται μόνος
(Ὃ τῶν κακῶν μέγιστόν ἐστιν ἐν βίῳ),
Ὃς οὐδὲν οἶδεν, ἢ λογίζεσθαι, πλέον·
Ὡς καὶ τόδ' ἂν τάχιστα τῇ νόσῳ παθὼν
Εἰ καιρὸς ἔλθοι τῷ πάθει καρπὸν φέρων,
Ἢ καὶ Χαμὼς βδέλυγμα τὸν πλοῦτον σέβων.
Ῥίψωμεν οὖν, ῥίψωμεν εἰδώλων τύπους,
A Μόνον Θεὸν σέβοντες, ὃν γινώσκομεν.

ΚΘ'. *Κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων.*

Μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι, γυναῖκες,
Θρύπτουσαι μαλακοὺς αὐχένας ἐκ σκοπέλων,
Μηδὲ Θεοῦ μορφὰς ἐπαλείφετε χρώμασιν αἰσχροῖς,
Ὥστε προσωπεῖον, κοὐχὶ πρόσωπα, φέρειν.
Οὐδὲ γὰρ ἀσκεπέα κεφαλὴν θέμις ἀνδρὶ γυναῖκα
Φαίνειν, ἢ χρυσῷ σφιγγομένων πλοκάμων,
Ἠὲ κόμης ἀδέτοιο κατωμαδὸν ἔνθα καὶ ἔνθα
Σκιρτώσης ἁπαλῶν μαινάδος ἐξ ἀνέμων.
Οὐδὲ λόφον καθύπερθε φέρειν κορύθεσσιν ὁμοῖον,
Τηλεφανῆ σκοπίην ἀνδράσι λαμπομένην,

Ille quidem ob delicatam duntaxat vitam dans pœnas,
Cum Lazarus affligeretur ex inopia cibi et ulceribus
(Propulsabat enim ille Lazarum, ut tu nunc pauperes);
Iste vero, quod æquo animo calamitates tulerit, honore affectus.
Sed finis sit orationi. Tu autem accipe cum tremore extremum hoc verbum.
564-565 Cum multi sint et appellentur improbi,
Idololatra ille dictus est solus
(Quod malum est maximum in hominum vita),
Qui nihil aliud novit, quam pecuniam numerare;
Propterea quod facile, qui hoc morbo laborat,
Si tempus occurrerit cupiditati lucrum afferens,
Vel ipsum Chamos idolum, Plutum adoret.
Projiciamus igitur, projiciamus fictorum numinum simulacra,
Solum Deum venerantes, quem agnoscimus.

XXIX. *Adversus mulieres se nimis ornantes**.

Nolite capita tollere instar turrium, adulteris crinibus, o mulieres,
Lascive inflectentes mollia colla e scopulis,
Nec Dei formas inungite fœdis coloribus;
Sic ut non jam facies, sed larvas gestetis.
Neque enim nudum caput fas viro mulierem
Ostendere, dum aut auro stringuntur crines,
Aut coma soluta humeris hinc inde
Involitat, instar Mænadis, mollibus ventis agitata,
Neque cristam superne ferre licet galeis similem,
Procul conspicuam speculam viris collucentem,

* Alias Bill. 64, pag. 147.

369 *Τιμώμενος*. Ita Coisl. Edit. τιμώμενον.
370 *Πέρας*. Ita Coisl. Edit. πέρα.
373 *Ὅ*. Ita Coisl. Edit. ὦ.
374 *Λογίζεσθαι*. Ita Coisl. Edit. λογίζεται. Billius: *Præter aurum nil scit, aut nil cogitat.*
377 *Χαμὼς βδέλυγμα τὸν πλοῦτον*. Hæret hic Billius et fatetur se ex Gregorii scriptis colligere non potuisse, cur potissimum Gregorius Plutum Chamos vocet. Verum, si minus ex ejus scriptis, saltem ex libro Judicum XI, 24, id colligere possumus, ubi Jephte regi Ammon bellum moventi, et veluti sua repetenti, quæ Amorrhæorum fuerant, eisque Israelitæ, Deo auctore, abstulerant, sic respondet: Οὐχ ἃ κληρονομήσει σε Χαμὼς, ὁ θεός σου, αὐτὰ κληρονομήσεις... *Nonne quæcunque possidendo dederit tibi Chamos, deus tuus, hæc possidebis?* Sic etiam Hebræum. His patet, quemadmodum apud Græcos Plutus opum et possessionum arbiter censebatur, sic apud Moabitas fuisse Chamos, adeoque licuisse Gregorio ad avaros et raptores transferre.
XXIX. 1 *Πυργοῦτε*. Schol. Coisl., ὑψοῦτε πύργου δίκην.
2 *Ἐκ σκοπέλων*. *Quæ ipsæ sint scopuli, et juvenum spectantium certa naufragia.* Comb.
6 *Φαίνειν*. Sup. lin. δεικνύειν.
10 *Σκοπίην*. Ita habent codd. Regii 992, 993 et Coisl. Edit. σκοπήν.

METRICA VERSIO.

Quorum ille pœnas unicum ob luxum dedit,
Premeretur alter cum fame et mole ulcerum
(Pellebat enim Lazarum, ut tu pauperes);
Hic contra honorem, cuncta quod ferret, tulit.
Hoc tremulus audi, quod loco dicam ultimo.
Multi licet sint, et vocentur, improbi,
Idololatra dictus est solus tamen
(Quo nullum in ævo gravius est usquam scelus),
Qui præter aurum nil scit, aut nil cogitat:
Facturus ut qui hoc facile sit, morbum ob suum,
Si tempus astet quidpiam lucri afferens,
Vel exsecrandum quod Chamos Plutum colat.
Pellamus ergo fœda simulacra, et Deum
B Solum colamus, nosse quem nobis datum.

XXIX. ADVERSUS MULIERES SE NIMIS ORNANTES.
(*Fed. Morello interprete.*)

Crinibus ascitis capiti fastigia vestro
Ne addite, conspicua ut mollia colla sient
Neve Dei formas pictura inducite fœda,
Ut jam non facies, larva sed ora notet;
Femineum caput illicitum est nudare, virorum
In cœtu, seu auro cæsarie implicita:
Sive comæ huc illuc agitatæ, et pone vagantes,
Perque leves auras Mænadis instar eant.
Femina nec cristam galeæ instar vertice gestet,
Nempe viris læte ut splendeat hæc specula.

Ἠὲ λίνου μαλακοῖο διαυγάζουσαν ἔθειραν
  Κρυπτὴν, ἀμφαδίην, τήνδε μετωπιδίην,
Ξανθὸν ἀπαστράπτουσαν, ὅση κρήδεμνον ἄλυξεν,
  Ὡς δοκέειν παλάμης ἔργα πονησαμένης·
Εὖτε τὸν οὐχ ὁρόωντα διδάσκαλον, ἄπνοον εἰκὼ
  Μορφῆς στησαμένη, κάλλος ἐκεῖθε γράφεις.
Κάλλος δ' εἰ μὲν ἔδωκε φύσις, μὴ κρύπτετ' ἀλοιφῇ,
  Ἀλλ' οἴοις καθαρὸν ἀνδράσιν ὑμετέροις
Σώζετε, κἀλλοτρίῳ μηδ' ὄμματα λίχνα φέρουσαι·
  Ὄμμασι γὰρ κραδίη ἕσπεται οὐχ ὁσίοις·
Εἰ δ' οὐ γεινομένῃσι συνέσπετο, δεύτερον αἶσχος
  Φεύγετε, ἐκ χειρῶν κάλλος ἐφελκόμεναι·
Κάλλος, ὃ γαῖα φέρει, καὶ ὤνιόν ἐστι γυναιξὶ
A Πανδήμοις, ὀβολῶν περνομέναις ὀλίγ[illegible]
Κάλλος, ὃ ῥυπτόμενον χαμάδις ῥέει· οὐδὲ γέλωτι
  Ἵσταστ', ἐπὴν λύσῃ χάρμα παρειὰν ὅλην,
Καὶ δακρύων ὀχετοῖσιν ἐλέγχεται, ἰκμαλ[illegible]
  Δείματι, καὶ ψεκάδος λύεται [illegible]
Ἡ δὲ πάρος στίλβουσα, καὶ ἡ χαρί[illegible]
  Χάρμα μέγ' ἐξαπίνης διχρ[illegible]
Περκνὴ, μαρμαρόεσσα. Μελά[illegible]
  Πῶς δύνασαι κατέχειν κάλλος ἐλ[illegible]
Ταῦτ' οὐ κινυμένοισιν ἀγάλμασι· [illegible]
  Μορφὴ, καὶ πολλοῖς λυομένη πάθεσι.
Τοῦτο Θεοῦ δέμας ἐστὶ, χερὸς τόδε· τοῦτο παλαιὸν,
  Τοῦτο νέον. Λειμὼν ἄνθεα δισσὰ φέρων,

Aut molli pellucidam lino cæsariem,
  Occultam, simul et perspicuam, frontem supra revinctam,
Flavum quiddam coruscantem, qua parte velo non obtegitur,
  Ut videantur opera manu elaborata;
Quippe quæ cæcum magistrum, exanime simulacrum
  Formæ tibi proponens, illinc pulchritudinem quasi penicillo ducis.
Pulchritudinem autem, si quidem dedit natura, nolite occultare pigmentis,
  Sed solis puram maritis vestris
Servate, nec aliis quibusquam procaces oculos injicite:
  Oculos enim cor nefarios sequitur:
Sin autem vobis negavit natura formæ elegantiam, secundam deformitatem
  Fugite, pulchritudinem manibus comparatam;
Pulchritudinem, quam terra producit, quæ venditur a mulieribus
  Trivialibus, quam obolis vendunt paucis.
566-567 Pulchritudinem, quæ abstersa in terram fluit: quæ ad risum
  Consistere non potest, si solverit lætitia effusior genas,
Et lacrymarum rivulis proditur, et udo sudore
  Metu excusso, et guttis solvitur exiguis.
Quæ vero antea splendida erat, gratoque quodam prædita nitore gena
  Risum magnum movet, subito bicolora apparens,
Subatra, candida. O nigricolor, minioque fucata,
  Quomodo potes retinere pulchritudinem, quæ tam facile proditur et deletur!
Hæc immobilibus statuis linquenda: tibi vero
  Forma quæsita pigmentis non convenit, quæ multis solvitur casibus.
Hoc divinæ fabricæ corpus, illud manufactum: illud antiquum,
  Hoc novum. Pratum dicas duplices flores ferens,

12 *Μετωπιδίην*. Sup. lin. ἄλλην δὲ κατὰ τῆς ὀ[illegible]εως.

13 *Κρήδεμνον*. Coisl. int. τὸ σουδάριον.

15 *Ἄπνοον*. Male edit. ἄπλοον.

16 *Γράφεις*. Coisl. et duo Regii γράφῃς. In uno cod. Colb. legitur οὔτε, pro εὖτε, στησαμένην pro στησαμένη, et γράφειν pro γράφεις, quæ lectio planum efficit sensum: *Neque cæcum magistrum, inane simulacrum formæ tibi proponens, hinc pulchritudinem quasi penicillo ducas.*

17 *Μὴ κρύπτετ'*. Sic Chig. et Coisl. Edit. μὴ κρύπτε.

19 *Κἀλλοτρίῳ μηδ' ὄμματα*. Sic Chig. et Reg. 993. Edit. μηδ' ἀλλοτρίῳ.

20 *Οὐχ ὁσίοις*. Ita Chig., Reg. 990. Sup. lin. τοῖς ἀδίκοις. Edit. οὐχ ὁσίως.

22 *Ἐφελκόμεναι*. Schol. 991 χ[illegible].

24 *Περνομέναις*. Int. πιπρασκο[illegible].

25 *Ῥυπτόμενον*. Ms. ῥιπτόμενον, et sup. lin. πλυνόμενον.

27 *Ὀχετοῖσιν*. Int. ῥεύμασι πλατύνεται. Mox, ὑδροποιῷ φόβῳ.

31 *Μαρμαρόεσσα*. Sup. lin. 991, λευκή. Mox schol. ὦ μελάγχροε.

32 *Ἐλεγχόμενον*. Chig. sup. lin., ὀνειδιζόμενον.

33 *Οὐ κινυμένοισι*. Int., ἀκινήτοις. *Hæc linquenda mortuis statuis, tibi vero non conveniunt quæ non es immobilis, sed forma multis modis dissolubilis.* Ibid. Σοὶ δ' ἀφορητή. Ita exigit sensus. Coisl. et Combef. σοὶ δ' οὐ φορητή, cui repugnat metrum. Edit. σοὶ δὲ φορητή. Reg. 991, sup. lin. περιφορητή. — Metricam versionem hic capiat qui potuerit. Duo sequentes versus adeo contra sensum peccabant, ut mutationem expostularent, quam Italicis distinctam inferius reperies. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

Ac vel lucentem lino redimire capillum,
  Occultum aut clarum summa per ora nefas:
Flavum fulgentem, simul ac velamen abegit,
  Ut palmæ constet munus id artificis:
Cum cæcum doctorem, atque exanimum simulacrum
  Formæ constituens, hinc decus assequitur.
Si formam natura dedit, ne inducite fuco,
  Sed facite ut solis pura sit illa viris:
Neve oculos avidos alium jaculamini in ullum:
  Nam cor non caste lumina subsequitur.
Si minus est vobis formæ concessa venustas,
  Nec deforme decus conciliate manu:
Quod tellus profert decus, et venale lupis est
B Et scortis, nummis exiguisque emitur.
Hic decor abstersus per humum fluit, atque manere
  In risu nescit, quando soluta gena est.
Eluitur, quoties lacrymarum funditur imber;
  Hunc madidusque metus, stillaque parva abigit.
Inde prius fulget gena quæ gratissima visu,
  Discolor apparet, res bene ridicula,
Fusca et marmorea. O minii male tincta colore,
  Qui retinere potes quod decus arguitur?
Hæc non sponte sua signis salientibus adsunt:
  Extera forma modis solvitur innumeris.
Numinis hæc opus, illa manus; vetus illa figura,
  Hæc nova; ceu pratum fert varias violas,

Τερπνῶν τε στυγερῶν τε ἀμοιβαδὶς, ἠέ τις ἐσθὴς
Ἀμφίχροος ζώναις πλείοσιν ἑλκομένη.
Τοὔνεκεν ἢ φεύγειν γραπτὸν δέμας, ἠὲ φυλάσσειν,
Μηδ' ἐπιλωβητὸν εἴδεος ἄλκαρ ἔχειν.
Ἱστὸν Πηνελόπης, τὸν νὺξ λύεν, ἦμαρ ὕφαινεν·
Ἔνδοθι τὴν Ἑκάβην, ἔκτοθι τὴν Ἑλένην.
Εἰ μὲν δὴ μῆχός τι λαθεῖν πόσιν, οὐ μὲν ἀνεκτὸν,
Εἶδος ἀποκρύπτειν θειότερον βροτέῳ,
Μή σε Θεός τοίοισιν ἀμείψηται χαλεπήνας·
Τίς, πόθεν ὁ πλάστης; ἔῤῥε μοι, ἀλλοτρίη.
Οὔ σ' ἔγραψα, κύων, ἀλλ' ἔπλασα εἰκόν' ἐμοῖο·
Πῶς εἴδωλον ἔχω εἴδεος ἀντὶ φίλου;
Ἀλλ' ἔμπης νούσῳ τι παρήσομεν. Εἰ δ', ἀρίδηλον
Ἐστὶ πίναξ γραφέων εἶδος ἐπ' εἶδος ἔχων,
Στήλην αἴσχεος ἴσθι βροτοῖς περιφαντὸν ἐγείρειν
Μορφὴν, ἣν σὺ γράφεις ἔμπνοον ἀλκὶ νόου.
Κῆπος Ἀδώνιδος ἥδε τεὴ χάρις ὠλεσίκαρπος,
Πουλύποδος χροιὴ, γράμματ' ἐπὶ ψαμάθων.
Πῶς δὲ σύγ' εἶδος ἔχουσα κολοίϊον (εἴ γε κολοιὸν
Εὔπτερον ἀλλοτρίοις ἄνθεσι μῦθος ἔχων,
Αὖθις γυμνὸν ἔθηκε γελοίϊον), οὐκ ἀλεγίζεις
Αἴσχεος ὑστατίου, κάλλεος ὀλλυμένου.
Ἔλπῃ δ' ἀστυφέλικτον ἔχειν γάνος; οὐ μετὰ δηρὸν
Ὄψεαι ἀλλοτρίου κάλλεος ὅσσον ἄχος.

Jucundos et ingratos vicissim : aut quamdam vestem
Bicolorem pluribus zonis tractam.
Quapropter aut fuge fucatum corpus, aut conserva,
Nec turpe formæ adjumentum adsciscas.
Telam Penelopes, quam nox solvebat, dies texebat;
(Id quidem agis) interne Hecubam, externe Helenam refers.
Etiam aliquo modo latere maritum posses, haud tamen ferendum
Te formam occultare divinam mortali,
Ne te Deus his verbis alloquatur indignatus :
« Ecquis, undenam est tuus fictor? Hinc abi, mulier aliena.
Non te depinxi, o impudentissima, sed finxi imaginem mei.
Quomodo igitur idolum habeo pro chara imagine? »
Attamen huic morbo non nihil indulgeamus. Sin autem, manifesta
Velut tabula pictorum, formam formæ superjectam habens,
Statuam turpitudinis noveris te conspicuam mortalibus excitare,
Formam quam tu pingis vivam, viribus ingenii.
Adonidis hortus est tua venustas cito marcescens,
Polypi color, litteræ in arena conscriptæ.
Quomodo tu, quæ graculi formam habes (quandoquidem graculum
Alienis ornatum plumis ostendens fabula,
Rursus his nudatum protulit ridiculum), quomodo, inquam, non curas
Summum dedecus, cum perierit tua pulchritudo?
568-569 An vero spes est constantem hanc tibi futuram venustatem? brevi certe
Perspicies ex adulterina pulchritudine quantus sit dolor.

37 *Ἀμοιβαδίς*. Sup. lin. ἐκδιάδοχος. Mox, ἐσθὴς, ἱμάτιον δίχροον.

40 *Ἄλκαρ*. Schol. βοήθημα.

41 *Ἱστὸν Πηνελόπης*. *Penelopes telam retexere*, est inanem operam sumere, et rursus destruere quod effeceris : proverbium natum ex Homero qui *Odyss.* II, 94, fingit Penelopem Ulyssis uxorem procos eam urgentes hac conditione delusisse, ut tum se promitteret nupturam, ubi telam, quam habebat in manibus absolvisset. Quam conditionem, postea quam illi accepissent, mulier astuta, quod interdiu texuisset, id noctu retexere cœpit :

Ἔνθα καὶ ἠματίη μὲν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱστὸν,
Νύκτα δ' ἀλλύεσκεν, ἐπὴν δαΐδας παράθειτο.

Hoc proverbium usurpat Plato in *Phædone*, et Tull. *Acad. quæst.* lib. II.

42 *Ἑκάβην*. Int. σώφρονα. Mox, Ἑλένην. Int. πόρνην.

46 *Ἔῤῥε*. Sup. lin., φθείρου.

47 *Κύων*. Sup. lin., ὦ ἀναιδέστατα.

49 *Ἀρίδηλον*. Ita Coisl. et Chig. Edit. ἀρίδηλα. Mallem ἀρίδηλος.

51 *Ἐγείρειν*. Chig. ἐγείρεις.

52 *Ἀλκὶ νόου*. Sic legendum : sensus postulat; et certe schol. non legit Ἀλκινόου, ut in editis, quippe qui supra Ἀλκινόου scripsit ταῖς ἰδίαις χερσὶ, *propriis manibus*.

53 *Κῆπος Ἀδώνιδος*. Edit. male κῆτος. Ad marg. 991 scribitur : Ἐπὶ τῶν ἀώρων, καὶ ὀλιγοχρονίων, καὶ μὴ ἐῤῥιζομένων. Nimirum proverbium est de rebus leviculis, parum frugiferis, brevemque habentibus voluptatem, radices non habentibus. Vide Erasm. Ibid. *Ὠλεσίκαρπος*. Sup. lin. Coisl., καρποὺς ἀποβάλλουσα, ἀπολλυμένη.

54 *Πουλύποδος χροιή*. *Polypi color*, et *litteræ in arena descriptæ*, proverbia sunt de rebus fluxis. Hæc aptissime transfert ad fucatam mulieris pulchritudinem.

55 *Κολοιόν*. Quod de graculo Æsopus in fabulis, hoc de cornicula scribit Horatius, epist. 3, lib. I.

METRICA VERSIO.

Jucundas mistas inamœnis : vestis et instar,
Cui variæ zonæ sunt, variusque color.
Idcirco pictum corpus fugito, atque caveto :
Sperne hoc probrosum subsidium decoris;
Telam Penelopes luce orsam, nocte retextam :
Nempe Hecuba est intus, sed foris est Helena.
Quod si ulla est ratio ut lateas virum, at hoc pote non est
Mortali divinam occulere effigiem;
Ne Deus infensus te dictis increpet istis :
« Quisnam, unde hic fictor? vade, aliena mihi?
Te haud pinxi, canis; est a me mea condita imago :
Cur pro forma illa das simulacra mihi? »
Attamen huic morbo veniam damus. At manifesta est,
Picta tabella alium mox aliumque notans.
Claram ignominiæ forma stabilire columnam
Crede tua, vivam quam facis ingenio.
Hortus Adonidis ista venustas, fructibus obstans,
Polypus omnicolor, littera et in sabulo.
Fabula nota, avis ut furtivo munere gaudens
Pennarum, risum concitet alitibus,
Mox ubi nudatur specie illa. Cur tibi gratum est
Dedecus extremum, pestiferumque decus?
An sperare queas peritura hæc gaudia nunquam?
Quam grave sit cernes mox decus haud proprium.

A
Πυνθάνομ' ὥς τι φέριστον ἔχει πλάσις, ἤν ποτε γῆρας
Ῥικνώσῃ μορφὴν, τὴν πάρος ἀνθοφόρον·
Τῆμος ὅτ' ἄγραφός ἐστι μελῶν πλάσις, ὡς πυρίκαυστον
Λείπεσθαι σαρκῶν λείψανον ἐκ κονίης·
Ὀψὲ μετακλαίειν δὲ μελῶν δόλον, εὖτε πίθηκον
Ῥυτίσιν ἐν πυκιναῖς ὦσε τὸ λειπόμενον.
Τοίη ψευδομένων μελέων χάρις. Ἀλλὰ, [illegible],
Νῦν στῆσον μορφῆς ἔκτυπον, ὡς τὸ πάρος.
Ἀτρεκὲς οὐ μὲν ἔγωγε ὀΐομαι· ἀλλὰ πολὺ πρὶν
Μηδένα μηδ' ἀνδρῶν εὔξεαι ὄμματ' ἔχειν,
Οἵ σε πάρος κλήιζον, ἐπ' ὄμματα δ' εἶχον ἕτοιμα
Τῇ καὶ τῇ σοβαροῖς ἴθμασι κινυμένην.
Καὶ τὸ, γέλως, ἀνδρῶν λήθειν γένος ἰσχανόωσα,
Μύστας σῆς μορφῆς ἄνδρας ἐπεσπάσαο.
Ἄνδρες γὰρ τρίψαντο τὰ φάρμακα, οἷς σὺ γέγηθας,
Ληϊσταὶ μεγάρων, τέκτονες ἧς μανίης.
Ταῦτ' οὐ σωφροσύνης τὰ σοφίσματα, μαχλοσύνης δέ.
Πᾶν γὰρ ὃ τεχνάζῃ ἄρσεσι, μαχλοσύνη.
Φασὶ ταὼ μεγάλαυχον, ἐπὴν περίκυκλον ἐγείρῃ
Αὐχένα κυρτώσας χρύσεον, ἀστερόε[illegible],
Κλάζειν θηλυτέραις φιλοτήσιος. Εἰ δὲ σὺ [illegible]
Οὐ σφριγόωσι γράφεις ὄμμασι, θαῦμα [illegible].
Ε[illegible] πόσιός σου ἔχεις πόθον, ὡς [illegible],
Τ[illegible] τοῦ, ὅτ' ἐρῶν σ' ἤγαγε πρὸς θαλάμους
Κουριδίην θαλέθουσαν, ἔχεις χάριν· εἰ δὲ σύ γ' ἄλλων
Ὄμμασιν ἁνδανέεις, τοῦτο πόσις στυ[illegible].
Κεύθειν λώϊόν ἐστι βελῶν χάριν οἷσι δόμοισιν,
Ἢ ψευδομένην οὐχ ὁσίως προφέρειν.

Si vera audio, hoc commodi habet fucus, postquam senectus
Rugis contraxerit formam prius florentem :
Tunc cum jam membris pigmenta non adhibentur, velut igni adustas
Relinqui carnis reliquias e cinere ;
Tum sero deplorat membrorum fraudem, cum simiam
Rugis densissimis propulerit id quod superest.
Talis commentitia membrorum venustas. At nunc, o præstantissima,
Statue formæ simulacrum, ut antea.
Sincerum haud equidem ego putem : ac certe priusquam faciem admoveas
Neminem ex iis viris optabis oculos habere,
Qui te antea laudibus efferebant, et oculos habebant in te defixos
Huc et illuc superbis gressibus procedentem.
Et hoc ridiculum est, te hominum genus latere velle,
Quæ mystas tuæ formæ viros adscivisti.
Viri enim contriverunt hæc pharmaca, quibus delectaris,
Magnarum prædones domorum, artifices suæ insaniæ.
Hæc pudicitiæ artificia non sunt, sed lasciviæ.
Quidquid enim struis in gratiam virorum, libidinem promit.
Ferunt pavonem superbum, cum circulum efficit,
Aureum intorquens collum, pennis gemmantibus
Clangore suo feminas ad venerem invitare. Si autem tu formam
Non pingis, ut lascivis placeas oculis, hoc admiror.
Si enim mariti desiderio flagras, ut tui ille
Jam inde ex quo te sibi matrimonio sociavit
Puellam florentem, id gratum. Si autem aliorum
Oculis placere studes, hoc maritus odit.
Occultare melius est membrorum elegantiam in suis ædibus,
Quam commentitiam nefario proferre.

60 *Κάλλεος*. Chig. et Coisl. κύδεος.
65 *Μελῶν δόλον*. Χάριν, *elegantiam*. Ibid. *Πίθηκον*. *Simiam propulerit*, id est, *ementitam pulchritudinem*.
68 *Στῆσον*. Ἔγειρε, *ironice*.
69 *Ἀλλὰ πολὺ πρίν*. *Prius crederem te optare ut nemo ex iis viris oculos habeat.*
73 *Λήθειν*. Chig. λήθην.
76 *Τέκτονες ἧς μανίης*. *Ipsi enim sibi laqueos quibus capiantur parant, dum pigmenta conficiunt, quibus elegantiores reddantur mulieres.*
78 *Τεχνάζῃ*. Ita duo Regg., Coisl. et Chig. Edit. τεχνάζοι.
79 *Ταώ*. Chig. et Coisl. ταών.
80 *Ἀστερόεις*. *Stellis micans.*
84 *Ὅτ' ἐρῶν σ' ἤγαγε*. Reg. 991, Coisl., Chig. ἐξέτι τοῦ ὅτε σε ἠγάγετ'. *In thalamum admisit.*
87 *Βελῶν*. Uterque interpres legit μελῶν. Cf vers. 65. Edit.

METRICA VERSIO.

Audio quid prosit medicamen, quando senectus
Contraxit faciem floribus ante parem :
Cum non inficiunt vultus pigmenta, supersunt
Corporis ambustæ relliquiæ e cinere.
Deflere at serum est fraudem medicaminis hujus,
Cum densis rugis simia conficitur.
Talis mendacis decoris stat gratia. Quare
Siste oris speculum quale prius fuerat.
Haud ego crediderim verum : sed vota tua essent
Cunctis nulla viris lumina in ore fore ;
His qui te quondam celebrabant, teque ferebant
Ante oculos incessu atque gradu tumido.
At quod ridiculum est, generi hoc celare virorum

B
Contendens, mystas hos trahis ad faciem.
Pharmaca namque viri triverunt quæ tibi cordi,
Prædones domuum, nequitiæque fabri.
Hoc lenocinii est commentum, haud sobrietatis:
Namque est flagitium quod struis arte viris.
Pavonem memorant præ fastu cum explicat alas
Gemmantes, collum et stellifer aureolum,
Clangore ad se accire suo Venerem. Ipsa colorem
Si non ob molles, miror, amas oculos.
Estne viri desiderium tibi mutuum et ardens,
Ex quo te a prima virgine duxit amans ?
In thalamum genialem habuisti gratiam : at idem
Vir te odit, si aliis luminibus placeas.
Occultare domi est satius quæ in corpore dotes,
Quam non rite foras prodere fictitias.

Τῇ μὲν γὰρ πόσις ἐστὶν ἐπάρκιος· ἡ δ' ἐπὶ πολλοῖς
  Ἵσταται, ὥς τε λίνον ἱπταμένων ἀγέλῃ.
Τέρπῃ τερπομένῳ, καὶ ἀμείβεαι ὄψιν ὀπωπῇ,
  Αὐτὰρ ἔπειτα γέλως, καὶ λόγος ἀντίθετος,
Κλεπτόμενοι τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ θάρσος ἔχοντες.
  Μηκέτι μοι τὰ πρόσω φθέγγεο, γλῶσσα λάλε.
Ἀλλὰ τόδ' ἀτρεκέως μυθήσομαι, οὐδὲν ἄκεντρον
  Τῶν ὅσα θηλυτέραις παίζεται ἀμφὶ νέοις.
Πάντα γὰρ ἀλλήλοισιν ἅμ' ἕσπεται, ὥστε σίδηρος,
  Ὃν μάγνης ἐρύει, ἄλλον ὑπ' ἄλλον ἄγων.
Ὡς ὄφελον ψιμύθοις καὶ φύκεσιν, ἀντὶ γυναικῶν,
  Στίλβειν, καὶ λιπαρῶς, ἀνέρες ἀφραδέες,
Οἳ τόσον αἶσχος ἔχοντες ἐν ὀφθαλμοῖσι σύνοικον,
  Τέρπονται κακίῃ, ἀχλὺν ἐφεσσάμενοι·
A Ἄλλας μὲν βάλλουσιν ἐπεσβολίῃσι φαεινάς,
  Αὐτοὶ δ' ἐν σφετέροις αἴσχεσίν εἰσι σύες·
Ἢ τάχα καὶ συφεοῖσιν ἐνὶ σκοτίοισι πέσοιεν,
  Εἰρχθέντες Κίρκης χρίσμασι θηροτόκοις,
Οἳ μήτ' ἐχθαίρουσι, καὶ ὡς πυρὶ κάγκανον ὕλην
  Βάλλουσ', ἣν ἐρύειν λώϊον ἠὲ φέρειν.
Ἄλλον γάρ τ' ἄλλος τις ἀνὴρ κόσμοισι γυναικῶν
  Νικῶσ', ἀφραδίῃ πλεῖον ἔχειν ἐθέλων.
Πολλάκι καὶ κτεάνων ἐπιδευέες, ὥς κεν ἐγείρειν
  Ὕβριν ἑῶν ἀλόχων, πλεῖον ἔχουσι πόνον.
Ἐχθρῷ δ' οὔ ποτ' ὄρεξας ἑὸν ξίφος, οὐδὲ χαράδρῃ
  Σοῖσιν ἐπ' ἀστάχυσιν ὤπασας εὐοδίην.
Πανδώρην ἐνέπουσι, πυρὸς μαλεροῖο κλαπέντος,
  Ποινὴν ἡμερίοις ἄντιτον ἐλθέμεναι,

Nativa tua pulchritudo marito sufficit : commentitia vero pluribus
  Prostat, ut rete volatilium gregi.
Delectabit te ille quem delectas, et reddes aspectum aspectui ;
  Deinde risus et mutuum colloquium,
Furtivum id primo, postea accedit audacia.
  Ne mihi jam, quæ deinceps sequuntur, loquaris, lingua garrula :
Sed hoc vere dicam, nihil sine aculeo
  Ex omnibus quæ mulieres joco dicunt aut faciunt cum juvenibus.
570-571 Omnia enim inter se cohærent, ut ferrum
  Quod magnes trahit, permulta deinceps rapit.
Atque utinam cerussa et fuco, loco mulierum,
  Reniderent, et quidem abunde, viri stolidi,
Qui tantam turpitudinem habentes ob oculos contubernalem,
  Vitio delectantur, caligine circumfusi ;
Alias quidem insectantur dicteriis sapientia illustres,
  Ipsi vero in propriis obscenitatibus sunt porci :
Aut forsan et in tenebrosas haras deciderent,
  Inclusi Circes unctionibus feriparis,
Qui non oderunt hujusmodi fucos, imo igni quasi aridam materiam
  Injiciunt, quam extrahere satius esset quam inferre.
Alium enim alius vir ornatu mulierum
  Vincere, et insipientia primas habere gestit.
Sæpe etiam facultatibus egentes, ut excitent
  Fastum uxorum suarum, maximos suscipiunt labores.
Inimico nunquam suum porrexisti gladium, neque torrenti
  Tuas in segetes facilem aperuisti viam.
Pandoram ferunt, igne a consumente furtim sublato,
  Pœnam mortalibus ultricem advenisse

89 *Ἐπάρκιος*. Sic habent edit. Reg. 991, ἐπάρκεος. Mox, ἡ δ' ἐπί. Ita pariter idem Reg. 991, 992 et Coisl. Edit. εἰ δ'.

91 *Τέρπῃ τερπομένῳ*. Int. Coisl. τέρπῃ καὶ ἀντιτέρπεις, *delectaris et delectas*.

95 *Οὐδὲν ἄκεντρον*. *Nihil quod non pungat, quod non vulneret*.

98 *Ὅν*. Ita duo Regg. et Coisl. Edit. οὗ. Mox, ἄγων. Sic Reg. 990, Coisl. et Chig. Edit. ἄγος. *Aliud super aliud scelus*.

103 *Φαεινάς*. Int. Coisl. βάλλουσι μὲν λοιδορίαις σώφρονας γυναῖκας. *Injuriis lacessunt sapientes mulieres*.

106 *Κίρκης χρίσμασι θηροτόκοις*. Circe veneficiis suis Ulyssis socios in sues mutavit. Sic lascivæ mulierculæ fuco ac pigmentis suis ita maritos dementant, ut pene hominum exuisse naturam, et belluinam induisse videantur.

110 *Νικῶσ'*. Int. Coisl. ὑπερβάλλει.

115 *Πανδώρην*. Pandora puellæ nomen est apud Hesiodum, sic dicta, quod dii omnes donum aliquod in eam contulissent. Hanc, ob cœlestem ignem a Prometheo surreptum, e cœlo in terram demissam fuisse fingit poeta, ut homines philtris suis ac fucis in exitium impelleret. Hæc enim sunt de ea Jovis verba :

  Σοὶ δέ τοι ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν, ᾧ κεν ἅπαντες
  Τέρπωνται κατὰ θυμὸν ἑὸν μόρον ἀμφαγαπῶντες.

METRICA VERSIO.

Forma tua et nativa virum juvat; at si eadem ambit
  Multos, rete gregi tenditur ut volucrum.
Ille placet tibi cui ipsa places, cernisque tuentem,
  Obtutum risus, sermoque persequitur.
Hoc furtim primum, mox hinc fiducia surgit :
  Ne ulterius pergas, garrula lingua, cave.
Hoc tamen effabor vere, quod non jocus ullus
  Femineo in cœtu est, qui stimulo careat.
Cuncta etenim sibi inhærescunt, velut ordine ferrum,
  Quod traxit magnes, ferrea quæque rapit.
Quam vellem cerussa homines, fucoque niterent,
  Qui sic desipiunt, et muliebre secus !
Nempe oculis tantum cum dedecus obversetur,
  Induti vitiorum exsiliunt nebula ;
B Nec cessant cultas dictis incessere acerbis :
  At porci remanent dedecore in proprio ;
Deciderint in haras tales duntaxat opacas,
  Vincti Circæis, unguinibusque feris.
Non etenim odere hæc, alimenta sed arida in ignes
  Conjiciunt, quæ esset subtrahere his melius.
Hic illum ornatu uxoris vult vincere semper,
  Nec quisquam cuiquam cedere stultitia :
Sæpeque cum indigeant opibus, quo attollere possint
  Uxorum fastum, majus opusque movent.
Atqui hosti gladium non das, torrentis et undis
  In segetes proprias haud iter ipse facis.
Post ignem æthereo subductum culmine, fertur
  Pandoram venisse huc grave supplicium,

Ἀντὶ πυρὸς πῦρ ἄλλο, καλοῦ κακὸν, ὥς κε φλέγησι A
Καὶ πλέον, ἀσκῆσαι κάλλεσι δαιδαλέοις
Δαίμονας, ἄλλο τι δ' ἄλλον ἐπίκλοπον εἰς ἓν ἄγοντας.
Συμφερτὴν ἀπάτην ἀνδράσιν ἐμπελάσαι,
Δειπνολόχην, δολόεσσαν, ἀναιδέα, μειλιχόμυθον,
Τερπωλὴν ὀλοὴν, δαλὸν ἀειφλεγέα.
Οὐ μὲν δὴ μύθοις ἐπιπείθομαι· εἰ δὲ κελεύεις,
Μὴ σύ γε Πανδώρη γίνεο δαιδαλέη.
Πανδώρης γένος εἰσὶν ἀναιδέες· ἀλλὰ σὺ Χριστοῦ
Εἰκὼν, σωφροσύνη λάμπεο καὶ πραπίσιν.
Ἄλλος δ' οὐκέτι μῦθος, ἐμῶν δ' ἐπέων ἐπάκουσον,
Οὓς σοι θειοτάτων φθέγξομαι ἐκ λογίων.
Οὐκ ἀΐεις καὶ πρόσθε τεὸν πατέρ' ὡς ἀπάτησεν
Ἀνδροφόνοιο φυτοῦ εὔχροος ἀγλαΐη
Ἤπαφεν, εὐθαλέος τε ἄφαρ βάλεν ἐκ παραδείσου,
Δυσμενέος τε δόλος, παρφασίη τ' ἀλόχου.
Οὗτός σοι νόμος ἐστὶ πατρώϊος ἐξέτι κείνου,
Μή ποτ' ἐπ' εὐχροίῃ θάρσος ἔχειν, θύγατερ.
Πᾶν μὲν κάλλος ἐμοὶ, βαιὴ χάρις, εἶαρ ἔνεικε,
Καὶ χειμὼν κρυερὸς ὤλεσεν ἐξαπίνης.
Ἡ νοῦσός μιν ἔκαμψεν ἀώριον, ἢ χρόνος αἰνὸς
Ὤλεσε, τηκεδανῶν κύκλα φέρων ἐτέων.
Τοῦτο δὲ καὶ πλέον ἐστὶ γελοῖον· οἶδεν ἄκοσμον
Εἶδος ἔχουσα γυνὴ, καὶ πατέει Δανάην,
Αἴσχεϊ κυδιόωσα. Τὸ δ' αἴσχιον (ὡς ἐνέπουσιν
Ἴδριες, οὐ γὰρ ἐγὼ, τῆσδε κακοῤῥαφίης),
Ξυνὴν νοῦσον ἔχουσι, καὶ ἀλλήλας ἐθέλουσι
Κεύθειν. Τίπτε νόσου τῆσδε χερειότερον;

Pro igne, ignem alium, scilicet pro bono malum, et quo inflammaret
Magis, eam instruxisse omni pulchritudinis genere
Deos, suas certatim illecebras in unum conferentes:
Tum vero confertam hominibus fraudem invexisse,
Epulis insidiantem, versutam, impudentem, dulciloquam,
Oblectamentum perniciosum, facem semper ardentem.
Haud quidem fabulis crediderim: verumtamen, si volueris,
Ne tu fias Pandora versipellis.
Pandoræ filiæ sunt omnes procaces mulierculæ; sed tu Christi
Imago, sapientia splendeas et prudentia.
Verum jam omissis fabulis, verba mea audi,
Quæ tibi divinis depromam ex oraculis.
Non audisti quomodo olim tuum parentem in fraudem impulerit
Homicidæ arboris color nitidus?
Decepit hunc, et e virenti subito extrusit paradiso
Fraus inimici, et consilium uxoris.
572-573 Hæc tibi lex est paterna ex illo tempore,
Ne unquam pulchritudini confidas, o filia.
Omnem quidem pulchritudinem mihi, gratum sed breve ver affert,
Et hiems aspera exstinguit confestim:
Aut eam morbus frangit præmature, aut tempus grave
Delet, edacium orbem volvens annorum.
Istud autem magis est ridiculum: novit se deformem
Speciem habere mulier, et calcat Danaen,
Quamvis deformis gloriando. Quod vero turpius est (ut aiunt,
Periti hujus artificii, neque enim id exploratum mihi est),
Communi morbo laborant, et se mutuo volunt
Celare. Quid morbo hoc pejus est?

Pro igne dabo tibi gratam pestem, qua omnes
Delectentur suam ipsorum mortem amantes.
Commode itaque Gregorius Pandoræ comparat mulieres fucatas et unguentis delibutas. Hujusmodi Pandoræ egregia est descriptio Proverb. VII.

123 *Εἰ δὲ κελεύεις.* Int. Coisl. εἰ βούλει, μὴ γίνου.

128 *Οὕς.* Non concordat cum genere substantivi neutri ἐπέων.

131 *Ἤπαφεν.* Sic Coisl. et Reg. 991. Male edit. ἤπαφεν.

133 *Σοί.* Ita Coisl. et Chig. Edit. μοί.

134 *Μή ποτ' ἐπ'.* Coisl. μή ποτ' ἐν.

137 *Ἀώριον.* Chig. ἀώριος.

139 *Οἶδεν.* *Suæ sibi conscia deformitatis.*

140 *Πατέει Δανάην.* *Ipsam Danaen forma præstantissimam aspernatur.* Schol., καὶ τῶν φύσει εὐειδέων καταχαυχᾶται.

142 *Οὐ γὰρ ἐγώ.* Int. Coisl. ἔμπειρος. Mox Reg. 990, κακοφραδίης.

METRICA VERSIO.

Ignem alium pro igne, atque malum pro commodo B
[et æquo:
Ureret utque magis, hanc genii decorant:
Artibus inque unum collata fraude dolosis,
Admovere viris decipulam omnigenam:
Insidiantem epulis, blandam, sine fronte, loqua-
[cem,
Ardentem torrem, lætitiam nocuam.
Credulus haud ego sum fabellis: credere si vis,
Ne Pandoram actu fingito multiplici.
Pandoræ genus hæ perfricta fronte, sed heus tu
Mente tua Christum et sobrietate refer.
Fabula nulla modo est: mea nunc age dicta capesse;
Quæ tibi ab oraclis eloquar ætheriis.
Nunquamne audisti pater ut deceptus Adamus
Sit tuus in pomi pestiferi decore?
Hunc lusit viridique cito ejecit paradiso
Hostilis dolus, et conjugis alloquium.
Hinc tibi ab antiquo lex est præscripta parente
Ne credas formæ, filia chara, tuæ.
Omne decus fragile est, veris quod protulit hora.
Momentoque brevi bruma peremit atrox.
Morbus et ante diem fregit, tempusque volucre
Messuit, annos quod corripit innumeros.
Hæc etiam mulier digna est majore cachinno,
Quæ novit se informem, et gerit ut Danaen,
Dedecore exsultans. At turpius hoc memoratur
Expertis (nec enim id mens mea callet opus);
Vexantur morbo communi: seque latere
Invicem amant: morbo hoc quid, rogo, deterius?

Τέκτων τέκτονος ἔργον ἐπίσταται, ἴδρις ἀοιδὸς
  Ἴδριν ἀοιδοσύνης, φῶρα δὲ φὼρ ἐδάη.
Ἀλλ' αἵ γ' οὐκ ἐθέλουσι τά περ νοέουσι, νοεῖσθαι.
  Ἦ ῥ' ἐτεὸν, κακίη ὄμματα πηρὰ φέρει.
Ὡς δ' ἄνδρες τίουσι τά περ γελόωσι πρόσωπα,
  Τερπόμενοι χροιαῖς κινυμένων πινάκων.
Οὔτι τόσον πινάκεσσιν ὀΐομαι, ὅσσον ἐπ' ἀνδρῶν
  Θυμῷ, τοῦ τελέθει χρώματα μαρτυρίη.
Πυνθάνομ' ὡς κενεὴν, καὶ ἀνείδεον, ὑστερόφωνον
  Ἠχώ τις ποθέων, πλάζεθ' ὑπὲρ σκοπέλων·
Καὶ μορφῆς τις ἑῆς ποτ' ἐράσσατο, καὶ κατ' [πηγῆς
  Ἧλατ' ἐπ' εἰδώλῳ κάλλεος οὐλομένου.
A Ἄλλη δ' αὖ ποταμοῖο καλοῖς ἐπεμήνατο ῥείθροις,
  Μαίνετο, οὐδ' ὄχθας ἤγ' ἀπέλειπε φίλας·
Λάπτεν ὕδωρ, χείρεσσιν ἀφύσσετο, ἀφρὸν ἔμαρπτεν·
  Ἀλλ' οὐδ' ὣς πυρόεις ὕδασι λῆγε πόθος.
Οὕτω τυφλὸν ἔρως καὶ ἀνάρσιον. Οὐ μέγα θαῦμα,
  Εἴ τινα καὶ σὺ νέων τῆλε νόοιο βάλοις,
Εὔχροος, ἁβροχίτων, ῥοδοδάκτυλος, ὑψικάρηνος,
  Οὐχ ἕνα, ἀλλὰ τόσους, ὁσσατίοισι γράφῃ.
Πείθομαι, ὥς ποτε ταῦρον ἀνὴρ σοφὸς ἥπαφε τέχνῃ,
  Χρώμασι μορφώσας δουρατέην δάμαλιν
(Ξεινὸς ἔρως! ἀπνόοισιν ἐπ' εἴδεσιν ἔμπνοα βαίνει),
  Ὁππότε καὶ σὺ νέοις μήσαο τοῖον ἄγος.
Ὀρφεὺς θῆρας ἔπειθε, σὺ δ' ἀνέρας, οἷσιν ὁμοῖος
  Θήρεσίν ἐστι νόος, θηλυμανής τε βίος.

Faber fabri opus scit, peritus cantor
  Peritum musicæ, furem fur novit.
Illæ vero nolunt, quæ in aliis deprehendunt, in se deprehendi.
  Certe verissimum est istud; vitium oculis cæcitatem affert.
Sic viri honorant, quas rident, facies,
  Oblectantes se coloribus vivarum tabularum.
Neque eos tam tabulis delectari puto, quam virorum
  Ingenio, cujus colores sunt testes.
Audio quod vanæ, informis, posterius resonantis
  Echus quidam amore captus, erraverit per scopulos;
Et formam quis suam deperiit, et in fontem
  Insiliit ad amplexandum simulacrum exitiosæ pulchritudinis.
Alia autem rursus pulchra fluminis insano amore prosequebatur fluenta,
  Insaniebat, nec a dilectis discedebat ripis:
Lambebat aquam, manibus hauriebat, spumam arripiebat;
  Verum nec sic igneum cessabat desiderium.
Tam cæca res est amor et præpostera. Non ergo valde mirum,
  Si quem et tu juvenum de mente deturbasti,
Colore nitens, molliter vestita, roseis digitis, excelso capite,
  Nec unum duntaxat, sed quotquot sunt, quorum causa faciem pingis.
Credo id quod narratur: taurum insignis pictor elusit arte sua,
  Coloribus depingens ligneam juvencam
(Novus amor! ad inanimas formas viva animantia currunt);
  Quandoquidem et tu juvenibus par molita es scelus.
574-575 Orpheus feras flectebat, tu autem viros, quibus similis
  Brutis est animus, et insanus feminarum amor.

148 *Πηρὰ φέρει.* Colb. παραφέρει.
149 *Τά περ.* Al. ἅπερ γελόωσι.
152 *Τοῦ.* Sic Coisl. Edit. τῷ. Mox, χρώματα. Reg. 990 ὄμματα.
154 *Ἠχώ τι ποθέων.* Narrat Ovidius, lib. III *Metam.*, quemadmodum Echo Narcissi amore correpta fuerit; verum quis ipsam Echo deperierit, non indicat. Ibid. πλάζεθ'. Chig. πλάζεσθαι.
155 *Τις.* Ita Coisl. Male edit. τῆς. Sic etiam infra, lib. II, sect. II, carm. III vers. 52.
156 *Ἧλατ'.* Al. ἥλλατ'.
162 *Καὶ σὺ νέων.* Chig. συνέτων. Reg. 990 πινύτων.
164 *Οὐχ ἕνα.* Chig., Coisl. οὐχ ἑνὸς, ἀλλὰ τόσων ὁσσατίοισι.
165 Myronis juvenca, *Anthol.* epigr. 4.
167 *Ξεινός.* Legendum forte ξυνός, inquit Billius, ut præcedentis distychi ratio reddatur, negatque Gregorius mirandum si taurus præstantia artis deceptus in pictam juvencam impetum fecerit: hoc enim ipsi commune est ac stultis viris, qui fucatæ formæ elegantia inescati in luculentam fraudem incidunt. Sed nihil immutandum videtur. De quodam Parrhasio pictore etiam commemoratur, quod arte sua sic ad vivum uvas expresserit, ut aves ad eas, tanquam ad veras uvas advolarint. Mox, βαίνει. Reg. 991 βαίνειν.
168 *Μήσαο.* Ita duo Regg., Chig. et Coisl. Edit. μησαῖο.

METRICA VERSIO.

Scit munus fabri faber, et furem aspicit alter:
  Notus cantori est qui bonus est canere.
Hæ nolunt alias quod habent in pectore scire:
  Nimirum vitium lumina cæca facit.
Ficta viri pariter derident ora coluntque,
  Quos tabulæ vivæ, quos recreatque color.
Non tamen in tabulis vis est, sed mente virorum,
  Est cujus color hic testis et indicium.
Quondam aliquis vanæ, informis, resonabilis Echus
  Errabat, fama est, captus amore vago:
Ardebatque suam spectatam in fonte figuram
  Alter, cui exitium forma venusta dedit.
B Et desiderio quædam insanibat aquarum
  Fluminis, et ripas linquere non poterat:
Lambit aquam, palmis haurit, spumamque prehendit,
  Haudque exstinctus aquis igneus ille furor.
Sic ferus est et cæcus amor. Mirabile non est,
  Si juvenem mentis de statione moves,
Hac facie, hoc cultu, his digitis, cerviceque recta,
  Non unum, sed tot quam varius color est
Credo equidem artificem olim decepisse juvencum,
  Qui vaccam e trabibus finxerat egregiam.
Idem amor in formas spirantia corpora inertes
  Pellit, quo fabricas talia puberibus.
Orpheus ille feras persuasit, tuque viros, queis
  Par brutis animus, vitaque amore furens.

Εἴ τοι μὴ σάρκεσσι χαρίζεαι, ἀντὶ δὲ σαρκῶν
Ὄμμασι, καὶ τὸ, νόσος ἠερίη φιλότης.
Ἀλλ' ἄτρωτος ὅλη· ναὶ πείθομαι, οὐδὲ τόδ' ἐσθλὸν
Ἐστὶν ἐμοὶ κενεῆς δόξαν ἔχειν κακίης.
Ὣς δ' ἂν καὶ πολλῇσι νόμον γράψειας ἄκο-[σμον],
Καὶ πινυτή περ ἐοῦσ'. Εὔδρομον ἡ κακίη.
Ἄλλων μὲν ῥυπόωντα βίον τεχνάσμασι κεύθειν,
Σοὶ δὲ σαοφροσύνην καί τι μέλαν φορέειν.
Εἰ γὰρ σώφρονές εἰσιν ἐπανθέες, οὔ ποτ' ἂν ἄλλας
Πείσαις θηλυτέρας σώφρονα θυμὸν ἔχειν.
Μῦθος δ' ἡμετέροιο νόμου, μηδ' ὄμματα βάλλειν
Εὔνιν ἐπ' ἀλλοτρίην, μοιχιδίοισι πόθοις.
Ἀρχὴ γὰρ φιλότητος ἀναιδέος ὄψις ἀναιδής,
Τὴν κεν ἀνὴρ φεύγων, καὶ κακότητα φύγοι.
A Πῶς δὲ σὺ τόσσον ἔρωτος ἐπ' ἀνδράσι κεστὸν [ἄγουσα,
Λυσιγάμοιο, γύναι, τῆλε μένεις κακίης.
Εἰ δ' ἄγε, σοὶ καὶ μῦθον ἐοικότα μυθολογήσω
Αἴσχεσιν ὑμετέροις. Ἡ πολιὴ δὲ λάλον.
Ἄκριτον ἦν τοπάροιθε βροτῶν γένος, ὅς τε φέριστος,
Ὅς τε χερειότερος, ὡς φάτις ὠγυγίη.
Πολλοὶ μὲν δοκέεσκον ἀνάρσιοι, ὄντες ἄριστοι,
Πολλοὶ δ' αὖτ' ἀγαθοὶ, ἔμπαλιν ἀφραδέες.
Κῦδος ἀτιμοτάτοισιν, ἀτιμίη δέ τ' ἀρίστοις
Ἕσπετο, οὔτι δίκη τῶν δ' ἐπαμειβομένων.
Ἀλλ' οὐ λῆθεν ἄνακτα Θεὸν κακίη μεδέουσα
Ὀψὲ δ' ἀλαστήσας τοῖον ἔειπεν ἔπος·
Οὐ θέμις ἔστ' ἀγαθοῖσιν ὁμὸν κλέος ἠδὲ κακοῖσιν
Ἔμμεναι, ὧδ' ἂν ἔοι πλειοτέρη κακίη.

Si autem non ut carnis libidini obsequaris (fuco uteris), sed carnis loco
Oculis; et hoc scito, morbus est aerius amor.
At ab omni vulnere tuta es: equidem credo; sed neque id pulchrum
Mihi videtur, inanis suspicionem habere vitii.
Sic enim plerisque mulieribus legem instituas inhonestam,
Quamlibet alioqui prudens sis. Facilis cursus ad vitium.
Aliarum est sordes vitæ arte occultare:
Tibi vero castitatem obducere est vel levem criminis notam ferre.
Nam si castæ mulieres nitida sunt facie, nunquam aliis
Persuaseris mulieribus, ut pudicitiam amplectantur.
Præceptum est legis nostræ, neque oculos conjicere
In uxorem alienam adulterinis desideriis.
Origo namque impudentis amoris est impudens aspectus,
Quem qui fugerit, vitium quoque fugiet.
Quomodo ergo tu tantum amoris cestum viris exhibens,
Ab adulterii, o mulier, crimine procul esse potes?
Verum age, tibi fabulam congruentem referam
Turpitudini vestræ. Senectus loquax est.
Confusum olim erat mortalium genus; et qui optimus,
Et qui pessimus, nullo discrimine erant, ut fama fert antiqua.
Multi quidem videbantur nefarii, quamvis essent optimi,
Multi contra boni (habebantur), licet stulti et vecordes.
Gloria abjectissimos, contemptus præstantissimos
Sequebatur, utrisque haud æquam mercedem accipientibus.
At non latuit Deum regem vitium latius dominans,
Et tandem indignatus, istud protulit verbum:
« Haud æquum est bonis parem et malis
Esse gloriam: sic enim magis augeretur vitium.

172 Ὄμμασι. *Oculis*: scilicet, *ut a viris conspiciaris.*
178 Σοὶ δὲ σαοφροσύνην. Legendum nonnullis videtur σαοφροσύνη. *Tua vero castitas sit ut et pulli aliquid ferat.* Favet Int. Coisl. σὺ δὲ σωφροσύνην ἀμπέχου καὶ μέλαν ἱμάτιον, *tu vero castitatem indue, necnon et nigrum vestimentum.*
182 Ἀλλοτρίην. Ita Chig. et Reg. 990. Edit. ἀλλότριον. Mox Coisl. μοιχιδίοισι. Edit. μοιχαδίοισι.
185 Ἀναιδέος. Chig. ἀπηνέος
190 Ὠγυγίη. Sup. lin. Coisl. ἀρχαία.
196 Τοῖον. Colb. τοῦτο.
197 Ὁμόν. Sic Reg. 992 et Coisl. Edit. male ἐμόν. Mox Chig. κακίστοις pro κακοῖσιν.

METRICA VERSIO.

Ut nil corporibus tribuas, solis sed ocellis,
Non expers morbi est hic amor aerius.
At nulli te ictus penetrant: concedo; sed illud
Non probo, cum vitii fama laborat inops.
Deinde noces multis exemplo, et lege inhonesta,
Sis prudens licet. At lubrica res vitium est.
Est aliarum, spurcitiem vitæ obtegere arte:
Atram at ferre notam, vita modesta tibi est.
Nam in cute si curanda operata est turba pudica,
Vix aliis superest cura pudicitiæ
Præceptum legis nostræ est non flectere ocellos
Feminam in externam, mens ut adultera sit.
Sunt lascivi oculi fœdi primordia amoris,
Quos si quis vitet, crimen ita effugiet.
B Tu quando ostentare viris cestum illicem amoris
Gaudes, qui pura es crimine adulterii?
Verum age, narremus fabellam, congrua quæ sit
Opprobriis vestris. Namque senecta loquax.
Indistinctum hominum quondam genus exstitit aiunt,
Nec virtutis erat, nec vitii ulla nota.
Plerosque infandos, qui præstarent pietate,
Credebant rectos, queis mala mens inerat.
Indignos decus ornabat, sed dedecus æquos
Præstantesque viros, sortibus immeritis.
Rex orbis vitium vidit late dominari,
Cum gemituque gravi talia verba tulit:
« Haud fas est eadem statuatur gloria rectis
Et pravis: vitium cresceret usque nimis.

Τοὔνεκα τοῖσιν ἐγὼ σημήϊον ἐσθλὸν ὀπάσσω,
Ὄφρ' εὖ γινώσκῃς, ὅς κακὸς, ὅς τ' ἀγαθός.
Ὣς εἰπὼν ἐρύθηνε παρήϊα τοῖς ἀγαθοῖσιν,
Αἷμ' ὑπὸ δέρμα χέας, αἴσχεος ὀρνυμένου·
Θηλυτέραις δὲ μάλιστα, ἐπεὶ καὶ εἶδος ἀραιαὶ
Καὶ κραδίην ἁπαλαὶ, πλεῖον ὑπεσκέδασε·
Τοῖς δὲ κακοῖσιν ἔπηξε, καὶ ἄτροπον ἔνδον ἔθηκε
Τοὔνεκεν οὐδ' ὀλίγον αἴσχεσι συμφέρεται.
Τῶν σύ μοι ἴη ἐοῦσα, πολύχροε· οὐ γὰρ ἔρευθος
Αἰδέομ', εἰ καί μοι τόσσον ὕπερθε φέρεις.
Τοῦτο γάρ ἐστιν ἔρευθος ἀναιδείης ἀνερεύθου
Ἔκγονον, ὃ κλύζει ὄμβρος ὁ πρὶν Σοδόμων.
Μὴ γράψῃς τὸ πρόσωπον, ἀτάσθαλε, μηδὲ δολώσῃς
Σὸν νοόα. Κάλλος ἐμοὶ μοῦνον, ὃ δῶκε φύσις.
A Καὶ γὰρ πλοῦτος ἐμοὶ πατριώϊός ἐστιν ἀρείων
Τοῦ δ' ὃν ἐμὴ παλάμη οὐχ ὁσίως συνάγει,
Καὶ τυτθός περ ἐὼν, πολὺ πλείονος. Ὣς δὲ γυ- [ναῖκα
Στέργω κουριδίην, οὐχὶ δὲ μοιχιδίην·
Καὶ γραπτῶν παίδων πολὺ φέρτεροι, οὓς ἐφύτευσα,
Καί περ ἀρειοτέρων, οἵ γε χερειότεροι.
Τῶν σὺ μνωομένη τήρει δέμας, οἷον ἐτύχθη,
Μηδ' ἐθέλειν δοκέειν ἀνθ' ἑτέρης ἑτέρη.
Κελτοὶ μὲν κρίνουσι γόνον Ῥήνοιο ῥεέθροις,
Καὶ χρυσοῦ καθαροῦ ἄνθρακές εἰσι κρίσις.
Σὸν δὲ σαόφρονα θυμὸν ἀκαλλέϊ κάλλεϊ μορφῆς
Σταθμῶμ'. Ἀσβολόεις μή σε γράφοι Βελίας·
Ἢ γὰρ τέφραν ἔθηκαν ὅλην, ἢ καπνὸν ἔχευε,
Τόσσον ἀεικίσσας τέρψιος ἀντὶ τόσης.

Quapropter his ego præclarum signum impono,
Ut perspicue cognoscatur, quis bonus, quis vero malus sit. »
Sic fatus, rubore tinxit genas bonorum,
Sanguinem sub pelle fundens, cum turpitudo insurgeret:
Mulieribus autem præcipue, quoniam cute rariori
Et molli pectore sunt, plus pudoris suffudit.
Malis vero densavit sanguinem, immotumque intus tenuit.
Quocirca nec minime ob turpitudinem erubescunt.
576-577 Ex quibus una tu mihi est, variis tincta coloribus; non enim rubore
Tuo moveor, quamlibet copiosum supra faciem exhibeas.
Rubor enim ille est impudentiæ, quæ erubescere nescit,
Proles quam obruit pristinus imber Sodomorum.
Ne pingas faciem, o improba mulier, neque fuco inficias
Cutem tuam. Pulchritudo sola mihi est illa, quam dedit natura.
Etenim divitiæ mihi paternæ sunt excellentiores
Iis quas manus mea non legitime colligit,
Et licet exiguæ sint, multo abundantioribus. Sic ego mulierem
Diligo, quam virginem duxi uxorem, non adulteram:
Sic etiam pictis filiis multo meliores sunt ii, quos genui,
Quamvis picti elegantiores, isti vero imbecilliores videantur.
Horum tu memor, serva corpus tuum, quale conditum est,
Nec videri velis alia pro alia.
Celtæ quidem explorant fœtus Rheni fluentis,
Atque auri puritatis ignis est judex.
Tui vero pudicitiam animi incompta pulchritudine formæ
Expendo. Fuliginosus ne te pingat Belial
Aut enim in cinerem rediget totam, aut fumum offundet,
Tantum deformans pro exigua voluptate.

202 *Αἴσχεος ὀρνυμένου. Cum turpe quid occursaret, turpi prosiliente motu..., re turpi objecta.*

205 *Αἴσχεσι.* Cod. male αἴσχεσιν. Mox συμφέρεται. *Nequidem parum commoventur.*

207 *Τῶν σύ μοι ἴη ἐοῦσα.* Chig., Coisl. et Reg. 990 ἐρυθεοῦσα. Ubique deficit metrum.

209 *Ἀνερεύθου.* Sic Colb. Coisl. sup. lin. τῆς μὴ ἐρυθριώσης. Edit. ἀνέρευθος.

215 *Γυναῖκα.* Int. Coisl. γυναῖκα παρθενικήν.

221 *Κελτοὶ μέν.* Vide infra, lib. II, sect. II, carm. IV, *Nicobuli filii ad patrem*, vers. 143

224 *Ἀσβολόεις.* Chig. ἀσβολέης.

226 *Ἀεικίσσας. Καθυβρίσας.* Mox τόσης. Coisl. μικρᾶς.

METRICA VERSIO.

Idcirco his ego præbebo signum manifestum,
Hinc bene quis malus, ut noveris, atque bonus. »
Sic fatus, fuso sub pelle cruore, proborum
Moxque pudore orto, tincta rubore gena est.
Feminea in facie præsertim; sub cute rara,
Et corde in molli, sic rubor exoritur.
Frigidus at pravis circum præcordia sanguis
Hæsit, et ascendit nullus ad ora rubor.
Unam te ex illis statuo, quæ tincta colore
Es vario: nec enim est mi rubor ille pudor.
Infandæ proles rubor iste libidinis exstat,
Quam Sodomorum ardens obruerat pluvia.
Ne pingas faciem, infelix, neve infice fuco;
Quod natura dedit, solum adamo decus hoc.
B Pluris opes facio a patribus mihi jure relictas,
Quam gazas partas artibus illicitis:
Exiguum licet, est pretiosius. Ut mihi conjux
Chara est legitima et criminis absque nota:
Et natis mihi adoptatis melioribus, illi,
Quos genui imbelles, sunt magis in pretio.
Hinc corpus servare tuum sine labe memento:
Quod sisque esse velis, nec videare alia.
Nam Celtæ explorant natos in fluminis undis,
Atque auri puri judicium ignis habet.
Pendo pudicum animum non culto corporis hujus
Ornatu. Ne ater te inficiat Belial;
Verteret in cineres quia te, vel nomina fumo
Spargeret, hac pensans gaudia vana vice.
Non aurum gemmis intextum lumine suavi
Perstringens oculos nobilibus pretio est:

Οὐ χρυσὸς λιθάκεσσι διάπλοκος ὄμματα βάλλων
  Αὐγαῖς ἠερίαις, τίμιος εὐγενέσιν·
Δειροπέδη στήθεσσι περίτροχος, οὔας ἀΐζων
  Ἄχθεϊ μαργαρέῳ ἀμφιπεριχραδάων·
Οὐδ' ὅσος ἀμφὶ κάρηνον ὑπέρτατος, οὐ πολύχρυσος
  Ἐσθής, λεπταλέων δαίδαλα ἔργα μίτων,
Πορφύρεα, χρύσεα, διαλαμπέα, σιγαλόεντα,
  Οὐδὲ παρειάων φάρμακα λευγαλέα,
Κόσμος θηλυτέραις· οὐ χείλεα πορφυρόεντα,
  Οὐ γραπτῶν βλεφάρων ὀφρὺν ὕπερθε φέρειν
Κυανέην, διερὰς τε κόρας ἔντοσθεν ἑλίσσειν,
  Οὐκ ὀπὶ θρυπτομένῃ εὐμενὲς οὖας ἄγειν,
Οὐδὲ χέρας τε πόδας τε φίλῳ καὶ ἡδέϊ δεσμῷ
  Χρυσῷ σφιγγομένην, δούλιον εὖχος ἔχειν,
Οὐδὲ μύροις μαλακοῖσι τεὸν δέμας, ἠδὲ κάρηνον
  Χρίεσθαι (νεκροὺς ἀμφιέπουσι γῦπες)
Μηδὲ μὲν ἐν στομάτεσσι τεοῖς ἄθρωτον ἐδωδὴν
  Μαλθάσσειν, δονέουσ' ἔνθα καὶ ἔνθα γένυν,
Οἷα περιφρονέουσα σαόφρονας· ἐκ δ' ἄρ' ὀδόντων
  Πέμπειν καὶ διερῶν ἀφρὸν ἀπὸ στομάτων.
Μηδὲ δίφρων στεροπῇσιν ἀγάλλεο, μὴ παραφαίνειν
  Εἶδος ἀπὸ σχιστῶν δαιδαλέων διθύρων,
Δερκομένη λεύσσοντας· ἀείρεο μὴ θεραπόντων
  Πληθύϊ, μὴ δμωαῖς εἰκόσι τῆς κραδίης.
Εἴαρος ἄγγελοί εἰσι χελιδόνες, ἄνθος ὀπώρης,
  Δεσποίνης δμωαί· καὶ τόδε φράζεό μοι.

Non aurum gemmis intextum oculos perstringens
  Splendore suo, mulieribus pretiosum nobilibus;
Non collare pectus ambiens, aurem deprimens
  Sarcina gemmea circum vibrans;
Non id omne quo summum caput ornatur, non auro abundans
  Vestis; non opera tenuissimis eleganter elaborata filis,
Purpurea, aurea, pellucida, eximia arte confecta,
  Neque genarum pigmenta perniciosa,
Ornatum conferunt mulieribus; non etiam labra purpurea:
  Non pictarum palpebrarum supercilium attollere
Cæruleum, humentesque pupillas intus volvere,
  Non voce blanda benevolam aurem allicere,
Non manus et pedes amico gratoque vinculo
  Aureo stringens, servilem gloriam habere;
Neque mollibus unguentis tuum corpus aut caput
  Inungere (circum cadavera currunt vultures);
Neque ore tuo inusitatam escam
  Mandere, movens hinc inde genam,
578-579 Ac veluti sapientes feminas contemnens: non ex dentibus
  Atque humido ore spumam emittere.
Nec vero lecticarum fulgore glorieris; non obiter ostendas
  Formam tuam per bipatentes elegantes fenestras,
Conspiciens spectantes: ne extollaris ob servorum
  Multitudinem et ancillarum quæ tui imagines sunt pectoris.
Ut enim veris nuntiæ sunt hirundines, flores fructuum,
  Sic dominæ morum ancillæ: et hoc diligenter expende.

228 *Αὐγαῖς ἠερίαις. Splendoribus aeriis.*

230 *Ἀμφιπεριχραδάων.* Sup. lin. περισείων, περικινῶν.

231 *Οὐ πολύχρυσος.* Coisl. et Chig. οὐδὲ πολύχρους.

237 *Κυανέην.* Schol. μέλαιναν. Mox, διερὰς, καθύγρους. Demum ἑλίσσειν, περιστρέφειν.

240 *Δούλιον εὖχος ἔχειν.* Ut enim mancipia ferreis catenis constringuntur, sic hujusmodi mulierculæ catenis, licet aureis, corpus suum constringunt.

242 *Ἀμφιέπουσι.* Schol. περιτρέχουσι. Non satis perspicio, inquit Billius, quam recte conveniant hæc verba cum his quæ præcedunt, hoc tamen mihi significare videtur Gregorius unguenta non vivorum, sed mortuorum potius corporibus adhiberi solita.

243 *Ἄθρωτον ἐδωδήν.* Moris erat hoc quoque lascivis mulieribus, ut ciendæ salivæ causa vel lignum aliquod, vel aliquid hujusmodi dentibus premerent, credo ut humoris illius emissione vegetius os redderetur. Ad hunc igitur morem exagitandum ita hæc describit quasi de equis verba faceret. Equorum enim proprium est ἄθρωτον ἐδωδὴν μαλθάσσειν, *ronger son frein*, ac maxillas huc illuc detorquere, spumamque ore emittere.

250 *Μὴ δμωαῖς εἰκόσι.* Eleganter vocat dominarum suarum imagines ancillas, quod tales esse soleant ancillæ quales dominæ.

METRICA VERSIO.

Non collare suum auro ornans, et gemmea pendens
  Sarcina ab auricula, quam premit atque quatit:

Aurea non capitis redimicula, vestis et auro
  Dives, subtilis raraque fila operis,

Et Tyrio, et fulvo, et nitido splendore decora:
  Non pigmenta ipsis exitiosa genis,

Femineum decorant genus: haud lita purpura labris
  Nec pictæ palpebræ alta supercilia.

Humida nec pupilla intus revoluta, nec aures
  Illecebris capiens blandula fractaque vox.

Scilicet aureolis vinclis palmasque pedesque
  Stringens, captivo tum frueris decore:

Mollibus et caput unguentis pollingere corpus
  Quid prodest? (vultur nempe cadaver amat)

At quo fine cibum insulsum premis ore terisque,
  Et mentum, utramque exagitasque genam?

An contemnis eas quibus est stola vitaque honesta?
  Dum spumam ore udo dentibus atque cies.

Hæc ne te capiant, neque lecticæ nitor ingens,
  Nec juvet inserere os per bifores speculas.

Neve greges famulorum te attollant, neque turba
  Ancillarum, quæ est cordis imago tui.

Nuntius ut flos est fructus, ut veris hirundo
  Nuntia: sic famula est indicium dominæ.

Τῶνδε γὰρ εἰ καὶ ἕκαστον ἀκοσμίη τις ἐλαφρὴ, A
Πάντα γ' ἅμ' ἀλλήλοις ἔμπεδός ἐστι μόρος.
Ἄνθος ἕν ἐστι γυναιξὶν ἐράσμιον, ἐσθλὸν [ἔρευθος,
Αἰδώς. Τοῦτο γράφει ζωγράφος ἡμέτερος.
Δώσομεν, εἰ ποθέεις, καὶ δεύτερον· ὠχρὸν ἐφέλκοις
Κάλλεϊ σῷ, Χριστοῦ τηκομένη καμάτοις,
Εὐχαῖς τε στοναχαῖς τε καὶ ἤμασι νυξί τ' ἀΰπνοις·
Ταῦτα καὶ ἀζυγέων φάρμακα, καὶ ζυγίων.
Χρώματα μὲν τοίχοισι παρήσομεν, ἠδὲ γυναιξὶ
Ταῖς, ὁπόσαις λύσσῃ βόρβορός ἐστι νέων.
Κεῖναι καὶ σκιρτῷεν ἀναιδέα καὶ γελόῳεν,
Ἡμῖν δ' οὐδ' ὁράαν μαχλάδας ἐστὶ θέμις.
Ὁ τρόπος ἐστὶ γυναιξὶ τὸ τίμιον, οἴκαδε μί- [μνειν
Πλείονα, καὶ θείοις προσλαλέειν λογίοις,
Ἱστῷ τ' ἠλακάτῃ τε· τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γυναικῶν
Δμωαῖς ἔργα νέμειν, δμῶας ἀλευέμεναι,
Χείλεσι δεσμὰ φέρειν, καὶ ὄμμασιν ἠδὲ παρειαῖς,
Μηδὲ πόδα προθύρων πολλάκις ἐκτὸς ἔχειν·
Χαίρειν θηλυτέρῃσι σαόφροσιν, ἀνδρὶ δὲ μούνῳ,
Τῷ μίτρην θεόθεν λύσαο παρθενικήν.
Καὶ τῷ μέτρα φέρειν σύ γε θάρσεος, ὥς κεν ὀπά- [ζοις
Πίστιν, ὅτι ξείνων τῆλε μένεις φαέων.
Τίς πρῶτος χροίησε Θεοῦ πλάσιν; ὡς ἀπόλοιτο
Πρῶτος ἀναιδείην χρώμασιν ἐγκεράσας.
Ὡς δ' ὁπότ' ἀρνευτῆρες ἀναιδέες, ἄνδρες ἄνανδροι,
Εἴδωλον μορφῆς ἔνδοθι κευθομένης
Ἔκτοθεν ἐστήσαντο, τὰ δ' ἕσπεται, ὅσσ' ἐπέοικεν
Ἅλματα, καὶ λιγυρῶν αἰσχρὰ λύσις μελέων,

Horum enim, licet unumquodque dedecus afferat leve,
Omnia simul collecta certa sunt pernicies.
Decor unicus in mulieribus est amabilis, bonus rubor,
Scilicet pudor, quem pingit pictor noster.
Dabimus, si velis, et alterum; pallorem asciscas
Pulchritudini tuæ, Christi tabescens laboribus,
Precibus, suspiriis, diurnis nocturnisque vigiliis :
Hæc innuptis pigmenta sunt et nuptis.
Colores itaque muris relinquamus atque etiam mulieribus
His, quarum cœnum in rabiem agit juvenes.
Illæ sane saltent impudenter et rideant :
Nobis autem nec intueri meretrices fas est.
Mores sunt mulierum ornamentum, domi manere
Ut plurimum, cum divinis conversari oraculis,
Fuso ac lanæ operam dare; hoc namque munus est feminarum
Ancillis opera partiri, servos vitare,
Labiis catenas injicere, et oculis atque etiam genis
Nec pedem extra limina frequenter efferre;
Oblectari mulieribus pudicis, viroque solo
Cui zonam a Deo datam solvisti virgineam.
Quin et huic tu licentiæ modum impone, ut ipsi facias
Fidem, te ab alienis abhorrere oculis (et amoribus).
Quis primus pinxit Dei figmentum? sic pereat
Qui primus impudentiam coloribus immiscuit.
Quemadmodum autem urinatores impudentes, virorum nomine indigni,
Simulacrum formæ intus absconditæ
Extrinsecus exhibent, deinde sequuntur quæ conveniunt
Saltationes et stridulorum turpis solutio membrorum,

272 *Μίτρην*. Reg. 990 et Coisl. μήτρην, et sup. lin. ζώνην. Coisl. Int., τῷ ἐκ παρθενίης συνοικίσαντι.
276 *Ἀναιδέην*. Ita Coisl. Edit. ἀναιδείην.
278 *Εἴδωλον*. Id est, *larva primum faciem obtegunt*.
279 *Ὅσσ' ἐπέοικεν*. *Quæ conveniunt inhonestæ rei*.

METRICA VERSIO

Hæc meditanda tibi. Levis ut cujusque sit error,
Cuncta simul prava hæc exitium pariunt.
Unus amabilis in mulieribus est color et flos,
Eque pudore rubor: pinxit eum ipse Deus.
Si cupis, alterum item dabimus. Tua pallor ad ora
Accedat Christi tabida vulneribus,
Et gemitu, et precibus, noctis lucisque labore :
Hæc uxoribus et pharmaca virginibus.
Ergo age, picturæ muris linquamus honorem,
Atque his queis rabies spurcitia est juvenum.
Turpiter et saltare his et ridere licebit,
Nobis vel meretricem intuitum esse, nefas.
Mores sunt gemmæ muliebres, atque manere
Ædibus, oraclis colloqui et ætheriis.
B Penso operam dare, tum percurrere pectine [lanam
Et præscribere opus, femineum officium est :
Servos vitare, et dare frena orique genisque,
Promovisse suum limine vixque pedem :
Matronis gaudere probis, castisque puellis,
Atque viro, junctus qui tibi jure thoro est :
Huicque modum audendi finemque imponere certum,
Unde tibi invisos esse probes alios.
Quis primus figmenta Dei orsus pingere, abegit
Pigmentisque pudorem? is male dispereat.
Ut fœdi urinatores, haud nomine digni
Nempe viri, larvata effigie ora tegunt :
Obsceni gestus modo, saltus deinde sequuntur,
Turpibus et gratis membra soluta modis.

Ἀνδράσιν ἀφραδέεσσιν ἑαδότα, ὡς ἄρα ταί γε,
  Ἑσσάμεναι μορφὴν ἔκτοθεν ἀλλοτρίην,
Κωμικὸν, οὐχ ἱερὸν αἰδοῦς σκέπας, ἔνθεν ἔπειτα
  Κίνυνται μορφῆς ἄξια δαιδαλέης.
Τῇ περιμοχθίζουσι θύραι, κληῗδες, ἔσοπτρα,
  Φάρμακα, φαρμακίδες, ἄτρομον οὐδὲ τέγος.
Ταῦτ' εἰδογραφίης κενεαυχέος· ἀκομίης δὲ
  Οὐδὲν ἀμοχθότερον σώφρονος ἀγλαΐης.
Εἰ δὲ σὺ κάλλεϊ τόσσον ἐπιπλάστῳ βλεμεαίνεις,
  Οὔ ποτ' ἂν ἀπλάστῳ σώφρονα θυμὸν ἔχῃς.
Ἐσθὴρ εἶδος ἔτευξεν ἐράσμιον· ἀλλὰ τί κείνης
  Ἔργον ἀριπρεπίης; ἔθνος ἔμεινεν ὅλον.
Γράψε ποτ' ὄμματα πόρνης Ἰεζάβελ ἀγριόθυμος,
  Λοῦσέ γε μὴν πόρνας αἵματι πορνιδίῳ. [πόρναις
Σοὶ δ' οὔτ' ἔργον ἄνακτος ἑλεῖν χόλον, οὔτ' ἐνὶ
  Μοῖραν ἔχεις· τῷ μοι φείδεο σωφροσύνης.
Οὐ τρομέεις ἱερῆας ὑποκλίνουσα κάρηνον,
  Σκηνὴν ἀμφιθέτοις εἴδεσι λαμπομένην;
Οὐδὲ χέρες φρίσσουσιν, ὅτ' ἂν ἐς μύστιν ἐδωδὴν
  Τείνεις, αἷς σὺ γράφεις πένθιμον ἀγλαΐην;
Πῶς δὲ σύ γ' ἀθλοφόροισιν, ὅσοις ἵστησι χορείην
  Λαὸς πασσυδίῃ, τίμιον αἷμα σέβων,
Εἶδος ἄγεις πολλῶν θελκτήριον, ὡς ἀγορή τις
  Πληθὺν ἐφελκομένη ἐν μεσάτῳ πτολίων,
Ἢ θηρῶν δεικτῆσιν ὁμοίϊα, τοὶ προφέρουσιν
  Ἑρπυστὰς σκοτίων δειμαλέοι λαγόνων;
Ἀλλὰ, γύναι, μύθοις ἐπιπείθεο ἡμετέροισι,
  Μή σε νόος τρώσῃ χεῖρας ἐπ' εἶδος ἄγων.

Hominibus stultis placentia; sic utique illæ
  Indutæ formam externe alienam,
Scenicum, non sacrum pudoris velamen, exinde postea
  Moventur, ut forma dignum est fucata.
580-581 Huic laborant fores, claves, specula,
  Pigmenta, pictrices, nec timoris est expers tectum.
Hæc incommoda affert pictura inanis formæ: incompta autem
  Nihil minus laboriosum est pudica pulchritudine.
Si vero tu ob ascititiam venustatem tantopere insolescis,
  Nunquam erga eum qui fucum aversatur, pudicum amorem habebis.
Esther quidem formam composuit ad amorem concitandum; sed quis hujus
  Fructus fuit pulchritudinis? totius gentis salus.
Pinxit olim oculos fornicaria et ferox Jezabel:
  Verum perfudit meretrices cruore meretricio.
Tibi autem neque opus est regis iram sedare, neque inter meretrices
  Partem habes: quare parce pudicitiæ tuæ.
Non pertimescis sacerdotes, dum submittis caput,
  Larvam velut quamdam oppositis inter se formis lucentem?
Non horrescunt manus, cum ad mysticam escam
  Eas extendis, quibus tu pingis luctuosam pulchritudinem?
Quomodo vero tu martyribus, quibus instituit choreas
  Populus agminatim, pretiosum sanguinem veneratus,
Faciem geris multos inescantem, velut forum quoddam
  Populares attrahens in medio urbium;
Aut ferarum ostensoribus similis, qui proferunt
  Serpentes e tenebrosis trepidi cubilibus?
At tu, mulier, sermonibus obtempera nostris;
  Ne te mens vulneret, manus ad faciem ducens.

282 *Ἐσσάμεναι.* Ita Coisl. et duo Regg. Edit. ἑσσόμεναι.

290 *Ἔχῃς.* Reg. 991 ἔχοις.

292 *Ἔθνος ἔμεινεν ὅλον.* Schol., διεσώθη, *gens tota servata est.*

294 *Λοῦσέ γε.* Vult forsan Gregorius impiam Jezabelem, cum jubente Jehu præcipitata est, cadendo impudens os suum oculosque suos cruentasse. Alludit enim ad id quod dictum olim de impudente homine, eum non habere in oculis κόρας, sed πόρνας, κόρη namque etiam significat puellam. Combef. πόρνας accipit pro πορνείας, *lavit scortationes meretricio cruore.*

299 *Ἐς μύστιν ἐδωδήν.* Id est, *sacram Eucharistiam, quam olim fideles suismet manibus accipiebant.*

303 *Ὡς ἀγορή τις. Mulier circumforanea*, ἀγοραία.

304 *Πληθύν.* Ita Reg. 990 et Coisl. Edit. πλυθύν.

305 *Δείκτῃσιν.* Reg. 990, δήκτῃσιν ἐπαοιδοῦ θηροδήκτου, *incantatori a serpente percusso similis.*

306 *Ἑρπυστάς.* Reg. 990 et Coisl. ἑρπηστάς.

308 *Μή σε νόος τρώσῃ.* Int. Coisl. μή σε πλήξῃ λογισμὸς πείθων ἐπαίρειν χεῖρας εἰς ποικίλαν μορ

METRICA VERSIO.

Non aliter lasciva cohors sua cum exuit ora,
  Personam et formæ fictitiæ induerit,
Quæque decent scenam, haud casti indumenta pudoris,
  Par sequitur formæ motio, nempe salax.
His valvæ strepitant, claves, specula atque colores,
  Pictrices, nec eo tecta tremore carent.
Hæc formæ pictura trahit damna: at decor artis
  Expers, incompta et forma, labore vacat.
Quod si fucato placet indulgere nitori,
  Fucum aversantem haud mente coles placida.
Forma fuit peramœna Esther. Sed quis fuit oris
  Fructus formosi? gentis amica salus.
Jezabel at meretrix oculos fera pinxit, et inde
  Lumina polluto tincta cruore tulit.
At tibi non opus est regem placare, nec inter
  Scorta jaces: ut sit vita pudica vide.
Sacrificisne caput non horres subjicere illud,
  Larvæ instar, formis oppositis nitidum?
Non horrent palmæ quas liba ad mystica tendis,
  Et queis depingis triste et inane decus?
Jam cum martyribus Christi statuuntur athletis,
  A populo choreæ, ut vulnera sancta colat:
Vulgus inescantem faciem gerere, o scelus, audes?
  Non secus atque forum quod media urbe patet:
Aut illis par, qui proferre cubilibus angues,
  Ostentare feras e tenebrisque solent.
Ne monitis, mulier, nostris parere recuses,
  Nec temeraria mens ducat ad ora manus,

Μή σύ γε, μὴ κείνῃσιν ὁμόπλοος, ὦ τέκος, εἴης,
Μή σύ γε συμφράδμων, μηδὲ συνωροφίη·
Ἄλλησιν τὰ περισσά· σὺ δ' ἄζεο χείλεσιν ἀνδρῶν
Καὶ κληϊζομένη. Τοῦτο γυναιξὶ κλέος.
Εἰ μέν σοί γε βίος πανελεύθερος ἔπλετο δεσμῶν,
Χριστῷ ζῶε μόνῳ, πάντ' ἀποσεισαμένη,
Παρθένος αἰγλήεσσα, περίφρων, ἀγλαόμητις,
Νυμφίον ἧς κραδίης ἁγνὸν ἔχουσα Λόγον.
Εἰ δέ σέ γε πλευρῆς εἷλεν πόθος, ἧς ἐκεάσθης,
Μούνην γε πλευρὴν ἀμφιέπειν φιλίην,
Ἐσθλὸν φίλτρον ἔχουσα, ἐλεύθερον ἀντὶ κακοῖο·
Τοῖς δ' ἄλλοις πάθεσιν, μηδ' ὄναρ ἀντιάαν.
Καὶ σὺ Θεοῦ μεγάλοιο παραστάτι, οὐδὲ σὺ λήθεις,
Ἤν ποτε τῷ χθαμαλῷ θῆλύ τι συγκεράσῃς.
Ἔστι καὶ ἐν ῥυπόωσί ποθ' εἵμασι θρύψις ἄσεμνος,
A Καὶ σεμνότης μαλακοῖς. Ἴστορες οὐκ ὀλίγοι.
Ῥυτίς σοι πλέον ἐστὶν, ἐπίστασο, ἢ τὰ μέγιστα
Τραύματα κοσμοβίων. Ἄζεο μαρτυρίην.
Οὐδὲ γὰρ ἐν ῥυπόωσι ῥανὶς τόσον, ὁσσάτιόν περ
Φαίνεται ἐν καθαροῖς εἵμασιν ἰσοχρόοις.
Ταῦτ' εἰ μὲν πεπίθοιμεν, ὀνήσομεν· εἰ δὲ πρόσωπον
Στήσειας, λάμποις δὶς τόσον, εἰ ποθέεις,
Χρυσῷ τ' ἠλέκτρῳ τε καὶ ἀργύρῳ ἠδ' ἐλέφαντι·
Τοῖα χαρίζομ' ἐγὼ ταῖς νεοκαλλιγράφοις.
Ἡ στήλη μὲν ἕτοιμος, ἐγὼ δ' ἐπίγραμμα χαράξω·
Δεῦρ' ἴθ' ὅσοισι φίλον, κάλλεϊ τερψόμενοι.

Λ'. *Στίχων ἡ ἀκροστιχὶς τῶν πάντων στοιχείων, ἑκάστου ἰάμβου τέλος παραινέσεως ἔχοντος.*

Ἀρχὴν ἁπάντων καὶ τέλος ποιοῦ Θεόν.

Ne tu quidem, ne cum talibus mulieribus naviges, o filia,
Ne tu consilii socia sis, neque contubernalis.
Aliis supervacanea relinque; tu autem erubesce vel ore virorum
Celebrari. Hæc est mulierum gloria.
Si tibi vita penitus libera sit a matrimonii vinculis,
Uni Christo vive, omnibus excussis,
Virgo splendida, prudens, clara consilio,
Sponsum animæ tuæ immaculatum habens Verbum.
Sin autem te lateris cepit desiderium, e quo secta es,
Unicum saltem illud latus dilectum complectere,
Laudabilem fovens amorem, liberum pro malo:
Aliis autem affectibus, ne quidem per somnium indulge.
At tu, virgo, quæ magno Deo astas, nec tu latebis,
Si unquam humili vitæ generi muliebre quid miscueris.
582-583 Sunt aliquando in sordidis vestibus deliciæ inhonestæ;
Est et gravitas in mollibus. Norunt non pauci.
Ruga tibi turpior est, id certo scias, quam maxima
Vulnera in mundo viventibus. Revereare professionem.
Neque enim in sordidis macula perinde atque
In puris apparet vestibus et unius coloris.
Hæc si tibi persuadeam, prodero; sin autem faciem
Obfirmes (per me licet), fulgeas duplo amplius, si cupis,
Auro et electro, et argento et ebore:
Hæc ego largior mulieribus novi ornatus studiosis.
Columna quidem parata est, ego autem hæc verba insculpam:
Huc veniat quisquis voluerit, et pulchritudine oblectetur.

XXX. *Versus iambici acrostichi secundum omnes alphabeti litteras sic dispositi, ut quilibet iambicus in adhortationem aliquam desinat*.*

Principium rerum omnium et finem Deum tibi propone.

* Alias Bill. 122, pag 186.

φήν. *Ne te ulla ratio variam formam suadeat inducere.* Combefisius probat Billii conjecturam, μή σε νέος, *ne juvenis vulnus infligat, manus in ora injiciens.*

326 *Κοσμοβίων*. Mss. κοσμοβίῳ.

332 *Νεοκαλλιγράφοις* Schol. τοῖς νεωστὶ κάλλος γράφουσι. *Istis novis elegantiæ pictricibus.*

XXX. Tit. *Στίχων*, etc. Primus hoc carmen edidit Leuvenclaius, et sic reddidit, ut et iambici versus Latini singuli Græcis respondeant, et aliquam Latini quoque alphabeti rationem habuerit interpres.

METRICA VERSIO.

Ne comptis cum illis in eadem nave veharis,
Nec cole tecta eadem: consilium neque des.
Linque aliis vana: at labiis vereare virorum
Commendari etiam. Hoc femineum decus est.
At siquidem vinclo non es sociata jugali,
Christo vive uni, cæteraque excutito,
Insignis virgo probitate et dotibus almis,
Verbum pro sponso cordis habensque sui.
At si te costæ, a qua es secta, cupido virilis,
Corripit, unum illud sit tua cura latus.
Laudatum foveas purumque fideliter ignem,
Nullaque vis sensus flectat et umbra tuos.
At tu, virgo, Deo quæ astas, non, crede, latebis,
Si vesti abjectæ molle quid addideris.
Luxuria interdum vestitus sordibus hæret,
Munditiis gravitas. Pluribus idque patet.
B Ast gravior ruga est in te, quam vulnera quævis
Mundi cultorum: nescia ne fueris.
Atris in pannis macula haud apparet, ut albis
Vestibus et puris quas color unus amat.
His si parueris monitis, tibi proderit: at si
Obfirmes faciem: fas magis ut niteas
Argentoque, auroque, electroque, atque elephanto:
Hæc ego pigmenti largior artifici.
Ecce columna patet, lubet huic inscribere versum:
Huc, decore optato quo potiaris, ades.

XXX. VERSUS IAMBICI ACROSTICHI, SECUNDUM OMNES ALPHABETI LITTERAS SIC DISPOSITI, UT QUILIBET IAMBICUS IN ADHORTATIONEM ALIQUAM DESINAT.

(*Leuv. interprete.*)*

Agendorum initium sit et finis Deus.

Βίου τὸ κέρδος, ἐκθνήσκειν καθ' ἡμέραν.
Γίνωσκε πάντα τῶν καλῶν τὰ δράματα.
Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δ' εὐπορεῖν κακῶς.
Εὐεργετῶν νόμιζε μιμεῖσθαι Θεόν.
Ζήτει Θεοῦ σοι χρηστότητα χρηστὸς ὤν.
Ἡ σὰρξ κρατείσθω καὶ δαμαζέσθω καλῶς.
Θυμὸν χαλίνου, μὴ φρενῶν ἔξω πέσῃς.
Ἵστη μὲν ὄμμα, γλῶσσα δὲ στάθμην ἔχοι.
Κλεὶς ὠσὶ κείσθω, μηδὲ πορνεύοι γέλως.
Λύχνος βίου σοι παντὸς ἡγείσθω λόγος.
Μή σοι τὸ εἶναι τῷ δοκεῖν ὑποῤῥέοι.
Νόει τὰ πάντα, πρᾶσσε δ' ἃ πράσσειν θέμις.
Ξένον σεαυτὸν ἴσθι, καὶ τίμα ξένους.
A Ὅτ' εὐπλοεῖς, μάλιστα μέμνησο ζάλης.
Πάντ' εὐχαρίστως δεῖ δέχεσθαι τὰκ Θεοῦ.
Ῥάβδος δικαίου πλεῖον, ἢ τιμὴ κακοῦ.
Σοφῶν θύρας ἔκτριβε, πλουσίων δὲ μή.
Τὸ μικρὸν οὐ μικρὸν, ὅταν ἐκφέρῃ μέγα.
Ὕβριν χαλίνου, καὶ μέγας ἔσῃ σοφός.
Φύλασσε σαυτὸν, πτῶμα δ' ἄλλου μὴ γέλα.
Χάρις φθονεῖσθαι, τὸ φθονεῖν δ' αἶσχος μέγα.
Ψυχὴ θύοιτο μᾶλλον ἢ τὸ πᾶν Θεῷ.
Ὦ τίς φυλάξει ταῦτα, καὶ σωθήσεται;

ΛΑ'. *Γνῶμαι δίστιχοι.*

Γυμνὸς ὅλος βιότοιο τάμοις ἅλα, μηδὲ βαρεῖα
Ναῦς ἐπὶ πόντον ἴοι, αὐτίκα δυσομένη.

Vitæ lucrum est mori singulis diebus.
Nosce omnia egregiorum virorum præclara facta.
Grave est egere, pejus divitem esse improbe.
Benefaciens crede te esse imitatorem Dei.
Concilia tibi Dei misericordiam, ipse misericordiam adhibendo.
Caro coerceatur, et pulchre dometur.
Iram refrena, ne de mentis statu excidas.
Cohibe oculos, lingua normam habeat.
Sera aures claudantur, nec lasciviat risus.
Lumen et dux totius vitæ tibi sit ratio.
Ne tibi vana specie decepto res ipsa effluat.
Nosce omnia ; sed age tantum quæ fas est agere.
Peregrinum te esse scito, et honora peregrinos.
Cum prosperam habes navigationem, tunc maxime memento tempestatis.
Omnia cum gratiarum actione accipienda sunt a Deo.
Virga justi potior est quam gratia mali.
Sapientum limina tere, non vero locupletum.
Res parva parva non est, cum magnum aliquid affert
Libidinem refrena, et eris maxime sapiens.
Cave tibi ipsi, nec alterius lapsum rideas.
Gloria est invideri, invidere autem maximum est dedecus.
584-585 Animus Deo mactetur potius, quam alia quælibet victima.
O quis hæc servabit, et ipse salvabitur?

XXXI. *Distichæ sententiæ* *.

Nudus totus vitæ sulca pelagus, nec nimis onusta
Navis tua mari se committat, mox demergenda.

* Alias Bill. 63. pag. 146.

5 *Πάντα.* Reg. 1227, πάντων.
10 *Πορνεύοι.* Reg. 1227, πορνεύῃ.
12 *Ὑποῤῥέοι.* Reg. 1227, ὑποῤῥέῃ.
16 *Δεῖ.* Reg. 1227, χρή.
17 *Ῥάβδος*, etc. Alludere videtur Gregorius ad illud psal. CXL, 5 : *Corripiet me justus in misericordia et increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Ibid. πλεῖον. Reg. 1227, κρεῖσσον.
19 *Ἐκφέρῃ.* Reg. 1227, ἐκφύῃ.
20 *Ὕβριν.* Reg. 1227, ὕβριν μικρὸν κρατοῦντα φύσασθαι μέγα. — Versus 21 in versione metrica peccat. (Caillau.)
XXXI. Tit. in Vat. idem est ac in editis : Coisl. Γνῶμαι παραινετικαὶ ὧν ἡ ἀκροστιχὶς ἥδε. Porro ἀκροστιχίς, genus est carminis, in quo primæ singulorum versuum litteræ aliquod nomen vel sententiam efficiunt. Sic in isto carmine, ex primis cujusque versus litteris hæc fere duo pentametra efficies :

Γνῶμαι Γρηγορίου, δίστιχος εὐεπίη,
Ἐσθλὸν ἄθυρμα νέοις, καὶ χάρις ἐξοδίη.

Sententiæ Gregorii, disticha venustas,
Utilis lusus juvenibus, munus postremum.

Alter tit.: Δίστιχος. Sic Coisl., Reg. 993. Edit. Δίστιχοι. Ἐσθλόν. Sic. Vat. et Coisl. Edit. καλόν.
1 *Βαρεῖα.* Sic Coisl. Edit. βαρεῖος.
2 *Ναῦς.* Edit. νηῦς. Ibid. ἴοι. Sic Reg. 993. Edit. ἴοις. Mox Reg. 992, 993 et Coisl. δυσσομένη pro δυσομένη.

METRICA VERSIO.

Beata lucra vitæ quotidie mori.
Cognoscere hominum facta egregiorum stude.
Durum est egere : pejus ditem esse improbe.
Eris si beneficus, imitaberis Deum.
Fac sis benignus, ut benignum habeas Deum.
Geras cave carni morem, sed eam doma.
Habenis retine iram, ne te occupet furor.
Inhibeto visum, quædam linguæ norma sit.
Clavem auribus obde, risum lascivum fuge.
Lucerna sit ratio vitæ tibi totius.
Missam fac opinionem remque amplectere.
Noscenda cuncta putato : sed quæ fas age.
Omnem exhibe hospiti honorem, cum hospes ipse sis.
B Procella timeri cursu debet prospero.
Quæcunque dat Deus, animo grato accipe.
Res virga justi potior est, quam honos mali.
Sapientum mihi fores, non locupletum tere.
Tibine pusillum est, unde quid ingens provenit?
Vir magnus esse potes frenans petulantiam.
Probe tibi cave, alterius lapsum haud riseris.
Gratum invideri, at invidere ingens probrum.
Præstat animum quam cætera offerri Deo.
O quam beatus, quisquis hæc servaverit!

XXXI. DISTICHÆ SENTENTIÆ.

(*Billio interprete.*)

Nudus ara vitæ pelagus, nec onusta carinâ
In mare, ne pereas, te dato fluctivagum.

Ὡς αἰεὶ κρυεροῖο παρεσταότος θανάτοιο
Μνώεο, καὶ θανάτου ἥσσονος ἀντιάσεις.
Αἰεὶ νηὸν ἔγειρε Θεῷ νόον, ὥς κεν ἄνακτα,
Ἵδρυμ' ἄϋλον, ἔχῃς ἔνδοθι σῆς κραδίης.
Γνῶθι σεαυτὸν, ἄριστε, πόθεν καὶ ὅστις ἐτύχθης,
Ῥεῖά κεν ὧδε τύχῃς κάλλεος ἀρχετύπου.
Ἦμαρ ἐπ' ἦμαρ ἄγει σε· κυλίνδεται ὅστις ἐλαφρός·
Γνώμη δ' εὐπαγέος ἦμαρ ἄλυτον ἔχει.
Ὅστις ἀπερχομένοισι καὶ ἐρχομένοισι πέποιθε,
Ῥεύματι πιστεύει οὔ ποτε ἱσταμένῳ.
Ἶσον ἐμοὶ κακόν ἐστι βίος καὶ μῦθος ἀλιτρός·
Ὁππότερόν κεν ἔχοις, καὶ θατέροιο τύχοις.
A Ὕβρις ἄναγνον ἐόντα παρεστάμεναι θυέεσσι·
Δεινότερον νεκύων λείψανα πάντα σέβειν.
Ἵστασο μή ποθ' ὁδοῖο καλῶν· κακὸν ἐς βυθὸν ἕρπειν
Σοὶ στάσις, ὅστις ἔβης ἔκτοθι σῆς κακίης.
Τυφλὸς ὁρῶν, ὃς ἑῆς κακίας οὐκ ὄσσετ' ὄλεθρον·
Ἴχνια μαστεύειν θηρὸς, ἄκρων φαέων.
Χρῄζων δὴ παθέεσσιν ἀκέστορος, ἣν κακὰ κεύθῃς,
Οὔ ποτε σηπεδόνα φεύξεαι ἀργαλέην.
Σὸς λόγος, ἔργον ἐμεῖο. Ὃς οὐ καλὸν ἔργον ἔρεξεν,
Εὐεπίην ἐχέτω σύμμαχον ἀμφίθετον.
Ὑβριστὴς κόρος ἐστίν. Ἐγὼ δέ σε βούλομ', ἄριστε,
Ἔργον ἔχειν, ψυχῆς πῆξιν ἀειστρεφέος,

Tanquam semper præsentem frigidam mortem
Intuere, et mors levior accidet.
Semper templum Deo mentem exstrue, ut regem,
Tanquam imaginem incorpoream, habeas in pectore tuo.
Nosce teipsum, optime, unde et quis sis :
Facile enim sic assequeris pulchritudinem archetypam.
Dies ad diem te transmittit : volvitur quisquis est levis ;
Vir autem constans animo perpetuum diem habet.
Quisquis venientibus et recedentibus confidit,
Flumini confidit nunquam consistenti.
Par mihi videtur malum, vita et oratio scelerata :
Utramvis habueris, alteram habebis.
Flagitiosum est impurum astare sacrificiis :
Flagitiosius omnes mortuorum reliquias venerari.
Nunquam subsistas in via virtutis : in vitii enim voraginem relaberis
Si substiteris, tu qui excessisti e vitio.
Videns cæcus est, qui vitii sui non videt exitium :
Vestigia feræ indagare, perspicacium est oculorum.
Cum indigeas cura medici, si vitia celaveris,
Nunquam putredinem effugies exitialem.
Tuus sermo, opus meum. Qui non præclarum opus susceperit,
Præclaram orationem habeat adjutricem oppositam.
Procax est satietas. Ego autem volo te, optime,
Opus habere, quo consistat animus perpetuo volubilis,

3 *Κρυεροῖο*. Schol. Coisl. ψυχροῦ.

4 *Ἥσσονος*. Reg. 992, κρείσσονος.

6 *Ἵδρυμ'*. Int. ἄγαλμα. Ibid. ἔχῃς. Reg. 993, ἔχοις.

8 *Τύχῃς*. Reg. 993, τύχοις.

9 *Κυλίνδεται ὅστις ἐλαφρός*. Billius et Gaulyer referunt hæc verba, *levissime volvitur* ad *diem*. Sed genus pugnat ; opponit sane Gregorius eum qui levis est ac inconstans, ἐλαφρός, illi qui habet animum constantia fultum, εὐπαγέος γνώμη.

11 *Ἀπερχομένοισι*. Schol. ἀνθρωπίνοις πράγμασι, *rebus humanis*.

16 *Νεκύων λείψανα*. De falsis diis hæc accipienda sunt, inquit Billius ; neque enim hic habent quod arrodant hæretici. Tantum enim ab eo abest Gregorius ut eum honorem, qui sanctorum corporum reliquiis a piis hominibus haberi solet, exagitandum putet, ut Cypriani cineres innumera miracula edere solitos esse scribat : Ἅπαντα δύναται Κυπριανοῦ καὶ κόνις μετὰ πίστεως, id est, ut exponit Nicetas, *Omnia potest vel ipsa Cypriani cinis, si quis cum fide accedat*. Vide ea de re tom. I, pag. 449, num. 18.

17 *Ἵστασο μή ποθ'*. Schol. μὴ στῆθι τῆς ἐπ' ἀρετὴν ὁδοῦ. Schol. 991, τὸ γὰρ ἑστάναι τοῦ καλοῦ, εἰς βυθὸν ἔστι φέρεσθαι, ἔστιν ἕρπειν. *In vitii enim voraginem relabi, idem est ac subsistere tibi*, etc. Edit. ἵστατο.

19 *Τυφλός*. Ita Coisl. et Regii duo, Schol. Coisl.: τυφλὸν ἐκεῖνον ἔγωγέ φημι, καὶ εἰ λίαν ὁρᾷ. Edit. τυφλόν

21 *Χρῄζων δή*. Vat. et Coisl. χρῄζων, omisso δή. Mox, κεύθῃς. Reg. 993 κεύθεις.

23 *Σὸς λόγος*. Int. Coisl. σὺ λόγον ἔχεις τὸν ἔξωθεν· ἐμοὶ δὲ τὸ ἔργον μᾶλλον θαυμάζεται

24 *Σύμμαχον*. Int. Coisl. συνήγορον. Schol. 990 πολύστροφον.

26 *Ἀειστρεφέος*. Schol. Coisl. ἀεὶ κινητοῦ, *quo animus semper volubilis firmetur in bono*, πρὸς καλόν.

METRICA VERSIO.

Fac tibi mors nunquam memori de mente recedat:
Mors tibi sic veniens haud gravis hostis erit.
Ut statua in medio tibi pectore corporis expers
Sit Deus; huic templum construe mente tua.
Te noscas, et quæ tibi sit cœlestis origo :
Sic facilis venies ad decus archetypum.
Ad lucem lux te ducit ; volvuntur inanes,
At constanti animo stat sine nocte dies.
Fidere quæ veniunt rebus, fugiuntque vicissim,
Fluminis est rapidis fidere semper aquis.
Par mihi sermo malus, sceleratаque vita : duorum
Alteruter tibi sit, mox comes alter erit.
B Sacrificare grave est non pura mente, sed omnis
Defuncti peccat qui colit ossa, magis.
In recto ne fige gradum. Qui crimine licto
Insistit, vitii rursus ad ima redit.
Nil videt is, qui non cernit quo crimina ducunt·
Qui loca trita feræ prospicit, ille videt.
Cum medicum poscant tua vulnera, si tegis illa,
Pestiferam saniem nil prohibere queat.
Sit tibi sermo bonus, mihi contra innoxia vita :
Ambiguam a verbis quærat iniquus opem.
Ingluvies petulans. Tu vero totus in hoc sis,
Perpetua ut menti suppetat esca tuæ.

Πλουτεῖν δ' αὖ θεότητα μόνην, καὶ κόσμον ἅπαντα,
  Ἶσον ἀραχναίοις νήμασιν αἰὲν ἔχειν.
Πάντα μὲν ἀνθρώπων, ἀλλότρια τοῦδε βίοιο·
  Ἡ δ' ἀρετὴ βροτέη, τοῦτο μόνον βιοτή.
Δεῦτε δὲ, πᾶσι Θεοῖο βοᾷ Λόγος ἀφθιτόμητις,
  Σπεύδετ' ἐπὶ Τριάδος γνῶσιν ἐπουρανίης.
Θέσθε νόον, βιότῳ μὲν ὅσους γάμος ἁγνὸς ἔδησε,
  Ληνοῖς οὐρανίοις πλείονα καρπὸν ἄγειν.
Ὅσσαι δ' ἂν μεγάλοιο Θεοῦ Λόγου ἀγκάζεσθε,
  Νύμφαι παρθενικαὶ, πάντα Θεῷ προσάγειν.
Αἴγλη παμφανόωσα μονότροπος, ἀλλ' ἀπὸ κόσμου
  Θυμὸν ἔχειν, σαρκῶν τηλόθεν ἱστάμεναι.
Ὕβρις πίστιν ἔχειν ἐν χρώμασι, μὴ κραδίῃσι·
  Ῥεῖά κεν ἔκπλυτ' ἔοι. Βένθος ἐμοί γε φίλον.
A Μήτε δικαιοσύνην τίν' ἀκαμπέα, μήτε φρόνησιν
  Ἀγκυλόεσσαν ἔχειν. Μέτρον ἄριστον ἅπαν.
Νωμᾶσθαι καὶ θάρσος, ἐπεὶ θράσος, οὐ κράτος ἔσται·
  Ἔστι σαοφροσύνης καί τι γαληνὸν ἔχειν
Οἴγειν ἐν λογίοισι Θεοῦ νόον αἰὲν, ἄριστον·
  Ἴδρις ἐπουρανίων ὧδ' ἂν ἔοις νομίμων.
Σπεῦδε μὲν εἶναι ἄριστος· ἁνδανε, οἷσιν ἄριστον·
  Καὶ κακίην τέρπειν, δυσκλεές ἐστι κλέος.
Αἰσχρὸν, ἄριστον ἐόντα, συνήγορον ἔμμεν' ἀλιτρῶν
  Ἶσον, καὶ κακίης τὸν πόδα ἐντὸς ἔχειν.
Χρυσὸς μὲν χοάνοισι δαμάζεται, ἄλγεσι δ' ἐσθλός·
  Ἄλγος ἀπημοσύνης πολλάκι κουφότερον.
Ῥεῖά κεν ἀρνήσαιτο Θεὸν μέγαν, ὃς γενετῆρα·
  Ἴσθι δὲ καὶ γενέτην ὡς πατέρ' εὐσεβίης.

Ditescere solo Deo, et mundum universum
  Similem aranearum telis semper existimare.
586-587 Omnia quidem, quæ sunt hujus mundi, ab hac vita aliena sunt :
  Virtus autem hominum, hæc sola vita.
Venite ergo, clamat omnibus Verbum Dei sapientissimum,
  Properate ad excelsæ Trinitatis cognitionem.
Ponite in hoc animum, quotquot vitæ sanctum conjugium alligavit,
  Ut torcularibus cœlestibus ampliorem fructum inferatis ;
Quæcunque autem rursus magni Dei Verbum complexæ estis,
  Sponsæ virgines, omnia Deo offerte.
Splendor præclarus est monachus ; verum a mundo
  Animum abducat, et a corpore procul stet.
Contumelia est fidem habere fictam, non in corde :
  Facile eluitur fucus. Quod imo pectore infixum est, mihi placet.
Nec justitiam inflexibilem, neque prudentiam
  Callidam habeas. Modus optimus est in omnibus.
Rege animi confidentiam ; alioqui temeritas, non fortitudo erit :
  Est temperantiæ aliquid serenitatis præ se ferre.
Aperire divinis oraculis mentem assidue, optimum est :
  Peritus cœlestium sic fies legum.
Optimus esse contende : displice, quibus optimum est displicere :
  Malis placere turpis est gloria.
Turpe est eum, qui optimus est, patronum esse nefariorum :
  Idem est ac si intra vitium pedem ipse habeas.
Aurum quidem fornace exploratur, calamitatibus vir bonus :
  Dolor incolumitate sæpe levior.
Facile Deum magnum ille abjuraverit, qui abjurat patrem :
  Agnosce vero genitorem tuum, tanquam patrem tuæ pietatis.

29 *Πάντα μέν.* Schol., τὰ τοῦ κόσμου τούτου ἀλλότρια τῶν ἀνθρώπων.

30 *Ἀρετὴ βροτέη.* Sic Reg. 991, et Int. ἀρετὴ ἀνθρωπίνη, αὕτη μόνη βίος ἐστί. Coisl. μόνη δὲ ἀρετὴ βίος ἡμῶν ὑπάρχει.

31 *Δεῦτε.* Reg. 993 ἔλθετε. Vat. δεῦρ' ἴτε. Mox, ἀφθιτόμητις, *incorrupti consilii.*

32 *Σπεύδετ' ἐπί.* Ita Reg. 993. Coisl. et Vat., Edit. σπεύσετ'.

37 *Μονότροπος. Qui solitariam vitam ducit.*

38 *Ἱστάμεναι.* Int. ἵστασθαι.

39 *Ὕβρις.* Versus iste, et qui proxime sequitur desunt in Reg. 993.

43 *Νωμᾶσθαι.* Vat. νωμάσθω. Schol. κυβερνᾶσθαι. Ibid. κράτος. Schol. δόξα.

45 *Λογίοισι Θεοῦ.* Ita Vat. Edit. λόγοισιν ἐόν.

47 *Ἁνδανε.* Schol. ἀπαρέσης. Combef. legit ἐπαρέσης, *iis qui sunt optimi, placere stude.*

51 *Δαμάζεται.* Schol. δοκιμάζεται.

52 *Ἀπημοσύνης.* Schol. ἀπαθείας.

54 *Ὡς πατέρ'.* Ita Reg. 991. Schol. *Scito autem pietatis magistrum, ut patrem tibi colendum esse.* In edit. deest ὡς, et legitur πατέρα.

METRICA VERSIO.

Sit tibi pro cunctis opibus Deus. At bona mundi
  Semper arachnæi staminis instar habe.
Quæ tenet hic mundus, cuncta hæc aliena putato :
  Virtus, hanc habeas si modo, sola tua est.
Noscendam ad Triadem (sermo divinus ad omnes
  Inclamat) celeri mox properate gradu.
Vos thalamus mundo quos junxit, in horrea fructum
  Majorem superæ tendite ferre domus.
At vitam amplexus Christi quæcunque secutæ
  Virgineam colitis, vos date cuncta Deo.
Eximius splendor virgo est, modo carnibus ipsa
  Stet procul, ac mundo sit quoque mente procul.
Non fuco simulanda fides, sed corde tenenda est :
  Eluitur fucus. Pectoris ima peto.
B Nec tibi jus rigidum, tibi nec prudentia rursus
  Subdola sit. Melius nil queat esse modo.
Fortis in audacem migrat moderamine dempto :
  Jucundique aliquid castus habere potest.
Mens tua divinis pateat sermonibus : ut sic
  Noscas quæ supera sanxit ab arce Deus.
Esse bonus cura : pravis ne quære placere.
  Gloria nam fœda est, velle placere malis.
Turpe bono est pravis sese præbere patronum :
  Nec minus id quam si pessimus ipse foret.
Vir probus adversis tentatur, ut ignibus aurum :
  Sæpe levis magis est prosperitate dolor.
Qui patrem, idem etiam Christum, mihi crede, negarit :
  Qui tibi dux fidei est, hunc quoque nosce patrem.

Σῆτες ἔδουσιν ἅπαντα· λίπῃς τὰ σὰ μηδὲ τάφοισιν· A
'Εξο ίη τιμή, δεξιὸν οὔνομ' ἔχειν.
Ξείνων ἡμεδαπῶν περιφείδεο, ἔξοχα δ' αὖτε
Οἳ τάδε πάντα λίπον, ἀδρανέων νεκύων.
Δεῦρ' ἄγε, κόσμον ἅπαντα καὶ ἄχθεα τῇδ' ἀπο-
[λείψας,
Ἱστίον ἐς ζωὴν οὐρανίην πέτασον.
Πάντα μὲν αἰὲν ἄριστα θεοπρεπὲς ἔργα τελείσθω,
Ἡ δὲ Τριὰς πάντων ἔξοχά σοι μελέτω.

—

ΛΒ'. *Γνωμικὰ δίστιχα.*

Ἀρχῆς καλῆς κάλλιστον εἶναι καὶ τέλος,
Ὀρθῶς δοκοῦσιν οἱ ὅροι τῶν πραγμάτων.
Ἀρχὴ καλὸν τίκτουσα τοῖς βροτοῖς πέρας,
Βίου κάθαρσις ἐνθέως ἀσκουμένη.
Λόγοις πτερωθείς, μὴ πτερῶν ἔξω πέτου
Πτερῶν γὰρ οὐδὲ πτηνὸν ἵπταται δίχα.
Γνῶσις βροτοῖς μέγιστον ἐν βίῳ κλέος·
Κακὸν δὲ αὕτη τοῖς κακῶς κεχρημένοις.
Κενή σε δόξα μηδόλως συναρπάσῃ·

Vermes comedunt omnia; ne ergo relinquas opes tuas sepulcris:
Honorificum tumulo incisum eulogium, præclaram famam habere.
Hospitibus nostratibus parce, maxime autem
Infirmis mortuis, qui hæc omnia liquerunt.
Ergo age, mundum omnem, omnesque molestias hic abjiciens
Vela ad vitam cœlestem pande.
Omnia quidem semper optima, ut Deo dignum est, opera exsequere,
Trinitas autem præ omnibus maxime tibi curæ sit.

588-589 XXXII. *Aliæ generis ejusdem sententiæ* *.

Præclari principii præclarum esse etiam finem,
Recte probant exitus rerum.
Porro principium, quod egregium parit hominibus finem,
Vitæ puritas est pio studio exculta.
Verborum pennis fretus, ne sine pennis vola;
Nam sine pennis neque avis volat.
Scientia hominibus maxima in hac vita est gloria;
Malum vero ipsa est maximum iis qui male utuntur.
Inanis ne te gloriæ cupiditas ullo modo abripiat;

* Alias Bill. 63, pag. 146.

55 *Λίπῃς*. Reg. 991 λίποις.
56 *Ἐξοδίη*. Schol. ἐπιτάφιος.
58 *Ἀδρανέων νεκύων*. Non dubitat Combef. quin Gregorius his verbis pauperes monachos intelligat, quos passim his nominibus appellat.
61 *Θεοπρεπές*. Vat. θεοτρεφές, quam lectionem sequitur Cyrus et exponit, τοῖς θείοις θεωρήμασιν τεθραμμένε, *divinis contemplationibus educate*.

Sequitur aliud carmen confectum ex variis Gregorii locis, nullo ordine, nulla ratione congestis. Exstat apud Hervag. Græce et Latine; apud Leuv. Latine tantum. Illud omisimus.

XXXII. Tit. *Γνωμικά*. Ita duo Regg. In alio hic est titulus: Τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Γρηγορίου γνῶμαι δίστιχοι. Alius addit, περὶ ἁγνείας. Carmen istud bis in cod. Reg. 1277 descriptum legitur pag. 225, et 240. Varius in utroque versuum ordo, variæque sunt lectiones ab editis plurimum discrepantes, maxime pag. 240. Quamvis plures desint versus in utroque, in altero tamen, nempe 240, quatuor reperiuntur tetrasticha, quæ in Billiana editione hujus carminis frustra quæsieris. Sed unum reperies scorsim editum Græce et Latine, pag. 256, ad calcem tetrastichorum; alia autem duo Latine tantum ad calcem editionis Morellianæ, pag. 308. Quartum nullibi apparet.
2 *Ὀρθῶς δοκοῦσιν*. Combef. vertit: *Rite sentiendum suadent rationes rerum*; ego mallem *recte sentientibus*, ut alius et quidem planior efficiatur sensus hujusmodi: *Peccata vel recte facta regulis morum, non rerum eventu, metienda*; quam totidem pene verbis sententiam Tullius expressit de oratore.
3 *Ἀρχὴ καλόν*, etc. Duo Regii: ἀρχὴ καλή σοι παντὸς ἔργου καὶ τέλους. *Omnis tibi operis principium bonum et finis*. Pro τέλους, alter codex τέλος.
5 *Λόγοις*, *Rationum pennis*, etc. Tillem.
6 *Οὐδέ*. Reg. οὐδέν, quod quidem significantius: *nulla avis*.
7 *Βροτοῖς*. Ita Reg. 1277. Edit. βροτῶν.
8 *Αὕτη*. Reg. 1277 ταύτη. Alii duo Regg. δέ γ' αὕτη

METRICA VERSIO.

Cuncta vorant tineæ: nec tu tua linque sepulcris: B
Egregium est funus nomen habere bonum.
Hospitibus parcat tua vox nostratibus, hisque
Præsertim, quibus est ultima clausa dies.
Huc age, cum mundo mundi quoque pondera lin-
[quens,
Protinus ad superas carbasa pande domos.
Nullo cum strepitu semper, quæ recta, facesse:
Eximiæ at curæ sit tibi sancta Trias.

—

XXXII. ALIÆ EJUSDEM GENERIS SENTENTIÆ.
(*Billio interprete.*)

Quod cœpta felix exitus claudat bona,
Rerum ipse finis monstrat hoc certissime.
Origo, lætum quæ parit mortalibus
Finem, est honestæ culta vitæ puritas.
Doctrina pennæ sint tibi: pennis sine
(Avis nec istud nam potest) ne provoles.
Doctrina summum gignit in vita decus:
Damnosa vero est, si quis hac abutitur.
Nunquam te inanis gloriæ sitis premat:

Καὶ γὰρ πανοῦργον τοῦτο τοῖς ἁπλουστέροις.
Εὖ δρῶν φύλαττε σαυτὸν ἐν τούτῳ μένειν·
Ταχὺς γάρ ἐστι πρὸς τὸ χεῖρον ὁ δρόμος.
Γέλως κρατείσθω, καὶ θυμὸς λάβοι πέρας·
Ἀργὸς δὲ παντάπασιν εἰργέσθω λόγος.
Θεὸν φόβου πρώτιστα, καὶ γονεῖς τίμα,
Ἱερεῖς ἐπαίνει, πρεσβύτας σεπτῶς ἔχε.
Υἱὸν δίκαια πατρὶ μηδόλως λέγειν,
Θεσμός θ' ὁρίζει, καὶ πρὸ θεσμῶν ἡ φύσις.
Οἷα πρὸς ἄλλου μὴ παθεῖν αὐτὸς θέλεις,
Τοιαῦτα καὶ σὺ μηδὲ δρᾷν ἄλλῳ θέλε.
Οὐ δεινὸν ὀργὴ δεινὰ τοῖς εἰργασμένοις·
Καὶ γὰρ δικάζει τοῖς ὁμοίοις ἡ δίκη.
A Χείλη σοφὰ στάζουσιν ἥδιστους λόγους·
Φάρυγξ δὲ πικρὸς ἐξερεύγεται μάχας.
Ῥεῖθρα γλυκασμοῦ γλῶσσα βλύζει στωμύλη·
Ῥήσεις δὲ φαύλας ἄκριτον γεννᾷ στόμα.
Φίλοι φιλοῦσι καὶ ἃ τοῖς φίλοις φίλα·
Ἐχθροὶ δὲ φαυλίζουσιν αἰσχρῶς τοὺς φίλους.
Πτωχοὺς φίλους λάθουσι πλουσίων θύραι·
Αὐλαὶ δὲ λαμπραὶ, πλουσίοις ἀεὶ φίλαι.
Ὕδωρ, ποτὸν φέριστον, εὔκρατοι φρένας·
Θολοῖ δὲ τὸν νοῦν συλλαβοῦσα κραιπάλη.
Οὐκ οἶδεν οἶνος σωφρονίζειν τὴν φύσιν,
Κινεῖ δὲ μᾶλλον ἡδονὰς παροξύνων.
Νοῦν λεπτὸν ὄγκος ἐκδιώκει γαστέρος·

Etenim callide insidiatur simplicioribus.
Cum bene agis, serva teipsum, ut in hoc permaneas;
Celer namque est ad vitium cursus.
Risus coerceatur, et ira capiat finem:
Otiosus autem penitus arceatur sermo.
Deum time in primis, parentes cole,
Sacerdotes lauda, senes reverere.
Ne filius cum patre quoquo modo expostulet,
Lex vetat, et ante leges natura.
Quæ ab alio tolerare ipse non vis,
Ea et tu ne facere alteri velis.
Non gravis ira esse debet iis qui gravia perpetrarunt;
Etenim rependit similia ultrix justitia.
Labia sapientia stillant dulcissimos sermones;
Guttur autem amarum eructat pugnas.
Fluenta dulcedinis facunda diffundit lingua:
Sermones autem malos expers judicii os gignit.
Amici amant quæ suis amicis sunt chara;
Inimici autem contemnunt turpiter amicos.
Pauperibus amicis clausæ sunt divitum fores.
Luculentæ autem aulæ divitibus semper sunt amicæ.
590-591 Aqua, potio optima, sobriam efficit mentem:
Turbat autem animum corripiens crapula.
Non novit vinum moderari naturam,
Subvertit potius voluptates irritans.
Mentis subtilitatem obruit crassities ventris:

11 *Εὖ δρῶν*. Duo Regg. et Combef. ἕδραν. Mox, μένειν. Reg. 1277, μένε.

12 *Πρὸς τὸ χεῖρον*, etc. Sic et supra, carm. XXIX, vers. 176, εὔδρομον κακίη, et inter ea quæ edidit Tollius carm. II, nunc LXVIII, lib. II, sect. 2, vers. 37: Πολὺς γάρ ἐστιν εἰς τὸ χεῖρον ὁ δρόμος, κἂν μηδενὸς κινοῦντος. *Plurima enim est in pejus propensio, etiam nemine impellente.*

16 *Ἱερεῖς*. Combef. ῥητῆρας αἴνει. *Doctores lauda*. Mox, πρεσβύτας. Reg. 177, γῆρας.

17 *Δίκαια*. *Ne filius cum patre judicio contendat.*

18 *Θεσμός θ' ὁρίζει*. Combef. ex uno Reg. cod. Θεὸς δ' ὁρίζει. Sic ex antiquissimo cod. Leuv., quæ lectio ipsi melior videtur: *Deus statuit, et natura ante legem.*

19 *Αὐτός*. Ita Reg. 1277. Edit. ὅλως.

21 *Εἰργασμένοις*. Reg. 1277 ὠργισμένοις, *qui vehementius exarsere.*

22 *Τοῖς ὁμοίοις*. Reg. 1277 τοὺς ὁμοίους.

27 *Καὶ ἃ τοῖς φίλοις*. Reg. 1277 τοῖς φίλοις ἅπερ. In Aldinis emendationibus λαλοῦσι pro φιλοῦσι.

28 *Αἰσχρῶς*. Reg. 1277, ἐχθρῶν. Alius ἐχθρῶς.

29 *Λάθουσι*. Ita Reg. 1277. Edit. λάθωσι.

30 *Αὐλαὶ δὲ λαμπραί*. Ita Reg. 1277. Edit. λαμπραὶ δὲ αὐλαί.

31 *Φέριστον*. Reg. 1277, ἄριστον. Ibid. εὐκρατοῖ φρένας. Combef. ex Reg. ἔγκρατοι φρένες, quod probat et vertit: *Mens sobria et temperans*, nec improbat εὔκρατοι φρένες. Aldus secundis curis, εὔκρατοι φρένας et εὔκριτοι φρένες.

34 *Ἡδονάς*. Combef. ex duobus Regg. ἡδοναῖς, et vertit, *libidinibus irritans.*

35 *Νοῦν λεπτὸν ὄγκος*. Sic Reg. 1277. Combef. et Toll. in carm. *ad Episc.* not. in vers. 579, nunc

METRICA VERSIO.

Namque illa vafre simplices mentes capit.
Vivens honeste, perstet ut virtus, stude:
Est namque cursus in malum celerrimus.
Compesce risum, mentis æstum comprime:
Atque otiosis frena verbis injice.
Deum extimesce: queis satus pie hos cole,
Senes honora, præsules lauda sacros.
Ne cum parente litiget proles suo,
Natura primo, post eam leges vetant.
Quod fers inique ab altero fieri tibi,
Istud cavendum est alteri ne factites.
Grave quid patrantem non grave est iram pati:
Æquas rependit nam malis pœnas Deus.
B Prudentis ore verba manant dulcia:
At os amarum nil nisi pugnas vomit.
Faceta lingua verba fundit mellea:
Procaci at ore pessimæ voces fluunt.
Amant amici quæ placent his quos amant:
Hostes amicos turpiter spernunt suos.
Egenti amico divitis clausæ fores:
At copiosis splendidæ semper patent.
Menti tuendæ nil aqua præstantius
At prorsus illam turbat orta crapula.
Frenare nescit impetus carnis merum:
Imo hinc voluptas excitatur noxia
Ventris tumorem mens procul tenuis fugat:

Τἀναντία γὰρ τοῖς ἐναντίοις μάχη.
Κρείσσων τροφὴ σύμμετρος εὐπορουμένη,
Ἢ δεῖπνος ἁβρὸς, ὃν ἔπλασέ τις τ' ὄναρ.
Πλουτοῦσι μωροὶ τοῖς ὀνείρασι πλέον,
Ἢ χρημάτων ἄβυσσον οἱ κεκτημένοι.
Κρείσσων ἄπαις, ἢ μωρὰ κύειν ἔκγονα·
Ὁ μὲν γὰρ ἄπαις, οἱ δὲ πολλοὶ καὶ κακοί.
Παντὶ βροτῷ θνήσκοντι πᾶσα γῆ τάφος·
Πᾶν γὰρ τὸ ἐκ γῆς, γῆ τε καὶ εἰς γῆν πάλιν.
Ποιμὴν ἀμέλγει, εἰ θέλει, καὶ τοὺς τράγους·
Ἀλλ' ἀντὶ γάλακτος, αἱμάτων πηγὰς ὕσει.
Ἡ σῦς ἐποπτεύουσα δειπνοποιίαν,
A Οἶδε τραπέζης τοὺς ὅρους μὴ συγχέειν.
Βίαζε καὶ σὺ τους ἀτάκτους, μὴ λύειν
Τάξιν πρεπώδη καὶ νόμοις ἡρμοσμένην.
Νόμους φυλάττων, τοὺς φόβους ἔξω βάλοις·
Φόβων γὰρ ἔξω πᾶς ὁ τῶν νόμων φύλαξ.
Κύβερνος ἴδμων φεύξεται τρικυμίας,
Καὶ δεινὰ πάντα νοῦς σοφὰς φέρων φρένας.
Ζωῆς ἀρίστης μὴ φρόνει τἀναντία·
Καὶ γὰρ πρόδηλος τοῖς κακίστοις ἡ δίκη.
Μέγιστος ἄκμων οὐ φοβεῖται τοὺς κτύπους,
Καὶ νοῦς ἐχέφρων πᾶσαν ἕλκουσαν βίαν.
Φύλλων λαγωοὺς ἐκφοβοῦσιν οἱ ψόφοι,

Contraria enim contrariis adversantur.
Melior est cibus mediocris, modo suppetat,
Quam cœna delicata, quam sibi quis in somnis finxit.
Stulti per somnum affluunt majoribus divitiis,
Quam qui immensam pecuniarum vim possident.
Felicior est qui caret liberis, quam qui stultos procreavit filios :
Ille equidem absque liberis est, hi vero multi ac mali.
Cuivis homini morienti quælibet terra est sepulcrum :
Quidquid enim ex terra ortum est, terra est, et in terram redibit
Pastor mulget, si velit, etiam hircos :
Verum pro lacte sanguinis fontem exprimet.
Sus inspectans epulas parantem,
Novit mensæ terminos non confundere.
Coerce et tu temerarios, ut discant non evertere
Ordinem decorum et legibus institutum.
Qui leges custodiendas suscepisti, timorem foras mitte ;
Sine metu enim esse debet legum custos.
Gubernator peritus vitabit tempestates ;
Sic gravia omnia animus viri prudentis.
Vitæ optimæ nihil admittas quod contrarium sit :
Etenim manifesta est in sceleratos animadversio.
Incus maxima non pertimescit ictus :
Sic nec mens sapiens vim quamcunque trahentem.
Lepores exterrent foliorum strepitus :

lib. II, sect. 1, carm. XII. Sic etiam legitur in Aldinis emendationibus, cui concinit iste versus 589, carm. X, supra, *De virtute :* Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον, *Pinguis venter subtilem sensum non parit.* Edit. νοῦς λεπτὸς ὄγκον.

36 *Γὰρ τοῖς*. Reg. 1277, γάρ που. Mox, μάχαι pro μάχη.

37 *Κρείσσων*. Reg. 1277, κρεῖσσον.

42 *Ἄπαις*. Reg. 1277, Leuv., Combef., Land., Ald. οἶος, *solus.*

45 *Εἰ θέλει, καὶ τοὺς τράγους*. Reg. 1277 et Ald. καὶ τράγους, εἴπερ θέλει. Proverbium quo admonemur videndum esse in quorum gratiam labores suscipiamus, ne pro speratis uvis, nihil præter labruscas colligamus.

46 *Αἱμάτων πηγὰς ὕσει*. Reg., Combef. et Leuv. αἵματος ῥοὴ βλύσει.

47 *Ἡ σῦς ἐποπτεύουσα*. Quid hæc significent, non satis liquet. Combef. ex Reg. μετριοπομπεύουσα δειπνοποιία, et vertit : *Moderato sumptu fastuque cœnæ apparatus.* In Regii codicis margine σῦς ἐποπτεύουσα· in cod. Leuv. ἡ μετριοπομπεύουσα δειπνοποιία, quod sic exponit scholiastes : Ἡ δειπνοποιία μετρίαν ἤτοι σύμμετρον ἔχουσα τὴν πομπὴν, ἤγουν τὴν τῶν ἀναλωμάτων διάθεσιν. Itaque verborum sensus erit, inquit Leuv.: *Apparatum cœnæ modicum, minimeque sumptuosum, mensæ fines non confundere.*

50 *Τάξιν*, etc. Reg. 60 et Combef. τάξεις πρεπώδεις, καὶ νόμοις ἡρμοσμένας.

51 *Νόμους*. Ita duo Regg. et Combef. Edit. νόμον. Ibid. βάλοις. Ita duo Regg. Edit. βάλῃς.

52 *Φόβων*. Reg. et alii φόβου. Mox, τοῦ νόμου φύλαξ pro τῶν νόμων.

56 *Τοῖς κακίστοις ἡ δίκη*. Sic duo Regg. et Combef. Leuv. legit κακίστης, quod habet in ora cod. Bill. Edit. τῆς κακίας ἡ πλάνη.

57 *Ἄκμων μέγιστος οὐ φοβεῖται τοὺς κτύπους*. Sic Reg. 60, Combef., Leuv. Proverbium de firmo homine atque constanti, adversaque et gravia omnia forti animo perferente. Edit. οὐ πτοεῖται τοὺς ψόφους.

58 *Ἕλκουσαν*. Sic Reg. et Leuv. Combef. legit : εἴκουσαν βίαν, *vim omnem cedentem.* Edit. ἐκκρούει βλάβην, *detrimentum extrudit.*

METRICA VERSIO.

Adversa nam se mutuis bellis petunt.
Moderata præstant, suppetant dum, pabula,
Quam cœna pinguis, ficta per somnos leves.
Vir mente læta dormiens est ditior,
Quam qui peramplos aggeres opum tenent.
Orbum esse præstat, improbos quam gignere :
Est orbus ille : multi at hi sunt et mali.
Omnis sepulcrum mortuo est tellus. Humo
Nam quidquid ortum est, humus et est, et huc redit.
Mulgebit hircos, si velit, pastor quoque :
Merum at cruorem lactis exprimet loco.
Immunda quamvis sus, tamen cœnam videns,
B Turbare mensæ terminos semper fugit.
Sic immodestos coge non dissolvere
Honestum et æquis legibus nixum ordinem
Legem tuendo projicis metum foras :
Nam legis extra est pallidum custos metum.
Fugiet peritus turbinem ductor ratis :
Itemque prudens cuncta mens pericula.
Adversum honesto mente nil verses tua :
Nam pœna fœdis criminis certa est comes.
Ut spernit ingens stridulos incus sonos,
Sic pellit omnes mens sagax injurias.
Sonus pavorem frondium ut lepusculis

Ἄνδρας δ' ἀνάνδρους αἱ σκιαὶ τῶν πραγμάτων. A
Μισῶ πένητα πλουσίῳ δωρούμενον,
Ὡς τῷ λέγοντι τοῦ τρέφειν λελησμένῳ.
Ῥήτωρ πονηρὸς τοὺς νόμους λυμαίνεται·
Ἁγνὸς δὲ ῥήτωρ, εὔκρατος ἁρμονία.
Γελῶσιν οἱ πλουτοῦντες ὀρφανῶν ψόγους,
Αὐτὴν γελῶσι τὴν Θεοῦ τιμωρίαν.
Νόμοις περιδραμεῖται πρὸς ὀλεθρίαν,
Ὁ μὴ νόμου φύλαξιν ἐννόμως φέρων.
Πέφυκε τοῖς πένησι μὴ φρονεῖν μέγα·
Τοῖς πλουσίοις γὰρ οὐδὲ φροντὶς τοῦ βίου.
Παίδευε μωροὺς, ὡς ἐφικτὸν τῇ φύσει·
Ἕξουσι γάρ που καὶ φρένας παρ' ἐλπίδα.
Πλήττων σίδηρος ἐκπυροῖ καὶ τοὺς λίθους·
Σκληρὰ δὲ μάστιξ παιδαγωγεῖ καρδίαν.
Ἃ δυσμενεῖς φοβοῦσι τῶν ἄλλων πλέον,
Ὁ σταυρὸς καὶ βαπτισμοῦ ἡ κοινωνία.
Ὅρκους κάκιστον διδόναι καὶ λαμβάνειν.
Ἴσως γὰρ ἄμφω προσκέκρουκας τῇ δίκῃ.
Αἰῶνα θησαύριζε τὸν ἔξω τέλους·
Οὗτος γὰρ ἐκλέλοιπε καὶ πρὸ τοῦ τέλους.
Μὴ δὴ φίλει τὸν ὄλβον, ὃν λύει χρόνος·
Ἃ γὰρ χρόνος ὥρμησε, καὶ λύσει χρόνος.
Αἰσχρὸν γυναίοις ἄρσεν ἦθος ἐκφέρειν·
Ταῖς κοσμίαις γὰρ τάξις ἡ αἰδὼς ξυνή.
Κατάντης ἐστὶν ἡδονὴ τοῖς χρωμένοις,

Sic homines ignavos umbræ rerum.
Odi pauperem diviti donantem,
Ut odi donantem viro sermones serenti, cui cibus deest.
592-593 Orator improbus leges labefactat:
Bonus vero orator concinna est harmonia.
Rident divites pupillorum exprobrationes,
Ipsam rident Dei vindictam.
Legibus involvetur ad suam ipsius perniciem,
Qui legem non legitime sancit.
Natura comparatum est pauperibus, ut non magnifice de se sentiant;
Divitibus autem, neque curæ est, unde vivant.
Erudi stultos, quantum licet per indolem:
Habebunt enim fortasse prudentiam præter spem.
Ferrum percussum accendit lapides:
Aspera autem virga instruit cor.
Quæ inimici metuunt, plus quam alia omnia,
Crux et baptismi communicatio.
Jusjurandum dare et accipere pessimum est:
Æquo enim utroque offenderis justitiam.
Ævum thesauriza sempiternum:
Istius enim vitæ thesauri nos deserunt ante mortem
Ne diligas opes, quas delet tempus:
Quod enim exstruxit tempus, etiam evertet tempus.
Turpe est mulieribus masculos mores proferre.
Honestis enim ordo communis est pudor.
Proclivis est voluptas voluptati indulgentibus,

60 *Ἄνδρας δ' ἀνάνδρους*. Regg. duo et Combef. καὶ ἄνδρ' ἄνανδρον.

62 *Ὡς τῷ λέγοντι*. Combef. ex Reg. ὡς τὸν λέγοντα τοῦ τρέφειν λελειμμένον. Ut eum *qui pollicitus est*, et *tamen alendi officio deest*. Nec minus *eum qui bona quidem verba dat, interim tamen egentem alere obliviscitur*.

64 *Ἁρμονία*. Langus ἁρμοσία, *recta administratio est*, vel ut Langus, *bene administrat integer rempublicam*.

65 *Ψόγους*. Reg. τύχην, *sortem*.

70 *Τοῦ βίου*. *Unde vivant;* quippe quibus omnia abunde suppetunt, nec labore, nec sollicitudine opus est, ut sibi victum parent, quo fit ut facile animis efferantur. Forte legendum Θεοῦ, *minime curant de Deo*.

75 *Ἃ δυσμενεῖς φοβοῦσι τῶν ἄλλων πλέον,*
Ὁ σταυρὸς καὶ βαπτισμοῦ ἡ κοινωνία.
Hi duo versus qui desunt in editis, in cod. 1277 reperiuntur. — Illos in versione metrica supplevimus et Italicis distinximus. (CAILLAU.)

77 *Διδόναι*. Leuv. καὶ νέμειν.

78 *Προσκέκρουκας*. Leuv. προσκέκρουκε. Al. προσκεκρουκότες. Combef. προσκεκρουμένη δίκη.

79 *Αἰῶνα*. Ita Reg. 1277. Edit. εἰς αἰῶνα.

81 *Μὴ δὴ φίλει*. Reg. 1277, μὴ σπεῦδε πλουτεῖν ἃ βραχὺς λύει χρόνος. Ἃ γὰρ χρόνος τέθεικεν, αὐτὸς καὶ φθερεῖ, φθινεῖ.

84 *Ξυνή*. Ita legendum videtur. Edit. ξένη. Mallem αἰδωσύνη pro αἰδὼς ξυνή. Leuv. Cod. ταῖς κοσμίαις γὰρ τάξις ἡ ὁδὸς ξένη. Schol. ait ξείνην εἶναι τὴν τῶν ἀῤῥένων, *peregrinos esse mulieribus virorum mores*.

METRICA VERSIO.

Excitat, inertes umbra sic rerum quatit.
Egentem ut odi dona qui dat diviti,
Sic et loquentem, qui tamen cibum negat.
Rhetor scelestus legibus pestem parit:
At nil probato rhetore est concinnius.
Casum orphanorum dives in risum trahit,
Et quas minatur improbis pœnas Deus.
Tormenta pendet legibus gravissima,
Qui legem iniquam subditis induxerit.
Sentire de se pauperes alte haud solent:
At cura vitæ nulla tangit divites.
Natura quantum concipit, stultos doce:
Fortasse mentem nam bonam sic induent.
B Percussus ignem concipit ferro silex:
Durum eruditur pectus acri verbere.
Hæc sunt profani quæ reformidant magis,
Crux et salubris unda baptismi sacra.
Sive ipse jures, pessimum, sive alterum
Jurare cogas, jus utrinque læditur.
Opes in ævum conde finis nescium:
Hæ namque nos et ante finem deserunt.
Felicitatem sperne, quam delet dies:
Quod excitarit nam dies, tandem ruet.
Præferre mores feminis turpe est mares:
Probas pudore namque nil magis decet.
Res est voluptas impetu prono fluens:

Καὶ ὡς πρόσεισιν, οἴχεται λίθου δίκην.
Οὐδεὶς ὑγείας πλοῦτος ἀλγοῦσι πλέον·
Σοφῶς δὲ ταύτην ἡ φύσις βροτῶν θέλει.
Ἦχοι θαλάσσης, ἀνδρὸς ἄφρονος λόγοι·
Βρίθοντες ἀκτὰς, οὐ πιαίνουσι χλόας·
Πείθουσι δῶρα καὶ σοφοὺς παραβλέπειν·
Βροτοῖς δὲ θήρα χρυσὸς, ὡς πτηνοῖς πάγη.
Γῆρας λῦπαι τίκτουσι καὶ πρὸ τῶν χρόνων·
Ἃ γὰρ τρόπος καθεῖλεν, οὐ στήσει χρόνος.
Πλοῦτος τάχιστος τῶν κακῶν ὑπηρέτης·
Καὶ γὰρ πρόχειρον εἰς κακουργίαν κράτος.
Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα βέλτιον φίλου·
Πονηρὸν ἄνδρα μηδέπου κτήσῃ φίλον.
Τάξις τιμάσθω, καὶ προηγείσθω κράτους·
A Κράτος γὰρ αὐτὴ καὶ κράτους ἀεὶ φύλαξ·
Νοῦς ἐμμέριμνος σῆς βιβρώσκων ὀστέα·
Θάλλει δὲ σῶμα φροντίδας παρατρέχον.
Οὐδεὶς κόρος πέφυκε σωφρόνως ἔχειν·
Καὶ γὰρ τὸ πῦρ εἴωθε ταῖς ὕλαις θέειν.
Οἶνος πάθους ἔγερσις ἐκλελοιπότος·
Ὕλη γὰρ εἰσρέουσα ῥώννυσι φλόγα.
Φεύγουσιν ὀργὰς οἱ δίκας δεδοικότες·
Θυμὸν γὰρ ἐξάπτουσι πολλάκις δίκαι.
Δεινὸν πόνοις κάμνοντι προσθεῖναι πόνους·
Ἀλλ' οὖν πόνους ἔπαυσε πολλάκις πόνος.
Ἄλλοι μὲν ἄλλων τοὺς πόνους δεδοικότες,
Ἄλλοις ὁρῶνται κινδυνεύοντες πόνοις.
Δόξης ἀεὶ φρόντιζε τῆς αἰωνίου·

Et ut accedit, illico cadit instar lapidis.
Nullæ divitiæ ægris sanitate potiores sunt:
Sapienter hanc natura mortalium cupit.
Sonitus maris, viri stulti sunt sermones:
Premunt littora, non pinguia reddunt prata.
Munera efficiunt, ut sapientes hallucinentur:
Hominibus aurum est laqueus, ut avibus pedica.
Senectutem mœrores pariunt, etiam ante tempus;
Quæ enim mores prostraverunt, non restituet tempus.
Census celerrimus est malorum minister;
Etenim prompta est ad flagitium potentia.
594-595 Non est ulla possessio præstantior amico:
Improbum hominem nunquam habeas amicum.
Ordo colatur et præponatur robori;
Robur namque ipse est et roboris semper custos.
Mens sollicita, tinea est corrodens ossa;
Viget corpus curas effugiens.
Satietas nulla conducit ad temperantiam;
Etenim ignis solet ad ligna currere.
Vinum libidinem excitat languentem;
Materia enim subjecta flammæ vires addit.
Fugiunt iras qui lites timent:
Iram enim accendunt sæpius lites.
Durum est laboribus vexato labores addere
Verumtamen labores sæpe sedavit labor.
Sunt qui aliorum labores timent;
Aliis tamen videntur laboribus periculose conflictari
Perpetuam sempiternæ gloriæ curam habe;

86 *Ὡς πρόσεισιν.* Combef. ὥσπερ ἐστίν... ὡς δέ.
88 *Σοφῶς.* Leuv. σαφῶς. Mox βροτῶν. Ita Regg. duo, Leuv. et Combef. Edit. ἀεί.
90 *Χλόας.* Sic mss. Male edit. χρόας.
91 *Πείθουσι.* Alludit ad hæc verba Eccli. xx, 31, *Xenia et bona excæcant oculos judicum.*
95 *Πλοῦτος τάχιστος.* Leuv. cod. πλοῦτος κάκιστος ἐν κακοῖς ὑπηρέτης.
98 *Μηδέπου* exigit metrum. Edit. μηδέ ποτε.
99 *Τάξις.* Reg. 1277, πρᾶξις.
103 *Οὐδεὶς κόρος.* Id est, *satietas libidinem excitat.*
106 *Ῥώννυσι.* Reg. 1277, ῥωννύει.
110 *Πόνους.* Reg. 1277, πόνον.

METRICA VERSIO.

Ut venit ipsa, labitur velut lapis.
Haud sanitate census est ægris prior:
Natura jure semper hanc valde expetit.
Haud sermo stulti dispar est maris sono:
Ripas adimplet, prata sed nihil juvat.
Vel mente cæcat præditos munus bona:
Quod rete avibus est, munus hoc mortalibus.
Diem ante mœror efficit gravis senes;
Nam strata tempus moribus non eriget.
Census minister est malis celerrimus:
Nam prompta res est ad scelus potentia.
Nil unquam amico conferendum duxeris:
At nunquam amicum junxeris malum tibi.
Ordo colatur, robori et sit pro duce:
B Nam robur ipse est, roboris custos quoque.
Tinea est, medullas quæ coquit, mens anxia:
Curas edaces quod fugit, corpus viget.
Castum esse nescit obrutum corpus cibis.
Ad ligna nempe flamma currit fervida.
Vinum jacentes excitat libidines:
Ut flamma lignis robur admotis capit.
Lites pavorem queis movent, iras fugant:
Lites furorem sæpe nam gignunt gravem.
Labore fessis sarcinam est grave addere:
Labor laborem sæpe compressit tamen.
Alterius horret qui labores anxios,
Aliis patere cernitur periculis.
Curæ perenne sit decus semper tibi:

Ἡ γὰρ παροῦσα ψεύδεται καθημέραν.
  Οὐδεὶς μετ' ὀργῆς ἀσφαλῶς βουλεύεται·
Τὰ γὰρ μετ' ὀργῆς οὐδέπω βουλὴν ἔχει.
  Δεινὸν δράκοντες, καὶ κακοῦργον ἀσπίδες·
Διπλῆ γυναικὸς δεινότης ἐν θηρίοις.
  Πείθουσι γυμνὰ τοὺς ὁρῶντας ὀστέα,
Ὡς οὐδὲν ἡμῖν προσφυὲς τῶν ἐνθάδε.
  Εἰ λοξὰ μὴ βαίνουσι καρκίνων γόνοι,
Πεῖραν λάβωσι μητρικῶν βαδισμάτων.
  Δώσεις προδήλως ἐκβιάζων τὴν φύσιν,
Καλοὺς μαθητὰς ἐκ κακῶν διδασκάλων.
  Κόσμει σεαυτὸν τοῖς καλοῖς τεκμηρίοις,
Καὶ μὴ πένητος ὀρφανοῦ καταφρόνει.
  Θεοῦ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει φθόνος,
Καὶ μὴ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει κόπος.
  Τίκτεις, ἔχιδνα· μὴ φοβοῦ τὰς ὠδῖνας·
Ἔχεις λαβοῦσα μητρικοῦ πεῖραν τόκου.
  Οὐδεὶς ἀριστεὺς ἐκ προδήλου δειλίας·
Νίκαι γὰρ εἰσπράττουσι τὰς εὐφημίας.
  Ἀνὴρ ὑπνώδης, εὑρέτης ὀνειράτων·
Μύστης γὰρ ὕπνος φασμάτων, οὐ πραγμάτων.
  Εἴωθε πείθειν μὴ θέλοντας ἡ βία,
Ἄγχει γὰρ αὕτη καὶ γίγαντας πολλάκις.
  Δήμου σφαλέντος, πᾶς ἀγύρτης ἄρχεται·
Δῆμος δὲ πάντη τῶν καλῶν ἀταξία.
  Ἔργον πάρεργον οὐδαμῶς ἔργον λέγω·

Nam præsens fallit quotidie.
  Nemo iratus secure deliberat;
Quæ enim cum ira geruntur, consilio carent.
  Horrendi dracones, et subdolæ aspides:
Duplicem mulier habet malitiam utriusque feræ.
  Suadent nuda spectantes ossa,
Nihil nobis proprium esse in hac vita.
  An oblique non gradiantur cancrorum fetus,
Experimentum capere licet maternis ex incessibus.
  Dabis procul dubio, si vim attuleris naturæ,
Bonos discipulos ex malis magistris.
  Exorna teipsum præclaris dotibus,
Nec pauperem orphanum contemne.
  Deo dante, nihil potest livor;
Et eo non dante, nihil potest labor.
  Paris, vipera; non time partus labores
Sumptum habes materni experimentum partus.
  Nemo bellica laude floret, qui aperte ignavus est
Victoriæ enim exigunt laudationes.
  596-597 Vir somnolentus inventor est somniorum:
Somnus enim simulacra rerum exhibet, non res ipsas.
  Solet persuadere etiam nolentes violentia:
Cogit namque ipsa sæpius gigantes.
  Populo decepto, quivis circulator dominatur:
Populus autem omnino est bonorum confusio.
  Opus præposterum, nullatenus opus voco:

121 *Μὴ βαίνουσι*, etc. Ita Reg. cod Edit., προσβαίνουσι. Vix fieri potest, inquit Billius, ut ii quibus mali vitæ magistri contigerunt, non ipsi quoque mali et flagitiosi exsistant: unde illud: *mali corvi, malum ovum.*

129 *Τίκτεις*, etc. Schol.: Τίκτει ἔχιδνα μὴ φοβοῦσα τὰς ὠδῖνας. Juxta Billium his verbis ostendit Gregorius non esse quod quisquam queratur, si eodem modo alii cum ipso agant, quo ipse cum aliis prius egit: ut si quis eodem supplicio, quo alios afficere solebat, postea excrucietur.

137 *Δήμου σφαλέντος*. Reg. 1277, δήμων σφαλέντων. Billius vertit ἄρχεται, *incipit*, et cum nullus sit sensus, putat legendum fortasse ἔρχεται. Sed nihil mutandum: ἄρχεται idem significat ac ἡγεῖται, quod Homericum est, inquit Combef., sensumque optimum efficit: *Seducta plebe, quivis circulator præest*, quivis nebulo auctoritatem usurpat. Nulla etiam difficultas in verbis sequentibus, quæ multum torsere Billium. Δῆμος καλῶν ἀταξία, *plebs bonorum confusio, eorum scilicet, quibus credita est respublica.* Nec necesse mutare καλῶν, legendo κακῶν, ut Billio placet.

METRICA VERSIO.

Hoc namque præsens quolibet fallit die.
  Consilia nemo recta commotus capit:
Consulta nec sunt, ira queis adjungitur.
  Sævi dracones; callidæ sunt aspides:
Est feminarum vis duplex inter feras.
  Dum conspicamur ossa nuda carnibus,
Hic esse nobis discimus certum nihil.
  Incessus an sit curvus haud cancro satis,
Discant parentis istud ex incessibus.
  Natura si vim sentiat tuam, ex malis
Bonos magistris discipulos certe dabis.
  Orna quidem te rebus excellentibus.
Orbos egentes non tamen sperne insolens.
  Donante Christo, nil malus livor potest:
Non dante Christo, nil labor noster potest.
  Partus dolores ne pavescat vipera:
Partum parentis experitur sic suæ.
  Fert nemo palmam, quem tenet turpis metus:
Nam sola laudes exigit victoria.
  Vir somnolentus sola reperit somnia:
Nam somnus haud res, visa sed tamen docet.
  Vis permovere dura nolentes solet.
Ipsis et affert nam manus gigantibus.
  Errante plebe, circulator mox subit:
Plebs at bonorum prorsus est confusio.
  Opus, quod ad rem nil facit, non est opus:

Τὸ γὰρ πάρεργον καὶ καταφρονητέον.
Ἡ πρὸς τὰ νεκρὰ τῶν χαμαιριφῶν μέλη
Τάξις τιμᾶται τῶν κυνῶν ἠθροισμένων.
Χρυσοῦ λαλοῦντος, πᾶς ἀπρακτείτω λόγος,
Πείθειν γὰρ οἶδε, κἂν πέφυκεν μὴ λέγειν.
Ἔξουσι καὶ νῦν τὰ πρὸς εἰρήνην φέρειν,
Οἱ πρὸς τὰ ῥευστὰ τοῦ βίου μεμηνότες.

—

ΛΓ'. *Γνωμολογία τετράστιχος.*

Ἐπίγραμμα τῶν στιχων.

A *Γρηγορίου πόνος εἰμὶ, τετραστιχίην δὲ φυλάττω,*
Γνώμαις πνευματικαῖς μνημόσυνον σοφίης.

Πρᾶξιν προτιμήσειας, ἢ θεωρίαν;
Ὄψις τελείων ἔργον, ἡ δὲ πλειόνων.
Ἄμφω μέν εἰσι δεξιαί τε καὶ φίλαι·
Σὺ δὲ πρὸς ἣν πέφυκας, ἐκτείνου πλέον.
Ἠρετό μέ τις πρόβλημα τῶν ἐκ πνεύματο,
Ἢν ἐκρυπωθῇς, εἶπον. Ἀλλὰ σωφρονῶ.
Ἢν ἐκρυπωθῇς. Νῦν δὲ δεῖ καθαρσίων.
Μύρον δοχεῖον σαπρὸν οὐ πιστεύεται.
Μήτ' ἀντίτεινε πᾶσι, μήθ' ἕπου λόγοις,
Ἀλλ' οἷς ἐπίστῃ, καὶ ὅσον, καὶ πηνίκα.

Quæ enim ad rem non faciunt, spernenda sunt.
Ad mortua humi projectorum cadavera
Laudatur ordo canum collectorum.
Auro loquente, omnis desinat oratio;
Persuadet enim aurum, quamvis vocem nullam edat.
Licebit etiam illis nunc pacis commodo frui,
Qui caducorum hujus vitæ bonorum insana cupiditate flagrant.

XXXIII. *Tetrastichæ sententiæ**.

Epigramma in sequentes versus.

Gregorii labor sum, tetrastichamque methodum servo,
Sententiis spiritualibus, monumentum sapientiæ.

Actionem præponas, an contemplationem?
Contemplatio perfectorum est, actio multorum.
Ambæ quidem sunt laudabiles et amicæ;
Tu vero ad quam aptus es, ad hanc potius animum appelle.
Quæstionem proposuit mihi quidam ex spiritualibus:
Si expurgeris, respondi. Sed castitatem colo.
Si expurgeris; nunc opus est expurgationibus.
Unguentum sordido vasculo non committitur.
Nec obsiste, nec cede omni sermoni;
Sed quem perspectum habes, et quantum, et quomodo expedit.

*Alias Bill. 69, pag. 156.

140 *Τὸ γὰρ πάρεργον.* Sic Reg. 1277. Edit. τῶν γὰρ παρέργων.

142 *Τῶν κυνῶν ἠθροισμένων.* Hic hæret Billius, et quid sibi velit Gregorius se non intelligere fatetur vir doctus. Credo equidem cum Combefisio *canes collectos* invidam potentium turbam significare, qui in subjectos irruunt, eosque opprimunt. Præterea notum est canes circa cadavera collectos ordinem servare.

143 *Πᾶς ἀπρακτείτω λόγος.* Ita Reg. 1277. Leuv. ἀπρακτεῖται. Edit. ἅπας ἄπρακτος, etc.

145 *Ἔξουσι*, etc. Derisorie videlicet loquitur Gregorius.

147 Στρωμνὴν, κλινὴν, δάκρυα, θάνατον, κρίσιν,
Λοῦε, βρέχε, στάλαζε, πρόσβλεπε, τρέμε.
Stratum, cubile, lacrymas, mortem, judicium,
Lava, irriga, stilla, prospice, time.
His duobus versibus terminatur in cod. 1277.

XXXIII. Tit. *Τοῦ αὐτοῦ γνωμολογία*, etc. Sic etiam Coisl. τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα, et e regione ἐπιγραφὴ τοῦ αὐτοῦ εἰς ταῦτα, quæ omnia rubricis sunt picta. In Reg. τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Θεολόγου, γνῶμαι τετράστιχοι.

1 *Πρᾶξιν... ἢ θεωρίαν.* Id est *cœnobiticam vitam et eremeticam*, ut Nicolaus diaconus exponit, πρακτικὴν, τὴν ἐν κοινοβίῳ διαγωγήν, et θεωρητικὴν, τὴν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ καθ' ἑαυτόν.

5 *Τῶν ἐκ.* Al. τῶν τοῦ.

6 *Ἢν ἐκρυπωθῇς.* Scilicet juxta Gregorium vitæ puritas scientiam debet anteire. Mox σωφρονῶ. Coisl. Reg., Ambr., Cass. σωφρονεῖς. Reg. 1277, σωφρονῇς.

8 *Μύρον δοχεῖον.* Sic Horat. *Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.* (Epist. l. II, v. 54.) Et Christus ipse (Matth. IX) vetat ne vinum novum in veteres utres mittatur. Legendum forte δοχείῳ σαπρῷ.

METRICA VERSIO.

Nam despicandum, quidquid ad rem non facit.
Est laude dignus ordo quem canes tenent,
Ad membra cum se colligunt jacentium.
Auro loquente, sermo nil prorsus potest:
Hoc namque mentes permovet, mutum licet
Licebit illis pace nunc dulci frui,
Qui fluxa vitæ perdite nimis ambiunt.

XXXIII. TETRASTICHÆ SENTENTIÆ.

(*Billio interprete.*)

Quæ præferenda est, actio an theoria?
B Hæc est adultæ mentis, illa plurium.
Ambæ tamen sunt laudibus dignissimæ.
Ad quam aptiorem te vides, hanc arripe.
Quidam explicari quid sibi quæsiverat
Sublimioris. Purus, inquam, sis prius.
At mente consto. Sordibus verum scates.
Unguentum olenti vasculo non creditur.
Nec cede cunctis, nec resiste vocibus.
Fac ante noscas: tunc modum et tempus tene.

Θεοῦ δὲ μᾶλλον ἐξέχου, ἢ προστάτει.
Λόγῳ παλαίει πᾶς λόγος, βίῳ δὲ τίς;
Ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.
Μὴ τῇ μὲν ἕλκειν, τῇ δ' ἀπωθεῖσθαι χεροῖν.
Ἧττον δεήσῃ τοῦ λέγειν, πράττων ἃ δεῖ·
Γραφεὺς διδάσκει τὸ πλέον τοῖς ἐκτύποις.
Ὑμῖν λέγω μάλιστα τοῖς τοῦ βήματος,
Ὀφθαλμὸν εἶναι μὴ σκότους πεπλησμένον,
Μὴ καὶ πρόεδροι τοῦ κακοῦ φαινώμεθα.
Εἰ γὰρ τὸ φῶς τοιοῦτον, τὸ σκότος πόσον;
Ἄφωνον ἔργον κρεῖσσον ἀπράκτου λόγου.
Βίου μὲν οὐδεὶς πώποθ' ὑψώθη δίχα·
Λόγου δὲ πολλοὶ τοῦ καλῶς ψοφουμένου.
A Οὐ γὰρ λαλούντων, εὖ βιούντων δ' ἡ χάρις.
Δῶρον Θεῷ κάλλιστόν ἐστιν ὁ τρόπος.
Κἂν πάντ' ἐνέγκῃς, οὐδὲν οἴσεις ἄξιον.
Ὃ καὶ πένης δίδωσι, τοῦτο πρόσφερε.
Μίσθωμα πόρνης ἁγνὸς οὐ μερίζεται.
Μηδέν ποτ' εὔξῃ, μηδὲ τῶν μικρῶν, Θεῷ.
Θεοῦ γάρ ἐστι, πρὶν λαβεῖν. Τί οὖν λέγω;
Κλέπτεις τὰ σαυτοῦ μὴ διδούς. Καινοῦ χρέους!
Ἀνανίας σε πειθέτω, Σάπφειρά τε.
Πανήγυριν νόμιζε τόνδε τὸν βίον.
Ἢν πραγματεύσῃ, κέρδος. Ἀντάλλαγμα γὰρ
Μικρῶν τὰ μείζω, καὶ ῥέοντ' ἀϊδίων.
Ἢν δ' αὖ παρέλθῃ, καιρὸν ἄλλον οὐκ ἔχεις.

Ex Deo potius pendeas, quam eum defendas.
Sermoni adversatur omnis sermo, at vitæ quis?
598-599 Vel non doce, vel doce moribus.
Ne altera trahas, altera repellas manu.
Minus opus erit verbis, si feceris quæ decet:
Pictor imaginibus plurimum docet.
Vobis dico maxime, qui præsidetis,
Non sitis oculus tenebrarum plenus,
Ne etiam vitii præsides videamur.
Si enim talis lux, quales erunt tenebræ?
Opus sine verbo præstat verbo sine opere.
Nemo unquam sine vita altius sublatus est,
Multi sine sermone diserto;
Non enim loquentium, sed bene viventium est gratia.
Donum Deo optimum sunt mores.
Etiamsi omnia offeras, nihil dignum offeres.
Quod dat pauper, hoc tu offer
Mercedem meretricis sanctus non accipit.
Nihil unquam Deo, ne parvum quidem voveas.
Dei enim est, antequam accipiat. Quid igitur dico?
Furaris, quæ tua sunt, si non reddas. O novum debitum!
Id tibi persuadeant Ananias et Sapphira.
Nundinas esse hanc vitam existima.
Si negotiatus fueris, lucrum facies. Commutantur enim
Majora parvis, et fluentia æternis.
Si autem nundinæ præterierint, aliud tempus non habes.

11 *Μᾶλλον*. Duo Regii πλεῖον. *Deo magis obsequium impende, quam patrocinium.* Hic Gaullyer mallet legere pro ἐξέχου, ἐνέχου, adhære. Eo loci Gregorius non improbat eos qui religionis Christianæ doctrinam adversus hæreticos strenue tuendam susceperunt; sed eos tantum admonet ut non tam eruditione sua disputandique subtilitate atque acrimonia nitantur, quam ex Deo, ipsiusque ope pendeant. BILLIUS.

12 *Λόγῳ*, etc. Ita supra carm. x, vers. 977. Mox βίῳ δὲ τίς; Id est *quis vitæ præclaræ adversetur?*

16 *Τοῖς ἐκτύποις*. Nicetas, τοῖς ὑποδείγμασι τῶν ἀρχετύπων, *plus pingendo quam loquendo pictor docet.*

20 *Τοιοῦτον*. Coisl. τοσοῦτον. Ita Matth. vi, 23.

28 *Μίσθωμα πόρνης*. Hoc est, *Deus munus ab impuro et scelerato animo proficiscens aversatur*, ut et psalm. XLIX, 16, non patitur ab homine iniquo laudes suas prædicari. Alludit autem hoc loco Gregorius ad illud Deuter. XXIII, 18, *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini tui*, etc.

29 *Μηδέν ποτ' εὔξῃ*. Nonnihil obscura hæc sententia. Sic exponi et intelligi potest: nihil unquam retinendum, ne parvum quidem, quod Deo voverimus. Nihil Deo vovendum, quod non summa fide reddatur, utpote cui omnia sunt, etiam ante votum. Hanc esse mentem, propositum Ananiæ et Sapphiræ exemplum demonstrat.

30 *Θεοῦ* Ambr. αὐτοῦ.

METRICA VERSIO.

Nec tam tueri, quam sequi cura Deum.
Adversa verbis verba sunt: vitæ nihil.
Vel ne doceto, vel doceto moribus:
Illa trahas me ne manu, pellas at hac.
Erit loquendum, si probe vivas, minus:
Sermone non tam, quam manu pictor docet.
Cavete, quæso, maxime vos, præsules
Ne lumen omni prorsus orbum lumine,
Vitiique tantum, non boni, sitis duces.
Si tale lumen, quantus est tandem nigror?
Infecta verba muta vincit actio.
Nemo absque vita magnus unquam vir fuit,
At absque verbis plurimi mulcentibus.
B Namque est agentis, non loquentis gratia.
Virtute nullum gratius donum Deo.
Quidvis licet des, nil tamen dignum feres.
Hoc offer ergo, quod queat pauper dare.
Meretricis horret purus ille præmium.
Nil pollicere, sit licet parvum, Deo
Nam munus ante jam Dei est, quam sumpserit.
Fur es tuorum, (o debiti genus novum!
Nisi des. Docent hoc Sapphira et vir perfidus.
Hanc esse vitam nundinas credas velim.
Negotiari si scias, lucrum feres,
Caduca mutans commodis perennibus.
Post tempus istud, alterum non suppetet.

Πολὺς μὲν ἔστιν ὁ προκείμενος δρόμος·
Πλείων δ' ὁ μισθός. Μὴ βλέπων τὸ πᾶν ἅμα,
Τοῦ παντὸς ἐκστῇς. Καὶ πλέεις οὐ πᾶν ἅμα·
Καὶ τοῦτο πεῖρα πολλάκις τοῦ δυσμενοῦς.
Μὴ σφόδρα θαῤῥεῖν, μηδ' ἀπελπίζειν ἄγαν.
Τὸ μὲν γὰρ ἐκλύει σε, τῷ δ' ἀνατρέπῃ.
Τὸ μὲν κατόρθου, τοῦ δ' ἔχου· τοῦδ' οὐ φθόνος.
Οὐχ ὡς ὁδοῦ τὸ λεῖπον ἀχρειοῖ πόνον.
Μὴ θερμὸν ἅπτειν, ἐμμένειν δ' οἷς ἂν κρίνῃς·
Κρεῖσσον προκόπτειν, ἤ τι κόπτειν τοῦ καλοῦ.
Καὶ γὰρ κακοὺς καλοῦμεν, οὐχὶ τοὺς κάτω,
Τοὺς δ', ἡνίχ' ὑψωθῶσι, πίπτοντας μέγα.
Σπινθὴρ ἀνάπτει καὶ βραχὺς πολλὴν φλόγα,
A Καὶ σπέρμ' ἐχίδνης πολλάκις διώλεσε.
Τοῦτ' οὖν ὁρῶν, ἔκκλινε καὶ μικρὸν βλάβος·
Μικρὸν μὲν ἔστιν, εἰς δὲ μεῖζον ἔρχεται.
Ἐρεύνα σαυτὸν πλεῖον, ἢ τὰ τῶν πέλας·
Τὸ μὲν γὰρ αὐτὸς κερδανεῖς, τὸ δ' οἱ πέλας.
Κρείσσων λογισμὸς πράξεων, ἢ χρημάτων·
Τὰ μὲν γάρ ἐστι φθορᾶς, τὰ δὲ ἵσταται.
Ὁ νοῦς ἀεί σοι καμνέτω τυπούμενος
Θείοις νοήμασί τε καὶ βίου λόγοις.
Γλώσσης δὲ φείδου· καὶ γὰρ εὐκολωτέρα
Βλάπτειν· τὸ κέρδος δ' ἧσσον εὖ κινουμένης.
Ὄψις συνήρπασέ με, πλὴν ἀλλ' ἐσχέθην·
Εἴδωλον οὐκ ἔστησα τῆς ἁμαρτίας.

Ingens quidem tibi propositus cursus :
Sed major est merces. Cave ne simul totum intuens,
Totum amittas. Neque enim totum simul navigas :
Atque id sæpe est tentatio inimici.
Ne nimium confidas, nec nimium desperes.
Istud enim te debilitat, alio subverteris.
Aliud absolve, in alterum incumbe : hujus nulla sit invidia.
Non enim quod viæ reliquum est, irritum reddit laborem.
Ne calidius assilias ; sed persta in his quæ tibi statuta sunt
Præstat proficere, quam boni quidquam detrahere.
600-601 Etenim malos vocamus, non eos qui infra resident,
Sed eos qui, cum altius conscenderint, graviter ruunt.
Vel levis scintilla ingentem flammam accendit :
Et viperæ semen sæpe mortem infert.
Hæc cum videas, vel parvam vitæ labem devita :
Parva quidem est, sed crescendo fit major.
Scrutare potius teipsum quam res alienas :
Illud enim tibi, hoc aliis prodest.
Præstat inire rationem actionum, quam pecuniarum :
Hæ enim corrumpuntur, illæ vero permanent.
Continuus tibi labor sit, ut mens tua informetur
Divinis cogitationibus et salutaribus monitis.
Sed parce linguæ : hæc enim proclivior ad lædendum :
Minorem etiam utilitatem parit, quamvis egregie moveatur.
Aspectus me abripuit ; sed tamen me cohibui :
Imaginem peccati non effinxi.

38 *Μὴ βλέπων*. Ita Reg. 1277. Edit. μὴ βλέπειν.

43 *Τοῦδ' οὐ φθόνος*. Locus difficilis : non male Leuv., *nihil moreris :* id est, *nihil istud te moretur, si absit. Altiora te ne capias, ne zeles, ne invideas ; ac si ea minime consecutus es, invidia adversus eos qui consecuti sunt, ne tabescas.* Combef. : *Hujus nulla invidia. Nihil interest, modo viæ reliquum haud cassum reddat.* Nicetas : *Invidia Deo nulla est, quin consequaris.* Gregorii mens hæc esse videtur, ut animo non concidamus, nec spem omnem salutis abjiciamus, si numeros omnes virtutis explere nequeamus, quandoquidem mediocri etiam virtute præditis in cœlo sua est etiam sedes parata. Non eadem ratio est eorum qui ad salutem contendunt, ac eorum qui iter aliquod faciunt : his enim nisi ad locum, quo ire sibi proponunt, pervenerint, irritus est omnis labor; sed non item iis, qui in honesta vivendi ratione versantur atque ascensiones in corde suo disponunt. Nec enim, si supremum virtutis apicem non attigerint, propterea animo debent concidere, perinde ac laborum suorum nullus omnino fructus futurus sit.

48 *Ἡνίχ'*. Ambr. cod. ὅταν. Reg. 1277, εὖτεν.

50 *Σπέρμ'*. Ambr. σπάραγμα. Nicetas ita legit, ut patet ex ejus commentario : ὥσπερ σπάραγμα τῆς ἐχίδνης· *quemadmodum tenuis viperæ morsus.*

54 *Τὸ μὲν... τὸ δ'*. Reg. 1277, τῷ μὲν... τῷ δ'.

56 *Φθορᾶς*. Sic Coisl. et Regg. duo. Edit. vero φορᾶς. Favent Ambr. et Cass.

58 *Βίου*. *Vitæ rationibus, doctrina, Scripturarum meditationibus*, etc.

60 *Τὸ κέρδος δ' ἧσσον*. Ambr., Cass. ἧττον. *Ejus minor utilitas, etiam cum recte movetur.*

61 *Ἐσχέθην*. Sic habent duo Regg. Alii vero, ut edit. ἐσχέθη.

METRICA VERSIO.

Est cursus ingens, qui tibi proponitur :
At ampla merces. Ne simul totum videns,
Totum relinquas. Non maris totas simul
Transmittis undas. Hostis est sæpe hic dolus
Ne fide multum, nec nimis spem projice.
Mens languet illinc, prorsus hinc evertitur.
Hoc fac, tene illud ; si nequis porro, hoc viæ
Cassum haud laborem, quod tibi restat, facit
Præceps agas nil : cœpta sed ne deseras.
Proficere præstat, quam boni quid scindere.
Manens deorsum nam malus non dicitur,
Ad ima sed qui, celsius vectus, ruit.
Scintilla magnas parva flammas excitat
B Ac viperinum semen haud raro necat.
Ob idque noxam, quamlibet parvam, fuge.
Nam parva primum sit licet, crescit tamen.
Te potius ipsum, quam propinquos excute
Lucrum tibi illud, proximis istud feret.
Numerare præstat acta, quam vastas opes.
Nam semper acta permanent, opes fluunt.
Divina menti sensa fige sedulus :
Semperque vitæ sculpta sit sermonibus.
At parce linguæ : nam nocet promptissime :
Minusque prodest, cum celer fundit sonos.
Visus quidem me cepit : at repressus est,
In mente forma picta, nec noxa est mea

Εἴδωλον ἔστη; πρᾶξιν ἐκπεφεύγαμεν.
Βαθμοὶ τάδ' εἰσὶ τῆς πάλης τοῦ δυσμενοῦς.
Κηρῷ τὰ ὦτα φράσσε πρὸς φαύλους λόγους,
Ὠδῶν τε τερπνῶν ἐκμελῆ λυγίσματα·
Τοῖς δ' αὖ καλοῖς τε κἀγαθοῖς ἀεὶ δίδου.
Εἰπεῖν, ἀκοῦσαι, καὶ δρᾶσαι, μικρὸν μέσον.
Μὴ λίαν ὀσμῶν ἐκλύου θηλύσμασιν,
Ἀφῆς τε λειότησι, μηδὲ γεύσεσι.
Τί ἄν ποτ' ἀνδρίσαιο τῶνδ' ἡττώμενος,
Χωρὶς γυναικῶν κἀῤῥένων ἡδύσματα.
Δός, εἶπε γαστήρ. Ἢν λαβοῦσα σωφρονῇς,
Δώσω προθύμως. Ἢν δὲ τοῖς κάτω δίδῳς,
Κόπρον λάβοις μέν, ἀλλ' ὅμως μὴ πλουσίαν.
Εἰ δ' οὖν κατάσχοις, δώσομεν καὶ πλουσίαν.
Γέλως γέλωτος εὖ φρονοῦσιν ἄξιος,
A Μάλιστα μὲν πᾶς, τὸν πλέον δ' ὁ πορνικός.
Γέλως ἄτακτος ἐκφέρει καὶ δάκρυον.
Κρεῖσσον κατηφὲς ἦθος, ἢ τεθρυμμένον.
Κάλλος νόμιζε τὴν φρενῶν εὐκοσμίαν.
Οὐχ ὃ γράφουσι χεῖρες, ἢ λύει χρόνος,
Ὄψει δ' ὅπερ νοῦ σώφρονος γνωρίζεται·
Αἶσχος δ' ὁμοίως τὴν φρενῶν ἀκοσμίαν.
Λῦπαι προσῆλθον, ἡδοναί, θάῤῥη, φόβοι,
Πλοῦτος, πενία, δόξα, δύσκλεια, θρόνοι·
Ῥείτωσαν, ὡς θέλουσιν. Οὐδὲν ἅπτεται
Τῶν οὐ μενόντων ἀνδρὸς εὖ βεβηκότος.
Ὕψου βίῳ τὸ πλεῖον, ἢ φρονήματι·
Ὁ μὲν θεοῖ σε, τῷ δὲ καὶ πίπτεις μέγα.
Τεύξῃ δὲ τούτου, μὴ μικροῖς μετρούμενος.
Κἂν πλεῖστον ἀρθῇς, εἶ κάτω τῆς ἐντολῆς.

Perstitit imago: at actionem effugi.
Hi sunt gradus certaminis cum inimico.
Cera aures obstrue adversus pravos sermones,
Et mollium cantilenarum dissolutas flexiones:
Honestis autem et bonis semper illas aperi.
Dicere, audire, et facere, parvo distant intervallo.
Non te valde dissolvant odores effeminati,
Mollesque tactus, vel etiam gustus.
Quid unquam viriliter ages, his superatus.
Discrepant mulierum et virorum oblectamenta.
Da, inquit venter. Si accepto temperans sis,
Dabo libenter. Sed si inferius tradas,
Stercus accipias quidem, sed non copiosum:
Sed si retineas, dabimus et copiosum.
Risus risu dignus est cordatis,
Ac maxime quidem risus omnis, sed præcipue meretricius.
Risus immoderatus etiam lacrymas elicit.
Mores subtristes præstant dissolutis.
Pulchritudinem existima mentis ornatum,
Non quam manus pingunt, aut tempus dissolvit,
602 603 Sed quæ mentis pudicæ oculis dignoscitur
Similiter deformitatem existima mentem inornatam.
Molestiæ venerunt, voluptates, fiduciæ, timores,
Divitiæ, pauperlas, gloria, dedecus, throni:
Fluant, ut volent. Nihil ex iis
Quæ transeunt, tangit virum constantem.
Attolle te vita potius quam cogitatione:
Illa enim te deum efficit; ista autem graviter cades.
Hoc autem consequeris, si te parvis non metiaris:
Et si altius sublatus fueris, infra præceptum es.

63 *Πρᾶξιν*. Sic Regg. duo et Cass. Edit. πεῖραν.
66 *Λυγίσματα*. Ita duo Regg., Ambr. et Cass. Edit. omnes, λιγύσματα.
69 *Λίαν*. Reg. 1277, σφόδρα. Ibidem, θηλύσμασιν, *quibus effeminatur animus*.
76 *Κατάσχοις*. Reg. 993, Ambr. et Reg. 1277, κατάσχῃς.
79 *Ἐκφέρει καὶ δάκρυον*. Ambr., Coislin., duo Regg., συλλέγει καὶ δάκρυα.
82 *Οὐχ ὅ*. Ita Coisl.: quæ lectio melior videtur. Edit., οὐχ ἥν.
83 *Ὄψει δ' ὅπερ νοῦ*. Ambros., ὄψις δὲ πόρνου.
88 *Εὖ βεβηκότος*. Alius habet εὖ βεβιωκότος, et sup. lin., βεβηκότος.

METRICA VERSIO.

Imago picta est? Facinus at vitavimus.
His gradibus hostis subdolus nos impetit.
Occlude verbis turpibus cera tuas
Aures, sonisque cantuum mollissimis.
Pateant honestis semper at sermonibus:
Audire, fari, facere, non distant procul.
Cavendum odores ne nimis te effeminent,
Tactusque mollis, gutturi et dulcis sapor.
Ab hisce victus, quid viro dignum geres?
Sua est voluptas feminis, sua et viris.
Da, venter inquit. Perlubens sane, modo
Sis castus. At si partibus des infimis,
Habebis a me stercus, idque parcius.
Ac temperanti largius præbebitur.
Risum meretur quilibet, sanos apud,
B Risus, procaxque maxime et meretricius.
Fletum immodestus haud levem risus parit.
Tristem esse præstat, quam solutis moribus.
Verum decorem mentis ornatum puta,
Non quem manus vel pingit, aut delet dies,
Oculus pudicæ mentis ast quem perspicit:
Deformitatem rursus at mores malos.
Mœror, voluptas, terror, et fiducia,
Opes, egestas, gloria, ac infamia
Venere, sedesque editæ? Ut volunt, fluant:
Firmum caduca nulla res tangit virum.
Sit alta vita: non item alti spiritus:
Illud beabit, misere at hoc te deprimet.
Id fiet, haud te parvulis si conferas:
Altus licet sis, te supra lex est tamen.

Δόξαν δίωκε, μήτε πᾶσαν, μήτ' ἄγαν·
Κρεῖσσον γὰρ εἶναι τοῦ δοκεῖν. Εἰ δ' ἄμετρος εἶ,
Μὴ τὴν κενὴν θήρευε, μήτε τὴν νέαν.
Τί γὰρ πιθήκῳ κέρδος, ἢν δοκῇ λέων;
Αἴνει μὲν ἄλλον, μὴ φρόνει δ' αἰνούμενος·
Καὶ γὰρ δέος σε τῶν ἐπαίνων ὑστερεῖν.
Μηδ' ἄλλον εὐθὺς, πρίν γε τῇ πείρᾳ μάθῃς,
Μή πως κακοῦ φανέντος, αἰσχύνην ὄφλῃς.
Κακῶς ἀκούειν κρεῖσσον, ἢ λέγειν κακῶς.
Ὅταν προθῇ τις ἄλλον εἰς κωμῳδίαν
Ὡς εὐφρανῶν σε, σαυτὸν ἐγκεῖσθαι δόκει.
Ὧδ' ἂν μάλιστα δυσχεραίνοις τῷ λόγῳ.
Μηδὲν μέγ' εἴπῃς εὐπλοῶν πρὸ πείσματος.
Πολλοῖς πρὸς ὅρμον εὐπλοοῦν ἔδυ σκάφος·
A Πολλοὶ προσωρμίσθησαν ἐκ τρικυμίας.
Μί' ἀσφάλεια μὴ ὀνειδίζειν τύχας.
Κρεῖσσον καλῶς βιοῦντα, καὶ πονούμενον,
Παῤῥησιάζεσθαί τι πρὸς τὸν Δεσπότην,
Ἢ μὴ καλοῖς θάλλοντ' ἀπαιτεῖσθαι δίκην·
Εἰ καὶ τὰ πάντα σὺν λόγῳ πορεύεται.
Προοῦ τὰ πάντα, καὶ Θεὸν κτῆσαι μόνον·
Εἶ γὰρ μεριστὴς χρημάτων ἀλλοτρίων.
Εἰ δ' οὐ θέλεις τὰ πάντα, δὸς τὰ πλείονα.
Εἰ δ' οὐδὲ τοῦτο, τοῖς περιττοῖς εὐσέβει.
Καλόν τι σητῶν ἁρπάσαι καὶ τοῦ φθόνου,
Χριστὸν χρεώστην μᾶλλον, ἢ τὰ πάντ' ἔχειν,
Ὃς καὶ βασιλείαν κλάσματος χαρίζεται·
Χριστὸν σκέπεις τρέφεις τε, τὸν πτωχὸν τρέφων.

Gloriam persequere, non omnem, nec vehementer :
Melius est enim esse, quam videri. Quod si immoderatus es,
Non vanam venare, neque juvenilem.
Quid enim simiæ prodest, si videatur leo?
Lauda quidem alium, at laudatus ne superbias
Nam metuendum est ne laudibus non respondeas.
Sed nec alium statim laudaveris, antequam experientia noveris,
Ne, si malus deprehendatur, id tibi sit pudori.
Præstat male audire, quam male dicere.
Quando quis alium in fabulæ loco proposuerit,
Quasi te oblectaturus, teipsum derideri existima.
Sic enim maxime indignaberis oratione.
Prospere navigans, ne glorieris antequam portum attigeris.
Multis ad portum feliciter navigans submersa est navis :
Multi post tempestatem ad portum appulerunt.
Una est securitas, aliis calamitates non exprobrare.
Præstat bene viventem et malis afflictum,
Aliquid fiduciæ apud Dominum obtinere,
Quam bonis non florentem pœnas persolvere :
Quanquam omnia ratione gubernentur.
Projice omnia, et Deum posside solum.
Es enim dispensator alienarum opum.
Si non vis omnia, da majorem partem :
Si nec id quidem, iis quæ superfluunt, pietatem exerce.
Præclarum est aliquid vermibus et invidiæ eripere,
Christum debitorem potius habere, quam omnia possidere,
604-605 Qui pro frusto panis regnum largitur :
Christum operis et alis, cum pauperem nutris.

98 *Δέος*. Coisl., δέον.
99 *Μάθῃς*. Coisl., μάθοις.
100 *Μή πως*. Ambr., μή που.
103 *Ἐγκεῖσθαι*. Ita duo Regg., Ambr. et Cass. Edit., ἐκκεῖσθαι.
104 *Δυσχεραίνοις*. Ita Coislin., qui etiam habet τῶν λόγων pro τῷ λόγῳ. Edit., δυσχερανῇς.
107 *Προσωρμίσθησαν*. Ita Coisl. et Reg. 1277. Edit., προσωμίσθησαν.
111 *Ἢ μὴ καλοῖς*. Combef., *quam cum rebus secundis floreas, pœnas non dare*. Leuv., *quam rebus non bonis florentem affici supplicio*, quod a Gregorii mente aberrat. Combef. secundis curis : *quam cum virtutibus minime niteas*, etc. Ita fere Gaullyer, *quam virtutis flore carentem pœnas pendere*.
112 *Εἰ καί*. Coislin., ἢ καί. *Certe omnia ratione gubernantur*.
114 *Χρημάτων*. Ambr., κτημάτων.
117 *Σητῶν*. Ita duo Regg. et Coislin. Edit., σιτῶν, quod Bill. de rubigine intellexit.

METRICA VERSIO.

Famam nec omnem, nec nimis quæras velim :
Probum esse præstat, quam videri. Sin modum
Horres, inanem tu, novam et, saltem fuge.
Leonem haberi simiam quid juverit?
Lauda quidem alium : ne tume ad laudes tuas.
Impar verendum est namque ne sis laudibus.
Nec ante laudes alterum, quam noveris.
Ne mox rubescas, improbe si se gerat.
Audire malis probra, quam ipse dicere.
Cum quis cavillis alterum petit, tibi
Placere credens, te putes ipsum peti.
Sic displicebit plurimum sermo hic tibi.
Ne te ante jactes, quam sit in portu ratis.
Periere multi jam propinqui littori :
B Vado appulere, turbine acti, plurimi.
Mala exprobrare nemini, certa est salus.
Bene victitantem, tristibus pressum et malis,
Sermone præstat libero affari Deum,
Noxis onustum quam graves pœnas dare.
Ratione quamvis optima quidvis fluat.
Depelle cuncta : sint opes solus tibi
Christus. Tuæ, quas porrigis, non sunt opes.
Si cuncta non vis, maximam partem dato.
Si ne hoc quidem vis, quæ redundant, eroga.
Livori et atræ deme quid rubigini;
Ac debitorem præfer omnibus Deum,
Frusto rependit sceptra qui cœlestia:
Alis tegisque, pauperes pascens, Deum.

Πένης προσῆλθεν, εἶτ' ἀπῆλθε μὴ τυχών·
Δέδοικα, Χριστὲ, μὴ κἀγὼ τῆς σῆς χερὸς
Χρήζων, ἀπέλθοιμ' ἐνδεὴς, ἐμοῖς νόμοις.
Ὃ γάρ τις οὐ δέδωκε, μηδ' ἐλπιζέτω.
Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον.
Πρὸς τὸν Θεὸν νένευκε, καὶ μόνον βλέπει.
Σὺ δ' ἀγκαλίζου· καὶ γὰρ ἀετὸς, ὡς λόγος,
Πολὺς καλιῇ λεπτὸν ὄρνιν ἀμφέπει.
Κρεῖσσον πενία μὴ δικαίας κτήσεως·
Καὶ γὰρ νόσος γε τῆς κακῆς εὐεξίας.
Λιμῷ μὲν οὔ τις ῥᾳδίως διεφθάρη·
Τοῖς δ' αὖ κακίστοις πότμος ἡ μοχθηρία.
Τί δεσπότης, ἢ δοῦλος, ἢ φαύλη τομή;
A Εἷς πᾶσι πλάστης, εἷς νόμος, κρίσις μία.
Ὑπηρετούμενος δὲ σύνδουλον βλέπε.
Ὅταν δὲ λυθῇς, τιμιώτερος φανεῖς.
Οἱ δ' οἰκέται τί, καὶ μάλισθ' ὅσοι Θεοῦ;
Μὴ φευγέτωσαν εὔνοιαν τοῖς δεσπόταις.
Ἐλεύθερον καὶ δοῦλον ὁ τρόπος γράφει.
Καὶ Χριστὸς ὤφθη δοῦλος, ἀλλ' ἠλευθέρου.
Κακὸς δ' ἀκούων αἰσχύνου, μὴ δυσγενής.
Γένος γάρ εἰσιν οἱ πάλαι σεσηπότες.
Γένους προάρχειν κρεῖσσον, ἢ λύειν γένος,
Ὡς καλὸν εἶναι, ἢ καλῶν πεφυκέναι.
Θεοῦ μόνου, θείων τε ἀπλήστως ἔχειν,
Ὅς τοῖς λαβοῦσι καὶ πλέον χαρίζεται,

Pauper accessit, deinde abiit spe frustratus :
Metuo, Christe, ne et ego dextera tua,
Indigens, recedam vacuus, secundum legem meam.
Quod enim quis negavit, id se accepturum non speret.
Paupere viro nihil securius.
Ad Deum suum se convertit, cumque solum respicit.
Tu vero hunc complectere ; nam et aquila, ut ferunt,
Nido assidua tenellos fetus fovet.
Melior est paupertas injusta possessione,
Ut et morbus mala incolumitate.
Fame quidem vix quisquam absumptus est :
Scelestis autem hominibus mors est improbitas.
Quid dominus, quid servus, nisi mala divisio?
Unus omnibus conditor, una lex, unum judicium.
Dum tibi ministratur, conservum intuere.
Sic, cum corporis vinculis solutus fueris, honorabilior apparebis.
Servi autem quid, ac præcipue qui Dei servi sunt?
Non refugiant servitutem heris benevolam exhibere.
Liberum et servum efficiunt mores.
Christus visus est servus, at ipse liberator erat.
Pudeat te, si malus audias, non vero si ignobilis
Genus enim sunt, qui jamdudum putruerunt.
Præstat generis caput esse, quam genus solvere,
Ut et bonum esse, quam ex bonis ortum.
Dei solius rerumque divinarum insatiabilis esto,
Qui accipientibus etiam plus largitur,

125 *Ἐμοῖς νόμοις*. Græcus int., *ex credulitatis lege quam secutus sum, abeam ipse nihil consecutus : ut qui nihil, dediderim nihil ipse accipiam.*

127 *Ἀετός*. Sic omnes mss. præter. Ambr. et Cass. qui, ut Paris. edit. habent αἰετός.

132 *Πότμος*. Coisl., Ambr. Coisl., θάνατος.

133 *Ἡ φαύλη*. Sic Coisl. Edit., ἡ φαύλη. Eadem sententia occurrit infra lib. II, sect. 1, carm. 1, *De rebus suis*, vers. 80 et seqq.

135 *Ὑπηρετούμενος*, etc. Hervag., Lang., Reg. 6, ὑπηρετοῦ μὲν, ὡς σύνδουλον βλέπε. Reg. 992, βλέπων. Leuv., *Ministro quidem utere, sed cum ut conservum aspiciens.*

136 *Ὅταν δὲ λυθῇς, τιμιώτερος φανεῖς*. Ita legimus cum Hervag. et Gaul. Edit., ὅταν λυθῇς, φάνηθι τιμιώτερος.

137 *Μάλισθ' ὅσοι*. Ita Regg. 993, 1277, Coislinianus et Cassinensis. Edit., μάλιστα οἱ. In codice Ambr. alius ordo versuum hujus tetrastichi ; sic incipit : Ἐλεύθερον, deinde οἱ δ' οἰκέται.

141 *Κακός*. Sic Regg. 993, Coisl., Ambros. et Cass. Edit., κακῶς.

142 *Γένος*. Coislin., γένους γὰρ ἦσαν. *Generis enim origo ab iis qui jam pridem computruerunt.* Idem argumentum fere prosequitur supra carm. XXVI et XXVII.

144. *Καλῶν*. Coisl., καλόν.

145 *Θεοῦ μόνου*. Reg. 993, θείων ἀπλήστως καὶ Θεοῦ μόνου ἔχου, *rerum divinarum insatiabilis esto, et Dei solius.* Coisl., Θεοῦ μόνου, θείων τε δεῖ ἀπλήστως ἔχειν.

METRICA VERSIO.

Accessit ad me pauper : at frustra tamen?
Christe, extimesco, ne tuam quærens opem,
Abeam, vicissim prorsus abs te nil ferens.
Nam quod negat quis alteri, frustra petet.
Opibus carenti nil viro securius.
Spes ille totas in Deo fixas tenet :
At tu foveto ; namque pullos, ut ferunt,
Aquila tenellos grandis in nido fovet.
Melior egestas improbe partis bonis,
Ut sanitate morbus haud laudabili.
Vix unquam acerba sustulit quemquam fames :
At certa crimen improbis mors est viris.
Quid servus, aut herus? Mala est hæc sectio.
B Est fictor unus, una lex, judex quoque.
Sic ergo servus, servos ut cernas tuos.
Aliis, solutus corpore, ut præstes vide.
Servi quid autem, maxime qui sunt pii?
Dominis amice serviant illi suis.
Servos herosque vita sola factitat.
Servivit, at nos Christus exemit jugo.
Malum vocari turpe, non ignobilem.
Sunt namque pridem putridæ carnes genus.
Genus auspicari præstat, id quam solvere :
Ut esse pulchrum, quam satum pulchro patre.
Deo, et supernis rebus haud unquam satur
Esto : dat illis plura qui jam sumpserint,

Διψῶν τὸ διψᾶσθ', ἀφθόνως ἀεὶ ῥέων·
Ἐν τοῖς δὲ λοιποῖς καὶ φέρειν ἡσσώμενος.
Μὴ πάντα νικᾷν, μηδ' ἀεὶ, σπουδὴν ἔχε·
Καλῶς κρατεῖσθαι κρεῖσσον, ἢ νικᾷν κακῶς.
Καὶ γὰρ παλαιστὴς οὐχ ὁ κείμενος κάτω,
Πάντως κρατεῖται, πολλάκις δ' ὑπέρτερος.
Καὶ ζημιοῦ τι· τοῦτο κέρδος πολλάκις,
Ὥσπερ καθαίρειν φυτὸν εἰς εὐκαρπίαν.
Εἰ δ' οὐ καλῶς τι προστίθης οἷς νῦν ἔχεις,
Ὕλῃ φέρεις πῦρ, ἢ νόσον τῷ σώματι.
Εἰ μηδὲν ὄφλεις τῷ Θεῷ τιμωρίας,
Μηδ' αὐτὸς ἴσθι τοῖς ὄφλουσι συμπαθής.
Εἰ δ' οἶδας ὄφλων, καὶ πρόχρησον τὸ πρᾶον.
Οἴκτῳ γὰρ οἶκτος καὶ Θεῷ σταθμίζεται.

A "Οταν ποθ' ὕβρις ἐκκάῃ τὴν σὴν φρένα,
Μνήσθητι Χριστοῦ, τῶν τ' ἐκείνου τραυμάτων,
Πόση τε μοῖρα ταῦτα τῶν τοῦ Δεσπότου.
Ὡς δ' ἂν τὸ λυποῦν, ὥσπερ ὕδατι, σβέσαις.
Ἔρως, μέθη, ζῆλός τε καὶ δαίμων, ἴσα·
Οἷς ἂν προσέλθῃ, τὸ φρονεῖν ἐπέκλυσε.
Τῆξις, προσευχὴ, δάκρυον, τὰ φάρμακα.
Ἥδ' ἰατρεία τῶν ἐμῶν νοσημάτων.
Ὅρκον δὲ φεῦγε πάντα. Πῶς οὖν πείσομεν;
Λόγῳ, τρόπῳ τε τὸν λόγον πιστουμένῳ.
Ἄρνησίς ἐστι τοῦ Θεοῦ ψευδορκία.
Τί δεῖ Θεοῦ· σοι; τὸν τρόπον μέσον τίθει.
Τί χρηστότητος δόγμα συντομώτερον;
Τοιοῦτος ἴσθι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πέλας,

Sitiens sitiri, largiter semper fluens;
In cæteris vero, superari non sit molestum.
Nec omnia, nec semper vincere studeas:
Præclare enim vinci præstat, quam male vincere
Non enim pugil, qui humi jacet,
Semper vincitur, sed sæpe superior est.
606-607 Detrimentum aliquod patiare; id enim sæpe lucrum est,
Ut arborem putare, quo fecundior sit:
Quod si quid non belle adjicis iis quæ nunc habes,
Materiæ ignem fers, aut morbum corpori.
Si nullam Deo pœnam debes,
Nec ipse in debitores misericors sis:
Verum si debiti tibi conscius es, prior ipse clementia utere.
Miserationi enim miseratio etiam apud Deum rependitur.
Si quando injuria accenderit mentem tuam,
Memento Christi, ejusque vulnerum,
Et quantula pars hæc sint eorum quæ Dominus passus est.
Sic enim dolorem, velut aqua, exstinxeris.
Amor, ebrietas, livor, et dæmon, æqualia;
Quibus supervenerint, eorum mentem subvertunt.
Jejunium, precatio, lacrymæ sunt remedia:
Hæc est meorum medicina morborum.
Omne jusjurandum fuge. Quomodo ergo persuadebimus?
Verbis, et moribus qui verbis fidem faciant.
Abnegatio Dei est falsum juramentum.
Quid tibi opus est Deum nominare? mores interpone.
Ecquod benignitate præceptum brevius?
Talis esto tuis amicis et proximis,

147 *Διψῶν τὸ διψᾶσθ'*. Coislin., διψῶντα διψάων. Hoc est, *vehementer cupiens se ab hominibus inquiri, non propter semetipsum, sed quod hujusmodi inquisitione mortalibus salus comparatur.* Ita tom. I, p. 713.

148 *Φέρειν*. Coisl., δεῖ φέρειν, et sup. lin., ἡσσώμενον.

152 *Ὑπέρτερος*. Reg. 990, ὑπέρτατος. Coislin., Reg. 1277 et Cass., ὑπέρθετος.

157 *Ὄφλεις*. Coisl., ὄφλοις.

160 *Καὶ Θεῷ*. Sic Reg. 993, Cass., Coisl. Edit., τῷ Θεῷ. Comb., οἶκτον καὶ Θεός.

162 *Τῶν τ'*. Sic Reg. 1277, 993, Ambr. et Cass. Edit., τῶν.

170 *Πιστουμένῳ*. Tres Regg., πιστούμενοι, *fidem facientes*. Ita fere supra carm. XXIV, vers. 81.

171 *Θεοῦ*. Ambr., Λόγου, *Verbi*.

172 *Τί δεῖ Θεοῦ;* Reg. 1277, τί δή;

METRICA VERSIO.

Sitiens sitiri, largus et cunctis fluens;
Vinci at moleste ne feras in cæteris.
Non obtinere cuncta, nec semper, stude.
Bene vinci ames plus, improbe quam vincere
Athleta nam non vincitur, quisquis jacet
Humi: sed hostem sæpe qui stratum tenet.
Amitte quiddam quæstus: hinc frequens redit,
Putata ut arbos redditur fecundior.
Quod si quid addas improbe partis bonis,
Ligno facem fers, corpori morbum paris.
Pœnæ nihil si vindici debes Deo,
Nec debitori lenis ipse sis tuo.
Debere sin te non negas, ignoscito.
Veniam rependit nam Deus clementiæ.

B Cum tu dolore læsus ardes maximo,
Christi memor sis vulnerum, pars et quota
Sint hæc dolorum, quos herus tulit tuus.
Sic nempe, ut undis obrutus, mœror perit.
Vinum, libido, livor, et dæmon, pares.
Hos mente privant, quos tenent. Illis tu prece
Medere, fusis lacrymis, jejunio.
Medela morbis hæc enim certa est meis.
Jurare noli. Quo fides fiet modo?
Sermone, vita et, quæ fidem verbis struat,
Qui falsa jurat, prorsus is negat Deum.
Sit vita testis (quid Deo est opus?) tibi.
Benignitatis dogma quod contractius?
Quales apud te proximos esse expetis,

Οἵους σεαυτῷ τουσδε τυγχάνειν θέλεις·
Καὶ συντομώτερόν τι, τὰ Χριστοῦ πάθη.
Πιστοῦ φίλου νόμιζε μηδὲν ἄξιον,
Ὃν οὐ κρατὴρ ἔδειξε, καιροῦ δὲ ζάλη·
Ὃς οὐ χαρίζετ' ἢ μόνον τὸ συμφέρον.
Ἔχθρας ὅρους γίνωσκε, φιλίας δὲ μή.
Τἄλλα βλέπων ὀφθαλμὸς, αὑτὸν οὐ βλέπει,
Ἀλλ' οὐδὲ τἄλλα, ἢν ἄγαν λημῶν τύχῃ.
Τούτου χάριν σύμβουλον εἰς ἅπαντ' ἔχειν·
Καὶ γὰρ χερὸς χεὶρ, καὶ ποδὸς ποὺς ἐνδεής.
Εἰ τοῖς καλοῖς ἕποιο νουθετούμενος,
Οὐκ ἐντραπήσῃ τοῖς κακοῖς γελώμενος.
Ὅταν ποτ' αἰσχρὸν ἐννοῇς, νόμιζέ σοι
Πολλοὺς παρεῖναι, καὶ σεαυτὸν ἐντρέπου.
A Ἀεὶ προτίμα τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν.
Κακοῖς ὁμιλῶν, καὶ κακὸς πάντως ἔσῃ.
Κακοῦ παρ' ἀνδρὸς μή ποτε χρηστὸν πάθῃς.
Ζητεῖ γὰρ ὧν βεβίωκε συγγνώμην ἔχειν.
Ἐγώ τι κέρδος ἐκλέγω καὶ δυσμενοῦς.
Τὰς γὰρ λαβὰς φεύγοντας, ἀσφαλεστέρους
Εἶναι παραινῶ, καὶ τὸ πικρὸν φάρμακον
Ὅμως δέδοικα, καὶ τὸ ἡδὺ μέμφομαι.
Καλοὺς ἀμείβου, τοὺς κακοὺς περιφρόνει·
Κἂν τοῖσδε κεῖσθω, τοῦ παθεῖν μηδὲν, χάρις·
Ὡς ἂν καλοὺς καὶ τούσδε ποιήσῃς χρόνῳ.
Τῷ μακροθύμῳ χρηστότης καλὴ δόσις.
Πᾶσιν μὲν ἴσθι χρηστὸς, εἰ τοῦτο σθένος,
Πλέον δὲ τοῖς ἔγγιστα. Τοῦ χάριν λέγω;

Quales illos erga teipsum vis esse :
Et habes quid compendiosius, Christi passiones.
Fideli amico nihil par esse existima,
Quem non pocula probaverunt, sed tempus periculosum;
Qui nihil gratificatur, nisi tantum quod sit utile.
Inimicitiæ modum agnosce, amicitiæ autem minime.
Cætera videns oculus, se non videt,
Sed nec cætera, si valde lippus sit.
Quapropter consiliarium ad omnia habe :
Nam et manu manus, et pede pes indiget.
Si bonos sequaris admonitus,
Pudori tibi non erit a malis irrideri.
Si quando turpis cogitatio subeat, existima
Adesse tibi multos, et teipsum reverere.
Bonos semper præpone non bonis.
Si cum malis frequens sis, eris profecto et ipse malus.
608-609 A malo homine nunquam beneficium accipias.
Quærit enim eorum, quæ perpetravit, veniam consequi.
Ego lucri aliquid ab adversario colligo.
Ansas enim reprehensionis fugientes, securiores
Esse adhortor, et acerbam medicinam
Tamen perhorresco, et suavem reprehendo.
Bonos remunera, malos despice :
Tuum hoc in illos sit beneficium ut nihil mali patiantur;
Sic illos tempore bonos efficies.
Patienti homini præclarum donum est lenitas.
Benignus esto omnibus, si potes,
Maxime autem proximis. Cur ita loquor?

180 *Φιλίας*. Sic Reg. 993, Hervag. et Langus. Edit., εὐνοίας.

183 *Ἔχειν*. Ambr., ἔχε.

186 *Κακοῖς*. Coisl., καλοῖς. Nempe *sanis consiliis consecutus, ut illorum dicteriis non sis obnoxius.*

190 *Κακοῖς δ'*. Ita mss. omnes. In editis deest δ'.

196 *Ἡδύ*. Reg. 993, γλυκύ.

198 *Κἂν τοῖσδε κείσθω*. Ita mss. omnes et editi præter Par. ann. 1575. Varia est hujus loci interpretatio. Alia Leuvenclaii, alia Billii, alia Combef. Int. Græcus : Καὶ τοῖσδε κείσθω χάρις, τοῦ μηδὲν παθεῖν, *ut nihil eorum injuria moveare : qua lenitate illorum malitiam expugnes.* Nicolaus : *Habendam gratiam malis et perversis hominibus, cum ab iis nihil mali nobis acciderit.* Καὶ τοῦτο γὰρ μεγάλη ἐστὶν εὐχαριστία, τὸ μὴ παθεῖν τινα βλάβην παρὰ τοῦ κακοῦ καὶ βλαπτικοῦ ἀνθρώπου. *Magnæ siquidem habendæ gratiæ materies est, si a nocente et improbo homine nihil quis damni accipiat.*

199 *Ποιήσας*. Reg. 993, ποιήσεις. Ambr., ποιήσαις.

201 *Χρηστός*. Nicolaus, φιλάνθρωπος, ἐπιεικὴς, καὶ ὠφέλιμος.

METRICA VERSIO.

Sis talis ipsis. Sin adhuc quiddam petis
Brevius, habeto dura Christi vulnera.
Fidis amicis nil puta præstantius,
Quos casus asper extulit, non pocula:
Qui profutura consulunt, non quæ placent.
Sit finis iræ, nesciat finem favor.
Oculus tuetur cætera, at se non videt:
Ac ne quidem cætera, nimis si cæcutit.
Ergo monitorem rebus in cunctis habe :
Manus requirit nam manum, pes et pedem.
Probos monentes audiens, hisque obsequens,
Post non rubesces, cum mali te riserint.
Cum turpe versas mente quid, multos tibi
Adesse cense, te verere et ipsemet.
B Præpone semper improbis viros probos.
Nam si frequens sis cum malis, eris malus.
Ne munus unquam de manu sumas mali.
Veniam suorum nam petit sic criminum.
Ego hoste ab ipso commodum quoddam lego.
Hinc namque vivo cautius, ne me queat
Is criminari. Verum acerbum pharmacum
Simul expavesco, et dulcibus succenseo.
Probis repende : sperne quos malos vides.
Sit hoc et illis munus abs te, quod nihil
Luant acerbi. Sic eos reddes bonos.
Est namque leni munus amplum lenitas.
Cunctis benignus sis quidem, quantum potes:
Verum propinquis amplius. Cur hæc loquor?

Τίς ἄν σε πιστεύσειε τοῖς ξένοις καλὸν
Εἶναι τὸν οὐ δίκαιον οἷς ὀφείλεται;
Τί πάντα τὸν δύστηνον αἰτιώμεθα
Ἐχθρὸν, διδόντες τῷ βιοῦν ἐξουσίαν;
Μέμφου σεαυτὸν, ἢ τὸ πᾶν, ἢ τὸ πλέον.
Τὸ πῦρ παρ' ἡμῶν, ἡ δὲ φλὸξ τοῦ Πνεύματος.
Μὴ σφόδρ' ἕπεσθαι παιγνίοις ἐνυπνίων·
Μηδ' εὐπτόητον εἰς ἅπαντ' ἔχειν φρένα·
Μηδὲ πτεροῦ μοι δεξιοῖς φαντάσμασι.
Λόχος τάδ' ἐστὶ πολλάκις τοῦ δυσμενοῦς.
Ἐλπὶς προκείσθω δεξιοῦ παντὸς τέλους·
Εἰ γὰρ συνεργός ἐστί τις τοῦ χείρονος,
A Πῶς οὐ καλοῦ δίκαιον εἶναι καὶ πλέον;
Οὐ γὰρ φέρω γε τῷ κακῷ νικώμενος.
Ἡγοῦ τύχης φρόνησιν ἀσφαλεστέραν·
Ἡ μὲν γάρ ἐστι πραγμάτων κούφη φορὰ,
Ἡ δ' οἰακισμός. Μηδὲ ἓν παιδεύσεως
Νόμιζε κρεῖσσον, ἢ μόνη κεκτημένων.
Τὸ δραστικὸν δείκνυε μὴ τῷ δρᾷν κακῶς,
Τῷ δ' εὖ τι ποιεῖν, εἰ θέλεις εἶναι θεός.
Τόδ' ἐστὶν ἀνδρὸς εἰδότος τὸ συγγενές.
Κτείνει δὲ ῥᾷστα καὶ τρυγὼν καὶ σκορπίος.
Αἰσχρὸν νέον γέροντος ἀσθενέστερον
Εἶναι, γέροντα δ' ἀφρονέστερον νέου.

Quis te crediderit bonum esse extraneis,
Si justitiam non colas erga eos quibus debetur?
Cur in omnibus miserum causamur
Inimicum, cui nostra vivendi ratione potestatem damus?
Culpa te ipsum, vel in omnibus, vel magna ex parte.
Ignis a nobis est, flamma autem ab excitante Spiritu.
Nec valde secteris ludibria somniorum;
Nec pavidam ad omnia mentem habeas;
Nec mihi inflеris faustis imaginibus.
Insidiæ hæc sunt sæpe inimici.
Præluceat spes laudabili omni exitui;
Nam si quæ spes auxiliatrix est deterioris,
Quanto magis par est, eam boni auxiliatricem esse?
Non enim fero me a malo vinci.
Fortuna prudentiam existima tutiorem;
Illa enim rerum levis est impetus,
Ista gubernatrix. Nec quidquam doctrina
Melius esse ducas, quæ sola vere pertinet ad possidentes.
Potentiam tuam ostende, non male faciendo,
Sed bene faciendo, si vis esse deus.
Hoc est viri scientis genus suum.
Necat autem facile et pastinaca et scorpius.
610-611 Turpe est juvenem sene infirmiorem
Esse, senemque juvene insipientiorem.

203 *Τίς ἄν σε πιστεύσειε.* Ita fere infra, lib. II, sect. II, carm. III, *ad Vitalianum*, vers. 75:

Πῶς σε, πάτερ, ξείνῳ τις ἐνηέα φῶτα δοκήσει
Τοσσάτιον τεκέεσσι χολούμενον;

Quomodo te, pater, quis erga extraneos lenem existimet
Tantopere irascentem filiis?

204 *Ὀφείλεται.* Tillem. legit ὀφείλεαι.

208 *Πνεύματος.* Male Leuv. et Ald. *venti.* Recte int. Græcus, τοῦ πνεύματός ἐστι τοῦ πονηροῦ, ἤγουν τοῦ διαβόλου.

209 *Μὴ σφόδρ'.* Gregorius vetat sectari somniorum ludibria. *Multos enim errare fecerunt somnia et exciderunt sperantes in illis.* Sic infra lib. II, sect. 2, carm. 1, vers. 291:

Φροντίσιν ἠματίαις γὰρ ὁμοῖα φάσματα νυκτός.
Cogitationibus diei similes enim sunt visiones noctis.

211 *Μηδὲ πτεροῦ.* *Nec attollaris, nec te efferas.*

214 *Εἰ γὰρ συνεργός.* Non male Langus: *Quanto magis tandem adjuvat Deus bonus res?*

218 *Κούφη.* Reg. 993 κοῦφος, *temerarius est impetus.*

220 *Ἡ μόνη κεκτημένων.* *Quæ sola illorum est qui eam possident.* Nicet. ἡ μόνῳ κεκτημένῳ. Colb. ἡ μένει κεκτημένων. Reg. 993 ἡ μένει κεκτημένῳ. Mendose Cass. ἡ μόνη, et Ambr. ἡ μόνῳ.

224 *Τρυγὼν καὶ σκορπίος.* Huic simile est illud quod Cicero *Tuscul.* 5, de Theodoro refert, qui Lysimacho mortem ipsi minitanti: *Magnum,* inquit, *effecisti, si cantharidis vim consecutus es;* vel, ut refert Seneca, lib. *De tranquillitate vitæ. Habes cur tibi placeas: hemina sanguinis in tua potestate est.* Et sane multo difficilius est, ac proinde præclarius prodesse, quam nocere; unde graviter quidam olim, cum eversam a Philippo Macedonum rege Olynthum esset nuntiatum: *At hercle,* inquit, *multis annis talem urbem non exstruet.*

METRICA VERSIO.

Quis credat unquam te bonum externis fore,
Tuis iniquum siquidem te præbeas?
Quid culpam in hostem semper ipsi vertimus,
Cum nostra præstent robur ipsi crimina?
Te criminare prorsus, aut certe magis.
Ignis tuus nam, flamma vero dæmonis.
Ne somniorum ludicris fidem nimis
Accommodaris: cuncta nec te terreant.
Nec læta rursum visa te tollant nimis.
Laqueos frequenter hos parat dæmon tibi.
Spes læta semper acta præcedat tua.
Nam nequiorem cum juvet, quanto magis
B Hac adjuvari convenit probum virum?
Nec enim ferendum est ut malo cedat bonum.
Est sorte cæca tutior prudentia,
Namque illa rerum est impetus tantum levis:
Hæc clavus. At nil litteris tibi sit prius,
Quas possidentes unicas opes habent.
Aliis nocendo robur haud monstra tuum:
Bene sed merendo, si Deum sequi cupis.
Est ejus istud, qui suum norit genus.
Facile at necarint et trygon et scorpius.
Utrumque turpe, cum sene est infirmior
Juvenis, eoque stultior rursus senex.

Ὅμως ὁ μὲν καθ' ὥραν ἔστω πάνσοφος·
Τὸν δὲ κράτιστον καὶ πρὸ ὥρας σωφρονεῖν.
  Ἀεὶ μὲν ἐργάζοιο τὴν σωτηρίαν·
Καιρὸς δὲ δὴ μάλιστα, ἡ βίου λύσις.
Τὸ γῆρας ἦλθεν· ἔξοδον κήρυξ βοᾷ.
Πᾶς εὐτρεπίζου· πλησίον γὰρ ἡ κρίσις.
  Πέρας λόγου, δισσή τις ἄρνησις Θεοῦ,
Ἔργῳ, λόγῳ τε. Μὴ κλαπῇς, περισκόπει
(Ἀεὶ διώκῃ λαθρίοις παλαίσμασι),
Μή πως δεηθῇς ἐσχάτων καθαρσίων.

ΛΔ'. Ὅροι παχυμερεῖς.

Θεὸς μέν ἐστιν οὐσία, πρῶτον καλόν.
A Κόσμος δὲ, ῥευστῶν καὶ νοουμένων δέσις.
Τὸ δ' εἶν' ἕκαστον τοῖον ἢ τοῖον, φύσις.
Φύσις δ' ἄϋλος, ἄγγελος, πρώτη κτίσις.
Οἱ δ' ἐκτραπέντες τοῦ καλοῦ τί; δαίμονες·
Ὧν πρῶτός ἐστιν, ὅς ποτ' ἦν Ἑωσφόρος,
Σκότους δυσειδοῦς εὑρέτης καὶ προστάτης.
Ὕλη δὲ μορφῶν ἕδρα, δευτέρα κτίσις.
Ὕλης δὲ κάλλος, εἶδος ἐκμορφουμένης.
Ὅρος δὲ ῥευστῶν καὶ νοουμένων, πόλος.
Ἄστρων δὲ φύσις, πῦρ κύκλῳ περίδρομον.
Φῶς δ' ἐστὶ λάμψις ἐκ πυρὸς, ψυχῇ λόγος.
Σκότος δὲ δισσὸν, λάμψεως δισσῆς λύσις.
Αἰὼν, διάστημ' ἀχρόνως ἀεὶ ῥέον,

Ergo ille juxta ætatem sapientia excellat:
Huic vero optimum est et ante tempus sapere.
  Semper quidem salutem operare;
Tempus autem maxime, cum instat vitæ finis.
Senectus advenit: exitum præco clamat.
Quilibet præparet se: prope enim judicium.
  Finis sermonis: duplex Dei abnegatio,
Opere et verbo. Ne subripiaris, circumspice
(Semper appeteris occultis dimicationibus),
Ne forte indigeas extremis lustrationibus.

XXXIV. *Definitiones minus exactæ* *.

Deus est ens substantiale, primum bonum.
Mundus autem rerum fluxarum et mente præditarum connexio.
Esse hoc vel illo modo, istud est uniuscujusque natura.
Natura materiæ expers est angelus, prima creatura.
Qui exciderunt a bono, quid sunt? Dæmones,
Quorum princeps est, qui olim erat Lucifer,
Caliginis deformis inventor et antistes.
Materia est formarum sedes, secunda creatura.
Materiæ autem pulchritudo est forma rei expressæ.
Limes rerum fluxarum et quæ mente percipiuntur, est cœlum.
Siderum natura est ignis qui in orbem volvitur.
Lux est splendor ex igne, menti lux ratio.
Tenebræ duplices, splendoris duplicis dissipatio.
Ævum, intervallum absque tempore semper fluens,

* Alias Bill. 137, pag. 198.

228 *Τὸν δέ*. Duo Regg. et Comb. τῷ δέ.
231 *Ἔξοδον*. Coisl. et Reg. 995, ἔξοδος.
232 *Εὐτρεπίζου*. Sic mss. omnes. Edit. ἐκτρεπίζου.
234 *Κλαπῇς*. Reg. 1277 τραπῇς.
235 *Διώκῃ*. Herv. et duo Regg. διώκει.
XXXIV. Tit. *Ὅροι παχυμερεῖς*. Coisl. et Vat. τοῦ αὐτοῦ. *Parum exactæ, vel simplices.*
1 *Οὐσία*. Videlicet, *Deus qui omnibus esse præstat et quasi ipsum esse substantiale, cujus effluxus est et umbra, quidquid est.*
2 *Ῥευστῶν καί*, etc. Coisl. λευστῶν. *Quæ oculis cernuntur et quæ mente percipiuntur.*
9 *Ὕλης δὲ κάλλος*, etc. Hic versus in Coisl. deest.
10 *Ῥευστῶν*. Coisl. λευστῶν.
12 *Ἐκ πυρός*. Al. ἔκπυρος.
13 *Δισσῆς*. Coisl. δισσῇ.
14 *Διάστημ'*. Sic Coisl. Male edit. διάτημ'.

METRICA VERSIO.

Ergo ille, ut ætas postulat, prudentia
Excellat: ast hic ante canos sit sophus.
  Semper saluti tu quidem stude tuæ,
Potissimum autem sub diem vitæ ultimum.
Venit senectus; exitum præco canit.
Parentur omnes: imminet judex Deus.
  Binis negatur (finis hic) modis Deus:
Sermone, vita: sedulus fraudem cave
(Nam Marte tecto jugiter lacesseris),
Lustris opus sit ne tibi novissimis.

XXXIV. DEFINITIONES MINUS EXACTÆ.

(*Billio interprete.*)

Deus ensque primum est omnium, et primum bonum.
B Quæ fluxa, mundus; quæque mens cernit, tenet.
Quod quidque tale aut tale, naturam voco
Natura simplex angelus, primus satus.
Qui deviarunt a bono, quid? dæmones.
Princeps et horum, Lucifer, qui quondam erat,
Inventor atræ præsul et caliginis.
Materia formis est basis, post condita.
Induere formam, certus est illi decor.
Rebus caducis limes et firmis, polus.
Quid astra? flamma, circuli cursum tenens.
Lux splendor ardens, ratio lux mentis meæ.
Tenebræque duplices, lucis abcessus duplex.
Ævum, quod absque tempore assidue fluit.

Χρόνος δὲ, μέτρον ἡλίου κινήσεως.
Γη, πῆξις ὕλης τῷ πόλῳ κυκλουμένης.
Πῦρ δὲ, φλέγουσα καὶ ῥέουσ' ἄνω φύσις.
Ὕδωρ δὲ, ῥευστὴ καὶ κατάῤῥοπος φύσις.
Κενοῦ δ' ἀὴρ πλήρωμα καὶ πνευστὴ ῥύσις.
Ἄνθρωπός εἰμι, πλάσμα καὶ εἰκὼν Θεοῦ.
Τὸ σῶμα δ' ὕλη, καὶ διαστατὸν πάχος.
Στοιχεῖόν ἐστι σώματος πρῶτον μέρος.
Ψυχὴ δὲ, φύσις ζωτικὴ, φέρουσά τε·
Λόγος δὲ καὶ νοῦς τῇ γ' ἐμῇ συνεκράθη.
Ζωὴ δὲ, σώματός τε καὶ ψυχῆς δέσις,
Ὡς θάνατον εἶναι, τῶν δὲ τὴν διάστασιν.
Νοῦς δ' ἐστιν ὄψις ἔνδον, οὐ περίγραφος.
Νοῦ δ' ἔργον, ἡ νόησις, ἐκτύπωμά τε.
Λόγος δ' ἔρευνα τῶν νοὸς τυπωμάτων,
A Ὃν ἐκλαλήσεις ὀργάνοις φωνητικοῖς.
Αἴσθησίς ἐστιν εἰσδοχή τις ἔκτοθεν.
Μνήμη, κάθεξις τῶν νοὸς τυπωμάτων.
Λήθη δὲ, μνήμης ἐκβολή. Λήθης δέ γε
Μνήμη τις αὖθις, ἣν ἀνάμνησιν λέγω.
Βούλησιν οἶδα, νοῦ ῥοπὴν καὶ συνδρομὴν
Τῶν ὅσσ' ἐφ' ἡμῖν· τἄλλα δ' οὐ θελητέα.
Ἡ δ' οἷ θέλω κίνησις, ἐξουσιότης.
Τὴν σύντονον δὲ καὶ προσθυμίαν λέγω·
Τὸ δὲ ἀκούσιον, βουλήσεως τυραννίδα.
Λογισμὸν οἶδα πραγμάτων διαίρεσιν.
Πόθος δ' ὄρεξις ἢ καλῶν ἢ μὴ καλῶν.
Ἔρως δὲ θερμὸς δυσκάθεκτός τε πόθος.
Θυμὸς μέν ἐστιν ἀθρόος ζέσις φρενός·
Ὀργὴ δὲ θυμὸς ἐμμένων. Ὁ δ' εἰς κακὸν

Tempus autem mensura solis motus.
Terra, compacta materia, quam polus ambit.
Ignis, urendi vim habens et sursum tendens est natura.
Aqua fluida est natura et deorsum vergens.
Aer vacui est repletio et spirabilis fluxio.
Homo sum, figmentum et imago Dei.
Corpus, materia et separabilis crassities.
Elementum, corporis cujusque prima pars.
612-613 Anima autem vitalis natura, vitam sustentans.
Ratio et intelligentia mihi commista est.
Vita, corporis et animæ connexio,
Quemadmodum mors est utriusque separatio.
Mens est oculus internus, non circumscriptus.
Mentis opus est cogitatio, et rerum expressio.
Ratio est investigatio mentis conceptuum,
Quam proferes per vocis organa.
Sensus est exceptorium quoddam rerum externarum.
Memoria retinet mentis impressiones.
Oblivio, memoriæ amissio est. Oblivionis autem
Memoria quædam est rursus, quam reminiscentiam dico.
Voluntatem scio esse mentis inclinationem et concursum
Earum rerum, quæ penes nos sunt : cætera non sunt voluntaria.
Facultas me, quo velim, movendi, est liberum meum arbitrium.
Si acris ac vehemens sit, alacritatem appello :
Involuntarium autem, tyrannidem voluntatis.
Ratiocinationem novi esse rerum divisionem.
Desiderium est appetitio rerum vel bonarum vel malarum.
Amor est ardens et effrenatum desiderium.
Furor quidem est subitus animi fervor :
Ira vero furor permanens. Si ob malum acceptum

21 *Καὶ διαστατὸν πάχος.* Combef., *crassa moles, suis constans dimensionibus.* Billius, *materia quam subit dimensio.*

23 *Φέρουσά τε. Quæ tenet et fert, vitam scilicet.* Ita Combef.

24 *Τῇ γ' ἐμῇ*, nempe ψυχῇ. Sic Coisl. Edit. ἐμοί.

27 *Οὐ περίγραφος.* Vat. ἀπερίγραφος.

30 *Ὃν ἐκλαλήσεις*, etc. Hic versus et duo sequentes desiderantur in Coisl.

39 *Τὸ δὲ ἀκούσιον.* Vat. *non habet* τὸ δέ.

43 *Ἀθρόος.* Vat. ἀθρόα.

44 *Ὁ δ' εἰς κακόν. Qui servat memoriam, ut noceat et insidietur : simultas, rancor.*

METRICA VERSIO.

Mensura motus tempus est, quem sol facit.
Tellus stabilitas est hylæ : hanc ambit polus.
Natura flagrans ignis est, sursum fluens.
Vergens deorsum fluida natura est aqua.
Aer inane replet, et spirans fluit.
Figmentum, imago et nobilis Dei, est homo.
Materia corpus, quam subit dimensio.
Elementa nostri prima pars sunt corporis.
Natura vita prædita, anima dicitur :
At ratio mensque cum mea se copulant.
Quid vita? carnis, mentis, et nexus tenax,
Ut mors ab hisce rebus est divulsio.
Mens, visus intus terminum nullum sciens.
Huic cogitare munus est et fingere.
Quæ finxit illa, ratio vestigat sagax,
B Quam vocis ipse proferes per organa.
Externa sensus excipit. Mentis notas
Memoria retinet, ac bona servat fide.
Oblivio ipsam pellit : hanc rursum ejicit
Memoria quædam (vulgo reminisci vocant)
Mentis, voluntas motus est, concursus et
Rerum penes nos quæ sitæ, tantummodo.
Quo volo moveri, liberum arbitrium voco :
Alacritatem, magna si sit acritas.
Patitur voluntas, si trahor, tyrannidem.
Rerum λογισμός commoda est divisio.
Boni appetitus aut mali, cupiditas.
Amor, cupido fervida et freni inscia.
Mentem repente fervor incendens, furor.
Ira diuturnus est furor. Sed qui insidet

Μνήμων, λοχῶν τε, μνησικακία τυγχάνει.
Πέψιν δὲ λύπης οἶδα μακροθυμίαν·
Τὸ δὲ πρὸς ὕβριν ἤρεμον, ἀοργησίαν,
Ἣν δὴ πραότητα τοῖς πάλαι καλεῖν ἔθος.
Ἕξιν δὲ καλῶν, τὴν ἀρετὴν νόμιζέ μοι,
Τῶν δ' αὖ κακίστων, τὴν ἐναντίαν νόσον·
Τὴν μὲν Θεοῦ δώρημα, τὴν δ' ἐφεύρεσιν.
Κάλλος δὲ παντός ἐστιν εὐαρμοστία,
Αἶσχος δὲ, κάλλους ὕβρις, ὡς ἐμὸς λόγος.
Ἀνδρεία δ' ἐστὶ πρὸς τὰ δεινὰ στεῤῥότης
Θράσος δὲ, θάρσος πρὸς τὰ μὴ τολμητέα.
Δειλία δὲ, συστολή τις εἰς τολμητέα.
Ἡ σωφροσύνη δ' ἐπικράτησις ἡδονῶν·
Ἧττα δὲ τούτων, τὴν ἀσέλγειαν λέγω.
A Δικαιοσύνη δὲ, μὴ πλέον ζητεῖν ἔχειν·
Τῆς δ' ἰσότητος ἔκβασις, τοῦτ' ἀδικία.
Φρόνησίς ἐστι πραγμάτων ἐμπειρία.
Σοφία νομιζέσθω δὲ τῶν ὄντων θέα.
Ἡ δ' ἁπλότης ἕξις τις ἀργὴ πρὸς κακόν.
Ἡ διπλόη δὲ, τοῦ τρόπου κακουργία.
Ἡ δ' ἡδονὴ, ψυχῆς τίς ἐστι λειότης·
Λύπη δὲ, δηγμὸς καρδίας καὶ σύγχυσις.
Φροντὶς δ' ἑλιγμὸς, ἡ μέριμνα τὸ πλέον.
Σκέψις, λογισμῶν ἀντίθεσις εἰς πρακτέα.
Κρίσις δὲ πῆξις τῶν νοὸς βουλευμάτων·
Ῥίψιν δὲ τούτων οἶδα τὴν ἀκηδίαν.
Φθόνος δὲ τῆξις εὐροούντων τῶν πέλας.
Ἡ βασκανία δὲ καὶ βλάβη διὰ φθόνον.

Memor sit, et insidias struat, est injuriarum recordatio.
Concoctionem doloris scio esse longanimitatem.
Si quis contumeliis affectus placidus sit, est iræ vacuitas,
Quam antiqui mansuetudinem appellare solebant.
Habitum rerum bonarum esse virtutem existima;
Rerum autem vitiosarum, contrarium esse morbum:
Illa quidem Dei donum est, iste quid inventitium.
Rei cujusque pulchritudo est concinnitas,
Deformitas autem, pulchritudinis depravatio. Hæc mea sententia.
Fortitudo est in rebus periculosis animi constantia.
Audacia autem est confidentia, ubi non est audendum.
Timiditas est quædam animi contractio in rebus audendis.
Temperantia est expugnatio voluptatum:
Iisdem superari, intemperantiam appello.
Justitia, non quærere ut plus habeas, quam tibi debeatur:
Æqualitatis lineas transilire, injustitia est.
614-615 Prudentia est rerum experientia.
Sapientia censeatur rerum, ut sunt, contemplatio.
Simplicitas habitus est iners ad malum.
Versutia, morum perversitas.
Voluptas, mentis quædam est mollities.
Tristitia est morsus cordis et confusio.
Cura animum volvit et versat, sollicitudo adhuc magis
Consideratio conflictus est rationum de rebus agendis:
Judicium, firmitas mentis deliberationum.
Hæc abjicere, scio esse incuriam et inertiam.
Invidia tabes animi est de rebus secundis vicinorum.
Fascinatio, detrimentum quod infertur per invidiam.

45 *Μνήμων*. Vat. μνήμη. Mox Coisl. μνησίκακος pro μνησικακία.
51 *Τὴν μέν*. *Illa quidem*, nempe, *virtus: iste, morbus contrarius.*
59 *Μὴ πλέον*, etc. Minus recte Billius, *non plus cæteris requirere.*
62 *Τῶν ὄντων θέα*. *Rerum earum quæ vere sunt, ac divinarum contemplatio.*
66 *Δηγμός*. Sic Coisl. et Vat. Sic legit Billius, quamvis editi habeant δεσμός, quod præfert Combef.
68 *Ἀντίθεσις εἰς πρακτέα.* Billius in hunc locum: *Videat lector*, inquit, *an forte commodior hæc lectio futura sit*, σκέψις λογισμὸς, ἄν τι πρᾶξις πρακτέων. Hanc fere lectionem suppeditat Vaticanus codex, in quo legitur, ἀντίπραξις πρακτέων.

METRICA VERSIO.

Menti dolosus, μνησικακία dicitur.
Longanimitas est coctio molestiæ.
Ἀοργησία, cum tenet læsum quies,
Quam lenitatem dicere olim mos erat.
Virtus, bonorum firmus est habitus: mali
Habitusque rursum, morbus adversarius.
Dei illa donum est: at mala hic inventio.
Decor, rei omnis elegans concinnitas:
Contra decoris est probrum deformitas.
Jam fortitudo, robur in periculis.
Ast, ubi opus haud est, fidere, est audacia.
Audenda quisquis defugit, premitur metu.
Est temperantis, læta quæ sunt, vincere:
Libidinosi rursus, his succumbere.
B Justitia, non plus cæteris requirere:
Ab æquitate digredi, est iniquitas.
Rerum peritus, dicitur prudens: sophus
At censeatur, mente qui res conspicit.
Simplex vocatur quisquis ad malum est piger:
Versutus autem, moribus quisquis duplex.
Lætitia quidnam? mentis est diffusio;
Tristitia, cordis morsus, et turbatio.
At cura mentem volvit, anxietas magis.
Pugna rationum, σκέψις est, nunquid geres.
Consulta mentis firmat at sententia.
Hæc qui repellit, huic inest incuria.
Livor secundis proximi rebus dolet.
Βασκανία plus est: nam nocet quantum potest.

Τῶν δ' αὖ κακίστων μέμψις, αἰνετὸν πάθος·
Αἰδὼς δὲ συστολή τίς ἐστ' αἴσχους φόβῳ.
Αἰδοῦς δὲ περιφρόνησις, ἡ ἰταμότης.
Σπουδὴ δὲ, σύστασίς τις εἰς προκείμενα·
Λύσιν δὲ ταύτης οἶδα τὴν ῥαθυμίαν.
Ὁ δ' ὄκνος ἐστὶ πρός τι δυσκινησία.
Ζῆλος δ' ὁ μὲν μίμησις, ὁ δ' ἀνία τις.
Φίλτρου κλαπέντος εἰς ξένον ποθούμενον,
Καλοῦσι δ' αὐτὴν ζηλοτυπίαν οἱ πάλαι.
Ἀλαζονείαν, ὄγκον οἶδα καρδίας·
Τύφον δ', ἄναψιν, ἣν ἐγείρει κουφότης.
Ὑπερήφανος δ' ἔμοιγε καὶ φανητίας.
Τὴν δ' αὐθάδειαν, αὐταρέσκειαν λέγω.
Ταπεινοφροσύνη, μὴ φρονεῖν ἐπάξιον.
A Ταύτης δόκησίς ἐστιν ἡ εἰρωνεία.
Ἐλευθερία δὲ χρημάτων ἁπλῆ δόσις.
Τούτων λάφυξιν οἶδα τὴν ἀσωτίαν.
Ἀνελευθερίαν δέ φημι τὴν φειδωλίαν.
Μεγαλοπρέπεια δ' ἔστιν ἔργων λαμπρότης·
Μικροπρέπεια, τὸ φρονεῖν μικροῖς μέγα.
Μεγαλόφρονος, τὸ πάντα εὐπετῶς φέρειν·
Τὸ δ' οὐδὲ μικρὰ, τοῦτο μικροψυχίας.
Φιλοτιμί' ἐστὶ μέτριος τιμῆς πόθος.
Ἡ χαυνότης δὲ, καὶ πέρα τοῦ μετρίου.
Κενῶν δ' ὄρεξιν ἴσθι κενοδοξίαν·
Δόξαν, τὸ τοῖον ἡμῖν, ἢ τοῖον δοκεῖν.
Ἄλλη δὲ δόξα, πραγμάτων φαντάσματα.
Ὕβρις μέν ἐστι δυσμενοῦς οὐκ εὐμενὴς

Pessimorum objurgatio, laudabilis est affectus.
Pudor, contractio quædam est animi, turpitudinis metu.
Pudoris contemptus impudentia est.
Diligentia est vehemens studium in proposita.
Hujus defectum scio esse ignaviam.
Pigritia est, cum quis ad aliquid ægre movetur.
Zelus, alius imitatio est, alius dolor.
Cum vis amoris transfertur in extraneum valde concupitum,
Zelotypiam appellabant veteres.
Jactantia tumor est cordis.
Fastus inflammatio est, quam excitat levitas.
Superbus est mihi, qui cupit apparere.
Arrogantiam appello, cum quis nimium sibi placet.
Humilitas est minus digne de seipso sentire.
Hujus simulatio est hypocrisis.
Liberalitas pecuniarum est simplex largitio.
Earum dissipationem scio esse prodigentiam.
Illiberalitatem voco parcimoniam.
Magnificentia est operum splendor.
Extremi ingenii est ob parva alte sapere.
Viri magnanimi est omnia facile tolerare.
At ne parva quidem ferre, pusillanimitatis est.
Ambitio est moderata honoris cupiditas.
Insolentia autem excedit modum.
Rerum vanarum appetitionem, scito esse vanam opinionem;
Gloriam vero vanam, talem nobis aut talem videri.
616-617 Alia vero gloria, rerum phantasmata.
Contumelia quidem est inimici minime grata

73 *Πάθος. Affectus, commotio.*
74 *Ἐστ' αἴσχους.* Ita Coisl. Edit. ἐπ'.
83 *Ἄναψιν, ἥν.* Forte ἄναρσιν, *elationem.* Coisl. ὄν.
84 *Φανητίας. Ostentator.*
85 *Αὐταρέσκειαν. Ingenii sibi blandientis vanam oblectationem.*
86 *Μὴ φρονεῖν ἐπάξιον. Modestius etiam de se sentire, quam merita ferant.* Ita Combef. qui addit: *Idque si retinenaa vox,* ἐπάξιον. Nam ipsi non displicet ἀπάξιον. *Non indigne ac aliter quam ferant merita sentire. Nec enim,* inquit, *falso sentit humilis, cum se deprimit, nihilque suum, Dei totum agnoscit quod in se virtutis.*
87 *Εἰρωνεία. Hypocrisis, irrisio.*
99 *Ἄλλη δὲ δόξα.* Hic triplex hujus vocis δόξα, est acceptio, 1° eorum quæ non sunt, existimatio, 2° inanis rumor, 3° rerum phantasmatio.

METRICA VERSIO.

Recte movetur, quisquis objurgat malos.
Probri timore contrahit mentem pudor.
Effrons, pudore dicitur quisquis caret.
Proposita cum quis urget, id studium voco:
Studiumque contra si fuges, ignaviam.
Pigritia quidnam est? torpor ad quiddam gravis.
Zelus imitamen, mœror aut est quispiam.
Cum vis amoris exterum furtim petit,
Zelotypiam istud dicere antiqui solent.
Ἀλαζονεία, mentis est vanus tumor.
Levitate nata fastus est elatio.
Superbus est, qui conspici a cunctis amat.
Est αὐθάδεια, cum nimis sibi quis placet.
De se humilis ille est qui minus digne æstimat.
B Qui fingit humilem, premitur hic hypocrisi
Est liberalis, æra qui dat alteri:
At cuncta si quis dilapidat, est prodigus:
Illiberalis parcus est, nimis et tenax.
Magnificus est qui splendidis rebus studet:
Ob parva sed qui timidus est, μικροπρεπής.
Magnanimus est qui cuncta facilis sustinet:
Nec parva ferre, mentis est pusillitas.
Ambitio, modica laudis est tantum sitis;
Immodica vero, χαυνότης dici solet.
Cenodoxus autem, gloriæ vanæ appetens.
Δόξα ast, videtur tale quod, tale aut tibi.
At δόξα rerum dispar est et imaginum.
Molestus hostis sermo, contumelia

Πρᾶξις, λόγος τε. Λοίδορος δ' αἴσχη φέρει.
Μέμψις δ' ἀτιμώρητος ἐκ φίλου ψόγος.
Κατηγορία δ' ἔγκλημα τῶν κολαστέων·
Ἡ δ' οὐκ ἀληθὴς γίνεται, συκοφαντία·
Ἡ λάθριος δὲ, διαβολή σοι κλητέα.
Μέμψις ἀνεύθυνός τις, ἡ βλασφημία.
Κακήγορος δ', ὃς πᾶσιν ὁπλίζει στόμα.
Ἀστειότης μὲν, φαιδρότης ἐν συλλόγῳ.
Ἡ δ' εὐτραπελία, φαιδρότης ἔξω λόγου.
Λόγου δὲ μωρί' ἐστὶν ἡ ἀχρηστία.
Γέλως, παρειᾶς βράσμα, παλμὸς καρδίας.
Οἴνου δ' ἄμετρον χρῆσιν εἰπὲ τὴν μέθην,
Τὰ δ' ἐκ μέθης ὑβρίσμαθ', ἡ παροινία.
Ἡ κραιπάλη δ' ἕωλος ὕβρις ἐκ μέθης.
Φόνος δ' ὁ μέν τις σωμάτων, ὁ δ' εἰκόνος·
Ἄμφω δὲ λύσις τῆς φίλης ἁρμονίας.
Πορνεία καὶ μοιχεία, ἡ μὲν σωμάτων
Ξένων κλοπή τις, ἡ δέ τις καὶ δαιμόνων·
Ὅταν Θεοῦ τὸ φίλτρον εἰς ἐχθροὺς πέσῃ.
Εἰδωλολάτρης δ' ὃς σέβει καὶ χρυσίον.
Εἰ δ' ὠφέλεια, κέρδος εἰς ψυχὴν λαβεῖν,
Βλάβη, τὸ ταύτην ζημιῶσαι, γίνεται.
Ἔλεος μέν ἐστι συμπάθεια συμφορᾶς.
Οἶκτος δὲ κ' εὖ τι τὸν πεπονθότα δρᾶσαι.
Ἕξις δὲ ποιὰ πρὸς τὰ πράγμαθ', ὁ τρόπος;
Ἦθος δὲ πλάσμα τοῦ τρόπου κατήγορον.
Διδασκαλία, τύπωσις ἔργῳ καὶ λόγῳ.
Λόγος δ' ἄριστός ἐστι φαρμακεὺς κακῶν·

Actio vel oratio. Maledicus convicia ingerit.
Objurgatio autem amici innoxia est reprehensio.
Criminatio est accusatio rerum puniendarum.
Si falsa sit (accusatio), sycophantia est;
Si clandestina, calumnia tibi appellanda est.
Reprehensio non fulta probationibus, blasphemia.
Maledicus autem ille est, qui contra omnes os suum armat.
Comitas est hilaritas in colloquio.
Dicacitas autem est hilaritas extra rationem.
Sermonis stultitia ejus est inutilitas.
Risus genarum est impulsus, subsultatio cordis.
Vini immodicum usum voca temulentiam,
Ex temulentia autem natas injurias debacchationem.
Crapula vero, petulantia est profecta ex pridiana ebrietate.
Cædes alia est corporum, alia divinæ imaginis;
Utraque autem dissolutio charæ concinnitatis.
Scortatio et adulterium, alia sunt corporum
Alienorum quasi quædam furta, alia dæmonum;
Cum scilicet amor Dei ad ejus hostes transferatur.
Idolorum cultor est quisquis colit aurum.
Si utilitas est, lucrum in animam redundans facere,
Jactura est, cum damnum aliquod ei affertur.
Misericordia est naturalis affectus in alienis calamitatibus:
Miseratio autem, etiam eum, qui calamitatem passus est, juvare.
Habitus talis vel talis erga res, cujusque est indoles.
Mores vero figmentum sunt, quo designatur indoles.
Doctrina aliorum est informatio opere et sermone.
Sermo autem optimus est remedium vitiorum;

106 *Ἀνεύθυνος*. Combef. legendum censet ὑπεύθυνος. « Adduci non possum, inquit, ut ita Gregorius blasphemiam dixerit, quasi quam quis impune evomat, et non potius ὑπεύθυνον, *quæ sit pœnæ obnoxia*. » Ἀνεύθυνος autem exponi potest, *non discussa, non examinata*. Cæterum alio sensu et accuratiore solet accipi vox ista, *blasphemia*.

118 *Δαιμόνων*. Cum quis dæmonibus servire et obsequi potius quam Deo studet. Quod in Scripturis *fornicatio* et *fornicari* appellatur, Jud. II, 17: *Fornicantes cum diis alienis*; I Paralip. V, 25: *Fornicati sunt post deos*; et Psal. LXXII, 27: *Qui fornicantur abs te*.

126 *Ἦθος* et *τρόπος*, voces sunt affines, inquit Combef., vultque Gregorius, quod consuetudo plerumque indolem moresque firmet, et ita nos ad aliquid habeamus, ut assueti sumus.

METRICA VERSIO.

Est, actioque probra fert convicium.
Querela amici lenis est reprehensio.
At crimen, horum est, lex quibus pœnam irrogat.
Conficta si sint crimina, est sycophantia.
Id si latenter, tum vocem calumniam.
Impune cum quis carpit, est βλασφημία.
Maledicus autem est, ore qui cunctos petit.
In colloquendo suavitas est comitas.
Rationis expers hilaritas, dicacitas.
Stultitia vero, sermo cum vane fluit.
Risus genarum est æstus: hic pectus micat.
Usus lyæi nimius est temulentia.
Exorta vino probra, debacchatio.
Crapula, proterve post merum si te geras.
Est una cædes corporis, animi altera:
Per utramque dulcis solvitur connexio.
Stuprum duplex est, atque adulterium duplex.
Subripitur uno corpus: at mens altero.
119 Quoties ad hostes Numinis philtrum cadit.
Idololatras, qui colunt aurum, voca.
Cum nostra lucrum mens facit, tum hoc utile,
Jactura mentis cum fit, hoc malum puta.
Ἔλεος, dolore est affici ob casus graves:
Οἶκτος, dolori hoc addere, ut miserum juves.
Est certus ad res habitus, hunc τρόπον vocant.
Figmentum at ἦθος rursus est, index τρόπου.
Doctrina rebus instruit, dictis quoque.
Est improborum pharmacum sermo optimus:

Ὁ δ' οὐκ ἄριστος, καὶ καλῶν ἀναιρέτης.
Σκέψιν νοητῶν, τὴν θεωρίαν νόει.
Πρᾶξις δ' ἐνέργειά τις εἰς τὰ πρακτέα.
Ἕξις μέν ἐστι ποιότης τις ἔμμονος.
Τόκον δὲ ταύτης, τὴν ἐνέργειαν λέγω.
Τέχνη μέν ἐστι σύνταγμ' ἐξ ἐμπειρίας·
Ἕξις δ' ἄλυτος, ἣν ἐπιστήμην λέγω.
Ὃ μὴ χάριν τοῦ, τἄλλα δι' αὐτοῦ, τέλος.
Σκοπὸς δὲ δή τις, ᾧ τέλει σπουδάζεται.
Δέησιν οἴου, τὴν αἴτησιν ἐνδεῶν·
Τὴν δὲ προσευχὴν ἴσθι τῶν ἀμεινόνων·
Εὐχὴν δ' ὑπόσχεσίν τιν' ἐξιλάσματος·
Τὸ δ' ἐξίλασμα, δῶρον εἰς τιμὴν φέρον.
Ἔπαινός ἐστιν εὖ τι τῶν ἐμῶν φράσαι.
Αἶνος δ' ἔπαινος εἰς Θεὸν σεβάσμιος.

A Ὁ δ' ὕμνος, αἶνος ἐμμελής, ὡς οἴομαι.
Ψαλμὸς σὺν ᾠδῇ γίγνεται ψαλμῳδία.
Τὰ ὄντα φάσκειν, ὡς ἔχει, ἀψευδία·
Ὡς δ' οὐκ ἔχει, ψεῦδος. Καὶ τοῦ λόγου μάχη
Λόγον προσάντη, οὔ τί χεῖρον τῷ βίῳ;
Ὅρκος δὲ δὴ πίστωσις ἐμμέσῳ Θεῷ.
Τούτου δὲ τήρησίς τις ἡ εὐορκία.
Θρησκείαν οἶδα καὶ τὸ δαιμόνων σέβας.
Ἡ δ' εὐσέβεια, προσκύνησις τῆς Τριάδος.
Ἄρνησίς ἐστιν, ἕν τι τῶν τριῶν κάτω
Βαλεῖν, Θεοῦ τε μὴ σέβειν συμφυΐαν.
Πίστις δὲ διττή· ἡ μὲν ἐκ λόγου βίας,
Ἣ καὶ δικαία· ἡ δ' ἕτοιμος συνδρομή.
Λόγος γάρ ἐστιν ὁ πρόεδρος τοῦ λόγου.
Ἐλπὶς δ' ἀπόντος πράγματος συνουσία.

At qui malus est, etiam virtutes perimit.
Considerationem rerum, quæ mente percipiuntur, theoriam intellige.
Actio efficacitas quædam est ad res agendas.
Habitus est qualitas quædam permanens.
Sobolem illius, efficacitatem appello.
Ars est collectio disciplinarum longo usu parta.
Habitus qui dissolvi nequit, hunc scientiam appello.
Quod alicujus gratia non fit, sed alia propter ipsum, id pro fine habendum.
618-619 Scopus vero illud est, cui finis dirigitur.
Rogationem credito esse petitionem rerum quæ desunt :
Precationem autem scito esse postulationem rerum præstantiorum :
Et votum esse promissionem expiationis :
Expiatio est munus ad honoris exhibitionem spectans.
Laudatio est aliquid ex meis prædicare.
Laus vero est laudatio religiosa ad Deum pertinens.
Hymnus est laus modulata, ut opinor.
Psalmus cum cantu est melodia.
Res dicere, ut se habent, veritas est :
Aliter vero, ac se habent, dicere, mendacium est. Verborum pugna,
Contentio est in verbis, qua quid pejus in vita?
Jusjurandum est testificatio fidei, interposito Deo,
Quæ si servetur, justum est juramentum.
Religionis vocabulum, scio etiam dici de cultu dæmonum.
Pietas autem est adoratio Trinitatis.
Negatio vero est vel unam ex tribus personis in inferiorem ordinem
Dejicere, et non colere unitatem divinæ naturæ.
Fides duplex est; altera quidem, ex vi verbi,
Quæ et justa est : altera est facilis assensio.
Verbum enim præses est verbi.
Spes autem est cum re absente copulatio.

136 *Τοῦ, τἄλλα δι' αὐτοῦ, τέλος.* Sic prorsus legendum. Edit. τοῦδ', ἀλλὰ τοῦδ', ἐρῶ τέλος.
137 *Ὧ τέλει σπουδάζεται. Quo quisque fine studet, quo consilio.*
138 *Ἐνδεῶν. Rerum necessariarum.*
140 *Ἐξιλάσματος. Pollicitationem muneris placatorii.*
142 *Τι τῶν ἐμῶν. Rerum et actionum humanarum prædicatio.*
148 *Λόγον προσάντη*, nempe φάσκειν, *adversos sermones eloqui.* Vat. λόγος προσάντης.
155 *Ἐκ λόγου βίας. Ex vi verbi*, id est, *vi orationis persuadens.*
157 *Λόγο· ~άο. Verbum enim præses est verbi,*

METRICA VERSIO.

At pravus infert vel probis viris necem.
Æterna quæ sunt, dispicit theoria.
Ad res gerendas actus est quidam actio.
Habitus quid autem ? qualitas fixa et tenax.
Quis partus ejus? actus est, hoc assero.
Ars est, quod usu quispiam longo capit.
At firmus habitus dicitur scientia.
Quo cuncta tendunt cætera, id finem voco.
Qua quisque finire studet, dic hoc scopum.
Δέησις est, hæc petere, quæ desunt tibi.
Meliora spectat, quam προσευχήν dicimus.
Εὐχήν, voves cum quidpiam, ut places Deum.
At ἐξίλασμα, munus in honorem ferens.
Ἔπαινος est, si quidpiam laudas mei :
Αἶνος, supremum laude si regem afficis.

B Modulata laus est ὕμνος, ut quidem arbitror.
Cum cantione psalmus est psalmodia.
Rem qualis ipsa est, eloqui, hoc est veritas :
At qualis haud est, falsitas. Λογομαχία
Est sermo pugnax : quo nihil funestius.
Jurare, dicti sistere est testem Deum.
Si vera jures, istud est εὐορκία.
Θρησκεία cultus dæmonum quoque dicitur.
At εὐσέβεια Triadis est cultus sacræ.
Negator, unum quisquis ex tribus locat
Deorsum, eamdem nec colit substantiam.
Fides, vel est quam sermo robustus parit
(Et ista justa est), facilis aut assensio.
Sermonis etenim præses est Sermo. Rei
Procul at remotæ firma spes me copulat.

Λύσιν δὲ ταύτης, τὴν ἀπόγνωσιν λέγω.
Συμψυχίαν δὲ τὴν ἀγάπην ὁρίζομαι,
Τὴν πρὸς Θεὸν δὲ, καὶ ὁδὸν θεώσεως.
Μῖσος δ' ἀποστροφή τις, ἔχθρας ἐργάτις.
Ὑπόκρισις δὲ, λανθάνουσα πικρία.
Τιμὴ δὲ τοῦ Πλάσαντος, ἄνθρωπον φιλεῖν·
Τοῦ πτωχίσαντος δ' αὐτὸν, ἡ πτωχῶν σχέσις.
Φιλόξενος δ' ὃς οἶδεν αὐτὸς ὢν ξένος.
Βίου γαλήνη δ' ἔστιν, εἰρήνη φίλη·
Ψυχῆς δὲ καὶ μάλιστα, λώφησις παθῶν.
Ἡ δ' ἔχθρα μοι δύσνοια καὶ διάστασις·
Ἔχθρα δὲ καὶ πόλεμος, εὑρέτης κακῶν.
Ἁγνισμός ἐστιν ἡ Θεοῦ συνουσία.
A Βέβηλον οἶδα καὶ βδέλυγμ' ἁμαρτίαν.
Κάθαρσίς ἐστιν ἔκπλυσις μολυσμάτων.
Μολυσμὸν οἶδα καὶ τύπωσιν τῶν κακῶν.
Γάμος μέν ἐστιν ἔννομος σαρκῶν δέσις·
Ἡ παρθενεία δ' ἔκβασις τοῦ σώματος.
Οὗτος μοναστὴς, ὃς Θεῷ ζῇ καὶ μόνῳ.
Μονὴ δέ μοι, σύνταγμα πρὸς σωτηρίαν.
Ἁμαρτί' ἐστὶ τοῦ καλοῦ παρεκτροπὴ,
Ὃ μὴ φύσις τε καὶ νόμος χαρίζεται.
Νόμος μέν ἐστιν ἔνδικος πρακτῶν ὅρος.
Ἡ δ' ἐντολή μοι δεσπότου παρεγγυή.
Παρανομί' ἐστὶν ἐν νόμῳ πονηρία·
Ἀνομίαν οἶδα τὴν νόμων ἐλευθέραν.

Hujus amissionem, desperationem appello.
Arctam animorum conjunctionem, charitatem definio,
Eam, quæ est erga Deum, ad consequendam divinitatem.
Odium aversatio quædam est inimicitiæ effectrix.
Hypocrisis autem est latens acerbitas.
Honos Creatoris est, hominem diligere :
Honos est ejus qui se ipse pauperem fecit, erga pauperes affectio.
Hospitalitatis studiosus est, qui se ipse novit esse hospitem.
Vitæ tranquillitas est pax gratissima :
Mentis vero maxime est affectionum sedatio.
Inimicitia mihi est malevolentia et dissensio ;
Inimicitia quoque et bellum, inventrix malorum.
Sanctitas est cum Deo conversatio.
Profanum existima et exsecrabile peccatum.
Lustratio est ablutio inquinamentorum.
Inquinamentum scio esse ipsam animo mali informationem.
620-621 Matrimonium est legitima corporum conjunctio.
Virginitas est egressio e corpore.
Monachus is est, qui Deo vivit et soli.
Monasterium mihi videtur causa salutis collecta multitudo.
Peccatum est a bono exorbitatio,
Quod nec natura, nec lex indulget.
Lex est justa rerum agendarum definita linea.
Mandatum autem Domini est præceptio.
Transgressio legis est in legem iniquitas.
Immunitatem a lege scio legibus non esse astrictam.

scilicet *doctrinæ fidei, cui se immisceat, lumenque fidei in mentibus accendat, atque omni firmius ratione sibi eas subjiciat.* Frustra enim vox doctoris auribus excipitur, nisi Deus cor audientis misericorditer aperiat.

164 *Πλάσαντος.* Sic emendavit Billius, ut sensus constet. Versus etiam qui sequitur, exigit, in quo poeta ad illud Prov. x, 14, alludit : *Honorat Deum, qui pauperis miseretur.*

167 *Εἰρήνη.* Vat. εἰρήνης φίλη. *Amica pacis.*

170 *Εὑρέτης.* Vat. Ἐφευρέτης.

172 *Ἁμαρτίαν.* Vat. ἁμαρτίας.

177 *Μόνῳ. Et soli.* Billius videtur legisse νόμῳ, qui vertit *legi :* quod certe monachum a viro fideli non secernit, qui legi et Deo servire debet.

180 *Ὃ μή.* Billius legit ὅμοι et refert ad καλοῦ, sed nullius codicis auctoritate nititur.

184 *Ἀνομίαν.* Videtur respicere ad illud Pauli I Cor. ix, 21 : Τοῖς ἀνόμοις, ὡς ἄνομος, *qui sine lege est,* hunc scio *liberum esse a legibus.* Billius vero in suo codice legit εὐνόμιον, et putat Gregorium alludere ad id quod est apud Paulum, nimirum, pios viros, atque omnibus virtutibus expolitos, legi minime subjectos esse, propterea quod libenter, non autem gravatim, et tanquam vi adacti, divinas leges exsequantur.

METRICA VERSIO.

Hanc frangit autem tetra desperatio.
Concors voluntas, charitas, amor ac Dei,
Ad summa certam sidera ostendit viam.
Aversio odium est, hinc simultas nascitur.
Occultum at odium dic quid est? hypocrisis.
Fictorem honorat quisquis hominem diligit :
Inopemque factum sponte, quisquis pauperes.
Quid hospitalis? hospitem qui se putat.
Tranquillus ævum, si studes paci, exiges.
Serena mens est, motibus sævis carens.
Quidnam simultas? improba est dissensio.
Bellum et simultas nil mali non excitant.
Quid sanctitas est? cum Deo consuescere.
B Quidnam profanum, quidque sacrilegum? scelus.
Quidnam piamen? sordium est detersio.
Conspurcat autem vel typus solus mali.
Legitima thalamus corporum est connexio.
At vita cœlebs, egredi est a corpore.
Quid monachus? est qui vivit et legi et Deo.
Μονή, saluti quæ studet soli cohors.
Quid, quæso, noxa est? a bono deflexio,
Natura mihi quod porrigit, lex et Dei.
Lex, quæ gerenda necne sint, dictat mihi.
Mandatum at est quod Dominus indixit meus.
In lege quod fit improbe, est iniquitas.
Legum soluta est vinculis at æquitas.

Ἰουδαϊσμός ἐστιν, ὁ πρῶτος νόμος·
Ὁ δεύτερος δὲ, τοῦ πάθους μυστήριον.
Ὁ μὲν σκιώδης, δαιμόνων ἀναιρέτης·
Ὁ δὲ τρανός τε καὶ λύτης αἰνιγμάτων.
Χριστοῦ δ' ἐνανθρώπησις, ἄλλη μου πλάσις,
Θεοῦ παθόντος σαρκικῶς ἐμῷ πάθει,
Ὃς πάντα πᾶσιν ἀντέδωκε τοῖς ἐμοῖς.
Ἐκ μὲν γυναικὸς ἦλθεν, εἰς Εὔας χάριν·
Ἐκ Παρθένου δέ· καὶ γὰρ ἐκ Πατρὸς μόνου
Τὸ πρῶτον, ἄζυξ ἀζύγων. Ἡ δ' ἀπογραφὴ
Τῆς θείας αὖθις ἐγγραφῆς εἶχε τύπον.
Ἡ σπαργάνωσις, ἀντὶ τῆς γυμνώσεως.
Φόνος δὲ παίδων, νηπίων ἄρσις τύπων.
Ἀστὴρ τρέχων δὲ, προσκύνησις κτίσεως.
Μάγοι δὲ προστρέχοντες, ἐθνῶν εἴσοδος.
A Τὸ λοῦτρον ἦν κάθαρσις ὑδάτων ἐμῶν.
Τὸ Πνεῦμα συγγένεια μαρτυρουμένη.
Ἄλειψις ἡ νηστεία πρὸς ἐχθροῦ πάλην.
Ἡ πεῖρα δ' ἦν ἔρευνα τῆς Θεοῦ πλοκῆς.
Στέφος δ' ἀκανθῶν, ἔνδυσις τε πορφύρας,
Ἐχθροῦ κράτους σύλησις ἐκ παλαισμάτων.
Τρόπαιον ὁ σταυρὸς δὲ τοῦ ξύλου ξύλον.
Ἧλοι δὲ πῆξις τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας.
Εἴσω δὲ πάντα ταῖν χεροῖν ἁπλουμέναιν.
Γεύσει δὲ γεῦσις ἡ χολῆς ἀντίστατος.
Ληστῶν δ' ὁ μὲν σέσωστο πιστεύσας, Ἀδάμ·
Ὁ δ' ἦν πονηρὸς, καίπερ ἐσταυρωμένος.
Πένθος δὲ τοῦ παθόντος ἐκταῖον σκότος·
Πετρῶν δὲ ῥῆξις, τῶν πετρῶν ὑπέρμαχος·
Νεκρῶν δ' ἔγερσις, εἴσοδός τε εἰς πόλιν,

Judaismus est prima ex :
Secunda autem, Christi passionum mysterium.
Prima quidem umbris involuta, dæmoniorum cultus erat exstirpatrix,
Altera vero lucida et solutrix ænigmatum.
Christi autem incarnatio, alia est hominis formatio,
Deo carnaliter perpesso, ob peccatum meum,
Qui omnia pro omnibus meis reddidit.
Ex femina quidem prodiit in Evæ gratiam :
Ex Virgine autem : etenim ex Patre solo
Prius prodiit ; ex injugatis ipse injugatus. Orbis autem descriptio
Divinæ rursus inscriptionis figuram gerebat.
Fasciis involutus est, ob pristinam nuditatem.
Cædes parvulorum puerilium signabat abolitionem figurarum.
Sidus currens, adoratum a creaturis Numen :
Magi accurrentes, gentilium ingressus.
Baptisma ipsius erat purgatio aquarum mearum.
Spiritus divinæ cognationis testimonium.
Jejunium, unctio ante pugnam cum hoste.
Tentatio erat exploratio divinæ unitionis.
Corona spinea, indumentum purpureum,
Inimici potestatis exspoliatio per luctationes.
Trophæum veteris ligni, crucis lignum.
Clavi, confixio mei peccati.
Complectitur omnia manibus explicatis.
Gustus (pomi) gustu fellis compensatur.
Ex latronibus alter credens salutem consecutus est ; Adamus erat :
Alter vero manebat sceleratus, quamvis cruci affixus.
Luctus quidam Christi patientis erant tenebræ ad horam sextam factæ,
622-623 Petrarum fissura, petrarum propugnatrix :
Mortuorum ad vitam reditus, et ingressus in urbem

191 *Ὃς πάντα πᾶσιν. Inobedientiam obedientia expiavit : turpes meas voluptates crudelissimis cruciatibus.*

203 *Τῆς Θεοῦ πλοκῆς. Divinæ unitionis, copulationis cum Deo, exploratio, an esset Deus qui a jejunio esuriret.* Billius : *Divini amoris specimen est tentatio.*

212 *Πένθος δὲ τοῦ παθόντος. Luctus ob Christum patientem tenebræ, quasi sole lugente Christum in cruce pendentem.*

213 *Τῶν πετρῶν ὑπέρμαχος. Petrarum propugnatrix, saxeorum cordium.*

METRICA VERSIO.

Judaismus prima lex : Christi crucis
Lex at secunda dicitur mysterium.
Umbrosa prima, dæmonum cultum opprimens :
Secunda clara, veteris et dubia explicans.
Humanitas Christi mea est refectio,
Cum carne passus est Deus noxam ob meam,
Qui cuncta cunctis pro meis sua reddidit :
Evæ in favorem femina natus quidem,
At virgine tamen, ut prius solo ex Patre :
Injugibus injux. Orbis at descriptio,
Typum gerebat cœlitis. Quin fasciis
Ob nuditatem voluit involvi meam.
Nex parvulorum signat exstinctos typos.
Currente stella, condita Tonantem colunt.
Cursus Magorum gentium ingressum indicat.
B Baptismus undas ipsius purgat meas.
Æqualis ipsi Spiritus testis venit.
Ut cum hoste pugnet, ungitur jejunio.
Divini amoris specimen est tentatio.
Corona spinis texta, purpurea et chlamys,
Hostile lucta spoliat imperium gravi.
Crux est triumphus, arbor augusta, arboris.
Clavi, meorum criminum confixio.
Cuncta explicatis manibus ipse ambit suis :
Fellis medetur gustui gustus malo.
Unus latronum salvus ob fidem est, Adam :
Manet alter, etiam fixus in cruce, improbus.
Caligo passum luget : ac pro saxeis
Ruptura lapidum, cordibus pugnas init.
At cum resurgunt mortui, atque urbem petunt,

Ἡ τῶν θανόντων εἰς ἄνω μετάστασις.
Πλευρᾶς δὲ ῥεῦσαν αἷμα καὶ ὕδωρ ἅμα,
Τὸ διττὸν ἦν βάπτισμα, λούτρου καὶ πάθους,
Ὅταν διώκτης κίνδυνον καιρὸς φέρῃ.
Ἡ νεκρότης δὲ, τῆς ἐμῆς ἀναίρεσις.
Ἡ δ' ἐκ νεκρῶν ἔγερσις, ἐξ ᾅδου λύσις.
Ἡ δ' εἰς ἄνω πορεία καί μ' ἄνω φέρει.
Καὶ τἄπὶ τούτοις, δεῦρό μοι, σκεψώμεθα.
Λαὸς μέν ἐστι σύνταγμ' εἰς Θεοῦ σέβας.
Ναὸς δὲ λαοῦ σεπτὸν ἁγνευτήριον.
Θεῷ δὲ δῶρον, θυσίαι καθάρσιοι.
Δώρων δοχεῖον ἁγνὸν, ἡ θεηδόχος
Τράπεζ'. Ἱερωσύνη δὲ ἁγνισμὸς φρενῶν,
Θεῷ φέρων ἄνθρωπον, ἀνθρώπῳ Θεόν·
Μυστήριον μέν ἐστιν ἄῤῥητον σέβας.
Χάρισμα δ' οἶδα Πνεύματος θείαν δόσιν.
Κήρυγμ' ἀδήλων, τὴν προφητείαν λέγω·
Εὐαγγέλιον δὲ, τῆς νέας σωτηρίας·
Ἀποστολὴν δὲ, συμμαχίαν κηρύγματος·
Λόγου δὲ γνῶσιν, τὴν κατήχησιν, νέοις·
Τὴν δὲ μετάνοιαν, πρὸς τὰ κρείσσονα στροφήν·
Ἐξόρκισιν δὲ, δαιμόνων ἐξαίρεσιν.
Τὸ λοῦτρόν ἐστι δευτέρου βίου σφραγίς.
Αἱ προσφοραὶ δὲ, τῆς Θεοῦ σαρκώσεως,

Eorum qui obierant, in cœlum translatio.
E latere manans sanguis et aqua simul,
Duplex est baptisma, aliud lavacri, aliud sanguinis,
Cum infestum tempus periculum affert.
Mors ipsius mortis meæ est abolitio.
Ejus resurrectio mea est ab inferno liberatio.
In cœlum ascensus me quoque sursum evehit.
Quæ præterea supersunt, age, consideremus.
Populus est collectio hominum ad Dei cultum.
Templum autem venerandum populi sacrarium.
Deo munus oblatum sunt victimæ lustricæ.
Munerum venerandum receptaculum est Deum suscipiens
Mensa. Sacerdotium est sanctificatio animarum,
Deo conjungens hominem et homini Deum.
Mysterium ineffabile quoddam est religiosum.
Charisma scio esse divinum Spiritus donum.
Denuntiationem rerum abditarum prophetiam appello;
Evangelium vero, prædicationem novæ salutis;
Apostolicum munus quod suppetias venit Evangelio;
Institutionem puerorum de doctrina, catechesin;
Pœnitentiam, ad meliora conversionem;
Exorcismum, dæmonum expulsionem.
Baptismus est secundæ vitæ sigillum.
Oblationes, Dei incarnationis,

220 *Ἡ δ' ἐκ νεκρῶν*. Sic habet codex Vaticanus. Editi autem ἡ δὲ νεκρῶν.

226 *Θεηδόχος*. *Deum suscipiens*. Aliter θυηδόχος, *quæ victimam capiat*. Aptissima vox utraque ad significandam Eucharistiam, de qua hic Gregorius. Hic Billius acriter carpit Leuvenclaium, hæreticum hominem, qui totum hunc Gregorii locum depravavit, et mala fide reddidit. Primo quidem θυσίας καθαρσίους, nota ad marginem apposita, preces significare callide innuit, quamvis Missæ sacrificium his verbis designari manifestum sit. Deinde vero θυηδόχον τράπεζαν interpretatur, *mensam quæ suffitus illos continet;* cum vel mediocriter eruditi norint θυηδόχον idem esse ac θυσίας δεχομένην. Misso ergo hoc veteratore, agnoscamus et dicamus cum Gregorio *dona esse lustralia sacrificia*, hoc est corpus et sanguinem Christi in Missa, et *horum donorum receptaculum* esse mensam θυηδόχον, id est *sacrificia capientem*, aut potius θεηδόχον, id est *suscipientem Deum.*

229 *Σέβας*. *Religiosum* Bill. *Cultus arcanus Dei, res sacra.*

233 *Κηρύγματος*. Hoc verbum absolute dictum, de Evangelio accipitur.

235 *Τὴν δέ*. Vat., καὶ τὴν μετάνοιαν στροφὴν εἰς κρείσσονα.

238 *Αἱ προσφοραί*. Altaris oblationes nihil aliud sunt, quam quod nos *Missæ* nomine intelligimus: hoc est sacrificium illud, quo sacerdos Deo Patri corpus et sanguinem Christi offert. Προσφορά namque a verbo προσφέρειν manat: quod quidem, cum absolute ponitur, idem est ac ἱερουργεῖν, et λειτουργεῖν, et, ut Latini loquuntur, *sacris operari*, *sacra facere.* Vult igitur Gregorius Missarum oblationes hoc nobis conferre, ut Christi incarnationi, ejusque cruciatibus communicemus, quemadmodum ipse loquitur infra lib. II, sect. 1, carm. 1, vers. 49 et 50:

Οὐκ ἔτι μὲν θυέεσσιν ἁγνοῖς ἔπι χεῖρας ἀείρω,
Τοῖς μεγάλοις Χριστοῦ μιγνύμενος πάθεσιν.

Non jam amplius ad sancta sacrificia manus attollo,
Magnis Christi admistus passionibus.

METRICA VERSIO.

Ad supera, quos mors presserat, migrant loca.
E latere manans sanguis et latex aquæ,
Baptisma geminum est, hoc aquæ, illud sanguinis,
Cum me periclis tempus infestum objicit.
At mortis ejus mors est exstinctio.
Me nigro ab orco, redditus vitæ, eripit.
Ad supera tendens me quoque in cœlum vehit.
Jam, quæ sequuntur, tu velim consideres.
Λαός, coactum est agmen ad cultum Dei.
Ναός, locus ubi sordibus plebs se expiat.
Donum Tonanti lustricæ sunt victimæ.
Quæ dona sedes excipit, mensa est sacra.
Mentes sacerdos purgat, et sanctas facit,
Hominem Deoque copulans, homini et Deum.
Mysterium quid? cultus arcanus Dei.
Charisma sancti Spiritus donum est sacrum:
Obscura cum quis prædicat, prophetia.
Novam salutem sermo fert evangelus:
At concionem missio sacram juvat.
Doctrina pueris tradita est catechesis.
Metanœa, cum quis corrigit vitam improbam.
Pelluntur at cum dæmones, exorcisis.
Signum, secundæ balneum est vitæ sacrum.
Oblationes, carnis assumptæ a Deo,

Παθημάτων τε τῶν Θεοῦ κοινωνία.
Σημεῖόν ἐστι θαῦμά γ' οὐκ εἰθισμένον.
Πυρὸς δὲ γλῶσσαι, Πνεύματος ἐνδημία.
Ὁ ψυχικὸς δ' ἄνθρωπος, οὐδέπω καλός·
Ὁ σαρκικὸς δὲ, καὶ λίαν πάθους φίλος·
Ὁ πνευματικὸς δ', οὐ μακρὰν τοῦ πνεύματος.
Τίς δ' Ἀντίχριστος; πλῆρες ἰοῦ θηρίον,
Ἀνὴρ δυνάστης. Ἡ ἀπόστασις δὲ τίς;
Ὁ παγκάκιστος ἀρτίως ἀποστάτης,
Ἥ τε κρατοῦσα νῦν Θεοῦ διαίρεσις·
Μεθ' ἣν ὁ Χριστὸς αὖθις ἐν δόξῃ Πατρὸς,
Ὅσον φανῆναι σῶμα τοῖς θεοκτόνοις.
Μεθ' ἣν ἀνάστασις, ἡ δέσις τοῦ συνθέτου·
Μεθ' ἣν τὸ συμπέρασμα, τῶν ὄντων λύσις·
Ἔστι δὲ δή τις πρὸς τὸ κρεῖσσον ἀλλαγή·
A Μεθ' ἣν κρίσις τε καὶ φόβος. Τίς δ' ἡ κρίσις;
Οἰκεῖον ἔνδον τοῦ συνειδότος βάρος,
Ἢ κουφότης, νόμου τε πρὸς βίον σταθμή.
Μακαριότης δ' ἔμοιγε ἡ εὐζωΐα.
Τίς δ' ἡ βασιλεία; τοῦ Θεοῦ θεωρία.
Σὺν ἀγγέλοις τε δόξα καὶ ὑμνῳδία.
Σκότος δὲ τοῖς κακίστοις, ἐκ Θεοῦ πεσεῖν·
Σκώληξ δὲ, πῦρ τε, τῆξις ὑλικοῦ πάθους.
Εἰ δ' ἄλλο τοῦδε κρεῖσσον, οὐκ ἔξω Θεοῦ.
Τύχη δὲ, καὶ πρόνοια, καὶ εἱμαρμένη·
Ἡ μὲν, τὸ συμβὰν αὐτομάτως, λόγου δίχα·
Ἡ δ', οἰακισμὸς, ᾧ φέρει τὸ πᾶν Θεός·
Ἡ δ', εἱρμὸς, οἶμαι, τῶν Θεῷ τυπουμένων.
Ταῦτ' ἔστιν ἡμῖν ἐκτύπως ὁρίσματα.

Et eorum, quæ passus est Deus, sunt participatio.
Signum est res mira et insueta.
Ignis linguæ, Spiritus præsentia.
Animalis homo est qui nondum bonus est;
Carnalis autem, qui valde cupiditatibus est deditus;
Spiritalis demum, qui non longe abest a spiritu.
Quis est Antichristus? plena veneno bellua,
Homo potens. Quid etiam defectio?
624-625 Longe sceleratissimus nuper vigens apostata,
Et quæ nunc dominatur Dei divisio:
Post quam Christus iterum veniet in gloria Patris,
Monstraturus corpus suum deicidis;
Dehinc resurrectio, quæ est nova corporis et animæ conjunctio;
Post quam consummatio, universitatis dissolutio:
Est autem illa quædam in melius immutatio;
Postea judicium et metus. Quid vero judicium?
Proprium, cujus intus sibi quisque conscius est, onus,
Vel levitas, et legis ad vitam exactio.
Felicitas, ut opinor, est beata vita.
Quid vero regnum cœleste? Dei contemplatio,
Cum angelis communis gloria, et laudum divinarum celebratio.
Tenebræ autem improbis, Deo excidere:
Vermis, ignis, carnalis libidinis eliquatio.
Si quid eo melius est, non est extra Deum.
Supersunt, fortuna, providentia, fatum:
Fortuna est quidquid fortuito accidit, absque ratione;
Providentia est clavus quo hanc universitatem regit Deus;
Fatum denique est certus ordo, ut arbitror, Dei decretorum.
Hæ sunt nobis quædam delineationes.

247 Ἀποστάτης. Arium significat, a quo scissa divinitas: vel Julianum Apostatam, quo nomine eum appellat. — Forte utrumque, si legas ἦτε, *aut.* CAILLAU.

256 *Νόμου τε πρὸς βίον σταθμή. Et vitæ ad trutinam legis inquisitio.*

261 *Πάθους.* Al., πάχους. *Crassæ molis absumptio.*

266 *Εἱρμός. Ordo, series Dei decretorum.*

267 *Ἐκτύπως. Ad specimen cusæ, exaratæ rerum definitiones.*

METRICA VERSIO.

Horumque, passus quæ Deus, perceptio.
Res mira signum est, præter et morem incidens.
Præsentem at ignis Spiritum linguæ indicant.
Animalis autem quisquis est, nondum est probus.
Carnalis ille est, vitia quem fœda obsident.
At spiritalis eminus carnem fugit.
Quid Antichristus? bellua venenum vomens,
Vir opibus amplis. Quid item defectio?
Apostata ille pessimus, nuper vigens,
Dominatur et quæ nunc Dei divisio:
Post quam in paterna gloria Christus polo
Veniet, videndus corpore a theoctonis;
Post quam resurgent corpora, atque animis suis
Jungentur. At tum expletio, solvens omnia:
Meliore cuncta quæ tamen vertet statu.
B Censura tunc, et tunc metus corda obterens:
Censura mentes conscias intus gravans,
Levansve, trutina legis et vitæ simul.
Felicitas quid? Vivere beatum. Quid et
Cœleste regnum? Visio summi Dei,
Et cum beatis gloriam huic dare angelis.
Caligo quidnam est improbis? labi a Deo.
Materiam et ignis, vermis et, crassam liquant.
Quod si quid hoc est melius, haud extra est Deum.
Quid sors, pronœa, quidnam item fatum tibi?
Quodcunque casu contigit, sors id mihi:
Pronœa clavus, cuncta quo regit Deus;
Fatumque, rerum nexus, æternus Pater
Quas sculpsit. Hi sunt termini nostri breves.

ΛΕ'. Εἰς πενίαν φιλόσοφον

Χαίρεις, τρυφῶν, σὺ τῇ νόσῳ, εἴτ' εὐπορεῖς;
Ἔχεις κακὸν μὲν, φάρμακον δὲ τῆς νόσου.
Ἄλλος πένης μὲν, ἐγκρατὴς δέ· τρισμάκαρ
Ὃς οὔτε δεινὸν, οὔτε φάρμακον ἔχει.
Τὸν πλούσιον μὲν, τῶν παθῶν δὲ ἥσσονα,
Τότε προτιμῶ τοῦ πένητος καὶ σοφοῦ,
Ὅταν τὸν ἰσχύοντα παραπληξίᾳ
Τοῦ μὴ νοσοῦντος, ἀσθενεστέρου δέ γε.

ΛϚ'. Περὶ τῆς αὐτῆς.

Ἔστω τις νοσερὸς χαλεπῶς, καὶ πολλὰ πορίζων
Φάρμακα τοῖς πάθεσιν· ἄλλος ὑγιεινότατος,
Φάρμακον οὐδὲν ἔχων· πότερον τούτων μακαρίζεις;
A Τὸν ῥ' εὐεκτοῦντα (οἶδ' ὅτι καὶ γὰρ ἅπας).
Οὕτω τὸν χρῄζοντ' ὀλίγων, κἂν σφόδρα πένηται,
Πρὸς τοῦ πλουτοῦντος χρήμασι καὶ πάθεσι.

ΛΖ'. Εἰς τὴν ὑπομονήν.

Ὅταν τιν' εὕρῃς εὐπαθοῦντα τῶν κακῶν,
Γίνωσκε τοῦτον τῷ τέλει τηρούμενον.
Ὅταν καλόν τιν' ἐν κακοῖς, καθάρσιον
Τὴν θλῖψιν ἴσθι· δεῖ γὰρ, εἴ τι καὶ μικρὸν
Ἰλύος ἐφέλκει, τοῦτο ῥυφθῆναι πόνοις,
Ὡς μηδὲν εἰς πύρωσιν ἔλθῃ τῶν κακῶν·
Ἢ πεῖραν εἶναι καὶ πάλην τοῦ δυσμενοῦς,
Θεοῦ διδόντος, ὡς ἀναῤῥηθῇς μέγας.
Ἰὼβ τε ταῦτα πειθέτω νικηφόρος.

XXXV *De philosophica paupertate**.

An lætaris, tu qui delicias sectaris, in morbo, quod dives sis?
Malo quidem laboras: sed est tibi remedium morbi.
Alius contra pauper est, sed temperans: ter felix ille,
Qui nec ullum malum, nec remedium mali habet.
Divitem quidem, cupiditatibus autem victum,
Tunc præponam pauperi et sapienti,
Cum prætulero robustum ex dementia
Homini qui morbo non laborat, minus autem fortis est.

XXXVI. *De eodem argumento***.

Esto quis graviter morbidus, et multa comparans
Pharmaca suis morbis: alter sanissimus,
626-627 Pharmacum nullum habens; utrum beatum dixeris?
Bene valentem (scio omnes ita dicturos);
Sic indigentem paucis, quamvis valde pauperem (felicem prædicabis),
Pro divite opibus et malis.

XXXVII. *De patientia****.

Cum repereris improborum aliquem prospere utentem rebus,
Scito illum extremo reservatum judicio.
Cum probum aliquem videris afflictum, lustrationem
Hanc esse afflictionem scito; oportet enim, si quid etiam exiguum
Cœni contractum sit, hoc purgari per molestias,
Ut nihil malorum ignis incendio servetur;
Aut tentationem esse et luctam inimici,
Deo præstante, ut victor renuntietur.
Job hæc tibi persuadeat victoriam adeptus.

* Alias Bill. 130, p. 196. ** Alias Murator. 200, pag. 196. *** Alias Murator. 190, pag. 172.

XXXVII. 3 *Ὅταν καλόν τιν' ἐν κακοῖς.* Ita Vat. Edit., ὅταν τιν' ἐν κακοῖς τῶν καλῶν.

6, 7 *Ὡς μηδὲν . . . τοῦ δυσμενοῦς.* Geminos hos versus, qui desiderantur in edit. Par., Leuv. agnoverat in sua, et Latine reddiderat. Id quo quidem non possum quin mirer et laudem hominis hæretici bonam fidem, qui ipse profert, agnoscitque Gregorii verba, quæ errorem suum de igne purgatorio, vel, ut ipsius verbo utar, *igne exploratorio*, penitus subvertunt, et Ecclesiæ doctrinam mire confirmant: sic hos versus reddit Leuv.: *Ut ne quid mali supersit exploratorio purgandum igne, vel Deo concedente, periculum de nobis fieri necesse est, et cum adversario luctandum, ut quis magnus renuntietur.* Dubium non est quin Gregorius ad verba Apost. I Cor. III, 13, alludat: *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.*

METRICA VERSIO.

XXXV. DE PHILOSOPHICA PAUPERTATE.

(*Billio interprete.*)

Lætaris, æger, cuncta quod tibi suppetant?
Medicamen, hunc quo lenias morbum, est tibi.
Felix at alter: pauper est, sed continens,
Cui nec malum ullum, pharmacum nec est mali.
Ipse opibus amplum, crimine sed omni obrutum,
Tunc anteponam pauperi et probo viro,
Cum, quem furoris reddidit fortem impetus,
Prætulero sano, sed minus forti tamen.

XXXVI. DE EODEM ARGUMENTO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Esto quis ægrotus graviter, morbisque requirat
Pharmaca multa suis: nulla sed alter habens
B Pharmaca sit sanus: quem dixeris esse beatum?
Qui valet, exclamas; clamat et omnis homo.
Indiget his paucis, pauper licet; ille sed auro
Affluit atque malis: hic tibi primus erit.

XXXVII. DE PATIENTIA.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Si prosper occurrat forsan tibi malus,
Hunc crede servatum ultimæ sententiæ:
Sin justus in malis, dolores hos puta
Lustrationem; si quid est enim, licet
Parvum, luti super, decet molestiis
Purgari, in ignes ut mali cadat nihil;
Tentantis aut duram esse luctam dæmonis,
Deique donum, victor ut niteat magis.
Job ista suadeat triumphator tibi.

ΛΗ'. *Εἰς τὴν αὐτήν.*

Εἴ τις ἐὼν κακίης στυγερὸν τέκος ἔνθα τέθηλας,
Ταῖς πυμάταις βασάνοις ἴσθι φυλασσόμενος.
Εἴ τις ἄριστος ἐὼν κύρσας τραχέος βιότοιο,
Ὡς χρυσὸς χοάνοις ἴσθι καθαιρόμενος·
Ἢ φθονεροῖο πάλῃ κάμνων δέμας, ἄλλος Ἰὼβ τις,
Ὥς κεν ἀεθλήσας στέμμα νίκης φορέοις.
Τῷ μήτ' εὐθαλέων τέρπου φρένα, μήτε μόγοισι
Κάμπτεο χριστοφόρῳ πάντα φέρων κραδίῃ.

ΛΘ'. *Εἰς τύχην καὶ φρόνησιν.*

Ἔφησέ τίς που τῶν φιλοχρύσων τάδε·
A « Θέλω τύχης σταλαγμὸν, ἢ φρενῶν πίθον. »
Πρὸς ὅν τις ἀντέφησε τῶν φιλοφρόνων·
« Ῥανὶς φρενῶν μοι μᾶλλον, ἢ βυθὸς τύχης. »

Μ'. *Εἰς τῶν ἀνθρωπίνων ματαιότητα.*

Οἱ τοὺς ἀραχνῶν ἐκμιμούμενοι μίτους,
Καὶ τοῖς ἀφαυροῖς ἐντρυφῶντες τοῦ βίου,
Ἴστωσαν ὡς εὔληπτα καὶ αὔραις πέλει
Τὰ τερπνὰ πάντα τοῦ ἀραχνώδους βίου.
Οἱ τοὺς θρόνους ἔχοντες ὡραϊσμένους,
Καὶ ταῖς ῥεούσαις ἐξοχαῖς ἐπηρμένοι,
Σκοπεῖτε τὴν ἄφευκτον ἐσχάτως δίκην,
Ὡς οὐδὲν αὐτὴν οὐδαμῶς παραδράμοι.

XXXVIII. *De eodem argumento**.

Si quis exsistens malitiæ miserum germen hic flores,
Extremis suppliciis scito te servatum
Si quis optimus exsistens incidisti in duram vitam,
Tanquam aurum in fusoriis scias te purgari :
Aut si ob invidi luctam æger es corpore, alterum Job esse (scias),
Ut cum certaveris, coronam victoriæ referas.
Quare neque prosperis animum oblecta, neque adversis
Frangaris, Christiano omnia ferens corde.

XXXIX. *De fortuna et providentia***.

Dicebat olim avarus quispiam hæc verba :
« Malo fortunæ guttam, quam mentis dolium. »
Ad quem sic respondit sapiens :
« Gutta mentis mihi potior quam dolium fortunæ. »

628-629. XL. *De rerum humanarum vanitate****.

Qui aranearum imitantur fila
Et cito marcentibus delectantur rebus vitæ,
Sciant quam facile in auras ferantur ac dissipentur
Quæcunque placent in vita telis aranearum simili.
Qui thronos tenetis splendentes
Et ob fluxas dignitates elati estis,
Considerate inevitabilem extremam ultionem,
Ut nihil ipsam ullo modo possit effugere.

* Alias Murator. 195, pag. 170. ** Alias Bill. 68, pag. 156. *** Alias Bill. Latine tantum, p. 308.

XXXVIII. 8 *Χριστοφόρῳ... κραδίῃ.* Mss. Χριστοφόρου.... κραδίης. Ibidem φέρων, forte φέρειν, ac sic vertendum : *Christiani cordis est omnia perferre.*

XL. Argumentum. *Brevissimum hoc poema Latine tantum exstat apud Billium, ad calcem carminum Græcorum.*

Nusquam Græce fuit editum. Textus Græcus, qui sequitur, e cod. Reg. 1277 *desumptus est.*

METRICA VERSIO.

XXXVIII. DE EODEM ARGUMENTO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Si quis forte mali flores hoc germen in orbe,
Te tormenta manent ultima, crede mihi.
Si vitæ duro cecidisti in tramite justus,
Aurum te, credas, excoquit ignea vis :
Factus es aut Jobus membris languentibus alter,
Dæmonis ut victor præmia larga feras.
Ne lætis jubiles rebus, neque casibus unquam
Cede malis, patiens omnia corde pio.

XXXIX. DE FORTUNA ET PRUDENTIA.

(*Billio interprete.*)

Avarus olim quispiam hoc dixit : « Bonæ
B Mihi gutta sortis est prior mentis cado. »
Ad quem hoc rejecit quispiam prudentium :
« Mihi gutta mentis est prior sortis mari. »

XL. DE RERUM HUMANARUM VANITATE.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Qui fila deducunt araneæ velut,
Brevisque gaudent marcidis vitæ bonis,
Afflantibus rapi facile ventis sciant,
Quæ vita in hac placent araneis pari.
Vos qui tenetis luce fulgentes thronos,
Fluxa superbi dignitatum gloria,
Videte pœnas ultionis ultimas,
Quas fugere nullis artibus potest homo.

ΒΙΒΛΟΣ Β'. ΕΠΗ ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

ΤΟΜΗ Α'. ΠΕΡΙ ΕΑΥΤΟΥ.

LIBER II. POEMATA HISTORICA.

SECTIO I. DE SEIPSO.

Α'. *Περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν.*

Χριστὲ ἄναξ, ὃς ἁγναῖς ποτ' ἀειρομέναις παλάμῃσι
Σταυροτύποις Μωσῆος ἐπ' οὔρεϊ σοῦ θεράποντος,
Ἔκλινας Ἀμαλὴκ ὀλοὸν σθένος· ὅς τε ταθείσαις
Χείρεσιν ἐν βόθρῳ Δανιὴλ ὕπο, δεινὰ λεόντων
Χάσματα, καὶ φρικτὰς ὀνύχων ἐπέδησας ἀκωκάς·
A Ὃν διὰ καὶ μεγάλου ἀπὸ κήτεος ἔκθορ' Ἰωνᾶς
Εὐξάμενος, καὶ χεῖρας ἐνὶ σπλάγχνοισι τανύσσας·
Ἐν φλογὶ δ' Ἀσσυρίῃ δροσερὸν νέφος ἀμφεκάλυψε
Θαρσαλέους τρεῖς παῖδας, ἐπεὶ χέρας ἐξεπέτασσαν·
Ὅς ποθ' ὅλην ζείουσαν ὑπεὶρ ἅλα πεζὸς ὁδεύσας,
Κύματα καὶ ἀνέμων μένος ηὔνασας, ὥς κε μαθητὰς

630-631 I. *De rebus suis* *.

Rex Christe, qui, pura olim manus famulo tuo Mose
In modum crucis extollente in monte,
Vertisti Amalecis perniciosum robur, quique extensis
Manibus in fovea a Daniele dira leonum
Ora et horribiles unguium acies compressisti:
Per quem etiam Jonas ex ingenti ceto exsilivit,
Postquam oravit et manus in visceribus tetendit;
Et in flamma Assyriæ nubes roscida circumdedit
Magnanimos tres pueros qui manus expanderant:
Quique aliquando mare intumescens pedibus calcans
Fluctus et ventorum violentiam sedasti, ut discipulos

* Scriptum an. 371. — Alias Bill. 2, pag. 31.

I. Argumentum. *Hoc in egregio poemate communem mortalium sortem, suamque ipsius maxime miseratur Gregorius, qui, contemptis opibus, conjugio, et vitæ illecebris omnibus, Satanæ tamen insidias ac tela penitus effugere non potuerit; imo viatoris instar illius, qui ab Jerusalem in Jericho descendebat,* gratia Christi quasi veste spoliatus, *impositisque plagis semivivus jaceret; ac quod bonum erat, cernere vix posset, aut certe desiderare. Tum elegantissima omnium similitudine, platano pinove perenni fronde vernanti se comparat, quam exundans hieme fluvius dum alluit, ipsum labefactis sensim omnibus retinaculis in præceps veluti suspensam primum exponit, extremisque ac tenuissimis radicibus adhuc hærentem funditus mox abrumpens, in medios detrahit vortices, et magno in cautes fragore protrudit; ubi frequentissimo imbre ac perpetua colluvie computrescens, ignobile lignum tandem in littore jacet. Unde cum Jeremia optans capiti suo aquam, et oculis fontem lacrymarum, ut maculas suas eluat, ad solitudinem vehementius aspirat. In ea tamen pugnas de fide, a Macedonianis forsan excitatas solitariis, inveniri significat, charitatemque ac pacem nomine tantum retineri.*

Scriptum est hoc poema anno 371. *Exstat apud Bill. n.* 2, *pag.* 31.

Tit. *Περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν.* Titulum hunc suppeditarunt Regii codices. Edit., Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη, δι' ὧν παροξύνει λεληθότως ἡμᾶς πρὸς τὸν ἐν Χριστῷ βίον. Primitias carminum Gregorii appellat scholiastes poema istud et proœmium, vice precis, in quo de omnibus, quæ in vita contingunt, disserit, et enarrat heroico carmine omnia quorum ipse in vita sua periculum fecit. Προοίμιον ἐν σχήματι εὐχῆς, ἐν ᾧ φιλοσοφεῖ περὶ ὅλων τῶν ἐν τῷ βίῳ. Διηγεῖται δὲ σχεδὸν τὰ ὧν κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πεπείραται. Δι' ἐπῶν προοίμιον.

8 *Δροσερόν.* Coisl., δροσόεν.

METRICA VERSIO.

I. De rebus suis.

(*Billio interprete.*)

Christe Deus, qui castra Amalec sævasque cohortes
Fregisti, turpique fugæ lethoque dedisti,
Dum tuus extentas Moses ad sidera palmas,
Signantesque crucem, sublimi in monte levasset:
Qui, tendente manus etiam Daniele propheta
In fovea, horrendos ungues atque ora leonum
B Vinxisti, rabidum pellens de corde furorem:
Per quem etiam magni Jonas e faucibus imis
Exsiliit ceti, postquam pia vota precesque
Concepit, medioque manus in ventre tetendit;
Roscidaque egregios juvenes nubecula texit,
Assyria in flamma tendentes brachia sursum:
Quique etiam quondam ferventes æquoris undas
Calcasti, ventosque graves fluctusque feroces
Sedasti, dum discipulos sidente periclo

Ἐκ πελάγους ἐρύσειας ὀρινομένους ὑπ' ἀήταις·
Πολλοῖς δ' αὖ ψυχάς τε καὶ ἅψεα λύσαο νούσων,
Οἷα Θεὸς, κρανθεὶς δὲ βροτὸς, θνητοῖσιν ἐμίχθης·
Ὧν τὸ μὲν ἦες ἄνωθε, τὸ δ' ὕστατον ἄμμι φαάνθης,
Ὥς με θεὸν τελέσειας, ἐπεὶ βροτὸς αὐτὸς ἐτύχθης·
Ὧδε μάκαρ καὶ ἐμοὶ Θεὸς ἵλαος ἐλθὲ καλεῦντι·
Ἔλθ' ἐπὶ χεῖρα φέρων Θεὸς ἵλαος, ὥς με σαώσῃς
Ἐν πολέμῳ, καὶ θηρσὶ, καὶ ἐν φλογὶ, καὶ ἀνέμοισι
Τειρόμενον, καὶ μοῦνον ἐς οὐρανὸν ὄμμα φέροντα.
Καὶ γὰρ δὴ θῆρές τε καὶ ἄγριον οἶδμα θαλάσσης,
Καὶ δῆρις στονόεσσα, καὶ αἰθομένου πυρὸς ὁρμὴ,
Πάντα κακοὶ τελέθουσι βίου δηλήμονες ἄνδρες,
Οἵ ῥα Θεὸν φιλέοντας ἀπεχθαίρουσι μάλιστα,
A Οὔτε δίκην τρομέοντες ἐσύστερον ἀντιόωσαν,
Οὔτε βροτῶν ἀλέγοντες, ὅσοι στυγέουσιν ἀλιτρόν.
Τῶν μ' ἀποέργαθε, Χριστὲ, καὶ ἐνδυκέως με φύλαττε
Ἀμφὶς ἔχων πτερύγεσσι τεαῖς, καὶ κήδεα λυγρὰ
Σεῖο, Ἄναξ, θεράποντος ἑκὰς βάλε, μηδὲ βαρεῖαι
Μέρμηραι δονέοιεν ἐμὸν νόον, ἃς ὅδε κόσμος,
Καὶ κόσμου μεδέων δειλοῖς μερόπεσσιν ἐγείρει,
Δάπτων, οἷα σίδηρον ἰὸς, θεοειδέα μορφὴν
Ἔνδοθι, συμφυέα τε τιθεὶς χθονὶ κρείσσονα μοίρην,
Ὡς μὴ χοῦν ἐρύσειεν ἄνω βρίθοντ' ἐπὶ γαῖαν
Ψυχή· χοῦς δὲ βάλοι ψυχὴν πτερόεσσαν ἔραζε
Δύσμορον, ἰλυόεσσιν ἐν ἔργμασι σαρκωθεῖσαν.
Δοιαὶ γάρ τε πύλαι θνητοῖς στυγεροῦ θανάτοιο.

Ex mari erueres vento agitatos;
Qui rursus multorum animos et corpora morte liberasti,
Utpote qui Deus, ac homo factus, mortalibus permistus es,
Quorum quidem alterum in principio fuisti; alterum postremo nobis apparuisti,
Ut me deum perficeres, postquam ipse homo factus es;
Huc adsis etiam mihi invocanti, beate et misericors Deus
Huc adsis manum prætendens, misericors Deus, ut salvum me facias
In bello, et inter feras, et ventos, et flammas,
Oppressum, ac oculos tantum in cœlum tollentem.
Nam et feræ et atrox maris tumor,
Et bellum lamentabile, et ignis ardentis impetus,
Omnia hæc sunt improbi homines, vitæ pernicies,
Qui præcipue oderunt Dei amatores,
632-633 Nec futurum aliquando judicium contremiscunt,
Nec rationem habent hominum, quicunque improbos odio habent.
Ab his me arce, Christe, meque indesinenter custodi
Circumdans alis tuis, ac diras ærumnas
Longe a tuo famulo, Rex, propelle, nec graves
Curæ agitent mentem meam, quas hic mundus
Et mundi princeps miseris hominibus suscitat,
Intus, ut ferrum ærugo, formam Deo similem
Rodens, ac terræ agglutinans meliorem partem,
Ne corpus, quod in terram vergit, sursum efferat
Anima, sed potius corpus animam alis instructam, humi dejiciat
Infelicem, carneamque luteis actionibus factam.
Duæ namque sunt mortis januæ miseris mortalibus.

12 *Ἀήταις*. Ita Coislin. Mendose in editis, ἀΐταις.

13 *Ἅψεα*. Glos., μέλη.

14 *Κρανθείς*. Coislin., χρησθείς. Sup. lin., γενόμενος.

17 *Ὧδε μάκαρ*, etc. Nonnulli codices ante hunc versum, sicut et editi, istum exhibent, Ὧδε μάκαρ καὶ ἐμοὶ Θεὸς ἵλαος, ὥς με σαώσῃς· alii vero non eum agnoscunt. Ipsum omisimus, ne fœdam cum duobus sequentibus tautologiam exhiberet.

21 *Καὶ γάρ*. Reg. unus, ναὶ γάρ. Ea quæ supra de Amalecitis, leonibus, ceto, fornace ignis, et mari fluctibus agitato cecinerat Gregorius, ad propositum accommodat. BILL.

22 *Αἰθομένου*. Reg., αἰθομένη.

24 *Οἵ ῥα*. Coisl., οἵ τε.

28 *Κήδεα*. Ita Coisl. et sup. lin., βλάβας χαλεπάς. Edit., κύδεα.

30 *Μέρμηραι*. Sup. lin., Reg. 991, 992, μέριμναι.

34 *Βρίθοντ'*. Schol., βαρύνοντα.

36 *Ἰλυόεσσιν ἐν ἔργμασιν*. *Terrenis actionibus*, vel terrenis studiis, affectibus.

METRICA VERSIO.

Extrahis, horrendi jactatos turbine venti:
Quique etiam multorum animas et corpora morbis
Solvisti (nam cuncta potes terraque marique);
Mortalis vero factus, mortalibus ægris
Junctus es; et cujus deitas antiquior omni
Temporis est spatio, tandem cum corpore nobis
Visus es, ut miseros vitæ immortalis honori
Assereres, postquam corpus mortale subisti:
Sic quoque tu facilis nostræ, bone Christe, saluti,
Sic quoque tu facilis venias, bone Christe, vocanti;
Sic protende manum, Deus optime, meque periclo
Eripe, tum bello atque feris, tum turbine sævo
Ventorum et flammis hostilibus undique pressum,
Ac solum in cœlos animumque oculosque ferentem.
Namque et fluctus atrox, et lamentabile bellum,
Immanesque feræ, furibundus et impetus ignis,
Sunt scelerati homines, vitæ certissima pestis,
Qui claros virtute viros, Numenque colentes
B Æthereum persancte, odio insectantur acerbo,
Nec gravis horrentes ævi tormenta futuri,
Nec quidquam voces hominum vultusque verentes,
Qui mersum vitiis animum aversantur. Ab istis,
Christe, tuum famulum remove, salvumque tuere,
Mollibus amplectens alis, animique molestas
Ærumnas procul a nobis depelle benignus.
Nec gravium nostram perturbent agmina mentem
Curarum, quas hic mundus, mundique tyrannus,
Excitat innumeras miseris mortalibus, intus
Divinam effigiem rodens (absumere ferrum
Scabra velut rubigo solet), meliorque laborans
Pars ut humi fœde coalescat, sicque recurvum
Non animus sursum corpus trahat atque supernis
Addicat rebus, verum sublime petentem
Terra animam sternat miseram, studiisque caducis
Ac limo infectis tam turpi labe notatam.
Ut pro pneumatica jam crassa et carnea fiat.

Καί ῥ' οἱ μὲν κακίης θολερὴν φρεσὶν ἔνδοθι πηγὴν
Τίκτουσιν, τοῖς αἰὲν ἀτάσθαλα ἔργα μέμηλε,
Καὶ δέμας, ὑβριστής τε κόρος, καὶ μήδεα λυγρά·
Οἵ σφεας ὀτρύνοντες ὑπερβασίην ἐς ἅπασαν,
Τέρποντ' ἀμπλακίῃ, σφέτερον μόρον ἀμφαγαπῶντες·
Οἱ δὲ Θεὸν καθαρῇσι νόου λεύσσοντες ὀπωπαῖς,
Καὶ κόσμου στυγέοντες ἀναιδέος ἔκγονον ὕβριν,
Λυπροῦ ἑκὰς ζῶσιν βιότου σκιοειδέϊ σαρκὶ,
Καὶ γαῖαν πατέουσιν ἐλαφροτέροισι πόδεσσιν,
Ἑσπόμενοι καλέοντι Θεῷ, καὶ πνεύματι κοῦφοι,
Μύσται κρυπτομένης ζωῆς Χριστοῖο ἄνακτος,
Ὥς κεν λαμπομένης ποτ' ἐς ὕστερον ἀστράψωσιν.
Ἀλλὰ καὶ ὣς βιότοιο κακαῖς πείρονται ἀκάνθαις
A Χρειοῖ ἀναγκαίῃ, καὶ ἔκτοθι μυρία δαίμων
Λυσσήεις κακοεργὸς ἐμήσατο κέντρα μόροιο,
Ἃ μελέοις θνητοῖσι· καὶ εἴδεϊ πολλάκι κεύθων
Ἐσθλῷ λυγρὸν ὄλεθρον, ὅτ' ἀντίβια πτολεμίζων
Χάζηται. Τοῖον γὰρ ἐπ' ἀνδράσι λοιγὸν ὑφαίνει,
Οἷον ὑπ' εἴδατι χαλκὸς, ὅτ' ἰχθύσι κῆρα φέρησιν,
Οἳ ζωὴν ποθέοντες, ἐνὶ σπλάγχνοισιν ὄλεθρον
Εἴρυσαν ἀπροϊδῆ, σφέτερον μόρον ἀμφιχανόντες.
Ὣς καὶ ἐμοὶ δολόμητις, ἐπεὶ ζόφον ὄντα μιν ἔγνων,
Ἑσσάμενος χρόα καλὸν, ἐπήλυθε φωτὶ ἐοικὼς,
Αἴχεν πως ἀρετὴν ποθέων, κακίῃ πελάσαιμι,
Κλεπτομένου πρὸς ὄλεθρον ἐλαφροτέροιο νόοιο.
Οὔ με γάμος δ' ἐπέδησε, βίου ῥόος, ὅν τε μέγιστον

Alii enim nequitiæ turbidum fontem animo
Parturiunt, quibus semper curæ sunt scelestæ actiones,
Et corpus, et prona ad injuriam satietas, et acerba consilia:
Qui semetipsos excitantes ad omnem prætergressionem,
Delectantur scelere, propriam mortem diligentes;
Alii puræ mentis oculis Deum conspicientes,
Et superbiam, mundi impudentis sobolem, odio habentes,
Procul a contaminato sæculo vivunt in carne instar umbræ transeunte,
Et terram calcant pedibus levioribus,
Vocantemque Deum sequentes, et spiritu expediti,
Discipuli occultæ regis Christi vitæ,
Ut cum illa affulserit, ipsi tandem aliquando splendescant.
Sed tamen malis vitæ punguntur spinis
Ob usus necessarios, et extrinsecus innumeros dæmon
Rabidus et maleficus mortis aculeos excogitavit,
Heu! miseris mortalibus, ac specie sæpe abscondit
Præclara funestam pestem, cum aperte pugnans
Vincitur. Talem enim hominibus perniciem contexit,
Qualem æs sub esca, cum necem infert piscibus,
Qui, vitam optantes, visceribus lethum
Trahunt improvisum, propriam mortem vorantes.
Sic et mihi dolosus, postquam eum tenebris horridum agnovi,
Præclara veste indutus, supervenit luci similis,
634-635 Ut dum virtutem concupisco, nequitiæ appropinquem,
Subrepta ad mortem leviore mente.
Non me nuptiæ ligaverunt, vitæ fluxus, quod maximum

40 *Λυγρά.* Regii plerique et Coisl., πικρά.
48 *Μύσται.* Reg. 991, sup. lin., μυσταγωγοί.
50 *Ὡς βιότοιο κακαῖς πείρονται.* Cod. Chig. habet: σπείρονται ἄκανθαι, *pravæ seruntur spinæ.* Unus e Regiis habet etiam ἄκανθαι.
51 *Χρειοῖ ἀναγκαίῃ.* Duo Regg. χρειῇ. Chig. χρειοῖ ἀνάγκῃ.
52 *Κέντρα.* Schol. βέλη.
53 *Ἃ μελέοις.* Ita Coisl. et sup. lin. φεῦ, et Schol. al. ἃ μελέοις. Edit. ἀμελέοις, *parum de se sollicitis, incautis.*
60 *Φωτί.* In Coisl. sup. lin. ἀνδρί. Verum hic φῶς, *lucem*, non hominem significat. Alludit enim ad istud Apost. II Cor. XI, 14: *Satanas se transfigurat in angelum lucis.*
63 *Οὔ με.* Reg. 992, οὔτε.

METRICA VERSIO.

Namque duplex homini patet atræ janua mortis.
Sunt etenim vitii qui fœdum in pectore fontem
Producant, quibus est scelus atque injuria cordi,
Queis gula, queis lasciva caro, queis perdita curæ
Consilia, et sese qui turpiter in genus omne
Exstimulant sceleris, tantoque furore tenentur,
Ut juvet æterna miseros occumbere morte.
Ast alii contra purgata mente videntes
Numinis excelsi radium, mundique fugacis
Exosi sobolem, cui nomen dira libido,
Umbroso procul a mundana corpore vita
Ævum agitant, pedibusque premunt levioribus or-
[bem:
Cœlestem Dominum divina voce trahentem,
Atque sacrum Flamen mira levitate sequentes,
Vitæ cultores abstrusæ in principe Christo:
Ut postquam illa suæ radios effundere lucis
Cœperit, ipsi etiam rutilo fulgore nitescant.
Sic tamen et vitæ spinis lacerantur eorum
B Pectora, quippe quibus victum curare necesse,
Cunctaque degendæ quæ sunt accommoda vitæ,
Quin etiam vafer innumeros extrinsecus hostis,
Humano generi stimulos excogitat acres,
Queis animam perimat, specie persæpe decora
Exitium occultans, quoties formidat apertos
Conflictus, nec perspicuo contendere Marte
Audet. Talem etenim prorsus mortalibus ipse
Perniciem texit, qualem circumlitus esca
Hamus squamigeris pestem cum piscibus affert:
Pectore qui medio, cupidi dum pabula quærunt,
Æs curvum traxere, suumque hausere repente
Interitum. Haud omnino aliter sævissimus hostis,
Hunc quia, dum solita graditur caligine tectus,
Protinus agnosco, venit ad me candidus ipsa
Luce magis: nempe ut casto dum captus amore
Virtutem sequor, in vitium pestemque propinquam,
Et mortis barathrum, mens inconsulta feratur.
Non me connubium strinxit (defluxio vitæ),

Δεσμὸν ἐπ' ἀνθρώποις ὕλη βάλεν, ἄχθεος ἀρχήν·
Οὐδ' εἷλεν σηρῶν καλὰ νήματα, οὐδὲ τράπεζαν
Ἠγάσθην λιπαρὴν, πολυχανδέα γαστέρα βόσκων,
Μαχλοσύνης μήτειραν ἀτάσθαλον· οὐδὲ δόμοισι
Ναίειν ἐν μεγάλοισι καὶ αἰγλήεσσι φίλησα·
Οὐ μούσης ἀταλοῖς ἐνὶ κρούμασι θυμὸν ἰάνθην·
Οὐδὲ μύρων μαλακή με διέδραμε θῆλυς ἀϋτμή.
Ἄλλων δ' αὖ χρυσός τε καὶ ἄργυρος, οἳ φιλέοντες
Νηρίθμοις κτεάτεσσιν ἐφεζόμενοι μελεδαίνειν,
Βαιὴν τέρψιν ἔχουσι, πολὺν πόνον. Αὐτὰρ ἔμοιγε
Μάζα φίλη, γλυκὺ δ' ὄψον, ἅλες, σχεδίη δὲ τράπεζα·
Νηφάλιον δ' ἐπὶ τοῖσιν ὕδωρ ποτόν· οὗτος ἄριστος
Πλοῦτος ἐμοὶ, καὶ Χριστὸς ἐμὸν νόον αἰὲν ἀείρων.
A Οὐ γῆς πυροφόρου γυῖαι, καὶ ἄλσεα καλὰ,
Οὐδὲ βοῶν ἀγέλαι, καὶ πώεα πίονα μήλων,
Οὐδὲ φίλοι θεράποντες, ἐμὸν γένος, οὓς ῥα τυραννὶς
Ἔσχισεν ἀρχαίη, καὶ οὔνομα θήκατο δισσὸν
Εὐγενέας δμῶάς τε, μιῆς χθονὸς ἐκγεγαῶτας,
Ἢ χθονὸς, ἠὲ Θεοῖο. Νόμος δὲ ἐπέσπετ' ἀλιτρός.
Οὐδέ τί μοι χρειὼ πνοιῆς ὤκιστα ῥεούσης,
Ἀνδρομέης τιμῆς, καὶ κύδεος ὀλλυμένοιο.
Οὐ μέγα πὰρ βασιλῆος ἔχειν γέρας ἔνδοθεν αὐλῆς,
Οὐδὲ δίκης με θρόνων ποθ' ἕλεν πόθος, οἷσιν ἔμελλον
Κλεινὸς ἐφεδρήσσων ὑπὲρ ὀφρύας ὕψος ἀείρειν·
Οὐδὲ μέγ' ἐν πολέεσσιν ἔχειν σθένος, ἢ πολιήταις,
Τερπόμενον ψεύστῃσι καὶ ἀδρανέεσσιν ὀνείροις

Vinculum hominibus a materia injectum, molestiarum initium.
Nec me sericorum staminum cepit pulchritudo, nec mensam
Miratus sum pinguem, inexplebilem ventrem pascens,
Lasciviæ scelestam matrem : nec domos
Habitare ingentes et renidentes amavi;
Nec musicæ teneris sonis animum demulsi;
Nec unguentorum mollis me et effeminatus perfudit vapor.
Aliorum sint aurum et argentum, qui dum amant,
Innumeris opibus insidentes, solliciti esse,
Levem habent voluptatem, ac laborem plurimum. Rursus mihi
Maza placet, cibusque jucundus, sales, mensa sine apparatu :
Ad hæc vero sobrius potus, aqua : hæ mihi sunt optimæ
Divitiæ, et Christus meam semper mentem erigens.
Non fertilis terræ jugera, et pulchra nemora,
Nec boum armenta, nec pingues ovium greges,
Nec servi placent, meum genus, quos tyrannis
Divisit antiqua, et nomen duplex imposuit,
Ingenuos et servos, ex una terra genitos,
Sive terra, sive Deo. Improba autem lex subsecuta est.
Sed nec aura indigeo celerrime evanescente,
Humanis honoribus, et pereunte gloria :
Non a rege magna præmia in aula consequi,
Non forensium me unquam amor thronorum cepit,
Quibus gloriose insidens supercilium altius attollerem :
Nec in civitatibus, atque inter cives magna pollere auctoritate
Gaudentem mendacibus et inanibus somniis

64 *Ὕλη*. Chig. et Regii plures ὕλης.
74 *Μάζα*. Reg. 992, sup. lin. ἀτελὴς ἄρτος.
77 *Πυροφόρου*. Coisl. et Regii plures πυροφόροιο. *Quæ multum fertilis frumentum producit.*
79 *Οὐδὲ φίλοι*. Non male Chig., οὐδὲ φίλον.
82 *Ἐπέσπετ'*. Coisl. ἐπίσπετ'. Chig. ἐπιεσπᾶτο. Censet Gregorius tyrannide invectam esse distinctionem inter ingenuos et servos ex eadem terra natos, sive terra, sive Deo natos, et nomen duplex impositum, ac postea legem improbam subsecutam esse. Hæc distinctio peccati originalis est sequela; neque invaluisset si protoparens noster suam primigenam servasset justitiam, quemadmodum in sede beatorum locum non habebit.
87 *Ὑπὲρ ὀφρύας*. Coisl. et Reg. 991 et 992, ἄνω τὰς ὀφρύας εἰς ὕψος.

METRICA VERSIO.

Quo nullum gravius mortalibus intulit unquam
Materies vinclum primæva, onerisque molesti
Principium : nec me pellexit serica vestis.
Nec vero impensis convivia facta superbis
Suspexi, variisque cibis differta, voraci
Indulgens ventri : quibus exitiosa libido
Gignitur et fœdi Veneris nascuntur amores.
Nec magnas habitare domos, et splendida tecta,
Nec jucunda meam demulsit musica mentem :
Nec mea feminco maduerunt membra liquore.
Quin aliis etiam nummos aurique reliqui
Pondera, queis dulce est animos consumere curis,
Immensis fixos opibus : brevis atque voluptas
Ærumnas multas comites habet. At mihi cordi
Est panis rigidus, mihi grata obsonia præbet
Sal purum, simplex nulloque instructa labore
Mensa, dein latices mihi sobria pocula fundunt.
Hæ mihi divitiæ summæ, Christusque salutis
Auctor, qui nostras vehit ad sublimia mentes
B Sidera; frugiferæ non pinguia jugera terræ,
Non nemus umbriferum, non grex pinguedine curvus,
Non tardorum armenta boum, non magna caterva
Servorum mihi congenerum, quos prisca tyrannis
Dissecuit, nomenque duplex infanda creavit,
Ingenuos servosque, pari tellure profectos,
Aut æque figmenta Dei; sed iniqua secuta
Lex hominum juris fregit decreta supremi.
Nec vero laudes hominum famamque caducam,
Quæ levibus ventis citius dilabitur, unquam
Appetii, nec Cæsarea sublimis in aula
Insigni florere gradu, judexque forensi
Splendidus in solio residere, et corpore majus
Ferre supercilium, ac latas pollere per urbes
Imperio, et reliquos præcellere robore cives,
Somnia vana sequens (quæ nunquam firma subinde
Nunc hos, nunc alios adeunt, præterque recedunt),
Flumina vel manibus præterlabentia carpens,
Aut umbram tanquam solidam arripiens, digitosque

Ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἰοῦσιν, ἀφιπταμένοισί θ' ὁμοίως·
Ἢ παλάμαις μάρπτοντα παραΐσσοντα ῥέεθρα,
Ἢ σκιὰν ἐν χείρεσσιν ἔχειν, ἢ ἀχλὺν ἀφάσσειν.
Τοίη γὰρ μερόπων γενεὴ, τοῖος δὲ καὶ ὄλβος,
Ὄλβος ἀφαυροτάτοισιν ὁμοίϊος ἴχνεσι νηὸς,
Πρόσθε χαρασσομένοισι καὶ ὀλλυμένοισιν ὄπισθεν.
Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, οὓς συνάγειραν
Ἀντολίη τε δύσις τε καὶ Ἑλλάδος εὖχος Ἀθῆναι.
Τοῖς ἔπι πόλλ' ἐμόγησα πολὺν χρόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
Πρηνέας ἐν δαπέδῳ Χριστοῦ προπάροιθεν ἔθηκα
Εἴξαντας μεγάλοιο Θεοῦ λόγῳ, ὅς ῥα καλύπτει
Πάντα φρενὸς βροτέης στρεπτὸν πολυειδέα μῦθον.
Ἀλλὰ τὰ μὲν ὑπάλυξα, τὸ δ' οὐ φύγον ἔχθος ἄπιστον
Δυσμενέος λοχόωντος ἐν εὐμενέοντι προσώπῳ.
Ἐξερέω δ' ἀναφανδὸν ἐμὴν πάντεσσιν ὀϊζύν·
Ὥς κέν τις σκολιοῖο νοήματα θηρὸς ἀλύξῃ.
Ὠϊόμην τοκέεσσι παρήμενος, ὦ ἄνα Χριστὲ,
Γήραΐ τε στυγερῷ καὶ πένθεϊ τειρομένοισιν,
Οἷς μοῦνος τεκέων περιλείπομαι, ἐλπὶς ἀμυδρὴ,
Λαμπάδος ἐκ μεγάλης τυτθὸν σέλας οὐκέτ' ἐούσης,
Σοὶ, μάκαρ, ἠδὲ νόμοισι τεοῖς κεχαρισμένα ῥέζειν,
Ὃς θνητοῖς ἐπίκουρον ἔχειν σθένος υἷας ὄπασσας,
Καὶ τρομεροῖς ἅτε βάκτρον ὑπὸ μελέεσσιν ἐρείδειν.
Καὶ γὰρ δὴ πάντων περιώσιον, οἵ σε τίουσιν,
Εὐσεβίῃ τε μέλουσι, καὶ ἀργαλέου βιότοιο
Πήματ' ἀλευόμενοι, πρυμνήσια σοῖσιν ἀνῆψαν
Ἀχράντοις θεσμοῖσι. Σὺ δέ σφισι τέρμα καὶ ἀρχή.

Alias ad alium transeuntibus, similiterque avolantibus;
Aut manibus prehendentem prorumpentia flumina,
Aut umbram manibus arripientem, aut tenebras attrectantem.
Tale etenim est hominum genus, talis est felicitas,
Felicitas levissimis navis simillima vestigiis,
Quæ dum anterius signantur, posterius delentur.
Unum mihi in amoribus fuit, litterarum decus, quas mihi compararunt
636-637 Oriens, et Occidens, et Græciæ ornamentum Athenæ.
In his diu multumque laboravi; sed et illas
Pronas coram Christo demisi et humi afflixi
Cedentes magni Dei sermoni, qui longe superat
Omnem humanæ mentis mutabilem et varium sermonem.
Sed hæc quidem effugi; illud autem non effugi, odium perfidum
Inimici insidiantis sub benevolo vultu.
Dicam aperte meas omnibus ærumnas,
Ut quisque sinuosæ feræ consilia evitet.
Putabam me parentibus assidentem, rex Christe,
Tristi senecta et luctu afflictis,
Quibus solus natorum supersum, spes infirma,
Ex magna lampade, quæ jam nulla est, minutum lumen,
Tibi, Beate, et legibus tuis pergratum facere,
Qui mortalibus dedisti, ut in natis adjumentum haberent,
Ac tremulos artus hoc baculo sustentarent.
Namque illi, præ omnibus qui te colunt,
Pietatem curant, et infelicis vitæ
Naufragia vitantes, rudentes suos affixerunt
Intaminatis tuis legibus. Tu vero illis et finis et principium.

92 *Ἢ σκιάν*. Ante hunc versum alius in editis legitur, nempe Ἢ σκιὰν, ὡς στερεὴν, ἐπί τ' ἀχλύϊ χεῖρας ἱέντα. Quorum versuum, cum alteruter esset delendus, illum delere maluimus, qui in cod. Coisl., et in interpretatione, et in scholio, et in uno e Regiis deerat.
96 *Οὓς συνάγειραν*. Schol. Coisl. Οὓς μοι συνήθροισαν.
100 *Λόγῳ*. Coisl. λόγου. Schol. 992 habet in textu λόγου et sup. lin. λόγῳ.
102 *Ἀλλὰ τὰ μέν*. Coisl. sup. lin. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἃ προεῖπον ἐξέφυγον. Schol. ἀλλὰ τὰ μὲν προειρημένα διέφυγον. Sic in Regg. 991, 992.
111 *Ὃς θνητοῖς*. Ita Coisl. Edit. ὡς.
112 *Ὑπό*. Coisl. ὑπαί.
115 *Ἀλευόμενοι*. Chig. et Coisl. ἀλευάμενοι. Sch. ἐκκλίναντες.

METRICA VERSIO.

In nebulam stulte mittens, nil præter inanem
Umbram complecti manibus, nubemque fugacem.
Tale etenim genus est hominum, talis quoque mundi
Prosperitas, curvæ referens vestigia puppis,
Ante impressa quidem, verum delata retrorsum.
Sola meum ardenti pectus stimulavit amore
Doctrina, Argolicæ quam gloria gentis Athenæ
Quæsivere mihi, solisque occasus et ortus:
In qua multum operæ posui, durosque labores
Tempore non parvo subii, sed et hanc quoque Christi
Ante pedes humilem pronamque jacere coegi,
Divino verbo cedentem, quod sinuosa
Et varia humanæ mentis tegit omnia verba.
Ista quidem fugi, sed non hostilia fugi
Spicula quæ Satanas vibrat, mentitus amicum.
Atque ego jam nostros casus, et tristia facta
Eloquar, ut quivis impuri dæmonis astus
Pervigil agnoscat, consulte et noxia vitet.
Dum latus assidue cingens utriusque parentis
Fungerer officio nati, senioque foverem
Afflictos luctuque gravi, quibus ipse superstes
Sum tribus ex natis, spes imbecilla, velutque
Parvulus ex magno fomes splendore relictus,
Pergratum tibi, summe Deus, præstare putabam
Officium, legique tuæ, mortalibus ægris
Qui natos tribuis senii solamen acerbi,
Ut tanquam baculo trepidantia corpora firment.
Ex cunctis etenim, qui te metuuntque coluntque,
Hi summo studio pietatis munera curant:
Vitantesque hujus miserandæ pericula vitæ,
Ad tua contorsere suos præcepta rudentes,
Teque et principium ducunt, metamque beatam.

Ἡ μὲν ἄρ' ἐκ πατέρων θεοτερπέα πίστιν ἄγουσα,
Σειρὴν χρυσείην περιβάλλετο παισὶν ἑοῖσιν
Ἄρσενα θυμὸν ἔχουσα ἐν εἴδεϊ θηλυτεράων,
Τόσσον ἐφαπτομένη γαίης, κόσμου τ' ἀλέγουσα,
Ὅσσον ἐς οὐρανίην ζωὴν ὤσασθαι ἅπαντα
Τόνδε βίον, κούφη δὲ πρὸς αἰθέρα ταρσὸν ἀεῖραι.
Αὐτὰρ ὅγ' ἀγριέλαιος ὑπ' εἰδώλοις πάρος ἦεν
Ζώων, ἀλλ' ἐπάγη καλῆς ὑπὸ πυθμέν' ἐλαίης,
Καὶ τόσον εὐγενέος ῥίζης χάδεν, ὥστε καλύψαι
Δένδρεα, καὶ πολλοὺς κορέσαι μελιηδέϊ καρπῷ·
Ἀμφότερον πολιός τε νόον, πολιός τε κάρηνον,
Μείλιχος, ἡδυεπής, Μωσῆς νέος, ἤ τις Ἀαρὼν,
Μεσσηγὺς μερόπων τε καὶ οὐρανίοιο Θεοῖο
Ἑστηκὼς, καθαροῖς τε τελέσμασι καὶ θυέεσσιν
Ἡμετέροις, οἷά τε θύει νόος ἔνδοθεν ἁγνὸς,
A Θνητοὺς, ἀθάνατόν τε Θεὸν μέγαν εἰς ἓν ἀγείρων.
Τοίου πατρὸς ἐγὼ καὶ μητέρος, οἷσιν ἐρίζειν
Οὐ θέμις, ἀλλήλοισι δ' ἐριζέμεν οὔ τι μεγαίρω.
Τοὺς μὲν ἐγὼ κομέων τε καὶ ἀμφιέπων μογέοντας,
Ἐλπωρῇσιν ἔθαλπον ἐμὸν νόον, ὥς τι φέριστον
Ἐκτελέων φύσιός τε φέρων χρέος. Ἦν δ' ἄρα κεῖνο
Ἀτρεκὲς, ὡς ἀλιτροῖς πλείη ὁδός ἐστι βερέθρων,
Ὥς ποτε δὴ καὶ ἐμοὶ κακὸν ἤλυθεν ἐξ ἀγαθοῖο.
Καὶ γὰρ δὴ πυκιναί με καὶ ἀργαλέαι μελεδῶνες
Βοσκόμεναι ψυχήν τε καὶ ἅψεα νύκτα καὶ ἦμαρ,
Οὐρανόθεν κατάγουσιν ἐπὶ χθόνα μητέρ' ἐμοῖο.
Πρῶτον μὲν δμώεσσιν ἀνασσέμεν, οἷον ὀλέθρου
Δίκτυον! οἳ πικροὺς μὲν ἀεὶ στυγέουσιν ἄνακτας,
Τοὺς δ' ἱεροὺς πατέουσιν ἀναιδέες, οὔτε κακοῖσιν

At hæc quidem cum a patribus fidem Deo gratam accepisset,
Aurea hac catena natos suos cinxit,
Masculum gerens animum in forma feminea,
Tantum attingens terræ, tantumque de mundo sollicita,
Quantum ut in cœlestem vitam protrudat omnes
Suas opes, agilisque in cœlum gressus erigat.
Ille vero priscis oleaster sub simulacris
Degebat, sed penitus in præclaram olivam insitus est,
Tantumque ex generosa radice hausit, ut tegeret
Arbores, et multos satiaret mellito fructu;
Canus mente, canus et capite,
Mellitus, blandiloquus, Moses novus, alter Aaron,
Medius inter homines et cœlestem Deum
Stans, ac puris mysteriis et victimis
Nostris, tum etiam illis, quas intus sancta mens immolat,
Mortales, et immortalem magnum Deum in unum conjungens.
Tali ego patre et matre, quibuscum alios comparare
Nefas est, sed quos inter se comparari non veto;
638-639 Atque illos quidem observans et fovens laborantes,
Spebus deliniebam animum meum, ut optimum aliquid
Adimplens, et imposito fungens a natura officio. Illud autem
Certo constat, barathris refertam esse improborum viam,
Quandoquidem mihi etiam ex bono malum evenit.
Nam multæ me et molestæ sollicitudines
Quæ mentem ac membra die ac nocte rodunt,
E cœlo deprimunt in terram matrem meam.
Primum quidem servis imperare, quale exitii
Rete! qui acerbos dominos semper oderunt,
Pios autem conculcant impudenter, nec malis

120 *Τόσσον*, et versu seq. ὅσσον. Ita Chig. Edit. ὅσσον.... τόσσον.
124 *Πυθμέν'*. Sup. lin. Reg. Cod. ῥίζαν.
128 *Μείλιχος*. Regg. 991, 992, μειλίχροος. Mox, ἤ τις Ἀαρών. Reg. Cod. εἴ τις, et sup. lin. ἢ ἄλλος τις.
130 *Ἑστηκώς*. Coisl. ἑστηώς.
137 *Φέρων*. Sic Reg. 39. Edit. φέρω. Reg. 991 sup. lin. ἐκδιδούς.
139 *Ὥς ποτε*. Ita Reg. 992. Sup. lin. 991, ἡνίκα, ὅτε. Edit. ὁππότε.
140 *Καὶ γὰρ δή*. Sic Reg. 991 et Chig. Deest δή in editis; sed postulat metrum.

METRICA VERSIO.

Illa quidem a patribus fidei pia semina ducens,
Natorum aurata devinxit colla catena,
Feminea in forma mentemque animumque virilem
Gestans, ac terram fluxique negotia mundi
Hactenus attingens, ut cœlo provida cunctas
Ferret opes, et summa levis volitaret ad astra.
At pater ante quidem fœde simulacra colebat.
Insitus at pulchræ post hæc oleaster olivæ,
Tantum de pingui radice accepit, ut altas
Obtegeret cedros, mellitaque pabula multis,
Pabula, quæ saturant animos, et ad æthera tollunt,
Porrigeret, tum mente, senex, tum vertice canus:
Lenis, dulciloquus, Moses novus, alter Aaron,
Mortales inter medius Numenque supremum,
Perque preces puras, et per solemnia sacra,
Atque ea, quæ peragit sibi mens bene conscia, certo
Fœdere amicitiæ jungens hominesque Deumque.
Hæc mihi stirps generis, vitam hi lucemque dedere,
B Cum quibus haud fas est quemquam exæquare, sed ambos
De palma inter se tantæ contendere laudis
Nil vetat. Hos igitur depressos mole laborum
Sollicitus curans, spem lætam corde fovebam,
Utpote præclaro perfungens munere, jura
Naturæque sua exsolvens, sed scilicet illud
Verum est, quod barathris tota est via plena malorum:
Quandoquidem officium nobis laudabile noxam
Attulit, infaustumque habuit res optima finem.
Difficiles etenim curæ densoque ruentes
Agmine, rodentes animum resolutaque membra,
Me totum in terram, de qua mortale creatum
Est genus, assidue volvunt misereque fatigant.
Nam primum imperio famulos constringere, qualis
Exitii laqueus? Dominos qui semper acerbos
Oderunt, contraque pios calcare proterve

Ἤπιοι, οὔτ' ἀγαθοῖς εὐπειθέες· ἀμφοτέροις δὲ
Κέντρα χόλου πνείοντες ὑπὲρ νόον. Αὐτὰρ ἔπειτα
Κτῆσίν τ' ἀμφιέπειν, καὶ Καίσαρος ἄχθος ἐπ' ὤμων
Αἰὲν ἔχειν, κρατερήν τε φέρειν πρηκτῆρος ὁμοκλὴν
(Δασμὸς γὰρ μερόπεσσιν ἐλεύθερον ἦμαρ ἀτίζει
Ἑσπόμενος κτεάτεσσι, πέδη δ' ἐπὶ χείλεσι κεῖται),
Ἀμφί τε πληθούσης ἀγορῆς θρόον, ἠδὲ θοώκους
Ὑψηλοὺς, θνητῇσι δικασπολίῃσι μέλοντας
Στρωφᾶσθαι, ῥήτραις τε φέρειν κλόνον ἀντιπάλοισιν,
Ἠδὲ νόμων στρεπτῇσιν ἐν ἄρκυσιν ἄλγεα [πάσχειν,
Ἔνθα μόθος τε πόνος τε, κακοὶ δέ τε πλεῖον ἔχουσιν
Ἐσθλῶν, οἱ δὲ νόμων ἐπιτάῤῥοθοι, ἀμφοτέροισιν
A Ὤνιοι· ἢν δὲ κακός τις ἔχοι πλέον, οὗτος ἄριστος.
Τίς κεν ψεύδεα πολλὰ, δολοπλοκίας τ' ἀλέοιτο
Νόσφι Θεοῦ, τοιοῖσδε μετ' ἀνδράσιν; Ἢ γὰρ [ἀνάγκη
Προτροπάδην φεύγοντα κακοῖς ἀπὸ πάντα τινάξαι,
Ἠὲ καὶ ἀμπλακίῃσι μελαίνεσθαι φίλον ἦτορ·
Ὥς τε πυρὸς μαλεροῖο κακῇ πελάοντας ἀϋτμῇ,
Ἢ πυρὸς, ἠὲ καπνοῦ σημήια λυγρὰ φέροντας.
Ἀλλὰ τὰ μέν κ' ἐπιεικτά. Τὸ δ' ἄλγιον ἕλκος [ἔμοι γε,
Ὅσσα κασιγνήτοιο βίον ἀπὸ τόνδε λιπόντος
Ἔτλην, καὶ παθέειν ἔτι γ' ἔλπομαι. Οἱ γὰρ ἀέλπτοις
Πήμασιν ἐμπελάσαντες, ἀρείονα οὐ δοκέουσι.

Placidi, nec bonis dociles; in utrosque autem
Bilis aculeos spirant ultra modum. Deinde vero
Rem familiarem administrare, et Cæsaris pondus humeris
Semper sustinere, ac duram audire exactoris vocem
(Tributum enim liberos dies hominum dedecorat
Comes possessionum, et labia vinculo constringit);
Circa frequentis fori tumultum, ac sedes
Excelsas, miseris litibus sollicitos
Versari, et sermonum delitigantium strepitu obtundi
Ac legum volubilibus laqueis molestiam pati,
Ubi pugnæ, et labores, ac malis plus tribuitur
Quam bonis, ipsique legum arbitri utrisque
Venales; et si improbus ditior sit, is optimus est.
Quis tot mendacia et tortuosas fraudes vitaverit
Absque Deo, et cum talibus hominibus? nam necesse est
Aut rapide fugientem malis omnia projicere,
Aut dulcia corda delictis infuscari;
Velut ii, qui fervidi ignis noxio appropinquantes fumo,
Aut ignis, aut fumi tristia signa referunt.
Atque hæc quidem tolerabilia. Tristius autem mihi ulcus,
Quæcunque fratre ex hac vita sublato
Passus sum, et adhuc passurum spero. Nam qui insperatas
In ærumnas inciderunt, meliora non exspectant.

147 *Ὑπὲρ νόον*. Id est, *iræ stimulos utrisque spirantes, quibus vis mentis impar sit, quasi ad iram provocantes, sic ut sana mente vel constantem dejiciant*. COMBEFISIUS.

149 *Πρηκτῆρος*. Alludit ad illud Job XXXIX, 8: *Clamorem exactoris non audit*.

151 *Πέδη δ' ἐπί*. Sic Coisl. et Reg. 992. Edit. πέδη ἐπί.

154 *Ῥήτραις*. Coisl. ῥήτρης, non male, si legeretur etiam ἀντιπάλοιο.

157 *Ἐπιτάῤῥοθοι*. Sup. lin. 992 βοηθοί, *legum defensores*.

158 *Ἔχοι πλέον*. Quamvis præclare stet hæc sententia, legitur tamen in pluribus veteribus codicibus, ἔοι πλέον. Schol. Coisl. οὗτος ἄριστος, ἂν ἐν κακίῃ πλεονεκτοίη τὸν ἕτερον, *is optimus, qui alium malitia superaverit*.

159 *Δολοπλοκίας*. Chig. et ex Regg. unus δολοπλακίας. Edit. male δολοπλοκέας.

160 *Νόσφι Θεοῦ*. Reg. 991 ad marg. χωρὶς Θεοῦ ἀντιλήψεως, δῆλον ὅτι καὶ συμμαχίας.

163 *Πελάοντας*. Ita Coisl. et duo Regg. Edit. πελάσοντας.

164 *Φέροντας*. Chig. φέρονται.

167 *Παθέειν ἔτι γ'*. Chig., Coisl. et unus Regius, παθεεῖν γ' ἔτι.

168 *Ἀρείονα οὐ δοκέουσι*. Seneca in *Thyest.*
Proprium hoc miseros sequitur vitium:
Nunquam rebus credere lætis;
Redeat felix fortuna licet,
Tamen afflictos gaudere piget.

METRICA VERSIO.

Audent, nec pravis placidi, nec jussa bonorum
Explentes, verum malesano in utrosque furore
Ardentes, odiumque animis immane gerentes.
Altera jam sequitur patriorum cura bonorum,
Quodque mihi semper manibus perferre necesse est
Cæsareum pondus, vocemque tributa legentis
Audire horrisonam (collatio namque tributi
Libera permagno conturbat corda dolore
Divitias comitans, ac linguæ vincula nectit);
Tum circa turbas animum versare forenses,
Litibus atque dies miseris impendere totos,
Oppositisque graves dictis miscere tumultus,
Ac legum implicitum laqueis mala plurima ferre.
Hic labor, hic infesta acies, hic sæpe malorum
Causa bonam superat: qui vero legibus esse
B Præsidio debent, horum venalis utrisque
Et pretio est addicta fides; ita, sit modo dives,
Improbus est meliore loco, victorque recedit.
Quisnam inter tales homines, nisi Numinis adsit
Gratia, tot fraudes, quis tot mendacia vitet?
Aut etenim volucris fuga suscipiatur oportet,
Omnia linquanturque malis: aut pectora chara
Multiplici errorum fœdari labe necesse est:
Ut qui se flammæ propius junxere vapori,
Aut flammæ aut fumi referunt in corpore signa.
Verum hæc perferri possint. Ast acrius illa
Urunt, et gravius faciunt in pectore vulnus,
Quæ tulimus, fratrem postquam mors dira peremit
Cæsarium, atque etiam post hæc perferre timemus.
Nam quos præter spem res afflixere sinistræ,

Τοῦ μὲν ἐγὼ ζώοντος, ἔχον κλέος οἷον ἀπ' ἄλλων.
Οὐ γὰρ ἐμάς ποτε πλοῦτος ἕλε φρένας, οὐδέ τις ἀλκή.
Ἄλγεα δὲ, στοναχάς τε, ἐπεὶ θάνε, μοῦνος ἐδέγμην.
Χρήματα δ' ὅσσ' ἐπέπαστο, τὰ μὲν λάβε γαῖα χανοῦσα,
Νικαίη βρασμοῖσιν ὅτ' ἤριπεν· ἄλλα δ' ἀλιτρῶν
Ἁρπάγδην παλάμῃσιν, ἑλώρια θήκατο δαίμων.
Αὐτὸς δὲ κρυφθεὶς μόρον ἔκφυγεν, οὐρανίοιο
Χεῖρα Θεοῦ τανύσαντος ὑπὲρ τέγος, ἔνθαπερ ἦεν.
Ὦ μοι Καισαρίοιο! Πάρος γε μὲν ἐν βασιλείοις
Ἀστὴρ ὥς τις ἔλαμπες ἑωσφόρος, οὔνομα σεμνὸν,
Ἄκρα φέρων σοφίης τε καὶ ἤθεος ἱμερόεντος,
Καὶ πολλοῖς σθεναροῖς τε φίλοις κομόων ἑτάροισι.

A Πολλοῖς μὲν μογερῶν ἄκος εὔραο σώμασι νούσων·
Πολλοῖς δ' αὖ πενίης λύσιν ὤπασας, αἴσιμα ῥέζων.
Νῦν δὲ θανὼν, πολλοὺς κόρεσας κύνας, οἵ μ' ὑλάουσι
Πάντοθεν ἑσταμένοι· πηῶν δέ μοι οὔτις ἀρήγει.
Παῦροι δ' αὖ φιλέουσιν ὁμοῖα δυσμενέεσσι.
Πρίν τι λαβεῖν τίουσιν, ἀτὰρ στυγέουσι λαβόντες.
Ὡς δρυὸς ὑψικόμοιο, βίαις ἀνέμων ἐριπούσης,
Κλῶνας ἁρπάζουσι περισταδὸν ἄλλοθεν ἄλλος,
Ἢ μεγάλην, φραγμοῖο διαρραισθέντος, ἀλωὴν
Νηλειῶς τρυγόωσι παρατροχάοντες ὁδῖται,
Καὶ δρυμόθεν μονόφορβος ἑῷ δηλήσατ' ὀδόντι·
Αὐτὰρ ἐμοὶ πόνος ἐστὶν ἀγάστονος. Οὔτε κορέσσαι
Πάντας ἔτι σθένος ἐστὶν ἐμῆς χερὸς, οὔτ' ἀπερύκειν.
Ἐξ οὗ γὰρ πρώτιστον ἀποτμήξας βιότοιο

640-641 Ac illo quidem vivente, maximo eram in pretio.
Non enim unquam mentem meam ceperunt divitiæ aut alta dignitas.
Et mœrores et gemitus, postquam ille mortuus est, solus excepi.
Quidquid autem habuit pecuniæ, partim cepit terra dehiscens,
Cum Nicæa excussa corruit: cætera improborum
Rapacibus manibus prædam dæmon posuit.
Ipse vero abditus mortem effugit, cœlesti
Manum Deo super domum, ubi erat ille, extendente.
O mi Cæsari! Prius quidem in aula
Velut astrum lucidum fulgebas, nomen venerabile,
Primas ferens sapientiæ et morum amabilium,
Multorumque et potentium sodalium amicitiis florens.
Multis quidem corporibus remedia tristium invenisti morborum;
Multis etiam paupertatis solutionem, præclare faciens, præbuisti:
Nunc autem mortuus satiasti canes, qui me allatrant
Undique instantes; propinquorum autem nemo mihi in auxilium venit.
Nonnulli autem similiter ac inimici diligunt.
Colunt, antequam accipiant; ubi accepere, oderunt.
Quemadmodum excelsa quercu ventorum impetu dejecta,
Ramos diripiunt circumstantes alii aliunde,
Aut magnam, maceria effracta, vineam
Crudeliter vindemiant prætereuntes,
Eamque e silvis aper suo læsit dente:
Rursus mihi labor est molestissimus. Nec jam satiare
Omnes manus mea valet, neque arcere.
Nam ex quo primum a sæculo avulsam

169 *Οἷον ἀπ' ἄλλων.* *Ea eram claritate, quam ex alio nancisci licet, quæ extrinsecus provenit.*

170 *Ἀλκή.* Coisl. sup. lin. ἰσχὺς δυναστείας, *robur potestatis.*

173 *Νικαίη.* Ita habet codex Coislianus, et Schol. Editi vero Νικαίης.

177 *Βασιλείοις.* Coisl., Schol., Chig. et Reg., unus βασιλῆος.

180 *Σθεναροῖς.* Reg. 992 σθενεροῖς.

181 *Εὔραο.* Chig. εὗρεο.

184 *Πηῶν.* Sup. lin. συγγενῶν.

187 *Ἀνέμων ἐριπούσης.* Sic Coisl. ejusque interpres, Chig. et unus e Regiis. Edit. ἀνέμοιο ῥιπούσης.

190 *Τρυγόωσι παρατροχάοντες.* Ita Coisl. et Reg. 39. Edit. τρυγέωσι παρατροχόοντες.

192 *Ἀγάστονος.* Reg. 991, sup. lin. πολυστένακτος.

METRICA VERSIO.

Vix meliora sibi promittere tempora possunt.
Nominis eximii, dum viveret ille, fruebar
Splendore. Haud etenim nummorum insana cupido
Me tenuit, visque ulla animum pellexit amore.
Ast illo exstincto gemitus tristesque dolores
Excepi solus. Nam quas quæsiverat ille
Divitias, partim tellus Nicæa dehiscens
Exhausit, partim manibus fortuna scelestis
In prædam dedit. Ipse autem fera spicula mortis
Vitavit, tecti coopertus membra ruina,
Auxilii dextram Christo tendente superne.
O mihi Cæsarii charum et venerabile nomen!
Qui prius ut rutilum fulgebas sidus in aula,
Primam doctrinæ laudem vitæque probatæ
Et morum referens, multisque ornatus amicis:
Multorum ipse quidem solvisti corpora morbis,
Ac pietate tua multorum tristis egestas
Pulsa est. At vero satiasti lumine cassus
Multorum ora canum, qui me latratibus urgent

B Undique cingentes miserum: nec ferre propinqui
Auxilium fracto curarum mole laborant.
Nec mihi se multi veros testantur amicos,
Hostibus haud multo meliores. Namque priusquam
Accipiant, magno me complectuntur honore:
Verum odii virus, simul ut cepere, profundunt.
Non secus ac magnæ quercus, quam perculit ingens
Vis boreæ, quivis festinat tollere ramos:
Utque jacet cultæ penitus cum diruta vitis
Maceries, parcit gravidis jam nemo racemis:
Atque etiam hanc truculentus aper, sociumque perosus,
E nemore egrediens populatur dente recurvo.
At mihi luctifidus labor est, satiare nec ultra
Omnes jam valeo, nec pellere viribus ullis.
Namque ex quo primum a mundo fallace revulsam
Ipse salutiferis animam conjungere cœpi

Ψυχὴν οὐρανίοισι νοήμασι μίξα φαεινοῖς,
Καί με φέρων νόος αἰπὺς ἀπόπροθι σαρκὸς ἔθηκεν,
Ἔνθεν ἀναστήσας, σκηνῆς δέ με κρύψε μυχοῖσιν
Οὐρανίης, Τριάδος δὲ φάος περίλαμψεν ὀπωπὰς
Ἡμετέρας, τῆς οὔ τι φαάντερον εἰσενόησα,
Ὑψιθρόνου, ξυνόν τε σέλας καὶ ἄφραστον ἱείσης,
Ἥ τ' ἀρχὴ πάντεσσιν, ὅσα χρόνος ὑψόθεν εἴργει·
Ἐκ τοῦ δὴ κόσμῳ τ' ἔθανον, καὶ κόσμος ἐμοί γε·
Καὶ νέκυς ἔμπνοός εἰμι, τὸ δὲ σθένος οἷον ὀνείρων·
Ζωὴ δ' ἄλλοθί μοι, στενάχω δ' ὑπὸ σαρκὶ παχείῃ,
Τήν ῥα σοφοὶ καλέουσι νόου ζόφον. Ἰσχανόω δὲ,
Τῆσδε λυθεὶς βιοτῆς τε καὶ ὄψιος ἀχλυοέσσης,
Καὶ χαμαὶ ἐρχομένων, πλαζόντων πλαζομένων τε,
Ἑσταότ' εἰσοράαν καθαρώτερον, οὐκέτ' ἀμυδροῖς
A Μίγδην εἰδώλοισι πεφυρμένα, ὡς τοπάροιθεν,
Οἷς τε καὶ ὀξυτάτοιο νόου πλάζονται ὀπωπαὶ,
Αὐτὴν δ' ἀτρεκίην καθαροῦ νοὸς ὄμματι λεύσσων.
Ἀλλὰ τὰ μὲν μετόπισθε· τὰ δ' ἐνθάδε καπνὸς ἄτιμος,
Ἢ κόνις, οἳ βιότοιο μέγαν βίον ἠλλάξαντο,
Ὑψηλὸν χθονίοιο, καὶ ἔμπεδον ὀλλυμένοιο.
Τοὔνεκά μοι καὶ πάντες ἐπέχραον, οὐδ' ἐθέλουσι
Χάζεσθαι, σπεύδοντες ἑτοιμοτάτην ἐπὶ θήρην.
   Αἲ αἲ Καισάριος δὲ λυπρὴ κόνις, ὅστις ἐμεῖο
Ὄχλου ἄπαντ' ἀπέεργε, διδοὺς ἅπαν ἄχθος ἀλεύσκειν;
Τίων ὡς οὔπω τις ἀδελφεὸν ἄλλος ἔτισεν,
Αἰδόμενός θ' ὡς εἴ τις ἑὸν πατέρ' ἀμφαγαπά-
[ζων.
Αὐτὰρ ἐγὼν οὐ τόσσον ὀδύρομαι, οὐ βιότοιο

Animam cœlestibus ac lucidis cogitationibus immersi,
Meque excelsa mens hinc sublatum a carne
Separavit, ac tabernaculi cœlestis penetralibus
Abscondit, Triadisque lumen oculis meis
Affulsit, qua nihil lucidius cogito, quæ alto sedet
In throno, et communem ac non inenarrabilem splendorem emittit,
Quæ omnibus principium est, quæcunque tempus a cœlestibus dirimit :
Tempore ex illo mortuus sum mundo, et mihi mundus :
Et mortuus sum spirans, et vires similes somniis :
Vita autem alibi mihi est, et sub ponderosa carne ingemisco,
642-643 Quam sapientes vocant mentis tenebras. Concupisco autem
Ab hac vita solutus, et ab obtusiore visu,
Et ab hominibus humi gradientibus, decipientibus et deceptis,
Stantia intueri purius, nec jam obscuris
Promiscue simulacris, ut prius, infuscata,
Quibus vel acutissimæ mentis acies decipitur,
Sed ipsam veritatem puræ mentis oculis conspicere.
Atque hæc quidem posterius : præsentia vero fumus sordidus
Aut cinis sunt iis qui hac vita magnam vitam commutarunt,
Sublimem terrestri, et stabilem pereunte.
Idcirco omnes in me irruerunt, nec volunt
Recedere, paratissimam ad prædam properantes.
   Heu! heu! Cæsarius tristis cinis, qui a me
Tumultum omnem arcebat, et onere omni levabat,
Tantum mihi honoris habens, quantum nemo unquam fratri suo,
Tantum reverentiæ, quantum quis dilecto patri.
Sed ego non tantum lamentor dissipatas opes,

201 *Εἴργει*. Sic Chig. et e Regg. unus. Coisl. ὕψοτ' ἐέργει. Edit. ἔργει.
205 *Ἰσχανόω*. Consentiunt omnes codices in hac voce. Edit. ἰσχανόων.
208 *Ἑσταότ'*. Observat Billius vocem hanc in plurali neutro, non in masculino esse accipiendam, ut *rebus fluxis* opponatur.
209 *Πεφυρμένα*. Sic codices. Edit. πεφυρμένον.
213 *Ἢ κόνις*. Chig. aliique codices, ἠὲ κόνις βιότοιο. At cum editis consentiunt Coisl. ejusque interpres, ac ipse etiam Schol., cujus hæc sunt : κόνις λελόγισται τοῖς ἀλλαξαμένοις βίου βίον.
217 *Καισάριος δέ*. Chig. Καισάριο λυπρὴ κόνις. Mox ὅστις ἐμεῖο. Ita Reg. 39, Coisl. et alii. Edit. ἐμοῖο.
218 *Ἄπαντ' ἀπέεργε*. Sic plures codices accuratius quam edit., ἀπεῖργε.
220 *Ὡς εἴ τις*. Coisl. atque unus e Regiis ὡ οὔτις. *Ea me observantia, qua nemo patrem colit.*
221 *Οὐ βιότοιο σκιδναμένου*. Hic bene observat

METRICA VERSIO.

Consiliis, tota meditans cœlestia mente,
Illaque subvectum procul hinc a carne locavit,
Ac me cœlestis scenæ penetralibus imis
Abdidit, atque oculis lumen mirabile nostris
Fulsit adorandæ Triadis, præclarius omni
Lumine, quæ radiis lustrat communibus orbem,
Omnibus et rebus, dirimit quas tempus ab arce
Ætherea, vitæ fons et natalis origo est :
Tempore ab hoc mundo sum mortuus, et mihi
[mundus;
Viribus infirmis ego sum, vivumque cadaver;
Vita mihi est alibi : verum sub corpore crasso,
Quod mentis tenebras sapientum turba vocavit,
Illacrymo, et gemitus imo de pectore duco,
Atque hujus cupio laxatus compede vitæ,
Et visu nebuloso, et humi reptante solutus
Cœtu hominum, qui falluntur falluntque vicissim,
B Purius æternas oculis res tangere, non jam,
Ut prius, obscura confusus imagine rerum,
Qua vel falluntur peracutæ lumina mentis :
Sed puræ mentis verum ipsum lumine cernens.
Ast hæc posterius : nunc autem fumus inanis
Hi sunt et pulvis tenuis, quicunque caducam
Hanc vitam atque humilem commutavere futura,
Quæ certa est, et in omne manet durabilis ævum.
Idcirco me nunc animis hostilibus omnes
Ter miserum sine fine premunt, ac præpete cursu
Objectam velut ad prædam facilemque feruntur.
   Heu! heu! Cæsarius, tristis pulvisculus, omnes
Qui turbas a me arcebat, curasque fugabat,
Qui mihi, dum vitæ dono frueretur, honoris
Tantum habuit, quantum nec fratri detulit ullus,
Meque instar chari timuit coluitque parentis.
At mihi non tanta est lugendi causa, quod omnis

Σκιδναμένου, τὸν ξυνὸν ἔχειν ἐπόθησα πενιχροῖς,
Οἷά τι καὐτὸς ἐὼν ἐπιδήμιος ἐνθάδ' ἀλήτης,
Ἐς χέρα δ' Ὑψίστου ὁρόων δώτειραν ἐάων·
Οὐ πᾶσι θνητοῖσιν ἀπεχθέος εἵνεκα λώβης,
Ἥτε καὶ ἤπιον ἄνδρα χόλου πίμπλησι τάχιστα·
Οὔτε κασιγνήτων, οὕς μοι τάφος ἀμφικαλύπτει,
Ὠκυμόρους, πάντεσσιν ἐπιχθονίοισιν ἀγητοὺς,
Ὅσσον ἐμὴν ψυχὴν ὀλοφύρομαι, ὥς τις ἄνασσαν
Καλήν τε μεγάλην τε καὶ εὐγενέων βασιλήων,
Εἰσορόων στιβαρῇσιν ἀλυκτοπέδαις μογέουσαν,
Ἣν δορὶ δυσμενέοντες ἕλον, χαλεπῇ δ' ἐνέδησαν
Δουλοσύνῃ, καὶ στυγνὰ κατὰ χθονὸς ὄμματ' ἐρείδει.
Τοῖα πάθον· τοιόνδ' ἄρ' ἔχω κατακάρδιον ἕλκος.
Ἀρχαίη φάτις ἐστὶν, ὅτ' ἐγχρίμψησιν ὀδόντα
A Πικρὸς ἔχις κακοεργὸν ἐπ' ἀνέρι, λοίγιον ἕλκος
Μούνοις τόνδ' ἐθέλειν ἀγορευέμεν, οἷσιν ὁμοῖον
Λυγρὸς ἔχις πυρόεντι χόλῳ ἐνομόρξατο λοιγόν·
Τὸν γὰρ δὴ καὶ μοῦνον ἐπίστασθαι κακὸν ἄλγος,
Ὣς καὶ ἐγὼ κείνοισιν ἐμὸν πόνον ἐξαγορεύσω,
Οἷσιν ξυνὸς ἔρως, ξυνὸν κακὸν, ἄλγος ὁμοῖον.
Μοῦνοι γάρ κεν ἐμοῖο φίλως δεξαίατο μῦθον,
Καὶ γοερῆς κραδίης μυστήρια γνοῖεν ἄριστα,
Οἳ σταυροῦ ποθέοντες ἐπωμαδὸν ἄχθος ἀείρειν,
Καὶ μεγάλου Βασιλῆος ἐν ἕρκεσι μοῖραν ἔχοντες,
Εὐοδίην στέργουσι, καὶ οἰκτείρουσι πεσόντας,
Τοῖς δ' ἄλλοις κεν ἔοιμι γέλως ἐμὰ κήδεα βάζων,
Ὧν πίστις κραδίην ἄκρην ἐχάραξεν ἐλαφρὴ,

Quas cum pauperibus communes habere optabam,
Utpote et ipse advena hic et erro,
In manum Altissimi respiciens bonorum largitricem :
Nec tantum ob invisam omnibus mortalibus injuriam,
Quæ etiam mansuetum hominem ira implet promptissime;
Nec fratrum causa, quos nunc mihi sepulcrum tegit,
Immatura morte abreptos, omnibus hominibus mirabiles,
Quantum animam meam defleo, velut si quis gravibus
Et insolubilibus catenis dolentem viderit pulchram,
Et magnam, et ex generosis regibus ortam reginam,
Quæ armis ab hostibus capta, et molestæ astricta
Servituti, tristes oculos in terram defigit.
Talia passus sum; tale ulcus intra cor gero.
Antiquus sermo est, si cui immiserit dentem
Maleficum acerbus serpens, cum perniciosum ulcus
Iis solis narrare velle quibus similem
Dirus serpens inflammato veneno inussit perniciem;
644-645 Huic enim, et quidem soli cognitum esse malum dolorem.
Sic etiam ego illis ærumnam meam edisseram,
Quibus communis amor, commune malum, similis dolor.
Soli enim hi dicta mea amice exceperint,
Et mœsti cordis optime mysteria noverint,
Qui crucis pondus humeris attollere cupientes,
Ac partem in magni Regis septis habentes,
Rectam viam deligunt, et lapsos miserantur.
Aliis vero risus mala mea referens exstiterim,
Quorum levissima fides summa cordis impressit,

Billius non vitam, sed facultates et opes, quæ post Cæsarii mortem ab iis qui imperatorii fisci curam gerebant, direptæ fuerant, significari. Quod autem sequitur, τὸν ξυνόν, idem est ac si dixisset ὃν κοινόν.

224 *Δώτειραν.* Hæc lectio, quam duo Regii et Coisl. suppeditarunt, potior visa est quam vulgata, δότειραν, magisque sapit Homerum, quem sæpe Gregorius imitatur. Hinc tollenda particula γε, quæ abundat in edit.

229 *Ὥς τις ἄνασσαν.* Sic habent Regii 991, 992, necnon et Coislinianus ejusque interpres, Schol. Chig. Edit. autem ὥς τιν' ἄνασσαν.

236 *Λοίγιον ἕλκος.* Sic mss. Edit. λοίγεον.

237 *Οἷσιν ὁμοῖον.* Adagium est quo significamus dulcissimam esse eam consolationem, quæ ab eo proficiscitur, qui iisdem calamitatibus affectus est quibus ille quem consolatur. Bill.

METRICA VERSIO.

Census diripitur, manibus dispersus iniquis,
Quem cum pauperibus communem semper habere
Optavi, velut ipse etiam mendicus et exsul,
Advenaque in terra, porrectricemque bonorum
Numinis ad dextram supplex mea lumina tollens :
Non etiam nobis quia sæva injuria facta est,
Quæ solet et faciles animos turbare dolore :
Non quia præceleri facto mors aspera fratres
Sustulit, egregios fratres, quosque omnibus æque
Reddiderat fama celebres pulcherrima virtus :
Quantum animæ doleo fatum miserabile nostræ,
Quam velut illustrem dominam, formaque decora
Conspicuam, et claris regum natalibus ortam,
Aspicio gravibus vinctam oppressamque catenis,
Quam manus hostilis bello superavit et armis,
Servitioque tenet mœrentem, et lumina terræ
Figentem lacrymis stillantia. Talia namque
Sum passus, talemque premo sub corde dolorem.
B Injecto quemquam, ut dicunt, si dente momordit
Cœruleus serpens, vulnusque infixit acerbum
Non aliis cupit ille suos memorare dolores,
Quam quibus est etiam fusum a serpente venenum :
Hos etenim tanti solos vim nosse doloris.
Haud secus his nostrum hunc commemorare laborem
Fert animus, quibus idem amor est, eademque cupido,
Consimilisque dolor. Namque hi duntaxat amico
Excipient mea verba animo, cordisque gementis.
Optima cognoscent mysteria, qui cupientes
Dulce suis humeris pondus plenumque salute
Ferre crucis, partemque in magni Regis habentes
Cœlitibus septis, simul ipsi tramite recto
Pergunt, atque pio miserantur corde cadentes.
Quippe aliis risum, referens mea fata, moverem,
Quorum extrema fide leviter sunt corpora tincta,

Οὐδὲ διὰ σπλάγχνων ἦλθ' ἵμερος ὀξὺς Ἄνακτος·
Ζῶσι δ' ἐνθάδε μοῦνον ἐφημέρια φρονέοντες.
Ἀλλ' οἱ μὲν φθινύθοιεν, ἐπεὶ πάντεσσιν ὁμοίως
Γλῶσσαν ἐφοπλίζουσιν, ἑτοιμότατον βέλος, ἄλλοις
Ἐσθλοῖς, ἠδὲ κακοῖσιν. Ἐγώ γε μὲν οὔτι γόοιο
Λήξω, πρὶν στονόεσσαν ὑπεκφυγέειν κακότητα,
Καὶ μάργοις παθέεσσι νόου κληῖδ' ἐπιθεῖναι,
Οἷς νῦν πάντα θύρετρα πικρὸς Σατὰν ἐξεπέτασσε,
Πρόσθεν ἐεργομένοισιν, ὅτ' ἔσκεπε χείρ με Θεοῖο,
Οὐδ' εἶχεν κακίη πρόφασιν πέλας, ἥ ῥα τάχιστα
Ἅπτεται, ὡς καλάμης γε πυρὸς μένος ἐγγὺς ἐούσης,
Ἄχρι καὶ ἐξ ἀνέμοιο πρὸς ἠέρα πυρσὸς ἀερθῇ.
Ὡς ὄφελον κρημνοῖσι, καὶ οὔρεσι, καὶ σκοπέλοισι
Κρῦψαι τῶνδε πάροιθεν ἐμὸν δέμας· ἦ κεν ἅπαντα
Τόνδε βίον, βιότου τε φυγὼν σαρκός τε μερίμνας,
A Χριστὸν ὅλον φορέεσκον ἐνὶ φρεσίν, οἶος ἀπ' ἄλλων
Ναιετάων, οἴῳ τε Θεῷ νόον ἁγνὸν ἀείρων·
Μέσφ' ὅτε καὶ κούφῃσι σὺν ἐλπίσι τέκμαρ ἐπέσπον.
Ὤφελον· ἀλλὰ πόθος με φίλων κατέρυκε τοκήων,
Ἕλκων, οἷα τάλαντον ἐπὶ χθόνα· οὔτι πόθος γε
Τόσσον, ὅσον μυελόν τε καὶ ἔγκατα πάντα δαΐζων
Οἶκτος, ὅτις παθέων ἀγανώτατός ἐστιν ἁπάντων,
Οἶκτος μὲν πολιῆς θεοειδέος, οἶκτος ἀνίης,
Οἶκτος ἀπαιδίης, οἶκτος δέ τε καὶ περὶ παιδὸς,
Ὧ ῥα περιτρομέουσι, γλυκὺν πόνον αἰὲν ἔχοντες,
Ὀφθαλμὸν βιότοιο, καὶ ἄλγεσιν ἀσχαλόωντα.
Ὦ βίβλοι τοπάροιθε μέλον, τὰς Πνεῦμ' ἐχάραξεν
Εὐαγέων γλώσσῃσι, καὶ ἔνδοθι γράμματος ἐσθλοῦ

Nec in viscera vividus amor Regis penetravit;
Sic autem vivunt, ut caduca tantum sapiant.
Sed illi quidem pereant, quippe qui linguam, paratissimum
Telum, in omnes alios similiter exacuunt,
Sive bonos, sive malos. Ego autem gemere non cessabo,
Quin prius luctuosam effugerim pravitatem,
Et protervis mentis affectibus clavem imposuerim,
Quibus nunc valvas omnes scelestus Satan aperuit
Antea cohibitis, cum me tegeret Dei manus.
Nec occasionem propinquam haberet malitia, quæ citissime
Invadit, velut ignis ardens stipulam vicinam,
Donec etiam a vento flamma in aerem tollatur.
Utinam præruptis locis et montibus et scopulis
Ante hos eventus meum corpus abdidissem: sic enim omne
Sæculum, ac sæculi carnisque sollicitudines fugiens,
Totum Christum portarem corde, solus ab aliis
Habitans, solique Deo puram mentem attollens,
Donec cum spe levi diem extremum claudam.
Utinam! Sed amor me tenuit parentum,
Instar ponderis in terram trahens: nec tamen tantum
Amor, quantum medullas et interiora omnia peredens
Miseratio, omnium animi motuum suavissimus,
Miseratio canitiei Deo similis, miseratio mœroris,
Miseratio orbitatis, miseratio et quod circa natum
Contremiscant, dulci sollicitudine semper prosequentes,
Oculum vitæ suæ et molestiis suis dolentem,
Cujus cura antehac erat libri, quos Spiritus exaravit
Sanctorum linguis, et intra præclaram litteram

256 *Οἷς νῦν.* Ita Chig. Edit. τοῖς νῦν.
262 *Τῶνδε πάροιθεν.* Reg. 992, sup. lin. πρὸ τούτων. Mox ἦ κεν ἅπαντα. In his interpretandis vocibus secuti sumus interp. et schol. cod. Coisl.
266 *Κούφῃσι σὺν ἐλπίσι.* Int. Coisl. Ὑψηλαῖς καὶ ἐλαφραῖς σὺν ἐλπίσι. Schol. μετὰ χρηστῶν τῶν ἐλπίδων. Mox. ἐπέσπον. Sic Reg. 992. Edit. ἐπέσπων.
270 *Ἀγανώτατος.* Sup. lin. in Reg. 39, καθαρώτατος, *purissimus.*
273 *Ὧ ῥα.* Sic mss. Edit. male ὥς ῥα.

METRICA VERSIO.

Intima nec validus circum præcordia Christi
Fervet amor, fluxæ verum omnia tempora vitæ
Vanis impendunt rebus studiisque caducis.
Sed pereant, quoniam nullo discrimine in omnes
Linguam acuunt, telum quo non est promptius ullum
Rebus in humanis. At ego indulgere dolori
Non prius absistam, quam me fuga concita turpi
Eripiat vitio, fœdisque affectibus ipse
Clavem animi imponam, quibus omnes perfidus hostis
Undique nunc valvas scelerata mente reclusit,
Ante minus patulas, certo mihi cum Deus esset
Præsidio, segetem nec haberet noxa propinquam,
Quam, velut admotam stipulam rapidissimus ignis,
Protinus invadit, ventoque agitata tumenti
Crescit, et ingentem sustollit ad æthera flammam.
O utinam ante, meos scopulis immanibus artus
B Præruptisque locis texissem et montibus altis!
Nam vita, et cura vitæ carnisque relicta,
Toto animo Christum ferrem, semotus ab omni
Cœtu hominum, vacuamque vehens a crimine mentem
Ad cœlum et cœli Dominum, quod ultima tandem
Mors bene speranti spatium mihi clauderet ævi.
Rectius hoc equidem fuerat: sed dulce parentum
Me desiderium tenuit, visque acris amoris
Haud secus ac plumbum depressit, humique locavit.
Nec vero tam pressit amor, quam viscera cuncta
Rodens, et medium scindens miseratio pectus,
Passio cunctarum dulcissima. Namque movebat
Me luctus gravis, et natis orbata senectus,
Sollicitusque timor, gelidos qui concutit artus,
Dum mihi perpetuo metuunt, dulcemque laborem
Suscipiunt, ac me statuunt pro lumine vitæ,
Ærumnis gravibus pressum licet, atque gementem

Πνεύματος ἀστράπτουσα χάρις, καὶ κρυπτὸν ὄνειαρ A
Οἵοισιν καθαροῖσι φαεινόμενον μερόπεσσιν·
Εὐχαί τε στοναχαί τε φίλαι, καὶ νύκτες ἄϋπνοι,
Ἀγγελικοί τε χοροὶ, ψαλμοῖς Θεὸν οἵ γ' ἐρέ-
[θουσιν,
Ἱστάμενοι, ψυχάς τε Θεῷ πέμποντες ἐν ὕμνοις,
Πολλῶν ἐκ στομάτων ξυνὴν ὄπα γηρύοντες·
Γαστρός τ' ἀρχεκάκοιο μόγος, καὶ μέτρα γέλωτος,
Γλώσσης τ' ἀτρεμίη τε καὶ ὄμματος, ἠδὲ χόλοιο
Μαινομένοιο χαλινά. Λόγος δ' ἔσφιγγεν ἀλήτην
Πάντοσε παπταίνοντα, νόον γ' ἐπὶ δ' ἔστρεφε Χριστῷ
Ἐλπίσιν οὐρανίῃσι. Λόγος δ' ἐπὶ πᾶσιν ἔκειτο
Εἰκόν' ἄγων πρὸς Ἄνακτα. Θεὸς δ' ἐπιτέρπετ' ἐρωῇ.
Ἀντὶ δέ μοι κτεάνων τε καὶ ἀργαλέων ὀρυμαγδῶν,
Οἵ με καὶ ἐννυχίοισι κακοῖς ἐρέθουσιν ὀνείροις
(Φροντίσιν ἠματίαις γὰρ ὁμοίϊα φάσματα νυκτὸς),
Ἦεν ἐν ὀφθαλμοῖσι Θεοῦ σέλας, εὐσεβέων τε
Ψυχῶν παμφανόωσα χοροστασίη τε κλέος τε.
Νῦν δὲ δὴ ἐξαπόλωλε κειμήλια πάντ' ἀπ' ἐμοῖο
Ψυχῆς, ἣ τοπάροιθεν ὁμίλεε πᾶσιν ἀρίστοις,
Οἶος δ' ἐντὸς ἔμεινε πόθος, καὶ ἄλγος ἄελπτον.
Τοὔνεκεν αἰάζω. Τὸ δ' ἐσαύριον οὐ σάφα οἶδα,
Εἴ με Θεὸς παλίνορσον ἐς ἤθεα τὰ πρὶν ἀνάξει
Λύσας ἐξ ἀχέων, ἀπὸ δ' ἄχθεα πάντα τινάξας,
Ἠὲ πάρος μεσάτοισιν ἐν ἄλγεσιν ἔνθεν ἐλάσσει,
Πρίν κ' αἴθρην ἰδέειν, πρίν χ' ἕλκεσι φάρμακα θεῖναι,

646-647 Spiritus refulgens gratia, occultaque utilitas
Solis manifesta puris hominibus :
Cui preces et gemitus placebant, et noctes insomnes,
Angelicique chori, qui psalmis Deum flectunt,
Stantes, animasque Deo in hymnis attollunt,
Multorumque ex ore communem vocem concinnantes;
Ventris autem malorum fontis labor, risusque moderatio,
Linguæ et oculorum quies, ac iræ
Insanientis frena. Ratio autem astringebat errabundam
Et quoquoversum respicientem mentem, et ad Christum vertebat
Spebus cœlestibus. Ratio in omnibus aderat
Imaginem ducens ad Regem. Deo autem gratus hic cordis motus.
Possessionum vero loco et molestorum tumultuum,
Qui me nocturnis ac malis somniis stimulant
(Diurnis enim curis similia sunt noctis visa),
Fulgebat oculis Dei splendor, et piarum
Animarum illustris chorus et decus.
Nunc autem thesauri omnes diffugerunt a mea
Anima, quæ prius optimis quibusque rebus florebat,
Ac solum intus remansit desiderium, et dolor sine spe.
Propterea gemo. Crastinum autem haud clare novi,
Utrum me Deus rursus in antiquos mores restituat,
Solvens curis, et omnia onera excutiens,
An potius hinc mediis in ærumnis, antequam
Diluculum aspiciam, antequam ulceribus remedia apponam,

280 *Ἐρέθουσιν*. Int. Coisl. τιμῶσιν. Schol. γεραίρουσιν. Reg. 991, sup. lin. ἐγείρουσιν. *Monachos intelligit et describit*, inquit Billius.

283 *Γαστρός τ' ἀρχεκάκοιο*. Nam ex esu interdicti illius pomi mala omnia nobis profluxerunt : ventrem malorum auctorem sæpius appellat Gregorius. Sic supra, lib. I, sect. 2, carm. 1, vers. 44; et infra, sect. 2, carm. 1, vers. 216.

284 *Γλώσσης τ' ἀτρεμίη*. Ita codices magno consensu. Edit. ἀτρεμίη γλωσσῆς τ'.

286 *Πάντοσε παπταίνοντα*. Reg. πάντη ἐπαπταίνοντα.

288 *Ἐπιτέρπετ'*. Regg. 992 et alii ἐπετέρπετ'.

289 *Κτεάνων τε*. Sic Reg. 991. In editis deest τε.

295 *Ὁμίλεε πᾶσιν ἀρίστοις*. Schol. Coisl. ἐκόμα πᾶσιν καὶ ἔθαλλεν ἀγαθοῖς.

296 *Ἄελπτον*. Int. Coisl. ἀπροσδόκητον, *præter spem :* cui etiam interpretationi favet Schol. et Reg. 991, qui habet sup. lin. ἀπροσδόκητον.

300 *Ἐλάσσει*. Reg. 992 ἐλάσει.

METRICA VERSIO.

Utpote jucundæ cui sacra volumina curæ
Ante forent, summum quæ Numen in ore piorum
Sculpsit, et egregii puro sub cortice scripti
Gratia fulgorem diffundens Pneumatis almi,
Utilitasque latens, quam soli cernere possunt
Qui bene purgarint generosæ lumina mentis;
Noctesque insomnes gratæ, luctusque, precesque,
Angelicique chori, rigido qui corpore laudes
Decantant Patris ætherea qui regnat in arce,
In cœloque animis volitant, dum cantica fundunt,
Diversisque eadem modulantur carmina linguis :
Tum ventris labor, auctoris fontisque malorum,
Atque oculi linguæque quies, moderatio risus,
Et rabies iræ, freno compressa tenaci.
Quin etiam ratio temere indomiteque vagantem
Et passim spectantem animum stringebat habena,
Mentemque ad Christum revocabat spe melioris
Allectam vitæ, cœlique cupidine tactam.
B Omnibus instabat moderatrix sedula membris
Divinam ratio tollens ad sidera formam,
Et Domino sistens, cui jucundissimus iste
Cordis motus erat, supera ad convexa volantis;
Ac pro magnificis opibus, miseroque tumultu,
Qui me nocte etiam per inania somnia vexat
(Visa etenim curas referunt nocturna diurnas)
Divinus nostris splendor radiabat ocellis,
Fulgidaque eximii virtus et gloria cœtus.
Omnis at illa animæ, consortia sancta bonorum
Sectari solitæ, periit pretiosa supellex ;
Nec quidquam misero mansit nisi sola cupido,
Ac me præter spem crucians ærumna; calentes
Hinc fundo lacrymas, dubius timidusque futuri,
Pristina mene iterum referet Dominator olympi
Ad studia, expellens curas onus atque molestum,
An prius in mediis me fluctibus ipse dolorum
Extrahet hinc, cœlo quam nubila cernere possim

Δύσμορον ἱμείροντα φάους πυμάτην μετὰ νύκτα,
Τῆμος ὀδυρομένοισιν ἐτώσια τίς κεν ἀμῦναι.
Ἔνθα δ' ἄκος μερόπεσσι, τὰ δ' ὕστατα δέσμια πάντα.
Ἤδη μοι πολιόν τε κάρη, καὶ ἅψεα ῥικνὰ
Ἐκλίνθη βιότοιο πρὸς ἕσπερον ἀλγινόεντος.
Ἀλλ' οὔπω τοιόνδε τοσόνδε τε ἄλγος ἀνέτλην·
Οὐδ' ὅτε μαινομένοισι κορυσσόμενον ἀνέμοισι
Γαίης ἐκ Φαρίης ἐπ' Ἀχαιΐδα, πόντον ἔτετμον
Ἀντολίῃ Ταύροιο, τὸν ἐῤῥίγασι μάλιστα
Ναῦται, χειμερίου, παῦροι δέ τε πείσματ' ἔλυσαν.
Ἔνθα δ' ἐγὼ νύκτας τε καὶ ἤματα εἴκοσι πάντα
Νηὸς ἐνὶ πρύμνῃ κείμην, Θεὸν ὑψιμέδοντα
Κικλήσκων λιτῇσι. Τὸ δ' ἄφρεε κῦμ' ἐπὶ νῆα
A Οὔρεσιν ἢ σκοπέλοισιν ὁμοῖιον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Πολλὸν δ' ἐντὸς ἔπιπτε. Τινάσσετο δ' ἄρμενα πάντα,
Ὀξέα συρίζοντος ἐπὶ προτόνοισιν ἀήτου.
Αἰθὴρ δ' ἐν νεφέεσσι μελαίνετο, καὶ στεροπῇσι
Λάμπετο, καὶ κρατεραῖς περιάγνυτο πάντοσε φωναῖς.
Τῆμος ἐμαυτὸν ἔδωκα Θεῷ, καὶ πόντον ἄλυξα
Ἄγριον εὐαγέεσσιν ὑποσχεσίῃσι πεσόντα.
Οὐδ' ὅτε παλλομένης γε θεμείλια σείετο πάντα
Ἑλλάδος εὐρυχόροιο, κακοῦ δ' οὐ φαίνετ' ἀρωγή·
Αὐτὰρ ἐγὼ τρομέεσκον, ἐπεὶ ψυχὴν ἀτέλεστον
Εἶχον ἔτ' οὐρανίοιο χαρίσματος, εὖτε λοετρῷ
Ἕλκεται ἀνθρώποισι χάρις καὶ Πνεύματος αἴγλη.
Οὐδ' ὅτε νοῦσος ἔπλησεν ἐμὸν στόμα ῥεύματι λάβρῳ,

Miserum revocet lucis cupidum in profunda nocte,
Cum lamentantibus frustra quis auxiliatur.
Hic enim medicina est hominibus, sed extrema vinculis constricta omnia.
Jam mihi canum est caput, et rugosa membra
Declinant in tristis vitæ vesperam.
Sed nondum talem tantumque pertuli dolorem;
Nec cum furentibus agitatum ventis
Ex terra Pharia in Achaiam, mare sulcarem
In ortu Tauri hiemalis, quem horrescunt maxime
Nautæ, ac pauci tunc solvunt retinacula :
Tunc ego noctes et dies omnino viginti
648-649 In navis puppi jacebam, Deum in cœlo regnantem
Precibus vocans. Spumabat autem fluctus in navim
Hinc et illinc, montibus scopulisque similis;
Plurimus autem intus cadebat. Agitabantur vela omnia,
Acute in rudentes vento sibilante.
Æther nebulis infuscabatur, et fulguribus
Rutilabat, et magnis undique frangebatur clamoribus.
Tum memetipsum Deo tradidi, et pontum ferocem
Effugi sanctis propositis dejectum.
Nec, cum commotæ quaterentur fundamenta omnia
Latæ Græciæ, nec mali auxilium appareret;
Tunc ego tremebam, quia animam habebam nondum
Cœlesti dono initiatam per lavacrum,
Per quod excipiunt homines gratiam et Spiritus splendorem.
Nec cum morbus implevit os meum fœdo humore,

302 *Ἱμείροντα*. Unus ex Regiis ἱμερόεντα.

306 *Ἀλγινόεντος*. Ita codices plerique. Edit. ἀλγενόεντος.

308 *Κορυσσόμενον*. Editi addunt γ', quod in mss. non apparet, sed quod favet metro.

309 *Γαίης ἐκ Φαρίης*. Cum ex Alexandria Græciam peteret; Phariam vocat, eo quod insula Pharos Alexandriæ vicina est. Mox ἔτετμον. Reg. 39 et Chig. ἔτεμνον.

313 *Ἐνί*. Sic mss. Edit. ἐπί.

314 *Τὸ δ'*. Male edit. τῷ δ'. Ejusdem tempestatis altera legitur descriptio infra carm. XI, *De Vita sua*, vers. 126 et seqq.

317 *Προτόνοισιν*. Reg. 992 interpretatur τοὺς ἐν τῷ ἱστίῳ σχοίνους.

322 *Παλλομένης γε*. Duo codices Regii et Chig. παλλομένης τε.

327 *Ῥεύματι*. Ita habet codex Coislinianus longe melius quam alii codices necnon et editi, qui habent πνεύματι. Interpres Coislinianus et Reg. 992, sup. lin. πυρετῷ.

METRICA VERSIO.

Depulsa, ulceribusque meis adhibere medelam,
Ter miserum, lucis cupidum post tempora noctis
Postremæ, cum jam nemo succurrere possit
Flentibus. Hic etenim nobis est prompta medela :
Post autem clausa est omnis medicina salutis.
Jam mihi jam canum caput est, rugosaque membra
Tristis ad occasum vitæ jam prona feruntur.
Sed nondum talem subii tantumque laborem :
Non quando sævis agitatum flatibus æquor
Sulcabam, ex Pharia littus tellure Pelasgum
Nave petens fragili, Tauri brumalis in ortu,
Tauri, qui tanto nautarum corda pavore
Afficit, ut rarus retinacula solvere nauta
Audeat, infidoque ratem committere ponto.
Noctibus hic denis ego bis, totidemque diebus,
Supplice voce rogans Numen cœleste, jacebam
Ad puppim exanimis. Latus autem in utrumque carinæ
B Æquorei fluctus spumam rabiemque vomebant,
Montibus aut scopulis similes, ingensque cadebat
Vis undarum in eam, sed et omnia vela moveri
Conspiceres, vento in duros stridente rudentes.
Jam vero nebulæ tetra caligine cœlum
Fuscabant, crebrisque etiam fulgoribus æther
Splendebat, validis clamoribus undique ruptus :
Tum me donavi Christo, pelagique periclum
Vitavi, sanctis precibus votisque repulsum.
Non cum lata gravi quateretur Græcia motu,
Ulla nec auxilii jam spes alicunde pateret;
At tremor horribilis gelidos invaserat artus.
Nondum etenim sacro baptismate pectus habebam
Tinctum, in quo trahitur lustrali gratia lympha,
Mirusque excipitur splendor, quem Spiritus afflat.
Nec mihi cum fauces quondam vis aspera morbi
Implesset valido fluxu, sævoque dolore

Καὶ πνοιῆς στείνωσε πόρους, ζωῆς τε κελεύθους.
Οὐδ' ὁπότ' ἀφραίνοντι νόῳ λυγὸν ἀμφὶς ἑλίξας,
Οὔτι ἑκὼν βλεφάρου περιηγέα κανθὸν ἄμυξα,
Αἱματόεντα δ' ἔθηκα. Φάος δ' ἐμὸν, οἷα φονῆος,
Ὤλετο, ἀμπλακίην δὲ πικρὴν μέγα πένθος ἔτετμεν.
Οὐδὲ Θεῷ παλάμῃσιν ἐμαῖς ἀνέπεμψα θυηλὴν
Πνεύματος, οὔτι πάρος γε, πρὶν ἔκλυσα δάκρυσι πῆμα.
Ψαύειν μὴ καθαρῷ γὰρ ἁγνοῦ κακὸν, ὡς πυ-[ρόεντος
Ἀδρανὲς ὄμμα φέρειν κατεναντίον ἠελίοιο.
Ἄλλα τε πόλλ' ἐμόγησα· τίς ἂν τάδε μυθήσαιτο,
Οἷς με Θεὸς τείρων τε καὶ εὐμενέων ἐκάλεσσεν;
Ἀλλ' οὔπω τοιοῖσδε κακοῖς πάρος ἀντεβόλησα,
Οἵοισι πυμάτοισιν ἐμὴ ἐνέκυρσε τάλαινα
Ψυχή· καὶ ποθέει ποτ' ἐλεύθερον ἦμαρ ἰδέσθαι
Πάντ' ἀποδυσαμένη, γυμνὴ φλόγας ὥς κε φύγῃσι,
A Καὶ κόσμου κρατεροῖο λαβὰς, καὶ χάσμα πέλωρον
Ἀμφιχανεῖν μεμαῶτος ἑαῖς γενύεσσι δράκοντος,
Ὅν κε λάβῃ. Βελίῃ γὰρ ἐμὸς νόος ἐστὶν ἐδητύς.
Τίς δώσει κεφαλῇ πηγῆς ῥόον ἢ βλεφάροισιν,
Ὡς δακρύων ὀχετοῖσι μολύσματα πάντα καθήρω,
Κλαύσας ὡς ἐπέοικεν ἁμαρτάδας (ἦ γὰρ ἄριστον
Δάκρυόν ἐστι βροτοῖσιν ἄκος, ψυχαῖς τε μελαίναις,
Καὶ κόνις αἰθαλόεσσα, καὶ ἐν χθονὶ σάκκος [ἐρυμνός.);
Ὥς τις ἔμ' εἰσορόων τρομέῃ, καὶ φέρτερος εἴη,
Φεύγων Αἰγύπτοιο μέλαν πέδον, ἔργα τε πικρὰ,
Καὶ Φαραὼ βασιλῆα, πάτρην δ' ἐπὶ θείαν ὁδεύῃ,
Μηδὲ μένῃ Βαβυλῶνος ἐπὶ κραναῆς πεδίοισι
Δουριαλὴς, ὄχθῃσι παρεζόμενος ποταμοῖο,
Ὠδῆς ὄργανα πάντα παρακλίνας ἀτίνακτα
Δακρυόεις, σπεύδῃ δ' ἱερῆς ἐπὶ τέρματα γαίης,

Et spirationis meatus, ac vitæ vias arctavit.
Nec cum insipiente animo vimen huc et illuc torquens,
Imprudens palpebræ rotundum angulum punxi,
Ac cruentum reddidi. Tunc lumen meum, ut homicidæ,
Evanuit, et errorem amarum luctus ingens consecutus est.
Nec manibus meis Deo obtuli victimam
Spiritus, non prius profecto, quam lacrymis labem eluissem.
Ei enim, qui purus non est, nefas sanctum tangere, ut
Infirmum oculum in ardentem solem intendere.
Multa alia pertuli: quis ea edisserat
Quibus me Deus et conterens et favens vocavit?
Sed nondum hactenus in tanta incidi mala,
Quanta postremo misera mea experta est
Anima, quæ liberum aliquando diem intueri cupit,
Omnibus sese exuens, ut nuda flammas effugiat,
Et mundi potentis laqueos et os immane
Draconis, qui maxillis suis vorare gestit
Quemcunque ceperit. Beliæ enim edulium est anima mea.
Quis det capiti fontis fluentum, et palpebris,
Ut lacrymarum rivis sordes omnes eluam,
Lugens, ut decet, peccata (sunt enim optimum
Lacrymæ hominibus remedium, animabusque infuscatis,
Et cinis fuliginosus, et humi saccus asperrimus)?
650-651 Ut qui me viderit, contremiscat, et melior fiat,
Fugiens Ægypti nigrum solum, et acerba opera,
Et regem Pharaonem, et divinam in patriam proficiscatur,
Nec maneat Babylonis duræ in campis
Captivus, ripisque assidens fluminis,
Ac cantus instrumenta omnia suspendens intacta
Lacrymetur, sed in fines properet sacræ terræ,

333 *Ἐμαῖς*. Sic melioris notæ codices, Chig., Coisl. Reg. 39. Edit. ἐμῆς.
335 *Καθαρῷ*. Chig. Coisl. καθαρῶς.
343 *Λαβάς*. Coisl. int. παγίδας.
354 *Κραναῆς*. Sic mss. Edit. κραναοῖς.

METRICA VERSIO.

Opprimeret vitæque vias auræque meatus.
Non etiam tunc cum malesana vimina mente
Intorquens, oculi punxi temerarius hircum:
Ac subitus fluxit sanguis, luxque occidit omnis;
Non secus atque illi, qui cædis crimine dextram
Polluit; erratum luctusque excepit acerbus:
Nec prius aggredior manibus transmittere sacrum
Spirituale Deo, lacrymis quam noxa soluta est.
Non etenim impuro tutum est contingere purum,
Non magis atque hebetes oculos obvertere soli.
Plurima præterea subii. Quis carmine cuncta
Commemorare queat, queis me vexansque favensque
Ad se divinum Numen persæpe vocavit?
Sed nondum tales incursavere procellæ,
Quam quas infelix animus tulit haud ita dudum,
Et quibus exsolvi misere expetit, omnia prompte
Abjiciens, nudus queat ut vitare minacis
Vim flammæ, mundique manus, faucesque draco-[nis,
B In nos qui rabidum gestit defigere dentem:
Pabula nam Beliæ mea mens dulcissima præbet.
Quis capiti latices tribuet, quis flumina nostro,
Ut maculas omnes lacrymarum fonte repurgem?
Luctibus assiduis, ut convenit, horrida plangens
Crimina (namque animæ vitiorum sordibus atræ
Munere nulla Dei melior concessa medela est,
Quam fletus, tristisque cinis, saccique prementis
Asperitas), ut si quisquam sua fixerit in me
Lumina, confestim gelido terrore tremiscat,
Et rapidum studiis melioribus exigat ævum,
Ægyptum nigram fugiens, durosque labores,
Et trucis imperium regis, gressusque beatam
Conferat ad patriam, nec bello captus et armis
Exsulet hostili miserabilis exsul in ora,
Et sedeat riguæ lacrymans in margine ripæ,
Organa de manibus ponens, salicique propinquæ
Appendens, fidibus nec mollia carmina jungens
Quin potius servile jugum, quod colla premebat,

Δουλιον Ἀσσυρίηθε φυγὼν ζύγον, ὅς πρὶν ἔτειρε,
Καὶ νηοῦ μεγάλοιο θεμείλια χερσὶ βάληται.
Τὴν μὲν ἐγὼ πανάποτμος ἐπεὶ λίπον, οὔποτ' [ἔληξα
Ἱμείρων. Χαλεπὸν δὲ πάθος κατὰ γῆρας ἔχευε,
Καὶ κύπτω ποτὶ γαῖαν, ἐνὶ φρεσὶ πένθος ἀέξων,
Ἀζόμενος θνητούς τε καὶ ἀθάνατον Βασιλῆα,
Εἵμασί τε κραδίῃ τε κατηφιόων, καὶ ἄναυδος,
Ἕλκων οἶκτον Ἄνακτος ὀϊζύϊ, ὅς χθαμαλοῖσιν
Εὐμενέων πάντεσσιν ὑπερφιάλους ἀθερίζει·
Οἷον δ' ἐξ ἱερῆς Σολύμων κατιόντα πόληος
Ἱεριχοῦς πτολίεθρον ἐπὶ κλυτὸν, ὡς ἐνέπουσι,
Φῶρες ἐδηλήσαντο κακοὶ λοχόωντες ὁδίτην,
Οἳ μὲν τὸν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι τεμόντες,
Εἵματά τ' ἐκδύσαντες ἅ μιν σκέπε, νηλέϊ θυμῷ
A Λεῖψαν ἀποψύχοντα· θοῶς δ' ἐνέκυρσαν ὁδῖται
Λευΐτης ἱερεύς τε, λίπον τέ ἑ νηλέϊ θυμῷ.
Καί που Σαμαρέων τις ἐπήλυθεν, ὅς σφ' ἐλέηρε.
Καί μιν ἄγων κατέδησε, καὶ ἕλκεσι φάρμακ' [ἔλειπε,
Καὶ μισθὸν κομέοντι· τέρας μέγα, πῶς Σαμαρείτης
Τόνδ' ἐσιδὼν ἐλέηρεν, ὃν οὐκ ἐλέηραν ἄριστοι!
Οὐ γὰρ ἐγὼ σάφα οἶδα τί κεύθεται εἰκόνι τῇδε,
Οἷα Θεὸς σοφίῃ μυστήρια ἀμφικαλύπτει.
Καὶ τὰ μὲν ἱλήκοι. Τοιοῖσδ' ἐγὼ ἀντεβόλησα
Πήμασι· καί μ' ἐδάϊξεν ὁμῶς ψυχῇσι μεγαίρων
Ληϊστὴς βιότου κεδνῆς καταβάντα πόληος,
Καὶ Χριστοῦ μ' ἀπέδυσε χάριν, καὶ γυμνὸν ἔθηκεν,
Ὥσπερ Ἀδὰμ τοπρόσθε χοὸς καὶ πτώσιος ἀρχὴν,
Ὃν γεῦσις καθέηκεν ἐπὶ χθόνα, τῆς γένος ἦεν.

Servile ex Assyria fugiens jugum, quo prius conterebatur,
Et magni templi fundamenta manibus jaciat.
Hanc ego miserrimus postquam reliqui, nondum
Cessavi desiderare. Vehemens autem affectio senium mihi infudit,
Et in terram vergo, luctum in præcordiis alens,
Reveritus mortales, et immortalem Regem,
Veste et corde demissus, et voce carens,
Miserationem Regis infelici statu trahens, qui omnibus
Humi jacentibus favens, superbos respuit;
Qualem ex sacra Solymorum urbe descendentem
In inclytum, ut ferunt, Jerichuntis oppidum
Improbi latrones læserunt in insidiis viatorem,
Eumque plagis indignis conscissum,
Et vestibus quæ illum tegebant exutum, crudeliter
Deficientem reliquerunt: mox occurrerunt viatores
Levita et sacerdos, qui cum inhumaniter præterierunt.
At Samaritanus quidam supervenit, qui illius misertus est,
Eumque assumens ligavit, et vulneribus remedia reliquit,
Et mercedem curanti; magnum prodigium, quomodo Samarita
Hunc ut vidit, miseratus est, quem optimi non sunt miserati!
Non enim perspicue novi quid hac imagine occultetur,
Qualia Deus in sua sapientia recondat mysteria.
Ac de his quidem, Deus mihi propitius sit. Tales autem sunt in quas incurro
Calamitates: ac me similiter discerpsit invidens animabus
Latro, sæculi ex inclyta descendentem urbe,
Meque Christi gratia exuit, et nudum reliquit,
Ut olim Adamum pulveris et casus initium,
Quem gustus depressit in terram, ex qua ortus erat.

358 *Δούλιον*. Unus e Regiis δούριον.
360 *Οὔποτ'*. Sic Regg. 992. Male edit. οὔπω τ'.
373 *Λίπον τέ ἑ*. Habet Regius 992 λίπον καί μιν, sed deficit metrum.
374 *Ἐλέηρε*. Duo ex Regiis ἐλέησε.
380 *Καὶ τὰ μὲν ἱλήκοι*. Reg. 991 ἱλήκῃ, et sup. lin. ἐν εὐμενείᾳ ἔστω. Interp. quoque Coisl., καὶ ταῦτα μὲν ἐν εὐμενείᾳ ἔστω. Schol. καὶ τὰ μὲν συγγνωμονοίη.
384 *Χοὸς καὶ πτώσιος ἀρχήν*. *Adamum humani generis et ruinæ principium: ex quo scilicet omnes homines originem et peccatum trahunt.*

METRICA VERSIO.

Effugiens sacras properet contingere sedes,
Rursus et excisi jaciat fundamina templi.
Quam semel ut terram fato graviore reliqui,
Nulla dies abiit, qua non ardentibus ipsam
Votis expeterem: canosque hæc tanta cupido
Infudit capiti, præmaturamque senectam
Invexit: vultumque solo demitto, gravique
Conficior luctu, vereorque hominesque Deumque,
Squalidus et fletu madidus, vocemque coercens,
Ut lacrymis placidum reddam mihi Numen olympi.
Namque humiles oculis genitor sanctissimus æquis
Aspicit, elatos spernit fastuque tumentes.
Ac velut e Solymis, ut sacra oracula pandunt,
Dum nimis incautus tendit Jerichunta viator,
Incidit in sævos adversa sorte latrones,
Quem toto innumeris confossum corpore telis
Prostravit scelerata manus, vestemque jacenti,
Abstulit, et dira nudum feritate reliquit.
Mox iter hac fecit levites, atque sacerdos:
B Est tamen (o duros animos!) ab utroque relictus.
Ast ut Samaricæ pertransiit accola terræ,
Illius extemplo casum miseratus acerbum,
Vulnera sæva ligat facilis, propereque caballo
Impositum in villam duxit, fuditque medelam
Ulceribus, curamque ægri pretiumque reliquit
Discedens famulo. Quid tam mirabile, quam quod
Flexit Samaricum, qui non virtutis alumnos
Flexerat? Haud etenim, quidnam ista recondat [imago
Assequor, externo siquidem velamine multa
Numinis abscondit sapientia magna superni.
Haud mihi disparibus misero procumbere fatis
Contigit, ac sacra venienti nuper ab urbe
Invidus ille latro, cœlum vitamque perennem
Claudere qui nobis ardet, sævissima fecit
Vulnera, quæque Deus dederat, crudelis ademit:
Non secus atque Adamo, lutei qui corporis auctor
Exstitit et casus, vetita qui ex arbore poma

Ἀλλά μ', Ἄναξ, ἐλέαιρε, καὶ ἐκ θανάτοιο σάωσον, A
Ὃν λεῖψαν ἱερῆες, ἐπεὶ μογέοντ' ἐνόησαν.
Ἕλκεά τ' εὖ κατάδησον, ἄγων ἐπὶ πάνδοχον οἶκον,
Αὖθις δ' εἰς ἱερὴν πέμποις πόλιν ἀρτεμέοντα,
Ἔμπεδον ἔνθα μένοιμι, κακοὺς δ' ἀπὸ φῶρας ἐρύκοις,
Καὶ τρίβον ἀργαλέην, καὶ τραύματα, καὶ παροδίτας
Νηλέα θυμὸν ἔχοντας, ἐπ' εὐσεβίῃ κομόωντας.
Πυνθάνομ' ὡς δύο φῶτε, μέγα πνείων Φαρισαῖος,
Ὥς γε Θεῷ πάντων προφερέστατος, ἠδὲ τελώνης
Κέρδεσιν οὐχ ὁσίοισι τετρυμένος ἔνδοθεν ἦτορ,
Εἰς ἱερὸν ἀναβάντες· ὁ μὲν τὰ ἕκαστ' ἀγόρευε
Νηστείας δεκάτας τε νόμου, παρεμέτρεε δ' αὐτὸν
Ἀνδράσι γε προτέροισι, λόγοις δ' ἀθέριζε τελώνην·
Αὐτὰρ ὁ δακρυχέων καὶ στήθεα χερσὶ πατάσσων,
Οὐδ' ἄντην μεγάλοιο Θεοῦ θρόνον οὐρανὸν εὐρὺν
Εἰσορόων, λεύσσων δὲ κατ' οὔδεος ὄμμασι δούλοις,
Τηλόθεν ἑστηκὼς δὲ λιτάζετο· « Ἵλαος εἴης,
Ἵλαθι σῷ θεράποντι, βοῶν, βρίθοντι κακοῖσιν.
Οὐ νόμος, οὐ δεκάται με, καὶ ἔργματα καλὰ σαώσει.
Οὐδ' ὅγ' ἐπεσβολέων ψεύστης. Καὶ νηὸν ἔγωγε
Αἰδέομ' οὔτι πόδεσσιν ἐπιψαύων ὁσίοισι.
Σὴ δὲ χάρις, σὸς δ' οἶκτος ἐμοὶ στάξειε βεβήλῳ,
Ἣν μούνην δειλοῖσιν, Ἄναξ, πόρες ἐλπίδ' ἀλιτροῖς. »
Ὣς φάσαν· ἀμφοτέρων δὲ Θεὸς κλύε, καί ῥ' ἐλέηρεν
Ὃν μογέοντ' ἐνόησεν, ὑπερμενέοντα δ' ἄτισεν.
Ὡς ἴδες, ὡς ἐδίκασας, ἐμοί, Θεέ, θάρσος ὀπάζων.
Οὗτος ἐγώ σοι κεῖνος ὁ πάγκακός εἰμι τελώνης·

Sed mei, Rex, miserere, et ex morte salvum me fac,
Quem reliquerunt sacerdotes, cum laborantem viderent,
652-653 Vulnera apte alliga, deducens in domum hospitalem,
Rursusque incolumem in sacram mittas civitatem,
Ubi firmiter maneam, et improbos fures arceas,
Ac viam scelestam, et vulnera, et viatores
Crudelem animam habentes, dum de pietate gloriantur.
Didici duos homines : magna spirantem Pharisæum,
Quasi omnium esset apud Deum præstantissimus, et publicanum
Ob lucra non sancta intus corde contritum,
In templum ascendisse; atque ille quidem singula enumerabat,
Legis jejunia et decimas, seque adæquabat
Viris antiquis, et verbis publicanum spernebat.
Hic rursus lacrymas fundens et pectus manibus percutiens,
Nec adversum magni Dei sedem latum cœlum
Aspiciens, sed serviles oculos defigens in pavimentum,
Procul stans precabatur : « Propitius sis,
Propitiare famulo tuo, inclamans, malis oppresso;
Non lex, non me decimæ, non præclare facta salvum facient.
Nec iste fuligine aspergens me, mendax est. Atque equidem templum
Verecundor pedibus non sanctis tangere.
Sed tua gratia, tua in me profanum stillet miseratio,
Quam solam spem, Rex, miseris peccatoribus præbes. »
Sic locuti sunt, ac utrumque Deus audivit, ac eum miseratus est
Quem vidit afflictum, superbum autem despexit.
Sic vidisti, sic judicasti, Deus, fiduciam mihi largiens.
Ego tibi sum scelestus ille publicanus;

394 *Ὥς γε Θεῷ*. Sic Schol. et e Regiis unus, accuratius quam edit. ὅς γε, *qui*, etc. Neque enim Pharisæus ille, ut ait Billius, primas pietatis partes apud Deum tenebat, a quo rejectus est ob superbiam; sed ita cristas attollebat quasi nemo ad ipsius virtutem animique præstantiam accederet.

396 *Εἰς ἱερὸν ἀναβάντες*. Sic mss. Edit. ἱερὸν εἰσαναβάντες. Reg. 992, ἀναβάντε.

398 *Ἀνδράσι γε*. Chig. ἀνδράσι τε. Mox λόγοις. Chig. et unus e Regiis λόγῳ.

402 *Ἑστηκὼς δὲ λιτάζετο*. Sic codices antiqui nonnulli. Edit. ἑστηὼς δ' ἐλιτάζετο. — Forte melius, cum servetur augmentum. (Caillau.)

404 *Καί*. Ita Reg. 992. Edit. οὐκ.

411 *Ὀπάζων*. Schol. θαῤῥεῖν παρεσκεύασας, *fiduciam mihi præbuisti*.

METRICA VERSIO.

Dum legit, in terram cecidit, qua traxerat ortum.
At nunc, summe Parens, animæ miserere precantis.
Eripe me nigræ morti, quem mole dolorum
Oppressum nimia gravium sacer ordo reliquit.
Vulnera rite liga festinus, ad hospita ducens
Tecta : sacram redeam teque auspice rursus ad urbem
Viribus incolumis, maneamque ibi fixus in ævum.
Submoveasque malos fures, callemque molestum,
Vulneraque, et fictos homines, subque ordine sacro
Et recti specie crudelia corda gerentes.
Ascendisse duos sacrata volumina quondam
In templum narrant homines : quorum alter inani
Turgebat fastu, tanquam ipso charior esset
Nemo Deo, nemo melior nec sanctior usquam;
Hic pharisæus erat : lucra ast ob iniqua dolore
Saucia corda gerens alter luctuque jacebat.
Ille quidem inflatus meritorum ex ordine summam
Subducens, legis decimas, jejunia crebra
B Jactabat, priscisque viris de laude movebat
Certamen, tumido calcans sermone telonen.
Hic autem lacrymans feriebat pectora palmis.
Nec vero in cœlum, sedem Patris altitonantis,
Spectabat, verum in terram servilia figens
Lumina, stansque procul fundebat pectore vocem
« Parce tuo famulo, Deus optime, parce roganti.
Aspice me facilis, noxarum mole gravatum.
Non lex, non decimæ, non me benefacta tueri,
Ac dulcem misero poterunt afferre salutem.
Ficta nec in nostrum caput hic convicia torsit.
Quin etiam impuris pedibus contingere templum
Hoc vereor. Sed me ipse, Pater lenissime, serva,
Inque hominem stillet tua gratia sancta profanum,
Quæ spes una malis a te donata refulget. »
Talia dicentes audit Deus, ac miseratur
Quem videt afflictum luctu, spernitque superbum.
Hos, Pater, aspiciens confestim tale tulisti
Judicium : hincque mihi læta est fiducia nata.

Ὡς δὲ βαρυστενάχω, ποιὴν δ' ἐπιέλπομ' ἀρωγήν.
Λίσσομαι, εἴ ποτε δή σε πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ
Δάκρυσι, καὶ στοναχῇσι, καὶ εὐχωλῇσιν ἔτισαν,
Ἤ τινά τοι κτεάνων τυτθὴν ἀπὸ μοῖραν ἔνειμαν,
Ἢ θυσίαις καθαρῇσι καὶ εὐαγέεσσι γέρηραν
(Οὐ γὰρ ἐγώ ποτε σεῖο ἐπάξιον οὐδὲ ἔρεξα),
Τῶν μνῆσαι, καὶ ἄλαλκε· κακὰς δ' ἀπόπεμπε με-[ρίμνας·
Μηδέ με συμπνίξειαν ἑοῖς πτόρθοισιν ἄκανθαι,
Μηδ' ἄρ' ἐπειγόμενον θείην ὁδὸν ἂψ ἐρύσειαν,
Ἄλκαρ ἐμὸν, πέμποις δέ μ' ἀπήμονα. Σὸς γὰρ ἔγωγε
Λάτρις, σὸν δὲ λάχος. Σὺ δέ μοι Θεὸς οἷος ἄνωθεν.
Σοὶ δέ μ' ἀπὸ σπλάγχνων μήτηρ ἀνέθηκε φέρουσα,
Ἤματι τῷ, ὅτε κοῦρον ἑοῖς ἐπὶ γούνασι θεῖναι
Παῖδα ποθεῦσ' ἱερῆς Ἄννης ἐμιμήσατο φωνήν·
A « Κοῦρον ἐγὼ μὲν ἴδοιμι, σὺ δ' ἕρκεος ἐντὸς ἐέργοις,
Χριστὲ ἄναξ, ὠδῖνος ἐμῆς ἐριθηλέα καρπόν. »
Εἶπε· Θεὸς δ' ἐπένευσας, ὁ δ' ἕσπετο θεῖος ὄνειρος
Οὔνομα μητρὶ φέρων, μετέπειτα δὲ κοῦρον [ἔδωκας.
Ἡ δέ με σοῖς ἱεροῖσι νέον ἀνέθηκε Σαμουὴλ,
Εἴ ποτ' ἔην. Νῦν δ' αὖτ' ἐναρίθμιός εἰμι βεβήλοις
Ἠλεὶ σοῦ θεράποντος ἀγακλέος υἱέσι μάργοις,
Οἳ θυσίαις καθαρῇσιν ἐπέχραον ἄφρονι θυμῷ,
Χερσὶν ἐφαπτόμενοι θείων λίχνησι λεβήτων·
Τοὔνεκα καὶ χαλεπῆς κύρσαν βιότοιο τελευτῆς.
Ἀλλ' ἥγ' ἐλπωρῇσιν ἀμείνοσι μοῖραν ἔνειμε
Σοὶ τεκέων, Βίβλοισι δ' ἐμὰς χέρας ἥγνισε θείαις,
Καί μ' ἀγαπαζομένη, τοίῳ προσεφώνεε μύθῳ·
« Ἤδη τις φίλον υἷα θεόσδοτον ἤγαγε βωμῷ,

Ac, quam graviter ingemisco, par spero auxilium.
Precor, si quando te pater, et veneranda mater,
Lacrymis, et gemitibus, et precibus coluerunt,
Aut parvam bonorum partem obtulerunt,
Aut victimis puris et sanctis munerati sunt
(Nondum enim quidquam egi, quod te dignum sit),
Horum recordare, et auxilium fer; malas autem pelle sollicitudines:
Nec me una cum suis surculis suffocent spinæ,
Nec properantem in via divina inhibeant,
Sed me, robur meum, illæsum dimitte. Tuus enim sum
Cultor, tua hæreditas. Tu mihi solus Deus ab initio.
Tibi me ab utero mater offerens consecravit,
654-655 Quo die masculam prolem genibus imponere
Cupiens, sanctæ Annæ vocem imitata est.
« Filium quidem ego habeam : tu vero intra septum tuum retineas,
Rex Christe, partus mei florentem fructum. »
Dixit illa: tu vero, Deus, annuisti, secutumque est somnium divinum,
Quo nomen meum matri ferebatur, ac deinde filium dedisti.
Illa autem tuis me sacris novum consecravit Samuelem,
Si quando Samuel fui. Nunc autem profanis annumeror
Heli illustris famuli tui protervis filiis,
Qui insipiente animo puras victimas contaminarunt,
Avidas manus sacris lebetibus injicientes;
Quapropter funestum vitæ finem experti sunt.
At illa meliori spe fulta partem tibi obtulit
Filiorum, sacris libris meas consecravit manus
Meque amanter complectens tali allocuta est sermone :
« Jam charum filium aliquis divinitus datum, bonum optimus,

421 *Ἐρύσειαν*. Ita antiqui codices, Reg. 39. Chig., Coisl. Edit. ἐρύκοιεν.
429 *Ἐπένευσας*. Chig. et duo Regg. ἐπένευσεν. Cum editis consentiunt Coisl. et Int. et Schol.
433 *Θεράποντος*. Reg. 992 θεραπευτοῦ.
434 *Ἐπέχραον*. Int, Coisl. ἐπέβαινον. Schol. ἐπεπήδων.

METRICA VERSIO.

Sum miser, hoc fateor, sum pessimus ille telones;
Consimiles edo gemitus, similemque medelam
Exspecto, numenque tuum, Pater optime, supplex
Obtestor, si te quondam materque paterque
Supplicibus votis sancte coluere piisque
Fletibus, aut quadam donarunt parte bonorum,
Aut etiam pura et sancta tibi mente litarunt
(Nunquam etenim quidquam te dignum fecimus ipsi),
Sis memor, ac fer opem, curasque averte nocentes,
Nec mea mortiferæ constringant guttura sentes,
Aut iter ad superum tendentem forte morentur;
Quin potius, mea certa, Deus, tutela salusque,
Illæsum me mitte, precor : siquidem ipse tuus sum,
Te colo, te veneror, mihi tu, Deus, unus ab ipsis
Liminibus vitæ. Nam me tibi vovit ab alvo
Chara parens, tunc cum succensa cupidine prolis,
Annam imitans tales emisit pectore voces :
« Da mihi tu, quæso, Dominator maxime, natum :
B Ædibus inque tuis omnes tibi serviet annos. »
Dixerat, et precibus flexus de nocte parenti
Designas nomen pueri : prolesque secuta est.
At vero illa tuis me protinus, ut Samuelem,
Addixit templis, Samuelem si tamen unquam
Moribus expressi : nam nunc ego dispare sorte
Conferri Helidis videor mihi posse profanis,
Qui nimium fœda ingluvie sanctissima sacra,
Et stolido oblatas temerabant pectore carnes :
Divinosque avidis manibus tractare lebetes
Ausi, luctifica clauserunt lumina morte.
At mea spem genitrix meliorem corde fovebat,
Cum te natorum donavit parte suorum.
Namque manus nostras divinis sedula libris
Lustrabat, corpusque etiam complexa tenellum
Talia verba dabat : « Jam vir clarissimus olim
Exstitit, intrepidus qui sanctam duxit ad aram
(Res mira!) acceptum divino munere natum

Σπεύδοντ' ἐς θυσίην ἱερήϊον, ἐσθλὸν ἄριστος,
Σάῤῥας ὀψιτόκοιο γόνον, ῥίζαν τε γενέθλης,
Ἣν ἐλπὶς ἐχάρασσεν, ὑποσχεσίη τε Θεοῖο.
Ἀβρὰμ ἦν ἱερεὺς, ἀμνὸς δέ τε κύδιμος Ἰσάκ·
Αὐτὰρ ἐγὼ ζωόν σε Θεῷ γέρας, ὥσπερ ὑπέστην,
Δωροῦμαι. Σὺ δέ μοι μητρὸς τελέσειας ἐέλδωρ,
Ἥ τέκον εὐξαμένη σε, καὶ εὔχομαι εἶναι ἄριστον.
Τοῦτον ἐγώ σοι πλοῦτον, ἐμὸν τέκος, ἐσθλὸν ὀπάζω
Ἐνθάδε καὶ μετέπειτα. Τὰ ὕστατα πολλὸν ἀρείω. »
Μητρὸς μὲν πόθος οὗτος. Ἐγὼ δ' ὑπόειξα πόθοισι
Παῖς ἔτ' ἐὼν, ἁπαλὴ δὲ νέην ὑπεδέξατο μορφὴν
Εὐσεβίης ψυχή· σφρηγὶς δ' ἐφυλάσσετο Χριστοῦ
A Νεύμασιν, ὅς ῥ' ἀναφανδὸν ὁμίλεεν ᾧ θεράποντι.
Σωφροσύνη δέ μ' ἔδησε φίλη, καὶ σάρκα πέδησε,
Καὶ θερμὸν σοφίης θείης ἐπέπνευσεν ἔρωτα,
Καὶ μοναχοῦ βιότοιο, βίου μέλλοντος ἀπαρχὴν,
Πλευρᾶς οὐ χατέοντος ἑὸν δέμας ἀμφαγαπώσης,
Ῥήμασί θ' αἱμυλίοισι πικρὴν ἐπὶ γεῦσιν ἀγούσης,
Ἀλλὰ Θεῷ πέμποντος ἁγνὸν πόθον, οὐδὲ γυναικὶ
Καὶ Χριστῷ τέμνοντος ὅλον Θεοῦ ἐκγεγαῶτα.
Ὅς με διὰ στεινῆς τε καὶ ἀργαλέης ἐπὶ λεπτὴν
Τείνων ἀτραπιτοῖο πύλην σὺν ἀρείονι πομπῇ,
Οὔτι βατὴν πολλοῖσι, Θεῷ θεὸν ἦγ' ἀπὸ γαίης
Τυκτὸν οὐ γεγαῶτι, καὶ ἄφθιτον ἐκ θανάτοιο.
Εἰκόνι σὺν μεγάλοιο Θεοῦ, καὶ σῶμ' ἐπαρωγὸν

Properantem, ut sacra victima fieret, ad aram adduxit,
Saræ tardiparæ prolem, radicemque generis,
Quam spes sculpsit, et Dei promissio.
Sacerdos erat Abraham, victima inclytus Isaac :
Nunc te ego vivum Deo munus, ut promisi,
Offero. Tu vero matris spem adimple,
Quæ te precibus peperi, et, ut optimus sis, precor.
Has tibi divitias, fili mi, præclaras trado
Nunc et in posterum. Quæ autem postrema, longe meliora. »
Matris meæ tale desiderium fuit. Ego autem illius desiderio obtemperavi
Adhuc puer, ac tenera novam suscepit formam
Pietatis anima : sigillum autem reservabatur Christi
Nutibus, qui manifeste cum servo suo loquebatur,
Ac me castitati amicæ alligavit et carnem frenavit,
Flagrantemque inspiravit sapientiæ divinæ amorem,
Et vitæ cælibis, quæ vitæ futuræ præludium est,
Nec costa indiget corpus suum adamante,
Blandisque verbis ad acerbum gustum perducente,
Sed Deo emittit castum desiderium, neque uxorem inter
Et Christum dividit eum qui totus ex Deo genitus est.
656-657 Hæc me vita per angustam et difficilem viam
Trahens meliore ductu tenuem ad portam
Non multis perviam, Deo deum adducit a terra
Factum non facto, et ex morte immortalem.
Quin etiam socium corpus, simul cum magni Dei imagine

441 *Σπεύδοντ' ἐς θυσίην*. Reg. 992, σπεύδοντα θυσίαν.

452 *Σφρηγίς*. Ita Coisl. aliique veteres plerique codices. Edit. σφραγίς. Scholiastes eo loco non intelligit baptismum, sed impressam mentique insculptam Gregorii pietatis formam. Τὴν ἐνσημανθεῖσαν ἐφύλαξε σφραγῖδα Χριστοῦ νεύμασι. Mirum in puero sic instituto et a talibus parentibus tandiu baptisma dilatum.

456 *Καὶ μοναχοῦ βιότοιο. Vitæ monasticæ, Christianæ* scilicet *philosophiæ*. Nec satis Billius, *vitæ quæ conjugii expers ducitur*. Non enim hæc tota est vita monastica, quam semper Gregorius in animo habuit, quam laudat frequenter, et quam professum esse, tum ex eo loco, tum ex aliis pluribus constat.

460 *Καὶ Χριστῷ τέμνοντος*. Id est, quæ animum hominis dividit ita ut partim Christo, partim uxori serviat. Alludit ad Apost. verba, I Cor. VII, 33 : *Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est*.

462 *Τείνων*. Int. Coisl. ἕλκων. Schol. διαβιβάζων. Non male legeretur τείνοντ'. Mox σὺν ἀρείονι πομπῇ, κρείττονι ὁδηγίᾳ. Videtur Gregorius respicere ad periculum paulo ante memoratum, quod in conjugio ex mulieris blanditiis nascitur. Hinc tutiores apponit ductores quorum consiliis in cœnobio uti licet.

463 *Ἦγ'*. Sup. lin. Reg. 991 ἤγαγε.

464 *Γεγαῶτι*. Ita Reg. 991, Coisl., Chig. et alii codices. Male edit. γεγαῶτα.

METRICA VERSIO.

Currentem ad cædem, sacrum laudabile, charam
Tardiparæ sobolem Sarræ, generisque potentis
Radicem, quam spes sculpsit, promissaque magni
Numinis. Abrahamus porro grave munus obibat
Sacrifici, pecudisque vicem præstabat Isachus.
Ast ego te vivum Christo, charissime, munus
Offero, nate, fidem servans, promissaque reddens.
Tu facito ut charæ solvas pia vota parentis :
Quæ te concepi precibus, quæque optimus ut sis,
Moribus utque tuis nil sit purgatius, opto.
Hos tibi præclaros, et nunc et postea, census
Porrigo; sunt autem multo meliora futura. »
Hoc genitricis erat votum. Cui protinus ipse
Cedendum, in tenera quamvis ætate, putavi
Ac nova mollem animum pietatis forma notavit.
Munere quin etiam Christi me lympha manebat
B Purifica, alloquio famulum dignantis aperto :
Meque pudicitiæ adjunxit, carnique catenam
Injecit, sophiæque ardenti afflavit amore
Cœlestis, vitæque hujus, quæ conjugis expers
Ducitur, æterni referens præludia sæcli,
Nec costam quærit, proprium quæ blandula corpus
Lactat, et illecebris damnosam ducit ad escam,
Sed superi Regis casto exardescit amore,
Nec totum Christi dextra omnipotente creatum
Partitur Christo, thalami sociæque jugalis.
Qui me per strictum callem plenumque laboris
Ducit ad angustam salebroso tramite portam,
Quam non multi adeunt humano sanguine creti :
Atque adeo præcelsa deum me duxit ad astra,
Factum non factus, nigraque ex morte perennem.
Cum supera effigie, socium quoque corpus, ut atrum

Ἕλκων, οἷα μάγνησσα λίθος αἴθωνα σίδηρον.
Ὤ μοι ἐγών! Ὢ λυγρὰ καὶ ἄντιτα ἔργα παθοῦσα
Ψυχή! Ὦ θνητοὶ κενεαυχέες! ὡς ἐτεόν γε
Λεπταλέαις αὔρῃσιν ἐοικότες, οἳ γενόμεσθα,
Ἠὲ καὶ Εὐρίποιο παλιμπλάγκτοισιν ἐρωαῖς
Στρωφώμεσθ' ἐπὶ γαῖαν ἐτώσια φυσιόωντες.
Κοὐδὲν ἐν ἀνθρώποισιν ὁμοίϊον ἐς τέλος ἐστὶν,
Οὐ κακὸν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν. Ὁδοὶ δ' ἄγχισται ἔασιν.
Οὐδ' ὁ κακὸς τό γε οἶδεν ἐς ὕστατον, ὁππότε λήξει,
Οὔτ' ἐσθλοῖς ἀρετὴ μένει ἔμπεδον, ἀλλὰ κολούει,
Ὡς τάρβος κακίην, ἀρετὴν φθόνος. Ἀμφοτέροις δὲ
Κάμπτεσθ' ἡμερίων Χριστός γ' ἐκέλευσε γενέθλην,
Ὥς κεν ἄνω νεύοιμεν ἑὸν σθένος εἰσορόωντες.
Κεῖνος δ' ἐστὶν ἄριστος ὃς ἰθείην ὁδὸν ἕλκει,
A Οὐδὲ μεταστρέφεται Σοδόμων ἐπὶ τέφραν ἐρήμην,
Ἣν διὰ μαργοσύνην ξείνῳ πυρὶ δηϊωθέντων.
Φεύγει δ' ἐσσυμένως ἐς ὄρος, πάτρης δὲ λέληται,
Μὴ μῦθος καὶ λᾶας ἁλὸς μετόπισθε λίπηται.
Μάρτυς ἐγὼ παθέεσσιν ἐμοῖς βροτέης κακότητος.
Παῖς μὲν ἐὼν, ὅτε τυτθὸν ἐνὶ στήθεσσι νόημα,
Οἴῳ δὴ σκιόεντι λόγῳ, καὶ ἤθεσι κεδνοῖς
Ἑσπόμενος, προσέβαινον ἄνω λάμποντι θοώκῳ,
Ἴχνεσιν ἀπλανέεσσιν ἰὼν βασιλήϊον οἶμον.
Νῦν δ' ὅτε μῦθον ἄγειρα, βίου δ' ἐπὶ τέρμαθ' ἱκάνω,
Οἷα μεθυπλανέεσσι τάλας ποσὶ δόχμια βαίνω.
Καί με ταλαντεύει σκολιοῦ μόθος ἑρπηστῆρος,
Λάθρα καὶ ἀμφαδίην κλέπτων φρένας ἐσθλὰ νοεύσας.
Ἄλλοτε μέν τε Θεῷ τείνω νόον, ἄλλοτε δ' αὖτε

Trahit, velut a lapide magnete candens ferrum trahitur.
Heu miser! heu læsa tristibus et puniendis operibus
Anima! o vani mortales! quam vere
Tenuibus auris similes, qui geniti sumus,
Aut alternantibus Euripi motibus,
Volutamur in terra inanibus rebus inflati.
Nihil apud homines stabile usque in finem est,
Non bonum, non malum. Sunt autem vicinæ hæ viæ:
Nec malus novit quem supremum finem habiturus sit,
Nec bonis virtus immobilis manet, sed imminuit,
Ut metus vitium, ita virtutem invidia. Utraque
Incurvari hominum vitam Christus voluit,
Ut rursum erigamur ipsius potentiam intuentes.
Ille autem optimus, qui rectam carpit viam,
Nec convertitur ad desertum Sodomorum cinerem,
Quæ ob suam libidinem novo igne combustæ sunt,
Fugitque citissime in montem, et patriæ obliviscitur,
Ne fabula et lapis salis posteris fiat.
Testis ego ex his, quæ passus sum, humanæ malitiæ.
Puer eram, quo tempore exiguus in pectore sensus,
Sed tamen cum umbratilem solum rationem et prudentes mores
Sequerer, progrediebar ad sedem in cœlo resplendentem,
Vestigiis non errantibus regiam viam carpens.
Nunc autem postquam doctrinam collegi, et ad vitæ finem accedo,
Veluti pedibus vino titubantibus oblique gradior miser,
Meque deprimit tortuosi pugna serpentis,
Clam et aperte mentes bonis cogitationibus intentas subripiens;
Interdum autem Deo mentem intendo. Rursus alias

466 *Αἴθωνα*. Int. λαμπρὸν, πεπυρωμένον.
467 *Ἄντιτα*. Int. ἀντίποινα, τιμωρίας ἄξια. Schol. προτέροις ἀντίθετα.
469 *Οἳ γενόμεσθα*. Int. οἳ ἐγενήθημεν.
472 *Κοὐδὲν ἐν*. Deerat in editis ἐν.
474 *Ἐς ὕστατον*. Sic duo Regg. Edit. ὕστερον. Mox Chig. et alii, ὁππότε pro ὁππόθι quod habent editi.
486 *Οἴῳ*. Schol. μόνῳ.
489 *Μῦθον*. Int. et Schol. *doctrinam* intelligunt.
491 *Ταλαντεύει*. Reg. 991 sup. lin. μεταστρέφει.
492 *Κλέπτων*. Chig. et Reg. unus κάμπτω.

METRICA VERSIO.

Magneti ferrum vis indita, tollit in altum.
Heu miser! heu quam pestiferis, graviterque luendis
Mens mea criminibus læsa est! heu gloria inani
Perfusum mortale genus fastuque protervo!
Quam vere levibus conferri possumus auris,
Quam sumus Euripo similes! namque illius instar
Volvimur in terra vano splendore tumentes.
Nec res ulla manet stabilis mortalibus usquam;
Non virtus, non improbitas: callesque propinqui
Inter se exsistunt, ut nec qui crimine mentem
Polluit, hoc certo norit, quisnam exitus ipsum
Exspectet, nec qui studium amplexantur honesti,
Virtutem fixam teneant certamque futuri.
Utque metus vitium pellit, sic livor iniquus
Virtutem exagitat. Voluit nam Christus utroque
Incurvari homines: ut non superabile robur
Ipsius aspiciens, sursum tua lumina tollas
B Optimus is vero est, graditur qui tramite recto,
Nec caput ad Sodomæ fumantia tecta retorquet,
Quam scelerata novo populata est igne libido:
Sed propere fugit in montem, patriosque penates
Ejicit ex animo, ne posthac fabula vulgi
Linquatur, fiatque salis non mobile saxum.
Ac per me casusque meos dignoscere promptum est
Quam nostrum genus in vitium proclive feratur.
Nam qui jucundæ primævo in flore juventæ,
Cum levis in molli versatur pectore sensus
Umbrosa solum ratione, et moribus utens
Egregiis ducibus, sublimia tecta petebam,
Certa in regali figens vestigia calle;
Nunc cum collecta est ratio, jamque ipse senectæ
Ad metam accessi, miser heu, velut ebrius erro,
Ac sæva obliquus pugna me deprimit anguis,
Et recte consulta rapit furtimque palamque.
Interdum mea mens ad Regem fertur olympi;

Ἕλκομαι ἐς κόσμοιο κακὴν χύσιν, οὐκ ὀλίγην δὲ
Μοῖραν ἐμῆς ψυχῆς λωβήσατο κόσμος ἀπείρων.
Αὐτὰρ ἐγὼν, εἰ καί με κάκη ἐκάλυψε μέλαινα,
Καὶ δνοφερὸν προπάροιθεν ἰὸν χέεν ἐχθρὸς ἐμεῖο,
Σηπίη ὡς ἐμόωσα καθ' ὕδατος, ἀλλὰ καὶ ἔμπης
Τόσσον ἔτ' εἰσορόω καὶ δέρκομαι, ὅσσον ἄριστα
Ἴδμεναι, ὅστις ἐὼν, καὶ οἷ ποθέων ἀνορούσαι,
Οἷ κεῖμαι δύστηνος, ὅσον τ' ἐπὶ γαῖαν ὄλισθον
Ἠ καὶ γῆς ὑπένερθεν ἐς εὐρυόεντα βέρεθρα.
Οὔτε παραιφασίῃσιν ἰαίνομαι, οὔτε λόγοισι
Κλέπτομαι, οἳ παθέεσσιν ἀρηγόνες, οὔτε μέτροισιν
Ἀλλοτρίης κακίης ἐπιτέρπομαι, ὥς τις ἄριστος.
Τίς γὰρ τεμνομένοισι χάρις μογέουσι σιδήρῳ
Ἄλλων τεμνομένων ὁράαν χαλεπώτερον ἄλγος;
Ἠ τί κακοῖσιν ὄνειαρ ἀτασθαλίῃσι χερείων;
A Ἐσθλοῦ μὲν γάρ κέν τις ἀρείονος ἐσθλὸς ἐπαύροι·
Ὡς δὲ κακός. Καὶ γάρ τις ὁρῶν τυφλοῖσιν ὄνειαρ.
Τέρπεσθαι δέ κακοῖσι, τελειοτέρης κακότητος.
Εἰ δέ τις ὄντα κάκιστον οἴεται ἔμμεν ἄριστον,
Ἄχθος ἐμοὶ, καὶ κρυπτὸς ἐνὶ στήθεσσιν ὀδυρμός.
Κρεῖσσον ἄριστον ἐόντα δοκεῖν κακὸν, ἠὲ κάκιστον
Κῦδος ἔχοντ' ἀγαθοῖο, τάφον ψεύστην μερόπεσσιν
Ἔμμεναι, ὃς μυδόωσι νεκροῖς ἔντοσθεν ὀδωδὼς,
Ἔκτοθεν ἀστράπτει κονίῃ καὶ χρώμασι τερπνοῖς.
Ὄμμα μέγα τρομέωμεν, ὃ καὶ γαίης ὑπένερθε
Λεύσσει, καὶ πόντοιο μέγαν βυθὸν, ὅσσα τε κεύθει
Νοῦς μερόπων. Τέμνει δ' οὐδὲν χρόνος, ἀλλὰ πάρεστι
Πάντα Θεῷ. Πῶς κέν τις ἑὸν κακὸν ἀμφικαλύπτοι;

Trahor in mundi malam confusionem, nec parvam
Mentis meæ partem læsit mundus immensus.
Rursus ego, etsi me nigra cooperuit nequitia,
658-659 Ac in me atrum venenum hostis antea effudit,
Instar sepiæ in aquam vomentis, sed tamen
Tantum adhuc video et perspicio, quantum ut optime
Sciam quis sim, et quo cupiens assilire,
Ubi miser jaceam, et quomodo in terram delapsus sim,
Vel etiam in lata infra terram barathra.
Nec solatiis foveor, nec verbis
Subripior vitiorum adjutoribus, nec mensuris
Alienæ improbitatis delector, quasi optimus quidam sim.
Quæ enim ægris, dum ferro cæduntur, oblectatio,
Aliorum, qui incisionem patiuntur, molestiorem cernere dolorem?
Aut quæ malis utilitas ex sceleribus deteriorum?
Nam probus vir ex alio meliore utilitatem percipiat,
Sic etiam et improbus. Nam qui vident, cæcis auxiliantur.
Malis autem delectari est perfectioris malitiæ.
Quod si quis, cum pessimus sim, optimum me esse putat,
Onus id mihi est, et occultus in pectore dolor.
Satius est, cum optimus sis, ut malus videaris, quam ut pessimus
Laudem habens viri boni, sepulcrum sis hominibus
Mendax, quod intus mortuis putridis fetens,
Extrinsecus renidet calce et jucundis coloribus.
Magnum oculum tremamus, qui et subter terram
Intuetur, et magnum ponti abyssum, et quæcunque abscondit
Mens hominum. Nihil autem incidit tempus, sed adsunt
Deo omnia. Quomodo suum quis malum occultet?

495 *Ἀπείρων*. Schol. μέγας. Edit. male ἀποίρων.
496 *Κάκη*. Int. Reg. cod. 991, κακία.
503 *Παραιφασίῃσιν*. Ita ex Reg. 991, 59, et Coisl. Emendatum quod erat in editis παρφασίῃσιν.
519 *Μέγαν βυθόν*. Coisl. μέγα βυθόν.
520 *Τέμνει δ' οὐδὲν χρόνος*. *Tempus apud Deum nihil secat, nec futurum a præterito dirimit. Apud eum enim omnia sunt præsentia.* BILL.

METRICA VERSIO.

Interdum in mundum devexo pondere vergit,
A quo animæ graviter læsa est pars maxima nostræ.
Sed licet improbitas me totum obtexerit atra,
Atque in me nigrum virus diffuderit hostis,
Sepia cæruleas vomitu velut inficit undas:
Hactenus incolumis tamen est mihi visus, ut istud
Cognoscam, unde satus, quonamque ascendere tentans,
Infelix ubinam jaceam, tellure profunda,
Aut etiam subter terras in faucibus orci.
Nec vero illa meam recreant solatia mentem,
Verbaque deficiunt, quæ turpes subdola motus
Auxilio vitiumque juvant, pravoque favore.
Grandia nec cernens aliorum crimina lætor,
Excelsa tanquam ipse sedens virtutis in arce.
Quid juvat ægrotum ferro dum membra secantur,
Cernere quos gravius cruciet vis aspera ferri?
B Quid juvat obstrictum vitiis sceleratior alter?
Nam bonus ex meliore queat decerpere fructum,
Non secus atque malus. Siquidem qui cernit aperte
Utilis esse potest oculorum lumine capto.
At gaudere malis scelus est immane ferumque,
Quod si cum fœdis vitiis tamen optimus esse
Nonnullis videor, doleo, tacitusque gemisco.
Malim, cum recto studeam, vitiosus haberi,
Quam vitio addictus, justi clarescere fama,
Mendaxque ignaris mortalibus esse sepulcrum,
Quod licet interno fetentia corpora claudat,
Calce tamen nitet externa, gratoque colore.
Ille oculus nostras gelida formidine mentes
Concutiat, radiis qui pallida tartara lustrat,
Qui fundum pelagi mentisque arcana tuetur,
Nilque secat tempus, verum præsentia summo

Ἤματι δ' ὑστατίῳ ποῦ κεύσομεν ἡμέας αὐτούς;
Ἢ τίς ἀλεξήσει; πῶς λήσομεν ὄμμα Θεοῖο,
Ἡνίκα πῦρ κρίνῃσι καθάρσιον ἔργματα πάντων,
Βοσκόμενον κακίης κούφην φύσιν αὐαλέην τε.
Τὴν μὲν ἐγὼ τρομέω καὶ δείδια νύκτα καὶ ἦμαρ,
Εἰσορόων ψυχὴν θεόθεν πίπτουσαν ἔραζε,
Καὶ χοὸς ἆσσον ἰοῦσαν, ὃν ἐκφυγέειν μενέαινον.
Ὡς δ' ὅτε χειμερίοιο παρ' ὄχθησιν ποταμοῖο,
Ἢ πίτυν ἢ πλατάνιστον ἐπηετανὸν κομόωσαν,
Ῥηγνύμενος ῥίζῃσι ῥόος δηλήσατο γείτων·
Τῆς δή τοι πρῶτον μὲν ὑπέχματα πάντα τίναξε,
Καὶ κρημνῷ μιν ἔθηκεν ἐπήορον, αὐτὰρ ἔπειτα
Βαιῇσι ῥίζῃσιν ἐρυκομένην προθέλυμνον,
Κρημνοῦ ἀποῤῥήξας μεσάταις ἐνὶ κάββαλε δίναις,
A Καί μιν ἄγων μεγάλῳ πατάγῳ πέτρῃσιν ἔδωκεν·
Ἔνθα δέ μιν ὄμβρος καὶ ἀφυσγετὸς αἰὲν ἐρείδων
Σῆψαν, ἀτιμότατον δὲ τρύφος παρὰ χείλεσι κεῖται.
Ὣς καὶ ἐμὴν ψυχὴν Χριστῷ θαλέθουσαν ἄνακτι,
Λάβρος ἐπαΐσσων χαμάδις βάλεν ἐχθρὸς ἀτειρής,
Ἧς πλεῖστον μὲν ὄλεσσε, μικρὸν δέ τι λείψανον αὔτως
Πλάζεται ἔνθα καὶ ἔνθα. Θεοῦ γέ μιν αὖθις ἐγεῖραι,
Ὅς ῥα καὶ οὐδὲν ἐόντας ἐπήξατο, καὶ μετέπειτα
Λυομένους πήξει τε καὶ ἐς βίον ἄλλον ἐρύσσει,
Ἢ πυρὸς, ἠὲ Θεοῖο φαεσφόρου ἀντιάσοντας.
Εἰ δὲ Θεοῦ, καὶ ἅπαντας ἐσύστερον; ἄλλοθι κείσθω.
Χριστὲ ἄναξ, εἴ καί με νεκρὸν καὶ ἀνάλκιδα φῶτες

Supremo autem in die, ubi nosmetipsos abscondemus?
Aut quis auxiliabitur? Quomodo latebimus oculum Dei,
Cum ignis purgatorius omnium opera dijudicabit,
Depascens malitiæ levem et aridam naturam?
Hanc ego diem horresco, et die ac nocte metuo,
Cernens animam a Deo delapsam in terram,
Et prope a pulvere euntem, quem fugere avebam.
Velut cum hiberni ad ripas fluminis,
Aut pinum, aut platanum perenni coma ornatam
Vicina erumpens unda radicitus lædit;
Ac primum quidem omnia illius retinacula quatit,
Illamque in præcipitium vergentem tenet, ac rursus
Levibus hærentem radicibus funditus
660 661 Abruptam in medios præcipitii vortices detrudit,
Eamque magno strepitu trahens in cautes impingit;
Ubi illam imber et colluvies semper incumbens
Putrefaciunt, ac inhonestus in littore truncus jacet.
Sic et meam animam Christo regi florentem
Violenter irruens humi stravit hostis indomitus,
Cujus maxima quidem pars periit, leves autem adhuc illius reliquiæ
Huc et illuc errant. Dei autem est illam rursus erigere,
Qui nos, cum nihil essemus, compegit, ac postea
Dissolutos compinget, et in aliam vitam restituet,
Aut igneæ, aut Deum lucis auctorem sortitos
Quod si Deum, an omnes aliquando? id alio servetur.
Christe rex, etsi mortuum me et infirmum homines

523 *Λήσομεν*. Duo Regg. λήσομαι.

525 *Κούφην*. Reg. unus κοῦφον.

526 *Τήν*. Suppl. ἡμέραν.

530 *Ἐπηετανόν*. Int. Coisl. πάνυ κοσμοῦσαν. Schol. θάλλουσαν ἱκανῶς.

532 *Ὑπέχματα*. Unus e Regg. ὑπέργματα.

537 *Ἀφυσγετός*. Ita Reg. 39, 991, et Coisl. Mendose edit. ἀσφυγετός. Cod. 993, βόρβορος. Mox αἰὲν ἐρείδων. Sup. lin. 991, συνεχῶς προσπίπτων. Cod. 993, διηνεκῶς.

540 *Ἀτειρής*. Int. 992 et 993 ἀκαταπόνητος. Schol. ἀπηνής.

541 *Πλεῖστον*. Regii plures et Coisl. πλεῖον. Mox αὔτως. Forte αὐτῆς. Coisl. ἁπλῶς. Schol. μάτην.

542 *Θεοῦ*. Sic Coisl. ejusque interpres, necnon Schol. Reg. 991. Hæc lectio præferenda nobis visa est editis, in quibus legitur Θεός.

546 *Εἰ δὲ Θεοῦ, καὶ ἅπαντας ἐσύστερον; An vero etiam omnes Deo postmodum potituri sint?* Quibus Origenianum errorem perstringit Gregorius. Origenes namque sibi finxerat damnatos aliquando ad vitam revocandos.

METRICA VERSIO.

Cuncta Deo. Quanam porro sua crimina quisquam
Contegere arte queat? quisnam locus ille patebit,
Quo nos extrema trepidantes luce tegamur?
Quis feret auxilium? quis magni lumina Regis
Fallet, cum rerum purgatrix flamma datura est
Judicium, turpis vitii siccamque levemque
Naturam absumens, et fœdas crimine mentes?
Me lux illa gravi noctesque diesque tremore
Afficit, æthereo cum mentem a Patre fluentem
In terram video, et nigro cum pulvere jungi,
Quem fugere intentis conatibus ipse parabam.
Ac velut hibernis fluviis cum flumina crescunt,
Aut pinum, aut platanum vernantem fronde perenni,
Vicinis illisa terit radicibus unda:
Ac primum illius retinacula cuncta revellit,
Cogitque in præceps pendentem inflectere ramos,
Mox etiam nimis exigua radice retentam
B Funditus abrumpit, medioque in vertice fusam
Protinus in cautes impellit et aspera saxa.
Hic illam tum colluvies, tum plurimus imber
Inficit, ad ripamque jacet sine nomine truncus.
Sic quoque nostram animam, quæ Christo læta virebat,
Impete pestifero vesanus perculit hostis.
Et miseræ, jam nunc majori ex parte peremptæ,
Relliquiæ tenues errant, passimque vagantur.
Quas utinam clari summus Regnator olympi
Excitet, ex nihilo qui nos effinxit, et idem
Exstinctos rursus finget, vitæque secundæ
Asseret, aut flammis ardentibus excruciandos,
Aut percepturos æternæ gaudia vitæ.
Sintne omnes autem cœlesti luce beandi?
Affirmare meum non est; tibi, Christe, relinquo.
Magne Deus, quanquam me gens inimica lacessens

Δυσμενέας καλέουσι, λάθρῃ δ' ἐπιμυχθίζουσι,
Κινυμέναις κεφαλῇσιν ἐμὴν γελόωντες ὀϊζὺν,
Μή με λίπῃς χείρεσσιν ὑπ' ἀντιβίῃσι δαμῆναι·
Πρῶτα μὲν οὐρανίῃσιν ἐν ἐλπίσιν αὖθις ἐρείδοις,
Καί μοι σβεννυμένῳ τυτθὴν στάξειας ἐλαίου
Ἰκμάδα, διψαλέῳ λύχνῳ φωστῆρος ἀρωγὸν,
Ὥς κεν ἐγειρομένοιο πυρὸς, παλινάγρετον ἔλθῃ
Φῶς ἀναθηλῆσαν, ζωῆς δὲ τύχοιμι φαεινῆς.
Δεύτερον ἄχθεα πάντα δίδοις ἀνέμοιο θυέλλαις,
Ῥίψας ἐξ ἐμέθεν (πνοιὴν δ' ὀπάσειας ἐλαφρὴν),
Οἷσιν ἄδην ἐδάμασσας ἐμὸν κέαρ· εἴτε με πικρῆς
Τινύμενος κακίης, εἴτ' ἄλγεσιν, οἷά τε πῶλον
Παντοίοισι δρόμοισι καὶ ἠλιβάτοισι δαμάζων·
A Εἴτε τιν' ὄγκον ἐμῆς ἴσχων φρενὸς, ὅς ῥα τάχιστα
Φύεται εὐσεβέεσσιν, ὅσοι νόον εἰσὶν ἐλαφροὶ,
Οἳ κακὸν ἐξ ἀγαθοῖο Θεοῦ τύφον ἁρπάζουσιν·
Εἴτε κακοῖς ἐθέλων, σῶτερ Λόγε, ἡμετέροισι
Παιδεῦσαι θνητοὺς, βιότου στυγέειν κακότητα
Ὡς οὐχ ἱσταμένου, πᾶσιν δ' ἐπὶ πήματ' ἄγοντος,
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσι, βίον δ' ἐπὶ ἄλλον ἐπείγειν,
Ἔμπεδον, ἀστυφέλικτον, ἀρείονά τ' εὐσεβέεσσιν.
Ἀλλὰ τὰ μὲν σοφίης μεγάλοις ἐνὶ βένθεσι κεῖται,
Ὅσσα φέρει στρεπτοῖο βίου παιδεύματα θνη-
[τοῖς,
Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρεια· Λόγῳ δέ τε πάντα φέριστα,
Κἢν πλείω φεύγῃσι νόου πάχος ἡμετέροιο.

Inimici vocant, et clam naso suo suspendunt,
Capitis motu meam irridentes ærumnam,
Ne sinas me sub manibus hostilibus domari :
Sed primum quidem cœlesti spe animum fulcias,
Ac mihi qui exstinguor, pusillam stilles olei
Guttam, quæ sitienti lampadi ad lumen auxilietur,
Ut igne excitato, revocata redeat
Lux reflorescens, ac lucidam vitam nanciscar.
Deinde vero onera omnia tradas venti procellis,
Et arceas a me (spiritum autem præbeas levem),
Quibus cor meum abunde exercitasti : sive me ob acerbam
Puniens malitiam, sive doloribus, veluti pullum
Variis et arduis cursibus domans,
Sive mentis meæ fastum aliquem cohibens, qui facile
Innascitur piis, quotquot sunt levi animo,
Qui malam ex bono Deo superbiam arripiunt :
Sive meis volens, Verbum servator, malis
Erudire mortales, ut vitæ oderint pravitatem,
Ut minime stantis, ac omnibus incommoda inferentis,
Bonis ac malis, atque ad aliam vitam properent,
Quæ stabilis est et immobilis, et probis melior.
Atque hæc quidem in magnis sapientiæ thesauris sunt posita,
Quæcunque vitæ instabilis admonitiones mortalibus ferunt,
662-663 Sive bona sint, sive mala : quod autem ad Verbum spectat, præstantissima
Quamvis pleraque mentis nostræ crassitiem fugiant. [omnia

550 *Ἀντιβίῃσι.* Sic codices Regg. 39, 992, necnon et Coislinianus, quorum ope erratum editorum emendavimus in quibus legitur ἀντιβίοισι.

553 *Φωστῆρος.* Reg. 991 sup. lin. φωτός.

558 *Ἄδην.* Int. Coisl. ἀθρόως. Schol. ἄγαν.

559 *Τινύμενος.* Coisl. τιννύμενος. Ibid. οἷά τε πώλου. Ita Coisl. Edit. ὡς ὅτε.

560 *Ἠλιβάτοισι.* Int. ὑψηλοῖς τόποις. Schol. χωρίοις ἀνάντεσιν.

563 *Ἐξ ἀγαθοῖο Θεοῦ.* Nempe, *qui ex benignitate et patientia Dei*, peccandi et superbiendi ansam arripiunt, ut schol. οἵ τινες ἐξ ἀγαθοῦ Θεοῦ χρηστευομένου, καὶ μακροθυμοῦντος, τύφον κακὸν ὑφαρπάζουσι.

569 *Μεγάλοις.* Coisl. et Int., μεγάλης.

571 *Λόγῳ δέ τε πάντα φέριστα. Quod autem ad Verbum spectat, præstantissima.* Varie a variis hic locus intelligitur. Nobis vero, ut sic interpretaremur, interpres et schol. codicis Coisl. præbuere. Combef. λόγῳ accipit pro *summa ratione*, seu *ordine divinæ sapientiæ, quo omnia proveniunt ac disponuntur.* Λόγον hic pro *Filio Dei* accipio, inquit Billius, ut sit sensus : *Quamvis nos rebus prosperis bonorum nomen tribuamus, adversis contra malorum, tamen apud Deum utraque optima sunt, quippe quæ optima ratione mortalibus a Deo immittantur.*

572 *Πάχος.* Unus e Regg. τάχος. Sic supra, lib. , sect. II, carm. 1, *In laudem virginitatis*, vers. 16, legitur de Deo, quod sit φάος φεῦγον νόου τάχος ἐγγὺς ἰόντος.

METRICA VERSIO.

Infirmum exanimemque vocat, motoque latenter
Vertice prosequitur sævo mala nostra cachinno:
Ne sinito hostili victum procumbere dextra,
Sed spe cœlesti primum mea pectora fulci.
Ac, ne deficiat mea lux, alimenta ministra,
Humentisque olei nonnullum infunde liquorem,
Qui lychno auxilium sitienti præbeat, ut lux
Accenso igne mihi jamjam rediviva recurrat,
Et fruar æternæ præclaro lumine vitæ.
Tum vero ærumnas a nobis discute tristes,
Ventisque in latum pelagus committe ferendas :
Atque auras concede leves. Sat namque malorum
Pectoris ipse mei domuisti mole tumorem,
Seu vindex meritis multans mea crimina pœnis,
Seu velut indomitum variis durisque caballum
B Cursibus, ingentique dolorum examine frangens ;
Seu fastum reprimens, homines pietatis amicos
Qui facile invadit, mentis gravitate carentes,
Queis bonitas divina mali est occasio fastus :
Seu documenta volens per tot mala prodere nostra,
Ut cuncti vitam vitæque adversa perosi,
Et dubios casus atque infortunia justis
Injustisque simul venientia, præpete cursu,
Æternum meliusque piis properemus ad ævum.
Verum hæc divinæ sophiæ sunt abdita fundo,
Quæ fluxi documenta ferunt mortalibus ævi,
Tam bona quam mala. Sunt Verbo tamen optima
[cuncta,
Quamlibet effugiant mentis quamplurima nostræ
Crassitiem. Nam tu clavum scitissimus orbis

Νωμᾷς δ' ἔνθα καὶ ἔνθα σοφῶς οἰήϊα κόσμου,
Οἷσιν ἐλαυνόμενοι τρηχὺ σπιλάδεσσι κακῇσι
Λαῖτμα μέγ' ἐκπερόωμεν ἀπιστοτάτου βιότοιο.
Αὐτὰρ ἐγὼ μογέων, καὶ πήμασι παντοδαποῖσι
Τειρόμενος, κάμπτω σοι γούνατα. Πέμψον ἔμοιγε
Δακτύλῳ ἰκμαλέῳ ξηρὴν φλογὶ Λάζαρον ὦκα
Γλῶσσαν ἀναψύξοντα, χάος δέ με μηκέτ' ἐρύκοι,
Μηδ' Ἀβραὰμ μεγάλων κόλπων ἀποτηλόθι [βάλλοι
Πλούσιον ἐν παθέεσσι. Τεὴν δ' ἐπὶ χεῖρα κραταιὴν
Πέμψειας, ἀχέων δὲ πόροις ἄκος, εἰς δέ με πάντα
Θαύματα καὶ τεράων δείξαις σθένος, ὡς τοπάροιθεν.
Εἰπὲ, καὶ αἱματόεσσα ῥύσις λήξειε τάχιστα.
Εἰπὲ, καὶ ἐκμήνειε συῶν ἀγέλην λεγεῶνος
Πνεῦμα, καὶ ἐν πελάγεσσι πέσοι, χάζοιτο δ' ἐμοῖο.
Καὶ λέπρην ἐλάσειας ἀτερπέα· καὶ φάος ἔλθοι
A Ὄμμασιν οὐχ ὁρόωσι, καὶ οὔατα φθόγγον ἀκούοι·
Καὶ ξηρὴν τανύσειας ἐμὴν χέρα, δεσμά τε γλώσσης
Ῥήξειας, στήσαις δὲ ποδῶν βάσιν ἀδρανέουσαν.
Ἐκ δ' ἄρτου κορέσαις ὀλίγου· στορέσαις δὲ θάλασσαν
Δειμαλέην· στράψαις δὲ φαάντερον ἠελίοιο.
Πήξειας δὲ μέλη βεβαρηότα, ἐκ νεκύων δὲ
Αὖθις ἀναστήσειας ὀδωδότα· μηδέ μ' ἄκαρπον,
Οἷα συκῆν τοπάροιθεν, ἰδὼν, ξηρὸν τελέσειας.
Ἄλλος μέν τ' ἄλλοισιν ἀρηγόσι, Χριστὲ, πέποιθεν,
Αἵματι, καὶ τέφρῃ, καὶ ὀφρύϊ σήμερον οὔσῃ.
Οἵ τ' ἄλλου χατέουσιν ἀρηγόνος οὐτιδανοῖο·
Σοὶ δ' ἄρ' ἐγὼ μούνῳ, Βασιλεύτατε, μοῦνος ἐλείφθην,
Ὃς πάντων κρατέεις, καί μοι σθένος ἐσσὶ [μέγιστον.
Οὔ μ' ἄλοχος κομέουσα δυσαλθέα κήδεα λύσει.
Ἥ τε καὶ ἀσχαλόωντα παρηγορίῃσιν ἰαίνει·

Moves autem sapienter hinc et illinc mundi gubernacula
Quibus abacti a malis scopulis, asperum
Vitæ incertissimæ magnum mare trajicimus.
Rursus ego laborans et omnibus ærumnis
Contritus, tibi flecto genua. Mitte mihi
Lazarum, qui digito humenti aridam flamma cito
Linguam refrigeret, nec me chaos cohibeat,
Nec Abraham longe a magno sinu projiciat
Divitem patientem. Sed fortem tuam manum
Mitte, et dolorum fer remedium, ac in me omnia
Miracula, et prodigiorum virtutem, ut olim, ostende.
Dic, et celerrime fluxus sanguineus desinat.
Dic, et porcorum gregem in furorem agat legionis
Spiritus, et in mare cadat, et a me recedat.
Lepram tristem remove; lumen accedat
Oculis cæcis, et aures sonum audiant:
Aridam manum meam extende, et vincula linguæ
Rumpe, et pedum firma gressum debilem.
Ex modico pane satia; sterne mare
Terribile; splendidius sole corusca
Fige membra ingravescentia, et ex mortuis
Rursus suscita fetentem; nec me infructuosum,
Postquam, veluti ficum, videris, arefacias.
Alius quidem aliis adjutoribus, Christe, confidit,
Sanguine, et cinere, et supercilio in diem permanente.
Alii alio indigent adjutorio infirmo.
Tibi vero soli, Rex omnium, solus relictus sum,
Qui omnium dominaris, mihique maximum robur es.
Non me uxor fovens molestis sollicitudinibus solvet.
Aut afflictum dulcibus alloquiis deliniet:

578 *Φλογὶ Λάζαρον*. Sic emendavimus ex schol. cod. Coisl. vitiosam lectionem codicum aliorum et editorum qui habent φλόγα.
579 *Μηκέτ' ἐρύκοι*. Coisl., μὴ κατερύκοι.
581 *Πλούσιον ἐν παθέεσσι*. *Ærumnis locupletem.* Mox ἐπὶ χεῖρα. Reg. sup. lin. ἐπ' ἐμέ.
583 *Δείξαις*. Unus e Regg. δείξεις.
586 *Δ' ἐμοῖο*. Ita Reg. 991. Edit. δ' ἐμεῖο.
590 *Ἀδρανέουσαν*. Reg. sup. lin. ἀσθενοῦσαν. Edit. male ἀδανέουσαν.
597 *Ὀφρύϊ σήμερον οὔσῃ*. Id est, *fastui brevissime duraturo.*

METRICA VERSIO.

Hinc illincque regis, quo gens mortalis abacta
A scopulis, vitæ malefidas trajicit undas.
Ast ego jam gravium confectus mole dolorum,
Te genibus flexis supplex obtestor, ut ad me
Laxatum extemplo veniat, flammasque calentes
Leniat humenti digito, nec chasmate vasto
Ulterius tenear, sinibusque excludar amœnis
Abrahami, ærumnis locuples pœnaque perenni.
Quin potius mihi mitte manum, tristesque dolores
Ipse salutifera quamprimum pelle medela,
Priscaque nunc in me facilis miracula profer.
Dic, et sistatur profluxio fœda cruoris:
Et grege porcorum stimulis furialibus acto
Proruat in pelagus legio, procul atque facessat.
Excute deformem lepram, cæcisque recurrat
Lux oculis, rursusque meas vox intret in aures.
B Arentesque extende manus, et vincula linguæ
Solve, pedumque malos firma, Rex maxime, gressus;
Pane perexiguo satia, compesce tremendos
Æquoris irati fluctus, et sole nitente
Tu mihi splendidius radia, corpusque recurvum
Erige, fetentemque reduc ad lumina vitæ.
Nec veluti sterilem jubeas arescere ficum.
Præsidiis aliis alii, Deus optime, fidunt,
Et genere et cinere exiguo, fastuque fugaci,
Aut alias quasdam spes amplectuntur inanes.
At soli tibi solus ego sum, Christe, relictus,
Imperio qui cuncta tenes: in te mihi robur
Omne situm est, in te fiducia tota salutis.
Non animi curas depellet sedula conjux,
Quæ vel mœrentem dulci sermone maritum
Oblectare potest: nec chara gestio prole,

Οὐδὲ φίλοις παίδεσσιν ἀγάλλομαι, οἷς ὑπὸ γῆρας
Ὀρθοῦται, νεαροῖσιν ὑπ' ἴχνεσιν αὖθις ὁδεῦον·
Οὐδὲ κασιγνήτοις ἐπιτέρπομαι, οὐδ' ἑτάροισι.
Τοὺς μὲν γὰρ στυγερὸς μόρος ἥρπασεν· οἱ δὲ φιλεῦντες
Νηνεμίην, ἑτάρων ὀλίγην φρῖκα τρομέουσι
Κείνην τερπωλὴν οἴην ἔχον, ὡς ὅτε πηγὴν
Διψαλέη ψυχρὴν ἔλαφος σχεδὸν, ἄνδρας ἀρίστους,
Χριστοφόρους, ζώοντας ἐπὶ χθονὶ, σαρκὸς ὕπερθεν,
Πνεύματος ἀενάοιο φίλους, καὶ λάτριας ἐσθλοὺς,
Ἀζυγέας, κόσμοιο περίφρονας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
Μαρνάμενοι περὶ σεῖο διακριδὸν ἔνθα καὶ ἔνθα
Ἵστανται, ζῆλος δὲ Θεοῦ λῦσε θεσμὸν ἀθέσμως,
Ἁρμονίην τ' ἀγάπης, ἧς οὔνομα μοῦνον ἐλείφθη.
A Ὡς δ' ὅτε τίς τε λέοντα λιπὼν ἄρκτῳ πελάσειε
Μαινομένῃ, καὶ τήνδε φυγὼν ἐς δῶμα πέσῃσιν
Ἀσπασίως, καὶ χεῖρα ἑὴν πρὸς τοῖχον ἐρείσῃ,
Ἔνθεν δ' ἐκπροθορὼν μιν ὄφις τύψῃσιν ἀέλπτως
Ὣς καὶ ἐμοὶ πολλοῖσιν ἐλαυνομένῳ παθέεσσιν,
Οὐδὲν ἄκος καμάτοιο, τὸ δ' ἄλγιον, ὅ ττί κεν εὕρω.
Πάντῃ δ' ἀθρήσας τε καὶ ἐν πάντεσσι μογήσας,
Ἐκ σέθεν, εἰς σὲ, μάκαρ, λεύσσω πάλιν, ἄλκαρ ἐμοῖο,
Παντοκράτωρ, ἀγένητε, καὶ ἀρχὴ, καὶ πάτερ ἀρχῆς,
Υἱέος ἀθανάτοιο, φάος μέγα φωτὸς ὁμοίου,
Ἐξ ἑνὸς εἰς ἓν ἰόντος ἀτεκμάρτοισι λόγοισιν·
Υἱὲ Θεοῦ, σοφίη, βασιλεῦ, λόγε, ἀτρεκίη τε,
Εἰκὼν ἀρχετύποιο, φύσις γεννήτορος ἴση,
Ποιμὴν, ἀμνὲ, θύος τε, Θεὲ, βροτὲ, ἀρχιερεῦ τε·

Non charis filiis glorior, a quibus senectus erigitur,
Et juvenilibus vestigiis rursum progreditur:
Nec cognatis delector, nec amicis:
Illos enim invisa mors rapuit: isti autem amici
664 665 Quietis, ad minimum amicorum pavorem contremiscunt.
Hanc unam habui oblectationem, velut fonti
Frigido appropinquans cerva sitiens, optimos viros
Christiferos, viventes in terra, supra carnem,
Spiritus æterni amicos, et bonos cultores,
Cælibes, mundi contemptores. Sed et illi
Decertantes de te adversis frontibus hinc et illinc
Stant, et studium partium legem Dei solvit haud legitime,
Et concordiam charitatis, cujus nomen solum relictum est.
Velut si quis relicto leone in ursam incurrat
Furentem, atque hanc fugiens in domum incidat
Lætus, et manum muro sustentet,
Atque hinc prosiliens cum inopinato serpens percutiat:
Sic mihi multis agitato perturbationibus
Nullum laboris remedium, et quidquid invenero, id molestius est.
Postquam autem undequaque circumspexi et in omnibus laboravi,
Ex te, in te, beate, rursus intueor, robur meum,
Omnipotens, ingenite, principium, et Pater principii,
Filii immortalis, magnum lumen similis luminis,
Ex uno in unum, modo non enarrabili prodeuntis:
Fili Dei, sapientia, rex, verbum, veritas,
Imago exemplaris, natura Genitori æqualis,
Pastor, agne, victima, Deus, homo, pontifex;

606 *Ἥρπασεν*. Chig. ἤλασεν.
608 *Κείνην*. Ita Coisl. et Chig. Edit. ξείνην.
611 *Ἀενάοιο*. Coisl. ἀεννάοιο.
612 *Ἀλλὰ καὶ αὐτοί*. Hic carpit monachos de Christo decertantes, qui acriori zelo et concordiam et charitatem solvebant.
614 *Ζῆλος*. Int. Coisl. φθόνος. Melius schol. ὁ περὶ Θεοῦ φθόνος.
616 *Πελάσειε*. Coisl. πελάσησι.

METRICA VERSIO.

Qua subnixa velut primos renovatur ad annos,
Nec tremulo terram pulsat pede curva senectus.
Sed neque germanis, nec jam delector amicis:
Namque illos tristi rapuit mors horrida fato;
Hos autem, cœlo ventorum turbine puro
Gaudentes, simul atque levis licet, aura sodales
Concutit adversæ sortis, tum protinus horror
Afficit, et pavidos gelidus tremor obsidet artus.
Ut vero confecta siti cum cerva propinqua est
Fontis aquæ gelidæ, sic nobis una voluptas
Hæc erat, eximia nimirum laude corusci
Et virtute graves homines, Christumque ferentes,
Altius in terra viventes corpore crasso,
Æternum flamen sincera mente colentes,
Conjugis expertes, contemptoresque caduci
Fluxarum mundi rerum. Sed et hi quoque de te
Hinc atque hinc stantes pugnant, et marte nefando
Contendunt: legemque Dei perfregit iniquus
Livor, amicitiæ felicia vincula solvens,
Cujus nil nobis superest nisi nomen inane.
B Ut si quis sævum cupiens vitare leonem,
Unguibus occurrat furibundæ protinus ursæ,
Atque illam rursus fugiens, ædesque libenter
Ingressus, paries dum languida brachia firmat,
Præter spem infelix diro feriatur ab angue:
Sic mihi, cum variis agiter quatiarque procellis,
Nulla tamen miseros sanat medicina labores.
Imo etiam quidquid postremum occurrerit illud
Intima pervellit graviori corda dolore.
Undique porro oculos versans, inque omnibus a te
Afflictus rursum, Deus, ad te lumina tollo,
In quo præsidii spes est mihi tota reposta.
O qui cuncta potes, nullo generate, nec ullum
Principium agnoscens, qui Principium genuisti
Æternum natum, lucis similis jubar ingens,
Ex uno arcana ratione fluentis ad unum:
Nate Dei, Verbum, rex, et sapientia, veri
Auctor, et archetypum referens, Patrique potenti
Natura æqualis, præcellens, pastor, et agnus,
Mortalisque, Deusque, et victima pura, sacerdos:

Πνεῦμά θ' ὃ πατρόθεν εἶσι, νόου φάος ἡμετέροιο,
Ἐρχόμενον καθαροῖσι, θεὸν δέ τε φῶτα τίθησιν·
Ἵλαθι, καί μοι ὄπασσον ἐπιπλομένοις ἐνιαυτοῖς,
Ἐνθάδε καὶ μετέπειτα ὅλῃ θεότητι μιγέντα,
Γηθόσυνον ὕμνοις σε διηνεκέεσσι γεραίρειν.

Β'. Ὅρκοι Γρηγορίου.

Ὤμοσα τὸν Λόγον αὐτὸν, ὅ μοι Θεός ἐστι μέγιστος,
Ἐξ ἀρχῆς ἀρχὴ, Πατρὸς ἀπ' ἀθανάτου,
Εἰκὼν ἀρχετύποιο, φύσις γεννήτορος ἴση,
Ὃς φθάσε καὶ μερόπων ἐς βίον οὐρανόθεν·
Ὤμοσα, μήτε νόῳ γε νόον μέγαν, ἐχθρὰ νοήσας,
Ῥίψειν, μήτε λόγῳ τὸν Λόγον ἀλλοτρίῳ.
Εἰ Τριάδος θεότητα διατμήξαιμι φαεινῆς,
Ἑσπόμενος καιρῶν νεύμασιν ἀντιπάλων·
Εἰ δ' ἕδρη μεγάλη ποτ' ἐμὸν νόον οἰστρήσειεν,
Ἠὲ πόθῳ δοίην ἀλλοτρίῳ παλάμην·
Εἰ δὲ Θεοῦ προπάροιθε βροτὸν θείμην ἐπίκουρον,
Πέτρης ἠπεδανῆς πείσματ' ἀναψάμενος·
Εἰ δέ ποτ' ἐσθλὰ φέροντος ἀγήνορα θυμὸν ἔχοιμι,
Ἠὲ κακοῖς κύρσας, ἔμπαλιν ἀδρανέα·
Εἰ δὲ δίκην δικάσαιμι παρακλίνας τι θέμιστος,
Εἰ δὲ λάβοι τιμὴν ὀφρὺς ὕπερθ' ὁσίων·
Εἰ δὲ κακοὺς ὁρόων τι γαληνιόωντας ὁδοῖο
Σταίην δεξιτερῆς, ἢ ἀγαθῶν σκοπέλους·

Tum Spiritus, qui ex Patre procedit, lumen mentis nostræ,
Ac puris illabitur, et deum hominem facit:
Miserere, mihique concede volventibus annis,
Hic et in futurum toti deitati permistum
Hymnis te perpetuis gaudentem celebrare.

II. *Gregorii jusjurandum* .

Juravi Verbum ipsum, quod mihi maximus est Deus,
Ex principio principium, ab immortali Patre,
Imago exemplaris, natura Genitori æqualis,
Qui e cœlo ad hominum vitam descendit:
666-667 Juravi me, nec mente magnam mentem,
Abjecturum, nec Verbum verbo inimico.
Si Triadis lucidæ deitatem discindam,
Temporum molestorum momentis obsequens:
Si meam unquam mentem magna sedes vulneraverit,
Aut aliorum cupiditati manum adjutricem admoveam:
Si Deo anteponam hominem adjutorem,
Petræ invalidæ rudentes innectens:
Si unquam, Deo prospera largiente, animum elatum geram,
Aut rursus infirmum, in mala incurrens·
Si litem dirimam ab æquitatis norma aliquantulum deflectendo,
Si supercilium plus a me honoris habeat, quam sanctitas;
Si malos videns pace perfruentes, ac bonorum scopulos,
Gressus a dextra semita declinavero;

: an. 372. — Alias Bill. 18 pag. 92.

631 *Γηθόσυνον*. Sic mss. Edit. γηθοσύνως. — Forte melius ob puritatem metri, quod aliter claudicat. CAILLAU.

II. ARGUMENTUM. *In isto poemate, Gregorius vitæ suæ legem ac regulam tradit: votaque, quibus Deo se obstrinxit, tanquam doctrinæ suæ sigillum, atque evangelicæ vitæ rationis confirmationem nobis proponit:* Juravi, et statui custodire judicia justitiæ tuæ, psal. CXVIII, 106.

TIT. *Ὅρκοι*, etc. Reg. 992, τοῦ αὐτοῦ ὅρος θεολογίας. Reg. Med. ὅροι βίου, ἢ περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, *vitæ regulæ*, sive *de sua ipsius virtute*.

2 *Ἐξ ἀρχῆς ἀρχή*. Billius vertit, *ortus ab ortu*, quod minus theologiæ consonum, si verba potius quam mentem interpretis spectes.

3 *Ἴση*. Bene Int. ἡ αὐτή, *natura eadem*. Ita carm. præced. vers. 628.

5. *Νόον μέγαν*. Pollicitus fuerat Gregorius operam se daturum, ut nunquam mente seu cogitatione, Deum Patrem, qui νοῦς appellatur, offenderet. Nunc de sermone locuturus, studio sibi fore pollicetur, ne in Verbi offensionem incurrat. Male Billius utitur ista voce *rursus* ut versum expleat, quasi Gregorius non semper coluisset, quod est absurdum. — Non legitime carpi videtur Billius, cum vocis *rursus* sensus ille sit, quod non magis Verbum offendere velit, quam Patrem. CAILLAU.

6 *Λόγῳ... ἀλλοτρίῳ. Sermone alieno.*

13 *Ἐσθλὰ φέροντος*. Subaud. Θεοῦ.

15 *Δίκην*. Coisl. et Reg. 990, δίκας.

17 *Ὁρόων*. Sup. lin. Coisl. εἰσορόων.

18 *Σκοπέλους*. *Calamitates bonorum* intelligit.

METRICA VERSIO.

Spiritus a summo procedens Patre, tenebras
Mentibus a nostris pellens, et pectora pura
Ingrediens, homini et tribuens deitatis honorem,
Sis facilis misero, nec non vertentibus annis
Da, precor, ut reliquo mortalis tempore vitæ
Atque etiam tota posthac deitate coruscans,
Perpetuo laudum celebrem te carmine lætus.

II. GREGORII JUSJURANDUM.

(*Billio interprete.*)

Verbum juravi, mihi qui Deus ortus ab ortu,
Atque immortali qui Genitore satus;
Archetypi effigies, par et natura paternæ,
Qui supero ad nostrum venit ab axe genus:
Quod mea nec mentem mens abjectura supremam est,
Discindent rursus nec mea verba Λόγον:
Si Triadis claræ subeat mihi scindere Numen,
Dum nutum adversi temporis ipse sequor:
Si mentem exstimulet sedes mihi celsa, vel illos,
Quos agitat sedis dura cupido, juvem:
Ante Dei humanum auxilium si forte locarim,
Invalidæ et petræ sit mea nexa ratis
Læta ferente Deo si mens sit turgida fastu,
Rebus in adversis rursus at illa cadat:
Si judex æquum pervertam jusque, superbis
Plus tribuens, gravibus quam pietate viris.
Prospera pravorum cernens, scopulosque bonorum
Si linquam dextrum non bene sanus iter·

Εἰ φθόνος ἐκτήξειεν ἐμὴν φρένα· εἰ γελάσαιμι
Πτῶμα καὶ οὐχ ὁσίων, ὡς πόδα πηγὸν ἔχων·
Εἰ δὲ χόλῳ πλήθοντι πέσοι νόος, εἰ δ' ἀχάλινος
Γλῶσσα θέοι, μάχλον τ' ὄμμα φέροι κραδίη·
Εἰ δέ τιν' ἐχθαίροιμι μάτην, εἰ δ' ἐχθρὸν ἐμεῖο
Τισαίμην δολίως, ἠὲ καὶ ἀμφαδίην·
Εἰ κενεὴν πέμψαιμι δόμων ἄπο χεῖρα πένητος,
Εἰ φρένα διψαλέην οὐρανίοιο λόγου·
Ἄλλῳ Χριστὸς ἔοι πλέον ἵλαος, αὐτὰρ ἐμοῖο
Τοὺς ἄχρι καὶ πολιῆς αὖρα φέροι καμάτους.
Τοῖσδε νόμοισιν ἔδησα ἐμὸν βίον. Εἰ δὲ πόθοιο
Ἐς τέλος ἱκοίμην, Ἄφθιτε, σεῖο χάρις.

Γ'. *Ἐνόδια Κωνσταντινουπόλεως.*

Ἐν σοὶ μὲν ἠρεμοῦμεν, ὦ Θεοῦ Λόγε,
Μένοντες οἴκοι· σοὶ δ' ἀνάπτομεν σχολήν.
Σὴ μὲν καθέδρα, σὴ δ' ἔγερσις, καὶ στάσις,
Σὴ δ' αὖ πορεία, σοῖς δὲ καὶ νῦν νεύμασιν
Εὐθυποροῦμεν. Ἀλλά μοί τιν' ἀγγέλων
Πέμποις ὁδηγὸν, δεξιὸν παραστάτην,
Ὅς με στύλῳ πυρός τε καὶ νέφους ἄγοι,
Τέμνοι δὲ πόντον, ῥεῖθρα δ' ἱστάῃ λόγῳ,
Τρέφοι δ' ἄνωθεν καὶ κάτωθεν πλουσίως.
Σταυρὸς δὲ χερσὶν ἐκτυπούμενος θράσος
Ἐχθροῦ κατείργοι· μηδ' ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ

Si livore mens mea tabescat : si risero
Lapsum eorum, etiam qui sancti non sint, quasi firmo sim pede;
Si tumescente ira mens ceciderit : si freni expers
Lingua excurrat, corque lascivos oculos intendat;
Si quem odio nequidquam habuero, si meum inimicum
Ulciscar dolo aut aperte :
Si vacuam a domo mea dimisero manum pauperis,
Si mentem siti cœlestis verbi laborantem,
Aliis potius indulgeat Christus, ac meos labores
Etiam usque ad canitiem susceptos ventus auferat.
His legibus obstrinxi vitam meam. Si vero desiderii
Compos fuero, o Immortalis, tibi gratia erit habenda.

III. *Itinerarium Constantinopolitanum*

In te quiescimus, o Dei Verbum,
Manentes domi; tibi referimus otium.
Tua est consessio, tua exsurrectio, tua statio,
Tua rursus profectio, tuis et nunc auspiciis
Viam inimus. Sed mihi aliquem angelum
Mitte ducem viæ, faustum custodem,
Qui me columna ignis et nubis ducat,
Dividat mare, flumina sistat verbo,
668 669 Nutriat cibo cœlesti et infero largiter.
Crux autem manibus signata audaciam
Inimici frangat : neque in die media

* Scriptum an. 379. — Alias Toll. 17, pag. 99; et Murat. 194, pag. 177.

22 *Θέοι.* Sic et mss. Edit. mendose Θεῷ.
27 *Ἐμοῖο.* Ita Reg. 991. Edit. ἐμεῖο.
30 *Ἐς.* Reg 993, εἰς.
III. ARGUMENTUM. *Gregorii Constantinopoli proficiscentis est istud poema. Excusum fuit etiam a Muratorio,* p. 177. *Sic autem habet vir eruditus : post carmen olim* LIV, *nunc* XXXVI, *lib.* I, *sect.* I, *inter poemata dogmatica, quod inscribitur* ἐνόδια, *seu sancti Gregorii profecturi precatio, jam typis editum, hæc subjiciuntur in Ambr. codice. Ea vero lucubrasse videtur poeta sacer, cum a cathedra Constantinopolitana qua se abdicaverat, ad solitudinem ruris paterni sese contulerat.* Sic Muratorius.
3 *Καθέδρα.* Idest, *per te sedemus, surgimus, stamus.*
4 *Νεύμασιν.* Sic Murat. Edit. ῥεύμασιν.
8 *Ἱστάῃ.* Murat. ex cod. Mediolan. ἱστώῃ.
10 *Σταυρός.* Venerabile signum crucis, quo Christi sectatores germani se manu quotidie muniunt, diabolum fugare posse, vetustissima est traditio. Ejus institutio ab apostolis ipsis proficisci videtur : cujus rei ac ritus exempla pete a Gretsero in amplissimo opere *De sancta cruce*, a Bossio, etc. *Ita Murat.* Audiamus nunc Tollium, cujus auctoritas in hac re maximi sane momenti videbitur : « Sic enim, ait, semper sensit sancta mater Ecclesia; quare noster invectiva priori *in Julianum*, illum apparitione dæmonis perterritum munisse se signo crucis refert. » Vid. tom. I, pag. 102.

METRICA VERSIO.

Si me livor edat, si casu læter iniqui,
Non secus ac firmo stet mea vita gradu:
Si mentem sternat sævus furor, ac sine freno
Si mea lingua, oculus sit meus atque procax :
Si mihi quisquam odio sit frustra, ulciscar et ho-
Perspicue, aut tectis fraudibus, ipse meum : [stem
Si vacuis a me manibus discedat egenus,
Cœlestesque petit qui sitibundus aquas :
Sit clemens aliis Christus facilisque; labores
Fruge mihi vacuos at levis aura ferat.
Legibus his devinxi animum. Compleverо vota
Si pia, Christe, tui muneris istud erit.

III. ITINERARIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

In te quiescimus, Dei Verbum Patris,
Domi manentes; otium tibi damus.
Tibi sedemus, surgimus rursum tibi,
Stamus tibi et movemur : auspiciis viam
Nunc carpimus tuis. Sed angelum ducem
Emitte cursus atque custodem mei,
Qui me columna nubis atque ignis tegat,
Dividat æquor, voce sistat flumina,
Ciboque me pascat superno et infero.
Frangat manu signata crux audaciam

Καύσων φλέγοι με, μηδὲ νὺξ φόβον φέροι.
Τὴν δὲ τραχεῖαν καὶ προσάντη μοι τρίβον
Λείαν τιθείης, εὔπορόν τε σῷ λάτρῃ,
Ὡς πολλάκις με καὶ τὸ πρὶν χειρὶ σκέπων
Γῆς καὶ θαλάσσης ἐξέωσας κινδύνων,
Νόσων τε δεινῶν, δυσμενῶν τε πραγμάτων.
Ὡς δεξιῶς ἅπαντα, καὶ κατ' ἐλπίδας,
Πράξαντες, αἴσιόν τε τῆς ὁδοῦ τέλος
Εὑρόντες, αὖθις πρὸς φίλους καὶ συγγενεῖς
Παλινδρομῶμεν, ἀσμένοισιν ἄσμενοι
Φανέντες οἴκοι, καὶ πόνων πεπαυμένοι.
Σὲ προσκυνοῦμεν, τῆς τελευταίας ὁδοῦ
Χρῄζοντες εὐμενοῦς τε καὶ ῥᾴστης τυχεῖν.

A

Δ'. *Εἰς αὐτόν.*

Τριὰς λαλοῖτο, καὶ καταρτίζοι λόγον
Ἄλλος τις, ὅσπερ ἄξιος. Θρόνων δ' ἐγὼ
Εἴξω. Θεῷ γὰρ προσλαλῶν οὐ παύσομαι.

Ε'. *Πρὸς τὸν Ἀναστασίας λαόν.*

Ποθῶ, ποθῶ σε, φίλτατ', οὐκ ἀρνήσομαι·
Ποθῶ λόγων γέννημα τῶν ἐμῶν τέκων,
Ἀναστασίας ὦ λαὲ τῆς ἐμοὶ φίλης,
Ἡ τὴν πάλαι θανοῦσαν ἐν νεκροῖς λόγοις
Πίστιν παλαιὰν ἐξανέστησεν νέοις·
Ὅθεν προελθὼν οὑμὸς, ὡς σπινθὴρ, λόγος,
Πάσας κατέσχε φωτὶ τὰς Ἐκκλησίας.

Æstus urat me, neque nox timorem afferat.
Asperam autem et difficilem mihi semitam
Planam facias, et facilem tuo famulo,
Ut sæpe me jam antea manu tegens,
Terræ et maris eripuisti periculis,
Et morbis gravibus, et rebus difficilibus,
Ut feliciter omnibus et pro spe
Peractis, prosperumque viæ finem
Nacti, rursus ad amicos et cognatos
Revertamur, læti lætos
Domi revisentes, et laborum liberi.
Te supplices adoramus, postremum iter
Efflagitantes, ut placidum et facile consequamur.

IV. *De seipso* *.

Trinitas prædicetur, et munus docendi suscipiat
Alius quispiam, qui sit dignus. Thronis autem ego
Cedo. Cum Deo enim loqui non cessabo.

V. *Ad plebem Anastasiæ* **.

Desidero, desidero te, charissima, non negabo:
Desidero te, fructum et sobolem sermonum meorum,
Plebs dilectæ mihi Anastasiæ,
Quæ mortuam jamdudum mortiferis sermonibus
Fidem antiquam resuscitavit novis:
Unde prodiens meus, velut scintilla, sermo,
Omnes implevit lumine Ecclesias.

* Alias Toll. 19, pag. 104; et Murat. 191, pag. 173. ** Scriptum an. 381. — Alias Toll. 9, pag. 91.

IV. Tit. Tres isti versus male inserti carmini XIX, apud Tollium, pag. 104, habentur etiam apud Murator. n. 191, p. 173.

1 *Λαλοῖτο.* Ita Murat. Toll. λαλείτω. Forte legendum λαλείσθω. Mox καταρτίζοι λόγον. Murat., καταρτίζῃ λεών. Hæc, inquit, Nazianzenus cecinisse videtur, cum sedi Constantinopolitanæ renuntiavit, ut episcoporum et populi compesceret tumultus. Hi versus subjecti erant in ms. quo usus est Tollius, VI carmini, unde eos carmini XIX ab ipso edito inserere sibi visum fuit, quod hæc carmina ternis singula versibus constarint, quanquam nec hunc iis commodum esse locum fateatur.

V. Argumentum. *In desiderio Anastasiæ charissimæ se esse testatur Gregorius.*

2 *Τῶν ἐμῶν τέκων.* Non dubitat Tollius quin legendum sit τέκος, ut sit ὁ λαὸς τέκος τῆς Ἀναστασίας et γέννημα τῶν λόγων.

4 *Ἐν νεκροῖς λόγοις.* Mortiferam Arianorum, qui Constantinopoli diu grassati fuerant, doctrinam significat.

METRICA VERSIO.

Hostis; nec ardens lucis urat me calor,
Nec mihi timores umbra noctis afferat.
Si duriores asperique tramites,
Tu redde planos, servo et obvios tuo,
Ut sæpe jam prius manu me protegens,
Terræ, freti, languoris et periculis,
Rerumque acerbis liberasti casibus,
Omnibus ut exactis, spei jam compotes
Tandemque nacti prosperum finem viæ,
Rursus catervæ proximorum redditi
Turbisque amicorum, laborum liberi,
Cum gaudio lætos revisamus domi.
Te deprecamur supplices, iter ultimum
Ut dulce nobis et quietum præbeas.

B

IV. DE SEIPSO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Trias canatur, atque verba dirigat
Alter quis, et dignus. Libens thronis ego
Cedam, Deoque colloqui non desinam.

V. AD PLEBEM ANASTASIÆ.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Te volo, volo te, non nego, charissima,
Te volo, loquelæ germen et sobolem meæ,
Anastasiæ grata plebs dulcissimæ,
Quæ jam malignis mortuam verbis diu
Fidem resuscitavit antiquam novis:
Unde meus, ut scintilla, sermo prodiens
Ecclesias omnes replevit lumine.

Τίς σου τὸ κάλλος, τίς θρόνους ἐμοὺς ἔχει;
Πῶς εἰμ' ἄτεκνος, ζῶσι δ' οἱ παῖδες; Πάτερ,
Σοὶ δόξα, κἂν τι τοῦδε χεῖρον συμπέσοι.
Ἴσως κολάζεις τὴν ἐμὴν παῤῥησίαν.
Τίς ἐκβοήσει γνησίως τὸ σὸν, Τριάς;

Ϛ'. *Πρὸς τοὺς αὐτούς.*

Σιὼν ὁδοὶ πενθοῦσι, τὸν νόμου λάτρην
Λαὸν ποθοῦσαι ἡμέραις ἑορτίοις.
Πενθῶ δ' ἔγωγε λαὸν οὐχ ὁρώμενον
Ἐμοὺς ῥέοντα πρὸς λόγους, ὡς ἦν ποτε
Κωνσταντινούπολίς τε καὶ ξένων ὅσον
Ἔνδημον, οἷς ἤστραπτεν ἡ φίλη Τριάς.
Καὶ νῦν ἐγὼ μὲν ὡς λέων βρυχώμενος
A Μακρὰ στενάζω. Τῶν δ' ἐμῶν τέκνων τυχὸν
Ἄλλοι κατασκιρτῶσι, πιθανοῖς λόγοις
Συναρπάσαντες. Εἰ γὰρ ἔλθοι μοι σθένος,
Ὡς πρὶν, Τριὰς, σὸν, καὶ βρυχησαίμην πάλιν
Ἐν σοὶ, τάχ' ἄν τι θῆρες εἴξειαν πάλιν.

Ζ'. *Πρὸς τοὺς ἀφίλους ἐξιτήριον.*

Οἱ συνθύται, τέθνηκα τῷ φθόνῳ μόγις.
Ἑῷα λήξει καὶ δύσις, φθόνος τ' ἐμὸς
Ἐχθροῖς, φίλοις· ἀπῆλθον· εὐφημήσατε.
Πλὴν ἐξιτήριόν τι πᾶσι φθέγξομαι.
Ἂν ἄλλον εὕρητ' ἀντ' ἐμοῦ, τιμήσατε.
Τὸ σεπτὸν ἡμῖν Πνεῦμα, τῷ συνηγορῷ.
Νῦν δ' οὐκέτ' εἰμὶ τῆς μάχης μεταίχμιον.

Quis tuam pulchritudinem, quis meas sedes habet?
Quomodo sum sine liberis, dum liberi vivunt? Pater,
Tibi gloria, etiamsi quid pejus contigerit.
Fortasse plectis meam libertatem.
Quis rite prædicabit tuam veritatem, o Trinitas?

670-671 VI. *Ad eosdem* *.

Viæ Sion lugent, legis cultorem
Populum desiderantes diebus festis.
Lugeo et ego ipse, populum non conspici
Ad meos confluentem sermones, ut olim solebat
Et Constantinopolis, et peregrinorum quidquid
Degebat, quibus affulgebat amica Trinitas.
Et nunc ego, ut leo rugiens,
Multum gemo. Meos autem liberos forsitan
Alii insultant, persuasibilibus verbis
Abripientes. Si autem redeat mihi robur,
Ut olim, Trinitas, tuum, et rugiam iterum
In te, cito feræ rursus cesserint.

VII. *Vale ad inimicos dictum* **.

Sacrorum socii, vix livori mortuus sum.
Desinent oriens occidensque, et livor meus
Inimicis et amicis: discessi: plaudite.
Verum omnibus quempiam discessus hymnum canam.
Si alium pro me reperistis, huic honorem habete.
Venerabilis mihi spiritus, cujus partes sustineo.
Jam non amplius pugnantibus sum interjectus.

* Scriptum an. 381. — Alias Toll. 10, pag. 91.

** Scriptum an. 381. — Alias Bill. 164, pag. 251.

9 *Πῶς εἰμ' ἄτεκνος*, etc. Sic cum reverentia Benedictinis debita melius vertendum. Ipsi autem ita fuerant interpretati cum Tollio: *Quomodo sum sine liberis? Vivuntne liberi, Pater? Tibi gloria*, etc. CAILLAU.

11 *Παῤῥησίαν*. Hac voce utitur Gregorius infra carm. XI, *De vita sua*, vers. 1658, et carm. XXX, vers. 15, etc.

VI. 10 *Συναρπάσαντες*. Florentinus prior συναρπάζοντες.

VII. ARGUMENTUM. *Constantinopoli discessurus, nondum electo successore, Gregorius episcopos extremum affatur.*

2 *Δύσις*. Ita Vat. qui etiam λῆξις pro λήξει. Edit. ἑῷα λήξει καὶ δύσει, *cessit oriens occidenti.*

4 *Ἐξιτήριον*. Vat. deleto τι, φθέγξομαι λόγον.

6 *Τὸ σεπτόν*. Si jungas cum τιμήσατε, possis interpretari: *Colite venerandum Spiritum, ejus defensorem constituendo, eum eligendo qui ejus divinitatis sit defensor.* Mox συνηγορῷ. Male edit. συνηγόρῳ.

METRICA VERSIO.

Quis decus habet tuum, quis et sedes meas?
Quo sum modo orbus, filiis viventibus?
Laus tibi, Pater, pejus quid accidat licet.
Fortasse castigas nimis me liberum.
Quis rite prædicabit esse tuum, Trias.

VI. AD EOSDEM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Sion viæ lugent, adactam legibus
Plebem requirentes diebus in sacris;
Et ipse lugeo, viros non conspici
Ad me loquentem confluentes, ut prius
Cives et exteri solebant incolæ,
Quibus nitebat fulgidum Triadis jubar.
B Et nunc ego multum queror, velut leo
Qui rugit. Eheu! liberos forsan meos
Quidam impetunt, verbisque tentant dulcibus
Abripere. Quod si robur ut quondam mihi,
Trias, tuum reddatur, in te et rugiam
Rursus, trementes cesserint subito feræ.

VII. VALE AD INIMICOS DICTUM.

(*Fed. Morello interprete.*)

Socii sacrorum, mortuus livori ego
Vix sum. Occident Eoa, livor et meus
Charis et inimicis; obii: favete mi.
Duntaxat egressus melos canam omnibus:
Si reperistis quempiam mei vice,
Colite verendum Spiritum nobis suo
Patrono: ego haud sum prælii medium amplius.

Η'. *Πρὸς τοὺς φθονοῦντας.*

A

Τριὰς, σάου με· καὶ πάλιν καλῶ, Τριάς.
Σὲ γὰρ προφαίνων ἠμπολησάμην φθόνον.
Λαὸς, νόμοι, τράπεζα, βήματα, θρόνοι,
Λόγοι τ' ἀληθῶν δογμάτων συνήγοροι.
Πῶς ταῦτα, καὶ τί ταῦτα; καὶ πόθεν ῥέων
Ταῖς τοῦ Θεοῦ μου τοῦ κρατίστου Πνεύματος
Ῥοαῖς, ξένον τε λαὸν ἐντρέφων καλῶς,
Ἔπειτα σάρκας ἐκτακεὶς ἀθλήμασι
Πολλοῖς ἀπῆλθον; ὦ σκοποὶ, κροτήσατε.
Τέθνηχ' ὅ τ' ἄρδων, οἵ τε πεινῶντες λόγον.
Εἰ μέν τι τούτων ἀντιδώσεις, Χριστέ μου,
Μέγ' ἀντιδοίης· εἰ δὲ μὴ, καὶ τῶν χάρις.

Θ'. *Πρὸς τοὺς αὐτούς.*

Μετῆλθον, ἦλθον, ἔρχομαι· μίξις μ' ἔχει
Τρόμου χαρᾶς τε· τοὐμὸν ἐτάζω βάθος,
Μήτι χρεωστῶ, Χριστέ μου· πλὴν ἔρχομαι
Ζῶον διωχθὲν ἐν βίῳ, μάλιστα δὴ
Ἐχθροῖς φίλοις τε, συνθύταις, ἀντιστάταις.
Τὰς σὰς πεσεῖν εἰς χεῖρας αἱρετώτερον,
Ἢ τῇδε μοχθεῖν τοῖς φθόνου παλαίσμασι.
Τῶν μὲν καλῶν γὰρ οὐδὲν ἐλπίζειν ἔχω.
Τοῖς δ' αὖ κακίστοις συνθανεῖν κέρδος μέγα
Χαίροιτε, γαστρίζοισθε, τοῖς ἐνυπνίοις
Μεγαφρονεῖτε· μικρὰ γὰρ χαρήσετε.
Κἀγὼ μετέσχον τῆς πλάνης· ἀλλ' οἴχομαι.

VIII. *In invidos* *.

Trinitas, salva me, et iterum clamo, Trinitas.
Te enim prædicans, comparavi invidiam.
Populus, leges, mensa, suggestus, throni,
Sermonesque verorum dogmatum testes.
Qui hæc, et quid hæc? et unde fluens
Dei mei potentissimi Spiritus
Rivis, extraneumque populum pulchre nutriens,
Postea carnes tabefactus laboribus
Plurimis abii? O speculatores, plaudite.
Periit et qui rigavit, et qui appetebant sermonem.
672-673 Si quid horum retribuas præmium, Christe mi,
Magnum quid retribuas: sin minus, et id erit gratum.

IX. *In eosdem* **.

Transii, veni, venio; admistio me tenet
Timoris et gaudii. Pectoris mei scrutor profundum,
Nunquid tibi debeam, mi Christe; verumtamen venio
Animal vexatum in vita, maxime autem
Ab inimicis et amicis, collegis et adversariis.
Tuas incidisse in manus satius est,
Quam hisce conflictari invidiæ luctationibus.
Nihil enim jam quod sperem boni, habeo.
His vero pessimis commori lucrum magnum.
Valete, indulgete ventri, vanis somniis
Magnifice sentite. Paululum enim gaudebitis.
Et ego particeps fui erroris. Sed discedo.

* Scriptum an. 381. — Alias Toll. 4, pag. 85. ** Scriptum an. 381. — Alias Toll. pag. 89.

VIII. 2 *Ἠμπολησάμην.* Ad marginem προσεκτησάμην.
3 *Τράπεζα.* Id est *mensa sacra.*
7 *Ξένον τε λαόν. Populum Constantinopolitanum.*
9 *Ὦ σκοποί.* Hæc ad eos dirigit qui ejus dicta factaque omnia observabant.
10 *Πεινῶντες.* Ita habet Coislinianus codex. Editi autem, πείνοντες.
IX. 5 *Ἀντιστάταις.* Arianis et Apollinaristis quos habuit infensissimos: nisi potius de episcopis invidis et adversantibus accipiendum sit, quia mox de invidiæ παλαίσμασιν agit. Toll.
10 *Γαστρίζοισθε.* Gregorius valde in cibis abstinens fuit, et solo pane cum sale pro obsonio contentus. Vide infra, carm. LXXXVIII, vers. 120. Hæc vita tam austera non placuit episcopis aliis, et hinc iræ.
11 *Μικρὰ γὰρ χαρήσετε. Non diu gaudebitis*

METRICA VERSIO.

VIII. IN INVIDOS.

(*A. B. Caillau interprete.*)

B

Salva, Trias, me, rursus inclamo, Trias.
Te namque laudans suscitavi lividos:
Plebs ipsa, leges, mensa, suggestus, throni
Testantur, et veri loquelæ dogmatis.
Quomodo, quis hæc? et undenam mei
Rivis Dei fluens potentis Spiritus,
Pulchreque gentem nutriens extraneam,
Deinde carnes plurimis laboribus
Exesus abii? O curiosi, plaudite.
Periit rigans, et verba quærentes bona.
Tu si quod horum, Christe mi, das præmium,
Des grande: sin minus, placebit et datum.

IX. IN EOSDEM.

(*A. B. Caillau interprete.*

Pertransii, veni, venio; me gaudium
Tenet, timorque mistus; ima pectoris,
Mi Christe, scruter, num tibi quid debeam:
Ecce tamen adsum multa passus, maxime
Ab hostibus amicisque, ab adversariis
Et comministris. Sed manus juvat in tuas
Incidere, luctas quam malignas perpeti.
Speranda namque nulla permanent bona.
At grande lucrum pessimis his commori.
Valete jam, favete ventri, insomniis
Gaudete vanis; gaudium fluet breve.
Erroris ipse particeps quondam fui;
Sed nunc remitto nuntium cunctis libens.

Ι'. Πρὸς τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱερέας, καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν.

Ὦ θυσίας πέμποντες ἀναιμάκτους, ἱερῆες,
  Καὶ μεγάλης μονάδος λάτριες ἐν Τριάδι·
Ὦ νόμοι, ὦ βασιλῆες ἐπ' εὐσεβίῃ κομόωντες,
  Ὦ Κωνσταντίνου κλεινὸν ἕδος μεγάλου,
Ὁπλοτέρη Ῥώμη, τόσσον προφέρουσα πολήων,
  Ὁσσάτιον γαίης οὐρανὸς ἀστερόεις·
Ὑμέας εὐγενέας ἐπιβώσομαι, οἷά μ' ἔοργεν
  Ὁ φθόνος; ὡς ἱερῶν τῆλε βάλεν τεκέων,
Δηρὸν ἀεθλεύσαντα, φαεσφόρον οὐρανίοισι
  Δόγμασι, καὶ πέτρης ἐκπροχέοντα ῥόον.
Ποία δίκη, μόχθον μὲν ἐμοὶ καὶ δεῖμα γενέσθαι,
  Ἄστεος εὐσεβίῃ πρῶτα χαρασσομένου,
A Ἄλλον δ' αὖ μόχθοισιν ἐμοῖς ἔπι θυμὸν ἰαίνειν,
  Ἀρθέντ' ἐξαπίνης θῶκον ἐπ' ἀλλότριον,
Οὗ με Θεός τ' ἐπέβησε, Θεοῦ τ' ἀγαθοὶ θεράποντες;
  Ταῦτα νόσος στυγερὴ, ταῦτα Θεοῦ θέραπες,
Οἳ δῆριν στονόεσσαν ἐπ' ἀλλήλοισιν ἔχοντες,
  Χριστὲ ἄναξ, οὔ μοι ταῦτα νεοῦσι φίλα.
Οὐ γὰρ ἴης γενόμην μοίρης θρασὺς ἀσπιδιώτης,
  Οὐδ' ἔθελον Χριστοῦ ἄλλο τι πρόσθε φέρειν.
Ἀμπλακίη δ' ὅτι μηδὲν ὁμοῖιον ἤμπλακον ἄλλοις,
  Μηδ' ὡς νηῦς ὀλίγη φορτίδι συμφέρομαι.
Ὣς καὶ κουφονόοισιν ἀπέχθομαι, οἵ ῥ' ἀνέηκαν
  Βῆμα τόδ' οὐχ ὁσίως καιροθέοισι φίλοις.
Ἀλλὰ τὰ μὲν λήθης κεύθοι βυθός. Αὐτὰρ ἔγωγε
  Ἔνθεν ἀφορμηθεὶς, τέρψομαι ἀτρεμίῃ,

X. *Ad Constantinopolitanos sacerdotes, et ipsam urbem**.

O qui victimas offertis incruentas, sacerdotes,
  Magnæque unitatis in Trinitate cultores,
O leges, o imperatores pietate florentes!
  O Constantini magni sedes inclyta!
Nova Roma, tanto præstans urbibus,
  Quanto terra cœlum stelliferum præstat:
Vos nobiles inclamabo; qualia mihi molita est
  Invidia? quomodo me procul a sacris filiis expulit,
Postquam diu decertavi, ac cœlesti doctrina lumen
  Attuli, et fluenta ex petra eduxi?
Quæ æquitas, ut labores et terrores sustineam
  Pro civitate, quam ad pietatem formare incipiebam,
Alius autem laboribus meis animum suum demulceat,
  Repente abreptus in alienam sedem,
In quam a Deo et a bonis Dei famulis evectus fueram?
  Hæc mihi morbus permolestus; hæc Dei famuli,
Qui lacrymabili dissidio inter se litigantes,
  Rex Christe, hæc in me non amice consuluerunt.
674-675 Non enim unius partis audax bellator exstiti,
  Nec Christo potius quidquam habere volui.
Delictum meum est, quod idem, ac aliqui non deliqui,
  Nec me, ut cymba, navi onerariæ adjungo.
Sic etiam invisus sum et levibus animis, qui sedem hanc
  Nefarie tradiderunt temporis amicis.
Sed hæc quidem oblivionis obruat abyssus. Ego autem
  Hinc profectus, tranquilla vita lætabor.

* Scriptum an. 381. — Alias Bill. 13, pag. 85.

X. Tit. *Πρὸς τούς*, etc. Hunc titulum plures Regii codices præferunt: Bill. reddiderat ἱερέας, *episcopos*, quasi plures unius civitatis sint episcopi.
1 *Θυσίας*, etc. Sic infra carm. XVII, vers. 1.
7 *Εὐγενέας*. Sic tres Regg. et Coisl. Edit. εὐσεβέας.
12 *Χαρασσομένου*. Int. σχιασαμένου.
18 *Φίλα*. Reg. 992, φίλως.
22 *Φορτίδι*. Reg. 993, φροντίδι. Non bene Billius: *nec pugnam ingenti cum rate cymba geram.*
24 *Καιροθέοισι*. Tres Regg. et Coisl. sup. lin. χαιροτρέχουσι. Coisl. int.: οἳ δὴ τὸ βῆμα τοῦτο καιροῦ φίλοις οὐ καλῶς ἀνέθηκαν φέροντες. Hesych. καιροθέοισι vocem interpretatur *victoribus*. Eleganter καιροθέους appellat Gregorius eos qui ad tempora suam fidem accommodant, ac veluti pro Deo habent. Carpit autem clerum Constantinopolitanum, qui Ægyptiis, novisque episcopis, quorum auctoritas ad horam fuit, manus dedit, ut in Gregorii locum sufficeretur Nectarius.

METRICA VERSIO.

X. AD CONSTANTINOPOLITANOS SACERDOTES, ET IPSAM URBEM.

(*Billio interprete.*)

O qui sacra Deo offertis non tincta cruore,
  Unum in personis qui colitisque tribus:
O leges, o sceptrigeri, pietate gravesque,
  Urbs Constantino quæ patre clara viges:
Roma nova, et tanto reliquas quæ præteris urbes,
  Quam cœlum terram vincit et exsuperat:
Vos miser inclamo; quibus, heu! me livor iniquus
  Affecit damnis, depulit atque procul
Sancta a prole, diu postquam pia dogmata sevi,
  Et latices puros aspera petra dedit!
Ærumnas an cum tulerim tremulosque pavores,
B Urbs fidei primas dum capit ampla notas,
Gaudeat ut nostris alter sudoribus, æquum est,
  Impositus sedi, jure vetante, meæ
In qua me Christus, Christi famulique locarunt?
  Morbus id, et famuli mî peperere Dei,
Qui sese alternis odiis et Marte petentes,
  A me aversa nimis pectora quisque gerunt.
Namque audax neutri volui me adjungere parti,
  Nec quidquam Domino præposuisse meo:
Peccatumque meum est, peccata aliena quod odi,
  Nec pugnam ingenti cum rate cymba gero.
Sic me odere leves, sacratæ sedis apertas
  Queis placuit servis temporis esse fores.
Ast hæc alta velim tumulent oblivia. Læta
  Hinc autem egrediens ipse quiete fruar;

Πάνθ' ἄμυδις, βασίλεια, καὶ ἄστεα, καὶ ἱερῆας
'Ασπασίως προφυγὼν, ὡς πόθεον τοπάρος,
Εὖτε Θεός μ' ἐκάλεσσε καὶ ἐννυχίοισιν ὀνείροις,
Καὶ πόντου κρυεροῦ δείμασιν ἀργαλέοις.
Τοὔνεκα καγχαλόων φθόνον ἔκφυγον, ἐκ μεγάλου δὲ
Χείματος, ἐν σταθερῷ πεῖσμα βάλον λιμένι,
Ἔνθα νόου καθαροῖσι νοήμασι θυμὸν ἀείρων,
Θύσω καὶ σιγὴν, ὡς τοπάροιθε λόγον.
Οὗτος Γρηγορίοιο λόγος, τὸν θρέψατο γαῖα
Καππαδοκῶν, Χριστῷ πάντ' ἀποδυσάμενον.

ΙΑ'. *Περὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον.*

Τὸ τοῦ λόγου βούλημα, τῶν ἐμῶν κακῶν
A 'Εξιστορῆσαι τὴν ὁδὸν, εἴτ' οὖν δεξιῶν.
Οἱ μὲν γὰρ οὕτως, οἱ δ' ἐκείνως φαῖεν ἂν,
Ὅπως ἂν, οἶμαι, τῆς ῥοπῆς ὦσίν τινες.
Οὐ γὰρ τὸ βούλεσθ', ἀσφαλὲς κριτήριον.
Παίζει δὲ μέτρον τῆς ἀνίας φάρμακον,
Παίδευμα καὶ γλύκασμα τοῖς νέοις ἅμα,
Τερπνὸν παρηγόρημα. Πρὸς δ' ὑμᾶς λόγος,
Τοὺς ἦν ὅθ' ἡμῶν, ἀλλὰ νῦν ἀλλοτρίους,
Ὅσοι θ' ὁμοδοξοῦντες, εἴτε τις νόθος.'
Πάντες γὰρ ἡμῖν εὐμενεῖς μεμυκόσιν.
Ἄνδρες, τὸ κλεινὸν ὄμμα τῆς οἰκουμένης,
Οἳ κόσμον οἰκεῖθ', ὡς ὁρῶ, τὸν δεύτερον,
Γῆς καὶ θαλάττης κόσμον ἠμφιεσμένοι,

Cunctis simul, aula et urbibus, et sacerdotibus
Sponte relictis, ut olim optabam
Cum me Deus et nocturnis vocavit somniis,
Et maris horrendi molestis terroribus.
Idcirco lætitia exsultans invidiam fugi, atque ex magna
Tempestate in stabili portu rudentem fixi,
Ubi puris mentis cogitationibus animum evehens,
Etiam silentium, instar victimæ, ut antea sermonem, offeram.
Gregorii hæc verba sunt, quem aluit terra
Cappadocum, quique pro Christo omnibus se abdicavit.

XI. *De vita sua**.

Scripti scopus est mearum adversarum,
Vel, si ita velis, prosperarum cursum texere,
Hoc enim quidam dixerint, illud alii,
Prout quisque, ut opinor, animum inclinaverit.
Non enim voluntas, tuta judicandi regula.
Versus autem ludendo, mœroris medicina est,
Institutio simul et jucunditas juvenibus,
Oblectans adhortatio. Vos autem alloquor,
Qui mei quondam fuistis, nunc autem alterius,
Quicunque eamdem tenetis fidem, sive quis spurius.
Nobis enim omnes benevoli silentibus.
O viri, inclytum orbis lumen.
Mundum incolentes, ut video, alterum,
Terræ marisque ornamentis induti.

* Scriptum an. 381. — Alias Bill. 1, pag. 1.

28 *Πόθεον*. Sic Coisl. et Reg. 990. Edit. ποθέων.
36 *'Αποδυσάμενον*. Int. ἀγωνισάμενον.
XI Argumentum. *Carmen istud omnium, quotquot condidit Gregorius, longissimum, et quod vitæ varios eventus describit, tunc videtur condidisse, cum, abdicata sede Constantinopolitana, liber discessit. Illud enim non nisi usque ad sedis abdicationem prosequitur, nec prosecutus est, nisi carmen editum a Tollio,* εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων, *de se ipso et adversus episcopos, istius appendicem esse existimemus, quod a vero certe non abhorret.*
XI. 2 *'Εξιστορῆσαι*. Vat. ἐξιστορεῖσθαι.
4 *Τῆς ῥοπῆς*. Coisl. καὶ ῥοπῆς.
6 *Παίζει*. Et ad marg. ἐλευθεριάζει, *liberat.*
11 *Μεμυκόσιν*. Ea vox idem significat quod τεθνηκόσιν, *mortuis.* Sic enim Gregorius, cum, a publico munere remotus, abditam vitam ageret, se ipsum appellat, nimirum in solitudine, quasi in tumulo jam conditum.
13 *Οἰκεῖθ'*. Vat. οἰκεῖσθ'.

METRICA VERSIO.

Cuncta simul, mystas aulasque atque oppida linquens
Prompto animo, ut memini nec cupiisse prius,
Tunc cum visa Deus me per nocturna vocavit,
Horrida cærulei perque pericla maris.
Lætus ego invidiam fugi, gravibusque procellis
Ereptum jam me littora fida tenent.
Hic ubi sustollens animum, velut ante canebam
Voce Deum, tacita sic quoque mente canam.
Gregorii hic sermo, qui Christi ductus amore
Haud gravis abjecit quidquid habebat opum.

XI. DE VITA SUA.

(*Billio interprete.*)

Libet sinistras res meas perscribere :
B Libet secundas, forsan ut quidem vocent.
Hi namque lætas dixerint, illi at graves :
Ut cuique sese flexerit sententia;
Nec enim voluntas integra est judex satis.
Jam, mentis atræ nubilum versus fugat,
Juvenesque lætos reddit, et simul docet,
Mulcetque pectus suaviter. Vos alloquor
Non jam meos nunc, at tamen quondam meos :
Tam qui orthodoxi, quam notha est quorum fides.
Jam quisque placidus est enim mihi mortuo.
Totius orbis, o viri, lux splendida,
Mundi secundi cernimus quos incolas,
Terræ induistis qui decus, quique æquoris,

Ῥώμη νεουργὴς, εὐγενῶν ἄλλων ἕδος,
Κωνσταντίνου πόλις τε καὶ στήλη κράτους·
Ἀκούσατ', ἄνδρες, ἀνδρὸς ἀψευδεστάτου,
Καὶ πολλὰ μοχθήσαντος ἐν πολλαῖς στροφαῖς,
Ἐξ ὧν ὑπάρχει καὶ τὸ γιγνώσκειν πλέον.
Κέκμηκε πάντα, καὶ τὰ καλὰ τῷ χρόνῳ
Κέκμηκεν· οὐδὲν ἢ στενὸν τὸ λείψανον,
Ὡς γῆς συρείσης ὑετῶν λάβρων φορᾷ,
Κάχληκές εἰσιν οἱ λελειμμένοι μόνον.
Οὔπω μέγ' οὐδὲν, εἰ τὰ τῶν πολλῶν λέγω,
Οἳ μηδὲ τὸ πρὶν ἦσαν ἐν τάξει καλῶν,
Βοσκηματώδεις καὶ κάτω νενευκότες.
Ἡμεῖς δ' ὁ δεινὸς καὶ τραχὺς χαραδρεών·
Ἡμῶν τὸ σύστημ' ἔκλυτον, θρηνῶν λέγω,
Ὅσοι καθήμεθ' οὐ καλῶς ὑψίθρονοι,
A Λαοῦ πρόεδροι, τοῦ καλοῦ διδάσκαλοι,
Ψυχὰς τρέφειν λαχόντες ἐνθέῳ τροφῇ,
Αὐτοὶ δὲ λιμώττοντες· ἰατροὶ παθῶν,
Νεκροὶ βρύοντες ἀφθόνοις νοσήμασι·
Τρίβων ὁδηγοὶ τῶν ἐπικρήμνων ἴσως,
Ἃς οὔποθ' ὡδήγησαν, οὐδ' ὡδεύκασιν·
Οἷς μηδ' ἕπεσθαι δόμα συντομώτατον,
Σωτηρίας δίδαγμά τ' εὐστοχώτατον·
Ὅσων τὸ βῆμα τοῦ τρόπου κατήγορον,
Κιγκλὶς διείργουσ' οὐ βίους, ἀλλ' ὀφρύας.
Ἐξ ὧν δ' ὑπήχθην ταῦτα δοῦναι τῷ λόγῳ
(Οὐ γὰρ φίλον μοι πολλὰ ῥαψῳδεῖν μάτην),
Ἀκουσάτω πᾶς, οἵ τε νῦν, οἵ θ' ὕστερον.
Μικρὸν δ' ἄνωθεν τὰς ἐμὰς περιστάσεις
Εἰπεῖν ἀνάγκη, κἂν δέῃ μακρηγορεῖν,

Roma nova, nobilium aliorum sedes,
Urbs Constantini, et imperii columna :
676 **677** Audite, viri, virum a mendacio alienissimum,
Ac multa passum multis in vicissitudinibus,
Ex quibus multa cognoscere contingit.
Concidere omnia ; etiam honesta tempore
Collapsa sunt, nihilque aut parum superest,
Velut cum tellus raptatur imbrium vehementium impetu,
Nihil præter lapillos relinquitur.
Nondum magni quidquam, si de multis loquor,
Qui ne prius quidem bonorum ordini ascripti erant,
Pecudibus similes ac deorsum vergentes.
Nos vehemens ille sumus et asper torrens :
Noster ordo dissolutus est, flens dico;
Quicunque sedemus non belle in excelso throno,
Populi præsides, virtutis magistri,
Quibus impositum est animas divino pabulo alere,
Ipsi vero fame laborantes ; medici morborum,
Mortui scatentes quamplurimis morbis;
Viarum duces sane præruptarum,
Quas nec præeundo, nec eundo triverunt :
Quos minime sectari, præceptum et brevissimum,
Ac salutis latissimum documentum :
Quorum thronus accusator est morum,
Ac cancelli non vitas dividunt, sed supercilia.
Unde autem adductus sim, ut hæc litteris mandarem
(Non enim libet multa nequidquam congerere),
Audiant omnes, et qui nunc, et qui in posterum.
Paulo autem altius meos eventus
Necesse est repetere, etiam prolixum esse oporteat

15 *Εὐγενῶν ἄλλων*. Patricios Constantinopolitanos intelligit, quos Romanis opponit.

16 Στήλη. Sic Vat. et edit. ad marg. Textus male habet στήκη.

27 *Ἡμεῖς δ' ὁ*. Ita Vat. et Coisl. Edit. Ἡμεῖς ὁ.

28 *Ἔκλυτον*. Ita Coisl. Edit. minus bene ἔκπλυτον, *lotus*, et ad marg. καθαρόν, *purus*. Verumtamen ἔκπλυτον verti posset, *decolor*.

METRICA VERSIO.

Nova Roma, sedes atque nobilium altera,
Columna regni, quam pater Constantii
Struxit ; loquentem, vos precor, verissima
Audite, quique rebus in variis tulit
Permulta, crescit ex quibus scientia.
Periere cuncta temporis tractu bona,
Periere. Nil jam restat, aut certe parum :
Ut magna cum vis imbrium terram abstulit,
Præter lapillos restat haud quidquam amplius.
Nec mira res est, si loquar sic de levi
Vulgo, bonorum quod nec in cœtu prius
Erat, sed instar pecudis affixum solo.
Non ille torrens, ille torrens nos sumus,
Ordoque noster dissolutus, flens loquor :
Qui considemus haud bene altis in thronis,
B Boni magistri, plebis atque antistites
Animos alentes pabulo sacro, fame
Cum nos premamur : admoventes pharmaca
Ægris, scatentes nos tamen modo ulcerum :
Duces viarum, lubricarum forsitan,
Quas nunquam obire contingit ductoribus
Quos ambulantes non sequi, dogma est breve,
Quo quis salutem commode curet suam :
Quorumque mores arguit sacrarium,
Septumque, fastus, non item vitas secans.
Ad ista porro verba quid me induxerit
(Nam multa non me dicere incassum juvat),
Qui nuncque vivunt, audiant, et posteri
Repetam at oportet altius paulo meos
Casus, futurus hinc licet sit longior

Τοῦ μὴ καθ' ἡμῶν ἰσχύσαι ψευδεῖς λόγους.
Οἱ γὰρ κακοὶ φιλοῦσιν, ὧν δρῶσιν κακῶς,
Εἰς τοὺς παθόντας ἐκτρέπειν τὰς αἰτίας,
Ὡς ἂν κακῶσι καὶ πλέον τοῖς ψεύσμασιν,
Αὐτοὺς δ' ὑπεκλύσωσι τῶν ἐγκλημάτων.
Ἔστω δὲ τοῦτο τοῦ λόγου προοίμιον.
Ἦν μοι πατὴρ καλός τε κἀγαθὸς σφόδρα,
Γηραιὸς, ἁπλοῦς τὸν τρόπον, στάθμη βίου,
Πάτραρχος ὄντως Ἀβραάμ τις δεύτερος,
Ὢν, οὐ δοκῶν, ἄριστος, οὐ τὸν νῦν τρόπον·
Πλάνης τοπρόσθεν, ὕστερον Χριστοῦ φίλος,
Ἔπειτα ποιμὴν, ποιμένων ὅ τι κράτος.
Μήτηρ θ', ἵν' εἴπω συντόμως, ὁμόζυγος
Ἀνδρὸς τοσούτου, καὶ τάλαντον ἀῤῥεπὲς,
Ἐξ εὐσεβῶν τοπρόσθεν, εὐσεβεστέρα,
A Θῆλυς τὸ σῶμα, τὸν τρόπον δ' ἀνδρὸς πέρα.
Ἄμφω λάλημα κοινὸν ἐξ ἴσου βίῳ.
Τῷ τοῦτο δῆλον; πῶς τεκμηριῶ λόγον,
Αὐτὴν ἐπάξω, ὧν περ εἶπον, μάρτυρα
Ἐμὴν τεκοῦσαν, τῆς ἀληθείας στόμα,
Κρῦψαί τι μᾶλλον τῶν φανῶν εἰθισμένην,
Ἢ τῶν ἀδήλων κομπάσαι δόξης χάριν.
Φόβος γὰρ ἦγεν, ὃς μέγας διδάσκαλος.
Αὕτη ποθοῦσα παιδὸς ἄῤῥενος γόνον
Ἰδεῖν ἐν οἴκῳ, πρᾶγμά γ' ὂν πολλοῖς φίλον·
Θεῷ προσωμίλησε, καὶ δεῖται πόθου
Τυχεῖν· ἐπεὶ δ' ἦν δυσκάθεκτος τὴν φρένα,
Δῶρον δίδωσιν ὅν περ ἠξίου λαβεῖν,
Καὶ τὴν δόσιν φθάνουσα τῇ προθυμίᾳ·
Καὶ τοίνυν εὐχῆς οὐχ ἁμαρτάνει φίλης,

Ne contra me valeant mendacia.
Amant enim improbi malorum, quæ ab ipsis fiunt,
In eos qui patiuntur detorquere causas,
Ut et mendaciis plus noceant,
Et se ipsos exsolvant crimine.
Hoc autem esto sermonis exordium.
Erat mihi pater præclarus ac probus valde,
Senex, moribus simplex, vitæ norma,
Vere Abraham alter patriarcha,
Qui erat, non qui videretur, bonus, ut nunc fit:
Primum errabundus, postea Christi amicus,
Deinde pastor, ac pastorum columen.
678-679 Mater autem, ut breviter dicam, conjux
Tanti viri, ac æqualis ponderis,
Ex piis pridem, ac ipsa magis pia,
Corpore femina, moribus supra viros.
Erat uterque in ore omnium æqualiter vitæ integritate.
Quodnam est hujus rei argumentum? quomodo sermonem probabo?
Ipsam adducam eorum, quæ dixi, testem
Meam parentem, veritatis os,
Cui mos erat apertum potius aliquid abscondere,
Quam absconditum jactare gloriæ causa.
Metu enim divino ducebatur, qui magnus magister est.
Cum cuperet masculam prolem
Domi videre, quæ res optata plurimis,
Deum allocuta est, atque ut desiderii compos esset,
Oravit; cumque vix mentis impetum contineret,
Quem sibi dari petebat, hunc dono dedit,
Animi ardore ipsum antevertens donum:
Atque illa quidem grata prece non frustrata est,

49 *Ὑπεκλύσωσι*. Coisl. ὑπεκλύωσι.
50 *Ἔστω*. Vat. ἔστι.
55 *Πλάνης τὸ πρόσθεν*. Gregorii pater in Hypsistarum errore diu versatus fuerat.
65 *Φανῶν*. Coisl. et Comb. φανερῶν.
69 *Πρᾶγμά γ' ὄν*. Edit. πρᾶγμ' ἐόν.
72 *Ὅν περ*. Comb. οὗ περ. Ita I Reg. I, 10 et 11, Anna Elcanæ uxor, cum esset *amaro animo, oravit ad Dominum flens largiter, et votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus*, etc. Voti autem compos Samuelem peperit.

METRICA VERSIO.

Sermo, innocentem falsa ne verba obruant.
Est quippe mos hic improbis, ut conferant
Causam suorum criminum in læsos, eis
Per ficta noceant ut magis mendacia,
In seque jacta diluant sic crimina.
Sermonis autem sit mei hoc primordium.
Erat pater mi vir probus valde, senex,
Simplexque, vitæ regula et certissima,
Patriarchus alter Abraham: non tam studens
Fama esse, quam re vir bonus, contra atque nunc.
Primum erro, Christi cultor at post fervidus,
Exinde pastor, ordinis decus et sui.
Itemque mater, ut brevi dicam, tori
Consorte tali digna, nec minor viro:
Prognata sanctis, sanctior parentibus,
B Sexu mulier, at moribus supra viros.
Uterque pariter omnium in linguis situs.
Hoc unde monstrem si quis ex me postulet,
Ipsam citabo protinus dicti mei
Testem parentem, nemo qua veracior:
Ut quæ sileret clara potius omnibus,
Quam quid referret abditi, laudem aucupans.
Magnus magister namque erat dux huic timor.
Cupiebat illa masculum fetum domi
Spectare, magna ut pars cupit mortalium.
Deum ergo supplex orat ut vota expleat.
Atque ut negabat impetus freno regi,
Quem postulabat, hunc statim donat Deo,
Alacritate mentis id donum occupans.
Nec vero id ejus irritum votum fuit,

Ἀλλ' ἧκεν αὐτῇ δεξιὸν προοίμιον,
Ὄψις, σκιὰν φέρουσα τῶν αἰτουμένων.
Ἐμὸν γὰρ εἶδος ἐμφανῶς παρίσταται,
Καὶ κλῆσις· ἧδ' ἦν ἔργον ἡ νυκτὸς χάρις.
Ἐγὼ γὰρ αὐτοῖς γείνομ', εἰ μὲν ἄξιος
Εὐχῆς, τὸ δῶρον τοῦ δεδωκότος Θεοῦ·
Εἰ δ' ὢν ἀπευκτὸς, τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας.
Οὕτω μὲν οὖν παρῆλθον εἰς τοῦτον βίον,
Πηλῷ κερασθεὶς, φεῦ τάλας! καὶ συνθέσει,
Ὑφ' ὧν κρατούμεθ', ἢ κρατοῦμεν ὧν μόγις·
Πλὴν παντὸς ἀῤῥαβῶνα καλλίστου λαβὼν
Τὴν γένναν αὐτήν· οὐ γὰρ ἀχαριστεῖν θέμις.
Ὡς δ' ἧκον, εὐθὺς γίνομαι ἀλλότριος,
Ἀλλοτρίωσιν τὴν καλήν. Τῷ γὰρ Θεῷ
A Παρίσταμ' ὡς ἀμνός τις, ἢ μόσχος φίλος,
Θῦμ' εὐγενές τε καὶ λόγῳ τιμώμενον,
Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν, ὡς Σαμουὴλ τις νέος,
Πλὴν εἰ βλέποιμι πρὸς πόθον δεδωκότων.
Τραφεὶς δ' ἐν ἅπασι τοῖς καλοῖς ἐκ σπαργάνων
(Τύπους γὰρ εἶχον τοὺς ἀρίστους οἴκοθεν),
Ἤδη τίν' αἰδῶ τοῦ γέρως ἐλάμβανον,
Καί μοι τὸ μικρὸν, ὥσπερ ἐκ νέφους νέφος,
Συνήγεθ' ἡ τοῦ κρείσσονος προθυμία.
Πρόσω δ' ἔβαινον, συντρέχοντος καὶ λόγου,
Βίβλων τ' ἔχαιρον ταῖς Θεοῦ συνηγόροις,
Ἀνδρῶν δ' ὁμίλουν τοῖς ἀρίστοις τὸν τρόπον.
Τοιαῦτα μὲν δὴ ταῦτα· τἀπίλοιπα δὲ
Οὐκ οἶδ' ὁποίαν τοῦ λόγου τέμω τρίβον.

Sed et oblatum faustum prooemium,
Visio, umbram ferens eorum quæ petebat.
Mea enim illi facies perspicue monstrata est,
Et nomen; ac res fuit noctis gratia.
Nam ego nascor illis, si quidem dignus
Prece, donum id Dei, qui me illis dedit;
Sin contra, peccato id meo tribuendum.
Sic igitur veni in hanc vitam
Limo concretus, heu miser! et coagmentatione,
Quibus paremus, aut ægre dominamur.
Sed tamen boni omnis pignus accepi
Ipsum ortum; ingratum enim esse non licet.
Ut in lucem editus sum, statim alienor
Præclara alienatione. Nam Deo
Offeror, ut agnus quidam, aut gratus vitulus,
Victima nobilis et ratione prædita.
Non enim ausim dicere, ut novus quidem Samuel,
Nisi votum eorum qui dederunt, considerem.
Nutritus autem ab incunabulis in optimis quibusque institutis
(Habebam enim domi præclarissima exempla),
680-681 Jam gravitatem quamdam senectutis assumebam,
Mihique paulatim, ut ex nube nubes,
Crescebat eorum, quæ præstantiora sunt, amor.
Progrediebar ætate, simulque crescebat ratio,
Librisque gaudebam Dei causam defendentibus:
Eramque frequens cum viris optimæ vitæ:
Atque hæc quidem se ita habuerunt. De reliquis autem
Haud scio, quam sequar orationis viam.

78 *Ἦδ' ἦν ἔργον*. Quasi diceret: *Non vanum erat hoc somnium; sed quali forma ei apparueram, tali natus sum, et tale mihi nomen inditum est, quale in somnis fuerat imperatum.*

79 *Γείνομ'*. Ita legimus. Edit. γίνομ', sed male, quia metrum deficit.

86 *Οὐ γάρ*. Sic locum emendavimus, ope cod. Coisl. Edit. οὐκ ἀχαριστεῖν.

95 *Ἤδη τίν' αἰδῶ τοῦ γέρως*. Id est *jam senilis gravitatis aliquid præferebam*. Bill. Combef. pro γέρως, scriptum fuisse a Gregorio γένους putat, *aliquia gravitatis parentum, quos domi*, τύπους ἀρίστους, *optima virtutis exempla* sibi fuisse gratulatur.

96 *Καί μοι τὸ μικρόν*. Ita legit Combef. et postulat metrum: *Parva ex nube nubes*. Edit. καί μοι δὲ κατὰ μικρόν.

99 *Συνηγόροις*. Sic libros eos vocat quibus divina majestas ab impiorum calumniis asseritur, et pietatis Christianæ patrocinium suscipitur. Vox eadem recurrit, vers. 608 et 673.

100 *Δ' ὁμίλουν*. Vat. δ' ὡμίλουν, quod metro videtur repugnare.

METRICA VERSIO.

Sed venit ipsi commodum præludium,
Visio, petitæ deferens umbram rei.
Facies aperte nostra nam se illi objicit,
Nomenque, quodque viderat, res hoc erat.
Nam nascor ipsis; si quidem dignus meæ
Votis parentis, munus hoc summi est Dei:
Sin contra, id hercle crimen est prorsus meum.
Sic vitam in istam prodii infelix, luto
Effictus, atque corpori junctus gravi.
A quo vel ipse vincor, aut vix exeo
Victor: sed omnis cum tamen pignus boni
Hunc ceperim ortum, gratiam agnoscam decet.
Vix natus autem, juris alieni statim
Fio, idque pulchre. Nam Deo sistor, velut
B Vitulus, vel agnus, victima et pernobilis,
Ratione pollens. Non enim fari audeo
Samuelis instar, vota ni spectem, et pium
Studium superno dantium me Numini.
Sic educatus inde jam a cunis bene
(Exempla habebam nam domi sane optima),
Gravitatis aliquid præferebam jam senum,
Studiumque recti corde paulatim in meo
Crescebat, ut nubes solent ex nubibus.
Ætate crescens porro, ratione ac simul,
Libros legebam, qui Dei causæ favent,
Libens, probisque cum viris frequens eram.
Ac dicta sint hæc hactenus: nunc, quam sequar
Orationis jam viam, mens ambigit.

Κρύψω τὰ θαύμαθ' οἷς με προὔτρεψεν Θεὸς,
Ἀρχὴν ἀρίστην τὴν προθυμίαν λαβὼν
(Οὕτω γὰρ ἕλκειν οἶδεν εἰς σωτηρίαν),
Ἢ θῶ προθύμως ἐκλαλήσας εἰς μέσον;
Τὸ μὲν γὰρ ἀχάριστον, τὸ δ' οὐκ ἔξω τύφου.
Σιγᾷν ἄμεινον. Ἀρκέσει τό μ' εἰδέναι,
Μὴ καὶ μάχεσθαι τῷ λόγῳ τὰ νῦν δοκῇ,
Πλεῖστον δέοντα τῆς τότε προθυμίας.
Ὃ δ' οὖν ἀνάγκη, γνωρίσω τοῖς πλείοσιν.
  Ἄχνους παρειὰ, τῶν λόγων δ' ἔρως ἐμὲ
Θερμός τις εἶχε. Καὶ γὰρ ἐζήτουν λόγους
Δοῦναι βοηθοὺς τοὺς νόθους τοῖς γνησίοις,
Ὡς μήτ' ἐπαίροινθ' οἱ μαθόντες οὐδὲ ἓν,
Πλὴν τῆς ματαίας καὶ κενῆς εὐγλωττίας,
Τῆς ἐν ψόφοις τε καὶ λάρυγξι κειμένης,
A Μήτ' ἐνδεοίμην πλεκτάναις σοφισμάτων.
Ἐκεῖνο δ' οὔποτ' εἰς ἐμὴν ἦλθε φρένα,
Πρόσω τι θεῖναι τῶν ἐμῶν παιδευμάτων.
Ὅπερ δὲ πάσχει θερμότης ἀεὶ νέων,
Ὁρμαῖς ἀτάκτοις εὐκόλως ῥιπίζεται,
Ὡς πῶλος ᾄττων εἰς δρόμους, θυμοῦ πλέως,
Πέπονθα τοῦτο. Τῆς γὰρ ὥρας παντελῶς
Ἔξω, θαλάσσης οὐκέθ' ἡμερουμένης,
Ταύρου τίν' οὐρὰν οὐκ ἀκίνδυνον φασὶν
Οἱ ταῦτα δεινοὶ, πλοῦν θράσους, ἀλλ' οὐ φρενός·
Τότ' οὖν Ἀλεξάνδρειαν ἐκλιπὼν ἐγὼ
(Κἀνθένδε γάρ τι τῶν λόγων ἐδρεψάμην),
Ἄρας ἔτεμνον Πόντον εὐθὺς Ἑλλάδος,
Κύπρου τὰ πλευρά· καὶ στάσις τῶν πνευμάτων
Ἔβραζε τὴν ναῦν, καὶ τὰ πάντ' ἦν νὺξ μία,

Tegamne mira, per quæ ductor mihi Deus exstitit,
Optimum initium sumens ardorem meum
(Sic enim novit trahere ad salutem);
An libens in medium enarrando proferam?
Illud enim ingratum, hoc autem haud extra fastum:
Silere satius. Satis enim erit ut mihi nota sint,
Ne etiam pugnare cum oratione præsentia videantur,
Ab eo, qui tum erat, ardore distantia longissime.
Quod ergo necesse est, notum id faciam plurimis.
  Genæ absque lanugine, jamque me litterarum amor
Vehemens tenebat. Quærebam enim veris
Litteris adjutrices dare eas, quæ falsæ sunt,
Ne sese efferrent, qui nihil aliud didicerant
Præter vanum et inane eloquium,
In strepitibus et gutturibus situm,
Nec ego implicarer nexibus sophismatum.
Illud autem nunquam mihi in mentem venit
Præferre quidquam institutis meis.
Sed quod semper experitur juvenum fervor,
Ut motibus inordinatis facile ventiletur,
Velut animosus in cursum saliens pullus,
Id mihi evenit. Nam omnino extra
Tempus, pacato nondum mari,
Cum Tauri quamdam periculo nondum carere caudam
Dicunt periti harum rerum, ac navigare temerarii esse, non prudentis,
Tunc ego, Alexandria relicta
(Illic enim aliquid doctrinæ decerpseram),
Solvens navigabam versus Græciam,
Cypri latus legebam, tumque ventorum impetus
Navem æstuando impulit, ac omnia una nox erant,

103 *Προὔτρεψεν*. Coisl. προύπεμψεν, *præmisit*.
109 *Δοκῇ*. Ita Coisl. Edit. male δοκεῖν.
110 *Τῆς*. Ita Coisl. Edit. male τοῖς.
115 *Οὐδὲ ἕν*. Ita Coisl. Male edit. οὐδὲν ἕν.
123 *Ἄττων*. Ita Vat. et Coisl. Edit. male ἀπτων.
126 *Ταύρου τίν' οὐράν*. Hibernum Tauri ortum intelligit qui est circa medium Novembrem, quo tempore periculosissimæ tempestates oriri solent. Combef. legit τὴν οὐράν.
128 *Τότ'*. Ita Vat. et Coisl. Edit. male ποτ'.

METRICA VERSIO.

Tegamne mira, queis Deus, cernens meam
Cupiditatem, subdidit calcar mihi
(Namque ad salutem sic pias mentes trahit),
An illa potius eloquar? gratæ parum
Est mentis illud: rursus hoc fastum sapit.
Tacere præstat; sufficit quod hæc sciam,
Præsens repugnet vita ne dictis meis,
Fervore ab illo dissita ut nimis procul.
At, quod necesse est, versibus jam persequar.
  Lanugo nondum texerat genas: tamen
Me litterarum ceperat fervens amor,
Veris studentem per nothas succurrere:
Ne se superbe jactitarent, qui nihil
Norunt inanem præter eloquentiam,
In gutture sitam, et dulcibus vocum sonis,
Neve implicarer nexibus sophismatum.
Præferre quippe litteris aliquid sacris,
In pectus absit venerit ut unquam meum.
Quod autem ephebis fervidis fere accidit
(Præceps eorum semper est namque impetus,
Non aliter atque pullus ad cursus salit
Ferox), idem mi contigit. Nam incommode
Prorsum, efferato jam mari, cum scilicet
Taurina cauda (sic solent docti loqui),
Affert periclum, fluctibus nec, qui sapit,
Se credit, urbe tunc Alexandri pedem
Movens (et illic quidpiam nam carpseram
Doctrinæ), Athenas nave tendebam, latus
Ac jam legebam Cyprium, cum turbinis
Pugnam repente vis quatit, noxque omnia

Γῆ, πόντος, αἰθὴρ, οὐρανὸς ζοφούμενος·
Βρονταὶ δ' ἐπήχουν ἀστραπῶν τινάγμασι.
Κάλοι δ' ἐρόχθουν ἱστίων πληρουμένων.
Ἔκλινεν ἱστὸς, οἰάκων δ' οὐδὲν σθένος·
Βίᾳ γὰρ ἡρπάζοντο χειρὸς αὐχένες.
Πλῆρες δ' ὑπερτοιχοῦντος ὕδατος σκάφος.
Βοὴ δὲ συμμιγής τε καὶ θρήνων πλέως
Ναυτῶν, κελευστῶν, δεσποτῶν, ἐπιβάτων,
Χριστὸν καλούντων ἐκ μιᾶς συμφωνίας,
Καὶ τῶν, ὅσοι τοπρόσθεν ἠγνόουν Θεόν·
Ὁ γὰρ φόβος δίδαγμα καιριώτερον.
Ὃ δ' ἦν ἁπάντων σχετλιώτατον κακῶν,
Ἄνυδρος ἡ ναῦς· εὐθὺ γὰρ στροβουμένης
A Νεὼς, ῥαγεῖσα σπείρετ' ἐν βυθῷ σκάφη,
Ἣ τὸν γλυκὺν θησαυρὸν εἶχεν ὕδατος.
Λιμοῦ δ' ἀγὼν ἦν, καὶ ζάλης, καὶ πνευμάτων
Νεκροὺς γενέσθαι. Τοῦδε μὲν λύσιν Θεὸς
Πέμπει ταχεῖαν. Ἔμποροι γὰρ Φοίνικες
Ἄφνω φανέντες, καί περ ὄντες ἐν φόβῳ,
Λιταῖς μαθόντες τὸ σθενὸν τοῦ κινδύνου,
Κοντῶν ἐρεισμοῖς καὶ χερῶν ἀράγμασι
Νέων σφιγγόντες (καὶ γὰρ ἦσαν εὐσθενεῖς),
Σώζουσιν ἡμᾶς ποντίους ἤδη νεκροὺς,
Ὡς ἐκ θαλάσσης ἐκλιπόντας ἰχθύας,
Ἢ λαμπάδα θνήσκουσαν οὐκ οὔσης τροφῆς.
Ὁ δ' ἠγριοῦτο καὶ πλέον βρυχώμενος

682-683 Terra, pontus, æther, cœlum tenebris suffusum ;
Tonitrua resonabant fulgurum vibrationibus.
Stridebant rudentes velis tumentibus.
Nutabat malus, nec clavi ulla firmitas :
Vi enim rapiebatur e manibus.
Navis implebatur aquis latera superantibus.
Clamor promiscuus et lamentabilis exaudiebatur
Nautarum, hortatorum, magistrorum et vectorum,
Christum una voce invocantium,
Atque eorum etiam, qui Deum antea non noverant :
Est enim metus doctrina valde opportuna.
Sed quod omnium malorum erat maxime luctuosum,
Navis sine aqua : statim enim ac distorqueri cœpit
Navis, disrupta spargitur in profundo scapha,
Quæ dulcem thesaurum aquæ ferebat.
Certatim et fames, et æstus, et venti
Mortem nobis intentabant. Sed solutionem Deus
Promptam misit. Nam mercatores Phœnices
Subito apparentes, etsi metu non carerent,
Ubi ex precibus cognoverunt quantis in angustiis periclitaremur,
Contorum fulcris et manuum conatibus
Navim adstringentes (erant enim robustissimi),
Servant nos mortuos jam marinos,
Velut pisces extra mare deliquium patientes,
Aut lampadem, quæ, deficiente alimento, exstinguitur.
At mare sæviebat, majorique mugitu

137 *Βίᾳ γάρ. Impetu enim colla manu excutiebantur.*

138 *Ὑπερτοιχοῦντος ὕδατος.* Combef. legit ὑπερτειχοῦντος, et vertit : *Aqua altiore muro obcingente navim et obvolvente.* Vide supra, carm. 1 hujus sectionis, vers. 310, ubi legitur alia ejusdem tempestatis descriptio.

140 *Ἐπιβάτων.* Ita Vat. et edit. ad marg. Male in textu ἐπηβόλων. Combef. ex conjectura sic legit Δεσπότου ἐπηβόλων, id est qui Christi (Domini) compotes essent, opponit Gregorius his, qui antea non noverant, τὸ πρόσθεν ἠγνόουν Θεόν. Communis clamor omnium nautarum, Christianorum, Christum invocantium, eorum etiam qui Deum antea non nossent.

143 *Ὁ γὰρ φόβος.* Ita fere supra vers. 67.

146 *Νεὼς, ῥαγεῖσα.* Ita legimus : et hic locus, qui valde obscurus erat, planus fit. Edit. νεὼς ῥαγείσης.

154 *Νέων σφιγγόντες.* Ita legimus. Edit. autem νέων φυγόντες, de quo ita Billius : « Annotat Græcus scholiastes in quibusdam libris reperiri pro φυγόντες, quod procul dubio mendosum est, σφριγῶντες, quæ quidem lectio parum mihi arridet. Itaque multo libentius legerem νεὼς τυχόντες, ut hoc velit Gregorius, humanissimos illos mercatores remigii labore navim eam, qua ipse vehebatur, assecutos tandem esse, atque aquæ dulcis inopia mox perituris salutarem opem attulisse. » Sic Billius. Benedictini maluerunt σφίγγοντες, quod favet sententiæ, quanquam peccare videtur metrum. Caill.

METRICA VERSIO.

Involvit una : non humus, non et fretum
Ætherve cerni, vel potest cœlum. Strepunt
Permista densis fulgetris tonitrua ;
Strident rudentes, vela dum ventis tument :
Malusque nutat : nec juvat quidquam manu
Clavum tenere ; nam statim vis hunc rapit.
Impletur unda puppis : omnes clamitant,
Omnes ad unum fletibus genas rigant :
Junctique Christum voce gemebunda vocant,
Etiam Tonantem qui prius non noverant.
Metus magister est enim longe optimus.
Jam, quod malorum maximum, nulla in rati
Erat aqua dulcis. Nam statim turbo ferus
B Aquam suo cum vasculo dulcem mari
Dederat profundo. Sic sitis nos et fames,
Sic turbo sævus, sic graves nobis necem
Venti parabant. At Deus nos hoc malo
Nihil moratus eximit. Nam Punici
Quidam institores, in gravi licet metu
Essent et ipsi, cognito discrimine
Nostro, assecuti remiges nostram ratem
(Firmis erant nam viribus), nos liberant,
Marina pene nil nisi cadavera,
Pisces ut, unda cum carent salsa, vel ut
Dempto lucerna pabulo mox occidens
Ast æquor in nos se tamen magis ac magis

Πόντος καθ' ἡμῶν ἡμέραις ἐν πλείοσιν,
Οὔθ' οἷ πλέοιμεν εἰδότων πολλαῖς στροφαῖς,
Οὔτε τίν' ὁρώντων ἐκ Θεοῦ σωτηρίαν.
Πάντων δὲ τὸν κοινὸν θάνατον δεδοικότων,
Ὃς κρυπτὸς ἦν, ἔμοιγε φρικωδέστερος.
Καθαρσίων γὰρ, οἷς θεούμεθ' ὑδάτων
Ἠλλοτριούμην ὕδασι ξενοκτόνοις.
Τοῦτ' ἦν ὀδυρμὸς, τοῦτ' ἔμοιγε συμφορά.
Τούτῳ βοὰς ἔπεμπον, ἐκτείνων χέρας,
Ὑπερκτυπούσας κυμάτων πολὺν ῥόθον,
Ῥήξας χιτῶνα, κείμενος πρηνὴς τάλας.
Ὃ δ' ἔστιν οὐ πιστὸν μὲν, ἀψευδὲς δ' ἄγαν,
Πάντες παρέντες τὴν ἑαυτῶν συμφορὰν,
Ἐμοὶ συνῆγον ἐκβοὰς εὐκτηρίους,
Πλωτῆρες εὐσεβοῦντες ἐν κοινοῖς κακοῖς,
Οὕτω συνήλγουν τοῖς ἐμοῖς παθήμασι.

A Σὺ καὶ τότ' ἦσθα, Χριστέ μου, σωτὴρ μέγας,
Καὶ νῦν ἐλευθερῶν με κυμάτων βίου.
Ἐπεὶ γὰρ οὐδὲν ἐλπίδος χρηστῆς ὑπῆν,
Οὐ νῆσος, οὐκ ἤπειρος, οὐκ ὀρῶν ἄκρα,
Οὐ πυρσὸς, οὐ πλωτῆρσιν ἀστέρες σκοποὶ,
Οὐ μικρὸν, οὐ μεῖζόν τι τῶν ὁρωμένων,
Τί μηχανῶμαι; τίς πόρος τῶν δυσχερῶν;
Πάντων ἀπογνοὺς τῶν κάτω, πρὸς σὲ βλέπω,
Ζωὴ, πνοή μου, φῶς, κράτος, σωτηρία,
Φοβῶν, πατάσσων, μειδιῶν, ἰώμενος,
Πλέκων τὸ χρηστὸν τοῖς ἐναντίοις ἀεί.
Πάντων δ' ὑπομνήσας σε τῶν πρὶν θαυμάτων,
Οἷς τὴν μεγίστην χεῖρά σου γνωρίζομεν,
Πόντου ῥαγέντος, Ἰσραὴλ ὡδευκότος,
Χειρῶν ἐπάρσει δυσμενῶν ἡττημένων,
Αἰγυπτίων μάστιξιν ἐκτετριμμένων

Fremebat in nos multis diebus,
Cum nec sciremus, quo nos tot turbines ferrent,
Nec ulla nobis a Deo ostenderetur salus.
Cunctis autem communem mortem metuentibus,
Ego illam, quæ occulta est, magis perhorrescebam.
Nam a lustralibus, quibus Dei fimus, undis
Arcebant me undæ hospitum peremptrices.
Hoc erat lamentatio, hoc mea calamitas.
Ob hoc clamores emittebam, extendens manus,
Quorum sonitus vehementem fluctuum stridorem superabat.
Scissa vestis erat, pronus jacebam miser.
Quod autem credibile non est, sed tamen certissimum,
684 685 Omnes omissa sua ipsorum calamitate,
In unum jungebant clamosas precationes,
Pii in communibus malis navigatores:
Adeo condolebant ærumnis meis!
Tu vero tunc etiam fuisti, Christe, magnus mihi salvator,
Qui et nunc liberas me a sæculi fluctibus.
Cum enim nihil subesset bonæ spei,
Non insula, non continens, non montium juga,
Non fax, non astra, nautis viarum duces,
Non parvum quidquam magnumve in iis quæ cernuntur,
Quid comminiscor? et quis molestiarum exitus?
Desperans de omnibus infimis rebus, ad te respicio,
Vita mea, respiratio, lumen, robur, salus,
Terrens, percutiens, blandiens, sanans,
Benigna semper innectens contrariis.
Memorabam tibi antiqua omnia mirabilia,
Ex quibus maximam tuam manum prædicamus,
Per mare discissum gradientem Israelem,
Fusos manuum elatione hostes,
Ægyptios flagellis contritos,

165 *Ἠλλοτριούμην.* Mirum quod vir eximiæ pietatis, nondum suscepto baptismate, hujusmodi peregrinationem adorsus fuerit: neque minus mirandum, quod ad undam maris non confugerit, ut labes primigenia deleretur.

179 *Πυρσός.* Vat. πύργος, *turris.* Mox σκοποὶ Edit. ad marg. σημεῖα, *signa.*

METRICA VERSIO.

Exasperabat, idque per multos dies.
Nec jam liquebat tenderet quonam ratis,
Nec se salutis ulla pandebat via.
Communis autem cæteros cum mors gravi
Pavore quateret, tecta me tamen acrius
Terrebat. Undis nam miser tum lustricis
Arcebar, undas ob peremptrices maris.
Lacrymas ciebat hoc mihi, luctum et gravem.
Hinc clamitabam squalidus, tendens manus,
Maris strepentes fluctibus sublimius;
Ruptis jacebam vestibus pronus solo.
Quod vixque credas, est tamen plenum fide,
Nautarum omissis quisque propriis cladibus,
Gemebunda votis vota jungebat meis,
Pietate ductus in malis communibus.
Tantus tenebat hos meo ex casu dolor!

B Tum mihi fuisti, Christe mi, dulcis salus,
Qui me procellis nunc quoque ævi liberas.
Nam cum bonæ nil jam spei reliquum foret,
Non insulæ, non terra, non juga montium,
Non fax, nec ullum sidus ostendens iter,
Nil denique ex his omnibus, quæ cernimus,
Quid comminiscor? et mali quinam exitus?
Diffisus imis omnibus rebus, Deus,
Te specto, vita, lux, salus, robur meum,
Qui nunc minaris, aut feris, nunc blandiens
Sanas, molestis inserens lætas vices,
Miraculorum et omnium te submonens,
Tua dextra nobis queis potens sese indicat,
Scissum per æquor ducitur dum plebs tua,
Manibusque tensis in fugam hostis vertitur,
Phariamque flagrum multiplex gentem exterit,

Αὐτοῖς στρατάρχαις, τῆς κτίσεως δουλουμένης,
Σάλπιγξι τειχῶν καὶ δρόμῳ πορθουμένων.
Προσθεὶς τε τἀμὰ τοῖς πάλαι βοωμένοις·
Σὸς, εἶπον, εἰμὶ καὶ τοπρὶν καὶ νῦν ἔτι·
Σὺ δίς με λήψῃ, κτῆμα τῶν σοι τιμίων,
Γῆς καὶ θαλάσσης δῶρον, ἐξηγνισμένον
Εὐχῇ τε μητρὸς καὶ φόβοις ἐξαισίοις.
Σοὶ ζήσομ', εἰ φύγοιμι δισσὸν κίνδυνον.
Σὺ ζημιώσῃ λάτριν, εἰ προίοιό με.
Καὶ νῦν μαθητὴς ἐν σάλῳ. Τίνασσέ μοι
Τὸν ὕπνον, ἢ πέζευε, καὶ στήτω φόβος.
  Τοῦτ' εἶπον· ἡ δ' ἔληξε πνευμάτων στάσις,
Πίπτει δὲ πόντος, ἡ δὲ ναῦς εὐθύπλοος.
Καὶ τοῦτο δ' ἐστὶν ἐμπόρευμα τῆς ἐμῆς
Εὐχῆς. Τὸ γὰρ πλήρωμα τῆς νεὼς ἅπαν
Ἀπῆλθον εὐσεβοῦντες εἰς Χριστὸν μέγαν,
A Διπλῆν λαβόντες ἐκ Θεοῦ σωτηρίαν.
Ῥόδον δ' ὑπερβαλόντες, μικρὸν ὕστερον
Εἰς Αἰγινήτην ὅρμον (Αἰγιναία γὰρ
Ἡ ναῦς) πλέοντες οὔρια κατήραμεν.
Ἔπειτ' Ἀθῆναι, καὶ λόγοι. Τἀκεῖσε δὲ
Ἄλλοι λεγόντων, ὡς μὲν ἐν φόβῳ Θεοῦ
Ἀνεστράφημεν, πρῶτα τὰ πρῶτ' εἰδότων·
Ὡς δ' ἐν νέων ἀκμῇ τε καὶ φορᾷ θράσους
Ἄλλων σὺν ἄλλαις φρατρίαις οἰστρουμένων,
Οὕτω διεξήειμεν ἥσυχον βίον
(Πηγή τις, οἶμαι, πόντιος καθ' ὑδάτων
Γλυκεῖα πικρῶν, ὥσπερ οὖν πιστεύεται),
Οὔθ' ἑλκόμενοι πρὸς τῶν φερόντων εἰς βλάβην,
Ἕλκοντες αὐτοί τ' εἰς τὰ κρείσσω τοὺς φίλους.
  Καὶ γάρ με καὶ τοῦτ' εὖ πεποιήκει Θεός·
Συνῆψεν ἀνδρὶ τῷ σοφωτάτῳ φέρων,

Cum ipsis ducibus, creaturam in servitutem redactam,
Muros tubis et cursu vastatos.
Mea etiam addebam his quæ olim celebrata sunt.
« Tuus sum, aiebam, et antea et nunc quoque;
Tu bis me accipies, possessionem tibi pretiosissimam,
Terræ marisque donum, et matris
Prece, et gravissimis terroribus dedicatum.
Tibi vivam, si duplex effugero periculum.
Tu cultorem amittes, si me projicias.
Etiam nunc discipulus turbine agitatur. Excute ergo
Somnum, aut gradere, et stet metus. »
  Hæc dixi, et cessavit ventorum furor,
Concidit pontus, ac navis recta navigat.
Atque illud etiam exstitit emolumentum meæ
Precis. Cœtus omnis, quem navis vehebat,
Pie in magnum Christum affectus abiit,
Duplicem a Deo accipiens salutem.
Rhodum autem prætergressi, paulo post
Ad Æginæum portum (Æginæa enim
Navis) secundis navigantes ventis appulimus.
Dehinc Athenæ et litteræ. Quid autem hic egerimus,
Loquantur alii; quomodo in timore Dei
686-687 Vixerimus, primi inter eos qui prima cognoscebant:
Quomodo in juventutis flore et audaciæ æstu,
Cum alii aliis sodalibus juncti insanirent,
Tranquillam illic vitam traduxerimus
(Ceu fons quidam, puto, marinus inter aquas
Amaras dulcis, ut vulgo creditur);
Neque ab aliis tracti, qui perniciem ferunt,
Sed ipsi potius trahentes amicos ad optima quæque.
  Namque et hoc beneficium a Deo accepi:
Duxit me et conjunxit cum viro sapientissimo,

213 *Πρῶτα τὰ πρῶτ'*. Edit. ad marg. πρῶτα ὄντες ἤγουν πρόσχημα τῶν εἰδότων τὰ πρῶτα, ἤτοι τὰ Χριστιανῶν, *primi*, id est *præstantissimi eorum qui prima noverant*, *doctrinam* scilicet *Christianorum*.

METRICA VERSIO.

Ducesque belli, conditas res servitus
Tenet, tubisque mœnia et cursu ruunt:
Addens et hisce mira, quæ in me feceras:
« Bis, inquiebam, sum tuus, nunc et prius;
Bis sumar abs te, non levis possessio,
Æquore dicatum munus et terra tibi,
Voto parentis, et metu gravissimo.
Duplex periclum, te colam, si fugero.
Sin me perire siveris, cultor tibi
Peribit. En me turbo discipulum tuum
Jactat. Soporem pelle, vel gradiens metum
Compesce. » Vix hæc dixeram, cum protinus
Cadunt procellæ, fertur in rectum ratis.
Accessit obiter hoc meæ lucrum preci.
Nam quos vehebat hæc ratis, Christi ad fidem
Omnes remota conferunt sese mora,
Duplicem salutem cœlitus nacti ex Deo.
B Transnavigata mox Rhodo, non post diu
Ad Ægineum littus (hinc enim ratis
Erat) secundis flatibus pervenimus.
Dehinc Athenæ, ac litteræ. Hic quæ gessimus
Exponat alter, ut Dei in sancto metu
Vixerimus, inter principes primi viros:
Juvenesque ut inter fervidos audacia,
Insanientes cum suis gregalibus,
Duxerimus illic nos dies placidissime
(Ceu flumen illud, ut ferunt, quod labitur
Salsum per æquor, nec trahit salsuginem);
Non obsequentes ad malum trahentibus,
Verum trahentes ad bonum charum gregem.
  Mihi namque dederat insuper donum hoc Deus:
Me singularis junxerat sapientiæ

Μόνῳ βίον τε καὶ λόγον πάντων ἄνω.
Τίς οὗτος; ἢ γνώσεσθε ῥᾳδίως λίαν·
Βασίλειος ἦν, τὸ μέγ' ὄφελος τοῦ νῦν βίου.
Τοῦτον λόγου τε καὶ στέγης, καὶ σκεμμάτων
Κοινωνὸν εἶχον, εἴ τι δεῖ καὶ κομπάσαι,
Ξυνωρὶς ἦμεν οὐκ ἄσημος Ἑλλάδι.
Τὰ πάντα μὲν δὴ κοινὰ, καὶ ψυχὴ μία,
Δυοῖν δέουσα σωμάτων διάστασιν.
Ὃ δ' εἰς ἓν ἡμᾶς διαφερόντως ἤγαγε,
Τοῦτ' ἦν· Θεός τε καὶ πόθος τῶν κρεισσόνων.
Ἐξ οὗ γὰρ εἰς τοσοῦτο θάρσους ἤλθομεν,
Ὥστ' ἐκλαλῆσαι καὶ τὰ καρδίας βάθη,
Πλέον συνεσφίγχθημεν ἀλλήλοις πόθῳ.
Τὸ γὰρ ὁμόγνωμον πιστὸν εἰς συμφυΐαν.
Τί λοιπόν; ἡ πατρίς τε καὶ βίου τέλος.
Καὶ γὰρ πολὺς τέτριπτο τοῖς λόγοις χρόνος·
Ἤδη τριακοστόν μοι σχεδὸν τοῦτ' ἦν ἔτος.
Ἐνταῦθ' ἐπέγνων οἷον εἰς ἡμᾶς πόθον,
Οἵαν τε δόξαν εἶχον οἱ συμπαίστορες.
Παρῆν ὁ καιρὸς, καὶ παρῆν πολὺς πόνος.
Ἔδει περιπλοκῶν τε καὶ στυγνῶν λόγων
Τῶν ἐξοδίων, μνήμης τ' ἐμπυρευμάτων.
Τῷ μὲν βίᾳ τε καὶ μόγις, εἶξαν δ' ὅμως,
Εἰπόντι πολλὰς αἰτίας τῆς ἐξόδου.
Ἐμοὶ δὲ καὶ νῦν προτρέχει τὸ δάκρυον
Τῆς τηνικαῦτα συγχύσεως μεμνημένῳ.
Πάντες περιστάντες με σὺν πολλῷ τάχει,
Ξένοι, συνήθεις, ἥλικες, διδάσκαλοι,

Qui unus et vita et eloquio supereminebat omnes.
Quis ille? certe perfacile cognoscetis.
Basilius erat, ævi nostri magnum adjumentum.
Hunc et litterarum, et tecti, et consiliorum
Socium habebam, ac si quid gloriari decet,
Par quoddam eramus, non obscurum in Græcia.
Communia erant omnia : mens una
Duorum colligans corporum discrepantiam.
Quod autem nos in unum præcipue conjunxit,
Illud erat : Deus, et rerum præstantiorum amor.
Ex quo enim ad tantam fiduciam pervenimus,
Ut etiam eloqueremur cordis abdita,
Arctiore inter nos amore constricti sumus.
Est enim studiorum consensio ad conglutinationem.
Quid supererat? Patria et vitæ institutum.
Jam enim multum temporis in litteris contritum erat :
Jam fere trigesimum annum attigeram.
Illic agnovi, quantum in nos amorem,
Quantamque de nobis opinionem haberent condiscipuli.
Aderat tempus, aderat magnus labor.
Opus erat complexibus ac tristibus verbis,
Ad valedicendum idoneis, ac recordationis incitamentis.
Ac Basilio quidem vix ac ne vix quidem, sed tamen cedunt,
Cum multas discessus causas proferret.
Mihi vero etiam nunc fluunt lacrymæ,
Cum recordor turbationis, quæ tunc accidit.
Omnes cingunt me ex improviso,
Ignoti, familiares, æquales, magistri,

225 *Βίον τε καὶ λόγον*. Vat. βίῳ τε καὶ λόγῳ.

225 *Βασίλειος ἦν, τό*. Edit. male Βασιλέως. Benedictini senserant delenda esse hæc verba ἦν τό, quibus deletis, non stat, sed deficit metrum, quod omnino valet illis merito retentis. Nam primus pes duas syllabas habet breves longæ præmissas, secundus longam brevi subjectam, tertius tres breves, quartus iambum, quintus spondæum, et sextus, ut requiritur, iambum alterum. Ut admitteretur autem Maurinorum opinio, supponendum esset secundam Βασιλέως syllabam esse longam, et primam ὄφελος pariter producendam esse, cum utraque brevis sit. (Caillau).

235 *Συνεσφίγχθημεν*. Coisl. συνεσφίγγημεν.

237 *Ἡ πατρίς*. *Tempus jam erat, ut nos in patriam reverteremur, ac certum nobis vitæ genus constitueremus*. Bill.

241 *Οἵαν τε δόξαν*. Vat. οἵας τε δόξας.

244 *Μνήμης τ'*. Ita Coisl. Edit. οἱ μνῆστις — Sic Benedictini, sed non satis bene, cum metrum prorsus deficiat, sexto pede iambum non habente. (Caillau).

METRICA VERSIO.

Viro, anteibat quique vita et litteris
Omnes. Quis iste? Notum erit vobis brevi.
Basilius, ævi maximum nostri bonum.
Hic litterarum socius et tecti mihi
Erat. Utque paulum glorier, siquidem hoc licet,
Par quoddam eramus splendidum Græcos apud.
Nil proprium utrique, cuncta sed communia :
Nobis ligabat una mens corpus duplex.
Nil nos at æque junxit, ut cultus Dei,
Præstantiorum fervida et cupiditas.
Huc namque postquam venimus fiduciæ,
Ut ima cordis alteri alter proderet,
Hinc firmiori vinculo nexi sumus.
Nam par voluntas arctius mentes ligat.
Quid jam supererat? Patria, et vitæ genus.
Nam tempus ingens fluxerat jam in litteris;
Triginta et annos pene tunc exegeram.
Hic, esset in nos quinam amor sodalium,
Opinioque, comperi certa fide.
Aderat dies jam, magnus et labor simul :
Amplexibusque, tristibusque in exitu
Verbis opus erat, queis amor flammas capit.
Socio quidem cessere, nolentes licet,
Multa afferenti, cogerent quæ excedere.
At mihi etiamnum lacrymæ ex oculis fluunt,
Turbationis illius dum sum memor,
Namque universa me cohors æqualium
Cingens, magistri, cogniti, ignoti mihi,

Ὅρκοις, ὀδυρμοῖς, καί τι μιγνύντες βίας
(Τὸ γὰρ φιλεῖν ἔπειθε τολμᾷν καὶ τόδε),
Ἀπρὶξ κατεῖχον· μηδ', ἂν εἰ γένοιτό τι,
Πέμψειν λέγοντες ἔνθεν· οὐδὲ γὰρ πρέπον
Ἡμῶν Ἀθήνας ἐκπεσεῖν τὰς τιμίας,
Ὡς δὴ λόγων δώσοντες ἐκ ψήφου κράτος·
Ἕως ἔκαμψαν (καὶ γὰρ ἦν δρυὸς μόνης
Θρήνοις τοσούτοις ἀντιβῆναι καὶ λόγοις),
Οὐ μὴν τελείως· καὶ γὰρ ἀνθεῖλκεν πατρὶς,
Πίστει κρατοῦσα τῶν ὑφ' ἥλιον σχεδὸν,
Ἐν ᾗ φιλοσοφεῖν τῶν καλῶν ἐφαίνετο,
Γονεῖς τε γήρᾳ καὶ χρόνῳ κεκμηκότες.
Ἔτ' οὖν Ἀθήναις μικρὸν ἐμμείνας χρόνον
Ἔκλεψα μικροῦ λάθρα τὴν ἐκδημίαν·
A Ἦλθον· λόγους ἔδειξα, τὴν τινων νόσον
Ἔπλησ' ἀπαιτούντων με τοῦθ', ὥς τι χρέος.
Οὐ γὰρ κρότων ἔμοιγε καὶ ψόφων λόγος,
Οὐδὲ βλακευμάτων τε καὶ λυγισμάτων,
Οἷς οἱ σοφοὶ χαίρουσιν ἐν πλήθει νέων.
Πρῶτον δὲ τοῦτο φιλοσοφῆσαι προυθέμην,
Ῥῖψαι Θεῷ καὶ τἄλλα, καὶ πόνους λόγων,
Ὡς οἱ παρέντες μηλοβότους τὰς οὐσίας,
Ἢ χρυσὸν ἀθροίσαντες εἰς ἅλμης βυθούς.
Ἀλλ' ὥσπερ εἶπον, τοῖς φίλοις ὠρχησάμην.
Ταῦτ' ἦν ἀγώνων ὥσπερ ἐγγυμνάσματα,
Ἢ καὶ προτέλεια μειζόνων μυστηρίων.
Ἔδει δὲ λοιπὸν ἀνδρικῶν βουλευμάτων.
Ἔνδον καθίζω τῶν φίλων κριτήριον,

688 689 Adjurant, lamentantur, vis etiam aliquid admiscent
(Amor enim suadebat, ut id etiam auderent),
Violenter detinent; nec quidquid acciderit,
Inde dimissuros dicunt; neque enim decere
Ut mei damnum faciant venerabiles Athenæ,
Cui litterarum principatum suffragio suo delaturi sunt;
Tandem inflectunt me (sola enim quercus
Talibus lamentis restitisset et verbis);
Non tamen plene: retrahebat enim patria,
Fide omnium, quæ sub sole sunt, pene princeps,
In qua philosophari præclarum videbatur,
Tunc etiam parentes senectute et annis ingravescentes.
Cum igitur Athenis brevi adhuc tempore mansissem,
Profectionem suffuratus sum pene clam:
Veni: eloquii specimen dedi, nonnullorum morbo
Obsecutus sum, qui id a me, veluti debitum quoddam, repetebant.
Non enim plausus et strepitus curabam,
Nec molles et contortas declamationes
Quibus gaudent sophistæ in juvenum cœtibus.
Illud enim philosophari ab initio statueram,
Ut Deo projicerem, et alia omnia, et facundiæ labores,
Velut qui agros pecudibus pascendos reliquerunt,
Vel aurum congesserunt in maris profundum.
Sed, ut dixi, amicis saltavi.
Hæc certaminum veluti præludia fuerunt,
Aut prævia initiatio majoribus mysteriis.
Opus erat deinceps virilibus consiliis.
Intus amicos in consilium voco,

254 *Πέμψειν*. Vat. πέμπειν.

255 *Ἡμῶν Ἀθήνας ἐκπεσεῖν, ut nos amitterent Athenæ, nobis destituerentur.*

256 *Κράτος*. *Litterarum principatum Gregorio offerunt, non tantum ut eloquentiam doceat, sed ut etiam inter eos quasi princeps sedeat.*

265 *Τὴν τινων νόσον*. Sic appellat nonnullorum cupiditatem, qui ejus gloriæ studiosi hoc ab eo postulabant, ut in patriam reversus publicum aliquod doctrinæ suæ ac facundiæ specimen ederet.

272 *Μηλοβότους τὰς οὐσίας*. Ita edit. Coisl. male sustulit, τάς, qua sublata voce metrum prorsus deficit, quanquam in contrarium senserint Benedictini, cum verbum μηλοβότους secundam et tertiam syllabam breves habeat. Vide quid infra pag. 692 dicimus de anapæsto in quarto pede. (Caillau). — Alludit ad Cratetem, qui opes suas pecoribus pascendas reliquit, libenterque suam pecuniam in mare projecit. Vide supra, lib. I, sec. 2, carm. X, vers. 229 et 240.

274 *Ὠρχησάμην*. Edit. ad marg. πέπαιχα ἐν σπουδῇ, *lusi parumper.*

275 *Ταῦτ'*. Vat. τοῦτ'.

276 *Προτέλεια*. Ita Vat. et Coisl. Edit. προπύλαια, *propylæa.*

METRICA VERSIO.

Precibus, querelis, vi quoque admista simul
(Suadebat id amor), mordicus me detinent,
Atque exeundi mihi potestatem negant,
Neque enim decere dictitant nos perdere
Doctas Athenas, ac simul facundiæ
Mihi principatum calculis spondent suis.
Quid multa? Flector (sola nam tot lacrymis
Verbisque quercus restitisset); nec tamen
Omnino. Nam me patrium contra solum
Trahebat, omnes eminens gentes fide,
Pulchrum ubi putabam me piis studiis dare,
Annisque uterque fractus et senio parens.
Quocirca Athenis immoratus paululum,
Subduco furtim pene me, ac repeto domum,
B Facundiæque do specimen, his obsequens,
Hoc qui exigebant, debitum quoddam velut.
Nam nulla cura me tenebat plausuum,
Nec garriendi molliter cupiditas,
Juvenum in catervis quæ sophistas allicit.
Atque institutum est hoc mihi primum, Deo,
Ut quævis alia, sic studia facundiæ
Projicere, ut agros pecudibus quidem suos
Liquere, ab aliis sunt opes jactæ in mare.
Ast hoc amicis, ut prius dixi, dabam.
Prælusiones seriæ pugnæ hæc erant,
Atque altiora limen ad mysteria.
Consilia digna posceret cum jam viro
Ætas, amicos consulo, mentis meæ

Ἐμῶν λογισμῶν γνησίων παραινετῶν.
Στρόμβος κατεῖχε τὴν ἐμὴν δεινὸς φρένα,
Τὸ κρεῖσσον ἐκζητοῦντος ἐν τοῖς κρείσσοσι.
Τὸ μὲν τὰ σαρκὸς εἰς βυθοὺς ῥῖψαι, πάλαι
Δεδογμένον τ' ἦν, καὶ τότ' ἤρεσκε πλέον.
Αὐτῶν δέ μοι σκοποῦντι τῶν θείων ὁδῶν
Οὐ ῥᾷστον εὑρεῖν τὴν ἀμείνω καὶ λείαν.
Ἄλλων γὰρ εἵνεκ' ἄλλο καλὸν ἢ κακὸν
Ἐφαίνεθ', ὥσπερ πολλαχοῦ τῶν πρακτέων.
Τοιοῦτο τοὐμὸν, ὥς τινι προσεικάσαι·
Μακράν τιν' οἷον ἐννοῶν ἐκδημίαν·
Πλοῦν μὲν πεφεύγειν, καὶ πόνους θαλασσίους,
Ὁδὸν δὲ ἀνίχνευον ἥ τις εὐπορωτέρα.
Ἠλίαν εἶχον ἐν λόγῳ τὸν Θεσβίτην,
Καὶ τὸν μέγαν Κάρμηλον, ἢ ξένην τροφὴν,

A Τοῦ Προδρόμου τὸ κτῆμα τὴν ἐρημίαν,
Παίδων Ἰωναδὰβ τὸν ἄσκευον βίον·
Θείων τε Βίβλων αὖθις ἐκράτει πόθος,
Καὶ Πνεύματος φῶς ἐν Λόγου θεωρίᾳ,
Πρᾶγμ' οὐκ ἐρήμης ἔργον, οὐδ' ἡσυχίας·
Ἕως ἐπ' ἄμφω πολλάκις μετακλιθεὶς,
Τέλος διαιτῶ τοῖς πόθοις τοῦτον τρόπον,
Καὶ τὴν πλάνην ἔστησα τοῦ νοῦ μετρίως.
Ὁρῶν γὰρ οὓς μὲν πρακτικὸς τέρπει βίος,
Ἄλλοις μὲν ὄντας χρησίμους τῶν ἐν μέσῳ,
Αὑτοῖς δ' ἀχρήστους καὶ κακοῖς στροβουμένους,
Ἐξ ὧν τὸ λεῖον ἦθος ἐκκυμαίνεται·
Τοὺς δ' ἐκτὸς ὄντας εὐσταθεῖς μέν πως πλέον,
Καὶ πρὸς Θεὸν βλέποντας ἡσύχῳ νοΐ,
Αὑτοῖς μόνοις δὲ χρησίμους φίλτρῳ στενῷ,

Mearum cogitationum sinceros monitores.
Detinebat autem meam mentem vehemens turbo,
Cum inter ea quæ præstantiora sunt, id quod præstantius est, quærerem.
Ac ea quidem, quæ carnis sunt, in profundum projicere,
Dudum statutum erat, tuncque placebat magis.
Consideranti autem mihi ipsas vias, quæ ad Deum ducunt,
Quænam melior sit et plana, non facile erat invenire.
Aliud enim, aliorum habita ratione, bonum aut malum
Videbatur, ut sæpe fit, ubi quid agendum est.
Res meæ, ut eas alicui assimilem exemplo, sic se habebant:
690-691 Longam veluti quamdam peregrinationem meditabar;
Navigationem quidem effugeram et maris labores,
Sed vestigabam quænam expeditior esset via.
Magni faciebam Elian Thesbiten,
Ac inclytum Carmelum, et cibum insolitum,
Desertum Præcursoris possessionem,
Filiorum Jonadab vitam sine apparatu;
Sed me rursus tenebat sacrorum Librorum amor,
Ac Spiritus lumen in consideranda Scriptura,
Res cum deserto et quiete non conveniens:
Donec in utramque partem sæpe delatus,
Tandem inter desideria mea sic litem dirimo,
Satisque mentis agitationem cohibui.
Videns enim quos actuosa delectat vita,
Eos aliis quidem utiles esse, his nempe qui in sæculo vivunt,
Sibi autem inutiles, ac malis agitari,
Ex quibus placidi mores concutiuntur;
Eos autem qui vale sæculo dixerunt, stabiliores quidem esse,
Ac in Deum placida mente respicere,
At sibi solis prodesse angusta charitate,

297 *Ἐν Λόγου θεωρίᾳ. In doctrinæ fideique contemplatione, erudita Scripturarum contemplatione.* Combef.

298 *Πρᾶγμ'*. Gregorium et Basilium in solitudine Scripturarum studio incubuisse constat: de contentioso igitur studio Scripturarum censendus est loqui Gregorius, cum ait, rem esse quæ cum deserto non conveniat.

308 *Φίλτρῳ στενῷ. Angusta charitate, nulla scilicet aliorum, sed sui tantum cura occupati.*

METRICA VERSIO.

Agitationum queis fruor monitoribus.
Animum premebat nam gravis turbo meum,
Dum quæro primas in bonis quidnam ferat.
Ac jam quidem pridem steterat, haud me dare
Carni: placebat idque tum multo magis.
Ac cogitanti de viis gratis Deo,
Præstantiorem non erat promptum mihi
Reperire. Namque, rebus in multis velut,
Aliquid habebant commodi atque incommodi
Ambæ; utque nostrum comparem cuidam rei
Statum, volutans mente iter longissimum,
Maris labores providus defugeram;
Scrutabar autem pronior quænam via
Esset. Subibat Elias menti meæ,
Carmelus ejus, et novum victus genus,

B Et solitudo; Prodromi dulces opes,
Ac vita simplex filiorum Jonadab.
Contra sacrorum me sitis Voluminum
Trahebat, hincque prodiens lux Spiritus:
Ad quod profecto sola non quadrant loca.
Utramque porro flexus in partem diu,
Hoc ipse litem transigo tandem modo,
Animique fluctus comprimo. Namque hos videns,
Rebus gerendis quos juvat se addicere,
Aliis quidem esse commodos, non at sibi,
Versentur ut qui gravibus in tumultibus,
Mentis quietem qui, velut fluctus, movent:
At qui foris sunt, hos quidem tranquillius
Vivere, Deumque mente placida cernere,
Ast esse solis utiles sibi, asperam

Καὶ ζῶντας ἔξαλλόν τε καὶ τραχὺν βίον,
Μέσην τίν' ἦλθον ἀζύγων καὶ μιγάδων,
Τῶν μὲν τὸ σύννουν, τῶν δὲ τὸ χρηστὸν φέρων.
Προσῆν δὲ μεῖζον καὶ χάρις τῶν τιμίων,
Λέγω δὲ τοὺς φύσαντας, οἷς ὑπόχρεως.
Τούτων τὸ γῆρας (καὶ γὰρ εὐσεβέστατον,
Γονεῦσι πρώτην ἐκ Θεοῦ τιμὴν νέμειν,
Ἐξ ὧν ὑπάρχει καὶ τὸ γινώσκειν Θεὸν)
Ἔθαλπον, ἐστήριζον ἐκ παντὸς σθένους·
Ἐχειραγώγουν, ὡς ἐμαυτῷ δεξιὸν
Θεῖναι τὸ γῆρας, γῆρας ἰλεούμενος.
Θερίζομεν γὰρ οἷά περ καὶ σπείρομεν.
Τοῦτ' ἦν μέρος μοι φιλοσόφου παιδεύσεως,
Τὸ μὴ δοκεῖν τὸν πρῶτον ἐκπονεῖν βίον,
Εἶναι δὲ μᾶλλον, ἢ δοκεῖν, Θεῷ φίλον·
A Στέργειν μὲν οὖν δεῖν ᾠόμην καὶ πρακτικοὺς,
Ὅσοι λελόγχασ' ἐκ Θεοῦ τιμήν τινα,
Λαοὺς ἄγοντες ἐνθέοις τελέσμασι.
Πλείων δ' ἔμ' εἶχε τῶν μοναστικῶν πόθος,
Καί περ δοκοῦντα συντετάχθαι πλείοσι·
Τρόπων γὰρ εἶναι τὴν μονὴν, οὐ σωμάτων.
Τὸ βῆμα δ' ἦν μοι σεπτὸν, ἀλλ' ἑστηκότι
Πόῤῥωθεν, ὡς φῶς ἡλίου τῶν ὄψεων
Ταῖς ἀσθενούσαις. Πάντ' ἂν ἤλπισα πλέον
Ἢ τοῦτο δέξασθ', ἐν πολλαῖς στροφαῖς βίου.
Μηδὲν μέγ' εἴπῃς συντόμως, ἄνθρωπος ὤν.
Ἀεὶ κολούει τὰς ἐπάρσεις ὁ φθόνος.
Μηδὲν λάβῃς ἔξωθεν, τἀμὰ δὲ σκόπει.
Οὕτω φρονοῦντι δεινὸς ἐμπίπτει κλόνος
Ὁ γὰρ πατήρ με, καί περ ἀκριβέστατα

Vitamque insolitam et asperam traducere,
Mediam inter utrosque viam ineo,
Meditari ut hi, prodesse ut illi, statuens.
Huc accedebat majus quidpiam, gratia hominum venerabilium,
Eos dico qui me genuerant, et quibus debitor eram.
Illorum senectutem (id enim maxime pium est
Parentibus primum honorem, ex Dei præscripto, deferre,
Per quos illud etiam contigit, ut nosceremus Deum),
Horum, inquam, senium fovebam, firmabam totis viribus:
Manu ducebam, ut mihi prosperam
Pararem senectutem, dum me senectutis miseret.
Talia enim metimus, qualia seminavimus.
Hæc pars erat philosophiæ meæ,
Non videri primariæ vitæ labores exantlare,
Magisque esse, quam videri, Deo amicum:
Diligendos quidem putabam etiam actuosos,
Quotquot a Deo honorem aliquem sortiti
Populos regunt divinis mysteriis.
692-693 Sed major me tenebat vitæ monasticæ amor,
Quamvis viderer inter multos versari;
Morum enim esse monasticam vitam, non corporum.
Thronus autem episcopalis erat mihi venerabilis
Procul, velut solis lux oculis
Infirmioribus. Quidvis potius speravi
In variis vitæ vicissitudinibus, quam id me accepturum.
Nihil magni asseras temere, cum homo sis.
Ea semper deprimit invidia, quæ alte assurgunt.
Ne aliunde exempla sumas, sed mea spectes.
Ita sentienti gravis incidit tempestas.
Meus pater, quamvis accuratissime

310 *Μιγάδων*. Ita edit. in marg. Male in textu μηγάδων.

315 *Ἐκ Θεοῦ. Ex Dei præscripto.* Ita Benedictini, qui forsan melius cum Billio vertissent *primum post Deum.* (CAILLAU)

321 *Παιδεύσεως*. Ita Vat. et edit. in marg. Male in textu παιδεύσεων.

322 *Πρῶτον ἐκπονεῖν βίον. Hoc primum mihi curæ ac studio fuit, ut quamvis* τῶν ἀσκητῶν, *hoc est eorum, qui totos sese ad Dei cultum contulerunt, more viverem, operam darem, ne quisquam hoc sciret, solo nimirum Deo contentus.* BILL.

METRICA VERSIO.

Vitamque, nimis et segregem traducere:
Media inter illos hosque procedo via,
Meditans ut isti, commodum illorum æmulans.
Suberatque, causa gravior, ut parentibus
Cultum exhiberem, non piger, quem debeo.
Horum senectam (nam quid est magis pium,
Quam primum honorem post Deum satoribus
Præbere, per quos nos quoque Deum noscimus?)
Meis fovebam sedulus pro viribus.
Hanc fulciebam, commodum ut mihi redderem
Senium, senectam languidam ipsorum fovens.
Nam quale semen, talis est messis quoque.
Vitæque sanctæ pars erat res hæc mihi,
Ut ne viderer principem vitam sequi,
Potius sed essem, quam viderer, Numini
B Gratus. Colendos ac quidem rebar quoque
Rebus gerendis deditos, quique ex Deo
Honorem adepti sacra per mysteria
Plebem gubernant: attamen monachos magis
Exosculabar, pluribus mistus licet.
Nam vita monachum, non locus solus, facit.
Augusta quædam res erat sacer mihi
Thronus, remoto sed procul, Phœbi ut jubar
Luminibus ægris. Omnia putabam prius
Fore, quam tot ævi sumerem hunc in fluctibus
Magni loquare nil levis, cum sis homo.
Semper superbos improbus livor premit.
Exempla longe ne petas: me conspice.
Sic sentientem turbo me sævus rapit.
Nam genitor, etsi mens ei notissima

Γνώμην γινώσκων τὴν ἐμὴν, οὐκ οἶδ' ὅθεν,
Ἴσως δὲ φίλτρῳ πατρικῷ κινούμενος
(Δεινὸν δὲ φίλτρον ἐστὶ σύν γ' ἐξουσίᾳ),
Ὡς ἂν κατάσχοι ταῖς πέδαις τοῦ Πνεύματος,
Ὧν τ' εἶχε τιμήσειε τοῖς ἀμείνοσι,
Κάμπτει βιαίως εἰς θρόνων τοὺς δευτέρους.
Οὕτω μὲν οὖν ἤλγησα τῇ τυραννίδι
(Οὔπω γὰρ ἄλλως τοῦτο καλεῖν ἰσχύω,
Καί μοι τὸ θεῖον Πνεῦμα συγγινωσκέτω
Οὕτως ἔχοντι), ὥστε πάντων ἀθρόως,
Φίλων, φυσάντων, πατρίδος, γένους λυθεὶς,
Ὡς οἱ μύωπι τῶν βοῶν πεπληγότες,
Εἰς Πόντον ἦλθον, τῆς ἀνίας φάρμακον
Θήσων ἐμαυτῷ τῶν φίλων τὸν ἔνθεον.
Ἐκεῖ γὰρ ἤσκει τὴν Θεοῦ συνουσίαν
A Νέφει καλυφθεὶς, ὡς σοφῶν τις τῶν πάλαι·
Βασίλειος οὗτος ἦν, ὁ νῦν μετ' ἀγγέλων.
Τούτῳ τὸ λυποῦν ἐξεμάλθασσον φρενός.
Ἐπεὶ δ' ὁ μὲν γήρᾳ τε κάμνων καὶ πόθῳ
Ἐδεῖτο πολλὰ παιδὸς ὁ χρηστὸς πατὴρ,
Τιμὴν παρασχεῖν ταῖς τελευταίαις πνοαῖς,
Ἐμοὶ δ' ἔπεσσεν ὁ χρόνος τὴν συμφορὰν,
Ὡς μήποτ' ἐχρῆν, αὖθις ἐς βυθὸν τρέχω,
Δείσας στεναγμὸν πατρικῶν κινημάτων,
Μή μοι τὸ φίλτρον εἰς κατάραν ἐκπέσῃ·
Τοιοῦτόν ἐστιν ἁπλότης ὠργισμένη.
Μικρὸν μέσον τι, καὶ πάλιν τρικυμία,
Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσον ἀγριωτέρα.
Οὐδὲν δὲ χεῖρον πάντα γνωρίσαι φίλοις.
Ἀρχήν τιν' ἔπραττ' οὑμὸς ἀδελφὸς κοσμικήν·

Sententiam meam nosceret, nescio unde,
At forte, paterno amore permotus
(Magnam enim habet vim amor cum potestate conjunctus),
Ut me constringeret vinculis Spiritus,
Et quod habebat præstantius, eo me decoraret,
Incurvat violenter, ut secundas sedes teneam.
Tantus ergo dolor mihi inustus tyrannide
(Nondum enim alio nomine hoc appellare possum,
Mihique Spiritus divinus ignoscat
Sic affecto), ut omnibus subito
Amicis, parentibus, patria, cognatis solutus,
Velut boves asili spiculo puncti,
In Pontum venerim, mœroris remedium
Conciliaturus mihi, amicum Deo plenum.
Illic enim exercebat contubernium cum Deo,
Nube coopertus, ut antiquus ille sapiens:
Basilius is erat, qui nunc cum angelis est.
Per hunc molestiam animi deliniebam.
Sed cum senio laborans et desiderio mei,
Multa cum prece rogaret filium optimus parens,
Ut honorem exhiberem extremis halitibus,
Cumque mihi tempus calamitatem coqueret,
Quod quidem nunquam oportuisset, rursus in profundum curro,
Veritus gemitum paternæ commotionis,
Ne mihi amor in maledictionem excideret;
Ejusmodi est simplicitas ira percita.
Paulum effluxit temporis, et rursum tempestas,
Quæ quanto acerbior fuerit, non facile dictu est.
694-695 Sed nihil nocebit omnia amicis enarrare.
Munus quoddam exercebat frater meus sæculare,

346 *Τοῦτο καλεῖν*. Ita Vat. Edit. τοῦτ' ὀνομάζειν, sed male, quia metrum deficit. — Sic Benedictini, qui mendum alio mendo correxisse videntur, cum prior verbi καλεῖν syllaba brevis sit: nisi forte tres syllabas in hoc verbo admiserint dividendo ultimam diphthongam. Forte melius servaretur lectio editorum, cum anapæstum iambis non prorsus repugnare etiam in sedibus legitimis notaverin. Scal. et Arnal. p. 176, ut videre est apud Morell. *Thesaur.* pag. 9, sect. 4, not. υ. Forte melius τοῦτό γε καλεῖν. (Caillau).

354 *Σοφῶν τις τῶν πάλαι*. *Moyses*.

362 *Κινημάτων*. Edit. ad marg. μηνιμάτων, *indignationis*.

METRICA VERSIO.

Mea esset, unde motus haud equidem scio,
Amor paternus forsan hunc induxerat
(Amor at, potestas cui comes, vim maximam
Habet), ut catenis Spiritus me astringeret,
Daretque honores, quos habebat maximos,
Per vim secundis collocat me in sedibus.
Quæ mihi tyrannis tam gravis menti fuit
(Hanc rem vocare non enim possum secus:
Ignoscat autem sancta Mens, quæso, id mihi),
Ut mox sodales, mox parentes et meos,
Mox et propinquos deserens, patrium et larem,
Ut sævo asili spiculo puncti boves,
In Pontum abirem, pellerem ut curas graves,
Luctusque, amici melleo amplexu fruens:
Degebat illic maximo qui cum Deo,
B Moses ut olim, nube sub densa latens.
Erat hic Basilius, qui modo inter angelos
Vivit: levabat tædium hic mentis meæ.
At cum senecta quassus, et cupidine
Nostri, rogaret me parens obnixius,
Ut me propinqui jam neci miseresceret,
Ac coctus esset jam meus tandem dolor,
Quod contigisse haud debuit, rursum in mare
Feror, parentis anxios gemitus timens,
Amoris in me ne loco diras preces
Conciperet, ut fit, cum furit benignitas
Contempta. Paulo post caput rursus nova
Procella multo sævior nostrum petit.
Hanc quin amicis indicem, nihil vetat.
Munus gerebat publicum quoddam meus

Ἀδελφὸς οὑμός! ὦ κάκισθ', ὅσον σθένεις!
Ἦδ' ἦν ταμείων πίστις. Ἐν δ' ἀρχῇ μέσῃ
Θνήσκει, κυνῶν δὲ πλῆθος ἐξανίσταται
Τοῖς τοῦ θανόντος χρήμασι καὶ λειψάνοις.
Πάντ' ἐσπάρασσον οἰκέται, ξένοι, φίλοι.
Τίς γὰρ πεσούσης οὐ ξυλεύεται δρυός;
Ἐγὼ δ' ὅσον μὲν ἧκεν εἰς ἐμὸν λόγον,
Οὔποτ' ἂν ἔδεισα πραγμάτων ἐπιδρομάς·
Πτηνὸν γάρ εἰμι ῥᾳδίως μετάρσιον.
Ὅμως δ' ἀνάγκη πάντα τῷ καλῷ πατρὶ
Συνδιαφέρειν, καὶ χρηστὰ καὶ τἀναντία,
Κοινωνὸν ὄντα πραγμάτων, οὐ χρημάτων.
Ὡς δ' οἱ βάσιν τοπρῶτον ἐμπεπηγότες,
Ἅπαξ ὀλισθήσαντες, εἰς κρημνοῦ βάθος
Πίπτουσιν, οὐκέτ' ὄντες αὐτῶν ἐγκρατεῖς,
A Οὕτως ἔμοιγε τῶν κακῶν γεγευμένῳ,
Ἄλλοις ἐπ' ἄλλο δεινὸν ἐξηγείρετο.
Ἧκέν ποθ' ἡμῖν (τἀν μέσῳ σιγήσομαι,
Τοῦ μὴ δοκεῖν βλάσφημον ἐκφέρειν λόγον
Κατ' ἀνδρὸς, ὃν νῦν εὐλογῶν ἐπαυσάμην),
Ἀλλ' ἧκεν ἡμῖν τῶν φίλων ὁ φίλτατος
Βασίλειος (οἴ μοι τῶν λόγων! ἐρῶ δ' ὅμως)
Ἄλλος πατήρ μοι φορτικώτερος πολύ.
Τὸν μὲν γὰρ ἐχρῆν καὶ τυραννοῦντα στέγειν·
Τὸν δ' οὐκ ἀνάγκη, τῆς ἑταιρίας χάριν
Βλάβην φερούσης, οὐκ ἀπαλλαγὴν κακῶν.
Οὐκ οἶδ' ἐμαυτοῦ τὰς ἁμαρτίας πλέον,
Αἳ πολλὰ δή με πολλάκις δεδήχασι,
Μέμφομ', ὑπερζέοντος ὡς ἀεὶ νέου
Τοῦ συμπεσόντος, ἢ σε τῆς ἐπάρσεως,

Frater meus! O nequissime, quam potens es!
Erat autem thesaurorum custos. Medio autem in munere
Moritur, canumque multitudo assilit
In defuncti pecuniam, et quidquid reliquerat.
Omnia dilacerant famuli, extranei, amici.
Quis enim, collapsa quercu, non sibi ligna comparat?
Ego autem, quantum ad me attinet,
Nunquam timuissem negotiorum incursiones:
Avis enim sum facile avolans.
Sed tamen necesse erat omnia cum præclaro patre
Sustinere, et prospera et adversa,
Participemque negotiorum, non pecuniæ.
Quemadmodum autem, qui statim fixerunt gradum,
Semel labantes, in præcipitii fundum
Incidunt, sui jam non compotes,
Sic mihi, postquam mala degustavi,
Aliæ ex aliis molestiæ exortæ sunt.
Venit quondam nobis (media prætermitto,
Ne videar crimen inferre
Viro, quem modo laudibus extuli),
Sed venit nobis omnium amicissimus,
Basilius (o quid dicturus sum? dicam tamen),
Alius mihi pater longe durior.
Illum enim ferre oportebat, etiamsi tyrannidem exerceret:
Istius autem ferendi necessitatem non imponebat
Amicitia damnum ferens, non liberans a malis.
Nescio an mea potius peccata,
Quæ multum me ac sæpe momorderunt,
Incusem (effervescit semper ut recens
Id quod accidit); an tuam elationem,

374 *Τί γὰρ πεσούσης*. Ita sup. carm. I, *De rebus suis*, v. 18, etc.

386 *Τἀν μέσῳ*. De Basilio, postquam episcopus creatus est, loquitur.

388 *Ὃν νῦν εὐλογῶν ἐπαυσάμην*. Hæc verba innuunt carmen istud statim post funebrem Basilii orationem conditum fuisse.

390 *Βασίλειος*. Ita Vat. Edit. Βασιλέως.

397 *Ὡς ἀεί*. Ita Coisl. Edit. male ὡσαεί. Conceptum ex Sasimensi episcopatu dolorem significat Gregorius: cujus doloris cicatricem nulla temporis longinquitas obduxit: imo semper tanquam recens in ipsius pectore fervebat.

METRICA VERSIO.

Germanus. O quæ vis tua est, nequissime!
Quæstorem agebat: inque medio munere
Excedit ævo. Tum canum vis maxima
In mortui nummos rabida, et censum ruit.
Lacerant amici cuncta, servi, extranei.
Quis enim cadente ligna non quercu rapit?
Quantum attinebat ad meas res scilicet,
Negotiorum non timebam sarcinas.
Volucris enim sum facile in altum provolans.
Sed me decebat patre cum dulci meo
Tam læta ferre, quam vices rerum asperas,
Atque esse socium, non opum, at molestiæ.
Sed, ut gradum qui fixerit primo, semel
Labante gressu, fertur in præceps statim,
Nec se tenere jam potest: hunc in modum,
B Gustare dura contigit postquam mihi,
Orti subinde sunt novi casus mihi.
Accessit ad nos (media nam silentio
Premam, virum ne criminari existimer,
Quem laude summa proxime in cœlum tuli),
Accessit, inquam, maxime charus mihi
Basilius (o quid narro? sed dicam tamen),
Alius parente durior multo pater.
Ferendus ille namque erat, dum cogeret,
Non hic, sodali dum suo damnum invehit,
Calamitatum non levamen tristium.
Meisne noxis imputare hoc debeam,
Punxere pectus quæ meum jam sæpius,
Ignoro (vulnus semper hoc quippe, ut recens,
Fervescit), an te, summe vir, potius notem,

Ἀνδρῶν ἄριστε, ἣν δέδωκεν ὁ θρόνος.
Ὡς τῶν γε λοιπῶν εἵνεχ', ἡλίκων λόγων,
Τάχ' οὐδ' ἂν αὐτὸς ἠξίους ὑπερζυγεῖν·
Οὔκουν τοπρόσθεν, ὦ φέριστ', οὐδ' ἠξίους·
Εἰ δ' ἠξίους, τυχόν σε τῶν εὖ εἰδότων
Ἄμφω, κατέσχεν ἄν τις εὐγνώμων κριτής.
Τί οὖν πέπονθας; πῶς τοσοῦτον ἀθρόως
Ἔῤῥιψας ἡμᾶς; ὡς ὄλοιτ' ἐκ τοῦ βίου
Νόμος φιλίας οὕτω σεβούσης τοὺς φίλους.
Λέοντες ἦμεν ἐχθὲς, ἀλλὰ σήμερον
Πίθηξ ἔγωγε· σοὶ δὲ μικρὸν καὶ λέων.
Εἴ τοί γε πάντας (φθέγξομ' ὑψηλὸν λόγον)
Οὕτως ἑώρας τοὺς φίλους, οὐ χρῆν γ' ἐμὲ,
Ὃν καὶ φίλων ἔμπροσθεν ἦγες ἦν ὅτε,
Πρὶν ἢ ὑπερνεφῶν τὰ πάντ' ἔχειν κάτω.
A Τί, θυμὲ, βράζεις; εἶργε τὸν πῶλον βίᾳ.
Πρὸς νύσσαν αὖθις οἱ λόγοι. Ἐκεῖνος ἦν
Ψεύστης ἔμοιγε, τἄλλα δ' ἀψευδέστατος,
Ὅς μου λέγοντος ταῦτ' ἀκούσας πολλάκις,
Ὡς νῦν μὲν οἰστὰ πάντα, κἂν χείρω πέσῃ,
Εἰ δ' ἐκλίποιεν οἱ τεκόντες τὸν βίον,
Κἀμοὶ τὰ πράγματ' ἐκλιπεῖν ἅπας λόγος,
Ὡς ἄν τι κερδάναιμι τῆς ἀνεστίου
Ζωῆς, πολίτης ῥᾷστά γ' ὢν παντὸς τόπου.
Ταῦτ' οὖν ἀκούων, καὶ συναινῶν τῷ λόγῳ,
Ὅμως βιάζετ' εἰς ἐπισκοπῆς θρόνον
Αὐτὸς, πατήρ τε, δίς με τοῦτο πτερνίσας.
Μή πω ταραχθῇς, πρὶν ἂν ἐκμάθῃς τὸ πᾶν.
Εἰ πλεῖστον ἐσκέψαντο δυσμενεῖς χρόνον,
Ὅπως ἀτιμάσαιεν, οὐκ ἄλλον τινὰ

Virorum optime, quam tibi afflavit thronus.
Nam cæteris in rebus, in æqualibus studiis,
Forsan ne ipse quidem te existimasses præcellere:
Ac profecto antea, o præstantissime, non existimabas;
Aut si existimasses, fortasse ex his qui probe noverant
Ambos, te repressisset æquus aliquis judex.
696-697 Quid igitur passus es? Quomodo tantopere nos subito
Projecisti? Utinam pereat ex vita
Lex amicitiæ sic amicos honorantis.
Heri leones eramus, sed hodie
Simius ego; tibi vero parva res est etiam leo.
Quod si omnes (magna eloquar voce)
Sic amicos spectares, exceptum me oportuit,
Quem amicis omnibus aliquando anteponebas,
Antequam in altum sublatus omnia infra te haberes.
Anima, quid effervescis? Equum vi comprime.
Sed rursus ad metam oratio. Erat ille
Mihi mendax: cætera autem a mendacio alienissimus,
Qui cum sæpe dicentem me audisset,
Omnia quidem nunc mihi tolerabilia esse, etiamsi pejora accidant,
Sed si vitam parentes relinquant,
Certissimum mihi esse negotia relinquere,
Ut fructum aliquem percipiam ex vita
Foco carente, non invitus cujuslibet loci civis;
Hæc cum audiret, et judicio suo comprobaret,
Vim tamen infert ad episcopatus sedem
Ipse et pater, qui in hoc me iterum supplantavit.
Non prius turberis quam audieris omnia.
Si perdiu deliberassent inimici,
Quomodo me dedecorarent, non aliam puto

400 *Ἡλίκων λόγων*. His verbis significat studia litterarum, quibus communem cum Basilio operam navaverat. Sic infra sect. 2, carm. I, *ad Hellenium*, vers. 297, rogat eum ut patriam revereatur et ἥλικα μῦθον, *æqualem doctrinam*.

409 *Σοὶ δέ*. Ita Coisl. Male edit. σὺ δέ.

413 *Πρὶν ἤ*. Ita legimus. Edit. male ἧς.

414 *Τί, θυμέ*. Ita Coisl. Edit. male θυμὲ, τί.

METRICA VERSIO.

Tuumque fastum, quem tibi invexit thronus.
Nam, sede dempta, cuncta si spectes, mihi
Nec forte velles ipse te præponere,
Ut nec volebas antehac, vir optime;
Idque ambientem, credo, judex quispiam,
Qui nosset ambos, te tamen compesceret.
Contemptionis ergo quæ tanta fuit
Repente causa? Charitas hæc funditus
Pereat, amicos intimos quæ sic colit.
Heri leones nos eramus; simius
At ipse nunc sum, tu fere ast contra leo.
Sublime quiddam proferam: reliquos licet
Sic tu sodales cerneres; non me tamen
Decebat, olim cæteris charum magis,
Ante extulisset editus quam te thronus.
B Quid, anime, ferves? fac equum vi reprimas.
At sermo tendat rursus ad metam. Fuit
In me ipse mendax: cætera at verissimus.
Qui sæpe vocem hanc ore de nostro legens,
Animo ferenda cuncta nunc æquo mihi,
At si parentes clauderent vitæ dies,
Negotiorum linquerem ut molem, fore,
Quo ferre fructum quempiam vitæ foco
Possem carentis, civis in quovis loco:
Hæc cum audiisset sæpius, dicta et mea
Probaret, ipse me tamen vi præsulem
Facit, atque fallens rursus hic natum pater.
Quod restat audi, nec tumultus excita.
Si cogitassent perdiu inimici mei,
Quanam arte parere dedecus possent mihi,

Εὑρεῖν ἂν αὐτοὺς οἴομ' ἢ τὸν νῦν τρόπον.
Ποθεῖς ἀκοῦσαι; Πάντες ἂν ἐροῦσί σοι,
Ὅσοις τὸ πρᾶγμ' ἔδοξε τῶν οὐκ αἰσίων.
Ἐγὼ μὲν οἷον ἐμπάρεσχον τῷ φίλῳ
Ἐμαυτὸν, οἶδε Πόντος, οἶδε καὶ πόλις
Καισαρέων, καὶ πάντες οἱ κοινοὶ φίλοι.
Μικροπρεπὲς γὰρ ταῦτ' ὀνειδίζειν ἐμέ.
Τὸν μὲν γὰρ εὖ παθόντα μεμνῆσθαι πρέπει
Ὧν εὖ πέπονθε, τὸν δράσαντα δ' οὐδαμῶς
Ὁ δ' οἷος ἡμῖν, πειθέτω τὰ πράγματα.
Σταθμός τίς ἐστιν ἐν μέσῃ λεωφόρῳ
Τῆς Καππαδοκῶν, ὃς σχίζετ' εἰς τρισσὴν ὁδὸν,
Ἄνυδρος, ἄχλους, οὐδ' ὅλως ἐλεύθερος,
Δεινῶς ἀπευκτὸν καὶ στενὸν κωμύδριον.

A Κόνις τὰ πάντα, καὶ ψόφοι, καὶ ἅρματα,
Θρῆνοι, στεναγμοὶ, πράκτορες, στρέβλαι, πέδαι,
Λαὸς δ' ὅσοι ξένοι τε καὶ πλανώμενοι.
Αὕτη Σασίμων τῶν ἐμῶν ἐκκλησία.
Τούτοις μ' ὁ πεντήκοντα χωρεπισκόποις
Στενούμενος δέδωκε· τῆς εὐψυχίας!
Καὶ ταῦτ', ἵν', ἁρπάζοντος ἄλλου πρὸς βίαν,
Περικρατήσῃ τὴν καθέδραν καινίσας.
Ἡμεῖς γὰρ αὐτῷ τῶν ἀρηΐων φίλων
Τὰ πρῶτα· καὶ γὰρ ἦμεν ἄλκιμοί ποτε,
Καὶ δεινὸν οὐδὲν τραύματ' ηὐλογημένα.
Πρὸς τοῖς γὰρ ἄλλοις οἷς ἀπηριθμησάμην,
Οὐδ' ἦν ἀναιμωτί γε τοῦ θρόνου κρατεῖν·
Μεταίχμιον γὰρ ἀντεπισκόπων δύο

Quam istam, illos inventuros viam.
Vis audire? Narrabunt tibi omnes
Quicunque rem minime congruam judicaverunt.
Equidem qualem præbuerim amico
Me ipsum, novit Pontus, novit et civitas
Cæsariensium, et omnes amici communes.
Sed hæc exprobrare indecorum foret.
Nam qui beneficia accepit, eum memorem esse decet
Eorum quæ illi benefacta sunt, minime vero eum qui fecit.
Ille vero qualis in me fuerit, res ipsæ persuadeant.
Statio quædam est in medio pervulgatæ viæ
In terra Cappadocum, quæ scinditur in triplicem viam,
Sine aqua, sine virore, nihil habens liberale,
Horridus valde et angustus pagus.
Omnia hic pulvis et strepitus, et currus,
Lamenta, ejulatus, exactores, tormenta, compedes,
698-699 Populus vero, quotquot peregrini et errones.
Hæc erat Sasimorum meorum ecclesia.
His me dedit, qui quinquaginta chorepiscopos habens
Non satis locuples erat: o munificentiam!
Atque idcirco etiam, ut, per vim rapiente altero,
Victor esset, novam cathedram instituens.
Ego enim inter bellicosos illius amicos
Primas obtinebam: strenuus enim aliquando fui,
Nec molesti quidquam habent benedicta vulnera.
Nam præter incommoda a me enarrata,
Nec poterat quidem sine sanguine sedes teneri;
Erat enim confinium duorum inter se certantium

429 *Ἢ τόν*. Ita habet Coislinianus codex. Male autem edit. εἰ τόν.
431 *Αἰσίων*. Vat. ὁσίων, *sanctam*.
439 *Σταθμός*. In Sasimorum oppido, ad publicos usus disposita erant vehicula.
443 *Καὶ ἅρματα*. Ita Vat. Minus bene edit. σὺν ἅρμασι, *cum curribus*.
447 *Χωρεπισκόποις*. Rurales decanos intelligit, inter quos divisa erat amplissima Basilii diœcesis.
448 *Στενούμενος*. Ita edit. et Benedictini in versione. Forte melius σθενούμενος, *prævalens, roboratus*. (CAILLAU).— Ibid. *τῆς εὐψυχίας*. Vat. τῆς εὐτυχίας, *o prosperitatem!*
449 *Ἵν' ἁρπάζοντος ἄλλου*. Significat Gregorius se a Basilio creatum episcopum, ut vile oppidulum istud tueretur adversus Anthymum qui vi illud arripere conabatur. Vide supra epist. XLVIII et seq. pag. 42, et seq.
453 *Καὶ δεινόν*. Alludit ad lapides quibus impetitus fuit Constantinopoli.

METRICA VERSIO.

Hunc unum opinor hos reperturos modum.
Audire gestis? Dicet hoc quivis tibi
Ex his, quibus res est parum visa hæc decens.
Ut me erga amicum gesserim omni tempore,
Et Pontus, et urbs Cæsaris novit probe,
Et qui utriusque sese amicos prædicant.
Hæc exprobrare non enim nos hæc decet.
Benefacta namque, quisquis accepit, libens
Meminisse debet, qui dedit non ast item.
At qualis in nos ille, res ipsa indicet.
In regiæ medio viæ est vicus situs,
Qui scindit in tres se vias, lymphis carens,
Exsors viroris, libero indignus viro,
Arctumque prorsus oppidum, triste et nimis.

B Hic cuncta strepitus, pulvis hic cum curribus,
Lamenta, fletus, carnifex, et compedes,
Tormenta: cives hospites hic, et vagi.
Erat hæc meorum Sasimorum ecclesia.
His, liberalis scilicet vir, me dedit,
Denos haberet quinquies cum antistites
Sub se: et quidem, vi vindicante ut altero,
Victor maneret, erigens sedem hanc nove.
Nam nos amicos martios quondam sibi
Putabat (ut et strenuus quondam fui):
Benedicta non est conquerendum ad vulnera.
At præter alia, dicta nunc quæ sunt mihi,
Thronum haud licebat consequi sine sanguine.
Namque æmulorum præsulum confinium

Τοῦτ' ἦν, συνεῤῥώγει τε δεινός τις μόθος,
Οὗ δημιουργὸς ἡ τομὴ τῆς πατρίδος,
Δύω πόλεις τάξασα μικρῶν μητέρας.
Ψυχαὶ πρόφασις, τὸ δ' ἔστιν ἡ φιλαρχία·
Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν, οἱ πόροι τε καὶ φόροι,
Ἐξ ὧν δονεῖται πᾶς ὁ κόσμος ἀθλίως.
Τί οὖν με ποιεῖν, πρὸς Θεοῦ, δίκαιον ἦν;
Στέργειν; Δέχεσθαι τῶν κακῶν τὰς ἐμβολὰς,
Βάλλεσθ' ἀωρί; Συμπνίγεσθαι βορβόρῳ;
Μηδ' ἔνθα θείην εὐπορεῖν γῆρας τόδε,
Ἀεὶ βιαίως ἐκ σκέπης ὠθούμενον;
Μηδ' ἄρτον ἕξων τῷ ξένῳ διακλάσαι,
Πένης πένητα λαὸν εὐθύνειν λαχὼν,
Ὧν μὲν κατορθώσαιμι μηδὲ ἓν βλέπων,
Ὧν δ' αἱ πόλεις ἔχουσιν εὐπορῶν κακῶν,
A Τρυγῶν ἀκάνθας, οὐκ ἀπανθίζων ῥόδα,
Τὰ δεινὰ γυμνὰ τῶν καλῶν καρπούμενος:
Ἄλλην ἀπαίτει μ', ἣν θέλῃς, εὐψυχίαν,
Τὴν δὲ πρότεινε τοῖς ἐμοῦ σοφωτέροις.
Τοιαῦτ' Ἀθῆναι, καὶ πόνοι κοινοὶ λόγων,
Ὁμόστεγός τε καὶ συνέστιος βίος,
Νοῦς εἷς ἐν ἀμφοῖν, οὐ δύω, θαῦμ' Ἑλλάδος,
Καὶ δεξιαὶ, κόσμον μὲν ὡς πόῤῥω βαλεῖν,
Αὐτοὺς δὲ κοινὸν τῷ Θεῷ ζῆσαι βίον,
Λόγους τε δοῦναι τῷ μόνῳ σοφῷ Λόγῳ.
Διεσκέδασται πάντα, ἔῤῥιπται χαμαὶ,
Αὖραι φέρουσι τὰς παλαιὰς ἐλπίδας.
Ποῦ τις πλανηθῇ; Θῆρες, οὐ δέξεσθέ με;
Παρ' οἷς τὸ πιστὸν πλεῖον, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ.
Ἔσχον μὲν οὕτω ταῦτα, συντόμως φράσαι.

Episcoporum, ac grave quoddam exarserat bellum,
Cujus causa sectio patriæ,
Duas urbes parvarum matres instituens.
Animæ prætextus erant, sed revera dominationis amor:
Vereor enim dicere, reditus et tributa,
Quibus misere totus agitatur mundus.
Quid igitur, per Deum, facere me æquum fuit?
Contentum esse? Malorum excipere incursus?
Ense feriri, suffocari luto?
Nec habere ubi hoc senium collocem,
Dum semper e tecto per vim exturbor?
Nec panem habiturus, quem hospiti frangam,
Pauper pauperem populum regendum sortitus,
Nihil prorsus videns, quod præclare possim exsequi:
Malis abundans, quæ in urbibus occurrunt:
Vindemians spinas, non rosas legens,
Mala bonorum expertia carpens?
Aliam a me exposce, si voles, magnanimitatem,
Atque hanc propone his qui me sapientiores sunt.
Talia Athenæ pepererunt, et communes litterarum labores,
Ejusdemque tecti et mensæ consors vita
Mens una, non duæ in ambobus, res mira visa Græciæ,
Dataeque dexteræ, mundum ut procul rejiceremus,
Deoque simul viveremus
Ac litteras dicaremus soli sapienti Verbo.
Dissipata sunt omnia, humi projecta sunt,
700-701 Spes antiquas venti auferunt.
Quo quis fugiat? feræ, non me excipietis?
Apud quas plus fidei, ut mihi quidem videtur.
Atque hæc quidem ita se habebant, ut breviter enarrare potui.

458 *Τομὴ τῆς πατρίδος*. Nimirum Cappadociæ in duas provincias divisio. Urbes duæ præfectæ minoribus erant, Cæsarea et Thyana. Huic Anthymus, illi Basilius præerat.

460 *Ψυχαί*. Comb. legit in cod. Reg. ψυχρά, *frigida* occasio, atque prætextus, provinciæ illa sæculari jure dissectio, qua nihil necesse convelli ecclesiarum jura.

465 *Βάλλεσθ' ἀωρί*. Combef. vertit *intempestive, male quæsita occasione, peti telis*.

472 *Ἀπανθίζων*. Ita Reg. unus et Coisl. Edit. male ἀκανθίζων, *spinosas reddens*: quibus verbis significat Gregorius mala tantum nullis permista bonis sibi exspectanda Sasimis.

479 *Δεξιαί*. Reg. unus sup. lin. ὑποσχέσεις *promissiones*.

METRICA VERSIO.

Erat hoc duorum: pugnaque haud certe levis,
Sectura patriæ quam meæ secum attulit,
Urbes minorum dum duas matres facit.
Prætexebatur mentium salus: tamen
Erat ambitio, ne dicam opes et copias,
Quibus agitatur mundus hic tristem in modum.
Quid facere, quæso per Deum, par hic erat?
Retinere sedem? Tam graves ferre impetus?
Telis feriri? Sordido immergi luto?
Cum nec ubi senium ponerem locus foret,
Tectis subinde sed meis extruderer:
Nec panem haberem, quem ministrarem hospiti,
Ut rector ipse pauperis pauper gregis;
Nec, quid labore consequi possem meo,
Viderem, abundans urbicis tamen malis,
B Metensque sentes, non rosas dulces legens,
Et nuda cunctis commodis carpens mala?
Exposce, si vis, roboris genus alterum
A me: offer istud præditis sapientia
Majore. Athenæ talia, et communia
Studia, domusque, mensaque ac tantum unica
Mens in duobus, quæ stupebat Græcia,
Datæque dextræ de relinquendo fuga
Mundo, ut superno viveremus Numini,
Verbo dicantes quas opes facundia
Nobis parasset. Lapsa sunt hæc omnia,
Veteresque nostras spes leves auræ ferunt.
Quo pergat aliquis? An truces ad belluas?
Major, ut opinor, in quibus lucet fides.
Sic res habebat ista se, ut dicam brevi.

Ἐπεὶ δ' ἐκάμφθην, οὐ φρόνημ', ἀλλ' αὐχένα,
Τί φῶ; Πόθεν δὲ τὴν ἐμὴν ὠδῖνά σοι
Πᾶσαν παραστήσαιμι; Κέντρα μοι πάλιν,
Πάλιν φυγάς τις καὶ δρομαῖος εἰς ὄρος,
Κλέπτων φίλην δίαιταν, ἐντρύφημ' ἐμόν.
Τί μοι τὸ κέρδος; Οὐ γὰρ εὔτονος φυγὰς
Ἦν, ὡς ἔοικε. Πάντα δ' εἰδὼς καρτερεῖν,
Ἓν τοῦτ' ἀγεννὴς, πατρὸς οὐ φέρω χόλον.
Πρῶτον μὲν οὖν ἀγῶνα ποιεῖται πατὴρ,
Ἐνιδρῦσαι με Σασίμοις· ὡς δ' ἠσθένει,
Ὁ δεύτερος πλοῦς, ἀλλὰ μὴ κάτω μένειν,
Αὐτῷ δὲ συμπονοῦντα (καὶ γὰρ ἦν βαρὺς
Ταῖς σαρξὶν ἤδη), συνελαφρίζειν τοὺς πόνους,
Χεῖρας προτείνων, τῆσδε τῆς γενειάδος
Ἁπτόμενος, οἵοις πρὸς μὲ χρώμενος λόγοις;
« Πατήρ σε λίσσεθ', υἱέων ὦ φίλτατε,
Πατὴρ ὁ πρέσβυς τὸν νέον, τὸν οἰκέτην
Ὁ δεσπότης φύσει τε καὶ διπλῷ νόμῳ.
Οὐ χρυσὸν αἰτῶ σ', οὐ λίθους, οὐδ' ἄργυρον,
Οὐ γῆς ἀρούρας, τέκνον, οὐδ' ὅσα τρυφῆς.
Ζητῶ σ' Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ πλησίον
Θεῖναι, Θεῷ τε τίμιον παραστάτην.
Ὁ δοὺς ἔχει σε· τέκνον, μή μ' ἀτιμάσῃς,
Ὡς ἵλεώ γε τοῦ μόνου τύχῃς Πατρός.
Καλὸν τὸ αἴτημ', εἰ δὲ μή γε, πατρικόν.
Οὔπω τοσοῦτον ἐκμεμέτρηκας βίον,
Ὅσος διῆλθε θυσιῶν ἐμοὶ χρόνος.
Δὸς τὴν χάριν, δός· ἢ τάφῳ μ' ἄλλος δότω·

Postquam autem incurvatus sum, non mente, sed cervice,
Quid dicam, aut unde dolorem meum tibi
Omnem aperiam? Stimuli rursus mihi.
Rursus fugitivus quidam et cursor in montem,
Surripiens amicum vitæ genus, delicias meas.
Sed quid sum lucratus? Non enim constans fugitivus
Eram, ut apparet. Sed cum omnia perferre sciam,
In hoc uno ignavus sum: patris iram non fero.
Primam quidem hanc dimicationem aggreditur pater,
Ut me Sasimis stabiliat; sed cum minus valeret,
Secunda navigatio, ut non infra maneam,
Sed cum eo laborans (erat enim jam gravis
Corpore), labores illius allevem,
Manus tendens, atque hanc barbam
Tangens, qualibus me compellat verbis?
« Pater te precatur, filiorum charissime,
Juvenem pater senex, famulum
Dominus natura et lege duplici.
Non aurum a te peto, non lapides, non argentum,
Non arva, fili, nec quicquid ad delicias attinet.
Quæro Aaroni te et Samueli proximum
Ponere, Deoque pretiosum astantem famulum.
Qui dedit, habet te; fili, ne me dedecore afficias,
Ut propitius sit tibi solus Pater;
Præclara petitio: sin minus, certe paterna.
Nondum tantam emensus es vitam,
Quantum mihi effluxit sacrificiorum tempus.
Concede mihi hanc gratiam, concede; aut me alius sepulcro mandet:

494 Ἀγεννής. Ita Coisl. male edit. ἀγεννές.

501 *Οἵοις. Proh! qualibus utitur verbis!* Schol. δηλονότι μεγάλοις.

510 *Τύχῃς.* Coisl. τύχοις, *ut propitius sit tibi solus Pater.*

512 *Οὔπω τοσοῦτον.* Versus iste, et qui proxime sequitur, difficiles habent explicatus, quos tamen sic possis expedire. Theologus vitæ tranquillæ et solitudinis amore abreptus, sacerdotii labores et sollicitudines refugiebat. Gregorius vero pater a filio citius hos labores recusari objicit, cum ipse nondum illos subire detrectet, qui tot annos in iis vitam egerat: adeoque otia immerito filium quærere, quæ patri potiori jure repetere liceret. Hinc ipsum sic alloquitur: Nondum tot annos sacerdotii laboribus impendisti, quot ego offerendis sacrificiis impendi, ut jam in otia tuta velis recedere. Sic dissolvitur gravissima difficultas circa annum quo natus est Gregorius, nec absurda Bollandistarum opinio admittitur. Vide, tom. I, *Vitam sancti Gregorii*, n. 19 et 20.

METRICA VERSIO.

Cervix ut autem est flexa, non animus mihi,
Quid dicam, et omnem quo tibi pacto meum
Pandam dolorem? Pungor hic rursus, fugam
Conscisco rursus, ac celer montem peto,
Dulcisque furtim persequor vitæ genus.
Quid juvit hoc me? Non enim constans eram
Profugus; in aliis rebus at firmus licet,
Ignavus hic sum: patris haud iram fero.
Ac primo tentat Sasimis me figere.
Quod cum negarem pertinax, cursum alterum
Tenet, rogatque, sede ne maneam infima,
Sed collaborem (namque erat gravis admodum
Ætate), pondus et levem promptus suum:
Manusque tendit, ac meam barbam simul
Capessit, ad me vocibusque his utitur:
« O chare fili, te pater supplex rogat,
Senex vigentem, dominus et famulum suum.
Natura nam te, et lex duplex subdit mihi.
Non posco nummos, non lapides fulgidos,
Agrosve, mollis quidquid et luxus jubet.
Cupio te Aroni jungere, atque Anna sato,
Ut præpotenti semper assistas Deo.
Te, qui dedit, habet; nate, ne spernas patrem.
Sic solus ille sit tibi facilis Pater;
Honesta posco: sin minus, pater petit.
Nondum tot anni sunt tui, quot jam in sacris
Mihi sunt peracti victimis; da quod peto.
Da, quæso, corpus alter aut inhumet meum.

Ταύτην ὁρίζω τῆς ἀπειθείας δίκην.
Δὸς τὰς βραχείας ἡμέρας τῷ λειψάνῳ.
Τὰ δ' εἰσέπειτα σοὶ φίλως βουλευτέα. »
'Επεὶ δ' ἤκουσα ταῦτα, καὶ ψυχὴ βάρους
Μικρὸν διέσχεν, ὥσπερ ἥλιος νέφους,
Τί γίγνεται; ποῖ τἀμὰ καταστρέφει πάθη·
'Ενουθέτησ' ἐμαυτὸν, ὡς οὐδὲν βλάβος,
Ἕως καθέδρας, πατρὸς ἐκπλῆσαι πόθον.
Οὐ γὰρ καθέξει τοῦτ', ἔφην, ἄκοντά με,
Ὃν οὔτε κήρυγμ', οὔθ' ὑπόσχεσις κρατεῖ.
Οὕτως ἀνήγαγέν με νικήσας φόβος.
'Επεὶ δ' ὑπεξῆλθον μὲν οἱ γονεῖς βίου,
Κλῆρον λαχόντες, εἰς ὃν ἔσπευδον πάλαι,
'Εγὼ δ' ἐλείφθην, οὐ καλῶς ἐλεύθερος,
Τῆς μὲν δοθείσης οὐδ' ὅλως 'Εκκλησίας
A Προσηψάμην, οὐδ' ὅσσον λατρείαν μίαν
Θεῷ προσενεγκεῖν, ἢ συνεύξασθαι λαῷ,
Ἢ χεῖρα θεῖναι κληρικῶν ἑνί γέ τῳ·
Τῆς πατρικῆς δὲ (καὶ γὰρ οὐκ ἀνίεσαν,
'Ορκοῦντες, ἐμπίπτοντες εὐλαβῶν τινες,
Πολλῶν ἀνάγνων μηνύοντες ἐξόδους),
Χρόνον βραχὺν μὲν, ὡς ξένος ἀλλοτρίας,
Ἔσχον τιν' ἐμμέλειαν, οὐκ ἀρνήσομαι·
Τοῦτ' αὐτὸ φάσκων τοῖς ἐπισκόποις ἀεὶ,
Αἰτῶν τε δῶρον ἐκ βάθους τῆς καρδίας,
Στῆσαί τιν' ἄνδρα τῷ πτολίσματι σκοπὸν,
Λέγων ἀληθῶς, ἓν μὲν, ὡς οὔπω τινὰ
Εἰληφὼς εἴην γνωρίμῳ κηρύγματι·
Τὸ δεύτερον δ' αὖ, ὡς πάλαι δεδογμένον
Εἴη, φυγεῖν με καὶ φίλους καὶ πράγματα.

Hanc statuo negati obsequii pœnam.
Da paucos dies reliquiis meis.
Postea, ut lubebit, tibi consules. »
Postquam hæc audivi, ac mens mea molestiæ pondus
Paulatim depulit, ut sol nubem:
Quid fit? et quem mea mala exitum habent?
702-703 Mihi ipse persuasi nihil damni futurum mihi,
Si patris desiderium, cathedræ tenus explerem.
Non enim id me, aiebam, detinebit invitum,
Quem nec promulgatio, nec promissio astringit.
Sic me provexit vixtrix formido.
Postquam autem e vita excesserunt parentes,
Hæreditatem sortiti ad quam dudum properabant,
Ac ego relictus sum, non commode liber,
Datam quidem mihi ecclesiam nullo prorsus modo
Tetigi, ne ita quidem ut vel unum sacrificium
Deo offerrem, vel precarer cum populo,
Vel manum clericorum uni alicui imponerem.
Quod autem ad paternam (neque enim dimiserunt me,
Adjurantes, urgentes piorum nonnulli,
Multorum etiam improborum molitiones indicantes),
Brevi tempore illius, ut hospes alienæ,
Curam aliquam gessi, non negabo;
Idque ipsum semper episcopis declarabam,
Atque hoc beneficium petebam ex intimo corde,
Ut aliquem oppido episcopum præponerent,
Duo vere asseverans: unum quidem, nondum me ullam
Ecclesiam accepisse publica prædicatione:
Alterum autem, jamdudum mihi statutum
Esse, et amicos et negotia fugere.

525 *'Ανήγαγεν*. Billius male vertit, *reduxit;* aderat enim Theologus, quem alloquebatur pater, *barbam ipsius tenens.* Edit. ἀνήγαγε.

530 *Μίαν*. Coisl. μόνην, *solam*. Significare vult se nunquam ritu solemniori, qualem expetit dignitas episcopalis, divinis mysteriis functum fuisse neque enim verisimile est, virum tam pium a celebrando Missæ sacrificio abstinuisse.

532 *Κληρικῶν*. Vat. κληρικῷ, *clerico.*

537 *'Εμμέλειαν*. Vat. et Coisl. ἐπιμέλειαν.

METRICA VERSIO.

Hac ipse culpam pervicax pœna luas.
Parvum hocce tempus da mihi, cujus breve est
Quod restat: ac post, ut lubet, tibi consule. »
Hæc cum audiissem, jamque, sol nubem velut,
Mens depulisset nonnihil pondus grave,
Quid fit? Meorum et quæ malorum clausula?
Sic cogitavi, nil mihi hinc damni fore,
Adusque solium vota si explerem patris.
Nec enim, inquiebam, me reluctantem ista res
Stringet, liget me nulla cum promissio.
Sic me reduxit obtinens palmam timor.
Ast ut parentes, ultimo functi die,
Tenuere sedes expetitas perdiu,
Liber relictus sumque plane incommode,
Datam quidem mihi Sasimensem Ecclesiam
B Non attigi, sic ut sacrum nec unicum
Illic obirem, jungerem aut preces meas
Cum plebe, cuiquam vel manus imponerem:
Paternæ at ædis (quod pii quidam viri
Nullum obsecrandi me sibi statuerent modum,
Turbæ et profanæ nuntiarent exitus),
Ut hospitem alienæ, brevi me tempore
Gessisse curam non nego. Quin hoc sacro
Non desinebam dicere gregi præsulum,
Magni hoc ab ipsis muneris poscens loco,
Episcopum quemdam oppido ut præponerent
Illudque vere dictitans, nullam mihi
Datam esse sedem publico præconio;
Ac rursus istud, pectori jam olim meo
Sedisse, amicos linquere et negotia.

Ὡς δ' οὐκ ἔπειθον, τοὺς μὲν ἐκ πολλοῦ πόθου
Κρατεῖν θέλοντας, τοὺς δ' ἴσως ὑπέρφρονας,
Πρῶτον μὲν ἦλθον εἰς Σελεύκειαν φυγὰς,
Τὸν παρθενῶνα τῆς ἀοιδίμου κόρης
Θέκλας. Τάχ' ἂν πεισθεῖεν ἀλλ' οὕτω, λέγων,
Χρόνῳ καμόντες ἡνίας δοῦναί τινι·
Καί μοι διῆλθεν οὐ βραχὺς τῇδε χρόνος.
Ἐπεὶ δ' ἐπιστὰς τοῖς ἐμοῖς αὖθις κακοῖς,
Ὧν μὲν ἐνόμιζον εὗρον οὐδὲ ἓν καλῶν,
Ὧν δ' ἐκπεφεύγειν πραγμάτων, πολὺ στίφος,
Ὑπερφανέντων ὥσπερ ἐκ προθεσμίας.
Ἐνταῦθα δή μοι τοῦ λόγου τὸ σύντονον
Ἐρῶ δ', ἃ λέξω, καίπερ εὖ ἐγνωκόσιν,
Ἵν' ἡμᾶς οὐκ ἔχοντες, ἀλλὰ τὸν λόγον
Ἔχητε τοῦτον, τῆς ἀνίας φάρμακον,
A Ἐχθροῖς ὄνειδος, μαρτυρίαν δὲ τοῖς φίλοις
Ὧν ἠδικήμεθ' οὐδὲν ἠδικηκότες.
Δύω μὲν οὐ δέδωκεν ἡλίους φύσις,
Δισσὰς δὲ Ῥώμας, τῆς ὅλης οἰκουμένης
Λαμπτῆρας, ἀρχαῖόν τε καὶ νέον κράτος,
Τόσον διαφέροντας ἀλλήλων, ὅσον
Τὴν μὲν προλάμπειν ἡλίου, τὴν δ' ἑσπέρας
Κάλλει δὲ κάλλος ἀντανίσχειν συζύγως.
Τούτων δὲ πίστις, ἡ μὲν ἦν ἐκ πλείονος,
Καὶ νῦν ἔτ' ἔστιν εὔδρομος, τὴν ἑσπέραν
Πᾶσαν δέουσα τῷ σωτηρίῳ λόγῳ,
Καθὼς δίκαιον τὴν πρόεδρον τῶν ὅλων,
Ὅλην σέβουσαν τὴν Θεοῦ συμφωνίαν·
Ἡ δ' ἦν τοπρόσθεν ὀρθόπους, νῦν δ' οὐκέτι
(Ταύτην λέγω δὴ τὴν ἐμὴν, εἶτ' οὐκ ἐμὴν),

Sed cum non persuaderem, eo quod aliqui magno studio moti
Tenere me vellent, alii forte fastidiosi essent,
Primum quidem Seleuciam veni fugitivus,
In monasterium inclytæ virginis
Theclæ. Sic forsan, aiebam, ab eis impetrabitur
Tempore lassatis, ut gubernacula alicui tradant.
Atque illic non parum traduxi temporis.
Sed postquam in mea rursus incurri mala,
Bonorum, quæ speraveram, nullum prorsus inveni,
Negotiorum autem, quæ effugeram, agmen ingens,
Velut ex composito supervenit.
Erit hic mihi contentior oratio.
Dicam autem, quæ dicturus sum, etsi probe scientibus,
Ut, qui me non habetis, saltem hoc carmen
Habeatis molestiæ remedium,
Inimicis opprobrium, amicis testimonium
704-705 Injuriarum, quas passus sum, quamvis nullam fecerim.
Duos quidem natura non dedit soles,
Duas at Romas, totius terrarum orbis
Lumina, antiquam potestatem et novam,
Tantum inter sese differentes, quantum
Illa quidem Orienti prælucet, hæc autem Occidenti.
At pulchritudo pulchritudinem paribus ponderibus æquat.
Quod spectat ad illorum fidem, vetus quidem jamdudum,
Atque etiam nunc recte currit, Occidentem
Totum devinciens salutari doctrina,
Quemadmodum par est, ut quæ universis præsidet,
Totam colat Dei concordiam:
Nova autem antea stabat rectis pedibus, non vero nequaquam
(Illam dico meam, quæ nunc non mea),

555 *Οὐδὲ ἕν*. Ita edit., et quidem ita legendum metri causa. Benedictini male οὐδ' ἕν. (CAILLAU).

572 *Συμφωνίαν*. Vult Gregorius Occidentales propterea quod integram Trinitatis fidem servarent, ac tres personas pari honore ac cultu prosequerentur, idcirco divino beneficio hoc quoque consecutos, ut summa pace ac concordia fruerentur. Sic enim contrario modo in orat. ad Arianos de barbaris Thraciam vastantibus, Deo ita injurias Trinitati illatas ulciscente, loquens ait : οὓς ἡ Τριὰς λυομένη συνέστησεν, *quos Trinitas soluta conjunxit*. Vide tom. I, pag. 604, n. 2.

METRICA VERSIO.

Cum non moverent hæc eos, vel quod mei
Amor hos teneret, vel quod hos fastus gravis,
Primum fuga me confero Seleuciam,
Ubi virgo Thecla fanum habet celebre admodum:
Sic forte, dicens, temporis fessi mora,
Tradent habenas cuipiam. Hoc sperans fore,
Illic peregi tempus haud sane breve.
Reversus ast ut rursus ad clades meas,
Nil repperi horum, finxerat quæ mens mihi,
Fugisse sed quæ me putabam, hæc agmine
Oborta magno comperi negotia.
Hic sermo noster nunc erit contentior:
Atque ad scientes proferam hæc, ut qui modo
Nobis caretis, hoc tamen carmen meum
Habeatis ipsi, quod levet molestias,
B Infamet hostes, prædicet charis mihi
Sim quanta passus, neminem cum læserim.
Natura binos haud quidem soles dedit:
Dedit ipsa binas attamen, mundi faces,
Romas, vetustam scilicet Romam, ac novam:
Hoc discrepantes invicem, quod, qua cadit
Sol, illa fulget, fulget hæc qua se exserit.
Par utriusque pulchritudo, par decus.
Fides vetustæ recta erat jam antiquitus,
Et recta perstat nunc item, nexu pio,
Quodcunque labens sol videt, deviciens:
Ut universi præsidem mundi decet,
Totam colit quæ Numinis concordiam;
Nova vero quondam (de mea, jam non mea,
Nunc sermo nobis) rectipes erat in fide,

Ἀλλ' ἐν βυθοῖς ἔκειτο τῆς ἀπωλείας.
Ἐξ οὗ τὸ κοῦφον ἄστυ καὶ πλῆρες κακῶν
Πάντων Ἀλεξάνδρεια, θερμότης ἄνους,
Ἔπεμψ' Ἄρειον τὸ βδέλυγμ' ἐρημίας,
Ὃς πρῶτος εἶπεν· « Ἡ Τριὰς οὐ σεπτέα, »
Ὅρους δ' ἔθηκεν ἀξίας φύσει μιᾷ,
Τεμὼν ἀνίσως τὴν ἀμέριστον οὐσίαν,
Ἕως κατετμήθημεν εἰς πολλὰς ὁδούς.
  Ὅμως δὲ καίπερ ἀθλιωτάτη πόλις
Οὕτως ἔχουσα, καὶ τὸν ἐκ χρόνου νόμον
(Ἔθος γὰρ ἐγχρονίζον εἰς νόμον τελεῖ),
Θανοῦσά τ' οἰκτρὸν ἐξ ἀπιστίας μόρον,
Εἶχέ τι μικρὸν ζωτικῆς σπέρμα πνοῆς,
Ψυχὰς τελείας τῷ λόγῳ τῆς πίστεως,
Λαὸν βραχὺν μὲν, τῷ Θεῷ δὲ πλείονα,
A Ὃς οὐκ ἀριθμεῖ πλῆθος, ἀλλὰ καρδίας,
Πιστὸν φύτευμα, κλῆμα τιμιώτατον·
Τούτοις (ἐδόξαμεν γὰρ ἐν Θεῷ τινες
Εἶναι βίῳ τε καὶ λόγῳ τῶν γνωρίμων,
Καίπερ ἀεὶ ζήσαντες ἄγροικον βίον)
Ἔπεμψεν ἡμᾶς ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος,
Πολλῶν καλούντων ποιμένων καὶ θρεμμάτων
Λαοῦ βοηθοὺς καὶ λόγου συλλήπτορας,
Ὡς ἂν καταψύξαιμεν εὐσεβεῖ ῥοῇ
Ψυχὰς ἀνύδρους καὶ χλοαζούσας ἔτι,
Τροφῇ τ' ἐλαίου συγκραθῇ λύχνῳ τὸ φῶς·
Γλῶσσαι δὲ λάβροι καὶ πολύστροφοι πλοκαὶ,
Ἐξ ὧν τό γ' ἁπλοῦν οἴχεται τῆς πίστεως,
Ἱστοί τ' ἀράχνης, σαθρὰ δεσμωτήρια,
Τὰ κοῦφα συνδέοντες, ἰσχυροῖς γέλως,

Sed in profundo jacebat perditionis,
Ex quo levis civitas, et malis referta
Omnibus Alexandria, fervor insanus,
Emisit Arium abominationem desolationis,
Qui primus dixit: « Trinitas non colenda. »
Gradusque dignitatis posuit naturæ uni,
Secans inæqualiter essentiam quæ scindi non potest,
Unde discissi in plures vias sumus.
  Sed tamen quamvis miserrima civitas
Ita se haberet, longi temporis lege
(Mos enim inveteratus pro lege censetur),
In luctuosam ex incredulitate mortem lapsa,
Habebat exiguum aliquid vitalis spirationis semen,
Animas doctrina fidei integras,
Populum pusillum quidem, sed majore apud Deum numero,
Qui non numerat multitudinem, sed corda,
Fidelem plantationem, palmitem maximi pretii.
Ad hos (videbamur enim in Deo
Et vita et doctrina conspicui,
Quamvis semper vitam agrestem duxissemus),
Ad hos, inquam, gratia Spiritus, multis advocantibus
Et pastoribus, et ovibus, nos misit
Populi adjutores et doctrinæ defensores,
Ut refrigeraremus pio fluento
706-707 Animas siti arentes, et aliquid adhuc habentes viriditatis,
Ac olei nutrimento lumen in lucerna coalesceret;
Atque ut linguæ procaces et tortuosæ tricæ,
Ex quibus fidei simplicitas evanescit,
Telæ aranearum, carceres putridi,
Levibus vinculum, fortibus risus,

577 *Θερμότης ἄνους. Dementi furore fervida.*
580 *Ὅρους δ' ἔθηκεν ἀξίας.* Fœdissimo errore labitur Leuvenclaius qui versum hunc sic reddit: *Eam unius naturæ inclusit finibus;* non errasset certe Arius si docuisset Trinitatem unius esse naturæ.

583 *Ομως δέ.* Ita Vat. Edit. ὅμως γε.
586 *Μόρον.* Mendose edit. μόρχον.
591 *Κλῆμα.* Ita Coisl. Edit. minus bene λεῖμμα, *reliquias.*
594 *Καίπερ.* Ita habet Vaticanus codex. Editi autem male καί πως.

METRICA VERSIO.

At non item post, mersa sed letho gravi:
Ex quo laborans urbs Alexandri nota
Levitatis, omni criminum genere obruta,
Sine mente fervens, Arium infandum tulit,
Primus colendam Trinitatem qui negans,
Gradus honoris ausus est præscribere
Substantiæ uni, simplicem haud æque secans,
Donec vias in plurimas secti sumus.
  Sed misera quamvis civitas ob hunc statum,
Habensque legem temporis beneficio
(Nam mos vetustus obtinet legis locum),
Per hæresimque mortua infeliciter,
Adhuc habebat seminis quiddam tamen
Vitalis, hoc est integras mentes fide,
Paucas quidem illas numero, at ingentes Deo,
B Mentes recenset qui pias, non agmina,
Plantas fideles, reliquias summi pretii.
Ad hos (quod esse crederemur in Deo,
Sermone, vita et, nobiles, quamvis fere
Semper secuti rusticum vitæ genus)
Me misit almus Spiritus vocantibus
De plebe multis, atque item pastoribus:
Plebem ut juvarem, pro fide arma sumerem,
Piis fluentis aridas mentes siti,
Adhucque virides primulum, perfunderem,
Oleique pastu lychnus ut lumen suum
Servaret, atque perfidæ linguæ, vafri
Nexusque, per quos disperit simplex fides,
Araneæque fila, carcer flaccidus,
Quæ levia stringunt, fortibus risum movent,

Ῥαγοῖεν ἢ λυθεῖεν ἐν στεῤῥοῖς λόγοις,
Οἵ τ' ἐμπεσόντες ἐκφύγοιεν τοὺς βρόχους.
Οὕτω μὲν ἦλθον οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ἀνδράσι
Κλαπεὶς βιαίοις, ὡς λόγου συνήγορος.
Καὶ γάρ τις ἐθρυλλεῖτο καὶ συνήλυσις
Ἐπισκόπων, νέηλυν αἵρεσιν, λόγον
Ἐπεισαγόντων ταῖς φίλαις Ἐκκλησίαις,
Ὃς τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου κρᾶσιν,
Ἣν οὐ τραπεὶς ἐδέξατ', ἄνθρωπον λαβὼν
Ἔμψυχον, ἔννουν, ἐμπαθῆ τὰ σώματος,
Ἀδὰμ ὅλον τὸν πρόσθε, πλὴν ἁμαρτίας,
Ταύτην τεμὼν, ἄνουν τιν' εἰσάγει Θεὸν,
Ὥσπερ δεδοικὼς μὴ Θεῷ μάχηθ' ὁ νοῦς
(Οὕτω γὰρ ἂν δείσαιμι καὶ σαρκὸς φύσιν,
A Μᾶλλον γὰρ αὐτὴ καὶ Θεοῦ πορῤωτάτω)·
Ἢ τῶν μὲν ἄλλων δεομένων σωτηρίας,
Τὸν νοῦν δ' ὀλέσθαι παντελῶς δεδογμένου,
Ὃς δὴ μάλιστα τῷ Θεῷ μου σωστέος,
Ὃς καὶ μάλιστ' ὤλισθεν ἐν πρώτου πλάσει·
Νῷ γὰρ δέδεκτο καὶ παρεῖδε τὸν νόμον.
Ὃ δ' ἦν τὸ παριδὸν, τοῦτο καὶ προσλήψιμον.
Μὴ τοίνυν ἥμισύν με σωζέτω Λόγος,
Ὅλον παθόντα, μηδ' ἀτιμάσθω Θεὸς,
Ὡς οὐχ ὅλον λαβών με, πλὴν πηλὸν μόνον,
Ψυχὴν ἄνουν τε καὶ ἀλόγου ζώου τινὸς,
Ὃ καὶ σέσωσται δηλαδὴ τῷ σῷ λόγῳ.
Καὶ ληξάτω τοιαῦτα πᾶς τις εὐσεβῶν·
Ἴσον τι γὰρ πταίουσιν ἐξ ἐναντίας

Disrumperentur, aut solverentur solidis sermonibus,
Et qui in laqueos inciderant, evaderent.
Sic veni, non libens, sed ab hominibus
Vim inferentibus subductus, ut fidem defenderem.
Nam et rumores spargebantur de conventu quodam
Episcoporum, novam hæresim
Inducentium in amicas Ecclesias, nempe doctrinam
Quæ hanc nobiscum Dei Verbi permistionem,
Quam minime mutatum suscepit, hominem assumens
Animatum, mente præditum, patientem ea quæ sunt corp.
Totum priorem Adam, excepto peccato,
Hanc secans, Deum quemdam mente carentem inducit,
Quasi metuat, ne mens cum Deo pugnet
(Sic etiam carnis natura metum mihi offerret,
Nam ipsa magis a Deo et longissime remota est);
Aut quasi cæteris indigentibus salute,
Statutum sit mentem omnino perire,
Quam præcipue a Deo meo par est servari,
Ut quæ præcipue in primi hominis natura lapsa sit;
Mente enim accepit et contempsit legem.
Quod autem contempsit, id et assumi debuit.
Ne me igitur dimidium servet Deus,
Qui totus læsus sum, nec dedecore afficiatur Deus,
Quasi non totum me assumpserit, sed lutum tantummodo
Animam rationis expertem, animam bruti cujusdam animalis,
Quod quidem ex tua doctrina ipsum quoque servatum est.
Talia desinat, quisquis pietatem colit :
Idem enim contrario errore peccant,

607 *Ἀνδράσι.* Hos homines quos sibi vim attulisse scribit, non alios esse arbitramur, quam Basilium, Eustathium, etc.

610 *Λόγον.* Ita legimus, et hic locus qui valde obscurus erat, planus fit. Edit. λόγων.

618 *Οὕτω γάρ.* Quasi vero hoc non sit metuendum magis in carne, quæ a Deo longissime distat : vel quasi salute cæteris indigentibus, mentem funditus perire decretum sit. Idem argumentum tractat epist. CI et seq. ad Cledonium, pag. 83 et 93, alias orat, LI et LII.

620 *Δεομένων.* Ita Coisl. Edit. male δευομένων. Nam deficit metrum, nisi duæ primæ vocis hujus syllabæ breves sint ad conficiendum cum præcedenti dactylum. Male Benedictini supponunt duas primas syllabas in diphthongum esse coagmentandas, cum dactylus admittatur legitime in tertio pede. (CAILLAU).

621 *Νοῦν.* Ita legimus. Edit. male νῦν, *nunc.*

624 *Νῷ γάρ.* Vat. et Coisl. ᾧ γάρ, *hac enim.*

625 *Ὃ δ' ἦν τὸ παριδόν.* Ita legendum, si metro et generi consulatur.

626 *Ἥμισυν.* Sic Coisl. Edit. ἡμίση.

628 *Πλὴν πηλόν.* Coisl. πηλὸν δέ.

630 *Ὅ. Quod,* nempe ἄλογον ζῶον.

631 *Πᾶς τις εὐσεβῶν.* Coisl. εὐσεβῶν ἅπας.

METRICA VERSIO.

Dirumperentur vocibus firmissimis,
Lapsisque liber exitus sese daret.
Sic sum profectus, sponte non certe mea,
Verum coactus, ut fidem defenderem.
Nam rumor etiam sparserat, synodum fore
Episcoporum, qui novum introducerent
Falsumque dogma, cujus auctor pestilens,
Cum carne nostra copulam Verbi Dei
(Quam cepit, idem permanens, cum factus est
Homo, mente constans, et animo, atque corpore
Patibilis, Adamus, crimine excepto, integer),
Secans, carentem mente confingit Deum,
Velut extimescens, cum Deo ne mens gerat
Rixas (timenda sed pari fuerit modo
B Caro. Namque distat a Deo multo magis);
Aut quasi statutum sit Deo, ut cum cæteræ
Egeant salute, funditus pereat tamen
Mens, quæ salutis indiget præ cæteris.
Primus parens nam lapsus est hac maxime,
Temnendo legem, mente quam susceperat.
Assumi at istud debuit, quod tempserat.
Non inchoate servet ergo me Deus,
Omnino læsum : dedecus ne contrahat,
Ut qui integrum haud me, sed lutum modo sumpserit
(Animam carentem mente, brutis et parem)
Quod et salute dogma si verum est tuum,
Donarit. Absint a piis isthæc procul :
Errore quippe labitur non dispari,

Τοῖς εἰσάγουσιν ἀσκόπως υἱοὺς δύο,
Τὸν ἐκ Θεοῦ τε καὶ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου·
Οἳ τὴν κάτω τέμνοντες εὐαρμοστίαν,
Οἱ μὲν ξέοντες, οἱ δὲ διπλοῦντες κακῶς.
Εἰ γὰρ δύω, δέδοικα μὴ ἓν τῶν δύω,
Ἢ προσκυνῶμεν ἀνθ' ἑνὸς δύω θεοὺς,
Ἢ τοῦτο μὴ πάθωμεν εὐλαβούμενοι,
Πέμπωμεν ἔξω τοῦ Θεοῦ τὸ σύνθετον.
Ὧν μὲν γὰρ ἡ σὰρξ, οὐδὲν ἂν πάθοι Θεός.
Θεοῦ δ' ὅλου μετέσχεν ἀνθρώπου φύσις,
Οὐχ ὡς προφήτης, ἤ τις ἄλλος ἐνθέων,
Ὃς οὐ Θεοῦ μετέσχε, τῶν Θεοῦ δέ γε·
Ἀλλ' οὐσιωθεὶς, ὥσπερ αὐγαῖς ἥλιος.
Οὗτοι μὲν οὖν ἔῤῥοιεν ἐκ μέσου λόγου,
Εἰ μὴ σέβοιεν, ὡς ἓν, ἄνθρωπον Θεὸν,
A Τὸν προσλαβόντα σύν γε τῷ προσλήμματι,
Τὸν ἄχρονόν τε καὶ τὸ συμμιγὲς χρόνῳ,
Τὸν ἐκ μόνου Πατρός τε καὶ μητρὸς μόνης
Δύω φύσεις εἰς Χριστὸν ἐλθούσας ἕνα.
Τὰ δ' ἡμέτερα πῶς τιν' ἔσχε τὸν τρόπον;
Πολλοῖς συνηνέχθημεν ἐλθόντες κακοῖς.
Πρῶτον μὲν ἐξέζεσε καθ' ἡμῶν ἡ πόλις,
Ὡς εἰσαγόντων ἀνθ' ἑνὸς πλείους θεούς.
Θαυμαστὸν οὐδέν· ἦσαν οὕτως ἠγμένοι,
Ὥστ' ἀγνοεῖν παντάπασιν εὐσεβῆ λόγον,
Πῶς ἡ Μονὰς τριάζεθ', ἡ Τριὰς πάλιν
Ἑνίζετ', ἀμφοῖν ἐνθέως νοουμένη.
Καὶ πρός γε τοῖς πάσχουσι δῆμος ἕλκεται.
Ὡς τῷ τότε σφῶν προστάτῃ καὶ ποιμένι
Οἶκτον λαβόντι, τοῦ πάθους ὑπέρμαχον,

Ac qui duos inconsiderate filios inducunt,
Alterum ex Deo, alterum ex Virgine:
Utrique peractam in terris præclaram conjunctionem secant,
Hi quidem detrahentes, isti autem prave duplicantes.
708-709 Nam si duo, vereor ex duobus alterutrum,
Ne duos pro uno adoremus deos,
Aut si cavemus ne in hoc erratum incidamus,
Removeamus a Deo id quod compositum est.
Nam quæ carni accidunt, nihil eorum patitur Deus.
Dei autem totius particeps facta hominis natura,
Non ut vir propheta, aut aliquis alius a Deo afflatus,
Qui non Dei, sed eorum quæ Dei sunt, particeps fuit,
Sed (deitate) substantialiter imbuta est, ut sol radiis.
Hi igitur facessant e medio sermone,
Si non, ut unum, colant hominem Deum,
Eum qui assumpsit, et quod assumptum est,
Eum qui tempore caret, et quod cum tempore commistum est,
Eum, qui ex solo Patre et ex sola matre,
Duas naturas in unum Christum coeuntes.
Meæ autem res quomodo se habuerunt?
Postquam adveni, in multa incidi mala.
Primum quidem efferbuit contra me civitas,
Quasi inducerem pro uno, multos deos.
Nihil mirum: sic enim edocti erant,
Ut ignorarent omnino piam doctrinam,
Quomodo Unitas trina sit, et Trinitas rursum
Una: in utroque, ut Deo convenit, intellecta.
Ac iis quidem, quibus male est, populus favet,
Ut tunc suo præsidi et pastori
Misericordiam experienti ultricem eorum, quæ patiebatur,

635 *Τὴν κάτω τέμνοντες εὐαρμοστίαν. Subjectæ qui naturæ et inferioris concinnitatem secant.*
637 *Εἰ γάρ.* Coisl. ἢ γάρ.
640 *Σύνθετον.* Quod est *compositum*, nempe Christum, *qui Deus et homo est.* Ipse quippe est, qui a Divinitate non est arcendus, *in quo inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.* Coloss. II, 9. Non bene Billius vertit, *partibus quod non caret:* neque enim in Christo deitas partis habet rationem, quæ sonat quid imperfectum.
652 *Ἡμέτερα.* Ita Coisl. Edit. minus bene, ἡμεδαπά.
662 *Λαβόντι.* Ita Coisl. Edit. male λαβόντες.

METRICA VERSIO.

Concinnitatem hanc inferam quisquis secat,
Inducit ut qui filios stulte duos,
Quorum Dei sit unus, alter Virginis;
Abradit ille, duplicat contra hic male.
Nam si duo sunt, vereor ex his alterum,
Ne vel colamus unius Numen loco
Duplex: vel, istud dum fugimus, ipsi a Deo
Procul arceamus partibus quod non caret.
Quæ namque carni, non Deo summo accidunt.
Humana porro particeps facta est Dei
Natura prorsus, non velut vir quispiam
Sanctus, Dei non particeps, rerum at Dei:
Imbuta verum, sol velut radiis suis.
Abeant at isti protinus pestem in malam,
Hominem Deum ni sic colant, ut rem unicam,
B Numenque sumens, quodque sumptum a Numine
Ni sempiternum, tempori et quod subjacet:
Ni Patre solo, Virgine et sola satum.
Natura quippe coit in Christo duplex.
At qui mearum tunc fuit rerum status?
Ingressus urbem plurimis jactor malis.
Exarsit in me tota primum civitas,
Multos perinde ac si deos inducerem.
Mirum nec est hoc; instituti sic erant,
Ignota prorsus ut quibus fides pia
Esset, modoque trina quonam est Unitas,
Atque una rursum Trinitas: si quidem pie
Intelligantur hæc duo; plebsque insuper
Læsis favere suevit, ut tum præsuli
Suo, vicem ejus graviter infaustam ferens:

Δῆμος τοσοῦτος καὶ φρονήματος πλέως,
Ὧ μὴ νικᾷν πάντ' ἔσχατος προσῆν ψόγος.
Λίθους παρήσω τὴν ἐμὴν πανδαισίαν,
Ὧν ἕν τι μέμφοιμ'· οὐ γὰρ ἦσαν εὔστοχοι,
Τούτων τυχόντες, ὧν τυχεῖν κενὸς φόνος.
Ἔπειθ' ὑπάρχοις, ὡς φονεὺς, εἰσηγόμην,
Βλέπουσιν ὑψηλόν τι καὶ μετάρσιον,
Οἷς εἷς νόμος τὸν δῆμον ἵλεων ἔχειν,
Ὁ δεινὸν οὐδὲν πώποτ' οὐδ' εἰργασμένος,
Οὐδ' ἐννοήσας, ὡς μαθητὴς τοῦ λόγου.
Καί μοι παρέστη τοῦ λόγου συνήγορος
Χριστὸς βοηθῶν τῷ συνηγόρῳ λόγῳ,
Ὃς καὶ λεόντων οἶδεν ἐκσώζειν ξένους,
Καὶ πῦρ δροσίζειν εἰς ἀναψυχὴν νέων,
Κῆτος δὲ ποιεῖν εὐσεβῶν εὐκτήριον.
Οὗτός μ' ἐδόξασ' ἐν ξένῳ κριτηρίῳ.
Ἔπειτα δεινὸς τῶν ἐμῶν οἰδεῖ φθόνος,
Εἰς Παῦλον ἑλκόντων με κ' Ἀπολλώ τινα,
Τοὺς μήτε σαρκωθέντας ἡμῖν πώποτε,
Μήτ' ἐκχέαντας αἷμα τιμίου πάθους.
Ἀφ' ὧν καλούμεθ', οὐχὶ τοῦ σεσωκότος;
Οἷς συνδονεῖται πάντα καὶ συσσείεται,
Ὡς εὐδρομούσης τἄλλα τῆς Ἐκκλησίας.
Πῶς δ' ἄν ποτ' ἢ ναῦς, ἢ πόλις, πῶς δ' ἂν στρατὸς,
Ἢ καὶ χοροῦ πλήρωμα, πῶς οἶκος φίλος
Σταίη, πλέον τὸ βλάπτον, ἢ κρατοῦν ἔχων;
Τοῦτ' οὖν ἔπασχε τηνίχ' ὁ Χριστοῦ λεώς.
Πρὶν γὰρ παγῆναι καὶ τυχεῖν παῤῥησίας,

Populus tantus et animi plenus,
Cui non omnia vincere extremum foret dedecus.
Lapides omittam delicias meas,
De quibus id unum queror, quod non recte collimaverint,
Ea ferientes, quæ ferire inanis est cædes.
Tandem præfectis sistor, ut homicida,
Alto et sublato supercilio intuentibus,
Quibus una lex est populum habere propitium:
His sistor, qui nihil unquam noxii feceram,
Nec cogitaveram, utpote Evangelii discipulus.
At mihi astitit doctrinæ defensor
Christus, opem ferens sermoni illius causam agenti,
Qui novit etiam a leonibus salvos facere peregrinos,
Et ignem in rorem vertere ad refrigerationem juvenum,
710-711 Ac cete efficere sanctorum oratorium.
Is mihi decus addidit in judicio extraneo.
Deinde vehemens meorum intumescit livor,
Ad Paulum trahentium me et ad quemdam Apollo,
Qui nec carnem unquam pro nobis susceperunt,
Nec sanguinem fuderunt pretiosæ passionis.
Ab his nomen nobis adhæret, non ab eo qui salvos facit?
Ab his exagitantur et concutiuntur omnia,
Quasi Ecclesia in aliis rebus prosperum cursum teneret.
Quomodo autem, aut navis, aut urbs, aut exercitus,
Aut chori cœtus, aut domus amica
Consistat, si quod lædit, uberius sit quam quod conservat?
Hoc igitur tunc patiebatur Christi populus.
Nam antequam firmaretur et libertatem assequeretur,

675 *Ξένους*. Ita Coisl. Edit. male ξένως.

679 *Τῶν ἐμῶν*. Quos hic suos appellat Gregorius, hi profecto secernendi sunt ab Arianis, a quibus et lapidibus petitus et ad tribunal fuerat raptatus. Horum alii videntur fervidi fuisse Catholici, alii ambigui, rerumque suarum, quam fidei studiosiores. Primi Paulino vel Meletio addicti erant, ac eo nomine extra suspicionem Arianæ perfidiæ. Non enim hoc loco *Paulus* et *Apollo* significant, ut opinatus est Billius, *sectarum antesignanos, a quibus ii qui ipsorum erroribus favebant, nomen ducere malebant quam a Christo.* Nunquam *suos* Gregorius *Arianos* appellasset, ac indecora prorsus et Gregorio indigna eorum, quæ de se Paulus, de Petro et de Apollo dixit, ad hæreticos detestabilis accommodatio. Nullum autem hac ætate dissidium novimus præter Antiochenum, quo tota Ecclesia perturbata fuerit. Catholice autem sentiebant utrique, sive qui Meletio, sive qui Paulino favebant, nec modo ab Arianis sunt distinguendi, sed etiam ab iis, quorum hic Gregorius pingit vitia.

685 *Ὡς εὐδρομούσης*. *Quasi alias secundæ res Ecclesiæ forent, quasi non essent res multo majoris momenti.*

METRICA VERSIO.

Plebs tanta, et animis plena, non in omnibus
Superare rebus quæ probrum ingens duceret.
Imbres tacebo saxeos, epulas meas,
Vanos fuisse quod queror tantummodo,
Hæc assecutos, assequi quæ nihil juvat,
Necem nec infert. Post, velut sicarius,
Vultu superbo præditos ad præsides,
Queisque una studio lex erat plebi obsequi,
Trahor ipse, sceleris qui nihil patraveram,
Nec cogitaram, discipulum Christi ut decet.
Ac tum patronus astitit Christus mihi,
Ferens patroni non piger dictis opem:
Rabidam leonum qui potest vim frangere,
Juvenum in favorem reddere ignem roscidum,
Cetum, piorum vertere in sacram domum.
Hic me ad tribunal insolens clarum facit.
Post at meorum me premit livor gravis,
Ad quemdam Apollo me manu trahentium,
Paulumque, queis nec sumpta sit pro me caro,
Nec fusus unquam sanguis, a quibus tamen
Vocamur, ac non a salutis vindice:
Qui cuncta turbant, cuncta convellunt, quasi
Alias secundæ res forent Ecclesiæ.
Qui porro navis, civitas, exercitus,
Chorusve possit aut domus consistere,
In qua quod obsit plus inest, quam quod juvet?
Hoc accidebat tum pio Christi gregi.
Nam nondum adeptus liberam fiduciam,

Πρὶν ἐκλυθῆναι σπαργάνων τῶν παιδικῶν,
Οὔπω τελείως τὴν βάσιν ἐρηρεισμένος,
Ἐκόπτετ', ἐῤῥιπτεῖτο, ἐσπαράσσετο
Ἐν ὄψεσι τεκόντων εὐγενὴς τόκος,
Ἀτεκνίαν πεινῶσι τὴν ἐμὴν λύκοις·
Οὐ γὰρ φορητὸν ἄνδρα τὸν πενέστατον,
Ῥικνὸν, κάτω νεύοντα, καὶ δυσείμονα,
Γαστρὸς χαλινοῖς, δάκρυσι τετηκότα,
Φόβῳ τε τοῦ μέλλοντος, ὡς δ' ἄλλων κακοῖς,
Οὐδ' εὐφυῶς ἔχοντα τῆς προσόψεως,
Ξένον, πλανήτην, γῆς σκότῳ κεκρυμμένον,
Τῶν εὐσθενούντων καὶ καλῶν πλέον φέρειν.
Σχεδὸν γὰρ αὐτῶν ταῦτά γ' ἐξηκούετο·
« Θωπεύομεν, σὺ δ' οὐχί· τιμῶμεν θρόνους,
A Σὺ δ' εὐλάβειαν· ἀρτύσεις ἡμῖν φίλαι,
Σοὶ δ' εὐτέλεια, καὶ τρυφῆς ἔσθων ἅλας,
Τῆς ὀφρυώδους ἁλμυρὸν καταπτύεις.
Δουλεύομεν καιροῖς τε καὶ λαῶν πόθοις,
Ἀεὶ διδόντες τῷ πνέοντι τὸ σκάφος,
Χαμαιλεόντων καὶ τρόπον πολυπόδων
Πολλὰς τιθέντες τοῖς λόγοις ἀεὶ χρόας.
Ἄκμων σὺ δ' ἧς ἀνήλατος, τῆς ὀφρύος!
Ὥσπερ μιᾶς γε πίστεως οὔσης ἀεὶ,
Στενοῖς τὸ δόγμα τῆς ἀληθείας σφόδρα,
Σκαιὰν βαδίζων πάντοτε Λόγου τρίβον.
Πόθεν δέ σοι, βέλτιστε, καὶ γλώσσῃ λάλῳ
Τὸν λαὸν ἕλκειν, τοὺς δὲ βάλλειν εὐστόχως
Κακῶς φρονοῦντας ἐν πολυσχιδεῖ πλάνῃ,

Antequam solveretur infantiæ fasciis,
Nondum perfecte gressibus innixus,
Tundebatur, raptabatur, discerpebatur,
In oculis parentum generosa proles,
Ab esurientibus in meam orbitatem lupis;
Neque enim tolerabile esse putabant hominem pauperrimum,
Rugosum, ad terram vergentem, veste vili,
Ventris frenis, lacrymis tabescentem,
Metuque futuri, ut et aliorum malis,
Ac ne eleganti quidem vultu præditum,
Hospitem, errabundum, terræ tenebris abditum,
Plus honorari quam fortes et pulchros.
Propemodum enim ex eis hæc audiebam:
« Adulamur, tu vero nequaquam: thronos colimus,
Tu vero pietatem: nobis grata sunt condimenta,
Tibi vero frugalitas: et dum delicato sale victitas,
Superbarum deliciarum salsuginem despuis.
Servimus temporibus et populorum desideriis,
Semper ratem objicientes vento afflanti,
Chamæleonum instar et polypodum,
Varios illinentes sermonibus semper colores.
Tu vero incus nobis es indomita, o supercilium!
712-713 Quasi una sit semper fides.
Valde in arctum cogis veritatis doctrinam,
Stolida Scripturæ semper incedens via.
Unde autem et nunc tibi, vir optime, ut lingua procaci
Populum trahas, et eos recta ferias
Qui prave sentiunt in sectis disparibus,

695 *Ἀτεκνίαν πεινῶσι. A cupidis nostræ orbitatis lupis.*

699 *Ἄλλων.* Ita Coisl. Edit. male ἄλλοις.

700 *Εὐφυῶς.* Ita Coisl. Male edit. ἐμφυῶς.

701 *Γῆς σκότῳ κεκρυμμένον. Obscura ortum patria.*

706 *Καὶ τρυφῆς ἔσθων ἅλας.* Toll. legendum putat, καὶ τρυφῇ ἐσθίειν ἅλας. Vide *Carm.* seq., not. in vers. 56.

709 *Ἀεὶ διδόντες. Ut quisque ventus flat, ad eum fidei nostræ navim obvertimus. Si Ariani rerum potiuntur, Ariani sumus: si Macedoniani, ad eorum partes nos ipsi confugimus.*

712 *Ἄκμων σὺ δ' ἧς ἀνήλατος.* Edit. ad marg. σὺ δ' ἡμῖν ἄκμων ἀνήλατος, sed male, quia metrum deficeret.

715 *Πάντοτε.* Ita Coisl. Edit. male πάντα τοῦ. Omnia ad Scripturæ sacræ auctoritatem exigi volebat Gregorius. Concionatores autem, qui populo adulabantur, præcipuas humanæ rationi partes dabant.

718 *Ἐν πολυσχιδεῖ πλάνῃ. Errore multiplici.*

METRICA VERSIO.

Nondum solutus fasciis puerilibus,
Firmisque terram gressibus nondum premens,
Raptatur, atque tunditur, discerpitur
Parentum ob ora nobilis partus lupis,
Meæ orbitatis fervida exustis siti.
Nec enim ferebant pauperem plane virum,
Rugis aratum, visibus fixis humi,
Vilique veste, tabidum fletu et fame,
Metu et futuri, cæterisque etiam malis,
Nec eleganti præditum vultu, hospitem,
Vagumque, tenebris horridis terræ abditum,
Plus, quam decoros, ferre, quam fortes viros.
Ab his fluebat sermo nam talis fere:
« Blandimur, haud tu; nos thronos colimus, piam
B Tu sanctitatem. Nos juvant dulces cibi:
Te victus asper. Victitas et dum sale,
Luxus superbi despicis salsuginem.
Servimus ipsi tempori et cupidini
Plebis, ratemque prospero vento damus,
Chamæleonis instar ac polypodis,
Varios colores indimus sermonibus.
Tu fortis incus, o gravem fastum tuum!
Tanquam una tantum debeat semper fides
Vigere, fidei regulas stricte premis,
Stolide per omnes semitas verbi ambulans.
Quid quod loquacis pertrahis linguæ sono
Plebem? quod illos, impie qui sentiunt,
Varieque aberrant, impetis tam dextere,

Διπλοῦν τιν' ὄντα τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς ξένοις,
Τοῖς μὲν λίθον μάγνητα, τοῖς δὲ σφενδόνην; »
Ταῦτ' εἰ μὲν οὐκ ἔσθ', ὥσπερ οὐκ ἔστι, κακὰ,
Τί δυσχεραίνεις, ὥς τι πάσχων ἔκτοπον;
Εἰ δ' ἔστι, καί σοι τοῦτο φαίνεται μόνῳ,
Κρῖνον δικαίως, ὡς Θεοῦ παραστάτης,
Ξαίνει με τὸν πταίοντα· τὸν λαὸν δ' ἔα,
Ὃς οὐδὲν ἠδίκηκεν ἢ στέργων ἐμὲ,
Ἡττημένος τε τῶν ἐμῶν διδαγμάτων.
Τὰ πρῶτα μὲν δὴ καὶ φέρειν οἷός τε ἦν·
Εἰ γάρ με καὶ τὸ καινὸν ἐπτόει βραχὺ,
Ὡς ἀθρόως τις ὠσὶν ἐμπεσὼν ψόφος,
Ἢ τοῖς ἀπείροις ἀστραπῆς αὐγῆς τάχος·
Ἀλλ' ἦν ἔτ' ἀπλὴξ, καὶ φέρειν πάντα σθένων,
Ἥ τ' ἐλπὶς οὖσα πραγμάτων ἐλευθέρων,
A Τοῦ μὴ πάλιν μοι ταυτὸ συμπεσεῖν πάθος,
Ἔπειθε ῥᾷον διαφέρειν τὴν συμφοράν
Ἃ δ' ἦλθεν ἡμῖν αὖθις ἐκ τούτων κακὰ,
Ὢ πῶς ἂν ἐκφράσαιμι τοὺς ἐμοὺς πόνους;
Ὦ τῶν κακῶν ποριστὰ, δαῖμον βάσκανε,
Πῶς ἴσχυσας τοσοῦτον ἐκπλῆσαι κακόν;
Οὐχ αἷμά μ', οὐδὲ βάτραχος, οὐ σκνιπῶν νέφος,
Οὐδὲ κυνόμυια, οὔτε τις κτηνῶν φθορὰ,
Οὐ φλυκτὶς, οὐ χάλαζ', οὐκ ἀκρὶς, οὐ σκότος,
Οὐ πρωτοτόκων ὄλεθρος, ἔσχατον κακῶν,
Ἔκαμψαν ἡμᾶς (ταῦτα γὰρ τῶν ἀγρίων
Αἰγυπτίων μάστιγες ἐκβοώμεναι),
Καὶ πρός γ' ἐρυθρᾶς κῦμα συγκλεῖσαν λεών.
Γίς δ' ὦσεν ἡμᾶς; κουφότης Αἰγυπτίων.
Ὡς δ' ὦσεν, εἰπεῖν ἄξιον· στήλη γὰρ ἂν

Ita ut duplex sis quodam modo amicis et extraneis,
Illis lapis magnes, istis autem funda? »
Atque hæc quidem si non sunt, ut profecto non sunt, mala,
Quid moleste fers, quasi absurdi aliquid patiaris?
Sin mala sunt, idque tibi videtur soli,
Juste judica, ut minister adstans Deo;
Me cæde, qui deliqui, populum autem dimitte
Qui nihil peccavit, nisi quod me diligit,
Et documentis meis convictus est.
Ac prima quidem ferre poteram;
Etsi rei novitas me paululum turbaret,
Veluti subito incidens auribus strepitus,
Aut inexpertis celeritas fulguris coruscantis:
Adhuc tamen eram expers vulneris, et ferre omnia valebam,
Ac spes me liberatum iri, nec unquam
Fore, ut idem in malum incurrerem,
Suadebat ut facilius molestiam perferrem;
Quæ vero rursus mihi ex his orta sunt mala,
Labores meos quomodo enarrem?
O malorum inventor, dæmon invide,
Quomodo valuisti tantum adimplere malum?
Non me sanguis, non ranæ, non culicum nubes,
Non cynomyia, non pecorum lues,
Non pustulæ, non grando, non locusta, non tenebræ,
Non primogenitorum interitus, ultimum malorum,
Flexerunt me (hæc enim crudelium
Decantata Ægyptiorum exstiterunt flagella),
Non tandem maris Rubri fluctus, quo populus intercludebatur.
Quid nos igitur in fraudem impulit? Levitas Ægyptiorum.
Quomodo autem impulerit, operæ pretium dicere: columna enim

[illegible]. Ita Vat. et Coisl. Edit. male χάλαξ', sed ad marg. χάλαζ'. Ibid. οὐ σκότος. Ita legimus; male edit. οὔτε, quia metrum deficit. — Sic Benedictini; sed metri defectus non legitime resarcitur, cum spondæum quartum pedem, iambi loco, occupet. (Caillau).

743 *Κακῶν*. Ita Coisl. Edit. minus bene κακόν.

746 *Συγκλεῖσαν λεών*. Hæc verba non ad Ægyptios, sed ad Israelitas referenda sunt, qui, ut putabat Pharao, hinc deserto, hinc mari Rubro ita conclusi erant, ut ex ipsius manibus eripi nullo modo possent. Innuunt tamen Ægyptios fuisse maris ejusdem aquis obrutos.

METRICA VERSIO.

Præbens amicis disparem te atque exteris?
Tu quippe funda es hostibus, magnes tuis. »
Hæc prorsus omni pura sunt si crimine
Ut sunt, quid inde ringeris, læsus velut?
Sin improbanda, solus et censes, probus
Sis, quæso, judex, astitem ut par est Dei.
Me plebe missa cæde; nam populus nihil
Peccavit aliud, maximo quam quod mei
Amore flagrat, et docentem amplectitur.
Atque ista prima ferre poteram; nam licet
Turbaret animum nonnihil novitas rei,
Tanquam repente verberans aures sonus,
Vel subitus oculos fulguris splendor rudes:
At læsus haud dum cuncta tolerabam tamen;
Posthacque jam me tale passurum nihil
B Rebus secundis, læta spes mihi pollicens,
Hanc ferre suasit æquius molem mali.
At quos deinceps pertuli casus miser,
Et quos labores, qui queam digne eloqui?
Auctor malorum dæmon, ah! tantum nefas
Perficere quinam pravitas quivit tua?
Non sanguis, aut ranæ, vel agmen culicum,
Muscæ aut caninæ, dira vel pecudum lues,
Non pustulæ, grando, locustæ, nox nigra,
Non prima soboles cæsa, postremum malum,
Nos perculerunt (hæc erant crudelium
Ægyptiorum flagra, quæ cuncti canunt),
Rubrum nec æquor, clausa quo plebs est pia.
Quid ergo? Levitas Pharia me in fraudem impulit
Qui porro, dicam; dedecus, ut hinc improbis,

Αὕτη γένοιτο τῶν κακῶν αἰωνία.
Ἦν τίς ποθ' ἡμῖν ἐν πόλει θηλυδρίας,
Αἰγύπτιον φάντασμα, λυσσῶδες κακὸν,
Κύων, κυνίσκος, ἀμφόδων ὑπηρέτης,
Ἄρης, ἄφωνον πῆμα, κητῶδες τέρας,
Ξανθὸς, μελάνθριξ, οὖλος, ἁπλοῦς τὴν τρίχα·
Τὰ μὲν παλαιὰ, τὰ δ' ἀρτίως εὑρημένα·
Τέχνη γάρ ἐστι δημιουργὸς δευτέρα.
Πλεῖστον γυναικῶν ἔργον, εἴτ' οὖν ἀῤῥένων,
Χρυσοῦν ἑλίσσειν τὴν φιλόσοφον σισόην.
Τὰ τῶν γυναικῶν ἐν προσώποις φάρμακα
Σοφοὶ φερόντων· εἰς τί γὰρ μόναι σοφαὶ
Τὴν ἀπρεπῆ τε καὶ κακὴν εὐμορφίαν,
Ἣ πρόγραμμ' ἐστὶ καὶ σιωπῶν τοῦ τρόπου,
A Ὡς οὐκ ἐχόντων Μαξίμους καὶ ἀῤῥένων;
Ἡ κουρὰ τοῦτ' ἔδειξε λανθάνον τέως
Τοιαῦτα θαύμαθ' ἡμῖν ἐκ τῶν νῦν σοφῶν,
Διπλοῦν τιν' εἶναι τὴν φύσιν, τὸ σχῆμά τε,
Ἀμφοῖν μερίζειν τοῖν γενοῖν τρισαθλίως,
Κόμην γυναιξὶν, ἀνδράσι βακτηρίαν.
Ἐξ ὧν ἐκόμπαζ', ὥς τι τῇ πόλει δοκῶν,
Ὤμους σκιάζων βοστρύχοις ἀεὶ φίλοις,
Πέμπων λογισμοὺς σφενδονωμέναις κόμαις,
Πᾶσαν φέρων παίδευσιν ἐν τῷ σώματι.
Πολλὰς διελθὼν οὗτος, ὡς ἀκούομεν,
Ὁδοὺς πονηρὰς (ἅς τινας δ' ἄλλοις μέλοι,
Οὐ γὰρ τὰ πάντ' ἔμοιγε δὴ ζητεῖν σχολή·
Βίβλοι δ' ὅμως φέρουσιν ἀρχόντων ὅσοι),

Hæc erit malorum nostrorum quæ semper stabit.
Fuit nobis aliquando in urbe effeminatus,
714-715 Ægyptium spectrum, rabidum malum,
Canis, cynicus, triviorum famulus,
Mars, muta pernicies, cetosum monstrum,
Flavos simul et nigros habens capillos, crispatus et simplex coma;
Atque hæc quidem partim antiqua, partim recens inventa:
Est enim ars opifex altera.
Maximum opus est mulierum, sive etiam marium,
Auream volvere philosophicam sisoen.
Muliebria in vultu pigmenta
Ferant sapientes: cur enim solarum fit sapientium
Indecora et improba formæ venustas,
Quæ tabula est, vel tacendo, mores indicans,
Quasi mares ipsi non habeant Maximos?
Monstravit id tonsio, quod hactenus latuerat.
Hæc mira didicimus ab hodiernis sapientibus:
Duplicem quemdam esse natura et specie;
Et utriusque generis misere participem esse,
Mulierum quoad comam, virorum quoad baculum.
His se jactabat, quasi aliquid esse in urbe videretur,
Humeros inumbrans caris semper cincinnis,
Cogitationes suas tradens contortis crinibus,
Scientiam omnem in corpore gerens.
Is cum multas percurrisset, ut audimus,
Vias perversas (quæ autem et quales sint, alii investigent,
Non enim mihi omnia inquirere vacat:
Sed tamen multis magistratuum libris consignatæ sunt);

754 *Μελάνθριξ. Flavos et nigros habens capillos, flava nigraque mistim cæsarie.*

755 *Εὑρημένα.* Coisl. ηὑρημένα. Hos colores partim antiquitus habebat, partim artificio quodam sibi recens comparaverat. BILL.

758 *Σισόην.* Sisoe est quædam tonsuræ species, qua utuntur Phaselitæ in Cilicia: Casaub. *in Sueton.*, p. 108. Exstat eadem vox apud septuaginta Interpretes, Levit. XIX, 27.

763 *Καὶ ἀῤῥένων.* Ita Coisl. Edit. minus bene τῶν ἀῤῥένων. Exstat infra aliud *Carm.* XLI, adversus eumdem Maximum vel alium ejusdem nominis.

764 *Ἡ κουρά.* Ridet Gregorius Maximum qui primum muliebrem ornatum adhibendo, comamque nutriendo, mulierem potius quam philosophum præ se tulerat, postea autem ut virum se exhiberet, sedemque Constantinopolitanam invaderet, comam deposuerat. Igitur minus recte Billius carpit Germanum interpretem, quod vocem κουρά *detonsam comam* reddiderit. Vide infra, v. 915.

765 *Θαύμαθ' ἡμῖν.* Vat. et alii codd., etiam edit. ad marg. θαύματ' εἶδον.

774 *Δ' ἄλλοις μέλοι.* Edit. δ' ἄλλους, forsan amanuensis incuria.

775 *Σχολή.* Coisl. θέμις, *licet.* Innuere videtur actiones quibus pœnæ a legibus infligebantur.

METRICA VERSIO.

Delebit unquam quod dies nulla, imprimam.
Effeminatus nos apud quidam fuit,
Ægyptium spectrum, malum rabidum, canis,
Cynicus, viarum servulus, Mars horridus,
Ac muta labes, cetus immanissimus,
Flavus, nigerque, crispus ac simplex coma.
Vetus illa nempe, rursus ast ipsi hæc recens
Inventa; quippe ars est creatrix altera:
Qua distinentur feminæ multum ac mares,
Philosophicam dum atque auream volvunt comam.
Cur namque facie non sophi quoque, ut sophæ,
Gestare possint pharmaca muliebria,
Decus invenustum atque improbum, quod vel silens,
Cujusque mores prodit, et clare indicat.
B Sic esse maribus perditum jam Maximum,
Coma, licet haud dum cognitum, tunc prodidit.
Hæc philosophi nunc exhibent miracula,
Natura ut idem sit duplex, gestu quoque,
Misere et utrique dividat se sexui,
Viros bacillo, feminas referens coma.
Jactabat his se, clarus ut cives apud,
Humeros inumbrans usque cincinnis suos,
Solum comendis cogitans de crinibus,
Doctrinam et omnem corpore in solo gerens.
Grassatus iste per vias multas malas,
Ut fama jactat (quærat has quisquis volet.
Nam cuncta nobis non vacat perquirere:
Libris feruntur præsidum multis tamen)·

Ταύτῃ τελευτῶν ἐγκαθέζεται πόλει.
Οὐδὲν γὰρ εἶχε βρῶμα τῶν εἰωθότων·
Ὀξὺ βλέπων δὲ, καὶ σοφῶς ὀσφρώμενος
(Σοφὸν γὰρ ἔστω καὶ τὸ πικρῶς συντεθὲν,
Τὸ δ' ἔστιν ἡμᾶς τῆς καθέδρας ἐκβαλεῖν,
Τοὺς οὔτ' ἔχοντας, οὔθ' ὅλως τιμωμένους,
Πλὴν τοῦ φυλάξαι καὶ καταρτίσαι λεὼν),
Σοφώτερον δέ. Καὶ γὰρ οὐ διὰ ξένων,
Αὐτῶν δ' ἀφ' ἡμῶν συμπλέκει τὸ δρᾶμ' ὅλον,
Ὡς ἂν σοφιστὴς τῶν κακῶν καὶ συνθέτης,
Τῶν ταῦτ' ἀήθων καὶ πλοκῆς πάντῃ ξένων,
Ἄλλην δὲ τιμᾷν δεινότητ' εἰθισμένων.
Εἰπεῖν σοφόν τι, καὶ λέγοντα θαυμάσαι,
Βίβλων τε θείων ἐκλέγειν τὴν καρδίαν.
Καινόν τιν' εἰπεῖν ἐν κακοῖς λόγον θέλω.
A Ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν πᾶσιν εἶναι δὴ τρόπον,
Ἢ τὸν κακῶν ἄπειρον, ἢ τὸν ποικίλον.
Ἧττον γὰρ ἐβλάπτοντ' ἂν ἔκ τινών τινες,
Ἀντιζυγούντων ἢ συνεστώτων τρόπων.
Νῦν δ' εἰσὶ θήρα τῶν κακῶν οἱ βελτίους.
Τίς ἡ τοσαύτη σύγχυσις τοῦ πλάσματος!
Ὡς σφόδρ' ἀνίσως ἐζύγημεν ἐκ Θεοῦ!
Τίς τὸν κάκιστον ὄψεται τῶν μετρίων
Δολοῦντα, συμπλέκοντα, μηχανώμενον,
Κλέπτονθ' ἑαυτὸν μυρίαις ἀεὶ στροφαῖς;
Τὸ μὲν γὰρ εὐκίνητον εἰς μοχθηρίαν
Τηρεῖ τὰ πάντα, καὶ βλέπει τὰ καίρια·
Τὸ δ' εἰς καλὸν πρόχειρον, εἰς ὑποψίαν
Τῶν χειρόνων ἀργόν τε καὶ νωθὲς φύ
Οὕτως ἁλίσκετ' εὐχερῶς ἡ χρηστότης.

Tandem in hac urbe considet.
Nihil enim ei suppetebat ex solitis cibariis :
Sed acute cernens et sapienter olfaciens
(Sapiens enim dicatur etiam quod improbe conflatum est,
Nempe ut me ex cathedra depelleret,
Qui nec illam tenebam, nec alio honore auctus fueram,
Nisi ut custodirem et renovarem populum),
In hoc autem sapientior. Nam nequaquam per extraneos,
Sed per memetipsum totam struxit fabulam,
Ut malorum inventor et compositor,
Per eum qui horum insolitus erat, et a fraude omnino alienus,
Atque aliud solertiæ genus colere solebat,
716-717 Nempe sapienter aliquid dicere, aut dicentem admirari,
Divinarum Scripturarum cor edisserere.
Novum aliquod in malis eloqui libet.
Oportebat ut eadem in omnibus esset indoles,
Aut vitiorum expers, aut versuta.
Minus enim læderentur alii ab aliis,
Si dissentirent aut consentirent mores.
Nunc autem malorum præda sunt boni :
O quæ confusio naturæ nostræ!
O quam inæqualiter a Deo conjuncti sumus!
Quis bonus pessimum hominem persentiat,
Dum dolos versat, fraudes struit, machinatur,
Seque ipsum surripit innumeris semper artibus ?
Quod enim facile ad improbitatem movetur,
Observat omnia, perspicit opportunitates :
Quod autem ad virtutem propendet, ad suspicionem
Deteriorum natura pigrum et tardum est.
Sic capitur nullo negotio probitas.

779 *Σοφῶς*. Edit. ad marg. καλῶς, *bene.*
790 *Τὴν καρδίαν*. *Arcana.*
792 *Αὐτόν*. Ita Vat. et Coisl. Edit. male αὐτῶν.
793 *Ἢ τόν*. Ita Vat. et Coisl. Edit. male ἢ τῶν.
796 *Θήρα*. Vat. θῆραι.
801 *Κλέπτονθ' ἑαυτόν*. *Qui miris modis id agit, ut probitatis cujusdam fuco improbitatem suam tegat.* Bill.
804 *Καλόν*. Coisl. sup. lin. ἀρετήν, *virtutem.*

METRICA VERSIO.

Hac urbe tandem considet, quod jam cibos
Hos non haberet, quos prius consueverat.
Acutus autem cum esset, ac mire sagax
(Sic nam vocetur, improbe quod struxerat
Sæveque, solio scilicet me ut pelleret,
Cui nec thronus erat, ulla nec alia dignitas,
Instructor essem quam quod et custos gregis),
Sagacior in hoc exstitit, per exteros
Quod non, sed utens memet, hunc struxit dolum,
Scelerum ut peritus artifex, harum rudi
Rerum, atque fraudis prorsus omnis nescio,
Solertiæque qui genus dispar colo,
Sapienter aliquid dicere, loquentem alterum
Suspicere, mentem legere sacri codicis.
Libet profari quid novum in tantis malis,
B Debebat esse tota gens mortalium,
Aut sceleris exspers, multiplex aut et vafra.
Sic læderentur nam minus justi a malis,
Si dissiderent aut coirent moribus.
At præda nunc sunt improbis recti viri.
Quæ tanta nostri generis est confusio?
Proh! quam Deus nos dispari junxit modo!
Quis deprehendet pessimum vir optimus,
Fraudes dolosque dum struit, dumque artibu
Se mille, mores ac suos vafre occulit.
Nam quisquis omne facilis in crimen ruit,
Observat ille sedulus cuncta, et notat
Graviora quæque : promptus est at qui ad bonum
Ad suspicandum segnis est aliquid mali.
Sic sæpe fraudi noxiæ bonitas patet.

Πῶς τοῦτο ποιεῖ, καὶ σκοπεῖθ', ὡς ποικίλως.
  Αἰγύπτιόν τιν' ἄλλον ὄψει Πρωτέα.
Τῶν εὐνοούντων γίνεται καὶ τῶν σφόδρα
Πιστῶν. Τίς οὕτως ὡς ἔμοιγε Μάξιμος,
Στέγης, τραπέζης, δογμάτων, βουλευμάτων
Κοινωνός; Οὐδὲν μέγα· καὶ γάρ τις ἦν μέγα,
Κύων ὑλακτῶν δῆθεν τοὺς κακόφρονας,
Καὶ τῶν ἐμῶν πρόθυμος αἰνέτης λόγων.
Ὁμοῦ δὲ ταῦτα, καί τι τῶν ἐν βήματι
Λαβὼν νόσημα, λεῖμμα τῆς πρώτης νόσου.
Τόδ' ἦν ἄπαυστος ζῆλος, ἔμφυτον κακόν.
Οὐ ῥᾳδίως γὰρ κάμπτεται πονηρία.
Τούτοις βραβεύων ἀνίσως, αὐτῷ φίλως,
A Δυσὶ συνεργοῖς χρώμενος τῆς πικρίας,
Πρώτῳ τε δευτέρῳ τε ἀνθρωποκτόνοις,
Μόγις ποτ' ἐξέῤῥηξεν ἀσπίδος τόκον.
Ὁ πρῶτος ἦν Βελίαρ, ἄγγελός ποτε·
Ὁ δεύτερος δὲ, τοῦδε λαοῦ πρεσβύτης,
Τὸν νοῦν τι μᾶλλον, ἢ τὸ σῶμα βάρβαρος,
Ὃς οὐ παροφθεὶς, οὐδὲν ἐκμελὲς παθὼν,
Τὰ πρῶτ' ἔχων τιμῆς τε καὶ θρόνων ἀεὶ
(Ἄκουε, Χριστὲ, καὶ δίκης ὄμμ' ἀπλανὲς,
Εἰ δὴ καλεῖν ἐνταῦθα Χριστὸν ἄξιον),
Μῖσος πονηρὸν καὶ κακότροπον ἀθρόως
Ὤδινεν. Οἴ μοι! πῶς ἀποκλαύσω; Σκότος
Αἰθρία λαμπρὰ, καὶ τὸ συντεθὲν κακὸν

Quomodo id exsequatur, et quam versute, considera.
  Alterum videbis, Ægyptium Proteum.
Amicorum unus fuit, et eorum qui maxime
Fidi sunt. Quis mihi erat sicut Maximus,
Tecti, mensæ, doctrinæ, consiliorum
Particeps? Nil mirum: erat enim magnus
Canis allatrans scilicet contra prave sentientes,
Ac mearum orationum fervidus laudator.
Interea quemdam eorum, qui in sacro erant ordine,
Morbum contraxit, reliquias morbi prioris.
Is autem erat implacabilis livor, insitum malum.
Non enim facile flectitur improbitas.
Hos inter judex inæquabilis, ut ipsi lubebat,
Duobus utens acerbitatis suæ adjutoribus,
Quorum alter primas homicidii, alter secundas ferebat,
Vix tandem erupit aspidis fetum.
Horum primus erat Belial, olim angelus:
Alter autem populi presbyter,
Mente magis quam corpore barbarus,
Qui nec contemptus, nec molesti quidquam passus,
718-719 Ac primas honoris et sedium semper tenens
(Audi, Christe, qui justitiæ oculus es, erroris nescius,
Si tamen Christum hoc loco vocare decet),
Odium nefarium et improbum subito
Parturiit. Hei mihi! quomodo lugebo? In tenebras vertitur
Splendida serenitas, et conflatum malum

810 *Οὕτως*. Ita Coislinianus codex. Editi autem male hic οὗτος.

816 *Νόσημα*. Invidiam significat quam quorumdam sacri ordinis virorum esse dicit, quia ipsos tales in se expertus fuerat. Primus morbus superbia est, quæ apostatas angelos e cœlo, et generis nostri principes e paradiso deturbavit: reliquiæ autem hujus morbi, invidia. Nam cum superbæ illæ mentes ex beatissima illa sede ad Tartarum præcipites cecidissent, hominum felicitati statim invidere cœperunt: *Invidia enim diaboli mors introivit in orbem terrarum* (*Sap.* II, 24). Nec vero solum in angelis apostatis, sed etiam in hominibus, λεῖμμα τῆς πρώτης νόσου dici potest invidia. Cain enim fratri suo invidens ipsum nequiter interemit.

819 *Ἀνίσως*. In hoc versu mendum subrepsit, quod facile corrigi non potest, cum hoc adverbium habeat primam brevem, et secundam longam, ut videre est supra vers. 798. Emendet qui potuerit. (CAILLAU).

822 *Ἐξέῤῥηξεν ἀσπίδος τόκον*. Gregorius alludit ad hunc locum Isaiæ LIX, 5: Ὠὰ ἀσπίδων ἔῤῥηξαν, *Ova aspidum fregerunt*. BILL.

831 *Σκότος αἰθρία λαμπρά*. Id est, qui, ut presbyter, lucidus esse debebat, juxta illud: *Vos estis lux mundi* (*Matth.* V, 14), totus tenebrosus est. BILL.

METRICA VERSIO.

Quam porro vafre rem gerat, quæso, aspice.
  Pharium videbis Proteum quemdam novum.
Amicus ille fit mihi, sic ut fide
In me anteiret Maximus cunctos viros.
Mensæ, domusque, dogmatum hunc et consilii
Consortem habebam. Namque erat magnus canis,
Acri latratu perfidam turbam petens,
Mirisque nostra laudibus verba efferens.
Ac præter istud, ordinis quemdam sacri
Morbum, reliquias principis morbi, capit.
Erat perennis livor hic, malum insitum.
Vix namque flecti pravitas unquam potest.
His, ut libebat, arbitrum sese exhibens,
B Et ab his duobus sævus homicidis opem
Miseram ille poscens ad scelus teterrimum,
Quandoque tandem protulit fetum aspidis.
Primus erat horum Lucifer, quondam angelus;
Secundus autem presbyter nostri gregis,
Magis ipse mente barbarus, quam corpore,
Qui spretus a me, et læsus haud unquam prius,
Honoris semper ac throni primas tenens
(Audi ista, Christe, juris et lux haud vaga,
Adhibere Christi nomen hic si convenit),
Odium scelestum ac perfidum in me parturit.
Lacrymis quibusnam id prosequar? Caligine
Serenus æther inficitur, atque id malum

Πόῤῥωθεν ἦλθεν ἡμῖν, Αἰγύπτου νέφος.
Κατάσκοποι μὲν πρῶτον, οὓς τῆς ἐγκρίτου
Γῆς Ἰσραὴλ ποτ' ἐξέπεμψ' ὁ γεννάδας,
Πλὴν οὐκ Ἰησοῦς, οὐδὲ Κάλεβ οἱ σοφοί·
Ἀλλ' εἴ τις ὕβρις ἐν νέοις καὶ πρεσβύταις,
Ἄμμων, Ἀπάμμων, Ἁρποκρᾶς, Στίππας, Ῥόδων,
Ἄνουβις, Ἑρμάνουβις, Αἰγύπτου θεοί,
Πιθηκόμορφοι καὶ κυνώδεις δαίμονες,
Δύστηνα ναυταρίδια καὶ παράφθορα,
Εὔωνα, μικροῦ κέρματος πολλοὺς θεοὺς
Ῥᾷστ' ἂν προθέντα, εἴπερ ἦσαν πλείονες.
Ἔπειτα μικρὸν ὕστερον οἱ πεπομφότες
Τούτους, στρατηγοὶ τῆς φάλαγγος ἄξιοι,
Ἤ, τῶν κυνῶν εἰπεῖν τι προσφυέστερον,
Οἱ ποιμένες. Πλέον γὰρ οὐδὲν φθέγξομαι
A (Καίπερ σφαδάζων ἔνδοθεν πολλοῖς λόγοις,
Ὥσπερ τις ἀσκὸς δέσμιος, γλεύκους ζέων,
Ἢ καὶ φυσητὴρ χάλκεως γέμων πνοῆς),
Αἰδοῖ τε τοῦ πέμψαντος, εἰ καὶ κουφόνους,
Αὐτῶν τ' ἐκείνων, οἷς τι συγγνώμης τυχὸν
Μετῆν, ὑποσπασθεῖσιν ἐξ ἀγροικίας,
Ὅποι φέροιεν οἱ κακοὶ κινουμένοις,
Οὓς ἐνθάδ' ἡμῖν δημιούργησε φθόνος.
Σοφοί, τὸ πρόβλημ' εἴπατ'. Οὐχ ἔμοιγε γὰρ
Τοῦτ' εὐσύνοπτον, πλὴν τις εἰ φράζοι σοφῶν·
Πῶς Πέτρος αὐτὸς, ὁ βραβεὺς τῶν ποιμένων,
Πρῶτον μὲν ἡμᾶς ἐγκαθίστα γράμμασιν
Οὕτω προδήλως διπλόης ἐλευθέροις,
Ὡς αὐτὰ πείσει τὰ πρὸς ἡμᾶς γράμματα,
Καὶ συμβόλοις ἐτίμα τῆς ἱδρύσεως·

Venit nobis e longinquis locis, nubes Ægyptia.
Primum quidem exploratores venerunt, sicut in electam
Terram Israel olim missi sunt a magno illo viro,
Excepto quod non Josue et Caleb sapientes viri:
Sed si qua labes in juvenibus et senibus,
Ammon, Apammam, Harpocras, Stippas, Rhodon,
Anubis, Hermanubis, Ægyptiorum dii,
Simiarum formæ, canini dæmones,
Nautæ miseri et corrupti,
Parvo pretio venales qui minuti nummuli causa
Plures deos, si plures essent, vendidissent.
Paulo post veniunt, qui hos miserunt,
Duces phalangis digni,
Vel, ut canibus aliquid convenientius dicam,
Pastores. Nihil enim amplius eloquar
(Etsi intus exagitor pluribus verbis,
Velut uter clausus, musto effervescens,
Aut follis aheneus aere plenus),
Ut honorem habeam ei qui misit, etsi mente levis fuit,
Tum ipsis illis, qui forte aliqua excusationis via
Non carent, abstracti ob inscitiam,
Ac sese moventes, quo ferrent improbi,
Quos hic nobis peperit invidia.
Sapientes, quæstionem explanate. Non enim id mihi
Facile perspicuum, nisi quis sapientium explicet:
Quomodo Petrus ipse, pastorum arbiter,
Primo quidem me litteris tam manifeste
A versutia alienis, ut ipsæ suadebunt
Missæ ad nos litteræ, in sede constituit,
Ac signis sedis confirmatæ decoravit,

834 *Οὓς τῆς ἐγκρίτου γῆς*, etc. Alludit ad exploratores quos in terram Israel misit olim Moyses. Isti de quibus agit, ex Ægypto missi sunt a Petro Alexandrino præsule, ut Constantinopolitanam Ecclesiam explorarent. Primum directi fuerunt a viro nautæ, qui Constantinopolim quo frumenta vehebant, appulsi, pietatis ac catholicæ fidei specie divertere ad Gregorium : is præclaro sermone ipsos excepit. Nautas secuti sunt episcopi, qui Maximum in sede Constantinopolitana collocare tentaverunt.

841 *Παράφθορα*. Vat. et edit. ad marg. *παράφορα*, *insani*.

848 *Σφαδάζων*. Significat a se vix posse reprimi linguam suam, pene in verba erumpentem.

854 *Ὅποι*. Coisl. ὅπη

859 *Πρῶτον*. Vat. et Coisl. πρώην.

METRICA VERSIO.

A nube Pharia prodiit nobis procul.
Primum quidem catascopi, quos inclytus
Vir ille lecta misit e terra Israel,
Non Josue, aut Calebus, insignes viri,
Juvenum senumque sed nimis petulans chorus,
Ammon, Apammon, Harpocras, Stippas, Rhodon,
Anubis, Hermanubis, Ægypti dei,
Canina forma, et simiarum dæmones,
Nautæ miselli, pretio et exiguo emptiles,
Ærisque causa qui levis multos deos,
Majore numero si forent, admitterent.
Venere posthac, miserant hos qui prius,
Digni phalange scilicet tali duces,
Vel opiliones, canibus hæc nam vox magis
Est apta. Dicam non enim quidquam amplius
B (Intus tametsi mole verborum premar,
Non aliter atque fervidus musto cadus,
Clausus, vel auris æreus follis tumens),
Dabo hoc ei, qui misit hos, quamvis levi,
Atque hismetipsis, venia queis forsan dari
Nonnulla possit, utpote ex inscitia
Lapsis, secutis atque duntaxat malos,
Quos peperit isthic livor infestus mihi.
Hanc quæstionem pandite, o docti viri,
Mihi involutam, ni quis hac sophus explicet:
Qui Petrus ipse, præsulum illorum arbiter,
Prius quidem nos litteris clarissimis,
Fucoque vacuis, litteræ ut ipsæ fidem
Facient, sacrato fixerit nos in throno,
Dignatus atque nomine sit antistitis:

Νῦν δ' ἧκεν ἡμῖν νεβρὸς ἀντὶ παρθένου·
Ταῦτ' οὐ πρόδηλα, ταῦτα δεῖθ' ἑρμηνέως.
Ὤφθη τί τούτων σκηνικώτερόν ποτε,
Πολλῶν πονηρῶς ἐν βίῳ πεπαισμένων;
Ὀφθήσεται δέ τ' ἄλλο παιγνικώτερον.
Οἶνόν τις εἶπε συμπότης πάντων κρατεῖν,
Ἄλλος γυναῖκα, τὴν δ' ἀλήθειαν σοφός.
Ἐγὼ δ' ἂν εἶπον χρυσὸν, ὡς ἔχει κράτος.
Τούτῳ τὰ πάντα ῥᾳδίως πεσσεύεται.
Οὔπω τὸ δεινὸν, εἰ τὰ τοῦ κόσμου μόνα
Πλέον παρ' ἡμῖν ἰσχύει τοῦ Πνεύματος.
Πόθεν δ' ὁ χρυσὸς τῷ κυνί; ζητητέον.
Πρεσβύτερον ἐκ Θάσσου τιν' ἥκοντ' ἐνθάδε
Χρυσὸν φέροντα τῆς ἐκεῖσ' ἐκκλησίας,
Ἐφ' ᾧ πρίασθαι Προκονησίας πλάκας,
A Τοῦτον δὲ σήνας καὶ λαβὼν συμπράκτορα,
Πολλοῖς τε δήσας ἐλπίσιν τὸν ἄθλιον
(Οἱ γὰρ κακοὶ τάχιστα μίγνυνται κακοῖς),
Τὸν χρυσὸν εἶχεν εἰς ἅπανθ' ὑπηρέτην,
Πιστὸν συνεργὸν, γνήσιον συνέμπορον.
Τεκμήριον δέ· καὶ γὰρ οἱ πρώην ἐμὲ
Σέβοντες, ὡς ἄχρηστον, ἄχρυσον φίλον
Περιφρονοῦσι φίλτατοι, καὶ ῥᾳδίως
Κλίνουσι πρὸς τὸ χεῖρον, ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ.
Νὺξ ἦν· ἐγὼ δ' ἔκαμνον· οἱ δ', ὥσπερ λύκοι,
Κλέπται φανέντες ἀθρόως μάνδρας ἔσω,
Πολλοὺς ἔχοντες μισθίους ἐκ τοῦ στόλου,
Ἐξ ὧν Ἀλεξάνδρεια ῥᾷστ' ἀνάπτεται
(Καὶ γὰρ συνεμπίπτουσι τῷ στόλῳ σαφῶς),
Κεῖραι προθυμοῦντ' εἰς καθέδραν τὸν κύνα,

Nunc autem nobis virginis loco hinnulus prodit:
Hæc clara non sunt, hæc egent interprete.
720-721 Quid visum unquam scenis convenientius,
Quamvis multa improbe in vita lusa fuerint?
Aliud videbitur dignius quod in scenam promatur.
Vinum, compotator quidam dixit, omnibus dominari,
Alius mulierem, veritatem sapiens.
Aurum ego dixerim principatum tenere.
Auro facile omnia huc et illuc jactantur.
Nec mirum est quippe, si ea, quæ mundi sunt,
Plus apud nos valeant quam quæ Spiritus.
Sed unde aurum cani? inquirendum est.
Presbyter quidam e Thasso huc venerat,
Aurum ferens ecclesiæ quæ illic est,
Quo tabulas Proconesias emeret;
Hunc blandiendo adortus, ac socium actionum assumens,
Multisque spebus miserum vinciens
(Mali enim cum malis facile miscentur),
Auro potitur ad omnia ministro,
Fidoque adjutore et genuino negotiorum consorte.
Id inde perspicitur. Nam qui me antea
Colebant, ut inutilem et auro carentem amicum
Spernunt amicissimi, ac facile
Inclinant ad pejora, ut lanx in statera.
Nox erat: ego ægrotabam: illi vero, ut lupi,
Furtim ingressi subito intra ovile,
Multos habentes ex classe conductos mercede,
A quibus facile incenditur Alexandria
(Irruunt enim aperte cum classe),
Tondere canem in cathedra alacriter aggrediuntur,

863 *Νεβρός*. Edit. ad marg.: Αἰνίττεται δὲ τὸν ἔλαφον ὃν ἀντὶ τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι ἔθυσεν ὁ Ἀγαμέμνων, *Significat cervum quem pro Iphigenia in Aulide immolavit Agamemnon.*

866 *Πονηρῶς*. Ita Coisl. Male edit. πονηρῷ. Ibid. *πεπαισμένων*. Vat. πεπαιγμένων.

871 *Πεσσεύεται*. *Huc et illuc jactantur*, id est, *quasi talorum jactibus versantur.*

877 *Πλάκας*. Edit. ad marg. μαρμάρους, *marmoreas*. Proconesia marmora albi sunt coloris: porro Proconesia una est e Sporadibus insulis.

878 *Τοῦτον δὲ σήνας*. Ita edit. ad marg. In textu περισήνας, sed male, quia metrum deficit. Mox συμπράκτορα. Ita legimus. Edit. male συμπράκτορας.

891 *Συνεμπίπτουσι τῷ στόλῳ σαφῶς*. Edit. ad marg. οἱ Ἀλεξανδρεῖς, *Alexandrini*. Missi Alexan-

METRICA VERSIO.

Nunc venit autem virginis cervus loco?
Hæc clara non sunt, hæc egent interprete.
Visum quid unquam dignius scena fuit,
Permulta quamvis lusa sint valde improba?
Aliud videbis, ludicrum quod sit magis.
Vinum asserebat quispiam omnia vincere,
At feminam alter: tertius palmam dabat
Vero. Dedissem robur ast ego maximum
Auro, arbitratu cuncta quod vertit suo.
Sed quod caduca pluris ipsi ducimus,
Ad Pneuma quam quæ pertinent, minus est grave.
Aurum videndum undenam venit cani.
E Thasso in urbem forte quidam presbyter
Appulerat, aurum publicum secum ferens,
Tabulas ut emeret ædis ad cultum sacræ.
B Hunc voce blanda delivit, juvantibus
Quibusdam et amplis spebus astrictum tenens
(Nocens nocenti nam statim se copulat),
Auro potitur, atque hoc ministro utitur
Ad cuncta, certamque hinc opem quærit sibi.
Id hinc liquebit. Turba nam, quæ me prius
Colebat, eadem me modo ad nil utilem,
Caream quod auro, censet, ac nihil æstimat:
In pejus atque flectitur, lanx ut libræ.
Nox erat, et æger ipse eram, cum isti, velut
Caulam introgressi conciti rabie lupi,
Nautas habentes plurimos, pecunia
Partos, facile Alexandriam qui incendere
Solent (eos nam junxit irrumpens cohors
Secum), locare in sede detonsum canem

Πρὶν ἤ τι λαῷ, πρὶν κτίλοις Ἐκκλησίας,
Πρὶν ἡμῖν αὐτοῖς, ὡς κυσὶ γοῦν, γνωρίσαι.
Οὕτω φασὶ καὶ ταῦτα προστεταγμένοι.
Οὕτως Ἀλεξάνδρεια τιμᾷ τοὺς πόνους.
Οὕτω δικάσαι τις ὑμῖν ἄλλος εὐμενής.
Ἦν ὄρθρος. Ὁ κλῆρος δὲ (καὶ γὰρ ἐγγύθεν
Ὤικουν) ἀνήφθη, καὶ τάχιστα τὸν λόγον
Ἄλλῳ δίδωσιν ἄλλος. Εἶτ' ἐγείρεται
Φλὸξ λαμπρὰ λίαν· ὢ πόσων τῶν ἐν τέλει,
Πόσων ξένων δὲ συῤῥυέντων καὶ νόθων!
Οὐκ ἦν γὰρ ὅστις οὐ μέμηνε τοῖς τότε,
Τοιαῦθ' ὁρῶντες τἀπίχειρα τῶν πόνων.
Τί μακρὰ τείνω; ἐκ μὲν ἡμῶν αὐτίκα
Χωροῦσιν ὀργῇ, τοῦ σκοποῦ τῷ μὴ τυχεῖν
Ἀλγοῦντες. Ὡς δ' ἂν μὴ μάτην ὦσι κακοί,
A Τὸ λοιπὸν ἐκπληροῦσι τῇ σκηνῇ τέλος.
Εἰς γὰρ χοραύλου λυπρὸν οἰκητήριον
Ἀχθέντες οἱ σεμνοί τε καὶ Θεῷ φίλοι,
Λαόν τ' ἔχοντες τῶν ἀποβλήτων τινάς,
Κυνῶν τυποῦσι τὸν κάκιστον ποιμένα
Κείραντες, οὐ δήσαντες, οὐδὲ σὺν βίᾳ.
Κύων γὰρ ἦν πρόθυμος εἰς τὰ κρείσσονα.
Τομὴ δ' ὑπῆλθε βοστρύχους εὐφορβίους,
Λύουσ' ἀμόχθως τὸν πολὺν χειρῶν πόνον,
Τοσοῦτον αὐτῷ καὶ μόνον δεδωκυῖα,
Ὅσον γυμνῶσαι τὸ τριχῶν μυστήριον,
Τριχῶν ἐν αἷς ἔκειτο τὸ σθένειν ἅπαν,
Ὥσπερ λέγουσι τῷ κριτῇ Σαμψών ποτε;
Ὃν ἡ κόμη προὔδωκεν ἐξυρημένη,
Τριχῶν ἀώρου κἀνεμοφθόρου θέρους,

Antequam populo, antequam præpositis Ecclesiæ,
Antequam nobis ipsis, saltem ut canibus, rem indicassent.
Id etiam se in mandatis accepisse dicebant.
Sic Alexandria laboribus honorem impertitur.
Sic de vobis justa statuat aliquis alius vobis favens.
Diluculum erat, clerusque (nam prope
Habitabant) exarsit, ac celerrime rem
Alter alteri narrat. Deinde excitatur
Incendium valde splendens, multis nobilibus
Confluentibus, multis hospitibus, multisque spuriis.
722-723 Nemo enim erat, qui non ob hæc a furiis accensus esset,
Cum talia cernerent laborum præmia.
Quid multis moror? a nobis abscedunt,
Non sine ira, quod a proposito aberrassent,
Dolentes. Sed ne frustra improbi essent,
Quod scenæ deerat absolvunt.
Nam in choraulæ sordidam domum
Ingressi graves homines, et Deo amici,
Plebis vice habentes nonnullos viros perditissimos,
Canum nequissimum ordinant pastorem,
Tonsum quidem, sed non ligatum, neque coactum.
Erat enim canis fervidus ad præstantiora quæque.
Sectio autem adhibita cincinnis diu cultis,
Ac sine labore solvens longum manuum laborem,
Hoc et quidem unum illi attulit,
Ut nudaret crinium mysterium,
Crinium in quibus robur omne positum erat,
Ut de judice olim Samsone narratur,
Quem coma prodidit resecta,
Intempestiva et a ventis læsa messis crinium,

dria episcopi ad eam tumultuariam ordinationem irruunt cum nautarum turba. Edit. in marg. pro σαφῶς habent σοφοί, *sapientes*, sed male.

901 *Τῶν ἐν τέλει*. Qui erant ordinis senatorii, vel magistratuum infulis illustres.

902 *Καὶ νόθων*. Infidelibus et hæreticis.

908 *Τῇ σκηνῇ*. Edit. in marg. τῷ δράματι, *dramati*.

911 *Λαόν τ' ἔχοντες*. Ita Coisl. Edit. male λαοῦ. Hinc intelligitur magnam populi frequentiam legitimis ordinationibus olim adfuisse.

915 *Εὐφορβίους*. *Bene et copiose nutritis*. Vaticanus autem codex et editi habent in margine εὐφορέας, *copiosis*.

921 *Ἐξυρημένη*. Ita Coisl. Edit. minus bene ἐξῃρημένη, *ablata*.

METRICA VERSIO.

Nituntur, antequam gregi ac primoribus
Hoc indicassent, aut mihi, saltem ut cani.
Sic imperatum nam sibi ipsi dictitant.
Sanctos labores illa sic urbs æstimet.
Sic ergo faveat alter his judex velim.
Ut luxit autem, clerus (etenim proxime
Habitabat) ira frendet : ac celerrime
Disseminatur ista res. Tum maxima
Hinc flamma surgit. Nam magistratus statim
Multi, exterique confluunt, etiam nothi.
Ob hoc furebant nam scelus cuncti, mihi
Pendi laborum præmia hæc cum cernerent.
Quid multa? Referunt illico e templo pedem,
Illud dolentes maxime, cœpta irrita
Cessisse. Verum ne mali incassum forent,
B Explere pergunt, deerat quod fabulæ.
Namque in choraulæ sordidam ingressi domum,
Graves, superno et Numini chari viri,
Ac quosdam habentes fæce de vulgi infima,
Canem resecta præsulem signant coma
Nequissimum, haud vi, nec ligatum. Nam canis
Ad summa quæque promptus ac fervens erat.
Subiitque cinnos sectio cultos diu,
Manuum laborem non brevem solvens brevi :
Unumque munus huic ferens, quod crinium
Nudavit ejus abditum mysterium,
Qui robur ejus, unicæ ac vires erant :
Samsoni ut olim contigit, quem procidit
Sævis resectus hostibus crinis suis,
Messis capillis tempore perincommodo,

Ἃς τις γυνὴ τέτμηκεν εἰς ἐχθρῶν χάριν.
Ποιμὴν δὲ δειχθεὶς ἐκ κυνῶν, ἐκ ποιμένων
Πάλιν κύων πέφηνε· τῆς ἀτιμίας!
Κύων ἔρημος, μήτε τῆς κόμης ἔτι
Φέρων τὸ κάλλος, μήτε τὴν ποίμνην στρέφων·
Αὖθις μακέλλων ὀστέοις ἐπιτρέχων.
Δράσεις δὲ δὴ τί τὴν καλὴν κόμην; πάλιν
Θρέψεις φιλεργῶν; ἢ μενεῖς τοῖον γέλως;
Ἄμφω γὰρ αἰσχρὰ, καί τι τοῖν δυοῖν μέσον
Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν οὐδὲ ἓν, πλὴν ἀγχόνης.
Θήσεις δὲ ποῦ μοι τὰς τρίχας, πέμψεις δὲ ποῦ;
Σκηναῖς θεάτρων, εἰπέ μοι, ἢ παρθένοις;
Τίσι δὲ τούτων αὖθις; ἢ Κορινθίαις
Ταῖς σαῖς; μεθ' ὧν τὰ θεῖα ἐξησκοῦ ποτε
Μόνος μόναις τε πανσόφως κοινούμενος,
A Ἀνθ' ὧν σε θήσω μᾶλλον οὐρανοῦ κύνα.
Εὐθὺς μὲν οὖν τοσοῦτον ἤλγησεν πόλις
Τοῖς τηνικαῦτα συμβεβηκόσι κακοῖς,
Ὥστ' ἐπρίοντο πάντες· ἐξέχυθ' ἅπας
Λόγους ἀηδεῖς τοῦ βίου κατηγόρους,
Θυμοῦ φέροντος ἃ φρένες συνεκρότουν.
Ἄλλος τι δ' ἄλλο ἠράνιζεν εἰς ἑνὸς
Κακοῦ τελείου πάντοθεν συμφωνίαν.
Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σώμασι συνίσταται
Πάθη τὰ μικρὰ ταῖς μεγάλαις ἀῤῥωστίαις,
Κἂν ἠρεμοῦντα τῷ σθένειν τέως τύχῃ·
Οὕτως ἐκείνου πάντα τὰ πρόσθεν κακὰ
Ἐστηλίτευσεν ἡ τελευταία στάσις.
Ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ γε ταῦτ' ἂν ἐξέλθοι ποτέ·
Ἴσασιν οἱ λέγοντες. Ἐνδάκνω δ' ἐγὼ,

Quos mulier resecuit in hostium gratiam.
Pastor autem declaratus ex cane, rursus ex pastore
Canis apparet: o ignominiam!
Canis orbatus, nec jam comæ
Venustate ornatus, nec regens gregem:
Rursus macellorum ossibus accurrens.
Quid jam facies de eximia coma? rursus
Nutries studiose? an manebis risus et fabula?
Utrumque enim turpe, nec duorum medium
Unum prorsus reperire est, præter restem.
Ubi collocabis crines, et quo mittes?
Scenis theatrorum, dic mihi, an virginibus?
Quibus autem virginibus? an Corinthiis
Tuis? quibuscum mysteria peragebas quondam,
Solus cum solis sapienter communicans:
Quam ob causam te potius cœli canem collocabo.
Statim tanto dolore perculsa est civitas,
Ob ea quæ acciderant mala,
Ut frenderent omnes: fundebat quisque
Acerba verba vitam et mores incusantia,
724-725 Ira efferente quidquid mens conceperat.
Alius aliam symbolam afferebat ad unius
Perfecti improbi concordem undique descriptionem.
Quemadmodum enim in corporibus consociantur
Leves infirmitates gravibus morbis,
Quamvis antea, vigente robore, quiescerent;
Sic illius omnes præteritas improbitates
In lucem protulit extrema seditio.
Sed nunquam mihi continget, ut ea proferam;
Nota sunt narrantibus. Ego labra mordeo,

941 *Ἐξέχυθ'*. Coisl. ἐξεχεῖθ'.
946 *Ὥσπερ*. Hic sensus est: Quemadmodum in humano corpore istud accidere consuevit, ut, exorto gravi quodam morbo, alii leviores, qui prius, dum firma erat valetudo, nihil inferebant molestiæ, ad eum se adjungant: ita ingens illud Maximi scelus fuit, ut multa ejus superiora delicta, quæ oblivione quasi sepulta erant, simul ipsi ab irata plebe objicerentur.
952 *Ἴσασιν*. Ita Vat. Edit. male ἵστασιν.

METRICA VERSIO

Quos uxor, hosti dum favet, scidit mala.
Ut factus autem pastor est canis improbus,
Ex opilione fit canis rursum, (o grave
Probrum!) canisque solus; et pulchro carens
Jam crine, sacrum nec tamen moderans gregem:
Ad ossa rursum seque jam confert fori.
At quid venustis nunc ages de crinibus?
Alesne rursum? An sic manens ridebere?
Utrumque turpe: reste nec dempta, potest
Quidquam inveniri tertium. Quin tu comam
Ubinam locabis? aut eam quonam feres?
An ad theatra? vel potius ad virgines?
Quas rursus istas? an tuas Corinthias,
Studiis quibuscum tu sacris quondam dabas
Operam, remotis arbitris cum his disserens.
B Ob quæ vocem te potius ætherium canem.
Certe ob patratum tunc scelus tantus dolor
Invasit urbem, nemo non ut tum foret,
Qui non fureret, ac multa in ipsum effunderet
Acerba, vitam quæ illius proscinderent:
Ira efferente quidquid animus finxerat.
Hic illud, aliud ille promebat, mali
Quo pingeretur unius perversitas
Insignis. Ut enim corporis noxæ leves
Gravibus coire febrium morbis solent,
Quamvis quietæ, dum vigens robur foret:
Sic ejus omnes pristinas scelerum notas
Seditio claram traxit in lucem ultima.
At ista ut unquam proferam, avertat Deus:
Norunt loquentes. Ipse vero ob pristina

Τῶν πρόσθεν αἰδοῖ, καίπερ ἠδικημένος.
Τί οὖν; σὺ τοῦτον οὐ χθὲς εἶχες ἐν φίλοις,
Καὶ τῶν μεγίστων ἠξίους ἐγκωμίων;
Τάχ' ἄν τις ἀπαντήσειε τῶν ταῦτ' εἰδότων,
Καὶ τὴν τότ' εὐχέρειαν αἰτιωμένων,
Ὑφ' ἧς ἐτίμων καὶ κυνῶν τοὺς χείρονας.
Ἄγνοιαν ἠγνόησα μίσους ἀξίαν·
Ἐξηπατήθην ὡς Ἀδὰμ γεύσει κακῇ.
Ὡραῖον ἦν τὸ πικρὸν εἰς ὄψιν ξύλον.
Τὸ σχῆμά μ' ἠπάτησε τῆς ὁρωμένης
Ἄχρι προσώπου πίστεως καὶ ῥημάτων.
Πιστοῦ γὰρ ἀνδρὸς οὐδὲν εὐπειθέστερον,
Πρὸς εὐλάβειαν ῥᾳδίως ὁρμωμένου
Ἢ οὖσαν, ἢ δοκοῦσαν. Ὢ χρηστοῦ πάθους!
Ὃ βούλεται γὰρ, τοῦθ' ἕκαστος οἴεται.

A Τί χρή με ποιεῖν; εἴπατ', ὦ σοφώτατοι.
Τί δ' ἄν τις ὑμῶν ἄλλο τι πρᾶξαι δοκεῖ,
Οὕτως ἔτι στενῆς τε τῆς Ἐκκλησίας
Οὔσης τότ', ὥς τι καὶ τῆς καλάμης συλλέγειν;
Ἐξουσίαν γὰρ οὐ τοσαύτην ὁ στενὸς,
Ὅσην δίδωσι καιρὸς ὁ πλάτους γέμων.
Μέγιστον ἦν μοι, καὶ πατῶν αὐλὴν κύων
Ἐμὴν, σέβων τε Χριστὸν ἀνθ' Ἡρακλέος.
Τοῦ δ' ἦν τι μεῖζον· τὴν ἐπ' αἰσχίστοις φυγὴν,
Πίστιν πεποίηχ', ὡς Θεοῦ πάσχων χάριν.
Μαστιγίας ἦν, ἀλλ' ἐμοὶ νικηφόρος.
Εἰ τοῦτο δεινὸν, οἶδα πολλὰ πολλάκις
Τοιαῦθ' ἁμαρτών. Ἆρα συγγνώσεσθέ μοι
Ἄνδρες δικασταὶ, τῆς καλῆς ἁμαρτίας.
Ἦν μὲν κάκιστος, ἀλλ' ἐτίμων ὡς καλόν.

Reveritus præterita, licet injuria affectus.
Quid igitur? Non tu hunc heri habebas in amicorum
Et maximis dignum æstimabas præconiis?
Sic enim forte occurret aliquis ex his qui ista norunt,
Ac meam facilitatem vituperant, per quam
Honorem dabam vel pessimis canibus.
Ignoratione laboravi, odio digna:
Deceptus sum, ut Adam, malo gustu.
Pulchrum erat visu amarum illud lignum.
Species decepit me apparentis
Facie et verbis fidei.
Fideli enim viro nihil magis credulum,
Quem pietas facile commovet,
Seu vera, seu apparens. O probum vitium!
Quod enim optat, hoc quisque credit.
Quid me oportuerit facere? Dicite, sapientissimi:
Quid aliud quisque vestrum facturum se fuisse putat,
Cum adhuc tam angusta esset Ecclesia
Illo tempore, ut aliquid vel de stipulis colligendum esset?
Potestatem enim non tantam tempus
Molestum largitur, quantam commodissimum.
Maximum quidpiam mihi erat, etiam canis caulam meam
Terens, ac Christum loco Herculis colens.
Huc accedit aliquid gravius: fugam ob turpissima,
Fidem finxit, quasi Dei causa passus.
Erat verbero, at mihi in prælio victor
Id si malum est, scio me multa sæpe
Ejusmodi peccasse. Ignoscatis certe
726-727 Mihi, judices, præclarum peccatum.
Erat ille quidem nequissimus, sed colebam ut bonum.

969 *Δοκεῖ.* Coisl. δοκῇ.
972 *Ἐξουσίαν.* Ut Gregorius observat, pastor non tanta in gregem sibi commissum uti potest auctoritate, cum Ecclesiæ res adverso statu sunt, quam cum læto ac prospero; ac proinde ad multa connivere interdum cogitur, et multa tolerare, quæ, si commodiora essent tempora, minime toleraret.
978 *Μαστιγίας. Qui criminum suorum pœnas dederat, eum hominem, opinione deceptus, martyrem prædicabam.* Hic Gregorius recantat laudes quibus Maximum extulerat in oratione *in laudem Heronis philosophi.* Vide tom. I, pag. 454.

METRICA VERSIO.

Compressa labra mordeo, læsus licet.
Quid igitur? Annon charus hic nuper tibi?
Non hunc ferebas laudibus summis prius?
Fortasse dicet quispiam, hæc qui sciet,
Ac facilitatem vertat hanc mihi crimini,
Per quam colebam pessimos etiam canes.
Culpanda prorsus hæc mea ignoratio.
Me gustus, Adamum ut, traxit in fraudem improbus.
Visu decorum lignum erat, re non item.
Fidei fefellit larva me: fucum mihi
Fecere verba subdolo corde edita.
Viro fideli nam nihil mage credulum
Qui se libenter ad pios confert viros,
Aut esse tales quos putat; vitium probum!
Nam facile quisque, quod cupit, credit quoque.

B Quid erat agendum dicite, o sciti viri,
Aliudne quiddam cuipiam vestrum placet,
Angusta cum tam foret adhuc Ecclesia,
Stipulas ut ipse cogerer quoque legere.
Namque arcta tantam non ferunt licentiam,
Quam lata quæ sunt tempora, et late fluunt.
Magni æstimabam, quod canis caulam meam
Tereret, locoque coleret Alcidæ Dei
Natum. Hocque majus, quod fugam ob noxas graves
Velabat, ut si pro Deo hanc passus foret.
Qui vapularat ut nocens, hunc martyrem
Falso arbitrabar. Si grave est hoc, talia
Frequens patravi. Judices, ignoscite,
Culpæque veniam, quæso, præclaræ date.
Erat scelestus: at colebam hunc ut bonum.

Ἢ φθέγξομαί τι καὶ νεανικώτερον.
Ἰδοὺ προτείνω τὴν ἄκαιρον καὶ λάλον
Γλῶσσαν· ὁ θέλων ἀνηλεῶς ἐκτεμνέτω.
Τί δ' οὐχὶ τέτμητ'; ἧ δοκεῖ σοι καὶ σφόδρα,
Ἢ μακρὰ σιγᾷ, καὶ πλέον σιγήσεται,
Ἴσως δίκας τίνουσα τῆς ἀκαιρίας,
Ὡς ἂν μάθῃ μὴ πᾶσιν εἶναι δεξιά.
Κἀκεῖνο δ' οἷον; προστεθήτω γὰρ μόνον·
Ὄντως ἀσυλλόγιστον ἡ πονηρία.
Ὃν γὰρ τὸ χρηστὸν οὐκ ἐποίησ' ἥμερον,
Τί δ' ἂν δράσειεν ἄλλο τῶν πάντων ποτέ;
Ὄντως γὰρ, ὄντως ἐστὶν ἡ τιμὴ ψόγος.
Τούτου τί φήσεις τὸν τρόπον; κακὸν μέγα.
Ταῦτ' εἰ μέν ἐστι πιστὰ, μὴ ζήτει πλέον.
Εἰ δ' οὐκ ἀληθῆ, μηδὲ τὰ πρόσθεν δέχου.
A Τούτων τί ἂν γένοιτο δυσμαχώτερον;
Οὕτω μὲν ἔνθεν ἐλάθη κακὸς κακῶς,
Εἰπεῖν δ' ἀληθὲς μᾶλλον, ὡς κακὸς καλῶς.
Ἐπεὶ δὲ φύλοις βαρβάρων κακὸν φέρων
Ἄναξ ἑῷος, εἶχεν ὁρμητήριον
Θεσσαλλονίκην, τηνικαῦτα τί πλέκει
Κύων ὁ παγκάκιστος, ἄθρει μοι πάλιν.
Ἄρας τὸ συρφετῶδες Αἰγύπτου στίφος,
(Λέγω δὲ τοὺς κείραντας αὐτὸν ἀπρεπῶς,)
Ὡς τὴν καθέδραν βασιλικῷ προστάγματι
Πήξων ἑαυτῷ, τῷ στρατοπέδῳ προστρέχει·
Κἀκεῖθεν αὖθις, ὡς κύων, ἀποῤῥιφεὶς
Ὀργῇ τε πολλῇ καὶ ὅρκοις φρικώδεσι
(Οὔπω γὰρ ἦν τὰ ὦτα διατεθεὶς κακῶς
Οὐδεὶς καθ' ἡμῶν, ἀλλ' εἶτ' εἶχον ὑγιῶς),

Profecto eloquar aliquid audacius.
Ecce linguam promo præposteram et loquacem.
Hanc, qui volet, amputet immisericorditer.
Sed an non amputata est? Tibi quidem id persuasissimum,
Quæ jamdudum silet, et diutius silebit,
Pœnas forsitan solvens, quod præpostere locuta sit,
Ut jam discat non omnibus favere.
Illud autem quale est? Hoc enim tantum addatur:
Rationis expers vere est improbitas.
Quem enim lenitas mansuetum non fecit,
Quid ei unquam alia res præstiterit?
Vere enim, vere honor non differt improperio.
Mores illius quid esse dices? Magnum malum.
Hæc si certa sunt, nihil amplius quæras.
Sin autem non vera, nec pristinis habeas fidem.
His quid possit esse inexpugnabilius?
Sic malus ille hinc male tractatus ejectus est,
Vel, ut verius dicam, bene ut malus.
Sed cum barbaris gentibus bellum illaturus
Rex Orientis præsidium suum haberet
Thessalonicæ, tunc quid moliatur
Canis teterrimus, rursum mihi considera.
Sumens feculentum illum Ægyptiorum manipulum
(Illos dico, qui eum totonderant indecore),
Ut cathedram regio mandato
Sibi ipsi firmaret, accurrit ad castra:
Sed inde rursus, ut canis, ejectus
Cum plurima indignatione, minisque horrendis
(Nondum enim cujusquam aures contra nos
Male erant affectæ, sed adhuc erant integræ),

1002 Ἄναξ ἑῷος. *Theodosius*. Ad marg. Edit. ὁ Θεοδόσιος βασιλεύς.
1011 *Οὔπω γὰρ ἦν*. Non enim ad id usque temporis ullæ de me calumniæ aures cujusquam occupaverant: nondum animi exulcerati, ac proinde nec in iis fictum crimen adhuc insidere poterat. In editis ad marg. Χορεῖος. Mox καθ' ἡμῶν. Male edit. ὑμῶν.

METRICA VERSIO.

Veniam negatis? Quidpiam audax proferam.
En promo linguam garrulam et præposteram;
Mente efferata scindat hanc quisquis volet.
Quid? Nonne secta est? Id quidem censes. Diu
Nam jam silescit, ac silebit longius,
Loquacitatis hanc suæ pœnam luens,
Ut discat ipsa grata non esse omnibus.
Quare illud autem? Liceat hoc unum addere.
Est bruta certe pravitas, excors, hebes.
Mollire nam quem quivit haud benignitas,
Quid molliorem reddere hunc unquam queat?
Sic quippe magnum in dedecus honor vertitur.
Quid ergo mores istius? Magnum malum
Hæc certa si sunt, amplius quæras nihil.
Sin falsa, nec tu pristinis fidem arroga.
B His cogitari firmius quidnam queat?
Sic urbe tandem pulsus est malus male.
Aut si loquendum verius, malus bene.
Orientis at cum, barbaris cladem ferens,
Thessalonicam sceptriger, velut aggerem,
Teneret, illic ac foret, rursum vide
Hic moliatur pessimus quidnam canis.
Hanc feculentam sumit Ægypti manum
(Hos dico, fœde qui comam ipsi dempserant),
Atque, ut cathedram principis jussu sibi
Firmare posset, tendit ad castra incitus.
Illincque rursum pulsus, ut fœdus canis,
Ira æstuante principe, et minas graves
Jactante (nondum repserant calumniæ
Cujusquam in aures: integri sed erant adhuc),

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὖθις φθείρεται·
Ὀρθῶς γε ποιῶν τοῦτο καὶ μόνον σοφῶς.
Πέτρῳ γὰρ, ᾧ δίσχιστος ἡ γραφίς ποτ' ἦν,
Πάντα γράφοντι ῥᾳδίως τἀναντία,
Μισθοφορικόν τι τῶν ἀνεστίων ἔχων,
Ἐμφύεται, καὶ τὸν γέροντ' ἀποστενοῖ,
Ἢ τοῦτον αἰτῶν, ὅνπερ ἤλπισε θρόνον,
Ἢ τοῦ παρόντος μὴ μεθήσεσθαι λέγων,
Ἕως ὑπάρχου τὴν κινουμένην φλόγα,
Μὴ ταῖς παλαιαῖς προστεθῇ τι συμφοραῖς,
Ὡς εἰκὸς ἦν, δείσαντος, ἔξω πέμπεται.
Καὶ νῦν δοκεῖ μὲν ἠρεμεῖν, δέος δέ μοι
Μή που τὸ δεινὸν καὶ χαλάζης ἔγκυον
Νέφος, συνωσθὲν ἐκ βιαίου πνεύματος,
Τοῖς οὐ δοκοῦσι τὴν χάλαζαν ἐκχέῃ.
A Οὐ μή ποτ' ἤρεμον γὰρ ἡ μοχθηρία.
Οὐδὲν φρονήσει, κἂν σχεθῇ παραυτίκα.
Τοιαῦτα φιλοσοφοῦσιν οἱ νυνὶ κύνες,
Κύνες δ' ὑλάκται, τοῦτο καὶ μόνον κύνες.
Τί Διογένης τοιοῦτον, ἢ Ἀντισθένης;
Τί δὲ πρὸς ὑμᾶς ὁ Κράτης; διάπτυε
Τοὺς Περιπάτους Πλάτωνος· οὐδὲν ἡ Στοά.
Ὦ Σώκρατες, τὰ πρῶτα μέχρι νῦν φέρεις.
Φθέγξομ' ἐγώ τι πιστότερον τῆς Πυθίας.
Ἀνδρῶν ἁπάντων Μάξιμος σοφώτατος.
Ἐγὼ δὲ τληπαθὴς μὲν, εἰ καί τις βροτῶν,
Ἤμην τ' ἀπ' ἀρχῆς, εἰμί τε πλέον τανῦν,
Πόνοις μὲν ἐκ γῆς, κινδύνοις δὲ ποντίοις
Ἐξ ὧν ἐσώθην, καὶ χάρις πολλὴ φόβοις.
Οὗτοι δεδώκασί με τοῖς ἄνω σοφῶς,

In urbem Alexandriam rursus infert pestem;
Recte id quidem ac solum sapienter faciens.
Petrum enim, cui aliquando bifidus stylus
Erat, facile omnia scribenti contraria,
Secum habens conductam mercede hominum turmam foco carentium,
Aggreditur, et senem in angustias conjicit,
Aut thronum illum petens, quem speraverat,
Aut præsentem dimissurum se negans,
728-729 Donec præfecto metuente, ut par erat,
Ne flamma accensa antiquis calamitatibus
Novam aliquam adjiciat, foras pellitur.
Ac nunc quidem videtur quiescere, sed metuo
Ne gravis et feta grandine
Nubes, violento agitata vento,
Effundat in imprudentes grandinem.
Nunquam enim quiescit improbitas.
Non sapiet, etiamsi in præsens cohibeatur.
Sic enim philosophantur hodierni canes,
Canes latrantes, et in hoc tantum canes.
Quid simile Diogenes, aut Antisthenes?
Quid ad vos Crates? Despue
Scholam Platonis; nihil Porticus.
O Socrates, hactenus primas habuisti.
Eloquar ego aliquid Pythia certius.
Hominum omnium Maximus sapientissimus.
Ego laboriosus, si quis mortalium,
Eram ab initio, sumque nunc magis
Ob labores in terra et pericula in mari,
Ex quibus servatus sum, gratiamque multam habeo terroribus.
Hi me addixerunt rebus cœlestibus sapienter

1018 *Ἐμφύεται.* Edit. ad marg. ἐκφύεται.
1025 *Μή που.* Ita Coisl. Edit. μή πως.
1033 *Ὑμᾶς.* Edit. ἡμᾶς...
1036 *Φθέγξομ'.* Sic Coisl. Edit. φθέγξωμ'.—Forte licentia usus, scripserat φθέγξωμ' Gregorius, ut staret metrum, quod, brevi admissa in secunda syllaba, prorsus deficit. CAILLAU.
1038 *Τληπαθής.* Sic Coisl. Edit. τλιπατής. *Si quis alius laborum et molestiarum patiens.*
1042 *Σοφῶς.* Sic Vat. Edit. σαφῶς. Gregorius in epist. ad Cæsarium: *Qui ante pericula mundi eramus, post pericula Deo nos ipsos addicimus.*

METRICA VERSIO.

Rursum ipse sese contulit Alexandriam;
Sapienter istud scilicet, recte et satis.
Nam Petrum, erat cui bifidus aliquando stylus
Ut qui exararet res levis contrarias,
Vaga cohorte cinctus (hos conduxerat),
Aggreditur, atque non parum angustat senem,
Poscens, vel illam, finxerat quam spe sibi,
Sedem, vel ejus in throno sese minans
Sessurum: hyparchus donec, hanc, ut par erat,
Flammam expavescens, vetera ne ad mala quidpiam
Adjungeretur, urbis hunc pepulit solo.
Ac nunc videtur hic quidem quiescere:
At est verendum, ne gravi quæ grandine
Est feta nubes, aspero vento incita
In non putantes grandinem effundat suam.
B Nec enim quieti pravitas unquam studet.
Nil pensi habebit, nunc licet vis hunc premat.
Sic philosophantur temporis nostri canes,
Canes latrantes, nomine hoc solo canes
Quid tale Sinopes civis, aut Antisthenes?
Quid tale Thebis editus quondam Crates?
Scholas Platonis despuo: nil est Stoa.
Jam ferre primas, Socrates, nunc desinis.
Ego vate Phœbi certius quiddam loquar,
Par laude nullus Maximo sapientiæ.
Tolerare casus ast licet doctus graves,
Ut si quis alter, tum prius, tum nunc magis,
Per tot labores, tot graves casus, maris,
Queis sum exsolutus (gratiam ac periculis
Habeo: dederunt namque me cœlestibus

Πάντων ὑπερκύψαντα τῶν πλανωμένων.
Ὅμως δὲ τὴν τότ' οὐ φέρων ἀτιμίαν,
Καὶ τῆς ἀφορμῆς ἀσμένως δεδραγμένος,
Ὡς τὸν κάκιστον ᾐσθόμην κεκαρμένον,
Πάντων μὲν ἡμῖν τῶν φίλων ἐγκειμένων,
Οἵ καί με φρουρᾶς εἶχον εἴσω λαθρίου,
Τηροῦντες ὁρμαῖς, ἐξόδοις, ἀναστροφαῖς·
Πάντων δ' ὁρώντων τὴν πάλην τῶν δυσμενῶν,
Οἳ τὴν τομὴν ᾤοντο τοῦ λόγου λύσιν·
Ταῦτ' οὖν ὁρῶν τε καὶ φέρειν οὐ καρτερῶν,
Ἀνδρός τι πάσχω (καὶ γὰρ οὐκ ἀρνήσομαι),
Ἁπλουστέρου τι μᾶλλον, ἢ σοφωτέρου.
Πρύμναν γὰρ, ὡς λέγουσι, κρούομ' αὐτίκα,
Οὐκ εὐμαθῶς μέν. Οὐ γὰρ ἄν τις ᾔσθετο.
A Νῦν δ' ἐξιτήριός τις ἐῤῥάγη λόγος,
« Ὃν ἐξέπεμψα πατρικῶν σπλάγχνων πόνῳ.
Ὅλην φυλάσσοιθ', ἣν δέδωκα, Τριάδα,
Τέκνοις ποθεινοῖς εὐπορώτατος πατὴρ,
Καὶ τῶν ἐμῶν μέμνησθε, φίλτατοι, πόνων. »
Λαὸς δ' ἐπειδὴ τοῦτον ἤκουσεν λόγον,
Τῶν δυσκαθέκτων ἐκβοήσαντός τινος,
Ἀνίστατ' εὐθὺς, ὥσπερ ἐκ καπνοῦ βίας
Ἑσμὸς μελισσῶν, καὶ βοαῖς ἐκμαίνεται·
Ἄνδρες, γυναῖκες, παρθένοι, νεανίαι,
Παῖδες, γέροντες, εὐγενεῖς, οὐκ εὐγενεῖς,
Ἄρχοντες, ἠρεμοῦντες ἐκ στρατοῦ τινες,
Ζέων ἕκαστος ἴσον ὀργῇ καὶ πόθῳ,
Ὀργῇ κατ' ἐχθρῶν, καὶ πόθῳ τοῦ ποιμένος.

Caput efferentem super omnia incerta et vaga.
Sed tamen non ferens illatam tunc injuriam,
Atque occasionem libenter arripiens
Ubi nequissimum tonsum esse persensi,
Cum mihi amici omnes instarent,
Qui me intra latentem custodiam obsessum quodam modo tenebant,
Meosque motus, atque itus et reditus custodiebant et observabant;
Cumque inimici omnes pugnam hanc cernerent,
Ac dissensionem doctrinæ ruinam fore crederent;
Hæc igitur cum viderem, nec ferre possem,
Hominis aliquid patior (non enim negabo),
Simplicis magis quam sapientis.
Puppim enim statim, ut dicitur, retro impello,
Non perite quidem. Nemo enim sensisset.
Nunc autem discessus nuntia erupit quædam oratio,
Quam paternorum viscerum conatu emisi:
730-731 « Totam custodite, quam tradidi, Triadem
Filiis amantissimis beatissimus pater,
Meorumque memineritis, charissimi, laborum. »
Hæc dicta ut audivit populus,
Uno ex calidioribus exclamante,
Protinus exsurgit, velut ex fumi violentia
Examen apum, et clamoribus insanit;
Viri, mulieres, virgines, juvenes,
Pueri, senes, nobiles, ignobiles,
Magistratus, et emeriti quidam milites,
Bulliens quisque ira æque ac desiderio,
Ira adversus inimicos, et desiderio pastoris.

1049 *Ὁρμαῖς*. Videtur legendum ὁρμὰς, ἐξόδους, ἀναστροφάς.
1050 *Πάλην*. Coisl. πλάνην.
1051 *Τομήν*. Coisl. τόλμην, *facinus*.
1055 *Πρύμναν γάρ*. Proverbium est de iis qui consilium in contrarium mutant.
1059 *Φυλάσσοιθ'*. Coisl. φυλάσσετ'. Edit. in margine, ὅδ' ἣν φυλάσσοιθ'.
1065 *Τῶν δυσκαθέκτων*. *Ex iis qui difficulter cohiberi possunt.*
1068 *Ἐκ στρατοῦ τινες*. Billius ignorare se testatur, cur Leuv. verterit, *emeriti milites:* hunc tamen et nos secuti, ita vertendam duximus vocem, ἠρεμοῦντες, quæ ad milites pertinet, eosque depositis armis quiescere, et rude donatos in otia tuta recessisse significat, adeoque emeritos fuisse milites.

METRICA VERSIO.

Caput efferentem res supra mundi vagas),
Illud tamen tunc haud ferens ego dedecus,
Ansamque rapiens pectore hanc promptissimo,
Crinem ut resectum pessimo sensi viro,
Omnes amici cingerent cum me simul,
Tacitasque pro me figerent custodias,
Gressus ad omnes ac mihi præsto forent,
Hostesque pugnam hanc cernerent læti, piæ
Quod schisma fidei crederent labem fore:
Hæc ipse cernens, ac ferens mœste admodum,
Admitto quiddam (non enim negaverim),
Prudente non tam, simplice quam dignum viro.
Impello puppim nam retro, ut dici solet,
Sed imperite. Scisset hoc mortalium
B Nam nemo. Nunc at de exitu fluxit mihi
Quiddam, paternis editum ex præcordiis:
« Servate totam Trinitatem, filii,
Quam copiosus tradidi vobis parens,
Memores laboris sitis et semper mei. »
Hæc verba simul ac audiit plebs, illico
Effrenis altum quispiam questum dedit,
Populusque surgit, agmen ut fumo solet
Apum, furitque maximis clamoribus
Uterque sexus, virgines, juvenculi,
Pueri, senesque, nobiles, ignobiles,
Vita quieti, præsides, ac militum
Nonnulli: amore quilibet et ira æstuans:
Iratus hosti, præsulem exposcens suum.

Ἀλλ' οὐκ ἐμὸν γὰρ τῇ βίᾳ κάμψαι γόνυ,
Οὐδ' ἀσπάσασθαι τὴν ἄθεσμον ἵδρυσιν,
Ὃς οὐδὲ τὴν ἔνθεσμον ἠναγκασμένος.
Ἄλλην τρέπονται τοῦ πόθου ταύτην ὁδόν.
Ὅρκοις τε πολλοῖς καὶ λιταῖς κεχρημένοι,
Τὸ γοῦν παρεῖναι καὶ βοηθεῖν ἠξίουν,
Καὶ μὴ προέσθαι τοῖς λύκοις τὸ ποίμνιον.
Πῶς ἂν δυναίμην καρτερεῖν τὸ δάκρυον;
Ἀναστασία, ναῶν ὁ τιμιώτατος,
Ἣ πίστιν ἐξήγειρας ἐν γῇ κειμένην,
Κιβωτὲ Νῶε, τὴν ἐπίκλυσιν μόνη
Κόσμου φυγοῦσα, καὶ φέρουσα δεύτερον
Κόσμον τὸν ὀρθόδοξον ἐν τοῖς σπέρμασι·
Σοὶ μὲν πολὺς καὶ πάντοθεν προσρεῖ λεὼς,
A Ὡς τοῦ μεγίστου κινδύνων ἑστηκότος,
Ἡμῶν γενέσθαι τὸ κρατεῖν, ἢ τοῦ πόθου;
Ἐγὼ δ' ἄφωνος ἐν μέσῳ, σκότου γέμων,
Οὐδ' ὡς καταστείλαιμι τὰς φωνὰς ἔχων,
Οὐδ' ὡς ὑποσχοίμην τι τῶν αἰτουμένων.
Τὸ μὲν γὰρ οὐχ οἷόν τε, τῷ δ' ὑπῆν φόβος.
Ἔθλιβεν αὐχμὸς, σώματ' ἦν διάβροχα.
Φωνὰς δ' ἔλειπον αἱ γυναῖκες ἐν φόβῳ,
Καὶ τῶν, ὅσαι μάλιστα εἶεν μητέρες.
Παίδων ὀδυρμοί· ἐνδεδώκει δ' ἡμέρα.
Ὤμνυ δ' ἕκαστος μὴ πρὶν ἐνδώσειν πόνων,
Κἂν ἐνταφῆναι τῷ νεῷ δέῃ καλῶς,
Ἢ τῶν ποθουμένων τιν' ἐκβαλεῖν λόγον,
Οἷόν τις εἰπεῖν ἐξεβιάσθη τῷ πόνῳ.

At non meum est genu violentiæ flectere,
Nec sedem suscipere non legitime collatam,
Qui ne legitimam quidem suscipere sum coactus.
Vertunt se in aliam implendi desiderii viam.
Pluribus me adjurant et precantur,
Orant ut saltem maneam et feram auxilium,
Nec lupis ovile tradam.
Quomodo possem lacrymas tenere?
Anastasia, templorum maxime venerabile,
Quæ jacentem humi fidem exsuscitasti,
Arca Noe, quæ diluvium mundi
Sola effugisti, et alterum portasti
In seminibus mundum orthodoxum;
Multus ad te et undique confluit populus,
Ut in maximo instante periculo,
Egone vincerem, an desiderium?
Equidem in medio eram, mutus et tenebris plenus,
Nec voces reprimere valens,
Nec polliceri quidquam ex postulatis.
Alterum enim fieri non poterat; alteri inerat metus.
Premebat æstus, sudor e corporibus manabat.
Vox deficiebat mulieribus metu perculsis,
Præcipue vero, quæ matres erant.
Puerorum ejulatus audiebantur: deficiebat dies.
Jurabat quisque non prius se quieturum,
Etiamsi in templo præclare sepeliri oporteret,
732 733 Quam optatam aliquam vocem extorsisset,
Qualem quis proferre cogitur delassatus.

1073 *Ὃς οὐδὲ τὴν ἔνθεσμον*, etc. *Qui nulla ratione passus sum in ea me collocari quam æquissimo jure obtinere poteram.* Cardon.

1084 *Προσρεῖ*. Coisl. ἐπιῤῥεῖ.

1086 *Ἡμῶν γενέσθαι τὸ κρατεῖν, ἢ τοῦ πόθου*. Id est, num victor ipse essem repugnando populi desiderio, an populus vinceret, me ipsius desiderio cedente.

1092 *Φωνὰς δ' ἔλειπον*. Coisl. φωνὰς δ' ἔλιπον. Leuv. *Voces metus causa emittebant mulieres.* Billius quoque: *Silere nimius feminas prohibet timor.* Neuter videtur sensum Gregorii reddere, siquidem metus vocem solet præcludere. Ego crediderim absolutam esse sententiam, qua tacite Gregorius matri se comparat. Feminis in metu voces deficiunt, iis maxime, quæ matres sunt.

1097 *Λόγον*. Vat. λόγῳ. *Quin votis aliquam vocem consonam edidissem.*

1098 *Ἐξεβιάσθη*. Ita habent editi. Vaticanus autem codex ἐξεβιάσθην.

METRICA VERSIO.

At non decebat me genu ad vim flectere,
Nec capere sedem rite non mihi traditam,
Qui rite quondam traditam tamen abnui.
Cupiditatis alteram carpunt viam,
Summisque mecum precibus et votis agunt,
Saltem ut manerem, promptus his præstans opem,
Gregemque trucibus ne lupis addicerem.
Quonam hic tenere lacrymas possem modo?
O dulcis ædes, ædiumque Anastasis
Princeps, fides qua se jacens humo extulit,
O arca Noe, sola funestis aquis
Erepta, mundumque alterum in parva gerens
Semente, recta præditum et sana fide,
Ad te quidem tum maximo plebs agmine
B Fluxit: periclo res erat nam maximo,
Egone, an eorum vinceret cupiditas.
In medio at ipse mutus ac prorsum stupens,
Nec premere poteram quas dabant voces, neque,
Quod postulabant, hoc eis promittere.
Fieri nequibat illud: huic suberat metus.
Æstu premente sudor e membris fluit.
Silere nimius feminas prohibet timor,
Matres potissimum: ejulant pueri quoque.
Vergebat autem jam dies in vesperam.
Jurare quisque non sibi prius fore
Quietem, in æde quamlibet letum sacra
Ipsos maneret, ad preces vota et sua
Quin annuissem, voxque ab aliquo hæc exiit:

Φεῦ τῆς ἀκοῆς! ἢ μὴ τότ' εὐθὺς ἐφράγη;
« Συνεκβαλεῖς γὰρ, εἶπε, σαυτῷ Τριάδα· »
Ἕως φοβηθεὶς μή τις ἐκβῇ κίνδυνος,
Ὅρκον μὲν οὐδ' ὣς (καὶ γάρ εἰμ' ἀνώμοτος,
Ἵν' ἐν Θεῷ κἀγώ τι κομπάσω μικρὸν,
Ἐξ οὗ λέλουμαι Πνευματος χαρίσματι),
Λόγον δ' ἔδωκα τῷ τρόπῳ πιστούμενον,
Μενεῖν ἕως φανῶσι τῶν σκοπῶν τινες
(Καὶ γὰρ τότ' ἠλπίζοντο), προσδοκῶν τότε
Λύσειν ἐμαυτὸν φροντίδων ἀλλοτρίων.
Οὕτω διεκρίθημεν ἀλλήλων μόγις,
Νικῶντες ἄμφω τῇ σκιᾷ τῆς ἐλπίδος·
Οἱ μὲν γὰρ, ὡς ἔχοντες ἡμᾶς ἐφρόνουν,
Ἐγὼ δὲ μικρὸν ὡς μενῶν ἔτι χρόνον.
Ἦν ταῦτα. Θεῖος δ' αὖθις ἤστραπτε λόγος,
Τάχιστα πυκνωθέντος, ὥσπερ ἑρκίου,
Ἢ καὶ φάλαγγος, τοῦ πεπονθότος μέρους,
A Τάχει στρατηγίας τε καὶ πλήθει χερός.
Οἱ γὰρ τοπρόσθεν δέσμιοι τῶν δογμάτων,
Καὶ τοῦτ' ἔχοντες εἰς τὸ συγκεῖσθαι μόνον,
Ὁρῶντες οἷ' ἔπασχον, ἔστεργον πλέον.
Τοὺς μὲν γὰρ ἦγεν ἡ Τριὰς λαλουμένη,
Μακρόν τιν' ἀποδημοῦσα τοῦ λόγου χρόνον
(Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν, ὡς πάλαι τεθαμμένη),
Τὸ πατρικὸν κήρυγμα, καὶ προσήλυτον.
Ἦν γάρ ποτ', εἶτ' ἔληξεν, εἶτ' ἦλθεν πάλιν,
Τὴν ἐκ τάφων ἀνάστασιν πιστουμένη.
Τοῖς δ' ἦν λόγος τις τῶν ἐμῶν ἴσως λόγων·
Οἱ δ' ὡς ἀθλητῇ καρτερῷ προσέτρεχον,
Οἱ δ' ὡς ἑαυτῶν ἔργον εἶχον ἀσμένως.
Οἱ μὲν, πύθεσθε ταῦτα τῶν εὖ εἰδότων.
Οἱ δ', ἐκδιηγήσασθε τοῖς οὐκ εἰδόσιν
(Εἴπερ τινὲς τοσοῦτον ὑμῶν μακρόθεν,
Ἢ τῆς κρατούσης νῦν Ἰταλῶν ἐξουσίας)

Heu auditum! cur non subito tunc obturata est utraque auris?
« Tecum enim, inquit aliquis, ejicies Triadem. »
Tandem metuens ne quid oriretur periculi,
Ne sic quidem jurejurando (injuratus enim sum,
Ut et ego in Deo paululum glorier,
Ex quo ablutus sum Spiritus gratia),
Sed verbis promisi, quibus mores faciebant fidem,
Mansurum me donec prodirent episcopi nonnulli
(Tunc enim exspectabantur), sperans fore
Ut me ipse tunc ex alienis curis solverem.
Sic inter nos vix dijudicata lis,
Utrinque victores umbra spei;
Illi quidem ut me habentes gestiebant,
Ego autem, ut non diu adhuc mansurus.
Sic se res habebant. Dei autem rursus coruscabat sermo,
Citissime redintegrata, instar aggeris,
Aut phalangis, parte quæ passa fuerat,
Celeritate ducis, et manuum multitudine.
Nam qui antea dogmatum vinculis astricti erant,
Atque id unum causæ habebant, cur nobiscum sederent,
Cum cernerent qualia paterer, magis amabant.
Hos enim ducebat Trinitas prædicata,
Quæ longo quidem tempore non prædicabatur
(Vereor enim ut olim sepultam dicere),
Patria doctrina simul et advena.
Erat enim aliquando, deinde desiit, postea rediit,
Resurrectionis ex sepulcris confirmans fidem.
Alii forsan sermones meos aliquo in pretio habebant.
Hi ad me, ut ad fortem athletam, accurrebant.
Isti libenter me, ut suum ipsorum opus, retinebant.
Vos autem, alii quidem hæc discite ab iis qui probe sciunt,
Alii autem narrate nescientibus
(Si qui tantum a vobis remoti sunt,
Aut ab ea, quæ nunc Italos regit, potestate),

1118 *Συγκεῖσθαι.* Ita Coisl. Mendose edit. συγχεῖσθαι.

METRICA VERSIO.

(Heu clausa quin tunc utraque est auris mihi)!
« Tu Trinitatem nunc, pater, tecum ejicis. »
Tandem extimescens ne quid hinc flueret mali,
Ne sic quidem juro (haud enim mihi contigit
Jurare, paulum ut glorier summo in Deo,
Lustratus ex quo gratia sum Spiritus),
Sermone at ipsis, vita cui faceret fidem,
Haud me exiturum spondeo, donec Scopi
Quidam venirent (spes erat mox adfore),
Dulcem quietem certo tum mihi pollicens.
Sic separati vix sumus tandem invicem,
Utrinque parta spe tenus victoria.
Nam gestiebat plebs, velut compos mei:
At ipse rursus ut recessurus brevi.
Sic res habebat, sermo rutilabat Dei,
Redintegrata parte quam celerrime
Læsa, phalangis instar, aut rupti aggeris,
B Ducis arte, junctis plurimisque operis simul.
Doctrina nam quos vinxerat nostra antehac,
Ob idque tantum qui mihi se adjunxerant,
Adversa propter, his eram jam charior.
Hos attrahebat prædicata Trinitas,
Ab urbe nimium quæ diu exsulaverat
(Pridem sepultam dicere hanc non audeo),
Doctrina, simul et advena, et patrii soli.
Namque ante florens, lapsa post, rursum redit,
Fidem secundæ scilicet vitæ astruens.
Illos movebat forte sermonis lepos.
Alii favebant militi ut firmissimo:
Accitus alii forte quod ab ipsis forem.
Qui nescit ista, quærat ex his qui sciunt
Cui nota sunt hæc, pendat ignaris velim
(Si tam remoti quippiam a vobis jacent,
Aut ab Italorum floridis sceptris modo):

Ὡς ἂν λαληθῇ ταῦτα καὶ τοῖς ὕστερον,
Ὡς ἄλλο τῶν καινῶν τι τοῦ βίου κακῶν,
Ὧνπερ μάταιος ὁλκὸς ἡμερῶν φέρει,
Πλεῖον τὸ χεῖρον ἐμπλέκων τῷ κρείσσονι.
  Οὔπω λέγω τὸν ὀρθὸν ἐν πίστει λεὼν,
Τὸν τῆς ἐμῆς ὠδῖνος εὐγενῆ τόκον·
Οὓς ἔστιν εἰπεῖν, οὐδενὸς πεφηνότος
Τῶν συμφρονούντων, τῷ παρόντι προστρέχειν,
Ὡς τοὺς ἀνύδρους ταῖς φανείσαις ἰκμάσι,
Λιμοῦ βοηθὸν τὸν λόγον ποιουμένους,
Ἢ φωτὶ μικρῷ τοὺς ἄγαν σκοτουμένους.
Τί δ' ἄν τις εἴποι τῶν ξένων τῆς πίστεως,
Ὅπως ἔχαιρον τῷ λόγῳ, μεμνημένος;
Πολλαὶ μέν εἰσιν αἱ παρέξοδοι λίαν
Τῆς ἀπλανοῦς τε καὶ τεταγμένης ὁδοῦ,
A Πᾶσαι φέρουσαι πρὸς βυθοὺς ἀπωλείας,
Εἰς ἃς διεῖλεν ὁ φθορεὺς τὴν εἰκόνα,
Ὡς ἂν παρείσδυσίν τιν' ἐντεῦθεν λάβῃ,
Γνώμας τεμὼν, οὐ γλώσσας, ὡς πάλαι Θεός.
  Ἐντεῦθέν εἰσιν αἱ νόσοι τῶν δογμάτων·
Οἱ θεῖον οὐδὲν εἰδότες ἢ φορὰν μόνην,
Ὑφ' ἧς γενέσθαι καὶ φέρεσθαι πᾶν τόδε·
Οἱ πλῆθος εἰσάγοντες, ἀνθ' ἑνὸς, θεῶν,
Καὶ τοῖς ἑαυτῶν προσπεσόντες πλάσμασιν·
Οἱ τὴν πρόνοιαν μὴ διδόντες τοῖς κάτω,
Καὶ πάντα συντιθέντες ἀστέρων πλοκαῖς·
Ὅσοι τε λαὸς ὄντες ἔκκριτος Θεοῦ
Τὸν Υἱὸν ἐσταύρωσαν εἰς τιμὴν Πατρός·
Ὅσοι τε μικροῖς εὐσεβεῖς ἐντάλμασιν
Οἵ τ' ἀγγέλους, καὶ πνεύματα, καὶ ἀνάστασιν,

Ut et posteris hæc innotescant,
Ut unum aliquod ex novis vitæ malis,
Quæ dierum vana series affert,
Plura mala immiscens bonis.
734-735 Nondum loquor de recto in fide populo,
Generoso fetu quem parturivi,
Quos dicere licet, cum nemo appareret
Ex orthodoxis, ad me, ut veni, accurrisse,
Velut siti laborantes ad occurrentem humorem,
Ut fami suæ opem meo sermone ferrent,
Aut densis tenebris obvolutos ad tenue lumen.
Quid autem de his, qui a fide alieni, quis dixerit,
Si meminerit, quomodo meo sermone gauderent?
Multæ quidem sunt a vera et ordinata
Mirum in modum aberrantes viæ,
Cunctæ in profundum perditionis ferentes,
In quas divisit corruptor imaginem (Dei),
Ut inde irrependi occasionem arripiat,
Sententias secans, non linguas, ut olim Deus.
  Inde exorti dogmatum morbi:
(Inde) qui divinum nihil norunt, nisi unicam motionem,
Qua gigni et ferri dicunt hæc omnia;
Qui deorum, pro uno, multitudinem inducunt,
Et ante opera manuum suarum procumbunt:
Qui providentiam rebus inferioribus denegant,
Et omnia astrorum nexibus gubernant:
Et qui, cum populus essent electus Dei,
Filium crucifixerunt in honorem Patris:
Quotquot etiam minutis pii sunt præceptis:
Qui angelos et spiritus, et resurrectionem,

1136 *Ἐμπλέκων*. Sic Coisl. Edit. ἐκπλέκων.
1140 *Τῶν συμφρονούντων*. *Ex orthodoxis*, scilicet, *pastoribus*.
1150 *Λάβῃ*. Coisl. λάβοι.
1153 *Οἱ θεῖον*, etc. Edit. ad marg. οἱ νοσοῦντες ἀθεότητα.
1155 *Οἱ πλῆθος*. Edit. ad marg. οἱ πολυθεΐᾳ προσκείμενοι.
1157 *Οἱ τὴν πρόνοιαν*. Edit. ad marg. οἱ Πυθαγόρειοι.
1158 *Καὶ πάντα συντιθέντες*. Edit. ad marg. οἱ γενεθλιαλογοῦντες.
1162 *Πνεύματα*. Vat. πνεῦμα.

METRICA VERSIO.

Ut hæc loquantur posteri quoque, haud secus
Atque aliud ullum plurimis vitæ ex malis
Mirisque, longa quæ trahit secum dies,
Mali ampliorem copulans molem bono.
  De plebe nondum, prædita fide integra,
Mentisque nostræ nobili fetu, loquor:
Quæ, cum orthodoxum neminem præsto alterum
Haberet, ad me concito accurrit gradu,
Tenues ad undas torridi ut sæva siti,
Tenebrisque pressi lumen ad parvum solent,
Nostris levaret ut gravem verbis famem.
Quid de remotis a pia dicam fide?
Quantum afferebat gaudium his sermo meus?
A calle recto mille digressus patent,
Qui pariter omnes Tartarum ad nigrum ferunt:
B Corruptor in quos sævus effigiem Dei
Divulsit, ut sic subdole, qua irreperet,
Nancisceretur rimulam, mentes secans,
Non, sicut olim, noxias linguas Deus.
  Fluxere morbi dogmatum hinc varii et graves.
Hinc, prorsus unus est quibus casus Deus,
Hocque exoriri dictitant cuncta et regi:
Hinc qui deorum maximam turbam invehunt,
Ac rebus a se conditis curvant genu:
Hinc inferis qui consuli rebus negant,
Nexuque cuncta siderum texi volunt;
Selecta quique natio cum essent Dei,
Natum necarunt per crucem in cultum Patris:
Mandata quique parva servantes, pii
Volunt haberi: spiritusque atque angelos

Οἵ τε προφητῶν γράμματ' ἐξαρνούμενοι·
Χριστόν θ' ὅσοι σέβουσιν ἐν νόμου σκιαῖς·
Οἱ τὸν Βυθὸν Σιγήν τε προχρόνους φύσεις
Τιμῶντες, Αἰῶνάς τε τοὺς θηλάρσενας,
Σίμωνος υἱοὶ τοῦ μάγου· ὧν φύματα,
Οἱ συντιθέντες τὴν Θεότητ' ἐκ γραμμάτων
Οἱ τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν δύω θεοῖς
Νείμαντες, αὐστηρῷ τε κἀγαθωτάτῳ·
Οἱ τρεῖς φύσεις τιθέντες οὐ κινουμένας,
Τὴν πνεύματος, χοός τε, τήν τ' ἀμφοῖν μέσην·
Οἱ τῷ Μανοῦ χαίροντες ἀρχικῷ σκότῳ·
Οἱ Μωντανοῦ τὸ πνεῦμα τιμῶντες κακῶς·
Οἱ Ναυάτου κενὴν ἔπαρσιν ὀφρύος·
Οἱ τῆς ἀρεύστου Τριάδος συναιρέται,
Οἱ τῆς ἀτμήτου φύσεως διαιρέται·

A Αὖθις δὲ τούτων ὥσπερ ἐξ ὕδρας μιᾶς
Πολλῶν φυέντων δυσσεβείας αὐχένων,
Ὁ τῇ κτίσει τὸ Πνεῦμα συντιθεὶς μόνον,
Ὁ καὶ τὸν Υἱὸν προστιθεὶς τῷ Πνεύματι·
Οἵ τ' εἰσάγοντες ἥλικα Καίσαρος Θεόν·
Οἱ τὴν δόκησιν εἰσάγοντες ἐκτόπως·
Οἱ δεύτερον λέγοντες Υἱὸν τὸν κάτω·
Οἱ μὴ τέλειον τὸν σεσωσμένον, ἀλλ' ἄνουν.
Αὗται γάρ εἰσιν, ὡς τύπῳ φράσαι, τομαὶ
Τῆς ὀρθότητος, ἐκτόπων τε μητέρες.
Τούτων τίς ἦν οὕτως ἀκίνητος τότε,
Ὡς μὴ τὸ οὖς γε τοῖς ἐμοῖς κλίνειν λόγοις;
Τοὺς μὲν γὰρ ᾕρει τὸ κράτος τῶν δογμάτων,
Οἱ δ' ἡμεροῦντο τῷ τρόπῳ τῆς λέξεως.
Οὐ γὰρ μετ' ἔχθρας οὐδὲ λοιδόρως πλέον

Quique prophetarum scripturas abnegant :
Qui Christum colunt in umbris legis :
Qui Bythum et Sigen æternas naturas
Venerantur, et Æones masculo-feminas,
Filii Simonis magi ; quorum surculi,
Qui Deitatem componunt ex litteris ;
Qui Vetus et Novum Testamentum duobus diis
Ascribunt, austero et optimo :
Qui tres naturas statuunt immobiles,
Spiritus naturam et terræ, et mediam inter ambas :
Qui Manetis gaudent dominantibus tenebris :
Qui Montani spiritum nefande honorant.
736-737 Aut Novati vanam supercilii elationem :
Qui incorruptibilem Trinitatem nefarie contrahunt,
Aut naturam non separabilem dividunt :
Rursus ex istis, velut ex una hydra,
Cum prodierint multa impietatis capita,
Qui creatis in rebus solum numeravit Spiritum,
Et qui ipsum etiam Filium adjiciunt Spiritui :
Qui æqualem ætate Cæsari inducunt Deum ;
Qui carnem apparentem stolide fingunt ;
Qui secundum Filium dicunt eum qui in inferioribus natus est :
Qui perfectum non fuisse dicunt id quod salvatum est, sed mente caruisse.
Hæ sunt, ut summatim dicam, sectiones
Rectæ fidei, et absurdarum opinionum matres.
Horum quis unquam ita pertinax fuit,
Ut non meis aurem inclinaret sermonibus?
Hos quidem rapiebat vis dogmatum,
Illos leniebat modus dicendi.
Non enim odium significando, et conviciando magis

1165 *Οἱ τὸν Βυθόν.* Vide tom. I, pag. 614, ubi Gregorius idem prosequitur argumentum.

1175 *Ἀρχικῷ σκότῳ. Qui tenebras rerum principium putant.*

1185 *Σεσωσμένον.* Combef. legit σεσωκότ', ἀλλ' ἄνουν, *qui salutem præstitit :* sed præstat accuratissimum Gregorii de his rebus loquendi morem servare. Hic Apollinaristas impugnat, Christum, qui homo factus est, ut homines salvaret, perfectum hominem fuisse negantes, sed mentis expertem asserentes.

1188 *Τούτων.* Hic versus deest in Coisl.

METRICA VERSIO.

Reditumque vitæ qui negant, vatum et libros ;
Christumque in umbris qui colunt legalibus ;
Sigen, Bythumque, qui, perennes ut deos,
Venerantur, Æonesque masculo-feminas ;
Magi Simeonis filii quibus sati,
Divinitatem qui struunt ex litteris :
Hinc, qui Vetusque Fœdus, et Novum, deis
Tribuunt duobus, scilicet duro et bono ;
Natura queisque fixa statuitur triplex,
Terrena, quæque spiritus, media ultima :
Hinc, qui Manetis principes tenebras amant ;
Hinc, qui nefandum pneuma Montani colunt :
Fastus Novati quique dant sese æmulos :
Hinc Trinitatem qui sacram male contrahunt,
Scindi negantem quique naturam secant :

B Ac rursus ex his, unica ex hydra velut
Erroris orta capita sunt multa impii :
Hic nam creatum Spiritum tantum asserit,
Natum ille rursus copulat cum Spiritu ;
Est qui coævum Cæsari statuat Deum :
Carnisque veræ qui loco speciem inferat ;
Est qui secundum Filium, nempe inferum,
Inducat, est qui mentis expertem asserat.
Hæ namque fidei, breviter ut dicam, integræ
Sunt sectiones, nubili erroris duces.
Horum quis adeo firmus ac tenax erat,
Aures meis quin subderet verbis suas?
Hos pertrahebat dogmatum ingens firmitas,
Flectebat illos ratio docendi mea.
Nec enim per odium, perque contumeliam,

Ἠ κηδεμονικῶς τοὺς λόγους προήγομεν,
Ἀλγοῦντες, οὐ παίοντες, οὐδ' ἐπηρμένοι
Καιρῷ ῥέοντι καὶ πλάνῳ, καθώς τινες.
Τίς γὰρ λόγῳ τε καὶ κράτει κοινωνία;
Οὐδὲ πρόβλημα τὸ θράσος ποιούμενοι
Τῆς ἀλογίας· δεινῶς γὰρ ἔντεχνον τόδε
Καὶ σηπιῶδες, τὸ μέλαν ἐκ βάθους ἐμεῖν,
Ὡς τοὺς ἐλέγχους ἐκδιδράσκειν τῷ ζόφῳ.
Ἀλλ' ἡμέρως τε τοῖς λόγοις καὶ προσφόρως
Ἐντυγχάνοντες, ὡς λόγου συνήγοροι
Τοῦ συμπαθοῦς τε καὶ πράου, καὶ μηδένα
Πλήσσοντος· ἐξ οὗ καὶ τὸ νικᾶσθαι λόγος,
Καὶ τὸ κρατεῖν δὲ τιμιώτερον πολὺ,
A Πειθοῖ βιαίᾳ τῷ Θεῷ προσκτώμενον.
Τοιαῦτα πλαξὶ ταῖς ἐμαῖς ἐνεγράφη.
Ἄλλος τις οὗτος τῆς ἐμῆς παιδεύσεως
Νόμος, σοφῶς τε καὶ καλῶς γεγραμμένος.
Μὴ μίαν ὁδὸν τῆς εὐσεβείας εἰδέναι,
Τὴν εὔκολόν τε καὶ κακὴν γλωσσαλγίαν.
Μηδ' ἐν θεάτροις, καὶ φόροις, καὶ συμπόταις
Ὁμοῦ γελῶντας, ᾄσμασι χαυνουμένους,
Πρὶν καὶ πλυθῆναι γλῶσσαν ἐξ αἰσχρῶν λόγων,
Μηδ' ἐν βεβήλοις ὠσὶ καὶ Χριστοῦ ξένοις
Ῥίπτειν ἀφειδῶς τῶν λόγων τοὺς μυστικοὺς,
Παίζοντας ἐν τοῖς καὶ πόνῳ θηρωμένοις·
Ἀλλ' ἐντολαῖς μὲν ὡς μάλιστα εὐσεβεῖν

Quam sollicite et anxie, verba faciebam,
Dolens, non plagas infligens, neque efferebar
Prosperis rebus et incertis, ut nonnulli.
Quid enim orationi et imperio commune?
Nec audacia velum mihi erat
Inscitiæ; id enim valde artificiosum est,
Et sepiæ simile, atramentum ex imo vomere,
Ut per tenebras redargui non possis.
Sed leniter verbis et convenienter
Compellabam, ut verbi defensor
Misericordis et mansueti, ac neminem
Percutientis: ex quo fit ut vinci congruum sit rationi,
Et multo præclarius sit vincere,
Dum quis vi persuasionis acquiritur Deo.
Hæc meis inscripta erant tabulis.
Hæc etiam alia exstitit institutionis meæ
Lex sapienter et præclare scripta:
Non unam hanc pietatis viam nosse
738-739 Facilem et pravam linguæ pruriginem,
Nec in theatris, foris, et conviviis
Simul ridentes, cantilenis emollitos,
Ante expurgatam a turpibus verbis linguam,
In profanas aures et a Christo alienas
Loquaciter mysticos sermones jacere,
Ludendo in iis, quorum vel inquisitio laboriosa;
Sed maxime in mandatis observandis pietatem colere,

1195 *Καιρῷ ῥέοντι*. Id est, *ob fluxam fallacemque prosperitatem, et quia catholicus imperator regnabat.*

1196 *Λόγῳ*. Possis etiam reddere: *Quid commune habet verbi divini prædicatio cum potestate imperatoria?*

1204 *Λόγος*. Editi habent ad marginem λόγῳ, sed perperam.

1208 *Ἄλλος*, etc. Id est, alia insuper in docendo regula mihi recte proposita erat. Cavebam videlicet, ne quos instituebam, ulla sibi ratione persuaderi sinerent, optimam se tunc pietatis ac zeli sui demonstrandi viam ingressuros, quando facili garrulitate et improba loquendi prurigine, in theatris, in viis publicis, in compotationibus, in risum et cantilenas effusi, etiam antequam linguam suam ab obscenorum sermonum sordibus ac turpitudine purum fecissent, in profanas hominum impiorum et adhuc a Christo alienas aures præcipua maximaque religionis nostræ arcana temere novissent immittere, sic quasi ludicre ea ostendendo, quorum recta intelligentia nonnisi magno labore acquiritur; sed tunc recte demum agere se existimarent, si omne suum studium in legum divinarum observatione ponerent, si pauperes alerent, si peregrinos susciperent, si morbos arcerent, si psalmodiæ insisterent. CARDON. apud Bollandistas, 9 Maii, pag. 446

1212 *Φόροις*. Ita legimus. Billius legendum putat πότοις, ut edit. ad marg. Male in textu φόβοις.

1218 *Μάλιστα εὐσεβεῖν*. Ita Coisl. Edit. male ἐνευσεβεῖν.

METRICA VERSIO.

Studio at juvandi, verba promebam, dolens,
Non vulnus infligens: nec, ut quidam solent,
Animos in altum, prosperum ob tempus, ferens,
(Commune sceptris nam quid est verbo et Dei?)
Audaciaque inscitiam velans meam.
Hoc quippe scitum est, sepiis ac proprium,
Nigrantem ab imo vomere succum pectore,
Ut tela fugias hostis in tenebris tui.
Sed voce blanda commodaque utens, decet
Christi ut patronum, mente qui placidissimus
Miseratur ægros, neminem et durus ferit.
Ex quo fit illud, cedere ut laudem ferat,
Rursumque multo pulchrius sit vincere,
B Suasu Tonanti quispiam dum acquiritur.
Perscripta tabulis hæc erant plane in meis.
Aliam in docendo rursus hanc legem tuli
Recte exaratam: dum meam plebem instruo,
Unam salutis esse ne credat viam,
Hanc nempe facilem et improbam pruriginem
Linguæ, in theatris nec, vel in conviviis,
Ridens simul, fœdisque mollis cantibus
Non expiatis turpibus verbis prius
Labris, in aures ethnicas atque impias
Arcana temere dogmata unquam jactitet,
Ludens in his quæ vix labor quoque percipit:
Parere jussis sed Dei quam maxime

Πτωχοτροφοῦντα, ξενοδοχοῦντα, ταῖς νόσοις
Ἀρκοῦντα, καρτεροῦντα καὶ ψαλμῳδίαις,
Εὐχαῖς, στεναγμοῖς, δάκρυσι, χαμευνίαις,
Γαστρὸς πιεσμοῖς, ἀγχόναις αἰσθήσεων,
Θυμοῦ, γέλωτος, χειλέων εὐταξίᾳ,
Τὴν σάρκα κοιμίζοντα πνεύματος κράτει.
Πολλαὶ γάρ εἰσιν αἱ σωτηρίας ὁδοί,
Πᾶσαι φέρουσαι πρὸς Θεοῦ κοινωνίαν·
Ἃς χρή σ' ὁδεύειν, οὐ μόνην τὴν ἐν λόγῳ.
Λόγος γὰρ ἀρκεῖ καὶ ψιλῆς τῆς πίστεως,
Μεθ' ἧς ἀτεχνῶς τὸ πλέον σώζει Θεός.
Εἰ δ' εἰς σοφοὺς ἔπιπτεν ἡ πίστις μόνον,
Θεοῦ παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἦν πενέστερον.
Ἀλλ' εἰ φιλόγλωσσός τις, ἢ ζήλου πλέως,
Καὶ δεινὸν εἴ σοι μὴ ῥυήσεται λόγος
(Ἀνθρώπινον γὰρ εὔχομαι κἀνταῦθά σοι),
Λάλει μὲν, ἐν φόβῳ δὲ, μηδὲ πάντοτε,
Μὴ πάντα, μηδ' ἐν πᾶσι, μηδὲ πανταχοῦ.
Ἀλλ' ἔστιν οἷς, ὅσον τε, καὶ ποῦ, καὶ πότε.
Καιρὸς δὲ παντὸς, ὡς ἀκούεις, πράγματος·
Μέτρον τ' ἄριστον, τῶν σοφῶν ἑνὸς λόγος.
Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα
Χωρὶς τὰ τῶν ἔξωθεν, οἵ τ' ἐμοὶ λόγοι.
Τῶν μὲν γάρ εἰσιν εἰς ἐπίδειξιν οἱ λόγοι
Ἐν μειρακίσκων συλλόγοις, καὶ πλάσμασιν.
Ἐν οἷς μέγ' οὐδὲν ἀτυχεῖν ἢ τυγχάνειν.
Σκιᾶς, σκιᾶς γὰρ οὐδὲν ἀσθενέστερον.
Ἡμῖν δ' (ἀληθεύειν γάρ ἐστιν ὁ σκοπὸς)

Pauperes alendo, hospites suscipiendo, morbis
Medendo, perseverando in psalmodiis,
Precibus, gemitibus, lacrymis, humi cubationibus,
Gulam frenando, sensus coercendo,
Iræ, risus, labiorum moderatione,
Carnem domando spiritus robore.
Sunt enim multæ salutis viæ,
Omnes quæ ducunt ad conjunctionem cum Deo;
Has terere te oportet, non eam solum quæ in sermone sita est.
Sufficit enim simplicis fidei sermo,
Per quam profecto plurimos salvat Deus.
Quod si in solos sapientes fides caderet,
Nihil Deo apud nos esset pauperius.
Sed si loquendi cupidus es, ac studio fervidus,
Tibique molestum est, si verba non fluant
(Humanum enim tibi etiam hic aliquid precor),
Loquere, sed in tremore, nec semper,
Nec omnia, nec apud omnes, nec ubique,
Sed apud quos, et quantum decet, et ubi, et quando.
Tempus autem est, ut audis, cujuslibet rei;
Modus est res optima, ut dixit unus e sapientibus.
Separati Mysorum et Phrygum fines:
Separati extraneorum sermones et mei:
Horum enim spectant ad ostentationem sermones
In juvenum cœtibus, et fictis rebus,
In quibus parvi refert, utrum bene succedat an male.
Umbra enim, umbra nihil est imbecillius.
Nobis autem (vera enim dicere propositum est),

1227 *Χρή σ'*. Ita Vat. et Coisl. Edit. χρὴ δ'.
1229 *Ἀτεχνῶς*. *Profecto, vere.* Aliter ἀτέχνως, id est, nullo majori artificio ad majorem fidelium partem salvandam utitur Deus, quam simplici fide, quæ mysteria tenet, nec ea curiose scrutatur.
1240 *Χωρὶς τὰ Μυσῶν*, etc. Proverbium inde natum, quod Mysorum et Phrygum fines definire arduum esset, eo quod hi populi non satis stabiliter tutati sint sedes suas, sed subinde aliunde alio depulsi terminos incertos reddiderint. Adagio licebit uti, inquit Erasmus, de rebus toto genere inter se dissidentibus, veluti si quis longe aliud spectare philosophum, aliud oratorem significans dicat: Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα, aut de hominibus inter quos nihil convenit, nihilque commune intercedit, ut apud Euripidem Achilles: Χωρὶς τἀμὰ κ' Ἀγαμέμνονος, id est, *separatæ sunt meæ res a bonis Agamemnonis.* Hoc proverbium sæpe recurrit apud Gregorium.

METRICA VERSIO

Studeat, egentes, hospites, morbis graves
Curans, alensque, fixus in cantu sacro,
Precibus, gemitibus, lacrymis, chameuniis,
Ventrem atque sensus comprimens, iram et trucem,
Risumque, labris sedulo indicens modum,
Atque imperante spiritu carnem domans.
Multæ salutis nam patent nobis viæ,
Quarum unaquæque rege dat summo frui.
Has, non sitam in sermone duntaxat, tere.
Nam sermo fidei simplicis tibi sufficit,
Cum qua salutem magna pars hominum capit.
In eruditos nam fides solum viros
Si caderet, esset nil Deo dives minus,
Quod si loquendi cupidus es, zelo et calens,
Miserumque ducis ni tibi sermo fluat
(Hic opto namque quidpiam humani tibi),
Loquare sane, sed timens, non jugiter,
Ne cuncta, cunctos non apud, passim neque:
Sed quando, quantum, quo loco, quibus et decet.
Cunctis, ut audis, tempus est rebus suum:
Quidamque dixit vir sophus, modum optimum.
Phrygum et Mysorum dispares sunt termini
Sic exterorum dispar est sermo meo.
Juvenum catervas inter ipsi gloriam
Captant: meræque fabulæ cuncta, in quibus
Scopum assequaris, an secus, parvi interest.
Cur istud? umbra nil enim imbecillius.
Nobis at (est queis veritas solus scopus),

Οὕτως ἔχειν, ἢ μὴ, περιδεὲς τὸν λόγον.
Ὁδὸς γὰρ ἀμφίκρημνος, ἧς ἔξω πεσεῖν
Πεσεῖν προδήλως ἐστὶν εἰς ᾅδου πύλας.
Ὅθεν μάλιστα τοὺς λόγους φυλακτέον,
Τὰ μὲν λέγοντας, τῶν δ' ἀκούοντας σοφῶς·
Ἔστι δ' ὅτ' ἐκχωροῦντας ἀμφοῖν ἐξίσης,
Στάθμῃ δικαίᾳ, τῷ φόβῳ, κεχρημένους.
Ἧττον γὰρ οὖς, ἢ γλῶσσα, κίνδυνον φέρει·
Ἧττον δ' ἀκοῆς, τὸ καὶ φυγεῖν ἐκ τοῦ μέσου.
Τί δεῖ σε νάρκης ἁψάμενον νεκροῦν φρένα;
Ἢ πλησιάζειν ἄσθματι λυσσῶντος κυνός;
Οὕτω μαθόντες ἐκ γραφικῶν θεσπισμάτων,
Οἷς ἐτράφημεν πρὶν συναχθῆναι φρένα·
Οὕτως ἄγοντες καὶ πολίτας καὶ ξένους,
Ἤδη γεωργῶν ἦμεν ἐν τοῖς πλουσίοις,

A Εἰ καὶ συνακτὸν οὐχ ὁμοῦ τοὐμὸν θέρος.
Τοὺς μὲν γὰρ ἄρτι τῶν ἀκανθῶν ἠρέμουν·
Οἱ δ' ὡμαλίζονθ', οἷς δ' ἐβάλλετο σπόρος,
Οἱ δ' ἐν γάλακτι, τῶν δ' ὑπὲρ γῆς ἡ φυὴ,
Οἱ δ' ἐχλόαζον, οἱ δ' ἐδεσμοῦντο στάχυς,
Οἱ δ' ἡδρύνοντο, οἱ δὲ λευκοὶ πρὸς θέρος·
Ἄλως τιν' εἶχε, τοὺς δὲ θημὼν τις φίλος·
Οἱ δ' ἐκκρίνοντο, οἱ δὲ τῶν σίτων ἔσω,
Οἱ δ' ἦσαν ἄρτος, τῆς γεωργίας πέρας,
Ἄρτος γεωργὸν τὸν καμόντα μὴ τρέφων
Νῦν, τοὺς δὲ μηδὲν ἐκχέαντας ἰκμάδος.
Ἐβουλόμην ἐνταῦθα στῆσαι τὸν λόγον,
Καὶ μηδὲν εἰπεῖν τῶν ἀναξίων λόγου.
Νῦν δ' οὐκ ἐᾷ με τὰ πρόσω τῶν πραγμάτων·
Ὧν τὰ μὲν ἦλθε δεξιῶς, τὰ δ' ἀγνοῶ

Periculosum valde est hoc vel illo loqui modo.
Via enim utrinque prærupta est, ex qua cadere,
740 741 Cadere manifeste est in portas inferi.
Quare maxima circa sermones adhibenda est cautio.
Hæc quidem dicendo, illa autem audiendo sapienter,
Interdum autem æque ab utroque recedendo,
Dum justa statera, nempe metu, utimur.
Minus enim periculi auris affert, quam lingua;
Minus etiam periculi est fugere e medio quam audire.
Quid juvat, torpedinem tangendo, necem animæ inferre?
Aut prope accedere ad halitum rabidi canis?
Sic institutus Scripturarum oraculis
In quibus innutritus sum, antequam adulta ratio esset,
Atque ita regens populares et extraneos,
Jam numerabar inter locupletes agricolas,
Quamvis messis mea simul collecta non esset.
Alios enim a spinis recens expurgaveram:
Alii autem æquabantur, in alios injiciebatur semen;
Hi in lacte, isti e terra prodibant:
Alii erant in herba, alii spicæ ligabantur:
Alii adolescebant, alii ad messem albi:
Nonnullos habebat area, alios gratus acervus:
Pars ventilabatur, pars intus cum tritico,
Alii panis erant, qui finis est agriculturæ;
Panis minime nunc alens agricolam
Qui laboravit, sed eos qui nullo sudore aspersi sunt.
Volebam hic dicendi finem facere,
Nec quidquam proferre eorum, quæ sermone indigna sunt.
Sed id non sinunt, quæ deinceps evenerunt,
Quorum nonnulla quidem prospere evenerunt, alia vero nescio

1247 *Περιδεές. Periculosum est*, id est, plurimum interest, utrum hoc an alio modo quidpiam tradatur. Rationem affert Gregorius, cur christianis multo major cura et sollicitudo suscipienda sit, cum sermonem ac disputationem habere parant, quam ethnicis.

1251 *Σοφῶς.* Vat. σοφῶν.

1259 *Ἐτράφημεν.* Edit. ἐστράφημεν.

1263 *Ἠρέμουν.* Ita legimus. Edit. male ἡμέρουν.

1269 *Ἐκκρίνοντο.* Coisl. ἐκρίνοντο.

1276 *Ὧν.* Ita Vat. Edit. ὧνπερ, sed deficit metrum.

METRICA VERSIO.

Vel sic vel aliter, plurimum refert loqui.
Præceps iter nam, quo statim ut quisque excidit,
Idem profecto Tartari ad portas cadit.
Quo cautiores esse nos hic addecet:
Audire quædam, rursus at quædam loqui,
Interdum utrisque pariter his absistere,
Æque ad bilancis instar adhibentes metum.
Auris pericli nam minus lingua parit:
Atque aure rursum tutior multo est fuga.
Necare tacta quid opus est torpedine
Mentem, aut furenti quid cani te jungere?
Sic institutus litteris sanctis, quibus
Addicta mens est rudibus ex annis mea,
Regensque cives, exterosque hunc in modum,
Eram colonos ipse jam inter divites:

B Messis tametsi nostra non esset simul
Collecta. Pars nam solvitur spinis adhuc:
Æquantur alii: suscipit pars semina:
In lacte pars est: pars humo se surrigit:
Pars est in herba: spica pars est: ac suum
Pars robur auget: candidi ad messem alteri:
In area hi sunt: hos acervus continet:
Pars ventilantur: triticum pars at manent:
Ac panis alii, finis agricolæ ultimus,
Panis, colonum non alens jam nunc suum,
Verum hos, laboris a quibus sumptum est nihil.
Hic terminare carmen hoc vellem meum,
Nihilque dictu quod sit indignum, eloqui.
Sed, quæ sequuntur, id facere non me sinunt,
Cessere partim læta quæ, partim haud scio

Τί χρὴ λέγειν μοι, καὶ τίνι μοίρᾳ προσνέμειν,
Τίνας δ' ἐπαινεῖν. Τοῦτον ἐχόντων τρόπον
Ἡμῶν, ἐφίστατ' ἀθρόως αὐτοκράτωρ
Ἐκ τῆς Μακεδνῆς, βαρβάρων στήσας νέφος,
Πλήθει τε πολλῷ καὶ θράσει τεθηγμένων,
Ἄνθρωπος οὐ κακὸς μὲν, εἰς πίστιν Θεοῦ
Ὅσον κρατῆσαι τὰς ἁπλουστέρας φύσεις,
Καὶ τῆς Τριάδος ὑπερφυῶς ἡττώμενος·
(Σπλάγχνων γὰρ οὗτός ἐστι καὶ πάντων λόγος,
Στεῤῥᾶς ἐφ' ἕδρας ἀσφαλῶς βεβηκότων·)
Οὐ μὴν τοσοῦτος τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος,
Ὡς ἀντισῶσαι τοῖς παρελθοῦσι τὰ νῦν,
Καιρῷ τὰ καιροῦ πταίσματ' ἐξιώμενος·
Ἢ τὴν ζέσιν μὲν ἴσος, οὐκ ἴσος δέ γε,
Τί φῶ; τὸ θάρσος, ἢ θράσος; διδάξατε.
Ἴσως δ' ἄμεινον τὸ προμήθειαν καλεῖν.
Οὐ γὰρ κατείργειν, ἀλλὰ πείθειν, ἔννομον
Εἶναι νομίζω, καὶ πρὸς ἡμῶν τι πλέον,
Αὐτῶν τ' ἐκείνων, οὓς Θεῷ προσάξομεν.
Τὸ μὲν γὰρ ἀκούσιον, κρατούμενον βίᾳ,
Ὥσπερ βέλος νευρᾷ τε καὶ χερσὶ δεθὲν,
Ἢ ῥεῦμ' ἐν ὁλκῷ πάντοθεν στενούμενον,
Καιροῦ δοθέντος, τὴν βίαν περιφρονεῖ.
Τὸ δ' ἑκούσιον, βέβαιον εἰς πάντα χρόνον,
Δεσμοῖς ἀλύτοις τῶν πόθων ἐσφιγμένον.
Ταῦτ' ἐννοῶν, ἔμοι γε τὸν φόβον δοκεῖ
Τέως κατασχὼν, πάντας ἕλκειν ἡμέρως,
Προθεὶς τὸ βούλεσθ', ἔγγραφον πειθοῦς νόμον.

Quomodo appellare me oporteat, et cui parti tribuere,
Et quos laudare. Cum is esset rerum status
Nostrarum, advenit subito imperator
Ex Macedonia, post repressas nubes barbarorum
Magna multitudine et audacia præfidentium,
Vir non malus, quantum ad continendas
In Dei fide animas simpliciores,
Ac Triadi majorem in modum addictus
(Is enim cordis sermo est, ac omnium
Qui stabili sedi tuto insident);
742-743 Sed non is tamen qui fervore spiritus
Præteritis præsentia vicissim æquaret,
Tempore ruinas temporis sanans:
Aut si fervore his rebus par erat, non tamen par,
Quid dicam? fiducia, an audacia? vos docete.
Fortasse satius prudentiam vocare.
Non enim cogere, sed persuadere, legitimum
Esse arbitror, ac nobis utilius,
Ipsisque illis, quos Deo adducimus.
Quod enim non voluntarium est, id cum vi retineatur,
Veluti telum nervo et manibus constrictum,
Aut amnis in cursu undique arctatus,
Ubi datum fuerit tempus, vim contemnit.
Quod autem voluntarium est, firmum est in omne tempus,
Vinculis amoris non solubilibus constrictum.
Hæc dum considerat, mihi quidem videtur metum
Hactenus cohibens, omnes leniter trahere,
Voluntarium proponens, ut inscriptam persuasionis legem.

1277 *Μοί*. Coisl. μέ.

1278 *Τρόπον*. Ita legimus. Edit. τὸν τρόπον, sed male; nam versus metrum deficit.

1285 *Σπλάγχνων γὰρ οὗτος*. Hoc est: Serio hoc atque ex intimo corde dico, dicuntque item omnes, qui supra petram firmam siti sunt (Catholici). Ita Billius, cui non placet Leuvenclaii interpretatio: *Cujusmodi esse corda debent omnium;* quam tamen versionem secuti sunt Bollandistæ: *Quo sane modo omnes ii debent esse affecti qui firmo fundamento salutem suam inniti volunt.*

1288 *Ἀντισῶσαι*. Hoc est, ut eam in hæreticos asperitatem exhiberet, quam priores imperatores Ariani, Constantius et Valens in catholicos exercuerant: vel ut ad veterem statum revocaret præsentia, et quæ temporum iniquitate collapsa erant, in pristinum splendorem restitueret.

1299 *Καιροῦ δοθέντος*. Coisl. λυθέντος.

1301 *Ἐσφιγμένον*. Ita Coisl. Edit. ἐσφιγμένων.

1302 *Δοκεῖ*. Sic Coisl. Edit. δοκεῖν.

1304 *Προθείς*. Vat. προσθείς.

METRICA VERSIO.

Quid dicam, et hæc cui debeam parti dare,
Quos laude ferre. Dum statu nos hoc sumus,
En imperator advenit nobis repens,
Terra ex Macedona, Marte domitis barbaris,
Stimularat ingens quos manus, et ingens furor:
Minime quidem ille vir malus quantum ad fidem,
Tenere mentes posset ut qui simplices,
Triadisque sanctæ cultor esset maximus
(Sic quippe et ipse sentio, et cuncti asserunt,
Qui sede stabili tuto amant insistere);
Fervore sed non præditus tanto tamen,
Æquaret ut cum pristinis præsentia,
Sanaret atque temporis mala tempore:
Fervore vel si par erat, non par erat,
Fiduciane pectoris, an audacia
Dicam? Vocare præstat hoc prudentiam.
Suadere quippe est æquius, quam cogere,
Magisque nobis convenit, et illis item
Sociare summo nitimur quos Numini.
Nam quod coactus, perque vim, quisquam facit,
Nervis ut arcus vinctus, et firma manu,
Aut cursus amnis undique arctatus, statim,
Datur ut facultas, pristinam vim despicit.
At sponte quod fit, durat in cunctos dies,
Amoris ut quod vinculum stringat tenax.
Hæc ille, opinor, cogitans, nulli gravem
Metum inferebat, leniter cunctos trahens,
Cujusque mentem liberam lege et sinens.

Ὡς δ' οὖν ἐπέστη ἄσμενος τρισασμένοις,
Ἃ μὲν τετιμήκει με, τῇ πρώτῃ θέᾳ,
Οἷς τ' εἶπεν, οἷς τ' ἤκουσεν εὐμενέστατα,
Τί χρὴ λέγειν με; καὶ γὰρ αἰσχύνης γέμον
Εἰ τηλίκος φρονεῖν δοκοίην τηλίκοις,
Ὧ τίμιον τοῦτ' ἔστι καὶ μόνον, Θεός.
Τὸ δ' οὖν πέρας· « Δίδωσι, φησὶ, τὸν νεὼν
Θεὸς δι' ἡμῶν σοί τε καὶ τοῖς σοῖς πόνοις· »
Φωνὴν ἄπιστον πρὶν προελθεῖν εἰς τέλος.
Οὕτως γὰρ ἦσαν ἡ πόλις καταχράτος
Ἑστῶτες, ἡ πολλή τε καὶ δεινὴ ζέσις,
Ὡς μηδ', ἂν εἴ τι τῶν ἀηδῶν συμπέσοι,
Εἴξοντες, ἀλλ' ἕξοντες ὧνπερ ἐκράτουν·
Εἰ δὲ καὶ αὖ βιάζοιντ', ἀλλὰ τὸν τραχὺν χόλον
A Ἡμῖν ἐπαφήσοντες, ὧν ῥᾷστον κρατεῖν.
Ὁ μὲν τόδ' εἶπεν· ἐμὲ δὲ συμμιγὴς τρόμῳ
Παλμός τις εἶχεν ἡδονῆς. Ὦ Χριστέ μου,
Ὃς οἷς πέπονθας εἰς τὸ πάσχειν ἐκκαλῇ,
Σὺ καὶ τότ' ἦσθα τῶν ἐμῶν πόνων βραβεὺς,
Καὶ νῦν γενοῦ μοι τῶν κακῶν παρήγορος.
Παρῆν ὁ καιρός. Τὸν νεὼν δ' εἶχε στρατὸς
Ξιφηφόρος, μελάθροις ἐκτεταγμένος.
Ὁ δ' ἀντεπῄει δῆμος οἰδαίνων ἅπας,
Ψάμμος θαλασσῶν, ἢ νιφὰς, ἢ κυμάτων
Κινήματ', ὀργῇ καὶ λιταῖς μεμιγμένος,
Ὀργῇ καθ' ἡμᾶς, πρὸς δὲ τὸ κράτος λιταῖς.
Πλήρεις ὁδοὶ, δρόμοι, πλατεῖαι, πᾶς τόπος·
Διώροφα, τριώροφα νευόντων κάτω

Ut igitur cupidus accessit ad sibi cupidissimos,
Quanto me affecerit honore, primo conspectu,
Tum de iis quæ dixit, tum de iis quæ perhumaniter audivit,
Quid me attinet dicere? esset enim probrosum,
Si, talis cum sim, talibus rebus gloriarer;
Cui illud, ac solum quidem, in pretio est, nempe Deus.
Is finis exstitit: « Dat, inquit, templum
Deus per nos tibi et laboribus tuis; »
Vocem haud credibilem antequam ad finem perducta res esset.
Sic enim civitas pro viribus
Insistebat, tantusque et tam fervidus civium impetus,
Ut, etiamsi quid iis molesti accidisset,
Cessuri non essent, sed quod tenebant, retenturi:
Rursus, si vis iis inferretur, haud dubium quin aspera
In nos ira erumperent, quos pervincere erat perfacile.
Atque hæc quidem ille dixit: me autem permistus tremore
Motus lætitiæ tenebat. O Christe mi,
Qui per ea, quæ passus es, ad patiendum nos excitas,
Tunc meorum etiam fuisti arbiter laborum,
Nunc autem sis mihi in malis solatium.
744-745 Aderat tempus. Templum autem obtinebat exercitus
Armatus, ordinatus in sacris ædibus.
Populus contra stabat, totus tumens,
Ut arena maris, aut nix, aut fluctuum
Agitatio, ira et precibus permistim.
Ira adversum me, precibus erga imperatorem.
Plenæ erant viæ, hippodromi, platea, omnis locus:
Secundæ et tertiæ contignationes plenæ spectantibus deorsum,

1305 *Ἄσμενος*. Vat. ἀσμένως.

1309 *Τηλίκος*. Coisl. τηλικοῦτος ὤν. Billius, *tam senex*: malim: *cum talis sim moribus*, eam olim professus philosophiam et gloriæ contemptum, unum, omnibus posthabitis, in pretio Deum habens. Sic ipse Gregorius exponit.

1311 *Τὸν νεών*. *Nempe majorem ecclesiam, sedem episcopi.*

1317 *Ὧνπερ*. Sic legendum profecto, non ὥσπερ, ut in editis.

1318 *Τραχύν*. Edit. βραχύν. Facile Gregorium occidi posse Ariani existimabant.

1320 *Ὁ μὲν τόδ' εἶπεν*. Hoc ille dixit, nempe: *Dat tibi Deus hoc templum per nos*. Quæ vero sequuntur, verba non sunt imperatoris, quamvis ea ipsi tribuat vir doctissimus.

1326 *Ξιφηφόρος, μελάθροις ἐκτεταγμένος*. Ita legimus, suadente codice Coisliano qui habet Ξιφηφόρος τε λάβροις ἐκτεταγμένος. Sic illustratur hic locus qui antea obscurus erat. Edit. Ξιφηφόρος, καὶ λάβρος ἐκτεταγμένος. — Ita Benedictini; sed deficit metrum, cum quartus pes spondæum habeat iambi loco. CAILLAU.

1330 *Καθ' ἡμᾶς*. Vat. καθ' ἡμῶν.

METRICA VERSIO.

Ut ergo cupidus venit ad cupidos sui,
Complexus ut me sit statim; quæ dixerit,
Quæ perlubenti rursus aure acceperit,
Quid est necesse dicere? Pudendum foret,
Si gloriarer tam senex ob talia,
Qui cuncta parvi deputo præter Deum.
Tandem ista fatur: « Dat tibi per nos Deus
Nunc hocce templum, dat tuis laboribus: »
Vocem, peracta re nisi, supra fidem.
Sic namque stabat civitas plena impetu,
Animisque fervens, ut licet grave quidpiam
Hinc eveniret, nulla cessuros throno
Spes prorsus esset, sed retenturos eum:
Sin cogerentur, impetum in me, vincere
B Quem facile possent, esse facturos brevem.
Hæc ille dixit: Gaudio at junctus metus
Tum me tenebat. Christe mi, qui per tuam
Crucem ferendas ad cruces nos excitas,
Et tunc labori præmium nostro dabas,
Solamen et sis nunc meum in tantis malis.
Jam tempus aderat, militum et vis maxima
Templum obtinebat, bellicos enses gerens.
Faciebat omnis impetum contra tumens
Populus, arena ut, nix vel, aut fluctus maris,
Utens et ira, precibus et blandis simul,
Iratus in nos, principi supplex. Erant
Plenæ viæ, domique, pleni omnes loci,
Plenæ domusque tum viris tum feminis,

Ἀνδρῶν, γυναικῶν, νηπίων, παλαιτάτων·
Πόνοι, στεναγμοὶ, δάκρυα, βρυχήματα,
Εἰκὼν ἁλόντος ἄστεος κατακράτος.
Ἐγὼ δ' ὁ γεννάδας τε καὶ στρατηλάτης,
Καὶ ταῦτ' ἐν ἀῤῥωστοῦντι καὶ λελυμένῳ,
Μικρὰ πνέοντι τῷδέ μου τῷ σαρκίῳ,
Μέσος στρατηγοῦ καὶ στρατοῦ, βλέπων ἄνω,
Ἤειν βοηθῷ χρώμενος τῇ ἐλπίδι,
Ἕως κατέστην εἰς νεὼν, οὐκ οἶδ' ὅπως.
Κἀκεῖνο δ' εἰπεῖν ἄξιον· πολλοῖς τε γὰρ
Ἔδοξεν εἶναι τῶν τότε κρεῖσσον λόγου,
Οἷς οὐδὲν ἁπλοῦν ἐστι τῶν ὁρωμένων,
Ἐν ταῖς μεγίσταις τὸ πλέον καιρῶν ῥοπαῖς.
Ἐγὼ δ' ἀπιστῶν τοῖς λέγουσιν οὐκ ἔχω,
Καί τοι προσάντης τοῖς ξένοις, εἴπερ τις, ὤν.
A Τοῦ γὰρ προχείρως πάντα πιστεύειν θέλειν,
Χεῖρον, τὸ πᾶσιν ἀντιτείνειν ἐξίσης.
Τὸ μὲν γάρ ἐστι κουφότης, τὸ δὲ θράσος.
Τί γοῦν τὸ θαῦμα; Βίβλε, κηρύσσοις βίῳ,
Τοῦ μὴ λαθεῖν τοὺς ὕστερον τόσην χάριν.
Ἦν ὄρθρος, ἡ δ' ἐπεῖχε νὺξ ὅλην πόλιν,
Νέφους ὑποδραμόντος ἡλίου κύκλον,
Ἥκιστα καιρῷ πρᾶγμα τῷ τότε πρέπον.
Φιλαίθριον γὰρ οὐδὲν, ὡς πανήγυρις.
Ὃ καὶ παρεῖχε τοῖς μὲν ἐχθροῖς ἡδονὴν,
Ὡς δυσφοροῦντος τοῦ Θεοῦ τοῖς δρωμένοις,
Ἡμῖν δ' ἀνίαν ἐν φρεσὶ κεκρυμμένην.
Ἐπεὶ δ' ἐγώ τε καὶ τὸ πορφύρας κράτος
Κιγκλίδος ἦμεν τῆς σεβασμίας ἔσω,
Πάντων τ' ἐπήρθη συμμιγὴς αἶνος Θεοῦ

Viris, mulieribus, parvulis, senibus;
Dolores, gemitus, lacrymæ, rugitus,
Imago captæ per vim civitatis.
Ego vero strenuus ille et dux exercitus,
Idque in infirmo et fatiscente,
Parum spirante hoc meo corpusculo,
Medius inter imperatorem et exercitum, sursum respiciens,
Ibam adjutrice utens spe,
Donec in templo constitutus sum, nescio quo pacto.
Illud autem dictu dignum: multis enim
Qui tunc aderant visum est omni sermone majus,
Nihil temere evenire existimantibus,
In maximis præsertim temporum conversionibus.
Ego autem fidem denegare dicentibus non possum,
Quamvis difficilis et morosus sim, circa res miras, si quis alius.
Pejus enim est omnibus æque obsistere,
Quam facile omnia velle credere.
Istud enim levitas est, hoc audacia.
Ecquod igitur prodigium? Liber, prædica sæculo,
Ne posteros lateat tanta gratia.
Erat diluculum, sed totam urbem nox tegebat,
Nube circulum solis subeunte,
Res minime tempori illi conveniens.
Nihil enim aeris serenitatem sic amat, ut publica celebritas.
Atque id quidem inimicis lætitiam afferebat,
Quasi Deo displicerent, quæ gerebantur,
Nobis vero secretum animi dolorem.
Postquam autem ego et purpuræ potestas
Intra venerandos cancellos fuimus,
Omniumque ex ore sublata laus Dei promiscua

1340 *Τῇ ἐλπίδι*. Ita Coisl. Edit. ταῖς ἐλπίσι.

1347 *Καί τοι προσάντης*. Hoc vult Gregorius, ait Billius, se iis qui hoc dicunt, fidem abrogare non posse, quamvis alioqui ea mente sit, ut ex iis rebus quæ præter consuetudinem contingunt, ad aliquid conjectandum non facile adducatur.

1351 *Βίβλε, κηρύσσοις*. *Prædica, liber, sæculo. Quid autem miri contigerit, non taceat narratio, ne tantæ gratiæ ignoratione laboret posteritas.* CARDON.

1352 *Τούς*. Coisl. τοῖς.

1360 *Πορφύρας κράτος*. Id est, *imperator*.

METRICA VERSIO.

Ætate quassis, parvulis spectantibus;
Gemitus, dolores, lacrymæ, clamor gravis,
Imago capti bellico insultu oppidi.
Ego vero fortis ille dux ac strenuus
(Ægro tametsi corpore essem ac debili,
Spirante quiddam languidum ac fere mortuum)
Inter ducem medius, et inter milites,
Ibam bona spe fultus, et sursum videns,
In æde donec collocor: quinam haud scio.
Nec hoc tacendum censeo. Nam plurimis
Sermone majus istud est visum viris
Temere evenire qui nihil prorsus putant,
Potissimumque rebus in gravissimis.
Queis abrogare vix ego possum fidem,
Insueta quamvis respuam, si quispiam.
B Nam cuncta prompte credere, minus est malum,
Quam si quis æque deneget cunctis fidem.
Levitatis illud: efferi hoc est pectoris.
Quidnam ergo miri contigit? Narra, liber:
Ignota ne sit posteris hæc gratia.
Diluxerat jam: nox at urbem presserat,
Subeunte Phœbi circulum nube horrida,
Aliena certe tempori quæ res erat.
Nil namque festi sic amant cœtus, dies
Ut claritate præditos; hinc hostibus
Mens læta (tanquam grata non esset Deo
Res cœpta), nobis abditus contra dolor.
Princeps ut autem, nosque, cancellos sacros
Intravimus, cunctique summi Numinis
Cœpere laudes canere, voce et maxima

Καλουμένου, βοή τε καὶ χειρῶν τάσις,
Τοσοῦτον ἐξέλαμψεν ἡλίου σέλας,
Νέφους ῥαγέντος τῷ Θεοῦ προστάγματι,
Ὡς πάντα μὲν τὸν οἶκον ἀστραπηφόρον
Εὐθὺς γενέσθαι, τὸν πρὶν ἐστυγνασμένον,
Καὶ τῆς παλαιᾶς εἰκόνα σκηνῆς λαβεῖν
Ἅπαντας, ἣν ἔκρυπτε λαμπρότης Θεοῦ,
Εἶδος δὲ πᾶσιν αἰθριάσαι καὶ φρένας.
  Κἀνταῦθα θάρσους ἐνδραμόντος τῇ θέᾳ,
Ἡμᾶς βοᾶσθαι πανσθενεὶ ζητουμένους,
Ὡς τοῖς παροῦσι τοῦδε λείποντος μόνου,
Πρῶτόν τε καὶ μέγιστον ἐκ πρώτου κράτους
Τοῦτ' ἂν γενέσθαι πρὸ θρόνων πόλει γέρας,
A Ἡμᾶς δοθῆναι τοῖς θρόνοις τοῦ ἄστεος
Ταῦτ' ἦν ἀπ' ἀνδρῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν κάτω,
Πάντων ἀπ' ἴσου τοῦ λόγου ποθουμένων.
Ταῦτ' ἐκ γυναικῶν ὑψόθεν βοώμενα,
Πέρα σχεδόν τι τοῦ γυναιξὶ κοσμίου.
Βροντή τις ἦν ἄπιστος ἀντικλωμένη,
Ἕως ἐγώ τιν' ἐξαναστήσας θρόνων
Σύνεδρον· οὐκ ἐμοὶ γὰρ ἦν φωνῆς τόνος,
Συνωσμένῳ τε καὶ δέει κεκμηκότι·
Γλώσσης τάδ' εἶπον ῥήματ' ἐξ ἀλλοτρίας·
« Ἐπίσχεθ', οὗτοι, τὴν βοὴν ἐπίσχετε.
Καιρὸς γάρ ἐστι πάντως εὐχαριστίας
Ὁ νῦν· ὁ δ' εἰσέπειτα καὶ τῶν μειζόνων. »

Invocati, ac clamor, et manuum extensio,
Tantus affulsit solis splendor,
746-747 Nube jussu Dei dissipata,
Ut omnis ædes fulgoribus corusca
Statim fieret, quæ prius tenebris horrida fuerat,
Ac veteris imaginem tabernaculi induerent
Omnes, quod Dei claritas tegebat,
Omniumque vultus et mentes serenitas occuparet.
  Tum vero fiducia ad spectaculum accedente,
Totis viribus petentes nos clamant,
Quasi id unum præsentibus deesset,
Primumque ac maximum a prima potestate
Munus hoc urbi thronis gratius futurum,
Si me thronis civitatis concederet.
Hæc viri dignitate præditi, hæc vulgus,
Cum æquali omnes sermonis mei desiderio tenerentur.
Hæc mulieres e sublimi clamabant
Pene ultra decorum muliebre.
Tonitru quoddam incredibile refringebatur,
Donec meo rogatu unus ex collegis sua
Sede surgeret; non enim vocem contentius emittere
Valebam, compressus et metu laborans.
Sed hæc verba alterius lingua pronuntiavi :
« Cohibete clamorem, o viri, cohibete.
Nunc enim omnino agendarum gratiarum
Hoc tempus est. Etiam majorum deinceps erit tempus. »

1368 *Καὶ τῆς παλαιᾶς. Quin et imaginem nobis exhiberet veteris illius tabernaculi, quod Dei quondam ipsius splendor et gloria palam replevit.* CARDON. apud Boll.

1371 *Θάρσους*. Edit. ad marg. καὶ θράσους. Mox ἐνδραμόντος. Edit. ἐκδραμόντος, sed male. Vult enim auctor ex illo repentino splendore Catholicos omnes ingentem lætitiam concepisse, contractaque ex hujusmodi spectaculo fiducia, statim magnis clamoribus poposcisse, ut Ecclesiæ præficeretur Gregorius, quod unum præsentibus deerat.

1375 *Πρὸ θρόνων*. Edit. ad marg. τῶν πατριαρχῶν. Dederat Catholicis Theodosius ecclesias; sed petebant ut his ecclesiis episcopum daret Gregorium, quod postremum munus priori majus existimassent, ipsisque gratius foret. Billius immerito respuit πατριαρχῶν.

1376 *Τοῖς θρόνοις*. Edit. ad marg. τῇ ἐξουσίᾳ.

1378 *Τοῦ λόγου ποθουμένων*. Edit. ad marg. τοῦ πόθου ἰσουμένων.

1387 *Πάντως*. Coisl. παντός. Ita edit. ad marg.

1388 *Καὶ τῶν μειζόνων*. Cardon. apud Bollandist. *Suus deinde rei, quam petitis, perficiendæ erit locus.*

METRICA VERSIO.

Tensisque palmis ipsius opem exposcere :
Tantum repente splenduit solis jubar,
Jussu Tonantis nube perrupta, illico
Ut ante tristis velut ac mœrens, domus
Fulgore visus omnium perstringeret :
Imaginemque veteris arcæ sumerent
Omnes, tegebat quam Dei ingens claritas :
Fugeretque mentis nubilum et vultus simul.
  Spectata quæ res cum piam plebem metu
Solvisset, altis vocibus me postulat,
Hoc præter, ut si tempori nil deforet.
Primum hocque, summum et principis munus fore,
Quod anteponat civitas ipsis thronis,
B Si civitatis ipse me dederit thronis.
Hoc dignitate præditi, hoc vulgus petit.
Huc vota tendunt, nemine excepto, omnium.
Clamore magno feminæ hoc etiam petunt,
Sic ut decori pene legem excederent.
Res hæc refracto par erat tonitruo.
Hic sede quemdam jubeo collegam sua
Exsurgere; loqui non enim poteram, nimis
Compressus, atque territus magno metu :
Ejusque plebem voce sic ipse alloquor.
« Hunc premite, quæso, premite, clamorem, o viri.
Nunc sunt agendæ gratiæ summo Deo :
Majora quæ sunt, his erit tempus suum. »

Λαὸς δ' ἐπεῤῥόθησεν οἷς ἐφθεγξάμην.
Πᾶσι γάρ ἐστι προσφιλὲς τὸ μέτριον.
Αὐτὸς δ' ἀπῆλθεν αἰνέσας αὐτοκράτωρ.
Οὕτω μὲν οὗτος σύλλογος καταστρέφει,
Τοσοῦτον ἡμᾶς ἐκφοβήσας καὶ μόνον,
Ὅσον γυμνωθὲν ἓν ξίφος, πάλιν ἔσω
Πεσεῖν, θράσος τε συντεμεῖν θερμοῦ λεώ.
Τὰ δ' ἔνθεν οὐκ' οἶδ' ὡς προτάξω τὸν λόγον,
Ἔχοντα καί τιν' ὄγκον ἐν τοῖς πράγμασι.
Τίς συγγραφεύς μοι τῷ λόγῳ δοίη πέρας;
Αἰσχύνομαι γὰρ ταῖς ἐμαῖς εὐφημίαις,
Κἂν ἄλλος εὖ λέγῃ με. Τοῦτ' ἐμὸς νόμος.
A Ὅμως δὲ λέξω μετριάζων ὡς σθένος.
Ἦν ἔνδον· ἡ πόλις δὲ τὸ φρύαγμα μὲν
Κάτω βεβλήκει, τοῦ ναοῦ κρατουμένου·
Ὅμως δ' ὑπεστέναζεν, ὡς γίγας, φασὶ,
Βληθεὶς κεραυνῷ πρόσθεν Αἰτναίῳ πάγῳ,
Καπνόν τε καὶ πῦρ ἐκ βάθους ἠρεύγετο·
Τί γοῦν με ποιεῖν, πρὸς Θεοῦ, δίκαιον ἦν;
Διδάξαθ' ἡμᾶς, εἴπαθ', οἱ νῦν ἐντελεῖς,
Ὦ μειρακίσκων σύλλογος τῶν ἀθλίων,
Οἷς τὸ πρᾶον μὲν ἀδρανὲς λογίζεται,
Τὸ δ' ἐμμανές τε καὶ κάκιστον, ἀνδρικόν·
Ὠθεῖν, ἐλαύνειν, ἀγριοῦν, ἀναφλέγειν,

Populus admurmuravit his quæ dixeram.
Omnibus enim amica est modestia.
Ipse etiam hæc laudans imperator discessit.
Hic igitur exstitit hujus concionis exitus,
Qui nos in hoc uno tantum exterruit,
Quantum terrere potuit nudatus ensis unus ac rursus intro
Conditus, compresso populi calidioris impetu.
Haud scio quibus verbis enarrem quæ secuta sunt,
Grande aliquid in rebus habentia.
Quis scriptor hoc mihi opus absolvat?
Pudorem enim mihi incutiunt laudes meæ,
Quamvis ab alio lauder. Hoc mihi in legis loco est.
748-749 Dicam tamen, quam potero moderatissime.
Eram intus; urbs autem ferociam suam
Deposuerat, templo occupato;
Sed tamen ingemiscebat, ut gigas ille fertur,
Qui fulmine ictus olim in monte Ætna
Fumum et ignem e profundo evomebat.
Quid igitur me, per Deum, facere æquum erat?
Docete nos, dicite, qui nunc rigidi estis,
O juvenum cœtus miserorum:
Quibus quod lene est, imbecillum videtur,
Et virile, quod furiosum et pessimum:
Utrum pulsare, expellere, efferare, incendere æquum erat.

1389 *Ἐπεῤῥόθησεν. Obstrepuit, obmurmuravit ac strepitu comprobavit.* Sic Hesychius, et Euripid. *Hecub.* 553.

1393 *Ἐκφοβήσας.* Forte ἐκφοβῆσαι.

1394 *Ὅσον γυμνωθὲν ἓν ξίφος.* De eo juvene hoc exponit Græcus scholiastes, qui ad Gregorium necandum ab Arianis subornatus est: sic enim legitur in editis ad marg. ὡς αὐτὸς ὁ γυμνώσας ὕστερον πρὸς τὸν μέγαν ἐξεῖπεν, quod Billio parum arridet. Hunc enim ensem a quodam potius imperatoris satellite nudatum fuisse arbitratur, ad comprimendum popularem impetum et audaciam. Aliter censet Combefisius. Vide infra, vers. 1464.

1395 Λεώ. Coisl. νέου.

1397 *Ἔχοντα καί τιν' ὄγκον. Cum ingentem rerum ac negotiorum molem secum trahant.* Edit. ad marg. μέγεθος ὡς δοκεῖν ἐπίφθονα.

1403 *Τοῦ ναοῦ κρατουμένου. Æde sacra a me occupata.*

1405 *Πρόσθεν Αἰτναίῳ.* Cardon. apud Bolland.: *Ac monte Ætneo percussus.*

1408 *Ἐντελεῖς.* Billius vocem hanc contendit significare in eo loco, ἀκριβοδικαίους, eos qui in acceptis injuriis ulciscendis severos se ac rigidos præbent, nec iis, a quibus læsi sunt, de summo jure quidquam remitti volunt. Quam interpretationem aliis Gregorii ipsius verbis in orat. coram CL episcopis habita probat, ubi de iis injuriis, quibus orthodoxi ab hæreticis affecti fuerunt, loquens Gregorius, atque ab iis vindicandis abstinere se declarans, hæc addit: Λίαν γάρ εἰσιν ἐντελεῖς καὶ δίκαιοι περὶ τὴν ἀντίδοσιν, hoc est, ut illic exponit Nicetas, ἀκριβεῖς, μηδὲν τῆς δικαίας ἀντιδόσεως ἀφιέντες, *severi, nihil de summo jure remittentes.* Vide tom. I, pag. 765.

1410 *Ἀδρανές.* Edit. ad marg. ἄνανδρον. Mox λογίζεται, ad marg. νομίζεται.

1411 *Ἐμμανές τε.* Ita Coisl., quæ lectio præferenda editis ἐμμενές. Mox κάκιστον. Edit. ad marg. μνησίκακον, ὀργίλον.

METRICA VERSIO.

Hæc verba plausu maximo plebs excipit.
Amica namque est omnibus modestia.
Abiitque princeps maxima hæc laude efferens.
Hic concionis exitus tandem fuit
Hoc solum in uno qui metum nobis tulit,
Quod ensis unus strictus est, ac conditus
Statim, et repressus impetus vulgi ferox.
Nunc, quæ sequuntur, hæreo quonam modo
Narrabo, rerum hic magna nam moles subest.
Nostro quis addet ultimam scriptor manum
Operi? Mearum quippe me laudum pudet,
Licet alter etiam me canat. Mos hic meus.
B Dicam tamen, modestia utens maxima.
Templum tenebam: civitas autem, licet
Æde occupata pristinam ferociam
Liquisset, imo pectore gemebat tamen,
Gigasque ut ille pressus Ætnæis rogis,
Ructabat imis partibus fumum gravem,
Ignemque. Quidnam hic, per Deum, par erat
Facere? Docete, præsules rigidi modo,
Juvenumque misera sorte concilium, quibus
Languor videtur esse morum lenitas,
Contraque robur sæva vindictæ sitis:
Protrudere hostes? efferare? incendere?

Καιρῷ τ' ἀπλήστως χρωμένους καὶ τῷ κράτει;
Ἢ φαρμακεύειν φαρμάκοις σωτηρίας;
Δύω γὰρ οὕτω καλὰ κερδαίνειν παρῆν,
Αὐτούς τε ποιεῖν μετρίους τῷ μετρίῳ,
Ἡμᾶς τε δόξαν καὶ τὸ φίλτρον λαμβάνειν.
Τοῦτ' ἦν δίκαιον, τοῦτο καὶ φανήσομαι
Ἀεί τε ποιῶν, καὶ τόθ', ὡς μάλιστ' ἐνῆν.
Πρῶτον μὲν, ὡς δείξαιμι μὴ καιροῦ φορᾷ
Νέμων τὸ πλεῖον, ἢ κράτει τῷ τοῦ Θεοῦ,
Τί νουθετοῦμαι τῷ καλῷ παραινέτῃ,
Ἔχων λόγον σύμβουλον ἀσφαλέστατον;
Πάντων σεβόντων τὴν ὀφρὺν τῶν ἐν τέλει,
Τούτων μάλιστα τοὺς ἔσω παραστάτας,
Οἳ πάντ' ἄνανδροι τἄλλα, πλὴν εἰς χρήματα.

A Τί δ' ἄν τις εἴποι, πῶς τε καὶ τέχναις ὅσαις,
Αὐτοῖς πυλῶσι βασιλικοῖς προσκειμένων,
Κατηγορούντων, λαμβανόντων ἐκτόπως,
Τῆς εὐσεβείας ἐμφορουμένων κακῶς,
Ἀσχημονούντων, ὥς γε συντόμως φράσαι·
Μόνος ποθεῖσθαι μᾶλλον, ἢ μισεῖσθ' ἔγνων,
Καὶ τῷ σπανίῳ τὸ σεμνὸν ἠμπολησάμην,
Θεῷ τὰ πολλὰ καὶ καθάρσει προσνέμων,
Τῶν δὲ κρατούντων τὰς θύρας ἄλλοις διδούς.
Ἔπειτα τοὺς μὲν ἠπορημένους βλέπων
Ἐφ' οἷς συνῄδεσάν σφισιν ἠδικηκότες,
Τοὺς δ' εὖ παθεῖν χρῄζοντας, ὡς εἰκὸς, πάλιν,
Τοῖς μέν τ' ἀφῆκα τὸν φόβον, τοὺς δ' ὠφέλουν.
Ἄλλοις κατ' ἄλλην χρείαν, ὡς ἦν μοι σθένος.

Tempore insolenter et immoderate abutentes et potestate
An mederi salutaribus remediis?
Sic enim duo lucrari bona poteram,
Ut et eos moderatione moderatos facerem,
Et ipse gloriam et amorem consequerer.
Hoc justum erat, hoc palam et aperte
Semper faciam, fecique tum, maxime quam potui.
Primum quidem, ut ostenderem me temporis mutationi
Non plus tribuere quam Dei potentiæ,
Quid consilii a præclaro hortatore accipio,
Rationem habens tutissimum consiliarium?
Cum omnes colerent supercilium potentium,
Ac eorum præcipue, qui intra cubiculum astant ministri,
Homines ad omnia inertes, præterquam ad pecuniam,
Quis dicat quomodo et quot artibus
Affixi hærerent regiis januis,
Accusarent, inhoneste sumerent,
Pietatis quæstu sese nequiter implerent,
Ac indecore, ut breviter dicam, se gererent;
Solus desiderari potius, quam odio haberi, malui,
Et raritate venerationem mihi conciliavi,
Deo, ut plurimum, ac mentis expurgationi deditus,
Potentium januas aliis concedens.
Deinde vero cum alios viderem anxios
750-751 Ob ea in me commissa, quorum sibi conscii erant,
Alios rursus mea, ut verisimile est, beneficentia indigentes,
Illis quidem metum abstuli, hos vero juvabam,
Alia alios in indigentia, quantum poteram.

1413 *Ἀπλήστως*. Ita Coisl. Quin vera sit lectio, nullum dubium, inquit Billius; frequens enim est Gregorio hæc locutio: ἀπλήστως χρῆσθαι, pro *abuti, insolenter et immoderate uti*. In prima *adversus Julianum Apostatam* invectiva, tom. I, pag. 121, de Alexandrinis loquens, sic ait: Οἱ ἀμέτρως χρησάμενοι τῷ καιρῷ, et sub finem secundæ invectivæ, ibid., pag. 172: Μὴ ἀπλήστως χρησώμεθα τῷ καιρῷ. Edit. ἀπλήστῳ.

1419 *Ἀεί τε*. Coisl. ἀεί ποτε.

1425 *Ἔχων λόγον*. Coisl. λόγον δ' ἔχων.

1430 *Τῆς εὐσεβείας*. Idem est, inquit Billius, τῆς εὐσεβείας ἐμφορεῖσθαι, quod τῆς εὐσεβείας ἀπλήστως χρῆσθαι. Notat enim eos qui fidei catholicæ prætextu aulicis se venditabant, eorumque favore ad inimicorum suorum detrimentum ac perniciem abutebantur.

1435 *Τὸ σεμνόν*. Edit. in marg. κοσμιότητα. Mox ἠμπολησάμην, *conciliavi*. Edit. in marg. ἐκέρδανα.

METRICA VERSIO.

Nimisque abuti temporis licentia?
An his mederi pharmacis salubribus?
Hinc nam redibat commodum duplex mihi:
Modestus ipsos dum traho ad modestiam,
Simulque amorem colligo, et clarum decus.
Erat istud æquum scilicet: quapropter hoc
Et facio semper sedulo, et tum maxime.
Primum, secundo cursui rerum dare
Ne plus viderer, cœliti quam robori,
Quid ratio, monitrix quæ mihi est certissima,
Hic dictat, et quid hic gerendum præcipit?
Cum nullus esset, aulicos qui principes
Non coleret, ac præ cæteris cubiculi
Famulos, inertes (demo opes) ad omnia,

B Modisque miris artibusque ad regiæ
Aulæ nitentes semper hæreret fores,
Laceraret alios, sumeret fœdum in modum,
Abuteretur pessime recta fide,
Seque indecore gereret, ut loquar brevi;
Desiderari malui, quam odium mei
Movere: raro et prodiens peperi mihi
Venerationem, Numini summo vacans
Ac mihi, potentum cæteris linquens fores.
Exinde cernens anxios quosdam metu,
In me sceleste multa qui patraverant,
Opis indigentes rursus at quosdam meæ,
Illis pavorem sustuli, hos pro viribus
Juvi, ferebat commodum ut cujuslibet.

Ἓν δ' ἐξ ἁπάντων δείγματος λέξω χάριν.
Ἔνδον ποθ' ἡσύχαζον ἐξ ἀῤῥωστίας·
Ἧρκτο γὰρ, ἧρκτο συνδραμοῦσα τοῖς πόνοις·
Ταῦτ' ἐτρυφῶμεν, ὡς δοκεῖ τοῖς βασκάνοις.
Οὕτως ἔχοντος, ἀθρόως δήμου τινὲς
Ἐπεισίασι, σὺν δὲ τοῖς νεανίας,
Ὠχρὸς, κομήτης, πενθικῶς ἐσταλμένος.
Ἐμοῦ δ' ἐπιστρέψαντος ἐκ κλίνης πόδας
Οὕτω τι μικρὸν, οἷα τὰ πτοουμένων,
Οἱ μὲν Θεῷ τε καὶ βασιλεῖ, ἃς ἦν φίλον,
Φωνὰς ἀφέντες εὐχαρίστους ἀφθόνως,
Ὡς τὴν παροῦσαν ἡμέραν δεδωκόσιν,
Ἡμᾶς τ' ἐπαινέσαντες ἔστιν οἷς λόγοις,
Ἀπῆλθον. Ὃς δὲ τοῖς ἐμοῖς ἄφνω ποσὶ
Προσφὺς, ἱκέτης, ἄφωνος, ἐκπληκτός τις ἦν.
Ἐμοῦ δὲ, τίς τε καὶ πόθεν, χρῄζεις δ' ὅτου
Λέγοντος, οὐδέν τι πλέον ἢ μείζους βοαί.
Ὤμοξεν, ἐστέναξεν, ἡ σφίγξις χεροῖν
Πλείων. Ὑπεισῄει τι κἀμοὶ δάκρυον.
Βίᾳ δ' ἀποσπασθέντος (οὐ γὰρ ἦν λόγῳ),
Τῶν τις παρόντων· « Οὗτος, » εἶπεν, « ὁ σφαγεὺς
Σοῦ, τοῦτο φῶς βλέποντος ἐκ Θεοῦ σκέπης,
Ἑκὼν πάρεστι, δήμιος συνειδότος,
Φονεὺς εὐγνώμων, εὐγενὴς κατήγορος,
Τὸ δάκρυον δίδωσι τιμὴν αἵματος. »
Ταῦτ' εἶπεν· ἐκλάσθην δὲ τοῖς λόγοις ἐγὼ,

Unum ex omnibus exempli causa narrabo.
Domi aliquando conquiescebam morbo detentus,
Qui laborum perpetuus comes erat adjunctus.
Hæc deliciarum causa agebam, ut placet invidis.
Cum sic me haberem, subito de plebe quidam
Introeunt, et cum illis juvenis
Pallidus, longis capillis, lugubri ornatu.
Cum autem paululum pedes e cubili
Extraxissem, ut solent, qui territi sunt,
Illi quidem Deo et regi, ut ipsis placebat,
Voces emiserunt, quibus gratias uberrime agebant,
Quod præsentem diem utriusque dono cernerent,
Cumque me quoque nonnullis verbis laudassent,
Abierunt. At ille meis subito pedibus
Inhærens, supplex, mutus et attonitus quidam erat.
Me autem quis, et unde, et cujus rei indiges,
Rogante, nihil amplius fiebat, nisi major vociferatio.
Plorabat, ingemiscebat, magisque stringebantur
Manus. Mihi quoque lacrymæ subibant.
Cum autem vi abstractus fuisset, nam verbis non poterat,
Quidam ex præsentibus, « Ille, inquit, interfector
Tuus, qui lumen Dei beneficio cernis,
Sponte adest, suæ ipsius conscientiæ tortor,
Homicida facinus agnoscens, generosus accusator,
Lacrymas dat sanguinis pretium. »
Hæc ille : at ipse fractus sum his verbis,

1443 *Ἧρκτο γὰρ, ἧρκτο συνδραμοῦσα. Cum laboribus concurrens, ex ipsis ortus, et perpetuus comes.*
1444 *Ἐτρυφῶμεν*. Id est, *morbum fingebamus.*
1449 *Τὰ πτοουμένων*. Vat. τὰ πτοούμενα.
1454 *Ὃς δέ*. Ita Vaticanus codex. Edit. ὡς δέ, sed in margine ὅς.
1458 *Ἡ σφίγξις*. Billius, *suasque pressius stringit manus*. Ego mallem, *stringit manus meas*. Id quidem Græca sonare videntur : et certe id est supplicis habitus, qualis ille de quo agitur, qui a Gregorii complexu vix avelli poterat, nec nisi per vim avulsus est.
1462 *Τοῦτο*. Ita Vat. Edit. τοῦ τό.
1463 *Δήμιος*. Schol. κολαστής.
1464 *Εὐγνώμων*. Sic legendum videtur. Edit. ἀγνώμων. Ita et Cardon. apud Bolland. Vertit enim, *impius homicida*. Nihil obstare censet Combefisius, quominus is sicarius idem credatur ac ille qui in celebri conventu gladium eduxit, et statim condidit ; sive ille fuerit ex militari cohorte imperatorem stipante, quæ Billii est opinio, seu potius, ex frementium Arianorum grege, ut putat Combefisius, qui gladium eduxerat, necare Gregorium cogitans, aut tumultum excitare, sed postmodum crimine dolens, veniam petiit. — Benedictini legunt εὐγνώμων, sed evidenter male, cum deficiat metrum, quod prorsus fit integrum retenta cum editis lectione quæ habet ἀγνώμων, *homicida imprudens, aut impius, sed pœnitentia adductus, ut sui fiat accusator.* (CAILLAU.)

METRICA VERSIO.

Pro mille vobis unicum exemplum afferam.
Urgente morbo cum domi quiescerem :
Comes meorum nam laborum venerat,
Id invidorum turba delicias licet
Vocet ; introire plebe de quosdam intueor
Repente : juvenis cum quibus pallens erat,
Comaque longa, squalidis et vestibus.
Hic et cubili cum pedes ego nonnihil
Statim extulissem, territi velut solent,
Illi Deoque ac principi actis gratiis,
Ut mens ferebat, maximis, quod hunc diem
Utriusque dono cernerent, atque in meam
Laudem quibusdam vocibus simul editis,
Abeunt. At ille fixus ad nostros pedes,
Sine voce supplex, et metu torpens erat.
Ac me, quis esset, undenam, et quid posceret,
Rogante, multo tum magis clamat, gemit,
Plorat, suasque pressius stringit manus :
Sic ut moveret lacrymas nobis quoque.
Avulsus hinc vi, non enim voce, ut fuit,
Hæc dixit aliquis : « Carnifex hic est tuus.
Ope namque summi Numinis lucem vides.
Huc sponte venit, pectoris tortor sui,
Homicida pravus, crimen ingenue fatens.
Pretium cruoris porrigit fletus tibi. »
Hæc ille. At ipse, talibus fractus sonis,

Φωνὴν δ' ἀφῆκα τοῦ κακοῦ λυτήριον·
« Θεός σε σώζοι· τὸν σεσωσμένον δ' ἐμὲ
Χρηστὸν φανῆναι τῷ σφαγεῖ γ' οὐδὲν μέγα.
Ἐμὸν πεποίηκέ σε τὸ θράσος. Σκόπει
Ὅπως ἐμοί τε καὶ Θεῷ γένῃ πρέπων. »
Ταῦτ' εἶπον· ἡ πόλις δὲ (οὐ γὰρ λανθάνει
Τὶ κρεῖττον οὐδὲν) εὐθὺς ἐκμαλάσσεται,
Ὥσπερ σίδηρος ἐμπύροις κινήμασι.
Τὸ δ' ἐκ τοσούτων χρημάτων θρυλλουμένων,
Ὧν οἱ μέγιστοι τῶν ὅλης οἰκουμένης
Ναῶν ἐθησαύριζον ἐκ παντὸς χρόνου,
Κειμηλίων τε καὶ πόρων τῶν πάντοθεν,
Οὐδ' ὁντινοῦν λογισμὸν ἐν τοῖς γράμμασιν
Εὑρόντα τῶν πρὶν προστατῶν Ἐκκλησίας,
A Οὔτ' ἐν ταμίαις τοῖς, ἐν οἷς τὰ πράγματα,
Στέρξαι, ξένον τε μηδόλως λαβεῖν τινα,
Ὥς μοι παρῄνουν καὶ παρώξυνόν τινες,
Τούτων λογιστὴν ὕβριν εἰς μυστηρίου·
Πόσον δοκεῖ σοι; ὧν γὰρ ἔσχε τις μόνων,
Οὐχ ὧν λαβεῖν δίκαιον, ἔσθ' ὑπεύθυνος.
Ταῦθ' ὅστις ἥττων χρημάτων, καὶ μέμφεται·
Ὅστις δὲ κρείσσων, καὶ λίαν προσδέξεται.
Πᾶσι γὰρ οὔσης τῆς ἀπληστίας κακῆς,
Ἄπληστον εἶναι χεῖρον ἐν τοῖς πνεύματος.
Εἰ πάντες οὕτως ἐφρόνουν εἰς χρήματα,
Οὐκ ἄν ποτ' οὐδὲν τοῖον ἐν ἐκκλησίαις
Πλήρωμ' ἀνευρεῖν (οὐ φρενὸς γὰρ τῆς ἐμῆς)·
Λέγω δ' ὅσον λειτουργὸν, ἐγγίζον Θεῷ.

Ac vocem emisi, qua illum culpa libero:
« Servet te Deus; me autem qui servatus sum,
Lenem videri in sicarium, non magna res est.
Meum te fecit audacia. Vide
Quomodo et me et Deo dignus fias. »
Hæc dixi; civitas autem (non enim latet
Præclari quidpiam) statim emollitur,
Ut ferrum ignis violentia
752-753 Cum autem nec tantæ, ut fama erat, pecuniæ
Quam maxima totius orbis templa
Ex omni tempore asservaverant,
Nec supellectilis et undique affluentium redituum,
Ullam prorsus rationem in commentariis
Reperissem præcedentium Ecclesiæ præsulum,
Nec apud quæstores qui pecunias asservant,
Contentus fui, nec extraneum prorsus ullum,
Ut hortabantur et incitabant nonnulli,
Horum administratorem in ministerii probrum, adscivi.
Quale id tibi videtur? nam eorum tantum, quæ quis habet,
Non eorum quæ illum æquum erat accipere, rationem reddere tenetur.
Hæc quisquis pecunia inferior est, etiam culpabit;
At quisquis altior, etiam atque etiam libentissime admittet.
Nam cum inhonesta sit omnibus avaritia,
Avarum esse deterius est in his quæ sunt spiritus.
Si omnes ita affecti essent erga pecuniam,
Nunquam tanta posset in ecclesiis
Plenitudo inveniri (id enim haud mihi probatur);
Quidquid ministrorum et Deo astantium intelligo.

1470 *Πεποίηκε.* Ita Coisl. Edit. πεποιήκει.

1477 *Ναῶν.* Ita Coisl. Prave edit. ναοῖς.

1482 *Ξένον.* Possis intelligere de sæcularibus judicibus, ad quorum tribunal reos de rationibus reddendis traducere noluit Gregorius, ut quidam suadebant.

1487 *Ἥττων χρημάτων.* Ita Coislinianus codex et Vaticanus. Edit. γραμμάτων, *pecuniæ inferior*, id est, qui *pecuniæ amore vincitur.*

1490 *Ἐν τοῖς πνεύματος. Cum in rebus quidem omnibus improbanda merito sit inexplebilis quædam habendi cupiditas, tum vero maxime in iis quæ spiritum et divina spectant.*

1492 *Τοῖον ἐν.* Coisl. τοιοῦτον ἦν. Vat. ἦ.

1493 *Πλήρωμ'.* Ita Coisl. Edit. πήρωμ', *labes, noxa, non tantæ labes in Ecclesias invectæ fuissent.* Sed in marg. πλήρωμα. Schol. addit: Θεοῦ τὸ δῶρον, οὐχ ἡμῶν προτέρημα, τὸν δοκοῦντα τῦφον κολάζει. Quibus verbis Gregorii mentem exprimit, qui cum dixisset se pecunias despicere, plus quam sacrorum hominum vulgus, se ipse corrigit, nec per jactantiam id a se dictum ostendit, cum istud

METRICA VERSIO.

Hæc dicta, noxa solvo queis ipsum, extuli.
« Servet Deus te; cum salutem acceperim,
Præbere facilem me decet sicario.
Meum scelus te reddidit: tu jam vide,
Ut meque dignum præbeas teipsum, et Deo. »
Hæc ipse dixi; civitas autem statim
(Pulchri latere nam nihil prorsus potest),
Mollitur, igne fervido ut ferrum solet.
Quid de tot opibus, queis nihil celebrius,
Dicam, universæ maximi terræ viri
Quas ævo ab omni struxerant templis sacris?
De totque vasis, totque item proventibus,
Quorum ipse cum nec calculum nanciscerer
In pristinorum præsulum usquam litteris,
B Nec rursus illum noscere ex quæstoribus
Possem, acquievi: nec, licet multi viri
Aliter moverent, exterum, in mysterii
Probrum, vocandum censui hos ad calculos?
Quanti æstimas hoc? quisque enim est obnoxius
Ob habita tantum, non quæ habere debuit.
Addictus opibus quisquis est, hæc improbat:
Probabit at qui liber est harum siti.
Nam fœda cum sit rebus in cunctis opum
Cupido, multo est fœdior tamen in sacris.
Si de opibus esset par meæ mens omnium
Non tanta labes esset in Christi domo
(Hanc explicare pectoris nec enim est mei).
Loquor ministris de sacris, et qui Deo

Καὶ τοῦτο δ' ἦν θρύλλημα τῶν ἐναντίων,
Μηδ' ἂν πυλῶσι τὸν λεὼν ἐξαρκέσαι,
Τὸν πρὶν μερισθένθ', ἡνίκ' ἦμεν ἐνδεεῖς.
Τοσοῦτον ἦμεν πᾶσιν ηὐτελισμένοι,
Ὧν νῦν νεώ τε καὶ νεῶν πληρώματα.
Ταῦθ' ἡμῖν ἐσπουδάζεθ', ὡς ἂν μὴ λέγω
Πτωχῶν, μοναστῶν, παρθένων τῶν ἐν νέοις,
Ξένων, παροίκων, δεσμίων ἐπιστάτας,
Ψαλμῳδιῶν τε, δακρύων τε παννύχων,
Ἀνδρῶν, γυναικῶν σεμνότητ' ἀσκουμένων,
Ἄλλα σὺν οἷς ἀγάλλετ' εὐτάκτοις Θεός.
Ἀλλ' οὐ γὰρ ἡσύχαζεν ὁ φθορεὺς φθόνος,
Ὢ πάνθ' ἁλίσκετ', ἢ φανῶς, ἢ λαθρίως·
A Ἀρχὴν κακῶν μοι τὸ κρατεῖν ἐπεισάγει.
Ὅσον γὰρ ἦν ἑῷον, Αἰγύπτου δίχα,
Λαῶν πρόεδρον, ἄχρι Ῥώμης δευτέρας,
Γῆς καὶ θαλάττης ἐκ μυχῶν ἐσωτάτων,
Κινηθὲν, οὐκ οἶδ' οἷς τισι Θεοῦ λόγοις,
Συνέρχεθ', ὡς πήξοντες εὐσεβῆ λόγον.
Ὧν ἦν ἀνὴρ πρόεδρος εὐσεβέστατος,
Ἁπλοῦς, ἄτεχνος τὸν τρόπον, Θεοῦ γέμων,
Βλέπων γαλήνην, θάρσος αἰδοῖ σύγκρατον
Βάλλων ὁρῶσι, Πνεύματος γεώργιον.
Τίς ἠγνόησε τοῦτον, ὃν δηλοῖ λόγος,
Τῆς Ἀντιοχέων προστάτην Ἐκκλησίας,
Τὸν ὄνθ' ὅπερ κέκλητο, καὶ καλούμενον

Atque is etiam rumor spargebatur ab adversariis,
Populum satis frequentem non fore, ut vel vestibula impleret,
Qui prius divisus erat, dum pauperes essemus;
Adeo omnibus eramus contemptui,
Qui nunc et templa et templorum plenitudinem possidemus.
Hæc nobis studio habebantur, ut nihil dicam de iis
Qui pauperibus, monachis, virginibus in templis degentibus,
Peregrinis, hospitibus, vinctis præerant,
Aut psalmorum cantibus, et nocturnis lacrymis,
Et viris, ac mulieribus continentiam profitentibus,
Aliisque omnibus, quæ rite constituta placent Deo.
Sed corruptrix invidia, neque enim quiescit,
Quæ omnia expugnat, aperte, aut clam,
Fecit ut princeps locus initium esset malorum meorum.
Quidquid enim in Oriente, excepta Ægypto,
Populis præsidet, usque ad Romam alteram,
754-755 Ex terræ et maris remotissimis angulis,
Excitum, quibus Dei consiliis, haud scio,
Coeunt, ut stabiliant pietatis doctrinam.
His præerat vir piissimus,
Simplex moribus, sine arte, Deo plenus,
Vultu placidus, fiduciam pudori conjunctam
Cernentibus exhibens, Spiritus cultura.
Quis ignorat eum, quem verba mea indicant,
Antiochenæ præsidem Ecclesiæ,
Qui erat id quod vocabatur, et quod vocabatur

Dei donum esse fateatur, Θεοῦ τὸ δῶρον, non vero sibi atque mentis præstantiæ tribuendum. Hanc scholiastæ expositionem respuit Billius : optimam putat Combefisius, cui tamen non displicet altera lectio, scilicet πλήρωμα, quam sic reddit : *Nullus talis coitus occurreret*, λέγω δέ, *in iis*, inquam, *qui ministri sunt et Deo appropinquant :* sic *nimirum, pecuniis insatiabilis*. Verba sunt Combefisii.

1498 *Ηὐτελισμένοι*. Coisl. εὐτελισμένοι.

1499 *Νεώ*. Coisl. νέοι τε. Mox πληρώματα. *Plenitudinem*, id est, *numerosissimam plebem, quæ templa replet*. Alii πληρώματα, *templorum opes* interpretantur.

1501 *Τῶν ἐν νέοις*. Combef. interpretatur *juvenum, quorum præcipue habenda est cura*.

1502 *Ἐπιστάτας*. Horum omnium curam sibi impendere significat Gregorius, Paulum imitatus, ubi apostolicos labores suos et sollicitudines commemorat.

1507 *Φανῶς*. Coisl. φανερῶς, sed contra metrum.

1515 *Λόγον*. Ita edit. ad marg. sicque legendum crediderim : in textu θρόνον, Billiusque vertit, *firmet ut thronum mihi*. Non bene addidit *mihi*. Episcopi namque convenerant ut catholicum episcopum constituerent, non magis Gregorium quam alium quemlibet, ut expressit Gregorius presbyter : Ἀρχιερέα καταστῆσαι τῇ βασιλίδι πιστόν. Vide tom. I, p. CLIV (col. 296, C).

1517 *Πνεύματος γεώργιον*. *Omnibus donis Spiritus sancti excultus*.

METRICA VERSIO.

Summo propinquant. Dictitabant hoc quoque
Hostes, replendis atriis fore imparem
Plebem, prius quæ secta erat, cum pauperes
Essemus, adeo vilius me nil erat,
Qui post habebam templa conferta undique.
Hæc studia nostra tunc erant : ne pauperes,
Monachosque referam, virginum et sanctos choros,
Vinctos, peregrinos (quibus præfeceram
Quosdam) nec hymnos, noctis et fletus vagæ,
Studioque honesti deditos cum feminis
Viros, aliaque, rite queis factis Deus
Exsultat. At non poterat hic quiescere
Carpens aperte livor, aut tecte; omnia.
B Mala auspicatur hic mihi celso a throno.
Nam quidquid Ortus præsulum, Ægyptum citra,
Habebat, usque ad inclytam Romam novam,
Terræ marisque ex intimis recessibus,
Quo concitatum cœlitus pacto, haud scio,
Coit repente, firmet ut thronum mihi.
Quos inter unus vir erat pius admodum,
Simplex, apertis moribus, plenus Deo,
Placidusque vultu, fortis et pudens simul,
Segetem vel ipso Spiritus visu indicans.
Quis, nostra quem vox signat, ignorat virum,
Antiochiæ urbis præsulem? In quo nomini
Res congruebat, rursus ac nomen rei :

Ὃ ἦν; Μέλιτος γὰρ καὶ τρόπος καὶ τοὔνομα.
Ὃς πόλλ' ἀνέτλη Πνεύματος θείου χάριν
(Εἰ καὶ ξένῃ τι μικρὸν ἐκλάπη χερὶ),
Ἀγῶσι λαμπροῖς τὴν χάριν ἀποξέων.
Οὗτοί μ' ἐνιδρύουσι τοῖς σεμνοῖς θρόνοις
Βοῶντα καὶ στένοντα, πλὴν δι' ἓν μόνον
Οὐ σφόδρ' ἄκοντα. Τοῦτο μαρτύρει, Λόγε.
Τί τοῦτο; τἀληθὲς γὰρ οὐ κρύπτειν θέμις.
Ὤμην ματαίοις καρδίας φαντάσμασι
(Τὸ γὰρ θέλειν πρόχειρον εἰς τὴν ἐλπίδα,
Καὶ πάντα ῥᾷστα τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος,
Κἀγώ τις ἄλλως εἰς τὰ τοιαῦθ' ὑψίνους)·
Εἰ τὸ κράτος λάβοιμι τοῦδε τοῦ θρόνου
(Πολλὴν ῥοπὴν γὰρ καὶ τὸ φαίνεσθ' εἰσφέρει),
A Ὥσπερ χορευτὴς ἐν μέσῳ δυοῖν χοροῖν,
Ἄμφω πρὸς αὑτὸν συντιθεὶς τοὺς πλησίον,
Τῇ μὲν τὸν ἔνθεν, τῇ δὲ τὸν, χοροῦ νόμῳ,
Εἰς ἓν συνάξειν τοὺς διεστῶτας κακῶς,
Πῶς δ' οὐ κάκιστα, καὶ δακρύων πλουσίων
Θρήνων τε πολλῶν καὶ σπαραγμῶν ἀξίως,
Οἷόν τις οὔπω τῶν πάλαι, ἢ τῶν νέων,
Ἐπ' οὐδενός ποτ' ἀνιαρῶν ἐστήσατο,
Πολλῶν κακῶν πολλοῖς τε συμπεπτωκότων,
Οὐδ' ἣν ἅπαντες ᾄδουσ' Ἰσραὴλ σποράν,
Ὃν Χριστοφόντης ἐξελίκμησεν φθόνος.
Οἱ γὰρ πρόεδροι καὶ λαοῦ διδάσκαλοι,
Οἱ Πνεύματος δοτῆρες, ὧν σωτήριος
Θρόνων ἀπ' ἄκρων ἐξερεύγεται λόγος,

Hoc erat? mellis enim et mores et nomen.
Multa passus est divini Spiritus causa,
Etsi illum extranea manus pene aliqua in re surripuit,
Splendidis certaminibus gratiam excolens.
Hi me stabiliunt veneranda in sede
Clamantem et gementem, sed tamen unicam ob causam
Non valde invitum. Testare hoc, o Verbum.
Quænam illa? verum enim nefas celare.
Putabam ego vana cordis spe
(Quod enim cupimus, ad id sperandum proclives sumus,
Facillimaque omnia fervore spiritus,
Ac ego alioqui ad res ejusmodi magno sum animo);
Putabam ego, si potestatem hujus sedis acciperem
(Plurimum enim ponderis ipsa dignitas conciliat),
Fore ut, quemadmodum choragus in medio duorum chororum,
Ambos sibi proximos secum conjungit,
Hinc illum, istinc alterum, ita ritu chori
In unum conjungerem eos qui male dissidebant,
Cur non dicam, pessime, et digno uberrimis lacrymis
Multisque lamentis, et dilacerationibus modo,
Qualia nondum quisquam aut veterum aut recentium
In ulla re luctuosa edidit,
Quamvis multa mala multis acciderint,
Ne excepta quidem illa decantata omnibus Israelis dispersione,
Quem Christicida ventilavit livor.
Nam præsides et populi ductores,
Spiritus datores, qui salutis verba
Ex altis sedibus emittunt,

1523 *Εἰ καὶ ξένῃ*. Meletius Arianorum fraude circumventus in eorum castris aliquantisper militavit.

1529 *Ματαίοις*. Ita Vat. et Coisl. Edit. ματαίας.

1534 *Πολλὴν ῥοπήν*. Multum quippe apud homines publicus ille splendor et apparatus habet momenti.

1536 *Τοὺς πλησίον*. Coisl. τοῖς. Pulchra similitudo a choreuta ducta, qui ex duobus distinctis choris unum efficit, dum altera manu unum, altera item alterum sibi adnectens, hac ratione ipsos quoque inter se copulat; *ad eumdem enim modum*, inquit, *spem habebam fore, ut si Constantinopolitanum thronum admitterem, Orientales cum Occidentalibus conciliarem*. Erat enim tunc inter eos dissidium, cum propter alia quædam, tum etiam propter Antiochenam sedem. Paulino enim Damasus papa favebat, Meletio autem Orientales.

1545 *Ὃν Χριστοφόντης*. Id est, *qui ob illatam Messiæ mortem justissima supremi Numinis ira toto orbe disjectus est*. Mox φθόνος. Edit. χόλος.

1548 *Ἀπ' ἄκρων*. Sic Vat. et Coisl. Edit. ἐπ' ἄκρων.

METRICA VERSIO.

Nam nomen illi melleum, et mores erant.
Qui gravia multa Spiritum ob sanctum tulit,
Externa quamvis tempore hunc quondam manus
Deceperit, claris palæstris gratiam
Poliens. Sacris me collocant hi in sedibus,
Flentem, gementem: nomine hoc uno tamen
Non prorsus ægra mente; tu testis Deus;
Quonam hoc? Nefas nam premere verum est hic mihi.
Putabam, inanes spes fovens in pectore
(Proclivis ad spem semper est cupiditas,
Mentique nil non fervidæ pronum, ac ego
In rebus altam talibus mentem gero);
Sic principatum sedis hunc caperem, fore
(Et ipsa magnas pompa nam vires habet),
B More ut choreutæ, qui duos inter choros
Positus, utrinque proximum sibi copulat,
Hinc unum et illinc alterum, ritu chori,
Tenens, amico fœdere ipse astringerem
Male dissidentes, imo vero pessime,
Digneque multis lacrymis et fletibus,
Quales nec olim, nec recens quisquam edidit
Adhuc, ob ullos sortis adversæ impetus,
Mala multa quamvis plurimis evenerint:
Dispersionem proferas licet Israel,
Quem Christicida perdidit prorsus furor.
Etenim magistri plebis atque antistites,
Sancti datores Spiritus, et qui thronis
Fundunt ab altis verba queis paritur salus,

Οἱ πᾶσι κηρύσσοντες εἰρήνην ἀεὶ,
Φωναῖς πλατείαις ἐν μέσαις ἐκκλησίαις,
Τοσοῦτον ἐμμάνησαν ἀλλήλοις πικρῶς,
Ὥστ' ἐκβοῶντες, συλλέγοντες συμμάχους,
Κατηγοροῦντες καὶ κατηγορούμενοι,
Πηδῶντες, ἐκδημοῦντες ἐν πηδήμασι,
Διαρπάζοντες οὓς τύχοι τις προφθάσας,
Λύσσῃ φιλαρχίας τε καὶ μοναρχίας,
(Πῶς ἐκβοήσω ταῦτα καὶ τίσι λόγοις;)
Ἐῤῥηξαν ἤδη τὴν ὅλην οἰκουμένην,
Ὃ πρόσθεν εἶπον, ἡνίκ' ἠρχόμην λόγου.
Λῆξις δ' ἑῴα καὶ δύσις λόγου πλέον
Τομὴ νομίζετ', ἢ τόπων καὶ κλιμάτων.
A Τὰ μὲν γὰρ ἧνωτ', οὐκ ἄκροις, ἀλλ' οὖν μέσοις·
Οἱ δ' οὐδέν ἐστιν, ᾧ δέοντ' ἐῤῥωγότες,
Οὐκ εὐσέβειαν (τοῦτ' ἀνευρίσκει χόλος,
Ψεύστης ἕτοιμος), τὴν δ' ὑπὲρ θρόνων ἔριν.
Τί τοῦτο φάσκω τοὺς σκοπούς; οὐ τοὺς σκοποὺς
Τοσοῦτον (ἄμφω καὶ γὰρ οἶδα μετρίως),
Ὅσον περ ἀμφοῖν τοὺς κακοὺς σπουδαρχίδας
Αὔρας φυσῶσας τὴν ἀνημμένην φλόγα,
Τὰ σφῶν τιθέντας εὖ καλῶς ἐν τοῖς φίλοις,
Εἴπερ καλῶς τοῦτ' ἔστιν, οὐ λίαν κακῶς.
Τούτων τι κἀγὼ τῶν κακῶν ἀπωνάμην.
Ἐπεὶ γὰρ, ὃν μὲν ἀρτίως ἐπῄνεσα
Τῆς Ἀντιοχέων προστάτην Ἐκκλησίας,

756-757 Qui pacem omnibus semper prædicant,
Plena et clara voce in mediis ecclesiis,
Tanto in se invicem fervore exarserunt,
Ut vociferantes, colligentes belli socios,
Accusantes et accusati,
Saltantes et saltibus extra se abrepti,
Rapientes quem quisque antevertit,
Rabida dominatus et monarchiæ cupidine
(Quomodo hæc vociferabor, et quibus verbis?)
Jam totum orbem terrarum diruperint,
Id, quod prius dixi, cum initium scribendi facerem.
Pars autem orientalis et occidentalis, doctrinæ magis
Sectio existimatur, quam locorum et climatum.
Illa enim uniuntur, si minus extremis, saltem mediis;
Istos vero nihil est, quod vinciat discissos,
Non propter pietatem (prætexit hanc iracundia,
Mendax paratus), sed propter contentionem de thronis.
Sed cur id conjicio in episcopos? non in episcopos
Tantum (uterque enim mihi satis cognitus),
Quantum in amborum principatus improbos defensores:
Hi, ut auræ, perflant accensam flammam,
Ac rebus suis in amicorum causa præclare consulunt:
Si tamen præclare id fit, ac non potius teterrime.
Me quoque horum malorum aliqua pars utiliter attigit:
Postquam enim modo laudatus
Antiochenæ Ecclesiæ antistes,

1551 *Ἐμμάνησαν*. Coisl. ἐπεμάνησαν.

1554 *Πηδῶντες*. Vat. et Coisl. διδόντες. Edit. ad marg. ἔκτασιν τοῦ καθεστηκότος πάσχοντες.

1560 *Λόγου πλέον τομή*. Doctrinæ fideique divisio existimatur, quod tamen vanam simulationem esse Gregorius asserit, totamque litem de sedibus; dum Roma et Occidentales, in rebus ecclesiasticis, primæ sedis privilegio et constantia in servanda recta fide, jus sibi ordinationem Meletii ab Arianis factam abrogandi vindicabant: Orientales autem sui quoque juris tenaces reclamabant et obnitebantur. Forte etiam λόγου, ac si legeretur λογισμοῦ, non male reddideris, *animorum magis divisio*.

1562 *Τὰ μὲν γάρ*. Loca siquidem inter se distantia, interjectis tamen locis mutuam quodam modo conjunctionem retinent: at homines, ubi a mutua concordia recesserint, nullum amplius vinculum conjungere potest.

1564 *Εὐσέβειαν*. Vat. εὐσεβείας. Mox ἀνευρίσκει. Coisl. ἂν εὑρίσκοι.

1566 *Τοὺς σκοπούς*. Nempe Paulinum et Meletium, quos sibi notos probosque testatur Gregorius; verum culpat eorum defensores, qui ipsorum parti præpostere favent, quos appellat σπουδαρχίδας. Bella nutriunt, excitatam flammam magis ac magis accendunt, suisque privatim commodis consulunt.

1568 *Ὅσον περ*, etc. Edit. ad marg. τῶν μέρων· οἴκοθεν γὰρ τῷ πυρὶ τῆς φιλαρχίας φλεγόμενοι, τοῖς σπουδασταῖς φιλαρχίδαις εἰς τελείονα φιλαρχίαν ἐξάπτονται ἐπῶν.

1570 *Εὖ καλῶς*. Edit. ad marg. εὖ κακῶς.

METRICA VERSIO.

Cunctisque pacem jugiter qui prædicant,
In æde media vocibus clarissimis,
Tanto furore se petunt ipsi invicem,
Tumultuando, contrahendo copias,
Carpendo sese mutuo lingua effera,
Saliendo, mentis ut solent sanæ impotes,
Prædando quos quis ante prædari queat,
Rabida imperandi dum tenet mentem sitis,
Quinam ista, verbis et quibus, digne eloquar?
Orbem universum prorsus ut divulserint,
Velut, auspicando Carmen hoc, dixi prius,
Ortumque nunc jam et hesperum scindit magis
Ardens simultas, quam loci, vel climata.
B Namque illa, si non finis, at media uniunt:
At hos ligare vinculum nullum potest.
Non causa pietas (bilis hoc excogitat,
Ad mentiendum prona), sed lis ob thronos.
Quidnam hoc vocarim? Præsules? Non præsules
Tantum (est uterque cognitus nam sat mihi),
Utrique quantum qui favent præpostere,
Auræque perflant instar accensum rogum,
Charos et inter commode sibi consulunt.
Quid dico vero commode? Imo incommode.
Malis et hisce perfrui mihi contigit.
Ut namque præsul, quem modo laude extuli,
Antiochicæ urbis, plenus annis, qui cadunt

Πλήρης μετρητῶν τῶν τ' ἀμετρήτων ἐτῶν,
Πολλ', ὡς ἀκούω, συμβατικὰ παραινέσας,
Ἃ πρόσθεν ἐξηκούετ' ἐκλαλῶν φίλοις,
Ἔνθεν μετῆλθε πρὸς χορὸν τῶν ἀγγέλων,
Πομπῇ τε θείᾳ καὶ χύσει τοῦ ἄστεως
Τόθ' ὡς μάλιστα δηχθέντος, ὥσπερ λόγος,
Πρὸς τὴν ἑαυτοῦ στέλλεται παροικίαν,
Καλόν τι θησαύρισμα τοῖς ἐγνωκόσι·
Βουλὴ δὲ προὔκειθ' ἡμῖν οὐ βουλευτέα,
Ἣν οἱ στασιώδεις καὶ κακοὶ συνεκρότουν,
Σπουδὴν ἔχοντες ἀντανασστῆσαί τινα
Πρόεδρον ἄλλον τῷ τέως μονοθρόνῳ.
Πολλοὶ δ' ἐκινήθησαν ἐξ ἀμφοῖν λόγοι
Εἰρηνικοί τε καὶ φέροντες εἰς κακόν·
Τότ' εἶπον αὐτὸς οὕσπερ ᾠόμην λόγους
Εἶναί τ' ἀρίστους, καὶ κακῶν λυτηρίους·
« Οὔ μοι δοκεῖτε ταυτὰ γινώσκειν, φίλοι,
Ἅπαντες, οὐδ', ὧν νῦν χάριν βουλευτέον,
Ταῦθ' ἡμῖν ἥκειν ἀξιώσοντες λόγου,
Πλείστῳ δὲ μέτρῳ τοῦ δέοντος ἐκπεσεῖν.
Ὑμῖν μὲν ἔστιν ἄστεως ἑνὸς λόγος,
Καὶ τοῦθ' ὅπως μάχοιτο νυνὶ καὶ πλέον·
Ὁ γὰρ σκοπὸς τοῦτ' ἔστιν, ὃν σπουδάζετε,
Χειρός τε δεῖσθε τῆς ἐμῆς συλλήπτορος·

Plenus dierum et eorum qui numerari possunt, et eorum qui non possunt,
Pluribus verbis, ut audio, ad concordiam hortatus,
Quæ prius ex eo cum amicis colloquente audita fuerant,
Hinc transiit ad chorum angelorum,
Pompaque divina, et concursu totius civitatis
Tunc quam maxime, ut fertur, dolentis,
In suam ipsius ecclesiam deportatus est,
Præclarus sane thesaurus his qui noverunt:
758-759 Tum vero deliberatio nobis proposita est minime deliberanda,
Quam turbulenti et improbi conflabant,
Cum id studio haberent ut opponerent aliquem
Alium antistitem ei qui solus tunc sedebat.
Ac multi quidem ex utraque parte habiti sermones,
Tum pacifici, tum perniciem ferentes:
Tum ipse ea verba feci, quæ mihi videbantur
Optima esse, et malis depellendis apposita.
« Non mihi videmini omnes eadem, amici,
Perspicere, et quorum nunc causa deliberandum est,
Ea ne sermone quidem digna existimare,
Sed quam longissime a recti tramite aberrare.
A vobis quidem unius civitatis ratio habetur,
Idque, ut etiam bello magis ardeat.
Hic enim scopus est, quem studio habetis,
Ac meam desideratis adjutricem manum:

1575 *Μετρητῶν τῶν*, etc. Per annos in mensuram cadentes fragilis hujus vitæ spatia significat: per eos autem qui mensuræ haudquaquam subjiciuntur, id omne quod cum laude atque ex virtute quispiam in hac vita gesserit. Ita Billius qui pluribus locis Gregorii ex Orationibus in Athanasium et in Gorgonium suam sororem confirmat interpretationem.

1576 *Ὡς ἀκούω*. Edit. ad marg. Οὐ γὰρ παρῆν ὁ μέγας θνήσκοντι τῷ Μελετίῳ. *Non enim aderat magnus Gregorius, cum e vivis excessit Meletius.* Mox *συμβατικά*. Ita legendum cum Coisl., etsi deficiat metrum. Edit. συμβατά.—Ita Benedictini; sed metrum minime deficit, cum syllabæ tres breves in quarto pede possint admitti. (Caillau.)

1580 *Δηχθέντος*. Coisl. δειχθέντος, quam lectionem profecto Billius prætulisset, si quis codex favisset. Namque ipsi commodior videtur: sic enim sensus esset, inquit, *nunquam majorem populi concursum fuisse, quam in Meletii funere.* Quod sane versu præcedenti confirmatur, πομπῇ τε θείῃ καὶ χύσει τοῦ ἄστεως.

1586 *Μονοθρόνῳ*. *Paulino, qui supererat.* Narrat Nicephorus, lib. XII, cap. 3, quomodo plebs Antiochiæ, diversa in studia et duos antistites, Meletium et Paulinum distracta, fuerit ad concordiam reducta. Statutum quippe fuit ut, uno defuncto, alter qui superstes foret, in illius locum succederet.

1593 *Ἀξιώσοντες λόγου*. Id est, περὶ τούτων λόγους ποιησόμενοι. *Non huc*, inquit, *venitis, ut de iis rebus, de quibus consilium capiendum est, verba faciatis. Existimatis enim de Antiochensi duntaxat episcopatu nunc agi, cum id potius agendum sit, ut orbem universum ad concordiam reducamus.*

1594 *Ἐκπεσεῖν*. Coisl. ἁμαρτάνειν.

1595 *Ἑνός*. Ita Coisl. Edit. τινός.

METRICA VERSIO.

In tempus, et qui tempori non subjacent,
Post multa monita, pax erat quorum scopus,
Quæ prius amicis dixerat frequens suis,
Hinc angelorum raptus ad cœtus fuit,
Pompaque magna, et urbis accursu, gravi
Tum maxime dolore percussæ, ut ferunt,
Ecclesiamque vectus est post ad suam,
Thesaurus ingens hoc bonum agnoscentibus:
De non movenda re statim cœptum est agi,
Quam turbulenti scilicet urgebant viri,
Hoc molientes improbi, ut tunc unico
Opponeretur præsuli præsul novus.
Dictis utrinque plurimis, quæ tenderent,
Ad fœdus illinc, jurgium hinc ad pestilens,
Tunc ipse voces has dedi, quas utiles
Aptasque rebar esse solvendis malis.
« Vestras, amici, dispares sententias
Conspicio, vosque, de quibus par est agi,
Sermone non hæc terere, sed longissime
A mente recta dissitos esse ac vagos.
Nam cura vobis urbis est tantum unius,
Istudque, nunc ut ardeat bello magis.
Nam vestra tendunt studia nunc huc omnia:
Ad hoc favorem cupitis et nostræ manus

Ἐμοὶ δὲ μειζόνων τε καὶ πληρεστάτων.
Ὁρᾶτε τοῦτον τὸν μέγαν τῆς γῆς κύκλον,
Ὃς ἐσφράγισται αἵματος τοῦ τιμίου
Ῥοαῖς, Θεοῦ παθόντος ἀνθρώπου τύπον,
Τιμὴν δ' ἑαυτὸν ῥύσιον δεδωκότος,
Ἄλλοις τε πολλοῖς θύμασι καὶ δευτέροις·
Οὗτος δονεῖται δυσὶ θῶμεν ἀγγέλοις·
Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνοι (φθέγξομ' ἀλγοῦντος λόγον)
Τιμῆς τοσαύτης ἄξιοι. Τοὐναντίον
Ὅσῳ πέρ εἰσιν ἄγγελοι, τόσῳ πλέον
Οὐκ ἄξιοι μάχης τε καὶ τῶν χειρόνων·
Εἴπερ τὸ κρεῖσσον ἄξιον καὶ κρεισσόνων.
Ἕως μὲν οὖν ἦν ἐν μέσῳ θεῖος σκοπὸς,
A Οὐδ' ἦν σαφές πω, πῶς ποθ' οἱ τῆς ἑσπέρας
Τὸν ἄνδρα δέξοντ', ἠγριωμένοι τέως,
Συγγνωστὸν ἦν πως καὶ τὸ λυπεῖν μετρίως
Τοὺς, ὡς λέγουσι, τῶν νόμων ἀμυντορας.
Ἀνήρ τε γὰρ πρᾶός τις ὀργῆς φάρμακον·
Τό τ' ἀγνοεῖν μέγιστον εἰς παῤῥησίαν.
«Νῦν δ' (οὐ γάρ ἐστιν οὐδὲ εἷς σάλος, Θεοῦ
Δόντος γαλήνην τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασι)
Τί φημι χρῆναι; καὶ δέξασθ' ἐμοῦ λόγον,
Λόγον προμηθῆ, τῶν νέων σοφώτερον.
Οἱ γὰρ γέροντες τὸ ζέον γ' οὐ πείσομεν·
Κενῆς γάρ ἐστιν ἧττον εὐκλείας ἀεί.
Θρόνος κρατείσθω τῷ κρατοῦντί νιν τέως.

Ego autem majora, et quibus nihil deerit, mihi propono.
Aspicite magnum hunc terrarum orbem
Signatum pretiosi sanguinis
Rivis, Deo sub hominis forma passo,
Qui semet ipsum obtulit pretium libertatis,
Signatum, et aliis multis minoribus victimis:
Ponamus hunc ob duos angelos perturbari;
Sed nec illi (vocem dolentis emittam)
Tanto honore digni sunt. Quin potius,
Quatenus angeli sunt, multo magis
Digni non sunt bello et rebus deterioribus;
Siquidem quod præstantius, dignum est rebus præstantioribus.
Quandiu quidem in medio erat divinus ille episcopus,
Ac nondum perspicuum erat, quomodo Occidentales
Virum exciperent, qui hactenus irati fuerant,
Ignoscenda res erat quodammodo aliquid molestiæ
Exhibere his, ut ipsi dicunt, legum defensoribus.
Vir enim lenis iracundiæ remedium est:
Et ignoratio plurimum valet ad fiduciam.
«Nunc autem (neque enim ulla prorsus est procella, Deo
760-761 Dante pacem suis operibus)
Quid faciendum mihi videtur? Excipite sermonem meum,
Sermonem providum, juvenibus sapientiorem.
Nos enim senes, id quod fervidum, non flectemus.
Est enim semper inanis gloriæ cupidum.
Thronus stabiliatur ei, qui illum modo obtinet.

1599 *Ἐμοὶ δέ.* Edit. in marg λόγος ἐστί, quæ voces saltem subaudiendæ. Mox *πληρεστάτων*. Coisl. πληρεστέρων. Schol. θείαις ἐννοίαις πεπληρωμένων τελειότατον.

1602 *Τύπον*. Edit. ad marg. μορφήν.

1603 *Ῥύσιον*. *Pretium redemptionis.*

1604 *Θύμασι*. Ita edit. ad marg. Sic legendum profecto, non θαύμασι, ipsius Gregorii auctoritate constat, infra carm. XIII, vers. 56, *ad episcopos*, ubi, facta prius mentione Christi sanguinis, addit: ἄλλα τε πολλὰ θύματα. Martyres appellat *secundas victimas*. Præterea absurde Gregorius dixisset *aliis multis miraculis*, cum nullius miraculi mentionem fecisset.

1609 *Οὐκ ἄξιοι μάχης*. Id est, *quin potius, cum angelorum appellatione gaudeant, illos decebat, ut a præliis et contentionibus, aliisque malis suscitandis essent alieni. Nam quo quis majores obtinet dignitates, eo quoque meliora sint ejus consilia, et actiones necesse est.*

1615 *Τῶν νόμων ἀμύντορας*. *Vindices legum*; Canones ecclesiasticos intelligit, quibus Occidentales Meletii consecrationem ab Arianis factam pro irrita habendam esse contendebant.

1616 *Ἀνήρ τε γὰρ πρᾶος*. Alludit ad hæc verba Eccli. VI, 16, φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς, *amicus fidelis, medicamentum vitæ et immortalitatis.*

1623 *Κενῆς*. Coisl. καινῆς.

1624 *Νιν τέως*. Coisl. νῦν τέως.

METRICA VERSIO.

At ampliorum cura me rerum tenet.
Lustrate mentis lumine hunc terræ ambitum,
Signatus est qui sanguinis carissimi
Rivis (sub hominis sæva perpesso Deo
Forma, salute pro mea qui se obtulit),
Aliisque multis victimis minoribus.
Fingamus hunc quod angeli turbent duo;
Digni nec illi sunt tamen (dolens loquar),
Honore tanto. Quin potius hoc nomine,
Quod angelorum nomen habeant, hoc magis
Horrere pugnas hos decet, res et malas;
Præstantiorem quippe res melior decet.
Ac præsul ille dum sacer adhuc viveret,
B Necdum liqueret, gratus hesperis scopis
Esset futurus, necne, tum ira percitis.
Dignum venia erat, vindices, ut se vocant,
Legum, et patronos quapiam molestia
Afficere. Lenis vir enim iræ est pharmacum;
Fiduciamque maximam ignoratio
Conciliat. At nunc (turbo jam non est enim
Ullus, placida sed Numinis dono omnia),
Audite quidnam sentiam, verba et mea
Excipite, juvenum verba quæ sophia eminent.
Nam non movebit fervidos sermo senum.
Hi quippe inani gloriæ semper student.
Thronum retineat qui tenuit ad hunc diem.

Τί δεινὸν, ἄν τι καὶ μικρὸν πλείω χρόνον
Τὸν ἄνδρα πενθήσωμεν, ὡς πάλαι νόμος;
Ἔπειτα δώσει τὴν λύσιν τοῦ πράγματος
Τὸ γῆρας, ἡ κοινή τε παντὸς τοῦ γένους
Ἀναγκαία τε καὶ καλὴ προθεσμία.
Ὁ μὲν θανὼν οἰχήσεθ' οἷ ποθεῖ πάλαι,
Δώσων Θεῷ τὸ πνεῦμα τῷ δεδωκότι.
Ἡμεῖς δὲ τηνικαῦτα ἐκ συμψυχίας
Λαοῦ τε παντὸς καὶ σοφῶν ἐπισκόπων,
Θρόνῳ τιν' ἄλλον δώσομεν σὺν Πνεύματι.
« Ὧδ' ἂν γένοιτο τῶν κακῶν λύσις μία.
Ἢ γὰρ, τὸ μεῖζον, προσλαβεῖν καὶ τὸ ξένον
(Ξένον γάρ ἐστιν, ὡς ὁρῶ, νῦν ἡ δύσις),
Ἢ δεύτερος πλοῦς, συμφρονῆσαι τὴν πόλιν,
Λαὸν τοσοῦτον καὶ χρόνῳ κεκμηκότα.
A Στήτω ποτ' ὀψὲ, κοσμικὸς στήτω σάλος.
Οἶκτον λάβωμεν τῶν τε νῦν ἐσχισμένων,
Τῶν τ' ἐγγὺς ὄντων τοῦ πάθους, τῶν θ' ὕστερον.
Μή τις θελήσῃ, ποῖ προβήσεται, μαθεῖν,
Εἰ ταῦτα νικήσειεν ἐν μακρῷ χρόνῳ.
Ἐπὶ ξυροῦ βέβηκεν, ἢ σώζεσθ' ἔτι
Τὸ σεμνὸν ἡμῶν δόγμα καὶ σεβάσμιον,
Ἢ μηκέτ' εἶναι τῇ στάσει διαῤῥυέν.
Ὥσπερ γὰρ ἡ τῶν χρωμάτων μοχθηρία
Τοῦ ζωγράφου νομίζετ', οὐκ ὀρθῷ λόγῳ,
Ἡ τῶν μαθητῶν ὁ τρόπος, διδασκάλων·
Οὕτως ὁ μύστης ὢν κακὸς, πόσῳ πλέον
Ὁ μυσταγωγὸς ὕβρις εἰς μυστήριον;
Μικρόν τι νικηθῶμεν, ὥστε προλαβεῖν
Νίκην τε μείζω, καὶ τὸ σωθῆναι Θεῷ,

Quid enim grave est, si etiam paulo diutius
Virum lugeamus, ut olim in lege?
Deinde vero solutionem rei afferet
Senectus, et communis omni generi
Necessarius ac præclarus terminus.
Ac ille quidem moriens abibit, quo dudum desiderat
Dans Deo spiritum a quo accepit.
Nos autem tunc ex communi consensu
Populi totius et sapientium episcoporum,
Sedi aliquem alium dabimus, favente Spiritu.
« Sic nobis eveniet unica malorum solutio.
Vel enim, id quod majus est, eveniet, extraneos etiam nobis adjungemus
(Extraneus est enim, ut video, nunc Occidens),
Vel altera hæc erit navigatio, ut concors sit civitas,
Populus immensus et longo defessus tempore.
Stet sero tandem, stet mundi procella.
Misereat nos et eorum qui nunc scissi sunt,
Et eorum quibus morbus imminet, et posterorum.
Ne quis velit, quis futurus sit exitus, discere,
Si hæc temporis diuturnitate vincant.
In summo discrimine est, utrum adhuc salvum sit,
Sanctum dogma nostrum et venerabile,
An esse desinat seditione dissolutum.
Quemadmodum enim colorum vitium,
Pictorum vitium esse dicitur, minus recte,
Aut discipulorum mores, magistrorum esse mores:
Sic cum malus est, qui initiatur, quanto magis
Qui initiat, probrum erit mysterii?
Paululum vincamur, ut adipiscamur
Majorem victoriam, et Deo servemur,

1638 *Ἢ δεύτερος πλοῦς*. Ita supra vers. 497.

1643 *Μή τις θελήσῃ*. *Ne forte aliquis exsistat qui, si in longius hæc tempora protrahantur, velit cognoscere quo ista tandem omnia evasura sint. In id scilicet periculi pulcherrima nostra sanctissimaque religio modo delapsa est, ut vel omnino firma maneat et vegeta, vel per intestinas discordias pereat.* CARDON.

1648 *Ὥσπερ γὰρ ἡ τῶν χρωμάτων*. *Quemadmodum colorum vitia pictoribus haud æque, et mali discipulorum mores ipsis solent magistris imputari, sic etiam, cum Christiani et præsertim antistites turpiter se gerunt, hoc in christianæ religionis probrum cedit.*

1652 *Ὕβρις εἰς μυστήριον*. Ita fere supra vers. 1484, ὕβριν εἰς μυστηρίου.

METRICA VERSIO.

Quid hoc nocebit, paulo si diutius
Nos lugeamus hunc virum, mos ut vetus
Ferebat? Ætas post dabit cana exitum
Rebus secundum, quique mortales manet
Omnes caducæ terminus vitæ bonus.
Abibit ille, morte, quo pridem cupit,
Functus, datori spiritum reddens Deo.
Plebisque tum nos scilicet concordibus
Antistitumque calculis prudentium,
Alium favente Spiritu dabimus throno.
« Sic forte præsens opprimi poterit malum,
Vel enim licebit exteros assumere
(Nunc, ut videtur, exterus enim est Occidens),
Aut cursus alter hic erit, ut urbs maxima,
Longaque fessa jam colat pacem mora,

B Orbis procellis sit modus tandem rogo.
Miserescat horum, quæso, nos, qui schismate
Cecidere, quique jam labant, et posterum.
Ne concupiscat quispiam nosse, exitus
Quis sit futurus, tempus hæc si roboret.
In hoc periclo sancta jam nostra est sita
Fides, vel ut sit salva adhuc, et floreat,
Vel factiones ut per has prorsus cadat.
Vitium colorum nam velut pingentibus
Solet imputari, quamlibet recte minus,
Mores magistris aut male discentium:
Sic christianus improbus, potissimum
Si sit sacerdos, afficit probro fidem.
Cedamus ipsi paululum, palma amplior
Hinc ut paretur, nosque servemur Deo,

Κόσμον τε σῶται τὸν κακῶς ὀλωλότα.
Οὔτοι τὸ νικᾶν δόξαν ἐν πᾶσι φέρει.
Καλῶς στέρεσθαι κρεῖσσον, ἢ κακῶς ἔχειν.
Ταῦτ' οἶδεν ἡ Τριάς τε, καὶ τὸ σὺν λίθοις
Κήρυγμα λαμπρὸν τῆς ἐμῆς παῤῥησίας,
Ὅ καί μ' ἔθηκε τοῖς κακοῖς ἐπίφθονον.
« Εἴρηθ' ἁπλῶς τε καὶ δικαίως σήμερον,
Ἅπερ συνοίσειν οἶδα τοῖς σκοπουμένοις.
Εἰ δ' οἴεταί τις τῶν κακῶν ἢ πρὸς χάριν
Λέγειν τάδ' ἡμᾶς, αὐτὸς ἠγορασμένος
(Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν ἔμποροι τῶν ἐγκρίτων
Χρυσοῦ γέμοντες, καὶ προθυμίας ἴσης),
Ἤ τι σκοπεῖν οἰκεῖον, ὡς πολλοῖς νόμος,
Αὐτὸς τεχνάζων λανθάνειν ἐν τοῖς κακοῖς,
A Ἢ τὸ κρατεῖν ἐντεῦθεν αὐτῷ μνώμενος,
Δότω τὸ κρίνειν τῷ τελευταίῳ πυρί.
Ἡμῖν δὲ συγχωρήσατ' ἄθρονον βίον,
Τὸν ἀκλεῆ μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀκίνδυνον.
Καθήσομ' ἐλθὼν, οἷ κακῶν ἐρημία.
Κρεῖσσον γὰρ ἢ τοῖς πλησίον μεμιγμένον,
Μήτ' ἄλλον ἕλκειν πρὸς τὸ βούλημ' ἰσχύειν,
Μήτ' αὐτὸν ἄλλοις συμφέρεσθ', οὗ μὴ λόγος.
Δεῦρ', ὅστις οἶδε τὸν θρόνον, προσβαινέτω·
Πολλοὺς ἀμείψει δ' ἀξίους τε καὶ κακούς.
Πρὸς ταῦτα βουλεύεσθε. Εἴρηται λόγος. »
Ταῦτ' εἶπον· οἱ δ' ἔκρωζον ἄλλος ἄλλοθεν,
Δῆμος κολοιῶν εἰς ἓν ἐσκευασμένος,
Τύρβη νέων τις, καινὸν ἐργαστήριον,

Mundumque misere perditum servemus.
Nequaquam vincere gloriosum est in omnibus.
762-763 Præclare spoliari satius est, quam prave possidere.
Novit hæc Trinitas, et petita lapidibus
Splendida prædicatio a me libere suscepta,
Quæ malorum in me invidiam concitavit.
« Dicta hodie hæc sunt simpliciter et juste,
Quæ propositis rebus visa sunt conducere.
Si quis autem existimet improbus, aut ad gratiam
Hæc me dixisse, cum ipse emptus sit
(Sunt enim, sunt emptores præsulum,
Auro abundantes, nec minus cupiditate),
Aut res proprias spectare, quæ multorum norma est,
Cum ipse exerceat artem latitandi in malis,
Aut inde mihi ipsi potestatem aucupari,
Rem judicandam relinquat extremo igni.
Nobis autem concedite expertem throni vitam,
Ingloriam illam quidem, sed tamen non periculosam.
Illic sedebo, ubi ab improbis solitudo.
Melius id quam proximis permistum,
Nec alios trahere in meam sententiam posse,
Nec aliis assentiri, ubi ratio vetat
Huc accedat, quisquis novit quid sit thronus:
Multorum ille faciet mutationem et dignorum et malorum.
De his deliberate. Absoluta oratio. »
Hæc dixi: illi autem clamitabant undique.
Populus graculorum in unum coactus,
Turba quædam juvenum, nova officina,

1661 *Τάδ'*. Ita Coisl. Edit. τόδ'.

1665 *Ἐγκρίτων*. Hac voce *selectiores quosque præsules* significari putat Billius, et carpit Leuvenclaium, qui *judices exponit*.

1670 *Τῷ τελευταίῳ πυρί*. Ita carm. seq. edito a Tollio, vers. 11.

1674 *Ἢ τοῖς πλησίον*. Quam ut reliquis permistus hominibus vitam agens, nec eos in sententiam meam ipse pertrahere, nec in eorum consilia ac voluntates descendere, ubi vetat ratio. Tria in hoc versiculo Leuvenclaii errata redarguit Bill., not. 136.

1677 *Ὅστις οἶδε*. Hæc ad illos dicta qui de Paulino inique sentiebant. Quippe vir sanctus a pluribus male audiebat. Porro Gregorius monet nihil in iis mirum videri debere: nec, etiamsi dignus non sit, idcirco negligendam pacem: siquidem ea est honorum vicissitudo, ut nunc bonis, nunc malis conferantur.

1678 *Πολλοὺς ἀμείψει*. Edit. ad marg. πολλοὺς ἀμείψει δ' ἀξίους τε καὶ κακοὺς προστάτας ἣν βούλησθε. Sic et Greg. tom. I, orat. XXXIII, pag. 605, καθέδρα τιμία,... καὶ πολλοὺς εὐσεβεῖς ἀμείψασα ἱερέας... *O cathedra pretiosa..., quæque multos pios sacerdotes commutasti!*

1680 *Ἔκρωζον*. Mallet Combef. ἔκλωζον, quæ propria graculorum vox.

1682 *Καινόν*. Vat. et edit. ad marg. κοινόν.

METRICA VERSIO.

Servemus atque perditum orbem pessime.
Superare non fert rebus in cunctis decus:
Rapique satius duco, quam raptis frui.
Hæc novit alma Trinitas, vacuæ metu
Hæc conciones comprobant nostræ, licet
Saxis petitæ: livor unde in me improbus
Exarsit. Hæc sunt dicta simpliciter mihi,
Justeque, plane sentio quæ in rem fore.
Quod si malorum quispiam hæc in gratiam
Loqui putat nos, ære cum sit ipsemet
Emptus (profecto sunt enim, qui præsules
Mercentur, auro turgidi, et studio pari),
Spectare vel quæ sunt mea, ut multi solent,
Latere studeat ipse cum in noxis suis,
B Aut aucupetur hinc opes quasdam sibi,
Id judicandum linquat extremo rogo.
At mihi carentem vos throno concedite
Vitam, periclo liberam, etsi ingloriam
Illic sedebo, nulla ubi sedes malis.
Hoc namque præstat, cæteris quam ut miscear,
Meamque nec eos flectere in sententiam
Possim, nec illos rebus in pravis sequi.
Huc huc, thronum qui novit, accedat citus.
Mutabit ille dispares multos viros.
De rebus istis, ut lubet, decernite. »
Hic ora pressi. Clamitant illi undique,
Ut graculorum turba rem unam moliens,
Juvenum caterva, quam tabernam diceres,

Λαῖλαψ κόνιν σύρουσα, πνευμάτων στάσις,
Οἷς οὐδ' ἂν ἠξίωσε τῶν τις ἐντελῶν
Φόβῳ τε θείῳ καὶ θρόνῳ δοῦναι λόγον
Ἄτακτα παφλάζουσιν, ἢ σφηκῶν δίκην
Ἄττουσιν εὐθὺ τῶν προσώπων ἀθρόως·
Τοῖς δ' ἠκολούθουν ἡ σεμνὴ γερουσία·
Τοσαῦτ' ἀπεῖχον σωφρονίζειν τοὺς νέους.
Καὶ τὸν λογισμὸν, ὡς ἐπαινετὸς, σκόπει.
Δεῖν γὰρ συνάλλεσθ' ἡλίῳ τὰ πράγματα,
Ἐντεῦθεν ἀρχὴν λαμβάνονθ', ὅθεν Θεὸς
Ἔλαμψεν ἡμῖν σαρκικῷ προβλήματι.
Τί γοῦν; Μάθωμεν μὴ σέβειν περιτροπὰς,
Χριστοῦ δὲ σάρκα παντὸς ἡμῶν τοῦ γένους
A Οἴεσθ' ἀπαρχήν. Εἰ δ' ἐντεῦθεν ἤρξατο,
Εἴποι τάχ' ἄν τις, ἔνθα πλεῖον τὸ θράσος,
Ὡς ῥαδίως ἐνταῦθα καὶ θανούμενος,
Ἐκ τοῦδ' ἔγερσις, ἐκ δὲ τοῦ σωτηρία.
Τοὺς ταῦτα δοξάζοντας οὐκ εἴκειν ἐχρῆν
Τοῖς, ὥσπερ εἶπον, εὐμαθῶς ἐγνωκόσιν;
Ἐξ οὗ δὲ τἄλλα δῆλον ὡς ὑψίφρονες.
  Κἀκεῖνο δ' οἷον; τὴν γλυκεῖαν καὶ καλὴν
Πηγὴν παλαιᾶς πίστεως, ἣ Τριάδος
Εἰς ἓν συνῆγε τὴν σεβάσμιον φύσιν,
Ἧς ἦν ποθ' ἡ Νίκαια φροντιστήριον,
Ταύτην ἑώρων ἁλμυραῖς ἐπιῤῥοαῖς
Τῶν ἀμφιδόξων ἀθλίως θολουμένην,

Turbo pulverem trahens, ventorum pugna,
Quibuscum ne dignetur quidem quisquam perfectus
Timore divino ac pastorali munere colloqui
Inepte garrientibus, aut vesparum instar
Subito assilientibus recta in faciem:
Atque hos secutus est senum venerabilis cœtus:
Tantum aberat, ut castigarent juvenes!
At eorum ratiocinatio, quam laudanda sit, considera.
Debere enim cum sole res nostras congruere,
Quæ inde initium sumpserunt, unde Deus
764-765 Illuxit nobis carne indutus.
Quid igitur? Discamus non curare annuos cardines,
Sed Christi carnem totius nostri generis
Primitias esse credamus. Quod si illinc ortus est,
Dicet fortasse aliquis, orta est ubi major audacia,
Ut facile etiam ibi morti traderetur,
Ex qua resurrectio, et ex resurrectione salus.
Eos qui hæc opinabantur, nonne oportebat cedere
Iis qui, ut tum dixi, rem accurate perspectam habebant?
Ex quo manifestum est eos cætera superbos esse.
  Illud autem quale est? dulcem et præclarum
Fontem antiquæ fidei, quæ Triadis
In unum conjunxit adorandam naturam,
Cujusque schola aliquando exstitit Nicæa,
Hunc videbam salsis influxibus eorum
Qui partem in utramque opinantur, misere turbatum,

1684 *Ἐντελῶν*. Edit. mendose ἐντολῶν.
1685 *Καὶ θρόνῳ*. Edit. ad marg. καὶ χρόνῳ, non male, *et ætate*. Mox δοῦναι λόγον, id est, ἀξιῶσαι λόγου, *dignari aliquem sermone*.
1691 *Δεῖν γάρ*. Ridet Gregorius adolescentulorum episcoporum argumentum, quo contendebant solis habendam esse rationem in sua cum Occidentalibus controversia, atque adeo præcipuam Orientalibus auctoritatem esse ascribendam, eo quod Christus humana carne indutus in Oriente primum illuxisset.
1694 *Περιτροπάς*. Schol. καιροῦ μεταβολὰς καὶ ἀρχόντων θελήματα. Non bene Billius aliique scholiasten secuti vertunt, *rerum vices ac temporum vicissitudines;* cum hic annui cardines sint intelligendi, unde sol cursum et annum incipit. Vide Petav., lib. I, pag. 11, cap. 1, *De ratione temporum*.
1696 *Ἀπαρχήν*. Alludit ad ἀρχήν, quod scilicet non a mundo, et a cardinibus cœli, sed a Christo principium et principatus peti debeat. Solus ille princeps communis omnium et pastor est.
1701 *Εὐμαθῶς*. Vat. ἀμαθῶς. Schol. etiam notat in quibusdam codicibus sic legi, sed sensus aperto respuit. Mox ἐγνωκόσιν. Schol. διαγινώσκουσιν.
1702 *Ἐξ οὗ δέ*. Vat. ἐξ οὗ καί. Mox ὑψίφρονες. Bill. ἀγχίνους exponit, et censet hæc a Gregorio ironice dicta: *Hinc liquet*, inquit Gregorius, *quam in cæteris rebus acuta mente sint, cum hic tam perspicaces et ingeniosos se præbuerint*. Schol. *superbos* interpretatur: ἐκ τούτου δὲ δῆλον, ὡς τ' ἄλλα τετυφωμένοι, *quæ quidem interpretatio*, inquit Billius, *minime improbanda*.

METRICA VERSIO.

Trahensque turbo pulverem, venti æmuli:
Dignatus esset cum quibus nemo, metu
Sancto thronoque præditus, quidquam loqui:
Præpostere ut qui funderent verba, et velut
Vespæ insilirent concito in frontem impetu;
At hos secutus est tamen cœtus senum,
Motus juventæ fervidos quos par erat
Frenare. Ratio porro quam scita, aspice.
Debere nostras nempe res solem sequi,
Ortum hinc trahentes, unde regnator poli,
Nobis, amictus carne, primum splenduit.
Quid ergo? Rerum haud colere discamus vices,
In carne Christi generis at mortalium
B Libamen omnis esse statuamus pie.
Si traxit ortum hinc (quispiam audax dixerit),
Hinc traxit, hic ut facile dedendus neci:
Rediviva vita fluxit hinc, ex qua salus.
Hæc sentientes nonne, jam ut dixi supra,
Cessisse decuit rectius monentibus?
  Unde liquet horum quam sit alta in cæteris
Mens. Illud autem quale, quod fontem optimum
Fidei vetustæ, Trinitatem quæ sacram
Pia colligebat unicam in substantiam,
Cujus Nicæa civitas schola exstitit
Quondam, videbam turbidum miserum in modum,
Horum, dubia queis est fides, salsis aquis:

Οἳ ταῦτα δοξάζουσιν, οἷς χαίρει κράτος,
Μέσοι μὲν ὄντες, ἀσμενιστὸν δ' εἰ μέσοι,
Καὶ μὴ προδήλως κλήσεως ἐναντίας,
Ἐπίσκοποι νῦν μανθάνοντες τὸν Θεὸν,
Διδάσκαλοι χθὲς, καὶ μαθηταὶ σήμερον,
Τελειοποιοὶ, καὶ τέλειοι δεύτερον,
Λαὸν καταρτίζοντες, οἳ τὰ σφῶν κακὰ,
Οὐκ οἶδ' ὅπως μὲν, ἐκλαλοῦσι δ' οὖν ὅμως,
Καὶ ταῦτα χωρὶς δακρύων· ὃ καὶ ξένον,
Ἄδακρυς ἐκλάλησις ἀῤῥωστημάτων!
Οὗτοι μὲν οὕτω. Δοῦλα καιρῷ γάρ φασι
Τὰ πάντα. Τοῦ παίζειν δὲ τίς μείζων τρυφή;
Ὃ μὴ πόνῳ τε κτητὸν, ὡς τὰ πόλλ' ἔχει,
Μήτ' ἄλλοθεν ποριστὸν, ἀλλ' οὐδ' ὤνιον.
A Ἡμεῖς δὲ πῶς ποθ' οἱ φιλάνθρωποι λίαν;
Προυθήκαμεν κήρυγμα πρόσθεν βημάτων·
Πᾶσι βοῶμεν· « Ὃς θέλει, δεῦρ' εἰσίτω,
Κἂν δίστροφός τις ἢ πολύστροφος τύχῃ.
Πανήγυρις ἕστηκεν. Ἀπίτω μηδεὶς
Ἀπραγμάτευτος· ἂν μεταστραφῇ κύβος
(Καιροῦ γὰρ οὐδέν ἐστιν εὐστροφώτερον),
Ἔχεις τὸ τεχνύδριον, ἀνάδραμε πάλιν.
Οὐκ εὐμαθὲς πίστει τὸ προσκεῖσθαι μιᾷ,
Βίων δὲ πολλὰς εἰδέναι διεξόδους.
Ἐξ οὗ τί γίνεθ'; Ἡ πολύπλοκος πάλαι
Εἰκὼν ἐν ὕπνοις· χρυσὸς, ἑξῆς ἄργυρος,
Χαλκὸς, σίδηρος, ὄστρακον τὰ πρὸς πόδας.
Δέδοικα μὴ τὰ πάντα λικμήσῃ λίθος.

Qui ea sentiunt, quæ placent potestati,
Medii quidem, quanquam præclare agitur, si medii,
Ac non manifeste adversis partibus addicti,
Episcopi nunc discentes Deum,
Heri magistri, et hodie discipuli,
Initiantes, et deinde initiati:
Qui dum populum docent sua ipsorum mala,
Nescio quo pacto, sed certe tamen, enarrant,
Idque sine lacrymis. Res mira,
Morbi sine lacrymis enarrati!
Atque illi quidem sic. Tempori enim servire aiunt
Omnia. Quæ autem majores deliciæ quam ludificari?
Quod quidem nec labore acquiritur, ut pleraque se habent,
Nec aliunde parabile est, sed ne venale quidem.
Nos autem quid tunc egimus, qui valde humani sumus?
Proposuimus voce præconis ante tribunalia:
Omnibus clamamus: « Qui volet, huc introeat,
Etiamsi bis se aut pluries in contraria verterit.
Instant nundinæ. Nemo abeat
Nihil operatus. Quod si vertatur alea
766-767 (Tempore enim nihil mutabilius),
Habes articulam: rursum recurre.
Periti non est uni affixum esse fidei,
Vitæ autem varios habere exitus. »
Ex quo quid fit? Multiformis illa quondam
Imago in somnis. Aurum, deinde argentum,
Æs, ferrum, testa in pedibus.
Vereor ne omnia ventilet lapis.

1709 *Οἳ ταῦτα.* Ita Coisl. Prave in editis εἰ. Schol. καὶ μᾶλλον εἰ ῥοπὴν σχοῖεν ἐκ βασιλέων οἱ τὰ τῆς αἱρέσεως κρατύνοντες.

1710 *Ἀσμενιστόν.* Edit. ad marg. ἀγαπητόν.

1712 *Μανθάνοντες, discentes.* Videtur hic Gregorius carpere Nectarium, qui cum adhuc catechumenus esset, ad episcopatum evectus est. Vide Tillem., pag. 44, et Tollium, carm. seq., vers. 550.

1719 *Καιρῷ.* Vat. καιροῦ.

1723 *Ἡμεῖς.* Edit. ad marg. οἱ τῆς ὀρθοδόξου μοίρας. Postquam carpsit Nectarium qui, nullis laboribus ante susceptis, episcopus creatus est, atque *Amphidoxos, politicos* nimirum carpit etiam orthodoxos, qui tam leviter hujusmodi homines ad sublimissimas evehunt dignitates. *Nos autem, quid tunc egimus? Hos illusores non pati solum videmur, sed etiam allicere, et quasi præconis voce invitare.*

1726 *Δίστροφος. Etiamsi bis aut pluries fidem mutaverit.*

1730 *Ἀνάδραμε.* Ita Coisl., Vat. Edit. ἔκδραμε, et in marg. ἔξιθι.

1732 *Βίων δέ. Alius semper atque alius, pro rerum ac temporum varietate, tenendus est modus.*

METRICA VERSIO.

Hanc qui tuentur, quam tenet princeps, fidem:
Mediique sunt, si se tamen medie gerunt,
Ac non aperte dogmati hostili favent,
Episcopi, nunc primo qui discunt Deum;
Heri magistri, *discipli* hodierno die,
Alios initiant, post initiantur nove.
Moderantur alios, qui sua ipsi crimina,
Quonam modo ignoro, sed exponunt tamen:
Idque absque fletu. Mira res, siccis genis
Narrare morbos quempiam tristes suos!
Hæc ratio eorum. Tempori namque omnia
Servire dicunt, nilque lusu dulcius
Usquam esse. Lusus sæpe namque hoc obtinet,
Quod nec labore, nec potest nummis emi.
B Benignitate at maxima usi nos sumus.
Præconis ore limen ad sacrarii
Alloquimur omnes: « Intret huc, quisquis volet,
Eidem licet bis, pluries aut verterit.
Nunc nundinarum tempus est; quæstu sine
Nullus recedat: versa erit quando alea
(Mutationem facile nam tempus capit),
Artem ipse calles: protinus rursum exeas.
Prudentis haud est unicæ se addicere
Fidei, sed hincque plurimos hincque exitus
Habere. » Quid hinc? Somnii spectrum vetus
Fit illud, aurum, candidum argentum, quod æs
Ferrumque sequitur, infirmisque in partibus
Testa. Extimesco, cuncta ne frangat lapis.

Μωαβίταις κ' Ἀμμωνίταις, οἷς οὐ πάλαι,
Νῦν εἰσιτητόν ἐστιν εἰς Ἐκκλησίαν.
Σὺ δ' οὐκ ἐπῄνεις ταῦτα τοπρόσθεν; λέγε.
Τῶν συλλόγων δὲ τίς ποτ' εἶχε τὸ κράτος;
Οἱ σύλλογοι μὲν ἦσαν, ὧν ἦσαν τότε;
(Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν αὖθις, οἷς αἰσχύνομαι.)
Ἦσαν δὲ πάντων, ἴσον εἰπεῖν οὐδενός.
Ἀναρχία γάρ ἐστιν ἡ πλεισταρχία.
Ἐμοῦ δὲ καλῶς ἡ νόσος προεστάτη,
Ἥ μ' εἶργεν οἴκοι πολλὰ δὴ καὶ πολλάκις,
Πρὸς ἓν μόνον βλέποντα, τὴν ἐκδημίαν,
Ἣ πᾶσαν εἶχε τῶν κακῶν ἀπαλλαγήν.
Ὃ δ' οὖν παρέστη, τοῦτο καὶ κείσθω νόμος.
Τινὲς μὲν ἦσαν, οἳ βίᾳ μὲν καὶ μόγις,
A Ἀλλ' οὖν συνῆλθον, οἷς τι μετῆν παῤῥησίας,
Ὅτοις ἄγνοια τοῦ κακοῦ συνήγορος,
Τῇ διπλόῃ κλαπεῖσι τῶν διδαγμάτων,
Τό τ' ἐν μέσῳ κήρυγμα εὐσεβῶς ἔχον,
Τόκος τεκόντων παντελῶς ἀλλότριος.
Τὸν συρφετὸν δὲ τὸν πολὺν Χριστεμπόρων
Τότε προσήσομ' ἡνίκ' ἂν καὶ βόρβορον
Εὐωδίᾳ μίξῃ τις ἀχράντου μύρου.
Ῥᾴων κακοῦ γὰρ ἢ καλοῦ μετουσία.
Τούτοις ὁ καινόδοξος οὐκ ἠρέσκετο
(Οὕτω καλοῦσι τοὺς προμηθεῖς οἱ θρασεῖς),
Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνοι τῷ προμηθεῖ. Γίνετ' οὖν
Ὁ Λὼτ ἐκεῖνος, χ' ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ·
Ὁ μὲν βαδίζει τήν, ἐναντίαν δ' ὅδε,

Moabitis et Ammonitis, quod olim nefas erat,
Nunc aditus patet in Ecclesiam.
Tu vero, nonne hæc antea laudabas? dicito.
Quis tunc præerat conventibus?
Ipsi vero conventus quales, et quorum erant?
(Piget iterum dicere, quo erubescere debeam:)
Omnium illi erant, id est nullius:
Est enim plurimorum principatus, nullius principatus.
Me autem morbus commode tutatus est,
Qui domi diu ac sæpe detinebat,
Id unum mihi proponentem, recessum,
Qui omnem habebat malorum liberationem.
Quod ergo statutum mihi fuit, legis id habeat locum.
Nonnulli quidem vix ac ne vix quidem,
Sed tamen conveniebant, quibus nonnihil erat libertatis:
His præsidio erat mali ignoratio,
Cum fucum iis faceret doctrinæ simulatio,
Ac pia esset, quæ palam fiebat, prædicatio,
Partus omnino dissimilis suis genitoribus.
Multam autem illam colluviem eorum qui Christum quæstui habent,
Tunc admittam, cum etiam cœnum aliquis
Fragrantiæ intaminati unguenti permiscuerit.
Mali namque facilior quam boni communicatio.
His non placebat nova sentiens
(Sic vocant providos temerarii);
Sed nec illi provido. Idem fit igitur
(Quod) Lot ille et patriarcha Abraham (fecerunt),
Hac ille via, contraria alter abscessit,

1745 *Προεστάτη*. Coisl. προεστάτει. Commode secum tunc actum fuisse ait, quod ægra valetudine esset, ne hujusmodi conventibus interesset.

1751 *Οἷς τι μετῆν*. Coisl. οἷς τι μοι.

1753 *Κλαπεῖσι*. *In fraudem abductis ambiguo verborum sensu.*

1754 *Κήρυγμα*. Edit. ad marg. τὸ δημοσίᾳ κηρυττόμενον.

1755 *Τόκος τεκόντων*. Tacite hoc subindicare videtur, quosdam eorum, qui tum publico præconio fidem orthodoxam asserebant, aliud in pectore sensisse, atque quo majore cum auctoritate ipsum e throno dejicere possent, rectam doctrinam, a qua mens eorum aliena erat, præ se tulisse. Bill.

1759 *Ῥᾴων*. Coisl. ῥᾷον. *Mali facilius quam boni conveniunt.*

1760 *Καινόδοξος*. Ita edit. et quidem recte propter metrum. Coisl. et Vat. codices, quos secuti fuerant Benedictini, κενόδοξος, *vanæ gloriæ amator*, sed deficit metrum. (Caillau.)

1763 *Χ' ὁ*. Addidimus ex Coisl. ut non deficiat metrum.

1764 *Ἐναντίαν δ' ὅδε*. Coisl. ὁ δὲ τὴν ἐναντίαν.

METRICA VERSIO.

Nunc Moabitis, nunc satis licet Ammoneis
Intrare templum, quod nefas olim, sacrum.
Quid non probabas hæc prius? Jam dicito.
Quis imperabat publicis conventibus?
Cœtus erant qui, quorum erat tum temporis?
(Hæc quippe, quorum me pudet, rursum piget
Effari), erant, sed omnium, hoc est nullius.
Cum namque plures imperant, nemo imperat.
At præsidebat commode morbus mihi,
Me sæpe, multo et tempore, includens domi:
Animo intuentem præter excessum nihil,
In quo malorum spes erat finem fore.
Visum quod autem est, legis hoc teneat locum.
Coiere quidam, non tamen mente impigra,
B Sed illibenti. Queis queas ignoscere.
Erat his patrona nam mali ignoratio
In fraudem adactis dogmatum versutia,
Fideique rectæ splendidum præconium,
Omnino fetus discolor patribus suis.
Turbam sed illam, quæstui quæ Christum habet,
Tum denique admisero, lutum cum quispiam
Suaviter olenti junxerit nardo grave.
Malum facilius, quam bonum, transfunditur.
His non placebat scilicet nova sentiens
(Sic providentes, nam vocant temerarii),
Nec rursus illi provido. Sic Abrahæ,
Ac Lot quod olim, tunc idem pene accidit.
Hoc ille calle graditur, hic autem altero:

Ὡς μὴ στενοῦσθαι τῷ πλάτει τῆς κτήσεως.
  Τί δεῖ λέγειν, ὅσοις τε καὶ οἵοις λόγοις
Ταύτην ἐπείρων τὴν πολιὰν οἱ φίλτατοι
Τὰ πρῶτα μὲν διδόντες, αἰτοῦντες δέ γε
Τὶ γνήσιον, φεῦ! Γρηγόριον τὸν γνήσιον,
Οἱ γνήσιοι μὲν, εἰς δὲ σύμπνοιαν κακῶν·
Τόδ' ἔστιν, εἰς ἅπαντα συνεργοῦντ' ἔχειν.
Πῶς εἰς ἅπαντα; τίς δ' ἐφαντάσθη τόσον,
Ὡς πλῆθος ἄξει πρός τί μ', οὐ Θεὸς Λόγος;
Πρόσθεν ῥυήσετ' εἰς ἄνω πηγῶν φύσις,
Καὶ πῦρ ὁδεύσει τὴν ἐναντίαν φορὰν,
Ἤ τι προδώσω τῆς ἐμῆς σωτηρίας.
Ἐντεῦθεν ἐξέκλεπτον ἐκ μέσου πόδα.
Δῆλον δέ· καὶ γὰρ οἶκον ἀντηλλαξάμην,
A Ἕλκων ἐμαυτὸν ἐκ βυθῶν ἐκκλησίας,
Πόῤῥω κακῶν τε καὶ λόγων καὶ συλλόγων.
Πλὴν ὅσα κατεστέναζον οἱ προσκείμενοι!
Λαοῦ μάλιστα, ὡς τὰ πάντων μὴ λέγω
Βοῶντες ἱκέτευον, εἰς Θεὸν χέρας
Αἴροντες, ὁρκίζοντες, ὡς τεθνηκότα
Πενθοῦντες ἤδη. Τοῦ πάθους! τῶν δακρύων!
Πῶς ἦν ἐνεγκεῖν ταῦτα; καὶ τίνος φρενός;
Ἡμᾶς ἀφήσεις τὸν σὸν, ὡς ἠκούομεν,
Στάχυν, στενόν ποτ', εὔκομον δὲ νῦν θέρος·
Λαὸν δὲ τὸν προσήλυτον, τὸν μὲν θύραις
Ταῖς σαῖς προσεστῶθ', οἷς ἀνοῖξαι δεῖ μόνον
Τὸν δ' ἔνδον ἤδη, τὸν δὲ θηρευτὴν ξένων,
Τίσι προήσῃ; τίς σὸν ἐκθρέψει τόκον;

Ne opum multitudine arctarentur.
  Quid attinet dicere, quot et qualibus sermonibus
768-769 Hanc tentaverint canitiem viri amicissimi?
Concedentes quidem quæ præcipua sunt, sed petentes
Fidelitatem, eheu! o fideli Gregorio.
Fideles illi quidem, sed conspirando in malis:
Uno verbo, ut ad omnia adjutorem me haberent, petentes.
Quomodo ad omnia? quis tam inania finxit,
Multitudinem mihi ad aliquid, non Deus Verbum ducens futurum?
Ante effluet retrorsum fontium natura,
Ignisque contrario motu feretur,
Quam quidquam meæ prodam salutis.
Tunc incepi pedem e medio subducere;
Idque non obscurum fuit; nam et domum commutavi
Extrahens me ipse a profundo ecclesiæ,
Procul a malis sermonibus et conventibus.
Sed interim quantos gemitus edebant, qui mihi adhærebant!
E plebe maxime, ne omnes recenseam,
Clamantes supplicabant, ad Deum manus
Tollentes, adjurantes, ut mortuum
Jam deflentes. O dolorem! o lacrymas!
Ferri hæc quomodo possent et cujus animi esset?
« Nos derelinques, tuam, aiebant,
Spicam, aliquando angustam, nunc uberem segetem.
Populum quem adscivisti, tuis foribus
Astantem, cui aperire tantum oportet,
Eum qui jam intus est, venatorem etiam extraneorum,
Quibus dimittes? quis tuum enutriet fetum?

1769 *Τὶ γνήσιον*. Sic legendum. Male edit. γνήσιοι.

1770 *Οἱ γνήσιοι*. Ironia est: *Boni*, inquit, *illi* scilicet ac *fidi amici*, *fidi*, inquam, *in rebus sceleratis ac nefariis, hoc a me contendebant, ut ipsis omnibus in rebus obsequerer.*

1773 *Πρός τί μ'*. Ita Coisl. Prave edit. una voce πρόστιμ'. Sic locum emendandum conjiciebat Billius, ex unica voce tres efficiendo. Leuv. vertit ἄξει πρόστιμ', *vincet*. Schol. exponit πρόστιμ', τὸ ἐπίχειρον, τὸν μισθόν. *Quisnam adeo deliberavit, ut ei in mentem venire posset me, ulla in re, vulgi potius gratiam et favorem, quam Dei nutum ac voluntatem secuturum.*

1778 *Ἀντηλλαξάμην*. Scholiastes exponit, εἰς ναὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

1781 *Προσκείμενοι*. Schol. προσοικειούμενοι.

1785 *Τοῦ πάθους*. Schol. ὢ τοῦ πάθους, ὢ τῶν δακρύων, ὡς εὐαλούμεθα.

1792 *Προήσῃ*. Vat. προήσεις.

METRICA VERSIO.

Utrumque premeret ne gravis moles opum.
  Quid me necesse est dicere, quibus vocibus
Ab his amicis nostra canities fuit
Tentata? Cum illi cederent primas mihi,
Aliquid petentes proh! fide summa viri
A fido amico, sed fide summa in malis:
Nempe ut juvarem rebus hoc in omnibus.
In omnibusne? Finxit hoc quisnam sibi,
Turbam quod ipse sequerer, haud Gnatum Dei?
Natura sursum fontium tendet prius,
Partesque ad imas flamma labetur vorax,
Quam quid salutis perfidus prodam meæ.
Eximere cœpi hinc ipse de medio pedem;
Domoque migro de mea in domum alteram,
B Ecclesiæ me turgido ponto extrahens,
Malisque verbis et malis conventibus:
Quanquam, favebant qui mihi, gemitus darent.
Potissimum de plebe, taceam ut cæteros.
Orabat illa clamitans, summum ad Deum
Manusque tollens, ac meam obtestans fidem,
Ut mortuum jam flebat. O lacrymas graves!
Cujus fuisset mentis hæc ferre omnia?
« Segetemne nunc tu (sic vocabamur) tuam
Linques: prius quæ parva erat, florens modo,
Proselytosque, qui tuas stant ad fores,
Pandatur utque janua exspectant, quibus
Vel intus esse jam datum est, vel qui exteros
Captant. Quibusnam deseres? fetum tuum

Τοὺς σοὺς πόνους τίμησον, οἷς προσεῤῥύης·
Δὸς τῆς πνοῆς τὸ λεῖπον ἡμῖν καὶ Θεῷ.
Ναὸς γενέσθω σοῦ βίου πεμπτήριος.
Ταῦτ' ἦν κλάσις μὲν, ἀλλ' ὅμως ἐκαρτέρουν.
Μικρόν τι καὶ δίδωσι τὴν λύσιν Θεός.
Ἦλθον γὰρ, ἦλθον ἐξαπίνης κεκλημένοι,
Ὡς δή τι συνοίσοντες εἰρήνης σκοπῷ,
Αἰγύπτιοί τε καὶ Μακεδόνες, ἐργάται
Τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων τε καὶ μυστηρίων,
Φυσῶντες ἡμῖν ἑσπέριόν τε καὶ τραχύ.
Τοῖς δ' ἀντεπήει δῆμος ἡλιοφρόνων·
Κάπροι δ' ὅπως θήγοντες ἀγρίαν γένυν
(Ὡς ἂν μιμήσομαί τι τῆς τραγῳδίας),
A Λοξὸν βλέποντες, ἐμπύροις τοῖς ὄμμασι,
Συνῆπτον. Ἐν πολλοῖς δὲ τοῖς κινουμένοις
Θυμοῦ τὸ πλεῖον, ἢ λόγου κινήμασι,
Καὶ τῶν ἐμῶν τι πικρότατον ἐσκόπουν,
Νόμους στρέφοντες τοὺς πάλαι τεθνηκότας,
Ὧν πλεῖστον ἦμεν καὶ σαφῶς ἐλεύθεροι·
Οὐ μὴν πρὸς ἔχθραν τὴν ἐμὴν, οὐδὲ θρόνον
Σπεύδοντες ἄλλοις, οὐδαμῶς· ὅσον πόνῳ
Τῶν ἐνθρονιστῶν τῶν ἐμῶν, ὡς γοῦν ἐμὲ
Σαφῶς ἔπειθον λαθρίοις δηλώμασι.
Οὐ γὰρ φορητὸν τὴν ὕβριν σφῶν εἰδέναι,
Ὅση παλαιὰ, καὶ νέοις ἐν πράγμασιν.
Ἐγὼ τέως μὲν, ὥσπερ ἵππος δέσμιος,

Tuos honora labores, qui te labefecerunt;
Da vitæ reliquum nobis et Deo.
Sit hoc templum vitæ tuæ clausula. »
Atque his quidem inflectebar, sed tamen perstabam.
At paulo post solutionem dat Deus.
Venere enim, venere, subito vocati
Ut pacis proposito aliquid operæ navarent,
Ægyptii et Macedones, operarii
Legum et mysteriorum Dei,
Flatum nobis occidentalem et asperum emittentes;
Quos contra stabat orientalium populus;
Horridos autem dentes, instar aprorum, exacuentes,
770-771 (Ut de tragœdia aliquid delibem),
Torve intuentes, scintillantibus oculis,
Congrediebantur. Inter autem multas disceptationes,
Quas iracundia magis quam ratio commovit,
De meis etiam rebus acerbissime aliquid arripuerunt,
Dum leges obtrudunt dudum defunctas,
A quibus maxima ex parte, et manifeste liberi eramus;
Non mei odio illi quidem, nec quod thronum
Aliis molirentur: sed potius ut incommodarent
His qui me in sedem collocaverant: id quod mihi
Aperte suadebant per secretos indices.
Non enim sibi tolerabiles injurias videri,
Et quæ antiquiores, et quas recentibus factis acceperant.
Ego interea, velut equus inclusus,

1793 *Προσεῤῥύης*. Vat. προσετάκης.

1796 *Κλάσις*. Schol. τούτοις ἐκαμπτόμην μέν. *His commovebar.*

1802 *Φυσῶντες*. His verbis Occidentales acerbitatis et insolentiæ notat, quemadmodum Basilius, τί δεῖ ἡμῖν δυτικῆς ὀφρύος; at contra Orientalibus levitas ab Occidentalibus semper est objecta. Sic *quæque ora*, inquit Billius, *suos patitur manes.*

1804 *Ὅπως*. Coislinianus codex super lineam scriptum habet ὅμως.

1810 *Νόμους στρέφοντες*. Nimirum improbi et seditiosi juvenes contra Gregorium objiciebant canones, quibus sancitum erat ne quis episcopus ex una in aliam ecclesiam transferretur; ac propterea fas non esse ut Constantinopolitanam sedem teneret, qui Sasimorum atque Nazianzi sedes jam tenuisset. Hanc legem longo jam tempore antiquatam ait Gregorius, imo etiamsi viguisset lex illa, liber ab ea erat Theologus, qui nec Sasimorum nec Nazianzi proprie episcopus fuit, ut pluribus demonstratum est.

1813 *Ἄλλοις*. Coisl. ἄλλῳ. Mox ἐνθρονιστῶν. Coisl. θρονιστῶν.

1818 *Ὥσπερ ἵππος*. Hæc similitudo ab Homero desumpta est, Iliad. VI, vers. 506. Eadem similitudine utitur Gregorius in orat. funebri S. Basilii, tom. I, p. 790.

METRICA VERSIO.

Quis pascet? Ingens te tuus flectat labor.
Nobis, Deoque, da quod est vitæ super.
Mittat sepulcro corpus hoc ædes tuum. »
Hæc commoverent me licet, firmus tamen
Stabam. Dat autem post brevi Deus exitum.
Veniunt repente nam vocati, fœderi
Ut sanciendo jungerent vires suas,
Ægyptiique Macedonesque, operarii
Mysteriorum seduli, et legum Dei,
Inhalitantes hesperium in nos et grave.
Adversa stabat his tumens Phœbo phalanx:
Ergo exacutis dentibus tanquam sues
(Libet imitari nonnihil tragœdiam),
B Torvoque vultu, flammeisque oculis, manus
Coeunt, et inter multa, sermo de quibus
Est motus, ira, mente non stata, excitus,
Exasperabant aspere in me quidpiam,
Volvendo leges mortuas pridem, a quibus
Eramus ipsi liberi dubio procul:
Odio quidem non tam mei, vel ut in throno
Alium locarent, quam dolorem ut inurerent
Aliquem his, throno me fixerant qui in præsulis.
Saltem remotis hoc mihi interdum arbitris
Ipsi asserebant. Non enim nec pristinas
Se ferre posse, nec novas injurias.
Ast ipse, tanquam clausus in stabulis equus

Καίπερ κακοῖς τε καὶ νόσῳ τετρυμμένος,
Ἔνδον κροαίνων οὐκ ἐπαυσάμην πόδας,
Καὶ δοῦλον ἐχρεμέτιζον ἐκ δεσμῶν βίας,
Ποθῶν νομάς τε τήν τ' ἐμὴν ἐρημίαν.
Ἐπεὶ δὲ κινεῖν, ἃ προεῖπον, ἠξίουν
Ἔῤῥηξα δεσμὰ, τήν τ' ἀφορμὴν ἀσμένως
(Οὐκ ἂν πείσαιμι τοὺς φιλάρχους οὔποτε,
Εὔδηλόν ἐστι, πλὴν ἀληθὲς) ἥρπασα.
Καιρὸς γὰρ ἦν μοι, καὶ παρελθὼν εἰς μέσους,
Τάδ' εἶπον· « Ἄνδρες, οὓς συνήγαγεν Θεὸς,
Ὡς ἄν τι βουλεύσησθε τῶν Θεῷ φίλων,
Τὸ μὲν καθ' ἡμᾶς δευτέρου κείσθω λόγου
(Μικρὸν γὰρ, ὥς γε πρὸς τοσοῦτον σύλλογον,
Ὅπως ποθ' ἕξει, κἂν μάτην αἰρώμεθα)·
Ὑμεῖς δὲ πρός τι μεῖζον ὑψοῦτε φρένα.
Εἰς ἓν γένεσθε, συνδέθητε ὀψὲ γοῦν.
Ἕως τίνος γελώμεθ' ὡς ἀνήμεροι,
Καὶ τοῦτο μανθάνοντες ἓν, πνέειν μάχην;
Δότε προθύμως δεξιὰς κοινωνίας.
Ἐγὼ δ' Ἰωνᾶς ὁ προφήτης γίνομαι.
Δίδωμ' ἐμαυτὸν τῆς νεὼς σωτηρίαν,
Καίπερ κλύδωνος τυγχάνων ἀναίτιος.
Ἄραντες ἡμᾶς ῥίψατε κλήρου φορᾷ.
Κῆτός με δέξετ' ἐκ βυθῶν φιλόξενον.
Ἐντεῦθεν ἄρξασθ' ὁμονοεῖν· ὁδεύετε
Πρὸς πάντ' ἐφεξῆς. Οὗτος εὐρυχωρίας
Τόπος καλείσθω. Τοὐμὸν οὕτως εὐκλεές.
Ἂν μέχρις ἡμῶν στῆτε, τοῦτ' ἐπιτιμίαν
Μόνον τίθημι, καὶ θρόνων ὑπερμαχεῖν.
Ἂν οὕτω φρονῆτ', οὐδὲν ἔσται δυσχερές.

Quamvis et malis, et morbo attritus essem,
Intus pulsare terram non cessabam,
Et serviliter hinniebam ob vinclorum violentiam,
Desiderans pascua ac meam solitudinem.
Sed postquam ea, quæ dixi, movere instituerunt,
Rupi vincula, et occasionem libenter arripui
(Nunquam sane id persuaserim his, qui principatum amant,
Manifesta res est, sed tamen vera dico),
Tempus enim nactus eram, et in medium prodiens
Hæc dixi : « O viri quos hic congregavit Deus,
Ut aliquid, quod Deo gratum sit, statuatis,
Quæ quidem ad me spectant, parvi pendite
(Parvi enim interest, quantum ad tantum cœtum,
Quo tandem se habeant res meæ modo, ac frustra superbirem),
Vos autem ad majus quidpiam animum erigite.
In unum venistis : sero tandem colligamini.
Usquequo irridebimur ut inhumani,
Ac unum id ediscentes, pugnam spirare ?
Date alacriter communionis dexteras.
Ego Jonas propheta ero.
Trado me ipse ad salutem navis,
Quamvis procellæ nulla in me causa resideat
Sublatum me sortis exitu projicite.
Cetus hospitalis me ex profundo excipiet.
772-773 Hinc incipite unanimes esse : procedi
Ad omnia deinceps. Latitudinis
Locus hic vocetur. Gloria hæc erit mea.
Sin ad me usque perstetis, id unum
Mulctam esse, et pugnam pro thronis existimo.
Si ita sentiatis, nihil erit difficile.

1825 *Οὐκ ἂν πείσαιμι. Nunquam nominibus dominandi cupidis persuaserim, me hanc episcopatus deponendi occasionem libenter arripuisse.*

1844 *Εὐρυχωρίας.* Alludit ad illud Genes. XXVI, ubi cum Isaac post multos puteos effossos, de quibus inter ipsum et Palæstinos rixa orta fuerat, alium tandem fodisset, de quo nihil jurgii excitatum fuisset, proinde latitudinem eum nuncupavit. BILL.

1846-7 *Τοῦτ' ἐπιτιμίαν μόνον τίθημι καὶ θρόνων ὑπερμαχεῖν.* Sic Coisl. Edit. vero, τοῦτ' ἀτιμία νόμον τίθημι καὶ νόμων ὑπερμαχεῖν. Schol. καὶ θρόνων.

1848 *Δυσχερές. Nihil erit difficile*, vel *nihil erit molestum*, quod cum sequentibus apprime quadrat.

METRICA VERSIO.

Licet malisque quassus, et morbo gravi,
Ferire pedibus hactenus cupidis solum
Non desinebam, vinclaque ob, serviliter
Hinnire, ruris pascuum soli expetens.
Movere at ista cœpit ut primum hæc cohors,
Effringo vincla, traditamque ansam libens
Arripio (non hoc, sat liquet, persuaserim
Cupidis honorum, sed tamen vere loquor);
Tempusque nactus commodum, in medio effero
Hæc dicta cœtu : « Vos, viri, quos hic Deus,
Grata statuatis ut suo quæ Numini
Junxit, videte postero de me loco.
Quid namque de me, cœtus hic si maximus
Consideretur, fiat, haud magni interest.
Erigite mentes altius vestras precor :
Coite in unum, vos amor tandem liget.
Quousque, sævi ut, et truces, ridebimur,
Præterque pugnas, omnium ut rerum inscii.
Dextras amici fœderis date invicem.
Ego vero Jonæ facinus excelsum æmulor.
Me pro salute do libens nostræ ratis,
Licet excitati turbinis causa haud siem.
Nos sorte captos mergite insano mari.
Nos hospitalis cetus excipiet. Sic hoc
Concordiæ vobis initium : pergite
Ad cuncta deinceps alia. Latitudinis
Locus hic vocetur. Splendor hinc surget mihi.
Si stetis in me, dedecus statuam id meum.
Legem ipse figo : sit ratus legum vigor.
Hac mente sitis : non erit quidquam arduum.

Οὐδ' ἐθρονίσθην ἄσμενος, καὶ νῦν ἑκὼν
Ἄπειμι, πείθει καὶ τὸ σῶμ' οὕτως ἔχον.
Μίαν χρεωστῶ νεκρότητ'· ἔχει Θεός.
Ἀλλ', ὦ Τριάς μου, σοῦ προκήδομαι μόνης·
Γλῶσσαν τίν' ἕξεις εὐμαθῆ συνήγορον,
Εἰ δ' οὖν ἐλευθέραν τε καὶ ζήλου πλέαν;
Ἔῤῥωσθε καὶ μέμνησθε τῶν ἐμῶν πόνων.»
  Ταῦτ' εἶπον· οἱ δ' ὤκλαζον· ἐξῄειν δ' ἐγὼ
Μέσος χαρᾶς τε καί τινος κατηφείας·
Χαρᾶς, τὸ παῦλαν τῶν πόνων λαβεῖν τινα·
Λύπης, τὸ λαὸν ἀγνοεῖν ᾗ κείσεται.
Τίς δ' οὐ σπαράσσετ' ὀρφανούμενος τέκνων;
Ἐγὼ μὲν οὕτως· οἱ δ' ἴσασι καὶ Θεὸς,
Εἰ μή τι πλεῖον τοῦ μέσου τὸ λάθριον,
A Νέων ὄλεθρος, καὶ σπιλάδες, λόχοι βάθους·
Ἄλλοι λέγουσι ταῦτα, σιγήσω δ' ἐγώ.
Οὐ γὰρ σχολή μοι πλεκτὰ γινώσκειν κακὰ,
Τὴν ἁπλότητα καρδίας ἀσκουμένῳ,
Ἐξ ἧς τὸ σώζεσθ', οὗ μόνου πᾶς μοι λόγος.
Ὅμως τόδ' οἶδα· πλεῖον, ἢ καλῶς ἔχει,
Ἄφνω τετίμημ' εὐκόλῳ συναινέσει.
Τοιαῦτα πατρὶς τοῖς φίλοις χαρίζεται.
  Οὕτως ἐχόντα ταῦτα. Πῶς δὲ τὰ κράτους;
Ἔκυψ'; ἐκλίθην; ἡψάμην τῆς δεξιᾶς;
Ἱκεσίους προσήγαγόν τινας λόγους;
Ἄλλους δὲ πρέσβεις ἐκ φίλων προυστησάμην,
Τῶν ἐν τέλει μάλιστα, τούς μοι φιλτέρους;
Χρυσὸν δ' ἔρευσα, τὸν δυνάστην τὸν μέγαν,

Non libenter in sede collocatus sum, et nunc libens
Abscedo; quod quidem mihi et corpus ita affectum suadet.
Unam mortem debeo; hæc in Dei manu sita est.
Sed, o Trias mea, de te sola sollicitus sum,
Ecquam habitura sis linguam tuæ defensioni idoneam,
Aut saltem liberam et zelo flagrantem?
Valete, et memineritis laborum meorum. »
  Hæc dixi: illi vero animis fatiscebant: ego autem discessi
Medius inter gaudium et quamdam mœstitiam:
Gaudens, quod aliquam a laboribus requiem acciperem:
Mœrens, quod nescirem, quis esset futurus populi status.
Quis autem non dilaceretur filiis orbatus?
Atque ego quidem sic; illi autem sciunt, et Deus,
Annon plura in tenebris quam in luce versentur,
Annon pernicies juvenum, et corruptelæ, et altæ mentis insidiæ:
Alii hæc dicunt: ego vero tacebo.
Non enim mihi otium est pravas et occultas hominum molitiones scrutandi,
Qui simplicitatem cordis excolo,
Ex qua salus: quod solum mihi curæ est.
Sed tamen hoc scio: ultra id quod decet,
Subito decoraverunt me facillima assensione.
Talia amicis patria gratificatur.
  Atque hæc quidem se habebant. Sed quid cum Imperatore?
An procubui? an pedibus cecidi, dextramque apprehendi?
An supplicibus verbis usus sum?
An alios ex amicis precatores mihi paravi,
Præsertim ex proceribus, quibus carior eram?
Num aurum effudi, magnum illum dominatorem,

1851 *Ἔχει Θεός.* Censet Tollius legendum esse potius ἔχοι. Vide carm. seq. not. in vers. 836.

1856 *Ὤκλαζον. Labascebant, animis flectebantur, ac deficiebant.* Billius, *claudicabant*, vox parum commoda.

1862 *Τοῦ μέσου.* Schol. φανεροῦ. Mox *λάθριον*. Schol. κεκρυμμένον.

1863 *Νέων. Juvenum:* at si legamus νεῶν cum aliis, vertendum *navium*. Utraque lectio defendi potest, inquit Billius; juxta hanc posteriorem, Gregorius simulatam eorum mentem, a quibus episcopatu dejectus est, comparat latentibus sub undis scopulis, qui plerumque nec opinantibus nautis exitium afferunt.

1868 *Ὅμως τόδ' οἶδα· πλεῖον. Nihilominus horum plus scio quam expedit*, vel, *hoc novi, citius quam deceret, et facilius assensum præbuisse, cum pacis concordiæque causa libenti animo episcopatu me cessurum dixissem.* Boni illi episcopi eo me honore affecerunt, ut statim, quod dixeram, comprobarent, mihique episcopatum abrogarent. Gallice: *Ils m'ont soudain pris au mot.* Bill. not. 164, pag. 1345.

METRICA VERSIO.

Cepi illibenter hunc thronum: nunc at libens
Excedo. Corpus me quoque hoc facere admonet.
Unam ipse mortem debeo: hanc habet Deus.
Tu sola curam, Trinitas, affers mihi;
Quæ docta Numen lingua defendet tuum,
Timore saltem libera et zelo æstuans?
Valete: vobis nec meus labor excidat. »
  Hæc dixi: at illi claudicabant: interim
Excedo, partim lætus, ac partim dolens:
Lætus, laborum quod quies contingeret;
Mœrens, statu quo plebs foret, minime sciens.
Orbatus etenim prole quis non lugeat?
Sic ipse. At illos, plusne quid reconditi
Hic sit, quam aperti, non fugit, non et Deum:
B Scopuli latentes, navium exitium grave.
Hæc nempe quidam dictitant: taceo ast ego.
Nam nosse scelera subdola haud nobis vacat,
Quis pura semper culta simplicitas fuit,
Mater salutis, una quæ curæ est mihi.
Ast istud est mi cognitum, et nimium quidem:
Facilis repente cœtus assensit mihi.
Hoc muneratur patria, quos amat, modo.
  Sic ista. Quinam at me gero cum Principe?
Genibusne flexis dextram attingo ipsius?
Vocesne quasdam supplices ipsi offero?
Aliosne mitto, qui me ope ac precibus juvent,
Proceresque præter cæteros, charum quibus
Me scirem? An aurum fundo, quod multum potest,

Ἀρήξων τοσοῦτον μὴ πεσεῖν ἔξω θρόνου,
Ἄλλων τάδ' ἔστω τῶν λίαν πολυστρόφων.
Ἐγὼ δ', ὡς εἶχον, προστρέχων ἀλουργίδι,
Πολλῶν παρόντων καὶ τάδε σκοπουμένων·
« Κἀγώ τιν', εἶπον, ὦ Βασιλεῦ, αἰτῶ χάριν
Γὴν σὴν, μεγαλόδωρε, παντεξουσίαν.
Οὐ χρυσὸν αἰτῶ σ', οὐ πλάκας περιχρόους
Οὐδὲ τραπέζης μυστικῆς σκεπάσματα,
Οὐ πρὸς γένους τιν' ὕψος ἀρχικὸν λαβεῖν
Ἢ σοί γ', ἄριστε, πλησίον παραστατεῖν.
Ταῦτ' ἐστὶν ἄλλων, οἷς μικρὰ σπουδάζεται.
Ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν ἀξιῶ καὶ μειζόνων.
Ἕν μοι δοθήτω, μικρὸν εἶξαι τῷ φθόνῳ.
Θρόνους ποθῶμεν, ἀλλὰ πόῤῥωθεν, σέβειν
Κέκμηκα πᾶσι καὶ φίλοις μισούμενος,
A Τῷ μὴ δύνασθαι πρός τι, πλὴν Θεοῦ, βλέπειν
Τούτους ἀπαίτει τὴν φίλην συμφωνίαν,
Τὰ δ' ὅπλα ῥιψάτωσαν, ἀλλὰ σὴν χάριν,
Εἰ μὴ φόβῳ Θεοῦ τε καὶ τιμωρίας.
Στῆσον τρόπαιον τῆς ἀναιμάκτου μάχης,
Ὃς βαρβάρων ἔστησας ἄτρεπτον θράσος.
Ταύτην δ' ἀπαίτει (τὴν πολιὰν δεικνύς θ' ἅμα,
Καὶ τοὺς ἱδρῶτας, οὓς ἐρεύσαμεν Θεῷ),
Τὸ καρτερεῖν πάσχουσαν εἰς κόσμου χάριν.
Οἶσθ' ὡς ἄκοντα καὶ θρόνῳ μ' ἐνίδρυσαν. »
Ταῦτ' ἐκρότει μὲν ἐν μέσοις Αὐτοκράτωρ,
Κροτοῦσι δ' ἄλλοι, καὶ λαμβάνω τὴν χάριν,
Μόγις μὲν, ὡς λέγουσι, λαμβάνω δ' ὅμως.
Τί δεύτερόν μοι τῷ κακῷ φροντίζεται;
Πείθειν ἅπαντας πρὸς τάδ' εὐφόρως ἔχειν,

Mea interesse ducens tanta sede non excidere?
Hæc aliis relinquo hominibus valde versutis.
774-775 Ego autem, ut me habebam, accurro ad purpuram,
Multis præsentibus, atque hæc spectantibus:
Atque hæc dico: « Unum aliquod, o rex munificentissime,
A summa tua potestate impetrare postulo.
Non aurum a te peto, non tabulas nitentes,
Non mensæ mysticæ tectoria,
Non ut propinquorum aliquis sublimi dignitate ornetur,
Aut tibi, princeps optime, propius astet.
Hæc aliorum sunt, qui parva in amoribus habent.
Ego vero me ipse majoribus rebus dignum judico.
Unum mihi detur, paululum invidiæ cedere.
Thronos equidem aveo, sed procul, colere.
Delassatus sum odio omnibus ac ipsis etiam amicis esse,
Quia non possum ad aliud quidquam, quam ad Deum respicere.
Ab his postula amicam concordiam,
Atque ut arma projiciant in tuam gratiam,
Si minus Dei et supplicii metu.
Erige tropæum incruentæ pugnæ,
Qui barbarorum compressisti indomitam ferociam.
Ab hac autem canitie (canitiem simul ostendebam
Et effusos pro Deo sudores),
Reposce, ut mundi causa constanter patiatur.
Nosti ut invitum me etiam in sede collocarunt. »
His quidem applaudebat coram omnibus imperator.
Applaudunt et alii, et mihi annuitur;
Non facile id quidem, ut narrant, sed tamen annuitur.
Quid deinde in his malis mihi curæ est?
Suadere omnibus, ut hæc æquo animo ferant,

1879 *Προστρέχων*. Coisl. προσδραμών. Quod autem ait, ὡς εἶχον, *ut me habebam*, id est, ne deposito quidem habitu sacro, quo in conciliis et mysteriis utebantur præsules, ita ut cum pallio et imperatorem adierit, et navem conscenderit, quod hominem præ gaudio sui non compotem ostendit.

1882 *Μεγαλόδωρε*. Coisl. μεγαλόδωρον.

1898 *Ταύτην δ'*. Sic Coisl. In editis deest δ'. Ibid. πολιάν. Scholiastes πόλιν. Mox δεικνύς θ' ἅμα. Sic Coislinianus et Vaticanus habent codices. Editi autem δεικνὺς ἅμα.

1901 *Ἐνίδρυσαν*. Ita Coisl. Edit. ἐνίδρυσας.

METRICA VERSIO.

Dum, sede celsa ne cadam, satago anxius?
Varius levisque queis animus, hæc factitent.
At ipse propero conferens me ad principem
Gressu, ista dixi plurimis astantibus:
« Ego quoque quiddam, præpotens princeps, manu
Ac liberali prædite, a te postulo
Tabulas nitentes non peto, non fulgidum
Aurum, sacramque vela quæ mensam tegant;
Non et propinquis posco præturas meis,
Aut, summe princeps, ut tuum cingant latus.
Hos ista, studio sunt quibus parva, addecent.
Majoribus me censeo dignum bonis.
Hoc detur unum, paululum ut cedam invidis.
Thronos avemus colere, sed longe siti.
Odio nimis jam sum diu charis quoque,
B Spectare possim quod nihil præter Deum.
Poscas ab illis, fœdus ut sanctum colant,
Atque arma ponant, gratiam saltem in tuam,
Si non Tonantis hoc volunt, pœnæ et metu.
Pugnæ incruentæ nobilem palmam feras,
Quo barbarorum concidit sævus furor
Pugnante; posce hanc (hic ego canos meos
Monstro, et labores, quos Deo donavimus),
Ut ferre mundi gratia quiddam haud neget.
Invitus, hoc scis, in throno abs te sum situs. »
His imperator vocibus plausum dedit,
Aliique pariter: cedit ac votis meis
Ille, haud libenter, ut ferunt, cedit tamen.
Quid jam, mederer ut malo, post hæc ago?
Hæc ferre placide quemlibet moneo et rogo?

Μηδ' ἐκτράχηλον μηδὲν ἐννοεῖν ὅλως
Φίλτρῳ τε τοὐμῷ καὶ χόλῳ μοχθηρίας.
Ἔθαλπον, ᾔνουν, τοῖς κακοῖς συνεκρότουν
Τὸ βῆμα, τοὺς ἔξωθι, τοὺς ποίμνης κτίλους,
Ὅσον παλαιὸν καὶ ὅσον προσήλυτον,
Τοῦ πατρὸς οὐ φέρον γε τὴν ἐρημίαν,
Ἐπισκόπων τε τοὺς λίαν πεπληγότας.
Πολλοὶ γὰρ ὡς ᾔσθοντο τοῦ βουλεύματος,
Φεύγοντες ᾤχονθ' ὡς κεραυνίους βολὰς,
Βύσαντες ὦτα καὶ κροτήσαντες χέρας,
Ὡς τήν γε ὄψιν μήποτ' εἰσιδεῖν τόδε,
Ἄλλον τιν' ὑψωθέντα τοῖς ἐμοῖς θρόνοις.
Πέρας λόγου· πάρειμι νεκρὸς ἔμπνοος.
Ἡττημένος (τοῦ θαύματος!) στεφηφόρος,
Ἔχων Θεόν τε καὶ φίλους τοὺς ἐνθέους

A Ἀντὶ θρόνου τε καὶ κενοῦ φρυάγματος.
Ὑβρίζετ', εὐθυμεῖτε, πάλλεσθ', ὦ σοφοί,
Ὠδὴν τίθεσθε τὰς ἐμὰς δυσπραξίας
Ἐν συλλόγοις τε, καὶ πότοις, καὶ βήμασι.
Κοκκύζετ' ἀλεκτόρειον, ὡς νικηφόροι,
Ἀγκῶσι πλευρὰς ἐγκροτοῦντες, ὄρθιοι,
Ὑψαυχενοῦντες ἐν μέσοις τοῖς ἄφροσιν.
Ἑνὸς θέλοντος πάντες ἐκρατήσατε·
Εἰ μὲν θέλοντος, τοῦ φθόνου! καὶ τοῦδέ με
Στερεῖτε κομπάζοντες, ὡς ἀπωσμένου·
Εἰ δ' οὐ θέλοντος, ἐντρέπεσθε τοῖς κακοῖς,
Χθὲς ἐνθρονισταὶ καὶ διῶκται σήμερον.
Ταῦτ' ἐκφυγὼν, τί; στήσομαι σὺν ἀγγέλοις.
Ἐμοῦ δ', ὅπως ἔχει, τὶς οὐ βλάψει βίον.
Ἀλλ' οὐδ' ὀνήσει. Συσταλήσομαι Θεῷ.

Nec quidquam vehementius omnino cogitent,
Mei amore et improbitatis odio.
Palpabam, laudabam, cum improbis conciliabam
Sacrarium, extraneos, gregis duces,
Quidquid antiquum et quidquid recens ascitum,
Non ferens sibi patrem avelli,
Et ex episcopis eos qui valde perculsi erant.
Multi enim, ubi sensere quid consilii caperetur,
Velut ictum fulmineum fugientes abibant,
Auribus obstructis, manibusque complosis,
Ut nunquam oculis suis rem talem spectarent,
Quemlibet alium in meam sedem evectum.
776 777 Finis sermonis : adsum mortuus spirans :
Victus (rem miram!) corona redimitus,
Habens Deum et amicos Deo plenos
Vice throni et inanis strepitus.
Exprobrate, gaudete, exsilite, o sapientes,
In cantilenam vertite res meas adversas,
In conventibus, in conviviis, in sacrariis,
Cantate, ut victores, gallorum in modum,
Cubitis latera pulsantes, erecti,
Verticem tollentes in medio insipientium.
Unum volentem omnes vicistis;
Si quidem volentem, o invidia! hac me quoque laude
Spoliatis, gloriantes quasi ejectus fuerim :
Quod si nolentem, pudeat vos malorum,
Heri me in sede collocantes, hodie persecutores.
Hæc fugienti quid fiet ? stabo cum angelis.
Meam autem, ut se habet, vitam nemo lædet,
Sed nec juvabit. Contractus cum Deo versabor.

1910 *Κτίλους*. Schol. ἡγεμόνας.
1921 *Φίλους*. Ita Coisl. Edit. φίλων.
1923 *Πάλλεσθ'*. Sic Coisl. Edit. καὶ πάλλεσθ'.
1925 *Πότοις*. Sic legimus cum schol. et arbitramur Gregorium ad hæc psalmi LXVIII, 13, verba alludere : *In me psallebant qui bibebant vinum*. Edit πόνοις.
1926 *Κοκκύζετ'*. Sic Coisl. qui etiam habet ἀλεκτόρειον pro ἀλεκτόριον, et περικροτοῦντες pro ἐγκροτοῦντες.
1930 *Εἰ μὲν θέλοντος*, etc. Ita fere infra carm. XIV, vers. 26. Ibid. τοῦ φθόνου ! Subaudiendum est ὦ ante τοῦ.
1931 *Ἀπωσμένου*. Vat. ἀπωσμένον.
1934 *Ταῦτ' ἐκφυγὼν, τί;* Coisl. ταυτ' ἐκφυγών γε. *Hæc autem effugiens, stabo cum angelis.*

METRICA VERSIO.

Nec cogitare contumax quidquam, mei
Amore, et ira concitum adversus malos.
Foveo, vehoque laudibus, applaudo malis,
Ac præsidesque, et exteros, gregis et duces,
Veteresque solor, solor et simul advenas,
Ægre ferentes abstrahi patrem sibi :
Antistitesque, carpserat quos hinc dolor.
Plerique siquidem capta consilia ut statim
Sensere, fugiunt illico, ictum ut fulminis,
Aurem obstruentes, atque ferientes manus,
Tam triste ne ipsi cernerent spectaculum,
Alium insidentem scilicet nostris thronis.
Vivum cadaver (finis hic verbis erit),
Adsum, atque mire victus et victor simul :
Deumque amicos et Deo charos habens

B Fastus inanis et throni celsi loco.
Jactate probra, et gaudio, o sciti viri,
Nunc exsilite, canite res duras meas,
In cœtibus, sacrariis, inter dapes.
Ut laureati canite, gallorum in modum,
Cubitique pulsent latera, colla et turgida
Surrigite, mentis inter exsortes bonæ.
Uno volente contigit palma omnibus :
Siquidem volente, quantus hic livor, quod hoc,
Dum me rejectum dicitis, rapitis mihi :
Sin at coacto, quin pudet vos criminis ?
Heri locastis in throno, nunc pellitis.
Hinc porro fugiens, quidnam agam ? Inter cœlites
Degam. Meam jam nemo vitam læserit,
Ut nec juvabit. Colligam me uni Deo.

Γλῶσσαι δέ μοι ῥείτωσαν, ὡς αὖραι κεναί.
Καὶ τῶν κόρος μοι, πολλὰ μὲν δυσφημίαις
Βληθέντι, πολλὰ δ' ἐξόχοις εὐφημίαις.
Ζητῶ τιν' οἰκεῖν ἐκ κακῶν ἐρημίαν,
Οὗ μοι τὸ θεῖον νῷ μόνῳ ζητούμενον,
Ἐλπίς τε κούφη τῶν ἄνω, γηροτρόφος.
Ἐκκλησίαις δὲ τί δώσομεν; τὸ δάκρυον.
Εἰς τοῦτο γάρ με καὶ συνήγαγεν Θεὸς,
Πολλαῖς ἑλίσσων τὴν ἐμὴν ζωὴν στροφαῖς.
Ἢ ποῖ προβήσετ'; Εἰπέ μοι, Θεοῦ Λόγε·
Εἰς τὴν ἄσειστον εὔχομαι κατοικίαν,
Ἔνθα Τριάς μου καὶ τὸ σύγκρατον σέλας,
A Ἧς νῦν ἀμυδραῖς ταῖς σκιαῖς ὑφούμεθα.

ΙΒ'. *Εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ ἐπισκόπων.*

Ἴσως μὲν ἐχρῆν, ὡς κακούμενον φέρειν
Ταῖς τοῦ παθόντος ἐντολαῖς τυπούμενον,
Οὕτω παθόντα καρτερεῖν καὶ τὸν λόγον,
Ὡς, ἂν πλείως ὦμεν ἠγωνισμένοι,
Καὶ μισθὸν ἐλπίζωμεν ἐντελέστερον.
Ὧν γὰρ τέλειος μόχθος, ἐντελέστερος·
Ὧν δ' οὐ τέλειος, καὶ τὸ ἆθλον ἐλλιπές.
Ὡς ἂν δὲ μὴ δόξαιεν οἱ κακοὶ κρατεῖν
Τὰ πάντα, μηδ' ᾖ λεῖος αὐτοῖς ὁ δρόμος,

Linguæ autem mihi, ut inanes auræ effluant.
Horum me satietas capit, sæpe conviciis
Petitum, sæpe eximiis præconiis.
Quæro aliquam ab improbis solitudinem incolere.
Ubi mihi Deus mente sola inquisitus,
Spesque dulcis cœlestium, senectutis nutrix.
Ecclesiis autem quid dabimus? Lacrymas.
Ad hoc enim me redegit Deus,
Vitam meam permultis involvens vicissitudinibus.
Quonam autem perveniet? Dic mihi, Dei Verbum.
Precor ut in inconcussam illam habitationem (perveniat),
Ubi Trias mea et unicum illud lumen,
Cujus obscuris umbris nunc exaltamur.

778-779 XII. *De se ipso et de episcopis**.

Debebam fortasse, ut patienter, cum mihi fieret injuria, pertuli,
Illius qui passus est, præceptis obsequens,
Ita, postquam facta est, etiam verba coercere,
Ut, perfectum certamen si sustinuero,
Mercedem etiam magis perfectam exspectem.
Est enim perfectior merces, quorum perfectus labor:
Quorum autem perfectus labor non est, præmium etiam imperfectum.
Sed ne videantur mali superare omnia,
Ac ne levis sit iis et expeditus cursus,

* Scriptum an. 381. — Alias Toll. 1, pag. 4.

1948 *Σύγκρατον*. Schol. συμφυὲς, ὁμόκρατον.

1949 *Ἀμυδραῖς*. Ita legimus, ut habetur in marg. Edit. ἀμυδρῶς.

XII. Argumentum. *Poema istud videtur esse appendix et continuatio præcedentis, quod de vita sua conscripsit Gregorius, ita ut unum veluti opus censeri possit, imo debeat. Nihil in isto legitur, neque de Ægyptiis, neque de iis quæ Constantinopoli in concilio gesta fuerant; nihil de imperatore, nihil de iis quæ gesserit. Nimirum hæc fuse narrata fuerant in priori carmine* De vita sua. *Ea profecto non omisisset, si injuriis adhuc recentibus, calamum sumpsisset, et ab hoc poemate initium doloris enarrandi fecisset. Unum deerat præcedenti; nempe nec malorum quæ ipsi evenerant, causam, nec quæ huic vitio adhibenda erant remedia, prosecutus fuerat; id quidem exsequitur in præsenti. Utrumque opus scriptum paulo post reditum. Sunt quibus in isto carmine videatur nimis acer Gregorius, et ultra legem tendere opus. Hos inter Tollius.* Vide infra, not. in vers. 1.

1 *Ἴσως μὲν ἐχρῆν*. « Verum hoc, inquit Tollius; estque in hisce vir sanctissimus aliquid humani passus: optimi quidem consilii atque voluntatis, sed inferendis injuriis aliquanto, quam oportebat, mollior, minusque a conviciis et acerbitate, quæ Christianum dedecet, temperans. Sed hæc ejus imbecillitas cæteris ipsius præstantissimis donanda virtutibus est ac meritis; cogitandumque nimis quam difficile esse, cum homo natus sis, hominem exuere. » Ita Tollius, sed vide tom. I, Præfat., ubi retunditur nimia Tollii in sanctum doctorem acerbitas.

7 *Ἐλλιπές*. Designat Gregorius mercedem mancam, quæ de Purgatorio potest intelligi.

METRICA VERSIO.

At linguæ inanes jam fluant, auræ velut.
Harum satur sum, sæpe, nunc gravibus probris
Affectus ipse, maximis nunc laudibus.
Loca sola quæro, pervia haud quæ sint malis,
Ubi mente sola sedulus quæram Deum,
Dulcisque cœli spes meos canos alet.
Ecclesiis at quid dabo? Fletus dabo.
Huc namque rector cœlitum me compulit,
Dum vicibus ævum plurimis versat meum.
Quod, Christe, quæso, pande, ubi mihi desinet?
Certe ad ruinæ nesciam, ut spero, domum:
Ubi mea, luce fulgurans una, est Trias,
B Exigua cujus umbra nos effert modo.

XII. DE SEIPSO ET ADVERSUS EPISCOPOS.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Fortasse, passi dira jussis obsequens,
Ut prava patiens pertuli mundi mala,
Sic et tenere verba passus debui,
Fidelis ut perfecta bella sustinens,
Perfectius queam referre præmium.
Perfecta merces, quando perfectus labor:
Si desit at labor, deest et præmium.
Sed vincere malos cuncta ne credas male,
Nec cursus his sit expeditus et levis,

Ἀντιστατοῦντος οὐδενὸς, τὸ μὲν πέρας
Τούτων παρήσω τῷ τελευταίῳ πυρὶ,
Ὃ πάντ' ἐλέγχει καὶ καθαίρει σὺν δίκῃ,
Κἂν λανθάνωμεν ἐνθάδε πλοκαῖς τισιν.
Αὐτὸς δὲ μικρῷ τοὺς ἐμοὺς λόγῳ πλήξω
Φονεῖς· φονεῖς γὰρ οἱ κρίνοντες ἔκτοπα,
Ψυχῶν ἀθώων ἐκχέοντες αἵματα,
Πάντων, ὅσους ἔπλαττον, οὓς ᾠκονόμουν.
Ἐρῶ δ' ἃ λέξω, μηδὲν εὐλαβούμενος
Τὸ λοιδορεῖσθαι, πρᾶγμ' ἀπηγορευμένον
Πᾶσιν μὲν, ἐμοὶ δὲ καὶ πλέον μισούμενον.
Οὐ γὰρ ὀνομαστὶ τοὺς λόγους ποιήσομαι,
A Τῷ μὴ δοκεῖν ἐλέγχειν, ἃ κρύπτειν χρεών.
Ἀλλ' οὐδὲ πάντων ἐξ ἴσης μεμνήσομαι,
Μή μοι τοσοῦτον ἐκδρομήσειε στόμα.
Πολλοὺς γὰρ οἶδα καὶ λόγου τοῦ κρείσσονος.
Ἀλλ' ὅστις ἐν κακοῖς τε, καὶ κακῶν πέρα,
Αὐτὸς κρατείσθω, καὶ δαμαζέσθω τὰ νῦν.
Τεμεῖ τὸ χεῖρον ἡ μάχαιρα τοῦ λόγου.
Τί τοῦτο; δείξεις· ἂν μάχῃ πρὸς τὸν λόγον,
Αὐτοῦ προδήλως ἐκφανὴς κατήγορος.
Τὸ δ' οὖν ἐμὸν τοιοῦτο· βαλλέτω με πᾶς·
Πόῤῥωθέν εἰμι τοῖς λίθοις ἡρμοσμένος.
Θάῤῥει λέοντι. Πάρδαλις τῶν ἡμέρων.

Nemine resistente, finem quidem
Illorum dimittam extremo igni,
Qui cuncta explorat et juste expurgat,
Etiamsi hic lateamus quibusdam integumentis.
Ipse vero leni sermone meos feriam
Homicidas: homicidæ enim sunt qui perversa reddunt judicia,
Animarum innocentium effundentes sanguinem,
Omnium certe, quoscunque formavi, quos rexi.
Dicam autem, quæ dicturus sum, haud metuens ne
In convicia dilabar, rem omnibus quidem
Prohibitam, mihi vero etiam maxime invisam.
Non enim nominibus appellandis sermones instituam,
Ne in lucem videar proferre, quæ par est abscondere.
Sed nec mea oratione omnes æque complectar,
Ne mihi adeo lingua evagetur.
Novi enim multos de quibus vel optima debent prædicari.
Sed si quis est inter malos, aut supra malos,
Ipse tunc arripiatur et dometur;
Secabit quod deterius est, gladius sermonis:
Et quid hoc? ostendes: si meam orationem oppugnes,
Tui ipsius manifestus apparebis accusator.
780-781 Sic igitur res meæ: feriat me qui volet:
Jampridem lapidibus aptus et habilis sum.
Leoni fide. Pardalis animal mansuetum.

11 *Τελευταίῳ πυρί*. Sic carm. præc. vers. 1670: *Δότω τὸ κρίνειν τῷ τελευταίῳ πυρί. Rem dijudicandam relinquat extremo igni.* Ignem illum indicat, de quo Apost. I Cor. III, 13: *Verum perfecti Christiani est deprecari potius, quam imprecari supplicia et pœnas.* Ita Tollius, qui genuinum auctoris nostri sensum non videtur assecutus. Verba quippe sancti Gregorii id unum significant se ab ullo judicio contra suos adversarios proferendo abstinere. Quantum vero ab omni imprecatione alienus fuerit vir piissimus, liquet satis ex his quæ leguntur infra, carm. XI, ab ipso edito, nunc XXXI hujus sect., vers. 3 et 4:

Εἰ δ' οὐ δικαίως, προσδέχοιθ' ὅμως Θεός·
Οὐδὲν γὰρ ὑμῶν οὐδὲ ὣς καθέξομαι.
Sin autem injuste, accipiat tamen Deus,
Nihil enim contra vos vel sic imprecabor.

13 *Κἄν*. Ita Coisl. Edit. ἄν. Ibid. πλοκαῖς τισιν. *Dolis quibus ipsum irretiverant.* Vide carmine præcedenti, vers. 1862, etc.

15 *Φονεῖς*. Ita fere Optatus Milevitanus, lib. II: *Vos vivum facitis homicidium. Latro jugulans dat de morte compendium.*

17 *Ὅσους ἔπλαττον*. Sic legendum cum Tollio. Edit. ἔπληττον. Mox οὓς ᾠκονόμουν. Coisl. οἷς.

18 *Μηδέν*. Mallet Tollius μηδέν' εὐλαβούμενος, vertitque: *Neminem vero, in his quæ dicam, indicabo, veritus ne quemquam calumniari videar: non enim quemquam nomine designabo. Attamen id carm.* De vita sua *non impigre et peracerbe fecit,* addit inverecunde Tollius, *et ita designatis iis quos perstringit, ut nominasse opus non fuerit.* Vide iterum tom. I, præfat. pag. *XVII* et seqq.

24 *Ἐκδρομήσειε*. Coisl. εὐδρομήσειε.

28 *Τεμεῖ*. Ita fere Hieronymus ad Bonasum: *Disposui nasum secare fetentem: timeat qui strumosus est.*

29 *Τί τοῦτο*. Tollius mallet, σὺ τοῦτο. Mox δείξεις. Idem Hieronymus Gregorii discipulus, magistri sui sententiam imitatus, ad Nepotianum scribens: *Quando sine nomine contra vitia scribitur, qui irascitur, accusator sui est.*

30 *Αὐτοῦ*. Coisl. σαυτοῦ.

33 *Λέοντι*. Ita Coisl. Edit. λέοντα.

METRICA VERSIO.

Dum nullus obstet, exitum illorum quidem
Ignis reservabo ultimis ardoribus,
Qui cuncta rimat, purgat æquus et omnia,
Possimus umbra hic contegi quadam licet.
At ipse feriam leniter, qui me necant
Necant enim omnes improbe qui judicant,
Ausi innocentum sanguinem profundere,
Quos nempe nostra finxit et rexit manus.
Loquar loquenda, nec timebo ne cadam
In probra, factum quod nefas est omnibus,
Sed quo videtur nil iniquius mihi.
Nec jam malignus ipsa dicam nomina,
B Ne prava pandam, condenda quæ sunt magis.
Imo neque cunctos voce carpam livida,
Ne nostra nimium lingua discurrat vaga.
Namque scio multos optima dignos nota.
Sed qui malos est inter aut supra malos,
Ille rapiatur et jugo subdet caput;
Verbi secabit ensis id quod pejus est.
Quid hoc? Aperies; si meum oppugnes loqui,
Clare apparebis ipse te pandens reum.
Sic res meæ; me feriat omnis qui volet;
Pridem petrarum ferre perdidici plagas.
Fidas leoni; pardalis mitis fera.

Ἀσπὶς τάχ' ἄν σε καὶ φύγοι δεδοικότα.
Ἓν ἐκτρέπου μοι, τοὺς κακοὺς ἐπισκόπους,
Μηδὲν φοβηθεὶς τοῦ θρόνου τὴν ἀξίαν.
Πάντων τὸ ὕψος, οὐχὶ πάντων δ' ἡ χάρις.
Τὸ κώδιον πάρελθε, τὸν λύκον βλέπε.
Μὴ τοῖς λόγοις με πεῖθε, τοῖς δὲ πράγμασι.
Μισῶ διδάγμαθ', οἷς ἐναντίος βίος.
Τὰ χρώματ' αἰνῶν τοῦ τάφου, βδελύττομαι
Τὴν ἔνδον ὀδμὴν τῶν σεσηπότων μελῶν.
Πῶς ταῦτα; καὶ τί ταῦτα; πῶς λόγους ἀεὶ
Κινῶν ἀμείνους, οὐχὶ καὶ νῦν εὐστομεῖς;
Ἀλγοῦντός ἐστιν, ἐξερεύγεσθαι πάθος
Θεῷ, φίλοις, γονεῦσι, γείτοσι, ξένοις,
Εἰ δ' οὖν, χρόνῳ τε καὶ βίῳ τοῖς ὕστερον.

A Μικρὸν δ' ἀνοίσω τὸν λόγον ποῤῥωτέρω.
Μηδείς ποτ' εἴπῃ τοῖς πονοῦσί τι πλέον
Ἐντεῦθεν εἶναι. Παίζεθ', ὃς φρονεῖ τάδε.
Ἅπαντ' ἐν νυκτὶ καὶ ζόφῳ πορεύεται.
Τοὺς μὲν πυροῖ γὰρ, τοὺς δ' ἐπιζοφοῖ Θεὸς,
Ἕως τὸ πῦρ ἅπαντα φωτίζοι τάδε.
Ἄλλος μὲν ἐξήντλησε μοχθηρὸν βίον,
Στένων, ἀϋπνῶν, δάκρυσιν τήκων μέλη,
Χαμευνίᾳ τε καὶ τροφῇ στενούμενος,
Καὶ νοῦ μερίμναις, ἐν θεοπνεύστοις Γραφαῖς,
Μάστιξί θ' αὐτὸν ταῖς ἔσω ξαίνων ἀεί.
Τί μοι παρεῖται; μὴ δέον τί τ' ἔδρασα;
Ἄλλος τὰ τερπνὰ τῶν νέων ἐδρέψατο,
Ἔπαιξεν, ᾖδε, γαστρὸς ἔπλησεν νόσον,

Aspis exterritum te forsan etiam fugiet.
Unum mihi caveto, malos episcopos,
Nihil reveritus solii dignitatem.
Omnium superior locus, at non omnium gratia.
Pellem præteri, lupum inspice.
Ne me verbis suadeas, sed factis.
Odi doctrinas quibus vita est contraria.
Colores laudans sepulcri, abominor
Interiorem odorem putrefactorum membrorum.
Quomodo hæc? quid sibi volunt? quomodo qui optima quæque
Semper eloqueris, non etiam nunc benedicis?
Dolentis est dolorem suum effundere
Deo, amicis, parentibus, vicinis, hospitibus,
Sin minus, saltem tempori et sæculo quæ deinceps erunt.
Paulo autem altius repetam sermonem.
Nemo prorsus dicat eos, qui laborant, fructum in hac vita
Percipere. Ludificatur quisquis hoc sentit.
Omnia in nocte et tenebris versantur.
Alios enim igne probat, alios in caligine collocat Deus,
Donec ignis hæc omnia collustret.
Alius quidem laboriosam exantlavit vitam,
Gemens, expers somni, lacrymis tabefaciens membra,
Humique cubans, et arcto utens cibo,
Mente sollicitus in divinis Scripturis scrutandis,
Seque ipsum interioribus flagellis semper atterens.
Quid prætermisi, aut quid feci quod non deceat?
Alius juventutis oblectamenta carpsit,
Lusit, cantavit, ventris implevit morbum,

38 *Τὸ κώδιον*. Sic carm. seq. vers. 162: Διπλόος ἐστὶν ἕκαστος, ὄϊς λύκον ἀμφικαλύπτων. *Duplex quisque est, ovis lupum cooperiens.*

41 *Τὰ χρώματ'*. Sic Matth. XXIII, 27.

45 *Ἀλγοῦντός ἐστιν*. Ita carm. seq. vers. 26: Φάρμακον ἄλγεός ἐστι καὶ ἠέρι μῦθον ἐνίσπειν. *Doloris medicina est vel aeri verba facere.*

47 *Τοῖς ὕστερον*. *Posteris, posteritati.*

53 *Φωτίζοι*. Ita Coisl. Edit. φωτίζει. Ignis scilicet ille Purgatorius, de quo supra vers. 11, ὃ πάντ' ἐλέγχει. Sic et infra, vers. 580, πύρωσις, *de examine ignis*.

54 *Ἄλλος*. Se ipsum innuit Gregorius. Quod attinet ad vitæ purioris austeritatem, præivit ipse suis, non secus ac docuit. Vide carm. præc. vers. 1220, etc.

59 *Τί τ'*. Ita Coisl. Edit. τί δ'.

60 *Ἄλλος*. Vide carm. præc. vers. 214, etc.

METRICA VERSIO.

Te fugiet aspis sæpe territum tremens.
Unum caveto; non probos episcopos,
Decus sacrati grande nil pendens throni.
Omnibus apex, at omnibus non gratia;
Omitte pellem, sed lupum caute inspice.
Non ore tantum me, sed actu suadeas;
Præcepta nolo, vita queis non consonat.
Tumuli colores laudo, sed fœditatem
Mens horret intus corporis jam putridi.
Hæc quomodo? Quid hæc? Locutus optima
Huc usque, quomodo profaris non bona.
Dolentis est suum dolorem fundere
Deo, comitibus, proximis, parentibus,
Hospitibus, aut saltem futuro tempori.

B Narranda repetam facta, nunc paulo altius.
Non qui laborat, hic habere præmium
Dicatur; ista fallitur qui cogitat.
Versantur in nocte et tenebris omnia;
Hos urit, illos dejicit in umbras Deus,
Dum vindice ignis cuncta luce detegat.
Hic in labore traxit improbos dies,
Insomnis et gemens, fatigans sedulis
Membra lacrymis, cubans humi, pastus cibo
Paupere, sacratas usque rimans Litteras,
Et se flagellis semper intus atterens.
A me quid omissum? Quid egi non decens?
Alter juventæ blanda carpsit gaudia;
Cantavit et lusit; gulæ implevit febrem,

Πάσαις ἐφῆκεν ἡδοναῖς, αἰσθήσεσι
Κλεῖθρ' οὐκ ἔθηκε, πῶλος ἡνίας ἄτερ.
Κἄπειτα τὸν μὲν συμφοραὶ κατέδραμον·
Οὐ συμφοραὶ μέν· οὐ γὰρ ἅπτεται σοφῶν
Τῶνδ' ἐνθάδ' οὐδὲν, ὡς δοκεῖ τοῖς πλείοσιν
Ὑφ' ὧν ὀλεῖται καὶ τὸ φαίνεσθαι σοφόν.
Ὁ δ' εὐδρομῶν ἅπαντα, καὶ τόδ' εὐδρομεῖ,
Κράτιστος εἶναι τὴν ἀρετὴν νομίζεται.
Λόγου δὲ μάρτυς αὐτὸς, ὃς λέγει τάδε.
"Ανω καθήμενόν με τῶν ὁρωμένων,
Καὶ νοῦν μόνοις μιγνύντα τοῖς νοουμένοις,
Ῥίψαντα δόξαν, κτῆσιν, ἐλπίδας, λόγους,
Τὸ μὴ τρυφᾷν τρυφῶντα, καὶ μάζῃ στενῇ
Βίον γλυκαίνονθ', ὕβρεως ἐλεύθερον,
(Ἦ πάντα δεῖ σε προσδοκᾷν, κἂν ᾖς σοφὸς),
A Παρ' ἐλπίδας τις τῶν καλῶν ἀποσπάσας
Ἔκδημον ἤγαγε· ὅστις, οὐκ ἔχω λέγειν.
Εἴτ' οὖν τὸ Θεῖον Πνεῦμα, εἴθ' ἁμαρτάδες,
Ὡς ἂν δίκας τίσαιμι τῆς ἐπάρσεως;
Τὸ δ' οὖν πρόδηλον, σύλλογοί τε ποιμένων
Καὶ λαὸς ὀρθόδοξος, ἀλλ' οὔπω πλατὺς,
Ἄρτι πρὸς αὐγὰς ἡλίου μικρὸν βλέπων
Ὡς ἄν τις ἔλθοι τῷ λόγῳ παῤῥησία,
Μικρόν τ' ἀναπνεύσωσι τῶν κύκλῳ κακῶν,
Λάλων τε γλωσσῶν, καὶ πολυσχιδοῦς πλάνης,
Ὑφ' ὧν ἔκαμνον οὐκ ἔχοντές τι σκέπης,
Οἷόν τι τερπνὸν ἐν μέσῳ βάτων ῥόδον,
Ἢ τις μέλαινα ῥὰξ ἐν ἀώρῳ βότρυϊ.
Οὕτω μὲν οὖν ἐπῆλθον εὐσεβὴς ξένος,
Ὅρκοις τε καμφθεὶς, καὶ λιταῖς πολυτρόποις,

Omnibus indulsit voluptatibus, sensibus
Claustra non imposuit, pullus absque freno:
Hunc rursus calamitates aggressæ sunt,
Quanquam non calamitates; nam sapientes non tangit
Terrenum quidquam, ut multi opinantur,
Qui in causa sunt, cur qui sapiens est, esse non existimetur.
Ille prospero in omnibus utens cursu, hoc etiam consequitur
782-783 Ut virtute præstantissimus existimetur
Hujus sermonis testis ipse est, qui hæc dicit.
Sedebam supra ea, quæ oculis videntur,
Mentemque his solis, quæ intelliguntur, miscebam;
Projeceram gloriam, possessiones, spes, litteras;
Deliciæ erant deliciis carere; arcto pane
Vita dulcescebat; liber eram ab injuriis
(Nil certe est, quod non tibi exspectandum sit, etiamsi sapiens sis);
Cum me præter spem aliquis ab his avulsum bonis
Peregre duxit: quis ille sit, haud debeo dicere.
Divinusne Spiritus, an peccata mea,
Ut suscepti honoris pœnas darem?
Causa autem manifesta exstitere, conventus pastorum,
Et populus orthodoxus, sed nondum late diffusus,
Recens radios solis paululum intuitus. (His propositum
Fuit) ut aliqua doctrinæ libertas accederet,
Paululumque respirent a circumfusis malis,
Et a loquacibus linguis ac multiplici errore,
Sub quibus fatiscebant, nihil habentes præsidii,
Velut suavis aliqua in medio ruborum rosa,
Aut niger aliquis acinus in racemo necdum maturo.
Sic igitur adveni religiosus hospes,
Obtestationibus permotus, variisque precibus,

67 Ὑφ' ὧν ὀλεῖται. Leuv. *Qui perfectum sapientem non ex opinione constituunt.*

70 Αὐτός. Ipsemet Gregorius.

71 Ἄνω, etc. Vide infra carm. XIX, vers. 41.

74 *Τὸ μή.* Tollius legendum putat τῷ μή.

77 *Τίς.* Basilium intelligit, qui eum Sasimorum episcopum creaverat.

79 *Εἴτ' οὖν.* Ita carm. præced. vers. 395.

80 *Ἐπάρσεως, elationis.*

85 *Κύκλῳ.* Tollius legit κυκλῶν, et conventus Arianorum et Apollinaristarum significari putat.

86 *Λάλων τε*, etc. Vide carm. præced., vers. 113 et 601.

88 *Οἷόν τι.* Suavissima et elegantissima comparatio, qua nescit Tollius, an delicatior venustiorve dari possit.

METRICA VERSIO.

Hæsit voluptati, atque pessulum, carens
Pullus capistris, sensibus non obdidit.
Hunc damna rursus obruere tristia,
Quæ damna non sunt; namque non tangit sophum
Terrenum quidquid, sentiunt ut plurimi,
Quibus fit ut sophus, sophus non audiat.
Ille bene currens semper, et in hoc optime
Currit, quod excellens videtur moribus.
Sermonis ipse testis, ista qui loquor.
Ponebar ipse res super visibiles,
Mentem supernis inserens negotiis.
Projeceram spes, gloriam, bona, litteras,
Gaudens carere gaudiis; levis cibus,
Nec vita tristis: liber a probris eram
(Nulla tibi non speranda, quanquam sis sophus);
B Me quando præter spem aliquis his privum bonis
Duxit peregre: quis sit ille? Non licet
Referre. Sanctus Spiritus, an error meus,
Ut dignitatis pœnam adeptæ redderem?
Hæc certa; me impulere pastorum chori
Manusque plebis orthodoxæ rarior,
Solis recenter paululum intuens jubar:
Verbum ut sonare posset undique liberum,
Gravibus daretur a malis paulum quies,
Diffugeret error, lingua cessaret loquax;
Sub queis fatiscebant, juvante nemine,
Ut verna duris in rubis rosa, vel nigra
Adhuc acerbo bacca pendens a botro.
Sic ergo, sic vere hospes adveni pius,
Votis coactus, et preces multas sequens,

Αἷς ἀντιβῆναι τῶν λίαν καταφρόνων.
'Επεὶ δ' ἐπῆλθον, Καππάδοσσαν γῆν λιπὼν,
"Η πίστεως ἔρεισμα τοῖς πᾶσιν δοκεῖ,
Οὐ λαὸν, οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐμοὶ
(Ταῦτ' ἐστὶν ἐχθρῶν πλάσματα, ψευδεῖς λόγοι,
Φθόνου καλύμματ' ἀστόχως εὑρημένα),
'Υμᾶς ἔρεσθαι τἀπίλοιπα βούλομαι·
'Υμεῖς γάρ ἐστε μάρτυρες μόχθων ἐμῶν.
Τί σκαιὸν, ἢ πρόσαντες, ἢ βλάβην φέρον,
"Η εἶπον, ἢ ἔπραξα τοῦτ' ἔτος τρίτον;
Πλὴν ἕν γε τοῦτο, τῶν κακῶν ἐφεισάμην,
'Υφ' ὧν λιθασθεὶς εἰσόδου προοίμιον
'Εκαρτέρησα. Καὶ γὰρ εὐσεβέστερον
Παθόντα τὰ Χριστοῦ με οὕτω καὶ φέρειν.
A 'Ορᾷς, πένητες οἷα δωροῦνται Θεῷ.
Καὶ τοῦτο δ' ἔγκλημ', εἰ δοκεῖ, ποιώμεθα.
Σὴς μὲν, τὶς εἶπεν, ὀστέων, αἰσθητικαὶ
Φρένες. Τόδ' ἔργοις τοῖς ἐμοῖς ἐγνώρισα.
Τὸ χάλκεόν μοι σῶμα φροντίσιν τακὲν
"Ηδη νένευκεν· ἄλλο δοῦναι δ' οὐκ ἔχω,
Πλείω χρεωστῶν, κἂν τὰ πάντων εἰσφέρω.
Τί ἂν πάθοι τις συζυγεὶς σαθρῷ φίλῳ;
'Αλλ' ἀνιτέον μοι πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον.
Κέκλημ', ἔπηξα λαὸν ἐν μέσῳ λύκων,
Ποίμνην ἄνυδρον τοῖς λόγοις ἐπήγασα,
"Εσπειρα πίστιν τῷ Θεῷ ῥιζουμένην,
Τριάδ' ἔλαμψα τοῖς πρὶν ἐσκοτισμένοις.
'Οπός τις ἤμην ἐν γάλακτι, φάρμακον

Quibus reluctari hominum fuisset arrogantium.
Postquam autem adveni, terra Cappadocum relicta,
Quæ fidei propugnaculum omnibus videtur,
Non plebe, aut re quapiam cui obstrictus essem
(Sunt hæc inimicorum figmenta et mendacia,
Invidiæ tectoria, imperite inventa),
Quid postea consecutum sit, scire ex vobis volo:
Vos enim testes laborum meorum
Quid sinistrum, aut durum, aut damnosum,
Dixi, aut feci toto hoc triennio?
Nisi unum illud quod improbis peperci,
A quibus lapidatus primo ingressu
Patienter tuli. Magis enim pium,
Patientem me ea, quæ Christus passus est, eodem animo perferre.
Vides, quæ Deo offerant pauperes.
784 785 Atque id quidem crimini, si libet, tribuatur.
Vermis est ossium, ut quidam dixit, acrior ad sentiendum
Animus. Atque id quidem rebus meis declaratum.
Corpus æreum mihi sollicitudinibus tabefactum
Jam ad terram vergit: aliud autem quod dem, non habeo,
Plura debens, quam ut offerendo ea quæ omnium sunt dissolvam.
Quidnam quis faciat debili amico conjunctus?
Sed redeundum est ad institutum ab initio sermonem.
Vocatus sum, firmavi plebem in medio luporum,
Sitientem gregem irrigavi sermonibus,
Fidem seminavi radices in Deo agentem,
Triadis lumen effudi iis, qui prius in tenebris jacebant.
Eram succus quidam lacteus, pharmacum

92 *Καταφρόνων*. Ita Coisl. Edit. κακοφρόνων.
93 *Καππάδοσσαν γῆν*. Id est Καππαδόκων, *Cappadocum terra*.
95 *Οὐ λαὸν, οὐδέν*. Coisl. οὐ λαβὼν οὐδέν. Ita carm. præced. vers. 524 et 529.
96 *Ψευδεῖς λόγοι*. Ibid. vers. 45.
97 *'Αστόχως*. *Imperite*. Interpres εὐστόχως legisse videtur; vertit enim *ingeniose*: præferret Tollius *infeliciter*, quod scilicet calumnia nimis aperta et inepta esset in re tam nota.
108 *Σὴς μέν*. Leuv. *Vermem habet ossium*, inquit, *ille qui tristia patitur*. Supra lib. I, sect. 2, carm. XXXII, vers. 191, sic habet: Νοῦς ἐμμέριμνος, σὴς βιβρώσκων ὀστέα. *Mens sollicita, tinea est corrodens ossa;* et infra carm. XIX, vers. 65: "Ιος δέ τε ἀνδρὶ μέριμνα. *Est autem ærugo sollicitudo homini.*
115 *Κέκλημ'*. Interpres legit κέκμηκ', et vertit *laboravi*. Vide infra carm. XV, vers. 15.
116 *Ποίμνην ἄνυδρον*. Ita carm. præced. vers. 598.
117 *'Εσπειρα πίστιν*. Elegantissime similitudinem hanc executus est ibid., vers. 1261, etc.
118 *Τριάδ' ἔλαμψα*. *Hic Gregorii nostri consulatus est*, inquit mordax Tollius, *et defensa adversus Catilinam patria*. Vide infra carm. XV, vers. 9, 10.

METRICA VERSIO.

Quibus reluctari esset arrogantia.
Ut arva veni Cappadociæ deserens,
Quæ fulcra fidei nunc videntur omnibus,
Non plebis agmen, vel necesse quidpiam
(Hæc hostium figmenta sunt mendacia,
Livoris imperita vela perfidi),
Quid deinde factum fuerit, a vobis volo
Discere, laboris usque nostri testibus.
Quid triste, quæ sinistra, quid damnum ferens
Dixi, vel egi hoc omne per triennium,
Nisi illud unum quod peperci non probis,
Quorum cruentas primo ab ingressu petras
Perferre novi? Hoc scilicet magis pium
Christo paria perpessus, et pariter pati.
B Vides, egentes quanta præbeant Deo.
Vertatur illud, si videtur, crimini.
Mens quæ movetur, dixit unus, acrius,
Est vermis ossium; hoc patet rebus meis.
Mi corpus æreum dolore perditum
Jam vergit ad terram. Nihil quod dem, est super,
Heu! plura debens, cuncta profundam licet.
Quid aget connexus debili comiti comes?
Sermonis at cœpti prius repetam caput.
Plebem vocatus a veris texi lupis,
Verbo irrigavi fervidam gregis sitim,
Sevi piam quæ crescit in Deo fidem;
Sitis in umbra Triadis effudi jubar,
In lacte succus quidam eram, atque pharmacum

Πειθοῦς βία· καὶ τοὺς μὲν ἤδη δεσμίους,
Τοὺς δ' ἐγγὺς εἶχον, οἱ δ' ἔμελλον αὐτίκα.
Πᾶσιν δὲ θυμὸς ἐκλίθη, τὸ πρὶν ζέων,
Καὶ φίλτρον ἤδη τῷ λόγῳ συνεκράθη·
Ἐλπὶς δὲ παντὸς, καὶ ῥοπή τις μετρία.
Ῥώμης τόδ' οἶδεν ἄστυ τῆς εὐδαίμονος,
Καὶ τῆς μάλιστά φημι τὸ πρῶτον γένος,
Οἵ μ' ἠξίωσαν καὶ λόγου τυχόν τινος,
Παρ' οἷς πλέον, καὶ μικρὸν εὐκλείας ἔχειν,
Ἢ πρῶτ' ἐν ἄλλοις τιμίου παντὸς φέρειν·
Καὶ γὰρ τοσοῦτόν εἰσι πάντων κρείσσονες!
Οὗτοί με καὶ παρόντα εἶχον ἐν λόγῳ,
Καὶ νῦν ἀπόντος αἰτιῶνται τοὺς κακούς.
Πλέον γὰρ οὐδὲν εἶχον, ἢ τοῦτο, δρᾶσαι,
Οὐδ' αὐτὸς ᾔτουν οὐδέν. Ὦ πόλις, πόλις,
Ἵν' ἐκβοήσω καί τι καὶ τραγῳδικόν.
Ἀλλ' οἱ καλοί τε κἀγαθοὶ συμποίμενες
Φθόνῳ ῥαγέντες (ἴστε τοὺς Θρασωνίδας·
Οὐ γὰρ φέρει παίδευσιν ἡ ἀγροικία),
Καὶ τὴν ἐμὴν λαβόντες ἔκγονον πόνων
Ἀῤῥωστίαν συνεργὸν, ἣν αἰδεῖσθ' ἔδει
Τοὺς καί τι μικρὸν τῷ Θεῷ κεκμηκότας,
Τό τε θρόνου τοσούτου μὴ στέργειν κράτος,
Κόσμου ῥαγέντος ἐν μάχης μεταιχμίῳ.
Ταῦτ' οὖν λαβόντες σὺν ῥοπῇ τοῦ δαίμονος
Προύπεμψαν ἔνθεν ἀσμένως οἱ φίλτατοι,

Suadelæ vehementia; atque alios jam constrinxeram,
Alii prope aderant, alii mox erant adfuturi.
Omnium autem animus flectebatur, qui prius æstuabat,
Jamque amorem sibi doctrina conciliaverat :
Spes autem totius affulgebat ex modica propensione.
Novit id Roma civitas beata,
Ac ii præsertim qui principatum in ea tenent,
Qui me fortasse aliquo in loco ac numero habebant.
Præstat autem apud eos vel paululum existimationis,
Quam alibi omnium rerum, quæ in honore sunt, primas consequi ;
Adeo omnes longe superant !
Hi me et præsentem habebant in pretio ;
Et nunc, quod absim, improbos causantur
Nihil enim amplius præstare poterant,
Nec ipse quidquam petebam. O civitas, civitas!
Ut aliquid etiam tragice exclamem.
Sed præclari ac probi collegæ mei,
Invidia rupti (nostis Thrasonidas,
Non enim fert doctrinam agrestis indoles),
Atque adjutricem capientes infirmitatem meam,
Quam quidem, ut laborum meorum fructum revereri debebant,
Qui pro Deo vel paulum laborassent ;
Tum etiam illud causantes, quod tantæ sedis potestatem
786-787 In amoribus, discisso inter decertantes orbe, non haberem.
Hæc igitur arripientes, accedente etiam dæmonis præsidio,
Illinc me læto animo amicissimi homines ablegarunt,

120 *Πειθοῦς βία. Vi persuasionis.* Sic edit., et est vera lectio. Coisl. πειθοῦς βιαίας, sed male, cum deficiat metrum, quanquam in carm. præced. vers. 1206, legatur πειθοῖ βιαίᾳ. Benedictini prave admiserant Coislinianam versionem, quam correximus. CAILLAU.

124 *Ἐλπὶς δὲ παντός. Idem de toto populo licebat sperare, qui paululum in Gregorium propendebat.*

125 *Ῥώμης.* Carm. præced. vers. 15 et 16 sic ait :

Ῥώμη νεουργὴς, εὐγενῶν ἄλλων ἕδος,
Κωνσταντίνου πόλις τε, καὶ στήλη κράτους.

Roma nova, nobilium aliorum sedes,
Urbs Constantini, et imperii columna.

126 *Τὸ πρῶτον γένος.* Theodosium putat Tollius hic innui imperatorem, a quo se honorifice exceptum tractatumque refert Theologus, carm. præced., vers 1305, etc.

134 *Ὦ πόλις.* Ita Sophocl. in *Œdip. Col.*, ὦ γάμοι, γάμοι. Exclamationes istius modi tragicis sunt familiares.

137 *Θρασωνίδας. Arrogantes, temerarios.*

142 *Στέργειν κράτος. Quod tantæ sedis dignitatem non amarem.* Gregorius enim sic allocutus fuerat episcopos carm. præc., vers. 1671 : Ἡμῖν δὲ συγχωρήσατ' ἄθρονον βίον, *nobis autem concedite expertem throni vitam*, quibus verbis significabat se malle vitam privatam agere, quam sedem Constantinopolitanam occupare : hinc eum e sede sua expellere cupientes causabantur eum, fracto corpore, tanto oneri ferendo imparem esse, atque etiam eo liberari cupere.

144 *Σὺν ῥοπῇ τοῦ δαίμονος.* Male interpres, *cum favente Numine.*

METRICA VERSIO.

Viva suada. Jamque quosdam strinxeram ;
Ili propius aderant, adfuturi illi cito.
Cedebat omnium, prius mens exæstuans ;
Jamque sibi amorem verba conciliaverant ;
Spes totius erat, vel levis propensio
Hoc Roma cognovit, beata civitas,
Ejusque, dico, maxime primum genus,
Quod forte me nonnullo habebat in loco,
Laudis ubi parvum præstat assequi gradum,
Quam primo apud alios honore perfrui ;
Tanto hi priores cæteris sunt judices!
Hi me colebant, quando præsens adfui,
Et nunc, quod absim, crimini vertunt malis.
Nil amplius enim præter hoc poterant dare,
Nil et petebam. O civitas, o civitas!
Ut ipse quidquam more tragico disseram.
Sed inclyti probique collegæ mei,
Livore rupti (nostis et Thrasonidas,
Doctrinam enim non fert agrestis indoles),
Meoque suffulti, laborum filio,
Languore, quem decebat ab istis coli,
Qui pro Deo vel pauca fecissent, viris ;
Illudque causantes potestas quod throni
Non mihi placeret, orbe rupto ad prælium ;
Hæc ergo sumentes, juvante dæmone,
Hinc me libenter expulerunt optimi,

Ὥσπερ τιν' ὄγκον ἐκ νεὼς βαρουμένης
Ῥίψαντες. Ἦν γὰρ φόρτος εὐφρονῶν κακοῖς.
Ἔπειτ' ἀροῦσι χεῖρας, ὡς ἁγνοὶ, Θεῷ,
Καὶ δῶρα πέμψουσ' ἐκ φρενὸς καθάρσια,
Καὶ λαὸν ἁγνίσουσι μυστικοῖς λόγοις,
Οἵ κἄμ' ἔπεμψαν ἔνθεν ἐκ πονηρίας,
Οὐ σφόδρ' ἄκοντα. Καὶ γὰρ ἦν αἶσχος μέγα,
Τούτων τιν' εἶναι τῶν καπήλων πίστεως.
Ὧν οἱ μὲν ὄντες ἔκγονοι φορογράφων,
Οὐδὲν φρονοῦντες τοῦ παρεγγράφειν πλέον,
Οἱ δ' ἐκ τραπέζης, τῶν τ' ἐκεῖσ' ἀγαλμάτων,
Οἱ δ' ἐξ ἀρότρων, ἡλίῳ κεκαυμένοι,
Οἱ δ' ἐκ δικέλλης καὶ σμινύης πανημέρου·
Ἄλλοι δὲ κώπην, ἢ στρατὸν λελοιπότες,
A Ἄντλον πνέοντες, ἢ τὸ σῶμ' ἐστιγμένοι,
Λαοῦ κυβερνῆταί τε, καὶ στρατηλάται
Πεφήνασ' οὐκ εἴξουσι καὶ μικρόν ποτε·
Ἄλλοι δὲ τεχνῶν ἐμπύρων τὴν ἀσβόλην
Οὔπω τελείως σαρκὸς ἐκνενιμμένοι
Μαστιγίαι τε, καὶ μυλώνων ἄξιοι,
Πρὶν καὶ τὸ τίμημ' εἰσενεγκεῖν δεσπόταις,
Μικράν τιν' ἂν εὕρωσι παῦλαν τῶν πόνων,
Ἔπειθ' ὑπερμαζῶσι, καὶ δήμου τινὰς
Κλέψαντες, ἢ πείσαντες, ἢ τυραννικῶς,
Ἄνω τρέχουσι, κάνθαροι πρὸς οὐρανὸν,
Πόλον στρέφοντες, οὐ τὸν ἐκ κόπρων ἔτι,
Οὐδ' ἐξόπισθεν, ὡς τὸ πρὶν, νενευκότες,
Αὐτῶν δ' ἔχειν δοκοῦντες τῶν ἄνω κράτος,

Veluti onus quoddam ex gravata nave projicientes.
Eram enim improbis oneri recta sentiens.
Postea manus attollent Deo, ut puri ac sancti,
Et dona pie offerent expiatoria,
Populumque verbis mysticis sanctificabunt,
Qui me illinc demiserunt improbe,
Non valde invitum. Erat enim magnum dedecus
Inter hos numerari fidei caupones.
Horum alii nepotes eorum, qui scribæ erant tributorum,
Nihil magis studio habentes, quam ut falsa in rationes referrent;
Alii a mensa et a statuis, quæ illic sunt, venerant,
Alii ab aratris, perusti sole,
Alii a ligone vel bidente nunquam feriante;
Alii remis aut exercitu relictis,
Sentinam redolentes, aut fœdum cicatricibus corpus habent;
Adeo insolentes ut populi gubernatoribus, aut militum ducibus
Nunquam videantur ulla in re concessuri;
Alii ab artium ignem tractantium fuligine
Nondum plene abluti carne,
Verberones et pistrinis digni,
Qui antequam pretium dominis suis persolverint,
Si quam reperiant laborum requiem,
Statim lasciviunt, et ex plebe aliquos
Subripientes, aut suadentes, aut tyrannide prementes,
Sursum currunt, ut crabrones in cœlum,
Axem vertentes non jam luteum,
Nec capite, ut antea, in terram demisso,
Videntur sibi etiam cœlestium imperium tenere,

149 *Καὶ δῶρα.* Id est, *oblationes facient, et preces ad Deum pro salute populi.*

151 *Ἐκ πονηρίας. Improbe.* Interpres minus recte, *procul ut essem a malitia.*

153 *Καπήλων πίστεως.* Quippe qui auro a Maximo corrupti fuerant, quosque carm. præc., vers. 1756, Χριστεμπόρους appellat.

155 *Τοῦ παρεγγράφειν.* Id est, plus quam oportet, in libros rationum inferre, vel quod ad summam vectigalis impositi, vel quod ad nomina hominum qui descriptione tributorum non continebantur.

157 *Οἱ δ' ἐξ ἀρότρων.* Ita carm. seq., vers. 100, etc.

160 *Τὸ σῶμ' ἐστιγμένοι.* Dei Martis hi stigmatiæ fuere, quibus corpus plurimis cicatricibus in bellis ac præliis, veluti notis, compunctum. Toll.

162 *Πεφήνασ'.* Sic Coisl. Edit. πεφήν'. Mox εἴξουσι, quod metri causa positum videtur, sed male. In mss. prima manu scriptum videtur εἴξοντες. — Forte legerunt Benedictini κυβερνήταις... στρατηλάταις, quod tamen non innuerunt in notis. Caillau.

170 *Κάνθαροι πρὸς οὐρανόν.* Nota fabula est scarabæi in Jovis sinum volantis, unde excussa post aquilæ ova. Vide Erasm. Chil. tertiæ centuria VII.

METRICA VERSIO.

Ut ex gravata nave jactantes onus:
Nam pondus improbis eram bene sentiens.
Hi postea, ut puri, Deo tollent manus,
Et dona ritu lustrico offerent pia,
Plebemque verbis consecrabunt mysticis,
Qui me nefasti hinc expulerunt exsulem,
Nec prorsus invitum. Nihil enim turpius,
Quam fidei iniquo adesse cauponum choro.
Horum hi nepotes qui tributa colligunt,
Nil prius habentes, falsa quam rescribere;
Illi a figuris atque mensa venerant;
Quidam ex aratris, solis exusti face,
Quidam a ligone vel bidente non pigro;
Sunt qui relictis navibus vel prœliis,
B Sentinam olent, aut membra fœde saucii,
Nulli videntur militum aut plebis duci
Cedere parati ob mentis insolentiam;
Ab ignearum illi artium fuligine,
Non fœda prorsus membra sordibus abluti,
Ceu verberones, atque pistrinis pares,
Qui debito nondum, ut decet, dominis dato,
Si quid labori forte detur otium,
Lasciviunt, vulgique captantes viros
Dolo, suasione, vel tyrannide,
Sursum volant, petuntque crabrones polum,
Non jam rotantes ex luto amplius globum,
Nec ad solum demissi, ut antea, caput,
Tenere cœli principatum judicant,

Ἀριστερὰ λαλοῦντες, οὐδὲ τοὺς πόδας
Αὐτῶν ἀριθμεῖν εἰδότες, ἢ τὰς χέρας,
Ἀλλ' οὐ κάκιστα ταῦτα, οὐδ' ἐπισκοπῆς,
Ὦ λῷστε; μὴ τοσοῦτον ἀρχαίως φρονεῖν,
Ὡς τηλικοῦτο πρᾶγμα τιμᾶσθαι κακῶς,
Μηδ' εἰ λίαν μοι τὸ χθαμαλὸν σπουδάζεται·
Οὐ γὰρ κάκιστον ἡ ἐπισκοπή. Χρεὼν
Πάντως τιν' εἶναι τῶν δ' ἀρίστων, ἐκλέγω
Τὸν πρῶτον· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ μὴ τὸν ἔσχατον·
Εἴπερ νομίζεσθαί τι δεῖ μου τὸν λόγον,
Καὶ νῦν μάλιστα ἐν ζάλῃ γλωσσαλγίας,
Καὶ τῶν μεγίστων ἀστέων, καὶ συλλόγων,
Ὧν καὶ μενόντων ἀσφαλῶς, κέρδος πλέον,
Καὶ μὴ μενόντων, ἡ βλάβη πληρεστέρα·
Ὧν δὴ χάριν σοι τοὺς καλοὺς ἐκλεκτέον.
A Μόλις γὰρ ἄν τις τῶν μέσων οὕτω τύχοι,
Εἰ σφόδρ' ἀγωνίζοιτο, τοὺς καλοὺς κρατεῖν.
Οὕτω γινώσκειν, γνώμονος ἀψευδεστάτου.
Ἀλλ' οἱ τελῶναι, χ' ἁλιεῖς, ἥξουσί μοι
Εὐαγγελισταὶ, καὶ πένητες ἐν λόγῳ,
Κόσμον σαγηνεύσαντες εὐτελεῖ λόγῳ,
Καὶ τοὺς σοφοὺς λαβόντες εἴσω δικτύων,
Ὡς ἂν τὸ θαῦμα μεῖζον ᾖ τὸ τοῦ λόγου.
Καὶ γὰρ πρόχειρον τοῦτο τοῖς πολλοῖς λέγειν,
Πρὸς οὓς βραχύς μοι καὶ σαφὴς ἄγαν λόγος.
Δός μοι τὸ πιστὸν τῶν ἀποστόλων ἑνὸς,
Ἄχαλκον εἶναι, πήραν οὐκ ἐξημμένον,
Ἄραβδον, ἡμίγυμνον, ὡς δ' ἀσάνδαλον,
Ἐφήμερον, πλουτοῦντα ἐλπίδας μόνας,
Μηδ' εὐπροσήγορόν τιν' εἰς δόξαν λόγου,

Inepta effutientes, ac ne suos quidem
Pedes aut manus numerare docti.
Annon hæc deterrima sunt, episcopatu indigna,
O bone? Non ita antiqui homines simus,
Ut male de re tanti momenti judicemus;
Etsi valde mihi arridet id quod humile est:
Non enim pessima res episcopatus. Sed cum oporteat
788-789 Omnino aliquem eligi inter optimos, eligo
Primum; sin minus, saltem non ultimum.
Si qua meæ sententiæ habenda ratio,
In hoc præsertim linguarum prurientium æstu,
Et maximarum civitatum et conventuum,
Quibus in tuto manentibus, summa utilitas percipitur,
Non manentibus gravissimum detrimentum,
Hæc propter eligendi tibi sunt boni.
Vix enim aliquis mediocrium obtinebit:
Etiamsi vehementer contendat, ut bonos superet.
Ita sentire judicis est a mendacio remotissimi.
Sed occurrent mihi publicani et piscatores,
Evangelistæ, homines eruditione pauperes,
Qui mundum simplici sermone irretierunt,
Ac sapientes retibus suis exceperunt,
Ut eo majus sit doctrinæ miraculum.
Id enim dictu proclive permultis,
Quos contra brevis mihi, et perspicua admodum responsio.
Da mihi fidem unius apostoli,
Da qui sine ære sit, nec peram suspensam habeat,
Sine baculo, seminudus, utpote sine sandaliis
In diem vivens, sola spe dives,
Qui nec affabilitate laudem religioni quæritet,

174 *Οὐδὲ τοὺς πόδας*. Elegans in homines indoctos adagium.
177 *Ἀρχαίως φρονεῖν*. Οἱ ἀρχαῖοι, *veteres, simpliciores*: unde illud, *homo antiqua virtute et fide*.
182 *Τὸν πρῶτον*. *Inter præstantissimos primas tenentem*. Mox ἔσχατον. Maximum hic tangit, inquit Tollius, sibi improbe suffectum.
185 *Τῶν μεγίστων ἀστέων*. Constantinopoli et Antiochiæ: ubi tum temporis gravissimæ erant contentiones animorumque concertationes de successore Meletii.

METRICA VERSIO.

Inepta proferentes, nec suos quidem
Pedes periti computare vel manus.
Non prava sunt hæc, bone vir, atque episcopis
Indigna? Mens non tam senescat, ut malum
De nobili hoc gradu feramus calculum,
Valde licet humilis status placeat mihi.
Non prava res est dignitas episcopi:
Sed cum legere sit inter optimos opus,
Primum eligo, vel ad minus non ultimum.
Si nostra quidquam mens valet, nunc maxime
Loquacitatis inter æstus garrulæ,
Et civitatum cœtuumque grandium,
Tute quibus manentibus, multum lucri,
Sed non manentibus, grave fit incommodum,
Hinc semper a te seligantur integri
B Vix obtinebit ille qui mediocris est,
Valde licet contendat, ut vincat bonos:
Hæc cogitare judicem verum notat.
Mi sed aderunt opum aucupes vel piscium
Evangelistæ, pauperesque spiritu,
Cepere qui mundum loquela simplici,
Sophosque retibus prehenderunt suis,
Ut clarius verbi inde sit miraculum.
Hoc scilicet proclive dictu plurimis,
Ad quos simul clara et brevis responsio.
Detur mihi, precor, fides apostoli;
Detur vir ære pauper, absque pendula
Pera, absque baculo, seminudus, utpote
Sandaliis orbatus; in diem trahat
Vitam; unica spe dives; haud affabilis

Τοῦ μὴ δοκεῖν θωπείαν ἰσχύειν πλέον,
Μηδ' ἀσχολεῖσθαι πρὸς λόγους ἀλλοτρίους.
Τούτων τις ἔστω, καὶ τὰ πάντα δέξομαι,
Ἄφθογγον, αἰσχρὸν, δυσγενῆ, βοηλάτην.
Ὁ γὰρ τρόπος κάλυμμα τῆς μοχθηρίας.
Τούτων τις εἴης, χ' ἁλιεύοις βατράχους,
Ἔπειτα δώσομέν σε ἀγγέλων χοροῖς.
Ἓν οὖν τι δός μοι· μὴ καθήρῃς δαιμόνων;
Μὴ λεπρὸν ἐξέλοις, μὴ νεκρὸν τάφου;
Μελῶν τε πῆξιν μὴ λάβοι παρειμένος;
Θὲς τῷ κάμνοντι χεῖρα, καὶ στήτω νόσος.
Οὕτω με πείσεις τοῦ λόγου καταφρονεῖν.
Εἰ δ' ἐκ δυοῖν σοι τοῦ ἑνὸς συγκειμένου,
A Ἐπαινετοῦ τε, καὶ κατηγορουμένου,
Τὸ μὲν λογίζῃ, τὸ δὲ παρατρέχεις ἑκὼν,
Κλέπτεις κακούργως τὴν ὁμοίωσιν σφόδρα.
Ματθαῖος ἦν τελώνης, ἀλλὰ τίμιος,
Οὐχ ὡς τελώνης, ὡς δὲ Πνεύματος γέμων.
Πέτρος μαθητῶν ἄκρος, ἀλλὰ Πέτρος ἦν,
Οὐχ ὡς σαγηνεὺς, ἀλλ' ὅτι ζήλου πλέως.
Πείθει με τιμᾷν καὶ τὸ δίκτυον ὁ τρόπος.
Σοῦ δ' ἐκτρέπομαι, κἂν τι τῶν σεμνῶν φέρῃς,
Τοῦτ' ἔστιν ἡ πάγη τε, καὶ τὸ θήρατρον.
Γραφεύς τις εἷς ὁ τὰς καλὰς μιμούμενος
Μορφὰς ἐν ἄλφοις καὶ σπαράγμασιν μόνοις.
Ἢ πᾶν τὸ κάλλος γράψον, ἢ τὸ πᾶν πάρες.

Ne adulatio videatur efficacior,
Nec otium terat in colloquiis non sui ministerii.
Talem se quis exhibeat, et omnia approbo,
Linguæ nostræ ignarum, deformem, ignobilem, bubulcum;
Hos enim omnes nævos probitas et mores tegunt.
Horum si unus sis, et ranas pisceris,
Postea dabimus te angelorum choris.
Unum igitur aliquod mihi concede. Num a dæmoniis expurgas?
Num lepra infectum liberas? et mortuum tumulo excitas?
An membrorum firmitatem per te accipit paralyticus?
Impone manum ægro, et stet morbus.
Ita mihi suadebis, ut doctrinam contemnam.
Sed si cum una res constet ex duobus,
Quorum alterum laudabile, alterum vituperabile,
Illud recenses, istud prætercurris libens,
790-791 Comparationem instituis admodum subdole.
Matthæus erat publicanus, sed venerabilis,
Non ut publicanus, sed ut Spiritu plenus.
Petrus discipulorum caput, sed Petrus erat,
Non ut piscator, sed ut fidei studio flagrans.
Suadent mihi mores, ut vel rete venerer.
Te vero aversor, etiamsi quid præclarum præ te feras,
Quod aliud mihi est quam laqueus et pedica.
Pictor quidam es qui pulchras imitaris
Formas in vitiligine et rimis tantum.
Aut quidquid pulchrum est pinge, aut totum abjice.

205 *Πρὸς λόγους ἀλλοτρίους. Nec tempus terat in alienis doctrinis prædicandis.*

208 *Τῆς μοχθηρίας.* Μοχθηρία, in hoc loco nihil aliud designare videtur, quam infelicitatem sordesque humilium natalium et opificiorum.

209 *Ἁλιεύοις.* Non potuit quidquam aptius venustiusque in eos dici, qui se inani gloria cum piscatoribus apostolis comparabant. Nam et ranæ in palati delicias hamis capiuntur et reticulis: estque hoc puerorum aut rusticorum munus, qui piscatorum ea propter affectare non ausint. Toll.

210 *Ἀγγέλων χοροῖς.* Ἄγγελοι hic apostoli sunt, Evangelii nuntii et præcones.

217 *Ἐπαινετοῦ. Miracula faciendi potestatis.* Ibid. κατηγορουμένου, *incompti, tenuisque sermonis, infantiæ in dicendo.*

222 *Πέτρος ἦν. Sed petra Ecclesiæ erat.*

225 *Κἂν τι τῶν σεμνῶν φέρῃς. Pallium nigrum,* inquit Tollius. Etenim decipit frons prima multos. Capitur scilicet populus exteriore sanctitatis specie, vestitu et gestibus blandiente. Τὰ σεμνὰ igitur illa sunt quæ gravitatem habent, aut præferunt, præsertim religionis.

226 *Ἡ πάγη.* Simulatio scilicet illa gravitatis, sanctitatisque, qua vulgus circumveniri solet.

227 *Γραφεύς τις εἷς ὁ.* Ita legimus, Tollii conjecturam probantes. Edit. γραφεύς τίς εἰμι.

228 *Ἐν ἄλφοις.* Ludit hic, faceteque hypocritas illos perstringit, qui infantiam suam exemplo defendebant apostolorum. Pictoribus igitur illos comparat, vitia tantum corporis exteriora penicillo exprimere gnaris, cujusmodi sunt vitiligo et lepra,

METRICA VERSIO.

In gloriam verbi, loqui ne blandius
Vanisque dictis arguatur ludere.
Hic talis adsit, et nihil non approbo:
Sit nescius linguæ, genere, forma carens,
Bubulcus; omnem contegit probitas notam.
Si fueris ita, pasceris et ranas licet,
Mox angelorum te asseclam dabimus choris.
Unum mihi da. Num propellis dæmonas?
Purgasne lepram, morte raptos excitas?
Siccisne robur vimque reddis artubus?
Ægro manus impone, morbus et avolet;
Sic me scientiam docebis spernere.
Sit una res constans duabus partibus;
B Hinc æqua sit laus, inde justum dedecus;
Hoc si recenses, illud omittis libens,
Mi similitudinem dolose suggeris.
Matthæus a mensa exit, at venerabilis,
Non exiens inde, at repletus Spiritu.
Apostolis Petrus caput, sed erat Petrus,
Non rete mittens, sed tegens zelo fidem:
Me rete venerari suadet probitas.
Sed te repello, vel ferentem quid boni,
Quod est latentis abditus laquei dolus
Tu pictor es quidam, decoras exprimens
In carne formas lacera, et in vitiligine.
Vel omne pulchrum pinge, vel totum abjice.

Κἀκεῖνο δ' εἰπὲ, πῶς ἀπαιδεύτους καλεῖς,
Τοιοῦτοι ὧν λόγοι τε, καὶ συγγράμματα,
Ὧν κάμνομεν νοῆσαι καὶ μικρὸν λάθος,
Οἱ τοῖς λόγοις ἄνωθεν ἐντεθραμμένοι·
Εἰς οὓς λόγος τοσοῦτος αὖθις καὶ πόνος,
Ὡς μεστὰ πάντα τυγχάνειν πονημάτων
Γλώσσης τε πάσης, καὶ φρενὸς εὐμαθεστέρας,
Καρπὸν φερούσης, ὕψος ἐξηγήσεων;
Πόθεν βασιλεῖς, καὶ πόλεις, καὶ συλλόγους,
Κατηγοροῦντας, εὐθύνοντας ἐν λόγοις,
Πρὸ βημάτων τε, καὶ θεάτροις ἐν μέσοις,
Σοφοὺς, νομικοὺς, Ἕλληνας ὠφρυωμένους,
Δημηγοροῦντες, εὐστομοῦντες καίρια,
Ἔπειθον, ἐξήλεγχον ἐν παῤῥησίᾳ,
A Εἰ μὴ λόγου μετεῖχον, οὗ σὺ μὴ δίδως,
Ἴσως ἂν εἴπῃς, ἐν ῥοῇ τοῦ Πνεύματος,
Λέγων ἀληθῶς· ἀλλὰ τοὐντεῦθεν σκόπει.
Σοὶ δ' οὐ μέτεστι Πνεύματος; καὶ μὴν φρονεῖς
Τούτῳ μάλιστα. Πῶς φθονεῖς οὖν τοῦ λόγου
Τοῖς τοῦτον ἐκζητοῦσιν; ἀλλ' ἤτοι μάτην
Δίδως σὺ τοῦτο τῇ φύσει τοῦ Πνεύματος,
Καὶ τοῖς δικαίοις· τῷ μὲν, ἐμπνεῖν τὸν λόγον,
Τοῖς δ' ἐμπνέεσθαι, ἧ πεφήνασιν σοφοί.
Οὕτως ἀφύκτως ἐνδέῃ τοῖς σοῖς λόγοις,
Ὦ ταῦτα λαλῶν σύγε προθύμως, καὶ μόνον,
Ἃ μὴ λαλεῖσθαι κρεῖσσον, ἀλλ' ἔνδον μένειν.
Ἄφωνον οἶδα πνεῦμα τῶν ἐναντίων·
Καὶ τοῦτο σιγᾷν κρεῖσσον, ἢ λαλεῖν κακῶς.

Illud etiam dicito, quomodo rudes et imperitos voces,
Quorum ii exstant libri, eaque scripta,
In quibus vel exilem obscuritatem intelligere, laboris pretium ducimus,
Nos qui jamdudum in litteris innutriti sumus;
In quibus illustrandis tot rursus libri et labores suscepti,
Ut plena sint omnia lucubrationibus
Linguæ omnis, et acutorum ingeniorum,
Fructum sublimi enarratione ferentium?
Quomodo reges, et urbes, et cœtus
Accusatores suos, et magna dicendi facultate valentes
Pro tribunalibus, et mediis in theatris,
Sapientes, legum peritos, Græcos superbia tumentes,
Ipsi orationem coram populo habentes, opportune diserti,
Persuasissent, ac libere loquendo convicissent,
Si doctrinæ, quam eis denegas, participes non fuissent!
Dices forsitan, id præsidio Spiritus factum,
Vera dicens; sed quid inde sequatur, vide.
Annon tu particeps Spiritus? Atqui maxime
Hoc ipso te effers. Quomodo ergo invides sermonem
His qui illum exquirunt? Sed profecto frustra
Id tribuis naturæ Spiritus,
Et justis: illi quidem, ut inspiret sermonem,
His autem ut inspiratione id accipiant, unde sapientes visi sunt.
Sic inevitabiliter verbis tuis implicaris,
Qui ea libenter ac solummodo dicis,
792-793 Quæ satius erat non proferri, sed intus manere.
Mutum esse scio spiritum adversariorum;
Atque illum quidem tacere satius est, quam prave loqui.

quæ cutem rimis inarant, albisque squamulis obducunt (et hanc speciem exteriorem ironice *pulchram* appellat); cæterum purum integrumque et *vere pulchrum* corpus exhibere non valentibus.

231 *Τοιοῦτοι ὧν*. Ita edit. et quidem recte. Coisl. ὧν τοιοῦτοι, et quidem male, cum deficiat metrum. CAILLAU.

232 *Λάθος*. Τὸ λάθος, hic est, quod in maxima rerum graviorum copia, velut leviculum, aliud agentes effugit. Coisl. βάθος.

233 *Ἄνωθεν*. Sic Coisl. Edit. ἄνοθεν.

235 *Μεστά*. Sic Coisl. Mendose edit. ὡς μὲν τά.

238 *Πόθεν βασιλεῖς*. Videtur alludere ad gesta apostolorum, maxime Pauli coram rege Agrippa.

242 *Δημηγοροῦντες*. Ita Coisl. Mox εὐστομοῦντες. Sic etiam legisse videtur Leuv., quod non displicet Tollio. Sed mutare noluit contra fidem codicis. Nos vero auctoritate codicis Coisliniani immutavimus. Edit. δημηγοροῦντας... εὐστομοῦντας.

245 *Ἐν ῥοῇ*. Coisl. ἐν ῥοπῇ.

255 *Ἃ μὴ λαλεῖσθαι*. Calumnias, scilicet, quibus sanctissimos viros impetis, cum eos inscitiæ arguis, qua ipse plenus es: qui, ut puteris sapere, cœlum vituperas. TOLL.

256 *Ἄφωνον*. Alludit ad mutum, cui Christus, ejecto dæmone, loquelam reddidit (Matth. IX, 32).

METRICA VERSIO

Quomodo, precor, rudes et indoctos vocas,
Quorum hæc supersunt scripta, necnon codices,
In queis laborem ducimus vel exiles
Umbras subire, nos periti litteris;
In quos libri tanti, atque tam grandis labor,
Ut cuncta rursum lucubrationibus
Sint plena linguæ nobilisque spiritus,
Quæ, plurimos sermone fructus afferunt.
Et quomodo cœtus, duces et oppida,
Litem inferentes, et loqui non inscios,
Aut in theatro, aut ante sedes judicum,
Sophos, peritos juris, et superbia
Græcos tumentes, hi locuti publice
Diserta, tempestiva, fortia, libera,
B Suasere, doctrina indigentes, quam negas?
Fortasse dices: Fecit illa Spiritus;
Nec falsa dicis. Sed quid hinc sequitur, precor?
Non particeps tu Spiritus? Et maxime
Hoc tu superbis. Quomodo verbum invides
His qui requirunt illud? At tu Flamini
Id gestis incassum referre, vel probis:
Hoc Flamini, verbum quod afflet mentibus,
Probis, quod, unde sunt sophi, flatum hauriant.
Sic implicaris tu tuis sermonibus
Necesse, qui libenter hæc solum profers,
Quæ non loqui, sed abdere melius foret.
Mutum esse novi spiritum adversantium,
Quem satius est tacere, quam prave loqui.

Τῶν μὲν λύοις τὴν γλῶσσαν, ὦ Θεοῦ Λόγε,
Ὅσοι λαλοῦσιν ἔνδικα, τῶν δὲ καὶ βάρει,
Ὅσοι φυσῶσιν ἀσπίδων συρίγματα,
Πέμπουσί τ' ἰὸν ἔνδοθεν ἀδελφοκτόνον.
Οὕτω μὲν οὖν σύ· τίς δ' ἀπαιδεύτου λόγος
Ἄλλος γένοιτ' ἄν; ὡς δέ τ' ἀληθὲς ἔχει,
Φρονεῖν τ' ἄμεινον, συντόμως ἐγὼ φράσω.
Ἦσάν ποτ', ἦσαν εὐμαθεῖς, εἴπερ τινες,
Οὐκ εὐμαθεῖς δὲ τὸν εὐπρεπῆ πάντως λόγον.
Ἔχει γὰρ οὕτως· διττὸς ἡμῖν πᾶς λόγος,
Λέξεις τε, καὶ νοῦς· αἱ μὲν, οἷον ἔκτοθεν
Ἔσθημ', ὁ δ' ἔνδον σῶμα ἠμφιεσμένον.
Καὶ τοῖς μὲν ἄμφω καλὰ, τοῖς δὲ θάτερον·
Ἢ αἰσχρὸν αὖθις, ὡς μάθησις, ἢ φύσις.
A Ἡμῖν δὲ, τοῦ μὲν ἐκτὸς οὐ πολὺς λόγος,
Ὅπως ποθ' ἕξει· τοῦ δ' ἔσω λίαν πολύς.
Ἐν νῷ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ σωτηρία,
Πλὴν ἐκλαλουμένῳ τε, καὶ δηλουμένῳ.
Πηγῆς τί κέρδος ἐστὶν ἐμπεφραγμένης;
Τί δ' ἡλιακῆς ἀκτῖνος, ἣν κρύπτει νέφος;
Τοιοῦτόν ἐστι νοῦς σοφὸς σιγώμενος,
Οἷον ῥόδου τὸ κάλλος, ὃ κάλυξ σκέπει
Οὐκ εὐπρεπής· τὸ τερπνὸν ἐκφαίνει δ', ὅταν
Αὔραις ῥαγεῖσα τὸν τόκον θεατρίσῃ.
Εἰ δ' ἦν ἀεὶ τὸ κάλλος ἐσκεπασμένον,
Οὐδ' ἄν τις ἦρος ἦν χάρις τοῦ τιμίου.
Οὐδὲν πλέον ζητοῦμεν, ὡς οὕτω λαλεῖν,
Ὡς οἳ δοκοῦσιν εὐτελεῖς τὰ τοῦ λόγου.

At illorum solve linguam, o Dei Verbum,
Quicunque legitima proferunt; illorum autem etiam aggrava
Quicunque inflant aspidum sibila,
Et venenum fratricidam corde emittunt.
Sic tu igitur, et quis indocti sermo
Alius esse possit? quomodo autem veritas se habeat,
Et quid sentire satius sit, breviter ego edisseram.
Fuere olim, fuere periti, si quipiam alii,
Non tamen periti splendidæ omnino eloquentiæ.
Sic enim se res habet. Duplex nobis est sermo,
Dictiones et sententiæ. Illæ quidem velut exterior
Sunt amictus: ista ut corpus interius quod vestitur.
Ac alii quidem in utroque laudem merentur, alii in alterutro:
Aut rursus vitiosa est, ut institutio, ita et natura.
Nobis autem exterioris sermonis non magna est cura,
Quo tandem modo se habeat; at interioris plurimam gerimus.
In sententia enim sita nobis est salus:
Sed tamen in sententia quæ profertur et declaratur.
Quæ fontis obstructi utilitas?
Quæ radii solaris, quem abscondit nubes?
Tale quidpiam est sapiens sententia quæ tacetur,
Qualis est rosæ pulchritudo quam folliculus tegit
Non decorus: suam tamen suavitatem profert,
Cum zephyris rupta, fetum educit in lucem.
Sed si semper id quod pulchrum est tegeretur,
Nulla jam esset veris, quod tanti facimus, gratia.
Nihil amplius quærimus, nisi ut ita loquaris,
Ut ii qui sermone simplices existimantur.

265 *Εὐμαθεῖς*. Id est, prophetæ olim et apostoli fuere eruditi, omni doctrina sacra imbuti, at non omnino ea facundia, eaque splendida eloquentia, qua oratores censentur.

266 *Πάντως*. Sic in Coisl. scriptum videtur. Edit. πάντες.

269 *Ἔσθημ'*. *Mentem verbis amiciri, ut corpus vestimentis*, ait Synesius de Providentia. Mox ὁ δ' ἔνδον. Leuv. ita vertit: *Hæc vero internum est aliquid simile corpori, quod amictu vestitur.*

271 *Ἢ αἰσχρὸν αὖθις*. Tollius legendum vult ἔστ' αἰσχρόν, nec male.

275 *Πλὴν ἐκλαλουμένῳ*. *Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter*. Toll.

279 *Ὃ κάλυξ*. Ita Coisl. Edit. εἰ.

281 *Θεατρίσῃ*. *Cum in calathum funditur orbis, et lata rubentium foliorum panditur ambitione*, ut ait D. Hieron. *ad Pammachium*.

282 *Εἰ δ' ἦν ἀεί*. Ita Coisl. Versus hic claudicat in editis, uno pede brevior, quod mirum non observasse Tollium.

285 *Ὡς οἵ*. Sic Tollius emendandum judicavit, quod in cod. legitur ὅσοι.

METRICA VERSIO.

Tu solve linguas, optimi o Verbum Dei,
Recte loquentium, sed illorum aggrava
Qui sibila inflant aspidum, et de pectore
Lethale fratribus profundunt pharmacum.
Sic ergo tu; nam quis viri sermo rudis
Diversus esset? Quæ sit autem veritas,
Quidve melius sit creditu, brevis eloquar.
Fuere quondam cæteros super, viri
Fuere docti, nec tamen tam splendidæ
Facundiæ periti. Habet se res ita.
Nobis duplex est sermo: verba scilicet
Sententiæque: vestis hæc velut extera,
Ista velut internum quod induitur corpus.
His competunt ambo, sed alterutrum alteris;
B Improbave rursus mens et institutio.
Nos verba certe externa parvi pendimus
Quo se modo habeant, plurimi vero intima.
Sententiæ nobis salutem conferunt,
Quæ proferuntur et palam emissæ sonant.
Quod fontis obstructi, precor, erit commodum?
Est tale quiddam quæ latet sententia,
Qualis rosæ fulgor, rudis quem contegit
Folliculus; at terris olet suaviter,
Cum rupta zephyris jam suum emittit decus.
Sed tecta semper si venustas permanet,
Nulla amplius erit læta veris gratia.
Hoc petimus, ut loquaris illorum modo,
Sermone qui videntur esse simplices;

Εἰ δ' οὖν, παρίστη τὰς ἐκείνων ἐμφάσεις.
Αὐγῆς ποθῶ τι καὶ μέρος τῆς σῆς λαβεῖν.
Εἰ μὲν γὰρ οὐδέν εἰσιν οἱ γεγραμμένοι
Λόγοι, τοσοῦτον πῶς ἐπαιζόμην χρόνον
Ἢ πῶς θαλάσσης ψάμμον ἠρίθμουν μάτην,
Νύκτας συνάπτων ἡμέραις ἐν τοῖς πόνοις,
Ὡς ἄν τις ἔλθοι εἴς γε ῥυτίδας λόγος;
Εἰ δ' εἰσὶν, ὥσπερ εἰσὶν, εὖ γεγραμμένοι,
Μὴ δῷς ἀράχναις τῶν δικαίων τοὺς πόνους.
Πέζευέ μοι τὴν λέξιν, ἀγροικοστόμει,
Οὐδὲν διοίσομ'· οἶδα καὶ βαίνειν κάτω.
Λιτὴ τράπεζα πολλάκις μοι φιλτέρα
Τῆς ὀψοποιῶν χερσὶν ἐξησκημένης.
Ἐσθῆς δ' ὁμοίως· ὡς δὲ κάλλος εὐπρεπὲς,
A Οὐχ ὃ γράφουσι χεῖρες, ἡ φύσις δ' ἔχει.
Ὁ νοῦς ἀνείτω, καὶ τόδ' ἡμῖν ἀρκέσει.
Οὐδὲν τὸ κομψὸν, τοῖς θέλουσι δώσομεν.
Μή μοι τὰ Σέξτου, μηδὲ Πύῤῥωνος πλέκε·
Χρύσιππος ἔῤῥει, μακρὰν ὁ Σταγειρίτης.
Μηδὲ Πλάτωνος στέργε τὴν εὐγλωττίαν.
Ῥίψον τὸ κάλλος, ὧν τὰ δόγματ' ἀποστρέφῃ.
Ἐμφιλοσόφει τῇ εὐτελείᾳ τοῦ λόγου·
Ἡμῖν ἀρέσκεις, κἂν ἀπαιδεύτως λαλῇς.
Δίδαξον ἡμᾶς, ὡς θέλεις, δίδασκε δὲ,
Τίς ἡ Τριάς μοι, πῶς ἑνίζεται Θεὸς,
Καὶ τέμνετ' αὖθις, ἓν σέβας, φύσις μία,
Μονὰς, Τριάς τε, ἀγγέλων δὲ τίς φύσις,
Κόσμου τε δισσοῦ, καὶ προνοίας ἐνδίκου,

Sin minus, mentis illorum illustrationes exhibe.
Tui enim splendoris velim aliquem igniculum excipere.
Quod si nihil sunt mandatæ scriptis
Doctrinæ, quomodo tandiu operam lusi?
Quomodo maris nequidquam arenam numeravi,
794-795 Noctes diebus jungens laborando,
Ut aliquam saltem in rugis doctrinam assequerer?
Quod si sunt, ut sunt profecto, præclare scriptæ,
Ne des araneis justorum labores.
Utere pedestri sermone, utere agresti,
Litem non movebo: scio et ipse humi serpere.
Tenuis mensa sæpe mihi amicior,
Quam quæ manibus coquorum exculta.
Vestis similiter: quemadmodum et venustas decora,
Non quam manus pinxerunt, sed quam habet natura.
Sententia assurgat, atque id nobis satis erit.
Nihil est elegantia: dabimus id volentibus.
Noli mihi Sexti et Pyrrhonis tricas nectere
Valeat Chrysippus, procul sit Stagirita;
Sed nec Platonis diligas præclarum dicendi genus.
Projice eorum ornamenta, quorum adversaris doctrinam.
Philosophare in sermonis simplicitate;
Nobis placebis, etiamsi loquaris imperite.
Doce nos, ut voles, sed tamen doce,
Quæ mea sit Trinitas, quomodo uniatur Deus,
Ac rursus distinguatur, una res adoranda, una natura,
Unitas et Trinitas, angelorum quæ natura,
Duplicisque mundi, ac justæ providentiæ,

286 *Ἐμφάσεις. Illustrationes*, divinam illuminandi facultatem, qua veluti cœlestes radios mentibus nostris immittunt.

290 *Θαλάσσης ψάμμον*. Vide adagiographos.

294 *Μὴ δῷς ἀράχναις*. Id est, ne ita despicias eorum scripta, ut quasi pulvere et situ digna videantur, sicut quæ neglecta aranearum telis oppleri solent. Notum est illud, *Nam tui catulli plenus est sacculus aranearum*. Toll.

295 *Πέζευε. Utere humi serpente stylo: non exigo a te sublimem elatamque facundiam*. Id.

296 *Βαίνειν κάτω. Scio et ipse me demittere.*

299 *Ὡς δὲ κάλλος εὐπρεπές*. Cicero in *Perfect. orat.*, cap. 13: *Fucati medicamenta candoris et ruboris omnia repellentur; elegantia modo et munditia remanebit.*

303 *Μή μοι τὰ Σέξτου*. Gravissima est Gregorii nostri querela, orat. *in Athan.*, de iis qui obscuras illas subtiliter disputandi artes in Ecclesiam invehebant. Vide tom. I, pag. 393.

306 *Τὸ κάλλος. Venustatem orationis eorum*, etc.

307 *Ἐμφιλοσόφει. Tracta mihi res alta speculatione pervestigandas, cujusmodi sunt præcipua et obscurissima theologiæ, seu philosophiæ sacræ mysteria, sive ea quæ paulo post memorat dogmata.*

311 *Ἓν σέβας. Unum numen.*

METRICA VERSIO.

Sin minus, eorum mentis exhibeas facem.
Splendoris assequi jubar velim tui.
Si verba chartis scripta censentur nihil,
Qui tandiu ludendo tempus perdidi?
Qui supputavi calculos frustra maris,
Labore longos noctibus jungens dies,
Adesset ut rugis aliqua scientia?
Si pulchra vero scripta, ut est certum, nitent,
Ne des araneis bonorum codices.
Loquendo sis pedes, vel ore rusticus,
Pacem tenebo: et mihi gradus humiles placent.
Est mensa tenuis sæpe dulcior mihi,
Quam quæ perita pinguis instruitur manu.
Talis et amictus: sic venustus est lepor,
Natura quem dat, non manu qui pingitur.
B Sententia assurgat: satis nobis erit.
Nihil venustas; id damus volentibus.
Non necte Sexti, neve Pyrrhonis sinus;
Chrysippus abeat, sit procul Stagirita;
Sed nec Platonis diligas facundiam.
Abjice leporem, quorum abhorres dogmata.
Sermone simplici velis fieri sophus;
Nobis placebis inde, rusticus licet.
Doce, velut libebit, sed tamen doce,
Quæ sit mihi Trias, quo modo unitus Deus,
Distinctus et simul, licet substantia
Sit una Numenque, Unitas et Trinitas:
Natura quæ sit angelis, quæ duplicis
Sit ordo mundi, quæve providentia

Κἂν πολλὰ μὴ δίκαια τοῖς πλείστοις δοκῇ·
Ψυχῆς τε, σώματός τε τίς λόγος, νόμων
Πρώτου τε, δευτέρου τε· σάρκωσις δὲ τίς
Τοῦ καὶ νοητῶν πλεῖστον ἐξεστηκότος·
Καὶ τῶν ἀνίσων μίξις εἰς δόξαν μίαν,
Νέκρωσις εἰς ἔγερσιν, οὐρανὸς πάλιν,
Ἀνάστασις δὲ, καὶ κρίσις τίνος λόγου,
Ἢ τίς δικαίοις, τίς δ' ἁμαρτωλοῖς βίος·
Πῶς ῥεῖ τὰ πάντα, φάσκε μοι, ποῦ δ' ἵσταται
Εἴ σοί τι τούτων ἐτρανώθη Πνεύματι,
Τὸ σύμπαν, εἴτε καὶ μέσως, εἴτ' ἐνδεῶς,
Ὅσον κεχώρηχ' ἡ κάθαρσις σῆς φρενός.
Μή με στερήσῃς· εἰ δὲ πάντη τυφλὸς εἶ

A Τί χειραγωγεῖς μὴ βλέπων; Ὢ τοῦ σκότους
Τῷ μὴ βλέποντι χρωμένων διδασκάλῳ,
Ὡς εἰς βόθρον πέσωσι ἀγνοίας ἅμα!
Οὗτοι μὲν οὕτως· οἱ δὲ καὶ ἧσσον κακόν·
Ἄγνοια γὰρ κακὸν μὲν, ἀλλ' ἧσσον κακόν.
Τί δ' ἄν τις εἴποι, καὶ κακῶν μεμνημένος;
Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἀθλιώτεροί τινες,
Δύστην', ἀπευκτὰ τοῦ βίου κυβεύματα,
Τὴν πίστιν ἀμφιδέξιοι, καιρῶν νόμους,
Οὐ τοὺς Θεοῦ σέβοντες, Εὔριποι λόγων
Παλιῤῥοοῦντες, ἢ κλάδων μετακλίσεις,
Θῶπες γυναικῶν, τερπνὰ δηλητήρια,
Μικροῖς λέοντες, τοῖς κρατοῦσι δ' αὖ κύνες,

Quamvis multa non justa plurimis videantur:
Animæ corporisque quæ ratio, item legum
Primæ ac secundæ: quæ illius incarnatio
Qui longe superat quæcunque intelliguntur:
Quæ rerum inæqualium in unam gloriam permistio,
Mors ad resurrectionem, cœlum rursus,
Resurrectionis ac judicii quænam ratio,
Aut quæ justis et malis vita:
Quomodo fluant omnia, dic mihi, et ubi consistant;
Si quid horum tibi Spiritus perspicue retexit,
Sive totum, sive mediocriter, sive paululum,
Quantum pura ad capiendum exstitit anima tua.
Ne me defraudes; quod si omnino cæcus es,
Cur manu ducis non videns? o tenebras cæcorum
Non vidente utentium magistro,
796-797 Ut in foveam simul cadant ignorationis!
Atque ita quidem illi. Sed isti tamen minus malum sunt.
Ignoratio enim malum quidem est, sed minus malum.
Quid autem quis dixerit, si improborum fiat mentio?
Sunt enim, sunt nefarii quidam,
Misera et abominanda vitæ ludibria,
In fide alternantes, temporum leges,
Non Dei colentes, Euripi doctrinæ,
Hinc illinc fluctuantes, ramorum flexus,
Adulatores mulierum, dulcia venena,
Parvis leones, potentibus canes,

314 *Κἂν πολλὰ μὴ δίκαια.* Vide supra lib. I, sect. 1, carm. VI, vers. 20, etc.

328 *Τῷ μὴ βλέποντι.* Mss. τῶν μὴ βλεπόντων.

334 *Τοῦ βίου κυβεύματα. Tesserarum in hac vita jactus:* qui perquam varii et inconstantes sunt, διὰ τὸ εὔστροφον, *non secus ac fortuna domina.* Martialis *in Apophoretis:*

Cum steterit nullus vultu tibi talus eodem.

Vide infra carm. XXXII, vers. 57 et 58.

335 *Ἀμφιδέξιοι. Ambigui.* Loquitur de episcopis qui modo Arianorum, modo Catholicorum partes sequebantur pro ratione temporum. Sic carm. præc., vers. 708, etc., episcopos dicentes inducit:

Δουλεύομεν καιροῖς τε καὶ λαῶν πόθοις,
Ἀεὶ διδόντες τῷ πνέοντι τὸ σκάφος.

Servimus temporibus, et populorum desideriis,
Semper ratem objicientes vento afflanti.

336 *Εὔριποι.* Εὔριπος ἄνθρωπος, *vir inconstans, fide, moribus inæqualis.*

337 *Κλάδων μετακλίσεις.* Id est, qui tam facile ab omni fortuna, quam rami a ventis moventur. Sic infra, carm. XVII, vers. 19:

Κλινόμενοι καιροῖσι, δόναξ πολύκαμπτος ἀήταις.
Temporibus serviens, arundo plurimum ventis agitata.

339 *Μικροῖς λέοντες.* Sic carm. seq., vers. 81:

Θῶπες ἐρισθενέων χθαμαλοὶ, χθαμαλοῖσι λέοντες.
Adulatores potentium demissi, demissisque leones.

METRICA VERSIO.

Justa, licet injusta videantur plurima;
Quid mens, quid et corpus, quid et vetusta lex,
Quid et recentior, quid incarnatio
Creata longe cuncta superantis Dei:
Qui res in unum dispares coeunt decus,
Mors et resurgens vita, rursus et polus;
Qui judicandi suscitentur mortui,
Quæ vita sit futura justis, quæ malis:
Qui cuncta consistant, precor, vel qui fluant:
Si quid tibi istorum retexit Spiritus,
Multumve, paululumve, seu mediocriter,
Ut puritati mentis assequi datum,
Fraudare noli. Si profecto cæcus es,

B Cur non videns ducis manu? O caliginem
Doctore non vidente prave utentium,
Ut simul in imperitiæ foveam cadant!
Sic illi. At illi sunt minus certe malum:
Nescire quanquam sit malum, malum est minus.
Quid, si malorum vera fiat mentio?
Sunt namque, sunt nefarii quidam viri,
Impura nimium sæculi ludibria,
Circa fidem incerti, colentes temporum,
Sed non Dei præcepta, doctrinæ Euripi,
Undæ usque mobiles, vagi usque palmitum
Flexus, amantes feminarum, dulcia
Venena, parvis nunc leones, nunc canes

Πάσης τραπέζης εὐφυεῖς ἰχνεύμονες,
Θύρας κρατούντων ἐκτρίβοντες, οὐ σοφῶν,
Τὸ πρὸς χάριν τιμῶντες, οὐ τὸ συμφέρον,
Ὡς ἂν κακοὺς ποιῶσι καὶ τοὺς πλησίον.
Εἴπω τι τούτων καὶ σοφὸν, κελεύσετε;
Ὃς μέν τις εὐγένειαν, ὃς δ' εὐγλωττίαν,
Πλοῦτόν τις ἄλλος, ὃς δὲ κομπάζει γένος.
Οἱ δ' οὐκ ἔχοντες, ἐξ ὅτου δόξουσί τι,
Ποιοῦσιν αὐτοὺς γνωρίμους πονηρίᾳ.
Σοφὸν δὲ καὶ τό· οὐ γὰρ εἰδότες λόγων,
Γλῶσσαν ἔδησαν τῶν λαλιστέρων ὁμῶς.
Εἰ δ' ἦν τις ὀφθαλμῶν καὶ χερῶν ἔρις,
Καὶ ταῦτ' ἂν ἡμῶν ἐξεκόψατ', ὦ σοφοί!

A Ταῦτ' οὐ πρόδηλος ὕβρις; οὐ βλάβη σαφής;
Τούτων ἀνέξεται τίς; ὦ μυστήριον!
Ἤδη σχεδόν τι τῆς ὅλης οἰκουμένης,
Οἵαν λαβόντες ἐκ Θεοῦ σωτηρίαν,
Ὡς σφόδρα χρώμεθ' ἀναξίοις τοῖς προστάταις!
Βοήσομ' οὐ ψευδῆ μὲν, οὐχ ἥδιστα δέ.
Σκηνή τις (οἴμοι!) παίζετ' εὐπρεπεστέρα·
Νῦν τὰ προσωπεῖα, τὰ πρόσωπα δ' ὕστερον.
Αἰσχρὸν μὲν εἰπεῖν, ὡς ἔχει, φράσω δ' ὅμως.
Ταχθέντες εἶναι τοῦ καλοῦ διδάσκαλοι,
Κακῶν ἁπάντων ἐσμὲν ἐργαστήριον,
Σιγῇ βοῶντες, κἂν δοκῶμεν μὴ λέγειν·
« Πρόεδρος ἡ κακία· πονείτω μηδὲ εἷς·

Cujuslibet mensæ odori venatores,
Januas potentium terentes, non sapientium,
Id quod gratiam conciliat, pluris facientes, quam quod prodest,
Ut et proximos faciant improbos.
Vultis illorum sapientiæ specimen aliquod proferam:
Est qui ingenuitatem suam jactet, ille facundiam,
Alius divitias, hic genus suum.
Hi autem cum non habeant ex quo aliquid videri possint,
Nobilitant se improbitate.
Illud etiam fit ab eis sapienter; cum loqui nesciant,
Linguam pariter ligarunt disertiorum.
Quod si qua esset cum oculis ac manibus contentio,
Hæc quoque a nobis amputassetis, o sapientes!
Annon hæc manifesta injuria? annon apertum damnum?
Quis hæc ferat? o mysterium!
Quamvis jam fere per totum orbem terrarum
Miram a Domino salutem acceperimus,
Quam valde indignis utimur episcopis!
Vociferabor non falsa quidem, sed tamen non jucundissima.
Scena quædam, hei mihi! agitur speciosior:
Hactenus larvæ, deinceps personæ.
Pudet me dicere quomodo se res nostræ habeant; dicam tamen.
Ordinati ut virtutis doctores simus,
798-799 Malorum omnium sumus officina,
Tacite clamantes, etsi eloqui non videamur:
« Nequitia primas obtinet, laboret nemo:

340 *Ἰχνεύμονες.* Hesychius: Ἰχνεῦται, οἱ νῦν ἰχνεύμονες λεγόμενοι. Aliud est ichneumon, animalculum Ægyptiacum crocodilo inimicissimum, ejusque somnos explorans. Hi sunt cœnipetæ, laudicœni, cœnarum venatores. TOLL.

348 *Ποιοῦσιν αὐτοὺς γνωρίμους.* *Famosos sese reddunt nequitia.*

349 *Λόγον.* Edit. λόγων.

350 *Ὁμῶς.* Coisl. νόμῳ.

354 *Ὦ μυστήριον!* Sic Coisl. Edit. ὦ μυστηρίων.

357 *Ὡς σφόδρα.* In quos totum carmen sequens et alia scripsit Gregorius. Ibid. ἀναξίοις. Vide tom. I, pag. 390.

359 *Οἴμοι.* Coisl. οἶμαι.

360 *Νῦν τὰ προσωπεῖα.* Sic supra lib. I, sect. 2, carm. XXIX, vers. 4, de feminis ambitiosius comptis:

Ὥστε προσωπεῖον, κ' οὐχὶ πρόσωπα φέρειν.
Sic ut jam non facies, sed larvas gestetis.

361 *Αἰσχρὸν μὲν εἰπεῖν.* Coisl. αἰσχύνομ' εἰπεῖν ὡς ἔχεις, ᾄσω δ' ὅμως. *Pudet me, quo te modo habeas dicere, canam tamen.*

364 *Σιγῇ βοῶντες.* Tale illud Ciceronis *in Quint. Cæcilium*, cap. 6: *Etiamsi taceant, satis dicunt.* Sic supra, lib. I, sect. 2, carm. 11, vers. 88, fucatæ facies dicuntur,

Μαχλοσύνης στῆλαί τε καὶ οὐ λαλέοντες ἔλεγχοι,
Lasciviæ monumenta et tacita argumenta.

METRICA VERSIO.

Magnis, venantes naribus apertis dapes;
Qui non sophorum, sed potentum januas
Terunt, legentes quod placet, non quod prodest,
Ut proximos mali improbe faciant malos.
Vis specimen afferam quod exsistant sophi?
Facundiam unus jactat, alter indolem;
Exaltat hic opes, ille præclarum genus.
Hi nil habentes unde laudari queant,
Se nobiles reddunt malignis artibus.
Artem notate: cum loqui non calleant,
Loquentium diserta linguas comprimunt.
Si surgeret contra manus et lumina
Bellum, o sophi, secanda vobis hæc forent.

B Non evidens damnum, et patens injuria?
Quis ista sustinebit? O mysterium!
Jam quasi per omnes orbis immensi plagas
Tantas salutis spes habentes ex Deo,
Quam prorsus indignos tenemus præsules!
Non falsa clamabo, licet non dulcia.
Heu! scena quædam luditur spectabilis;
Nunc larvæ inanes, ora posthac propria.
Hæc me loqui pudet, sed hæc loquar tamen.
Jubemur omnis esse doctores boni,
Sumusque cunctorum malorum officina.
Clamore tacito, non loquentes dicimus:
« Primas scelus tenet; relinquatur labor;

Κακοὶ γίνεσθε, τοῦτο συντομώτατον,
Καὶ λῷον· ἡ δὲ πρᾶξις ἵσταται νόμος.
Μόλις γὰρ ἄν τις ἐκ βίας διδασκάλων
Νεύσειεν εἰς τὸ κρεῖσσον· εἰ δ' ἔχοι τύπον
Μοχθηρὸν, ἥλω. Ῥοῦς κατὰ πρανοῦς τρέχων.
  Τὸ δ' αἴτιον. Βολαῖς μὲν ἡλίου φασὶ
Κρίνειν νεοττῶν ὄψιν ἀετὸν πανσόφως·
Ἐξ ὧν νόθον μὲν, καὶ τὸ μὴ, γινώσκεται·
Καὶ τὸν μὲν ἐξέῤῥιψε, τοῦ δ' ἐστὶ πατήρ.
Ἡμεῖς δὲ πάντας ῥᾳδίως καθίζομεν,
Ἐὰν μόνον θέλωσι, λαοῦ προστάτας,
Οὐδὲν σκοποῦντες τῶν νέων, ἢ τῶν πάλαι,
Οὐ πρᾶξιν, οὐ λόγον τιν', οὐ συνουσίαν,
Οὐδ' ὅσον ἦχον γνωρίσαι νομίσματος,
Οὐδὲ χρόνου πύρωσιν ἐνδεδειγμένους,
A Ἀλλ' αὐτόθεν φανέντας ἀξίους θρόνων.
Εἰ γὰρ τόδ' ἴσμεν, ὡς τὸν ἐξειλεγμένον
Χείρω τίθησιν, ὡς τὰ πόλλ', ἐξουσία,
Τίς ἂν προβάλοιτ' εὖ φρονῶν, ὃν ἀγνοεῖ;
Καὶ εἰ τοσοῦτο τὴν ἐμὴν ἔργον μόνην
Ψυχὴν κυβερνᾷν ἐν βίου τρικυμίαις,
Πῶς παντὶ δώσεις αὐχένας λαοῦ τόσου,
Πλὴν εἰ καταδῦσαι τὸ σκάφος σπουδὴν ἔχεις;
Πόθεν λίθοι μὲν δυσπόριστοι τῶν καλῶν,
Καὶ γῆς ἀρώματ' οὐ τόπον παντὸς φέρειν,
Ἵππος δ' ὁ μὲν κάκιστος ἐν μέσῳ πολὺς,
Τὸν δ' εὐγενῆ τρέφουσιν οἶκοι πλουσίων·
Ὁ δὲ πρόεδρος ῥᾳδίως εὑρίσκεται,
Μηδὲν πονηθεὶς, πρόσφατος τὴν ἀξίαν;
Ὢ τῆς ταχείας τῶν τρόπων μεταστροφῆς!

Improbi estote, maxime id compendiarium est,
Et melius: ipsa autem facta legis loco sunt. »
Vix enim quis magistrorum conatibus
Inclinet in meliora; sed si habeat exemplar
Vitiosum, captus est. Rivus est per declivia decurrens.
  Causam accipe. Solis, ut ferunt, radiis
Pullorum oculos aquila valde sapienter probat:
Ex quibus quid spurium sit, quid non, dignoscat,
Atque hunc projicit, illius est parens.
Nos autem facile quoslibet constituimus,
Si tantum voluerint, populi antistites;
Nihil considerantes, non recentia, non antiqua,
Non actionem, non sermonem ullum, non conversationem,
Nec tantum morantes, quantum oporteat ad dignoscendum numismatis sonum,
Eos qui non fuerunt tempore, et igne probati,
Subito judicamus esse dignos thronis.
Quod si id sciremus eum, qui electus est,
Potentia plerumque deteriorem fieri,
Quis cordatus eum, quem non novit, eligeret?
Quod si tantum opus est meam mentem
Solam gubernare in his vitæ fluctibus,
Quomodo cuilibet trades tantæ plebis gubernacula,
Nisi id studio habeas, ut demergatur navis?
Cur, cum lapides pretiosi non facile parabiles sint,
Nec omnis terræ locus aromata ferat,
Cur, cum equorum pessimorum copia in propatulo sit,
Generosos autem divitum domus nutriant,
Antistes facile reperitur, nullo
Præparatus labore, subito factus ad dignitatem?
O celerem morum mutationem!

366 *Κακοὶ γίνεσθε.* Sic Coisl. Edit. κακὸν γίνεσθαι.
374 *Καὶ τὸν μὲν ἐξέῤῥιψε, τοῦ δ' ἐστὶ πατήρ.* Hic versus deest apud Tollium, quamvis Latine redditus.
377 *Τῶν πάλαι.* Οἱ πάλαι hic prisci non sunt, sed qui jam diu fuere catholici Christiani. Toll.
381 *Ἀξίους. Sed qui ipsi sibi thronis digni videntur.*
382 *Τόδ'.* Coisl. τότ'.
388 *Πλὴν εἰ καταδῦσαι.* Ita Coisl. Sic etiam legit interpres: sed et defendi potest vulgata, πλεῖν ἢ καταδῦσαι, inquit Tollius, ut sit interrogationis nota post τόσου, et tum vertendum: *navigarene an demergi navem mavis?*
394 *Μηδὲν πονηθείς.* In Maximum hæc dicta

METRICA VERSIO.

Estote perversi; itur hac brevius via
Ac melius; ipsa facta legis sunt loco. »
Nam vix juvante verget aliquis in bonum
Doctore; si malum cadat sed in typum,
Capitur, velutque rivus in præceps ruit.
  Hæc causa. Radiis splendidi solis, ferunt,
Prudenter oculos aquila pullorum probat,
Ut inde quid verum sit, aut quid spurium
Agnoscat: hoc repellit, illius est parens.
Sed nos tremendo quoslibet facile throno,
Velint modo ipsi, præsules imponimus,
Non ponderantes quod recens, aut quod vetus,
Non verba, non facta, neque vivendi modum,
Nec quo numismatis queat nosci sonus.
Nondum probatos igne temporis, statim
B Episcopali sede dignos credimus.
Si cauta mens putaret impositum throno
In pejus ire sæpius potentia,
Quis sanus ignotum vocaret calculo?
Si tantus est meam regere mentem labor
Hujus minacis inter undas sæculi,
Qui grande vulgi cuilibet regimen dabis
Ni subter undas obrui navem velis?
Cur, cum lapilli non ubique fulgeant,
Cum campus omnis non aroma proferat,
Cum cuncta pessimis scaturiant equis,
Magnæque solum nutriant fortes domus,
Labore nullo præsulem reperit manus,
Non arte perfectum sacra, sed muneri
Statim apparatum. O promptior conversio!

Πεσσῶν κυλίσματ'· ἐν κύβοις τὰ τοῦ Θεοῦ·
Ἢ κωμικὸν πρόσωπον, ἀθρόως τεθὲν
Τῶν εὐτελεστάτων τε καὶ μικρῶν ἑνὶ,
Πέφηνεν ἡμῖν οὗτος εὐσεβὴς νέος.
Πολλή τις ὄντως ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος,
Εἴγ' ἐν προφήταις καὶ Σαοὺλ ὁ φίλτατος.
Χθὲς ἦσθα μίμων καὶ θεάτρων ἐν μέσῳ
(Τὰ δ' ἐκ θεάτρων ἄλλος ἐξεταζέτω),
Νῦν αὐτὸς ἡμῖν ἡ ξένη θεωρία.
Πρώην φίλιππος, καὶ Θεῷ πέμπων κόνιν,
Ὡς ἄλλος εὐχὰς, ἢ νοήματ' εὐσεβῆ.
Τὸ δ' αἴτιον, πίπτων τις ἁρματηλάτης,
Ἤ τις τὰ δεύτερ' ἵππος ἐν δρόμοις φέρων·
Ἵππων δ' ἀὴρ σοι κοῦφος ἀντετύπτετο,
A Ὡς ἐκ φρενῶν πεσόντι καὶ μεμηνότι·
Νῦν εὐσταλής τις καὶ βλέπων αἰδῶ μόνην,
Πλὴν εἰ λαθών που πρὸς τὸ ἀρχαῖον δράμοις,
Ὡς λοξὸς, οἶμαι, πτόρθος ἐκφυγὼν βίαν
Χειρὸς κατευθύνουσαν εἰς ταυτὸν τρέχει.
Χθὲς ῥητορεύων τὰς δίκας ἀπημπόλεις,
Στρέφων ἄνω τε καὶ κάτω τὰ τῶν νόμων,
Ἐξ ὧν ἀπώλλυς, οὓς ἔσωζεν ἡ δίκη,
Στάθμῃ δικαίᾳ χρώμενος τῷ πλείονι·
Νῦν μοι δικαστὴς, καὶ Δανιήλ τις ἀθρόως.
Χθές μοι δικάζων σὺν ξίφει γυμνουμένῳ,
Τὸ βῆμ' ἐποίεις ἔννομον ληστήριον,
Κλέπτων, τυραννῶν, καὶ πρὸ πάντων τοὺς νόμους·
Ὡς ἥμερός μοι σήμερον! Οὐδ' ἐσθῆτά τις

Alearum jactus est; in cubis sunt res divinæ :
Vel larva comica subito imponitur
Uni alicui ex vilissimis et parvis.
Nobis hic apparet novus pietatis cultor.
Multa sane est Spiritus gratia,
800-801 Siquidem inter prophetas etiam Saul dilectissimus.
Heri versabaris in medio mimorum et theatrorum
(Quæ post spectacula inquirat alius),
Nunc ipse nobis novum es spectaculum.
Nuper equorum amator, et Deo pulverem mittens,
Ut preces alius et pias cogitationes;
Illud autem causa est; auriga quidam cecidit,
Aut equus in cursu secundas habuit;
Te autem levis equorum aer reverberabat,
Ut mente excussum et furentem :
Nunc autem recte compositus es, solumque vultu præfers pudorem,
Nisi forte clam ad pristinum recurras,
Ut ramus, opinor, incurvus, ubi effugit manus
Vim corrigentem, ad eamdem formam redit.
Heri orator jura vendebas,
Leges sus deque torquens,
Quibus eos perdebas, quos justitia servabat,
Regula justa utens plus dantis manu :
Nunc mihi judex, et quidam subito Daniel.
Heri jus dicens nudato cum ense,
Tribunal efficiebas legitimum latrocinium,
Furans, vim faciens, ipsis præsertim legibus :
Quam blandus es ac comis hodie! Ne vestem quidem

sunt, qui rerum erat divinarum imperitissimus. Toll. Vide tom. I, pag. 15.

396 *Ἐν κύβοις*. Vide supra, vers. 334.

399 *Εὐσεβὴς νέος. Subito factus homo religiosus.*

400 *Τοῦ Πνεύματος*. Coisl. θαύματος.

403 *Τὰ δ' ἐκ θεάτρων. Quæ vero post theatra gesseris.*

405 *Καὶ Θεῷ πέμπων*. Non potuit acerbius quidquam dici, nec urbanius. Toll.

407 *Τὸ δ' αἴτιον. Causa*, scilicet, *mutationis*, inquit interpres.

410 *Ὡς ἐκ φρενῶν*. Qui Pythii Apollinis afflantur aura, mente excidunt. Huic equorum auram comparat Gregorius, quæ illum mente, ut aurigam curru, excussit. Toll.

412 *Πλὴν εἰ λαθών*.

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.
Horat. *Epist.* I, x, 24.

Venusta vero est illa naturæ, cui vis facta, cum ramo comparatio. Toll. Ibid. τό supplevit Coisl., deerat in edit.

418 *Στάθμῃ δικαίᾳ*. Ita Coisl. Edit. δικαίῳ. *Ironice*, inquit Tollius, qui legendum arbitratur δικαίου pro δικαίῳ. *Amussi*, seu *regula, justi usus plus dantis manu.*

METRICA VERSIO.

Est jactus aleæ, in cubis sunt res Dei :
Imponitur vix larva subito comica
Ex parvulis uni vel ex vilissimis;
Nobis sacrorum hic cultor apparet novus.
Non pauca sane Spiritus est gratia,
Cum sit prophetas inter et charus Saul.
Heri theatris assidebas comicis
(Quæ facta post scenam, requirant cæteri),
Nunc ipse nobis es novum spectaculum.
Amans equos, semper Deoque pulverem
Mittens, ut alius vota, vel sanctas preces.
Vis scire causam? Cecidit in præceps datus
Auriga, vel currendo non primas tulit
Equus. Ast equorum aer movebatur levis
B Mente tibi capto, vel furore percito;
Sed nunc pudorem fingis ore et moribus,
Nisi priorem clam recurras ad statum :
Sic flexus, opinor, ramus ut fugit manus
Vim corrigentem, pristinum redit in locum.
Fandi peritus jura vendebas heri
Orator, instituta legum destruens,
Quos æquitas servabat, hos perdens male,
Plus dantis æqua lance causam ponderans :
Nunc mihi repente judicas, Daniel novus.
Sententias heri ense nudato ferens,
Tribunal in legale vertebas scelus,
Furans, et insultans vel ipsis legibus.
Quam nunc bonus comisque! Ne vestes quidem

Οὕτως ἀμείβει ῥᾳδίως, ὡς σὺ τρόπον.
Χθὲς ἐν χορευταῖς ἐστρέφου θηλυδρίαις,
Γάμων δὲ κήρυξ ἦσθα Λυδαῖς ἐν μέσαις,
Ὠδὰς λυγίζων, καὶ πότοις γαυρούμενος·
Νῦν σωφρονιστὴς παρθένων καὶ συζύγων·
Ὥς σου τὸ καλὸν ὕποπτον ἐκ τοῦ πρὶν τρόπου!
Σίμων Μάγος χθὲς, σήμερον Πέτρος Σίμων.
Φεῦ τοῦ τάχους! φεῦ, ἀντ' ἀλώπεκος λέων!
Σὺ δ' εἰπέ μοι, βέλτιστε, καὶ πράκτωρ φόρων,
Ἢ καὶ στρατοῦ τιν' ἐκλελοιπὼς ἀξίαν,
Πόθεν πένης ὢν, εἶθ' ὑπερβαλὼν Κῦρον
Τὸν Μῆδον, ἢ τὸν Κροῖσον, ἢ Μίδαν πόροις,
Πλήρη τὸν οἶκον δακρύων κεκτημένος,
Μετῆλθες εἰς τὸ βῆμα, καὶ κρατεῖς θρόνου,
A Ἔπειτα πάντα συλλαβὼν ἔχεις βίᾳ,
Τέλος, τυραννῶν καὶ Θεοῦ μυστήρια
Οἷς οὐδὲ θαῤῥεῖν προσβλέπειν ἐχρῆν ἴσως
Τοὺς μὴ λίαν πόῤῥωθεν ηὐτρεπισμένους;
Τὸ λουτρὸν, ἢ κάθαρσις ἐξήμειψέ σε;
Μεῖνον· φανήτω· καὶ τί σοι φθονήσομεν;
Ἐμὸν τὸ κέρδος· τῷ χρόνῳ τι δὸς μόνον·
Αἰτῶ σε μικρὰν τοῦ πόθου προθεσμίαν.
Εἰ δὲ καθαρθεὶς σήμερον δώρῳ Θεοῦ,
Βρύεις τὸν αὐτὸν βόρβορον ἐκ ῥᾳθυμίας,
Πηγῆς μενούσης, ἢ βρύει τὰ πρὶν κακὰ
(Ἡ γὰρ πλύσις κάθαρσις οὐ πάντως τρόπου,
Τῶν δ' ἐκφυέντων ἐκ τρόπου βλαστημάτων),
Σαφῶς τόδ' ἴσθι, πένθιμος ἡ σωτηρία.

Tam facile quis mutet quam tu mores.
Heri inter saltatores versabaris effeminatos,
Ac nuptiarum eras præco medias inter Lydias,
Cantilenas contorquens, ac compotationibus superbiens:
Nunc autem moderator es virginum ac maritos habentium.
Quam suspecta virtus tua ex præteritis moribus!
Heri Simon Magus; hodie Simon Petrus.
Heu, celeritatem! heu, vulpis loco, leonem!
Tu vero, dic mihi, o bone, qui tributorum exactor fuisti,
Aut militarem aliquam dignitatem reliquisti,
Cur, cum pauper esses, postea superasti Cyrum
Medum, aut Crœsum, aut Midam reditibus;
Refertam domum lacrymis possides;
Transisti ad sacrarium, et thronum possides;
Deinde omnia per vim occupata retines?
802-803 Tandem et in Dei mysteria tyrannidem exerces,
Quæ forsan ne respicere quidem audere fas erat
His qui non multo ante præparati fuerant.
At lavacrum, vel expurgatio te immutavit?
Exspecta; manifestum id fiat; et cur tibi invideamus?
Id mihi placet: tantum tempori des aliquid.
Peto a te modicam desiderii dilationem.
Sed si expurgatus hodie Dei dono,
Scaturis idem cœnum per segnitiem,
Manente fonte, ex quo pristina fluunt mala
(Est enim lavacrum expurgatio, non ipsorum prorsus habituum,
Sed eorum, quæ pullularunt ex moribus, germinum),
Scito id perspicue: luctuosa est salus tua.

426 *Κῆρυξ*. Coisl. κόραξ.

427 *Λυγίζων*. Verbum hoc turpem quamdam et inhonestam in cantu, gestuque mollitiem significat. Toll. Coisl. λιγύζων.

432 *Πράκτωρ*. Ita Coisl. Edit. πράκτορος.

434 *Ὑπερβαλών*. Coisl. ὑπερβάλλων.

436 *Δακρύων*. Id est, *spoliis et bonis quæ vi doloque cum multis possidentium lacrymis in domum tuam congessisti*. Toll.

437 *Θρόνου*. Coisl. θρόνους.

441 *Λίαν πόῤῥωθεν*. *Multo ante*, id est, *diuturno tempore*.

444 *Ἐμὸν τὸ κέρδος*. *Id mihi placet*, id est, *sic me juveris*. Ita Toll. qui respuit versionem Leuv. quæ sic habet: *Meo consecutus es hoc commodo*. Sic infra, vers. 502.

445 *Τοῦ πόθου*. Coisl. τῷ χρόνῳ.

446 *Εἰ δὲ καθαρθείς*. Coisl. εἰ δ' ἐκκαθαρθείς.

METRICA VERSIO.

Sic mutat aliquis, ac agendi tu modum.
Heri movebas perditos saltans choros,
Præco thalami impurisque Lydiis comes,
Pudenda cantans, teque jactans potibus:
Nunc virginum greges et uxorum regis,
Quam dubia virtus pristinis fit moribus!
Heri Simon Magus, Petrus hodie Simon.
Heu, promptius factum! heu, loco vulpis, leo!
Dic, bone, mihi, tributa quondam colligens,
Aut dignitate functus olim bellica,
Cur ante pauper deinde congestis Cyrum,
Crœsumque vicisti, Midamve copiis;
Mœstis refertam possidens lacrymis domum,
Ad sancta transisti, thronum victor tenes,
B Et cuncta per vim rapta sedulus occupas?
In ipsa demum sacra baccharis Dei,
Quæ vel tueri grande forsitan nefas,
Non ante multo præparatis tempore.
Certe lavacrum te vel expurgatio
Mutavit. Exspecta: probetur res; tibi
Cur invidendum? Sic mihi placet. Locum,
Des tempori tantum. Cupido pendeat
Dilata. Sed si gratia purus Dei,
Idem scaturis cœnum per socordiam,
Manente fonte, prima qui genuit mala
(Lavacrum enim non abluit mores, sed hæc
Quæ prava produxere mores germina),
Certum hoc habeto; luctuosa tibi salus.

Ὅσῳ τὸ πρὶν μὲν δεξιαὶ γοῦν ἐλπίδες·
Νῦν δ' οὐδὲ τοῦτο. Ἓν χάρισμ' ἑνὸς Θεοῦ.
Ἔστω δὲ μὴ κακός τις· ἀρκέσει τόδε;
Καὶ κηρὸν οὖν στέργομεν, ὃς τύπους πάλαι
Τοὺς πρὶν λεανθεὶς, τοὺς καλοὺς μετεγγραφῇ.
Γενοῦ Ζαχαῖος· τοῖς μὲν ἠδικημένοις
Μὴ πλεῖον, αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, εἰ δοκεῖ,
Μόνον κατάθες· οὐ γὰρ φέρεις τὸ τοῦ νόμου·
Τοῖς δ' αὖ πένησιν εἰσένεγχ', ὅσον θέλεις,
Καὶ τότε Χριστὸν ἑστιάσεις ἀξίως.
Εἰ δ' ἔνδον ὄντων τῶν σκύλων, ἢν μικρὰ δοὺς
Πένησιν, οἴει τυγχάνειν ἐλεύθερος,
Τὸ θεῖον ἡμῖν πέπρατ', εἰ θέμις λέγειν·
Πῶς γὰρ δίκαιον, τὴν βλάβην μὲν τὴν ἐμὴν
A Ἄλυτον εἶναι, σοὶ δὲ τὸ χάρισμ' ἔχειν,
Τὸ μὴ δίκας δοῦναί σε τῶν τολμημάτων;
Ἔχεις χάρισμα; τῶν δ' ἀλλοτρίων γενοῦ
Πόῤῥωθεν· οὕτως ἡ κάθαρσις παντελής.
Εἰ δ', ἡνίκ' ἦσθα τοῦ χαρίσματος μέσος,
Εἶχες τὰ μὴ σὰ, μηδὲ πάντ' ἐξεπλύνου,
Ὀκνῶ τὸ ἑξῆς, παντὶ δ' οἴομαι σαφές.
Ζήτει χάρισμα· νῦν γὰρ οἶδ' ὀφειλέτην,
Κἂν ὁ θρόνος σε λίαν ὑψηλὸν φέρῃ.
Ὧν ἠδικήκαμεν γὰρ, οὐχ ὧν πταίομεν,
Τὸ λουτρὸν ἐξάλειψις. Ὥστε παντελῶς
Σαυτὸν καθαίροις, ἀλλὰ νυνὶ μὴ γελῷ,
Ἄλλους καθαίρων αὐτὸς ἐσπιλωμένος·
Εἰ μὴ μόνῳ σοι τοῦτο ἐκ Θεοῦ γέρας,

Nam prius quidem faustæ spes suberant:
Nunc vero ne id quidem. Una est Dei gratia.
Sit autem aliquis non malus; an id sufficiet?
Ac ceram quidem amamus, cui postquam figuræ jamdudum prius
Impressæ molliter deletæ sunt, præclaræ imprimuntur.
Fias Zachæus, ac iis, quos defraudasti,
Non plus, sed ipsam tantum sortem, si libet,
Restitue; non enim poteris ferre quod lege præscribitur:
Pauperibus autem tribue, quantum voles,
Et tunc Christum convivio digne excipies.
Sed si intus manentibus spoliis, aut pauca largiendo
Pauperibus, putas te esse liberum,
Divinum numen venale nobis est, si fas id dicere.
Quomodo enim æquum sit, ut meum quidem damnum
Minime solutum sit, in te autem gratia hanc vim habeat,
Ut pœnas facinorum non solvas?
Habes gratiam? ab his autem, quæ aliorum sunt,
Longe remotus sis: sic integra erit expurgatio.
Sed si tum, cum gratia tibi conferebatur,
Habebas non tua, nec omnino ablutus es,
Vereor dicere quod restat, sed cuilibet apertum esse puto.
Quære gratiam: nunc enim te debitorem novi,
Quamvis thronus valde te in altum extulerit.
Eorum enim quæ peccavimus, non eorum quæ peccamus
Lavacrum deletio est. Quapropter te ipsum
804-805 Omnino expurga, nec committe ut ridearis,
Dum alios expurgas maculosus ipse:
Nisi tibi soli hoc a Deo concessum sit privilegium,

453 *Ἓν χάρισμα. Una gratia*, scilicet, *baptisma, quod non repetitur.*
455 *Ὅς*. Coisl. ᾧ.
456 *Μετεγγραφῇ*. Coisl. μετεγγράφῃς. Tollius legendum putat μετεγγραφεὶς.
458 *Κεφάλαιον. Ipsam saltem summam quam eripuisti.*
459 *Τὸ τοῦ νόμου. Quod lege præscriptum, quadruplum reddere.*
464 *Πέπρατ'*. Leuv. *Ipso Numine ad quæstum abuteris;* mavult Tollius: *Omnis de Deo, ejusque justitia, spes nobis abiit.* Actum est de divina justitia.
467 *Τό*. Coisl. τῷ.
475 *Οὐχ ὧν πταίομεν*. Id est, *non eorum quæ deinceps post baptisma perpetramus.*

METRICA VERSIO.

Namque prius aderat læta spes, sed nunc quidem
Defecit; unum est unius donum Dei.
Non sit malus quis; hocne sufficiens erit?
Hanc ceram amamus, quæ figuris pristinis
Pravisque demptis, pulchriores suscipit.
Fias Zachæus, et vafro captis dolo
Non plus, sed ipsam redde sortem, si libet;
Non poteris etenim ferre quod lex præcipit.
Pauperibus autem da benignus, quod velis,
Christumque mensis dignus excipias tuis.
Sed si reservans cuncta, paucave conferens
Pauperibus, evadere putas te liberum,
Venalis est nobis, loqui si fas, Deus.
Quid namque justi, si meum minime scelus
B Solvatur, at tanta tibi sit vis gratiæ,
Ut non tuorum criminum pœnam luas.
Est gratia tibi? Sis procul fratrum a bonis;
Nam puritas erit tibi sic integra.
Si factus autem gratiarum particeps
Non prorsus ablutus, potiris non tuis,
Cætera loqui piget; sed omnis percipit.
Require gratiam: licet enim te thronus
Sublime tollat, debitis, scio, subjaces.
Peccata quondam, non recenter edita
Purgat lavacrum. Temet ergo sordibus
Absterge cunctis, et cachinnos præcave,
Dum sordidatus ipse sordes diluis,
Ni tale tibi datum sit uni præmium,

Ὡς ἃ γράφει χεὶρ βασιλέως πρὸς χάριν,
Τὸ καὶ προσεπαινεῖσθαί σε τῆς τυραννίδος·
Εἰ δ' οὐδὲ τὸ λουτρὸν ἐκκαθαίρει παντελῶς
Τοὺς, ὥσπερ εἶπον, τὴν χάριν δεδεγμένους
(Θεὸν γὰρ οὔποτ' οὐδὲ εἷς σοφίζεται,
Τὸν συνδέοντα καὶ σοφοὺς σοφωτέροις),
Τίς ἂν καθήραι τῶν μετὰ χρίσιν κακῶν
Τοὺς αὖθις ἐγχρωσθέντας ἰλύος βάθει,
Καὶ τῆς ἄνωθεν εἰκόνος τὴν ἀξίαν
Καθυβρίσαντας ἑρπετῶν ἢ θηρίων
Μορφαῖς, ἀφ' ὧν ποιούμεθα ζηλουμένων;
Πλάστης γὰρ ἄλλος ὁ τρόπος καθίσταται,
Ὃν ἔργον ἐκρίψαι τε καὶ πόῤῥω βαλεῖν.
Οὐδὲν γάρ ἐστι δεύτερον καθάρσιον.
A Ἅπαξ γεγέννημ', εἶτ' ἀνεπλάσθην Θεῷ·
Τυχόν τιν' ἄλλην ὕστερον πλασθήσομαι
Πλάσιν, καθαρθεὶς τῷ φιλοτρόπῳ πυρί.
Νῦν δ' οὐδὲν οἶδα φάρμακον, πλὴν δακρύων,
Ἐξ ὧν συνούλωσις μὲν ἔρχεται μόγις,
Οὐλαὶ δ' ὅμως μένουσιν, ὡς ἐμὸς λόγος,
Τῶν πρὶν κακίστων τραυμάτων κατήγοροι.
Εἰ δ' ἔστιν, ὅστις καὶ πλέον θαῤῥεῖ Θεῷ,
Ἐμὸν τὸ κέρδος· πειθέτω μόνον λέγων.
Εἴποι τάχ' ἄν τις, ὡς ἐπισκόπων χέρες,
Τό τ' ἐν μέσῳ κήρυγμα, λουτροῦ τις χάρις,
Ἄς τ' ἐκβοῶμεν, ὡς ἀνάξιοι, μέσας
Φωνὰς, διδόντες τὴν κάθαρσιν τῇ κλίσει,
Καὶ τῷ τυραννήσαντι δῆθεν Πνεύματι,

Velut ea quæ regia manu ad gratiam scribuntur,
Ut etiam de tyrannide lauderis.
Quod si nec lavacrum eos omnino expurgat,
Qui gratiam ita, ut dixi, susceperunt
(Deo enim nullus unquam verba dedit,
Qui sapientes etiam sapientius constringit),
Quis a malis post unctionem admissis eos expurget,
Qui rursus cœni profundo contaminati sunt,
Ac cœlestis imaginis dignitatem
Dedecorarunt reptilium aut ferarum
Formis, quarum ad exemplum imitando fingimur?
Est enim habitus fictor alter,
Quem difficile est eradicare et procul abjicere.
Nulla enim superest alia lustratio.
Semel generatus sum, deinde a Deo regeneratus sum:
Forsitan in aliam postremo effingar
Formam, benefico expiatus igne.
Nunc autem nullum novi remedium præter lacrymas,
Quibus quidem vulnera, quanquam non facile, obducuntur,
Sed tamen cicatrices manent, et equidem arbitror,
Priorum pessimorum vulnerum accusationes.
Si quis autem est qui plus etiam Deo confidat,
Id mihi placet: tantum probet id quod asserit.
Sed forte quis dixerit, episcoporum manus,
Et promulgationem, quæ palam fit, et quas, ut indigni,
Voces proferimus, esse lavacri gratiam,
Expiationem attribuentes vocationi,
Ac Spiritui, scilicet qui tyrannidem exercuit,

481 *Τὸ καὶ προσεπαινεῖσθαι.* Ita vertit Leuv. *Ut præter ipsam tyrannidem, qua pœnas omnes respuis, etiam laudem merearis.*

487 *Ἐγχρωσθέντας.* Coisl. ἐγκωσθέντας.

495 *Τιν' ἄλλην.* Sic Coisl. Edit. τὶ ἄλλην.

496 *Φιλοτρόπῳ.* Coisl. φιλανθρώπῳ. Vide supra, vers. 11.

497 *Πλὴν δακρύων.* Tertullianus *De pœnitentia*, cap. VI: *Peccator ante veniam deflere se debet, quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi et timoris.* Absolutionem tamen confessio præcedebat, quam sequebatur conscientiæ purgatio sacrificio et manu sacerdotis, ut est apud Cyprianum *De lapsis*. TOLL.

503 *Χέρες.* Alludit ad ea quæ in sacrorum ministrorum consecratione observabantur: qui consecrandus erat, prius publico præconio in ecclesia denuntiabatur: postea manus ab episcopis imponebantur.

505 *Ὡς ἀνάξιοι.* Qui consecrabantur, indignos se esse profitebantur.

506 *Τῇ κλίσει.* Forte melius *inclinationi, genuflexioni;* genibus enim flexis qui consecrabatur, impositionem manuum accipiebat.

507 *Τυραννήσαντι.* *Invicta vi animos moventi Spiritui.* Videtur ironice dictum.

METRICA VERSIO.

Manuque regis scripta sicut gratia,
Tyrannus ut lauderis ob vetitum nefas.
Si nec lavacrum prorsus illos abluit,
Qui gratiam, ut dixi, receperunt prius
(Argutiis enim Deus non fallitur,
Qui fallit argutos, capit et argutius);
Quis a patratis post caput inunctum malis,
Rursus profundo purget immundos luto,
Qui polluerunt grande cœlestis decus
Typi, ferarum pelle vel reptantium,
Quarum ad rudem zelando formam fingimur.
Nam mentis affectus creator alter est,
Quem magnus avulsum labor repellere.
Nam rursus alia non manet lustratio.
B Semel creatus, dein reformatus Deo,
Fortasse tandem formam versus in alteram
Fingar, benignis expiatus ignibus.
Nunc quæ medela, quæso, ni vis fletuum,
Restat, quibus curantur haud facile plagæ?
Adhuc tamen manent cicatrices, quibus
Accepta male quondam arguuntur vulnera.
Quod si quis autem est qui magis fidat Deo,
Lucrum hoc mihi; tantum probet quod asserit.
Fortasse quidam præsulum dicet manus,
Plebisque calculum lavacri gratiam,
Mediasque voces quas parum digni edimus,
Suffragiis dantes piamen publicis,
Vimque afferenti Flamini tyrannicam.

Κρίσει δικαίων καὶ σοφῶν ἐπισκόπων·
Οὓς θᾶττον οἶμαι τοῦ μύσους τι λαμβάνειν,
Ἢ τῆς ἑαυτῶν λαμπρότητος προσνέμειν.
Ῥᾷον κακοῦ γὰρ ἢ καλοῦ μετουσία·
Γνώσῃ δ' ἐκεῖθεν, ὡς ἀληθεύει λόγος.
Κρέας γὰρ εἰ ψαύσειεν ἡγιασμένον
Ποτοῦ, Μιχαίας φησὶν, ἢ βρωτοῦ τινος,
Οὐκ ἄν ποθ' ἁγνίσειεν, οὗ ψαῦσαν τύχοι·
Ἐκ τῶν δ' ἀνάγνων ἁγνὰ κοινωθήσεται.
Ταῦτ' οὖν ὁ θεῖος Παῦλος εὖ πεπεισμένος,
Ἐν οἷς τυποῖ Τιμόθεον ἐξ Ἐπιστολῆς,
Νόμον τίθησι, μὴ προχείρως τὰς χέρας
Ἄγειν ἐπ' ἄλλον, μηδὲ κοινοῦσθαι τρόπον·
Ἀρκεῖν γὰρ ἡμῖν φόρτον οἰκείων κακῶν.

A Ἔστω δὲ λουτρὸν, εἰ δοκεῖ, καὶ τοῦτό σοι.
Τίς ἐγγυᾶται τὸν τρόπον, χρόνου δίχα,
Δεικνύντος, ὡς ἔσμηξε καὶ βάθος χάρις,
Ἀλλ' οὐκ ἐπιπολῆς, ὡς βαφή τις ἐκ πόας
Ἡ λαμπρότης, ἧς καὶ τὸ καλὸν ἔκπλυτον;
Ἔστω δὲ καὶ τοῦθ' ἡ κάθαρσις παντελής·
Ὁ βαθμὸς ἤμειψέν σε· ἄγγελον βλέπω.
Τοῦτ' οὖν ὁ πιστὸς, καὶ σέβων ἐμοὺς νόμους,
Δώσει προθύμως, ἐνδιδοὺς τῷ δόγματι.
Ὁ δ' ἐκτὸς οὐδέν' οἶδε, πλὴν εὐδοξίας,
Ὅρον τίθεσθαι τοῦ καλοῦ τῆς πίστεως·
Ὃς τῶν μὲν αὐτοῦ μηδὲ ἓν λογίζεται,
Τῶν σῶν δὲ πικρὸς ἵσταται κατήγορος·
Πῶς τοῦτον, εἰπὲ, πείσομεν δόξαν λαβεῖν

Judicio justorum ac sapientium episcoporum.
Sed potius futurum arbitror, ut piaculi aliquid trahant,
Quam ut de suo ipsorum splendore impertiant.
Facilior est enim mali communicatio quam boni.
Quam id verum sit, inde cognosces.
806-807 Nam si caro sanctificata tetigerit
Potum, inquit Michæas, aut cibum quemdam,
Nunquam sanctificabit, id quod tetigerit:
At impuris, quæ pura sunt, contaminabuntur.
Hoc igitur divinus Paulus persuasissimum habens,
Inter ea, quibus Timotheum informat in Epistola,
Legem ei præscribit, ne facile manus
Imponat alteri, ejusque moribus contaminetur;
Satis enim esse nobis pondus propriorum malorum.
Sed esto; sit hoc etiam tibi, si voles, lavacrum.
Quis spondeat mores, sine temporis intervallo,
Quod ostendat gratia abstersos ex imo fuisse,
Nec tantum superficiei, veluti iis quæ herbis tinguntur,
Inesse splendorem, cujus pulchritudo facile eluitur?
Sed esto: sit etiam id perfecta expiatio.
Immutavit te gradus: angelum video.
Id igitur fidelis, et qui meas leges colit,
Dabit libenter, præcepto morem gerens.
Extraneus autem nulla re alia, nisi bona fama,
Scit bonum fidei dijudicare:
Qui, cum vitiorum suorum nullum consideret,
Tuorum acerbus est accusator.
Huic, dicito, quomodo suadebimus, ut aliam admittat opinionem,

511 *Ῥᾷον*. Ita carm. præc., vers. 1759.

514 *Μιχαίας*. Non Michææ, sed Aggæi, verba hæc sunt, quod miror non observatum fuisse (*Agg.* II, 13, 14): *Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid sanctificabuntur? Respondentes sacerdotes dixerunt: Non. Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes et dixerunt: Contaminabitur.*

516 *Ἀγνά*. Coisl. λίαν.

520 *Μηδὲ κοινοῦσθαι. Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* (*Tim.* v, 22.)

528 *Ὁ βαθμός*. Coisl. οὐ βαθμός. Gradus ille, episcopalis dignitas est: ἄγγελος autem *angelicæ puritatis hominem* hic significat.

531 *Ὁ δ' ἐκτός*. Id est *gentiles et hæretici*.

533 *Ὅς*. Ita Coisl. Edit. ὡς.

METRICA VERSIO.

Justa sophorum præsulum sententia.
Sed hoc futurum credo, quoddam ut sordium
Ipsi magis trahant, suum quam dent jubar.
Serpit etenim malum facilius quam bonum.
Quam vera sint hæc, inde nosces plenius.
Audi Michææ verba: Si quemdam cibum
Purgata, dicit, tangat, aut potum caro,
Non pura reddet illa contactu sui;
At pura polluentur impuris simul.
Hoc divus ergo Paulus apprime sciens,
Inter ea quæ per scripta Timotheum docet,
Vetat, prolata lege, ne cito manum
Imponat, externisque participet malis.
Satis suorum cuique pondus criminum

B Sed esto: tibi sit hoc lavacrum, si velis.
Quæ sponsio morum, absque lapsu temporis
Quod intus ablutos revelet gratia,
Nec, tincta velut herbis, linitos desuper
Splendore, facile cujus eluitur decus.
Sed esto: tibi sit integra expiatio.
Mutatus es gradu: ecce miror angelum.
Illud fidelis, qui meas leges colit,
Dabit libenter, dogmati morem ferens.
Sed qui foris sunt, non, nisi fama bona,
Cognoscere fidei bonæ meritum sciunt,
Qui non videntes propria cæci crimina,
Tuos acerba voce lapsus arguunt.
Qua poterimus talem, precor, sententiam

Ἄλλην, παρ' ἣν δεδώκαμεν τῷ πρὶν βίῳ;
Πῶς γλῶσσαν ἐμφράξομεν, ἢ τίσιν λόγοις;
Περιφρονεῖν γὰρ οὐδὲ τοῦτ' ἐμῶν νόμων,
Οἳ πάντοθεν ξέουσιν, ὡς ἄγαλμά τι,
Τὸν προστάτην, ὡς μή τι τοῦ λαοῦ βλαβῇ.
  Καὶ τοῦτ' ἀφήσω, τὴν χάριν δόξῃ κρατεῖν.
Πάντες τεθήπασί σ', οὐδ' ὁ μῶμος ἅπτεται.
Εὐθὺς μετ' Ἠλίαν σὺ τῷ σεμνῷ λόγῳ.
Πῶς ὢν ἄπειρος κἀμαθὴς ἄνω κάθῃ
Τῶν ἐκπονουμένων τε καὶ ποθουμένων
Πολλοῖς; τέθηπά γ', εἴγε σοι ποθουμένων.
Τὸ γὰρ φρόνημα οὐδὲ μὲν μαθεῖν ἐᾷ,
Πεῖθον τὰ μὴ προσόντα ῥᾳδίως ἔχειν.

A Ἀλλ' οὐχὶ τοῦτο· ἀλλ' ἐκεῖνο πῶς φύγῃς,
Ὁμοῦ μαθητὴς καὶ διδάσκαλος δοκεῖν,
Θήγοντα θήγων, ὡς ὀδόντες τῶν συῶν,
Δέον διδάσκειν ἐκμαθόντα τοὺς νόμους·
Τίς ἡ τοσαύτη σύγχυσις τοῦ πράγματος;
Πόθεν τὸ δόγμ' εὔωνον οὕτω γίγνεται;
Πύκτης μὲν οὐδεὶς, ὅστις οὐ τὸ πρὶν χέρα
Προὔβάλλετ', οὐδ' ἐσκέψατ' εὔκαιρον στάσιν.
Οὐδὲ σταδιεὺς μὴ τὼ πόδε προγυμνάσας.
Αὐλοὺς δὲ τίς ποτ' εὐφρονῶν αὐθήμερον
Τέτμηκεν, ἐξήσκησεν, ἠγωνίσατο;
Γραφεὺς δὲ τίς ποτ' ἄκρος ἠκούσθη ποτὲ,
Μὴ πολλὰ μίξας χρωμάτων μορφώματα;

Præter eam, quam ei priore vita injecimus?
Quomodo linguam coercebimus, aut quibus verbis.
Hæc omnia aspernari, non meis consonum legibus,
Quæ præsidem undique, veluti simulacrum quoddam,
Expoliunt, ne quid detrimenti populus accipiat.
  Sed illud etiam concedam, fama fortiorem esse gratiam.
Mirantur te omnes, nec te Momus quidem audet tangere.
Proximus tu post Eliam, si præclara tua ratiocinatio valeat.
Quomodo ergo superiore in loco sedes, cum inscius et ignarus sis
Eorum quæ elaborantur et exspectantur
A multis? Quæ quidem mirarer, si a te exspectarentur.
Animi enim elatio nec sinit ediscere,
Facile suadens ea te habere quibus cares.
808-809 Sed hoc tibi vitium non est. At illud quomodo effugies,
Ne simul discipulus et magister videaris,
Acuentem acuens, ut suum dentes,
Cum docere deceat, postquam leges didiceris?
Quæ tanta rerum confusio?
Unde adeo viluit doctrina?
Nullus quidem pugil, qui non prius manum
Conseruerit, ac opportunum certamen spectaverit;
Nec cursor in stadio, qui non prius pedes exercuerit.
Quis unquam sanus eodem die tibias
Secuit, adornavit, decertavit?
Quis summus pictor unquam auditus est,
Qui non multas miscuerit colorum species?

538 *Ἐμῶν νόμων*. Ut supra, vers. 529, σέβων ἐμοὺς νόμους. Νόμος hic disciplinam et institutum vitæ a Gregorio sibi suisque præscriptum significat; alias et de religione Gregorii, seu vera de sacris sententia accipi possit, Arianorum aliorumque pravis dogmatibus opposita, qui hic extranei, sive οἱ ἐκτός nominantur, ut antea gentiles et Judæi non credentes in Jesum Christum. TOLL.

540 *Βλαβῇ*. Ita Coisl. Edit. λάβῃ. *Ne quid habeat de plebe*: nihilominus interpres vertit: *Ne quid sit quod populo detrimentum afferat.*

541 *Τὴν χάριν*. Coisl. σήν.

542 *Σ', οὐδ' ὁ μῶμος*. Ita edit. Coisl. σ', οὐ μῶμος. Qua lectione versus constare nequit. Tollius mallet ἅπτηται, sed deficeret metrum. Benedictini admiserant Coislinianam lectionem, sed male, ratione metri, cum quartus pes habeat spondæum; unde præferenda videtur editorum lectio. CAILLAU.

547 *Οὐδέ*. Ita Coisl. Edit. male οὐδέν.

549 *Φύγῃς*. Coisl. φύγες.

552 Ἐκμαθόντα. Quippe necesse est, ut prius didicerit, qui alios docturus est.

554 *Δόγμ'*. Sic Coisl. et metrum petit. Edit. δόγμα. Mox εὔωνον. *Tam vili pretio comparari posse putavit.*

556 *Προὔβάλλετ'*. Coisl. προύβαλεν. Mox *στάσιν*. Id est, *opportunam, commodam ad certamen stationem elegerit.*

557 *Σταδιεὺς μὴ τώ*. Ita Coisl. Edit. οὐδὲ σταδιεὺς μήπω τῶ, quod metro repugnat.

558 *Αὐλούς*. Coisl. αὐλοῦ.

METRICA VERSIO.

Mutare, moribus prioribus inditam?
Frenare verbis ora quis tandem modus?
Contemptus hic legi meæ non consonat,
Quæ præsidem, quoddam velut signum, undique
Rite expolit, ne plebs quid accipiat mali.
  At cedo: fama fortior sit gratia.
Mirantur omnes te; nec audet tangere
Momus. Statim post Eliam, tibi si fides,
Incedis. Alto qui rudis sedes loco,
Votique multorum et laboris nescius?
Sperata sed mirarer a te talia.
Namque tumor animi nil sinit perdiscere,
Te faciliter tenere suadens, queis cares.

B At non ita est; sed quo modo vitabis hoc
Ne te docentem simul et edoctum geras,
Acuminans acuminantem, uti suum
Dentes, peritum quem deceret tradere
Præcepta. Rerum tanta quæ confusio?
Qui facta tantum vilis est scientia?
Nullus quidem pugil, nisi prius manum
Conserat, et opportuna spectet prælia;
Nec cursor ullus, ni pedes exerceat.
Uno die quis sanus unquam tibias
Secans, adornavit, et agonem contulit?
Quis summus unquam pictor auditus fuit,
Quin plurimum genus colorum misceat?

Ἐῤῥητόρευσεν δ', ἢ νόσους τίς ἤλασε,
Πρὸ πλειόνων λόγων τε καὶ νοσημάτων;
Μικροῦ γ' ἂν ἦσαν αἱ τέχναι τιμήματος,
Εἰ τῷ θέλειν ὑπῆρχε τὸ κτᾶσθαι μόνον.
  Τὸν δὲ πρόεδρον δεῖ κελευσθῆναι μόνον
Εἶναι καλόν τε κἀγαθὸν παραυτίκα.
Καὶ τοῦτ' ἐκεῖνο· « Πρᾶξίς ἐστιν ἡ φάσις. »
Χριστὸς κελεύει, καὶ κτίσις παρίσταται.
Καὶ τοῦτο σιγῶ. Πῶς δὲ σὺ βλέπων κάτω
Τοῦτον μένοντα τοῦ Θεοῦ παραστάτην,
Ὑψαυχενεῖς τε καὶ θρόνων στέργεις κράτος,
Ἀλλ' οὐχὶ φρίσσεις, οὐδ' ἐπιτρέμεις θρόνοις,
Μὴ βοῦς ἐλαύνῃς κρείσσονας βοηλάτου;
Σκόπει γὰρ οὕτως, εἰ σχολή σοι καὶ βλέπειν.
A Οὗτος χαμεύνης, καὶ κόνει βεβρωμένος,
Καὶ σάρκας ἐξέτηξεν ἀγρυπνίαις,
Ψαλμῳδίαις τε καὶ στάσει νυχθημέρῳ,
Καὶ νοῦ πρὸς ὕψος ἐκ πάχους ἐκδημίαις.
Τί γὰρ τάφοις δεῖν εἰσφέρειν τε χοῦν ὅλον,
Σκώληξί τ' εἶναι δαψιλεστέραν τροφὴν,
Γεννῶντα, καὶ τρέφοντα τοὺς γεννωμένους;
Καὶ δακρύων ἔσμηξε πηγαῖς τοὺς σπίλους,
Εἴ πού τιν' εἶχε καὶ βραχὺν ῥαντίσμασιν,
Οἷς βάλλεθ' ὅστις καὶ σοφὸς πηλῷ βίου·
Τύποις τε σαρκῶν ἐσφράγισται τιμίοις
Ἐσκληκότων εὐχῇ τε καὶ πολλοῖς πόνοις,
Οἷς ἡ παλαιὰ γεῦσις ἐτρύχωσέ με
Εἰς γῆν στραφέντα τὴν ταπεινὴν μητέρα,

Quis rhetor exstitit, quis medicus,
Ante plurimas orationes et morbos?
Exigui enim essent artes pretii,
Si tantum volenti adesset possessio.
  Antistes vero satis est, ut imperetur
Bonus esse statim ac probus:
Atque illud ipsum est proverbium: « Dictum factum. »
Christus jubet, et astat creata res.
Atque id quidem silebo. Tu vero quomodo videns inferius
Manentem hunc Dei cultorem,
Cervicem attollis, et throni potestatem expetis,
Ac non perhorrescis et contremiscis in throno,
Ne boves agas bubulco meliores?
Sic autem considera, si tibi vel considerandi otium est.
Iste humi cubat et pulvere erosus
Ac carnes tabefecit vigiliis,
Psalmodiisque, et noctes diesque stando,
Et mentis ad Deum ex crassa mole peregrinationibus.
Cur enim sepulcro tota inferatur caro,
Ut vermibus copiosior sit esca,
Quos gignit ac nutrit genitos?
Idem lacrymarum fontibus diluit maculas,
Si qua illi vel exigua e luto hujus vitæ
810-811 Inspersa fuerit, quo quilibet, etiam si sapiens sit, impetitur;
Carniumque notis est signatus honorandis
Exarescentium prece et multis laboribus,
Quibus antiqua me gustatio attrivit
In terram humilem matrem reversum,

562 *Ἐῤῥητόρευσεν.* Coisl. ἐῤῥητόρησεν.
563 *Πρὸ πλειόνων. Qui non plurimas orationes habuerit, plurimosque morbos curaverit.*
565 *Τὸ κτᾶσθαι μόνον.* Coisl. τῷ κτᾶσθαι μόνῳ, *si sola voluntas ad eas comparandas sufficeret.*
568 *Φάσις.* Male edit. φύσις.
576 *Οὗτος χαμεύνης.* Carpit proterve Gregorium Tollius his verbis: *Non potest*, inquit, *sui oblivisci vir optimus, at nimium* φίλαυτος, *et hisce quæ commemorare passim non cessat, ut olim Tullius in consulatu suo, partum depulsæ exstinctæque Catilinariæ conjurationis decus, gloriolæ ac jactantiæ instrumentis nimis* ἐπηρμένος.
579 *Ἐκ πάχους. E mole corporis: corpus enim mentem degravat*, ut ait supra lib. I, sect. 2, carm. XXXII, vers. 35:

Νοῦν λεπτὸν ὄγκος ἐκδιώκει γαστέρος.
Mentis subtilitatem obruit crassities ventris.

Ergo omnis sanctorum cura fuit, ut corpus extenuarent. TOLL.
586 *Τύποις δὲ σαρκῶν.* Intelligit Tollius *genuum callum, aut vestigia catenæ ferreæ carni impressa.*
588 *Γεῦσις.* Gustationem pomi in paradiso innuit, unde nobis laborum omnium origo.
589 *Τὴν ταπεινήν.* Ita Coisl. Edit. καὶ τιθηνήν.

METRICA VERSIO.

Quis medicus unquam quisve rhetor exstitit,
Orationes ante vel multas febres?
Artes enim non ponderis magni forent,
Si tibi daretur, modo velis, possessio.
  Antistitem vero juberi sufficit
Bonum esse protinus probumque moribus:
Proverbium est hoc: « Fit statim quod dicitur. »
Christus jubet; creata res jam prodiit.
Et id silebo: quomodo sed tu videns
Infra manentem hunc qui colit sancte Deum,
Tollis caput, thronique honores expetis,
Nec contremiscis, nec perhorres in throno,
Ne forte meliores bubulco agas boves.
Rem cerne mecum, si vacat tibi cernere.
B Hic cubat humi corrosus atro pulvere,
Carnesque tabefecit insomnis manens,
Canensque psalmos, stansque noctes ac dies,
Et altius molem super crassam volans.
Cur nempe tumulo tota mergatur caro,
Ut copiosior sit esca vermibus,
Quos gignit ipsa putris et genitos alit?
Ille lacrymarum fonte sordes diluit,
Si quas leves habebat aspersas sibi,
Fœdatur omnis ut luto vitæ sophus;
Signatur et notis honestis carnium,
Quæ precibus arent, vel labore sedulo,
Quo me vetus contrivit heu! gustatio,
Terræ reversum matris humiles in sinus,

Ῥίγει τε, πείνῃ, καὶ στενοῖς ῥακώμασι,
Ποθῶν λαβεῖν ἔνδυμα τὴν ἀφθαρσίαν,
Καὶ γαστρὸς ὕβριν ἐνδεεῖ καθύβρισε
Τροφῇ, τὸ θνήσκειν μνώμενος καθ' ἡμέραν.
Τροφὴν γὰρ οἶδεν ἀγγέλων ἁπλῆν Θεόν.
Οὗτος πένης νῦν, ἦ δ' ὅτε ζάπλουτος ἦν·
Ἀλλ' ἐκβολὴν ἔστερξε, καὶ κοῦφος πλέει,
Ῥίψας πένησιν, οὐ βυθῷ, τὸ φορτίον.
Οὗτος φυγὼν πόλεις τε καὶ δήμου κρότους,
Καὶ τὴν ζάλην, ἣ πάντα τὰν μέσῳ στρέφει,
Τοῦ νοῦ τὸ κάλλος τῷ Θεῷ συνήρμοσε,
Μόνος τὰ θεῖα καὶ μόνῳ κοινούμενος.
Οὗτος τὸ καλὸν σῶμα (πῶς γὰρ οὐ καλὸν
Τὸ τῶν ἀρίστων) μαργάροις συνέκλεισε,
Δεσμοῖς σιδηροῖς, λαθρίῳ κοσμήματι,
Σφίγξας ἑαυτὸν οὐδὲν ἠδικηκότα,
Ὡς μήποθ' ὑβρίσειεν ὢν ἐλεύθερος,
Καὶ συνδέων αἴσθησιν αὐτῷ τὴν πλάνην.
Τούτῳ τὸ Πνεῦμ' ἔδειξε γράμματος βάθη,
Λῦσαν τὰ πολλῶν ἐσφραγισμένα φρεσί.
Τοιαῦτα κάλλη καὶ σύ μοι φράζειν τὰ σά·
Οἶκος, γυνὴ σφριγῶσα, τεκνίων ὁδὸς,
Κτῆσις, κελευσταὶ, πράκτορες, βοαὶ, δίκαι,
Ἅπαντα μεστὰ φροντίδων καὶ πραγμάτων.
Τράπεζα φλεγμαίνουσα τῶν ἀοιδίμων
Ταῖς ὀψοποιῶν καὶ κερασμάτων πλοκαῖς,

Frigore etiam et fame, atque arctis et laceris vestibus,
Avens immortalitatis indumentum accipere,
Ac ventris petulantiam parco reprimit
Cibo, mortem in memoriam quotidie revocans.
Cibum enim angelorum non alium novit nisi Deum.
Hic pauper nunc est : olim autem valde dives erat :
Sed exonerationem amavit, et levis navigat,
Postquam onus pauperibus, non profundo projecit.
Iste fugiens urbes, et populi strepitus,
Atque æstum illum, quo omnia quæ videmus, agitantur,
Mentis pulchritudinem Deo allixit,
Solus, et cum solo divina tractans.
Alius præclarum corpus (quomodo enim non præclarum
Id quod optimorum est ?) unionibus conclusit,
Nempe ferreis catenis, occulto ornamento,
Se ipse, nullius malefacti reum
Constringens, nequando, si liber sit, insolescat,
Ligansque sensus qui ipsum in errorem impellunt.
Huic spiritus retexit abdita litteræ,
Solvens quæ multorum mentibus obsignata sunt.
Talia et tu mihi ornamenta tua edissere :
Domus, uxor lasciviens, natorum institutio,
Possessio, servorum præfecti, exactores, clamores, lites,
Plena omnia curis et negotiis.
Mensa turgescens celeberrimorum
Coquorum et temperaturarum artibus,

593 *Μνώμενος.* Ita Coisl. *Mortem in memoriam revocans.* Edit. μιμούμενος, metro repugnante. Interpres inepte : *Quotidie cibum unum petens, nimirum mortem.* Tollius utcunque correxit his verbis :

Et carnis petulantiam inopia contudit cibi,
Quotidie mortem æmulatus abstinentia.

597 *Ῥίψας.* Tacite philosophum Cratetem, vel alium, ut quidam volunt, carpere videtur, qui opes in mare abjecit, demergere illas, quam ab iis se demergi, malle dictitantem. Potuisset enim in egenos multo sapientius illas distribuere. Toll. Vide supra lib. I, sect. 2, carm. XXVII, vers. 236.

600 *Συνήρμοσε.* Coisl. προσήρμοσε.

604 *Δεσμοῖς σιδηροῖς. Tantum relligio potuit suadere malorum.* Ita Tollius, qui nihilominus paulo supra fatetur omnem sanctorum curam fuisse ut corpus extenuarent.

607 *Αἴσθησιν αὐτῷ.* Ita Coisl. Edit. αἴσθησιν αὐτῶν. Tollius vult legendum αἰσθήσεων αὐτοῦ πλάνην. Nec male.

608 *Ἔδειξε.* Sic legendum videtur cum interprete pro ἔτηξε. Nec displicet Tollio, qui sequentia nihilominus ita corrigit : ἔδειξε γραμμάτων βάθη λύσαντι πολλῶν ἐσφραγισμένα φρεσί. Ultima in ἐσφραγισμένα producta ob sequentes consonantes. Quod si cui τὸ ἔτηξε magis arriserit, pro τούτῳ τοῦτον reponendum erit. Ita Toll., qui textum tantopere non immutasset, si legisset in cod. Coisl. versu sequenti λῦσαν τά, pro λύσαντα, ut in editis.

614 *Τράπεζα.* Coisl. τραπέζουσα. Mox *ἀοιδίμων* pro ἐδωδίμων, et quidem bene propter sensum.

METRICA VERSIO.

Frigore, fame, scissis et arctis vestibus,
Æternitatis tunicam avens assumere,
Parcoque compescit proterviam cibo
Ventris, sepulcri nempe quotidie memor.
Escam angelorum novit unice Deum.
Hic pauper hodie; ditior quondam fuit.
Sed levis, amans projectionem, navigat,
In pauperes, non in mare, emittens onus.
Urbes hic et plebis refugiens murmura,
Æstumque cuncta qui movet terrestria,
Dotes venustas mentis applicuit Deo
Solus, supernis usque cum solo vacans.
Pulchrum ille corpus (nempe cur non pulchrum erit
Quod optimorum est ?) strinxit unionibus,
Ferri catenis, abditis ornatibus,
Se criminis nullius innectens reum,
Ne quando liber, insolenter se gerat,
Et deviantes sensuum cursus ligans.
Huic spiritus retexit abdita litteræ,
Occulta solvens plurimorum mentibus.
Ostende tales tu mihi ornatus tuos.
Domus', proterva sponsa, natorum viæ,
Opes, duces, tributa, voces, jurgia,
Curis repleta cuncta vel negotiis.
Mensa pretiosis usque turgescens cibis,
Necnon coquorum temperatis artibus,

Γῆς καὶ θαλάσσης καρποφορούντων ἐντέροις
(Ἐξ ὧν ὁ νοῦς βαπτίζετ', οὐδ' ἔχει πλάτος),
Μύροις, γέλωσι, ψαλμάτων συνουλίαις,
Οἷς κυμβάλων δεῖ καὶ ποδὸς ψοφημάτων.
Ἄλλοι δὲ λύσσης ἔμπλεοι τῆς συμφύτου,
Νοσοῦντες, οἰδαίνοντες, ἐστιλβωμένοι
Γυναιξὶν, ἄρτι νυμφίοι, τὸ μέτριον,
Οὔπω λύσαντες παστάδας γαμηλίους,
Ἢ καὶ πόθοις συζῶντες ἀζύγοις ἔτι,
Πρὶν καὶ παρειὰν, ἀνδρικῷ κοσμήματι,
Θριξὶν καλύψαι, παντελῶς ἀρτίχνοοι,
Νέοι τὸ σῶμα, τὸν τρόπον νεώτεροι,
Ἢ καὶ παλαιῶν ἡμερῶν, πλήρεις κακῶν·
Ἔπειτ' ἀσάρκων εἰσὶ τέκνων προστάται,
Ἃ πνεῦμα τίκτει σαρκὸς ἐξενωμένον.
A Τιμᾷν πάθη μαθόντες, οἷς πεπόνθασι,
Συνήγοροι σφῶν ἐν κακοῖς ἀλλοτρίοις.
Διδόντες, ὥσπερ λαμβάνουσ', ἐξουσίαν.
Οὗτοι μὲν οὕτως· καὶ τάχ' ἂν καὶ βελτίους
Αὐτῶν γενόμενοι, κωλύονται τοῖς θρόνοις.
Τὸ γὰρ κρατεῖν τὸν ἄφρονα ποιεῖ χείρονα.
Ὁ δ' ἐγκρατὴς ἕστηκεν ἠτιμωμένος,
Κάτω νενευκὼς, πρὸς Θεὸν μόνον βλέπων,
Στέργων μαθητοῦ χώραν, οὗ μηδ' ἄξιος
Ἴσως μαθητὴς, οὗτος ὁ νῦν διδάσκαλος.
Εἴπερ τὸ κρατεῖν οὐ τόπῳ γνωρίζεται.
Τοιαῦτ' ἐν ἡμῖν ἰσχύειν τὸν βάσκανον!
Οὕτω σοφίζετ' εὐστόχοις πονηρίαις,
Ὅταν δῆμόν τιν', ἢ πόλιν πλῆξαι θέλῃ.
Πρὸς οἷς ἑκάστου πειρᾶται, καὶ σύντομον

Quæ maris et terræ fructus intestinis afferunt
(Quibus mens ita demergitur, ut explicandi se spatium non habeat);
Unguenta, risus, cantilenarum concentus,
Qui cymbala et pedum strepitus requirunt.
Alii insito libidinis œstro pleni,
812-813 Morbo hoc laborantes, turgentes, renidentes
Mulieribus, recens sponsi, ut moderate loquar,
Nondum apertis thalamis nuptialibus,
Vel etiam cum suis innuptis amoribus adhuc degentes,
Priusquam genæ, virili ornamento,
Pilis vestitæ sint, in prima prorsus lanugine,
Corpore juvenes, sed magis moribus,
Vel etiam antiquis diebus pleni, sed malis;
Postea filiorum non carnalium præsides fiunt,
Quos spiritus expers carnis parit.
Honorare discunt pravas affectiones, ex his quas experti sunt,
Sui ipsorum in alienis malis patroni,
Licentiam dantes ac vicissim accipientes.
Atque ita quidem illi: quanquam forte meliores
Fierent, sed obstant throni.
Insipientem enim potestas efficit deteriorem.
Qui vero continentia præditus est, permanet honoris expers,
Oculis in terram defixis, solum Deum respiciens,
Amans discipuli locum, cujus ne dignus quidem
Est discipulus iste, qui nunc magister est.
Siquidem potestas loco non dijudicatur.
Tantum apud nos posse invidum!
Sic insidiatur apte structis nequitiis,
Cum populum aliquem, aut urbem vult percutere.
Præter eas tentationes, quas cuique infert, compendiariam

620 *Ἄλλοι.* Ita Coisl. Edit. ἄλλαι.
621 *Οἰδαίνοντες.* Coisl. οὐδὲν ἔοντες. Interpres videtur ita legisse, qui jungens οὐδέν cum νοσοῦντες, vertit: *Morbo nullo laborantes.*
628 *Ἢ καὶ παλαιῶν.* Tollio videtur obscurior Leuvenclaii versio, et ipse reddit: *Quin potius nequitia senes, scelerum pleni.*
631 *Τιμᾷν πάθη* Divus Hieronym. *adversus Joannem Hierosolymitanum: Natura hominum prona est ad clementiam; et in alieno peccato sui quisque miseretur.* Toll.
634 *Οὕτως.* Coisl. οὕτω.
642 *Τὸν βάσκανον. Diabolum.*

METRICA VERSIO.

Quos terra fructus, vel fretum stomacho ferunt
(Queis mergitur mens, nec locum motus habet);
Unguenta, risus, cantilenarum soni,
Qui cymbala, strepitusque deposcunt pedum.
Libidinis alii calentes ignibus,
Ægri, atque turgidi, nitentes feminis,
Sponsi recentes, ut loquens teneam modum,
Nondum reclusa nuptiali janua,
Adhuc vel innuptis amoribus dati,
Prius decore quam virili sint genæ
Pilisque vestitæ, nova lanugine,
Corpore quidem, sed moribus juvenes magis,
Annis vel antiquis repleti, sed malis.
Non carne natis deinde præsunt filiis,
Quos carnis expers spiritus vitæ parit.
B Quæ prava sunt passi, colenda computant,
Patrocinantes sibi malis in exteris,
Licentiam dantes, ut accipiant datam.
Tales quidem illi; forte sed puri magis
Evaderent, ni splendor obstaret throni.
Nam pejor insanus fit ex potentia.
Honoris expers sed continens permanet,
Fixis humi oculis, nil videns præter Deum,
Discipuli amans locum, videtur cui minor
Discipulus ille, qui magistrum se gerit:
Siquidem potestas non loco cognoscitur.
Ergone malignus tanta nos inter potest!
Sic perfidis dolos struit versutiis,
Cum præparat plebem vel urbem perdere.
Non quemque solum tentat, at brevem magis

Νόμον δίδωσι πονηρίας τὸν προστάτην·
Ἔπειτα χαλκὸς χρυσὸν ἠμφιεσμένος,
Ἢ καὶ χαμαιλέοντος ἔκστασις χρόας,
Πώγων, κατηφὲς ἦθος, αὐχένος κλάσις,
Φωνὴ βραχεῖα, πιστὸς ἐσκευασμένος,
Νωθρὸν βάδισμα, πάντα, πλὴν φρενὸς, σοφὸς,
Τὸ πρῶτον ἐν πρώτοις τε τῶν νυνὶ καλῶν,
Ἐφοὺδ τὸ σεπτὸν, ἡ Σαμουὴλ διπλοῒς,
Σκίμπους ταπεινὸς, οὐδ' ὅλως δεσμούμενος,
Τὰ πρὸς κάρηνον παρθένων κοσμήματι
Λίνῳ περισφίγγων τε καὶ σακκούμενος,
Τὰ πρόσθεν εὐχῆς σύμβολα προκείμενα.
A Πῶς μή τι ῥήξω ῥῆμα τῶν ἐμοὶ ξένων;
Οὐκ ἂν δυναίμην μή τι καὶ θυμοῦ φέρειν
Κύβευμ'. Ἐπίσχες, ἢ τρυφὴν, ἢ τὰς τρίχας.
Τί καὶ τὰ μὴ σὰ, καὶ τὰ σὰ ζητεῖς ἔχειν;
Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα.
Χωρὶς τὰ Μεῤῥᾶς καὶ Σιλωὰμ ῥεύματα.
Τὰ μὲν γὰρ οὐδὲ γευστά· τῶν δὲ καὶ νόσοι
Ἡττῶντο πρῶτον ἀγγέλῳ κινουμένων.
Διπλοῦν φυτεύεις ἀμπελῶνα, δισσὰ δὲ
Σπείρεις· τὸ δ' ἔνδυμ' ἐκ δυοῖν ὑφασμένον·
Τὰ δ' οὐχ ὁμοζυγοῦντα συζυγῇ τιθεῖς.
Ἀπηγόρευτο δ', εἴπερ οἶσθα, τῷ νόμῳ

Legem nequitiæ instituit præsulem :
Tum vero æs auro vestitum,
Aut coloris, ad exemplum chamæleonis, mutatio,
Barba, vultus subtristis, colli inflexio,
Tenuis vox, fidelis fabrefactus,
Lentus incessus, in omnibus, præter mentem, sapiens,
Quod quidem primum est inter prima hujus sæculi pulchra;
Venerandum ephod, et Samuelis diploïs,
Lectus humilis, neque omnino revinctus,
Caput virginum ornamento
Lineo constringens, et in morem sacci componens,
814-815 A fronte orationis indicia præferens.
Quo pacto non proferam verbum aliquod, mihi alioqui insolens?
Haud equidem possim, nedum iræ ferre
Ludibrium. Aut abstine ab his deliciis, aut capillos exue.
Cur et quæ tua non sunt, et quæ tua habere quæris?
Separati Mysorum et Phrygum fines.
Separata Merræ et Siloæ fluenta.
Illa enim non gustanda : ista vero etiam morbos
Vincebant ab angelo prius mota.
Duplicem plantas vineam, duplicia
Seminas; indumentum tuum ex duobus est contextum :
Quæ copulanda non sunt, uni jugo submittis.
Erat interdictum, si nosti, a lege,

649 *Πώγων*. Non pictor elegantius hypocritam descripserit. Toll.

650 *Πιστός*. Putat Tollius hic aliquid latere vitii. Series enim effecti ad severitatem exterioris habitus aliud quid requirit. Forte χιτὼν ἐσκευασμένος, sed deficeret metrum.

652 *Τὸ πρῶτον*. *Quod quidem*, id est, *quæ sapientia*. Tollius putat hunc versum ad sequentem potius referendum, quam ad antecedentem vocem sapientiæ, et ideo sic vertit : *Quodque in his, quæ nunc pulchra habentur, primum est, ephod venerandum*, id est, episcopalis dignitatis insignia, quæ nunc omnium animis oculisque pulcherrima rerum videntur.

654 *Σκίμπους*. Int. *Scipionem*, minus recte : melius, *lectus*, vel *sella humilis*.

655 *Κοσμήματι*. Coisl. κοσμήματα. Tollius retinet κοσμήματι.

656 *Λίνῳ*. Coisl. αἰνῶς, et sic videtur legisse interpres : *Valde constringens*. Toll. λίνῳ, a λινοῦς, estque lineum reticulum, quo virgines capillos colligebant.

657 *Τὰ πρόσθεν*. *Exterius precationis signa omnibus proposita.*

658 *Πῶς μή τι ῥήξω ῥῆμα*. Sic carm. seq., vers. 19.

660 *Ἢ τρυφήν*. Τρυφή hic Tollio fictam illam modestiæ speciem, vel etiam nigram tunicam significare videtur, cui Maximus, quem hic tacite perstringi prolixioribus liquet e capillis, ἐνδιεθρύπτετο. Non enim coma istius modi philosopho conveniebat Christiano : unde et carm. præc. ea ipsi ablata dicitur, cum ad sedem Constantinopolitanam aspiraret. Vide infra, vers. 686.

662 *Χωρὶς τά*. Frequens hujusce adagii usus apud Gregorium.

663 *Τὰ Μεῤῥᾶς*. Mara fons aquæ amaræ, Exod. xv, 23.

666 *Διπλοῦν*. Vide Deut. xxii.

METRICA VERSIO.

Nequitiæ legem statuit antistitem.
Tunc apparenti æs fulget auro mentiens,
Vel et chamæleontis incertus color;
Tunc barba, tristis vultus, inflexum caput,
Submissa vox, fidelis arte conditus,
Pes lentus, animum præter omnino sophus,
Primum quod inter prima nunc fulget bona :
Ephod verendum, sacra Samuelis toga,
Humilis nec omni parte vestitus torus;
Lino coronans virginum frontem levi,
Rudisque sacci more componens caput,
Precationis signa vultu præferens.
B Qui non loquar verbum, insolens quanquam mihi?
Nec ista possum ferre, nec ludibrium
Iræ. Voluptatem repellas aut comam.
Cur vis habere quod tuum, et quod non tuum?
Sunt limites Phrygum atque Mysorum procul;
Fluenta Merræ vel Siloæ differunt.
Non hæc quidem gustanda; sed motis prius
Istis ab angelo recedebat dolor.
Vineam seris tu duplicem; duplex jacis
Semen : duobus tunica conflatur tua.
Non copulanda subligas uni jugo.
A lege, quæ mores abhorret duplices,

Τὸ πλεκτὸν, ἐκκλίναντι τὸν δισσὸν τρόπον
Ἄλλος γυναικῶν κόσμος, ἄλλος ἀῤῥένων.
Ἄλλο κολοιῶν ὕψος, ἄλλο δ' αἰετῶν·
Αἰσχρὸν μεγάλων μίμησις ἐν μικροῖς λίαν·
Μικροπρεπὲς γάρ. Οἱ Φαραὼ φαρμακοὶ
Σαφῶς σε πειθέτωσαν ἱστορούμενοι.
  Ἀλλ' εἴ τις εἶναι τῶν σοφῶν ἐσπούδακας,
Μή μοι μόνην τὴν ῥάβδον εἰς ὄφιν τρέπειν·
Ζητῶ τὰ πάντα, κ' εἶναι τὸν μέγαν Ἀαρών·
Εἰ δ' ἐντέταξαι σὺν μάγοις Αἰγυπτίων,
Εἰ καλὸν, ἐξάσκησον εὐθέως ὅλον·
Οὐδεὶς φθόνος σοι τῆς καλῆς μιμήσεως·
Εἰ φαῦλον, ἐκτὸς στῆθι· φεῖσαι τῶν ἐμῶν·
Ἐμὸν γὰρ ἴσθι, κἂν ὑποκρίνῃ σοφῶς.
A Ἀποστερεῖς με καὶ σὺ τὴν μίαν ἀμνάδα.
Μοιχεύεται τὸ σχῆμα. Τίς Νάθαν φράσει;
Ῥήξω τὸ φαιὸν προσδραμὼν χιτώνιον,
Εἴ που λαβοίμην· καὶ γὰρ ἐν τούτοις ποτὲ
Τρυφᾶτε, ὥσπερ βρωμάτων ἐν χείροσιν,
Ὅταν πάθητε πλησμονὴν ἐν τιμίοις.
Ῥῆξόν τι καὶ σὺ τῶν ἐμῶν, ἄν του λάβῃ
Τῶν μαλθακωτέρων τε καὶ νόθων ἐμοί.
Τούτων τί ἂν γένοιτο ἐνδικώτερον;
Ἔστω Λάβαν τὰ λευκά· τἀπίσημα δὲ
Τοῦ πολλὰ μοχθήσαντός ἐστι ποιμένος,
Νυξὶν παγέντος, ἡλίῳ κεκαυμένου.
Αἰσχρῶν μὲν οὖν αἴσχιστον ἡ τρόπου πλάσις.
Ὅμως φύλασσε, καί μ' ἐπαινέτην ἔχεις.

Id quod duplex est, duplicem animum aversante.
Alius ornatus mulierum, alius virorum.
Alia graculorum sublimitas, alia aquilarum :
Turpis est magnorum in valde parvis imitatio.
Id enim indecorum est ; atque id tibi Pharaonis venefici
Clare persuadebunt, si illorum historiam noveris.
  Si inter sapientes numerari studes,
Ne mihi solam virgam in serpentem vertas ;
Quæro omnia, atque ut in omnibus magnus sis Aaron ;
Si vero magis Ægyptiis ascriptus es,
Totum protinus exsequere, si id præclarum est ;
Nullam subibis invidiam ob eximiam imitationem :
Sin autem malum, foris sta ; his quæ mea sunt, parce ;
Meum enim esse scias, etiamsi solerter imitaveris.
Spolias me tu unica ove.
Vestis adulteratur. Quis Nathan arguet?
Accurrens dilacerabo nigrum indumentum,
Si vos apprehendam : nam et hæc vobis interdum
In deliciis sunt, velut viliores cibi,
Cum vos cepit chariorum satietas.
Mea et tu lacera, si quid arripias
Quod mollius sit, ac mihi spurium.
His quid esse possit æquius ?
816-817 Habeat Laban quæ alba sunt ; sint autem maculosa
Illius pastoris, qui multos labores exantlavit,
Ac nocte obriguit, et per diem sole adustus est.
Turpium quidem turpissimum est, morum simulatio ;
Sed tamen id custodi, et me laudatorem habebis.

670 *Τὸν δισσὸν τρόπον.* Coisl. τῶν δισσῶν.

672 *Αἰετῶν.* Coisl. ἀετῶν. Sic infra carm. XXXIX *in suos versus*, vers. 103.

673 *Αἰσχρόν. Sic et inops, potentem dum vult imitari perit :* apud Phædrum lib. I, De rana bovis imitari magnitudinem cupiente TOLL.

679 *Σὺν μάγοις.* Coisl. τοῖς μεγάλοις.

682 *Ἐκτὸς στῆθι. Extra cancellos consiste*, id est, *ne tibi episcopalem dignitatem arroges.* Ibid. *φεῖσαι τῶν ἐμῶν*, id est, ἕρκεος ἡμετέροιο. Vide carm. seq., vers. 11, ubi de cancellis his ab impudentibus hominibus, passim sacram sedem invadentibus, perruptis ac violatis fusius agit. TOLL.

688 *Ἐν.* Coisl. τοῖς.

694 *Ποιμένος. Jacobi* Gen. XXXI, 40.

696 *Αἰσχρῶν.* Inter turpia turpissimum est morum simulatio ; *hypocrisis malorum pessima.* Vide Juven. *in impudicos philosophos.* TOLL.

697 *Ὅμως φύλασσε.* Scilicet τὴν τρόπου πλάσιν. *Persiste in illa simulatione, ut si non caste, saltem caute.*

METRICA VERSIO.

Nosti, duplex est quidquid interdicitur.
Alter virorum cultus, alter feminæ;
Alter aquilæ volatus, alter graculi.
Quod grande, valde parva fingunt turpiter.
Hoc nempe non decet ; probabunt hoc Magi
Pharaonis illustres sacris annalibus.
  Quod si reponi tu studes inter sophos,
Mutare solum virgam in anguem ne velis ;
Ut magnus in cunctis Aaron sis, peto :
Si cum magis locum tenes Ægyptiis,
Exsequere totum protinus, si sit bonum ;
Nullus imitantem pulchra carpet invidus.
Recede, si malum, foras. Parcas meis :
Sunt namque mea, licet dolose finxeris ;
B Me pauperem unica malus spolias ove.
Adulteratur vestis. Hoc quis arguet
Nathan ? Nigrum accurrens secabo pallium,
Si vos prehendam ; namque vos hæc sæpius
Gustatis ultro, viliores ut cibos,
Cum chariorum vos saturitas ceperit.
Discerpe quod meum est, fortasse mollius
Inveneris si quid mihique spurium.
Istis enim quid esse possit æquius?
Habeat Laban candida ; pecus sit discolor
Pastoris anxios labores qui tulit,
Radiis adustus solis, et noctis gelu.
Nam turpium est turpissimum, simulatio
Morum : tene id tamen ; tuique præco sum.

Νῦν δ' οἷόν ἐστι τοῦτο, καὶ τῷ προσφερές;
Ἆρ' ἔστι καὶ παῖξαί τι τερπνῷ πλάσματι
Σπουδῆς μεταξύ· καὶ γέλως ἐν δακρύοις.
Γαλῆν καθίζει μῦθος εἴσω παστάδος·
Νύμφη γὰρ εἶχε, νυμφικῶς ἐσταλμένη·
Ἕδνα, κρότοι, γέλωτες, ἦν λαμπρὸς γάμος.
Ἡ δ' ὡς ἴδεν μῦν διατρέχοντ' ἐν τῷ μέσῳ,
Νύμφη μὲν ἦν, γαλῆ δέ· τῷ φανέντι γὰρ
Ἐπιδραμοῦσα δεῖπνον εἶχεν, οὐ γάμον.
Τοιοῦτός ἐστι πᾶς νόθος διδάσκαλος.
Τὸ γὰρ πεφυκὸς οὐ ταχέως μεθίσταται.
Ἀλλ' εὔστροφός τις οὗτος ἐν τοῖς πράγμασιν,
Ὃν οὐκ ἐπαινεῖς, ἐντελής τε προστάτης
A Τρίβων παλαιῶν καὶ νέων κινημάτων·
Ὁ δ' εὐσεβὴς μὲν, χρήσιμος δ' αὐτῷ μόνῳ.
Τίς ταῦτά φησιν; ὡς λίαν κακότροπος!
Οὐδεὶς γάρ ἐστιν, ὅστις αὐτῷ ζῇ μόνῳ,
Οὔτ' οὖν καλῶν τις, οὔτε μὴν τῶν χειρόνων.
Ἀλλ' ὥσπερ οὗτος, οὗ τύχοι σπάσας, ἀὴρ
Εὐωδίας μετέσχεν, ἢ δυσωδίας,
Οὕτω τάχιστα τοῖς πέλας ποιούμεθα,
Καλοῖς μὲν ἧττον, τοῖς κακοῖς δὲ καὶ λίαν.
Μᾶλλον γὰρ εὐμίμητον ἡ πονηρία.
Εἰ δ' οὗτος ἡμῖν καὶ πρόεδρος ὢν τύχοι,
Εἰ μὲν κάκιστος καὶ πονηρίας πλέως,
Τοῦτ' ἔσθ' ὃ καὶ νῦν, ῥάμνον ἄρχειν τῶν ξύλων·

Nunc autem quale illud est, et cui simile?
Licet profecto jucunda quadam fabella ludere
Etiam in re seria: locus est risui in lacrymis.
Felem collocat fabula in thalamo nuptiali.
Erat enim sponsæ similis, et, instar sponsæ, ornata:
Aderant munera sponsalia, plausus, risus; splendidæ erant nuptiæ.
Illa autem, ut vidit murem transcurrentem in medium,
Sponsa quidem erat, sed felis. Nam in conspectum
Murem irruens, cœnam habuit, non nuptias.
Talis est spurius quisque doctor.
Quod enim natura insitum est, non facile mutatur.
At iste, quem non laudas, mira est in negotiis
Agilitate, absolutissimusque præses
Viarum antiquarum, et recentium motuum.
Alter autem pius quidem est, sed sibi utilis soli.
Quis hæc ait? quam is est improbus!
Nam nemo est, qui sibi soli vivat,
Sive ex bonorum sit numero, sive ex malorum.
Sed quemadmodum aer iste, quidquid traxerit,
Illius fragrantiæ fit, aut fetoris particeps,
Sic celerrime exemplis proximorum fingimur,
Bonorum quidem minus, at malorum ut plurimum.
Facilius enim imitabilis nequitia.
Quod si is nobis antistes fuerit,
Qui pessimus sit et nequitiæ plenus,
Id nunc etiam fieri videmus, ut rhamnus lignis imperet;

699 *Ἆρ' ἔστι.* Sic supra lib. I, sect. 2, carm. VIII, vers. 232, etc.

702 *Νύμφη γὰρ εἶχε.* Sic legendum videtur. Edit. εἶχε, et Coisl. νύμφην.

708 *Τὸ γὰρ πεφυκός.*

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.
HORAT. *Epist.* I, x, 24.

710 *Ἐντελής. Omnibus numeris absolutus.* Coisl. ἐντολῆς. Ita legit Leuvenclaius, *legis antistes.*

711 *Τρίβων παλαιῶν. Viarum antiquarum;* id est, novit hic artes animos tractandi, prout hoc vel illo modo moventur, tam veterum, seu Catholicorum, quam novorum, id est hæreticorum, Arianorum et Apollinaristarum, qui recentiores sunt: sic infra, vers. 759. TOLL.

712 *Ὁ δ' εὐσεβὴς μέν.* Scilicet Gregorius noster quem ut nimis præfractum et severum ferre non poterant. TOLL.

716 *Ἀλλ' ὥσπερ οὗτος.* Vide tom. I, pag. 17.

718 *Οὕτω τάχιστα.* Τὸ ποιούμεθα a ποιόω hic derivatur, id est, *eadem qualitate imbuo, similem reddo, efformo, effingo.* In primis hoc in aere locum obtinet. TOLL.

720 *Μᾶλλον γάρ.* Sic et supra vers. 511, et lib. I, sect. 2, carm. II, vers. 123, etc.

721 *Τύχοι.* Coisl. τύχοις.

723 *Ῥάμνον.* Alludit Gregorius ad illud Jud. IX, 15: *Egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani.*

METRICA VERSIO.

Hoc quale nunc est, quæve comparatio?
In seriis hic fabulam gratam licet
Miscere: risui vel in lacrymis locus.
In nuptialem ponitur ficte torum
Sponsæ figuram felis et cultum gerens;
Plausus, cachinni, dona; splendent nuptiæ.
Currente vero mure forsan per domum,
Uxor quidem, sed felis, in prædam statim
Insilit, habetque prandium, non nuptias.
Talis videtur quisque doctor spurius.
Mutatur ægre quidquid innatum viget.
At iste quem non prædicas, negotiis
Versatur agilis, et peritus dirigit
B Motus vetustos, et novas præses vias.
Est sanctus alter, at sibi soli utilis.
Quis ista dicit? Quam malus! quam perfidus!
Non est enim, qui vivat unice sibi,
Sit vel bonos inter, vel inter improbos.
Sed sicut aer iste, quidquid traxerit,
Fetoris aut fragrantiæ fit particeps,
Sic proximorum moribus cito fingimur,
Bonis quidem minus, malis ut plurimum.
Ad instar etenim flectimur noxæ magis.
Si talis imponatur antistes gregi,
Qui sit piaculis repletus pessimis,
Est cæteras rhamnus gubernans arbores;

Εἰ δὲ κράτιστος, αὖθις ἐν στύλῳ πυρὸς
Ἡγουμένῳ πορεύετ' Ἰσραὴλ μέγας
Πρὸς ἣν ἅπαντες σπεύδομεν γῆν ἐλπίδος,
Κἂν μὴ κυκλῶν τις, μηδ' ἀγοραῖος ὢν τύχοι,
Πρωτεὺς σοφιστὴς εἰς κλοπὰς μορφωμάτων,
Ἢ καὶ Μελάμπους, ἤ τις ἄλλος ἄστατος,
Πᾶσιν τὰ πάντα ῥᾳδίως τυπούμενος,
Πρὸς τὴν ἁπάντων ἀθρόαν καταστροφήν.
Πῶς οὖν ἄχρηστον, εἰπέ μοι, τοῦτον καλεῖς,
Πρὸς ὃν βλέποντες βελτίους γενοίμεθ' ἄν;
Ἢ πῶς ἄριστον προστάτην καὶ δεξιὸν,
Πρὸς ὃν βλέπων σὺ, τοὺς ἐμοὺς διαπτύεις;
Τό τοι περιττὸν καὶ πρόσαντες τοῖς σοφοῖς·
A Τὸ δ' εὐγενὲς μάλιστα πιθανώτατον.
Ἐκεῖνος εἴης, ὥς σου φρὴν, οὗτος δ' ἐγώ.
Ἢ καὶ γραφέων ἄριστος οὗτός σοι δοκεῖ,
Οὐχ ὃς γράφει κινούμεν' ἁπλοῖς χρώμασι,
Ζεῦξίς τις, ἢ Πολύκλειτος, ἤ τις Εὐφράνωρ,
Ἀλλ' ὃς μὲν ἀνθηραῖς τε καὶ παντασκίοις
Βαφαῖς ἄμορφα σώματ' ἐξεργάζεται,
Ὧν Καλλίμαχος, καὶ Κάλαϊς ἤστην, ὡς δοκῶ,
Μόγις γράφοντες εἰκόνας τῶν εἰκόνων;
Τοιοῦτός ἐστι πᾶς ἀνὴρ πολύτροπος.
Ταῦτ' οὖν ὁρῶν ἔκαμνες εὑρεῖν ποιμένα.
Ὡς μικρὸν ἐσπούδακας! ἐγκαλύπτομαι.
Ὥσπερ λογιστὴν ἐσκόπεις τὸν προστάτην.

Quod si optimus, rursus columna ignis
Præeunte, magnus Israel proficiscitur,
Ad quam omnes properamus terram spei,
Quamvis non sit in circulis et in foro multum versatus,
Proteus sophista ad furtivas formarum mutationes,
818-819 Aut etiam Melampus, aut alius instabilis,
Facile se ad omnes formas effingens,
Quæcunque evenerit subita rerum mutatio.
Quomodo ergo, dic mihi, inutilem illum vocas,
In quem intuentes erimus meliores?
Aut quomodo optimum et gnavum antistitem,
Ad quem tu respiciens, meos despuis?
Nimia profecto garrulitas odiosa est sapientibus;
Ingenua autem oratio ad persuadendum apposita.
Sis ille tu, ut tuus fert animus, ego hic ero.
An pictorum tibi præstantissimus ille videtur,
Non qui viva pingit simplicibus coloribus,
Ut Zeuxis quidam, aut Polycletus, aut Euphranor,
Sed qui floridis et nusquam umbrosis
Coloribus informia exprimit corpora,
Quales Callimachus et Calais fuere, ut mihi quidem videtur,
Qui vix imagines imaginum efficiebant?
Talis est omnis homo versutus.
Hæc si considerares, in inveniendo antistite laborem susciperes.
At quam parum laborasti! erubesco.
Veluti ratiocinatorem esse antistitem existimares.

727 *Κυκλῶν*. Sic Coisl. et Leuvenclaius, probatque Tollius. Edit. κυκῶν, *turbulentus*.
729 *Μελάμπους*. Qui et ipse in varias se figuras mutare noverat, ut in fabulis est. Toll.
730 *Πᾶσιν τὰ πάντα*. Ita carm. præced., vers. 710.
736 *Τό τοι*. Coisl. τί τοι. *Quid? Num nimia garrulitas, quæ sapientibus est odiosa, an vero ingenua oratio ad persuadendum magis idonea tibi videtur?* Vide infra, vers. 765, etc. Toll.
738 *Σου φρήν*. Coisl. σύ. Suspicatur et quidem recte Tollius legendum ἐκεῖνος εἴη, ὡς σὺ φῂς, *sit ille qualem eum prædicas*.
742 *Παντασκίοις*. *Apricis coloribus*. Leuv.
743 *Ἄμορφα*. *Anima carentia*, quæ corporis forma est et vita, qua destituuntur εἰκόνες τῶν εἰκόνων. Toll. Coisl. ἀμόρφωτα σώματ' ἐργάζεται.
744 *Καλλίμαχος*. Vide, si vis, Plinium in *Historia naturali*, ubi fuse de pictoribus tractat et disserit.
746 *Πολύτροπος*. Protei instar mutabilis, nunquam idem, chamæleon passim colores mutans, ut paulo ante dixit. Toll.
748 *Ἐγκαλύπτομαι*. Quod solebant ii facere qui pudore afficiebantur. Toll.
749 *Ὥσπερ λογιστήν*. Id est, *qui tantum curam gereret redituum Ecclesiæ*: cujusmodi homines astutos et vafros esse oportet, ut supra, vers. 709, εὐστρόφους ἐν τοῖς πράγμασιν.

METRICA VERSIO.

Sed si bonus adest, rursus ad lucem novæ
Ignis columnæ, vadit ingens Israel,
Ad quam citati pergimus terram spei,
Licet in foro vel circulis non sit frequens,
Proteus sophista formam ad omnem mobilis,
Melampus alter, alter aut instabilis,
Mutatus alternas figuras induens,
Cum subita rerum venerit conversio.
Qui, dic mihi, virum voces inutilem,
Quo quisque viso fit statim præstantior?
Gnavumve dicis optimumque præsulem,
Quem tu videns, repente nostros despuis?
Nam nimia displicet loquacitas sopho,
B Simplex sed est loquela suadendi potens.
Hunc esse contendo, ille sis tu, si velis.
An tibi videtur esse pictor inclytus,
Non qui colore viva pingit simplici,
Polycletus, aut Euphranor, aut Zeuxis novus;
Qui floridis vero, nec umbrosis quidem
Informe corpus exprimit coloribus,
Callimachus alter et Calais, ut sentio,
Qui vix imagines dabant imaginum?
Talis profecto quilibet vir callidus.
Hæc cogitans, labore multo quæreres
Antistitem. Sed proh pudor! Quæ tarditas!
Ratiocinatorem esse credis præsulem.

Κόπρων μέλει σοι, μειζόνων δ' ἐμοὶ λόγος.
Ἓν ἔστω τοῦδ' ἔργον ἱερέως, καὶ μόνον,
Ψυχὰς καθαίρειν ἐν βίῳ τε καὶ λόγῳ,
Ἄνω φέροντα ἐνθέοις κινήμασι,
Γαληνὸν, ὑψίνουν τε, τὰς θείας μόνας
Ἀκηλιδώτους ἐμφάσεις τυπούμενον,
Ὥσπερ κάτοπτρον ἔνδοθεν μορφούμενον·
Ἁγνάς τε πέμπειν προσφορὰς ὑπὲρ τέκνων,
Ἕως ἂν αὐτοὺς προσφορὰν καταρτίσῃ.
Τὰ δ' ἄλλ' ἀφείσθω τοῖς τάδ' ἐντελεστέροις.
Οὕτως ἂν ἡμῖν ἀσφαλῶς ἔχοι βίος.
Ἐπεὶ δέ σοι μέγιστον ἡ παῤῥησία,
Ἔστω μέν· οὐδ' ἔμοιγε φαίνεται βραχὺ,
A Εἰ σὺν λόγῳ τε χρώμεθα, καὶ μετρίως.
Ὅμως ἄκουσον, ὡς ἔχει· τοῦ γὰρ σοφοῦ
Πλέον τὸ σιγᾷν, ἢ τὸ σὸν περιτρέχειν.
Καὶ σοῦ μὲν ἔστι καὶ τὸ θάρσος, ὡς θράσος·
Τοῦ δ' εὐγένεια καὶ τὸ συντελεῖν λόγον.
Εἴ που δὲ καιρὸς ἐμπέσοι παῤῥησίας,
Ὄψεις μαχητὴν τὸν πρᾷον, καὶ πηλίκος
Ἐστὶ κατορθῶν, τηνικαῦτα γνωρίσεις.
Γνώσῃ, τί κέρκωψ, καὶ τί βρυχᾶται λέων,
Ὅταν τὸ μὲν σὸν ἐκπτύητ' ἀνθρώπινον,
Κάμπτοντος εἰς γῆν τοῦ κακοῦ συνειδότος,
Ὁ δ' ὢν ἄληπτος λαμβάνηται ῥᾳδίως.
Τρόπου γὰρ οὐδέν ἐστι πιθανώτερον.

Stercora tibi sunt curæ: ego majora curo.
Unum opus sit sacerdotis, et solum,
Ut vita et doctrina animas expurget
Sursum ferendo divinis motionibus,
Tranquillus, mente sublimis, ac cœlestibus tantum
Sine macula illustrationibus informatus,
Veluti speculum, cui intus formæ imprimuntur;
Puras etiam pro filiis oblationes offerat,
Donec eos munus offerendum perficiat.
Cætera autem, iis, qui ea tractare idonei sunt, relinquantur.
Sic sane vita nostra secure traducatur.
Sed quia permagnum tibi quiddam videtur dicendi libertas,
Esto sane; nec ego illam parvi facio,
Si cum ratione et modo illam usurpemus.
Audi tamen quomodo se res habeat: sapientis
820-821 Præstat silentium tua illa evagatione.
Tibi confidentia idem est ac temeritas:
Sua vero illum ingenua verecundia ad finem sermonis faciendum impellit.
Sin autem tempus contigerit libertatis,
Videbimus eum, qui mitis est, insignem esse præliatorem, et quantum
Prævaleat, qui ex animo rem agit, tandem senties.
Nosces quid sit simia blandiens, et quid leo rugiens,
Quando humana tua expuetur eloquentia,
Dejiciente in terram mala conscientia,
Et cum is, qui irreprehensibilis est, facile accipietur.
Moribus enim nihil ad persuadendum efficacius.

751 *Ἓν ἔστω τοῦδ' ἔργον*. Sic Coisl. Edit. ἓν ἔργον ἔστιν τοῦ.

753 *Φέροντα*. Ita Coisl. Edit. φανέντα.

758 *Προσφοράν*. *Divinam oblationem perficiat*: sic Tollius, qui προσφοράς interpretatur de oblationibus et sacrificiis precum pro populo, qui τέκνα episcopi. Προσφέρειν vero, inquit, de sacrificio Missæ dicitur. Sic et noster carm. præc. vers. 530, 531: Οὐδ' ὅσσον λατρείαν μίαν Θεῷ προσενεγκεῖν, *Ne ita quidem, ut vel unum sacrificium Deo offerrem.*

763 *Εἰ*. Coisl. ἤ.

764 *Ὅμως*. Coisl. ὅμως δ'. Mox *τοῦ γὰρ σοφοῦ*. Sic infra, carm. XXXIV, vers. 11, 12.

765 *Πλέον*. Coisl. πλεῖον. Mox *ἢ τὸ σὸν περιτρέχειν*, id est, *inani volubilitate verborum huc illuc evagari*. Sic Platoni ἡ περιτρέχουσα ἑταιρεία, vulgaris amicitia est, epist. VII. Toll.

766 *Θάρσος, ὡς θράσος*. Θάρσος, *in bonis fiducia*: θράσος, *in malis rebus audacia*. Toll.

768 *Παῤῥησίας*. *Quo dicendi libertate utendum sit.*

769 *Πηλίκος*. Coisl. πηλίκον ἔστιν ὁ κατορθῶν.

771 *Γνώσῃ, τί κέρκωψ*. Sic supra lib. I, sect. 2, carm. XXVIII, vers. 290:

Παῦσαι λέοντι μέτρα κέρκωπος φέρων.
Noli leonem metiri ex simia.

772 *Τὸ μὲν σόν*. Leunclaius legit τὸ μέσον.

METRICA VERSIO.

Stercus tibi, majora sunt curæ mihi.
Opus sacerdotis, sit unum, moribus
Sanctoque verbo pura reddere pectora,
Mentes piis ferendo sursum motibus:
Tranquillus, animo celsus, ac cœlestium
Formatus almis luminum splendoribus,
Speculum velut, formas quod intus suscipit,
Munus etiam pro filiis purum offerat,
Dum munus ipsos offerendum præparet.
Idoneis tractanda dentur cætera.
Sic nostra sane vita tuto transeat.
Sed verba magni cum tibi sint libera,
Esto quidem; nec illa parvi pendimus,
B Si ratio, si modus loquentem dirigat.
Audi tamen, precor, rei statum; sophus
Silendo plus, quam tu vagando, prævalet.
Tibi temeritas est loco fiduciæ;
Tacere novit ille præ modestia.
Si libere tempus loquendi venerit
Bellator insignis aderit, qui mitis est,
Quantumque valeat strenuum cor senties.
Quid simia agnosces, leo vel rugiens,
Cum conspuetur tua levis facundia,
Humi mala sternente conscientia,
Cumque facile acceptus erit expers criminis.
Nil moribus enim suadet efficacius.

Οὕτως ἔλαττον κἀνθάδ' ὁ τρίβων ἔχει·
Ὅμως δὲ λαμπρὸς ἐν μέσοις καθέζεται,
Ἀλλοτρίαν τράπεζαν ἐκκαρπούμενος,
Περιφρονῶν ἅπαντας, ὡς ἀμβλώματα,
Τοσοῦτον, ὅσον αὐτὸς περιφρονητέος,
Ἓν τοῦτ' ἔχων φρύαγμα λαμπρὰν τὴν πόλιν,
Ἐφ' ᾧ σε δεῖ καὶ μᾶλλον ὄλλυσθαι κακῶς.
Πλείους γὰρ οὕτω δημιουργεῖς τοὺς κακούς.
Κάνθων δὲ τίς ποτ' ἀστικῶν ἄλλου πλέον
Κάνθωνος ἐζήτησεν ἀγροίκου φέρειν;
Ἀλλ' ἔστιν, ὥσπερ ἔστι, κἂν οἰκῇ πόλιν.
Τί ταῦτα; πῶς μὴ ταῦτα συμπράττῃ κακοῖς;
Πῶς δ' εὐδρομοῦσι μὴ σαφὴς ὄλισθος ἦν;
Πάσχουσι γάρ τι καὶ σοφοὶ τῶν οὐ σοφῶν,

A Ὅταν κακοῖς μὲν εὐροῇ τὰ πράγματα,
Λυπρὸν δ' ἔχωσιν οἱ κατορθοῦντες βίον.
Ἢ τοῦτ' ἄριστον, ὥσπερ ἐν ζάλῃ τινὶ
Πάντα στρεφούσῃ, μικρὸν ἐκκλίναντά τι,
Πάντων ἄνω τε καὶ κάτω δονουμένων,
Ἐν ἀσφαλείᾳ τὰς βραχείας ἡμέρας
Θέσθαι, τὸ γῆρας δ' ἐν καλῷ στῆσαι τέλει.
Θρόνους μὲν οὖν ἔχοιτε, καὶ τυραννίδας,
Ὑμεῖς, ἐπεὶ καὶ πρῶτα ταῦθ' ὑμῖν δοκεῖ·
Χαίροιτε, ὑβρίζοιτε, πατριαρχίας
Κληροῦσθε. Κόσμος ὑμῖν εἰκέτω μέγας·
Τόπους ἀμείβοιτ' ἐκ τόπων· τοὺς μὲν κάτω
Βάλλοιτε, τοὺς δ' ὑψοῦτε· ταῦθ' ὑμῖν φίλα.
Χωρεῖτ'· ἐγὼ δὲ συστραφήσομαι Θεῷ,

Sic et in hac parte veterator succumbit;
Verumtamen inter alios insignis sedet,
Aliena mensa fruens,
Despiciens omnes, velut abortus,
Tantum, quantum ipse despiciendus est,
Unum hoc habens, quo se jactet, inclytam civitatem,
Qua ipsa de causa tibi male pereundum est.
Plures enim sic efficis malos.
Asinus autem quis unquam urbanus pluris alio
Asino, qui rure degit, fieri voluit?
Asinus enim semper est asinus, quamvis in urbe habitet.
Utquid hæc? quomodo ista pro impiis non faciant?
Quomodo autem viris probis non certa pernicies sit?
Patiuntur enim quidquam sapientes, quod non est sapientium,
Cum malis secundæ res fluunt,
Et virtutem excolentes tristem agunt vitam.
Optimum sane illud est, tanquam in tempestate,
Quæ omnia perturbat, paululum deflectendo,
Dum omnia sus deque volvuntur,
In tuto paucos dies
Collocare, et senectuti tranquillum finem statuere.
Thronos quidem igitur habete, et tyrannides,
Vos, siquidem hæc vobis prima esse videntur.
Valete, insolentes estote, in patriarchatus
Sortes mittite. Magnus hic mundus vobis cedat,
Ex aliis in alias sedes migrate; hos dejicite,
Illos attollite. Hæc vobis grata sunt.
822-823 Pergite: ego ad Deum convertar,

776 *Οὕτως. Sic et in hac parte orator tuus, rei periculum faciens, superabitur.*

778 *Ἀλλοτρίαν.* Nempe *Ecclesiæ Constantinopolitanæ quam invaserat, fructus carpens.*

780 *Τοσοῦτον, ὅσον. Tanto omnes, velut abortus, habens contemptui, quanto ipse habendus est.*

788 *Εὐδρομοῦσι. Recto virtutis tramite gradientibus.* Sic enim interpretandum.

799 *Χαίροιτε.* Ita supra, lib. I, sect. 2, carm. XV, vers. 157, 158.

801 *Τόπους ἀμείβοιτ'.* Id est, per me vobis licet episcopatus mutare, et ex una in aliam urbem transire; licet id mihi vitio verteritis, νόμους στρέφοντες, ut carm. præced. *De Vita sua* ait τοὺς πάλαι τεθνηκότας, veluti canonibus prohibitum. Non ego tam severe vobiscum agam, cum hæ leges exoleverint. Ibid. *τοὺς μὲν κάτω*, ut me et Paulinum; extollite vero Nectarium et Flavianum.

805 *Ἐγὼ δὲ συστραφήσομαι.* Vide carm. præc., vers. 1042 et 1940.

METRICA VERSIO.

Sic ista et in parte veterator deficit;
Insignis autem cæteros inter sedet
Lauto apparatu non suæ mensæ fruens;
Omnes, abortivos velut, faciens nihil,
Quantum meretur ipse vilis despici,
Cui nulla claram præter urbem gloria,
Fatalis unde casus impendit tibi.
Sic nempe plures improbus facis improbos.
Quis unquam asellus civitates incolens
Quæsiit asello pluris esse rustico?
Est semper id quod est, et urbis incola.
Quid ista? Quomodo malos non adjuvant?
Qui non fit inde certa pernicies bonis?
Patiuntur unum non sophorum qui sophi,

B Dum rebus improbi fruuntur prosperis,
Tristisque vitæ pertrahunt recti dies.
Hoc optimum certe, velut quando furit
Procella vertens cuncta, cunctaque fluctibus
Sus deque strident mota, flexu parvulo
Servare paucos in loco tuto dies,
Lætumque canis crinibus finem dare.
Thronos habete, vel tyrannidis decus,
Præclara vobis ista quando comparent.
Valete, date vos probra, sortem mittite
In solia. Vobis cedat orbis maximus,
Mutate sedes; alteris stratis humi,
Tollantur alteri. Ista vobis grata sunt.
Vos ite; me delectat amplecti Deum,

Ὧ ζῶ, πνέω τε καὶ πρὸς ὃν βλέπω μόνον,
Ὧ πρὶν γενέσθαι μ' ἡ τεκοῦσ' ὑπέσχετο,
Ὧ κίνδυνοί τε συνῆψαν, καὶ νυκτῶν χάρις.
Τούτῳ τε θύσω νοῦ καθαρὰ κινήματα,
Ὡς γοῦν ἐφικτὸν, προσλαλῶν μόνῳ μόνος.
Ταῦτα πρὸς ὑμᾶς τοὺς κακοὺς ὑπὲρ καλῶν,
Οἷς εἴ τις ἄχθεθ', εὗρεν, ὃν ζητεῖ, λόγος.
Τὰ δ' ἄλλα ἐκεῖθεν, ὦ φίλοι, λελέξεται·
Πλὴν ἐξιτήριόν τιν', εἰ δοκεῖ, λόγον,
Βραχὺν μὲν, ἀλλὰ χρήσιμον, δέξασθέ μου,
Ὡς οἱ πατρῴας λαμβάνοντες ἐν τέλει
Φωνὰς, ἐπισκήψεις τε μνήμης ἀξίας·
Μεθ' ἃς λόγος τις οὐκέτ' ἐξακούεται,
Ὧ καὶ πλέον μένουσιν ἐν βάθει φρενός.
Ἄλλον τιν' εἰ λάβοιτε Γρηγόριον, φίλοι,
Φείδοισθε μᾶλλον· εἰ δὲ μὴ, τὸ δεύτερον,
Εἴητε καλοὶ κἀγαθοὶ τοῖς πλησίον,
Ὑμῖν τε αὐτοῖς, οἱ τέως ὁμόφρονες,
Ἕως κρατεῖσθε τοῖς ἴσοις παθήμασιν.
Ἣν τ' αὐτὸς ἐσπούδαζον εἰρήνην, ἀεὶ
Στέργοιτ', ἀφέντες τὰς ἰδίας ἀῤῥωστίας,
Ὑφ' ὧν τὸ κοινὸν ἐκταράσσετ' ἀθλίως.
Κἀγὼ παρήσω τοὐμὸν, εἴτε τι πλέον
Ἄλλων φρονοῦμεν, εἴτε μ' ὁ μακρὸς χρόνος
Ποιεῖ τραχύν τε καὶ τὰ πλείω δύστροπον,
Εἴτ' οὖν πεπληγὼς ἐκ μέθης τὸν νοῦν μόνος

Cui vivo et spiro, ad quem unum respicio,
Cui, priusquam nascerer, mea me mater promisit
Cui pericula me devinxerunt, et noctium gratia.
Illi consecrabo animi puros motus,
Quantum fieri poterit, solus cum solo colloquens.
Hæc ad vos improbos pro bonis:
His si quis offendatur, invenit, quem quærit, oratio.
Cætera autem inde digressis, amici, dicentur.
Interea velut quamdam discedentis, si videtur, orationem
Brevem quidem, sed utilem, accipite,
Tanquam paternas excipientes extremas
Voces, et admonitiones memoria dignas:
Post quas nullus sermo amplius auditur,
Quo et magis hæreant in ima mente.
Alium quempiam si acceperitis Gregorium, amici,
Parcite magis; si minus, alterum hoc superest:
Estote honesti et boni erga proximos,
Et erga vosmet ipsos, qui eatenus concordes estis,
Quatenus paretis iisdem cupiditatibus.
Pacem, cujus ego studiosus fui, semper
Diligite, dimittentes alter alteri infirmitates,
Quibus orbis misere perturbatur:
Et ego dimittam quod in me peccatum est, sive quid amplius
Aliis sapiamus, sive me grandis ætas
Efficit asperum et in plerisque morosum,
Sive ex temulentia mente læsus solus,

806 *Ὦ κίνδυνοι.* Tempestatis scilicet, ut fuse eodem carmine exponit. Ibid. *νυκτῶν χάρις.* Ad castitatis amorem in somniis excitatum se fuisse narrat Gregorius infra carm. XLV. vers. 229.

807 *Τούτῳ τε θύσω νοῦ.* Coisl. τούτῳ τε θύσω μοῦ.

809 *Ταῦτα πρὸς ὑμᾶς.* Ad presbyteros hæc dicuntur, de quibus fuse agit infra carm. XXX, v. 83, etc.

810 *Οἷς εἴ τις.* Coisl. ὥς θ' ὅστις.

811 *Ἐκεῖθεν.* *Inde digressis*, id est, *in alia vita.*

818 *Ἄλλον τιν'.* His verbis patet nondum Nectarium Constantinopolitanæ Ecclesiæ designatum fuisse antistitem, cum hæc caneret Gregorius. Sic et supra carm. VII, vers. 5 et 6:

Ἂν ἄλλον εὕρητ' ἀντ' ἐμοῦ, τιμήσατε.
Τὸ σεπτὸν ἡμῖν Πνεῦμα τῷ συνηγορῷ.

Si alium pro me reperistis, huic honorem habete.
Venerabilis mihi Spiritus, cujus partes sustineo.

823 *Ἣν τ' αὐτός.* Qua de re infra, carm. XV, vers. 55. Exsequitur autem id fusius carm. præc., cum in Paulini causa, post Meletii mortem, episcopi mirifice inter se contenderent, aliumque alii contra Gregorii sententiam Antiochiæ episcopum substituerent. Vide supra carm. X, ad Constantinopolitanos sacerdotes, ubi, quod neutri se parti vel Orientalium, vel Occidentalium adjungere voluisset, per invidiam sede sua se expulsum queritur. TOLL.

825 *Ὑφ' ὧν τὸ κοινόν.* De eorum dissidiis orbem terrarum incendentibus agit infra carm. XVI.

829 *Εἴτ' οὖν πεπληγώς.* Familiare hoc non

METRICA VERSIO.

Cui spiro, solum lumen ad quem dirigo,
Cui nasciturum sancta me vovit parens,
Cui me periclum vinxit, et noctis favor.
Huic pura sacrans quæ moventur spiritu,
Solum alloquar ego solus, in quantum licet.
Hæc dicta vobis, improbi, sint pro bonis:
Si cui molesta verba, quem quærunt, habent.
Dicentur hinc sumptis, amici, cætera.
Sicut abeuntis has loquelas, si placet,
Breves quidem, sed utiles capescite,
Tanquam paternas colligentes ultimum
Non tabe voces destruendas temporis,
Post quas nihil quod audiatur jam manet:
Quo magis in imis stent repostæ mentibus.
Gregorius alter forte si quis obvius,
Parcite magis; sin aliter, hoc unum manet,
In vos benigni, velut et erga proximos
Estote, qui fovetis hanc concordiam,
Quæ turpiter vestræ favet luxuriæ.
Hoc semper, a me pacis optatum bonum,
Amate; nulla jam memoria sit super,
Quibus miser turbatur orbis, criminum.
Libens remitto damna, sive cæteros
Vincam sagacitate, sive grandior
Nos reddat ætas moribus nimis asperos,
Seu mente solus læsus ex vino nimis

Μέθῃ τετρῶσθαι τοὺς ἀοίνους οἴομαι.
Νομίζεσθ', ὡς βούλεσθε. Πλὴν μέμνησθέ μου
Τοῦ πολλὰ μοχθήσαντος ἐν φίλων τρόποις,
Καλὸν δ' ἔχοντος τὸν λογισμὸν προστάτην,
Τό τ' ἐκλύον με τῶν κακῶν γῆρας τόδε·
Οὕτω τάχ' ἄν μοι τῶν φίλων σπείσαιτό τις,
Πάλης θανούσης, ᾗ φθόνος συνέρχεται.

ΙΓʹ. *Εἰς ἐπισκόπους.*

Ὦ θυσίας πέμποντες ἀναιμάκτους, ἱερῆες!
Ὦ ψυχῶν ταμίαι μεγακύδεες! Ὦ μεγάλοιο
Πλάσμα Θεοῦ χείρεσσιν ἐν ὑμετέρῃσι φέροντες!
Ὦ Θεὸν ἀνθρώποισι μέγ' ἔξοχον εἰς ἓν ἄγοντες!
A Ὦ κόσμοιο θέμεθλα, βίου φάος, ἔρμα λόγοιο,
Μυστοπόλοι ζωῆς ἀτελευτήτοιο φαεινῆς,
Χριστοφόροι, θώκοισιν ἐνεδριόωντες ἀρίστοις,
Ὑψηλοὶ, θεάτροισι γεγηθότες εὐπρεπέεσσι,
Σκηνοβάται, κώλοισιν ἐφεσταότες ξυλίνοισιν,
Ἀδρανέως χάσκοντες ἐν ἀλλοτρίοισι προσώποις,
Εὐσεβίης ὅσα δ' ἐντὸς, ὁμοίϊα πᾶσιν ἔχοντες!
Ὑμεῖς μὲν παίζοιτε, τά περ καὶ παίζετ' ἀεικῶς,
Καὶ σοβαρὸν φθέγγοισθε, τὰ δ' ἔρδετε ὡς μάλ' ἐλαφρά.
Αὐτὰρ ἐγὼν, εἰ καί με κακὸν καὶ ἀνάρσιον ἄνδρα
Πάντες ὁμοῦ θείητε, χοροῦ δ' ἄπο τῆλε δίοισθε
Ὑμετέρου, βάλλοντες ἐπασσυτέροισιν ὀϊστοῖς,
Ἀμφαδίοις, κρυπτοῖς τε, τό περ καὶ φίλτερον ὑμῖν·

Obrutos vino abstemios arbitror.
Statuite, ut vobis libuerit. Verum mei memores estote,
Qui multa passus sum in amicorum moribus,
Præclaram vero patronam habens rationem,
Atque hanc ipsam senectutem, quæ me his solvit malis;
Ita forsitan mihi amicorum quispiam reconciliabitur,
Exstincta lucta, quam invidia comitatur.

824-825 XIII. *Ad episcopos* *.

O qui victimas emittitis incruentas, sacerdotes!
O animarum custodes incluti! O qui magni Dei
Figmentum manibus vestris gestatis!
O qui hominibus summam Dei majestatem conciliatis!
O mundi fundamenta, vitæ lumen, columenque doctrinæ,
Initiatores lucidæ et æternæ vitæ,
Christiferi, soliis optimis insidentes,
Sublimes, theatris gaudentes speciosis,
Scenobatæ, pedibus innixi ligneis,
Leniter hiscentes in personis alienis,
In his autem, quæ interioris pietatis sunt, similes omnibus!
Vos quidem, ludite, ut et luditis non decenter,
Grandia loquimini, valde futilia agite.
Equidem etiamsi malum me et exitiosum virum
Omnes simul existimetis, longeque a vestro choro
Removeatis, ferientes citissimis telis,
Apertis, et quod magis vobis placet, occultis;

* Scriptum an. 381. — Alias Bill. 12, p. 81.

ebriis modo, ut sobrii sibi ipsi videantur, aliosque vino madidos et bene potos existiment, sed et ictero laborantibus, qui cum ipsi flavo colore suffusi sint, cæteres omnes eodem infectos videre sibi videntur.

836 *Πάλης θανούσης*. Exstincto jam de sede Constantinopolitana dissidio quæ invidiæ materia fuerat: seu potius civiliter jam mortuo vestro, cui invidebatis, Gregorio. Vide carm. præc., vers. 1851. Toll.

XIII. Tit. *Εἰς*. Tres Regg. Πρός.

1 *Ἀναιμάκτους*. *Absque fuso sanguine*. Ita supra, carm. x, vers 1.

3 *Πλάσμα Θεοῦ*. *Qui homines a Deo conditos gubernatis.*

4 *Μέγ' ἔξοχον*. *Munus omnium longe præstantissimum.*

6 *Μυστοπόλοι*. Int. μυσταγωγοί.

9 *Σκηνοβάται*. *Qui prodeunt in scenam.* Ibid. *κώλοισιν*, grallis. Nonnius. Gallice *échasses*.

10 *Χάσκοντες*. Coisl. sup. lin. χαίροντες.

13 *Ἔρδετε*. Vat. ἔρδοιτε.

METRICA VERSIO.

Vino obrutos arbitrer esse sobrios.
Pro velle sint res: sitis at memores mei,
Heu! sæpe charorum probati moribus,
Gaudentis et sensu patronorum loco,
Tantisque senio liberante me malis.
Sic dabit amicus forte mi quis gratiam,
Cedente lucta, cui manet livor comes.

XIII. AD EPISCOPOS.

(*Billio interprete.*)

O qui sacra Deo offertis non tincta cruore,
Clari custodes animarum, quique Tonantis
Figmentum manibus regitis mirabile vestris,
Quique Deum humano generi sociatis in unum,
B Lux vitæ, fidei columen, fundamina mundi,
Doctores vitæ, nullo quæ clauditur ævo,
Christiferi, soliis præclaris quique sedetis
Sublimes, pulchris qui gaudetisque theatris,
Scenigradi, ligno factis stantes pedibusque,
Sub larva hiscentes pietatis debile quiddam,
At reliquis imo similes in pectore prorsus!
Ludite, si vultis, quæ fœde luditis ipsi,
Et gravibus verbis contraria cuncta patrate.
Ast ego, quamvis a vobis in classe nocentum
Collocer, ac vestra procul arcear ipse caterva,
Infelixque petar densis sine fine sagittis,
Perspicuis, tectis, vobis nam gratius istud,

Ἀλλ' ἔμπης τά με θυμὸς ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει,
Φθέγξομαι, οὐκ ἐθέλων μὲν, ἀτὰρ λόγον ἔκτοθε ῥήξω
Ψυχῆς, ὡς ὅτε κῦμα βιώμενον ἔνδοθι λάβρῳ
Πνεύματι, καὶ σήραγγας ὑποτρέχον, οὐκ ἐπίοπτα
Καγχλάζει, καί πού τι διεκπίπτει δαπέδοιο,
Ῥηγνυμένης ὠδῖνος ἀνὰ στόμα. Τοῖα πέπονθα.
Οὐ δύναμαι χαδέειν ἐντὸς χόλον· ἀλλὰ δέχεσθε.
Εἴ τινα καὶ δακέθυμον ἐρῶ λόγον, υἱὸν ἀνίης.
Φάρμακον ἄλγεός ἐστι καὶ ἠέρι μῦθον ἐνισπεῖν.
Σῶμα μέγα Χριστοῖο, τὸ τίμιον εὖχος ἄνακτος,
Λαὸς ὅλης γαίης βασιλήϊος, ἔθνος ἄπιστον,
Ἦν ὅτ' ἔην. Νῦν αὖτε Θεοῦ κτέαρ ἔνθα καὶ ἔνθα
Σείεται, οἷά τε κῦμα πολυσμαράγοιο θαλάσσης,
Ἠὲ φυτὸν ζαμενέσσι τιναστόμενον ἀνέμοισι.
Λαὸς ὅδ', ᾧ Θεὸς ἦλθεν ἀπ' οὐρανίοιο θοώκου,
Κῦδος ἑὸν θνητοῖσιν ἐνὶ σπλάγχνοισι κενώσας,
Καὶ μίχθη μερόπεσσι, Θεὸς βροτὸς εἰς ἓν ἀγερθείς,
Καὶ μέγαν ὦνον ἔδωκε παθὼν δέμας, αἷμά τε θεῖον
Ῥύσιον ἡμετέρης κακίης χέεν, ἄλλα τε πολλὰ
Θύματα, τοὺς μετέπειτα λόγον σπείραντας ἅπασι,
Καὶ γλυκεροῦ θανάτοιο πικρῆς χερὸς ἀντιάσαντας,
Ὥς κε λόγῳ τίσωσι Λόγον Θεὸν, αἵματι δ' αἷμα.
Τίς δονέει τόδε σῶμα; πόθεν τόσον ἄχθος ἔμοιγε;
Πῶς δέ τε σῦς μονόφορβος ἐμὴν δηλήσαθ' ἀλωήν;
Πῶς μήνη σκοτέεσσα τόσον κλέος ἀμφεκάλυψε;
Λυσσήεις, κακοεργὸς, ἐπεὶ, μερόπεσσι μεγαίρων,

Sed tamen quæ me animus incitat et jubet,
Eloquar, non libens quidem, sed sermonem erumpam
Extra animum, velut cum fluctus intus a vento violenti
Coactus, et fissuras subiens, occultum edit
Strepitum, ac alicunde e solo exsilit,
Per rupti sinus aperturam. Sic ego affectus sum.
Dolorem intus continere non possum : sed accipite,
Si quem animorum mordacem, doloris filium, sermonem proferam.
Doloris medicina est, vel aeri verba facere.
Magnum Christi corpus, eximium Regis decus,
Populus, totius orbis princeps, gens præstantissima
Erat olim. Nunc vero Dei possessio hic et illic
Concutitur, velut fluctus vehementer strepentis maris,
Aut arbor ventis validis agitata.
Populus ille, cui Deus venit a cœlesti solio,
326-327 Gloriam suam in mortalibus visceribus evacuans,
Ac hominibus mistus est, Deus homo in unum collectus,
Moriensque magnum pretium dedit corpus suum, et sanguinem
Divinum fudit nostræ nequitiæ piaculum, ac multas alias adjecit
Victimas, eos qui, post illum, verbum omnibus seminarunt,
Et dulcem mortem ab acerba manu experti sunt,
Ut verbo Verbum Deum honorarent, et sanguine sanguinem.
Quis hoc corpus quatit? unde mihi tantum onus?
Quomodo aper solitarius meam populatus est vineam?
Quomodo nox illunis tantum splendorem cooperuit?
Rabidus, maleficus, qui hominibus invidet,

20 *Κῦμα.* Tres Regg. ῥεῦμα. Mox *ἔνδοθι.* Sic tres Regg. Edit. ἔκτοθι.

22 *Καγχλάζει.* Coislinianus codex habet sup. lin. βράζει. Schol. λέγει δὲ τὴν τῶν θερμῶν ὑδάτων ἀνάδυσιν. *Eruptionem aquarum calidarum dicit* quæ violenta illa compressione fiat.

23 *Ῥηγνυμένης ὠδῖνος.* Cum aqua illa latens in visceribus terræ, velut infans intra matris viscera, hinc subito erumpit.

24. *Δέχεσθε.* Vat. δέχοισθε.

28 *Ἔθνος ἄπιστον.* Minus recte Billius, *gens incredula*; vox enim illa ἄπιστον non *incredulitatem*, sed *incredibilem* præstantiam significat : quo sensu passim a Gregorio usurpatur : maxime autem illic, ubi Constantinopolitanam Ecclesiam, quæ olim florentissima fuerat, cum eadem confert Ecclesia, misere tunc fœdata, et ab hæreticis occupata. Int. Coisl. περίφαντος καὶ μέγιστος, quod expositionem nostram egregie confirmat. Billius recte primis curis, gens præstantissima.

29 *Ἦν ὅτ' ἔην. Olim, jampridem*; ita clarissimus Salvinius, ut notat Muratorius in epigram. *in Carterium*, olim 39, nunc cxv, vers. 10.

37 *Θύματα.* Vat. Θαύματα.

38 *Ἀντιάσαντας.* Chig. ἀντιάσαντα.

39 *Ὥς κε.* Ita tres Regg. et Coisl. Edit. ὡς δέ.

40 *Ἄχθος.* Regg. tres et Vat. αἶσχος. Cod. 991, sup. lin. ὄνειδος.

METRICA VERSIO.

Attamen hæc dicam quæ mens mihi dicere nostra
Imperat, invitus licet hæc, non mente libenti,
Ut cum fluctus atrox horrendi turbine venti
Externe impulsus, cæcas subiensque cavernas,
Æstuat occulte, quiddam tamen exilit illinc
Interdum, angustoque antrorum erumpit ab ore.
Talia nam patior : nec jam retinere potestas
Ulla mihi est animi motus, iramque frementem.
Parcite si quid ego mœrenti pectore dicam,
Quod vestros animos feriat. Medicina doloris
Est etenim miserum verbis efferre dolorem.
Ingens corpus erat Christi, Dominique Deique
Gloria, plebs orbis princeps, incredula quondam
Natio : nunc autem hinc quatitur possessio summi
Numinis, hincque graves fluctus velut æquoris alti,
Aut stirps, quæ validis impellitur undique ventis.
Plebs hæc, a superis ad quam Moderator olympi
Sedibus accessit, mortali in viscere summum
Evacuans decus ipse suum : mortalibus ac se
Mortalis simul atque Deus conjunxit in unum,
Atque ingens pretium tolerata morte pependit,
Fudit et hunc, vitii quo labes pulsa, cruorem,
Atque alios multos, quos post chorus ille profudit,
Qui cunctis fidei sparsit pia semina veræ,
Dulcemque oppetiit per plurima vulnera mortem,
Ut Verbum coleret verbo, atque cruore cruorem.
Quis quatit hoc corpus? Quæ tanti causa doloris
Est mihi? Quo pacto vitis populatus honorem
Est nostræ furibundus aper? Quæ tanta repente
Tam claram obduxit laudem caligo, decusque?
Scilicet ille furens rabie, versutus et hostis
Vesanisque in nos odiis accensus et ira,

Ἐξέτι τοῦ ὅτε πρῶτον Ἀδὰμ βάλεν ἐκ παραδείσου, A
Ζωῆς τ' ἀθανάτου, κλέψας δηλήμονι καρπῷ,
Καὶ πολλοῖς κρατεροῖς τε τινάγμασιν αἰὲν ἀτάζων,
Οὐ σθένεν, ὡς ποθέεσκεν, ὅλον γένος, οἷσι δόλοισι
Γνὺξ βαλέειν (σπινθὴρ δὲ λόγου, καὶ πυρσὸς ἀερθεὶς,
Πᾶσαν ἐπέδραμε γαῖαν ἀοίδιμος, οἱ δὲ διῶκται
Καὶ πλέον ἐστήριξαν ἀεθλοφόροισι παγέντας),
Δεύτερον εὕρατο μῆχος ἐπίκλοπον. Ὡς στρατὸν ἔγνω
Καρτερὸν, ἡγητῆρσιν ὀλοίϊον ἔμβαλεν ἔχθος.
Καὶ γὰρ, ἀγοῦ πίπτοντος, ὅλος στρατὸς ἐς χθόνα νεύει.
Ποντοπόρον δέ τε νῆα κακὸς πρήνιξεν ἀήτης,
Ἢ σκοπέλοισιν ἔαξε, κυβερνητῆρος ἄτερθεν.
Ὡς δὲ δόμους τε, πόλεις τε, χόρους, βόας, ἅρματα, πῶϋ
Βλάψεν ἀϊδρείη σημάντορος. Εἰδόσι μῦθος
Ἡμετέρην κακίην, ὁπόσοι λαοῖο πρόεδροι.
Πρόσθε μὲν ἀνδροφόνοισι φυγῆς πτολίεθρα τέτακτο,
Καὶ χῶρός τις ἔην ἀποπομπαίοις θυέεσσι,
Καί τις καὶ πικρίης καὶ αἵματος ὑστατίοισιν
Ἤμασιν, οἳ Χριστοῖο κακόφρονες ἐξεκένωσαν
Μισθὸν ἀτιμήτοιο κακὸν καὶ τυτθὸν ἔχοντες,
Οὔ τι μὲν ἐξ ἀέκοντος, ἐπεὶ Θεός ἐστιν ἄληπτος
Χείρεσιν, εὖτ' ἐθέλῃσιν· ἀτάρ γε μὲν ἐξεκένωσαν.
Νῦν δ' ἕνα χῶρον ἴσασιν ἀτασθαλίης τε μόρου τε
Πάντες, ὅσοι ξεῖνοί τε καὶ ἕρκεος ἡμετέροιο,
Τὸ σεπτὸν τοπάροιθε σοφῶν ἕδος, ἕρκος ἀρίστων,
Βῆμα τόδ' ἀγγελικῇσι χοροστασίῃσι τεθηλὸς,

Ex quo primum Adam ejecit e paradiso
Et vita æterna, exitioso fructu decipiens,
Hic cum multis et validis semper assultibus concuteret,
Nec posset, ut cupiebat, universum genus dolis suis
Humi sternere (nam verbi scintilla et fax in altum sublata
Totum orbem gloriose percurrit, et persecutores
Robur addiderunt iis, quos martyrum triumphi firmaverant),
Secundam invenit furtivam machinationem. Ut vidit exercitum
Viribus pollentem, ducibus injecit exitiosum odium.
Nam, duce cadente, totus exercitus in terram vergit.
Mare secantem carinam sine gubernatore noxius ventus
Præcipitem dedit, aut scopulis illisam fregit.
Sic etiam domos, urbes, choros, boves, currus, greges
Læsit inscitia rectoris. Hæc dicta sunt iis quibus perspecta est
Pravitas nostra, quicunque plebi præsumus.
Homicidis olim perfugii urbes dispositæ erant,
Et ager quidam erat emissariis victimis;
Exstitit etiam postremis diebus ager aliquis acerbitatis
Et sanguinis, ubi Christi contemptores, pravum et exiguum
Illius, qui supra pretium est, pretium habentes, effuderunt,
Non invito quidem Christo; Deus quippe apprehendi non potest
Manibus, nisi ita voluerit; sed tamen effuderunt.
Nunc autem unum norunt omnes improbitatis et mortis
Locum, quicunque extranei, et ex nostro ovili,
Venerandam olim sapientum sedem, septum optimorum,
828-829 Sacrarium angelicis choris florens,

51 *Εὕρατο.* Duo Regg. et Coisl. εὕρετο.

56 *Ἅρματα, πῶϋ.* Regius codex 992 ἅρματα πώων, *greges ovium.*

57 *Ἀϊδρείη.* Ita Coisl. Edit. ἀϊδρίη.

59 *Τέτακτο.* Reg. 993 τέτυκτο. Habebant olim Judæi civitates ad quas homicidæ perfugiebant. Erat etiam rejectitiis victimis suus locus constitutus, ut hirco emissario desertum: at nunc episcopalis sedes sceleratorum omnium ac perditorum hominum sedes est. *Bill.*

61 *Πικρίης καὶ αἵματος. Ager acerbitatis et sanguinis.* Agrum illum intelligit, qui triginta argenteis, quos impii sacerdotes Judæ pro nefario proditionis præmio persolverunt, in sepulturam peregrinorum emptus fuit. *Bill.* Langus vero allegorice, imo inepte hæc interpretatur, quem castigat et refellit Billius.

62 *Οἵ.* Sic Regg. 990 et Coisl. Edit. ὅ. Ibid. *κακόφρονες, scelerati homines:* duo Regg. et Coisl. κακόφονες.

69 *Βῆμα.* Deerat hic versus in versione metrica, quod italicis distinctum supplevimus. Caillau.

METRICA VERSIO.

Inde ex quo primum paradisi sede beata,
Pestifero elusum fructu, vitaque perenni
Depulit infelicem Adamum, cum tempore in omni
Innumerisque modis nos exagitansque premensque,
Mortalem arte sua prorsus tamen ipse nequiret,
Id licet ardenter cuperet, prosternere gentem:
Quin potius fidei igniculus, sublataque in altum
Fax Verbi totum celebris percurreret orbem
(Namque etiam hostilis furor, atque immania quæque
Supplicia addiderant animis nova robora nostris,
Tormentisque fides gravibus mage fulta vigebat),
Confestim arte alia est usus. Firmissima vidit
Ut castra, invictasque acies, funesta dolosus
Ille odia injecit ducibus rixasque furentes.
Nam labente cadit totum duce protinus agmen:
Ac facile evertit vacuam rectore carinam,
Aut sævi allidit scopulis vis aspera venti:
Atque domos, urbesque etiam, currusque, chorosque,
Lanigerosque greges, armentaque pinguia perdit,
B Qui regere hæc nescit. Loquor his quibus agnita [nostra est
Improbitas, populi imperium quicunque tenemus.
Ante quidem, cædem qui commisisset, habebat,
In quibus exigeret profugus vitam, oppida quædam.
Certus erat sacris etiam, quæ prisca solebat
Lex removere, locus: certus locus atque cruoris
Christi postremo quem fudit tempore vecors
Ac scelerata manus, pretium parvumque malum-[que
Ejus habens, est qui pretio sublimior omni:
Non tamen inviti (nolentem quippe tenere
Haud manus ulla queat Dominum), sed sponte ca-[dentis.
At contra omnes hunc, seu nostri, sive profani,
Sedem unam vitii norunt et mortis acerbæ,
Hanc, quæ doctorum sedes erat ante virorum,
Et gravium pietate hominum, vitæque probatæ,
Angelicisque choris florens insigne sacellum,

Κιγκλίδα τὴν μεσάτην κόσμων δύο, τοῦδε μένοντος,
Τοῦ τε παριπταμένοιο, θεῶν ὅρον, ἡμερίων τε.
Ἦν ὅτε ἦν. Νῦν αὖτε γελοίϊον, ἡνίκα πᾶσιν
Ἐντὸς ἀκληΐστοιο θύρης δρόμος, ὥς δοκέω μοι
Κήρυκος βοόωντος ἐνὶ μεσάτοισιν ἀκούειν·
« Δεῦρ' ἴθ' ὅσοι κακίης ἐπιβήτορες, αἴσχεα φωτῶν,
Γάστρες, εὐρυτένοντες, ἀναιδέες, ὀφρυόεντες,
Ζωροπόται, πλάγκται, φιλοκέρτομοι, ἁβροχίτωνες,
Ψεῦσται! θ' ὑβρισταί τε, θοῶς ἐπίορκον ὀμοῦντες,
Δημοβόροι, κτεάτεσσιν ἐπ' ἀλλοτρίοισιν ἀάπτους
Βάλλοντες παλάμας, φθονεροὶ, δολόεντες, ἄπιστοι,
Θῶπες ἐρισθενέων χθαμαλοὶ, χθαμαλοῖσι λέοντες,
Ἀμφίθετοι, καιροῖο πολυτρέπτου θεράποντες,
Πουλύποδες πέτρησιν ἀειδόμενοι χρόα μύθῳ,
Ἀρτίγαμοι, ζείοντες, ἔτι χνοάοντες ἴουλον,
Ἢ κλέπται φυσικοῖο πυρὸς, φαέεσσιν ἔχοντες
Ἠερίην φιλότητα, ὅτ' ἀμφαδίην ἀλέησθε,
Νήϊδες οὐρανίων, νεολαμπέες, αἰθαλόεντες,
Πνεύματι αἰγλήεντι συνερχομένης κακότητος.
Δεῦρ' ἴτε θαρσαλέοι, πᾶσι θρόνος εὔρυς ἑτοῖμος.
Δεῦρ' ἴτε, δεξιτερῇσι νέους κλίνοιτε τένοντας
Πᾶσι προφρονέως, καὶ μὴ ποθέουσι τίτανται.

Cancellos, qui inter duos mundos interjecti sunt, alterum manentem,
Alterum avolantem, et deorum limites et hominum
Hæc olim. Nunc autem, quod ridiculum est, omnibus patet
Introitus, janua non clausa, ut videor mihi
Præconem in medio clamantem audire:
« Huc accedite, quotquot pravitatem profitemini, dedecus hominum,
Helluones, elatæ cervices, impudentes, superbi,
Meri potores, errones, contumeliosi, mollibus vestiti,
Mendaces, petulantes, cito falsum jurantes,
Populi voratores, in alienas possessiones rapaces
Injicientes manus, invidi, dolosi, infidi,
Adulatores potentium demissi, demissisque leones,
Ambigui, volubilis temporis mancipia,
Polypi in fabulis celebrati propter colorem,
Recens matrimonio juncti, ferventes, adhuc lanuginem ferentes,
Fures certe naturalis ignis, in oculis flagrantes
Tenebroso amore, cum apertum fugeritis,
Ignari cœlestium, recens illuminati, fuliginosi,
Cum spiritu coruscante concurrente malitia.
Huc accedite confidentes, latum omnibus paratum est solium.
Huc accedite, juveniles manibus inclinate cervices
Libenter omnibus; etiam iis, qui non cupiunt, tenduntur.

70 *Μεσάτην κόσμων*. Ita duo Regg., Coisl. et Vat. Edit. male μεμάτην. Juxta Billium per cancellos illos quibus laici a clericis dirimuntur, Gregorius vult innuere distinctionem mundi hujus fluxi ac perituri, et alterius certi ac sempiterni. Langum hic iterum carpit Billius, quippe qui hæc de Sanctæ Sophiæ templo dicta putat a Gregorio, quæ de omnibus templis generatim dicit.

71 *Παριπταμένοιο*. Ita duo Regii codices et Coisl. Edit. περιπταμένοιο. Mox *θεῶν*, *deorum:* sacerdotes intelligit.

75 *Δεῦρ' ἴθ'*. Tota hæc oratio, inquit Billius, amarulentis constat ironiis. Fingit enim se sceleratissimos quosque ad capessendos episcopatus invitare, cum tamen hujusmodi homines a tanti muneris susceptione quam longissime avertere conetur.

79 *Ἀάπτους*. Ἀπλήστους. ἀπροσίτους. *Quas nemo ferat, nocentissimas*.

82 *Ἀμφίθετοι*. Coisl. sup. lin. παλίμβολοι, *instabiles*. Ibid. *πολυτρέπτου*. Coisl. et Vat. πολυστρέπτου.

83 *Ἀειδόμενοι μύθῳ*. *Celebrati in fabulis*. Benedictini male *polypi in petris colorem imitantes*, ubi vox μύθῳ prorsus omittitur; et in notis ἀειδόμενοι, *sermones mutantes, nunc hæc, nunc illa loquentes*, ut polypus hærens petris solet colores mutare. CAILLAU.

84 *Ἀρτίγαμοι*. Id est, *episcopi recens creati*.

85 *Ἢ κλέπται*. Ita Coisl. et Reg. 990. Forsan alludit ad Promethei fabulam qui a poetis ignem cœlestem surripuisse, et hominibus attulisse, fingitur. Eos videtur notare, qui licet ab ipso libidinis opere abstineant, animo tamen flagitium admittere se procacibus oculis ostendunt.

87 *Νήϊδες*. Seu ἄπειροι, *rudes cœlestium*. Langus ineptissime *Naiades superum*. Ibid. *νεολαμπέες*, *recens illuminati, sive baptizati:* forsan Nectarium hic notat, qui nequidem erat baptizatus, cum episcopus Constantinopolitanus fuit designatus.

91 *Τέτανται*. Tenduntur nempe δεξιτεραί, *manus ordinantium*, quas cuivis nullo discrimine imponant. Billius: *Sponte sua cunctis cervix*, etc., quæ versio a Gregorii mente et verbis prorsus aliena est.

METRICA VERSIO.

Hos quoque, qui mundos dirimunt, quorum effluit alter,
Alter at usque viget, stabilisque in sæcula durat,
Divosque atque homines discludunt limite certo,
Cancellos. Talis nimirum erat hic locus olim:
At nunc ridiculus contra, discrimine nullo
Cum quisque haud clausis irrumpit ad intima portis,
Ut mihi jam medio in cœtu ingentique corona
Stans præco hæc alta videatur dicere voce:
« Huc agite, o quoscunque juvat turpissima vita,
Probra hominum, ventres, lata cervice, pudoris
Expertes, fastu tumidi, vinoque madentes,
Errones, molli contecti veste, dicaces,
Osores veri, petulantes, falsa libenter
Jurantes, quibus est infelix præda popellus,
Raptores, infidi homines, quos livor iniquus
Conficit, oblectantque doli fraudesque malignæ,
Turpiter excelsis blandi, abjectisque leones,
Ambigui, ac fictis animis, et temporis usque
Mancipia, et nunc hæc, nunc rursum adversa loquentes,
Polypus ad petras solet ut mutare colores;
Connubio nuper juncti, fervente juventa,
Nativæ aut flammæ fures, ob lumina habentes
Obscuram Venerem, cum declinatis apertam,
Cœlestis sophiæque rudes quicunque, recensque
Donati splendore, velut fuligine tincti.
Dum simul ingreditur vitium cum Flamine claro.
Huc agite, intrepidi, latus thronus excipit omnes.
Huc agite, et juvenile manu dimittite collum.
Sponte sua cunctis cervix nam tensa regensque

Μάννα πάλιν, ξένος ὄμβρος· ἅπας κόλποισι λέγοιτε, A
Ὅς πλέον, ὅς τ' ἐπιδευὴς, ἴην χάριν. Εἰ δ' ἐθέλοιτε,
Μηδ' ἁγίου φείδοισθε θεουδέος ἤματος ἀργοῦ.
Ἢ τάχα καὶ παλάμῃσιν ἐν ἀπλήστοισι πύθοιτο.
Ξυνὸς μὲν πάντεσσιν ἀὴρ, ξυνὴ δέ τε γαῖα,
Ξυνὸς δ' οὐρανὸς εὐρὺς, ἅ τ' οὐρανὸς ὄμμασι φαίνει,
Ξυνὴ δ' αὖ πόντοιο χάρις, ξυνοί τε θόωκοι.
Θαῦμα μέγ', οὐδὲ Σαοὺλ χάριτος ξένος, ἀλλ' ὑποφήτης.
Μή τέ τις οὖν ἀροτὴρ, μὴ τέκτων, μὴ σκυτοεργὸς,
Μὴ θήρην μεθέπων, μήτ' ἔμπυρον ἔργον ἐλαύνων,
Τῆλε μένοι, μὴ δ' ἄλλον ἔχοι σημάντορα θεῖον.
Κρεῖσσον γὰρ κρατέειν, ἠὲ κρατέοντι πιθέσθαι.
Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ χειρῶν πέλεκυν μέγαν, ὃς δ' ἄρ' ἐχέτλην
Ῥίψας, ὃς δὲ δορὴν, ὃς δούρεα, ὃς δὲ πυράγρην,
Ἐνθάδ' ἴοι, θείην δὲ περιθλίβοισθε τράπεζαν,
Στεινόμενοι, στεινοῦντες. Ὁ δ' ἄλκιμος ἄλλον ἐλαύνοι,
Πολλάκι καί τ' ἄριστον, ἐνιδρώσαντα θρόνοισι,
Γηραιὸν, σάρκεσσι τετρυμένον, οὐρανοφοίτην,
Κόσμον ἀτιμάζοντα, Θεοῦ μετὰ μοῖραν ἔχοντα,
Καὶ νέκυν ἐν ζωοῖσι, θυηπόλον ἐσθλὸν Ἄνακτος.
Εἰκὼ μέν τις ἔγραψεν ἀπ' εἰκόνος ἀρχετύποιο,
Στησάμενος προπάροιθε, πίναξ δ' ὑπεδέξατο μορφήν·
Ὑμᾶς δ' εἰσορόων τις, ἐναντίον οἶμον ὁδεύοι.
Καὶ τόδε μοῦνον ὄνειαρ ἀφ' ὑμετέρης κακότητος. »
Κῆρυξ μὲν δὴ τοῖα βριήπυος. Αὐτὰρ ἔγωγε
Δείδια μὲν Μωσῆος ἀγακλέος οἷον ἄκουσα,

Rursus manna, imber novus; quisque sinu colligat :
Si quis minus, si quis amplius, unum et idem donum. Quod si libet,
Ne sancto quidem diei, parcite, ad exemplum Dei, quieto.
Forte etiam in manibus insatiabilibus putrescat.
Communis omnibus aer, communis terra,
Commune latum cœlum, et quæ cœlum omnibus exhibet,
Communis etiam maris utilitas, et communes throni.
Miraculum magnum, nec Saul quidem a gratia alienus, sed propheta.
Non igitur arator ullus, non faber, non sutor,
Non venationi deditus, non igneum opus tractans
Procul maneat, neque alium habeat divinum ductorem.
830 831 Præstat enim imperare, quam imperanti parere.
Sed hic quidem a manibus magnam securim, ille stivam
Projiciens, iste pellem, alius jacula, alius forcipem,
Huc accedat : et circa divinam mensam conferti estote,
Pressi et prementes. Qui fortis est alium pellat,
Sæpe etiam præstantissimum, quique in thronis exsudavit,
Senem, carnibus contritum, qui in cœlo versatur,
Mundi contemptorem, cujus pars cum Deo,
Mortuum inter vivos, optimum Regis sacerdotem.
Imaginem quis pinxit de imagine primaria,
Quam ante oculos statuit, ac formam tabula excepit :
Vos autem qui viderit, contrariam carpat viam.
Hæc una ex vestra nequitia utilitas. »
Atque hæc quidem præco vocalis dixerit. Ego autem
Timeo id quod de inclyto Moyse audivi,

93 *Ἴην χάριν. Unum donum.* Edit. minus bene, ἐμὴν χάριν, *mea munera.*

103 *Πιθέσθαι.* Reg. 990 et Coisl. πείθεσθαι.

105 *Ὅς δούρεα.* Duo Regg. οἳ δ' οὔρεα.

112 *Εἰκώ.* Coisl. εἰκόνα. Nihil aculeatius acerbiusque hac collatione, inquit Billius in notis, dici potest. Paucis enim verbis, quanta esset multorum sui temporis episcoporum improbitas luculenter exponit. Nam si is qui vitam eorum intuetur, contraria omnino via incedere debeat, nemini dubium esse potest, quin turpissima et flagitiosissima sit eorum vitæ ratio. Fabius figuram hanc *ratiocinationem* vocat. Atque utinam, pergit Billius, tota hæc oratio non in nostra quoque tempora quadraret! Hic autem profecto locum habet illud Horatii :

Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina ; quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur....

Felicior sane ætas nostra quæ præsules Ecclesiæ Gallicanæ tam graviter non potuit inculpare, nequidem priusquam persecutionis adversus eos totumque clerum sæculo XVIII pene elapso exortæ ignis nimium desævisset, eosque mirum in modum expurgasset.

114 *Οἶμον.* Ita Reg. 993 et Vat. Edit. οἶδμον.

116 *Βριήπυος.* Sic duo Regg. et Coisl. Male edit. βριήτυος.

117 *Ἀγακλέος.* Ita duo Regg. et Coisl. Edit.

METRICA VERSIO.

Prominet, et rursum ex alto pluit æthere manna. B
Quisque sinu condat, legat hic minus, amplius ille.
Si libeat vobis, nec sanctæ parcite luci,
In qua lex Domini mortalibus otia fecit.
Forte etiam in manibus cibus hic putrescet avaris.
Omnibus est tellus communis, et omnibus æther ;
Omnibus est cœlum, convexaque sidera cœli :
Denique commune est cunctis æquorque, thronique.
Ipse Saul etiam præstat, res mira, prophetam.
Ergo nec structor, nec cum sutore colonus,
Nec faber, atque feris trucibus qui retia tendit,
Sit procul, atque alio contentus præsule vivat.
Jura dare est satius, quam danti jura subesse.
Sed posita hic prospere stiva, posita ille securi,
Pelle alter, jaculis alius, vel forcipe curva,
Huc agite, ad sacram et vosmet contrudite mensam,
Quisque premens obnixe alium, pressusque vicissim.
Non alium solio dubitet depellere fortis,
Sæpe etiam persanctum hominem, canumque senecta,
Quique thronis insudavit multumque diuque,
Afflixitque suas carnes, et sidera mente
Incolit, ac mundum calcat, cumque Omnipotente
Partem habet, ac vivos homines est mortuus inter,
Et probus est summi regisque Deique sacerdos.
Ante oculos exemplar habet cum pictor, ab illo
Effigiem pingit, formam capit atque tabella :
Vos autem inspiciens adverso tramite quivis
Ambulet. Ex vitiis vestris hæc carpitur una
Utilitas. » Hæc sunt quæ præco dicere possit.
At mihi quid de Mose canunt oracula sacra
Dum mecum recolo, gelidus tremor occupat artus.

Ὃς μοῦνος νεφέλης εἴσω Θεὸν ἔδρακεν ἄντην,
Τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευσεν ὑπὸ προπόδεσσι μένοντας,
Ἁγνοτάτους ἁγνοῖσιν ἐν εἵμασι καὶ τρομέοντας
Μούνης εἰσαΐειν θείης ὀπός. Οὐ γὰρ ἄμεινον
Οὐδ' αὐτοῖς θήρεσσι πατεῖν πέδον οὐρανίοιο,
Μὴ καὶ ῥηγνυμένοισιν ὑπὸ σκοπέλοισι δαμεῖεν.
Δείδια δ' αὖ παίδων Ἀαρὼν μόρον, οἵ ῥα θυηλὰς
Θέντες ἐπὶ ξείνοιο πυρὸς, ξείνως καὶ ὄλοντο
Αὐτίκα, καὶ θυέων χῶρος θανάτοιο τελέσθη,
Καὶ παῖδές περ ἐόντες Ἀρὼν μεγάλοιο, δάμασθεν.
Ὣς δὲ καὶ Ἠλείδῃσιν ἐπέχραε λυγρὸς ὄλεθρος,
Ἠλείδαις, ὅτι μάργον ἔχον νόον. Ἦ γὰρ ἔβαλλον
Οὐχ ἱερὰς παλάμας ἱερῶν καθύπερθε λεβήτων.
Οὐδὲ μὲν οὐδ' Ἠλεὶ χόλον ἔκφυγεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν
A Οὐχ ὁσίη γαστὴρ παίδων ἐχάλεψε δίκαιον,
Καί περ ἀεὶ βρίσαντα ὀνειδείοις ἐπέεσσιν.
Εἰ δὲ τόση τοίῃσιν ἁμαρτάσι μῆνις ἔπεστιν,
Ὁσσατίης δέος ἐστὶν ἐπὶ πλεόνεσσι κακοῖσι!
Καὶ σὲ, κιβωτὸν ἄνασσαν, ὃς ἥδρασε χειρὶ βεβήλῳ
Κλινομένην, θάνεν αἶψα. Θεοῦ δέ τε νηὸν ἔθηκεν
Ἄψαυστον παλάμῃσιν, ἐρείσματα τἄκτοθι τοίχων.
Τοὔνεκεν αἰάζω, πίπτω δ' ὑπὸ σεῖο πόδεσσι,
Χριστὲ ἄναξ, μή μοί τις ἀπαντήσειεν ἀνίη
Χαζομένῳ. Κέκμηκα λύκοις δηλήμοσι ποίμνης,
Ποιμέσι μαρνάμενος δηρὸν χρόνον. Ἐκ μελέων δὲ
Ῥικνῶν ἔπτατο θυμὸς, ἀναπνείω δ' ὀλίγον τι
Τειρόμενος καμάτοισι, καὶ αἴσχεσιν ἡμετέροισιν.
Ὧν, οἱ μὲν θώκων ἱερῶν πέρι δῆριν ἔχοντες,

Qui solus intra nubem Deum coram vidit,
Cæteros autem jussit ad radicem manentes,
Puros in puris vestibus et trementes
Solam Dei vocem audire. Non enim tutum erat,
Vel ipsis feris solum Dei cœlestis calcare,
Ne sub disruptis scopulis perirent.
Timeo et filiorum Aaronis mortem, qui victimas
Imponentes igni insolito, insolitum et ipsi letum subito
Subiere, ac victimarum locus eorum morte consecratus,
Et quamvis filii essent magni Aaronis, percussi sunt.
Sic et filios Heli funestus oppressit interitus,
Filios Heli, quoniam voracem habebant mentem. Injiciebant enim
Manus profanas sacris lebetibus.
Neque vero Heli iram effugit, sed et illum,
Cum justus esset, filiorum venter non sanctus perdidit,
Quamvis objurgatoriis verbis non pepercisset.
Sin autem talibus culpis talis ira inest,
Quanto magis metuenda est in uberioribus malis!
Te quoque, regina arca, qui sustentavit manu profana
Nutantem, protinus periit. Dei vero templum servabant
Intactum manibus exteriora murorum præsidia.
832-833 Idcirco ingemisco et tuis pedibus accedo,
Rex Christe, ne qua mihi occurrat calamitas
In meo secessu. Lassatus sum cum lupis gregem vastantibus,
Pastoribus diu decertans. E membris autem
Curvis evolavit animus, ac paululum respiro
Fractus laboribus et probris nostris.
Quorum alii de sacris thronis litigantes,

ἀργαλέος. Mox *ἄκουσα*. Sic tres Regg. Chig., et Vat. Edit. ἔχουσα.
125 *Ξείνοιο*. Ita tres Regg. et Coisl. Edit. ξένιοι.
134 *Τόση*. Sic Tres Regg. et Coisl. Edit. τόσοι.
136 *Ἄνασσαν*. Eo quod Dei simulacrum, et in ea residens Deus colebatur.
141 *Χαζομένῳ*. Coisl. sup. lin. ἀναχωροῦντι.
142 *Ποιμέσι μαρνάμενος*. Cum lupis et pastoribus decertando se fatigatum esse ait Gregorius, id est, cum hæreticis et illis episcopis, qui invido et infenso in eum animo erant. Ita Gregorius in oratione habita coram episcopis CL, t. I, pag. 762.
143 *Θυμός*. Int. Reg. 992, ψυχή.

METRICA VERSIO.

Ipse etenim solus, penetrata nube, Tonantem
Conspexit: reliquos autem radicibus imis
Montis, et in puro lustratos jussit amictu
Solam audire Dei tremebundo pectore vocem:
Nam ne impune quidem bobusque ovibusque futurum,
Sed promptum exitium, pareret quod saxea moles,
Si qua Dei sanctum tetigisset bestia montem.
Quinetiam sancti proles me terret Aronis,
Quæ, quia non solitum sacris admoverat ignem,
Protinus insolita jacuit quoque morte perempta,
Sacrorumque locus mortis locus exstitit idem:
Nec pater a natis pestem depellere quivit.
Quinetiam Helidas horrenda morte profana
Sustulit ingluvies, quod non dubitasset uterque
Ollis impuras sacris immittere dextras.
At neque divinam effugit pater optimus iram,
B Sed justum oppressit natorum venter iniquus,
Quamlibet hos gravibus solitum perstringere verbis.
Quod si tanta leves noxas est ira secuta,
Qualis erit, quæso, cum quis mala pura patrarit?
Jam qui suppositis arcam sustollere palmis
Labentem studuit, mox est dimissus in orcum.
Atque etiam externus paries faciebat ut esset
Intacta omnino supremi Numinis ædes.
Ergo oro, et prono quæso te corpore, Christe,
Ne qua recedentem noxa me infortunia vexent.
Deficiunt vires miserum, dum prælia longa
Consero cumque lupis, et cum pastoribus ipsis.
Curva animus volucris senio jam membra reliquit,
Ac quiddam exiguum spiro, tum mole laborum
Fractus, tum vitiis nostris, probrisque pudendis.
Pars etenim, sedes ob sacras bella gerentes,

Ἀντία κυμαίνοντες, ἐπασσυτέροισι κακοῖσι
Βαλλόμενοι, βάλλοντες, ἀτειρέες εἰσὶ μαχηταὶ,
Εἰρήνην βοόωντες, ἐφ' αἵμασι κυδιόωντες.
Ὡς ὄφελον Γετθαῖαν ἀναπλήσαιεν ἀνίην,
Ἔνδικον ἑδρήεσσαν, ἐφ' ἕδρῃ τίσιν ἔχοντες.
Οἱ δ' ἄρα τοῖς ἑκάτερθε μεριζόμενοι, κλονέουσιν
Ἀντολίην τε δύσιν τε, Θεὸς δ' ἐς σάρκας ἔληξεν,
Ὧν ἄπο μαρναμένων καὶ οὔνομα καὶ μόθος ἄλλοις·
Παῦλος ἐμὸς, Πέτρος δὲ τεὸς, κείνου δέ τ' Ἀπολλὼς
Εἰσὶ θεοί. Χριστὸς δὲ μάτην ἥλοισι πέπαρται.
Οὐ γὰρ ἀπὸ Χριστοῖο καλεύμεθα, ἐκ μερόπων δὲ,
Κείνου καὶ χείρεσσι καὶ αἵματι κῦδος ἔχοντες.
Τόσσος ἔρως φαέεσσιν ἐπήχλυσεν ἡμετέροισιν,
A Ἢ δόξης κενεῆς, ἢ κτήσιος, ἢ φθόνος αἰνὸς,
Τηκεδανὸς, κακόχαρτος, ἐναίσιμον ἄλγος ἔχουσι!
Καὶ πρόφασις Τριάς ἐστι, τὸ δ' ἀτρεκὲς, ἔχθος ἄπιστον.
Διπλόος ἐστὶν ἕκαστος, ὄϊς λύκον ἀμφικαλύπτων,
Καὶ χαλκὸς λοχόων πικρὴν νεπόδεσσιν ἐδωδήν.
Τοῖα μὲν ἡγητῆρες· ὁ δ' ἕσπεται ἐγγύθι λαὸς,
Πρόφρονες ἐς κακίην, καὶ ἡγητῆρος ἄνευθεν.
Οὐδέ τίς ἐστ' ἀγαθοῖο διάκρισις, οὐδὲ κακοῖο,
Οὐ πινυτῆς πολιῆς, οὐκ ἀφραδέος νεότητος,
Οὐ μογεροῦ βιότοιο θεουδέος, οὐ μαλακοῖο.
Εἷς νόμος ἐστὶ, κάκιστον ἔχειν πλέον. Ὡς ἀπόλοιτο
Κεῖνος ἀνὴρ, ὃς πρῶτος ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀλιτρούς.
Αὐτῶν κόσμος ἔοι, αὐτῶν Θεὸς, ὅσσα τ' ἀρίστοις

Invicem invadentes, continuis malis
Percussi et percutientes, indomiti sunt pugnatores,
Pacem clamitantes, de sanguine superbientes.
Utinam Gethæorum morbum, justum et sedi insitum,
Experiantur, in sede pœnas luentes.
Alii vero inter utrosque divisi commovent
Orientem et Occidentem, Deusque in carnes desiit,
A quibus pugnantibus et nomen et bellum aliis:
Mihi Paulus, tibi vero Petrus, isti Apollo
Dii sunt. Christus autem frustra clavis transfixus est.
Non enim a Christo nomen habemus, sed ab hominibus,
Quamvis illius manibus et sanguine hanc gloriam habeamus.
Adeo amor oculos obnubilavit nostros
Aut vanæ gloriæ, aut possessionum, aut vehemens invidia,
Tabefaciens, malis gaudens, justus dolor his qui hoc vitio laborant!
Prætextus Trinitas est: revera autem odium implacabile.
Duplex quisque est, ovis lupum cooperiens,
Et æs piscibus funestam ex insidiis objiciens escam.
Talia quidem duces: populus autem prope sequitur,
Qui libens in vitium fertur, etiam sine ductore;
Nec ullum probi discrimen et improbi,
Prudentis canitiei, et insipientis juventutis;
Non vitæ ad exemplum Dei laboriosæ, et mollis.
Una lex est, ut pessimus plus habeat. Pereat
Ille vir qui primus scelestos huc introduxit.
Illorum sit mundus, illorum Deus, et quæcunque optimos

148 *Ἐφ' αἵμασι*. Int. Reg. 992, ἐπὶ φόνοις.

149 *Γετθαῖαν ἀναπλήσαιεν ἀνίην*. Forte ἀναπλήσαιεν. Gethæi, ob captam Dei arcam, in secretiori natium parte percussi fuerant, ut habetur I Reg. v. Vult igitur Gregorius, ait Billius, nullo modo congruentius in eos, qui summas dignitates Ecclesiæ tanto studio prosequebantur, animadverti posse, quam si, ob adeo impotentem et effrenam thronorum cupiditatem, eadem qua Gethæi pœna plecterentur, et pro sedibus indigne occupatis, in sede, hoc est in ano plecterentur. Vulgatum est enim illud Scripturæ, *per quæ quis peccat, per hæc et puniatur.*

152 *Θεὸς δ' ἐς σάρκας ἔληξεν. Deus in carnes desiit : in homines.* Gen. VI, 3 : *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* Billius, *Deo relicto ad carnem devolvuntur.*

156 *Καλεύμεθα*. Chig. καλούμεθα.

158 *Τόσσος*. Reg. τόσσον.

161 *Ἔχθος ἄπιστον. Odium incredibile*, quale existimari non potest. Reg. 990 ἄχθος.

163 *Καὶ χαλκός*, etc. Hic versus deest in cod. Chig.

METRICA VERSIO.

Exagitant sese, ut fluctus, feriuntque vicissim,
Nec sitis hos ardens pugnandi deserit unquam,
Pacem clamantes, captantes sanguine laudem.
Ac Getthæo utinam morbo premerentur, ut æquum est,
Pœnas ob sedem meritas in sede luentes.
Ast alii rursum studia in contraria scissi,
Quaque nitens oritur Phœbus, quaque occidit, orbem
Concutiunt: Deus in carnes ac desinit illis;
A quibus et nomen sumit sibi mobile vulgus,
Et pugnæ rabiem. Paulum pro numine duco.
Tu Petrum, at illi rursum Deus alter Apollo.
In cruce sic frustra Christus cum sanguine vitam
Fudit. Ab humanis etenim jam nomen habemus,
Non autem a Christo, cujus tum sanguine sacro,
Tum manibus nobis decus est et gloria parta.
Tanta animos nostros caligine cæcus honoris
B Circumfudit amor, vel opum malesana cupido,
Vel livor justo crucians mala corda dolore!
Atque malo veneranda Trias prætexitur isti:
Sed revera animos stimulat damnosa simultas.
Quisque tegit mentes sub ovina pelle lupinas,
Ac velut æs pisces objecta intercipit esca.
Scilicet ista duces faciunt: plebesque sequuntur,
In vitium promptæ, dux quamvis nullus adesset.
Recti delectus nullus vitiique profani,
Nullus cordati senii, stolidæque juventæ
Nullus divinæ vitæ luxuque fluentis.
Lex hæc una viget, quo quis sit pejor, ut idem
Commoda plura ferat, plures et carpat honores.
Ille velim misera procumbat morte, scelestis
Primus ad has quisquis tribuit conscendere sedes.
Delicias habeant ipsi mundique, Deumque,

"Εσπεται ὑστατίοισιν ἐν ἤμασιν ἀμφιτάλαντα·
Οἱ δ' ἀγαθοὶ μογέοιεν ἐτώσια. Τοῖα δικασταῖς
Εὔαδεν ἡμετέροισι. Δίκη φυγὰς ἔνθεν ἀπέλθοι.
Ἓν δ' ἄρα πάντα πέλοι, Χριστὸς, βροτὸς, ἥλιος, ἀστὴρ,
Φῶς, σκότος, ἄγγελος ἐσθλὸς, Ἑωσφόρος οὐκέτι λάμπων.
Πέτρῳ δ' ἴσα φέροιτο θεοκτόνος Ἰσκαριώτης,
Καὶ Σολύμοις ἱεροῖσιν ἀλιτροτάτη Σαμάρεια.
Ἶσα δ' ἔχοι χρυσός τε καὶ ἄργυρος, ἠδὲ σίδηρος,
Μάργαρος ὀκρυόεντι λίθῳ, πηγαῖς δὲ χαράδραι·
Πάντα δ' ἄμ' ἀλλήλοισι πεφυρμένα εἰς ἓν ἄγοιτο.
Ὥς ποτ' ἔην, ὅτ' ἄκοσμος ἔην πρωτόκτιστος ὕλη,
Κόσμον ἔτ' ὠδίνουσα διακριδὸν οὐ βεβαῶτα.

A Ἦν δ' ὅτε Μωαβίταις νηὸς μέγας οὐ βατὸς ἦεν,
Οὐδὲ μὲν Ἀμμανίτῃσιν, ἐπεὶ στρατὸν ἤκαχον ἡῦν.
Ἄλλους δ' ὑδροφόροισιν ἐνηρίθμησεν Ἰησοῦς,
Καὶ ξυλοφορτηγοῖσιν, ἐπεί ῥά μιν ἐξαπάφησαν.
Ταῦτα κακοῖς. Λευὶ δὲ γόνον μεγάλοιο γέρηραν.
Σκηνῆς γάρ μιν ἔθηκαν ἐπουρανίης θεράποντα·
Κἀνθάδ' ὅροι θυέων τε καὶ οὔδεος, ἠδὲ πόνοιο.
Ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ χέρας εἶχον ἐπ' ἔργοις,
Ὅσσα τ' ἔην νηοῖο καὶ ἔκτοθεν ἐγκονέοντες.
Κεῖνοι μὲν τοίοισι νόμοις ἀρετῆς προμάχιζον·
Ἡμεῖς δ' αὖ κακίῃ γέρα θήκαμεν· ὢ θανάτοιο!
Τίς τάδε θρηνήσειε γόων πολύϊδρις ἀοιδός;
Σχέσθε, φίλοι· λήξωμεν ἀτασθαλίῃ μογέοντες·
Ὀψέ ποτ' εὐαγέεσσι Θεὸς τίοιτο θυηλαῖς.

Manent in novissimis diebus remunerationes:
Boni vero frustra laborent. Talia judicibus
Placuere nostris. Profuga hinc justitia abeat.
834-835 Unum vero sint omnia, Christus, homo, sol, stella,
Lumen, tenebræ, bonus angelus, Lucifer non jam splendens.
Petro æqua ferat deicida Iscariotes,
Sacrisque Solymis scelestissima Samaria.
Æqua autem habeant, aurum et argentum, atque etiam ferrum,
Margarita et asperum saxum, fontes et voragines.
Omnia simul permista in unum colligantur,
Velut olim erat, cum indigesta primo creata esset materia,
Mundum adhuc parturiens nondum distincte firmatum.
Moabitis olim in magnum templum aditus non patebat,
Neque Ammonitis, quia innocuo exercitui male fecerant.
Alios autem iis annumeravit Jesus, qui aquam et ligna
Ferebant, quia ipsum deceperant.
Hæc malis. Levi autem magni progenies honore est affecta.
Illi enim cœlestis tabernaculi cura commissa;
Ab his ordinabantur sacrificia, et locus, et labor.
Alii aliis operibus manus admovebant,
Quæcunque intra templum, et extra, administrantes.
Atque illi quidem talibus legibus pro virtute pugnabant:
Nos autem vitio præmia posuimus. O mortem!
Quis hæc deploret lugendi peritissimus cantor?
Sistite, amici: desinamus nequitia lassati;
Tandem aliquando sanctis Deus colatur victimis.

172 *Ἀμφιτάλαντα.* Tres Regg., Coisl. et Vat. ἀντιτάλαντα. Coisl. sup. lin. ἀντίδωρα. Ejusdem interpres ἀποκείμενα τοῖς δικαίοις ἀγαθά.

179 *Χρυσός τε.* Tres Regg. et Chig. χαλκός τε.

182 *Ὅτ' ἄκοσμος.* Sic Regg. plerique et Coisl. qui sup. lin. habet ἄτακτος. Edit. ὅτε κόσμος. — Mox *πρωτόκτιστος*. Sic legitur, sed deficere videtur metrum, cum penultima ægre possit esse brevis. Forte scripserat Gregorius πρωτόκτιτος. CAILLAU.

185 *Ἤκαχον.* Reg. 991, sup. lin. ἐλύπησαν.

186 *Ἄλλους δέ.* Reg. 992 ἄλλοις.

187 *Ἐξαπάφησαν.* Coisl. sup. lin. ἠπάτησαν.

190 *Ὅροι θυέων.* Coisl. sup. lin. ὁρισμοὶ, καὶ τόπου καὶ πόνου διάκρισις, *et loci et laboris discrimen.* Atque etiam hic lex præscripta erat de sacrificiis, de templo, de labore: tunc etiam ordo sacrificiorum erat, locique et laboris discrimen.

METRICA VERSIO.

Et quæcunque manet justos post fata voluptas:
At justi vano crucient sua membra dolore.
Improba judicibus placet hæc sententia nostris.
Exsulet hinc Astræa procul. Sint cuncta simulque,
Christus, homo, lumen, tenebræ, sol, stella, bonusque
Angelus, et nullos qui jam dat Lucifer ignes.
Æqua ferat Petro Christi mactator Iudas:
Æqua ferat Solymis Samaritis perfida sanctis.
Argenti pretium ferrique æquetur et auri;
Sint unum rivi et fontes, adamasque lapisque.
Denique cuncta simul rursum jungantur, ut olim,
Tunc cum mundus erat rudis indigestaque moles.
Ammone non licuit quondam Moaboque creatis
(Scilicet Isacidum intulerant mala plurima castris),
Intima divini contingere limina templi.

B Rursus aquis alios Jesus lignisque gerendis
Addixit, fucum factum sibi questus ab illis.
At contra magno Levitæ in honore fuere.
Namque illis commissa fuit venerabilis arca;
Atque etiam his certus sacrorumque atque laboris
Ordo erat; hic etenim hoc, illud tractabat at ille:
Atque ita tum templi curabant intima, tum quæ
Extima. Sic illi virtutem rite colebant:
At contra (o miseram mortem!) nos præmia turpi
Constituisse juvat vitio. Quisnam ista peritus
Lugendi vates, ut tanta tragœdia poscit,
Deplorare queat? Jam, quæso, sistite, amici,
Sistite jam, quæso, rabiem, tandemque laboris
Sit modus et finis, quo nos scelus usque fatigat;
Tandem aliquando Deo pia grataque sacra feramus.

Εἰ μὲν δὴ πεπίθοιμεν, ὀνησόμεθ'· εἰ δὲ καλύπτοι
Μῦθον ἐμὸν πολιήν τε νέων θράσος, ἠὲ κολοιῶν
Οὖλον ἐπικρώζοντες ἐμοὶ νέφος ἀφραδίῃσι,
Μαρτύρομ' ἀθανάτοιο Θεοῦ χέρα, καὶ τὸ κελαινὸν
Ἦμαρ, ὃ τὴν κούφην πυρὶ βόσκεται ὕστατον ὕλην,
Οὐ μὲν ἐγὼ κείνοισιν ὁμόθρονος, οὐχ ὁμοεργὸς,
Οὐδέ τι συμφράδμων, οὐ σύμπλοος, οὐ συνοδίτης.
Ἀλλ' οἱ μὲν περόωεν ἑὴν ὁδόν· αὐτὰρ ἔγωγε
Ζητῶ Νῶε κιβωτὸν, ὅπως μόρον αἰνὸν ἀλύξω.
Αὐτὰρ ἔπειτα φύγοιμι, κακῶν ἄπο τηλόθι μίμνων,
Καὶ Σοδόμων πυρόεντα πικρὸν καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον,
Ὧν ὅδε δεσμὸς ἔχει πλάγκτην νόον ἔνδον ἀγείρας,
A Εἴσω πᾶς ὁρόων, γελόων βιότοιο θυέλλας,
Αἵ ῥά τε καὶ πινυτῶν αἰσχρῶς κονίουσι πρόσωπα,
Αἰεί τε πραπίδεσσι νοήματα θεῖα χαράσσων,
Χείροσιν οὐκ ἐπίμικτα, διαυγέα, φωτὶ πελάζων
Τρισσοφαοῦς θεότητος, ἐπειγομένοισι πόθοισιν
Ἴλαον ἀθανάτοιο Θεοῦ πρὸς θῶκον ἱκοίμην·
Ἔνθα τε πάντ' ἀναφανδὰ, τὸ δὲ πλέον ἰσοτάλαντον
Τῆμος ὅτ' ἐν χείρεσσι Θεοῦ ζυγὸν ὀρθοδίκοιο.

ΙΔ'. *Εἰς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τοὺς φθονοῦντας, ἡ δὲ ἀκροστιχὶς οὕτως.*

Γρηγορίου ἱερῆος ἀθύρματά τε στοναχαί τε.
Τέρπεσθ', οἷσι φίλον, πήμασιν ἡμετέροις.

Si persuasero, utile id mihi; si vero superet
Orationem meam et canitiem juvenum audacia, aut graculorum
Nubes mihi sinistrum quid insipientia sua crocitans,
Testor Dei immortalis manum et horribilem
Illum diem, qui levem omnem materiam extremo igne depas*
Non ego illis aut throni particeps, aut operum,
Aut consiliorum, non navigationis aut viæ comes.
Sed illi quidem iter suum absolvant: ego vero
Quæro arcam Noe, ut funestam mortem effugiam.
Fugiam postea, procul ab improbis manens,
Sodomorum igneum amarum et infandum imbrem,
Quorum hoc vinculum tenet errabundam mentem intus colligens,
Intra totus spectans, ridens vitæ procellas,
Quæ etiam sapientium ora pulvere maculant,
Semper præcordiis sensa divina sculpens,
836-837 Malis non permista, perspicua, luci appropinquans
Trilucidæ deitatis, ferventibus desideriis,
Propitium immortalis Dei ad tribunal accedam:
Hic autem omnia manifesta, æqua lance
Tunc in manibus omnia ponderantis justi judicis.

XIV. *De seipso et adversus invidos acrostichum carmen.*

Gregorii antistitis ludicra et gemitus.
Voluptatem capite, quibus id gratum est, ex malis nostris.

Scriptum an. 381. — Alias Bill. 123, pag. 187.

198 *Καλύπτοι*. Schol. Coisl. νικᾷ θράσος νεωτέρων πολιὰν καὶ λόγον ἔμφρονα, καὶ νέφος κρατεῖ κολοιῶν ἐπικρῶζον καὶ θορυβοῦν ἀσύνετα.

200 *Οὖλον*. Int. τὸ πικρὸν, φοβερόν. Mox *νέφος*. Coisl. sup. lin. πλῆθος.

206 *Αἰνόν*. Tres Regg. ὑγρόν. Reg. 991, sup. lin. χαλεπόν.

209 *Ὧν*. Scilicet ut, procul ab impiis recedens, eorum utar consuetudine, qui mentem ac veluti compedibus adstrictam colligerent, atque ipse totus intra collectus, etc. — Ita Benedictini. Mallem ego vertere: *Ab iis rebus, quas habet hoc vitæ vinculum, errabundam*, id est *subtractam mentem intus colligens*. Caillau.

XIV. Tit. Carminis hujus titulus in Regio 1227 dividitur in duas partes, quarum prima hæc est ἀκροστιχίς, et duo versus, Γρηγορίου ἱερῆος etc. Altera autem τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τοὺς φθονοῦντας, et alii duo versus sequuntur Ἔχει τι, etc. Leuvenclaius edidit hoc carmen Græce et Latine, imo cum duplici versione Latina, stricta scilicet et soluta oratione. Summæ et capitales cujusque versus litteræ in Græco efficiunt hoc δίστιχον, Γρηγορίου, etc., ut in præfixo titulo. Quod quidem in Latina versione imitatus est Leuvenclaius, ita ut summæ cujusque versus Latini litteræ geminos hos efficiant versus, quos suæ versioni præfixit.

Gregorii lusus hi præsulis et gemitus hi:
Queis visum, damnis pascite corda meis.

Hoc facere noluit Billius in sua versione, ut videtur infra. Deplorat in hoc carmine Gregorius sui temporis dissidia et contentiones, quas cum exstingue

METRICA VERSIO.

Si mea dicta queant animos inflectere vestros,
Id satius fuerit: sin deteriora valebunt
Consilia, et juvenum præceps audacia nostros
Sermones, instar nebulæ, obteget atque senectam,
Obstrepet et sanctis monitis, ut garrula cornix,
Æterni testor patris dextramque, diemque
Qui gravibus flammis paleas exuret inanes,
Quod socium his non me jungam nec sede, nec
Consilioque comes nec ero terraque marique [actis,
Qua vitæ cœpere via, hac insistere pergant:
Ast ego, qua mortis fugiam tristissima fata,
Noe arcam quæro. Post ut procul ipse remotus,
Queis Sodoma exarsit vitem divinitus imbres:
Ac mentem a mundo rebus mundique reducens,
B Interiora vigil spectem, vitæque procellas,
Quæ prudentum etiam maculant deformiter ora,
Insequar effuso risu, divinaque sensa,
Claraque nec permista malis in pectore figens,
Ac studiis Triadi ferventibus usque propinquans,
Numinis ad summi veniam tandem ipse tribunal;
Hic ubi cuncta liquent, æquas judexque bilances
Christus habens manibus, mortalia ponderat acta.

XIV. DE SEIPSO ET ADVERSUS INVIDOS ACROSTICHUM CARMEN.

(*Billio interprete.*)

Ludicra Gregorii gemitusque antistitis hic sunt,
Qui volet, huic risum tot mala nostra ferant.

Ἔχει τι κομψὸν ἡμῖν ἡ ληρῳδία.
Ἐκ τῶν ἰάμβων ἄλλο μέτρον τίκτεται.
Ἀκροστίχοις πρόσελθε, καὶ γνώσῃ σαφῶς.
Γέρων μέν εἰμι, καὶ κακῶν πολλῶν ἴδρις.
Ῥυτὶς γάρ ἐστι πραγμάτων ἐμπειρία,
Ἡ δὴ φρόνησιν ὡς τὰ πόλλ' ἐργάζεται.
Γῆρας δὲ τοὐμὸν οὐδέπω τόσον κακὸν,
Ὅσον τονῦν, εἰσεῖδεν ἐν μακρῷ χρόνῳ.
Ῥᾷστον δ' ἂν εἴη καὶ μαθεῖν βραχεῖ λόγῳ.
Ἵσταντ' ἀθέσμως ἀντίοι λαοῦ πρόμοι,
Ὅπλοις χόλῳ τε καὶ φθόνῳ πεφραγμένοι,
Ὕβρει ζέοντες, ἀγρίου πυρὸς δίκην,
Ἵστανθ', ὅλη δὲ συσχιδὴς οἰκουμένη.
A Ἐγὼ δ' ὁ κομψὸς (οὐ γὰρ ἐφρόνουν μικρὰ),
Ῥάβδῳ μὲν εἶχον οὐδαμῶς πλήσσειν κακούς·
(Ἢ παντὸς ἂν τόδ', ἴστε, καὶ νῦν ἐπριάμην·)
Ὃ δ' ἦν, ἔπραττον· εἰχόμην ἀμφοῖν λίθοιν,
Σωτῆρα τὸν ἀκρογωνιαῖον ἐκμιμούμενος.
Ἀλλ', ὡς λέουσιν ἢ συσὶ παφλάζουσι
Θυμὸν διαιτῶν, ἐν μέσῳ συρρήξεως,
Ὕβριν τε οὐκ ἔπαυσα, καὶ συνετρίβην.
Ῥᾷον παθεῖν γὰρ, ἤ τι τῶν καλῶν δρᾶσαι.
Μάρτυς μὲν, ἀκμῇ τοῦ παθεῖν κάμνων πλέον
Ἀπηλλάγην τάχιστα δισσοῦ κινδύνου.
Τὴν δ' ὕβριν οὐκ ἔνεστιν εὐπετῶς φέρειν,
Ἀεὶ παροῦσαν ἡμέραν μηκιστάτην.

Continet quid non illepidum frivolum hoc carmen nostrum.
Ex versibus iambicis aliud carmen nascitur. Ad primas versuum
Litteras accede, et intelliges perspicue.
Senex quidem sum, et malorum multorum gnarus.
Ruga enim est rerum experientia,
Quæ prudentiam ut plurimum confert.
Senectus autem mea non tantum malum,
Quantum nunc, vidit in longo tempore,
Facillimum autem fuerit id cognoscere brevi oratione.
Pugnant nefarie oppositi populorum principes,
Armis iraque et invidia stipati,
Petulantia ferventes, immitis instar ignis;
Pugnant, et totus divisus est orbis.
Ego vero scitus (neque enim parva sapiebam),
Virga quidem nullatenus poteram ferire malos.
(Nam hoc quovis pretio, ut ipsi nostis, etiam nunc emissem);
Quod autem penes me erat, faciebam: tenebam utrumque lapidem,
Servatorem, qui lapis est angularis, imitatus.
Sed, ac veluti si quis leonum aprorumque frementium
Iracundiam moderari velit, in medio conflictu,
Petulantiam non repressi, et ipse contritus sum.
Facilius enim est pati, quam boni aliquid facere.
Equidem martyr si essem, per immanes cruciatus
Liberarer celerrime altero periculo.
At facile non est æquo animo ferre injuriam,
838-839 Quæ semper adest longissimo tempore.

voluisset, adeo nihil profecit, ut in eorum potius offensam et odium ob hanc causam incurrerit, ab eisque de Constantinopolitana sede per summam injuriam dejectus sit.

7 *Ἀντίοι.* Reg. 1227 ἀντίου.

9 *Πυρός.* Leuv. ad marg. θηρός, *crudelis instar feræ.*

11 *Μικρά.* Reg. 1227 μέγα.

14 *Εἰχόμην ἀμφοῖν λίθοιν.* *Binis lapidibus hærebam, ut, quasi medius lapis, Orientem et Occidentem in negotio Antiocheno dissidentes ad concordiam revocarem.*

19 *Καλῶν.* *Quippe facilius lædimur, quam boni aliquid facimus.* Reg. 1227 κακῶν.

20 *Ἀκμῇ τοῦ παθεῖν.* Equidem si mihi martyrio defungi contigerat, hoc solatium haberem, quod cruentæ ac celeris mortis beneficio, novis deinceps cruciatibus liberarer, nec jam diuturnioribus suppliciis locus relinqueretur. Hæc hujus vocis, ἀκμῇ τοῦ παθεῖν, vis, quam ignorasse videtur Leuvenclaius, qui hunc locum sic reddidit: *Ejus rei testis ipse sum, qui dum maxime affligerer, magis etiam laborans, tandem celerrime utroque periculo sum liberatus.* Hæc prorsus a Gregorii mente aliena.

21 *Δισσοῦ.* Id est δευτέρου.

23 *Ἡμέραν.* Reg. 1227 αἰτίαν.

METRICA VERSIO.

Scitum quid hisce scilicet nugis inest.
Namque ex iambis alterum prodit genus.
Acrosticha ista perlege, et liquido scies.
Senex quidem sum, plurium et non nescius
Vitæ malorum. Ruga nam rerum parit
Usum, unde sæpe nascitur prudentia.
At nostra longo temporis cursu malum
Haud tale vidit, quale nunc, ætas gravis.
Noscas ut istud, haud opus longa mora.
Pugnant nefande principes plebis sacri:
Hos livor ater, sævus hos armat furor,
Hos torret, ignis ut rapax ferocia:
Pugnant et orbis scinditur totus simul
B At scitus ipse, spiritusque altos gerens,
Ferire virga neutiquam poteram malos
(Id namque pretio maxime emissem libens);
Verum angularis æmulus Christi, duos
Lapides tenebam; fas erat solum hoc mihi.
Ast, ut leones ac truces apros studens
Lenire, pugnas et graves compescere,
Obtritus ipse sum miser, nec profui.
Prodesse namque est, quam pati, magis arduum.
Martyr subirem si dolores horridos,
Duplici periclo me statim mors solveret.
At ferre non est prona res injuriam,
Quæ semper urget. Semper est longum nimis.

Ταῦθ' ὅστις οὐκ ἐπίστατ', οὐδ' ἡμῶν πέλας.
Ἓν ἔργον αὐτοῖς, αἱ καθ' ἡμῶν διπλόαι
Στήτωσαν εἰς ἕν. Εἰ μὲν ἐξέστην θρόνων,
Τούτου τί μεῖζον; εἰ δ' ἀπεῤῥίφην ἄκων,
Οἱ ταῦτα τολμήσαντες οἵων ἄξιοι;
Νῦν ἐνθρονίζομ', αὔριον δ' ἀπόθρονος.
Ἆρ' ἄν τις εὕροι τοῦδε καὶ ψευδῆ λόγον;
Χριστὲ, φράσαι τολμῶ τι τῶν ἐν καρδίᾳ.
Ἀγῶσι βασκαίνουσι καὶ λίθοις ἐμοῖς·
Ἴσως τὸ Πνεῦμα βάλλεται, φέρω σαφῶς,
Τὸ Πνεῦμ' (ἀκούσαθ'), ὡς Θεὸς, πάλιν λέγω.
Ἐμοὶ Θεὸς σὺ, καὶ τρίτον βοῶ, Θεὸς
Τοῦτ' ἔστι. Βάλλετ', εὐστοχεῖτε τοῖς λίθοις.
A Ἕστηκ' ἄτρεπτος τῆς ἀληθείας σκοπὸς,
Ῥοῖζον λόγων τε καὶ βελῶν διαπτύων.
Πατὴρ μὲν ἡμῖν ῥίζα καὶ πηγὴ καλῶν·
Ἐκ τοῦδε φῶς γεννητὸν, Υἱὸς καὶ Λόγος,
Σφράγισμ' ἀνάρχου· Πνεῦμά τ' ἄχρονος φύσις·
Θεὸς, Θεός μου, καὶ Θεὸς, τρισσὴ μονάς.
Οὐκ ἔστιν ὅς με ταῦτα κωλύσει λέγειν.
Ἴστω Τριάς μου· καιρὸς οὐ τρέψει λόγον.
Σείοιτο πάντα· μὴ τρέποιτ' ἐμοὶ Θεός.
Ἴσον γὰρ ἕν τι, καὶ τὸ πᾶν ἀτιμάσαι.
Φωνὴν ἔχω, πόλεις σὺ καὶ λαμπροὺς θρόνους.
Ἵστημι γλῶσσαν· (ὢ καλῆς τυραννίδος!)
Λάμποιμι λύχνος λυχνίας ὑπερτεθείς.

Hæc si quis ignorat, nec certe noster est vicinus.
Quod unum ipsis est in usu, suas contra me fraudes
Omnes in unum colligant. Si lubens cessi throno,
Hoc quid majus est? Si autem dejectus sum invitus,
Qui hæc ausi sunt, quid merentur?
Hodie in sede constituor, cras ejicior.
Nam quis hujus rei vel fictam protulerit causam?
Christe, ausim quid dicere, quod latet in corde.
Certaminibus invident et saxis meis;
Fortasse etiam Spiritus impetitur, dicam aperte,
Spiritus (audite), ut Deus, iterum dico.
Tu mihi Deus, tertio clamabo, Deus
Ille est. Petite nos, recta dirigite lapides.
Sto immobilis veritatis scopus;
Strepitum verborum ac telorum nihil curo.
Pater quidem nobis radix est et fons bonorum:
Ex eo genita lux, Filius scilicet, qui et Verbum,
Sigillum ejus qui principio caret; et Spiritus, temporis expers natura;
Deus, Deus meus, et Deus, trina unitas.
Non est qui prohibere possit, quominus hæc loquar.
Testem appello Trinitatem: nunquam tempus mea immutabit verba.
Concutiantur omnia; at nunquam mihi evertatur Deus.
Par crimen est unum, vel totam Trinitatem ignominia afficere.
Vocem habeo, tu vero urbes et splendidas sedes.
Coerceo linguam (quam præclara illa tyrannis!)
Splendeam velut lucerna supra candelabrum posita;

25 *Ἓν ἔργον.* Sic Reg. 1227. Recte Billius sic legendum putavit; cujus conjecturam Reg. codex confirmat. *Unum iis in usu contra nos fraudes*, etc. Edit. ἐν ἐνέργοις.

26 *Εἰ μὲν ἐξέστην.* Ita fere supra, carm. XI, vers. 1930.

33 *Ἴσως τὸ Πνεῦμα βάλλεται. Fortasse Spiritus petitur.* Hoc est, fortasse hac de causa oppugnor et exagitor, quia Spiritus sancti, cui isti bellum indixerant, divinitatem assero et prædico. BILL. Mox *φέρω*. Ita legimus cum Combef. Edit. φέρον. Leuv. vertit: *Ac mihi Spiritus etiam petitur, cui hæc omnia accidunt.*

45 *Σείοιτο.* Reg. 1227, σείοιθ' ἅπαντα.

48 *Ἵστημι γλῶσσαν.* Billius: Hæc ex adversariorum persona: quæ autem postea parenthesi includuntur, Gregorii sunt, eorum minas irridentis. Rursum hæc verba: λάμποιμι λύχνος, adversariorum sunt, licet aliter existimet Leuvenclaius, altas dignitatum sedes jactantium: quibus illud postea opponit vir sanctus, in altera vita novos thronos fore (alludens scilicet ad illud Dan. VII, 9: *Aspiciebam, et ecce throni positi sunt*), Deumque unicuique pro merito honores et dignitates distributurum esse.

METRICA VERSIO.

Qui nescit ista, prorsus hic degit procul.
Fraudes dolique (solum eis quod est opus),
Jungantur in me. Si lubens cessi throno,
Quid majus est hoc? Pulsus at si sum illibens,
Qua non luendum tam grave est pœna scelus?
In sede statuor hac die: cras hinc cado.
Proferre causam quis, licet fictam, queat?
O Christe, taciti quidpiam audax efferam.
Urunt palæstræ lividos, saxa et mea.
Fortasse petitur Spiritus: aperte loquar,
Iterumque dicam, Spiritus, tanquam Deus.
Nobis Deus tu: ter loquar, nobis Deus
Hoc est: ferite jam meum saxis caput.
B Immotus asto dogmatis veri scopus,
Nec verba curans hostium, nec spicula.
Radix bonorum, purus et fons est Pater:
Hoc genita lux est Filius, Verbum Patris,
Sigillum Anarchi, tempore carens Spiritus.
Deus, mihi Deus, ac Deus, trina unitas.
Prohibere non est qui queat sic me loqui.
Non dicta vertet tempus: id noscat Trias.
Sors cuncta quatiat dura, non vertat Deum.
Par crimen unum spernere est, atque omnia.
Vocem habeo, at urbes et thronos tu splendidos.
Linguam ipse sisto (pulchra vis hæc scilicet!)
Lucerna celso splendeam fixa in loco;

Ὅλην καταστράπτοιμι τὴν οἰκουμένην.
Νῦν ταῦτα· μικρὸν ὕστερον καινοὶ θρόνοι,
Πρώτων τε δευτέρων τε τάξις ἔννομος.
Ἢ δεινὸν ἦν ἂν ἡ τῇδε δυσπραξία,
Μὴ τοῦ Θεοῦ στρέφοντος ὕστερον κύβους.
Ἀπαξιῶ τοῖς τῇδε προσκεῖσθαι καλοῖς,
Σπένδη σὺ κόσμῳ τῷδε, τῷ Θεῷ δ' ἐγὼ,
Ἵν' εὐκόλως φέροιμι τὰς ἀηδίας.
Νὺξ πάντα κρύπτει, ἡμέρα φωτίζεται.
Ἦ πόλλ' ἐμόχθησ', ἀλλ' ὅμως οὐκ ἄξια
Μισθῶν, ὅσοι μένουσι τοὺς Θεῷ φίλους.
Ἐπρίζεθ' Ἡσαΐας, ἀλλ' ἐκαρτέρει.
Τὸ πῦρ ἐδεξιοῦτο τοὺς τρεῖς ἐν ξένῃ.
A Ἐῤῥιπτο θηρσὶν ὁ Δανιὴλ ὥσπερ φίλοις.
Ῥώμῃ δὲ Παῦλος καὶ Πέτρος νικηφόροι.
Ὁ Πρόδρομος δ' οὐ θῦμα τῆς παῤῥησίας;
Ἴσασιν, ὡς τέθνηκα. Ὡς δ' ἐγὼ, Πάτερ,
Σός εἰμι, κἂν με χείροσι στροβεῖν θέλοις.

ΙΕ'. *Εἰς ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐπάνοδον.*

Ἔρχομαι ἐκ βιότοιο λιπὼν μέγα λαῖτμα θαλάσσης,
  Τῇ καὶ τῇ χαλεποῖς πνεύμασι βρασσόμενον.
Ἔρχομ' ἔχων ὅσ' ἔρεξα, καὶ ὅσ' ἐμόγησ' ἀπολείψας,
  Τοῖς μὲν ὑποτρομέων, τοῖσι δὲ γηθόσυνος.
Οὐδὲν τερπνὸν ἔλειψα, τό κεν ποθέων ἀκαχοίμην·
  Τοῖσι μὲν οὐκ ἐθέλων, τοῖς δ' ἐθέλων ἐδάμην.

Totum fulgore meo collustrem orbem.
Hæc quidem nunc: paulo post novi erunt throni,
Primorum ac secundorum ordo legitimus.
Aliter gravis esset in hac vita infelicitas,
Nisi Deus postea inverteret talos.
Dedignor me vitæ hujus addicere bonis.
Tu fœdus inis cum mundo isto, ego autem cum Deo,
Ut æquo animo perferam vitæ hujus molestias.
Nox omnia abscondit, dies in lucem profert.
Multos sane labores pertuli; nec tamen digni sunt
Præmiis, quæ manent homines Deo acceptos.
840-841 Dissecabatur Isaias, sed constanter ferebat.
Ignis excepit tres juvenes in peregrino solo.
Objiciebatur feris Daniel tanquam amicis
Romæ Paulus et Petrus victoriam reportarunt.
Nonne præcursor Domini occisus est ob verum dicendi libertatem?
Norunt me mortuum esse. Ego vero, mi Pater,
Tuus sum, licet me gravioribus adhuc velis affligere.

XV. *De seipso post reditum ex urbe Constantinopolitana* *.

Venio linquens vitæ hujus, ceu magnos fluctus maris
  Hinc inde gravissimis ventis agitatos.
Venio habens quæ perpetravi, et quæ cum labore gessi relinquens:
  His quidem pertimescens, istis vero gaudens.
Nihil jucundum reliqui, cujus desiderio excrucier:
  Ab aliis quidem nolens, ab aliis volens victus sum.

* Scriptum an. 381. — Alias Bill. 58, p. 154.

53 *Ἦν ἄν*. Reg. 1227 ἂν ἦν.
55 *Καλοῖς*. Reg 1227 κακοῖς.
56 *Σπένδῃ*. Reg. 1227 σπένδει. Leuv. *Tu temet huic mundo, quasi quoddam sacrificium, offer; ego me Deo consecrabo.*
60 *Ὅσοι*. Sic mss. Edit. ὅσον. Sic apostolus Paulus Rom. VIII, 18
62 *Ἐν ξένῃ*. Ita Vat. Edit. ἐν ζένῃ.
63 *Ἐῤῥιπτο*. Vat. θηρσὶν ὡς φίλοις ὁ Δανιήλ.
67 *Σός*. Ita Bill. ex conjectura: nec aberravit vir doctus. Regius enim 1227 habet **σός pro** σῶς, quod est in editis. Mox θέλοις pro θέλῃς.
XV. 1 *Ἔρχομαι*. Scholiastes 991, ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ βίου τούτου τοῦ πολυμαχείου, *egredior ex hac vita quæ multis exagitatur certaminibus.*
6 *Τοῖσι μέν*. Schol. Τοῖς μὲν γὰρ τοῦ βίου κακοῖς καὶ μὴ θέλων ἐνέπεσον· τοῖς δὲ ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶσιν ἐθέλων ὑπέκυψα. *In hujus vitæ mala non volens incidi; labores vero pro virtute libenter suscepi.*

METRICA VERSIO.

Fulgore totum compleam mundum meo.
Nunc ista paulo post erunt novi throni,
Ac dignitatis ordo justus disparis.
Grave aliter esset rebus hic duris premi,
Nisi summus olim verteret talos Deus.
Hærere fluxæ commodis vitæ abnuo.
Tu mundo, at ipse cupidus adjungor Deo:
Molesta facili sufferam ut mente omnia.
Nox cuncta velat, lumen his affert dies:
Multos labores pertuli, sed præmiis
Non comparandos, quæ Deo charos manent.
Vates secari maximus firme tulit.
Excepit ignis tres edax juvenculos;
Ferisque Daniel jactus est ut mitibus:
B Paulus Petrusque lauream Romæ ferunt.
Præambulonem dat neci vox libera.
Obii ipse, norunt istud: ac tuus tamen
Sum, Pater, adhuc me gravius affligas licet.

XV. DE SEIPSO POST REDITUM EX URBE CONSTANTINOPOLITANA.

(*Billio interprete.*)

Æquore jam venio vitæ, trucibusque relictis
  Fluctibus, hinc ventus quos gravis hincque movet.
Quæ feci, hæc habeo: quæ sudavi, illa reliqui:
  Lætus ob hæc, tremulum pectus ob illa gerens.
Dulce nihil liqui, quod mœsto corde relinquam:
  Cessi invita aliis mente, libente aliis.

Οἷον ἐμοὶ κτέαρ ἔσκεν ἐράσμιον, οἷος ἀπ' ἄλλων
  Πλοῦτος, θαλπωρὴ λησμοσύνη καμάτων,
Τῆς μεγάλης Τριάδος ξυνὸν σέλας, ἣν ἀναφαίνων,
  Ἄχρι καὶ ἀλλοδαπῶν ἤλυθον εὐπατριδῶν·
Οὐ μὴν πάμπαν ἄτρωτος, ἐπὴν λάεσσιν ἐδέχθην,
  Ὥς τις ἀλιτήμων. Σὴ, Τριὰς, ἥδε χάρις.
Ἔμπαγε μὴν ἀνέφηνα, καὶ ὡς κύκλον περὶ κέντρῳ
  Πάντας ἐτορνύμην ῥήμασιν εὐσεβίης.
Ἦν δρόμος, ἀλλά μ' ἔπεμψε φθόνος καὶ νοῦσος [ὀπίσσω,
  Πολλὰ μάλα φθονερῷ δαίμονι μεμφόμενον,
Ὅστις ἐμῆς ὠδῖνος ἁγνὸν τόκον ἐξετίναξεν,
  Ἀρτιπαγῆ, ζωῆς ἑσταότ' ἐν προθύροις.
Ἡ δ' ἄρ' ἐμὴ Τριὰς αὖθις ἀπὸ στομάτων ἀθεμίστων
  Τέμνεται, ἔν τ' ἀγοραῖς, ἔν τε χοροστασίαις,
A Καὶ πόρνοι κραταιοῦσι λόγοι. Τὸ δὲ φάσγανον, [αἶ αἶ!
  Τίς πήξει Φινεὺς πορνοφόνῳ παλάμῃ
Ζηλήμων ψυχήν τε καὶ οὔνομα, ἢ τίς ἀρήξει
  Δόγμασιν Ἑβραίοις πλησσομένοις ἀδίκως
Μωσῆς, ἐκ δ' ὀλέσας Αἰγύπτιον αὐτίκα μῦθον,
  Λαῷ πὰρ μεγάλῳ κῦδος ἔχησι μέγα;
Τίς μὲν ὅλην θεότητα μετὰ φρεσὶν ᾗσι βάληται,
  Μηδὲν ὑποστέλλων τῆς μεγάλης Τριάδος
Ἠὲ νόῳ πυκινῷ τε καὶ εὐσθενέεσσι λόγοισιν,
  Ἀντιπάλων ἐπέων θυμὸν ἀποσκεδάσει;
Τίς δὲ βελῶν καιροῖσιν ἀκαμπέα πίστιν ἐρύξει,
  Ἄτροπος ἐν τρεπτοῖς κάρτεσιν ἱστάμενος;
Μὴ δ' ὡς εὐρίποιο πολυπλάγκτοιο ῥέεθρον,
  Τήνδε μετακλίνοι ἔνθα καὶ ἔνθα ῥέων;

Sola mihi possessio erat grata, solæ præ cæteris
  Divitiæ, fomentum oblivionem laborum inducens,
Magnæ Trinitatis communis splendor; quam ego exponens,
  Usque ad exteros etiam porrexi patricios:
Non tamen omnino illæsus; siquidem lapidibus exceptus sum,
  Veluti quis facinorosus. Tua vero, o Trinitas, hæc est gratia.
Verumtamen annuntiavi, et veluti circulus circa centrum,
  Omnes circumagebam verbis pietatis.
Fervebat opus, sed me simul invidia et morbus egerunt retro,
  Plurimum invido nimium succensentem dæmoni,
Qui partus mei sanctum fetum excussit,
  Recens compactum, vitæ stantem in vestibulo.
Mea vero Trinitas rursus ab oribus nefandis
  Scinditur, et in foro, et in choris,
Ac meretricii vincunt sermones. Gladio, heu! heu!
  Quis Phinees scortum hoc transfiget scorticida manu
Zelator ex animo et nomine, aut quis suppetias feret
  Dogmatibus Hebræis inique conculcatis
Moyses, et percutiens Ægyptiacam quam primum doctrinam,
  Apud magnum populum magnam comparabit gloriam?
842-843 Quis totam divinitatem cogitationibus suis capiet,
  Nihil subtrahens ex magna Trinitate?
Aut quis mente prudenti et validissimis argumentis,
  Adversariorum insanam doctrinam profligabit?
Quis autem belli tempore inflexibilem fidem servabit,
  Immobilis stans inter dominantium varietates?
Nec, velut Euripi multivagi fluentum,
  Hanc (fidem) inclinet modo in hanc, modo in illam partem deflectens?

8 *Λησμοσύνη*. Sic Vat. Edit. λησμοσύνης.
9 *Ἀναφαίνων*. Schol. ἀναδεικνύων.
14 *Ἐτορνύμην*. Schol. ἔσπευδον.
15 *Ἦν δρόμος*. Id scholiastes de conciliandæ pacis studio intelligit. Mox *φθόνος*. Ita Vat. Edit. πόνος.
24 *Ἑβραίοις*. Vat. Ἑβραίων.
30 *Θυμόν*. Reg. 991. sup. lin. τὴν μανίαν.
32 *Κάρτεσιν*. Sup. lin. δεσποτείαις. *in mutabilibus dominationibus*, *imperiis*.
33 *Ῥέεθρον*. Coisl. βέρεθρον.

METRICA VERSIO.

Hæ solæ mihi divitiæ, solumque levamen
  Curarum, et requies sola laboris erat,
Nempe jubar Triadis, quam monstrans dissita longe
  Arva libens adii, nobiliumque choros.
Non tamen omnino incolumis; namque ipse petitus
  Sum saxis. Tibi sit gratia, sancta Trias.
Monstravi tamen hanc, verbis pietatis et omnes
  Tornabam, ut cum cui circulus efficitur.
Cursus erat: sed me repulit morbusque laborque,
  Multum incusantem dæmonis invidiam,
Qui teneros fetus nostros excussit, in ipso
  Cum starent vitæ limine jam superæ.
Atque meam Triadem rursum scelerata caterva
  Dissecat inque foris, dissecat inque choris,
B Ac doctrina viget petulans. Quis percitus ira
  Hanc feriet, sancta confodietque manu?
Nomine quis Phinees et re zelator? Inique
  Percussæ fidei quis feret ultor opem?
Quis Moses, Phario figens in dogmate telum,
  In populo magno grande decusque ferens?
Quis totam in media deitatem mente locabit,
  Nil Triadi minuens, nil adimensque sacræ:
Aut prudenti animo contraria dicta refellet,
  Et verbis, insit vis quibus ampla satis?
Tempore quis varioque fidem retinebit eamdem,
  Stabit et haud firmis firmus in imperiis:
Nec velut Euripi unda means remeansque subinde,
  Verget in hanc partem, verget in hancque levis?

Τίς δὲ μόθον κρυόεντά τ' ἐρισθενέων ἱερήων
 Στήσει, τοὺς φιλίης εἰς ἓν ἄγων προμάχους;
Τοῦ μὲν ἐμοὶ πόθος ἦεν, ἐπεὶ Θεὸς ὧδε κελεύει,
 Χριστὸς ἄκος μερόπων οἷσι νόμοις παθέων,
Οἷς σταυρῷ συνέδησεν ὁμῶς ἀγαθούς τε κακούς τε,
 Ὅστις ἀνακτορίης τηλόθεν, ὅς τε πέλας.
Τοὔνεκα καὶ λίθος ἐστὶν ἐπ' ἀμφοτέροις ἀκρόγωνος,
 Λαοὺς εἰς ἓν ἄγων ἁρμονίῃ φιλίης.
Ἦν πόθος· οἱ δέ με πρόσθεν ἀπεχθήραντες ἄτισαν,
 Οὔ τιν' ἐμῆς αἰδῶ θέντο παραιφασίης.
Αἴθε δέ μοι Τριὰς ἦεν ἀδήριτος, ἣν βελέεσσι
 Βάλλουσιν πυκινοῖς! Ὦ Τριὰς, ἴσχε μόθον·
Μηδέ μ' ἀθρήσειε κακὸς φθόνος, ἀλλὰ μόγοισι
 Δὸς τέλος ἡμετέροις ἐσθλὸν, ἀεξομένη.
Κλεινὸν Ἀναστασίης χαίροις ἕδος, ἥ ῥα θανοῦσαν
 Πίστιν ἔθηκας ἄνω αὖθις ἐμοῖσι λόγοις.
Σεῖο μὲν οὐδὲ θανὼν ἐπιλήσομαι, ἀλλ' ἅμ' ἀρίστοις
 Στήσομ', ὑπὲρ τεκέων λισσόμενος Τριάδα.

ΙϚ'. *Ἐνύπνιον περὶ τῆς Ἀναστασίας ἐκκλησίας, ἣν ἐπήξατο ἐν Κωνσταντίνου πόλει.*

Εὗδον δὴ γλυκὺν ὕπνον· Ἀναστασίαν δέ τ' ὄνειρος
 Στῆσεν ἐμοῖσι φέρων ἠματίοισι πόθοις·
Ἡ πρώτη λόγον αἰπὺν ἐνὶ προπόδεσσι μένοντα
 Ἤγαγεν ἐς κορυφὴν οὔρεος ἀκροτάτην·
Τοὔνεκ' Ἀναστασίαν μιν ἐπίκλησιν καλέουσι
 Νηὸν, ἐμῆς παλάμης ἔργον ἀριστοπόνου.

Quis vero bellum horridum decertantium sacerdotum
 Comprimat, pacem componens inter charitatis propugnatores?
Hujus quidem rei mihi desiderium inerat, quando quidem Deus sic jubet,
 Christus medicus hominum suis suppliciorum legibus,
Quibus in cruce simul colligavit bonos et malos,
 Et qui a regno Dei longe, et qui prope erant.
Quapropter et lapis est utrisque angularis,
 Ambos in unum colligens populos compage amicitiæ.
Hoc, inquam, mihi erat desiderium; sed qui me antea oderant, spreverunt,
 Nec ullam mei rationem habuerunt consilii.
Atque utinam belli expers esset mea Trinitas, quam crebris
 Petunt telis! O Trinitas, siste bellum;
Nec me jam torvis oculis malus livor aspiciat, sed laboribus
 Da finem prosperum meis, plurium ore prædicata.
Tu vero, inclyta vale Anastasiæ sedes, quæ exstinctam
 Fidem revocasti per meas sermones.
Tui, nequidem mortuus, obliviscar, sed simul cum præstantissimis
 Statuam, pro filiis meis supplicans Trinitati.

XVI. *Somnium de Anastasiæ ecclesia, quam in urbe Constantini exstruxit* *.

Carpebam dulcem somnum: Anastasiam autem somnium
 Ante oculos meos statuebat, diurnis meis illam exhibens desideriis.
Hæc prima sublimem doctrinam ad radices sedentem
 Perduxit ad montis cacumen altissimi;
Unde Anastasiam cognomine vocant,
 Hoc templum, laboriosæ manus meæ opus insigne.

Scriptum an. 381. — Alias Bill. 10, pag. 78.

35 *Ἐρισθενέων*. Schol. 992 πολεμικῶν. Coisl. φιλομάχων.

38 *Οἷσι νόμοις παθέων*. *Christus passionis suæ legibus hoc sanxit*. Schol. τοῖς ἰδίοις παθήμασι.

40 *Ὅστις*. Alludit ad hæc Pauli verba, Ephes. II, 17: *Evangelizavit vobis pacem, qui longe fuistis, et pacem his qui prope.*

42 *Ἁρμονίῃ φιλίης*. Sic mss. Edit. ἁρμονίη.

47 *Μηδέ μ' ἀθρήσειε κακὸς φθόνος*. Edit. μηδέν' ἀθρήσειε κακὸς μόθος. Billius legit θρώσειε· nos vero legimus ἀθρήσειε cum melioris notæ codicibus, Reg. 991, Coisl. atque etiam interpretes Græcos secuti. Primi quidem Coisl., καὶ μηκέτι με φθόνος ὁ κάκιστος λοξοῖς ἀθρήσειεν ὄμμασι, etc., *nec jam me pessimus livor torvis oculis aspiciat*, etc.; et Reg. 991, μηδέ με παραβλέψῃ φθόνος ὁ κάκιστος, ἀλλ' αὐξομένη δὸς τοῖς ἐμοῖς πόνοις τέλος χρηστόν. *Nec jam sinistre me livor improbus intueatur, sed plurium ore prædicata faustum meis laboribus finem largire.*

48 *Ἀεξομένη*. Aliter, *Gregem amplificans.*

XVI. Tit. Reg. 992: *Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, Ἀναστασίαν, ἣν ἐπήξατο ἐν Κωνσταντίνου πόλει. Ejusdem in ecclesiam Anastasiam quam in urbe Constantini exstruxit.*

5 *Λόγον αἰπύν*. Ὑψηλὸν, *Sublimem doctrinam, fidem*. Combefisius. Mox *προπόδεσσι*. Duo Regg. πραπίδεσσι, et sup. lin. διανοίαις.

METRICA VERSIO.

Bella sacerdotum quisnam ferialia sistet,
 Inque unum proceres junget amicitiæ?
Hoc ego cum cuperem, namque imperat hoc quoque [Christus,
 Nostra suis franget qui mala suppliciis,
Queis simul innocuos vinxit turbamque nocentum,
 Quique procul regno, vel prope quisquis erat:
Unde etiam est utrisque lapis summangulus ipse,
 Qui populos arcta nectit amicitia;
In me odiis illi prius exarsere, nec ulla
 Consilio fuit his credere cura meo.
Atque utinam pugnæ Trias expers esset! et ipsa
 Nam petitur telis. Prælia siste, Trias;
Nec quemquam bellum grave vulneret: ipsa labores
 Provehe sed crescens, o veneranda, meos.
Tuque fidem exstinctam quæ per mea verba vocasti
 Ad lucem, valeas, dulcis Anastasia.
Te neque morte jacens tamen obliviscar: et inter
 Eximias statuam, pro grege vota ferens.

XVI. INSOMNIUM DE ANASTASIÆ ECCLESIA, QUAM IN URBE CONSTANTINI EXSTRUXIT.

(*Billio interprete.*)

Somno ego me dulci dederam, cum luce cupita
 Ante meos oculos venit Anastasia:
Hærentem quæ prima fidem radicibus imis
 Montis ad excelsi culmina summa tulit.
Unde etiam templum, manus hæc quod sedula finxit,
 Hinc traxit sanctæ nomen Anastasiæ.

Ἕζεσθαι δοκέεσκον ὑπέρθρονος, οὐχ ὑπέροφρυς,
  Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὄναρ τῖον ἀγηνορίην
Οἱ δέ μοι ἀμφοτέρωθεν ὑφεδριόωντο γεραιοὶ,
  Ποίμνης ἡγεμόνες, ἔγκριτος ἡλικίη.
Οἱ δ' ἄρ' ὑποδρηστῆρες ἐν εἵμασι παμφανόωσιν
  Ἕστασαν, ἀγγελικῆς εἰκόνες ἀγλαΐης.
Λαοὶ δ' οἱ μὲν ἔχυντο περισταδὸν, ὥστε μέλισσαι,
  Κιγκλίδος· ἦν γὰρ ἀγὼν ἀσσοτέρω πελάσαι.
Οἱ δ' ἱεροῖς προθύροισι περιστείνοντο ῥέοντες,
  Οὔασιν ἠδὲ ποσὶν ἶσον ἐπειγόμενοι.
Ἄλλους δ' αὖτ' ἀγοραί τε πολυσχιδέες θ' ἅμ' ἀγυιαὶ,
  Ποσσὶ κροαινόμεναι, πέμπον ἐμοῖσι λόγοις.
Αἱ δ' ἄρ' ἀφ' ὑψηλῶν τεγέων εὔκοσμον ἀκουὴν
  Ἁγναὶ παρθενικαὶ κλῖνον ἅμ' ἐσθλογάμοις.
A Καὶ τόδε νυκτὸς ἄθυρμα· διακριδὸν ἵστατο λαὸς
  Μύθων ἡμετέρων εἰσαΐειν ποθέων.
Ὃς μὲν δὴ χθαμαλὸν καὶ ἐπίδρομον ᾔτεε μῦθον·
  Οὐ γὰρ ἄνω νεύειν ἤθελεν, οὐδ' ἐδάη·
Αὐτὰρ ὅγ' ὑψιθέοντα καὶ εὔστροφον, οἷσι μεμήλει
  Βένθε' ἀνιχνεύειν ἀμφοτέρης σοφίης,
Ξείνης θ' ἡμετέρης τε. Βοὴ δ' ἑκάτερθεν ὀρώρει
  Ἑλκομένοιο λόγου μαρναμένοισι πόθοις.
Αὐτὰρ ἐμοὶ στομάτων Τριὰς ἔῤῥεεν ἡ μονόσεπτος
  Λαμπομένη τρισσοῖς κάλλεσιν οἰγομένοις,
Φωνῇ τε στιβαρῇ, καὶ πνεύματος αἰθομένοιο
  Οἴδματι, καὶ μύθων ἅλμασιν ἀντιπάλων.
Καί ῥ' οἱ μὲν πάλλοντο, καὶ ᾔνεον, οἱ δὲ σιωπῇ
  Θάμβεον, οἱ δὲ λόγῳ τρύζον ἔθ', οἱ δὲ νόῳ,

844-845 Sedere mihi videbar solio elatus, sed non supercilio:
  Nam ne in somnio quidem grandia sectabar.
Sub me autem ex utraque parte sedebant presbyteri
  Ovilis duces, ætas selecta.
Ministri in vestibus valde splendidis
  Stabant, angelicæ imago claritatis.
Plebs partim effusa erat, instar apum, circa
  Cancellos: certatim enim studebant propius accedere:
Alii sacris foribus arctabantur affluentes,
  Auribus æque ac pedibus properantes.
Alios plateæ, et quæ in multas partes scinduntur viæ
  Pedibus calcatæ ad meos emittebant sermones.
E tectis altis verecundas aures
  Inclinabant castæ virgines simul cum gravibus matronis.
Atque id quidem noctis erat ludus: non uno affectus modo stabat
  Populus, qui meos audire sermones avebat.
Alii simplicem et facile currentem orationem postulabant:
  Non enim sursum respicere volebant, nec didicerant;
Alii vero sublimem et vibrantem, ii nimirum, quibus curæ erat
  Abdita utriusque sapientiæ investigare,
Extraneæ et nostræ. Clamor autem utrinque erumpebat,
  Distracta pugnantibus inter se studiis oratione.
Mihi vero ex ore fluebat sola adoranda Trinitas
  Triplici coruscans clarissima pulchritudine,
Voce vehementi, et animi ardentis impetu,
  Non sine incursibus in contraria dogmata.
Atque hi quidem commovebantur et laudabant: illi silentio
  Admirabantur: alii verbis stridebant, alii mente,

8 *Ὄναρ.* Int. κατ' ὄναρ, *neque in somno colui superbiam.*
9 *Γεραιοί.* Sic duo Regg. et Coisl. Edit. γεραῖσι.
10 *Ἔγκριτος.* Sic mss. Edit. ἔκκριτος.
11 *Παμφανόωσιν.* Reg. 990, et Chig. παμφανόωντες.
14 *Κιγκλίδος.* Sic Reg. 990, Chig. et Coisl. Edit. τιγκλίδος. Hisce cancellis plebs a concionatore, vel etiam a sacerdotum choro arcebatur.
17 *Πολυσχιδέες.* *Multiplices vici.*
21 *Ἄθυρμα.* Reg. 990 ἄθροισμα.
23 *Καί.* Sic habet Codex Reg. 992 et Coisl. Editi autem γάρ.
32 *Καὶ μύθων.* *Et cum insectatione contrariorum dogmatum.*
34 *Θάμβεον.* Coisl. sup. lin. ἐξεπλήσσοντο, *stupebant, mirabantur.* Fidei hostes concionantem Gregorium audientes, triplici modo afficiebantur. Alii animo solo murmurabant: alii verbis etiam indignationem testabantur: alii denique aperte repugnabant. BILL.

METRICA VERSIO.

Sede alta, haud alta considere mente videbar,
  Nam neque per somnum mente superbus eram.
Presbyterique graves sellis utrinque sedebant
  Demissis, ætas lecta, ducesque gregis.
Vestibus in niveis at stabat turba ministra,
  Splendorem referens agminis angelici.
Plebs vero propius cupiens accedere, partim
  Circa suggestum fusa erat instar apum:
Pars sese veniens ad limina sacra premebat,
  Auribus approperans, approperansque pede.
Multifidique vici, foraque omnia, rursum
  Mittebant alios ad mea dicta greges.
Denique virginei cœtus, matronæ et honestæ,
  E tectis aures ad mea verba dabant.
B Atque hic ludus erat noctis: cupidusque popellus
  Vocis erat nostræ, dispare sed studio.
Pars etenim sermonem humilem facilemque petebat,
  Tollere quod nollet lumen ad alta suum.
Alto gaudebat rursum pars altera, curæ est
  Cui duplicis sophiæ sensa profunda sequi,
Externæ ac nostræ. Clamor resonabat utrinque,
  Dum traherent voces æmula vota meas.
At divina mihi cupido Trias ore fluebat,
  Unum quæ in trino lumine numen habet.
Atque hanc, et firma voce, et fervente canebam
  Pectore, vi magna dogmata falsa premens.
Laudabant alii: pars mirabunda silebat:
  Stridula pars verbis una erat, una animo;

Θνησκούσης ὠδῖνος ἀναυδέος, οἱ δὲ μάχοντο
 Οἷα καθισταμένου κύματος ἐξ ἀνέμων.
Πάντας δ' εὐεπίη κατεκήλεεν, εὐφραδέας τε
 Καὶ μύθων ἱερῶν ἴδμονας εὐσεβέων,
Ἡμετέρους τε νόθους τε, καὶ οἳ μάλα τηλόθι μάνδρης
 Τλήμονες εἰδώλων λάτριες ἀδρανέων.
Ὡς δὲ βότρυς λιαρῇσιν ὑπ' ἀκτίνεσσι μελαγχθεὶς,
 Οὔτ' ὄμφαξ καθαρῶς ἠρέμα λυόμενος,
Οὔθ' ὅλος ὥριός ἐστι, τὸ μὲν μέλας, ἄλλο δ' ἐρυθρὸς,
 Ἄλλο δ' ἄρ' αἰθαλόεις, ὄμφακα δ' ἄλλο ἔχει·
Ὡς οἵ δηριόωντο πεπαινομένης κακότητος,
 Ἤδη καὶ ληνοῖς γήθεον εὐρυτέραις.
Ταῦτ' ἔχον· ἐκ δέ μοι ὕπνον ἀπὸ βλεφάρων ἐτίναξε
 Γῆρυς ἀλεκτρυόνων, τῷ δ' ἅμ' Ἀναστασίαν.
A Φάσμα δὲ φάσματος εἶχον ἐπὶ χρόνον, αὐτὰρ ἔπειτα
 Καὶ τὸ φύγε κραδίην ἦκα μαραινόμενον,
Μοῦνον δ' ἄλγος ἔμεινεν ἐμοὶ, καὶ γῆρας ἀνιγρόν.
 Ὤ μοι ἐμῆς Τριάδος! ὤ μοι ἐμῶν τεκέων!
Ὦ φθόνε, τίπτε μ' ἔοργας; ἔχεις τόσον· ἄλλο χέρειον
 Μή τι βάλῃς ἐπ' ἐμῷ δυσθανέϊ βιότῳ.
Ἡ μὲν δὴ πολλοῖσιν ἀγαλλομένη μεγάλοις τε
 Κάλλεσι δαιδαλέοις ἡ βασίλεια πόλις,
Νηοῖς οὐρανίοισιν ἀγάλλεται ἔξοχον ἄλλων,
 Νηοῖς, τοῖς ποτ' ἐμοῖς, νῦν γε μὲν ἀλλοτρίοις·
Σὺν τοῖς καὶ μεγάλαυχον ἕδος Χριστοῖο μαθητῶν,
 Πλευραῖς σταυροτύποις, τέτραχα τεμνόμενον.
Ἀλλ' οὐ τόσσος ἔμοιγε πόθος καὶ ἄλγος ἐκείνων,
 Ὅσσος Ἀναστασίης, Βηθλεὲμ ὑστατίης

Mortuo sine voce conatu: alii pugnabant
 Instar fluctus a ventis agitati.
Omnes autem facundia demulcebat, disertos
 Et sacrorum pietatis dogmatum peritos,
Nostros et exteros, et qui remotissimi ab ovili,
 Miseri cultores infirmorum simulacrorum.
Quemadmodum racemus calidis sub radiis infuscatus
 Neque omnino acerba est uva sensim maturescens,
Neque omnino maturus est, sed partim niger, partim rubescens,
 Atque aliud seminigrum, aliud acerbum:
846-847 Sic illi decertabant, dum excoqueretur pravitas,
 Prælisque latioribus jam gaudebam.
Atque equidem sic habebam: mihi autem somnum ex palpebris excussit
 Cantus gallorum, simul atque Anastasiam.
Simulacrum autem simulacri aliquandiu retinui; sed postea
 Ex corde evanuit leniter marcescens,
Mihique nihil superfuit præter dolorem et tristem senectam.
 O mea Trinitas! o filii mei!
O invidia, quid in me patrasti? Jam tot et tanta habes: ne quid pejus
 Inferas meæ miserabili vitæ.
Multis quidem ornata magnisque
 Dædaleis monumentis regia civitas,
Templis cœlestibus supra alias gloriatur,
 Templis aliquando meis, nunc alienis:
Inter quæ magnifica ædes Christi discipulorum,
 Lateribus formam crucis habentibus, in quatuor partes divisa.
Sed ea non tantum mihi desiderium et dolorem incutiunt,
 Quantum Anastasia, novissima Bethlehem.

35 *Θνησκούσης ὠδῖνος ἀναυδέος. Emoriente loquendi cupiditate, atque, ut ita dicam, prurigine.*

41 *Μελαγχθείς*. Reg. 990 μαλαχθείς.

44 *Ἄλλο ἔχει*. Tres Regg. et Coisl. ἄλλος, et sup. lin. ἄλλου ἄλλο γ'.

47 *Ταῦτ' ἔχον. Sic se res habebat.*

51 *Ἀνιγρόν*. Coisl. sup. lin. λυπηρὸν, ἀνιαρόν.

53 *Ἔχεις*. Reg. 990 ἔχοις.

60 *Σταυροτύποις*. Sic Reg. 990, et Coisl. *Lateribus cruciformibus quadrifariam sectum.* Ita nostræ basilicæ forma sua solent crucem referre, et in quatuor partes distingui. Edit. σταυροτύπος. Ibidem τεμνόμενον. Duo Regg. κοσμόμενον.

62 *Βηθλεὲμ ὑστατίης. Quasi Verbo in ea fidelium mentibus postremo concepto et nato.* Combef. ita et Gaulyer. *Sic autem*, inquit Billius, *Anastasiæ templum appellat, quia ut Christus in Bethlehem natus est, sic etiam salutifera ipsius doctrina ab hæreticis oppressa ac velut exstincta, in Anastasiæ æde, Gregorii labore ac industria, in lucem revocata est.*

METRICA VERSIO.

Denique pugnabant alii: nec dispar erat res,
 Quam cum stante oritur sæva procella noto.
Eloquium at cunctos mulcebat, sive disertos,
 Seu gnaros rerum quas sacra scripta docent:
Nostros atque nothos, et qui, procul a grege nostro,
 Numina ter miseri robore cassa colunt.
Tacta velut Phœbi radiis ardentibus uva,
 Nec prorsus cocta est, nec peracerba manet:
Sed partim nigra est, partim quoque tincta rubore;
 Partim ὄμφαξ rursum, parte subatra alia:
Sic hi, dum vitium coqueretur, bella ciebant,
 Prælaque lætus eram jam mage lata videns.
Hæc ego: sed galli somnum mihi cantus ademit,
 Cumque sopore simul dempsit Anastasiam.
B Ac spectrum spectri quodam mihi tempore mansit:
 Post etiam hoc liquit pectus inane fuga,
Ac mihi duntaxat mansit dolor atque senectus.
 Heu mea sancta Trias! Heu mea progenies!
Quid mihi fecisti, livor? Jam tanta tulisti,
 Ne misero immittas asperiora precor.
Dotibus ampla quidem multis urbs regia gestit,
 Multaque, quæ visu sint speciosa, tenet.
At summum decus ipsius sunt maxima templa,
 Templa ego quæ quondam, nunc alienus habet
Inter quæ, quod quadruplici crucibusque notato
 Est latere, eximie fulget apostolicum.
Ast ob ea haud tantus cruciat mea pectora mœror,
 Quantus ob ereptam vexat Anastasiam.

Ἠ μὴν πόλλ' ἐμόγησα καὶ εἰν ἁλὶ, καὶ κατὰ γαῖαν, A
Ἐχθροῖς, καὶ φιλίοις, ποιμέσιν, ἠδὲ λύκοις,
Νούσῳ τε στυγερῇ, καὶ γήραϊ καμπυλόεντι·
Οὔτι δὲ πρόσθεν· ἐμοὶ τοῖον ἐπῆλθεν ἄχος.
Οὐ τόσον Ἀσσυρίοισιν ὅτ' ἤγετο τηλόθι πάτρης
Λαὸς δουριαλὴς, νηὸν ἔκλαυσε μέγαν,
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ κιβωτὸν, ὅτ' ἀλλοφύλοισιν ἐμίχθη·
Οὔτ' Ἰακὼβ τοπάρος υἷα κλαπέντα φίλον·
Οὐδὲ λὶς ἠϋγένειος ἐπακτήρεσσι δαμέντας
Σκύμνους, οὐδ' ἀγέλην βουκόλος ὀλλυμένην·
Οὐδὲ φιλοξείνοιο φυτοῦ καθύπερθε καλιὴν
Ὄρνις ἀφεὶς ἀέκων, οὐ πολύπους θαλάμην,
Ὅσσον ἐγὼ νεόπηκτον ὀδύρομαι εἰσέτι καὶ νῦν
Νηὸν, ὃν ἄλλος ἔχει καρπὸν ἐμῶν καμάτων.
Εἴ ποτε σεῖο λάθοιτο ἐμὸν κέαρ, εἴτε τι γλῶσσα
Πρόσθε φέροι παρ' ἐμοὶ, Χριστὸς ἐμοῖο λάθοι.
Πολλάκι καὶ μεγάλων θυέων δίχα, ἠδὲ τραπέζης
Λαὸν Ἀναστασίης ἥγνισα τῆλε μένων,
Στήσας ἐν πραπίδεσσιν ἀσώματον ἔνδοθι νηὸν,
Δάκρυ ἐπισπένδων φάσμασι θειοτέροις.
Ἄζυγες, ὑμνοπόλοι τε, χοροστασίαι τ' ἐρατειναὶ
Ξείνων, ἡμεδαπῶν, ἐξ ὀπὸς ἀντιθέτου,
Χῆραί τ' ὀρφανικοί τε, ἀλήμονες, ἀδρανέοντες,
Λεύσσοντες πρὸς ἐμὰς, ὥστε Θεοῦ, παλάμας,
Οἶκοί τε γλυκεροὶ, γηροτρόφοι, οὔ ποτ' ἔγωγε
Λήσομαι, οὐδ' ἐθέλων, ὑμετέρης φιλίης.
Εἰ δέ τί που καὶ ἐμεῖο πολυτλήτοιο λέλειπται
Μνῆστις ἐν ὑμετέροις, ἧδε χάρις Τριάδος
Πολλοὶ γὰρ καιροῖσιν ἐπίῤῥοπον ἦτορ ἔχουσιν,
Ἐν δὲ μόνοις αἰδὼς ὄμμασι κουφοτέρων.

Multa mihi terra marique acciderunt molesta,
Ab inimicis, amicis, pastoribus, lupis,
A tristi morbo et incurva senectute :
Sed nunquam hactenus tantum dolorem accepi.
Non sic in Assyriam cum procul a patria duceretur
Populus captivus magnum deflevit templum,
Neque etiam arcam, cum Philistæis immista est :
Non Jacob antea surreptum dilectum filium :
Non leæna generosa occisos a venatoribus
Catulos, non gregem bubulcus exstinctum :
Non hospitali arbori superstructum nidum
Avis relinquens invita, non polypus thalamum,
Quantum ego recens structum lamentor etiamnum
Templum, quod alter habet, fructum laborum meorum.
Si quando tui obliviscatur cor meum, si quid lingua
Tibi anteponat apud me, Christus mei obliviscatur.
Sæpe etiam sine magnis sacrificiis, sine mensa
Populum Anastasiæ lustravi longe degens,
Statuens in corde meo incorporeum intus templum,
Lacrymasque inter visa divina profundens.
848-849 Virgines, cantores, chorique amabiles
Exterorum, et nostrorum alternis psallentes,
Viduæ, orphani, pauperes, infirmi,
Qui ad meas, tanquam ad Dei, manus respiciebatis,
Dulcesque domus, senum nutrices, nunquam ego
Vestri obliviscar, etiamsi velim, amoris.
Quod si et mei, qui tanta passus sum, aliqua superest
Inter vos recordatio, hoc Triadis beneficium est.
Multi enim cor habent ex temporibus suspensum,
Ac levium hominum pudor in solis oculis residet.

69 *Ἐμίχθη. Quando a Philistæis capta est arca.*
71 *Οὐδὲ λίς.* Ita Reg. 993. Edit. οὐ λίς, ubi deficit metrum.
79 *Ἠδέ.* Reg. 990, ἠέ.
84 *Ἐξ ὀπὸς ἀντιθέτου. Ex diversis linguis,* Combef. Interpr. 992, φωνῆς ἀντικειμένης.
90 *Ἧδε χάρις.* Id est : *Pro eo beneficio magnas Trinitati gratias habeo.*
92 *Αἰδώς*, etc. Ita et infra, sect. 2, carm. VII, ad Nemesium, vers. 318. Vulgatum proverbium, inquit Billius, *Pudor in oculis:* alio tamen sensu hoc utitur Gregorius, ac multi solent. Quod enim

METRICA VERSIO.

Multa quidem persæpe tuli terraque marique,
Hostes, ac nostri, dum mihi bella movent,
Dum lupus, et pastor, morbusque et curva senecta :
Ac nondum tantus contudit ossa dolor.
Non ita Chaldæas cum plebs traheretur ad oras,
Deflevit Solymæ tecta sacrata Deo;
Non ita, cum sanctam cepisset barbarus arcam ;
Surrepta Isacides non ita prole prius :
Non ita deflevit catulos lea sæva peremptos,
Exstinctum pastor non ita morte pecus :
Non ita flevit avis dejectum ex arbore nidum,
Pullosque implumes ; non polypus thalamum :
Quantum ego ploro recens exstructum nunc quoque templum :
Quod nunc alter habet, semina nostra metens.
Si mea mens non te memoret, si lingua prius quid
B Proferat, haud Christus sit memor ipse mei,
Sæpe etiam absque sacris, mensa procul, atque remotus,
Lustravi nostræ vulgus Anastasiæ :
Mente mihi fingens delubrum corporis expers
Mœstaque perfundens fletibus ora meis.
Virgineos cœtus, cantores, agmina chara
Nostrorum, et tellus quos peregrina tulit;
Pupilli et viduæ, atque vagi, infirmique, manusque
Cernentes nostras, non secus atque Dei·
Atque domus dulces, canæ altricesque senectæ,
Vestri, nec cupiens, immemor esse queam.
Quod si forte mei mentes oblivio vestras
Non prorsus teneat, gratia sit Triadi.
Multi namque suum flectunt ad tempora pectus :
In levium est solis luminibusque pudor.

Κεῖνό γε μὴν ποθέω, σεπτὴ Τριάς, αἰὲν ἄληστος
Ψυχαῖς ἀρτιφύτοις σεῖο μένοι θεότης.
Χαίρετε, ὦ βασιλῆες, ἐμῶν παθέων ἐπαρωγοί·
Χαῖρέ μοι, ἀντολίη καὶ δύσι μαρνάμεναι·
Χαίρετέ μοι, ἱερῆες, ἐπ' ἀλλήλοισιν ἰόντες·
Χαῖρε, πρόεδρε τύφε· χαῖρε, πόλις μεγάλη.
Αὐτὰρ ἐγὼ χθονίων μὲν ὑπέρτερός εἰμι θοώκων,
Ἱμείρω δὲ μόνου κύδεος ἀθανάτου.
Ἀλλὰ σάω με, σάω με, φίλη Τριάς· ὑστάτιον δὲ
Ὀψόμεθ', οὗπερ ἁγνῆς θῶκος Ἀναστασίης.
Γρηγορίου γόος οὗτος Ἀναστασίην ποθέοντος,
Τῆς ποτέ μιν φθονερὴ νόσφισεν ἀδρανίη.

A ΙΖ'. *Περὶ τῶν τοῦ βίου διαφορῶν, καὶ κατὰ ψευδιερέων.*

Ζωγράφος ἐστὶν ἄριστος, ὃς ἐν πινάκεσσι χαράσσει
Μορφὰς ἀτρεκέας, ἔμπνοα δερκομένας·
Οὐχ ὃς χρώματα πολλὰ καὶ εὔχροα μὰψ ἐπιμίξας,
Λειμῶνα γραπτὸν δείκνυσιν ἐκ πινάκων.
Νῆα δὲ ποντοπόρειαν ἐπήνεσα, οὐ παρασήμοις
Κάλλεσιν, οὐ πρύμνης ἄνθεσι λαμπομένην·
Ἀλλ' ἣν ναυπηγοῖο χέρες γόμφοισιν ἄριστα
Δῶκαν πηξάμεναι κύμασι θαρσαλέην.
Καὶ στρατός ἐστιν ἄριστος, ἀρήϊος ἀντὶ καλοῖο,
Καὶ δόμος αἰγλήεις δεύτερος εὐπαγέος.
Ὡς δὲ βίων βροτέων. Ὁ μὲν ἄμβροτος, ὅν τινα Χριστῷ
Τάρβος ἄγει, πλεκτῆς ἀλλότριον κακίης,

Illud autem opto, veneranda Trias, ut semper fixa ac nunquam obliviscenda
Animabus recens generatis tua maneat deitas.
Valete, o reges, meis in ærumnis adjutores :
Valete, Oriens et Occidens, invicem decertantes :
Valete, sacerdotes, in invicem incurrentes :
Vale, dominator fastus; vale, magna civitas.
Terrestribus equidem excelsior sum thronis,
Ac solius gloriæ immortalis cupidus.
Sed salva me, salva, chara Trinitas : postremo
Videbimus, ubi puræ sit sedes Anastasiæ.
Gregorii hic gemitus Anastasiam desiderantis,
Ex qua illum aliquando invida imbecillitas expulit.

XVII. *De diversis vitæ generibus, et adversus falsos episcopos* *.

Pictor optimus est, qui tabulis exprimit
Sinceras formas, et quasi vivum quiddam intuentes;
Non qui varios et pulchros colores nequidquam miscens
Pratum pictum ostendit ex tabulis.
Navem euntem in mare laudo, non quæ insignibus
Ornamentis, aut puppis floribus coruscat;
Sed quam artificis manus clavis optime
Compactam fluctibus tutam commiserunt.
Præstantissimus exercitus est, non qui pulcher, sed qui bellicosus,
Et domus renidens firmiter structæ concedit.
Sic se habent hominum vitæ. Alia est immortalis, quam ad Christum
Timor adducit, subdolæ expertem pravitatis,

* Scriptum an. 381. — Alias Bill. 11, pag. 79.

ait, pudorem in levium oculis situm esse, non hoc vult, cum in hujusmodi hominibus elucere; in nullis enim minus elucet. Verum hoc significare intendit, homines levitate ac inconstantia laborantes, simul atque amici ex eorum oculis excesserint, amorem omnem et benevolentiam ex animis ejicere solere.

95 *Ἄληστος*. Duo Regg. ἄληπτε.

102 *Ἀναστασίης*. Reg. 990 Ἀναστασίας. Idem postea Ἀναστασίαν.

XVII. Tit. *Περὶ τῶν τοῦ*, etc. Hunc titulum plures Regii codices exhibent. Coisl. et alii solummodo εἰς ἐπισκόπους.

9 *Ἔστιν ἄριστος ἀρήϊος*. Sic Coisl. et Vat. In Paris. edit. deest ἄριστος...

11 *Ἄμβροτος*, *incorrupta, purissima.*

METRICA VERSIO.

At precor, o veneranda Trias, de mentibus unquam
Ne teneris Numen possit abire tuum.
Qui mala juvistis, o reges, nostra, valete :
Vos quoque pugnantes Ortus et Occubitus;
Pontifices, gentis qui mutua bella, valete :
Urbs mihi, cum fastu præside, magna, vale.
Terrenis solis ego sum sublimior, atque
Cœlestis famæ me rapit unus amor.
At me, sancta Trias, conserva : postque videbo
Puræ ubi sit sedes inclyta Anastasiæ.
Gregorii hic luctus, mœsta dum mente requirit,
Illum qua pepulit livor, Anastasiam.

B XVII. DE DIVERSIS VITÆ GENERIBUS, ET ADVERSUS FALSOS EPISCOPOS.

(*Billio interprete*)

Optimus est pictor, veras vivumque tuentes
Qui scite formas exprimit in tabulis :
Non qui multiplices frustra variosque colores
Miscens, ante oculos florida prata locat.
Hanc ego laudo ratem, non quæ depicta venuste est
Et vario in puppi tincta colore micat :
Artificis sed quæ manibus constructa periti,
Per mare, per fluctus non timet ire graves.
Agminibus pulchris annon Mavortia præstant?
Non nitidæ firma est anteferenda domus?
Sic duplices vitæ. Vita est hæc optima, Christum
Quæ metuens sequitur, crimen et omne fugit,

Ἔμπεδον, ἀστυφέλικτον, ἀπενθέα. Ὃς δὲ κάκιστος,
Ἔνδοθεν ἀδρανέων, ἔκτοθε κάρτος ἔχων,
Ὠκύμορον, φρενοπλῆξιν ὁμοίϊον, οἷσιν ἅπαντα
Δινήεντα πέλει ἀστατέουσι νόον.
Τοῖος καὶ Χριστοῖο μεγακλέος ἀρητῆρσι
Θυμός. Ὁ μὲν βροτέου λάτρις ἀεισθενέος,
Κλινόμενος καιροῖσι, δόναξ πολύκαμπτος ἀήταις,
Παντοίης κακίης οὐκ ἄκος, ἀλλὰ τύπος
Αὐτὰρ ὅ γε τρομερῇσι καὶ εὐαγέσιν παλάμῃσι
Δῶρον ἄγει, Χριστοῦ σαρκὶ χαριζόμενος,
Καὶ μεγάλοις παθέεσσιν, ἅπερ Θεὸς ἐνθάδ' ἀνέτλη,
Ῥύσιον ἀρχεγόνων ἡμετέρων παθέων·
Ὧ ζώει μούνῳ καὶ τέρπεται· ᾧ ῥα κεάζει
Θυμὸν ἀπὸ χθονίων ἔνθεν ἀνιστάμενος.
A Ἀνθρώπων δ' ἀγαθοῖσι διδοῖ φρένα, τοῖς δὲ κακοῖσι
Κάμπτεται, ὅσσα λίθος ὀκρυόεις ἀδάμας·
Οὐδ' ὅ γ' ἐπιστρέφεται πλούτου μεγάλων τε θοώκων,
Οὐ δόξης βροτέης ἐνθάδε συρομένης·
Οὐδὲ δορὴν βασιλῆος ἔχων βριαροῖο λέοντος,
Κεύθει κερδῴην ἔνδοθι δουλοσύνην,
Νεκροβόρος, δολόμητις, ἀτάσθαλος, ἄλλος ἐν ἄλλοις
Παντοδαποῖς κακίης εἴδεσι κλεπτόμενος.
Ἀλλὰ νόον καθαροῖσι νοήμασιν αἰὲν ἀέξων,
Ἤδη καὶ Τριάδος ἅπτεται οὐρανίης,
Ἧς τύπον ἐστήριξεν ἐνὶ πραπίδεσσιν ἑῇσι,
Κῦδος ἓν ἐν τρισσοῖς κάλλεσι δερκόμενος,
Καὶ λαὸν θυέεσσιν ἁγνοῖς θεοειδέα τεύχων,
Ὑστάτιον ψυχῆς θύματ' ἄναιμα φέρει.

850-851 Stabilem, insuperabilem, luctu carentem. Alia pessima est,
Intus infirma, exterius robore prædita,
Quod cito perit, et simile est mente captis, quibus omnia
Tanquam turbine circumaguntur, cum ipsi mente instabiles sint.
Talis est et Christi, cujus magna est gloria, sacerdotibus
Animus. Hic hominis præpotentis cultor,
Temporibus serviens, arundo plurimum ventis agitata,
Vitii omnis non remedium, sed exemplar.
Rursus ille tremulis et sanctis manibus
Donum offert, Christi carne reconciliatus,
Magnisque suppliciis, quæ Deus hic pertulit,
Ut nos a malis, quæ ab initio generis patimur, liberaret.
Huic soli vivit et gaudet : hujus causa abstrahit
Animum a terrestribus hinc assurgens.
Humanis autem bonis non magis animum adjungit, aut malis
Flectitur, quam rigidus lapis adamantinus ;
Neque etiam divitias curat, aut magnas sedes,
Aut gloriam humanam, quæ ultra hanc vitam non trahitur :
Nec regia indutus magnanimi leonis pelle,
Vulpinam intus servitutem abscondit,
Mortuorum vorator, dolosus, improbus, alius in aliis rebus,
In variis nequitiæ omnis speciebus latens.
Sed mentem puris cogitationibus semper augens,
Jam cœlestem etiam Trinitatem attingit,
Cujus imaginem in suo corde impressit,
Unam in tribus luminibus gloriam considerans,
Ac populum puris sacrificiis ad Dei similitudinem informans,
Tandem animæ victimas incruentas offert.

13 *Ἀστυφέλικτον*. Ἀμετακίνητον.

17 *Ἀρητῆρσι*. Vat. ἀροτῆρσι.

18 *Ἀεισθενέος*. Mallem εὐσθενέος, ni repugnaret metrum. Deo siquidem soli convenit primum, cujus æterna est potentia ; minime vero homini, cujus potestas caduca semper et temporaria est. Possis etiam ex ipso Gregorio interpretari, ἐρισθενέος. Sic supra carm. XIII, vers. 81, θῶπες ἐρισθενέων appellat *adulatores qui viris potentibus blandiuntur*.

23 *Μεγάλοις*. Ita Vat. et Coisl. Edit. μεγάλης.

24 *Ῥύσιον*. Vat. λύσιον.

27 *Ἀνθρώπων δ' ἀγαθοῖσι διδοῖ φρένα*. *Hominibus probis mentem tradit, sese addicit, malis autem*, etc.

30 *Ἐνθάδε συρομένης*. Int. Coisl. χαμαί. *Humi reptantem*.

32 *Δουλοσύνην*. *Dolum, fraudem vulpinam*. Leoninam pellem prætendere, idem est quod aperte vi grassari ; vulpinam autem prætexere, idem est quod astu rem gerere. Alludit ad Lysandri verba dictitantis, ad fraudem confugiendum esse, cum aperta vis nihil proficeret. BILLIUS.

33 *Νεκροβόρος*. Hoc est, *funebribus epulis dans libenter operam, cum interim præcipua sua officia nihil curat*.

METRICA VERSIO.

Ac firma et luctus expers manet : altera prava,
Debilis interius, robore nixa foris ;
Robore nixa brevi, dementibus assimilisque,
Qui verti instabiles omnia mente putant.
Sacrificis Christi mens et sententia talis.
Hic etenim humanum robur opesque colit,
Temporibus cedens, ut arundo agitabilis auris :
Exemplum vitii, non medicina malis.
At tremulis alter manibus dat dona piisque,
Dum Christi carni sedulus obsequitur,
Et gravibus pœnis, quas hic, ut mole malorum
Nos veterum dura solveret, ille tulit :
Cui soli vivit, quo solo gaudet, et ob quem
Distractum hinc animum tollit ad astra levis.
B Atque viris sanctis totum se addicit et hæret :
Utque adamas nullis frangitur ipse malis.
Ingentes non curat opes subselliaque alta :
Non, quod mortale est, serpit humique decus.
Non hic magnanimi contectus pelle leonis,
Vulpinum occultat pectore servitium,
Improbus, astutus, varius, sua crimina technis
Mille tegens, pascens seque cadaveribus.
Sed pura cunctis increscens mente diebus,
Jam venerandam etiam pertigit ad Triadem,
In medio cujus sculpsit sibi pectore formam,
Unum dum triplici cernit in igne decus.
Divinam et plebem reddens per sacra verenda,
Tandem animum mactat sacrificatque suum.

Τῶν μὲν ἐγὼ ποθέων εἷς ἔμμεναι (οὐκ ἐπικεύσω),
  Ἤδη καὶ προθύρων ἔνδοθι ταρσὸν ἔχων,
Ὡς ἴδον αἴσυλα ἔργα, κακοῤῥαφίην τ' ἀλεγεινὴν,
  Ἂψ ἀναχασσάμενος ἐκτὸς ἔθηκα πόδα,
Ἦ μὴν πόλλ' ἐμόγησα καὶ εἰν ἄλλοισιν ἀπίστοις,
  Οἷσιν ἔνι γλώσσης ἦχος ἔθ' ἡμετέρης.
Λᾶες ἐμοὶ, κείνων δὲ Τριὰς, θεότης νεόπηκτος·
  Τοίοις ἀλλήλους ξεινίσαμεν ξενίοις.
Ἀλλὰ καὶ ὣς ὑπόειξα, λιπὼν λόγον οὐκέτ' ἄπιστον,
  Πάντοθεν ἡμετέροις κύμασι βαλλόμενος.
Κεῖμ'· ἐπίβαιν', ἐπίβαινε, κακὲ φθόνε. Ἦ τάχα δή σε
  Σχήσω, καὶ πυμάτοις πείρασι κευθόμενος,
Καὶ θηρὸς ζοφεροῖσιν ἐνὶ σπλάγχνοισιν ἐερχθεὶς,
  Κήτεος εἰναλίου, ὥς ποτ' Ἰωνᾶς ἔδυ.

A Σῶμα μὲν ἐν σπλάγχνοισι· νόος δ' ἀδέτοισιν ἐρωαῖς
  Βήσεται, οἷ κ' ἐθέλει, καί περ ἐεργόμενος.
Τοῦτ' ἀγαθῶν μόνον ἔσται ἐλεύθερον, οὔτε καθεκτὸν,
  Οὔθ' ἑλετὸν, Χριστῷ νοῦς ἀναειρόμενος.
Οὐ θνητοῦ βασιλῆος ὁμέστιος, ὡς τοπάροιθεν,
  Γρηγόριος, θυλάκῳ ἦρα φέρων ὀλίγην,
Κείμενος ἐν μέσσοισι, κατηφιόων καὶ ἄναυδος,
  Ἄπνοον ἆσθμα φέρων, δούλια δαινύμενος.
Οὐχ ἕδρῃ τίσει με δικασπόλος, ἠὲ συνέδρῳ,
  Ἠὲ χαμαιπετέϊ, πνεύματι μέτρα νέμων.
Οὐδὲ χέρας φονίους προσπτύξομαι, οὐδὲ γενείου
  Δράξομαι, ὥστ' ὀλίγης ἀντιτυχεῖν χάριτος·
Οὐδ' ἱερὴν ἐπὶ δαῖτα, γενέθλιον, ἠὲ θανόντος,
  Ἤ τινα νυμφιδίην σὺν πλεόνεσσι θέων,

Horum ego unus esse cum cuperem (non enim celabo),
  Cumque jam in atriis vestigia posuissem,
Ut vidi nefanda facta, ac malorum miseram machinationem,
  Retrorsum abscedens, pedem extra retuli.
Ac profecto multa etiam passus sum ab aliis infidelibus,
  Quorum aures adhuc mea voce personant.
Lapides mihi, illorum Trinitas fuit, Deitas recens firmata:
  His nos invicem donis munerati sumus.
852-853 Sed tamen cessi, doctrinam relinquens jam non repulsam,
  Undique iis, quos nostri movebant fluctibus jactatus.
Jaceo; insurge, insurge, livor improbe. Te profecto
  Reprimam, etiamsi extremis in finibus lateam,
Etiamsi tenebrosis feræ visceribus includar,
  Ceti maritimi, ut olim Jonas in eis inclusus est.
Corpus quidem in visceribus; mens vero liberis motibus
  Ibit quo volet, etsi clausa.
Hoc unum ex bonis liberum est, nec cohiberi
  Aut auferri potest, mens ad Christum evecta.
Non jam mortalis regis conviva, ut antea,
  Erit Gregorius, utri suo aliquid indulgens jucundi,
Accumbens in mediis magnatibus, vultu demisso, tacens,
  Sine flatu respirans, serviliter epulans.
Non me sede honorabit judex, aut æquali,
  Aut humiliori, modum spiritui imponens.
Nec manus homicidas osculabor, nec barbam
  Apprehendam, ut minutum aliquod beneficium consequar:
Neque ad festum convivium, aut natale, aut funebre,
  Aut nuptiale, cum pluribus currens,

34 *Παντοδαποῖς*. Coisl. et Vat. παντοδαπῆς.
45 *Ἀπίστοις*. *Hæreticis*.
47 *Λᾶες ἐμοί*. Int. Coisl. Καί μοι μὲν λίθων βολαὶ εἰς ἀμοιβὴν, ἐκείνοις δὲ θεότης νεωστὶ λαβοῦσα βεβαίωσιν. *Ab ipsis pro mercede lapidibus ego sum petitus: apud ipsos per me divinitas confirmata.* Ab hæreticis enim Gregorius saxis est petitus in urbe Constantinopolitana, ut in ipsius *Vita* legitur.
49 *Ἄπιστον*. Ἀπιστούμενον.
50 *Ἡμετέροις*. *Nostris: ab iis*, scilicet, *qui eamdem nobiscum fidem profitebantur.*
52 *Σχήσω*. Στήσω.
56 *Ἐεργόμενος*. Sic Coisl. et Reg. 992. Edit. ἐργυίμενος, ubi deficit metrum, et ipsa Græcitas.
60 *Θυλάκῳ*. Alludit ad Anaxarchi philosophi dictum, qui cum, ut sæpius jam diximus, in pila saxea, ferreis malleis, jubente Cypriorum tyranno, contunderetur: *Tunde*, inquit, *Anaxarchi* θύλακον corpus significans, *nam Anaxarchum non tundis.*
62 *Δαινύμενος*. Int. Coisl. δουλοπρεπῶς εὐωχούμενος.
63 *Συνέδρῳ*. Vat. συνέδρων. Mox *πνεύματι*, etc.: bene Billius, *ut fastum ipse deprimat meum.*
65 *Φονίους*. Vat. φονέως.
67 *Γενέθλιον*. Baronius id de Martyrum natalitiis intelligit.

METRICA VERSIO.

Horum ego cum cuperem numeros augere (fatebor
  Istud enim), atque intra limina jam ipse forem:
Ut varias vidi fraudes atque improba facta,
  Pectore commotus terga repente dedi.
Quin etiam hæreticos inter, queis nunc quoque nostra
  Vox ferit auriculas, plurima dura tuli.
Saxa mea, illorum fuit at Trias. Hanc ego fixi
  Cordibus, hi contra saxa dedere mihi.
At quoque sic cessi, jam certum dogma relinquens,
  Undique jactatus fluctibus innumeris.
Jam jaceo: insulta, livor nequissime. Sistam
  Te forte extremis abditus orbis agris,
Aut etiam æquorei tenebroso pectore ceti
  Inclusus, Jonas ut prius ante fuit.

B Pectore corpus erit clausum: sed libera curret
  Mens mea, quam nemo, qui remoretur, erit.
Libera mens etenim est, quæ vexit ad æthera sese,
  Talisque, hanc ut vis carpere nulla queat.
Non jam Gregorius mensis accumbere regum
  Adjiciet, folli commoda pauca ferens,
In medio cœtu positus, tristisque silensque,
  Vix spirans, ritu mancipiique epulans:
Non etiam judex æqua me sede locabit,
  Aut humili, ut fastum deprimat ipse meum:
Non jam sanguineis ego palmis oscula jungam,
  Nec barbam, ut quiddam consequar, accipiam.
Non epulum natale adiens cum pluribus, aut quod
  Funereum est, vel quod connubiale, petens,

Πάντα τὰ μὲν γναθμοῖσιν ἑλώρια, τὰ δ' ἄρ' ὀπηδοῖς
  Θήσομαι, ἁρπαλέαις Βριαρέω παλάμαις·
Ὀψὲ δὲ φορτίδ' ἄγων, τάφον ἔμπνοον, ἄψ ἐπὶ δῶμα
  Ἕλξω, τὴν μογερὴν γαστέρα τειρόμενος,
Ἆσθμα κόροιο φέρων, ἄλλην ἐπὶ δαῖτα παχείην
  Σπεύδων, πρὶν προτέρην ὕβριν ἀποσκεδάσαι.
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ πρόεδρος ἐὼν ἱεροῖς ἐνὶ χώροις,
  Ἢ μόνος, ἢ πλεόνων εἰς ἓν ἀγειρομένων,
Φθέγξομαι οὔασι τερπνὰ, τὰ Πνεύματος ἔκτοθι ῥίψας,
  Ὥς κεν ἔοιμι πρόφρων, φίλτρον ἔχων πλεόνων,
Τερπόμενός τε κρότοισι, καὶ ἐν θεάτροισι χορεύων,
  Κρημνοβάτης ἐπέων ἀντικορυσσομένων,
Ἀθλοφόροισιν ὁμοῖα, πολυγνάμπτοισί τε λώβαις,
  Ἢ καὶ μαινομένοις ἀντίπαλ' ἡνιόχοις·
A Οὐ χόλον αἰχμάσας, οὐ σώματος αἰθομένοιο
  Λύσσαν ἐπιψύξας, οὐ χέρα μαινομένην
Πᾶσιν ἐπ' ἀλλοτρίοισι, λόγου δεσμοῖσι πεδήσας,
  Οὐ ψευδῆ κραδίης δόξαν ἀποσκεδάσας,
Οὐ τύφον οἰδαίνοντα διδάγμασιν ἐς χθόνα ῥίψας
  Οὐ πηγαῖς δακρύων δάκρυον ἐκκαλέσας,
Ἀλλ' ἓν φάρμακον αἰνὸν ἔχων, θηρήτορα τιμῆς
  Θυμὸν, καὶ θανάτου φάρμακον ἀτρεκέως.
Οὐδέ τί που συνόδοισιν ὁμόθρονος ἔσσομ' ἔγωγε
  Χηνῶν ἢ γεράνων ἄκριτα μαρναμένων·
Ἔνθ' ἔρις, ἔνθα μόθος τε καὶ αἴσχεα κρυπτὰ πάροιθεν
  Εἰς ἕνα δυσμενέων χῶρον ἀγειρόμενα.
Τῶνδε γὰρ εἵνεκ' ἔγωγε μέσος χθαμαλοῖσι κάθημαι
  Ἰητρὸς παθέων, αὐτὸς ἄνουσος ἐών.

Prædam omnem partim buccis meis, partim famulis
  70 Tradam, rapacibus Briarei manibus;
Ac sero sarcinam, tumulum spirantem, gerens, rursus in domum
  Traham, lassato ventre vexatus,
Ægre ob satietatem respirans, sed tamen ad aliud pingue convivium
  Properans, antequam prior crapula dissipata sit.
75 Neque etiam sacris in locis, aut solus,
  Aut cum pluribus in unum convenientibus præses,
Eloquar grata auribus, quæ Spiritus sunt, foras projiciens,
  Ut prudenter me geram, plurimorum amorem alliciens,
Gaudensque plausibus, et in theatris tripudians,
  80 Funambulus in sermonibus invicem pugnantibus,
Pugilum imitator, et mille inflexionum dedecoris,
  Aut furentium contra se invicem aurigarum;
Non iram jaculis figens, non æstuantis corporis
  Rabiem refrigerans, non manum in aliena
85 Omnia furentem doctrinæ vinculis constringens,
  Non falsam ex cordibus opinionem evellens,
854 855 Non fastum intumescentem docendo ad terram prosternens,
  Non fontibus lacrymarum lacrymas excitans,
Sed unum habens grave pharmacum, venatorem honoris
  90 Animum, vere mortiferum pharmacum.
Non jam ego in synodis sedebo, collega
  Anserum et gruum inconsiderate decertantium :
Hic rixa, hic bellum, et probra prius latentia
  In unum congregantur dissidentium locum.
95 Equidem propter ea sedeo inter plebeios
  Medicus morborum, ipse morbis carens.

71 *Ὀψὲ δὲ φορτίδ'*. Comb. legit οὐδὲ δὲ φορτίδ', ac sic vertit : *Nec qui navem referam, vivum sepulcrum gestans, crapula languidum atque obtritum ventrem domum reducam ac traham.*

75 *Ἐών*. Vat. ἰών.

81 *Πολυγνάμπτοισί τε λώβαις*. Coisl. ὕβρεσι. *Multis suggillatus plagis ac vicibus.*

83 *Οὐ χόλον*. Recte Billius ex conjectura emendavit quod prave in Ald. legebatur οὐχ ὅλον. Conjecturam Billii codices confirmant.

92 *Χηνῶν ἢ γεράνων*. Concilia gruum et anserum vocat ea, in quibus nihil recte, nihil graviter gerebatur, sed confusis pugnantium inter se hominum clamoribus omnia perstrepebant. Talia erant pleraque hujus temporis concilia particularia, in quibus Ariani episcopi concilii Nicæni auctoritatem infringere conabantur. Vide epist. ad Procopium.

METRICA VERSIO.

Cuncta ego partim dente premam, partimque rapaci
  Servorum turbæ diripienda dabo,
Atque domum sero repetam, venterque sepulcri,
  Et vino et dapibus languidus, instar erit,
Vitalesque satur potero vix carpere flatus :
  Cœnam aliam crudus persequar ipse tamen.
Nec cum præsideam sacris in sedibus ipse,
  Vel solus, vel cum pluribus, illa loquar,
Quæ non Pneuma oleant, verum illabantur in aures
  Mollia, permultis charus ut esse queam ;
Plausibus et gaudens, mediis saltansque theatris,
  Funigradus vocum, quæ fera bella gerant :
Non secus ac pugiles, qui colluctantur, et illi,
  Certatim currus quos agitare juvat :
Non iram exstinguens, rabidi nec corporis æstus,
B Non præceps cæca pectus avaritia
Constringens vinclis, ratio quæ recta ministrat ;
  Non falsum ex animo discutiensque decus :
Non verbis vanum pellens de corde tumorem,
  Non lacrymas lacrymis eliciensque meis :
Sed medicamen habens unum grave, pectus honoris
  Percupidum, ac vere pharmacon exitii.
Non ego cum gruibus, non anseribusque sedebo
  In synodis, quæ se marte furente petunt.
Hic rixa, hic fera pugna, priusque abscondita probra,
  Quæ ferale odium parte ab utraque parit.
Propter eos abjecta etenim me sede locavi,
  Ægris ut sanus pharmaca ferre queam.

Οὐ γὰρ ἐμῆς πολιῆς παίζειν, καὶ λάτριν ἀεικῶς A
Ἔμμεναι ἀντὶ θρόνων, ὧν πέρι μαρνάμενοι
Σχίζονται, καὶ κόσμον ὅλον τέμνουσιν ἀθέσμως.
Αἲ αἲ τῶν μεγάλων ἡμετέρων ἀχέων!
Ταῦτα μὲν, οἷσι φίλον, καὶ κερκώπων κράτος εἴη·
Αὐτὰρ ἐγὼ Χριστοῦ πλήσομαι ἀτρεμέων.
Εἰ δὲ κακὸν λαοῖο θεόφρονος ἡνία ῥῖψαι,
Ἴστωσαν κεφαλαὶ τῶν ἀποσεισαμένων,
Ὄφρα κεν, ὡς θοὸν ἵππον, ἀποπτυστῆρα χαλινῶν,
Θυμὸς ἄγοι κρημνοῖς, ἢ σκοπέλοισι φέρων.
Εὔχομαι, ὥς κεν ἅπαντα Θεῷ φίλα τοῖσδε μεμήλοι,
Εἰ δὲ χερειότερα, τηλόθεν οὔατ' ἔχειν.

ΙΗʹ. *Πρὸς τοὺς φθονοῦντας.*

Ἐξ οὗ Θεῷ προσῆλθον ἐκλιπὼν βίον,
Πολλαῖς στροβοῦμαι καὶ κακαῖς τρικυμίαις·
Ἀντιπνέει γὰρ ὁ φθόνος, πόῤῥω Θεοῦ
Βαλεῖν θέλων με, καὶ λαβεῖν ὁμόσκοτον.
Πόθεν φίλοι μοι δυσμενεῖς, καλοὶ κακοί;
Ἕν εἰσι πάντες ἐξ ἴσου δρῶντες κακῶς·
Πόθεν λόγον τοσοῦτον ἔκδημον φέρων
Πόλει τοσαύτῃ, καὶ τί πλεῖον κερδάνας,
Ἣν οἶδα πρώτην τῶν ἀφ' ἡλίου βολῶν,
Ὤσθην νόσῳ τε καὶ κακοῖς παραστάταις;
Πύρωσις, οἶμαι, τοῦτο, καὶ στέργω· μόνον
Δόξης τύχοιμι, Χριστὲ, σῆς τῆς ἀφθόνου.

Non enim meæ canitiei est ludificari, et indecoram
Servitutem subire pro thronis, de quibus certantes
Scinduntur, et totum orbem per fas et nefas scindunt.
Heu! heu! quantis malis premimur!
Atque hæc quidem eorum sint, quibus placent, et cercopum sit potestas:
Ego quietus Christo implebor.
Quod si nefas est populi Deum colentis gubernacula abjicere,
Viderint id eorum duces, qui nos excusserunt,
Ut, quemadmodum equum velocem et freni impatientem,
Animi impetus abripiens in præcipitia aut scopulos ferat.
Precor, ut curæ illis sint, quæcunque Deo placent,
Aut si deteriora, procul aures habeam.

XVIII. *In invidos* *.

Ex quo ad Deum accessi relinquens vitam,
Multis jactor et gravibus tempestatibus:
Contra spirat enim invidia, procul a Deo
Pellere volens me, et in easdem rapere tenebras.
Unde amici mihi infesti, et boni evasere mali?
Unum sunt omnes pariter agentes prave.
Unde sermonem tantum e longinquo ferens
Urbi tantæ, et quid amplius lucrifaciens,
Quam novi omnium primam, quæ sunt sub solis radiis,
Premor morbo et malis, quæ me torquent?
Probatio, arbitror, hoc mihi est, et acquiesco: tantum
Tua, Christe, fruar gloria, invidia carente.

* Scriptum an. 381. — Alias Toll. 3, pag. 82.

101 *Κερκώπων*. Cercopes vocat astutos et veteratoriæ cujusdam improbitatis episcopos, qui artibus suis et dolis omnia perturbabant concilia. Bill. Ἀγορὰ κερκώπων, *cercopum cœtus*, de conciliabulo dicitur. Erasm. in Chiliad.

104 *Ἴστωσαν*. Reg. 992 ἔστωσαν. Coisl. sup. lin. γινωσκέτωσαν.

XVIII. 2 *Πολλαῖς στροβοῦμαι*. Ita in duobus legitur codicibus Florentinis, id est, *versor*, *circumagor*: unde et στρόβιλοι, *procellæ*, *fluctus*, *tempestates*, *quibus naves in alto jactantur*. Toll.

9 *Ἀφ' ἡλίου*. Id est, *urbium orientalium*. Constantinopolis autem Romæ, quæ Occidentis caput, opponitur. Toll.

11 *Πύρωσις*. Ignis purgans, ut ille fornacis, quo metalla ab immunditiis expurgantur. Tollius fatetur Patrum nonnullos veteris Ecclesiæ credidisse peccata post mortem hujusmodi igne exuri; asserit autem immerito cæteros et in primis D. Augustinum aliter sensisse.

12 *Τῆς ἀφθόνου*. Simpliciter hic et prout prima vocis est significatio accipitur, opponiturque invidiosæ sedi Constantinopolitanæ; alias plerumque copiam abundantiamque indicat.

METRICA VERSIO.

Non etenim est nostri senii nunc ludere, servum B
Proque sacris hominum turpiter esse thronis,
Pro quibus a scissis totus discinditur orbis.
Heu quanta est nostri vis gravitasque mali!
Qui volet hæc faciat, cercopum sitque potestas:
At mea gaudebit mens requieta Deo.
Quod si Christicolam est crimen grave linquere plebem,
Viderit hæc, quæ me depulit urbe, cohors:
Instar equi excussis ut devia currat habenis
In scopulos, necis et sit sibi causa suæ.
Opto ego sint ipsis curæ, quæ grata Tonanti:
Sin mala, sint aures hinc procul opto meæ.

XVIII. IN INVIDOS.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Ex quo datus Deo reliqui sæculum
Jactor feris, heu! sæpe tempestatibus:
Flat namque contra livor, a Deo procul
Expulsum iisdem mergere tenebris volens;
Me cur amici odere? Cur boni mali?
Unum quid omnes sunt agentes improbe.
Qui tanta tantæ verba longinquus ferens
Urbi, omnium nitente sub solis rota
Clarissimæ, quid et lucratus amplius,
Morbo premor malisque me torquentibus?
Igne probor; acquiesco. Fac modo tua,
Livoris expers, Christe, gloria fruar.

ΙΘ'. *Σχετλιαστικὸν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ παθῶν.*

Πολλάκι Χριστὸν ἄνακτα κακοῖς μογέων μεγάλοισιν
Ὠνοσάμην· καὶ γάρ τις ἄναξ θεράποντος ἔνεικε
Δούλιον ἐν στομάτεσσι λαλεύμενον ἠρέμα τρυσμὸν,
Ὡς δὲ πατὴρ ἀγαθὸς καὶ ἄφρονος υἷος ἑοῖο
Πολλάκις ἀμφαδίων ἐπέων θράσος ἤχ' ὑπέδεκτο,
Τοὔνεκα καὶ σὺ λόγοισιν ἐμοῖς, Θεὸς, ἵλαος εἴης,
Οὕς τοι ἀκηχεμένη κραδίη, ἀγανώτατε, πέμψει.
Βαιὸν ἄκος παθέεσσιν ἐρευγομένη φρενὸς ὠδίς.
Χριστὲ ἄναξ, τί τόσοις με κακοῖς διέπερσας ἄνωθεν,
Ἐξότε μητρὸς ὄλισθον ἐμῆς ἐπὶ μητέρα γαῖαν;
Εἰ μὴ καὶ λαγόνεσσιν ἐνὶ σκοτίῃσι πέδησας,
A Τίπτε τόσοις ἄχεσσι, καὶ εἰν ἁλὶ, καὶ κατὰ γαῖαν,
Ἐχθροῖσίν τε φίλοις τε καὶ ἡγεμόνεσσι κακίστοις,
Ξείνοις, ἡμεδαποῖς τε καὶ ἀμφαδὸν, ἢ λοχόωσι,
Μύθοις τ' ἀντιθέτοις, καὶ λαϊνέαις νιφάδεσσι
Βέβλημαι; τίς ἅπαντα διακριδὸν ἐξαγορεύσει;
Μοῦνος ἐγὼ πάντεσσιν ἀοίδιμος, οὐδ' ἐπὶ μύθοις,
Οὔτ' ἐπὶ κάρτεϊ χειρὸς ἔχων περιώσιον ἄλλων,
Ἄλγεα δὲ στοναχάς τε περισταδὸν, ὥστε λέοντα
Πάντοθεν ἀμφυλάουσι κακοὶ κύνες, οἰκτρὸν ἄεισμα,
Ἀντολίῃ τε δύσει τε. Τάχ' ἄν ποτε καὶ τὸ γένοιτο,
Ἤ τις ἀνὴρ θαλίῃσι λύων φρένα, ἤ τις ὁδίτης,
Ἤ τις εὐκρέκτῳ κιθάρῃ ἐπὶ δάκτυλα βάλλων,
Φθόγγοις οὐ λαλέουσιν, ἐμῶν ἀχέων ὀαριστής,

856-857 XIX. *Querela de suis calamitatibus**.

Sæpe Christum regem magnis laborans malis
Querendo compellavi; rex enim aliquando famuli tulit
Servile murmur ore leniter pronuntiatum,
Quemadmodum et bonus pater etiam insipientis filii sui
Sæpe manifestam verborum audaciam leniter excepit;
Et tu ergo verbis meis, Deus, propitius sis,
Quæ tibi cor dolens, rex maxime, effundit.
Paululum ærumnis medetur dolor mentis erumpens.
Rex Christe, cur me tantis jamdudum oppressisti malis,
Ex quo e matre delapsus sum in terram matrem?
Si non me in tenebroso matris utero detinuisti,
Cur tot molestiis, et in mari, et in terra,
Ab inimicis, ab amicis, a pessimis præsidibus,
Ab extraneis, a nostratibus, aperte et ex insidiis,
Cur sermonibus adversariorum et lapideis nivibus
Jactatus sum? Quis cuncta distincte edisserat?
Solus ego omnium fama celebratus sum, non facundia,
Non manus robore alios superans;
Sed circumdantibus me molestiis et doloribus, velut leonem
Undique circum latrant mali canes, tristis sum cantilena
Orienti et Occidenti; forte etiam illud aliquando eveniet,
Ut conviviis aliquis animum exhilarans, aut quis viator,
Aut quis citharam canoram digitis pulsans,
Sonis non distinctis, mearum ærumnarum narrator,

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 6, pag. 75.

XIX. Tit. Reg. 995. *Τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Ejusdem de se ipso post reditum*, profecto ab urbe Constantinopolitana.

2 *Θεράποντος*. Duo Regg. θεράποντα, et sup. lin. δοῦλον.

5 *Ἀμφαδίων*. Reg. 990 ἀμφαδίην. Reg. 992 ἀμφασίων.

8 *Βαιὸν ἄκος*. Sic supra Carm. XIII, vers. 26.

10 *Ὄλισθον*. Sic duo Regg. et Coisl. Edit. ὄλισθος.

13 *Ἐχθροῖσίν τε*. Ita Vat. Duo Regg. ἐχθροῖς καὶ φιλίοις. Sic supra Carm. XVI, verss. 63 et 64.

18 *Οὔτ' ἐπί*. Ita tres Regg. et Coisl. Edit. οὐδ'. Mox περιώσιον. Coisl. περιώσιος.

22 *Ἤ τις*. Coisl. εἴ τις.

23 *Εὐκρέκτῳ*. Vat. εὐρρέκτῳ.

METRICA VERSIO.

XIX. QUERELA DE SUIS CALAMITATIBUS.

(*Billio interprete.*)

Sæpe, fatebor enim, in mentem mihi venit iniqua
Carpere voce Deum. Namque et servile frequenter
Murmur fert dominus tacito de pectore manans;
Durius et si quis soboles fortasse locuta est,
Fert pater æquo animo, nec justa exæstuat ira.
Ergo etiam nostras facili, precor, aure querelas
Accipe, quas mœrens animus sævoque dolore
Obrutus, æthereum tibi, rex bone, mittit ad axem.
Eructare suos quædam est medicina dolores.
Quid me tam dura, Deus optime, mole malorum
Vexasti, inde ex quo charæ genitricis ab alvo
Fusus ad humanæ veni spiramina vitæ?
Non etenim referam quod me caligine densa
Pressisti in matris gremio, durisque catenis.
Cur terra et pelago tot dura infestaque rerum
Spicula vibrarunt in me simul hostica turba,
B Quosque mihi sanctum fœdus sociarat amoris,
Atque ducum scelerata manus stimulata furore?
Cur et nostrates, et gens longinqua, palamque
Et furtim, jaciunt in me adversaria verba,
Ac miseranda petunt saxorum grandine membra?
Quis cuncta exacte referat, vivoque colore
Exprimat, ut tanto non cedant verba dolori?
Omnibus unus ego notus, non arte loquendi,
Nec quia corporeo reliquos ego robore vincam:
Sed me nobilitant gemitus, tristesque dolores.
Ac velut horrendum latratibus usque leonem,
Undique me rabido morsu petit impia turba,
Quaque oritur Titan, quaque ignea subtrahit orbi
Lumina. Quinetiam quondam reor esse futurum,
Ut quis contractæ rugas et seria mentis
Discutiens epulis, vel iter fortasse capessens,
Vel citharæ pulsu curarum nubila pellens,
Fataque nostra canens muta tristissima voce,
Gregorii nomen memoret: Diocæsariensis,

Γρηγορίου μνήσαιτο, τὸν ἔτρεφε Καππαδόκεσσιν
Ἡ Διοκαισαρέων ὀλίγη πτόλις. Ἀλλ' ἐπίμοχθον
Ἄλλοις πλοῦτον ὄπασσας ἀπείριτον· υἱέας ἄλλοις
Ἐσθλούς· κάλλιμος ἄλλος, ὁ δ' ἄλκιμος, ὃς δ' ἀγορητής.
Αὐτὰρ ἐμοὶ κλέος ἐστὶν ἐπ' ἄλγεσιν· εἰς δέ με πάντας
Σῆς γλυκερῆς παλάμης πικροὺς ἐκένωσας ὀϊστούς.
Ἄλλος Ἰὼβ νέος εἰμί· τὸ δ' αἴτιον οὐκέθ' ὁμοῖον.
Οὐ γὰρ ἀεθλεύσοντά μ' ἄγεις, μάκαρ, ὥς τιν' ἄριστον
Ἀντίον ἀθλητῆρος ἀπήνεος, ἀλκὶ πεποιθὼς,
Ὥς κεν ἀριστεύσαντι γέρας καὶ κῦδος ὀπάσσῃς.
Οὔπω τόσσος ἔγωγ', οὐδ' ἄλγεσι κῦδος ἔπεστι.
A Ποινὴν δ' ἀμπλακίης τίνω τάδε. Τίς δέ θ' ἁμαρτὰς
Δίζημ' ἐν πλεόνεσσιν, ὅ σοι πλέον ἄχθεται ἄλλων.
Ἐξερέω πάντεσσιν, ὅ μοι νόος ἐντὸς ἔεργε·
Ἦ τάχα κεν δρύψειεν ἁμαρτάδα μῦθος ἄναυδος.
Ὠϊόμην, ὅτε δή σε φίλον λάχος οἶον ἐδέγμην,
Πάντ' ἄμυδις βιότοιο ἀφυσγετὸν εἰς ἅλα ῥίψας,
Καὶ νόον ὑψιβιβάντα τεῇ θεότητι πελάζων,
Σαρκὸς νόσφιν ἔθηκα, νόμος δέ μοι ἡγεμόνευε·
Πάντων μὲν κρατέειν, πάντων δ' ὕπερ αἰθέρα τέμνειν
Χρυσείαις πτερύγεσσι· τό μοι φθόνον αἰνὸν ἄγειρε,
Καί με κακοῖς ἐπέδησεν, ἀφυκτοτάτῃσί τ' ἀνίαις.

Gregorii memor sit, quem enutrivit Cappadocibus
Diocæsarea, non magna civitas. Sed operosas quidem
Aliis divitias ingentes largitus es : aliis filios
Egregios : pulcher alius : fortis ille : hic concionator.
Mihi autem decus est in ærumnis ; atque in me omnes
Suavis manus tuæ amaras exhausisti sagittas.
Novus Job ego sum ; at non jam causa similis.
Non enim me certaturum mittis, beate, veluti fortissimum quemdam
Crudelis athletæ adversarium, viribus meis confidens,
858-859 Ut vincenti præmium et gloriam largiaris.
Nondum tantus ego, nec habent ærumnæ meæ gloriam.
Pœnam vero peccati hanc persolvo. Quodnam autem delicta
Tibi inter multa magis aliis displiceat, inquiro.
Dicam omnibus id quod mens intus includit :
Fortasse enim peccati vulnus exulceret vox submissa.
Mihi videbar, cum te solum in dilectæ hæreditatis loco amplexus sum,
Simul omnia vitæ commoda, quasi sordes, in mare projiciens
Mentemque excelsam tuæ deitati admovens,
A carne separavi, ducemque legem sequebar ;
(Putabam) me omnia superaturum, ac supra omnes aerem secaturum
Aureis pennis : id autem mihi vehementem invidiam collegit ;
Meque malis alligavit, et inevitabilibus molestiis.

26 *Πτόλις*. Vat. πόλις.
30 *Σῆς*. Vat. τῆς.
33 *Ἀπήνεος*. Ita duo Regg. Coisl. et Vat. Edit. ἀπήνιος. Mox *ἀλκὶ πεποιθώς*. Hæc interpretatur Billius, tanquam verba Gregorii de se ipso loquentis ac suis viribus confidentis : *Viribus ipse meis fultus*; verum a Gregorii mente longius aberrat. Queritur nimium se a Deo non in arenam mitti, tanquam fortem athletam cum crudeli adversario congressurum, aut quasi athletæ, quem mittit, fortitudinis securus sit, quem corona donaturus, ac victorem renuntiaturus sit. Hunc esse verborum Gregorii sensum fidem facit Int. Coisl. : Οὐ γὰρ ὡς ἀθλητήν με κράτιστον πέμπεις ἐπὶ στάδιον, ὦ ἀθλοθέτα μακάριε, τῷ ἀνταγωνίστῃ συμπλακησόμενον, ὡς τῇ δυνάμει θαῤῥῶν τοῦ παλαίοντος, ἵνα στεφανώσῃς καὶ ἀνακηρύξῃς νικήσαντα.
37 *Ἄχθεται*. Unus Reg. ἔχθεται.
38 *Ἔεργε*. Reg. 990 et Coisl. ἐέργει.
39 *Δρύψειεν*. Ita duo Regg., Coisl. et Vat., quæ lectio melior quam κρύψειεν, videtur, licet eam Billius mendosam suspicetur. Is enim sensus est : *Forsitan tacitus sermo recrudescere fecerit peccatum.* Quod Int. Coisl. confirmat : Ἢ γὰρ ἂν λόγος οὐκ ἐκλαλούμενος τὴν ἁμαρτίαν πλέον ἀναξάνειεν.
41 *Ἀφυσγετόν*. Ita Chig. et Coisl. Edit. male ἀφυσγειτόν. Reg. unus sup. lin. συρφετόν. Sic interpretantur Hesychius et Eustathius in Iliad. XI, vers. 495, ubi hæc leguntur :
....Πολλὸν δέ τ' ἀφυσγετὸν εἰς ἅλα βάλλει.
42 *Πελάζων*. Vat. πελάσας.
43 *Νόμος*. Ita Chig. Edit. λόγος cum Coisl. *Litteras ducem habebam ; earum ductu agebar, ut omnibus palmam præriperem, aureisque pennis supra omnes aera secarem.*
44 *Τέμνειν*. Reg. 992 ναίειν.
45 *Αἰνόν*. Ita duo Regg., Vat., Coisl. et sup. lin. δεινόν. Edit. αἰέν.
46 *Κακοῖς ἐπέδησεν*. Vat. κακοῖς ἐνέσε ἀφυκτάτῃσιν ἀνίαις.

METRICA VERSIO.

Urbs quem Cappadocum populis haud nutriit ingens,
Sunt quibus immensos tribuas bonus æris acervos ;
Sunt quibus insignem sobolem, formæque nitorem,
Nonnullis decus eloquii, vacuumque timore
Pectus : at ipse mihi nomen famamque parasti
Ob vitæ ærumnas obque agmina sæva malorum,
Atque omnes in me fixit tua dextra sagittas.
More quidem Jobi crucior, sed dispare causa,
Non etenim clari cujusdam militis instar,
Viribus ipse meis fultus, cum dæmone sævo
Luctor, ut egregie postquam certavero, palmam
Des mihi, succingasque caput victrice corona.
Nondum ego sum tantus, nec gloria tanta dolore.
B Consequitur. Verum scelerum me pendere pœnas
Sentio. Quod vere scelus est ex omnibus illud,
Quod te præ reliquis tam dura concitat ira ?
Jam retegam arcanum, quod mens altissima claudit.
Crimina namque tegit, tacita qui voce fatetur.
Cum tibi me totum addixi, penitusque dicavi,
Cunctaque præsentis calcavi commoda vitæ,
Excelsamque tibi tollens ad sidera mentem,
Carnis ab illecebris nexuque et amore removi :
Cumque animum regeret ratio, doctrinaque sacra
Omnes ipse mihi longe superare, caputque
Altius in superas sedes efferre videbar.
Quæ res invidiam peperit mihi, damnaque multa,
Ærumnasque graves, queis nulla exsolvere mentem

Σὸν κλέος ὑψόσ' ἄειρε, κλέος δὲ σὸν ἐς χθόν' ἔθηκεν.
Αἰὲν ἀγηνορίῃσιν, ἄναξ, κοτέεις μεγάλῃσι.
Κεῖνό γε μὴν ἀΐοιτε, καὶ ἐσσομένοισι γράφοιτε,
Λαοί θ' ἡγεμόνες τε, ἀπεχθέες, εὐμενέες τε,
Πατρὸς ἐμοῦ μεγάλοιο φίλον θρόνον οὐκ ἀθέριξα·
Οὐκ ἔστ', οὐδ' ἐπέοικε, Θεοῦ θεσμοῖσι παλαίειν.
Κείνῳ θεσμὸς ἔδωκεν· ἐγὼ δέ τε χειρὶ γεραιῇ
Χεῖρα νέην ὑπέρεισα, πατρὸς δ' ὑπόειξα λιτῇσι,
Πατρὸς ἐμοῦ, τὸν ἔτισε, καὶ ὃς μάλα τηλόθι μάνδρης
Ἀζόμενος πολιήν τε καὶ ἤλικα πνεύματος αἴγλην.
Αὐτὰρ ἐπεὶ ζωῆς σημάντορι καὶ τόδ' ἕαδεν
Ἡμετέρης, ἄλλοις με Λόγον καὶ Πνεῦμ' ἀναφῆναι,
Ξείνοις, τρηχαλέοισιν, ἀκανθοφόροισιν ἀρούραις,
Βαιὴ μὲν ψεκάς εἰμι, πολὺν δέ τε λαὸν ἐπῆρσα.
Καὶ τόδε γ' αὖθις ἕαδε παλίμπορον ἐνθάδε πέμψαι
Νούσῳ τε στυγερῇ, καὶ ἀργαλέαις μελεδῶναις
Τηχθέντ' ἐξαπίνης. Ἰὸς δέ τε ἀνδρὶ μέριμνα.
Βαιὸν δὲ χρόνον ἔσχον ἐμοῖς μελέεσσιν ἀρηγῶν,
Ποιμενικὴν σύριγγα, βοηθόον ἐσθλὸν ὀπάσσας,
Μή τις ἐμοῖς μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν
Ἐχθρὸς, ἑὴν πλήσειεν ἀναιδέα γαστέρα φορβῆς.
Αὐτὰρ ἐπεὶ δονέοντο ἀγοὶ, δονέοντο δὲ λαοὶ
Ἡγεμόνος τε ποθῇ, καὶ θήρεσιν οὐλομένοισιν,
Οἳ Θεὸν ἀνδρομέοισιν ἐνὶ σπλάγχνοισι παγέντα,

Tua me gloria in altum extulit, tua gloria in terram depressit.
Magnis semper audaciis, rex, succenses.
Illud quidem audite et posteris scribite,
Populi et præsules, inimici et amici,
Magni patris mei dilectam sedem non contempsi :
Nec licet, nec convenit Dei legibus repugnare.
Lex illi sedem tribuit : ego vero senili manui
Manum juvenilem supposui, ac patris precibus cessi,
Patris mei, quem veneratur etiam qui ab ovili longissime remotus,
Reveritus canitiem, et parem spiritus splendorem.
Rursus postquam vitæ nostræ moderatori
Placuit, ut aliis Verbum et Spiritum prædicarem,
Extraneis, asperis, et spinas ferentibus terris,
Parva equidem gutta sum, sed tamen magnum populum irrigavi.
Illud autem rursum placuit, ut me subito revertentem huc mitteret,
Tristi morbo et molestis sollicitudinibus
Confectum. Est autem ærugo sollicitudo homini.
Aliquandiu membris meis opem tuli,
Pastoritiam fistulam, egregium adjutorem donans,
Ne quis ovibus meis duce carentibus superveniens
Hostis, impudentem ventrem impleret pabulo.
860-861 Cum autem commoverentur duces, commoverentur et populi
Præsidis desiderio, et crudeles ob feras,
Qui Deum in humanis visceribus formatum

51 *Οὐκ ἀθέριξα. Non contempsi.* Billius, reclamante Gregorio, qui se nunquam paternam sedem sprevisse testatur, vertit : *Ipse recusavi sedem, sprevique paternam.*

55 *Ἔτισε.* Ita tres Regg. et Coisl. Edit. ἔτισα

57 *Ζωῆς σημάντορι.* Non alius, ut arbitror, quam Basilius, a quo ad episcopatum compulsus fuerat, ut Patri opem ferret. Cujus etiam consilio et hortatu Constantinopolim se contulit, patre tum mortuo.

58 *Καί.* Sic Coisl. Prave edit. γάρ.

59 *Ξείνοις. Extraneis*, nempe *Constantinopolitanis.* Billius, *ad ignotas gentes*, quasi ad Æthiopas et Indos.

63 *Τηχθέντ'.* Sic tres Regg., Vat. et Coisl. Edit. τεχθέντ'.

64 *Ἐμοῖς μελέεσσιν.* Int. Coisl., τοῖς ἐμοῖς τέκνοις ὑπερκήδησα, *juvandis filiis meis operam impendi.*

65 *Ποιμενικὴν σύριγγα.* Διδασκαλικὴν φωνήν. *Ipse docendo, pastorisque munus ad tempus implendo.* Male profecto Billius : *Insigni pastore dato.* Hæc nimirum spectant tempus, quo intermissa ea pastorali cura ob ægritudinem, ad eam denuo episcoporum plebisque murmure compulsus est, donec tandem illum ecclesiæ episcopum præfecerunt, quod necdum contigisse evidenter patet, cum Gregorius hæc canebat.

66 *Ἐμοῖς μήλοισιν.* Suas oves vocat, quas ipsi pater commendaverat.

METRICA VERSIO.

Arte queo. Sic me tua gloria vexit in altum,
Atque eadem rursus me gloria traxit ab alto.
Namque tua in mentes semper furit ira superbas.
At vero, et mihi qui cupitis bene, quique malignum
In me animum geritis, quid dicam, attendite, quæso,
Et semel acceptum fidis committite chartis,
Omnis ut hoc ætas noscat ventura nepotum.
Ipse recusavi sedem sprevique paternam?
Haud etenim fas est divina infringere jura.
Illi lex sedem tribuit, plebemque regendam :
Ast ego grandævis juvenilia brachia palmis
Supposui, jussisque patris precibusque putavi
Cedendum, eximie quem non ego solus amavi,
Et colui, sed et ille etiam distabat ovili
Qui procul a nostro, seniumque paremque senectæ
B Splendorem venerans animæ radiosque micantes.
Ast ubi, qui nostræ moderatur tempora vitæ,
Jussit, ut e patria Christum regione, sacrumque
Flamen ad ignotas gentes spinosaque ferrem
Arva, licet tenuis pluviæ sim guttula, magnum,
Auxiliante Deo, populum tamen ipse rigavi.
At vero ad patrias idem remeare penates
Me voluit, morbis natum curisque molestis.
Cura homini porro crux et letale venenum est.
Exigue fessos recreavi corporis artus,
Insigni pastore dato, ne præsule cassas
Aggrederetur oves quisquam, raptasque voraret.
At postquam plebisque duces, plebsque ipsa moveri
Cœpit, et incertis animis nutare fideque,
Ob desiderium ducis, insultumque ferarum,
Quæ Christo intactæ nato de ventre parentis

Ἔκνοον ἦτορ ἔχουσι νόου δίχα μορφώσαντες,
Πολλοὶ μὲν τρύζεσκον ἐμοῖς παθέεσσιν ἄπιστοι,
Καί μ' ὑπεροπλίῃσι θεουδέα λαὸν ἀτίζειν,
Ἤ φάσαν, ἢ νόος εἶχε. Θεῷ γ' ἐμὸν ἄλγος ἔφαινον.
Πολλοὶ δ' αὖ νυχίοισιν ἐμὲ κρίνεσκον ὀνείροις,
Ζωγράφος ὧν πόθος ἦεν, ἀθύρματα πολλὰ χαράσσων·
Ἢ Θεὸς ἐξεκάλυπτεν, ἐμοὶ τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων,
Ὄφρα κε μὴ χαλεπῇσι σὺν ἐλπωρῇσι δαμείην,
Ἐξοδίην κακότητα ἐφεσσάμενος βιότοιο.
Τοὔνεκεν αὐχέν' ἔκαμψα, τεὴν δ' ὑπὸ χεῖρα κραταιὴν
Δέσμιος ἔρχομ' ἔγωγε· δίκη δ' ἄλλοισι μεμήλοι.
Οὐδὲν ὄνειαρ ἔμοιγε δικαζομένης βιότητος.
Τῇ νῦν, Χριστὲ, φέροις με, ὅποι φίλον. Ἄλγεσι κάμφθην.
Κητείαις λαγόεσσι τετρυμένος εἰμὶ προφήτης.
Σοὶ παρέχω ζωῆς τόδε λείψανον. Ἀλλ' ἐλέαιρε
Μικρὸν ἔτι πνείοντα. Τί μ' ἄλγεσι τόσσον ἐλαύνεις;
Οὔτ' ἀγαθοῖσι μόνοισι θάνες, Θεὸς, εὖτ' ἐπὶ γαῖαν
Ἤλυθες (ἦ μέγα θαῦμα, Θεὸς βροτὸς αἵματι ῥαίνων
Ψυχὰς ἡμετέρας καὶ σώματα), οὔτε κάκιστος
Μοῦνος ἐγώ. Πολλοῖσι χερείοσι κῦδος ὄπασσας.
Τρεῖς βίβλοισι τεῇσι μεγακλέες εἰσὶ τελῶναι,
Ματθαῖός τε μέγας, νηῷ τ' ἔνι δάκρυα λείψας,
Ζακχαῖός τ' ἐπὶ τοῖσιν· ὁ τέτρατος αὐτὸς ἔοιμι.
Τρεῖς δ' ἄρα λυσιμελεῖς, ὅ τε λέκτριος, ὅς τ' ἐπὶ πηγῇ,
Ἥν τε πνεῦμ' ἐπέδησεν· ὁ τέτρατος αὐτὸς ἔοιμι.

Mente destituunt, cum ipsi cor habeant sine mente,
Multi submurmurabant meis non creduli morbis,
Ac populum, qui est ad Dei imaginem, superbe a me contemni,
Aut dicebant, aut cogitabant. Meum equidem dolorem Deo aperiebam;
Multi etiam de me judicabant ex nocturnis somniis,
Quorum pictor erat desiderium, ludibria multa effingens;
Vel Deus hæc illis retegebat, finem mihi præclarum concedens,
Ut ne molestis spebus domarer,
Luctuosum vitæ nactus exitum.
Quæ propter cervicem demisi, ac potentem tuam sub manum
Captivus confugio, aliis esto judicii cura.
Nulla mihi utilitas e judiciis de mea vita prolatis.
Nunc igitur, Christe, deducas me, quo placebit. Ærumnis victus sum.
Sum propheta in ceti visceribus obrutus.
Tibi offero has vitæ reliquias. Miserere
Paululum adhuc spirantis. Cur me doloribus tantopere exagitas?
Non solis bonis mortuus es, Deus, cum in terras
Venisti (grande miraculum, Deus homo sanguine aspergens
Animas nostras et corpora), neque pessimus
Solus ego sum. Multis pejoribus gloriam tribuisti.
Tres in libris tuis celebres sunt publicani,
Magnus Matthæus, et qui in templo lacrymas fudit,
Post hos Zachæus; quartus ego sim.
Tres paralytici, et qui in lecto, et qui ad fontem,
Et quam spiritus ligaverat: quartus ego sim.

73 *Ὑπεροπλίῃσι*. Coisl. ὑπεροπλείῃσι.
74 *Θεῷ γ' ἐμόν*. Ita legendum; edit. Θεῷ γε μέν. Ibid. *ἔφαινον*. Sic duo Regg. et Coisl. Edit. ἔφαινεν.
78 *Χαλεπῇσι*. Coisl. Int. ἵνα μὴ πονηραῖς ἐλπίσι συναποθάνοιμι, βίου κακὸν ἐπιφερόμενος ἐξόδιον.
81 *Δίκη δ' ἄλλοισι*. Int. Coisl., Ἄλλοι δὲ τὰ βίου μοι δικαζέτωσαν, καὶ ἡ τούτων ἔρευνα μελέτω τοῖς φιλοπράγμοσιν. Οὐδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης πολυπραγμοσύνης ἐμοὶ τὸ ὄφελος.
86 *Μικρόν*. Duo Regg. νεκρόν.
94 *Πηγῇ*. Reg. 990 πηγήν.

METRICA VERSIO.

Amentes mentem eripiunt, mancumque relinquunt;
Pars hominum nostris omnino incredula morbis
Usque meo tacitum lacerabat murmure nomen,
Meque pium nimio populum contemnere fastu
Censebat, si non verbis jactabat apertis.
At cernit nostros, qui cernit cuncta, dolores.
Judicium de me rursus pars magna ferebat,
Somnia vana sequens, quæ cuique insana cupido
Finxerat, ut plerosque solet componere ludos:
Aut Deus hoc etiam retegebat, dum mihi letum
Obtentat finem, ne spes tristissima mentem
Conficeret, siquidem postremo ætatis in actu
Me quoque dura nimis premerent incommoda rerum.
Ergo demissa supplex cervice potentem,
Christe, tuam subeo dextram, captivaque tendo
Brachia. Jus aliis esto vindictaque curæ.
Nil ego judicium mundi moror atque tribunal.
Quocirca me sancta ferat tua, Christe, voluntas,
Quo me cumque feret nullo cum murmure pergam.
En cernis quanto miser obruar ipse dolore,
Vatis ego ritu premor imo pectore ceti.
Relliquias miseræ tenues tibi porrigo vitæ.
At miserere, precor, fatique urgentia tela
Comprime. Quid tanta me vexas mole dolorum?
Non etenim his solis, quibus est charissima virtus,
Christe, salutiferum fudisti in morte cruorem,
(Tempore quo summa cœli delapsus ab arce
Venisti in terras, junctus, mirabile dictu!
Humanæ carni Deus immortalis, et omnes
Corporis atque animæ detergens sanguine labes);
Nec mea criminibus sola est mens tincta nefandis:
Quippe aliis multis, scelerum quos sarcina major
Curvabat, veniam facilis laudemque dedisti.
Tres sacra commemorat claros doctrina telonas,
Matthæum, Zacchæum, et qui pia vota precesque
Fundebat lacrymis divina oppressus in æde:
His me, sancte, velis, Genitor, subjungere quartum.
Corpora tres rursus resoluta habuisse leguntur,
Qui miser in lecto, prope fontem quique jacebat,
Atque ea, quam misere vinctam afflictamque tenebat
Spiritus: his me junge, Pater sanctissime, quartum.

Τρεῖς δέ σοι ἐκ νεκύων φάος ἔδρακον, ὡς γὰρ ἄνωγας· A
Ἄρχοντος θυγάτηρ, χήρης πάϊς, ἐκ δὲ τάφοιο
Λάζαρος ἡμιδάϊκτος· ὁ τέτρατος αὐτὸς ἔοιμι.
Καὶ νῦν φάρμακ' ἔχοιμ' ὀδυνήφατα, καὶ μετέπειτα
Ζωὴν ἄτροπον, ἐσθλὲ, τεῷ μέγα κύδεϊ γαίων.
Ποίμνης ἡγεμόνευσα θεόφρονος. Εἰ δὲ λυθείην,
Ποιμένος οἵδε τύχοιεν ἀρείονος· εἰ δ' ἄρ' ὁμοίου,
Ἥσσονος ἐν παθέεσσι, μακάρτατε· οὐ γὰρ ἔοικε
Τὸν νούσων ἐλατῆρα κακοῖς ἀχέεσσι παλαίειν.

Κ'. *Νοσοῦντος εὐχὴ πρὸς Χριστόν.*

Πῆξόν με, Χριστέ· πῶς ἐλύθη σὸς λάτρις;
Ὑμνῳδὸς ἀργεῖ γλῶσσα. Πῶς φέρεις τόδε;
Ἀλλ' ἅρμοσόν με, μὴ πρόῃ τὸν σὸν θύτην.
Ποθῶ πάλιν στῆναί τε καὶ σωτηρίας
Κῆρυξ γενέσθαι, καὶ λαὸν καθαγνίσαι·
Σὺ τὸ σθένος μου, λίσσομαι, μή μ' ἐκλίπῃς.
Εἴ σ' ἐν ζάλῃ προὔδωκα, βαλοίμην ἔτι.

ΚΑ'. *Εἰς τὸν πονηρόν.*

Ἅρπασον, ἅρπασον, ἄφθιτέ, με
Χειρὸς ἀπ' ἀλλοτρίης·
Μηδ' ἔργοις μογέοιμι κακοῖς,
Καὶ Φαραώ με τρυχοῖ,
Μηδέ με δουριαλῆ κατέχοι,
Χριστὲ, σὸς ἀντίπαλος,
Εἰς Βαβυλῶνά τ' ἄγοι κραναὴν,
Ἄγεσι τειρόμενον.
Ἐν νηῷ δὲ μένοιμι τεῷ
Ἔμπεδος, ὑμνοπόλος·
Μηδέ μέ τις πυρόεις Σοδόμων
Ὄμβρος ὕπερθε βάλοι.
Χειρὶ δ' ἐπισκιάοις κρατερῇ
Πήματα πάντ' ἐλάων.

Tres ex mortuis lumen, jubente te, viderunt :
Principis filia, viduæ filius, et ex sepulcro
Lazarus semesus : quartus ego sim.
Et nunc remedia habeam dolorem pellentia, et postea
Vitam immutabilem, tua, bone, gloria multum exsultans.
Gregem rexi Dei cultorem. Ubi dissolutus fuero,
Pastorem illi sortiantur meliorem : aut si similem,
862-863 Saltem ærumnis inferiorem, o beate ; non enim convenit
Morborum depulsorem cum malis doloribus decertare.

XX. *Oratio ad Christum in morbo**.

Consolida me, Christe : quomodo dissolutus est cultor tuus?
Quæ te celebrabat, otiosa est lingua. Quomodo id sinis?
Verum stabilias me, nec rejicias tuum sacerdotem.
Cupio rursum stare, et salutis
Esse præco, et populum purgare :
Te robur meum obsecro, ne me deseras.
Si te unquam in tempestate prodidi, jaciar iterum.

XXI. *In diabolum***.

Eripe, eripe me, o Immortalis,
Ex aliena manu :
Nec operibus affligar malis,
Nec Pharao me vexet,
Neque me captivum possideat,
Christe, tuus adversarius,
Et in Babylonem ducat asperam,
Vulneribus contritum.
In templo autem maneam tuo
Stabilis, hymnos canens;
Neque me igneus Sodomorum
Imber desuper feriat.
Manu autem potenti obumbra,
Mala omnia avertens.

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 109, 110, pag. 180. ** Scriptum an. 382. — Alias Toll. pag. 101.

96 *Ἔδρακον*. Reg. 990 ἔδραμον.
100 *Τεῷ*. Ita legendum. Edit. male Θεῷ. Ibid. *γαίων*. Ita fere Iliad. I, vers. 405.
XX. 2. *Φέρεις*. Ita legendum. Edit. φέρει.
XXI. 4 *Φαραώ*. Pharao hic spiritalis est, ut et mox Babylon, quam miror cur κραναήν appellet, cum tam facilis ad eam sit aditus. Ita Toll. Nihil tamen mirum : quantumvis enim facilis sit aditus ad Babylonem, nihilominus aspera est, ratione servitutis qua premuntur ii qui in eam adducuntur.

METRICA VERSIO.

Denique tres vita functos ad lumina vitæ
Vox tua restituit, nigroque extorsit averno.
Prima resurrexit Jairo prognata parente,
Tum viduæ proles, tumulo postremus opaco
Fetidus, et media consumptus parte, repente
Lazarus exsiliit : tribus his me jungito quartum.
Atque et nunc dulci medicamine pelle dolores,
Et vitæ expleto cursu mihi certius ævum
Annue, meque hilarem semper tua gloria servet.
Me duce plebs habuit fidei bona pabula sanæ.
Nunc si corporeo mens nostra e carcere migret,
Præsule, Christe, velim posthac meliore fruatur.
Quod si non dabitur melior, Deus optime, saltem
Ille minus duris rerum jactetur in undis.
Nam qui alios gravibus morbis purgare laborat,
Non decet hunc hominem gravibus languescere morbis.

XX. ORATIO AD CHRISTUM IN MORBO.

(*Billio interprete.*)

Me, Christe, firma : qui tuus cultor jacet?
B Jam lingua cessat, te canens : cur hoc sinis?
Ac firmitati redde me : nec me, tibi
Qui sacra supplex offero, prodas velim.
Redire vires expeto, præconium
Salutis ut obeam, ac Deo plebem expiem.
Ne, Christe (robur nam meum es), me deseras.
Si te in procellis prodidi, rursus petar.

XXI. IN DIABOLUM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Eripe ab hoste, precor, famulum,
Eripe, morte carens.
Non mala me, crucient opera,
Non Pharao noceat.
Nec me Christe, jugo subigat
Qui tibi bella movet :
Nec duram in Babylona trahat
Criminibus domitum.
Sed morer æde tua stabilis,
Cantica pulchra canens.
E cœlo neque me quatiat
Ignea vis Sodomæ ;
Mi valida sed adesto manu,
Cunctaque pelle mala.

ΚΒʹ. *Ἱκετήριον.*

Χριστὲ, φάος μερόπων, πυρόει στύλε Γρηγορίοιο
Ψυχῇ, πλαζομένῃ πικρῆς βιότου δι' ἐρήμης,
Σχὲς Φαραὼ κακόμητιν, ἀναιδέας ἐργοδιώκτας·
Καὶ πηλοῦ μ' ἀδέτοιο, καὶ Αἰγύπτοιο βαρείης
Ἐξερύσαις, πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας
Δυσμενέας, λείην δὲ πόροις ὁδόν. Ἢν δὲ κίχῃσιν
Ἐχθρὸς ἐπισπέρχων, σὺ δέ μοι καὶ πόντον ἐρυθρὸν
Τμήξειας, στερεὴν δὲ διεκπεράοιμι θάλασσαν,
Σπεύδων ἐς χθόνα δῖαν, ἐμὸν λάχος, ὥσπερ ὑπέστης·
Καὶ ποταμοὺς στήσειας ἀπείρονας, ἀλλοφύλων τε
Κλίναις θούριον ἔγχος, ἀγάστονον. Εἰ δ' ἐπιβαίην
Γῆς ἱερῆς, μέλψω σε διηνεκέεσσιν ἐν ὕμνοις.
Χριστὲ ἄναξ, τί με σαρκὸς ἐν ἄρκυσι ταῖσδ' ἐνέδησας;
Τίπτε βίῳ κρυόεντι, καὶ ἰλυόεντι βερέθρῳ,
A Εἰ ἐτεὸν θεός εἰμι, λάχος δὲ σὸν, ὥσπερ ἄκουσα;
Ἐκ μέν μοι μελέων σθένος ὤλετο, οὐ δέ τι γοῦνα
Ἕσπεται· ἀλλά μ' ἔλυσε χρόνος, καὶ νοῦσος ἀνιγρὴ,
Τηκεδάνη τε μέριμνα, φίλοι τ' ἄφιλα φρονέοντες.
Εἴκειν δ' οὐκ ἐθέλουσιν ἁμαρτάδες, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον
Στείβουσ' ἀδρανέοντα, κύνες δ' ὡς πτῶκα λαγωὸν,
Ἢ κεμάδ' ἀμφὶς ἔχουσι, λιλαιόμενοι κορέσασθαι.
Ἢ στῆσον κακότητα καὶ ἵλαθι, ἤ μ' ὑποδέξαι
Δηρὸν ἀεθλεύοντα, καὶ ἄλγεσι μέτρον ἐπέστω,
Ἢ λήθης νέφος ἐσθλὸν ἐμὰς φρένας ἀμφικαλύπτοι.

ΚΓʹ. *Εἰς τὴν ἀναχώρησιν.*

Ἄλλοι μὲν εὐπλοοῦσι τῶν Θεῷ φίλων,
Ἄλλοι δὲ δυσπλοοῦσιν οὐδὲν χείρονες.
Τίς οἶδε τούτων τοὺς λόγους, πλὴν σοῦ, Λόγε;
Μὴ τοῦ βαδίζειν εὐκολωτέραν τρίβον,

XXII. *Carmen supplex* *.

Christe, lumen hominum, qui columna es ignita Gregorii
Animæ, per triste hujus vitæ desertum vaganti,
Cohibe Pharaonem meditantem, impudentes operum exactores:
Meque a luto ad compingendum difficili, et ab Ægypto gravi
Erue, plagis fœdissimis domans
Inimicos, facilemque para viam. Quod si me assecutus fuerit
Hostis persequens, tu vero mihi etiam mare Rubrum
Scinde, et solidum trajiciam æquor,
Properans ad terram divinam, meam hæreditatem, ut promisisti;
Siste immensa flumina, et alienigenarum
Sterne feroces gladios, gemituum causam. Quod si ascendero
Ad terram sacram, laudabo te hymnis perennibus.
864-865 Christe rex, cur me hisce carnis retibus illigasti?
Cur vitæ asperæ, et lutoso barathro,
Si vere deus sum, hæreditas tua, ut audivi?
Ex membris mihi robur abscessit, nec jam me genua
Sequuntur. Sed dissolvit me tempus et tristis morbus,
Et tabefaciens sollicitudo, et amici non amica sentientes.
Cedere autem nolunt peccata, sed adhuc magis
Premunt viribus destitutum, ac veluti canes timidum leporem
Aut damam circumdant, sese satiare appetentes.
Vel improbitatem comprime et miserere, vel me suscipe
Dudum decertantem, et doloribus modum impone,
Vel meam mentem oblivionis fausta nubes obtegat.

XXIII. *In secessionem* **.

Alii ex hominibus Deo acceptis, prospera utuntur navigatione,
Alii autem adversa, quamvis nulla re inferiores.
Quis hujus novit causas, præter te, o Verbum?
Num incedere per salebrosam et asperam viam,

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 30, pag. 97.

** Scriptum an. 382. — Alias Bill. 115, pag. 181.

XXII. 6 *Κίχησιν.* Int. καταλάβῃ.
15 *Χριστέ.* Hic aliud incipit carm. in Reg. 39.

23 *Ἀεθλεύοντα.* Regg. 39 et 990 ἀεθλεύσαντα.

METRICA VERSIO.

XXII. CARMEN SUPPLEX.

(*Billio interprete.*)

Christe hominum lumen, mentique ignita columna,
Mortalis vitæ loca per deserta vaganti,
Tu Pharium regem, et præfectos siste furentes,
Meque luto, Ægyptoque gravi, bonus extrahe, diris
Hostes afficiens plagis: iter ac mihi planum
Da facilis. Quod si me vis inimica sequatur,
Tu mihi, tu Rubrum pelagus discinde potenti,
Christe, manu, ut siccis transmittam gressibus æquor,
Ad terram properans, cujus promissio certa.
Immensos amnes cohibe: gladiosque micantes,
Quos in me stringunt hostilia castra, retunde.
Si sacram attigero terram sedesque beatas,
Perpetuo ipse tuum celebrabo carmine Numen.
Cur carnis laqueis tu me, Pater, implicuisti,
B Cur vitæ miseræ, cur cœnosoque barathro,
Si deus, et vere tua portio dicitor esse?
Ex membris periit robur mihi: crura labascunt;
Infregit me morbus atrox, et mœsta senectus,
Et cura, atque odio qui me insectantur amici.
Nec tamen improbitas cedit, verum acrius illa
Instat adhuc, trepido ut lepori cervoque canum vis,
Exsaturare famem cupiens; tu siste benignus
Ærumnas facilisque, aut post certamina longa
Excipe me, quæso: modus atque doloribus adsit.
Aut nostram obducant nebulosa oblivia mentem.

XXIII. IN SECESSIONEM.

(*Billio interprete.*)

Quidam secundis navigant ventis pii
Quidam sinistris, non licet minus probi.
Cur fiat istud, Christe, præter te queat
Quis scire? Numque calle præstet arduo,

Τὸ τὴν προσάντη καὶ τραχεῖαν ἢ πλέον;
Ὅμως δ' ἔγωγε τοὐμὸν, ὡς ἔχω, φράσω.
Κρεῖσσον μὲν ἄμφω, καὶ τρέχειν, καὶ πρὸς καλόν.
Εἰ δ' οὐκ ἔνεστι, τοὺς πόνους ἀσπάζομαι
Πρὸ τῆς ἀδόξου καὶ κακῆς σωτηρίας.
Ὡς πολλὰ δὴ δεῖ καί με πρὸς Θεὸν φέρειν,
Κάμνοντα σαρκὶ, πραγμάτων τ' ἐπιδρομαῖς.
Τί χρὴ παθεῖν με μὴ τυχόντ' ἀμφοῖν φίλοιν;
Σκεύαζε σαυτὸν ὡς τάχος, πρὸς οὐρανὸν
Ψυχὴν πτερώσας τῷ λόγῳ τὴν τιμίαν·
Μηδὲν περισσὸν, ἀλλὰ πᾶν ῥίψας βάρος
Βίου ματαίου, καὶ κακῶν τῶν ἐνθάδε.
Ἐγὼ τραπέζης μυστικῆς παραστάτης·
Ἐγὼ καθαίρω λαὸν, ὅν σοι προσφέρω,
A Ἐν τοῖς ἀναίμοις καὶ τελείοις δόγμασιν.
Ὦ λαμπρότης βλύζουσα, καὶ πηγὴ φάους,
Ὡς αὐτὸς οἶδα, δεόμενος καθαρσίων,
Δεινὸν καθαίρειν βορβόρου μολύσματα.
Σκοπεῖτε καὶ τρέμοιτε, λαῶν ποιμένες.

ΚΔ'. *Εὐχὴ ἑωθινή.*

Ὄρθρος δίδωμι τῷ Θεῷ μου δεξιὰς,
Μηδὲν σκοτῶδες ἢ δράσειν ἢ αἰνέσειν,
Ἀλλ' ὡς μάλιστά σοι θύσειν τὴν ἡμέραν,
Μένων ἄσειστος, καὶ παθῶν αὐτοκράτωρ.
Αἰσχύνομαι τὸ γῆρας, ἂν κάκιστος ὦ,
Καὶ τὴν τράπεζαν ἧς παραστάτης ἐγώ.
Ὁρμὴ μὲν αὕτη, Χριστέ μου· σὺ δ' εὐόδου.

Quam per faciliorem sit utilius?
Verumtamen ego quid ipse sentiam, eloquar.
Præstat quidem utrumque, et currere, et commode currere.
Sin autem utrumque non licet, labores amplector
Præ turpi et mala salute.
Plurima sane mihi pro Deo ferenda sunt,
Pati corpore, variisque rerum casibus.
Quidnam agendum mihi, qui non assequor utrumque quod cupio?
Para te ipsum protinus, pretiosam
In cœlum animam ratione, quasi pennis erigens.
Nihil supervacuum posside, sed projice omnem sarcinam
Inanis hujus vitæ, et malorum quæ hic sunt.
Ego mensæ mysticæ adsto;
Ego lustro populum quem tibi offero,
In incruentis et perfectis doctrinis.
O splendor scaturiens, et fons lucis,
Ut ipse novi, qui lustrationis indigeo,
Difficile est purgare cœni inquinamenta.
Id considerate et pavete, populorum pastores

866-867 XXIV. *Precatio matutina**.

Mane porrigo Deo meo dextras, pollicitus
Nihil pravum aut facturum aut approbaturum,
Sed potissimum hunc tibi consecraturum diem,
Manendo inconcussa mente, et affectibus imperando.
Incutit mihi pudorem senectus, ne malus sim,
Et mensa cui assisto;
Voluntas hæc quidem mea est, Christe mi; tu prosperum da exitum.

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 83, pag. 176.

XXIII. 13. *Σκεύαζε*. Cæteri versus hujus poematis iterum leguntur in editis, pag. 197.

22 *Δεινὸν καθαίρειν βορβόρου*. Versus perelegans, inquit Billius, quo demonstratur quanto in periculo versentur, qui animarum curam indigne suscipiunt, et cum ipsi omni vitiorum genere delibuti atque contaminati sint, alienarum tamen macularum purgatores se profitentur, ac medicorum munus impudenter usurpant, ipsi ulceribus scatentes.

XXIV. Tit. *Εὐχὴ ἑωθινή*. Vat. πρὸς ἑαυτὸν, ἐπαυγαζούσης τῆς ἡμέρας. *Ad eumdem* [*seipsum*], *die dilucescente*. Ad marg. εὐχὴ ἑωθινή.

3 *Θύσειν*. Combef. ex Reg. θύσαι.

4 *Ἄσειστος*. Ita Vat. Edit. male ἄστατος. Duo Regg. ἄσειστον.

6 *Τῇ ἀπεζαν*, etc. Billius vertit : *Fungor munere in qua præsulis*; quod nec habet textus græcus, nec tempori convenit, quo Gregorius carmen hoc scripsit, cum, excusso pastorali munere, senex privatus sibi vivebat.

METRICA VERSIO.

Quam per viarum prona gressum figere?
Tamen quod ipse sentio, dicam brevi.
Utrumque præstat, currere, et percommode :
Si non utrumque mi licet, turpem et malam
Pono salutem dura post et aspera.
Me namque multa ferre Christo convenit,
Patique multa carne, rerum et casibus.
Miser ego quidnam factitem, cum non queam
Utrumque apisci? Protinus te compara,
Ratioque mentem tollat in cœlum tuam.
Nil, quod redundet, posside, sed sarcinas
Inanis hujus et malæ vitæ abjice.
Ego adsto mensæ mysticæ, plebemque ego
Purgo, incruenta quam tibi per dogmata
B Et plena prorsus, offero flexo pede.
O lux perennis, lucis et fons unice,
Quantum ipse novi, cui quoque est lustris opus,
Purgare sordes est luti gravissimum.
Hoc cogitantes tremite, sacri præsules.

XXIV. PRECATIO MATUTINA.

(*Billio interprete.*)

Hoc mane volo me Deo devincio,
Quod nec malum quid efferam laude, aut geram,
Illi immolabo sed diem hunc quam maxime,
Firmum tenens me, et imperans affectibus.
Pudet senectæ, moribus si sim malis,
Mensæque, fungor munere in qua præsulis.
Hæc est voluntas, Christe : da lætum exitum.

ΚΕ'. *Πρὸς ἑσπέραν θρῆνος.*

Ἐψευσάμην σε, τὴν ἀλήθειαν, Λόγε,
Σοὶ τὴν παροῦσαν ἡμέραν καθαγνίσας.
Οὐ πάντα φωτεινόν με νὺξ ἐδέξατο.
Ἦ μὴν προσηυξάμην τε καὶ τοῦτ' ᾠόμην·
Ἀλλ' ἔστιν οὗ μοι καὶ προσέπταισαν πόδες.
Ζόφος γὰρ ἦλθε βάσκανος σωτηρίας.
Λάμποις τὸ φῶς μοι, Χριστὲ, καὶ πάλιν φανείς.

ΚϚ'. *Δέησις πρὸς Χριστὸν τῇ ἐπαύριον.*

Ἐζημίωμαι, Χριστὲ, τὴν χθὲς ἡμέραν.
Χόλος προσῆλθε, καί μ' ἔκλεψεν ἀθρόον.
Τὴν σήμερον λάβοιμι φωτὸς ἡμέραν.
A Μέμνησο σαυτοῦ· μὴ λάθῃς Θεὸν βλέπων.
Ὀμώμοκας· μέμνησο τῆς σωτηρίας.

ΚΖ'. *Θρῆνος.*

Αἲ αἲ τῶν παθέων! Τίπτ' ἤλιτον; ἢ ἄρα μοῦνος
Σῶν καθαρῶν θυέων ἅπτομαι οὐχ ὁσίως;
Ἦ με πυροῖς παθέεσσι, καθάρσιε, ἢ τύφον ἄλλων
Ἴσχεις, ἢ με φέρεις γυμνὸν ἐπ' ἀντιπάλῳ;
Ταῦτα μὲν αὐτὸς, ἄναξ, νωμᾷς, Λόγε. Αὐτὰρ ἔγωγε
Βαιὸν ὑπὲρ γαίης ἆσθμα φέρω πύματον.
Δάκρυα πάντ' ἐκένωσα, γόος δέ μοι ἔργον ἐτύχθη.
Μέχρι τίνος παλάμαις κείμεθ' ἐν ἀσεβέων;
Ἀλλὰ, μάκαρ, στῆσόν με, καὶ εἰ κακὸν, ἀλλ' ἱερῆα,
Μή τις ὀλισθήσῃ πήμασιν ἡμετέροις.

XXV. *Precatio vespertina**.

Fefelli te, qui veritas es, o Verbum,
Cum tibi hanc diem consecravi.
Non omni ex parte parum me nox excepit.
Equidem id precatus sum, et fore putabam :
Verum alicubi offenderunt pedes.
Caligo enim venit, quæ invidet saluti.
Luceas mihi, Christe, qui lux es, iterum illucens.

XXVI. *Precatio postridiana***.

Periit mihi, Christe, hesternus dies.
Ira obrepsit, et me subito furtim abstulit.
Fac ut hodiernus sit mihi lucis dies.
Memineris tui ipsius (Gregori) ; ne obliviscaris Deum intueri.
Jurejurando te astrinxisti ; memor esto salutis.

XXVII. *Luctus****.

Heu, heu ! quæ patior ! Quid deliqui ? num ego solus
Pura tua sacrificia non sancte tango ?
An me malis, ut igne, Deus purissime, expurgas ? an aliorum fastum
Reprimis ? an me nudum incitas in hostem ?
Hæc quidem ipse, rex Verbum, gubernas. Ego autem
Levem super terram et extremum spiritum duco.
868-869 Lacrymam omnem exhausi, gemitusque mihi operis loco exstitit.
Usquequo manibus impiorum tenebimur ?
Sed me, beate, confirma, etsi malum, certe sacerdotem,
Ne quis meis calamitatibus corruat.

* Scriptum an. 582. — Alias Bill. 84, pag. 176. ** Scriptum an. 582. — Alias Bill. 85, pag. 177.
*** Scriptum an. 582. — Alias Bill. 29, p. 97.

XXV. Tit. *Θρῆνος*. Tres Regg. ὕμνος.
4 *Προσηυξάμην*. *Votis expetieram.*
6 *Ζόφος*. *Caligo, caliginosus hostis.* Reg. φθόνος. Ad marg. ζόφος.
XXVI. Tit. *Πρὸς Χριστόν*. Reg. πρὸς Θεόν.
2 *Ἔκλεψεν*. Reg. ἔθλαψεν. Vat. pro ἀθρόον habet ἀθρόως.
4 *Μέμνησο*. In edit. huic versui præest titulus Εἰς ἑαυτόν. In Vat. sequuntur isti duo versus sine ulla divisione. Ibid. *Θεὸν βλέπων*. Reg. βλέπειν Θεόν. *Cave obliviscaris oculos in Deum ferre.* Al. βλέπει Θεός, *Deus intuetur.* Ita habet Leuvenclaius.
XXVII. 1. *Ἤλιτον*. Sic Vat. et Coisl. Edit. mendose ἤλιπον.
8 *Ἀσεβέων*. Coisl. εὐσεβέων, quæ lectio si admittatur, intelligenda est de catholicis episcopis quos adversarios expertus erat.

METRICA VERSIO.

XXV. PRECATIO VESPERTINA.
(Billio interprete.)

Fidem fefelli, Veritas, tibi datam,
O Christe, pactus hunc diem sacram tibi.
Accepit haud me lucidum nox undique,
Licet id precatus, arbitratus et fore.
At in quibusdam lapsus est mihi pes tamen.
Venit saluti nam meæ hostis invidens.
Ai, Christe, rursus luceat mi lux tua.

XXVI. PRECATIO POSTRIDIANA.
(Billio interprete.)

Hesterna, Christe, perdita est dies mihi.
Obrepsit ira, protinus meque abstulit.
Sit, quæso, lucis hæc dies mihi dies.
B Tui memor sis : ne Deus fallat tuos
Oculos. Salutis usque sis memor tuæ.

XXVII. LUCTUS.
(Billio interprete.)

Heu miseros casus ! quodnam scelus ipse patravi ?
Solus an indigne factito sacra, Deus ?
Mene per ærumnas purgas, fastumve aliorum
Reprimis, ad pugnas instruis aut pugilem ?
Ista quidem tu Rex, sapienter, Christe, gubernas :
At mihi jam morti proxima membra jacent.
Omnes effudi lacrymas, sine fine gemisco.
An sceleratorum sub pede semper ero ?
At fulci me, quæso, malum licet, at tibi mystam :
Ne quis, conspiciens tot mala nostra, cadat.

Ὤλετο εὖχος ἔμοιγε, καὶ ἄλγεα σαρκὸς ὄλοιτο.
 Οἴχετ' Ἀναστασίη, λῆγε καὶ, ἀμπλακίη.
Αἲ αἲ δάκρυά μοι καταλείβεται, ἔνδοθεν ἦτορ
 Παχνοῦται· διπλῆν νοῦσον ἐπίσχες, ἄναξ·
Νοῦσον ἐπίσχες, ἄναξ, διολώλαμεν. Ἦ ἄρα μούνῳ
 Οἶκτος ἀπεκλείσθη σῷ λάτρι Γρηγορίῳ;
Τέτρωμαι πολλοῖσι κακοῖς καὶ ἄλγεσι σαρκός·
 Σοὶ δὲ, Χριστὲ, χάρις, ὅς με πυροῖς πάθεσιν.
Ἢ στῆσον κακότητα, καὶ ἵλαθι σῷ θεράποντι,
 Ἢ τὸ δίδου θυμῷ τλήμονι πάντα φέρειν.

ΚΗ'. *Ἐλεγειακόν.*

Ὄλβιος ὅστις ἄσαρκον ἔχει βίον, οὐδ' ἐπίμικτον
 Εἰκόνι τῇ μεγάλῃ βόρβορον ἀμφέθετο.
A Παῦρα μὲν οὐρανίοισι νοήμασιν ἔσπετ' ἀνάγκη,
 Πλείονα δ' ἀντιάει, καὶ ζόφος ἐστὶ νόου.
Εἰ ῥοίης γένος εἰμὶ, τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις,
 Εἰ πνεύσθην θεόθεν, τίπτε με πηλόδετον,
Χριστὲ, φέρεις; γῆρας μὲν ἔδη, καὶ ἄψε' ἀκιδνά·
 Ἡ δ' ἔτι λύσσαν ἔχει σὰρξ ἐπανισταμένη
Ἀμφαδὸν, ἢ λοχόωσα· τὸ δ' ἄλγιον, ὁππότε μύστην
 Οὐρανίων θυέων μὴ καθαρὸν παρέχει.
Ὁρκίζω σε Θεοῖο μέγα κράτος, ἠδὲ κελαινὸν
 Ἦμαρ ἀλιτροβίων, ἴσχεο μαργοσύνης.

ΚΘ'. *Εἰς τὴν ὑπομονήν.*

Ἐπεί με βάλλεις τῇ νόσῳ πονούμενον,
Μικροῖς λόγοις ἄκουε, καὶ παίδευμ' ἔχε.

Recessit a me gloria; recedant et carnis dolores.
 Periit Anastasia : cede etiam, improbitas.
Heu! heu! lacrymæ mihi profluunt, cor intus
 Constringitur; duplicem, rex, depelle morbum :
Morbum depelle, rex, aut periimus. An ergo soli
 Misericordia clausa est cultori tuo Gregorio?
Læsus sum multis malis et carnis doloribus :
 Tibi, Christe, gratia, qui me his, quæ patior, expurgas.
Aut improbitatem reprime, et miserere famulo tuo,
 Aut da omnia constanti animo ferre.

XXVIII. *Carmen elegiacum**.

Felix quisquis cœlibem ducit vitam, nec admisto
 Imaginem cœlestem circumfudit cœno.
Raro siquidem (caro) cœlestibus sensis paret, et invita :
 Plurimum autem obsistit, et caligo est mentis.
Si fluxu natus sum, quid me immortalibus æquas?
 Si divini flatus sum spiritus, quid me luto devinctum esse,
Christe, pateris? senectus quidem instat, et membra sunt infirma :
 Ipsa etiam adhuc caro rabida bellum movet
Palam, aut insidiatur; et hoc gravius est, quando ministrum
 Cœlestium victimarum impurum reddit.
Adjuro te, per magnam Dei potentiam, per nigrum
 Diem improborum, desiste bello.

XXIX. *De patientia***.

Quando quidem me insectaris morbo laborantem,
Pauca hæc verba audi, et doctrinam accipe.

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 111, pag. 180.

** Scriptum an. 382. — Alias Bill. 107, p. 180.

17, 18 *Τέτρωμαι... πάθεσιν.* Hi versus qui desunt in editis, leguntur in Vat. et Coisl.

18 *Φέρειν.* Leguntur etiam in Coisl. et uno Regio septem alii versus, quos edidit Murat. pag. 216. Vide infra, carm. LXXXIV.

XXVIII. 1 *Ἄσαρκον. Angelicam vitam, carnali libidine puram.*

4 *Πλείονα δ' ἀντιάει.* Ita Reg. 992 et Vat. Male edit. αἰτιάει. Mox *νόου*. Reg. 992, βίου.

5 *Εἰ ῥοίης.* Ita Vat. Edit. ῥοΐκῆς.

7 *Καὶ ἄψε' ἀκιδνά.* Vat. ἴθμασ' ἀκιδνά, et sup. lin. βήματα ἀσθενῆ.

8 *Ἡ δ' ἔτι.* Edit. εἰ δ' ἔτι.

9 *Τὸ δ' ἄλγιον ὁππότε.* Sic legendum est. Edit. autem ἕσπετο.

10 *Παρέχει.* Al. παρέχῃ.

11 *Θεοῖο.* Int. τοῦ οὕτω μέγα.

12 *Μαργοσύνης.* Int. μανίης.

METRICA VERSIO.

Gloria mi periit : pereat quoque corporis angor.
 Perdidi Anastasiam : cesset et improbitas.
Heu! lacrymis madeo, pectusque dolore tumescit,
 Tu morbum duplicem, rex bone, siste, precor.
Siste, precor, morbum, aut perii, rex maxime; soli
 An clausa est veniæ janua Gregorio?
Aut mihi te præbe facilem, mala tanta coercens :
 Aut præbe, ut firmo pectore cuncta feram.

XXVIII. ELEGIACUM.

(*Billio interprete.*)

Carne vacat quisquis, felix hic vivit, imago
 Cujus et haud crasso cœlica juncta luto est.
Cœlitibus sensis nam raro invitaque paret :
 Sæpius obsistit, contenebratque animum.
B Fluxus me genuit : quid me immortalibus æquas?
 Æthereus flatus si mihi, Christe, luto
Cur ego sum vinctus? Senium urget, membraque languent.
 Quod si carnis adhuc sentio bella meæ,
Insidiasque graves, magis hoc grave, si facit illa
 Impuro ut faciam pectore sacra Deo.
Per Christum te adjuro, diem nigrumque malignis,
 Bella procax misero parce movere mihi.

XXIX. DE PATIENTIA.

(*Billio interprete.*)

Me quando sævis obrutum morbis petis,
Mea dicta paucis accipe, et doctrinam habe.

Ἐμοὶ τὸ κάμνειν κρεῖσσον, ἢ σοὶ τὸ σθένειν.
Ἐγὼ μὲν οἶδα τῇ νόσῳ πυρούμενος,
Καίπερ καθαίρειν τοὺς κακοὺς τεταγμένος,
Κἂν ᾖ τι μεῖζον τοῦ πάθους μυστήριον.
Φρονεῖν γὰρ οὕτω λῷον, ἢ ῥυπῶντά τι
Βλάπτειν ἐμαυτὸν ἐν κενῷ φρυάγματι.
Σὺ δ' ὢν κάκιστος, οὐδ' ἐπίστῃ τὴν νόσον·
Ἢ πόλλ' ἔδει σε δάκρυα σπεῖσαι Θεῷ,
Ἵν' ἐκτέμῃς σου τὴν νόσον, πρὶν ἂν θάνῃς.
Εἰ γὰρ τὸ φῶς τοιοῦτο, τὸ σκότος πόσον;

—

A

Λ'. Εἰς ἑαυτόν.

Ἦ πολλὰ, πολλὰ γίνεται
Μακρῷ βίῳ βροτοῖς.
Τλητὸν δ' ἅπαν, ὅ κεν φέροι
Βίον στρέφων Θεός.
Ἐγὼ γὰρ, ἃς μὲν ἔσχον ἐν
Ξένῃ πόλει πάλας,
Λόγῳ πεσόντι σύμμαχον
Γλῶσσαν φέρων ἐμὴν,
Ἄλλους λέγοντας αἰνέσω.
Πολλοὶ λέγουσι δὲ,
Ξένοι, φίλοι τε πίστεως
Ἐμοὶ σεβασμίας.
Οὐδὲν γὰρ οὕτως οὔποτε
Ὅλην ἔσεισε γῆν
Ὡς Πνεύματος παῤῥησία
Θεοῦ βοωμένου·
Ὃ καὶ προσάντη τοῖς φίλοις
Τέθεικεν, οἴδαμεν.

Morbo laborare mihi utilius, quam tibi valere.
Ego enim scio me morbo, tanquam igne, probari,
Licet mundandi improbos mihi munus concessum sit,
Aut etiam majus quoddam fuerit hujus morbi mysterium.
870 871 Ita enim arbitrari præstat, quam ut sordibus scatens
Lædam me inani jactantia.
Tu vero cum pessimus sis, nequidem tuum agnoscis morbum;
Plurimas certe oporteret te lacrymas libare Deo,
Ut exscinderes morbum tuum, priusquam moriaris.
Si enim talis est lux tua, tenebræ quantæ sunt?

XXX. *De se ipso* *.

Multa sane, multa eveniunt
Per longam vitam mortalibus.
Tolerandum autem quidquid mittit
Vitam regens Deus.
Namque ego, quas habui
In extera civitate pugnas,
Doctrinæ ruenti adjutricem
Meam præbens linguam,
Quisquis dixerit, laudabo.
Multi autem dicunt
Inimici, et amici fidei
Mihi religiose colendæ.
Nihil enim sic unquam
Totam commovit terram,
Ut libertas, qua Spiritus
Palam Deus prædicatur:
Quod et invisum me amicis
Effecit, id scimus.

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 160, pag. 243.

XXX. Argumentum. *Relicta Constantinopoli, qua in urbe multas gravesque molestias perpessus fuerat, Gregorius in patriam reversus, velut in portu placido, novas procellas offendit. Ecclesia Nazianzena adhuc pastore destituta erat. Nihil non operæ et studii omisit, ut vir quidam pius huic Ecclesiæ præficiatur: verum obstitere plurimi; quorum alii amicos se præferentes, latenter, alii aperte adversabantur. Dolet Ecclesiam patris sui laboribus suisque excultam, ab hæreticis, nimirum Eunomianis et Apollinaristis, infici et devastari. Queritur vicinos quosdam episcopos, dum omnia Nazianzi usque adeo turbabantur, nullam laboranti Ecclesiæ opem ferre, sed otiosos se præbere spectatores, imo capere voluptatem et superbiam. Quos monet, ut perpetuam incolumitatem sibi non polliceantur, remque suam esse cogitent, cum paries proximus ardeat. Futurum aliquando quempiam prænuntiat, qui verborum suorum recordetur, cum nihil aliud supererit, quam inanis dolor. Tandem concludit poema, non ut ait Leuvenclaius,* acri cum admonitione, *sed Christum alloquendo, et omnia se lubenter admissurum profitendo, modo ipsi benignus maneat.*

XXX. Tit. *Εἰς ἑαυτόν*. Vat. addit: διάφορον τὸ μέτρον. Coisl. ad marg. τοῦτο μέτρον διάφορόν ἐστι.

2 *Βίῳ*. Ita Coisl. et Vat. Edit. χρόνῳ.

3 *Φέροι*. Coisl. φέρῃ.

6 *Πάλας*. Edit. πάθα.

13 *Οὐδέν*, etc. *Nihil unquam sic omnem commovit terram.* His verbis significat Gregorius mirabilem Constantinopoli factam mutationem, cum in ea urbe, quæ metropolis et propugnaculum erat Macedonianorum, Spiritus sancti divinitas, ipsius Gregorii opera singularique animi fortitudine, publice prædicata est.

17 *Ὃ καὶ προσάντη τοῖς φίλοις*. Billius: *Ob idque me liquit favor chari mei gregis.* Non loquitur Gregorius de grege, qui totus ab ipso pendebat,

METRICA VERSIO.

Ægrum esse melius est mihi, quam sit tibi
Valere. Morbo nam piari me scio,
Licet piandos improbos susceperim,
Ac forte morbi majus est mysterium
Sed arbitrari præstat id, quam sordibus
Tinctum quibusdam, noxie turgescere.
At tu, sceleste, nec tuum morbum vides.
Nam si videres, lacrymas fundens graves,
Deum obsecrares, ut tibi radicitus
Morbum amputaret ante vitæ terminum.
Si namque lumen tale, quid tandem nigror?

—

B

XXX. DE SEIPSO.
(Billio interprete.)

Permulta certe plurimi
Secum trahunt dies:
At ferre quæ mittit Deus,
Vitam regens, decet.
Namque ipse quos in extero
Casus solo tuli,
Verbis ruentem dum fidem
Gnavus juvo meis,
Laudabo quisquis concinet.
Multi canunt, scio,
Tam qui fidem rectam colunt,
Quam quisquis exterus.
Nam talis orbis motio
Nunquam, reor, fuit,
Quam sanctus est cum Spiritus
Dictus Deus palam.
Ob idque me liquit favor
Chari mihi gregis.

Καὶ σοὶ, Μάκαρ, πλείστη χάρις
Καλῆς ἀτιμίας.
Ταύτης γὰρ εὐκλεέστερον
Τί ἂν πάθοι βροτός;
Ἃ δ' ἐνθάδ' εὗρον οὐ δοκῶν,
Αὐτὸς φράσω φίλοις,
Ὡς ἂν μάθωσιν εὐκόλως
Φέρειν φθόνου πάλας.
Θεοῦ μὲν ἦν λόγος πάλαι
Κάλλιστος, ὡς Θεοῦ,
Πάντα προφήτην τίμιον
Ξένοις μόνοις δοκεῖν,
Τὸ γνώριμον δὲ ἄτιμον
Ὡς πολλὰ τυγχάνειν.
Ἐγὼ δὲ τοῦτο, καὶ πλέον,
Πέπονθα νῦν σαφῶς.
Ἐπεὶ γὰρ ἠκόμην, ξένης
Λιπὼν ἕδος χθονὸς,
Καὶ γῆν πατρῴαν ἀσμένως
Λαόν τε τὸν γλυκὺν
Ὡς εἶδον, ὦχ' ὑπέδραμε
Κιβωτὸς, ἡ μόνη
Κόσμου φυγοῦσ' ἐπίκλυσιν
Καλῶς ὀλωλότος.
Καὶ τὸν γὰρ, ἐκλελοιπότος
Ὀρθοῦ λόγου σχεδὸν,
Ὑπεξέκλεψε τῷ ξύλῳ
Μέγας πατὴρ ἐμὸς,
Ὅλης ὅλον τῆς Τριάδος
Λάτριν καταστήσας.
Τοῦτον κάμνοντ' ἀναρχίᾳ,
Ναῦν ὥς τιν' ἐν βυθοῖς
Ἔρημον οἰακοστρόφου,
Στρεβλούμενον ζάλῃ
Κακῶν μεγίστων, ἤθελον
(Λιθαζέτω με πᾶς,
Ὡς ἐκ παλαιοῦ τοῖς λίθοις
Ἄριστ' ἡρμοσμένον),
Ὦσαι βυθοῦ γὰρ ἤθελον
Κυβερνήτου χερὶ,
Ὃν ταῖς πνοαῖς ἠπιστάμην
Μάλιστ' ἀντιστάτην,
Καίπερ νεωστὶ χρημάτων
Κράτος δεδεγμένον.
Τάδ' ἤθελον μέν· ὁ φθόνος
Δ' ἀντίξοος καλοῖς,
Ὃς ἀντέπνευσε τοῖς καλῶς
Ἄγαν δεδογμένοις.
Πρῶτον μὲν οἱ τὰ δεύτερα
Θρόνων λελογχότες,

Tibi vero, Beate, maximas grates ago
Pro tam præclara ignominia.
Etenim quid illa gloriosius
Contingere potest homini?
Quæ autem hic reperi præter exspectationem,
Ipse narrabo amicis,
Ut discant æquo animo
Ferre invidiæ luctas.
Deus quidem protulit verbum
Pulcherrimum, quatenus Deus,
Quemlibet prophetam honore dignum
Apud solos exteros videri,
Eum autem qui notus est, in nullo pretio
Plerumque esse.
Ego vero istud, et aliquid amplius,
Insigniter expertus sum.
Cum enim venissem, peregrinæ
Linquens sedem terræ,
Et solum patrium lubens,
Dulcemque plebem
Ut vidi, statim menti occurrit
Arca, quæ sola
Effugit inundationem
Qua mundus juste periit.
Hanc enim (plebem), cum defecisset
Pene vera doctrina,
872 873 Servavit ligno
Magnus pater meus,
Totius totam Trinitatis
Cultricem reddens.
Hanc laborantem absque præsule,
Velut navem in alto,
Carentem gubernatore,
Jactatam tempestate
Maximorum malorum, volebam
(Lapidibus me petat, quisquis volet,
Utpote jam olim saxis
Egregie exceptum)
Extrahere, inquam, e gurgite volebam
Gubernatoris manu,
Quem ventis noveram
Egregie resistere posse,
Quamvis recens quæstorium
Munus accepisset.
Id equidem volebam; at invidia,
Quæ adversaria est bonis
Obstitit iis, quæ recte
Apprime decreta fuerant.
Primum quidem hi qui secundos
Thronos tenent

mireque afficiebatur, cum sic publice Spiritus sancti divinitatem assereret, sed de quibusdam episcopis, aliisque e clero parum catholicis, a quibus sede sua pulsus est.

30 *Μόνοις*. Ita Coisl. Edit. νόμοις. Intelligit hæc Christi verba, Luc. IV, 24 : *Nemo propheta acceptus est in patria sua.*

31 *Γνώριμον δέ*. Edit. γνώριμον δ', ubi deficit metrum.

32 *Πολλά*. Coisl. τὰ πολλά, sed deficit metrum.

33 *Ἐγὼ δέ*. Coisl. addit καί.

35 *Ἠκόμην*. Coisl. ἰκόμην.

39 *Ὡς εἶδον, ὦχ'*. Coisl. ὥς μ'.

42 *Καλῶς*. Combef. legendum putat κακῶς.

43 *Καὶ τὸν γὰρ ἐκλελοιπότος*. Nempe, τὸν **λαόν**. Ita Coisl. Edit. καὶ τὴν γάρ.

45 *Ὑπεξέκλεψε*. Ita Coisl. *Subduxit naufragio ope ligni.* Edit. ὑπέκλεψε, ubi deficit metrum.

48 *Καταστήσας*. Coisl. καταρτίσας.

57 *Ὦσαι βυθοῦ*. Coisl. et Vat. ὥστε βυθόν.

METRICA VERSIO.

Ob tale grates dedecus,
Pendo, Deus, tibi.
Quod namque ferre quispiam
Majus queat decus?
At nactus hic quæ sum haud putans,
Cohors sciet favens :
Ut ferre discat leniter
Livoris impetus.
Olim Deus pulcherrime
Dixit, velut Deus,
Quod quilibet vates fere
Sit charus exteris,
Contraque sæpe fiat ut
Spernatur a suis.
Istud mihi nunc contigit,
Quiddamque durius
Nam cum relictis exteris
Reversus urbibus,
Plebemque dulcem et patrium
Vidi solum lubens,
Hæc arca menti protinus
Occurrit, una quæ
Effugit has undas, quibus
Est mundus obrutus.
Et hanc enim, pene obruta
Prorsus pia fide,
Servavit excellens, ope
Ligni, pater meus :
Dum Trinitatis integræ
Hanc ille reddidit
Cultricem. At ipse præsule
Cassam, velut ratem
Rectore vacuam, turbine
Pressam gravi admodum,
Malis studebam e maximis
(Quisquis volet, petat
Saxis me, ut olim, commode
Compactus ipse sum),
Imoque trahere per manum
Rectoris optimi,
Quem posse noram fluctibus
Probe resistere :
Munus licet quæstorium
Subisset hic recens.
Hæc expetebam : livor at
Infestus optimis,
His, constituta quæ bene,
Malignus obstitit.
Primum, secundos qui tenent
Templi sacri thronos,

Λαοῦ πρόεδροι πρεσβύται,
Σεμνὴ γερουσία,
Πεφήνασ' ἡμῖν οὐ καλοί.
Τίς ἤλπισε τόδε;
Οἱ μὲν γὰρ αἰδοῦς λειψάνῳ
Βραχεῖ κρατούμενοι,
Δισώματοι καὶ δίχροοι,
Χιτῶνες ὥς τινες,
Ἐκτὸς πρὸς ἡμῶν, ἔνδοθεν
Κακῶς πεπηγότες,
Οἷς καὶ χάρις τοῦ λανθάνειν,
Ὡς ἄφρονας, θέλειν
Ἡ γὰρ πρόδηλος δουλεία
Χείρων ἀτιμίας.
Οἱ δ' οὐ λάθρα δυσμενεῖς,
Ἀλλ' ἐκφανεῖς ἄγαν,
Ἐρυθριῶντες, εἰ κακοὶ
Δοκοῖεν εὐτελεῖς.
Ὦ σαρκολάτραι, καὶ Θεοῦ
Περίφρονες σαφῶς,
Βεελφεγὼρ σέβοντες, οὐ
Τὸν ὄντα Δεσπότην.
Ποῦ δὲ τράπεζα μυστική;
Καλῶς δικαζέτω.
Ποῦ δ' ἄρτος, ἢ ποῦ χεῖρες, αἳ
Τὸ Πνεῦμ' ἐφείλκυσαν
Ὑμῶν καρήνοις; Θρύψατε,
Κακοὶ, καὶ τὴν χάριν.
Λαὸν δ' ἀφήσω μέμψεως.
Τί γὰρ ξένον τόδε,
Τὸν ὄντα τοίων προστατῶν
Τοιαῦθ' ἁμαρτάνειν;
Μόγις γὰρ ἄν, ἡγουμένων
Σοφῶν, εἶεν καλοί.
Πλὴν οὐ τάδ' ὑμᾶς, ὦ τέκνα,
Ἐδίδαξ' ἐγώ ποτε
(Εἰ καὶ χρόνον βραχὺν ξένην
Νώμησα ἡνίαν),
Περιφρονεῖν διδασκάλου
Νόμους τε καὶ λόγους.
Ταῦτ' ἦν ἔτι σθένος μοι καὶ
Πάσχοντι καρτερεῖν.
Τὸ γὰρ παθεῖν ὡς πλεῖστα τοῦ
Φέρειν διδάσκαλον.
Ὃ δ' ἐξέτηξε καρδίαν
Μάλιστα τὴν ἐμὴν,
Ἔκ μ' ἠπάτησαν οἱ σοφοὶ
Λαῶν ἐπίσκοποι,
Λόγῳ μὲν ὄντες ἐν φίλοις,
Ψήφου τε τῆς ἐμῆς

Populi præfecti seniores,
Verendi magistratus,
Non fuerunt nobis benevoli.
Quis hoc futurum credidisset?
Alii quidem pudore quodam
Exiguo continebantur,
Duobus corporibus aptæ et bicolores
Velut tunicæ quædam,
In speciem pro nobis, intus vero
Male affecti erant.
Quibus etiam habenda est gratia, quod latere,
Velut ignari rerum, voluerint.
Manifesta enim servitus
Pejor est ignominia.
Alii autem non clam infesti fuere,
Sed manifesti admodum,
Erubescentes, si mali
(Inter malos) minus videantur
O carnis adoratores, et Dei
Manifeste contemptores,
Beelphegor colentes, pro eo
Qui verus est Deus!
Ubi sacra est mensa?
Recte disceptet.
Ubi panis, ubi manus, quæ
Spiritum attraxerant
Super capita vestra? Delicias facite,
Improbi, gratiam.
Populum non reprehendam.
Quid enim mirum est,
Populum, cui tales sunt præsules,
Sic delinquere?
Vix enim, qui doctores
Probos habent, boni sunt.
Verumtamen non hæc vos, o filii,
Ego unquam docui
(Licet exiguo tempore
Alienas rexerim habenas),
Contemnere magistri
Et leges et doctrinam.
374-375 Hæc tum mihi erant vires,
Ferenti ad tolerandum.
Etenim dura perferre ut plurimum
Patientiam docet.
Quod autem tabefecit cor
Maxime meum,
Istud est, quod me deceperint sapientes
Populorum præsules,
Verbis præferentes se amicos
Ac addictos meæ sententiæ,

71 *Πεφήνασ'*. Edit. πεφήνασιν, ubi deficit metrum. Ibid., οὐ καλοί. Coisl. οἱ καλοί. *Benigni nobis fuere.*

78 *Πεπηγότες*. Coisl. πεπηγότων.

82 *Χείρων ἀτιμίας*. Hoc vult, ait Billius, *turpius esse assentiri et blandiri ficto animo, quam aperte odisse et contemnere*. Major enim fit injuria, si cui obsequeris, quem oderis.

83 *Οἱ δ' οὐ*. Mancus est ille versus, una deficiente syllaba; forte legendum οἱ δ' οὐχί. CAILLAU.

87 *Σαρκολάτραι*. Apollinaristas intelligit. Vide epist. I ad Cledonium, et supra lib. I, sect. I, carm. X vers. 28.

89 *Οὐ*, etc. *Non cum, qui verus est Dominus.*

93 *Ἢ ποῦ χεῖρες. Ubi manus*, etc. His verbis significat iis, quos alloquitur, aut minime, aut rite manus non fuisse impositas, quibus Spiritum sanctum acciperent.

95 *Θρύψατε. Delicias facite; in delicias vertite gratiam sacerdotii.* Billius legit nullius codicis auctoritate, τρίψατε, *calcate.*

96 *Κακοί*. Coisl. λαοί.

106 *Ἡνίαν*. Ita Coisl. Jam Billius pro ἡνίκα emendaverat, sed nullius auctoritate codicis.

110 *Πάσχοντι*. Ita Coisl. Male edit. πάσχοντε.

117 *Λόγῳ*. Coisl. λόγου.

METRICA VERSIO.

Senatus ille splendidus,
Plebique præsidens,
In me fuerunt haud boni.
Quis credidisset hoc?
Quosdam tenebat parvulus
Adhuc enim pudor,
His vestibus non dispares,
Color quibus duplex.
Hi fronte pro nobis erant,
At corde non item.
Hos laudo, dementes velut
Latere quod student.
Nam pejor est, quam dedecus,
Aperta servitus.
Infesta pars at altera
Erat palam mihi.
Parvum videri nam pudor
His improbis erat.
O sarcolatræ, spernitis
Qui cœlicum patrem,
Heroque pro vero datis
Cultum Beelphegor,
Ubi sacra mensa est? Integre
Sancteque judicet.
Ubi panis, aut hæ sunt manus,
Quæ Spiritum sacrum
Traxere vobis? Vos quoque
Calcate gratiam.
Hic solvo plebem crimine.
Mirum quid est enim
Hæc si patret, cum præsules
Sit nacta tam malos?
Vix namque præfectos habens
Probos, esset proba.
Quanquam istud haud, nati mei,
Hausistis a patre
(Parumper externam licet
Plebem ipse rexerim),
Leges magistri dictaque ut
Spernatis improbe.
Perferre sed quiddam tamen
Hæc dura fortiter
Nam ferre discit aspera,
Qui multa pertulit.
Quod vero cordis intimos
Rosit sinus mei,
Episcoporum me manus
Decepit inscium.
Verbis favebant nam mihi,
Meoque calculo,

Ὡς ἀῤῥεποῦς τε καὶ φίλης,
Εἴπερ τινὸς, λόγῳ,
Ἔργῳ δ' ὅπου νενευκότες,
Λέγειν τόδ' οὐκ ἐμόν.
Πλὴν ἠπατήθην, ὦ Τριὰς
Ἐμοὶ λαλουμένη.
Ὦ βήματ', ὦ λιθασμάτων
Τε καὶ πόνων ὅλων,
Οὓς ἐκ νέας ἀσκήσεως
Διήνυσ' εἰς τόδε!
Ὄλωλε πίστις εἰς Θεὸν,
Ὄλωλε δ' ἐκ βροτῶν.
Ποῦ τις μεταστῇ, καὶ τίνων
Γένηται πλησίον;
Εἰ ταῦτα λύχνοι, καὶ τὸ φῶς,
Σκόπει σὺ τὸ σκότος.
Δὶς ἐμπέπαιγμαι, τοῦτο καὶ
Παθὼν ἐπίσταμαι,
Εἴπερ τι κἀμοὶ τοῦ φρονεῖν
Μέτεστιν ἐκ Θεοῦ.
Ἀλλ' ἐνδακὼν ἤνεγκα (τίς
Τόδ' οἶδεν ἢ Θεός;),
Θεοῦ τὸ χρηστὸν, εἰ θέμις
Φράσαι, μιμούμενος.
Μήτ' οὖν ἀκούειν, μήθ' ὁρᾷν
Ὅλως δοκῶ μόνος

A Τὰ πᾶσι δῆλα καὶ σαφῆ,
Κόσμῳ προκείμενα,
Ὡς ἂν τὸ χρῶμα γοῦν μένῃ
Τοῦ πρόσθε σώματος,
Ἤδη παρειμένου τε, καὶ
Πεσόντος ἀθλίως.
Εἰ ταῦτ' ἀρεστὰ τῷ λόγῳ,
Διδάξατ', ὦ σοφοί.
Ἐμοὶ γὰρ οὐκ ἀρεστὰ, καὶ
Λίαν δοκεῖ κακά.
Ἐντεῦθεν, ὥσπερ τειχίου
Ῥαγέντος, ἢ ῥόου,
Ἅπας κακῶν εἰσεῤῥύη
Ξένων λόγων σπορεύς·
Ὧν εἰσι καὶ νέαι πλάκες
Κακῶς γεγραμμέναι.
Οἳ τὸν Θεόν μου τὸν μέγαν
Οὐκ ἐνδίκοις τομαῖς
Τέμνουσιν· οἴμοι! τὴν μίαν
Πάντων ὑπερβολὴν
Ἄνω τιθέντες, καὶ μέσον,
Κάτω τε τὸ τρίτον.
Τέμνουσι δ', ὡς Θεόν μου, καὶ
Θεοῦ μέγαν βροτὸν,
Ἄνουν τιθέντες, ὡς ἄνου
Ἀδὰμ πεπτωκότος,

Ut inconcussæ et gratæ,
Si quæ alia uspiam; verbo,
Reipsa autem, quo spectarint,
Dicere meum non est.
Verumtamen deceptus sum, o Trinitas
A me prædicata!
O sacraria! o lapidationes!
O labores omnes,
Quos a prima exercitatione
Huc usque pertuli!
Periit fides in Deum,
Periit ex hominibus.
Quo quis se conferat? et quibus
Jungat se socium?
Si hæc sunt lucernæ et lumen,
Vide tu quid sit caligo.
Bis delusus sum, id et
Expertus scio;
Siquidem et mihi quidpiam prudentiæ
Concessum est a Deo.
Verum me ipse mordens pertuli (quis
Hoc novit præter Deum?)
Dei benignitatem, si fas est
Dicere, imitatus.
Itaque nec audire, nec cernere
Penitus solus videor,

Quæ omnibus nota et perspicua sunt,
Et mundo exposita,
Ut saltem color maneat
Prioris corporis
Jam dissoluti
Et dilabentis misere.
Hæc si consentanea Evangelio,
Docete, viri sapientes.
Mihi enim non talia, imo
Videntur pessima.
Dehinc, ac veluti muro
Rupto, aut quodam flumine,
Quilibet malorum effluxit
Ac peregrinorum dogmatum sator:
Ex quibus etiam sunt recentes tabulæ
Nefarie scriptæ.
Ili Deum meum magnum
Iniquis sectionibus
Discindunt: hei mihi! unum aliquid
Omnium præstantissimum
Summo loco collocantes, deinde medium,
Et inferiori loco tertium.
Quemadmodum autem secant Deum meum,
Sic et Dei eximiam humanitatem,
Mentis expertem hanc facientes, quasi absque mente
Adamus lapsus fuerit,

129 *Πίστις εἰς Θεόν. Fides divina.*

130 *Ἐκ βροτῶν. Fides ex hominibus*, id est, *fides humana*, ut altero versu dixerat, *divinam*.

144 *Δοκῶ.* Coisl. δοκῶν. Hinc certe insignis quædam Gregorii probitas elucet, qui contumelias sibi illatas tacite ferre mavult, quam ut eas pervulgando ansam ullam cuiquam porrigat de ecclesiastico ordine sinistre existimandi. BILL.

148 *Πρόσθε σώματος. Prioris corporis*, id est, ejus quod ante erat Ecclesiæ corpus.

152 *Ὦ σοφοί.* Hic perstringit presbyteros, quos Nazianzi adversarios habebat, quorum nequitia contigerat, ut Apollinaristæ in Ecclesia Nazianzena grassarentur.

169 *Ἄνουν τιθέντες.* Negabant Apollinaristæ mentem a Christo assumptam fuisse, quod illius locum suppleret divinitas, ut hæretici sentiebant.

METRICA VERSIO.

Firmo velut justoque, si
Quis alter uspiam.
Re quonam tenderent,
Non est meum loqui.
Deceptus at sum, Trinitas,
Quam semper eloquor.
O saxa cum sacrariis!
O et labor meus,
Primis ab annis quem tuli
Huc usque maximum!
Perit fides erga Deum,
Et funditus quidem.
Quo conferat se quispiam,
Jungatque se quibus?
Hæc si lucernæ, et lumina,
Caligo quid, vide.
Bis esse lusum me scis:
Passus, licet, scio.
Nam mentis et quiddam Deus
Summus dedit mihi.
Verum labris morsis tuli
(Hoc scit Deus), Dei
Benignitatem, si loqui
Sit fas mihi, sequens.
Ego ergo solus non putor
Audire, cernere et,
Quæ clara cunctis, et
Quæ spectat orbis hic:

B Serventur ut saltem notæ
Colorque corporis,
Quod dissolutum cernimus,
Lapsumque perdite.
Hæc æqua si vos creditis,
Sophi, docete me.
Iniqua namque esse arbitror,
Planeque pessima.
Rupto dehinc muro velut,
Quodamve flumine,
Fluxit novorum dogmatum
Quivis sator malus,
Tabulæ recentes hinc quoque
Scriptæ nefarie.
Ili nempe qui magnum impie
Deum meum secant,
Ac Numen illud, celsius
Quod rebus omnibus,
Prima, secunda, tertia,
Proh! sede collocant.
Hominemque discindunt Dei,
Sicut Deum meum,
Mentem negantes, mens Adæ
Non lapsa sit velut:

Ἢ, μὴ τελείως τῷ πάθει
Σωθῶ, δεδοικότος.
Χρὴ γὰρ τὸ δέρμα μου μόνον
Τυχεῖν σωτηρίας,
Τὰ δ' ἄλλ' ἄτιμα τυγχάνειν
Θεῷ παρειμένα.
Ὧν καὶ τόδ' ἐστὶ, δεύτερος
(Οὐκ οἶδ' ὅθεν, καὶ τίς)
Ἰουδαϊσμὸς, χιλίων
Τ' ἐτῶν ληρήματα,
Ἑλληνικῆς ἀμβλώματα
Μέθης τε καὶ πλάνης·
Οἳ καὶ τὸ καλὸν ποίμνιον,
Ὥσπερ λύκοι βαρεῖς,
Ἐπεισπεσόντες, νηλεῶς
Ἔρημον ποιμένος
Κλέπτουσιν, ἁρπάζουσιν εἰς
Πόνον ψυχῆς ἐμῆς·
Ὃς, καίπερ ἄλλου ποιμνίου
Βακτηρίαν λαβὼν,
Ὅμως ἀσῶμαι, πατρικῶν
A Ὁρῶν μόγων λύσιν.
Πῶς δ' οὐχί; καὶ τίς μετρίως
Ταῦτ' ἂν πάθοι φρονῶν;
Οὐ γάρ τις δρῦς, τὶς ἢ λίθος
Μόνον μ' ἐθρέψατο.
Ψεύστης μὲν εἴην καὶ κακὸς,
Ἐρῶ δ' ὅμως λόγον.
Οὐδ' αὐτὸς, οἶδα, τῆς νόσου
Μένεις ἐλεύθερος,
Ὁ νῦν ἔποφρυς τοῖς ἐμοῖς
Κακοῖς, ὦ φίλτατε,
Κἂν ἀσφαλῶς βεβηκέναι
Καὶ καιρίως δοκῇς.
Πῦρ γείτον οὖν, καὶ τῇ πέλας
Ἄπιστον οἰκίᾳ.
Κέδρος τινάσσεται, πίτυς
Τρόπον τίν' ἀσφαλής;
Πόῤῥωθεν εἶργε τὴν μάχην,
Εἰ μὴ πέλας ποθεῖς.
Μεμνήσεταί τις τῶν ἐμῶν
Τούτων λόγων ποτὲ,

Aut ne integram ejus cruciatibus
Salutem consequar, extimescentes.
Necesse est enim, ut pellis mea sola
Consequatur salutem,
876-877 Cætera autem prorsus sint ingloria,
Utpote a Deo neglecta.
Quæ inter hoc reperitur, alter nempe
(Undenam, ignoro, et quis)
Judaismus et mille
Annorum nugæ,
Ethnicæ abortus
Temulentiæ et erroris:
Qui etiam formosum gregem,
Velut lupi truces,
Invadentes, crudeliter
Destitutum pastore
Dolo abducunt et diripiunt,
Non sine dolore animæ meæ;
Qui tametsi alterius gregis
Pedum susceperim,
Tamen mœrore afficior, paternorum
Conspiciens laborum dissolutionem.
Quidni enim? et quis æquo animo
Hæc ferat, qui mente præditus sit?
Non enim quercus aliqua, vel rupes
Me solum aluit.
Mendax quidem videar, aut improbus,
Dicam tamen verbum:
Neque tu ipse, id scio, a morbo
Manes immunis,
Tu, inquam, qui modo superciliosus es in meis
Malis, o amicissime;
Quamvis tuto consistere
Et opportune tibi videaris.
Ignis vicinus est, et proximæ
Infida res est domui.
Cedrus quassatur; pinus
Quonam modo secura?
Longius arceas pugnam,
Nisi propinquam desideras.
Recordabitur quispiam verborum
Horumce meorum aliquando,

176 *Παρειμένα. Rejecta, non assumpta.*

179 *Ἰουδαϊσμός.* Apollinaristas notat qui præter hæresim illam, qua Christo mentem adimebant, alterum quoque invehere Judaismum et Chiliastarum errorem renovare conabantur. Quod quidem Gregorius expressis verbis in secunda *contra Apollinarium* epist., pag. 95, docet: Ἐντεῦθεν αὐτοῖς ὁ δεύτερος Ἰουδαϊσμὸς ὥρμηται, καὶ ἡ χιλιοέτης καὶ ληρώδης ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφή, etc. *Hinc enim illis secundus Judaismus manavit, et delira mille annorum in paradiso voluptas*, etc.

195 *Τίς.* Sic legendum propter Græcanismum, sed male propter metrum quod deficit. Edit. juxta metrum, non juxta linguæ regulas τι. CAILLAU.

199 *Οὐδ' αὐτός. Neque tu ipse*, etc. Vicinum quemdam alloquitur episcopum, qui Nazianzenam Ecclesiam turbari sus deque ferri, et Apollinaristas grassari conspiciens, non modo nihil opis ad propulsandum malum afferebat, verum etiam lætitia afficiebatur. Hunc vir sanctus admonet, periculum esse, ne lues, quæ Nazianzi grassabatur, finitimas urbes invadat, et populetur.

203 *Ἀσφαλῶς βεβηκέναι. Firmo te gradu stare.*

205 *Πῦρ γεῖτον οὖν, καὶ τῇ πέλας ἄπιστον οἰκίᾳ.* Ita Coisl. Billius in codice Sirletano legit: Πύργει τὸν νοῦν, καὶ τῇ πέλας ἄπιστον οἰκίᾳ. Cui mederi sibi visus est legendo: πύργοι δονοῦνται, ἡ πέλας ἄσειστον οἰκία; *Turres labant, et proxima domusne non labat?* vel etiam: *turres concutiuntur, et propinqua domus immota erit?* Haud equidem malum hæc lectio sensum efficit. Verum longe meliorem suppeditat codex Coisl. et optime sententiam Gregorii explicat. Quod perinde est ac si dixisset cum Horatio:

Nunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Atque idipsum est, teste Billio, quod intendit Gregorius.

METRICA VERSIO.

Aut extimescant plena ne
Detur salus mihi.
Nam scilicet pelli salus
Debetur unicæ:
Spernenda vero cætera,
Non sumpta Numini.
Judaismum præter hæc
(Haud undenam scio),
Annosque mille, nil quibus
Nugax magis, docent,
Olentem abortum crapulam
Erroris ethnici.
Gregemque præclarum insuper,
Tanquam lupi truces,
Sævo ruentes impetu,
Pastore privatum
Raptant dolore non sine
Cordis gravi mei:
Alius tametsi qui gregis
Acceperim pedum,
Tandem labores mœreo
Solvi patris mei.
B Æque quis hæc enim ferat
Vel mente præditus?
Haud namque solum nutriit
Me quercus aut lapis.
Mendax ego, vir et malus,
Istud loquar tamen.
Ne tu quidem morbo manes
Hoc liber, id scio,
Amice, qui nunc ob mea
Es insolens mala:
Gradu licet firmissimo
Te stare censeas.
Turres labant, et proxima
Domusne non labat?
Quatiturque cedrus: quomodo
Pinus nihil timet?
Pugnam propinquam ni cupis,
Hanc pelle longius.
Versabit olim pectore,
Quæ dico, quispiam.

Ὅτ' οὐδὲν ἔσται πλεῖον, ἢ
Τὸ δάκνεσθαι μάτην.
Πλὴν νῦν ἐμοὶ περιζέει
Πολὺς κλύδων κακῶν.
Τί χεῖρον οἴσεις, Χριστέ [μου;
Πυροῖς δὲ τί πλέον;
Πάντα προθύμως δέξομαι,
Πλὴν ἵλαος τελοῖς.
Μικρόν τι, καὶ παρήλθο-[μεν
Τὸ τοῦ βίου τραχύ.
Κἀκεῖσε δ' οἷα; χρηστά [μοι,
Κἂν ᾖ λίαν κακά.
Οὐ γάρ τις κἀκεῖ δι-[πλόη·
Μόνη γὰρ ἁπλότης.

ΛΑ'. *Πόθος τοῦ θανάτου.*

Δὶς, οἶδα τοῦτο, φεῦ! δὶς ἐπτερνισμένος·
Εἰ μὲν δικαίως, προσδέχοιθ' ὑμᾶς Θεός·
Εἰ δ' οὐ δικαίως, προσδέχοιθ' ὅμως Θεός·
A Οὐδὲν γὰρ ὑμῶν οὐδὲ ὣς καθέξομαι.
Πλὴν ἐκλέλοιπα, καὶ ποθῶ λύσιν κακῶν.
Τῶν μὲν παρόντων εἰμὶ πάντων ἔμπλεως,
Πλούτου, πενίας, χαρμονῶν, οὐ χαρμονῶν,
Δόξης, ἀτιμίας τε, δυσμενῶν, φίλων·
Τῶν δ' οὐ παρόντων εὔχομαι πεῖραν λαβεῖν.
Πέρας λόγου· τολμῶ δὲ, καὶ δέχου λόγον·
Εἰ μηδέν εἰμι, Χριστέ μου, τίς ἡ πλάσις;
Εἰ τίμιός σοι, πῶς τόσοις ἐλαύνομαι;

ΛΒ'. *Περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος καὶ ἀπιστίας, καὶ κοινοῦ πάντων τέλους.*

Ἤθελον ἠὲ πέλεια τανύπτερος, ἠὲ χελιδὼν
Ἔμμεναι, ὥς κε φύγοιμι βροτῶν βίον, ἤ τιν' ἐρῆμον

Cum nihil supererit
Quam morderi inaniter.
Interea circa me fervet
Gravis malorum tempestas.
Quid durius impones, Christe mi?
Quo igne purgabis amplius?
Omnia libenter accipiam,
Modo placidus mihi sis.
Paululum quid superest, et prætergressi sumus
Hujus vitæ asperitatem.
Istic autem qualia? prospera erunt mihi,
Etiamsi forent valde mala.
Non enim ulla hic erit duplicitas,
Sed sola simplicitas.

XXXI. *Desiderium mortis**.

Bis, id scio, heu! bis deceptus sum a vobis:
Si quidem juste, admittat vos Deus;
878-879 Sin autem injuste, accipiat tamen Deus.
Neque enim vel sic quidquam vobis imprecabor.
Verumtamen vires deficiunt, et expeto finem malorum.
Præsentium quidem omnium rerum satur sum,
Opum, paupertatis, jucundarum rerum, injucundarum,
Gloriæ, infamiæ, inimicorum, amicorum;
Absentium autem cupio gustum capere.
Finis hic orationis; audacter loquar, sed audias verbum:
Si nihil sum, mi Christe, quid me finxisti?
Si in pretio tibi sum, cur tot malis premor?

XXXII. *De vitæ hujus vanitate atque incertitudine, communique omnium fine***.

Optarem vel columba patulis alis volans, vel hirundo
Esse, ut vitam mortalium fugiam, vel aliquam solitudinem

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 125, pag. 197, et Toll. 11, pag. 95.
** Scriptum an. 382. — Alias Bill. 7, pag. 75.

214 *Ἢ τὸ δάκνεσθαι μάτην*. *Quam inanis dolor.*
215 *Πλὴν νῦν ἐμοὶ περιζέει Πολὺς κλύδων κακῶν.* Hos versiculos qui deerant in editis suppeditavit Coisl.
225 *Τις κἀκεῖ διπλόη*. Coisl. τι διπλοῦν.
XXXI. Tit. *Ἄλλο. Horumce versuum Græcum archetypum*, inquit Billius, *neque ex Italicis neque ex Germanicis bibliothecis eruere potuimus*. Tollius, carm. xi, post Lambecium Græce dedit et Latine etiam reddidit.
1 *Δὶς ἐπτερνισμένος*. Πτερνίζειν in lucta est, cum pes subtrahitur, et ita adversarius dejicitur in terram. Bis autem se deceptum ait Gregorius, primum Constantinopoli, deinde Nazianzi, cum illic episcopum Eulalium constituere vellet, quem ipsi probare videbantur, revera autem omni arte repellebant. Vide epist. lxxxix, *ad Bosporium Coloniæ episcopum*, pag. 77, et carm. præced., vers. 135.
5 *Προσδέχοιθ' ὅμως Θεός*. Deerat vox ultima in cod. bibliothecæ Cæsareæ, et Lambecio. Tollius ex conjectura addidit.
XXXII. Tit. *Καὶ ἀπιστίας*. Deest in Reg. 992. Alt. Reg. περὶ τῆς εὐτελείας τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου, *de exterioris hominis vilitate.*
1 *Τανύπτερος*. Coisl. sup. lin. ταχύπτερος.

METRICA VERSIO.

Restabit at tum nil nisi
Fructu carens dolor.
Quid, Christe, mittes du-[rius?
Purgabis amplius?
Placidus modo sis, nil [erit
Quod non feram lu-[bens.
Paulum moræ: vitæ aspe-[ra
Transacta tunc erunt.
Quid post? Secunda cun-[cta mi,
Perquam licet mala.
Illic enim nihil duplex,
Nec ulla fraus erit.

XXXI. DESIDERIUM MORTIS
(*Billio interprete.*)

Bis, non latet me, fucus est factus mihi:
Si jure, magnus vos velim assumat Deus:
Sin autem inique, sic quoque assumat tamen.
B Nil imprecari nam libet vobis mali.
Fractus malorum cæterum finem expeto.
Omnino rerum sum satur præsentium,
Census, inopiæ, gaudii, molestiæ,
Famæ, dedecoris, hostium, et chari gregis.
Jam capere gustum cupio rerum absentium.
Audacter istud eloquar, parcas velim.
Si, Christe, nil sum, quæ tua est hæc fictio?
Sin charus ipse sum tibi, cur tam premor?

XXXII. DE HUJUS VITÆ VANITATE, ATQUE INCERTITUDINE, COMMUNIQUE OMNIUM FINE.
(*Billio interprete.*)

O utinam vel hirundo forem, similisve columbæ,
Lobilis ut fugerem miseranda pericula vitæ:

Ναιετάειν θήρεσσιν ὁμέστιος (οἱ γὰρ ἔασι
Πιστότεροι μερόπων), καὶ ἠμάτιον βίον ἕλκειν,
Νηπενθῆ, νήποινον, ἀκηδέα· ἓν τόδ' ἄθηρον
Μοῦνον ἔχειν, θεότητος ἴδριν νόον, οὐρανοφοίτην,
Ὥς κε γαληνιόωντι βίῳ φάος αἰὲν ἀγείρων.
Ἤ τινος ἠερίης σκοπιῆς καθύπερθεν ἀερθεὶς,
Βρονταῖον πάντεσσιν ἐπιχθονίοισιν ἀΰσω·
Ἄνθρωποι θνητοὶ, ῥοιῆς γένος, οὐδὲν ἐόντες,
Οἳ θανάτῳ ζώοντες, ἐτώσια φυσιόωμεν,
Μέχρι τίνος ψεύστῃσι καὶ ἠματίοισιν ὀνείροις
Παιζόμενοι, παίζοντες, ἐπὶ χθονὶ μὰψ ἀλάλησθε;
Ἄθρει δὴ πραπίδεσσι τεαῖς, ἐπὶ πάντας ὁδεύων,
Ὡς καὶ ἐγώ· δὴ γάρ με Θεὸς μέγαν ἴδριν ἔθηκεν
Ἐσθλῶν τε, στυγερῶν τε, νόος δ' ἐπὶ πάντα φορεῖται.
A Οὗτος ἔην θαλερός τε καὶ ἄλκιμος, εὖχος ἑταίρων,
Ὑψιβιβὰς, μελέεσσιν ἐριζώοισι τεθηλώς.
Οὗτος κάλλιμος ἦεν, ἑωσφόρος, ὄμματα πάντων
Ἕλκων, εἴαρος ἄνθος ἐν ἀνδράσιν. Οὗτος ἀγῶσι
Κύδιμος· ἔντεσιν οὗτος Ἀρήϊος· οὗτος ἄριστος
Θηροφόνων σταδίοισι, καὶ οὔρεσι κάρτος ἀγείρων.
Οὗτος δ' αὖ θαλίῃσι καὶ εἰλαπίνῃσι μεμηλὼς,
Γαίῃ, καὶ πελάγεσσι, καὶ ἠέρι γαστέρα φέρβων,
Νῦν ῥικνὸς, καὶ ἄναλκις (ἀπήνθησεν γὰρ ἅπαντα)
Γῆρας ἔβη, τὸ δὲ κάλλος ἀπέπτατο· νεκρὰ τὰ γαστρός.
Βαιὸν ἔτ' ἐν μερόπεσσι· τὸ δὲ πλέον, εἰν ἀΐδαο.
Οὗτος δ' αὖ μύθοις πνείων μέγα παντοδαποῖσιν·
Οὗτος δ' εὐγενέτης τύμβοις φρονέων μεγάλοισιν,
Ἢ δέλτοις ὀλίγῃσι νεόγραφον αἷμα λελογχώς.

Incolere, feris convictor (sunt enim illæ
Fideliores quam homines), et brevem vitam trahere
Sine luctu, sine ærumnis, sine sollicitudine; atque hoc unum tantummodo
Dissimile feris habere, mentem Dei gnaram, in cœlo assidue versantem,
Ut tumultus experte vita, lumen æternum acquirerem.
Vellem etiam aeriam supra speculam evectus
Instar tonitrui omnibus hominibus clamare:
Homines mortales, fluidi seminis genus, qui nihil sumus,
Qui morti viventes, inanibus inflamur,
Usquequo mendaciis et diurnis somniis
Illusi, illudentes, in terra huc et illuc erratis?
Corde tuo considera, omnes percurrens,
Ut et ego: nam me Deus magnum speculatorem posuit
Eorum quæ præclara sunt, et eorum quæ odiosa, ac mens per omnia fertur.
Erat ille validus et fortis, sodalium decus,
Superbe gradiens, membris vividis efflorescens.
Pulcher hic erat, luce resplendens ut lucifer, omnium oculos
Trahens, flos veris inter viros. Alius certaminibus
Illustris: armis iste martius: hic præstantissimus
In venatorum stadiis, et in montibus vires depromens.
Ille conviviis et comessationibus deditus,
Terra, et mari, et aere ventrem pascens.
880-881 Nunc autem rugosus et imbecillus: defluxerunt enim omnia:
Senectus subiit; avolavit pulchritudo; mortua, quæ ventris sunt.
Paululum adhuc inter homines, majori parte in inferis.
Hic omni scientiarum genere intumescit:
Nobilis ille magnificis sepulcris gloriatur,
Aut recens inscriptam parvis tabulis nobilitatem sortitus est.

4 *Πιστότεροι*. Reg. 990 πιστότατοι.

7 *Ἀγείρων*. Sic duo Regg. et Coisl. Edit. ἄγειρον.

13 *Ἀλάλησθε*. Sic Regg. 991, Coisl. et Chig. Edit. ἀλάλλησθε.

15 *Μέγαν*. Reg. 990 et 993 μέγας.

18 *Τεθηλώς*. Tres Regg., Chig. et Vat. πεπηγὼς, πεπηγμένος.

25 *Ἀπήνθησεν*. Ita Reg. 990. *Defluxerunt, defloruere*. Edit. ἀπήντησε.

27 *Βαιὸν ἔτ'*. Reg. 990. Chig. βαιόν τ'. Ibid. εἰν ἀΐδαο, subaud. τόπῳ vel δόμοις.

METRICA VERSIO.

Aut ego deserto versarer solus in antro,
Cumque feris agerem, quidquid mihi suppetit ævi
(Namque fides major, quam sit mortalibus, his est),
Inque diem traherem vitam, quæ nescia luctus,
Nescia curarum et pœnæ miserabilis esset:
Dum tamen hoc uno præstarem nomine brutis,
Quod mentem æternæ gnaram deitatis haberem,
Summaque contemptis tendentem ad sidera terris:
Tranquilla ut vita lucem radiosque perennes
Colligerem: speculamque adeo subvectus in altam,
Voce gravis cunctis mortalibus ista sonarem:
Mortales homines, humenti semine creti,
Cum nihil omnino sitis, mortique profundæ
Viventes, fastu mentes infletis inani,
Semperne in vanis rerum et mendacibus umbris
Falsi, fallentes, incassum errabitis, illuc
In terris illucque? Animo nam dispice cunctos,
More meo; nam magna mihi rerumque bonarum
Lævarumque, Deo donante, peritia parta est:
Mens porro facili defertur ad omnia motu.
B Viribus eximiis erat ille, et flore juventæ
Conspicuus, sociique gregis columenque, decusque
Altigradus, valido membrorum robore florens.
Luciferum hic rursus formæ referebat honore,
Cunctorumque oculos ad se mentesque trahebat
Inque viris id erat, quod ver in partibus anni.
Hic bello horrendum Mavortem æquabat et armis,
Ille palæstrites clarus, venatibus alter
Nobilis, atque feras doctus prosternere ferro,
Festivis epulis alius dapibusque vacabat,
Indomito quærens et ab æquore pabula ventri,
Et cœlo et terra, servus geniique gulæque.
Nunc stratæ vires, vultum quoque ruga senilem
Turpis arat, celeri fluxerunt omnia cursu.
Accessit senium, diffugit grata venustas,
Atque voluptates carnis, paulumque moratur
Jam superos apud, at majori ex parte sub orci
Imperio est, mortique caput submisit acerbæ.
Hic rursus varia doctrinæ laude tumescit.
Hic generis splendore sui, magnisque sepulcris,

Οὗτος καρτερόμητις, ἐνὶ πτολίεσσι μέγιστος,
Πανδήμοις στομάτεσσι βοώμενος· οὗτος ἄμετρον
Πλοῦτον, τὸν μὲν ἔχων, τὸν δὲ φρεσὶν ἔνδον ἀέξων.
Οὗτος δ' ὑψιθρόνοιο δίκης πλάστιγξι γέγηθεν.
Οὗτος δ' αἱματόεντι ῥάκει, δεσμῷ τε καρήνου
Γαίης κάρτος ἔχων, καὶ οὐρανὸν αὐτὸν ἀτίζει
Θνητὸς, ἐν οὐ θνητῇσι μετήορος ἐλπωρῇσι.
Νῦν τάδε, μικρὸν ἔπειτα κόνις, καὶ πάντες ὁμοῖοι,
Δμῶες, σκηπτροφόροι, θῆτες, πλούτῳ κομόωντες·
Εἷς ζόφος, εἷς δὲ δόμος· τόσσον πλέον ὀφρυόεσσιν,
Ὅσσον κλεινοτέροιο γόου, τύμβου τε τυχῆσαι,
Οὔνομά τ' ἐν λάεσσι λιπεῖν ἐπικήδειον οἰκτροῖς·
Ὀψὲ μὲν, ἔμπα δὲ πᾶσιν ἴσον θνητοῖσι τάλαντον.
A Ὀστέα πάντες ἀφαυρὰ, σεσηρότα, γυμνὰ κάρηνα.
Λῆξε τύφος. Πενίην δὲ μόγος λίπε· νοῦσος ἄϊστος,
Ἔχθος, ἀτασθαλίη, πλεόνων πόθος, ὕβρις ἀτειρὴς,
Πάντ' ἔθανε φθιμένοισιν ὁμοῦ, καὶ πάντα μέμυκεν,
Ἄχρις ἂν ἐγρομένοισι συνέμπορα ἔνθεν ἵκηται.
Ταῦτ' οὖν εἰσορόωντες, ἐμοῖς πείθεσθ' ἐπέεσσι,
Παῖδες ἐμοὶ (παῖδες γὰρ, ὅσον πλέον εἴρυσα πνεῦ-
[μα),
Δεῦρ' ἄγε, κόσμον ἅπαντα, καὶ ὁππόσα τῇδ' ἀλάληται,
Ῥίψαντες, κακότητας ἐπιχθονίου βασιλῆος,
Ἅρπαγος ἀλλοτρίων, δηλήμονος ἀνδροφόνοιο,
Πλοῦτον, εὔκλείην, θώκους, γένος, ὄλβον ἄπιστον,
Προτροπάδην φεύγωμεν ἐς οὐρανὸν, ἧχί τε πολλὰ

Consiliis ille præstans, ac primas in civitatibus tenens,
Publica omnium voce decantatus: hic immensas
Divitias partim possidens, partim animo amplians.
Hic justitiæ in excelso loco sedentis bilance delectatur.
Hic sanguineo panno et capitis redimiculo
Orbis imperium gerens, cœlum ipsum aspernatur,
Mortalis immortalibus spebus sublatus.
Hæc quidem nunc; paulo post cinis, ac omnes similes,
Servi, sceptrigeri, mercenarii, divitiis resplendentes;
Una caligo, una domus: hac una re præstant superbi,
Quod insigniorem luctum et tumulum consequuntur,
Ac funebre nomen in tristibus lapidibus relinquunt:
Sero quidem, sed tamen æquale omnibus mortuis talentum.
Ossa omnes infirma, putrefacta, nuda capita.
Desiit fastus. Paupertatem autem labor reliquit: morbus indeprehensus,
Odium, improbitas, plura habendi cupido, injuria insuperabilis,
Omnia cum morientibus mortua sunt, omnia silent,
Donec simul cum resurgentibus, illinc redeant.
Hæc igitur perspicientes, meis parete verbis,
Filii mei: filii enim estis, quatenus plus attraxi spiritus.
Eia agite, mundum omnem, et quæcunque hic fluitant,
Projicientes, nequitias terreni regis,
Raptoris alienorum, perniciosi homicidæ,
Divitias, gloriam, sedes, nobilitatem, bona incerta,
Citissime fugiamus in cœlum, ubi multi

33 *Τὸν δέ.* Vat. τὸν δ' ἐν.
35 *Αἱματόεντι.* Id est, πορφυρέῳ, πορφύρᾳ. *Hic purpura et diademate*, etc.
37 *Θνητῇσι.* Reg. 990 et Coisl. θνητοῖσι.
39 *Θῆτες.* Int. et Coisl. sup. lin. μισθωτοί.
44 *Σεσηρότα.* Sup. lin. κεχηνότα, *hiantia.*
45 *Ἄϊστος.* Coisl. sup. lin. ἀφανής. *Jam nec ullus morbus, nec*, etc.
46 *Ὕβρις ἀτειρής. Nec gravis contumelia*, etc.
48 *Ἄχρις.* Duo Regg. et Chig. μέχρις.
50 *Ὅσον.* Vat., Reg. 999, ὅσῳ. Coisl. Int. καθόσον. *Quatenus diutius vixi, ut qui hunc cœli spiritum diutius hauserim.*
51 *Τῇδ'.* Ita Reg. 990 et Vat. Coisl. sup. lin. ἐνταῦθα. Edit. τῷδ'.
52 *Κακότητας.* Vat. κακότητα.

METRICA VERSIO.

Exiguo aut nactus diplomate nobilitatem.
Consilii primas media tenet alter in urbe,
Illiusque omnes una præconia voce
Concelebrant. Alius stulto inflammatus amore
Condit opes, animoque augendis instat acervis.
Huic juvat excelso solio dare jura sedentem,
Atque utrinque pari causas expendere lance.
Sanguineo hic rursus panno et cervice revincta,
Imperio totum moderans et legibus orbem,
Ipsa quoque excelsi contemnit culmina cœli,
Ac spes mortalis male sana mente perennes
Concipit et veluti certo sibi plaudit honore.
Hæc modo: post autem tenuis pulvisculus omnes,
Omnes sorte pari, servique et sceptra ferentes,
Pauperies quos dura premit, quos copia rerum
Effert. Nos omnes eadem caligo domusque
Excipiet. Nec plus quidquam est in morte superbis,
Quam mage quod celebri luctu celebrantur eorum
Funera, magnificumque magis tegit ossa sepulcrum,
Nominaque in gravibus saxis incisa relinquunt.
Et quanquam sero: tandem tamen omnibus una
Sors jacet. Ut morti pensum est fatale tributum
B Ossa infirma sumus cuncti, putredine fœda,
Et capita horrenda aspectu, spoliataque carne.
Jam cessat fastus; jam tristem ærumna laborque
Pauperiem linquit; jam nec febris ulla dolorve,
Nec sævum auditur crimen, nec fœda simultas,
Nec gravis improbitas, nec habendi plura cupido.
Omnia nobiscum mors obruit, omnia claudit,
Donec nos aliud tandem comitentur ad ævum,
Credita cogetur cum reddere corpora tellus.
Hæc ita cum se habeant, voces audite monentis,
O mea progenies; natos nam dicere possum
Jure meo, quoniam spatium mihi longius ævi
Decursum est, foribusque meis mors atra propin-
[quat.
Huc agite, hunc mundum, quæque hinc incerta fe-
[runtur
Calcantes, fraudesque malas, quas nectere gaudet
Terrenus princeps, rapiens aliena, cruento
Vulnere qui nostro generi pestemque necemque
Invexit; celeri vulgi præconia cursu
Linquentes, fastum generis, subsellia magna,
Cumque opibus vanis infidæ prospera vitæ,

Κάλλεα μαρμαίροντα φάος περὶ τρισσὸν ἄφραστον.
Οἱ δ' ἄλλοι πεσσοῖσιν ἐοικότες ἔνθα καὶ ἔνθα
Πίπτοιεν, πεσσῶν τε κυλίσματι τέρψιν ἔχοιεν,
Ἢ δνοφερὴν σκοτόμαιναν ἑοῖς ἐπικείμενοι ὄσσοις,
Τοίχους ἀμφαφόωντες, ἐπ' ἀλλήλοισι δ' ἴοιεν.

ΛΓ'. *Πρὸς Χριστόν.*

Οἴμοι κέκμηκα, Χριστέ μου, πνοὴ βροτῶν!
Οἴμοι μάχης τε καὶ ζάλης τοῦ συζύγου!
Οἴμοι μακρᾶς ζωῆς τε καὶ παροικίας,
Τῶν τ' ἔνδοθεν, τῶν τ' ἔκτοθεν παλαισμάτων,
Ὑφ' ὧν τὸ κάλλος φθείρεται τῆς εἰκόνος!
Τίς δρῦς τοσαύτην πνευμάτων φέρει βίαν;
Τίς ναῦς τοσούτοις κύμασι συνεῤῥάγη;
A Πόνῳ τέτρυμμαι, πραγμάτων τ' ἐπιδρομαῖς.
Οἶκον πατρῷον οὐχ ἑκὼν ἐδεξάμην.
Ἐπεὶ δ' ὑπέστην, εἶδον ἐσκεδασμένον.
Φίλοι μ' ἔκαμψαν, νοῦσος ἐτρύχωσέ με.
Λίθοις ἐδέχθην ὥς τις ἄλλος ἄνθεσι.
Λαοῦ κεχήρωμ', ᾧ τὸ Πνεῦμ' ἐνίδρυσε.
Τέκνων τὰ μὲν λέλοιπα, τῶν δ' ἀπεζύγην,
Τοῖς δ' οὐ τετίμημ'. Ὦ πατρὸς παναθλίου!
Οἱ συνθύται μου δυσμενεῖς ἐχθρῶν πέρα,
Οὐδὲ τράπεζαν μυστικὴν δεδοικότες,
Εἰ μή τί γ' ἄλλο, καὶ πόνους τοὺς εἰς τόδε,
Οὓς καὶ πονηροῖς πολλάκις τιμᾶν ἔθος·
Οὔθ' ὕβρεως δόξαν τιν' ἐξιώμενοι·
Ἀλλ' ἓν πνέοντες, τὴν ἐμὴν ἀτιμίαν.

Splendores coruscant circa trinum lumen non enarrabile.
Cæteri vero tesseris similes huc et illuc
Procumbant, et tesserarum motibus delectentur;
882-883 Aut densis tenebris oculos suffusos habentes,
Muros palpantes, in se invicem incurrant.

XXXIII. *Ad Christum**.

Hei mihi! defatigatus sum, mi Christe, vita mortalium!
Hei mihi! quam luctam et tempestatem a compare perpessus sum!
O diurnam vitam et incolatum!
O interna et externa certamina,
Quibus corrumpitur pulchritudo divinæ imaginis!
Quæ quercus tantam vim ventorum ferat?
Quæ navis tantis cum fluctibus est conflictata?
Labore fractus sum, et negotiorum incursibus.
Domus paternæ curam invitus suscepi.
Postquam ad eam accessi, vidi direptam.
Amici me flexere, morbus me absumpsit.
Lapidibus exceptus sum, ut alius quis floribus.
Privatus sum populo, cui Spiritus me præfecerat.
E filiis alios reliqui, ab aliis separatus sum,
Alii spreverunt me. O patrem miserrimum!
Collegæ in ministerio infesti mihi sunt plus quam inimici,
Neque mensam mysticam reveriti,
Si nihil aliud, nec labores hactenus exantlatos,
Quos etiam improbi in pretio habere solent:
Nec contumeliæ mihi factæ existimationi mederi curant;
Imo unum hoc spirant, dedecus meum.

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 135, pag. 197.

59 *Σκοτόμαιναν*. Reg. 990, Vat. et Coisl. σκοτομήναν.
60 *Ἐπ' ἀλλήλοισι δ' ἴοιεν*. Sic Regg. tres, Chig. et Coisl. Edit. ἐπ' ἀλλήλοισιν ἴοιχεν.
XXXIII. 2 *Τοῦ συζύγου*. Corpus intelligit.

13 *Ἐνίδρυσε*. Ita Vat. Edit. ἐνίδρυσα. *Cui Spiritus divinitatem asserui.*
21 *Ἀτιμίαν*. Sequitur in editis aliud carmen tribus constans versibus, qui infra leguntur, carm. LXI, Bill. 95.

METRICA VERSIO.

Empyreas sedes, æternaque regna petamus,
Plurima ubi sanctæ Triadis præstantius omni
Eloquio lumen clarissima lumina cingunt.
Cætera turba hominum talorum more voluta
Huc illucque cadat, damnosaque gaudia captet,
Aut circumfusis oculis caligine densa,
Quærat iter, muros orbataque lumine palpet.

XXXIII. AD CHRISTUM.

(*Billio interprete.*)

Heu quassa nostra, Christe mi, vis concidit!
Heu quas procellas excitat corpus mihi!
Heu quam incolatus se meus longe extulit!
Quæ patior intus, quæ foris certamina,
Imago supra queis suum perdit decus!
B An quercus unquam pertulit ventos pares?
Ullane tot unquam pertulit fluctus ratis?
Labore fractus langueo, et negotiis.
Curam paternæ non libens subii domus.
Hanc ut subivi, perditam vidi illico.
Flexere amici, morbus afflixit gravis.
Saxis petitus sum miser, quasi floribus.
Hac plebe careo, quam dedit mihi Spiritus.
Natos reliqui, vel relictus ipse sum,
Aut spretus ab eis. O patrem miserrimum!
Infestiores hostibus sunt præsules,
Qui nec verentur mysticam mensam, neque
Quos ego labores hactenus multos tuli,
Persæpe flectunt qui tamen vel pessimos;
Famæ mederi nec malæ quidquam student;
Unum sed istud, dedecus spirant meum.

ΛΔ'. *Εἰς τὴν ἐν ταῖς νηστείαις σιωπήν.*

Ἴσχεο, γλῶσσα φίλη· σὺ δέ μοι, γραφὶς, ἔγγραφε σιγῆς
 Ῥήματα, καὶ φθέγγου ὄμμασι τὰ κραδίης.
Ἡνίκα σάρκας ἔδησα, Θεοῦ βροτέοις παθέεσσι
 Μύστιν ἄγων θυσίην, ὥς κε θάνω βιότῳ,
Ἤμασι τεσσαράκοντα, νόμοις Χριστοῦ βασιλῆος,
 Εὖτε καθαιρομένοις σώμασιν ἕσπετ' ἄκος.
Πρῶτα μὲν ἀτρεμίη νόον ἥδρασα, οἷος ἀπ' ἄλλων
 Ναιετάων, ἀχέων ἀχλὺν ἐφεσσάμενος,
Εἴσω πᾶς ἑαλεὶς, φρένας ἄκλοπος· αὐτὰρ ἔπειτα
A Ἀνδρῶν εὐαγέων δόγμασιν ἑσπόμενος,
 Χείλεσι θῆκα θύρετρα. Τὸ δ' αἴτιον, ὥς κε μάθοιμι
 Μύθων μέτρα φέρειν, παντὸς ἐπικρατέων.
Καὶ γάρ τις πλεόνεσσιν ἐπ' ἀνδράσι θοῦρον ἀείρων
 Ἔγχος, παυροτέρους ῥηϊδίως δαμάσει,
Καὶ πτερόεντα βέλεμνα ὃς εὔσκοπα τηλόθε βάλλοι,
 Οὔποτε ῥοιζήσει ἄσκοπον ἀσσοτέρω.
Νῆα δὲ ποντοπόρειαν, ἐπὴν μέγα λαῖτμα περήσῃ,
 Πέμπειν θαρσαλέον βαιῶν ὑπὲρ λιμένων.
Ὃς μὲν γὰρ μικρῶν κρατέει, μεγάλων ἀΐδηλον
 Εἴ ποθ' ὑπερσχήσει, καὶ μάλα περ ποθέων·

XXXIV. *In silentium jejunii**.

Comprime te, lingua chara; tu vero, calame, conscribe silentii
 Verba, et loquere oculis cordis consilia.
Cum carnem adstrinxi, Dei mortalibus cruciatibus
 Mysticum agens sacrificium, ut morerer huic vitæ,
Diebus quadraginta, ex lege Christi regis,
 Cum purgatis corporibus accedit medicina,
884-885 Primo quidem quiete mentem firmavi, solus a cæteris hominibus
 Habitans, dolorum nube amictus,
Intra totus collectus, mente immotus: deinde vero
 Virorum piorum præceptis obsequens,
Labris fores opposui. Hæc autem fuit causa, ut discerem
 Verbis modum imponere, ab omnibus me abstinens.
Etenim qui contra plures homines furentem vibraverit
 Hastam, pauciores facile superabit,
Et qui celerem sagittam procul mittens scopum attigerit,
 Nunquam a scopo aberrabit collimans propius.
Navem autem mare secantem, cum magna æquora trajecerit,
 Impellet quis confidenter in parvos portus.
Nam qui parva superat, incertum est an magna
 Sit superaturus, etiamsi vehementer cupiat:

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 55, pag. 128.

XXXIV. ARGUMENTUM. *Toto Quadragesimæ tempore anni 382 silentium sibi imposuerat Gregorius in honorem Passionis Christi, carnem excrucians, præscriptamque sibi legem accurate servavit, ut toto hoc tempore ne verbum quidem protulerit a die vicesima septima Februarii usque ad diem decimam septimam Aprilis. Cum istud silentium præter consuetudinem et singulare videretur pluribus, imo et a multis culpitaretur, Gregorius qui id noverat, hoc carmine vitæ suæ rationem reddit. Nimirum cum præ ætate ac valetudine, solitis per id tempus afflictationibus sævire in corpus suum, et carnem excruciare inedia, vigiliis, jejuniis, ciliciis, chameuniis, cæterisque asperioris vitæ generibus, quæ a piis hominibus domando corpori adhibentur, non liceret, constituit per totum Quadragesimæ tempus, quod apud Cappadocas septem constabat hebdomadibus, domi se continere, per id tempus stricti silentii lege sibi præscripta. Itaque hoc carmine silentii causas exponit, quantaque mala a lingua oriantur, docet, ut ad eam frenandam excitemur.*

TIT. *Ἐν ταῖς νηστείαις.* Sic Coislinianus codex et Vaticanus. Edit. ἐκ νηστείας.

1 *Ἴσχεο.* Int. Coisl. παῦσαι.

2 *Τὰ κραδίης.* Coisl. Int. βουλήματα, *oculis cordis consilia*: nimirum cordis consilia scripto manifestantur.

4 *Μύστιν ἄγων.* Coisl. Int. μυστικὴν τελῶν, *mysticum sacrificium offerens*: hoc est, in honorem Passionis Christi *carnem excrucians.*

7 *Ἀτρεμίη.* Mss. ἀτρεμίην.

8 *Ἀχέων ἀχλὺν ἐφεσσάμενος.* Combef. *dolorum sedata caligine*: nec Billii interpretationem probat, qui vertit: *animi cumque dolore dies.* Billio tamen favet Coisl. qui sup. lin. ἐνδυσάμενος.

9 *Ἑαλείς.* Vat. ἑαλώς. Int. Coisl. συστραφείς, *conversus.* Mox ἄκλοπος. Schol. Coisl. ἀκλόνητος.

11 *Θῆκα θύρετρα.* Vat. θύρετρ' ἔθηκα.

12 *Ἐπικρατέων.* Vat. ἐπικράτειν. Schol. ἵνα πείσω τοὺς ἄλλους σιγᾶν τῷ ἀρχετύπῳ τῆς σιωπῆς.

15 *Εὔσκοπα τηλόθε.* Vat. εὔστοχα τηλόθι.

18 *Θαρσαλέον βαιῶν.* Sic Reg. 992 et Coisl. sup. lin. ῥᾴδιόν ἐστι. Coisl. Int. ἀκινδυνώτερον. Edit. pro βαιῶν habent βαιόν. Carminis lex id quidem petit: sensus vero βαιῶν — Forte, βαιὸν ὑπὲρ λιμένα. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

XXXIV. IN SILENTIUM JEJUNII.
(*Billio interprete.*)

Lingua, sile: mutam at vocem, mea penna, tabellis
 Scribe, oculisque animi concine sensa tui.
Cum carnem astrinxi, cupiensque occumbere mundo,
 Suppliciis Christi mystica sacra tuli,
Quadraginta, ferunt Christi ut mandata, diebus,
 Purgatæ carni cum medicina venit:
Id primum studui, mentem stabilire quiete,
 Solus agens, animi cumque dolore, dies,
Totam intro mentem referens cogensque: piorum
B Post autem ut sequerer dogmata sancta virum,
Portam ori apposui. Si causam quæris, ut omni,
 Parte silens discam voce tenere modum.
Nam quisquis multos ferro prostraverit hostes,
 Haud ægri exiguam fuderit ille manum:
Atque scopum quisquis ferit eminus, hujus inanis
 Haud unquam propius missa sagitta volat;
Denique quam duxit spatiosa per æquora nauta,
 Ducere non metuet per freta parva ratem.
Parva etenim si quis superet, majorane possit
 Vincere non certum est, id licet ipse velit.

Ὃς δὲ μέγα προφέρει, τόδ' ἀριφραδὲς, ὡς ἄρα τυτθῶν
Ἕξει ῥηϊδίως, εὖτε θέλῃσι, κράτος.
Τοὔνεκα πάμπαν ἔδησα λόγου μένος. Ἦ γὰρ ἔολπα
Μηκέθ' ὑποβλύζειν μῦθον ἐμῶν στομάτων.
Ὡς οὐδὲν γλώσσης ὀλοώτερόν ἐστι βροτοῖσιν·
Ἵππος ἀεὶ προθέων, ὅπλον ἑτοιμότατον.
Λεύσσει μὲν τίς ἅπαντα; τὰ δ' ἐν ποσὶ χεῖρες ἔχουσι
Βαιὰ μάλ', οὐδὲ πόδες γαῖαν ἐπῆλθον ὅλην.
Μόχθος ἀνδροφόνοις, μοιχοὶ δέ τε καὶ τρομέουσι
Λύσσαν ἑήν, κλέπταις ἦμαρ ἀπευκτότατον,
Πλοῦτος δ' οὐ κάμόγητος· ἔχω τὸ μὲν, ὤλεσα δ' ἄλλο,
Τόσσα περισφίγγων, ὅσσα ῥόον παλάμῃ.
Νήεσσ', ὁδοιπορίῃ ληΐστορες· ἄλλος ἄπληστος,
Ὄμματα πικρὰ φέρων ἀλλοτρίοις κτεάνοις.

A Τόσσα φιλοχρύσοισι προσάντεα πᾶσιν ἔπεστι,
Μόχθος χειροτέροις, μόχθος ἀρειοτέροις.
Γλῶσσαν δ' οὐδὲν ἔρυξεν ἐπειγομένην ἐπὶ μῦθον,
Οὐ βροτὸς, οὐ νιφετὸς, οὐ ῥόος, οὐ σκόπελος.
Ἐγγὺς ὁ τοξευτής· τόξῳ δ' ἔπι πικρὸς ὀϊστός·
Νευρὴ κύκλον ἄγει, δάκτυλον ἐν γλυφίσι.
Νοῦς ἀφέηκε βέλεμνα· τὰ δ' ἔπτατο, πάντα δὲ βάλλει,
Οὐρανίους, χθονίους, ζῶντας, ἐπεσσομένους,
Ὅσσοι μιν δοκέουσι, καὶ οὐ δοκέοντας, ὁμοίως
Ἐσθλοὺς ἠδὲ κακοὺς, δυσμενέας, φιλίους,
Τηλόθεν, ἐγγὺς ἐόντας· ἀπόσκοπον οὐδὲν ὀϊστῷ.
Τὴν δέ τις αἰχμάζων, πρῶτα φέρει σοφίης.
Πολλὰ μὲν αἰσχρὰ μάχλοισιν ἐρεύγεται, ὥς κε γελοῖος
Αὐτὸς ἐὼν, ἄλλοις βράσμα γέλωτος ἄγῃ,

Qui autem in magnis excellit, manifestum est fore ut in parvis
Facile, cum voluerit, excellat.
Idcirco penitus constrinxi vim orationis. Sic enim speravi
Jam non exundaturum sermonem ex ore meo.
Nihil certe lingua perniciosius est hominibus,
Equus est semper præcurrens, telum paratissimum.
Quis videt omnia? quæ vero ad pedes sunt, manus tenent,
Eaque paucissima, neque pedes terram peragrarunt universam.
Labor sicariis plurimus, adulteri reformidant
Rabiem suam, furibus dies est horrori.
Divitiæ non sunt sine labore: habeo partem, perdidi alteram,
Tantum constringens, quantum quis aquæ prehendat manu.
Navibus et terra iter agentibus prædones imminent; alius insatiabilis
Oculos acerbos conjiciens in alienas opes.
Talia omnes auri cupidos incommoda circumveniunt:
Suus labor est pessimis, suus labor optimis.
Nihil autem cohibet linguam loqui properantem,
Non homo, non nix, non torrens, non scopulus.
Prope est sagittarius; in arcu autem letalis sagitta:
Nervus orbem agit, digiti in crena.
Mens emisit sagittas: illæ volant, omniaque percutiunt,
Cœlites, terrenos, viventes, posteros,
886 887 Quotquot ab illa cavent, et qui non cavent, pariter
Bonos et malos, amicos et inimicos,
Extraneos et proximos: nihil est quod non feriat linguæ sagitta.
Hanc qui domuerit, primas feret sapientiæ.
Multa quidem fœda eructat libidinosis, ut, ridiculus
Ipse cum sit, aliis procacem risum moveat

25 Ὡς. Schol. ὄντως.
26 *Ὅπλον ἑτοιμότατον*. Sic idem Gregorius apud Murat. epigr. 205, nunc XVI, lib. II, sect. II, vers. 12.
27 *Λεύσσει μέν τίς*. Sup. lin. ἀντί· Οὐδεὶς θεωρεῖ ἅπαντα, *nemo videt omnia*.
29 *Ἀνδροφόνοις*. Sic Vat. Edit. ἀνδροφόνοισι, ubi deficit metrum. Schol. πολύς. Ibid. τρομέουσι. Sic Coisl. Billius jam recte emendaverat ex conjectura. Edit. τρομέοισι. — Forte legendum μόχθος δ', ob legem quantitatis. Caillau.
37 *Οὐδὲν ἔρυξεν*. Vat. οὔτις ἔερξεν.
39 *Τοξευτής*. Ita Vat. Reg. 991, τοξευτὴρ. Schol. Coisl. τὸ τόξον τείνει, ἐπὶ ταῖς γλυφίσι δὲ τὰ δάκτυλα.
40 *Δάκτυλον*. Ita Vat. Coisl. δάκτυλ' ἐπὶ γλυφίσι.
43 *Μιν*. Sic Coisl. Edit. μέν.
45 *Ἀπόσκοπον*. Schol. τῷ τῆς γλώττης βέλει οὐδὲν ἀπόβλητον.
48 *Αὐτὸς ἐὼν, ἄλλοις*. Sic Vat. Edit. αὐτὸς δ', ἀνθρώποις, etc.

METRICA VERSIO.

At non est dubium, quin is qui maxima vicit,
Vincere perfacili parva labore queat.
Ergo etiam arcta meis injeci vincula verbis,
Ne posthac nimia garrulitate cadam.
Ac certe lingua nihil exitialius usquam est;
Cursor equus semper, tela parata nimis.
Omnia nemo videt: vicinaque sola prehendit
Nostra manus, totam nec pes obivit humum.
Non homicida labore caret, mœchumque libido
Territat: est odio furibus atque dies.
Est labor in censu: teneo amittoque vicissim,
Ut cui compressa stringitur unda manu.
Æquoreum terrenum et iter, prædoque cruentus,
Invidiaque ardens alter amator opum.

B Hæc auri cupidos incommoda cuncta fatigant:
Ærumnas insons denique sonsque ferunt.
At linguam nemo properantem ad verba repressit,
Non nix, non scopulus, non homo, non fluvius.
In promptu jaculator, in arcu sæva sagitta:
Circulum et in crena nervus adactus habet.
Quas animus misit, volitant feriuntque sagittæ
Vivos, victuros, cum superisque homines,
Hæc æque incautos et cautos figit, amicos
Atque hostes, pravos vulnerat atque bonos:
Vicinos, procul et positos, ac denique nil non.
Qui domat hanc, sophiæ culmina prima tenet.
Hæc Veneri addictis ructat fœdissima multa,
Risum aliis risu dignus ut ipse ferat;

Παλλόμενος, πάλλων τε, καὶ εἰκόνα θείαν ἀτίζων.
Πολλὰ δὲ τῶν κρυπτῶν οὔασιν ἐξεμέει.
Πολλάκι δ' αὖτε χόλοιο δυσαέος ἄγριον ἀφρὸν
Ἐκτὸς ἀποσκεδάει, πᾶσαν ἐπεσβολίην.
Πολλάκι δ' αὖ λοχόωντι φέρει χάριν ἔνδοθι θυμῷ,
Καὶ κραδίης ἑτέρης χείλεσιν ἄλλα φέρει,
Ψεύδεά θ', αἱμυλίους τε λόγους, ἀνδροκτασίας τε.
Τίς κεν ἅπαντα λέγοι, τόνδ' ὅσα λυπρὰ πέλει;
Ἐχθρὸν ἔθηκ' ἐθέλουσα δόμον δόμῳ, ἄστεϊ δ' ἄστυ
Αὐτίκα, μηδὲν ὅλως γλῶσσα πονησαμένη,
Δῆμον κοιρανέοντι, ἀνασσομένοισιν ἄνακτα,
Ὡς σπινθὴρ καλάμης ὦκα ῥιπιζομένης.
Σύμπλοον, υἷα, τοκῆα, κάσιν, φίλον, εὖνιν, ἀκοίτην,
Πάντας ἐπ' ἀλλήλοις ὥπλισε ῥηϊδίως.
A Τὸν κακὸν, ἐσθλὸν ἔθηκε, τὸν ἔμπαλιν ὤλεσεν ἐσθλὸν,
Τοῦτ' ἀνέζευξε πάλιν· τίς δύναθ' ὅσσα λόγος;
Βαιὴ μὲν γλῶσσ' ἐστὶν, ἀτὰρ σθένος οὐδενὶ τόσσον·
Αἴθ' ὄφελε θνήσκειν αὐτίκα τοῖσι κακοῖς!
Πᾶσιν μὲν δὴ γλῶσσα πέλει κακὸν ἀφραδέεσσιν,
Ἔξοχα δ' αὖ μύσταις οὐρανίης θυσίης.
Ὄργανόν εἰμι Θεοῖο, καὶ εὐκρέκτοις μελέεσσιν
Ὕμνον ἄνακτι φέρω, τῷ πᾶν ὑποτρομέει.
Μέλπω δ' οὐ Τροίην, οὐκ εὔπλοον οἷά τις Ἀργὼ,
Οὐδὲ συὸς κεφαλὴν, οὐ πολὺν Ἡρακλέα,
Οὐ γῆς εὐρέα κύκλα ὅπως πελάγεσσιν ἄρηρεν,
Οὐκ αὐγὰς λιθάκων, οὐ δρόμον οὐρανίων·
Οὐδὲ πόθων μέλπω μανίην, καὶ κάλλος ἐφήβων,
Οἷσι λύρη μαλακὸν κρούετ' ἀπὸ προτέρων.

Exagitatus et exagitans, atque imaginem divinam dedecorans.
Plurima autem, quæ silenda essent, auribus evomit.
Sæpe etiam iræ vehementis feram spumam
Extra diffundit, omne conviciorum genus.
Sæpe rursus benevolentiam præfert, insidiante intus animo,
Et cordis alterius labris alia promit,
Et mendacia, blandosque sermones, et cædes.
Quis omnia dixerit mala quæ ex ea fluunt?
Inimicam efficit, si velit, domum domui, civitatem civitati,
Illico ac nullo labore lingua;
Populum etiam principi, subditis regem,
Ut scintilla in stipula subito ventilata.
Socium viæ, filium, patrem, fratrem, amicum, uxorem, maritum,
Omnes intra se armavit facile.
Malum bonum judicavit, et rursus perdidit probum,
Atque hoc retexit iterum: quis possit, quod sermo?
Parva quidem lingua est, verumtamen nihil tantam habet potestatem.
Utinam periret statim iniqua loquentibus!
Omnibus certe exitiosa est lingua stultis,
Maxime vero ministris cœlestis sacrificii.
Organum Dei sum, et bene modulatis carminibus
Laudes cano regis, quem omnia pertimescunt.
Canto autem, non ut aliqui, Trojam, non velivolam Argo,
Neque apri caput, non celebrem Herculem,
Non quomodo latissimus terræ orbis mari coagmentatus fuerit,
Non gemmarum splendorem, non cursum siderum;
Non furentes canto amores, et egregiam formam juvenum,
Quibus molliter resonabat lyra priorum poetarum.

49 *Ἀτίζων*. Sic Coisl., Vat. et Reg. 992. Edit. ἀτύζων.
50 *Κρυπτῶν*. Schol. κρύπτεσθαι ἀξίων.
52 *Ἐπεσβολίην*. Sup. lin. βλασφημίαν.
54 *Καὶ κραδίης ἑτέρης*. Idem est ac *aliud clausum in pectore, aliud promptum in lingua habere.* Sall., *Catil.* 7.
56 *Λυπρά*. Vat. et Coisl. λυγρά.
59 *Κοιρανέοντι*. Sic Coisl. Edit. κοιρανέοντα.
61 *Σύμπλοον*. Schol. Coisl. συνέμπορον.
64 *Ἀνέζευξε*. Coisl. ἀνέτευξε. Schol. ἀνεσκεύασε.
66 *Αἴθ' ὄφελε*. Schol. Coisl. Regiique 991, et 992, εἴθε νενέκρωτο (γλῶσσα) τοῖς ἄδικα λέγουσι.
70 *Τῷ πᾶν ὑποτρομέει*. Schol. ὑποτάσσεται. *Cui omnia subdita sunt: cui quodlibet contremiscit.*
71 *Ἀργώ*. Argo navis ea fuit qua Jason ad vellus aureum rapiendum cum multis clarissimis viris vectus est. Unde etiam *Argonautæ* dicti.
72 *Συὸς κεφαλήν*. Intelligit *Aprum Caledonium.* Ibid. πολὺν Ἡρακλέα. Schol. μέγαν παρ' Ἕλλησι Ἡρακλῆν, *celebrem apud Græcos Herculem.* Coisl. Int. Ἡρακλέος ἀλκήν.
73 *Εὐρέα κύκλα*. Schol. τὰ πλάτη καὶ τὰ πέρατα.
76 *Προτέρων*. Schol. τοῖς πάλαι.

METRICA VERSIO.

Vibratus vibrans, simulacrum nobile turpans
Numinis. Auribus hæc plurima tecta vomit.
Sæpe etiam sexcenta levis maledicta profundit,
Quæ, veluti spumam, projicit ira gravis.
Aut rursum ficto blandissima pectore fatur
Atque aliud labris, mente aliudque gerit.
Blanditiis plenas voces, mendacia, fraudes,
Dicere quis linguæ cuncta venena queat?
Illa domos domibus committit, et urbibus urbes
Protinus, id nullo cumque labore facit;
Committit populum regi, dominumque subactis,
Ut stipulam incendit mox levis igniculus.
Illa ratis socios, fratres, natosque patresque,
Illa viros armat, participesque tori.
B Illa malum insontem reddit, justumque nocentem;
Rursus id invertit: quis, rogo, tanta potest?
Lingua quidem parva est, at viribus omnia vincit.
O utinam illa malis protinus occideret!
Porro cum stultis fraudem ferat omnibus illa,
Est mage sacrificis exitiosa tamen.
Sum lyra supremi Regis, modulisque canoris
Hunc cano, qui tremulo cuncta pavore quatit.
Non Trojam cano, nec celerem, quidam velut, Argon
Non caput aprinum, aut Amphitryoniaden:
Non etiam æquorei tellus aptetur ut undis,
Non supera ut currant, non lapidum radios.
Non cano vesanos ignes, juvenumque decorem,
Pulsata ut quidam molliter ante lyra.

Μέλπω δ' ὑψιμέδοντα Θεὸν μέγαν, ἠδὲ φαεινῆς
Εἰς ἓν ἀγειρομένης λάμψιν ἐμῆς Τριάδος,
Ἀγγελικῶν τε χορῶν μεγάλους ἐριηχέας ὕμνους
Πλησίον ἑσταότων, ἐξ ὀπὸς ἀντιθέτου
Κόσμου θ' ἁρμονίην, καὶ κρείσσονα τῆς παρεούσης,
Ἣν δοκέω, πάντων εἰς ἓν ἐπειγομένων
Καὶ Χριστοῦ παθέων κλέος ἄφθιτον, οἷς μ' ἐθέωσεν,
Ἀνδρομέην μορφὴν οὐρανίῃ κεράσας.
Μέλπω μίξιν ἐμήν. Οὐ γὰρ φατὸν ἔργον ἐτύχθην
Ἔργον, ὅπως πλέχθην θνητὸς ἐπουρανίοις.
Μέλπω δ' ἀνθρώποισι Θεοῦ νόμον, ὅσσα τε κόσμου
Ἔργματα, καὶ βουλὰς, καὶ τέλος ἀμφοτέρων·
Ὄφρα τὰ μὲν κεύθῃς σῇσι φρεσὶ, τῶν δ' ἀπὸ τῆλε
Φεύγῃς, καὶ τρομέῃς ἦμαρ ἐπερχόμενον.
Τόσσων γλῶσσαν ἔχω, κιθάρην· φράζεσθ', ἱερῆες,
A Μή τι παρακρέξῃ ἔκτροπον ἁρμονίης.
Γλῶσσαν καὶ θυέεσσιν ἁγνὴν ἁγνοῖσι φυλάξω,
Οἷσιν Ἄνακτα μέγαν εἰς ἓν ἄγω χθονίοις.
Οὐ γὰρ ἀπ' ἀλλοτρίης γλώσσης, χραντοῦ τε νόοιο
Πέμψω τῷ καθαρῷ ζωοφόρον θυσίην.
Εἷς πόρος οὐ γλυκερόν τε ῥόον καὶ πικρὸν ἀνήσει,
Εἵματι πορφυρέῳ βόρβορος ἀλλότριον.
Καὶ πῦρ ξεῖνον ὄλεσσε θυηπόλου ἐν προτέροισι
Παῖδας, μὴ καθαρῶς ἁπτομένους θυσίης.
Τὴν δ' ἱερήν ποτ', ἄκουσα, Θεοῦ μεγάλοιο κιβωτὸν,
Ὡς καὶ κλινομένην κτεῖνε τὸν ἁψάμενον.
Ταῦτ' αἰνῶς τρομέω, καὶ δείδια, μή τι πάθοιμι,
Μὴ καθαρῶς καθαρῆς ἁπτόμενος Τριάδος.
Αἴθε δὲ καὶ νόον ἦεν ἀτάσθαλον, ἀστατέοντα
Τῇ καὶ τῇ, πολλοῖς οἴμασι μαψιδίοις

Canto autem summum regem Deum, et splendidæ
In unum colligatæ fulgorem meæ Trinitatis,
Angelicorumque chororum præclaros et sonoros cantus,
Qui propius stant, et certatim vocibus Deum celebrant;
888-889 Canto etiam mundi concentum, et præstantiorem præsenti,
Quem exspecto, omnibus ad unum finem properantibus.
Cano Christi passionum gloriam immortalem, quibus me deum effecit,
Humanam formam cœlesti admiscens.
Cano misturam meam. Non enim verbis exprimi potest, quæ mea sit fabrica,
Nempe quomodo mortalis adscitus sim cœlestibus.
Canto hominibus legem Dei, et omnia mundi
Facinora, et consilia, et finem rei utriusque;
Ut alia condas in tuis præcordiis, ab aliis autem longe
Fugias, et timeas diem adventantem.
Tot rerum linguam habeo, ut citharam modulatricem : videte, sacerdotes,
Ne quid personet absonum a concentu.
Linguam equidem puris puram sacrificiis servabo,
Quibus magnum Regem concilio mortalibus.
Neque enim aliena lingua, pollutaque mente
Offeram purissimo Deo vivificantem hostiam.
Unus fons non dulcem simul et amaram aquam emittit,
A veste purpurea alienum est cœnum.
Ignis alienus sacerdotis perdidit olim
Filios, qui pure non attrectabant sacrificium.
Imo sacra, ut audivi, magni Dei olim arca
Occidit eum, qui inclinatam eam tetigerat.
His magnopere perturbor, et vereor ne quid mihi accidat
Non pure puram attingenti Trinitatem.
Atque utinam mentem liceret insipientem, vagantem
Huc atque illuc, multis ac frustraneis conatibus,

80 *Πλησίον ἑσταότων*. Coisl. Int. οἳ δὴ πλησίον ἑστᾶσι τῆς μακαρίας Θεότητος, *qui beatæ Trinitati propius assistunt.*

85 *Μίξιν ἐμήν*. Int. Coisl. ὅπως συνεπλάκην θνητὸς ὁμοῦ. καὶ ἀθάνατος, *quomodo mortalis simul et immortalis conditus sum.* Ibid. οὐ γὰρ φατόν. Schol. οὐ γὰρ μικρὸν ἔπλασεν ἔργον· χαλεπὸν εὑρεῖν καὶ ἀμήχανον· ἀνερμήνευτον γὰρ ὄντως ἐγὼ δημιούργημα.

88 *Βουλάς*. Vat. βουλαί.

98 *Εἵματι*. Sic mss. Male edit. αἵματι.

99 *Θυηπόλου*. Coisl. θυηπόλους.

106 *Οἴμασι*. Sic habet Coislinianæ bibliothecæ co-

METRICA VERSIO.

Sed mihi supremus Dominus cantatur, in unum
Quæque coit Numen ter veneranda Trias :
Angelicique chori, qui stat prope, carmina læta,
Hymnique alterna quæ canit ille vice ;
Harmonia et mundi præsens, meliorque futura,
Quam spero, junget cum ultima cuncta dies :
Atque crucis Christi decus admirabile, qua me
Carne deum juncta cum deitate facit.
Ac mea præterea canitur mihi mistio. Namque
Miro opere humanus jungor olympicolis.
Denique divinas leges cano, factaque mundi,
Quæque pios maneant præmia, quæque malos :
Virtuti ut studeas, atque omnia crimina vites,
Ac tua judicii conterat ossa timor.
Hæc mea lingua canit. Vos, o sacra turba, cavete
Ne male concinnum det lyra vestra sonum.
B Ora ego servabo puris non sordida sacris,
Queis nostrum supero cum Patre jungo genus.
Non aliena etenim lingua, nec mente profana,
Vivificum puro labis obibo sacrum.
Fons idem haud dulces et amaras proferet undas :
Purpureæ vesti res aliena lutum.
Sacrificoque satos olim nova flamma necavit,
Haud pura facerent quod sacra dia manu.
Quin quondam labentem etiam qui contigit arcam,
Præcipiti ad Stygias est nece raptus aquas.
Hæc ego cum norim, metuo ne sordibus ater,
Contingens Triadis numina morte cadam.
Atque utinam et mentem instabilem, nimiumque vagantem,
In varias, nulla fruge sequente, vias,

Κάμπτειν τέρματος ἄσσον, ἐπὶ στρεπτῆρι χαλινῷ,
"Η πάμπαν κατέχειν ἄκλοπον ἐν κραδίῃ
Μᾶλλόν κε Χριστοῖο μεγακλέος ἄσσον ἐλαύνων,
Λάμπετο μαρμαρυγαῖς τοῦ μεγάλοιο φάους!
Νῦν δ' ὁ μὲν οὔτι τόσον τελέει κακὸν ἔνδοθι μίμνων,
Κἂν ἀπὸ τῆλε Θεοῦ τυτθὸν ὁδοιπλανέῃ.
Οὐδὲ γὰρ εἰ πέτρῃσιν ἐεργομένη στεγανῇσιν,
"Ενδοθι καχλάζοι φλὸξ πυρὸς, ἠὲ ῥόος,
"Η λόχμην πυκινὴν δηλήσατο, ἤ τιν' ἀλωήν·
Ζώει δ' ἡμιθανὴς ἔνδοθι κευθομένη.
Μῦθος δ' αὖ γλώσσης πολυηχέος εὖτ' ἀπορούσῃ,
"Ασχετα μαργαίνει μηκέτ' ἀνατροχάων.
'Ως δ' ὅτε τις λοξοῖο φυὴν πτόρθου παλάμῃσιν
"Ηκα μετακλίνων ἔμπαλι γῦρον ἄγει,
A Αὐτὰρ ὅγ' ὥς μιν ἔλειπε, βίῃ χερὸς ὄρθιος ἔστη,
Μηκέτ' ἐπὶ προτέρην κλινόμενος κακίην·
"Ως καὶ ἐγὼ μύθοιο μὲν εὐτροχάλοιο ἐρωὴν
Δερκόμενος στάθμης ἔκτοθι καὶ κανόνος
(Καὶ γάρ μοι βίος ἦεν, ὅτ' ἦν λόγος), εὗρον ἄρι-
Φάρμακον· ἔσχον ὅλον ὑψινόῳ κραδίῃ, [στον
"Ως κε μάθῃ τά τε φαντὰ, τά τ' οὐ φατὰ γλῶσσα φυ-
Δέξαθ' ὅλην σιγὴν, δέξεται εὐεπίην. [λάσσειν·
Τοῦ παντός μιν ἄμερσα· τὸ μέτριον οὐκέτ' ἀτίσει.
Οὗτος ἀεὶ κείσθω τοῖς ἀμέτροισι νόμος.
"Η μέγα καὶ τόδ' ὄνειαρ, ὅτ' ὠδίνοντα κατίσχῃς
Μῦθον, κρουομένης ἔκτοθι σῆς κραδίης.
Μύθῳ δαμναμένῳ συνδάμναται οἶδμα χόλοιο·
Οὐ μὲν ῥηϊδίως, ἔμπα γε μὴν δαμάσεις.

Flectere propius ad metam, adhibito quodam freno,
Aut omnino retinere in corde ab omni fraude tutam!
Utinam et potius ad Christum gloriosum proxime accedens,
Colluceret fulgoribus magni luminis!
Nunc autem hæc quidem non tantum perpetrat mali intus manens,
Quamvis paululum procul a Deo aberret.
Neque enim si saxis compressa firmissimis
Intus æstuet flamma ignis, vel fluvius,
Aut densam sylvam populatur, aut aliquam aream:
Vivit autem media ex parte mortuus, intus absconditus.
At sermo simul atque e garrula lingua eruperit,
Supra modum furit, nec jam revertitur.
390-391 Itaque, velut cum quis obliquum natura ramum manibus
Paulatim inflectens in contrariam partem curvat,
Simul atque illum dimisit, vi manus rectus stat,
Nec jam in pristinum revertitur vitium:
Sic et ego præcipitis sermonis impetum
Conspiciens excedere modum et regulam
(Etenim mihi quondam tota vita erat in sermone), inveni optimum
Remedium; scilicet compressi totum sermonem excelso pectore,
Ut discat lingua, quæ dicenda, et quæ non dicenda sint, discernere:
Didicit omnino silere, discet recte loqui.
Omni eam eloquio privavi; non jam amplius modum aspernabitur.
Hæc semper lex constituta sit immodice loquentibus.
Profecto magna est hæc utilitas, si erumpentem cohibeas
Sermonem, concitato exterius tuo pectore.
Represso sermone, simul æstus iræ sedatur;
Non quidem facile, sed tamen sedabis;

dex. Apud interpretem vero legitur κινήμασι. Edit. ἥμασι. Scholiastes autem ἀφρονοῦντα, ἀτάκτοις ὁρμαῖς καὶ ματαίοις κινουμένην.

107 *Τέρματος ἄσσον*. Schol. ἀληθείας ἐγγύς.

113 *Εἰ πέτρῃσιν*. Mss. ἐν πέτρῃσιν.

115 *"Η τιν' ἀλωήν*. Vat. ἤ τινα λίμνην. Coisl. Int. ἢ γῆν ἀμπελόφυτον.

117 *Πολυηχέος*. Sic Coisl. Edit. πολυχέος. Schol. πολυλόγου, ἀμέτρως.

123 *"Ως καὶ ἐγώ*. Ita Coisl. Bene Billius ex conjectura emendaverat.

127 *Μάθῃ*. Vat. μάθοι. Mox τά τ' οὐ φατά. Mss. τά τ' οὐ φάντα.

131 *Ὠδίνοντα*. Sup. lin. Reg. 991, ὁρμῶντα.

132 *Κρουομένης*. Schol. ὠθούσης αὐτὸν ἔξω τῆς σῆς καρδίας.

METRICA VERSIO.

Ad metam injecta revocare liceret habena,
Aut etiam prorsus corde tenere meo.
Nam Christo si juncta foret, splendore micaret
Illo, qui magno clarus ab igne venit.
Sed tamen haud tantum damni, dum clausa tenetur,
Efficit, a Christo sit procul illa licet.
Nam neque, si firmis petris solidisque retenta
Perstrepat interne flamma, vel unda minax,
Aut densum nemus, aut vastat plena horrea: verum
Intus dimidia mortua parte, latet.
Ac simul ut sermo patulo manavit ab ore,
Jam furit, ac nulla post revocatur ope.
Curvum ergo ut ramum cultor dum corrigit agri,
Hunc sensim ipse latus torquet in oppositum:
B Atque ita, vi cessante, manet dum denique rectus,
Nec prius in vitium degenerare solet:
Impete sic ego cum ferri mea verba viderem
Ulterius, ferret quam modus atque canon
(Sermo etenim quondam mihi vita erat), omnia verba
Suppressi. Hæc vitio certa medela fuit:
Scilicet ut discat, quæ fanda infandaque, lingua,
Quæque silet prorsus nunc, bona verba loqui
Compressa est omnino, modum jam lingua tenebit.
Hæc lex immodicis fixa sit usque viris.
Utile quin etiam freno compescere linguam,
Cum gravior pectus concitat ira tuum.
Nam lingua domita, fluctus quoque concidit iræ;
Non equidem prompte, concidit ille tamen.

Ἢν γάρ σφ' οἰδαλέον τε καὶ ἄγρια μαργαίνοντα
Ἄγχῃς ἀσχαλόων, ὕβριν ἀποσκεδάσεις.
Ἡγεμόνος φθιμένοιο, φάλαγξ παθέων ὑπόειξεν·
Ὧδ' ἂν ἀναπνεύσαις ἀργαλέοιο σάλου.
Πάντα τάδ' ἡγεσίης Χριστοῦ μεγάλοιο ἄνακτος,
Αὐτὰρ ἔπειτα νόου οἴακος ἡμετέρου.
Εἰ γὰρ μὴ τὸν ἔχεις ἰθύντορα, οὔτε τι σιγῆς,
Οὔτε τι καρτερίης μείζονος ἔστ' ὄφελος·
Καὶ λίμνης στόμα λεπτὸν, ἐπὴν παλάμῃσιν ἔρυξας,
Αὖθις ἀποῤῥήξεις, ἀθρόον ἐκπροφέει.
Ἀλλὰ Λόγος κέλεταί σε φαάντατος, ἔνθεν, ἄριστε,
Ἀρξάμενον, πάντων οἶδμα κακῶν κατέχειν.
Ταῦτά τοι ἡμετέρης μελεδήματα, φίλτατε, σιγῆς·
Ἐκ παλάμης λαλέω, νοῦν ὑποδεξαμένης.

A Οὗτος ἐμὸς πλόος ἐστί· σὺ δ' ἐς πλόον ἄλλον ἔπειγε.
Ἄλλος ἀπ' ἀλλοίου πνεύματος ὅρμον ἔχοι.
Εἰ δ' ἄγε, καὶ λόγον ἄλλον ἐμῆς ἀΐοιτε σιωπῆς,
Ὅστις ἀπεχθαίρων, ὅς τε φίλα φρονέων.
Ἦν ὅτε κάρτος ἔχεσκον ἐν ἠϊθέοισι μέγιστον,
Καί με Χριστὸς ἄναξ ἦγεν ἐπ' ἀντιπάλῳ,
Στεῤῥοτέρην ἀδάμαντος ἐνὶ φρεσὶ πίστιν ἔχοντα,
Τεύχεσί τε κρατεροῖς πάντοθε φραξάμενον.
Θείοις μὲν λογίοισιν ἐμὸν νόον ἁγνὸν ἔτευξα,
Γράμματος ἐξ ἱεροῦ Πνεῦμ' ἀναμαξάμενος,
Οἷς βίβλων τοπάροιθε πικρὴν ἐξέπτυον ἅλμην,
Κάλλος ἐπιπλάστοις χρώμασι λαμπόμενον.
Σάρκα δ' ἐμὴν ζείουσαν, ἐπεὶ νεότητι τεθήλοι,
Πολλοῖς καὶ πυκνοῖς ἔξεον ἐν καμάτοις.

Si enim ipsum tumentem et effrenate insanientem
Comprimas iratus, vitium ipsum dissipabis.
Duce exstincto, agmen perturbationum cedet.
Sic autem respiraveris a gravi procella.
Hæc omnia perficiuntur ductu Christi magni regis,
Deinde clavo mentis nostræ.
Si enim hunc non habueris rectorem, nulla neque silentii,
Neque abstinentiæ etiam majoris utilitas :
Et stagni os angustum, si, postquam manibus illud obduxisti,
Iterum aperies, exundans effluet.
Verum jubet Verbum Dei clarissimum, te hinc, optime,
Incipientem, omnium fluctus vitiorum cohibere.
Has nostri meditationes, o charissime, silentii ;
Calamo eloquor, qui mentis cogitationes excipit.
Hæc mea navigatio est : tu vero aliam navigationem ineas.
Alius alio vento portum capiat.
Eia agite, et aliam mei causam audite silentii,
Qui inimicum animum geritis, et qui amicum.
Fuit quondam tempus, cum inter æquales excellerem maxime,
Ac me Christus rex educebat contra adversarium.
Firmiorem adamante in animo fidem habebam
Armis fortibus undique septus eram.
892-893 Divinis quidem oraculis meam mentem puram armavi,
Ex sacris Litteris Spiritum hauriens,
Quibus primo librorum profanorum amaram exspui salsuginem,
Pulchritudinem fictis coloribus nitentem.
Carnem vero meam æstuantem, cum juventute floreret,
Multis et crebris attrivi laboribus.

135 *Οἰδαλέον τε*. Vat. οἰδαλέοντα.
136 *Ἄγχῃς*. Vaticanus codex ἄγχοις. Mox ἀσχαλόων. Schol. ὀργιζόμενος.
137 *Φάλαγξ*. Sic Reg. 991, et Int. Coisl. Edit. ἄναξ.
139 *Πάντα τάδ'*. Sup lin. κατορθοῦνται. Schol. ἐνεργεῖται.
143 *Στόμα λεπτόν*. Schol. στενότατον.
144 *Ἀποῤῥήξεις*. Coisl. et Vat. ἀποῤῥήξαις. Mox ἐκπροφέει, id est, nisi frenum linguæ injeceris, idem tibi continget ac illi qui angustum stagni os manu clausum atque obstructum rursus aperit; statim namque confertim aqua omnis effluit.
149 *Οὗτος ἐμός*. Vat. οὗτος ἔοι πλόος ἄμμιν. *Hæc nobis sit navigatio*. Mox ἔπειγε. Sic 991. Coisl. ἐπείγειν. Vat. ἐπείγει. Edit. ἐπείγῃ.
151 *Εἰ δ' ἄγε*. Hic in Reg. 991, Coisl., Vat. aliisque pluribus dividitur, seu potius aliud carmen de eodem argumento inscribitur, ἄλλα περὶ τοῦ αὐτοῦ.
152 *Φίλα φρονέων*. Schol. λόγου φίλος.
153 *Ἐν ἠϊθέοισι*. Schol. ἐν τοῖς ἀνακειμένοις τῷ Θεῷ.
156 *Τεύχεσι*. Sup. lin. ὅπλοις.
157 *Ἔτευξα*. Schol. καθώπλισα.
162 *Πυκνοῖς*. Reg. 991, πυκινοῖς. Schol. συνεχέσι. Idem, κατέτρυχον.

METRICA VERSIO.

Nam tu si tumidam linguam rabidoque furentem
Impete constringas, ira molesta cadet.
Exstincto ductore fugam gravis ira capessit :
Ac cito compositis fluctibus unda silet.
Ista quidem Christi ductum auxiliumque requirunt :
Quæ clavum teneat post quoque mentis egent.
Nam nisi dux hæc sit, nec labra silentia quidquam,
Nec vitæ asperitas, utilitatis habet.
Atque angusta manu si clauseris ora paludis,
Ac rursum reseres, protinus illa fluet.
Ast hinc te, bone vir, Sermo clarissimus orsum,
Fluctum omnis vitii sistere rite jubet.
Cur sileat mea lingua, tibi, charissime, causam
Exposui : atque manu pectus habente loquor.

B Hic meus est cursus, dispar tibi cursus, et alter
Vento alio pulsus littora fida petit.
Eia age, nunc rationem aliam cur ipse silescam,
Accipe, chara mihi, quæque inimica, cohors.
Robore mi quondam juvenilia membra vigebat,
Inque hostem pugnæ me dabat Omnipotens,
Corde fidem medio mage firmam adamante gerentem
Instructumque armis undique prævalidis.
Lustravi sanctis animum sermonibus, hausto
Flamine, versarem dum sacra scripta manu :
Quorum ope, quæ libris inerat salsugo profanis,
Hanc vomui, formæ fictitiumque decus
Ac fervens etiam corpus, florente juventa,
Pluribus edomuit, contudit atque labor.

Γαστρὶ μὲν ὕβριν ἔπαυσα κόρου, καὶ γείτονα λύσσαν, A
  Ὄμμα δ' ἐνὶ βλεφάροις πῆξα σαοφροσύνῃ.
Βρύξα χόλῳ, καὶ δῆσα μέλη, καὶ κλαῦσα γέλωτα.
  Πάνθ' ὑπόειξε Λόγῳ· πάντ' ἔθανεν τὰ πάρος.
Γαίη, κοῖτος ἐμοί· πλευρῶν ἄκος, εἵματα λυπρά·
  Φάρμακον ἀγρυπνίης, χῶρος ἐμῶν δακρύων.
Ἤμασι νῶτον ἔκαμψα, καὶ ὕμνοις παννυχίοισι
  Στηλώθην, βροτέης ἔκνοος εὐπαθίης.
Ταῦτα πάρος· σάρκες γὰρ ἐπέζεον, αἷσι μέμηλεν
  Οὐρανίης ἀνόδου φῶτα μέγαν κατέχειν.
Καὶ κτεάνων βαρὺν ὄγκον ἀπέπτυσα, ὥς κεν ἀερθῶ
  Κοῦφος, ἀποσκεδάσας πρὸς Θεὸν ἄχθος ἅπαν.
Νῦν δ' ὅτε νοῦσος ἔχει με πικρὴ, καὶ γῆρας ἔκαμψεν,
  Ἦλθον ἐπ' ἀλλοίην τήνδε δυηπαθίην,
Γλῶσσαν ἔχων ἀδάμαστον, εὔλαλον, ἥ με τόσοισι
  Πήμασι, τοῦ φθονεροῦ δῶκεν ἀεὶ παλάμαις.
Οὔτε τινὸς θώκοισιν ἐπέδραμον· οὔτ' ἀπὸ γαίης
  Ἤλασα πατρῴης, οὐ δόλον ἐφρασάμην.
Οὐ γλῶσσαν ἐφέηκα ἐπεσϐόλον, οὔτε τι ῥέξα
  Ἡμετέρων θυέων ἔκνομον· οἶδε Λόγος.
Οὐ σκοπὸν, οὐδὲ μὲν ἄλλον, ἐπεὶ καὶ πᾶσι νεμεσῶ,
  Λαῶν ἡγεμόσιν τοῖα κλεϊζομένοις·
Ὧν νῦν πᾶσα θάλασσα, καὶ εὐρέα πείρατα γαίης
  Πέπληθε, δνοφερὸν πένθος ἐμῆς κραδίης.
Ἀλλὰ λόγος μ' ἐχάλεψεν ἀτάσθαλος· οὐ μὲν ἔγωγε
  Πρόσθε τόδ' ᾠϊόμην, ἀλλ' ἐχάλεψεν ὅμως
Πᾶσί μ' ἔθηκε φίλοισιν ἐπίφθονον. Ὦ φθόνε, καὶ σὺ
  Ἐξ ἐμέθεν τι λάβῃς. Ἴσχεο, γλῶσσα φίλη·

Ventri quidem vitium satietatis sustuli, et vicinam rabiem,
  Oculos meos palpebris infixi temperantia.
Iram cohibui, membra devinxi, et risum deploravi.
  Omnia Christo subdita sunt : cuncta priora enecta.
Terra, mihi lectus fuit; carnis medicina vestis aspera;
  Vigiliarum remedium adhibui; terra lacrymis meis maduit.
Per diem corpus domabam, hymnis tota nocte defixus,
  Ut columna stabam, nequidem mente humanam admittens voluptatem.
Hæc prius : fervebat enim caro, cui curæ est
  A cœlesti ascensu magnum hominem prohibere,
Et facultatum grave pondus abjeci, ut ferar
  Expeditus ad Deum, omni excusso onere.
Nunc vero, cum amarus me vexat morbus, et senium curvat,
  Incidi in hanc aliam calamitatem,
Linguam habens indomitam, promptam ad loquendum, quæ tantis
  Malis, invidi me semper tradidit manibus.
Neque cujusquam sedes invasi, neque e patria
  Expuli quemquam, nec fraudem struxi.
Non linguam immisi contumeliosam : nec quidquam admisi
  Nostris sacrificiis indignum : novit Verbum Christus.
Nec præfectum, nec quemquam alium læsi, siquidem omnibus succenseo
  Populorum ducibus, de quibus talia prædicantur :
Quorum nunc totum mare et lati fines terræ
  Pleni sunt; quod acerbum dolorem inurit meo pectori.
Verum improbus sermo mihi nocuit; nec equidem ego
  Primum id existimabam : sed tamen mihi nocuit.
Omnium mihi conflavit amicorum invidiam. O livor, tu quoque
  A me aliquid accipias. Comprime te, lingua dilecta;

163 *Γείτονα λύσσαν*. Int. Coisl. καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς γενομένην μανίαν.

164 *Σαοφροσύνῃ*. *Temperantiæ auxilio.*

165 Βρύξα χόλῳ. Ita Vat. et Coisl. Schol. ὠργίσθην κατὰ θυμοῦ, ἐνεβρίμησα. Edit. βρύξα χόλον.

166 *Πάντ' ἔθανεν*. Schol. νενέκρωται.

167 *Πλευρῶν ἄκος*. Ita legimus cum domino Gaulyer. Edit. ἄχος. Nihilominus Schol. εἰς λύπην πλευρῶν. Mox εἰς φάρμακον. Ibid. εἵματα λυπρά. Sic Coisl. Edit. ἤματα. Billius præfert εἵματα, eique sensus videtur postulare, nec non quæ sequuntur.

168 *Χῶρος ἐμῶν δακρύων*. Id est, *lacrymis meis stratum meum rigavi.*

169 *Νῶτον*. Sic Coisl. Edit. νῶτα. Schol. ἐδάμασα.

176 *Ἀλλοίην*. Reg. 991, ἀλλοτρίην.

183 *Οὐ σκοπόν*. Schol. ἐπίσκοπον ἔϐλαψάμην. Mox ἐπεί, etc. Schol. Ἐπεὶ καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν ἡγεμόνων παῤῥησιάζομαι τὴν ἀλήθειαν, τῶν τὰ τοιαῦτα καθ' ἡμῶν φημιζόντων. *Quando quidem coram omnibus populi præfectis libere et ingenue de iis, quæ de nobis prædicant, veritatem dico.*

187 *Λόγος*. Vat. λόχος.

METRICA VERSIO

Ingluvies compressa mihi est, rabiesque propinqua;
  Pupisque infixit lumina castus amor.
Fregi iram, membra et vinxi, flevique cachinnum,
  Omnia mortua sunt, quæ mihi chara prius.
Lectus humusque fuit, laterum dolor, asper amictus:
  Et pepulit somnos imber ab ore cadens.
Luce laborabam, divinas nocte canebam
  Laudes, lætitiæ nescia membra gerens.
Ante quidem hæc: fervebat enim caro prava, moratur
  Quæ mentem ad superas dum studet ire domos.
Quin et opum molem abjeci : mea pondere ut omni
  Libera mens celeri tendat ad astra gradu.
At nunc, cum morbo crucior, tristique senecta,
  Damni aliud misera jam fero sorte genus.
B Namque mihi effrenis lingua est, et garrula: per quam
  Livor me innumeris afficit usque malis.
Nullius in solium insilui, tellure nec ullum
  Ejeci patria : fraus neque culta mihi :
Vipereo nullum mordax ego dente petivi.
  Nec quidquam feci, quod sacra nostra vetent.
Non ego pastorem læsi, non de grege quemquam:
  Namque etiam in populi ferveo bile duces,
De quibus hæc rumor jactat, queis plenaque terra est,
  Et mare, quæque mihi fletibus ora rigant,
Sed fraudi mihi sermo malus fuit; haud prius ipse
  Hoc arbitrabar, sed fuit ille tamen.
Invidiam charæ peperit mihi namque cohortis.
  Livor, id a nobis accipe. Lingua, sile;

Βαιὸν δ' ἴσχεο, γλῶσσα· τόδ' ἐς τέλος οὔ τε πεδήσω.
  Οὐ τόσον ἐξ ἐμέθεν λήψεθ' ὁ μισολόγος.
Πυνθάνομ' ὡς Σαμίων τις ἄναξ φθόνον ὡς ἀρέσαιτο,
  Δείσας εὐδρομίην, μήσατο τοῖον ἄχος.
Πόρκην, ὃν φιλέεσκε, πατρῷϊον ἔμβαλε πόντῳ·
  Τὸν δ' ὑποδεξάμενον ἰχθὺν, ἔδησε λίνον·
Ἰχθυβόλος μὲν ἄνακτι, ὁ δ' ὤπασεν ᾧ θεράποντι
  Τὴν ἁλίην· πόρκης δ' ἰχθύος ἐν λαγόσιν.
Ἰχθὺν μὲν γαστὴρ ὑπεδέξατο, χεὶρ δέ τε πόρκην·
  Θαῦμα μέγ'· οὐδ' ἐθέλων εὕρατο κεῖνος ἄχος.
Ὣς καὶ ἐγώ· μύθῳ γὰρ ἐμῷ φθόνος ἄγριον αἰεὶ
  Ὄμμα φέρει· σιγῆς βένθος ἐπεσπασάμην.
Τόσσον ἐμοὶ Σαμίοιο· τόδ' αὔριον οὐ σάφα οἶδα,
  Εἰ κακὸν ἠὲ καλὸν ἀντιάσειε τέλος.
Ἀλλά γε δὴ φθόνον ἴσχε, βροτῶν ἄκος, ἐκ δέ με πικρῶν
  Γλωσσῶν ἐξερύσας, σὴν ἐπὶ λάμψιν ἄγοις·
Ἔνθα σε σὺν φαέεσσιν ἀειζώοισι γεραίρων,
  Μέλψομ' ἀπὸ στομάτων ἦχον ἐναρμόνιον.
Δέχνυσο καὶ τάδε χειρὸς ἐναυδέα, ὡς μὲν ἔχοιτε
  Ἡμετέρης σιγῆς μνημόσυνον λαλέον.

ΛΕ'. Ἄλλο.

  Τείχη, πυλῶνες, κλεῖθρα, συγκλείοιτέ με·
Μή τις παρελθὼν ἢ λόγος φὼρ, ἢ βίος
Κλέψῃ λαθών τι τῶν ἐμῶν κειμηλίων,
Ἢ καὶ τύραννος ἁρπάσῃ βίᾳ χερός.
Θεὸς τὸ θησαύρισμα, καὶ Θεοῦ φόβος,

Parumper comprime te, lingua; non enim te perpetuo vinctam tenebo.
  Non tantum a me consequetur (livor) litterarum osor.
894 895 Audivi quemdam Samiorum regem, ut invidiam placaret,
  Veritum fortunæ cursum, talem sibi doloris materiam excogitasse:
Annulum paternum, quem diligebat, projecit in mare:
  Piscem, qui eum exceperat, rete ligavit:
Piscator regi, rex vero tradidit coquo suo
  Piscem: annulus autem in piscis visceribus repertus est.
Venter quidem piscem, manus vero recepit annulum:
  Quod mirum valde; ac sic ille nec, quam volebat, invenit molestiam.
Sic et ego: in meos enim sermones, cum infestus livor semper
  Oculos ferret, altum silentium traxi.
Hæc mihi ex Samio utilitas; deinceps autem compertum non habeo,
  An malus, an bonus contingat finis.
Verum, tu livorem comprime, hominum medice (Christe), meque ex amaris
  Linguis liberatum ad tuum splendorem perducito:
Ubi te cum luminibus immortalibus adorans,
  Concinam ore sonum modulatum.
Accipe vero has manus meæ tacitas litteras, ut habeas
  Nostri silentii monumentum vocale.

XXXV. *De eodem argumento* *.

Muri, portæ, claustra, concludite me,
Ne quid subrepens, aut sermo furax, aut vita
Furetur clam quidpiam mei thesauri,
Aut tyrannus rapiat violenta manu.
Deus thesaurus meus est, et Dei timor,

* Scriptum an. 382. — Alias Toll. 8, pag. 89.

192 *Μισολόγος*. *Litterarum osor*, vel *osor Christi*. Schol. μισόχριστος.

194 *Δείσας*. Sic Coisl. Edit. δαίσας. Ibid. *ἄχος*. Alii ἄκος, *remedium*. Vide infra, sect. II, carm. III, *ad Vitalianum*, vers. 43.

196 *Λίνον*. Vat. λίνῳ.

200. *Οὐδ' ἐθέλων*. Schol.: Οὐδὲ λυπηθῆναι θέλων βασιλεὺς Σαμίων λελύπητο. *Neque rex, quam volebat, invenit molestiam.*

202 *Σιγῆς βένθος*. Sup. lin. ἄκραν σιγήν.

203 *Σαμίοιο*. Sic Coisl. Reg. 991, sup. lin. τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ Σαμίου ὠφέλημα. Mendose edit. Σαμίοις.

204 *Εἰ κακόν*, etc. *An malus*, etc. Polycrates, rex Samiorum, tandem ignominiosa morte periit. Gregorius, qui eum imitatus est, premendo sermonem, qui ipsi hominum invidiam conflaverat, addit incertum esse, an sibi quemadmodum Polycrati, calamitosus vitæ finis futurus sit. Certe nihil tale contigit.

205 *Ἄκος*. Ita Coisl. Sup. lin. ἰατρός, et Schol. ὦ Λόγε, τῶν ἀνθρώπων μέγα φάρμακον. Edit. nonnulli ἄχος.

206 *Σήν*. Ita Coisl. Male edit. σύν.

METRICA VERSIO.

Paulum, lingua, sile: non vincta tenebere semper.
  Misologo tantum non dabo munus enim.
Prospera rex Samius metuens, hanc repperit artem,
  Livorem ut placidum redderet ipse sibi.
Ingentis pretii lapidem conjecit in undas:
  Hoc capto, piscis retia jacta subit.
Piscator regi piscem dat, rexque ministro;
  Annulus in medio pectore piscis erat.
Ventre capit piscem, dextra capit atque monile:
  Mœstitiam potuit nec reperire, volens.
Sic mihi quod livor semper mea verba malignus
  Infesto spectet lumine, labra silent.
Hactenus ipse imitor Samium. Quisnam exitus autem
  Contingel tandem? non mihi scire datum est.
At preme livorem, et sceleratis eripe linguis,
  Ad tua me rapiens lucida tecta, Deus.
Hic ubi, cum sancta et semper radiante caterva,
  Promam festivos lætus ab ore sonos.
Hæc cape, muta manus tibi quæ dedit, ut monimentum
  Non mutum mutæ vocis habere queas.

XXXV. DE EODEM ARGUMENTO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

  Me claustra, muri, januæ, concludite,
Ne sermo furax, vita vel clam subrepens,
Latens thesauri quidpiam tollat mei,
Rapace vel tyrannus invadat manu.
Thesaurus est Deus mihi, et Dei timor,

Ἐλπίς τε κουφίζουσα τὰς ἀκηδίας·
Αἳ πολλὰ πολλαὶ δή με καὶ παρ' ἀξίαν
Δεδήχασίν τε καὶ σπαράξουσι πλέον,
Ἢν μὴ σὺ τοῖς κέρκωψιν ἠρεμεῖν φράσῃς.
Καίπερ δὲ πάσχων δεινὰ, καὶ δεινῶν πέρα,
Τοῦθ' ἓν δέδοικα, μή τι τοῖς πολλοῖς κακοῖς
Χείρων γενοίμην· καὶ τὸ γὰρ βλάπτει φρένας.

ΛϚ'. Ἄλλο.

Φθέγγοισθ' ἅπαντες· εὐδρομεῖτε τοῖς λόγοις·
Στροφὰς πλέκοιτε· ἰσχύοιτ' ἀραχνίοις
Δεσμεῖν τὰ κοῦφα καὶ περιπλανώμενα.
Βροντᾶτε βύρσαις· ἀστραπὰς ἐλλυχνίους
Πέμποιτ'· ἐγὼ ἔδησα καὶ πάντῃ λόγον.
A Κόρον λάβοιτε, ὦ σκοποὶ, καὶ σὺ, φθόνε.
Ἔνδον λαλήσω, νοῦν Θεοῦ μυστηρίοις
Γράφων, σπίλων τε καὶ πλάνων αἰσθήσεων
Σμήξας, ἔσοπτρον τῷ Λόγῳ παραστήσομαι,
Ἕως τελείας ἐμφάσεις εἴσω λάβῃ.
Καὶ ταῦτα σιγῆς γράμματ'. Εἰ δὲ μὴ θέλεις
Πολλοῖς λαλεῖν με, Νοῦς μέγας, τί χρὴ δρᾶσαι;

ΛΖ'. Ἄλλο.

Οὔ μ' οὔθ' ἁμαρτὰς εἷλεν, οὔτε τις νόμος
Τέκνων πόνων τε τῶν ἐμῶν διέσπασε.
Τριὰς τόδ' οἶδεν, ἣν ἐκήρυξα πόλει,
Σπινθῆρ' ἀνάψας τὸν πρὶν ἐγκεκρυμμένον.
Φθόνος δὲ, καὶ γλῶσσαν ἔδησαν οἱ σοφοί.

Et spes leniens molestias,
Quæ multæ multum sane me et immerentem
Momorderunt, et discerpent amplius,
Si non tu simiis quiescere jubeas.
Quamvis autem dura patiens et plus quam dura,
Hoc unum timeo, ne multis malis
Pejor fiam : hoc enim lædit mentes.

XXXVI. *De eodem argumento* *.

Loquimini, omnes; feliciter currat sermo vester;
Strophas nectite; potentes estote aranearum telis
896-897 Innectere levia et errabunda.
Tonate pellibus; fulgura lucernarum
Jaculamini : ego ligavi omnino vocem.
Satiate vos, o speculatores, et tu, invidia.
Intus loquar, mentem Dei mysteriis
Informans, maculisque et vagis sensibus
Detergens, speculum Verbo exhibebo,
Donec perfectas imagines intus recipiat.
Et hæ silentii litteræ. Si autem tu nolis
Pluribus me loqui, Mens magna, quid oportet facere?

XXXVII. *De eodem argumento* **.

Neque me peccatum rapuit, nec ulla lex
A liberis et a laboribus meis avulsit.
Trinitas hoc scit, quam prædicavi populo,
Scintillam accendens antea absconditam.
Invidia autem, et linguam ligarunt sapientes.

* Scriptum an. 382. — Alias Toll. 5, p. 85. ** Scriptum an. 382. — Alias Toll. 6, pag. 87.

XXXV. 9 *Κέρκωψιν. Simiis*; quippe qui gestibus, vestitu, et exteriore specie episcopos referrent, cum revera nil minus essent.

XXXVI. 4 *Βροντᾶτε βύρσαις*. Facetum sane hoc. Inflatæ pelles et vesicæ, si capitibus, ut fit inter ludendum, a pueris incutiantur, bombum edunt : sed ad vera tonitrua ejusdem efficaciæ sunt, atque aranearum texta, catenis ferreis comparata. Toll.

7 *Ἔνδον λαλήσω*. Alludit hic Theologus ad vetus illud de Aspendio citharista dictum, qui *omnia intus canere* dicebatur. Toll.

8 *Πλάνων αἰσθήσεων*. Vide tom. I, pag. 14, 508 et 511.

9 *Τῷ Λόγῳ*. *Verbo*, vel forte *rationi*.

XXXVII. 5 *Φθόνος δὲ, καὶ γλῶσσαν*. Mallet Tollius φθόνος δὲ γλῶσσαν ἐμὴν ἔδησεν, καὶ σοφοί, nisi quis potius legendum putarit : φθόνῳ δὲ γλῶσσάν μου ἔδησαν οἱ σοφοί. Invidia vero hæc orta a gloria, quam Gregorio lapidatio, de qua mox, contulerat. Toll.

METRICA VERSIO.

Et blanda spes duros dolores liniens,
Qui non merentem plurimi me plurimis
Punxere telis, meque discerpent magis,
Nisi ut quiescant simii tu jusseris.
Sed aspera licet patiar, et plus quam aspera,
Hoc vereor unum, ne malis multis ego
Sim pejor : istud namque mentes vulnerat.

XXXVI. DE EODEM ARGUMENTO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Date verba, cuncti; sermo currat prospere :
Ligate nodos, et potentes nexibus
Aranearum incerta vanaque stringite.
Tonate pellibus : corusca fulgura
Projicite; vox ligata prorsus est mihi.
B Saturate vos, o curiosi, o lividi.
Intus loquar, mentem Dei mysteriis
Formans, situque et sensibus tergens vagis
Speculi nitorem proferam Verbo Dei,
Donec fideles suscipiat imagines.
Hæ litteræ silentii. Si me loqui,
Mens summa, nolis pluribus, quid nunc agam?

XXXVII. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Eodem interprete.*)

Nec ulla me culpa rapuit, nec ulla lex
Avulsit a natis vel a laboribus.
Hoc novit a me prædicata Trinitas,
In urbe scintillam excitante conditam.
Livoris hoc : linguamque vinxerunt sophi.

Τί γὰρ, μάταιε, καίπερ ἐσκοτισμένος
Νόσῳ βαρείᾳ, τόσσον ἤγειρας κλέος;
Οὐκ οἶσθ', ὅσον νῦν τῶν ἀπαιδεύτων κράτος,
Οἷς συγγενὲς θράσος τε καὶ μοχθηρία;
Χορεύετ', εὐδρομεῖτε, δυσσεβὴς ἅπας.
Βάλλοιτε, τοξεύοιτε μὴ πεφραγμένους.
Σιγὴ βαθεῖα· Γρηγόριος πορρωτάτω.

ΛΗ'. *Ὕμνος εἰς Χριστὸν μετὰ τὴν σιωπὴν, ἐν τῷ Πάσχα.*

Χριστὲ ἄναξ, σὲ πρῶτον, ἐπεὶ λόγον ἠέρι δῶκα,
  Δηναιὸν κατέχων, φθέγξομ' ἀπὸ στομάτων,
Ἁγνοτάτου ἱερῆος ἁγνὸν θύος, εἰ θέμις εἰπεῖν,
  Τόνδε λόγον προχέων ἡμετέροιο νόου.
Πατροφαὲς, μεγάλοιο νόου Λόγε, φέρτερε μύθου,
  Φωτός τ' ἀκροτάτου φῶς ἄκρον, Οἰόγονε,
Εἰκὼν ἀθανάτοιο Πατρὸς, καὶ σφρηγὶς ἀνάρχου,
  Πνεύματι τῷ μεγάλῳ συμφαὲς, εὐρυμέδων,
Αἰῶνος πείρημα, μεγακλεὲς, ὀλβιόδωρε,
  Ὑψίθρον', οὐράνιε, πανσθενὲς, ἆσθμα νόου,
Νωμητὰ κόσμοιο, φερέσβιε, δημιοεργὲ
  Ὄντων, ἐσσομένων. Σοὶ γὰρ ἅπαντα πέλει,
Ὃς κόσμοιο θέμεθλα, καὶ ὁππόσα ἐστὶ θέλοντος,
  Δησάμενος φορέεις νεύμασιν ἀπλανέως.
Σοὶ μὲν, ἄναξ, Φαέθων ὑψίδρομος ἄστρα καλύ-
[πτει,
  Κύκλον ὑπερτέλλων ἔμπυρον, ὡς σὺ νόας.
Σοὶ ζώει, φθινύθει τε ἀμοιβαδὶς, ὄμμα τὸ νυκτὸς,
  Μήνη, πλησιφαὴς αὖθις ἐπερχομένη.

Quid enim, stulte, quamvis obnubilatus
Morbo gravi, tantam excitasti famam?
Non noveras quanta nunc indoctorum potentia,
Quibus cognata audacia et improbitas?
Exsultate, feliciter agite, quotquot impii estis.
Mittite lapides, sagittis petite inermes.
Altum silentium; Gregorius abest longissime.

XXXVIII. *Hymnus ad Christum post silentium, in Paschale**.

Christe rex, te primum, quando quidem sermonem in aerem emisi
  Diu retentum, ore eloquar,
Sanctissimi sacerdotis sanctum sacrificium, si fas est dicere,
  Hunc sermonem profundens meæ mentis.
O Patris lux, magnæ mentis Verbum, præstantius quovis sermone,
  Summæ lucis lux summa, unigenite Fili,
Imago æterni Patris, et sigillum principio carentis,
  Cum Spiritu magno collucens, late regnans,
Sæculorum finis, gloriosissime, opum dator,
  Sublimi throno sedens, cœlestis, omnipotens, anhelitus mentis,
898-899 Rector mundi, auctor vitæ, opifex omnium
  Quæ sunt, et quæ futura sunt. Tibi enim omnia exsistunt,
Qui mundi fundamenta, et quæcunque sunt, te volente,
  Vinciens administras nutibus immutabilibus.
Per te enim, o rex, sol ille sublimis astra obscurat,
  Orbem igneum supereminens, ut tu mentes beatas.
Per te vivit et occidit alternis vicibus, lumen noctis,
  Luna, rursus pleno lumine lucens revertitur.

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 56, pag. 151.

6 *Ἐσκοτισμένος*. Elegans hæc translatio est. Morbi namque corporis et animæ lumen obnubilant, et homines luci publicæ subtrahunt. Toll.

11 *Βάλλοιτε*. Vide supra, carm. xii. v. 51, etc.

XXXVIII. Tit. *Ὕμνος*. Sic Reg. 992 et Coisl. Edit. ὕμνοι.

2 *Δηναιόν*. Schol. ἐπιπολύ.

6 *Φωτός τ'*. Vat. φωτὸς ἀπ'. Mox *ἄκρον* Sup. lin. καθαρόν.

8 *Εὐρυμέδων*. Sic Vat. et Coisl. Schol. παντοκράτωρ. Edit. εὐρυμέδου.

9 *Πείρημα*. Schol. τέλος. Int. Coisl. τὸν αἰῶνα περιέχων.

10 *Πανσθενές*. Sup. lin. ἰσχυρότατον πνεῦμα. Schol. παντοῦργον πνεῦμα, νοῦς.

15 *Σοί*. Schol. παρὰ σοί.

16 *Νόας*. Schol. οὐρανίας δυνάμεις.

METRICA VERSIO.

Quid namque morbo obnubilatus tam gravi,
Insane, tantam suscitasti gloriam?
Non insciorum noveras potentiam,
Cognata queis audacia et malignitas.
Gaudete, quotquot impii, bene currite.
Saxis inermes et sagittis cædite.
Altum silentium: procul Gregorius.

XXXVIII. HYMNUS AD CHRISTUM POST SILENTIUM, IN PASCHATE.

(*Billio interprete*.)

Pressa diu quoniam nunc tandem labra resolvi,
  Maxime, te primum vox mea, Christe, canet;
Sacrifici puri, si fas est dicere, pura
  Victima de nostro pectore sermo fluet.
O magnæ mentis Verbum, præstantius omni
  Eloquio, lumen luminis, Unigena:
Æterni Patris effigies, certumque sigillum,
  Pneumate cum magno luce micansque pari,
Ævi auctor, fama celebris, donator opumque:
  Halitus et mentis, altithrone, omnipotens:
Conditor, atque dator vitæ, moderator et orbis,
  Nam tua sunt curæ subdita quæque tuæ;
Tramite qui recto lati fundamina mundi,
  Atque tuo nutu cuncta ligata geris:
Tu facis ut Phœbi lux aurea contegat astra,
  Sidera sic, mentes tu velut, exsuperans.
Tu facis ut noctis lumen vivatque cadatque,
  Detque suum rursus luna novata jubar.

Σοὶ δὲ ζωοφόρος τε κύκλος καὶ μέτρα χορείης,
"Ωραις μέτρα φέρει ἤπια κιρναμέναις.
Ἀπλανέες τε πλάνοι τε παλίμπορον ἀΐσσοντες
Ἀστέρες ἠγαθέης εἰσὶ λόγος σοφίης.
Σὸν φάος εἰσὶν ἅπαντες, ὅσοι νόες οὐρανίωνες
Μέλπουσι Τριάδος δόξαν ἐπουρανίης.
Σὸν βροτὸς αὖ κλέος ἐστὶν, ὃν ἄγγελον ἐνθάδ' ἔθηκας
Ὑμνοπόλον τῆς σῆς, ὦ φάος, ἀγλαΐης.
Ἄμβροτέ μοι βροτέει τε, παλιγγενὲς, ὕψος ἄσαρκον,
Ὑστάτιον θνητῶν πήμασι σαρκοφόρε,
Σοὶ ζῶ, σοὶ λαλέω, σοὶ δ' ἔμπνοός εἰμι θυηλὴ,
Ἡ μούνη κτεάνων λείπετ' ἀφ' ἡμετέρων.
Σοὶ καὶ γλῶσσαν ἔδησα, καὶ οὔασι μῦθον ἔλυσα·
Λίσσομαι ἀλλὰ πόροις ἀμφότερ' εὐαγέως.
A Φθέγξομαι, ἅσσ' ἐπέοικεν· ἃ δ' οὐ θέμις, οὐδὲ νοήσω
Ῥεύσω μαργάρεον, βόρβορον ὠσάμενος,
Χρυσὸν ἀπὸ ψαμάθοιο, ῥόδον κραναῆς ἀπ' ἀκάνθης·
Λέξομ' ἀπ' ἀσταχύων σῖτον, ἀφεὶς καλάμην.
Ταῦτά σοι ἡμετέροιο θαλύσια, Χριστὲ, πόνοιο
Γλῶσσ' ἀπερευγομένη πρῶτον ἀνῆψεν ἔπος.
Σήμερον ἐκ νεκύων Χριστὸς μέγας, οἷσιν ἐμίχθη,
Ἔγρετο, καὶ θανάτου κέντρον ἀπεσκέδασε,
Καὶ ζοφεροὺς πυλεῶνας ἀμειδήτου ἀΐδαο
Ῥήξατο, καὶ ψυχαῖς δῶκεν ἐλευθερίην.
Σήμερον ἐκ τύμβοιο θορὼν, μερόπεσσι φαάνθη,
Οἷς γένεθ', οἷσι θάνεν, οἷς ἔγρετ' ἐκ νεκύων,
Ὥς κε παλιγγενέες τε καὶ ἐκ θανάτοιο φυγόντες,
Σοὶ συναειρώμεσθ' ἔνθεν ἀνερχομένῳ.

Per te signifer orbis, et moderata ratio choreæ cœlestis,
Anni partibus modum præscribit benigne temperatis.
Fixa etiam, et errantia retro gradientia
Sidera, admirabilem tuam prædicant sapientiam.
Tua lux sunt omnes quæcunque animæ cœlestes
Decantant Trinitatis gloriam cœlestis.
Tua enim est gloria homo, quem angelum in hoc mundo constituisti,
Præconem tui, o clarissimum lumen, splendoris.
O immortalis, mortalis propter me, iterum genite, celsitudo incorporea,
Qui postremo ad expianda hominum peccata carnem assumpsisti,
Tibi vivo, tibi loquor, tibi viva sum hostia,
Quæ sola ex facultatibus meis linquitur.
Tibi et linguam constrinxi, et nunc auribus sermonem aperui:
Sed præsta, obsecro, ut utrumque pie faciam.
Loquar quæ decent; quæ autem nefas est, nequidem cogitem.
Effundam margaritam, cœnum depellens,
Aurum ex arena, rosam ex aspera spina,
Legam ex aristis triticum, abjiciens stipulam.
Has tibi nostri, Christe, primitias laboris,
Lingua primum eructans obtulit sermonem.
Hodie Christus Dominus ex mortuis, quibus admistus est,
Surrexit, et mortis aculeum dissipavit,
Et tenebrosas portas inamœni tartari
Perrupit, et animis libertatem dedit.
Hodie e tumulo prosiliens, hominibus apparuit,
Quibus natus est, quibus mortuus, quibus surrexit a mortuis,
Ut regenerati et a morte profugi,
Una tecum hinc in cœlum ascendente sustollamur.

19 *Ζωοφόρος*. Græci sic appellant zodiacum, qui obliquus est circulus, et duodecim signa cœlestia continet. Mox *μέτρα χορείης*. Schol. μέτρα κινήσεως, *constans motus*.

22 *Εἰσὶ λόγος σοφίης*. Int. Coisl. ἔργον τῆς σῆς σοφίης, *tuæ sunt opus sapientiæ*. Schol. εἰσὶ θείης σοφίης λόγοις τε καὶ θελήμασι. *Sunt verbis et voluntate divinæ tuæ sapientiæ*. Sup. lin. βουλήματι, *consilio*.

25 *Ἐνθάδ'*. Sup. lin. ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ.

27 *Βροτέει τε*. Id est βροτοειδές. Mox *παλιγγενές*. Schol. δι' ἐμὲ δεύτερον γεννηθείς.

28 *Πήμασι*. Schol. πλημμελήμασι.

29 *Ἔμπνοος*. Sup. lin. ἔμψυχος θυσία.

32 *Πόροις*. Sup. lin. δῴης γενέσθαι ὁσίως.

36 *Λέξομ'*. Sic Coisl. Schol. λήψομαι. Nonnulli edit. λέξομ'.

37 *Θαλύσια*. Schol. χαρίστημα.

39 *Σήμερον*. Hic in codice Coisliniano novum incipit carmen.

METRICA VERSIO.

Tu facis ut partes moderetur signifer anni,
Tempora temporibus consocietque novis.
Quin etiam in stellis sapientia mira refulget,
Tam fixis, quam quas cernimus ire vagas.
Lux tua sunt omnes, habitant quæ sidera, mentes,
Ac Triadis laudes quæ sine fine canunt.
Gloria rursus homo tua, qui velut angelus abs te
Hic situs est, decus ut cantet et ipse tuum.
Æterne, ac rursum mortalis: corporis expers,
Atque hominum causa post quoque factus homo:
Vivo, loquorque tibi, tibi sum, bone, victima viva,
Omnibus ex opibus sola relicta meis.
Pressa tibi est mea lingua, tibi mea lingua soluta:
Da, precor, ut sancte cedat utrumque mihi.
B Quæ decet, ista loquar: quæ non, nec pectore volvam.
Depulso fundam margara chara luto,
Vernantemque rosam e spinis, aurumque ab arena,
Et spicis missa farra legam stipula.
Has tibi primitias nostri, bone Christe, laboris,
Obtulit hæc primum carmina lingua tibi.
Hac es, Christe, die levibus revocatus ab umbris,
Atque retudisti spicula dira necis.
Horrendas hac luce fores tua rupit averni
Dextera: libertas est animisque data.
Visus es humanis hodie redivivus: ob illos
Nam satus es, passus, redditus et superis
Ut sursum nati, redivivique astra petamus,
Atque Patris tecum regna beata tui.

Σήμερον αἰγλήεις σε μέγας χορὸς ἀμφιγέγηθεν
Ἀγγελικὸς, μέλπων ὕμνον ἐπιστέφιον.
Σήμερον ἦχον ἔπνευσα, μεμυκότα χείλεα σιγῇ
Λύσας, ἀλλά μ' ἔχεις ὑμνοπόλον κιθάρην.
Νῷ νόον ἔνδον ἔρεξα, λόγῳ Λόγον· αὐτὰρ ἔπειτα
Ῥέξω καὶ μεγάλῳ Πνεύματι, ἢν ἐθέλῃ.

ΛΘ'. *Εἰς τὰ ἔμμετρα.*

Πολλοὺς ὁρῶν γράφοντας ἐν τῷ νῦν βίῳ
Λόγους ἀμέτρους, καὶ ῥέοντας εὐκόλως,
Καὶ πλεῖστον ἐκτρίβοντας ἐν πόνοις χρόνον,
Ὧν κέρδος οὐδὲν ἢ κενὴ γλωσσαλγία·
Ἀλλ' οὖν γράφοντας καὶ λίαν τυραννικῶς,
Ὡς μεστὰ πάντα τυγχάνειν ληρημάτων,
A Ψάμμου θαλασσῶν ἢ σκνιπῶν Αἰγυπτίων·
Παντων μὲν ἂν ἥδιστα καὶ γνώμην μίαν
Ταύτην ἔδωκα, πάντα ῥίψαντας λόγον,
Αὐτῶν ἔχεσθαι τῶν θεοπνεύστων μόνον,
Ὡς τοὺς ζάλην φεύγοντας ὅρμων εὐδίων.
Εἰ γὰρ τοσαύτας αἱ Γραφαὶ δεδώκασι
Λαβὰς, τὸ, Πνεῦμα, τουτί σοι σοφώτερον,
Ὡς καὶ τόδ' εἶναι παντὸς ὁρμητήριον
Λόγου ματαίου τοῖς κακῶς ὡρμωμένοις.
Πότ' ἂν γράφων σὺ, τοῖς κάτω νοήμασιν
Ἀναμφιλέκτους, ὦ'τὰν, ἐκτείναις λόγους;
Ἐπεὶ δὲ τοῦτο παντελῶς ἀμήχανον,
Κόσμου ῥαγέντος εἰς τόσας διαστάσεις,
Πάντων τ' ἔρεισμα τῆς ἑαυτῶν ἐκτροπῆς

Hodie magnus et splendidus chorus circa te oblectatur
Angelicus, cantando carmen epinicium.
900-901 Hodie sonum edidi, clausa diu silentio labra
Solvens; sed jam me habes instar citharæ ad celebrandas laudes tuas.
Menti mentem intus immolavi, Verbo verbum; postea autem
Sacrificabo et magno Spiritui, si voluerit.

XXXIX. *In suos versus* *.

Plurimos cernens condere hac ætate
Nullis astricta numeris scripta, et leniter fluentia;
Multumque temporis his impendere operibus,
Quorum nullus est fructus, quam vana garrulitas:
Imo cernens eos scribere admodum procaciter,
Plenaque omnia esse rebus nugatoriis,
Arena maris, aut muscis Ægyptiis:
Omnium quidem suavissime consilium unum
Hoc dedi, ut abjecto quolibet sermone,
Solis a Deo afflatis Scripturis incumberent,
Ut ii, qui tempestatem fugiunt, in tranquillam se recipiant stationem.
Nam si tot Scripturæ præbent ansas,
Illud est, quod tibi, divine Spiritus, visum sapientius,
Ut sit cujusvis propugnaculum
Vanæ doctrinæ his, qui sinistro animo concitantur.
Quandonam tu scribens, terrenæ sapientiæ cogitationibus
Firmas afferes, o bone vir, rationes?
Quoniam vero id prorsus impossibile,
Cum orbis scindatur tot in contrarias partes,
Omnesque fundamentum sui diverticuli

* Scriptum an. 382. — Alias Bill. 162, pag. 248.

48 *Μέλπων ὕμνον ἐπιστέφιον*. Scholiastes interpretatur, ὕμνον ἐπινίκιον ᾄδων.
50 *Ἔχεις*. Coisl. ἔχοις.
51 *Ἔρεξα*. Schol. ἔθυσα.
52 *Ῥέξω*. Schol. θύσω.
XXXIX. 2 *Ἀμέτρους*. Scripta nullis astricta numeris intelligit Gregorius, quibus suos opponit sermones ἐμμέτρους.
6 *Ὡς μεστά*. Sic Vat. Edit. ὡς μετά.
8 *Μίαν*. Vat. τίνα.
9 *Πάντα ῥίψαντας*. Ita Vat. Edit. πάντ' ἀποῤῥίψας. *Consilium hoc amplexus sum, ut omnem sermonem abjiciens, solis divinitus afflatis Scripturis incumberem.*
10 *Μόνον*. Vat. μόνων.
14 *Ὁρμητήριον*. Hæc vera Gregorii sententia est, qui alibi passim exagitat sua introductam ætate, quasi ex Scripturis λογομαχίαν, subtilemque dialecticam simplici subrogatam fidei.
16 *Πότ' ἄν*. Vat πῶς.

METRICA VERSIO.

Te chorus angelicus luce hac lætusque micansque
Victorem cinxit, læta trophæa canens.
Hac luce insonui, compressaque labra resolvi;
Ac vice me citharæ, te celebrantis, habes.
Mente prius mentem cecini: verbo cano Verbum;
Postmodo Pneuma sacrum, si volet, ipse canam.

XXXIX. IN SUOS VERSUS.

(*Fed. Morello interprete.*)

Plerosque cernens scribere hoc in sæculo
Opera innumera perleniter fluentia,
Et plurimum huic tempus labori impendere,
Quorum est lucellum inane maledicentiæ:
Atque insolenter edere hos scripta admodum,
B Nugas pararent ut meras sudoribus,
Ægyptias muscas, arenasve æquoris:
Suavissime omnium hæc stetit sententia,
Ut quolibet sermone contempto incumberem
A Numine afflatis voluminibus modo;
Ut expetit portus, procellas qui fugit.
Nam si tot ac tantas sacra eloquia exhibent
Ansas, tibi hic est Spiritus prudentior,
Ut sit refugium proximum hoc cujuslibet
Vanæ loquelæ, his qui incitati sunt male.
Quando exarans tu cogitationibus
Serpentibus humi, expanderes ratos sonos?
At cum arduum et difficile prorsus hoc siet,
Ubi mundus in dissidia tot conscinditur,
Cum omnes basim diverticuli habeant sui,

Τούτους ἐχόντων τοὺς λόγους συμπροστάτας·
Ἄλλην μετῆλθον τῶν λόγων ταύτην ὁδὸν,
Εἰ μὲν καλήν γε, εἰ δὲ μή γ', ἐμοὶ φίλην·
Μέτροις τι δοῦναι τῶν ἐμῶν πονημάτων.
Οὐχ, ὡς ἂν οἰηθεῖεν οἱ πολλοὶ βροτῶν,
Τῶν πάντα ῥᾴστων, δόξαν ἐκκαρπούμενος
Κενὴν, ὃ δὴ λέγεται. Τοὐναντίον μὲν οὖν
Τρέχοντας οἶδα τοῖς ἐμοῖς, οὕτω γράφειν,
Ἀνθρωπαρεσκεῖν μᾶλλον· οἱ γὰρ πλείονες
Τοῖς σφῶν μέτροις μετροῦσι καὶ τὰ τῶν πέλας,
Οὔτε προτιμῶν τοῦτο τῶν θείων πόνων·
Μή μοι τοσοῦτον ἐκπέσοι Θεοῦ λόγος!
Τί οὖν πέπονθα, τοῦτ' ἴσως θαυμάσετε.
Πρῶτον μὲν ἠθέλησα, τοῖς ἄλλοις καμὼν,
A Οὕτω πεδῆσαι τὴν ἐμὴν ἀμετρίαν·
Ὡς ἂν γράφων γε, ἀλλὰ μὴ πολλὰ γράφω,
Καμὼν τὸ μέτρον. Δεύτερον δὲ τοῖς νέοις,
Καὶ τῶν ὅσοι μάλιστα χαίρουσι λόγοις,
Ὥσπερ τι τερπνὸν τοῦτο δοῦναι φάρμακον,
Πειθοῦς ἀγωγὸν εἰς τὰ χρησιμώτερα,
Τέχνῃ γλυκάζων τὸ πικρὸν τῶν ἐντολῶν.
Φιλεῖ δ' ἀνίεσθαί τε καὶ νευρᾶς τόνος·
Εἴ πως θέλεις καὶ τοῦτο· εἰ μή τι πλέον,
Ἀντ' ᾀσμάτων σοι ταῦτα καὶ λυρισμάτων.
Παίζειν δέδωκα, εἴ τι καὶ παίζειν θέλεις,
Μή τις βλάβη σοι πρὸς τὸ καλὸν συλωμένῳ.
Τρίτον πεπονθὼς οἶδα· πρᾶγμα μὲν τυχὸν
Μικροπρεπές τι, πλὴν πέπονθ'· οὐδ' ἐν λόγοις

Hos habeant sermones, qui præsidio sint :
Ad aliam me contuli, hanc nimirum, sermonum viam,
Honestam quidem, vel si minus saltem mihi gratam :
Ut versibus aliquid impenderem laboris ;
Haud equidem, ut fortasse videbitur plerisque mortalium,
Per omnia facilium ac levissimorum, ad gloriam comparandam
Inanem, quod dici solet. Contra quidem
Scio eos, qui mea vellicant, dicere, quod ita scribam,
Me magis hominum auram captare ; nam plerique
Suis ipsorum actibus metiuntur acta proximi :
902-903 Neque id præferens sacris laboribus :
Ne mihi tantopere excidat Dei verbum !
Quid ergo consilii habui, id forsan mirabimini.
Primum quidem volui, cum in aliis operam posuissem,
Sic meam frenare intemperantiam ;
Ut si scriberem, saltem non multa exararem,
Difficultate elaborandi carminis. Deinde volui juvenibus,
Iisque maxime qui sermonibus delectantur,
Veluti quoddam gratum præbere pharmacum,
Illecebrosis ducens ad utiliora,
Arte deliniens acerbitatem mandatorum.
Amat etiam tensa remitti chorda :
Si quo modo velis hoc (probare) : si nihil quidquam amplius,
Pro cantilenis tibi hæc erunt et strepitibus.
Ludum præbui, si ludus tibi placet,
Ne quid damni tibi accidat honesta quærenti.
Tertio me affectum scio; res quidem fortassis
Parva videri possit; verumtamen affectus sum; nequidem vim dicendi

21 *Συμπροστάτας*. Vat. σὺν προστάταις.
26 *Τῶν πάντα ῥᾴστων*. Hæc jungimus cum βροτῶν. Morel. non recte junxit cum δόξαν.
32 *Μοι*. Ita Vat. Edit. μοῦ.
33 *Θαυμάσετε*. Ita Vat. Edit. θαυμάζετε.
35 *Ἀμετρίαν*. Sic optime Vat., *linguæ fluxum*. Edit. ἁμαρτίαν.
37 *Καμών*. Vat. λαβών.
46 *Τὸ καλόν*. Ita Vat., quæ vera est lectio. *Ne quid damni contingat, dum honesta sectaris*, ad id quod honestum est venis. Aliter συλωμένῳ, *spoliato, nudato*, scilicet læsa pietate, morumque integritate, lectione profanorum carminum : ut si quis iis delectetur, eaque potius legat, in quibus aliquid honestati morum fideique adversum occurrit. Edit. mendose καλῷ.

METRICA VERSIO.

Hæc genera sermonum, quasi adjuvantia :
Equidem aliud suscepi iter sermonibus,
Honestum opinor, sin minus, gratum mihi,
Laboris ut mei darem aliquid versibus;
Non, ut putarent plurimi mortalium,
Quo gloriam e facillimis adipiscerer
Vanam, ut solet dici : sed e contrario
Novi mea utique vellicantes dicere,
Me scribere, ut placere queam vulgo magis:
Aliena metiuntur acta nam aliqui suis.
Nec præferens istud sacris laboribus.
Ah! ne excidat tantum Deus mente a mea!
Affectus ergo ut sim, illud admiramini.
Primum laborans id operam pro aliis dedi,
B Ligare peccatum meum quo possem ita;
Ut si luberet scribere, haud conscriberem
Multa, elaborans carmen. Inde in gratiam
Juvenum, atque eorum verba quos juvant bona,
Hoc suave volui remedium tibi dare,
Suadæ illicem, atque maxime sunt commoda,
Mandata quæ urgent arte, sic deliniens.
Interdum amat remittier chordæ tonus;
Si quæ velis modo hoc probare, nec amplius
Quæris, loco cantus lyræ strepitusque erunt.
Tibi hæc dedi ad ludum, tibi ullus si placet :
Ne noxa quæ subeat *honestate viduum*.
Affectus ita sum tertio, ut res forsitan
Pusilla videatur, tamen meipsum afficit;

Πλέον δίδωμι τοὺς ξένους ἡμῶν ἔχειν·
Τούτοις λέγω δὴ τοῖς κεχρωσμένοις λόγοις
Εἰ καὶ τὸ κάλλος ἡμῖν ἐν θεωρίᾳ.
Ὑμῖν μὲν οὖν δὴ τοῖς σοφοῖς ἐπαίξαμεν.
Ἔστω τις ἡμῖν καὶ χάρις λεόντιος.
Τέταρτον εὗρον τῇ νόσῳ πονούμενος
Παρηγόρημα τοῦτο, κύκνος ὡς γέρων,
Λαλεῖν ἐμαυτῷ τὰ πτερῶν συρίγματα,
Οὐ θρῆνον, ἀλλ' ὕμνον τιν' ἐξιτήριον.
Πρὸς ταῦτα νῦν γινώσκεθ' ἡμῖν, οἱ σοφοὶ,
Τῶν ἔνδον. Εἰ δ' ἥττησθε, τῶν αὐτῶν λόγων
Πλεῖστον τὸ χρῆμα· καὶ τὰ παιζόντων λόγοι,
Χωρεῖτε· μακρὸν δ' οὐδὲν οὐδ' ὑπὲρ κόρον,
A Ἀλλ' οὐδ' ἄχρηστον, ὡς ἐγῷμαι παντελῶς.
Αὐτοὶ διδάξουσ' οἱ λόγοι θέλοντά σε.
Τὰ μὲν γάρ ἐστι τῶν ἐμῶν, τὰ δ' ἔκτοθεν.
Ἢ τῶν καλῶν ἔπαινος, ἢ κακῶν ψόγος,
Ἢ δόγματ', ἢ γνώμη τις, ἢ τομαὶ λόγων,
Μνήμην ἔχουσαι τῇ δέσει τοῦ γράμματος.
Εἰ μικρὰ ταῦτα, σὺ τέλει τὰ μείζονα.
Μέτρον κακίζεις· εἰκότως, ἄμετρος ὤν,
Ἰαμβοποιὸς, συγγράφων ἀμβλώματα.
Τίς γὰρ βλέποντα, μὴ βλέπων, ἐγνώρισεν;
Ἢ τίς τρέχοντι, μὴ τρέχων, συνέδραμε;
Πλὴν οὐ λέληθας, ὃ ψέγεις, ὠνούμενος.
Ὃ γὰρ κακίζεις, τοῦτό σοι σπουδάζεται,

Majorem, quam nos, infideles habere concesserim:
De ornato illo loquor et florido dicendi genere,
Quanquam nobis orationis venustas sit in spiritali intelligentia.
Vobis quidem igitur, ut sapientibus lusimus.
Nobis autem sit gratia leonis.
Quarto inveni morbo gravatus
Solatium istud, velut olor senex,
Loqui mihi ipsi alarum sibilis,
Non lugubrem cantum, sed canticum in discessu.
In his modo intelligitis, viri sapientes,
Intimos animi sensus. Si autem ceditis, ipsorum sermonum
Potissimum res est : et quæ ludentium sunt, sermones
Procedite : nihil vero longum, nihil supra satietatem,
Nihil etiam inutile, ut ego prorsus arbitror.
Ipsi docebunt te sermones volentem.
Alia quidem ex meis sunt : alia autem ex profanis ;
Aut bonorum laus, aut malorum reprehensio,
Vel doctrina, vel opinio, vel breves sententiæ,
904-905 Quæ in memoria facile insideant vinculo litteræ.
Si hæc parva sunt, tu effice meliora.
Modos carpis : recte quidem, utpote rudis versuum,
Iamborum scriptor, conscribens miseros versus.
Quis enim videntem, non videns, agnoverit?
Aut quis currenti, non currens, concurrit?
Verum non lates, quod reprehendis, ipse aucupans.
Quod enim improbas, hoc tibi curæ est,

49 *Πλέον. Non plus aliquid fatebor infideles, quam nos habere.*
50 *Κεχρωσμένοις.* Id est videlicet *pictis floridisque sermonibus.*
51 *Εἰ καί,* etc. Morel. : *Quamvis quod est, pulchrum sit ob oculos suum*; quod qui potest capere capiat.
53 *Ὑμῖν.* Vat. ἡμῶν καὶ χάρις λέοντος, scilicet *ut postremi devoremur.*
58 *Γινώσκεθ' ἡμῖν, οἱ σοφοί.* Aliter : *Ignoscite nobis, vos qui sagaces estis ad perspiciendum intimos animi sensus.*
59 *Εἰ δ' ἥττησθε, τῶν.* Aliter : *Sin vincimini ipsis sermonibus.*
60 *Πλεῖστον τὸ χρῆμα.* Aliter : *Res mira.*
61 *Χωρεῖτε. Procedite, capite, favete,* vox militaris, inquit Combefisius, usu trita bonis auctoribus. Morel. *valete :* quæ quidem est altera vocis χωρεῖτε acceptio, verum hic parum commoda.
64 *Τῶν ἐμῶν. Ex Scripturis.*
66 *Ἢ γνώμη. Aut consilium, aut opinio.*
67 *Μνήμην ἔχουσαι τῇ δέσει. Memoriæ commoda ex astricta oratione.*
73 *Οὐ λέληθας. Non lates :* nempe perspicuum est te aucupari, quod reprehendis. Non bene Morel. : *Haud latet te.*
74 *Σοὶ σπουδάζεται. In hoc operam confers, huic rei incumbis.*

METRICA VERSIO.

Neque exteros melius loqui quam nos puto,
Hoc genere sermonis colorati aio,
Quamvis quod est, pulchrum sit ob oculos suum.
Vobis at ipsi lusimus sapientibus.
Nobis sit, ut ferunt, leonis gratia.
Quartum, ægritudini meæ solatium
Istud labore inveni, olor velut senex,
Loquens mihi alarum canoris sibilis,
Non lugubrem cantum, sed egressu editum.
Ergo, eruditi in intimis, cognoscite
Nobis ad hæc : sin ceditis devicti in his
Sermonibus, res, eloquia ludentium
Valete ; nil longum, atque satiatem supra,
B Nihilque inutile, seu reor. Prorsus quidem
Ipsa edocebunt dicta te spontaneum.
Namque e meis hæc sunt ; at illa extrinsecus ;
Reprehensio malorum, honestorumve laus :
Opinio aut sententia, aut tractatuum
Segmenta memorabilia vinctis litteris.
Hæc parva si sunt, perfice his majora tu.
Carpis modos, et jure, careas cum modo,
Abortiones exarans, iambicus.
Nam quis videntem, non videns, agnoverit?
Aut cursitanti haud cursitans occurrerit?
Verum haud latet te, quando emis, quod deprimis :
Sed enim tibi est cordi, quod explodis modo,

Καὶ σφόδρ' ἀμέτρως, τὸ γράφειν ποιήματα.
Ὅτ' ἂν δ' ἐλέγχῃ, πίστις ἀντεισέρχεται,
Καὶ πεζὸς ἡμῖν ναυαγῶν ὁ φίλτατος.
Τοιαῦτα τεχνάζεσθε, ὑμεῖς οἱ σοφοί.
Ταῦτ' οὐ πρόδηλον ψεῦδος, οὐχὶ διπλόη;
Πίθηκος ἡμῖν ἀρτίως, λέων δὲ νῦν.
Οὕτως ἁλίσκετ' εὐπετῶς δόξης ἔρως.
 Πλὴν ἴσθι πολλὰ καὶ Γραφαῖς μετρούμενα,
Ὡς οἱ σοφοὶ λέγουσιν Ἑβραίων γένους.
Εἰ μὴ μέτρον σοι καὶ τὰ νεύρων κρούματα,
Ὡς οἱ πάλαι προσῇδον ἐμμελεῖς λόγους,
Τὸ τερπνὸν, οἶμαι, τοῦ καλοῦ ποιούμενοι
Ὄχημα, καὶ τυποῦντες ἐκ μελῶν τρόπους.
Σαοὺλ σε τοῦτο πεισάτω, καὶ πνεύματος
Ἐλευθερωθεὶς τοῖς τρόποις τῆς κινύρας.

A Τίς οὖν βλάβη σοι, τοὺς νέους δι' ἡδονῆς
Σεμνῆς ἄγεσθαι πρὸς Θεοῦ κοινωνίαν;
Οὐ γὰρ φέρουσιν ἀθρόαν μετάστασιν.
Νῦν μέν τις ἔστω μίξις εὐγενεστέρα.
Πῆξιν δ' ὅταν τὸ καλὸν ἐν χρόνῳ λάβῃ,
Ὑποσπάσαντες, ὡς ἐρείσματ' ἀψίδων,
Τὸ κομψὸν, αὐτὸ τἀγαθὸν φυλάξομεν.
Τούτου τί ἂν γένοιτο χρησιμώτερον;
Σὺ δ' οὐ τὰ ὄψα τῷ γλυκεῖ παραρτύεις,
Ὦ σεμνὲ, καὶ σύνοφρυ καὶ συνηγμένε;
Τί οὖν κακίζεις τὴν ἐμὴν εὐμετρίαν,
Τοῖς σοῖς μέτροις σταθμώμενος τὰ τῶν πέλας;
Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα
Χωρὶς κολοιῶν κ' ἀετῶν ὑψώματα.

Et valde inconcinne, condere poemata.
Cum autem reprehenderis, fides vicissim subit,
Et pedes nobis naufragus lepidissimus.
Talia excogitate, vos sapientes,
Hæc nonne manifestum mendacium, nonne duplicis animi versutia?
Simia modo nobis, nunc autem leo.
Sic facile capitur gloriæ desiderium.
 Verum scito plurima etiam in Scripturis esse metro expressa,
Ut ferunt docti ex Hebræorum gente.
Si tibi metrum non videatur fidium pulsationes,
Ut veteres decantabant concinnos sermones,
Jucundum, arbitror, adhibendo, tanquam recti
Vehiculum, et modulis informando mores,
Saul id tibi persuadeat, a maligno spiritu
Liberatus modulis citharæ.
Quidnam igitur incommodi tibi videtur, si juvenes per oblectationem
Honestam ducantur ad Dei societatem?
Non enim ferunt subitam mutationem.
Nunc quidem statuatur quoddam temperamentum liberalius.
Postquam vero bonum tempore firmatum fuerit,
Subducentes, velut ex fornicibus fulcimen,
Quod est leporis, bonum ipsum servabimus.
Quod isto potest esse utilius?
Tu vero cibos nonne condis dulcedine,
Vir rigide, superbo et contracto supercilio?
Quid ergo culpas meam in condendis versibus industriam,
Tuis modulis perpendens res proximi?
Seorsum sunt Mysorum et Phrygum limites;
Seorsum graculorum et aquilarum sublimitates.

75 Ἀμέτρως. *Illepide, nulla gratia poetica.*

76 *Πίστις ἀντεισέρχεται.* Combefis.: *Excusanda per ejus simplicitatem inscitia.*

77 *Πεζὸς ἡμῖν ναυαγῶν.* Scilicet *ita humilis stricta oratione, ut ad solutam propius accedat.*

79 *Οὐχὶ διπλόη. Versutia.* Inepte Morel.: *Non tunica duplex.*

94 *Πῆξιν. Firmitatem, cum bonum per tempus habuerit.*

96 *Τὸ κομψόν. Quod est deliciarum, oblectamenti poetici.*

102 *Χωρὶς τὰ Μυσῶν*, etc. Adagium quod sæpe recurrit apud Gregorium.

103 *Χωρὶς κολοιῶν*, etc. Perstringit quempiam

METRICA VERSIO.

Absque modulis cito exarare poemata.
Cum reprehendis, tum invicem prodit fides,
Nobisque naufragus pedes charissimus.
Excogitate talia, o docti et cati.
Non tunica duplex, lucidum et mendacium est?
Hic simia est modo, et nunc est leo.
Sic carpitur amor gloriæ facillime.
 Scito tamen permulta Scriptis in sacris
Expressa metris, docti ut Hebræi probant.
Nisi si metrum non duxeris pulsus fidis:
Ut dicta prisci concinerunt consona,
Jucunditatem dum, ut reor, facerent rei
Vehiculum honestæ, et ex modis mores bonos.
Saul tibi hoc persuadeat, qui a spiritu
Est liberatus Davidis modulis lyræ.

B Cui incommodo tibi est, si honesta gratia
Juvenes eant communionem ad Numinis?
Mutationem nam repentinam haud ferunt:
Nunc liberalior benigniorque lex
Condatur: at enim quando honestum tempore
Firmatum erit, tracto decore, ut in arcubus
Fulcimine, ipsum quod bonum est servabimus.
Exsistere hoc quid fructuosius queat?
Non tu cibos condire scis dulcedine,
Severe, contracto supercilio gravi.
Quid ergo differs pipulo modulos meos,
Modulo tuo dum examinas res proximi?
Seorsum Mysorum sunt Phrygumque limites,
Sublimitates gracculi aquilæque cominus.

Μ'. *Πρὸς τοὺς φθονοῦντας.*

Δίκη, δικασταὶ, καὶ νόμοι, καὶ βήματα,
Ῥομφαία καὶ σὺ τοῖς κακοῖς στιλβουμένη,
Καὶ πάντ' ἐλέγχουσ' ἡμέρα στυγνηγόρε,
Σκώληξ ἄπαυστε, παμφάγου πηγαὶ πυρὸς,
Ἀκούσαθ' ἡμῶν τῶν κριτῶν, ἀκούσατε.
Πᾶσι θανοῦσι καὶ φθόνος συνθάπτεται.
Πρὸς γὰρ τὸ τεῖνον ἡ μάχη· τὸ δ' ἐκ ποδῶν
Οὔτ' ἀντιπίπτει, καὶ τετίμητ' ἀφθόνως.
Ἐγὼ δὲ καὶ τέθνηκα, καὶ βασκαίνομαι.
Ὁ πάντ' ἀνατλὰς ἐν βίῳ παλαίσματα.
Πῶς τοῦτ' ἐλέγχω, καὶ τίσι τεκμηρίοις;
Πάντες βοῶσι, κἂν ἐγὼ δήσω στόμα.
Ὡς εἴθ' ἄφωνος ἦν ἐμὴ δυσπραξία!
A Τὸ τῶν κακῶν κάκιστον, ὡς ἂν μὴ χράνω
Τὴν γλῶσσαν, εἴρων ἐν λόγῳ καὶ τοὔνομα.
Τὸ πλῆρες ἰοῦ θηρίον, το τοῦ φθόνου
Δεινόν τε καὶ φρικῶδες ἐργαστήριον,
Τὴν τῶν, ὅσ' ἐστὶ, σύντομον στήλην κακῶν
Ὦ μηδὲ θείας πρὸς θύρας φοιτητέον,
Ἐμῶν ἁγνισμῶν, καὶ πόνων τῆσδε τριχὸς
Ἐμῶν λιθασμάτων τε καὶ καθαρμάτων
Προὔθηκαν. Οἴμοι! τίς τάδ' αἰνέσει σοφῶν;
Ὦ καρδίας κευθμῶσιν ἐμβεβὼς ἐμῆς!
Ὦ πάντα νωμῶν, καὶ φέρων ἄλλῳ βίῳ!
Οὗτοι κακῶν με δεύτερον τεθείκασι
Καὶ τῶν δ' ἐκεῖθεν οἱ κακοὶ σταῖεν πρόσω;
Αὐτοὶ συνασπίζουσιν ἀλλήλοις κακῶς.

906-907 XL. *In invidos* *.

Justitia, judices, et leges, et tribunalia,
Et tu gladius contra impios coruscans,
Et omnium examinatrix dies tristis,
Vermis nunquam quiescens, omnia vorantis fontes ignis,
Audite judices nostros, audite.
Cum omnibus morientibus et invidia sepelitur.
Etenim contra id quod resistit, pugnatur: quod autem longe dissitum est,
Nec obsistit, etiam in magno pretio habetur.
Ego vero mortuus sum, et tamen invidia premor
Qui quaslibet pertuli in hac vita ærumnas.
Quomodo id ostendam, et quibus argumentis?
Omnes clamant, vel si ego os vinxero.
Atque utinam muta esset mea calamitas!
Ne, quod malorum est extremum, polluerem
Linguam, inserendo sermonibus vel ipsum nomen.
Plenam veneno bestiam, invidiæ
Diram et horribilem officinam,
Omnium, quæcunque sunt uspiam, compendiariam columnam malorum,
Cui nequidem ad sacras fores accedere licebat,
Casto meo ministerio, et laboribus hujus canitiei,
Meis lapidationibus, et piaculis
Prætulerunt. Hei mihi! quis hæc sapiens probaverit?
O qui penetrasti latebras cordis mei!
O qui cuncta moderaris, et dirigis ad alteram vitam!
Hi me ipsis improbis postposuerunt:
Num et in altera vita improbi præferentur?
Ipsi auxiliantur sibi invicem nequiter,

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 166, pag. 251

Apollinaris de grege, qui ægre ferebat juvenes ad pietatem informari Gregorii versibus, ad quorum sublimitatem ipse pertingere non poterat.

XL. 6 *Πᾶσι θανοῦσι.* Ita fere Horat. lib. II, epist. 1, 12.

.... *Invidiam supremo fine domari:*
Urit enim fulgore suo qui prægravat artes
Infra se positas; exstinctus amabitur idem.

10 *Παλαίσματα. Qualibet certamina susti ui.*

16 *Θηρίον.* Maximum intelligit. Mox *φθόνου*, *diaboli.*

21 *Καθαρμάτων. Piaculis, lustrationibus.* Vat. κηρυγμάτων, *concionibus.*

22 *Τάδ'.* Ita Vatic. Edit. male ταῦτ', ubi deficit metrum.

25 *Οὗτοι.* Vat. ὅτι.

METRICA VERSIO.

XL. IN INVIDOS.

(*Fed. Morello interprete.*)

Justitia, leges, judices, tribunal et
Ensis coruscans ad scelestorum metum,
Examinansque omnia dies tristissima,
Et vermis irrequies, et ignis fervidi
Fontes, querentum audite dicta: judices,
Audite nos. Livor sepultus funere est.
Nam prælium est in vim resistentem: at procul
Situm, nec obsistit, et honore maximo
Decoratur. At me mortuum livor premit,
Qui pertuli in vita tot ærumnas graves.
Id quomodo arguam, et quibus certis notis?
Voces efferunt omnes, mihi occlusum ut sit os.
B Si muta mea fuisset infelicitas!
Ne polluam, quod est malorum pessimum,
Linguam, inserendo nomen hoc sermonibus.
Ab his veneno atro redundans bellua,
Livoris horrenda officina luridi,
Columna cuncta continens in se mala,
Cui nullus ad sacras fores aditus patet,
Casto ministerio, et labori hujus pili,
Afflictioni item meæ, et purgamini,
Est præposita. Quis, heu, quis hæc sapiens probet?
O cordis in mei latebris insite,
Qui cuncta moderans, alteram ad vitam refers
Hi me improbos inter locarunt infimum:
An præferentur ævo in altero impii?
At mutuas præstant sibi operas nequiter,

Πρὸς ἓν βλέποντες, τῶν θρόνων τὸ ἀσφαλές.
Ἐγὼ δ' ἔχοιμι μοῖραν ὧνπερ ἄξιον.
Εἰ δ' ἐνθάδ' οὐδεὶς, Χριστέ μου, σύ μου μερὶς,
Ὃν κρεῖσσον, ἢ τὰ πάντα καὶ πάντων, ἔχειν.
Μόνον βέβαιον κτημάτων κ' ἐλεύθερον.
Τούτου μὲν ἡμᾶς οὔ τις ἐκβαλεῖ φθόνος.

ΜΑ'. Πρὸς Μάξιμον.

Τί ταῦτα; τολμᾷς καὶ σὺ, Μάξιμε, γράφειν;
Γράφειν σὺ τολμᾷς; τῆς ἀναιδείας ὅση!
Τουτὶ μὲν ἤδη καὶ κυνῶν ἀνώτερον.
Τολμητὰ πάντα πᾶσιν. Ὦ καιροῦ φορᾶς!
Ὥσπερ μύκητας, ἀθρόως ἀνατρέχειν
Σοφοὺς στρατηγοὺς, εὐγενεῖς ἐπισκόπους,
A Μηδὲν προμοχθήσαντας εἰς μοῖραν καλοῦ.
Ἐξ ὧν τί γίνετ'; ἀρετὴ κολούεται,
Μηδὲν πλέον φέρουσα, τῆς ἀγροικίας
Θάρσος λαβούσης οὐ καλῶς ἀζήμιον,
Ἂν μικρὰ ἄττα σπερμολογήσῃ ῥήματα.
Κυβιστάτω τις μὴ μαθὼν, τοξευέτω,
Πτεροῖς φερέσθω πρὸς νέφη μετάρσιος.
Ἀρκεῖ τὸ βούλεσθ', οὐδαμοῦ τὸ εἰδέναι.
Μὴ καὶ σὺ μουσόπνευστος ἡμῖν ἀθρόως,
Ὥσπερ λέγονται τῶν πάλαι σοφῶν τινες;
Μὴ καὶ σὲ δάφνης ἐξέμηνέ τις κλάδος·
Ἢ μαντικῶν πέπωκας ὑδάτων ἄφνω,
Ἔπειτα μέτρων ἔβλυσας, ἄμετρος ὤν;
Ὦ τῶν ἀπίστων καὶ νέων ἀκουσμάτων!

Hoc unum spectantes, ut secure thronos possideant.
Ego vero habeam partem eorum, quæ par est expetere.
Si autem hic nemo, tu, mi Christe, eris pars mea,
Quem habere melius est, quam omnes omnium facultates.
Hæc sola ex omnibus possessionibus firma est et libera.
Ab hac nulla nos dejiciet invidia.

908 909 XLI. *Adversus Maximum**.

Quid hæc? audes et tu, Maxime, scribere?
Tune audes scribere? quanta impudentia!
Hæc profecto major, quam cæterorum canum.
Omnia quivis audet. O temporis mutatio!
Quemadmodum fungi e terra prodeunt, sic repente prodire cernimur
Peritos exercitus duces, nobiles episcopos,
Nullis ante defunctos laboribus, queis tali digni sint honore.
Ex quibus quid accidit? deteritur virtus,
Nihil amplius ostentans, quam rusticitas
Audaciam nacta improbe nullo impendio,
Si pauca quædam effuderit verba.
Saltet aliquis demittendo caput, qui non didicit, sagittas emittat,
Pennis ad nubes feratur sublimis.
Hic satis est velle; nusquam oportet scire.
Num et tu a Musis afflatus es nobis repente,
Ut referuntur de priscis sapientibus nonnulli?
Num et te furiosum reddidit lauri quidam ramus?
An fatidicas subito aquas bibisti,
Ut subito versus conderes, licet poeticæ ignarus?
O rem incredibilem et inauditam!

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 163, p. 249.

31 *Ἢ τά*. Edit. nonnulli ἡ τά.
33 *Ἐκβαλεῖ*. Sic legendum. Edit. ἐκβάλλει.
XLI. 3 *Κυνῶν*. *Cynicorum philosophorum.*
4 *Τολμητά*. Mendose edit. τόλμη τά.
6 *Ἐπισκόπους*. Similes querimoniæ de episcopis occurrunt passim in *Orationibus* Gregorii, maxime vero in orat. XXVII, alias 23: *Quid tandem est, quod alios quoque unius dici momento sanctos fingis, et theologos creas?* Vide, tom. I, pag. 494, num. 9.
10 *Ἀζήμιον*. *Nullo impendio, nullo in litteris impenso labore, si pauca quædam.* Sic in orat. XXXII, alias 26: *Si exiguam quamdam gloriolam assecuti fuerimus... temere duo aut tria Scripturæ verba, eaque imperite et concise perdidicerimus.* Vide tom. I, pag. 591.
14 *Ἀρκεῖ*. Leuvenclaius: *Satis est saltem velle, tametsi absit scientia.* Morel.: *Hic velle satis est, scire nusquam habet locum.*

METRICA VERSIO.

Hoc intuentes, ut thronos firment suos.
Contentus ego sim sorte quam meritum daret.
Ut nemo juvet hic, Christe, tu pars es mea,
Quem melius est quam cuncta habere, et omnium.
Hæc sola firma, libera ut possessio est.
Invidia nos nulla unquam ab hac dejecerit.

XLI. ADVERSUS MAXIMUM.

(*Fed. Morello interprete.*)

Quid hoc sibi vult, Maxime: audes scribere?
Audesne vero scribere? Impudentia
Quanta est! caninam superat hæc dubio procul.
Audacia hujus cuncta cunctis plena sunt.
Tempus citum! Ita repente, fungi ut, prodeunt
B Docti duces exercitus, episcopi,
Qui nil laboris contulerunt ad decus.
At inde quid factum est? Minor virtutis est
Honos, nil quæ habet amplius quam rustica
Audacia, indemnem assecuta vim male:
Si pauca quædam verbula effutiverit.
Quis saltitet non doctus, arcum dirigat,
Alis feratur nubila ad sublimia.
Hic velle satis est, scire nusquam habet locum.
Nunc vero tu afflatus Camœnarum cito
Furore, venis ad nos: ut aliquos prædicant
Olim catos, an laurea insanire te
Fecit? Labiane proluisti saga aqua?
Et cum sis immodulatus effutis modos,
Incredibilia, absurda dictaque auribus.

Σαοὺλ προφήτης, Μάξιμος λογογράφος!
Τίς οὐ προφήτης; τίς καθέξει τὴν χέρα;
Πάντων ὁ χάρτης, ἡ γραφὶς καὶ γρᾳδίων.
Λέγειν, γράφειν, θέατρα συλλέγειν, σύγε
Κρότους ἐγείρειν μηδὲν εὐλαβούμενος.
Βραχεῖς μέν εἰσι τῶν ἀκουόντων σοφοί·
Πολλοὶ δὲ Μάξιμοί τε καὶ παράφοροι.
Τούτοις ἀρέσκειν, τοὺς δὲ σοφοὺς χαίρειν ἐᾷν,
Τοὺς ἐσμιλευμένους τε καὶ συνηγμένους.
Αὐτοὺς γελώντων. Ἂν δ' ἀμύνασθαι δέῃ,
Τολμητὰ πάντα. Τοὺς σοφοὺς ἔχει θράσος.
Τὸν Μάξιμον γνώτωσαν ἐκ παῤῥησίας.
Καὶ ἡμῖν ἐστι τοῦ γελᾷν ἐξουσία.
Τούτου τι ῥᾷον ἄρτι γελᾷν καὶ πλουσίως;
Ῥήτωρ μὲν ἴσθι, τοῖς δ' ὑβρίζουσι κύων.
A Οὕτως ὑπάρξει τὸ κρατεῖσθαι μηδενός.
Πάλιν βοήσομ', ὦ λόγοι, καὶ πολλάκις.
Οὕτω κενώσω τοῦ πάθους, ἀλλὰ βραχύ.
Γράφειν σὺ τολμᾷς; εἰπέ μοι, ποῦ καὶ πόθεν
Μαθών; τίνος δὲ χειρὸς ἔργον τὸ γράφειν;
Ἀλλ' οὐ χθὲς οὕτως. Ἠγάπας δ', εἴ σοι στενὴν
Μάζαν πορίζοι τὸ λευκὸν τριβώνιον,
Τό θ' ὑλακόμωρον τοῦ βίου καὶ τοῦ τρόπου.
Λόγοι δέ σοι τότ' ἦσαν, ὡς ὄνῳ λύρα,
Καὶ βουσὶ κῦμα, καὶ ζυγὸς θαλασσίοις.
Νῦν δ' Ὀρφεὺς ἡμῖν πάντα κινῶν δακτύλοις,
Ἢ τειχοποιὸς Ἀμφίων ἐκ κρουμάτων.
Τοιοῦτόν εἰσιν, ἣν τρυφῶσιν, οἱ κύνες.
Ἢ σοί γε μαῖαι τοῦτ' ἐνέπνευσαν θράσος,
Αἱ σαὶ συνεργοὶ, καὶ λόγων συμπαίστορες,

Saul propheta, Maximus librorum scriptor!
Quis non propheta? quis continebit manum?
Omnium est charta, etiam anicularum est stylus.
Dicere, scribere, theatrorum cœtus colligere, tu
Plausus excitare nullatenus es veritus.
Pauci quidem sunt audientium sapientes,
Multi autem Maximi et vecordes.
Talibus hi placent, sapientes autem illos valere jubeant,
Omnes simul collectos ac pro nihilo habitos.
Hi sane illos irrideant: si autem ulcisci oporteat,
Nihil non audent. Sapientium animos occupat audacia.
Maximum ex ipsa agnoscant procacia.
Nunc enim ampla nobis est ridendi materia.
Hoc quid aptius ad risum movendum vel maximum?
Orator quidem esto, conviciantibus autem canis.
Ita fiet ut a nemine vincaris.
910-911 Iterum clamabo, et sæpius, o sermones!
Sic dolorem levabo, vel modicum.
Scribere tu audes? Dic mihi, ubinam et a quo
Didicisti? ad quam manum spectat scribere?
At non ita nuper. Satis erat tibi, si arctum
Panem suppeditaret album et vile pallium,
Canina stultaque vivendi ratio et mores.
Orationes vero tibi tunc erant, quod asino lyra,
Quod bobus fluctus, et jugum animalibus marinis.
Nunc autem Orpheus nobis es, omnia commovens digitis,
Aut muros excitans Amphion musicis pulsibus.
Tale quidpiam sunt, si quando deliciis indulgent, canes.
An hanc tibi anus injecere audaciam,
Tuæ adjutrices, et in ludendis orationibus sociæ,

28 *Τούτοις ἀρέσκειν*. Ita locum hunc reddit Leuvenclaius: *His placeamus. Doctos autem illos pro quisquiliis habitos omnes valere jubeamus. Rideant istos hi sane.*

31 *Τολμητὰ πάντα. Audent quidlibet.* Mox *τοὺς σοφοὺς ἔχει*. Ita legendum cum Vat., vel τοῖς σοφοῖς ἐστι θράσος, ut edit. ad marg. Male in textu τοῖς σοφοῖς ἔχεις θράσος.

33 *Ἐξουσία. Libera facultas.*

40 *Τίνος δὲ χειρός. Cujusnam manus opus est scribere?*

42 *Λευκόν*. Ita Vat. Sic etiam legit Leuvenclaius. Edit. στενόν.

49 *Ἢ σοί γε μαῖαι*. Vat. ἢ σοι βεβαίως. In marg.

METRICA VERSIO.

Saul propheta Maximusque scriptor est!
Quis non propheta? continebit quis manum?
Est charta cunctorum, stylus vel aniculæ.
Dicere, notare, colligere theatra, tu
Et excitare plausum *es ullo haud* veritus modo.
Quam parva doctorum audientium est cohors!
Ast Maximi sunt, mente moti et plurimi:
Tales placent his, qui valere probos jubent.
Deinde expolitos et modestos quoslibet
Irrideant ipsi: ultione at si sit opus
Audacia omnibus in sophis, fidensque mens.
At Maximum norint sua ex procacia:
Nobis quoque est ridere valde liberum.
At hoc quidem facillimum factu quoque est.
Orator esto ditibus: at maledicis
B Canis: inde fiet ut manum des nemini.
Enuntiabo tum, *o verba!* sic sæpe me
Reddam vacuum ab affectu. At audes scribere
Pauxillulum? Tu dic mihi, undenam atque ubi
Edoctus, ecujus manu scriptum est opus?
Nam noveras heri hoc, satisque erat tibi
Si arctam placentam angusta ferret penula,
Vitaque inepta et moribus latratio.
Tunc litteræ fuerant tibi, ut cithara asino,
Fluctusque bobus, currus et vectoribus.
Nunc cuncta digitis concitans Orpheus cluet.
Aut arcis Amphion Agenoreus lyra
Rector strepente; sic sibi indulgent canes.
Audaciam tibi hancne anus infuderant,
Quæ te adjuvantes, fabulantur et simul?

Ὧν εἶ σὺ κύκνος, αἷς ἐνηχεῖς μουσικὸν,
Ὅταν ῥέωσιν, ὡς ζέφυρος κατὰ πτερῶν
Αὔραις πραείαις ἀσμένως ἁπλωμένων;
Γράφεις δέ· δὴ τί; καὶ κατὰ τίνος, κύων;
Γράφεις κατ' ἀνδρὸς, ᾧ γράφειν ἐστὶ φύσις,
Ὡς ὕδατι ῥεῖν, καὶ τὸ θερμαίνειν πυρί·
Ἐῶ γὰρ εἰπεῖν, οὐδὲν ἠδικηκότος,
Ὅσον δ' ἐφ' ὑμῖν, καὶ μάλισθ' ὑβρισμένου.
Φεῦ τῆς ἀνοίας! ὡς ἀπαίδευτον θράσος!
Ἵππον καλεῖς, βέλτιστε, πρὸς λεῖον δρόμον·
Λέοντα νύσσεις ἀσθενεστάτῃ χερί.
Πλὴν εἴ σε τοῦτο θῶμεν ἐσκέφθαι μόνον,
Ὡς οὐδ' ὑβρίζων ἀξιωθήσῃ λόγου,
Ἓν τοῦτ' ἔχειν γε καὶ σοφὸν δοκεῖς ἐμοί.

A Τίς γὰρ κυνὶ πλέκοιτ' ἂν, εὖ φρονῶν, μάχην;

ΜΒ'. *Θρῆνος διὰ τῶν αὐτοῦ μόγων, καὶ πρὸς Χριστὸν δέησις περὶ λύσεως τοῦ αὐτοῦ βίου.*

Γαῖα φίλη, καὶ Πόντε, πάτρης πέδον ἀλλοδαπῆς τε,
Καὶ νεότης, πολιή τε βίου δύσι, καὶ πτερόεντες
Μῦθοι, μόχθε περισσὲ, καὶ οὓς τέκε Πνεῦμα φαεινὸν,
Καὶ πτόλιες, σκόπελοί τε, ἐμὸν σκέπας, ὧν διὰ [πάντων
Ἤλυθον, ἰσχανόων Χριστοῦ θεότητι πελάσσαι,
Πῶς μοῦνος τρηχεῖαν ἔβην ὁδὸν ἔνθα καὶ ἔνθα,
Στρωφῶν ἀργαλέοιο βίου τύπον, οὐδ' ἐδυνάσθην
Οὐδ' ὅσον ἔν ποτ' ἐλαφρὸν ἐπὶ χθονὸς ἴχνος ἐρεῖσαι,
Ἀλλ' αἰεί με μόγοισι μόγοι πέμπουσι κακοῖσιν;

Quarum tu cycnus es, quibus tu accinis quid musicum,
Cum fluunt, ut favonius per alas
Auris lenibus jucunde explicatas?
At enim scribis; quid vero? et contra quem scribis, canis?
Scribis contra virum, cui scribere dedit natura,
Ut aquæ dedit fluere, et igni calefacere:
Omitto dicere, contra virum, qui te nihil læsit,
Et quod ad te attinet, qui maxime injuria lacessitus est.
Heu dementiam! heu insulsam temeritatem!
Equum provocas, vir optime, ad lenem cursum:
Leonem pungis maxime imbelli manu.
Verum si te hoc unum ponamus spectasse,
Quod nequidem lacessens dignus, cui respondeatur, habereris,
Hoc unum sapienter fecisse mihi videris.
Quis enim mentis compos, cum cane congrediatur?

XLII. *Ærumnas suas luget, Christumque obsecrat ut sibi vitæ finem afferat* *.

Amica tellus, et Ponte, patriæ solum, et extraneæ terræ,
Et juventus, et canities vitæ occasus, et conciti
Sermones, labor supervacanee, et quos peperit lucidus Spiritus,
Urbes, et scopuli, meum tegumen, quæ quidem omnia
912-913 Subii, me divinitati Christi cupiens adjungere,
Quomodo solus asperam viam hinc et inde percurri,
Circumagens ærumnosæ vitæ formam, nec potui
Ne unum quidem leve unquam in terra vestigium figere,
Sed semper me labores immittunt in molestos labores?

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 8, p. 76.

βέβαιαι. Sic videtur legisse Leuvenclaius: *Nihil certius quam audaciam hanc inspirasse tibi socias tuas*, etc. Edit. ad marg. μᾶλλον.

52 *Πτερῶν*. Leuvenclaius legit πετρῶν. Nam vertit, *de rupibus*.

53 *Ἁπλωμένων*. Vat. ἁπλουμένων. Edit. ad marginem: Sic in epistola tertia *ad Cleusium*: ὅταν ἀνῶμεν τῷ ζεφύρῳ τὰς πτέρυγας ἐμπνεῖν ἡδύ τι καὶ ἐναρμόνιον. Vide hanc epistolam supra, epist. CIV, pag. 102.

65 *Μάχην*. Ita Vat. Edit. μάτην.

XLII. 2 *Πτερόεντες*. Coisl. sup. lin. ταχεῖς. Int. ἀφιπτάμενοι, *quasi fugaces*.

3 *Μόχθε*. *Sive quibus frustra laboravi, sive quos Spiritus sanctus peperit.*

8 *Ἐρεῖσαι*. Reg. 993 ἐρεῖσθαι.

9 *Μὲ μόγοισι μόγοι*. Sic omnes codices. In nonnullis editis deest μόγοισι.

METRICA VERSIO.

Horum es tu olor, quibus melos dulce accinis,
Quando, ut favonius, per alas fuderint
Auris patente lenibus fusis via.
At scribis, et quid vero? Et in quemnam, canis?
Tu nempe scribis in virum, cui est insita
Vis exarandi, ut est fluendi fluxæ aquæ,
Ignique, gignendi calorem: ut negligam
Dicere, in eum scripsisse, qui nunquam obfuit
Quantum est situm in nobis, licet is injuriam
Acceperit gravem. O inopia mentis! o
Quam audaciæ est sapientia parum capax!
Tu provocas, o pessime, ad *planitiem* equum,
Pungis leonem dextera imbelli nimis.
Nisi si putamus cogitasse te hoc *solum*,
Quod insolescens pluris ipse haud fieres,
Hoc unum habere mi videris consili.
Quis mente pugnet præditus cum canicula?

B XLII. ÆRUMNAS SUAS LUGET, CHRISTUMQUE OBSECRAT UT SIBI VITÆ FINEM AFFERAT.

(*Billio interprete.*)

Ponte mihi longe charissime, patria tellus,
Vosque etiam externæ sedes, viridisque juventus,
Atque senecta gravis libitinæ proxima tristi:
O doctrina nimis vano quæsita labore,
O etiam doctrina sacri mihi munere parta
Pneumatis, o urbes atque horrida rupibus antra,
Aeris a nostro pellentia corpore tela,
Omnia quæ subii cupiens me adjungere Christo,
Qui fit ut unus ego salebroso tramite curram,
Ac mea perpetuis quatiatur vita procellis?
Nec semel in terris vestigia figere læta
Concessum est misero: verum perfuncta labore
Membra, nova rursus crucientur mole laborum.

Ὦ σοφίη, σὺ δίδαξον ὅθεν τόσον ἄχθος ἔμοιγε.
Πῶς μόγος εὐσεβέεσσι, καὶ οὐ μόγος ὀλλυμένοισιν;
Ἦ ῥά τις ἀμπλακίης ποινὴ τάδε, ἦ ῥα βίοιο
Ἄνθρακες, ὡς χρυσοῖο καθαιρομένου χοάνοισιν;
Ἦ ῥά μ' ὁ λυσσώδης καὶ βάσκανος, οἷά τιν' Ἰὼβ,
Ἐς δῆριν καλέει; Σὺ δ' ἀλείφατι σόν με παλαιστὴν
Τρίψας, εὖ τε πάροιθε μέγαν γυμνοῖς πρὸς ἀγῶνα,
Ὥς κεν ἀεθλεύσαντι γέρας καὶ κῦδος ὀπάσσῃς;
Ταῦτα μὲν αὐτὸς, ἄναξ, οἶδας, Λόγε. Καὶ γὰρ ἅπαντα
Κόσμον ἄγεις, μεγάλοισι λόγοις κρυπτοῖσιν ἑλίσσων,
Ὧν ὀλίγη τις πάμπαν ἐς ἡμέας ἔρχεται αὐγὴ,
Πηλὸν ἔτ' εἰλυμένους, καὶ ὄμματα νωθρὰ φέροντας.
Αὐτὰρ ἐγὼ κέκμηκα βίῳ, τυτθὸν δ' ἐπὶ γαίης
Ἆσθμα φέρω, πολλῇσιν ἐλαυνόμενος κακότησι,
Δυσμενέων, φιλίων τε, τὸ καὶ περιώσιον ἄλγος.
Τοὔνεκεν αἰάζω, πίπτω δ' ὑπὸ γούνασι σεῖο.
Δὸς λῦσιν βιότοιο νεκρῷ σέο. Δὸς καμάτοιο
Ἄμπνευσιν, ζωῆς δέ μ' ἐλαφροτέρης ἐπίβησον,
Ἧς χάριν ἀσχαλόω, καὶ κήδεα μυρί' ἀνέτλην.
Ἀγγελικοῖς δὲ χοροῖσι φέρων πελάσειας ὁδίτην
Οὐρανίου πυλεῶνος, ὅθι κλέος ἀστράπτοντος
Τρισσοῖς ἐν φαέεσσιν ἑνὸς μεγάλοιο Θεοῖο.

ΜΓ'. *Πρὸς ἑαυτὸν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν.*

Ποῦ δὲ λόγοι πτερόεντες; ἐς ἠέρα. Ποῦ νεότητος
Ἄνθος ἐμῆς; διόλωλε. Τὸ δὲ κλέος; ᾤχετ' ἄϊστον.

O sapientia, tu doce unde tantum mihi onus.
Quomodo labor piis evenit et nullus labor pereuntibus?
Utrum hæc pœna quædam peccati, an vitæ
Experimenta, velut auri fornace purgati?
An me rabidus et invidus, velut Jobum quemdam,
Ad pugnam vocat? Tu vero tuum me pugilem oleo
Perfusum rite prius ad magnum illud bellum denudas ac præparas,
Ut dimicanti præmium et gloriam mihi impertias?
Hæc quidem, rex Verbum, ipse nosti. Omnem enim
Mundum gubernas, magnis cum et arcanis volvens rationibus,
Quarum ad nos tenuis quidam omnino pervenit fulgor,
Lutum adhuc trahentes, et tardos oculos ferentes.
Equidem vivendo lassatus sum, et exiguum in terra
Halitum gero, multis agitatus malis,
Ab inimicis, atque etiam, quod longe molestissimum est, ab amicis.
Idcirco ingemisco, tuisque genibus accedo.
Da vitæ solutionem mortuo tuo. Da ex labore
Respirationem, et me in tranquilliorem vitam deduc,
Cujus causa doleo, et innumeras sollicitudines pertuli.
Angelicis me choris adjunge viatorem, ducens
Atrium cœleste petentem, ubi gloria coruscantis
In tribus luminibus unius magni Dei.

XLIII. *Ad seipsum per interrogationem et responsionem* *.

Ubi alati sermones? in aerem. Ubi juventutis
Flos meæ? periit. Ubi gloria? ex oculis evanuit.

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 9, p. 77.

13 *Χρυσοῖο.* Duo Regg. et Coisl. χρυσίου.
14 *Οἷά τιν' Ἰώβ.* Ita fere supra carm. XIX, vers. 31, etc.
21 *Πηλὸν ἔτ'.* Reg. 990 et Chig. πηλόν τ'.
22 *Αὐτὰρ ἐγώ. At ego jam vita deficior.*
25 *Πίπτω δ' ὑπό.* Reg. 990 et Chig. πίπτων ἐπί.
28 *Ἧς χάριν. Cujus causa doleo.* Duo Regg., Vat. et Coisl. ἧς ἕνεκ'. Mox *ἀνέτλην.* Ita Reg. 990 et Coisl. Male edit. nonnulli ἀνέπλην.
XLIII. Tɪᴛ. Reg. 992 hunc præfert titulum: Τοῦ αὐτοῦ ἄλλο εἰς ἑαυτόν, *aliud ejusdem carmen de seipso.*

METRICA VERSIO.

O Patris æterni Sapientia, dic age, quæso,
Dic age, tantorum quæ sit mihi causa dolorum.
Cur labor egregios homines exercet et angit?
Impia cur nullo vexatur turba labore?
Suppliciisne scelus meritis tua vindicat ira?
An potius purgas animos fornace dolorum,
Eximere ut sordes fulvo solet ignis ab auro?
Anne etiam valido me vis inimica furore,
Ut Jobum prius, aggreditur, pugnaque lacessit?
Tuque tuum pugilem molli perfundis olivo,
Nudatumque paras ad magnum et nobile bellum,
Ut postquam illustri tulero certamine palmam,
Me collaudatum dones mercede perenni?
Hæc tibi, Christe, quidem sunt cognita. Namque gubernas
Arcanis totum sapiens rationibus orbem:
Quarum pertenues radios lucemque tuemur,
Dum luteum gerimus corpus, dum lumina tarda.
Ast mihi jam miseros languor gravis occupat artus,
Jamque animam levis aura tenet, jam pallida mortem
Intentat mihi mors, confecto mole malorum,
Queis me inimica phalanx urget, queis me agmen amicum,
Qui dolor est omni major graviorque dolore.
Hinc lacrymæ, et medio suspiria pectore manant,
Atque tuis pedibus supplex advolvor, et oro.
Da vitæ finem jam magna ex parte perempto,
Da requiem fesso: levius me transfer ad ævum,
Quod mihi causa fuit, cur tanta incommoda fortis
Pertulerim, firmoque ingentes corde dolores:
Cœtibus angelicis supera fac jungar in arce,
Jungar in arce precor felix, ubi gloria magna
Numinis illius triplici splendore coruscat.

XLIII. AD SEIPSUM PER INTERROGATIONEM ET RESPONSIONEM.

(*Billio interprete.*)

Sermones ubi sunt? ubi linguæ verba disertæ?
In ventos abiere leves. Ubi læta juventus?
Fluxit. Ubi mortalis honos et gloria vitæ?

Ποῦ σθένος εὐπαγέων μελέων; κατὰ νοῦσος ἔκαμψε.
Ποῦ κτῆσις καὶ πλοῦτος; ἔχει Θεός. Ἄλλα δ' ἀλιτρῶν
Ἁρπαλέαις παλάμῃσι πόρε φθόνος. Οἱ δὲ τοκῆες,
Ἠδὲ κασιγνήτων ἱερὴ δυάς; ἐς τάφον ἦλθον.
Μούνη μοι πάτρη περιλείπετο· ἀλλ' ἄρα καὶ τῆς,
Ὄρσας οἶδμα κελαινὸν, ὁ βάσκανος ἤλασε δαίμων.
Καὶ νῦν ξεῖνος, ἔρημος ἐπ' ἀλλοτρίης ἀλάλημαι,
Ἕλκων ζωήν τε λυπρὴν, καὶ γῆρας ἀφαυρὸν,
Ἄθρονος, ἀπτολίεθρος, ἄπαις, τεκέεσσι μεμηλὼς,
Ζώων ἦμαρ ἐπ' ἦμαρ ἀειπλανέεσσι πόδεσσι.
Ποῖ ῥίψω τόδε σῶμα; τί μοι τέλος ἀντιβολήσει;
Τίς γῆ, τίς δὲ τάφος με φιλόξενος ἀμφικαλύψει;
Τίς δ' ὄσσοις μινύθουσιν ἐμοῖς ἐπὶ δάκτυλα θήσει,
A Ἦ ῥά τις εὐσεβέων, Χριστοῦ φίλος, ἦ ῥα κάκιστος;
Ταῦτα μὲν αὖρα φέροι. Τυτθῆς φρενὸς ἥδε μεληδὼν,
Εἴ τε τάφῳ δώσει τις ἐμὸν δέμας, ἄπνοον ἄχθος,
Εἴ τε καὶ ἀκτερέϊστον ἕλωρ θήρεσσι γένοιτο,
Θήρεσιν, ἠὲ κύνεσσιν ἑλώριον, ἢ πετεηνοῖς,
Εἰ δ' ἐθέλεις, πυρίκαυστον ἐς ἠέρα χείρεσι πάσσοις,
Ἠὲ κατὰ σκοπέλων μεγάλων ῥίψειας ἄτυμβον,
Ἢ ποταμοῖσι πύθοιτο, καὶ ὑετίῃσι ῥοῇσιν
Οὐ γὰρ ἄϊστος ἐγὼ μόνος ἔσσομαι, οὐδ' ἀσύνακτος.
Ὡς ὄφελον! πολλοῖς τόδε λώϊον. Ἀλλ' ἅμα πάντας
Ὕστατον ἦμαρ ἄγει περάτων ἄπο, νεύμασι θείοις,
Εἴ που καὶ σποδιή τις, ὀλωλότα θ' ἄψεα νούσῳ.
Ἓν δὲ τόδ' αἰάζω, καὶ δείδια βῆμα Θεοῖο,

Ubi robur membrorum bene compactorum? morbus incurvavit.
Ubi possessiones et divitiæ? Deus habet. Alia autem improborum
Rapacibus manibus tradidit invidia. Ubi parentes,
Fratrumque par sacrum? in sepulcrum devenerunt.
914-915 Sola mihi patria restabat: at etiam ab illa me
Invidus dæmon, graves procellas excitans, expulit.
Et nunc peregrinus, solitarius in extero solo aberro,
Vitam trahens obscuram, et senectutem infirmam,
Sine throno, sine civitate, sine filiis, quorum cura nihilominus me angit,
In diem vivens, pedibus semper errabundis.
Quo projiciam hoc corpus? quis mihi finis occurret?
Quæ terra, quis me tumulus hospitalis operiet?
Quis oculis meis morientibus digitos imponet?
Utrum piorum aliquis, Christi amicus, an quidam pessimus?
Atque hæc quidem venti auferant. Est enim parvi animi hæc cura.
Utrum meum corpus sepulcro aliquis mandaturus sit, pondus exanime,
An etiam insepultum feris præda futurum sit,
Feris, aut canibus præda, aut volucribus.
Quod si volueris, combustum manibus in aerem sparge,
Aut in altos scopulos non humatum impinge,
Aut in fluminibus putrescat, aut in pluviarum fluentis;
Non enim ego solus ignotus ero, ac non collectus.
Atque utinam id fieri posset! id enim multis satius foret. Sed omnes simul
Extrema dies, nutu divino, ab orbis terminis adducet,
Etiamsi quis alicubi cinis sit, aut membra morbo consumpta.
In hoc uno ingemisco, ac Dei tribunal formido,

6 *Ἦλθον*. Vat. ἦλθε.
7 *Τῆς*. Ita tres Regg., Chig., Vat. et Coisl. Edit. τῇ.
11 *Ἄπαις*. *Sine filiis*. Cives Constantinopolitanos intelligit, quorum, postquam urbe discessit, semper curam gessit: vel ἄπαις *sine famulo*, possis interpretari. Mox *τεκέεσσι μεμηλὼς*, *filiorum curam habens*.
16 *Χριστοῦ*. Reg. 990 et Vat. Χριστῷ.
20 *Ἑλώριον*. Vat. ἀναιδέσιν, *impudentibus*.
21 *Ἐθέλεις*. Duo Regg. et Coisl. ἐθέλοις.

METRICA VERSIO.

Abscessit, celerique fuga me perfida liquit.
Corporeæ vires ubi sunt? Vis aspera morbi
Fregit eas. Ubi opes? Partim Deus obtinet illas,
Partim etiam manibus livor sceleratus iniquis
Tradidit. At gemini fratres, sacrique parentes?
Mors rapuit, raptosque leves demisit ad umbras.
Restabat natale solum, sed et hoc quoque sævis
Fluctibus oppressum stygius me depulit hostis.
Nuncque procul patriis disjunctus sedibus erro,
Infelix agitans ævum, infirmamque senectam.
Non mihi jam thronus est, non urbs jucundaque proles,
Quin potius natis miseri sum causa doloris,
Inque diem vivo profugus, nec mi datur usquam
Tuta quies, certaque pedem defigere terra.
Quo jaciam corpus? Quis me manet exitus ævi?
Quæ tellus, quinam tumulus teget hospitis ossa?
Quis porro digitis morientia lumina claudet?
An quisquam pius, et Christi succensus amore?
An vitæ horrendus maculis, vitiisque perustus?
Ista quidem levis aura ferat. Nam mente pusilla,
Atque parum forti quis me non diceret esse,
B Si gravis ista meis hæreret cura medullis,
Marmoreone aliquis condat mea membra sepulcro,
An contra tumuli privatum corpus honore
Præda feris, sævisque avibus, canibusque futurum est?
Quod si etiam libeat, rapidis absumito flammis,
Et lectos cineres in cœlum sparge, vel altos
Ferreus in scopulos, præruptaque saxa cadaver
Abjice: vel fluviis etiam putrescat et imbre.
Non ego divinos oculos ex omnibus unus
Effugiam, nec, cum mortalis turba coibit
Judicis æterni vocem auditura tremendam,
Solus ego e tanto cœtu numeroque relinquar.
Atque utinam linquar. Nam tum plerisque latere
Utilius fuerit, quam tantæ accedere luci.
Verum omnes extrema dies a finibus orbis
Colliget, atque Dei jussu conjunget in unum,
Sit licet in cineres quisquam dilapsus et auras,
Membraque perdiderit violenti injuria morbi.
At subeunt gemitus, subeunt luctusque, pavorque
Dum memori verso divinum mente tribunal,

Καὶ ποταμοὺς πυρόεντας, ἀφεγγέα τ' αἰνὰ βέρεθρα. A
Χριστὲ ἄναξ, σὺ δέ μοι πάτρη, σθένος, ὄλβος, ἅπαντα.
Σοὶ δ' ἄρ' ἀναψύξαιμι, βίον καὶ κήδε' ἀμείψας.

ΜΔ'. *Εἰς τοὺς διαβάλλοντας τοὺς μοναχοὺς, καὶ εἰς ἐπιπλάστως μονάζοντας.*

Πρώην τις μὲ τρυφᾷν διετείνετο τῶν ἀνοήτων
  Καὶ διαθρυπτομένων, πλούσιος, ὑψιτένων·
Ἄλλα τε πολλὰ λέγων, καὶ πλουτεῖν κῆπον ἔχοντα,
  Καὶ ἀπραγμοσύνην, καὶ μετρίαν λιβάδα.
Δάκρυα δ' αὖ σιγᾷς, εἶπον, τάλαν, ἠδὲ χαλινὰ
  Γαστρὸς, καὶ γονάτων τραύματα, κἀγρυπνίην,
Οἷς μοναχοὶ νεκροῦσι τὰ σώματα, οἵ γε ἀληθῶς·
  Τοὺς γὰρ ἀπαιδεύτους ῥίψομεν ἐς κόρακας.
Πράγματα δ' οἷα δοκεῖς ψυχὴν πάσχειν πολεμοῦσαν
  Σώματι, καὶ κόσμῳ ἀντικαθεζομένην;
Οἱ μοναχοὶ τί λέγουσιν, ἀκούσατε, ὦ φιλόκοσμοι,
  Οἱ τῆς προσκαίρου, τῆς μεγάλης ὀφρύος·
Κέκτησθε, πλουτεῖτε· γάμος, τέκνα, πάντα τὰ τερπνὰ
  Ὑμέτερ', εἴτε τι γῆ, εἴτε θάλασσα τρέφει.
Ἡμεῖς δ' ἂν πηγὴν, ἢ κηπίον, ἢ μικρὰν αὖραν,
  Ἢ σκιὰν ἐκ δένδρων, κτήματ' ἐλαφρότατα,
Σχῶμεν, ἔπειτα τρυφὴν τόδε φάσκετε. Ἦ καὶ ἀναπνεῖν
  Οὐ δεῖ Χριστιανοὺς, τοῦτ' ἀδικεῖσθε μόνον;

Et fluvios igneos, et luce carentia horribilia barathra.
Rex Christe, tu mihi patria, robur, divitiæ, omnia,
In te requiescam, vita et ærumnis solutus.

XLIV. *In monachorum obtrectatores, et ad falsi nominis monachos**.

Nuper quidam me in deliciis vivere contendebat, stultus,
  Deliciis ipse perditus, dives, insolens:
Multaque alia dicens, me scilicet divitem esse, ut qui habeam hortum,
  Et otium, et parvulum fontem.
Cui ego dixi: Lacrymas taces, miser, et frena
  Ventris, et genuum vulnera, et vigilias,
916-917 Quibus monachi deterunt corpora, qui vere sunt monachi:
  Præposteros enim projiciemus ad corvos.
Quantas autem ærumnas putas subire animam pugnantem
  Cum corpore, et e regione mundi castra habentem?
Quid monachi dicant, audite, mundi amatores,
  Qui magnum, sed brevi periturum, tollitis supercilium:
Prædia possidetis, opibus affluitis; nuptiæ, liberi, omnia oblectamenta
  Vestra sunt, sive quod terra, sive quod mare alit.
Nos vero, si fontem, vel hortulum, vel exiguam auram,
  Vel umbrosum nemusculum, possessiones levissimas,
Habemus, statim delicias hoc esse dicitis. An ne quidem respirare
  Oportet Christianos? hoc uno vobis injuriam fieri existimatis?

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 60, p. 138.

31 *Ἀναψύξαιμι.* Int. ἀναπαύσαιμι. *In te respirem, vitam hanc, ærumnasque vita meliore commutans.*

XLIV. ARGUMENTUM. *Conditum est carmen istud adversus viros profanos maxime, qui, cum ipsi deliciis affluerent, omnibusque indulgerent voluptatibus, austeram carpebant monachorum vitam et ipsos calumniis inurebant, quarum calumniarum species erat, hos monachos pietatis tantum simulatores, et introrsus turpes esse. Ipsis etiam res vel levissimas, et penitus innoxias crimini vertebant, ut si hortum colerent, si fonte, si arboribus recrearentur. Hos defendit Gregorius hoc carmine; monachos vero hypocritas graviter insectatur. Quare legitimus convenientissimusque nobis visus est titulus, quem plurimi codices melioris notæ, Regii nempe et Coisl., præferunt.*

TIT. *Εἰς τοὺς διαβάλλοντας τοὺς μοναχοὺς, καὶ,* etc. Vat. πρὸς λοίδορον καὶ σκωπτικὸν πλούσιον. *In contumeliosum et contumacem divitem.* Edit. εἰς ἐπιπλάστως μονάζοντας.

2 *Ὑψιτένων.* Schol. ὑψαύχην.

3 *Πλουτεῖν.* Vat. τρυφᾷν.

5 *Εἶπον.* Schol. πρὸς ὃν ἐγώ.

7 *Οἵ γε ἀληθῶς.* Schol. 991, οἵτινες ἀληθῶς εἰσι μοναχοί.

8 *Ἀπαιδεύτους.* Schol. ἀπείρους. *Projiciemus ad corvos*, id est, *valere jubemus.*

18 *Ἀδικεῖσθε.* Schol. 991, ἀδίκως λογίζεσθαι. Alt. Schol. 992, τοῦτο εἰς ἀδικίαν λογίζεσθε.

METRICA VERSIO.

Flammisque undantes fluvios, et tartara nigra.
At tu, Christe, meæ moderator maxime vitæ,
Es patria, et vires, et opes mihi, denique cuncta.
In te utinam emoriar, vitamque atque aspera mutans.

XLIV. IN MONACHORUM OBTRECTATORES, ET AD FALSI NOMINIS MONACHOS.

(*Billio interprete.*)

Delicias studio quidam mihi dixerat esse
  Mentis inops rectæ, divitiisque tumens:
Multa alia, atque istud referens, ditem esse vocandum,
  Cum fonte atque hortis otia quisquis habet.
B Ast ego: Tune siles lacrymas, jejunia, noctes
  Insomnes, genuum vulnera tune taces,
Queis veri monachi perimunt sua corpora morte?
  Nam jubeo falsos ipse valere greges.
Jam quid habere putas, quæso, pia corda laboris,
  Cum carne et mundo dum fera bella gerunt?
Quid monachi dicant, mundani, audite, tumetque
  Queis sed ad exiguos mens nimis alta dies:
Divitiæ vestræ, thalami, nati, omnia læta,
  Quidquid habet tellus, quidquid et æquor habet.
At fontes nobis si sint, hortique, vel auræ
  Exiguæ, aut umbras arbor opaca ferat,
Delicias istud libet appellare. Quid? Utrum
  Auras haud fas est ducere Christicolas?

Εἷς νόμος, εἷς δὲ Θεὸς, κλῆσις μία· πάντας ὁμοίως
  Σωθῆναι Χριστὸς σάρκ' ἀποδυσαμένους
Βούλεται. Ἀλλ' ἡμᾶς συνελαύνετε εἰς τὸ τέλειον,
  Ὡς χρέος ἀνθρώποις οὐδὲν ὑποσχομένους.
Εἰ δὲ Θεῷ, τοῦτ' αὐτὸς ἐπίσταται, οὐχὶ σὺ κρίνειν
  Ἄξιος ὄντα κακὸν, χείρονα τραύματ' ἔχων.
Ὡς στυγνὸς, ὦ νεανίσκε, καὶ ὠχρὸς, κἀνυπόδητος,
  Αὐχμηρός τε κόμην, φθεγγόμενός τε μόγις!
Καὶ ζώνης διαρεῖ τὸ χιτώνιον, ἥ τε μέλαινα
  Διπλοῖς εὐτάκτως ἕλκετ' ἐς ἀστραγάλους.
Ταῦτ' εἰ μὲν διὰ πίστιν, ὁ πᾶς βίος ἐστὶν ἔλεγχος·
  Εἰ δὲ ζωγραφίαν, ἄλλος ἐπαινεσάτω.

A Μηκέτι μήτ' ἀρότρου μελέτω τινὶ, μηδὲ δικέλλης,
  Μηδὲ φόρους διδότω, μὴ γονέας τρεφέτω.
Ἔστω σοι πώγων τε βαθὺς, καὶ σάκκινος ἔσθος,
  Καὐχέν' ἐπιθρύπτων, δόγματα καινὰ τίθει.
Ἂν δὲ σολοικίζῃς, καὶ πάντας ὁμοῦ καταλεύῃς,
  Ἄγγελος· οὐδὲ τρίχες ἰσχὺν ἔχουσ' ὀλίγην.
Εἴ τις νῦν ἀκάθαρτον ἔχει βίον, ἢ πλεονέκτην,
  Ἢ χεῖρας φονίους, ἢ λεγεῶνα μέγαν,
Μηδὲ μελῶν τήξει, μὴ δάκρυσι, μήτε πόνοισιν
  Αὐτὴν ἀποσμήχοι, μῦθος ἅπαντα τάδε·
Ἀλλὰ βίβλους στρεφέτω, καὶ ῥήματα πάντ' ἀναλέξας,
  Αἱρεσιαρχείτω· τοῦτο λύσις κακίης.

Una lex, unus Deus, vocatio eadem; omnes pariter
  Salvos fieri Christus carne exutos
Vult. At nos compellitis ad perfectissima,
  Tanquam nulla re nos usuros hominibus promiserimus.
Si autem Deo (polliciti sumus), hoc ipse novit; nec tu judicare
  Dignus es eum qui malus est, cum graviora vulnera habeas.
Quid autem? quam mœstus es, o juvenis, et pallidus, calceisque carens!
  Quam squalens coma, vixque loquens!
Per zonam effluit tunica, et atra
  Vestis composite pendet ad talos.
Hæc si quidem ob fidei ardorem fiant, tota vita index est;
  Si autem per fucum, alius laudet.
Nec jam aratrum curet quisquam, neque ligonem,
  Neque tributa pendat, nec parentes alat.
Sit tibi modo densa barba, et cilicina vestis;
  Collum obterens, nova dogmata seras.
Si barbariem spires, et omnes simul lapidibus insecteris,
  Angelus eris; non enim crines vim habent exiguam.
Si quis nunc impuram ducit vitam, aut habendi cupidam;
  Si sanguinolentas habet manus, aut legionem magnam dæmonum;
Si nec corporis extenuatione, nec lacrymis, nec laboribus
  Seipsum abstergat; fabula enim omnia hæc sunt:
Sed aliorum libros scrutetur, singula revolvat verba,
  Hæreseos sit architectus: hoc ipso ejus improbitas abstergitur.

19 *Κλῆσις μία*. Int. Coisl. ἡ αὕτη.
20 *Σάρκ'*. Vat. πάντ'. *Omnibus exutos.*
21 *Τέλειον*. Schol., εἰς τελειότητα.
22 *Ὡς χρέος*, etc. Reg. 991, sup. lin. ὀφειλὴν οὐδεμίαν ἐπαγγειλαμένους. *Idque severius, ut debitum, a nobis exigitis, qui nihil hominibus promisimus.* Sic Int. Coisl., καὶ ὡς χρέος ταύτην ἀπαραίτητον τελειότητα εἰσπράττετε, καὶ τὰ μηδὲν ἀνθρώποις ἐποφείλοντας.
25 *Ὡς στυγνός*. Schol. Coisl. τί δὲ ὡς στυγνός.
27 *Διαρεῖ*. Reg. 991, διαῤῥεῖ. Schol. διαχεῖται.
33 *Σάκκινος*. Schol. τρύχινος.
35 *Σολοικίζῃς*. Schol. βαρβαρίζῃς.
37 *Πλεονέκτην*. Schol. πλεονεκτικόν.
38 *Λεγεῶνα*. Schol. πνευμάτων, id est, *pravorum dæmonum legionem.*
39 *Τήξει*. Schol. νεκρώσει σώματος. Ibid., *πόνοισιν*. Sic mss. Edit. πένησιν.
40 *Ἀποσμήχοι*. Schol. ἐκκαθάροι.
41 *Βίβλους*. Sic plures codices. Edit. βίας aut βίους. Schol. ἀλλοτρίους πολυπραγμονείτω. Idem schol. ad verba hæc, ῥήματα πάντ', addit τῆς Γραφῆς. Si legas βίους, sic reddes: *Si vitas aliorum scruteris.* Billius legerat primum βίβλους pro βίους, cum interpretaretur carmen istud prosa oratione. *Loquitur enim Gregorius*, inquit vir doctus, *de eo qui hinc inde sententias quosdam excerpit, quibus hæresim instituat.* Sed mutata, ut videtur, sententia, legit βίους, vertendo stricta oratione, *sed vitas versans.* Combefisius legendum contendit βίβλους, *quam vocem*, inquit, *nec metrum respuit et sensus petit; quid enim ad hæresum satores vitas rimari? Bene libros evolvere, vocesque in eis captare, et suo sensu depravare quæ sit gloria novitatis.*

METRICA VERSIO.

Lædimini hic solum? Lex omnibus una, Deusque:
  Omnes ex æquo Christus ad astra vocat.
At nos ad summum virtutis cogitis, ut si
  Debeat humanis nostra caterva nihil.
Sin Christo, hoc novit: nec, cum sis nequior ipse,
  Nequitiæ censor dignus es esse meæ.
Quam mœstus pallensque hic est! non calceus ipsi,
  Non coma culta nitet, vixque dat ore sonos.
Ac zona ut tunicam stringit, pallataque vestis
  Composite extremos fertur ad usque pedes!
Hæc an vera fides pariat, vita indicat omnis:
  Sin ficte fiant, qui volet, illa probet.

B Tellurem jam nemo colat, tractetque ligonem:
  Nemo vectigal pendat, alatque patres.
Barba tibi sit longa, tibi pro tegmine saccus:
  Cervicemque terens dogmata conde nova.
Quod si barbariem spires, omnesque lacessas,
  Angelus es: tantum barba pilusque potest.
Moribus impuris si quis nunc est, vel avarus,
  Aut homicida, mali dæmonis atque domus:
Non se per lacrymas, non per jejunia purget,
  Non per sudores: ridiculum istud enim.
Sed vitas versans, atque omnia verba revolvens,
  Dogmata falsa serat; sic cadat improbitas.

Κόπτειν σάρκα παχεῖαν ἐν εἴδεσι πᾶσιν, ἄριστον
  Εὐχαῖς, νηστείαις, φροντίσιν, ἀγρυπνίαις.
Τὸν μὲν γὰρ καθαρὸν, καθαρώτερον εἰκὸς ὑπάρξαι·
  Τὸν δὲ κακὸν, τῆξαι τῆς κακίης τι μέρος.
Εἰ δέ τίς ἐστ' ἐπίπλαστος, ἐμοὶ καὶ τοῦτον ἀρέσκει
  Κόπτεσθ', ὥστε δίκας τῆς ἀπάτης διδόναι
Τὰς παχέας σάρκας, καὶ γαστέρα ὄγκον ἔχουσαν
  Ἡ λεπτὴ χωρεῖν εἴσοδος οὐ δύναται.

ΜΕ'. *Θρῆνος περὶ τῶν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς παθῶν.*

Δύσμορος οἷα πάθον; τίς μοι γόος ἄξιος ἔσται;
  Τίς πηγὴ δακρύων ἄρκιος; οἷα μέλη;
Οὔτε μόρον παίδων τις ἑῶν ἐκλαύσατο τόσσον,
A Ἢ κεδνῶν τοκέων, ἠὲ φίλης ἀλόχου,
Οὐ πάτρην γλυκερὴν μαλερῷ πυρὶ τεφρωθεῖσαν,
  Οὐ νούσῳ στυγερῇ ἅψεα τειρόμενα,
Ὅσσον ἐγὼ ψυχὴν ὀλοφύρομαι αἰνὰ παθοῦσαν,
  (Φεῦ τάλας!) ὀλλυμένης εἰκόνος οὐρανίης.
Ναὶ γὰρ δὴ μεγάλοιο Θεοῦ καὶ πλάσμα, καὶ εἰκὼν,
  Ἄνθρωπος, Θεόθεν εἰς Θεὸν ἐρχόμενος·
Ὅστις ἄνω νεύσας, καὶ πνεύματι σάρκα πεδήσας,
  Χριστὸν ἔχει ζωῆς ἵλαον ἡγεμόνα·
Κτῆσιν ἑὴν, γλῶσσάν τε καὶ οὔατα, καὶ νόον αὐτὸν,
  Καὶ σθένος, ἐρχομένῳ πάντα διδοὺς βιότῳ,
Ἁρπάζων κόσμου πολυχανδέος, ὅσσα κατεῖχεν
  Ἅρπαξ ἀλλοτρίων, ἀντίθεος Βελίας,

918 919 Afflictare carnem obesam in quovis statu, utilissimum est,
  Precibus, jejuniis, curis, vigiliis.
Sic enim, qui purus est, purior fiet:
  Qui vero malus, de improbitate deteret aliquam partem
Si quis autem est virtutis simulator, mihi hunc placet
  Castigari, ut pœnas det simulationis.
Crassas carnes, et ventrem prominentem
  Angusta illa porta capere non potest.

XLV. *De animæ suæ calamitatibus carmen lugubre* *.

Heu miser qualia passus sum! quis mihi dignus erit gemitus?
  Quis lacrymarum fons sufficit? Ecquid melos?
Nec filiorum suorum mortem quisquam tantum deflevit,
  Nec venerabilium parentum, nec charæ conjugis,
Nec dulcem patriam impetuoso igne in cinerem redactam,
  Nec tristi morbo membra consumpta,
Quantum ego animam lamentor quæ gravissima passa est,
  (Heu miser!) perdita imagine cœlesti.
Nam profecto magni Dei figmentum, et imago,
  Homo, a Deo ad Deum perveniens:
Quicunque sursum aspiciens, et spiritu carnem frenans
  Christum habet propitium vitæ ducem;
Qui possessionem suam, et linguam, et aures, et ipsam mentem,
  Et robur, vitæ omnia venturæ consecrat,
Eripitque mundo insatiabili quidquid detinebat
  Raptor alienorum, Deo adversarius Belial,

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 5, pag. 68.

45 *Ἐν εἴδεσι πᾶσιν. In quovis statu*, scilicet, bonus sis, an malus. Sup. lin. Coisl. ἐν εἴδεσι τῆς ἀρετῆς.

47 Ἀρέσκει. Schol. ἀρεστόν. *Hunc velim e monachorum numero excludi.* Billius illud intelligit de variis asperitatum generibus quibus hypocritam afflictari et ita hypocrisis suæ pœnas dare, lubens nemo non videt.

XLV. Argumentum. *Cum abdicata sede Constantinopolitana in Arianzum pagum se recepisset Gregorius, illic ad condendos versus animum adjecit, magnaque pars carminum ab ipso conditorum illius solitudinis sunt fructus. Sic carmen* De virginitate. Præcepta ad virgines, De animæ suæ calamitatibus, *et quæ sequuntur. Billius primo soluta oratione istud vertit, eo quod Gallicis tumultibus carmina, quæ nondum stricta oratione verterat, versibus reddere prohiberetur. Verum postea otio potitus, eadem incudi reddita Latinis versibus edidit.*

9 *Ναὶ γάρ.* Vat. καὶ γάρ.

10 *Εἰς Θεόν.* Ita Reg. 990. Edit. ἐς Θεόν.

12 *Ἔχει.* Reg. 990 ἔχων.

15 *Πολυχανδέος. Mundo insatiabili.* Scilicet hunc Gregorius ita nuncupat, ratione peccatorum quos in sinu complectitur, aut multiplicium rerum ac diversarum quas continet.

METRICA VERSIO.

Tundere per curas, et per jejunia carnem
  Utile, perque cruces, excubiasque sacras.
Purior hinc etenim efficitur qui crimine purus:
  Hacque adimit vitii nonnihil arte malus.
At si quis ficto sit pectore, mi placet illum
  Tundi. Pœna etenim debita fraudis erit.
Præpingues nimium carnes ventremque tumentem
  Haud capit æthereæ janua parva domus.

XLV. DE ANIMÆ SUÆ CALAMITATIBUS CARMEN LUGUBRE.
(*Billio interprete.*)

Heu miser, heu quam dira fero! quæ carmina nostris
  Æqua malis, luctus quis satis esse queat?
Nemo ita consortemque tori, charosque parentes
B Flevit, vel sobolis tristia fata suæ:
Aut patrias sedes flammis hostilibus ustas,
  Aut etiam morbo perdita membra gravi:
Quantum animæ deploro meæ miserabile fatum:
  Effigies periit nam mihi sancta Dei.
Namque homo figmentum vere est et imago Tonantis,
  A summo ad summum Numine Numen iens,
Qui sursum spectans, ac carnem mente retundens,
  Pro duce habet vitæ præsidioque Deum:
Venturæ vitæ linguam qui donat, et aures,
  Et mentem, ac vires, divitiasque suas:
Eripiens mundo, Belial quæcunque tenebat,
  Quæ juris non sunt qui rapit usque sui:

'Ες δὲ ταμεῖα φέρων πολὺ φέρτερα τῶν ἐπὶ γαίης, A
Τῶν διακλεπτομένων, ἢ καταλυομένων,
Αὐτὸν ἀθρῆσαι ἄνακτα Θεὸν, καὶ πνεῦμα γενέσθαι,
Σάρκ' ἀποδυσάμενος καὶ πάχος ἀντίτυπον,
'Αγγελικοῦ τε χοροῖο λαχεῖν στάσιν αἰγλήεντος
Μεῖζον τῶν μεγάλων ἄθλον ἔχων καμάτων·
Μηκέθ' ὁρῶν σκηνῆς ἐλαφρὸν τύπον, ὡς τοπάροιθεν,
Μηδὲ νόμου γραπτὴν εἰκόνα λυομένην,
Αὐτὴν δ' ἀτρεκίην καθαροῦ νοὸς ὄμματι λεύσσων,
Μέλπων τ' ἐκ στομάτων ἦχον ἑορτάσιον.
Τοῦτο τέλος βροτέης ζωῆς πέλει. 'Ες τόδ' ἀνέλκει
Τῶν Χριστοῦ παθέων ὕβρις ἐπιχθονίους,
Ὃς δούλου μορφὴν ἀνεδέξατο, καὶ θανάτοιο
Γεύσατο, καὶ ζωῆς δεύτερον ἠντίασεν,
Ὢν Θεὸς, ὢν ζωῆς ταμίης, αἰῶνος ὕπερθεν,
Εἰκὼν ἀθανάτου πάντοτε Πατρὸς ὅλη,
Ὄφρα με δουλοσύνης τε λύσῃ, θανάτοιό τε δεσμῶν,
Κρείσσονα πρὸς ζωὴν ἔμπαλιν ἐρχόμενον.
'Αλλ' ἐγὼ οὐκ ἐφύλαξα Θεοῦ μυστήρια κεδνὰ,
Μύστιν ἔχων ψυχὴν οὐρανίης ἀνόδου,
'Αλλὰ κάτω βρίθει με χοὸς πάχος, οὐδ' ἐδυνάσθην
'Ιλύος ἐξαναδὺς, ἐς φάος ὄμμα βαλεῖν.
Ναὶ βάλον· ἀλλὰ μέσον νέφος ἵστατο ὄσσε καλύπτον
Σὰρξ ἐπανισταμένη πνεύματι σὺν χθονίῳ.
Πολλὰ μὲν ἐν κραδίῃ μελεδήματα ἔνθα καὶ ἔνθα
Στρωφᾶται, κενεὰ πλαζομένοιο νόου,
Χριστὸν ἑκὰς βάλλοντα, Θεὸν Λόγον (οὐ δέχεται γὰρ
Μίγνυσθαι ψυχῇ νυμφίος ἀλλοτρίῃ)·
Πολλὰ δ' ἐπὶ γλώσσῃ κέαται κακὰ φάρμακ' ὀλέθρου.
Γλῶσσα γὰρ ἀνθρώποις ἥμισυ τῆς κακίης,

Atque in horrea fert longe præstantiora terrestribus,
Quæ furto auferuntur, aut vi subvertuntur,
Ut ipsum regem videat Deum, et spiritus fiat,
Carne et reluctante exutus mole,
Atque in rutilante angelorum choro sedem sortiatur,
Majora magnis laboribus ferens præmia;
Nec jam tabernaculi levem, ut olim, speciem aspiciens,
Aut scriptam legis caducam imaginem,
Sed ipsam veritatem puræ mentis oculo intuens,
Psallensque ore festivos sonos.
920-921 Hic finis vitæ humanæ est. Huc homines evehit
Passionum Christi ignominia,
Qui servi formam accepit, et mortem
Gustavit, et vitam iterum consecutus est,
Cum esset Deus, vitæ largitor, sæculo antiquior,
Tota semper immortalis Patris imago,
Ut me servitute liberaret ac mortis vinculis,
Meliorem ad vitam rursus pervenientem.
Verum ego non servavi veneranda Dei mysteria,
Animam habens initiatam cœlesti ascensui;
Sed deorsum me incurvat carnis crassities, nec potui
Ex luto emergens oculum in lucem tollere.
Sustuli tamen: sed media stetit nebula oculos operiens,
Caro insurgens cum spiritu terrestri.
Multæ quidem in corde sollicitudines hinc et illinc
Volvuntur, incassum errante animo,
Quæ Christum procul abigunt, Deum Verbum; non enim amat
Misceri sponsus animæ alienæ:
Ac linguæ quidem multa insident mortis venena.
Est enim hominibus linguæ dimidium malitiæ,

19 *Αὐτὸν ἀθρῆσαι.* Suband. ὥστε. Ibid. *Θεὸν, καί.* Sic in Coisl. legitur, in quo Θεόν jungitur cum ἄνακτα. Edit. Θεὸν γάρ.
20 *Πάχος ἀντίτυπον.* *Reluctante mole*, scilicet, eo quod spiritui adversetur.
30 *Καὶ ζωῆς.* *Et ad vitam iterum rediit.*
35 *Μυστήρια κεδνά.* Intelligit Gregorius *mysteria*, vel potius *gratiam ex mysteriis passionis ac redemptionis Christi defluentem.*
39 *Ἵστατο.* Reg. 999. Chig. et Coisl. ἵσταται.
45 *Κακά.* Coisl. Vat. λυγρά.

METRICA VERSIO.

Horreaque ad, nostris, quæ sunt obnoxia furi,
Aut eversa cadunt, hæc meliora ferens:
Scilicet ut spectet Regem, carnisque remota
Crassitie fiat spiritus atque Deus:
Præmiaque exhausto referens majora labore,
Perveniat sedes lætus ad angelicas:
Nec tenues umbras arcæ jam spectet, ut ante,
Conscriptam fluxæ legis et effigiem:
Sed liquido mentis verum ipsum lumine cernat,
Festivosque hilari promat ab ore sonos.
Humanæ hæc vitæ meta est. Huc horrida Christi
Supplicia, huc homines maxima probra vehunt:
Qui servi formam sumpsit, mortisque periclum
Fecit, et ad vitæ lumina mox rediit,
Cum Deus, et vitæ certissimus arbiter esset,
B Æternique eadem prorsus imago Patris,
Ut me servitio, me vinclis solveret orci,
Redderet et vitæ, quæ sine fine manet.
At mihi non curæ mysteria dia fuerunt,
Cum superum ascensum mens mea docta foret:
Sed caro me depressit humi, nec lumina quivit
Conjicere in lucem mens onerata luto,
Aut cum terreno consurgens flamine visum
Abstulit, opposita nube repente, caro.
Mille quidem in medio volvuntur pectore curæ,
Dum vaga mens varias gaudet obire vias,
Quæ Christum procul ejiciunt. Namque ipse recusat
Jungi animæ, quæ se dat quoque mœcha aliis:
Ac rursum in lingua sita sunt permulta venena:
Dimidium vitii nam cita lingua tenet.

Θυμὸν ἐρευγομένη, γυμνὸν κακὸν, ὅς τε μάλιστα
  Λάβρος ἐπιζείων, ἐκ νοὸς ἄνδρα φέρει,
Ἠ δολερὸν κεύθουσα ἐνὶ στήθεσσι νόημα,
  Λεῖα δ' ἄρ' ἐξ ἁπαλοῦ φθεγγομένη στόματος.
Εἴθε δὲ ἦν τι θύρετρον ἐπ' ὀφθαλμοῖσιν ἐμοῖσιν,
  Οὔασί τ' οὐκ ἀγαθῶς πάντοσε πεπταμένοις,
Ὡς τὸ μὲν ἐσθλὸν ὁρᾷν τε καὶ εἰσαΐοντα δέχεσθαι,
  Κλείεσθαι δὲ κακοῖς ἀμφότερ' αὐτομάτως.
Χειρῶν τ' ἔργον ἄριστον ἐς οὐρανὸν αἰὲν ἀείρειν
  Ἁγνὰς, καὶ παρέχειν οὐρανίοισι νόμοις.
Ὡς δὲ ποδῶν ἰέναι λείην ὁδὸν, οὐκ ἐπ' ἀκάνθας,
  Οὐδὲ κατὰ σκοπέλων, καὶ τρίβον οὐχ ὁσίην.
Νῦν δὲ Θεὸς μὲν ἔδωκεν ἅπαν μέλος ἐσθλὸν ἐπ' ἐσθλοῖς,
  Εὕρατο δ' ἡ κακίη ὅπλον ἐμοὶ θανάτου.
A Τίς νόμος οὗτος ἐμοί; πῶς δέσμιός εἰμ' ἐπὶ γαίης
  Σαρκός; πῶς δ' ἐλαφρῷ πνεύματι σῶμα μίγη,
Οὔθ' ὅλος εἰμὶ νόος, καθαρὴ φύσις, οὔτε χερείων
  Χοῦς ὅλος, ἐκ δ' ἀμφοῖν ἄλλο τι κἀμφότερον.
Τοὔνεκα καὶ πολέμοιο φέρω κλόνον αἰὲν ἄπαυστον,
  Σαρκὸς καὶ ψυχῆς ἀντικαθεζομένων.
Εἰκὼν εἰμι Θεοῖο, καὶ ἕλκομαι ἐς κακότητα.
  Κρείσσονι μαρναμένου χείρονος οὐχ ὁσίως·
Ἢ φεύγω κακότητα, καὶ ἵσταμαι, οὐκ ἀμογητὶ,
  Πολλὰ διαθλήσας χειρὶ σὺν οὐρανίῃ.
Ἔστι γὰρ, ἔστιν ἐμοὶ διπλοῦς νόμος· ὧν ὁ μὲν ἐσθλὸς,
  Ἑσπόμενός τε καλῷ· αὐτὰρ ὁ χειρότερος,
Ἑσπόμενός τε κακοῖσιν· ὁ μὲν νόος ἐστὶν ἕτοιμος
  Πείθεσθαι Χριστῷ, πρὸς φάος ἐρχόμενος·

Dum iram evomit, nudum malum, quæ quidem maxime
  Vehementer ebulliens hominem extra mentem rapit,
Aut dum abscondit dolosum in corde consilium,
  Ac blanda molli ore loquitur.
Utinam inesset ostium oculis meis,
  Atque auribus non recte semper patentibus,
Ut quod bonum est videam, et audiendo teneam,
  Et sua sponte utraque malis claudantur.
Manuum opus optimum est, ut semper in cœlum tollantur
  Puræ, et cœlestibus legibus addicantur.
Sic et pedum officium est, ut per viam planam, non per spinas,
  Non per scopulos, iniquumque collem incedant.
Ac quidem Deus membra omnia dedit bona ad res bonas:
  Sed ea mihi in arma mortis malitia convertit.
Quænam mihi hæc lex? quomodo carnis in terra
  Servus sum? quomodo levi spiritui mistum fuit corpus?
Nec totus mens sum, pura natura, nec totus pulvis
  Qui pejor est; sed ex utroque aliquid aliud et utrumque.
922-923 Quocirca belli tumultum fero nunquam placabilem,
  Carne et anima contra se decertantibus.
Imago sum Dei, et trahor ad vitium,
  Dum quod deterius est, inique pugnat cum præstantiore:
Aut fugio vitium, et sto victor, non sine labore,
  Postquam multum cœlesti manu adjutus decertavi.
Inest enim mihi, inest lex duplex: quarum altera quidem bona
  Bonum sectatur: altera autem deterior
Sectatur quæ mala sunt: ac ea quidem, quæ mentis est, parata est
  Ad obediendum Christo, gradiens ad lucem:

47 *Γυμνὸν κακόν*. *Apertum malum, iram, furorem: ira, vehementius accensa, a sanis rationibus dejicit hominem*, quod vult Gregorius. *Apertum malum* etiam dici potest, *eo quod nullam boni speciem æmuletur, aut præ cæteris omnibus vitiis aperta fronte prodeat.* Vide supra, lib. I, sect. II, carm. XXV, vers. 85, etc.

50 *Λεῖα δ' ἄρ'*. Chig. λεῖα γάρ, etc.

51 *Εἴθε*. Vat. αἴθε.

53 *Ὁρᾷν τε*. Forte ὁρῶντα. Mox *εἰσαΐοντα*. Sic. Chig., Coisl. et Reg. 990. Edit. ἐσαΐοντα.

55 *Ἐς οὐρανόν*. Vat. ἐπ' οὐρανόν. Pro *αἰέν*, quod sequitur, Reg. 990 habet αὐτόν. Ita et Coisl. sup. lin.

60 *Εὕρατο*. Alludit ad hæc Apostoli verba, Rom. VII, 10: *Inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.*

62 *Σῶμα μίγη*. Vat. σῶμ' ἐμίγη.

63 *Καθαρή*. Vat. καθαρά.

71 *Νόμος*. Sic Reg. 990. Edit. νόος. *Duplex spiritus*, nempe *pars superior et inferior.*

METRICA VERSIO.

Iram lingua, malum nudum, evomit: iraque rursum,
  Cum caluit, mentem cogit abire gradu,
Aut contra occultans vulpinam in pectore fraudem,
  Vulnerat ex molli leniter ore loquens.
Atque utinam in partes volitantibus auribus omnes
  Janua firma foret, luminibusque meis.
Hæc ut, quæ bona sunt, audire ac cernere possent:
  Sponte sua ast esset janua clausa malis.
Jam nihil est melius, quam puras tollere palmas,
  Hasque dare ætherei legibus usque Dei.
Nil etiam melius, plano quam figere calle,
  Non super aut spinas, saxave dura, pedes.
Omnia sed mihi cum dederit Deus, ob bona, membra,
  Hinc tamen improbitas repperit arma necis.
B Quænam hæc lex? Cur me constringunt vincula carnis?
  Spiritus et socium tam grave corpus habet?
Nec totus mens sum, nec totus pulvis humusque:
  Pulvere sed consto, mente levique simul.
Unde etiam dum mens crasso cum corpore pugnat,
  Perpetuos strepitus bellaque sæva fero.
Numinis effigies cum sim, trahor in mala, dum, quod
  Deterius, bellum cum meliore gerit:
Aut vitii labem fugio, magnoque labore
  Post longas pugnas vinco favente Deo.
Namque duplex mihi lex. Una est bona, recta sequensque:
  Altera lex rursum prava, sequaxque mali.
Illa Dei semper jussis obedire parata est,
  Ac lucem, sanctæ lucis amica, petit.

Ἄλλος δ' αὖ σαρκός τε καὶ αἵματος, ἔστι δὲ πρόφρων A
Δέχνυσθαι Βελίαν, πρὸς ζόφον ἑλκόμενος.
Ἤτοι ὁ μὲν χθονίοισιν ἰαίνεται, ὥσπερ ἐπ' ἐσθλοῖς,
Τοῖς οὐχ ἱσταμένοις, ἀλλὰ παριπταμένοις.
Καὶ φιλέει κώμους τε καὶ ἔχθεα, καὶ κόρον αἰνὸν,
Ἔργων τε σκοτίων αἴσχεα, κερδοσύνας.
Εὐρείην δ' ὁδὸν εἶσιν, ἑῷ δ' ἐπιτέρπετ' ὀλέθρῳ,
Ἀφροσύνης δνοφερὴν ἀχλὺν ἐφεσσάμενος.
Αὐτὰρ ὅγ' οὐρανίοισιν ἀγάλλεται, ὡς παρεοῦσι
Τοῖς ἐλπιζομένοις, καὶ Θεὸν οἶον ἔχει
Ἐλπωρὴν βιότοιο· τὰ δ' ἐνθάδε καπνὸν ἄτιμον,
Ἄλλοθ' ὑπ' ἀλλοίῃ κείμενα συντυχίῃ.
Καὶ φιλέει πενίην τε καὶ ἄχθεα, καὶ μελεδῶνας
Ἐσθλὰς, καὶ στεινὴν εἶσιν ὁδὸν βιότου.
Μαρναμένοισι δὲ τοῖσιν ἐπίσκοπον ἦλθεν ἄνωθεν
Πνεῦμα Θεοῦ μεγάλου, καὶ νοῒ δῶκε χέρα,
Σώματος ἀργαλέοιο λύον κλόνον, ἠδὲ κελαινῶν
Εὐνάζον παθέων οἶδμ' ἐπανιστάμενον.
Ἡ δὲ καὶ ὣς λυσσῆεν ἔχει μένος, οὐδ' ἀπολήγει
Σὰρξ πολέμου, κλίνει δ' ἔνθα καὶ ἔνθα μάχη.
Ἄλλοτε μέν τε νόῳ χοῦς δάμναται· ἄλλοτε δ' αὖτε
Σαρκὶ νοὸς κρατερῇ ἕσπεται οὐκ ἐθέλων.
Ἀλλὰ τὸ μὲν ποθέει, τό γε βέλτερον· ὃ στυγέει δὲ,
Ἔρδων, δουλοσύνην μύρεται ἀργαλέην,
Πατρός τ' ἀρχεγόνοιο πλάνην, καὶ μητρὸς ἀλιτρὴν
Πάρφασιν, ἡμετέρης μητέρα μαργοσύνης,
Καὶ σχολιοῖο δράκοντος ἀτάσθαλον αἱμοβόροιο
Ψεῦδος, ὃς ἀνθρώπων τέρπεται ἀμπλακίαις,
Καὶ ξύλον, ἠδὲ φυτοῖο βροτῶν δηλήμονα καρπὸν,
Γεῦσίν τ' οὐλομένην, καὶ θανάτοιο πύλας,

Altera autem, quæ carnis est et sanguinis, parata est
Ad excipiendum Belial, dum ad tenebras trahitur.
Atque hæc quidem terrestribus, ut bonis rebus, delectatur,
Quæ minime consistunt, sed evanescunt.
Comessationes amat, et rixas, et turpem satietatem,
Et tenebrosorum operum probra et lucra.
Latam viam carpit, et sua ipsius morte delectatur,
Insipientiæ densis tenebris induta.
Illa autem cœlestibus delectatur, quasi jam adessent
Quæ sperantur, ac Deum solum habet
Spem vitæ; præsentia autem vilem æstimat fumum,
Aliter se habentia, ubi aliud occurrerit.
Diligit paupertatem, et onera, et curas
Laudabiles, et per arctam incedit vitæ semitam.
His autem pugnantibus inspector venit cœlitus
Spiritus magni Dei, et menti manum dedit
Corporis perniciosi solvens tumultum, atque atrorum
Compescens vitiorum fluctum assurgentem.
Sed tamen rabidum retinet furorem, nec bello
Desistit caro, inclinatque huc et illuc pugna.
Interdum quidem mente caro domatur: rursus alias
Fortiorem carnem mens sequitur non volens.
Sed illud quidem concupiscit, quod melius est: quod autem odit,
Id dum facit, perniciosam deplorat servitutem,
Et patris primigenii deceptionem et matris nefandam
Transgressionem, quæ prima fuit libidinis nostræ origo,
Et obliqui ac sanguinem vorantis draconis detestabile
Mendacium, qui hominum delectatur delictis,
924-925 Et lignum, et arboris fructum hominibus perniciosum,
Et gustum funestum, et mortis januas,

76 *Δέχνυσθαι*. Coisl. sup. lin. δέχεσθαι.
82 *Ἀφροσύνης*. *Insipientiæ*. Ita habent Reg. 990, Coislinianus et Chiggianus codices. Male autem legunt edit. εὐφροσύνης, *prudentiæ*, quæ ad rem hic non pertinet.
83 *Αὐτὰρ ὅγ'*. Id est *lex spiritus*. Mox ὡς *παρεοῦσι*, Edit. οὐ παρεοῦσι.
89 *Ἐπίσκοπον*. Id est ἐπίφορον, *secundus*, *commodus*: quo fere sensu Sophocl. in *Ajace*, vers. 994, ἐπίσκοπον μέλος, *in rem malam commodum carmen*. Hoc sensu accipiatur vox *inspector*.

METRICA VERSIO.

Excipere at tetrum Beliam lex altera prompta est, B
Qui miseram in tenebras pertrahit, inque necem.
Scilicet hæc gaudet terrenis, ac bona credit,
Quæ mox prætereunt labilis instar aquæ.
Hæc rixas amat, et quæstus, epulasque, jocosque,
Nocturnis tenebris dignaque probra tegi:
Atque via lata graditur, cæcaque laborans
Stultitia, risum, dum perit ipsa, capit.
Ast illam oblectant cœlestia sola, Deumque
Unum habet, in quo spes fixerit illa suas:
Ac vilem tantum reputat præsentia fumum
Commoda, quæ subsunt casibus innumeris;
Atque amat et sanctas curas, et pondera, duram
Pauperiemque, arcta gaudet et ire via.
Dum vero pugnant, divinus Spiritus ad me
Accessit, menti promptus opemque tulit,
Corporis ac solvit strepitus, fluctusque repressit,
Quos animi nubes moverat atra mei.
Nec tamen idcirco carnis fera bella quiescunt,
Sed dubium huc palmæ vertitur huceque decus.
Nunc etenim menti cedit caro, nuncque vicissim
Mens carnem sequitur, non tamen ipsa libens.
Namque bonum cupiens, facit id tamen ipsa quod [odit,
Servitium lacrymis prosequiturque grave,
Primigenique patris fraudem, consultaque matris,
Ex quibus exortum nostra libido trahit.
Plorat et obliqui mendacia verba draconis,
Quem lapsus hominum, vita nocensque juvat;
Et ligni fructum, quo gens humana perempta est,
Pestiferum et gustum, mortiferasque fores.

Γύμνωσιν μελέων τε παναίσχεα, καὶ παραδείσου
Ἠδὲ φυτοῦ ζωῆς ῥίψιν ἀτιμοτάτην.
Ταῦτα νόος κάμνων ὀλοφύρεται. Ἡ δέ νύ μοι σὰρξ
Δέρκεται ἐς προγόνους, καὶ φυτὸν ἀνδροφόνον,
Πᾶσάν τε γλυκερὴν ἀσπάζεται αἰὲν ἐδωδὴν,
Ἣν ὀλοὸς σαίνων δείκνυσι πικρὸς ὄφις.
Ἦ μὲν καὶ γοάω, καὶ εὐχωλῇσιν ἄνακτα,
Ὃς πάντων κρατέει, καὶ ζυγὰ πᾶσι φέρει,
Λίσσομ' ὑπὲρ ψυχῆς καὶ σώματος, ἀμφοτέροισιν
Εὐμενέως δικάσαι, καὶ πόλεμον σκεδάσαι,
Κρείσσονι, ᾗ θέμις ἐστὶν, ὑποκλίναντα χέρειον·
Τοῦτο γὰρ οὐκ ὀλίγῳ λώϊον ἀμφοτέροις·
Μὴ χοῖ βριθομένην ψυχὴν ἐπὶ γαῖαν ὁδεύειν,
Ὥστε μολυβδαίνην ἐς βυθὸν ἑλκομένην,
A Πνεύματι δὲ πτερόεντι καὶ εἰκόνι χοῦν ὑποεῖξαι,
Ὡς κηροῖο πυρὶ τηκομένης κακίης.
Τοιάδε λισσόμενος καὶ φάρμακα σαρκὶ παχείῃ
Πολλὰ φέρω, χαλεπὴν νοῦσον ἄφαρ σκεδάω.
Καὶ μένος, οἷά τε θηρὸς ἀπιστοτάτοιο, κραταιοῖς
Δεσμοῖσιν κατέχω, οἶδμα κακὸν τρομέων.
Γαστέρι κλεῖθρα τίθημι, δυσαλθεῖ θυμὸν ἀνίῃ
Δάπτω, καὶ δακρύων ἐκπροχέω λιβάδας.
Κάμπτω γούνατ' Ἄνακτι τετρυμμένα, νύκτας ἀΰπνους
Ἕλκω, καὶ ῥυπόω πένθιμον ἔσθος ἔχων.
Ἄλλων εἰλαπίναι τε, χοροστασίαι τε, γέλως τε,
Καὶ κῶμοι, χλοερῆς παίγνιά θ' ἡλικίης.
Ἄλλοι δ' αὖτ' ἀλόχοις τε καὶ υἱέεσσι γάνυνται,
Καὶ πλούτου κρατεροῦ κύδεϊ λυομένῳ.

Turpemque membrorum nuditatem, atque e paradiso
Et ligno vitæ ignominiosam ejectionem.
Hæc mens afflicta lamentatur. Nunc autem mihi caro
Respicit ad primogenitos et homicidam arborem,
Ac omne semper amplectitur suave edulium,
Quod perniciosus blandiendo monstrat acerbus serpens.
Atque equidem gemo, et precibus regem
Qui omnium dominatur, et omnia in statera librat,
Invoco pro anima et corpore, ut inter utrumque
Propitius judicet, et bellum sedet,
Meliori, ut æquum est, subjiciens deterius;
Hoc enim longe utilius est utrique:
Nec carne depressa in terram anima vergat,
Veluti plumbi massa in profundum tracta,
Sed spiritui alis ornato, et imagini cedat caro,
Vitio quasi cera ad ignem liquescente.
Hæc orans etiam remedia pingui carni
Multa adhibeo, molestum ut morbum dissipem.
Robur ejus, ceu feram infidissimam fortibus
Catenis cohibeo, malum æstum reformidans.
Ventri claustra appono, non facile sanabili dolore animum
Conficio, et lacrymarum vim profundo.
Flecto Regi contrita genua: noctes insomnes
Traho, et sordesco lugubrem vestem gerens.
Aliorum sunt compotationes, choreæ, risus,
Comessationes, florentis ludibria ætatis.
Alii uxoribus et liberis gaudent,
Et peritura magnarum divitiarum gloria.

112 *Πᾶσι*. Reg. 992 πάντα.
115 *Ἧ θέμις*. Coisl. sup. lin. ὡς.
116 *Ὀλίγῳ*. Duo Regg. ὀλίγον.
117 *Βριθομένην*. *Carnis pondere depressam*. Ita habet Coislinianus et Regius 990. Nonnulli autem edit. βριττομένην, quod a Græca lingua prorsus est alienum.
122 *Νοῦσον ἄφαρ σκεδάω*. Ita Reg. 990, Chig. et Vat. Edit. ὄφρα νόσον σκεδάσω.
126 *Ἐκπροχέω*. Reg. 990 ἐκπροχέων.
127 *Τετρυμμένα*. Ita Reg. 990. Edit. τετρυμένα.
130 *Χλοερῆς*. Ita Vat., Chig., Coisl. et Reg. 990. Edit. γλυκερῆς.
131 *Ἀλόχοις τε*. Sic Reg. 990, Chig. et Coisl. Edit. ἀλόχουσι.
132 *Κύδεϊ*. Coisl. κήδεϊ, *cura*.

METRICA VERSIO.

Utque sit et fœde nudatus, pulchro et ab horto,
Et vitæ ligno sit procul actus homo.
Hæc mens ægra gemit: caro vero prava parentes
Primigenos spectat, pestiferumque cibum,
Ac dulces omnes semper complectitur escas,
Objectat serpens quas male blandus ei.
Ergo gemo, ac Regem obtestor, qui cuncta coercet
Imperio, et recto pondere cuncta librat:
Ut placido arbitrio componat jurgia carnis
Atque animæ, bellum submoveatque procul:
Ac pars deterior meliori cedat, ut æquum est,
Hoc utrique magis namque salutiferum.
Corporea nec mole gravis mens vergat ad ima,
Ac, veluti plumbi massa, profunda petat.
B Sed sibi mens carnem, divinaque subdat imago,
Ac vitium, ut ceram fervida flamma, liquet.
Hæc oro, supplexque peto: morbumque prementem
Ut pellam, carni pharmaca multa fero:
Atque velut sævum firmis compesco leonem
Compedibus, fluctus dum tremo letiferos.
Impono claustrum ventri, mœrore animumque
Conficio, et lacrymis os madet omne meis.
Curvo genu afflictum Regi, somnumque repello:
Lugubris vestis squallida membra tegit.
Sunt aliis studio convivia læta, jocique,
Atque chori, ætatis ludicra florigeræ.
Conjugibus gaudent alii, natisque opibusque,
Quarum abit in ventos gloria cuncta leves.

Ἄλλοι δ' αὖτ' ἀγοραῖς τε καὶ ἄλσεσιν, ἠδὲ λοετροῖς
  Τέρπονται, καὶ πνεῖν ἐν πολίεσσι μέγα,
Εὐφήμοις τε λόγοισι καὶ ἑσπομένων ὀρυγμαδῶν
  Πεμπόμενοι, σοβαροί θ' ὑψόθεν ἐκ σανίδων.
Πολλαὶ γὰρ θνητοῖσι πολυσχιδέος βιότοιο
  Τέρψιες· ἐν δὲ κακοῖς κέκραται εὐφροσύνη.
Αὐτὰρ ἐγὼ τέθνηκα βίῳ, βαιὸν δ' ἐπὶ γαίης
  Ἆσθμα φέρω· φεύγω δ' ἄστεα καὶ μέροπας.
Θήρεσι καὶ σκοπέλοισιν ὁμιλῶν, οἶος ἀπ' ἄλλων
  Ναιετάω λυπρὴν ῥωγάδα καὶ σχέδιον·
Οἰοχίτων, ἀπέδιλος, ἀνέστιος, ἐλπίδι μούνῃ
  Ζώων, καὶ λώβη πᾶσι πέλω χθονίοις.
Εὐνή μοι στιβάς ἐστι, τὰ ῥήγεα σάκκος ἐρυμνὸς,
  Καὶ κόνις ἐν δαπέδῳ δάκρυσι δευομένη.
A Πολλοὶ μὲν στενάχουσι σιδηρείοις ὑπὸ δεσμοῖς·
  Ἄλλους δ' αὖ τέφρην πυνθάνομ' εἶδαρ ἔχειν·
Τοὺς δὲ ποτὸν δακρύοισι μεμιγμένον ἀλγινόεσσιν·
  Ἄλλους χειμερίαις βαλλομένους νιφάσι,
Νύκτας τεσσαράκοντα καὶ ἤματα, δένδρεσιν ἶσα
  Ἑστάμεναι, κραδίῃ γῆς ἀπανισταμένους,
Καὶ Θεὸν οἶον ἔχοντας ἐνὶ φρεσίν· ἄλλος ἔδησε
  Χείλεα, καὶ γλώσσῃ θῆκε χαλινὰ φέρων.
Οὐ μὴν πάντα χαλινὰ, ὕμνοις δ' ἀνέηκε μόνοισιν,
  Ἔμπνοον ὡς κιθάρην πνεύματι κρουομένην.
Καὶ Χριστῷ κεφαλήν τις ἑὴν ἀνέθηκε, φυλάσσων,
  Εὐχῆς εὐαγέος εἵνεκ', ἀκερσεκόμην.
Ὄμματα δ' ἄλλος ἔπηξε, καὶ οὔασι θῆκε θύρετρα,
  Μή τι λάθῃ πέμψας κέντρον ἔσω θανάτου.

Alii foris, et hortis, et balneis
  Delectantur, et quando magnum in urbibus spirant,
Honorificisque sermonibus et sequentium strepitu
  Ducuntur, superbiuntque ex altis subselliis.
Multa enim sunt mortalibus multiformis vitæ
  Oblectamenta : malis autem immiscetur gaudium.
Sed ego mortuus sum vitæ, ac pusillum in terra
  Spiritum gero : fugio urbes et homines.
926-927 Cum feris et scopulis vivens, solus ab omnibus
  Incolo asperam et deformem petram :
Una cum veste, sine calceis, sine foco, spe sola
  Vivens, et omnibus ludibrio sum hominibus.
Lectus meus palea est, stragula saccus quo tegor,
  Et cinis in pavimento lacrymis rigatus.
Multi quidem ingemiscunt sub vinculis ferreis :
  Alios audio pro cibo cinerem habere;
Nonnullos lacrymis amaris potum miscere:
  Alios hibernis percussos nivibus,
Quadraginta noctes et dies, instar arborum
  Stare, corde e terra assurgentes,
Ac Deum solum in mente habentes : alius
  Ligavit labia, et linguæ frena imposuit ;
Non tamen frena omnia, sed solis relaxavit hymnis,
  Velut vivam citharam, quam spiritus pulsat.
Est qui Christo caput suum consecravit, intonsum
  Voti pii causa custodiens.
Oculos alius clausit, et auribus posuit fores,
  Ne quem imprudens mortis aculeum intromittat.

134 *Πολίεσσι.* Ita Coisl. Vat. πτολίεσσι.
136 *Ἐκ σανίδων.* Nempe θρόνων, *e celsis thronis.* Recte Billius supervacaneam putat conjecturam amici, qui legere suadebat σατίνων, *plaustris, curribus.*
137 *Πολυσχιδέος.* Reg. 990 πολυσχεδέος.
138 *Κακοῖς.* Int. Coisl. λυπηροῖς, *tristibus, adversis.* Non recte Billius, *in vitio addictis.*
142 *Ῥωγάδα. Quasi terræ rimam, specum, ultro oblatam ædiculam.*
144 *Λώβη.* Coisl. Int. πᾶσιν ἀνθρώποις εἰς γέλωτα καὶ χλεύην προκείμενος, *omnibus hominibus risui et ludibrio habitus; opprobrium hominum, et abjectio plebis :* vel etiam quem omnes tanquam lepra laborantem aversarentur. Apud Homer. λώβη ἀνδρῶν, *omnium probris expositum* sonat. *Iliad.* IV, 42.
145 *Σάκκος ἐρυμνός. Durum cilicium, saccus niger.* Hesych.
146 *Δευομένη.* Ita Coisl. Edit. δυομένη, sed male.
147 *Πολλοὶ μέν.* Spectant hæc ad monachorum ardua studia de quibus disserit uberius infra Sect. 2, Carm. I, ad Hellenium, alias *Bill.* 48.

METRICA VERSIO.

Balnea delectant alios, lucique nemusque,
  Altusque in celebri spiritus urbe juvat.
Laudibus atque suis gaudent, comitumque catervis,
  Ac frontem attollunt desuper e tabulis.
Multa etenim humano generi sunt gaudia vitæ :
  In vitio addictis fusaque lætitia est.
Ast ego jam mundo sum mortuus, hincque pusillum
  Jam spiro, atque urbes vito, hominumque genus.
Cum scopulis, trucibusque feris ego dego, domumque
  Petram habeo : hic vitæ tempora solus ago.
Non mihi calceus est, non est focus, unica vestis :
  Spe vivo, ut labes sum quoque terrigenis.
Pro lecto mihi sunt paleæ, pro tegmine saccus,
  Et madidus lacrymas pulvis ob assiduas.
B Ferrea permulti gestantes vincla gemiscunt ;
  Est aliis sursum sordidus esca cinis.
Pocula sunt aliis fletu permista calenti ;
  Altera brumali pars petiturque nive,
Statque quater denis, velut arbor, recta diebus,
  Subvectum ad cœli culmina pectus habens,
Nilque aliud prorsus, quam Christum, mente volutans.
  Linguam alius freno pressaque labra tenet,
Sic tamen, ut pateant hymnis, atque, ut lyra viva,
  Pulsentur digitis pneumatis ætherei.
Ast alius, voti ut Christo persolvat honorem,
  Intonsum servat tempus in omne caput.
Aures atque oculos alius conclusit, ut omne
  Obseptum stimulis mortis haberet iter.

Τοῖα μὲν ἐξ ἐμέθεν χοΐ φάρμακα δυσμενέοντι,
  Ἤδη καὶ πολιὴ ἄλκαρ ἐμῶν παθέων.
Πολλαὶ δ' οὐκ ἐθέλοντα καταιγίδες ἀπροτίοπτοι
  Στρωφῶσιν, χαλεποῖς ἄλγεσι τειρόμενον.
Αὐτὰρ ὁ οὔτε λόγοις ἐπιπείθεται, οὔτε μόγοισι
  Δάμναται, οὔτε χρόνῳ κάμπτεται ὀκρυόεις·
Ἀλλ' αἰεὶ ζωῆς κατεναντίον ὄμμασι τυφλοῖς
  Σπεύδει, καὶ κρημνοὺς, ὡς λεγεὼν, ποθέει.
Εἰ δέ τί που καὶ βαιὸν ὑποείξειε Θεοῖο
  Δείμασιν, ἠὲ πόνοις, ἢ Θεόθεν λογίοις,
Ὥστε φυτὸν παλάμησι μεθελκόμενον κομέοντος,
  Γυροῦται προτέρην ἔμπαλιν ἐς κακίην.
Ὦ μέλεοι, θανάτοιο βροτῶν γένος! Ὣς ῥα κακοῖσι
  Δαπτόμενοι, μανίῃ τερπόμεθ' ἡμετέρῃ.
Οὔτε λόγον τίοντες, ὃν ἔνδοθι γινομένοισι
A Θῆκε Θεὸς, ζωῆς σπέρμα χαριζόμενος·
Οὔτε νόμον τρομέοντες, ὃν ἔν ποτε λαϊνέῃσι
  Γράμματι ἀτρεκίην Χριστὸς ὑποσκιάων
Πλαξὶν ἄναξ ἐχάραξε, καὶ ὕστατον ἐν κραδίῃσιν
  Ἡμετέραις, αἴγλῃ Πνεύματος εὐαγέος·
Καὶ Χριστοῦ παθέεσσιν ἐναντία μητιόωντες,
  Οἷσίν μ' ἐκ παθέων εἵλκυσεν ἀργαλέων,
Σάρκα λαβὼν, σταυρῷ τε παγεὶς, πήξας τε μέλαιναν
  Πλάσματος ἀμπλακίην, καὶ Βελίαο κράτος,
Ὄφρα παλιγγενέες τε καὶ ἐκ τύμβοιο θορόντες,
  Χριστῷ σὺν μεγάλῳ κῦδος ἔχωμεν ἄνω.
Πολλὰ μὲν δὴ πᾶσιν ἐπιχθονίοισι Θεοῖο
  Δῶρα, τὰ καὶ γλώσσης κρείττονα ἡμετέρης.
Καὶ γάρ με πληγῇσιν ἀτασθαλέοντα δαμάζων,
  Ἕλκει πρὸς ζωὴν, καὶ φίλα μητιόων.

Talia ego adhibeo inimicæ carni remedia,
  Jamque canities morbis meis opitulatur.
Multi autem invitem turbines improvisi
  Exagitant difficilibus molestiis vexatum.
Sed tamen caro nec rationibus obtemperat, nec laboribus
  Domatur, nec tempore rabies ejus flectitur:
Sed semper adversus vitam cæcis oculis
  Festinat, et barathra, ut legio, desiderat.
Quod si quando paululum cedat Dei
  Timori, aut laboribus, aut divinis oraculis,
Velut arbor manibus retracta cultoris,
  Curvatur primum rursus in vitium.
O nos mortales mortis hujus nomine miseros! Quomodo malis
  Dilacerati nostra delectamur insania!
Nec rationem honorantes, quam intus nascentibus
  Inseruit Deus, vitæ semen concedens;
Nec legem expavescentes, quam olim rex Christus,
  Littera veritatem adumbrans, lapideis
928-929 Tabulis, ac postremo cordibus nostris
  Spiritus sancti splendore insculpsit;
Atque etiam Christi passionibus contraria meditantes,
  Quibus me ex perversis perpessionibus eruit,
Carnem sumens, cruci affixus, et tetram configens
  Figmenti sui nequitiam, et Beliæ potestatem,
Ut regenerati, et e sepulcro exsilientes,
  Magno cum Christo gloriam cœlestem habeamus.
Multa quidem omnibus hominibus concessa a Deo
  Dona, quæ linguam nostram superant.
Nam me et plagis peccantem domando
  Ad vitam trahit, et grata largiendo.

163 *Πολλαὶ δ'*. Ita Vat. et Coisl. Edit. πολλὰ δ'.
169 *Ὑποείξειε*. Reg. 990 ὑποήξειε.
173 *Ὣς*. Coisl. sup. lin. πῶς.
175 *Γινομένοισι*. Coisl. γεινομένοισι.
177 *Λαϊνέῃσι*. Vat. 2 λαϊνέεσσι.
182 *Εἵλκυσεν*. *Ex gravissimis calamitatibus eruit.* Vat. et Coisl. ἔρυσεν
189 *Ἀτασθαλέοντα*. Ἀτακτοῦντα, ἁμαρτάνοντα, *proterve, nefarie agentem.*
190 *Μητιόων*. Sup. lin. βουλευόμενος. Coisl. μειδιόων. *Amice ac leniter arridendo*, quæ lectio placet Billio.

METRICA VERSIO.

Hæc ipse infestæ medicamina porrigo carni,
  Atque ætas etiam fert mihi grandis opem.
Quin ingens etiam me vis inopina malorum
  Exagitat, varius dilaceratque dolor.
Non tamen hanc sermo flectit, subiguntve labores,
  Temporis aut tractu mitius ipsa furit:
Sed vitam adversus semper ruit impete cæco,
  Atque velut legio sola barathra cupit.
Quod si divino cedat paulum ipsa timori,
  Cedat et ærumnis, eloquiisque Dei:
Agricolæ ut manibus per vim stirps torta, priorem
  In vitii labem protinus illa redit.
O miserum mortale genus, quod mole malorum
  Atteritur, proprio gaudet et interitu!
Ac neque nativæ rationis lumen honorat,
B Quod vitæ æætherea semen ab arce datur:
Nec metuit, verum quæ quondam Christus adumbrans,
  In saxis rigidis jura notata dedit:
Nec quæ postremis fixit sanctissimus ille
  Spiritus in nostro pectore temporibus:
Sed Christi consulta agitat contraria pœnis,
  Queis me animi morbis traxit ab horrificis
Dum carnem sumpsit, fixusque est in cruce, nostras
  Ac noxas, hostis fixit et imperium:
Ut rursum genito, tumulique e faucibus imis
  Educta in supero sit mihi sede decus
Multa quidem in cunctos homines sunt munera Christi,
  Tantaque ut hæc nullus sermo referre queat
Nos etenim ad vitam trahit, et cum verberat, et cum,
  Verberibus missis, prospera cuncta facit.

Πάντα γὰρ εὐμενέοντι νόῳ μερόπεσσι κυβερνᾷ,
Εἰ καὶ κρυπτὸν ἑῆς βένθος ἔχει σοφίης,
Καὶ πολὺς ἡμετέρης γενεῆς ζόφος ἠδὲ Θεοῖο
Ἵσταται ἐν μεσάτῳ, ὃν περόωσ' ὀλίγοι
Ὄμμασιν ὀξυτάτοισι διαυγέες ἐκ βιότοιο,
Καὶ καθαροὶ καθαρῆς ἁπτόμενοι σοφίης.
Αὐτὰρ ἐμοὶ Χριστὸς περιώσιον εὖχος ὀπάζων,
Πρῶτα μὲν εὐξαμένῃ νειόθεν ἐκ κραδίης
Μητέρι δῶρον ἔδωκε, καὶ ἐκ τοκέων ὑπέδεκτο
Δῶρον, ἐπεὶ τέκνου φέρτερον οὐδὲν ἔχον
Ἐν πᾶσι κτεάτεσσιν· ἔπειτα δὲ θεῖον ἔρωτα
Φάσμασιν ἐννυχίοις σώφρονος ἧκε βίου.
Εἰ δ' ἄγε, νῦν ἀΐοιτε, θεόφρονες· οἱ δὲ βέβηλοι
Ψυχὰς, ὑμετέροις οὔασι θέσθε θύρας.
Παῖς μὲν ἔην ἁπαλὸς, πάϊς οὐ μάλα, ἡνίκα δὲ φρὴν
A Ἐσθλῶν ἠδὲ κακῶν εἰκόνος ἐγγράφεται,
Οὔπω μὲν στερεοῖσι νοήμασιν εἶδος ἔχουσα,
Ἤθεσι δ' ἀλλοτρίοις πρῶτα χαρασσομένη.
Αὐτὰρ ἐμοὶ τοκέες νόον ἔγραφον οὔτι κακοῖσι
Χρώμασι, τῆς δ' ἀρετῆς ἐσθλὰ διδασκομένῳ.
Καὶ γὰρ δὴ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισιν ἀγητοὶ
Ἔσκον, ἐπ' εὐσεβίῃ θυμὸν ἔχοντες ἕνα,
Ἶσον ὁμοῦ πολιῇ τε καὶ ἤθεσι κυδαλίμοισιν,
Ἀνδρομέης ζωῆς, ὄλβιοι, εὐσθενέες,
Μέτρα παρατροχάοντες. Ὁ μέν ποτε τηλόθι μάνδρης
Ἑστηὼς μεγάλης, ἧς μέγα νῦν κρατέει
Οὐκ ὄϊς, εἶτ' ὀΐων προφερέστατος, ἐξ ὀΐων τε
Ποιμὴν, νῦν δὲ πατὴρ, καὶ νομέων νομέας.

Omnia enim hominibus animo benevolo gubernat,
Etsi occultam tenet sapientiæ suæ altitudinem,
Ac densæ inter genus nostrum et Deum tenebræ
Intercedunt, quas pauci superant
Acutissimis oculis ex vita perspicaces,
Et puri puram attingentes sapientiam.
Ac me quidem Christus honore præcipuo donavit:
Primo quidem precanti ex intimo corde
Matri me donum dedit, et a parentibus suscepit
Donum; nihil enim nato præstantius habebant
In omnibus suis possessionibus. Deinde vero divinum amorem
Virginitatis immisit visis nocturnis.
Nunc audite, quicunque pii estis; qui autem profani
Mentibus, fores vestris auribus apponite.
Tener infans eram, non valde infans, sed qua ætate mens
Malorum et bonorum imaginibus imbuitur,
Nondum solidis cogitationibus formam adepta,
Sed alienis ex moribus primo informatur.
Mentem mihi pingebant parentes non pravis
Coloribus, sed virtutis insignia edocebant.
Omnibus enim hominibus admirabiles
Erant, in pietate unanimes,
Æquales canitie et præstantissimis moribus,
Felices, validi, humanæ vitæ
Modulum superantes. Ille quidem olim procul a magno
Stabat ovili, cujus nunc magnum tenet gubernaculum,
930-931 Non ovis, deinde ovium præstantissima, et ex ovibus
Pastor, nunc vero pater, et pastorum pastor.

195 *Ὄμμασιν ὀξυτάτοισι.* Coisl. Int., οἱ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ὀξύτατοι, *qui nempe, ex probis moribus, perspicacissima oculorum acie præditi sunt.*

200 *Τέκνου.* Ita Reg. 990, Coisl. et Vat. Edit. τέκνον. Iidem codices pro ἔχων, quod præferunt edit., habent ἔχον. Coisl. sup. lin. ἦχον. Vide supra carm. XI, vers. 70.

204 *Θέσθε.* Reg. 990 θέσθαι.

207 *Εἶδος.* Sic Reg. 990, Coisl., Chig. et Vat. Edit. ἦθος.

210 *Διδασκομένῳ.* Int. Coisl. ἐδίδασκον. Vide supra carm. XI, vers. 51, et carm. I, vers. 117.

212 *Ἐπ' εὐσεβίῃ. Idem pietatis studium habentes.*

213 *Ἶσον.* Chig. οἷον.

216 *Ἧς μέγα.* Inde patet Gregorii patrem tunc in vivis fuisse, cum carmen istud condidit.

217 *Ἐξ ὀΐων τε.* Sic Reg. 990. Edit. ἐξ ὀΐων δέ.

METRICA VERSIO.

Omnia nam placidus mortalibus ipse gubernat:
Abdita sint quamvis tectaque consilia.
Nam magna inter nos nubes interque Tonantem
Est sita, quam paucis fas penetrare viris:
Queis aciem mentis vita optima reddit acutam,
Sordibus et sophiam mens vacuata capit.
At me præcipuo Christus donavit honore.
Primum etenim matris me dedit ipse preci:
Illa autem, nato siquidem nil majus habebat
Me tibi perpetuum vovit in obsequium.
Post oculis visum quoddam nox obtulit atra,
Ex quo animum subiit virginitatis amor.
Hæc mentes audite piæ, contraque profani
Occludant aures ad mea dicta suas.
B Hoc mihi tempus erat vitæ, vitiique bonique
Parvula quo primum mens simulacra notat:
Ac solidis nondum firmisque est sensibus illa,
Sed primum alterius moribus imprimitur.
At mihi non pravos indebat uterque colores,
Sed virtutis erat doctor uterque parens:
Conspicuos cunctis pietas nam fecerat illos,
Et concors animus, pectus idemque duum:
Canitiesque simul, simul et præstantia morum;
Humanæ ac vitæ transilière modos,
Felices validique: pater procul a grege quondam
Dissitus, imperium qui modo plebis habet:
Non ovis, inde ovium longe optima, postea pastor,
Nunc pater, et rector, quod mage laudo, patrum:

Οὔτι μὲν ἐς πολύκαρπον ἀλωὴν ὄρθριος ἐλθὼν,
  Πουλὺ δ' ἀποκρύψας τοὺς προτέρους καμάτῳ.
Ἡ δ' ἱερῶν τοκέων ἱερὸν φυτὸν, εὐαγέος τε
  Ῥίζης, καὶ πτόρθων μητέρος εὐαγέων,
Οὐδὲν ἀτιμοτέρη προτέρων, αἳ Χριστὸν ἄνακτα
  Δέξαντ', ἠδὲ τάφου λεῦσσαν ἀνεγρόμενον·
Βαιὸν μὲν πνείοντες ἐπὶ χθονὶ σαρκὸς ἀνάγκῃ,
  Πλείονα δὲ ζωῆς μοῖραν ἔχοντες ἄνω.
Τοῖς μὲν ἐγὼν ἀπαλὴν πλάσθην φρένα, καὶ νεόπηκτος
  Οἷα τυρὸς, ταλάρου λάμβανον αἶψα τύπον.
Καί ποτέ μοι κνώσσοντι παρίστατο τοῖος ὄνειρος,
  Ἕλκων ῥηϊδίως ἐς πόθον ἀφθορίης.
Δοιαί μοι δοκέεσκον ἐν εἵμασιν ἀργυρέοισι
  Στράπτειν παρθενικαὶ πλησίον ἱστάμεναι,
Ἄμφω μὲν καλαὶ, καὶ ὁμήλικες· ἀμφοτέραις δὲ
A Κόσμος ἀκοσμίη, κάλλος ὃ θηλυτέραις.
Οὐ χρυσὸς δειρὴν κατεκόσμεεν, οὐδ' ὑάκινθος,
  Οὐδ' εἶχον σηρῶν νήματα λεπταλέα,
Οὐδὲ λίνου μαλακοῖο περιῤῥεθέεσσι χιτῶνας,
  Οὐ γραπτοῖς βλεφάροις ὄμμ' ὑπολαμπόμενον,
Οὐδ' ὅσα τεχνήεντες ἐπ' εἴδεσι θηλυτεράων
  Ἄνδρες ἐμήσαντο φάρμακα μαχλοσύνης·
Οὐ ξανθαὶ πλοκαμῖδες ὑπὲρ νώτοιο χυθεῖσαι
  Παῖζον ἅμα πνοιαῖς εὐκραέων ἀνέμων.
Ζώνη μὲν τῇσίν γε καλὸς ἐσφίγγετο πέπλος,
  Ἄχρι καὶ ἀστραγάλων ἐς πόδας ἑλκόμενος·
Κρηδέμνῳ δ' ἐφύπερθε καρήατα ἠδὲ παρειὰς
  Κρυψάμεναι, κατὰ γῆς ἑσταότ' ὄμματ' ἔχον.
Αἰδόος ἀμφοτέρῃσιν ἐπέπρεπε καλὸν ἔρευθος,
  Ὅσσον ἐϋννήτων φαίνεθ' ὑπ' ἐκ φαρέων.

Non ille quidem in fertilem vineam mane venerat,
  Sed labore primos longe superavit.
Illa autem piorum parentum pius surculus, et sanctæ
  Radicis ac matris sanctorum ramorum,
Nihilo inferior pristinis. quæ Christum regem
  Exceperant, aut e sepulcro viderant redivivum;
Exiguum quid spirantes in terra carnis necessitate,
  Præcipuam vitæ partem sursum habentes.
Ab his tenera mens mea firmata, et recens concretus
  Velut caseus, calathi formam cito suscepi.
Tum dormienti mihi astitit tale somnium,
  Facile trahens ad amorem virginitatis.
Duæ mihi videbantur in vestibus candidis
  Splendere virgines prope astantes,
Pulchræ, et æquales ambæ; utrique ornatus erat
  Ornatu carere, quæ quidem pulchritudo feminarum est.
Non aurum collum ornabat, non hyacinthus,
  Nec vestes gerebant tenui stamine sericas,
Neque ex molli lino tunicæ membra tegebant,
  Neque pictis palpebris oculus coruscabat,
Nec quæcunque artificiosi homines ad venustatem
  Feminarum invenerunt fomenta libidinis;
Non flavi cincinni humeris effusi
  Colludebant levium ventorum flatibus.
Zona illis præclarum peplum stringebatur,
  Pedibus usque ad talos demissum.
Velo caput et genas desuper occultabant,
  Humi fixos oculos habebant.
Pudoris rubor ambas præclarus decorabat,
  Quantum cernere licebat per bene textum velum.

220 *Καμάτῳ*. Ita Chig., Vat. et Reg. 990. Edit. καμάτοις.
223 *Αἳ Χριστόν*. Nempe *Martha et Maria, Lazari sorores.*
239 *Ἐπ' εἴδεσι*. *In formis mulierum.*
245 *Κρηδέμνῳ δ' ἐφύπερθε*. Desumptum ex *Iliad.* XIV, 184, et XXII, 470. Annotat Eustathius, non solum esse δεσμὸν κεφαλῆς, *vinculum, ligamen capitis*, sed etiam καταπέτασμα πλατύ, *velum latius*. Sic plane accipit Gregorius: quippe velum de quo loquitur, caput et genas tegebat; itaque non bene Billius, *vittis candidatis*. Reg. 990 habet καρεῖατα pro καρήατα.
247 *Αἰδόος*. Reg. 990 αἰδοῦς δ'. Mox idem cum Vat. ἐπέτρεχε pro ἐπέπρεπε.
248 *Ἐϋννήτων*. Sive καλῶς νενησμένων.

METRICA VERSIO.

Qui licet ad vitem primis non venerit horis,
  Sudavit primis plus tamen agricolis.
At mater soboles sanctorum sancta parentum,
  Atque piæ stirpis surculus eximius:
Matronis haud inferior, queis cernere Christum
  Contigit, e tumulo cum redivivus erat;
Paulum viventes in terra, carne coacti,
  Multo plus autem sedibus in superis.
Mens mea mollis ab his ficta est: accepit honestas,
  Ut caseus calathi, protinus ipsa notas.
Atque per hoc visum, somnus dum membra teneret,
  Virgineæ vitæ captus amore fui.
Namque videbantur binæ mihi stare puellæ
  Non procul, insignes vestibus in niveis,
Æquales ambæ ac pulchræ: cultuque carere
B His erat, hinc fit enim femina pulchra, decus.
Non auro collum fulgebat, non hyacintho;
  Non ipsis etiam serica vestis erat.
Non albis tunicis fulgebant mollia membra
  Splendoremve oculo pupula picta dabat.
Cuncta aberant, quæ femineo molitur in ore
  Artificum ingenium, pharmaca adulterii.
Non coma flava super tergum diffusa patebat,
  Ludebatque simul cum levibus zephyris
Pulchrum stringebant arctissima vincula peplum,
  Imos velantem corpus adusque pedes.
Ac vittis caput atque genas adoperta gerentes
  Candidulis, terræ lumina fixa dabant:
Tingebatque etiam pulchro pudor ora rubore,
  Quantum sub velo cernere tunc poteram.

Σιγῇ δ' ἀμφοτέρῃσι μεμυκότα χείλεα κεῖτο,
Οἷόν τε δροσεραῖς ἐν καλύκεσσι ῥόδον.
Τὰς μὲν ἐγὼν ὁρόων, μέγ' ἐγήθεον. Ἢ γὰρ ἔφασκον
Κρείσσονας ἡμερίων ἔμμεναι οὐκ ὀλίγον.
Αἱ δέ με καὶ φιλέεσκον, ἐπεί σφισι θυμὸν ἰάνθην,
Χείλεσιν, υἷα φίλον ὡς ἀγαπαζόμεναι·
Καί μοι ἐειρομένῳ τίνες ἢ πόθεν εἰσὶ γυναῖκες,
Ἡ μὲν ἁγνείαν ἔφη, ἡ δὲ σαοφροσύνην,
Αἳ Χριστῷ βασιλῆϊ παρασταδὸν ἑστηκυῖαι,
Κάλλεσιν οὐρανίων τερπόμεθ' ἀζυγέων.
Ἀλλ' ἄγε δεῦρο, τέκος, μῖξον τεὸν ἡμετέρῃσι
Καὶ πραπίδεσσι νόον, καὶ δαΐσιν δαΐδα,
Ὄφρα σε παμφανόωντα δι' αἰθέρος ὑψιφέρουσαι,
Στήσωμεν Τριάδος πὰρ σέλας ἀθανάτου.
A Ὣς φάμεναι φορέοντο δι' αἰθέρος. Ὄμμα δ' ἐμεῖο
Ἕσπετ' ἀφιπταμέναις. Χ' αἱ μὲν ὄνειρος ἔσαν,
Δηθὰ δ' ἐμὴ κραδίη σεμνοῖς ἰνδάλμασι νυκτὸς
Τέρπετο, καὶ φαενῆς εἰκόσιν ἀφθορίης.
Ἄρτι μοι ἐς φρένα μῦθος ἀγείρετο, εὖτε νόημα
Ἐσθλῶν ἠδὲ κακῶν πήγνυται ἀτρεκέως.
Καὶ νόος ἡγεμόνευε πόθου, καὶ κάλλος ἀμυδρὸν
Ὄψιος ἐννυχίης φαίνετ' ἀριπρεπέως.
Ὡς δ' ὅτε καρφαλέην καλάμην σπινθὴρ ἀΐδηλος
Ἔνδοθι βοσκόμενος, λάμπεται ἐξαπίνης,
Φλὸξ ὀλίγη τοπρῶτον, ἔπειτα δὲ πυρσὸς ἀέρθη
Ἄσπετος, ὣς καὶ ἐγὼ φάσματι δαιόμενος
Ὦχ' ὑπέλαμπον ἔρωτα, σέλας δέ τε πᾶσι φαάνθη,
Οὐκέτ' ἐνὶ ψυχῆς βένθεσι κρυπτόμενον.

Silentio ambarum clausa labia tenebantur,
Veluti in roscidis calyculis rosa.
Has ego aspiciens plurimum lætabar. Nam illas
Longe mortalibus præstare mihi persuadebam.
Illæ autem, cum iis animum demulsissem, etiam labiis admotis
Osculabantur me, ut charum filium diligentes :
932-933 Ac quærenti mihi, quæ et unde mulieres essent :
Virginitas, inquit una, temperantia altera,
Quæ Christo regi proxime astantes,
Pulchritudine cœlestium delectamur virginum.
Verum age, fili, misce tuam nostris
Mentibus mentem et facibus facem,
Ut te rutilantem in altum evehentes,
Statuamus ad lucem Triadis immortalis.
Sic locutæ per aera ferebantur. Meus autem oculus
Sequebatur evolantes. Atque illæ quidem somnium erant;
Sed diu cor meum præclaris noctis simulacris
Delectabatur, et lucidæ imaginibus virginitatis.
Jam mihi in pectore sermo colligebatur, tum cum cognitio
Boni et mali certius stabilitur,
Mens regebat desiderium, et pulchritudo subobscura
Visionis nocturnæ decenter admodum elucebat.
Quemadmodum aridam stipulam cum latens scintilla
Intus depascens subito emicat,
Parva primum flamma, deinde ingens incendium
Assurgit ; ita et ego visione accensus
Cito amorem in lucem protuli, et fulgor omnibus apparuit,
Non jam in animi latebris absconditus.

252 *Ἡμερίων. Humana conditione præstantiores.* Int. Coisl. ἐφημερίων γυναικῶν.

253 *Ἰάνθην.* Combefisius legit ἰάνθην χείλεσιν, absque interposita virgula, et vertit : *admotis labiis ipsis mulsi animum.*

255 *Ἐειρομένῳ.* Vat. ἀνειρομένῳ. Sup. lin , ut in editis.

256 *Ἡ μέν*, etc. *Una se esse ait virginitatem, altera temperantiam, prudentiam.*

264 *Ἔσαν.* Coisl. et Vat. ἦσαν.

265 *Δηθὰ δ'.* Ita Chig. Reg. 990 δηρὸν ἐμὴ κραδίη.

267 *Ἄρτι μοι ἐς φρένα. Ac mihi jam tum earum sermo in mente colligebatur, cum cognitio virtutum ac vitiorum hominibus vere planeque imprimitur.*

270 *Ἀριπρεπέως.* Eximie. Gloss. ἀριδήλως. *Aperte, manifeste*, etc.

METRICA VERSIO.

Demum ipsis labra alta silentia clausa tenebant,
Non secus atque calix, quo rosa clausa latet.
Has cernens (humano etenim præstantior ipsis
Vultus erat) toto pectore lætus eram.
Oscula jungebant illæ mihi blanda vicissim,
Non aliter proles quam si utriusque forem.
At mihi scitanti nomen : « Vocor, illico dixit
Altera, virginitas, altera sophrosyne,
Quas Christo astantes capit insaturata voluptas,
Utraque virgineos dum videt usque choros.
Ergo, age, nate, tuam nostris conjungere mentem
Sit studio, lumen luminibusque tuum,
Ut te splendentem ac rutilum sublime ferentes,
Sistamus radios perpetis ad Triadis. »
B Ac tum, me sectante oculis, rapiuntur in altum
Æthera : at id visum nil nisi somnus erat.
Ipse diu porro simulacris noctis opacæ
Lætabar, vitæ virgineæque typis.
Jam mihi crescebat ratio, quo tempore certum
Delectum recti mens vitiique facit;
Ac desiderium mea mens ductabat : apertas
Jamque dabat noctis visio nigra faces.
Ac velut arentem stipulam cum tectus in imo
Devorat igniculus, protinus ipse micat :
Flamma quidem primo tenuis, mox tollitur ingens :
Sic mihi cum visus ureret ossa decor,
Protinus exseruit sese, cunctisque refulsit,
Ut qui celari non potis esset, amor.

Πρῶτα μὲν εὐσεβέεσσιν ὁμίλεον, οἵ ῥα γάμοιο
  Δεσμὰ φύγον, κόσμου λυόμενοι χθονίου,
Ὡς Χριστῷ πτερόεντες ἅμ' ἕσπωνται βασιλῆϊ,
  Ἔνθεν ἀπορνύμενοι κύδεϊ σὺν μεγάλῳ.
Τοὺς μὲν ἐγὼ φιλέων τε καὶ ἀμφιέπων περὶ κῆρι,
  Ἐλπίδος ἡγεμόνας εἶχον ἐπουρανίης·
Αὐτὰρ ἔπειτα γάμοιο βαρὺν ζυγὸν ἐκτὸς ἔθηκα,
  Ὑψηλὴν ποθέων μοῖραν ἀειθαλέων.
Καὶ γὰρ δὴ φύσιες μὲν, ὅσαι λάχον οὐρανὸν εὐρὺν
  Ἀζυγέες, παθέων κρείσσονες ἀργαλέων.
Αἰγλήεις πρώτιστα Θεὸς μέγας· ὡς δὲ Θεοῖο
  Λάτριες ὑψιθρόνου πλησίον ἑσταότες·
Οἳ πρώτην ἀκτῖνα Θεοῦ καθαροῖο φέροντες,
  Παμφαέες, θνητοῖς φῶτα χαριζόμενοι.
Ὅσσοι δ' ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰς ἓν ἄγερθεν,
  Καὶ δυάς εἰσι, χοὸς ἔκγονα μαρναμένου,
Συζυγίην ποθέουσι, καὶ ἐς δέμας εἰσὶν ἑτοῖμοι
  Σπείρειν. Ἀλλ' ὁ Λόγος κρείσσονα μοῖραν ἄγων,
Σαρκὸς νόσφιν ἔθηκε, πλάνου δ' ἀποέργαθε κόσμου,
  Ζωῆς δ' ἀθανάτων θῆκ' ἀδέτοιο πέλας.
Ἔνθα μ' ἔπεμπε πόθος μεγαλήτορα, οὐδ' ἐπὶ γαίης
  Ἤρειδον χθαμαλῆς ἴχνιον ἀδρανέον.
Ἀλλ' ὥστε γλυκεροῖο γεγευμένος ἠὲ γάλακτος,
  Ἢ μέλιτος, σταθερῆς κεῖθι χοροστασίης,
Οὐκ ἔθελον πικρῆς μοι ἐδητύος ἆσσον ἱκέσθαι,
  Θυμοβόρου κακίης ἐνθάδε τικτομένης.

Ac primo quidem piorum consuetudine utebar, qui nuptiarum
  Vincula fugiunt, a terrestri mundo liberi,
Ut Christum regem animi pennis una sequantur,
  Ex hac terra magna cum gloria avolantes.
Hos ego amans et corde complectens
  Spei cœlestis duces habebam;
Deinde vero grave matrimonii jugum foras eliminavi,
  Sublimem desiderans virginum partem.
Nam quotquot naturæ latum cœlum sortitæ sunt,
  Conjugii graviumque animi expertes sunt perturbationum.
Primum rutilans magnus Deus; deinde Dei
  Cultores, sedenti in throno prope astantes,
Primum puri Dei radium excipientes,
  Lucem, qua toti refulgent, mortalibus porrigentes.
At qui ex corpore et anima in unum compositi sunt,
  Ac duplici parte constant, terræ reluctantis progenies,
934-935 Hi conjugium appetunt, et ad corpora parati sunt
  Serenda. Sed Verbum meliorem partem regens,
A carne illam sejungit, atque a fallaci removet mundo,
  Ac liberæ immortalium vitæ prope adjungit.
Illuc desiderio magnanimus ferebar, nec in terra
  Figebam humili imbelle vestigium.
Cum vero dulce lac aut mel
  Intra stabilem illum chorum degustassem,
Jam nolebam ad acerbum mihi cibum prope accedere,
  Pestiferum animæ vitium, quod in hac vita gignitur.

284 Ἀειθαλέων. *Qui florent perpetua virginitate.*
287 Αἰγλήεις. *Quasi primus splendor Deus.* Tum Deo propinquæ virtutes, etc., ut in orat. XXXVIII, ubi creationem exponit. Vide tom. I, pag. 666 et seqq.
292 *Καὶ δυάς εἰσι, χοὸς ἔκγονα.* Non dubitat Billius quin mendum hic irrepserit, nec intelligit quomodo homo dici possit δυάς, legitque χοὸς εἰκόνι μαρναμένου. Ita vertit Gaulyer: nullum tamen mendum est, planaque lectio, et sensus optimus. Homo potest dici δυάς, quippe qui ex duobus constat, anima et corpore. Recte etiam dicuntur homines χοὸς ἔκγονα, γεννήματα, ut habet Coisl. int. *carnis, luti filii*, quibus sit pronum in corpus seminare.
294 *Ὁ Λόγος. Verbum;* aliis *ratio.* Mox ἄγων Vat., Chig. et Reg. 990 ἑλών.
296 *Ἀθανάτων.* Vat. ἀθανάτου.
297 *Ἔνθα μ' ἔπεμπε. Huc me impellebat magnanimum desiderium*, etc.
299 *Γεγευμένος.* Coisl. γεγευσμένος. *At ego gustata stabilis illius chori suavitate, tanquam lacte quodam ac melle dulcissimo.*

METRICA VERSIO.

Namque piæ cœpi me consociare catervæ,
  Quæ mundum hunc fragilem fugerat, et thalamos:
Ut Christum volucri sequeretur ad æthera cursu,
  Hinc splendore abiens non sine mirifico.
Hos ego ferventi complectens pectore, habebam
  Perpetuos vitæ cœlitis ipse duces.
Post juga connubii procul a me dura removi,
  Virgineos cupiens lætus adire choros.
Cœlicolum ignorant thalamos namque agmina sancta:
  Cœlicolas etenim nulla libido premit.
Cœlebs est primum superi Dominator olympi:
  Post expers thalami grex etiam angelicus,
Qui primis radiis cum summo a Numine totus
  Splendeat, impertit lumina deinde mihi.
At quibus ex animo natura et corpore constat,
  Effigiemque caro pugnat in æthercam,
Conjugium exoptant, jaciuntque in carne libenter
  Semina. Sed ratio, dum meliora vehit
Me procul a carne, ac mundo impostore remotum
  Cœlitibus junxit, virgineisque choris,
Quo desiderium mentem rapiebat: humique
  Figere non poteram protinus ipse gradum.
Verum cum lactis gustum mellisve suavis
  Cepissem, fruitur quo sacer ille chorus,
Escam jam posthac gustare pigebat amaram
  Noxæ, hic quæ paritur, certaque mors animæ est.

Οὐδέ τί μοι θαλίαι τε καὶ ἃ νεότητι μέμηλεν,
  Οὐκ ἔσθος μαλακὸν, οὐδὲ χλιδῶσα κόμη,
Οὐκ αἰσχρῶν ἐπέων ἄχαρις χάρις, οὐδὲ γέλωτες
  Ἀκρατέες, σαρκὸς βράσματα δυσμενέος
Ἔσκε φίλα. Σκοπέλους δὲ, καὶ οὔρεα, καὶ χρεμέθοντας
  Ἵππους, ἠδὲ κυνῶν θηροφόνων ὁμαδὸν
Ἄλλοισιν παρέηκα, τὰ δ' ὄλβια πάντα τινάξας,
  Αὐχέν' ὑπὸ στερεῇ θῆκα σαοφροσύνῃ,
Ἥ μ' ἐκόμει τ' ἐφίλει τε καὶ ἐς μέγα κῦδος ἄεξεν,
  Ἐν δ' ἐτίθει Χριστοῦ χείρεσι προφρονέως.
Ἀλλὰ, Πάτερ, Πατρός τε Λόγος, καὶ Πνεῦμα φαεινὸν,
  Ζωῆς ἡμετέρης ἕρμα κακοσταθέος,
Μή με λίπῃς χείρεσσιν ὑπ' ἀργαλέῃσι δαμῆναι
  Δυσμενέος, τῆς σῆς ἐλπίδος ἀντιπάλου.
Μηδ' ὡς νῆα μέλαιναν, εὔπλοον, ὀρθὰ θέουσαν,
  Ἤδη καὶ λιμένων πλησίον ἱπταμένην,
A Λαίφεσι πεπταμένοισιν ἐπαΐξασα θύελλα
  Λευγαλέων ἀνέμων, ἐξαπίνης ὀπίσω
Πέμψειεν παλίνορσον ἐπ' εὐρέα νῶτα βίοιο,
  Ἔνθα καὶ ἔνθα κακοῖς βρασσόμενον μεγάλοις,
Μή που δὲ κρυπτῇσι ποτὶ σπιλάδεσσιν ἐάξῃ.
  Τοῖος γὰρ Βελίου τοῦ φθονεροῖο νόος·
Αἰὲν ἀπεχθαίρει μερόπων γένος, οὐδ' ἀπὸ γαίης
  Βούλεται οὐρανίους ἔμμεναι, οὐρανόθεν
Αὐτὸς ἑὴν διὰ μῆτιν ἐπὶ χθόνα τήνδε τιναχθείς·
  Δύσμορος, ὃς πρώτου κάλλεος εὖχος ἔχειν
Ἱέμενος, μεγάλην τε Θεοῦ βασιληΐδα τιμὴν,
  Ἀντὶ φάους στυγερὴν ἀμφέσατο σκοτίην.
Τοὔνεκα καὶ σκοτίοισιν ἰαίνεται αἰὲν ἐπ' ἔργοις,
  Καὶ ζοφερῆς κακίης ἐνθάδε κάρτος ἔχει.
Διπλοῦς δ' αὖ μορφὴν τελέθει, σκολιός τε νόημα,
  Ἄλλοτ' ἐπ' ἀλλοίην ἐρχόμενος παγίδα.

Non mihi convivia, et quæ juvenibus curæ esse solent,
  Non mollior vestis, non effeminata coma,
Non turpium verborum invenustus lepos, non risus
  Immoderati, non inimicæ carnis æstus perniciosi
Mihi placebant. Sed scopulos, et montes, et hinnientes
  Equos, et canum venaticorum strepitum
Aliis reliqui, et omnes felicitates projiciens,
  Cervicem austeræ submisi virginitati,
Quæ me excolebat, et amabat, et ad maximum decus provexit,
  Et Christi manibus benevole tradidit.
At tu, Pater, Patrisque Verbum, et splendide Spiritus,
  Instabilis vitæ nostræ fulcrum,
Ne me sinas sub funestis manibus domari
  Inimici, qui spei in te positæ adversarius est:
Ne velut navem nigram prospere navigantem, recta currentem
  Jamque prope portum volantem
Velis expansis irruens tempestas
  Funestorum ventorum, subito retrorsum
Me iterum mittat in lata hujus vitæ spatia,
  Huc et illuc magnis æstuantem malis,
Aut ad occultos scopulos frangat.
  Talis enim invidi Beliæ mens:
Semper odio habet humanum genus, nec e terra
  Patitur cœlestes fieri, e cœlo
Ipse ob suum scelus in hanc terram dejectus;
  Infelix, qui summæ pulchritudinis gloriam
Ambiens, et supremum regni Dei honorem,
  Pro luce invisis coopertus est tenebris.
936-937 Unde et tenebrosis semper delectatur operibus,
  Et tenebrosæ nequitiæ hic imperium habet.
Duplicis porro formæ est, et cogitationibus tortuosus,
  Ex alio ad alium sese vertens laqueum.

306 *Δυσμενέος.* Sic Coisl., Vat. et Reg. 990. Edit. δυσμενέα. Coisl. sup. lin. ἐχθρᾶς.
320 *Λευγαλέων.* Id est, ἀργαλέων.
328 *Πρώτου.* Ita Vat., Reg. 990, Bill. et Comb. Vertit etiam Gaulyer, quasi adforet πρώτου, quamvis legat ut in editis, πρῶτον.
330 *Ἀμφέσατο.* Vat. ἀμφέσσατο. ἐνεδύσατο.

METRICA VERSIO.

Non epulæ mihi jam, et curat quæ læta juventus,
  Non mollis vestis luxuriansque coma,
Non fœdi eloquii lepor illepidusque placebat,
  Non risus petulans, immodiceque procax.
Quin aliis montes, et equos scopulosque reliqui,
  Atque canum magnos præceleresque greges:
Omniaque excutiens, quæ vulgo magna putantur,
  Colla dedi firmæ subdita sophrosynæ.
At Pater, atque Patris Verbum, Flamenque supremum,
  Cujus vita mihi nititur omnis ope,
Ne sine me, quæso, Beliæ procumbere dextra,
  Cui spem perpetua est frangere cura meam:
Nec veluti navem, quæ dextro concita vento
  Fertur, et attiguum jam prope littus habet,
Sæva repente ruens in carbasa passa procella,
B Et ventus miserum rursus in alta ferat
Æquora, et hinc illincque ingenti mole malorum
  Non secus ac rapidis fluctibus ipse premat:
Funestos ne me ad scopulos teterrimus hostis
  Allidat, siquidem mens ea semper ei est.
Namque homines odit semper, nec sustinet illos
  E terra ad sedes scandere sidereas
Ipse suum ob fastum supera dejectus ab arce;
  Infelix, primum qui decus, atque Dei
Mente parum sana dum summum affectat honorem,
  Ex luce in tenebras decidit horribiles.
Unde etiam tenebrosa juvant hunc crimina, nigri
  Et vitii in terris obtinet imperium.
Porro forma duplex illi, versutaque mens est:
  Nunc etenim hunc, illum nunc laqueumque parat.

Ἤτοι ὁ μὲν σκότος ἐστὶν ὑπέρτατον· ἢν δέ μιν εὕρῃς,
Ἄγγελον ἐς φωτὸς ὦκα μεταστρέφεται,
Καί ῥ' ἁπαλὸν γελόων, σαίνει φρένας. Ἔνθα μάλιστα
Φράδμονος, ἀντὶ φάους μὴ θανάτῳ πελάσαι.
Τὴν μὲν γὰρ κακότητα φυγεῖν, καὶ χείρονος ἀνδρός·
Πολλοῖς γὰρ κακίη ἔχθεται ἀμφαδίη.
Αἰνῶ δ' ὃς λοχόοντα, καὶ ὃς ἀΐδηλον ἐλέγχει,
Πνεύματος ὀξυτάτοις ὄμμασι δερκόμενος.
Ἀλλὰ σάω καὶ γῆρας ἐμὸν πολιόν τε κάρηνον,
Τέρμα φέροις ζωῆς ἵλαος, ὥς με πάρος
Ἐνδυκέως ἀγάπαζες, ἐπ' ἤματι δ' ἦμαρ ἄριστον
Ἦγες, χρηστοτέραις ἐλπίσι πρόσθε φέρων·
Καί μ' ἐκ δυσμενέων τε καὶ ἀργαλέων μελεδώνων,
Εὔδιον ἐς λιμένα σῆς βασιλείας ἄγοις,
Ὄφρα σε σὺν φαέεσσιν ἀειζώοισι γεραίρων,
Κύδεος οὐρανίου μοῖραν ἔχοιμι, ἄναξ.

MϚ'. *Κατὰ σαρκός.*

Σὰρξ ὀλοή, Βελίαο κακόφρονος οἶδμα κελαινόν,
Σὰρξ ὀλοή, παθέων ῥίζα πολυσχιδέων,
Σὰρξ ὀλοή, κόσμοιο κάτω ῥείοντος ἑταίρη,
Σὰρξ ὀλοή, ζωῆς ἀντίπαλ' οὐρανίης,
Σὰρξ ἐχθρὴ φιλίη τε, γλυκὺς μόθος, ἐσθλὸν ἄπιστον,
Ἀνδροφόνοιο φυτοῦ πάντοτε γευομένη·
Βόρβορε, ἰλυόεσσα πέδη, βρίθουσα μολυβδίς,
Θὴρ ἀδάμασθ', ὕλης ἔκγονε μαρναμένης,
Βράσμα κακόν, καὶ σῆμα τεῆς καὶ δεσμὸς ἀνάσσης,
Εἰκόνος οὐρανίης, τὴν λάχομεν Θεόθεν,
Οὐ λήξεις κακότητος ἀναιδέος; οὐχ ὑποείξεις
Πνεύματι καὶ πολιῇ, δύσμορε, κακοφραδές,

Caligo is quidem est densissima; sed si illum deprehendas,
Cito in angelum lucis convertitur,
Ac leni risu mentes demulcet. Hic maxime
Prudentis est cavere, ne pro luce in mortem incurrat:
Nequitiam enim fugere est etiam hominis deterioris:
Multis namque invisa est manifesta improbitas.
At illum laudo, qui in insidiis latentem detegit
Spiritus acutissimis oculis perspiciens.
Verum, optime Deus, senium meum et canum hoc caput serva,
Vitæque finem optatum propitium affer; quemadmodum me antea
Perbenigne fovebas, ac diei diem optimum
Jungebas, ad meliorem spem me proferens;
Ac me solutum invisis et molestis sollicitudinibus
In placidum perducas tui regni portum,
Ut te cum immortalibus luminibus laudans,
Gloriæ, o Rex, cœlestis partem ipse habeam.

XLVI. *Adversus carnem* *.

Caro perniciosa, Beliæ malorum inventoris nigra procella,
Caro perniciosa, vitii multiplicis radix,
Caro perniciosa, mundi in inferiora ruentis amica,
Caro perniciosa, vitæ cœlestis inimica:
Caro inimica et amica, dulcis labor, bonum infidum,
Quæ de homicida arbore semper degustas:
Cœnum, luteum vinculum, ponderosa plumbi massa,
Fera indomita, materiæ reluctantis soboles,
Æstus exitiose, sepulcrum et vinculum reginæ tuæ,
Imaginis cœlestis, quam a Deo sortiti sumus,
Non desistes nequitia impudenti? non cedes
Spiritui et canitiei, misera et stulta,

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 19, p. 93.

335 *Ὑπέρτατον*. Coisl. ὑπέρτατα. Edit. male ὑπέντατον.
338 *Πελάσαι*. Reg. 990, πελάσῃ.
341 *Λοχόοντα*. Reg. 990, λοχόωντα.
345 *Ἐνδυκέως*. Ἀφειδῶς, *impense*.
350 *Ἔχοιμι*. Chig. ἄγοιμι, *partem cœlestis gloriæ traham.*
XLVI. 1 Οἶδμα. Reg. 991. Sup. lin. et Int. κῦμα.
4 *Ὀλοή*. Duo Regg. θολερή. Mox, οὐρανίης. Vat. οὐρανίου.
12 *Κακοφραδές*. Ἀνόητε. Chig. κ' ἀφραδίης, κακοφραδίης.

METRICA VERSIO.

Caligo ipse quidem est densissima: si tamen illud
Agnoscas, lucem protinus assimilat,
Leniter ac ridens demulcet corda: cavebit,
Qui sapiet, tenebras lucis adire loco
Nam vitium fugere est cujusvis pene: retecta
Namque odium multis excitat improbitas.
At vero hunc ego laudo, oculis qui mentis acutis
Occultas hostis prospicit insidias.
At senium, canosque meos, pater optime, serva,
Et facilis vitæ tempora claude meæ:
Ante velut tibi charus eram, fausteque fluebant
Omnes, et cum spe mi meliore, dies:
Hostibus exemptumque meis, curisque molestis,
Ad portum regni da properare tui:
Ut cum luminibus junctus, quæ nescia fati,
Pecantem laudes tempus in omne tuas.

XLVI. ADVERSUS CARNEM.

(*Billio interprete.*)

Exitiosa caro, Beliæ tenebrosa procella,
Exitiosa caro, qua fluit omne scelus,
Exitiosa caro, mundi labentis amica,
Cœlesti ac vitæ prælia dira movens;
Hostis, amica caro, blandissima pugna, bonumque
Infidum, vetitos semper edensque cibos;
Cœnum, massa gravis plumbi, limosa catena,
Bellua pugnaci prodita materia,
Pestifer æstus, heræque tuæ vinclum atque sepulcrum
Formæ, quæ supera venit ab arce mihi,
Non vitiis finem statues? non improba cedes
Spiritui, et senio quod grave membra premit

Ἣν Χριστὸς παλάμησιν ἑαῖς μορφώσατο μούνην, A
Ἡνίκ' ἄκοσμον ὕλης κόσμον ἔθηκε λόγῳ,
Καὶ πύματον θεότητι κεράσσατο, ὥς κε σαώσῃ
Πλάσμα φίλον, ζωῆς κληρονόμον μεγάλης,
Τειρόμενον παθέεσσιν ἀμερσινόου Βελίαο,
Καὶ θανάτῳ θανάτου ῥύσατ' ἀπηλεγέος,
Τοὔνεκεν ἅζεό μοι, καὶ ἴσχεο μαργοσυνάων,
Μηδ' ἐπ' ἐμῇ ψυχῇ λύσσαν ἄληκτον ἔχειν.
Μαρτύρομ' ἀθανάτοιο Θεοῦ χέρα, καὶ τὸ πονηρὸν
Ἦμαρ, ὃ τὰ θνητῶν ὕστατον εἰς ἓν ἄγει.
Ὥς σε καταιχμάζων, καὶ ἄλγεσι παντοδαποῖσι
Κάμπτων, καὶ νεκύων θήσομ' ἀκιδνοτέρην,
Εἰ μή μοι στήσειας ἀτασθαλίην τε ῥόον τε,
Τῶν καθαρῶν Χριστοῦ δραξαμένη θυσάνων.
Ἐλθέ μοι, ὦ δακρύων τε καθάρσιε νειόθι πηγὴ,
Κἀγρυπνίη μογερὴ σώματος ἠδὲ νόου,
Ὄφρα καταψύξειας ἐμὴν φλόγα, καὶ μυδόωσαν
Ῥύψειας παθέων σηπεδόν' ἀργαλέων.
Καὶ γαστὴρ, ἀπόπεμπε κόρον, καὶ κείμεν' ἔραζε
Γοῦνα κατεσκλήκοι, καὶ κόνις εἶδαρ ἔοι.
Καὶ τρηχὺς ἁπαλοῖσι περί ῥ' ῥεθέεσσι τετάσθω
Σάκκος, ἐμῆς ψυχῆς ἄλκαρ ἐλαυνομένης.
Ἐλθὲ, κατηφιόωσα χοὸς δμήτειρα μεληδὼν,
Αἰὲν ἐπερχομένας μάστιγας ὀσσομένη.
Τοῖα μὲν ἀφραδίης ἐμὰ φάρμακα. Σεῖο δὲ, Χριστὲ,
Καὶ ζωὴ καθαρὴ, καὶ βίος ἐκ νεκύων.
Τίς πρόγονον κακίης τε καὶ αἵματος ἡμετέροιο
Δέξατ', ἐπεὶ γεῦσιν μύρατο καὶ ἀπάτην;
Τίς σκολιὸν βασιλῆα γόοις ἐκάθηρε Μανασσῆ;
Τίς Δαυῒδ μεγάλης λύσατο ἀμπλακίης;

Quam Christus manibus suis solam firmavit,
Cum materiam inconditam, verbo exornavit,
Ac postremo cum deitate miscuit, ut me salvum faceret
Dilectum figmentum, magnæ hæredem vitæ,
938-939 Vexatum perpessionibus a perditore animarum Belia,
Et morte sua a crudeli morte erueret?
Quapropter reverentiam mihi habe, et petulantias compesce,
Nec rabiem perpetuam in animam meam exerce.
Testor Dei omnipotentis manum, et luctuosum diem
Qui humana omnia ultimo in unum coget,
Fore ut te in servitutem redigam, et doloribus omnis generis
Domem, et mortuis infirmiorem reddam,
Ni mihi reprimas protervitatem et profluvium,
Puram Christi apprehendens fimbriam.
Veni mihi ex imo, fons lacrymarum purgator,
Et laboriosæ corporis et animi vigiliæ,
Ut flammam meam refrigeres, et fetidam
Diluas malorum putredinem vitiorum.
Et venter, ablega satietatem, et humi jacentia
Genua obrigescant, et cinis esca sit.
Atque asper tenera membra operiat
Saccus, animæ meæ vexatæ propugnaculum.
Veni, atra cura, carnis domitrix,
Futura supplicia mihi semper ob oculos ponens.
Talia quidem mea insipientiæ remedia. A te autem, Christe,
Et pura vita est, et vita ex mortuis.
Quis progenitorem nostri vitii et generis
Suscepit, postquam gustum ploravit et fraudem?
Quis nefarium regem gemitibus expurgavit Manassem?
Quis Davidem magno exsolvit scelere?

17 *Ἀμερσινόου*. Reg. 992, ἀποστεροῦντος τὸν νοῦν. Edit. male, ἀμελσινόου

18 *Ἀπηλεγέος*. Sup. lin. ἀποτόμου.

24 *Ἀκιδνοτέρην*. Chig. ἀκιδνότερον.

32 *Κατεσκλήκοι*. Sic Vat., Coisl., Chig. et Regg. Edit. κατησκλήκοι.

33 *Περί ῥ' ῥεθέεσσι*. Sic Coisl. Edit. περί ῥ' ῥεθέοσσι.

36 *Ὀσσομένη*. Sic tres Regg. et Coisl. Edit. ἐσσομένη.

42 *Μεγάλης*. Duo Regg. et Coisl. μεγάλου.

METRICA VERSIO.

Quam Christus solam manibus formavit, hylen cum B
Immundam ornatu vestiit ipse novo:
Quamque Deus tandem summus sibi miscuit, ut nos
Quos immortali finxerat ante manu,
Servaret, vitiis oppressos dæmonis arte,
Morte sua, et mortis faucibus eriperet.
Fac igitur jam me vereare, proculque repellas
Ingluviem, ac cesses bella movere mihi.
Ætherei dextram testor genitoris, in unum
Quique humana trahet (nec mora) cuncta diem,
Quod te ita conficiam variorum mole dolorum,
Exanimi ut jam sis corpore debilior:
Ni contacta tibi quamprimum fimbria Christi
Pestiferum fluxum comprimat atque scelus.
Ex imo venias lacrymarum pectore flumen:
Ex animo atque oculis jam fuge, somne, meis.
Ut sedes flammam, qua mens exuritur ægra,
Fetoremque fuges, quem mihi noxa parit.
Durescant curvata solo mihi membra, famique
Pro dapibus lætis sit medicina cinis.
Sit saccus pro veste mihi, qui pectora purget,
Atque ferat menti, quam caro lædit, opem.
Cura, veni, carnis domitrix, pœnæque perennes
Fac subeant animum concutiantque meum.
Sic medeor stolidæ carni: at purissima vita,
Et rediviva, tui est muneris, alme pater.
Quis generis nostri excepit vitiique parentem,
Ut fraudem luxit pestiferumque cibum?
Quisnam purgavit lacrymis fletuque Manassem
Davidis crimen sustulit atque grave?

Τίς χθαμαλὴν θρήνοισιν ἰδὼν ἐσάωσε Νινευΐ;
Τίς δ' ἐπὶ παιδὶ βάλεν δάκρυον ὁπλοτέρῳ;
Τίς χαίρων καθαροῖσιν, ἑκὰς βάλεν οὐδὲ τελώνας;
Τίς πρόβατόν τ' ὤμοις ἄνθετο πλαζόμενον;
Τίς λεπροὺς ἐκάθηρε, πικρὰς δ' ἀποέργαθε νούσους,
Σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐσθλὰ χαριζόμενος;
Σεῖο, Μάκαρ, τάδε δῶρα, βροτῶν φάος. Ἀλλ' ἐπιβαίης
Οἴδματος ἡμετέρου, καὶ σάλος αἶψα πέσοι.

ΜΖ'. *Ἐπιτίμησις κατὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς.*

Ἔμπουσα, μαινάς, ὦ τάλαινα καρδία,
Ἔμπουσα, μαινάς, ποῖ φέρῃ ταῖς ἡδοναῖς,
Περιβλέπουσα πανταχοῦ τὰ πλησίον;
Οὐ σωφρονήσεις; οὐ κατεργάσῃ τὸ πῦρ
A Ἐκκαῖον ἐν σοὶ τὰς ὀρέξεις τὰς νόθους;
Οὐ ζωπυρήσεις τὸ λογικὸν, τὸ γνήσιον,
Προσλαμβάνουσα σύμμαχον τὸν θυμικόν;
Ψυχή, τί πάσχεις; τί φρονεῖς παρ' ἀξίαν;
Οὐκ οἶδας ὡς εἴληχας ἡνιοχεῖν μόνη,
Ὥσπερ τρίπωλον ἅρμα τῶν ἐζευγμένων
Ἵππων ἀνίσων τυγχανόντων τῇ φύσει;
Εἷς εὐγενής, ἄτακτος εἷς, ἥμερος δὲ εἷς·
Κ' ἢν μέν ποτε δώσεις τῷ θράσει τὰς ἡνίας,
Σκιρτᾷ, παλαίει, συνταράττει τὸν δρόμον,
Ὁρμῶν ἀβούλως, προσλαβὼν δὲ τὸν μέσον,
Αὐτῷ μεταπείθει συμπνέειν, τὸν δ' εὐγενῆ
Ὡς αἰχμάλωτον δουλαγωγήσας ἄγει,
Σύρων ἄκοντα καὶ στένοντα τὴν πλάνην·

Quis Niniven servavit humi prostratam, et lamentantem videns?
Quis super filium natu minorem lacrymas fudit?
Quis puris mentibus gaudens, non tamen publicanos longe rejecit?
Quis ovem errantem humeris reportavit?
Quis leprosos mundavit, et acerbos morbos expulit,
Corporibus et animabus dona largiens?
Tua sunt, o Beate, hæc munera, hominum lumen. At super
Fluctus nostros gradere, et statim procella decidet.

940-941 XLVII. *Objurgatio adversus partem animæ rationis expertem* *.

Empusa, furens, o infelix anima,
Empusa, furens, quo traheris voluptatibus,
Circumspiciens undique proxima?
Non resipisces? non exstingues ignem,
Qui accendit in te spurias cupiditates?
Non excitabis quod in te ratione præditum et genuinum est,
Adjungens sociam pugnæ iracundiam?
Anima, quid pateris? quid sapis quod non decet?
An nescis soli tibi datum esse regere,
Quasi trigas ad currum junctis
Equis, qui dissimiles sint natura?
Unus generosus, alter indomitus, tertius mansuetus:
Si quando remittas feroci habenas,
Exsilit, luctatur, perturbat cursum
Abreptus cæco impetu, et adjungens sibi medium,
Ipsi suadet ut secum conspiret, ac generosum equum
Velut captivum, in servitutem redigens abigit,
Trahens invitum ac deplorantem errorem:

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 129, p. 195.

45 *Νινευΐ*. Duo Regg. Νινευῆ.
50 *Οἴδματος*. Int. κύματος.
XLVII. Tit. *Ἐπιτίμησις*. Vat. et alii εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.
1 *Ἔμπουσα. Empusa*, apud Suidam *spectrum dæmoniacum*, quod ab Hecate immissum miseris apparebat, sic dicta, quod uno tantum pede incederet, in varias se formas mutare dicebatur, et carnis et voluptatum amans.

6 *Τὸ λογικόν*. Animam suam monet, ut imperium omne rationi committat, et libidinem compescat. Theologus namque hic alludit, aut sequitur Platonis sententiam, qui duas rationis expertes animæ facultates, iram et libidinem bigis comparabat, quarum auriga erat ratio.
9 *Οἶδας*. Ita Vat. Edit. οἶσθα.
16 *Αὐτῷ μεταπείθει*. Vat. αὐτῷ τε πείθει.

METRICA VERSIO.

Quis tristi Ninivæ dedit abjectæque salutem?
Natorum ob minimum cui maduere genæ?
Quis puris gaudens, procul haud tamen ipse telonas
Movit? Ovem dorso quis tulit atque vagam?
Quis lepram, morbos quis profligavit acerbos,
Carnique atque animo commoda magna ferens?
Dona tua hæc, hominum lux splendida. Tu mare [nostrum
Scande igitur: nam mox sæva procella cadet.

XLVII. OBJURGATIO ADVERSUS PARTEM ANIMÆ RATIONIS EXPERTEM.

(*Billio interprete.*)

Empusa, Mænas, anima ter miserrima,
Empusa, Mænas, quo voluptas te trahit,
B Propinqua ubique cupida dum circumspicis?
Meliusne tibi non consules? cupidinum
Ignem malarum protinus non opprimes?
Neque rationis excitabis impetum
Corroboratæ subsidio iracundiæ?
Quid pateris, anima? Quidque tam indigne sapis?
Nescisne soli regere quod tibi sit datum
Currum, trahant quem tres equi, dispar quibus
Natura data sit? Unus horum est nobilis,
Alter protervus, ultimus tractabilis.
Quod si insolenti frena permittas, statim
Saltat, ferocit, cuncta perturbat, ruens
Furore cæco, medium et adjungens sibi,
Efficit ut unum spiret, et equum nobilem
Captivi ad instar subditum per vim trahit,
Imo gementem pectore ob cursus vagos:

Χωρεῖ δ' ἀτάκτως ἀλογωτάτῃ φορᾷ,
Κάτω φερόμενος, ὡς κατὰ κρημνοῦ, βίᾳ·
Κ' οὐδὲν προμηθεῖτ', οὐδ' ἀνακόπτει δρόμον,
Ἕως ἂν ἐγκύρσειε ταῖς ᾅδου πύλαις,
Φθείρων ἑαυτὸν, καὶ σὲ τὴν παναθλίαν.
Εἰ δὲ φρονοίης σῇ φύσει ἀνηλόγως,
Τῷ δ' εὐγενεῖ χαίρουσα πώλῳ τὸν δρόμον
Ἅπαντ' ἐπιτρέψειας, ὡς εὖ εἰδέ τι
Βαίνειν ἐκείνην τὴν πορείαν τὴν ἄνω·
Μέσῳ τ' ἐπιπλήξειας, ὥστε δεικνύειν
Τὸ θυμοειδὲς εἰς δέον, καὶ συντρέχειν
Τῷ νοῦν ἔχοντι· τὸν δ' ἄτακτον εὐτόνως
Κέντροις δαμάσσοις, οὐκ ἐῶσ' ἀφηνίαν.
Τότ' εὐχερὴς, εὔρυθμος ἔσται σοι δρόμος,
Γαληνιῶν, ἄλυπος, ἐλπίδος γέμων.
A Ὁ δ' ἄρ λογισμὸς, ὥσπερ ἵππος εὐγενὴς,
Νικᾷ, τὸ νικᾷν τῇ φύσει κεκτημένος,
Ἀεὶ προβαίνων, ἀτρέμας νεύων ἄνω,
Τὰ τῇδε πάντα δυσχερῆ παρατρέχων·
Οὐδ' ἐνδίδωσιν ἄχρι θείας λήξεως,
Σώζων ἑαυτὸν καὶ σὲ τὴν εὐδαίμονα.

ΜΗ'. *Εἰς τὸν ἀποθανόντα τῷ κόσμῳ.*

Ζῶ καὶ τέθνηκα. Τὶς σοφὸς συγκρινέτω.
Ψυχῇ τέθνηκα· σὰρξ δέ μοι σθένειν θέλει.
Ψυχὴ βιώη· σὰρξ δέ μοι τεθνηκέτω.

ΜΘ'. *Θρῆνος.*

Ὤμοι ἐγὼν, ὅτι δή με πρὸς οὐρανὸν ἠδὲ Θεοῖο
Χῶρον ἐπειγόμενον, σῶμα τόδ' ἀμφὶς ἔχει!

Fertur autem temere stultissimo impetu,
Deorsum ruens per vim, quasi per præcipitia :
Et nihil sibi providet, nec desistit cursu,
Donec dilabatur ad orci portas,
Perdens se ipsum, et te miseram.
Si autem sapias naturæ tuæ convenienter,
Illi generoso equo lubens cursum
Omnem permittes, tanquam qui probe norit
Obire viam illam, quæ sursum ducit :
Medium autem objurgabis, ut exserat
Vim suam, ubi oportet, et cursus socium ei se adjungat
Qui mente præditus est; petulantem autem continuis
Calcaribus domabis, nec sines frenos respuere.
Tunc facilis et expeditus tibi erit cursus,
Serenus, doloris expers, spei plenus.
Sic igitur ratio, velut generosus equus,
Vincit : vincere namque a natura accepit;
942-943 Semper progrediens, sensim attollens se sursum,
Omnes vitæ hujus molestias transiliens;
Nec subsistit, donec ad divinam perveniat sortem,
Servans se ipsam et te fortunatam.

XLVIII. *In mortuum mundo* *.

Vivo et mortuus sum. Quis sapiens hæc componat.
Anima mortuus sum : caro autem robusta esse vult.
Anima vivat; caro autem mihi moriatur.

XLIX. *Luctus* **.

Hei mihi! quia me in cœlum quod Dei
Sedes est, properantem, corpus undique tenet!

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 170, p. 252. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 23, pag. 95.

24 *Ἀνηλόγως*. Ἀναλόγως, *prout natura postulat.*
31 *Ἀφηνίαν*. Vat. ἀφηνιᾶν, *frenum depellere, excutere.*
34 *Ὁ δ' ἄρ λογισμός*. Edit. ὁ γάρ.
36 *Ἀτρέμας νεύων ἄνω*. *Placide sursum intuens.*
XLVIII. 3 *Ψυχή*, etc. In editis sequitur aliud poematium, quod legitur supra carm. XXIII, vers. 13.

METRICA VERSIO.

Temereque fertur, impetu et bruto, velut
Prærupta vastum per loca in barathrum ruens.
Nec prorsus aliquid providet; nec reprimit
Cursus, averni donec in portas cadat,
Se, teque miseram ter quater, perdens simul.
Natura quod si ut postulat, tu sentias,
Ac mente lætus nobili mandes equo
Moderamen omne (cœlitem namque hic viam
Obire novit optime); et medium increpes,
Ut acritatem commode monstret suam,
Sociumque cursus præbeat se prædito
Mente; petulantem ast acribus stimulis domes,
Abnuere jussa nec sinas, tum denique
Omnino facilis hic erit cursus tibi,
Lætus, serenus, spebus et plenus bonis
Nam ratio, veluti nobilis et præstans equus,
B Vincit; dedit nam vincere huic summus Parens :
Sensim ipsa gradiens semper, et sursum intuens,
Omnesque vitæ transiens molestias.
Nec ante finem cursui imponit suo,
Quam te beatam collocet, seque in polo.

XLVIII. IN MORTUUM MUNDO.

(*Fed. Morello interprete.*)

Sum vivus idem et mortuus. Quisquis sapit,
Componat hæc. Carne vigeo, at anima occidi.
Vivat anima : at caro mihi esto mortua.

XLIX. LUCTUS.

(*Billio interprete.*)

Me miserum, caro quem remoratur perfida, cœli
Ad Dominum cursu dum properante feror!

Οὐδέ πη ἔκβασίς ἐστι πολυπλανέος βιότοιο,
  Καὶ στυγερῆς κακίης, ἥ μ' ἐπέδησε κάτω,
Πάντοθεν ἀπροφάτοισι περικτυπέουσα μερίμναις,
  Βοσκομέναις ψυχῆς κάλλεα καὶ χάριτας.
Ἀλλά με λῦσον, Ἄναξ, λῦσον χθονίων ἀπὸ δεσμῶν,
  Καί με χοροστασίην τάξον ἐς οὐρανίην.

N'. *Κατὰ τοῦ πονηροῦ εἰς τὴν νόσον.*

Ἤλυθες αὖθις ἔμοιγε, δολοπλόκε ὡς ἐνοήθης,
  Βένθος ἐμῆς κραδίης ἔνδοθι βοσκόμενος,
Καὶ πολλοῖς κρατεροῖς τε τινάγμασι τοῦδε βίοιο,
  Εἰκόνα τὴν ἱερὴν γνὺξ βαλέειν ποθέων·
Σαρξὶν ἐρισθενέεσσιν ἐνήλαο, καί μ' ἐδάϊξας
  Εἰς πόδας ἐκ κεφαλῆς, ῥεύματι δεσμὰ λύσας
A Τῷ ξηρὴν ἐδίηνε Θεὸς φύσιν, ὡς ἐκέρασσε
  Τῇ ψυχρῇ λιαρὴν κοσμογόνῳ σοφίῃ,
Ὥς κεν ἰσοστασίῃ δέμας ἄρτιον ἅμα φυλάσσοι,
  Τὴν δὲ διχοστασίην καὶ βιότοιο φύγω.
Ἤλυθες ἀνδροφόνοισι νοήμασιν, ἐς δ' ἐμὲ, τλῆμον,
  Σῆς δνοφερῆς κακίης ἰὸν ἔχευσας ὅλον.
Οὐχ ἅλις ἦεν ἔμοιγε βαρύστονα γήραος ἕλκειν
  Ἄλγεα, καὶ σκοπέλων ἄχθεα τριναχρίων·
Ἀλλά με καὶ στυγερὴ κατεδάσσατο δάπτρια νοῦσος,
  Τηκεδανὴ μελέων, εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος.
Τοῖσιν ἐπαιάζω, καὶ στείνομαι, ὡς ὅτε τις λὶς
  Ἄλκιμος, ἐμπλεχθεὶς ἄρκυσι θηροφόνων.
Οὐ μύθων ποθέω σκιρτήματα, οὐκ ἐρατεινὴν
  Πᾶσιν ὁμηλικίην, οὔτε μὲν εὐθαλίην,

Nec mihi exitus est ex vita erroribus referta,
  Et ex funesta nequitia, quæ me alligavit humi,
Semper improvisis circumstrepens curis,
  Quæ mentis pulchritudinem et gratias depascunt.
At me solve, Rex, solve terrenis ex vinclis,
  Meque cœlestem in chorum ascribe.

L. *Contra diabolum in morbum* *.

Venisti rursus ad me, fraudulente, eo consilio, velut animadverti,
  Ut intimum pectus meum depascaris,
Et multis validisque impulsionibus hujus vitæ,
  Imaginem sacram in terram dejicere cupiens;
In carnes robustas insiluisti, et me discerpsisti
  A capite ad pedes, vincula solvens humoris
Quo Deus siccam irrigavit naturam, quemadmodum temperavit
  Frigida calidam, sua mundi procreatrice sapientia,
Ut æqua temperatio integrum corpus simul servet,
  Et inæqualitatem vitæ ego effugiam.
Venisti lethiferos in me ferens animos, et in me, miser,
  Tuæ tenebrosæ malitiæ totum effudisti venenum.
Non sat erat mihi tristissimos senectutis ferre
  Dolores, et gravius scopulis siculis onus:
Sed etiam me acerbissimus et edax absumpsit morbus,
  Tabe conficiens membra singulis annis.
944-945 Propterea lugeo et ingemisco, veluti leo quidam
  Fortissimus, implicatus laqueis venatorum.
Non sermonum desidero lasciviam, nec gratissimam
  Omnibus æqualium consuetudinem, nec convivia,

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 61, pag. 158.

XLIX. 4 *Ἥ μ' ἐπέδησε.* Reg. 39, ἥ με ἔδησε.
L Tit. *Κατὰ τοῦ πονηροῦ εἰς τὴν νόσον.* Sic Vat. *Contra diabolum in morbum.* Duo Regg. Εἰς τὴν νόσον.
1 *Ὡς ἐνοήθης.* Reg. 991, sup. lin. καθὼς ἐγνώσθης. Schol. ὡς ἐφωράθης. Coisl. ὡς γοῦν ᾠήθης.
9 *Ἅμα.* Sic Reg. 991. Edit. ἅμμα. Schol. ἵνα διὰ τῆς εὐκρασίας ἄρτιον τὸ σῶμα φυλάσσῃ. Cum Aldo legimus φυλάσσοι. Billius et alii pro ἰσοστασίῃ, legunt ἰσοστασίην, sed nullius codicis auctoritate. — Crederem legendum esse ἅμμα pro ἅμα, duplicata consonante, ut stet metrum, quod, prima brevi, deficit. Caillau.
10 *Φύγω. Ut fugiam*, id est, *ut fugere discam.*
11 *Ἀνδροφόνοισι.* Schol. ἀνδροφόνα μοι φέρων νοήματα.
14 *Τριναχρίων.* Ante Gregorium jam Plato et Cicero idem dixere, nempe senectutem quibusdam onus Ætna gravius videri.
19 *Σκιρτήματα.* Schol. κρότους.

METRICA VERSIO.

Errantis vitæ mihi nec patet exitus ullus,
  Nec vitii, mea quod pectora fixit humi,
Atque improvisis circumstrepit undique curis,
  Gratia queis mentis deperit atque decor.
At gravibus me solve, pater supreme, catenis,
  Inque beatorum me trahe, sancte, choros.

L. CONTRA DIABOLUM IN MORBUM.

(*Billio interprete.*)

Venisti, scelerate, tuas intelligo fraudes,
  Venisti ut rodas pectoris ima mei:
Dum me succutiens sexcenta per aspera vitæ,
  Effigiem sacram perdere morte cupis;
Insilis in validas carnes, meque eximis ævo,
B Eximitur vinclis dum pituita suis,
Qua siccam omnipotens madefecit dextera molem,
  Cum junxit calidis frigida, cuncta creans,
Scilicet incolume ut corpus concordia servet,
  Ac fugere hinc vitæ dissidium admoneat.
Ad me lethifera venisti mente, tuæque
  Nequitiæ virus funditur omne mihi.
Non satis istud erat, quod jam premor ipse senecta,
  Quæ gravior Siculis dicitur esse jugis:
Ni me etiam morbus laceret, rediensque quotannis
  In miseram tabem debile corpus agat?
Hinc edo gemitus, atque arctor more leonis,
  Quem venatorum retia firma tenent.
Non ego vel plausum eloquii, dulcesque sodales,
  Expeto, non epulas, non ego posco dapes.

Οὐκ ἀγορὰς πολίων, οὐκ ἄλσεα, οὐδὲ λοετρὰ,
  Οὐδ' ὅσα τοῦ δολεροῦ ἄνθεα τοῦδε βίου.
Ταῦτα γὰρ οὐδὲ πάροιθεν ἐμοὶ φίλα, ἐξότε Χριστὸν
  Ἀγκασάμην, χθονίων τῆλ' ἀπανιστάμενος.
Αἰάζω δ' ὅτι με Χριστοῦ μεγάλοιο λέλοιπεν
  Ὄμμα ζωοφόρον, ᾧ μέλον, εἴποτ' ἔην,
Ὅς με καὶ ἐν σπλάγχνοισιν ἁγνῆς κύδηνε τεκούσης,
  Καὶ πόντου κρυεροῦ ῥύσατο, καὶ παθέων.
Αἰάζω λαοῖο θεόφρονος ἡνία ῥίψας,
  Οὐ μὲν ἀποῤῥίψας, οὔτι δὲ χερσὶ φέρων·
Ὅς πρόσθεν μύθοισιν ἀγάλλετο ἡμετέροισιν,
  Ἡνίκ' ἀπὸ γλώσσης τρισσὸν ἔλαμπε σέλας.
Νῦν γε μὲν, ὡς λιπόμαστος ἐν ἀγκαλίδεσσι τεκούσης
  Νηπίαχος θηλὴν ἔσπασεν αὐαλέην
A Χείλεσι διψαλέοισι, πόθον δ' ἐψεύσατο μήτηρ.
  Ὣς ἄρ' ἐμῆς γλώσσης λαὸς ἀποκρέμαται,
Ἰσχανόων πηγῆς πολλοῖς τὸ πάροιθε ῥεούσης,
  Ἧς νῦν οὐδ' ὀλίγην ἰκμάδα οὔατ' ἔχει.
Ἄλλοι μὲν προχέουσι γλυκὺν ῥόον, οἱ δ' ἀΐοντες
  Ἄχνυντ'· οὐ γὰρ ἑοῦ πατρὸς ἔχουσι λόγον.
Ποῦ μοι παννυχίων μελέων στάσις, οἷς ὑπερείδων
  Τοὺς πόδας βεβαιῶς, ἔμπνοος ὥστε λίθος.
Ἢ μοῦνος Χριστῷ ξυνούμενος, ἢ σὺν ὁμίλῳ,
  Τέρψιν ἔχων ἱερῶν ἀντιθέτων μελέων;
Ποῦ καμπτῶν γονάτων γλυκερὸς πόνος, ὃν προπάροιθε
  Δάκρυα θερμὰ χέον, νοῦν σκοτίην συνάγων;
Ποῦ δὲ πενητοκόμοι παλάμαι, περὶ νοῦσον ἕπονται;
  Ποῦ τῆξις μελέων οἴχεται ἀδρανέων;

Non urbium fora, non nemora, non balnea,
  Nec quæcunque hujus dolosæ flores sunt vitæ.
Hæc enim neque prius mihi grata, ex quo Christum
  Amplexus sum, a rebus terrenis procul assurgens.
Ingemisco autem, quod me Christi Domini deseruit
  Oculus vitalis, cui olim curæ eram, si quando fui,
Qui me in visceribus castæ matris cohonestavit,
  Et a sævo mari liberavit, et perturbationibus.
Lugeo, quod sancti populi habenas jecerim,
  Non quidem projiciens, sed jam eas præ manibus non habeo:
Qui populus prius sermonibus nostris exsultabat,
  Cum ex ore nostro trinum fulgebat lumen.
Nunc vero, ut depulsus ab ubere inter brachia genitricis
  Infans siccam sugit mammam
Labiis sitientibus, frustrante aviditatem matre;
  Sic etiam a lingua mea populus pendet,
Flagrans desiderio fontis pluribus antea fluentis,
  Cujus nunc nec tenuem guttam aures ejus excipiunt.
Alii quidem dulcem effundunt aquam, ipsi vero audientes
  Discruciantur: non enim patris sui audiunt vocem.
Ubi mihi nocturnorum canticorum statio, quibus sustentans
  Pedes meos stabam vivi instar lapidis,
Sive solus cum Christo commercium habens, sive in hominum cœtu,
  Me oblectans sacrorum cantu alterno carminum?
Ubi flexorum genuum dulcis labor, quo prius
  Calidas fundebam lacrymas, mentem meam caliginosam intra me colligens?
Ubi mihi altrices pauperum manus et morborum curatrices?
  Quo afflictatio infirmorum membrorum abiit?

28 *Παθέων*. Schol. νόσων.
29 *Ῥίψας*. Hoc loco, inquit Billius, discrimen ponit Gregorius inter ῥίψας et ἀποῤῥίψας, *jacere* et *projicere*: ac per *jacere*, nihil aliud significat, quam *deponere*. Hinc videlicet illud significans se magno quidem dolore affici, quod Constantinopolitanæ Ecclesiæ clavum reliquisset, sed ut id faceret, ob quorumdam invidiam præsulum coactum fuisse.
38 *Οὔατ'*. Schol. οὔατ' αὐτοῦ.
42 *Βεβαιῶς*. Schol. ἔστην.
46 *Χέον*. Sic Coisl. et Vat. Edit. χέων. Ibid. *συνάγων*. Schol. πρὸς ἐμαυτόν.
48 *Μελέων*. Schol. μελέων μου. Billius πῆξις legendum putat pro τῆξις. Nam alioqui, inquit, quonam modo quereretur τῆξιν abiisse, cum ea se confectum dicat? Sed hæc ratio non suadet.

METRICA VERSIO.

Non fora, non hortos, non balnea postulo, pulchri
  Denique non vita hæc subdola quidquid habet.
Nam neque chara habui prius hæc, Christum ut semel ipse
  Complexus, liqui terrea cuncta procul.
At gemo, quod Christi me lux jucunda reliquit,
  Cui mea non parvæ curæ erat ante salus:
Qui me etiam in materno utero decoravit honore,
  Fluctibus insanis eripuitque maris.
Ingemo, persanctæ quod jeci plebis habenas,
  Non tamen abjeci, sed neque jam teneo:
Plebis, quæ nostris verbis prius exsiliebat,
  Cum canerem Triadis numina sancta meæ.
At nunc haud secus ac puer a nutrice remotus
  Ora suæ siccis admovet uberibus
B Matris, at incassum; nam vana est illa cupido:
  Sic populus nostro pendet ab ore pius,
Fontis avens, multis qui prodigus ante fluebat,
  Cujus ne guttam nunc habet ille quidem.
Dulcia depromunt alii, sed pectore mœret
  Auditor, nec enim verba parentis habet.
Ah! ubi nocturni statio est lætissima cantus,
  Quo subnitebar non secus atque lapis,
Sermonem vel solus habens cum Numine summo,
  Alterne vel cum pluribus ipse canens?
Dulcis ubi flexi cruris labor; hinc ego mentis
  Pellebam tenebras, fletibus ora rigans.
Ah! ubi dextra inopes et languida corpora curans?
  Quoque abiit membris robur ab invalidis?

Οὐκέτι μὲν θυέεσσιν ἁγνοῖς ἐπὶ χεῖρας ἀείρω,
  Τοῖς μεγάλοις Χριστοῦ μιγνύμενος πάθεσιν.
Οὐκέτι δ' ἀθλοφόροισι φίλην ἵστημι χορείην,
  Εὐφήμοισι λόγοις τίμιον αἷμα σέβων.
Εὐρὼς δ' ἀμφὶ βίβλοισιν ἐμαῖς, μῦθοι δ' ἀτέλεστοι,
  Οἷς τίς ἀνὴρ δώσει τέρμα, φίλα φρονέων;
Πάντ' ἔθανε ζώοντι· βίος δέ μοί ἐστιν ἀφαυ-[ρὸς,
  Νηὸς ἀκιδνότερος, τὴν λίπον ἁρμονίαι·
Ἀλλ' ἔμπης εἰ καί με, βαρύστονε δαῖμον, ἐλαύνεις,
  Οὔ ποτέ σοι κάμψω γούνατ' ἐμῆς κραδίης·
Ἀλλ' ἄτρωτος, ἄκαμπτος, ἐμὴν ἐς μητέρα γαῖαν
  Δύσομ'· ἔχοι σκώληξ τὴν ὄφεως δαπάνην.
Τύπτε δορὴν, ψυχὴ δ' ἄρ' ἀνούτατος· εἰκόνα θείην
  Παρστήσω Χριστῷ, τὴν λάχον, ἀνδροφόνε.
A Καὶ γὰρ πρόσθε πέδησας Ἰὼβ μέγαν, ἀλλ' ἐδαμάσθης,
  Ὥς μιν ἀεθλοθέτης ἐστεφάνωσε μέγας,
  Καὶ θῆκεν περίβωτον ἑῷ κηρύγματι νίκην,
  Πάντα δ' ἔδωκεν ἔχειν διπλᾶ, τά οἱ κέδασας.
Τοῖος ἐνηείης Χριστοῦ νόμος· ἀλλά μ' ἄνωχθι
  Ὀψέ περ ἀρτεμέειν· σὸς λόγος ἐστὶν ἄκος.
Λάζαρος ἐν νεκύεσσιν ἐγὼ νέος, ἀλλὰ βόησον,
  Ἔγρεο, καὶ ζήτω σοῖσι λόγοισι νέκυς.
Λυσιμελὴς νέος εἰμὶ ὁ λέκτριος, ἀλλὰ βόησον,
  Πήγνυσο, καὶ κλίνην βήσομαι ὕψι φέρων.
Σῶν κλέπτω θυσάνων παλάμαις ἄκος, ἀλλὰ ῥέεθρον
  Αἵματος ἴσχε τάχος σαρξὶ μαραινομέναις.
Σοὶ δ' ὑποκάμπτομ' ἔγωγε, τεὸν λάχος, ὡς Χανα-[ναία,
  Γυρὸν ἔχουσα δέμας, ἀλλ' ἀνάειρέ μ', Ἄναξ.

Non jam amplius ad sancta sacrificia manus attollo,
  Magnis Christi admistus passionibus.
Non jam martyribus gratam statuo choream,
  Honorifica oratione sacrum sanguinem venerans.
Situs obduxit libros meos, sermones vero sunt imperfecti,
  Quibus extremam manum quis imponet vir amicus?
946-947 Omnia mihi viventi mortua; vita vero mihi infirma,
  Nave infirmior, cujus solutæ sunt compages;
Verumtamen quamvis me, sævissime dæmon, insecteris,
  Nunquam tibi flectam genua mei cordis:
Sed illæsus, inflexus, meam matrem terram
  Subibo: habeat vermis serpentis reliquias
Tunde pellem, anima est invulnerabilis; imaginem divinam,
  Quam accepi, Christo repræsentabo, o homicida.
Etenim magnum olim Jobum constrinxisti, sed superatus es,
  Siquidem hunc magnus certaminis arbiter coronavit,
  Ac reddidit celebrem præconio suo victoriam:
  Omnia autem ei duplicavit, quæ dissipaveras.
Talis benignitatis Christi lex; at me, jube, Christe,
  Licet sero, incolumem esse: sermo tuus medicina est.
Lazarus ego novus sum inter mortuos; sed clama,
  Surge, et vivat verbo tuo mortuus.
Paralyticus novus ego sum in lecto jacens; sed clama,
  Consolidare, et gradiar lectum humeris ferens.
E tuis subripere volo fimbriis sanitatem, sed tu profluvium
  Sanguinis cohibe statim carnibus marcescentibus.
Tibi inclinor ego, qui tua sum possessio, velut Chananæa,
  Curvum habens corpus; sed tu me, Rex, erige.

54 *Φίλα φρονέων*. Schol. ταῦτά μοι φρονέων.
60 *Ἔχοι σκώληξ*. *Vermes peredant id quod diabolus non omnino consumpserit.*
61 *Ἀνούτατος*. Reg. 999, ἀνούστατος. Coisl. sup. lin. ἄτρωτος.
68 *Ἄκος*. Schol. ἄκος καὶ σώματος καὶ ψυχῆς, *corporis et animæ medicina.*
74 *Αἵματος*. Sic habent Coisl. et Vat. Mendose in edit. ἄλματος.
75 *Ὡς Χαναναία*. Videtur Gregorius confundere mulierem de qua scribit Lucas, *quod erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere*, cum Chananæa, quacum nihil convenit. Nulla enim mentio apud Lucam, quod Chananæa fuerit mulier inclinata.

METRICA VERSIO.

Non jam tollo meas sacra ad purissima palmas,
  Miscens me Christi suppliciis gravibus.
Non jam martyribus statuo celebroque choreas:
  Horum nec canitur mors pretiosa mihi.
Sed situs in libris nostris, monumentaque nostra
  Fine carent: summam his quis dabit, oro, manum?
Omnia viventi sunt mortua; languida vita est
  Jam mihi, quassata debiliorque rate.
At licet exagites miserum, sævissime dæmon,
  Haud genua inflectam pectoris ipse tibi,
Illæsus matrem sed humum inflexusque subibo:
  Quod serpens rosit, vermis id arripiat.
Percute tu pellem, mea mens illæsa manebit;
  Effigiem sistam, quam dedit ipse, Deo.
B Tu quoque vinxisti Jobum, sed victus ab illo es,
  Magnus ut hunc lauro cinxit agonothetes,
  Fecit et illustrem sua per præconia palmam,
  Et quæ tu abstuleras, congeminata dedit.
Hic mos est, bone Christe, tuus. Tu me ergo valentem
  Esse jube: sermo nam medicina tuus.
Lazarus exanimis jaceo: tu, *Surgito*, clama.
  Et vitam repetet, quem fera parca tulit.
Captus ego membris jaceo: tu, Surgito, clama.
  Atque thorum gradiar protinus ipse ferens.
Furor quam dat opem tua fimbria: comprime fluxum,
  Qui macie carnes conficit usque meas.
Substernor tibi, Christe, velut Chananæa, recurvum
  Corpus habens: tu me surrige, summe parens.

Πόντος ἄνω, σοὶ δ' ὕπνος ἔπι γλυκύς· ἀλλὰ τάχιστα
  Ἔγρεο, καὶ στήτω σοῖσι λόγοισι σάλος.
Ἔστι μὲν ἄλγος ἔμοιγε, καὶ ἄψεα νοῦσος ἔχουσα.
  Οὐ γὰρ δὴ βροτέων πάμπαν ἀμοιρέομεν,
Οὔτ' ἐγὼ, οὔτε τις ἄλλος, ἐπεὶ Θεὸς ὧδε κελεύει,
  Μή τιν' ὕπερθε φέρειν ὀφρὺν ἐπουρανίου,
Πάντας δ' ἐς μεγάλοιο Θεοῦ λεύσσοντας ἀρωγὴν,
  Χρειοῖ κέντρον ἔχειν πλεῖον ἐπ' εὐσεβίῃ.
Ἀλλ' ἔμπης οὐ τόσσον ὀδύρομαι εἵνεκα νούσου,
  (Νοῦσος γὰρ νοερῷ καί τινα ῥύψιν ἔχει,
Ἧς πάντες χατέουσι, καὶ ὃς μάλα καρτερός ἐστι·
  Δεσμὸς γὰρ θνητοῖς καί τι μέλαν φορέει·)
Ὁσσάτιον χθαμαλῶν περικήδομαι, ἄλγεα πάσχων,
  Μή τις ὀλισθήσῃ πήμασιν ἡμετέροις.

A Παῦροι μὲν μερόπων κρατερόφρονες, οἵ ῥα Θεοῖο
  Δέχνυντ' ἀσπασίως πᾶσαν ἐπιστασίην,
Τερπνῶν τε λυπρῶν τε, λόγον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἴσασιν,
  Εἰ καὶ κρυπτὸν ἑῆς βένθος ἔχει σοφίης.
Πολλοὶ δ' εὐσεβέεσσιν ἐπιθρώσκουσιν ἀκιδνοῖς,
  Ὡς θεολατρείης οὐδὲν ἔχουσι γέρας·
Ἢ καὶ πάμπαν ἄτιμον ἐνὶ στήθεσσι νόημα
  Ἵσταντ', αὐτομάτην πᾶν τόδε πῆξιν ἔχειν,
Οὐδὲ Θεὸν μεδέοντα βροτήσια πάντα κυβερνᾷν·
  Οὐδὲ γὰρ ἂν τοίους οἴακας ἄμμι φέρειν.
Τῶν μνῆσαι, καὶ ἄλαλκε τεῷ θεράποντι, μέγιστε,
  Μηδ' ἐπὶ λωβητὸν τέρμα βάλῃς βιότου.
Σὸς λάτρις οὗτος ἔγωγε, τεοῖς δ' ἐπὶ χεῖρας ἰάλλω
  Δώροις, καὶ κεφαλαῖς τῶν ὑποκλινομένων,

Mare assurgit, te vero dulcis occupat somnus; sed citissime
  Expergiscere, et cesset tuo verbo tempestas.
Est quidem mihi dolor, et membra morbus depascens:
  Neque enim humanorum affectuum penitus expertes sumus,
Neque ego, nec quivis alius, quandoquidem sic vult Deus,
  Neminem inducere supercilium cœlestium,
Omnes autem summi Dei intuentes auxilium,
  Indigentiam habere instar acrioris stimuli ad pietatem.
Verumtamen non tantum lugeo ob morbum
  (Morbus enim prudenti quædam est purgatio,
Qua omnes indigent, vel qui optimus est:
  Vinculum enim carnis mortalibus aliquid nigri offert),
Quantum ob infirmos animos anxius sum, dolores patiens,
  Ne quis concidat calamitatibus meis.
Pauci enim mortalium forti sunt animo, qui a Deo
  Accipiant libenter omnes eventus,
948 949 Prosperos aut adversos, summamque in omnibus rationem noverint,
  Tamen reconditam suæ altitudinem habeat sapientiæ.
Multi enim piis, infirmis ac miseris illudunt,
  Quasi pietatis suæ nullum habeant præmium:
Aut etiam omnino fœdam hanc animo cogitationem
  Suscipiunt, fortuitam hanc esse totam mundi compagem,
Nec Deum regem humana omnia administrare;
  Neque enim rerum nostrarum clavum ita recturum esse.
Horum infirmorum recordare, et feras opem servo tuo, maxime Deus,
  Neque fœdo meam fine claudas vitam.
Tuus cultor ego sum, tuis manus immitto
  Donis, et capitibus eorum, qui mihi sese inclinant,

80 *Βροτέων*. Schol. ἀνθρωπίνων παθέων.
81 *Κελεύει*. Schol. βούλεται.
82 *Ἐπουρανίου*. *Angelo altius supercilium tollere*. Schol. etiam *Deo*.
86 *Ῥύψιν*. Sup. lin. 991 κάθαρσιν.
93 *Λόγον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἴσασιν*. *Summamque in omnibus rationem noverint.*
94 *Εἰ καὶ κρυπτὸν*, etc. Ita supra, carm. XLV, vers. 192.
95 *Ἀκιδνοῖς*. Schol. ἀσθενέσι.
100 *Οὐδὲ γάρ*. Vat. οὐ δεῖ γὰρ τοίους.
104 *Δώροις*. Observat Billius, et quidem recte, Gregorium hic δώροις appellare, quod superius dixerat sacrificia, θυέεσσιν. Sæpe etiam apud theologos Græcos, δῶρα, *dona*, *sacrosancta Eucharistia accipitur.*

METRICA VERSIO.

Urget tempestas, carpunt tua membra soporem,
  Evigila, atque tua voce procella cadat.
Hoc quoque me pungit, quod morbis urgear ipse:
  Nam nec ego humanis, nec vacat ullus homo.
Sic etenim jubet Omnipotens: ne turgida fastu
  Colla gerat quisnam, par velut æthereis,
Divinum at cuncti auxilium spectemus opemque,
  Rectique hinc nobis exacuatur amor.
At non tam morbi causa doleoque gemoque
  (Quoddam etenim ex morbo noxa piamen habet,
Quo nemo est qui non egeat, licet optimus is sit;
  Secum aliquid nigri nam caro nostra trahit):
Quam metuo abjectis, ne quis dum tot mala nostra
  Conspicit, offenso corruat inde pede.

B Pauci etenim sunt forti animo, qui lætaque cuncta
  Excipiunt æqua duraque cuncta manu:
Certi, nil fieri sine causa a Numine, quamvis
  Tecta habeant sophiæ sæpe profunda suæ.
At permulta malis insultat turba piorum,
  His tanquam pietas præmia nulla ferat.
Aut etiam infame hoc statuunt in pectore dogma,
  Quod casu exstiterit quidquid hic orbis habet:
Nec pater æthereus mortalia cuncta gubernet;
  Namque statu, quam sint, res meliore forent.
Sis memor horum, summe Deus, famulumque tuere,
  Nec cum labe meos, rex bone, claude dies.
Sum famulus tuus ipse, tuis immitto manusque
  Donis, substrati verticibusque gregis;

Καὶ νούσων καλέουσιν ἀρηγόνα. Ἵλαθι, Χριστέ· A
Εἰ δέ τ' ἀποκρύπτεις, δὸς σθένος ἀθλοφόρον.
Μήτε με πάμπαν ἄτιμον ἔχοις, Λόγε, μηδ' ἐπίμοχθον,
Μήτ' ἀχάλινον ἄγοις, μήτε δυηπαθέα.
Κέντρῳ νύσσε, Μάκαρ, μὴ δούρατι· μήτε με κούφην,
Μηδ' ὑπεραχθομένην νῆα θάλασσα φέροι.
Καὶ κόρος ὑβρίζει, καὶ ἄλγεα νυκτὶ καλύπτει.
Ἀντιταλαντεύοις τίσιν ἀπημοσύνῃ.
Ἔτχες ἀγηνορέοντά μ', ὑπερμογέοντ' ἐλέαιρε,
Ὡς ἔτ' ἐνηείης καιρὸς, ἀριστόδικε.
Ἄζομ' ἐμὴν πολιήν τε καὶ ἄψεα αὐτοδάϊκτα,
Καὶ θυσίας, μογέων πήμασι, καὶ θεόθεν.
Ἀλλὰ τί μοι τὰ περισσὰ νόμους θεότητι τίθεσθαι,
Τῇ με, Χριστὲ, φέροις σὸν λάτριν, ὡς ἐθέλοις.

ΝΑ'. *Θρηνητικὸν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς.*

Πολλάκις ἱμερόεντα νέη θαλάμοισι προθεῖσα
[illegible] παρθενικοῖσι νέκυν πόσιν, αἰδομένη περ,
Ἀρτίγαμος, στίλβουσα, πικρὴν ἀνεβάλλετ' ἀοιδὴν,
Αἱ δέ νύ οἱ δμωαὶ καὶ ὁμήλικες ἔνθα καὶ ἔνθα
Ἱστάμεναι γοάουσιν ἀμοιβαδὶς, ἄλκαρ ἀνίης.
Καὶ μήτηρ φίλον υἷα νεόχνοον, οὐκέτ' ἐόντα
Μύρετ', ἐπ' ὠδίνεσσι, νέας ὠδῖνας ἔχουσα.
Καί τις ἑὴν πάτρην ὀλοφύρεται, ἣν διέπερσε
Θοῦρος Ἄρης· δόμον ἄλλος, ὃν ὤλεσεν οὐρανίη φλόξ.
Ψυχὴ, σοὶ δὲ γόος τις ἐπάξιος, ἣν κατέπεφνεν

Et morborum suorum me curatorem vocant. Propitius esto, Christe.
Si autem te abscondas, da vires, ut præmium reportem.
Nec me omnino inglorium esse sinas, o Verbum, nec penitus ærumnosum,
Nec sine freno dimittas, nec nimiis calamitatibus oppressum.
Stimulo punge, o Beate, non hasta: nec meam nimis levem,
Nec nimis onustam navem mare ferat.
Prosperitas est insolens, et dolores caligine mentem obducunt.
Exæqua pœnam infirmitati meæ.
Compescuisti me superbientem, gravissime laborantem miserearis,
Cum sit adhuc clementiæ tempus, optime judex.
Revereor meam canitiem, et membra spontaneo cruciatu confecta,
Et sacrificia, tot vexatus calamitatibus, idque divinitus.
Sed quid ego incassum leges divinitati præscribo?
Tu me, Christe, servum tuum, quo volueris, feras.

LI. *Carmen lugubre pro sua anima* *.

Sæpe puella in ædibus adhuc virgineis ob oculos ponens
Mortuum amabilem sponsum, etsi pudore suffusa,
Recens nupta, decora, tristem orditur querimoniam,
Ejusque ancillæ et æquales hinc et illinc stantes,
Vicissim lamentantur, ut leniant mœrorem.
Mater etiam dilectum filium adhuc imberbem, non jam exstantem,
950-951 Plorat, post partus dolores, novos dolores habens.
Et suam quis patriam deflet, quam vastavit
Mars turbulentus; alius domum de cœlo tactam fulmine.
Quis te, anima, dignus erit gemitus, quam occidit

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 28, pag. 96.

106 *Εἰ δέ τ' ἀποκρύπτεις.* Vat. ἀποκρύπτῃ. Reg. 990 ἀναβάλῃ. Schol. 991 ἀναβάλλῃ. *Sin autem te subtrahas, si longius a me recedas.* Ibid. *ἀθλοφόρον.* Coisl., Vat. et Reg. ἀχθοφόρον. Schol. ἵνα φέρω βάρος τῶν ἀλγεινῶν, *da vires ut calamitatum onus feram.*

107 *Ἄτιμον.* Coisl. ἄτιτον. Schol. ἀτιμώρητον, *impunitum.* Ibid. *μηδ' ἐπίμοχθον.* Schol. 991 μήτε παντελῶς πολυστένακτον.

110 *Ὑπεραχθομένην.* Sic Coisl. Edit. mendose ὑπεραχθομένη.

112 *Ἀντιταλαντεύοις.* Schol. Reg. 991 ἀντισταθμίζοις τὴν τιμωρίαν ἀσθενείᾳ μου. *Exige pœnam ad amussim virium mearum, ita ut meæ consulas incolumitati.*

114 *Ὡς ἔτ'.* Vat. ὡς ὅτ'.

118 *Λάτριν, ὡς ἐθέλοις.* Sic Coisl. et Reg. 991. Edit. ἐθέλεις.

LI. 1 *Νέη.* Coisl. νεωτέρη. Mox *προθεῖσα.* Int. προβαλοῦσα.

3 *Στίλβουσα.* *Nuptialibus vestibus tota collucens.*

4 *Οἱ.* Deest in Reg. 992.

7 *Ὠδίνεσσι.* Unus Regius ὠδίνῃσι.

METRICA VERSIO.

Morborumque etiam medicus vocor. O Bone, parce: B
Aut mihi da vires, queis mala cuncta feram.
Nec prorsus me sperne, Pater, nec frange labore,
Nec me merge malis, nec mihi frena nega.
Punge, precor, stimulo, non hasta; nec vel onustum
Immodice, aut vacuum me maris unda ferat.
Prosperitas fastum generat, tenebrasque dolores.
Excipiat fluctus lenior aura graves.
Pressisti elatum: nimios miserare labores:
Tempus adhuc veniæ est, arbiter æque, mihi
Canitiem vereor, seque excutientia membra,
Et sacra, tot pressus cœlitus ipse malis.
At quid ego leges statuo tibi, maxime divum?
Sum tuus: ut libeat, me, bone Christe, rege.

CARMEN LUGUBRE PRO SUA ANIMA.
(*Billio interprete.*)

Sæpe suum misere luget nova nupta maritum,
Quem rapit ante diem gravis inclementia fati,
Tristesque orditur lacrymis perfusa querelas:
Ac lateri hærentes famulæ, æqualesque vicissim
In lacrymas gemitusque ruunt, et carmine tristi
Acria subjiciunt valido fomenta dolori.
Quin etiam raptum properato funere natum,
Extulit illacrymans genitrix, tormentaque sæva,
Quæ sensit pariens, auget graviore dolore.
Est alius patriam qui sedem hostilibus armis
Lugeat oppressam, flagrantesque ignibus ædes.
At, mea mens, quemnam ipse tuis effundere luctum

Οὖλος ὄφις, πικρὸν δ' ἐνομόρξατο εἰκόνι λοιγόν;
Δάκρυε, δάκρυ', ἀλιτρέ· τό σοι μόνον ἐστὶν ὄνειαρ.
Λείψω μὲν θαλίας τε ὁμηλικίην τ' ἐρατεινήν·
Λείψω δ' αὖ μύθων τε μέγα κλέος, εὐγενέος τε
Αἵματος, ὑψορόφους τε δόμους, καὶ ὄλβον ἅπαντα·
Λείψω δ' ἠελίου γλυκερὸν φάος, οὐρανὸν αὐτὸν,
Τείρεα παμφανόωντα, τά τε χθὼν ἐστεφάνωται·
Ταῦτα μὲν ἐψομένοισιν. Ἐγὼ δ' ὑπένερθε καρήνου
Δεσμὰ φέρων, νεκρός τε καὶ ἄπνοος, ἐν λεχέεσσι
Κείσομαι, ὑστατίοισι γόοις γοάοντας ἰαίνων,
Αἶνον ἔχων καὶ φίλτρον ἀδήριτον, οὐκ ἐπὶ δηρόν.
Αὐτὰρ ἔπειτα λίθος τε καὶ ἄμβροτος ἔνδοθι λώβη·
Ἀλλὰ καὶ ὣς τούτων μὲν ἐμὸν κέαρ οὐκ ἀλεγίζει,
A Μούνην δὲ τρομέω καθαρὴν πλάστιγγα Θεοῖο.
Ὤ μοι ἐγώ! τί πάθω; πῶς κεν κακότητα φύγοιμι;
Βένθεσιν, ἢ νεφέεσσι λαθὼν βίον; αἴθε γὰρ ἦεν
Ἀμπλακίης τις χῶρος ἐλεύθερος, ὥς τινα θηρῶν
Καὶ νούσων ἐνέπουσιν, ὅπως φυγὰς ἔνθεν ἵκωμαι!
Χέρσῳ μέν τις ἄλυξε πικρὴν ἅλα, ἀσπίδι δ' ἔγχος,
Καὶ κρυεροῦ νιφετοῖο δόμος σκέπας. Ἡ κακίη δὲ
Ἀμφίθετος, πολύχωρος, ἀφυκτοτάτη βασίλεια.
Ἠλίας πυρόεντι πρὸς οὐρανὸν ἤλυθε δίφρῳ·
Μωσῆς παιδοφόνου ποθ' ὑπέκφυγε δόγμα τυράννου,
Κητείων λαγόνων σκότιον μόρον ἁγνὸς Ἰωνᾶς,
Καὶ θῆρας Δανιὴλ, παῖδες φλόγας. Αὐτὰρ ἔμοιγε
Τίς λύσις κακότητος; Ἄναξ, σύ με, Χριστὲ, σάωσον.

Perniciosus serpens, sævumque venenum imagini impressit?
Plora, plora, peccator; hoc unum tibi est remedium.
Linquam convivia, suavemque æqualium consuetudinem;
Linquam facundiæ magnum decus, nobilisque
Sanguinis, et domos excelsas, et opes omnes;
Linquam etiam solis lumen amabile, ipsumque cœlum,
Lucida sidera, et quæ terram coronant;
Atque hæc quidem venturis postea. Ego autem capite
Fasciis vincto, mortuus et spiritu carens, in lecto
Jacebo, luctu extremo lugentes deliniens,
Laude et amore citra invidiam perfruens, sed non diu.
Postea lapis, et non desinens intus putredo;
Sed tamen his rebus cor meum non tangitur,
Solamque perhorresco puram Dei stateram.
Hei mihi! quid faciam, quomodo fugiam pravitatem?
In profundis latitans, an in nubibus? utinam enim
Locus esset a vitiis liber, ut quidam
A feris et morbis dicitur, ut eo profugus pervenirem!
Terra quidem vitavit aliquis periculosum mare, a clypeo jaculum,
Et a frigida nive tegit domus. Vitium autem
Circumpositum est, et late fusum, ejusque regnum inevitabile.
Elias igneo in cœlum curru evectus fuit:
Moyses olim infanticidæ tyranni decretum effugit,
Castus Jonas tenebrosam in ventre ceti mortem,
Feras Daniel, pueri flammas. Mihi vero
Quæ vitii effugiendi ratio? Rex, tu, Christe, salvum me fac.

13 *Λείψω μέν.* Hic aliud incipit carmen in Vat. et Reg. 990.

15 *Ὑψορόφους.* Sic Coisl. Vat. et Reg. 990. Male edit. ὑψοφόρους.

17 *Τά τε χθών.* Sic duo Regg., Vat., Chig. et Coisl. Is sup. lin. ἅτινα τῇ γῇ περίκειται, τά τ' οὐρανός.

19 *Ἐν λεχέεσσι.* Int. ἐν τοῖς νεκροῖς.

25 *Ὤ μοι.* Hic iterum aliud carmen incipit cum hoc titulo, τοῦ αὐτοῦ ἕτερον θρηνητικόν. In Vat. titulus, θρῆνοι.

26 *Αἴθε.* Int. εἴθε.

27 *Ὥς τινα θηρῶν.* Ita fere supra, lib. I, sect. 2, carm. XIV, vers. 49, etc.

31 *Ἀμφίθετος. Circumfusum est, ac late patet.* Interpres, ἑκατέρωθεν δυναμένη τίθεσθαι. Mox *βασίλεια.* Int. δέσποινα.

36 *Σάωσον.* Sequuntur in Vat. et in Reg. 992 versus octo qui ad istud carmen non pertinent.

METRICA VERSIO.

Casibus æqualem valeam, quam pestifer anguis
Occidit, formæque Dei miserabile virus
Exitiumque tulit? Jamjamque erumpite, fletus;
Peccator gravis, illacryma. Namque unica mentem
Hæc ratio curare potest, morboque levare.
Mox linquam dulces epulas, charosque sodales;
Mox decus eloquii, mox nobilitatis honorem,
Magnificasque domos, et opes, et prospera mundi.
Linquam etiam Phœbi præclarum et amabile lumen,
Ac cœlum, et liquido fulgentia sidera cœlo.
Hæc mea victuris tandem post funera linquam.
Ast ego devincta in lecto cervice jacebo,
Lumine vitali cassus, mœrentia corda
Luctibus extremis satians, et ab omnibus amplas
Undique percipiens laudes non tempore multo
Post lapis, internoque madens fetore cadaver.
Nostra tamen levis hæc tangit præcordia cura;
Sed divina gravi mentem formidine libra
Concutit. Eheu! quid faciam? quanam arte valebo
B Effugere obscenæ labes et crimina vitæ?
Nubibus in densis latitans, cæcisne cavernis?
Atque utinam vitio liber locus esset ab omni,
Omnibus ut memorant vacuas morbisque ferisque
Sedes esse aliquas, ut eo fugitivus abirem.
Vitantur terra sævi discrimina ponti,
Objectoque gravem clypeo vitaveris hastam;
Arcetur tecto nix cana et frigoris æstus:
At vitium late fusum est, nec sedibus ullis
Clauditur, ut nulla possit ratione caveri.
Elias ignivomo volitavit ad æthera curru:
Ac pius edictum Moses crudele tyranni
Fugit, inaudita puerili in pectore f rrum
Qui fixit rabie. Jonas in pectore ceti
Horrendam effugit mortem, faucesque leonum
Eximius vates Daniel, flammamque calentem
Assyrii juvenes: at qua ratione medebor
Vulneribus magnis animæ, vitiumque cavebo?
Non opis hoc nostræ: tu me, Pater optime, serva.

NB'. Θρῆνος.

Πέπονθα δεινὰ πλεῖστα, καὶ δεινῶν πέρα,
Καὶ ταῦθ' ὑφ' ὧν ἥκιστα ᾠόμην παθεῖν.
Ἀλλ' οὐδὲν οἷόν μ' οἱ κακῶς εἰργασμένοι.
Τὰ μὲν γὰρ οἴχεθ'· ὧν δ' ἔγραψεν ἡ δίκη
Βίβλοις σιδηραῖς, οἶδα τὴν μοχθηρίαν.

ΝΓ'. Ἕτερος θρῆνος.

Φίλοι, πολῖται, δυσμενεῖς, ἐχθροὶ, πρόμοι,
Πόλλ' οἶδα πληγείς· οἶδα, ἀλλ' οὐ φάσκετε·
Βίβλοι φέρουσι ταῦτα, οὐ λήσεσθέ με.

ΝΔ'. Κατὰ τοῦ πονηροῦ.

Ἤλυθες, ὦ κακοεργέ· νοήματα σεῖο γινώσκω·
A Ἤλυθες, ὄφρα φάους με φίλης τ' αἰῶνος ἀμέρσῃς.
Δύσμαχε, πῶς φάος ἦλθες, ἐὼν ζόφος; οὐκ ἀπατήσεις
Ψευδόμενος. Πῶς πικρὸν ἐμοὶ μόθον αἰὲν ἀγείρεις,
Ἀμφαδίην λοχόων τε; τί δ' εὐσεβέεσσι μεγαίρεις,
Ἐξέτι τοῦ ὅτε πρῶτον Ἀδὰμ βάλες ἐκ παραδείσου,
Πλάσμα Θεοῦ, κακίῃ δὲ σοφὴν ἐλόχησας ἐφετμὴν,
Καὶ πικρὴν γλυκερῇ ζωῇ πόρσυνας ἐδωδήν;
Πῶς σε φύγω; τί δὲ μῆχος ἐμοῖς παθέεσσιν ἐφεύρω;
Τυτθαῖς μὲν πρώτιστον ἁμαρτάσιν, οἷα ῥέεθρον,
Ἐμπίπτεις κραδίῃσιν· ἔπειτα δὲ χῶρον ἀνοίγεις
Εὐρύτερον· μετέπειτα ῥόος θολερός τε μέγας τε
Ἤλυθες, ἄχρι χάος με λάβοι τεὸν, ἠδὲ βέρεθρον.
Ἀλλ' ἀποχάζεο τῆλε, τεὰς δ' ἐπὶ χεῖρας ἰάλλοις

LII. *Lamentatio* *.

Gravia plurima pertuli, et plus quam gravia,
Et quidem a quibus minime putabam me talia passurum.
Nihil tamen mihi contingit, quale iis qui me tractarunt improbissime.
952-953 Nam quæ pertuli, effluxere; eorum autem quæ scripsit justitia
In libris ferreis, scio pravitatem.

LIII. *Lamentatio alia* **.

Amici, cives, infensi, inimici, præsides,
Multa a vobis passus sum; sat scio, tametsi non fateamini.
Verum hæc libri continent, non latebitis.

LIV. *Adversus diabolum* ***.

Venisti, malefice; cogitationes tuas cognosco;
Venisti, ut me lumine et optato ævo defraudes.
Subdole, quomodo lumen venisti, cum sis tenebræ? non me decipies
Mentiendo. Quomodo acerbum mihi semper bellum suscitas,
Aperte et insidiis? cur piis invides,
Ex quo primum Adamum expulisti e paradiso,
Figmentum Dei, et nequitia sapiens mandatum elusisti,
Ac amaram dulci vitæ præbuisti escam?
Quomodo te fugiam, et quod meis malis remedium reperiam?
Parvis quidem primo peccatis, velut fluentum,
Illaberis pectoribus: deinde campum aperis
Latiorem; postea turbidus et ingens fluvius
Irruis, donec tuum me chaos et barathrum absorbeat.
Sed procul recede, aut manus tuas injice

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 99, p. 178. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 100, p. 178.
*** Scriptum post an 383. — Alias Bill. 20, pag. 95.

LII. 5 *Οἶδα τὴν μοχθηρίαν. Scio quam acerba sunt.*

LIII. 3 *Ms.* Vatic. μοι. Coisl. μου.
LIV. 4 *Ἀγείρεις.* Unus Reg. ἐγείρεις.

METRICA VERSIO.

LII. LAMENTATIO.

(*Billio interprete.*)

Acerba multa pertuli, et, quod tetrius,
Nil suspicabar a quibus prorsus mali.
Clades meorum gravior est at hostium.
Fluxere nam quæ pertuli: at, quæ ferreo
Justitia libro scelera conscripsit, scio.

LIII. ALIA LAMENTATIO.

(*Eodem interprete.*)

Cives, amici, quique me defenditis,
Odistis aut me, pertuli plagas graves.
Negatis istud? At libri circumferunt.

LIV. ADVERSUS DIABOLUM.

(*Eodem interprete.*)

Venisti, scelerate, tuas intelligo fraudes,
Ut me de recto virtutis tramite pulsum,
Sedibus æthereis, et dulci lumine prives.
B Subdole, cum tenebras superes caligine, quid tu
Candidus accedens lucem mentiris amicam?
Nam tua non animum fallent mendacia nostrum.
Cur me tam sævo exerces sine fine duello,
Exitiumque mihi et bello moliris aperto,
Et rem fraude gerens? Quo tanto percitus œstro
Invidiæ aggrederis veræ pietatis alumnos,
Inde ex quo manibus fictum Patris omnipotentis
Ejecisti Adamum paradisi sede beata,
Insidiasque bonæ struxisti, perfide, legi,
Vitaque nostra cibo corrupta est dulcis amaro.
Quo te, quæso, modo fugiam? Quanam arte dolores
Ipse meos minuam? Quænam fomenta parabo?
Tu minimis primo vitiis in pectora nostra
Influis, ac velut exiguis illaberis undis.
At simul atque tibi datus est locus, illico magnus
Irrumpis, rapideque fluens latissimus amnis,
Donec me chaos arripiat barathrumque profundum.
At vero celeri quamprimum abscedito cursu,
Atque aliis sævasque manus unguesque nefandos

Ἔθνεσιν ἢ πτολίεσσιν, ὅσαι Θεὸν οὐκ ἐνόησαν.
Αὐτὰρ ἐγὼ Χριστοῖο λάχος, νηός τε τέτυγμαι,
Καὶ θύος· αὐτὰρ ἔπειτα θεὸς, θεότητι μιγείσης
Ψυχῆς. Ἀλλ' ὑπόεικε Θεῷ, καὶ πλάσματι θείῳ,
Ἀζόμενος μῆνίν τε Θεοῦ, ψυχῶν τε χορείην
Εὐσεβέων, ἠχόν τε διηνεκέεσσιν ἐν ὕμνοις.

ΝΕ'. *Ἀποτροπὴ τοῦ πονηροῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπίκλησις.*

Φεῦγ' ἀπ' ἐμῆς κραδίης, δολομήχανε, φεῦγε τάχιστα·
Φεῦγ' ἀπ' ἐμῶν μελέων, φεῦγ' ἀπ' ἐμοῦ βιότου.
Κλὼψ, ὄφι, πῦρ, Βελίη, κακίη, μόρε, χάσμα, δράκων, θὴρ,
Νὺξ, λόχε, λύσσα, χάος, βάσκανε, ἀνδροφόνε·
Ὃς καὶ πρωτογόνοισιν ἐμοῖς ἐπὶ λοιγὸν ἔηκας,
A Γεύσας τῆς κακίης, οὖλε, καὶ θανάτου.
Χριστὸς ἄναξ κέλεταί σε φυγεῖν ἐς λαῖτμα θαλάσσης,
Ἠὲ κατὰ σκοπέλων, ἠὲ συῶν ἀγέλην,
Ὡς λεγεῶνα πάροιθεν ἀτάσθαλον. Ἀλλ' ὑπόεικε,
Μή σε βάλω σταυρῷ, τῷ πᾶν ὑποτρομέει.
Σταυρὸν ἐμοῖς μελέεσσι φέρω, σταυρὸν δὲ πορείῃ,
Σταυρὸν δὲ κραδίῃ· σταυρὸς ἐμοὶ τὸ κλέος.
Οὐ λήξεις λοχόων με, κακόσχολε; οὐκ ἐπὶ κρημνοὺς,
Οὐ Σόδομα βλέψεις, οὐκ ἀθέων ἀγέλας,
Οἳ μεγάλην θεότητα διατμήξαντες ἔλυσαν,
Ἀλλ' ἐπ' ἐμὴν πολιὴν, ἀλλ' ἐπ' ἐμὴν κραδίην;
Αἰεί με δνοφεροῖσι νοήμασιν, ἐχθρὲ, μελαίνεις,
Οὔτε Θεὸν τρομέων, οὔτε θυηπολίας.
Οὗτος καὶ Τριάδος νόος ἔπλετο ἠχέτα κῆρυξ·
Καὶ νῦν τέρμα βλέπει. Βόρβορε, μή με θόλου,

Gentibus aut oppidis, quæcunque Deum non noverunt.
Ego autem Christi hæreditas et templum factus sum,
Et victima: deinde deus, permista divinitati
Anima. Sed subjicere Deo, et divino figmento,
Reveritus iram Dei, et animarum chorum
Piarum, et laudis perpetuæ sonum.

LV. *Diabolum a se depellit, ac Christum invocat* *.

Fuge a meo corde, dolose, fuge celerrime;
Fuge a membris meis, fuge a vita mea,
Fur, serpens, ignis, Belia, improbitas, mors, vorago, draco, fera,
Nox, insidiæ, rabies, chaos, invide, homicida;
954 955 Qui et primis parentibus meis mortem intulisti,
Propinans eis nequitiam, exitiose, et mortem.
Jubet Christus rex, ut fugias in maris fluctus,
Aut per scopulos, aut in porcorum gregem,
Ut olim legio detestabilis. Cede ergo,
Ne te cruce percutiam, sub quâ omnia tremunt.
Crucem in membris meis fero, crucem in itinere,
Crucem in corde: crux gloria mea.
Non desines mihi insidiari, mali otiose inventor? non præcipitia,
Non Sodomam respicies, non atheorum greges,
Qui magnam deitatem scindendo dissolverunt,
Sed meam canitiem, sed cor meum?
Semper me tenebrosis cogitationibus, inimice, infuscas,
Nec Deum formidans, nec sacrificia.
Hic animus Trinitatis clarus præco exstitit:
Et nunc finem prospicit. Ne me, o cœnose, inficias,

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 22, pag. 94.

20 *Εὐσεβέων*. Ita duo Regg. et Coisl. Editi εὐσεβίων.
LV. 5 *Ἔηκας*. Ita tres Regg. et Coisl. Edit. ἐνῆκας.
12 *Κλέος*. Hic carmen desinit in Chig. et Reg. 992, atque aliud incipit.
13 *Οὐ λήξεις*. Ad marg. Chig. legitur: αἰολικῶς συνέσταλται. In Coisl. quoque et aliis dividitur hoc carmen.

METRICA VERSIO.

Injice, nimirum populis atque urbibus illis
Ignotum quibus est stellantis numen olympi.
Namque ego pars Christi, templumque et victima [nunc sum:
Post deus exsistam, æterno cum mens mea nexu
Juncta Deo fuerit. Regi jam cede superno,
Figmentoque Dei. Tibi sit divina pavori
Ira, chorusque pius, cœlesti lætus in arce
Divinas celebrans æterna in sæcula laudes.

LV. A SE DEPELLIT DIABOLUM, AC CHRISTUM INVOCAT.

(*Billio interprete.*)

Ex animo membrisque meis vitaque, dolose,
Jam fuge, fur, serpens subdole, flamma gravis,
Improbitas, Belial, mors, bellua, chasma, dracoque,
Nox, furor, insidiæ, livide, nox hominum.
B Tu patribus nostris pestem exitiumque tulisti:
Nam vitii gustum mors comitata, viget.
In scopulos Christus rex te jubet ire, gregemve
Porcorum, aut fluctus ire sub æquoreos,
Ut quondam pravam legionem. Diffuge jamjam,
Ne cruce, quam metuunt omnia, te feriam.
Namque crucem in membris medioque in corpore [gesto,
Inque viis: crux est lausque decusque meum.
Non mihi cessabis laqueos, scelerate, parare?
Non Sodomam, et præceps, conspiciesque atheos,
Qui male non dubitant divinum scindere numen,
Sed pectusque meum, canitiemque meam?
Per nigra me semper sensa inficis, hostis acerbe,
Nec sacra, nec Domini numina summa timens.
Præco fui sanctæ Triadis, cœnose, propinquum
Ne me jam fato, spiritus, inficias:

Ὡς καθαρὸς καθαροῖσι συναντήσω φαέεσσιν
  Οὐρανίοις. Αἶγλαι, δεῦτ' ἐπ' ἐμὴν βιοτήν·
Τὰς δὲ χέρας τανύω, δέξασθέ με. Χαῖρε σὺ, κόσμε·
  Χαῖρε, μογηροφόρε· φείδεο τῶν μετ' ἐμέ.

NϚ'. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ.*

Θεὸν βοῶ. Τί τοῦτο; φεῦγέ μοι τάχος,
Φεῦγ', ὦ κάκιστον θηρίον, βροτοκτόνον,
Τί μοι διοχλεῖς οὐδὲν ἠδικημένος;
Τῶν σῶν συῶν πλήρωσον εἰσελθὼν βάθη.
Δέξονθ' ἑτοίμως εἰς βυθοὺς πεσούμενον.
Ἐμοῦ δ' ἀπόσχου, μή σε τῷ σταυρῷ βάλω,
Ὃν πάντα φρίσσει καὶ τρέμει φόβῳ κράτους.

A NZ'. *Κατὰ τοῦ πονηροῦ.*

Φεῦγ' ἄπο τὰς γραμμὰς, ὦ βάρβαρε, μή με διόχλει.
  Φεῦγε, πονηρὸς ἅπας· Χριστὸς ἐμοὶ γράφεται,
Μή με φύγῃ τὸ νόημα συνηγμένον· ἔῤῥετε πάντες,
  Οὓς μὴ Χριστὸς ἄγει τῆλ' ἀπὸ τῶν χθονίων.

NH'. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ.*

Καὶ τοῦτο τῆς σῆς, ὦ κάκιστε, προσβολῆς.
Τὸν νοῦν ἐφέρπεις εὐστρόφοις ἑλίγμασι,
Πείθων τὸ λεῖον ἁρπάσαι τῆς ἡδονῆς.
Ἀλλ' οὔτι πείσεις· τοῦτ' Ἀδὰμ πέπεικέ με.
Εἰς γῆν ἀποστράφηθι, καὶ κάραν πατοῦ.
Εἰ δ' ἰσχύς ἐστι μικρὸν ἐγχρίψαι ποδὶ,
Κρεμῶ σε χαλκοῦν, ὡς βλάβην ὁρῶν φύγω.

Ut puris purus occurram luminibus
  Cœlestibus. Divini splendores, vitæ meæ adestote:
Has manus extendo: suscipite me. Et tu, munde, valeas:
  Vale, ærumnarum ferax; parce post me venturis.

LVI. *Adversus eumdem* *.

Deum inclamo. Quid hoc? fugito mihi celeriter,
Fugito, pessima bestia, hominum necatrix,
Quid mihi molesta es, nihil a me læsa?
Tuorum porcorum ingressa reple ventres.
Excipient libenter in voragines irruentem.
A me autem abstineto, ne te cruce feriam,
Quam omnia verentur, ac contremiscunt summo timore.

LVII. *Adversus eumdem* **.

Fuge lineas, barbare, nec me insecteris.
  Fugiat improbus quisque: Christus mihi pingitur,
Ne me fugiant collectæ cogitationes; valete omnes
  Quoscunque Christus procul a terrenis non abducit.

956-957 LVIII. *Adversus eumdem* ***.

Et hoc tuæ est, o pessime, impulsionis.
In mentem irrepis subdolis artibus,
Suadens mollitiem arripere voluptatis:
Verum minime suadebis: hoc Adam suasit mihi.
In terram revertere, ut pedibus caput tuum conteratur.
Si autem prævaleas, tantillum pedi morsum infigas,
Aheneum te suspendam, ut conspiciens noxam vitem.

* Scriptum post an. 383 — Alias Bill. 89, pag. 177. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 53, pag. 98. *** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 88, pag. 177.

22 *Αἶγλαι, δεῦτ'*. Sic Coisl. Lectio optima, quæ ope litterulæ planum hunc locum efficit. Schol. δεῦτε, φῶτα θεῖα. Edit. εὖτε.

LVI. Tit. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ*. Vat. κατὰ τοῦ πονηροῦ. Edit. ἄλλως.

2 *Βροτοκτόνον*. Vat. ἀνδροκτόνον.

7 *Φόβῳ κράτους*. Sic Vat. Leuv. *Quam omnia tanquam imperatricem rerum tremunt*. Mendose edit. κράτη.

LVII. 4 *Ἄγει*. Reg. 990 ἄγῃ.

LVIII. 2 *Ἐφέρπεις*. Vat. ὑφέρπειν.

6 *Εἰ δ' ἰσχύς ἐστι*. Aliter Leuv. intelligit: *Quod si tantum erit in me roboris, ut paululum pede te proteram.*

METRICA VERSIO.

Luminibus puris quo possim occurrere purus,
  Cum jubar a supero fulserit axe mihi:
Tendo manus. Quæso, me suscipe, sancta caterva.
  Venturis post me parcito, munde; vale.

LVI. ADVERSUS EUMDEM.

(*Billio interprete.*)

Inclamo Christum. Jam celer te proripe:
Fuge, scelerate, et carnifex mortalium.
Quid es molestus, læsus haud a me, mihi?
Ingressus imple jam tuis porcis mare:
Prompte cadentem te sinu capiet suo.
At abstine a me, sentias ne ictum crucis,
Cujus pavore contremiscunt omnia.

B LVII. ADVERSUS EUMDEM.

(*Eodem interprete.*)

Sis procul, ac ne me turbes, o barbare; Christum
  Pingo. Procul fugiat conscelerata cohors:
Ne fugiant ea, quæ collegi, sensa, valeto
  Quisquis terrenis pectora fixa geris.

LVIII. ADVERSUS EUMDEM.

(*Eodem interprete.*)

Tui quoque hoc est impetus, o pessime.
Mentem retortis nam subis gyris meam,
Amplexer amens ut voluptates monens.
At non movebis: hoc Adam suasit mihi.
Prorepe terra; conteram caput tuum.
At dente sævo si pedem meum petas,
Pendebis æneus, malum ut cernens lever.

ΝΘ'. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ.*

Ἄπελθ', ἄπελθε, δυσμενὲς, βροτοκτόνε·
Ἄπελθε, δεινῶν ὄμμα, λυσσῶδες κακόν·
Ἄπελθε. Χριστὸς ἔνδον, ᾧ φέρων ἐμὴν
Ψυχὴν δέδωκα. Φεῦγ' ἀπειπὼν ὡς τάχος.
Ὠὴ βοηθεῖτ', ἄγγελοι παραστάται!
Ὠὴ τυραννὶς, καὶ κλοπὴ προσέρχεται.
Ὧν μ' ἐξέλεσθε, ναὶ, φίλοι, λιθάζομαι.

Ξ'. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ.*

Ἦλθες μὲν, ἦλθες, ὦ κάκιστ', ἀλλ' ἐσχέθης.
Ὡς καπνὸν εἶδον, ᾐσθόμην καὶ τοῦ πυρός.
Ὀσμὴ δριμεῖα, τοῦ δράκοντος ἔμφασις.
Σταυρὸν δ' ἐφίστημ', ὅς φύλαξ ζωῆς ἐμῆς,
Ὃς πάντα κόσμον συνδέων, Θεῷ φέρει.
A Τοῦτον φοβηθεὶς, εἶκε, μὴ πάλιν φανῇς.
Καλεῖ μ' ἄχραντον ἡ χάρις παραστάτην.
Πόσον πιέζεις δή με τοῖς κακοῖς; πόσον;
Ἐμοὶ Θεὸς τέθνηκε, κ' αὖθις ἔγρετο.
Αἰδοῦ τὸ λοῦτρον· εἶξον, ὦ βροτοκτόνε.
Ὡς ἡδονῇ με πρῶτον ἔκλεψας πικρᾷ,
Οὕτω κακῶς με σήμερον κτεῖναι θέλεις.
Ἄπελθ', ἄπελθε· τῆς πάλης γὰρ ᾐσθόμην.
Κἂν σῶμ' ἔχῃς μου, τόν γε νοῦν οὐ πείσομαι.

ΞΑ'. *Θρῆνος.*

Εἰκὼν κενοῦται, τίς βοηθήσει λόγος;
Εἰκὼν κενοῦται, δῶρον ἀχράντου Θεοῦ.
Ὑβρίζετ' εἰκών· αἴθομ', ὦ φθόνε, φθόνε,
Ἀλλοτρίοις λόγοις τε καὶ σοφίσμασι.

LIX. *Adversus eumdem* *.

Discede, discede, inimice, homicida:
Discede, crudelis aspectu, pestiferum malum:
Discede, intus est Christus, cui meam
Animam tradidi. Fuge fatiscens quam cito.
Heu! ferte auxilium, angeli astites!
Heu! tyrannus ac fur accedit.
Ab his eripite me, vos amici, obsecro.

LX. *Adversus eumdem* **.

Venisti quidem, venisti, o pessime, sed repressus es.
Quasi fumum vidi, mox sensi ignem.
Odor fetidus, certum draconis indicium.
Crucem autem attollo, quæ custos est vitæ meæ,
Quæ universum mundum, ceu vinculo constringens, Deo offert.
Hanc pertimescens, cede, nec amplius appareas.
Vocat me purum gratia astitem.
Quousque malis me premes? quousque?
Mihi mortuus est Deus, sed statim a mortuis surrexit.
Verere lavacrum; fuge, homicida.
Quemadmodum amara me primum decepisti voluptate,
Sic crudeliter me hodie vis occidere.
Discede, discede; aggressionem enim tuam sensi.
Tametsi corpus meum habeas, mente mea non acquiescam.

958-959 LXI. *Lamentatio* ***.

Imago divina deletur, quis opem feret?
Imago divina evanescit, purissimi donum Dei;
Contumelia afficitur imago divina; uror, invide, invide,
Alienis verbis et argutiis.

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 94, pag. 178. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 95, pag. 178. *** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 93, pag. 177.

LIX. Tit. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ.* Edit. Εἰς διάβολον. Vat. Κατὰ τοῦ πονηροῦ.
7 *Ὧν.* Combef. ὠή μ'.
LX. Tit. *Κατὰ τοῦ αὐτοῦ.* Edit. ἄλλως.
5 *Θεῷ φέρει.* Sic Vat. Edit. φέρειν.
6 *Φανῇς.* Sic Vat. Edit. φάνεις.
11 *Πρῶτον.* Vat. πρόσθεν.
12 *Κακῶς.* Vat. κακοῖς.
LXI. Tit. *Θρῆνος.* Edit. Ἄλλως.
4 *Σοφίσμασι.* Vat. νοήμασι.

METRICA VERSIO.

LIX. ADVERSUS EUMDEM.
(*Billio interprete.*)

Discede jamjam, carnifex mortalium.
Discede, vultu sæve, pestis et furens.
Discede: Christus, cui meam mentem dedi,
Est intus. Animis concide, et statim fuge.
Juvate, supplex quæso, me, angeli astites.
Instat tyrannus dirus, et fur subdolus:
Eripite ab hujus impetu me, vos precor.

LX. ADVERSUS EUMDEM.
(*Eodem interprete.*)

Dæmon, me adisti, pessime, at repressus es.
Ut fumus est mi visus, ignem protinus
Sensi: draconem prodidit fetens odor.
Crucem at, meæ quæ præses est vitæ, tibi
B Oppono, mundum quæ Deo totum ligat.
Hanc pertimescens cede, nec rursus redi.
Purum Deus me nam vocat sibi astitem.
Quousque duris me malis, quæso, premes?
Mihi mortem obivit, redditus vitæ est mihi
Deus: verere balneum: fuge, carnifex.
Per læta primum ut facta fraus a te est mihi,
Necare sic me nunc cupis crudeliter.
Abscede, luctam nam tuam sensi. Meum
Corpus licet habeas, mens nihil damni feret.

LXI. LAMENTATIO.
(*Eodem interprete.*)

Deleta forma est cœlica; quis opem feret?
Deleta forma est, maximi munus Dei.
Turpatur illa. Livide hostis, ardeo
Verbis peregrinis, talisque fraudibus.

Πηγὴ κακῶν, μὴ βλύζε, μὴ ματαία φρήν.
Εἰ δ' οὖν σὺ, γλῶσσα, μὴ δέχου τὸν βόρβορον.
Εἰ δ' οὖν σὺ, χείρ γε, μὴ δέχου τὰ χείρονα.
Οὕτως ἂν εἰκὼν ἡμῖν ἄφθαρτος μένῃ.

ΞΒ'. *Ἱκετήρια εἰς Χριστόν.*

Μή σου λαθοίμην, μηδέ μου λάθῃς, Ἄναξ,
Ἄναξ σοφῶν μέλημα, καὶ τρισσὸν φάος·
Μή που λάθῃ με δυσμενὴς συναρπάσας,
Κευθμῶν' ἐς ᾅδου, καὶ σκότου πικρὰς πύλας.
Δεινὸς γάρ ἐστι, καὶ λοχῶν τούς σοι φίλους·
Ὃν, οἶδα, φεύξομ', εἰ σύ μου μνήμην ἔχεις,
Πυκνῶν ἀεὶ λόγοις τε καὶ νοήμασιν.

ΞΓ'. *Θρῆνος πρὸς τὸν Χριστόν.*

Οἴμοι προσῆλθε, Χριστέ μου, πάλιν δράκων.
Οἴμοι προσῆλθε δειλιῶντί μοι σφόδρα.
Οἴμοι γέγευμαι τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως.
Οἴμοι φθονεῖσθαι δ' ὁ φθόνος πέπεικέ με.
Οὔτ' εἰμὶ θεῖος, καὶ βέβλημ' ἔξω τρυφῆς.
Ῥομφαία, μικρὸν τὴν κακὴν σβέσον φλόγα,
Ὡς ἂν πάλιν δέξῃ με τῶν φυτῶν ἔσω
Χριστῷ συνεισελθόντα λῃστὴν ἐκ ξύλου.

ΞΔ'. *Ἄλλο πρὸς Χριστόν.*

Πάλιν προσῆλθεν ὁ δράκων· σοῦ δράσσομαι.
Δαβὶδ παρέστω, κρουέτω τὴν κινύραν.
Ἄπελθ', ἄπελθε, πνεῦμα συμπνῖγον, κακά.

Fons malorum, ne scaturias, ne vana mens;
Si autem tu, lingua, ne admittas cœnum;
Sive etiam tu, manus, ne accipias malum.
Sic fiet ut imago divina nobis incorrupta maneat.

LXII. *Supplicatio ad Christum* *.

Ne tui obliviscar, neque mei obliviscaris, o Rex,
Rex sapientium meditatio, et trinum lumen;
Ne forte clanculum me inimicus corripiens,
Detrudat in latebras inferni et tristes caliginis portas.
Crudelis enim est, et callide struit insidias tuis amicis.
Hunc haud dubie effugiam, si tu mei memor sis,
Fulciens me semper verbis et cogitationibus.

LXIII. *Lamentatio ad Christum* **.

Hei mihi! Christe mi, accessit ad me rursus draco.
Hei mihi! accessit ad me multum reformidantem.
Hei mihi! gustavi ex ligno scientiæ.
Hei mihi! invideri diabolus mihi persuasit.
Non sum divinus homo, et tamen ejectus sum e paradiso voluptatis.
O mucro, paululum noxiam exstingue flammam.
Ut iterum admittar in paradisum,
Veluti latro qui cum Christo ingressus est de ligno crucis.

LXIV. *Alia ad Christum* ***.

Iterum accessit draco; te, Christe, stringo.
David quispiam accedat, et pulset citharam.
Discede, discede in malam rem, spiritus suffocator.

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 80, pag. 176. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 81, pag. 176. *** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 87, pag. 177.

8 *Μένῃ*. Vat. μένοι.

LXII. Tit. *Εἰς Χριστόν*. Duo Regg. εἰς Θεόν, quod præfert Combefisius. *Non enim*, inquit, Christus rex est τρισσὸν φάος, *trinus splendor*, sed Deus *sic unus et trinus*.

LXIII. 4 *Φθονεῖσθαι*. Hoc est, inquit Billius, hosti meo fidem habui dicenti hac de causa mihi arbore scientiæ boni et mali interdictum fuisse, quod Deus divinitatem mihi invideret. Voce φθόνος diabolum significat Gregorius.

6 *Μικρόν*. Sic Vat. Edit. μικρήν.

8 *Χριστῷ*. Ita Reg. et Combef. Edit. Χριστόν.

LXIV. Tit. *Πρὸς Χριστόν*. Reg. κατὰ τοῦ πονηροῦ.

2 *Κινύραν*. Vat. κιννύραν, et forte melius propter metrum.

3 *Συμπνῖγον, κακά*. Vat. συμπνίγοις κακούς. Ita legit Leuvenclaius qui vertit, *malos suffocato*.

METRICA VERSIO.

O mens inanis, fons mali, ne proflue.
Aut, lingua, saltem ne lutum fœdum excipe.
Si lingua, saltem ne malum manus gerat.
Imago nam sic tibi manebit integra.

LXII. SUPPLICATIO AD CHRISTUM.

(*Billio interprete.*)

Tui memor sim, tu mei, Rex, sis, memor,
O rex, sophorum cantus, et splendor triplex:
Ne me in profundum tartari furtim Satan,
Sævasque portas, lucis expertes, trahat.
Namque ille amicis subdole parat tuis
Laqueos. Fugiam at illum, memor si sis mei,
Verbisque, consiliisque me semper juves.

LXIII. LAMENTATIO AD CHRISTUM.

(*Eodem interprete.*)

Heu! Christe, serpens rursus ad me ventitat:
Accedit ad me perditum metu gravi.
Scientiæ arbor dentibus pressa est mihi.
Mihi invideri, credidi hosti livido.
Nam nec deus sum: sede læta et excidi.
O mucro, paulum comprimas flammam malam,
Ut rursum in hortum pateat ingressus mihi,
Cum Christo, ut olim, post crucem, sicario.

LXIV. ALIA AD CHRISTUM.

(*Eodem interprete.*)

Te stringo, Christe: me draco rursus petit.
Jessæus adsit, pulset ac lyræ fides.
Abi in malam rem, suffocator spiritus.

ΞΕ'. *Θρῆνος.*

Εἴ μοι πονήρως εἶχε κρᾶσις σώματος,
Ἰατρὸν ἄν τιν' εὗρον. Εἰ πένης τις ἦν,
Τῷ πλουσίῳ προσῆλθον· ὅρμῳ δ' ἐν ζάλῃ·
Εἰ δ' ἠδικούμην, τοῖς νόμοις καὶ βήματι.
Θάμνος δὲ ἐξέσωσεν ἐκ κρημνίσματος.
Εἰ δὲ σκελίζει μ' ὁ φθορεὺς τῆς εἰκόνος,
Τίς μοι γένοιτ' ἔρυμα, πλὴν σοῦ, Κοίρανε;

ΞϚ'. *Ἄλλος πρὸς Χριστόν.*

Καινὸν, καινὸν τί τοῦτο, ὦ Θεοῦ Λόγε,
Καινὸν τί πάσχω; καρδίας ἐμῆς βάθος
Κενὸν λόγων τε καὶ νοημάτων σοφῶν,
A Τὸ μὲν πονηρὸν πνεῦμα φεῦγον οἴχεται·
Οὔπω δὲ μεστὴ χώρα μοι τοῦ κρείσσονος.
Πλῆσόν με τῶν σῶν, μὴ πάλιν ἐλθὼν φθόνος,
Αὐτοῦ με θῆται χεῖρον ἐργαστήριον.

ΞΖ'. *Εἰς ἑαυτόν.*

Ἐξηπάτημαι, Χριστέ μου, τῷ σοι σφόδρα
Θαῤῥεῖν. Ἐπήρθην καὶ κατηνέχθην σφόδρα.
Ἀλλ' αὖθις ὕψωσόν με· καὶ γὰρ ᾐσθόμην
Παίζων ἐμαυτόν. Εἰ δ' ἐπαρθείην ἔτι,
Αὖθις πέσοιμι πτῶμα καὶ συντρίμματος.
Εἰ μὲν δέχῃ με· εἰ δὲ μὴ, τέθνηκα μέν.
Ἐμοὶ τὸ χρηστὸν ἐξανηλώσω μόνῳ;

960-961 LXV. *Alia lamentatio* *.

Si mihi male haberet temperamentum corporis,
Medicum forsan reperirem. Si pauper essem,
Divitem adirem. In portum me recipio, cum subit tempestas.
Si injuriam passus essem, ad leges et tribunalia confugerem,
Stipes quidem me servaret a præcipitio.
Si autem me supplantet corruptor divinæ imaginis,
Quis mihi præsidio fuerit præter te, o Rex?

LXVI. *Alia ad Christum* **.

Quid hoc novi, quid novi, o Dei verbum?
Novi quid accidit mihi? cordis mei profunditas
Vacua est a verbis, et a cogitationibus sapientibus.
Malus quidem spiritus aufugiens discessit;
Verum locus necdum rebus mihi repletus est melioribus.
Reple me tuis, ne rursus veniens hostis invidus
Sibi me pejus faciat hospitium.

LXVII. *De se ipso* ***.

Deceptus sum, mi Christe, tibi nimium
Confidens. Sublatus sum et corrui graviter.
Verum rursus in altum me tollas; etenim perspexi
Me a me ipso lusum fuisse. Si autem adhuc elatus fuero,
Statim cadam, et tali casu ut conterar.
Si recipis me, bene : sin minus, perii,
Mihine uni tua benignitas exhausta est?

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 91, pag. 177. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 92, pag. 177. *** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 134, pag. 197.

LXV. Tit. *Θρῆνος.* Vat. πρὸς τὸν Χριστόν.

7 *Τίς μοι γένοιτ' ἔρυμα.* Ita Vat. Edit. τί ἂν γένοιτ' ἔρεισμα.

LXVI. 1 *Καινὸν, καινόν.* Vat. κενὸν, κενόν.

5 *Οὔπω δὲ μεστὴ χώρα.* Claudicabat pede uno hic versus, quem ope Coisl. codicis sanavimus, restituendo μεστή, quæ vox deerat. Edit. ad marg., γέμει.

B 7 *Αὐτοῦ με θῆται.* Vat. θήσει μ' ἑαυτοῦ.

LXVII. 6 *Εἰ μὲν δέχῃ· εἰ δὲ μή.* Sic Lucas : Ἐὰν μὲν ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μή γε. *Etsi quidem fecerit fructum, sin autem*, etc. Luc. XIII, 18.

7 *Ἐμοί.* Billius legendum putat εἴ μοι. *An in me solo totam tuam benignitatem exhausisti*, ἐξανηλώσω, vel *exhausta est*, ἐξανηλώθη.

METRICA VERSIO.

LXV. ALIA LAMENTATIO.

(*Billio interprete.*)

Corpus teneret si meum morbus gravis,
Medicum vocassem. Si mihi nullæ forent
Opes, adissem divitem : inque turbine
Portum : atque læsus judicum subsellia.
Ruentem ab alto forte servasset frutex.
Corruptor at cum me studeat imaginis
Dejicere, ni te, Christe, quo niti queam?

LXVI. ALIA AD CHRISTUM.

(*Eodem interprete.*)

Novi, novi quid accidit mihi, Dei
Verbum? novi quid? Intimum sensis meum
B Verbisque prorsus cor vacat prudentibus.
Malus quidem se spiritus dedit fugæ :
Virtuti at in me non patet locus. Tuis
Me, quæso, comple : lividus ne in me Satan
Sibi officinam, rursus accedens, struat.

LXVII. DE SEIPSO.

(*Eodem interprete.*)

Deceptus ego sum, Christe, dum nimis tibi
Confido : in altum me extuli, et graviter rui.
Fac, Christe, rursus erigar : lusi miser,
Agnosco, memet. Sin adhuc rursum efferar,
Cadam ipse rursum, prorsus et jam conterar.
Si suscipis me : sin minus, miser occidi.
Exhaustane in me est unico benignitas?

ΞΗ'. *Εἰς ἑαυτόν.*

Λέγουσιν οἱ μισοῦντες (ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ,
Λέγουσιν οὐ δίκαια·
Πῶς γὰρ δίκαιον τοὺς φίλους περιφρονεῖν,
Ὡς μὴ Θεὸν λέγοιμι,
Ὧ πρόσθε κεῖται πάντα, καὶ γινώσκεται
Σαφῶς, ὀξὺ βλέποντι)·
Ἀλλ' οὖν λέγουσι τῷ φθόνῳ νικώμενοι,
Φθόνῳ παθῶν δικαίῳ,
Τήκοντι τοὺς ἔχοντας, ὥσπερ ἄξιον.
Τί οὖν, ἄθρει, λέγουσι.
Λέγουσιν, ὡς αὐτοί με τὸν δυσδαίμονα
A (Καὶ γὰρ δοκοῦσι τοῦτο)
Κωνσταντίνου βαλόντες ἐκτὸς ἄστεος
Ἀπωφρύωσαν. Εὖγε·
Βαρὺς γὰρ αὐτοῖς, καὶ θράσους ἤμην γέμων.
Τέμνων ὁδοὺς ἀτρίπτους,
Ἐθῶν πατρῴων καὶ νόμων διαφθορεύς,
Εἴπερ νόμος τὰ φαῦλα,
Πλούτου, τύφου τε, θρύψεως, φιλαρχίας,
Τῶν νῦν ἐπικρατούντων.
Οὕτω γάρ εἰσι τὴν φρόνησιν ἄθλιοι,
Ὥστ' οὐ λέγειν ὀκνοῦσιν,
Ἃ καὶ λεγόντων ἐγκαλύπτεσθ' ἦν πρέπον
Ἄλλων ἀπεχθαιρόντων.

LXVIII. *Item de se ipso* *

Dicunt, qui me oderunt (ut autem mihi videtur,
Dicunt injuste :
Quomodo enim æquum amicos despicere ?
Ne dicam Deum,
Cui omnia patent, et cognita sunt
Liquido, acutum cernenti);
862 863 Verumtamen dicunt invidia victi,
Invidia affectionum justissima,
Quippe quæ labefacit quos possidet, ut dignum est.
Quid igitur dicant, considera.
Dicunt se mihi infelici
(Etenim id putant),
Constantini ejecto ex urbe,
Supercilium abstulisse. Euge ;
Gravis enim ipsis et audaciæ eram plenus,
Secans vias non tritas,
Morum paternorum ac legum corruptor,
Si pro lege habenda sunt vitiosa ;
Cum divitiæ, fastus, deliciæ, ambitio,
Hominum nostri temporis dominentur.
Adeo enim sunt mente infelici,
Ut dicere ipsi non vereantur,
Quæ audientes erubescere deceret, si dicerentur
Ab aliis inimicis.

* Scriptum post an. 385. — Alias Toll. 2, pag. 74.

LXVIII. ARGUMENTUM. *Primus in lucem emisit carmen istud Græcum Tollius a se descriptum ex codice Viennensi, et collatum cum duobus bibliothecæ Florentinæ codicibus, in quorum altero versus omnes perpetua serie ad instar solutæ orationis decurrunt : in altero autem, qualis hic exhibentur, sic ut singuli versus iambici senarii suum sibi Anacreonteum habeant subjectum. Scriptum Arianzi carmen istud a Gregorio, extremo vitæ suæ tempore, cum procul a negotiis reliquum vitæ suæ tempus divino cultui consecrasset. Obtrectatores suos refellit, qui eum, quod Nazianzenæ Ecclesiæ præesse recusaret, criminabantur.*

TIT. *Εἰς ἑαυτόν.* Ita mss. Edit., Εἰς ἐμαυτὸν λόγος.

1 *Οἱ μισοῦντες.* Coisl., οἵ με μισοῦντες.

3 *Πῶς.* Coisl. ποῦ.

8 *Παθῶν δικαίῳ.* Sic orat. XXXVI. Vide tom. I, pag. 637, num. 4.

9 *Τήκοντι.* Coisl. τήκει γάρ.

14 *Ἀπωφρύωσαν.* Elegantissimum hoc verbum est, bene inquit Tollius : id est, aiunt se, me de superbiæ quasi fastigio, non secus ac de sede Constantinopolitana, dejecisse.

21 *Ἄθλιοι. Adeo mente depravati, corrupti,* etc.

22 *Ὥστ' οὐ λέγειν.* Nimirum ἄγροικον ipsum esse, nec scire vivere, aut tueri dignitatem suam; verum potius eam dehonestare nimis vili cultu. TOLL. Vide tom. I, orat. XLII, pag. 765, num. 24.

METRICA VERSIO.

LXVIII. ITEM DE SEIPSO.
(*A. B. Caillau interprete.*)

Loquuntur infensi (videtur ut mihi,
Quæ justa non loquuntur :
Nam qualis æquitas, amicos spernere
Quasique Numen ipsum,
Cui cuncta sunt aperta, cuncta cui patent
Clare, videnti acute);
Loquuntur at livore victi, maxime
Affectione justa,
Quæ nempe quos tenet, peredit, ut decet.
At cerne quid loquantur.
Dicunt acerbis me fatigatum malis
B (Talem putant enim me),
A regiis pulsum arcibus, deponere
Superbiam coactum.
Namque ego molestus his, et audax, ambulans
Insueta per viarum.
Contaminator moris et legis patrum,
Si prava lex vocanda :
Cum fastus, argentum, voluptas, ambitus,
Nostros regant coævos.
Sic mente capti insaniunt, ut dicere
Hæc audeant miselli,
Quæ si vel hostis dicat, erubescere
Deceret audientes.

Οὕτω τι τυφλόν ἐστιν ἡ μοχθηρία,
Καὶ τὸ φρονεῖν βλάπτουσα.
Οὗτοι μὲν οὖν ἔῤῥοιεν ἐκ μέσου λόγου·
Οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ταῦτα,
Οὔθ' οἱ κακῶς λέγοντες, οὔθ' οἱ δεξιῶς.
Ῥείτωσαν ὡς θέλουσιν·
Γλώττης γὰρ οὐδέν ἐστιν εὐστροφώτερον·
Λέγῃ τι καὶ πρὸς ἡμῶν.
Πολλοὶ τάδ' οἱ λέγοντες ἀκριβέστερον,
Ὡς ἀφθόνως λέγοντες.
Ἃ δ' οἶομ' εἰπὼν τήν τινων στήσειν βλάβην,
Τάδ' ἐστὶν εἰπεῖν κρεῖσσον·
Πολὺς γάρ ἐστιν εἰς τὸ χεῖρον ὁ δρόμος,
Κἂν μηδενὸς κινοῦντος.
Λέγουσιν, ὡς ἁδρῶν μὲν ἡσσῶμαι θρόνων,
Ὡς τῶν, ἀφ' ὧν κατῆλθον,
Τοὺς δ' ἂν πένητας, καὶ στενοὺς διαπτύω,
Τὰ σφῶν σαφῶς λέγοντες.
Ὃ γὰρ πέπονθε, τοῦτο καί τις οἴεται·
Ἀλλ' οὐκ ἐγὼ πέπονθα.
Τοῖς μὲν προσήχθην, τῶν δ' ἀπήχθην οὐχ ἑκὼν,
Οὕτω Θεοῦ τυποῦντος.
Τοῖς μὲν προσήγαγέ με δῆμος, ποιμένες,
Καὶ γλῶσσαν αἰτοῦν Πνεῦμα.

Sic cæca est improbitas.
Quæ et ipsam mentem lædit.
Hi igitur facessant e medio sermone.
Nihil ad nos ista,
Neque qui male de nobis loquuntur, neque qui bene.
Loquantur, ut volent :
Lingua enim nihil est volubilius;
Dicat quid et contra nos.
Multi autem sunt, qui de his accuratius loquantur,
Utpote qui sine invidia loquuntur.
Quæ vero crediderim loquens nonnullorum sistere noxam,
Ea dicere melius est;
Plurima enim est in pejus propensio,
Etiam nemine impellente.
Aiunt, cum magnis vincar thronis,
Qualis ille est, e quo descendi,
Me pauperes et tenues despicere,
Sua ipsorum clare loquentes.
964-965 Quod enim quisque sentit, hoc de aliis existimat,
Sed non sic ego affectus sum.
In his quidem admissus sum, ab illis ejectus, non volens,
Deo ita informante.
Ad illos accersivit me populus, pastores,
Et linguam postulans Spiritus.

27 *Ἔῤῥοιεν*. Sic supra carm. XI, *De Vita sua*, vers. 646 :

Οὗτοι μὲν οὖν ἔῤῥοιεν ἐκ μέσου λόγου.
Hi igitur facessant e medio sermone.

29 *Οὔθ' οἱ*. Ita cod. Coisl., cujus ope felicius emendatur hic locus, in codicibus Viennensi et Florentinis depravatus, quam iis quæ de suo addidit Tollius. Sic autem habet vir eruditus : « In Viennensi codice statim post hæc verba sequebatur : Ἃ δ' οἴομαι εἰπών, etc. ; at in utroque Florentino erat : οὔθ' οἱ δεξιῶς ῥείτωσαν ὡς θέλουσι, cum quatuor sequentibus versiculis. Quare cum carmen hic claudicaret, subjeci de meo εἰ καί, addidique illud δεξίως e Florentinis codicibus. Recte an secus, tui, Lector, erit arbitrii. »
32 *Λέγῃ*. Coisl. λέγει.
37 *Πολὺς γάρ*. Ita supra carm. XII, vers. 370.

Ῥοῦς κατὰ πρανοῦς τρέχων,
Rivus est per declivia currens.

Mox *ὁ δρόμος*. Ita Coisl. In editis deest ὁ.
39 *Ἡσσῶμαι*. *Cum me vinci sinam, ut magnos accipiam thronos :* objiciebant scilicet, ut diximus, adversarii et invidi Gregorio superbiam, quod Ecclesiam dignitate inferiorem Constantinopolitana contemneret : hujus enim curam eum quidem admisisse, verum Nazianzi antistitem esse nolle dicentes. Tολλ.
43 *Τοῦτο καί τις*. Coisl. τοῦτό τις καί.
45 *Τῶν δ' ἀπήχθην οὐχ ἑκών*. Coisl. εἰ δ' ἀπήχθην, οὐκ ἄκων. *Fui autem ab illis ejectus, haud equidem invitus.*
46 *Τυποῦντος*. *Deo sic me dirigente.*
48 *Καὶ γλῶσσαν αἰτοῦν*. *Linguam eloquio pollentem postulans.* Sic supra carm. XI, vers. 595.

METRICA VERSIO.

Sic luce captum est crimen, ipsius ut dolis
Mens ipsa vulneretur.
Hæc ergo turba nostro ab ore sit procul :
Ad nos quid ista spectant?
Quid bene loquentes, quid loquentes et male?
Loquantur, ut libebit.
Nil quippe lingua vertitur velocius :
Et nos acerba lædat.
De rebus his sunt qui loquantur rectius,
Livore non peresi.
Sed plurimorum quæ videntur sistere
Noxam, referre præstat.
Nam multus in pejora propensus trahit,
Nullo quidem movente
Dicunt, thronis cum vincar altis, qualis hic
A quo recessi nuper,
Me pauperes, et parvulos contemnere;
Qui res suas loquuntur.
Quod quisque sentit, hoc putat de proximo;
Non talis at mihi mens.
Admissus hic, ejectus hinc, sed non volens,
Ita Deo jubente.
Huc me vocavit plebs, episcopi quoque,
Et Flamen os requirens.

Λαὸν γὰρ ἐχρῆν ἄγριον καταρτίσαι
Στεῤῥῷ βίῳ, λόγῳ τε,
Πολλαῖς καμόντα δογμάτων καταδρομαῖς,
Ὡς ναῦν μέσην κλύδωνος.
Τοῖς δ' οὐ προσήγαγ' ἡ λύσις τοῦ σώματος
Καθ' ἡμέραν θνήσκοντος.
Ἦμεν καλοί τε κἀγαθοὶ, (τίς ἀντερεῖ;)
Καὶ Πνεύματος γέμοντες,
Ὃν νῦν στενὸν, καιροῖς τε συῤῥιπτούμενον
Κακοῖς κακῶς βλέπουσιν.
Ὑψιθρόνου θ' ἕδρασμα λαὸν ποιμένος
Τοῦ πρόσθεν οὔτι μείζω.
Ἀλλ' οὐκ ἐμόν γε, πλὴν ὅσα χρήσει χερὸς,
Ὧ καὶ τὸ θαῤῥεῖν εἶχον.
Οὐκ ἠγνόουν Ἰωνᾶν, ὃς Θεοῦ λόγον
Ἔφευγεν, ἀλλ' ἐλήφθη
Κλύδωνι, κλήρῳ, θηρίῳ, γαστρὶ, βράσει.
Ἐξ ὧν ὁ κήρυξ, κήρυξ.
Ἀλλ' εἶχον ὥς τις ὢν ἐλεύθερος
Θρόνων τε κινδύνων τε.
Τὸν νοῦν δὲ πυκνὸς εἰς Θεοῦ κοινωνίαν
Ἔσπευδον, ἡσύχαζον.
Ἐπεὶ δ' ἅπαντες, ὡς νεκροῦ δυσωδίᾳ,
Γῦπες κατέστησάν μου,
Καὶ λαὸν ἐσπάρασσον εὐώνοις τομαῖς,
Πῶς ἤγαγές με, Χριστὲ,

Populum enim oportebat ferocem componere
Constanti vita et sermone,
Multis laborantem confluentium opinionum tempestatibus,
Ut navem mediis in fluctibus.
Ad hos non admovit dissolutio corporis
In diem morientis.
Eramus strenui et boni, (quis negaverit?)
Et Spiritu pleni;
Quem nunc in angustiis, temporibusque præcipitatum
Malis male vident.
Celsi sedes pastoris populum
Non habet majorem quam antea.
Verum hoc meum non est, sed opus fuit dextera tua,
In qua fiduciam habebam.
Non ignorabam Jonam, qui Dei verbum
Effugit, sed captus est
Tempestate, sorte, bestia, ventre, ejectione,
Indeque evasit præco, præco.
Præterea animus mihi erat, ut qui liber essem
Thronis et periculis.
Mente autem frequens ad Dei consortium
Festinabam, quiescebam.
Postquam autem omnes, velut cadaveris fetore,
Vultures circumsteterunt me,
Et populum lacerarunt facilibus scissuris,
Quomodo traxisti me, Christe,

49 Ἄγριον. Tumultibus et vexationibus Arianorum atque Apollinaristarum exasperatum, efferatumque, vel etiam incultum, longaque negligentia horridum, ut apud Horatium :

Neglectis urenda filix innascitur agris. TOLL.

50 *Στεῤῥῷ βίῳ.* Vide similia superius carm. XI, vers. 592, etc.

53 *Τοῖς δ' οὐ προσήγαγε. Cur his admotus non sim, in causa fuit imbecillitas corporis : obstitit quominus admoverer.*

55 *Ἦμεν.* Sic Coislinianus codex et Int. probatque Tollius. Edit. ἦ μέν.

56 *Γέμοντες.* Sup. iin. Coisl. γέμοντος.

58 *Κακοῖς κακῶς βλέπουσιν.* Corruptus hic locus, nec facile est sanare.

59 *Ποιμένος.* Nectarium intelligit, qui non majori populo gaudebat, quam Gregorius, quando huic præerat Ecclesiæ.

61 *Χρήσει χερός. Nihil hic intelligo,* inquit Tollius; nec mirum : depravatus namque locus est, quem sic restitui posse arbitramur. Πλὴν ὅσ' ἔχρησεν Θεός, *nisi quantum Deus concessit.* Mallem ἐγὼ, ὅσα χρὴ σῆς χερός, subaudiendo ὦ Χριστέ.

65 *Θηρίῳ, γαστρί.* Mallet Tollius θηρίου γαστρί, et quidem recte. Ibid. *βράσει* hic *ejectionem in littus* significat.

66 *Ἐξ ὧν ὁ κήρυξ, κήρυξ.* Ita fere Herodotus, Euterpe, cap. 49, ποιεῦσι, τὰ ποιεῦσι. TOLL.

67 *Ὧν.* Coisl. ἄν.

69 *Πυκνός.* Coisl. πυκνοῦν. Tollius legit in duobus codicibus Florentinis ἐπυκνοῦν. Forte fuit πυκνῶν. Sic supra carm. LXII, vers. 7 :

Πυκνῶν ἀεὶ λόγοις τε καὶ νοήμασι,
Fulciens me semper verbis et cogitationibus.

71 *Δυσωδίᾳ.* Legendum putat Tollius δυσώδεος, *fetens cadaver.*

METRICA VERSIO.

Sedare namque plebem oportebat feram,
Verbo potente et actu.
Multis laborantem procellis dogmatum,
Ut in freto carinam.
Non dissolutum corpus huc me protulit,
Cum vergat ad sepulcrum.
Fortes eramus et boni (quis hoc negat?),
Et Spiritu repleti;
Quos nunc jacentes, casibusque dirutos
Malis male tuentur.
Non plus habet plebis, regebat quam prius
Pastoris alta sedes.
Non hoc mihi, sed dexteræ dandum tuæ,
Quæ mi spei columna.
Non nesciebam, verba qui fugit Dei,
Sed captus est Ionas
Nimbo, cubis, fera, situ, vomitu quoque,
Et inde præco, præco.
Sed invalescebam, velut quidam thronis
Solutus et periclis.
At mente properabam ad Dei consortium
Frequenter et quietus.
Omnes sed ubi, fetore sicut mortui,
Cinxere vultures me,
Plebemque faciliter sciderunt partibus
Qui, Christe, me vocasti,

Ζωῆς χαλινὲ τῆς ἐμῆς καὶ καρδίας;
Σὸν γὰρ τόδ' ἐστὶν ἔργον.
Ὡς Λάζαρόν με τετραήμερον, τάφων
Ἐξήγαγες βοήσας.
Ἀνίσταμ', οἱ δ' ἔπτηξαν· ἀλλὰ, Χριστέ μου,
Καὶ σάρκα τήνδε πῆξον,
Ἣν σοί γε κέκτημ', ᾧ φέρων ζωὴν ἐμὴν
Πᾶσάν γ' ἔδωκα δῶρον.
Καὶ λάκκον ᾤκησ' ἀγρίων θηρῶν μέσος.
Εἰ δ' ἔκτασις λέοντας
Ἔφραξε χειρῶν [τὸν δ' ἔσωσε Δανιὴλ],
Καὶ νῦν λέοντες· σῶζε
(Τί λοιπὸν, ἢ σφᾶς τοὺς κακοὺς περισκοπεῖν;
Ἡττήμεθ', ὦ κάκιστοι)·
A Τοὺς μὲν κατείργοις ἐνδίκοις τιμωρίαις,
Καὶ τοῖς χαλῶν ὀργῆς τι,
(Τὴν ἄκρατον γὰρ χεῖρα τίς σου δέξεται,
Τίσιν μιᾶς ἐννοίας;)
Τοὺς δ' ἐκφοβοίης, τοὺς δὲ δοξάζοις, Ἄναξ,
Ὅσοι δοξάζουσί σε·
Ἄμυν', ἄμυνε τοῖς φίλοις. Τεθνήκαμεν·
Ἐπισκοπὴν ποίησον
Τῶν πρὸς σὲ χεῖρας εἰδότων αἴρειν μόνον.
Γελῶσιν οἱ κάκιστοι
Τὴν σὴν πρόνοιαν, οὐδὲ κριθήσεσθ' ἴσως
Δοκοῦσι τῷ φυσᾶσθαι.
Τὸ μικρὸν αὔξοις ποίμνιον, καὶ ποιμένα
Τὸν μικρὸν ἐκ μεγίστου.

Vitæ frenum meæ et pectoris?
Tuum enim istud est opus.
966-967 Velut Lazarum me quatriduanum, sepulcro
Extraxisti clamans.
Resurgo, hi autem stupent: sed, Christe mi,
Hanc carnem confirma,
Quam tibi acceptam fero, cui offerens vitam meam
Omnem dono dedi.
Foveam habitavi inter immanes feras.
Si autem extensio manus tuæ
Continuit leones (et servavit Danielem),
Etiam nunc leones adsunt: serva me
(Quid reliquum, quam ut se ipsi mali circumspiciant?
Victi sumus, o pessimi);
Hos quidem coerceas justis pœnis,
Et illis laxans aliquid iræ tuæ
(Non temperatam enim manum tuam quis ferat,
Vel unius pœnam nutus?)
Illos perterrito: istos glorifica, Rex,
Quotquot te collaudant.
Auxiliare, auxiliare amicis tuis. Periimus;
Invise eos,
Qui ad te solum norunt manus tollere.
Rident illi nequissimi
Tuam providentiam, neque se judicandos unquam
Arbitrantur præ superbia.
Pusillum augeas gregem, et pastorem
Parvum nunc ex maximo.

77 Hic gravius peccatum esse animadverto. Parum dubito quin hoc similive modo scripserit Gregorius:

Ὡς Λάζαρον μὲν τετραήμερον τάφων
Ἐξήγαγες βοήσας·
Ἀνάστηθ'· οἱ δ' ἔπτηξαν, κ. τ. λ.

Hoc sensu: Sicut Lazarum quatriduanum e sepulcro eduxisti clamans: Resurge; illi obstupuerunt. WESSELING. *loc. cit.*

85 *Τὸν δ' ἔσωσε Δανιήλ*. Hæc addita sunt a Tollio, desunt quoque in Coisl.

89 *Κατείργοις*. Ita Coisl. Recte Tollius vocem hanc reposuit pro κατείργεις.

92 *Τίσιν*. Ita Coisl. Tollius legit πρίσιν pro τρισίν quod habent mss., quamvis neutrum ipsi placeat, uti nec κρίσιν quod aliis forte occurrere et arridere possit. Miror non occurrisse τίσιν, quæ vox arrisisset.

96 *Ποίησον*. Coisl. ποίησαι.

METRICA VERSIO.

Frenum meæ vitæ atque pectoris? Tua
Manus peregit istud.
Ut Lazarum me sepultum, quarto die,
Clamore suscitasti,
Resurgo; cernentes stupent; sed, Christe mi,
Huic robur adde carni,
Quam tibi fero acceptam, meæ cui spiritum
Vitæ dedi universum.
Fossa mihi sedes inter immanes feras:
Si tunc manus prophetam
Extenta servavit leones comprimens,
Et nunc leones; salva.
Quid restat? Annon sese ut aspectent mali?
Victi sumus, maligni.)
B Pœnas ab his justas reposce; debitum
Illis remitte clemens.
(Nam quis manum non temperatam perferat,
Nutumque vulnerantem?)
Hos, rex, timore, gloria illos affice
Qui laudibus colunt te.
Opem tuis amicis fer; mors imminet.
Invise faustus illos
Ad te manus solum scientes tollere.
Rident tuam maligni
Ili providentiam, nec unquam judicis
Minas timent superbi.
Grex augeatur parvus: olim et maximus,
Fiat minor bubulcus.

Σοῦ δ' ἂν θέλοντος, κὰκ μικροῦ πάλιν μέγας
Τοῖς σοῖς θρόνοις γενοίμην.

ΞΘ'. *Δέησις πρὸς τὸν Χριστόν.*

Ἐπίστατα, κλύδων με δεινὸς ἀμφέπει,
Τὸν σὸν μαθητήν. Ἐξέγειραι, πρὶν θάνω.
Μόνον κέλευσον, καὶ ζάλη τεθνήξεται.
Τολμῶ φράσαι τι· Χριστὲ, μὴ πίεζέ με,
Μηδὲ σβέσῃς με τῷ βάρει τῶν θλίψεων.
Πολλοὺς ἔχεις γὰρ καὶ κακωτέρους ἐμοῦ,
Οὓς ἠλέησας. Μή με κρίνῃς ἀξίως.
Κένου, κένου δὲ τοῦ ταλάντου τὸ πλέον.
Μιᾶς τίς οἴσοι φόρτον ἡμέρας μόνης;
Τίνι προσέλθω τοῖς κακοῖς βαρούμενος;

Ο'. *Ἄλλη.*

Πάλιν προσῆλθεν ὁ δράκων, σοῦ δράσσομαι.
Κράτει, κράτει με, μὴ προῇ τὴν εἰκόνα·
Μή μ', ὡς καλιᾶς ὄρνιν, ἐχθρὸς ἁρπάσῃ.
Φεῦ! καὶ κρίσιν δέδοικα, καὶ πόθω λύσιν.
Διώκομ' ἐνθάδ', οὐκ ἔχω βίου στάσιν.
Καλεῖς μ' ἐκεῖθεν, οὐκ ἔχω παῤῥησίαν.
Σός εἰμι, Χριστὲ, σῶσον, ὡς αὐτὸς θέλεις.

ΟΑ'. *Δέησις ἐν τῇ νόσῳ.*

Νοσῶ, νοσῶ μὲν, καὶ πονοῦμαι σώματι,
Καί μου γελῶσι τὴν πάθην ἴσως τινὲς,
Τραχηλιῶντες, τῶν σφαγῇ τηρουμένων.
Ἁρμοὶ λέλυνται, καὶ ποδῶν σαθρὰ βάσις,

Te autem volente, ex parvulo rursus magnus
In tuis soliis efficiar.

LXIX. *Oratio ad Christum* *.

Magister, tempestas me vehemens premit
Tuum discipulum. Expergiscere, priusquam moriar.
Tantum jubeto, et tempestas sedabitur.
Audeo dicere quidpiam ; ne me, Christe, premas,
Nec me exstinguas afflictionum pondere.
Plurimos enim habes etiam nequiores me,
968-969 Quorum misertus es. Ne me judices ut promerui.
Exime, exime majorem talenti partem.
Quis vel unius duntaxat ferat onus diei?
Ad quem confugiam malis gravatus?

LXX. *Alia* **.

Iterum accessit draco, te prehendo (Christe),
Tene, tene me, ne prodas imaginem tuam,
Ne me, velut a nido avem, hostis abripiat.
Heu! judicium timeo, et cupio corporis dissolutionem.
Persecutionem hic patior, nec habeo ullam vitæ quietem.
Vocas me istinc, nec mihi quidquam est fiduciæ.
Tuus sum, Christe, serva me, sicut tu ipse voles.

LXXI. *Precatio in morbo* ***.

Morbo laboro, morbo laboro, et gravor corpore ;
Et mea fortasse irrident mala nonnulli
Superbientes, qui cupiunt videre morte sublatum.
Solvuntur artus, debilis est pedum gradus.

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 82, pag. 176. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 172, pag. 252. *** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 98, pag. 178.

104 *Τοῖς σοῖς θρόνοις*. Ita supra, carm. XIV, vers. 51, etc.
Νῦν ταῦτα· μικρὸν ὕστερον καινοὶ θρόνοι
Πρώτων τε, δευτέρων τε τάξις ἔννομος.
Hæc quidem nunc : paulo post novi erunt throni,
Primorum ac secundorum ordo legitimus.

LXIX. Tit. *Δέησις πρὸς τὸν Χριστόν*. Edit. ἄλλη δέησις, etc.

6 *Κακωτέρους*. Sic unus Regius. Edit. κατωτέρους.

LXX. 1 *Πάλιν*. Ita incipit carmen supra LXIV.

2 *Κράτει, κράτει*, etc. Hi duo versus leguntur in duobus codicibus Regiis in fine poematii LXIV, olim LXXXVII.

LXXI. Tit. *Ἐν τῇ νόσῳ*. Addit Vat. πρὸς Χριστόν.

3 *Τῶν σφαγῇ τηρουμένων*. Ita Vat., et ex Regiis Combefisius qui sic reddidit : *Qui observant* (avent videre), *morte sublatum*. In editis deerant hæc verba.

4 *Σαθρὰ βάσις*. Vat. σαθραὶ βάσεις.

METRICA VERSIO.

Te sed volente, rursus e parvo tuis
Magnus thronis quiescam.

LXIX. ORATIO AD CHRISTUM.

(*Billio interprete.*)

Fluctus graves me, Christe, discipulum tuum
Urgent. Soporem pelle, ne miser obruar.
Tantum jubeto, et sæva tempestas cadet.
Dicam quid audax : o Deus, ne me preme,
Nec me malorum mole dura confice.
Plerisque nam tu sæpe, qui cedant mihi,
Veniam dedisti. Ne luam digne scelus.
Ex parte magna fac mihi pondus leves.
Quis vel dieculæ feret onus unius?
Oppressus ad quem tot malis me conferam?

B

LXX. ALIA.

(*Billio interprete.*)

Accessit anguis rursus : amplexor te ego.
Tene, tene me : imaginem haud prodas tuam,
Ne me hostis abripiat, ceu avem de nidulo.
Horresco judicium, et solutionem amo.
Exagitor hic, vitæque non habeo statum.
Istinc vocas me : nulla mihi fiducia est.
O Christe, sum tuus : ut voles, serva tuum.

LXXI. PRECATIO IN MORBO.

(*Billio interprete.*)

Morbis laboro, corpore et valde gravor.
Ac forte sunt qui rideant casus meos,
Videre qui vellent feroces mortuum.
Solvuntur artus, languide incedunt pedes,

Εἴτ' ἐγκρατείας ἔργον, εἴθ' ἁμαρτάδων,
Εἴτ' οὖν πάλη τις (οὐ γὰρ οἶδα), πλὴν χάρις
Ἐμῷ κυβερνήτῃ γε. Τοῦτό μοι τυχὸν
Ἄμεινόν ἐστιν· ἀλλ' ἐπίσχες τὴν νόσον,
Ἐπίσχες εἰπών· σὸς λόγος σωτηρία.
Εἰ δ' οὔ, δίδου γε, ὡς τὰ πάντα καρτερεῖν,
Σῆτες τὰ σητῶν. Συγκράτει τὴν εἰκόνα.
Ἐκεῖθεν ἕξεις καὶ τὸν δοῦλον ἄρτιον.

ΟΒ'. *Εἰς τὴν ἔξοδον.*

Παρῆλθον ἄνθη, καιρὸς ἤγγικεν θέρους.
Λευκὴ δέ μοι θρίξ, ἡ δ' ἅλως καλεῖ στάχυν.
Ἀπῆλθεν ὄμφαξ, ἡ τομὴ δὲ πλησίον.
Ληνὸς πατεῖται τῶν ἐμῶν ἤδη κακῶν.
Φεῦ ἡμέρας μοι τῆς κακῆς! ἣν ποῦ φύγω;
A Καὶ τίς γένωμαι; ὡς δέος μ' ἁμαρτίας!
Δέος δ' ἀκανθῶν, καὶ Γομόῤῥας βοτρύων,
Πλήρη φανῆναι, Χριστὸς ἡνίκα κρίνων
Θεὸς θεοῖς δίδωσι τὰ πρὸς ἀξίαν,
Χώραν ἑκάστῳ φωτὸς ὡς ὄψις φέρει.
Ἐλπὶς μία μοι τὰς βραχείας ἡμέρας
Παλινδρομῆσαι τῇ ποδηγίᾳ, Μάκαρ.

ΟΓ'. *Παρακλητικόν.*

Ἐγγὺς ἀγὼν βιότοιο· κακὸν πλόον ἐξεπέρησα,
Ἤδη καὶ στυγερῆς τίσιν ὁρῶ κακίης,
Τάρταρον ἠερόεντα, πυρὸς φλόγα, νύκτα βαθεῖαν,
Τῶν νῦν κρυπτομένων, αἶσχος ἐλεγχόμενον.
Ἀλλά, Μάκαρ, ἐλέαιρε, καὶ ὀψέ περ, ἐσθλὸν ὀπάζοις
Ζωῆς ἡμετέρης λείψανον εὐμενέων.

Sive inediæ id effectus sit, sive peccatorum,
Sive etiam lucta quædam, neque enim scio, verumtamen gratias
Habeo meo rectori. Nam hoc mihi forsan
Utilius; at compesce morbum,
Compesce verbo: tuum enim verbum est salus.
Si minime id præstas, saltem tribue ut hunc, velut cætera, perferam.
Tineæ habent quod suum est. At tu tuere imaginem tuam.
Hoc pacto habebis servum integrum.

LXXII. *In exitum vitæ* *.

Prætererunt flores, tempus messis advenit.
Canus mihi capillus, et area postulat spicas.
Immatura esse uva desiit, vindemia prope est.
Torculari jam subjiciuntur mala mea.
Heu diei mihi amaræ! quam quomodo fugiam?
Quis evadam? quantus me habet timor de peccatis!
Timor ne spinis, ne Gomorrhæ uvis
970 971 Plenus appaream, quando Christus judex
Deus diis dabit pro dignitate,
Locum lucis cuique ex oculorum judicio.
Spes unica mihi restat, ut paucos dies
Iterum decurram tuo ductu, o Beate.

LXXIII. *Carmen deprecatorium* **.

Proximum est vitæ certamen: malam navigationem exegi,
Jamque odiosæ pravitatis pœnam video,
Nigrum tartarum, ignis flammam, profundam noctem,
Rerum nunc occultarum turpitudinem convictam.
Sed, beate, miserere, et faustum concede, quamvis sero,
Benignus vitæ nostræ reliquum.

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 102, pag. 179. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 32, pag. 98.

LXXII. Tit. *Εἰς τὴν ἔξοδον.* Vat. πρὸς ἑαυτόν, καὶ τὸ γῆρας.
1 *Παρῆλθον.* Vat. παρῆλθεν.
3 *Ἀπῆλθεν ὄμφαξ.* Deest in Vat.
6 *Ἁμαρτίας.* Vat. ἀκαρπίας.
9 *Τά.* Ita Vat. et edit. ad marg.; in textu τ'.
10 *Ὡς ὄψις φέρει. Pro oculorum captu.*
LXXIII. 4 *Ἐλεγχόμενον.* Vitiose in editis legitur ἐλεγχομένων.

METRICA VERSIO.

Sive hoc inediæ fecerint, sive hoc scelus,
Seu lucta quædam (nam fugit me hoc), gratiam
Tamen gubernatori habeo meo. Hoc mihi
Nam forte melius. At, Deus, morbum preme,
Sermone siste: nam salus sermo tuus.
Concede saltem perferam hunc, ut cætera.
Tineis suum sit: at tuere imaginem.
Hoc namque habebis integrum servum modo.

LXXII. IN EXITUM VITÆ.

(*Billio interprete.*)

Jam flos abivit: appetit messis dies.
Canet capillus: horreum spicas vocat.
Abscessit omphax: instat at vindemia.
Premitur meorum jam malorum torcular.
O quam dies hic mi gravis! Quonam fugam
B Capiam? Quid et agam? Quam metus me ingens habet,
Uvis Gomorrhæ, criminum atque sentibus,
Ne plenus exstem, jura cum dicens Dei
Natus piorum cuilibet sedem dabit
Pro dignitate, luminis captu et sui.
Brevis una spes me lactat hæc diecula,
Ad te ut revertar, o Deus, ductu tuo.

LXXIII. CARMEN DEPRECATORIUM.

(*Billio interprete.*)

Est prope certamen; cursum jam vita peregit:
Jam pœna est oculos criminis ante meos.
Tartara jam video, flammas noctemque profundam,
Probraque, quæ nunc sunt tecta, adaperta nimis.
At miseri miserere, Deus, sanctoque favore
Relliquias vitæ da mihi, quæso, bonas.

Πολλὰ πάθον, καὶ τάρϐος ἔχω φρενὶ, μή με διώκειν
Τῆς σῆς ἦρξατ', Ἄναξ, αἰνὰ τάλαντα δίκης.
Οἴσω μὲν τὸν ἐμὸν καὐτὸς μόρον, ἔνθεν ὁδεύσας
Εἴξας προφρονέως πήμασι θυμοϐόροις.
Ὑμῖν δ' ἐσσομένοις ἐπιτέλλομαι· Οὐδὲν ὄνειαρ
Τοῦδε βίου. Ζωὴ λύσιν ἔχει βιότου.

ΟΔ'. Πρὸς Χριστόν.

Τίς ἡ τυραννίς; ἦλθον εἰς βίον· καλῶς.
Τί δὲ στροϐοῦμαι ταῖς βίου τρικυμίαις;
Ἐρῶ λόγον, θρασὺν μὲν, ἀλλ' ὅμως ἐρῶ.
Εἰ μὴ σὸς εἴην, ἠδίκημαι, Χριστέ μου.
Γεννώμεθ', ἐκλυόμεθ', ἐκπληρούμεθα,
Ὑπνῶ, καθεύδω, γρηγορῶ, πορεύομαι,
A Νοσοῦμεν, εὐεκτοῦμεν, ἡδοναὶ, πόνοι.
Ὡρῶν μετασχεῖν ἡλίου, τούτων ἃ γῆς,
Θανεῖν, σαπῆναι σάρκα· ταῦτα καὶ βοτῶν,
Ἃ δυσκλέα μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀνεύθυνα.
Τί οὖν ἐμοὶ τὸ πλεῖον; οὐδὲν, ἢ Θεός.
Εἰ μὴ σὸς εἴην, ἠδίκημαι, Χριστέ μου.

ΟΕ'. Θρῆνος πρὸς Χριστόν.

Οἴμοι! στενοῦμαι τῷ βίῳ· καὶ τὸ πλέον
Ζωῆς παρῆλθεν, οἶδα, καὶ νεκρὸν πνέω·
Συνεκτριϐῆναι δ' οὐ θέλει πονηρία.
Ἢ τῷ χρόνῳ τι πρόσθες, ὦ πνοὴ βροτῶν,
Ἢ τῶν κακῶν ὑπόσπα· τοῦτο χρηστότης.

Multa passus sum, et mente paveo, ne me persequi
Tuæ, Rex, gravia pondera justitiæ incipiant.
Feram quidem meam et ipse mortem, ex hac vita migrans,
Cedens libenter ærumnis animam meam peredentibus.
Vobis autem, qui venturi estis, hæc mando: Nulla est utilitas
Hujus vitæ. Ea enim habet vivendi finem.

LXXIV. *Supplicatio ad Christum* *.

Quænam hæc tyrannis? prodii in vitam; bene.
Quid autem jactor decumanis hujus vitæ fluctibus?
Dicam verbum, audax quidem, tamen dicam.
Nisi tuus essem, læsum me quererer, Christe mi.
Nascimur, dissolvimur, explemur,
Dormio, somnum capio, vigilo, ambulo,
Ægrotamus, valemus, obveniunt voluptates et molestiæ.
Vario utimur sole, et iis quæ fert tellus,
Morimur, putrescit caro: hæc sunt etiam brutorum,
Quæ ignobilia quidem, verumtamen culpa vacant.
Quid igitur mihi amplius est? nihil præter Deum.
Nisi tuus essem, læsum me quererer, Christe mi.

LXXV. *Lamentatio ad Christum* **.

Hei mihi! premor vitæ angustiis: jam pars major
Præteriit, sat scio, et mortuum spiro;
972-973 Sed simul conteri non vult malitia.
Aut tempori adde quidpiam, o Christe, qui vita es mortalium,
Aut ex his me malis eripe, hoc tuæ est benignitatis.

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 127, pag 195.

** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 96, pag. 178.

12 *Ζωὴ λύσιν. Ea enim, quamvis longa, finem tamen est habitura.* Reg. 992 ζωήν, et forte λύσις. *Nihil prodest huic vitæ solutio laboris. Hanc enim excipit altera vita.* Vide supra, lib. I, sect. 2, carm. XIII, vers. 10.

LXXIV. 5 *Γεννώμεθ'*. Ortus hominis, interitus et propagatio, quibus, quod attinet ad corpus, nihil a brutis differt, hic intelligenda videntur. Quod vertit Billius, *explemur cibo*, nihil cohæret cum aliis.

6 *Ὑπνῶ, καθεύδω.* Pene synonyma Gregorio: Ἐὰν καθεύδῃς, ἡδέως ὑπνώσεις, *Cum cubaveris, dulcem capies somnum.* COMBEF.

8 *Ὡρῶν μετασχεῖν ἡλίου.* Anni tempestatum participes esse, mori, carnem putrescere, hæc etiam sunt animantium.

12 *Χριστέ μου.* In editis sequitur aliud carmen, quod legitur supra, partim carm. LII et LIII

LXXV. 5 *Ἢ τῶν κακῶν ὑπόσπα.* Eripi postulat a peccatis, non a rebus adversis. Quare temporis inducias postulat ad conterendam iniquitatem.

METRICA VERSIO.

Multa tuli, vereorque, Pater, præludia pœnæ
Ne sint, quæ patior nunc mala multa, gravis.
Ipse etiam mea fata feram, tumulumque subibo,
Ærumnis cedens impiger innumeris.
At post venturis hæc mando: Commoda nulla
Vita habet hæc: vitam fata sequuntur enim.

LXXIV. SUPPLICATIO AD CHRISTUM.

(*Billio interprete.*)

Quænam hæc tyrannis? Prodii in vitam; bene.
Quid jactor ævi fluctibus gravissimis?
Audax quid ipse proloquar, loquar tamen.
Læsum queror me, Christe mi, ni sim tuus.
Producor ævo, solvor, et cibo impleor,
Do me sopori, vigilo rursus, ambulo,
B Ægroto, valeo, gaudeo, ærumnis premor,
Varioque sole, commodis terræ et fruor.
Hinc abeo, putret corpus: hæc pecudum quoque,
Quæ nec honor ullus, pœna nec culpæ manet.
Quid igitur his est plus mihi, si non Deus?
Læsum queror me, Christe mi, ni sim tuus.

LXXV. LAMENTATIO AD CHRISTUM.

(*Billio interprete.*)

Constringor annis, hei mihi! major quoque
Pars vitæ abivit, mortuum et spiro: meum
Verum recusat exteri simul scelus.
Aut adde quiddam tempori, flatus hominum.
Aut deme duris; hoc petit clementia.

Εἰ δ' οὐ θέλεις, τέθνηκα. Καὶ τί σοι πλέον;
Εἰ μὴ φιλάνθρωπόν με καὶ τὸ πῦρ μένει.

ΟϚ'. Ἕτερος θρῆνος.

Οἴμοι! στενοῦμαι τῷ βίῳ καὶ τῷ τέλει.
Ἐνθάδε ἁμαρτὰς, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἡ δίκη.
Μέσος φόβων ἕστηκα πυρωποτάμου.
Σοὶ, Χριστὲ, πλεῖον ἢ βίου θαῤῥῶ πάλαις.
Εἰ μὲν γὰρ ἦν τι καὶ καθήρασθαι βραχὺ,
Τοῦτ' ἦν ἄριστον. Εἰ δ' ἀεὶ πλείω κακὰ,
Καιρὸς λυθῆναι, πρὶν λάβῃ με χείρονα.

ΟΖ'. Προσευχὴ εἰς Χριστόν.

Τέθνηκα τῷδε τῷ ταλαιπώρῳ βίῳ,
A Ὃς φέρετ' ἄνω κάτω τε, Εὐρίπου δίκην,
Βέβαιον οὐδὲν, οὐδ' ἐφ' ἡμέραν, ἔχων.
Ζῆσαι δ' ἐκείνῳ τῷ μακρῷ πόθος μ' ἔχει,
Ὃς ἆθλα κεῖται τοῖς κάλ' ἠγωνισμένοις.
Πρὸς ταῦτα χαίρεθ', οἷς φίλα τὰ τοῦ βίου·
Ἐγὼ δὲ χαίρων ὄψομαι τὸν Δεσπότην.
Τολμῶ τι λέξαι, ὦ Μάκαρ· τὸ σῶμά σοι
Τὸ σὸν τὸ τῆς σῆς πλάσμα προσρίπτω χερός·
Ὡς λεπτὸν, ὡς ὀδωδὸς, ὡς παρειμένον!
Ἰδοὺ πρόκειται, βλέψον, ἐκλελοίπαμεν.
Καὶ νῦν πάρει, δὸς χεῖρα, ἢ λῦσον βίου,
Πρὶν καί τι χεῖρον συμπεσεῖν ἐμοὶ τέλος.
Τί δεῖ πάλιν κακῶν τε, καὶ καθαρσίων;

Si non vis, mortuus sum. Quid ex hoc ad te redibit?
Nisi forte lenis adhuc ignis me manet.

LXXVI. *Alia lamentatio* *.

Hei mihi! constringor vita et exitu:
Hinc mihi peccatum, illinc pœna.
Medius sto inter timores ignei fluvii.
In te, Christe, plus habeo fiduciæ, quam in meis conatibus.
Nam si daretur purgari paululum quid,
Id optimum esset. Sin autem semper plura fiunt mala,
Tempus est ut solvar, priusquam me accipias pejorem.

LXXVII. *Oratio ad Christum* **.

Mortuus sum huic ærumnosæ vitæ,
Quæ sursum ac deorsum fertur, velut Euripus,
Nihil firmum, ne quidem in unum diem habens.
Vivendi autem longævam hanc vitam desiderium me tenet,
Quæ proposita est in præmium præclare certantibus.
Interim valete, vos, quibus grata est præsens vita.
Ego vero gaudens videbo Dominum.
Audeo quidpiam dicere, o Beate: tuum tibi corpus,
Tuum tuæ manus figmentum projicio;
Quam tenue, quam fetidum, quam debilitatum!
En jacet, intuere, deficio.
Ades; obsecro, da dextram, vel ab hac vita me libera,
Priusquam pejor mihi contingat exitus.
Quid mihi rursus opus est ærumnis et expiationibus?

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 97, pag. 178.

** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 112, pag. 181.

7. *Τὸ πῦρ*. Videtur alludere ad verba Apost. I Cor. III, 15: *Αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως ὡς διὰ πυρός, Ipse autem salvus erit, sic quasi per ignem.* Quasi eluenda humanæ fragilitatis delicta igne piaculari, quem idcirco φιλάνθρωπον vocat, *benignum*, non vero *sævum*, ut Billius reddit. Ignem proprie intelligunt Latini; Græci vero metaphorice, quod fidei non adversatur, modo vera purgatio sit, et status admittatur medius, in quo animæ, vivorum sacrificiis, eleemosynis et precibus juventur.

LXXVI. 2 *Ἡ δίκη*. Combef. jungit δίκη cum πυρωποτάμου, *inde ultio ignei fluvii.*

3 *Πυρωποτάμου*. Duo Regg. πλὴν πυρωποτάμου Combef. ex alio Regio παρ', et vertit: *Medius timore constringor ignei fluvii recordatione.*

4 *Θαῤῥῶ*. Ita Reg. Edit. θαῤῥῶν. *In te plus fiduciæ habeo, quam in hujus vitæ certaminibus.*

7 *Καιρὸς λυθῆναι*. Vat. καὶ προσλυθῆναι.

LXXVII. 9 *Προσρίπτω*. *Projicio*: nec bene Tollius *offero*; vox enim est mortem deprecantis, vitæ tædio.

12 *Ἢ* deest in editis.

METRICA VERSIO.

Id si recusas, occidi. Quid plus cupis?
Ni forte sævus me manet rogus quoque.

LXXVI. ALIA LAMENTATIO.
(*Billio interprete.*)

Constringor annis, hei mihi! et vitæ exitu.
Hic noxa: pœna rursus ast illic gravis.
Inter timores sto duos, amnem et rogum,
Tibi, Christe, fidens plus, palæstris quam meis.
Nam si expiari mi daretur paululum,
Præclarum id esset. Plura sin semper mala,
Ne pejus in me quid ruat, mori expedit.

LXXVII. ORATIO AD CHRISTUM.
(*Billio interprete.*)

Jam clausus est huic ultimus dies mihi
B Mundo deorsum volvitur qui, ut Euripus,
Sursumque, firmi nil habens, vel in diem.
Æternæ at illi concupisco vivere,
Quam consequentur, qui probe pugnaverint.
Ad hæc valete, vita queis præsens placet.
Ast ipse herili perfruar visu lubens.
Metu remoto quidpiam loquar: Deus,
En corpus a te conditum hoc tibi offero,
Macrumque, olensque, viribus cassum et suis.
En intuere supplicem. Jam elangui
Succurre, vel da morte subduci, prius
Acerbiore quam miser fato cadam.
Malis quid est mi, rursus et lustris opus?
Confectus ipse sum malis; tibi occido·

Ὄλωλ', ὄλωλα συμφοραῖς, σοὶ δ' ὄλλυμαι.
Σὺ γὰρ Θεός μου· σὺ ζόφον λύεις κακῶν
Νεκρῷ πνέοντι μικρὸν, ἢ λυπρὸν βίον.

ΟΗ'. *Εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.*

Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, καὶ μέγα, ἢν ἐθέλῃς.
Ἔρευνα σαυτὴν ἥτις ἦ, καὶ πῆ στρέφῃ,
Ὅθεν προῆλθες, καὶ ὅπη στῆναι σε δεῖ·
Εἰ ζῆν ὅπερ ζῇς τοῦτο, ἤ τι καὶ πλέον.
Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, τοῖσδε κάθαιρε βίον.
Θεὸν νόει μοι καὶ Θεοῦ μυστήρια.
Τί ἦν πρὸ παντὸς, καὶ τί σοι τὸ πᾶν τόδε·
Ὅθεν προῆλθε, καὶ ὅποι προβήσεται.
Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, τοῖσδε κάθαιρε βίον.
Πῶς οἰακίζει καὶ στρέφει τὸ πᾶν Θεός·
A Ἢ πῶς τὰ μὲν πέπηγε, τὰ δ' ἄλλ' ἐκρέει·
Ἡμεῖς δὲ καὶ μάλιστα ἐν στρεπτῷ βίῳ.
Ἔργον ἔχεις, ψυχή· πρὸς Θεὸν οἷον ὅρα.
Τί μοι κλέος τὸ πρόσθε, τίς δ' ἡ νῦν ὕβρις·
Τί μου τὸ πλέγμα, καὶ τί μοι βίου τέλος.
Ταῦτ' ἐννόει μοι, καὶ νοὸς στήσεις πλάνην.
Ἔργον ἔχεις, ψυχή· μή τι πάθῃς καμάτῳ.

ΟΘ'. *Εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.*

Πῆ, θυμὲ, βαίνεις; στῆθι. Πῆ φέρῃ, τάλαν;
Αἲ αἲ· γόης κλέπτει σε τοῖς σοφίσμασι.
Μικρὸν προσέρχετ', εἶθ' ὑποστρέφει πάλιν,
Εἶτ' αὖ προσέρχετ' ἐγγὺς, ὡς μόσχῳ λύκος,
Σαίνων, ἐφέλκων ἀγρίοις σκιρτήμασιν,

Perii, perii calamitatibus. Sed tibi pereo;
Tu enim Deus meus. Tu solve caligine ærumnarum
Mortuum, qui tenuem adhuc, vel mœstum trahit spiritum.

974-975 LXXVIII. *Ad suam animam**.

Opus habes, anima, et quidem magnum, si velis.
Scrutare te ipsam, quæ sis, et quo tendas,
Unde orta sis, et ubi te consistere oporteat:
Num vita sit, quod hic vivis, an alia sit potior?
Habes, anima, quod agas; his purga vitam tuam.
Deum mihi considera et Dei mysteria:
Quid fuerit ante hoc universum, et quid tibi sit hoc universum:
Unde prodierit, et quo progressurum sit.
Habes, anima, quod agas; his purga vitam tuam:
Quomodo gubernat et versat hoc universum Deus:
Cur alia quidem fixa sint, alia vero fluxa:
Nos autem maxime in fluxa versamur vita.[1]
Habes, anima, quod agas; ad Deum solum respice:
Quæ mihi olim gloria, quanta nunc ignominia:
Quis nexus meo cum corpore, et quis mihi vitæ finis:
Hæc mihi attende, et mentis sistes errorem.
Habes, anima, quod agas; ne succumbas labori.

LXXIX. *Ad animam suam***.

Quo tendis, anima? sta. Quo raperis, miserrima?
Heu! heu! impostor furtim te decipit fraudibus,
Paululum accedit, deinde recedit rursus;
Hinc iterum accedit propius, ut ad vitulum solet lupus,
Blandiendo, lasciviendo trahens diris saltibus,

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 79, pag. 176. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 90, p. 177.

17 *Νεκρῷ πνέοντι μικρὸν ἢ λυπρὸν βίον.* Versum hunc, qui deest in edit. Paris., suppeditavit Tollius.

LXXVIII. Tit. *Εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.* Vat. πρὸς τὴν, etc. Carmen istud pentametro et tribus iambis constat.

1 *Ἢν ἐθέλῃς.* Vat. ἤνπερ θέλῃς.

2 *Ἦ, καὶ πῆ.* Vat. εἰ καὶ ποῦ.

4 *Εἰ ζῆν.* Sic Vat. *Si vivere sit id quod vivis.* Edit ζῇς.

11 *Πέπηγε.* Sic Vat. Edit. πέπηγες.

LXXIX. 1 *Πῆ.* Vat. ποῦ. Mox ποῖ pro πῆ. Ibid. φέρῃ pro φέρει quod habent editi.

2 *Σέ.* Vat. μέ. Reg. ad marg. Αἲ αἲ· πάλιν γε σχετλιάζων ἐν λόγοις.

METRICA VERSIO.

A mortuo meus fuga Deus mala,
Qui debilem mœstumve spiritum trahit.

LXXVIII. AD SUAM ANIMAM.

(*Billio interprete.*)

Si libet, est ingens, mens, tibi prorsus opus.
Scrutare quid sis ipsa, quo perges brevi;
Unde orta sis, ubinamque stare te est opus;
Si vivis id quod vivis, an quid amplius.
Instat opus tibi, mens: elue spurcitiem.
Deum Deique cogita mysteria:
Quid ante mundum, mundus hic quid sit tibi:
Unde ortus ipse, quoque tandem profluet.
Instat opus tibi, mens: elue spurcitiem.
B Quo Christus orbem volvit et regit modo,
Qui fixa quædam, rursus at quædam fluunt,
Ac nos in ævo maxime fluxo sumus.
Instat opus tibi, mens: sit Deus ante oculos.
Quinam ante splendor mihi, quod et nunc dedecus,
Quis nexus, et quis terminus vitæ mihi;
Hæc cogitando, mentis errorem premes.
Instat opus tibi, mens: aspera cuncta feras.

LXXIX. AD ANIMAM SUAM.

(*Billio interprete.*)

Quo pergis? Hic sta. Quo ruis, miserrima
Mea mens? Rapit te per suas artes Satan.
Accessit ille ut paululum, refert pedem,
Reditque rursus, ut ad ovem lupus solet,
Trahens, inescans per feros saltus, Dei

Ἕως ἀποσπάσας σε τῶν Θεοῦ νόμων,
Θοίνην ὀδοῦσι τοῖς ὀλεθρίοις λάβῃ.

ΠΓ'. *Εἰς ἑαυτόν.*

Αἶ αἶ· γόης κλέπτει σε τοῖς σοφίσμασι,
Κλέπτει σὲ, κλέπτει, δυσμενής· ἐπιστρέφου
Πρὸς τὸν Λόγον τάχιστα, μὴ πόῤῥω πέσῃς.
Σταυρῷ περιπλάκηθι, καὶ στήσεις βλάβην.

ΠΑ'. *Πρὸς τὸν αὐτοῦ θυμόν.*

Θυμὲ, βλέψον ἄνω, χθονίων δ' ἐπιλήθεο πάντων,
Μὴ δέ σε νικήσῃ πρὸς κακότητα δέμας.
Τυτθὸς μὲν βίος οὗτος, ὁ δ' ὄλβιος, ὡς ἐν ὀνείρῳ,
Τέρπεται, ἀλλοίῃ δ' ἄλλο- ἔκυρσε τύχῃ.
Μούνης δὲ ζωῆς καθαρῆς βίος ἔμπεδος αἰεὶ,
A Καὶ πολὺς, ὃν ζώειν ἐστὶν ἀρειότερον.

ΠΒ'. *Πρὸς αὐτόν.*

Ἄλλοι χρυσὸν, οἵδ' ἄργυρον, οἵδε τράπεζαν
Τιμῶσι λιπαρὴν, παίγνια τοῦδε βίου.
Ἄλλοι δ' αὖ σηρῶν καλὰ νήματα, καὶ γύας ἄλλοι
Πυροφόρους, ἄλλοι τετραπόδων ἀγέλας.
Αὐτὰρ ἐμοὶ Χριστὸς πλοῦτος μέγας, ὅν ποτ' ἴδοιμι
Νῷ γυμνῷ καθαρῶς· ἄλλα τε κόσμος ἔχοι.

ΠΓ'. *Περὶ τῶν δαιμονίων πολέμων.*

Εἰ μὴ γλῶσσαν ἔδησα λάλον, καὶ χείλεα σιγῇ,
Τὸν νοῦν ἀθροίζων εἰς Θεοῦ κοινωνίαν,
Ὄφρα κεν ἁγνοτάτοισι νοήμασιν ἁγνὸν Ἄνακτα
Τίσω (καλὸν γὰρ τὸ φρενὸς μόνης θύος),

Donec avulsum te a Dei legibus
In epulum perniciosis dentibus excipiat.

LXXX. *Ad se ipsum**.

Hei! hei! præstigiator furtim decipit te fraudibus.
Decipit te furtim, decipit inimicus; confer te
Ad Verbum quantocius, ne procul corruas.
Crucem amplectere, et sistes malum.

976-977 LXXXI. *Ad animam suam***.

Sursum respice, anima, ac terrena omnia obliviscere,
Nec te in vitium corpus inflectat.
Exigua quidem hæc vita est, ac dives, velut in somnio,
Delectatur, atque alius in aliam incidit sortem.
At solius puræ vitæ opes sunt stabiles
Et copiosæ: hanc vivere melius est.

LXXXII. *De eodem argumento****.

Alii quidem aurum, alii argentum, alii mensam
Colunt opiparam, vitæ hujus ludibria.
Alii sericas vestes perite textas, alii agros
Tritici feraces, alii pecorum armenta.
Mihi vero Christus magnæ opes; hunc mihi videre aliquando contingat
Pure, pura mente. Cætera mundus habeat.

LXXXIII. *De dæmonum pugnis*****.

Nisi linguam ligassem loquacem et labia silentio,
Mentem colligens in Dei societatem,
Ut purissimis sensibus purum Regem
Venerarer (pulchrum enim est mentis solius sacrificium),

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 86, pag. 177. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 24, p. 95. *** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 136. **** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 193.

6 *Σέ*. Vat. μέ. Ita Reg. ad marg.

LXXXI. Tit. *Πρὸς τὸν αὐτοῦ*, etc. Reg. 992, πρὸς τὴν ψυχήν.

1 *Θυμέ*. Reg. 991, ψυχή.

5 *Μούνης δέ*, etc. Vat. Μοῦνος δὲ ψυχῆς καθαρὸς βίος. *Sola autem animæ pura vita stabilis est.*

LXXXII. 1 *Ἄλλοι* etc. Hi sex versus quos edidit Muratorius, et quibus præfixit hunc titulum Εἰς τὴν ψυχήν, in Vat. et Reg. 992, carmini præcedenti subjiciuntur absque ulla interpositione.

LXXXIII. 1 *Εἰ μή*. Hic dicit poeta suas de Deo meditationes ansam dæmoni malo præbuisse, ut has sibi strueret insidias; quas, nisi se totum divinis contemplationibus addixisset, silentium ac solitudinem secutus, a diabolo non sustinuisset. *Hæc habet in notis Muratorius.*

METRICA VERSIO.

Te donec ipse legibus sanctissimis
Avulsam, in escam dentibus sumat suis.

LXXX. AD SE IPSUM.

(*Billio interprete.*)

Imponit hostis artibus tibi suis;
Imponit, inquam, subdolus: citra moram
Te confer ad Christum, procul ne corruas;
Crucemque, noxam ut comprimas, amplectere.

LXXXI. AD ANIMAM.

(*Billio interprete.*)

Erige te, mea mens, capiant te oblivia mundi:
Nec trahat in vitium te male blanda caro.
Exigua hæc vita est: ut somnia, prospera ludunt:
Hac sorte utitur hic, utitur ille alia.
Nil stabile est præter vitam, quæ nescia labis;
B Hanc multo melius vivere; certa manet.

LXXXII. DE EODEM ARGUMENTO.

(*Boivinio interprete.*)

Argentum hic, ille argento pretiosius aurum,
Hic lautas inhiat, gaudia vana, dapes;
Est quem fila juvat depectere serica: sulcos
Laudat frugiferos hic magis, ille greges.
Divitiæ tu, Christe, meæ, quem cernere pura
Mente utinam liceat; cætera mundus amet.

LXXXIII. DE DÆMONUM PUGNIS.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Vinxissem nisi labra silens, linguamque loquacem,
In unionem colligens mentem Dei,
Ut purum puro venerarer pectore Regem
(Nam sola pulchre mens litatur hostia);

Οὔποτ' ἂν ἐφρασάμην σκολιοῦ τεχνάσματα θηρὸς, A
Ἢ μὴν ἐκήρυσσόν τε, καὶ τοῦτ' ᾠόμην.
Πολλάκι μοι καὶ πρόσθεν ἐπήλυθε νυκτὶ ἐοικὼς,
Καὶ φωτὸς αὖθις ἐν πανούργῳ πλάσματι.
Πάντα γὰρ, ὅσσ' ἐθέλῃσι, πέλει θανάτοιο σοφιστὴς,
Γεγὼς ὁ Πρωτεὺς εἰς κλοπὰς μορφωμάτων,
Ὥς κέ τιν' ἢ λοχόων, ἢ ἀμφαδὸν, ἄνδρα δαμάσσῃ.
Τρυφὴ γὰρ αὐτῷ τὰ βροτῶν ἐκπτώματα·
Ἀλλ' οὔπω τοιόνδε τοσόνδε τε τὸ πρὶν ὄπωπα,
Ὅσσος προσῆλθε νῦν ἐμοῖς ἀθλήμασι.
Πλεῖον γὰρ ψυχῆς ὁρόων σέβας ἐντὸς ἐμοῖο,
Καὶ πλεῖον ἦρκε τοῦ χόλου τὴν φλεγμονήν.
Ὡς δ' ὅτε τις λοχόωσα, δυσαλθέος ἔνδοθι σαρκὸς,
Νόσος σχεθεῖσα φαρμάκοις οὐ καιρίοις,
Βοσκομένη κευθμῶνας ἀειδέας, οὐ πρὶν ἔληξε,
Πρὶν ἀλλαχοῦ ῥαγεῖσα δοῦναι κινδύνῳ·
Ἠὲ ῥόος κρατεροῖσιν ἐρύγμασι τῇδε βιασθεὶς,
Ἐκεῖ βιήσατ', ἀθρόως τ' ἐξεῤῥάγη.
Τοῖος καὶ φθονεροῖο κακὸς μόθος. Εὖτέ μιν ἔσχον
Γλώσσῃ, πρὸς ἄλλο τι βλάβος μετεῤῥύη.
Οὐ μὲν ἕλε. Χριστὸς γὰρ ἐπήλυθεν ἄλκαρ ἐμεῖο,
Ὃς καὶ μαθητὰς ἐκ ζάλης ἐῤῥύσατο,
Καὶ πολλοὺς παθέων καὶ δαιμονίων ἀπὸ δεσμῶν
Ἠλευθέρωσε, τῷ θέλειν διδοὺς χάριν.
Ἔμπα γε μὴν πειρήσατ', ὅπως πάρος ἀνδροφόνοισι
Δόλοις ἔκλεψε τὸν γένους ἀρχηγέτην.
Ἀλλὰ, Μάκαρ, μόθον ἴσχε, καὶ εὐδιόωντά μ' ἄνωχθι
Σοὶ τὰς ἀναίμους θυσίας πέμπειν ἀεί.

ΠΔ'. *Θρῆνος.*

Μή τις ἐμοῖς παθέεσσι καὶ ἄλγεσιν, ἠὲ κάκιστος

Nec cognovissem tortuosæ artificia bestiæ,
Aut prædicassem, et artificia esse existimassem.
Sæpe mihi antea supervenit nocti similis,
Et lucis rursus sub fraudulenta figura.
Omnia enim, quæcunque voluerit, efficitur mortis sophista,
Natus Proteus ad effingendas formas,
Ut aliquem aut insidiis, aut aperte, hominem subigat:
Deliciæ enim illi hominum lapsus.
Sed nondum talem tantumque antea conspexeram,
Quantus nunc irruit in mea certamina.
Majorem enim animæ meæ intus videns religionem,
Et majori ira effervescebat;
Ut quando per insidias subrepens, insanabilem intra carnem,
Morbus compressus medicamentis non opportunis,
978-979 Depascens latibula non apparentia, non prius cessat,
Quam alio erumpens adducat in discrimen;
Aut fluentum firmis aggeribus hac parte repressum,
Illac obnititur, et collectius erumpit.
Tale et invidi pravum bellum. Quando eum coercebam
Lingua, ad aliam quamdam noxam dilabebatur.
Non tamen cepit. Christus enim supervenit præsidium meum,
Qui et discipulos e tempestate eruit,
Et multos morbis ac dæmonum vinculis
Liberavit, voluntati dans gratiam.
Verumtamen tentavit, quemadmodum antea homicidis
Dolis subripuit (humani) generis principem (Adamum);
Sed, Beate, bellum comprime et tranquillum me jube
Tibi incruentas semper hostias offerre.

LXXXIV. *Lamentatio**.

Ne quis aut improbus de calamitatibus doloribusque meis

* Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 228.

6 *Καὶ τοῦτ' ᾠόμην. Et illud existimassem*, id est, *diabolum existimassem hic adesse loco Dei et divinorum ejus consiliorum.*

METRICA VERSIO.

Serpentis via nulla dolos cognoscere pravi,
Vel canere lingua, mente vel discernere.
Sæpe mihi nocti similis superastitit ante,
Et fraudulenta luce rursus emicans.
Nam quæcunque volet, mortis fit cuncta sophista,
Proteus leves natus figuras fingere,
Fallat ut insidiis hominem, vel vincat aperte;
Huic scilicet mortalium lapsus placent.
Sed talis nondum ac tantus surrexerat olim,
Nunc quantus in mea irruit certamina.
Sensus namque pios intus dum crescere mentis
Videret, effervebat ira sævior:
Ut morbus carnis subiens infirma dolosus,
Parumque commodis repressus pharmacis,
Interiora latens rodit, nec deficit ante
Quam cedens alio suscitet periculum:
B Aggere vel firmo torrens hac parte repressus,
Contendit illac fluere, totus et ruit.
Tale mihi pravus movit bellum invidus: ore
Frenatus, ad novos recurrebat dolos.
Me tamen haud cepit. Christus nam prospera venit
Tutela, qui suos ab undis eruit,
Tristibus et morbis plures orcique catenis
Exemit, ut bonæ voluntati favens.
Tentavit tamen, infidis ut fraudibus atrox
Seduxit ante gentis humanæ caput.
Comprime sed bellum, Felix, vacuasque cruore
Me offerre semper hostias jube tibi.

LXXXIV. LAMENTATIO.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Ne quis vel nequam multa me clade dolentem

Τέρποιτ', ἠέ τις ἐσθλὸς ἀνιάζοι φρένα κούφην.
Τὸν μὲν γάρ τις ἔτευξεν ἀρείονα ἐσθλὸν ἄνουσον·
Ὃς δ' οἶδεν καὶ νοῦσον ἀρηγόνα, ἢ ῥυπόωσι
Φάρμακον, ἢ καθαροῖσι πάλην καὶ κῦδος ἔχουσαν,
Ἄλλοις κῦδος ἄμοχθον, Ἄναξ, πόρες. Αὐτὰρ ἔμοιγε
Καὶ τὸ φίλον παθέεσσι καὶ ἄλγεσι σεῖο λαβέσθαι.

ΠΕ'. *Ἐπιστρεπτικὴ πρὸς Θεὸν νουθεσία.*

Πῆ σε φέρων Χριστοῖο τόσον ἀπενόσφισε δαίμων
Κλεπτόμενον γλώσσῃ τε, καὶ οὔασι, καὶ φαέεσσι,
Θυμὲ τάλαν; ποῦ φωτὸς ἐνηέος ἐκτὸς ἐλαύνεις,
Βρασσόμενός τε πόθοισι καὶ ἀργαλέαις μελεδῶσι,
Καὶ σκιόεντα φόβον τρομέων, ἀπάταις τε λιτουργῶν
Τηκόμενος, φθινύθων τε χόλου ζείοντος ἐρωαῖς;
A Μηκέτι πλάζεο, θυμὲ, νόου στροφάλιγξιν ἀλήτου,
Μηδὲ τεῆς ζωῆς ἐπιλήθεο, σαρκὶ πελάζων
Σαρκός τε σκοτίοισι καὶ ἀμφαδίοισι κακοῖσιν.
Πάντα κάτω δονέοιτο κακαῖς βιότοιο θυέλλαις.
Πάντα χρόνος πεσσοῖσιν ὁμοίϊα τῇδε κυλίνδοι,
Κάλλος, εὔκλείην, πλοῦτον, κράτος, ὄλβον ἄπιστον·
Αὐτὰρ ἐγὼ, Χριστοῖο δεδραγμένος, οὔποτε λήξω
Ἐλπίδος, ἔστ' ἂν ἴδω Τριάδος σέλας εἰς ἓν ἰούσης,
Εὖτε λάχος μεγάλοιο Θεοῦ, σάρκεσσι κερασθὲν,
Εἰκὼν ἡ προτέρη, μιχθήσεται οὐρανίοισιν.

ΠϚ'. *Παραίνεσις πρὸς ἑαυτόν.*

Κόσμον πόριζε τῷ παρόντι τὸν μέγαν,
Διαπτύων ἅπαντα τῶν τῇδ' εὐκόλως,

Delectetur, aut probus facile discruciet animum.
Est enim, qui probum sine morbis meliorem existimet;
Hic vero morbum etiam censet adjumento esse, ut qui impuris
Medicinam, et puris luctam et victoriam conferat.
Aliis victoriam sine labore, Christe, dedisti. Verum mihi
Gratum est calamitatibus et doloribus te obtinere.

LXXXV. *Adhortatio ad se ipsum, ut mentem ad Deum convertat**.

Quo te ferens a Christo tantopere abduxit dæmon,
Subreptum et lingua, et auribus, et oculis,
Anime miser? quo tendis extra lucem amabilem,
Ebulliens desideriis et molestis sollicitudinibus,
Et umbram expavescens, ac fraudibus sacerdotum
Tabescens, bilisque ferventis motibus disperiens?
Non jam evageris, anime, mentis turbinibus errabundæ,
Nec vitam tuam obliviscaris, carni adhærens
Et carnis tenebrosis et apertis malis.
Terrena omnia malis vitæ procellis agitentur:
Tempus hic omnia veluti tesseras volutet,
Venustatem, famam, divitias, robur, felicitatem infidam:
980-981 At ego Christum complectens nunquam desinam
Sperare, donec Triadis lucem in unum coeuntis videam,
Cum magni Dei hæreditas, carni suæ copulata,
Imago primæva, cœlestibus miscebitur.

LXXXVI. *Admonitio ad seipsum***.

Mundum acquire præsenti magnum,
Respuens facile omnia quæ hic sunt,

*Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 21, pag. 94. ** Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 108. pag. 180.

LXXXV. Tit. *Πρός*. Reg. Henr. 2, εἰς. *Cohortatio ut mentem ad Deum convertat.*
1 *Φέρων*. Reg. 991 sup. lin. σύρων.
4 *Μελεδῶσι*. Duo Regg. μελεδώναις.
5 *Λιτουργῶν*. Reg. 993 et Coisl. λειτουργῶν. Hæreticos intelligit a quibus gravia perpessus est.
7 *Ἀλήτου*. Ita duo Regg. et Coisl. Edit. ἀήτου. Hic versus deest in Reg. 992.
16 *Οὐρανίοισιν*. Int. οὐρανίῃσιν.
LXXXVI. 1 *Κόσμον*, etc. Iidem versus iterum leguntur in editis, pag. 197.

METRICA VERSIO.

Gaudeat aspiciens, facile vel mœreat æquus.
Morbo aliquis sanctum meliorem absente putavit:
Patronum hic novit morbum, tum certa malignis
Pharmaca, tum clarum puris conferre triumphum.
Palmam aliis facilem tribuisti, Christe; molestos
Sed per mœrores mihi te comprendere gratum.

LXXXV. ADHORTATIO AD SE IPSUM UT MENTEM AD DEUM CONVERTAT.

(*Billio interprete.*)

Quid te tam longe a Christo ferus abstulit hostis,
O anime infelix, linguam furatus, et aures,
Atque oculos? Quid tu tam longe a luce vagaris,
Et desideriis fervens, curisque molestis,
Atque metus vanos metuens, et fraudibus illis,
Quas tendit sacer ordo tibi noctesque diesque,
Tabescens, pectusque ardenti concitus ira?
Desine jam, mea mens, incerta sede vagari:
B Nec te cœlestis capiant oblivia vitæ,
Dum carni tete adjungis, vitiisque propinquas,
Quæ tibi corporeæ tristis contagio massæ
Perspicue taciteque parit. Sed enim omnia vitæ
Commoda versentur tumidis gravibusque procellis,
Omniaque hic tempus talorum more volutet,
Divitias, famam, vires, formæque nitorem,
Quæ dominos persæpe suos malefida relinquunt;
Ast ego sincero complexus pectore Christum,
In spe semper ero, donec mihi cernere detur
Unitæ Triadis clarum et venerabile lumen:
Cum carni sociata suæ cœlestis imago
Cœlitibus tandem supera jungetur in arce.

LXXXVI. ADMONITIO AD SE IPSUM.

(*Billio interprete.*)

Magnum per nunece compara mundum tibi,
Hæc cuncta, quæ hic sunt, despuens promptissime,

Σκηνὴν θεάτρου μείζονος. Πείθου Λόγῳ
Τῷ συμπαγέντι σὴν χάριν. Λέγει δὲ τί;
Ἴωμεν ἔνθεν· καὶ γὰρ ἦλθον ἐνθάδε,
Ἄνω σε θήσων τὸν πεσόνθ' ἁμαρτίᾳ.
Θεὸς καλεῖ. Σπεύδωμεν ἐπτερωμένοι.

ΠΖ'. *Περὶ τοῦ πρὸς Θεὸν πόθου.*

Μῆτερ ἐμή, τί μ' ἔτικτες, ἐπεὶ πολύμοχθον ἔτικτες;
Τίπτε με τῷδε βίῳ δῶκας ἀκανθοφόρῳ;
Εἰ μὲν σύ γ' ἐπέρησας ἀκηδέα, ὥς τις ἄσαρκος,
Θαῦμα μέγ'· εἰ δ' ἐδάμης, οὐ φιλέουσα τέκες.
Ἄλλην μέν τ' ἄλλος τις ἀνὴρ βιότοιο κέλευθον
Τέμνει γειομόρος, αὐτὰρ ὁ ποντοπόρος·
Θηρολέτης ἄλλος τις, ὁ δ' ὁ ἔγχεϊ χεῖρα κορύσσων·
Καί τις ἀοιδοσύνης ἴδρις, ὁ δ' ἀθλοφόρος.
A Αὐτὰρ ἐμοὶ Θεός ἐστι λάχος, καὶ ἄλγεα πολλά,
Καὶ νούσῳ στυγερῇ τῇδ' ὀλιγοδρανέειν.
Δάπτε με, δάπτε μ', ἀλιτρέ. Πόσον χρόνον; αὐτίκα [γάρ σε
Λείψω σὺν χαλεποῖς πήμασι γηθόσυνος.
Μῆτερ ἐμή, τί μ' ἔτικτες, ἐπεὶ Θεὸν οὔτε νοῆσαι,
Οὔτε φράσαι δύναμαι τόσσον, ὅσον ποθέω;
Βαιὴ μέν τις ἔμοιγε νόου περίλαμψεν ὀπωπὰς
Ἰσοφάους Τριάδος λάμψις ἐπουρανίης·
Τὸ πλεῖον δ' ὑπάλυξεν (ἔχω δ' ἄχος), ὡς στεροπή τις,
Πρίν με φάους κορέσαι, ὦκα παριπταμένη.
Εἰ δέ σε κεῖθεν ἕλοιμι, φίλη Τριάς, οὐκέτι μητρὸς
Μέμψομ' ἐμῆς λαγόσιν. Εἰς ἀγαθὸν γενόμην.
Ἀλλὰ σάω με, σάω με, Θεοῦ Λόγε, ἐκ δέ με πικρῆς
Ἰλύος ἐξερύσας, ἐς βίον ἄλλον ἄγοις,

Larvam majoris theatri. Pare Verbo Dei Christo,
Qui naturam humanam assumpsit tui causa. Quid autem ille dicit?
Discedamus hinc; namque huc veni,
Ut in sublimi te collocarem, qui lapsus es peccato.
Deus vocat. Properemus ipsi advolantes.

LXXXVII. *De Dei desiderio*[*].

Mater mea, quid me genuisti, siquidem valde ærumnosum genuisti?
Quid me hinc vitæ spinarum feraci dedisti?
Quod si tu illam sine ærumnis, quasi carnis expers, duxisti,
Res valde mira; sin autem vexata es, non me diligendo genuisti.
Aliam quidem vir aliquis vitæ semitam
Carpit. Hic terram, hic mare arat;
Alius venator, hasta alius dextram armat:
Alius cantandi peritus, alius victor in certamine.
At mihi Deus hæreditas est, et multæ ærumnæ,
Et tristis morbus, quo hic conficior.
Discerpe me, discerpe me, scelestе. Quandiu? mox enim te,
Et graves ærumnas lætus relinquam.
Mater mea, cur me genuisti, siquidem Deum nec nosse,
Nec prædicare tantum valeo, quantum cupio.
Pusillus mentis meæ aciem circumfulsit
Splendor cœlestis Triadis æqualiter lucentis;
Major autem pars diffugit (quod ego doleo), ut fulgur quoddam,
Antequam me lumine satiet, cito prætervolans.
Quod si te alio in ævo comprehendam, chara Trinitas, non jam matris
Meæ uterum incusabo. In bonum natus sum.
Sed serva me, serva me, Dei Verbum, ac me ex amaro
Eruens cœno, transfer in aliam vitam

[*] Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 27, pag. 93.

LXXXVII. 3 *Εἰ μὲν σύ γ' ἐπέρησας*. Ita Chig. Edit. εἰ μὲν δὴ σὺ πέρησας.
10 *Καὶ νούσῳ*, etc. *Et tristi morbo confici.*
11 *Πόσον χρόνον*. Ita tres Regg., Coisl. et Chig. Edit. πρὸς χρόνον, *ad tempus.*
13 *Μῆτερ ἐμή, τί μ' ἔτικτες*. Hic incipit aliud carmen in pluribus codicibus. Alias autem idem prosequitur.
17 *Τὸ πλεῖον δ' ὑπάλυξεν*. Ita duo Regg., Coisl. et Chig. In editis deest δ', et male legitur ὑπάλυξιν.

METRICA VERSIO.

Scenam theatri maximi. Pare Deo,
Qui corpus ob te vestiit. At quid monet?
Hinc exeamus: ipse nam veni huc quoque,
Ut te, scelus quem dejicit, sursum locem.
Curramus ergo conciti: Deus vocat.

LXXXVII. DE DEI DESIDERIO.

(*Billio interprete.*)

Ærumnis gravibus cur sum conceptus, et abs te
Sentigeræ vitæ cur datus, o Genitrix?
Mirum, si vixisti illæsa ut corporis expers:
Sin læsa es, mihi lux haud ab amante data est.
Gens hominum vario grassatur tramite vitæ:
Agricola hic, salsas findit at alter aquas.
Hastis ille manus armat, canit ille peritus:
B Ille pugil, sævas opprimit ille fera·
At mea sors magnus Deus est, multique dolores,
Atque gravis morbus, qui mihi membra quatit.
Ad breve me lacera tempus, scelerate: relinquam
Nam tecum gaudens aspera cuncta brevi.
Cur mihi vita data est, nequeam cum volvere mente,
Nec fari, ut mea fert summa cupido, Deum?
Parva meis sanctæ Triadis lux fulsit ocellis;
Amplius at fugit lumina mœsta jubar:
Non secus ac fulgur, quod sese proripit ante,
Quam splendore oculos exsaturare queat.
Ast illi, si te arripiam, Trias, haud jam ego natum
Me querar. Optanda namque ego sorte satus.
At mihi sis, quæso, sis, optime Christe, saluti,
Extractumque gravi transfer ad astra luto,

Ἔνθα νόος καθαρός σε φαάντατον ἀμφιχορεύει,
Μηκέθ' ὑπὸ σκιερῆς κρυπτόμενος νεφέλης.

ΠΗ' *Εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν στίχοι ἡμίαμβοι.*

Τί σοι θέλεις γενέσθαι;
Ψυχὴν ἐμὴν ἐρωτῶ.
Τί σοι μέγ', ἢ τί μικρὸν
Τῶν τιμίων βροτοῖσι;
Ζήτει μόνον τι λαμπρὸν,
Καὶ δώσομεν προθύμως.
Θέλεις τὰ Γύγεώ σοι
Τοῦ Λυδίου γενέσθαι,
Καὶ δακτύλῳ τυραννεῖν,
Τὴν σφενδόνην ἑλίσσων,
Κρύπτουσαν, εἰ κρύπτοιτο,
Φαίνουσαν, εἰ φαίνοιτο;
Θέλεις τὰ Μίδεώ σοι
Τοῦ πλουσίως θανόντος,
Ὧ χρυσὸς ἦν τὰ πάντα,
A Χρυσοῦν φέροντα λιμὸν,
Εὐχῆς δίκην ἀμέτρου;
Θέλεις λίθους διαυγεῖς,
Πλάτη τε γῆς λιπώσης,
Καὶ ποιμνίων ἀριθμοὺς,
Βοῶν τε καὶ καμήλων;
Οὐ ταῦτα δώσομέν σοι·
Λαβεῖν γὰρ οὐδὲ λῷον,
Ἀλλ' οὔτ' ἔμοιγ' ἀνυστόν·
Ἔῤῥιψα γὰρ μερίμνας,
Ἀφ' οὗ Θεῷ προσῆλθον.
Θέλεις θρόνους τε κ' ἀρχὰς,
Καιροῦ φρύαγμα πίπτον,
Ἵν' αὔριον καθεσθῇς
Κάτω βλέπων ταπεινὸν,
Ἄλλου τραχηλιῶντος,
Ὃς ἦν παραστάτης σοι,
Τυχὸν δὲ καὶ κακῶν τις;
Θέλεις γάμῳ δεθῆναι,
Βλακεύμασιν ἀνάγνοις,
Καιροῖς δὲ συστραφῆναι;
Θέλεις νόσον γλυκεῖαν,
Εὐτεκνίας μέριμναν;
Εὐτεκνίαν δ' ἂν εἴπω
Δυστεκνίαν, τί φήσεις;

982-983 Ubi mens pura circa te luce circumfluente choreas agit,
Non jam sub umbrosa nube cooperta.

LXXXVIII. *Ad suam animam carmen Anacreonticum*.*

Quidnam tibi vis fieri?
Animam meam interrogo,
Quid tibi magnum, quidve parvum,
Ex his quæ in pretio sunt apud homines?
Postula modo quid splendidum,
Et dabimus tibi perlibenter.
Vis tibi, quæ Gyges
Ille Lydius habuit, consequi,
Et annulo regnare,
Palam invertens,
Quæ illum tegebat, si ipsa tegebatur,
Et monstrabat, si ipsa monstraretur?
Vis tibi Midæ opes
Qui in divitiis obiit,
Cui aurum fiebant omnia,
Aurique afferebant famem,
In pœnam voti insatiabilis?
Vis gemmas pellucidas,
Et jugera pinguis terræ,
Et numerosa pecorum armenta,
Tum boum, tum camelorum?
Non hæc dabimus tibi;
Ea enim accipere nec tibi utile est,
Nec ego præstare possum,
Projeci enim omnes curas,
Ex quo ad Deum accessi.
Vis thronos et imperia
Temporis fastum labilem,
Ut crastino die humi sedeas,
Humiles in terram demittens oculos,
Alio superbiente,
Qui tibi prius astabat,
Forte etiam nequissimus?
Visne conjugio alligari,
Molli et impudica inertia,
Et temporibus circumagi?
Vis morbum dulcem,
Amplæ prolis curam?
Felicem fecunditatem si dixero
Infelicem, quid tu dixeris?

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 120, pag. 182.

24 *Κρυπτόμενος*. Reg. 39 κρυπτόμενον.
LXXXVIII. Tit. *Εἰς τήν*. Vat. πρὸς τήν.
11 *Κρύπτουσαν*. *Quæ tecta eum tegebat.*
12 *Φαίνουσαν*. *Et detecta eum detegebat.*
14 *Τοῦ πλουσίως*. *Cui mors ex divitiis obtigit.* Vat. πλουσίου.
15 *Ὧ χρυσός*. Sic Coisl. Edit. χρηστός.
16 *Φέροντα*. Vat. φέροντι. Coisl. πορίζων, et Vat. ad marg.
23 *Λῷον*. Coisl. κρεῖσσον.
32 *Σοί*. Coisl. σοῦ.
35 *Καιροῖς δὲ συστραφῆναι*. Id est, *auram sequi; ex dominantium aulæque rationibus fidem et mores componere*. Gaulyer., *simulque cum tempore abripi*. Gallice, *passer avec le temps, avec le monde:* sic Apost. I Cor. VII, 29 : *Tempus breve est : reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint : præterit enim figura hujus mundi.* Utrum sit genuinus Gregorii sensus, pronuntiet æquus rerum æstimator.
38 *Εὐτεκνίας*. *Amplæ prolis*, vel *provæ*.
39 *Εὐτεκνίαν*. Aliter: *Probam prolem si dixero improbam, quid dictura es?* Æque nimirum contingit bonos malosque, felices et miseros suscipi liberos, cumque ipsa proborum cura morbus sit, quid improborum et miserorum? Quanta discruciatio! — Benedictini, post Billium, male verterunt, ut videtur, punctum interrogativum ponendo post δυστεκνίαν, et ante subaudiendo particulam disjunctivam ἢ, *felicem fecunditatem dicamne aut infelicem? quid dixeris?* CAILLAU.

METRICA VERSIO.

Hic ubi mens, non jam tenebrosa condita nube.
Te circum dulces læta agit usque choros.

LXXXVIII. AD SUAM ANIMAM CARMEN ANACREONTICUM.

(*Billio interprete.*)

Quidnam tibi requiris?
Percontor ipse mentem,
Parvum quid aut quid ingens
Tibi videtur esse
De rebus hujus ævi?
Tantum petas quid amplum,
Daboque perlibenter.
Sortemne Gygis optas
Lydi tibi venire,
Per annulumque versum
Regno statim potiri,
Qui tectus hunc tegebat,
Patensque detegebat?
Sortem Midæne poscis,
Cui dives obtigit mors,
Dum quod tenet fit aurum;
B Sic aureamque sentit
Famem, peritque, votum
Miser luens iniquum?
Claras cupisne gemmas,
Terras cupis feraces,
Multum pecusque, multos
Bovesque cum camelis?
Non hæc dabo: tibi nam
Nec ista profutura,
Dari queant nec a me.
Curas enim fugavi,
Cum me dedi Tonanti.
Thronosque temporisque
Fastum petis caducum,
Cernaris ore mœsto,
Ut cras humi sedere
Alio superbiente,
Astare qui solebat
Tibi, malusque forte
Tæda cupis ligari,
Philtrisque non pudicis,
Sequi levisque tempus?
Morbum cupisne dulcem,
Curamque prolis amplæ;

Θέλεις λόγοις βοᾶσθαι,
Καὶ συλλέγειν θέατρα;
Ποθεῖς νόμους πιπράσκειν
Οὐκ ἐνδίκοις παλαισμοῖς,
Φέρειν τε καὶ φέρεσθαι
Πρὸ βημάτων ἀθέσμων;
Αἰχμὴν θέλεις τινάσσειν,
Πνέων ἀρήϊόν τι,
Καὶ στέμμα τ' ἐξ ἀγώνων,
Θηροκτόνον τε κάρτος;
Ποθεῖς κρότους ἐν ἄστει,
Καὶ χάλκεος τυποῦσθαι;
Σκιὰν θέλεις ὀνείρων,
Μεταῤῥέουσαν αὖραν,
Ῥοῖζον βέλους ἀνίχνου,
Ψόφον χερὸς κροτούσης;
Τί γὰρ μέγ' εὖ φρονοῦσι
Τῶν σήμερον μὲν ὄντων,
Ἐς αὔριον δ' ἀπόντων·
Ὧν καὶ κακοῖς μέτεστιν,
Ὧν οὐ συνέρχεταί τι
Ἐντεῦθεν ἐξιοῦσι;
Τί οὖν; ἐπεὶ τάδ' οὐχὶ,
Τί σοι θέλεις γενέσθαι;
Θέλεις θεὸς γενέσθαι,
Θεὸς, Θεοῦ μεγίστου
Παραστάτης φαεινὸς,
A Σὺν ἀγγέλοις χορεύων;
Ἴθι, πρόβαινε, ταρσοὺς
Ὀξυπτέρου μενοινῆς
Κυκλουμένη πρὸς ὕψος.
Ἐγὼ πτερὸν καθαίρω·
Ἐγὼ λόγοις ἐπαίρω,
Ὡς εὔπτερόν τιν' ὄρνιν
Ἐς αἰθέρα προπέμψω.
Σὺ δ', εἰπέ μοι, κάκιστον
Ὦ σαρκίον δυσῶδες,
Ἐπεὶ συνεζύγην σοι,
Ἡ δεσπότις μαγείρῳ,
Τί σοι θέλεις γενέσθαι,
Πρὸς τὸ πνοὴν κρατεῖσθαι;
Οὐ γὰρ πλέον χρεωστῶ,
Κἂν πόλλ' ἔχειν βιάζῃ
Θέλεις τράπεζαν εὔπνουν
Μύρων τε, καὶ μαγείρων
Σοφίσμασιν περισσοῖς;
Καὶ βαρβίτων χερῶν τε
Κροτήματ' οὐκ ἄνοιστρα;
Ἀβρῶν κλάσεις τε παίδων
Κινουμένων ἀνάνδρως,
Καὶ παρθένων ἑλιγμοὺς
Γυμνουμένων ἀθέσμως;

Vis sermonibus celebrari,
Et conventus agere?
Vis leges vendere
Injustis artibus;
Trahere et trahi
Ad nefanda tribunalia?
Hastamne cupis vibrare,
Spirans quid mavortium,
Et coronam ex certaminibus,
Et ad occidendas feras robur?
Expetis plausum in urbe,
Atque æneus fingi?
Umbram cupis somniorum,
Diffluentem aerem,
984-985 Strepitum sagittæ sine vestigio,
Sonum complosæ manus?
Quid enim magnum est sapientibus,
Ex iis rebus, quæ hodie adsunt,
Et cras aberunt;
Quarum et mali participes sunt,
Quarum nihil nos comitatur
Hinc discedentes?
Quid ergo? quandoquidem hæc non dantur,
Quid tibi vis dari?
Visne deus fieri,
Deus, Dei maximi
Comes splendidus,
Cum angelis choros ducens?
Age, progredere, pennas
Celerrimi studii
In cœlum convertens.
Ego pennas purgabo,
Ego verbis tollam,
Ut agilem quamdam avem
Ad æthera deducam.
Tu vero, dic mihi, nequissima
Caruncula fetida,
Quandoquidem sociata tibi sum,
Ut domina coquo suo,
Quid tibi vis dari,
Ad vitam servandam?
Neque enim quidquam amplius debeo,
Quamvis plurima per vim habere velis.
Vis mensam fragrantem
Unguentis, et coquorum
Supervacaneis artibus?
Vis lyrarum manuumque
Pulsationes, non sine œstro libidinum?
Vis venustorum fractos motus puerorum,
Effeminate se moventium,
Saltationes et choreas puellarum
Inhoneste nudatarum?

41 *Λόγοις βοᾶσθαι. Sermonibus celebrari, ob eloquentiam.*
42 *Συλλέγειν θέατρα.* Leuvenclaius, *cogere theatra.*
43 *Πιπράσκειν.* Coisl. et Vat. ταράσσειν, quod sequitur Billius : *turbare visne leges?*
51 *Ἐν ἄστει.* Coisl. πολίχνης, *oppidis*
56 *Χερὸς κροτούσης. Manus plaudentis.* Vat. χειρός.
59 *Ἐς αὔριον.* Vat. τὴν αὔριον.
69 *Ταρσούς.* Coisl. et Vat. ταρσοῖς ὀξυπτέρου. *Age, procede, pennis studii celeriter volantis instructa cœlum pete.*
72 *Καθαίρω.* Coisl. καθαίρων. Mox ἐπαίρων.
76 *Σὺ δ' εἰπέ.* Hic in Vat. aliud carmen incipit cum hoc titulo Πρὸς τὸ σῶμα, *ad corpus.*
81 *Πνοήν.* Coisl. πνοῇ.
92 *Ἀθέσμως*, ἀσέμνως.

METRICA VERSIO.

In qua boni maline
Plus sit situm, fugit me?
Lingua cupis diserta
Amplos tenere cœtus?
Turbare visne leges,
Artes per haud honestas,
Simulque ferre, ferri
Ad tribunal nefandum?
Vibrare poscis hastam,
Ardens amore belli:
Laurumque triumphalem,
Ferisque ferre lethum?
Plausus in urbe quæris,
Et æream figuram?
Insomnii cupis sic]
Umbram, leves et auras:
Sonum cupis sagittæ,
Quæ non relinquit ullam
Viæ notam peractæ:
Sonum petis, manus quem
Plaudens solet movere?
Sanis enim quid ingens
Horum queat videri,
Quæ sunt modo, modo non;
Queis et mali fruuntur:
Quæ nosque non sequuntur,
B Mors atra cum rapit nos.
Hæc ergo cum negentur,
Quidnam tibi requiris?
Deusne gestis esse,
Deus Dei supremi
Fulgore plenus astes,
Ducens choros beata
Cum cœlitum phalange?
Age, jam moveto pennas
Curæ, volaque velox,
Ac prompta tende sursum.
Pennas ego repurgo:
Verbis ego veho te;
Te nam, velut volucrem,
Ad astra celsa mittam.
Dic ast, olens caro, mi,
Heram Deus coco me
Quando meo ligavit,
Quidnam petis, queas ut
Vitæ dies tueri?
Nam stringor hoc ad unum,
Licet petas ducenta.
Mensas odore poscis
Gratas, cocique scitis
Technis, lyræque pulsus
Libidinem cientes,
Juvenum levesque saltus,

Ἃ τοῖς πότοις τυποῦσιν
Ὅσοι φιλοῦσιν ὕβριν,
Τὸν μαινόλην ἑτοίμως
Ὑποφλέγοντες οἶνον.
Ταῦτ' εἰ θέλεις παρ' ἡμῶν,
Ἔχεις μὲν, ἀγχόνην δέ.
Τοιαῦτα τοῖς ἀπλήστοις
Ἐγὼ φίλοις πορίζω.
Οἶκός σε πέτρινός τις
Αὐτώροφος καλύπτῃ,
Ἢ μικρὸν ἔργον ὥρας,
Εἰ δεῖ τι καὶ πονῆσαι.
Τὸ δ' ἔσθος ἢ καμήλων
Τρίχες, νόμῳ δικαίων,
Ἢ καὶ δέρος, παλαιᾶς
Γυμνώσεως κάλυμμα.
Στιβὰς μὲν ἡ τυχοῦσα,
Ποαὶ, κλάδοι τε θάμνων
Ἅπλωμα πορφυροῦν τι,
Καὶ συμπόταις ἀταρβές.
Τράπεζα δ' αὐτόθεν σοι
Γλυκὺ πνέουσ' ἀνείσθω,
Ἃ γῆ φίλη δίδωσιν
Ἄτεχνα δῶρα πᾶσιν.
Ἐπεὶ δ' ἐθήκαμέν σε,
Καὶ θρέψομεν προθύμως.
A Θέλεις φαγεῖν; ἔχ' ἄρτον.
Ἔχ' ἄλφιτ', εἰ παρείη·
Ἅλες δέ σοι τὸ πέμμα,
Θύμος θ' ὃν οὐ μετροῦμεν,
Ἀπραγμάτευτον ὄψον·
Ἔνδεια δ' ἄλλο μεῖζον.
Θέλεις πιεῖν; βρύει σοι
Ὕδωρ, κρατὴρ ἀείῤῥους,
Ποτὸν μέθης ἄποιον,
Ἀκλήματον γάνυσμα.
Ζητεῖς δὲ καὶ τρυφᾶν τι;
Μηδ' ὀξίνης φθονείσθω.
Ἀλλ' οὐ τάδ' ἀρκέσει σοι;
Τετρημένῳ ποθεῖς δὲ
Πίθῳ κακῶς ἐπαντλεῖν
Τὰς ἡδονὰς ἀπλήστως;
Ἄλλον πόθει ποριστήν.
Ἐμοὶ γὰρ οὐ σχολή σε
Θάλπειν σύνοικον ἐχθρὸν,
Ἵν' ὡς ὄφις κρυμωθεὶς,
Θέρμῃ δ' ἔπειτα λυθεὶς,
Ἐγκόλπιός με τρώσῃς.

Θέλεις δόμους ἀμέτρους
Χρυσωρόφους, γραφῆς τε

Quæ conviviis affingunt,
Quotquot libidini student,
Lymphatum promptis animis
Succendentes Bacchum?
Hæc si requiris a nobis,
Habebis quidem, sed suspendium.
Talia insatiabilibus
Ego amicis tribuo.
Domus te saxea quædam,
Tectum nativum præbens tegat,
Aut tuguriolum, unius opus horæ,
Si forte opus est aliqua elaboratione.
Vestis autem tibi sit, aut camelorum
Pili, more justorum,
Aut pellis, veteris
Nuditatis tegumentum.
Lectus sit tibi vulgaris,
Herba, rami virgultorum,
Mantile purpureum quid,
Quod conviviæ non horrescant.
Mensa autem ex his tibi
Dulce spirans surgat,
Quæ alma tellus dat
Inelaborata omnibus dona.
Quoniam autem te discumbere fecimus,
Etiam pascemus libenter.
986-987 Vis comedere? sume panem,
Sume polentam, si adsit;
Sal autem tibi sit obsonium,
Et cæpe, quod non metiemur,
Nullo labore parabile obsonium;
Fames etiam aliud est obsonium majus.
Vis bibere? fluit tibi
Aqua, crater semper manans,
Potus ebrietatem non pariens,
Sed hilaritatem, cujus non dator Bacchus.
Vis autem quibusdam frui deliciis?
Aceto non parcatur.
Sed hæc tibi non sufficiunt?
E perforato vis
Dolio nequiter haurire
Voluptates, quibus expleri non potes?
Alium quære, qui tibi suppeditet.
Mihi certe non vacat te
Fovere domesticum hostem,
Ut, velut anguis frigidus,
Calore deinde solutus,
In sinu me vulneres.
Vis amplas domos,
Aureas, picturæ

93 *Τυποῦσιν. Quæ in conviviis repræsentant.*

98 *Ἔχεις μέν*. Gaulyer. ἔχοις. *Habebis a me, non hæc quidem, sed suspendium.*

101 *Πέτρινός τις. Domus quædam saxea, rupes.*

102 *Αὐτώροφος καλύπτῃ*. Vat. αὐτώροφον καλύπτοι.

106 *Δικαίων. Sanctorum virorum, ut prophetæ.*

111 *Πορφυροῦν τι. Arcta mappa, nigrum quid, et combibonibus intactum, ab eis securum. Forte etiam nuda humus.* —Ita Combefisius, sed male, cum sensus sit evidenter, lectum vulgarem, herbam, virgulta esse loco purpurei tapetis. CAILLAU.

122 *Θύμος θ' ὃν οὐ*. Ita Vat. et Gaulyer. Edit. καὶ θύμον.

126 *Ἀείῤῥους*. Ita Coisl. et Gaulyer. Edit. ἀειῤῥοις.

128 *Ἀκλήματον γάνυσμα*. Leuvenclaius *oblectamentum e palmite non proveniens.*

130 *Φθονείσθω*. Ita Coisl. Edit. φθονήσθω.

132 *Τετρημένῳ*. Ingeniose Gregorius ventrem inexplebilem comparat dolio perforato, quod trajicit aqua largiter infusa, neque potest implere.

138 *Κρυμωθείς. Frigore perculsus, deinde calefactus.*

METRICA VERSIO.

Qui turpiter movent se:
Et virginum choreas,
Quæ corpus indecore
Nudant suum vocatæ,
Cum cœnat is cui Venus
Arridet, ac libenter
Qui se Baccho perurit?
Hæc si requiras a me,
Tibi restis est paratus.
Hæc do meis amicis,
Queis nil potest sat esse.
Rupes domus tibi sit,
Quæ sponte membra velet;
Aut si labor ferendus,
Hora teratur una.
Sit vestis aut cameli
Pili, velut prophetæ,
Aut nuditas tegatur
Antiqua pelle vili.
Vulgaris et thronus sit,
Herbæ, frutexque cæsus,
Sit mappa purpurata,
Non sæva combiboni.
Jam mensa dulce spirans
Sit quod dat alma tellus
Nullo labore cuivis.
At quando te locavi,
Aleris haud gravatim.
Cibos cupisne? Panem
B Habes, quid aut farinæ.
Obsonium tibi sal,
Quantum volesque cæpæ,
Obsonium laborem
Quod nescit: alterumque
Majus, fames lacessens.
Potum cupisne? Lympha
Fluit tibi perennis,
Potus movere mentem
Qui nescit, et voluptas
A vitibus remota.
Si lautius petis quid,
Negatur haud acetum.
Sin hæc tibi sat haud sunt,
Sed vis ut effluenti
Vasi male voluptas
A me ingeratur usque,
Quæras licet tibi qui
Ministret ista. Nam non
Domesticum vacat mi
Hostem sinu fovere,
Serpentis instar, ut cum
Refovero te rigentem,
Me vulneres repente.
Amplas domosne poscis,
Aurata tigna queis sint,
Pictæque tam perite

Καὶ ψηφίδος σοφισμοὺς,
Κινουμένους σχεδόν τι·
Πλακός τε λάμψιν ἁβρᾶς
Ἀντίχροον, πολύχρουν;
Θέλεις περιῤῥέουσαν
Ἐσθῆτα τῶν ἀθίκτων,
Ἐν δακτύλοις τε πλοῦτον,
Γελώμενόν τε κάλλος
Τοῖς σωφρονεῖν μαθοῦσιν,
Ἐμοὶ δὲ καὶ μάλιστα
Ὧ κάλλος ἐστὶν εἴσω;
Τοῖς μὲν κάτω δὴ ταῦτα
Ὑμῖν βροτοῖσι φάσκω,
Οἳ ζῆτε τὸ πρὸς ὥραν,
Μηδὲν πλέον βλέποντες.
Τοῖς δ' εὐγενῶς βιοῦσιν,
Ἐπαξίως τε μοίρας
Τῆς ἐκ Θεοῦ κραθείσης
Τῷ πηλινῷ πάχει μου
(Σκόπει πένητος ὄγκον),
Οἵαν τροφὴν χορηγῶ;
Δίελθέ μοι φλογώδη
Ῥομφαίαν, ὦ θεόφρον.
Θείων γενοῦ γεωργὸς
Φυτῶν Λόγῳ θαλλόντων,
Ὧν μ' ἐστέρησεν ἐχθρὸς
A Δι' ἡδονῆς συλήσας.
Ξύλῳ πάλιν πρόσελθε
Ζωῆς ἀεὶ μενούσης.
Ἡ δ' ἔστιν, ὡς ἀνεῦρον,
Γνῶσις Θεοῦ μεγίστου,
Φάους ἑνὸς τριλαμποῦς,
Πρὸς ὃν τὰ πάντα τείνει.
Οὕτω μὲν αὐτὸς αὑτῷ
Πᾶς τις σοφῶν λαλήσει.
Ὃς δ' οὐ θέλει λαλῆσαι,
Μάτην βίον παρῆλθεν,
Εἴ περ μάτην παρῆλθεν,
Μὴ σὺν κακῷ μεγίστῳ.

ΠΘ'. *Εἰς τὴν νόσον.*

Ἦν, ἦν, ὅτ' ἤνθουν· ἀλλὰ νῦν εἰμ' ἄχλοος·
Οὔτε πρὶν ἤρθην, οὔτε νῦν κατεστάλην.
Ἀνθεῖν, ἀπανθεῖν, ἄλλο· οὐχ ἄλλος δ' ἐγώ.

Et sculpturæ egregia opera,
Quæ moveri pene videntur?
Vis tabulæ nitorem elegantis,
Colorum concentu multiplicique flore collucentem?
Vis diffluentem
Vestem, ex his quæ non liceat tangere,
In digitis magnas opes gestare,
Et pulchritudinem quam irrident,
Qui sapere didicerunt,
Ego vero maxime,
Qui solam puto pulchritudinem, quæ est interna?
Hæc quidem humi jacentibus verba
Vobis hominibus dico,
Qui vivitis in horam,
Nihil ultra intuentes.
Iis autem, qui honeste vivunt,
Et digne illa parte,
Quæ a Deo immista est
Luteæ meæ moli
(Vide pauperis superbiam),
Qualem cibum subministro?
Prætergredere mihi flammeum
Gladium, tu qui divina sapis.
Divinarum esto colonus
Plantarum Verbo Dei virentium,
Quibus me privavit hostis
Voluptate spolians.
Rursus ad lignum accede
Vitæ semper manentis.
Hæc autem est, ut comperi,
Maximi Dei cognitio,
Luminis unius trifulgentis,
Ad quem omnia tendunt.
Sic ipse secum
Quisquis sapiens est, loquetur
Qui autem non vult ita loqui,
Frustra vitæ cursum peragit,
Si modo frustra peregit,
Ac non maximo suo malo.

988-989 LXXXIX. *In morbum* *.

Fuit, fuit, cum florerem; sed nunc exarui.
Neque tunc sublatus, neque nunc animo fractus sum.
Florere, deflorescere, aliud est; non alius autem ego.

* Scriptum post an. 383. — Alias Toll. 19, pag. 100.

144 *Κινουμένους*. Ita Vat. Edit. κινουμένων.

145 *Πλακός τε λάμψιν ἁβρᾶς*. Coisl. λάμψιν πλακὸς δ' ἀνθηρᾶς.

148 *Τῶν ἀθίκτων*. *Ex his, quæ intactæ plerumque servantur.*

155 *Βροτοῖσι φάσκω*. Vat. λέγω βροτοῖσι.

162 (*Σκόπει πένητος ὄγκον*). Leuvenclaius: *Vide pauperis amplitudinem, qualem his alimoniam subministrem*, vel *vide qualem ego pauper superbus cibum ministrem.*

171 *Ἀεὶ μενούσης*. *Sempiternæ.*

176 *Οὕτω*. Sic Coisl. Edit. οὗτος.

2 *Ἤρθην*. *Nec prius elato fui animo, nec tunc sum dejecto.*

METRICA VERSIO.

Formæ, queas ut ipsas
Vita frui putare?
Tabulæ decus refulgens
Vario colore factæ?
Cupisne diffluentes,
Tangique quas nefas sit,
Vestes, in annulisque
Opes habere magnas:
Formamque, quam, sapit qui,
Ridetque, despicitque,
Præ cæteris ego, qui
Verum situm decorem
In mente credo sola?
Hæc verba dico vobis,
Quorum jacens humi cor
Præsens quod est requirit,
Plus nilque contuetur.
At vita queis honesta
Agitur, et ut meretur
Pars, quam Deus superne
Carni dedit lutosæ
(Egentis en tumorem),
Qualem cibum ministro?
Fac transeas rubentem
Ensem, Deum colis qui;
Sis arborum Dei, quæ
Semper virent, colonus:
Queis læta me sequentem
Orbavit asper hostis.
Adito rursus ævi
B Lignum citus perennis,
Quæ notio Tonantis
Est, ut mihi videtur,
Qui lumen est trifulgens,
Quo quidquid est refertur.
Sic quisque mente sana
Secum frequens loquetur.
Quod si loqui recuset,
Frustra dies peregit.
Frustra quid ipse dico?
At in malum pertingens

LXXXIX. IN MORBUM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Florens fui quondam; ecce nunc exarui:
Nec tunc superbus, mente nec fractus modo.
Florere, vel non, differunt; sed non ego.

Ἐξ ἰατρῶν πάρειμι τοῦτο κερδάνας,
Τὸ μή τι, Χριστὲ, σοῦ φέρειν ἀνώτερον,
Παρ' οὗ τὰ πάντα, καὶ τὸ φαρμάκων σθένος.
Ἰδοὺ τὰ θερμά. Τὴν κολυμβήθραν ἔχω.
Ποῦ δ' ἄγγελός μοι; δεῦρο, φαρμάσσοις ὕδωρ.
Εἰ δ' οὔ, σὺ, Σῶτερ, εἰπὲ, καὶ παγήσομαι.
Πέπληγμ'· ἔχω τι κέντρον εἰς Θεοῦ φόβον.
Οἶδ' εὖ πεπονθώς. Ἀλλ' ἐπίσχες τὴν νόσον.
Εἰ δ' οὐ φίλον σοι, δός γε καρτερῶς φέρειν.
Ἐξηπόρημαι, Χριστέ μου· καὶ τί δράσω;
Κριτὴς μὲν εἶ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ πρᾶος.
Ποῦ σου τὸ χρηστόν; ἢ μόνοι λελήσμεθα;
Ἔῤῥιψεν, ἔῤῥιψέν με συγκόψας Σατάν.
Σὺ δ' ἐκδέδωκας τῷ κακῷ· τίς αἰτία;
Οὐχὶ πάτησιν σκορπίων ἐλπίζομεν;
Τί ταῦτα, Χριστέ; τοὺς κακοὺς αἰσχύνομαι,
Καὶ τοὺς ἀρίστους, οὐκ ἔχων στάσιν κακῶν·
Οἱ μὲν γελῶσι, τοῖς δ' ὀλώλασ' ἐλπίδες.
Καθ' ἡμέραν θνήσκω τε, καὶ λείπω βίον.
Εἰ μὲν δικαίως, ὡς κακὸς, ποῦ χρηστότης;
Εἰ δ' οὐ δικαίως, ποῦ ποτ' ἔννομος κρίσις;
Σκοπὸς τέθειμαι πᾶσι, καὶ τοξεύομαι.
Στήτω ποθ' ἡμῖν ὁ φθόνος, στήτω ποτέ.
Χρόνῳ, νόσῳ κέκμηκα, τοῖς φίλων κακοῖς.
Ἀλλ' οὐ θέλεις; πρὸς σ' ἔρχομαι. Δίδου χεῖρα.
Ὄλωλ', ὄλωλα συμφοραῖς· σοὶ δ' ὄλλυμαι.
Σὺ γὰρ Θεός μου. Σὺ ζόφον λύοις κακῶν
Νεκρῷ πνέοντι μικρὸν, ἢ λυπρὸν βίον.
Τί τῇδε μοχθῶ τοῖς κακοῖς ἐσφιγμένος,
Φθόνου πάλαισμα, καὶ γέλως τοῖς πλείοσιν;

A medicis hoc lucratus sum.
Scilicet nihil te, Christe, existimare superius,
A quo omnia, et medicamentorum efficacia.
En calidas. Piscinam habeo:
Unde autem mihi angelus? veni, tempera aquam.
Sin minus, tu, Salvator, loquere, et restituar.
Percussus sum; habeo stimulum ad Dei timorem.
Novi beneficium. Sed pelle morbum,
Sin minus gratum tibi, da fortiter ferre.
Animo defeci, Christe mi; et quid faciam?
Judex quidem es justus, sed et mitis.
Ubi tua benignitas? an soli in oblivione sumus?
Dejecit, dejecit me concidens Satanas.
Tu vero tradidisti me malo; quæ causa?
Nonne calcare scorpiones speramus?
Quid hæc, Christe? malos erubesco,
Et optimos, non habens requiem malorum.
Illi quidem rident, his autem perierunt spes.
In diem morior, et linquo vitam.
Si quidem juste, ut malus, ubi tua clementia?
Si autem non juste, ubi tandem justum judicium?
Scopus positus sum omnibus, sagittis petor;
Cesset tandem nobis invidia, cesset tandem.
Tempore, morbo deficio, amicorum malis.
At non vis? ad te accedo; da dexteram.
Perii, perii calamitatibus: tibi vero pereo.
Tu enim Deus meus. Tu caliginem solve malorum
Mortuo spiranti paululum, aut tristem habenti vitam.
Quid hic laboro malis constrictus,
Invidiæ luctatio, ludibrium plurimis?

5 *Τὸ μή τι.* Sic legit Muratorius cum Florentino codice et Salvinio. Mss. Ambr. habet τό μέ τι. Tres istos versus, quos etiam edidit Muratorius, composuisse ipsi videtur Gregorius, postquam medicis frustra conantibus ipsum ab aliquo morbo liberare, Christus eidem restituit salutem pristinam.

17 *Τῷ κακῷ* Florent. μ' εἰς κακόν.

18 *Ἐλπίζομεν.* Vide Luc. IX, 19.

28 *Ἀλλ' οὐ θέλεις.* Leuvenclaius legit εἰ θέλεις, *verum, si vis, Christe.* Mox πρὸς σ' ἔρχομαι, *ad te accedo.* Ita Florent. Edit. προσέρχομαι. Forte irrepsit versus iste qui cum rhythmo cæterorum non apprime consonat.

METRICA VERSIO.

Hæc nempe medica contulit manus mihi,
Nil æstimare, Christe, te super; omnia
A quo fluunt, virtusque succorum potens.
Piscina caldas prostat undas offerens.
Angelus at unde? Temperans aquam veni.
Sin loquere tu, Salvator, et salus erit.
Percussus ad Dei timorem suscitor:
Novi benignum. Pelle sed morbum gravem.
Sin tibi minus gratum, feram da fortiter.
Mens, Christe mi, defecit; et quid nunc agam?
Judex quidem tu justus, at lenis simul.
Ubi comitas? Soline derelinquimur?
Dejecit heu! me disseçans, humi Satan.
Sed tradidisti me malo. Cur, o bone?
Calcare nonne scorpiones fidimus?
Quid ista, Christe? Tunc malos, tunc optimos
Ego erubesco, non habens requiem malis.
Illi quidem rident; at his spes non manet.
Mors in dies venit, fugit vita in dies.
Si, quod malus sim, jure, quo clementia?
Sin absque jure, quo recessit æquitas?
Cunctis scopus ego sum, sagittis appetor.
Nobis cadat tandem, malus livor cadat.
Ætate frangor, febre, charorum malis.
Te non volente, curro; præbe dexteram.
Perii malorum mole; sed pereo tibi.
Tu, mi Deus, tu solve noctem casuum
Parvum trahenti spiritum, aut mœstos dies.
Duris quid hic laboro constrictus malis,
Livoris atri lucta, risus plurimis?

Ἄλλοις τὰ λαμπρὰ τοῦ βίου, λύσις δ' ἐμοί.
Καλεῖς, καλεῖς με. Προστρέχω. Δέδοικα δὲ
Τὸ πῦρ, τὸ χάσμα, τὴν ζέσιν τοῦ πλουσίου.
Τίς Ἀβραὰμ δώσει με τοῖς κόλποις φέρων;
Ἦ πόλλ' ἀνέτλην ἐν βίῳ· τάδ' ἔλπομαι.
Εἴ μ' αὐτόθεν λύσειας, οἰστά μοι τάδε.
Εἰ δ' οὐ λύσειας, φεῦ βίου! φεῦ ἐξόδου!
Τί με κρατεῖς, δεσμῶτα, τὸν ἐλεύθερον;
Χριστὸς καλεῖ με. Κεῖσο τῇδ' ἐῤῥιμμένος.
Δέχου με, Σῶτερ. Πλὴν κάθαρσις ἐνδεής.

ϟ'. *Εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοκέων μόρον, τίς πρῶτος καὶ τίς μετέπειτα ἀπῆρε.*

Πρῶτος Καισάριος, ξυνὸν ἄχος· αὐτὰρ ἔπειτα
A Γοργόνιον· μετέπειτα πατὴρ φίλος· οὐ μετὰ δηρὸν
Μήτηρ. Ὦ λυπρὴ παλάμη, καὶ γράμματα πικρὰ
Γρηγορίου! γράψω καὶ ἐμοῦ μόρον, ὑστατίου περ.

ϟΑ'. *Εἰς τὸν πάντων αὐτῶν τάφον.*

Λᾶας ὁ μὲν γενέτην τε καὶ υἱέα κυδήεντας
Κεύθω Γρηγορίους, εἷς λίθος, ἶσα φάη,
Ἀμφοτέρους ἱερῆας· ὁ δ' εὐπατέρειαν ἐδέγμην
Νόνναν σὺν μεγάλῳ υἱέϊ Καισαρίῳ.
Τὼς ἐδάσαντο ταφούς τε καὶ υἱέας. Ἡ δὲ πορεία,
Πάντες ἄνω. Ζωῆς εἷς πόθος οὐρανίης.

Aliis sint splendores vitæ, solutio autem mihi.
990-991 Vocas me. Accurro. Timeo autem
Ignem, hiatum, et ardorem divitis.
Quis deferet me in sinum Abrahami?
Profecto multa pertuli in vita: alia autem spero.
Si me hinc solveris, tolerabilia sunt ista.
Si autem non solveris, heu vita! heu exitus!
Quid me tenes, captive, liberum?
Christus vocat me. Jace hic projectus.
Recipe me, Servator. Verum purgatione indigeo.

XC. *In sui ipsius et parentum mortem* *.

Quo ordine parentes mortui sunt, describit poeta.

Primus Cæsarius, communis dolor: at deinde
Gorgonium; tum postea pater dilectus; non multo post
Mater. O tristem manum, et scripturam acerbam
Gregorii! scribam et meam mortem, ultimi licet.

XCI. *In ipsorum omnium sepulcrum* **.

Lapis unus patrem et natum inclytos
Tego Gregorios; unus, inquam, lapis, æqualia lumina,
Utrosque sacerdotes: alter nobilem excepi
Nonnam cum magno filio Cæsario.
Sic partiti sunt tumulos et liberos. Quod est ad profectionem,
Omnes sursum. Unus iis amor vitæ cœlestis.

* Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 120

** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 119.

34 Ἄλλοις. *Subintellige* δός, id est, *da aliis vitæ frui splendoribus, mihi vero concede obitum.* TOLL.

41 Τί με κρατεῖς. Anima loquitur cum corpore, ait Leuvenclaius, qui vertit: *Cur vinculorum injector, constrictam me tenes, quæ libera sum.*

XC. 2 Οὐ μετὰ δηρόν. Sic, ut patet ex versione, legerunt Benedictini, qui emendationis fontem indicare prætermiserunt. Sic pariter antea πατὴρ φίλος pro πάτερ φίλε. CAILLAU.

XCI. TIT. Εἰς τὸν πάντων. Positum est hoc epitaphium utrique Gregorio, patri et filio: item Nonnæ et Cæsario. Jam enim Gregorio, cum viveret, constitutum erat ut in tumulum paternum corpus suum inferretur. Hujus autem epitaphii auctorem esse Gregorium ægre crediderim. Quis enim existimet Gregorium scripsisse, uti in postremo versu legitur, se ob pietatem suam in cœlestem patriam receptum fuisse? MURATOR.

5 Τὼς ἐδάσαντο. Hic versus in Reg. 991 cum epigrammate sequenti jungitur absque titulo.

METRICA VERSIO.

Sint pulchra vitæ cæteris, finis mihi.
Vocas, vocas me; curro, sed diros tremo
Ignes, hiatum divitis, et incendia.
Quis in sinum me collocabit Abrahæ?
Non pauca vivens pertuli, sed et feram.
Ferenda, si me solveris, sunt talia.
Quæ vita, si non solveris, quis exitus?
Quid me tenere vis, captive, liberum?
Nunc me vocat Christus: procumbens hic jace;
Me, qui lavandus, Christe salvans, suscipe.

XC. IN SUI IPSIUS ET PARENTUM MORTEM. QUO ORDINE PARENTES MORTUI SUNT, DESCRIBIT POETA.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Cæsarius primo, cunctis dolor: inde sepulta
B Gorgonium. Sequitur genitor: post, mater amata.
O tristem nimium dextram, scriptumque nefastum
Gregorii! Scribam ipse meam post omnia mortem.

XCI. IN IPSORUM OMNIUM SEPULCRUM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Nobile par, natum cum patre, æqualia marmor
Unum et idem celo lumina Gregorios,
Ambo sacerdotes. Aliud sub tegmine Nonnam
Cum magna excepi Cæsario sobole.
Sic divisa piis cum natis busta. Profecti
Sursum omnes. Cunctis una cupido poli.

ϞΒʹ. *Ἐπιτάφιος καὶ συντομὴ τοῦ αὐτοῦ βίου.*

Χριστὲ ἄναξ, τί με σαρκὸς ἐν ἄρκυσι ταῖσδ' ἐνέδησας;
Τίπτε με τῷδε βίῳ θῆκας ὑπ' ἀντιπάλῳ;
Πατρὸς μὲν γενόμην θεοειδέος, οὐκ ὀλίγης δὲ
Μητέρος· ἐς δὲ φάος ἤλυθον εὐξαμένης.
Ηὔξατο, καὶ μ' ἀνέθηκε Θεῷ βρέφος· ἀφθορίης δὲ
Θερμὸν ἔρωτα χέεν ὄψις ἐμοὶ νυχίη.
Χριστὸς μὲν δὴ τοῖα· τὰ δ' ὕστατα κύμασι βράσθην,
Ἁρπαλέαις παλάμαις ἤρκεσα, σῶμα λύθην,
Ποιμέσιν οὐ φιλίοισι συνέδραμον, ηὗρον ἄπιστα,
Χηρώθην τεκέων, πήμασι χασσάμενος.
Οὗτος Γρηγορίοιο βίος· τὰ δ' ἔπειτα μελήσει
Χριστῷ ζωοδότῃ. Γράψατε ταῦτα λίθοις.

ϞΓʹ. *Ἄλλο εἰς ἑαυτόν.*

Πρῶτα μὲν εὐξαμένῃ με Θεὸς πόρε μητρὶ φαεινῇ.
Δεύτερον ἐκ μητρὸς δῶρον ἔδεκτο φίλον.
Τὸ τρίτον αὖ θνήσκοντά με ἁγνὴ ἐσάωσε τράπεζα.
Τέτρατον ἀμφήκη μῦθον ἔδωκε Λόγος.
Πέμπτον παρθενίη με φίλοις προσπτύξατ' ὀνείροις.
Ἕκτον Βασιλίῳ σύμπνοος ἱρὰ φέρον.
Ἕβδομον ἐκ βυθίων με φερέσβιος ἥρπασε κόλπων.
Ὄγδοον αὖ νούσοις ἐξεκάθηρε χέρας.
Εἴνατον ὁπλοτέρῃ Τριάδ' ἤγαγον, ὦ Ἄνα, Ῥώμῃ.
Βέβλημαι δέκατον λάεσιν ἠδὲ φίλοις

XCII. *Epitaphium sui ipsius et compendium ipsius vitæ* *.

Christe rex, cur me hisce carnis retibus illigasti?
Cur me huic vitæ subjecisti inimicæ?
Patre genitus sum Dei cultore, nec parva
Matre; ipsa precante, in lucem veni.
Oravit, et me puerum Deo consecravit: virginitatis autem
Ardentem mihi amorem infudit visio nocturna.
Hæc quidem Christus: postea fluctibus agitatus sum:
Rapaces manus pertuli: corpus debilitatum:
Incidi in pastores non amicos: infidelitates expertus sum:
Orbatus sum filiis: cessi calamitatibus.
992-993 Hæc vita Gregorii; quæ sequuntur, curæ erunt
Christo vitæ largitori. Inscribite hæc lapidibus.

XCIII. *Aliud in se ipsum* **.

Primo quidem oranti me Deus concessit matri inclytæ.
Secundo a matre donum accepit gratum.
Tertio deinde morientem me sacra servavit mensa.
Quarto utrinque acuto sermone donavit me Verbum.
Quinto virginitas me amicis complexa est somniis.
Sexto cum Basilio unanimis sacra tuli.
Septimo ex profundis gurgitibus vitæ dator eripuit.
Octavo deinde morbis expurgavit manus meas.
Nono juniori Trinitatem advexi, o Rex, Romæ.
Percussus denique lapidibus, etiam ab amicis.

* Scriptum post an. 383. — Alias Bill. 31, pag. 97.

** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 121.

XCII. Tit. In codice Coisliniano carmen istud jungitur cum carmine XXII hujus sectionis, olim XXX.

3 *Θεοειδέος*. Sup. lin. θεοσεβοῦς.

8 *Ἤρκεσα*. Sup. lin. ἐβοήθησα. Schol. Coisl. χερσὶν ἁρπακτικαῖς ἀδικούμενος ἤνεγκα. Sin autem admittatur Græca interpretatio: ἐβοήθησα ἁρπακτικαῖς σπουδαῖς, *adjuvi rapacium hominum consilia.*

10 *Χασσάμενος*. Sup. lin. ἀναχωρήσας.

XCIII. Argumentum. *Epigramma istud in regio codice* 1272, *triginta duobus versibus constat; ex quibus Muratorius sex epigrammata confecit. In alio codice Regio exhibetur cum hoc titulo*, ὅσα ἐποίησέ μοι δυνατός. Quæcunque mihi fecit qui potens est. *Præclariora vitæ suæ facinora recenset.*

1 *Πρῶτα*. Gregorius supra, in carm. XII, *De vita sua*, vers. 70, se matri oranti divinitus concessum a Deo scribit.

3 Αὖ *θνήσκοντα*. Sup. lin. in cod., ἐκλιπόντα. Quod hic narrat, vix alibi scriptum invenies, inquit Muratorius.

6 *Σύμπνοος ἱρά*. Ita Reg. Murator σύμπνοοσ ἱρά, et vertit: *Cum Basilio concorditer sacra tuli.*

METRICA VERSIO.

XCII. EPITAPHIUM SUI IPSIUS ET COMPENDIUM IPSIUS VITÆ.

(*Billio interprete.*)

Cur carnis laqueis tu me, Pater, implicuisti?
Cur subsum vitæ huic, quæ mihi bella movet?
Divino patre sum genitus, sanctaque parente:
Hac mihi lux vitæ namque precante data est.
Oravit, summoque Deo me vovit: at ortus
Est mihi per somnum virginitatis amor.
Ista quidem Christi: post at subiere procellæ:
Rapta mihi bona sunt: fracta dolore caro;
Pastores sensi quales vix crederet ullus,
Orbatusque abii prole, malisque gravis.
Gregorii hæc vita est: at Christo postera curæ,
Qui vitæ dator est. Exprimat ista lapis.

XCIII. ALIUD IN SEIPSUM.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Me primo matri Numen concessit amatæ;
Munus at inde placens a genitrice tulit.
Dein sacra vicino me mensa retraxit ab orco.
Sermonem hinc Verbum præbuit ancipitem.
Quinto virginitas visis subrisit amicis.
Basilio concors inde, nec inferior.
Eruit ex altis vitæ hinc largitor abyssis.
Octavo morbis dextra lavata mihi.
Deinde novæ Triada invexi, Rex maxime, Romæ.
Me vel charorum denique saxa petunt.

A

ϞΔ'. Ἄλλο.

Ἑλλὰς ἐμὴ, νεότης τε φίλη, καὶ ὅσσα πέπασμαι,
Καὶ δέμας, ὡς Χριστῷ εἴξατε προφρονέως!
Εἰ δ' ἱερῆα φίλον με Θεῷ θέτο μητέρος εὐχὴ,
Καὶ πατρὸς παλάμη, τίς φθόνος; ἀλλὰ, Μάκαρ,
Σοῖς με, Χριστὲ, χοροῖσι δέχου, καὶ κῦδος ὀπάζοις
Υἱέϊ Γρηγορίου, σῷ λάτρι Γρηγορίῳ.

ϞΕ'. Ἄλλο.

Πατρὸς ἐγὼ ζαθέοιο, καὶ οὔνομα καὶ θρόνον ἔσχον
Καὶ τάφον. Ἀλλὰ, φίλος, μνώεο Γρηγορίου,
Γρηγορίου, τὸν μητρὶ θεόσδοτον ὤπασε Χριστός.
Φάσμασιν ἐννυχίοις δῶκεν ἔρον σοφίης.

ϞϚ'. Ἄλλο.

Γρηγορίου Νόννης τε φίλον τέκος ἐνθάδε κεῖται,
Τῆς ἱερῆς Τριάδος Γρηγόριος θεράπων,
Καὶ σοφίῃ σοφίης δεδραγμένος, ἠΐθεός τε
Οἶον πλοῦτον ἔχων ἐλπίδ' ἐπουρανίην.

ϞΖ'. Ἄλλο.

Τυτθὸν ἔτι ζώεσκες ἐπὶ χθονί· πάντα δὲ Χριστῷ
Δῶκας ἑκὼν, σὺν τοῖς καὶ πτερόεντα λόγον.
Νῦν δ' ἱερῆα μέγαν σε, καὶ οὐρανίοιο χορείης
Οὐρανὸς ἐντὸς ἔχει, κύδιμε Γρηγόριε.

ϞΗ'. Ἄλλο.

Ἔκ με βρέφους ἐκάλεσσε Θεὸς νυχίοισιν ὀνείροις.
Ἤλυθον ἐς σοφίης πείρατα. Σάρκα Λόγῳ

XCIV. *Aliud* *.

Græcia mea, juventus dilecta, et quæcunque possedi,
Et corpus, ut Christo cessistis alacriter!
Quod si sacerdotem charum me Deo statuit matris supplicatio,
Et patris manus, ecquæ invidia? verum, Beate,
Tuis me, Christe, choris insere, et gloriam præsta
Filio Gregorii, servo tuo Gregorio.

XCV. *Aliud* **.

Patris ego inclyti et nomen et thronum habui,
Et tumulum. Tu, amice, memento Gregorii:
Gregorii, quem matri divino munere concessit Christus.
Nocturnis visis tradidit amorem sapientiæ.

XCVI. *Aliud* ***.

Gregorii Nonnæque charus filius hic jacet,
Sacræ Triadis Gregorius famulus,
Et qui sapientia sapientiam apprehendit, et adolescens
Solas divitias habens spem cœlestem.

994-995 XCVII. *Aliud* ****.

Paulisper vixisti in terra; omnia autem Christo
Obtulisti libenter, et cum his volucre eloquium.
Nunc autem sacerdotem magnum te, et intra cœlestem choream
Cœlum habet, inclyte Gregori.

XCVIII. *Aliud* *****.

A puero vocavit me Deus nocturnis somniis.
Perveni ad sapientiæ metas. Carnem Verbo

* Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 122.
** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 126.
*** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 123.
**** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 124.
***** Scriptum post an. 383. — Alias Murator. 125.

XCIV. 1 *Ἑλλάς*. Regius codex habet super lineam ὦ Ἀθῆναι ἐμαί.

XCV. 1 *Ἔσχον*. Non ut episcopus, sed ut vicarius, seu coadjutor.

XCVI. Tit. *Ἄλλο*. Hoc epigramma, et duo quæ sequuntur, Gregorio non esse ascribenda suspicatur Muratorius; neque verisimile est tantas sibi laudes virum modestissimum tribuisse.

METRICA VERSIO.

B

XCIV. ALIUD.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Divitiæ, corpus, mea Græcia, chara juventus,
Quam vobis Christo cedere dulce fuit!
Si mystam matris statuerunt vota, manusque
Patris, quis livor? Me tamen, alme, choris
Insere, Christe, tuis, et laudis munera præbe
Nota Gregorii Gregorio famulo.

XCV. ALIUD.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Ergo habui nomen clari soliumque parentis
Et tumulum. Memor o sis, bone, Gregorii;
Gregorii dedit omnipotens quem dextera matri,
Et nocte attraxit virginitatis amor.

XCVI. ALIUD.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Gregorii jacet hoc natus Nonnæque sepulcro,
Sacratæ famulus Gregorius Triadis:
Qui sophiam sophia primævis sumpsit ab annis
Et cœli tantum spem reputavit opes.

XCVII. ALIUD.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Vixisti paulum in terris, at cuncta dedisti
Christo, cumque aliis eloquium volucre.
Eximium superis cœli te regia mystam
Nunc tenet in choreis, inclyte Gregorium.

XCVIII. ALIUD.

(*A. B. Caillau interprete.*)

Me Deus a puero tacita sub nocte vocavit:
Prima mihi sophiæ: dum caro corque simul

Ἥγνισα καὶ κραδίην. Κόσμου φλόγα γυμνὸς ἄλυξα.
Ἔστην συνααρὼν Γρηγορίῳ γενέτῃ.

ϞΘʹ. *Ἄλλο.*

Ἄγγελοι αἰγλήεντες ἀπειρέσιον κατὰ κύκλον,
A Τρισσοφαοῦς Θεότητος ὁμὸν σέλας ἀμφιέποντες,
Γρηγόριον δέξασθ' ἀνάξιον, ἀλλ' ἱερῆα.

—

Purificavi et cor. Mundi flammam nudus effugi.
Steti coadjutor cum Gregorio genitore.

XCIX. *Aliud* *.

Angeli fulgentes immensum per gyrum,
Trilucidam Trinitatem, quæ est unum jubar circumstipantes,
Gregorium recipite indignum, sed sacerdotem.

* Scriptum post an. 383. — Alias Toll. 20, pag. 104.

XCVIII. 4 Gregorius pater senio fractus, episcopali muneri cum par esse non posset, Ecclesiam Nazianzenam filio commendavit : quod unum effugiebat ille, et vix tandem vinci potuit, ut coadjutor, seu coaaron et vicarius parentis fieret.

XCIX. 2 *Ὁμόν. Unum*, non ὁ μόν, ut male legit Tollius, vocem unam in duas dividendo. Ita Murat. infra, sect. 2, carm. XCV, olim III.

METRICA VERSIO.

Pura nitent Verbo, vitavi incendia mundi,
Adjutorque steti cum patre Gregorio.

XCIX. ALIUD.
(*A. B. Caillau interprete.*)

Immensam fulgens cœlestis turba per orbem,
B Ter claræ Triadis lumen qua cingitur unum,
Gregorium choreis indignum suscipe mystam.

—

ΤΟΜΗ Βʹ. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΤΕΡΩΝ.

—

SECTIO II. POEMATA QUÆ SPECTANT AD ALIOS.

—

Αʹ. *Πρὸς Ἑλλήνιον περὶ τῶν μοναχῶν προτρεπτικόν.*

Δίζηαι μὲν ἐμῶν μύθων σθένος οὐκέτ' ἐόντων
Ἐξ οὗπερ κόσμῳ τῷδ' ὀλιγοδρανέω,
Σταυρὸν ἀειράμενος, φόρτον γλυκὺν, ὅς μ' ἐσάωσε,
Καὶ πάντων βροτέων Χριστὸν ἀμειψάμενος.
A Οἱ δέ τοι οὔτι λίην μαλακοὶ καὶ θῶπες ἔασιν·
Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Λόγῳ κρείσσονι τοῦτο φίλον.
Οὐ γενεὴν, οὐκ ὄλβον, ὃς ἄφροσιν ὀφρὺν ἀνέλκει,
Οὐ ῥήτρης πυρόεν ἐξερέουσι μένος,
Σεῖο, κασιγνήτου τε μέγα κλέος, ὧν ῥα πόληες
Νωμῶνται μεγάλης οἰάκεσι παλάμης.

996-997 I. *Ad Hellenium pro monachis exhortatorium* *.

Expetis meorum sermonum robur, qui jam nulli sunt,
Ex quo huic mundo mortuus sum,
Crucem tollens, dulcem sarcinam, quæ me salvum fecit,
Et omnibus rebus humanis Christum permutans.
Ac mei quidem sermones non valde molles et adulatores :
Neque enim, neque Verbo præstantiori id amicum.
Non genus, non opes quæ insipientibus supercilium attollunt,
Non facundiæ tuæ vim igneam efferent,
Tuum, fratrisque magnum decus, quorum civitates
Reguntur magnæ gubernaculis manus.

* Scriptum an. 372. — Alias Bill. 84, p. 106.

I. Tit. *Πρὸς Ἑλλήνιον*. In Reg. 992, εἰς Ἑλλήνιον ἐξισωτήν.
2 *Ὀλιγοδρανέω*. Coisl., Int. νενέκρωμαι.
4 *Βροτέων*. Int., Coisl. ἀνθρωπίνων.
5 *Οὔτι*. Chig. et Combef. οὔτε.
6 *Λόγῳ κρείσσονι*. Aliter *Rectæ rationi*.
9 *Κασιγνήτου*. Chig. κασιγνήτων.
10 *Μεγάλης*. Reg. 39, 990, 993, μεγάλαις οἴαξιν ἐν παλάμαις.

METRICA VERSIO.

I. AD HELLENIUM PRO MONACHIS EXHORTATORIUM.
(*Billio interprete.*)

Quam petis, eloquii nostri vis concidit omnis,
Ut fragili mundo mortua vita mea est,
Atque crucem, dulcis quæ sarcina, nostra salusque,
Christo postponens terrea cuncta, tuli.
B At mihi non tener est, nec qui demulceat aurem,
Sermo. Nam verbo ne placet ille quidem.
Non genus ergo tuum, nec opes, queis pectora turgent
Læva, canam, vires eloquiique tui.
Non ingens etiam fratris nomenque decusque,
Urbes qui magnas, ut regis ipse, regit.

Ἀλλὰ τὰ μὲν κενεοῖσι λόγοις μελεδήματα κείσθω· A
Οἱ δ' ἐμοὶ, οὔτι φίλοις ἦρα φέρουσ' ὀλίγην,
Ἀλλά σε παρφασίῃσι θεουδέσι πολλὸν ἀρείω
Θήσουσιν. Σὺ δέ μοι ἤπιον οὖας ἔχοις.
Ἦ τάχα κρείσσονα μισθὸν ἐμοῖς ἐπέεσσιν ὀπάσσοις,
Πλείοσιν εὐμενέειν, οὐ δέκα δευομένοις,
Οὓς μοι χθιζὸν, ἄριστε, ὑπέσχεο, καὶ κατένευσας,
Οὐκ ὀλίγος ὀλίγῳ μακρὰ χαριζόμενος.
Ἀλλ' ἄγ' ἐμῶν ἐπέων ἐμπάζεο, οὓς ἀπὸ Βίβλων
Φθέγξομαι οὐρανίων, νειόθεν ἐκ κραδίης.
Ἄλλοι μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, οἱ δὲ τὰ σηρῶν
Δῶρα φέρουσι Θεῷ νήματα λεπταλέα.
Καὶ Χριστῷ θυσίην τις ἁγνὴν ἀνέθηκεν ἑαυτόν·
Καὶ σπένδει δακρύων ἄλλος ἁγνὰς λιβάδας.
Σεῖο δὲ Χριστὸς ἔχοι δῶρον τόδε. Εἰσὶ Θεοῖο
Λάτριες, οἷσι πόροις πᾶσαν ἐλευθερίην,
Οἵ κε γαληνιόωντι νόῳ, ψυχαῖς τε τελείαις,
Πληθὺν ἄγουσιν ἄνω μύστιν ἐπουρανίων,
Πᾶσί τε Χριστοφόροισιν, ὅσοι χθονός εἰσιν ὕπερθεν
Ἀζυγέες, κόσμου βαιὸν ἐφαπτόμενοι,
Ὕμνοις παννυχίοισι καὶ ἠματίοισιν Ἄνακτα
Μέλποντες, χθαμαλῶν ἀλλότριοι κτεάνων,
Οἷς κόσμου μεδέων δειλὸν γένος ἔνθα καὶ ἔνθα
Παίζει ἐπιχθονίων, ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἄγων·
Οἶον πλοῦτον ἔχοντες ὑπέρτατον, ἐλπίδα κούφην
Τῶν οὐκ ὀλλυμένων, οὐδὲ μεθισταμένων·
Πλευρᾶς οὐ χατέοντες, ἑὸν δέμας ἀμφαγαπώσης,
Οὐδὲ νέῃ παλάμῃ παισὶν ἐρειδόμενοι·
Οὐδὲ κασιγνήτοισι πεποιθότες, οὐδ' ἑτάροισιν,
Αἵματι καὶ τέφρῃ αὔριον ὀλλυμένῃ·

Atque hæ quidem vanis sermonibus exercitationes positæ sint;
Mei autem nec parvam amicis oblectationem afferent,
Sed te divinis præceptis multo meliorem
Reddent. Tu vero mihi placidas aures præbe.
Majorem sane dictis meis mercedem rependes,
Si pluribus, quam decem indigentibus, quos mihi
Heri promisisti, vir optime, et annuisti, benevolus sis,
Non parvus parvo magna gratificans.
Verum age, verbis meis intende, quæ ex Scripturis
Proferam divinis, ex intimo corde.
Alii aurum et argentum, alii serica
Tenuiter texta Deo dona afferunt.
Est qui Christo castam se ipsum victimam offerat:
Libat alius puros lacrymarum latices.
A te vero Christus habeat donum hoc. Sunt Dei
Cultores, quibus omnem concedas libertatem,
Qui tranquilla mente, animisque perfectis,
Multitudinem sursum evehunt initiatam cœlestibus,
Omnibusque Christiferis, quotquot terra superiores sunt
Cælibes, mundi vix quidpiam tangentes,
Hymnis nocturnis et diurnis Regem
Celebrantes, a terrenis alieni possessionibus,
998 999 Quibus mundi dominator miserum terrestrium genus
Ludit hoc et illo modo, alias ad alium eas transferens,
Has solas habent, quæ supremæ sunt, suavem spem
Eorum, quæ nec pereunt, nec transferuntur.
Costam non appetunt, corpus suum valde amantem,
Nec tenera filiorum manu fulciuntur;
Nec fratribus confidunt, nec amicis,
Sanguini et cineri cras perituris;

12 *Οὔτι*. Int. οὐδαμῶς χάριν κομίζουσι μικρήν.
15 *Ἐμοῖς*. Sic quatuor Regg. et Coisl. Edit. ἐμοῦ. Mox duo Regg. ὀπάσσοις.
16 *Εὐμενέειν*. Legendum forte et melius εὐμενέων, ἤ.
26 *Πόροις*. Coisl. sup. lin. παράσχε.
33 *Δειλόν*. Duo Regg. δειλῶν.
34 *Παίζει*. Duo Regg. παίζετ'.
37 *Πλευρᾶς*. Assumptam e costa mulierem intelligit. Int. Coisl. ἐκ πλευρᾶς ληφθείσης γυναικός.

METRICA VERSIO.

Sint etenim vanis curæ sermonibus ista:
Spectat amicorum non meus obsequium.
Sed te consiliis sanctis multo meliorem
Reddet: præbe aurem tu modo mi facilem.
Ac cum forte meis hæc pendes præmia dictis,
Bis quinis plures ut bonus ipse juves,
Hesterna mihi quos, vir optime, luce dedisti,
Parvo dans magnus munera magna mihi.
At dictis attende meis, quæ pectore ab imo
D. prompta ex libris proloquar æthereis.
Dant nummos alii, fulvi dant munus et auri:
Dant alii summo serica fila Deo.
Christo etiam est pura qui sese mente dicarit,
Est qui perpetuis fletibus ora riget.
Tu vero hoc dona. Christo sunt qui famulentur:
His sit libertas munere plena tuo
B (Qui puris animis tranquilla et mente catervam
Ad cœli ducunt lucida tecta piam),
Christiferisque aliis, qui sunt sine conjuge, cura
Ques etiam et mundi jam prope nulla tenet;
Hymnis qui Regem nocturnis atque diurnis
Concelebrant, fluxis divitiisque carent.
Queis homines mundi princeps eludere gaudet,
Nunc aliis illas, nunc aliisque ferens:
Cunctarum quibus instar opum spes læta bonorum est,
Perdere quæ nemo, qui capit ipsa, potest:
Qui costam haud quærunt, sua quam caro diligat ardens,
Nec sobolem, cujus sustineantur ope:
Qui non confidunt sociis, non fratribus ipsis
Qui cruor est, jamjam disperiensque cinis);

Οὐδὲ μέγα πνείοντες ἐν ἄστεσι καὶ πολιήταις,
  Ἀδρανέων ἀνέμων κάρτεϊ θαρσαλέοι·
Οὐδὲ μὲν ἰσχανόωντες ἀφιπταμένοιο τάχιστα
  Κύδεος ἀνδρομέου, τέρψιος ἐννυχίης,
Ἀλλὰ Θεῷ πέμποντες ὅλον νόον, ἔκ τε Θεοῖο
  Εὐπαγέος πέτρης πείσματ' ἀναπτόμενοι·
Μύσται κρυπτομένης ζωῆς Χριστοῖο ἄνακτος,
  Ὅς κε φαεινομένης παμφανόωσι μέγα,
Δερκόμενοι Τριάδος καθαρὸν σέλας εἰς ἓν ἰούσης,
  Καὖθις ἀνοιγομένης ὄμμασιν ἁγνοτάτοις,
Οὐρανίης στρατιῆς τε μέγα κλέος, οὐκέτ' ἀμυδροῖς
  Φάσμασιν, οὐδ' ὀλίγοις ἴχνεσιν ἀτρεκίης.
Ἀλλὰ τὰ μὲν μετόπισθε· τὰ δ' ἐνθάδε, καπνὸς ἄτιμος,
  Ἢ κόνις, οἳ ζωὴν τῖσαν ἐπουρανίην.
Ὧν οἱ μὲν σπήλυγξιν ἐρημαίαις τε χαμεύναις
A Τέρπονται σχεδίοις, καὶ στυγέουσι δόμους,
Καὶ πτολίων φεύγουσιν ὁμήγυριν, οὐρανίης δὲ
  Στέργουσιν σοφίης σύγγονον ἀτρεμίην.
Οἱ δὲ σιδηρείῃσιν ἀλυκτοπέδαις μογέουσι,
  Τήκοντες κακίην σὺν χοῒ τηκομένῳ.
Ἄλλοι δ' αὖ θήρεσσιν ὁμοίϊα δώμασι τυτθοῖς
  Εἰρχθέντες, βροτέης οὐδ' ὀπὸς ἠντίασαν.
Εἴκοσι δ' αὖ νύκτας τε καὶ ἤματα μίμνον ἄπαστοι
  Πολλάκι, τῆς Χριστοῦ ἥμισυ καρτερίης.
Αὐχήσω· ποίμνης τις ἐμῆς ὄϊς ἦεν ἐκείνων,
  Ἔνθεν ἀφορμηθεὶς ἄστεος ἐξ ὀλίγου.
Καὶ γλῶσσάν τις ἔδησε λάλον, καὶ χείλεα σιγῇ,
  Ἐκ δὲ νόου, μεγάλῳ αἶνον ἔθυσε νόῳ.
Καί πού τις λυκάβαντας ὅλους ἱερῷ ἐνὶ χώρῳ
  Ἑστηὼς, καθαρὰς ἐξεπέτασσε χέρας·

Nec magna spirant in urbibus et inter cives,
  Debiliorum ventorum robore confidentes.
Neque etiam inhiant cito avolanti
  Gloriæ humanæ, noctis unius oblectationi :
Sed Deo totam immittunt mentem, atque ad Deum
  Solidam petram rudentes alligant ;
Discipuli absconditæ regis Christi vitæ,
  Ut, cum illa apparuerit, ipsi valde splendeant,
Cernentes Triadis purum lumen in unum coeuntis,
  Seque rursus oculis sanctioribus aperientis,
Cœlestis militiæ magnum decus, non jam
  Obscuris radiis, ac exiguis veritatis vestigiis.
Sed hæc quidem postea : quæ autem hic habentur, fumus vilis,
  Aut cinis, quippe qui vitam cœlestem in pretio habeant.
Horum alii speluncis et lectis humi in deserto
  Sponte paratis delectantur, ac domos oderunt,
Ac urbium cœtus fugiunt, cœlestisque amant
  Cognatam sapientiæ tranquillitatem.
Alii ferreis compedibus sese excruciant,
  Vitium debilitantes, dum caro debilitatur.
Alii instar ferarum exiguis tectis
  Inclusi, ne humanis quidem oculis occurrunt.
Sæpe autem viginti noctes et dies jejuni
  Manent, quod Christi abstinentiæ dimidium est.
Gloriabor : ex his quidam fuit gregis mei ovis,
  Hinc oriundus ex oppido exiguo.
Est qui linguam loquacem et labia silentio vinciat,
  Ac mente sola magnæ menti laudes immolet.
Est qui totos annos in loco sacro
  Stans, puras extendat manus :

42 *Θαρσαλέοι*. Ita tres Regg. et Coisl. Edit. θαρσαλέῳ.

53 *Μετόπισθε*. Tres Regg. μετέπειτα.

55 *Σπήλυγξιν ἐρημαίαις τε*. Sic habent omnes manuscripti codices. Duo autem Regg. ἐρημίαις. In editis perperam scriptum est σπήλυξιν.

62 *Βροτέης οὐδ' ὀπὸς ἠντίασαν*. Reg. 991, sup. lin., οὐδὲ φωνῆς ἀνθρωπίνης ἤκουσαν. *Nequidem hominis vocem audiunt.*

63 *Ἄπαστοι*. Chig. ἄπαυστοι.

64 *Τῆς Χριστοῦ ἥμισυ καρτερίης*. ***Dimidia ex parte Christi jejunium imitantes.***

66 *Ἀφορμηθείς*. Reg. 991 Int., ἐκ τῆς ἐμῆς γενόμενος χώρας τῆς ὀλίγης.

68 *Νόου*. Coisl., Int. ἀπὸ νοῦ μόνου. Mox *νόῳ*. Reg. 993, Θεῷ.

METRICA VERSIO.

Qui cives urbesque inter non mente tumescunt,
  Ventorum nixi robore debilium :
Nec decus humanum cupiunt, nocturna voluptas
  Quod velut, ut mulsit corda, repente fugit,
Sed mentem Christo mittunt, vitæque rudentes
  Ad solidam petram nocte dieque ligant :
Ac vitam absconsam in Christo ducuntque coluntque,
  Ut rutilum obtineant, hac rutilante, decus :
Spectantes Triadis radios, quæ cogitur in se,
  Seque aperit rursum mentibus egregiis,
Angelicique chori decus ingens, amplius haud jam
  Obscure, veri per tenuesque notas.
Ast hæc posterius : nunc autem fumus inanis,
  Et pulvis sunt hi, quos pia vita juvat :
Quorum pars speculus gaudet, cubat inque cavernis
B   Desertis, odio prosequiturque domos :
Defugit ac cœtus hominum, dulcemque quietem
  Sancta colit, sophiæ est quæ soror æthereæ.
Compedibus rursum pars altera vincta laborat,
  Cum carne ut vitium debilitare queat :
Pars alia exiguis tectis inclusa, ferarum
  Ritu hominem nullum vidit in his latebris.
Bisque dies denos noctesque impasta remansit
  Sæpius, omnigenis abstinuitque cibis.
Sit fas magna loqui, nostri pecus unus ovilis
  Horum erat, hinc abiens parvulo ab oppidulo.
Est etiam linguæ injecit qui vincla loquaci,
  Solo animo laudes personuitque Dei.
Est etiam in sacris qui totos ædibus annos
  Constiterit, fundens vota precesque Deo.

Οὐδ' ὅγ' ἐπὶ βλεφάροισιν ὕπνον βάλε, θάμβος ἄπιστον!
'Αλλ' ἐπάγη Χριστῷ, ἔμπνοος ὥστε λίθος.
Τῷ δὲ κόραξ γείτων τυτθῆς ἐμερίζετο δαιτὸς
Λείψανον· εἷς δ' ἄρ' ἔην ἀμφοτέροις ἄκολος.
Καί τις ἀνὴρ θείοιο κατ' οὔρεος, ἔνθεν ἀέρθη
Χριστὸς, ὅτ' ἀνθρώπους λεῖψε πάθος τελέσας,
Ἔνθα λόγῳ τε νόῳ τε καὶ ἅψεσιν ἀστυφέλικτος,
Ἑστηὼς νιφετῷ βάλλετο καὶ ἀνέμοις·
Οὐδ' ὑπόεικε λιτῇσι περισταδὸν ἄλλοθεν ἄλλων
Ἀνδρῶν εὐσεβέων ἀμφὶς ἑλισσομένων,
'Αλλ' ἔχετο κρατερῶς Χριστοῦ μεγάλοιο ἄνακτος,
Ἔνθεν ἀναστήσας ὃν νόον ἐκ μερόπων,
Μέσφ' ὅτ' ἀποψύχοντι δόμον νέον ἀμφὶς ἔθηκαν,
Οὐδ' ἐμπαζομένῳ κηδεμόνος παλάμης.
A Ἆ, φρίκος ἦλθεν ἔμοιγε· λόγοις πιστοῖσι τετύχθαι
Τόνδε νόμον μοναχοῖς οὔνομα καὶ βίοτον,
Οὓς πλεῖστοι μὲν ἴσασιν, ἀτιμάζουσι δὲ παῦροι
Πλεῖον θερμοτέρους ἔμφρονος εὐσεβίης,
Εὖτέ τις εὐαγέων ἀνδρῶν κείνοισι πελάσσῃ·
Ἡμεδαποῖο νόμου μηδὲν ἐπιστάμενος,
Πρῶτά μιν εὐμενέως μὲν ἑοῖς τίουσι δόμοισιν,
Ἀμφαγαπαζόμενοι πᾶσι τύποις φιλίοις,
Καὶ ψυχὰς θείοισι λόγοις, οὓς Πνεῦμ' ἐχάραξεν,
Ὑψοῦσιν, φαεινὴν δαῖτα χαριζόμενοι·
Αὐτὰρ ἔπειτα, νόμου τις ἀπηνέος ἐν μεσάτοισι
Μνήσατο, καὶ τοῖον ἐξερέεινεν ἔπος,
Εἰ καλὸν εὐσεβέεσσι Θεοῦ πέρι πότμον ἐπισπεῖν,
Ἕλκων κρυπταδίοις ῥήμασι πικρὸν ἔπος.

1000-1001 Is nec palpebris somnum concessit : miraculum incredibile!
Sed Christo defixus est, quasi vivens lapis.
Cum isto vicinus corvus exiguæ partiebatur dapis
Reliquias, unumque erat utrisque frustum.
Atque etiam in sacro monte, unde evectus est
Christus, cum homines reliquit passione expleta,
Vir sermone, et mente, et membris immobilis,
Stans nivibus jactabatur et ventis :
Nec cessit precibus virorum piorum
Qui eum undique circumstantes amplectebantur :
Sed fortiter Christo inhærebat magno regi,
Mentem suam procul a mortalibus attollens :
Donec eo animam afflante novam sedem circumstruxerunt,
Cum jam officiosam manum non sentiret.
Ah! horresco, Id quidem ad me fidelibus sermonibus perlatum;
Hanc legem nonnullis nomine et vita monachis statutam esse,
Quos plerique norunt, vituperant autem pauci,
Ut multo ferventiores, quam prudens ferat pietas;
Si quis ex sanctis viris ad eos accedat
Patriæ illorum legis inscius prorsus,
Primum quidem illum benevole ædibus suis excipiunt,
Ac omnibus amicitiæ significationibus prosequuntur,
Et animas divinis verbis, quæ Spiritus exaravit,
Erigunt, splendidam escam apponentes,
Postea vero legem aliquis crudelem in medium profert,
Et verbis ambiguis amarulentam responsionem
Eliciens, sic fatur : Num præclarum est piis viris
Pro Deo mortem oppetere?

74 *Εἷς δ' ἄρ'*. Tres Regg. ἢ δ' ἄρ' ἔην, *aut etiam duobus integrum panem afferebat*. Non liquet an de Paulo, an de alio quodam eremita Cappadoce loquatur Gregorius.

76 *Χριστός*. Mendose edit. Χριστῷ.

78 *Νιφετῷ*. Sic Coisl. Reg. 990 et edit. νηφέτῳ.

81 *Κρατερῶς*. Coisl. κραταιῶς.

83 *Μέσφ' ὅτ' ἀποψύχοντι δόμον νέον ἀμφίς*, etc. Hæc interpretatur Billius, ac veluti Gregorius significare voluerit, jam mortuo Stylita, de quo loquitur, parentatum fuisse constructa circa corpusculum ædicula; nihil tamen aliud vult nisi solitario isti, cum animum pene efflaret, nihilque expeteret, constructum fuisse tuguriolum, quod aeris injuriam arceret. Mox *ἔθηκαν*. Sic tres Regg. Edit. ἔθηκεν.

84 *Οὐδ' ἐμπαζομένῳ*. Sic Reg. 59, et alii. Int. ἤδη μηδ' αἰσθανομένῳ. Edit. ἐπαζομένῳ.

88 *Θερμοτέρους*. Duo Regg. θερμοτέρας.

94 *Φαεινὴν δαῖτα*. *Nimirum escam spiritalem divinarum Scripturarum.*

METRICA VERSIO.

Nec, quod vix credas, claudebat lumina somno,
Sed, lapis ut vivens, in prece fixus erat.
Huicque cibi reliquum donabat corvus : at ambos
Frustum unum tantum quod relevaret, erat.
Quin divinum etiam in montem se sustulit alter,
In quo Christus humum liquerat, astra petens :
Hic ubi sermone immotum, membrisque animoque,
Jactabant venti prægelidæque nives.
Nec precibus frangi poterat vir ille piorum,
Qui collo ipsius brachia juncta dabant :
Sed Christo firme hærebat, mentemque vehebat
Hinc ad cœlicolæ tecta beata gregis :
Exanimi donec constructa domuncula tandem est,
Curaret funus cum nihil ipse suum.
B Mens audita horret : monachis, qui nomine reque
Se monachos præstant, moris id esse viris,
Quos multi norunt, pauci aspernantur, ut æquo
Plus acres, pietas quam moderata ferat.
Cum quis ad hos pietate gravis se contulit, hujus
Nostratis legis nescius atque rudis,
Hunc animo primum excipiunt in tecta libenti,
Exceptum cunctis officiisque colunt,
Divinisque animos curant attollere verbis,
Pellentes cœna splendidiore famem.
Post quidam in medium prodit, legemque cruentam
Commemorans, promit talia verba, rogans :
An Christi causa pulchrum est accersere mortem,
Occultis verbis verba cruenta trahens.

Εἰ δ' ὅγ' ἀϊδρείῃσιν ἐπαινήσειε τελευτήν·
Θνήσκουσιν πολλοῖς προφρονέως θανάτοις·
Αὐτοὶ ὑπὸ σφετέρης παλάμης, καὶ γαστρὸς ἀνάγκῃ·
Οἱ δὲ κατὰ σκοπέλων, βένθεσί τ' ἠὲ βρόχοις,
Μάρτυρες ἀτρεκίης, πολέμου δ' ἄπο καὶ στονόεντος
Χαίρουσιν βιότου τοῦδ' ἀπανιστάμενοι.
Ἵλαθι, Χριστὲ ἄναξ, πισταῖς φρεσὶν ἀφραδέου-[σιν,
Οἷά τ' ἀπὸ νύσσης πῶλος ἀεθλοφόρος
Τῆλε φέρων ἐὰ γοῦνα, ποδωκείῃσι πεποιθὼς,
Οὐδὲ χαλινοῖσιν ἐντὸς ἐεργόμενος.
Ἄλλος δ' αὖτ' ἄλλης ἀρετῆς ἐπιτέρπετ' ἐρωῇ·
Σταθμῶν πλειοτέρων, πλείονες ἐργατίναι.
Ἀλλὰ τί μοι τὰ ἕκαστα λέγειν; Στεινὴν γὰρ ἀταρπὸν
Παύροισιν μερόπων ἐνθάδ' ὁδευομένην
A Οἵδε διεξελάουσι, καὶ ἀργαλέον πυλεῶνα,
Τῶν ἀγαθῶν πολλοῖς στειβόμενον καμάτοις.
Τοῖον μὲν Χριστοῖο λάχος, τοῖον δ' ἀπὸ γαίης
Πατρὶ Χριστὸς ἄγει καρπὸν ἑῶν παθέων,
Ἕρμα λόγου, λαοῦ δὲ κλέος, κόσμου δὲ θέμεθλον,
Κάλλεσιν οὐρανίοις ἀντεπιδεικνύμενον.
Τῶν καὶ ἐμοὶ γένος ἐστὶ φαεσφόρον. Ὄμματα τήκοι
Ὁ φθόνος. Ἀλλὰ σύ μοι τοῖσδε φίλα φρονέειν,
Κληδονίῳ πρώτιστον ἐνηέϊ, ὅς γε πενιχροῖς
Ζώει, καὶ Χριστῷ πάντ' ἀνέθηκε φέρων,
Αὐτὸν μὲν πρώτιστον, ἔπειτα δὲ ὅσσ' ἐπέπαστο·
Οὐδὲν ἑῇ ζωῇ λειπόμενος χθονίῃ,
Μάργαρος ἐν λάεσσιν, ἐν ἀστράσι φωσφόρος [ἄλλος,
Εἶαρ ἐν ὥρῃσιν, ἐν δὲ φυτοῖσι ῥόδον.

Quod si ille, quia rem nescit, mortem collaudat
(Subjungit) : Moriuntur alacriter variis mortibus:
Alii sua ipsorum manu, et ventris necessitate (inedia);
Alii scopulis, et barathris, et laqueis,
Martyres veritatis; et a bello
Ac luctuosa hac vita gaudent se abscedere.
Parce, Christe rex, piis animabus insanientibus,
Instar equi victoris, qui ultra metam
1002-1003 Procul effert genua sua, pedibus celerrimis confidens,
Nec frenis intra coercetur.
Alius aliarum virtutum motibus delectatur :
Ut plures mansiones, ita plures operarii.
Sed quid ego singula persequor? arctam enim viam
Quæ paucorum hominum vestigiis hic teritur,
Isti percurrunt, ac difficile atrium,
Multis bonorum laboribus calcatum.
Talis est Christi hæreditas, talemque de terra
Fructum Christus passionis suæ offert Patri,
Præsidium fidei, populi decus, mundi fundamentum,
Cum cœlestibus pulchritudinibus propemodum certans.
Horum etiam mihi lucidum genus videtur. Facessat invidia.
Sed tu his benevolum te præbe,
Primum quidem Cledonio, leni homini, qui pauperibus
Vivit, et Christo omnia afferens consecravit;
Primo quidem se ipsum; deinde quæcunque possidebat,
Nihil suæ terrestri vitæ reliquum faciens,
Margarita in lapidibus, alter in astris lucifer,
Ver in tempestatibus, rosa in plantis.

99 *Ἀϊδρείῃσιν*. Coisl. et duo Regg. αἰδρίῃσιν, et sup. lin. ἀπειρίαις.
102 *Οἱ δέ*. Ita Regg. 991. Edit. οἱ καί.
103 *Ἀτρεκίης*. Forte legendum αὐτόχεροι, *suo ipsorum facinore*. Certe hujusmodi martyres non Dei ac veritatis, sed diaboli martyres sunt. Quare Gregorii verba non nisi ironice dicta, sunt accipienda. Mox *στονόεντος*. Reg. 990, στενόοντος.
105 *Ἀφραδέουσιν*. Chig. ἀφραδεούσαις.
107 *Γοῦνα*. Ita Coisl. Edit. γοῆνα. Ibid. *ποδωκείῃσι*. Sic duo Regg. et Coisl. Prave edit. ποδωκείῃσε.
110 *Ἐργατίναι*. Schol. ἐργάται.
113 *Πυλεῶνα*. Schol. προπύλαιον.
118 *Κάλλεσιν οὐρανίοις*. Angelos intelligit.
123 *Ἐπέπαστο*. Sic duo Regg. et Coisl., qui sup. lin. ἐκέκτητο. Edit. ἐπέστατο.

METRICA VERSIO.

Si genus hoc mortis non prudens ille probarit,
Tum multas mortes, inquiet, isti obeunt.
Pars sibi namque manu vitam eripit, et fame dura :
Pars laqueo, in præceps pars scopulosque ruit,
Isti, inquam, veri testes, lætique relinquunt
Hanc vitam, et vitæ tristia bella nimis.
Parce piis animis, stolidis tamen, optime Christe,
Carceribus currunt nam procul instar equi,
Qui levibus nimium pedibus confidit, et intra
Curriculum hunc freni vis retinere nequit.
Ast alium rursus virtus juvat altera. Plures
Namque domus ut sunt, sic varii artifices.
Singula quid vero refero? Nam tramite vitæ
Arcto, rara cohors quem tenet hic hominum,
B Incedunt isti : cœlestis et ardua portæ
Limina vix, magno cumque labore, petunt.
Talis sors Christi est : talem fert ille Parenti
Fructum supplicii, quod sine labe tulit :
Subsidium fidei, plebis laus, et basis orbis,
Certans cum cœli mentibus angelicis :
Quorum præclarum genus est mihi. Sit procul omnis
Livor. Eis, quæso, summe vir, affer opem :
Cledonio leni primum, qui vivit egenis,
Et Christo prompto pectore cuncta dedit;
Se primo, post quidquid opum censusque tenebat,
Nil humili ut vitæ liquerit ipse suæ,
Margarus in saxis, in stellis phosphorus alter,
Ver in temporibus, floribus inque rosa;

Καὶ χθονίου ποτ' ἄνακτος ἐν αὐλαῖς κύδεϊ γαίων,
  Μεῖζον ἐν ἡμετέρῳ ἕρκεϊ κῦδος ἔχει·
Χριστῷ γὰρ βασιλῆϊ παρίσταται. Αὐτὰρ ἔπειτα,
  Πολλὸν ὁμηλικίης κρείσσονι Εὐλαλίῳ,
Τόν ῥα κασιγνήτοιο μέγα σθένος Ἑλλαδίοιο
  Ἥμισυν ἄρτι λιπὼν, ᾤχετ' ἀποπτάμενος
Ἐς χορὸν, ὃν ποθέεσκεν· ὁ δ' ἐνθάδε μοῦνος ἐλείφθη,
  Οὐδὲν ἔχων ὁράαν φέρτερον Ἑλλαδίου.
Μητέρα δ' ἀμφιβέβηκεν ἑὴν στυγερῆς ὑπὸ νούσου
  Τειρομένην, ὀλίγαις ἐν ψεκάσι βιότου·
Οἵαν πουλὺς ὁ μῦθος ἐλεγχέμεν, ἄρκιον εἰπεῖν
  Τοιούτων τεκέων μητέρα βαιὸν ἔπος.
Καρτέριον δ' ἑτέρῳ δῶκεν Θεός· ἀλλ' ἄρα καὶ τὸν
  Θήσεις σὸν, φιλότης, εὐμενέων ἑτάροις·
Καρτέριον, τοῦ κῦδος ἐν οὐρανίοισι μέγιστον
A Αἰὲν ἀειρομένου πνεύματι σαρκὸς ἄπο.
Φείδεο καὶ μεγάλου Νικομήδεος, εἴ τιν' ἀκούεις,
  Ὃς ζωὴν βροτέην δῶκεν ἐπουρανίῃ,
Καὶ θυσίην μεγάλοιο πατρὸς ζήλωσε παλαιὴν
  Ἀβραὰμ, ἁγνίσσας ὧν τεκέων δυάδα,
Σπεύδοντ' ἐς θυσίην ἱερήϊα· καὶ γάμον ἐσθλὸν
  Θῆκατ', ἐπεί ῥα γάμου κἀγαμίης στέφανος.
Οὐδ' ἔλιπεν γαίῃ πτόρθους χοὸς, ὡς ὅλος ἔλθῃ
  Γαῖαν ἐς αἰπεινὴν, τῆσδε λυθεὶς βιοτῆς,
Καρπὸν ἀριστεύοντα μετ' ἀνδράσιν, ἠδὲ γυναιξὶν,
  Ἀνδράσιν υἷα φίλον, θηλυτέραις θύγατρα,
Ἡμετέροισι χοροῖσιν ἑὸν στάχυν ἐγκαταλέξας,
  Ἔλπομαι, ὡς ληνῶν ἄξιον οὐρανίων,
Εὐθαλέας ὅρπηκας ἀπ' εὐόδμοιο φυτοῖο·
  Εἰ δὲ καὶ ὧν τοκέων κρείσσονας, ἐκ τοκέων.

Is olim in aula terreni regis honoribus florens,
  Majus in nostro septo decus obtinet.
Christo enim regi astat. Post eum
  Longe æqualibus præstantiori Eulalio,
Quem fratris Helladii magna virtus
  Nuper dimidium relinquens, discessit avolans
Ad chorum quem optabat: ille vero solus hic relictus,
  Nihil ob oculos habens melius Helladio.
Is matri suæ assidet tristi morbo
  Afflictæ, in exiguis vitæ guttis:
Quæ, qualis mulier, si velim enarrare, longior esset oratio, sed sat esto
  Talium filiorum matrem breviter dicere.
Carterium a Deo alius accepit: sed et illum
  Tuum facies, vir optime, sociis favens;
Carterium, cujus gloria in cœlestibus maxima,
  Ut qui semper a spiritu supra carnem evehatur.
Parce et magno Nicomedi, si quem nosti,
  Qui vitam terrenam addixit cœlesti,
1004-1005 Ac antiquum magni patris æmulatus est sacrificium
  Abrahæ, par filiorum consecrans,
Properantes ad sacrificium victimas. Ac nuptias quidem iniit
  Præclaras, siquidem matrimonio et vitæ cælibi sua corona est:
Nec terræ reliquit terrestres ramos, ut totus perveniat
  Ad excelsam terram, hac vita solutus,
Fructum excellentem inter viros, et mulieres,
  Dulcem filium inter viros, filiam inter mulieres,
Nostris choris spicam suam inserens,
  Dignam, ut spero, promptuariis cœlestibus,
Florentes ramos ex suaveolenti arbore:
  Quod si et parentibus meliores, id a parentibus venit.

130 *Εὐλαλίῳ*. Eulalius hic fortasse fuit, quem Gregorius Nazianzenæ Ecclesiæ præfecit; Helladius autem, ni fallor, inquit Billius, qui mortuo Basilio Cæsariensi archiepiscopo successit. Aliter Muratorius, qui putat duos exstitisse Helladios, et eum de quo hic loquitur Gregorius eumdem esse in cujus honorem exstat Epigramma nostri poetæ, ac juvenem vivere desiisse absque ullo episcopalis muneris indicio. Vide Murat. 42, nunc epitaph. 57.

135 *Ὑπό*. Ita duo Regg. Edit. ἀπό.

141 *Καρτέριον*. Vide inferius epigrammata sancti Gregorii *in Carterium et Nicomedem*.

145 *Ζήλωσε παλαιήν*. Ita Coisl., duo Regg. et Chig. Edit. ἐζήλωσε πελαιήν.

148 *Ἐπεί ῥα*. Schol. ἐπεὶ δή. Edit. ἔπειρα.

METRICA VERSIO.

Qui cum terrenis quondam floreret in aulis,
  Majus apud nostros nunc habet ipse decus:
Astat enim Christo regi. Tum deinde, gregem qui
  Exsuperat multis partibus, Eulalio;
Dimidium nuper quem linquens frater ad agmen
  Cœlicolum abscessit maximus Helladius.
Hic autem solus defuncto fratre remansit,
  Nil usquam melius cernere fratre valens:
Nuncque gravi morbo fractæ afflictæque parenti
  Assidet et nati fungitur officiis;
Quæ qualis mulier, longum est mihi dicere: natis
  Talibus (hoc satis est dicere) digna parens.
Tu quoque Carterium, licet hunc acceperit alter,
  Ob socios facies, vir celebrande, tuum:
Carterium, cujus, quia mentem tollit in altum,
B Per magnum decus est inter Olympicolas.
Sis etiam magno Nicomedi, quæso, benignus,
  Mortalem vitam qui dedit æthereæ,
Ac fuit Abrahami patris æmulus, ad sacra prompti,
  Dum natos studuit sanctificare duos;
Connubiumque bonum fecit, tædasque jugales
  Experto palmam vita soluta tulit.
Terrenos ramos nec terræ liquit, ut ipse
  Sublimes totus posset adire domos:
Fructum fœmineo in sexu sexuque virili
  Eximium: hanc illis, hunc dedit ipse viris;
Cœtibus et sobolem nostris sociavit utramque
  Cœlitibus dignam (sic reor ipse) choris,
Florentes ramos ab odora stirpe: parentes
  Si superent, matris munus id estque patris.

Ἀλλὰ τὰ μὲν κρατεροῖο Θεοῦ ἐν χείρεσι κείσθω,
 Ὅς μέγα ταῖς μεγάλαις ἐλπίσι τέρμα φέρει.
Νῦν γε μὲν οἷς τεκέεσσι πατὴρ, πτερὸν οἷα νεοσσοῖς
 Αἰετὸς ὠκυπέτης, πλησίον ἱπτάμενος,
Ἰθύνει νεόπηκτον, ὅτ' ἠέρος ἐν λαγόνεσσι
 Δινεύοντ' οὔπω θαρσαλέῃ πτέρυγι,
Πολλὰ μὲν εὐσεβίης παιδεύματα τοῖσιν ὀπάζων,
 Οὔπω δ' ἧς ἀρετῆς φέρτερον οὐδὲν ἔχων·
Ὅς θείοισι λόγοισι, καὶ ἤθεσι τούσδ' ἀνέθηκεν,
 Ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐσθλὸν ἐρειδόμενος,
Καὶ πενίην ἱερὴν κλῆρον πόρσυνε μέγιστον,
 Μηδὲν ὥς κε λίποι ὄργανον εὐοδίης.
Οὗτος μὲν δή σοι τοῖος δόμος, εὖχος ἐμοῖο,
A Εὖχος ἐμῆς μάνδρης, αἵματος ἐξ ἐμέθεν.
Οὐδὲ μὲν ἐν πυμάτοισι Θεόγνιος, ἀλλ' ἐπὶ γαίης
 Ἱστάμενος, θώκων ἅπτεται οὐρανίων,
Μείλιχος, ἡδυεπὴς, αἰεὶ χλοάοντι προσώπῳ
 Φαίνων εὐμενέος πνεύματος ἀγλαΐην,
Οὐδ' ἐπίπλαστον ὕπερθεν, ὁμοῖϊα θηλυτέρῃσι,
 Βάλλων χρῶμ' ἀρετῆς, κάλλος ἐλεγχόμενον,
Ἀλλὰ φόβον πραπίδεσσι Θεῷ φίλον ἐντὸς ἐέργων,
 Μούνῳ τῷ κρυφέων ἴδμονι φαινόμενον.
Θαῦμα μέγ', ὑστάτιόν περ ἐπαΐξας σταδίοισι
 Τῆς ἀρετῆς, ὅσσον ἔφθασε τοὺς προτέρους
Καρπαλίμοισι πόδεσσι· φίλοις δέ τε παισὶν ἀρείω
 Γευσαμένοις σοφίης μοῖραν ἔδειξε βίου.

Sed hoc in potentis Dei manibus situm sit,
 Qui magnum magnis spebus finem imponit.
Nunc filiis pater, ut pullis velox
 Aquila, prope volitans, alas dirigit
Recens concinnatas, cum in aeris spatiis
 Fluctuant nondum fidenti volatu,
Ac multa quidem illis pietatis præcepta tradit,
 Nondum autem sua ipsius virtute præstantius quidquam tradidit.
Divinis eos verbis et moribus consecravit,
 A teneris unguibus virtutem imprimens,
Ac sacram pauperiem instar amplissimæ hæreditatis reliquit,
 Nullum ut relinquat instrumentum prosperitatis.
Ista quidem sic tibi descripta domus, gloria mea,
 Gloria ovilis mei, ex genere meo.
Neque etiam inter postremos Theognius, qui in terra
 Consistens, sedes attingit cœlestes,
Mansuetus, dulce loquens, semper sereno vultu
 Ostendens bene affecti spiritus serenitatem,
Nec fictum, instar mulierum, superficiei illinens
 Colorem virtutis, pulchritudinem fictitiam,
Sed corde metum Deo gratum intus continens,
 Soli occultorum cognitori apparentem.
Mirum valde quantum qui postremus assiluit
 Ad stadium virtutis, priores præcesserit
Pernicibus pedibus : amicis autem filiis præstantiorem,
 Degustata sapientia, partem vitæ ostendit.

157 *Ἀλλὰ τὰ μέν*. Sic Coisl. cum tribus Regiis. Homerica locutio. Edit. ἀλλὰ τὸ σύν.

160 *Ἱπτάμενος*. Regg. tres ἱστάμενος.

162 *Θαρσαλέῃ*. Ita duo Regg. et Chig Edit. θαρσαλέῳ.

165 *Ἀνέθηκεν*. Schol. διὰ λόγου ἀνέθηκε τῷ Θεῷ.

168 *Λίποι*. Interpres Regius 991 : ἵνα μηδὲν αὐτὸς λίπῃ τῶν εἰς ἀρετὴν φερόντων ἐφόδιον, *ut nihil relinqueret quod ab iis, quæ ad virtutem ducunt, averteret*. Coislinianus autem interpres : ἵνα μηδὲν τοῖς τέκνοις ὄργανον εἰς κακίης καταλίποι πρόφασιν, *ut nihil filiis relinqueret, quod ipsis nequitiæ occasio esset.*

169 *Τοῖος δόμος, εὖχος*. Sic Regii quatuor et alii. Deerat in editis δόμος, quæ vox ad integritatem versus requiritur. Reg. 991, sup. lin. τοιοῦτος οἶκος. Int. ναός. Sic Coisl. Mox *ἐμεῖο* pro ἐμοῖο habet Coisl. cum pluribus aliis.

173 *Χλοάοντι*. Schol. ἀνθόεντι καὶ λάμποντι.

177 *Θεῷ*. Ita tres Regg. Edit. Θεοῦ.

178 *Κρυφέων*. Reg. 993 κρυφίων. Coisl. κρυπτῶν.

181 *Φίλοις δέ τε παισὶν ἀρείω*. Regg. duo et Chig. πᾶσιν ἀρήγων. Reg. 991, sup. lin. βοηθῶν. Int. πᾶσι δὲ φίλοις αὐτοῦ φίλος ἀρήγων, πολλοὺς ἐκείνων εἰς τὸν οἰκεῖον ἐπεσπάσατο τὸν βίον, τὴν κλίμακα δὲ τῶν ἀρετῶν ἀνερχόμενος, *amicos autem suos adjurans, multos ex ipsis, ad suam ipsius vivendi rationem pertraxit, scala virtutum conscensa*

182 *Γευσαμένοις*. Ita legendum videtur cum Int. Schol. πεπειραμένοις. Edit. γευσάμενος.

METRICA VERSIO.

Ast hæc in manibus divinis sunt sita, magnas
 Qui spes ingenti claudere fine solet.
Ac teneras natis genitor nunc dirigit alas,
 More aquilæ pullis advolitatque suis :
Qui nondum firmis agitantur in æthere pennis,
 Sed trepido currunt per loca celsa pede.
Ac præcepta quidem pietatis multa dat ipsis,
 At nullum majus dat pietate sua :
Divinisque ipsos verbis, sanctisque dicavit
 Moribus, a teneris sedulus unguicul.s,
Pauperiemque ipsis sensus dedit instar opimi,
 Ad sanctum vitæ ne quid abesset iter.
Hæc tibi nostra domus, mea gloria, gloria ovilis
B Ampla mei : cuncti qui mihi sunt genere.
Nec vero extremos inter laus danda Theogno,
 Qui stans in terra sidera summa ferit,
Vir placidus, vir dulciloquus, vultusque nitore,
 Quisnam animis flos sit, conspicuum faciens ;
Qui non femineo fucatum more colorem
 Virtutis monstrat, fictitiumque decus :
Sed premit in medio divinum corde timorem,
 Quem videt is, tectum cui nihil esse potest ;
Qui recti stadium cum sero intraverit, o quot
 Præteriit primos passibus ille tamen !
Atque ubi gustavit sophiam, tum denique regna
 Ostendit natis ad meliora viam.

Ἣν δὲ πάρος γαίηθεν ἐς οὐρανὸν εἶδε ταθεῖσαν
Ἰσακίδης Ἰακὼβ ἡμέτερος προπάτωρ
Κλίμακα, τήνδ' ἀνιὼν, ὥς κεν Θεὸν αὐτὸν ἴδηται,
Πηγὴν ἀκροτάτην οὐρανίων φαέων·
Βαθμῶν τὸν μὲν ἔλειπεν, ὁ δ' ἴχνια νῦν ὑπέδεκτο,
Τοῦ δ' ἔχεται παλάμη, ὄμματα δ' ἄλλον ἔχει.
Τοίη γὰρ μερόπεσσιν ὁδὸς, καὶ τοῖον ἐμοῖο
Αἷμ' ἀνάγει Χριστῷ εὐγενέτης γενέτης.
Πολλὰ δ' ἄρ' Εὐάνδρου κειμήλια ἔνδοθι κεύθει
Ψυχὴ, καὶ πολιῆς λευκότεραι πραπίδες.
Τίς δέ κεν Ἀστερίοιο σαοφρονέων λελάθοιτο,
Ἠδὲ κασιγνήτων τῆς ἱερῆς τριάδος,
Οἷς ξυνὴ σοφίη, ξυνὸς βίος, εἰς ἓν ἄγερθεν
Ἐλπωρῇ· μούνῃ σαρκὶ μεριζόμενοι,
(Σιγήσω Φιλάδελφον, ἐμὸν κέαρ, εὐγενὲς αἷμα·)
A Μακροβίου δ', ἐπὶ τοῖς, θρέμματος ἡμετέρου,
Θρέμματος ἡμετέροιο, φίλον δ' ἐμὸν, ὃν πτερύγεσσιν
Εὐμενέων Χριστὸς ἀμφὶς ἔχει μεγάλαις,
. . . .
Ὃν πάντων κρατέων οὐκ ἐφύσησε τῦφος;
Ῥήγινον ὕψι βιβάντα, Λεόντιον, Ἡλιόδωρον,
Οἳ Χριστοῦ σοφίης ἄκρον ἔχουσι γέρας,
Ἄλλους τ' ἀγροτέροισι μετ' ἀνδράσιν ἄστρα φαεινὰ,
Πολλοῖς ἡμερίων οὐδὲ φαινόμενα,
Ἐν Χριστοῦ μελέεσσι τὰ τίμια, τίς κεν ἐνίσποι
Σφρηγῖδας ἀθανάτου, κάλλεα σαρκοφόρα;
Πάντες δ' οἵ γε Θεοῖο μεγασθενέος θεράποντες,
Ἄλλος ἐν ἀλλοίῃ ἄρτιος εὐσεβίῃ,
Ἴχνεσι κουφοτάτοισιν ἐπιστείβοντες ἄρουραν,
Δεξιτερῆς παλάμης θρέμματ' ἀριπρεπέα,

1006-1007 Quam autem olim e terra in cœlum extensam vidit
Isacides Jacob proavus noster
Scalam, hanc ille ascendit, ut Deum ipsum videat,
Supremum fontem cœlestium luminum:
Ex gradibus autem alium reliquit, alius ejus vestigia excipit,
Alio innititur manu, alium oculi tenent.
Talis est hominibus via, et tale mei
Genus ad Christum ducit generosus meus pater.
Multam intus pretiosam supellectilem abscondit
Evandri anima, et cor canitie candidius.
Quis cordatus Asterii obliviscatur,
Ejusque fratrum, sacræ triadis,
Quibus communis sapientia, communis vita, spe in unum
Conglutinati, sola carne divisi
(Tacebo Philadelphium cor meum, genere clarum);
Et post hos Macrobii, alumni nostri,
Alumni, inquam, nostri, quem, meum amicum, Christus
Magnis suis alis benevolus circumdat et fovet,
. . . .
Quem omnium domitrix non inflavit superbia?
Rheginum in altis gradientem, Leontium, Heliodorum,
Qui Christi sapientiæ summum decus assecuti sunt,
Aliosque rusticis cum viris lucida sidera,
Multis hominibus ne apparentia quidem,
Insignia in Christi membris, quis recenseat
Sigilla immortalis (Dei), lumina carne induta?
Atque hi quidem omnes Dei omnipotentis famuli,
Alius in alia perfecti sunt virtute,
Levissimis vestigiis terram calcantes,
Dexteræ manus oves præstantissimæ,

187 *Βαθμῶν.* Duo Regg. βαθμὸν τὸν μέν. Schol. ἄλλον.
190 *Αἷμ' ἀνάγει.* Schol. γένος προσάγει. Billius vertit: *cruorem*, quæ vox nimium dura. Mox *εὐγενέτης*. Schol. εὐγενής.
191 *Ἄρ'.* Ita Coisl. et Reg. 990. Edit. αὖ.
202 *Ὃν πάντων κρατέων οὐκ ἐφύσησε τῦφος.* Hunc versum, qui deest in editis, suppeditarunt duo Regg. et Coisl., sed et alius desideratur quem codices non exhibent.
208 *Ἀθανάτου.* Reg. ἀθανάτους.

METRICA VERSIO.

Quamque prius scalam a terra in cœlum usque patentem
Per somnum sanctus viderat Isacides,
Hanc ipse ascendens, ut regem cernat Olympi,
Lumina quem fontem cœlica lucis habent,
Hunc liquit, terit hunc pedibus, dextra arripit illum,
Atque alium rursum prospicit ipse gradum.
Namque via est hominum talis: talemque cruorem
Christo offert clarus nobilitate pater.
Multas rursus opes Evander pectore claudit,
Qui capite est cano, sed mage mente tamen.
Quisnam autem Asterium fratrum triademque sacratam
Non memoret, prorsus sit nisi mentis inops,
Quos sophia, et vitæ ratio communis, in unum
Conjungit, tantum dissociatque caro!
B (Prætereo sanctum Philadelphum sanguine clarum);
Quis sileat nostrum de grege Macrobium,
Qui pecus est nostra, et charus mihi: quemque sub alis
Omnipotens Christus protegit usque suis,
. . . .
Quem non inflavit cuncta tumor subigens?
Rheginum altivolum, atque Leontium et Heliodorum,
Qui Christi sophiæ culmina summa tenent:
Atque alios, qui ruricolis ut sidera lucent,
Et quorum paucis cognita vita latet,
Præstantes inter Christi pia membra, quis almi
Signa Dei numeret, sidera carnigera?
Qui cum sint omnes famuli Dominique Deique,
Hic tamen hac, illa laude aliusque viget,
Atque levi terram calcat pede sancta caterva.
Grexque pius, scita quem pater arte regit:

Καὶ νηοῦ μεγάλοιο λίθοι, οὓς Χριστὸς ἔδησεν
  Ἀλλήλοις ἐρατῇ Πνεύματος ἁρμονίῃ·
Οἳ ζωῆς σπινθῆρσι μικροῖς ζώουσιν ἐλαφρὸν
  Τόνδε βίον, γαστρὶ παῦρα χαριζόμενοι
Ἀρχεκάκῳ, παθέων δὲ βαρὺν κλόνον, ἠδὲ κελαινὸν
  Ἱστᾶσιν Βελίου οἶδμ' ἐπανιστάμενον,
Σταθμὰ λόγῳ, σιγῇ δὲ μέτρον, καὶ δεσμὰ γέλωτι,
  Οὔασι, καὶ σταθεροῖς ὄμμασι βαλλόμενοι,
Νήλιποι, αὐαλέοι, πενθήμονες, οἰοχίτωνες,
  Νεκροὶ ἐπιχθόνιοι, ζῶντες ἄνω πραπίσι,
Μεῖζον ἐν ὀφθαλμοῖσι Θεοῦ σέλας αἰὲν ἔχοντες,
  Ψυχῶν τ' εὐσεβέων κεῖθι χοροστασίην.
Παρθενικὰς δὲ γυναῖκας, ὅσαι κλείουσιν Ἄνακτα
  Νυμφίον, ἁγνοτάταις μιγνύμενον κραδίαις,
Αἳ Χριστὸν δοκέουσιν ἀκοιμήτοις φαέεσσιν,
A Οὔτι μαραινομένας λαμπάδας ἁψάμεναι,
Τίσας, ἐπεὶ δεδάηκας ἐμὸν γέρας, εἴ τιν' ἔτισας,
  Αὐλῆς ἡμετέρης ὄμμα φαεινότατον.
Ξυνὴ γὰρ πάντεσσι πέλει χάρις, εὖτέ τις ἐσθλῶν
  Ἐσθλὰ πάθῃ, θεσμῷ κιρναμένης φιλίης.
Ναὶ μὴν καὶ τῇσίν γε μέγας νόος, ἄῤῥενι θυμῷ
  Ῥιπτούσαις δολερὴν Εὔαν ἀπὸ κραδίης.
Ναὶ μὴν καὶ τῇσίν γε περὶ χροῒ σάκκος ἐρυμνὸς,
  Καὶ κόνις ἐν δαπέδῳ, φάρμακα σωφροσύνης·
Εὐχαί τε στοναχαί τε φίλαι καὶ νύκτες ἄϋπνοι,
  Καὶ πηγαὶ δακρύων ἔνδοθι λειβομένων.
Γούνατα δ' ἐῤῥώσαντο, καὶ ἀδρανίης λελάθοντο,
  Εὐσθενέων Χριστοῦ δραξάμεναι θυσάνων.
Αἱ δ' ἁπαλαὶ σάρκες τε καὶ εἵματα σιγαλόεντα,
  Κάλλος τ' εἰαρινὸν ὦκα μαραινόμενον,

Magnique templi lapides, quos Christus inter se
  Conglutinavit amabili Spiritus compage.
Exiguis vitæ scintillis fugacem hanc vitam
  Traducunt, pauca indulgentes ventri,
Qui malorum est principium, ac vitiorum gravem tumultum, et tenebrosas
  Beliæ reprimunt fluctus insurgentes;
Pondera sermoni, silentio modum, vincula risui,
  Auribus, et fixis oculis injiciunt,
1008-1009 Sine calceis, sicci, veste lugubri, unam tunicam habentes,
  Mortui in terra, animis in cœlo viventes,
Præ oculis semper Dei lumen præstantius habentes,
  Et choros, quos illic piæ animæ agunt.
Virgines etiam feminas, quotquot Regem celebrant
  Sponsum, purissimis se cordibus miscentem,
Quæ Christum exspectant cum luminibus nunquam emorientibus,
  Ut quæ lampades inexstinctas accenderint:
Has profecto honorabis, si quas unquam honorasti, ubi meum illas decus esse
  Didicisti, gregis nostri lumen clarissimum.
Si cui enim proborum bene fit, communis est omnium
  Gratia, ex lege lata manantis amicitiæ.
Atque illis quidem excelsa mens, ut quæ virili animo
  Projecerint ex corde dolosam Evam.
Est etiam illis circa corpus saccus niger,
  Et cinis in pavimento, præsidia pudicitiæ:
Placent illis preces, et gemitus, et noctes insomnes,
  Et fontes lacrymarum secreto fluentium;
Genua obfirmaverunt, et imbecillitatis oblitæ sunt,
  Fortiter Christi fimbriam apprehendentes.
Delicatæ autem carnes et vestes splendidæ,
  Ac cito marcescens, verna pulchritudo,

216 *Γαστρί*. Coisl. σαρκί. Duo Regg. παῦρα γαστρὶ χαριζόμενοι.
217 *Ἀρχεκάκῳ*. Epithetum ventris quod apud Gregorium frequens occurrit. Ibidem *κλόνον*. Mendose autem habent edit. κλένον.
221 *Πενθήμονες*. Duo Regg. πενθείμονες.
232 *Πάθῃ*. Tres Regg. πάθοι. Mox *κιρναμένης*. Tres quoque Regg. et Chig. κιρνάμενος, *manans*.
238 *Λειβομένων*. Tres Regg. θλιβομένων.
240 *Θυσάνων*. Schol. Coisl. κρασπέδων, τῶν δυναμοποιῶν δραξάμενοι ἐλπίδων τοῦ Χριστοῦ.

METRICA VERSIO.

At templi magni pulcherrima saxa, ligavit
  Quæ Christus sancti Pneumatis harmonia;
Qui mundo exigue vivunt, minimosque favores
  Impendunt carni, qua mala cuncta fluunt:
Qui motus animi sistunt sævasque procellas,
  Quas Beliæ horrendi vis inimica parit;
Atque modum imponunt verbis linguæque silenti,
  Risumque, atque oculos, auriculasque premunt.
Qui pede sunt nudo, duplici sine veste, gemuntque
  In terra exanimes, mente polumque tenent;
Atque oculo spectant vigili Dominumque, chorosque,
  Felix in supera quos agit urbe cohors.
Virgineas tu porro acies, præconia Regis
  Quæ sponsique sui, voce animisque canunt,
Atque oculis Christum exspectant insomnibus usque,
B Lampadas accensas in manibusque gerunt,
Ut decus ipse meum agnosti, complexus honore es,
  Hanc, nostri gregis est quæ decus omne, colens.
Communis cunctis namque est ea gratia, cum cui
  Fit bene; jus istud poscit amicitiæ.
Scilicet his etiam mens maxima; corde virili
  Nam procul a se Evæ subdola sensa fugant.
Scilicet his etiam saccus niger ossibus hæret,
  Inque solo cinis est, arma pudicitiæ;
Charæque insomnes noctes, gemitusque precesque;
  Et facies calidis fletibus ipsa madet.
Ac genibus robur subiit, languorque recessit,
  Arrepta ut Christi est fimbria firma manu.
Ac simul et teneræ carnes, et splendida vestis,
  Quique brevi formæ marcet abitque decor,

Ἀμφότερον φύσιός τε καὶ ὁππόσον ἔκτοθι χερσὶν
  Ἄνδρες ἐτρίψαντο εἴδεσι μαχλοτέρων,
Εἶξαν ὑπὸ πραπίδεσσι, νόου σθένος ἀνδράσιν ἴσας
  Θεῖναι θηλυτέρας, καὶ δέμας, ὡς σοφίην.
Οὐ μέγα· καὶ Χριστὸν γὰρ ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
  Σαρκὶ σὺν ἀνδρομέῃ γαῖαν ἐπερχόμενον,
Καὶ τέκον ἡμερίοις ἁγνῆς διὰ μητρὸς ἰόντα
  Παρθένου, ὄφρα νόμον ἀνδρόμεον τελέσῃ,
Ἀχράντοισι γονῇσι, καὶ ἐκ τύμβοιο θορόντα
  Ἤματι ἐν τριτάτῳ θερμοτέροισι πόθοις
Πρῶται ἐθηήσαντο, φίλοις τε ἤγγειλαν ἑταίροις,
  Γευόμεναι Χριστοῦ γεῦσιν, ἄκος προτέρης.
Πολλαὶ μὲν δὴ γαῖαν ἐπιπνείουσιν ἅπασαν,
  Ὁσσατίην σωτὴρ μῦθος ἐπιστρέφεται.
Αἱ μὲν ὁμηγερέες, ξυνὸν πόθον ἀμφιέπουσαι
  Οὐρανίου ζωῆς, ἰσά τε μέτρα βίου,
Αἱ δ' ἄρ' ἑοῖς τοκέεσσι παρήμεναι ἀδρανέουσιν,
  Ἠὲ κασιγνήτοις μάρτυσι σωφροσύνης.
Αὐτὰρ ἐμοὶ παῦραι μὲν, ἀτὰρ πλεόνεσσιν ἐρίζω,
  Γηθόσυνος Χριστοῦ κάλλεσιν οὐρανίοις.
Χρύσεα μὲν Λυδίοισι δόμοις ἐχαρίζετο μῦθος
  Ψήγματα, καὶ ποταμοῦ ὀλβοδότοιο ῥόον.
Χρυσοφόροι δ' Ἰνδοῖσι μελαγχρώτεσσιν ἄφυσσον
  Μύρμηκες κοίλης πλοῦτον ἀπὸ ψαμάθου.
Νεῖλος δ' εὐκάρποισιν ἐπαΐσσων πεδίοισιν
  Ὥριος, Αἴγυπτον θῆκεν ἐρισθενέα.
Ἄλλος δ' ὀρνίθεσσιν ἀγάλλεται, ὃς δὲ φυτοῖσιν,
  Ὃς δὲ λίθοις τερπνοῖς ἔνδοθι λαμπομένοις.

Tum quæ nativa est, tum quam extrinsecus virorum
  Manus triverunt vultibus meretriciis,
Sub corde cesserunt, quod animi robur æquales viris
  Feminas reddat, ut sapientia, ita et corpore.
Mirum id non est: nam et Christum e cœlo stellifero
  In terram cum carne humana descendentem deduxerunt,
Et mortalibus genuerunt ex casta matre Virgine
  Prodeuntem, ut legem humanam impleret,
Intaminato ortu, et ex tumulo exsilientem
  Die tertio, ob flagrantissima desideria
Primæ viderunt, et charis nuntiarunt discipulis,
  Et dum Christum gustant, primi id gustus remedium fuit.
Multæ quidem afflant suavem Christo odorem a terra,
  Quantamcunque salutaris peragravit doctrina.
Aliæ simul congregatæ, commune desiderium profitentur
  Cœlestis vitæ, ac æquales vitæ modos,
1010-1011 Aliæ suis parentibus assident infirmis,
  Aut fratribus pudicitiæ testibus.
Paucæ quidem meæ sunt, sed tamen majori numero non cedo,
  Gaudens Christi cœlestibus pulchritudinibus.
Aurea Lydiorum domibus ramenta largitur
  Fabula, et fluminis felicitatis datoris fluxum.
Auriferæ nigris Indis formicæ divitias
  Hauriebant ex profunda arena.
Nilus in fertiles irruens campos
  Opportune, Ægyptum præpotentem reddidit.
Alius avibus gloriatur, alius arboribus,
  Iste jucundis lapidibus sponte fulgentibus.

243 *Φύσιός τε.* Coisl. Int. ὅσον τε φυσικὸν, καὶ ὅσον χειροποίητον. Reg. 991 ἐπίπλαστον.

245 *Εἶξαν ὑπό.* Sic mss. Editi nonnulli ἀπό. Schol. εἶξαν αὐταῖς, ὑπεχώρησαν. Reg. 993 εἶξεν.

251 *Θορόντα.* Coisl. θορῶντα.

254 *Προτέρης.* *Priorem gustum interdicti pomi intelligit.*

256 *Ἐπιστρέφεται.* Sup. lin. 991 ἐπιτρέχει, ἐπιδράμει.

263 *Λυδίοισι.* Lydia regio est Minoris Asiæ, Crœso rege et Pactolo aurifero flumine nobilis. Unde etiam *χρυσοῤῥόας* amnis ille dictus est: de quo vide Fulgent. lib. *Mythologiæ*, cap. 2, de Mida rege et Pactolo. BILL.

265 *Ἰνδοῖσι.* Indicæ formicæ, ut scribit Plinius, lib. IX. cap. 31, aurum ex cavernis terræ egerunt in parte septentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Erutum hoc ab iis tempore hiberno inde furantur æstivo fervore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis. BILL.

METRICA VERSIO.

Tam qui nativus, quam qui fucatus, et arte
  Partus, fœminei perpolit ora gregis.
Cesserunt menti; namque illas corpore fecit,
  Ut sophia, æquales mens bene firma viris.
Nec mirum: Christum siquidem, cum sedibus altis
  Demissus carnem venit ad ima gerens,
Humano generi peperit sanctissima Virgo,
  Humanæ legis, sed sine labe, sequax.
Ac postquam exsiliit superata morte sepulcro
  (Tertius at porro tunc erat ille dies),
Viderunt primæ (dedit hoc incensa cupido),
  Nuntiaque eximio læta tulere choro;
Atque ita gustato Christo feliciter ipsis
  Gustato prius est facta medela cibo.
Ac multæ tales toto versantur in orbe,
  Qua se cunque Dei porrigit alma fides.
Pars animis paribus incensa cupidine regni,
  Tecta eadem et vitæ par genus usque colit.
Assidet infirmis pars altera patribus, aut cum
  Fratribus in sancta virginitate manet:
Ast ego cum paucas habeam, cum pluribus ipse
  Certo tamen, formas lætus ob æthereas.
Ac ramenta quidem Lydiis dabat aurea tectis
  Fabula: fundebat largus et amnis opes.
Divitias Indis etiam formica ferebat,
  Quas ipsis auro subula plena dabant.
Nilus item Phariis dat opes et commoda regnis,
  Pinguia dum lymphis prodigus arva rigat.
Oblectant alios volucres plantæque virentes,
  Aut lapides, digiti queis, velut igne, micant

Αὐτὰρ ἐμοὶ πάντων περιώσιον εὖχος ἔδωκε
  Χριστὸς ἄναξ, πολλῶν εὐσεβέων στέφανον.
Ἢ ῥ' ἐτεόν· τυτθοῖσι Θεὸς χάριν αἰὲν ὀπάζει,
  Ὥσπερ ὑποσχεσίη ἐστὶ παλαιοτέρη
Βηθλεὲμ ἐν προτέροισιν, ἐμῷ νέον ἄστεϊ τυτθῷ,
  Τῇ μὲν ἐῇ γέννῃ, τῷ δ' ἄρ' ἐμοῖσι φίλοις.
Οὗτός σοι χορὸς ἄλλος ἐμῆς ἀπολάμπεται αἴης,
  Οἷος ἀριστοτόκου πατρίδος ὑμετέρης,
Ἀρμενίης, ἣ πολλὸν ἀριστεύουσ' ἐπὶ γαίης,
  Φέρτατον εὖχος ἔχει ἀζυγέων ἄρενος.
Τοῖσι χαριζόμενος, βαιὴν μὲν ἔμοιγε, φέριστε,
  Σοὶ δ' αὐτῷ μεγάλην ἴσθι χάριν παρέχων,
Σαυτῷ, καὶ τεκέεσσι, φίλῃ τε δάμαρτι μέγιστον
  Πλοῦτον ἄγων, ζωῆς ἐλπίδα λαμπροτέρης.
A Εἰ δέ τέ που καὶ ἐμῆς, ἑτάρων ἀγανώτατε πάντων,
  Τῆς ἀρχαιοτέρης μνῆστιν ἔχεις φιλίης
(Οὐ γὰρ ἐν εὐσεβέεσσιν ἐμόν ποτε οὔνομα θήσω),
  Μηδέ μ' ἀτιμάζειν, οὐ γὰρ ἔοικε, φίλος·
Ἀλλ' ἐπ' ἐμοῖς ἑτάροισι χάριν καὶ κῦδος ὀπάζειν·
  Ἔστι δὲ καὶ ἐμέο πὰρ πλεόνεσσι λόγος·
Εἴ τοι μὴ πλεόνεσσι, σὲ δ' ἄξιον ἀντί νυ πάντων
  Ἅζεσθαι φιλίην, ὦ μάκαρ, ἡμετέρην.
Ὧδ' ἂν καὶ πάντεσσι φίλοις κεχαρισμένα ῥέζοις,
  Οἷσιν ὁμῶς τιμὴ εὔαδε τῶν ὁσίων,
Βασιλίῳ δὲ μάλιστα, τὸν ἔξοχα Χριστὸς ἔτισεν,
  Ὃς μέσος ἀμφοτέρων ἵσταται, εἰς ἓν ἄγων
Ἄκρα φίλων, ξυνῷ δὲ πόθῳ συνέδησεν ἄμεινον·
  Τῷ σὺ χαρίζεσθαι πάντα δικαιότατος,

Mihi hoc præ omnibus præcipuum decus concessit
  Rex Christus, multorum piorum coronam.
Verum illud profecto est : parvis Deus semper favet,
  Quemadmodum antiqua fert promissio facta
Bethlehemo olim, meo recenter oppidulo :
  Illi in ea nascendo, isti per meos amicos.
Hic tibi alter chorus ex mea refulget terra,
  Qualis in vestra patria optimorum virorum ferace,
Armenia, quæ cum in toto orbe plurimum excellat,
  Præcipuum hoc decus habet cælibum copiam.
Bene illis faciens, leviter de me, vir præstantissime,
  De te autem optime scias te mereri,
Dum tibi ipsi, et natis, et dulci conjugi maximum
  Thesaurum paras, spem vitæ splendidioris.
Quod si et meæ, sodalium omnium suavissime,
  Antiquæ memor es amicitiæ
(Non enim inter pios meum unquam nomen inscribam),
  Ne me dedecore afficias, haud enim convenit, amice;
Sed ob meos amicos beneficium et honorem confer :
  Habetur enim et mei aliqua apud plerosque ratio ;
Sin minus a plerisque, te certe præ omnibus decet
  Revereri nostram, o beate, amicitiam.
Sic enim et omnibus amicis gratissimum facias,
  Quibus pariter placet honor sanctis habitus,
Basilio maxime, quem præcipue Christus honore auget,
  Quique medius inter utrosque stat, in unum conjungens
1012-1013 Amicos dissitos, meliusque ligat communi amore :
  Huic æquum est ut omnia concedas,

273 *Τυτθοῖσι*. *Parvis vel humilibus Deus semper dat gratiam.*

275 *Βηθλεὲμ ἐν προτέροισιν*. Aliter: *In primis Bethlehem gratia datur ac promissio facta*, vel: *Bethlehem quæ inter primas a propheta numeratur, vel meo, inquam, recenter oppidulo*, etc. Ibid. *νέον*. Schol. νεωστί.

276 *Τῇ μὲν ἐῇ γέννῃ*. *Illi quidem veteri gratia ex generatione Christi.* Mox *τῷ δ' ἄρ' ἐμοῖσι*. Sic tres Regg. et Chig. Edit. τῷ δ' ἄρ' ἑοῖσι.

284 *Ἄγων*. Συνάγων.

288 *Ἀτιμάζειν*. Id est, *ne preces meas asperneris.*

290 *Ἔστι δὲ καὶ ἐμέο*. Reg. 990 et 993, ἔστι δέ τις καὶ ἐμοῦ.

293 *Ὧδ'*. Schol. οὕτως.

294 *Ὁμῶς*. Schol. ὁμοίως.

295 *Βασιλίῳ*. Ita Reg. 993. Edit. Βασιλείῳ. Hinc liquet carmen istud conditum fuisse, cum adhuc viveret Basilius. Mox *ἔξοχα*. Reg. 991, sup. lin. ὑπερβαλλόντως, *quem summo honore cumulavit.*

297 *Ἄμεινον*. Schol. τελειότερον.

METRICA VERSIO.

At mihi supra alios Christus dedit hoc decus omnes,
  Ut pietatis amans turba sit ampla mihi.
Quam verum est, quod prisca Dei promissa tulerunt :
  Aspirat parvis Numinis usque favor!
Urbs mea parva licet, Bethlem quoque rite vocatur.
  Edidit illa Deum : hic chara cohorsque Deo;
Hic alius nostris fulget tibi cœtus ab arvis,
  Huic par, qui vestra floret in Armenia ;
Quæ gentes cum celsa caput super efferat omnes,
  Virgineæ summum sunt decus ejus opes.
His igitur gratum faciens, parvum mihi, magnum
  At tibi, tu munus, magne vir, ipse dabis,
Ingentes sobolique tuæ sociæque cubilis
  Divitias pariens, quæ sine fine manent.
B Quod si etiam priscæ memor es fortasse, sodalis,
  Quo mihi nemo magis dulcis, amicitiæ
(Non etenim sanctos inter mea nomina ponam),
  Ne me despicias, quæso, measque preces.
Ob socios istud mihi da, quod postulo, munus,
  Nam quædam multis est quoque cura mei :
Quod si non multis : at te, vir clare, movere
  Jus sanctum nostræ debet amicitiæ.
Omnibus istud erit jucundum prorsus amicis,
  Quos hilarat, sanctis quisquis habetur honos,
Basilio at supra cunctos, quem Christus honorat,
  Quique procul positos jungit amore viros,
Ac nos communi melius devinxit amore :
  Cui recte facias si nihil ipse neges,

Αἰδόμενος πάτρην τε φίλην, καὶ ἥλικα μῦθον,
Καὶ καθαρὰς θυσίας, καὶ πτερόεντα βίον,
Οἷσιν ἔσω σκηνῆς πάντων ἀβάτοιο πόδεσσι
Δεύτερος ἐξ Ἀαρὼν ἱστάμενος μεγάλου,
Καὶ Θεὸν ὑψιμέδοντα καταντίον ὄμματι λεύσσων,
Θνητοὺς ἀθανάτῳ μίγνυσι λισσόμενος.
Κείνῳ μὲν τὰ ἔμοιγε χαρίζεαι, ὅσσα δ' ἐκείνῳ,
Χριστῷ, τοῦδε χάρις ἐς Πατέρ' ἐστὶ χάρις.
Λίσσομ' ὑπὲρ ψυχῶν, καὶ οὐρανίου βιότοιο,
Λίσσομ' ὑπὲρ μελέων πνεύματι δαπτομένων.
Δὸς χάριν ἠματίοισι πόνοις, νυχίῃσί τ' ἀοιδαῖς·
Δὸς δὲ χαμευνίῃ, λεπταλέοις τε γόοις,
Καὶ τρυχίνοις ῥακέεσσι, καὶ ὄμμασι τηκομένοισι·
Δὸς δὲ νόῳ καθαρῷ, δὸς δ' ἱεροῖσι λόγοις,
Ὄφρ' ἀρετὴν τίων, ἀρετῆς ὁδὸν ἀμπετάσειας
A Πλείοσι, καὶ πλεόνων μισθὸν ἔχοις Θεόθεν.
Σπείραις δ' ἔνθα μένοντα, καὶ ἄφθιτον ἀμήσαιο
Καρπὸν ἐπουράνιον, πλούσιον ἀντ' ὀλίγων.
Αἴδεο καὶ πολιὴν θεοειδέα πατρὸς ἐμοῖο,
Ἔμπλεον ἀνθρώποις θαύματος ἱστορίην
Ἀμφότερον, ἐτέων τε κύκλοισι, καὶ ἤθεσι κεδνοῖς·
« Ὑστάτιόν τοι ἔπος φθέγξομαι ἀδρανέων.
Ποίμνης ἡμετέρης περιφείδεο, φείδεο ποίμνης,
Ὦ τέκος, ἡμετέρης, ἧς ῥα περιτρομέω.
Καὶ γὰρ πόλλ' ἐμόγησα, Θεὸς δέ μοι ἐγγυάλιξε
Ποιμαίνειν πολλὰς εἰς ἐτέων δεκάδας.
Σοὶ δὲ Θεὸς ὀπάσειεν, ὅσ' εὐσεβέεσσιν ὀπάζει,
Ἄλλα τε καὶ λιπαροῦ γήραος ἀντιάσαι. »
Τοῖα πατρὸς ἐμοῖο θεόφρονος, αὐτὰρ ἔγωγε
Φθέγξομ' ἀφ' ἡμετέρου Γράμματος ἐσθλὸν ἔπος·

Reveritus dulcem patriam et communia studia,
Et pura sacrificia, et cœlestem vitam,
Quibus intra tabernaculum omnium pedibus inaccessum
Alter post magnum stans Aaronem,
Et Deum in cœlo regnantem oculis coram intuens,
Mortales cum immortali orans conjungit.
Illi gratificaris, quidquid mihi, et quidquid illi,
Christo, a quo inita gratia initur a Patre.
Precor pro animabus, et vita cœlesti,
Precor pro membris spiritus fervore consumptis.
Da beneficium diurnis laboribus et nocturnis cantibus;
Da cubantibus humi, et tenuibus gemitibus,
Da laceris pannis, et oculis tabefactis,
Da puræ menti, et sacris sermonibus,
Ut virtutem honorans, virtutis viam aperias
Multis, et multorum mercedem a Deo habeas.
Sere quæ hic manent, et incorruptum metes
Fructum cœlestem, plurima pro paucis.
Reverere et canitiem Deo similem patris mei,
Cujus historia hominibus plena miraculo,
Cum annorum circulis, tum moribus venerandis :
« Extremum hoc verbum eloquar, fractus viribus.
Parce gregi nostro; parce gregi,
O fili, nostro, cujus causa contremisco,
Nam multa pertuli, deditque mihi Deus
Per multas annorum decades pascere.
Tibi vero Deus concedat, quæcunque piis concedit,
Cum alias res, tum etiam ut ad beatam senectutem pervenias. »
Talia pater meus divina sapiens : ego autem
Eloquar, ex Scripturis nostris bona verba :

307 *Ψυχῶν*. Coisl. μελέων.
309 *Νυχίῃσί τ'*. Ita Coisl. et Reg. Edit. νυχίοισί τ'.
310 *Λεπταλέοις τε γόοις*. *Tenuibus*, scilicet, *exhaustis viribus*.
311 *Τρυχίνοις*. Duo Regg. τριχίνοις.
318 *Ἔμπλεον*. Reg. 990 et Coisl. ἐμπλέων. Coisl. sup. lin. πεπληρωμένην. Reg. 991, γέμουσαν.
319 *Ἀμφότερον*. Ita Reg. 991. Editi nonnulli ἀμφοτέρων. Schol. κατ' ἀμφότερα. Coisl. sup. lin. κατὰ δύο τρόπους.
320 *Φθέγξομαι*. Tres Regg. et Chig. φθέγξεται. Inducitur pater Gregorii ita loquens.

METRICA VERSIO.

Tum patriam veritus, studia et communia, puræ
Et sacra tum vitæ celsa tenentis iter,
Queis intra scenam, pedibus quæ pervia nullis,
Stans, ut Aron, munus sacrificique gerens,
Atque Dei cernens numen venerabile, jungit
Mortale æterno per sua vota genus.
Quæ mihi das, illi, quæque illi, das quoque Christo;
Quæ Christo dantur, dantur et illa Patri.
Pro vita ætherea, supplex, pro mentibus oro,
Pro membris, hausit quæ pietatis opus.
Te moveant noctis cantus, lucisque labores,
Teque χαμευνίη, te gemitusque graves,
Te saccusque lacer, confectaque lumina fletu,
Te mentes puræ verbaque plena Deo;
Ut virtutem ornans, plures virtutis amore
B Inflammes, ac sic præmia plura feras :
Atque seras hic quæ remanent, ac semine fructum
Majorem innumeris partibus ipse metas.
Te quoque permoveat patris veneranda senectus,
Mens stupet insignem cujus ad historiam,
Qui simul est vita, simul et venerabilis annis :
« Extremum hoc, fractus debilitate, loquar.
Parce gregi nostro, fili charissime, nostro
Parce gregi, pro quo mi quatit ossa tremor,
Pro quo multa tuli, quemque annis pluribus ipse
Ut regerem, Domini gratia sancta dedit.
Ac tibi cuncta Deus donet, quæ donat amicis,
Cæteraque, et Pylios cernere posse dies. »
Hæc ad te sanctus genitor meus. Ast ego pulchrum
Sermonem dicam, quem sacra Scripta docent :

« Μέτρα Θεοῦ μέτροισιν ἰσάζεται ἡμετέροισιν·
Οἷά περ ἀλλήλοις ἐνθάδε μετρέομεν,
Τοῖα διδοῖ μερόπεσσι Θεὸς μέγας. » Ἀλλὰ μετροίη
Κρείσσοσι τὰ κρείσσω νῦν τε καὶ ὑστάτιον·
Νῦν πᾶσιν ἀνθρώποισι θεμείλιον, ἠὲ κάκιστον,
Ἠὲ καλὸν βιότου βάλλετ' ἐφημερίου.
Καὶ τυτθῇ πλάστιγγι μέγα κτέαρ οὐρανίοιο
Σείεται· ἡ δὲ ῥοπὴ ἔνθα καὶ ἔνθα φέρει.
Καὶ Χριστὸς μερόπεσσι, φόρου παρεόντος, ἐμίχθη,
Ἡνίκα Καῖσαρ ὅλην γαῖαν ἀπεγράφετο·
Καὶ τέλος αὐτὸς ἔδωκε βροτῷ Θεὸς, ὥς κεν ὀπάσσῃ
Θνητοῖς δουλοσύνης τήνδε παρηγορίην.
Ἅζεο τὴν Χριστοῖο χάριν, καὶ φείδεο λαῶν·
Ἅζεο, καὶ σὺ γράφῃ βίβλον ἐς οὐρανίην
Ἐσθλὴν, ἐσθλὰ γράφων· εἰ δ' ἔμπαλιν, ἄλλος ἐνίσποι·
A Ἔμπα γε μὴν ὁσίως λώϊόν ἐστι γράφειν.
Οὐχ ἅλις, ὅττι βροτοῖσι βαρὺν ζυγὸν ἤγαγε πρώτη
Ἀρχεγόνου κακίη, καὶ φυτὸν ἀνδροφόνον,
Βασκανίη τε δράκοντος, ἀτασθαλίη τε γυναικὸς,
Γεῦσίς τ' οὐλομένη γνώσιος ἀντιπάλου,
Ἤ με θνητὸν ἔθηκε, καὶ ἐς χθόνα, ἔνθεν ἐτύχθην,
Αὖθις ἀπωσαμένη, λυπρὸν ἔθηκε βίον,
Ὠδῖνάς τε μόθους τε καὶ ἐς πλατὺ νῶτον ἀρούρης
Κύπτοντα ζώειν, τειρόμενον καμάτοις;
Ἀλλά με καὶ πλεόνεσσιν ἀδελφεὸς ἄλγεσι δώσει,
Χοῦς εἷς, ἔν τε ἰῇ κείμενος ἀμπλακίῃ;
Οὐ θέμις, οὐδ' ἐπέοικεν, ἐπεὶ πολὺ λώϊόν ἐστι
Φάρμακον, ἠὲ πόνον, τοῖς νοσέουσι φέρειν.
Τοῦτό σοι ἡμετέρη ξεινήϊον, ὦ πανάριστε,
Πέμπει ὁμηλικίη, ὃ χρόνος οὐ δαμάσει,

« Dei mensuræ nostris æquantur mensuris;
Qualia hic invicem metimur,
Talia rependit hominibus magnus Deus. » Sed utinam metiatur
Meliora melioribus hic et in posterum,
Nunc fundamentum omnibus hominibus vel pessimum,
Vel bonum in hac mortali vita jacitur;
1014 1015 Ac exigua bilance magna cœli possessio
Libratur; inclinatio autem huc et illuc fert.
Christus hominibus, cum census haberetur, mistus est,
Cum Cæsar universam terram describeret:
Ac vectigal ipse Deus mortali solvit, ut præberet
Mortalibus hoc servitutis solatium.
Reverere Christi gratiam, et parce populis:
Reverere, et in libro cœlesti scriberis
Bono, bona scribens: sin aliter, dicat alius quid sentiat;
Sed profecto satius est sancte scribere.
Annon satis est, quod mortalibus grave jugum adduxerit prima
Parentis primi perversitas, et arbor homicida,
Et draconis invidia, et mulieris peccatum,
Et gustus perniciosus scientiæ adversariæ,
Qui me mortalem fecit, et in terram, ex qua formatus sum,
Rursus deturbans, tristem attulit vitam,
Et dolores et tumultus, ita ut in lato terræ spatio
Curvatus degam attritus laboribus?
Sed me præterea pluribus frater tradet doloribus,
Qui nunc cinis est, uni obnoxius peccato?
Nefas id et indecorum: siquidem multo satius est
Remedium, quam laborem, afferre ægrotantibus.
Hoc tibi munus nostri, vir præstantissime,
Mittunt æquales, quod tempus non diruet,

338 *Καῖσαρ*, etc. Reg. 990 γαῖαν ὅλην Καῖσαρ ἀνεγράφετο.
343 *Ἄλλος*. Coisl. ἄλλο.
350 *Λυπρὸν ἔθηκε*. Tres Regg. et Chig. λυγρὸν ἔδωκε.
354 *Ἀμπλακίῃ*. Ita Reg. 993 et Chig. Edit. ἀπλακίῃ.
358 *Ὁμηλικίη*. Reg. 991, ὁμηλικία. *Nostri æquales*, melius forsan, *studiorum socii*.

METRICA VERSIO.

« Ponderibus nostris æquantur pondera Christi;
Atque ut metimur, non secus ipse facit. »
At meliora velim melioribus ipse rependat,
Nuncque, et cum fati venerit hora tui.
Nunc vel prava homines jaciunt fundamina vitæ
Mortalis, vel quæ læta futura sibi;
Atque Dei parva possessio magna bilance
Libratur: lanx hinc nunc quoque vergit, et hinc.
Seque homini junxit Christus præsente tributo,
Cum dabat in tabulis nomina quisque sua:
Vectigalque Deus mortali solvit, acerbi
Servitii ut nobis hæc medicina foret.
Gratia te Christi moveat. Scribaris ut ipse
Lætus in æthereo codice, scribe bona.
Sin secus, hæc alius referat quæ damna sequentur;
Sed tamen est sancte scribere commodius.
B Non satis est, grave prima jugum quod noxa scelusque
Intulit humanis, plantaque causa necis,
Infestusque anguis livor, facinusque parentis,
Prima et quæ nostrum perdidit esca genus:
Quæ me sub mortis tristissima fata redegit,
Ac mihi ter misera vivere sorte dedit,
Ærumnas peperitque graves, ac corpore curvo
Fecit humum ut fractus membra labore colam?
Sed frater tanto dabit incrementa dolori,
Terra eadem, noxæ subditus atque pari?
Haud decet, haud fas est: namque ægris ferre medelam
Rectius est, morbos quam cumulare graves.
Hoc tibi nostra cohors mittit, vir splendide, munus,
Quod non tempus edax seclaque cuncta prement,

Εὖχος Ἀρμενίης, Ἑλλήνιε, ὃς λάχες αἴῃ
Στῆσαι ἡμετέρῃ μέτρα δίκαια φόρων.
Καὶ στήσαις μεγάλοιο Θεοῦ σὺν ἀμύμονι χειρὶ,
Ὥς κεν ἁγνῶς στήσαις, μηδ' ἑτεροκλινέα,
Κέρδεσιν οὐχ ὁσίοισι δαμεὶς φρένας. Εἰ γὰρ ἅπασιν
Ἶσα ταλαντεύσαις, ὄμμα μέγα τρομέων,
Τυτθὴ μὲν πόλις ἐσμὲν, ἀτὰρ πολὺ σεῖο, φέριστε,
Δώσομεν ἀνθρώποις, ἡ Διοκαισαρέων,
Οὔνομα, καὶ πινάκεσσι χαράξομεν· « Οὗτος ἄριστος,
Οὗτος ὁ καὶ Μώμου κρείσσονα μέτρα φέρων. »

B'. *Πρὸς Ἰουλιανόν.*

Ὄμβρῳ διψάδα γαῖαν ἐπέκλυσεν, ὅς μιν ἔδησεν·
Ἄλλος τ' ἐξ ὑδάτων ἥρπασε κόσμον ὅλον·
A Καὶ νούσοις τις ἄρηξεν, ὁ δ' ἐκ πολέμων ἐσάωσεν,
Ἄλλος δ' οὐρανόθεν λαὸν ἔθρεψε μέγαν.
Σοὶ δὲ Θεὸς χείρεσσι φόρων ἐνέθηκε τάλαντον,
Κύδιμ' Ἰουλιανὲ, ὡς τοπάροιθε δίκης,
Ἄῤῥοπον, ἄκλοπον, ἶσον, ἀοίδιμον. Ἀλλὰ, φέριστε,
Φείδεό μοι πτωχῶν, φείδεο σῇ γραφίδι,
Οὓς νόσος ἠΐστωσε φαγοῦσ' ἀπὸ σάρκα τάλαιναν·
Φείδεο, καὶ σὺ γράφῃ οὐρανίαις σελίσι.
Τοῖα διδοῖ μερόπεσσι Θεὸς μέγας ἀντιτάλαντα,
Οἷά περ ἀνθρώποις ἐνθάδε μετρέομεν.
Τῷ βροτέῳ συνάρηξον, ἐπεὶ δέμας ἐστὶν ἅπασι·
Λάζαρος ἐν προθύροις, δὸς ψίχας ἀλλοτρίας.
Καὶ Χριστὸς μερόπεσσι, φόρου παρεόντος, ἐμίχθη
Ἄζεο τὴν Χριστοῦ ἥλιχ' ἰσογραφίην.

Decus Armeniæ, Helleni, qui sortitus es nostræ
Statuere terræ justorum tributorum modos.
Statue cum magni Dei adjutrice manu,
Ut sancte jus dicas, nec lancem inclines,
Lucris haud sanctis mente domitus. Nam si omnibus
Æqua ponderes, magnum oculum tremens,
Parva quidem urbs sumus, Diocæsarea, sed tamen tuum,
Præstantissime, hominibus multum prædicabimus
Nomen, et tabulis insculpemus : « Hic vir optimus,
Hic jura sic describens, ut nec ipse Momus obtrectare possit. »

1016-1017 II. *Ad Julianum* *.

Imbre sitientem terram alluit, qui eum cohibuerat :
Alius ex aquis mundum universum eripuit :
Est qui morbos sanaverit, qui in bellis salutem attulerit :
Alius e cœlo magnum nutrivit populum.
Manibus tuis commisit Deus, ut antea justitiæ, ita nunc
Tributorum libram, inclyte Juliane,
Inclinationis et fraudis nesciam, æquabilem, perhonorificam, sed
Parce, vir optime, pauperibus, parce calamo tuo,
Quos morbus consumpsit, miseram carnem peredens :
His parce, et tu scriberis in cœlestibus tabulis.
Magnus Deus talia mortalibus rependit pondera,
Qualia ipsi hominibus hic pendimus.
Mortali succurre : siquidem corpore omnes induti :
Lazarus ad januam : da micas alienas.
Christus hominibus, cum census haberetur, permistus est :
Reverere æqualem Christi ortui descriptionem ,

* Scriptum an. 374. — Alias Bill. 49, p. 111.

361 *Ἀμύμονι.* Unus codex ἀμείνονι.
363 *Δαμεὶς φρένας.* Duo Regg. δαμῇς φρένα.
365 *Πολύ.* Schol. πολὺ καὶ μέγα ἀνακηρύξομεν ἀνθρώποις.
368 *Μώμου.* Vide supra, lib. I, sect. 2, carm. 11, vers. 246.
II. ARGUMENTUM. *Julianus fuerat Gregorii amicus, studiorum socius. Huic tributorum imponendorum cura a principe commissa fuerat. Veritus Gregorius, ne Diocæsariense valetudinarium aliquo tributo premeret, eum rogat ut in pauperes indulgentius agat.*
TIT. *Πρὸς Ἰουλιανόν.* Adduat plures mss. ἐξισωτήν.
1 *Ἔδησεν. Qui cohibuerat*, nempe Elias.
3 *Νούσοις.* Sic Reg. 990. Combef. legit νοῦσον. Male edit. νοῦσος.
5 *Ἐνέθηκε.* Reg. 992 ἐνέηκε.
8 *Σῇ γραφίδι.* Int. διὰ τῆς σῆς γραφίδος.
9 *Τάλαιναν.* Chig. τάλαινα.
11 *Τοῖα διδοῖ*, etc. Ita fere supra carm. præc., vers. 329.
15 *Καὶ Χριστός.* Ibid. vers. 337.

METRICA VERSIO.

O decus Armeniæ, nobis cui lance tributum
Ut statuas æqua, sors bene fausta dedit.
Atque utinam Christi statuas cum cœlite dextra,
Ne tua lanx partem vergat in alterutram,
Mente malis lucris domita. Namque omnibus æquas
Si teneas lances, Numina summa timens,
Nos tibi permagnum dabimus nomenque decusque,
Exiguum nobis sit licet oppidulum,
Ac pictum hoc tabulæ gestabunt : « Optimus hic vir,
Hic cujus Momus carpere jura nequit. »

II. AD JULIANUM.
(*Billio interprete.*)

Alluit arentes campos, qui junxerat, idem :
E sævis orbem traxit at alter aquis.
B Est qui depulerit morbum, qui fregerit hostes,
Paverit et supero millia multa cibo.
At Deus imposuit tibi nunc, Juliane, tributi
Lances, justitiæ pondera ut ante dedit,
Pondera justitiæ certissima. Parcito, quæso,
Pauperibus, calamo parcito, quæso, tuo,
Pauperibus, fregit quos vis asperrima morbi.
Nomen ut obtineat pagina dia tuum.
Namque eadem nobis Numen cœleste rependit,
Hic modo metimur qualia nos aliis.
Mortali fer opem : nam cuncti corpus habemus;
Da tenues micas, Lazarus ante fores.
Christus se nobis junxit, cum lecta tributa :
Hinc animum moveant scripta coæva tuum.

Ἄζεο μητέρα σὴν πτωχοτρόφον, εὐσεβὲς αἷμα,
Καὶ δόμον, ὃς μελέοις εὐμενέειν ἐδάη.
Ἄζεο καὶ τὸν ἐμὸν πλοῦτον, φίλος, ὅν ῥα πένησι
Πάντ' ἀπέδωκα φέρων, σταυροφόροισι πόθοις.
Ξυνὸς ποντοπόροισι λιμὴν, ξυνὴ δέ τ' ἀρωγὴ
Τοῖς ἐπιδευομένοις, ἥδε μερὶς κτεάνων.
Ἡμετέρη κτῆσις, σὴ δὲ γραφίς. Ἶσον ἔχοιμεν
Τῆς πτωχοτροφίης μισθόν. Ἄναξ γραφέτω.
Ἦ μὲν δὴ πολλοῖς σε Θεὸς μέγας ἐκλήϊσσεν,
Ὀσσατίοις ὀλίγους τῶν χθόν' ἐπερχομένων.
Αἷμ' ἱερὸν, μῦθοι, κτεάνων σθένος, εἶδος ἀγητόν·
Βήμασι κάρτος ἄγειν Αὐσονίοισι νόμοις·
Ἀλλ' ἔμπης τόδε σοι πάντων πλέον, ἠπιόμητι, A
Χεῖρα Θεοῖο φέρειν τοῖς ἀτάφοις νέκυσι.

Γ'. Πρὸς Βιταλιανὸν παρὰ τῶν υἱῶν.

Ὦ πάτερ, ὅν περ ἔμοιγε Θεὸς θεὸν ἐνθάδ' ἔδωκεν,
Οὐ γεγαὼς γεγαῶτα, καὶ οὐ φθινύθων φθινύθοντα,
Ὥς κεν ἐπιχθονίοισι γέρας καὶ κῦδος ὀπάσσῃ
Ὡς γὰρ ὁμοῦ πάντων γενέτης, νωμεύς τε φέριστος,
Χριστὸς ἄναξ μεγάλοισι νοήμασι κόσμον ἑλίσσων,
Ὥς ῥα καὶ οἷς τεκέεσσι πατὴρ θεός. Ἀλλ' ἐπάκουσον
Μῦθον ἐμὸν θείοισιν ἐνὶ σπλάγχνοισιν ἄριστον·
Καὶ τὸ Θεοῦ μεγάλοιο. Θεὸς βροτὸν οὐκ ἀθερίζει,
Ὧ θάνεν, ὅν συνέγειρε, καὶ ᾧ Θεὸς ἵξεται αὖτις,
Ἵξεται ὑστατίοισιν ἐν ἤμασι πάντας ἐλέγχων.

Reverere matrem tuam, pauperum nutricem, pium sanguinem,
Et domum quæ miseris propitia esse didicit:
Reverere et meas opes, amice, quas pauperibus
Omnes offerens tradidi, studio ferendæ crucis.
Communis navigantibus portus, commune auxilium
Indigentibus, hæc distributio bonorum.
Nostra sunt bona, tuus calamus. Æquam habeamus
Pauperum alimoniæ mercedem. Rex ipse scribat.
Jam te Deus magnus pluribus insignivit
Quæ perpaucis in hac vita contigerunt:
Sanguis sacer, litteræ, possessionum copia, decora forma;
In tribunalibus præpotens, Romanarum legum peritia.
Sed tamen hoc tibi omnibus anteponendum, vir mansueti consilii,
Manum Dei prætendere mortuis insepultis.

III. *Ad Vitalianum**.

O pater, quem mihi Deus deum in hac vita dedit,
Non genitus genitum, et immortalis mortalem,
1018-1019 Ut hominibus decus et honorem addat;
Nam ut omnium simul genitor, ac rector præstantissimus,
Rex Christus magno consilio cœlum torquet,
Ita sane et suis filiis pater ut deus. Sed excipe
Optimum meum divinis visceribus sermonem;
Quod quidem magni etiam Dei est. Deus mortalem non spernit,
Cui mortuus est, quem secum suscitavit cuique iterum Deus veniet,
Veniet postremis diebus omnes judicaturus.

* Scriptum an. 375. — Alias Bill. 52, p. 120.

17 *Εὐσεβὲς αἷμα.* Int. εὐμενέστατε. *Pia soboles.*

23 *Σὴ δὲ γραφίς. Tua descriptio: nostrum est dare bona, tuum autem ea vectigali levare.*

26 *Ὀσσατίοις ὀλίγους. Quantis perpaucos in hac terra versantes ornavit.*

29 *Ἠπιόμητι.* Reg. 990 ἠπιόμητιν, *mansuetum et auxiliarem esse.*

30 *Ἀτάφοις.* Sic appellat homines diuturnis gravibusque morbis intabescentes et jam magna ex parte mortuos.

III. Argumentum. *Vitalianus ob leves quasdam causas tanto filiorum suorum odio tenebatur, ut eos nec alloqui, nec videre sustineret. Hujus animum nomine filiorum placare nititur Gregorius, qui carmen hoc videtur condidisse post annum 374.*

1 *Θεόν.* Patrem suum honoris causa *deum* appellant filii, quod parentes in procreando Deum quoque imitentur: *deum* autem *progenitum* ac *mortalem* vocant, ut eum a sempiterno Deo distinguant. Bill.

8 *Καὶ τὸ Θεοῦ.* Quasi dicat: *Non est quod alienum a tua dignitate, atque auctoritate putes, aurem nobis præbere. Nam ne ipse quidem Christus Deus verus supplices hominum preces aspernatur.*

METRICA VERSIO.

Te moveat tua sancta parens, quæ pascit egentes, B
Atque domus, miseros quæ miserata juvat.
Te mens et census moveat, quem prorsus egenis,
Ut crucifer Christo jungerer, ipse dedi.
Communis nautis portus, commune juvamen
Pauperibus, queis pars cedere debet opum.
Sunt bona nostra, tua est rursum descriptio. Nobis
Sint æqua ex pastis præmia pauperibus.
Multa quidem sunt quæ divino munere clarum
Te reddant, dotes vixque tot ullus habet;
Nobilitas, formæve decor, facundia, census,
Legibus et magnum robur in Ausoniis.
Exanimes at si tu juveris inque sepultos,
Hinc decus, hinc major surget honosque tibi.

III. AD VITALIANUM, FILIORUM NOMINE.

(*Billio interprete.*)

O Pater, hic divum mihi quem regnator olympi
Donavit, factum infectus, mortique daturum
Guttura, nulla timens tenebrosæ spicula mortis,
Ut decus ipse daret mortali stirpe creatis.
Cunctorum namque ut genitor rectorque supremus,
Est Deus, immensum qui nutu temperat orbem:
Sic etiam natis pater est deus. Excipe, quæso,
Viscere divino, quæ dicam, atque aure benigna.
Namque Dei magni hoc etiam est: nec despicit ille
Gentem hominum, pro qua subiit mortemque crucemque,
Quamque simul secum vitales traxit ad auras,
Ad quam etiam rursum supera descendet ab arce,
Pendat ut æquali mortalia facta bilance.

Τίπτε τόσον τεκέεσσι τεοῖς ἐπέβρισας ὀδόντα;
Πῶς ποινὴ κακόχαρτος ἐνήλατο σοῖσι δόμοισι;
Τίς δ' Ἐρινὺς τόσον ὄλβον ἀτάσθαλος ἐξετίναξεν;
Ἤτοι μὲν πατέρων ἀγαθῶν ἔφυς, οὐκ ὀλίγος δὲ
Αὐτὸς ἐν ἡμερίοισι, Θεῷ δέ γε πάγχυ μέμηλας,
Ὃς φιλέει φιλέοντας, ἀπεχθαίρει δὲ κακίστους.
Οὗτος μὲν τοπάροιθε Θεοῦ νόμος. Ἀλλὰ τέθηπα,
Πῶς σὺ θεοστυγέεσσιν ὁμοίϊα κύδε' ἀνέτλης,
Δαμνάμενος πληγῇσιν, ὃ δὴ φάτις, αὐτὸς ἑῇσιν.
Ἄλλοις ἀπροτίοπτα βίου φύσις ἄλγε' ἀνεῦρε,
Τῇ καὶ τῇ δονέουσα βροτῶν γένος. Οὐδέ τις οἶδε,
Ποῖ λήξει μέγα κῦμα πολυπλανέος βιότοιο,
Ἢ τίς νῆα μέλαιναν ἑὴν ὑποδέξεται ὅρμος.
Ἄλλον πόντος ὄλεσσεν ἀπείριτος, ἢ κλύσε χέρσῳ
A Ζωόν, ἄτερ σπείροιο καὶ εἵματος, οἰκτρὸν ἀλήτην.
Τὸν πρόσθεν πολύολβον· ἃ δ' ἦγετο, κεύθεται ἅλμη.
Ἄλλον δηριόωντα μόθος κτάνεν, ἤ μιν ἔπεμψε
Δουριαλῇ χείρεσσιν ὑπ' ἀνδροφόνοισιν ἑλόντων.
Ἄλλον δ' αὖ βασιλῆες ἐνόσφισαν, ὧνπερ ἔχεσκον,
Αὐτῆμαρ χθαμαλόν τε καὶ ὄλβιον ἄνδρα τιθέντες·
Καί τινα ληϊστῆρες ἀπηνέες, ἤ τινα φῶρες
Ἠματίῃ κακότητι καὶ ὀρφναίοισι δόλοισιν.
Ἄλλους δ' αὖ μελέων κατεδάσσατο δάπτρια νοῦσος.
Σοὶ δ' ὧν μὲν κατέλεξα, Θεὸς κατένευσε γαλήνην
Πάντων, καὶ νεύσειεν ἔτ' ὄμμασιν εὐμενέεσσι,
Πάντα περιφράσσων, τά τε ἔνδοθεν, ὅσσα τ' ἔασιν
Ἔκτοθεν· οὗ δέ τίς ἐστι δύη, καὶ κάρτος ὄπασσεν.
Ἓν δὲ τόδ' οὐ κατένευσε, τεοῖς τεκέεσσιν ἀρήγειν

Cur tam sævum dentem tuis filiis allisisti?
Quomodo malis gaudens ultio in ædes tuas assiluit?
Quæ Erynnis infesta tantam felicitatem excussit?
Ex bonis certe patribus natus es, nec ipse parvo
In pretio es inter mortales, tuique Deus omnino curam gerit,
Qui diligit diligentes, et odio habet pessimos.
Atque hæc quidem prius Dei lex erat. Sed miror
Quomodo tu eadem, ac homines Deo invisi, mala patiaris,
Tuis ipse, ut vulgo dicitur, percussus plagis.
Aliis vitæ natura improvisas intulit ærumnas,
Variis modis humanum exagitans genus. Nec quisquam scit
Quorsum evadat vehemens vitæ errabundæ fluctus,
Ac nigram suam navem quis excepturus sit portus.
Alium pontus perdidit immensus, aut ejecit in terram
Vivum, sine frugibus, sine veste, miserum erronem,
Prius opibus florentem: quæ autem vehebat, operiuntur salo.
Alius in acie pugnans occisus, aut captivus
Abductus sub manibus homicidis eorum qui eum comprehenderunt.
Alium reges spoliaverunt his quæ possidebat,
Eadem die miserum et beatum virum reddentes;
Alium latrones immites, aut fures
Diurna improbitate, vel nocturnis dolis.
Aliorum membra absumpsit peredens morbus.
Ab his omnibus, quæ enumeravi, tibi Deus tranquillitatem
Concessit, et concedat oculis benevolis,
Omnia communiens, et quæ intus, et quæ sunt
Exterius. Ubi etiam aliqua adest calamitas, robur præbuit.
Unum autem hoc tibi non concessit, ut filios tuos protegeres

19 *Ὃ δὴ φάτις*. Reg. 990 φάσις. Figura proverbialis: suo se gladio jugulare dicitur, qui sibi malum accersit, et propriæ architectus est miseriæ.
23 *Ἑήν*. Ita legendum. Edit. ἐμήν.
24 *Ὄλεσσεν*. Sic Chig. Edit. ὄλεσεν. Mox *κλύσε*. Sic Reg. 992. Edit. χλύσε.
32 *Ὀρφναίοισι*. Sic mss. et Aldus. Edit. mendose ὀρφανίοισι.
37 *Οὗ δέ τις*. Billius legit οὐ δέ τις ἐστὶ δύη, et vertit: *Nec mœrore gravi premeris*: verum nihil mutandum. Plana est lectio, quam confirmant mss., et oratio magis cohæret: *Sicubi infortunii aliquid ac molestiæ acciderit, animi robur tribuit.*

METRICA VERSIO.

Tam sævo quid dente petis tua pignora? Quænam
Invida dira tuas, pater, insultavit in ædes?
Quæ tam felicem sortem procul egit Erinnys?
Tu certe et claros habuisti laude parentes,
Et tibi mortales inter nomenque decusque
Haud parvum est, prorsusque Deus teque ac tua [curat,
Qui favet usque piis, aversaturque nocentes.
Scilicet ante Dei mos hic erat. At stupor ingens
Me tenet, unde eadem, mentes quæ vexat iniquas,
Sors mala te cruciet, vulgi quodque ore frequenter
Volvitur, ipse tui sis unus vulneris auctor.
Improvisa aliis natura incommoda mittit,
Nunc huc mortales agitans, nunc rursus et illuc:
Quemque ingens vitæ sit finem habitura procella,
Incertum, quoque appellet mea littore puppis.
Hunc mare cæruleum Stygias detrusit ad undas,
B Aut vivum in terram ejecit, sed vestis egentem,
Ac miserum erronem, censu qui maximus ante,
Naufragio amissis opibus mersisque profundo.
Illum dura inter certamina, Martia letho
Vis dedit, aut certe captivum tradidit hosti
Fortunis alium princeps spoliavit, eadem
Luce illum ditem efficiens, opibusque carentem:
Ac fures alium rursus, sævique latrones,
Fraudibus obscuris, media vel luce ruentes.
Denique morbus atrox quorumdam membra peremit.
At tibi nil horum, divino munere, cessit,
Quæ memorata mihi, nec posthac accidat oro,
Sed te conservet Deus interneque forisque;
Nec mœrore gravi premeris, sed robore polles.
Unum autem hoc idem minime tibi præbuit, ut [tu
Auxiliere tuæ proli, curaque perenni

Ὡς γλήνην βλεφάροισιν ὑπ' εὐκύκλοισι φυλάσσων,
Ὡς μή τις βιότοιο περῶν πλόον ὧδ' ἀγορεύσῃ·
« Μοῦνος ἐγὼ κακότητα βίου καὶ κύδε' ἄλυξα. »
Ὦ Σαμίων ποτ' ἄναξ, σὺ Πολύκρατες, οἷον ἐμήσω;
Δείσας εὐτυχίης δρόμον ἄσχετον, ἔμβαλες ἅλμῃ
Πόρκην, ὃν φιλέεσκες, ὅπως φθόνον ἐξαρέσαιο·
Καὶ τὸν μὲν πάλιν εἶχες, ἀτὰρ μόρον οὐχ ὑπάλυξας.
Ἡμῶν δ' οὐδὲν ἄποινον ἔχει φθόνος. Οὐ μέγα θαῦμα,
Εἴ τι δόμοις καὶ βαιὸν ἐπήχλυσεν ἡμετέροισιν.
Ἀχλὺς γὰρ τόδε γ' ἐστὶν ἐτήτυμον, ἠέ τις ὄρφνη
Ἱσταμένη τεκέων τε μέσῃ καὶ πατρὸς ἀρίστου.
Τίς τάδε θρηνήσειε γόων πολύϊδρις ἀοιδός;
Πῶς μῦθον προτέροισιν ἐδώκαμεν οἷς παθέεσσι;
A Μορφῆς μέν τις ἑῆς ποτ' ἐράσσατο, καὶ κατὰ πηγῆς
Ἥλατο, καί μιν ἔσοπτρον ἀπώλεσεν εἴδεος ἐσθλοῦ.
Σάρκας δ' οὔ ποθ' ἑάς τις ἀπέστυγε. Κεῖνο δ' ἄκουσα,
Ὡς μήτηρ φίλον υἷα κατέκτανε μαργοσύνῃσι·
Κτεῖνε μὲν, ὥς τινα θῆρα, τὸ δέρκετο· ὡς δ' ἐνόησε,
Μύρατο οὐκέτι θῆρα, πάϊν δ' ὑπὸ χερσὶ δαμέντα.
Καὶ μήτηρ τεκέεσσιν ἑοῖς ἐνὶ φάσγανον ἧκεν,
Ἀμφιχολωσαμένη λεχέων καὶ πατρὸς ἔρωτος.
Καί τινα θηρητῆρα κατ' οὔρεος, ἀντ' ἐλάφοιο
Ὠκείης, ἐδάσαντο θοαὶ κύνες, ἃς φιλέεσκε.
Μή σε, πάτερ, τούτων τιν' ἀριθμήσειεν ἀοιδὸς
Μνωόμενος πατέρων κακίης καὶ πήματ' ἀείδων
Ἐνδήμου πολέμοιο, καὶ αἵματος ἀντιβίοιο.

Tanquam pupillam sub palpebris volubilibus custodiens,
1020-1021 Ut ne quis vitæ peragens cursum sic loquatur:
« Solus ego vitæ mala et ærumnas effugi. »
O Samiorum quondam rex, Polycrates, quid est quod tibi in mentem venit?
Veritus perpetuum fortunæ cursum, projicis in mare
Annulum, quem diligebas, ut invidiam placares;
Ac illum quidem rursus habuisti, sed mortem non effugisti.
A nobis autem nullum habet livor munus quo placetur. Nec valde mirum,
Si quid caliginis domui nostræ leviter elluderit.
Id enim vere caligo est, ac tenebræ quædam,
Mediæ stantes filios inter et patrem optimum.
Quis hæc gemenda defleat peritus cantor?
Quomodo priscis materiam fabulæ dedimus propriis calamitatibus?
Formam quidem suam quis olim adamabat, et in fontem
Insiluit, ipsumque pulchri vultus speculum perdidit.
Suas carnes nemo unquam odio habuit. Istud autem audivi,
Quod mulier dilectum filium occiderit, insanie correpta;
Occidit quidem, ut feram aliquam, eum quem videbat; ubi vero errorem agnovit,
Non jam feram deflevit, sed filium suis manibus oppressum.
Suis etiam filiis mater ensem infixit,
Irata ob cubile et amorem patris.
Venatorem quemdam in monte pro cerva
Veloci, celeres canes, quos amabat, discerpserunt.
Ne te, pater, hos inter homines numeret cantor,
Dum vitia patrum recenset, et calamitates canit
Domestici belli, et sanguinis in sanguinem armati.

45 *Δείσας*. Bill. legit δήσας, et vertit *sistere cursum*.

46 *Ἄποινον*. Hesych. δῶρον, λύτρον. Juxta Billium, φθόνος hic accipi debet pro φθονερὸς δαίμων, et sensus est: Polycrates ille Samiorum tyrannus olim placare invidiam studuit; nec tamen ignominiosæ mortis periculum effugit. Non est itaque mirandum, nos quoque, qui nullo munere invidiam placare studuimus, ipsius spiculam sensisse. Vide supra lib. II, sect. 1, carm. XXXIV, vers. 195, etc.

51 *Πῶς μῦθον*, etc. Ac veluti dicat: *Res lacrymis digna, commissum esse a nobis ut veteres poetæ fabularum involucris veram nostram calamitatem tanto ante decantaverint.*

52 *Μορφῆς μέν τις*. Narcissum intelligit, qui cum formæ suæ elegantiam in purissimo fonte conspexisset, confestim sui ipsius amore exarsit, misereque periit.

58 *Μήτηρ*, etc. Hæc est Medea, quæ, cum Jasonem maritum novis amoribus animum addixisse perspexisset, ut injuriam suam ulcisceretur, inaudita crudelitate communes liberos obtruncasse fertur.

60 *Καί τινα θηρητῆρα*. Actæon ille est venator quem sui canes pro cerva discerpsere. Ovid. *Metam.* III.

METRICA VERSIO.

Hanc serves: oculi ut servatur pupula chara:
Ne quisquam, instabiles vitæ dum trajicit undas,
Jactitet: « Unus ego vitæ adversa omnia fugi. »
O Samiæ quondam gentis qui sceptra tenebas,
Quam prudens tibi consilium, dum sistere cursum
Niteris optatæ sortis nimiumque secundæ:
In mare nam medium, placidus tibi livor ut esset,
Annulus est jactus, pretio tibi carior omni;
Atque illo mira ipse quidem ratione potitus
Rursus es: at non fugisti miserabile fatum.
Sed nihil a nobis, quo sit minor impetus ejus,
Livor habet. Non mirum igitur si nonnihil atræ
Offudit nostris domibus caliginis ille.
Caligo est etenim hoc vere, tenebræque profundæ,
Inter progeniem fusæ eximiumque parentem.
Quis satis hæc deflere queat? Cui tanta facultas
Suppetit, ut possit lacrymas æquare dolori,
B Quod data sit priscis per casus fabula nostros.
Quidam olim formæ ipse suæ correptus amore
In fontem insiliit, pulchrique ex oris inani
Exitium traxit speculo, mortemque pudendam.
Nemo suas ante carnes exhorruit unquam.
At proprium quædam, sic narrant, femina natum
Sustulit, emota sibi dum spectare videtur
Mente feram, sævumque in apro defigere telum.
Reddita post autem menti, natumque peremptum
Conspiciens, gremium lacrymis implevit obortis.
Altera natorum demisit in ilia ferrum,
A patre jura dolens tædæ prostrata jugalis.
Denique venator quidam sub imagine cervi
Præda fuit canibus, nimium quos lævus amabat.
Hos inter ne te numeret, qui tristia cantat
Carmina, dum labes memorat, dum crimina patrum,
Atque intestini clades certaminis, et quod
Sanguinis est inter socios, in carmina cogit

"Αζομ' ἐγώ. Κακίη μὲν ἐμὴ, κακίη δέ τε πατρὸς, A
Πατρὸς δ' εἰσέτι μᾶλλον, ἐπεὶ καὶ φέρτερός ἐστιν
Ἀμφότερον πολιῇ τε καὶ ἤθεσι κυδαλίμοισιν·
Εἴ τοι μὴ κακίη γε, δυσωνυμίη δ' ἀλεγεινὴ,
Ἥ τε καὶ ἐσθλὸν ἐόντα χαμαὶ βάλε πολλάκι φῶτα.
Πολλοὶ μὲν γὰρ ἴσασιν ἀληθέα, οὐκ ὀλίγοι δὲ
Δόξαν ἐποπτεύουσι, τό σε φράζεσθαι ἄνωγα.
Καὶ γὰρ ἅπαντ' ἐθέλω πάντων κρατέειν γενετῆρα,
Καὶ μάλα χωόμενός περ, ἐπεὶ φύσις ὧδε κελεύει,
Καὶ κλέος ἐσθλὸν ἔχοντα μετ' ἀνδράσιν, ὕψι φέρεσθαι.
Πῶς σε, πάτερ, ξείνῳ τις ἐνηέα φῶτα δοκήσει,
Τοσσάτιον τεκέεσσι χολούμενον, οὓς ἐφύτευσας,
Οὓς ἦρω ποτ' Ἄνακτι τεοῖς ἐπὶ γούνασι θεῖναι,
Καὶ κλεινῇσι γέρηρας ἐπωνυμίῃσι φανέντας;
Πέτρος ἐγὼ, Φωκᾶς δὲ κάσις, Χριστοῖο μαθητῶν
Κλήσιες. Αὐτὰρ ἔπειτα χόλος, καὶ πάντα λέλασται.
Τίς, πάτερ, ὡς σὺ, φέριστε, τόσον τεκέεσσιν ἑοῖσιν
Ἤπιος ἀρτιγόνοισιν, ἀεξομένοισι δ' ἀπηνής;
Εἰ μὲν δὴ θέμις ἠὲ Θεῷ βροτὸν ἀντιφερίζειν,
Ἢ παῖδας τοκέεσσι, τάχ' ἄν τινα μῦθον ἀνεῦρον
Ἡμετέροις παθέεσσιν ἀρηγόνα· νῦν δὲ τόδ' οἷον
Ῥήξομεν ἡμετέρων στομάτων ἔπος. Εἴτε κάκιστοι,
Σοὶ, πάτερ, εἴτ' ἀγαθοί· τοῦ σπέρματος ὁ στάχυς ἔστω.
Σὸν κλέος οὗτος, ἔγωγε, μακάρτατε, σὸν δέ τ' ὄνειδος,
Ἢ καλὸς, ἠὲ κάκιστος ἐών. Τόδε πᾶσι πέφανται,
Στέργειν ἐσθλὸν ἐόντα, κακῷ δ' ὑπὸ χεῖρα ἐρείδειν.
Οὐδὲ γὰρ ἀρτεμέουσι τὰ φάρμακα, τοῖς δ' ὑπὸ νούσου
Τειρομένοις ἐπάγουσιν ἀκέστορες. Οὐδέ τις ὄρνιν

Vereor ego. Culpa mea est, patris etiam culpa,
Imo major est patris, quippe qui præstantior sit,
Et canitie et moribus gravissimis,
Aut si culpa non est, dedecus certe est luctuosum,
Quod quidem et probum virum sæpe humi stravit.
Multi quidem vera noverunt; at non pauci
Famam respiciunt, quod quidem velim, consideres.
Etsi enim valde doleo, tamen, ut meus genitor omnium omnino
Præstantissimus sit, peropto (id enim natura præscribit),
Ac eximia gloria florens inter viros inclytos in cœlum efferatur.
Quis te, pater, erga extraneos lenem existimet
Tantopere irascentem filiis quos genuisti,
1022-1023 Quos, ut genibus imponeres, a Deo postulabas,
Et in lucem editos gloriosis decorasti appellationibus?
Petrus ego, Phocas meus frater, Christi discipulorum
Nomina. Verum deinde ira, et omnia oblivioni tradita.
Quis, pater, ut tu, præstantissime, ita in filios suos
Recens genitos benignus, et in adultos crudelis exstitit?
Si fas esset aut cum Deo mortalem contendere,
Aut cum parentibus filios, forte aliquem sermonem reperirem,
Nostris calamitatibus adjutorem: sed nunc unum hoc
Ex ore nostro verbum erumpet. Sive mali,
Tui sumus, pater, sive boni: seminis esto spica.
Decus tuum ego et frater sumus, o beatissime, tuumque dedecus,
Prout boni vel mali sumus. Hæc autem regula omnibus manifesta,
Probum diligere, malum autem manu fulcire.
Non enim integris remedia, sed his qui morbo
Premuntur, adhibent medici. Nec quisquam avem

65 *"Αζομ'*. Reg. 990 Αἴδομ'.
68 *Εἴ τοι*. Sic Reg. 990. Edit. εἴ τι.
79 *Πέτρος ἐγώ*, etc. Reg. 990 Φωκᾶς ἐγώ. Geminos Phocas inclytos martyres norunt Græci, alterum Synope in Ponto episcopum, alterum hortícolam. Eo tantum nomine discipulos Christi appellare licet, quod ambo sanguinem suum pro Christo fuderint.
85 *Ἡμετέροις*. Ita Reg. 990. Mendose edit. Par. ἡμετέρης.
87 *Σπέρματος ὁ στάχυς ἔστω*. Nempe, semini æquum est spicam ascribere. Adeoque spica, si bona est, in gloriam patris, si autem mala, in dedecus redundat.
90 *Χεῖρα*. Reg. 990 χεῖρας.

METRICA VERSIO.

Ipse quidem vereor. Culpa est mea, culpa parentis B
Atque mei, majorque etiam graviorque parentis,
Moribus exsuperat quanto me albaque senecta;
Aut si culpa patris non est, infamia certe est,
Quæ persæpe probos etiam dejecit ad ima.
Vera etenim ut multi norunt, ita magna vicissim
Pars hominum famam spectat. Quod pectore, quæso,
Pende, pater. Nam te cunctos præcellere laude
Omnibus in rebus cupio, licet ardeat ira
Cor mihi (naturæ nam lex hoc fertque jubetque),
Atque hominum fama celebrem super æthera ferri.
Quis fore te placidum externis facilemque putabit,
O pater, in sobolem qui tantas concipis iras,
Quam quondam a Domino votis precibusque petebas,
Et cui clara datæ posuisti nomina luci?
Petrus ego, Phocas frater, quæ discipulorum
Nomina sunt Christi; verum furor igneus ortus
Omnia Lethæis confestim mersit in undis.
Quisnam more tuo, teneræ cum prolis amore
Flagrarit, post ipse fuit tam sævus adultis?
Si vel mortalem supero cum rege liceret,
Cum patre vel sobolem adversis contendere verbis,
Suppeteret fortasse aliquid, quod dicere nossem,
Casibus et nostris gravibus prætexere. Nunc ast
Unum illud tantum mœsto promemus ab ore:
Sive boni simus, genitor, seu crimine fœdi,
Nos tua progenies; sit seminis edita spica.
Sive malus, sive ipse siem sine crimine vitæ,
Laus tua sum, rursumque tuum, pater optime, probrum.
At decet (et nemo est hominum qui nesciat istud),
Ut virtute graves adamare, ita moribus ægros
Supposita fulcire manu. Nam pharmaca demum
His adhibere solent medici, queis corpora morbo
Fracta jacent, non qui sani recteque valentes.

Ἑζόμενον κλαδεῶνι, καὶ ἠέρι ταρσὸν ἱέντα,
Ἧς δ' ἀπὸ τῆλε πεσόντα φίλης ἐλέηρε καλιῆς,
Ἢ γναμπτοῖς ὀνύχεσσι πεπαρμένον ὠμοβόροιο
Ἴρηκος, καὶ στυγνὸν ὑποτρύζοντα πόδεσσι.
Σὴ χάρις ὄντα κάκιστον ἑοῖς σπλάγχνοισι γεραίρειν·
Εἰ δ' ἀγαθὸν, τοῦ πατρὸς ἐμοὶ νόμος. Οἱ γὰρ ἄριστοι
Καὶ ξείνοις τελέθουσι προσηνέες. Οὐδὲ Θεοῖο
Ἥδε χάρις τὸν ἄριστον ἔχειν πέλας, ἀλλὰ κακίστῳ
Εὐμενέειν, καὶ χερσὶν ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἀείρειν.
Οὐδὲ γὰρ ἀπτώτοισι θάνεν Θεὸς, εὖτ' ἐπὶ γαῖαν
Ἤλυθε, καὶ θεότητι ἑὸν βροτὸν ἀμφὶς ἔπηξεν,
Ἀλλὰ χαμαιπετέεσσι, καὶ οἳ θάνον ἐξ Ἀδάμοιο.
Οὐκ ἀΐεις υἷηα νεώτερον, ὡς ἀπὸ πατρὸς
Πλάγχθη, μαχλοσύνῃσι πατρώϊα πάντα λαφύξας,
A Καί μιν λιμὸς ἔτειρεν ἀλήμονα; Ὡς δ' ἐπὶ δῶμα
Πατρὸς ἑοῦ παλίνορσος ἔβη, καὶ γούνασι κάμφθη,
Αἶψα πατὴρ ἐλέηρε κακὸν πάϊν, αὐχένι χεῖρας
Πλέξατο, δάκρυα χεῦε, καὶ εἰλαπίνῃσι γέρηρε
Καὶ ποιμὴν ὀΐων τις, ἰῆς ἀπομουνωθείσης,
Ἐσθλὸς, λεῖψεν ἅπαντα, μετ' ἴχνια δ' ἤλυθε κείνης·
Ἢν δέ μιν ἢ κατὰ πρῶνας ἀπόπροθεν, ἠὲ καθ' ὕλας
Πλαζομένην εὕρῃσιν, ἑοῖς ὤμοισιν ἀείρας,
Καγχαλόων δεκάδεσσιν ἐνηρίθμησε φίλῃσι.
Τοῖος ἐμοῦ Χριστοῖο μέγας νόμος, ὃς χθαμαλοῖσιν
Εὐμενέει πάντεσσιν, ὑπερφιάλους ἀθερίζων.
Πολλάκις ἐξαγόρευσις ἁμαρτάδος ἄνδρ' ἐσάωσε
Μούνη, καὶ δακρύοισιν ἀπέκλυσε πήματα πικροῖς,
Καὶ ψυχὴν ἐκάθηρε μελαινομένην κακότητι.

Ramo insidentem, aut aeri pennas immittentem,
Sed procul a dulci nido lapsam miseratur,
Aut curvis unguibus transfixam crudelis
Accipitris, et sub ejus pedibus tristes questus edentem.
Tua gratia est, si malus sim, tuis me visceribus fovere;
Quod si bonus, mecum facit lex paterna. Optimi enim
Etiam in extraneos benigni sunt. Nec Dei
Hæc gratia est, bonum sibi asciscere, sed pessimo
Propitium esse, eumque manibus e terra in altum tollere.
Neque enim propter insontes mortuus est Deus, quando in terram
Venit, et divinitati suæ mortalem naturam conjunxit,
Sed propter humi abjectos, et ex Adamo mortuos.
At non audisti de juniore filio, quomodo procul a patre
Aberraverit, patrimonio omni per luxuriam absumpto,
Eumque fames errabundum oppresserit? At ubi in ædes
Paternas redux ingressus est, ac genua flexit,
Statim pater miseratus est malum filium, collo manus
Implicuit, lacrymas fudit, eumque convivio excepit.
Et bonus pastor quis ovium, si una sola aberraverit,
Cæteras omnes relinquit, et illius vestigia insequitur;
1024 1025 Si autem illam per cacumina montium longius, aut in sylvis
Errantem repererit, suis humeris tollens,
Lætabundus centum charis ovibus annumerat.
Talis Christi mei magna lex, qui humilibus
Propitius est omnibus, arrogantes despiciens.
Sæpe sola confessio peccati virum servavit,
Et amaris lacrymis noxas abstersit,
Et animam malitia denigratam mundavit.

98 *Οἱ γὰρ ἄριστοι*. Combefisius legit ἢ γὰρ ἀρίστοις καὶ ξεῖνοι, nec dubitat quin ita scripserit Gregorius: *Sane optimis etiam extranei solent esse benigni; potiori ratione parentes.*

102 *Ἀπτώτοισι*. *Insontes*, vel *eos qui lapsi non fuerunt.*

106 *Λαφύξας*. Sic legendum Edit. male λαφύξαι.

108 *Καὶ γούνασι κάμφθη* *Ac genibus se supplex advolvit.*

115 *Καγχαλόων*. Sic Reg. 990. Edit. καγχαλέων.

119 *Πήματα*. Sic Reg. 990, vel πτώματα. Prave edit. πύματα.

METRICA VERSIO.

Nec volucrem quisquam vernanti in fronde sedentem,
Aut quæ præpetibus liquidum ferit æthera pennis,
Mœret, sed nido præceps quæ corruit alto,
Unguibus accipitris vel quæ transfixa cruentis
Ingemit, et tristes emittit pectore questus.
Tum tibi laus dabitur, tuaque in me gratia sese
Prodet, si vitiis atro tua viscera pandas.
Nam mihi si pandas veræ probitatis amanti,
Hoc facis, o genitor, quod jura paterna requirunt.
Namque probi externis etiam nec sanguine junctis
Esse solent blandi ac faciles; nec gratia summi
Numinis hac in re posita est, ut rite colentem
Munera justitiæ nexu sibi copulet arcto,
Sed magis ut facilem se det placidumque colenti,
Huncque solo manibus trahat in sublime jacentem.
Non etenim insontes propter Deus occidit, ad nos
Cum venit, junxitque meæ sua numina carni:
Sed propter sontes, et quos damnosa parentis
B Culpa Adami leto dederat Stygiæque paludi.
Non audis, minor ut natu, genitore relicto,
Filius, in longe positas abscesserit oras,
In luxumque opibus patriis ac scorta profusis,
Dira fames miseri vacuos distorserit artus?
At simul ut patrias humilis remeavit ad ædes,
Ac genua inflexit supplex, pater illico pronus
In veniam, natum manibus complectitur arctis,
Et fundit lacrymas, epulumque instaurat opimum.
Ac bonus opilio, simul ac pecus una vagatur
A grege, deserto mox illam quærit ovili;
Quam si per montes, nemorumque per avia longe
Palantem inveniat, sublatam pectore læto
Fert humeris reliquisque ovibus superaddere gaudet.
Hæc Christi lex sancta mei est, qui turgida corda
Despicit, ac pronos animos humilesque tuetur.
Sæpe gravis noxæ confessio sola salutem
Attulit, et lacrymæ scelus abstersere cadentes,
Candoremque prius vitiis mens atra recepit.

Ἑπτάκι πολλάκι τόσσον Ἄναξ μειλίσσετ' ἀλιτροῖς,
Ὡς λογίων ἐπάκουσα Θεοῦ, καὶ Πνεῦμ' ἐδίδαξε.
Τίς Μανασῆ βασιλῆος ἐν ἀνθρώποισι χερείων;
Τίς δ' ἄρ' ἐνὶ πτολίεσσι Νίνου μεγάλοιο πόληος;
Τίς δὲ τελωναίης ἀμέτρου χερός; ἀλλ' ἄρα καὶ τοὺς
Χριστὸς ἄναξ ἐλέηρεν ὀδυρομένους κακότητα.
Ἀλλὰ τί μοι Χριστοῖο, τί δὲ βροτέοιο πόθοιο,
Τόν ῥα φύσις τοκέεσσιν ἐπήξατο ἀμφὶ γενέθλην;
Καὶ θῆρες φιλέουσιν ἑὸν γόνον, εἴ ποτ' ἄκουσας
Παρδάλιάς τε σύας τε βοῶν τ' ἀγέλην ἑλικώπων,
Ὥς ῥα περιτρομέουσι, καὶ ὡς περὶ δῆριν ἔχουσι,
Θηρσί τε καὶ μερόπεσσιν ἀπεχθέσιν ἀντιόωντες.
Σοὶ δ' ἄρ' καὶ θηρῶν ὀλοώτερος ἔπλετο θυμὸς,
Καὶ μερόπων. Δάμασον θυμὸν μέγαν· ἤ σέ γε πέτραι
Ἠλίβατοι θρέψαντο, πάτερ φίλε, ἤ σε θάλασσα,
Στεῤῥοτέρην ἀδάμαντος ἐνὶ φρεσὶ μῆνιν ἔχοντα.
Ἄλλοι μὲν κτεάτεσσι τεοῖς ἔπι τέρψιν ἔχουσι,
Ξεῖνοί θ' ἡμεδαποί τε, θεουδέες, ἀφραδέοντες.
Ξυνὸς γὰρ πάντεσσι λιμὴν χατέουσι τέτυκται
Σὸς δόμος· ἡ δὲ τράπεζα, καὶ ἄλσεος Ἀλκινόου
Τερπνοτέρη, πλήθουσα φίλοις, πλήθουσα δ' ἐδωδῆς
Ἠερίων, χθονίων τε καὶ ὁππόσα νήχεται ὕδωρ.
Ἡμεῖς δ' ἦμαρ ἐπ' ἦμαρ ἐπ' ἀλλοτρίῃσι θύρῃσιν
Αὐαλέοι, κρυεροὶ, καὶ ἀνείμονες, ἔνθα καὶ ἔνθα
Πλαζόμεθ', οὐδέ τίς ἐστι δύης ἄκος, οὐδὲ πρόσωπον
Σεῖο, πάτερ, λεύσσοντες ἐπὶ χρόνον, εὖτ' ἐχολώθης,
Καὶ μάλα περ ποθέοντες, ὃ καὶ δμώεσσιν ὀπάζεις
Πολλάκι, χωόμενός περ, ὃ δὴ πόνος. Ἀλλὰ τραπέζαις
Ἥμεθ' ἐπὶ σχεδίῃσι δυσάμμοροι, οὐδ' ὀλίγας περ,
Λάζαρος ὥς τις ἐκεῖνος, ὑπερφιάλοιο τραπέζης

Sæpe septenis vicibus repetitis Rex peccatoribus pepercit,
Ut ex divinis oraculis audivi, et Spiritus docuit.
Quis rege Manasse inter homines deterior?
Quæ inter urbes Nini magna civitate?
Quæ publicani insatiabili manu pejor? verumtamen et hos
Christus miseratus est, ubi nequitiam defleverunt.
Sed quid ego Christi, quid hominis amorem commemoro,
Quem natura parentibus in progeniem infixit?
Et feræ amant fetus suos, si quando audisti
Quomodo pardi, et apri, et boum grex nigris oculis,
Pro eis contremiscant et decertent,
Feris et inimicis hominibus occurrentes.
Tu vero et feras sæva iracundia superas,
Et homines. Magnos animi motus doma: aut te rupes
Excelsæ aluerunt, pater dilecte, aut mare,
Qui firmiorem adamante iram pectore geris.
Alii quidem ex opibus tuis gaudium utilitatemque percipiunt,
Externi, indigenæ, religiosi, et insipientes.
Communis enim omnibus indigentibus portus est
Domus tua; mensa autem nemore Alcinoi
Amœnior, affluens amicis, onusta dapibus
Ex aere et terra quæsitis, et quæcunque natant in aquis.
Nos autem quotidie stantes ad alienas fores,
Arentes, algentes, nudi, huc et illuc
Erramus, nec ullum est nostri mœroris levamen, neque faciem
Tuam, pater, jam diu cernere licuit, ex quo scilicet iratus es,
Licet vehementer cupiamus, idque servis tu concedis
Sæpe, quamvis iratus, quod certe acerbum est. Verum ad mensas
Consistimus tenues, miseri, nec paucas saltem
Ut ille Lazarus, ex opima mensa

125 *Ἀμέτρου χερός. Modum nesciens manus*, avidior, *inexplebilis*.

126 *Ὀδυρομένους*. Ita legit Combefisius. Edit. ὀδυρομένοις.

128 *Γενέθλην*. Reg. 990 γενέθλης.

134 *Δάμασον θυμὸν μέγαν. Magnum animum coerce.*

143 *Ἐπ' ἀλλ τρίῃσι*. Sic Herv. et Reg. 990. In editis deest ἐπ'.

METRICA VERSIO.

Septenis vicibus, geminatis sæpe, nocenti
Omnipotens, ut sacra canunt oracula, parcit.
Ecquem non scelerum superavit mole Manasses?
Urbibus ex cunctis Ninive cui crimine cessit?
Denique quid dextra publicani nequius usquam?
Attamen hos etiam Christus, commissa dolentes
Crimina, donavit venia noxasque remisit.
Ast ego quid Christi, mortales quid loquor ignes,
Quos patrum natura pares in pectore fixit?
Bellua quæque suæ sobolis deflagrat amore.
Nonne vides ut sævus aper, pardusque, bovesque
Pro tenera semper tremulo sint pectore prole?
Nonne vides ut dura gerant certamina? Nonne
Ut simul infestasque feras hominesque lacessant?
At tu sævitia superas hominesque ferasque.
Ingentes irati animi jam comprime motus,
O pater; aut aluit rupes te vasta, vel æquor,
Durum adamante magis retinentem in corde furorem.
Ex opibus censuque tuo sua gaudia carpunt
Indigenæ, externi, stolidique, Deique colentes.
Nam tua sunt cuivis communis portus egenti
Tecta, tua Alcinoi mensa est jucundior horto,
Plena viris, epulisque tumens, quas prodiga tellus
Porrigit, aut aer liquidus, pelagusque ministrat.
At nos quotidie per tecta aliena vagamur,
Arentes, vestisque inopes, ac frigore pressi.
Nec nostris datur ulla malis medicina: cupitam,
Quoque nihil gravius, faciem jam tempore multo
(Ex quo dira tuum pectus circumsidet ira),
Cernere nec nobis conceditur ulla potestas,
Quod tamen et servis, licet ira percitus, ipse
Haud raro tribuis. Verum considere mensis
Cogimur exiguis miseranda sorte: nec, ille
Lazarus ut quondam, micas de divite mensa

Ψῖχας ἀφαρπάζοντες, ὁμὴν κυσὶ δαῖτα φέροντες.
Πολλοὶ μὲν στυγέουσι τεὴν χάριν, οὐκ ὀλίγοι δὲ
Τίουσιν. Μέγα θαῦμα, πατρὸς γέρας υἷες ἄτιμοι,
Οὓς κοτύλη βαιή τις ἀναψύξει γοόωντας·
Ἄλγος ἀρειοτέροις γὰρ ἀρηγόνες εἰσὶ χερείους.
Ἄλλοι δ' αὖ οὐδ' ἴσασι τίνες, τίνος. Αἰδέομαι γὰρ
Φράζειν καὶ γενετῆρα. Δύω γε μὲν εὐμενέουσιν,
Ὄφρα κεν ἠὲ φύγωσι δύην, ἢ ἄλκαρ ἔχωσι
Πήμασιν ἐν σφετέροισιν, ὅτ' ἀντία κυμαίνησι
Δαίμων, ἀλλοτρίῃσιν ἑὴν τίοντες ὀϊζύν.
Εἴπω μείζονα μῦθον· ἀτὰρ, πάτερ, ἵλαος εἴης.
Τόσσον ἄκος παθέεσσι πόροις, μὴ μῦθον ἐρύξῃς.
Ἄλλοις μὲν τεκέεσσι πατὴρ καὶ ἤπιος ἐσσὶ,
A Τόσσον, ὅσον τ' ἐπέοικε Θεοῦ Πατρὸς ἐκγεγαῶτα.
Οὐ φθόνος· οὐ γὰρ ἔοικε κασιγνήτῃσι μεγαίρειν.
Θρέψας ἐν θαλάμοισι δροσώδεας, ἔργ' ἐδίδαξας
Εὐγενέος παλάμῃσι, διέπλασας ἤθεα κεδνὰ,
Θηλυτέρης Χείρωνος· ὑπὸ προπόδεσσι γάμοιο
Ἐσθλοὺς ἄνδρας ὄπασσας· ἐνὶ πτολίεσσι γεραίρας.
Μοῖραν ἑῶν κτεάνων ἀπεδάσσαο χειρὶ παχείῃ.
Ἡμᾶς δ', οὓς σὺ φύτευσας ἰῆς ἀπὸ μητρὸς ἀρίστης,
Ἥν σ' ἔτι δακρυχέοντα, πάτερ φίλε, πολλάκι λεύσσω,
Εὐσεβέος, πάντεσσιν ἐπιχθονίοισιν ἀγητῆς,
Πρωτογόνους υἷας, ὃ πατράσιν ἐστὶ μέγιστον,
Τόσσον ἀπεχθαίρεις, καὶ δώματος ἐκτὸς ἐλαύνεις,
Ὁσσάτιον κείνῃσιν ἐνηέα θυμὸν ἔδειξας.

1026-1027 Micas subripimus, et eadem qua canes esca vescimur.
Multi quidem nos odio habent tua causa, non pauci autem
Amant nos. Res profecto mira : patris gloria sunt filii inglorii,
Quos parva frustula recrearent lugentes :
Dolorem namque viris probis afferunt, qui juvare non sufficiunt.
Alii vero, nec qui simus, norunt, quo patre sati. Vereor enim
Dicere genitoris nomen. Duo tamen sunt benevoli,
Ut vel fugiant tristia, vel remedium habeant
In calamitatibus propriis, si quando adversos fluctus excitarit
Dæmon, dum afflictis opem ferunt, sibi ipsis consulentes.
Dicam aliquid majus : verum, pater, propitius sis.
Hanc nostris saltem casibus medelam præbeas, ne verbum repellas.
Aliis quidem natis pater et mansuetus es,
Tantum, quantum par est esse Deo patre procreatum.
Haud equidem invidemus ; neque enim fratres decet invidere sororibus.
Aluisti domi teneras filias, muliebria opificia docuisti
Nobilis matronæ manibus Chironis feminæ,
Optimis eas informasti moribus ; cum jam adesset tempus conjugii,
Egregios viros dedisti ; in urbibus honoribus auxisti.
Partem donorum tuorum tribuisti larga manu.
Nos vero, quos tu genuisti ex una matre optima,
Cujus te adhuc desiderio flentem, chare pater, quotidie video,
Piissima et cunctis mortalibus miranda,
Nos primogenitos filios, quod parentibus est maximi momenti,
Tanto odio prosequeris, et extra domum ejicis,
Quantum ipsis mitem animum exhibuisti.

155 *Ἄλγος ἀρειοτέροις*. Ita Reg. 990 et Chig., quæ lectio felicius mendum sanat, quam Billii correctio, ἄλγεος ἀμφοτέροις, ut in editis.

157 *Δύω γε*. Aliquid desiderandum videtur, ut planior sit sensus.

165 *Κασιγνήτῃσι*. Sic Reg. 990. Schol. ἀδελφαῖς. Edit. mendose κασιγνήτοισι.

166 *Ἔργ' ἐδίδαξας εὐγενέος παλάμῃσι*. Sic verba sunt construenda, nulla interpunctione, quemadmodum jacent in Regio codice, ut intelligatur Vitaliani filias, non ab ipso patre, sed a nobili matrona edoctas fuisse muliebria opera, et filum pollice ducere. Nec bene Billius, *has opera, quæ puellas decent, edocuisti*, quod profecto patris officium non est. Chironem vocat matronam illam, cui Vitalianus puellas ad virtutem informandas tradiderat, alludens ad centaurum illum Chironem, heroum sui temporis magistrum.

METRICA VERSIO.

Surripimus, canibusque parem nanciscimur escam.
Atque tua causa nos multi odere fugantque :
Multi rursus amant. Res sane mira, parentis
Est honor atque decus proles inhonora jacensque,
Quam lacrymis madidam recrearent frustula pauca :
Nam qui mœrores nostros tenuare laborant,
Hos ipsos mœrore graves mage censet uterque.
Ast alii, nec qui simus, novere, nec a quo
Patre sati : patris prohibet nam dicere nomen,
Qui subit ora, pudor. Duo sunt tamen, aspera nostra
Quos mala permoveant, ut scilicet hac ratione
Tristia vel fugiant adversæ nubila sortis,
Vel certe in duris (si quid fortasse procellæ
Intulerit dæmon) habeant solatia rebus :
Quisquis enim juvat afflictos, sibi consulit ipse.
Dicam aliquid majus, sed tu, pater, aure benigna
Excipias mea dicta, precor, nostrisque medelam
Casibus hanc saltem tribuas, ne verba repellas.
Tu reliquæ stirpi, genitor sanctissime, præbes
B Te facilem, æthereo ut fas est a patre creatum.
Haud equidem invideo ; fratrum nam commoda [fratres
Invidiæ haud debent stimulis agitare cruentis.
Tu teneris natas aluisti sedulus annis.
Has tua cura levi docuit deducere filum
Pollice, formavit sanctis has moribus illa
Femineos inter cœtus clarissima Chiron.
Connubii cum jam non longe tempus abesset,
Post has eximia sociasti laude maritis,
Atque etiam largus donasti parte bonorum.
At nos, quos eadem mater tibi protulit ævo,
Femina virtutis specimen, mirandaque cunctis,
Quam te nunc etiam plorantem cerno frequenter,
Primigenos natos, quod non leve pondus amoris
Esse solet patribus, tam tu aversaris, et ardes
Nostri odio, miserosque tuis procul ædibus arces,
Quam tu illis semper blandus facilisque fuisti.

Φθέγξομαι οὐκ ἐθέλων μὲν, ἀτὰρ λόγον ἔκτοθε ῥήξω,
Ὄφρα με μὴ ῥήξειεν ἐεργόμενος πραπίδεσσιν.
Ἦν θάλαμος, καὶ δεῖπνα γαμήλια· πάντα γεγήθει,
Ἕδνα λόγοι θαλάμων καὶ ἀθύρματα τερπνὰ γάμοιο.
Πολλοὶ μὲν θαλέθοντες ἀφ' αἵματος, οὐκ ὀλίγοι δὲ
Γείτονες, οἵ τε ἄνακτος ἐν ἕρκεσι κῦδος ἔχοντες,
Δαῖτα γάμου τίεσκον, ἀγακλειτοί θ' ἱερῆες
Εὐχαῖς καὶ στεφέεσσιν ὁμοζυγίην συνάγοντες·
Καί ῥ' οἱ μὲν πάλλοντο καλὸν περὶ κοῦρον ἑταῖροι,
Νυμφίον ὑμνείοντες ἐοικότα ἔρνεϊ καλῷ·
Αἱ δ' ἄρα παρθενικὴν ἑλικώπιδα πορσύνεσκον
Ἐς γάμον ἱμερόεντα· πατὴρ δ' ἐπετέρπετο παισίν·
Ἡμεῖς δ', ὡς θήρεσσιν ἐοικότες ἠὲ σύεσσιν,
Ἢ μορφὴν ὀλέσαντες ἀπηνέϊ δαίμονος αἴσῃ,
A Εἰρχθέντες κατὰ δῶμα κασιγνήτης ἀπάνευθεν,
Ἠριόμεσθ', ὅτι λυπρὸν ἐσήλθομεν οἶδμα βίοιο·
Ὡς ὄφελον μὴ μητρὸς ἐνὶ σπλάγχνοισι παγῆναι,
Ἠὲ θανεῖν ἀτέλεστος ἐν ὠδίνεσσι τεκούσης,
Εἰ δὲ πύλας ἐπέρησα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα μόροιο,
Κλαυθμὸν ἐμοὶ τὸν πρῶτον ἐμοῦ θανάτοιο γενέσθαι
Δάκρυον! οὐκ ἂν ἔγωγε τόσοις ἐνέκυρσα κακοῖσιν.
Ἓν δὲ τόδ' αἰάζω περιώσιον. Ἦ γὰρ ἀοιδῆς
Ἴδρις ἐὼν, ποθέων τε γάμον καὶ λέκτρον ἀεῖσαι
Αὐτοκασιγνήτης, πάντων ὀλοώτατε δαῖμον,
Καὶ θαλάμου μελέεσσι πατρὸς χόλον ἐξακέσασθαι,
Καὶ τοῦδ', ὥς τις ἀλιτρὸς, ἀπήμπλακον. Ἄλλος ἄεισε
Κάλλος ἐμὸν, ξανθοῖσιν ὑπὸ πλοκάμοισι μέλαιναν
Ὀφρὺν ὑπερτέλλουσαν ὑπ' ἀργυρέῃσι παρειαῖς.

Loquar haud quidem volens; sed verbum extra efferam,
Ne me disrumpat compressum in præcordiis.
Erat thalamus, et cœnæ nuptiales; omnia læta erant,
Munera, sermones connubio digni, jucundaque ludicra nuptiarum.
Plures exorti nostro sanguine, non pauci
Vicini, quique in principis ædibus sunt in honore,
Convivium nuptiarum cohonestarunt, et inclyti sacerdotes
Votis et coronis conjugium nectentes;
Tripudiabant circa præstantem juvenem socii,
Sponsum prædicantes egregio similem ramo:
1028-1029 Matronæ vero puellam forma pulcherrimam adornabant
Ad thalamum amabilem; pater autem oblectabatur filiis.
Nos autem, ac veluti feris similes aut porcis,
Aut amissa forma, crudeli dæmonis fato,
Ædibus conclusi procul a sorore
Debacchabamur, quod tristem ingressi essemus vitæ tempestatem:
O utinam in matris visceribus nunquam compactus essem,
Aut periissem imperfectus in doloribus genitricis,
Aut, si fores transissem, traxissemque spiritum mortis,
Ploratus, quem primum, cum nascerer, edidi, idem meæ mortis fuisset
Lacryma! in tot et tantas nunquam incidissem molestias.
Unum autem me cruciat supra modum. Quippe cantandi
Gnarus cum sim, et cuperem nuptias et lectum canere
Sororis meæ, omnium exitiosissime dæmon,
Et thalami modulationibus iram patris mollire,
Et ab hoc, ut quis flagitiosus, excidi. Alter cecinit
Pulchritudinem sororis meæ, flavis sub crinibus nigrum
Supercilium prominens supra argenteas genas.

177 Ῥήξω. Sic Reg. 990. Edit. prave ῥύξω.
184 Συνάγοντες. Reg. 990 συνάπτοντες.
188 Ἱμερόεντα. Ita Chig. Edit. ἱερόεντα.
195 Εἰ δὲ πύλας, etc. *Aut si trajicienda erat vitæ porta, hauriendusque spiritus mortis.*
196 Τὸν πρῶτον. Sic Reg. 990. *Utinam primus nascentis ploratus, etiam morientis fletus fuisset!* Edit. male τό.
203 Κάλλος ἐμόν. *Suæ sororis pulchritudinem intelligit.*

METRICA VERSIO.

Haud loquar ista lubens: sed vox erumpet ab ore
Hæc tamen, ut non me rumpat, si mente prematur.
Tæda jugalis erat, tæda et dignissima cœna;
Omnia lætitia plenissima, munera, voces
Connubio dignæ, jucundaque ludicra multa;
Turba propinquorum, atque frequens vicinia, quique
Principis augusta superi dominantur in æde,
Ornabant epulum thalami, mystæque sacrati
Conjugium votis nectebant, atque corollis
Cingebant juvenem forma præstante sodales
Saltantes, ramo egregio similemque canentes:
Inque vicem ad thalamum niveo candore puellam
Plurima mirifico studio matrona parabat;
Ac pater ob generum et natam, dulcesque hymenæos,
Maxima nunc toto captabat gaudia corde.
At nos porcorum ritu, vel more ferarum,
Aut velut amissa forma cacodæmonis arte,
B Ædibus inclusi procul a nubente sorore,
Talia perfusi lacrymis tum dicta dabamus,
Ortum tam miseræ vitæ afflictæque gementes:
O utinam nunquam matris conceptus in alvo,
Nixibus in mediis vel raptus morte fuissem,
Vel semel ingresso miserandæ limina vitæ,
Ortus quæ fuerant, necis hæc lamenta fuissent!
Tanta etenim non me premerent incommoda rerum.
Hoc autem supra reliqua omnia perpete luctu
Me cruciat, quod cum non sim rudis ipse canendi,
Cumque meæ cuperem thalamos cantare sororis,
Sicque patris placidam per carmina reddere mentem,
Hoc quoque non per te licuit mihi, perdite dæmon.
Namque meum versu vates decus extulit alter,
Atque supercilium flavis sub crinibus atrum
Laudavit, niveasque genas, pulchreque nitentes.

Ἕσπερον εἴρυσεν ἄλλος, Ἑωσφόρον ἄλλος ἄεισεν,
Οὐδ' ἀγαθός τις ἀοιδός. Ἐγὼ δ' ἀγέραστος, ἄναυδος,
Πένθεος ἑσσάμενος κείμην νέφος. Οὐδ' ὅσον Ἠχὼ,
Ποιμενίας μέλποντος ἐν οὔρεσι Πανὸς ἀοιδὰς,
Ἄκρων ὑστερόφωνον ἀπὸ σκοπέλων χέον αὐδήν.
Κλαύσω πρωτοτόκων ἐπέων μόρον, οὐκέτ' ἀείσω.
Ἔῤῥετέ μοι, βίβλοι πολυηχέες· ἔῤῥετε, Μοῦσαι.
Τίς χάρις, εἰ μὴ πατρὸς ἐν οὔασι κείσετ' ἀοιδὴ,
Εἴ μου καὶ Ὀρφείη τις ἐν Ὀδρυσίοις σκοπέλοισι
Λᾶας ἄγοι, καὶ θῆρας ἀπόπροθε, καὶ πετεηνά;
Δώσω καὶ τόδε σοι, μογερὲ φθόνε. Λήξατ', ἀοιδαί.
Μή σοι τοῖα, φέριστε, Θεὸς, μηδ' ὅστις ἑταῖρος
Ἀντιταλαντεύσειε. Δέος δέ με καὶ τόδ' ὀρίνει.
Οὐθ' ἡμᾶς φιλέεις, μέγα φέρτατε, οὔτε θύγατρας,
Τὰς νῦν ἐν παλάμῃσι φέρεις, καὶ ὕψόσ' ἀείρεις.
Ἡμῖν μὲν σέο δῶμα, φίλην τ' ἀπέκλεισας ὀπωπὴν,
Τὰς δ' ἄρα πᾶσιν ἔθηκας ἀπεχθέας. Οὐκ ἐθέλει γὰρ
Χριστὸς ἄναξ, τεκέων τῷ μὲν πατέρ' ἤπιον εἶναι,
Τῷ δὲ βαρυφρονέοντα· καὶ ἀντιρέποντι ταλάντῳ,
Πολλάκι στεργομένοισιν ἐπιβρίθει κακότητα,
Ἐκ πατέρων ἐπὶ παῖδας ἄγων χόλον Υἱὸς Ἀνάρχου.
Ταῦτα μὲν ἐς πόντοιο πέσοι βυθὸν, ἡμετέρου δὲ
Δώματος ἐκτὸς ἔοι, μηδ' ἄλγεσιν ἄλγος ἕποιτο.
Καὶ τόδ' ἅλις τεκέεσσιν ἔπι πρώτοισιν Ἐριννύς.
Σοὶ δὲ, πάτερ, πάντες μὲν ὅσοι τελέθουσι τοκῆες
Καὶ παῖδες, κοτέουσιν ἀμείλιχον ἦτορ ἔχοντι.
Ῥῆξις γὰρ βιότοιο πατρὸς μόθος, ὃν συνέδησε
Συζυγίη τε πόθος τε, κακὴ δ' ἐκέδασσεν Ἐνυώ.
Πάντες δὴ μέγαν οἶκτον ἐνὶ σπλάγχνοισι φέρουσι,
Ἤ τι Θεοῦ ῥέξαντες ἐπάξιον, ἠὲ παθόντες·

Hesperum alter cantavit, Luciferum alius cecinit:
Nec bonus quidem cantor. Ego vero spretus, mutus,
Mœroris nube opertus jacebam. Nec quantum Echo,
Pastoritias cum caneret in montibus Pan cantilenas,
E summis rupibus extremam reddebam vocem.
Lugebo primogenitorum carminum interitum, neque ultra canam.
Valete, libri sonori; valete, Musæ.
Quid proderit canere, si ad aures patris mea non perveniant carmina,
Etsi mea testudo, vel Orpheica, in Odrysiis scopulis
Lapides traheret, et feras, et volucres?
Dabo etiam hoc tibi, male livor. Cessate, carmina.
Neque tibi, pater optime, talia Deus, nec quisquam socius
Rependat. Timor autem et hic me premit:
Neque nos diligis, præstantissime, neque filias,
Quas nunc in manibus gestas, et ad æthera tollis.
Nos quidem domo tua prohibuisti, charoque aspectu,
Effecisti autem ut illæ omnibus odio sint. Neque enim placet
Christo regi, filiorum ut uni quidem pater mitis sit,
Alteri vero asper. Ob hanc causam propendente in contrarium lance,
Sæpe filios præ cæteris dilectos afficit malis,
1030-1031 E parentibus in filios iram declinans Filius carentis principio.
Hæc quidem in maris profundum mergantur, et a nostra
Domo procul sint, neque dolores dolor excipiat.
Jam satis in filios natu majores desæviit Erinnys.
Tibi vero, pater, omnes, quotquot sunt parentes
Et filii, infensi sunt implacabile pectus habenti.
Indignatio enim patris abrumpit vitam, quam colligavit
Thalamus desideriumque, mala autem dissipavit discordia.
Omnes enim magna intimis visceribus miseratione permoventur,
Sive qui Deo quid dignum gessere, sive qui passi sunt;

205 *Ἕσπερον*, etc. *Hesperus* et *Lucifer* una eademque stella est: quæ si mane luceat, appellatur *Lucifer*; si sero, *Vesperus* dicitur: quoniam autem clarissima est hæc stella, idcirco duplici ejus nomine pulchritudinem sororis ornat.

213 *Εἴ μου*. Ita legendum videtur. Edit. εἰ μή. [Ut constet versus, expungendum aut μου, aut τις. EDIT. PATROL.]

216 *Ὅστις*. Sic Reg. 990 et Herv. Edit. ὥς τις.

223 *Ἀντιρέποντι ταλάντῳ*. Id est, Christus Patris æterni Filius contraria rependens parentibus, qui filios alios eximie diligunt, alios vero oderunt, sæpe dilectos præ cæteris natos calamitatibus afficit.

METRICA VERSIO.

Hesperon hic rursum cantavit, Phosphoron ille
Non etiam vates sat commodus. Ast ego mutus,
Spretus, mœrorisque adopertus nube, jacebam,
Ac neque, Pane velut cantante in montibus, Echo,
Ter miser extremas reparabam gutture voces.
Mortua, quæ primum peperi, jam carmina luctu
Prosequar; impono jam finem versibus ipse.
Vos procul ite, libri, procul o procul ite, Camœnæ.
Quid juvat in modulos numerosque astringere verba,
Si mea non veniant chari genitoris ad aures
Carmina, nec duros silices, velut Orphica quondam
Testudo, trahat, et volucres, sævosque leones?
Hoc quoque munus habe, livor male: carmina cessent.
Non tibi nec superi regnator maximus orbis
Talia, nec socius quisquam, pater optime, reddat.
Quin metus hic etiam, genitor, me concutit ingens.
Nec nos prosequeris, nec rursus amore sorores,
Has licet et manibus gestes, et ad æthera tollas.
Nam nobis tua tecta quidem sunt clausa tuusque
Vultus: at his cunctorum odium hac ratione parasti.
Non etenim patrem lenem uni vult Deus esse,
Durum alii infensumque animo: vicibusque frequenter
Mutatis premit hanc, nimium quæ chara parenti,
Progeniem, a patribus vertens ad pignora pœnas.
Ast hæc æquoreo mergantur gurgite, tectis
Sintque procul nostris mala, nec mala mœsta sequantur.
Sit satis hoc, primam sobolem quod vexat Erinnys.
At, pater, in te ardent ira natique patresque,
Quod tibi sit durum precibus nec flexile pectus.
Rumpit enim humanam patris indignatio vitam,
Quam thalamus, quam stringit amor, dirimitque simultas:
Jam cum omnes ingens subeat miseratio, qui vel
Dignum aliquid gessere Deo, dignumve tulere,

"Ἔξοχα δ' αὖθ' ἱερῆες, ὅσους δώροισι γεραίρεις,
Καὶ τίεις μεγάροισιν, ἀτιμάζεις δ' ἀπεόντας,
Πολλάκι καὶ παρεόντας ἐπεί σέ γε παρφασίῃσιν
Οὐχ οἷον μαλακῇσι, καὶ εὐμενέεσσι προσώποις,
Ἀλλ' οὖν καὶ στερεοῖσιν ἐπιστύφουσι λόγοισι·
Γρηγόριος πρώτιστον ὁμωνυμίῃ τε βίῳ τε,
Συζυγέα στομάτεσσιν ἐρευγόμενος Θεότητα·
Βοσπόριος δ' ἄρ', ἔπειτα καὶ Ἀμφίλοχος, μεγα-
[θύμω,
Οἷς ἄρα καὶ στυγερὴ νούσων ὑποδάμνατ' ἀνίη
Εὐχαῖς τε Τριάδος τε σεβάσματι, καὶ θυέεσσι.
Σοὶ δ' οὔτ' εὐχωλὴ κάμπτει φρένας, οὔτε θυηλή·
Οὐδὲ μὲν ἀθλοφόροισι δίδως χάριν, οὓς σὺ γεραίρων
Εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος μεγάλῃ καὶ ἀπείρονι χειρὶ,
Βήμασι, καὶ δώροισι, καὶ εἰλαπίνῃσι χορείαις,
A Καὶ πολλοῖς κρητῆρσι μεθύσματος ἡδυπότοιο,
Καὶ μεγάλαις στιβάδεσσι, Θεοῦ νόμον ὧδ' ἀθε-
[ρίζεις.
Κρεῖσσον βαιὰ φέροντα Θεῷ κραδίην ἱερεύειν,
Ἢ πᾶσιν θυέεσσι, νόῳ ῥυπόωντι, γεραίρειν.
Οὐ μὲν γάρ τι Θεοῖο ἐπάξιον, οὐδ' ὁπόσα χθὼν
Ἠδὲ φέρει μερόπεσσι, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα.
Καὶ γὰρ ἅπαντα Θεοῖο· τί κεν βροτὸς ἔκτοθεν εὕροι;
Μούνης δὲ ψυχῆς καθαρὸν θύος, ᾧ τις ἄνολβος
Πολλάκι καὶ πολύολβον ἐπιθρέξας παράμειψεν.
Αἰδέομαι καὶ τήνδε, πάτερ, μεγαλήτορα βουλὴν,
Ἧ πολλοὺς παρέθρεξας, ὑπεννεσίῃσι Θεοῖο.
Οὐχ οἵη μερόπεσσιν ἴῃ δειλοῖσι γενέθλη,
Ἐρχομένη σαρκῶν τε καὶ αἵματος, οἷα βροτοῖσιν
Ἐνθάδε τικτομένοισι καὶ ὀλλυμένοισι τάχιστα·

Præcipue autem sacerdotes, quos donis cumulas,
Et honorifice excipis ampla domo, spernis autem absentes,
Sæpe etiam præsentes, siquidem te sermonibus
Non tantum blandis, placidoque et benevolo vultu,
Verum etiam gravibus perstringunt verbis;
Primum quidem Gregorius nomine et vita,
Qui trinam ore prædicat divinitatem:
Bosporius autem, deinde et Amphilochus, viri animo magno præditi,
Qui gravem morborum pellunt dolorem
Precibus, Trinitatisque cultu, et sacrificiis.
Tuam vero mentem neque preces flectunt, neque sacrificium;
Nec martyribus quidem das gratiam, quos tu præmiis honorans
Quotannis munifica et larga manu,
Altaribus erectis, et donis, et convivalibus choris,
Ac pluribus cyathis vini fragrantissimi,
Et magnis toris, Dei legem perfringis.
Præstat enim parva ferentem Deo cor mactare,
Quam omnibus cum sacrificiis, mente sordida, honorare.
Neque enim Deo quidquam dignum est, nec quæcunque terra
Hæc fert mortalibus, et cœlum, aut mare.
Etenim omnia Dei sunt: quid extra homo invenerit?
Solius autem animæ puræ gratum est sacrificium, quo pauper
Sæpe et divitem longe antecellit.
Veneror et hoc, pater, magnanimum consilium,
Quo multos superasti, voluntate Dei.
Non unus tantum miseris mortalibus est ortus,
Emanans ex carne et sanguine, qualis est hominum
Qui hic procreantur et pereunt celerrime:

240 *Γρηγόριος*. Multiplex vitium constructionis in exemplaribus Græcis esse ait Billius; sed nullo negotio emendatur, si pro Γρηγορίῳ, quod antea legebatur, in quo totum est vitium, legamus Γρηγόριος, et certe sic legendum esse constructio postulat, et quæ sequuntur, Βοσπόριος δ' ἄρ', ἔπειτα καὶ Ἀμφίλοχος. Mox *ὁμωνυμίῃ*. Gregorii nomen ἀπὸ τοῦ γρηγορεῖν ducitur, id est, *vigilare*.

241 *Ἐρευγόμενος*. Edit. male ἐρευγομένῳ.

248 *Βήμασι*. *Altaribus Deo in honorem martyrum erectis, et epulis et choreis.*

250 *Θεοῦ νόμον*. Significat Vitalianum frustra martyres colere donis suis, qui odio, quo prosequitur filios, legem Dei in hac parte contemnit

259 *Ὑπεννεσίῃσι*. Βουλήσεσι, βουλαῖς. Hesych.

METRICA VERSIO.

Tum præsertim illos, faciunt qui sacra Tonanti,
Quos licet et donis oneres, et divite tecto
Excipias, spernis tamen absentesque, frequenter
Et coram: quia te non tantum molliter atque
Ore monent blando, sed et aspera verba profundunt:
Gregorium primum, vitaque et nomine talem,
Qui Triadis sancto eructat firmissimus ore
Numen adorandum: post Bosporium Amphilochum-
[que,
Qui precibus, cultu et Triadis, sacrisque verendis,
Immanes morbos frangunt, rabidosque dolores.
At tu nec precibus, nec sacris flecteris ullis,
Nec pugiles tua corda movent, quos ipse quotannis
Muneribus donans amplis, epulisque chorisque,
Ac multis vini dulcis cyathisque torisque,
B Hac in re præcepta Dei legesque resolvis.
Præstat pauca Deo pectus mactare ferentem,
Quam sacra mille offerre, animus si sordeat ater.
Nil etiam dignum cœlesti numine, non si,
Quæ mare, quæ cœlum, quæ fert humus, omnia
[jungas.
Omnia namque Dei; quid enim hæc inveneris extra?
Una Deo est purum gratissima victima pectus,
In qua vincit inops opibus persæpe tumentem.
Hoc quoque consilium, genitor charissime, miror,
Ac veneror, superas quo multos Numinis aura.
Non unus tantum miseris mortalibus ortus
Contigit, emanans e carne ac sanguine, qualis
Est hominum, qui pascuntur, rapidæque metuntur
Falce necis, tenuesque citi volvuntur ad umbras.

Τοίη μὲν πρώτιστον· ἔπειτα δὲ Πνεύματος ἁγνοῦ,
Εὖτε λοεσσαμένοισι δι' ὕδατος ἤλυθεν αἴγλη·
Ἡ δὲ τρίτη, δακρύων τε καὶ ἄλγεος ἡμετέροιο,
Εἰκόν' ἀποξύουσα μελαινομένην κακότητι.
Τάων τὴν μὲν ἔχεις πατέρων ἄπο, τὴν δὲ Θεοῖο,
Τῆς δ' αὐτὸς γενέτης, βιότῳ φάος ἐσθλὸν ὀπάζων.
Ῥήξας δεσμὰ βίοιο, καὶ ἰλύος ἐκτὸς ἔθηκας
Σὸν πόδα, καὶ Σοδόμων ἔφυγες πυρόεσσαν ἀπειλήν·
Καὶ χθαμαλῶν πεδίων σε φίλη διεδέξατο Σηγὼρ,
Μηκέτι παπταίνοντα πρὸς ἄστεα τεφρωθέντα.
Πάντων δὲ κτεάνων ἕνα μάργαρον ἐσθλὸν ἐδέξω
Ἐσχατιῇ, Χριστόν τε νόον τε σὸν ἁγνὸν ἀγείρας.
Καὶ νεφέλην καθύπερθεν ἐφέσσαο, ἄνδιχα κό-
[σμου
A Τεμνόμενος χθονίοιο, μέσον δέ τε τεῖχος ἐγείρας
Γαστέρος ὕβριν ἔπαυσας, ἀπληρώτοιο βερέθρου
Θώκους ὀφρυόεντας ἀπέπτυσας, οἰδαλέον τε
Ὄγκον ἀγηνορίης κενεαυχέα ῥίψας ἔραζε.
Οἷόν σοι κλέος ἐστὶ Θεὸς μέγας, ἀνδρομέου τε
Αἵματος εὐσεβέες μέγ' ἀρείονες. Εἶξεν ἅπαντα
Σταυρῷ, τῷ προσέπηξας ἄγων ληΐστορα κόσμον.
Ὕμνοις παννυχίοισι καὶ ἠματίῃσιν ἀοιδαῖς
Μέλπεις οὐρανίοιο τριλαμπέα πνεύματος αἴγλην.
Ταῦτα μὲν ἐσθλὰ, πάτερ, καὶ τέρματος ἆσσον
[ἀρίστου·
(Τέρμα δέ μοι Θεός ἐστι νοούμενος, οὐκέτ' ἐσόπτρῳ·)
Μοῦνος δ' ἐντὸς ἔμεινε χόλος καὶ ἡδὺς ὄλεθρος,
Δάπτων, οἷα σίδηρον ἀτειρέα λάθριος ἰὸς,

1032-1033 Talis est primus ortus : deinde alter ex Spiritu sancto,
Cum lustratis per aquam æthereus advenit splendor;
Tertius autem lacrymarum et doloris nostri est,
Imaginem abstergens denigratam crimine.
Ex his primum habes a parentibus, secundum a Deo :
Tertii autem ipse tibi pater es, vitæ lucem optimam præbens.
Rupisti vincula sæculi, et e cœno extraxisti
Pedem tuum, et Sodomorum effugisti minas igneas;
Et planis porrecta spatiis te amica excepit Segor,
Non jam circumspicientem civitates in cinerem redactas.
Omnibus tuis possessionibus unam margaritam pretiosam comparasti
In extremum diem, Christum tuamque sanctam mentem consocians.
Nubem desuper induisti, seorsum a mundo
Terreno divisus, medium parietem attollens.
Rabiem ventris coercuisti, inexplebilis gurgitis.
Sedes superbas respuisti, tumidumque
Fastum inanis gloriæ vana jactantem in terram projecisti.
Una tibi gloria Deus magnus est, et nobilitate
Generis pietas apud te longe præstantior. Posthabita sunt omnia
Cruci, cui affixisti prædonem hunc mundum.
Hymnis nocturnis et diurnis cantibus
Celebras cœlestis trilucidum spiritus splendorem.
Hæc quidem præclara, pater, et fini proxima optimo
(Finis autem mihi Deus est cognitus, non jam per speculum);
Una vero intus mansit ira et dulcis pernicies,
Rodens, veluti indomitum ferrum latens rubigo,

270 *Πυρόεσσαν ἀπειλήν*. Id est, *horrendos ignes quibus Sodoma absumpta est.*

274 *Ἐσχατιῇ*. *In extremum diem.* Posset sic reddi : *Postremo Christum animique puritatem comparasti.*

276 *Ἐγείρας*. Sic Reg. 990. Edit. ἀγείρας.

280 *Ἀνδρομέου τε.* His verbis etiam significari potest Vitaliano chariores et majori in pretio fuisse viros pios, quam sanguine conjunctos aut nobiles.

281 *Εἶξεν ἅπαντα. Cessere omnia.*

283 *Ἠματίῃσιν*. Reg. 999 ἠματίοισιν.

287 *Χόλος καὶ ἡδὺς ὄλεθρος*. Alludit ad hæc verba Hom. *Iliad.* XVIII, 108 :

Καὶ χόλος, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι,
Ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο,
Ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται, ἠΰτε καπνός.
Ira, quæ sapientem aliquando commovit,
Quæque multo dulcior melle stillante,
Hominum in pectoribus augescit, veluti fumus, etc.

His verbis Homerus eleganter describit iræ naturam.

METRICA VERSIO.

Primus hic est nobis ortus : at Pneumatis alter,
Tum cum purifici lustratis rore lavacri
Advenit æthereus splendor, qui pectora luce
Compleat; extremus lacrymarum est atque do-
[loris,
Effigiem abstergens fuscatam crimine turpi.
Primum horum tribuere patres, Deus ipse secun-
[dum;
Tu tibi postremi pater es, dans optima vitæ
Lumina; nam fluxi fregisti vincula mundi,
Atque pedem cœno extraxisti lætus olenti.
Tu Sodomæ horrendos ignes flammasque furentes
Fugisti, profugumque, loco quæ condita plano,
Excepit Segor, non jam ad fumantia tecta
Mœrentes torquentem oculos, nigrasque favillas.
Tu gemmam immensi pretii pro censibus unam
Omnibus in terra cepisti arentis eremi.
Tu Christum atque tuam sociasti fœdere mentem.
B Tu tete, genitor, terreno ut ab orbe secares,
Fudisti nubem inferius, murumque locasti.
Tu rabiem ventris, qui non saturabilis unquam
Est gurges, penitus pressisti, animique tumorem
Stravisti, fastumque gravem motusque superbos.
Una Deus magnus tibi gloria charior atque
Est tibi vir pietatis amans, quam sanguine junctus.
Omnia succubuere cruci, qua prædo pependit
Hic mundus, clavis abs te confixus acerbis.
Denique splendorem triplicem regnantis olympi
Laudibus et cantu celebras noctesque diesque.
Hæc laudanda quidem, et sancto contermina fini
Sunt, genitor venerande; Deus mihi terminus au-
[tem est,
Non jam per speculum, sed visu notus aperto.
Una sed in medio mansit tibi pectore bilis,
Lætaque pernicies, qua mens arroditur ægra,
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum,

Ἠὲ χόλῳ βαρύποτμος ἀπιστοτάτοιο δράκοντος,
Ὅς καὶ πρωτογόνους γεύσει βάλεν ἐκ παραδείσου
Βαιῇ, καὶ θεότητος ἐνόσφισεν, ἧς πέσεν αὐτός.
Ἀλλὰ, πάτερ, δάμασον δεινὸν χόλον. Ἔστι καὶ ἡμῖν
Χριστὸς ἄναξ, χατέεις δὲ καὶ αὐτὸς εὐμενέοντος.
Τοῖος σοῖς τεκέεσσι πέλοις, πάτερ, ἀφραδέουσιν,
Οἷόν ἂν ἀρήσαιο Θεὸν σέο πήμασιν εὑρεῖν,
Εἴ ποτέ σοι βαρύμηνις ἀπαντήσειεν ἀνίη.
Οὐχ οἷος μερόπων γενέτης ἔφυς, οὔτε σε μοῦνον
Παῖδες ἀνιάζουσιν ἀπειθέες. Εἶδον ἔγωγε
Πολλάκι καὶ στερεοῖσι κακοῖς εἴκοντα τοκῆα
Παιδὸς ἀτασθαλέοντος. Ὁ μὲν πεσσοῖσιν ἄμετρος,
Ὃς δ' ὀλοοῖσι πότοισι, καὶ αἰθομένοισιν ἔρωσιν,
Οἷς δόμον ἐξαλάπαξαν· ὁ δ' ἤλυθε καὶ κατὰ πατρὸς
A Ἀντιβίοις ἐπέεσσι, χέρας δ' ἤειρεν Ἐριννύς.
Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσι πατὴρ χόλον ἐσθλὸς ἔπεψε,
Γραπτῶν γὰρ βασίλεια νόμων ἀδίδακτος ἀνάγκη
Ἥ ῥά τε καὶ τοκέεσσιν ἐφ' υἱάσι θυμὸν ἰαίνει.
Πολλὰ μὲν, ὧν λεύσσουσιν, ἐπεί ῥ' ἐθέλουσιν, ἄλευστα·
Πολλὰ δ' ἀνηκούστησαν ἐν οὔασιν οἷσιν ἔχοντες,
Ὄφρα κε μὴ θράσος αἰνὸν ἀποῤῥήξειεν ἔλεγχος,
Αἰδῶ τὴν τοκέων ἐσθλὴν ἐπίκουρον ἐλέγξας.
Τίκτει γὰρ θράσος ὕβρις, ἐνηείη δέ τε φειδώ,
Καὶ τεκέεσσι μάλιστα, ἐπεὶ κλέος ἐγγὺς ἔχοντες,
Οὐ χερὸς εἰκαθέουσι βίῃ, πειθοῦς δέ γε δεσμοῖς.
Φλὸξ καλάμης τεκέεσσι πατρὸς χόλος αὐτίκα λήγων·
Θυμὸς γλῶσσαν ἔφλεξεν, ὁ δ' ἔσβεσεν οἶκτος ὑπο-
[φθάς.

Vel gravis et dura furore versutissimi draconis,
Qui et primos parentes exigua esca e paradiso
Dejecit, et deitate spoliavit, e qua ipse exciderat.
Verum, pater, gravem iram comprime. Est et nobis
Christus rex ; indiges autem et tu ipse ejus benevolentia.
Talis erga filios tuos sis, pater, imprudentes,
Qualem cuperes Deum in tuis calamitatibus experiri,
Si quando infestus tibi contigerit mœror.
Non solus mortalium factus es pater, nec te unum
1034-1035 Filii non obsequentes dolore afficiunt. Vidi egomet
Sæpe pertinacibus cedere flagitiis parentem
Filii scelesti. Alius immodico ludi studio,
Alius exitiosis compotationibus, et fervidis amoribus
Domum everterant; alius venit et patrem
Asperis lacessivit verbis : quin et manum furibundus sustulit.
Et tamen iram in tales filios mitis pater cohibuit.
Scriptis enim legibus superior est nullius magisterio edoctus amor,
Qui parentum in filios iram placat.
Multa enim ex iis quæ vident, fingunt sibi non visa ;
Multa dissimulant se audisse, quæ auribus suis exceperunt,
Ne dira procacitas erumpat ex objurgatione,
Quæ verecundiam parentum auxiliatricem egregiam premit.
Pariunt enim audaciam probra, lenitas autem modestiam,
Et filiis maxime, siquidem gloriam præ oculis habentes,
Non manuum viribus cedunt, sed persuasionis vi flectuntur.
Flamma stipulæ est filiis ira patris statim desinens :
Ira linguam accendit, illam vero exstinxit mansuetudo superveniens.

289 *Βαρύποτμος*. Benedictini post Billium vertebant, *quæ immissa tibi est furore versutissimi draconis*, omissa illa verborum oppositione quæ repetitur inter ἡδὺς et βαρύποτμος. Ira talis est pernicies, ut *dulcis* et *gravis* simul in mente consurgat. CAIL.

301 *Αἰθομένοισιν*. Reg. 990 αἰσθανομένοισιν.

304 *Ἔπεψε*. Sic legendum cum Combefisio, *excoquit, digessit;* et quidem mox vers. 320, eadem de Davide metaphora recurrit : Χόλον καὶ κήδεα πέσσειν. Male edit. ἔπεμψε.

305 *Γραπτῶν γὰρ βασίλεια νόμων*, etc. *Necessitas*, id est, *necessarius et non cujusquam magisterio edoctus, sed natura insitus amor*, *scriptis legibus*, etc.

309 *Μὴ θράσος*. Monet Gregorius nimium crebris objurgationibus filios non esse obruendos, ne ad omnem tandem castigationem obdurescant et deposito pudore contumaces fiant : hinc Apost. Ephes. VI, 4 : *Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros.*

METRICA VERSIO.

Quæ tibi serpentis Stygii est immissa per iram,
Qui primos etiam per pabula pauca parentes
Callidus et sævus viridi dejecit ab horto,
Et, qua lapsus erat, deitate orbavit eadem.
At, pater, ardentes irarum comprime flammas.
Est etiam nobis Christus dominusque Deusque,
Cujus habes opus auxilio sanctoque favore.
Talem te præbe soboli, cum pectore lævo
Deserit officium trahiturque in crimina præceps,
Esse Deum qualem ipse tuis in casibus optas,
Si qua tibi occurrant adversæ flamina sortis.
Non solus natis vitam lucemque dedisti,
Nec te unum luctu proles ad jussa rebellis
Afficit, o genitor; vidi persæpe parentem,
Dissimulante oculo qui nati immanibus ausis
Cederet. Hunc juvat ebrietas, hunc alea fallax,
Hunc amor et blandæ Veneris damnosa voluptas,
B In quibus evertunt studiis censumque domumque.
Quin etiam adversis alter confligere dictis
Cum patre non dubitat, dextrasque attollit Erinnys.
Et tamen his iram genitor meritasque remittit
Pœnas. Nam scripta natura valentior omni
Lege viget, patris irati quæ pectora mollit.
Multa vident, quæ se fingunt non cernere, multa
Dissimulant audisse patres, licet auribus hausta,
Ne tenerum abrumpat reprehensio dura pudorem,
Auxilium patribus quo nullum firmius usquam est.
Probra etenim effrontes faciunt, bonitasque mode-
[stos
Et venia, ac natos præsertim laudis amantes,
Cogere quos nequeas, verbis sed flectere possis.
Ira patris, flamma ut stipulæ, mox cedit in auras ;
Quasque dedit linguæ flammas, miseratio dulcis
Protinus adveniens exstinxit ; lingua minaces

Ἀρὴν ἐκπροέηκε, νόος δ' ἐφθέγξατ' ἀρωγήν.
Ἄχθεϊ χεῖρας ἄειρε, καὶ ἄλγεϊ κλαῦσε περισχών.
Δαυῒδ, ὃς βασιλεῦσι μετέπρεπεν Ἀβραμίδῃσι,
Πᾶσι μὲν ἤπιος ἦε, τόσον δέ τε παισὶν ἑοῖσιν,
Ὡς καὶ πατροφόνοισι χόλον καὶ κήδεα πέσσειν.
Τεκμαίρου βασιλῆϊ τὸν ἀντία θωρηχθέντα,
Ὄζῳ θ' ἡμιόνῳ τε, θανόνθ' ὑπὸ δάσκιον ὕλην,
Οὐκ οἶον θρήνοισιν ἐκλαύσατο, ὥς τιν' ἄριστον,
Ἀλλὰ καὶ ἀγγείλαντι δίκην ἐπέθηκε φονῆος.
Τύνη δ', ὦ κακόβουλε, πόσον κακὸν, ἢ τί πεπονθὼς,
Ὧδε χόλον ἀδάμαστον ἐνὶ φρεσὶ σῇσιν ἀέξεις;
Οὔτε σε πατρῴης ἀπεμέρσαμεν, ὦ ἄνα, τιμῆς·
Οὐδὲ μὲν ἀσταχύεσσιν ἐπεχράομεν σέο χώρης,
A Οὐδὲ βοῶν ἀγέλαις, οὐ πώεσιν, οὐδὲ μὲν ἵπποις·
Οὐδὲ λέχους ἐπέβημεν, ὃ μὴ φίλον ἀφραδέοντες,
Οὐδὲ δόλον φρασάμεσθα σὺν ἀνδράσι δυσμενέεσσι.
Ταῦτα γὰρ εἴ τι χόλοιο φέρει, πάτερ, οὐ νεμεσητόν.
Ἓν σέο παισὶ κάκιστον, ἀρειοτέροιο τοκῆος
Χείρονες ἐξεφάνημεν, ὃς οὔ τινι πρῶτα λέλοιπας
Εἶδός τε μέγεθός τε. Λόγος δ' οὐκ εὔδρομος ἡμῖν·
Γλῶσσα δὲ δεσμὸν ἔχει. Τίπτ' ἤλιτον; ἢ σὺ, φέριστε,
Οὐκ ἐθέλων τεκέεσσιν ἀρείονα φύσιν ὀπάσσαι;
Στήσομεν ἐνθάδε μῦθον. Ἄναξ Πάτερ, Υἱὲ μέγιστε,
Δὸς χέρα, καὶ νεύσειας ἐμοὶ πατέρ' ἵλαον εἶναι.
Ἠνίδε καὶ χείρεσσι γενειάδος, ἠνίδε γούνων
Ἁπτόμεθ', ὥστε θεοῖο. Θεοῦ δ' ὀπὸς ἀντιάσαιμεν.
Οὐ γάμον, οὐδέ γε πλοῦτον ἐοικότα, οὐ δόμον αἰπὺν

Diras exsecrationes jactavit, mens autem elocuta est auxilium.
Levando oneri manus admovet, et dolore inflicto flet, eumque amplexatur.
David, qui emicuit inter reges ex genere Abrahami,
Omnibus quidem mitis fuit, adeo autem filiis suis,
Ut et parricidis iram et molestias cohibuerit.
Conjice ex Absalone, quem contra se regem armatum,
Vectum mulo, ramoque implicitum sub densa arbore, mortuum
Non solum acerbissime luxit, ac veluti quempiam optimum,
Sed etiam mortis nuntio pœnam inflixit interfectoris.
Tu autem, o pravo utens consilio, quod tam grande malum, aut quid passus es,
Ut tam indomitum furorem in mente tua teneas ac augeas?
Neque te paterno fraudavimus, o rex, honore;
Nec segetes regionis tuæ invasimus,
Nec boum armenta, nec oves, nec equos:
Nec cubile conscendimus, rem nefariam temere ausi,
Neque fraudem tibi struximus, tuis juncti hostibus.
Hæc enim si quid iræ excitent, pater, non succensendum est.
Unum est filiis tuis grave crimen: scilicet præstantissimo patre
Inferiores apparuimus, qui nemini primas partes reliquit
1036-1037 Forma et proceritate. Expeditus non est nobis sermo:
Lingua quasi vinculo constricta. Uter peccavit? Ego, an tu,
Qui noluisti meliorem filiis naturam tribuere?
Hic dicendi finem faciemus. Rex Pater, Fili maxime,
Da dexteram, concede patrem mihi placidum esse.
Ecce manibus barbam, ecce genua
Contrectamus, ac veluti dei. Dei autem voci occurramus.
Non nuptias, non magnas opes, non domum splendidam

317 *Ἄχθεϊ χεῖρας ἄειρε.* Aliter: *Onus aliquid imposuit*, vel *tollit manum ut feriat, et inflicto vulnere flet, filiumque amplexatur.* Sed melior versio quæ in textu.

324 *Ἀλλὰ καὶ*, etc. Certe qui Absalonis cædem Davidi nuntiavit, capitali supplicio non est affectus. Itaque minus hic animum attendisse videtur noster Gregorius.

332 *Εἴ τι χόλοιο.* Id est, *si quid tale a nobis perpetratum esset, justa tibi esset irascendi causa, nobis autem nullus reprehendendi locus.*

333 *Τοκῆος.* Sic Reg. 990 et Herv. Edit. τεχῆος.

335 *Ἡμῖν.* Reg. 990 ἔστιν.

341 *Ὀπός.* Sic Reg. 990, id est, φωνῆς. Bill. *vultus.*

METRICA VERSIO.

Projecit voces, ac plurima dira precata est:
Mens contra auxilium loquitur, dextramque levando
Fert oneri, nato gemit inflictoque dolore.
David, Abramidas reges qui claruit inter,
Omnibus ipse quidem mitis fuit, at mage natis.
Namque etiam lenem ac facilem se præbuit illi,
Impia qui contra genitorem sumpserat arma.
Id rex ille docet, qui postquam marte nefando
Cum patre congressus, fugiensque in fronde pependit
Arboris, et sceleris persolvit sanguine pœnas,
Non tantum hunc genitor, nato velut orbus honesto,
Deflevit, verum subita quoque morte peremit
Illum pertulerat cædem qui primus ad aures.
At tu, consiliis lævis impulse, quid, oro,
Passus es, indomitum teneas ut corde furorem?
Nam neque qui debetur honos cultusque parenti,
Hoc te (nec sinat Omnipotens) fraudavimus unquam:
B Nec tua sacrilega vacuavimus horrea dextra,
Nec pecudes, nec equos tulimus, armenta boumque:
Nec vetitum conscendimus incestumque cubile,
Hostibus aut juncti fraudem tibi struximus ullam.
Hæc etenim justos irarum patribus æstus
Ingenerare solent. At nostrum crimen id unum
Pergrave, deterior nostrum quod uterque parente
Exstitit, haud nulli formaque et mole secundo.
Quin etiam nobis haud sermo volubilis, atque
Lingua velut vinctis hæret constricta palato.
An scelus hoc nostrum pater est venerande, tuumne,
Qui meliore tuam haud donaveris indole prolem?
Hic mihi finis erit dictis. At tu, Pater alme,
Tu, quæso, Fili, placidum mihi redde parentem.
En barbam ipse tuam, pater, en genua ipsa capesso
Non secus atque dei. Divinos ne occule vultus.
Non thalamos, magnas nec opes, nec tecta superba

Αἰτέομεν. Δὸς χεῖρα καὶ εὐμενέουσαν ὀπωπήν.
Μῆτερ ἐμή, σὺ δ' ἔμοιγε καὶ ἐννυχίοισιν ὀνείροις
Πατρὶ παρισταμένη, λιταῖς χόλον ἐγκεράσασα,
Μνωομένη λεχέων τε ὁμοζυγίης τ' ἐρατεινῆς,
Λίσσεο σοῖς τεκέεσσι τεὸν πόσιν ἵλαον εἶναι.
Καὶ μολπῆς κόρος ἐστί, καὶ ἀργαλέου πολέμοιο.
Εἰ μὲν δὴ πεπίθοιμι, κακῶν ἅλις· εἰ δ' ἀπιθήσεις,
Καὶ τεκέων Θεός ἐστιν· ἀλησόμεθ' ὡς τοπάροιθεν.
Σὸν κλέος, εἴτε λιποίμεθ' ἀκηδέες, εἴτε θάνοιμεν·
Δάκρυα πατρὸς ἔχοιμεν ἐς ὕστερον εὐμενέοντος.

Δ'. *Παρὰ Νικοβούλου πρὸς τὸν πατέρα.*

Ὦ πάτερ, εἴ μ' ἔφυσας, βαιὴ χάρις· ἣ γὰρ ἁπάντων
A Εἷς νόμος οὗτος ἄνωθεν, ὁμῶς μερόπων ἀλόγων τε,
Κάμπτεσθαι φιλότητι, λόγου δ' ἰότητι σοφοῖο,
Τικτομένους, τίκτοντας ἐφημέριον βίον ἕλκειν,
Καὶ ζώειν φθινύθοντας ἐπ' ἀσταχύεσσιν ἑοῖσιν.
Ἀλλ' ἔθρεψας ἔπειτα· βοῶν δέ τε καὶ κρατεροῖσιν
Οὔθαθ' ὑποσκαίροντες ἀνακρούουσι καρήνοις
Μόσχοι· ταὶ δὲ φέρουσι μόγον γλυκερῆς ὑπ' ἀνάγκης.
Ὄρνις δ' ἄπτερα τέκνα, φίλης καθύπερθε καλιῆς,
Ἀμφιπεριτρύζει, καὶ τείρεται ἔνθα καὶ ἔνθα
Μάσταχ' ἀλητεύουσα, τροφὸς κενεὴ καὶ ἄπαστος.
Φίλτρῳ γὰρ συνέδησε φύσις τοκέας τε γόνους τε,
Μησαμένη τοκέων τόδε φάρμακον, ὥς κε βαρείας

Poscimus. Da dexteram et benignum aspectum.
Mater mea, tu quoque mihi et in nocturnis somniis
Patri astans, precibus iram admiscens,
In memoriam revocans thalamum et conjugium amabile,
Obsecra maritum tuum, ut filiis suis benignus sit.
Et cantus fastidium subit, et feri belli.
Si igitur tibi persuadeam, malorum jam satis est: sin autem es inexorabilis,
Et filiorum Deus est; errabimus ut antea.
Hæc tua erit gloria, sive relinquamur abjecti, sive moriamur;
Lacrymas parentis benevoli habeamus tandem (mortui).

IV. *Nicobuli filii ad patrem.*

Quod me genuisti, pater, leve hoc beneficium; omnium enim
Una lex est ab initio, hominum pariter et brutorum,
Ut amore inflectantur, ac sapientis rationis consilio,
Geniti gignentesque brevem hanc vitam propagent,
Ac mortui in suis spicis vivant.
Sed me aluisti postea; at boum etiam ubera
Fortibus capitibus subsilientes premunt
Vituli; illæ autem laborem ferunt dulci necessitate.
Avis circum implumes pullos, supra amabilem nidum,
Stridorem edit, et huc atque illuc lassatur
Victum quæritans, vacua nutrix et jejuna.
Amore enim natura genitores et genitos colligavit,
Atque hoc remedium excogitavit genitoribus, ut graves

* Scriptum an. 583. — Alias Bill. 50, p. 112.

345 *Εὐμενέοντων*. Sic Reg. 999. Edit. εὐμενέουσιν.
348 *Καὶ μολπῆς κόρος*. Alludit Gregorius ad Homerum apud quem sæpe recurrit ista loquendi ratio.

IV. Argumentum. *Nicobulus pater, ad quem sub filii Nicobuli persona, carmen hoc condidit Gregorius, vir clarus erat, atque apud Imperatorem gratia et auctoritate florens, qui Alypianam Gregorii nostri neptem duxerat uxorem, ex eaque Nicobulum susceperat. Ille in hoc carmine obtinere a patre suo conatur, doctrinæ cupiditate flagrans, ut in celebrem quamdam academiam mittatur, quo litterarum studiis commodius operam impendere, ac disciplinarum orbem felicius obire atque absolvere possit, quod quidem a patre suo Nicobulus filius est consecutus. Circa annum 583 hoc carmen est conditum.*

2 *Λόγου δ' ἰότητι σοφοῖο*. Reg. 991, sup. lin. τῇ βουλῇ τοῦ θείου Λόγου, *divini Verbi consilio.*

5 *Καὶ ζώειν φθινύθοντας*. Quemadmodum semen terræ mandatum mortuumque in exoriente spica reviviscit, ita homines per liberorum procreationem quodam modo vitam suam propagant, et mortui vivunt.

13 *Μησαμένη*. Reg. 991 sup. lin. βουλευσαμένη.

METRICA VERSIO.

Expetimus. Dextram præbe vultusque benignos.
Tu quoque tu patris, genitrix mea chara, sopore
Dum sua membra fovet, te, deprecor, objice menti,
Ac precibus miscens iram, memoransque cubile
Jucundum et tædæ consortia læta jugalis,
Flecte virum votis, ac proli redde benignum.
Et cantus subeunt, et sævi tædia belli.
Si meus, o genitor, movit tua pectora sermo,
Jam satis est quod jam tulimus, nimiumque doloris.
Sin rigidus maneas surdusque ad carmina nostra
Natorum Deus est etiam, nec deserit illos.
In varias miseri, velut ante, vagabimur oras.
Seu nostri curam abjicias, seu finiat ævi
Mors spatium nostri, genitor, tua fama laborat.
Sis saltem nobis placidus post funera, tristes
Teque oculis lacrymas ob raptos projice natos.

B

IV. NICOBULI FILII AD PATREM.

(Billio interprete.)

Quod tua progenies ego sim, pater optime, parvum
Munus id esse reor. Non brutis omnibus hic mos
Atque hominum generi, flagrare libidinis æstu?
Consilioque Dei vitam capiuntque vicissim
Dantque aliis, tandemque ipsi post ultima fata,
Semen ut in spica, redivivo flore virescunt.
Ast etiam me post aluit tua cura? Quid autem
Hoc iterum magni? Vituli quoque plena parentis
Ubera fronte premunt, atque hunc perferre laborem
Vis adigit, dulcis tamen hæc jucundaque matri.
Stridula quin etiam prætervolat undique pullos
Implumes volucris, seque hic illicque fatigat,
Pabula dum proli nutrix impasta requirit.
Namque patres prolemque sagax devinxit amore
Natura eximio, patribus commenta medelam,

Κουφοτάτοισι πόθοισιν ἐλαφρίζωσιν ἀνίας.
Τοὔνεκα καὶ δριμεῖα νέῃ περὶ πόρτακι μήτηρ,
Ὡς δὲ κύων σκυλάκεσσι νέοις, καὶ πτηνὰ νεοσσοῖς
Δῆριν ἄγει· στικτὴ δὲ διέσσυται ἀγριόθυμος
Πάρδαλις ἐκ ξυλόχοιο, συῶν δέ τε μαίνεται ἀλκὴ,
Χαίτη δενδρήεσσα, κόρης σέλας, ἀτμὸς ὀδόντων
Θηγομένων καναχηδὰ, γένυς δέ τε βάλλεται ἀφρῷ,
Ἱεμένων τεκέεσσιν ἀμυνέμεν, ἠὲ δαμῆναι·
Οἶστρος γὰρ τόδ' ἔπεισεν ἀδιδάκτοισι νόμοισι.
Σφῆκες δ' αὖ πέτρῃσιν ἐνήμενοι, ἤν τιν' ἴδωνται
Πλησίον, οὐδὲ φέροντα κακὸν τεκέεσσι νεογνοῖς,
Πετρόθεν ἐκχυμένοι, στρατὸς ἀθρόος, ἀμφὶ πρόσ-[ωπα
Βομβεῦσιν, κέντροις δὲ πικροῖς βάλλουσιν ὁδίτην.
Ἔστι καὶ ἐν βυθίοισι πόθου νόμος, εἰ ἐτεόν γε
A Δελφὶς, εἰναλίων βασιλεύτατος, ἤν τιν' ἴδηται
Θῆρ' ἁλὸς ἠπεδανοῖσιν ἐπιπλώοντα τέκεσσιν,
Ἣν γένυν ἁπλώσας, εἴσω γόνον αὖθις ἔδεκτο,
Λάπτων ὥς τιν' ἐδητὺν, ὅπως μὴ θηρσὶ γένοιτο·
Οὐδ' ὅγε πρὶν κευθμῶνος ἀνέπτυσε φόρτον ἄπιστον,
Πρὶν θηρὸς κρατεροῖο φυγεῖν στονόεσσαν ἀπειλήν·
Τῆμος δ' ἐκ λαγόνων ὠδῖν' ἠρεύξατο κούφην.
Τῷ μή μοι γένεσιν προφέρειν, καὶ τυτθὸν ἐδωδὴν,
Ἣν σύ γε καὶ δμώεσσι τεοῖς καὶ βουσὶν ὀπάζεις.
Ἀλλά τι τῶνδε περισσὸν ἔχειν χατέω, πανάριστε,
Ὡς βροτὸς, ὡς ἀγαθοῖο πατρὸς πάϊς. Ἀλλ' ἐπίνευσον,
Εἴ τινα καὶ δακέθυμον ἐρῶ λόγον, οὐδ' ἐπικεύσω.
Οὐκ ἐθέλοντα τέκες με, τεκὼν δ' ἔθρεψας ἀνάγκῃ.
Ἢν δὲ τεκὼν μεθέῃς με, βοτὸν τέκες ἀντὶ βροτοῖο.
Οὐ χρυσὸν ποθέω, οὐδ' ἄργυρον, οὐδὲ τὰ σηρῶν

Suavissimis desideriis allevent sollicitudines.
Hinc et ferox pro tenera juvenca mater,
Ut et canis pro teneris catellis, et aves pro pullis,
1038-1039 Prælium cient: hinc et compuncta erumpit rabida
Pardalis ex silva, et robur aprorum furit,
Setæ eriguntur instar arboris, ex oculis scintillæ, vapor ex dentibus,
Qui cum stridore exacuuntur, et genæ spuma obruuntur,
Dum natis auxiliari volunt aut perire:
Id enim stimulus persuasit legibus quæ non discuntur.
Vespæ petris insidentes, si quem prope viderint,
Etiamsi malum teneræ proli non ferat,
E petris effusæ, ut confertus exercitus, circa vultum
Bombos edunt, acerbisque aculeis feriunt viatorem.
Viget et in piscibus amoris lex, si vere
Delphinus, piscium rex, ubi viderit aliquam
Maris belluam imbecillæ suæ adnatantem soboli,
Suas genas expandit, ac intro prolem iterum suscipit,
Absorbens illam ut cibum, ne cibus sit belluis:
Nec prius e latibulo regerit onus incredibile,
Quam fortis belluæ tristes minas effugerit;
Tunc vero e visceribus teneram evomit prolem.
Nec igitur mihi generationem objicias et exiguam alimoniam,
Quam tu tuis etiam famulis et bobus largiris.
Verum aliquid hisce præstantius habere cupio, pater optime,
Ut homo, ut boni parentis filius. Verum ignosce
Si quem et molestum proferam sermonem, neque celavero.
Non me volentem genuisti, genitum autem necessario aluisti:
Quod si genitum me dimittis, vile animal pro homine genuisti.
Non aurum desidero, nec argentum, nec serica

14 *Ἐλαφρίζωσιν*. Sic Reg. 991. Edit. ἐλαφρίζουσιν.

18 *Ξυλόχοιο*. Reg. 991 ἀνίσταται.

27 *Βυθίοισι*. Ita Chig., quæ lectio melior quoad sensum et metrum. Edit. βυθοῖσι. Reg. 991 sup. lin. ἐν θαλάσσῃ, *est in mari*, etc.

28 *Δελφίς*. Mira de delphino Plinius et Aristoteles commemorant: de eo tamen, quod Gregorius scribit, verbum non faciunt.

39 *Δακέθυμον*. *Mordacem sermonem.*

40 *Ἐθέλοντα*. Combefisius legit ἐθελοντί. *Non me volens*: favent duo Regii.

41 *Βοτόν*. Sic duo Regg. et Reg. 991. Int. sup. lin. βόσκημα. Edit. βροτόν.

METRICA VERSIO.

Scilicet ut curas amor hic levet atque labores.
Unde etiam mater furibundas concipit iras
Ob vitulos, avis ob pullos, canis obque catellos
Aspera bella gerit, rabidoque incensa furore
Pardalis e saltu erumpit; ruit impete cæco
Sævus aper; micat ex oculis vis ignea, setæ
Horrescunt, seque exacuunt cum murmure dentes,
Maximus unde vapor manat, spumaque cadente
Turpatur gena, dum sobolem defendere gestit,
Aut amat hostili pugnans occumbere ferro.
Perdocet hæc philtri nullum lex nacta magistrum.
Quid referam vespas, quæ si quem accedere petris,
In quibus est ipsis sedes, videre, repente,
Nil licet ille mali vespis inferre tenellis
Cogitet, exsiliunt, ingens exercitus, atque
Horribiles bombos edunt, miserumque cruentant.
B Quin etiam, si vera ferunt, in piscibus ipsis
Lex viget hæc. Delphinus enim, rex æquoreorum,
In sobolem si quos immani corpore pisces
Conspiciat ferri, sua pignora protinus ipse
Devorat, ac pulso mox egerit illa periclo.
Ortum igitur jam parce mihi proferre cibumque,
O genitor, quem tu famulis pecorique ministras.
Amplius his aliquid, mortali sanguine cretus
Ut qui sim, satus atque bono genitore, requiro.
Da veniam si quid mordacius eloquar: haud me,
Chare parens, vitæ donasti luce volentem.
Post autem educto lacrymosæ ad lumina vitæ,
Legibus impulsus naturæ, alimenta dedisti.
Quod si me genitum linquas, erit, o pater, abs te
Mortalis pro mortali productus in ævum.
Non aurum argentumque peto, non serica fila:

Νήματα, καὶ λιθάκεσσι μεμιγμένας ἔνδοθεν αὐγὰς,
Οὐ γαῖαν πολύμετρον ὁμοῖϊα κυμαίνουσαν
Αἰγύπτου πεδίοισιν ἀγάσταχυν, οὐ θεραπόντων
Πληθὺν, τετραπόδων τε. Γάμος δ' ἄλλοισι μεμήλοι
Ὑψηλὸς, δέσποιναν ἄγων, τιμώμενον ἄχθος·
Καὶ θρόνος, ὃς παύρους πατέων, πλεόνεσσι πατεῖται,
Πολλάκι χειροτέροισι, τὸ καὶ πλέον ἦτορ ὀρίνει.
Ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισι τύφος, χθαμαλοὶ δέ τε πάντες,
Ἔμπεδον οὐδὲν ἔχοντες ἐς αὔριον, ἀλλοτρίοισι
Τερπνοῖς φυσιόωντες ἀφιπταμένοισι τάχιστα.
Ἐῤῥέτω, ὅσσα φέρει πικρὴ βιότοιο θύελλα
Τῇ καὶ τῇ δονέουσα κόνιν πάντεσσιν ἄπιστον.
Ταῦτα γὰρ ἠπεδαναῖς μὲν ἔτι φρεσὶν ἔδρακον ἔμπης,
A Καὶ πινυτῶν ἐσάκουσα· χρόνος δέ τι καὶ πλέον οἴσει,
Ὃν πάντες ἐνέπουσι διδάσκαλον ἡμερίοισιν.
Ὦ πάτερ, ἓν ποθέω, μύθων κράτος, ἀντί νυ πάντων.
Καλὸν μὲν ῥήτρης πυρόεν μένος, ἔν τ' ἀγορῇσιν,
Ἔν τε δικασπολίῃσι, καὶ εὐφήμοισι λόγοισιν.
Καλὸν δ' ἱστορίης φρὴν ἔμπλεος· ἱστορίη γὰρ
Συμφερτὴ σοφίη, πολλῶν νόος· οὐκ ὀλίγον δὲ
Γραμματικὴ ξύουσα λόγον, καὶ βάρβαρον ἠχὴν,
Ἑλλάδος εὐγενέος γλώσσης ἐπίκουρος ἀρίστη·
Καὶ λογικῆς τέχνης τὰ παλαίσματα, οἷς ὕπ' ἀληθὲς
Κρύπτεται, ὃ τριφθεὶς δὲ λόγος περίφαντον ἔθηκεν·
Ὅσσοις τ' ἤθεα κεδνὰ διαπλάσσουσιν ἄριστοι,
Ὡς τυρὸν πλεκτοῖσιν ἐειδόμενον ταλάροισιν·

Fila, et lapidibus immistos intus splendores,
Non terram late patentem instar camporum Ægypti
Æstuantem, inundatam, fertilem, non famulorum
Multitudinem et quadrupedum. Matrimonium aliis curæ sit
Splendidum, dominam adducens, onus pretiosum :
Atque tribunal, quod paucos calcans, a pluribus calcatur,
Iisque sæpe deterioribus, id quod etiam magis stomachum movet.
Alii aliis rebus insolescunt, sed viles et abjecti omnes,
Nihil stabile habentes in crastinum, alienis
Oblectamentis superbientes cito avolantibus.
1040-1041 Valeant quæcunque affert acerba vitæ procella,
Huc et illuc agitans cinerem omnibus infidum.
Hæc enim tenera quidem adhuc mente perspiciebam tamen,
Et ex viris prudentibus audiebam ; plura etiam ætas afferet,
Quam omnes mortalium magistram esse dicunt.
O pater, unum pro omnibus desidero, doctrinæ præstantiam.
Præclara rhetoricæ vis ignea, tum in concionibus,
Tum in judiciis et præconiis.
Præclara etiam res est historiis mens referta, est enim historia
Conferta quædam sapientia, mensque multiplex. Nec spernenda
Grammatica, quæ sermonem et barbarum sonum expolit,
Nobilis Græcorum linguæ optima adjutrix.
Pulchra etiam artis logicæ certamina, sub quibus primum veritas
Delitescit, quam trita deinde disputatio in lucem profert.
Præclara etiam ea quibus bonos mores viri optimi fingunt,
Velut caseum textili calatho figuratum ;

44 *Ὁμοῖϊα κυμαίνουσαν. Quæ camporum Ægypti fecunditatem adæquet.*

47 *Τιμώμενον ἄχθος*. Sic conjugem appellat, quæ quamvis in pretio et honore sit, tamen revera marito pondus est. BILL.

48 *Παύρους πατέων*. Hoc de iis intelligendum, quorum virtus illustrissimas quasque dignitates promeretur, quique sedes, in quibus collocati sunt, pulcherrime implent. Nam ab impiis et sceleratis, ut Plinius loquitur, calcatur, hoc est, ignominia et dedecore afficitur. Possis etiam intelligere de iis qui imperium assecuti, eo abutuntur, vitamque amittunt. Edit. male παθέων.

51 *Ἀλλοτρίοισι*. Alienas vocat hujus vitæ jucunditates, eo quod fragiles, nec proprie sint nostræ.

55 *Ἠπεδαναῖς*. Reg. 991, sup. lin., ἀσθεναῖς (*sic*). Int., συνεταῖς.

58 *Μύθων κράτος*. Sup. lin. Int. λόγων ἰσχύν.

61 *Φρήν*. Reg. 991, sup. lin., συνέμπορος σοφίης, *comes sapientiæ*. Additur ad marg. πολλῶν νόος ἀνθρώπων, καὶ πλειόνων πραγμάτων εἰκών. *Mens multorum hominum, rerumque plurimarum imago.* Edit. male, φήν.

64 *Γλώσσης*. Reg. 990, γλώσση.

METRICA VERSIO.

Non ego fulgentes gemmas, non posco lapillos,
Non ego Niliacæ quamplurima jugera terræ,
Servorum magnosque greges, armentaque multa.
Non mihi sunt etiam connubia splendida curæ,
Pondus honoratum, dominam ducentia. Non me
Sublimis solii rapit inflammata cupido,
Quod paucos calcans, multorum ac deteriorum
Sæpe (quod ingentes irarum concitat æstus),
Calcatur pedibus. Namque hic re ducitur una,
Ille alia gaudet, fastuque effertur inani.
Ast humilis vere mortalis cuncta propago.
Nil etenim nobis in crastina tempora certi :
Sed vanos animis nostris aliena tumores
Ludicra conciliant, celeri labentia cursu.
Vitæ igitur valeat quidquid rapidissimus aufert
Turbo, credibilis nulli, quo pulvis in istam
Nunc partem citus ejicitur, nunc rursus in illam.
Hæc etenim teneræ quantumvis lumine mentis
B Perspexi, narrata sophis, hæc auribus hausi.
Plura dies etiam secum feret atque docebit,
Quem vulgo dicunt mortalibus esse magistrum.
Unam pro cunctis, genitor, rem postulo. Quamnam?
Ut mihi contingat doctrinæ excellere laude,
Maxima rhetoricæ vis est, seu judice coram
Certandum tibi sit, seu quid suadere necesse,
Aut ornare velis aliquem sermone diserto.
Historia plenum pectus pulcherrima res est.
Namque ea multorum mens est, ea magnus acervus
Est sophiæ ; nec grammaticæ laus parva putanda,
Per quam corrigitur prolatio barbara, per quam
Auxilium affertur linguæ, sermoque politur.
Pulchraque prætereo logices certamina, per quæ
Occulitur primo verum, mox eruit illud
Verborum pugna in lucem, tenebrasque repellit.
Pulchra etiam per quæ mores effingere norunt
Docti homines, tanquam caseum, quem sumere texti

Ἠδ᾽ ὁπόσα πτερόεντι νόῳ λεπταῖς τε μερίμναις
Βένθεα διφήσαντες, ὁ μὲν τοῦ, τοῦ δέ τις ἄλλος,
Ἄνδρες ἐθηήσαντο σοφοὶ, βίβλοισι δ᾽ ἔδωκαν·
Ἠερίων, χθονίων τε καὶ εἰναλίων φύσιν εὗρον,
Οὐρανίων τ᾽ ἐπὶ πᾶσι Θεοῦ νόον ἀφράστοιο·
Πῶς τόδ᾽ ἄγει, καὶ ποῖ προφέρει, καὶ εἰς ὅτε λήξει
Κόσμος ὅλος πολλοῖσι κεκασμένος ἔνδοθι κόσμοις·
Ἢ μάθον, ἢ τὰ νόησαν, ἃ μὴ θνητοῖο νοῆσαι.
  Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ ταῦτα διεξελάσω νεότητι,
Πνεύματι θειοτέρῳ δώσω φρένας, ὅσσα κέλευσε
Καλὰ ἀνιχνεύων τε καὶ ἐς φάος αἰὲν ὁδεύων,
Καὶ στάθμην βιότοιο φέρων κινήμασι θείοις,
Ὥς κεν ἀοσσητῆρα, συνέμπορον, ἡγεμονῆα
Χριστὸν ἔχων, κούφῃσι σὺν ἐλπίσιν ἔνθεν ἀερθῶ,
A Καὶ ζωῆς καθαρῆς τε καὶ ἀλήκτοιο τύχοιμι,
Μηκέτ᾽ ἀληθείης ἰνδάλματα τηλόθε λεύσσων,
Ὥστε δι᾽ ἐσσόπτροιο καὶ ὕδατος. ἀδρανέοντα,
Αὐτὴν δ᾽ ἀτρεκίην θηεύμενος ὄμμασιν ἁγνοῖς,
Ἧς πρῶτον πύματόν τε Τριὰς θεότης μονόσεπτος,
Ἓν φάος ἐν τρισσοῖς ἀμαρύγμασιν ἰσοθέοισι.
  Δέρκεο μητρὸς ἐμῆς μήτρων μέγαν, ὅς περὶ πάντων
Μύθοισι πυκινοῖσι κεκασμένος, οὓς συνάγειρεν
Ἐκ περάτων, γλώσσῃσί τ᾽ ἐνὶ πλεόνεσσι καθίζων,
Ὑστάτιον κληῖδα λόγων ποιήσατο, Χριστὸν
Καὶ βίον αἰπήεντα. Πρὸς ὅν, πάτερ, ὄμμα τιταίνω.
Εἴ τοι καὶ βαιὸν χθαμαλώτερον· ἀλλὰ μετρεῖσθαι
Μέτροισι μεγάλοισι βίον πυκινόφρονος ἀνδρός.
Κρεῖσσον δεύτερ᾽ ἔχειν μεγάλων, ἢ πρῶτα πενιχρῶν·

Et quæ subtili mente subtilibusque curis
Rerum profunda vestigantes, alii aliud
Viri sapientes speculati sunt et litteris tradiderunt,
Eorum quæ in aere, et in terra, et in mari, et quæ in cœlo, naturam
Indagaverunt, præcipue vero Dei non enarrabilis mentem;
Quomodo hanc molem regat, et quo perducat, et quem finem habiturus sit
Mundus universus multiplici intus ornatu decoratus:
Aut ea didicerunt, aut intellexerunt quæ mortalem sapientiam superant.
  Hæc autem postquam juvenili ætate percurrero,
Diviniori Spiritui animum tradam, pulcherrima illa quæ sacris Scripturis condidit
Investigans, et semper in lucem progrediens,
Ac vitæ regulam ex divinis motibus instituens,
Ut adjutorem, et vitæ comitem, ac ducem
Christum habens, cum dulci spe hinc evehar,
Ac puram et æternam vitam consequar,
Non jam infirma veritatis simulacra procul prospiciens
Velut per speculum et aquam,
Sed ipsam veritatem contemplans puris oculis,
Cujus primum ac supremum est, Trias, divinitas uno cultu adoranda,
Unum lumen in tribus æqualibus splendoribus.
  Aspice matris meæ magnum avunculum, qui præ omnibus
1042-1043 Varia doctrina ornatus, quam collegit
Ex orbis terminis, et in diversæ linguæ regionibus sedens,
Tandem scientiis coronidem imposuit, Christum
Et vitam sublimem. In hunc, pater, oculos verto,
Etsi paulo inferius consistendum mihi est; at metiri
Magnis mensuris vitam suam prudentis est viri.
Præstat secundas habere inter magnos, quam primas inter egenos:

75 *Κεκασμένος*. Reg. 991, sup. lin, κεκοσμένος.
87 *Πρῶτον πύματόν τε*. Int. ἀρχὴ καὶ τέλος, *principium finisque*.
88 *Ἐν τρισσοῖς*. *Tres divinos inter se æquales radios vibrans.*
89 *Μήτρων*. Si Gregorius matris Nicobuli avunculus fuit, Nicobulus ergo Gorgoniam matrem habuit. Ibid., *ὅς περὶ πάντων*. Billius legit παρὰ πάντων, nam vertit:
  .... *Variis superat mortales artibus omnes:*
Quod quidem viro modestissimo de se loquenti nepotis nomine minime congruit.
92 *Κληῖδα*. Int., σφραγῖδα.
93 *Τιταίνω*. Chig. et Reg. 990, τιταίνων.

METRICA VERSIO.

Conspicimus speciem calathi; præclaraque rursum
Cuncta ea, qua tenui cura, quæ præpete penna,
Hic maris, hic terræ scrutans penetralia, docti
Conspexere oculis animi librisque dedere.
Nam qua natura sit eorum quodque, quod aer
Continet, et tellus pelagusque, et satellifer axis,
Invenere, Deique etiam super omnia mentem:
Ut regat hanc rerum molem, quæ clausula mundi,
Mundi qui variis ornatibus intus abundat:
Hæc didicere illi, aut intellexere, tametsi
Humani ingenii superarent illa vigorem.
  At postquam hæc juvenis percurrero, Pneumati [mentem
Tum mage divino studiumque operamque dicabo,
Quidquid præclari penetralibus abdidit imis,
Vestigans, gradiensque ad lucem jugiter, atque
Divinis moderans impulsibus omnia vitæ
Tempora: ut ipse viæ Christum comitemque ducem- [que
B Semper habens, læta spe nixus ad æthera tollar,
Ac vita fruar, æternos qui durat in annos:
Sic nempe ut non jam veri simulacra remoti
Conspiciam quasi per speculum, vitreasque per un- [das;
Sed puris verum ipsum oculis mens lucida cernat,
Cujus sancta Trias caput est finisque supremus,
Sancta Trias, Numen tamen unum prorsus idemque,
Inque tribus lux æquideis splendoribus una.
  Nonne vides ingens ut matris avunculus ille,
Qui variis superat mortales artibus omnes,
Quas sibi collegit binis e finibus orbis,
Dum plures inter linguas studiosus oberrat,
Doctrinam tandem Christo obsignavit, et alta
Vita, ad quam, genitor charissime, lumina tendo,
Id quamvis faciam paulo depressius ipse.
At se mensura magna, magno ac pede debet
Metiri, quicunque sapit: præstatque secundas
Ferre inter magnos, quam primas inter egentes:

Ὡς ἵπτασθ' ἀετοῖο κάτω ῥοιζεῦντος ὕπερθεν,
Ἠὲ χαμαιπετέων κορύδων ὑπὲρ ἠέρα τέμνειν.
Ταῦτα, πάτερ, ποθέω, σὺ δέ μοι τελέσειας ἐέλδωρ.
Ναὶ λίτομαι· τῆς σῆς δὲ γενειάδος ἅπτομ' ἔγωγε·
Ναὶ λίτομαι· καιροῖο λαβώμεθα, ὃν προσιόντα
Ἔστιν ἑλεῖν, ζητεῖν δὲ παραθρέξαντα, μάταιον.
Καιρὸς φυταλιῆς, καιρὸς δέ τε γαῖαν ἀρόσσειν·
Καιρὸς ποντοποροῦσι λύειν πρυμνήσια νηῶν·
Καιρὸς θηρητῆρσι κατ' οὔρεα θῆρας ἀναιρεῖν·
Καιρὸς δ' αὖ πολέμοιο· τὰ δ' ἄνθεα εἴαρος ὥρη
Τίκτει. Ὡς δὲ λόγων ἔσθ' ὥριος ἀνδράσι καιρὸς,
Ἡνίκα θερμότεροι ψυχῶν πλείουσιν ἔρωτες,
Οὐδὲ τύποις πολλοῖσι χαράσσεται ἔνδοθεν ἦτορ,
Ἀλλὰ νεογράπτοις καλοῖς μούνοισι τέθηλε,
A Καὶ ῥίζαν βιότοιο νέοι βάλλοντ' ἐπὶ γαίης,
Ἐσθλήν τε στυγερήν τε, τὸ καὶ φράζεσθαι ἄμεινον.
Πείθομαι, ἢ τινα μῦθον ἀρείονα τοῖσδ' ἐπιθήσω;
Αἰδέομαι τοὺς σοὺς μύθους, πάτερ, οἷς σύ γ' ἄριστος
Εὐδρομέων γλῶσσάν τε καὶ οὔατα, καὶ νόον ὠκὺν
Ἐν πάντεσσι νόμοισιν ὁμῶς, ἀδέτοις τε δετοῖς τε,
Οὐδὲ μόγοις πολλοῖσι, τὸ δὲ καὶ θαῦμα περισσόν.
Οἶδά σε καὶ βασιλεῦσι παριστάμενον μεγάλοισι,
Καὶ μετ' ἀριστήων τιμώμενον, εἴ ποτ' ἔην γε,
Ἡνίκα θούριον ἔγχος Ἀχαιμενίδῃσι τίνασσες·
Καὶ πλούτῳ κομόωντα, καὶ αἵματι, καὶ πραπίδεσσιν,
Εἶδός τε μέγεθός τε· παλαιοτάτοισιν ὅμοιος
Αἰακίδῃσιν ἔης, ἢ Αἰτωλῷ Μελεάγρῳ.
Ἀλλὰ καὶ ὡς μῦθοί σε πλέον κλήϊσσαν ἁπάντων,

Quemadmodum et volitare infra aquilam ex alto stridentem,
Quam supra alaudas humi serpentes aerem secare.
Hæc, pater, desidero; tu vero mihi vota perfice.
Etiam atque etiam rogo: barbam tuam tango:
Etiam atque etiam rogo: tempus arripiamus, quod adveniens
Apprehendere est, prætetlapsum quærere inanis opera.
Tempus plantandi, tempus et terram arandi:
Tempus navigantibus solvendi navis retinacula:
Tempus venatoribus feras in montibus occidendi:
Tempus etiam belli: flores vernum tempus
Parit. Sic et scientiarum opportunum est hominibus tempus,
Cum calidiora vigent mentium studia,
Neque multis imaginibus cor intus insculpitur,
Sed bonis tantum ac recens impressis efflorescit,
Ac radicem vitæ juvenes terræ mandant
Bonam aut odiosam, quod maxime considerandum est.
Persuadeo? an his etiam adjiciam meliora?
Revereor facundiam tuam, pater, qua tu præstantissimus
Antecellis omnibus lingua, auribus, et acri ingenio,
In omni pariter dicendi genere, soluto aut stricto,
Idque non magno labore, quod quidem valde admirabile.
Scio te et magnis astitisse imperatoribus,
Et inter strenuos bellatores laudem tulisse, si quis unquam tulit,
Cum terribilem hastam in Persas intorqueres:
Divitiis quoque splendidum, et sanguine, et pectore,
Forma et corporis magnitudine: antiquissimis
Similis es Æacidis, aut Ætolo Meleagro.
Sed tamen te omnium maxime litteræ celebrarunt,

98 *Κορύδων*. Schol. στρουθίων.
104 *Ποντοποροῦσι*. Chig. et Reg. 990, ποντοπόροισι.
109 *Χαράσσεται*. Reg. 990 habet χαρίζεται, sed male: pectus scilicet adolescentis est velut tabula quædam rasa, in qua optima quæque commodissime depingi queunt. Bill.
112 *Τὸ καὶ φράζεσθαι*. *Quod etiam majorem cautionem requirit.*
113 *Πείθομαι*. Sic Reg. 992. Edit. πείθομεν.
116 *Νόμοισιν*. Forte λόγοισιν, et quidem melius.
119 *Εἴ ποτ' ἔην γε*. Græca locutio quæ juxta doctum Gaulyer solummodo significat *olim, unquam.* Vide Hom. *Iliad.* III, 180.
120 *Ἀχαιμενίδῃσι*. Sic ex Achæmene Persarum rege, Persæ dicti sunt, contra quos forte militavit Nicobulus pater, imperantibus Constantio et Juliano, qui adversus Persas bellum gessere.
121 *Καὶ πλούτῳ κομόωντα*. Schol. repetit οἶδά σε.
122 *Ὅμοιος*. Reg. 990 et Chig. ὁμοῖον.
124 *Ὡς μῦθοι*. Ita Reg. 990. Male edit. ὅς.

METRICA VERSIO.

Non secus ac tenues alte volitare per auras,
Infra aquilas, supra quam ferri præstat alaudas.
Hæc, pater, hæc, inquam, cupio: tu perfice vota.
Hæc, pater, hæc supplex rogo te, barbamque capesso.
Eia, age, chare parens, properemus carpere tempus.
Tempus enim veniens facile est comprendere cuivis:
At semel ut fluxit, labor est jam quærere vanus.
Certum plantandi, certum quoque tempus arandi:
Tempus solvendi navis retinacula nautis:
Tempus apros, tempus cervos in monte necandi:
Certum etiam tempus belli; ver denique florum
Est tempus. Studiis sua sic quoque tempora certa:
Scilicet acris amor medio dum pectore fervet,
Nec variis intus mens est impressa figuris,
Sed pulchris tantum viret, insculptisque recenter,
B Ac bona vel mala jam juvenes fundamina vitæ
Totius jaciunt. Quo major cura gerenda est,
Ut bene consultis succedant omnia rebus.
Flectimus? An melius dictis adjungere quiddam
Est opus? O genitor, tua me doctrina pudore
Afficit, et præstans facundia. Nam tibi lingua,
Auresque, et cita mens, prosa versuque feruntur
Felici cursu, nec id ullo pene labore:
Quod magis est mirum. Tu magnis regibus olim
Astabas, tuaque in gravibus laus maxima bellis,
Cum tua Achæmenidum leto dabat hasta phalangas.
Tu mente atque opibus multis, tu sanguine claro,
Corporea tu mole, pater, formæque decore
Æacidas veteres æquabas, ac Meleagrum.
Attamen haud tantam pepererunt omnia laudem

Ἔμπεδον, ἀστυφέλικτον, ἀγήραον, ἄτροπον, ἐσθλὸν,
Αἰὲν ἐπερχομένοισιν ἀεξόμενον λυκάβασι.
Κλῆρον ἔχειν ποθέω πατρώϊον, ὥς ποτε λόγχην
Σπαρτιάται, Πέλοπός τε γένος Πελοπήϊον ὦμον,
Καὶ σκῆπτρον πατέρων εἰς υἱέας αἰὲν ὁδεῦον·
Κεκροπίδαι τέττιγα πλόκων ὕπερ υἱέα γαίης
Γηγενέες. Καὶ εἶδος ἔχειν πατρώϊον εὖχος.
Αἴδεό μοι πόθον· αὐτὸν ἀμύμονα εἶδον ἔγωγε
Καὶ στυγεροῖσι πόθοισι τέκνων εἴκοντα τοκῆα,
Ὥς τιν' ἀοσσητῆρα νόσου, καὶ τερπνὰ φέροντα
Ἄμμιγα τοῖς ἀγαθοῖσιν, ὅπως τὰ κρείσσονα τερπνοῖς
Φαρμάσσοι, μικρῷ δὲ χερείονι νοῦσον ἐλαύνοι·
A Καί τινα καὶ σοφίης ἀδαήμονα, πολλάκι παιδὶ
Ἑσπόμενον ποθέοντι λόγους, καὶ δόντα πόθοισιν
Ὀθνείοις ἀγαθοῖσιν, ὅπως κεχάροιτο γόνοιο.
Αὐτὰρ ἐγὼ κέλομαί σε τὰ μὲν κάλλιστα ποθεῦντι
Ἕσπεσθαι, καὶ χεῖρα φέρειν, πάτερ· εἰ δὲ κακοῖσι
Τερποίμην, παίδων με τεῶν ἄπο τηλόθι ῥῖψον
Ὡς νόθον, εὐγενέος Ῥήνου κριθέντα ῥεέθροις,
Ἢ καθαρῶν ἀετῶν ψευδῆ γόνον ἀκτίνεσσι.
Δὸς χάριν, ἣ πατρός ἐστι πλέον ἢ παιδὸς, ἄριστε,
Ἔμπαλιν ἀΐσσουσα παρ' υἱέος ἐς γενετῆρα·
Κῦδος γὰρ τοκέεσσι τέκνων κλέος, ὡς τεκέεσσιν
Ὧν τοκέων· ξυνὴ δὲ χάρις καὶ ξυνὸν ὄνειδος.
Ἤδη καὶ σταδίοισιν ὅλον βίον ἐξετίναξαν,
Ἅλματα τιμήσαντες ἀνάρσια, καὶ φόνον ἀνδρῶν,

Stabilem, insuperabilem, senii et mutationis expertem, probum,
Semper annis supervenientibus crescentem.
1044-1045 Paternam hæreditatem habere cupio, ut olim lanceam
Spartiatæ, et Pelopis humerum Pelopidæ,
Et sceptrum alii semper a patribus ad filios perveniens:
Cecropidæ e terra geniti, super capillos cicadam terræ filiam ferebant.
Sic mihi et formam habere paternam in votis est.
Moveat te desiderium meum. Vidi ego patrem ipsum eximium,
Desideriis natorum etiam non rectis cedentem,
Ut quidam medicus morbi depulsor, jucunda salutiferis
Admiscens, ut meliora dulcibus
Temperaret, et aliquid nocivi concedendo, morbum sanaret.
Vidi et sapientiæ imperitum, qui sæpe filio
Obsecundabat litteras sitienti, et bonis studiis annuebat,
A quibus ipse peregrinabatur, ut nato gratiam faceret.
Velim ergo, pater, ut præclarissima optanti
Faveas et opem feras; sin autem pessimis
Delectarer, longe me a filiis tuis ejice,
Ut nothum generosi Rheni aquis convictum,
Aut radiis mendacem germanæ aquilæ sobolem.
Da gratiam, quæ patris magis est quam filii, optime,
Utpote, quæ revolvatur a filio ad patrem.
Gloria enim est parentibus filiorum gloria, ut filiis
Suorum parentum: commune decus, et commune dedecus.
Alii jam et in stadiis omnes facultates absumpserunt,
Saltationibus gaudentes flagitiosis, cæde hominum,

129 *Καὶ σκῆπτρον*. Schol. καὶ ἄλλο σκῆπτρον.

130 *Κεκροπίδαι*. Sic Athenienses appellat a Cecrope eorum rege, et γηγενέες, *e terra ortos*, eo quod cicadas capillis implicatas gestarent, velut *e terra*, ut cicadæ, exstitissent. Nicobulus ergo doctrinæ et eruditionis patris hæres esse cupit, ut Lacedæmonii, paternæ lanceæ, et Pelopidæ humeri eburnei, ut reges paterni sceptri, et antiqui Athenienses paternæ cicadæ.

131 *Καὶ εἶδος ἔχειν*. Bill. *Est etiam laudi natis patris ora referre.* Edit. ἔχει.

134 *Ὥς τιν'*. Reg. 991 sup. lin. ἰατρόν, *medicum*, qui jucunda salutiferis admisceet remediis, quorum acerbitatem suavitate temperet.

145 *Ῥήνου*. Auctor est Strabo, cui concinit Julianus Augustus, quod etiam noster Gregorius confirmat, solitos esse Germanos, infantulos recens natos in Rhenum projicere, si quando suspectos adulterii uxores habebant, ut explorarent an spurii essent infantuli, quibus quidem nihil periculi ex flumine imminebat, si mater innoxia esset; sin autem rea foret, infantuli pessum ibant.

149 *Ἤδη*. Forte, ἄλλοι.

150 *Ἅλματα*. Billius legit αἵματα, et *sanguinem*

METRICA VERSIO.

Hæc tibi, doctrinæ quam copia maxima, quæ te
Reddidit expertem senii, firmumque, tibique
Præbuit eximium mansura in sæcula nomen.
Sors tua doctrinæ sors sit mihi, non secus atque
Lancea Spartiatis, humerus Pelopeius ortis
A Pelope, et sceptrum ad natos a patribus usque
Manans, Cecropidisque velut depicta cicada.
Est etiam laudi natis patris ora referre.
Hæc mea te moveat, pater, haud inhonesta cupido.
Vidi ego namque patrem soboli non æqua petenti
Cedere nonnunquam, ut medicum jucunda ferentem
Mista salutiferis, quod dulcibus utile rebus
Temperet, ac morbum per pauca nocentia pellat.
Vidi etiam persæpe patrem, cui nonnihil esset
B Doctrinæ; *literarum* avido tamen ipse lubenter
Cedebat nato, peregrinaque vota benignus
Explebat, proli indulgens, præbensque cupita.
At mihi tu, genitor, pulcherrima quæque petenti
Annue; sin vitiis mens gaudeat improba, tum me
Natorum e numero procul ejice, non secus ac si
Sim spurius liquidas Rheni compertus ad undas,
Degeneremve aquilam Phœbi vis ignea prodat.
Gratia, quam posco, genitor charissime, patris
Est mage quam nati, rediens a prole parenti.
Gloria namque patris natorum est fama decusque,
Ut rursus natis est gloria fama parentum.
Gratia communis, labes communis utrisque.
Sunt multi, quibus est sensus deperditus omnis
In stadiis, dum sacrilego male sanguine gaudent.

Θηρῶν τ' ὀλλυμένων κενεόφρονες, ὡς πολιήταις
Ἦρα φέρειν, καὶ κῦδος ἔχειν περιώσιον ἄλλων,
Πανδήμοις στομάτεσσι βοώμενον οὐκ ἐπὶ δηρόν.
Ἄλλο. ἀεθλευτῆρσι βίον καὶ πλοῦτον ἄφυσσαν,
Ἀμφὶ κόνιν μογέουσιν ἐτώσια, ἡνιόχοις τε
Ἀντίπαλ' ἀφραδέουσιν, ὑπ' ἀντιπάλοισι θεηταῖς,
Παλλομένοις ἑκάτερθεν ἐς ἠέρα. Ὕβρεσιν ἄλλοι
Ἀνδρῶν θηλυτέρων πολυκαμπέα τέρψιν ἔχοντες,
Καὶ μίμων σκιεροῖσι ῥαπίσμασιν, οἷς ὕπο κόρση
Γυμνοῦται, ψοφέουσα γελοίϊον ἀντὶ γόοιο.
Τοῖα γὰρ ἀφραδέουσιν, ἑὸν βίον ἐν μεσάτοισι
Παίζοντες κακοεργόν. Ἃ γὰρ μάθον, ἐξεδίδαξαν.
Καὶ μισθὸς μούνοισι κακῶν οὐ φάσγανον ὀξὺ,
A Ἀλλ' ἄφενος, καὶ πλοῦτος, ἐπεὶ παθέων ἐπαρωγοί.
Ῥεῖα δ' ἀριστεύουσιν ἐν ἀφραδέεσσι κάκιστοι.
Κεῖνοι μὲν δὴ τοῖα· καὶ ἃ κτήσαντο κακίστως,
Χεῖρον ἀπεῤῥίψαντο. Δίκη δ' ἰθεῖα παρέστη.
Σοὶ δὲ Θεὸς ὀπάσειε τάτ' ἔλδεαι, ὅστις ἄριστος
Χεῖρ' ὀρέγειν τεκέεσσι, καὶ οἷς δατέεσθαι ἄμεινον.
Ἄλλοισιν τὰ περισσὰ, τὰ δ' ὄλβια ἡμῖν ὀπάζοις.
Οὐ γὰρ πόλλ' ἐθέλω, πολλοῦ γε μὲν ἄξιος αὐτὸς
Ἔμμεναι, ὡς πατέρων μὴ τηλόθε πολλὸν ἐλαύνειν.
Τίς χάρις, ἢν σὺ πίθηκον ἔχῃς, βροτοειδέα λώβην,
Χρυσείοισι βρόχοισι δέρην περιγυρωθέντα;
Οὐ γὰρ κόσμος ἄμειψε γελώϊον εἶδος ἐλαφρόν.
Τίς δὲ χάρις κάνθωνι φέρειν χρυσοῖο τάλαντα;

Et belluarum peremptarum inania sectantes, ut civibus
Oblectamenta præstent, et cæteros antecellant gloria,
Quæ totius populi ore celebretur non in multum tempus.
Alii facultates et divitias profuderunt in athletas
Circa pulverem inaniter laborantes, et in aurigas
Certatim insanientes, coram spectatoribus contraria in studia distractis,
Verberantibus utrinque aerem. Alii ex turpitudine
Virorum effeminatorum multiplicem capiunt voluptatem,
Et ex jocosis mimorum alapis, sub quibus crepitans mala
Nudatur, risum pro luctu movens.
Ita enim insaniunt, vitam suam in medio omnium
Sceleratam ludificantes. Quæ enim didicere, edocent.
1046-1047 Atque ipsis solis merces scelerum non est gladius acutus,
Sed opes, et divitiæ, utpote qui vitiorum adjutores sunt.
Facile excellunt inter stultos pessimi.
Illi quidem talia; et quæ pessime compararunt,
Deterius profundunt. Justa quippe vindicta eos insequitur.
Tibi vero Deus concedat quæ desideras, qui optime nosti
Manum porrigere filiis, et quibus largiri melius est.
Aliis superflua, nobis autem præstantiora impertire.
Non enim plurima cupio, sed ut ipse multi pretii
Sim, nec a parentum virtute longe nimium absim.
Quæ tibi gloria, si simiam habeas, fœdum animal, sub humana forma,
Cujus collum aurei torques ambiant?
Haud enim ornatus ridiculam futilemque formam immutavit.
Quæ etiam gloria asino auri talenta gestare?

...telligit eum quem gladiatores in arena fundebant ad oblectandos crudelissimos spectatorum oculos.

156 *Ἀφραδέουσι.* Chig. ἀφραδέοντες.

159 *Σκιεροῖσι.* Reg. 991, sup. lin. στυγεροῖσι. Mox *οἷς ὕπο κόρσῃ*. Sic legendum. Edit. ὑποκόρσῃ. Reg. 990 et Chig. ὑποκόῤῥη. Reg. 991, sup. lin. κεφαλή.

163 *Καὶ μισθὸς μούνοισι*, etc. Id est, *ipsi soli pro sceleris mercede, non modo pœnas capite non expendunt, sed opes etiam ferunt, quia vitia fovent.*

167 *Ἰθεῖα.* Reg. 990, εὐθεῖα.

168 *Ὅστις ἄριστος*, etc. Schol. Reg. 991, ὅστις ἕτοιμος ὑπάρχεις χεῖρα ὀρέγειν τοῖς τέκνοις. *Qui ad porrigendam filiis auxiliarem manum paratus es.*

173 *Ἔχῃς.* Reg. 990, ἔχοις.

175 *Εἶδος ἐλαφρόν.* Int., τὴν διάνοιαν ἐλαφρόν. Schol. Reg. 991, οὐ γὰρ ἐπείσακτος ὁ κόσμος ἐνήλλαξε τὴν ἀφροσύνην τοῦ ἐλαφροῦ τὴν διάνοιαν. *Non enim adscititius ornatus insipientiam et levitatem ipsius immutavit.*

METRICA VERSIO.

Dum gaudent nunc cæde virum, nunc cæde ferarum
Lævi homines, populi ut plausus vanosque favores
Obtineant, atque exiguos celebrentur in annos.
Rursus in athletas alii bona cuncta profundunt,
Aurigasque leves, quos sub pugnante corona,
Aeraque hinc illincque manu feriente vicissim,
Certatim insanire juvat. Sunt rursus, opes qui
Nunc in femineis, nunc in probrisque virorum,
Dum varios animi lusus et gaudia quærunt,
Consumpsere suas, dum mimorumque jocosa
Prospiciunt avidi colaphismata, queis sibi malas
Dum retegunt illi, sonitus crepitusque cietur,
Ex quo pro lacrymis oritur gemituque cachinnus.
Hæc etenim stulte peragunt, vitamque scelestam
In medio ludunt, id quod didicere, docentes.
Ac solis merces scelerum, non horridus ensis
Est, sed opes et divitiæ, quia turpibus illi
Auxilium vitiis præbent, miserumque favorem.
B Porro inter stolidos homines et mente carentes
Perfacile est plausum sceleratæ ferre catervæ.
Ista quidem faciunt illi, quæque arte pararunt
Infanda, post abjiciunt sceleratius: idque
Judicio certe supremi Numinis æquo.
At tibi votorum summam Dominator olympi
Concedat, genitor, soboli qui tendere dextram,
Atque quibus tua sit melius bona fundere, nosti
Ipse supervacuis alios, pater optime, dona,
At nobis ea da facilis, quæ summa putanda.
Non ego multa volo, pretii sed ut ipse perampli
Sim potius cupio, ne longe a patribus absim.
Quæ tibi, dic, quæso, genitor persancte, voluptas
Hæc erit, humana sub imagine si tibi turpis
Simia sit, collo innexum quæ funibus aurum
Gestet? Non etenim species ridenda levisque
Mutatur, fulvo licet hanc decoraveris auro.
Quid prodest asinis auri gestare talenta?

Κάνθων καὶ πολύχρυσος ἐὼν ὀγκηθμὸν ἀείδει.
Οὐδὲ χάρις μολίβοιο τετυγμένα φάσγανα κεύθειν
Ἀργυρέοις κολεοῖσι, τὰ μὴ πολέμοισιν ὄνειαρ.
Τοῖος γὰρ βροτός ἐστιν, ὅτ' ἔκτοθε μοῦνον ἀερθῇ.
Τέρμα λόγου τόδ' ἄκουε· Θεὸς δ' ἐπιμάρτυρος ἔστω.
Καὶ γὰρ καὶ Θεός ἐστι Λόγος, θνητοῖσιν ἀνάσσων.
Ταῦτα, πάτερ, παρ' ἐμεῖο, φύσις, τρόπος, ἄσπετος ἱδρὼς,
Ἤματά τε νύκτας τε διηνεκὲς εἰς ἓν ἀγείρειν.
Τἆλλα δέ μοι παρὰ σεῖο, Θεὸς, χρόνος, ἐλπὶς ἀρείων,
Μὴ λήγειν θήγοντα παραιφασίῃσιν ἑταίρων·
Καὶ γὰρ καὶ δρυτόμῳ πέλεκυς, σθένος ἐστὶν ἄριστον.
Μή σύ γε μὴ πόντον περιδείδιθι, μή σύ γ' ὁδοῖο
Μῆκος, μὴ κτεάνων περιφείδεο, μήτε τευ ἄλλου
A Τῶν ὅσα τὴν μεγάλην ἀρετὴν θνητοῖσιν ὀφέλλει.
Πολλῶν τοι κτεάνων προφερέστερος εὔχομαι εἶναι,
Πρωτότοκος, καὶ πρῶτος ἐς οὔνομα πατρὸς ἀείρας,
Εἴ τινα καὶ τόδ' ἔχει γενέταις χάριν, ὥσπερ ὀΐω.
Εἰ δὲ σέ γ' ἢ κτεάνων αἴρει πόθος, ἢ σέ γε παιδὸς
Θηλύτερος, μαλακὸς, μητρώϊος ἐγγύθε πίπτων,
Φλὸξ καλάμης ἀνιοῦσα, μαραινομένη τε τάχιστα,
Φθέγξομαι, οὐκ ἐθέλων μὲν, ἀτὰρ σύ με καὶ τὸ κελεύεις·
Οὔ ποτέ σοι φιλόπαιδος ἐγὼ, πάτερ, οὔνομ' ἀνάψω.
Ἀλλὰ, πάτερ, σῷ παιδὶ πέλοις θεὸς ἀντὶ βροτοῖο.
Μὴ φράξῃς πηγὴν, ποταμὸν μέγαν ὠδίνουσαν,
Μηδὲ φάος λύχνοιο θάνοι, λήγοντος ἐλαίου,
Ἢ φυτὸν οὐ δροσερῇσι πιαινόμενον προχοῇσιν.

Asinus enim, etsi auro coopertus, ruditus edit.
Neque gloria est plumbo conflatos enses condere
Argenteis vaginis, quorum nulla in bello utilitas.
Talis enim homo est, qui externis bonis tantum effertur.
Finem orationis hunc audi: Deus autem testis sit.
Nam et Deus Verbum est, mortalibus imperans.
Hæc a me, pater, præstanda sunt, natura, mores, indefessus labor,
Dies ac noctes simul absque ulla intermissione conjungere.
Cætera vero mihi a te accipienda, Deus, tempus, spes melior;
Nec desinas me acuere admonitionibus sodalium:
Etenim lignorum excisori securis addit robur maximum.
Ne tu quidem mare perhorrescas, nec viæ
Longitudinem, nec opibus parcas, nec rei cuiquam,
Quæ magnam mortalibus virtutem augeat.
Multis sane divitiis præstantiorem me existimo,
Natu maximus, et primus, ob quem nomine patris appellatus sis,
Si quam id habet apud parentes gratiam, ut arbitror.
Si vero te opum rapit cupido, aut filii
Muliebre, molle ac maternum animo desiderium incidens,
Sicut flamma stipulæ, quæ accensa cito marcessit,
Eloquar invitus quidem, sed tu me ad id cogis:
Nunquam ego tibi patris diligentis filios nomen tribuam.
1048-1049 Verum, pater, filio tuo esto deus pro homine.
Ne obstruas fontem, fluvium magnum parturientem,
Neque lumen lucernæ exstinguatur deficiente oleo,
Aut planta non irrigata fecundis imbribus marcescat.

187 *Δρυτόμῳ πέλεκυς*, etc. Proverbialis locutio, qua significatur cohortationem plurimum valere ad magis ac magis excitandum ejus animum, qui jam sua sponte ad aliquod studium fertur: ὀφέλλει δ' ἀνδρὸς ἐρωὴν (πέλεκυς), *augetque viri robur* (securis). *Iliad.* III, 62.

192 *Ἐς οὔνομα πατρὸς ἀείρας*, *et primus te ad nomen patris evehens*. Schol. Reg. 991, καὶ πρῶτος ἐγώ σε πατέρα καλεῖσθαι πεποίηκα.

194 *Αἴρει*. Reg. 990 αἴροι.

198 *Σοί*. Ita Reg. 990, 991 et Chig. Edit. prave, μοί.

METRICA VERSIO.

Auri namque etiam nummis oneretur asellus,
More rudit tamen ipse suo. Quid juverit enses
Ex plumbo factos vagina condere pulchra,
Ex quibus utilitas in bellis nulla redundat?
Talis enim est, quisquis verarum cum sit inanis
Prorsus opum, externis tantum fluxisque superbit.
Carminis extremum istud erit; testis Deus autem
Sit mihi. Nam summus rerum sator ille parensque
Est etiam Sermo, mortalia sceptra gubernans.
Hæc, pater, hæc a me, mores, natura, laborque,
Et totas noctes, totis geminare diebus.
Cætera contingent abs te mihi cuncta. Deusque,
Et tempus, spes et melior; tu sæpe monendo,
Ponendoque meos ante ora oculosque sodales,
Amplius exacues animum. Nam ligna secanti,
Permagnum robur, vis est permagna securis.
Ne tibi vel sævi, genitor, discrimina ponti,
Nec via longa motum pariat. Tu parcere nummis
B Parce tuis, rebusque aliis, quibus inclyta virtus
Quæritur, et tacitis gradibus se tollit in altum.
Quod multis opibus, multo auro sim tibi pluris,
Dicere non vereor, meque hoc ego nomine jacto.
Primus ego natu fratrum, primusque parentis
Ad nomen te subvexi, si quis tamen inde
Amplior exoritur patribus favor atque voluptas:
Exoritur porro, nisi me sententia fallit.
Quod si te vel opum tenet irrequieta cupido,
Vel natis muliebris amor, mollisque, nimisque
Maternus, cito collabens, et stuppea flamma,
Quæ simul, ut nata est, exstinguitur illico prorsus,
Non equidem loquar ista lubens, sed vim facis ipse:
Nunquam indulgentis patris a me nomen habebis.
Ast mihi sis hominis vice numen, te, pater, oro.
Ne fontem obtures, fluvium qui parturit altum
Nec defectu olei moriatur, quæso, lucerna,
Plantave dispereat, quia non perfunditur undis.

Ὤϊγε, θρέψον, ἔπαρδε, ῥόον, φάος, ἔρνος ἀέξων.
Μῆτερ ἐμὴ, σὺ δ' ἐμῇσι λιταῖς ἐπάρηγε καὶ αὐτὴ,
Ὄφρα κεν ἀμφοτέροισι χαρίστιον ὕμνον ἀείσω
Μηδὲ μόνον πηλοῖο (τό πέρ τισιν εὔαδε λέξαι,
Φρασσαμένοις ὅτι σαρξὶ περιτρομέουσι τοκῆες),
Ἀλλὰ καὶ ἀθανάτων ψυχῶν γενέτας καλέσαιμι.

Ε'. *Νικοβούλου πρὸς τὸν υἱόν.*

Τέκνον ἐμὸν, μύθους ποθέων, ποθέεις τὰ φέριστα·
Καὐτὸς γὰρ μύθοις ἐπιτέρπομαι, οὓς περ ἔδωκε
Χριστὸς ἄναξ μερόπεσσι, βίου φάος, οἷον ἀπ' ἄλλων
Δῶρον ἐπουρανίης ἐξ ἄντυγος. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς
Αἰρόμενος πολλῇσιν ἐπωνυμίῃσι, γέγηθεν
Ἄλλο τι πρόσθε Λόγοιο καλεύμενος. Ἀλλ' ἐσάκουε
Μῦθον ἐμόν. Πατρὸς δὲ παραίφασίς ἐστιν ἀρίστη,
Καὶ πολιὴ νεότητος ἔχει πλέον. Ἱστορίην γὰρ
Ὁ χρόνος, ἱστορίη δὲ τέκεν σοφίην πτερόεσσαν·
Τοὔνεκ' ἐμῶν ἐπέων ἐμπάζεο· καὶ γὰρ ἄμεινον.
Τέκνον ἐμὸν, τὰ μὲν ἄλλα Πατρὸς καὶ φέρτερος εἴης·
Χαίρει γάρ τε πατὴρ ἡσσώμενος υἱέος ἐσθλοῦ,
Καὶ πλέον ἢ πάντων κρατέων, θείοισι νόμοισιν,
Οἷς τόδε πᾶν συνέδησε Πατὴρ μέγας· ἐκ δὲ Λόγοιο
Ἔμπεδον ἐστήριξεν, ἑὸν κτέαρ ἀμφαγαπάζων.
Κεῖνό γε μὴν ἐθέλω σε πατρώϊον, ὦ τέκος, ἴσχειν
Αἰδῶ πλειοτέρην, ἧς νῦν τοκέεσσιν ἔφηνας.
Παῖς καὶ ἐγὼ γενόμην ἀγαθοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τόδ' οὔπω

Aperi, ale, riga, fluentum, lumen, plantam augens.
Mater mea, tu quoque precibus meis ipsa auxiliare,
Ut ambobus gratiarum actionis hymnum concinam;
Neque tantum luti (quod quibusdam placuit dicere,
Perspicientibus soli carni metuere parentes),
Sed et immortalium animarum parentes appellem.

V. *Nicobuli patris ad filium* *.

Fili mi, sermones cupiens, cupis optima;
Ipse enim delector sermonibus, quos dedit
Hominibus Christus rex, vitæ lumen, eximium præ cæteris
Donum ab axe cœlesti. Neque enim ille,
Cum multis nominibus appelletur, gaudet
Alio ullo magis, quam cum Verbum vocatur. Verum audi
Verbum meum; patris enim est admonitio optima,
Et senectus plus habet juventute. Peritiam enim
Tempus, peritia autem sublimem genuit sapientiam.
Quamobrem verba mea amplectere: id etenim melius.
Fili mi, in cæteris quidem patri tuo præstantior fueris;
Gaudet enim pater superatus ab egregio filio,
Et amplius quam si omnes vinceret, sic jubentibus divinis legibus,
Quibus hæc omnia devinxit Pater magnus; et Verbo etiam
Firmiter stabilivit, suam possessionem magno amore complexus.
Illud autem volo, ut a patre, fili, habeas
Majorem verecundiam, quam nunc parentibus ostendisti.
Filius ego et ipse sum optimo patre natus, sed nunquam

* Scriptum an. 383. — Alias Bill. 51, pag. 115.

204 *Μῆτερ ἐμή.* Hinc liquet Nicobuli matrem adhuc in vivis fuisse, cum Gregorius ejus avunculus hoc carmen cecinit.

206 *Πηλοῖο. Luti*, id est, *corporis, ex limo terræ coagmentati.*

V. Argumentum. *Nicobulus pater filio respondet hoc carmine, quod ab ipso conditum fuisse credere nihil vetat, quippe qui litteris florens, stricta et soluta oratione perinde norat scribere, quod carmine præcedenti constat. Votis filii annuit, cujus verba quædam, ut minus verecunde dicta, carpit, eumque salutaribus monitis vallat, data, eundi quo vellet, licentia. Serius anno 385, quo Nicobulus obiit, carmen istud scribi non potuit.*

Tit. *Νικοβούλου*, etc. Ald. Νικόκλου, mendose. Nicobulus enim in præcedenti carmine testatur sibi impositum fuisse nomen patris.

1 *Μύθους. Sermones, eloquentiam, scientiam, eruditionem, doctrinam.*

7 *Πατρὸς δὲ παραίφασίς ἐστιν ἀρίστη.* Hom., *Iliad.* xi, 792; et xv, 404:

..... Ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἑταίρου.
..... *Optima enim est amici admonitio.*

METRICA VERSIO.

Fontem aperi, lucem nutri, plantamque rigare
Cura sit, ut crescat. Mater mea, tu quoque votis
Auxiliare meis, ut grates solvat utrique
Vox mea: nec tantum cœni (quod dicere visum est
Nonnullis, quia conspicerent hunc patribus unum
Esse metum, ne quid sentirent corpora duri),
Verum etiam mentis vos dicam jure parentes.

V. NICOBULI PATRIS AD FILIUM.

(*Billio interprete.*)

Sermones cupiens, fili, cupis optima certe:
Namque etiam doctis lætor sermonibus ipse,
Quos hominum generi Christus donavit, ut essent
Lux vitæ, supero demissum munus ab axe,
Munus magnificum, et dono præstantius omni.
Nam neque nominibus cum multis ipse vocetur,
Ullum aliud nomen, quam Verbum, gratius audit.
B Auribus arrectis at tu mea percipe verba.
Consiliis nihil utilius meliusque paternis.
Pluraque canities novit quam læta juventus.
Tempus enim historiæ pater est, materque vicissim
Historia est sophiæ, levibus quæ pervolat alis.
Fac mea sint igitur tibi curæ dicta, nec illa,
Si tibi consultum cupias, de pectore pone.
Cætera sis sane præstantior ipse parente;
Gaudet enim genitor, cum palmam præripit ipsi
Virtutis sua progenies, majorque voluptas
Hinc oritur, quam si reliquos præverteret omnes.
Legibus æthereis id fit, queis maximus orbem
Constrinxit genitor, stabilique in sede tuetur:
Tantus amor tenet hunc operis quod traxit in ortum.
At vero hoc patriis te moribus istud habere,
Nate, velim, frontis plus ut tibi plusque pudoris
Insit purpurei, quam nunc conspeximus in te.

Ἤλθεν ἀφ' ἡμετέρων στομάτων ἔπος, οὐδ' ὑπ' ὀδόντι.
Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Θεῷ κεχαρισμένος ἐστὶν ὁ μῦθος·
« Ὦ πάτερ, εἴ μ' ἔφυσας, βαιὴ χάρις· οὐ γὰρ ἔμοιγε,
Σῷ δὲ πόθῳ, σῇ σαρκὶ χαριζόμενός μ' ἐφύτευσας.
Ἀλλ' ἔθρεψας ἔπειτα· τί γὰρ τέκες; » Ὡς ἀχάριστος
Φωνή! καὶ κόσμοιο λύσις, μεγάλης τε γενέθλης
Φίλτρῳ μὲν συνέδησε φύσις τοκέας τε γόνους τε,
Μὴ μόγος ἀμφὶ τέκεσσιν ἀποῤῥήξειε τοκῆας,
Καὶ θανάτῳ τίκτωμεν, ἀκηδέες ὧν τεκόμεσθα.
Τοὔνεκα καὶ μόθον αἰνὸν ἑοῖς περὶ παισὶ τοκῆες
Ἵσταντ', ἦ γὰρ ἔλεξας ἐτήτυμον, ἄχρι μόροιο,
Σφῆκες, παρδάλιες τε, βόες, σύες, ἰχθύες, ὄρνεις,
Πάντων δ' αὖ περίαλλα βροτῶν γένος. Εἰ δὲ νόμοισι
Τόσσοις εἰ καθέοιμεν, ὅλος βίος οἴχετ' ἄϊστος.

A Τίς γὰρ ἔθ' υἱῆα προσπτύξεται, ἢ τὰ φέριστα
Εὔξεται, ἢ ποθέοντι λόγους, ἢ ἄλλο τι νεύσει,
Τίς μοῖραν κτεάνων ἀποδάσσεται, ὡς ἐπέοικεν,
Εἰ χρέος, οὐ χάρις ἐστὶν, ὅ κεν πατρὸς υἱὸς ἕλῃσι,
Καὶ μηδὲν μὲν ἔχων, αἰδοῦς νόμον ἔκτοθι βάλλοι,
Εὖ δὲ παθὼν, ἀχάριστον ἔχοι γλῶσσάν τε νόον τε;
Σκέπτεο δ' εἴ κέν σοί τις ἀπαντήσειεν ἐχέφρων·
Οὐκ οἶον μερόπων ἡμεῖς γένος, ἀλλὰ Θεοῖο,
Τῶν δὲ πάρος. Πατέρες δὲ τὰ δεύτερά εἰσι τέκεσσιν
Ὄργανα τῆς Χριστοῖο Θεοῦ μεγάλοιο γενέθλης.
Γαῖαν ἕλεν, δῶκεν δὲ νόον, μικτὸν δ' ἀνέδειξεν
Ἓν γένος ἀμφοτέρωθεν, ἐπιχθόνιον βασιλῆα,
Σῶμα κακοφρονέοντα, θεὸν θετὸν εὐσεβέοντα·
Πολλοῖσίν τε κακοῖσι κυκώμενον ἔνθα καὶ ἔνθα,

Excidit hujusmodi verbum ore meo, nec dentes attigit;
Neque enim, neque Deo gratum est verbum:
« O pater, quod me genueris, levis est gratia; non enim mihi,
Sed tuæ cupiditati, et tuæ carni serviens me procreasti:
1050-1051 Sed aluisti postea: utquid enim genueras? » Quam ingrata
Vox! et mundum dissolvit, et magnam procreationem.
Amore quidem colligavit natura et parentes et filios,
Ne labor pro filiis susceptus divellat parentes,
Et in mortem gignamus, abjicientes curam filiorum quos genuimus.
Quapropter et grave certamen suis pro filiis parentes
Suscipiunt, ut vere dixisti, usque ad mortem,
Vespæ, pantheræ, boves, apri, pisces, aves,
Omnium autem maxime mortalium genus. Si autem legibus
His tuis cesserimus, tota vita abit incerta.
Quis enim jam filium complectetur, aut optima
Precabitur, aut desideranti sermones, seu quid aliud obsecundabit?
Quis partem bonorum dividet, ut par est,
Si debitum est, non gratia, quod a patre filius acceperit,
Ac nihil quidem consecutus, pudoris legem abjecerit,
Beneficio autem affectus, ingratam exhibeat linguam et mentem?
Vide autem ne quis tibi occurrat prudens, et premat:
Non hominum tantum genus sumus, sed etiam Dei,
Imo Dei priusquam illorum. Parentes vero secunda sunt filiis
Instrumenta Christi magni Dei, in procreatione.
Terram sumpsit, mentem ei indidit, conflatumque ostendit
Unum genus ex utroque, terrestrem regem,
Corpus, cum male vivit, deum adoptivum, cum pietatem colit:
Multisque calamitatibus hinc inde jactatum,

31 *Περίαλλα.* Schol. περισσότερον, *præ cæteris mortalium genus.* Ibid. *εἰ δὲ νόμοισιν. Quod si tali ac tanta lege careamus, de tota vita humana actum fuerit.* Gaulyer.

38 *Ἔχοι.* Sic Reg. 990. Edit. ἔχειν.

41 *Τὰ δεύτερα.* Sic vertit Gaulyer: *Patres vero secundas duntaxat in gignendo partes tenent, divinæque cujus Deus maximus Christus auctor est, procreationis instrumenta quædam sunt.*

METRICA VERSIO.

Namque etiam præstanti habui virtute parentem:
Ast ex ore mihi nunquam vox excidit ista,
Nec sub dente fuit; nam nec Deus approbat illam:
« Quod tua sim proles, pater, hoc leve judico munus;
Ob me non tam etenim vitam lucemque dedisti
Tu mihi, quam carni indulgens, Venerique: quod autem
Me quoque post aluit tua cura tuique labores,
Magnumne hoc, abs te cum sim satus, istud haben-
[dum? »
Quam vox hæc ingrata tua est! Ea vincula solvit,
Quæ mundum stringunt, ea magnum solvit et ortum.
Philtro nam natura patres cum prole ligavit,
Ne labor atque graves curæ, quas ferre necesse est
Pro natis patrios animos abrumpat, et atræ
Gignamus tantum morti, dum cura creatæ
Haud nos ulla tenet sobolis, gignamus Averno.
Unde etiam ad mortem depugnant usque parentes
Pro sobole (hoc etenim nil dictum verius abs te),
Ac fera bella movent vespæ, pardique, bovesque,
Atque apri, pisces, volucres; super omnia vero
Gens facit hoc hominum; quod si tot legibus ipsi

B Cedamus, vita omnis abit, vita interit omnis.
Ecquis enim natum jam complectetur, eique
Omnia conceptis optabit prospera votis?
Doctrinæ cupido quisnam, rerumne aliarum,
Annuet, in partem dabit atque venire bonorum,
A patre si quidquid soboles capit, hoc rationem
Debiti habet tantum, non autem muneris, atque
Cum nihil ipse capit, leges et scita pudoris
Infringit, capiens autem linguaque animoque
Præbeat ingratum sese immemoremque bonorum?
Ergo vide ne quis tibi sic occurrat et instet:
Non hominum solum proles, sed Numinis ante
Nos sumus, atque patres tantum sunt illius ortus,
Contigit a Christo qui nobis, organa quædam.
Sumpsit humum, mentemque dedit, mistum edidit
[unum
Ex utroque genus, terræ quod sceptra teneret,
Et caro, cum vitiis totum se traderet, esset,
At deus (haud equidem natura, ast munere dio),
Si studiis animum sanctis addiceret: atque
Pluribus ærumnis hinc jactaretur et illinc,

Ὡς κεν ἐνὶ πλεόνεσσιν ἀκαμπέα θυμὸν ἔχωμεν.
Ἀλλ' οὔπω τις τόσσον ἀπὸ φρενὸς ἤλυθεν ἐσθλῆς,
Οὐδὲ τόσον νεότητος ἀπηνέος αἵματι βράσθη,
Ὡς τόδ' ἀπὸ στόματος ῥῆξαι κακὸν ἀντὶ Θεοῖο·
Οὐκ ἐθέλοντά μ' ἔοργας, ἐπεὶ δέ μ' ἔοργας, ἔτισας·
Ἢν δὲ πλάσας μεθέῃς με, βοτὸν πλάσας ἀντὶ βροτοῖο.
Δὸς σοφίην, δὸς πλοῦτον, ἐπεὶ πλεόνεσσιν ἔδωκας·
Δὸς μέγεθος, καὶ κάλλος, ἐν ἄστεσι πρῶτα φέρεσθαι,
Θούριον ἔγχος ἔχειν, νούσοις δέμας οὐχ ὑποεικτὸν,
Ἀλλά τε, οἷς μέγας ὄλβος ἐν ἀνθρώποισι μετρεῖται,
Ἢ σχήσω θυσίαις τε καὶ εὐχωλῇσι γεραίρειν·
Οὐ γὰρ ἐμοί τι νέμων, δήσας ψυχήν τε δέμας τε,
Κύδεος ἱμείρων δὲ παρήγαγες, ὥσπερ ἅπαντα,
Ὡς καὶ ἐπιχθονίοισιν ἀοίδιμος, ὦ Μάκαρ, εἴης.

A Ταῦτα θεοστυγέεσσι καὶ ἀφραδέεσσι δεδόσθω·
Οἷς πλοῦτος θεός ἐστι, κακοῦ πλαστῆρος ὀπηδοῖς.
Ἡμεῖς δ' ἐν πάντεσσι Θεὸν μέγαν ὑμνείωμεν,
Ἐσθλοῖς τε στυγεροῖς τε· τὸ γὰρ τεκέων ἐρατεινῶν·
Καὶ μετὰ πρῶτον Ἄνακτα ἐπιχθονίους γενετῆρας,
Οἵ με φάους ἔπλησαν, ἀφ' ὧν Τριὰς εἰς ἓν ἰοῦσα,
Καὶ λάμψε πραπίδεσσιν ἐμαῖς, καὶ πᾶσι φαάνθη.
Σιγήσω κόσμοιο κύκλον μέγαν, οὐρανὸν εὐρὺν,
Ὄμμασι παμφανόωντα διαυγέσι, νῶτα θαλάσσης
Ῥευστῆς ἱσταμένης τε, τὸ δὴ καὶ θάμβος ἔμοιγε·
Γαῖαν ἐς ὕστερον, ποταμῶν ῥόον, ἠέρα πνευστὸν,
Ὥρας, ἄνθεα τερπνὰ, βροτῶν φύσιν, ἠερίων τε,
Ὅσσα Θεὸς προὔθηκεν ἐμοῖς φαέεσσι τράπεζαν·
Ταῦτα πατὴρ μεγάλοιο Πατρὸς πάρ' ἔδωκεν ἔμοιγε.

Ut inter plurimas vitæ acerbitates, inconcussum animum habeamus.
Verum nemo hactenus ita mente excidit sana,
Neque adeo ferocis juventutis æstu abreptus est,
Ut hanc ore proferret impiam vocem contra Deum:
« Non me volentem creasti, postquam autem procreasti, dedecorasti, ut par erat;
Si autem formatum me abjeceris, vile pecus procreasti loco hominis.
Da sapientiam, da divitias, siquidem permultis tribuisti:
Da proceritatem, et pulchritudinem, da in urbibus principatum,
Da furentem hastam vibrare, da morbis corpus non obnoxium,
Cæteraque, quibus homines magnam felicitatem metiuntur,
Aut desinam sacrificiis te et precibus honorare:
Non enim quid mihi gratificare volens, animam et corpus alligasti,
1052-1053 Sed gloriam quærens produxisti, sicut alia omnia,
Ut et mortalibus, o Beate, inclytus sis. »
Talia dicta hominibus Deo invisis et stultis tribuantur,
Quibus divitiæ deus sunt, mali fictoris servis.
Nos vero in omnibus Deum magnum celebremus,
Tum bonis, tum invisis: hoc enim decet filios amabiles;
Et post primum Regem terrenos veneremur parentes,
Qui me luce perfuderunt, per quos Trinitas, in unum subsistens,
Et illuxit menti meæ, et omnibus affulsit.
Tacebo magnum mundi orbem, immensum cœlum,
Clarissimis luminibus late splendens, superficiem maris
Fluxi et immobilis, quod sane mihi stuporem edit;
Terram postea, fluviorum cursum, aerem quem spiramus,
Tempora, amœnos flores, terrestrium naturam, et aeriorum,
Quæcunque Deus apposuit oculis meis, ut quamdam mensam:
Hæc pater a magno Patre accepta mihi dedit.

51 *Ἐθέλοντα.* Mallet Combefisius ἐθέλοντι.
52 *Βοτόν.* Sic Reg. 990. Edit. βροτόν, ut carm. præc., vers. 41.
57 *Σχήσω.* Ita Reg. 990. Edit σχέσω
62 *Κακοῦ πλαστῆρος.* *Vitii fictoris sequacibus.*
70 *Ῥευστῆς ἱσταμένης τε.* *Quod fluxum et immobile est.* Edit. prave αὐτῆς.
71 *Ἐς ὕστερον.* Combef. et Gaulyer. *εὔστερνον*, *εὐρυστήθη*, *vasto sinu*, sed nullius codicis auctoritate nixi.
72 *Ὥρας.* *Tempestates, anni partes.*

METRICA VERSIO.

Disceret inflexum in multis ut pectus habere.
At nondum quemquam sic mens bene sana reliquit,
Nec juvenilis eum sic sanguinis abstulit æstus,
Sacrilego ut dictum depromeret istud ab ore:
« Non me finxisti primum, Rex summe, volentem;
Ast ubi sum fictus, quis jam miretur honorem
Quod mihi tu dederisque decus? Sin illico fictum
Abjicias, hominis vivum vice finxeris unum.
Da sophiam, da largus opes (nam sæpe dedisti
Permultis), magnusque ut sim facieque decora;
Da primas ut ubique feram, sim fortis in armis;
Da corpus gravibus non offensabile morbis,
Cunctaque felicem quæ vulgus reddere vitam
Autumat, aut a me non jam tibi victima posthac
Ulla cadet, non jam fundam tibi vota precesque:
Non etenim mihi me tribuens cum corpore mentem
Strinxisti, verum cupiens tibi surgere laudem,
Me, supreme Parens, ut cætera cuncta creasti,

B Utque tuum nomen clarum mortalibus esset. »
Ast hæc sacrilegis dentur, turbæque profanæ
Ac stolidæ, quæ semper habet pro numine censum,
Fictorique malo famulam se perfida præbet.
Nos vero in rebus lætis rebusque molestis
Numinis æterni præconia sancta canamus
(Namque probæ hoc sobolis munus), tum deinde parentes
Post hunc terrenos omni celebremus honore,
Qui me jucunda compleruut luce, Triasque
Per quos sancta mihi luxit, cunctisque refulsit.
Orbem ego permagnum mundi cœlumque tacebo
Perspicuis radians oculis, æquorque profundum,
Quod fluxum simul ac stabile est, res mira profecto;
Terram, labentes fluvios, liquidumque silebo
Aera et annorum partes, floresque, hominumque
Naturam et volucrum, quæ denique cuncta supremus
Apposuit mihi mensam oculis Regnator olympi,
Hausta mihi ac magno genitor dedit ista Parente.

Τῷ, μή μοι τοίοισιν ἀμείβεσθαι γενετῆρα
Θαρσαλέως· καὶ θάρσος ἔφυ θράσος, ἔκτοθι μέτρου·
Μή σοί τις καὶ τοῖος ἀπ' οὔατος ἡμετέροιο,
Τέκνον, θερμοτέροιο πατρὸς πάρα μῦθος ἵκηται·
Εἴ γε φύσις τεκέεσσι πόθον πόρσυνε τοκήων,
Καὶ τὸ φύσις φιλέειν τοὺς οὐ φιλέοντας ἔρυξε.
Κρεῖσσον ἀτασθαλέοντα φέρειν πατέρ', ἠὲ παρ' ἄλλων
Εὖ πάσχειν, θνητοῖς δὲ πατρὸς μόνον ἐς χέρα λεύσσειν.
Εἰ δὲ πένης, φρενοπλὴξ τε καὶ οὐ μελέεσσι πεπηγὼς,
Τί πρήξεις; οὐ χεῖρα τεὴν σκήπωνα παρέξεις;
Οὐκ ὤμοισι τεοῖσιν ἀειρόμενός μ' ἑκὰς οἴσεις,
Ὡς Ἀγχισιάδης γενέτην ἑὸν ἐκ πολέμοιο;
Ἢ φήσεις· Τί μ' ἔτευξας, καὶ τί με δούλιον αἰτεῖς;
A Δὸς φωνὴν νεπόδεσσι, καὶ ἠερίοις πετεηνοῖς,
Καὶ τοῖς ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνείει τε καὶ ἕρπει·
Οὐκ ἐρέει, « Τί μ' ἔτευξας ἁλὸς τέκος, ὦ Ἄνα; » δελφίς·
Ἁλμυρὸν οὐκ ἔθελον τέμνειν βίον, αἰὲν ἀλήτης,
Ὑγρὸν φυσιόων, καὶ ἀνάστερον ἠέρα λεύσσων.
Ἔργα βοὸς ποθέω, καὶ οὔρεα, καὶ πλατὺν ὦμον,
Καὶ ζώειν μερόπεσσιν ὁμὸν βίον, ὡς ταχὺς ἵππος,
Ἢ πᾶσιν νεπόδεσσιν ὀλισθηροῖσιν ἀνάσσειν.
Οὐδὲ βόες ποθέοντες ἁλὸς πόρον ἀσχαλόωσιν·
Οὐκ ἐρέει σκολιοῖς κάμνων μηρύμασι γαστρὸς
Πικρὸς ὄφις· « Τί μ' ἔριψας ἐπὶ χθόνα, γαῖαν ἔδοντα;
Ἤθελον ὄρθιος ἔμμεν, ἀτὰρ σύ με γαστρὶ κυλίνδεις. »

Quare, ne mihi talibus gratiam referas parenti
Licentius faciendo : confidentia enim fit impudentia, si modum excedat ;
Ne tibi hæc et talis ex aure nostra,
Fili, præfervidi cujusdam patris vox proferatur :
« Si natura filiis amorem parentum largita est,
Et natura etiam eos diligere qui non diligunt, vetuit.
Melius est filiis severum patrem perferre, quam ab aliis
Bene tractari et mortalibus in illius duntaxat manum inspicere. »
Sin autem pauper, et mente captus, et membris invalidus essem,
Quid faceres? non manum tuam pro baculo præberes?
Non me tuis humeris sublatum procul efferres,
Quemadmodum Æneas patrem suum sustulit ex hostibus?
An diceres : Quid me genuisti, aut quid a me servile ministerium petis?
Da vocem piscibus, et aeriis avibus,
Et omnibus, quæcunque super terram reptant et spirant;
Non sic Deum alloquetur delphinus : Quid me, o Rex, maris prolem fecisti?
Salsam nollem sulcare vitam, semper vagus,
Humidum hauriens, et aerem obscurum intuens.
Opera bovis desidero, et montes, et latos humeros,
Et ducere communem hominibus vitam, ut celer equus,
1054-1055 Quam omnibus lubricis piscibus imperare.
Neque boves cupientes maris iter anguntur :
Nec dicet obliquis laborans voluminibus ventris
Dirus serpens : Quid me deturbasti in humum, terram edentem?
Mallem erectus esse, verum tu me ventre volutas.

77 Ἀπ' *οὔατος ἡμετέροιο*. *Ab aure nostra*, id est, *quam ego ipse audivi*. Versus hic obscurus; Combefisius ita reddit : ἀπ' οὔατος ἵκηται, *ab auribus abscedat ejusmodi sermo*, θερμοτέροιο πατρὸς παρ' ἡμετέροιο, *a communi amborum ferventiore parente*, *Deo* scilicet. Genuina magis ac lucidior versio D. Gaulyer: *Ac videndum tibi est, ne forte illa præfervidi cujusdam patris vox ab auribus meis ad tuas perferatur :* idem doctissimus interpres, iterum Gallico sermone subjungit : « Mais, mon fils, prenez garde que, pour vous répondre, je ne me serve des paroles que j'ai entendu dire à un père un peu vif : Si la nature a donné aux pères de l'amour pour leurs enfants, la même nature nous défend aussi d'aimer ceux qui ne nous aiment point. » Duo versus sequentes, inquit idem Gaulyer, sunt ejusdem patris, aut etiam fortasse Nicobuli.

80 *Ἔρυξε, renuit, recusat.*
82 *Θνητοῖς* pro υἱοῖς, vel subauditur.
84 *Σκήπωνα*. Sic legendum. Edit. σκήπωνι.
88 *Καὶ ἠερίοις*. Chig. ἡμερίοις.
97 *Ἐρέει*. Male edit. ἐρέεις.
98 *Ἔριψας*. Sic Reg. 990 et Chig. Edit. ἔρεξας.

METRICA VERSIO.

Ergo vicem intrepido ne labem pectore patri
Ipse feras : audax fit enim temerarius, adsit
Ni pudor, et justum teneat fiducia metrum.
Ne quis fervidior nostra tibi mittat ab aure
Sermonem hunc genitor qui te perstringat acute :
« Ut proli natura patrum concessit amorem,
Sic natura negat, ne quos ab amore remotos
Cernimus, his animi munus præstemus amici.
Morosum rigidumque nimis perferre parentem
Præstat, quam blandis aliis ac lenibus uti.
Ex manibus pendere patris mortalibus autem
Unius fas est. » Si pauper mentis inopsque
Sit pater, ac pedibus nequeat consistere certis,
Quid facies? Annon baculi vice fulciet illum
Dextra tua, et sublatum humeris portabis, ut olim
Anchisa genitus, Troia flagrante, parentem
Extulit, ignivomæ necis exemitque periclo
B An dices : Cur me fecisti, munus et a me
Cur servile petis? Gravor hæc tibi pendere jura.
Alitibus vocem, vocem da piscibus, hisque
Omnibus est sedes quibus in tellure locata :
An dicet delphis : Cur me, Rex summe, marinum
Fecisti? Æquoream durum mihi carpere vitam.
Munia posco bovis, montes, latosque requiro
Ipse humeros, atque instar equi jam vivere malo
Mortali cum gente hominum, quam quotquot in alto
Æquore sunt pisces regere imperioque tenere.
Non etiam æquoreas cupiens bos nare per undas
Ingemit, obliquis aut ventris tractibus anguis
Fessus, ait : Cur sic, quæso, sum conditus abs te,
Ut projectus humi terra depellere cogar
Ipse famem? Rectum cupiebam corpus habere :
At tu me contra prostrato ventre volutas

Οὐδὲ κόραξ ἀετοῖσιν ὁμοίϊα δινεύεσθαι
Χρηΐζει, πάντων βασιλεύτατον εἶδος ἀμείψας·
Στέργει δ', ἥν περ ἕκαστον ἔχει, βιότοιο κέλευθον.
Οὐδέ γ' ἑῷ πλάστῃ ποτ' ἐρεῖ κεραμήϊον ἔργον·
« Τίπτ' ἐπ' ἐμοὶ ῥοίζησας ἀεικέα κύκλον, ἀλιτρέ; »
  Ταῦτα μὲν ὥστε τεὴν κάμψαι φρένα, φίλτατε
[παίδων,
Ὥς κε μάθῃς πλάστιγγα λόγου καὶ σπάρτον ἐφέλκειν,
Ἢ ῥίψειν τὸ περισσὸν, ὃ δ' ἄρκιόν ἐστι, καθέξειν,
Μηδὲ ῥόῳ νεότητος ἐφιέμεν', ἀλλὰ κατίσχειν.
Τὸ πλεῖστον φραστῶν τι μένειν πολὺ λώϊόν ἐστιν
Ἔνδοθεν, ἤ τιν' ἄφραστον ἐς ἠέρα μῦθον ὁδεύειν.
Οὐδεὶς γὰρ πόνος ἐστὶ μένειν ὑπὸ χείλεσι μῦθον·
Οὐ γὰρ ἐχιδναῖός τε γόνος διὰ γαστέρα ῥήξει
A Μητρὸς ἀναθρώσκων, ποινὴν πατρὸς οὐλομένοιο.
  Ἤδη δ' αὖ μύθοισι τεὸν δειδίξομ' ἔρωτα
Πατρὸς ἐνηείῃ, παιδὸς θράσος ἠέρι πάσσων.
Οὔτι μίη βιότοιο πέλει τρίβος, ὦ τέκος, οὔτι·
Οὐδὲ γὰρ οὐδεμίη πᾶσιν φύσις· ἀλλ' ἡ μὲν ἐσθλὴ,
Ἡ δὲ χερειοτέρη, θηρσὶν ἀλόγοισιν ὁμοίη·
Ἄλλη δ' αὖ πλεκτή τε καὶ ἀμφοτέραις ἐπίμικτος.
Ὣς ἄρα καὶ τρισσὸν γαίης σθένος οἶδε γεωργός·
Εὔσταχυς, ἠδὲ ἄκαρπος, ἀκανθοφόρος θ' ἅμα σίτῳ.
Τρισσαὶ δὴ τελέθουσιν ὁδοὶ, καὶ τέρματα τρισσά.
  Ἡ μὲν γὰρ χθαμαλὴ, καὶ ἐπίτροχος ἴχνεσι πολλῶν,
Εὐρείη, μαλακή τε καὶ ἐς τέλος οἰκτρὸν ἄγουσα,
Κρημνούς τε, ζοφερούς τε μυχοὺς, καὶ τάρτα-
[ρον αἰνὸν

Neque corvus perinde ac aquilæ per aera circumferri
Expetit, cum principe avium formam mutans;
Sed amat, quod cuique datum est vitæ genus.
Nec suo fictori unquam dicet fictile opus:
Quid in me indecoram circumvolvisti rotam, o scelestе?
  Hæc quidem ad inflectendam mentem tuam, charissime fili,
Ut discas lancem orationis, funemque contrahere,
Et abjicere quod superfluum est, quod autem sufficit, retinere,
Nec impetum juventutis sequi, sed coercere.
Plerumque quidpiam ex iis quæ dicenda sunt, multo melius est
Intus subsistere, quam verbum aliquod non dicendum in aerem proferri.
Namque nulla est molestia, quod sermo intra labia maneat:
Non enim te disrumpet viperinus fetus, qui ventrem
Matris corrodit, in vindictam patris exstincti.
Jam vero tuum verbis humaniter excipiam desiderium
Lenitate patris, filii audaciam ventis diffundens.
Non una vitæ semita est, o fili, non una,
Quemadmodum nec una omnibus est natura; sed alia quidem bona,
Alia vero mala, brutis irrationalibus similis:
Alia rursus ex duabus conflata et permista.
Sic etiam et triplicem terræ vim novit agricola:
Alia fertilis, alia sterilis, alia spinarum ferax simul et frumenti.
Ternæ igitur sunt viæ, ternique termini.
  Prima quidem humilis, et trita vestigiis plurimorum,
Lata, et mollis, ac tristem ad finem ducens,
Præcipitia, tenebrososque recessus, et sævum Tartarum,

104 *Τίπτ' ἐπ' ἐμοί. Quid me tam turpiter tornasti?*
105 *Κάμψαι*. Reg. 990 κάμψει.
107 *Ῥίψειν*. Reg. 990 ῥίψει. Mox Chig. καθέξει, pro καθέξειν, et ἄρτιον pro ἄρκιον.
109 *Φραστῶν τι*. Sic legendum videtur, cum editis contra Benedictinorum sententiam, qui ex Reg. 990 legere voluerunt φραστόν τι, quod nullam Græcismi rationem habet. Vox φραστῶν per contractionem hic ponitur pro φραστέων, idque propter metrum. CAILLAU.
112 *Ἐχιδναῖός τε γόνος*. Fabula potius quam vera narratio. Vide Plin., lib. x, cap. 62.
114 *Δειδίξομ' ἔρωτα*. Δειδίσκομαι, *humaniter excipio*: πατρὸς ἐνηείῃ, *leni admonitione patris, audaces filii animos objurgans*. Erravit Billius deducendo δειδίξομ' a verbo δεδίσσομαι.
117 *Ἀλλ' ἡ μὲν ἐσθλή*. Iste versum claudendi modus exemplo caret. GAULYER.
118 *Ὁμοίη*. Reg. 990, ὁμοίον (*sic*).
119 *Ἀμφοτέραις*. Sic Reg. 990. Edit. autem minus bene ἀμφοτέροις

METRICA VERSIO.

Nec niger excelsum volitare per æthera corvus
Expetit, ac speciem regalem assumere gestit:
Verum quodque suo contentum tramite vitæ est.
Haudquaquam figulo vas fictile dixerit: Ecquid
Me male tornasti, scelerate, minusque decenter?
  Hæc ego, natorum longe charissime, dixi,
Ut velut ad lancem discas tua pendere verba,
Atque supervacuis, quod sat sit habere, rese-
[cetis;
Utque etiam studeas juvenilem sistere cursum
Ac non ætati frenos laxare ruenti.
Præstat, cum permulta habeas, quæ commoda dicta,
Ut maneat medio pars maxima corde retenta,
Quam non dicendum quiddam deferre sub auras.
Nil nocet inclusum labiis compescere verbum,
Non etenim exsiliens lacerabit viscera matris
B Vipereus fetus, pœnam in patris exitiosi.
Nunc autem ipso tuum blando sermone, pudorem
Qui nato injiciat, percellere nitar amorem
Semita non una est vitæ, charissime fili;
Nam neque natura est cunctis mortalibus una:
Verum prima quidem pulchra est ac laude vehenda,
Altera fœda nimis, prorsusque simillima brutis:
Tertia postremo ex istis permista duabus.
Nempe triplex etiam terræ genus atque facultas:
Una ferax spicisque gravis, sterilisque secunda,
Tertia quæ sentes simul et producit aristas.
Sic quoque trina via est, limes trinusque viarum.
  Lata una est, humilisque, premit quam plurima
[turba,
Mollisque, et facilis, verum miser exitus illi,
Præcipites scopuli, tenebris horrenda vorago,

Ἦχι πυρὸς ποταμοὶ, καὶ δαίμονες ἀγριόθυμοι,
Ψυχῶν τ' οὐλομένων ποινὴ, καὶ τίσις ἄπαυστος.
Ἡ δὲ τρηχαλέη, καὶ ὄρθιος, αὐαλέη τε,
Στεινή τε, σκολιή τε καὶ ἀμφίκρημνος ἁπάντη,
Ἄμβατος οὐ πολλοῖσι, καὶ ἐς τέλος ἐσθλὸν ἄγουσα,
Οὐρανὸν ἀστερόεντα, κλέος μέγα, κάλλε' ἄσαρκα,
Αὐτὴν ἀτρεκίην καθαρὴν, καὶ ἄσκιον ἐσθλὸν,
Ἄχρι καὶ ἀκροτάτοιο φάους ὅρον οὔτιν' ἔχοντος.
Ἡ δὲ τρίτη, μεσάτη μὲν ὁδὸς, μεσάτη δέ γ' ἀμοιβῆς,
Οὔτι λίην μογερὴ, καὶ κύδεος οὐ μάλα πολλοῦ.
Οἷον κιρναμένου φωτὸς πρὸς νύκτα μέλαιναν·
Ἀμφιλύκην δ' ἄρα τήν γε σοφοὶ μίξιν καλέουσι.
Λείη μὲν περόωσιν, ὅσοις νόος ἐστὶ κάκιστος,
Ψεύσταις, ἀνδροφόνοις, μοιχοῖς, ἐπίορκον ὀμοῦσιν,
A Ἀνδρογύνοις, τοκέων δηλήμοσιν, ἁρπαγέεσσι,
Γαστροφίλοις, λίμνῃσιν ἀπληρώτοισιν ὁμοίοις,
Οἳ θανάτῳ ζώοντες, ἑὸν μόρον ἀμφαγαπῶσι·
Δυσμενέων κεφαλαῖς οὗτος βίος ἀντήσειε.
Τὴν δ' ἀγαθὴν τέμνουσιν, ὅσοις βίος οὐκ ἐπὶ γαίης,
Τρισμάκαρες, ζώοντες ἐπὶ χθονὶ σαρκὸς ὕπερθεν,
Ἀζυγέες, κόσμοιο περίφρονες, οὐρανοφοῖται,
Ἀκτέανοι, κινυροὶ χαμαιευνάδες, οἰοχίτωνες,
Βαιὸν ἀναπνείοντες, ἀγάστορες, ἀσκεπέες τε,
Κῦδος ἓν οἷον ἔχοντες, ἅπαν κλέος ἐνθάδ' ἀτίζειν,
Καὶ πλοῦτον πενίην τε καὶ εἰς Θεὸν οἶον ὁρᾶσθαι.
Τοὺς μὲν ἐγὼ τρομέω, καὶ δείδια νέρθε δεδορκὼς,
Ὡς Θεὸν ὑψιμέδοντα, ὅτ' ἀνθρώποισι πελάζει·
Καὶ γὰρ πολλὸν ὕπερθε βροτῶν βεβάασιν ἁπάντων.

Ubi ignis flumina, et sævi dæmones,
Animarumque perditarum pœnæ, ac tormentum sempiternum.
Altera via aspera, et ardua, æstuosa,
Angusta, et obliqua, ex omni parte præceps,
Non multis pervia, et ad faustum finem ducens,
Cœlum sidereum, magnam gloriam, pulchritudines incorporeas,
Ad veritatem ipsam puram, nullis involutum umbris bonum,
1056-1057 Denique usque ad summum lumen, nullum habens terminum.
Tertia autem media quidem via est, mediam habens mercedem,
Neque valde laboriosa, nec multum gloriosa,
Velut si lux misceatur cum obscura nocte:
Sublustrem utique noctem hanc mistionem sapientes vocant,
Plana quidem via insistunt, quibus est mens scelerata,
Mendaces, homicidæ, adulteri, perjuri,
Cinædi, parricidæ, raptores,
Ventris amatores, paludibus inexplebilibus similes,
Qui morti viventes, suum interitum amant:
Talis vita hostium cervicibus immineat.
Præclara autem via incedunt, quibus vita non est in terra,
Ter beati, viventes in terra supra carnem,
Innupti, mundi contemptores, cœli incolæ,
Inopes, tristes, humi cubantes, unam habentes vestem,
Modicum quid spirantes, cibo et tecto carentes
Gloriam unam solam habentes, omnem hic gloriam spernere,
Solasque divitias, paupertatem pati, ac Deum unum intueri.
Hos ego veneror et tremisco, demissis in terram oculis,
Ut Deum summum regem, cum ad homines accedit:
Etenim longe supra mortales secreti sunt omnes.

134 *Ὀδός*. Ita Reg. 990. Edit. ἐδός.

138 *Λείη*. Ita Chig. Edit. ῥείη.

147 *Χαμαιευνάδες*. Sic edit. et quidem recte propter metrum, cum duæ primæ syllabæ breves sint, ut patet ex hoc Homeri versu *Iliad*. XVI, 235, ὑποφῆται ἀντιπτόποδες, χαμαιεῦναι. Perperam igitur Benedictini admiserunt lectionem Reg. 990 et Coisl. ubi sic scribitur χαμευνάδες. CAILLAU.

151 *Δεδορκώς*. Sic Reg. 991. Edit. prave δεδοκώς.

153 *Ἁπάντων*. Ita Reg. 990 et Chig. Edit. ἅπαντες.

METRICA VERSIO.

Orcus atrox, ignis fluvii, sævosque furore
Dæmones ardentes, animarum pœna malarum,
Ultioque æternos quæ se protendat ad annes.
Arcta secunda via est, squallensque atque ardua valde,
Asperaque ac perquam sinuosa atque undique præceps,
Paucis trita quidem, sed felix exitus illi,
Sidereum cœlum, decus ingens, carne carentes
Formæ, verum ipsum purum liquidumque, nec umbris
Objectum, finisque expers lux illa suprema.
Mercedem, ut media est, mediam postrema reportat;
Nam nec sudores magnos habet illa, nec ampla
Præmia, lux tenebris veluti cum jungitur atris:
Amphilyce a doctis solet hæc mistura vocari.
Per facilem incedunt, quorum mens crimine gaudet:
Mendaces, perjuri homines, vetitumque cubile
Scandentes, dextrasque suas qui cæde cruentant,
B Raptores, atque androgyni, canosque parentes
Qui perimunt, quique immodice sunt ventris amantes
Ac similes stagnis, quæ frustra explere labores,
Qui morti tantum vivunt gaudentque perire:
In capita *hæc*, quæso, cadat *hæc* hostilia vita.
Laudandum at vitæ sulcant iter hi quibus haud est
Vita sita in terra; felix o terque caterva
Et quater, æthercam quæ vitam in corpore ducit,
Quæ tædas thalamosque fugit, mundumque ruentem
Contemnens, aulis sese cœlestibus infert,
Pauperiem quæ sancta colit, mœretque, cubatque
Semper humi, vestes nec plures possidet una;
Quæ paulum quiddam fruitur vitalibus auris,
Obsequiumque negat ventri; quæ tegminis expers,
Cui decus hoc unum est mundi famamque decusque
Spernere; cui magnus durissima census egestas.
Atque oculis tantum superum proponere Numen.
Hos ego, cujus humi sunt lumina fixa, tremisco
Non secus atque Deum, cum nobis ipse propinquat:
Namque super cunctos homines chorus eminet ille

Ἡμεῖς δ' αὖ μεσάτην ὁδὸν ἴομεν, οὔτε κακοῖσι
Τερπόμενοι, καὶ βαιὸν ἐφαπτόμενοί γε Θεοῖο,
Οἷς ἀλόχων τε μέμηλε, καὶ εὐκλείης ἐρατεινῆς,
Καὶ τεκέων, κτεάνων τε, φίλον δ' ὅ τι χεῖρας ἵκηται.
Τούτου δὴ πρώτιστον ἐμοὶ λόγος ἐστὶ βίοιο,
Πλοῦτον ἀλήϊστον, κτέαρ ἄκλοπον, ἐσθλὸν ἔχοντος.
Εἴ τοι μὴ πάντεσσιν ἐπέδραμον, ὡς ποθέεσκον,
Μηδ' ὅλον ἐξεπέρησα λόγων πόρον, ἱστία τείνας
(Οὐ γὰρ σοῖς ἐπέεσσ' ἐπιπείθομαι, οὐδέ με κλέψε
Αἶνος ἐμός· αἶνος γὰρ ἀφ' αἵματός ἐστιν ἄπιστος)·
Ἀλλ' ἔμπης τίω γε λόγων κλέος ἔξοχον ἄλλων.
Μῦθοι γὰρ βιότοιο θεμείλιον, οἵ μ' ἀπὸ θηρῶν
Ἔσχισαν, οἷσιν ἔγειρα πόλεις, καὶ τέθμι' ἀνεῦρον,
Καὶ Θεὸν ὑμνείω μεγακυδέα, οἷσιν ἀείρω
A Τῆς φαεινῆς ἀρετῆς ὑψοῦ κλέος, οἷσι δαμάζω
Τῆς στυγερῆς κακίης πικρὸν σθένος, οἷσι κεάζω
Κόσμους, οὐράνιόν τε καὶ ὃς ἐπὶ λῦσιν ὁδεύει
Ἐνθάδε, καὶ ψυχὴν ἀπὸ σώματος. Ὡς δ' ἀπὸ μορφῶν
Εἰκόνας, ὣς δὲ βίων τε φύσεις, καὶ τέρματα δισσὰ
Ζώντων τ' ὀλλυμένων τε. Τὰ γὰρ Θεὸς ἐξεδίδαξε,
Καὶ λόγος ἐστήριξε σοφῶν, καὶ πίστις ἔρεισε,
Πῶς δ' ἀγαθῶν ἀρετὴν ἕλκει χρόνος ὑστατίοισιν
Ἤμασι, δεῖγμα φέρων γραπτὸν κλέος, ὣς δὲ κακίστων
Δυσκλείην, στήλῃσιν ἐν ἀθανάτῃσι χαράσσων.
Μῦθοι, καὶ ζώοντι μόνῳ βίος οὐκ ἐπιδευής,
Καὶ λαμπρὸν πνείοντι μέγα στέφος, οὐδὲν ὅμοιον
Ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν ἅμ' ἠοῖ κειρομένοισι,
Θνήσκουσιν δ' ἄρ' ἔπειτα πρὸ ἤματος ὀλλυμένοιο.

Nos vero mediam viam ingredimur, neque malis
Delectati, et paululum attingentes Deum,
Quibus et uxorum cura est, et gloriæ amabilis,
Et filiorum, et opum, et gratum id omne quod in manus venerit.
Hujus autem vitæ primas tenet, ut mihi videtur, facundia;
Quippe quæ habeat divitias, et possessiones, quæ nec furto eripi, nec subripi possunt.
Quamvis enim non omnia disciplinarum genera decurrerim, ut cupiebam,
Neque totum emensus fuerim scientiarum æquor, velis expansis
(Non enim verbis tuis assentior, neque me seducit
Laus mea : laus enim a propinquo, parum habet fidei),
Attamen colo sermonum gloriam præ cæteris omnibus.
Vitæ enim sunt fundamentum sermones, qui me a feris
Secreverunt, quibus urbes exstruxi, et leges inveni,
Et Deum præpotentem celebro, quibus effero
Ad cœlum inclytæ virtutis gloriam, quibus frango
Tetri vitii sævum robur, quibus secerno
1058-1059 Mundos, cœlestemque et eum qui ad interitum vergit
Hic, et mentem a corpore. Ut vero a formis sejungo
Imagines, sic etiam et vitarum naturas, et geminos fines
Viventium et pereuntium. Hæc enim Deus edocuit,
Et sermo sapientium firmavit, et fides fulcivit : scilicet
Quomodo virtutem bonorum tempus trahat extremis diebus
Remunerandam illustribus scripturarum monumentis ostendens, et malorum
Ignominiam in tabulis immortalibus incidens.
Sermones efficiunt, ut qui solitarius vivit, nullius rei inopia laboret;
Et illi qui altum spirat, præclara sunt corona, nequaquam similis
Floribus vernis, qui ad auroram carpuntur,
Marcescunt autem postea ante diei occasum.

161 *Πόρον*. Sic Reg. 990. Edit. πόνον.
162 *Κλέψε*. Reg. 990, κλέψει.
164 *Τίω γε*. Sic Reg. 990 et Chig. Edit. τίω σε, *te colo, o eloquentia, quæ cæteris omnibus præstas.*
167 *Ἀείρω*. Reg. 990, ἀείρων, et postea δαμάζων.
174 *Ἔρεισε*. Reg. 990 et Chig. ἔρυξε.
176 *Δεῖγμα φέρων γραπτὸν κλέος*, etc. Id est, ostendit litterarum monumentis, quanta justos gloria extremis diebus maneat, et quanta malos ignominia.

METRICA VERSIO.

At vero medio gradimur nos tramite vitæ,
Qui neque gaudemus vitiis, rursumque supremum
Extremis Numen digitis contingimus ipsi;
Queis uxor, queis est soboles, queis gloria curæ
Prædiaque, et charum quidquid manus utraque cepit.
Præcipuam porro vitæ sibi vindicat hujus
Doctrina et sermo nitidus, me judice, laudem;
Non etenim furto, non vi rapiuntur aperta
Divitiæ. Quanquam doctrinæ non genus omne
Pervasi, cupiens licet id, nec, carbasa tendens,
Totum trajeci studiorum sedulus æquor.
Namque tuis dictis haud credo, nec mea mentem
Laus fallet; suspecta etenim laus cuncta propinqui.
Te tamen, o facunda, colo, doctrina, superque
Cuncta veho. Nostræ nam sunt fundamina vitæ
Sermones. Hi me a brutis secuere; per illos
B Sunt urbes mihi constructæ, legesque repertæ.
Horum opera miranda Dei præconia pando :
Horum opera laudem tollo virtutis in altum;
Horum opera vires sceleris compesco malignas
Horum opera binos etiam distermino mundos,
Cœlestem a fluxo dirimens, a corpore mentem,
Effigiem a formis, vitæque utriusque per illos
Naturam et geminos vitæ discrimine fines,
Vitæ unum æternæ, necis æternæque secundum
Hæc etenim primum docuit Deus, ac sapientum
Postea fulcivit sermo, postrema fidesque.
Æternam reddunt famam laudemque bonorum
Sermones *literis* depicti, itidemque malorum
Dedecus æternum fidissime carmina servant.
Doctrina est soli viventi haud indiga vita,
Atque altum rursus spiranti magna corona,
Floribus haud similis vernis, qui lucis ad ortum
Collecti, ante diem marcent pereuntque cadentem

Μῦθοι καὶ παθέεσσιν ἄκος μέγα· τοῖσι δαμάζω
Θυμὸν ὑπερζείοντα, νόου νέφος· οἷσιν ἀνίας
Εὐνάζω, καὶ μέτρον ἐϋφροσύνῃσι τίθημι,
Οὔτε λίην μογεροῖσιν ἀτώμενος, οὔτ' ἀγαθοῖσιν
Αἰρόμενος, ἕτερον δ' ἑτέρῳ σταθμώμενος ἄλκαρ,
Ἐλπίδ' ἐν ἀργαλέοισιν, ἐν εὐδιόωσι δὲ τάρβος.
Μῦθος καὶ βασιλῆας ἄγει, καὶ δῆμον ἐφέλκει·
Ἔν τ' ἀγορῇσι τέθηλε, καὶ ἐν θαλίῃσιν ἀνάσσει·
Καὶ μόθον αἰχμάζει, πρηῢν δέ τε φῶτα τίθησι,
Μαλθάσσων ἁπαλοῖσι καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι,
Καὶ κρατερόν περ ἐόντα, πυρὸς μένος οἷα σίδηρον.
Ὀρφείη κιθάρη μῦθος πέλεν, ὥσπερ ἐΐσκω,
Πάντας ἄγων μελέεσσιν, ὁμῶς ἀγαθούς τε κακούς τε·
Ὡς δ' Ἀμφιονίη λύρη καὶ λᾶας ἔπειθε,
Ψυχὰς ἀντιτύπους πετρώδεας. Οἶδα δὲ Πομποῦ
A Φάρμακον, ὡς λόγος ἦεν, ὃν ἐρχομένῳ μετὰ Κίρκην
Λαρτιάδῃ πόρε δῶρον, ὅπως κε σύεσσιν ἀρήξει
Οἷς ἑτάροις, μηδ' αὐτὸς ἔδοι συοθρέμμονα φορβήν.
Μῦθον καὶ Πολύδαμνα κεράσσατο, Θῶνος ἄκοιτις,
Αἰγυπτίη, δῶκεν δ' Ἑλένῃ ξεινήϊον ἐσθλὸν,
Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
Καὶ μῶλον στονόεντα, καὶ ἄγριον οἶδμα θαλάσσης
Πολλάκις ἐκπροφυγών τις, ἐπὴν Θεὸς ἵλαος εἴη,
Τόνδε συνεξεσάωσε, φίλον κτέαρ, οἷον ἀπ' ἄλλων,
Ὦ πλέον, ἢ πλεόνεσσιν ἀγάλλεται ἄλλος ἐπ' ἐσθλοῖς.
Μῦθος γάρ τε βροτοῖς αἰδοίϊον ἄνδρα τίθησι.
Τεκμαίρου δ' Ὀδυσῆϊ, τὸν ἐκ πόντοιο φυγόντα,
Γυμνὸν, καὶ μελέεσσι τετρυμμένον, αἰπὺν ἀλήτην,
Μύθοισιν πυκινοῖσιν ἱκέσσιον ἀντιάσαντα,
Παρθενικὴ περ ἐοῦσ', ᾐδέσσατο, καὶ βασίλεια,

Sermones animi motibus sedandis eximia sunt medicina. His compesco
Iram æstuantem, nebulas menti offundentem. His dolores
Lenio, et lætitiæ modum impono,
Neque nimium adversis dejectus, neque prosperis
Elatus. Alteri autem ab altero adhibeo remedium,
Spem in rebus difficilibus, in serenis timorem.
Sermo ipsos reges, quo vult, impellit, et populos trahit;
In foro floret, in conviviis regnat:
Bellum comprimit, mansuetum hominem reddit,
Molliens teneris blandisque verbis,
Quamvis ferus sit, velut ignis vis mollit ferrum.
Orphæi cithara, ejus erat eloquentia, ut arbitror,
Quæ carminis suavitate cunctos trahebat, bonos simul et malos,
Ut etiam Amphionis lyra, quæ saxa permovebat,
Homines scilicet contumaces et saxeos. Novi etiam Mercurii
Medicamentum fuisse facundiam, quam iter facienti ad Circen
Ulyssi dono dedit, ut in porcos mutatis opem ferret
Suis sociis, ac ne ipse ederet porcorum escam.
Sermo etiam medicamentum est illud quod miscuit Polydamna, Thonis uxor,
Ægyptia, deditque Helenæ hospitale munus,
Dolorem sedans, et iræ expers, malorumque omnium oblivionem afferens.
E luctuosa pugna, et sæva maris tempestate
Sæpe quis ereptus, cum Deus propitius fuerit,
Hanc eloquentiam una secum servavit, charam possessionem, solam ex omnibus aliis,
Qua magis quam plurimis alter delectatur opibus.
Eloquentia enim venerabilem hominibus hominem reddit.
Id perspice ex Ulysse, quem ex undis servatum,
1060-1061 Nudum et membris fractum, illustrem erronem,
Prudenti oratione supplicem sibi occurrentem,
Virgo tamen, regis licet filia, reverita est,

196 *Πομποῦ*. Ἑρμοῦ, *Mercurii*, deorum legati.
202 *Νηπενθές*. *Absque dolore*, dolore liberans. Vide totam hanc fabulam apud Homerum. *Odyss.* IV, 221.
204 *Ἐπήν*. Chig. ἐπάν.
209 *Αἰπὺν ἀλήτην*. *Celsi animi vagum hominem.*
210 *Μύθοισιν πυκινοῖσιν*. Συνετοῖς, *verbis cautis, prudenti eloquio.*

METRICA VERSIO.

Motibus est ingens animi doctrina medela.
Hac irarum æstus reprimo, qui turbida nubes
Sunt animi, urgentes ac luctus sedo, modumque
Lætitiæ impono, sic scilicet ut neque dura
Me nimis excrucient, nimium nec prospera tollant:
Verum utrique ab utroque petam medicamina certa,
Spem duris adhibens rebus lætisque timorem.
Doctrina et linguæ ducit facundia reges,
Et populos trahit, inque foris epulisque triumphat.
Prælia compescit rixasque animumque ferocem
Mitigat, et verbis emollit stridula blandis,
Non secus ac ferrum mollit Vulcanius ignis.
Orphica testudo quid erat nisi sermo disertus,
Qui simul et recti vitiique trahebat amantes?
Quid lyra qua quondam durissima saxa movebat
Amphion, hoc est, obdura et saxea corda?
Quidnam illud medicamen erat quod ductor Ulyssi
B Mercurius dedit, ad Circes cum tecta veniret,
Ut sociis et ferret opem, qui membra suilla
Induerant, nec porcinis se pasceret escis?
Quid nisi sermo fuit, Thonis quod miscuit uxor,
Argivæque Helenæ dono dedit hospita pulchrum,
Quod luctus irasque graves tollebat, et omnes
Illico mœstitias memori de mente fugabat.
Ac sæpe et miseram stragem sævasque procellas
Æquoris effugiens placido bene Numine quisquam,
Has unus servavit opes, quibus amplius ipse
Lætatur, quam multa ad commoda gestiat alter
Quin etiam venerandum hominem facundia reddit.
Id liquido nobis monstrat Laertia proles,
Namque ille æquoreis vix tandem emersus ab undis,
Nudus, inops rerum, contusus membra, vagusque,
Supplicibus verbis movit variisque puellam
Alcinoo genitore satam, plebique patrique

Φαιήκεσσί τ' ἔδειξε, καὶ Ἀλκινόῳ βασιλῆϊ,
Ξεῖνον, ναυηγὸν, πάντων γεραρώτερον ἄλλων.
Μῦθοι, καὶ πλεόνεσσιν ἐπ' ὄμματα πικρὰ φερούσης
Βασκανίης, τελέθουσιν ὑπέρτεροι· οὐ γὰρ ἀρίστοις
Ὁ φθόνος, οἷς δ' ἀδόκητος ἔδη τύφος, οἶδε παλαίειν.
Ὦ μῦθοι, μύθων ἐπιδευέες, ὡς ποθέεσκον
Σοῖς ἀγαθοῖς ἐπέεσσιν ἐμὸν λόγον ἰσοφαρίζειν!
Ἀλλὰ τὰ μὲν κατέμαρψα, τὰ δ' οὐ σθένος, ἄλλα δὲ [παιδὸς
Γλῶσσα φίλη κατέλεξεν ἐπειγομένοισι πόθοισιν
Ἐκ πολιῆς νεότητος, ὅ μοι πλέον ἦτορ ἐγείρει.
  Ἀλλ' ἴθι μοι, τοκέων τε λιταῖς καὶ σῇσι πιθήσας,
Πρόφρων, ἀρτεμέων τε, σὺν ἐλπωρῇσιν ἀρίσταις,
Οἷ ποθέεις, πομπὸς δέ σ' ἄγοι πατρώϊος ἐσθλός.
A Καὶ γὰρ ἐς ἡμετέρην βιοτὴν Θεὸς ὄμματα βάλλει.
Εἴτε σέ γ' Ἀτθὶς ἔτερψεν ἀηδονὶς, εἴτε σε τερπνῆς
Φοινίκης κλυτὸν ἄστυ, νόμων ἕδος Αὐσονιήων,
Εἴτε σ' Ἀλεξάνδροιο πέδον μέγα, ἔνθα τε πολλῶν
Φορτίδα πλησάμενός τις, ἑὰ πρὸς δώματ' ἐλαύνει·
Πᾶσα μὲν ὑμετέροισιν ἐπίτροχος αἶα πέλοιτο
Ποσσὶν ἐπειγομένοισι, καὶ ἄνθεα καλὰ φύοιτο,
Καὶ ποταμοὶ κελαδοῖεν ἐνηέα, πᾶς δέ τε πόντος
Νῆα φέροι πνοιῇσιν ἐλαφροτάτῃσιν ἐς ὅρμον·
Δελφὶς δ' εὐδιόωσαν ὑπεὶρ ἅλα, νῶτα φαεινοῖς
Γυροῖς εὐγνάμπτοισιν ἑλισσόμενος πυμάτοισι,
Σκιρτῴη κατὰ κῦμα τεὸν βίον ἡγεμονεύων,
Ὥς ποτε καὶ νώτοισιν ἀοίδιμον ἤγαγ' ἀοιδόν.
Μύθων δ' ἡγητῆρσι πέλοις φάος, ἐν προνόμοις δὲ

Phæacibusque ostendit et Alcinoo regi,
Hospitem naufragum aliis omnibus augustiorem.
Sermones quoque, in plerosque infestos oculos conjiciente
Invidia, superiores exsistunt : neque enim optimis
Livor, sed iis qui inopinata prosperitate tument, solet conflictari.
O eloquentia, cui laudandæ impar sum, quam cuperem
Tuæ excellenti facundiæ parem orationem afferre!
Verum partim attigi, partim nequeo, partim etiam filii
Lingua charissima percensuit, properantibus desideriis
Ex cana juventute, quod mihi acrius animum stimulat.
  Itaque, vade age, parentumque precibus et tuis fretus,
Promptus et validus, cum spe optima,
Quo ire cupis. Ductor autem patris tui te ducat egregius.
Etenim in vitam nostram oculos Deus conjicit.
Sive te Attica oblectavit luscinia, sive te jucundæ
Phœniciæ urbs inclyta, legum sedes Romanarum,
Sive Alexandri magna civitas, ex qua multis
Onustam mercibus navem quis agens in suam domum rediit;
Omnis quidem terra tuis expedita sit
Pedibus festinantibus, et amœnos flores gignat,
Et fluvii leni strepitu decurrant, et omnia æquora
Navem ferant ventis levissimis in portum :
Delphinus autem tranquillum super mare, sinuosa pulchris volumina
Versans gyris, et extrema caudæ agmina vertens
Subsultet inter undas tuam viam dirigens,
Quemadmodum olim dorso celebrem vexit cantorem.
Eloquentiæ magistris sis ipse lux, et inter primos discipulos

215 *Γεραρώτερον*. Reg. 990, γεραρώτατον. Edit. male γεραφώτερον.

217 *Μύθων ἐπιδευέες. Ad cujus laudes celebrandas eloquentia mihi opus foret.*

226 *Ἀηδονίς. Luscinia Attica. Athenas* intelligit eloquentiæ laude toto orbe celeberrimas.

227 *Φοινίκης κλυτὸν ἄστυ. Phœniciæ urbs inclyta :* quam velit Phœniciæ urbem significare Gregorius, non liquet. Tyrus Phœniciæ metropolis nunquam litterarum studiis floruit, sed tantum conchylii et purpuræ commercio.

237 *Ἀοιδόν*. Billius Ariona intelligit, de quo elegantem fabulam habes apud Herodot., lib. I.

238 *Πέλοις φάος. Sis ipse lux.* Te velut oculum habeant eloquentiæ magistri, id est, eximia eloquentia præditum : sic supra carm. I, ad Hellenium, vers. 229, virgines singulari virtute ornatas appellat *gregis sui lumen clarissimum;* et infra carm. VII, vers. 1, Nemesium nuncupat *justitiæ oculum.* Cum Lysander armis Athenas cepisset, multique cum ad

METRICA VERSIO.

Illa virum ostendit, qui quamvis naufragus esset
Atque hospes, splendore tamen super exstitit omnes.
Vincitur eloquio livor quoque, lumina sæva
In multos homines jaciens; nam livor iniquus
Non summa virtute viris indicere bellum
Novit, at his demum, nova quos inopinaque rerum
Prosperitas tumidos reddit, nimiumque superbos.
Eloquium, eloquii vires nervosque requirens,
Quam cuperem exæquare tuas ego carmine laudes!
Ast quædam arripui : vires cessere quibusdam;
Cætera lingua mihi nati memoravit amica,
Ex cana desiderio properante juventa,
Quæ mihi res etiam pectus magis excitat. Ergo
Vade, age, nate, tuis precibus precibusque parentum
Confisus, promptus, validus quoque corpore toto,
Speque bona nixus, quo te fert cumque cupido.
Sit tibi duxque viæ ductor bonus atque paternus.
B Namque oculis vitam nostram Deus aspicit æquis.
Attica sive tuam oblectat luscinia mentem,
Seu magis arridet tibi Berytus, est ubi sedes
Legibus Ausonii, seu te magis urbs capit illa
Nomen Alexandri quæ præfert inclyta regis,
Mercibus innumeris ex qua mercator onustus
Ad patrios læta remeat post mente penates :
Terra tuis pedibus rapidis sit pervia cuncta,
Sit plana et facilis, floresque educat amœnos,
Dulce sonent fluvii, et blando cum murmure cur- [rant
Ac levibus ventis ad littora fida carinam
Æquor agat, placidis delphisque supernatet undis,
Et variis gyris caudam huc illucque retorquens
Exsiliat, teque haud obliquo tramite ducat,
Ut quondam celebrem gestavit Ariona dorso.
Eloquii doctis lumen sis ipse magistris,

Αὐτίκ' ἀριθμήσειαν ἐμὸν πάϊν, ἶσα τέκεσσι
Τίοντες. Κρητὴρ δὲ λόγων καὶ πυθμένος ἄχρις
Ζωρὸς διψαλέῃσιν ἀφύσσοιτο πραπίδεσσι.
Χρύσεα δ' αὖ πτυκτῇσιν ἐνὶ πινάκεσσι γράφοιτο
Γράμματα σῇ παλάμῃ, στάζοι δ' ἀπὸ κηρία βίβλου.
Εἰ δὲ σύ γ' ἀκρεμόνεσσιν ὑφήμενος, εἴαρος ὥρῃ,
Τῆμος ὅτε πνοιαὶ γλυκερώτεραί εἰσι βροτοῖσιν
Ἠ πυρόεν βάλλοντος ὑπὲρ κρατὸς ἠελίοιο,
Μύθοισιν μογέοις πυκινὴν φρένα πᾶσαν ἐρείδων,
Τέττιγες λαλαγεῦντες, ἅμ' ὀρνίθεσσιν ἀοιδοῖς,
Σὸν δέμας ἡδυθρόοισιν ἀναψύχοιεν ἀοιδαῖς
Ἐς δῆριν καλέοντες ἀοιδοσύνῃσιν ἑταίρων.
Αὐτὰρ ἐγὼ θοὸν ὥστε φίλοις συρίγμασι πῶλον,
Καί περ θερμὸν ἐόντα, θοώτερον ἐς δρόμον ἥσω
A Νίκης ἰσχανέωντα μεγακλέος, ἠὲ παλαιστὴς
Οἷα γέρων, μεγάλοισιν ἀεθλητῆρσι κελεύων
Ἀμφὶ κόνιν Πισσαῖαν ἐπισταμένοισι λόγοισι,
Παῖδ' ἐμὸν ἐν μεσάτῳ κοτινηφόρον εὔχομ' ἰδέσθαι·
Οὔτε τινὸς κτεάνων περιφείσομαι, ὡς σὺ κελεύεις,
Οὔτε μόγου τοκέεσσιν ἐοικότος, οὔτε τευ ἄλλου
Τῷ ὅσα τὴν μεγάλην ἀρετὴν θνητοῖσιν ἀγείρει.
Κρείσσων γὰρ πενίη πινυτὴ πλούτοιο κακίστου.
Οὐ φράξω πηγὴν, ποταμὸν μέγαν ἐντὸς ἔχουσαν,
Μηδὲ φάος λύχνοιο θάνοι, λήγοντος ἐλαίου·
Ἔρνος τε προχοῇσιν ἀειζώοισιν ἀέξοι.
Τοῦτο δέ σοι παρ' ἐμεῖο μέλος πεμπτήριον ἔστω.
Χριστὸν ἔχοις ἐπέων ἡγήτορα, καὶ βιότοιο
Σῶν λόγον, ὃς μύθων προφερέστατός ἐστιν ἁπάντων.

Protinus connumerent filium meum, perinde ac filios suos
Eum honorantes. Poculum autem doctrinæ, et ad fundum usque
Merum sitibundis hauriatur pectoribus.
Aureæ præterea in plicatilibus tabulis scribantur
Litteræ tua manu, et fluant favi e tuo libro.
Sin autem tu sub arborum ramis sedens, verno tempore,
1062-1063 Tunc, cum auræ gratiores sunt mortalibus,
Aut ardentes radios spargente supra caput sole,
Sermonibus des operam, tota in illis mentis intentione incumbens,
Cicadæ garrulæ, simul cum avibus canoris,
Tuum corpus suavibus reficiant modulis,
Ad pugnam provocantes mutuis concentibus.
Ego vero te amicis sibilis, ac veluti celerem pullum equinum,
Quamvis sponte sua fervidum, ad celeriorem cursum excitabo
Victoriæ cupidum gloriosæ, aut etiam athleta
Veluti senex, qui fortissimos luctatores adhortatur
In pulvere Pisæo eruditis sermonibus,
Filium meum in medio cœtu, oleagina redimitum corona videre cupio :
Neque ulli possessionum parcam, ut tu postulas,
Nec labori, quem a parentibus suscipi deceat, nec rei cuipiam
Qua eximiam virtutem homines possint comparare.
Præstantior enim est sapiens paupertas divitiis pessimis.
Non obstruam fontem, qui flumen magnum intus continet,
Neque sinam, ut lumen lucernæ emoriatur, deficiente oleo ;
Planta autem continuis fluentis irrigata crescat.
Istud autem a me discedens carmen habebis.
Christum habeas studiorum ducem, et vitæ
Vivum sermonem, qui sermonibus præstantior est omnibus.

hanc urbem evertendam hortarentur, negavit committendum esse, ut e duobus Græciæ *oculis*, hoc est, Lacedæmone et Athenis, alter erueretur.

243 *Βίβλου*. Chig. βίβλων.

246 *Βάλλοντος*. Mendose edit. βάλλοντες. Mox ὑπὲρ κρατός. Ὑπεράνω κεφαλῆς.

249 *Ἀναψύχοιεν*. Ita Reg. 990. Edit. ἀναψύχειεν.

255 *Πισσαῖαν*. *Pulvere Pisæo*, id est, *in Olympico pulvere*. Bill. : Pisa namque civitas erat in Elide, Peloponensi regione, juxta Alphæum amnem, circa quem quinto quoque anno celebrabantur certamina Jovi sacra quæ Olympia dicebantur : unde etiam hanc urbem Olympiam postea appellatam tradit Stephanus. Qui autem in hoc certamine victor exstitisset, oleæ ramum ferebat.

264 *Πεμπτήριον*. *Quo te discedentem prosequor.*

266 *Σῶν* pro σάον. Ibid. *προφερέστατος*. Sic Reg. 990. Edit. προφερέστατος, *qui amandus*, vel *prædicandus præ cæteris*.

METRICA VERSIO.

Atque inter primos numerent te protinus illi,
Nec minus ad natos te complectantur amentque.
Doctrinæ calicem sitibundo pectore ad imum
Fundum usque exhauri, mentemque avidissimus imple.
In tabulis, tua quæ pinget manus, aurea sunto
Eque libro Hyblæi stillet favus undique mellis.
Quod si, vere novo, recubans sub fronde virenti,
Tunc cum purgatæ esse solent mortalibus auræ,
Vel caput ardenti cum sol diverberat æstu,
Addicta studiis omnino mente labores,
Multa cicada tuum corpus volucresque canoræ
Dulcisono cantu exhilarent, reparentque labori,
Per socios cantus ad pugnam teque lacessant.
Ast ego præcelerem per sibila grata caballum,
Atque acrem ad cursum, celerem magis ipse citumque
B Efficiam, cupidum palmæ qua gloria surgit;
Grandævi aut instar pugilis fractique senecta,
Fortibus athletis Pisæo in pulvere scitus
Jussa dabo, gravibusque incendam pectora dictis.
Natum aveo in medio cœtu mediisque catervis
Cernere, qui viridi sit tempora cinctus oliva.
Non ego vel nummis ullis, ut versibus a me
Exposcis, parcam, vel digno patre labori,
Aut aliis rebus, pariter quibus aurea virtus.
Sacrilegis opibus sapiens præcellit egestas.
Non fontem claudam, fluvium qui continet altum;
Non defectu olei lampas tua, nate, peribit;
Plantaque continuis crescet perfusa fluentis.
Ast ego te verbis abeuntem prosequor istis.
Eloquii Christus tibi, sit tibi dux quoque vitæ
Sermo, sermones qui longe præterit omnes.

Μή σύ γ' ἑταιρίσσαιο κακὸν καὶ φαῦλον ἑταῖρον·
Λοιμὸς καὶ κρατεροῖσιν ἐνιχρίμπτει μελέεσσιν·
Οὔτ' ἀρετὴν ὀπάσεις, καὶ αἴσχεος ἀντιϐολήσεις.
Σωφροσύνην συνέριθον ἔχοις, καὶ τέρπεο μούνῃ·
Μὴ πόθος ἐκκρούσειε πόθον τὸν ἄριστον ἀλιτρός·
Ἕν, μύθοιο, νόμιζε, σοφὸν τρόπον ἔμμεν' ἀρείω.
Εἰ δὲ σύ γε πλήσαις ἱερὴν φρένα τῶν περ ἔολπας,
Αὖτις ἴοις, πομπὸς δέ σ' ἄγοι περίφαντον ἅπασι,
Πομπὸς δ' ὅσπερ ἰόντι συνέμπορος ἦεν ὁδοῖο.
Μισθὸς δ' αὖ τοκέεσσι χάρις, καὶ οὔνομ' ἄριστον.
Ταῦτά γέ σοι παρ' ἐμεῖο, τέκος φίλον· εἰ δὲ Γαδείρων
Πρόσθε περᾶν ἐθέλοις, καὶ τῇ Θεὸς ἡγεμονεύοι.
A Οὐδὲν ἄπιστον ἐόντα σοφὸν, καὶ βένθεα μύθων
Αἰὲν ἀνιχνεύοντα ὑφ' ἡγεμόνεσσιν ἀρίστοις
Τοίοις, ὅντιν' ἔλεξας ἀφ' αἵματος ἡμετέροιο,
Ὦ τέκος, ἀκροτάτοιο καλοῦ πρὸς τέλσον ἱκέσθαι.

ϛ'. *Παραινετικὸν πρὸς Ὀλυμπιάδα.*

Τέκνον ἐμὸν, τὸ δέ τοι πεμπτήριον ἐσθλὸν ὀπάζω
Γρηγόριος· πατρὸς δὲ παραίφασίς ἐστιν ἀρίστη.
Οὐ χρυσὸς λιθάκεσσι μεμιγμένος, εὐγενέεσσι
Κόσμος θηλυτέρῃσιν, Ὀλυμπιάς, οὐδὲ μὲν εἶδος
Χρώμασι φαρμάσσειν βασιλήϊον, αἴσχεϊ τερπνῷ,
Εἶδος ἐπ' εἶδος ἄγουσαν ὀλοίϊον. Εἵματα δ' ἄλλαις

Ne vero tu tibi adjungas malum et flagitiosum sodalem :
Pestis vel validissima invadit membra ;
Nec virtutem illi dabis, et vitia illius contrahes.
Sapientiam habeto sociam, et illa delectare sola ;
Ne amorem optimum extrudat amor flagitiosus :
Unam rem crede, nempe morum probitatem doctrina esse meliorem.
Si vero tu expleveris castam mentem iis, quæ sperasti,
Rursus revertere, et ductor te reducat conspicuum omnibus,
Ductor ille, scilicet, qui eunti socius fuit viæ.
Merces vero parentibus gratia rependatur, et nomen optimum.
Hæc tibi a me, dilecte fili ; sin autem Gades
Ultra penetrare velis, et eo Deus tibi dux sit.
Nequaquam incredibile est virum sapientem, et altos doctrinæ gurgites
Semper haurientem sub optimis magistris,
Qualis ille est quem nominasti ex sanguine nostro,
O fili, ad summi boni apicem posse pervenire.

1064-1065 VI. *Ad Olympiadem* *.

Filia mea, hoc tibi munus bonum mitto
Gregorius : Patris autem admonitio est optima.
Non aurum lapidibus immistum, nobilibus
Ornamentum est mulieribus, Olympias, neque etiam vultum
Coloribus pingere regalem, turpi oblectantem decore,
Faciem facie obducendo perniciosa. Vestes sint aliis

* Scriptum an. 384. — Alias Bill. 57, p. 132.

268 *Κρατεροῖσιν.* Sic Chig. Edit. vitiose κρατεροῖς.
272 *Ἀρείω.* Chig. ἄρειον.
274 *Αὖτις ἴοις. Rursus revertere,* nempe *ad nos.* Mox περίφαντον. Ita legendum videtur cum schol., qui habet etiam περιφανῆ, *conspicuum.* Edit. περίφαντος.
275 *Ὅσπερ.* Melius quam ὥσπερ, ut in editis.
281 *Ἀφ' αἵματος,* scilicet, *Gregorius.*
VI. ARGUMENTUM. *Hoc carmen, inquit Leunclaius, simpliciter in Græco* Paræneticum *inscribitur. In uno e regiis codicibus is huic carmini præfixus est titulus :* Ἐφάμιλλός τις πρὸς ἐπίγαμον παρθένον, Ὀλυμπιάδα λεγομένην. Consimilis admonitio ad virginem nubilem, Olympiadem dictam. *Ideo autem inscribitur* ἐφάμιλλος, consimilis *adhortatio, quod in illo codice hæc aliam subsequatur adhortationem de eodem argumento, nempe* De superfluo mulierum ornatu, κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων, Bill. 58, nunc XXIX, sect. 2, lib. I, *Codex Coisl. habet,* πρὸς Ὀλυμπιάδα, ad Olympiadem, *ad cujus nuptias invitatus Gregorius, cum podagra gravatus interesse non potuisset, datis epistolis ad Anisium rogavit ut se excusaret prætereaque ad ipsam Olympiadem istud carmen misit. Quo carmine regulas ac præcepta ei tradit, quibus honeste sancteque in matrimonio vivat. Hæc illa est Olympias, celeberrima diaconissa Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ab omnibus sui temporis scriptoribus ob præclaras virtutes decantata. Carmen autem Gregorii exeunte anno 384 conditum est, siquidem Nebridius, cui Olympias nupsit, quocum non totos viginti menses habitavit, adhuc in vivis erat 29 Junii 386.*
2 *Πατρὸς δὲ παραίφασις.* Ita carm. præc., v. 7.
5 *Βασιλήϊον. Regalem vultum,* id est, *divinam imaginem.*

METRICA VERSIO.

Ne tibi qui vitiis scateat, conjunge sodalem ;
Namque simul firmos pestis gravis occupat artus :
Non tu virtutem tribues, sed dedecus ipse
Accipies, vitiis atque inficiere profanis.
Junge pudicitiam semper tibi ; te juvet una ;
Ne sanctam elidat flammam scelerata cupido.
Unam doctrina rem semper crede priorem,
Virtutem, studiumque boni, moresque probatos.
Post ubi tu mentem rebus compleveris istis,
Quas speras, idem repetenti patria tecta,
Dux exstet, comitem qui se tibi junxit eunti.
At patribus merces sit gratia, famaque læta.
Hæc tibi sint a me, proles charissima ; quod si
Herculeas etiam cupias transnare columnas,
B Illuc sit quoque dux superi tibi Rector olympi.
Cur ego diffidam, si mentis acumine quisquam
Polleat, et sophiæ noctuque diuque recessus
Imos scrutetur ducibus præstantibus utens,
Qualem tu quemdam memorasti, sanguine nobis
Junctum, quin tandem veniat virtutis ad arcem?

VI. AD OLYMPIADEM.
(*Billio interprete.*)

Nata mea, hoc pulchrum munus tibi mittitur a me ;
Nil porro utilius monitis meliusque paternis.
Non fulvum gemmis junctum radiantibus aurum
Matronam decorat, variis nec pingere vultum
Artibus, atque novam formæ superaddere formam.
Sint aliis pulchræ, Tyrio sint murice tinctæ

Πορφύρεα, χρύσεα, διαλαμπέα, σιγαλόεντα,
Αἷς οὐδὲν βιότοιο διαυγέος εὖχος ἔπεστι.
Σοὶ δὲ σαοφροσύνη τε μέλοι, καὶ κάλλος ἀγητὸν
Ὄμμασι κευθομένοισιν. Ὁ δὲ τρόπος, ἄνθος ἄριστον,
Ἔμπεδον, ἀστυφέλικτον, ἀοίδιμον εὖχος ἐχούσῃ.
Ἅζεο μὲν πρώτιστα Θεὸν, μετέπειτα δ' ἀκοίτην,
Ὀφθαλμὸν βιότοιο, τεῆς σημάντορα βουλῆς,
Τὸν μοῦνον φιλέειν, μούνῳ δέ τε θυμὸν ἰαίνειν·
Καὶ πλέον, ἤν σε πόθοισί τε λειοτέροις ἀγαπάζῃ,
Φίλτρον ἔχων ἀκέαστον, ὁμοφροσύνης ὑπὸ δεσμοῖς.
Θάρσος ἔχειν μὴ τόσσον, ὅσον πόθος ἀνδρὸς ὀπάζει,
Ἀλλ' ὅσον ἐστὶν ἐοικὸς, ἐπεὶ κόρος ἐστὶν ἁπάντων.
Πάντων μὲν κόρος ἐστί· πόθος δ' ἀκόρητος ἀρείων.
Μή ποτε θῆλυς ἐοῦσα, ἐς ἀνέρος ὄγκον ἐπείγου.
A Μηδὲ γένος προφέρειν, μήθ' εἵμασιν ὀφρὺν ἀείρειν,
Μὴ σοφίην· σοφίη δὲ γάμου θεσμοῖς ὑποείκειν.
Πάντα γὰρ ἀμφοτέροισι βίου ξυνώσατο δεσμός.
Εἴκειν μὲν βρομέοντι, πονειομένῳ δ' ἐπαρήγειν,
Μύθοισιν μαλακοῖσι, παραιφασίῃσί τ' ἀρίσταις·
Οὐδὲ λεοντοκόμος θηρὸς μένος εὔνασεν ἀλκῇ,
Ἄσθμασι βρυχαλέοισι χολούμενον, ἀλλὰ δαμάζει
Χερσὶ καταψήχων, καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι.
Μή ποτε ἢ θωήν τιν' ὀνειδίσειας ἀκοίτῃ,
Καὶ μάλα χωομένη περ, ἐπεὶ πλέον αὐτὸς ὄνειαρ,
Μηδὲ τέλος βουλῆς ἀντίξοον· οὐ γὰρ ἐοικός.
Δαίμων πολλάκι τέρμα φέρει συμφράδμονι βουλῇ
Μηδὲ μὲν ἀδρανίην· ἢ γὰρ κρατέοντι μάχαιρα.
Μηδὲ μὲν αἰνήσειας, ὃν οὐ φίλον ἀνέρι σεῖο,

Purpureæ, aureæ, splendidæ, varie pictæ,
Quibus nulla vitæ inclytæ gloria suppetit.
Tibi vero pudicitia curæ sit, et pulchritudo miranda
Oculis etiam clausis. Mores autem sunt flos pulcherrimus,
Firmus, inconcussus, mulieri cui præclara est fama.
Venerare primo quidem Deum, deinde vero maritum,
Oculum vitæ tuæ, tui arbitrum consilii,
Quem unum diligas, cui soli placere studeas;
Atque etiam impensius, si te ipse amore perfectiore diligat,
Constantem exhibens affectum, sub legitimi amoris vinculis.
Libertatem ne habeas tantam, quantam tibi viri cupiditas affert,
Sed quantam habere par est, siquidem satietas est rerum omnium.
Omnium, inquam, satietas est; ut autem in amore non subeat fastidium, melius.
Ne unquam, cum femina sis, in virilem fastum prorumpas.
Nec genus proferas, nec ob vestium elegantiam supercilium tollas,
Nec ob sapientiam : sapientia autem mulieris est matrimonii legibus parere.
Omnia enim inter virum et mulierem communia fecit connubii vinculum.
Cede excandescenti marito, laboranti fer opem,
Blandis verbis, admonitionibusque optimis :
Neque enim is qui leonis curam gerit, roboie iram belluæ sedavit
Æstuantis et frementis, sed domat
Manu permulcens et blandis verbis.
Nunquam detrimentum ullum exprobres viro
Etiam valde irata : plus enim ipse tibi est quam divitiæ;
Nec si quid contigerit votis contrarium; non enim æquum est.
Dæmonis malitia sæpe fiunt irrita prudenti suscepta consilio.
1066-1067 Nec vero imbecillitatem exprobres : est enim penes dominantem gladius.
Neque laudes quemquam, qui non sit amicus viro tuo,

7 *Σιγαλόεντα. Quæ elegantia sua silentium et* admirationem incutiunt. Hom., *Iliad.* v, 226. Ἡνία σιγαλόεντα, *habenas miro artificio factas.*

8 *Βιότοιο διαυγέος. Vitæ inclytæ*, seu *virtutis.*

14 *Μούνῳ δέ τε θυμὸν ἰαίνειν. Quo uno animum oblectes.*

16 *Δεσμοῖς.* Coisl. θεσμοῖς.

19 *Ἀρείων.* Schol. ἀμείνων δὲ πόθος, οὗ κόρος οὐ πέφυκε, *melior autem ille est amor, cujus non subit fastidium.*

29 *Ἀκοίτῃ.* Ita Combef. Favet schol. οἰκοδεσπότῃ. Edit. ἀκοίτην.

33 *Κρατέοντι.* Schol. οἰκοδεσπότῃ. *Penes patremfamilias est gladius.* Billius legit κραταίοντι. *Sensus enim est*, inquit, *gladium, quo cinctus est, satis virium præstare, infirmitatem compensare.*

METRICA VERSIO.

Vestes, purpuræque, quibus nil scilicet affert
Splendoris probitas vitæ et præstantia morum.
Cura pudicitia tibi sit, tibi cura decoris
Illius occlusi quem demirantur ocelli.
Moribus haud ullus flos est mage lætus honestis,
Et fama egregia, cunctaque et labe carente.
Primo Dei numen, posthac venerare maritum,
Vitæ oculum, et tua qui sapiens consulta gubernat.
Hunc et semper ames unum, læteris et uno :
Idque magis, flammas si senseris illius in te
Ardentes, stabilisque tui conservet amorem.
Ne tibi sit, quantam cupit hic, fiducia tanta,
Sed quantum decet ac fas est. Namque omnia tandem
Tædia ferre solent animis. Non expedit autem
Conjugis ut saturum capiat fastidia pectus.
In fastum, mulier cum sis, ne assurge virilem.
Ne genus et proavos memora : ne pulcher amictus
B Sit tibi vel vani sapientia causa tumoris.
Legibus est thalami sapientia cedere magna.
Cuncta etenim nexus communia reddit utrique
Conjugii. Tu cede viro, cum bile movetur,
Atque laboranti fer opem, mollique loquela
Admonituque probo mœrentia pectora fulci.
Cum lea sæva furit, rabidaque exæstuat ira,
Robore corporeo domitor non comprimit illam,
Sed manibus mulcens domat hanc et voce suavi.
Ne damnum improperes, quamvis irata, marito;
Pluris enim ille tibi est, quam commoda cuncta putandus :
Nec finem adversum votis; namque haud decet istud.
Sæpe fit ut non sit prudentibus exitus idem,
Consiliis, verum male vertant optima cœpta.
Nec teneras vires; nam magnum robur in ense.
Nec, quem non amet ille, virum laudaveris unquam,

Παρβλήδην ἐπέεσσι καθαπτομένη δολίοισι.
Καὶ δ' ἄλλως ἐπέοικεν ἁπλοῦς τρόπος εὐγενέεσσιν
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶ, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσι.
Ξυνὰς δ' εὐφροσύνας καὶ ἄλγεα πάντα τίθεσθαι,
Ξυνὰς δ' αὖ μελεδῶνας, ἐπεὶ τόδε οἶκον ἀέξει.
Μῆτις μὲν καὶ σεῖο, τὸ δὲ κράτος ἀνέρος ἔστω
Ἀχνυμένῳ βαιόν τι συνάχθεο· καὶ τόδε τερπνὸν
Φάρμακον ἄλγεός ἐστι, φίλων ἄχος. Ὦκα δ' ἔπειτα
Αἴθριον εἶδος ἔχουσα, λύειν μελεδήματα θυμοῦ.
Ἀνδρὶ γὰρ ἀσχαλόωντι λιμὴν εὔορμος ἄκοιτις.
Κερκίς σοί γε μέλοι, καὶ εἰρία, καὶ μελεδῶναι
Θείοις ἐν λογίοισι· τὰ δ' ἔκτοθι ἀνδρὶ μέλοιτο.
Μὴ πολὺν ἐκ προθύρων πέμπειν πόδα, μηδ' ἐπὶ τέρψιν
A Πάνδημον, καὶ ἄκοσμον ὁμήγυριν· ἡ γὰρ ἔρευθος
Αἱρεῖ κ' αἰδομένῃσι, τὰ δ' ὄμματα ὄμμασι μίσγει·
Αἰδῶς δ' οἰχομένη, πάντων γενέτειρα κακίστων.
Ἐς δ' ἀγαθὰς κέλομαί σε φέρειν πόδα σὺν πινυτῇσιν,
Ὥς τινα καὶ λόγον ἐσθλὸν ἐνὶ φρεσὶ σεῖο χαράξῃς,
Ἢ κακίης ὀλετῆρα τεῆς, ἢ δεσμὸν ἀρίστων.
Οἶκός σοι, πόλις ἐστὶ, καὶ ἄλσεα. Μὴ ὁράασθαι
Ἄλλοις, ἢ πηοῖσι σαόφροσιν, ἠδ' ἱερῆϊ
Καὶ πολιῇ νεότητος ἀρείονι· μηδὲ γυναιξὶ
Ταῖς ὁπόσαις αὐχήν τε πολὺς, καὶ δήμιον εἶδος·
Μηδὲ μὲν εὐσεβέεσσιν, ὅσους πόσις ἐκτὸς ἐέργει,
Καὶ μάλα περ τίουσα. Τί τοι τόσον ἐστὶν ὄνειαρ,
Ὁσσάτιον πόσις ἐσθλὸς, ἐπὴν μόνον ἀμφαγαπάζῃς;

Per comparationem verbis perstringens versutis.
Nam alioqui etiam decet morum simplicitas nobiles
Viros et mulieres, sed præsertim feminas.
Communes voluptates et dolores omnes habeas,
Communes etiam curas, siquidem hoc rem familiarem adauget.
Consilium quidem da: verum auctoritas penes maritum esto.
Dolente marito paululum simul doleas; istud enim gratum
Levamen doloris est, amicorum dolor. Cito autem postea
Serenam faciem exhibens, depelle curas animo.
Marito enim in mœrorem prolapso commodissimus portus est uxor.
Radio da operam, et lanæ, et versare in meditatione
Divinorum oraculorum: externa autem negotia viro curæ sint.
Ne crebro limine pedem efferas, nec ad festa
Publica, aut ad inconditam turbam: id enim pudorem
Adimit etiam verecundis et oculos oculis miscet:
Pudoris autem jactura omnium genitrix est flagitiorum.
Ad honestos autem cœtus jubeo te pedem ferre cum prudentibus,
Ut aliquem egregium sermonem tuo pectori insculpas,
Quo vel vitia tua deleantur, vel arctius sit vinculum virtutum.
Domus tibi instar urbis sit et nemorum. Ne videaris
Ab aliis, quam a propinquis, iisque sapientibus, et a sacerdote,
Et senectute juventute præstantiori: neque etiam a mulieribus
Quibus collum sublime et meretricia facies;
Imo nec a piis quidem viris, quos maritus a domo arcet,
Quamlibet eos honore prosequaris. Quid enim tantæ tibi est utilitatis,
Quantæ maritus probus, quem solum unice amaveris?

37 *Μάλιστα δέ.* Sic legendum monet Billius, ut suus versui numerus constet. In editis deest δέ, et claudicat versus.

42 *Ἄχος.* Ita legendum pro ἄκος, ut ex præcedenti versu patet. Vult Gregorius, inquit Billius, nullam esse commodiorem dolori medicinam, quam amicorum condolentiam.

45 *Κερκίς*, etc. Ita lib. I, sect. 2, carm. II, vers. 320, 321.

49 *Κ' αἰδομένῃσι.* Sic Coislinianus. Male edit. καιδομένῃσι.

50 *Αἰδῶς δ' οἰχομένη.* Schol., καὶ οἰχομένης αἰδοῦς, τὰ κάκιστα πάντα τίκτεται. *Pudore autem deposito, flagitia omnia enascuntur.*

METRICA VERSIO.

Versuto sermone notans pungensque maritum.
Namque alias etiam sit oportet femina simplex,
Virque etiam, sed plus mulier: majoribus ipsa
Debet in hanc etenim studiis incumbere laudem.
Sint tibi lætitiæque omnes, sævique dolores,
Sint tibi communes charo cum conjuge curæ;
Nam domus his veluti gradibus se tollit in altum.
Dic quoque quid placeat, sed sit sententia victrix
Conjugis: hanc contra nimium contendere noli.
Cum jacet in luctu, paulum quoque contrahe frontem,
Ac sociam luctus te da: nam mœror amici
Afflicto esse solet dulcis medicina doloris.
Protinus at vultum sumens cum mente serenum,
Mordaces animi curas luctusque revelle.
Nam mœsto est uxor statio benefida marito.
Pro studio, arguto tibi sit cum pectine tela,
Divinique tuam teneat meditatio mentem
Eloquii: conjux externa negotia curet.
Limine, nata, pedem nisi raro efferre caveto
B Nec tu publica festa, inhonestos nec pete cœtus:
Namque verecundis etiam de fronte ruborem
Hæc adimunt, oculisque procacia lumina jungunt;
Exstincto porro subeunt mala cuncta pudore.
Ad sanctos autem jubeo te tendere cœtus,
Dum prudens matrona tibi se jungat eunti,
Egregium medio sermonem ut pectore condas,
Quo tua vel virtus crescat, vel noxa necetur.
Urbs tibi sint ædes: tibi sint viridaria læta.
Non cerni. Excipio charos castosque propinquos,
Atque sacerdotem, et senium juvenilibus annis
Utilius multo ac melius. Quin, nata, monebo
Hoc quoque, feminei ut vites consortia sexus,
Si qua sit extenta cervice atque ore procaci.
Nemo sit usque adeo sanctus, mea nata, piusque,
Cui pateant aditus ad te, si forte maritus
Oderit hunc, nolitque suis admittere tectis.
Quæ tibi tanta ferat, dic, sodes, commoda quisquam,
Quanta feret thalami socius ferventer amatus?

Λίην μὲν φρονέειν, λίην δέ τε μὴ βλεμεαίνειν.
Αἰνῶ θηλυτέρας, τὰς ἄρσενες οὐδὲ ἴσασι.
Μηδὲ μὲν ἢ ἐπὶ δαῖτα γαμήλιον, ἠὲ γενέθλην
Σπεύδειν, ἔνθα πόθοι τε, χοροιτυπίαι τε, γέλως τε,
Καὶ χάρις οὐ χαρίεσσα· τὰ γὰρ καὶ σώφρονα θέλγει,
Ὡς ἀκτὶς κηροῖο διαΐσσουσα τάχιστα.
Μηδὲ μὲν οἰκιδίους τε πότους κατὰ δώματ' ἐγείρειν
Ἀνέρος ἢ παρεόντος ἀμύμονος, ἢ ἀπεόντος.
Γαστὴρ μέτρα φέρουσα τάχ' ἂν παθέεσσιν ἀνάσσῃ.
Τὴν δ' ἄθυρον τρομέω μὲν ἐγὼ, τρομέει δὲ ἀκοίτης.
Μηδὲ παρειάων σκιρτήμασι πάλλεο μάχλοις,
Ἠὲ χόλῳ πλήθοντι· τὸ γὰρ μερόπεσσιν ὄνειδος,
Θηλυτέραις δὲ μάλιστα, καὶ ἔκτροπον εἶδος ἔθηκεν.
Οὔατα κόσμον ἔχοι τὸν ἀμάργαρον, ἐσθλὰ δέχεσθαι
A Ῥήματα, τοῖς δὲ κακοῖσι νόου κληῖδ' ἐπικεῖσθαι·
Οἰκταί τε κλειταί τε, σαόφρονές εἰσιν ἀκουαί.
Στάζοι δ' ἁγνὸν ἔρευθος ὁμόζυγι παρθένος αἰδὼς
Σοῖσιν ὑπὸ βλεφάροισι· δίδου δ' ὁρόωσιν ἔρευθος,
Ὄμματα πηρὰ ἔχουσα, καὶ ἐς χθόνα ὀφρὺν ἄγουσα.
Γλῶσσαν ἔχουσ' ἀχάλινον, ἀεὶ πόσιν ἐχθοδοπήσεις.
Γλῶσσα καὶ ἀπταίστοισι κακὸν βάλε πολλάκι μάργη.
Σιγᾷν λώϊόν ἐστιν, ὅτ' ἐς λόγον ἔργον ἐπείγῃ,
Ἢ λαλέειν, καιροῖο λόγον κλείοντος ἄκοσμον.
Μῦθος ἀεὶ ποθέοιτο. Πόδες δ' ὑπέροπλον ἰόντες,
Ψεῦσται σωφροσύνης· καὶ ἴθμασιν ὕβρις ἔπεστι.
Καὶ τὸ δέχου. Μὴ σαρκὸς ἔχειν ἀδάμαστον ἐρωὴν,
Μηδ' αἰεὶ λεχέεσσι χαρίζεο. Πεῖθε σύνευνον
Ἤμασιν ἁγνοτάτοισι φέρειν χάριν. Ὡς γὰρ ἔοικεν,

Animo quidem sis excelso, verum ne insolescas.
Feminas eas laudo, quas viri nequidem norunt.
Nec ad nuptiale convivium, nec ad natale
Properes, ubi et amores, et choreæ, et cachinni,
Et facetiæ infacetæ: hæc enim vel pudicum pectus demulcent,
Ut radius solis ceram penetrans citissime.
Nequidem privatas compotationes domi excita
Sive præsente marito laudabili, sive absente.
1068-1069 Venter modum tenens fortasse cupiditatibus imperaverit.
Helluonem autem pertimesco ego, pertimescit et maritus.
Neque etiam genarum subsultationibus palpites lascivis,
Vel iræ æstu: hoc enim hominibus turpe,
Mulieribus autem maxime, et formæ venustatem labefactat.
Aures ornatum habeant, non in margaritis, sed in eo situm ut optima
Excipiant verba, pravis autem animi clavis imponatur.
Sic et apertæ, et clausæ, pudicæ sunt aures.
Fundat autem egregium marito ruborem virgineus pudor
Tuis sub palpebris; ad aspectum hominis erubescas,
Oculos habens cæcos, et in terram supercilium demittens.
Si linguam habueris effrenatam, marito semper invisa fies.
Lingua procax et innocentibus sæpe noxam intulit.
Silere melius est, etiam cum ad loquendum res compellit,
Quam loqui, cum tempus sermone prohibet indecoro.
Sermonis tui semper desiderium relinque. Pedes autem superbe gradientes
Mentiuntur pudicitiam; etiam gressibus inest libido.
Et hoc accipe. Ne carnis indomitum habeas impetum,
Nec quovis tempore lecto geniali indulgeas. Suade marito
Ut sacrorum dierum ration:m habeat. Sic enim æquum est

61 *Λίην μὲν φρονέειν.* Ita fere eodem carm. II, 353-355.

62 *Θηλυτέρας.* Coisl. θηλυτέρων.

64 *Πόθοι.* Ita mss. Billius mavult πότοι.

69 *Ἀνάσσῃ.* Coisl. ἀνάσσοι.

78 *Δίδου*, etc. *Incutias te conspicientibus pudorem.* Int. Coisl. ἵνα καὶ τοὺς ὁρῶντας παρασκευάσῃς ἐρυθριᾷν, *ut et te videntes ad crubescendum præpares.*

82 *Σιγᾷν λώϊόν ἐστιν.* Int. κρεῖττον σιγᾷν, τοῦ καιροῦ λέγειν ἐπείγοντος, ἢ λαλεῖν λόγον αἰσχρὸν καὶ ἄκοσμον, ἀποκλείοντος· *Præstat silere, etiam cum tempus postulat ut loquaris, quam quid turpe et inhonestum loqui, cum prohibet.*

METRICA VERSIO.

Alto animo sis ipsa, licet non mente superba.
Hæc mihi laudatur mulier, quam turba virilis
Omnino ignorat. Fuge connubialia festa,
Atque dapes natalitias, ubi vina bibuntur
Largius, atque chori regnant, turpesque cachinni,
Ac lepor illepidus: quæ vel castissima mulcent
Pectora, tamque cito penetrant, quam fervida ceram
Lux Phœbi penetrare solet. Sed et ipsa caveto,
Ne præsente viro, vel eodem absente, lyæo
Des operam, inque tuis agites convivia tectis.
Forte queat venter rabidos compescere motus,
Dum modico gaudet victu: at si frena recuset,
Indomitusque ruat, timeo hunc, timet huncque maritus.
Ne gena subsultet lascivis motibus unquam,
Aut ira tumefacta gravi. Nam dedecus istinc
Femina virque trahunt: at majus et illa; fit inde
Fœda etenim facies, turpique simillima monstro.
Jam suus auriculis mundus quoque constet, ut illæ,
B Quæ bona sunt tantum excipiant, adversa repell…
Sint castæ et foribus clausis, et rursus apertis.
Virgineum tæda sociato funde pudorem:
Adque hominum aspectus tingat rubor ora, oculique
Ut tibi sint cæci, et fixi tellure labora.
Quinetiam linguæ nisi frenum imponere cures,
Conjugis offendes animum; mala plurima sæpe
Innocuis etiam peperit male prodiga lingua.
Præstat, cum verbis locus est tempusque, silere,
Mittere quam vocem, cum vox et lingua premenda est.
Fac tua vox cupidas semper labatur in aures.
Quin pes elate gradiens negat esse pudica
Pectora: namque etiam est in gressu sæpe libido.
Hoc quoque consilium capias, charissima nata.
Effrenis ne te carnis trahat impetus, omni
Tempore nec lecti genialis gaudia quæras.
Ipsa virum dictis moveas, ut tempora sancta
Sic colat, ut Veneris procul absit blanda voluptas.

Εἰκόνα τὴν μεγάλοιο Θεοῦ θεσμοῖς ὑποείκειν,
Εἰ καὶ θεσμὸν ἔδωκε γαμήλιον Υἱὸς ἄσαρκος,
Ἡμετέρῃ γενεῇ, καὶ πλάσματι χειρὸς ἀρήγων·
Ὥς κεν ἀπερχομένοισι καὶ ἐρχομένοισι γενέθλη
Ἕλκηται μερόπων τρεπτὸν γένος, οἷα ῥέεθρον
Ἄστατον ἐκ θανάτοιο, καὶ ἱστάμενον τεκέεσσιν.
Ἀλλὰ τί μοι τὰ ἕκαστα διακριδὸν ὧδ' ἀγορεύειν;
Οἶδα δ' ἔγωγε παραιφασίην, καὶ τῆς μέγ' ἀμείνω.
Ἔστι τοι, ὦ χαρίεσσα, Θεουδόσις. Ἥδε προκείσθω
Παντός σοι μύθοιο καὶ ἔργματος ἔμπνοος εἰκὼν,
Θηλυτέρη Χειρωνὶς, ὑπὸ προπόδεσσι γάμοιο,
Ἥ σ' ἐκ πατρὸς ἔδεκτο καὶ ἔπλασεν ἤθεσι κεδνοῖς·
A Αὐτοκασιγνήτη μέγ' ἀμύμονος ἀρχιερῆος
Ἀμφιλόχου, τὸν ἔπεμψα Θεῷ, Θέκλῃ γε σὺν ἁγνῇ,
Ἄγγελον ἀτρεκίης ἐριηχέα, κῦδος ἐμεῖο.
Κ' εἴ τιν' ἐμῆς πολιῆς ὑψίφρονα μῦθον ἐδέξω,
Τὸν κέλομαι πραπίδων σε φίλοις κευθμῶσι φυ-
[λάσσειν,
Ὧ δ' ἂν καὶ πόσιν ἐσθλὸν ἐρίπτολιν ἐξακέσαιο,
Εἴ τοι καὶ μεγάλαυχον, ὑπέρτερον εὖχος ἔχουσα.
Νῦν μέν σοι τόδ' ἔδωκα κεμήλιον. Εἰ δὲ τὸ λῷστον,
Καὶ τεκέων τεκέεσσι πέλοις πολύκαρπος ἀλωὴ,
Ὡς καὶ πλειοτέροισι Θεὸς μέγας ὑμνείοιτο,
Τῷπερ δὴ γενόμεσθα, καὶ ᾧ θέμις ἔνθεν ὁδεύειν.

Imaginem magni Dei legibus divinis parere,
Tametsi legem conjugalem dederit Filius carnis expers
Nostro generi, hominibus, quos condidit, opem ferens;
Ut videlicet aliis decedentibus, aliis succedentibus, generatio
Decurrat, volubile genus hominum, instar fluvii,
Fragile per mortem, et stabile per generationem filiorum.
Sed quid ego hæc sigillatim persequor?
Novi ego ipse admonitionem, et quidem hac nostra longe præstantiorem.
Est tibi, o elegantissima, Theodosia. Hæc tibi proposita sit
Omnis sermonis et actionis vivum exemplar:
Femina Chironis, sub radicibus matrimonii,
Quæ te a patre suscepit, et optimis imbuit moribus;
Germana soror longe innocentissimi præsulis
Amphilochii, quem ad Deum misi cum sancta Thecla,
Magnanimum veritatis præconem, decus meum.
Si quem etiam sublimem senectutis meæ sermonem excepisti,
1070-1071 Hunc jubeo te in imis animi latebris condere,
Quo et maritum egregium civem sanaveris,
Quamvis magna jactantem, præstantius ipsa decus habens.
Nunc quidem hoc tibi do munus. Si quid vero majus cupis,
Fias sicut vitis abundans, natosque natorum videas,
Ut et a pluribus magnus celebretur Deus,
Cui et nascimur, et ad quem æquum est, ut hinc properemus.

93 *Ἕλκηται μερόπων*, etc. Ita lib. I, sect. 2, carm. I, vers. 126, etc.

97 *Θεουδόσις*. Edit. Θεοῦ δόσις. Int. Coisl., ἔχεις, ὦ καλλίστη γυναικῶν, δωρεὰν ἐκ Θεοῦ σοι φοιτήσασαν. *Habes, o mulierum pulcherrima, donum ex Deo, nimirum egregiam mulierem, a qua instituta fuerat Olympias* Nomen tamen proprium esse, atque uno verbo scribendum videtur Θεουδόσις. Int. Coisl. αὐτή σοι προκείσθω, ἡ θαυμασία, λέγω, Χειρωνίς. Vide supra carm. III, vers. 168.

99 *Ὑπὸ προπόδεσσι γάμοιο*. Interpres Coislinianus, παρ' αὐτὰς τοῦ γάμου τὰς ἀρχάς, *sub ipsis matrimonii initiis.*

101 *Αὐτοκασιγνήτη*. Schol., πανογνησιωτάτη, σύναιμος.

102 *Τὸν ἔπεμψα. Quem ad Deum misi*, etc. Num mortem Amphilochii significat Gregorius, et quidem Seleuciæ, ubi ædes sacra sanctæ Theclæ, in quam ipse Gregorius secesserat?

106 Ὧ δ'. Ita Coisl. Edit. ὧν.

107 *Εἴ τοι*. Ita Coisl. Edit. εἴ τι.

108 *Εἰ δὲ τὸ λῷστον*. Schol. εἰ δὲ καὶ τὸ βέλτιστον βούλοιο λαβεῖν.

METRICA VERSIO.

Cedere divinis placitis nam debet imago
Numinis, humana quamvis de stirpe creatis
Connubii legem dederit Patris unica Proles,
Ferret opem ut nobis, manibus quos finxerat ipse:
Ut dum alii abscedunt, alii veniuntque, trahatur
Vita fugax hominum, violenti fluminis instar,
Ob mortem instabilis, stabilisque ob pignora rur-
[sum.
Singula sed quid ego verbis includere pergo?
Consilium novi longe præstantius isto.
Est tibi, bella puella, Theodosis. Hæc tibi viva
Sermonisque operisque omnis fac prostet imago,
Est quæ nubilibus, Chiron quod priscus ephebis:
A patre susceptam quæ te formavit honestis
Moribus, Amphilochi soror omni labe carentis,
B Quem cœli misi Domino cum virgine Thecla,
Præconem veri celebrem, mihi dulce decusque.
Quod si quando meus venit tibi gratus ad aures
Sermo, velim hunc animi condas penetralibus
[imis.
Sic etenim, quamvis jactantem magna, maritum
Sanaris, decus ipsa ferens præstantius illo.
Hoc nunc te magno donavi munere. Sin tu
Majus adhuc poscis, precor hoc tibi Numine ab
[alto,
Area natorum sis ut fecunda feraxque,
Quo plures magni celebrent præconia Regis,
Quo geniti sumus, ad quem etiam hoc properamus
[ab ævo.

Ζ'. Πρὸς Νεμέσιον.

Ὄμμα δίκης μύθων τε, Νεμέσσιε, ὃς τοπάροιθεν
Βήμασι ἰθυδίκοισι, φέρων κλέος ἐκ βασιλῆος,
Πρώτοις Αὐσονίοις τε νόμοις μέγα κάρτος ὀπάζων,
Ἐξ ὀπὸς ἀντιπάλοιο καὶ ἥσσονα μῦθον ἐλέγχων,
Ὕστατον ἀντέλλεις θώκων ὕπερ ἠγαθέοισι
Καππαδόκοισι, θέμιστος ἀπάργματα σῆς ἀναφαίνων·
Ἄλλοι μὲν μολπῇσιν, ἐριγδούποισί τ' ἀοιδαῖς,
Καὶ ῥήτρην πυρόεσσαν ἀπὸ στομάτων προχέοντες
Τὴν σὴν, ᾗ ῥα σὺ πάντας ἀπόπροθε πολλὸν ἔθηκας,
Σὸν κλέος ὑμνείοιεν, ἐπεὶ πλεόνεσσι λόγοισιν
Ἄρκιος, ἣν ἐθέλωσι διακριδὸν ἐξαγορεύειν,
A Ὥστε ῥόος μεγάλοιο μεριζόμενος ποταμοῖο.
Ἄλλοι δ' αὖ γραφίδεσσι μετήορον ὕψι φέροντες,
Ἢ χαλκῷ χοάνοις τε Νεμέσσιον ἐν μεσάτῃσι
Στήσαντες πτολίεσσιν ἀναυδέα, τὸν πολύμυθον,
Ἄστεα κυδαίνοιεν, ἐπεὶ κλέος ἄστεσιν ἐσθλῶν
Ἡγεμόνων καὶ εἶδος ὁρώμενον ἐσσομένοισιν.
Αὐτὰρ ἐγὼ (δὴ γάρ με Θεὸς μέγας ἴδριν ἔθηκεν
Οὐρανίων, χθονίων τε, νόος δ' ἐπὶ πάντα φορεῖται,
Βένθε' ἀνιχνεύων μεγάλου σὺν Πνεύματος αἴγλῃ)
Φθέγξομαι, ἅσσ' ἐπέοικε θυηπόλον ἄνδρ' ἀγορεύειν.
Ἄγγελον ἀτρεκίης ἐριηχέα, τῶν δὲ μαθητὴν,
Οἳ κόσμον γλυκερῇσι Θεοῦ δήσαντο σαγήναις,
Οὔτε λόγοις κρατεροῖσι πεποιθότες, οὔτ' ἀφένοιο

VII. *Ad Nemesium* *.

O lumen justitiæ et eloquentiæ, Nemesi, qui antea
Jure dicendo integritate laudes ab imperatore ferens,
Romanis primum legibus magnum robur præbuisti,
Voce adversa causas iniquas refellens,
Nunc autem appares super tribunalia apud insignes
Cappadocas, justitiæ tuæ primitias ostendens:
Alii quidem cantibus, et sonoris carminibus,
Facundiam, ceu igneam dicendi vim, ore prædicantes
Tuam, qua tu omnes longe post te reliquisti,
Gloriam tuam celebrent, siquidem pluribus orationibus
Unus sufficis, si sigillatim gesta tua velint referre,
Veluti dissectus in plures partes alveus magni fluminis.
Alii rursus pictum in tabula sublimem attollentes,
Aut ære exsculptum fusumve Nemesium in mediis
Statuentes civitatibus mutum eum qui facundissimus est,
Urbes ornent: ornamento enim urbibus sunt egregiorum
Præfectorum statuæ conspectæ posteris.
Verum ego (etenim me Deus magnus gnarum effecit
Cœlestium humanarumque rerum, et mens per omnia fertur,
Profundissima scrutans cum sancti Spiritus luce),
Eloquar, quæ virum sacerdotem decet eloqui,
Præconem veritatis insignem, discipulum eorum
Qui mundum universum suavibus Dei retibus ceperunt,
Neque confisi verbis potentibus, nec divitiarum

* Scriptum an. 384. — Alias Bill. 62, p. 140.

VII. ARGUMENTUM. *Nemesius, vir eloquentia et æquitate clarus, in multis reipublicæ muneribus magna cum laude versatus fuerat; verum in ethnicismi cœno hærebat. Hunc, ut abjectis impiis erroribus, christianam religionem amplectatur, Gregorius hoc carmine hortatur, in quo Gentilium errores late prosequitur. Gregorii studium irritum non fuisse epist. olim* 184, *nunc* 200, *ad Nemesium argumento est. Exstat opus philosophi christiani nomine Nemesii, quod quominus Nemesio, de quo hic agitur, ascribatur, nihil vetat, ut loquitur Tillemontius*, tom. IX, pag. 607. *Non ante annum* 384 *scriptum videtur hoc carmen.*

TIT. *Νεμέσιον.* Vat. Reg. 992, et Coisl. addunt ἄρχοντα Ἕλληνα.

4 *Ἥσσονα μῦθον.* Schol. τῶν ἀδίκων, *iniquorum causas.*

5 *Ἀντέλλεις.* Mss. ἀνατέλλεις. Vat. ἀναθέλοις.

6 *Καππαδόκοισι.* Vat. Καππαδόκεσσι. Mox *ἀπάργματα.* Sup. lin. Coisl. ἀπαρχάς.

11 *Ἐθέλωσι.* Sic cod. Coislinianus, et Regius 991. Edit. autem ἐθέλωσε.

18 *Δὴ γάρ με Θεὸς μέγας ἴδριν ἔθηκεν.* Ita supra lib. 2, sect. 1, carm. XXXII, vers 15, etc.

25 *Δήσαντο.* Schol. ἤλίευσαν. *Piscati sunt.*

METRICA VERSIO.

VII. AD NEMESIUM.

(*Billio interprete.*)

O lux justitiæ, lux doctrinæque Nemesi,
Qui prius ad sacræ Themidis subsellia magnum
Nomen et eximias laudes a rege ferebas,
Causidicusque dabas Romanis legibus ingens
Robur, jura tuens, scelerataque verba refellens,
At nunc Cappadocum præses clarissime gentis,
Justitiæ ipse tuæ nobis libamina monstras;
Carminibus doctis alii, cantuque sonoro,
Ac facunda etiam promentes pectore verba,
Eloquium, quo tu mortales præteris omnes,
Ac laudum celebrent præconia sancta tuarum.
Sufficis unus enim multis sermonibus unus,
B Distinctim si quisque velit tua gesta referre,
Non secus ac magni fluvii divisa fluenta.
Te rursum in tabulis mutum, licet ore diserto,
Altera pars sublime ferat, vel cudat in ære,
Urbibus in mediisque locet, decoretque locando
Oppida: quippe ducum facies vel sola bonorum
Venturis conspecta viris decus urbibus amplum est.
Ast ego (namque mihi divino munere summa
Imaque nosse datum est, ac mens per cuncta vagatur,
Flaminis ætherei scrutans cum luce profunda),
Hæc loquar, effari quæ debet sacrificus vir,
Ac veri celebris præco, disciplus eorum,
A quibus est captus divinis retibus orbis,
Cum neque pollerent opibus, nec viribus ullis

Κάρτεϊ φυσιόωντες, ἀγακλέες, οὔτι πάροιθεν,
Ὄφρα τις ὧδ' εἴπῃσι· Θεοῦ κράτος ἐστὶ Λόγοιο.
Ἀλλ' ἄγε, τοῖσδ' ἐπέεσσι δίδου φρένα, καὶ γλυκε-
[ροῖσι,
Μαψιδίοις ἐπέεσσι τόσον χρόνον οὔας ὑποσχὼν,
Ὧν χάρις ἔστ' ἐπίπλαστος, ὁμοίϊος εἴδεσι μάχλοις,
Βαιὸν ἐμοῖσι λόγοισιν ὑποκλίνειας ἀκουὴν,
Ὧν κάλλος νόος ἐστὶν, ἀνέκπλυτον, ἀστυφέλικτον,
Ὄμμασιν ἁγνοτάτοισι διαυγέα φῶτ' ἀμαρύσσων.
Εἰ γὰρ ὀϊστεύσειε τεὴν φρένα Χριστὸς ἄνωθεν,
Καὶ μεσάτην τρώσειεν ἀναψύχοντι βελέμνῳ,
Ἀμφοτέρους κεν ἔρωτας ἐποπτεύων ἑκάτερθεν,
Γνοίης κέντρον Ἄνακτος, ὅσον γλυκερώτερόν ἐστιν.
Ἤδη μοι πολιόν τε κάρη, καὶ ἄψεα ῥικνὰ
A Ἐκλίνθη βιότοιο πρὸς ἕσπερον ἀλγινόεντος.
Πολλοῖς μὲν λυπροῖσιν ἐμὸν κέαρ ἀντεβόλησε,
Πολλοῖς δ' αὖ τερπνοῖσιν ἀμοιβαδὶς ὠκυμόροισιν.
Ἀλλ' οὔπω τοιόνδε, τοσόνδε τε κῦδος ὄπωπα,
Ὅσσον ἐπουρανίοιο Θεοῦ θεότητι πελάσσαι.
Οἶον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, οὓς συνάγειρεν
Ἀντολίη τε Δύσις τε καὶ Ἑλλάδος εὖχος, Ἀθῆναι.
Τοῖς ἔπι πόλλ' ἐμόγησα πολὺν χρόνον· ἀλλὰ καὶ
[αὐτοὺς
Πρηνέας ἐν δαπέδῳ Χριστοῦ προπάροιθεν ἔθηκα,
Εἴξαντας μεγάλοιο Θεοῦ Λόγῳ, ὅς ῥα καλύπτει
Πάντα φρενὸς βροτέης τρεπτὸν πολυειδέα μῦθον,
Τόσσον, ὅσον Φαέθων ὑψίδρομος ἀστέρας ἄλλους.
Τοὔνεκ' ἐμῶν ἐπέων ἐμπάζεο. Καὶ γὰρ ἄμεινον

Potentia tumidi, neque antea illustres,
Ut quis hic dicat : Victoria est Dei Verbi.
1072-1073 Sed age, ad hæc verba animum attende, et tu qui blandis
Inanibusque verbis tam longo tempore aures præbuisti,
Quorum fictitius est lepor, et similis vultui mulieris adulteræ,
Paululum meis sermonibus præbeas auditum,
Quorum decor, qui nec marcescere nec labefactari potest, mens est,
Oculis purissimis clarissimum lumen infundens.
Si enim feriret tuam Christus mentem cœlitus,
Et in medio corde figeret refrigerantem sagittam,
Utrumque amorem considerans seorsim,
Nosceres, quanto stimulus Regis dulcior sit.
Jam quidem mihi canum caput, et membra rugis arata
Inclinata sunt ad vesperum vitæ ærumnosæ.
Multa quidem mala cor meum expertum est,
Multas etiam vicissim jucunditates, licet brevissimas.
Sed nondum ullam talem tantamque gloriam vidi,
Quanta est illa, cœlestis Dei divinitati adhærere.
Sola mihi chara fuit eloquentiæ gloria, quam mihi compararunt
Ortus et occasus, et Græciæ decus Athenæ;
In hujus studio multum diuque laboravi : sed et ipsam
Pronam in terra ad pedes Christi prostravi,
Cedentem magno Dei Verbo, quod obscurat
Omnes humanæ mentis sinuosos multiformesque sermones,
Non minus quam sol in altum currens cætera sidera.
Quapropter ad mea verba attende. Etenim id melius :

31 *Ἀνέκπλυτον, ἀστυφέλικτον*. Reg. 991, sup. lin. ἀμάραντον, ἀκίνητον, ἄσειστον. Schol., νοῦς γάρ ἐστι καθαρώτατος.
36 *Κέντρον Ἄνακτος*. *Nosceres stimulum divini amoris, quantum præstet stimulo terreni amoris.* Schol., τοῦ κέντρου χοϊκοῦ. Vide supra, lib. 1, sect. 2, carm. 1. vers. 588, ubi quatuor iidem versus leguntur.
37 *Ἤδη μοι πολιόν*. Vid. lib. 2, sect. 1, carm. 1, vers. 305.
43 *Οἶον*. Vid. ibid. vers. 96.
48 *Τρεπτόν*. Vat. στρεπτόν.
50 *Ἄμεινον*. Schol. ἄξιον.

METRICA VERSIO.

Eloquii, clarum nec haberent antea nomen,
Scilicet ut Christo Domino laus tota daretur.
Eia, age, versibus his animum adjice, dulcia
[quique,
Sed vana, auriculas ad carmina sæpe dedisti,
Quorum fictitius lepor est, nec vultibus impar
Illarum, quæ jura tori sacrata resolvunt,
Subjice paulisper nostris sermonibus aurem,
Queis decor est, sensus deleri nescius unquam,
Luminibus puris clarissima lumina fundens.
Namque tuum supera feriat si Christus ab arce
Pectus, et in medio figat tibi corde sagittam,
Sejunctim inspiciens utrumque oculatus amorem,
Quanto sit Domini stimulus mage dulcis, habebis
Perspectum. Ipse quidem canenti vertice jam sum,
Ac morti rugosa mihi jam membra propinquant;
Atque, et multa, diu vivendo, tristia sensi,
B Et rursum jucunda habui permulta, sed illa
Temporis haud longo spatio durantia : verum
Nondum oculis patuit tam fulgida gloria nostris,
Quanta sit, ad Triadis venerandæ accedere numen
Sola meum ardenti pectus stimulavit amore
Doctrina, Argolicæ quam gloria gentis Athenæ
Quæsivere mihi, solisque occasus et ortus :
In qua multum operæ posui durosque labores
Tempore non parvo subii. Sed et hanc quoque
[Christi
Ante pedes humilem pronamque jacere coegi,
Divino Verbo cedentem, quod sinuosa
Et varia humanæ mentis tegit omnia verba,
Non secus ac reliquos sol igneus occulit ignes.
Ergo, ego quæ dicam (namque id magis utile), cura

Οὐ θέμις, οὐδ' ἐπέοικε Θεοῦ βροτὸν ἐκγεγαῶτα,
Οὐρανίοιο Λόγοιο καλὴν καὶ ἄφθιτον εἰκὼ,
Τὴν νοερὴν, νοερῶν τε δαήμονα, ὑψικέλευθον,
Εἰδώλοις κενεοῖσιν ὑποκλίνεσθαι ἀθέσμως
Εἰναλίων, χθονίων τε καὶ ἠερίων πετεηνῶν,
Ὕλης σκιδναμένης ἰνδάλμασιν οὐτιδανοῖσι,
Παίγμασι σῆς παλάμης, ἰῷ καὶ σητὶ καμούσης,
Ὧν τὸ μὲν ἔστι σέβασμα, τὸ δ' ἥμισυ κεῖτ' ἀγέραστον·
Οὐδὲ μὲν οὐρανίοισι (τὰ μὴ θεοὶ, ἐκ δὲ Θεοῖο
Κτίστορος ἐξεγένοντο, καὶ εἰ μέγα κῦδος ἔχουσι),
Μήνῃ τ' ἠελίῳ τε, καὶ ἄστρασιν οἵ ῥα πόλοιο
Κόσμος. Ὅδ' οὐρανίοιο φορεύμενον ἄσπετον εἶδος
Κυκληδὸν, πολλοῖσι κεκασμένον ἔνδοθι κόσμοις,
Κῆρυξ ἀγλαόφωνος ἀναυδέσι ῥήμασι τέχνης,
Ἣ τόδε πᾶν συνέπηξε, καὶ ἁρμονίῃ συνέδησεν,
Ὄφρα κε δερκομένοισιν ἀδερκέα φῶτες ἕλωσι.
Καὶ γάρ τις δόμον αἰπὺν ὁρῶν, δωμήτορα λεύσσει,
Καὶ ναῦς ναυπηγοῖο διάγγελος οὐ λαλέουσα.
Τύνη δ', ὦ θεοποιὲ, νέων πάτερ οὐρανιώνων,
Ἤδη καὶ στυγεροῖσι σεβάσμασι γούνατ' ἔκαμψας,
Δαίμοσιν ἀψύχοισι, κακούς τ' ἀγαθούς τ' ἐκάλεσσας,
Οἳ πάντες τελέθουσι κακοὶ, καὶ πλάσματος ἐσθλοῦ
Δυσμενέες, φθονεροὶ, φιλοδαίμονες, ἀγριόθυμοι,
Σαρκοχαρεῖς, κνίσσῃσι γεγηθότες, ἰλυόεντες,
Οὓς Χριστὸς, μεγάλοιο Θεοῦ Λόγος, εὖτε φαάνθη
Ἀνδρομέοισι τύποισιν ἀδμὴς Θεὸς, ὦσεν ὀπίσσω,

Nec fas est, nec decet hominem a Deo procreatum,
Cœlestis Verbi egregiam et immortalem imaginem,
Intelligentia præditam, rerumque intelligibilium gnaram, in sublime tendentem,
Inanibus simulacris inclinari nefarie
Piscium, belluarum, et avium quæ secant aera,
Materiæ fluxæ imaginibus vilissimis,
Ludicris manus tuæ, rubigine et tinea laborantis,
Quorum pars pro numine habetur, pars vero altera jacet ingloria.
Sed ne cœlestibus quidem corporibus (nec enim sunt dii, sed Dei
Rerum conditoris sunt opificia, etsi magnam habeant gloriam),
Lunæ, soli et stellis, quæ cœli
Sunt ornamentum. Illud autem immensum cœli spatium, quod volvitur
In orbem, pluribus ornatum interne mundis,
Prædicat splendore suo mutis verbis artem,
1074-1075 Quæ hanc rerum universitatem compegit, et miro concentu colligavit;
Ut visibilibus invisibilia homines intelligant.
Etenim amplam quis aspiciens domum, protinus architectum intuetur,
Et navis fabricatorem suum annuntiat tacita voce.
Tu vero, o pictor deorum, novorumque artifex cœlitum,
Jam vanis idolis genua flexisti,
Dæmonibus inanimis, bonosque ac malos appellas,
Quamvis omnes mali sint, et egregii figmenti
Hostes, invidi, dæmonum amici, crudeles,
Carnibus gaudentes et nidore sacrificiorum, lutulenti,
Quos Christus, magni Dei Verbum, quando apparuit
In humana forma, invicti roboris Deus, longe fugavit

56 *Οὐτιδανοῖσι.* Schol. ἀσθενέσι, *infirmis.*
57 *Καμούσης.* Vat. male καμνούσης.
58 *Ἀγέραστον.* Schol. ἄτιμον.
59 *Οὐδὲ μὲν οὐρανίοισι*, etc. *Sed nec cœlestibus quidem corporibus, lunæ, soli*, etc. *sine crimine homo potest sese prosternere.*
63 *Κεκασμένον.* Ita Vat., Reg. 991 et Coisl. Edit. κεκασμένος.
67 *Δωμήτορα.* Mss. et Coisl. δομήτηρα.
70 *Στυγεροῖσι σεβάσμασι.* Coisl. sup. lin. ματαίοις εἰδώλοις.
71 *Ἀψύχοισι.* Vat. ἀψύχοις τε. Ita Paulus I Cor. xii, 2, *idola gentium* vocat *muta simulacra.*
72 *Πλάσματος ἐσθλοῦ. Egregii figmenti*, nempe *hominis.*
73 *Φιλοδαίμονες.* Coisl. φιλαίμονες. Schol. φονικοί, *homicidæ.* Combefisius legendum putat φιλογύνεες, *mulierosi, libidinosi*, aut φιλοπαίδεες, quod falsis diis convenit.

METRICA VERSIO.

Haud decet, haud fas est hominem, qui Numinis [ingens
Est opus, et superi Verbi immortalis imago,
Prædita mente, capax superarum gnaraque rerum,
Altigrada, idolis sese substernere vanis
Horum, quæ tellus habet, et quæ pontus et aer,
Materiæ fluxæ simulacris vilibus, arte
Atque manu factis, cujus rubigo laborem
Conficit, atque illo tineæ pascuntur edaces:
Quorum pars summo colitur pro numine, rursum
Pars inhonora jacet; sed nec cœlestibus ipsis
(Quæ quamvis insigne habeant decus, haud tamen [ipsa
Numina sunt, supero sed tantum a numine facta),
Lunæque, et Phœbo, atque astris, quæ nobile cœli
Sunt decus: aut ipsi se denique sternere cœlo,
Quod motu nunquam cessante agitatur in orbem,
Atque intus variis ornatibus undique fulget,
Eximiæ præco celebris, tacitus licet, artis,
Omnia quæ fecit, nexu quoque junxit amico:
Ut mortale genus per res, quas lumine cernit
Corporis, hæc capiat quæ sunt fugientia visum.
Namque etiam quisquis magnas conspexerit ædes,
Exstructorem oculis sibi protinus objicit ille,
Auctoremque suum celebrat sine voce carina.
Ac tu cœlicolum pater effectorque novorum,
Non etiam impuris dubitasti flectere crura
Dæmonibus, quos et pravosque bonosque vocasti,
Cum mala sit tota illa cohors, infestaque semper
Genti hominum, invidiæque atro suffusa veneno,
Sævaque, carnis amans, gaudens nidore, lutosa,
Quam Christus, cum se mortali in carne, sed ex- [pers
Criminis ostendit, supera virtute fugavit,

Δηρὸν δὴ κρατέοντας ἐπὶ χθόνα· αἵματι σεμνῷ
Αἵματα λῦσεν ἀλιτρὰ, νόου δ' ἀνέδειξε θυηλὴν
Τὴν κρυπτὴν τοπάροιθε, φαεινομένην ὀλίγοισιν.
Οὐ μέγα· καὶ γὰρ ἐγὼ, Χριστοῦ λάχος, οὔνομα σεπτὸν
Πολλάκι μοῦνον ἔειπον· ὁ δ' ᾤχετο τηλόθι δαίμων
Τρύζων, ἀσχαλόων τε, βοῶν σθένος Ὑψιμέδοντος.
Ἢ σταυροῦ μεγάλοιο χαράγματι μηδὲ μένοντι
Ἠέρα μέσσον ἔγραψα, τύπος δ' ἔστησε τρόπαιον,
Ὡς τοπάρος Μωσῆος ἀγακλέος ἐν παλάμῃσιν.
Ἤθελον ἠερίης σκοπιῆς καθύπερθεν ἀερθεὶς,
Βρονταῖον πάντεσσιν ἐπιχθονίοισιν ἀῦσαι·
Ἄνθρωποι θνητοὶ, καὶ τέκτονες οὐδὲν ἐόντων,
Μέχρι τίνος ψεύστῃσι καὶ ἠματίοισιν ὀνείροις
A Παιζόμενοι, παίζοντες, ἐπὶ χθονὶ μὰψ ἀλάλησθε;
Λάτριες εἰδώλων κενεόφρονες, οἳ παθέεσσιν
Ἄλκαρ ἑοῖς μήσασθε θεοὺς στήσασθαι ἀλιτροὺς,
Ψεύστας, ἀνδροφόνους, σκολιοὺς, ἐπίορκον ὀμοῦντας,
Ἅρπαγας, ἀνδρογύνους, μοιχοὺς, ἐπιβήτορας ἀνδρῶν.
Ἄθρει δὴ πρώτιστον ὅσ' ἔπλετο μαργοσύνῃσι,
Ταῦρος, κύκνος, χρυσὸς, ὄφις, πόσις, ἄρκτος, ἅπαντα
Ὅσσα μιν ὠκὺς ἄνωγεν ἔρως, κοῦρός τ' ἀλαπαδνὸς,
Ὡς αὐτοί γ' ἐνέπουσι θεῶν πλαστῆρες ἀκιδνῶν.
Οὐχ οἷον, παθέων δὲ καὶ αὐτῶν ἱρὰ σέβεσθε,
Ἄλλους δ' αὖτ' ἄλλοισι κακοῖς ἔπι κάρτος ἔχοντας·
Ὡς μὴ μοῦνον ἄτιτον ἅπαν κακὸν, ἀλλὰ καὶ ἐσθλὸν
Ἔμμεναι, ὥς ῥα Θεῷ κεχαρισμένον, ὅς τόδ' ἔτισε.

Cum diu in terra sceptrum tenuissent; sanguine sacro
Sanguinem sustulit infandum, ac cordis ostendit sacrificium,
Occultum antea et cognitum perpaucis.
Nec mirum: nam et ego, pars Christi, nomen venerandum
Sæpe cum solum pronuntiavi, procul effugit dæmon
Stridens, gemens, clamans virtutem Omnipotentis:
Sæpe etiam magnæ crucis signum, nequidem in tabula,
Sed per medium aerem descripsi, et sola figura erexit trophæum,
Ut olim illustris Moysis manibus (contigit in formam crucis compositis).
Vellem in sublimi specula collocatus,
Hæc omnibus hominibus verba intonare:
Homines mortales, et fabricatores eorum qui nihil sunt,
Quousque tandem falsis et diurnis somniis
Decepti et decipientes, in terra temere errabitis?
Stulti idolorum cultores, qui vitiis
Subsidium hoc vestris excogitastis, deos statuendo flagitiosos,
Mendaces, homicidas, perversos, perjuros,
Raptores, cinædos, adulteros, pædicones.
Perspice quot formas induerit illorum princeps, ut libidini serviret:
Fit taurus, olor, aurum, serpens, maritus, ursus, omnia
Quæcunque illi celer jusserit amor, et puer infirmus,
Ut ipsi dictitant deorum fictores imbecillium.
Neque hoc solum, sed etiam vitiis ipsis sacra instituistis,
Deosque colitis alios aliis vitiis principatum habentes:
1076-1077 Sicque non tantum impunitum quodlibet scelus, sed etiam laudabile
Habetur, utpote gratum Deo, qui scelus illud coluit.

78 *Αἵματα.* Intelligit sanguinem victimarum quas impii homines dæmoniis immolabant.

82 *Τρύζων.* Coisl. τρίζων. Ibid. *Ὑψιμέδοντος.* Schol. διώκοντος.

83 *Σταυροῦ.* Pius crucis signandæ ritus contra Calvinum verbis significantioribus adstrui non potuit. Mox *μηδὲ μένοντι.* Schol. οὐδὲ φαινομένου.

86 *Ἠερίης.* Hic versus cum aliis quinque legitur supra, lib. 2, sect. 1, carm. XXXII, vers. 9, etc.

90 *Ἀλάλησθε.* Edit. male ἀχάλησθε.

92 *Ἄλκαρ.* Schol. βοήθημα.

93 *Ἀνδροφόνους.* Coisl. πατροφόνους. Vide etiam supra, lib. I, sect. 2, carm. II, vers. 495, etc.

96 *Πόσις.* Schol. ἀνήρ.

99 *Παθέων δὲ καὶ αὐτῶν.* Schol. ἀλλὰ καὶ παθέων ὑμῶν ἱερὰ ποιήσαντες σέβεσθε.

102 *Κεχαρισμένον.* Edit. κεχαρισμένος.

METRICA VERSIO.

Tempore cum longo sceptrum tenuisset in orbe:
Sanguineque infandos puro augustoque cruores
Solvit, et ostendit mentis venerabile sacrum,
Tectum ante, et pauci omnino quod cernere possent.
Nec mirum: namque ipse etiam, sors inclyta Christi,
Prolato ipsius vel solo nomine sæpe,
Dæmones ejeci, stridentes atque gementes,
Clamantesque Dei robur dominantis olympo:
Aera vel medium signo crucis ipse notavi,
Illustremque tulit typus hic ex hoste triumphum,
Mosis ut in manibus sacra pro gente precantis.
Quis det ut excelsam in speculam subvectus, ad omnes
Terrena de gente satos possim ista tonare?
Mortales homines, horum auctoresque fabrique,
Quæ nil sunt, semperne insomnia falsa sequentes,
Lusique his, ac ludentes, errabitis ima
In terra, mente haud sana simulacra colentes?
B Nam vitiis favor ut vestris accederet, atque
Promptius auxilium, divos finxistis iniquos,
Mendaces, cædis constrictos crimine, vafros,
Falsum jurantes, raptores, androgynosque,
Jura resolventes thalami, rabieque nefanda
Miscentes sese pueris, generique virili.
Cerne mihi quotnam formas, qui primus eorum est,
Induat, ardenti Veneris dum carpitur igni?
Nunc taurus, nunc albus olor, nunc cærulus anguis,
Nunc aurum, ursusve efficitur, nunc denique quidquid
Vult amor, infirmusque puer; sic dicitis ipsi,
Imbecilla juvat quos fingere numina dextra.
Nec solum id, sed quod pejus graviusque putandum est,
Ipsa quoque infanda sacratis crimina noxa,
Atque aliis alium vitiis qui præsit habetis·
Scilicet ut crimen non tantum vindice pœna
Sit vacuum, sed et obtineat laudemque decusque,
Ut gratum acceptumque deo, cultumque ab eodem.

Σκέπτεό μοι στρατὸν ἄλλον ἀγακλειτῶν ἐπικούρων,
Ἰθυφάλους, κερόεντας, ἀναύχενας, ἡμιδράκοντας,
Θῆρας, θηρομιγεῖς τε, γελοίϊον εἶδος ἔχοντας.
Τοίους παῖδας ἴδοιεν, ἐπεὶ καὶ τοῖα σέβουσι·
Τοῖοι καὶ τελέθοιεν ἀρηγόνες οἷσι φίλοισι·
Τοίων κἀντιτύχοιεν, ἐπὴν κέ τις ἐχθρὸς ἵκηται,
Ὡς κεῖνοι σφετέροισιν ἀρηγόνες εἰσὶ κακοῖσιν.
Ἀλλὰ τί μοι τὰ ἕκαστα διακριδὸν ἐξαγορεύειν,
Γλώσσης ἐξ ἱερῆς ἀμαρεύματα τοῖα χέοντι;
Ἐν δ' ἐνὶ πᾶσι μέγιστον· ἀτὰρ λόγων ἧλος ἐρείδοι.
Ἡμεῖς μὲν μεγάλῃσι βίβλοις, θείοις θ' ὑποφήταις,
Καὶ πύματον Χριστοῖο διάκτορος ἠγαθέοισι,
Πνεύματι αἰγλήεντι χαρασσομένοισι νόημα,
A Καὶ κραδίαις καθαρῇσι Θεὸν μέγαν εἰσορόωσιν
(Ὧ μούνῳ θεότητος ἀειδέος ἔστι λαβέσθαι),
Ἴδριες οὐρανίων, θεολαμπέες, ὕψι θέοντες,
Ὅσσον ἐφημερίοισι Θεοῦ βατὸν ἐνθάδ' ἐοῦσιν.
Οὐ γὰρ ῥηϊδίως νεφέλης διαδέρκεται ὄμμα
Καὶ λίαν εὐγλήνοιο· τὸ δὲ πλέον, ὕστατον ἡμῖν.
Μισθὸς γάρ τε πόθοιο, πόθου τέλος ἀντιβολῆσαι.
Ὑμῖν δ' εἰ μὲν ἔασιν ἐπαισχέες, ὅσσον ἔασι,
Μύθοις ὑμετέροισι, σεβάσμασί τ' οὐλομένοισι
Τρισμάκαρες θνητοὶ καὶ τετράκις, οἵ ῥα κακοῖσιν
Οὔτε τι σύμφρονές εἰσι, νόμον θ' ὑπὸ τίσιν ἔθηκαν.
Οἵους γὰρ βωμοῖσιν, ἐϋπλεκέεσσί τ' ἐν ὕμνοις
Τίετε πανδήμοισιν, ἀγακλειταῖς θ' ἑκατόμβαις,

Perpende mihi aliam aciem præclarorum defensorum,
Ithyphalos, cornutos, sine collo, media parte corporis dracones,
Feras, ex variis feris mistos, ridiculam habentes formam.
Tales habeant filios, qui talia colunt numina:
Tales suis sint auxiliatores amicis:
Tales etiam et ipsi sortiantur defensores, si quis hostis supervenerit,
Quemadmodum illi dii propriis ipsorum auxiliatores sunt vitiis.
Sed quid mihi hæc singula singillatim recensere,
Et sacro ex ore tantas spurcitias effundere?
Unum autem in omnibus maximum est. Verba mea clavus fulciat.
Nos quidem sacrosanctis Libris, divinisque prophetis,
Ac postremo Christi internuntii oraculis,
Per Spiritus sancti splendorem insculptis in mente,
Et puris cordibus magnum Deum videntibus
(Qua sola ratione deitatem invisibilem fas est apprehendere).
Nos, inquam, rerum cœlestium periti, divinitus collustrati, ad superna contendimus,
Quantum fas est hominibus in hac mortali vita versantibus Deum agnoscere.
Non enim facile nubem penetrat oculus hominis
Quamlibet acutum cernentis. Uberior autem postea erit nobis cognitio.
Merces enim desiderii est metam desiderii consequi.
Vobis autem, siquidem dii sunt tam pudendi, quam sunt
Sermonibus vestris, cultuque flagitioso,
Ter quaterque beati homines, qui nec malis
Ullo modo assentiuntur, sed legem, qua puniantur, statuerunt.
Quales enim aris concinnisque hymnis
Frequentibus colitis et famosis hecatombis,

104 *Ἰθυφάλους*. Hæc explicare pudor non sinit. Ibid. *κερόεντας*. Pana forsan intelligit qui cornutus ab antiquis pingebatur. Vide Clement. Parænet. *ad Ethnicos*.

108 *Ἐπήν κέ τις*. Ita Coisl. Male edit. ἐπήν κεν.

111 *Ἀμαρεύματα*. Vat. ἀμαρεύγματα.

112 *Ἐνὶ πᾶσι*. Schol. ἐπί. Ibid. *Λόγων ἧλος ἐρείδοι*. Sic Coisl. Edit. λόγος. Combefisius legit λόγον ἧλος ἐγείρει, idque putat proverbium, quod Gregorio familiare. Schol. ὁ σταυρὸς ὁδηγοίη, *crux verba mea dirigat*. Billius videtur legisse Λόγος, et intellexisse *Verbum*, cum sic vertit soluta oratione : *Modo Verbum orationem meam clavi instar fulciat.*

123 *Ἐπαισχέες*. Ita Vat. Edit. ἐπεσχέες. Schol. ἐπονείδιστοι, εἰ μὲν ἐπικρατοῦσιν οἱ περὶ θεῶν μῦθοι. *Turpes, si veri sunt qui de diis feruntur sermones.*

128 *Ἀγακλειταῖς*. Schol. μεγάλαις θυσίαις, *magnis sacrificiis.*

METRICA VERSIO.

Prodeat ante oculos tibi nunc exercitus alter,
Claræ suppetiæ, cornuti, semidracones,
Ithyphali obsceni, colli exsortesque, feræque,
Eque feris misti variis, ridenda gerentes
Ora. Quid hic dicam? Sua pignora talia cernant,
Talia quandoquidem stulte venerantur : amicis
Tale ferant ipsi auxilium, capiantque vicissim,
Arma infesta animosque gerens cum venerit hostis,
Ad mala quale ferunt ipsis sua numina robur.
Singula sed quid ego nunc prosequor, atque [sacrato
Spurcitias tantas ex ore effundere pergo?
Unum autem cuncta exsuperat : clavus mea dicta
Fulcit. Nos etenim per dia volumina, perque
Divinos vates, per Christi denique sanctos
Discipulos, mentem qui sacro flamine gestant
B Exsculptam, Dominum purgato corde videntes
(Quæ summi est ratio capiendi Numinis una),
Notitiam rerum superarum luminis haustu
Traximus ætherei, ad superas et tendimus arces,
Terrigenis quantum hic alto Dominantis olympo
Est data cognitio. Trans nubem cernere namque
Difficile est, oculus quantumvis cernat acutum.
Quod superest, manet innocuas post funera mentes,
Votorum merces etenim est pia carpere vota.
At si vobis sunt tam turpia numina, quam sunt
Turpes sermones, quam sunt cultusque nefandi,
Felices homines ac terque quaterque beatos,
Qui pravis assensum haud dant turbæque nocenti,
Sed merita plectunt commissa piacula pœna.
Nam quales aris, hymnisque frequentibus atque
Concinnis ipsi colitis, clarisque hecatombis,

Πολλάκι δεῖπνον ἔθηκαν ἀμετροβίοις κοράκεσσιν.
Εἰ δ', ὡς θειολόγοισιν ἐφεύαδεν ὑμετέροισιν
(Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ καὶ ὑμῖν ὑποφραστῆρες ἀοιδῆς),
Ταῦτα μὲν ἔστιν ἄεισμα κενὸν, καὶ θεσμὸς ἀοιδῆς
Τερπνῆς, μιγνυμένου μέτρου σὺν παίστορι μύθῳ,
Αὐτοῖς δ' αὖ νόος ἐστὶν ὑφειμένος εἴδεϊ μάχλῳ
Σεμνότερος, πινυτοῖσιν ὁρώμενος, ἀμφιπρόσωπος,
Ἑρμᾶς δίγλυφος, οἷα πρόσω τὸ μὲν, ἄλλο δ' ὄπισθεν,
Ἄθρει κἀνθάδε μοι λόγον ἄτροπον, ὥσπερ ὀίω·
Ἔστι καὶ ἡμετέροισι διπλοῦς λόγος, ἔνδοθι σεπτοῦ
Πνεύματος, ὃς δ' ἄρ' ὕπερθε, χαράγματος ἠγαθέοιο
Ἄμφω, ὁ μὲν παύροισιν, ὁ δὲ πλεόνεσσι θεητός.
A Οἴομαι, ὥς κεν ἔχωσι σοφοὶ πλέον, ἠὲ λαβόντες
Μόχθῳ κατίσχωσι. Τὸ δ' οὐ σχετὸν, ὅττι τάχιστον.
Ἀλλ' ἔμπης μύθοισιν ἐμοῖς καὶ σῶμα φαεινὸν,
Ψυχὴν ἀμφὶς ἔχον θεοειδέα διπλόον εἷμα,
Πορφύρεον, μαλακοῖο διεκφανὲς ἀργυφέοιο,
Αἶσχος δ' οὐδὲν ἔπεστιν, ὅ μοι Θεὸν ἀμφικαλύπτει.
Αἰδέομαι θεότητος ἔχων ἰήτορα μῦθον.
Τίς Σκύλλης σκοπέλους σε διεκπλώοντα κέλευει
Σπεύδειν εἰς Ἰθάκην, μή πως πάρος ἐνθάδ' ὄληαι;
Τίς δ' ὀλοήν σε Χάρυβδιν ἀπηνέα; τίς δ' ἐπὶ πηγὴν
Τῆς καθαρῆς θεότητος, ἐν ἰλύϊ δηθύνοντα;
Ἰλὺς πρόσθ' ἐπέδησε, τὸ δ' ἔκφυγεν ἀγλαὸν ὕδωρ.

Sæpe tales longævis escam præbuerunt corvis.
Si autem, ut theologis placet vestris
(Sunt enim etiam apud vos sacrorum interpretes canticorum),
Hæc quidem sunt inanis cantilena, et lex musicæ
Suavis, juncto carmine cum jocosa fabula,
Ipsis vero subest latens sub specie meretricia verborum sensus
Honestior, prudentibus viris conspicuus, bifrons,
Velut Hermes cum duplici vultu pictus, alio a fronte, alio a tergo,
Vide et hic ineluctabile veritatis argumentum, ut arbitror;
1078-1079 Est etiam apud nos duplex sensus divinæ Scripturæ, unus internus
Et spiritalis, alter vero externus; structuræ admirabilis
Uterque est sensus: ille quidem a paucis, iste vero a pluribus percipitur.
Id ita esse arbitror, ut sapientes cæteris aliquid amplius habeant, aut accipientes
Cum labore, caute retineant. Non enim studiose retinetur id quod cito comparatur.
Verum sermonibus nostris suum etiam est corpus splendidum,
Animam circumdans divinam quasi duplici veste,
Purpurea, molli pellucida argento (splendore);
Turpe autem nullatenus est velum, quod mihi Deum contegit.
Me sane puderet, ad deitatis cognitionem, ducem habere fabulam.
Quis te Scyllæ scopulis adnavigare compellit,
Ut properes ad Ithacam, cum periculum sit ne antea pereas, quam illuc perveneris
Quis te cogit perniciosam et immitem Charybdim trajicere? quis tibi ad fontem
Purissimæ divinitatis properanti suadet cœno immorari?
Luto ante inhærebis, et effugiet te limpida aqua.

129 *Δεῖπνον*. Schol. δεῖπνον ἑαυτούς. Id est, *extremo supplicio affecerunt*. Sensus est: Quanta absurditas, adulteros et impios, ut Jovem, fures ut Mercurium, etc., pro diis colere! Cum in optima republica hujusmodi criminibus constricti extremo supplicio plectantur.

131 *Ὑποφραστῆρες*. Schol. ᾠδῆς ποιηταί.

134 *Ὑφειμένος*. Coisl. ὑφημένος.

137 *Λόγον ἄτροπον*. *Ratio quæ subverti nequit.*

140 *Ἄμφω. Uterque sensus, tam spiritalis et internus quam externus, admirabilis est structuræ.*

141 *Ὥς κεν*. Ita Vat. Edit ὅς κεν.

142 *Τάχιστον*. Vat. τάχιστα.

143 *Σῶμα*. Vat. ὄμμα.

144 *Διπλόον εἷμα*. Schol. καθάπερ διπλόον ἱμάτιον, φαινόμενον διὰ μαλακοῦ καὶ λαμπροῦ τοῦ ἐνδύματος.

146 *Αἶσχος*. Schol. αἰσχύνη δὲ οὐδεμία πρόσεστι τοῦ λόγου τῷ σώματι, ὃ τὸν Θεὸν περικαλύπτει.

147 *Ἰήτορα μῦθον*. Schol. ἡγεμόνα ἔχειν ψεῦδος, *ductorem habere mendacium.*

149 *Μή πως*. Schol. μή πως διαφθαρῇς πρὶν τὴν Ἰθάκην καταλαβεῖν. *Ne pereas priusquam ad Ithacam pervenias.*

152 *Ἐπέδησε*. Sic Coisl. Edit. ἀπέδησε. Schol. πρῶτον κατέσχε.

METRICA VERSIO.

Tales sæpe epulum corvis prædamque dedere.
Sin ut theologis vestris placet (et quoque vobis
Sunt etenim exponant sacræ qui sensa camœnæ),
Ista quidem nil sunt aliud, nisi cantus inanis,
Lexque modi dulcis, fabellæ carmine misto,
Atque subest formæ petulanti sensus honestus
(Quem spectent qui mente valent), vultu velut Hermes
Ancipiti pictus, cernens a fronte retroque.
Hic quoque, quod nequeat subverti, conspice dictum.
Namque etiam in nostris gemina est sententia Libris.
Hanc *literæ* externus cortex, dat spiritus illam:
Conspicua hæc paucis, multis spectabilis illa:
Scilicet ut sophia clari majora reportent
Commoda, quam reliqui, vel quod sudore pararunt,
B Majore id studio servent. Nam spernere quisque
Id solet, exiguo quod colligit ipse labore.
Attamen in nostris et splendida littera verbis,
Et divina itidem mens est, geminataque vestis,
Purpurea, argento pellucens undique molli:
Turpe nec est quidquam, mihi quod Dominumque, Deumque
Contegat. Ipse etenim suffunderet ora pudore,
Fabula si ferret deitati ficta medelam.
Quis te adigit Scyllæ scopulos tranare? Charybdim
Quis te adigit crudelem, Ithacæ dum tendis ad oras?
Ante etenim fortasse furens te oppresserit æquor.
Quis jubet in putri gressum te figere cœno,
Dum liquidam angustæ properas deitatis ad undam?
Ante luto hærebis miser, ac te limpida lympha

Φράζεό μοι καὶ τοῦτον ἐπίφρονα μῦθον ἄριστον·
Οἱ πλέονες κακίους, καὶ ἡγητῆρος ἄνευθεν
Πρόφρονες εἰς κακίην. Τυτθὸν δ' ἐπὶ λῷον ὁδεύει.
Σχεῖν ῥόον, ἔργον ἔμοιγε· τὸ δ' ἐς πρανὲς, ὡς μάλ' [ἐλαφρόν.
Εἰ δὲ θεοὺς στήσειας ἀτασθαλίης μεδέοντας,
Πρὶν μύθου δνοφεροῖο λῦσαι ζόφον ἔμφρονι μύθῳ,
Μυθόλατριν διέπερσας ἐπισπόμενον φαέεσσιν.
Ἀλλὰ τί μοι πλεόνων; σὺ δέ μοι λόγον αὐτὸν ἄλυξον
Ἀμφίδετον, πινυτός περ ἐὼν καὶ ἄλλον ἐλέγχειν.
Εἰ μῦθοι τάδ' ἔασιν, ἱδρύματα ῥίψον ἔραζε.
Τίς χάρις, αἶσχος ἄπιστον ἑοῖς κτεάτεσσι γεραίρειν,
Ὃν δὲ Θεὸν γενετῆρα, βίου θ' ἡγήτορ' ἀτίζειν;

A Εἰ μὴ μῦθος, ἔφελκε τεοῖς φαέεσσι καλύπτρην,
Αζόμενος πολιῇσιν ὁμοίϊα μυθολογεύειν,
Τερπομέναις κύλιξι φίλαις, καὶ νυξὶν ἀΰπνοις.
Ταῦτα μὲν ἐς πόντοιο πέσῃ βυθὸν, ὥσπερ ὄλωλε
Μοίρη πλειοτέρη. Χριστὸς γὰρ ἅπαντα κατέσχεν
Ἐκ περάτων ἐπὶ πεῖραθ' ἑαῖς παλάμῃσιν ἀγείρας,
Ἅς ποτ' ἐπὶ σταυροῖο μεγακλέος ἐξεπέτασσεν.
Εἰ δ' ὅτι καὶ διὰ μητρὸς ἐμοὶ Θεὸς ἤλυθεν ἁγνῆς,
Παρθενικῆς, ἀδέτοιο, νόμοις καινοῖσι γενέθλης,
Καὶ θάνε, καὶ νεκύεσσι μίγη, καὶ ἀνέδραμεν αὖθις,
Ἦρα φέρων παθέεσσιν ἐμοῖς, ὃν ῥίψεν ἁμαρτὰς,
Τοῦτό σοί ἐστιν ἄκοσμον, ἐπεὶ καθαροῖσι θεοῖσιν,
Ἐκ καθαρῶν γεγαῶσι δίδως σέβας, ὦ φιλόκοσμε,

Perpende mihi et hoc sapientissimum atque optimum verbum :
Maxima pars hominum prava est, et absque duce
Prona in vitium. Pauci autem ad virtutem tendunt.
Sistere fluminis cursum, res certe difficilis : in pronum autem ferri, perfacile est.
Itaque si divos statuas, qui sceleris sint principes,
Priusquam obscuræ fabulæ caliginem solveris prudenti sermone,
Fabulæ cultorem perdes verborum superficie deceptum.
Sed quid mihi pluribus opus est? Hoc te ipse mihi extrica argumento,
Quo te circumligatum premo, quamvis solers sis ad alium arguendum.
Si fabulæ hæc sunt, statuas deorum tuorum projice in terram.
Quid te juvat turpitudinem, quæ a fide abhorret, tuis opibus honorare,
Tuum vero Deum, patrem et vitæ auctorem aspernari?
Si fabula tibi non sunt dii tui, obducito oculis tuis velum,
Erubescens fabulas comminisci, perinde ac vetulæ,
Quæ delectantur poculis noctibusque insomnibus.
Hæc quidem ad maris vadum labantur, ut jam periit
Pars maxima. Christus enim omnia occupavit,
Ab orbis finibus ad usque fines terræ colligans suis manibus,
Quas quondam in cruce gloriosa expandit.
Sin autem, quia et mihi Deus prodiit e casta matre
1080-1081 Virgine, innupta, nova et inaudita lege generationis,
Et mortuus, et mortuis junctus est, et rursus rediit ad vitam,
Ut mederetur mihi vitiis laboranti, quem prostraverat peccatum :
Si hoc tibi videtur inhonestum, utpote qui puros deos
Ex puris procreatos colis, o vir amans decoris

153 *Ἐπίφρονα.* Schol. σοφώτατον λόγον, ὦ ἄριστε.

154 *Οἱ πλέονες κακίους.* Schol. 991, πλείονες τῶν ἀνθρώπων κακοί.

159 *Διέπερσας.* Schol. ἀπώλεσας τοῖς φαινομένοις ἐξαπατώμενον.

161 *Ἀμφίδετον.* Vat. ἀμφίδεταν. Edit. ἀμφὶ δὲ τόν.

163 *Χάρις.* Schol. ἡδονή.

164 *Ὅν.* Forte σόν.

165 *Εἰ μὴ μῦθος, ἔφελκε τεοῖς.* Ita Schol. εἰ μὴ μῦθός σοι τὰ σεβάσματα, ἐπιτίθει καλύπτραν σοῖς ὀφθαλμοῖς. Edit. pessime ἐφέλκεται οἷς.

170 *Ἐκ περάτων ἐπὶ πεῖραθ' ἑαῖς.* Ita Coisl. In editis deest ἐπὶ πεῖραθ'.

173 *Ἀδέτοιο.* Schol. ἀνάνδρου. Mox *καινοῖσι.* Schol. παραδόξοις.

175 *Ἦρα φέρων. Opem ferens.*

177 *Ὦ φιλόκοσμε. O vir amans decoris.* Irridet Gregorius falsorum deorum cultorem. — Billius σήμερον, etc., junxit cum verbis sequentibus, Benedictini autem cum præcedentibus. Attendat lector et judicet, quanquam ego libentius Billio assensum præberem. Caillau.

METRICA VERSIO.

Diffugiet. Quin tu perpendas hoc quoque dictum :
Maxima pars hominum prava est, ac vel duce nullo,
Labilis in vitium : rara est quæ tramite recto
Incedat, teneatque viam quæ ducit ad astra.
Difficile est amnis rapidos compescere cursus :
At contra facilis per pronum volvitur idem.
Quod si tu divos statuas, si numina fingas,
Quæ vitio et sceleri præsint, prius ipse necaris
Mytholatram, sequitur dum lucida promptaque [sensa,
Prudenti quam tu tenebras sermone fugaris,
Fabula queis tegitur. Sed enim quid pluribus uti
Nunc opus est verbis? Sic tecum disputo, vita,
Si potes, hos laqueos te constringentis utrinque
Sermonis, licet ingenii tibi tanta facultas
Suppetat, ut possis aliena refellere dicta.
Si divum statuæ nil sunt, nisi fabula mendax,
Has prosterne solo. Quid opes expendere magnas

B Attinet, ut labem, quam nemo credat, honores,
Contemnasque Deum vitæ fontemque ducemque?
Sin nihil est ficti, quod, quæ sunt lucida, velei,
Quin vetulis vereare eadem confingere, gaudent
Quæ cyathis, et amant insomnes ducere noctes?
Ista quidem ponto pereant demersa profundo :
Parte velut magna jam disperiere. Suis nam
Christus ad extremos fines a finibus orbis
Omnia collegit manibus, conjuncta tenetque,
In cruce quas pendens et dira morte tetendit.
Sin tu, quod Christus per castæ membra puellæ
Venerit, ignaræque viri thalamique jugalis,
Ortus more novo, et morti concesserit atræ,
Ac superas rursum sese revocarit ad oras,
Ut mea curaret sic vulnera, quem fera noxa
Stravit humi, turpe hoc censes (nam numina [pura
Puris orta colis, vir cultor amansque decori),

Σήμερον, οὔτι πάροιθεν, ἐμῶν μύθων ἐπάκουσον,
Οὓς μοι Χριστὸς ἔπνευσεν, ἐμὸς Θεὸς ἐμπεδόμυθος.
Ἔστι μὲν οὐκ ὀλίγοισι καὶ ὅς λόγος, ὡς ἀπὸ [κόλπων
Παρθενικῶν βλάστησε Θεὸς βροτὸς, ὃν συνέπηξε
Πνεῦμα Θεοῦ μεγάλοιο, ναῷ ναὸν ἁγνὸν ἐγείρων.
Μήτηρ γὰρ Χριστοῖο ναὸς, Χριστὸς δὲ Λόγοιο.
Ὡς γὰρ θέσμιον ἦεν, ἐπεὶ φύσιν οὐλόμενος θὴρ
Ἡμετέρην ἐφέπεσκε παραιβασίης ὑπὸ πικρῆς,
Θειοτέροιο βροτοῖο φυῇ κακίην ἀκέσασθαι,
Καὶ στῆσαι κράτος αἰνὸν ἀθεσμοτάτοιο δράκοντος.
Τοὔνεκα νηδὺν ἄμειψε, τὸ δ' ἥμισυ τίσε γενέθλης
Ἡμετέρης, τὸ δ' ἔλειπεν, ὅ μιν τέκε παρθένος ἀδμής.
Αὐτὰρ ἐπεί μιν ἔπηξε, καὶ ἐν σπλάγχνοισι θέωσεν,
Ἐκ δ' ἄγαγε προφάωσδε τελεσφορέοιο χρόνοιο·
Τῆμος σάρκα παχεῖαν ἐφέσσατο, πλῆσε δὲ νηὸν
Ἐκ καθαρῆς θεότητος, ἄναξ Λόγος. Ἀμφότερον δὲ,
Εἷς Θεὸς ἦεν ἔμοιγε. Τὸ γὰρ φθιτὸν ὦχ' ὑπόειξεν
Ἀθανάτῳ πλήσαντι. Θάνεν δ' ἐθέλων, ὀλίγον τι
Τύμβῳ παρθέμενος πλεκτὸν δέμας, ὥς κεν ἀναστὰς
Ἐκ νεκύων παλίνορσος, ἀναστήσειε θανόντας,
Ἕλκων οἷα μάγνησσα λίθος τονόεντα σίδηρον.
Πᾶσι γὰρ ἀνδρομέοισιν ὅλον μ' ἀνεδέξατο Χριστὸς,
Σάρκα λαβὼν, τόκον, εἶδος, ὕβριν, τάφον, εὖχος, [ἔγερσιν.
Τὼς μὲν ῥ' ὑμετέροιο λόγου σχέθον ἄσχετον ὁρμὴν,

Hodie, quamvis antea non fueris, excipe verba mea
Quæ mihi Christus inspiravit, Deus meus nescius fallere.
Versatur in ore non paucorum hic sermo, scilicet e sinu
Virginis ortum esse Deum hominem, quem coagmentavit
Spiritus magni Dei, templo templum sanctum exstruens.
Mater enim Christi templum, Christus autem Verbi.
Sic enim constitutum erat, quoniam nostram pestifer serpens
Naturam tenebat sub iniqua transgressione,
Divinioris hominis natura, vitio medelam afferre,
Et vincere grave imperium infandissimi draconis.
Quam ob rem sinum virginis subiit, dimidiamque honoravit generationis
Nostræ partem, alteram reliquit, quatenus hunc peperit virgo intacta.
Postquam autem illum condidit, et in visceribus deitate implevit,
Eduxit in lucem, peracto tempore (quo in utero gestandus erat),
Tunc crassam carnem induit, et implevit templum
Pura divinitate, rex Verbum. Utraque autem natura
Unus erat mihi Deus. Mortalis enim natura statim subdita est
Immortali implenti. Porro mortuus est volens, ad breve aliquod tempus
Tumulo commendans corpus sibi innexum, ut exsurgens
Ex mortuis redivivus, ad vitam revocaret mortuos,
Trahens illos, ut magnes lapis validissimum ferrum.
Nam cum omnibus, quæ sunt hominis, totum me assumpsit Christus,
Carnem assumens, partum, formam, contumeliam, sepulcrum, gloriam, resurrectionem.
Sic orationis vestræ effrenatum impetum coerceo,

179 *Ἐμπεδόμυθος*. Schol. ἀληθινός. Hic desinit Billii versio, et sequitur Federicus Morellus.

181 *Θεὸς βροτός*. Ita Schol. Reg. 991, et quidem recte, neque necesse est cum Morello supplere, Υἱός, *Natusque Dei*.

187 *Στῆσαι*. Ita Coisl. Edit. θῆσαι.

188 *Ἄμειψε*. Schol. διῆλθε.

189 *Ὅ*. Id est καθ' ὅ. *Quatenus eum virgo innupta peperit.* Quod autem ait dimidiam generationis nostræ partem, alia relicta, honoratam fuisse, significat in Christi humanitatis procreatione nullam hominis operam intercessisse, et eum, salva matris integritate, modo inaudito natum fuisse. Morellus haud recte, *dimidia sobolis mortalis parte relicta*, etc., ac veluti de ipsa substantia hæc dixisset Gregorius.

190 *Θέωσεν*. *Deitate replevit, deificavit :* nimirum Verbum ipsum se in matris sinu deitate implevit, se ipso humanitatem imbuit.

193 *Ἀμφότερον*. Reg. 991, ἀμφότερα.

194 *Ὦχ'*. Ita Coisl., et sup. lin. ταχέως. Mss. ὦχα. Edit. male οὐχ.

198 *Τονόεντα*. Coisl. στονόεντα.

201 *Τώς*. Schol. οὕτως.

METRICA VERSIO.

Non prius auditos sermones excipe nostros,
Quos mihi spiravit, qui nescit fallere, Christus.
Credibile est multis visum, productus ut hic sit
Virginis e sinibus natusque Dei atque homo verus;
Sancta Dei templo quem alti compegerit aura,
Exstructo templo insigni castoque decore.
Mater enim Christi templum, Christus quoque Verbi [est.
Namque ratum fuit, insectans fera bellua postquam
Humanum ingenium excessu pervertit iniquo,
Divini orta hominis natura atque indole recta
Crescenti vitio præsentem adhibere medelam,
Vincere et injusti vires virusque draconis.
Propterea subiit casti penetralia ventris
Dimidia et sobolis mortalis parte relicta,
Dimidium prolis nostræ decoravit honore,
Quatenus hunc peperit castissima virgo parensque.
Spiritus at sanctus construxit corporis artus,
Visceraque implevit divino numine pura,
Et mox edidit in lucem mensum orbe peracto.
Tum natus solidæ gestavit pondera carnis :
Et Verbum regnans pura deitate replevit
Augustum templum. Mihi sed Deus unus utrumque [est.
Nam mortalis homo non cessit Numinis auctu
Æterni, subiitque volens atrocia mortis
Spicula, mandavitque arcto sua membra sepulcro.
Ut tres post luces devicta morte resurgens,
Fato jam functos sævo revocaret ab orco,
Heraclius lapis ut solet ad se adducere ferrum.
Totum etenim sorte humana me Christus honorat,
Carne, ortu, forma, cum morte, sepulcro et ho- [nore
Vique resurgendi. Sic vestræ tela loquelæ
Irrita reddebam, quos multum dedecus urget
Immerito dirum nobis indicere bellum :

Οἳ τόσον αἶσχος ἔχοντες, ἐμοὶ μόθον αἰνὸν ἔθεσθε,
Βόρβορον οὐχ ὁρόωντες, ἐμῶν ῥανίδων ἀλέγοντες.
Εἰ δ' ἐθέλεις ἐτεὸν γνῶναι λόγον, οὔατ' ὑποσχὼν,
Οἶδα μὲν, ὡς πλεόνεσσιν ἀφανδέα ταῦτ' ἀγορεύσω
(Οὐ γὰρ ἐνὶ πλεόνεσσιν ὅλος λόγος, οἳ κενεῇσιν
Ἑσπόμενοι δόξῃσιν, ἐτητυμίης ἀλόγησαν),
Ἀλλ' ἔμπης ἐρέω λόγον ἔμπεδον, οὐδ' ἐπικεύσω,
Καὶ μάλα περ ποθέων βίον ἄργυφον. Οὐδὲν ἄκοσμον,
Πλὴν στυγερῆς κακίης· ἀρετὴ δέ τε μοῦνον ἄριστον.
Τἄλλα δ' ἄρ' ἐν μεσάτῳ τε κακῶν ἀγαθῶν τε τέτυκται,
Ἡμετέρης ἰότητος ἀπήορα, εὖ μὲν ἔχοντα
Τοῖς ἀγαθοῖς, τοῖς δ' αὖτε κακοῖς, καὶ λίαν ἄκοσμα.
A Ὧν ἓν καὶ τόδ' ὄπωπα ἐμῆς μυστήριον ὕλης,
Εἴδεος ἀθανάτοιο συνερχομένου μελέεσσιν.
Οὐδὲ γὰρ ὡς στυγέων τεῦξε βροτὸν, ἧς θεότητος
Μάρτυρα, καὶ μεδέοντα κάτω, καὶ εὖχος Ἄνακτος,
Οὔτ' ἂν μιν φιλέων, στυγερὴν πόρσυνε γενέθλην.
Ἢ λῆξον μύθοιο, Θεοῦ δ' ἀπόπεμπε νόημα.
Εἴ τοι μὴ καθαρῆς διὰ νηδύος ἐς φάος ἦλθες,
Οὐ καθαρός. Καθαρὸν γὰρ ἁλώσιμον οὔποτ' ἀνάγνῳ.
Εἰ δ' ἐθέλεις, καὶ ἄναγνος ἔοι τόκος. Ἀλλὰ τόδ' ἔμπης,
Πᾶσιν ἐϋφρονέουσιν ἀριφραδές· οἷς ἂν ἐπέλθῃ
Ἀκτὶς ἠελίοιο, φέρει φάος· οἷς ἀνεμίχθη
Εὐόδμοιο μύροιο χάρις, πνείουσι τάχιστα.
Ἀλλ' οὐδ' ἠελίοιο μολύσματα, οὐδὲ μύροιο

Vos qui tanta turpitudine scatentes, acerbum mihi bellum indixistis;
Cœnum vestrum non videntes, meas guttulas maligne observatis.
Si autem cupis audire sermonem, aures præbens,
Scio equidem multis displicere, quæ dicam
(Non enim in pluribus integra est ratio, qui vanis
Hærentes opinionibus, veritatem non curant):
1082-1083 Verumtamen eloquar, quod certissimum est, nec abscondam,
Cum maxime desiderem vitam puram. Nihil inhonestum est
Præter vitium odio dignum: virtus vero sola bonum est eximium.
Cætera vero omnia in medio bonorum et malorum posita sunt,
E nostra voluntate pendentia, eaque bene vertunt
Bonis, malis autem fiunt omnino turpia.
Ex quibus et unum illud vidi, meæ mysterium materiæ,
Figura Dei immortalis accedente membris.
Neque enim quasi odio habens Deus creavit hominem, suæ divinitatis
Testem, regemque terræ, et gloriam Regis supremi:
Neque etiam ipsum amans, miseram ei præbuisset generationem.
Desine igitur verba facere, et a Deo averte cogitationem.
Si ex impura alvo in lucem prodiisti,
Purus utique non es. Purum enim capi non potest ab impuro.
Si vis autem, esto, impurus sit partus. Verumtamen istud
Cunctis mente præditis manifestum est; ad quos accesserit
Radius solis, affert lucem; et quibus immista est
Optimi unguenti fragrantia, redolent citissime.
Sed nec solem ullæ sordes, nec unguentum

203 *Ἀλέγοντες*. Schol. κακομηχάνως.
206 *Ὅλος λόγος*. *Integer animi sensus*. Combef.
209 *Ἄργυφον*. Sic Coisl., Vat., Reg. 991. Schol. καθαρὸν καὶ φίλον Θεοῦ. Edit. ἄργυρον.
212 *Ἰότητος*. Sic Coisl., Vat., et sup. βουλῆς. Combefisius legit ἡμετέρης θεότητος, ut in editis. *Sic vocat Gregorius*, inquit Combefisius, *facultatem voluntatis et arbitrii, quod ea ad Deum accedamus, et quadam analogia dii simus et dicamur.*
214 *Ὧν ἕν*. Schol. 991, ὧν ἓν καὶ τοῦτο ἑώρακα, τῆς ἐμῆς ὕλης λέγω τὸ θαυμαστὸν μυστήριον, εἴδους ἀθανάτου συνερχομένου τοῖς μέλεσιν, καὶ νοῦ ἀΰλου ὑλικῷ μιγνυμένου πηλῷ, *quibus et unum illud intelligo, mirabile, inquam, meæ substantiæ mysterium, forma immortali cum membris conveniente, anima, quæ expers est materiæ, materiali unita luto.* Int., Coisl. μορφῆς ἀθανάτου σαρξὶ συνερχομένης εἰς ἕνωσιν.
217 *Ἄνακτος*. Schol. κτίσαντος.
219 *Ἢ λῆξον*. Schol. τοίνυν παῦσαι τῆς ἀντιλογίας, καὶ ἀπόσχου κατηγορεῖν τοῦ Θεοῦ τοιαύταις ἀντιλογίαις.
220 *Ἦλθες*. Sic Reg. 991, Vat. et Coisl. Edit. ἦλθεν. Schol. 99, ἢ σύ γε μὴ διὰ καθαρῆς νηδύος εἰς φῶς ἐλθὼν, οὐ καθαρὸς ὑπάρχεις.
222 *Ἐθέλεις*. Codex Coislinianus ἐθέλοις. Mox ἔοι. Scholiastes ἔστω καὶ ἄναγνος τόκος ἡμῶν, *sit impurus ortus noster.*

METRICA VERSIO.

Cum non cernatis quantus vos gurges inundet,
De me sollicitis multæ est mea guttula curæ.
Sin verum studeas sermonem noscere, præbe
Auriculam. Scio non multis mea dicta placere
(Non enim apud plures sermo valet integer, hærent
Qui vanis sensis, vera ratione remota);
Eloquar at stabile hoc verbum; sed non reticebo,
Candorem cupiam vitæ licet. At nihil, uno
Excepto tristi vitio, ornatu caret omni:
Optima sed virtus palmam sibi vindicat una.
Cætera at in medio sistunt rectique malique,
A nostro arbitrio pendentia, quæ bene vertunt
Rectis atque piis, sed pravos nulla decet res.
B E quibus ista mei vidi mysteria cœni,
Quando immortalis mens juncta est artubus ægris.
Non odio sedenim finxit mortalia corda:
Testis homo quia nam divini Numinis, idem
Princeps in terris animantum est, lausque creantis;
Haudque ab amante suo donatus origine fœda est.
Aut nugas mitte, atque Dei tibi notio non sit.
Si minus ex alvo pura processit ad auras
Luminis, haud purus. Nam impuro pura tenere
Non est fas. Si vis, impurus sit quoque partus.
Hoc tamen est cunctis clarum prudentibus: almi
Solis fert radius lucem: quos gratia odoris
Perfudit suavis, soliti sunt mox bene olere.
Ast nil pollutum solem inquinat, aut unguentum

Ἅπτεται. Ὣς ῥα Θεὸς καθαρῆς διὰ μητρὸς ὁδεύσας, A
Οὔτ' αὐτὸς σπλάγχνοισι φορύξατο, καὶ τὰ κάθηρεν.
Ὣς ἄρα καὶ θανάτοιο θανὼν κράτος ἐξαλάπαξεν·
Οὔτ' αὐτὸς θανάτῳ τι παθὼν, Λόγε, καὶ τὸν ὀλέσσας.
Οὗτος ἐμὸς λόγος ἐστί· τεὴ δὲ γλῶσσ' ἀδάμαστος
Ἦν ὅτ' ἔην· νῦν αὖτε δαμάζεο. Ὧδ' ἀγορεύει
Χριστὸς ἐμός· γλῶσσαν δὲ τεὴν εὔφημον ἐγείροις.
Εἶαρ ἔδη, τὸ δὲ χεῖμα παρέδραμε, λαμπρὰ δ' ἄρ' αἴθρη.
Δεῦρ' ἴτε, καί μοι φωτὸς ἀπειρεσίου κορέσασθε.
Μέχρι τίνος σκοτίοισιν ἐνὶ κευθμῶσι δέδεσθε;
Καιρὸς ὅδ', ὃν πάρος ὑμῖν ὑπέσχετο Πνεῦμα φαεινόν.
Δεῦρ' ἴτε, καὶ ζώοιτε, νέον δ' ὑπόδεχθε καθαρμόν.
Λήξατ', ἀοιδοπόλοι, ναὶ λήξατε, μαινόμενοί τε
Δαίμονες, ἐμπνείοντες ἀθεσμοτάτοισιν ἀοιδαῖς.
Ὀρφεὺς θῆρας ἄγοι, Πέρσῃ δ' Ἀσκραῖος ἀείδοι
Ἡσίοδος, Τροίην δὲ καὶ ἄλγεα κλεινὸς Ὅμηρος.
Μουσαῖός τε Λίνος τε θεῶν ἄπο μέτρα φέροιεν,
Οἵ ῥα παλαιοτάτῃσιν ἐπικλέες εἰσὶν ἀοιδαῖς.
Ἑρμῆς ὁ τρισάριστος ἐμοῖς ἐπέεσσιν ἀρήγοι,
Οὐκ ἐθέλων, σταυρὸν δὲ σέβοι μέτροισι Σίβυλλα,
Τῆς μεγάλης θεότητος ἐλαυνόμενοι βελέεσσιν·
Οὐδὲν ἐπιστρέφομαι, καὶ εἴ τινες ἆσσον ἵκοιντο,
Οὐ θεόθεν, Βίβλων δὲ παρακλέψαντες ἐμεῖο.
Οἱ μὲν γὰρ καὶ πάμπαν ἀλαμπέες, οἱ δ' ὀλίγον τι
Ἀστεροπὴν πάλλουσαν ἐσέδρακον, ὦκα δ' ἄμερθεν.
Τοὔνεκεν εἴξατ' ἔμοιγε, καὶ ὀψέ περ εὖ φρονέοντες.

Inquinant. Sic Deus per puram matrem prodiens
Neque ipse visceribus ejus fœdatus est, sed etiam ipsa expurgavit.
Sic igitur et mortis moriens imperium sustulit;
Nec ipse a morte aliquid perpessus es, Deus Verbum, eam opprimens.
Hæc mea oratio est: tua autem lingua indomita
Olim erat; nunc ergo eam comprime et sile. Sic jubet
Christus meus; linguam vero tuam ad bona verba excites.
Ver advenit, hyems præteriit, splendida est serenitas.
Huc adeste, et immenso lumine vos exsatiemini.
Quousque tandem in tenebrosis latebris vincti jacebitis?
Tempus illud est, quod olim vobis pollicitus est Spiritus sanctus.
Huc adeste, et vivite, novamque suscipite expiationem.
Desinite, cantores, desinite, inquam, insani
Dæmones, qui spiratis nefandissimos cantus.
Orpheus feras ducat, Persi Ascræus canat
Hesiodus, Trojam et prælia inclytus Homerus.
Musæus et Linus carmina, quibus deos celebrarunt, efferant,
Qui antiquissimis celebres sunt cantibus.
1084-1085 Mercurius ille ter maximus orationi meæ opem ferat
Etiam repugnans; crucem carminibus suis veneretur Sibylla,
Magni numinis agitati ambo spiculis:
Nihil curo, etsi nonnulli propius ad veritatem accesserint;
Nec enim id divinitus: verum ex Libris nostris suffurati sunt.
Alii siquidem ex ipsis omnino expertes luminis; alii vero parum quid
Micantem fulgorem inspexere, cito autem privati sunt.
Quocirca cedite mihi, tandem aliquando, licet sero sapientes.

232 *Νῦν.* Vat. νῦν δ'. Mox *ἀγορεύει.* Schol. κελεύει.

242 *Ἡσίοδος.* Hesiodus libellum, cui titulus, *Opera et Dies*, ad Persen fratrem scripsit.

243 *Μουσαῖος.* Musæus antiquissimus poeta. Linus Orphei præceptor fuit, primusque, ut multi tradunt, a Phœnice ad Græcos litteras attulit.

245 *Ἑρμῆς.* Mercurius, Trismegistus, quem latine Mercurium ter maximum dicunt. In dialogo ubi Asclepius introducitur, Deum unum omnino opinatur rerum omnium conditorem, erroremque fatetur parentum suorum qui superstitiones idolorum invenerunt.

248 *Τινές.* Ita Vat. Schol. τινὲς Ἑλλήνων. Edit. τινός.

249 *Παρακλέψαντες.* Ita mss. Edit. παραβλέψαντες. Clemens Alexandrinus in libris *Stromatum* innumera sacræ Scripturæ loca profert, quæ ethnici scriptores in sua volumina transtulerunt.

251 *Πάλλουσαν.* Schol. πλησιάζουσαν. Observandum est Gregorium pro certis non habere, nec habenda esse quæ de Christi mysteriis a Mercurio et Sibyllis dicta profert. Etenim *solis Judæis credita sunt eloquia divina.* Præterea monumenta, quibus continentur Trismegisti, Sibyllarum et aliorum oracula de Christo, non tantum dubiæ sunt fidei,

METRICA VERSIO.

Fœdat. Sic Deus ad puræ qui viscera matris
Pervenit, non his maculatur, purgat at illa.
Mortuus et mortis vim debellavit acerbam:
Nec Verbum est perpessum a morte, sed hanc [abolevit.
Sic ratione loquor: tua sed lingua indomita olim
Quæ fuit hæc, compescatur modo. Christus Iesus
Sic fatur meus: Eia, age, linguam urge ad bona verba.
Fugit hyems, ver accessit, cœlumque serenum est.
Huc, rogo, adeste, et non finitum lumen avete.
Quonam usque in tenebris antrorum vincla geretis?
Tempus adest vobis quod Flamen dixerat almum.
Huc, rogo, adeste mihi, et stadium percurrite vitæ:
Nec tralatitium purgandi admittite ritum.
Cessate, o vates; genii, cessate furentes,
B Qui fescenninos cantus spirare soletis.
Orpheus armenta abducat, Persæ sua cantet
Ascræus metra, Trojam et prælia magnus Homerus.
Musæusque, Linusque, deum modulamina promant,
Quorum est antiquo celebratum carmine nomen.
Versibus his nolens faveat ter maximus Hermes.
Prisca crucis numeris veneretur signa Sibylla:
Numinis excelsi stimulati sic ambo sagittis,
Ocius anticipent aliis contingere verum;
Non valde moveor, nec enim divinitus id fit,
At quia nostra oculis legere volumina limis.
Namque alii prorsus caligant carcere cæco,
At quidam ad tempus lucem videre micantem;
Sed tenebris cito damnati. Ergo cedite tandem,
Cedite mi, cuncti modo qui resipiscere vultis.

Φοῖβος μαντεύοιτο θεῶν μόρον οὐκέτ' ἐόντων·
Αὐτοπάτωρ, ἀλόχευτος, ἀμήτωρ ἐστὶν ἐκεῖνος,
Ὅστις ἐμὸν διέπερσε κακὸν μένος, ὕστατ' ἀείδων·
Κασταλίη τε Δάφνη τε, δρυὸς μαντεύματα κείσθω.
Μηκέτ' ἀριστεύοντα μετ' ἀνδράσιν ἀφραδέεσσι·
Δαίμων τ' Αἰγύπτοιο, θεὸς κενεηγόρος, Ἄμμων,
Βραγχῖδαι δ' ἐπὶ τοῖσι, καὶ ὀφρυόεις Ἐπίδαυρος·
Καὶ τελεταὶ κρυπταί τε καὶ ὄμμασιν ἀντιόωσαι,
Κλεινῆς ἐν προτέροισιν Ἐλευσῖνος αἴσχεα νυκτὸς
Αὐλῶν τε Φρυγίων μανιητόκος ἔκτομος ἠχὴ,
Δικταῖοι Κορύβαντες, ἐνόπλια μαργαίνοντες,
Βάκχοι τ' ἀμφὶ γόνον Σεμελήϊον οὐρεσιφοῖται·
A Καὶ νυχίης Ἑκάτης κακὰ φάσματα, ὡς δὲ ναοῖο
Μιθραίου κακὰ ἔργα, καὶ ὄργια οὐκέτ' ἄπυστα·
Γαλλαίης Κυβέλης ὀλολύγματα, ὅσσα τε Νεῖλον
Καρποδότην τίουσιν ἐν αἴσχεσιν ἀνδρογύνοισιν,
Ἴσιδος, Ὀσίριδός τε μυκήματα δακρυόεντα,
Καὶ Σάραπις, ξύλον αὖον, ἔχων δηλήμονα μῦθον,
Καὶ μόσχος πολύσαρκος Ἄπις, καὶ Μεμφὶς ἄνοια·
Καὶ σὺ, Λάκαινα τάλαινα, διασταδὸν, ἔνθα καὶ ἔνθα
Τεμνομένων μάστιξι νέων ἐπιβώμιος ἀλκὴ,
Καὶ Γετικὸς Ζάλμοξις ὀϊστεύων δι' ὁμίλου·
Πάντα θεῶν Ταύρων τε κακὴ ξείνοισι θυηλή·
Καὶ Προσύμνοιο καλοῖο θεὸς φαλὸν ἀμφαγαπάζων

Apollo vaticinetur deorum mortem jam exstinctorum:
Ipse sui pater, haud ex uxore, sine matre ille est,
Qui perniciosum meum subvertit robur, postremo cantu:
Castalia, Daphne, quercusque oracula jaceant,
Nec jam auctoritate valeant apud homines stolidos:
Dæmon Ægypti, deus vaniloquus, Ammon,
Branchidæ insuper his, et superciliosus Epidaurus:
Sacrificia occulta et oculis patentia,
Famosæ in primis Eleusinæ noctis obscœnitates,
Tibiarumque Phrygiarum furorem ciens, exsectionis sonus,
Dictæi Corybantes, in armis insanientes,
Bacchantes circa prolem Semeles in montibus errantes:
Et nocturnæ Hecatæ perniciosa spectra, ut etiam templi
Mithræi scelerata facinora, atque Orgia nemini jam ignota:
Gallæ Cybeles ululatus, et omnia quibus Nilum
Frugum datorem colunt turpissimi et effeminati homines:
Isidis, Osiridisque mugitus luctuosi,
Et Serapis, lignum aridum, exitiosam exhibens fabulam,
Et vitulus obesissimus Apis, et Memphitarum amentia:
Et tu, Lacæna misera, ad cujus aram, hinc inde
Verberibus se invicem proscindebant juvenes,
Et Geticus Zamolxis sagittam mittens per turbam;
Deorum et Tauro Scytharum exitiosum hospitibus sacrificium:
Et Prosymni formosi deus Priapum adamans

sed spuria prorsus esse inter doctos convenit. — Quid de Sibyllis sentiendum, fusius dicemus in *Historia gallica scriptorum ecclesiasticorum* a D. Ceillier prius emissa, a nobis autem aucta et typis iterum subjecta (CAILLAU).

254 *Αὐτοπάτωρ*, etc. Christi epitheta sunt hæc in ficto Apollinis vaticinio. Αὐτοπάτωρ, quod incarnatione vicem patris ipse suppleverit, ac sibi ipse corpus formaverit. Quod enim in symbolo Spiritui sancto tribuitur, hoc passim græci scriptores, et in eis Gregorius, Filio et Verbo ascribunt, a quo ut sustentatum, sic etiam formatum sit sanctum corpusculum, favetque istud Prov. IX, 1: *Sapientia ædificavit sibi domum.* Ibid. *ἀλόχευτος*, *haud ex uxore*, vel *non ex semine*, ut bene Suidas; male Morellus, *haud genitus. Genitus* quippe Christus, ut Deus et Verbum, generatione æterna a Patre, cujus est unigenitus Filius: *genitus* quoque ut homo, generatione temporali ex Maria Virgine.

256 *Κείσθω.* Schol. πεπαύσθω.

259 *Καὶ ὀφρυόεις.* Suspicatur Combefisius Gregorium scripsisse ὀφιόεις, *anguinea specie serpentem referens;* quidquid sit, per Epidaurum significare videtur Æsculapium.

274 *Ζάλμοξις.* Zamolxis, unicus Getarum deus erat, ad quem proficisci existimabant eos, qui e vita decederent. Nonnunquam etiam sorte ex vivis aliquot deligebant quos de rebus suis Zamolxi internuntios mitterent; quos, post mandata quæ illi nuntiata cupiebant, in sublime jactatos, gladio excipiebant, atque ita interfectos recta ad Zamolxidem proficisci credebant. Zamolxin autem quidam putant Pythagoræ servum fuisse, qui quod Getas ad cultiorem vitam reduxisset, ab iis pro numine est habitus. Herodot., lib. IV. De cæteris fabulis Ethnicorum jam satis dictum in notis ad secundam orat. *contra Julianum*. Eadem repetere nihil necesse est, nec vacat, nec decet. Vide tom. I, pag. 168, etc. Ibid. *δι' ὁμίλου.* Schol. διὰ τοῦ πλήθους, *per turbam*.

METRICA VERSIO.

Divum obitum falsorum vaticinetur Apollo.
Ipse sui pater, haud genitus, genitricis et exsors:
Perdidit ille meam vim pravam, dum ultima cantat.
Castalia et Daphne, quercusque oracula cessent,
Quæ pretio stultis hominum non amplius ullo;
Ægypti genius, numen vesanum, futilis Ammon,
Branchidæ super hisce, superciliumque Epidauri,
Et genera arcana, atque oculis subjecta sacrorum,
Pervulgatæ noctis Eleusinæ probra quondam,
Tibiæ et insano Phrygiæ vox semivirilis;
Dictæi Corybantes, in armis prosilientes,
Et Bacchi cultores montivagi Dionysi.
B Nocturnæque Hecates mala mostellaria, necnon
Mithræi fani scelera, orgiaque haud memoranda,
Et Gallæ Cybeles ululatus: qui venerantur
Nilum frugiferum cum semiviro comitatu;
Isidis, Osiridisque mugitus visque dolorum:
Arida ligna tenens Serapis, quæ fabula fœda est,
Atque Apis ille saginatus bos, stultaque Memphis:
Tu Lacedæmonii altaris vigor heu nimis atro
Sanguine cæsorum flagris juvenum maculati,
Et Geticus Zamolxis, qui jaculatur in agmen.
Taurorum populorum et inhospita victima cedat;
Et Prosymni pulchri deus ustus amore Priapi

Δουράτεον, μάχλη τε Κύπριν τίουσα ἑορτὴ
Κερδαλέη, καὶ Λίνδος ἐφυβρίζουσ' ἱεροῖσι·
Πάντ' ἔθανε Χριστοῖο μεγακλέος αἵματι σεπτῷ,
Ἀρχεγόνου τε νέου τε, τὸ δὴ καὶ θαῦμα μέγιστον.
Ἐμπεδόκλεις, σὲ μὲν αὐτίκ' ἐτώσια φυσιόωντα,
Καὶ βροτὸν Αἰτναίοιο πυρὸς κρητῆρες ἔδειξαν,
Σάνδαλ' ἀποθράσσαντες ἐλαφρονόοιο θεοῖο
Χάλκεα, καί σε βροτοῖσιν ἐπαισχέα πᾶσιν ἔθηκαν,
Κύδεος ἱμείροντα δι' ἅλματος αἰνομόροιο.
Ἥρακλες, Ἐμπεδότιμε, Τροφώνιε, λήξατε μύθων,
Καὶ σύ γ' Ἀρισταίου κενεαυχέος ὀφρὺς ἄπιστε.
Ὑμεῖς μὲν θνητοὶ, καὶ οὐ μάκαρες, παθέεσσι,
Βαιὸν ἀποπλήξαντες ἐπιχρονίοισι δόλοισι,
Μύθοις ὑμεδαποῖσι νόθον κλέος ἁρπάξαντες.
A Χριστὸς δ' οὔτ' ὀλίγῃσι περίγραφος ἔπλετο φωναῖς,
Οὔτε μιν ἠμάλδυνε ῥέων χρόνος, οἷά τε καπνὸν
Ἠέρος ἐν λαγόνεσσιν ἀϊστωθέντα τάχιστα.
Τοῖος γὰρ ψαφαροῖο κλέους νόμος, αὐτίκα πίπτειν,
Ἀλλ' αἰεὶ πάντεσσιν ἀοίδιμος εἰσέτι μᾶλλον,
Αἰὲν ἐπερχομένοισιν ἀεξόμενος λυκάβασι.
Πείθομαι, ὥς ποτε γαῖαν ὅλην δεσμοῖσι καθέξειν.
Ὣς γὰρ θέσφατόν ἐστι· λόγος δ' ἐπὶ ἔργον ὁδεύει.
Ἀλλὰ τὸ μὲν μεγάλοιο Θεοῦ ἐν γούνασι κείσθω.
Αὐτὰρ ἐγὼ, τά με Χριστὸς, ἐμὸν φάος, ἐξεδίδα-
[ξεν,
Ἐξ ἐρέω, μύθοιο θεμείλια πάντ' ἀναφαίνων
Ἡμετέρου, θεότητα, Θεοῦ κτίσιν, οἴακα παντὸς,
Ὧ κόσμον μεγάλοιο Θεοῦ Λόγος αἰὲν ἑλίσσει·

Ligneum, et impudicum in Veneris honorem festum,
Quæstuosum tamen, et Lindus convicia miscens sacris:
1086-1087 Omnia periere magni Christi sanguine venerando
Antiqui et novi, quod maxime mirandum est.
Empedocles, te quidem statim inaniter tumentem,
Et mortalem Ætnæi ignis crateres prodiderunt,
Soleas ejicientes levissimi dei
Æreas, et apud omnes homines infamem reddiderunt,
Te, qui immortalem gloriam appetebas per funestum saltum.
Hercules, Empedotime, Trophonie, cessate a fabulis;
Tu quoque, Aristæe superbe, supercilio incredibili.
Vos quidem homines esse, non deos, quæ passi estis ostendunt:
Paululum stuporem injicientes fraudibus temporariis,
Commentis vestratium, adulterinam gloriam arripuistis.
Christus vero neque paucorum hominum circumscriptus fuit vocibus,
Neque ipsius famam obscuravit elapsum tempus, instar fumi,
Qui in aere confestim dissipatur
Talis enim infirmæ gloriæ lex est, ut statim decidat,
Verum Christus semper apud omnes etiam nunc est celebrior,
Semper labentibus crescens annis.
Confido fore, ut aliquando totum orbem vinculis suis constringat.
Sic enim divinitus prænuntiatum est; vaticinium autem in opus prodit.
Sed hoc in Dei arbitrio positum sit.
Ego autem, quæ me Christus, lumen meum, edocuit,
Narro, nostræ fundamenta omnia manifestans
Doctrinæ, nempe deitatem, orbis a Deo creationem, clavumque universum,
Quo mundum magni Dei Verbum semper administrat.

277 *Μάχλη*. Vat. μάχλην.
287 *Ὀφρὺς ἄπιστε*. Schol. ἄπιστα μεγαλαυχούμενος, *incredibilia superbe jactitans*.
289 *Ἀποπλήξαντες*. Sic Coisl., at sup. lin. παίζοντες. Schol. μικρὸν ἐν ἀνθρώποις παίζοντες, καὶ δόλοις ἐξαπατήσαντες, μύθοις τε καὶ πλάσμασιν. Βαιὸν ἀποπλάζοντες ἐπιχρόνοισι δόλοισι. *Sensim inducto errore longævi temporis, diuturnis interim fraudibus errore seducentes.* Editi nonnulli ἀπολάξαντες.
290 *Ὑμεδαποῖσι*. Sic Coisl. Edit. ἡμεδαποῖσι.
291 *Οὔτ'*. Sic. Coisl. Edit. ὅτ'.
294 *Ψαφαροῖο*. Schol. ἀσθενοῦς.
296 *Αἰὲν ἐπερχομένοισιν*. Ita supra carm. IV, vers. 126.
299 *Ἐν γούνασι. In genibus Dei sunt.* Verba sunt hominis divinæ providentiæ sese submittentis. Loquendi modus apud Homerum frequens.

METRICA VERSIO.

Querni, et quæ Cypriam venerantur festa pudenda,
Lucrosa, et Lindus sacris petulantius utens;
Illustri hæc pereunt Christi submersa cruore,
Grandævi, juvenis, quæ sunt miracula summa.
Empedocles vano te inflatum mente tumore,
Ætnæi æstus flammæ mortalem esse probarunt,
Dum soleas æris regerunt sine mente dei, atque
Infamem cunctis statuunt mortalibus ægris,
Quod decus appeteres per saltum perniciosum.
Alcide, Empedotime, Trophoni, ponite nugas,
Tuque incredule Aristæe, alte, superciliose.
Estis mortales affectibus, haudque beati,
Ad tempus consistentes in fraudibus altis,
Arrepto spurio decore a rumore Pelasgo.
B At Christi exiguis describi vocibus alma
Majestas nequit: haudque fluens tempus rapit illum,
Ceu fumum, aerias qui disturbatur in auras.
Extemplo sed enim ruere omnis fictus honos vult:
Illa magisque magisque Dei nunc gloria claret,
Clarior et semper venientes crescet in annos.
Credo equidem fore, ut hic sibi vinciat omnem
Tellurem; hoc oracla ferunt, et sermo ad opus fert.
Hoc tamen excelsi est positum in virtute Tonantis.
Interea quæ me Christus, mea luxque salusque,
Edocuit, dicam, fundamina cuncta revelans
Doctrinæ nostræ, deitatem, conditum, opusque
Numinis, et clavum mundi, quo cuncta reguntur,
Nempe Dei Verbo magni, nutu omnia cujus

Καὶ τάδ' ἐπιδρομάδην, ὀλιγόστιχον εὐρέα μῦθον,
Ὡς νόμος ἐστὶν ἔμοιγε· τὰ δ' ἔκτοθι ῥίψα Γαδείρων.
Ἀλλά, φίλων ὄχ' ἄριστε Νεμέσσιε, τοῦτο δέδεξο
Δῶρον ἐμῆς φιλίης, πάντων γλυκερώτερον ἄλλων,
Μοῦνον ἀφ' ἡμετέρων κτεάνων, καὶ μοῦνον ἔμοιγε,
Οὐ κύκνου λιγυροῖο μόρον γοόωντος ἀοιδήν,
Γηραλέαις πτερύγεσσιν ὅτ' ἐμπίπτῃσιν ἀήτης·
Οὐδ' ἄρ' ἀηδονίδος στυγνὸν μέλος, ἡνίκα χεῖμα
Δεσμὰ φέρει πάντεσσι, καὶ ὀρνίθεσσιν ἀοιδοῖς,
Ἀλλὰ Χριστοφόρων στομάτων θεοτευχέα μολπήν·
Τῇ νῦν τοῦτο φέροις ἐμέθεν λάχος ἀντί νυ πάντων,
Οἷσιν ἐμὴν πολιήν τε φίλην καὶ νοῦσον ἔτισας,
Καὶ μῦθον πτερόεντα, τεὸν κλέος· ἦ μέγα θαῦμα,
Καὶ πάντων καθύπερθε, πρὶν ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι.
A Αἰδὼς γὰρ μερόπεσσιν ἐν ὄμμασιν. Εἰ μὲν ἕποιο
Τοῖσδε λόγοις πτερόεσσι διδοὺς πλόον ἡμετέροισι,
Τρισμάκαρ, ἡγεσίης καὶ τέρματος. Εἰ δ' ἀπιθήσαις,
Καί σε τόσον σφήλειεν ὁ βάσκανος ὄμματι πικρῷ,
Οὐκ ἐθέλων πάντεσσιν ἕνα βροτὸν ὄλβιον εἶναι,
Γρηγορίου τόδε σοι μνημήϊον ἐσθλὸν ἕποιτο.
Ἦ τάχα κεν μετόπισθεν ἐμὸν λόγον αἰνήσειας,
Ἐξ ὀλίγου σπινθῆρος ἐς ἠέρα πυρσὸν ἀείρας·
Ὄφρα τις ὧδ' εἴπῃσι· Νεμέσσιος ὀβριμόθυμος
Καππαδόκοισι τάλαντα δίκης ἰθεῖα τανύσσας,
Οὐ χρυσὸν δολόεντα, καὶ ἄργυρον, οὐδὲ μὲν ἵππους
Εὐγενέτας, πτερόεντας, ἀοίδιμον εὖχος ἔχοντας,
Ὤχετ' ἄγων· πλούτῳ γὰρ ἀνούτατος· ἀντὶ δὲ πάντων,

Et hæc cursim, paucis versibus, amplam materiam perstrinxi,
Ut mihi moris est : quæ vero sunt Græcorum fabulæ, ultra Gades projeci.
Tu autem, o amicorum præstantissime Nemesi, hoc accipe
Donum mei in te amoris, omnibus aliis jucundius,
Quod solum ex meis facultatibus mihi superest,
Non cygni arguti mortem suam deplorantis cantum,
In seniles pennas cum incidit ventus;
Nec lusciniæ tristes modulos, cum hyems
Vincula injicit omnibus, etiam avibus canoris,
Verum ex Christifero ore manantem, a Deo conditam cantionem :
Hanc igitur a me accipias, quam rependo vicem pro omnibus,
Quibus meam senectutem tibi charam et morbum honorasti,
1088-1089 Et eloquentiam alis præditam, qua ipse præcellis : quod autem valde mirum
Et omnia superat, priusquam oculis me vidisses.
Pudor enim hominibus est in oculis. Quod si tu pareas
Verbis meis cito avolantibus, ad effectum ea perducens,
O ter Beate, ductu et fine. Sin autem reluctaris,
Et te usque adeo fallit invidus oculo malo,
Non sustinens ab omni parte quemquam hominem esse beatum,
Gregorii certe hoc te præclarum monumentum sequatur.
Forsitan postea orationem meam laudaveris,
Ex parva scintilla in aerem facem attollens.
Ut quis ita dixerit : Nemesius magnanimus,
Qui apud Cappadocas judicia integerrime exercuit,
Non aurum fallax, non argentum, nequidem etiam equos
Generosos, pernicitatis gloria florentissimos,
Discedens abstulit : opibus enim non penetrabilis fuit; sed pro omnibus

505 *Τὰ δ' ἔκτοθι.* Schol. τὰ τῶν Ἑλλήνων μυθολογήματα.

510 *Γηραλέαις.* Sic Coisl. Male edit. γηρακλέαις. Mox ὅτ'. Edit. male ἔτ'.

512 *Ἀοιδοῖς.* Sic mss. Edit. ἀοιδαῖς.

513 *Χριστοφόρων στομάτων.* Schol. Χριστοφόρου στόματος.

515 *Καὶ νοῦσον ἔτισας.* Id est, *morbo laborantem honorasti.*

517 *Καὶ πάντων καθύπερθε.* Schol. καὶ πάντων ἐγώ σοι ὑπέρτερος, πρίν, etc., *et ex omnibus ego tibi præstantior videbar, quamvis me non vidisses.*

518 *Αἰδὼς γάρ. Pudor enim, et aspectus animum movet.*

519 *Πτερόεσσι.* Ita Vat., Coisl. et edit. in marg. In textu πτερίοισι. Ibid. *διδοὺς πλόον, si navigationem dederis.* Schol. τὸ ἐνεργὸν αὐτοῖς παρεχόμενος. Int. Coisl. πειθόμενος.

520 *Ἡγεσίης.* Schol. ὁδηγίας.

METRICA VERSIO.

Pendent, consistunt semper, vivuntque caduntque.
Latus hic est sermo parvo comprensus in orbe;
Cætera, seu mihi mos, extra ipsa Gadira remitto.
Maxime amicorum, jucunde Nemessi, sit tibi carmen,
Munus amicitiæ nostræ, quo haud gratius ullum :
Et potior nostri pars est hæc sola peculi :
Hoc cape, non suavem cantum exspirantis oloris,
Cum senio tardas afflavit spiritus alas;
Lusciniæ nec triste melos, cum bruma rigore
Cuncta suo vinclis stringit, genus alituumque;
Verum Christicolæ sacra quæ modula ina linguæ
Concedit Deus : unde refers hanc pro omnibus unam,
Chare, vicem, qui canitiem morbumque senilem
Alloquiumque meum tanto dignatus honore es,
(Ingens quod decus est tibi, quod mirabile valde,
Quo nihil est supra, virtutique anteit omni),
Ante tibi ex facie fuerim quam notus et ore.
Namque oculis habitat pudor in mortalibus. At tu
B Si pergas quæ cœpisti pede, si munitorum
Sponte tua parere velis sermonibus æquis,
Ter felix hoc proposito atque hoc fine fereris.
Sin tua culturæ se non accommodat auris,
Transversumque te agat cum lumine lividus acri,
Qui non vult mortalem esse omni ex parte beatum,
Hæc te Gregorii monumenta sequantur amica :
Forte sequens laudare queas mea dicta per ævum,
Scintilla ex tenui ingentem si lampada tollas,
Ut quidam merito de te ferat ista nepotum :
En virtute gravis meritisque Nemessius altis,
Æqua, dices, qui Cappadocum modo pondera librat,
Atque idem justo trutinæ se examine pensat :
Non auri vis, non argenti sacra fames hunc
Sollicitavit opum majorum; sed nec honores,
Præstantesque aliis genere et levitate caballos
Vesano appetiit fastu, atque cupidine inani;
At pro divitiis, et gazis deliciisque

Μάργαρον αἰγλήεντα, μέγαν ληΐσατο Χριστὸν,
Ὧ πάντων κρατέουσιν, ἐμὸν γένος (εὔχομ' ἔγωγε),
Καππαδόκαι. Σὺ δ' ἔμοιγε καὶ οὐρανίαις σελίδεσσιν,
Ὡς νῦν ἡμετέρῃσι, σὺν ἡμετέροισι γραφείης.

Η'. *Πρὸς Σέλευκον.*

Χαίρειν κελεύω τὸν καλόν τε κἀγαθὸν
Υἱὸν Σέλευκον, εὐγενοῦς ῥίζης κλάδον·
Χαίρειν δὲ καὐτὸς εὔχομαι τῷ σῷ βίῳ,
Μαθήμασί τε καὶ τρόποις φρονεῖν μέγα.
Πρῶτον μὲν οὖν φόβον τε καὶ πόθον ἔχε
Θεοῦ. Θεὸς γὰρ, πᾶσιν ἀρχὴ καὶ τέλος,
Τοῖς εὖ φρονοῦσι, γίγνεται παντὸς βίου.
A Τὸ δεύτερον δὲ, τὸν τρόπον ἄσκει, τέκνον,
Πρᾶον, ταπεινὸν, ἐγκρατῆ, στεῤῥὸν, γλυκὺν,
Ἀβάσκανον, δίκαιον, ἀνδρεῖον, σοφὸν,
Σεμνὸν, φιλεργὸν, εὐσταθῆ, καὶ σώφρονα.
Κόσμος γὰρ οὗτος καὶ νέοις καὶ πρεσβύταις,
Μὴ χρήμασι τοσοῦτον, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ
Πλουτεῖν. Τὸ σὸν γὰρ τοῦτο. Τὰ δὲ χρήματα
Παίζει πλανῶντα τὴν φιλόπλουτον νόσον,
Ἄλλοις ἀπ' ἄλλων προσγελᾷν πεφυκότα,
Πόρνης ἀπίστου τὸν τρόπον μιμούμενα,
Πολλοὺς ἐραστὰς ποικίλως μωκωμένης,
Συνόντα, καὶ φεύγοντα, καὶ κολλώμενα,
Τούτοις, ἐκείνοις, οὐδενὶ δὲ γνησίως.

Margaritam splendidam, comparavit Christum magnum,
Quo mortales omnes antecellunt mei (hoc enim ego nomine glorior),
Cappadoces. Tu vero, Nemesi, utinam cœlestibus paginis,
Ut nunc nostris, nobiscum inscribaris.

VIII. *Ad Seleucum* *.

Salvere jubeo præclarum et egregium
Filium Seleucum, nobilis radicis ramum:
Gaudere et ipse cupio vita tua,
Disciplinisque et moribus gloriari.
Primum quidem igitur timorem et amorem habeto
Dei. Deus enim principium et finis, omnibus
Qui recte sapiunt, est totius vitæ.
Deinde vero, mores excole, fili;
Esto mansuetus, humilis, temperans, firmus, suavis,
Livoris expers, justus, strenuus, sapiens,
Gravis, amans laboris, constans, modestus.
Ornamentum enim istud est tum juvenum, tum senum,
Non tam nummis quam moribus
Dives esse. Hoc namque tuum est. Nam divitiæ
1090-1091 Fallaces ludunt avaritiæ morbo laborantes;
Nunc his, nunc illis arridere natæ,
Infidelis scorti morem imitando,
Quod plures procos variis artibus fallit,
His adsunt, illos fugiunt, adhærent
Aliis, nemini autem bona fide.

* Scriptum incerto tempore. — Alias Bill. 125, p. 190.

VIII. Argumentum. *Billius, Leuvenklaius, aliique omnes Gregorii editores et interpretes, carmen ad Seleucum Gregorio vindicant, ejusque in eo dictionis stylum agnoscunt. Alii contra, quorum in numero est Combefisius, illud Gregorio adimunt, Amphilochioque tribuunt, et quod mirum videri possit, in eo Gregorii cothurnum desiderat Combefisius. Suam opinionem confirmat plurimorum codicum auctoritate, in quibus Amphilochii nomen præfert hoc carmen ad Seleucum. Præterea objicit, quod gravissimum est, auctorem hujus carminis cum Gregorio de numero librorum sacræ Scripturæ non consentire. Quod Scripturæ libros spectat, nullum discrimen, vel in eo solo situm est, quod in poemate* ad Seleucum, *libri Esther et Apocalypsis meminit, de quibus alio in loco silet. Nihil igitur causæ est, cur Gregorio adimamus carmen, quod ipsi tam multorum codicum numero confirmatur, alias Gregorio dignum, ejusque verbis refertum.*

Tit. *Πρὸς Σέλευκον.* Coisl. Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου, ἐπισκόπου Ἰκονίου, ἐπιστολὴ πρὸς Σέλευκον. Vat. Ἀμφίλοχος πρὸς Σέλευκον, καὶ ταῦτα δοκεῖ μοι Θεολόγου τυγχάνειν φρενὸς, ὡς παρ' Ἀμφιλοχίου γραφέντα.

1 *Κελεύω.* Ita Coisl. Edit. κελεύων.

4 *Φρονεῖν.* Coisl. φρονῶν.

15 *Νόσον.* Mallet Combefisius τὸν φιλόπλουτον νόον, *araram mentem.*

METRICA VERSIO.

Omnibus, hic baccam radiantem, numen Iesu
Obtinuit. Gemma hac superat patrium genus omnes
(Invidia usque adeo sese jactantibus absit),
Cappadoces. Summus faxit Deus, ut tabulis sint
Cœlorum tua nominibus rata nomina nostris.

VIII. AD SELEUCUM.

(*Billio interprete.*)

Salvere jubeo plurimum pulchrum et bonum
Gnatum Seleucum, nobili stirpe editum:
Gaudere et ipse rursus ob vitam tuam
Moresque cupio, propter et studia optima.
Sit primus in te Numinis sancti metus
Amorque. Mente præditis namque integra
B Origo vitæ est omnis, et finis, Deus.
Post, nate, mores excole, ac placidus, stude,
Atque humilis esse, continens, dulcis, gravis,
Livore purus, strenuus, justus, sophus,
Castus, operosus, temperans, æquabilis.
Hoc namque juveni pariter ac seni est decus,
Non tam esse nummis divitem, quam moribus.
Hoc namque nostrum est: census at contra solet
Mentes avaras ludere, atque illis modo
Favere, nunc his rursus (infidæ sequens
Meretricis astus, quæ procos fallax suos,
Hunc hoc, et illum dispari ludit modo),
His nunc et illis junctus, hos, illos fuga
Linquens, sequensque, neminem at fucum citra.

Τὸ γὰρ βέβαιον οὐκ ἔχει πλούτου φύσις,
Λάβροις θαλάσσης κύμασιν εἰκασμένη,
Κυρτουμένοις, πίπτουσιν, ἀστάτῳ φορᾷ.
Σὺ τοίνυν, ὦ παῖ, τοῖς τρόποις πλουτῶν ἀεὶ,
Θησαυρὸν ἕξεις, οὐ κλοπαῖς συλούμενον,
Οὐ συκοφάνταις ἐν μέσῳ προκείμενον,
Οὐδ' αὖ τυράννων χερσὶν ἐξαντλούμενον,
Ἢ βαρβάρων ὅπλοισιν ἐκπορθούμενον,
Μένοντα δ' ἔνδον τῶν ἀσωμάτων δόμων,
Ψυχῆς ταμείοις ἀσφαλῶς τηρούμενον,
Ὃν οὔτε λάβρον ἐσθίει πυρὸς μένος,
Οὐδ' αὖ καλύψει κῦμα ποντίου σάλου.
Τοῦτον μὲν ὄντως ὄντα σὸν καὶ γνήσιον
Πλοῦτον φυλάττων, σμῆχε τοῖς μαθήμασι,
Βίβλοις ποιητῶν, ἱστορικῶν συγγράμμασι,
Καὶ ταῖς τρεχούσαις ῥητόρων εὐγλωττίαις,
A Λεπταῖς τε μερίμναις φιλοσόφων ἀσκούμενος.
Τούτοις δ' ἅπασιν ἐμφρόνως ἐντύγχανε,
Σοφῶς ἁπάντων συλλέγων τὸ χρήσιμον,
Φεύγων δ' ἑκάστου τὴν βλάβην κεκριμένως.
Σοφῆς μελίττης ἔργον ἐκμιμούμενος,
Ἥτις ἐφ' ἅπασιν ἄνθεσι καθιζάνει,
Τρυγᾷ δ' ἑκάστου πανσόφως τὸ χρήσιμον,
Αὐτὴν ἔχουσα τὴν φύσιν διδάσκαλον.
Σὺ δ' ἐκ λογισμοῦ, τῶν μὲν ἀφθόνως δρέπου
Τῶν ὠφελούντων· εἰ δέ τι βλάβην φέρει,
Συνεὶς τὸ φαῦλον, ὀξέως ἀφίπτασο.
Ὠκύπτερος γάρ ἐστιν ἀνθρώποις ὁ νοῦς.
Ὥσθ' ὅσα μὲν αὐτοῖς εἰς ἀρετὴν ἐγκώμια
Ὑμνοῦσιν αὐτὴν ἐγγράφῃ, καὶ τοὔμπαλιν
Κακίαν ψέγουσι, ταῦτα σὺ σπουδῇ μαθὼν,
Καὶ νοῦν φύλασσε, καὶ χάριν τῆς λέξεως.

Nihil enim habet stabile opum natura;
Vehementibus similis est maris fluctibus,
Qui in orbem attolluntur, et dilabuntur instabili motu.
Tu igitur, o fili, si moribus ditescas semper,
Thesaurum habebis, qui nec furtis expilabitur,
Nec sycophantis in medio propositus erit,
Nec tyrannorum manibus exhaurietur,
Nec barbarorum armis diripietur,
Sed manentem intra incorporeas domos,
In animæ promptuariis tuto reconditum,
Quem nec vehemens ignis vis devorabit,
Nec obruet fluctus marinæ tempestatis.
Has quidem reapse tuas et germanas
Opes custodiens, expoli mentem studiis,
Libris poetarum, historicorum commentariis,
Volubili oratorum facundia,
Subtilibus philosophorum meditationibus te exercens.
His omnibus prudenter incumbe,
Sapienter e cunctis colligens quæcunque sunt utilia,
Vitans solerter quidquid in singulis est noxium,
Argutæ apis industriam imitatus,
Quæ quibuslibet floribus insidet,
Et decerpit de singulis sapientia singulari quod est utile,
Ipsam naturam habens magistram.
Tu vero mente præditus, largiter decerpe
Ex iis quæ sunt utilia: si autem quid detrimentum affert,
Cognita rei pravitate, celeriter avola.
Velocior enim est hominis mens.
Quapropter, quæcunque ab iis ad virtutis laudem
Ac celebrationem præscripta sunt, aut contra
Ad vitii reprehensionem, hæc tu sollicite discas,
Et sensum retineas, et elegantiam dictionis.

32 *Καλύψει*. Ita Vat. Edit. καλύπτει.
34 *Σμῆχε*. Scilicet animus, veluti rubiginem quamdam in ortu contraxit, quæ postea bonis artibus et disciplinis eximenda sit.
38 *Ἐμφρόνως ἐντύγχανε*. *Hæc omnia caute legas.*
40 *Κεκριμένως*. *Acri, solerti judicio.*

METRICA VERSIO.

Nam firmitatis nil habent opes, maris
Similes profecto fluctibus, motu levi
Quos ferri in altum cernimus, labi et cito.
Si dives ergo, nate mi, sis moribus,
Thesaurum habebis, prædo quem non auferat,
Nec sycophantæ pestilens morsus petat,
Trucis tyranni nec manus exhauriant,
Nec barbarorum sæva diripiat phalanx,
Sed maneat intra corpore vacantes domos,
Habet ubi tuta nostra mens æraria:
Rabidæque quem non dira vis flammæ vorat,
Nec tumidus operit fluctus insani maris.
Has, cum tuæque sint opes, fidæ et tibi,
Serva, bonisque disciplinis expoli,
Historica scripta perlegens, vincta et metris,
Colensque studia sedulo eloquentiæ,
B Et tradiderunt quæ sophi subtiliter.
At ista, quæso, cuncta fac cautus legas,
Prudenter ex his colligens quod utile,
Fugiensque quidquid noxium est, et pestilens.
Apis æmulari cura sit sapientiam,
Quæ flore in omni sessitans, ex singulis
Idonee carpit, esse quod videt usui,
Natura quamvis doceat hanc tantummodo.
Ratione sed tu præditus, carpe affatim
Utilia quæ sint; si quid est damnum ferens,
Statim atque vitium noveris, celer avola.
Mentis volatu nil enim pernicius.
Ubicunque laudes ergo virtutis canunt,
Vitiumve damnant in libris illi suis,
Hoc diligenter percipe, ac mentem simul
Serva, leporis quidquid et verbis inest.

Ἃ δ' εἰς θεοὺς ἔγραψαν ἐν λήρῳ πλατεῖ,
Μύθους ἀσέμνους, δαιμόνων διδάγματα,
Μύθους γέλωτος ἀξίους καὶ δακρύων,
Ταῦθ' ὡς βρόχους τε καὶ πάγας ἀποστρέφου.
Ἄμφω δ' ἀναγνοὺς, τοὺς θεοὺς, καὶ τοὺς λόγους,
Θεοὺς γελοίους, καὶ λόγους ἐρασμίους,
Καταφρόνει μὲν τῶν φιληδόνων θεῶν,
Λόγους δὲ τιμῶν, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς φυτοῦ,
Καὶ τὰς ἀκάνθας φεῦγε, καὶ ῥόδον δρέπου.
  Καὶ τῶν μὲν ἔξω σοι λόγων οὗτος νόμος
Ἄριστος. Οἷς δὲ πᾶσαν ἁρμόττει νέμειν
Σπουδὴν, ἐροῦμεν, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον.
Ἐκεῖνο γάρ σοι πρῶτον εἰπεῖν βούλομαι·
Φεύγειν κατάκρον τῶν κακῶν ὁμιλίας,
Καὶ τὰς ἐν αὐταῖς ἡδονὰς, χρὴ τὸν νέον.
A Πολλοὶ γάρ εἰσιν, ὡσπερεὶ βοσκήματα,
Ψώρας γέμοντα καὶ νοσήματός τινος,
Οἳ τοὺς νέους πειρῶσι τοὺς ἁπλουστέρους
Παρατριβόμενοί τ' ἐν δόλῳ πανουργίας,
Ὥσπερ νόσου θέλουσι τῆς πονηρίας
Αὐτοὺς ἀναπιμπλᾷν, ὥστε τῇ τῶν πλειόνων
Κοινωνίᾳ, σφῶν τοῖς κακοῖς ἐπισκοτεῖν.
Τούτους φυλάττου· καὶ γὰρ, ὡς Παύλῳ δοκεῖ,
Φθείρουσιν ἤθη χρήσθ' ὁμιλίαι κακαί.
  Ναὶ μὴν ἐκεῖνο σφόδρα σοι τηρητέον·
Μίσει θεάτρων, θηρίων, ἱπποδρόμων
Ἄσεμνον ᾠδὴν, δύσεριν κακῶν θέαν,
Βίου ματαιότητας, ὕδραν ἡδονῶν,
Ἀνδρῶν ἀσελγῶν ἀπρεπῆ μαθήματα,
Οἷς οὐδέν ἐστιν αἰσχρὸν, ἢ τὸ σωφρονεῖν.

Quæ autem de diis scripserunt nugaciter,
Fabulas inhonestas, dæmoniorum doctrinas,
1092-1093 Figmenta risu digna et lacrymis,
Hæc velut decipulas et laqueos aversare.
Utrumque autem legens, et deos ipsorum et orationes,
Deos ridiculos, et orationes amabiles,
Aspernare quidem libidinosos deos,
Orationes autem pluris faciens, quasi ex uno frutice,
Et spinas caveto, et rosas legito.
  Atque hæc de profanis litteris sit tibi lex
Optima. Quibus autem studiis omnem par sit impendere
Curam, dicemus non multo post.
Hoc enim te primum monere volo:
Fugere summopere malorum commercia,
Et omnes quas habent, oblectationes, debet juvenis.
Plures enim sunt, instar pecudum
Scabie et morbo laborantium,
Qui juvenes tentant simpliciores,
Et affricantes sese versuta fraude,
Velut morbo volunt suæ pravitatis
Eos replere, quo criminum plures
Socios habentes, malis suis caliginem offundant.
Ab his tu caveto; etenim, ut Paulus docet,
Corrumpunt mores bonos colloquia prava.
  Quin etiam, illud tibi magnopere cavendum:
Odio habeto theatrorum, belluarum, ludorum equestrium
Obscenos cantus, crudele gladiatorum spectaculum,
Vitæ vanitates, hydram voluptatum,
Hominum lascivorum inhonestas disciplinas
Quibus nihil est turpe quam sapere.

53 *Ἐν λήρῳ πλατεῖ. Nugaciter, meras insignesque nugas.*

61 *Καὶ ῥόδον.* Sic Coisl. Edit. ῥόδων.

62 *Λόγων.* Ita Coisl. Edit. λόγον.

67 *Αὐταῖς.* Vat. αὐτοῖς.

73 *Ὥστε τῇ τῶν πλειόνων κοινωνίᾳ. Ut plurimorum societate.*

74 *Ἐπισκοτεῖν. Caliginem offundant*, id est, *scelerum suorum aspectum eripiant.*

76 *Φθείρουσιν.* Versus hic est Menandri ab Apostolo laudatus, I Cor. xv, 33.

77 *Τηρητέον.* Coisl. πονητέον.

79 *Δύσεριν κακῶν θέαν.* Dura cædis spectacula, gladiatorum cum bestiis depugnantium, contentiosum malorum spectaculum, cum quisque partibus studens, de clientis, ut sua, digladiatur victoria.

METRICA VERSIO.

Scripsere sed quæ de deis nugaciter,
Figmenta fœda, dæmones quorum patres,
Figmenta digna lacrymis, risu et simul,
Hæc, ut dolosa retia, ut laqueos fuge.
Sed verba cum tu legeris, cum numina,
Illa expetenda, risu at hæc dignissima,
Contemne divos tu quidem, studia at colens
Doctrinæ, ab una ut atque eadem plantula,
Spinis relictis floridas rosas lege.
  Ac de profanis litteris lex optima
Hæc est. Quibusnam at plurimum studii dare
Conveniat, ipse paulo post dicam tibi.
Hoc nam monendus es mihi primum. Decet
Juvenem improborum fugere cœtus noxios,
In hisque quidquid prorsus est læti situm.
B Sunt namque multi, more qui pecudum scatent
Fœdaque scabie, gravibus et morbis simul,
Juvenesque tentant, simplices si quos vident,
Seque affricantes subdole his, illud student,
Ut pravitatis hos suæ morbo impleant.
Cur istud autem? criminum quo plurimos
Socios habentes, obtegant labes suas.
Hos tu caveto; nam, velut Paulo placet,
Colloquia mores prava corrumpunt bonos.
  Quin illud etiam maxime observes velim
Theatra quem dant, circus, et truces feræ,
Cantum malorumque horreas spectaculum,
Et vana vitæ, gaudii Lernam improbi,
Hominum indecora studia lascivi gregis,
Qui castitate turpe nil dempta putant,

Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, αἰσχύνης ὑπηρέται,
Τέχνην ἔχουσι, τὸ φρονεῖν ταῖς ὕβρεσι,
Μῖμοι γελοίων, κονδύλοις εἰθισμένοι,
Αἰδῶ τεμόντες τοῖς ξυροῖς πρὸ τῶν τριχῶν,
Ἀσελγὲς αἰσχρότητος ἐργαστήριον,
Οἷς πάντα πάσχειν καὶ ποεῖν, ἃ μὴ θέμις,
Ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσι, τέχνης μέρος.
Ἄλλοι δ', ἐκείνων ἔθνος ἀθλιώτερον,
Τῶν ἀῤῥένων τὴν δόξαν ἐξορχούμενοι,
Μελῶν λυγισμοῖς συγκατακλῶντες φύσιν,
Ἄνδρες, γυναῖκες, ἄῤῥενες θηλυδρίαι,
Οὐκ ἄνδρες, οὐ γυναῖκες, ἀψευδεῖ λόγῳ.
Τὸ μὲν γὰρ, οὐ μένουσι· τὸ δ', οὐκ ἔφθασαν.
Ὃ μὲν γάρ ἐστιν, οὐ μένουσι τῷ τρόπῳ·
Ὃ δ' αὖ κακῶς θέλουσιν, οὐκ εἰσὶν φύσει.
Ἀσωτίας αἴνιγμα, καὶ γρῖφος παθῶν,
A Ἄνδρες γυναιξὶ, καὶ γυναῖκες ἀνδράσιν.
Τί δ' ἂν λέγοι τις ᾀσμάτων αἰσχρῶν νόσους,
Μέλη τε θηλύνοντα καρδίας τόνον,
Αὐλοὺς, χορείας πορνικῶν βακχευμάτων,
Οἷς καὶ γέρας νέμουσιν οἱ τρισάθλιοι;
Ταῦτ' οὖν ἐπαίνων, καὶ θέας, καὶ τέρψεως,
Ἢ δακρύων τε καὶ στεναγμῶν ἄξια;
Γέλως τυραννεῖ, καὶ φύσις μοιχεύεται,
Καὶ ποικίλη φλὸξ ἡδονῶν ἐξάπτεται.
Καὶ κτίζεται θέατρα ταῖς ἀτιμίαις,
Ὡς μηδὲ λάθρα τὰς νόσους ἀσχημονεῖν,
Ἀλλ' ἆθλα κεῖσθαι τῶν κακῶν μαθημάτων.
Σὺ δὲ βδελύττου ταῦτα, μὴ χράνῃς κόρας,
Φεύγων ἁπάσας ὀμμάτων διαφθορὰς,
Ὡς δ' ἂν φυλάττῃς τὰς κόρας μοι παρθένους.
Πλέον δὲ φεῦγε τὰς μιαιφόνους θέας

Alii enim ex ipsis, turpitudinis administri,
Artem hanc habent, ut se efferant ob turpia,
Mimi rerum ridicularum, pugnorum ictibus assueti,
Pudorem resecantes novaculis ante ipsos crines,
Lasciva turpitudinis officina,
Quibus omnia perpeti et facere, quæ nefanda sunt,
In omnium oculis, artis est genus.
Alii rursus, his natio adhuc infelicior,
Masculorum gloriam exuentes,
Membrorum gestibus lascivis simul frangentes naturam,
1094-1095 Viri, mulieres pariter, et mares effeminati;
Imo nec viri, nec feminæ, si vera dicere velimus.
Nam viri quidem, jam non sunt, nec consequuntur ut fiant feminæ.
Quod enim viri sunt, non manent animo:
Quod autem rursus esse nequiter volunt, non sunt natura.
Lasciviæ quoddam ænigma sunt, et griphus libidinum,
Viri cum mulieribus, mulieres cum viris.
Quid autem dixerit aliquis de turpium cantilenarum morbis,
De carminibus pectoris robur effeminantibus,
De tibiis, de choreis meretriciarum bacchationum,
Quibus etiam præmia tribuunt viri ter infelices?
Hæcne igitur laudibus, visu et gaudio,
Annon potius lacrymis et gemitibus sunt digna?
Risus hic regnat, natura corrumpitur,
Et multiplex flamma cupiditatum accenditur.
Conduntur theatra rebus spurcissimis
Ut non jam occulte morbi turpitudinis grassentur,
Sed præmia proposita sint sceleratis disciplinis.
Ab his tu abhorreas, ne inquines pupillas:
Vita omnes oculorum corruptelas,
Quo serves mihi pupillas virgines.
Præcipue autem fugias cruenta spectacula

88 *Καὶ ποιεῖν*. Ita Coisl. Edit. παθεῖν.
91 *Δόξαν*. Ad marg. Vat. ὄψιν. Ibid. *ἐξορχούμενοι*. Ita Coisl. Edit. ἐξορχούμενον.
96 *Τῷ τρόπῳ*. Ita Vat. *Moribus*. Mendose edit., τῶν.
98 *Καὶ γρῖφος παθῶν*. *Sagena vitiorum.*
100 *Αἰσχρῶν*. Ita Coisl. Mendose edit. αἰσχρόν.
108 *Ταῖς ἀτιμίαις*. Coisl., τῆς ἀτιμίας.
109 *Ὡς μηδὲ λάθρα*. *Ut non jam latebras quærat turpitudo, sed aperte grassetur.*
113 *Ὡς δ'*. Coisl., ὡς ἄν, etc. Hic Billio videtur Gregorius alludere ad istud quod orator quidam

METRICA VERSIO.

Probri administri. Quidam enim hoc, artis loco,
Habent, ut animos turpia ob quæque efferant:
Scurræ, feriri mos quibus pugnorum ictibus,
Quibus ante capitis sectus est crines pudor:
Schola fœditatis omnis, et lasciviæ,
Queis artis est pars, perpeti et facere omnia,
Idque ante visus omnium, quæ non licet.
At rursus alii, natio infelicior,
Famam decusque turpiter marium exuunt,
Sexum et virilem flexibus cum corporis
Frangunt: simul sunt feminæ, et simul mares:
Non masculi, non feminæ, falsa haud loquor.
Nam nec manent jam masculi, nec feminæ
Fiunt. Nec etenim, moribus quod sunt, manent:
Natura rursus, esse quod student, negat;
Ænigma luxus, ac griphus libidinum,
B Et feminis viri, viris et feminæ.
Quid cantionum turpium morbos loquar,
Versusque, nervos pectoris qui emolliunt?
Quid tibiasque, quid choros bacchantium,
Quibus ampla miseri pensitant quoque præmia?
Hæc suntne laude, suntne visu, et gaudio,
An digna potius lacrymis et luctibus?
Dominantur illic risus, ac stuprum subit
Naturæ, flamma crescit et libidinum.
Ac fœditatis improbi quoque construunt
Theatra, morbus abdite ut non jam amplius
Grassetur, arti præmium at constet malæ.
Hæc exsecrato, pupillas nec tu infice:
Quodcunque labem visui accersit, fuge,
Oculos ut ipse virgines serves tuos.
At helluonum, venter est quibus deus

Τῶν γαστριμάργων, ὧν θεὸς ἡ κοιλία.
Δοῦλοι γὰρ ὄντες γαστρὸς, αἰσχίστης νόσου
Ὑπηρετοῦσι τοῖς κακοῖς προστάγμασιν.
Ἡ δ', ὡς πικρὰ δέσποινα τῶν λοιπῶν μελῶν,
Ἔνδον κάθηται, θηρσὶ πωλοῦσα μέλη,
Λαύρως κατεσθίουσα τὰ τιμήματα·
Γαστὴρ ἄσωτος θηρίων εἰς γαστέρας
Τυραννικῶς ὠθοῦσα συγγενῆ μέλη.
Τούτων κάθηνται τῶν παθῶν ἀγνώμονες
Ἄνδρες θεαταί· κἂν μὲν ἄνθρωπος φύγῃ
Θῆρας, στένουσιν, ὡς πλεῖον τῶν θηρίων
Παιχθέντες αὐτοὶ, καὶ μάτην καθήμενοι.
Ἀνδρὸς δ' ἁλόντος, καὶ στόνον μυκωμένου,
Πικρὸν βοῶντος, καὶ κόνιν ἀμωμένου,
Πάσης θεατῶν ὄψεως οἶκτος ἅπας
Ἐδραπέτευσε, καὶ σὺν ἡδονῇ κρότος
A Μέγιστος, ἢν ἴδωσιν αἵματος ῥοάς.
Χαίρουσι γὰρ βλέποντες, ἃ θρηνεῖν ἔδει,
Καὶ θηρίοις νέμουσιν εὐνοίας ῥοπὴν,
Καὶ τοῖς ἑλοῦσιν ἐγκελεύονται πλέον,
Θήγοντες ὀργὰς, ὥσπερ ἐμφορούμενοι,
Καὶ σάρκας ἀνδρῶν θηρσὶ συμμασσώμενοι.
Χ' οἱ μὲν κακοὶ πρατῆρες οἰκείων μελῶν,
Τροφῆς τε δοῦλοι, καὶ πάλιν θηρῶν τροφὴ,
Ζῶντες στυγητοὶ, καὶ θανόντες ἄθλιοι,
Τοιοῦτον ἔσχον τοῦ βίου πικρὸν τέλος.
Μελῶν δὲ τὰ μὲν ἐντέθαπται θηρίοις,
Τὰ δ' ὑπ' ὀδοῦσι νηλεῶς δαρδάπτεται,
Ἡμισπάρακτα δ' ἄλλα ποικίλαις στροφαῖς
Ἄττει παρασπαίροντα, καὶ φυγῆς ἔτι
Καιρὸν νομίζει, καὶ δρόμον φαντάζεται.
Μὴ δὴ μιαίνῃς ὄμμα σὸν θεαμάτων

Helluonum, quorum deus venter est.
Nam cum mancipia sint gulæ, turpissimi morbi
Subserviunt sceleratis mandatis.
Gula enim, velut acerba domina cæterorum membrorum,
Intus sedet, feris bestiis vendens membra sua,
Avide vorans pretia :
Venter nimirum luxuriosus in bestiarum ventres
Tyrannice detrudens cognata sibi membra.
Horum sedent vitiorum improbi
Spectatores viri; et si quispiam homo fugerit
Feras, gemunt, ac veluti magis quam feræ,
Delusi ipsi sint, et frustra sedeant.
Si autem captus sit homo, et arcte mugiat,
Acerbe clamet, et pulverem aggerat,
Ex omnium spectatorum oculis commiseratio penitus
Aufugit, et cum oblectatione plausus
1096-1097 Maximus fit, si viderint sanguinis rivulos.
Lætantur enim ea spectantes, quæ spectando flere oporteret;
Ipsis etiam feris benevolentiam exhibent,
Et si quem corripuerint, eas incitant magis,
Iras exacuentes, tanquam si ipsi saturandi essent,
Et carnes hominum cum bestiis comesturi.
Atque illi quidem scelesti venditores suorum membrorum,
Cibique mancipia, et vicissim futuri ferarum cibus,
Viventes odio digni, et post mortem miseri,
Talem nanciscuntur, et tam acerbum vitæ finem.
Membra autem partim sepulta sunt in belluis,
Partim dentibus crudeliter dilaniantur,
Partim semilacerata variis motibus
Subsultant palpitantia, et fugæ semper esse adhuc
Tempus putant, cursumque sibi effingunt.
Noli fœdare oculos tuos spectaculorum

apud Plutarchum de homine insigniter impudenti dicebat, eum non κόρας, sed πόρνας in oculis habere : κόρη namque utrumque significat.
131 *Ἢν ἴδωσιν*. Ita Coisl. Mox *αἵματος*. Edit., ἢ ἴδωσιν αἱμάτων.

133 *Νέμουσιν εὐνοίας ῥοπήν*. *In ipsas feras quadam benevolentia propendent.*
136 *Συμμασσώμενοι*. Vat. συμμαχόμενοι.
144 *Παρασπαίροντα*. Coisl. περισπαίροντα.

METRICA VERSIO.

Cruenta fugias plus adhuc spectacula.
Hi namque ventri serviunt, quo turpior
Haud morbus ullus, jussaque explent improba.
Membrorum at iste dominus ut ferus omnium,
Sedet intus, atque membra divendit feris,
Pretium gulose devorans : venter nimis
Prodigus, in alvum belluarum immanium
Cognata trudens membra vi tyrannica.
Hæc sessitantes improbi spectant viri,
Ac si ferarum fugerit quisquam impetum,
Gemunt, ut ipsi, quam feræ, lusi magis,
Frustra et sedentes : sin virum fera ceperit,
Arctumque quiddam mugiat miser, et gravi
Non absque planctu pulverem sparsum aggeret,
Ipsorum ab oculis omnis excedit dolor,
Oriturque plausus gaudio cum maximo
B Junctus, cruoris rivulos si viderint.
Nam, digna quæ sunt lacrymis, læti vident,
Faventque trucibus bestiis corde effero,
Ac forte si quem ceperint, magis incitant
Magisque, et acuunt impetus, ipsi velut,
Carne saturandi, belluisque opem ferunt.
Ac venditores improbi carnis suæ,
Victusque servi, rursus et victus feris,
Vita exsecrandi, post necem miserrimi,
Hoc fine sævo terminant vitæ dies.
At membra quædam belluæ venter tenet,
Quædam premuntur dente crudeli nimis,
Semilacerata rursus at quædam undique
Saliunt, adhucque palpitant, adhuc fugam,
Fugæque cursum cogitant, vane licet.
Fœdare diris visibus tua lumina

Ὠμῶν μολυσμοῖς, μηδὲ γυμνοὺς εἰσορᾷς
Ἄνδρας θανόντας, θηρία πεπλησμένα,
Τάφους τρέχοντας, συγγενεῖς δ' ἐγκειμένους.
Καὶ μὴν, τὸ πολλοῖς μᾶλλον ἡμερώτερον
Δοκοῦν, θέαμα πωλικῶν ἱπποδρόμων,
Καὶ τοῦτο λοιμός ἐστι καὶ ψυχῶν νόσος.
Πόλεις διασπᾷ, δῆμον εἰς στάσιν φέρει,
Μάχας διδάσκει, λοίδορον θήγει στόμα,
Τέμνει πολιτῶν φίλτρα, συγκρούει γένη,
Καταισχύνει γέροντας, ἐκμαίνει νέους,
Ἔχθρας ἀνάπτει φιλτάτων, πατεῖ νόμους.
Κακῶν δὲ τούτων ἄλγιον τολμᾷ κακόν·
Κινεῖ γόητας τοῖς μανεῖσι συμμάχους,
Νίκης βοηθοὺς, καὶ τρέφει νόσῳ νόσον.
Ἐπὰν γὰρ ἐκκαυθῶσιν εἰς θερμὴν ἔριν,
Πρὸς τοὺς γόητας εὐθὺς αὐτοῖς ὁ δρόμος.
A Οἱ δ' αὖ καλοῦσι δαιμόνων πονηρίαν
Συνεργὸν αὐτοῖς πτωμάτων, συντριμμάτων,
Φόνων· κακοῖς γὰρ δαιμόνων χαίρει στρατός.
Οὐκοῦν ἐναργῶς, καὶ τὸ δόξαν ἥμερον,
Ἐριστικὸν θέαμα τῶν ἱπποδρόμων,
Ψυχῶν ὄλεθρός ἐστι, σωμάτων μάχη,
Καὶ πρός γε τούτοις χρημάτων σαφὴς βλάβη.
Πόσους μὲν οἴκους ἀθρόως κατέσπασε!
Πόσους προσαιτεῖν πλουσίους ἠνάγκασε!
Πόσας δὲ τὸ πρὶν εὐνομουμένας πόλεις
Ἄρδην καθεῖλεν! Ὡς γὰρ ἡβῶσα στάσις,
Φόνοις δυναστῶν ἔχρανε δήμου χέρας,
Χήρωσεν ἀνδρῶν τὰς πόλεις νόμῳ ξίφους.
Πῦρ καὶ σίδηρος τὰς πόλεις ἐνείματο,
Σφαγαῖς κολάζων τὰς σφαγὰς, φόνοις φόνους.
Τίς οὖν θεᾶσθαι σωφρόνων ἀνέξεται

Crudelium inquinationibus, nec nudos intuearis
Homines mortuos, ipsorum carnibus saturatas feras,
Sepulcra viva, quæ propinquos conditos habeant.
Quin etiam illud quod pluribus magis humanum
Videtur, spectaculum equestrium certaminum,
Et ipsum pestis est, et animarum morbus.
Urbes distrahit, plebem ad seditionem concitat,
Pugnas docet, maledicam acuit linguam,
Dissecat civium amicitias, committit familias inter se,
Probro afficit senes, in furorem adigit juvenes,
Inimicitias inter charissimos accendit, proterit leges.
Hisce malis majus adhuc moliri audet malum:
Suscitat præstigiatores furiosis hominibus pugnæ socios,
Ad victoriam reportandam adjutores, et alit morbo morbum.
Ubi enim exarserunt in fervidam contentionem,
Ad præstigiatores statim se conferunt.
Illi vero rursus dæmonum implorant nequitiam
Adjutricem ipsis, ad disturbationes, ad collisiones,
Ad cædes perpetrandas; malis enim delectatur dæmonum exercitus.
Manifeste ergo, illud quod videtur mite ac humanum esse,
Contentiosum spectaculum certaminum equestrium,
Animarum est pernicies, corporum pugna,
1098-1099 Et præterea certissimum rei familiaris detrimentum.
Quot enim domos subito prostravit?
Quot homines divites cibum mendicare coegit?
Quot urbes antea legibus optime constitutas
Funditus evertit? Etenim quasi pubescens seditio,
Cædibus potentium inquinavit populi manus,
Viduavit urbes civibus acie gladii,
Flamma et ferro urbes assumpsit,
Cædibus puniens cædes, et mactationes mactationibus.
Quis igitur sapiens intueri sustineat

147 *Μηδὲ γυμνοὺς εἰσορᾷς*. Vat. εἰσορᾷν. Coisl. μηδὲ γυμνάσης ὁρᾷν.
148 *Πεπλησμένα*. Ita Coisl. Edit. πεπληγμένα.
149 *Συγγενεῖς δ' ἐγκειμένους*. Ita Coisl. Edit. συγγενεῖς δὲ κειμένους.
152 *Ψυχῶν*. Sic Vat. et Coisl. Edit. ψυχῆς.
153 *Εἰς στάσιν*. Coisl. εἰς στάσεις.
171 *Πόσους προσαιτεῖν*. Hic versus deest in Coisliniano.
175 *Ξίφους*. Vat. in marg. ξίφος.

METRICA VERSIO.

O nate, parce: nec viros nudos vide
Letho jacentes, ac feras nexas simul,
Sepulcra cursu concita, affines humi.
Quin circus etiam, mitius spectaculum
Quamvis priori nemo non existimet,
Est pestis animæ, morbus et necem ferens.
Divellit urbes, vulgus in partes secat,
Docetque pugnas, et ciet convicia.
Cives, propinquos dirimit, et senibus probrum
Infert, furore pectora et juvenum ferit,
Ad odia amicos excitat, leges premit.
Malis et hisce perpetrat majus malum:
Socios furore percitis magos movet,
Quo palma veniat, ac malo nutrit malum.
Ardere cœpit pugna nam postquam semel,
Tum quisque propero tendit ad magos pede.
B Pravos at illi dæmonas statim vocant,
Lapsus ut ipsis, vulnera et cædes ferant:
Gaudet malis nam dæmonum manus improba.
Cursus equestris hinc liquet spectaculum,
Quamvis putetur blandulum et mite haud parum,
Pestem esse mentis, corporum et pugnam gravem:
Opibusque damnum maximum ferre insuper.
Quotnam repente prorsus evertit domos?
Quotnam ad petendam divites stipem impulit?
Quotnam ante sanctis legibus plena oppida
Delevit? Etenim rixa pubescens velut,
Procerum cruore plebis infecit manus,
Urbesque, facta cæde, vacuavit viris,
Ac civitates funditus flamma abstulit
Ferrumque, plectens cædibus cædes novis.
Quis ergo magicam mente non cassus ferat

Γοητείας ἅμιλλαν, οὐχ ἵππων τάχος,
Στάσιν φόνον τίκτουσαν, ἀστέων νόσον;
  Σὺ δ' ἀντὶ τούτων, χαῖρε τοῖς μαθήμασιν,
Ἐξ ὧν ὅτι κράτιστον ἀσκήσεις τρόπον.
Ἐπὰν δὲ τὸν νοῦν μετρίως προγυμνάσῃς,
Ὡς ἐν παλαίστρᾳ, ποικίλοις συγγράμμασιν,
Αὐταῖς ἐνάθλει ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς,
Διττῶν Διαθηκῶν συλλέγων πλοῦτον μέγαν,
Τῆς μὲν Παλαιᾶς, τῆς δὲ καὶ Καινῆς ἀεί.
Καινὴ γάρ ἐστιν δεύτερον γεγραμμένη,
Καὶ τὴν μετ' αὐτὴν μηκέθ' ἕξουσα τρίτην.
Ταύταις ἅπασαν ἀσμένως σπουδὴν νέμε,
Παρ' ὧν μαθήσῃ χρηστὸν ἐξασκεῖν τρόπον,
Καὶ τόν γ' ἀληθῆ, καὶ μόνον Θεὸν σέβειν.
Μονὰς γάρ ἐστι καὶ Τριὰς ἀΐδιος,
Πατὴρ σὺν Υἱῷ καὶ πανάγνῳ Πνεύματι,
Τριὰς προσώποις εὐκρινής, Μονὰς φύσει.
Μήτ' οὖν ἀριθμῷ συγχέῃς ὑποστάσεις,
Μήτ' αὖ Θεὸν σὺ προσκυνῶν τέμῃς φύσιν.
Μία Τριὰς γὰρ, εἷς Θεὸς παντοκράτωρ.
Τοῦτ' ἐστὶ λεπτὸν εὐσεβὲς μυστήριον.
Στενὴ γὰρ ὄντως τῆς ἀληθείας ὁδὸς,
Ἀτραπὸς, ἀμφίκρημνος, ἐκτεθλιμμένη,
Ἧς ἐξολισθήσαντες ἐξ ἐναντίων,
Κατεῤῥάγησαν εἰς βαθύκρημνον πλάνην,
Σαβέλλιος μὲν πρὸς Ἰουδαίους βλέπων,
Εἰδωλολάτρας δ' Ἄρειος μιμούμενος·
Ὁ μὲν προσώπων συγχέων ὑπόστασιν,
Ὁ δ' αὖ μερίζων δυσσεβῶς τὴν οὐσίαν.
Σὺ δ' ἀκλινῶς φύλασσε τὴν μέσην ὁδὸν,

Magicæ artis concertationem, non equorum velocitatem,
Seditionem, quæ cædes parit, civitatum morbum?
  Horum tu loco, delecteris optimis disciplinis,
Quibus utilissime excoles animum.
Ubi autem, quantum satis sufficiat, mentem exercueris,
Tanquam in palæstra, variis litteris,
Tum demum graviter incumbe afflatis sancto Spiritu Libris,
Geminorum Testamentorum ingentes colligens divitias,
Veteris scilicet, et alterius quod semper est Novum.
Novum enim est secundo loco scriptum,
Et jam post se non habiturum tertium.
His omnem alacriter diligentiam impende,
Ex quibus disces optimos excolere mores,
Verumque et solum Deum religiose venerari.
Unitas enim est et Trinitas æterna,
Pater cum Filio et sanctissimo Spiritu,
Trinitas personis distincta, Unitas natura.
Quapropter nec numero confundas hypostases (personas);
Neque rursus Deum adorans divides naturam.
Una enim Trinitas, unus Deus omnipotens.
Subtile istud est religiosum mysterium.
Angusta enim reapse est veritatis semita,
Via trita, utrimque præceps, et coarctata,
De qua exorbitantes hinc et inde oppositis viis,
Detrusi sunt in profundum ac præcipitem errorem,
Sabellius quidem ad Judæos respiciens,
Et Arius idolorum cultores imitatus:
Ille personarum confundens proprietates,
1100-1101 Iste autem impie dividens essentiam;
Tu vero indeclinabiliter mediam teneto viam,

182 *Ἀσκήσεις*. Ita Coisl. *quibus, quod optimum est, bonos mores comparabis.* Edit. ἀσκήσει.
188 *Δεύτερον*. Coisl. δεύτερα.
189 *Μετ' αὐτήν*. Ita Coisl. Edit. μεθ' ἑαυτήν.
193 *Τριὰς ἀΐδιος*. Ita Coisl. Edit. Τρίας ἡ.
194 *Πανάγνῳ*. Coisl. παναγίῳ.
197 *Φύσιν*. *Naturam*: in Billii versione *naturas*: quod profecto mendum est in oscitantiam typographi refundendum. Absit enim ut doctissimo interpreti error gravissimus ascribatur.
200 *Ὄντως*. Sic Vat. Edit. ὄντος.
202 *Ἐξ ἐναντίων*. Vat. ἀπ' ἐναντίων.
203 *Κατεῤῥάγησαν*. *Confracti sunt, procedentes in profundum erroris abyssum.*
206 *Ὑπόστασιν*. *Hypostasim*, quæ personarum proprietas est, qua vere *exsistunt, subsistunt.*
207 *Ὁ δ' αὖ*. Sic Vat. Edit. ὁ δ' οὖν.

METRICA VERSIO.

Spectare pugnam (non enim cursus equis
Laus danda), cædes quæ parit, morbum urbium.
  Pro rebus his studia bonarum te artium
Juvent, tuos quæ dirigent mores probe.
At lectione plurima mentem ut tuam,
Velut in palæstra, senseris jam exercitam,
Tunc illabora Litteris gnavus sacris,
Utriusque magnas Fœderis carpens opes,
Quorum Vetustum est illud, hoc semper Novum:
Novum, secundo proditum namque est loco,
Nec post sequetur alterum ullum tertium.
His omne studium Litteris tribuas libens,
Excolere mores ex quibus disces bonos,
Verumque, solum et rite venerari Deum.
Æterna namque est Unitas et Trinitas,
Cum Patre Natus, Flamen et sanctissimum:
Natura simplex, at triplex hypostasis.
Miscere trinas ergo personas cave
In unum: itemque scindere naturas fuge.
Supremus etenim Trinitas una est Deus.
Subtilis ista dogmatis summa est pii.
Nam veritatis arcta revera est via,
Utrinque præceps semita, et stricta admodum:
Qua deviantes hinc et hinc, Sabellius,
Inopsque mentis Arius, lapsu horrido
Franguntur: alter nempe Judæis favens,
Idololatras alter at contra æmulans:
Personam in unam contrahens ille impie
Cœleste Numen, hic secans essentiam.
Inflexus at tu semitam mediam tene,

Ὡς χρὴ, διαιρῶν, καὶ συνάπτων ὡς θέμις.
Συνάπτεται γὰρ ἡ Τριὰς ἀσυγχύτως,
Ὥσπερ κ' ἀτμήτως ἡ Μονὰς χωρίζεται·
Ἡ γὰρ φύσις, ἄτμητος, αἱ δ' ὑποστάσεις
Ἀεὶ μένουσι παντελῶς ἀσύγχυτοι.
Τούτων φύλαξ μοι διαμένοις τῶν δογμάτων,
Καὶ γνήσιος μὲν ἐργάτης τῶν ἐντολῶν,
Σοφὸς δ' ἁπάσαις μυστικαῖς θεωρίαις,
Ἀεὶ προκόπτων, μήποτ' ἐκφυσώμενος·
Μείζων ἐπανθήσει γὰρ οὕτως ἡ χάρις.
Ὁρᾷς ὁ πιστὸς Μωϋσῆς, ὁ τοῦ Θεοῦ
Ἄνθρωπος, εἰκὼν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου,
Ὅπως ἅπασαν ἐκμαθὼν Αἰγυπτίων
Σοφίαν τὰ πρῶτα, κἂν βαθεῖ πλούτῳ τραφεὶς,
Ἑκὼν φυγάς τε καὶ πένης ἐγίγνετο,
Κἀν ταῖς ἐρήμοις τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τρυφῆς
A Θῆσσαν τράπεζαν ποιμένων ἠλλάξατο.
Δόξης τυράννων προκρίνας σκληρὸν βίον,
Ἕως τελείων ἄξιος θεαμάτων
Κριθεὶς, μέγιστον ἀγγέλου μυστήριον
Εἶδε, φανέντος ἐν πυρὶ φλογὸς βάτου.
Εἶτ' ἀξιωθεὶς καὶ Θεοῦ πρῶτον τότε
Φωνῆς ἀκοῦσαι, καὶ λαβὼν ἐξουσίαν,
Λαῷ στένοντι δούλειον λύει ζυγὸν,
Ἄρχει τε παντὸς τοῦ γένους, ψήφῳ Θεοῦ.
Λαβὼν τοσοῦτον ὕψος οὐκ ἐπαίρεται·
Ἀλλ' ἰσχνόφωνον καὶ βραδύγλωσσόν τινα
Φησὶν ἑαυτὸν, ἀσθενῆ τ' εἶναι λέγων,
Ὡς ἂν φρονῶν ταπεινὸν, ἰσχυρὸς μένῃ.
Τούτου φύλαττε τοῦ βίου τὴν εἰκόνα,
Μορφῶν σεαυτὸν τῷ τρόπῳ τοῦ Μωσέως.
Καὶ τὴν μάθησιν τῶν παρ' Ἕλλησι λόγων,

Ut oportet dividens, et conjungens ut fas est.
Conjuncta enim est Trinitas absque confusione,
Quemadmodum absque sectione Unitas distinguitur.
Natura enim secari nequit; personæ autem
Semper manent prorsus inconfusæ.
Horum custos tu mihi maneas dogmatum,
Et divinorum observantissimus mandatorum,
Sapiens autem in omnibus arcanis contemplationibus,
Semper proficiens, nunquam inflatus:
Major enim tibi sic continget gratia.
Vides, quomodo Moyses ille fidelis, Dei
Homo, specimen et exemplar religiosæ vitæ,
Cum prius omnem perdidicisset Ægyptiorum
Sapientiam, licet in maximis opibus educatus.
Sponte sua exsul et pauper factus sit,
Et in desertis, cum Ægyptiorum deliciis
Servilem pastorum mensam commutaverit,
Gloriæ regum præponens asperum vitæ genus,
Donec perfecta ac sublimia dignus cernere
Judicatus, magnum angeli mysterium
Vidit, qui sese ostendit illi in flamma ardentis rubi.
Deinde dignus habitus, qui Dei tunc primum
Vocem audiret, et accepta potestate,
Populo afflicto servile solvit jugum,
Et præfuit universæ genti, calculo Dei.
Nactus tantam sublimitatem, non extollitur;
Verum impedita lingua et tardiloquum quemdam hominem
Appellat se ipse, atque etiam infirmum esse dicit,
Ut submisse de se sentiens, fortis maneat.
Hujus tu serva vitæ normam,
Conformans te ipse ad mores Moysis.
Disciplinam ethnicarum doctrinarum,

211 *Κ' ἀτμήτως*. Coisl. non habet κ'.
218 *Ἐπανθήσει*. *Efflorebit*.
225 *Θῆσσαν*. Vat. θεῖσσαν. Θῆσσα τράπεζα, idem est, ait Billius, quod μισθωτή, *mercenaria*.
228 *Ἀγγέλου*. Coisl. ἀγγέλων.
232 *Λαῷ στένοντι*. Ita Coisl. Edit. λαὸν στένοντα.
236 *Ἀσθενῆ τ' εἶναι*. Coisl. ἀσθενὴς εἶναι.

METRICA VERSIO.

Scindens, ut est fas, copulans ut convenit.
Confusa nec enim copula est Triadis sacræ,
Nec unitatis sectilis disjunctio.
Natura namque haud scinditur, at hypostases
Confusionis prorsus expertes manent.
Sis firmus horum dogmatum custos velim.
Divina quæ lex imperat, fac sedulus,
Cunctasque disce mysticas theorias,
Subinde crescens, nec tumens fastu tamen:
Sic major etenim gratia exsistet tibi.
Videsne Mosem, servulum fidum Dei,
Probitatis omnis specimen, atque imaginem?
Nonne Phariorum cum prius sapientiam
Didicisset omnem, regia altus in domo,
Sponte fugitivus, pauper et sponte exstitit,
Sequensque rura, dapibus Ægypti omnibus
B Pastoris inopem prætulit mensam, ac decus
Regale calcans, maluit vitam asperam,
Admissus ingens donec ad spectaculum,
Tandem ipse vidit angeli mysterium,
Qui se intuendum dederat ardenti in rubo.
Post consecutus gratiam hanc, ut Numinis
Dicta aure caperet primus, hanc et vim insuper,
Populo ut gementi solveret jugum grave,
Suosque regeret calculo ætherei Patris,
Ad culmen istud vectus haud attollitur,
Verum indisertum se statim et blæsum vocat,
Ac destitutum robore, ut de se infime
Dum sentit, hinc vim servet et robur suum.
Hujus tuere sedulus vitæ typum,
Mosem æmulando, Mosis et mores probos.
Ac disciplinas, quæ vigent Græcos apud,

Ὥσπερ δικαστὴς, ἔννομον ψῆφον φέρων,
Ὑπηρετεῖσθαι τάξον, ὡς ἔστι πρέπον,
Τῇ τῶν ἀληθῶν δογμάτων παῤῥησίᾳ,
Τῇ πανσόφῳ τε τῶν Γραφῶν θεωρίᾳ.
Καὶ γὰρ δίκαιον τὴν σοφίαν τοῦ Πνεύματος,
Ἄνωθεν οὖσαν, ἐκ Θεοῦ τ' ἀφιγμένην,
Δέσποιναν εἶναι τῆς κάτω παιδεύσεως,
Ὥσπερ θεραπαίνης, μὴ μάτην φυσωμένης,
Ὑπηρετεῖν δὲ κοσμίως εἰθισμένης.
Τῇ τοῦ Θεοῦ γὰρ ἡ κάτω δουλευέτω.
  Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνο προσμαθεῖν μάλιστά σοι
Προσῆκον· οὐχ ἅπασα βίβλος ἀσφαλὴς,
Ἡ σεμνὸν ὄνομα τῆς Γραφῆς κεκτημένη.
Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἔσθ' ὅτε ψευδώνυμοι
Βίβλοι· τινὲς μὲν ἔμμεσοι, καὶ γείτονες,
Ὡς ἄν τις εἴποι, τῶν ἀληθείας λόγων·

A Αἱ δ' αὖ νόθοι τε καὶ λίαν ἐπισφαλεῖς,
Ὡς παράσημα καὶ νόθα νομίσματα,
Ἃ βασιλέως μὲν τὴν ἐπιγραφὴν φέρει,
Κίβδηλα δ' ἐστὶ, ταῖς ὕλαις δολούμενα.
Τούτων χάριν σοι τῶν θεοπνεύστων ἐρῶ
Βίβλων ἑκάστην· ὡς δ' ἂν εὐκρινῶς μάθῃς,
Τὰς τῆς Παλαιᾶς πρῶτα Διαθήκης ἐρῶ.
  Ἡ Πεντάτευχος τὴν Κτίσιν, εἶτ' Ἔξοδον,
Λευϊτικὸν δὲ τὴν μέσην ἔχει βίβλον,
Μεθ' ἣν Ἀριθμοὺς, εἶτα Δευτερονόμιον.
Τούτοις Ἰησοῦν προστίθει, καὶ τοὺς Κριτάς.
Ἔπειτα τὴν Ῥοὺθ, Βασιλειῶν τε τέσσαρας
Βίβλους, Παραλειπομένων δέ γε ξυνωρίδα·
Ἔσδρας ἐπ' αὐταῖς πρῶτος, εἶθ' ὁ δεύτερος.
Ἑξῆς στιχηρὰς πέντε σοι βίβλους ἐρῶ·
Στεφθέντος ἄθλοις ποικίλων παθῶν Ἰὼβ,

Tanquam judex, consonam legibus sententiam ferens,
Subservire jubeto, ut par est,
Verorum dogmatum libertati,
Et sapientissimæ Scripturarum meditationi.
Etenim æquum est sapientiam Spiritus,
Quæ cœlestis est et a Deo profecta,
1102-1103 Dominam esse terrenæ disciplinæ,
Velut ancillæ, ne frustra infletur,
Sed ministrare convenienter assuescat.
Sapientiæ enim divinæ terrena serviat.
  Præterea autem istud scire maxime tibi
Convenit : non omnis liber pro certo habendus,
Qui venerandum Scripturæ nomen præfert.
Sunt enim, sunt (ut nonnunquam fit) inscripti falsis nominibus
Libri : nonnulli quidem intermedii sunt ac vicini,
Ut ita dixerim, veritatis doctrinæ;
Alii vero spurii et magnopere periculosi,
Velut falso signata et spuria numismata,
Quæ regis quidem inscriptionem habent,
Sed tamen notha sunt, et vitiosa materie confecta.
Propterea tibi divino afflatos Spiritu recensebo
Singulos libros; atque ut rem perspicue noveris,
Libros Veteris Testamenti primum referam.
  Pentateuchus continet Genesim, deinde Exodum,
Leviticum, qui medius est liber,.
Post quem Numerus, postremo Deuteronomium.
His adde Josue et Judices;
Postea Ruth, et Regum quatuor
Libros, Paralipomenon par unum;
Secundum hos, Esdras primus et secundus.
Exinde versu conditos quinque tibi libros commemorabo :
Coronati certaminibus variarum calamitatum librum Jobi;

243 *Παῤῥησία*. *Defensioni*.
248 *Φυσωμένης*. Ita cod. Coislinianus, et Combefisius. Edit. φυσομένης.
251 *Προσμαθεῖν*. Coisl. προμαθεῖν.
259 *Φέρει*. Coisl. ἔχει.
262 *Βίβλων*. Ita edit. et quidem bene. Coisl. contra metrum βίβλον.
263 *Πρῶτα*. Coisl. πρώτας.
265 *Ἔχει βίβλον*. Coisl. βίβλον ἔχεις.
269 *Ξυνωρίδα*. *Binos libros*.

METRICA VERSIO.

Judex ut æquum calculum ferens, jube,
Ut fas et æquum est, instar ancillæ, obsequi
Professioni dogmatis verissimi,
Studiisque sacræ paginæ. Justum est enim
Ut sophia sancti Spiritus, quæ cœlite
Profluxit aula, venit et summo a Deo,
Ut domina præstet inferæ sapientiæ,
Famulæque ritu discat hæc non turgidum
Concipere fastum, jussa sed prompte exsequi.
Servire superæ nam decet certe inferam.
  Ast illud etiam convenit te discere :
Non totus omnis est liber, sacri Libri
In fronte nomen quisquis augustum gerit.
Sunt namque, falsum qui gerant nomen, libri.
Sunt medii, ab illis dissiti haud sane procul,
Quos esse veros nullus est qui deneget;

B Ac rursus alii sunt nothi atque noxii,
Adulterinos cernere est nummos velut,
Inscriptionem regiam qui cum gerant,
Nothi tamen sunt, ære, non auro editi.
Ipse ergo sacri Codicis pandam tibi
Omnes libellos; quoque noscas planius,
Primum Vetusti Fœderis dicam libros.
  In Pentateucho Genesim habes, et Exodum,
Leviticumque, sede qui media est situs,
Numeros; secunda Lex locum alterum obtinet.
His adde Iesum; mox sequuntur Judices,
Ruth deinde, Regum quatuor libri simul :
Paralipomenωn adjice his libros duos :
At geminus Esdræ sequitur hos statim liber.
Tum quinque versu conditos libros habes,
Job cui palæstræ plurimæ cingunt caput,

Ψαλμῶν τε βίβλον, ἐμμελὲς ψυχῆς ἄκος,
Τρεῖς δ' αὖ Σολομῶντος τοῦ σοφοῦ, Παροιμίας,
Ἐκκλησιαστὴν, Ἆσμά τε τῶν ᾀσμάτων.
Ταύταις προφήτας προστίθει τοὺς δώδεκα,
Ὠσηὲ πρῶτον, εἶτ' Ἀμὼς τὸν δεύτερον,
Μιχαίαν, Ἰωὴλ, Ἀβδίαν, καὶ τὸν τύπον
Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου πάθους
Ναοὺμ μετ' αὐτοὺς, Ἀββακοὺμ, εἶτ' ἔννατον
Σοφονίαν, Ἀγγαῖόν τε καὶ Ζαχαρίαν,
Διώνυμόν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
Μεθ' οὓς προφήτας μάνθανε τοὺς τέσσαρας,
Παῤῥησιαστὴν τὸν μέγαν Ἠσαΐαν,
Ἱερεμίαν τε συμπαθῆ, καὶ μυστικὸν
Ἰεζεκιὴλ, ἔσχατον δὲ Δανιὴλ,
Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον.
A Τούτοις προσεγκρίνουσι τὴν Ἐσθὴρ τινες.
Καινῆς Διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν.
Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους,
Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, ᾧ Λουκᾶν τρίτον
Προσθεὶς, ἀρίθμει τὸν Ἰωάννην χρόνῳ
Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψει δογμάτων.
Βροντῆς γὰρ *υἱὸν* τοῦτον εἰκότως καλῶ,
Μέγιστον ἠχήσαντα τῷ Θεοῦ Λόγῳ.
Δέχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων ἀποστόλων.
Τὸ *σκεῦος* ἑξῆς προστίθει *τῆς ἐκλογῆς*,
Τὸν τῶν ἐθνῶν κήρυκα, τὸν ἀπόστολον
Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς Ἐκκλησίαις
Ἐπιστολὰς δὶς ἑπτὰ, Ῥωμαίων μίαν,
Ἧ χρὴ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,

Psalmorum etiam librum, modulatum animæ remedium;
Tres libros sapientis Salomonis, Proverbia,
Ecclesiastem, et Canticum canticorum.
His jungito duodecim prophetas,
Osee primum, deinde Amos secundum,
Michæam, Joel, Abdiam, et Jonam
Typum trium dierum passionis;
Nahum post ipsos, Abacuc, deinde nonum
Sophoniam, Aggæum, et Zachariam,
Binominemque angelum Malachiam.
Post hos disce prophetas adhuc esse alios quatuor,
Intrepidum magnum Isaiam,
1104-1105 Jeremiam ad misericordiam propensum, et mysticum
Ezechielem, postremum Danielem,
Eumdem factis et verbis sapientissimum.
His addunt Esther nonnulli.
Novi Fœderis nunc mihi tempus est libros numerandi.
Evangelistas recipias quatuor tantum,
Matthæum, deinde Marcum, cui Lucam tertium
Addens, numera Joannem tempore
Quartum, sed primum sublimitate doctrinæ.
Tonitrui enim filium merito hunc appello,
Quippe qui magna voce insonuit Dei Verbum.
Recipias etiam Lucæ librum secundum,
In quo narrat Res gestas per orbem ab apostolis.
Vas deinde addito electionis,
Gentium præconem, apostolum
Paulum, qui sapienter scripsit Ecclesiis
Epistolas bis septem, ad Romanos unam,
Cui jungendæ sunt ad Corinthios duæ,

273 Ψυχῆς. Coisl. ψυχῶν.

279 *Τριημέρου*. Figuram illius qui tertia die a leto ad vitam rediit.

282 *Ἄγγελον Μαλαχίαν*. Hebraicam vocem reddidere Septuaginta Interpretes, quæ postea vox una cum interpretatione in textum admissa: quod Theodoretus, Hieronymus, aliique veteres et recentiores observarunt.

285 *Καὶ μυστικόν*. *Mysticum* appellat Ezechielem, quod plura habeat mystice, seu altiore sensu exponenda.

296 *Τὴν δευτέραν*. Ita Coisl. et Vat. Edit. τὸν δεύτερον.

297 *Τῶν καθολικῶν*. Id est, librum quo Actus apostolorum communiter, universim, narrantur, quemadmodum epistolæ *catholicæ* appellantur, quod ad omnes Ecclesias scriptæ sint, non ad unam aliquam privatim, ut Epistolæ ad Romanos, ad Ephesios, etc.

301 *Ῥωμαίων*. Coisl. Ῥωμαίοις.

METRICA VERSIO.

Et mentis ægræ pharmacum Psalmos sacros,
Salomonis etiam tres libros, Parœmias,
Ecclesiasten, canticorum Cantica.
His ter quaternos junge jam vates simul,
Oseam, et Amos, atque Michæam insuper,
Quartumque Ioel, Abdiam, Jonam, typum
Reversi ad auras tertio a letho die,
Nahum, Abacucque, qui loco nono insidet,
Sophoniam, et Aggæum, Zachariam, ultimum,
Nomen duplex cui est, angelum Malachiam.
Post hos prophetæ disce qui sint quatuor:
Non trepidus ore primus est Isaias,
Alter Jeremias condolens, et mysticus
Ezechiel inde, et ultimo Daniel loco,
Rebusque, dictis et simul, mire sagax.
B Sunt qui libellum his copulent sanctæ Estheris.
Nunc jam Recentis audias Pacti libros:
Evangelistas quatuor solum cape.
Matthæus omnes anteit, Marcus statim,
Lucasque sequitur, quarta Ioanni datur
Sedes; at aliis est prior, si dogmata
Spectes. Vocatur jure nam tonitrui
Proles: Dei nam maxime insonuit Λόγον.
Lucæ quoque librum jungito his rursum alterum,
Apostolorum Gesta qui fuse canit.
Electionis adde vas, Apostolum,
Qui præco celebris gentium semper fuit,
Scripsitque scite Litteras quatuordecim
Ad Christianos, civibus Romæ unicam,
Bimaris Corinthi scripsit ad cives duas,

Τὴν πρὸς Γαλάτας τε, καὶ τὴν πρὸς Ἐφεσίους, μεθ' ἣν A
Τὴν ἐν Φιλίπποις, εἶτα τὴν γεγραμμένην
Κολοσσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
Δύο Τιμοθέῳ, Τίτῳ δὲ καὶ Φιλήμονι,
Μίαν ἑκατέρῳ, καὶ πρὸς Ἑβραίους μίαν.
Τινὲς δέ φασι τὴν πρὸς Ἑβραίους νόθον,
Οὐκ εὖ λέγοντες· γνησία γὰρ ἡ χάρις.
Εἶεν, τί λοιπόν; Καθολικῶν Ἐπιστολῶν
Τινὲς μὲν ἑπτά φασιν, οἱ δὲ τρεῖς μόνας
Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
Μίαν δὲ Πέτρου, τήν τ' Ἰωάννου μίαν.
Τινὲς δὲ τὰς τρεῖς, καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς δύο
Πέτρου δέχονται, τὴν Ἰούδα δ' ἑβδόμην.
Τὴν δ' Ἀποκάλυψιν τὴν Ἰωάννου πάλιν
Τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν, οἱ πλείους δέ γε
Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀψευδέστατος
Κανὼν ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν,
Αἷς εἰ σὺ πεισθῇς, ἐκφυγεῖς κόσμου πάγας,
Ματαιότητα δ' ἐλπίδων ῥίψεις κάτω,
Πλοῦτον δὲ τὸν φεύγοντα δαψιλεῖ χερὶ
Σπείραις πένησιν, ἀσφαλὲς μένων θέρος.
Ἐν οὐρανοῖς γὰρ τὸ σπαρὲν θησαυριεῖς.
Χριστῷ δ' ἕποιο τῷ σοφῷ Θεοῦ Λόγῳ.
Ὦ τρισμακάριστος, ὦ τρισόλβιος σύ γε,
Πολλοῖς γέρουσι καὶ νέοις ἀστὴρ φανείς·
Λάμπει γὰρ ἄστρων μᾶλλον εὐσεβὴς βίος.
Καί σε προφητῶν, μαρτύρων, ἀποστόλων
Χορὸς περιστὰς, ὥσπερ οἰκεῖον μέλος,
Στέψει προπέμπων ἐπινίκιον κρότον.
Τρυγῶν δ' ἄπαυστον δόξαν, ἡσθήσῃ τότε,

Una ad Galatas, et una ad Ephesios, post quam
Una ad Philippenses, item ea quæ scripta est
Ad Colossenses, ad Thessalonicenses duæ,
Duæ Timotheo, Tito et Philemoni,
Una unicuique, et ad Hebræos una.
Nonnulli autem dicunt epistolam ad Hebræos esse spuriam,
Nec recte dicunt. Genuina enim est gratia.
Quidquid sit, quid superest? Catholicas epistolas
Nonnulli quidem septem numerant, alii autem tres duntaxat
Recipiendas esse aiunt, Jacobi unam,
Unam Petri, et Joannis unam.
Quidam autem tres (Joannis Epistolas), ac præterea duas
Petri recipiunt, et unam Judæ, quæ septima est.
Apocalypsim autem Joannis
Quidam quidem admittunt, pars vero major
Spuriam asserunt. His certissimus
Canon tibi sit divinarum Scripturarum;
Quibus si obsecutus fueris, effugies mundi laqueos,
Inanes spes projicies humi,
Divitias fugaces larga manu
1106-1107 Effundes pauperibus, unde certissima te manet messis.
In cœlis enim, quod sic seminas, condis.
Christum sequere, sapiens Dei Verbum,
O ter beate, o ter felix tu,
Pluribus tum senibus, tum juvenibus tanquam astrum micans,
Splendet enim ipsis sideribus clarius pia vita.
Et te prophetarum, martyrum, apostolorum
Chorus circumstans, velut proprium membrum,
Cinget corona, præmittens triumphalem plausum.
Tu vero carpens immortalem gloriam, tunc lætaberis,

304 *Τήν*. Ita Coisl. Edit. τοῖς.

309 *Γνησία γὰρ ἡ χάρις. Paulum enim omnino sapit.*

315 *Ἑβδόμην*. Has omnes epistolas vere canonicas Scripturæ partes agnovit Gregorius. Verum idem non affirmat de Apocalypsis libro. Illius quippe ætate dubitabant plures, an inter Scripturæ libros recensenda esset Apocalypsis; nec Ecclesiæ judicio lis definita erat. Nunc, cum communi Ecclesiæ consensu in canonicorum librorum numerum recepti sint, tum Apocalypsis, tum alii ex Veteri Testamento libri nonnulli, quos omittit auctor carminis, de iis jam dubitare nefas esset. Vide supra, lib. I, sect. 1, carm. XII, ubi eosdem libros recenset Gregorius.

320 *Ἐκφυγεῖς*. Coisl. ἐκφύγοις.

321 *Ῥίψεις*. Coisl. ῥίψαις.

323 *Ἀσφαλὲς μένων θέρος. Tutissimam exspectans messem.*

327 *Ἀστήρ*. Vat. et Coisl. φωστήρ.

METRICA VERSIO.

Galatis et unam misit, unamque incolis
Ephesi, Philippis et Colossis unicam,
Thessalonicæ civibus binas, duas
Timotheo, et unam cum Tito Philemoni,
Unamque Hebræis denique, atque hanc ultimam,
Quidam licet sint qui notham hanc esse asserant,
Errore ducti: tota nam Paulum sapit.
Restat catholicas Litteras dicam ut tibi.
Has esse septem dictitant quidam: negant
Debere quidam suscipi plures tribus,
Joannis unam, Petri et Jacobi unicam.
Joannis alii tres volunt, binas Petri
Recipi, et Judæ septimam. Rursum librum,
Arcana rerum detegit qui plurima,
Quidam inserendum Codici sacro asserunt:
B Nothum esse major pars ait rursum altera.
Canon hic sacrati certus est voluminis;
Cui si obsecutus, labilis mundi plagas
Fugies, inanes spesque projicies humi,
Opesque fluxas uberi sparges manu
Pauperibus, unde tuta te messis manet.
Nam semen istud condis in cœlo tuum.
Christum et sequaris sedulus, Verbum Dei,
O te, beatum, terque felicem et quater,
Ut qui juvenibus ac senum irradies gregi:
Pia vita sole clarius namque emicat.
Ac te prophetæ, martyres, apostoli,
Hinc ambientes hincque te, membrum ut suum,
Cingent coronis, et tuas palmas canent,
Ac tuam perennem gloriam carpens, choros

Μέσος χορεύων ἀγγέλων στεφηφόρος.
  Ἔῤῥωσο, καὶ μέμνησο τῶν γεγραμμένων.
Τὴν σεμνότητος, ἁγνείας τ' ἀσκήσεως
Ἔμψυχον εἰκόνα, πίστεώς τε σφραγῖδα,
A Ὀλυμπιάδα πρόσειπε τὴν θείαν τεήν.
  Ἢν ἐθέλησθα, Σέλευκε, μαθεῖν τὸν ἀριθμὸν ἰάμβων,
Τρεῖς ἑκατοντάδας ἴσθι, τόσας δεκάδας, μονάδας τρεῖς.
Αἰεὶ γάρ σε, τέκος, Τριάδος φίλον εὔχομαι εἶναι.

Immistus angelis choros ducens, corollis redimitus.
  Vale et memor esto quæ hic scripta sunt.
Honestatis, castitatis, pietatis
Vivam imaginem, fideique signaculum
Saluta nomine meo Olympiadem materteram tuam.
  Si cupis, Seleuce, scire numerum iamborum,
Tres centurias esse scito, tres decadas, tres monadas.
Semper enim te, fili, Trinitatis amicum esse desidero.

337 *Τὴν θείαν. Materteram*, forte *amitam* : nam vox utrumque significat. Coisl. τὴν σὴν τιτθίδα, *nutricem tuam*.

340 *Εἶναι*. In cod. Coisl. Carmen istud hoc versu clauditur : Τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν Θεῷ χάρις, qui quidem non est Gregorii, sed librarii, qui absoluto opere agit Deo gratias : nimirum in codice extremum istud est carmen. — Notandum est in iamborum numerum non adduci a Gregorio quatuor ultimos, qui salutationes tantum exhibent. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

Ducensque sanctis cum angelis, lætaberis.
Vale, hæcque scripta ne tuæ menti excidant.
Gravitatis omnis, castitatis, et piæ
Vitæ tabellam, præditam ingenti fide,
Velim salutes nomine meo Olympiam.
Scire, Seleuce, cupis quot iambica carmina sint hic?
Tres sunt centuriæ, decades tres, ac monades tres.
Opto etenim Trias ut tibi sit charissima semper.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

—

S. GREGORIUS THEOLOGUS, ARCHIEPISCOPUS CONSTANTINOPOLITANUS.

FINIS TOMI TRICESIMI SEPTIMI.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.